

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

چاوه پروانی گش نووسه ریک په سن دانی خوینده رانه؛
به لام فهره ننگ نووسی هزار هره نه وندهی له خوا نه وی
به ر تهوس و تانه نه که وی.

که چی تاک و تووکیک نه بی، نه م خه لات هیان پی دمیری!

د. ساموئیل جاکسون

فرهنگ دانشگاه کردستان

فارسی - کردی (سه جلدی، جلد دوم)

به سرپرستی ماجد مردوخ روحانی

ویراستاران

ماجد مردوخ روحانی (سر ویراستار)

مهدی سنندجی * محمد ژیان امینی * یدالله پشابادی * محی الدین کریمیان

دستیار ویراستاران

بهرام بهرامیان * وریا دیوانی * ایرج مرادی

نمونه خوانی

افشین بهاری زر

حروفچینان

وریا دیوانی * محی الدین کریمیان * فخرالدین آمیدیان

پشتیبانی نرم افزاری

هیوارستمی زاده

دیگر همکاران و مراحل همکاری، به شرح جلد اول

استفاده از کتاب خطی «زهردهی سهر کهل»، گردآوری و تدوین، خلیل محمدی

برای ترمیم و تکمیل برخی ضرب المثل ها

سرشناسه: مردوخ روحانی، محمدماجد، ۱۳۳۷

عنوان و نام پدیدآور:

فرهنگ فارسی - کردی / ماجد مردوخ روحانی.

مشخصات نشر: سنندج: دانشگاه کردستان، ۱۳۸۵

مشخصات ظاهری: ۳ ج.

شابک: ج. ۱: ۹۶۴-۹۶۲۳۹۷۳

یادداشت: پشت جلد به انگلیسی:

Majed M. R. Persian Kurdish dictionary

یادداشت: ج. ۲ (چاپ اول: ۱۳۸۶) (فیپا).

مندرجات: ج. ۱، ث، - - ج. ۳ - ظ

موضوع: فارسی - - واژه نامه ها - - کردی.

شناسه افزوده: دانشگاه کردستان.

رده بندی کنگره: ۴۴م ۱۲۳/۳۲۵۶ PIR

رده بندی دیویی: ۴/۳ ک ۹۴۹

شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۲۳۴-۸۵م

دانشگاه کردستان

فرهنگ فارسی - کردی دانشگاه کردستان

به سرپرستی ماجد مردوخ روحانی

جلد دوم ج - ظ

چاپ اول: پاییز ۱۳۸۶

طراحی روی جلد: حمیدرضا زری

لیتوگرافی: تندیس

این کتاب در ۳۰۰۰ نسخه در چاپخانه‌ی تندیس نقره‌ای چاپ و
در صحافی علی صحافی شد.

بها ۱۰۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

www.uok.ac.ir/dictionary

مرکزپخش: سنندج، کتاب مهرگان، تلفن: ۳۲۸۸۸۹۷ ۸۷۱ ۹۸+

۱. واکه (مصوت)ها

واکه	نشانه‌ی آوایی	مثال	آوانگاری
اَ (فتحه)	a	دَست	dast
اِ (کسره)	e	دِل	del
اُ (ضمه)	o	کُل	gol
ا، آ، ی	ā	رام	rām
		بار	bār
		کُبری	kobrā
یِ، ی	î	شیر	šîr
		باری (باربر)	bārî
یِ (کوتاه)	i	بلیت	bilît
ی (کشیده)	i:	باری (به‌ر حال)	bāri:
و	û	نور	nûr
و (کوتاه)	u	فروش	furûš
و (ضمه‌ی کشیده)	o:	پَلو	polo:
اَو	ow	پَلَو	polow

۲. همخوان‌ها (حروف بی صدا)

همخوان	نشانه‌ی آوایی	نمونه	آوانگاری
		ضرب	zarb
		ظلم	zolm
ر	r	راه	rāh
ژ	j	ژاله	Jāle
ش	š	شیر	šîr
غ، ق	q	غار	qār
		قند	qand
ف	f	فردا	fardā
ک	k	کاخ	kāx
گ	g	گُری	gorg
ل	l	لاى	lāk
م	m	ماه	māh
ن	n	نان	nān
و	v	وزن	vazn
ی	y	یاد	yād

همخوان	نشانه‌ی آوایی	نمونه	آوانگاری
ب	b	بار	bār
پ	p	پا	pā
ت، ط	t	تار	tār
		طبل	tabl
ث، س، ص	s	ثبت	sabt
		سال	sāl
		صدا	sedā
ج	c	جوان	cavān
چ	č	چمن	čaman
ح، ه	h	حرف	harf
		هما	homā
خ	x	خوب	xûb
د	d	درس	dars
ذ، ز، ض	z	ذهن	zehn
		زیبا	zibā

۳. حروف همخوان /ء/ و /ع/

همزه و عین در زبان فارسی تلفظ یکسان دارند و در این کتاب با نشانه‌ی ' / آوانگاری شده‌اند؛ مانند: آلم (درد و رنج) و عَلم (پرچم)؛ که هر دو «'alam» خوانده می‌شوند.

حرف	نشانه‌ی آوایی	نمونه	آوانگاری
ء	ا	شیء	Šey'
أ		أرز	'arz
أ		مأنوس	ma'nûs
ؤ		رؤیا	ro'yā
ئ		رئوف	ra'ûf
ع		عَکس	'aks
		عَلم	'elm
		عَرف	'orf
		عود	'ûd
		سعید	sa'îd
		فَعَال	fa''āl
		وسیع	vasî'

باید توجه داشت که هجا هیچگاه با واکه (مصوت) شروع نمی‌شود. به عبارت دیگر سَرِ هجا باید حرف همخوان (صامت) باشد. از این روست که صداها اگر در ابتدای واژه قرار گیرند، با همزه (کوتاهترین همخوان از نظر کششی) خوانده می‌شوند. مانند: آسان (āsān)، آبر (abr)، این (în)، اسم (esm)، او (û)، و آنس (ons).

نشانه‌های به کار رفته در این فرهنگ

کاربرد	نشانه
پایان سرواژه، پس از جایگاه دستوری	. (نقطه)
بین کلمات و گاهی عبارات مترادف	؛ (نقطه‌بند)
توقف کوتاه	، (ویرگول)
قبل از ریشه‌ی واژه و برای توصیف	: (دو نقطه)
ریشه‌ی لغت	[ ] (کروشه)
حوزه‌ی معنایی	// (کروشه خوابیده)
توضیح بیشتر	(:) (کمان)
ارجاع یک واژه به واژه‌ی دیگر	→
شاهد یا مثال به کار رفته در تعریف‌ها	< >
صرف مصدر	// //
جدا کردن تلفظ و نشانه‌ی جمع	/ /
یا	/
مترادف بودن یک واژه با همه‌ی تعریف‌ها	*
زیر مدخل فعلی	□
زیر مدخل اسمی	▣
جدا کردن تعریف مصدرهای لازم و متعدی	□
تعجب، خطاب، تأکید	!
پرسش	؟
صفت فاعلی، صفت مفعولی و مصدر منفی، در پایان مصدرها	■
جمله‌ی معترضه	- -
بین اجزای برخی ترکیب‌ها	-

ج

[گفتاری] جی خەون؛ جی و بان؛ یاگە و بان؛ یاگی
 «جا انداختم، گرفت خواييد: جيگەم داخست و بوی
 نووست» ۷. جياتی؛ بری؛ باتی؛ زانە ویر؛ یاگە «بە
 جای پول پارچە داد: بە جیی پارە پارچەیی دا» ۸. پلە؛
 پایە؛ یاگی؛ یاگە «جای ارباب را گرفته بود و امر و
 نهی می کرد: جیی خانی گرتبوو، میری ئە کرد»
 ۹. کولین؛ کولانە؛ کولینی؛ شوینی بالندەیی
 دەستەمۆ «مرغها جا رفتند: مریشکەکان چوونە
 کولانەو».

☐ جاي دنج: کونج؛ دنج؛ کپەنە؛ چۆلگە؛ جیی
 مەند؛ جی چۆل و بی دەنگ.

☐ جا آمدن ➊ حال کسی جا آمدن، حال
 جا افتادن: ۱. داکەوتن؛ داکەفتن؛ لە بیر
 چوونی وشە، رستە یان بەشی لە
 نووسراوەیەک لە کاتی نووسیندا «در اینجا چند
 جمله جا افتاده است: لێرەدا چەن رستە داکەوتووە»
 ۲. جی کەوتن؛ جاکەفتن؛ چوونە جی؛ نیشتن؛
 جی خۆگرتنەووە «اول باید پیچ سراجیش جا بیفتد:
 دەبێ لە پێشدا پێچەکە بنیشتە سەر جیگای
 خۆی»: جا رفتن ۳. راهااتن؛ پیی داکەوتن؛
 جیگیربوون لە شوینیکی تازەدا و ئیتر
 دامەزران «او در این کار جا افتاد و ماندگار شد: ئەو
 لەگەڵ ئەم کارەیدا راهاات و مایەو» ۴. رینگ
 بەردان؛ تام دانەووە؛ رینگ پیکە «شعلا را کم

ج / c: حرف. ج؛ نیشانەیی پیتی شەشەمی
 ئەلف و بیتیکی زمانی فارسی.

ج / ce: اسم. ۱. جی؛ جیم؛ ناوی شەشەمین
 پیتی ئەلف و بیتیکی فارسی ۲. [مخفف] و؛ ولام؛
 وەرام؛ پەرسف ۳. [مخفف] بەرگ؛ جلد (یەكەیی
 بژاردنی کتیب و دەفتەر).

ج ۱: اسم. [مخفف] جەمادیول ئەووەل؛ مانگی
 پینجەمی سالی کۆچی-مانگی.

ج ۲: اسم. [مخفف] جەمادیوسانی؛ مانگی
 شەشەمی سالی کۆچی-مانگی.

جا ۱ / cā: اسم. جی؛ جیگە؛ جیگا: ۱. /ها/
 شوین؛ شوێن؛ شوێنی؛ بەشیکی تاییەت لە
 ئاقاریک «کدام جا؟ آنجا: کام جی؟ ئەو جیگە»
 ۲. /ها/ جی؛ جی؛ حاس؛ شوین؛ گولە؛ یاگی؛
 یاگە؛ جاگە؛ جە؛ جیک؛ خونج؛ رووبەر یان
 بۆشاییەک بۆ شتی «جای ایستادن: جیگەیی
 راوەستان» ۳. هەل؛ کات؛ وەخت؛ دەرەفت یان
 بار و دۆخی بە جی «حالا جای این بحثها نیست:
 ئیستا جی ئەم قسە و باسانە نیە» ۴. شوین؛
 شوپ؛ شوینەوار؛ نیشانە؛ لیز؛ شوینەمەیی؛
 شوینەما؛ نیشانی «جای پا؛ جای چرخ: جی پی»
 شوینی چەرخی ۵. یاگی؛ یاگە؛ چۆناوچۆنی
 دیران؛ گونجیان؛ گونجان؛ دارەیی «جا گرفتن: جا
 نداشتن: جی گرتن؛ جی نەبوونەو» ۶. /ها/

تهلهفیزیونه کار ناکا و ههر جیی داگربووه.

جا خوردن: [مجازی] سهر سووورمان؛
واقوورمان؛ جهنقین؛ مات بوون؛ ئهرمه‌نه‌ی؛
زۆر یی سهر بوون «مرا که دید خیلی جا خورد؛
که چاوی به من کهوت، سهری سوورما».

جا خوش کردن: [گفتاری] بنه بو خستن؛
په‌سا داخستن؛ پال دانه‌وه؛ داکوتان؛ جی
خۆش کردن؛ کوایره؛ شوینیک په‌سند کردن و
تییدا مانه‌وه «خوب تو پاریس جا خوش کرده اس؛
باش له پاریسدا یه‌سای داخستوو».

جا دادن: جی‌کردنه‌وه: ۱. گونجاندن؛
خونجاندن؛ یاگه‌وه‌کهرده‌ی «این را هم توی
کیفت جا بده؛ ئهمه‌ش له نیو کیفه‌که‌تدا جی
بکه‌رموه» ۲. وهرگرتن؛ جی بو کردنه‌وه؛
پێدان؛ را ده‌ی؛ له شوینی وهرگرتن «مرا هم در
جمعتان جا بدهید؛ منیش له ناو خۆتاندا جی
بکه‌نه‌وه».

جا داشتن: جی‌هه‌بوون: ۱. جیگا بوون
«ماشین برای تو هم جا دارد؛ ماشینه‌که بو تۆیش
جیی هه‌یه» ۲. [مجازی] جیگه‌ی خۆ بوون؛
شیاو بوون «جا دارد از او تشکر کنیم؛ جیگه‌ی
خویه‌تی سیاسی لی بکه‌ین» ۳. دێران؛ داره‌ی؛
جی بوون؛ گرتن «این کیسه دیگر بیش از این جا
ندارد؛ ئهم ده‌وانه لهما زۆر تر نادیری».

جا رفتن ➤ جا افتادن-۲

جا زدن: ۱. [مجازی] له قه‌له‌م دان؛ کردن؛
شتی به جیی شتیکی تر ناساندن «او خودش را
پلیس جا زد و رفت توی سالن؛ ئهو خۆی پۆلیس له
قه‌له‌م دا و چوو هۆله‌که‌وه» ۲. فسانه‌وه؛
فسیانه‌وه؛ فس خواردن؛ فس دادان؛ کی‌شانه
دواوه؛ چۆک دادان؛ پاشگه‌ز بوونه‌وه؛ کشانه‌وه؛
جی خالی کردن «او زیاد هارت و پورت می‌کرد، اما
زود جا زد؛ زۆر کسه‌وفشه‌ی ده‌کرد به‌لام زوو
کی‌ستایه دواوه».

جا شدن ➤ جا گرفتن-۱

کن تا آرام بجوشد و خوب جا بیفتد؛ گره‌که‌ی که‌م
که‌وه با له سهر خۆی بوکلی و رینگ به‌ردا».

جا انداختن: ۱. جی‌هیشتن؛ داخستن؛
په‌راندن؛ پرنه‌ی؛ ئاسه‌ی جگا؛ وسه‌یره؛
فه‌رامۆش کردنی وشه، رسته یان به‌شی له
نووسراوه‌یه‌ک له کاتی خویندن یان نووسیندا
(یک کلمه را جا انداخت؛ وشه‌یه‌کی جی‌هیشت)
۲. جی‌خستن؛ خستنه‌جی؛ گرتنه‌وه؛
به‌رده‌یوه/ وسه‌یوه یاگی؛ شتی بردنه‌وه سهر
جیگه‌ی خۆی «انگشتم دررفته بود، دکترا جا
انداخت؛ قامکم له جی‌چوو‌بوو، دوکتور خستیه‌وه
جی» ۳. جیگه‌ داخستن؛ جیگه‌ راخستن؛
یاگی وسته‌یره؛ یاگهره وسه‌ی «جابش را بنده‌از
بخوابد؛ جیگه‌که‌ی بو داخه با بخه‌وی».

جا باز کردن: جی‌کردنه‌وه: ۱. جی باز کردن؛
جیگای پیویست بو خۆ وه‌گیر خستن «قدری
که بیوشی جا باز می‌کند؛ نه‌ختی له به‌ری که‌ی جی
ئه‌کاته‌وه» ۲. [کنایی] جیی خۆکردنه‌وه؛
وه‌رگیردران یان په‌سند کران له لایه‌ن
که‌سی یان تاقمیکه‌وه «به‌زودی در کارخانه برای
خودش جا باز کرد؛ زۆر زوو له کارخانه‌دا جیی
خۆی کرده‌وه» ۳. جی‌کردنه‌وه؛ درن دان
«برایش جا باز کردیم نشست؛ جیمان بوی کرده‌وه
دانیشت».

جا تر بودن و بچه نبودن: [کنایی] مه‌ر نه‌بوون
له په‌ریزی، پشکه‌ل دیتن له هه‌ویزی؛ جی
بی جیدار مان؛ جی وه جی‌مان؛ نه‌بوونی
که‌س یان شتی ره‌چاوکراو «وقتی برگشتم، دیدم
جا تر است و بچه نیست، ماشین را در غیاب من برده
بودند؛ کاتیک هاتمه‌وه، مه‌ر نه‌بوو له په‌ریزی،
پشکه‌لم دی له هه‌ویزی، له نه‌بوونمدا
ماشینه‌که‌یان برده‌وو».

جا تنگ کردن: جی داگرتن؛ جی‌گرتن؛ جیگا
ته‌نگ‌کردنه‌وه؛ جیگه‌ داگیر کردن «این
تلویزیون کار نمی‌کند و فقط جا تنگ کرده است؛ ئهم

۳. دواكهوتن؛ كهوتهى دماوه؛ له ديترى يان ديتران دواكهوتن «نوازندهى فلوت چند بار از ارکستر جا ماند؛ فلوت ژنه كه چند بار له ئوركیسته كه به جی ما».

جای چیزی نبودن: جیتی شتی نه بوون «دیدم دیگر جای حرف زدن نیست؛ اتاق كه جای فوتبال بازی كردن نیست؛ زانیم كه ئیتر جیتی قسه كردن سه؛ هۆده خو جیتی فوتبال كردن نیه».

جای خود داشتن: جیتی خو بوون؛ بۆ رووداو یان کاریکی ره چاو کراو له بار و له باوتر بوون. جای سوزن انداختن نبودن: /کنایی/ پیتی به پیدار نه بوون؛ دهرزی داخستن و نه كهوته زهوى؛ شاندار شانی سوان؛ زۆر تهنگه تریزه بوون به هۆی زۆرى ئاپۆره وه «توى سینما جای سوزن انداختن نبود؛ له سینهمادا ربی به ریدار نه بوو».

جای شكر باقی بودن: جیتی شوكرانه مانه وه «خانه مان آتش گرفت و سوخت، اما جای شكرش باقی است كه به كسى آسیب چندانی نرسید؛ ماله كه مان ئاگرى گرت و سووتا، به لام جیتی شوكرانهى ماوه نه وه كه سیک وه زهنگیكى وای پى نه گهشت».

جای كسى بودن: له جیتی كه سى بوون؛ به جیگه كسى كه سیک بوون؛ یاگو یۆینه بیهى «اگر جای تو بودم قبول مى كردم؛ كاش جای او بودم؛ نه گهر له جی تو بام قه بوولم ده كرد؛ بریا له جی نهو ببوایم»؛ به جای كسى بودن

جای كسى را تنگ كردن: /کنایی/ جی له كه سى تهنگ كردن؛ بهر دهست و پیتی كه سیک گرتن؛ تهنگ له كه سى هه لچنین «چكارش دارى؟ مگر جای تو را تنگ كرده؟ چته به سه ریه وه؟ مه گهر جی له تو تهنگ كردوه؟».

جای كسى را خالى كردن: /مجازی/ یادی كه سیک له جیگه كدا كردن؛ جیگه كى كه سیک سهوز كردن؛ بیر كردن له كه سیک

جا كردن: ۱. جی/ جیگه كردنه وه؛ گونجاندن «این را هم در جیب جا كن؛ همیشه له گیرفانتدا جی بكه وه» ۲. جیتی خو كردنه وه؛ تپړو چوون «خودش را در آن جمع جا كرد؛ لهو كۆره دا جیتی خو كرده وه».

جا گذاشتن: جی هیشتنه وه: ۱. مهودا دانان؛ ناوپر دانان؛ بهین خستن؛ چهرت دانان «بین یادداشتها دو سطر جا بگذار؛ له نیو نووسراوه كان دوو دپر جیگا بهیله وه» ۲. له بیر چوون؛ هل بۆرین؛ ئاسه ی جگا؛ له شتی گه ران و رۆیین (به ئاسایی و به بۆنه ی له بیر چوونه وه) «کیفم را در خانه ی شما جا گذاشتم؛ کیفه كه م له مالى ئیوه به جی هیشت» ۳. /گفتاری/ به جی هیشتن؛ خستنه بهر؛ دانه بهر شتیکدا؛ ئاسه ی جگا «توى اتوبان همه ی ماشینها را جا گذاشتم؛ له شارپه گه كدا هه موو ماشینه كانی به جی هشت».

جا گرفتن: ۱. جی بوونه وه؛ گونجیان «در اینجا بیست نفر جا مى كیرد؛ لیره بیست كهس جییان ده بیته وه»؛ جا شدن ۲. جی گرتن؛ جی دابین كردن «از ده روز پیش در مسافر خانه جا گرفته بودم؛ له ده رۆژ پیشه وه له مسافر خانه كدا جیم گرتبوو» ۳. جیگیر بوون؛ جی بوونه وه «اول بگذار من جا بگیرم بعد تو بیا؛ جارئ را وهسته من جیگیر بيم تهو جار تۆ بى».

جا گرم كردن: /مجازی/ جی خووش كردن؛ پالدانه وه؛ جیگیر بوون «تازه جایم را گرم كرده بودم كه گفتند؛ پاشو راه بیفت؛ تازه جیم خووش كردبوو گوتیان؛ ههسته رى كه وه»؛ ههروه ها؛ جا گرم شدن

جا ماندن: به جی مان: ۱. جی مان؛ جی مه نن؛ مانه وه؛ فه مان؛ مه نه ی جگا؛ به جی مان و له بیر چوون «عینكم روی میز جا ماند؛ چاویلکه كه م له سه ر میزه كه به جی ما» ۲. جی مان؛ نه گه یشتن به كه رهسته ی راگويزان «قطار رفت و من جا ماندم؛ قه تاره كه رۆبى و من به جی مام»

هه‌لپان؛ زۆر قه‌لس بون «و‌قتی این حرف را
 زدم، از جا در رف و داد و فریاد کرد؛ کاتیک ئەم
 قسه‌یەم کرد، نا‌کری تی‌ه‌ربوو، قیراندی» ۲. له
 جی دەر‌چوون؛ له جی‌گه چوون؛ به هۆی
 گوشار یان کوتانه‌وه له جی‌ی خۆ ترازان «سر
 چکش از جاس در رفت، خورد به انگشتم؛ سه‌ری
 چه‌کوچه‌که له جی‌گه دەر‌حوو، دای له قامم»
 ۳. له جی چوون؛ له جی‌گه چوون؛ له ورده‌له
 چوون؛ له گرێ‌ژنه چوون؛ له جی‌ی خۆی
 ترازانی ئی‌سکی له‌ش «افتادم کتفم از جا در‌رف:
 که‌وتم شانم له جی جوو».

از جا شدن: /ادبی/ تووړه بوون؛ قهلس بوون؛
ده ړکهوه چوون؛ ړق ههستان؛ ړکین بوون؛
خه یدین؛ خه زړین؛ خه نزرین.

از جا کندن: هه‌لکیشان؛ هه‌لکه‌ندن؛ له‌جی
ددره‌هینان «باد چند درخت را از جا کند: با‌چهند
داری هه‌لکشا».

از جایی آب خوردن: /کنایی/ له جیکه وه
سه رچا که گرتن (می دانیم این حرف و حدیث ها از
کجا اب می خورد: ده زاین ئم قسه و باسانه له
کویوه سه رچا که ده گرن).

به جا آوردن: گفتاری/ ناسینه‌وه؛ به جی هیتان؛ ئژناسه‌ی؛ ویناکه‌رده‌ی (خالش خیلی بد بود و کسی را به جا نمی‌آورد: حالی زور خراپ بوو، که‌سی نه‌ده‌ناسیه‌وه).

به جا گذاشتن: به جی هیشتن؛ دانیان؛
 ناسهی جگا (از خودش ثروت زیادی به جا گذاشت:
 مال و داراییه کی زوری له خو به جی هست).

به جای کسی بودن ➡ جای کسی بودن

جا: ۲: پیشوا/ره. جی: جیگه؛ یاگه؛ جه؛
 کهرسه یه ک بو دانانی شت له سهر یان له
 نیویدا <جازغالی؛ جایخی: جی خه لووز؛ جی سه هؤل>.

جافتادگی / cā'oftādegī / س.م. ۱. دۆخ یان
چۆنیته تی کهوتنه وه جی؛ چوونه وه سهر جی؛
رۆینه وه سهر جی؛ گیر یانه وه (جافتادگی مفصل:

که دهویدا نیه و ئەگەر ببايه خۆستر ده‌بوو
(د‌بروز رفتيم کوه، جای تو را خالی کردیم: دوتینى
چووین بۆ کینو، یادتمان کرد).

جای کسی را گرفتن: جیی که سئی گرتن:
 ۱. جئ لی داگیر کردن «کیف جای من را گرفته نمی توانم بشنیم: جانتاکهت جیگاکه می گرتووه ناتوانم دانیشم»
 ۲. جیی که سئی گرتنهوه؛ بوونه جیگری که سئی تر «یک نفر دیگر جای او را گرفت: یه کپکی تر جیی نهوی گرتنهوه».

جای کسی نبودن: جیگای که سئی نه بوون؛
شیاوی که سئی نه بوون؛ بؤ که سئی نه بوون
(برویم، اینجا جای ما نیست: با پروین، ئیره جیگای
ئیمه نه).

جایی را روی سر گذاشتن / گرفتن: / مجازی/

جیگه بهک نانه سهر سهر؛ کردنه
حه مه رمزی؛ شلوق و پلوق کردن؛ هار و
هاجی کردن؛ جیگایه ک نیانه بان سهر موه؛
یا گتیه ناردیهوه سهر وو دهنگا؛ له شوینیک
رنا- زهنا و ههرا و هوریا سازدان «بچه ها خانه
را گذاشته بودند روی سرشان؛ منداله کان له ماله که
کردبو یانه حه مه رمزی».

جایی رفتن که عرب فی انداخت: / کنایی/ له
 حهوت کیوان ئاوا بوون؛ بی سهر و شوین
 چوون؛ تووانوئون کهوتن؛ چوونه جیگاهیه کی
 پر مه ترسی و بی گهرانه وه.

از جا پریدن: ۱. راجله کان، داچله کان، داچله کان؛
 داچله گه کیان؛ راجه نین؛ هه لبه زیان؛
 چله کیایره؛ داخوریان له پرووداوی (وه کوو
 ترس، توووه یی یان سه رسوورمان) (با صدای زنگ
 از جا پریدم: به زړه ی زهنگه که راجله کام)
 ۲. گورج ههستان؛ خیرا ههلسان؛ راپه رین؛
 وراق دان؛ پرتافیه ی (از جا پرید و گوشه تلفن را
 برداشت: گورج ههستا و تله فونه که ی هه لگرت).

از جا در رفتن: ۱. [گفتاری] ناگر گرتن؛ ناگر تی بهربوون؛ گر لی بهربوون؛ هه لچوون؛

مۆره گهل ۲. جئ گۆرکئ؛ یاگه وارئ؛ کار یان رهوتی گۆرانی جئ یان ئاستی شتنی «جایجایی مقامها: جئ گورکی لیپرسراوان» * جایجائی جابر / cāber ، ها: /ان: [عربی] صفت. چهوسینه ر؛ ناحه قیکار؛ زالم؛ سته مکار؛ گووجکار؛ زۆر وئژ.

جابرانه ۱ / cāberāne: [عربی/فارسی] صفت. چهوسینه رانه؛ سته مکارانه؛ زالمانه؛ بی به زه بیانه؛ گووجکارانه «رفتار جابرانه؛ قانون جابرانه؛ ئاکاری چهوسینه رانه؛ قانونی سته مکارانه».

جابرانه ۲: قید. سته مکارانه؛ به زۆرداریه وه «با مردم جابرانه رفتار می کردند: له گهل خه لکیدا سته مکارانه ده جوولانه وه».

جاپا / cāpā ، ها: /اسم. [گفتاری] جای پا ۴-جا

جات / cāt: [از عربی] پسوند. گهل؛ - وات؛ یهل؛ - ئهمه نی؛ نیشانه ی کۆی دهسته یان پئیل، له وشه گهلی به پیتی دهنگدار براوه دا «روزنامه جات؛ سبزیجات؛ ادویه جات؛ عمله جات؛ روژنامه گهل؛ سهوزه وات؛ مزرهمه نی؛ کریکار یهل».

جاتکمه / cātokme ، ها: [فارسی/ترکی] /اسم. جئ دوگمه؛ جادگمه؛ جادکمه؛ کونیک یان گهزرکئ که دوگمه له کاتی به سته وه دا ئه چپته نیویه وه؛ جادکمه؛ جادگمه

جا-جو / cācū: [گفتاری] جئ وشوئین؛ رئ وشوئین؛ شۆن و به ر؛ جیگه؛ رئ وجئ؛ یاگه؛ یاگئ؛ شوئین، به تایهت شوئنی نیشه جئ یان هیورین له جیگایه ک بۆ تیدا ژبان «جاجوی درستی نداشت؛ بگرد، جاجویش را پیدا کن: جی و شوئینکی باشی نه بوو؛ بگه ره، ری وشوئینی بدۆزه وه».

جاجیم / cācīm ، ها: [فارسی/ترکی] /اسم. ۱. به مالک؛ جاجم؛ جاجرم؛ جاجمه؛ وه پیچی؛ دوگردی؛ ته نراویکه له به نی ریسراو و رهنگ کراو ۲. مهوج؛ مهوجه؛ جوړئ جاجمی گه وه ره بۆ

چووه وه جی جمگه ۲. /ها: /لی داکه وتوویی؛ ئه وه به شه ی نووسراوه که له کاتی نووسیندا له بیر کراوه «این مقاله در دو جا یک کلمه و در جای دیگر یک جمله جافنادگی دارد: ئهم وتاره له دوو جیگه وه وشه یه ک و له جیگه یه کی دیکه وه رسته یه کی لی داکه وتووه».

جافتاده / cā'oftāde: صفت. ۱. /ها: /داکه وتوو؛ له بیر چووگ؛ فه رامۆش کراو له کاتی نووسین یان وتنه وه دا «جمله ی جافتاده: رسته ی داکه ونوو» ۲. [گفتاری] جئ که وتوو؛ پوخته «مرد جافتاده: پیروی جی که ونوو» ۳. باش کولاو؛ جاکه فتی؛ رینگ به رداو «خوراک جافتاده: خواردمه منی ریک به رداو».

جایجا ۱ / cābecā: صفت. جاوه جا؛ جابه جا؛ جیوه جئ؛ یاگه به یاگه؛ یاگه وار؛ تووش جئ گۆرکئ بووگ.

جایجا شدن: جئ وه جئ بوون؛ جیگه به جیگه بوون؛ جاوه جا بین؛ جا وه ز بین؛ یاگه وار بیه ی؛ له جئ خۆ ترازان؛ گۆرانی جیگه ی سه ره تایی شتیک «کتاها جایجا شده بود: کتبه کان جی وه جی بیوون».

جایجا کردن: جیگه به جیگه کردن؛ جاوه جا کردن؛ یاگه وار که رده ی؛ هه لانی؛ هه لاندن؛ جئ شتن گۆران «میز را جایجا کرده بود: میزه که ی جیگه به جیگه کردبوو».

جایجا: قید. ۱. له ملالاوله؛ له م لا و له و لاوه؛ ئه ملا و ئه ولا؛ ناوه. ناوه «لباسش جایجا پاره بود: جلّه کانی له ملالاوله درابوو» ۲. دم و دهس؛ دهسه جئ؛ جیبه جئ؛ جاوه جا؛ جاوه رجا؛ له جیوه؛ له پرا؛ له پرتا؛ له نکاو؛ له ناکاو؛ کوت و پر «جایجا افتاد و مرد: جیبه جی که وت و مرد»؛ جادر جا

جایجانی / cābecā'i: جایجایی جاججایی / cābecā'yī ، ها: /اسم. ۱. جیبه جیئ؛ جاوه جایی؛ دۆخ یان باری گۆرانی جئ شتن «جایجایی مهره ها: جاوه جایی

جلوبان تیوه پینجان.

جاخالی / cāxālī: / اسم، / گفتاری / جی خالی؛ چۆلایی؛ شویتئی که شتی یان که سیکئی تیدا نیه.

□ **جاخالی دادن:** خو لادان؛ له بهرانهر ههلمهت و پهلامارهوه خو کشانهوه «جا خالی دادم، مشتش خورد به دیوار: خوُم لادا، مستی دای له دیواره که».

جاخالی رفتن: / مجازی / جی خالیانه چوون؛ دواى چوونه سهفهري که سى، بو دیستنی بنه مالهى چوون.

جاخالی کردن: / مجازی / خو کیشانهوه؛ له بهرانهر نه یاره وه ههلاتن «من فکر نمی کردم به این زودی جا خالی کنی: پیَم وا نه بو بهم زووانه خو بکینیه وه».

جادر / cādār: / صفت، جیگه دار؛ جی دار؛ یاگه دار «اتاق جادر؛ کیف جادر؛ ژووری جی دار؛ کیفی جیگه دار».

جادر جا / cādarca: / [فارسی/ ترکی] جادر جا

جادر کمه / cādokme: / [فارسی/ ترکی] جادر کمه

جادر گمه / cādogme: جادر گمه

جادو / cādû: / ها؛ جادوان / cādoṽan: / اسم،

۱. جادوو؛ نیڤهنگ؛ خرس؛ چاچۆل؛ کردو کاش بو زال بوون به سه رشت و رووداواندا به ئاکار و ئایینی تایبه ته وه ۲. خرس؛ جادوو؛ سیحر؛

چاچۆل؛ ئه فسوون؛ نیڤهنگ؛ ورته و پرته ی ژیر لیوان و ئایینگه لی به رپوه چوو له جادوودا ۳. / ادبی / جادوو گهر؛ نیڤهنگ باز؛ سیحر باز؛ باز به ژن؛ چاچۆلوان؛ جادوه وان.

□ **جادو شدن:** ته لیسم بوون؛ جادوو کران.

ههروه ها: جادو کردن

جادوئی / cādûî: جادوئی

جادو جنبیل / canbal, -cādûcambal: / ها؛ / اسم،

/ تعریض / جادوو؛ سیحر؛ نیڤهنگ «می گفتند داماد را جادو جنبیل کرده اند: ده یانگوت زاواکه یان جادوو کردوه».

جادوگر / cādûgar: / ها؛ / ان: / اسم، ئه فسوونکار؛ نیڤهنگ باز: ۱. سیحر باز؛ جادوو گهر؛ جادوو کهر؛ جادوو باز؛ چاچۆلوان؛ جادوه وان؛ جادوو به نند؛ دووایه؛ دووایاز ۲. / مجازی / که سى که به جوانی، ئاکار یان وتاری خو ی، کاریگه ریه کی زۆر له سه ر که سانی تر داده نی و سه رنجیان راده کیشتی.

جادوگری / cādûgarî: / ها؛ / اسم، ئه فسوونکاری؛ جادوو به نندی؛ جادوو گهری؛ سیحر بازی؛ کار و کردوه ی چاچۆلباز.

جادوئی ۱ / cādûyî: / اسم، / ادبی / نیڤهنگی؛ جادوو گهری؛ سیحر بازی؛ چاچۆل بازی؛ جادوویی: جادوئی

جادوئی ۲: صفت، سیحرای: ۱. نیڤهنگی؛ پیوه نندیدار یان سه ر به جادوه وه «چشمانی جادویی داشت: چاو یکی سیحرای هه بوو»

۲. تایبه ته مندی هه ر شتیک که کار یکی زۆر بکاته سه ر می شکی مرۆقه وه «منظره ی جادویی:

دیمه نی سیحرای» * جادوئی

جاده / cādde: / ها؛ / عربی / اسم، رینگ؛ رینگه؛

رپییه؛ رپه؛ جاده؛ جاگه؛ کاروانه رپی؛ رهواز یکی رهووبازی گشتی که بو بگاردنی مرۆف، گیانه وه ران و که ره سه گه لی راگوویژان، له دهر وه ی شار یان دی، چى کراوه.

□ **جاده ی آسفالت:** رینگه ی قیر تاو؛ جاده ی ئاسفالت.

جاده ی ترانزیتی: جاده ی ترانزیتی؛ رینگای تایبهت بو هینان و بردنی کالا و شتومه ک له ولاتیکه وه بو ولاتیکى تر.

جاده ی خاکی: رینگه ی خاکی؛ جاده ی خاکی. **جاده ی شوسه:** شۆسته؛ شۆسه؛ خیز ریز؛ رینگه ی زیخن و چه ور یژ کراو بو هات و چووی

ماشین.

جاده‌ی مال‌رُو: کویره‌ی؛ و لاهه‌ی؛
قاچاخه‌ی؛ بزنه‌ی؛ کوره‌ی؛ تووله‌ی؛
تووله‌ی؛ ریگای باریک و به کهند و لهند له چیا
و چؤل.

جاده‌سازی / cāddesāzi، ها: / [عربی/فارسی] /
اسم، کار و رهوتی خویش‌کردنی ری و بان؛
دروست‌کردنی ریگا.

جاده‌صاف‌کن / cāddesāfkon، ها: / [عربی/از
عربی/فارسی] / اسم، ری‌خوشکەر: ۱. / [گفتاری]
باگوردانی ری؛ ماشینی به یه‌ک یان چهند
غله‌ته‌کی قورسه‌وه بؤ پان و ریک و لووس
کردنی جاده، شەقام یان ده‌شەریک ۲. / [مجازی]
که‌سی که بیته‌هوی پیشکەوتن یا سه‌رکه‌وتنی
که‌سیکی تر / اینها جاده‌صاف‌کن آمریکا هستند: ئەمانه
ری خوشکەری ئەمەریکان.

جاذب / cāzeb: / [عربی] صفت. / نام‌تداول /
راکشەر؛ کشنه؛ کشەر؛ به تاییه‌تمه‌ندی یان
لیه‌تاتوویی راکیشان / جاذب رطوبت: نم راکیشەر.

جاذبه / cāzebe، ها: / [عربی/اسم] / راکیشی؛
راکه‌شی: ۱. کیشهری؛ راکیشهری؛
تاییه‌تمه‌ندی که له بری تەندا که تەنگەلی‌تر
به‌ره‌وخو راده‌کیش / جاذبه‌ی مغناطیسی: راکیشی
مه‌گنه‌تیکی ۲. چاوگری؛ تاییه‌تمه‌ندی یان بار و
دوخیک له شتی یان که‌سیکدا که سه‌رنج یا
هۆگره‌تی به‌ره‌وخو ده‌با / جاذبه‌ی جنسی: راکیشی
جینسی ۳. سه‌رنج راکیشی؛ سه‌رنج‌به‌ری؛
ئه‌وه‌ی سه‌رنج راکیشه / جاذبه‌های توریستی:
راکه‌شیگه‌لی گه‌شتیاری ۴. / فیزیکی / ئەو هیزه که
له پاژگه‌لی تەنیکدایه و ده‌بیته‌هوی راکیشان
له نیوانیادا و ناهیللی لیک ببنه‌وه ۵. هیزی
راکیشی؛ تاییه‌تمه‌ندی به‌ره‌وخو راکیشانی
زه‌وی.

جاذبه‌ی جنسی: راکیشی جنسی؛ چۆنیه‌تی‌ه‌ک
له بری ژن یان پی‌اودا که ئەبیته‌هوی

راکیشانی لفیان.

جاذبه‌ی زمین: راکیشی زه‌وی؛ هیزیکی ناو
دلی زه‌وی که هه‌موو شتیک به‌ره‌وخو
راده‌کیشی.

جاذبه‌ی مغناطیسی: راکه‌شی مه‌گنه‌تیکی؛
هیزی تەنگەلی میغناتیسی که بری کانزا
(به‌تاییه‌ت ئاسن) به‌ره‌وخو راده‌کیشن.

جار / cār، ها: / اسم، ۱. / [هندی] / ها: / [قدیمی]
چل‌چرا؛ چراي گه‌وره و هه‌لواسراو به سرمچی
مالانه‌وه ۲. / [ترکی] / چیر؛ هه‌راله؛ هه‌لاله؛
بانگه‌واز؛ بانگاواز؛ جار؛ هه‌والی که به ده‌نگی
به‌رز راده‌گه‌بندری.

جار زدن: قال داخستن؛ قوو داخستن؛ قال
ده‌رخستن؛ نهینی ده‌رخستن؛ بانگه‌واز کردن؛
ده‌نگدان؛ دانه‌ده‌ول؛ جاردان / رفت و همه جا
جار زد که فلانی ورشکست شده: رۆیشت و قالی
داخست که فلانی که‌ساس بووه: جار کشیدن
جار کشیدن: ۱. بانگه‌واز کردن؛ جار کشیدن؛
قال داخستن؛ ده‌نگدان / جارچی در کوچه‌ها جار
می‌کشد: چیرقان له کۆلانه‌کاندا بانگه‌وازی
ده‌کرد ۲. جار زدن

جارچی / cārçi، ها: / ان: / [ترکی] / اسم، / [قدیمی]
چیرقان؛ جارچی؛ راکه‌یینەر؛ ناگه‌کەر؛ قالکەر؛
که‌رئه‌لیاس؛ که‌سی که به ده‌نگی به‌رز، له ری و
باناندا هه‌والیکی ده‌گوته‌وه که هه‌موان بییسن.
جارختی / cāraxti، ها: / اسم، ۱. جینگه‌ی
جل‌وبەرگ ۲. جلاویز؛ چۆ لیباسی / کتت را به
جارختی آویزان کن! کۆته‌کەت به جلاویزه‌که‌وه
هه‌لواسه!

جارو / cārû، ها: / اسم، گسک؛ گه‌سک؛ گه‌ز؛
گه‌زک؛ گزک؛ گزگ؛ گزی؛ گزی؛ گزیگ؛
گیسک؛ گیزی؛ کیزی؛ کنۆشه؛ کونۆشه؛
هافلک؛ هیقاله‌ک؛ جاروو؛ گیاریفک؛ شفیک؛
سفیک؛ جه‌ریفک؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک که خاک و
خؤل و شه‌خه‌لی پی راده‌مالن: الف، چه‌پکیک

جا می‌روی جارو کشی همه کاره است: همر کوئ ده‌چی بی‌سهر و یایه‌ک به‌رپرسه.

جاری ^۱ /cārī/، ها: /اسم/ هیوه‌رژن؛ هیوه‌رژه‌نی؛ هاوگیان؛ هه‌وگیان؛ هومبی؛ جاری؛ براژنی میرد؛ ژنی برای شوو.

جاری ^۲: [عربی] صفت. ۱. ره‌وان؛ به‌خور؛ وه‌گه‌ر؛ جول «آب جاری؛ ناوی ره‌وان» ۲. نهم؛ نیسه؛ کاتی که تیداین؛ پیوه‌ندی‌دار به‌نیسته‌وه «ماه جاری؛ سال جاری؛ نهم مانگه؛ سالی که تیداین».

جارو جاری شدن: ره‌وان بوون؛ که‌وتنه جووله؛ وه‌رئ که‌وتنی تراو. هه‌روه‌ها: جاری بودن جاری کردن: وه‌رئ خستن؛ هه‌رکاندن.

جاز /cāz/؛ [انگلیسی] /اسم/ جاز؛ جورئ مووسیقای گورانی که هه‌وه‌ل جار له سهره‌تای سه‌ده‌ی بیسته‌مه‌وه له نیو ره‌شپیسته‌کانی ئه‌م‌ریکادا به‌ده‌ی هات و ئیستاکه‌ش مووسیقایه‌کی جه‌هانیه.

جازیست /cāzist/، ها: [انگلیسی] /اسم/ جازژهن؛ جازیست؛ گورانییژ یان ژهنیاری جاز.

جاسازی /cāsāzî/، ها: /اسم/ جی‌خوشکه‌ری؛ سه‌ختکاری؛ کار یان ره‌وتی شارندنه‌وی شتیک له شوئنئ نادیار (به‌تایه‌ت له ناو شتیک‌ی تردا).

جاست /cāst/، ها: /؟/ /اسم/ ئیسر؛ گووشینه؛ گووشینگه؛ جینی گووشین و ناو‌گرتنی تری.

جاسنگین /cāsangîn/؛ صفت. [گفتاری]

۱. جی‌که‌وتوو (یک آقای محترم و جاسنگین آنجا بود: پیاویکی به‌رئز و جی‌که‌وتوو له‌وی بوو).

۲. [مجازی] لووت‌به‌رز؛ قاپان؛ ده‌ماراوی؛ رۆج‌زل

۳. بایه‌خدار؛ گران و به‌وه‌ج «این خانه چه فرش و اثاثیه‌ی جاسنگینی دارد! نهم ماله چه‌ند مافووره و

که‌له‌لی بایه‌خدار ی‌تدایه!» ۴. دیرئاخیز؛ دیرخیز؛ له‌ش گران «وزیر بسیار جاسنگین بود و به

ندرت کاری را سرکشی می‌کرد: وه‌زیر زۆر دیرئاخیز بوو، به‌ده‌گمهن سهری له کاریک بادیه».

جاسوس /cāsûs/، ها: /ان/؛ جواسیس [نامتداول] /:

لاسکی وشکی برئ گیا (وه‌ک راواوه و گیا‌گزگ) که بو ئه‌و مه‌به‌سته پیکه‌وه به‌سراون ب ده‌سته‌یه‌ک ریشالی نایلونی پیکه‌وه به‌سراو بو کاریکی وا.

جارو کردن: گه‌سک لیدان؛ گه‌سکدان؛ گسک لیدان: ۱. گزی‌دان؛ گزگ‌داین؛ گزی‌ده‌ی/ دای؛ گزی‌داین؛ ماشتنه‌وه؛ ماشینه‌وه؛ جاروو کردن؛ گه‌زکه‌ردش «اتاق را جارو کرد: هۆده‌که‌ی گه‌سک دا» ۲. [کنایی] ته‌واو پامالین و هیچ نه‌هیشتنه‌وه «دزدها خانه را جارو کرده بودند: دزه‌کان ماله‌که‌یان گه‌سک لیدابوو». هه‌روه‌ها: جارو شدن

جاروبرقی /cārûbarqî/، ها: [فارسی/عربی] /اسم/ گه‌سکی به‌رقی؛ گزگ به‌لاچی؛ نامرازیک که به هیزی کاره‌با و به هه‌لم‌ژینه‌وه، زبل و زال کو ده‌کاته‌وه.

جارو-پارو /cārûpārû/؛ [گفتاری] گسک و مال «دیروز از صبح مشغول جارو-پارو بودیم: دوینئ هه‌ر له به‌یانیه‌وه خهریکی گسک و مال بووین».

جاروجنجال /cār-o-cancāl/، ها: [ترکی/فارسی] /اسم/ هه‌راوه‌ریا؛ هه‌راوه‌لوار؛ گور‌وه‌هه‌را؛ هه‌یه‌ته‌هه‌یت؛ چه‌قه‌وه‌هه‌را؛ هه‌له‌به‌ل؛ قوولا‌قوول؛ شه‌ره‌مۆملئ؛ شه‌ماته؛ ده‌نگ‌ودۆر؛ هه‌ره‌ومه‌زات؛ زله‌زل؛ زه‌نا-زه‌نا؛ گاله‌گال؛ هه‌للا-هه‌للا؛ چه‌قه‌چه‌ق؛ چه‌قه‌وه‌هه‌را؛ گور‌ه‌وچه‌قه؛ گرم‌وقال؛ ق‌ه‌ومشه؛ ق‌رم‌وقال؛ ق‌یر‌ه‌ق‌یر؛ هه‌را و ق‌یرین؛ هه‌را و هۆسه‌یه‌ک که به هۆی کیشه‌وه پیک‌دیت «بین چه جاروجنجالی راه انداخته‌اند: بزانه چ هه‌را و هوریا‌یه‌کیان ناوه‌ته‌وه».

جاروکش /cārûkeş/، ها: /ان/؛ /اسم/

۱. گه‌سک‌ده‌ر؛ گزگ‌ده‌ر؛ گزیده‌ر؛ که‌سج کاری گه‌سک لیدانه ۲. پاکه‌وان؛ زبل‌رئز؛ که‌ناس؛ کووچه‌مال؛ سپوور؛ کریکاری شاره‌داری بو خاوین کردنه‌وه‌ی شار ۳. [تعریض] بی‌سهر و پا؛ هیچ نه‌فام؛ دوور له زانست و شارستانیه‌ت «هر

جاکشی / cākešī /: اسم. /مستهجن/ گه‌وادی؛ قه‌وادی؛ قور‌مساخی؛ ده‌ویتی؛ کار و پیشه‌ی گه‌واد.

جاکلیدی / cākīlīdī, -kelīdī /: ها. /فارسی/ یونانی/ اسم. جی‌کلیلی؛ جی‌کلیل: ۱. جاسوچی ۲. کلر؛ کلیر؛ کونی دەرگا «از جاکلیدی نگاه کردم بینم کی پشت در است: له جی‌کلیلیه‌که‌وه روانیم بزائم کئ له پشتی درگاوه‌یه».

جاکن / cākan /: صفت. جیکهن؛ جیگه‌که‌ن؛ له‌بنه‌وه دهرهاتوو؛ هه‌لکناو زۆرت‌ر به‌ته‌واوه‌تی یان بۆ هه‌میشه «دستم را گرفتم به حلقه، جاکن شد و ماند توی دستم: ده‌ستم گیردایه ئالفه‌که، جیکهن بوو و هاته ده‌سمه‌وه».

جاکوزی / cākūzī /: [انگلیسی] جکوزی **جاگیر** / cāgîr /: صفت. جیگر؛ جیگیر: ۱. جیگه‌گر؛ جاگرتی؛ جیه‌وه‌گر؛ یاهه‌گیر؛ به‌بارستایی زۆره‌وه «این مبلها خیلی جاگیر هستند: ئهم موبلانه زۆر جیگیر» ۲. سه‌قامگیر؛ دامه‌زراو؛ مهرزیا؛ ئاکنجی «بزودی در آن خانه جاگیر شدند: زۆر زوو له‌و ماله‌دا جیگر بوون» * **جایگیر**

□ **جاگیر بودن**: جیگر بوون؛ جیی زۆر گرته‌به‌ر.

جاگیر شدن: سه‌قامگیر بوون؛ نیشته‌جی بوون؛ جیگر بوون؛ گونجیان؛ گونجیای؛ دامه‌زران؛ دامه‌رزیا؛ مهرزیا؛ له‌شوینیکی له‌بار یان دلخواز دامه‌زران «رفتند و در کردستان حسابی جاگیر شدند: رۆیشتن و له‌کوردستاندا ته‌واو سه‌قامگیر بوون».

جال / cāl /: ها. /اسم. جال؛ داو؛ دامی؛ داوی تایبعت بۆ راوی په‌له‌وه‌ران.

جالاب / cālāb /: [؟] □ **جالب** / cāleb /: [عربی] صفت. سه‌رنج‌راکیش: ۱. راکیشهر؛ دایلان؛ سه‌یر؛ سه‌مه‌ره؛ به‌بار و دۆخیکی وه‌ها که بیته‌هۆی سه‌رنج دان یان هۆگری خه‌لک «طرز نگاهش جالب بود: شیوه‌ی

[عربی] اسم. شووفار؛ شۆفار؛ شۆخو؛ جاسووس؛ پایی؛ زیره‌وان؛ زیره‌وا؛ زیران؛ زوانگیر؛ خه‌به‌ربه‌زین؛ هه‌وال‌دز؛ تی‌چین؛ گزمه.

□ **جاسوس** دو‌جانبه: شۆفاری دو‌ولایه‌نه؛ سیخوری دو‌لایه‌نه؛ شووفاری که بۆ هه‌ر دوو لای دوژمنی یه‌ک شۆفاری ده‌کا.

جاسوسی / cāsūsī /: ها. /عربی/ اسم. شووفاری؛ شۆفاری؛ شۆفاری؛ ده‌سکیسی؛ جاسووسی؛ زیرانی؛ گو‌به‌لی؛ گو‌به‌لی؛ گو‌به‌لی؛ گو‌بیسی؛ کار و ره‌وتی کۆ کردنه‌وه‌ی خه‌به‌ر و زانیاریگه‌لی پتویست به‌شیوه‌ی نه‌یینی «معلوم شد برای دشمن جاسوسی می‌کند: دهرکه‌وت بۆ دوژمن شووفاری ده‌کا».

جاسوچی / cāsuvîçi /: ها. /فارسی/ انگلیسی/ اسم. جی‌کلیلی؛ جی‌کلیلی.

جاسیگاری / cāsîgārî /: ها. /فارسی/ فرانسه/ اسم. ۱. جی‌سیگاری؛ قوتووی سگار؛ قوتووی جگه‌ره ۲. ژیرسیگاری؛ ژیرسگاری؛ چیرجگه‌ره.

جاشو / cāšû /: ها. /ان. /اسم. جاشوو؛ کریکاری که‌شتی؛ کاریگه‌ری گه‌میه.

جاشیر / cāšîr /: اسم. لۆ؛ هه‌لز؛ هه‌لس؛ هه‌له‌ز؛ هه‌لیز.

جاعل / cā'el /: ها. /ان. /عربی/ اسم. ساخته‌چی؛ ده‌غه‌لکار؛ به‌لگه‌ساز؛ که‌سئ که به‌لگه‌ی له‌قه‌ستی ساز ده‌کا.

جاکتابی / cāketābî /: ها. /فارسی/ عربی/ اسم. ۱. قه‌فه‌زه‌ی کتیب؛ رکه‌ی په‌رتووک؛ جی‌کتیبی؛ هۆده‌کی کتیبان ۲. جی‌کتیب؛ جی‌کتیوی؛ ره‌فه‌یه‌ک له ژیر میزه‌وه بۆ دانانی کتیب و ده‌فته‌ر.

جاکش / cākeš /: ها. /اسم. /مستهجن/ گه‌واد؛ قه‌واد؛ قه‌لته؛ قه‌لته‌بان؛ ده‌ویت؛ دویته؛ سیغه‌چی؛ قور‌مساخ؛ قور‌مساق؛ ماسکه‌ش؛ مه‌ئهرس؛ که‌سئ که ژنانی داوین‌پیس بۆ پی‌اوانی ناپاک ساز ده‌کا.

۵- جام پىروزی ﴿جام - ۵﴾

جامد / cāmed، ها؛ ات؛ [عربى] صفت. خوگر؛ خوگرگ، بهستوو؛ تەندار؛ وشك «جسم جامد؛ ماكى خوگر».

جامدات / cāmedāt؛ [عربى] اسم. ئەو ماكانەى لە بار و دۆخى ئاساييدا بېچميان نەگۆرە (بېچەوانەى گاز و تراو).

جامدادى / cāmedādī؛ [فارسى / عربى] اسم. ۱. قەلەمدان؛ دەفريک يان قوتوويهک که قەلەمى تى دەنن ۲. جى قەلەم؛ درزى لە کەرەسەيهکى وەک دەفتەر يان کيفدا بۆ دانانى قەلەم.

جامع / cāme؛ [عربى] صفت. ۱. کۆ؛ کۆمەل؛ کۆمەلتە؛ خاوەن تايبەتمەندى يان چۆنيەتى کۆوە کردن «جامع شرايط: کوى هەل و مەرجان» ۲. کۆبەند؛ کۆگر؛ بەبى کەم و کووورى «فرهنگ جامع؛ طرح جامع؛ فەرھەنگى کۆبەند؛ گەلالەى کوگر».

جامع الاطراف / cāme'ol'atrāf؛ [عربى] صفت. ھەمەلايەنە؛ لە خوگرى ھەموو لايەنەکانى چەمكى رەچاوکراو «بحث جامع الاطراف: باسى ھەمەلايەنە».

جامع الشرايط / cāme'oššarāyet؛ [عربى] صفت. خاوەنى ھەموو مەرجى پتيويست. جامع العلوم / cāme'ol'ulūm، -'olūm؛ [عربى] صفت. پيتۆل؛ خاوەن يان لە خوگرى زانستى زۆر و جۆراوجۆر.

جامع ومانع / cāme'-o-māne؛ [عربى] صفت. پڕوپەر داخ؛ خاوەن ھەموو پاژ و لايەنى تايبەتى خو بى ئەوەى لەگەل شتيكى تردا تیکەلاو بى يان بە ھەلەدا بىروات «تعريف بايد جامع و مانع باشد: پيناسە دەبى نرو بەرداخ بى».

جامعه / cāme'e، ها؛ جوامع؛ [عربى] اسم. ۱. کۆمەلگا؛ کۆمەلگە؛ کۆمەل؛ جەماوەر؛ گەهان؛ بەرافى؛ جوات؛ جفات؛ جفينگە؛ ئاپۆرە؛ گوردەم؛

روانىنى سەرنج راکيش بوو ۲. بەرچاو؛ چاوگر؛ بايەخدار؛ بەنرخ؛ وەرەچەم؛ خاوەن تايبەتمەندى پربايەخ يان شياوى سەرنج پيدان «کار جالبى نيست؛ چيز جالبى نداشت؛ کارىكى چاوگر نيه؛ شتيكى بەرچاوى نەبوو».

جالباسى / cālebāsī؛ ها؛ [فارسى / عربى] اسم. گەنجە؛ جادلنگى؛ جى جى جلوبەرگ؛ دۆلاوى گنج؛ ھەودەى ھەلگرتنى پۆشەن «لباسهايت را اتو کردم، گذاشتم توى جالباسى؛ جلە کاتم ئوتوو کرد و ناومە نيتو گەنجەکەو».

جاليز / cālīz، ها؛ / اسم. بىستان؛ بىستان؛ کيار؛ جار؛ کيلگەى تەرەکال (وەک خەيار، تەماتە، شووتى و...) پاليز

جاليزبان / cālīzbān، ها؛ ان؛ / اسم. بىستانەوان؛ بىسانوان؛ خاوەن يان پاريزەرى بىسان؛ پاليزبان جاليزكارى / cālīzkārī، ها؛ / اسم. تەرەکالى؛ تەرەکالى؛ تەرەکارى؛ ۱. بىستانكارى؛ کار يان رەوتى کيلانى تەرەکار «قطعه زمينى هم داشت که در آن جاليزکارى مى کرد؛ بارچه زەوينيکيشى بوو تەرەکالى تيدا دەکرد» ۲. زەوينى بىستان «یک وقتى سراسر تهرآن جاليزکارى بود؛ سەردەمىک سەر لە بەرى تاران تەرەکالى بوو».

جام / cām، ها؛ / اسم. ۱. جام؛ قديمى / کاسە؛ قاپ و قاچاق؛ بايە؛ باديه؛ بادى؛ بايە؛ دەفريکى قوولى زار ھەراو کە تراو و تەرەچيشتى تيندەکەن ۲. [ادبى] پەرداخ؛ پيالە؛ کاسەيەک کە شەرابى پى دەخۆنەو «جام مى؛ جامى مەى» ۳. شووشە؛ شيشە؛ جۆم؛ گاپەرەيەک لە شووشە بۆ داپۆشانى دەرگا و بالين ۴. [گياهشناسى] پەرە؛ پەلکەى گول بەتیکريايى کە يان پیکەووە لکان يا جيان «جام گل؛ يەرەى گول» ۵. کاپ؛ دەفريکى پيالەناسا بە نەخش و نيگار و پايه و دەستەووە کە بە خەلات دەيدەن بە سەرکەوتووانى کيبەرکيگەلى وەرزشى؛ جام پىروزی «جام جهانى؛ جام يوفا؛ جامى جەهانى؛ جامى يووفا».

جامعه‌شناختی / cāme'ešenāxtī: [عربی/فارسی] صفت. کۆمه‌لناسیه‌وه‌یی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به کۆمه‌لناسیه‌وه.

جامعه‌شناس / cāme'ešenās, ها؛ ان: [عربی/فارسی] اسم. کۆمه‌لناس؛ که‌سی که کاری ناسینی تاییه‌تمه‌ندیکه‌لی کۆمه‌لگایه.

جامعه‌شناسی / cāme'ešenāsī: [عربی/فارسی] اسم. کۆمه‌لناسی؛ زانستی که ده‌په‌رژیته سهر لیک‌دانه‌وه‌ی تاییه‌تمه‌ندیکه‌لی کۆمه‌لگای مرؤف.

جامعه‌گسلی / cāme'egosalī: [عربی/فارسی] اسم. [روان‌شناسی] له‌کۆمه‌ل‌پساوی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی پچیرانی پیوه‌ندی تاک له‌گه‌ل کۆمه‌لگادا، پتر له بهر شیواوی و ئالۆزی له

می‌شک یان ئاکاردا. هه‌روه‌ها: **جامعه‌گسل**

جامعییت / cāme'īyyat: [عربی/اسم] پر و په‌رداختی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی هه‌مه‌لایه‌نه بوون. **جامه** / cāme, ها؛ -گان: [اسم] [دبی] گنج؛ جل‌وبه‌رگ؛ پۆشته‌نی؛ کووتال؛ سپپال؛ پۆشه‌ن؛ وه‌لنگه؛ ئه‌وه‌ی مرؤ له به‌ری ده‌کا.

☐ **جامه‌ی خواب**: ۱. جلی خه‌و؛ جلی نووستن. ۲. جی‌وبان؛ جیگه‌وبان؛ جل و جیوان.

جامه‌دار / cāmedār, ها؛ ان: [اسم] حه‌مامچی؛ حومامچی؛ حمامچی؛ کاریگه‌ریک که له گه‌رم‌اوه‌ گشته‌کاندا جل‌وبه‌رگی گه‌رم‌اوه‌ران هه‌لده‌گری.

جامه‌دان / cāmedān, ها؛ ان: [اسم] ۱. باول؛ سندۆق؛ چه‌مه‌دان؛ جانتا؛ جامتا ۲. یه‌غان؛ یغان؛ یه‌غان.

جامیزی / cāmīzī, ها؛ ان: [اسم] جی کتییی.

جان ۱ / cān: [اسم] گیان: ۱. /ها/ گیون؛ جان؛ ژیان؛ هیزی ژیان و جوولانی گیانه‌وه‌ر ۲. /ها/

ژیان؛ ئه‌و به‌شه له هه‌بوونی مرؤف که تی‌گه‌یین، ناسین، ئاگیی و هه‌موو هه‌ستیک ده‌گریته به‌ر ۳. /مجازی/ پوخته؛ کاکله؛ ناوه‌رۆک «جان کلام: پوخته‌ی مه‌به‌ست» ۴. ژیان؛

گورتل؛ ده‌سته‌یه‌ک له تاکه که‌سان به به‌رژه‌وه‌ندی، بنکه‌گه‌ل و فه‌ره‌ه‌نگی هاوبه‌شه‌وه «جامعه‌ی ارمنیان: کومه‌لگای ئه‌رمه‌نیان»

۲. کۆمه‌له؛ بنکه‌یه‌ک که به هۆی ئاوه‌ها که‌سانیکه‌وه پیک دئ «جامعه‌ی شبانی: کومه‌له‌ی شوانی» ۳. کۆمه‌له؛ ریک‌خراوه‌یه‌ک که به‌ده‌ستی ده‌سته‌یه‌ک بو گه‌یشتن به ئامانجگه‌لی دیاریکراو پیک دیت «جامعه‌ی معلم‌ان: کومه‌له‌ی مامۆستایان».

☐ **جامعه‌ی ارادی**: کۆمه‌لگایه‌ک که ئه‌ندامانی به حه‌ز و خوازیاری خۆیان تیدان.

جامعه‌ی اشتراکی: کۆمۆنیزم؛ کۆمه‌له‌ی هاوبه‌شی.

جامعه‌ی باز: لیبرالیسم؛ کۆمه‌لگای ئاوه‌لا/کراوه.

جامعه‌ی بسته: کۆمه‌لگای به‌سراو؛ کۆمه‌لگایه‌ک که ده‌گه‌ل کۆمه‌لگایانی ده‌ور و به‌ریدا پیوه‌ندی نیه.

جامعه‌ی بی‌طبقه: کۆمه‌لگای بی‌چین؛ کۆمه‌لگایه‌ک که به‌هۆی هه‌مووانی بوونه‌وه‌ی که‌ره‌سه و سهرچاوه سروشتیه‌کانی، هه‌زار و دارای تیدا نه‌مینئ.

جامعه‌ی ستی: جه‌ماوه‌ری سوننه‌تی؛ کۆمه‌لگای رستی؛ ئاپۆریه‌ک که داب و نه‌ریتی که‌ونارای خۆی پاراستوو.

جامعه‌ی صنعتی: کۆمه‌لگای پیشه‌یی؛ کۆمه‌لگایه‌ک که به پپی پیشه‌کاری ماشینی، له باری ئابووریه‌وه پیشکه‌وتوو.

جامعه‌ی مدنی: کۆمه‌لگای شارستانیته؛ کۆمه‌لگایه‌ک که قانونی هه‌ل‌بژاردی خه‌لک، به سهر هه‌موواندا - وه‌ک یه‌ک - زاله.

جامعه‌ستیز / cāme'etiz, ان: [عربی/فارسی] صفت. [روان‌شناسی] دژ کۆمه‌ل؛ به ئاکاری پیچه‌وانه یان دژ به کۆمه‌لگا. هه‌روه‌ها: **جامعه‌ستیزی**

جان به جان آفرین تسلیم کردن: [ادبی] گیان به دهستهوه دان؛ مردن؛ گیان دان «اندکی بعد جان به جان افرین تسلیم کرد: کهمی دواتر کسای به دهستهوه دا».

جان به جان کسی کردن: [مجازی] گیان کردنه گیان کهسیکهوه؛ بۆ کهسی خزمهت و کردوکۆشی زۆر کردن (ثم نیورستهیه ههمیشه به نیورستهیهک تهواو دهبی که بئ کهلک بوونی کاره که نشان دهدا) «جان به حاس هم بکنی باز دنبال دزدی و الواتی است: کیان بکهینه گیانهوه هه به دواي دزی و خوږپهتیهوهیه».

جان به دربردن: گیان دهرکردن؛ خو له مهرگ دهربازکردن «بسختی توانستم از آن مهلهکه جان به در بیرم: ئەستهم توانیم لهو فهرتهنه گیان دهرکهه».

جان به سر شدن: جان به سر شدن، جان به سر

جان به عزرائیل ندادن: [کنایی] ئاو له دهس نه تکان؛ تۆز لی هه لئهستان؛ ههرزن له دهست هه لئهوه رین؛ گوو وشک کردن؛ تۆکل تس گرتنهوه؛ زۆر پژد و دهس وشک بوون «او جان به عزرائیل نمی دهد، حالا تو می خواهی از او پول بگیری: ئەو ئاو له دهستی نانکی، ئیستی تۆ دهتهوی پاره ی لی بستینی».

جان به لب رسیدن: [مجازی] گیانه سهر بوون؛ گیان هاتنه نووک لووت؛ به هۆی پهنج و ئازاری زۆر، له ژیان بیزار بوون «از دست زخم جانم به لب رسید؛ دیگر جان به لبش رسیده بود: له دهستی ژنه کهم گیانه سهر بووم؛ ئیتر کسای هاتبووه نووک لوونی».

جان تازه بخشیدن: گه شاندهوه: ۱. [مجازی] گیانی تازه خسته نیو له شهوه؛ دلی تازه پی به خشین «آمدن تو به ههمی ما جان تازه بخشید: هانتت گبانیکی لازهی خسته نیو له شمانهوه» ۲. بووژاندنهوه؛ ژووژاندنهوه؛

گۆن «جان دادن: گیان دان» ۵. [ادبی] پۆج؛ پهج؛ رح؛ چاو؛ دیده؛ دیه «جان برادر: گیان کاکهی» ۶. [لها] / گفتاری لهش؛ ئەنام؛ تهن؛ که لهخ «همهی جانم درد می کند: هه موو گیانم دیشی» ۷. تهواوی هه بوونی کهسی یان شتیک «جارو را برداشت و افتاد به جان خانه: گه سکه کهی هه لگرت و کهوته گیان ماله کهوه».

☐ جان در قالب دوجان در یک قالب

جان کسی: [گفتاری] تۆ گیان؛ گیانی که سیتک؛ گیان؛ سهر؛ وشهی سویند خواردن یان سویند دان به گیانی که سیتک «جان مادرت راستش را بگو: تو گیانی دایکت راستی بلئ».

جان کلام: [مجازی] کاکلهی مبهست؛ پوختهی قسه؛ مبهست و ئامانجی سهره کی ویزهر.

☐ جان و دل جان و دل

دو جان در یک قالب: [کنایی] گیانیک و دوو لهش؛ گیانیک له دوو جهسته دا؛ دوو دۆستی گیانی گیانی؛ دوو دۆستی زۆر نزیک و ههمیشه پیکهوه: جان در قالب

☐ جان باختن: [ادبی] گیان بهخت کردن؛ گیان فیدا کردن؛ گیان له دهس دان «آنان در راه میهنشان جان باختند: ئەوان له ږی ولاته که یاندا گیانیان بهخت کرد».

جان بخشیدن: ۱. بووژاندنهوه؛ گه شاندهوه؛ ژووژاندنهوه؛ ژیاندهوه؛ ژیان پیدان؛ ژووژنایوه؛ بوونه هۆی گه شه و نه شه و چالاکی ۲. [مجازی] گیان تیخستن؛ پۆج پیدان «پیکر تراش به سنگ و آهن جان می بخشد: پهیکه تراش گیان ده خاته نیو بهرد و ئاسنهوه».

جان بر کف نهادن: [مجازی] گیان له سهر دهس دانان؛ گیان نانه مست؛ به ره هفی گۆری بوون «جوانان جان بر کف نهادند و از سر زمین خود دفاع کردند: لاهو کان گیانیان له سهر دهس دانا و بهر نه گاریان له زیدی خوین کرد».

کرد گیانه سهرمی کرد.

جان کسی را خریدن: *[مجازی]* گیانی که سسی کپینهوه/سه ندنهوه؛ که سسی له مهرگ و له ناو چوون پزگار کردن «آن روز با این کارش جان ما را خرید و گرنه همه تو دره بودیم؛ نهو رۆژه بهو کاره ی گیانی هه موومان ی کریمه وه نه گینا گشت که وتبوینه نیو دۆله که وه».

جان کسی را گرفتن: گیانی که سسی کییشان/گرتن؛ گیانوو یۆی کیشته ی؛ که سسی کوشتن «گفت: آمده ام جانت را بگیرم؛ گوئی: ها تووم گیانت بکیشم».

جان کندن: ۱. له گیانه لادا بوون؛ گیان که نشست کردن؛ گیان که ندن «وقتی رسیدیم داشت جان می کند؛ که گه یشتین له گیانه لادا بوو» ۲. *[مجازی]* گیان کییشان؛ گیان که نین؛ له زه حمهت و سه ختی و ره نجدا بوون «این که زندگی نیست، جان کندن است؛ نه مه خو ژبان نیه، گیان کیشانه».

جان گذاشتن: *[مجازی]* گیان دانان؛ ژبان بو کاری تهرخان کردن «ما سر این خانه جان گذاشتیم تا درست شد؛ ئیمه له سهر ئه م خانووه کیانمان داناوه تا دروست بووه».

جان گرفتن: *[مجازی]* گیان تی هاتنه وه؛ گیان گرتنه وه؛ گیان تی که فتنه وه؛ بووژانه وه؛ ژووژانه وه؛ ژووژ بیه یوه؛ ئامایوه ویره؛ چاک بوونه وه و هیژ گرتنه وه «غذایی خورد و استراحتی کرد تا جان گرفت و توانست بلند شود؛ شتیکی خوارد و وچانیکی دا تا گیانی نی هاته وه و توانی ههستی».

جان مفت دربردن: له کلک گه رانه وه؛ کفن دراندن؛ به هه لکه وت له مهرگ دهر باز بوون «آزاد در آن حادثه جان مفت دربرد؛ ئازاد لهو کاره ساته دا له کلکی گه راوه».

از جان خود مایه گذاشتن: *[گفتاری]* به سهر و ماله وه تیوه چوون/گلان؛ له خو مایه دانان؛

ژیانده وه؛ پزگار کردن له مهرگ یا له فه وتان. جان خود را کف دست گرفتن: *[مجازی]* گیان له سهر دهس نان؛ سهر له پیناو نان؛ ئاماده بوون بو مردن و خو به خت کردن.

جان دادن: گیان دان؛ گیان داین؛ هه لپلۆسکان؛ هه لپلۆسکیان؛ گان دایش؛ مردن «بچه ی بیچاره در بیمارستان جان داد؛ مندالی به سه ته زمان نه خو شخانه دا گیانی دا».

جان داشتن: گیان تیدا بوون؛ زیندوو بوون؛ زینگ بوون؛ گیان چنه بیه ی «وقتی رسیدیم هنوز جان داشت؛ کاتی گه یشتین هیشتا گیانی ندا بوو».

جان سپردن: گیان دانه ده سه ته وه «کمی بعد جان سپرد؛ پاش هیندیک کانی دا ده سه ته وه».

جان سگ داشتن: *[تعریض]* گیان سه خت بوون؛ سه گ مهرگ بوون «این سوسکه ها جان سگ دارند و هیچ سمی بهشان کارگر نیست؛ ئه م قۆلانچانه کیان سه خن و هیچ ده وایه ک کاریان لی ناکا».

جان فدا کردن: گیان به خت کردن؛ گیان فیدا کردن؛ به بۆنه ی که سسی یان شتیکه وه له ژبانی خو بووران «جانشان را در راه میهن و ملت فدا کردند؛ له پیناوی خاک و خه لکدا گیانبان به خت کرد».

جان کسی برای کسی در رفتن: *[مجازی]* گیان که سیک بو که سسی دهر چوون؛ که سسی زۆر خوش ویستن و ئاماده بوون بو خو فیدا کردنی «جانش برای بسرش در می رفت؛ گیانی بو کوره که ی دهر ده چوو».

جان کسی در آمدن: *[مجازی]* گیانی که سیک دهر چوون؛ مردن «دماغش را بگیر ی جانش در می اند؛ لووتی بگری گیانی دهر ده چی».

جان کسی را به لب رساندن: *[مجازی]* که سیک گیانه سهر کردن؛ گیانی که سیک هینانه نووک لووتی؛ ژبان له که سسی ناخوش کردن «تا خانه را خالی کرد جانم را به لب رساند؛ تا ماله که ی چۆل

باوکه گیان!؛ خوشکه گیان!.

جان آفرین / cānāfarīn, -āfarīn: صفت. / ادبی/

گیان به خش؛ ثاfrینهری ژینه وهران.

جانان / cānān: صفت. / ادبی/ ۱. گیانی گیان؛

له به ردلان؛ واشتا؛ خوْشه ویست؛ خوه شه ویس؛

وه شه ویس؛ وه شه سیاو؛ نازیز وه کوو گیان

۲. / تصوف/ بینایی چاوان؛ خودا.

جانانه / cānāne: صفت. ۱. رَیک و پَیک؛ له بهر

دلان؛ له بار و له باو؛ بئِ کم و کووری «رقص

جانانه: هه لپه پرکئی رَیک و پَیک» ۲. / مجازی/

حیسانی؛ به هیز؛ جانانه؛ توند؛ به گور؛ به تین

«سیلی جانانه: زللهی حیسانی».

جانا و مالاً / cānan-o-mālan: (!) / فارسی/ عربی/

قید. به سهر و مالوه؛ به گیان و مالوه؛ به دل و

گیان؛ به گیان و دل «همه جاناً و مالاً به این کار

کمک می کنند: همه مو به سهر و مالوه ئاریکاری ئهم

کاره ده کن».

جانب / cāneb, ها؛ جوانب؛ / عربی/ اسم. لا؛

لایهن؛ رهخ؛ ئالی؛ سو؛ تهنشت؛ پال؛ نکال «در

جانب راست تصویر قرار دارد: له لای راستی

و پنه که دایه».

▣ **جانب کسی را گرفتن**: / کنایی/ لای که سئ

گرتن؛ لایه نگری که سئیک کردن؛ پشتگیری له

که سئیک کردن «مادرم همیشه جانب او را می گرفت:

دایکم هه میشه لای نهوی ده گرت».

جانباز / cānbāz, ها؛ ان؛ / اسم. گیانباز؛

گیانبه خش؛ گیان به ختکر؛ که سئ که له ریگای

سهر به رزی ولاته کهیدا که مئندام بووه «دوستم

جانباز است و از ویلچر استفاده می کند: دوسته که م

گیانبازه و به چهره ده روا».

جانبازی / cānbāzî, ها؛ / اسم. گیانبازی؛

گیانبه خش؛ فیداکاری؛ گوری کاری؛ کاریان

رهوتی ژبانی خوْ خستنه مه ترسیه وه، به

مه بهستی گه یشتن به ئامانجیک «جانبازی در راه

میهن: گیانبازی له ریگه و لاتدا».

به گیان و دل کار کردن؛ به واز و هازی خوْ

کاری کردن «برای کارخانه از جان خود مایه

گذاشت: بؤ کارخانه که به سهر و مالوه تیوه

چوو».

از جان سیر شدن ☞ به جان آمدن

از جان گذشتن: / مجازی/ ۱. گیانبازی کردن؛

دهس له گیان شوْردن «جوانان دلیر از جان

گذشتند: لاوانی ئازا گیانبازیان کرد» ۲. گیان

به خت کردن؛ جه وئ ویه ردهی؛ بؤ ئامانجیک

ئامادهی مردن بوون.

با جان خود بازی کردن: / مجازی/ رۆحی خوْ

له قهره چیان کرین؛ گیان له سهگان درین؛

کاری بقه کردن؛ گیانی خوْ خستنه

مه ترسیه وه.

به جان آمدن: / مجازی/ له گیان بیزار بوون؛

گیانه سهر بوون: از جان سیر شدن

به جان کسی افتادن: / مجازی/ سهر کردنه

که ول/ کاول که سئیکه وه؛ سهخت ئازاردانی

که سئیک «همه افتادند به جان من که چرا گذاشتی

برود: گشتیان سهریان کرده که ولمه وه که بۆچی

هیشتت بروت».

ههروه ها: به جان کسی

انداختن

به جان کسی بسته بودن: کووله کهی رۆحی

که سئیک بوون؛ گیان و رۆحی که سئ به

شتیکه وه به سران؛ یه کجار له لا خوْشه ویست

بوون «پول به جانش بسته است: گیان و رۆحی به

پاره وه به سراوه».

جان ۱. صوت. گیان: ۱. ها گیان؛ به لئ گیان؛

وشه و لام دانه وه به نیشانهی خوْشه ویستی

ده برین له ئاست که سئ هاوته مه ن یان

چکۆله تر له خوْوه «گفتم: آزاد! گفت: جان! وتم:

ئازاد! وتی: گیان!» ۲. نیشانهی شادی و

ره زامه ندی «جان! چه هوایی: گیان! چ هه وایه که».

جان ۳. پیوازه. گیان؛ نازیز؛ خوْشه ویست؛

وه شه ویس؛ ده لال «پدر جان! خواهر جان!»

جان پناه / cānpanāh ، ها/ اسم، ۱. په ناگا؛ په ناهگهه؛ قوتکه یان دیوار ناسایه ک بو خو حهشاردان ۲. پهرچین؛ په رژین؛ نه رده؛ دیوار یان نه رده یه ک که بهر که وتنه خواره وه ده گری. **جانجانی** / cāncānī: صفت، [مغتاری] گیانی-گیانی؛ جووته ی سهران؛ زور خوشه ویست «دوست جانجانی: دؤستی کبانی-گیانی».

جاندار / cāndār: صفت، ۱. /ها؛ ان/ گیاندار؛ گیانه وهر؛ گیانله بهر؛ ژینه وهر؛ زینده وهر؛ جاندبهر؛ جوودار؛ خاوه ن ژی؛ جووقه وار؛ گوئی؛ به تایبه تمه نندی زایین، خواردن، گه شه و زاوژی کردن و مردن. به رانبهر: بی جان ۲. [مغتاری] زه لام؛ پرزوو؛ که له گه ت؛ بلهرمان.

جان سخت / cānsaxt ، ها/ صفت، [مجازی] گیان سهخت: ۱. به هیژ و وزه ی خوړاگری له بهرامهر دژواری و پروداوی جی مه ترسیه وه «مثل سگ جان سخت است: وه کوو سگ گیان سهخته»: **سخت جان** ۲. سگ مهرگ؛ پته و؛ نه ستم؛ به تاوشتی زوره وه «این ماشین خیلی جان سخت است: هم ماشینه زور سگ مهرگه».

جان سختی / cānsaxtî ، ها/ اسم، [مجازی] گیان سهختی؛ دؤخ یان چؤنیه تی گیان سهخت بوون: **سخت جانی**

جانسوز / cānsûz: صفت، [مجازی] گیان ته زین؛ رؤح ته زین؛ هؤی تازاری هزری و داخ و په ژاره ی به ته وژم «درد جانسوز: ئیشی گیان ته زین».

جانشین / cānēšîn ، ها/ اسم، جیگر؛ یاگه گیر: ۱. نه وه ی بتوانی جیگه ی دیتری له کاریکی تایبه تدا بگریته وه «از آن روز بخاری گازی جانشین کرسی شد: له و رژه وه کووره ی گازی بوو به جیگری قورسی» ۲. /ان/ یاگه دار؛ جیگه دار؛ جادار؛ جینشین؛ جیگه نشین؛ جیگار؛ که سی که دوا ی که سیکی تر یان له نه بوونی نه ودا جیگی بگریته وه و بهر پرسی کاره کان بی «جانشین

جانبخش / cānbaxš: صفت، [ادبی] ۱. ژینه ر؛ بژیین؛ گیانپرژین؛ هؤی وه دیهاتن یان گه ریانی ژیان «خورشید جانبخش: رژه یاری ژینه ر» ۲. /کنایه/ دل بزوین؛ زور خوش «نسیم جانبخش: شنه ی دل بزوین» * **جان پرور**

جانبدارانه ۱ / cānebdārāne: [عربی/ فارسی] صفت. لایه نگرانیه؛ به دؤخ یان چؤنیه تی سهرچاوه گرتوو له لایه نگریه وه «داوری جانبدارانه: داوهری لایه نگران».

جانبدارانه ۲: قید. لایه نگرانیه؛ به لایه نگریه وه؛ به پشتگیری و لایه نگری له لایه نیکه وه «جانبدارانه قضاوت نکن: لایه نگران داوهری مه که».

جانبداری / cānebdārî ، ها/ [عربی/ فارسی] اسم، لایه نگری؛ لاکو شکی؛ پشتیوانی؛ پشتگیری «داور از تیم حریف جانبداری کرد: داوهر له تیمی به رانبهر پشتیوانی کرد»: **جانب گیری**

جان برکف / cānbarkaf ، ان/ [فارسی/ عربی] صفت، [مجازی] گیان له مست؛ گیان فیدا؛ ناماده بو مهرگ یان گیان فیدایی «پیشمرگان جان برکف: پیشمه رگه گلی گیان له مست».

جانب گیری / cānebgîrî: [عربی/ فارسی] جانبداری

جان به سر / cānbesar: صفت، [مجازی] په شیو؛ په ریشان؛ نیگه ران.

☐ **جان به سر شدن**: [مجازی] گیانه سهر بوون؛ په شیوان؛ دل به ریشان بوون «تا برگشتی جان به سر شدم: تا گه رپته وه گیانه سهر بووم».

هروه ها: **جان به سر کردن**

جانبی / cānebî: [عربی] صفت، ۱. ته نیشتی؛ لای؛ پالی؛ پالین «در جانبی؛ پلکان جانبی؛ درگای ته نیشتی؛ پلیکانی پالی» ۲. لاته کی؛ له قی «فعالتهای جانبی: چالاکی لاته کی».

جان پاس / cānpās ، ها؛ ان/ اسم، گیان پاریز؛ بادی گارد.

جان پرور / cānparvar: جان بخش

یا پیش ما جانماز اب می‌کشد؛ نازانم به‌راستی
مرؤفئیکی باشه یان به لای ئیمه‌وه جانماز
نه کیسپته ناوا).

جانمی / cānamī :صوت. [گفتاری] هه‌ی
گیانه‌که‌می؛ گیانمی؛ گیان؛ ئافه‌ره‌م؛ باره‌قه‌للا؛
باره‌که‌لا؛ وشه‌یه‌ک بو هان دان و بزواندنی
بیسهر (جانمی، بدوا! هه‌ی گیانه‌که‌می، دهرچو!).

جانمی جان / cānamīcān :صوت. [گفتاری]
ئه‌ی گیان؛ وشه‌یه‌ک بو دهرپرینی په‌زامه‌ندی و
خوشی سه‌باره‌ت به رووداوێک «جانمی جان، دو روز
تعطیل است: ئه‌ی گیان، دوو روژ پشوودانه».

جان نئار / cān.nesār ، ان: /فارسی/ عربی/ ضمیر.
[دبی] ئه‌زه‌نی؛ منی گیان‌فیدای ئیوه (بو)
دهرپرینی پێز له که‌سه‌ی خاوه‌ن پله‌وپایه «جان نئار
آماده‌ی خدمتگزاری است: ئه‌زه‌نی ئاماده‌ی خزمه‌ت
کردن».

جان نئاری / cān.nesānī :فارسی/ عربی/ اسم.
گیانباری؛ له خو بویری؛ پهل‌وپۆی چر و پر
وێپرای فیداکاری؛ کار و په‌وتی گیان به‌خت
کردن.

جان و دل / cān-o-del :اسم. [مجازی]
گیان و دل؛ دل و گیان؛ زێل و ولک؛ ژیان و به‌ندی
دل: دل و جان

☐ **از جان و دل:** به دل و گیان؛ به گیان و دل؛
به دل و به گیان؛ پر به دل؛ په‌ره‌دل «از
جان و دل کار می‌کند: به دل و گیان کار ده‌کا».
با جان و دل: پر به دل؛ په‌ره‌دل؛ به دل و به
گیان؛ به سه‌ر و رۆح؛ به گیان و دل؛ به
زۆرت‌رین دلخوازی و فیداکاریه‌وه «با جان و دل به
او خدمت کردم: پر به دل خزمه‌تم کرد».

جانور / cānavar, cānēvar ، ها: ان: /اسم.
جان‌ه‌وه‌ر؛ جان‌ه‌فه‌ر: ۱. زینده‌وه‌ر؛ گیانله‌به‌ر؛
گیانه‌وه‌ر؛ هه‌ر کام له گیانله‌به‌ران «جانور خانگی؛
جانور وحشی: زینده‌وه‌ری ده‌سته‌مه؛ زینده‌وه‌ری
کیوی» ۲. /کنایی/ چوارپی؛ چوارپا ۳. /مجازی/

فرمانده: جیگری سه‌ره‌په‌ل ۳. /دستور/ ☐
هم‌نشین ۳-

☐ **جانشین شدن:** جیگر بوون؛ جی‌نشینی که‌سێ
بوون و کار و باری جێبه‌جێ کردن. هه‌روه‌ها:
جانشین کردن

جانشینی / cānēšīnī :اسم. جیگری؛ جی‌نشینی:
۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی جی‌نشین بوون ۲. کار
یان په‌وتی جی‌ی که‌سێ یان شتی گرتنه‌وه.

جانفارسا / cānfarsā :صفت. [دبی] دل په‌رتین؛
دل ته‌مرین؛ هۆی ئازاری هزری و داخ و په‌ژاره‌ی
به‌ته‌وژم «کار جانفارسا: کاری گیان ته‌زین»: **جانگاه**
جانفازا / cānfazā :صفت. [دبی] دل گه‌شین؛
رۆح به‌خش؛ شادی هین؛ هۆی شادی و کۆک
بوون «به‌هار جانفازا آمد: به‌هاری دل گه‌شین هات».

جان فشانی / cānfešānī :ها: /اسم. گیانباری؛ له
خو بویری؛ پهل‌وپۆی چر و پر وێپرای فیداکاری؛
کار و په‌وتی گیان به‌خت کردن «مردم در راه
سربلندی میهن جان فشانی کردند: خه‌لکی له‌ پێگه‌ی
سه‌ره‌رز و لات‌ه‌که‌یاندای گیانیان به‌خت کرد».

جانگاه / cānkāh :جانفارسا
جانگداز / cāngodāz :صفت. [دبی] دل ته‌زین؛
زۆر ئازاردەر و هۆی رهنج و خه‌م و په‌ژاره «خبر
جانگداز: حادثه‌ی جانگداز: هه‌والی دل ته‌زین: کاره‌ساتی
دل ته‌زین»: **جانگزا**

جانگرای / cāngerāyī :اسم. به‌روا به‌وه‌ی که
دیاردە‌کانی سروشتی و هه‌موو شتیکی ئه‌م
جیهانه‌ی گیانی هه‌یه و به‌ دهر له‌ش و قاپۆره‌وه
ده‌توانی ببی.

جانگزا / cāngazā :جانگداز
جانماز / cānamāz ، ها: /اسم. به‌رمال؛ مازلۆخ؛
دوگه‌رد؛ دوگور؛ دوگوردی؛ جانماز؛ جارماز؛
شه‌فل؛ مافووره؛ پارچه‌یه‌ک که نوێزی له سه‌ر
ده‌کری.

☐ **جانماز آب کشیدن:** /کنایی/ جانماز کێشانه
ناوا؛ مه‌رایێ کردن «نمی‌دانم واقعا آدم درستی است

قوشمه؛ جووت قوشه؛ هوو هات؛ نامهت؛ نه هامهت؛ مروی نه گونجاو یان سته مکار و زور بیژ ۰۴/ مجازی/ کرمی ناو سک «دکتر برایش دواى جانور نوشت: بژیشک دهواى خانه وهرى بؤ نووسى» ۰۵/ گفتارى/ میروو؛ جر و خانه وهر؛ به تاييهت میرووی نازار دهر (وه کوو سپی، گنه، سوور که و دوو پیشک) «محوطه ی زندان را جانور برداشته: ناو زندانه که له خانه وهر جمه ی دی».

جانور آزمایشگاهی: زینده وهری تاقیگه؛ ههر یه که لهو گیانله بهرانه ی که نازمایشتی زانستیان له سهر ده کړی (وه کوو خووی هیندی و مشک و...) .

جانور اهلی: خانه وهری که وی؛ گیانله بهری مالی؛ خانه وهری لینی؛ خانه فهری لینگ؛ خانه فهری ده سی؛ ههر یه که لهو زینده وهرانه ی که به ژيانی لای مرؤقه ووه خوویان گرتووه. بهرانبهر: جانور وحشی

جانور دست آموز: خانه وهری ده سته مۆ؛ گیانله بهری ده سته مۆ؛ زینده وهری که مرؤف بؤ جیبه جی کردنی کار گه لی دیار یکراو رایه یناوه. جانور وحشی: درنده؛ راور؛ خانه وهری کیوی؛ ههر کام لهو زینده وهرانه ی که دوور له ژینگه ی مرؤقه ووه ده ژین و که وی نه بوونه ته ووه. بهرانبهر: جانور اهلی

جانوران / cānēvarān, cānavarān / اسم. گیانله بهران؛ یه کی له سی زنجیره ی سهره کی بوونه وهران.

جانور خو / cānēvarxū, cānavar- / میان: صفت. کنایی/ ادبی/ درنده خو؛ تووش؛ تیزؤ.

جانور شناس / cānēvaršenās, cānavar- / هانان: اسم. خانه وهرناس؛ زینده وهرناس؛ گیانه وهرناس؛ پسپوری زینده وهر ناسی

جانور شناسی / cānēvaršenāsī, cānavar- / اسم. گیانه وهرناسی؛ زانستی که له مهر ژيانی گیانه وهران ده کولیته ووه.

جانی / cānī / صفت. ۱. گیانی؛ پیوه ندیدار یان سهر به گیانه ووه «آسیب جانی: خساری گیانی» ۲. گیانی؛ زور خوشه ویست «یار جانی: یاری گیانی» ۳. لها؛ ان/ پیاو کوژ؛ جه نایه تکار؛ تاوانباری گهره «انسان جانی: مرؤفی پیاو کوژ».

جاودان / cāv(e)dān / جاویدان

جاودانگی / cāv(e)dānegī / اسم. / ادبی/ تاهه تایی؛ هه تاهه تایی؛ ههرمانی؛ ههرمه نه ی؛ ههمیشه یی؛ نه مری؛ نه مه رده نی؛ دؤخ یان چۆنیه تی ههرمان بوون «جاودانگی جز خدای را نشاید: تاهه نایی ههر بؤ خودا ده شی و بهس».

جاودانه / cāv(e)dāne / ها: صفت. / ادبی/ تاهه تایی؛ هه تاهه تایی؛ ههمیشه یی؛ ههرماو؛ ههره؛ بی پرانه ووه؛ بؤ ههمیشه یان به شیوه ی ههمیشه یی «افتخار جاودانه: شانازی تاهه تایی».

جاودانه: قید. / ادبی/ تاهه تا؛ ههمیشه؛ ههمیشه وده ره «جهان جاودانه نماند به کس: دنیا تاهه تا بؤ کهس نامینی».

جاودانی / cāv(e)dānī / صفت. / ادبی/ تاهه تایی؛ هه تاهه تایی؛ ههمیشه وده ره؛ ههمیشه یی؛ نه مری «که زندگانی کس نیز جاودانی نیست: تاهه تایی ژیان به کهس نایی».

جاوید / cāvīd / صفت. / ادبی/ تاهه تایی؛ هه تاهه تایی؛ هه تایی؛ ههمیشه یی؛ ههره؛ ههرماو؛ ههربووگ؛ نه مری؛ خاومن ته مهن هه لکرد یان مانه ووه «سرزمین جاوید؛ نام جاوید: نیشتمانی ههمیشه یی؛ ناوی نه مری». ههروه ها: جاوید بودن؛ جاوید شدن

جاوید: قید. / ادبی/ تاهه تا؛ هه تاهه تا؛ بؤ ههمیشه «آنچه جاوید بماند نام است: ئه ووی که تاهه تا ده مینی ناوه».

جاویدان / cāvīdān / صفت. / ادبی/ تاهه تایی؛ هه تاهه تایی؛ ههره؛ ههمیشه یی؛ ههرماو؛ بی پرانه ووه؛ بی ویتنه و نه هوو «نام تو زنده ی جاویدان است: ناوی تو زیندووی تاهه تاییه» : جاودان

جاویدان^۱: قید. هه تاهه تایی؛ هه میشه یی؛ بۆ

هه میشه «نام و یادشان جاویدان باد: ناو و یادیان هه تاهه تایی بی»؛ جاودان

جاه / cāh / [معرّب از فارسی باستان] / اسم، شکو؛ گه وره یی؛ پایه برزی؛ شان؛ مه زناهی؛ ئه وه ی ده بیته هۆی سه ره برزی و شانازی.

جاه طلب / cāhtalab / ها؛ لان: [معرّب / عربی] / صفت. سه رخواز؛ خواز یاری گه یشتن به پله و پایه و ناوبانگ. هه روه ها؛ جاه طلبی

جاهک / cāhak / اسم. چه له مه؛ چه له مه؛ ئیسکی سه ر سنگ.

جاهل^۱ / cāhel / ها؛ [عربی] / اسم، لات؛ لاوی نه خوینده وار یان په شخوینی بنه ماله ی هه ژاری شار که کاریکی وای نیه و به بۆنه ی زۆرداری و نه ترسی و ئاکاری نه شیاهوه به رچاوه «جاهل محله: لاتی گه په ک».

جاهل^۲ / لان؛ خفال: [عربی] / صفت. ۱. [دبی] / نه زان؛ تی نه گه یشتوو؛ دوور ه زانست «مرد جاهل: پیاوی نه زان» ۲. [مجازی] / جاهیل؛ جه حیل؛ جیل؛ هه رزه کار؛ لاو؛ گهنج؛ جوان «جوان است، جاهل است، برود کار کند: جوان و جاهله، بجی کار بکا».

جاهلانه^۱ / cāhelāne / [عربی / فارسی] / صفت. نه زانانه؛ گه و جاننه؛ وه کوو خه لکی تینه گه یشتوو «فکر جاهلانه: بیرى نه زانانه».

جاهلانه^۲: قید. نه زانانه؛ به نه زانی؛ گه و جاننه؛ تینه گه یشتوانه «این طور جاهلانه رفتار نکن: ناوا نه زانانه مه جووله وه».

جاهلیت / cāheliyyat / [عربی] / اسم. نه زانی؛ نه فامی؛ دواکه و تووی؛ گه و جی «تعصب نشانه ی جاهلیت است: په که نیشانه ی نه زانیه».

جای / cāy / ها؛ / اسم. [دبی] / جی؛ جیگه؛ جا؛ جاگه؛ جه؛ گوله؛ یاگه؛ حان؛ حهن؛ که ی؛ سه را؛ هه روون؛ هه روونه؛ هه روند؛ ئاقار؛ شوین؛ یاتاخ؛ سۆر؛ ناخ؛ گه ه.

جایز / cāyez / [عربی] / صفت. شیاهو؛ درووس؛

هلیو؛ په وا؛ ده رخۆر.

جایز شمردن / دانستن: به په وا زانین؛ به درووس زانین «خوردن روزه را برای شخص بیمار جایز نمرده اند: رۆزوو شکاندن یان بۆ نه خوش به ره وا زانیوه».

جایز الخطا / cāyezolxatā / [عربی] / صفت. [دبی] / جی خه تا؛ خه تاگه ر؛ به نه گه ری هه له کردن.

جایزه / cāyze / ها؛ جوایز: [عربی] / اسم. خه لات: ۱. ده ست خو شانه؛ ده س خوه شانه؛ پاداشی که به سه رکه و تووی کی به رکی به ک ده دریت «جایزه ی اسب دوانی: خه لاتی شه رانخیوی» ۲. پاداشی که به بۆنه ی ئه نجامدانی کاریکی شیاهوه به که سی ده دریت «جایزه ی خوش حسابی: خه لاتی خوش حسابی» ۳. ئه وه ی له پشک خستندا وه به ر که سی ده که وئ «جایزه ی بخت آزمایی: خه لاتی به خت ئه زموونی».

جایزه بردن: خه لات بردنه وه؛ به ده س هینانی پاداشت. هه روه ها؛ جایزه دادن؛ جایزه گرفتن

جایزه بگیر / cāyzebegir / ها؛ لان: [عربی] / فارسی] / اسم. ئه ووی کاری گرتن و دانه ده سه وه ی که سانیکه که بۆ گرتن یان خه لاتیان داناوه.

جایگاه / cāygāh / ها؛ / اسم. جیگا؛ جیگه؛ جیه؛ جیه؛ جاگه؛ یاگی؛ یاگه؛ ۱. جی دیار یگراو بۆ که سی یان شتیک «جایگاه تماشاچیان؛ جایگاه فروش بنزین: جیگه ی توشاچیان؛ جیگای فروتنی به نزمین» ۲. پینگه؛ پله و پایه «لازم است جایگاه هر یک از کارکنان انجمن مشخص شود: پیوسته جیگای هه ر کام له کار به ده ستانی ئه نجوومه ن دیاری به ریت».

جایگزین / cāygozîn / ها؛ / اسم. جیگره وه؛ له جی؛ جیگه گر؛ یاگه وه گیر؛ ئه وه ی له جیگه ی که سی یان شتیک تر بی و له باری کارامه یی و چۆنیه تیه وه - که م تا زۆر - وه کوو به ک بن «بعد از مرگ ناصر، در مصر اسلحه ی آمریکایی جایگزین

اسلحه‌ی روسی شد: پاش مهرگی ناسر، له میسر دا
 چه کی ئەمەریکایی بوو به جیگره‌وه‌ی چه کی
 رووسی. **جایگزین شدن:** له جی دانران؛ جیگره‌وه
 بوون؛ به جی دیتران دانران یان کار کردن.
جایگزین کردن: له جی دانان؛ به جی شتی
 یان که‌سی تر دانان یان به کار بردن
 «موتورهای گازسوز را جایگزین موتورهای گازوئیلی
 کردیم: موتوری گازیمان له جی موتوری
 گازوئیلی دانا».

جایگزینی / cāygozīn / اسم. جیگر توویی؛
 جیگره‌وه‌یی؛ یاگه‌وه‌گیری؛ جیگری: ۱. بار و
 دۆخ یان چۆنیه‌تی جیگرتوو بوون «جایگزینی گاز
 به جای نفت: جیگرتوویی گاز له جی نهوت» ۲. کار
 یان ره‌وتی له جی دانان «جایگزینی ماشینهای
 داخلی: جیگره‌وه‌یی ماشینگه‌لی ناو‌خویی».

جایگیر / cāygir / جارگیر
جایگیری / cāygiri / اسم. ۱. جیگیری؛
 جیگری؛ جارگی؛ سه‌قامگیری؛ کار یان ره‌وتی
 نیشته‌جی بوون یان دامه‌زران له شوینیکدا
 ۲. / گیاه‌شناسی / ره‌وتی پ‌سکان؛ روان؛ شین بوون
 و هه‌لدانی ره‌وک له شوینیکدا.

جاین / cāyn / اسم. جاین؛ دینیکی هیندی
 که (له سه‌ده‌ی ۶ی پیش زاین) له لایه‌ن
 مه‌هاویراوه هاته‌ گوړی و له سه‌ر بنه‌مای ئازار
 نه‌دانی گیانه‌وه‌ران و پالاوتنی رۆح دامه‌زراوه.

جایی / cāyî / اسم. / گفتاری / ده‌س‌ئاو؛ ده‌س به
 ئاو؛ کنار‌او؛ مه‌سته‌راو؛ مه‌سته‌راو؛ سه‌رحه‌وز.

جبار ۱ / cabbār / عربی / شکارچی-۲
جبار ۲ / ان: / عربی / صفت. ملهور؛ زۆرویز؛
 ستمکار؛ زالم؛ بی‌روحم؛ سه‌رکیش «حکومت
 جبار: حکومتی ملهور».

جبال / cebāl / جمع عربی / جبل
جبان / cabān / عربی / صفت. / ادبی / ترسه‌نۆک؛
 ترسه‌تووک؛ ترسه‌زال؛ ترسه‌زاوه‌ر؛ که‌م‌زات؛

که‌له‌زات؛ بی‌زات؛ که‌م‌دل: جیون
جبر / cabr / عربی / اسم. ۱. لقینکی گه‌وره‌ی
 زانستی بیرکاری ۲. زه‌بر؛ زۆر؛ گوړ و زۆر بو
 ناچارکردنی که‌سی به کاریک «جبر روزگار: زه‌بری
 رۆزگار» ۳. خورتی؛ جه‌بر؛ ئامۆژه‌یی که
 شوینکه‌وتوانی، م‌رؤف به ناچار له و کارانه‌ی که
 ده‌یکا ده‌زانن و کاره‌کانی سه‌رچاوه‌گرتوو له
 خواستی خوا ده‌بینن. به‌رانه‌بر: تفویض
جبراً / cabran / عربی / قید. ۱. زۆراتی؛ به
 زۆره‌ملی؛ به‌زه‌بری زۆر؛ به‌زۆر (ی)؛ به‌خۆرتی؛
 به‌جه‌بری ۲. ناچار؛ به‌ناچار؛ ناعیلاج «جبراً به‌آن
 کار تن دادم: ناچار م‌لم به‌و کاره‌دا».

جبران / cobrān / عربی / اسم. قه‌ره‌بوو؛ باره؛
 باربوو؛ ئفت؛ کار یان ره‌وتی کردنه‌وه‌جی؛
 به‌رگری کردن له رووداوی زیانبار یان جوولانه‌وه
 به‌مه‌به‌ستی له نیو بردن یا که‌م کردنه‌وه‌ی
 زیانی رووداو «جبران عقب‌ماندگی درسی: قه‌ره‌بووی
 دواکه‌وتوویی وان‌یی».

جبران کردن
جبرانی / cobrāni / عربی / صفت. قه‌ره‌بوویی؛ به
 دۆخ یان چۆنیه‌تی باربوو کردنه‌وه «خسارت جبرانی:
 زیانی قه‌ره‌بوویی».

جبرگرایی / cabrgerāyi / عربی / فارسی / اسم.
 خۆرتیوازی؛ بیرۆکه‌ی یان ئامۆژه‌یی که‌ه‌موو
 جوړه کردنه‌وه‌یه‌کی ویستی، رووداوی سروشتی،
 دیارده‌ی کۆمه‌لایه‌تی یان په‌وانی، سه‌رچاوکه
 گرتوو له رووداوگه‌لی پ‌نشوو یان قانونگه‌لی
 سروشتی ده‌زانل و به‌و پ‌یه‌هه‌لبانده‌سه‌نگیتی:
اصل ضرورت علی؛ اصل موجبیت. هه‌روه‌ها:
جبرگرا
جبروت / cabarūt / عربی / اسم. / ادبی / شکو؛
 گه‌وره‌یی؛ هیز و چیری هاوړئ له‌گه‌ل
 سه‌ربه‌رزی «جلال و جبروت: گه‌وره‌یی و شکو».

جبرومقابلە / cabr-o-moqābele / عربی / اسم.
 جه‌بر؛ ناوی کۆنی زانستی جه‌بر.

۵. /سیاست/ بهره؛ یه کگرتوویی ریخراوه، دامه زراوه و دهسته گه لی به بیر و دۆزی جیلاوازه که بؤ گه یشتن به ئامانجیکی هاوبهش یان به رهه لستی دژمنیکی هه مووانی، یه که ده گرنه وه، بی ئه وه ی له مه رامی سیاسی یان دینی خو یان دهس هه لگرن <جبهه ی میهنی؛ جبهه ی ضد فاشیست: به ره ی نه ته وه یی؛ به ره ی دژ به فاشیست> ۶. /قدیمی/ ئه نی؛ هه نی؛ هه نیه؛ ته ویل؛ ناوچاوان.

▣ جبهه عوض کردن: پشت له خو یی کردن؛ پشت کردنه وه له به ره ی خو و پال به گرو ی تره وه دان <او تا کنون چند بار جبهه عوض کرده است: تا ئیستا چهن جار یشتی له خو یی کرده وه>.

جبهه گرفتن: /مجازی/ به رهه لستی کردن؛ هه لویست گرتن؛ و نه یاری کردن <برخی از دوستان در برابر من جبهه گرفتند: هیندی له هه فالان به رهه لسنی منیان کرد>.

از جبهه برگشتن: ۱. له شه رگه هاتنه وه ۲. /کنایی/ پرتوو کاو و پزیاو بوون؛ شر و وړ یا ورد و خاش بوون.

به جبهه رفتن: بؤ شه رگه چوون.

در چند جبهه جنگیدن: له چهند لاهه خه بات کردن؛ له به رامیه ر دوژمن یان دژوار یگه لی زوره وه مملانی کردن <دولت مجبور بود در چند جبهه بجنگد: ده ولت ناچار بوو له چهند لاهه خه بات بکا>.

جبیر / cibir ، ها: لان: /؟/ اسم. جیبیر؛ جوړئ ئاسکی کتویه، به دوو شاخی باریکه وه.

جبین / cabin ، ها: /؟/ اسم. /ادبی/ تو یل؛ تیول؛ ته ویل؛ ته قیل؛ ئه نی؛ هه نی؛ هه نیه؛ هانیه؛ جه مین؛ ناوچاوان.

جت / cet ، ها: /انگلیسی/ اسم. جیت؛ که ره سه یه که به فیشه کردنی گاز له بنیه وه کار ده کا.

جبری / cabrî: /عربی/ صفت. ۱. جه بری؛ پیوه ندیدار به زانستی جه بره وه ۲. پروامه ند به جه بر ۳. به زوری؛ زوره کی؛ زوره ملی؛ ناچاری <اطاعت جبری: ملدانی به زوری>.

جبل / cabal ، جبال: /عربی/ اسم. /ادبی/ کتو؛ که ژ؛ کیف؛ کؤ؛ کهش؛ چیا؛ شاخ؛ کوویه <جبل طارق: کیوی تارق>.

جبللی / cebellî: /عربی/ صفت. /ادبی/ سروشتی؛ خوړسکی؛ زگماکی؛ زاتی؛ پیوه ندیدار به سروشت یان خو و خده وه <دروغگوی عادت جلی او بود: درؤ کردن خووی سروشتی ئه و بوو>.

جبن / cobn: /عربی/ اسم. /ادبی/ ترسه نوکی؛ ترسنوکی؛ ترسه زاوهری؛ ترسه زالی؛ نه ویری؛ کهم زاتی؛ کهله زاتی؛ کهم دلی.

جبون / cabûn: /از عربی/ جبان جبه / cobbe: /عربی/ اسم. ۱. له/ /قدیمی/ جبه؛ جبهه؛ خه رقه؛ بالا پو ش؛ کهوا؛ جلیکی دریژ و قۆلدار و بی ملیوان که پیاوان به سه ر جل و به رگی ترده له به ریان ده کرد ۲. /زمین شناسی/ پاژی ژیر تو یکللی زه وی (تا قوولایی ۲۹۰۰ کیلومتر).

جبهات / cabahât: /عربی/ جمع جبهه جبه خانه / cabbexâne ، ها: /ترکی؟/ فارسی/ اسم. /نظامی/ قورخانه؛ جبه خانه؛ جبه له خانه؛ کارخانه ی دروست کردنی چه ک و که رسته ی شه ر به گشتی.

جبهه / cebhe, cabhe ، ها: جبهات: /عربی/ اسم. ۱. شه رگه؛ به رگا؛ به رمی شه ر؛ گوړه پانی شه ر؛ شوینج که تییدا دوو گرو ی دژ به یه ک له شه ردان <اعزام شدن به جبهه: ناردان بؤ شه رگه> ۲. جینی پیکداندانی دوو کومه له هه وای سارد و گهرم ۳. به ری ساختومان؛ نمای مال ۴. /مجازی/ به ره؛ تاقمیک که ئه ندامانی بؤ ئامانجیکی گشتی چالاکیان هه یه <جبهه ی دوست؛ جبهه ی مخالف: به ره ی دوست؛ به ره ی نیار>

یان چەند بەش لە شتێک «جدا شدن میوه از درخت: جیا بوونه‌وه‌ی میوه له داره‌که‌ی»
 ۲. دوایی پێدان به پێوه‌ندی ژن و شوویی «جدا شدن زن و شوهر: جیا بوونه‌وه‌ی ژن و شوو»
 ۳. هه‌لبێران؛ لێک هه‌لبێران؛ دوور که‌وتنه‌وه؛ هل بوورین؛ له یه‌کتر جودا بوونه‌وه و له لای یه‌کتر رۆشستن «پس از پایان جلسه از یکدیگر جدا شدیم: پاش دوایی هاتنی کۆره‌که له یه‌کتر جیا بووینه‌وه».

جدا کردن: جیاکردنه‌وه؛ جوی کردنه‌وه؛ جوداکردنه‌وه: ۱. لێک جیاوه‌کردن؛ بێدان؛ تاکانه‌وه؛ لێگرته‌وه؛ گه‌مراندن؛ له نێو بردنی پێوه‌ندی شتی یان شتگه‌لی له شوین یان جێگه‌ی پێشووی ۲. «گفتاری/الف» هه‌لبێاردن؛ هه‌له‌وه‌ژاردن؛ هه‌لشاندن؛ ژێ کرن «میوه‌های خوب را جدا کرد و خورد: میوه باشه‌کانی جیاکرده‌وه و خواردنی» ب) ریزبهندی کردن «نامه‌های بچه‌ها را جدا کرد و داد به دست خودشان: نامه‌ی منداڵه‌کانی جیاکرده‌وه و دایه دهستی

خۆپانه‌وه». هه‌روه‌ها: جدا بودن؛ جدا ماندن

جدا / ^۲codā: حرف. جگه؛ بێجگه؛ جگا «جدا از این، باز هم هست؟ جگه له‌مه، دیسان هه‌یه؟».

جدا / ceddan: «عربی/قید. به پێ داگری؛ پێداگرانه؛ به مجد؛ به چری «ما جدا از دولت می‌خواهیم مسئله‌ی بیکاری را حل کند: ئیمه به بی داگریه‌وه له ده‌ولت داوا ده‌کین گیر و گرفتی بیکاری چاره‌سه‌ر بکا».

جدائی / ^۲codā'i: جدایی

جدا-جدا / ^۲codācodā: قید. «گفتاری/جیا-جیا؛ جوی-جوی «قرصا را جدا-جدا بخور، یکی پیش از غذا، یکی بعد از غذا: حوبه‌کان جیا-جیا بخو، یه‌کیان به‌ر له نان، یه‌کیشیان دوا ی نان».

جدار / cedār، ها: «عربی/اسم. ۱. دیواره «جدار بشکه: دیواره‌ی به‌رمیل» ۲. «گیاه‌شناسی/ په‌ر یه‌کی ناسک که ده‌بێته‌وه‌ی دابه‌شینی تۆم‌دان به

جته / cosse، ها: «عربی/اسم. هه‌یکه‌ل؛ گۆده؛ گۆفده؛ که‌له‌خ؛ که‌له‌سته؛ په‌یکه‌ر؛ جه‌نده‌ک؛ مه‌ند؛ له‌شی مرو «جنه‌ی بزرگی داشت: هه‌یکه‌لیکی گه‌وره‌ی هه‌بوو».

جخت / ^۱caxt: /اسم. «فرهنگ‌مردم/ جه‌خت؛ دووه‌مین پێمه. به‌رانبه‌ر: صبر: جخد/گفتاری/ جخت: قید. «گفتاری/ رێک؛ پڕ به‌ پڕ؛ به‌ ته‌واوی؛ ته‌واو «جخت خودش است؛ جخت یک بشکه را پڕ می‌کند: ریک خۆیه؛ بڕ به‌ر بۆشکه‌یه‌ک پڕ ده‌کا».

جخد/گفتاری/

جخد / ^۲caxd: جخت

جد / ^۱cad(d): اجداد: «عربی/اسم. ۱. باوا؛ باپیر؛ باپیره؛ کال؛ پشت ۲. باپیره گه‌وره؛ بابی باوه‌گه‌وره؛ بابی دایه گه‌وره».

جد امجد: باوه‌گه‌وره؛ باواگه‌وره؛ باپیره گه‌وره؛ کالی به‌شان و شکو.

جد اندر جد: پشتاو پشت؛ باوک پشت باوک.

جد پدری: باپیره‌ی باب؛ باوه‌گه‌وره‌ی باوک؛

باپیره له‌بابه‌وه. هه‌روه‌ها: جد مادری

جد / ^۲ced(d): «عربی/اسم. ۱. پهل؛ پێ داگری؛ چری؛ چروپری «جدوجهد: یه‌لوپو» ۲. راسی؛ به‌راست؛ راستی؛ بی‌گالته.

جد کردن: «گفتاری/ پێ داگرتن؛ پێ داچه‌فاندن؛ پێ داگری و داوکۆکی کردن.

جدا / ^۱codā: صفت. جوی؛ جودا؛ جیا؛ که‌ل؛ په‌سا: ۱. بی پێوه‌ندی له‌گه‌ل شتێکی تر

«برگه‌هایش از هم جدا بود: گه‌لاکانی لێک جوی بوون»

۲. به‌جیا؛ جیاواز؛ دوور له‌یه‌ک و به‌مه‌ودایه‌ک له‌نیوانیاندا «آن را جدا گذاشته بودم: ئەوم به‌جیا دانابوو» ۳. جیاواز؛ هه‌لبێژراو یان وه‌لانراو «این سیبها از آنها جداست: ئەم سیبانه له‌وانی تر جیاوازه».

جدا شدن: جیاوه‌بوون؛ جیا/جودا بوونه‌وه؛

جوی بوونه‌وه: ۱. هه‌له‌وه‌ژێران؛ فه‌قه‌تان؛ فه‌قه‌تیان؛ فه‌قه‌تین؛ لێک پچران؛ راپسان؛ گه‌مرین؛ له‌نێو چوونی پێوه‌ندی چهن شت

چهن خانۆكه يه كى ديار يكر اوه وه * جداره

□ جدار چاه: ديواره ي چا.

جدار خارجى: ديواره ي دهره كى.

جدار داخلى: ديواره ي ناوه كى.

جداره / cedāre: [عربى/فارسى] جدار

جدارى / cedārī: [عربى] صفت. ليواره يى؛
ديواره يى؛ پيوهنديدار و سهر به ليوار يان
ديواره وه.

جداسازى / codāsāzī: ها/اسم. جويكارى؛
جوداكارى؛ جياوه كهرى؛ كار يان رهوتى
جيا كردنه وه؛ جوي كردنه وه؛ ليك كردنه وه؛ له
يه كتر جيا كردنه وه «جداسازى نيره؛ جداسازى
زمينه اى كشاورزى؛ جويكارى هيزه كان؛ جيا
كردنه وه زهوى كشت و كال».

جداگانه^۱ / codāgāne: صفت. جياواز؛ جياكار؛
جيا له يه كتر «هر يك اتاق جداگانه داشتند: ههر كام
ژوورى جياواز يان هه بوو».

جداگانه^۲: قيد. جيا-جيا؛ جياواز؛ جياكار؛ به جيا؛
به جياواز؛ به شيوازي جيا له يه كتر «زن و شوهر
هر كدام جداگانه به سفر مى رفتند: زن و شووه كه
جيا-جيا بۆ سه فهر دهر و يشتن».

جدال / cedāl: ها/ [عربى] اسم. /ادبى/ كيشه؛
روشت؛ مشتومر؛ خر و جز؛ ههرا؛ شه ره چه قه؛
به ربهره كانى؛ گيره و كيشه؛ گهلج؛ بيكه وه
هه لچوون «جدال بر سر مقام، مانع از اتحادشان شد؛
كيشه له سهر پله و پايه، رى به يه كگرتنيانى
به ست».

□ جدال لفظى: شه ره قسه؛ كيشه؛ دم به دمه؛
دومه دهمى «راه اثبات موضوع، جدال لفظى نيست
بلكه استدلال منطقي است: ريگه ي سه لماندنى
مه به ست، شه ره قسه نيه به لكوو هينانه وه ي به لكه ي
زي رانه يه».

جداول / cadāvel: [عربى] جمع جدول

جدايى / codāyī: ها/اسم. ۱. جيايى؛ جودايى؛
جدايى؛ ليك جيايى؛ دۆخ يان چۆنيه تى جيا

بوون «جدايى دين از سياست: جيايى دين له
سياست» ۲. ته لاق؛ پچراني پيوهندى ژن و
شووي «اختلاف سن موجب جدايى زن و شوهر شد؛
جياوازي ته من بوو به هوى جيايوونه وه ي ژن و
شووه كه» ۳. /ادبى/ جيايى؛ جودايى؛ جياوه بوون؛
ليك هه لپران؛ دۆخ يان چۆنيه تى ليك دووره وه
بوون «خواننده از درد جدايى مى ناليد: گۆراني بيژه كه له
دهردي جودايى ده ينالاند» * جدائى

جدايى خواهي / codāyīxāhī: ها/اسم.
جيايى خوازي؛ جودايى خوازي؛ ويست يان
چالاكيه ك بۆ جيا كردنه وه ي به شى له
به رده ستايى ولايتيك و دهره يناني به شيوه ي
دهوله تيكي سهر به خۆ: تجزيه طلبى. هه روه ها:
جدايى خواه

جدايى ناپذير / codāyīnāpazīr: صفت.
ليكنه بر؛ جياونه بووگ؛ به بار و دۆخ و
چۆنيه تيه ك كه جودا بووني بۆ نه بيت «دوستان
جدايى ناپذير: هه والانى ليكنه بر». هه روه ها:
جدانشدن

جدل / cadal: [عربى] اسم. ۱. ها/ كيشه؛ مود؛
گلته؛ بنار؛ جراجر؛ شه ره قسه؛ دهمه قاله؛
وتوويزى به رك و قينه وه بۆ سه لماندنى
قسه ي خۆ «اين همه بحث و جدل براى چيست؟؛ ثم
هموو باس و كيشه يه بۆ چيه؟» ۲. /منطق/
وتوويز؛ هه فقه يقين؛ دوان؛ ديالكتيك.

جدوآبا / cadd-o-ābā: [عربى] اسم. باب و كال؛
باب و باپيران؛ ئابا و ئه ژدا؛ باوك و باوا.

جدوآباد / cadd-o-ābād: [عربى] اسم. /گفتارى/
باب و باپيران «همه ي جدوآباد بالاروديه ا شكارچى
بودند: هموو باب و باپيراني سهر چۆميه كان راوچى
بوون».

جدوجهد / cedd-o-cahd: [عربى] اسم. پهل و پۆ؛
كردو كۆش؛ ته پشت؛ هه ول و ته قالا؛ كۆشش؛
كۆششت «او خيلى جد و جهد كرد تا بلكه به سندنجد
منتقل شود: زۆرى پهل و پو كرد به لكوو بگۆيزيته وه بۆ

سنه.

دروست کردنی جۆگه له.

جدە / cadde ، ها: جَدَّ / نامنداول /: [عربی] / اسم، داپیر؛ دایه پیره؛ دایه گه وره؛ دایه خانم؛ نه نه؛ ماما؛ ئامه: ۱. دایکی دایک یان دایکی باوک ۲. دایکی دایه گه وره یان دایکی باوه گه وره.

جدی / cady /: [عربی] / اسم، ۱. بَزْغَالَه ۱- ۲. /تقویم/ دهه مین برج له دوازده برجی سال، به رانبهری به رانبهار.

جدی / caddi /: [عربی] / صفت، ۱. راست؛ راسته قینه؛ بی شوخی؛ جد؛ مجد؛ دوور له گالته و گه پ؛ به دۆخ یان چۆنیه تی راسته قینه، گرنگ، ئامانجدار و پتویستی ورد بوونه وه و به دوا دا چوون. به رانبهر: شوخی «بحث جدی است؛ جدی می گفت: بalse که راسته قینه یه؛ به راستی ده گوت» ۲. کۆشهر؛ تیکۆشهر؛ تۆکمه؛ چروپهر؛ کۆشا و به دوا چوو؛ یه کبیژ؛ جهردی؛ سوور له سه رکاری خو «کارگر جدی؛ دانش آموز جدی؛ کارگه ری کۆشهر؛ کوتابی تیکۆشهر» ۳. /مجازی/ خه ته؛ بف؛ بقه؛ مه ترسیدار؛ جی مه ترسی؛ شوخی هله نه گر «اوضاع خیلی جدی است: بار و دۆخه که زۆر خه نه ره» ۴. /مجازی/ فره می؛ په ره وی داب و نه ریت «آدم جدی؛ مرؤی فره می». **جدیت / caddiyyat** /: [عربی] / اسم، ۱. /نامنداول/ پی داگری؛ تۆکمهی؛ چروپهری؛ دۆخ یان چۆناو چۆنی سوور بوون له سه رک ۲. /ها/ پهل و پۆ؛ تیکۆشان «برای موفقیت خیلی جدیت کرد: بۆ سه رکه وتن زۆری پهل و پۆ کرد».

جدید / cadid ، ها: [عربی] / صفت، تازه؛ نو؛ نه وه «همسایه ی جدید: دروستی تازه» تازه **جدیداً / cadidan** /: [عربی] / قید، به تازه بی؛ وه تازه بی؛ وه تازه گی؛ تازه بی.

جدید الاحداث / cadidol'ehdās /: [عربی] / صفت، تازه ساز؛ نو؛ ساز؛ نه وساز؛ تازه چی کراو «خانه ی جدید الاحداث: خانووی تازه ساز».

جدید الاسلام / cadidol'eslām /: [عربی] / صفت.

جدول / cadval ، ها: جداول: [عربی] / اسم، ۱. مالک؛ خشته؛ هیلگه لی ئه ستوونی و ئاسۆیی به شیوه ی مال- مالی چوار گۆشه ۲. جۆله؛ جۆگه له؛ قه ناو؛ دیواره ی کورتی به ردین یا سیمانی لای شه قام.

▣ **جدول تناوبی / دوره ای / [سیمی] / خشته ی** مه نده لیف؛ پرز کردنی توخمگه لی کیمیایی به پی کیشی ئه تومی که ده بیته هۆی لای یه ک گرتنی (ئه ستوونی و ئاسۆیی) توخمگه لی به تاییه تمه ندی لیک نزیکه وه: **جدول مندلیف** **جدول ضرب: /ریاضی/ خشته ی لیکدان؛** خشته یی که نه نجامی لیکدرانی ژماره کان پیشان ده دا (وه ک $28 \times 4 = 112$ یان $40 \times 8 = 320$). **جدول فیشاغورس: /ریاضی/ خشته ی** فیشاغورس.

جدول کلمات متقاطع: خشته؛ مال- مالی چوار گۆشه که له نیو ماله کانیدا ده بی پیتگه لیکی تاییه ت بنووسریت تا وشه یه ک که ویستراوه ده رکه وی.

جدول مندلیف جدول تناوبی / دور **جدول بندی / cadvalbandi** ، ها: [عربی] / فارسی / اسم، خشته ییژی: ۱. کار یان ره وتی خانه- خانه کردن؛ دابه ش کردنی لاپه ره یه ک به شیوازی خانه- خانه ۲. کار و ره وتی سه قا دان و ته کووز کردنی زلانیاری به شیوه ی خشته ۳. خشته سازی ۴. کیشانی خشته.

جدول سازی / cadvalsāzi ، ها: [عربی] / فارسی / اسم، خشته سازی؛ دیرواسازی؛ جۆگه له سازی؛ قه ناو سازی؛ کار یان ره وتی دروست کردنی دیوارۆکه له به رد و سیمان بۆ لیواری شه قام، پرد یان ئاوهری.

جدول کشی / cadvalkešī ، ها: [عربی] / فارسی / اسم، ۱. خشته کیشی؛ ره سمی خشته له سه ره یه ی قاقه ز ۲. جۆگه بری؛ کار یان ره وتی

تازەموسولمان؛ نەوموسولمان؛ نۆبسلمان.

جدید التأسيس / cadidotta'sis: [عربی] صفت.

تازە دروست کراو؛ تازە دامەزراو؛ تازە دانراو
<مدرسه‌ی جدیدالتأسيس: قوتابخانه‌ی تازە دامەزراو>.

جذاب / cazzāb: [عربی] صفت. دل‌رفین؛
دل‌راکیش؛ دلکەش؛ خوشیک؛ خوشینک؛ دلگەر؛
زۆر جوان و لە بەردلان <قیافە‌ی جذاب: سیمای
دل‌رفین>.

جذابیت / cazzābiyyat، ها: [عربی] / اسم.
دل‌رفینی؛ دل‌راکیشی؛ دل‌راکیشەری <جذابیت آن
مرد بیشتر در حرف زدنش بود: دل‌رفینی ئەو پیاو
زۆرتر لە قسە کردنیدا بوو>.

جدام / cozām: [عربی] / اسم. گولی؛ پێژە؛ پێژ؛
پیسی؛ کووتی؛ کەرەگۆشە؛ ئالکە؛ نەخۆشیەکی
پێستی گیرۆیە زۆرتر لە گەرمیان سەر هەلەدا
و پتر لووت و لیو و قامکان تووش دەکا و
دایاندەوەرێتی.

جدامخانه / cozāmxāne، ها: [عربی] / فارسی /
اسم. گولخانه؛ جیی راگرتن و تیمارکردنی
گولان.

جدامی / cozāmî، ها: نان: [عربی] صفت. گول؛
خۆرەتیکیەتوو.

جذب / cazb: [عربی] / اسم. راکیشی؛ کار و
پەوتی راکیشان؛ کششت: الف) چۆناوچۆنی
راکیشانی شتیک بۆ لایان ناوی شتیکی تر
<جذب مغناطیسی: راکیشانی میغناتیسی> ب)
پەوتی گرتنی هەموو یان بەشیک لە شەپۆلی
ناردراو لە تەنیکەو <جذب نور: راکیشانی تیشک>
ج) پەوتی گۆران و تیکەل بە شتیک بوون یان
وەک بەشیک هەڵچەشن لەو شتە دەرھاتن
<جذب در بدن: راکیستی دە لەشدا>. هەروەها:

جذب شدن؛ جذب کردن

جذبات / cazabāt: [عربی] جمع جذبه

جذبه / cazabe: [عربی] / اسم. هیزی دەروونی و
ئاکاریک کە ئەبێتە هۆی کارتیکیەری بە سەر

کەسانی ترهوه.

جذبە / cazbe، جذبات: [عربی] / اسم. جەزبە؛
جەزمە؛ حال؛ هەلەکا؛ سەمای دەرویشان؛ لە
هۆش تەکنەوێ دەرویش لە زیکردا؛ هیزی
راکیشەری دەروونی کە دەبێتە هۆی هۆگرەتی
و گەرەک بوونی زۆری خوا، پیاوچاکان یان
شیخان کە زۆرتر لە ناو سۆفیاندایاوه.

جذر / cazzr، ها: [عربی] / اسم. / ریاضی / ریشه؛
ریشه‌ی دووھەمی ژمارەیی، واتا ئەگەر لە خۆی
لیدریتەو، ئەو ژمارەبە بە دەست بێ (وێکوو ۳
کە ریشه‌ی ۹ و ۴ کە ریشه‌ی ۱۶ یە).

□ جذر گرفتن: ریشه‌گرتن؛ بە دەس هینانی
ریشه‌ی دووھەمی ژمارەبەک.

جر / car(r): [عربی] / اسم. ۱. / ادبی / ژیره؛
نیشانه‌ی ژیره ۲. / ادبی / کار و پەوتی کیشان؛
راکیشان <جرقیل: گران کین> ۳. / گفتاری / چەقە؛
کیشە <جر و بحث: کیشە و هەرا>.

جر / cer: / اسم. / گفتاری / ۱. گەر؛ گەرە؛ گز؛ گزە؛
گیچەل؛ گەژ؛ گرنی؛ گفنی؛ گەرنی؛ لادان لە
بنەمای یاری و گۆرانی بە قازانجی خۆ <او هەمیشە
در بازی جر می‌زند: هەمیشە لە کایەدا گەر دەکا>
۲. شەری؛ چەری؛ دڕاوی؛ دڕیایی؛ دڕیایی؛
چەروای.

□ جر خوردن: هەلدران؛ دریان؛ دڕیە.

جر دادن: دراندن؛ دادپین؛ چەکردن؛ چەrandن؛
لەتکردن <کتاب را گرفت و از وسط جر داد:
کتابەکی گرت و لە ناوەراستەووە دراندی>.

جر زدن: گەرکردن؛ گز لیدان؛ گزە لیدان؛
گزەکردن؛ گەژکەردە؛ فیل کردن؛ لادان لە
گفت و پەیمان <بەتایبەت لە گەمەدا> <تو
هەمیشە تو بازی جر می‌زنی: تو هەمیشە لە کایەدا
گرە دەکەیی>.

جراند / carā'ed: [عربی] جراید

جرانم / carā'em: [عربی] جرایم

جرات / cor'at: [عربی] جرئت

فریه؛ فراوان؛ پر؛ پهړ؛ چړ و پړ [الشکر جراره؛
لهشکهری زور].

جراره / carrāre / [عربی] عقر جزاره،
عقرب

جرايد / carāyed / [عربی] جمع جريده:
جرائد

جرايم / carāyem / [عربی] ۱. جمع جريمه
۲. جمع جرم * جرائم

جرت / cor'at / [عربی] اسم، وره؛ ههپهيز؛ زاوړه؛
زافر: ۱. هيز «جرت بلند شدن از جايم را نداشتم»
وره نه بوو له جيگه کهم ههستم ۲. بويري؛
نازايي؛ نازايه تي؛ زات؛ وړ؛ فزه؛ دليري «جرت
کردم و گفتم: تو حق نداری مرا بزور ببری: ههپهيزم

کرد و گوتم: تو ناتوانی من به زور بهری» * جرات
□ **جرت دادن**: دلدان؛ وره دان؛ دلگرمی دان؛
زاوړ دهی؛ هان دان و هه لنان «به خود جرت
دادم و رفتم بیرون: دلم دا به خوځم و رویشتمه
دهره وه».

جرت داشتن: زافر بوون؛ زات بوون؛ وره بوون؛
بوير بوون؛ زاوړه بیهی «جرت نداشت حرفی
بزند: زافری نه بوو قسه پیک بکات».

جرت کردن: وړان؛ یاره ی؛ نه ترسان؛
زات کردن؛ نازایه تی پتویست بؤ کارئ به
دهست هینان.

جرب / carab / [عربی] اسم، گهرؤلی؛ گال؛
گرگه؛ گروئ؛ گروه تی؛ گوریاتی؛ نه خوځشیه کی
گیرؤی پیسته، زیکه و خورووی زور (به تاییه ت
له دوو دهست) دینئ.

جربزه / corboze / [عربی] [عرب از فارسی] اسم،
لیهاتوویی؛ توانایی؛ هیژایی و بويری بؤ
جیبه جئ کردن کی کار «او جربزه ی مدیریت نداشت:
نهو لیهاتوویی بهرپوه بهری نه بوو».

جرثقیل / carresaqil / [عربی] اسم،
گرانکیش؛ سلینگ؛ جهړی سه قیل؛ له گ له گه؛
قؤلینگ؛ کهرسه یه ک بؤ جیبه جئ کردن کی باری

جراثقال / carresqāl, carre'asqāl / [عربی] ع
جرثقیل

جراح / carrāh / [عربی] اسم، برینکار؛
برینگه؛ نهشته رکار؛ نهشته رگه؛ نیشدار؛ نشدار؛
نژدار؛ کره؛ جهراح؛ بژیشکی پسیوړی برینکاری
«جراح قلب: برینکاری دل».

جراحات / cerāhāt / [عربی] جمع جراحات
جراحات / cerāhat, carāhat / [عربی] اسم، ۱. زام؛ برین؛ زامیک که به هوئ
لیدان و پریانوه بهدی دیت «چند نفر دچار جراحات
شدند: چمن کهس زامدار بوون» ۲. / قدیمی / چلک؛
پیم؛ هه؛ زوځ «زخم هنوز جراحات دارد: زامه که
هیشتا حلکی ههیه».

جراحی / carrāhī / [عربی] اسم، برینکاری؛
برینگه ری؛ نهشته رکاری؛ نژداری: ۱. لقئ له
زانستی بژیشکی که ده پهرژسته سهر دهرمانی
نه خوځشی و خوځکړدنه وهی زامان و لابر دنی لک
و ... به دهست و نامیزگه لی تاییه تی نهو کاره
۲. کار بیان په وتی نهشته رکاری «اتاق جراحی:
هوډه ی نه سهرکاری».

□ **جراحی پلاستیک** / ترمیمی: برینکاری پیست؛
هه لگرتنی به شیک کی ساغ له پیست و له جئ
پیستی نه خوځشی یان ناحه ز دانان.

جراحی دندان: برینکاری ددان؛ لقئ له
زانستی ددان بژیشکی که نه پهرژسته سهر
دهرمانی نه خوځشی و چاکړدنه وهی که مایه سی
ددان و هاروو.

جراحی صغیر: برینکاری سووک؛ برینگه ری
چووک؛ به شیک له برینگه ری که پتویستی به
نه خوځشخانه و بیهوځ کردن نیه.

جراحی عمومی: برینکاری گشتی؛ نهو به شه
له برینگه ری که تاییه تی نیه.

جراحی کبیر: برینکاری گه وړه؛ نهو به شه له
برینگه ری که کاری گه وړه و پر مه ترسی ده کا.
جرار / carrār / [عربی] صفت. زور؛ زه به ند؛ فره؛

گران: جراثقال

جرثومه / corsûme ، ها: [عربی/اسم/قدیمی]
میکروپ؛ خوره.

جرثومه‌ی فساد: ۱. میکروبی گنده‌لی
۲. [مجازی] هوی نابوددی و تیکچوون.

جرجر / carcar ، ها: [؟]/اسم، چان؛ جه‌نجه‌ر؛
جه‌وه‌ن؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک بۆ گیره کردن که
ده‌یبه‌ستن به کهر یان گاهو.

جرج / carh: [عربی/اسم/ادبی] ۱. کار و ره‌وتی
وه‌ل‌ان‌ان یان لابر‌دن ۲. کار یان ره‌وتی
زامار کردن.

جرح و تعدیل / carh-o-ta'dil ، ها: [عربی/اسم]
کار و ره‌وتی که‌م و زیاد کردن یان لابر‌دن و
خستنه سهر (به تایبعت بۆ نووسراوه) «نوشته‌ی
خوبی است، اما باید کمی جرح و تعدیل شود:
نووسراوه‌یه‌کی چاکه به‌لام نه‌بی که‌م و زیاد
بکریت».

جرز / cerz ، ها: /اسم، ۱. نه‌ستوون؛ کۆله‌که‌ی
به‌ردین یا ئاجزورینی چوار گۆشه ۲. بنه‌رته؛
بناغه «جز آن دیوار کج است: بنه‌ره‌تی نه‌و دیواره
لاره».

جرزن / cerzan ، ها: /صفت، گه‌رباز؛ گزده‌ر؛
گزه‌ده‌ر؛ گزه‌ون؛ گزیکار؛ گه‌رنی‌باز؛ گه‌رنی‌باز
(هیچکس دوست ندارد با آدم جرزن رفیق باشد: که‌س
نایه‌وی هه‌والی گه‌رباز بی».

جرزنی / cerzanî: /اسم، گه‌ربازی: ۱. گزده‌ری؛
گزه‌ده‌ری؛ گزه‌ونی؛ کار یان ره‌وتی گه‌ر کردن
(جرزنی خوب نیست، باختی باید بدهی: گه‌ربازی باش
نیه، داننا ده‌بی بیده‌ی) ۲. گنجه‌لی؛ کاری
گه‌رباز «تو هر دفعه می‌بازی و جرزنی می‌کنی: تۆ
هه‌موو جارئ دایده‌نیی و گه‌ربازی نه‌که‌ی».

جرس / caras ، ها: [عربی/اسم/ادبی] زه‌نگۆله؛
زه‌نگ؛ زه‌نگه؛ زه‌نگۆل؛ زه‌نگل؛ زیل «بانگ جرس:
زه‌ری زه‌نگۆله».

جرعه / cor'e ، ها: [عربی/اسم، قوم؛ قۆپ؛ قم؛

قورچ؛ گه‌په؛ فر؛ وت؛ فز؛ فر؛ گۆب؛ گۆلپ؛
گۆلمیته؛ ورم؛ نه‌و نه‌ندازه له تراو که زار
ده‌یگرئ «کسی نبود خرعه‌ای آب به او بدهد: که‌س
نه‌بوو قومئ ناوی پی‌یدا».

جرقه / caraque, ceraqqe ، ها: [عربی/اسم]
پروسکه؛ پرۆسکه؛ پریسک؛ چریسک؛ ئاورینگ؛
پزووسکه؛ پزۆزگ؛ بزووسک؛ چه‌ق؛ مۆزریک؛
پرشه‌ی ئاورین «جرقه‌ی آتش: بروسکه‌ی ناگر».

جرقه زدن: پرۆسکه لیدن؛ چه‌خماخه
وه‌شانندن؛ پریسکه‌دان؛ ته‌یسنی له‌پر و تیپه‌ر
(وه‌ک به‌ردی چه‌خماخ).

جرگه / carge: /اسم، جهرگه؛ گهرزک؛ پرز و
ئه‌لقه‌یه‌ک له مرو یان گیانله‌به‌ر.

جرگه کردن: گهرزک دان: ۱. چه‌مه‌ره
به‌ستن؛ په‌پکه‌دان؛ بازنه به‌ستن به‌ ده‌ور
شتیکدا ۲. گه‌مارۆدان؛ په‌رانه‌ری شتی
داگرتن.

جرم / cerm ، ها: أجرام: [عربی/اسم، ۱. تنه؛
جرم؛ نه‌ندازه‌ی ماکي کۆوه بوو له شتیکدا
۲. بار؛ خلت؛ قال؛ به‌لخ؛ شتیک که ورده- ورده
به سهر شتیکی تره‌وه ده‌نیشی و دایده‌پۆشی
(وه‌ک بنی ده‌فر و دیواره‌ی کتری و سه‌ماور).

جرم انمی: [شیمی] کیشی ته‌تومی؛ راده‌ی
ماکی ههر ته‌تومیک له حاند ۱/۶۰ ی ماکي
که‌ربونی ۱۲ (°C).

جرم آسمانی: ههر ته‌نیکی ئاسمانی که
ببینریت (وه‌کوو خۆر، مانگ و نه‌ستیره‌کان).

جرم حجمی: [شیمی] تۆکمهی؛ تۆلایی؛ چری؛
چروپری؛ کیشی ههر ماکیک له
سانتی‌متریکی چوارپالوودا.

جرم ملکولی: [شیمی] کیشی مولکول؛ کیشی
سه‌ره‌جمی ته‌تومگه‌لی پیکه‌ینه‌ری
مولکولیک.

جرم گرفتن: بیخ‌گرتن؛ به‌لخ‌گرتن؛
جرم‌گرتن؛ نیشتنی ماکیک له سهر شتی

لەت و کویت؛ کویت ولەت «روزنامه را از دستم گرفت و جرواچر کرد: رۆژنامه‌کەى لە دەستم سەند و شر و وری کرد»؛ **جروواچر**

جروو بحث / carr-o-bahs ، ها: /عربی/ اسم. کیشە و هەرا؛ چەقە و هەرا؛ دەم لە دەمانى؛ چەقە چەق «بنشینید و بە آرامی حرفتان را بنزید! چرا این قدر جروبحث می‌کنید؟ دانیشتن و بە هیمنی قسە کانتان بکەن! بۆ ئەواندە کیشە و هەرا دەکەن؟».

جروواچر / cer-o-vācer ، ها: /عربی/ اسم. تۆنگە؛ جارە؛ جەرە؛ گۆزەى ئاوى سۆالەت کە دەم و بنە کەى گچکە یە.

جره / corre ، ها: /عربی/ اسم. شاباز؛ بازى سپى. **جری** / carī: /عربی/ صفت. پروودار؛ پروو هەلما لاو؛ بێ پەرە؛ بێ شەرم «این پسر خیلی جری شده و حرف کسی را گوش نمی‌کند: ئەم کۆرە زۆر روودار بوو، گۆی بە قسەى کەس نادا».

جریان / car(a)yān ، ها: /عربی/ اسم. رەوتانە: ۱. چۆنەتێ گەڕان؛ گەڕیان؛ بزووتنی تراو «جریان آب: گەڕانى ئاو» ۲. دەسگەر؛ کار یان رەوتی دەساودەس بوونی شتیک «جریان پول: رەوتانەى پارە» ۳. /لات/ زنجیرە یەک لە کار یان پرووداوەگەلى لە شوێن یەک بۆ گەیشتن بە ئەنجامیک «جریان دادگا: رەوتى دادگا» ۴. چۆنەتێ پروودا و یان زنجیرە یەک لە پرووداوان «جریان کار از این قرار بود: رەوتانەى کارە کە ئاوا بوو».

☐ **جریان الکتریسته**: رەوتی کارەبایی؛ گەڕانی بەرق: **جریان برق**

جریان برق ☐ **جریان الکتریسته** **☐ جریان داشتن**: ۱. رەوان بوون؛ وەگەر بوون؛ بە خۆر بوون «آب در لوله‌ها جریان داشت: ئاو لە لوله‌کاندا لە گەر بوو» ۲. لە گەر بوون؛ لە گەر پان بوون؛ لە گەر پدا بوون؛ لە گەر پاندا بوون؛ لە هات و چۆدا بوون «در داخل این اتاق هوا جریان

«سماور جرم گرفته بود: سەماوەرە کە بێخى گرتبوو».

جرم / corm ، ها: جرایم؛ /عربی/ اسم. تاوان؛ کەتن؛ گوناھ؛ کارى کە قانون بە ناڕەوای زانیو «وقتی کسی مرتکب جرمی می‌شود باید منتظر مجازات باشد: کاتی کە سێ تووشی تاوانی دەبێ، ئەبێ چاوەرۆانی سزا بێ».

☐ **جرم سیاسی**: تاوانی رامیاری؛ کەتنی سیاسی؛ تاوانی کە دژی دوو زەنەى سیاسی ولاتە. **جرم مطبوعاتی**: تاوانی رۆژنامەوانی؛ تاوانی کە بە هۆی نووسین و بلاو کردنەوێ و تارێک پرووی داو.

جرم نظامی: کەتنی / تاوانی چەکداری؛ تاوانی کە بە هۆی سەرپێچی لە قانون یان فەرمانی چەکدارەوێ پرووی داو.

جرمانه / cormāne ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم. تاوان؛ جەریمە.

جرم شناختی / cormšēnāxtī: /عربی/ فارسی/ صفت. تاوان‌ناسینی؛ پێوەندیدار یان سەر بە تاوان ناسیەو.

جرم شناسی / cormšēnāsi: /عربی/ فارسی/ اسم. تاوان‌ناسی؛ زانستی ورد بوونەوێ لە چۆنەتێ سەرھەلدانی تاوان و کاری تاوانبار، شێوازگەلى دۆزینەوێ تاوان و بەرگری لە دووپاتە و بلاو بوونەوێ. ھەر وەھا: **جرم‌شناس**

جرمگیر / cermgîr ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم. بەلڤگر؛ ماکیکی کیمیایى یان ئامیژى کە بۆ لیکردنەوێ بەلڤى ناو سەماوەر و کترى و... بە کار دەروا.

جرمگیری / cermgîrî ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم. بەلڤگری؛ کار یان رەوتی سەرپنەوێ ماکی لاوێکی بن گرتوو بە پرووی شتیکەوێ. ھەر وەھا: **جرمگیری شدن**؛ **جرمگیری کردن**

جرواچر / cervācer: /عربی/ شەر و وەر؛ شروشی‌تال؛ شى‌وشیتال؛ لەت‌وپار؛ لەت‌وپەت؛

هه‌له‌کار ده‌بی و هک سزا ئه‌نجامی بدا <دیر آمده‌ای جریمه‌ات این است که ظرفها را بشویی: دیر هاتوویی له باوانیدا ده‌بی قاپ و قاچاغه‌که بشوی>.

☐ جریمه‌ی نقدی: تاوان؛ تاوانی نه‌ختی؛ پاره‌پیک که به ناوی تاوان له تاوانی ده‌سینری.

☐ جریمه دادن: جهریمه‌دان؛ تاوان دان <به خاطر کاری که کردم جریمه دادم: له بهر کاری که کردم جهریمه‌م دا>.

جریمه کردن: جهریمه‌کردن <به خاطر رعایت نکردن قانون، پلیس او را جریمه کرد: له بهر ره‌چاو نه‌کردنی قانون، پولیس حه‌رمه‌دی کرد>.

جریمه نوشتن: جهریمه‌نووسین؛ تاوان نووسین.

جرینگ / girîng, gerîng / جیرینگ

جرینگی / girîngî, gerîngî / جیرینگی

جز / cez(z) / صوت. ۱. چز؛ چزه؛ قرچه؛ ده‌نگی ویک‌که‌وتنی تراو و ئاور ۲. /مجازی/ کزه؛ سووتانه‌وه <جز جگر: کزه‌ی جهرگ>.

جز / coz / حرف. جگه؛ بیجگه؛ بیژگه؛ به‌جگه؛ بیج؛ چز؛ ژبلی؛ بژلی؛ به‌دهر؛ بژ؛ بیژی؛ ئیلا؛ خه‌یر؛ بل <در آنجا هر من کسی نمانده بود: له‌ویدا جگه له من که‌س نه‌ما‌بو>: بجز

جزا / cazā / [عربی/اسم. ۱. گۆر؛ سزا؛ جزیا؛ جهریمه؛ تاوانی کاری خراپ ۲. پاداش؛ پاداشت.

☐ جزای خیر: پاداشی خیر؛ جه‌زای خیر؛ پاداشی چاکه.

☐ جزا دیدن: ۱. سزا‌کیشان ۲. پاداش گرفتن.

به جزای عمل رسیدن: هه‌رچی خواردن رینه‌وه؛ سزا دیتنه‌وه؛ سزای ئاکار دیتن؛ به سزای خو گه‌یشتن.

جزائر / cazā'er / [عربی] جزایر

جزائی / cazā'î / [عربی] جزایی

جزایر / cazāyer / [عربی] جمع جزیره

ندارد: له نیو ئهم هۆده‌یه‌دا هه‌وا ناکه‌ری>: در

جریان بودن ۳. به‌رده‌وام بوون <زندگی جریان دارد: ژیان به‌رده‌وامه>.

هه‌روه‌ها: جریان یافتن

به جریان افتادن: وه‌گه‌ر که‌وتن؛ ده‌سپیکردنی

ره‌وت؛ هاتنه‌ئاراه <پرونده به جریان افتاد:

دۆسیه‌که وه‌گه‌ر که‌وت>.

هه‌روه‌ها: به جریان انداختن

در جریان بودن: ۱. له گه‌ر بوون؛ له گه‌ر‌اندا

بوون ۲. باو بوون؛ به‌بره‌و بوون <پول نقره تا

سال ۱۳۳۱ در جریان بود: پاره‌ی زیوین هه‌تا سالی

۱۳۳۱ باو بوو> ۳. ئاگادار بوون؛ هایدار بوون

<پدرش هم در جریان است و همه چیز را می‌داند:

باو‌کیشی ئاگاداره و هه‌موو شتی‌ک ده‌زانئ>.

هه‌روه‌ها: در جریان گذاشتن

جریب / carîb / [مغرب از فارسی/اسم./قدیمی/

ده‌دونم؛ یه‌که‌ی ره‌و‌به‌ر بۆ زه‌وی که به پی‌ی

ناوچه، له ۸۰۰ تا ۴۰۰۰ متری چوار گوشه

ده‌گۆر، تا به گویره‌ی قانون به‌رانبه‌ری یه‌ک

هیکتار (۱۰۰۰۰ متری چوار گوشه) ده‌سنیشان

کرا.

جریحه / carîhe / [از عربی/اسم./نام‌تداول/ زام؛

برین؛ زه‌خم؛ زامی که به هوی شتی‌کی تیژه‌وه

(وه‌کوو چه‌قو) به‌دی دی.

جریحه‌دار / carîhedâr / [از عربی/فارسی/ صفت.

/ادبی/ ریش؛ زامدار؛ زامار؛ بریندار <احساسات

جریحه‌دار: ده‌روونی ریش>.

هه‌روه‌ها: جریحه‌دار کردن

جریده / carîde / ها؛ جراید؛ [عربی/اسم./قدیمی/

رۆژنامه.

☐ جریده‌ی اعمال: تۆماری کرده‌وه؛ یه له‌دووی

یه‌ک نووسراوی هه‌ر کاریک که کراوه.

جریمه / carîme / ها؛ جرایم؛ [عربی/اسم.

جهریمه؛ تاوان؛ سزا: ۱. تاوان؛ پاره‌یه‌ک که له

تاوانبار یان هه‌له‌کار له سزای کرده‌وه‌ی

ناله‌بارئ که کردوویه ده‌سینریت ۲. کاری که

جزائر

جزایی / *cazāyī* ، اجزا: [عربی] صفت. سزایی؛
سهر به سزا: جزایی

جزء^۱ / *coz'* ، اجزا: [عربی] اسم. بهش؛ پارچه؛ پاژ؛
پاره؛ پار؛ بژ؛ پهرچه؛ لهت؛ لهتک؛ پړز؛ واره؛
دوگه؛ بهشی له چهند بهش «دو جزء از ده جزء: دوو
بهش له ده بهش».

□ جزء به جزء: یهک به یهک؛ پاژ به پاژ؛ ورد به ورد؛
ورد-ورد؛ دوگه به دوگه «همه چیز را جزء به جزء
یادداشت کردم: همه موو شتیکم یهک به یهک
نووسی».

جزء لا ینفک: بهشی لی نه کراو؛ پاژی لی نه براو.
جزء^۲: صفت. خوارده ست؛ به کار یان پله ی
کارگیری نزمه وه «کارمند جزء: مووچه خوری
خوارده ست».

جزئی^۱ / *coz'ī*: [عربی] صفت. بهش کی؛ پاژه کی؛
که م. بهرانبهر؛ کلی «زیان جزئی: زیانی بهش کی».
جزئی^۲: قید. تۆزی؛ تۆزیک؛ تۆز قالیک؛ که میک؛
کوچیو «دستش جزبی خراش برداشت: دهستی تۆزی
رووکا».

جزئیات / *coz'iyāṭ*: [عربی] اسم. ورده کاری؛
بابهت یان شتگه لی گچکه ی له پهراویز «من از
جزئیات خبر ندارم: من له ورده کار به کان بی خه بهرم».

جزر / *cazr* ، ها: [عربی] اسم. داکشه؛
۱. دیارده ی چوونه خواری ئاوی ده ریاکان به
هوی هیزی ړاکیشهری خور یان مانگه وه ۲.
نزمترین ړاده ی کوهای ئاو له ړوژدا.

جزر و مد / *cazr-o-madd* ، ها: [عربی] اسم.
هه لکشه و داکشه؛ ړهوتی هه لکشان و داکشان؛
هاتنه بان و چوونه خواری گه ړایگه ړی ړوژانه ی
ئاوی ئوقیانووس، زه ریا و گولانی گه وره.

جزع / *caza'*: [عربی] اسم. [ادبی] خونه گری؛
بی قه راری؛ بی نتمی؛ بی هه دایی.

جزع / *caz'*: [عربی] اسم. بوق؛ بوق؛ زهق؛ بلوق؛
چاوی دهر په ړیو.

جزع و فزع / *caza'-o-faza'* ، ها: [عربی] اسم.
[ادبی] شین و شه پور؛ هاوار و داد؛ هاوار و گریان
بؤ یارمه تی خواستن «جزع و فزع مادرش دل آنها را به
دست آورد: سین و شه بوری دایکی دلیانی نهرم
کرد».

جزغاله / *cezqāle*: صفت. [گفتاری] چزلیک؛
چزلیک؛ چزلیک؛ چزلیک؛ ژزلیک؛ چله وه زی؛
کزک؛ کسک؛ به ورو؛ سووتک؛ تهواو سووتواوی
هه لقرچاو «تا خودم را رساندم، گوشت جزغاله شده بود:
تا خودم گه یاندم؛ گوشته که بیووه چزلیک».

هه وروها: جزغاله شدن؛ جزغاله کردن
جزگیر / *cozgır* ، ها: [عربی] اسم. جوژه گر؛
که ره سه یهک بؤ باز هیشتنه وه ی کتیب یان
په راوه.

جزل / *cazl*: [عربی] صفت. [ادبی] سوار؛ پاراو؛
خاوهن پتهوی له باری وته و واتاوه.

جزم / *cazm*: [عربی] صفت. [ادبی] ۱. قایم؛ پتهو
۲. نه گور؛ گرساو.

جزم اندیش / *cazmandîš* ، ها: [عربی] /
فارسی] صفت. بیر گرساو: ۱. خاوهن هؤگره تی به
ئهن دیشی نه گور ۲. خوگرتو به پی داگری له
سهر بیر و باوه ری کون و لاسار له بهرانبهر نه وه
به لگانه وه که نادروستی باوه ره که ی
ده سه لمین.

جزم اندیشی / *cazmandîši*: [عربی] / فارسی] اسم.
بیر گرساو: ۱. پیچه قینی له سهر پروایه ک،
به تاییهت کاتی که نارهوا و نه سه لماو بیت
۲. روانگه یان بنه مای هزری دامه زراو له سهر
پروای نه سه لماو.

جزمی / *cazmî*: [عربی] صفت. نه گور؛ خوگرتوو
[فکر جزمی: بیرری نه گور].

جزو / *cozve*: [از عربی] حرف. له؛ جه؛ ژ؛ نه «او
جزو ترورستان است: نه وه له رهش کوژانه».

جزوات / *cozavāt*: [از عربی] جمع ۱. جزوه
جزوه / *cozve* ، ها: [از عربی] اسم.

جزیل: پاداشی زور).

جزیه / *caz(i)ye, cezye*، ها: [معرب از آرامی / اسم، / قدیمی] سه‌رانه؛ پیتاکی تاییهت که ناموسولمانان دهبوا به فرمانبره‌وای موسولمانانیاں بدایه.

جسارت / *cesārat, casārat*، ها: [عربی] / اسم، ۱. دلیری؛ نازیاه‌تی؛ بویری؛ بی‌باکی (وطن، محتاج شهامت و جسارت است: نیشتمان، پیوستی به گه‌رناسی و دلیریبه) ۲. گوساخی؛ گوستاخی؛ رووداری (بیخشد، قصد جسارت نداشت: ببوورن، گهره‌کم نه‌بوو رووداری بکه‌م).

جست / *cast, cest*، / اسم، باز؛ واز؛ وهز؛ بازد؛ پهرشت؛ قه‌لباز؛ قه‌لبهز؛ قه‌فاز؛ قه‌فز؛ وزاق؛ باز-باز؛ گومه‌ته؛ گوژم؛ ده‌قه‌لوز؛ فنجک؛ لیتک؛ چلاپه؛ چرتک؛ کار و ره‌وتی به هوژمه‌وه خو به‌ره و پیش‌هاویشتن.

جست زدن: پهرین؛ وزاقدان؛ پره‌ی؛ باز بردن؛ باز دان؛ فهرسان؛ لنگه‌ئه‌سته‌نه؛ قه‌فازتن؛ هلجنقین.

جستار / *costār*، ها: / اسم، وتار؛ وتاری پدیدوزانه له باره‌ی باب‌ه‌تیکه‌وه.

جستجو / *costecû, costocû*، ها: / اسم، کرکاش؛ کروکاش؛ سه‌نگ‌وسوژن؛ گردی‌سهر؛ مل‌ومو؛ بنجوژی؛ مت‌ملو؛ کار و ره‌وتی دانه پهی؛ دوزین؛ لیگه‌ریان؛ بؤگه‌ران؛ وه‌شکیان؛ گپرایش؛ گه‌ران بؤ دوزینه‌وه‌ی شتی.

جستن / *castan, cestan*؛ مصدر، لازم، // جستی: بازت‌دا؛ می‌جهی؛ بازده‌ده‌ی؛ بجه (جست‌بزن)؛ بازده // ۱. بازدان؛ هه‌لبه‌زین؛ وزاقدان؛ راپه‌رین (از بام جستن؛ له بانه‌وه بازدان) ۲. رزگار بوون؛ خه‌لسان؛ قهره‌ستن؛ قهرسین؛ راوراندن؛ ره‌سته‌ی؛ ره‌ها بیه‌ی (از دست کسی جستن؛ له ده‌ستی که‌سیکه‌وه رزگار بوون). هه‌روه‌ها: جستن

■ صفت فاعلی: جهنده (بازده‌ر) / صفت مفعولی:

نامیلکه: ۱. کتیبیکی چکوله که له ۴۸ لاپه‌ره که‌متر بیت ۲. وانه؛ دهرسیک که ماموستا ده‌یلئی و خویندکاران ده‌ینووسن «استاد دیروز به ما جزوه گفت: ماموستا دویکه وانه‌ی پی و تین» ۳. به‌شی له کتیبیک.

جزوه گفتن: وانه‌گوتن؛ وتنه‌وه‌ی وانه بؤ خویندکار. هه‌روه‌ها: جزوه نوشتن

جزوه‌دان / *cozvedān*، ها: [از عربی / فارسی] / اسم، پسووله‌دان؛ نامیلکه‌دان؛ فایل؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک بؤ دانانی چهند پووشه تیدا.

جزوه‌کش / *cozvekeš*، ها: [از عربی / فارسی] / اسم، که‌سه‌ی که جزمه‌کانی قورعان بؤ خویندنه‌وه له نیوان ناماده‌بوанда بلاو ده‌کاته‌وه و دواپی کویان ده‌کاته‌وه.

جزیرگان / *cazîregān*؛ [عربی / فارسی] / اسم، / جغرافیا/ دور‌گه‌یان؛ گرافان؛ کۆمه‌له‌گراف؛ کۆمه‌لی دور‌گه‌ی له پهنای یه‌ک.

جزیره / *cazîre*، ها: جزایر؛ [عربی] / اسم، ۱. دور‌گه؛ در‌گه؛ دور‌ه؛ دور‌جبه؛ گراف؛ گراوه؛ ئار؛ ئاد؛ گزیرته؛ نافر؛ چزیر؛ چزیره؛ جه‌زیره؛ جزیره؛ چزیرگه؛ جیزوک؛ به‌شی له وشکانی که ده‌وراند‌ه‌وری ئاوه و گچکه‌تر له قاره‌یه ۲. گرافه؛ / مجازی/ شوینی دور‌ه‌ده‌س یان له‌ندی که له دور‌گه ده‌کا.

جزیره‌ی آشفشانی: دور‌گه‌ی گرکانی؛ ئاری که به هوی سهر هه‌لدانی گرکانه‌وه بیکه‌هاتووه.

جزیره‌ی آرامش: / مجازی/ هۆبه‌ی هه‌دان؛ شوینی (وه‌ک ولاتیک) که ئارام و بی‌ده‌نگ و دووره‌ق‌یه.

جزیره‌ی مرجانی: دور‌گه‌ی مه‌رجانی؛ دور‌گه‌ی به‌دیها‌توو له لاشه‌ی مه‌رجان.

جزیل / *cazîl*؛ [عربی] / صفت، / ادبی/ ۱. سوار؛ پته‌و (به‌تاییه‌ت له‌مه‌ر و ته‌وه) ۲. زۆر؛ زه‌وه‌ند؛ زه‌مه‌ن؛ زه‌به‌ن؛ فره؛ فراوان؛ فره‌یه؛ گه‌له‌ک (آجر

قالب؛ که له‌سته‌ی ماکی ژینه‌وه‌ر، به‌تایبته مرؤف یان گیاندار «جسم و جان: تن و گیان».

☐ جسم جامد: ماکی خوځر؛ نه‌وه‌ی خاوه‌ن بیچم و بارسایی پروون و نه‌گوره.

جسم ساده: توخم؛ هیمان؛ مایک که ته‌نیا له یه‌ک جوړ نه‌توم پیکه‌تووه.

جسم سیاه: ته‌نی ره‌ش؛ ته‌نیک که بتوانی هه‌موو تیشکیک وهرگریست و هیچ تیشکدانه‌ویه‌کی نه‌بی: سیه‌جسم

جسم صلب: /مکانیک/ ته‌نی ره‌ق/ پته‌و؛ ته‌نیک که شکل و قه‌واره‌یه‌کی سفت و نه‌گوځری هه‌یه.

جسم مرکب: ته‌نی لیکدراو؛ ته‌نی ټیکه‌لاو له چهند توخمی کیمیایی به‌ریژه‌ی قورسایی دیاریکراو له ههر کام.

جسماً /cesman/ : [عربی] قید. به‌جسته/ له‌ش؛ له له‌شدا؛ به‌تن؛ له لایه‌نی جهسته‌وه «او جسماً سالم بود: نه‌و به له‌ش ساغ بوو».

جسمانی /cesmāni/ : [عربی] صفت. له‌شی؛ جهسته‌یی؛ سر به له‌ش. به‌رانهر: روحانی «درد جسمانی: ټیښی له‌شی».

جسمی /cesmi/ : [عربی] صفت. ته‌نی؛ که له‌سته‌یی؛ جهسته‌یی؛ له‌شی؛ پیوه‌ندی‌دار به له‌شه‌وه «ناراحتی جسمی: نازاری ته‌نی».

جسور /casûr/ : [عربی] صفت. ۱. بویر؛ دلیر؛ نازا؛ گهرناس؛ بی‌پاک؛ نه‌ترس؛ گوریخ؛ چاونه‌ترس «مرد جسوری بود: پیلویکی بویر بوو» ۲. روودار؛ گوساخ؛ گوستاخ؛ بی‌په‌روا؛ ده‌ل؛ در؛ بی‌حه‌یا.

جسورانه^۱ /casûrâne/ : [عربی/ فارسی] صفت. ۱. نازایانه؛ بویرانه؛ دلیرانه؛ بی‌پاکانه؛ گوریخانه «حرکت جسورانه: ته‌کانی نازایانه» ۲. روودارانه؛ گوساخانه؛ بی‌په‌روایانه «رفتار جسورانه: ټاکاری روودارانه».

جسورانه^۲: قید. ۱. نازایانه؛ بویرانه؛ به‌گوریخی

جسته (-) مصدر منفی: نجستن (باز نه‌دان)

جستن /costan/ : مصدر. متعدی. // جستنی: پشکنیت؛ می‌جویی: ده‌پشکنی؛ بجو(ی): پېشکنه //

۱. پشکین؛ هله‌کوشاندن؛ بو‌گه‌ران؛ گه‌ریان؛ دانه‌په‌ی؛ سه‌نگ‌وسوژن‌کردن؛ وشکنه‌ی؛ گیلای؛ گیرایش «گفتند، یافت می‌نشود جسته‌ایم ما: گوتیان که ده‌ست ناکه‌وئ، ټیمه یسکنیومانه» ۲. /گفتاری/ دوزینه‌وه؛ په‌یدا کردن؛ یو‌سته‌یوه «کار جستن: کار دوزینه‌وه». هه‌روه‌ها: جستنی

■ صفت فاعلی: جوینده (پشکینهر) /صفت مفعولی:

جسته (پشکینراو) /مصدر منفی: نجستن (نه‌پشکان)

جست‌وخیز /cast-o-xîz/ : ها/ /سم،

هه‌لبه‌ز- دابه‌ز؛ هه‌لپه‌ر- داپه‌ر؛ هه‌لته‌ک- داته‌ک؛ کار یان ره‌وتی به‌م‌لا و به‌ولادا په‌ران؛ هه‌لبه‌زقان «پچه‌ها توی اتاق هست و خیز می‌کردند: منداله‌کان له دیوه‌که‌دا هه‌لبه‌ز- دابه‌ز یان ده‌کرد».

جسته-گریخته /castegorixte/ : قید. جاروباره؛ جاروبار؛ پرش‌وبلاو؛ گاگایتوه؛ به‌شیوه‌ی تاو- تاو «جسه-گریخته کارهایی می‌کرد: جاروباره کارگه‌لیکی ده‌کرد»؛ جسته‌وگریخته

جسته‌وگریخته /caste-vo-gorixte/ ☐

جسته-گریخته

جسد /casad/ : ها؛ اجساد: [عربی] اسم. که‌لاک؛ که‌لاخ؛ لاشه؛ لاک؛ تهرم؛ جهنده‌ک؛ لاوه‌له‌ش؛ زه‌مه‌ز؛ که له‌سته‌ی گیانه‌وه‌ران، به‌تایبته که‌لاکی گیانداري مردوو «جسد انسان: که‌لاکی مرؤف».

جسر /cesr/ : ها؛ [عربی] اسم. /نامتداول، قدیمی/ پرد؛ پرده؛ پردی؛ پر؛ پیل؛ رپیازی دروست‌کراو به‌سر ناودا.

جسم /cesm/ : ها؛ اجسام: [عربی] اسم. تن؛ ۱. ماک؛ نه‌وه‌ی که خاوه‌ن بارسایی و کیش بیت و جیگاه‌ک بگریته‌وه «جسم جامد: ته‌نی نه‌گوځر» ۲. له‌ش؛ له‌خت؛ گوځده؛ گوځده؛ که له‌سته؛ په‌یکه‌ر؛ لار؛ قه‌واره؛ به‌ده‌ن؛ که‌لاخ؛

جابه‌ی ئاوالا یان به دهرکی شووشه‌ییه وه که له شوینێ دادهمهرزێ و زانیاری و ئاگاداری و خه‌به‌ری تایبته به خوینهرانی تی ده‌خريت.

جعبه‌ی سیاه: قوتووه ره‌ش؛ ئامرازێکی تۆمارگه‌ر له‌ فرۆکه‌دا که هه‌موو کار و رووداوێکی تیدا تۆمار ده‌بێ، بۆ زانیینی هه‌وی داکه‌وتنی فرۆکه‌ که‌لکی لێ ده‌گرن.

جعبه‌/بزار / ca'be'abzār ، ها: [عربی/فارسی] /سم. جی‌ئامیر؛ جابه‌ی ئامیر؛ سندوقی جی هه‌موو جوهره‌ هاچه‌ر و گاز و چه‌کوچ ...

جعبه‌ی^۱ / ca'be'i' / [عربی] صفت. جابه‌یی؛ خاوه‌ن جابه «خرمای جعبه‌ی؛ خورمای جابه‌یی».

جعبه‌ی^۲: قید. ۱. به‌ سندوق؛ به‌ جابه؛ به‌ شیوه‌ی به‌سته‌یی «پرتقال را جعبه‌ی می‌فروختند: پرتقالیان به‌ سندوق ده‌فرۆشت» ۲. جابه‌یی؛ قوتوتیه‌یه‌ک؛ هه‌ر جابه «خرما جعبه‌ی هزار تومان کمتر نیست: خورما جابه‌یی که‌متر له‌ هه‌زار تمه‌ن نیه».

جعبه‌ آینه / ca'be'āy(i)ne ، ها: [عربی/فارسی] /سم. ۱. [قدیمی] قاپ ئاوینه؛ جابه‌یه‌ک که به‌ ملیه‌وه هه‌لده‌واسن و شتومه‌کی فرۆشی تیدا به‌ و به‌ کرباری نیشان ده‌ده‌ن ۲. جامخانه؛ ویتترین.

جعبه‌ تقسیم / ca'betaqsīm ، ها: [عربی/سم. جابه‌ دابه‌ش / په‌رش؛ جابه‌ی دابه‌شینی کاره‌با؛ جعبه‌ییکی سه‌ردار بۆ هاته‌وه سه‌ر یه‌ک یا جیا بوونه‌وه‌ی سیمی به‌رق له‌ شوینگه‌لیکدا که ده‌بی فاز و نوول په‌رده‌ژ بێ.

جعبه‌دنده / ca'bedande ، ها: [عربی/فارسی] /سم. جابه‌ی دهنده؛ گیربۆکس.

جعبه‌فرمان / ca'befarmān ، ها: [عربی/فارسی] /سم. جابه‌ی فه‌رمان؛ جابه‌ دهنده‌یه‌ک له‌ ئاخری میله‌ی فه‌رمانی ماشیندا که سووپی فه‌رمان ده‌گۆزیته‌وه بو چه‌رخه‌کان.

«جسورانه سخن گفت: ئازابانه قسه‌ی کرد» ۲. روودارانه؛ گوساخانه؛ به‌ رووداریه‌وه؛ پێلاسانه؛ گۆرساقانه «جسورانه آمد داخل: به‌ رووداریه‌وه هاته ژوو».

جشن / cašn ، ها: /سم. جیژن؛ جهژن؛ جهژنه؛ یه‌زن؛ جیژنه؛ گیژن؛ ئایینیکی بۆ پێزلینانی رووداوێکی راسته‌قینه یان دێرۆکی. [جشن تولد: جهژنی له‌ دایک بوون.

جشن سالگرد: جیژنی ساله‌هات؛ جهژنیکی به‌ بۆنه‌ی ساله‌هاتی رووداوێکی گینگ، بۆ بنه‌ماله، کۆمه‌ل یان ولاتیکی.

جشن سالنو: جهژنی سه‌ری سال.

جشن عروسی: زه‌ماوه‌ند؛ زه‌ماوه‌ن؛ زه‌ماوه‌نگ؛ گۆوه‌ند؛ گۆبه‌ند؛ گۆفه‌ند؛ هه‌فالا؛ شایی؛ شاهینه‌ت؛ داوه‌تی بووک هیتان؛ به‌زمی بووک گۆیزانه‌وه.

جشن مذهبی: جهژنی ئایینی؛ جیژنی که‌ شوینکه‌وتووانی پێازیکی ئایینی، به‌ داب و نه‌ریتی خۆیان به‌پێوه‌ی ده‌به‌ن.

جشن ملی: جیژنی نه‌ته‌وايه‌تی؛ جهژنی که‌ نه‌ته‌وه‌یه‌ک به‌ بۆنه‌ی رووداوێکی میژووپی یان فۆلكلۆریه‌وه به‌پێوه‌ی ده‌به‌ن.

جشن یادبود: جیژنی بیره‌وه‌ری؛ جهژنی بۆ به‌ سه‌رکردنه‌وه‌ی رووداوێک.

[جشن گرفتن: جهژن گرتن؛ به‌پێوه‌بردنی جهژن.

جشنواره / cašnvarē ، ها: /سم. میهره‌گان؛ میهره‌جان؛ جهژنی فه‌ره‌نگی که له‌ ماوه‌یه‌کی دیاریکراودا به‌پێوه‌ ده‌چێ.

جعاله / ce'āle [عربی/سم. [حقوق] کارانه؛ کارمز؛ چه‌قده‌ست؛ چه‌قده‌س؛ پۆژانه.

جعبه / ca'be ، ها: [عربی/سم. جابه؛ سندوق؛ ۱. ده‌فری چوارپالووپی سه‌ر به‌سراو بۆ راگرتن یان هه‌لگرتنی شتی ۲. قوتوو؛ قوتوه.

[جعبه‌ی اعلانات: قاپ / تابلوی ئاگاداری؛

جعد / coqd / ، ها: ان: / اسم. بوو؛ بووه؛ بؤ؛ بووم؛
كوند؛ كوندەبوو؛ كوندەبوومە؛ كوندەبەبوو؛
پەپووكەرە؛ كەلكەلەوانی؛ خالەكوكومە؛
كوندەبەبەبی؛ بوو كوپرە؛ باووقوش؛ بایەقوش؛
بادەقوش؛ باینە؛ توت؛ تزی؛ بالندەیهكە بە شەو
دەردەكەوئ بە شوم بەناوبانگە.

▣ **جعد انبار**: كوندەزېرە؛ جۇریك كوندەبوو.

جعد جنگلی: كوندەقوتە؛ كوندی دارسان.

جعد ماهی خوار: كوندەرؤمال؛ كوندی
ماسی خۇرە.

جعد میمون رخ ☞ **میمون رخ-۲**

جعد میمون / coqdmeymûn / : [فارسی / عربی]

میمون شب، میمون

جغرافی / coqrāfi / : [مغرب از یونانی] ☞

جغرافیا

جغرافیا / coqrāfiyā / : [مغرب از یونانی / فرانسوی]

اسم. جوگرافیا: ۱. زانستی لیکۆلینهوہی زهوین
و ژبانی سەر زهوی و ناساندنی زهریا و کیو،
چۆم و دەشت، کەش و هەوا و پەرژ و بلاوی گیا
و گیانەهران و هەروەها مرؤف و کردوکۆشی لە
بوارى ئابوورى و داهێنانەوہ ۲. شکلی
جوگرافیایی ناوچەیک ۳. کتیییک کە باسی
جوگرافیا دەکات * **جغرافی**

▣ **جغرافیای اقتصادی**: جوگرافیای ئابووری؛

جوگرافیای سەبارەت بە درووست کردن و
بەشینهوہ و بەکارهێنانی داها.

جغرافیای انسانی: جوگرافیای مرؤفی؛

جوگرافیای پێوەندیدار بە پەرژ و بلاوی
کۆمەلگای ئینسانی، دوزەنەى رامیاری و
چالاکی ئابووری مرؤفەوہ.

جغرافیای ریاضی: جوگرافیای بیرکاری؛ بەشی
لە جۇگرافیا کە لە بیجمی گۆی زهوین،
تایبەتمەندیهکانی و شیوہی کێشانی نەخشە
دەکۆلێتەوہ.

جغرافیای زیستی: جوگرافیای ژینەوہری /

جعد / ca'd / ، ها: [عربی / اسم. / ادبی] لوولی؛
گرژی؛ کرژی «جعد گیسو: لوولی ئەگریجە».

جعو / ce'ez / : [ع] ☞ **گنژ**

جعفری / ca'fari / : [عربی / اسم. ۱. / ها] جافری؛

جەغفەری؛ مەعدەنووس؛ مەدەنووس؛ مەیدنۆز؛
زورک؛ گێژنۆک؛ مەیلنۆز؛ بەقدەنووس؛
شانۆکەباخی؛ شانۆکی؛ گیایەکی دووسالانی گەلا
پەل- پەلی گۆل پچووکی سەوزکارە کە تام و
بۆنیککی خۆشی هەیە و سەوزی خواردنیککی زۆر
ناسراو ۲. شیعی جعفری، شیعی ۳. ☞

مار جعفری، مار

جعل / ca'l / : [عربی / اسم. کار یان پەوتی

هەلبەستن؛ دروست کردنى شتى درۆیین،
بەتایبەت کارى لێدروست کردنى بەلگەگەلی
پەسمى بایەخدار.

▣ **جعل استاد**: دروست کردنى بەلگەى درۆینە.

جعل اکادیب: درۆ هەلبەستن.

جعل امضا: دروست کردنى واژۆی درۆینە.

▣ **جعل کردن**: هەلبەستن؛ دروست کردنى
شتى درۆ.

جعل / co'al / : [عربی] ☞ **سەرگین غلتان**

جعلنق / co'alnaq / ، ها: / صفت. پەست؛ خویپری؛
خۆپری؛ سووک و چرووک (جینۆیکە).

جعلی / ca'li / : [عربی / صفت. هەلبەستراو؛

هەلبەسیاگ؛ قەلب؛ چرووک «سند جعلی: بەلگەى
هەلبەستراو».

جعلیات / ca'liyyāt / : [عربی / اسم. فرۆفیشال؛

شتانی هەلبەستراو.

جغجغه / ceqceqe / ، ها: / اسم. ۱. چغجغه؛

شەق شەقە؛ قوتووی لەیستۆک کە خەپى دیت
۲. زەرزەرە؛ خەرخاشە؛ خەرخەشە؛ لەیزتۆکیک بە

شیوازی گۆیان قوتووی چکۆلەى دەسکدار کە
ساچمەى تێدايە، دەبلەرێننەوہ، زەرى دئ

۳. هاچەر جغجغه؛ جۆریک هاچەرى وەک ناچەر
فەرانسە.

کفش: جووتی کہوش ۲. [کشاورزی] ہیتہ؛ دوو
سہرگا کہ بہ دار و گاوسنہوہ دہہسرنہوہ
۳. [کنایہ] لف: الف) ہاوسہر ب) نیر یان
میونہی گیانہوہ ۴. جہخت؛ سہرکلاوی بہروو
کہ بۆ رہنگ کاری بہکار دہچی ۵. [زیست شناسی]
یاوہرہ؛ ٹوال منڈال؛ ہہفالوک؛ ہڑی، جفت؛
کۆمہلہ رہگی ہاوپری تۆل لہ زگی دایکدا۔

جفت: صفت، جووت، جفت؛ جۆت:
۱. بہرامبہری تاک؛ دووانہ <عدد جفت: ژمارہی
جووت> ۲. لف؛ ہاوتا؛ ہاولف؛ ہاوچہشن؛
ہاوسان؛ ہاوسہنگ <این گلدان جفت آن یکی است
کہ پارسال خریدم: ٹہم گولدانہ لفی ٹہوہیہ پار
ساندم>۔

□ **جفت کردن:** جووت/جفت کردن؛ ہہرکام لہ
دوو لفی ہاوبہش لہ لای یہک دانان <کفش ہا
را جفت کرد: کہوشہکانی جووت کرد>۔

جفت-جفت: /coftcoft/ قید، جووت-جووت؛
جۆت-جۆت؛ دوان-دوان؛ بہ شیوہی دوانی
<صندلیہا را جفت-جفت کنار ہم بچین: سہندہلیہکان
جووت-جووت بچنہ پال یہک>۔

جفتسم: /coftsom/، ان: /سم، جووتسم؛
جۆتسمہ؛ خاومن سمی دوانی یا چواری <جانور
جفتسم: گیانہوہری جووتسم>۔

جفتک: /coftak/، اسم، جووتہ؛ جفتہ: ۱.
لووشک؛ لووشکہ؛ جۆتلی؛ جفتک؛ جوتکہ؛
لیدانی بہ جووتہ پی <چرا مثل خر جفتک می پرانی؟
بۆچی وہ کوو کہر جوونہ دہوہشینہی؟> ۲. باز؛
پہرشت بہ دوو پییان <جفتک زدم و پریدم روی
دیوار: بہ جووتہ پیریمہ سہر دیوارہ کہ>۔

□ **جفتک پراندن/انداختن:** جووتہ وہشاندن؛
جفتہ خستن؛ لووشک پیراندن؛ جۆتک
ہاویشتن؛ ہہلگووزان؛ ہہلتووزان؛
ہہلگووزانن؛ ہہلتوزاندن؛ جۆتلی شانہی:
۱. برکدانی ہہر دوو پیانی چارہوا بہرہو
کہسی یان شتی ۲. <تمرین، گفتاری> لہقہ

ژیان؛ جوگرافیای سہربہ پیوہندی مرؤف و
گیانہوہر و گیا، لہ گہل ژینگہدا۔

جغرافیای طبیعی: جوگرافیای خۆرسکی؛
جوگرافیای سروشتی؛ جوگرافیای پیوہندیدار
بہ تہشک و توپکلی زہوی و دیمہنہ
سروشتیہکانی (وہک زہریا، گۆل، چۆم و کیو)۔

جغرافیائی: /coqrāfiyā'i/ [معرب] جغرافیای

جغرافیایی: /coqrāfiyāyi/ [معرب] صفت،
جوگرافیایی؛ پیوہندیدار یان سہر بہ جوگرافیایوہ
<مرز جغرافیایی آسیا و اروپا: سنووری جوگرافیایی
ناسیا و ٹوروپا>: **جغرافیائی**

جغرافییدان: /coqrāfidān/، ہا: /ان: [معرب]
فارسی] /سم، جوگرافیزان؛ کہسی کہ لہ زانستی
جوگرافیادا شارہزایہ و پیوہی خہریکہ۔

جغلہ: /ceqe/، صفت، <تمرین> تیسقل؛ تسقل؛
منال کار؛ زارۆ کہ <بچہی جغلہ: مندالی تیسقل>۔

جغوربغور: /caqûrbaqûr/، اسم، قاورمہی دل و
جہرگ و گورچیلہی وردکراوی پەز یا گا کہ بہ
دووک سووری دہ کہنہوہ: **حسرت الملوک**

جفا: /cafā/، ہا: [عربی] /سم، ۱. [ادبی] /نازار؛
ستہم؛ گووج؛ بیداد؛ سزا ۲. [قدیمی] /ناسزا؛
سہر کۆنہ؛ جنیو۔

□ **جفا دیدن:** سزا دیتن؛ زۆر ستہم چہشتن۔

ہہروہہا: **جفا شدن؛ جفا کردن**

جفاپیشہ: /cafāpîše/، ہا: /گان: [عربی/فارسی]
صفت، [ادبی] /ستہمکار؛ دلرہق؛ ہۆگری نازاردانی
خہلک: **جفاجو؛ جفاکار**

جفاجو: /cafācû/، [عربی/فارسی] جفاپیشہ

جفاکار: /cafākār/، [عربی/فارسی] جفاپیشہ

جفاکش: /cafākeš/، [عربی/فارسی] صفت،

نازارچہش؛ سزادیتو؛ بہر زۆر و ناحہقی کہوتوو۔

جفت: /coft/، ہا: /سم، جووت؛ جفت؛ جۆت:

۱. ہیتی؛ یہکہی ہہژماردنی ٹہوہی بہ شیوہی

دووبہدوو بہکار دہچی۔ بہرانبہر: **لنگہ** <یک جفت

جفنگ /cafang/: صفت. [گفتاری/ قۇر؛ بى-ھۇ؛ بىھوودە؛ چۈننە؛ پوۋچ؛ پويچ؛ جەفەنگ؛ گەزاف؛ سووک و بى-بايەخ (حرف جفنگ: قسەى قۇر).
جفنگ گفنت: گەزاف گوتن؛ وراوہ کردن/ وتن؛ ورینہ کردن؛ قسەى قۇر کردن؛ قسەى ھيچ و پوۋچ کردن.

جفنگيات /cafangīyāt/: (!) [فارسی/ عربی] /اسم/ [گفتاری/ قۇريات؛ فلتە-فلت؛ قسەى مفت؛ قسەى بى-پايە؛ قسەى قۇر؛ لاف و گەزاف.
جقہ /ceqqe/، ها:/ اترکی/ اسم. خشلئ لہ شیوہی گول، خۇر یان مانگ بۇ رازاندنہوہی بہرہوہی کللو و کولیلک.

جک /cak/، ها:/ انگلیسی/ اسم. جەک؛ ھەلپن؛ ئامرازیکە بۇ بەرز کردنہوہی شتگەلی قورس تا بہرزاییکی کەم (توی آن سرما مجبور شدیم جک زیر ماشین بنزیم و زنجیر بیندیم: لەو سەرما و سۆلەدا ناچار بووین جەک بەدینە ژیر ماشین و زنجیر بیهستین).

جک و جانور /cak-o-cānevar, -cānavar/: اسم. [گفتاری/ جپر و جانہوہر؛ گیانہوہرہی جۆرہ جۆر، بہتایبەت زیندہواری گەزندہ.

جکوزی /cakūzî/: [انگلیسی/ اسم. جەکووزی؛ ناوی بازارگانی جۆرہ وانیککی ھەمامە کە بہ پڑاندنی بہ تەوژمی ئاو و با، گىژاو پىک دىنى ماسولکەى لەش ئەشیلى: جاکوزی

جگر /cegar/: اسم. جگەر؛ جەرگ؛ جەگەر؛ جیەر؛ جەری: ۱. یەھەر؛ یەھر؛ مەلاک؛ ملاک؛ کەزەب؛ قەزەب؛ ئەندامئ لہ لەشی گیانہوہرانی مۆرہ داردا کە زەرداو دەرەدا و لە گۆرینی پىکھاتەگەلى خویندا، دەوریکى گرینگى ھەيە ۲. خۇراکى لە جگەر (جگر مرغ: جەرگى مریشک) ۳. [گفتاری/ دل و جەرگ؛ جەرگ و دل؛ گیانی گیان؛ کەسى زۆر خۆشەویست ۴. [مجازی/ زات؛ بویری (جگر این کار را ندارد: جەرگى ئەم کارەت بکەى).

وہشاندن؛ بہ شیوہیہ کی نہ گونجاو بہرہلست بوون.

جفتک زدن: ۱. جفتک پراندن/ انداختن ۲. ھەلخستنہوہ؛ جفتەک داين؛ ھۆروسەيوہ؛ ھەر دوو پى بہ يە کەوہ کوتانہ زەويندا بۇ باز بردن.

جفتک پرانی /coftakparānî/، ها:/ اسم. جووتەوہشینی؛ لەقەھاوئیزی.

جفتک چارکش /coftakčārkoš/: اسم. کەوشەک؛ سىياز؛ ياریکی بہ کۆمەلە لە شۆپىنىکی بہربلاو دا بہرئوہدەچى، کەسى دادپتەوہ و دەس بہ ئەژنۆيەوہ دەگرئ و دىتران بہ سەريدا باز دەدەن: پُشتک چارکش

جفتگىرى /coftgîrî/، ها:/ اسم. خەرز؛ جووتگرى؛ لفگرى؛ جووتبوونى گیانہوہرى نیر لەگەل میدا.

جفت و جزم /coft-o-cazm/: [فارسی/ عربی] صفت. [گفتاری/ سفت و سؤل؛ تۆلا؛ توندوتؤل؛ چەسپاو بہ يە کەوہ؛ پتەو و پىکەوہ لکاو.

ھەر و ھا: جفت و جزم شدن: جفت و جزم کردن

جفت و جلا /coft-o-calā/: [فارسی/ عربی] جفت و جوور

جفت و جور /coft-o-cûr/: صفت. [گفتاری/ جفت و جۆر؛ ھاوولف و تەبا لەگەل يەکتر: جفت و جلا

جفتى ۱ /coftî/: صفت. [گفتاری/ جووتى؛ جۆتى؛ بہ جووت؛ دوانى (گرہ جفتى: گرپى جووتى).

جفتى ۲: قيد. ۱. بہ جووت؛ جووتە؛ جووتى؛ جۆت؛ دوانى (زن و شوھر، جفتى وارد شدند: ژن و شووہ کە بہ جووت ھاتنە ژوورەوہ) ۲. جووتى؛ جفتى؛ جووتىک؛ ھىتپو؛ ھەر جووت (جفتى ۱۰۰۰ تومان: جووتى ۱۰۰۰ تمەن).

جفت يابی /coftiyābî/، ها:/ اسم. [زیست شناسی/ لفگرى؛ جووتگرى؛ کار بیان رەوتى کردو کۆش، دانە پەى و ڤاکيشانى لف بۇ جووتبوون.

کەسێ زۆر خەفە تبار کردن «این کودک نابینا جگرم را سرمه کرد: ئەم منداڵە کوێرە ناوێری بابە جەر کمەوه».

جگر کسی کباب شدن: /مجازی/ جەرگی کەسێ لەت-لەت/ کەباب بوون/ برژان؛ جگەر کەسی سزبان؛ خەمی زۆر بە سەردا هاتن «جگرم برایش کباب شد: جەرگم بۆی لەت-لەت بوو». هەر وەها: جگر کسی را کباب کردن

جگر بند / cegarband / اسم، سی و جەرگ؛ دل و جەرگ و سی پیکهوه.

جگر پاره / cegarpāre / جگر گوشه

جگر خراش / cegarxarāš / صفت، /مجازی/ جەرگ بر؛ دلته زین؛ جەرگ خۆره؛ زۆر ناخۆش و خەمەهین «واقعەیی جگر خراشی بود: کارەساتیکی جەرگ بر بوو»: جگرسوز

جگر خوار / cegarxār / صفت، /کنایی/ درنده؛ بێ پرەحم؛ دل رەق.

جگر خون / cegarxûn / صفت، /مجازی/ دل بریندار؛ دل خوین؛ جەرگ لەت؛ دل پر لە ژان؛ زۆر خەفە تبار «از دست قوم و خویشها جگر خون است: لە دەس خزم و کەس دل برینداره»: خون جگر جگر دار / cegardār / صفت، /کنایی/ بە جەرگ؛ جەرگ قایم؛ نە ترس؛ بوێر؛ بێ باک؛ دلێر.

جگرسوز / cegarsûz / جگر خراش

جگر ک / cegarak / اسم، /گفتاری/ کەواوی جەرگی ئاژەل.

جگر کی / cegaraki / ها، /اسم، /گفتاری/ جگەری؛ جگەرچی؛ فرۆشەری کەواوی جەرگ و دل.

جگر گوشه / cegargûše / ها، گان، /اسم، /مجازی/ بەنەن دل؛ بەنی دل؛ بەندی جەرگ؛ بەن جگەر؛ گوجە دل؛ کەسی زۆر خۆشەویست بە تاییبەت زارۆک: جگر پاره

جگری^۱ / cegari / اسم، ۱. جگەری؛ پرەنگی سووری نێزیک بە قاوہیی خەست ۲. /ها/

جگر زلیخا: /مجازی/ پەرۆی دۆم؛ لەت- لەت؛ ئەنجن- ئەنجن؛ شێ و وێ «پیراهنم شەو بود عین جگر زلیخا: کراسە کەم ببوو پەرۆی دۆمەوه».

جگر سفید: سی؛ سییە لاک؛ شۆشی؛ ئەندامی هەناسە دانێ زیندە وەرانی وشکی. جگر سیاه: جەرگ؛ جگەر؛ یەهەر؛ میلاک.

جگر برای چیزی لک زدن: /مجازی/ بۆ شتێک فەر قان کردن/ دل دەر هاتن/ پەر دەر کردن/ سوێی هاتنەوه؛ کلکە پەیی چیتوویی کرۆتەیی؛ گەلەک خواز یاری شتێک بوون «جگرم برای یک لیوان آب خنک لک زده: دلم بۆ لیوانێ ئاوی سارد دەر هات».

جگر را جلا دادن: /مجازی/ گیان تێ خستنەوه؛ تینوویەتی لابر د و بوونە هوی بووژانەوه «این شربت جگرم را جلا داد: ئەم شەربەتە گیانی تێ خستەوه».

جگر شیر داشتن: /مجازی/ چنگی پلنگ شکاندن؛ بوێر و ئازا بوون «راستی که جگر شیر داری: بە راستی چنگی پلنگ دەشکینی». جگر کاری را داشتن: /مجازی/ زافری کاریک هەبوون؛ بۆ ئەنجامدانی کاری بەزات بوون «تو جگر در افتادن با او را نداری: تۆ زافرت نیە بە گژیدا بچی».

جگر کسی آتش گرفتن: /مجازی/ کزە لە دلی کەسیکەوه هەستان؛ خەمی زۆر خواردن؛ یە کجار جخارین بوون «از این حادثه جگرم آتش گرفت: لەم رووداوە کزەم لە دلەوه هات».

جگر کسی را خون کردن: /مجازی/ جەرگی کەسێ دانە تەنووڕەوه؛ کەسیک گیانەسەر کردن؛ پرەنج و خەفەتی زۆر بە کەسێ دان «با این کارهائیت جگر مادرت را خون کرده‌ای: بەم کارانەت جەرگی دایکت داوه بە تەنووڕەوه».

هەر وەها: جگر کسی خون شدن

جگر کسی را سرمه کردن: /مجازی/ ئاور نانە جەرگ کەسیکەوه؛ کەسێ جەرگاوس کردن؛

- جگهري؛ جگه چي؛ فرۆشيارى جگه ر (و دل و سى و گورچيله) ناژه لان.
- جگري ۱: صفت. جگه رى: ۱. پتوهنديدار به جگه روه ۲. بهرنگى جگه ر.
- جگن / cagan ، ها: / اسم. جه گهن؛ ناردين؛ له بان؛ سى سووه؛ سى سو؛ گياهه كى لاسك سى سووچ و گه لا چه ترى كه له زه لكاو ان ده روئ.
- جگوار / cagvār ، ها: ان: / انگليسى از پرتغالى / اسم. جاگوار؛ گيانه وه ريكي گوهاندارى گۆشتخوره له تيره ي پلنگ، سهر به ده فهرى گهرميانى نامريكا، له پلنگ گه وره تر و رهنگى پيىستى قاوه يى كاله.
- جل / col ، ها: / عربى / اسم. ۱. جل؛ پۆشه نى سهر پشتى چارپينان (جراسب: جلى ئه سپ) ۲. / كنايى / شره؛ شهنگه شره؛ جله شره؛ بهرگى چهرمىسى «نمى خواهى اين جر را از تنت در بياورى: ناتوهئ ئه م سريهت له بهر داكه نى».
- جل خود را از آب بپرون كشيدين: / كنايى / بهر خو له ئاو گرته وه؛ تا راده يه ك كارى خو بردنه پيئشه وه.
- جلا / calā / عربى / اسم. ۱. / ها: / بريقه؛ بريكه؛ وريچه؛ ورشه؛ گرشه؛ ورچه (جلاى فلزى: برقه ي كانزايى) ۲. هه لوه دايى؛ ئاواره يى؛ په رته وازه يى؛ بهرزه يى (جلاى وطن: هه لوه دايى نيشتمان).
- جلاى وطن: هه لوه دايى نيشتمان؛ ئاواره يى له زيډ و نيشتمانى خو؛ تهركى زيډ و نيشتمان.
- جلا دادن: بريقه لى هيئان / لى خستن.
- جلاّب / collāb / (معرّب از فارسى) / اسم. / قديمى / شه ربهت گولاو؛ خواردنه وه يه ك بريتى له ئاو، گولاو، زه عفهران و شه كر.
- جلاد ۱ / callād ، ها: ان: / عربى / اسم. / قديمى / دژخيم؛ جه لاد؛ جه لاد؛ ميرخه زه ب؛ ميرغه زه ب؛ سهر بر؛ سهر كه ن؛ كه سى كه فه رمانى ئه شكه نجه كردن، كوشتن و له
- سيډاره دانى تاوانبارانى بهرپوه ده برد.
- جلاد ۲: صفت. / كنايى / سته مكار؛ دلره ق.
- جلادت / calādāt / عربى / اسم. / ادبى / ۱. تۆلى؛ زبتي؛ فرزى؛ چه لهنگى؛ چابكى ۲. / كنايى / پاله وانى؛ زۆردارى.
- جلال / calāl / عربى / اسم. ۱. شكۆ؛ شكۆمه ندى؛ تهنته نه؛ بزمه - بزمه؛ سه نسه نه؛ ژاژ و فه ر ۲. مه زناهى؛ گه وره يى.
- جلالت / calālat / عربى / اسم. شكۆ؛ پايه به رزى؛ فه ر؛ مه زناهى.
- جلالت مآب / calālatma'āb / عربى / صفت. / قديمى / شكۆمه ند؛ گه وره؛ مازن.
- جل الخالق / callalxāleq / عربى / ادع.
- سوبخانه لالا؛ له سهر سوورمان و چه په ساندا ده يلين (يانى: خودا چه ند گه وره يه).
- جلب ۱ / calab / عربى / ژاّاب
- جلب ۲ / ها: / صفت. ۱. حيز؛ حيزه؛ جنده؛ جننى؛ گوزلى؛ ژنى خراپ ۲. فيلباز؛ گزيكار؛ جه له ب؛ چاچۆلباز؛ گه رپاز.
- جلب / calb / عربى / اسم. ۱. راکيش؛ راکيشانى سهرنج يان هۆگره تى به شتى يان كه سى (چيزى در پاى ديوار توجهش را جلب کرد: شتى له بن ديواره كه سهرنجى راکيشا) ۲. قۆلبه ست؛ بالبه س «پليس دزد را جلب کرد: پوليس دزه كه ي قۆلبه ست کرد» ۳. / گفتارى / راکيش؛ كار يان ره وتى راکيشان و وه خو گرتن «اهنربا آهن را به طرف خود جلب می کند: هه سن فرين، ئاسن به ره و لاى خو راده كيشى».
- هه روه ها؛ جلب شدن؛ جلب کردن
- جلب توجه: سهرنج راکيشى؛ كار يان ره وتى سهرنج راکيشان «موى سرش جلب توجه می کند: قژى سهرنج راده كيشى».
- جلبك / colbak / عربى / فارسى / اسم. جلشين؛ كه فزه؛ كه فزه ر؛ كه فز؛ كه فز؛ كه ز؛ كه ژوه؛ كه ژاو؛ قه وزه؛ قه بزه؛ قه وزه قورواق؛ قۆزه قورواق؛ گيوقورواق؛ جله شره؛ لمر؛ ليم قورماق؛

جل قورواق؛ که زی؛ گاوک؛ خوری په چنه؛ که وگی؛ جه لاوی؛ گاوک: ۱. تیره یه ک له روه کگه لی ساده ی ناوژی ۲. /ها/ هه موو جۆریکی ئەم روه که، که خۆله میشی بریکیان سه رچاوه ی یۆد و پوتاسیۆمه.

جلبک شناسی /colbakšenāsî/ [عربی/ فارسی] اسم. که فزه ناسی؛ لقئ له زانستی گیاناسی که ده په رژئته سه ر ناسین، لیکنه یه وه و ریزه بندی قه وه زه گهل. هه روه ها: **جلبک شناس**

جلت ۱. collat، ها/، اسم. ماده؛ مادی؛ رڤیده؛ دۆشه کلە ی نان به تهن دوروه دان: نان بند **جلت** ۲. صفت. /گفتاری/ زرک و زینگ؛ تۆل؛ سه گ؛ قولاباز؛ فیل زان.

جلد /cald/ [عربی] صفت. چالاک؛ چاپک؛ چاپک؛ چوست؛ چه لنگ؛ زرنگ؛ فرز؛ زرک و زیت؛ گورج و گۆل؛ که له ش؛ تاشک.

جلد /celd، ها/ [عربی/ اسم]. ۱. به رگ؛ قولاخ؛ روو کیشی کتیو، گۆفار، په راو و وه ک نه وانه که نه ستور و پته وه و په رگه لی ناوه وه داده پۆشی ۲. به رگ؛ یه که ی هه ژماردنی کتیب و گۆفار «ده جلد کتاب: ده به رگ کتیب» ۳. به رگ؛ پۆشی نه رمۆکه ی برئ شت «جلد دوربین: به رگی دووربین» ۴. بنکلیش؛ پیست؛ پۆس «شیطان توی جلدش رفته بود: شه یان چبووه بنکلیسینه وه» ۵. /زیست شناسی/ ژیر پیست.

جلد چرمی: به رگی چه رمی؛ به رگی چه رمینی کتیو. هه روه ها: **جلد سلوفان** **جلد زرکوب**: به رگی زیر نووس؛ به رگی که نووساوه کانی به کانزایه کی بریقه دار (وه ک زیر، زیو یان نه کلیل) نه خش کراوه: **جلد ضربی**؛ **جلد طلاکوب**

جلد سخت: به رگی سه سخت/ رهق/ سفت؛ گالینگور. به رانه ر: **جلد نرم**

جلد سفید: به رگی سپی؛ به رگی که هیچ نه خش و نیگاریکی له سه ر نه بی.

جلد شمیم ۱. جلد مقوایی

جلد ضربی ۲. جلد زرکوب

جلد طلاکوب ۳. جلد زرکوب

جلد گالینگور: به رگی سه سخت؛ گالینگور.

جلد معرق: جۆره به رگیکی جوانکاریه که له پیکه وه لکاندنی له ته چه رم و رهنگ و نه خشی جوان دروست ده کری.

جلد مقوایی: به رگی مقه بایی: **جلد شمیم**

جلد نرم: به رگی نه رم؛ به رگی له جنسی مقه وای نه رم. به رانه ر: **جلد سخت**

پشت جلد ۱. پشت

توی جلد ۲. توی

روی جلد ۳. روی

جلد ساختن: به رگ دروست کردن: ۱. برپینی چه رم و مقه با و دالکندن و له کتیب گرتیان ۲. دابین کردنی نووسراوه و جار-جار نه خش و نیگاری سه ر به رگ.

جلد کردن: له به رگ گرتن؛ جلد گرتن.

توی/ در جلد کسی رفتن: /مجازی/ ۱. چوونه پیستی که سیکه وه؛ خۆ به شیوه و بیجمی که سی دهره یان ۲. چوونه بنکلیش/ بنکلیشه ی که سیکه وه؛ که سی گرتنه ده سه وه؛ که سیک به ئاره ووی خۆ لی کردن؛ هزر و بیر و ههستی که سیک گرتنه ده سه وه.

جلدی ۱. /caldi/ [عربی/ اسم. نازایی؛ زرنگی؛ چالاک؛ فرزی؛ کرزی؛ گورجی؛ خیرایی؛ چاپکی؛ چه لنگی.

جلدی ۲. قید. /گفتاری/ نازا؛ خیرا؛ کرز؛ گورج؛ گورج و گۆل؛ فرزی؛ زووه و زوو؛ به توند و تیژی «جلدی برو این دوا را بگیر و برگرد! نازا برؤ ئەم دهرمانه وه گرگه و بیر وه!».

جلدی ۳. /celdi/ [عربی] صفت. /بزشکی/ پیستی؛ پۆسی «بیماری جلدی: نه خۆشینی بیستی».

جلدی ۴. قید. به رگی؛ هه ر به رگ «کتاها جلدی

پیاده‌روه که هاتبووه پیسه‌وه» ۳. کهوتنه به‌روه؛ پیش‌هوت کردن «مدتی با هم کار کردیم درسش جلو آمد؛ ماوه‌یک پیکه‌وه کارمان کرد دهرسه‌که‌ی کهونه به‌روه».

جلو افتادن: کهوتنه پیشه‌وه؛ پیش‌ه‌وتن: ۱. کهوتنه به‌ر؛ له چاو که‌سی یان شتیکی‌تر له پیشه‌وه بوون «آزاد خیلی زود از همه‌ی ما جلو افتاد؛ نازاد زور زوو کهونه بنش هم‌ومانه‌وه»:

جلو زدن ۲. وه پیش‌ه‌وتن؛ کهوتنه به‌ر؛ کهوتی وه‌لی «پدرم جلو افتاد و ما هم دنبالش؛ باوکم کهوتنه به‌ر و ئیمه‌ش به‌ دوویدا» ۳. «مجازی/ ده‌س دانه‌به‌ر؛ وه پیش‌ه‌وتن.

جلو انداختن: خستنه به‌روه؛ ۱. دانه‌به‌ر؛ خستنه پیشه‌وه؛ وه‌به‌ر خستن «گوسفند را جلو انداخت و با خود برد؛ مهره‌که‌ی دایه به‌ر و له‌گه‌ل خویدا بردی» ۲. «مجازی/ خستنه پیشه‌وه؛ بوونه هوی خیرایی یان پیش‌ه‌وتن «فروش رفتن خانه کارمان را جلو انداخت؛ فروشرانی ماله‌که کارمانی خسته به‌روه» ۳. کورت کردنه‌وه‌ی ماوه‌ی کاریک «کار مرا جلو بینداز؛ کاره‌که‌ی من بخه به‌روه».

جلو توپچی ترقه در کردن: «کنایی/ درؤ به لای هاوشاریه‌وکردن؛ کاری گوژترة و بیهؤ کردن:

جلو لوطی پشتک زدن

جلو رفتن: چوونه پیشه‌وه؛ چوونه به‌روه؛ لوای وه‌روه؛ ئه‌ونوا چوون؛ وه‌روه لوه‌ی.

جلو زدن «جلو افتادن - ۱

جلو کسی/ چیزی ایستادن: ۱. له به‌ر که‌سیک/ شتیکه‌وه راوه‌ستان؛ له به‌رانبه‌ر که‌سیکه‌وه وه‌ستان «استاد جلوی پنجره: له به‌ر ده‌لاقه‌که راوه‌ستا» ۲. له به‌رانبه‌ر که‌سی/ شتیکه‌وه وه‌ستان/ ویسیانه‌وه/ باشاری کردن «جلو دشمن ایستاد؛ له به‌رانبه‌ر دوزمنه‌وه وه‌ستا».

جلو کسی در آمدن: ۱. به‌ر به‌ که‌سی‌گرتن؛ له به‌رانبه‌ریه‌وه دهرکه‌وتن «از پسکوچه‌ها رفتیم و سر

اترکی/ اسم. «گفتاری/ ۱. به‌رده‌م؛ وه‌رده‌م؛ به‌ر؛ وه‌ر؛ پیش؛ نوا؛ سینگه. به‌رانبه‌ر: عقب «جلوت را نگاه کن؛ چاوت له به‌رده‌مت بی!» ۲. به‌ر؛ وه‌ر؛ پیش؛ نوا؛ سینگه؛ به‌شی که‌نزیک‌تر له به‌شیکی‌تره و له پیشیدایه «جلو در؛ به‌ر دهرکه» ۳. هه‌وسار؛ له‌غاو؛ لغاف؛ جله‌و.

❑ **جلو چشم کسی را خون گرفتن** «خون جلو چشم کسی را گرفتن، خون

جلو خود را گرفتن: به‌ر خو‌گرتن؛ خو پاراستن «خواستم بزنم توی گوشش، ولی جلوی خودم را گرفتم؛ گهره‌کم بوو بسره‌وئیمه بن گوئیدا، به‌لام به‌ر خومم گرت». هه‌روه‌ها: **جلو خود را نگهداشتن**

جلو کسی را گرفتن: به‌ر که‌سی‌گرتن؛ که‌سی له‌و کاره‌ی که‌ده‌یکا، یان ده‌یه‌وی بی‌کا، پریگاندنه‌وه؛ به‌ر پی‌گرتن «جلو بسرت را بگیر! دارد خانه را آتش می‌زند؛ به‌ر کوره‌که‌ت بگره! خه‌ریکه ماله‌که ناگر بدات».

جلو کسی را ول کردن: چاو له که‌سی داخستن؛ به‌ر بؤ که‌سی به‌ردان؛ پیش که‌سی نه‌گرتن؛ چاوه‌دیری که‌سی نه‌کردن.

از جلو کسی درآمدن: چوونه رووی که‌سیکدا؛ به‌ره‌ه‌لستی ناکاری نار‌ه‌وای که‌سیک بوون.

جلو: ۱. به‌روه؛ پیشه‌وه؛ نوا؛ نوه‌ا؛ پیشه‌وه «در جلو: درگای به‌روه» ۲. «مجازی/ پیش؛ دوخ یان چؤناو‌چؤنی سهرتر بوون له دیتران.

❑ **جلو بودن:** له پیشه‌وه بوون؛ له به‌روه بوون. **جلو:** ۱. قید. به‌ر؛ وه‌ر «جلو در؛ به‌ر دهرگا».

❑ **جلو قاضی و معلق‌بازی:** مزگه‌وت و جرت؛ ناکاری نه‌شیاو و نه‌گونجاو.

❑ **جلو آمدن:** ۱. هاتنه به‌روه؛ به‌روه پیش هاتن؛ به‌روه پیشه‌وه هاتن؛ نامه‌ی وه‌لیوه «دو قدم جلو بیا؛ دوو هه‌نگاو بی‌ره به‌روه» ۲. هاتنه پیشه‌وه؛ هاتنه به‌روه «ساختمان نیم متر توی پیاده‌رو جلو آمده بود؛ خانوه‌که نیو میتر له

کردن؛ نیشته جی بوون؛ دامه زران «آمد و جل و پلاس خودش را در خانه‌ی ما پهن کرد: هات و که لپوسه که‌ی له مالی ئیمه‌دا به ئه‌رزدا دا».

جل و پلاس خود را جمع کردن: /کنایی/ بارگه و بنه پیکه‌وه‌نان؛ به‌ره شپه‌ی خو کو کورده‌وه؛ شهنکه‌شپه جهم کورده‌وه؛ بار و بنه پیچانه‌وه؛ به مه‌به‌ستی جی‌هیشتنی جیگاهه‌ک، که‌ل‌وپه‌لی خو کو کورده‌وه «دیروز جل و پلاش را جمع کرد و رفت: دویتنی بارگه و بنه‌ی پیکه‌وه‌نا و چوو».

جل و پلاس کسی را بیرون ریختن: /کنایی/ شپه و بره‌ی که‌سی خستنه دهره‌وه «اگر تا آخر این هفته اجاره را ندهی جل و پلاست را می‌ریزم بیرون: ئه‌گه‌ر تا ئاخر ئهم حه‌وته‌یه کریکته نه‌ده‌ی شر و بره‌کته ده‌خمه دهره‌وه».

جلوت / calvat: /عربی/ اسم. /ادبی/ رашکاوی؛ ئاشکرای؛ ئاشکاری؛ دیاری. به‌رانبه‌ر: خلوت

جلو-جلو / celowcelow, colowcolow, celo:celo: /ترکی/ قید. /گفتاری/ پیش‌او‌پیش؛ پیش‌ووتر؛ زووتر؛ له پیشه‌وه؛ له پیشدا؛ وه‌لینه؛ له به‌ره‌وه «جلو-جلو همسایه‌ها خبر شده بودند: بی‌ش‌او‌پیشی دراوسیزان ناگادار ببوون».

جلوخان / celowxān, colow-, celo:- /ها/ /ترکی/ فارسی/ اسم. پیش‌درگا؛ ژیردالان؛ پیش‌خانه؛ به‌ر دهرگای چوونه زوور که هیندیک چووبینه پیشه‌وه یان سه‌ری داپوش‌رایت.

جلودار / celowdār, colow-, celo:- /ها/ ان: /ترکی/ فارسی/ اسم. جله‌ودار: ۱. /نظامی/ ده‌سته‌یه‌ک که له پیش هیزی چه‌کدارانه‌وه دهرۆن. ۲. /قدیمی/ هه‌وسارگر/ کیش؛ نوداکیش؛ جله‌وکیش؛ جله‌ووار؛ جله‌ودار؛ به‌رگر؛ که‌سی که له پیشه‌وه‌ی سواره‌وه ده‌چوو و هه‌وساری ئه‌سه‌په‌که‌ی ده‌گرت و رپنویتنی ده‌کرد. ۳. پیشگر؛ به‌رگر؛ به‌ره‌لست؛ گه‌پل؛ ئه‌وه‌ی له کاری که‌سی به‌رگری ده‌کا.

چهارراه جلوس درامدم: به کۆلانه ته‌نگه‌کانا چوو و له سه‌ر چوارپینانه‌وه به‌رم بی‌گرت ۲. /مجازی/ له به‌رانبه‌ر که‌سیکه‌وه و یستانه‌وه؛ راسبوونه‌وه. جلو کسی دکان باز کردن: /کنایی/ له‌گه‌ل که‌سیکدا دژبه‌رایه‌تی کردن.

جلو لوطی پشتک زدن ۳ جلو توپچی ترقه درکردن

جلو نوبه‌ای/ تبادار خربزه خوردن: /کنایی/ که‌سیک خستنه سه‌ر هه‌ته‌ره؛ لای که‌سیک کاری کردن که بیخاته فره‌ته‌نه‌وه.

جلونی / celo'î, colo'î: /ترکی/ جلویی
جلوباز / celowbāz, colow-, celo:- /ترکی/ فارسی/ صفت. به‌رباز؛ به‌رتاک؛ وه‌رواز: ۱. ده‌م‌تاک؛ له پیشه‌وه ئاواله «کفش جلوباز: که‌وشی به‌رباز» ۲. جلکی که له پیشه‌وه بکریته‌وه. به‌رانبه‌ر: جلوبسته «پیراهن جلوباز: کراسی به‌رباک».

جلوبسته / celowbaste, colow-, celo:- /ترکی/ فارسی/ صفت. به‌ربه‌سراو؛ به‌ربه‌سیاگ: ۱. به بی ئاواله‌یی له پیشه‌وه «کفش جلوبسته: که‌وشی به‌ربه‌سراو» ۲. به بی دوگمه یان زیپی به‌رمه‌وه. به‌رانبه‌ر: جلوباز «پیراهن جلوبسته: کراسی به‌ربه‌سراو».

جلوبند / celowband, colow-, celo:- /ها/ /ترکی/ فارسی/ اسم. جله‌وبه‌ندساز؛ وه‌ستاکاری که جله‌وبه‌ندی ماشین دروست ده‌کاته‌وه.

جلوبندی / celowbandî, colow-, celo:- /ترکی/ فارسی/ اسم. جله‌وبه‌ندی؛ به‌شی له ماشین بریتی له جابه‌فه‌رمان و سه‌گده‌س و ئه‌کسیل.

جل و پلاس / col-o-palās: /عربی/ فارسی/ اسم. /تعریض/ که‌ل‌وپه‌ل؛ که‌له‌پل؛ شپ و شاتالی نیو مال، به‌تایه‌ت ژیرخهر و جل‌وجیوان.

جل و پلاس خود را پهن کردن: /کنایی/ که‌له‌پۆسی خو به‌ه‌رزیدا دان؛ به‌ره شپه‌ی خو راخستن؛ (خو) داکوتان؛ جی لی خوش

جلوه گر / celvegar : [عربی / فارسی] صفت.
 ناشکرا؛ دیاریده؛ په‌یا «سرانجام مهتاب از پشت
 درختان جلوه‌گر شد: ناخوری مانگه‌شهو له پشت
 داره‌کانه‌وه ناشکرا بوو».

جلوه گری / celvegari : [عربی / فارسی] اسم.
 دیاریدهری: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی دهرکه‌وتن؛
 دیاریدهر بوون ۲. کار و ره‌وتی خۆ نواندن؛ خۆ
 نیشان‌دان؛ سهرنجی بینر بۆ لای خۆ کیشان.

جلوی / celovi, colovi : [ترکی] صفت. به‌روو؛
 به‌روهه؛ به‌رگین؛ به‌رین؛ پيشوو؛ وه‌لین؛ ئه‌وی له
 پيشه‌وه‌یه «چرخ جلوی پنجر شد: ته‌گهری به‌روو
 په‌نچهر بوو»: **جلویی**

جلوی / ها: ضمیر. به‌روو؛ به‌رگین؛ به‌رین؛
 پيشه‌وه؛ پيشوو؛ وه‌لین؛ ئه‌وی له به‌روهه‌یه
 «جلوی پنجر شد: به‌روو په‌نچهر بوو»: **جلویی**

جلویی / celoyi, coloyi : [ترکی] **جلوی**:
جلویی

جلی / cali : [عربی] صفت. [دبی] ناشکرا؛ دیار؛
 دیاریدهر؛ په‌یا؛ به‌رچاو؛ پروون.

جلیقه / celitqe : [ترکی] **جلیقه**
جلیس / calis : [عربی] اسم. [دبی] هاوونشین؛
 هاوده‌م.

جلیقه / celique , ها: [ترکی] اسم. جلیسقه؛
 جلیقه؛ جلیتقه: ۱. چۆخ؛ په‌سته‌ک؛ فه‌رمانه؛
 کنجی بی‌قۆلی به‌رباز ۲. وه‌ها پۆشه‌نیک که بۆ
 خۆ پاراستن ده‌پيوشن «جلیقه‌ی ضدگلوله:
 جلیسقه‌ی گولله‌نه‌بر» * **جلیتقه**

☐ **جلیقه‌ی ضدگلوله**: جلیقه‌ی گولله‌نه‌بر؛
 جلیقه‌یه‌ک که له ژیر جله‌وه ده‌پيوشن و
 گولله‌کاری لی‌ناکا.

جلیقه‌ی نجات: جلیسقه‌ی نه‌جات؛
 جلیسقه‌یه‌ک که بای تیده‌چی و له کاتی
 پیوستدا بۆ پاراستن له خنکان یان کوتران
 ده‌یه‌ستن.

جلیل / calil : [عربی] صفت. [دبی] ۱. مه‌زن؛

☐ **جلودار کسی نشدن**: [گفتاری] دهره‌قه‌ت
 که‌سێ نه‌هاتن؛ دهرۆستی که‌سیک نه‌هاتن؛
 دهروه‌ن که‌سێ نه‌هاتن؛ چار که‌سێ نه‌کردن؛
 به‌ری که‌سێ بی‌نه‌گیران.

جلوزغ / colvazaq , ها: [عربی / فارسی] اسم.
 [گفتاری] که‌ز؛ که‌زی؛ قه‌وزه؛ قۆزه؛ که‌فه‌ز؛
 جلیشین؛ جه‌لاوی؛ گاوک؛ قه‌وزه‌ی سه‌راوان؛
 وردیله گیایه‌کی پیکه‌وه لکاوه که له سه‌ر ئاو
 یان به‌رده‌وه ده‌بینرئ.

جلوس / culus, colus : [عربی] اسم. [دبی] کار
 یان ره‌وتی له بان شتیکه‌وه دانیشتن؛ پروونان؛
 رۆنیشتن؛ نیشتن؛ ئه‌ره‌نیشته‌ی؛ نیشته‌یره.
هه‌روه‌ها: جلوس کردن

جلوگیری / celowgiri, colow-, celo:- : [ترکی]
 فارسی] اسم. به‌رگری؛ کار یا ره‌وتی به‌رگرتن له
 نه‌جامدانی کارێ یا قۆمیانی پرووداوی «جلوگیری
 از دعا: به‌رگری له شه‌ر». هه‌روه‌ها: **جلوگیری**
کردن

جلوه / celve : [عربی] اسم. دیاردی: ۱. کار یان
 ره‌وتی دهرکه‌وتن و سهرنج به‌ره‌و خۆ راکیشان
 «ماه از گوشه‌ی افق جلوه‌کرد: مانگ له سووچی
 ئاسۆوه دیاردی‌دا» ۲. ها/ ئه‌وه‌ی ده‌بیته‌هۆی
 هۆگره‌تی و سهرنج راکیشی «عکس ماه در آب
 جلوه‌ی خاصی داشت: وینه‌ی مانگ له ئاوه‌که‌دا
 دیاردیه‌کی تاییه‌تی هه‌بوو».

☐ **جلوه دادن**: نواندن؛ نیشان‌دان؛ نمانای؛
 ئرمانه‌ی.

جلوه داشتن: به‌رچاو بوون/ گرتن؛ به‌نموون
 بوون؛ چاو رفین بوون؛ خاوه‌ن تاییه‌تمه‌ندی
 سهرنج به‌ره‌و لای خۆ راکیشان.

جلوه فروختن: خۆ نواندن؛ وئ ئرمانه‌ی؛
 ده‌عیه و ده‌مار فروشتن.

جلوه کردن: ۱. دیاردی/ دیاری دان؛ که‌وته‌نه
 دهره‌وه؛ ناشکرا بوون ۲. سهرنج راکیشان؛
 که‌وته‌نه به‌رچاو.

مازن؛ گهوره؛ بهرېز؛ رېزدار ۲. شکودار؛
خاوهن شکو.

جليل القدر / calilolqadr: [عربی/اسم. صفت. /ادبی]

۱. پایه بهر ز؛ بلند پایه؛ پله بهر ز ۲. بهرېز؛ هیژا.

جم / com: [اسم. / گفتاری] جووله؛ جم؛ جوو؛
فزه؛ فز؛ فززه؛ ته کان؛ جمس؛ جمسک.

جم خور دن: جوولیان هوه؛ جوولیان هوه؛
جوولیا یوه؛ ته کان خوار دن؛ جم خوار دن؛ فزه
کردن؛ بزووتن؛ جمین؛ جوین؛ جمه ی.

جماد / camād, ات: [عربی/اسم. کره ک؛
نه جوول؛ بی جووله؛ ته نی که له
تایبه تمه ندیه کانی ژینه وه ران - نه خوازا ژیان،
گه شه و زا و زیی - بی به شه.

جمادات / camādāt: [عربی/اسم. نه جوولان؛
یه کی له سی زنجیره ی سهره کی بوونه وه ران که
بریتیه له هه موو ته نه بی گیانه کان.

جمادی الاول / camādīyalavval, camādel-:
از عربی ۱ جمادی اول

جمادی الثاني / camādīyassanī, camādis-:
از عربی ۲ جمادی ثانی

جمادی اول / camādī'avval: [از عربی/اسم.
جه مادی نه وه؛ مانگی پینجه م له سالی کوچی
مانگی: جمادی الاول؛ ج ۱

جمادی ثانی / camādīsānī: [از عربی/اسم.
جه مادی سانی؛ مانگی شه شه م له سالی کوچی
مانگی: جمادی الثاني؛ ج ۲

جمازه / cammāze, ها: [عربی/اسم. وشتری
به له پا.

جماع / cemā: [عربی/اسم. سهر جیی؛ کاری
پازان؛ جووت بوونی ژن و پیاو به نیازی
جینسی.

جماعات / camā'āt: [عربی] جماعت

جماعت / camā'at, ها: جماعات: [عربی/اسم.
ناپوره: ۱. مهردم؛ خه لک؛ خه لکی ۲. کومه ل؛
دهسته؛ گرو؛ پهل؛ گهل؛ کوما.

جمال / camāl: [عربی/اسم. /ادبی] جوانی؛

۱. رازاوه یی «در حکمت و علم است جمال تن مردم؛
له تیگه یشتوویی و زانستایه جوانی بو له شی
خه لکی» ۲. خوجوانی؛ زهریفی؛ سپه هی؛
جوانخاسی؛ خوشیکی؛ خوشکوکي؛ خشکوکي؛
شهنگی؛ قوزی «بدین کمال نباشد جمال انسانی: بهو
پله و پایه ناگا هه رگیز جوانی مرو» ۳. [مجازی]
پروومه تی جوان؛ زهریف؛ خوجوان.

جماهیر / camāhīr: [عربی/اسم. ۱. جمع ۲

جمه ور ۲. جمع ۳ جمه وری
جماهیری / camāhīri: [عربی/صفت. کو ماری؛
خه لکی؛ کومه لی؛ جفانی؛ مهردمی.

اتحاد جماهیری اتحاد
جمبوری / cambūrī, ها: [انگلیسی/اسم.
گهانی؛ جفانی نیونه ته وه یی؛ کو بوونه وه ی
گه وه ی نیونه ته وه یی.

جمجمه / comcome: [عربی/اسم. ئیسکه سهر؛
که له له سهر؛ قاف؛ قاپیلکه سهر؛ قافلک؛ قه حف؛
کاپول؛ کاپول؛ که پوله؛ که پوو؛ کاپولک؛ کات؛
کانات؛ کاتک؛ کاژه؛ کاژه ره؛ کاژه له؛ کاژه لاک؛
کافا؛ کاکوت؛ کولوخ؛ کاجیر؛ کاجیر؛ پیت؛
قه حفی سهر؛ کاسه ی سهر که له مرودا له
هه شت ئیسک پیکهاتووه.

جمجمه شناسی / comcomešenāsī: [عربی/
فارسی/اسم. کاپولناسی؛ زانستی که له جیاوازی
نه ندازه، بیچم و رېژه ی کاپولی ره گه زه لی
جوړاو جوړی مرو ده کولیته وه.

جمع ۱ / cam', ها: [عربی/اسم. کو؛ کو؛ گرد؛
۱. کو؛ کومه له یه ک بریه تی له چهن که س یان
چهن شت (جمع دوستان: کوری دوستان) ۲. جه م؛
جه مع؛ یه کی له چوار کاری سهره کی حساب
۳. سهر جه م؛ سهر کو؛ گرد پهر؛ کومه ۴. کاری
کو کردنه وه؛ گلیر کردنه وه (جمع ثروت: کو
کردنه وه دارایی).

جمع اضداد: کوی دژان؛ کو بوونه وه ی شتانی

یان گوشارهوه) «از سرما جمع سده بود؛ له بهر
سهرما جوو بووه بهک».

جمع کردن: کۆکردنهوه: ۱. قهجهماندن؛
قهههواندن؛ پهساندن؛ گردکردن؛ گۆجیان؛
گلێرهوهه کهردهی؛ له پال یه کتردا دانان «مردم
را دور خودش جمع کرد؛ خه لکی به دهور خۆدا
کو کردهوه»: ۲. جمع آوردن. ۳. کۆما کردن؛
قهلاجین کهردهی؛ قهلاته کردن؛ له سهر یه ک
دانان. ۴. هه لگرتن؛ جهمه و کردن؛ ماشتنهوه؛
ماشته یوه «پوله را از روی زمین جمع کردم؛
پاره کانم له سهر زهوی کو کردهوه»: ۵. کۆ
لێکدان؛ کۆ به ستنهوه؛ قهجهماندن.

جمع آوری / cam'āvarī, ca:māvarī /: [عربی/
فارسی] اسم. کار یان رهوتی کۆکردنهوه و بهرگری
له بلاو بوونهوه یان په ره گرتن «قرار است گدایان را
از سطح شهر جمع اوری کنند؛ پریاره سواله کهر له نیو
شاردا کوکه نهوه».

جمعاً / cam'an /: [عربی] قید. پێکهوه؛ به یه کهوه؛
سهرههم؛ سهرجهم؛ یۆوه؛ تیکرا؛ پیکرا؛ ویکرا
«جمعاً چهار نفر بودیم؛ بیکوه چوار کهس بووین».

جمع بندی / cam'bandī, ca:m- /: [عربی/
فارسی] اسم. گردو کۆ؛ کورتو کۆ؛ کار یان رهوتی
کورت کردنهوه و به نهجام گه یشتن له
سهرجهمی باس و به لگه کان «جمع بندی صحبت ها
با شما؛ گردو کوی قسه کان له نهستوی ئیوه بی».

جمع پذیری / cam'pazīr, ca:m- /: [عربی/فارسی]
صفت. کۆوه گر؛ به تایبه تمهندی یان توانای کۆوه
بوون له جێیه کدا یان پیکهوه. ههروهها:
جمع پذیری

جمع داری / cam'dārī /: [عربی/فارسی] اسم.
۱. کار یان رهوتی چاوه دیری له مال یان دارایی
دامه زراویه ک ۲. پله و پایه ی خاوهن کۆ.
ههروهها: جمع داری اموال

جمع کننده / cam'konande /: [عربی/
فارسی] اسم. کۆکه رهوه؛ کۆوه کهر.

دژ به یه ک له جێیه کدا.

جمع کل: گرد؛ کۆی گشت؛ کۆی چهن کۆ.
جمع مکتور: کۆی شکاو؛ جۆریک شیوه ی
کۆکردنهوه له زمانی عهره بیدایه که ده بیته
هۆی گۆرانی بیجمی وشه که (وهک: کۆی
«عامل» که ده بیته «عمله»، یان کۆی «ذخیره»
ده بیته «ذخایر»).

جمع: ۲. صفت. کۆ؛ جهم؛ جهمه و کراو؛
کۆوه بوو له جێیه کدا.

جمع آمدن ۱. جمع شدن

جمع آوردن ۱. جمع کردن

جمع بستن: ۱. [دستور] کۆدان؛ کۆوه دان؛ به
شیوه ی ناوی کۆ به کاره یان «برای جمع بستن
جانداران «ان» به کار می برند؛ بۆ کۆدانی گیانداران
«ان» داده نین»: ۲. [حساب] کۆ کردنهوه؛
کۆوه کردن؛ نهجامدانی کاری کۆ.

جمع بودن: جهم بوون: ۱. کۆ بوون له
جێیه کدا «همه توی خانه ی ما جمع بودند؛ هه موو
له مالی ئیمه دا جهم بوون»: ۲. له جی خۆ
بوون؛ له سهر جی بوون «خواست جمع باشد؛
بیرت له جی خوی بی».

جمع زدن: کۆکردنهوه؛ لیک کۆکردنهوه؛
نهجامدانی کاری کۆ؛ به ده سه یانی
نهجامی کۆکردنهوه ی چهن هه ند «این ستون
را جمع بزن؛ ئهم نهستونه لیک کوکه وه!».

جمع شدن: ۱. کۆ بوونهوه؛ کۆوه بوون؛ گرد
بین؛ قهجهمین؛ قهجه میان؛ جفات کرن؛ گلێر
بیه یوه؛ له جێیه ک و له لای یه کدا مانه وه
«توی خانه ی آزاد جمع شدیم؛ له مال ئازاددا کۆ
بووینه وه»: ۲. جمع آمدن. ۳. کۆ بوونهوه؛
قهجهمین؛ قهجه میان؛ پهنگ خواردنهوه؛ گرد
بین؛ به شیوه ی کۆما به سهر یه کدا که وتن
«توی چاله آب جمع شده بود؛ له چاله کدا ئاو کو
بووه وه»: ۳. چوونه یه ک؛ کهم بوونهوه ی
بارستایی یان رووی شتی (وهک به هۆی سهرما

جمعیت /cam'iyat/ [عربی/اسم، ۱. ئاپۇره؛
كۆمار؛ جه ماوهر؛ حەشیمەت؛ جەمجاخ؛ ھەموو
خەلك يان دانىشتوانى ولات يان دەقەرئىك
(جمعیت دنیا: ئاپۇره ی دنیا) ۲. ئاپۇره؛ كۆمره؛
كۆمای كەسانى كە ناوچە يەکیان داگرتووھ یان
كۆمەلە يەکیان پىكەپناوھ (جمعیت زیر بیست سال:
ئاپۇره ی ژیر بیست سال) ۳. /ھا/ كۆر؛ ئەنجومەن
(جمعیت پزشكان بدون مرز: كورى بژيشكانى
بى سنوور) ۴. بار و دۆخ و چۆناوچۆنى كۆ بوون؛
جەم بوون (جمعیت خاطر: خاترجەمى).

جمعیت شناسى /cam'iyatşenāsi/ [عربی/
فارسی/اسم، جە ماوهر ناسى؛ ئاپۇره ناسى؛ زانستى
لېروانىن و خۇندنەوھى جە ماوهرى
مرۇف، پىكەپناھ، گەشە و گۆرانیان.

جمل /comal/، ھا: [عربی/نامتداول] جمع ۵
جمله

جملات /comalāt/ [عربی] جمع ۵ جمله
جملگى /comlegi/ [عربی/فارسی] صفت،
ھەموان؛ گشتى؛ گردى؛ ھەموو؛ جەمین؛ بە
گشتیەوھ (جملگى حاضران خندیدند: ھەموو ئامادە
بووان پىكەپناھ).

جملگى ۲: قید، بە گشتى؛ ھەموانى؛ گرد؛ ھەموو؛
بە گشتیەوھ؛ ھەرھەموو؛ بە شیۆھى گشتى (این
حرف را جملگی پذیرفتند: بە گشتى ئەم قسەیان
قەبوول کرد).

جملگى ۳: ضمیر، ھەموو؛ گشت؛ بە گشتى؛ تیکرا؛
گرد؛ ویکرا؛ پىكەوھ (جملگى بلند شدیم و رفتیم:
ھەموو ھەستاین و رویشتین).

جمله ۱ /comle/، ھا: جملات؛ جمل /نامتداول//:
[عربی/اسم، دستور] رستە؛ ھەقۇك؛ يەكەى وتار
كە لە بارى واتاوھ سەر بە خۆیە و لە وشە یان
چەند وشەى پێوھەندیدارى رېزمانى پىكەپناوھ.

④ **جمله ی اخباری**: رستەى ھەوالى؛ رستە يەك
كە ھەوال لە شتیک دەدا: **جمله ی خبری**
جمله ی استفهامی ۵ جمله ی پرسشی

جمع گرایى /cam'gerāyi/ [عربی/فارسی] ۵
کثرت گرایى

جمع و جور /cam'-o-cûr/ [عربی/فارسی] صفت،
(گفتارى) ۱. جەم و جۆر؛ گرد(و)پر؛ كن كوو؛ قنچ؛
پۆر (اتاق را جمع و جور کردیم: دیوھ كەمان جەم و جور
کرد) ۲. تە كووز؛ گیف؛ ئامادە؛ بەرھەف (ھەمە چیز
جمع و جور است: ھەموو شتئ نە كووزە)
۳. رېك و پېك (خانەى جمع و جورى داشت:
خانووھەكى رېك و سكى ھەبوو).

⑤ **جمع و جور کردن**: رېك و پېك کردن؛
ھەلپەر تاوتن؛ ھەلوھ ژارتن؛ يەسینەى؛
پەسارنايوھ (فردا مەھمان داریم، باید خانە را
جمع و جور کنیم: سبەینئ میوانمان ھەيە، ئەبئ
خانووھە كە رېك و پېك كەین).

جمعه /com'e/، ھا: [عربی/اسم، ھەینی؛ ئەینی؛
ھەینۆ؛ ھەنى؛ ھەینوو؛ ئین؛ يەنە؛ جومعه؛ ناوی
رۆژى ھەوتەم (و دوايین رۆژى ھەوتەى ئێرانى:
آدینه

جمعه بازار /com'ebāzār/، ھا: [عربی/فارسی]
اسم، جومعه بازار؛ بازارى كە لە رۆژى ھەینیدا
دادەمەزرى.

جمعه شب /com'ešab/، ھا: [عربی/فارسی/اسم،
شەوى دواى رۆژى ھەینی؛ شەوى شەممە.

جمعی ۱ /cam'i/ [عربی] صفت، كۆمەلى؛
كۆمەلتەيى؛ پێوھەندیدار یان سەر بە كۆمەلئىك
(وظایف جمعی: ئەركى كۆمەلى).

جمعی ۲: قید، بە گشتى؛ پىكەوھ؛ پىكرا؛ تىكرا؛
سەر جەم؛ بە گەل؛ یۆو؛ بە شیۆھى كۆمرەى
(جمعی بلند شدیم و رفتیم پيش ربيس: بە گشتى
ھەستاین و رویشتین بۆ لاى بەرپرس).

جمعی /cam'i/ [عربی] ضمیر، كۆمەلئىك؛
تاقمئىك؛ چینی؛ پەلى؛ پۆلى؛ دەستە يەك؛
بە شىكى نا روون لەوھى كە ئامازەى
پێدەكرى (جمعی بلند شدند و رفتند: كۆمەلئىك
ھەستان و رویشتن).

جمله‌ی اصلی ﴿جمله‌ی پایه

جمله‌ی التزامی: رسته‌ی ناسره‌به‌خو؛ رسته‌یه‌ک که کاری نه‌گه‌ری تیدای (وه‌ک: اگر خورشید برآید: نه‌گه‌ر خو‌ر ده‌ر‌که‌وئ).

جمله‌ی پایه: رسته‌ی بنه‌ما؛ رسته‌ی سهره‌کی؛ رسته‌یه‌یک که به رسته‌یه‌کی تر پر و پور دبیت‌ه‌وه: جمله‌ی اصلی

جمله‌ی پرسشی: رسته‌ی پرسیار؛ رسته‌ی پرسه‌کی؛ رسته‌یه‌ک که پرسیار تیدایه (وه‌ک: آرام کجا بودی؟: ئارام له کوئ بووی؟): جمله‌ی استفهامی. هه‌روه‌ها: جمله‌ی امری؛ جمله‌ی تمنایی؛ جمله‌ی خواهشی؛ جمله‌ی دعایی.

جمله‌ی پیرو: رسته‌یه‌ک که بۆ ته‌واو کردنی رسته‌ی بنه‌ما ده‌گوتری: جمله‌ی تبعی
جمله‌ی پیوسته: رسته‌ی لکاو؛ رسته‌یه‌ک که له‌گه‌ل رسته‌یه‌کی تر‌دا، له‌باری وته‌یان ماناوه پیوه‌ندی هه‌بی.

جمله‌ی تبعی ﴿جمله‌ی پیرو

جمله‌ی خبری ﴿جمله‌ی اخباری

جمله‌ی عاطفی: رسته‌ی هه‌ستی؛ رسته‌یه‌ک که هه‌ستی‌کی وه‌ک خوشی، په‌سن، سه‌رسوورمان، ئیش و... نیشان‌بدا.

جمله‌ی کامل: رسته‌ی ته‌واو؛ هه‌فؤ‌کا سه‌رخو؛ رسته‌ی پر و پور. به‌رانبه‌ر: جمله‌ی ناقص

جمله‌ی معترضه: رسته‌ی راژه‌یه‌ی؛ رسته‌یه‌ک که به شیوه‌ی راژه له‌نیو وته‌دا ده‌گوتری، به بی‌ئوه‌ی له‌باری ریزمانیه‌وه، له‌گه‌ل بابه‌ته‌که‌دا په‌یوه‌ندی هه‌بی.

جمله‌ی ناقص: رسته‌ی نات‌ه‌واو؛ رسته‌یه‌ک که به ته‌نیایی مانایه‌کی پرونی نه‌بی و به رسته‌یه‌ی تر واتا‌که‌ی ته‌واو بیی. به‌رانبه‌ر: جمله‌ی کامل

جمله‌ی ۲: صفت. /دبی/ گشت؛ گش؛ هه‌موو؛ گرد؛ سه‌رجه‌م؛ ته‌واو «جمله‌ی مردم: هه‌موو خه‌لک».

جمله‌بندی / comlebandî ، ها: /عربی/ فارسی]

/اسم، رسته‌به‌ندی: ۱. پیکهاته‌ی رسته «جمله‌بندی شما غلط است: رسته‌به‌ندی ئیوه هه‌له‌یه» ۲. رسته‌سازی «بلد نیستم جمله‌بندی کنم: نازانم رسته‌به‌ندی بکه‌م».

جمله‌پردازی / comlepardāzî ، ها: /عربی/ فارسی/اسم، رسته‌پرسی؛ وتنی رسته‌ی ئاراسته و بی‌ناوه‌روک.

جمله‌سازی / comlesāzî ، ها: /عربی/ فارسی/اسم، رسته‌سازی؛ ره‌وتی درووس کردنی رسته. جمنده / comande ، ها: /گان/اسم، میروو؛ جر؛ حه‌شه‌ره.

جمود / cumûd, comûd: /عربی/اسم، ۱. ره‌قی؛ سفتی؛ سه‌ختی؛ وشکی ۲. کره‌کی؛ نه‌جوولی؛ بی‌جووله‌یی.

◻ جمود فکری: بیر وشکی؛ می‌شک وشکی.

جمهور / comhûr ، جماهیر: /عربی/اسم، /ادبی/ ۱. کۆمار؛ کۆمه‌ره؛ کۆمه‌له ۲. خه‌لک؛ خه‌لکی؛ مه‌ردم؛ ئاپۆره؛ جه‌ماوهر.

جمهوری / comhûrî ، ها؛ جماهیر: /عربی/اسم، /ادبی/ کۆمار؛ جقاتی؛ کۆمه‌لی؛ حکوومه‌تی که سه‌روکی له‌لایه‌ن خه‌لکه‌وه هه‌لده‌بژێردری.

◻ جمهوری اسلامی: کۆمار؛ ئیسلامی؛ حکوومه‌تی که قانونه‌کانی وه‌رگیراو له‌ئایینی ئیسلامه‌وه ده‌زانێ.

جمهوری توده‌ای/ خلق: کۆمار؛ کۆمای؛ کۆمار؛ که رێبه‌رایه‌تی له‌ئه‌ستوی کۆمه‌ل یان رێکخواه‌یه‌ک‌دا‌یه.

جمهوری دمکراتیک: کۆمار؛ دیمۆکراتیک؛ ده‌وله‌تی کۆمار؛ به‌شیوه‌ی هه‌لبژاردنی راسته‌وخۆ و کۆری قانون‌دان‌ه‌ریان‌ه‌وه.

جمهوری سوسیالیستی: کۆمار؛ سوسیالیستی؛ کۆمار؛ خاوه‌ن‌رێ‌وشوینی سه‌ر به‌سوسیالیزم.

جمهوری فدرال/ فدراتیو: کۆمار؛ فدرالی؛

کۆمارى که له چەند ئەيالەتى سەر به خۆ
پیکهاتوو.

جمهوريت / comhûrîyyat / [عربى/سم. کۆمار؛
کۆمارى؛ جقاتى؛ دوزەنەى جقاتى؛ کۆمارەتى.

جمهوریخواه / comhûrîxāh / ها؛ ان؛ [عربى/
فارسی] صفت. کۆمارىخواز؛ کۆمارىپواز؛ سەر به
رێخواهەى کۆمارىخواز.

جميع / camî' / [عربى] صفت. گشت؛ گش؛
ههموو؛ گرد؛ پاک؛ سەریاک «جمع مردم؛ کشت
خەلکى».

جميعاً / camî'an / [عربى] قید. بە گشتى؛ هەمى؛
سەر له بەر؛ تیکرا.

جميل / camîl / [عربى] صفت. [ادبی] ۱. شەنگ؛
شەپال؛ جوان؛ زەریف؛ ڕوومەت جوان؛
خۆشیک؛ خوشکۆک؛ جوانخاس؛ کەلەش؛ قۆز
۲. باش؛ چاک؛ خاس؛ عال.

جن / cen(n) / ها؛ اجنە؛ [عربى/سم. جنۆکه؛
جندۆکه؛ جندووکه؛ جند؛ ژنۆکه؛ ئەجنە؛
جوانەزما؛ جن؛ سەرکرنیک؛ بوونەوهرىكى نهديار
که وا دياره ههلس و نشتى وهک مرويه و
ههژىكى به دهر له سروشتى ههيه.

جن بوداده: [مجازى] جنۆکه؛ چزلیک؛ مروى
کورتهبالای بهونژمى زیتەل.

جن و بسم الله: [مجازى] مشک و پشيله؛ کتک
و مشک؛ پشى و سەگ؛ کتە و ملە؛ کارد و
پەنیر؛ دوو کەس يان دوو شتى نهيار و دژ به
یهک.

جن توى جلد کسی رفتن: جن کهسى
پێکان؛ جنۆکه دەس له کهسى وەشاندن.

جنائى / cenā'î / [عربى] جنایى
جناب / cenāb, canāb / ان؛ [عربى/سم. کاکە؛
بەرێز؛ گەوره؛ ههژا؛ جەناب؛ وشەى رێز گرتن له
گەورهکان.

جناب اشرف: میرمەزن؛ وشەى رێزگرتن بۆ
گەورهپیاوانى حکوومهتى و دەوله‌مه‌ندان:

حضرت اشرف

جناب عالى جنابعالى

جنابت / canābet / [عربى/سم. /فقه]

لەشپىسى؛ کازىرى؛ بى غوسلى.

جنابعالى / cenābālî, cenābe'ālî / [عربى] ضمير.

بەرێزتان؛ وشەى رێزلىنان و ڕەسمى بۆ بيسەرى
تاک «خدمت جنابعالى عرض مى شود که... خزمەتى

بەرێزتان راده‌گه‌پيندریت که...: جناب عالى

جنات / cannāt / [عربى] جمع جنّت

جناح / cenāh / ها؛ [عربى/سم. ۱. لا؛ لایەن؛

هەرکام له دوو لایەنى چەپ یا راستى مه‌يدان،
حه‌وش یا مالیک «از جناح راست حمله کرد: له لای

راسته‌وه پەلامارى دا» ۲. بال؛ هەرکام له دوو بالى
چەپ يان راستى گرووپىكى ئەرته‌شى یا

وهرزشى «بازيکن جناح چپ: کایه‌کەرى بالى چەپ»
۳. بال؛ لایەن؛ هەرکام له دوو لەقى جۆراوجۆر

له دەسته يان دامەزراوه‌یه‌کدا «جناح محافظه‌کار:
بالى پاو‌انخواز».

جناح‌بندى / cenāhbandî / ها؛ [عربى/فارسی]

/سم. لایەنکارى؛ دەسته‌به‌شى له نێوان گرو‌و يان
دامەزراوه‌پیکدا.

جناحين / cenāheyn / [عربى/سم. هەر دوولا؛

هەر دووبال.

جنازه / cenāze / ها؛ [عربى/سم. تەرم؛ مه‌يت؛

جەنازه؛ کەلاخ؛ جەندەک؛ لاشەى مردوو.

جناس / cenās / ها؛ [عربى/سم. /بدیع] دوو یا

چەند وشە که له بوارى پیت يان خویندنه‌وه

وهک يەک بن و له مانادا جياواز: تجنیس

جناس تام: ئەوهى له پیت و خویندنه‌وه‌دا

به‌ته‌واوى وهک يەک بن، به‌لام به‌ دوو مانا

(وهک شیر «درنده» و شیر «بۆ ئاو»).

جناس خط: ئەوهى له نووسیندا يەکسان و له

خالدا جياوازن (وهک ناز و باز).

جناس زاید: جیناسی که تییدا وشەیه‌ک

پیتیکی له وشە‌کەى تر زیاتر بێ (وهک: سەگ

و سەنگ).

جناس لفظ: ئەوئى لە نووسىندا جياواز و لە خوڻىدنهوه وەك يەك بن (كە لە رېئووسى كوردیدا نەماو، وەك: حیات و حیا).

جناس مركب: جیناسى لیکدراو؛ جیناسى كە يەكئ لە دوو وشە كە سادە و ئەوى تر لیکدراو (وەك رى بوار و رېبوار).

جناس ناقص: جیناسى كە لە پیتەكاندا وەكوو يەك بن و لە خوڻىدنهوهدا جياواز (كە رېئووسى كوردى نەپهشتوو، وەك: گُل و گِل).

جناغ / cenāq / ها: / اسم. چەلەمە؛ چۆلەمە؛ چەمەلە؛ چۆلەمى؛ قەفەل؛ قەلەمە: ۱. ئىسكى چۆلەمە. ۲. / گفئارى / چەلەمەى مريشك.

جناغ شكستن: ۱. چەلەمەشكانى؛ چەلەمەشكێنە؛ چەلەمشكانى؛ چەلەمشكانە؛ چەلەمە ماڤەى؛ جۆرە گرپۆيكى بە چەلەمەى مريشكە كە ئەگەر يەكئ لە دوو لا شتى بداتە دەستى ئەوى دىكەو و ئەویش نەيزى «لەبیرمە»، بر دوو یەتەو ۲. / كنایى / مەرج كردن؛ گریو كردن.

جناغى / cenāqī / اسم. چەلەمەى؛ جۆرى نەخشى وەكوو حەوت و هەشتى لە پەناى يەك: جناقى

جناقى / cenāqī / جمع جناغى

جنان / cenān / [عربى] جمع جَنَت

جنايات / cenāyāt / [عربى] جمع جنایت

جنايت / cenāyat / ها: جنايات / [عربى] اسم. جەنايەت؛ ھۆقەبەر: ۱. / حقوق / ھەر کارىكى ناپەوا وەكوو مەرفەكۆزى، دەس درىژى و دزى كە شياوى سزادانە ۲. / مجازى / مەرفەكۆزى ۳. / مجازى / كارى زۆر دزى و ناپەوا.

جنايت آمیز / cenāyatāmīz / [عربى] فارسی صفت. جەنايەتاوى؛ تىكەلاو بە جەنايەتەو.

جنايت پيشە / cenāyatpīshē / ها: گان: [عربى] فارسی صفت. خووگرتوو بە جەنايەت كردنى

جۆر بە جۆر.

جنايتكار / cenāyatkā / ها: گان: [عربى] فارسی صفت. جەنايەتکار؛ گاناوەر؛ بە کردەوئى جەنايەتکارانە «جنايتکار در حین فرار کشته شد: جەنايەتکارە کە لە کاتى ھەلاتندا کوژرا».

جنايتکارانە / cenāyatkāranē / [عربى] فارسی صفت. جەنايەتکارانە؛ بە کار و کردەوئى تىکەل بە جەنايەتەو «رفتار جنايتکارانە: کردەوئى جەنايەتکارانە».

جنايى / cenāyī / [عربى] صفت. جینايى؛ پێوەندیدار بە جەنايەتەو: جنائى

جنب / canb / اسم. / کالبدشناسى / پەردەسى؛ پەردەيەك كە سى دادەپۆشى: پردەى جنب

جنب / canbe, canbe / [عربى] حرف. لای؛ پالى؛ بنچغى؛ تەنشتى؛ تەنیشتى؛ بنپالى؛ بن دەسى؛ بن دەستى؛ پەناى؛ ئالى؛ تەشكى؛ جمى؛ دەقى؛ كەنارى؛ كنى؛ نكى؛ رەخى؛ جەمى؛ لاوى؛ قەراغى «دكان جنب سینما: دووكانى لای سینەما».

جنب / conob / [عربى] صفت. / ققە / لەش پیس؛ لەش چەپەل؛ غوسل لە سەر.

-جنب / comb, conb / پێواژ. - ئاخیز؛ - خیز؛ - جوول؛ - جم؛ - بزۆ؛ - لف؛ - لەوین؛ - جوولەر «زودجنب؛ دیرجنب: زووناخیز؛ دیرناخیز».

جنبان ۱ / combān, conbān / صفت. لەوین؛ جوولان؛ جوولین؛ لەقین؛ بزوین؛ جوین؛ لەبت؛ بە جم و جوول.

-جنبان ۲ / پێواژ. - بزوین؛ - جوولین؛ - جوین؛ - لەقین؛ - لەوین؛ - نرقتین؛ لەبتین؛ جوولینەر؛ جمنەر «سلسلە جنبان: زنجیرە بزوین».

جنباندن / combāndan, conbāndan / مصدر.

متعدى. // جنباندی: جوولاندت؛ مى جنبانى: دەجوولینى؛ بجنبان: بجوولینە // جوولاندن؛ جوولانن؛ جمنەن؛ ھەژاندن؛ ڕاژاندن؛ ھێژاندن؛ جوولاندنەو؛ ھەژکاندن؛ ھەرکاندن؛ بزاونن؛

جنبه /cambe, canbe/: [عربي/اسم، بار: ۱. /ها/ لايهن؛ تاييه تمه نديتيك له چؤناوچؤنى شتيكدا <جنبه ي هنرى: بارى هونه ري> ۲. /ها/ لايهن؛ جيگاي پرواين له شتي <جنبه هاي مختلف اين كار را بر رسي كنيد: باره جؤراوچؤره كاني ئهم كاره ليكده نه وه> ۳. /گفتاري/ خؤي هه لگرتن؛ ژيهاتي بؤ هه بووني شتي <با كسي كه جنبه ندارد شوخي نكن: له گهل كه سي كه هه لناكري گهمه مه كه>.

جنبي /cambi, canbi/: [عربي] صفت، تنه شتي؛ كه ناري: ۱. بوون له پال يان كني شتيكه وه <مغازي جنبي: دوو كاني كه ناري> ۲. /مجازي/ لاتهي؛ ناسره كي؛ په راويزي.

جنبيدن /combidan, conbîdan/: مصدر، لازم، // جنبيدي: جوولايه وه؛ مي جنبي: ده جووليه وه؛ بجنب: بجووله وه // جوولانه وه؛ جوولان؛ جووليان؛ جقان؛ جمهي؛ جماي؛ لهقين؛ لقين؛ لقيان؛ لهقين؛ لپان؛ لهخشان؛ چهلكين؛ قرفرين؛ وهرزين؛ وهرزان: ۱. جمياين؛ له جيگهي خؤدا ته كان خواردن <شاخه هاي مي جنبيدن: لقه كان ده جوولانه وه> ۲. بزوتوتن؛ نرقان؛ لهبتين <يك وجب هم از جايش نجيده: بستيكيش له جيگاكي نه جوولاه وه> ۳. /مجازي/ كوشبون؛ كار يان تيكيوشان <تا فرصت هست بايد بجنبي: تا دهره فت ههيه دهبي بجووليه وه> ۴. /مجازي/ پهله كردن؛ جمايوه؛ جمايهر <جنب كه دير شد: بجووله وه ديهر>.

■ صفت فاعلي: جنبنده (ب) / صفت مفعولي: جنبيده (جوولاو) / مصدر منفى: نجنبيدن (نه جوولان)

جنت /cannat, çanāt/: چنات؛ چنان؛ [عربي/اسم، ادبي] بههشت؛ بههشت؛ باغاتي خودا لهو دونيادا. **جنتلمن** /centelman/: ها؛ [انگليسي] صفت، پياوماقوول؛ ريژدار؛ ناغا؛ پياوي بهريز. **جنت مڪان** /cannatmakān/: [عربي] صفت، بههشتي؛ مال له بههشت.

ته كان پيدان؛ له راندن؛ ژهندن؛ راتله كان؛ راتله كاندن؛ ته كاندن؛ جوانن؛ شانين؛ فهه ژاندن؛ مه راندن؛ جماندن؛ جفاندن؛ قرفراندن؛ فهخوماندن؛ جهمقاندن؛ چهلكاندن؛ لهبتاندن؛ زيوانن؛ جوولنه ي؛ ئه وه جوولنه ي؛ جوولنايوه؛ لهقاندن؛ لفاندن: ۱. به راست و چهپ، بهر و دوا، يان سهروخواردا ته كان دان <دم جنبانن: كلک جوولاندن> ۲. بزواندن؛ جمنه ي؛ جمنايهر؛ خستنه بزوتنه وه <او را از جايش جبان: له جيگهيذا بزواندي> * جنبايندن. ههروه ها: **جنبايندن**

■ صفت فاعلي: جنبايننده (جوولينهر) / صفت مفعولي: جنباينده (جوولينراو) / مصدر منفى: نجنبايندن (نه جوولاندن)

جنبايندن /combānîdan, conbānîdan/: **جنبنش** /combeş, conbeş/: ها؛ /اسم، كار يان

رهوتي جوولانه وه؛ بزوتنه وه؛ ۱. جووله؛ بزاق؛ بزاق؛ لهبت؛ لهره؛ ژيل؛ ته كان؛ جمشت؛ كار يان رهوتي گؤراني دؤخ يان شوين؛ جمان؛ لقين؛ نرقان ۲. كرد و خهباتيكي به بهرنامه بؤ گهيشتن به ئامانجيكي سياسي، كومه لايه تي يان فرههنگي <جنبنش ملي شدن نفت: بزوتنه وه ي خؤمالي بووني نه وت>.

جنبيشي /combeşî, conbeşî/: صفت، بزاق؛ بزاق؛ جووله يي؛ نرقاني <نيروي جنبيشي: هيزي بزاق>.

جنبنده /cambande, conbande/: ها؛ گان؛ /اسم، /مجازي/ جووقه وار؛ مشه كهر؛ زينده وه؛ گياندار؛ گيانه وه؛ گيانله بهر؛ جووله كهر؛ جانه وه <در خيابان جنبنده اي ديده نمي شد: له شهقامدا جووقه وار يک نه ده بينرا>.

جنب و جوش /comb-o-cûş, conb-/: ها؛ /اسم، /مجازي/ جم و جوول؛ گل و خول؛ چه رخ و خول؛ ههلسوور-داسوور؛ جوولانه وه ي زؤر.

جنجال /cancāl/، ها/: اسم، زله؛ زهنازهنا؛ قال؛ سمر؛ همه ره مزئی؛ مه عره که؛ گۆمه ل؛ حوله سئ؛ خروجز؛ گۆنگهر؛ هه له لا؛ هه لالا؛ هه راوه وریا؛ هه راهه را؛ هه راوه وولا؛ هه ره ومه زات؛ هه لا- هه لا؛ هه لالا- هه لالا؛ گۆره و هه را؛ چه قه و گۆره؛ چه قه وهه را؛ چه قه چهق؛ هه لمه له؛ گیره ونیره؛ جه نجال؛ سنگه سنگ؛ سڤمه سرم؛ هروگاله؛ قیره قیر؛ مور په مورپ؛ گۆره گۆر؛ قالمه قال؛ قاوقو؛ قاوقرشیک؛ شهر و ئازاوه ویرای دهنگ و دۆر و بشیوه «جنجال این زن و شوهر تمامی ندارد؛ هه را و هوریا ئهم ژن و شووه نابږيته وه».

□ **جنجال به پا کردن**: هه راهه را کردن؛ هه راوه وریا ساز کردن؛ قالمه قال کردن؛ جه نجال وهش که رده ی؛ ئازاوه گیران؛ ئازاوه نانه وه.

جنجال آفرینی /cancālāfarinī/، ها/: اسم، هه لالاخۆشکه وری؛ زله نیوه یی؛ کار یان ره وتی هه را و هوریا پیکنان. هه ره وه ها: **جنجال آفرین**
جنجالی /cancālī/، صفت. هه لالایی؛ گۆنگه وری؛ سڤمه یی؛ زله یی؛ ۱. هوی وه دیه اتنی ئازاوه «خبرهای جنجالی؛ هه والی هه لالایی» ۲. ئازاوه چی؛ ئازاوه گیر؛ جه نجالی؛ خواز یاری جه نجال خوش کردن «آدم جنجالی؛ مرۆی ئازاوه چی».

جنجر /cancar/ [؟] ججر جرحه /conhe/، ها/: [عربی] اسم، سووکه تاوان؛ کاری ناره وای سووکت له مرۆکوژی؛ ئاز و بهزی چکۆله.

جند /cond/، جنود؛ [معرّب از فارسی] اسم، [ادبی] ۱. له شکر؛ سپا ۲. له شکری؛ که سئ که له نیو له شکر دایه.

جندبیدستر /condebidastar/، [معرّب از کردی/فارسی] بیدستر

جنده /cende/، ها/: اسم، [گفتاری، مستهجن] جنی؛ جنده؛ جننه؛ جوننه؛ قه حبه؛ سوژانی؛

ژنی خراپکار.

جنده بازی /cendebāzī/، اسم، [گفتاری، مستهجن] جوننه /جونده/ جنده بازی؛ تیکه لی له گهل ژنانی خراپکاردا. هه ره وه ها: **جنده باز**
جنده خانه /cendexāne/، ها/: اسم، [گفتاری، مستهجن] جوننه خانه؛ جنده خانه؛ ماله جنده.

جن دیده /cendîde/، ها/: [عربی/فارسی] صفت، [مجازی] تۆقیو؛ زاله تره کیو؛ زاور چووگ؛ زهنده ق چوو؛ زهنه ق چووگ؛ زهنه ق تۆقیو؛ زۆر ترساو.

جنرال /cen(e)rāl/، [فرانسوی] ژنرال
جن زده /cenzade/، ها/: [عربی/فارسی] اسم، [فرهنگ مردم] جن پیکاو؛ جنۆکه لی داو؛ هه جننه پیکا؛ دهس لی وه شاو؛ دهس لی وه شیگ؛ که سئ که وا ده زانری به هوی دهس پیکه یاندنی جنۆکه وه تووشی نه خۆشین هاتووه.

جنس /cens/، ها/: [عربی] اسم، ۱. جنس؛ چیه تی یان چۆنیه تی بنه مایی «جنس این طلاست: جنسی ئهمه زږه» ۲. بابته؛ چین؛ جۆر؛ وینه؛ چین و تووژ؛ گرۆیه ک که خواهن تاییه تمه ندی هاوبه شن «از این جنس نمی خواهم؛ لهم بابته م ناوی» ۳. جنس؛ هه ره یه که له دوو دهسته ی ژینه وه رانی نیرینه یان میوینه «جنس نر؛ جنس ماده: جنسی نیر؛ جنسی می» ۴. [زیست شناسی] ره گه ز؛ به شی له پۆله ندی گیانداران و گیانه وه ران ۵. [لأجناس] [گفتاری] کالا؛ پیته وا؛ که لوپه ل؛ شت ومه ک؛ مال «جنس اعلی: کالای هه ره باش».

□ **جنس اعلا: کالای هه ره باش؛ پیته وای ره سن.**

جنس جور: کالای هه مه بابته؛ پیته وای هه مه جۆره.

جنس دو پا: [تعریض] ده عبای دووپا؛ مرۆ؛ مرۆف؛ به شهر «از جنس دوا هر کاری برمی آید؛

جنگ اعلام نشده: شهرې ناخافل/کتوپر؛
شهرې که بې ږاگه ياندن د هس پيکا.

جنگ اقتصادي: شهرې ئابووري؛ که لین
خستنه نیو بار و دؤخی ئابووري ولاتی
دوژمنه وه.

جنگ بین الملل ۱۰۰ جنگ جهانی

جنگ بیولوژیکي ۱۰۰ جنگ میکروبی

جنگ پارتیزانی ۱۰۰ جنگ چریکی

جنگ تن به تن: شهرې دهستهویه خه؛ شهرې
که شهر که ران بهر هرووی یه که ده بنه وه.

جنگ جهانگیر شهرې دنیاگر/جههانگر؛
جنگی که په پراڼه پری جیهان داده گری.

جنگ جهانی: شهرې جیهانی؛ شهرې
نیونه ته ویهی؛ جنگی که زور بهی ولاتان پیوه

ده گلین: جنگ بین المللی

جنگ چریکی: شهرې پارتیزانی؛ لینده و

ده رچو: جنگ پارتیزانی

جنگ خانگی: ۱. ۱۰۰ جنگ داخلی

۲. ئازاوهی ناوځوی؛ کیشمه کیش و
بهر بهر کانیی نیوان ئەندامانی بنه مال ه یان
تاقمیک.

جنگ خروس: که له شیر بازی؛ که له شیر
جنگی/جهنگانی؛ شهره که له باب؛ لیکدانی
که له باب.

جنگ داخلی: شهرې ناوځوی؛ شهرې نیوان
خه لکی ولات یان شاریک: جنگ خانگی-۱

جنگ روانی: شهرې رهوانی؛ کرد و کوښ بو
وره بردنی دوژمن و گوړینی بیر و بوچوونی.

جنگ زرگری: ۱۰۰/کنایه/شهره دروینه؛ شهرې
درویی بو فریودانی که سانی تر.

جنگ سرد: ۱۰۰/مجازی/شهرې سارد؛ شهرې به
بی چه ک؛ دژمنایه تی کردن به هه موو
دهسه لاته وه، بیجکه له چه ک.

جنگ شیمیایی: شهرې کیمیایی؛ شهرې که
تیدا له چه کی کیمیایی که لک و ه رده گرن.

لهم ددعای دوو بایه هه موو کاریک
ده وه شیت ه وه.

جنس لطیف: ۱۰۰/کنایه/ژن؛ ژه نی؛ زه؛ بنیاده می
میوینه.

جنس کسی خراب بودن: له بنه وه لار بوون؛
به دفر بوون؛ به و جنس/به دجنس/ناجنس
بوون: جنس کسی خرده شیشه داشتن
جنس کسی خرده شیشه داشتن ۱۰۰ جنس کسی
خراب بودن

جنسی /censî/: [عربی] صفت. ۱. جنسی؛
پیوه نندیدار به جنسه وه ۲. کالایی؛ شتومه کی؛
پیت ه وایی «کمک جنسی: یاره مه تی کالایی»
۳. زایه نندی؛ سر به پیوه نندی ژن و شوویی
«رابطه ی جنسی: پیوه نندی زایه ندی».

جنسیت /censîyyat/: [عربی] اسم. چۆنیه تی
جنس به تاییه ت له باری نیو یا می بوونه وه.

جنگولک بازی /canqûlakbâzî/، ها:/اسم.
/گفتاری/ جانقولی بازی؛ قهره چی بازی؛ ناکاری
تیکه له فر و فیل و هه را و هوړیاوه.

جنگ /cang/، ها:/اسم. شهر: ۱. جهنگ؛ هیجا؛

قی؛ هه لا؛ هه رف؛ ته قه و ره قه؛ چۆنیه تی
پیکدadan؛ لیکدانی دوو ولات یان دوو هوژی دژ

به یه ک «جنگ جهانی: شهرې جیهانی»

۲. مشتومر و گیره و کیشه ی نیوان دژ به ران بو
دهس خستنی ئامانجیک «جنگ قدرت: شهرې
دهسه لات» ۳. /مجازی/ کیشه و هه را؛ شهر و
شور؛ شهر و هه را؛ کیشه؛ داوا؛ سواژ؛ خر و جز
«جنگ بر سر ارثیه: شهر له سر میرات».

جنس اتمی: شهرې ئه تومی؛ شهرې که
چه کی کوکوژی ئه تومی تیدا به کار بهریت:

جنگ هسته ای

جنگ اعصاب: هه را-هه را؛ گرم و قال؛
قیر ه قیر؛ زه نا-زه نا؛ ئازاولی؛ کیشمه کیش و
هه راوهوریا و پیکدadanی که ببیته هو ی نازاری
ده ماری.

جنگ فرسایشی: شهر بو ته زاندنی هیزی
دوژمن و به زانندیان له ماوه یه کی
دریژ خایه ندا.

جنگ قدرت: شهر ی دهسه لات؛ شهر بو
دهسکه وتنی هیز و دهسه لات.

جنگ مرزی: شهر ی سهر سنوور؛ شهر بهر؛
شهر ی که له سهر سنووردا دهقهومی.

ههروه ها: جنگ منطقه ای؛ جنگ محلی

جنگ مغلوبه: /کنایی/ شهر ی قورس؛ شهر ی
توند و تیژ.

جنگ مکانیزه: شهر ی میکانیزه؛ شهر به توپ،
دهبابه و چه کی ماشینی هه مه جوړه وه.

جنگ میکروبی: شهر ی میکروبی؛ شهر ی
بایه لوژی؛ شهر به بلاوکر دهنه وه ی نه خوشین له
ناو دوژمندا: جنگ بیولوژیکی

جنگ میهنی: شهر ی نیشتمانی؛ شهر ی که بو
پاراستنی ولات و وه دهر نانی دوژمن نه انجام
دهدری.

جنگ هسته ای

از جنگ برگشته: /کنایی/ داپزاو؛ که له لا؛ ورد و
ویران.

جنگ / cong، ها: / اسم، جۆنگ: ۱. کتییی
هه مه جوړه ۲. بهرنامه ی هه مه په نگه (بهرنامه ی
رادیو، ته له فیزیو و رۆژنامه).

جنگ آزموده / cangāz(e)mūde، ها: -گان: /
صفت، شهر دیتوو؛ به ئه زموونی جهنگی «لشکر
جنگ آزموده: له لشکری شهر دیتوو».

جنگ افروز / cangafruz، ها: ان: / صفت،
شهر ایستین؛ ناگره گه شیی؛ شهر خۆشکهر؛
شهر هه لگرسین؛ شهر ناخیز؛ ئازاوه چی؛ جنگن؛
ناگره ونهر؛ به توانایی یان وازی شهر
هه لایساندن؛ ههروه ها: جنگ افروزی

جنگ افزار / cangafzār، ها: / اسم، چه که مهنی؛
جهنگامیز؛ ئامیزی شهر؛ هه ره چه شنه
که ره سه یه که بو شهر و پیکدادان.

جنگ افزار اجتماعی

اسلحه

جنگ افزار سبک

جنگال / cangāl: [؟] / اسم، مخفف / چه کی
ئیلیکترونیکی.

جنگاور / cangāvar، ها: ان: / صفت، شهر فان؛
شهر کار؛ شهر کهر؛ جهنگاور؛ جهنگهران؛
جهنگهری؛ چه کرداری به شدار له شهر دا.

جنگجو / cangcū، ها: بیان: / اسم، شهر کهر؛
جهنگی؛ که سنج که شهر ده کا «سه جنگجو آمدند:
سج سهر کهر هاتن».

جنگجو: صفت، شهر واز؛ جهنگی؛ جهنگهری؛
شهر کهر؛ به توانا بو شهر کردن «مردم جنگجو:
خه لکی شهر وار».

جنگدیده / cangdīde، ها: -گان: / صفت،
شهر دیتوو؛ کارامه له شهر دا «افسران جنگدیده:
ئهفسهرانی سهر دیوو».

جنگزده / cangzade، ها: -گان: / صفت، شهر پاژو؛
شهر لی که وتوو؛ زیان لی که وتوو له شهر «مردم
جنگزده در شهرهای دیگر آواره شدند: خه لکی سهر وارو
ئاواره ی شاره کانی تر بوون».

جنگل / cangal، ها: / اسنسکریت / اسم،
۱. جهنگه ل؛ لیپر؛ لیپر هوار؛ ریل؛ گه به له؛
دارستان؛ دارسان؛ چوغور؛ چغر؛ چوغورد؛
هورمان؛ نزار؛ کیو و دهشتی داپوشراو له دار و
دهوه ن ۲. / مجازی / مال خه رات؛ هه لشیواو؛
شپرز؛ نه وه ی له چری یان بی دوزنه ییدا هه ر
وه که جهنگه ل وایه.

جنگل مولا: / مجازی / مال خه رات؛ شپرز؛ شلوق
پلوق؛ هه لشیواو.

جنگلبان / cangalbān، ها: ان: / اسنسکریت /
فارسی / اسم، میشه فان؛ میشه وان؛ لیپر هوان؛
ریلقان؛ جهنگه لوان؛ نزاره وان؛ ناگاداری میشه؛
که سنج که ناگای له لیپر هواره: ههروه ها:
جنگلبانی

جنگلداری / cangaldārī ، ها: [سنسکریت / فارسی] اسم. می‌شه‌فانی؛ دارستان‌وانی؛ زانستی دانان، وه‌به‌ره‌ینان، پاراستن و که‌لگری له لی‌ه‌وار.

جنگل کاری / cangalkārī ، ها: [سنسکریت / فارسی] اسم. جه‌نگه‌لکاری؛ لی‌ه‌وارکاری؛ کار، ره‌وت یان زانستی کیلانی داری جه‌نگه‌لی و به‌ره‌م‌هینانی دارستان.

جنگلی / cangali ، ها: [سنسکریت] صفت. ۱. جه‌نگه‌لی؛ لی‌ه‌واری؛ سهر به دارستان ۲. [کنایی] وه‌حشی؛ کیفیله؛ کیوی؛ دوور له شارستانیته.

جنگنده / cangande ، ها: گان- / صفت. شهرانی: ۱. خاوه‌ن هیزی شهرکردن «ماشین جنگنده؛ ماشیننی سهرایی» ۲. خاوه‌ن لی‌هاتوویی بؤ شهر «هواپیمای حنکی؛ فرۆ‌ک‌هی سهرایی».

جنگ و گریز / cang-o-goriz ، ها: / اسم. لی‌ده و ده‌رچؤ؛ قنگه‌شه‌ر؛ په‌لاماردان و راکردن.

جنگی / cangi^۱ / صفت. جه‌نگی: ۱. شهرانه؛ پیوه‌ندی‌دار به شهره‌وه «اوضاع حنکی؛ بار و دؤخی حنکی» ۲. به‌کار هاتوو له شهردا «سلاح جنگی؛ چه‌کی حنکی» ۳. شهرانی؛ جنگن؛ توانا له شهرکردندا «مرد حنکی؛ پی‌اوی سهرایی».

جنگی^۲: قید. خیرا؛ گورج؛ ئازا؛ کرژ؛ جه‌نگی؛ زوو؛ به‌تیزه؛ فرزی؛ به‌تونیکه‌وه؛ به‌په‌له «حنکی برو و برگرد؛ حرا برؤ و بگه‌ره‌وه».

جنگیدن / cangidan / مصدر. لازم. // جنگیدی: شهرت‌کرد؛ می‌جنگی: شهر ده‌که‌ی؛ بجنگ: شهر بکه // ۱. شهرکردن؛ به‌شهر هاتن؛ لی‌که‌هه‌لپ‌رژان؛ به‌لشین؛ به‌رزاندن؛ گژی‌ه‌ی؛ گژی‌ای؛ له‌شهر یان پی‌ک‌دادانا به‌شداری کردن «جکیدن به‌خاطر میهن؛ سهرکردن بؤ نیشتمان» ۲. خه‌بات‌کردن؛ ململانی‌کردن؛ بؤ‌گه‌یشتن به‌نامانجیک له‌گه‌ل خه‌لکی‌تردا به‌شهر هاتن «سالها برای گرفتن حقم حکمدم؛ چهنای‌چهن سال بؤ

گرتنی مافم خه‌باتم کرد».

■ **صفت فاعلی: جنگنده** (شهر‌که‌ر) / صفت مفعولی: **جنگیده** (شهر‌کردوو) / مصدر منفی: **ن‌جنگیدن** (شهر نه‌کردن)

جن گیر / cengir ، ها: ان: / [عربی / فارسی] اسم. جن‌گر؛ جه‌گر؛ که‌سی که ده‌لی به‌سهر جندا ده‌سه‌لاتی هه‌یه و فه‌رمانیان پی‌ده‌دا. هه‌روه‌ها: **جن‌گیری**

جنم / canam / اسم. [گفتاری] وزه؛ هاز؛ هازی؛ توانایی؛ لی‌هاتوویی «جنم این‌کار را ندارد؛ وزه‌ی نه‌م‌کاره‌ی نیه».

جنوب / cunûb, conûb, canûb / [عربی] اسم. ۱. باشوور؛ ژی‌روو؛ یه‌کی له‌چوار لایه‌نی سهره‌کی؛ لایه‌ک که له‌گافی نیوه‌پ‌ژؤ‌دا ره‌ژب‌اری لی‌ده‌بین‌دریت؛ به‌رام‌به‌ری باکوور ۲. [کنایی] ولاته‌فه‌قیره‌کان.

☐ **جنوب باختری** ☞ **جنوب غربی**

جنوب خاوری ☞ **جنوب شرقی**

جنوب شرقی: باشووری ره‌ژه‌ه‌لاتی؛ نیوان باشوور و ره‌ژه‌ه‌لات: **جنوب خاوری**

جنوب غربی: باشووری ره‌ژاواایی؛ نیوان باشوور و ره‌ژاوا: **جنوب باختری**

جنوبا / cunûban, conûban, canûban / [عربی] قید. له‌باشووره‌وه؛ له‌لای باشووره‌وه «جنوبا محدود است به... له‌باشووره‌وه به‌سراوه‌به...».

جنوبگان / cunûbgān, conûbgān, canûbgān / [عربی / فارسی] اسم. ولاتی ره‌چاوی باشووری؛ مه‌لبه‌ندانن که که‌توونه‌ته‌لای ژوورووی خولگه (مه‌دار) ی ۶۵ی باشووریه‌وه.

جنوبی / cunûbî, conûbî, canûbî / [عربی] صفت. ۱. باشووری؛ پیوه‌ندی‌دار یان سهر به باشووره‌وه «غذای جنوبی؛ چیشتی باشووری» ۲. هه‌لکه‌وتوو له‌لای باشووری شو‌تینی‌که‌وه «در جنوبی دانشگاه؛ ده‌رگای باشووری زانستگا».

جنود / cunûd, conûd / [عربی] جمع ☞ **جند**

جنون / cunûn, conûn: [عربی] اسم. شیئی؛ لیوہی؛ دیلی؛ دینی؛ دیوانہیی.

جنون ادواری: هەر یه که له نهخۆشیگهلی رهوانی جۆراوجۆر که له مهوداگهلی کاتیدا پهیتا. پهیتا. پهیتا خۆیان دهردهخهن.

جنون جوانی اسکیزوفرنی

جنی / cennî, — ها: [عربی] صفت. ۱. خباژۆ؛ جن پینکاو؛ دەس لی وهشراو؛ دەس لی وهشیگ ۲. / مجازی] قهلس؛ رکین؛ قیناوی؛ زۆر تووره.

جنین / canîn, — ها: [عربی] اسم. / زیست شناسی] تۆل؛ پز؛ گۆدهک؛ پیزه؛ پیزی؛ پس؛ بهبله؛ زایه؛ بهر؛ بیژه؛ بار؛ لهمه؛ ساوای ناو سک؛ بونوهوهری برهبردار که هیشتا بۆ ژیان له دهرهوهی پزداندا گهشه نه کردوه.

جنین شناسی / canînşenâsi: [عربی] فارسی] **روبان شناسی**

جینی / canînî: [عربی] صفت. تۆلی؛ پزی؛ سههر به دهورانی پیتش له دایک بوون.

جو / cav(v): [عربی] اسم. ۱. تهوشک؛ کهش؛ ههوا؛ پۆشه نیککی گازی دهوړاندهوری ته نیککی ئاسمانی ۲. بهرگه ههوا؛ زه پۆش؛ بهرگه با؛ کز؛ کهش؛ تهوشک؛ کۆمای ههوا یه که په رانپه پری زه وینی داگرتووه؛ ئه تموسفیر ۳. / مجازی] کهش؛ بار و دۆخ؛ ههست و ههوا ی سه پاو به سههر شوینیکدا <خواستم حرف بزیم دیدم جو اصلاً برای حرف زدن مساعد نیست: ویستم قسه بکهیم دیتیم بار و دۆخ بۆ قسه کردن باش نیه>.

جو / cow, co: ها: / اسم. جۆ؛ جه؛ جهو؛ جوویه؛ جهه؛ جاو؛ جیو؛ یهوه؛ یهوه؛ یهوه؛ یهوه؛ ئیو: ۱. ئالفیکی له تیره ی گهنمه، به لقیکی درێژ و باریکی هلۆل و برکه برکهوه، گۆله که ی هۆشه دهکا و دهنکه کانی دپکاویه ۲. دانیه ئه و گیایه.

جو برهنه: جۆ پرووته؛ یهوه پرووته؛ به گیایه کی یهک ساله ی گهنم ئاسا که بۆ دان و کا به رهه می دینن.

جو دوسر: کارام؛ کاران؛ گیا له رزانه؛ جۆشاهی؛ یهوه رۆمی؛ یهوه دیوی؛ جۆی هووړچ.

به یک جو نیرزیدن: / کنایی] هیچ نه هینان؛ چله کایهک نه ژیان؛ بی نرخ بوون.

جو / cû: ها: / اسم. جۆ؛ جۆگه له؛ جوه له؛ جۆک؛ جۆگ؛ جۆگی؛ جۆله؛ جوی؛ جۆگه؛ جۆگا؛ بواریکی باریک بۆ ناو.

— جو: / پیواژه. — خواز؛ — واز؛ گهر <جنگجو> شه پ خواز>.

جواب / cavāb, — ها: [عربی] اسم. وهلام؛ ولام؛ وهرام؛ پرسف؛ جواو؛ جواب؛ جاب؛ جوال؛ پاگۆ.

جواب دندان شکن: / مجازی] دهم کوت؛ نقه بر؛ وهرامی بهقه وهت له بهرانبهر په لپ یان هه لمه تهوه.

جواب دوپهلو: / مجازی] وهلامی دوو پالوو؛ وهرامی نه ریسات؛ وهلامی لیل؛ وهلامی وا که شتیکی ئاشکرای لی دهرنه کهوی.

جواب سربالا: / مجازی] جوابی چهوت؛ وهرامی که نیشانه ی وهرنه گرتنی ویستی پرسیار که ره.

جواب دادن: وهرام دانه وه؛ پرسف دانه وه؛ جواب دانه وه.

جواب شنیدن: وهلام گرتن؛ به تایبته بیستنی وهلامی نه له لایهن که سیکه وه.

جواب کردن: جواو کردن: ۱. دهر کردن <کارگشان را جواب کردند: کرپکاره که یان جواو کرد> ۲. وهلامی نا دانه وه <دکترها پدرش را جواب کردند: پزیشکه کان باو کیان جواو کرد>.

جواب گرفتن: وهلام گرتنه وه؛ پرسف گرتن؛ جواو گرتنه وه، به تایبته وهلامی ئه ری.

جواب گفتن: جواو ه جی کردن؛ جواو دانه وه؛ بهرهنه گاری کردن له خۆ له بهرانبهر قسه و تووره یی که سیکه وه.

جواباً / cavāban: [عربی] آقید. (!) له وه لامدا.

جوابده / cavābdeh: [عربی] فارسی] اسم.

وهلامدەر «هرجا می روم کسی خوانده نیست: هه رکۆی ده رۆم کهس وهلامدەر نیه».

جوابگو / cavābgû: [عربی/فارسی] اسم. وهلامدەر؛ جواوگو «اگر چیزی گم شد باید جوابگو باشی: ئەگەر شتیگ بزر بوو ده بئی وهلامدەر بی».

ههروهها: **جوابگوی**

جوابیه / cavābîyye، ها: [عربی] اسم. وهلامنامه؛ جواوانامه؛ ئەوهی له وهرامی پرسیار، داخوازی یان رهخنه یه کدا دهنوسریتتهوه.

جوار / cavār: [عربی] اسم. ۱. جیرانیه تی؛ جیرانه تی؛ هاوسایه تی؛ هامسای؛ هاوسایی؛ هاوسییه تی؛ هاوسی تی؛ هاوسی تی؛ ئاوسایی. ۲. جفار؛ نزیک؛ نیزیکی.

▣ در جوار: ۱. له هاوسایه تی «در جوار شما بودیم: له هاوسایدتی ئیوهدا بووین». ۲. له پهنا؛ له پال؛ پالوو؛ له لا؛ له نزیک «در جوار خانه ی خدا: له پهنا مالی خوادا».

جوارح / cavāreh: [عربی] اسم. ئەنام؛ ئەندامگهل «تمام اعضاء و جوارح درد می کرد: ئازای ئەنام ژانی ئەکرد».

جواز / cavāz، ها: [عربی] اسم. ۱. پروانامه؛ ئیجازه نامه؛ پهروانه. ۲. بهرایی؛ ئیجازه.

جواسیس / cavāsīs: [عربی/نامتداول] جمع جمع **جاسوس**

جوال / cavāl، ها: [عربی] اسم. ۱. خهراو؛ خهشه؛ خه رتا؛ خوراک؛ گاله؛ گواله؛ گهواله؛ جهواله؛ جهوال؛ جوال؛ جووال؛ چال؛ هۆر؛ تیری یه ک لایی؛ کیسه ی گهوره ی له خوری چندراو. ۲. گۆنی؛ گۆنیه؛ تهلیسی گهوره.

▣ با خرس به / توی جوال رفتن: [تعریض] **خرس**

با کسی توی جوال رفتن: [تعریض] له گهل سه گدا چوونه چاله وه؛ له گهل کهسیکی نه گونجودا هه لکردن.

جوالدوز / cavāldûz، ها: [عربی] اسم. شوژن؛ شووژن؛

سووژن؛ سووژن؛ بژوون؛ کوندوش؛ گوندوش؛ کندوش؛ گونووش؛ گونۆش؛ گندۆش؛ گونووژ؛ گۆچه وهن؛ گونۆژ؛ جوالدۆز؛ ده رزی زهلامی کون گهوره ی بۆ دروان به بهنی ئەستور.

جوالدوزک / cavāldûzak، ها: [عربی] اسم. داردیرهوش؛ داردیرهوشه؛ کاتالپا؛ دارئیکی گه لاپانی گۆل سپیه بهریکی درئۆکه ی ههیه.

جوامع / cavāme: جمع جمع **جوان** / cavān، ها: [عربی] اسم. لاو؛ لاف؛ گهنج؛ خورت؛ جال؛ جوان؛ جهوان؛ جحیل؛ جهیل؛ جههال؛ جیل «جوانی آمده بود، تو را می خواست: لاویک هاتبوو، تۆی دهویست».

▣ **جوان اعرابی**: [عربی] لاو؛ لاف؛ کوری گهنجی که پینگه یشتوه.

جوان: صفت. ۱. گهنج؛ جحیل؛ لاو؛ خاوهنی گهنجی «زن جوان: ژنی گهنج». ۲. [کنایی] گهشه دار؛ پهژ؛ به گهشه «فکر جوان: هزری گهشه دار». ۳. [کنایی] کال؛ جحیل؛ کهمئه زموون؛ هه رزه کار؛ جهال؛ نووچه «هنوز جوان است و سرش باد دارد: هیشتا کاله و کهله ی تمی ههیه».

▣ **جوان شدن**: جوان بوونه وه؛ به تین و تاو بوونه وه؛ به خۆدا هانته وه.

جوان ماندن: گهنج مانه وه؛ به تین و تاو مانه وه.

جوانانه / cavānāne: صفت. جحیلانه؛ لاوانه؛ گهنجانه؛ جوانانه؛ وه کوو جوانان «لباس جوانانه: جل و بهرگی جحیلانه».

جوانانه: قید. لاوانه؛ گهنجانه؛ جوانانه؛ وه ک جحیلان؛ به شتیز و کرده وهی جوانان «با قامت خمیده جوانانه زیستن: به پشتی چهماوه لاوانه ژیان».

جوانب / cavāneb: [عربی] اسم. ۱. جمع جمع **جانب** ۲. بار؛ لایه ن؛ ده وره بهر.

جوانبخت / cavānbaxt: صفت. به خته وهه؛ بهختیار؛ خۆشهخت «جوانبخت جهانم گرچه پیرم: به خته وهه ی جهانم گهرچی پیرم».

جواھیر؛ جواہیر؛ جہواہیرات؛ بلہ خش؛
گہوہہ ران؛ ہر یہ کہ لہو ہر دہ گرانانہ کہ ہو
جوانکاری دہ کار دہ چن.

جواهرساز / cavāhersāz ، ها؛ ان: اعربی /
فارسی / اسم. گه وهه رکار؛ جه واهیر ساز. هه روه ها:
جواهر فروش

جواهرسازی / cavāhersāzi: [عربی/ فارسی] اسم. گه‌وه‌رکاری؛ جواهرت‌سازی؛
 ۱. گه‌وه‌رسازی؛ پیشه‌ی جواهرت‌ساز ۲. /ها/ کاری دروست‌کردنی جواهرات. هه‌روه‌ها:
جواهرفروشی

جواهر نشان / cavāhernešān: [عربی/فارسی] صفت. گه‌وه‌هرنیشان؛ به به‌ردی گران به سه‌روه داندراو «شمشیر کوهرنسان: شیری گه‌وه‌هرنیشان».

جواهری / cavāherī، ها: [عربی/اسم].

۱. گه‌وه‌هرساز ۲. گه‌وه‌هرفروش.

جوايز / cavāyez : [عربی] جمع جايزه
-جونى / cûî / -جويى

جوب /cûb/: اسم، [گفتاری] جۇگە؛ جۈلە؛ جوو؛ جۆي؛ جۆكلى؛ دىراو؛ شوينى باريكەئو پىدا رۇيشتن.

جو-جو / cûcû ، ها: / اسم، [کودکانه] ۱. ججوو؛
چۆله که یان په له وهری بچکۆلانه ۲. جووچک؛
جووجه له؛ جوجيله؛ چیللی ۳. میروو؛ گه ناوهر؛
گه ناوړ؛ جر و جان ه وهر؛ ده عبا؛ زه ندی؛
جان ه وهری وردیله؛ حه شه ره.

جوجه / cûce ، ها: ـگان: /سم. جوو جه له؛
جوو جه لی؛ جوو جيله؛ جوو چكه؛ جوو چك؛
جیچك؛ جوو جك؛ چیچك؛ چوو چك؛
چیچه لوك؛ جیهه؛ جیجك؛ چیچ؛ چیچه؛ چیل؛
چیلی؛ چیک؛ جۆلك؛ سیخ بهر؛ سیژوال؛
سوور هساقه؛ سوور هسقه ته؛ زقان؛ به چكه ی
پله وهران، به تاییه ت بیچووی مریشکی لینی.

جوجه‌ی ماشینی: جوجه‌له‌ی ماشینی.

جوجه تیغی / cûcetîqî ، ها: / اسم. ژیشک؛

جوانک / cavānak ، ها/اسم. ۱. کوپیژہ؛
 کوپیژگہ؛ لاوکۆ؛ کوپلہ ۲. /کنایی/ مروی ہیشتا
 پی نہ گہ یشتووی خو بہ شتزان .

جوانمرد / cavānmard ، ها؛ ان/ : صفت، جوانمیز؛
جامیز؛ جوّمهرد؛ شه‌جو؛ دلاوا؛ شامبُوژ؛
مهرده‌میز؛ پیاو‌خاس؛ می‌رخاس؛ مهرد و پ‌هند (به
هیتما)؛ به ناکار و گه‌دی چاکه‌وه (وه‌ک به‌خشین،
ده‌ستگری له‌هه‌زاران، نازیای و لیپوردویی).

جوانمرگ / cavānmarg / صفت. جوانه مهرگ؛
چهله پهر؛ دؤخی کهسی که به جوانی مردی.

جوانه / cavāne ، ها/ اسم: گیاهشناسی] چرو؛ چووز؛ چووزه؛ چووزوله؛ چووزره؛ چه کهره؛ چه کهری؛ چه قهره؛ چقیره؛ جیک؛ جیق؛ وهچ؛ خاوه؛ خهلف؛ تول؛ تووز؛ روز؛ شینه؛ سنوورچه؛ یل؛ پابل؛ گوپیته؛ لک؛ لق؛ لزگ؛ لکی ناسکی دار و گیا که تازه له بن لقهوه سر هه لدا.

□ جوانه‌ی چشایی: /کالبدشناسی/ پرزی زمان؛ نه
به‌شده له زمان که تامی پی دهناسری.

■ **جوانه زدن:** ۱. دندووکه دان؛ چه کهره دان؛ چه کهره دهر کردن؛ چکره داین؛ جیک داین؛ چقیره به ساین؛ جیق ئه لاوردن؛ چرو دان؛ چرو دهر کردن؛ خامی بهر کهرده ی ۲. /مجازی/ سهر هه لدان؛ سهوز بوون؛ سهر دهر هیتان.

جوانی / cavānî، -ها: / اسم. لاوہتی؛ گہنجیہ تی:

۱. قوناغیک له گه‌شه‌کردن و گوورانی ژینه‌ومر، پاش له دایک بوون و نژمگری، به‌تابیت قوناغی
دوای تازه‌لاوی و پیش له پینگیشتن ۲. قوناغی
دوای مندالی و پیش له مام‌ناوه‌ندی

۳. جامعه‌شناسی/ سالانی نیوان ۱۸ تا ۲۵ ی
تممن ۴. /مجازی/ مندالی؛ کرچ و کالی؛ ئاکاری
به بی ورد بوونهوه (جوانی نکل! دست از این کارها
بردار؛ مندالی مه که! لهم کارانه دهست هه لگه)

۵. چۆنییه تی لاو بوون «جوانی است و هزار آرزو: لاوه تیه و ئاواتی زۆر».

جواهر / cavāher، —ها؛ -ات: [عربی] /سم.

پیتست «جوش صورت: جوسی پرومته» ۲. /ها/ تۆقله؛ بلۇق؛ بۆشاییه که به هۆی بلقی ههواوه له تراویکدا بهدی دی ۳. ماکیک که له کاتی توانه وهدا، گازی لی دهرده چی «جوس شیرین: جوسی شیرین» ۴. کول؛ کهل؛ هوف؛ هوو؛ رهوتی جۆشان «سماور جوس آمد: سهماوره که هاته کول» ۵. /گفتاری/ کار و رهوتی ههلهچوقین؛ ههلهچوون «چرا این قدر جوس می زنی: بۆ ئه نده ههلهده جوقی؟» ۶. /ها/ په یوه نده؛ پتوه نده؛ رهوتی لکان ۷. جۆشکاری.

☐ جوش شیرین: جۆشی شیرین؛ گهردیکی سپیه، له ئاودا ده توتیه وه و دژی ئه سیده و کهلکی داروویی زۆری ههیه.

جوش صورت: جۆش؛ زییکه؛ زییک؛ زیک؛ زیرکه؛ پرسک؛ زفتک؛ زهک؛ جوانک؛ زییکه ی عازهوی که له پرووی تازه لاواندا پهیدا دهیی: جوش غرور

جوش غرور ☞ جوش صورت

☐ جوش خوردن: ۱. /پژشکی/ لکانه وه؛ گۆشته و زوون هینانه وه (بۆ زام)؛ خووز هینانه وه (بۆ ئیسکی شکاو) ۲. /مکانیک/ لکان؛ دالکان؛ چه سپان و پتیکه وه نووسانی دوو پارچه له ئامرازیک ۳. /گفتاری/ سه رگرتن؛ جیبه جی بوون؛ به پتیه چوونی کاریک «تا معامله جوش خورد پدرمان درآمد! تا مامه له که سه ری کرت قیر سپی بووا» ۴. /گفتاری/ ههلهچوقان؛ له بهر تووره یی، پیش خواردنه وه و سوور ههلهگه ران «کم جوس بخور! قاطی می کنی: کم ههلهجوقی! لیوه دهیی».

جوش خوردن معامله: /مجازی/ ریک هاتن؛ ویک هاتن؛ سه رگرتنی سه ودا؛ جۆر بوونی مامه له «آخرش معامله سان جوش خورد: ناخری سه ودا که یان سه ری کرب».

جوش دادن: ۱. ئاویه دان؛ جۆش دان؛ له حیم کردن ۲. /کنایی/ یه که خستن؛ نیوان

جوری /cûrî/؛ اسم. /گفتاری/ جۆری؛ ریکی؛ سازی؛ دۆخ یان چۆنیه تی جۆر بوون «برای جوری جنس این را هم خریدم: بۆ جۆری که لپهل، ئه مه شم سه ند».

جوریدن /cûrîdan/؛ مصدر. /گفتاری/ دۆزین؛ پشکنین «مادرم شیشه ای سرش را می جورید: دایکم سپیکانی سه ری نه دوزی».

جوز /cowz, co:z/؛ ها: /معرب از کردی/ اسم. گهوز؛ گیز؛ گیز؛ گۆیزۆکه؛ هه ر میوه یه که که دوا ی پی گه یشتن کاکله که ی له نیو توپکلیکی ئه ستوور و سه خندایه (وه ک گویز، فنوق، نارگیل).

☐ جوز بویا: دهنکی بۆنخۆشی داری سه وزی جۆزا که له بژیشیکیدا به کار ده روا.

جوز جادو: بنچک یان ده وه نی خه زه لکه ری ناوچه ی ئامریکا.

جوز قند: قه یسی یان هه شتالوو کوتی له کاکله و خاکه قه ند و شتانی تر ناخر او.

جوز هندی: جۆره داریکه به ره که ی وه ک به هارات کهلکی لی وه ره ده گرن.

جوزا /cowzā, co:zā/؛ عربی/ اسم. ۱. ☞ دوپیکر ۲. /قدیمی/ سییه مین برج له دوازه ده برجی سال، به رانه ر به جۆزه ردان ۳. /ها/ داریکه به ره که ی له ده واسازیدا به کار ده روا.

جوزی /cowzî, co:zî/؛ /معرب/ اسم. که مکۆلی؛ پهنگی که مکۆل؛ به نهوشی ئامال سپی؛ به نهوشی کال.

جوزی /-ها/؛ صفت. که مکۆلی؛ به پهنگی به نهوشی کال.

جوسازی /cavsāzî/؛ ها: /عربی/ فارسی/ اسم. کار یان رهوتی به دیهینانی بار و دۆخیکی شیوا بۆ کارتیکردن به سه ر خه لکی کۆمه لگایه کدا و گه یشتن به ئامانجیکی (زۆرتتر) نا ره و.

جوش /cûš/؛ اسم. جۆش: ۱. /ها/ جوانه زوه؛ عازهوی؛ زییکه؛ پیزۆکه؛ چینچک؛ زه ره ک؛ پرسک؛ ده شپووک؛ وردیله هه له تۆقاوی پرووی

جوشان: بکولینه // ۱. کولاندن؛ که لاندن؛ جوشان؛ گرینه؛ گرینای ۲. شتی ده ئاوی کولدا دانان (وهک بو پاکو بوون یان کوزرانی میکروب). هرهو ها: جوشاندنی

■ **صفت فاعلی:** جوشاننده (کولینەر) / **صفت مفعولی:** جوشانده (کولینراو) / **مصدر منفی:** نجوشاندن (نه کولاندن)

جوشانده / cûšānde / **اسم:** کولیندراو و پالیاوای گیای دهرمانی که ده بخون.

جوشسنگ / cûšsāng / **اسم:** بهردی پیکهاتو له زوریک کولوسه بهرد که به قورپکی وشکوهه بوو پیکهوه نووساون: کنگلومرا

جوشش / cûšš / **اسم:** ۱. / ادبی / کول؛ جوش؛ کار یان رهوتی کولیان ۲. / کنایی / هاودهنگی؛ هورگهتی؛ کار یان رهوتی تیکهل بوون و شیلان له گهل خهلکدا با کسی جوشش ندارد: هاودهنگی کهس ناکات.

جوشکار / cûškār / **اسم:** جوشکار؛ کهسی که کاری جوشکاریه.

جوشکاری / cûškāri / **اسم:** جوشکاری؛ ۱. کاری پیکهوه لکاندن دوو پارچهی کانزایی به داخ کردنیان تا رادهیهک که بتاونهوه و پیکهوه بنووسن ۲. کارگهی جوشکاری.

جوشگاه / cûšgāh / **اسم:** ۱. رهقیله؛ رهقیته؛ وشکه؛ بهشی له پیست که له بهر بریندار بوون، تاوهنگازی یان ههر هوییکی تر، نهومی و رهنگی سروشتی نهماوه و وشک و سفت بۆتهوه و قهشاه ۲. جوشگه؛ فترونه (له داردا)؛ شوین و خالی جوشدانی دوو یان چهن شت پیکهوه.

جوشن / cowšan, co:šan / **اسم:** ۱. زره؛ زری؛ زری و کومزری ۲. ئارمیچر.

جوش و جلا / cûš-o-calā / **اسم:** / گفتاری / پهل و پۆ؛ کردو کۆش؛ تیکۆشان و تهپشتی به نیگه رانیهوه (برای قبولی پسرش او

خۆش کردن «عاقبت میانه شان را جوش داد: ناخری تیکی خستنهود».

جوش زدن: ۱. / مجازی / هلهاتن؛ ههلهچوون؛ هاتنه کف و کول؛ هورنامهی «خیلی جوش میزد؛ زور ههلهدهات» ۲. زیپکه دهردان؛ زیپکه دان؛ زهکی زنیه؛ جوش کردن «تخم مرغ بخورم تنم جوش میزند: هیلکه بخوم زیپکه دهردینم».

جوش: ۱. **صفت:** / گفتاری / له کول؛ به کول؛ له حالی کولاندا.

■ **جوش آمدن:** هاتنه کول؛ وه کول هاتن؛ کولان؛ کولیان؛ کولین؛ کهلان؛ کهلین؛ قولین؛ کهلهاتن؛ جوشان؛ جوشیان؛ جوش هاتن؛ نامه یوه قولی؛ پهیدا بوونی بلقی گاز یان ههلم له رووی تراودا، به هوئی تینی زورهوه «آب جوش آمد: ناوه که هاته کول».

جوش آوردن: ۱. هینانه کول؛ وه کول هینان؛ ئارده یوه قولی؛ کولاندن؛ که لاندن؛ گرینهی «آب را جوش آورد: ناوه کهی هنیایه کول» ۲. / مجازی / ههلهچوون؛ ههلیفان؛ نامه یوه مهلی؛ تووره بوون «وقتی این حرف را زدم، یکهو حوس آورد و دادش بلند شد: کاتی ئەم قسه یه م کرد، له نا کاو ههلهچوو و هاواری بهرزوهه بوو».

جوش بودن: کول بوون؛ له کولدا بوون؛ قولی دهی؛ قولی شانهی «آب جوش است: ناوه که کوله».

جوش: ۱. **پیاوژ:** ۱. جوش؛ کول؛ کهل «دیرجوس؛ زودجوس؛ دیرکول؛ زووکول» ۲. کولین؛ کولینەر «قهوه جوش؛ قاوه کولین».

جوشان / cûšān / **صفت:** له کول؛ به کول؛ له جوش؛ جوشان؛ ههلقول «چشمه ی جوشان؛ چاوکهی له کول».

■ **قرص جوشان:** حه بی جوشان.

جوشاندن / cûšāndan / **مصدر:** متعدی. // **جوشاندی:** کولاندت؛ می جوشانی؛ ده کولیتنی؛

جو کی / cûki ، ها: لان: [سنسکريت] اسم، مورتاز؛ برئ له پياوانی تهر که دنیای هیندوو.

جو گندمی / -cowgandomî, co: /: صفت. رهش نه سمر؛ رهش و سپی؛ رهش و چهرموو؛ برنجی؛ ماش و برنجی؛ چیل-چیل؛ پۆش؛ سیا و چهرمیی تیکه (به تاییهت بۆ مووی سهر).

جولا / cûlā ، ها: یان: /: اسم، [قدیمی] جولا؛ جولا؛ خانووت؛ حیک؛ بوزوتهن؛ کورسکه؛ شالباف: جولا

جولان / cowlān, co:lān: /: [عربی] اسم، ۱. کار و رهوتی تهراتین؛ لینگاردن؛ غاردان ۲. خۆنویتی؛ جهولان؛ کار یان رهوتی چوونه نه ملا و نهولاه بۆ خۆ نواندن «سرش را ژل زده بود و در خیابان جولان می داد: قژی فر دابوو، له نیو شهقاماندا خوی ده نواند». ههروه ها: جولان دادن

جولانگاه / cowlāngāh, co:lān- /: ها: [عربی] فارسی / اسم، لنگارگه؛ غارگه؛ شوینی که تیندا تهراتین ده کریت «کوچه ی ما شده بود جولانگاه آدمهای ناجور: کولانه که ی نیمه بیه لنگار که ی برئ لۆتی-پۆتی».

جولاه / cûlāh /: **جولا**

جولای / cûlāy: /: [انگلیسی] **ژوئیه**

جون / cûn: /: [؟] **ژوئن**

جونده / canande ، ها: گان: /: صفت. خورۆک؛ کرتین؛ کرینک؛ کرینه؛ داکرۆژه: ۱. به تاییهتمهندی یان توانایی کرتانیدن و جاوینهوه ۲. سهر به دهستهیهک له گیانهوه رانی وهک: مشک و کهرویشک.

جوهر / cowhar, co:har: /: [معرب از فارسی] اسم، جهوههر: ۱. دانسته ی تاییهت و پینداویستی شتی که ده بیته هۆی ناسین و ناسینهوه ی نهو شته ۲. سهره کی ترین و بنه مایی ترین توخمی پیکهینه ری شتی ۳. ناوی خهسته وه کراوی ههر شتی ۴. ههر ماکیکی رهنگی پیشه کاری که له رهنگریزی یان خوارده مه نیدا به کار ده روا

بیشتر جوش و جلا می زد: بۆ قه بوول بوونی کوپه که ی نهو ژۆرتی پهل و پۆی ده کرد».

جوش و خروش / cûš-o-xurûš, -xorûš: /: اسم، [دبی] خر و جز؛ ههرا و هوریا؛ خرۆش؛ کیشه و ههرا له سهر پیچکاری و به رهه لستی «جوش و خرۆش مردم هر لحظه بیشتر می شد: خر و جز ی خه لک تاوبه تاو ته شه نه ی ده کرد».

جوشی / cûšî: /: صفت. [گفتاری] تووره؛ رکین «او زود جوشی می شود: نهو ژوو تووره ده بی».

ههروه ها: جوشی شدن

جوشیدن / cûšîdan: /: مصدر. لازم. // جوشیدی: کولای؛ می جوشی: ده کولی؛ بجوش: بکوله // کولان؛ کولین؛ که لین؛ گریه ی؛ گریای: ۱. گه یشتن به خالی کولان «جوشیدن آب: کولانی ئاو» ۲. هاتنه کول؛ پهیدا بوونی بلقی گاز یان هه لم به پرووی تراوینکا ۳. هه لقولان؛ هه لقولین؛ جۆشیان؛ جۆشین؛ زانه وه؛ فه مزتن؛ هۆر ته قه ی؛ ده ره کوتن له قولایی شتی که وه «جوشیدن چشمه: هه لقولانی چاوکه» ۴. [مجازی] جۆشان؛ شیلیان؛ کولان؛ تیکه ل بوون؛ دۆستی و هاو نیشینی کردن «با مردم جوشیدن: له گه ل خه لکیدا جوشان».

ههروه ها: جوشیدنی

■ **صفت فاعلی: جوشنده** (ـ) / صفت مفعولی: جوشیده (کولاو) / مصدر منفی: نجوشیدن (نه کولان) **جوع** / cû: /: [عربی] اسم، [دبی] برسیه تی؛ برچیتی؛ ئاورایی.

جوف / cowfe, co:fe: /: [عربی] حرف. [دبی] ناو؛ نیو؛ دلیو؛ تۆ؛ توئ؛ له ناخ یان بنپالدا.

■ **در جوف پاکت:** ده نیو پاکت.

در جوف لباس: له ناو جل و بهرگ.

جوقه / cûqe ، ها: /: [ترکی] اسم، [گفتاری] ۱. جووخه ۲. جوق؛ پۆل؛ پهل؛ گه ل؛ کۆمه ل؛ دهسته؛ دهسه؛ تاقم؛ چین (به تاییهت له خه لک).

جوک / cok ، ها: /: [انگلیسی] اسم، جهفه نگ؛ که نهک؛ نوکته؛ له تیفه؛ جوک.

۵. [گفتاری] لیھاتوویی؛ ژئھاتی.

□ جوهر آبی: جەوھەری ئاوی؛ تراویکە بۆ نووسین بە ڕەنگی کەو. ھەر وەھا: جوهر بنفش؛ جوهر قرمز؛ جوهر مشکی ...

جوهر آفتاب گردان ☞ ئورئسل

جوهر سرکە: ترشی سرکە؛ ئەسیدی بەدیھاتوو لە ترش بوونی ترئ.

جوهر سقر ☞ تراننتین

جوهر شراب ☞ اتائل

جوهر شورە: ئەسید نیتریک؛ ترشیکی بێ ڕەنگ و توندە کە لە گەل ئاو تیکەل دەبێ و زۆر بەی کازا کەن دەتوێتەو.

جوهر گوگرد: ئەسید سوولفووریک؛ تراویکی بێ ڕەنگی ھیندیک خەست و یە کجار بەقەوەتە بۆ تەواندەوێ کازا و زۆر ماکێ تر، کە لە پێشەسازیدا زۆر بە کار دەچێ.

جوهر لیمو: ئەسید سیتریک؛ ماکیکی بلووری بێ ڕەنگ یان سپی کە لە لیمۆی ترش و برێ میوێ ترشی تردا ھەیە.

جوهر مازو ☞ تائین

جوهر مورچە: ئەسید فورمیک؛ ترشیکی بێ ڕەنگە کە لە لەشی میروولەدایە و بۆنیکێ توندی ھەیە.

جوهر ئشادر ☞ آمونیاک

جوهر نمک: ئەسید کولۆریدریک؛ تراویکی بێ ڕەنگی زۆر بەقەوەت بۆ تەواندەوێ کازا و زۆر ماکێ ترە کە لە گەدەوێ مرۆشدا ھەیە.

□ جوهر کاری را داشتن: گوردی کاری ھەبوون؛ خاوەن ھێز یان لیھاتوویی پتوویست بۆ کاری.

جوهر گین / cowhargin, co:har- / [مەرب/ فارسی] / اسم، باسمه؛ جێ جەوھەری مۆر.

جوهری / cowhari, co:hari / [عربی] / صفت. جەوھەری: ۱. جەوھەراوی؛ بە جەوھەر وە تلاو [دستم جوهری شد: دەستم جەوھەری بوو] ۲. بە

جەوھەر [رنگھای جوهری: ڕەنگەلی جەوھەری].

جوى / cavvî: [عربی] / صفت. کەشی؛ ھەوایی؛ پتوونەندیدار بە تەوشکەو (باریدن برف و باران از رویدادهای جوی است: بارینی بەفر و باران لە ڕووداوەکەلی کەشیە).

جوى / cûy, ها: / اسم، [ادبی] / جۆ؛ جۆگەلە؛ جۆگە؛ جۆبار؛ جۆی؛ جۆلە؛ جوو؛ جۆکلی؛ جۆف؛ جەمۆک؛ جان؛ باریکە ھێلی بوارگە ی ئاو.

جویا / cûyā: / صفت. پرسا؛ پرسین؛ جۆیا [جویای حال شدم: پرسای حالی ئێو بووم].

جویان / cûyān: / صفت، [ادبی] / پرسان؛ جوویان؛ خەریکی پرس و جۆ بوون [باز چون گمگشتهام جویان دوست: دیسان وەک مەجنوون پرسانی یارم].

جویبار / cûybār, ها: / اسم، جۆبار؛ مالجۆ؛ شەقەجۆ؛ شەقەجۆگەلە؛ جۆگەلە ی گەورە کە ئاوی لە یە کگرتنەوێ دوو یان چەند جۆگەلەو پێک دێت.

جویدن / cavidan: / مصدر، متعدی. // جوییدی: جاویت؛ می جوی: دەجاوی؛ بجو: بجاوہ //

۱. جاوین؛ جایین؛ جوون؛ جووین؛ جویتن؛ جوین؛ جووتن؛ نفۆپن؛ لووچکاندن؛ جاکاندن؛ ژاوەی؛ ژاوی؛ شتی لە ژێر دداندا وردکردن [غذا را جویدن: چیششت جاوین] ۲. کرماندن؛

کرتاندن؛ خرماندن؛ کرۆتن؛ کرۆتە ی؛ کرۆژتن؛ دا کرۆتن؛ ددان بە یە کدا ساوین بۆ وردکردنی شتی ۳. [مجازی] / جاوینەو؛ قسە جووینەو؛ قسە جاوین؛ قسە کردن بە شتێ یە ک کە بیسەر باشی تی نەگا. ھەر وەھا: جویدنی

■ صفت فاعلی: جوندە (جاوینەر) / صفت مفعولی:

جویده (جاویاگ) / مصدر منفی: نجویدن (نەجاوین) جویده / cavîde: / صفت، [مجازی] / ناتەواو؛ ناتواو؛ کەل کراو؛ لاکەل؛ لاگەز؛ کچوکال.

□ جویدە / جویدە — جویدە حرف زدن: [کنایی] / ئارد لە دەمدا بوون؛ بڕکە بڕکە

قسه کردن؛ پرت پرت کردن.

جوین / covîn /: صفت. جوین؛ جهوین؛ یهوین؛ یهوینه؛ درووسکراو له جو «نان جوین: نان؛ جوین».

— **جویی** / cûyî /: پیوژ، — جویی؛ — خوازی (دانشجویی: زانست خوازی): **جوئی**

جهات / cahāt /: [عربی] جمع جهت

جهاد / cahād /: ها؛ [عربی] اسم. په یکار: ۱. شهر؛ جهنگ؛ سواژ ۲. // اسلام/ خبات؛ جهنگ له پای خودا.

جهادگر / cahādgar /: ها؛ ان؛ [عربی/ فارسی] صفت. خه باتکار؛ خه بات گیر؛ شور شگیر؛ په یکار قلان.

جهاز / cahāz /: ها؛ [عربی] اسم. ۱. دوزگا؛ کوندام؛ کهره سه؛ کهره سه ۲. / گفتاری/ باوانی؛ رهال؛ رههال؛ پیتک؛ پیتک؛ جیازی بووک ۳. / قدیمی/ که شتی؛ پاپور؛ واپور؛ گهمیه ۴. سازوبه رگ.

☐ **جهاز هاضمه**: کوژ نه ندامی ههرس؛ دوزگای گه وارشت.

جهال / cohāl /: [عربی] جمع جاهل

جهالت / cahālat /: ها؛ [عربی] اسم. گهوجی؛ نه زانی؛ نه قامی «جهالت بود، آن کار را قبول نکرد: گهوجی بوو، نهو کاره ی قبول نه کرد».

جهان / cahān /: اسم. دنیا: ۱. جهان؛ جیهان؛ عالم؛ دنی؛ گوژ زهوین و نهو ی که تیدایه «مردم جهان: خه لکی دنیا» ۲. جیهان؛ نهو به شه له زهوی که له چاو به شه کانی تر تایه تیکی جیاوازی هه به «جهان سوم: دنیای سیهم» ۳. / ها/ به رده ست؛ قه له مره و «جهان حیوانات: دنیای گیانه وهران» ۴. / ها/ نهوی که له ناسماندا هه بی و دهستی نیمه ی پی نه گا «جهان دور دست: دنیای دور ده ست» ۵. جهان؛ جیهان؛ به شیک یان به ریه که له دانیش توانی زهوی که له کات یان شوینیکی دیار یکرادا ده ژین «جهان باستان؛

جهان غرب: دنیای که فنا را؛ دنیای پژوا) ۶. جیهان؛ هه ند یان مه و دای یه کجار زور و زه و مند «یک جهان کار: دنیا که کار».

☐ **جهان آزاد**: جهان/ دنیای نازاد؛ ناوی که ولاتانی پیتکه و توو له خوینان ناوه.

جهان دیگر: / مجازی/ نهو دنیا؛ جی مرؤف (یان ریحی) دوا ی مردن.

جهان سوم: جهان/ دنیای سیهم؛ ناویکی هه مموانی بو ولاتانی دوا که و توو.

جهان آرا / cahānārā /: یان؛ صفت. / ادبی/ رازینه ری جیهان؛ دنیا رازین؛ جهان نه ژر.

جهان آفرین / cahānāfarīn, cahānāfarīn /: اسم. خودا؛ به دیهین نه ری دنیا؛ خولقینه ری جیهان؛ که سی که که س شه ریکی نه. **جهان بین** / cahānbīn /: صفت. چاوباز؛ توانا له تیگه یشتن له دؤخی جیهان.

جهان بینی / cahānbīnī /: ها؛ / اسم. ۱. روانگه؛ دیمانه ی گشتی له بوچوونی گشتی و یه کپارچه له مهر دیار ده گهل و رووداوه کانی جیهانه وه «او جهان بینی مشخصی ندارد: نهو روانگه یه کی دیار یکرای نیه» ۲. تیروانین؛ بر و و بوچوونی رینازیکی دینی یان فله سفی یان رامیاری سه باره ت به جیهان و ههرچی تیدایه «جهان بینی توحیدی: تیروانینی تاکه په رستی».

جهان پناه / cahānpanāh /: صفت. / نامتداول/ پالپشتی جهان؛ پشتیوانی جیهان «شاه جهان پناه: پادشای یالپشتی جهان».

جهان پهلوان / cahānpahlavān /: صفت. پالهوانی جیهانی؛ پالهوانی هه موو جیهان.

جهانتاب / cahāntāb /: صفت. / ادبی/ جیهان گه شین؛ جیهان رهوشین؛ رهوشن کهره وهی دنیا؛ به تروسکانه وه له جیهاندا و هو ی رووناکي دنیا.

جهانخوار / cahānxār /: ها؛ ان؛ صفت. / مجازی/ دنیاخور؛ به واز و کردو کوژ بو گرتنی

دنيا.

جهانگیر / *cahāngīr*: صفت. دنیاگر؛ جهان گر؛

دنيا داگر: ۱. به بره و بهربلاوی له سهرانسهری

جهاندا «جنگ جهانگیر: شهرى جهانگر»

۲. جهان داگیر که * عالمگیر

جهان مطاع / *'cahān motā*: [فارسی/عربی] صفت.

تابه تمه ندى که سى که تهواوى دنيا

گوئ رايه ليه تى.

جهان نما / *cahān.nemā*: صفت. جهان نوین؛

دنيانوين؛ نيشاندهرى هه موو جهان «نقشه ی

جهان نما: نه خسه ی جهان نوین».

جهان وطنی / *cahān vatani*: [فارسی/عربی] اسم.

جهان نيشتمانى؛ جهان زيدي؛ روانگه يه کى

فهلسه فى و سياسى که جيايى سنووران، ولاتان،

داب و نهرىتى فهرهنگى و ههروهه ههستى

نیشتمان پهروهى به نار هوا دهزانى و بانگى

تاکانه يى مروف دها. ههروهه: **جهان وطن****جهانی** / *cahāni*: صفت. جهانی؛ دنيایی؛

۱. پتوهنديدار يان سهر به جهان «رويداد جهانی؛

رووداوى جهانی» ۲. پتوهنديدار يان سهر به

نه ته وه کان، دهوله تان يان ولاتانى

جهان «کنفرانس جهانی: کوبونه وه ی جهانی».

جهانيان / *cahāniyān*: اسم. جهانيان؛ هه موو

خه لکى دنيا.

جهانیدن / *cahānīdan* جهانندن**جهت** / *cahat*، ها؛ جهت: [عربی/اسم] ۱. لا؛

ته نشت؛ بهر؛ سو؛ بهر وه که «شس جهت: شش لا»

۲. هو؛ سو؛ سوئنگه؛ بونه «به چه جهت این حرف را

مى زنى: به چه هویه که هم قسه ده که ی؟».

□ از هر جهت: له هر لاه؛ له هر لايه که وه؛

له هه موو باریکه وه.

به جهت: ۱. به بونه ی؛ به هو ی؛ به خاتر؛ له

بهر؛ وهروو «به جهت سهل انگارى جريمه شد: به

بونه ی که مته رخميه وه سزيا درا» ۲. جهت

به هر جهت: هر چوئیک بى؛ هر چوئیکه؛

سهرچاو که تابووريه کانى جهان «امپرياليزم

جهانخور: ته امپرياليزمى دباخور».

جهاندن / *cahāndan*: مصدر. متعدى. // **جهاندی:**هه لت به زاند؛ مى جهانی: هه لده به زینى؛ **بجهان:**

هه ليه به زینه // هه ليه زاندن: ۱. ده ره پهراندن؛

هه ليه زاندن وه؛ په ژچاندن؛ به لقاندن؛ پرتافته ی

۲. باز پیدان؛ په راندن * **جهانیدن**■ صفت فاعلى: **جهاننده** (هه ليه به زینهر) / صفتمفعولى: **جهانده** (هه ليه به زیتراو) / مصدر منفى:

نجهاندن (هه ليه به زاندن)

جهانديدده / *cahāndīde*، ها؛ گان: / صفت. / ادبی/

به نه زموون؛ دنيا ديدده؛ دنيا ديتوو؛ دنيا گه پیده؛ به

ئاگادارى له کارى جهان، به بونه ی تپيه پرينى

ته من و تال و سوير چيشتنى زوره وه.

جهانشمول / *cahānšomul*: [فارسی/عربی]

صفت. جهه انپوش؛ دنيا داگر؛ ده به رگرى

سهرانسهرى جهان «قانون جهانشمول: قانونى

جهه انپوش».

جهان شناسی / *cahānshenāsi* کيهان شناسى**جهانگرد** / *cahāngard*، ها؛ ان: / اسم. گه شتیار؛

دنيا گهر؛ جهانگه ر؛ دنيا گیل؛ سهرانکار؛

شارانگه ر؛ شارانگه شت؛ گه پیده ی ولاتانى

جوړاو جوړ.

جهانگردی / *cahāngardi*: / اسم. گه شتیارى؛

دنيا گه رى؛ سهرانکارى؛ شارانگه رى؛ گه پیده یى:

۱. سه فهر بؤ شاران و ولاتانى جهان بؤ ته مه شا

و ناسين و فيربوون ۲. دامه زراوه به که بؤ دابين

کردن و بهر پوه بردنى پيداويستى و

بهره فیه کانى گه شتیاران * **گردشگری****جهانگشا** / *cahāngošā*، ها؛ يان: / صفت. دنياگر؛

جهه ان گر؛ جهان داگیر که ر؛ به تايه تمه ندى

يان تواناى داگیر کردنى جهاننوه «تيمور جهانگشا:

تيموورى جهان گر».

جهانگشایی / *cahāngošāyī*، ها: / اسم. دنياگرى؛

جهان گرى؛ کاره هاتى داگیر کردنى ولاتانى

بازدان به سهر شتيكدا <جهس از ديوار: ههلبهز به سهر ديواردا> ۰۳. /زيستشناسي/ مووتاسيؤن؛ باز؛ گؤراني كوتوپري له تايهتيهكاني پيگهاته‌ي ژينه‌وهريكدا، كه ده‌بيته هؤي پيدا بووني گؤنه‌يه‌كي تازه.

جهل /cahl/ : [عربي/اسم، ۱. نهزاني <علم نور است و جهل تاريخي: زانست وه‌كوو رؤژه و نهزاني شه‌وه> ۰۲. /گفتاري/ رك؛ ورك؛ پي‌داگري له سهر ناره‌وا.

☐ **جهل مركب**: ته‌واو نهزاني و بي‌خه‌بري؛ دؤخى كه‌سي كه نه‌زانه و خؤي نازاني.

جهنده /cahände/ ، -گان/ : صفت. به‌ههلبهز؛ په‌رشتي؛ خاوه‌ني تايه‌تمه‌ندي ههلبه‌زين <موش جهنده: مشكي به‌ههلبهز>.

جهنم /cahannam/ : [معرب از عبري/اسم، جهه‌هنه‌م؛ جهه‌هنه‌نم؛ جهه‌هنده‌م؛ جه‌هنده‌م؛ جه‌حانم: ۱. دؤزه‌خ؛ دؤژه‌هه؛ دؤزه‌ق؛ توون؛ هاتوون؛ شويني گونا‌باران له دنياي دواي مهرگدا <جايش وسط جهنم است: جيگاي ناوه‌راستي دوزه‌خه> ۰۲. /مجازي/ جيگاي زؤر گهرم و ناخؤش <تابستانها جهنم مي‌شود: هاوينان ده‌بيته جهه‌هنده‌م> ۰۳. /گفتاري/ به‌توون به‌ده‌ره‌ك <جهنم كه نمي‌آيي: به‌توون كه نايي>.

☐ **به جهنم**: به‌توون؛ به‌جه‌حانم؛ به‌ده‌ره‌ك؛ وشه‌ي نيشانه‌ي بيزاري <به جهنم كه نمي‌آيي: نايي به‌توون>.

جهنم دره /cahannamdarre/ : [معرب/فارسي/اسم، /تعريض/ كه‌لاوه؛ كه‌لاوه‌كؤن؛ كاوله‌و بووگ؛ شويني زؤر ناخؤش و ناله‌بار و به‌ئازار.

جهنمي /cahannamî/ : [معرب/صفت. دؤزه‌خي؛ دؤژه‌هي: ۱. بي‌ئاكار؛ خراو‌كار و لايه‌ق به‌دؤزه‌خ <مي‌دانم اين مرد جهنمي است: ده‌زانم ئهم پياوه دؤزه‌خيه> ۰۲. زؤر ناخؤش؛ زؤر خراپ وه‌كوو جهه‌هنده‌م <شهر جهنمي: شاري دؤزه‌خي>.

جهود /cuhûd, cohûd/ ، ها: لان/ : [آرامي/اسم،

ههر جؤريك بيت <به هر جهت، من ديگر نمي‌توانم همكاري كنم: ههر چونيك بي، من چيتر ناتوانم هاو‌كاري بكهم>.

☐ **جهت دادن**: خستنه لا؛ خستنه سهر هيل؛ به‌ره‌و ئامانجي پتويست هاندان.

جهت /cahate/ : [از عربي/حرف. بؤ؛ به‌بؤنه‌ي؛ په‌ي؛ ئه‌پاي؛ پاي <جهت خريد خانه پول لازم داشتم: بؤ سه‌ندني خانوو پاره‌م پتويست بوو>.

جهتگيري /cahatgîrî/ ، ها: [عربي/فارسي/اسم، رووتيكه‌ري: ۱. كار و ره‌وتي گرتن به‌ره‌و شوينيكي دياريكراو ۰۲. هه‌لويتسگري.

جهت‌نما /cahatnemā/ ، ها: [عربي/فارسي/اسم، روونما؛ لانوين؛ لانما؛ ئه‌وه‌ي لايان رووي شتيك نيشان ده‌دا.

جهت‌يابي /cahatyābî/ ، ها: [عربي/فارسي/اسم، لادؤزي؛ لايه‌ن‌دؤزي؛ كار يان ره‌وتي ديارى كردني به‌ره‌وگه‌ي ويستراو؛ نيشانداني باكور، باشوور ... <جهت‌يابي در جنگل دشوار است: شوين‌دؤزي له لپره‌واردا هسته‌مه>.

جهد /cahd/ ، ها: [عربي/اسم، كؤشش؛ كؤششت؛ په‌ل‌وپؤ؛ خه‌بات؛ كار؛ كردوكؤش؛ ته‌پشت؛ جه‌رد؛ كار يان ره‌وتي تي‌كؤشين؛ دل‌دانه سهر و گوئ پيدان.

☐ **جهد بليغ** سعي بليغ، سعي ☐ **جهد كردن**: خه‌بات‌كردن؛ خه‌بتين؛ تي‌كؤشان؛ په‌ل‌وپؤ‌كردن؛ ته‌پشت‌كردن؛ كؤششت‌كردن.

جهر /cahr/ : [عربي/اسم، رك؛ ورك؛ پي‌داگري و سوور بوون له سهر قسه‌ي خؤ و وه‌رنه‌گرتني قسه‌ي راستي كه‌ساني تر. هه‌روه‌ها: **جهر كردن جهش** /caheš/ ، ها: /اسم، هه‌لبه‌ز:

۱. ده‌ره‌په‌ريني به‌ته‌وژم؛ جووله‌ي له‌پر و به‌ته‌وژم به‌ره‌و بان <جهش آب از فواره: هه‌لبه‌زيني ئاو له فواره‌وه> ۰۲. قه‌فاز؛ وزاق؛ بازباز؛ لو‌تك؛ كاري په‌رين؛ بازدان؛ خؤه‌لدان؛ په‌ري؛ قه‌گه‌مزين؛

پولهای پدرزش جيب دوخته بود: نه کبر بؤ
پاره کانی خه زووره ی کیسه ی دوور بؤو. کیسه
دوختن برای چیزی

جيب کسی را بید خوردن ㊦ جيب کسی را
کارتنک / تار عنکبوت بستن

جيب کسی را خالی کردن: گیرفان که سیئ
داته کاندن؛ که سیک پروت کردنه وه.

جيب کسی را زدن: گیرفان که سیئ برین؛
دزینی شت له گیرفانی که سیک.

جيب کسی سوراخ بودن: /کنایی/ هله خه رج
بوون؛ دهس با بوون؛ بله خه رج بوون.

جيب کسی را کارتنک / تار عنکبوت بستن:
/کنایی/ سیئ له گیرفان که سیکدا
هه لتیقان کردن؛ سیئ له گیرفان که سیکا
سه وه له خان خویندن؛ رشکی نه بییه ی؛ زؤر
دهستنگ و بی پوول بوون: جيب کسی را بید
خوردن

جيب (آنان) یکی بودن: /کنایی/ مال له یه ک
بوون؛ نان له هه وانه یه کدا بوون؛ له مالی خو
یه کتری به هاوبهش زانین.

از این جيب به آن جيب ریختن: /کنایی/ دنیا
له کؤل نان؛ گوریسی زؤر به دنیاوه هه لگرتن؛
دنیا به تنگاوتیلکه وه هه لگرتن؛ خستنه سهر
یه ک؛ ته پهل کردن؛ له م لا و له و لا تیخستن؛
پاره کوکردنه وه و خستنه سهر یه ک.

از جيب خوردن: /مجازی/ دهم له کوپانی خو
نان؛ وه ک وشر له باری خو خواردن؛ له
پاشه که وت خواردن؛ بی دهرامهت بوون: از

کیسه خوردن

از جيب رفتن: له دهس دان؛ له کیس چوون؛
به دهس نه هاتن؛ گیر نه هاتن: از کیسه رفتن
به جيب زدن: /کنایی/ دزین؛ قاپاندن؛ کردنه
گیرفاندا؛ ئرفانه ی.

دست به جيب بودن ㊦ دست

دست به جيب نرفتن ㊦ دست کسی به /توی

جووله که؛ جوو؛ جووه ی؛ مووسایی.

جهيدن / cahidan / مصدر. لازم. // جهيدی:

هه لبه زیت؛ می جیی؛ هه لده به زی؛ بجه: هه لبه زه //
هه لبه زین؛ هه لوه زین؛ خو هه لدان؛ باز بردن؛
وزاق به ستن؛ فقه گه مزین؛ هلقه واستن؛ به هین؛
چرین؛ لؤدکین؛ لؤقزین؛ له ناکاو بؤ سهر وه
بزوان یا جی گؤرین «از جا جهیدن: له جیوه
هه لبه رین».

■ صفت فاعلی: جهنده (-) / صفت مفعولی: جهیده
(هه لبه زیو) / مصدر منفی: نه جهیدن (هه لبه نه زین)

جهیز / cahiz / از عربی ㊦ جهیزیه

جهیزیه / cahiziyye / از عربی / اسم. باوانی؛
پیته ک؛ پیته ک؛ ره سته؛ ریسه؛ ره هه ل؛ ره هال؛
جیازی؛ جیاز؛ وه رده ک؛ ناوتیلانه؛ شه کیتر؛
که ل و پهل و شت و مه کی که له گه ل بووکدا بؤ
ماله زاوای دهنیرن: جهیز

جيب / ceyb / ها؛ جیب / نامتداول //: /عربی/ اسم.
/ادبی/ پستوک؛ پستؤ؛ پیسیر؛ به رؤک؛ به رؤکه؛
یه خه؛ یاخه؛ ئیخه؛ یه خئ؛ ملیوان «جيب پیراهن:
یه خدی کراس».

جيب / cib / ها؛ /عربی/ اسم. گیرفان؛ گیفان؛
کیمانی؛ کورک؛ به ری؛ جیف: ۱. کیسه یه کی
چکؤله که به سهر ئاسه ره وه دده وورو و له
سهر و له لاوه ده کری، شتی تی بنری «جيب
شلوار: کیرفانی پانتؤل» ۲. قه لشتی وه ک گیرفان
له کیف، چه مه دان یان شتانی ترده ۳. /کنایی/
جیی پاره «با جيب خالی رفته بازار: به گیرفانی
خالیه وه چؤته بازار».

㊦ جيب خالی: /کنایی/ گیرفان خالی؛ بی پوول.

جيب خالی پز عالی: /کنایی/ بی پاره و
ته پؤش؛ فه قیانه چه رمگ، سه لته با بردوو؛
نانی جو و تری سؤل.

■ جيب دوختن برای چیزی: /کنایی/ کیسه

دووراندن بؤ شتی؛ هیوای به دهست هیئانی
ئهو شته هه بوون (زیاتر به نارهوا) «اکبر برای

جیش نرفتن، دست

جیب بر / cîb.bor ، ها: ان: / [عربی/فارسی] اسم، گیرفان پر؛ بهرک پر؛ کیسه پر؛ جیب پر؛ که سی که دهست به گیرفانی خه لکدا ده کا و پاره یان لی ده دزی.

جیب بری / cîb.borî: [عربی/فارسی] اسم، گیرفان بری؛ کاری دزینی پاره ی ناو گیرفانی که سان.

جیب پالتویی / cîbpāltoyî: [عربی/فرانسوی] قطع جیب پالتویی، قطع

جیبرلین / cîberlîn: [؟] زبیرلین

جیب کن / cîbkan ، ها: [عربی/فارسی] صفت، تهله که باز؛ به خوو یان وازی بهرتیل خوری.

جیب کنی / cîbkanî: [عربی/فارسی] اسم، تهله که بازی؛ کار یان رهوتی تهله که کردن و پاره وهرگرتن له که سان.

جیبی / cîbî: [عربی] اسم، صفت، ۱. /ها/ باخه لی؛ گیرفانی؛ له باو بو ناو گیرفان ساعت جیبی؛ سه عاتی باخه لی ۲. قطع جیبی، قطع

جیب / cîp: [انگلیسی] اسم، جیب؛ جیب؛ ناوی جوری ماشینی سواری له بار بو که ژ و کیو.

جیب استیشن / cîpesteyşen ، ها: [انگلیسی] اسم، جیب سته ییشن؛ جوره جیبیک به زورت ر له دوو ریز سه نده لیه وه.

جیر / cîr: [ترکی] اسم، گلاسی؛ گیلای؛ جوری چهرمی نه رم و کو لکن.

جیر-جیر / cîrcîr: صوت، ۱. جیره؛ جیره-جیر؛ نه وه دنگه باریک و ناسکه ی که له ده رگای کونه وه ده ردی ۲. جریوه؛ دهنگی هه ندی له په له وهران یان میروویان (وهک بهرزه چر).

جیر-جیر کردن؛ جیراندن؛ جیره جیر کردن؛ دهنگی جیره جیر خوش کردن.

جیر جیرک / cîrcîrak ، ها: ان: / اسم، بهرزه چر؛ شیر شیر؛ زیر زیر؛ چر چر؛ زیر زیر؛ ک؛ خانه وریکی پچووی وهک کولله که جیره جیر

ده کا.

جیرو / cîrû: [انگلیسی از ایتالیایی] اسم، /بازار/ واژو: ۱. نیمزا ۲. مۆر به قه باله وه نان؛ پشت نووسینی به لکه.

جیره / cîre ، ها: / از عربی] اسم، مووچانه؛ جیره؛ دهستنه وه؛ دهستنه؛ به شیکی نه گۆر له خوارده مه نی و کالای پیدایستی که له رۆژ، هفته یان مانگدا به که سیکی ده دهن.

جیره ی خشک؛ جیره ی وشک؛ ئازوخه؛ نهوی هیشتا بو خواردن نابی (وهک ئارد، گهنم، نيسک و نوک و...) .

جیره ی نقدی؛ مووچه؛ جیره؛ پاره یهک که به جی مووچانه ده دری.

جیره بندی / cîrebandî ، ها: / از عربی] فارسی] اسم، جیره بندی؛ کار یان رهوتی بهش کردنی خوارده مه نی یان هه ر شتیکی تر که کهم بی و ده بی دهستی پیوه بگیری که به هه مووان بگا.

جیره خوار / cîrexâr ، ها: ان: / از عربی] فارسی] اسم، ۱. مووچه خور؛ جیره هه ر؛ که سی که له که سی یان شوپنی مووچه ده گری ۲. /کنایی/ نوکهر؛ بهر دهست؛ گزیر.

جیره مواجب / cîremavâceb: / از عربی] اسم، /گفتاری/ مووچه حقوق-۲

جیرینگ / cîrîng: صوت، زرینگه؛ زرنکه؛ جیرینگه؛ دهنگی تیژ که له لیکه وتنی کانزا (به تاییهت سکه)، شووشه یان چینه وه ده ردی.

جرینگ

جیرینگگی / cîrîngî: قید، ۱. به زرینگه وه ۲. /مجازی/ نهخت (صد هزار تومان جیرینگگی شمرد و گذاشت و رفت: سهد هزار تمه نی نهخت ژمارد و داینا و لیدا رۆی * جیرینگگی

جیز / cîz: / اسم، /کودکانه/ ۱. ئاگر؛ ئاور؛ ئایر ۲. بقه؛ هه ر شتی که داخه و نابی تخوونی بکه وی ۳. /مجازی/ چرا.

جیز کردن: ۱. سوووتاندن؛ سوووزاندن

۲. زه خمار کردن؛ زامدار کردن؛ بریندار کردن.
جیش / ceyš: [عربی/اسم/ادبی] سپا؛ له شکر؛ له شکره.

جیش / cîš: [اسم/کودکانه] میز؛ میز؛ گمیز؛ گمیز.

جیش داشتن: میز هاتن؛ میز هاتن؛ گمیز هاتن؛ گمیز نامه‌ی.

جیش کردن: میز کردن؛ میز کردن؛ گمیز کردن؛ گمیز کرده‌ی.

جیغ / cîq, ها: [اسم/گفتاری] زیره؛ قیژه؛ زیفه؛ چیقه؛ چیجه؛ زیریک؛ زیریکه؛ قیژووړ؛ قیژووړ؛ وای؛ شیق؛ هاواری تیژ و باریک (وهک هاواری منالان و ژنان).

جیغ زدن/کشیدن: زیقاندن؛ زیریکاندن؛ قیژاندن؛ شیقین؛ چیقنه‌ی «چرا جیغ می‌زنی؟ یواش حرف بزن! بوجی ده‌زیقنی؟ هیواش قسه بکه!».

جیغ-جیغو / cîq-cîqû, ها: [صفت/گفتاری] ۱. جیقن؛ جیقنی؛ زیقن؛ قار قارو؛ به ده‌نگیکی ناسک و تیژی ناحه‌زهوه «با آن صدای جیغ-جیغو گوشم را برد؛ بهو ده‌نگه جیقنه‌وه گوپی که کرد» ۲. زیقاول؛ زیقاوله؛ ده‌نگ‌ده‌رها‌توو؛ به وازی قیژه و هه‌راکرده‌وه «دو تا بچه‌ی جیغ-جیغو داشت که بیچاره‌مان کردند: دوو زاروی زیقاولی هه‌بوون هه‌ر کوشتمانیان».

جیغ‌وداد / cîq-o-dād, ها: [اسم/گفتاری] قیژه و هه‌را؛ هوریا؛ زیقه؛ چه‌قه‌چه‌ق؛ زه‌ود؛ قیژه‌قیژ؛ هه‌را و زیقه؛ زه‌نا-زه‌نا؛ گوړ-گوړ؛ چوپیره؛ هاوار؛ زیقه و هاوار؛ چیت؛ هه‌را و مه‌زات؛ ده‌نگ و دۆر؛ هه‌را و هوریا «با جیغ و داد که کار درست نمی‌شود: خو به قیژه‌وه‌هه‌را کار پیک نایه».

جیغ‌وویغ / cîq-o-vîq, ها: [اسم/گفتاری] ده‌نگه‌ده‌نگ؛ هه‌را و هوړیا؛ قیژه‌قیژ؛ ده‌نگ و دۆری به‌رز و یه‌ک له دوا‌ی یه‌ک.

جیفه / cîfe: [عربی/اسم/ادبی، نامتداول] که‌لاک؛

که‌لاش؛ لاشه‌ی بو‌گه‌نیو.

جیفه‌ی دنیا: [کنایی] به‌ره‌شره؛ مالی دنیا، که بو‌نیماندار وه‌ک که‌لاک بی‌بایه‌خه.

جیک / cîk: [اسم] جیکه؛ ده‌نگی زۆر ناسک (وه‌ک ده‌نگی چۆله‌که یان جووجه‌له).

جیک کسی درنیامدن: [کنایی] مته‌ق لیوه ده‌رنه‌هاتن؛ قروقپ کردن؛ قفل له ده‌می که‌سیک دران؛ بی‌ده‌نگ بوون؛ فزه نه‌کردن؛ فزه لیوه نه‌هاتن؛ هیچ نه‌وتن؛ جیک نزدن

جیک نزدن جیک کسی درنیامدن جیک‌و‌نکشان یکی بودن: [کنایی] به‌کاسه‌به‌ک کردن و به‌که‌و‌چیک خواردن؛ پیکه‌وه یه‌کجار زۆر دۆست و هه‌فال بوون.

جیک-جیک / cîk-cîk: [صوت] جووکه؛ جریوه و جووکه؛ جووکان؛ شقشق؛ جیفه؛ جیکه‌جیک؛ ده‌نگی په‌له‌وه‌رانی گچکه.

جیم / cîm: [اسم] جیم؛ نیوی عه‌ره‌بی پینجه‌مین پیتی ئه‌لف‌و‌پیتکه‌ی زمانی فارسی.

جیم شدن: [گفتاری] ۱. باریکه‌و بوون؛ خو دزینه‌وه؛ فیزمالک دانه‌وه؛ پیچ‌کرده‌وه؛ خو باریک‌کرده‌وه؛ باچاندن؛ کووزوو بوون ۲. خو شاردنه‌وه * حَبَ جیم خوردن

جین / cîn: [از فرانسوی/اسم] ۱. جین؛ یه‌که‌پیکي بژاردنه، به‌رام‌به‌ر به‌شه‌ش یان دوازده دانه «یک جین مداد بده! جینیک میداد بده!» ۲. پارچه‌ی به‌نینی ئه‌ستور که زۆتر بو پانتۆل و که‌وا به‌کار ده‌چی ۳. جۆره شه‌رابیکه له دانه‌ویله و سه‌لوی کیوی ده‌گیردری.

جیوب / cuyûb, ها: [عربی/نامتداول] جمع جیب

جیوه / cîve: [اسم] جیوه؛ زواق؛ ژوو‌قه؛ توخمی کیمیاوی کانزایی، به‌ژماره‌ی ئه‌تومی ۸۰ و کیشی ئه‌تومی ۲۰۰،۵۹، که له ده‌مای ئاساییدا تراوه و په‌نگی له زیو ده‌کا.

چ / ĉ / حرف، چ؛ نیشانه‌ی هه‌وته‌مین پیتی
ئەلفوبیته‌کی فارسی.

چ / ĉe / اسم، ۱. چی؛ ناوی پیتی هه‌وته‌می
ئەلفوبی زمانی فارسی ۲. [مخفف] چ؛ چاپ
(وه‌ک: ج ۵: یانی چاپی پینجه‌م).

چانی / ĉā'i / [چینی] چاپی
چانیدن / ĉā'idan / چاپیدن

چابک / ĉābok / صفت، [ادبی] چالاک؛ چابک؛
چاپک؛ چابوک؛ چه‌له‌نگ؛ تیژ؛ چوست؛ گوربز؛
تۆل؛ له‌ش‌سووک؛ هه‌رقه؛ هه‌دره؛ به‌ده‌و؛ ئازا؛
جه‌لت؛ جه‌لد؛ خوشبه‌ز؛ به‌پی؛ گورد؛ کرژ؛
قۆچاخ؛ بزێو؛ فرز؛ مه‌زبووت؛ لۆبت؛ لۆپت؛ لۆته‌ر؛
زرنگ؛ زرت و زیندوو؛ له‌ش‌سُفک؛ گورج؛ په‌یت؛
به‌ده‌ست و برد «جوان‌چابک؛ اسب‌چابک؛ لاوی
چالاک؛ ئەسپی خوشبه‌ز».

چابکدست / ĉābokdast / نان، صفت، [ادبی]
ته‌ر‌ده‌ست؛ ده‌س‌فرز؛ به‌ده‌س؛ به‌ده‌ست؛
ده‌سته‌هل؛ مه‌زبووت؛ خاوه‌نی ده‌ستی خیرا و
کارامه‌ «در‌گلدوزی خیلی چابکدست است: له
گول‌وو‌ریدا زۆر ته‌ر‌ده‌سته». هه‌روه‌ها: چابکدستی
چابکسوار / ĉāboksavār / نان، صفت، شو‌ر‌ه‌سوار؛
سوار‌چاک؛ سووک‌له‌سوار؛ چاپک‌سوار؛ خاوه‌ن
لێها‌توو‌یی له‌ ئەس‌پ‌سواری و لنگاردانی ئەس‌پدا.
چابکی / ĉābokî / اسم، گورجی؛ چالاکي؛

چاپکی؛ کرژی؛ نازایی؛ جلداکي؛ جه‌لتی؛ دۆخ
یان چۆنیه‌تی گورج‌بوون «چانکی در‌پاسخ‌به
سوالها باعث موفقی‌ت او شد: کورجی له‌ وه‌لامدانه‌وه‌ی
پرسیاره‌کان بوو به‌ هۆی سه‌رکه‌وتنی».

چاپ / ĉāp / ها، [سنسکری‌ت] اسم، چاپ؛
۱. پیشه و زانینی لێگرتنه‌وه‌ی په‌رتووک و وینه
و ... له‌ هه‌ژماری زۆردا به‌ نامراز و که‌ره‌سته‌ی
دروستکراو بۆ ئەو کاره «صنعت‌حان: پیشه‌ی
چاپ» ۲. کار و ره‌وتی لێگرتنه‌وه‌ی نووسراوه
یان وینه به‌ پیتی چاپی یان په‌ره‌ی هه‌ستۆک و
گواستنه‌وه‌یان بۆ سه‌ر کاغه‌ز، مه‌قه‌وا، پلاستیک
و ... به‌ ده‌زگای چاپ «چاپ‌کتاب؛ چاپ‌پارچه‌:
چاپی کتیب؛ جانی پارچه» ۳. کار یان ره‌وتی
گواستنه‌وه‌ی وینه‌ی فیلم بۆ سه‌ر کاغه‌ز به
لێدانێ تیشک، بۆ ده‌ره‌ینانی وینه «حان‌عکس:
چاپی وینه» ۴. سه‌رجه‌می نوسه‌گه‌لی کتیبیک
له‌ یه‌ک‌جاری چاپیدا «جاب‌اول: چاپی یه‌که‌م».

چاپ‌افست ☞ أفست

چاپ‌الوان ☞ ألوان چاپ‌رنگی

چاپ‌اول: چاپی یه‌که‌م؛ یه‌که‌م‌جاری له
چاپ‌دانی کتیب یان بلا‌فۆ‌کیک. هه‌روه‌ها:
چاپ‌دوم؛ چاپ‌سوم و ...

چاپ‌باتیک ☞ باتیک

چاپ‌برجسته: چه‌شنی چاپی پازینه‌یی، که

دهری>.

به چاپ رسیدن: چاپ بوون؛ له چاپ دران
<مقاله‌ای در آن روزنامه به چاپ رسیده است: وتاریک
لهو رۆژنامه‌یه‌دا چاپ بووه>.

زیر چاپ رفتن: چوونه ژیر چاپ؛
دهسپیکردنی چاپی شتی <کتاب زیر چاپ رفته
است: کتیبه‌که چوته زیر چاپ>.

چاپار / çāpār ، ها: [ترکی/اسم،/قدیمی] په‌یک؛
چه‌پەر؛ نامه‌بەر؛ ته‌ته‌ر؛ پۆسته‌بەر؛ که‌سیک که
نامه و په‌یامی له شاریکه‌وه بۆ شاریکی تر ده‌برد.
چاپارخانه / çāpārxāne ، ها: [ترکی/فارسی]
/اسم،/قدیمی] ۱. په‌یکخانه؛ حه‌سانگه‌ی
نامه‌به‌ران؛ شوینێ ده‌ناو رپی شاراندا بۆ وچانی
چاپاران ۲. پۆسته‌خانه؛ پۆسته‌خانه؛ پۆسته؛
شوینی کۆکردنه‌وه و ناردن و هه‌روه‌ها به‌ش
کردنه‌وه و گه‌یاندنی نامه و به‌سته‌ی خه‌لک له
شاراندا.

چاپاری ^۱ / çāpārî: [ترکی/اسم،/چه‌په‌ری؛
نامه‌بهری؛ ته‌ته‌ری؛ کار و پیشه‌ی په‌یک.
چاپاری ^۲: صفت. نامه‌بەر؛ چه‌پەر؛ ته‌ته‌ر <اسب
چاباری: ته‌سپی نامه‌بەر>.

چاپچی / çāpçî ، ها: ان: [سنسکریت/ترکی/اسم،
چاپچی؛ نه‌وه‌ی له چاپخانه‌دا کار ده‌کات: /الف)
کریکاری ده‌زگای چاپ ب) مه‌زره‌که‌دار؛
چاپخانه‌دار؛ به‌رپۆه‌به‌ر یان خاوه‌نی مه‌زره‌که.

چاپخانه / çāpxāne ، ها: [سنسکریت/فارسی]
/اسم،/چاپخانه؛ مه‌زره‌که؛ شوینێ که که‌ره‌سه و
نامیزی چاپی تیدایه و کتیب و په‌رتووکانی پی
چاپ ده‌که‌ن.

چاپخانه‌چی / çāpxāneçî ، ها: [سنسکریت/
فارسی/ترکی/اسم،/گفتاری] مه‌زره‌که‌دار؛
چاپخانه‌دار؛ به‌رپۆه‌به‌ری مه‌زره‌که.

چاپخانه‌دار / çāpxānedār ، ها: ان: /
[سنسکریت/فارسی/اسم،/مه‌زره‌که‌دار؛ چاپخانه‌دار؛
خاوه‌ن چاپخانه؛ خاوه‌ن مه‌زره‌که.

ده‌قی چاپکراوه‌که به شیوه‌ی زۆپ و
هه‌له‌هاتوو ده‌رده‌که‌وئ.

چاپ رنگی: چاپی ره‌نگی؛ چاپی ره‌نگامه؛
چاپ به چه‌ند ره‌نگ: چاپ الوان

چاپ سربی چاپ مسطح

چاپ سنگی: چاپه به‌ردینه؛ جۆریک شیوه‌ی
کونی چاپی ئۆفسیت که به جیگه‌ی زینک
(پله‌یت)، له قالبی به‌ردی که‌لک وه‌رده‌گیرا.

چاپ سیلک: چاپی سیلک؛ جۆریک شیوه‌ی
چاپ له سه‌ر مقه‌وا، چه‌رم، کووتال و...

چاپ عکس: چاپی وینه؛ شیوه‌یه‌کی چاپ له
رووی فیلم (نیگاتیف) که‌یه‌وه.

چاپ عکسی: چاپی وینه‌یی؛ چاپی ده‌قیک له
رووی وینه‌ی نوسخه سه‌ره‌کیه که‌یه‌وه.

چاپ کنتاکت کنتاکت-۴

چاپ مسطح: چاپی ته‌خت؛ چاپی ده‌قیک به
پی‌ی پیتی چاپی: چاپ سربی

 چاپ چیزی تمام شدن: ۱. چاپی شتی

ته‌واو بوون <جاب کتاب تمام سده، رفته به صحافی؛
حایی کتیبه‌که ته‌واو بووه، چووه بۆ

جزوبه‌ندی> ۲. چاپی شتی ته‌واو بوون؛
فرۆشیان؛ به فرۆش چوون <جاب اولس در چهار
ماه تمام سد و به چاپ دوم رسید: حایی به‌که‌می له
چوار مانگدا ته‌واو بووه، چوو بۆ چاپی دووهم>.

چاپ زدن: /گفتاری/ چاپ‌لیدان؛ فشه کردن؛
باپی‌شان؛ گفه کردن؛ دۆدی – بۆدی کردن؛ درۆ
هه‌له‌به‌ستن؛ درۆ وه‌ش که‌رده‌ی؛ بافیش و
درۆ کردن؛ شات و شووت کردن <یک حرفه‌ایی
جاب می‌زند که تعجب می‌کنی: حایی وا لیده‌دا
سه‌رت سوور ده‌مینێ>.

چاپ کردن: چاپ کردن؛ له چاپدانی
نووسراوه، به نامرازی چاپ.

از چاپ درآمدن: له چاپ ده‌ره‌اتن؛ چاپه‌نه
به‌رنامه‌ی؛ کاری چاپی شتی (به‌گشتی) ته‌واو
بوون <دیروز از جاب درآمد: دوینی له جاب هانه

فريوى خەلك و بە ئامانچ گەشتن.

چاپى / cāpi: [سنسکريت] صفت. چاپى:

۱. پيوەندىدار بە چاپەوہ <غلط چاپى: هەلەى چاپى> ۲. چاپکراو <کتاب چاپى: کتیبى چاپى>.

چاپیدن / cāpidan: [ترکى] فارسى | مصدر. متعدى.

[گفتارى] // چاپیدی: تالانت کرد؛ مى چاپى: تالان

دەكەى؛ بچاپ: تالانکە // تالان کردن؛ چرپان؛

چەپاو کردن؛ غارەت کردن؛ چرپوچاپ کردن؛

بە ئاشکرا و زۆرى، دزینی مال و دارایی خەلك.

هەروەها: چاپیدنى

■ صفت فاعلى: چاپندە (تالانکەر) / صفت مفعولى:

چاپیدە (تالانکراو) / مصدر منفى: نچاپیدن (تالان

نەکردن)

چاڭلانقوش / cātlanquš: [ترکى] / اسم.

قەزوان؛ قەسخوان؛ قەزخان؛ قەسقان؛

قەسقەوان؛ قەسقوان؛ قەزقەوان؛ قەزقان؛

قەسکان؛ قەسکوان؛ قەزوان؛ کزوان؛ کەزان؛

کەسکان؛ ۱. وەن؛ وەنى؛ دارى قەزوان؛ دارى

وەنەتەق؛ دارى وەن ۲. وەنۆشک؛ وەنەتەق؛

وەنەتەقى؛ وەنى؛ ميوەى دارى قەزوان کە

هيشوويه کى بۆنخۆشە و دەیکەنە ناو ترشى و

چيشت و دۆ، هەروەها تەزبىحيشى لى دروست

دەکەن.

چاتمه / cātme: [ترکى] / اسم. ۱. چاتمە؛ پىک

هەلپەساردنى تەفەنگان لە کاتى وچاندا ۲. کار

يان رەوتى پال دانەوہى سەرى چەند شتى کەم

تا کورت راست (وەکوو چەک) بە يەکتەرەوہ.

■ **چاتمە** زدن: ۱. پىک هەلپەساردن؛ بە يەکتەرەوہ

پالدانى چەن شت بە شيوہى چاتمە

۲. [مجازى] پەپکەدان؛ سەر بە يەکتەرگرتن؛

کۆزگرتن؛ قۆنگەرە بەستن؛ کۆ بوونەوہى

چەن کەس بە دەورى يەکتەردا ۳. بوونە يەک؛

يەکتەگرتن؛ يەکتەرى گرتنەوہ؛ يەکتەرتنەوہ.

چاچول / cācūl: [گفتارى] / فيل؛ فروفيل؛

دەلەسە؛ گۆرە؛ چاچۆل؛ نىرەنگ؛ گەر؛ گەزى؛

چاڭگر / cāpgar: [سنسکريت] / فارسى / اسم.

چاپکەر؛ پىچاپکەر: ۱. کەرەستەيەکى

ئىلکترۆنيکىيە بۆ چاپى خۆمەشى کامپيوتەرى

۲. دەزگای چاپى وینە * پرىنتەر

■ **چاڭگر** سوزنى: چاپکەرى سۆزنى؛ چەشنە

چاپکەرىکە بە ھۆى شوینی سۆزىن لە سەر

نەواری چاپیەوہ کار دەکات: چاپگر نقطەى؛

دات پرىنتەر

چاڭگر ليزرى: چاپکەرى لەيزرى؛ چەشنە

چاپکەرىکە بە ھۆى تيشکى لەيزرەوہ کار

دەکا: چاپگر نورى؛ ليزر پرىنتەر

چاڭگر نقطەى ای چاپگر سوزنى

چاڭگر نورى چاپگر ليزرى

چاپلوس / cāplūs: [ترکى] / اسم. ماستاوکەر؛

مەرايى کەر؛ جامەلووس؛ جاملووس؛ زمان لووس؛

زوان لووس؛ لاغى؛ دەمتەر؛ خۆلتە کەر؛

دوہ لەقى کەر؛ مەترەباز؛ چاپباز؛ پيازپاک کەر؛

خاپىنۆک؛ خالەباز؛ دوفل؛ ملەمووس؛ چلماس؛

خاوەن خووان ئۆگرەتى بە ماستاوکارى <چند

آدم چاپلوس دور او را گرفته بودند و به به و چه چه

مى گفتند: چند کەسيكى ماستاوکەر دەورىان ليدابوو

پيياندا ھەلەدەگوت>.

چاپلوسانە ¹ / cāplūsāne: صفت. زمان لووسانە؛

ماستاوکەرانە؛ دەمتەرانە؛ جاملووسانە؛

خۆلتە کەرانە؛ ھاوړئ لەگەل خۆلتەدا <رفتار

چاپلوسانەى داشت: ئاکاريكى زمان لووسانەى ھەبوو>.

چاپلوسانە ². قيد. خۆلتە کەرانە؛ ماستاوکەرانە؛ بە

زمان لووسىيەوہ؛ بە خۆلتە کەريەوہ؛ بە ريارکاريەوہ؛

بە شيوہى خۆلتە کەر <چاپلوسانە رفتار مى کرد:

خۆلتە کەرانە دەجوولايەوہ>.

چاپلوسى / cāplūs: [ترکى] / اسم. شەلاخى؛

مەرايى؛ حويلاتى؛ ماستاوکەرى؛ رووبىنى؛

خۆلتە کەرى؛ دەمتەر؛ جووچکە لەقى؛

چلماسى؛ ملەمووسى؛ خالەبازى؛ مەترەبازى؛

کار يان رەوتى کلکەفلئ و کلکەسووتەکردن بۆ

گزی؛ گزه؛ تهله که؛ ههنگ؛ حهوقه.

چاچول باز / čāčūlbāz، ها؛ ان؛ صفت. [گفتاری]
فیلباز؛ چاچول باز؛ جامباز؛ جانقولیباز؛
ساخته چی؛ گزیکار؛ تهله که کار؛ ههنگ باز؛
حهوقه باز (از آن آدمهای چاچول باز است؛ لهو بنیادهمه
فیلبازانه به؛) ههروه ها؛ **چاچول بازی**

چاخان / cāxān، ها؛ [ترکی] اسم. [گفتاری]
بافرو؛ دهلهسه؛ قسهی ههلبهسته؛ هووشه؛ فشه؛
چاخان؛ دروی زل.

چاخان کردن؛ ههوشه/ فشه کردن؛ چاخان
کردن؛ درو و دهلهسه کردن «تند و تند داشت
چاخان می کرد؛ لهپهستا هووشهی ده کرد».

چاخان؛ صفت. [گفتاری] ۱. دروژن؛ باپیث؛
فشه کهر؛ چاپ باز؛ هووشه باز؛ خوهه لکیش؛
شات و شووتکهر «آدم چاخان؛ مروی دروژن»
۲. فشه؛ درو؛ ناراست «حرف چاخان؛ قسهی
درو».

چادر / cādor، ها؛ [سنسکری] اسم. چادر؛

۱. چارشیهو؛ چارشو؛ چارشوه؛ چارشوهو؛
چوارشهو؛ چایر؛ هیزار؛ هیرو؛ جوری پۆشه نی
ژنانی موسلمان که تهواوی لهش داده پۆشی
«چادر مادرت را بیاور سرش کند؛ چارشیهو که ی دایکت
بیته بیداته سهریدا» ۲. خیهوت؛ چادره؛ چایر؛
کۆن؛ تاول؛ تسووک؛ دهوار؛ هۆبه؛ ههواری؛
چاتۆله؛ چاکله؛ کوین؛ گوین؛ عهسهله؛
کهرهسته یه کی دهس هه لگر و دهق خور له
پارچه ی نم نه دهر، لاسیک یان پیست یان
پیست که به گوریس و قولاب و نهستوند کییک
هه لیده دهن و قایمی ده که ن بۆ مانه وه یان
حه سانه وه، له که ژ یان دهشت به کاردی «کنار
رودخانه چادر زدیم و شب را توی چادر ماندیم؛ له په نای
چۆمه که وه چادرمان هه لدا و شه وه نیو خیهوته که
ماینه وه» ۳. سه یوان؛ سابات؛ کهره سه یه ک له
بریژینت یان پارچه ی نهستور بۆ بهرگری له
تیشکی هه تاو که له سهر دهرکی دوو کاناندا

هه لیده واسن ۴. چادری ماشین؛ پۆشه نییک بۆ
بهرگری له تیشکی هه تاو، تۆز و خۆل و بهر و
باران، که به سهر ماشینیدا ده دهن «وانت چادر
نداشت، همه ی اثاث خیس شد؛ وانیتته که چادری نه بوو،
هه ممو شته کان خووسان» ۵. ههر شتیکی وه کوو
چادر بی یان کاریکی ئاوه ها بکا «چادر اکسیژن؛
چادری ئوکسیژن».

چادر اکسیژن؛ چادری ئوکسیژن؛ جۆریک
چادری پر له ئوکسیژن، تایبته به نه خۆشانی
سینک.

چادر کمری؛ [قدیمی] دۆلاخ؛ فۆته ی رهشی
سهرپۆشی ژنان که تا سهر ئه ژنۆ ده هات و به
که مهر یانه وه ده به ست.

چادر را یک شاخ انداختن؛ [کنایی] (سه باره ت
به ژنان) داوینی لی به لادا کردن؛ خوی لی
هه لمالین؛ به ره هه لستی که سیک بوون.

چادر زدن؛ چادر هه لخستن؛ خیهوت/ چادر
هه لدان؛ چادره هۆرده ی؛ هه لکردنی ره شمال
بۆ تیدا هیورین.

چادر چاقچوری / cādorčāqčûri، ها؛
[سنسکری] فارسی. صفت. ۱. چارشیهو دۆلاخی؛
خاوهن ههر دوو پۆشه نی چارشیهو و دۆلاخ «تا
پیش از سلطنت پهلوی زنان ایرانی چادر چاقچوری بودند؛
تا بهر له پاشایه تی په هله وی ژنانی ئیرانی
چارشیهو دۆلاخی بوون» ۲. [کنایی] شهرمکه ر؛
شهرمه که ر؛ پیداکر له سهر داپۆشانندی سهر و
پرووی خۆ «یک خانم چادر چاقچوری بالای مجلس
نشسته بود؛ خاتوونیک ی شهرمکه ر له سهر ووی
کۆره که وه دانیشتبوو».

چادر درانی / cādor darāni؛ [سنسکری] فارسی
اسم. [مجازی، گفتاری] خولک و پی داگری زوری
میواندار له سهر راگرتنی میوان (تیبینی؛ زۆرتر
سه باره ت به ژنان ده گوترئ).

چادر شېب / cādor šab، ها؛ [سنسکری] فارسی
اسم. مهوج؛ قوماشی چوارگۆشه و گه وره که

نوبنی تیوه ده پیچری.

چادر نشین / cādornešin ، - ها؛ - ان: [سنسکريت/ فارسی] صفت. په وټه، په وټه، په وټه؛ زه وټه؛ چادر نشین؛ کون نشین؛ چایر نشین؛ کچه؛ گهرم ټ و کوستان که؛ خپله کی؛ چولپه رست؛ چول نشین؛ هه واری؛ هه واری؛ هوبه یی؛ هوبه یی؛ هوبه نشین؛ په شمال نشین؛ خاوه ټیانی کچه رایه تی.

چادر نشینی / cādornešini: [سنسکريت/ فارسی] اسم. کچه رایه تی؛ چادر نشینی؛ کچه ری: ۱. کار یان په وټی نیشته جی بوون له خپوه تدا وهک شوینی ټیانی و هه سانه وه ۲. قوناغیک له ټیانی کومه لایه تی که خه لک (بو دوزینه وهی له ورگه یان ټاو) گهرم ټ و کوستانیان ده کهن و له هوبه دا ده ټین.

چادر نماز / cādornamāz ، - ها: [سنسکريت/ فارسی] اسم. چادری نویژ؛ چارشوی نویژ؛ چارشوی نویژ؛ پوهنی ژانه که پتر له پارچه ی گولگولی و سوو که بو ناو مال ده بی.

چادری / cādori: [سنسکريت/ فارسی] صفت. چارشوی: ۱. شیاو بو دوورینی چارشوی (پارچه ی چادری؛ کوتالی چارشوی) ۲. /ها/ چارشوی پوښ؛ چارشوی به سهر (زن چادری؛ زنی چارشوی).

چادرینه / cādorine: [سنسکريت/ فارسی] اسم. [کالبدشناسی] چاره وه؛ به شیک له ناو په نجک که رپله خو و ورگ و هه موو نه دمانی ناو زگ راده گری.

چار / cār: [مخفف] چوار (چار پا؛ چار پایه؛ چوار پی؛ چوار پایه).

چارباغ / cārbāq ، - ها: /اسم. چوارباغ؛ بلوار. **چارت** / cārt ، - ها: [انگلیسی از فرانسوی] /اسم. نوانه؛ چارت؛ گه لاله یه که پیکه اته ی دامه زراوه یه که پیشان ده دا (چارت سازمانی؛ نوانه موزینگه یی).

چارجینگ / cārcing: [e] /اسم. گه شانه؛ نرخ ی

سهرجه می خر مه تگه لی شاری، وهک ناو، بهرق، ته له فوون و... به شیوه ی مانگانه: شارژ

چار-چار / cār-cār: /اسم. ۱. چوار رژی ناخری چله گوره و چوار رژی نه وه لی چله بچووک (۷ تا ۱۴ ی رپه ندان) که ساردرترین رژی گه لی زستانن ۲. [گفتاری] چنگه پرچی؛ کیبه رکی هاورې له گه ل چنگ ناوش بوون و توو ره ییدا.

چارچنگولی ۱ / cārčangūli: /اسم. [گفتاری] دؤخ یان چوڼیه تی په نجه هه لپیکان؛ شپوازی قامکه کانی ده ست کاتی که چوو بیتنه نیو یه ک و جووله یان لی برایی.

چارچنگولی ۲: قید. چوار ده ست و پی؛ چوار پهل؛ چار له بک؛ چوار چنگوله؛ به جووت ده ست و قورس و قایم (چهارچنگولی چسیده بود به میله و ول نمی کرد؛ چوار ده ست و بی لکابووه میله که وه و بهری نه ده دا).

چارچوب / cārčûb: چوارچوب

چارغ / cāroq: [ترکی] چارغ

چارق / cāroq ، - ها: [ترکی] /اسم. شه قال؛ شه کال؛ شیرخ؛ کالک؛ کالک؛ کاله؛ کاله؛ کالا؛ کاله ک؛ کارک؛ پاتوه؛ پاپیچ؛ پیتاو؛ خاو؛ پیتاوی له چهرم؛ جوری ک پینلوی به موو چنراوه که ژیره که ی به به نیک ده به سړیته لاقه وه: چارغ

چارقد / cārquad ، - ها: [فارسی/ ترکی] /اسم. شهلکش؛ سهرپوش؛ له چک؛ له چه که؛ له چه ک؛ چارقه ی؛ پارچه یه کی گوره ی چوارگوشه یه بو پوهنی سهری ژان، که سووچ به سووچ دهقی ده کهن و سئ گوشه به سهریدا ده دهن و له ژیر مله وه ده بیه ستن.

چارک / cārak: /اسم. چاره ک: ۱. که رت؛ چاره گ؛ چاریگ؛ چواره ک؛ له چوار پاژ پازیک ۲. [قدیمی] یه که ی کیشانه، به رانبر به ۱۰ سیر (۷۵۰ گره م).

چارکه / cārake ، - ها: /اسم. چاره ک؛ نیوه ی نیوه؛ پاژیک له چوار پاژي ناچوری ک.

چارمىخ /čārmîx/: اسم. ۱. [گفتارى] خاچ؛ خاچ؛ چوارمىخ؛ چوارنيخ؛ چوارمىخ ۲. ☞ چارمىخه

☐ **به چارمىخ كشيدين:** ۱. له خاچ دان؛ چوارمىخه كيشان؛ چوارنيخه كيشان ۲. [مجازى] رۆح دهرهينان؛ چاو چهرمگه و كردن؛ چۆله پيچه دهى؛ زۆر نازار دان.

چارمىخه /čārmîxe/: قيد. [گفتارى] چوارمىخه؛ چوارنيخه؛ سفت وسۆل؛ شه ته كدراو؛ چارمىخ. ههروهها؛ چارمىخه كردن

چاروادار /čārvādār/: ها؛ ان؛ /اسم. [قدىمى] ۱. ئولاغدار؛ ولاخدار؛ مه كاره چى؛ چارويدار؛ چارويدار؛ چهروه دار؛ چاروه دار؛ ههربه نه؛ خهربه نه؛ كه ردار؛ قاترچى؛ خه ره ك چى؛ كه سى كه به يه كسم بار و مسافرى راده گواسته وه و كرئى و مرده گرت.

چاروادار كوش /čārvādārkoš/: ها؛ /صفت. [مجازى] گهنيو؛ گهندهل؛ زۆر بۆگهن و پيس (به تاييبت سه بارهت به خوارده مه ني).

چاروادارى /čārvādārî/: /اسم. چارويدارى؛ چاروادارى؛ ئولاغدارى؛ ولاخدارى؛ مه كاره چيه تى؛ چارويدارى؛ كاري چارويدار (ساليا در مسير سقز و بوكان مشغول چاروادارى بود؛ چهنای چهن سال له رېنگه ي سه قز و بۆكاندا خه ريكى چارويدارى بوو).

چاروادارى ۲: صفت. چاروادارى؛ ولاخدارى؛ پتوه نديدار به چارويداريه وه.

چاره /čāre/: ها؛ /اسم. چاره؛ چار: ۱. به ره ج؛ هاول؛ هاول؛ گوزوور؛ ئفناى؛ دهوهره؛ رى چاره بۆ رزگار بوون له رووداويكى ناخۆش يان دۆخيكى ناله بار (آمده بود براى مشكلش جاره ي پيدا كند: هاتبوو بۆ گرفته كه ي جاره يه ك بدۆزيتيه وه) ۲. هه توان؛ دهرمان؛ تيمار كاري (چاره ي دردش را من مى دانم؛ حاره ي دهرده كه ي من ده زانم).

☐ **چاره انديشيدن:** چاره سه ر دۆزينه وه؛ چاره

دۆزينه وه؛ ده بزاندن؛ رى چاره پهيدا كردن. چاره كردن: چاره سه ر كردن؛ چاره كردن؛ له نيو بردنى دۆخيكى ناخۆش يان كاردانه وه كانى.

چاره انديشى /čāre'andîšî/: ها؛ /اسم. ته گبير؛ چاره سه ر دۆزى؛ ده بر؛ كار يان رهوتى پيشيني كردن يان دۆزينه وه ي چاره؛ رېنگه دۆزينه وه (بايد براى مدرسه ي بچه ها چاره انديشى كنيم: ده بى بۆ قوتابخانه ي مندا له كان ته گبير بكه ين).

چاره جو /čārecû/: يان؛ /صفت. چاره دۆز؛ خوازارى دۆزينه وه ي رى چاره.

چاره جويى /čārecûyî/: ها؛ /اسم. چاره دۆزى؛ كار يان رهوتى دۆزينه وه ي چاره (براى چاره جويى در مورد مشكلات ساختمان جمع شده بوديم؛ بۆ چاره دوزى سه بارهت به گير و گرفتى ماله كه كۆ ببوينه وه).

چاره ساز /čāresāz/: ها؛ ان؛ /صفت. چاره ساز؛ چاره سه ر كره؛ كار ساز؛ به توانايى يان نه گه رى چاره سه ر كردن (اين تلاشها چاره ساز نيست، بايد فكر ديگرى كرد؛ ئهم كردوكاشانه چاره ساز نين، ده بى بيريكى تر بكرتته وه).

چاره سازى /čāresāzî/: ها؛ /اسم. ۱. چاره سه ر كرى؛ كار يان رهوتى چاره سه ر كردن ۲. چاره سازى؛ دۆخ يان چۆنيه تى چاره ساز بوون.

چاره ناپذير /čārenāpazîr/: صفت. بى چاره سه ر؛ بى چاره؛ به بى چاره سه رى يان نه گه رى دۆزينه وه ي چاره.

چاشت /čāšt/: ها؛ /اسم. ۱. رچايى؛ ناشتايى؛ تيشته؛ به رقليان؛ چيشا؛ خواردنى به يانى ۲. تاشته؛ چاشته؛ چاشته؛ چاشته؛ چاشته؛ سهر تيشته؛ تاشته؛ قاوه توون؛ قاوه لتوون؛ خواردنى نيوان به يانى و نيوهرۆ ۳. چاشت؛ چيشته؛ چيشته نگا؛ چاشتينگه؛

چاق سلامتی / ĉāqsālāmātî: [ترکی / عربی] اسم،

[گفتاری] چاک و چوئی؛ خوشی و دوشی؛ خوشی و دوشی؛ هه والپرسی
«مدتی با مهمانها چاق سلامتی کردیم: ده می له گهل
میوانه کان چاک و چوینمان کرد».

چاقو / ĉāqû, ها: / اسم، ۱. چاقو؛ چه قو؛ چه قوو؛
کارچوو؛ چه خوو؛ قه چو؛ نامپریکه بو برین،
بریتی له لیواره یه کی تیژی کانهزایی و دهسکی
که به سهریدا دهسکیتته وه ۲. کارد؛ کاردی؛
کیرد؛ کیړگ؛ چیر.

□ **چاقو دسته کردن:** [مجازی] ته قه ی ددان
هاتن؛ له سهر چوگ له رزین؛ قرچه و ددانا
نامه ی؛ له بهر سهرماوه هه لله رزان «تا صبح از
سرما چاقو دسته کردیم: تا به یانی له سهرما ته قه ی
ددانمان هات».

چاقو زدن: چه قو دان / لیدان؛ که سیک به
چه قو بریندار کردن «دیروز یک نفر را چاقو زده
بودند: دوینتی چه قویان دابو له که سیک».

چاقو کشیدن: چه قو کیشان؛ نه ماینه کاردی؛
چه قو (بو ههر شه یان لیدانی که سیک) به
دهسته وه گرتن و ههر شه پیکردنی «برای
برادرزنش چاقو کشید: چه قوی کیشا بو
ژن براهی».

چاقوی بی دسته ساختن: [کنایی] سهری بی
دهلاک تاشین؛ کاری بی سهر و بهر کردن؛
کاری ناتهاو و بی بایه خ کردن؛ کار به
نیمه چلی به جی هیشتن «او از این چاقوهای
بی دسته زیاد می سازد: نهو بهم شیوه سهری بی
دهلاک زور ده بانی».

چاقوتیزکن / ĉāqûtizkon, ها: / اسم،
چه قوتیزکهر؛ کاردتیزکهر: ۱. کهره سیهک بو
تیزکردنی دهمه چه قو و دویرد ۲. که سی که
کاری تیزکردنی پیبری وهک کارد و چه قو و
دویرده.

چاق و چله / ĉāq-o-ĉelle, ها: [ترکی / فارسی]

چاشتینگا؛ چیشته نگاو؛ کاتی ناوه راستی
به یانی و نیوه رۆ.

چاشنی / ĉāšnî, ها: / اسم، ۱. چیزه مه نی؛
چاشنی؛ تام؛ چیز؛ چاشتین؛ چیزه له چیشته
«چاشنی آش؛ چیزه مه نی ناش» ۲. چه شنی؛
ته ره قه «چاشنی گلوله؛ چاشنی گولله» ۳. [مجازی]
تام؛ چیزه «چاشنی کلام؛ تامی قسه».

□ **چاشنی کلام:** تام / چیزه / چاشنی قسه؛ نهوی
بو رازاندنه وهی وته ئیژنی (وهک شیعر، نهقل،
مه ته لۆک و...) .

چاغال / ĉāqāle, ها: / چاغال
چاق / ĉāq, ها: [ترکی] صفت، ۱. چاخ؛ چاغ؛
قه لهو؛ قه لهو؛ قهره و؛ گوشتن؛ گوشتن؛
پرگوشت؛ گانوگوشت؛ تیزگوشت؛ نهستور؛
مهس؛ پیپر؛ گونده؛ تققی؛ توخ؛ چل و چاخ؛
هل هرچ؛ خرچه؛ چاخ و چل؛ گرهل قه لهو؛ به خو
«مرغ چاق؛ مریشکی چاخ» ۲. [گفتاری] به ده ماخ؛
ساق؛ به خووه؛ ته ندروست ۳. کوک؛ ساز؛ ته یار؛
گیف؛ به ره هف؛ ناماده ی کار «قلیان چاق؛ قلیانی
کوک».

□ **چاق بودن:** ۱. چاخ / قه لهو بوون ۲. [گفتاری]
به خووه بوون؛ ته ندروست بوون؛ ساق بوون؛
سهر حال بوون. ههروه ها: **چاق شدن**
چاق کردن: ۱. قه لهو و کردن؛ چاخ کردنه وه
۲. [گفتاری] کوک کردن؛ ته ندروست کردن
۳. چاخ کردن؛ ساز کردن؛ ته یار کردن؛ به ره هف
کردن «چاق کردن آزه؛ چاق کردن قلیان؛ ساز
کردنی هه ره؛ چاخ کردن قلیان».

چاقالو / ĉāqālû, ها: [ترکی / فارسی] صفت.
[گفتاری] چاخه که له؛ چاخ که له؛ خه په؛ خه په له؛
خه په له؛ گرده له؛ چاخه کو له؛ چاخ له؛ گوشتنی
گته.

چاقچور / ĉāqĉûr, ها: / اسم، [قدیمی] دولاخ؛
جۆری ده ریپی ده لپی ژنانه، که به گوره ویه وه
ده دورا.

چاک-چاک / čākčāk / صفت. شفقار- شفقار؛
 فہ تار- فہ تار؛ پارہ- پارہ؛ قہ لیش- قہ لیش؛
 ترہک- ترہک؛ شرپ- شرپ؛ بہ قہ لشتی زورہوہ
 «زمین از بی آبی چاک-چاک شدہ بود؛ زہویہ کہ لہ بہر
 بی تاوی شفقار- شفقار ببوو».

چاکر / čaker, čakar / ہا؛ لان؛ اسم. چوکار؛
 ۱. خزمہ تکار؛ ژیرمالہ؛ چابر ۲. / قدیمی / نوکەر؛
 خولام؛ کمہ مرہ بست؛ ہرہوہ نہ.

چاکری / čakeri, čakari / اسم. نوکہری؛
 چوکاری؛ خزمہ تکاری؛ پیشہ یان کاری
 خزمہ تکار.

چاکنائی / čāknāy / اسم. [کالبدشناسی] باریکی
 نیوان تارہ ژیدارہ کان و پیکہاتہی دہور و بہری
 لہ نیو گہرودا: مزمار

چال / čāl / ہا؛ اسم. [گفتاری] چال؛ چالی؛
 چالہ قووتہ؛ قوولگہ؛ گوول؛ قورت؛ چاوانہ؛ کەند؛
 کەن.

☐ **چال جانہ**: دوشوہیلہ؛ چالی چنہ؛ چالی
 چناکہ؛ کووری ئہرزینگ. ہرہوہا: چال گونہ
 ☐ **چال افتادن**: قوول بوون؛ قوول کەوتن؛ قوول
 داکہفتن؛ ئہنہ قوولایی لوہی «چشمہایش چال
 افتادہ بود؛ چاوہ کانی قوول کەوتبوون».

چال کردن: کردنہ چال؛ چال کردن؛ نیان؛
 ناشتن؛ فہ شارین؛ سہخت کەردہی؛ ژیر خاک
 کردنی شتیک «پولہا را توی باغچہ چال کرد؛
 دراوہ کانی لہ نیو باخچہ کەدا کردہ چال».

چال کنند: چال کەندن؛ کەند کەندن؛ چال
 ہلکەندن؛ کەن ہوردایوہ «بای دیوار چال کند و
 رویش را پوشاند؛ لہ بنی دیوارہ کەوہ چالکی کەند
 و سہرہ کەی داپوشی».

چالاک / čālāk / ہا؛ صفت. / ادبی / ئازا؛ دہست
 ہل؛ چالاک؛ توند و تۆل؛ تاشک؛ گورج؛ چابک؛
 فرز؛ مہزبووت؛ تیزاو؛ لہش سووک؛ چست؛
 چوست؛ گورج گوول؛ چوختی؛ پەیت؛ زرک؛
 زرکوزینگ؛ زرتوزینگ؛ کەلہش؛ چابک؛

صفت. / گفتاری / قہلہو و بہخو؛ گوشتن؛
 چاخہ کەلہ؛ قہلہو؛ پتہوی تیرگوشت «دو تا مرغ
 جاقی و جلہ جلو در دانہ می چیدند؛ دوو مریشکی گوشتن
 لہ بہر دەر کہ کە چینہ یان دہ کرد».

چاقوکش / čāqukeš / ہا؛ لان؛ اسم. چہقوکیش؛
 شہللاتی: ۱. کەسئ کە بہ چہقو لہ خہلکی
 ہەرہشہ دہکا یان لیان دہدا ۲. کەسئ کە
 خہرجی خوئی لہ ریگہی لیدان و ہەرہشہ بہ
 چہقوہہ دابین دہکا. ہرہوہا: چاقوکشی

چاقی / čāqi / [ترکی] اسم. قہلہوی؛ تیرگوشتی؛
 پیپری؛ چاخہ سیوہری؛ قہروی؛ گوشتنی؛
 چاخی «آدم بہ این چاقی ندیدہام؛ مروئی بہم
 قہلہویہ نہ دیوہ».

چاک / čāk / ہا؛ اسم. چاک؛ چاکہ؛ شافل؛
 شافل؛ قلش؛ قلیش؛ قہلش؛ قہلہش؛
 قہلہشت؛ شفقار؛ تیتک؛ تیک؛ تلش قہلش
 ورد و بچووک لہ سہر شتیک «چاک پیراہن؛ چاک
 دہان؛ چاک کراس؛ شفقاری دہم».

☐ **چاک خوردن**: تلششان؛ تلششان؛
 ہہل تلششان؛ شافل تیہاتن؛ تلشش بردن؛
 ہور تلششیہی «پیراہنش از چند جا چاک خوردہ بود؛
 کراسہ کەی لہ چہند لاوہ تلششبوو».

چاک دادن: شفقاردان؛ شافل دان؛ چاک
 لیدان؛ قلیش لیدان «گلوش را از چند جا چاک
 دادند و لوولہ گذاشتند؛ گہروویان لہ چہند جیوہ
 شفقار دا و لوولہ یان تیہخت».

چاک دهن باز شدن: [مجازی] دہم لی بہر
 بوون؛ دہم دان «نگذار چاک دہنش باز بشود؛
 کاری مہ کە دہمی لیت بہر بی». ہرہوہا: چاک
 دہن را باز کردن

بہ چاک زدن: [گفتاری] وەک بہر زہ کی بانان
 بوی دەر چوون؛ تیہقاندن؛ ہہلہاتن؛ خو
 دەر کردن؛ راکردن؛ بہرشیہی «تا پاسبانہا آمدند،
 زد بہ چاک؛ تا پاسہوانہ کان ہاتن، وەک بہر زہ کی
 بانان بوی دەر جوو».

ناوی سارد؛ نه‌ستیری سهرداپوشر او له حمامه گشتیه‌کاندا.

چامه / čame / چاکمه

چانچو / čāncū / ها: / اسم، نه‌و داره له سهر شانی دهنین و به دوو سهریه‌وه سبه‌ته و سه‌تل و ... هه‌لده‌واسن.

چانه / čāne / ها: / اسم، ۱. چهنه؛ له‌چهنه؛ چهنه‌گه؛ چه‌ناگه؛ چناکه؛ چناکه؛ چناوکه؛ چناکي؛ چه‌ناکي؛ چناوه؛ چنه‌وه؛ چن؛ ناززینگ؛ ناززن؛ نازچهن؛ نهرزینگ؛ نهرزینگ؛ نهرزینگ؛ نهرزینگ؛ زونج؛ زه‌ني؛ زينج؛ زنج؛ ناگرگوشک؛ به‌شي خواريني دهم‌وچاو که به شيوه‌ي گردۆلکه‌يپک له بهر هارووي ژيره‌وه‌يه ۲. گونک؛ گونکي؛ گونگي هه‌وير؛ نه‌وه‌نده له هه‌وير که بۆ نانپک جيا ده‌کرته‌وه.

چانه انداختن: / تعريض / لار بوونه‌وه؛ پا داکيشان؛ قاچ جووت‌کردن؛ دهم ليکنان؛ دهمه‌کوټي بوون؛ مردن «دیشب پدرش چانه انداخت؛ دویشهو باوکی لار بوونه‌وه».

چانه زدن: / مجازي / ۱. چه‌قه‌کردن؛ چه‌قه‌چه‌ق‌کردن؛ بۆ رازی و دلنيا کردنی که‌سي له سهر قبوول‌کردنی کاریک زۆر قسه و باس‌کردن «سر قیمت کلی با فروشنده چانه زد، ولی یک شاهی هم تخفیف نداد؛ له سهر نرخه‌که زۆریک له‌گه‌ل فروشیاره‌که چه‌قه‌م‌کرد، به‌لام شایتيکيشی لی نه‌شکاند» ۲. چهنه‌دان؛ چناکه دان؛ چهنه‌ليدان؛ چه‌ناکه ده‌ی؛ وراجي‌کردن؛ زۆريژي‌کردن؛ چهنه‌بيژي‌کردن؛ شات‌وشووت‌کردن؛ دهم‌دريژي‌کردن؛ دهم‌ليدان؛ دهم هه‌له‌يي‌کردن؛ زۆر و بي‌بايه‌خ‌گوتن.

چانه‌ی کسی گرم شدن: / مجازي / دهم‌گرتن؛ دهم‌پرزان؛ گهرم‌داهاتن؛ چناکه شل بوون؛ دريژه دان به قسه «چانه‌مان گرم شد و یک وقت دیدیم ساعت ۱۲ شد؛ دهممان کړت و لمان‌کرده‌وه سه‌عات ببوه ۱۲».

چه‌له‌نگ؛ زرينگ؛ بزپو؛ قه‌شقه؛ خيرا له کاردا «در کار کردن چالاک بود اما در خوردن چالاک‌تر!» له کار کردند نازا بوو به‌لام له خواردندا نازاتر!».

چالاکي / čālākî / اسم، گورج‌وگولي؛ چالاکي؛ به‌ده‌ست‌وېردی؛ چاپکي؛ خيرايي؛ فرزي؛ توندي؛ توند و تولي؛ بزپوي؛ دۆخ و چۆنيه‌تي چه‌له‌نگ بوون «دسته‌ای به این چالاکي ندیده بودم؛ ده‌ستی و گورج‌وگولم نه‌ديتبو».

چالش / čāleš / ها: / ترکی / اسم، کيشه‌وبه‌ره؛ ده‌مرگه؛ مله؛ کردوکاشي چر و پيداگر، به تايه‌ت بۆ سه‌لماندن يان وه‌لانی بابه‌تيک «انتخابات، همه‌ی گروه‌های سیاسی را به چالش می‌طلبد؛ هه‌لبژاردن هه‌موو کۆر و کۆمه‌له‌رامياريه‌کان بۆ کيشه‌وبه‌ره بانگيشتن ده‌کا».

چالگاه / čālgāh / اسم، / زمین شناسی / به‌فره‌چال؛ کۆچال؛ پيره‌چال؛ وه‌ره‌چالي؛ قولگه‌ي به‌ديها‌توو له به‌فره‌چالي کويستان.

چاله / čāle / ها: / اسم، چال؛ کۆرتک؛ قوولکه؛ قولت؛ کوزوري؛ که‌ند؛ قوولگه‌ي نه‌ک زۆر قول.

چاله‌چاله به چاه افتادن: / کنایي / له باران را کردن و توووشی ته‌رزه‌هاتن؛ چوون بۆ ريش و سمیل دانان؛ له خراپه‌وه توووشی خراپتر بوون.

چاله‌چوله / čālečūle / ها: / اسم، / گفتاری / ۱. که‌ندوله‌ند؛ مه‌رخ؛ درتال؛ چال‌و‌چوول؛ چال‌و‌چۆل؛ چام‌چام؛ چال و چۆليگه‌لي زۆر و جۆراو‌جۆر «جاده‌ها بر اثر بمباران پر از چاله‌چوله بود؛ ريگه‌کان به هۆي بمبارانه‌وه پر ببوو له که‌ندوله‌ند» ۲. / مجازي / که‌له‌به‌ر؛ که‌لین؛ کون و که‌له‌به‌ر؛ پيداويستی؛ رهۆل؛ که‌م و کووري «مقداری پول لازم دارم تا این چاله‌چوله‌ها را پر کنم؛ هينديک پارهم پنيويسته نه‌م کون و که‌له‌به‌رانه‌ بگرم».

چاله‌حوض / čālehowz, -ho:z / ها: / فارسي / عربي / اسم، / قدیمی / خه‌زینه‌ي حمام؛ خه‌زینه‌ي

چانه گرفت: گونک گرتن؛ گونکی هه ویر گرتن
بۆ نان یا شیرینی.

چاودار / čāvdār، ها: /سم، چهوان: ۱. چاودار؛
چاویار؛ چپودان؛ چهوده؛ چهودار؛ چهودن؛ جۆ
فهرهنگی؛ گیایه که له ره گهزی گهنم که گه لای
پانی ههیه و سه لکه که ی به لادا ده که وئ و
دانه کانیشی ده خوری ۲. دهنکه؛ چۆدان؛ دانه ی
ئهو گیایه که خۆراکی نازه له.

چاوش / čāvōš، ها: /ان: /ترکی /سم،
به رکاروان؛ چاوهش؛ چووش؛ ئهو که سه
پیشهنگی کاروانی زیاره تچیان و بۆ په سنی
گۆری پیشه وایان و هاندانی خه لک بۆ زیاره ت
گۆرانی ده چریت.

چاووش / čāvūš، ها: /ان: /ترکی /سم،
۱. چاوش ۲. /قدیمی / جار کیش و
بانگدهری پادشایان و ده سه لات داران
۳. /قدیمی / که سی که پیشتر به دهنگی به رز
خه لکی له هاتنی له شکر یان پیاوی
ده سه لاتدار ناگدار ده کرد.

چاه / čāh، ها: /سم، بیر؛ بیره؛ چا؛ چال؛ چالی:
۱. چه؛ قومش؛ کهندیکی گرۆقه ری قوول له
زه ویدا «چاه آب؛ چاه نفت؛ بیرى ئاو؛ چالی نهوت».
۲. /مجازی / گۆیخال؛ قوولکه؛ گاودی؛ قوولی «راه
و چاه؛ چال و ری».

چاه آب؛ چالای؛ چالوی؛ ویر؛ بیر؛ بیره؛ بیراو؛
کۆچه له؛ چالاف؛ کهنداو؛ چایه که بۆ
گه یشتن به ئاو هه لده که ندریت. ههروه ها:
چاه نفت

چاه آرژین؛ چالویکی سروشتی که (وهک
فواره) ئای لی هه لده به زئ: چاه جهنده
چاه آسانسور؛ چالی ئاسانه ر؛ بۆشاییه کی دریز
و تنگ له نیو وارخاند، که هۆده ی ئاسانه ر و
سهنگی تراز بوونه که ی له ویدا بان و خوار
ده کا.

چاه پله؛ بۆشایی ناو پله ی مالانی چه ند نهۆم

که پلیکانه کانی پینج دروست کراوه.

چاه پیشکار؛ سه رکاریز؛ ژوورترین چای کاریز.

چاه جهنده چاه آرترین

چاه خشک؛ چالی وشک؛ بیرى وشک؛
چایه که که ئای نه بی.

چاه زنخدان: /مجازی / کۆرت؛ چالی چه نه؛
کۆرتا زه نی.

چاه فاضلاب؛ چای ئاوه رۆ؛ چالی که بۆ تی
رژانی ئای پیس و زیده، هه لده که نریت.

چاه ویل: /کنایی / چای بی بن؛ چای بی په ی؛
چالی ژور قوول «شکمش چاه ویل است، هر چه در
آن بریزد پر نمی شود؛ سکی چای بی بنه، هه رچی
تیکا پر نایی».

چاه زدن: /گفتاری / بیر لیدان؛ چا لیدان؛
بیرکه ندن «هر چه چاه زدن به آب نرسید؛ هه ر چی
بیریان لیدا نه گه یشته ئاو».

چاه کندن؛ بیرکه ندن؛ چاکه ندن؛ که ندنی
زه وی بۆ ئاو «داشتند توی باغشان چاه می کنند؛
خه ریک بوون له باخه که یاندا بیریان ده که ند».

چاهخو / čāhxū، ها: /سم، قومه شکهن؛
که لکه له چی؛ چاکهن؛ که سی که کار و باری،
پاقرکردن و دروست کردنه وه ی بیر و کاریزه.
چاهک / čāhak، ها: /سم، قوولکه؛ قوولگه؛
چالۆکه؛ چاله؛ قوولایی ده سکرد.

چاه گرفتگی / čāhgereftēgi، گرفتگی
چای / čāy، ها: /چینی /سم، چا؛ چای؛ چایی؛
چایه؛ چه ی؛ چوی؛ تۆچا: ۱. روه کی چایی؛
گیایه که له ره گهزی چایی که گه لاکانی قنچ و
پر و بی کولک و سه وزی تۆخه و بۆ خواردنه وه
به ره مه می دینن ۲. گه لای چایی؛ گه لای وشک
کراوی چایی «یک بسته چای بخور؛ به سته یه که چایی
بکره» ۳. چای دهمکراو؛ دهمکراوی گه لای چایی
له ئای کول هاتوودا که به گه رمی ده یخونه وه
«یک استکان چای بریز؛ پیاله یه که چایی داکه!».

چای باروتی؛ چای بارووتی؛ چای کوتراو؛

چایی زور نه‌رم؛ گه‌لاچایی وشک‌کراوی باش وردکراو.

چای پر درشت: چای گه‌لاپان؛ جوړیک چایه که به پیچه‌وانه‌ی چایی بارووتی گه‌لاگه‌لیکی پانی هه‌یه: چای قلمی

چای تازه‌دم: چایی تازه‌دم؛ چایه‌ک تازه دهم‌کراوی.

چای دیشلمه: چایی دیشلمه؛ چایه‌ک که به قه‌ن یان شه‌کر شیرین نه‌کراوی: چای قندپهلو چای زرین: چایی زهره؛ جوړی چایی که گه‌لاکانی گه‌وره و زهره‌په‌نگه.

چای سبز: چایی سه‌وز؛ جوړی چایی که دواي چینه‌وه‌ی، خیرا وشکی ده‌که‌نه‌وه.

چای سیاه: چایی ره‌ش؛ جوړی چایی که گه‌لاکانی شه‌و و روژی به‌ر له وشک‌کرده‌وه ده‌ترش‌ین تا ره‌ش هه‌لده‌گه‌ری.

چای شیرین: چایی شیرین؛ چایی که به‌ر له خوارنده‌وه، به قه‌ن یان شه‌کر شیرین کراوه.

چای قلمی ☞ چای پر درشت

چای قندپهلو ☞ چای دیشلمه

چای کیسه‌ای: چای کیسه؛ ئارده‌چای ده‌نیو کیسه‌کراو بو خیرا ئاماده‌بوونی چایی، که له نیو پیاله یان قوری ئاوه‌کولی ده‌خه‌ن، په‌نگ ده‌داته‌وه: چای لیپتن

چای لیپتن ☞ چای کیسه‌ای

چایخانه / čāyxāne، ها: [چینی/فارسی/اسم، چایخانه؛ چاخانه؛ قاوه‌خانه؛ شوینی گشتی بو چای خوارنده‌وه.

چای خشک‌کنی / čāyxošk.konî: [چینی/فارسی/اسم، چاوشک‌کهری: ۱. کاری وشکه‌وه‌کردنی گه‌لای چایی ۲. /ها/ شوینی وشک‌کرده‌وه‌ی چایی؛ کارگای تایبته‌ بو وشک‌کرده‌وه‌ی چایی.

چایخور / čāyxor: [چینی/فارسی/صفت، چایخور؛ چاخور؛ به‌خوو و وازی چا خواردن

«من چایخور نیستم: من چایخور نیم».

چایخوری / čāyxorî، ها: [چینی/فارسی/اسم، کاریان ره‌وتی چاخوارنده‌وه؛ چای خواردن؛ چه‌ی وارده‌ی.

چایخوری: صفت، چاخوری؛ چایخوری؛ پیوه‌ندیدار به‌کاری چایی خوارنده‌وه «قاشق چایخوری: که‌وچکی چاخوری».

چای‌صاف‌کن / čāysāfkon، ها: [چینی/از عربی/فارسی/اسم، چایی پالو؛ چاپالو؛ چه‌ی پالوو؛ چایی‌پاریز؛ چای‌پهرز؛ چای پارزن؛ پارزوونی چایی؛ سافیه‌کی گچکه‌ بو پالوتنی چایی و به‌رگری له‌چوونی تلته‌ بو نیو پیاله‌وه.

چایکار / čāykār، ها: ان: [چینی/فارسی/اسم، چای‌کیل؛ چایکار؛ وه‌زیری که چایی ده‌چیئی.

چایکاری / čāykarî: [چینی/فارسی/اسم، چایکاری: ۱. /ها/ مه‌زرای چا ۲. کاری وه‌شاندن و چاندنی چایی.

چایمان / čāymān، ها: [اسم، گفتاری] چایمانی؛ چایمانی، هه‌لامه‌ت؛ باپه‌ر؛ واپه‌ر.

چایمان‌کردن: چایمانی‌کردن؛ سه‌رما خواردن؛ چایمانی‌کهرده‌ی «لخت‌نگرد؛ چایمان می‌کنی: رووت مه‌گه‌ره! چایمانی نه‌که‌ی».

چایی / čāyî: [چینی/اسم، گفتاری] چایی؛ چا؛ چای؛ چایه؛ چه‌ی: چائی

چاییدن / čāyîdan: مصدر، لازم، [گفتاری] // چاییدی: چایت؛ می‌چایی: ده‌چی؛ - // چیان؛ چان؛ چایین؛ چیه‌یه‌وه‌نه‌ی؛ سه‌رما‌بوون؛ سه‌رما خواردن؛ چاییدن

■ صفت مفعولی: چاییده (چاو) / مصدر منفی: نچاییدن (نه‌چان)

چپ / čap: /اسم، چه‌پ: ۱. قه‌نبه‌ل؛ چۆپه؛ چه‌په؛ چۆپ؛ چه‌په‌ن؛ چه‌پیل؛ چه‌پال؛ چه‌پان؛ لای به‌رانبه‌ری راست؛ نه‌و لایه‌که‌نه‌گه‌ر روو له باشوور راوه‌ستین، له‌روژه‌لاهه «بیج به‌ج:

ناخنیت؛ می چپانی: ده‌ناخی؛ بچپان: بناخنه //
 ناخنین؛ په‌ستاندن؛ په‌ستاتوتن؛ په‌ستن؛
 راپۆراندن؛ تی‌په‌ستاتوتن؛ تی‌په‌ستان؛
 تیپه‌ستاندن؛ په‌ستواندن؛ تی‌ناخنین؛ چرپاندن؛
 ناخه‌نای؛ ناخه‌نهی؛ ته‌پنه‌ی؛ تی‌برین؛
 تی‌ترنجاندن؛ تی‌ته‌پانن؛ ته‌پاندن؛ شتیک به زور
 و گوشار له بهین شتی‌تردا جی‌کردنه‌وه (خودش
 را چپاند توی جمعیت؛ خوی ناخیه نیو ئاپۆره‌که‌وه):

تپاندن؛ تپاندن. هه‌روه‌ها؛ چپاندنی

■ صفت مفعولی: چپانده (ئاخراو) / مصدر منفی:
 نچپاندن (نه‌ناخنین)

چپاول / čapāvol ، ها: / اترکی / اسم، تالان؛ برۆ؛
 پوپر؛ پوپر؛ پوپر؛ پوپر؛ پوپر؛ پوپر؛ پوپر؛
 چه‌پاو؛ چه‌پۆ؛ چه‌پلاو؛ په‌لیسه؛ فهره‌وود؛
 که‌لات؛ تالان و مالان؛ تالان و تاژان؛ تالان و برۆ
 (پچه‌ها ریختند توی جالیز و هندوانه‌ها را چپاول کردند؛
 مندا له‌کان پڑانه نیو بی‌ستانه‌که‌وه و شووتیه‌کانیان
 تالان کرد).

■ چپاول شدن: چه‌پاو بوون؛ تالان بوون؛ تالان
 کران.

چپاول کردن: چه‌پاو کردن؛ تالان کردن؛
 تالان و مالان‌که‌رده‌ی.

چپاولگر / čapāvogar ، ها: / ان / اترکی / فارسی /
 اسم، تالان‌کەر؛ خوداگیر؛ نه‌ژدقان؛ نژده؛ تالانچی؛
 پوپر‌کەر؛ ده‌ست درپژ‌کەر بۆ مافی بی‌ده‌سه‌لات.
 چپاولگری / čapāvogarī ، ها: / اترکی / فارسی /
 اسم، تالان‌کاری؛ پوپر‌کهری؛ نه‌ژدقانی؛
 تالان‌چیگه‌ری.

چپ‌برتری / čapbartarī / اسم، چه‌پ‌زالی؛
 چه‌پ‌چیری؛ نژده‌یی؛ دۆخ‌یان چۆنیه‌تی
 به‌هیزتر بوونی ئەندامی لای چه‌پی له‌ش.

به‌رانهر؛ راست‌برتری

چپ چشم / čapčešm / صفت، خیل؛ خویل؛
 خوول؛ خه‌یله؛ چاوچه‌فت؛ چاوخیل؛ چاولار؛
 چاوگیر؛ چافخوار.

لاده بۆ چه‌ب ۲. لای چه‌ب؛ ئەو نیوه‌یه له له‌ش
 که‌ دل ده‌وێدایه «دست‌ب: ده‌ستی چه‌ب»
 *به‌رانهر؛ راست

چپ ۱. صفت. / مجازی / پیچه‌وانه؛ چۆپه‌وانه
 (چپ افتادن؛ پیچه‌وانه که‌وتن) ۲. شاش؛ خیل؛
 خوول؛ خویل؛ لار (چپ چشم؛ چاو خیل)
 ۳. چه‌ب؛ چۆپ؛ خاوه‌ن جیگه‌له‌ لای چه‌په‌وه
 (دست‌چپ، کوچی دوم؛ ده‌ستی چه‌ب، کۆلانی
 دووه‌م) ۴. / ها / سیاست / چه‌ب؛ چه‌په‌وگر؛
 چه‌پخواز؛ چه‌پی (جناح‌چپ؛ بالی چه‌ب)
 ۵. / مجازی / پیچه‌وانه؛ چه‌پیوانه؛ چۆپه‌وانه؛
 به‌راوه‌ژوو؛ هه‌له‌وگه‌ریاگ (خواب زن چپ است؛
 خوی زن پیچه‌وانه‌یه).

■ به‌چپ-چپ؛ به‌چه‌پ-چه‌پ؛ به‌ره‌و چه‌پ؛
 فهرمانی وەرگه‌ران به‌ره‌و لای چه‌پ.

نظر به چپ ☞ نظر

■ چپ افتادن: / مجازی / که‌وتنه‌ قینه‌وه؛ نه‌یار
 بوون (رئیس با من چپ افتاده؛ ره‌ییس لیم
 که‌وتوته قینه‌وه).

چپ-چپ نگاه کردن: / مجازی / به‌لاتیر /
 لاچاوه‌وه روانین؛ تیر لی‌بردنه‌وه؛ لاچیر
 لی‌کردن؛ به‌رق یان دوژمنیه‌وه بۆ که‌س یان
 شتیک روانین (داشت به‌من چپ-چپ نگاه
 می‌کرد؛ خهریک بوو به‌لاتیره‌وه نه‌یروانی بۆم).

چپ شدن: چه‌پ شدن ☞ چه

چپ کردن: چه‌پ کردن ☞ چه

چپار / čapār / صفت، بازه‌له؛ به‌له‌ک؛ بازه؛
 بازبازه‌له؛ خالماو؛ بازوو؛ بازگ؛ خاوه‌ن پیستی
 خال-خال (ره‌شی خال سپی یان به‌پیچه‌وانه‌وه).

چپ‌اندرقیچی / čapandarqeyçi / فارسی /
 ترکی / قید، / گفتاری / لار و لویر؛ لار و له‌ویر؛ لار و
 ویر؛ لار و گیر؛ قیچه‌لفاچ؛ خوار و خییج؛ گیر و
 ویر (چرا این قدر چپ‌اندرقیچی دوختی؟؛ بۆچی ئەونده
 لار و لویر دووریوته؟).

چپاندن / čapāndan / مصدر، متعدی. // چپاندی:

چپ چشمی / čapčasmî / اسم، شاشی؛ خیلی؛ خوئیلی؛ خوولی؛ چاوجهفتی؛ چاوخیلی؛ چاولاری.

چپدست / čapdast / ها؛ ان؛ صفت. چه پله‌ر؛ چه پده‌س؛ چه پیل؛ چه پیل؛ چۆبه؛ فیره کار به دهستی چهپ. به رانبر: راستدست

چپدستی / čapdasti / اسم، چه پله‌ری؛ چه پده‌ستی؛ چه پده‌سی؛ چه پیل؛ چه پی؛ ۱. دۆخ یان چۆنیته‌ی چه پله‌ر بوون ۲. هه‌بوونی خوو یان تاییه‌تمه‌ندی که لک وەرگرتنی زۆرتەر یان هاسانتر له دهست (و پای) چهپ * به رانبر: راستدستی

چپر / čapar / ها؛ [ترکی] اسم، پەرژین؛ پەرچین؛ پەرچین؛ چیله؛ پەر جان؛ چه پهر؛ تانوک؛ تان؛ تامان؛ ته‌یمان؛ ته‌یمان؛ په‌چیه؛ دهرمه‌نجیله؛ دهر و دیواری که توو و شوو و ساقه‌ته‌ی قامیش دروستی ده‌کن.

چپرو / čaprow / ها؛ چپروان / čaprovān / اسم، [سیاست] چهپ‌لا؛ لایه‌نگری لاسار له ئەندیشه‌ی چهپدا.

چپ‌روی / čapravî / ها؛ اسم، [سیاست] چهپ‌لای؛ کار یان ره‌وتی لایه‌نگری لاسارانه له بیر و بۆچوونی چهپ.

چپش / čapeš / ها؛ اسم، گیسک؛ گیسک؛ چه‌پیش؛ چه‌پۆش؛ به‌چکه بزنی له شیر بر‌دراو، له پینچ مانگه‌وه تا یه‌ک سال.

چپق / čapoq / ها؛ [ترکی] اسم، سه‌ویله؛ سه‌بیل؛ سه‌بیل؛ سه‌بیل؛ چپووخ؛ چپووغ؛ چواک؛ قهنده؛ قهن؛ قهنه؛ ئامرازی تووتن کیشان، به‌ لووله‌ییکی چپوی یان کانزایی و سه‌ریکی وه‌ک فنجانی چکۆله که تووتنه‌که‌ی تیده‌که‌ن (یک چپق چاق کن با هم بکشیم: سه‌ویله‌یه‌ک ساز که پیکه‌وه بیکشین).

چپق کسی را کشیدن: [کنایی، گفتاری] که‌سیک کیشانه چوارمیخه‌وه؛ چۆله چزی

که‌سیک دان؛ خوین که‌سیک کردنه کاسه‌وه؛ ئەشکنجه کردن یان به سه‌ختی ئازاردانی که‌سی (وقتی بردن جفت را کسید، آن وقت معنی حرف مرا می‌فهمی: کاتی بردت یان کیشانانه چوارمیخه‌وه، ئەو کاته مانای قسه‌کانی من ده‌زانی).

چپق ساز / čopoqsāz / ها؛ [ترکی / فارسی] اسم، سه‌بیلچی؛ سه‌بیل‌ساز؛ که‌سی که سه‌بیلی تووتن دروست ده‌کا.

چپکی / čapaki / قید، [گفتاری] لار؛ ۱. لاره‌لار (چپکی رفت: لاره‌لار رۆیشت) ۲. چه‌وێل؛ له‌وێر؛ چه‌وت؛ چه‌فت؛ خوار (کاسه را چپکی گرفت: کاسه‌که‌ی لار گرت).

چپگرا / čapgerā / ها؛ یان؛ صفت، [سیاست] چه‌پخواز؛ چه‌به‌وگر؛ چه‌پواز؛ ده‌سته‌چه‌پی؛ لایه‌نگری گۆرانکاری له پیز و بنه‌مادا بۆ دابین‌کردنی ماف و قازانجی کۆمای خه‌لک (روزنامه‌ی چپگر: رۆژنامه‌ی چه‌پخواز).

چپگرای / čaparāyî / اسم، چه‌پ‌خوازی؛ چه‌پوازی؛ چه‌په‌وگری؛ دۆخ یان چۆنیته‌ی چه‌پخواز بوون.

چپگرد / čapgard / چپگردان

چپگردان / čapgardān / صفت، چه‌پ‌گه‌ر؛ چه‌پ‌گه‌رد؛ خاوه‌ن جووله‌ی ده‌وره‌یی به‌ره‌و لای چهپ: چپگرد

چپ‌نمایی / čapnemāyî / اسم، چه‌پ‌نوینی؛ کار یان ره‌وتی خۆ وه‌ک هه‌وادار یان به‌په‌وه‌ی ئەندیشه‌ی یان هیزگه‌لی سیاسی چه‌پخواز نیشان‌دان. هه‌روه‌ها: چپ‌نما

چپو / čapow, čapo: / [ترکی] اسم، [گفتاری] تالان؛ برۆ؛ پوور؛ پویر؛ چه‌پۆ؛ چه‌پاو؛ چه‌پلاو. هه‌روه‌ها: چپو شدن؛ چپو‌کردن

چپه / čape, čappe / صفت، گلار؛ چه‌پ؛ که‌وتوو؛ وه‌ر‌گه‌راو؛ هه‌لد‌پ‌یاگ؛ سه‌رنخون؛ هۆروئلیا؛ هۆرداریا؛ لاره‌وه‌ بووگ (ماشین جه‌ شد

موو یان پەر که به شیوهی چتر هه‌ل‌دراوه‌ته‌وه
 <چتر تاووس: جه‌تری تاووس> ۰.۵ /مجازی/ سه‌یوان؛
 سی‌بهر؛ پارازوو؛ ئه‌وه‌ی که‌سی یان شتی
 ده‌پاریزی ۰.۶ /گیاه‌شناسی/ کلاوه؛ سه‌ری کارگ؛
 کلاوه‌ی قارچک.

☞ چتر آفتابی ۲-چتر

☞ چتر نجات ۳-چتر

☐ چتر زدن: چتر‌کردن؛ چتر هه‌لدان <پره‌ای
 زیبای تاووس چتر زده بود؛ پەر هه‌ل‌دراوه‌کانی تاووس
 چه‌تریان کردبو>.

زیر چتر خود گرفت: /مجازی/ ده‌ست به
 سه‌روهه‌ گرتن؛ خسته‌ن ژیر پەر و بالی خو؛
 ژیر پەر و بال گرتن؛ پشتیوانی لی‌کردن.

چتر باز / čatrbāz, ھا: ټان: /سنسکریټ/ فارسی
 /سم. ۱. چه‌تر باز؛ په‌راشوت‌شان؛ په‌ره‌شووت؛
 ئه‌وه‌ی به‌چه‌تر له‌فرۆکه‌وه‌ داده‌په‌رئ
 ۲. چه‌تر باز؛ جه‌نگاوه‌ریک که بۆ هه‌رش بردن له
 پشته‌وه‌ی سوپای دوژمن به‌چه‌تره‌وه‌ داده‌به‌زئ
 ۳. /کنایی/ که‌سی که له‌ناکو و بی‌بانگه‌پشتن له
 جه‌ژن و میوانی په‌یدا ده‌بی.

چتری / čatři: /سنسکریټ/ صفت. چه‌تری:
 ۱. پیوه‌ندی‌دار به‌چه‌تره‌وه ۲. وه‌کوو چه‌تر؛
 چه‌تر‌ئاسا.

چتکه / čotke, čotge, ھا: /اروسی/ /سم.
 ۱. چۆرتکه؛ چۆرت؛ ئامرازئ بۆ ژماردن، به
 چوار‌چیوه و میله‌گه‌لیکه‌وه که یه‌کئ ۱۰
 مۆره‌یان پیوه‌کراوه و به‌جیبه‌جی کردنی
 ئه‌و مۆره‌گه‌له‌ ده‌کرئ هه‌ر چوار کاری
 سه‌ره‌کی ژماردن (به‌تایبته‌ لی‌زیاد کردن و
 که‌م کردنه‌وه) ئه‌نجام بدرئ: چرتکه
 ۲. /گفتاری، قدیمی/ بره‌و؛ بره‌و؛ برۆس
 <چتکه‌ی کفش: بره‌وی که‌وش>.

☐ چتکه انداختن: ۱. چۆرتکه داخستن؛ چۆرتکه
 لیدان؛ به‌چۆرتکه‌ه‌سیب کردن <هر چه
 چتکه انداختم دیدم با حساب من جور در نمی‌آید: هه‌ر

و افتاد توی جوب: ماشینه‌که گلار بۆوه و که‌وته نیو
 جوگه‌وه>.

☐ چه کردن: وه‌ر گه‌پاندنه‌وه؛ هه‌له‌وگه‌پاندن؛
 قوله‌وژوو کردن؛ هۆرویلنه‌ی؛ گلاره‌وه کردن.
 هه‌روه‌ها: چه‌شدن

چی / čapi, ھا: /صفت. چه‌پی: ۱. پیوه‌ندی‌دار
 یان سه‌ر به‌چه‌په‌وه ۲. شوینکه‌وتوو یان
 لایه‌نگری چه‌پ؛ چه‌پخواز /روزنامه‌ی چی:
 رۆژنامه‌ی چه‌پی> ۳. /گفتاری/ هه‌لدی‌راو؛
 هه‌له‌ودیریاگ؛ هه‌لگه‌پاوه؛ وه‌ر گه‌پاوه <ماشین چی:
 ماشینی هه‌لدی‌راو>.

چییدن / čapîdan: /صدر. لازم. // چییدی:
 ترنجایت؛ می‌چی: ده‌ترنجی؛ بجپ: بترنجه‌//
 ترنجان؛ ترنجیان؛ ترنجیه‌ی؛ ته‌پین؛ راپۆرین؛ به
 زۆر چوونه نیو شتیکه‌وه؛ به‌دژواری جئ بوونه‌وه
 <چییدن توی ماشین: ترنجانه نیو ماشینه‌وه>.
 هه‌روه‌ها: چییدنی

☐ صفت مفعولی: چییده (ترنجاو) /صدر منفی:
 نه‌چییدن (نه‌ترنجان)

چتایی / čatā'i: [ʔ]

چتایی / čatāyi: [ʔ] /سم. گوش؛ هه‌ودا و
 ریشاله‌ی ساقه‌ته‌ی جۆرئ که‌نه‌ف که ده‌ئاو و
 هه‌وای شو‌داری گه‌رمی‌اند ده‌پۆی، که‌مکۆلیه و
 زۆرت‌ر بۆ چینی گۆنی به‌کار دی: چتایی

چتر / čatr, ھا: /سنسکریټ/ /سم. چه‌تر؛ چه‌تره:
 ۱. که‌ره‌سه‌یه‌ک له‌جنسی پارچه‌ی ئاو
 نه‌ده‌لین، که به‌چهند میله‌یه‌کی یه‌ک‌ناوه‌نده‌وه
 لکاوه، له‌کاتی باراندا هه‌ل‌یده‌دن وه‌ک
 نیوه‌گۆییکی لی‌دی، به‌رگری له‌ته‌ر بوون ده‌کا
 ۲. سه‌یوانه؛ جۆرئ له‌هه‌مان که‌ره‌سه به‌رهنگی
 رۆشن که بۆ به‌ر هه‌تاو و سی‌بهر خو‌ش کردن به
 کار ده‌روا: چتر آفتابی ۳. جۆرئ گه‌پتر و پته‌وتر
 له‌وه، له‌جنسی پارچه‌ی قایم و سووک که بۆ
 داپه‌رین له‌فرۆکه‌یان له‌جیگای به‌رزه‌وه
 که‌لکی لی‌وه‌رده‌گرن: چتر نجات ۴. چه‌پکه‌ی

له وەرگه نبرد.

چرا ^۱/čerā/ اسم، چوناوچونی؛ چونیته؛ چه نیه تی؛ چه نیه تی؛ چه نی؛ چه یناوچه نی؛ هۆ؛ سۆنگه <چرایش را نپرس؛ چونیته کی مه پرسه>.

چرا ^۲قید. ۱. بۆ؛ بوو؛ بۆچی؛ بۆچه؛ بووچه؛ بۆچ؛ چی؛ له بهرچی؛ گلو؛ چما؛ ژچ؛ بۆ؛ ژچه؛ ژچی، یه؛ رای؛ راج؛ رای؛ ئه رای؛ ئه رای؛ ئه رای؛ چه؛ سی چه؛ قه؛ هما؛ ما؛ ئادی؛ لۆچ؛ لۆ؛ لۆچه؛ له بۆ؛ لېو؛ له بان چه؛ له ل؛ چرا؛ ساجی؛ وهرچه؛ بهی چیش؛ بهی چی؛ وشه ی پرسیار له هۆ، سۆنگه یان هاندهری کاریک <چرا رفت؛ بوچی رویشته؟> ۲. <گفتاری> با؛ بۆچه نه؛ بۆچی نه؛ ولامی ئه رینی له بهرانبهر پرسیار ی نهرینیدا <پرسید: آزاد نیامد؟ گفتم: چرا همین الان آمد: پرسى: نازاد نه هات؟ گوتم: با هەر ئیستا هات>.

چراڤی /čerā'i/ چراپی

چراخور /čarāxor, čerāxor/، ها: اسم، له وەرگا؛ له وەرگه؛ جی له وەر؛ چه راگه؛ باسه ره؛ دهشتی گیجار و جی له وهری باش بۆ ئاژه ل.

چراغ /čerāq/، ها: اسم، چرا؛ چراو؛ چراوی؛ چراخ؛ لامپ؛ لاله؛ ۱. کهرسه یه ک که به سووتانی ماکیکی سووتمانی رووناکی به دی دینی <چراغ توری: چرا توپی> ۲. چراى کاره با؛ دهزگایه ک که به هۆی هیزی کاره باوه رووناکی به دی دینی <چراغ برق: چراى بهرق> ۳. گلوپ؛ لامپ ۴. قوتیله؛ قوتیلکه؛ چرامووشی؛ تهژگا <نوجاق> ی چیشته لینان.

چراغ اطمینان: چراى ههدارى؛ جوړى چرا توپی تابه ته بۆ بهرگری له تهقینه وهی گاز له کانگه دا به کار دى و به گازی میتانی شوینه که ده گرئ.

چراغ الکلی: چراى ئه لکولی؛ چرایه ک که به ئه لکول کار ده کا و زۆرتر وه ک تهژگا به کاری ده بهن.

چراغ بادى: فانوس؛ چرا ئینگلیسی؛

چی چورنکه م داخست دیتم له گهل حیسابی مندا یه ک ناگریته وه ۲. <کنای> سهنگ و سووک کردن؛ بیرکردنه وه له مه ر قازانچ و زیانی کاریکه وه.

چتول /čatval/، روسی/ اسم، <قدیمی> چه توهل: ۱. یه که ی کیشانه بهرانبهر به ۱۲۵ گره م ۲. یه که ی تراوان <به تابه ت خواردنه وه ی ئه لکولی> بهرانبهر به ۱۲۵ میلی لیتر.

چچن /čecčen/ اسم، چچان؛ چچان؛ چچن: ۱. هۆزی سپی پیستی باکووری قه فغاز <کۆماری چچن> ۲. /ها/ ههر یه ک له کهسانی ئه و هۆزه.

چخ /čex/ صوت. چخه؛ چغه؛ وته یه ک بۆ راو نان و دوور کردنه وه ی سه گ؛ چخه

چخ کردن: چخه کردن؛ چغه کردن؛ دهر کردنی سه گ.

چخماق /čaxmaq/، ترکی/ اسم، ۱. بهرده ئه ستی؛ بهردی ئاگرپژین؛ بهرده چه خماخ؛ کوچک چه خماخه؛ ته وهن چه خماخ؛ ستاوبهر ۲. بهر تفک؛ مقه نه زمه؛ گه فژال؛ چه خماخی تفهنگ؛ چه کوچ ئاسایه ک له تفهنگدا که پال به دهرزیه وه ده نی، بدا له چه خماخه.

چخماقی /čaxmaqī/، ترکی/ سبیل چخماقی، سبیل

چخه /čexe/ چخه

چدن /čodan/، روسی/ اسم، چوده ن؛ ئالیازی کانزای ئاسن و ۲٪ تا ۴٪ کهربون.

چرا /čarā, čerā/، اسم، له وهر؛ چیری؛ کار بان رهوتی چهرین؛ ئالف دۆزینه وه و له وه پانی ئاژه ل.

چرا کردن: له وه پان؛ له وه پین؛ له وه پان؛ له وه به ی؛ چهرین <گوسفندان در پای کوه چرا می کردند: مهرکان له بناری کیتودا دهله وه ران>.

به چرا بردن: بردن بۆ له وهرگه؛ رامه ی؛ بردنی ئاژه ل بۆ له وهرگه بۆ له وهراندن <هر روز صبح گله را به چرا می برد: هه موو رۆژی رانه که ی بو>

چرايه ک بو سه رمیزی خویندن و نووسین که
تیشکه که ی ده که ویتته سه ر کتیب و ده فته ر .

چراغ موشی: ۱. قودیلله؛ قوتووله؛ قوتیلله؛
قوتیلله؛ قه ندیلله؛ قه نیله؛ قوتیلله چرا؛ چرا
مووشی؛ چرا مووشینه؛ چرا فتیلله؛ فتیلله چرا؛
قوتیلله چرا؛ شه مووله؛ قودیک؛ جۆری چرا
ساده و بچوک و بی شیشه که دوو که لی زۆره
و رۆشنایی که م ۲. [کنایی] چرا ی کز؛ چرا ی
که م رۆشنایی .

چراغ مهتابی: چرا ی ماتابی؛ لامپکی لوله یی
که دیوی ناوه وه ی به ماکیکی سپی درۆشن
(فلورسنس) سواخ دراوه و بری هه لمی جیوه ی
تیدایه، که رۆشن ده کری نووریکی سپی و
مات ده داته وه .

چراغ نئون: لامپ نئون ☞ لامپ

چراغ نفتی: چرا نه وتی؛ چرا نه وتیه؛ چرايه ک
که سووته مه نیه که ی نه وته .

☐ چراغ چشم و دل کسی روشن بودن:
[مجازی] چاو و دلی که سییک پروون
بوونه وه؛ چاو و دل که سی رۆشن بوونه وه؛
شاد و به خته وه ر بوون «گفتم: چراغ چشم و
دلتن روشن که پسر تان آمد: گوتم: چاو و
دلتن روون کوره که تان هاته وه» .

چراغ زدن: ۱. چرا لیدان؛ به هه لکردن و
کوژاندنه وه ی چرا، نیشانه دان «ماشین عقبی
مرتب چراغ می زد: ماشینه دوا بیه که له سه ر یه ک
چرا ی لیده د» ۲. [کنایی] چاو قرتانندن؛ چاو
قرتانن؛ چاو لی داگرتن؛ چاوه قرتی کردن «برای
دختر چراغ می زد: چاوی له کچه که ده قرتاند» .

چراغ سبز نشان دادن: [کنایی] چرا ی سه وز
لیدان/ نیشان دان؛ نه رم بوون؛ سازان؛ به
شیوه یی ناراسته وخو په زامه ندی ده برین .

چراغ عمر کسی خاموش شدن: [مجازی] چرا ی
ته مه نی که سی کوژانه وه؛ فتیلله ته مه نی
که سییک له بتان که وتن؛ چرا له سووتان

چرانسی؛ شه مووله؛ کلچان؛ چرا ی دهستی .
چراغ برق: چرا ی کاره با؛ چرا به رق؛ چرايه ک
که به کاره با (به رق) رۆشنایی ده دا .

چراغ بیه سوز: سببوس؛ دوبه؛ پیف سوچ؛
چرا ی پیسۆز؛ چرايه ک که به پیو کاری
ده کرد .

چراغ توری ☞ چراغ زنبوری
چراغ جادو: [مجازی] چرا ی جادوو؛ شتی که
هه موو گیروگر فتيک چاره سه ر ده کا .

چراغ چشمک زن: ترووسکه چرا؛ چرايیک که
بی وچان رۆشن ده بی و ده کوژیتته وه .

چراغ خطر: چرا ی سوور؛ چرايه ک که
رووناکیه که ی سووره و بو راگه یاندنی مه ترسی
به کار ده روا .

چراغ خواب: شه وخه ف؛ چرا خه و؛ چرايیکی
کز که له کاتی نووستندا هه لیده که ن .
چراغ خوراکیزی: چرا ی چیشت لیان .

چراغ راهنما: چرا ی ریتوین؛ چرايیک به
گلۆپلی سوور و زه رد و سه وزه وه بو نیشاندانی
نۆره ی ریکه وتنی پیاده و سواره له
بوارگه کاندا .

چراغ زنبوری: چرا توړی؛ چرا په می؛ چرا
په می: چراغ توری

چراغ سبز: چرا ی سه وز؛ چراسه وز؛ چرايه ک
که نیشانه ی ئازادی هات وچووه .

چراغ قرمز: چرا ی سوور؛ چراسوور؛ چرايه ک
که نیشانه ی مه ترسی یان به سیانی رینگه یه .

چراغ قوه: چرا قووه؛ لایت؛ جۆری چرا ی
دهستی که به باتری کار ده کا .

چراغ کاسه ای: چرا لامپا .

چراغ گاز: چرا گاز؛ ته ژگا؛ چرايی که به گاز
کار ده کا .

چراغ گردسوز: چرا ی گلسۆز؛ چرايه کی
نه فتی به فتیلله ی خره وه .

چراغ مطالعه: چرا ی موتالا؛ چرا ی خویندنه وه؛

کہہ و تن؛ مردن۔

چراغ کسی به پت-پت افتادن: /کنایی/ سهری
که سیّک له لیو قه به روه لهرزین؛ فتیله ی
تمه منی که سیّ به روه کزی چوون؛ له ئاسانه ی
مه رگدا یوون.

به چراغ قرمز برخوردن: /کنایی/ تووشی گیره
هاتن؛ قَوْلْ له قه‌لبه‌گیران «درست در وسط راه
به چراغ قرمز برخوردیم و پولمان تمام شد: راست له
چه‌قی ریگه‌دا تووشی گیره هاتین، پاره‌مان ته‌واو
بوو».

چراغان / čerāqān: صفت. ۱. چراغان؛ شه‌وگر؛
به چراگه‌لی پړوسنی زړه‌وه ۲. [کنایی] گه‌شاوه؛
شادمان؛ روون «با آمدن دلم چراغان شد: به هانتنت
دلم گه‌شاوه».

چراغانی / čerāqānî ، ها:/سم. چراغانی؛ بار و دۆخی چراخان بوون.

❑ چراغانى شدن: چراخان کران؛ به هوى چراى زۆرهه رووناك بوون «سراسر كوچه چراغانى شده بود؛ سهرانسهرى كۆلانه كه چراخان كرانبو».

چراغانی کردن: چراغانی کردن؛ چراغان کردن؛ چراغ زور روشن کردن (به مناسبت سال نو شهر را چراغانی کرده بودند: به بونه‌ی سال‌ی تازه‌ی شایان چراغانی کردبو). هه‌روه‌ها: چراغانی شدن

چراغپا / čerāqpā / اسم. جامبازە؛ جانبازە؛
چراغپا؛ چه‌بۆ‌كانە؛ دۆخ یان چۆنیەتی شاخ
کردن؛ هەلبێرینی دوودەست و پراوەستانی
گیانە‌وەر بە سەر هەر دوو بێیە‌وە.

چراغ ساز / čerāqsāz ، ها: ان:/ اسم. چراغ ساز؛
چراغ ساز؛ کسی که پیشه‌ی چغی کرن یان
دروست کردنه‌وهی چراه.

چراغ‌سازی / čerāqsāzī /: سَم. چراغ‌سازی؛
چراغ‌سازی: ۱. کاری چراغ‌ساز ۲. /ها/ کارگاهی
چراغ‌ساز ۳. /ها/ کارخانه‌ی درست‌کردنی چرا.

چراغک / čerāqak ، ها/ : اسم. چراویلهکھی

ئاگردان که گه رمایه کی که می هیه و زورتر بو
گه رم راگرتنی چیشته هه لده کری.

چراکه / ʧerāke / حرف. / ادبی / چونکه؛ چوونکه؛ چوونکوی؛ چونکه‌ی؛ چونکوو؛ چونکا؛ چۆنکاتی؛ چۆنکه؛ بۆیکان؛ بۆیه‌کان؛ بۆیه‌کانی؛ له‌ورا (او نیامد، چراکه می‌دانست گرفتار خواهد شد: نه‌هات، چونکه ده‌یزان، تووش ده‌یز).

چراگاه / čarāgāh, čarāgāh، ها: اسم.
 لهوهرگه؛ لهوهرگا؛ لهفهرنگه؛ چهراگه؛ چهروگا؛
 چیرهگه؛ چایهر؛ چیری؛ باسهره؛ یورت؛ ویرت؛
 جیلهوهر؛ کوز؛ گادؤل؛ میړگ و بژوین و
 گیاجاری لهبار بۆ لهوهری گیانهوهران «باغها
 ویران شده و به صورت چراگاه دامهای ده درآمدہ بودند:
 باخهکان کاول ببوون و کرابوونه لهوهرگه میړ و
 مالاته دی».

چراگشت / čarāgašt, čerāgašt / اسم. کار یان
پرهوتی گوڤینی و مرزی لهوهرگی نازهلان و
بردنیان بۆ لهوهرگی دیکه.

- چران / čarān, čerān: بیواژم۔ - لهوهرین؛
-چهرین؛ - چهران؛ - چران؛ - چران؛ - چهران؛
لهوهرینر < گاوچران: گالہوهرین >.

چراندن / čarāndan, čerāndan / مصدر. متعدی.

// چراندي: لهوهراندت؛ مي چرانسي: دهلهوهريني؛

بچران: بله وهرینه // له وهراندن؛ چهراندن؛ چیراندن؛

چیراندن؛ چه لاندن؛ چره‌نن؛ چه رانن؛ له‌وهرنه‌ی؛

له‌وه‌رنای؛ گیانه‌وه‌ر بر دنده له‌وه‌ر، یان له‌کاته

له‌وه‌ریاندا چاودی‌ری له‌ی کردن «گوسفند چراندن»:

مەر له‌وه‌راندن) * چرانیدن. هه‌روه‌ها: چرانیدن.

■ صفت فاعلی: چراننده (له‌وه‌ر ښه‌ر) / صفت

مفعولہ: چرانده (لہوہ، تنہا) / مصدر منفی: نجراندين

(نه له وه، اندن)

- چرانی / čarānî, čerānî /: یو/ژه. — چهرینه؛

—جہرانے؛ —جہرانے؛ —جہرانے؛ —جہرانے؛

۱۔ — چہرے، (سورجانی: سورج، حہ، —)

۲۔ لہوہرے، (شکر حرائے: زگ لہوہرے)۔

چرانیدن / čarānīdan, čerānīdan ﴿چرانیدن﴾
چرای / čerāyī / اسم، [ادبی] چیه تی، هؤ؛
سؤنگه: چرائی

چرب / čarb: صفت. چهور؛ چهروو؛ چهرف؛
چهرب؛ چهرف: ۱. خاوهن چهوری «گوشت چرب»
گوشتی چهور ۲. چهورچلیک؛ دوین؛ زومدار؛
شؤل؛ دهون؛ چهرم؛ ئاویتتهی چهوری «دست
چرب: دهستی چهور» ۳. [مجازی، گفتاری] فره؛
مایه دار؛ زور یا زورت له باری چهندیتیوه «گفتم
اوستا، زندگی من نمی چرخد، کمی مزدم را چرب تر کن»
گوتم ئوسا، ژیانم به پویه ناچی، که می مزه کهم
چهورتر کهوه! ههروهه: چرب بودن؛ چرب
شدن؛ چرب کردن

چرب آخور / čarb āxor: اسم، ئاخوړ چهور؛
۱. ئاخوړی پر له هه موو جوړه خوراکی ئاژه ل
۲. [کنایی] په ناگای جی خوښ رابواردن.
چرب دست / čarbdast: صفت، [کنایی]
به دهست وبرد؛ دهست سووک؛ دهست سووک؛
چالاک ۲. [قدیمی] فیلباز؛ ساخته چی.

چرب زبان / čarbzabān: صفت، [مجازی]
زمان ته؛ دهم ته؛ زارنهرم؛ ۱. به وتهی خوښ؛
قسه خوښ ۲. زمان لووس؛ جوښن؛ هولیسک؛
لیسکه؛ چاپ باز؛ جاملووس؛ چهور زمان؛
زمان چهور؛ ته پزوانی خوړنکهر. ههروهه:
چرب زبانی

چرب وچیلی / čarb-o-čili: صفت، [گفتاری]
چهوروچلیک؛ چهوروچلکن؛ پیس وپه لؤس؛
تیکه له پؤن و چهوری «دست چرب و چلیات را
به در و دیوار نمال: دهستی چهوروچلیکته مه ساوه به
دیواره کهدا».

چرب و نرم / čarb-o-narm: صفت. ۱. به تام و
له زهت؛ چهور و چیژهدار «غذای چرب و نرم»
چیشتی به تام و له زهت ۲. [مجازی] چهور و نهرم؛
خوښ و دلنشین؛ دلگر «زبان چرب و نرم: زمانی
چهور و نهرم».

چربه / čarbe: اسم. ۱. قاقه ز پیستی؛ کاغز
مومی ۲. تۆز؛ تۆشک؛ توژی؛ تۆزگ؛ توئی؛ توه؛
تۆ؛ چهورایی سهر شیر یان تراوانی تر.

چربی / čarbī: ها، اسم. چهوری؛ چهرفی؛
چهفری؛ چهربی: ۱. زوهۆم؛ زفر؛ مرت؛ چهرمی؛
زۆن؛ ته واش؛ زه نونوقایی؛ ماکیکی پؤنی که له
تینی ئاساییدا گیرساوه ۲. غهز؛ وهز؛ دۆن؛ بهز؛
چهورایی؛ پی؛ پؤنی له شی گیانه وهران و تومی
برئی گیا (وهک زه تیوون و گهنه شامی و...) ۳.
[گفتاری] چیشتی چهور «دکتر گفته چربی نخور»
بژیشک گوتوپیه چهوری مه خو».

چربیدن / čarbīdan: مصدر، لازم، [گفتاری] به
ملدا چوون؛ زورت تر / فره تر / بانتر / زیاتر بوون؛ له
سهر بوون؛ به هه قیاز بوون؛ چیر بوون «زور آزاد
به آرام می چربد: زوری ئازاد به مل ئارامدا نه چی».

چرت / čert: اسم، [خیاطی] درزیکی چکوله که
له کاتی دوورینی کهوانیدا به لیواری پارچه وه
دهیدهن. ههروهه: چرت دادن

چرت / čert, čart: صفت. بی خو؛ ۱. قور؛
گه زاف «حرف چرت: قسهی قور» ۲. بی هؤ؛ گؤتره
«کار چرت: کاری بی خو».

چرت / čort: اسم، خه وه نووچکه؛ خه ونووچکه؛
خه ونووچکه؛ خه ونیچکه؛ نوقرشک؛ نوقرشک؛
نوقرسک؛ قنگه خه؛ چورت؛ چورتیم؛ وه نهوز؛
وه نهوزه؛ هونزهک؛ وه ژینگ؛ وژینگ؛ وژینگ؛
وژینه؛ ورینگه؛ ورینی؛ بارینه؛ دلوف؛
خه وه کوتکی؛ هنیشک؛ خه و بردنه وهی زور
کورت.

□ چرت بردن: خه ونووچکه بردنه وه «سر کلاس
چرتش برده بود: له ناو پؤله کهدا خه ونووچکه
بردیویه وه».

چرت زدن: ۱. سهرخه و شکاندن؛ وه ژینگ
دان؛ چورت دان؛ هیژین؛ وه نهوزدان؛ چاو
گهرم کردن؛ هه لازیین؛ دلوف داین؛ هونژین؛
سهرخه و کردن؛ وه نهوز کهردهی «تا چای حاضر

سووپړانی (چرخ دادن: چهرخ و خول دان).

▣ چرخ اصطکاک: چهرخی که به نووسان به چهرخیکی تروهه، ئه ویش ده گهل خوی دینیتته خول.

چرخ بابی: چهرخی پایی؛ ئامپړیکی چهرخدار که به پښان کار ده کا، به تایبته چهرخی دروومان.

چرخ تسمه: چهرخ سیرم/ سیرمهی؛ چهرخی که کاتی خولانه ووی، ته سمه یه که ده کیشیت و ده بیتته هوی خولاندنه ووی چهرخیکی تر.

چرخ چاه: گهر دوون؛ چهرخی بیر؛ جه چره؛ چهرخی ئاو له بیر یان چه دم دهره یان.

چرخ خیاطی: چهرخی دروومان؛ ماکینه ی جل دروون که دهستی، پایی و بهرقیشی هه یه.

چرخ دستی: خرخره که؛ چهرخی دهستی؛ چهرخی دهسی؛ که ره سیه کی چهرخدار که به دهست کار ده کا.

چرخ دنده: چهرخ دهنده؛ چهرخی لیواره ددانه دار که له کاتی خولانه ودها، ددانه کانی له ددانه ی چهرخیکی تر ده گیری و ئه ویش ده خولینیتته ووه.

چرخ ریسندگی: دوو که دوو خه؛ گل هور که؛ که ره سیه که بۆ ریسندی خوری یان په موو.

چرخ زاپاس: چهرخی سپیر؛ چهرخی زاپاس؛ ته گهری پیتته کی ماشین.

چرخ زنجیر: چهرخ زنجیر؛ چهرخی زنجیر؛ جوریک چهرخی دهنده یه که ئالقه گهلی زنجیر له ددانه کانی ده گیری و ئه گهر یه کیکیان که وته خول، ئه ویکهش ده خولینیتته ووه.

چرخ غلتکی: بولبرینگ؛ چهرخیکی چکوله له ژیر که لپه لی مال و بری که رسته بۆ به هاسانی گواستنه ووه یان.

چرخ کوزه گری: چهرخی گۆزه که ری؛

شود چرتی بز: تا چایی ساز ده بی سهرخوی بشکینه ۲. و نه ووز بر دنه ووه؛ خه و نوو چکه بر دنه ووه؛ خه و نه یچکه بردن (راندنه همه اش چرت می زد؛ راندنه که هه ر و نه ووزی ئه دا).

چرت کسی پاره شدن: [مجازی] خه وی که سی ره وین/ زپان؛ خه و له چاو/ سهری که سی په رین؛ خه و که سی شکینه چاوی؛ به هوی هه را و هوریا یان رووداویکه ووه له و نه ووز داچله کان (با صدای زنگ تلفن چرتم پاره شد؛ به زهنگی ته له فونه که خه ووم زرا).

چرتکه / čortke / [روسی] چرتکه - ۱

چرت و پرت / čert-o-pert, čart-o-part / اسم، [گفتاری] هه لیت و په لیت؛ هه له ق- مه له ق؛ هیچ و پووچ؛ قسه ی بی مانا (چرت و پرت می گوید: هه لیت و په لیت ئیژی).

چرتی / čortí / صفت. خه و نوو چکه یی؛ خه وانی؛ چورتنی؛ چورتنی؛ خاوه ن خو و یان وازی و نه وزدانی زور.

چر-چر / čarčar / اسم، [تعریض، گفتاری] له وهر؛ خو ش و نو ش.

▣ چر-چر کردن: له وهر پین؛ خو ش و نو ش کردن.

چر-چر کسی به راه بودن: له وهر پی که سیک دابین بوون؛ خو ش و نو ش که سی ساز بوون.

چرخ / čarx / اسم، چهرخ: ۱. /ها/ پیچک؛ ته گهره؛ لپ؛ خر؛ باز نه ئاسایه که که به ده وری خولگه یه که ووه ده سووپرتته ووه (چرخ ماشین؛ چهرخی ماشین) ۲. /ها/ که ره سته یه کی باز نه یی که به ده وری ناوه ندیکدا سوورده خوا (چرخ خیاطی؛

چهرخی خه یاتی) ۳. /ها/ [گفتاری] ئامپری چهرخدار (الف) دوو چهرخه (سوار چرخ بود و می رفت: سواری چهرخ ببو ده ریشته) (ب) عه ره بانه (چرخ لبو فروشی؛ چهرخی چونه رفروشی)

۴. /دی/ گهر دوون؛ ئاسمان و هه رچی تیدایه (چرخ و فلک؛ چهرخ و فله که) ۵. [گفتاری] چهرخ و خول؛ قه مچ؛ پیچ؛ سوور؛ زفر؛ جووله ی

// چرخانندی: هه‌لت‌سووران؛ می‌چرخانی:
هه‌لده‌سوورپتی؛ بچرخان: هه‌لسوورپته //
هه‌لسوورانندن؛ سوورانندن؛ سوورانن؛ چهرخاندن؛
چهرخنه‌ی؛ چهرخانی؛ گێژ داین؛ خوله‌و داین؛
له‌رن؛ لۆپین؛ لروون؛ لردیه؛ ۱. وەرچه‌رخاندن؛
زفراندن؛ وەرگه‌پاندن؛ خولاندنه‌وه؛ خول پئ‌دان؛
هۆرخولنه‌ی؛ خولنایوه؛ شتی به‌ده‌ور
خولگه‌به‌که‌وه بزواندن «چرخ را چرخاندن: چرخ
هه‌لسوورانندن» ۲. [کنایی] به‌پێوه‌بردن؛ گه‌پاندنی
شتی «کار را چرخاندن: کار هه‌لسوورانندن» *
چرخانیدن. هه‌روه‌ها: چرخانندی

■ صفت فاعلی: چرخاننده (هه‌لسوورپته‌ر) / صفت
مفعولی: چرخانده (هه‌لسوورپتار) / مصدر منفی:
نچرخاندن (هه‌لنه‌سوورانندن)

چرخانیدن / čarxānīdan / چرخاندن
چرخبال / čarxbāl, ها: / اسم. [نامتداول] بالف؛
کۆپته‌ر؛ هه‌لیکۆپتر.
چرخدار / čarxdār, ها: / صفت. چهرخدار؛
به‌چهرخ «صندلی چرخدار: سنده‌لی چهرخدار».
چرخدووی / čarxdūzî / اسم. ۱. چهرخدووری؛
دروومان به‌چهرخی خه‌باتی ۲. / ها /
چهرخکاری؛ جۆره‌ دروومانیکێ جوانکاریه.
چرخ‌ریسک / čarxrîsak, ها: / اسم. چرچره؛
شه‌لووره؛ گۆره‌ویچنه؛ گۆرپچنه؛ دووکه‌پرسه؛
دووکه‌پرسما؛ بالنده‌ییکی وردیله‌ی جوان و دوو
په‌نگی دارژیه، په‌پێکی نه‌رم و تووک‌ئاسای
هه‌یه: چله‌ریسک

چرخ‌زن / čarxzan / قید. به‌سوورانه‌وه
«بچه‌ها چرخ‌زن آمدند: مندالان به‌سوورانه‌وه هاتن».
چرخش / čarxeš, ها: / اسم. چهرخان؛
۱. لرسه؛ کار یان په‌وتی خولانه‌وه؛ زفرین؛
زفرین؛ سوورانه‌وه به‌ده‌ور ته‌وره‌یه‌که‌دا
«چرخش چرخ: چهرخانی چهرخ» ۲. [مجازی]
کار یان په‌وتی وەرچه‌رخان و گۆرانی
خواست و گه‌ر «در سیاست خارجی چرخش

په‌ریه‌کی خرکه‌له‌یه‌که‌ له‌ نیوه‌ راستیه‌وه
میله‌ییک دالکاهه، که‌ ده‌یخولینه‌وه
قۆره‌که‌ش سوور ده‌دا.
چرخ‌گوشت: چهرخ گوشت؛ که‌ره‌سه‌یه‌کی
ده‌ستی یان کاره‌بابیه‌ بۆ ورد و نه‌نجن کردنی
گوشت.

□ چرخ‌دادن: هه‌لسوورانندن؛ هه‌لسوورانن؛
سوورپدان؛ چهرخاندن؛ زفراندن؛ خولدان؛
خولاندن؛ چهرخنه‌ی؛ خولنه‌ی؛ هۆرخولنه‌ی
«چوب را دور سرش چرخ می‌داد: چپوه‌که‌ی به‌
ده‌وری سه‌ریدا هه‌لده‌سووراندا».

چرخ‌زدن: سوورانه‌وه؛ هه‌لسووران؛ خولانه‌وه؛
چهرخان؛ هۆرخلیه‌ی «مثل فرفره‌ چرخ می‌زد:
وه‌کوو فرفره‌ ده‌سووراهه».

چرخ‌کردن: ۱. دوورین؛ وراسه‌ی؛ به‌چهرخ
دوورانندن «این پیراهن را زود چرخ کن بده‌اتو کنم:
ئه‌م کراسه‌ زوو بدوورینه‌ و بیده‌وه‌ ئوتووی بکه‌م»
۲. له‌چهرخ دان؛ کردنه‌چهرخدا؛ چهرخ
کردن؛ وردکردن؛ دای چهرخه‌ره «گوشت را
چرخ کردم: گوشته‌که‌م له‌چهرخ دا».

چرخ‌کسی‌را‌چنبیر‌کردن: [مجازی] چهرخ‌له
چه‌مه‌ر که‌سیک کیشان؛ پشوو / ته‌نگ‌له
که‌سی هه‌لچنین؛ که‌سیک خسته‌ته‌نگانه‌وه
«جنگ شد و چرخ ما را چنبیر کرد: بوو به‌شه‌ر و
چهرخی له‌چه‌مه‌رمان کیشا».

چرخاب / čarxāb, ها: / اسم. ئه‌و‌باگره‌که‌
هه‌وری بارانی پتییه‌ و له‌سه‌ر زه‌ریاوه‌ به‌ره‌و
به‌ستین ده‌چێ و له‌وشکانیدا دایده‌بارینی.

چرخان / čarxān / صفت. چهرخان؛ چهرخمان؛
خاوه‌ن‌تاییه‌تمه‌ندی یان‌توانی‌سوورانه‌وه
«صندلی چرخان: سنده‌لی چهرخان».

چرخان: قید. چهرخمان؛ به‌سوورانه‌وه «گردباد
همه‌چیز را چرخان در هوا می‌برد: گێژه‌لووکه‌هه‌موو
شتیکی چهرخمان له‌هه‌وادا ده‌برد».

چرخاندن / čarxāndan / مصدر. متعدی.

به هه‌لسوورانوه «یک میله چرخنده دارد که دوک را می‌چرخاند: میله‌یه‌کی گه‌روکی هه‌یه که ته‌شیه که خول ده‌دا».

چرخه ^۱ /čarxe /، ها: /اسم، سوور؛ چرخه: ۱. سوور؛ خول؛ چرخ؛ قه‌دوه‌شت؛ مه‌ودای کاتیه‌ک که زنجیره‌ی رووداوان یان دیارده‌گه‌لیکی تیدا په‌یتا په‌یتا ده‌گوورن (وه‌ک سووری ژبان که بریتیه له: له دایک بوون، گه‌شکه‌یی، پیگه‌یشتن، پیری و مهرگ) ۲. دوا به دوا یی‌هک زنجیره رووداوان یان رووداوی دووپاته‌وه بوو، له خالیکه‌وه تا دیته‌وه‌سه‌ر ههمان خال (وه‌ک سووری ئاو که له گهرمادا ده‌بیته هه‌لم و هه‌ور و جاریکی تر له به‌ر سه‌رما ده‌باریته‌وه سه‌ر زه‌وی).

☐ **چرخه‌ی سلولی**: [زیست‌شناسی] خولی خان؛ خولی داگه‌رانی که له مه‌ودای ژبانی خانکیکی زیندوودا روو ده‌دا.

-چرخه ^۲: **بیواژه**، -چرخه؛ ئامرازی خاوه‌ن چرخه (دوچرخه: دووچرخه).

چرخه‌ای /čarxe'î / **چرخه‌وار** **چرخه‌وار** /čarxevār /، صفت، چرخه‌سا؛ چرخه‌ئاسا؛ چرخه‌مان؛ له بیچم یان چۆنیه‌تی چرخ: چرخه‌ای

چرخ ^۱ /čarxî /، ها: /اسم، چرخ: ۱. که‌سی که سواری دووچرخه‌یه ۲. که‌سی که به چرخه‌ی ده‌ستی کار ده‌کا.

چرخ ^۲: صفت، ۱. گرد؛ گرۆفه‌ر؛ خر؛ خرت (پایین دامن را چرخ بپر؛ خوارووی داوینه‌که گرد بپر) ۲. چرخ؛ چرخکراو؛ به‌چرخ؛ دووراو (دوخت چرخ: ته‌قه‌لی جهرخی).

چرخیدن /čarxîdan /، مصدر، لازم، // چرخیدی: سووراییه‌وه؛ می‌چرخ: ده‌سووراییه‌وه؛ بچرخ: بسووره‌وه // سوورانوه؛ خولانه‌وه؛ هه‌لسووران؛ هه‌لسوورپان؛ هه‌لسوورین: ۱. سووران؛ چرخان؛ خولپانه‌وه؛ سووردان؛ خول‌خواردن؛

آشکاری دیده می‌شود: له سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ییدا چرخانیکی ئاشکرا ده‌بیندریت).

چرخشت /čarxošt /، ها: /اسم، پیگه‌ووش؛ هه‌ر یه‌که له که‌ره‌سه‌گه‌لی ده‌ستی جو‌راو‌جو‌ر که بو گرتنی ئاوی میوه دروست کراون.

چرخشما /čarxešnemā /، اسم، ژیرۆسکۆپ؛ که‌ره‌سه‌یه‌کی چهرخ‌ئاسایه که وا دروست کراوه ته‌خت له سه‌ر زه‌وی بنیشی و به‌ده‌وری خۆیدا سوور بخوا و ئامرازیکی وا له سه‌ریه‌وه دانراوه، به هه‌ر لایه‌کدا پیویست بی، بگه‌ری و بخونجی.

چرخشی /čarxešî /، صفت، چهرخانی؛ هه‌لسوورانی: ۱. پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به هه‌لسوورانوه ۲. سوورینه‌وه؛ هه‌لسوورپین.

چرخ‌فلک /čarxe-falak, čarx-o-falak /، ها: [فارسی] /عربی/ اسم، چهرخ‌وفه‌له‌ک؛ گه‌ردوونه؛ ماینچه‌قه‌ل؛ که‌ره‌سه‌یی بو رابواردن به بری سنده‌لیه‌وه که خه‌لک له سه‌ری داده‌نیش و به ده‌وری خولگه‌ییکی ئاسۆیی یان کۆله‌که‌ییدا ده‌خولیته‌وه (بچه‌ها چرخ‌فلک سوار شدند: منداله‌کان چهرخ و فله‌ک سوار بوون).

چرخک /čarxak /، ها: /اسم، چهرخ؛ ویلچر؛ سنده‌لی چهرخدار.

چرخکار /čarxkār /، ها: /اسم، چهرخکار؛ که‌سی که به چهرخی دروومان کار ده‌کا.

چرخکاری /čarxkārî /، اسم، چهرخکاری: ۱. کار و ره‌وتی کارکردن به چهرخ به‌تابیه‌ت مه‌کینه‌ی دروومان ۲. کاری دووراندنه‌وه به مه‌کینه‌ی دروومان به تابیه‌ت رازاندنه‌وی جل و به‌رگ (له‌ی آستین را چرخکاری کن!؛ لیواره‌ی قۆله‌که چهرخکاری بکه!).

چرخ‌کرده /čarxkarde /، صفت، قیمه (بو گوشت)؛ چهرخکراو؛ نه‌جنراو به چهرخ (گوشت چرخ‌کرده: گوشتی قیمه).

چرخنده /čarxande /، ها: /گان، صفت، گه‌رۆک؛

ده ئالې <چرك و كفافت خانه را برداشته: چلك و پيسى ماله كى داگرتوو>.

▣ چرك زخم: چرك؛ زنچك؛ زينچكاو؛ زينكاو؛ زامهت؛ زامت؛ زينچك؛ ليم؛ نييم؛ كييم؛ زووخ.

چرك گوش: كلمش؛ چلكى ناو گوى.

چرك ۱: صفت. چلكن؛ پيس؛ چه پهل؛ چه پهل و چه پلاخ؛ كوئى <يقه پيراهنت چرك است: مليونى كراسه كهت چلكنه>.

▣ چرك بودن: چهور و چلكن بوون.

چرك شدن: پيس بوون؛ چه پهل بوون؛ هه پمين؛ له وتين.

چرك كردن: ۱. كييم كردن؛ هه وكييم كهردهى؛ چلك كردن به هوى هورووژمى باكتريه وه ۲. پيس كردن؛ چه پهل كردن؛ چلكن كردن؛ سه نماندن؛ له وتاندن.

چركاب /čerkāb/: اسم. ۱. چلكاو؛ زيرگاو؛ سيانكه؛ ئاوئى كه شتيكى چلكنيان تيدا شوږديته وه ۲. زووخاو؛ زينچك؛ زنچك؛ زينچكاو؛ زينچكاو؛ شر؛ كيماو؛ هه وكييم؛ كييم و زووخ؛ ئاوئى كه له زامى كييم كردوو دده ده لئ.

چركالود /čerkālūd/: صفت. <ادبى> پيس؛ چه پهل؛ گهمار؛ پيس و چلكن؛ پلوخ.

چركتاب /čerktab/: ها/ صفت. چلكتاو؛ چلك هه لگر؛ به پهنگى رهش و شين و بوړ كه چلكيان پتوه ديار نه بئ (زياتر بو چلك و قوماش ده گوتري) <لباس كار بهتر است چركتاب باشد: جل و بهرگى كار باستره چلكتاو بئ>.

چركزا /čerkzā/: صفت. چلكه زئ؛ چلكينه ر؛ به توانايى وه بهرهيئاني چلك.

چركس /čarkas/: اسم. چهركه س؛ ۱. هوى سى پي پيستي قهراخى زهرياي رهش و باكوورى قهقاز ۲. /ها/ان/ هه ريه كه له كه ساني سه ر بهو هوزه.

چركمرده /čerkmorde/: صفت. چلكه سوو؛

گر دان؛ زفران؛ چهرخين؛ چهرخيان؛ چهرخيائى؛ پلان؛ چهرخ دان؛ چهرخ خواردن؛ خر خواردن؛ لرخواردن؛ لرهواردن؛ هور گيلاي؛ وه رسووران؛ وه رچهرخان؛ جوولانه وه به دهور خولگه يه كدا <چرخيدن چرخ: هه لسوورانه وهى چهرخ> ۲. پيچ

دان؛ خر خواردن؛ وه رسووران؛ به دهور شتيكدا گه پان <دور اتاق چرخيدن: هه لسوورانه وه به دهورى

هوده ده> ۳. گه پان؛ گيلاي؛ به ريئوه چوون و گه پياني كار يان كار گه لى بنكه يه ك <بى من كار

اين مغازه نمى چرخد: به بئ من كارى هم دووكانه هه لناسووريت> ۴. <كناي> به بئ ثمانج بهم لا و

بهو لادا هاتن و چوون <اين قدر بى خود نچرخ: نه ونده پيخو هه لمه سووره وه>.

▣ صفت فاعلى: چرخنده <هه لسوورين>/ صفت مفعولى: چرخيده <هه لسووراو>/ مصدر منفى:

نچرخيدن <هه لنه سووران>

چرد /čard, čard/: ها/ اسم. <معمارى> دهر گانه؛ چيى دانانى چوار چيوه ي درگا.

-چرده /čarde, čorde/: پيوژه. -كار؛ -چار؛ هوول؛ هووله؛ پهنگ؛ پهنگى پيست <سياه چرده: رهش كار>.

چرس /čars/: اسم. چه رس؛ گراس؛ ماكى سر كه رى وه بهر هاتوو له شادانه.

چرخ /čarq/: ها/ان/ اسم. باله وان؛ باله بان؛ باشه؛ باشووك؛ باشووكه؛ واشه؛ باشوو؛ نورمته؛ لاجين؛ سه قه ر؛ چه رخ؛ مه ليكي راو كه رى بچوو كه چوله كه ده گري.

چرغول /čarqul/: بارهنگ ۱

چرك ۱ /čerk/: ها/ اسم. چلك؛ ۱. كييم؛ زووخ؛ خوور؛ گهمه ر؛ چرك؛ هه وكييم؛ له يم؛ كيخ؛ ئاشو؛ زينچك؛ زنچك؛ له يم و ليشه؛ ته وشيكي زورتر زهرد و بري جار خويتاوى كه له بري برينه وه دهردي <انگشتم چرك كرده: قامكم چلكى كردوه>

۲. گهمار؛ قريئ؛ چه پهلئ؛ ليش؛ ليشك؛ كريئ؛ توژ و خوئى تيكه ل به چهورى كه له شتي تر

چلکه سو؛ چلک شور؛ چلک مردوو؛ چلک مرده؛
چلک مریا؛ به ره گ و تهشکی چلکن به هوی
باش نه شور دنه وه «این پیراهن چرکمرده شده، قابل
استفاده نیست: ثم کراسه چلکه سوو بووه، به کار
نايه».

چرکنویس / čerknevis، ها: / اسم.
پیش نووس؛ ره شنووس؛ چلکنووس؛
ره شهک؛ پیس نووس؛ پیش نووسی که
پیویستی به چاوپیدا خشاندن، هله گری و
پاکنووس کردن بی «چرکنویس مقاله را برده
همان طور چاپ کرده است؛ پیش نووسی
وتاره که ی بردوو هه بهو جوژه چاپی
کردوو».

چرکی^۱ / čerki، اسم. چلکنی؛ پیسی؛ گهماری؛
پوخلی؛ چه په لی؛ دوخ یان چونیته تی چلکن
بوون «پیراهن به این چرکی را می پوشی؟! کراسی
به م چلکنیه له بهر ده که ی؟!».

چرکی^۲: صفت. کیم دار؛ هه وادار؛ چلکن «زخم
چرکی؛ برینی کیم دار».

چرکین / čerkin، صفت. / ادبی / ۱. چلکن؛
گهمار؛ پیس؛ پوخل؛ کوئی؛ چلووک؛ چرکن؛
چه په ل؛ په چه ل؛ پلک؛ پلشت؛ چلیک؛ لیشکن؛
ناشوو؛ په لهشت؛ لیتوکه؛ لیمن؛ په لوخ؛ کرپژاو
«جامه ی چرکین: جلی چلکن» ۲. چلک کردوو؛
زووخدار؛ به زووخ و هییم «زخم چرکین؛ برینی
چلک کردوو».

چرم / čarm، اسم. چه رم؛ ناچار؛ خام؛ خار؛
گووین؛ پیستی گیانه وه ری چوارپین یان خزوک
که بۆ نهم و پتهوتر بوونه وه خو شه ده کری.
◻ چرم ساغری: کهول؛ که فل؛ چه رمی که له
پیستی کولوکی کهر یان نه سپ ساز ده بی؛

ساغری

چرم مصنوعی: چه رمی ده سترکد؛ هه کام له
ده یان جوړ بهرهمی پیشه سازی که له ماکی
نه وتی دروست ده کری و له چه رمی سروشتی

ده کا.

چرم سازی / čarmsāzi، اسم. چه رم سازی: ۱.
کار یان ره وتی دروست کردنی چه رم ۲. / لها/
کارگای دروست کردنی چه رم.

چرمه / čarme، اسم. چه رمی؛ چه رمه؛ باره به ری
سی (وه که هه سپ، قاتر، کهر) «اسب چرمه؛ نه سپی
چه رمی».

چرمی / čarmi، صفت. چه رمی: ۱. چه رمینه؛
چه رمین؛ دروستکراو له چه رم «کفش چرمی؛
کهوشی چه رمی» ۲. وه کوو چه رم «برگ چرمی؛
به رگی چه رمی».

چرمین / čarmîn، صفت. / ادبی / چه رمینه؛
چه رمین.

چرند / čarand، صفت. چرنا؛ بی مانا؛ بی تام و
بن شر؛ هه لیته؛ قسه ی قوړ؛ قسه ی مفت «حرف
چرند: قسه ی چرنا».

چرند و پرند / čarand-o-parand، ها: / اسم.
هه لیت و په لیت؛ هاته ران پاته ران؛ په رت و په لا؛
تور په هات؛ جه فنگ؛ قسه ی بی ناوهر وک یان بی
بهر و دوا «خیلی چرند و پرند می گفت: زوړ
هه لیت و په لیتی ده رست».

چرنده / čarande، ها: / گان: / صفت. گیاخوړ؛
ثالف خوهر؛ چه رنته؛ به خوو یان تایبه تمه نندی
له وه رینه وه.

چرنده و پرنده / čarande-vo-parande، اسم.
جوو قه وار؛ چر و جانه وه؛ هه موو گیانه به ران.

چرندیات / čarandî(y)ât، (!) / فارسی / عربی /
اسم. تور په هات؛ فلته فلت؛ قسه گه لی بی تام؛
وته گه لی بی مانا، گو تره یان بی که لک «کسی به
این چرندیات گوش نمی دهد: کهس بهم تور ره هاته
گوئی نادا».

چروک / čurûk, čorûk، ها: / اسم. لوچ؛ چرچ؛
چرچ و لوچ؛ کوریشک؛ گنج؛ قرچ؛ کورژ؛ کورس؛
خورناچین؛ قهرمچ؛ پووکاو؛ لووچ؛ شوینه وارنیک
که به هوی نارپکی یان چین خواردنی ماکیکی

نهرم، به سهریهوه دهمینى «روى زمين ننشین لباست چروک مى‌شود: له سهر زهوى دامه‌نیشه جل‌وبه‌رگه‌کت لوچ ده‌بى».

□ چروک برداشتن / خوردن / شدن: لوچ بوون / تیکه‌وتن؛ چرچ بوون / تیکه‌وتن؛ لوچ خواردن؛ لووچ که‌فتن؛ ناساف بوون. هه‌روه‌ها: چروک کردن

چروکیدن / čurūkidan, čorūkidan: مصدر. لازم. چرچیان؛ چرچان؛ هه‌لچرچان؛ چرچ بوون؛ هه‌لقرچان؛ ژاکان؛ چرچ هه‌لاتن؛ گر‌نژین؛ چرچ و لوچ بوون؛ قهرمچین؛ قرچ هه‌لاتن؛ چرچ و لوچ تى‌که‌وتن؛ چهرمقین؛ لۆچان؛ چوونه یه‌ک «چروکیدن پوست: چرجیانی پیست».

■ صفت مفعولی: چروکیده (چرچاو) / مصدر منفی: نچروکیدن (نه‌چرچان)

چروکیده / čurūkide, čorūkide: صفت. چرچ؛ لوچ؛ چرچاو؛ هه‌لچرچاو؛ کرژ؛ چرچ و لوچ؛ قرمچی؛ قهرمچی؛ چرچیاگ؛ چهرمقی؛ چرچ هه‌لگه‌راو «پوست چروکید: پیستی چرچ».

چریدن / čaridan, čeridan: مصدر. متعدی. // چریدی: له‌وه‌ریت؛ مى چرى: ده‌له‌وه‌رى؛ بچر: بله‌وه‌ره // له‌وه‌ران؛ له‌وه‌ران؛ له‌وه‌رین؛ له‌وه‌ریان؛ چه‌رین؛ چه‌رین؛ چیرین؛ چه‌ران؛ چه‌ران؛ چرباین؛ چنیرین؛ له‌وه‌ریه‌ی: ۱. دهمدان؛ گیا و ئالف خواردنى ئاژهل له له‌وه‌رگادا ۲. /مجازی/ زگ له‌وه‌ران؛ سک به‌ردان. هه‌روه‌ها: چریدنى

■ صفت فاعلی: چرنده (-) / صفت مفعولی: چریده (له‌وه‌راو) / مصدر منفی: نچریدن (نه‌له‌وه‌رین)

چریک / čerik، ها؛ ان: [ترکی] / اسم. چریک؛ پارتیزان؛ شه‌رکه‌رى داوخواز که به شیوه‌ی تاکه‌که‌سى یان له ده‌سته‌گه‌لى گچکه‌دا په‌لامار ده‌بن و ده‌به‌رژینه سهر کار و ره‌هاتی ویرانکاری و شه‌ر.

چزاندن / čezāndan: مصدر. متعدی. / گفتاری // چزاندی: چزاندت؛ مى چزانى: ده‌چزنى؛ بچزان:

بچزنه // چزاندن؛ چزنه‌ی؛ وه‌زنه‌ه‌ی؛ ئازاردان؛ ئاراندن؛ داغ پتوه‌نان «از چزاندن مادرشهرش لذت مى‌برد: هه‌زى له چزاندنى خه‌سووى بوو».

■ صفت مفعولی: چزنده (چزینراو) / مصدر منفی: نچزاندن (نه‌چزاندن)

چس / čos: / اسم. / مسته‌جن ۱. تس؛ فس؛ سیک؛ واوله‌ی؛ بایه‌کی بۆگه‌ن که بی‌ده‌نگ له ریخۆله‌وه‌ فت ده‌بى ۲. / تعریض / حیزه؛ فشه؛ حیزه‌ه‌لمه‌ت؛ بی‌بایه‌خ؛ چله‌کا؛ چله‌پۆش؛ شتی چرووک و بی‌نرخ (به‌تایبته به شیوه‌ی پیشوشه) «چس غصه: حیزه خه‌م».

چسان‌فسان / čosānfesān: / اسم. / تعریض / لاولووسکه؛ لاولووسه؛ ئارایشتی تۆخ (به‌تایبته له ژاندا).

□ چسان‌فسان کردن: لاولووسکه‌کردن؛ لاولووسه‌کردن «خواهرهای داماد خیلی چسان‌فسان کرده بودند: خۆشکه‌کانی زاوا زۆر لاولووسکه‌یان کردبوو».

چسب / časb، ها؛ / اسم. / زامق؛ چه‌وس؛ زانق؛ زانقی؛ نووسه‌کی؛ چه‌سپ؛ چه‌سب؛ لک؛ ماکی که دوو شت پیکه‌وه ده‌لکینى.

□ چسب اسکاچ: چه‌سپی نه‌واری.

چسب اوهو: چه‌سپی ئوهو؛ ناوی بازرگانی جۆره چه‌سپیکى ته‌ره له به‌ر هه‌وادا وشک و پته‌وه ده‌بیته‌وه.

چسب دوقلو: چه‌سپی دوانه؛ چه‌سپ دوو‌قلوو؛ جۆریک چه‌سپی به شیوه‌ی دوو به‌سته‌ی جی‌اوازه که له کاتی که‌لک لی‌وه‌رگرتندا ده‌بی تیکه‌ل بکړین.

چسب زخم: چه‌سپی زام؛ چه‌سپی برین.

چسب ماتیکى: چه‌سپی ماتیکى؛ ماکیکی چه‌سپداره له نیو لووله‌یه‌کدا، وه‌ک ماتیک ده‌یساوون به‌و شوینه‌دا که پتویسته چه‌سپ بکړی.

چسبان / časbān: صفت. ۱. دۆچن؛ لۆچن؛

چەسپن؛ نووس ۲. چەسپ؛ زۆر تەنگ يان كپ. **چسباندن** / *časbāndan*؛ مصدر. متعدی. // **چسباندى**: چەسپاندى؛ مى **چسبانى**: دەچەسپىتى؛ بچسبان؛ بچەسپىنە // چەسپاندى؛ چەسپانن؛ چەسپەنى؛ لكاندى؛ لكانن؛ لكانن؛ لکنهى؛ ۱. نووساندى؛ دانى پرووپەك لە شتى به پرووى شتيكى تردا وا كه نيوانيان نهكهوى «صورتش را چسباند به ديوار؛ دەم و چاوى چەسپانده ديواره كهوه» ۲. پيوه نووساندى؛ زهليقاندن؛ لكاندى دوو شت به هوى ماكى چەسپداره وه «تكه‌های کاغذ را به هم چسباند؛ له‌ته كاغه‌زه‌كانى پتكه‌وه چەسپاند» ۳. پيوه لكاندى؛ پيوه‌نان؛ پوهه نيهى؛ تۆمەت يان بۇختان كردن بۇ كهسيك «جرم سياسى را به او چسباندند و گرفتارش کردند؛ تاوانى سياسيان پيوه‌لكاند و تووشيان كرد» ۴. بۇ ئامانچىكى (زۆرتر ناپه‌وا) له‌گەل كهسيك يان شوپنچىك هات‌وچۆ دامەزراندن «خودش را به ما چسباند آمد توى گروه؛ خوى پيمان‌ه وه لكاند و هاته نيو كۆره‌كه‌وه» * **چسبانيدن**. هه‌روه‌ها: **چسباندى** ■ **صفت مفعولى: چسبانده** (چەسپىنراو) / **مصدر** **منفى: نچسباندىن** (نه‌چەسپاندىن)

چسبانيدن / *časbānidan* ➤ **چسباندىن** **چسبدار** / *časbdar*؛ صفت. چەسپدار؛ خاوه‌ن ماكى كه بلكيت «سر پاكټ چسبدار است؛ سه‌رى پاكه‌ته‌كه چەسپداره».

چسبز / *časbzā*؛ اسم. سریش؛ ستووك؛ ماكىكى چەسپداره له ئيسكداه كه به كولاندىنى زۆرى له ئاودا، رینگ و رپوال بهر ده‌دا و ده‌بیتە چەسپىكى سروشتى.

چسبناك / *časbnāk*؛ صفت. ۱. نووسه‌ك؛ چەسپناك؛ زامقى؛ كلين؛ لچ؛ نووس؛ نيس؛ به تايبه‌تمەندى يان توانايى چەسپاندىن «ماده‌ى چسبناك: ماكى نووسه‌ك» ۲. دۆچن؛ لۆچن؛ چەسپاوى؛ نووچ؛ ئالاه به ماكىكى نووسه‌كه‌وه «دستم چسبناك است؛ ده‌ستم دۆچنه».

چسبندگى / *časbandegî*؛ ها/اسم. ۱. نيسى؛ ديسى؛ چۆنيه‌تى نووسه‌ك بوون ۲. خه‌ستى؛ خه‌سى؛ هه‌سى.

چسبنده / *časbande*؛ صفت. ده‌بیش؛ نووسه‌ك؛ نويسه‌ك؛ چەسپناك؛ كلين؛ دۆچن؛ لۆچن.

چسبى / *časbî*؛ صفت. دۆچن؛ چەسپاوى؛ نووچ «دستم چسبى است؛ ده‌ستم دۆچنه».

چسبيدىن / *časbîdan*؛ مصدر. لازم. متعدی. // **چسبيدى**: چەسپايت؛ مى **چسبى**: ده‌چەسپى؛ **بچسب**: بچەسپه // چەسپان؛ چەسپيه‌ى؛ □ لازم. ۱. لكان؛ لكانن؛ لکه‌ى؛ لکای؛ نووسان؛ له‌گەل شتيكدا به ته‌واوى پتكه‌وه ته‌قين «به ديوار چسبيدىن؛ به ديواره وه چەسپان» ۲. لكان؛ لکه‌ى؛ به هوى ماكىكى چەسپناكه‌وه به شتيكه‌وه نووسان «به دست چسبيدىن؛ به ده‌سته‌وه لكان» ۳. نووسان؛ چلكيان؛ خۇش يان له‌باو بوون «ناهار به من چسبيد؛ فراوانه‌كه به دل‌مه‌وه نووسا» ۴. [كنايى] لكان؛ به‌رده‌وام بوون؛ پيداگرتن و له‌سه‌ر شتيك رويشتن «او به عقايد قديمى خودش چسبيده است؛ ئه‌وه لكاهه به برپا كۆنه‌كانيه‌وه» ۵. به پشوو‌دريژى شوپن كارى كه‌وتن و ده‌ست لى به‌رنه‌دان «به درس و مشق چسبيدىن؛ چەسپان به دهرس و مه‌شقه‌وه» □ **متعدى**. ۶. [گفتارى] چەسپان؛ چەسپيان؛ به ده‌ست سفت‌گرتن «محکم ميله را چسبيده بود؛ توند به ميله‌كه‌وه چەسپابوو» ۷. [مجازى] لكان؛ نووسان؛ دوفه‌لانك بوون؛ دوف‌دوفك بوون؛ هه‌ميشه له‌گەل كه‌سيكدا بوون و لىي نه‌بران «اين بچه به من چسبيده و نمى‌گذارد به كارم برسم؛ ئه‌م مندا له‌لكاهه پيمه‌وه و ناهيلى كاره‌كانم بكه‌م». هه‌روه‌ها: **چسبيدىنى** ■ **صفت فاعلى: چسبينده** (چەسپىن) / **صفت مفعولى: چسبيده** (چەسپاوه) / **مصدر منفى: نچسبيدىن** (نه‌چەسپان)

چست / *čost*؛ صفت. / **ادبى** / **چوست**؛ چست؛

چسیدن /čosīdan /: مصدر. لازم. /مستهجن/

// چسیدی: تسیت؛ می چسی: ده تسی؛ بچس: بتسه // تسین؛ تسان؛ تسه؛ تسای؛ تس بهردان؛ فسین؛ فسیان؛ فس کردن؛ تس کهندن؛ تس دان؛ تس کهنته ی.

■ مصدر منفی: نه چسیدن (نه تسین)

چش /čoš /

چشایی /čēšā'i, čašā'i /

چشانندن /čēšāndan, čašāndan /: مصدر. متعدی.

// چشانندی: چیژاندد؛ می چشایی: ده چیژینی؛ بچشان: بچیژنه // چیژانندن: ۱. پی میلاک کردن؛ هه لپتچانی که سیک بۆ تام کردنی شتیک ۲. پی چه شتن؛ که سیک له به رانبره ئه زمونی که ده دانان (شیرین برای اولین بار مزه ی عشق را به او چشاندد؛ شیرین بۆ یه که م جار تامی ئه وینی پی چیژاندد) *چشانیدن. هه روه ها: چشانندن

■ صفت مفعولی: چشانده (چیژینراو) /مصدر منفی: نه چشانندن (نه چیژانندن)

چشانیدن /čēšānīdan, čašānīdan /

چشانندن

چشایی /čēšāyī, čašāyī /: اسم. چیژایی؛ چه شتنی؛ یه ک له پیچ ههستی سه ره کی که تامی پی ههست ده کرئ (وهک سویری، شیرینی، تالی، توندی ...) و له سه ر زمان پی ده زاندرئ:

چشایی

چشته /čašte, česte /: اسم. چیژه؛ چه شته؛ چه شله؛ چی شته: ۱. به شیکی زۆر که م له چیشت، له ئه نازیه چیشتن ۲. خوراکه که به گیانه وهری دهسته مۆی ده دهن.

چشته خور /čaštexor, čestexor /: صفت.

/مجازی/ چه شته؛ چه شت؛ چه شه خۆر؛ چه شته خۆر؛ چی شته خۆر؛ چه شته خۆره، خوو گرتوو به وه رگرتنی شتیکی که م له دیتران «نگذار چشته خور بشود، دیگر ولت نمی کند: مه هیله

گورج؛ فرز؛ چه له نگ؛ سرت؛ تاشک؛ مه زبووت؛ خیر؛ به کار؛ توند؛ چابک؛ چالاک؛ چوختی؛ جهلد؛ قه شقه؛ قوچاخ؛ قوچاغ؛ لهش سووک؛ میجک؛ تون وتۆل.

چستی /čostī /: اسم. /ادبی/ چالاکي؛ فرزی؛ چه له نگي؛ جه ختی؛ مه زبووتی؛ خیرایی؛ چوستی؛ گورج و گۆلی؛ توند وتۆلی.

چسخور /čosxor /، ها: /صفت. /مستهجن/ گوو وشکه و کهر؛ رۆد؛ دهست قوو جاو؛ دهس قوو چیاگ؛ چرووک؛ وشکه هه وه ر.

چسخوری /čosxorī /، ها: /اسم. /مستهجن/ گوو وشکه و کهری؛ رۆدی؛ چرووکی؛ دهس قوو چیاگی؛ دهست قوو جاوی؛ وشکه هه وه ری؛ دۆخ یان چۆنیه تی رۆد بوون.

چس فیل /čos(e)fil /، ها: /اسم. /مستهجن، گفتاری/ سه رداري؛ بریشکه ی گه نمه شامی؛ نوقله کوردی.

چس نفس /čosnafas /: /فارسی/ عربی/ صفت. /مستهجن/ قسه فره کهر؛ فره ویز؛ دريژدادر؛ زۆربلی؛ چه نه باز؛ وراج؛ چه ناکه دهر.

چس نفسی /čosnafasī /، ها: /فارسی/ عربی/ اسم. /مستهجن/ دريژدادر؛ زۆربلییی؛ فره بیژی؛ چه نه بازی؛ وراجی؛ چه ناکه دهری؛ قسه فره کهری.

چسو /čosû /، ها: /صفت. /مستهجن، گفتاری/ ۱. تسن؛ تسنه؛ تسکه ن؛ تسکه نه؛ فسۆک؛ خۆگرتوو به تس بهردان ۲. که له زات؛ ترسه نۆک؛ ترسه زال؛ ترسه زاور ۳. ریخن؛ مه ره موو که؛ کز و نزار؛ لاواز؛ له دهس و پا که و توو.

چسی /čosī /: اسم. /مستهجن، گفتاری/ ۱. فشه؛ بafشه ۲. باگوره شه؛ هه ره شه ی بن شر.

■ چسی آمدن: ۱. فشه کردن (برای ما چسی می آمد؛ فشه ی بۆ ده کردین) ۲. باگوره شه کردن «بیخود چسی نیا! کسی از تو نمی ترسد: بیخۆ باگوره شه مه که! کهس لیت ناترسع».

چه شسته ببت، نیت ر لیت نابیتسهوه. ههروهها:

چشته خور کردن

چشم / čašm: قید. / گفتاری / سهر چاو؛ بان چاو؛ به سهر چاو؛ به چاوان؛ وه بانی دیده؛ سهر وو چه ما؛ وشه یه ک که نیشانه ی په زێرانی فه رمان یان تکایه «گفتم: «چشم» و فوری به راه افتادم: گوتم: «سهر چاو» و ده سبه جی که و تمه ری».

چشم / češm: ها؛ ان؛ اسم. چاو؛ چاف؛ چهو؛ چه م؛ چیم؛ چه عف؛ چه ش: ۱. دیده؛ دیه؛ تیه؛ ئه ندامی بینایی له گیانداران ۲. / مجازی / هیزی تیگه بشتن و زانین «چشم دل: چاو دل» ۳. روانین؛ نوا «به یک چشم دیدن: به چاو یک دیتن» ۴. / گیاه شناسی / چاو که؛ قول که یه کی چکۆله ی سهر ریشه و لاسکی بری گیا که چه که ره ده کا و ده بیته ئه ندامیکی تازه ۵. / کنایی / چاوهر وانی؛ هیوا «چشم داشتن از کسی: چاوهر وانی کردن له که سیک» ۶. ئه وه ی وه ک چاوهر «چشم گرداب: چاو گیزاو» ۷. کون؛ بۆشایی؛ شوینی خالی؛ خالیایی «های دو چشم: هیتی دوو چاو».

□ چشم امید: / مجازی / چاو هیوا؛ روانینی هومیدوارانه «چشم امیدشان به او بود که آنها را از فقر نجات دهد: چاو هیوایان به ئه و بوو له هه ژاری رز گاریان کا».

چشم باباغوری

چشم بادامی: چاو بادامی؛ چاو کیشراو و باریک (وه ک چاو خه لکی رۆژه لاتێ دورر).

چشم باطن: / مجازی / چاو دل؛ هیزی هه لاوردن و ناسینی زهینی «برای دیدن این چیزها باید چشم باطن داشته باشی: بۆ دیتنی ئه م شتانه ئه بی چاو دلته هه بی»:

چشم درون / دل

چشم بد: / مجازی / چاو خراپ؛ چاو خراو؛ چاو پیس؛ روانینی به دخوازانه.

چشم بصیرت: / مجازی / چاو بینا؛ چاو که

بتوانی خاس و خراپ لیک هه لاویری «با چشم بصیرت نگاه کن! به چاو بینا پروانه!».

چشم بیمار: / ادبی / چاو خومار؛ چاو مهست؛ چاو نیوه به ستراو.

چشم تابنا: چاو خیل؛ چاو خویل؛ چاو چه پراس؛ چاو چه وئل؛ چاو چیل؛ چاو خوار و خییج؛ چاو چه پ و چیل؛ چاو شاش؛ دو چاو واکه پیکه وه جوت نهین.

چشم تر: / کنایی / چاو فرمیسکوی؛ چاو ته ر؛ چاو به گریان؛ چاو پر به فرمیسک؛ چاو ئاو تیزاو؛ چه می هه رسین؛ چاو گریان.

چشم خمار: چاو خومار؛ چاو مهست؛ چاو نیوه خه وتوو.

چشم درون / دل

چشم زاغ: چاو شین؛ چاو که وو؛ چه که وو؛ چاو یک که گلینه ی به رهنگی شینه: چشم کبود

چشم سوزن: سو؛ کونه ده رزی؛ ولۆچه نی؛ کونی ده رزی که ده زووی تیوه ده که ن.

چشم سیاه: چاو رهش؛ چه می سیاه؛ سیاوی؛ چه ووسی؛ چاو یک که رهنگی گلینه ی ره شه. ههروه ها: چشم آبی؛ چشم سبز؛ چشم عسلی؛ چشم میشی

چشم شور: / مجازی / چاو خراو؛ چاو سو تک؛ چاو که بری که س و ده زان زبانی هه یه.

چشم شهلا: چاو که ژال؛ چاو باز؛ چاو گه وره و گهش.

چشم کبود

چشم لوج

□ چشم آب نخوردن: تی رانه دیتن؛ چاو لی

نه برین؛ چاوهر نو ری لی نه بوون؛ چاوهر ووان نه بوون؛ هیوادار نه بوون «چشم من از او اب نمی خورد: من تینی رانا بینم».

هه‌لنه‌هاتن <چشمش برنمی‌داشت بچه‌ی هوو را ببیند: چاوی هه‌لنه‌ده‌هات مندالی هه‌وه‌که‌ی ببینی>.

چشم بر هم زدن <چشم به هم زدن چشم بر هم نهادن>: [دبی] چاو لیک‌نان؛ چاو قونجاندن؛ چاو قووچاندن؛ چه‌م قووچنه‌ی؛ چاو قووچاندن؛ چاو چووقاندن؛ چاو نقاندن؛ چاو نووقاندن؛ پیلووی چاو به سهر یه‌کا نان.

چشم به جهان گشودن: [دبی] له دایک بوون؛ به دنیا هاتن؛ په‌یدا بیه‌ی؛ چاو له رووی دونیا هه‌لینان <او در سال ۱۳۳۰ چشم به جهان گشود: له سالی ۱۳۳۰ دا له دایک بوو>.

چشم به چشم کسی افتادن: چاو‌که‌وتنه نیو چاوی که‌سیکه‌وه؛ تووشی که‌سی هاتن؛ چاو چه‌قینه چاو که‌سیکا؛ له‌گهل که‌سیکدا رووبه‌روو بوون <فردا آدم چشمش به چشمشان می‌افتد: شه‌وسو بنیاده‌م چاوی نه‌که‌ویتنه نیو چاویان>.

چشم به چیزی انداختن: چاو‌یک بو شتی خستن؛ تماشای شتی کردن؛ چه‌م وسه‌ی په‌ی چیویوی (چیویه) <یک چشم بینداز کوچه بین چه خبر شده: چاو‌یک بخه به کولاندا بزانه چباسه>.

چشم به در بودن: [کنایی] چاوهری بوون؛ چه‌مه‌را بیه‌ی؛ چه‌وفه‌ری بوون؛ چاوهری هاتنی که‌سیک بوون <تا صبح چشمش به در بود، ولی پسرش نیامد: تا به‌یانی چاوهری بوو، به‌لام کوپه‌که‌ی نه‌هاته‌وه>.

چشم به در ماندن: [کنایی] چاو له دهر‌گاوو بوون؛ چاو‌ه‌نواپ بوون؛ چافنیرمان له هاتنی که‌سیک <مدتها چشم به در مانده بودم تا بلکه از تو خبری بشود: زور ده‌می بوو چاو له دهر‌گاوو بوو به‌لکوو خه‌بریکت لی بگا>.

چشم به دست کسی داشتن: [کنایی] چاو له

چشم از جهان (فرو) بستن: [دبی] چاو لیکنان؛ مالاوایی له دنیا کردن؛ چاو له دنیا نووقاندن؛ کوچی دواپی کردن <این دانشمند سال ۱۳۶۹ چشم از جهان فرو بست: نهم زانایه سالی ۱۳۶۹ چاوی لیک نا>.

چشم آبالو گیلان چیدن: [مجازی] چاو ریچکه و پیچکه کردن؛ چاو رمل کردن؛ ورد نه‌دیتن به‌ه‌وی ماندوویه‌تی و خه‌والوویی یان گریان‌هوه <این آلو نیست، گوجه است مثل این که چشمت آبالو-گیلاس می‌چند: نهمه هه‌لووژه نیه ته‌ماته‌یه وه‌دیاره چاوت ریچکه و پیچکه ده‌کا>.

چشم بازار را کور کردن/ در آوردن: [مجازی] بازار ناوه‌دان کردن‌هوه؛ کالای خراب یان گران کرین <تو هم با این خریدت چشم بازار را کور کردی: تو‌ش به‌م شت کرینت بازارت ناوه‌دان کرده‌وه>.

چشم باز کردن: چاو کردن‌هوه؛ چه‌می هورپنه‌ی: ۱. [کنایی] چاو هه‌لینان؛ سهره‌تای چاو پی‌که‌وتن؛ چاو له رووی دنیا هه‌لینان <از وقتی چشم باز کردم، آنها در همین کوچه می‌نشستند: له‌ه‌وتی چاو‌م کردووه‌ته‌وه، نه‌وان له‌م کولانه‌دا بوون> ۲. [کنایی] ورد بوونه‌وه و سهرنجدان <باید چشمت را باز کنی ببینی کجا هستی: ده‌بی چاو بکه‌یتنه‌وه بزانی له کوپی>.

چشم برگرداندن: لا کردن‌هوه؛ چاو لی‌هه‌لگرتن؛ چاو بو لایه‌کی دیکه خستن <تا چشم برگرداندم کیفم را دزدیدند: تا لام کرده‌وه کیفه‌که‌میان دزی>.

چشم برنداشتن: ۱. چاو لی‌هه‌لنه‌گرتن؛ چاو لی‌نه‌پرین؛ چه‌م چنه نه‌ویاره‌ی؛ چاو‌دیر بوون؛ له‌سهریکه روانین <از بچه چشم برنمی‌داشت: چاوی له منداله‌که‌ی هه‌لنه‌ده‌گرت> ۲. [کنایی] چاو هه‌لنه‌هاتن؛ چاو لی‌هه‌لنه‌هاتن؛ چه‌م نه‌وینه‌ی؛ چاو له حاندی شتی یان که‌سی

ده کهم به لام دووپاته نه بیتهوه).

چشم بیه گرفتن: [کنایی] ناخوږ بهرز بوون؛ زل بوونهوه؛ دهوله مهند بوونهوه (حالا دیگر چشمش بیه کرفته است؛ ئیسته ئیتر ناخوری بهرز بووه).

چشم ترسیدن: [مجازی] چاو ترسین بوون؛ چاو ترسیان؛ ترسین؛ ترسان؛ ترسیان؛ تهرسهی (دیگر چشم ترسیده بود و از خانه بیرون نمی آمد؛ ئیتر چاو ترسین بیووم و له مال دهرنه کهوتم).

چشم — چشم را ندیدن: [کنایی] چاو — چاو نه دیتن؛ نه گوسته چاو بوون؛ زور تاریک بوون (برق رفته بود و چشم — چشم را نمی دید؛ بهرق چوو بوو، چاو — چاو نه ده دیت).

چشم خواباندن: [کنایی] مرخ لی خوش کردن؛ چاو داگرتن؛ دهسک وهی شوو کردن؛ خو ماته دان؛ وی گیتیره؛ مه لازگرتن؛ ملاس گیتیهی (برای دختر همسایه چشم خوابانده بود؛ مرخی له کچه دراوسیکه یان خوش کردووه).

چشم خود را به روی چیزی بستن: [کنایی] چاو پووشی کردن له شتی؛ چاو له شتی قووچاندن؛ چاو نووقاندن له شتی؛ بایه خ به شتیک نه دان؛ لی بووردن؛ گوئی پی نه دان؛ **چشم روی هم گذاشتن**

چشم خوردن: [فرهنگ مردم] له چاو چوون؛ کهوتنه بهر چاو؛ کهفتنه بهر چاوچله؛ بوونه چاووه؛ له ئیره یی چاو پیسان تووشی به لا هاتن.

چشم خیره شدن: ۱. شهواره بوون؛ به شهواره کهوتن؛ به هوی هؤکاریکه وه (وهک تیشکی هه تاو) بؤ ماوه یه کی کورت بینایی ئالوز بوون ۲. [مجازی] ماق مان/ بوونهوه؛ چاو داچه قیان؛ مات بوون؛ هیدمان؛ له دیتنی شتیکی سهیر، سهر سوورمان (از آن همه زیبایی چشم هایمان خیره

دهستی که سی بوون؛ دم بؤ پارووی خه لک داچه قاندن؛ به هیوای که سی بوون (دوست ندارم چشمش به دست این و ان باشد؛ پیم ناخوشه چاو له دهستی هم و نهو بیت).

چشم به دنبال کسی/ چیزی بودن: چاو له دووی شتی/ که سیکه وه بوون (پنجاه سال از عمرش می گذشت و هنوز چشمش به دنبال دخترها بود؛ په نجا سال له تهمه نی تیپه ریوو هیشتا چاو له دووی کچان بوو).

چشم به دو — دو افتادن: چاوه سپیلکه تووش بوون؛ چاو رهشکه و پیشکه کردن؛ چاو رموول کردن؛ چاو رمیله کردن؛ لهرزینی گلینهی چاو (به تابهت له بهر لاواری و کری).

چشم به دهان کسی دوختن: [مجازی] چاو له ده می که سی بوون؛ گوئی رایه لی که سیک بوون؛ گوئی بؤ قسه ی که سی شل کردن (همه چشم به دهان مدیر دوخته بودند؛ هه موو چاو له ده می بهر پرس بوون).

چشم به مال کسی دوختن: [مجازی] چاو برینه مالی که سی؛ چاو له مالی که سی بوون؛ به تهمای داگیر کردن یان دزینی مالی که سیک بوون (ما چشم به مال کسی ندوخته ایم؛ ئیمه چاو مان نه برپوه ته مالی که سی).

چشم به هم زدن: ۱. چاو تروو کاندن؛ چاو تروو کان؛ چه تروو کنه ی؛ چاو پرتوو کاندن؛ چاو نقاندن؛ قووچاندن و کردنه وه ی چاو ۲. [کنایی] چاو لیک نان؛ (له مهوادی چاو نانه یه کی کیدا، ماوه یه کی زور کورت) (تا چشم به هم بزنی برمی گردم؛ تا چاو لیک بنی ده گه ریتمه وه) *

چشم بر هم زدن

چشم پوشیدن: [مجازی] چاو پووشی کردن؛ چاو لی پووشان؛ لی بووردن؛ لی نه گرتن؛ گوئی نه دان؛ به گرنه نه زانین (این دفعه چشم می پوشم ولی تکرار نشود؛ نه مجاره چاو پوشی

شده بود: لهو همه موو جوانیه ماق ببوینه وه.

چشم داشتن: / مجازی/ چاو ه پروان بوون؛ چاو لیوون؛ چاو ه نوږ بوون «ما ز یاران چشم یاری داشتیم: چاو ه روانی یاریدانی یاران بووین».

چشم دراندن: / مجازی/ مؤږ برنده وه؛ تیر کرده وه؛ چاو زهق کردن؛ چاو دهر په راندن؛ به قینه وه بۆ که سی روانین.

چشم در آوردن: چاو دهر هینان/ هه لکلوشان؛ ۱. دهر هینانی گلینه ی چاو ۲. / کنایه/ چاو دهر هاوردن؛ به ټاکار یان به قسه و تیتالی نازاردانی دیتران.

چشم دوختن: / مجازی/ چاو تیږپین؛ ماق بوون؛ چهو خستن؛ روانین به وردی «چشم دوخته بود به تلویزیون: چاو بریووه ته له فیزیونه وه».

چشم دیدن کسی/ چیزی را نداشتن: / مجازی/ چاو له که سی/ شتی هه لنه هاتن؛ لا له که سی/ شتی نه کرده وه؛ ږوو له که سی و مرگه راندن؛ زور بیزار بوون «چشم دیدن مادر شوهرش را نداشت: چاو له خه سووی هه لنه ده هات».

چشم را بستن: چاو بهستن؛ ۱. بان چاو داپوشین «چشم هایش را با چشم بند بسته بودند: چاو یان به چاو به بند به ستبوو» ۲. چاو لیکنان؛ چاو قوو چاندن؛ چاو نووقاندن؛ چاو به یه کا نان «چشمش را بست تا بلکه بخوابد: چاو لیکنه به لکوو بنوی».

چشم را خیره کردن: ۱. چاو خسته شه وار ه وه؛ له بهر تاوی توند، بینایی توووشی گرفت کردن ۲. ماق کرده وه؛ چاو مؤلهق کردن.

چشم را درویش کردن: / مجازی/ چاو لی داخستن؛ چاو پاراستن؛ چاو له که سی (به ته ماییکه وه) نه برین «داداش این خانم شوهر دارد، چشمش را درویش کن! ټابرا ئم ژنه میږدی ههیه، چاو تی لی داخه!».

چشم را زدن: دانه ناو چاودا؛ بوونه هوی شهواره داهاتنی چاو «آفتاب چشم را می زند: هه تاو ده دانه ناو چاومدا».

چشم را مالیدن: چاو پرواندن؛ چاو ولین؛ چاو گلو فین؛ چه م پروونه ی؛ پیلوی چاو به نارامی مالین «از خواب پریدم و چشمم را مالیدم، دیدم ساعت هشت است: له خه داچله کام و چاوم پرواند، دیتم کات ژمیر هه شته».

چشم روی هم گذاشتن: ۱. چشم خود را به روی چیزی بستن ۲. چشم هم گذاشتن چشم زدن: / فرهنگ مردم/ کرده چاو ه وه؛ به چاو ه وه کردن؛ چاو لیدان؛ چه م ده ی؛ به روانینیک که به گومانی هه ندیک زیانبار، له که سی ږ روانین و بوونه هوی زیان پی گه یشتنی «به گمانم بچه را چشم زده اند: به گومانم منداله که یان کر دوو ته چاو ه وه».

چشم سفید شدن: کویرایی داهاتن؛ کویر بوون؛ بینایی له دهس دان.

چشم سیاهی رفتن: بهر چاو تاریک/ رهش بوون؛ و هروو چه ما سیاو بیه ی؛ کر بوون یان له ناو چوونیک کاتی بینایی به هوی ماندوویی یان هؤکار گه لی تره وه «از دیشب چیزی نخورده ام، چشمم دارد سیاهی می رود: له دویش ه وه هه یچم نه خوار دووه، خه ریکه بهر چاوم تاریک نه بی».

چشم کسی چهار تا شدن: چاو ی که سی ږ په رینه ته وقی سه ری؛ زور گه و ره بوونه وه ی گلینه ی چاو به هوی ترس یان سه ر سوورمانه وه «از دیدن آن همه پول چشمش چهار تا شده بود: له دیتنی ئه وه موو ږووله چاو ی به ریبووه ته وقی سه ری».

چشم کسی چیزی/ کسی را گرفتن: / مجازی/ چاو گرتن؛ چه قینه دله وه؛ شتی یان که سی ږ وه به ردلی که سی ږ که و تن «چشمش آن خانه را گرفته بود: ئه ماله چاو ی گرتبوو».

چشم کسی را دور دیدن: که سی ږ دیار

هه لده ته کاند.

چشم و دل دويدن: [مجازی/ دل بؤ که سئ/ شتئ کور کاندن؛ زور تامه زروؤ شتئ بوون «هنوز چشم و دلش دنبال زنها می دويد؛ هيشتا دلی بؤ نافرەتان نه يکور کاند».

چشم و دل کسی پاک بودن: [مجازی/ دهست و چاوی که سيک پاک بوون؛ دهست و داوینئ که سيک پاک بوون «خيلي چشم و دل پاک است؛ زور دهست و چاو پاکه».

چشم و دل کسی روشن شدن: [مجازی/ چاو و دلی که سئ رۆشن بوونهوه؛ زور شاد و دلخۆش بوونی که سيک. هه روه ها: چشم و دل کسی را روشن کردن

چشم و گوش کسی را باز کردن: [مجازی/ که سيک تئ گه ياندن؛ وريا کردنه وهی که سئ؛ زانیاری و ناگاداری پتويست به که سيک دان. **چشم هم گذاشتن:** [گفتاری/ ۱. چاو ليکنان؛ چاو نانه يه ک؛ چه م نيه پتوه نهی «ديشب چشم هم نگذاشتم؛ دويتشه و چاوم ليکنه نا» ۲. [مجازی/ گوئ نه دان؛ چاو لي داپۆشين؛ بهر چاو نه گرتن «عيب ندارد، چشمت را هم بگذار! قه ی ناکا، گوئ مه ده يه!» * **چشم روی هم گذاشتن**

از چشم افتادن: [مجازی/ له بهر چاو که وتن؛ هۆر که وتهی؛ له بهر بيژان «بعد از آن ديگر از چشم همه افتاد؛ دواي نه وه ئيتر له بهر چاو هه موان که وت».

از چشم کسی دیدن: [مجازی/ له که سيک زانين؛ که سيک به هۆکار زانين «همه گرفتاری آزاد را از چشم او می دیدند؛ هه موو گير و گرفتی نازاديان له / له نه و ده زانی».

از زیر چشم نگاه کردن: [مجازی/ له ژير چاوه وه روانين؛ به دزيه وه روانين؛ چيروو چه مانه ديهی «از زیر چشم نگاه کردم و دیدم خود اوست؛ له ژير چاوه وه روانيم و ديتم خوئيه سی».

بالای چشم کسی ابرو بودن: [مجازی/ له گول

نه بوون؛ که لک وهر گرتن له نه بوونی که سيک بؤ کردنی کارئ که زورتر به پيچه وانه ی ويسي تهو يان به زياني بي. «چشم بابا را دور دیدی داری سيگار می کشی؟؛ بابت ديار نيه خه ريکی جگه ره ده کيشی؟».

چشم کسی روز بد ندیدن: دوور له م دهر و بانه بوون؛ دوور بوون له گیانی که سيک (نهم دهسته وازه به شتوهی «چشم/ چشمستان روز بد نبيند» به کار ده چئ، تهو يش له کاتيکدا که که سئ بيهه وئ رووداو يکی ناخۆش بگيرتته وه «چشمستان روز بد نبيند، چنان سرمایي خوردم که کارم به بیمارستان کشيد؛ دوور له م دهر و بانه، وا سه رمایه کم خوارد کارم که وته بیمارستان».

چشم کسی روشن بودن: [مجازی/ چاوی که سئ پروون بوون: ۱. چاو و دلی که سئ رۆشن بوون؛ چاو که سئ رۆشن بوونه وه؛ شاد بوون «چشمستان روشن پسرتان آمد؛ چاوتان روون کوره که تان هاته وه» ۲. [تعريض/ کاتئ به کار ده چئ که که سئ بيه وئ ناره زایی و به ره ه لستي خوئ له دۆخیکی ناله بار يان چاوه روان نه گراو دهر بېرئ «چشممان روشن، پس اينجا هم باز همان آش است و همان کاسه؛ چاومان پروون که واته ئيره ش هه ره همان پيک و هه مان زور نايه».

چشم گرداندن: ۱. چاو گه راندن؛ چاو گيران؛ به ره وه هه موو لا روانين «به همه جا چشم گرداندم، ولی او را ندیدم؛ به هه موو لايه کدا چاوم گه راند، به لام نه مدیت» ۲. هه لگه رانه وه؛ لا کردنه وه.

چشم گرم شدن: [مجازی/ چاو گه رم داهاتن؛ خه و لي که وتن «تازه چشمم گرم شده بود که در زدند؛ تازه چاوم گه رم داهاتبوو، در گايان کوتا».

چشم و ابرو آمدن: [مجازی/ چاو هه لته کاندن؛ برؤ هه لته کانن؛ به چاو و برؤ بؤ که سئ هيماکردن «داشت برای پسر همسايه چشم و ابرو می آمد؛ خه ريک چاوی له کوره دراوسيکه يان

کردن؛ فیز/ فیس کردن؛ گریشمه هاتن «آن دختر داشت برایمان پست چشم نازک می کرد؛ ئه و کچه خه ریک بوو نازونووزی ئه کرد بوئمان».

تا چشم کار کردن: /کنایی/ تا چاو/ هه تهر/ کار/ حوکم/ بر کردن؛ تا چه م هانا دهی؛ تا شوئیک که چاو ده توانی ببینی «تا چشم کار می کرد باغ و بستان بود؛ تا چاو کاری ده کرد باخ و بیسان بوو».

تا یک چشم به هم زدن: /مجازی/ له چاو تروو کانیکدا؛ له چاو پروو کانیکدا؛ زور خیرا و زوو «تا یک چشم به هم زدن می روم و برمی گردم؛ له چاو تروو کانیکدا ده روم و دیمه وه».

روی چشم کسی جا داشتن: /مجازی/ له سهر چاوانی که سیک بوون؛ زور له لای که سیک خوشه و یست بوون «شما روی چشم بنده جا دارید؛ ئیوه له سهر چاوی من».

چشم انتظار /čəšmentezār/: [فارسی/ عربی] صفت، /مجازی/ چاو ه پروان؛ چاو ه پی؛ چه وه پی؛ چاو ه نوپ؛ چه هقنیر؛ چه مه پا؛ چاو له دوا؛ چاوله دوو؛ چه مه و دما؛ به تاسه و ته ما بو ... «از صبح چشم انتظار شما بودم؛ له به یانیه وه چاو ه پروانی ئیوه بووم».

چشم انتظاری /čəšmentezārī/: [فارسی/ عربی] اسم، /گفتاری/ چاو ه پروانی؛ چاو ه پیی؛ چاو ه نواری؛ چه مه پایی؛ چه مه و دمایی؛ چاوله دووی؛ چه هقنیری «چشم انتظاری خیلی سخت است؛ چاو ه پروانی زور دژواره».

چشم انداز /čəšmandāz/: ها/ اسم، /مجازی/ بهر جه وهن؛ بهر ژه وه نند؛ دیمهن؛ دیامان؛ بهر چاو گه؛ بهر چاو؛ ۱. خوابانه ک؛ چاو ه ناز؛ بهر چافک؛ وه ره چه م؛ ئه وی که له پیش چاواندایه «پنجره های اتاق خواب مُشرف به باغی بود و چشم انداز قشنگی داشت؛ ده لاقه کانی ژووری خه و ده یانروانیه سهر باخیکدا و بهر جه وه نیکی جوانی هه بوو» ۲. /مجازی/ چاو ه نواری؛ هیوای به ناکام

کالتر پی وتن؛ رخنه گرتن (کاتی ده گوتری که نه کرئ هیچ قسه ی راستیکیش له باره ی که سیکه وه بکری) «به او دیگر نمی شد گفت بالای چشمت ابروست؛ ئیدی نه ده کرا له گول کالتری پی بیژی».

به چشم آمدن: /مجازی/ ۱. بهر چاو گرتن؛ سهرنج به ره وه لای خو بردن «این پولها به چشم او نمی آمد و برایش ارزشی نداشت؛ پاره ی وا بهر چاوی نه ده گرت و بو ی بایه خیکی نه بوو» ۲. هاتنه بهر چاو؛ که و تنه بهر چاو؛ بینران؛ به بیرگه یشتن «تنها چیزی که در آن به چشم نمی آمد، تملق بود؛ هیچ زمان لووسی تییدا نه ده هاته بهر چاو».

به چشم چیزی نگاه کردن: /مجازی/ به چاوی که سیکه وه له/ بو که سی/ شتی روانین؛ به چاوی شتیکه وه تماشای که سی کردن «به چشم خواهری نگاه می کرد؛ به چاوی خوشکوه لینی دهروانی». ههروه ها؛ به چشم چیزی آن را دیدن

به چشم خریدار نگاه کردن: /مجازی/ به چاوی مشتهری لی روانین؛ ۱. خوازیاری که سی یان شتیک بوون «خیلی به چشم خریدار به دختره نگاه می کرد؛ زور به چاوی مشتهریه وه له و کچه ی دهروانی» ۲. به حهز و وردبینیه وه تماشا کردن.

به چشم خوردن: /کنایی/ هاتنه بهر چاو؛ دیار بوون؛ ده ره کوه تن؛ به دی کران؛ پیویه ی «در دوردست نوری به چشم خورد؛ له دووره وه رؤشناییه ک هاته بهر چاو».

به چشم دیدن: به چاو خو دیتن؛ به هه ره دوو چاو دیتن؛ به چه م دیه ی «این را دیگر به چشم دیدم؛ ئه مه م ئیتر به چاوی خوم دی».

به یک چشم برهم زدن ➤ یک^۲

به یک چشم نگاه کردن ➤ یک^۲

پست چشم نازک کردن: /مجازی/ نازونووز

گه‌یشتن یان پیش‌ره‌وت‌کردن له کاریکدا
«چشم‌انداز این کار خیلی خوب است: بهر چاو‌گه‌ی نهم
کاره زور باشه».

چشم‌براه / češmberāh /: صفت. [کنایی] چاوهری؛
چه‌وه‌ری؛ چاونه‌یتر؛ چاو‌نۆر؛ چاو‌ریگه؛ چاو‌هنوار؛
چه‌مه‌را؛ چاف‌نه‌یتر؛ له‌یث «مدت زیادی چشم‌براه
بودم تا بیای: ماوه‌یه‌کی زور چاوهری بووم تا
بیته‌وه».

چشم‌براه‌ی / češmberāhi /: اسم. [گفتاری]
چاوهروانی؛ چاوهرپی؛ چاو‌هنواری؛ چاو‌نۆری؛
چه‌مه‌رای؛ چاونه‌یتری؛ دۆخ یا حاله‌تی چاوهری
بوونی شتی یان که‌سییک «پس از دو سال
چشم‌براه‌ی توانست پسرش را ببیند: له دوی دوو سال
چاوهروانی توانی کوره‌گه‌ی ببینی».

چشم‌بسته / češmbaste /: قید. چاوبه‌سراو؛ به
چاوی به‌سراو؛ به چاو قووجیگ؛ چاف‌گریدای؛
به بی روانین «من این راه را چشم‌بسته می‌روم: من
نهم ریگ‌یه چاوبه‌سراو ده‌رۆم».

■ **چشم‌بسته غیب‌گفتن**: [تعریض] وتنه‌وه‌ی
شتیکی روون و ناشکرا.

چشم‌بند / češmband /: ها. /اسم. چاوبه‌ن؛
چاوبه‌ند؛ چاوبه‌ست؛ که‌ره‌سته‌یه‌ک بۆ به‌ستنی
چاو و به‌رگری له دیتن «او را سوار ماشین کردند و
چشم‌بند به چشمش زدند: سواری ماشینیان کرد و
چاوبه‌ن‌یان کرده چاوی».

چشم‌بندی / češmbandi /: ها. /اسم. چاوو‌راو؛
چاوبه‌ستی؛ چاوبه‌ندی؛ ههر یه‌که‌له‌و کاره سه‌یر
و سه‌مه‌رانه که به ته‌رده‌ستی و که‌لک وه‌رگرتن
له هه‌له‌ی چاو و خله‌تاندنی هه‌ستی بینهر
ده‌کړین.

چشم‌پرکن / češmporkon /: صفت. [مجازی،
گفتاری] به‌رچاو؛ به‌رچاو‌گر «یک چیز چشم‌پرکن
می‌خریدی، که بشود به کسی داد: شتیکی به‌رچاوت
ده‌کړی، که بکرایه به که‌سیکمان ب‌دایه‌ت».

چشم‌پز شک / češmpezešk, -pezešg /: ها. لان:

/اسم. چاو‌پزیشک؛ پزیشکی چاو؛ دوکتوری چاف.
چشم‌پز شک / češmpezeškî, -pezešg /: /اسم.
چاو‌پزیشکی؛ لق‌ی له زانستی پزیشکی
پیته‌ندیدار به خۆندنه‌وه‌ی پیکهاته، کار،
نه‌خۆشیگه‌ل و ده‌رمانی چاو.

چشم‌پوشی / češmpûšî /: /اسم. [مجازی]
چاو‌پۆشی؛ گوزه‌شت؛ چاو‌پۆشین؛ چاف‌گری؛ کار
یان ره‌وتی بووردن و که‌لک وه‌رنه‌گرتن له مافی
خۆ بۆ تۆله‌کردنه‌وه «این دفعه از تنبیه‌ت چشم‌پوشی
می‌کنم، ولی دیگر تکرار نشود: نهم جار له
ته‌می‌کردنت چاو‌پوشی ده‌که‌م، به‌لام ئیدی دووپات
نه‌بیته‌وه».

چشم‌تنگ / češmtang /: تنگ چشم
چشم‌تنگی / češmtangi /: تنگ چشمی
چشم‌چپ / češmčap /: ها. /صفت. خیل؛ خویل؛
فیچ؛ خوول؛ خیل؛ خل؛ چاف‌ویر؛ چاو‌گیر؛
چاولار؛ چاوچه‌په؛ چاو‌خویل؛ چاوچه‌ویل؛ چاو
چه‌پراس؛ چاو‌چیل؛ چاوشاش؛ چه‌ملار.

چشم‌چران / češmčarān /: ها. /صفت. [مجازی]
چاوله‌وه‌رین؛ چاو‌چلیس؛ چاو‌حیز؛ چاوباشقال؛
چاوباز؛ چاو‌چرین؛ چاف‌لده‌ر؛ تۆلاز؛ نه‌زه‌رباز؛
قۆق؛ خاوه‌ن واز یان خووی چاو‌چرینی.

چشم‌چرانی / češmčarāni /: ها. /اسم. [مجازی]
چاوله‌وه‌رینی؛ نه‌زه‌ربازی؛ چاو‌چرینی؛
چاوچه‌رینی؛ چاو‌حیزی؛ تۆلازی: ۱. مه‌یل یا
خووی ته‌ماشاشا کردنی له‌ش، به‌تابیه‌ت
ئه‌ندامگه‌لی جنسی لفی خۆ ۲. روانین له لفی
خۆ بۆ چیژه‌ی جنسی.

چشم‌خانه / češmxāne /: ها. /اسم. قوولگه‌ی
چاو؛ قوولایی چاو؛ چاوگا.

چشمداشت / češmdāšt /: /اسم. [مجازی]
چاو‌هنواری؛ چاو‌نۆری؛ چاوله‌دوویی؛
چاوله‌دوایی؛ هیواداری؛ هی‌وای به
جی‌هینانی کاریک له لایه‌ن که‌سیک یان
به ده‌ست هینانی به‌هره‌یه‌ک له شتی، له

داهاتوودا <من از شما چسمداشتی ندارم: من
چاوہنوار بیه کم له یئوہ نیہ>.

چشم‌درد /češmdard/ - درد^۲

چشم دریدگی / češmdaridegi / اسم،
 [مجازی، گفتاری] بی‌شهرمی؛ بی‌حیایی؛
 بی‌چاوه‌پوئی؛ بی‌چاوری؛ چاقوکاری؛
 پرووداری؛ گه‌فنه‌نده‌ی؛ قرشمالی؛
 شهرم‌تکاو؛ پروودامالای؛ پرووه‌لمالای؛
 ده‌لوفه‌لی؛ بی‌ئاو‌پرووی؛ گۆسارتمه‌ی؛
 گوسارغمه‌ی؛ چه‌قه‌سوئی؛ چه‌قاوه‌سوئی؛
 چارداوه‌رووی؛ چه‌تاوه‌رووی.

چشم‌دریده / češmdarîde / ها: صفت. [مجازی،
گفتاری] چاقوقایم؛ بی‌شهرم؛ بی‌چاورو؛ به‌وو؛
گه‌فهنده؛ رووقایم؛ رووه‌ل‌مالاو (خیلی پررو و
چشم‌دریده شده بود: زور روودار و بی‌شهرم بیوو).

چشم‌روس / češmrās : اسم. [مجازی] هه‌ته‌ر،
چاو‌پر، چاودی، مه‌ودایه‌ک که چاو هانای بکا.
چشم‌روشنی / češmrowšani, -ro:šani : ها،
اسم. [کنایی] چاو‌روشنی، چاو‌روونی؛ دیاریی که
دۆستان یان نزیکان، به نیشانه‌ی شادی
ده‌برین له رووداوێک بۆ که‌سیکی دێن.

چشم زخم /čəšmzaxm/ اسم، چاوه زار؛
چاوینی؛ چه مه زه خمه؛ چاوچله؛ زیانیک که
وا ده زان به هوی چاودانی دیتراوهه پیش
هاتووه.

❑ چشم زخم دیدن: به چاووه بوون، بهرچاو/چاوچله کهفتن؛ چاوینی بوون؛ چاو خواردن؛ کریانه چاووه. ههروه: چشم زخم رسیدن؛ چشم زخم وارد شدن

چشم سفید / čəšmsefid, -sifd / -ها: صفت
[مجازی، گفتاری] بی حه یا؛ بی شه م، چاوقایم؛
رووقایم، روودامالیاگ، قهره چناخ، قهره چی،
ریلاس؛ بی چاو روو؛ دوقدوقه.

چشم سفیدی / čəšmsefidî, -sifidî / اسم
[گفتاری] رووداری؛ بی‌حیایی؛ بی‌شرمی؛

چاوقايمى؛ پووقايمى؛ پوودامالياگى؛ رپىلاسى؛
دوقدوقه يى .

چشم شور /češmšûr/ ➡ چشم شوی

چشم شوی / češmšûy ، ها/ : اسم، چاوشور:
 ۱. شووشه‌ی تایبه‌تی چاوشوتن ۲. تراویک که
 چاوی پی‌ده‌شورن * چشم‌شور [گفتاری]

چشم غره / čəšmqorre / ها: اسم، [مجازی،
تفخاری] مۆر؛ چاوبۇزى؛ چاوپىلى؛ چەپىلە؛ تېرى؛
تېپىرى؛ روانىنى بە تووپ ەيىھە، بۇ ھەپشە يان
ھۆشدانەۋە.

■ چشم غره رفتن: [مجازی، گفتاری] مؤر بردنہوہ؛ چاو دہر پہر اندن؛ تیر ی کہر دہ یوہ؛ چہو پیلہ کردن؛ بہ ہر ہر شہ و توور ہ ییہوہ پوانین (تا چشم غرہ رفت، بچہ ساکت شد: ہر مؤری بردوہ مندالہ کہ بیدہنگ بوہ).

چشمک / češmak ، ها: / اسم. ۱. چاوداگری؛
چاوقر تکی؛ چاوه قرتی؛ چاوپر کی؛ قومچهو؛
چۆنیه تی کردنه وه و دانه به کی چاو به گورجی
اسرش را برگرداند و به شوهرش چشمک زد؛ لای
کرده وه و چاوی له شووه که ی داگرت)
۲. ترووسکه؛ ترووکه؛ زریوه؛ چۆنیه تی هه لبوون
دایسانی شتیکی پووناک له سه ره یه ک
چشمک ستاره ها در آسمان شب؛ ترووسکه ی
هستیره کان به ئاسمانه وه).

چشمکزن / čəšmakzan / صفت، به
رو که ترووک: ۱. قومچه و خهر؛ به
یبه تمه ندی چاو قرتاندنی په یتا - په یتا
ترووک - دهر؛ ترووس - که دهر؛ به
هر چاو که به کی پرووناکي که په یتا - په یتا
له لیبی و دایسی یان دهر که وی و ون
تفهوه (چراغ چشمکزن: چراغ ترووک دهر).

شـمـگـیـر / čəšmgîr : صفت. [مجازی] گـرـنـوـز؛
 رچاو؛ بهرچاوگر؛ گـرـنـگ و به بایهـخ (له باری
 هـنـدیـه تی و چۆنیـه تیـه وه).

چشم و چار / češm-o-čār /: اسم. [گفتاری] چرو

ته‌پرده‌ستیدا <چند جسمه از کارهایش را نمایش داد: چند وینه له کاره‌کانی نشان‌دا> ۵. چاوه؛ چاو؛ هر یه که له کونگه‌لی توژ یان که‌ره‌سته‌ی کون-کون.

☐ چشمه‌ی آب گرم: گرماف؛ گراو؛ گهرمکاو؛ گهرمکه؛ گهرمووک؛ گهرمک؛ گهرمه‌له؛ چاوکه‌ی ئاوی گهرم؛ کانیه‌ک که ئاوی گهرم به تینی زۆتر له C ۲۰° (و جارجاره‌ش ئاوه کول) ی لئ دیتته دهره‌وه. هه‌روه‌ها: چشمه‌ی آب معدنی

چشمه-چشمه: چاوکه-چاوکه؛ چاو-چاو؛ کونا-کونا؛ کون-کون؛ وله-وله؛ به کون یان بۆشایی زۆره‌وه.

چشمه‌سار / česmesār، ها: ان /: اسم. ۱. زۆنج؛ چاوکه‌سار؛ شوپنی که کانی زۆری تیدایه ۲. سهرچاوکه؛ سهرچاو؛ سهرچه‌مه؛ هانه‌چه‌مه؛ شوپنی دهرکه‌وتنی ئاوی کانی له زه‌وی.

چشمی^۱ / čěsmî، ها: /: اسم. چاونه: ۱. نیسکۆکیکی چکۆله له دهرگادا بۆ لیروانین <از چشمی نگاه کرد، کودکی پشت در بود: له چاونه‌وه روانی، مندالیک له‌و دیوی دهرکه‌وه بوو> ۲. جی چاو دانان و روانین له ههر نامرازیکی وه‌ک: میکروسکۆپ، تیلسکۆپ ...

چشمی^۲: صفت. چاوی؛ پتوه‌ندیدار به چاوه‌وه <قطره‌ی چشمی: قه‌تره‌ی چاوی>.

چشیدن / čěšidan, čašidan: مصدر. متعدی. // چشیدی: چه‌شتت؛ می‌چشی: ده‌چیژی؛ بچش: بچیژه // چه‌شتن؛ چیژتن؛ چه‌شته‌ی: ۱. تام‌کردن؛ چیژه‌کردن؛ میلاک‌کردن؛ شتی بۆ ناسینی تامی نانه دهم <بچش بین نمکش کافی است: بچیژه بزانه خوئی به‌سه> ۲. چه‌شکه‌کردن؛ چه‌شه‌کردن؛ به تامیک زانین <چشیدم شور بود: جه‌شم سویر بوو> ۳. /مجازی/ هیچانندن؛ ئازمان؛ ئه‌زموون؛ تاقی کردنه‌وه <مزه‌ی زندگی را چشیدن: چیژه‌ی

چاو؛ چرچه‌و؛ ئه‌ندامی دیتن <می‌زنی چشم و چارش را کور می‌کنی: لئی ده‌ده‌ی چروچاوی کویر ده‌که‌ی>.

چشم و چراغ / čěšm-o-čērāq: /اسم. /مجازی/ دلخۆشی؛ چاو پروون که‌ره‌وه؛ هۆی گهرمی و پرووناکی <او چشم و چراغ خانواده بود: ئه‌و دلخۆشی بنه‌ماله بوو>.

چشم و دل پاک / čěšm-o-delpāk: /صفت. /مجازی، گفتاری/ ده‌ست و چاو پاک؛ ده‌س و دل پاک؛ ئاز.

چشم و دل سیر / čěšm-o-delsîr: /صفت. /مجازی، گفتاری/ به‌ر چاو پر؛ به‌ر چاو تیر؛ تیر؛ دوور له چاوچنۆکی <ادم چشم و دل سیر برای پول سر خم نمی‌کند: مروی به‌ر چاو تیر بۆ پاره سهردانانه‌وینی>.

چشم و گوش بسته / čěšm-o-gûsbaste: /صفت. /کنایی/ چاونه‌کراوه؛ فه‌قیر؛ به‌سته‌زمان؛ ناناگا و بی‌ئه‌زموون <دختر چشم و گوش بسته را می‌فرستی به یک شهر غریب؟: کچی چاو نه‌کراوه ده‌نیریتته شاریکی غریب؟>.

چشم و هم‌چشمی / čěšm-o-hamčěsmî، ها: /اسم. /مجازی، گفتاری/ چاولیکه‌ری؛ چاولیکه‌ری؛ چاولیه‌ری؛ هافرک.

چشمه / čěšme، ها: /: اسم. ۱. کانی؛ کانیاو؛ کینی؛ کیه‌نی؛ که‌هنی؛ که‌ونی؛ هینی؛ هه‌نی؛ هانه؛ هین؛ خانی؛ خنی؛ چاوک؛ چه‌شمه؛ تیه‌نگ؛ چاوکه‌ی ئاوی سروشتی له سهرزه‌وین که به هۆی دهردانی ئاوگه‌لی ژیر زه‌وینه‌وه به دی دیت <رفته بود از چشمه آب بی‌وارد: رویشتبوو له کانی ئاو بیئی> ۲. /مجازی/ سهرچاو؛ هانه‌چه‌مه؛ شوپنی سهره‌ل‌دان، ره‌وان بوون یان بلاو بوونه‌وه‌ی شتی <چشمه‌ی دانش: سهرچاوه‌ی زانست> ۳. چاو؛ دهرگانه‌ی پرد <یکی از چشمه‌های پل را آتو‌آشغال گرفته بود: یه‌ک له چاوه‌کانی پرده‌که زیل‌وزال گرت‌بووی> ۴. وینه؛ نموونه؛ زانیاری له یاری نومایشی، به‌تایبه‌ت له

ژیان جه سنن. ههروهه ها: چشیدنی

■ صفت فاعلی: چشنده (چیزه) / صفت مفعولی: چشیده (چیزراو) / مصدر منفی: نچشیدن (نه چیزان) چطور / ١ / četowr, četo:r / فارسی / عربی / صفت. چۆن؛ چوون؛ چوو؛ چلۆن؛ چهین <کارش چطور بود؟؛ کاری چون بوو؟>.

چطور: ٢ / قید: [گفتاری] چۆن؛ چهنی: ١. چهین؛ چاوان؛ چلۆن؛ چوو؛ چاوا؛ کوو؛ چۆناوچۆن؛ ئیکوو؛ ئیکوویی؛ چافا؛ کسا؛ کسان؛ کتۆ؛ شتۆ؛ شتو <چگونه کار می کند؟؛ چۆن کار ده کا؟> ٢. بۆچی؛ بۆ؛ بۆچه؛ چۆن بوو؛ ئهرا؛ چی؛ پهی چیشی؛ پهی چی؛ پهری چیش؛ به چ هۆیه ک <چگونه امروز سر کار نرفتی؟؛ بۆچی ئهمرۆ نه چووینه سه کار؟>.

چقاله / ١ / čaqāle, ča: / ها: / اسم. چواله؛ چهقاله؛ تهقاله؛ بهری نه گهییوی شیلانه و بادهم و ... : چاغاله ■ چقاله بادام؛ بایهو؛ بایهف؛ حاجی بایف؛ حاجی بایف؛ حاجی بایهف؛ چۆله بادام؛ فهریکه بادام؛ چهقاله بادام؛ بادامچه؛ بهری کال و نه گهییوی بادام.

چغر / ١ / čeqer, čaqar / چغیره چغرمگی / ١ / čeqermegî / اسم. ١. جیری؛ جیپی؛ جیپی؛ چهقی؛ دۆخ یان چۆنیهتی جیپ بوون ٢. وزری؛ ئاژی؛ قهتماغه ی زبر و زوور که به هۆی کاری زۆر له سه ر پیست بهدی دی.

چغرمه / ١ / čeqerme / صفت. جیپ؛ جیپ؛ جیپ؛ سفت و پتهو له بهران بهر کیشان و پچرانهوه: چغر

چغلی / ١ / čoqlî, čo: / ها: / اسم. [گفتاری] فتنهیی؛ دۆقلمه ری؛ ههوال بردنی کاری خراپی چکۆله تر یان ژێردهست بۆ لای کهسی گهوره تر یان پله سه رتر <چهها از آزاد پیش بدرش چغلی کردند و گفتند او شیشه را شکسته: منداله کان فتنهیی نازادیان لای بابیهوه کرد و گوئیان نهو شیشه که ی شکاندووه>.

■ چغلی کردن: فتنهیی کردن؛ له مه ر کاری هه له ی کهسیکی چکۆله تره وه به گهوره یه ک خه بهردان.

چغندر / ١ / čoqondar, čo: / ها: / اسم. چهوه ندهر؛ چۆنه ر؛ چۆنه ری؛ چهوه نه ر؛ چه نه وه ر؛ سلک؛ سلکی سۆر؛ شه وانه ر: ١. پنجه گای گه لاپانی ساقه ته راستی بن ئهستوو ره که چه ن جۆری هه یه ٢. بنی ئه و گیایه که گۆشته و ده خوری.

■ چغندر قند: چهوه نده ری قه ن؛ چۆنه ر قه ن؛ جۆریک چهوه نده ر که زۆر شیرینه و شه کری لی ده گرن.

چغندر وحشی: چهوه نده ری کیوی؛ چۆنه ری کیوی؛ جۆریک چهوه نده ر که بۆ ده رمان ئه شی.

چفت ١ / ١ / čeft, ča: / ها: / اسم. چهفته ریژ؛ چهفت؛ سورگی؛ کولۆم؛ شه وژهن؛ رادان؛ شهوبه ن؛ ئالقهریزی ده رگا؛ زنجیرۆکه ی ده رکه یان ده لاقه داخستن.

■ چفت چیزی را انداختن: چهفته ریژی شتی بهستن؛ ئالقهریزی شتی داخستن؛ رادانی شتی داخستن؛ قهلقووله کردن؛ شه وژهن کردن (زۆرتر بۆ ده رک و ده روازه ده گوتری).

چفت کردن: چهفته ریژ کردن؛ به ئالقهریز بهستن؛ چهفت کردن. ههروهه ها: چفت شدن چفت: ٢ / صفت. کپ؛ مووهر؛ توند و به بی بهین له گه ل شتیکی تر دا <در را خوب چفت کن!> ده رکه که جوان کپ بکه!.

چفت وبست / ١ / čeft-o-bast, ča: / ها: / اسم. قوئف و قهرازه؛ چهفت و بهس؛ ئامرازی بهستنه وه ک چهفت و قئف و ...

■ چفت وبست نداشتن: ئالقه وگاله نه بوون؛ بی ئالقه و گاله بوون <درها چفت وبست درستی ندارند، با یک هل دادن باز می شوند: ده رگا کان ئالقه وگاله یه کی باشیان نه، پالیکیان پیوه نه ی، ده کرینه وه>.

پاره‌ی له ههموو لقه‌کانی ئهو بانکهدا ده‌سته‌بهر بووه.

چک سفید مهر / سفید امضا: چه‌کی سپی؛
چه‌کی واژۆ یان مۆرکراوی تیدا نه‌ووسراو، که
وه‌رگری چه‌ک ده‌توانی پاره‌ی دلخوازی تیدا
بنووسی.

چک مسافرتی: رېښوار چه‌ک؛ چه‌کێ که له
لایهن بانکوه به رېښواران ده‌فرۆشريت و له
ههموو لقه‌کانی ئهو بانکهدا بری هه‌یه: تراول
چک: تراولر چک

□ چک کردن: پیندا هاتنه‌وه.

چک کشیدن: چه‌ک کێشان؛ نووسینی چه‌ک
بۆ وه‌رگرتنی پاره له بانکدا «چک کشیدم رفتم از
بانک پول گرفتم: چه‌کم کیشا و چوومه بانک پاره‌م
وه‌رگرت».

چکاپ / čekāp: [انگلیسی] /سم. روانینه‌وه؛ کار
یان ره‌وتی لێ‌روانین، سه‌رنج دان یان
تاقیکردنه‌وه‌ی شتی (وه‌ک موتورێ فرۆکه یان
ئه‌ندامگه‌لی له‌شی که‌سی) بۆ زانینی ئه‌وه‌ی که
ئایا ساغه و دروست کار ده‌کا یان نه‌.

چکاچک / čakāčak, čekāček: صوت،
تسکه‌تسک؛ شرنکه؛ له‌پ- له‌پ؛ شریخ و هۆر؛
ده‌نگی ویک‌که‌وتنی شیر، کارد و وه‌کوو ئه‌وانه.

چکاد / čakād: /سم. /ادبی] ۱. دون؛ دوند؛
ترۆپک؛ لووتکه؛ گل؛ دهار؛ پۆیه؛ چل؛ دوچک؛
سه‌ری چیا ۲. ته‌وق؛ ته‌پل؛ به‌چک؛ بۆلی؛
سه‌رسره؛ بانی سه‌ر.

چکار / čekār: /قید. /مغتاری] چی؛ چه؛ چ؛
چیش؛ وشه‌یه‌ک بۆ پرسینه‌وه له چۆناوچۆنی
شتیک «چکار کنم؟ چی بکه‌م؟».

چکاره / čekāre: /قید. چکاره؛ وشه‌پیک که بۆ
پرسینی کاری که‌سی ده‌گوتری «داماد چکاره
است؟ زاوا چکاره‌یه؟».

چکامه / čakāme, čekāme: /ها: /سم. /ادبی]
چامه: ۱. قه‌سیده؛ چه‌کامه؛ هۆزان ۲. شیعیر؛

جفته / čefte, čafte: /ها: /سم. ۱. که‌له‌ژ؛
چه‌له‌مه؛ کۆله‌که؛ قایمه؛ داری دووله‌پان که
ده‌یدن به پالی شتیکه‌وه «جفته‌ی مو: که‌له‌ژی
میتو» ۲. قوولگه‌ی پشت ئانیشک و پشت ئه‌ژنۆ.

جفته‌بندی / čeftebandî, čafte-: /ها: /سم.
که‌له‌ژبه‌ندی؛ کار و ره‌وتی دانانی گیاگه‌لی
هه‌لپێچه‌ر به سه‌ر که‌له‌ژدا.

چقدر / čeqadr: /فارسی] عربی] صفت. چه‌ند؛
چه‌نده؛ چه‌نی؛ چه‌ندیک؛ چه‌نیک؛ چنه؛ چنده؛
چن؛ چقاس؛ چهن؛ چقا؛ به‌چ هه‌ندی «چقدر
بده‌ی داری؟ چه‌ندت قه‌رز هه‌یه؟».

چقدر: قید. چه‌ند؛ چه‌نده؛ چه‌نی؛ چن؛ فره؛
زۆر؛ هه‌جگار؛ یه‌کجار؛ چکاس؛ چه‌نیک؛ گه‌له‌ک
«چقدر خوب می‌خواند! چقدر خوابیدم! چه‌نده باش
ده‌خوین! چه‌ند خه‌وتم!».

چک / čak: /ها: /سم. /مغتاری] زیله؛ زلله؛
زلله؛ که‌شیه؛ شه‌قه‌زیله؛ شه‌قه‌زله؛ شه‌پلاخه؛
چه‌پلاخه. هه‌روه‌ها: چک خوردن؛ چک زدن

چک / ček: [انگلیسی] /سم. ۱. /ها: /چه‌ک؛
پسووله؛ په‌رپه‌یه‌کی چاپی که به‌خاوه‌ن
حیسابی بانکی ده‌دری تا بتوانی بۆ خۆی
یان که‌سیکی‌تر له بانک پاره ده‌رینین
۲. کار یان ره‌وتی چاو خشاندن و پیندا
هاتنه‌وه بۆ دلنیاپی «همه‌راچک کردم: به
گشتیدا هاتنه‌وه» ۳. /ها: /چیک؛ هه‌ر یه‌که
له‌خه‌لکانی سه‌ر به‌ولاتی چیک یان
زارۆکانیان ۴. چیک؛ چیک؛ له‌زبانگه‌لی
ئیسلاوی رۆژئاوایی باو له‌ولاتی چیکدا:
چکی

□ چک بانکی: چه‌کی بانکی؛ چه‌کی جوانگه‌یی.
چک بی‌محل: چه‌کی له‌گۆتره؛ چه‌کێ که
خاوه‌نه‌که‌ی ئه‌وه‌نده لێ نووسراوه پاره‌ی له
بانکدا نه‌ی.

چک تضمین شده: چه‌کی ده‌سته‌بهر؛ چه‌کی
که له لایهن بانکیکه‌وه بلاو بووه‌ته‌وه و کردنه

هه لبه ست؛ هؤنراوه * چامه

چکامه سرا / čakāmesarā, čekāme- / اسم.

/ ادبی / شاعیر؛ هؤزان؛ هؤزانوان؛ هؤزانقان؛ هؤنەر؛ هه لبه سته وان.

— چکان / čekān, čakān / پیواژه. — تکیین؛

— چکین؛ چه قان؛ تکیینەر؛ چکینەر (قطره چکان؛ تنۆکه تکیین).

چکاندن / čekāndan, čakāndan / مصدر.

متعدی. // چکاندی؛ تکاندت؛ می چکانی؛ ده تکیینی؛

بچکان؛ بتکینه // ۱. تکاندن؛ داتکاندن؛

داچۆرانیدن؛ نفقوتانیدن؛ وهرفاندن؛ چکاندن؛

چکانن؛ چکنای؛ تکنه ی؛ تکانن؛ تراوی به

تنۆک. تنۆک پڑاندن (هر شب دو قطره بچکان به

چشمت؛ هه موو شه وی دوو تنۆکه بتکینه ناو چاوت)

۲. چرکاندن؛ چرتاندن؛ چورتاندن؛ چرکنه ی؛

پهله پیتکه ی که ره سته یه ک ترازاندن (ماشه را

چکاند؛ پهله پیتکه ی چرکاند). چکانیدن. ههروهه؛

چکانندی

■ صفت فاعلی؛ چکاننده (تکینەر) / صفت مفعولی؛

چکاننده (تکینراو) / مصدر منفی؛ نهچکاندن

(نه تکاندن)

چکاننده / čekānande, čakānande / ها؛ / اسم.

پهله پیتکه؛ ماشه؛ جی قامکه شاده ی تفهنگ و

هه ره نامرازیکی تفهنگ ناسا.

چکانیدن / čekānīdan, čakānīdan / چکاندن

چکاوک / čakāvak / ها؛ / ان؛ / اسم. سربله؛

سوریلی؛ زربله؛ پیزیزاک؛ سربوه؛ جوره؛ چوره؛

جره؛ جککه؛ کلانونه؛ قازه لاخ؛ قازلاخ؛

وهی وهی که ره؛ چه کاوه ک؛ مه لیک بچووی

بۆری ئامال زهرده.

■ چکاوک شاخدار؛ کلانونه؛ کلاوکووره؛

سؤفیه قیته؛ فشه کلانونه؛ جۆریک سربله به له

سه ره سهری دوو په ری وه ک شاخ بهرز

بۆه ته وه.

چک — چک / čekček / صوت. تک — تک؛

تکه — تکه؛ تنۆکه — تنۆکه؛ چکه — چکه؛ تکه — تک؛

دهنگی لیک که وتنی تنۆکه گه لی تراو له گه ل

شتیکدا (چک — چک باران؛ تکه — تکی باران).

چکرز / čekerz / اسم. چکرز؛ جۆری یاری

فیکریه، وه ک دامه، به سه ره په ره ی شه تره نجه وه

له به یین دوو که سدا که هه ره یه که دوازده مۆره ی

یه ک رهنگ و یه ک جۆریان هه یه.

چکسه / čakse / ها؛ / اسم. [قدیمی] / لووله؛ کاغه زی

وه ک که له قهند پیچراو که جاران دوو کانداران و

به تاییهت دهرمان فروشان شتیان تیوه ده پیچاند

و به کریارانیان ددها.

چکش / čak(k)oš / ها؛ / اسم. چه کوچ؛ چه کوش؛

چه کویچ؛ چاکوچ؛ کاکوچ؛ بارکوور؛ مووره؛

ناسن کوت؛ ئامیڑیکی دهستی سه ره پۆلایی

قورس و قایم و دهسته زیاتر له چیو بۆ کوتانه وه.

■ چکش چویی؛ توخماخ؛ هه له کوت؛ چه کوچی

چیوینه. ههروهه؛ چکش فولادی

چکشخوار / čak(k)ošxār / صفت. چه کوچخۆر؛

به تاییهت منهندی چه کوچخۆری؛ چکشخور

[گفتاری]

چکشخواری / čak(k)ošxārī / اسم.

چه کوچخۆری؛ تاییهت منهندی که له کانزادا که

ئه گه ره بهر چه کوش که ون، ناشیکن و

ورده — ورده، به شکلی دلخواز دهر دین.

چکشخور / čak(k)ošxor / صفت. [گفتاری]

چه کوچخۆر؛ چه کوشخۆر.

چکشکاری / čak(k)oškārī / ها؛ / اسم.

چه کوچکاری؛ چه کوشکاری؛ کاریان په وتی

کارکردن به چه کوچ؛ کوتانه وهی شتی،

به تاییهت کانزا به چه کوش.

چکشماهی / čak(k)ošmāhī / ها؛ / ان؛ / اسم.

چه کوش ماسی؛ جۆریک کۆسه یه که سه ره و

چاوی — وه ک چه کوش — له هه ره دوو لای

له شیه وه دهر په ریوه.

چکشی / čak(k)ošī / صفت. چه کوچی؛

داچۆرانی تراو له شوئینیكهوه <سقف حكه می کرد: میچه كه دلوهی ده کرد>.

چكه^۱: <صفت> [گفتاری] ۱. رهند؛ رند ۲. چهلهنگ؛ تۆل؛ تاشك؛ كهلهش؛ زرک و زیندوو؛ زرپ و زینوو ۳. ورد؛ وردبین.

چكى^۱ /čeki/ چك ۴

چكى^۱: قید. یه كجی؛ به یه كجاری <من این آهن آلات را چكى خریدم: من ئەم ئاسنەوالانەم یه كجی كړیوه>.

چكیدن /čəkidan, čakidan/ مصدر. لازم.

// چكیدی: تکیای؛ می چكى: ده تکی؛ بچك: بتكى // تکین؛ تکان؛ چۆران؛ چكه/ تکه کردن؛ چکان؛ داچۆران؛ داچۆریان؛ قه چۆران؛ ئه ره چكه ی؛ چكایره؛ داچکان؛ نقووتان؛ چرکان؛ وه رقان؛ تکه- تکه دارژان <از سر تا پایش آب می چکید: سهر تا په نجهی پای ئاوی لی ده تکا>. ههروه ها: چكیدنی

■ صفت فاعلی: چکنده (-) / صفت مفعولی: چكیده

(تكاو) / مصدر منفی: نچكیدن (نه تکان)

چكیده /čəkide, čakide/ /سم. ۱. /ها/ پوخته؛ كورته ی وتار یان نووسراوه یك كه مه به ست و ناوه رۆكى نووسراوه كه ی ده ربـړیوه چكیده نویسی <چكیده حرفش این بود كه باید كار بكینیم: پوخته ی قسه كانی ئەمه بوو كه ده بی كار بكه ی> ۲. ماست چكیده ماست ۳. /ها/ [زمین شناسی] ئیستالاگمیت؛ قه ندیلە ی ئاهه کی كه له بنی ئەشكه و ته وه هه لئۆقیوه.

چكیده نامه /čəkidenāme, čakide-/ /سم. پوخته نامه؛ نووسراوه یك كه پوخته ی یه ك یان چهند وتاری تیدایه.

چكیده نویسی /čəkidenēvisi, čakide-/ /سم. كورته نووسی؛ كورته نفیسی؛ پوخته نووسی چكیده ۱

چگال /čagāl, čegāl/ /صفت. ۱. تۆكمه؛ چر؛ پر؛ تۆلا؛ خاوهن به شگه لی پینكه وه نووسا و چر

چه كوشی؛ وه كوو چه كوچ؛ چه كوش ئاسا <استخوان چكشی: ئیسكى جه كوچی>.

چكشی^۱: قید. [مجازی] به په له؛ په له په له؛ تون-تون؛ به تالووكه؛ به له ز؛ به گور و تاو <چكشی حرف می زد: به په له قسه ی ده کرد>.

چكمه /čakme/ ها: /ترکی/ سم. چه كمه؛ چه كمی؛ مانه گه زئ؛ جه زمه؛ جه زمه؛ ساپۆك؛ پۆستال؛ پووت؛ كهوشی لاسك درێژی تا ژیر ئه ژنۆ (زیاتر پلاستیکی).

چكمیزك /čekmizak/ /سم. میزه چركه؛ چرته كمه میزه؛ میزه چور تکی؛ میزه چركی؛ میزه چركی؛ میزه چور تکی؛ گمیزه چركه؛ چرته میزه؛ گمیزه چور تکی؛ كون میزه؛ نه خووشی میزه رانه گرتن.

چكنده /čəkande, čakande/ ها: /سم.

[زمین شناسی] ئیستالاگمیت؛ قه ندیلە ی ئاهه کی ئاو یزان له سرمیچی ئەشكه و ته وه.

چك و چانه /čak-o-čāne/ /سم. [گفتاری] دهم و له وس؛ دهم و لیج؛ له ر و له وس؛ دهم و فلج؛ دهم و فلق؛ به شی خوارووی دهم <آب از چك و چانه اش راه افتاد: لیک له دهم و له وسیه وه داچۆرا>.

□ چك و چانه زدن: چه قه کردن؛ چه قه-چه قه کردن؛ چه قه و هه را کردن؛ چه قه و هه را کردن؛ چه ند و چوون کردن؛ قسه و پیچه قینی زۆر بۆ سه لماندنی وستی خو <به تایبته له سه و دادا> <سر مهریه خیلی چك و چانه می زدند: له سهر ماره یی زۆر چه قه یان ده کرد>.

چكه^۱ /čəkke/ ها: /سم. [گفتاری] دلۆپ؛ دلۆپه؛ دلۆپ؛ تنۆك؛ تنۆكه؛ تك؛ تکه؛ دکه؛ چۆر؛ چور؛ زپیک؛ سافان؛ چكه؛ جرپه؛ نقووت؛ چپك؛ په شك؛ شۆرت؛ هور؛ درووپه <يك چكه آب پیدا نمی شد: دلۆپیک ئاو ده ست نه ده كه وت>.

□ چكه کردن: دلۆپه کردن؛ تکه کردن؛ تنۆكه کردن؛ دلۆپه دادان؛ چکان؛ وه رفتن؛ تك-تك

۲. قورس؛ تىك ترنجاو.

جگالش /čagāleš, čegāleš/ :اسم. ۱. /فيزيک/ رەوتى كە تىيدا تراويك لە ھەلم جوى دەبىتەو ۲. كار يان رەوتى تۆكمە كردن.

چگانلە /čagālande, čegālande/ ، ھا:/اسم. /فيزيک/ كەرەستە يەك كە ھەلم يان گاز ئەكا بە تراو (زۆرتر لە پرى سارد كردنەو يەو).

چگالى /čagāli, čegāli/ :اسم. تۆكمە يى؛ تۆلايى؛ پرى؛ خەستى؛ يەكەى نيشاندەرى رادەى ماكى ھەر شتيك لە سانتى مېترىكى چوار پالوودا.

▣ **چگالى جمعيت**: پرى كۆمەل؛ ژمارەى ناونجى خەلك لە يەكەى رووبەردا (وەك دەلەين پرى كۆمەل لە ئيراندا ۳۷ كەسە بۆ ھەر كىلومېترىكى چوار گۆشە).

چگالى سىنج /čagālisanc, čegāli-/ ، ھا:/اسم. پرى پىو؛ كەرەسەى پىوانى پرى يان كيشى تايبەتى تەنيك.

چگور /čogûr, čegûr, čagûr/ ، ھا:/تركى/اسم. چەگور؛ سازىكى ژىندارى وەك دووتارە كە لە باكوروى رۆژھەلاتى ئىران و ئاسىي ناوھەندىدا باوہ.

چگونگى /čegûnegi/ ، ھا:/اسم. چۆنيەتى؛ چلۆنايەتى؛ چۆنايەتى؛ چۆناوچۆنى؛ چۆنەھا؛ ھاو؛ ھاو؛ مەرەد؛ حال؛ بار؛ مەرە؛ دارەت؛ حالەت، دۆخ يان تايبەتمەندى شتيك يا كەسيك (وەك باشى، خراپى، گەرمى، ساردى، سەختى، نەرمى، بەرزى، نزمى، كۆتايى ...) (چگونگى كار دەستگاھ را براى حاضران توضيح داد: چۆنيەتى كارى دەزگاكەى بۆ ئامادەبوان شروڤە كرد).

چگونە /čegûne/ :صفت. /ادبى/ چۆن؛ چەين؛ چلۆن؛ چاوان؛ چتۆف؛ چتۆ؛ چجۆر؛ چەوا؛ چاوا؛ چافا؛ شتۆ؛ شتەو؛ چوين؛ چوون؛ كلۆن؛ خاوەن چ دۆخ، بار يان لۆريک «ھوايش چگونە است؟ چگونە جايى است؟ ھەواكەى جونە؟ چوون

شوينيکە؟».

چگونە :قيد. چۆن؛ چەنى؛ چلۆن؛ کوو؛ کووسا؛ کووسان؛ كسان؛ كسا؛ كەسين؛ چاوان؛ چتۆف؛ چتۆ؛ چجۆرى؛ چەوا؛ چاوا؛ چافا؛ شتۆ؛ شتەو؛ چوين؛ چوون؛ كلۆن؛ بە چ شيوہ، دۆخ يان بارىك «چگونە كار مى كند؟ چگونە رفت؟ چۆن كار دەكات؟ چوون چوو؟».

چل ^۱ /čel/ :اسم. /مخفف/ چل.

چل ^۲ :صفت. /گفتارى/ لاژگ؛ گيل؛ لاژ؛ گەمژە؛ گەوج؛ خاوەنى ئاكارى نەگونجاو.

▣ **چل زدن**: پا لە پەيين دان؛ قاز لەوہ پاندىن؛ بى نامانچ گەران.

چلاس /čelās/ :صفت. /گفتارى/ نەوسن؛ چليس؛ نوشگل؛ سکہ پۆ؛ زکن؛ گرگن؛ زگلەوہ پرين؛ ترخن.

چلاق /čolāq/ ، ھا:/تركى/صفت. كووچ؛ كوچ؛ گۆج؛ کۆل.

▣ **چلاق شدن**: گيپر بوون؛ كوچ بوون؛ گۆج بوون؛ کۆل بوون؛ گيپر و گەوال بوون؛ زيان ديتن يان لە كار كەوتنى دەست يان پى.

چلاق كردن: گيپر و گەوال كردن؛ كوچ كردن؛ گيپر و گۆج كردن؛ لە كار خستنى دەست يان پاى كەسيك.

چلاقى /čolāqî/ :تركى/اسم. گيپرى؛ كۆلى؛ كوچى؛ كيمايى؛ لينەھا توويى يان ئاسيو لە دەست و پا كە دەبىتە ھۆى لە كار كەوتنيان.

چلاندىن /čelāndan/ :مصدر. متعدى. // چلاندى؛ گوشتى؛ مى چلانى؛ دەگووشى؛ بچلان؛ بگووشە // گوشين؛ گووشين؛ گەوشاندن؛ گوهاشتن؛ چلانن؛ گوشاين؛ جەرداين؛ گوشاندن؛ شواری؛ شوار تەى؛ شتى بۆ گرتنى ئاو يان شيرەكەى گوشار دان «لباسھا را شست و چلاندى و روى طناب پهن كرد: جل و بەرگەكانى شت و گووشاى و ھەليخست». ھەروەھا: چلاندى

■ صفت مفعولی: چلانده (گوشراو) مصدر منفی: نچلاندن (نه گوشتین)

چلباسه / čalpāse / اسم. ۱. /ها/ مارمیلک؛ مارمه زووک؛ مارم زووک؛ مارمه زووک؛ مارگیسه ۲. /نجوم/ که لویه یه کی چکوله یه له ئاسمانی باکووریدا.

چل تکه / čeltekke / چهل تکه

چلتوک / čaltūk / شلتوک

چلچراغ / čelčeraq / ها/ اسم. چلچرا؛ ئاوپزه؛ چرای چهند لق که له مزگوت و ماله گه وړاندا هه لده کری.

چلچله / čelčele / ها/ گمان/ اسم. په ره سیلکه؛ په ره سیترکه؛ هه ج هه جک؛ حاجی رهش؛ حاجی رهشک؛ هاج رهشک؛ حاجی رهنگ؛ هه ج هه جک؛ هه ژه ژیک؛ هاج هاجک؛ دومقه سک؛ مه قسوک؛ تهرنه بابیله؛ پالوانه؛ کارده په له؛ پلیرگ؛ پریرگ؛ پلووسگ؛ جوړی په ره سیلکه ی گوئ سوانان رهشی بال دریز و قاچ کورته.

چلزیدن / čolozīdan / چلوزیدن

چلغوز / čalqūz / اسم. ۱. جیقنه؛ ریقنه؛ ریقنه؛ ده رق؛ زچ؛ چیرت؛ جیقنه ی مهل؛ گووی بالدار ۲. /ها/ [تعریض] پووته که؛ پووت؛ پووته که؛ گونل؛ بی نمووت و کورت و کز.

چلغوزه / čelqūze / ها/ اسم. بوندق؛ فستق؛ بهری داری سنه و بهر، له پسته شامی ده چی و له چهره سدا به کاری ده بن.

چلفتی / čolofiti / دست و پا چلفتی

چل گیس / čelgis / اسم. په لکه-په لکه؛ په لکی؛ جوړی ئارایشتی قژه.

چلمن / čolman / صفت. [گفتاری] ۱. نه گومه؛ بی دهست و پا؛ لی نه هاتوو «آخر مرد هم این قدر چلمن می شود؟! ناخر پیاو و هینده نه گومه ۱۹» ۲. لاژگ؛ گهوج؛ گیل؛ بی ئاو مز؛ لاژی «این پسره خیلی چلمن است: نم هه تیوه زور لاژگ».

چلمنی / čolmanî / اسم. ۱. نه گومه یی؛ لی نه هاتوویی؛ دۆخ یان چۆنیه تی لی نه هاتوو بوون «باور نمی کردم آزاد به آن چمنی از این کارها بکند: باوهرم نه ده کرد نازادی بهو نه گومه یه کاری وا بکا» ۲. لاژگی؛ گهوجی؛ بی ئاو هزی.

چلنگر / čelengar, čalangar / ها؛ بان/ اسم. ۱. ئاسنگهر؛ ئاسن کار؛ وهستاخاله؛ وهستای ئامرازی ئاسن ۲. هه له بی ساز؛ ئه وهی وا به هه له بی شت دروست ده کا.

چلنگری / čelengari, čalangari / اسم. ئاسنگهری؛ ئاسنکاری: ۱. کار یان پیشه ی ئاسنکار ۲. /ها/ کارگه ی ئاسنگهر.

چلو / čelow, čolow, čolo / اسم. چلاو؛ وشکه پلاو؛ چیشتی له برنجی کولاو و ئاو کیش کراو له گه ل کره یان پوون و خویدا که به خورشت یان که بابوه ده یخوون.

چلووار / čelvār / اسم. موری؛ مه ره پرشا؛ هومایی؛ هومایل؛ سه لمه ل؛ پارچه یه کی سپی، ناسک و سفت چنه.

چلواربافی / čelvārbāfi / اسم. موری بافی؛ هومایل چنی: ۱. کاری جولایی موری ۲. /ها/ کارخانه یان ماشینی به ره هم هینانی موری. چلوپز / čelowpaz, čolow-, čelo- / ها/ اسم. چلاوپه ز؛ چلاوپه ز؛ که سی که کاری لینانی چلاوه.

چلوپزی / čelowpazi, čolow-, čelo- / اسم. ۱. چلاوپه زی؛ کار یان پیشه ی چلاوپه ز ۲. /ها/ چلاو خانه؛ شوینی لینان و فروشتنی چلاو.

چل و چو / čel-o-čow / اسم. [گفتاری] دهنگو؛ گوته گوت؛ واته- واته؛ گوته ی خه لک؛ قسه و باسی هه موو جوړه ی ناو خه لک.

چل و چو افتادن: که و تنه ناو ده و له وه؛ قاو داکه و تن؛ دهنگو بلاو بوونه وه. ههروه ها: چل و چو انداختن

چلوخورش / čelowxoreš, čolow-, čelo- /

چلوخورشت

چلوخورشت / -čelowxorešt, čolow-, čelo:-
 /سم. چلاوخورشت؛ چیشتیکی بریتی له چلاو و
 یه کینک له خورشته کان (وهک: قیمه یان
 سهوزی): **چلوخورش**

چلوزیدن / -čolûzîdan / مصدر. لازم. [گفتاری]
 // چلوزیدی: ههلقراچیت؛ می چلوزی: ههلهدهقرچی؛
 - // ههلقراچان؛ به هۆی پرچیان یان سووتیانوهه
 بیجمی بنه مایی خو له دهستدان: چلژیدن
 ■ صفت مفعولی: چلوزیده (ههلقراچاو)

چلوکباب / -čelowkabāb, čolow-, čelo:-
 /سم. چلاوکهواو؛ چلهوکهباب؛ چیشتیکه ئیرانی
 بریتی له چلاو و کهبابی که به جیاکار ساز دهبی
 و پیکهوه دهخوری. ههروهها: **چلوگوشت**؛
چلومرغ

■ **چلوکباب** **سلطانی**: چلاو کهواویک که ههم
 کهبابی بهلگی له گهلهدایه، ههم کووبیده.
چلوکبابی / -čelowkabābî, čolow-, čelo:-
 ها: /سم. چلاوکهبابی؛ چیشتهخانهیی که
 چلاوکهبابی تیدا دروست دهکهن و دهفرۆشن.

چلویی / -čeloyî, čoloyî / ها: /سم. [گفتاری]
 چلاوپهز؛ چلاولینهر.

چله / -čelle / ها: /سم. ۱. چله؛ چلهمین رۆژی
 رووداویک (بهتابیهت مردنی کهسیک) «دیروز
 چلهی پدرش بود؛ چلهی نوزاد؛ دوینی چلهی بابی بوو؛
 چلهی مندالی ساوا» ۲. رایهل؛ تان؛ تاری قالی و
 چنراوهگهلی دهستی «چلهکشی گلیم؛ رایهل
 خستنی بهره» ۳. لیسپ؛ ژی؛ کژێ بن یان
 فریتییک که له چهند تال دروست دهبیته «چلهی
 کمان؛ ژی کهوان».

■ **چلهی بزرگ**: چله گهوره؛ چله گهپه؛ چله
 بهرین؛ چل رۆژی ههوهلی زستان.
چلهی تابستان: قرچهی تاوسان؛ چلهی هاوین؛
چهنگهی هاوین؛ گهرما و گهرموو هامنی؛
گهرماهی هاقین. ههروهها: **چلهی زمستان**

چلهی کوچک: چله بچووک؛ چله بیچکه؛
 چله بهچه؛ چله دواوین؛ بیست رۆژی دواي
 چله گهروهو، له ده تا سی رېبهندان.
 □ **چله گرفتن**: چلهگرتن؛ چلهی مردنی کهسی
 گرتن.

چله نشتن: چلهکیشان؛ چله نیشتن؛ چل
 رۆژی بهردهوام له شویتنیکدا نوێژ و سکالا
 کردن.

چلهبران / -čelleborān / اسم. [قدیمی] چله
 دهکرکردن؛ رې وهرهسمی چلهمین رۆژی زان، که
 زهيسانیان دهبرده گهرماو و له گهل بهزم و
 جهژندا بهرپوه دهچوو.

چلهریسک / -čellerisak / چرخریسک
چلهکشی / -čellekešî / ها: /سم. راهیل کیشی؛
 کار یان رهوتی تهون نانهوه؛ خستنی راهیلی
 نهستوونی به پرووی دارتهون یان ماشینی
 جۆلايیدا.

چلیپا / -čalipā / ها: [آرامی] /سم. [دبی] خاج؛
 خاج؛ سهلیب.

چلیک / -čelik / ها: [اروسی] /سم. ۱. تهنهکه؛
 پووت ۲. بۆشکه؛ بهرمیل؛ چهلنگ؛ چهلیک.

چم / -čam / چم و خم

چماق / -čomāq / ها: [ترکی] /سم. ۱. گۆپال؛
 گالۆک؛ گالۆم؛ گود؛ زۆلاخ؛ پهیاغ؛ پهیاغ؛ تهیاغ؛
 تیلا؛ زنج؛ کوتهک؛ زۆپ؛ زۆپک؛ زۆپا؛ زۆپه؛
 کۆپار؛ کوپار؛ تهپرک؛ کیتسه؛ زاکۆر؛ شاپان؛
 بهرجیغ؛ بهرجیت؛ کجیر؛ دۆق؛ تۆپز؛ لیس؛
 داردهستی پتهو و سههر بهگری ۲. [کنایی]
 داردهست؛ نامرازی هه رهشه «لیرال هم چماقی
 شده بر سر مخالفان؛ لیبرالیش بۆته داردهستییک بۆ
 گیانی نهیاران».

چماقدار / -čomāqdār / ها: ان: [ترکی/فارسی]
 /سم. گۆپالدار؛ تیلابهدهست؛ کیتسهههگر؛ کهسی
 که به کوتهکهوه گهف و گور دهکا و نهیاران و
 سههرپنچکاران نازار دهدا «چماقداران ریختند توی

تظاهرات و آن را به هم زدند: گویالداره کان رژانه نیو
خوپیشاندانه کهوه و شیواندیان).

چمباتمه / čombâtme / [ترکی] / اسم. چینچک؛
چنچک؛ چیچله؛ جینجک؛ جنینچکه؛ کلینچکه؛
تووته ک؛ هه لوتووته ک؛ هه لترووشک؛ توولنج؛
قنچک؛ ترووشک؛ قوونه لتس؛ قهله فیسک؛
سهرتووتک؛ دون؛ چوقم؛ چی چی؛ گه مال فس؛
دوتین جگ؛ دترنجک؛ دانیشن له سهر ههر دوو
پچ به شیوه یی که زرائی هه لسیته بهر سنگه وه؛
چنچک؛ چندک

▣ **چمباتمه** زدن: ترووشکان؛ هه لترووشکان؛
هه لوتووته کان؛ هه لوتووتان؛ هه لوتووترین؛
هه لترووشکان؛ هه لترووشکین؛ کلینچکه /
جنینچکه دان؛ چوقم داین؛ سهر چینچک
نیشن؛ به چینچکانه وه دانیشن؛ قوونتس
دانه وه.

چمپا / čampā / اسم. چه مپا؛ جوړه برنجیکی
گردی ئیرانیه.

چمچه / čamče / ها: [ترکی] / اسم. که وجیز؛
ئه سکوی؛ ئه سکوو؛ هه سک؛ چمچه؛ چووچک؛
چه مچه؛ چه مچک؛ که وچکی دارینی گه وه به
هه لگوزانی تراو.

چمدان / čamadān, čamedān / ها: [اروسی از
فارسی] / اسم. جانتا؛ چه مدهان؛ چیمانی؛ چه نته ی
سهر؛ ساکی گه وه و چوارگوشی له چه رم و
ماکی ده سکرد بو جلیک و تۆشه تینان (یک
چمدان لباس خریده بود؛ پر جانتایه ک جلیکی کرپیوو).

چمن / čaman / ها: / اسم. چیمه ن؛ ۱. چیم؛
چه مهن؛ فرس؛ فریز؛ فروووو؛ فروووی؛ فریز؛
روه کیکی هه میشه سه ووی گه لا ته سک و
دریژی بی ساقه ته یه که له باخچه دا ده چینری
'باغچه های وسط را چمن می کاریم: باخچه گه لی
ناوه را است ده که یه نه چیمه ن' ۲. میړگ؛
سه وزه لانی؛ شه کار؛ بژوین 'بچه ها توی چمن بازی
می کردند: مناله کان له نیو چیمه نه که دا کایه یان

ده کرد).

چمنزار / čamanzār / ها: ان: / اسم. سه وزه لانی؛
سه وزه لانی؛ سه وزایی؛ شینایی؛ سه وزه چار؛
گیاجار؛ میړگزار؛ مه رن؛ پاناییه ک له زه وین که
چیمه نی تیدا روابی 'در چمنزار کنار ده چادر زدیم:
له سه وزه لانی قه راخ گونده که خیه تمان هه لدا'.

چمن زن / čamanzan / ها: / اسم. چیمه ن پر؛
۱. که سی که چیمه ن ده پهر تیوتی
۲. که ره سی بو کورت کردنه وه و رازاندنه وه ی
چیمه ن. هه روه ها: چمن زنی

چمن کاری / čamankārī / اسم.
۱. چیمه ن کاری؛ کار یان ره وتی چیمه ن کالین؛
چاندنی چیمه ن 'باید تمام اینجا چمن کاری شود؛
ده بی ته ووی ئیره چیمه ن کاری بی' ۲. / ها:
سه وزه لانی؛ سه وزه لانی؛ شینایی؛ زه وینی که
چیمه نی تیدا چاندرابی 'نگزار بچه ها بروند توی
چمن کاری؛ مه هیله مندالان بچنه ناو
سه وزه لانیه که وه'.

چمنی / čamanî / صفت. چیمه نی؛ ۱. چیمی؛
سه وزی؛ پیوه ندیدار یان سهر به چیمه نه وه
۲. چه مهن ره نگ؛ سه بزی چیمه نی.

چم و خم / čam-o-xam / ها: / اسم. ۱. فیچان؛
قیل قاچ؛ پنچاوپنچ؛ قه نچاوپنچ؛ پنچ — پنچ؛
خواره و خوار؛ پیچه لپاچ؛ پیچه که و خواره که؛
پنچ و چه ماوه به تاییه ت به شیوه ی پیچگه لی له
شوین یه ک ۲. / مجازی / ورده کاری 'مدتی طول
کشید تا چم و خم کار را یاد گرفتم: ماوه یه کی خایاند تا
فیزی ورده کاری کاره که بووم' * چم

چموش / čamûš / ها: / صفت. شه مووز؛
شه مبووز؛ شه مووس؛ شه غمووز؛ چه مووش؛
چه میش؛ شه مووز؛ توخس؛ هه رووم؛ شه هموز؛
له چه ر؛ ره وه ک؛ سل؛ چاراغ؛ تووش؛ تۆسن
(به تاییه ت بو جوار پتیان) 'این قاطر چموش است،
مواظب باش! ئه م قاتره شه مووز، وریا به!'

چمیدن / čamîdan / مصدر. لازم. / ادبی /

// چمیدی: چه مایه وه؛ می چمی: ده چه میه وه؛ بچم: بچه مه وه // ۱. له نجه کردن؛ خنگلین؛ به لار و له نجه رویشتن ۲. چه مان؛ چه مانه وه؛ چه مینه وه؛ چه میایوه؛ نه وه چه میه ی؛ چه مین؛ نه وینه وه؛ نوو چانه وه؛ موو چانه؛ باو خواردن؛ پیچ خواردن؛ هه لپیچان.

■ صفت فاعلی: چمنده (-) / صفت مفعولی: چمیده (چه ماوه) / مصدر منفی: نجمیدن (نه چه مانه وه)
چنار / čenār، ها؛ ان / اسم، دار په لک؛ دار جه وه هر؛ هۆلیر؛ دار تو یکل؛ سووره چنار؛ دار یکی قایم به تو کلی لووس و بۆری ئامال سهوز و گه لای په نجه بییه وه که چیوه که ی به نرخه و به که لکی زور کار دی.

چنان / čenān, čonān: صفت. وا؛ ئاوا؛ وه ها؛ ئاوه ها؛ چامن؛ چامنه؛ پاسه؛ پاسی؛ چنه؛ چنو؛ چنو؛ به ویکچوونی، چۆنیه تی یان چه ندیه تی ئامازه پیکراو «چنان کاری هم نبود؛ کاریکی واش نه بوو»؛ آنچنان / ادبی]

چنان: قید. وا؛ وه ها؛ پاسه: ۱. نه وه ند؛ نه مه نه؛ نه ونده؛ عه مه نه؛ نه ونه؛ نه قه پر؛ ئیقره؛ عه قره؛ نه یقره؛ ئانه؛ ئینده؛ ئینه؛ هۆسا؛ ئاپاسه؛ تا نه واده «چنان بلند بود که دست کسی به آن نمی رسید؛ و بهرز بوو دهستی که سی پتی نه ده گه یشت»
۲. جۆرئ؛ جۆریک؛ چه شنئ؛ چه شنیک؛ جۆریو؛ بهو جۆره؛ به جۆرئ؛ به جۆریک؛ به چه شنئ؛ به چه شنیک «چنان می رفت که باد به او نمی رسید؛ و دهریشت بای پئ نه ده گه یشت» * آنچنان / ادبی]

چنان: ضمیر. ئاوه ها؛ وا؛ پاسه؛ وه ها؛ ئاوا؛ چامنه؛ نه و که سه یان نه و شته که پیشت یادی لیکراوه «چنان کسی به درد اینجا نمی خورد؛ ئاوه ها که سی به که لکی ئیره نایهت»؛ آنچنان / ادبی]

چنانچه / čenānče, čonānče: حرف. ۱. نه گهر؛ ئه؛ هه گه؛ هه گهر؛ نه گهریش؛ نه گهریچ؛ نه گه ته ی؛ هه گه ته ی؛ نه کره تی؛ نه گهر که ته ی؛ نه گهره که ته ی؛ نه گهر کوو «چنانچه خواستی بیایی، مرا

خبر کن؛ نه گهر ویست بی، هه والم ده یه» ۲. هه روا؛ هه روا که؛ ههروه ها که؛ هه رپاسه که «چنانچه در گذشته اشاره شد؛ هه روا که له رابردودا ئامازه ی پیکرا».

چنانکه / čenānke, čonānke: حرف. وه ک؛ ههروه ک؛ ۱. نه گهریش؛ نه گهریچ؛ نه گه ته ی؛ هه گه ته ی ۲. هه روا؛ ههروه ها؛ هه رپاسه؛ واکه؛ پاسه که؛ نه و جۆره «چنانکه می دانید، من یک ماه است در اینجا هستم؛ وه ک ده زانن، من مانگیکه لیره».

چنبر / čambar, čanbar: اسم، که وانه؛ که مه؛ خه بره؛ په پکه؛ پاپۆکه؛ ئاخله؛ گهرزک؛ چه نبهر؛ چه مه ر؛ هه ر شتیکی ئالقه چن یان پیچاوپیچ؛ چنبره

□ چنبر زدن: په پکه دان؛ پاپۆکه دان؛ په پکه بهستن؛ په پکه خواردن؛ ئاخله دان؛ پیچ خواردن؛ به شیه ی ئالقه-ئالقه له سه ر یه ک کهوتن «یک مار سیاه وسط رختخوابم چنبر زده بود؛ ره شماریک له ناو جیگه که مدا په پکه ی دابوو».

چنبره / čambare, čanbare: چنبر
چنبک / čombak, čonbak: چمباتمه
چنته / čante، ها؛ اسم، تووره که؛ توووه ره؛ تیوهره؛ چه نتک؛ هه گبه؛ چه نته؛ کیسه یه کی گهره ی به ندار که شتی تیده نین و ده یکه نه شانه وه.

□ در چنته داشتن: [کنایی] له ژیر (بن) سه ردا بوون؛ پی بوون «صد تا حقه و کلک در چنته داشت؛ گهر و گوری زۆری له بن سه ردا بوو».

چنجه / čance: اسم، پل؛ پهل؛ تکه؛ چنجه؛ قوژباشی؛ پارچه گوشتی چکو له؛ چنجه
چنچه / čanče: اسم، چنچه

چند / čand: صفت. چه ند؛ چهن؛ چن؛ چند: ۱. بۆ پرسیار له هه ندی شت «چند سال داری؟؛ چهن سالت؟» ۲. چه نیک؛ چقا؛ چقاس؛ بۆ پرسینی نرخ ی شتیکی «سیب کیلویی چند است؟؛

سیو کیلویی چنده؟.

چند^۱: ضمیر. چەند؛ چەن؛ چن؛ بری؛ بازئ؛
بریک (کەمتر لە ۱۰) چەند نفر آمدە بوون: چەند
کەس هاتبوون.

چەند^۲: بېشو/زە. چەن-؛ چەند-؛ چن-؛ بە زۆرتر
لە دوو دانە لە شتی «چەند ماھە؛ چەند رەنگ؛ چەن
مانگە؛ چەن ڕەنگ».

چەندان^۱ /čāndān/: صفت. زۆر؛ فرە؛ فریە؛ وەھا؛
ئێجگار؛ گەلەک؛ گەلەکی «چەندان ارزۆشی نەدار؛
بایەختیکی زۆریشی نیە».

چەندان^۲: ضمیر. [ادی] هێندە؛ ئەوەندە؛ ئەوەنە؛
ئەوئە؛ ئانئە؛ ئاندە؛ ۱. چەندان؛ ئەوەندە؛ ئاقەرە؛
ئێقرە «نە چەندان بخور کز دەهانت برآید: هێندە مەخۆ
لە زار تەووە بێتەووە» ۲. هەر ئەو هەندە «پس از
ازدواج مشکلاتش دو چندان شد: دوای زەماوەندی گیر
و گرتی بوو بە دوو هێندە».

چەندانحصاری /čānd'enhesārī/: [فارسی/عربی]
اسم. [اقتصاد] بەرھەم هێنان یان بلاوکردنەووەی
پاوانکراوی کالایەک لە لایەن دوو یان چەند
کەس یان دامەزراووە بە شێوەیەکی یەکگرتوو
کە بتوانن لە هەڵبەجانی نرخ بەرگری بکەن
(وەک بۆ مۆز لە دنیادا دەکرێ).

چەندبەر /čāndbar/ ڤە چەندضلعی

چەنددستگی /čānd.dastegî/: اسم. چەندبەرەکی؛
چەند دەسەیی؛ چەن پەلی؛ چەن بری؛ دۆخ یان
چۆنیەتی گرۆ-گرۆ کەوتنی کۆمەڵیک لە ئاکامی
ناکۆکی نیوانیان «در آستانه‌ی انتخابات میان‌شان
چەنددستگی پێدا شد: لە ئاستانە هەڵبژاردندا
چەندبەرەکی کەوتە نیوانیان».

چەندراز /čānderqāz/ ڤە شەندراز

چەندزابانگی /čāndzabānegî/: اسم. چەن زوانی؛
چەندزمانی؛ دۆخ یان چۆنیەتی پەیشینی خەڵک
بە چەن زمان لە ناوچە یان مەڵبەندیکدا.

چەندش /čāndeš/: اسم. ۱. مووچرکە؛
مووچرک؛ مووچرکی؛ تەز؛ تەزوو؛ گریزانک؛

گفردی؛ گفوردی؛ شەوت؛ تەزیککی سووک کە
بەھۆی دیتن یان بیستنی شتی ناخۆش یان بە
ھۆی سەرماوہ لە لەشدا بەدی دێ «باد سردی
وزیدن گرفت و چەندشەم گرفت: کزە یەک هەلیکرد،
مووچرکەم پێدا هات» ۲. /کنایی/ قیز؛ بیز.

چەندش آوَر /čāndešāvar/: صفت.
۱. مووچرکەھێن؛ تەزوو خەر؛ ھۆی چی بوونی
مووچرک ۲. /کنایی/ بیزەون؛ قیزەون؛ ھۆی بیز
هاتنەو و دل هەلشیوان.

چەندشکلی /čāndšeklî/: [فارسی/عربی] اسم.
چەن بیجمی؛ چەن نژمی؛ تاییەتمەندی بوونە
بلوور، بە چەند بیجمی جیاواز و ناسراو.

چەندضلعی /čāndzelî/: [فارسی/عربی] اسم.
چەن سووچ؛ چەن گۆشە؛ بیجمی هەندەسی
تەخت کە زۆرتر لە چوار گۆشە هەبێ؛ چەندبەر؛
چەندگوشە

چەندک /čāndak/ ڤە چەمباتمە

چەندکارە^۱ /čāndkāre/: اسم. چەن کارە؛
کەرەسە یەک (زۆرتر) کارەبایی بۆ وردکردن،
ھارپن، تیکەل کردن و تووکردنی ماکی
خۆراکی.

چەندکارە^۲: صفت. چەن کارە؛ خاوەنی تیکەگەلی
تاییەت بۆ ئەنجامدانی چەن کاری جۆراوجۆر
«چکش چەندکارە: چەکوچی چەن کارە».

چەندگانگی /čāndgānegî/: اسم. جۆراوجۆری؛
چەندوانەیی؛ دۆخ یان چۆنیەتی جۆراوجۆر
بوون.

چەندگانە /čāndgāne/: صفت. چەندانە؛ بە زۆرتر
لە یەک توخم، بیج یان چۆنیەتیەو.

چەندگوشە /čāndgūše/ ڤە چەندضلعی

چەندەم /čāndom/: صفت. چەندەم؛ چەنم؛
چەنوم؛ چەنم «آزاد چەندەم شد؛ ئازاد بوو بە
چەندەم؟».

چەندمنظورە /čāndmanzûre/: [فارسی/عربی]
صفت. چەنددۆزە؛ چەند مەبەستە؛ گەلەلە کراو

بۇ چەند كارى جياواز «ماشين چند منظورە: ماشينى

چەنددۈزە».

چندو جهی / čandvachî، ها: /فارسی/ عربى |

اسم. چەند پالو؛ بېچمى ھەندەسى بە زۆرتر لە چوار رووبەرى كەنارىەو.

چند و چون / čand-o-čûn؛ اسم. چۆناوچۆنى؛

چەن و چلۇن؛ چۆن و چلۇنى؛ چەند و چۆنى؛ چەن چۆنى؛ چەندىەتى و چۆنىەتى؛ ھەند و چۆناوچۆنى «وقتى چند و چون كار را درست فهميدى به من خبر ده!» كاتى چۆناوچۆنى كارەكەت باش زانى ئاگادارم كە!.

چندهمسرى / čandhamsarî؛ اسم. چەن

ھاوسەرى؛ ژيانى يەك پياو لەگەل زۆرتر لە يەك ژندا يان بە پېچەوانە. بەرانبەر: تکه همسرى **چندى** / čandî؛ اسم. /ادبى، نامتداول/ برى؛ برىك؛ ھەندىك؛ چىنى؛ دۆخ يان چۆنىەتى چەند دانە بوون «در اين جنگ بسيارى كشته شدند و چندی هم گريختند؛ لەم شەپەدا زۆرىك كوژران و برىكىش ھەلاتن».

چندى / čandî؛ ضمير. ھىندىك؛ چەندىك؛

چەندى؛ چەنى؛ چىنىو؛ دەمىك؛ سەردەمى؛ سەردەمانى؛ ماوئەيەك؛ ھىما بە ماوئەيەكى ناروون «چندى گذشت و از او خبرى نشد: ھىندىكى پىچوو و ھەوالىكى نەبوو».

چندىن / čandin؛ صفت. چەن؛ چن؛ چەند؛ بە

ژمارەى زۆرتر لە سى دانە «چندىن بار او را ديده‌ام: چەن جارى دىتوومە».

چىنگ / čang؛ اسم. ۱. چىنگ؛ چىنگى؛

چىرئووك؛ چەپل؛ پەنج؛ پەنجە؛ ئەو بەشە لە دەست كە كۆى ئەنگوستان پىك دىنى «توى چىنگت بود: لە نىو چىنگتا بوو» ۲. /ھا/ موسيقى/ چەنگ؛ سازى ژىدار كە ھەوت سىمى ھەيە و بە ئەنگووست لىدەدرى ۳. /موسيقى/ چەنگ؛

يەكەى كات لە نوتى مووسىقادا كە درىژەى بەرامبەرى نىوہى رەشىك و دوو ئەوئەندەى

دولاچەنگىكە.

□ **چىنگ انداختن**: ۱. چىنگ/ چىنگوور گرتن؛ بە

نىنۆك و ئەنگوستان زەبر گەياندن بە شتى

«چىنگ انداخت تو صورتم: چىنگى گرت لە دەم و

چاوم» ۲. چىنگ/ دەست بردن؛ چىنگى شەى؛

دەس كىشان؛ پەنجەى دەست بۆ گرتنى

شتى ئەنگاوتن «چىنگ انداخت و سر طناب را

گرفت: چىنگى خست و سەر تەنافەكەى گرت»

۳. /كنايى/ چىنگ خستن؛ دەست بردن؛

دەسدرىژى كردن «چىنگ انداخت روى اموال

زنش: چىنگى خستە سەر دارايى ژنەكەى».

چىنگ زدن: ۱. چىنگ گرتن؛ چىرئووك گرتن؛

چىنگ دايىن؛ چىنگى پىكەى؛ كړاندن بە نىنۆك

لە سەر شتى «گرېبە صورتش را چىنگ زد: پشيله

چىنگى گرت لە دەم و چاوى» ۲. چىنگ خستن؛

چىنگ پىدا كردن؛ شتى گرتنە چىنگى خۆو

«چىنگ زد و يك مشت از موهايم را كند:

چىنگى خست و چەپكى لە قزمى ھەلەكەند»

۳. چەنگ لىندان «خانمى توى فېلم چىنگ مى زد و

شوهرش آواز مى خواند: ئافرەتى لە فېلمەكەدا

چەنگى لىدەدا و مېردەكەى گۆرانى دەگوت».

چىنگى بە دل نردن: /مجازى/ باو دل نەبوون؛

سەرنج را كيش يان خۆش نەبوون «برنامه‌هاى

تلوزييون چىنگى بە دل نەمى زند: بەرنامەكانى

تەلەفېزىيۇن باوى دل نين».

بە چىنگ آوردن: بە چىنگ ھىنان؛ چىنگ

خستن؛ وەگىر خستن؛ بە دەس ھىنان «آخرش

آن توپ را به چىنگ آورد: ئاخىرى ئەو تۆپەى چىنگ

خست».

در چىنگ كسى بودن: /كنايى/ لە ژىر چىنگى

كەسىدا بوون؛ لە دەست يان لە بەر دەستى

ئەودا بوون «هر جا بروى باز در چىنگ منى: ھەر

كوى پرؤى ھەر لە ژىر چىنگىداى».

چىنگ ۱. صفت. /گفتارى/ وشك؛ گۆج؛ رەق؛ لە

گۆجوو؛ لە گۆجووگ؛ (لەمەر ئەندامگەلى

له شه وه) «دستم از سرما چنگ شده بود: دستم له سرما گوج ببوو».

چنگال / čāngāl / اسم. ۱. / ها- چنگال؛ چهنگال؛ چه تال؛ چه تال؛ ملیبۆک؛ قولاب؛ کولاب؛ لاپوشک؛ نامرازیکي چوار له قی هه والی که وچکه له نان خواردندا «تکه ای از گوشت را با چنگال برداشت: پلی له گوشته که ی به چنگال هه لگرت» ۲. / ها- چنگ؛ چنگی؛ چرنووک؛ چنگۆرک؛ چه پۆله؛ چه پالاه؛ چه مۆله؛ قهرمووشک؛ خهرمووش؛ خهرمووشهک؛ په نجه و ههنگووسی گیانه بهرانی راویار ۳. ههرمی شک؛ ههرووشک؛ جۆری چیشتی ئیرانی که به نانی وردکراو و رۆن و شه کر چی ده بی.

چنگر / čangar / اسم. گامارۆله؛ گامارۆ؛ گامارووله؛ رهش بهش؛ کوربه شه؛ مریشکه ره شه؛ مریشکه حه به شی.

چنگک / čangak, / ها- اسم. شه ن؛ شه نه؛ چه نگه؛ چنگه؛ قه لاگ؛ قه لاگه؛ قه لانگ؛ چهنگال؛ چنگال؛ نامیریکي تیژ و چه ماوه بۆ گرتن، داله قاندن یان کیشانی شتی «با چنگک سطل را از چاه بیرون کشید: به شه نه سه تله ی له چا ده رهینا».

چنین ^۱ / čenîn, čonîn / صفت. ئاوا؛ ئاوه ها؛ ئاوها؛ وه ها؛ وه ی؛ وا؛ وه؛ بهم جۆره؛ ئهم جۆره؛ هین؛ ها؛ هن؛ هاه؛ بهو چه شنه؛ نی؛ هالوتاولۆ؛ وه تو؛ هیدینا؛ هونی؛ هوسا؛ پیسه؛ ئی پیسه؛ چیمنه؛ ئی چیمنه؛ به ئهم بیچم، چه ندیه تی یان چۆنیه تیه وه «چنین چیزی ندیده بودم: ئاوا شتی کم نه دیبوو» / این چنین / ادبی

چنین ^۲ / قید. / ادبی / وا؛ وه؛ ئاوا؛ ئاوه ها؛ ئاوها؛ وه ی؛ ئهم جۆره؛ بهم جۆره؛ هین؛ ها؛ هن؛ هاه؛ بهو چه شنه؛ نی؛ هالوتاولۆ؛ وه تو؛ هیدینا؛ هوسا؛ هونی؛ پیسه؛ پیسه؛ بهم چه شنه یه؛ وه کوو ئهمه «چنین گفت: وای گوت» / این چنین / ادبی

ئهم جۆره؛ بهم جۆره؛ هین؛ ها؛ هن؛ هاه؛ بهو چه شنه؛ نی؛ هالوتاولۆ؛ وه تو؛ هیدینا؛ هوسا؛ هونی؛ پیسه؛ پیسه؛ ئی پیسه؛ چیمنه؛ ههر ئهم که سه یان ههر ئهم شته که له مهو پیش یادی کراوه «چنین است رسم روزگار: ناوایه دابی دهوران» / این چنین / ادبی

چو / čow, / اسم. [گفتاری] دهنگۆ؛ گوتی-گوتی؛ وتی-وتی؛ گوته-گوته؛ قوو؛ تهقه؛ چر-چر؛ چاوورا؛ شات و شووت؛ قسه و باسی هه موو جۆره ی ناو خه لک.

□ چو افتادن: قوو داکه وتن؛ قسه داکه وتن؛ تهقه داکه وتن؛ قال دهر چوون؛ وتی-وتی ههستان؛ وتی-وتی داکه وتن؛ قسه له سهر زاران که وتن «چو افتاده بود عروس فرار کرده: قوو داکه وتیوو بوو که هه لاتووه».

چو انداختن: قوو داخستن؛ وتی-وتی داخستن؛ وتی-وتی بلاوکردنه وه «همه جا چو انداختند که زلزله می آید: له هه موو لا قوویان داخست بوومه لهرزه دی».

چو / čo / حرف. [مخفف، ادبی] کاتی؛ که؛ چون؛ چوون «چو فردا برآید بلند آفتاب ...: به یانی کاتی که هه تاو بهرز هه لات...».

چوب / cûb, / ها- اسم. ۱. چیۆ؛ چۆ؛ چوو؛ به شی توکمهی دار و دارچک که به تایبته کۆتهره که ی پیک دینسی «چوب گردو خیلی قیمتی است: چیۆی گویژ زۆر به نرخه» ۲. [مجازی] چیلکه؛ چیلگ؛ چوکول؛ ئیزینگ؛ هیژم؛ چوو؛ دار «رفتیم برای اجاق کمی چوب جمع کردیم: رۆیشترین بۆ سۆبه هیندی چیلکه مان کۆ کرده وه» ۳. دار؛ دره ختی بر دراو که هیشتا به شیوه ی ته خته دهر نه هاتوو «چوبهارا بار زدند و از جنگل بردند: داره کانیاں بار کرد و له جهنگه لیان بردن» ۴. / کنایی، گفتاری / پاره؛ پوول؛ به تایبته یه که ی پاره «چند چوب بالاش

مندالان یان یاریکه رانی سیرک له سه ریانه وه ده وهستن و پیوه ده چن به ریوه.

چوب پرده / çûbparde، ها: / اسم. چپو پرده؛ میل پرده.

چوب پنبه / çûbpambe، -panbe، ها: / اسم.

هه وده ل؛ ته په دوور؛ ته په دۆر؛ چپو په مه؛ ۱. تۆکله ی بری داری وه ک به روو که پاش وشک بوونه وه، نهرم و پیف ده بنه وه و سووک و کون- کون هه لده گه رن ۲. تیکه یه ک له و چپوه که بۆ سه رگرتنی بوتری ده بی.

چوب پنبه ای / çûbpambe'i، -panbe'i؛ صفت. چپو په مه بی؛ هه وده لی؛ ته په دۆری؛ له چپو په مه.

چوب پنبه کش / çûbpambekeš، -panbekeš، ها: / اسم. چپو په مه کیش؛ که ره سه یه ک بۆ هه لکیشان و ده ره یانی چپو په مه ی ده رگی بوتری.

چوب خط / çûbxtat، ها: / فارسی / عربی / اسم. [قدیمی] کرت؛ له له؛ چپوله له؛ چپو یکی باریکه له که کاسبکارانی نه خۆنه وار به کیشان یان هه لکه ندنی هیل و نیشانه گه لیک به سه ریوه وه، حیسابی قهرزدارانیان تۆمار ده کرد.

□ **چوب خط کسی پر شدن** / کنایی / جی قهرز کردن بۆ که سیک نه مان «آزاد از بس قرض گرفته چوب خطش پر شده؛ نازاد نه وه ندی قهرز کردوه، جی قهرز کردنی بۆ نه ماوه».

چوبدار / çûbdār، ها: / ان: / اسم. چۆدار؛ چپوار؛ جه له بجی؛ بزگیر؛ جه لاو؛ جه له بکر؛ که سی که مالات ده کری و ده یفرۆشینته وه.

چوبدست / çûbdast، چوبدستی

چوبدستی / çûbdastî، ها: / اسم. چپو؛ چوو؛ چوه؛ چۆف؛ دارد هس؛ دارد هس؛ دارعه سا؛ کهواز؛ چپوته یاخ؛ شم؛ نه فیزه؛ گارام؛ چووده س؛ گاران؛ چپوئ که بۆ نیو ران و لیخو رینی نازه ل یان وه ک چه ک و ته رک به

کردن و له نیواندا جیاوازی دانه نان «توی اداره هم کارمند خوب هست هم بد، نباید همه را به یک چوب راند؛ له مه زینگه دا هه م کارمندی چاک هه یه هه م خراب، نابیی هه موو به یه کجۆر لیخوری».

چوب الف / çûb'alef، ها: / فارسی / عربی / اسم. شوولک؛ په یکان؛ پیکان؛ چپو یلکه ی پیشان دانی پیت یان وشه ی نوو سراو بۆ تۆمسان یان خو پندنه وه ی شتیک له لایه ن نۆ نامۆژانه وه.

چوب بری / çûb.borî، ها: / اسم. دار تاشخانه؛ چپو بری؛ کارگه یه ک که چپوئ تیدا ده برن و به شیوه ی ئالۆدار و ته ژه یان ته خته ی دريژ و کول ده ری دین.

چوب بست / çûb.bast، ها: / اسم. چپو به س؛ چپو به ست؛ چپو به ن؛ ۱. دار به ست؛ پیکهاته یه ک له میله ی نه ستوونی و ئاسویی پیکه له به ستراو بۆ دانانی تیکه گه لی خانوو (وه ک میچ، دیوار، درگا و په نجه ره) له سه ریوه ۲. تیره ک؛ ئاوه ها قه واره یه ک بۆ به رگری کردن له رووخان یا خراپی خانووی ئارۆفته «برای جلوگیری از فروریختن ساختمان، همه جایش را چوب بست زده بودند؛ بۆ به رگری له رووخانی خانووه که، هه موو لایه کیان چپو به ست کردبو» ۳. دار به س «نقاش از چوب بست افتاد و پایش شکست؛ نه قاشه که له چپو به سه ته که وه که وته خواره وه و پتی شکا».

چوب بغل / çûb.baqal، ها: / اسم. دار شق؛ چپوشه ق؛ چپوشه قه؛ داره نگل؛ داری بن بالی پا شکاو یان نه وانه ی پیتان گه زه نی دیوه «آرام هنوز با چوب بغل راه می رود؛ نارام هیشتا به چپوشه قه وه ده روا به ریوه».

چوب بلال / çûb.balāl، ها: / اسم. قۆل؛ نیرگته ی چپوینی گه نمه شامی که ده نکه کانی تی چه قیوه.

چوب پا / çûbpā، ها: / اسم. چه کمه سووره؛ دوو داری دريژ به جیگه پیوه بۆ راوه ستان، که

دهسته وه ده گیردری: چوبدست

چوبرختی / čubraxti, ها: / اسم، چاکلا؛ چټولیباسی؛ نامرازیکي چټوی یان ناسنینه بؤ پټوه هه لواسینی جل و بهرگ «پیراهنت را اتو کردم، آویزان کردم به چوبرختی: کراسه که تم ئوتوو کرد و هه لمواسیه چاکلا که وه».

چوب سیگاری / čûbsîgârî: [فارسی / فرانسوی]
چوب سیگار

چوبفرش / čûbfarš, ها: / [فارسی / عربی] / اسم،
 ۱. ته خسته فهرش؛ چټوکوت؛ چټوپوښ؛ ژووریک که به تیکه-تیکه ی ته خته یان چټو داپوښراوه
 ۲. پارکیت؛ چټوی پارچه-پارچه ی رټیک و لووس کراو بؤ داپوښینی ژووریک به جی موکیت.
چوبفروشی / čûbfurûši, ها: / اسم، چټوفرؤشی؛ دارفرؤشی؛ دامه زراوه ی فرؤشی دار و ئالؤدار.
 ههروه ها: **چوبفروش**

چوبفلک / čûbfalak: [فارسی / عربی] **فلک-۳**

چوبک / čûbak, ها: / اسم، ئه سپۆن؛ سپۆن؛ حوڙه؛ زروئ؛ زروئ؛ زرو؛ یه وشه؛ سه ونچک؛ هلؤت؛ هیلؤ؛ پووشه نه ورؤزه؛ پووش عه نته ره؛ که فکه فؤگ؛ که فکه فؤک؛ گیاهه فسه؛ چؤخان؛ چه وغان؛ دپ که ئالهت؛ گیاهه که جاران به پنج و ره که که ی شتیان ده شوږد: **چوبه-۲**

چوبکاری / čûbkârî: / اسم، چټوکاری؛
 ۱. کارکردن به چټو به تایبته کارگه لی رازینه یی و جوانکاری ۲. چټوکوتان؛ ژه نندن یان لټدانی په یتا-په یتا به چټو ۳. [مجازی] جولانه وه ی به میهره بانی و لیئوردوو بیه وه له حاندی که سټیک که له بهر چاوهروان نه کراوی بیټته هؤی خه جاله تباری ئه وه کهسه.

چوبلباسی / čûblebâsi, ها: / [فارسی / عربی] / اسم، چټولیباسی؛ چاکلا؛ نامرازیکي چټوی یان ناسنینه بؤ پټوه هه لواسینی جل و بهرگ.

چوبه / čûbe, ها: / اسم، ۱. دار؛ کؤله که یان

لاداری که به زه ویاندا چه قاندبټی «چوبه ی اعدام: دار قه واخ» ۲. **چوبک** ۳. [قدیمی] / تیر؛ نه وه ی به که وان ده بهاویټن.

چوبه ی اعدام: دار قولاخ؛ دارقه واخ؛ داری که تاوانکاری بؤ کوشتن پټوه ده بهستن.
چوبه ی دار: داری قه ناره؛ سټداره؛ کؤله که یی به تیره کیکی ئاسؤیی، بؤ هه لواسین و خنکاندنی تاوانبار.

چوبی / čûbi: / صفت، چټوی؛ چټوین؛
 ۱. چوویی؛ چؤفی؛ پټوه نندیدار یان سه ره به چټو «بافت چوبی: بافتی چټوی» ۲. دارین؛ چټی کراو له چټو «در چوبی: ده رگای چټوی».

چوبین / čûbîn: / صفت، [دبی] / چټوی؛ چټوین؛ چووینه؛ دارینه؛ دارین؛ تایبه تمه ندی هه ر شتی که له دار دروست بووبی «بای چوبین سخت بی تمکین بود: پای چټوی زؤر لهر زؤکه».

چوپان / čûpân, ها: / ان: / اسم، شوان؛ شوانه؛ شقان؛ شیفان؛ چوپوو؛ گه له وان؛ رانه وان؛ که ئازهل ده له وه پټی و چاودیر بیان لیوه ده کا (به تایبته که سی که به وه رگرتنی مز، ئه وه کاره ده کا).

چوپانی / čûpânî: / اسم، شوانی؛ شوانه یی؛ شقانی؛ رامیاری؛ شهوونی؛ شوانیتی؛ کار یان کرده وه ی شوان.

چوپی / čûpî: [کردی] / اسم، هه لپه رکی؛ دیلانه؛ دیلانی؛ گؤبه ند؛ جؤری له یزی به کؤمه ل.

چوچوله / čučule: / اسم، به لؤکه؛ به لووکه؛ به لوو؛ قیتکه؛ قیتک؛ قیچک؛ نیچک؛ چیلکه؛ میتک؛ میتؤل؛ میتؤل؛ میتکه؛ گلک؛ گولنک؛ چوچه له؛ په له؛ نیومه؛ کورکه؛ دوو په له گؤشتی لای سه رووی نه ندانی زاوزنی گوانداری می.

چوځا / čowxā, čo:xā, ها: / از کردی] / اسم، چوځک؛ چؤغه؛ چؤخه؛ چؤخی؛ په سته؛ په سه ک؛ چؤغک؛ سه رکه وای له بووزوو.

چوگان /čowgān, čo:gān / اسم. ۱. شاقوبانی؛ شاقولانی؛ چه چان؛ شه قین؛ گویین؛ گوبازی؛ کاشوبازی؛ هۆکی؛ گهمه ی گۆ و گۆچان؛ وهرزشیکی گرووی، یاریکه رانی له سهر ئه سپ به گۆچان له گۆی ده ده ن تا بچینه نیو ده روزه وه ۲. /ها/ گۆچان؛ شاکۆن؛ شاقۆل؛ قاشۆ؛ چه چ؛ شه ق؛ کاشۆ؛ باکووره؛ شه ک؛ شه ق؛ گۆپال؛ گالۆک؛ هۆلی؛ تۆپتاو؛ گوره چه نگ؛ چیتوکی سهر چه ویله گۆی پی ده خه ن.

چون ¹ /čün / قید. /ادی/ چۆن؛ چوون؛ چه یین؛ چلۆن /روزگار تو چون بود؟ حال و بالی تو چۆن بوو؟

چون ²: حرف. ۱. له بهر ئه وه؛ به و بۆنه وه؛ بۆ ئه وه ی؛ چوون؛ چوونکا؛ چوونکه؛ چۆنکاتی؛ چوونکاوه کوو /چون هوا تاریک بود، چراغ روشن کردم؛ له بهر ئه وه ی هه و تاریک بوو چرام هه لکرد / ۲. /ادی/ وه ک؛ وه کی؛ ههر وه ک؛ وینه؛ وه کوو؛ وه و؛ پیسه؛ ههر پیسه و؛ کفت؛ کفتی؛ عه یین؛ ده ردی؛ عه یین وه یین؛ کوت و مت؛ چه شنی /چون برق؛ وه ک کاره با / ۳. /ادی/ که؛ گا فاکه؛ له کاتی که؛ کاتی که؛ وه ختاریوه؛ وه ختاری؛ ئه گهر /چون شب شد چراغ آوردند؛ که شه و داها ت چرایان هینا/.

چون و چرا /čün-o-čerā / ها/ اسم. سێ و دوو؛ قسه و باس؛ چۆن و چلۆن؛ ئه مه که و ئه وه که؛ چۆن و بۆ؛ پرسیار له هۆ و چۆناو چۆنی /گفت؛ دستورات را باید بدون چون و چرا اجرا کنی؛ گوئی؛ ده بی فهرمانه کان به بی سێ و دوو به رپۆه به ری/.

چونی /čünī / اسم. /ادی/ چۆنیه تی؛ چۆنی؛ چۆناو چۆنی؛ چۆنایه تی؛ له چ دۆخ و ژبواری که دا بوون.

چه ¹ /če / صفت. چ. ۱. /ها/ چه؛ چی؛ چیش؛ چه؛ بۆ پرسیار کردن له چۆناو چۆنی شتی /شام چه داریم؛ شیو چمان هیه؟ ۲. به چۆنیه تی نائاسایی /خراب، باش، دریژ، کورت ... /چه

مردی؛ چه بویی؛ چه پیاویک؛ چ بۆنی/.

چه ²: قید. چ؛ چه؛ چه نی؛ چه نه؛ چه نیك؛ چن؛ چنده؛ چنه؛ چنه؛ زۆر- زۆر؛ یه کجار فره /چه کیفی کردم؛ چ که یفیکم کرد/.

چه ³: ضمیر. چی؛ چه؛ چیش؛ چ؛ چه؛ ۱. نیشانه ی پرسیری و به واتای /الف/ چ شتی /چه خریدی؟/ چیت سه ند؟/ ب/ چ کار ی /چه کرد؟/ چی کرد؟ ۲. شتاق؛ هیج شت یا هیج کار /چه داشتم بده م؟/ چیم بوو بیده م؟/ واتا: شتیکم نه بوو بیده م.

چه ⁴: حرف. ۱. چ؛ چه؛ نیشانه ی هاوسانی و به رانه ری دوو شت، که س یان بار و دۆخ ی ک /چه این، چه آن، چه ببرد، چه ببازد؛ چ ئه مه، چ ئه وه، چ بباته وه، چ بدۆرین/ واتا: هه ردوو ک بار وه کوو یه ک وایه ۲. /ادی/ چوونکا؛ چوونکاتی؛ چوونکه؛ چوونکه ی؛ چوونگ /باید می رفتیم، چه داشت دیر می شد؛ ده بوو برۆیشتباین، چوونکه خه ریک بوو وه دره نگ ده که و تین/ ۳. چ؛ چه؛ هه م /ما می دانستیم، چه من، چه مادر؛ ئیمه ده مانزانی، چ من، چ دایکم/ ۴. چه له؛ چه له؛ چه؛ چه؛ ههر وه ک؛ ههر له؛ ههر چه /هه م چیز داشتند، چه پول، چه لباس؛ هه موو شتیکیان هه بوو، چه له پاره، چ له جل/.

چه ⁵: پسوند. چک؛ چه؛ له؛ که له؛ یله؛ ووله؛ یچک؛ له؛ چه ک؛ ژه؛ یلکه؛ یچه؛ پاشگری چکۆله کردنه وه /درختچه؛ ألوجه؛ دارچک؛ هه لوجه/.

چه ⁶ /čehā / ضمیر. چی؛ چه؛ چیش؛ چ شتگه لی؛ هیما به شتگه لیک به چۆنیه تی تایبه ته وه /خراب، چاک و سه یر .../ که زۆر تر بۆ که سی که پرووی قسه ی لییه، چیه تیه که ی دیاره /نمی دانی چها کشیدم؛ نازانی چیم کیشاوه/.

چه ⁷ /čahār / اسم. چوار؛ چار؛ یه ک و سێ؛ ژماره ی سه ره کی نیوان سێ و پینج /بعدا سه نوبت می رسد به چهار؛ دوا ی سێ نۆره ی چواره/.

چه ⁸: صفت. چوار؛ چار؛ ۱. دانی زۆر تر له سێ

ئاۋەلا (بۇ دەرگا و دەلاقە دەگوتىرى) <درهرا
چهارتاق باز گذاشته بودند: دەرگاگانیان تاک-تاک به

جى ھىشتىبوو>: **چهارطاق**

چهار تخم / čahārtoxm / : اسم. چوار توخمه؛
تېكەلىك له تۆمگەلى وەردېنە، پكيشە و ناوكە
بەھى و سىيىسو، كە دەم كراۋەكەى بۇ
سارپىژى قۇزە و نەرم كىردنەۋەى سىنگ باشە.

چهار جهت / čahārcahat / : [فارسی/ عربی] اسم.
چوارلا؛ چوارنكال؛ چوار كەناران؛ چوار
بەرەۋگەى سەرەكى كە لە راستای باكور و
باشور و رۆژھەلات و رۆژئاۋادايە.

چهار چرخه / čahārčarxe / : ها/ اسم.
چوارچەرخ؛ چوارتەگەرە: ۱. چوارقول؛ جۆرى
گارى ئەسپى كە چوار تەگەرەى ھەيە
۲. [كنایى] ھەر چەشنە كەرەسەى گواستەنەۋە بە
چوار چەر خەۋە، بەتايبەت ترۆمبىل.

چهار چشمی / čahārčešmî / : قيد. [مجازى] بە
وردى؛ چوارچەۋى؛ بە دىققەت <چهارچشمى
مواظبش بود: بە وردى ھۆشى پتوہ بوو>.

چهار چوب / čahārčûb / : ها/ اسم. چوارچىۋە؛
چارچىۋە؛ چوارچۆ: ۱. بالشمە؛ چارچم؛ دۆر
بەند؛ چوار لاسكى پىكەۋە بەسراۋى ۋەك
چوارگۆشىكى ناو بۆش كە شتىك لە ناو خۆدا
راۋە گرى <چهارچوب پنجره: چوارچىۋەى ستاتى>
۲. كەۋشەن؛ سنوور؛ پەرىز <بايد در چهارچوب
قانون عمل کرد: دەبى لە چوارچىۋەى قانوندا
تېكۆشى> ۳. دوزەنە؛ مرىس <كار بايد چهارچوب
داشته باشد: كار دەبى چوارچىۋەى ھەبى> *

چارچوب

چهار خانه / čahārḫāne / : ها/ صفت. چوارخانە؛
شەترەنجى <صفحةى چهارخانه: رووپەرى
چوارخانە>.

چهار دست و پا / čahārdast-o-pā / : قيد.
[گفتارى] چوارپەل؛ چواردەس و پا؛ چوارپاچكە؛
چوارچەقەل؛ گاموولە؛ لە سەر دوو دەست و

دانە <چهار مرد: چوار پياو> ۲. چوارم؛ چوارەم
<شمارهى چهار: ژمارەى چوار>.

چهار-: پېشواژە. چوار-؛ بە چوار ژمارە لە شتى
<چهارديۋارى؛ چهارساله: چوارديۋارى؛ چوارسالان>.

چهارابرو / čahār'abrū / : صفت. برۆپان؛ برۆ
پان وېر؛ برۆ گزگن.

چهاراسبه / čahār'asbe / : قيد. [كنایى] بەتاۋ؛
چوارنال؛ نالە؛ بە خار؛ بە غار؛ تەقلەكوت؛ چوارە؛
بەتالوۋكەيەكى زۆرۋە <چهاراسبه در مسیر ترقى
مى تاخت: بەتاۋ لە رېيازى سەرگەوتندا غارى دەدا>.

چهار بر / čahārbar / : چهارضلعى

چهاربەدى / čahārbo'dî / : ها/ [فارسی/ عربى]
صفت. چوارلايەنى؛ چوارلايى؛ خاۋەن چوار
رەھەندى درېزايى، پانايى، بەرزايى و كات.
چهاربند / čahārband / : اسم. چواربەندە؛ ھەر
دوو ئانىشك و ھەر دوو ئەژنۇ؛ برىتى لە ھەموو
بەندى لەش.

چهارپا / čahārpā / : ها/ يان/ اسم. چاروا؛
چارەۋى؛ چوارپى؛ چوارپا؛ چوارقا؛ ھەر كام لە
گيانەۋەرانى گواھندار كە لە سەر دوو دەست و
دوو پتوہ بەرپوہ دەچن، بەتايبەت گواندارانى
مالى كە بۇ سواری و بارلىنان راۋەگىرىن (ۋەك
ئەسپ و كەر و ھېستەر).

چهارپاره / čahārpāre / : ها/ اسم. چوارپارە؛
چواركوتە؛ چوارتيكە؛ جۆرى گوللەى تەفەنگى
ساچمەيە كە لە جى زۆرىك ساچمەى ورد،
چوار- پىنج ساچمەى گەۋرەى تى دەخەن بۇ
نەچىرى گەرە.

چهارپايه / čahārpāye / : ها/ اسم. تەپلەك؛
چوارپايە؛ چوارپاچكە؛ چتى؛ جۆرى سەندەلى
بى پشتى و دەستە.

چهارتاق ۱ / čahārtāq / : [فارسی/ مغرب] اسم.
بەنايەك كە لە سەر چوار پايە و چواركەوانەۋە
بە شىۋەى گومبەز دروست دەكرى: **چهارطاق**
چهارتاق ۲: صفت. تاک-تاک؛ تاک؛ تاق؛ تەۋاۋ

دوو پا «چهار دست و پا راه می‌رفت: چوارپهل به ریگادا ده‌ریشیت».

چهارده ^۱ /čahārdah / اسم، چارده؛ چوارده؛ ژماره ی بنه‌مای نیوان سیژده و پازده.

چهارده ^۲: صفت. چارده؛ چوارده: ۱. دانه‌یهک زیاتر له سیژده دانه ۲. چوارده‌هه؛ چوارده‌یه. **چهاردهم** /čahārdahom / صفت. چوارده‌هه؛ به ریز یان پلهی چوارده‌وه.

چهاردهمی /čahārdahomî / ضمیر. چوارده‌هه‌می؛ چوارده‌می؛ چارده‌می؛ نه‌وی که له ریز یان پلهی چوارده‌هه‌مدا بیت.

چهاردهمین /čahārdahomîn / صفت. چوارده‌مین؛ چارده‌مین؛ چوارده‌هه‌مین، به ریزمان، پله یان جیگای چوارده‌هه‌مه‌وه.

چهاردیواری /čahārdīvārî / ها: / اسم. چواردیواری: ۱. شوینی ده‌ورگیراو «یک چهاردیواری لازم داشت که شب گله را توی آن جا بدهد: چواردیواریه‌کی پیویست بوو که به شه‌و رانه‌که‌ی تیندا مۆل بدا» ۲. /مجازی/ جیگای پاون؛ قۆرخ «پدرم ما را در چهاردیواری منزل آزاد گذاشته بود: بابم له چواردیواری ماله‌وه نازادی هیشتنبوین» ۳. /کنایی/ مال؛ خانوو؛ یانه «چهاردیواری اختیاری: مالی خۆمه و رای به خۆمه».

چهاردیواری اختیاری: هه‌ر کس پاشای مالی خۆیه؛ مالی خۆمه و رای به خۆمه؛ هه‌ر کس له ماله خۆ نازاده.

چهارراه /čahār.rāh / ها: / اسم. چواررپیان؛ چواررپیان؛ چواررپی؛ چواررا؛ چواررپنگان؛ چاررپک: ۱. جیگه‌یهک که دوو ریگا یه‌کتر ده‌رن ۲. جیگه‌یهک که تیندا چوار ریگه له چوار لای جۆراو جۆره‌وه به یهک ده‌گهن.

چهارزانو /čahārzanû / اسم. چوارمشقی؛ چوارمه‌شقه؛ چوارمه‌شقان؛ چوارچمکی؛ چوارمیژکی؛ چوارمیکه؛ چوارمیژده‌کی؛ میته‌فانیک؛ دۆخ یان حاله‌تی دانیشتن که هه‌ر

کام له پازنه‌کان له ژیر رانی پای‌تردا بی.

چهارسو /čahārsû / اسم. ۱. چوارلا؛ چوارسو؛ چواربه‌روه‌گه (سه‌ر، خوار، چه‌پ، راست) ۲. /ها: / [قدیمی] چوارگوزهر؛ ژیر تاقیک له بازاردا که چوار گوزهری لی جوی ده‌بیته‌وه: **چهارسوق** ۳. /ها: / چوارسو؛ چوارلا؛ جۆری پیچ‌گوشتی.

چهارسوق /čahārsûq / [فارسی / عربی] / اسم. ۱. /مجازی/ دنیا؛ ئەم جیهانی جی هاتن و چوونه ۲. /قدیمی/ **چهارسو** - ۲

چهارشاخ /čahāršāx / ها: / اسم. [کشاورزی] شهن؛ شه‌نه؛ شه‌نی؛ ملیب؛ مله‌تیب؛ ته‌بور؛ نامراز که له وهر ژیریدا بۆ جیه‌جی کردنی گیا و شهن‌کردن و کارگه‌لی وا ده‌بی.

چهارشاخ ماندن: /مجازی/ ماق مان؛ وشک بوون؛ واق وړمان «از تعجب چهارشاخ مانده بود: له به‌ر سه‌رسوورماوی ماق مابوو».

چهارشانه /čahāršāne / صفت. چوارشانه؛ به‌ر؛ خاوه‌نی شانی پان و سنگی ئەستوور و پته‌و «یک آقای بلند قد و چهارشانه آمده بود: پی‌اوئیکی بالا‌به‌رز و چوارشانه هاتبوو».

چهارشنبه /čahāršanbe, -šanbe / ها: / [فارسی / آرامی] / اسم. چوارشه‌مه؛ چوارشه‌م؛ چوارشه‌مۆ؛ چوارشه‌مبۆ؛ چوارشه‌مبی؛ چارشه‌مب؛ چارشه‌م؛ ناوی پۆژی پینجهم له هه‌وتووی ئیرانیدا، نیوان سی‌شه‌مه و پینج‌شه‌مه.

چهارشنبه‌سوری /šanbesûrî, -čahāršambesûrî, ها: / [فارسی / آرامی] / فارسی / اسم. چوارشه‌مه‌سووری؛ چوارشه‌مه‌کوله؛ کوله‌چوارشه‌مۆ؛ قوله‌چوارشه‌مه؛ چوارشه‌مه‌کله؛ ناخرین شه‌و چوارشه‌مبه‌ی سال.

چهارشنبه‌شب /šanbešab, -čahāršambešab, ها: / [فارسی / آرامی] / فارسی / اسم. شه‌وی پینج‌شه‌مه؛ شه‌و په‌نشمه؛ شه‌وی دواي پۆژی چوارشه‌مه؛ شه‌وی چوارشه‌مه له سه‌ر پینج‌شه‌مه.

چهار صد ^۱ /čahārsad/ : اسم. چوارسه؛ ژماره ی سهره کی نیوان سیسه و نهود و نو و چوارسه و یهک؛ چوار بهرانبهری سه.

چهار صد ^۲ : صفت. چوارسه؛ ۱. دانه یهک زیاتر له سیسه و نهود و نو دانه ۲. چوارسه دم؛ چوارسه دم.

چهار صدم /čahārsadom/ : صفت. چوارسه دم؛ چوارسه دم؛ به ریزمان یان پله و جیگی چوارسه دهه.

چهار صدمی /čahārsadomî/ : ضمیر. چوارسه دم؛ چوارسه دم؛ نهوی له ریز، پله یان جیگی چوارسه دهه.

چهار صدمین /čahārsadomîn/ : صفت. چوارسه دهه؛ به ریزمان یان پیگه چوارسه دهه.

چهار ضرب /čahārzarb/ : [فارسی/عربی] اسم. له کیشه کانی مووسقا که به شیوه ی چوار رهش دهنوسریت.

چهار ضلعی /čahārzeli/ : [فارسی/عربی] اسم. چواربه؛ چوارگوشه؛ بیجمی هندهسی به سراو که چوار بهر و چوار سووچی هیه. ههروه ها؛ چهاربر

چهار طاق /čahārtāq/ : [فارسی/عربی] چهار تاق

چهار عمل اصلی /čahār'amale'aslî/ : [فارسی/عربی] اسم. [ریاضی] چوار کاری سهره کی ژمیردن (کۆکردنهوه، کهم کردنهوه، لیکدان و بهش کردن).

چهار فصل ^۱ /čahārfasl/ : [فارسی/عربی] اسم. چواروهرز؛ چوار کژی سال که بریتین له بههار، هاوین، پاییز و زستان.

چهار فصل ^۲ : صفت. چواروهرزه؛ چوار کزه؛ له بار بۆ که لک وهرگرتن له هه موو وهرزه کان «این پیراهن چهار فصل است: نهم کراسه چواروهرزه یه».

چهار گاه /čahārgāh/ : اسم. چوارگا؛ یه کی له چهوت دهز گای مووسقای ئیرانی.

چهار گل /čahārgol/ : اسم. چوار گول؛ دهرمانی گیایی بریتی له وه نهوشه، گولی تۆله که (به په چهوره) و گوله له ولاو که دم کراوه که ی رهوانه.

چهار گوش /čahārgūš/ : اسم. ۱. چوارگوشه؛ چوار چمک؛ چوار سووک؛ چوار قولینچک ۲. لاکیشه؛ دریز کۆله؛ بیجمی هندهسی تهخت و چواربه که ههر دوو بهری به قهد یهک و له بهرامبر یه که وهن.

چهار لاجنگ /čahārlājang/ : اسم. [موسیقی] یه که ی کات له نوت نووسیدا که دریزه ی ده کاته یه که هه شته می چهنج.

چهارم /čahārom/ : صفت. چوارم؛ چوارمه؛ چارم؛ چاره؛ به ریز، پله یان پیگه چواروه.

چهار مضراب /čahārmezrāb/ : [فارسی/عربی] اسم. چههار میزراب؛ به شیکی زهری له ده سپیک یان به یناوبه یی دوو بهشی ئاوازی له مووسقی ئیرانیاده.

چهارمی /čahāromî/ : [فارسی/عربی] اسم. چارمی؛ نهوی له ریز، پله یان پیگه چوارمه.

چهارمیک /čahārmîx/ : [فارسی/عربی] اسم. تهشکیل؛ تشکیل؛ چوارمیکه؛ چوارنیکه.

چهارمین /čahāromîn/ : صفت. چواره مین؛ چاره مین؛ به پله، ریز یان پیگه چواره مه وه.

چهار نعل /čahārna'l/ : [فارسی/عربی] اسم. غار؛ پرتاف؛ پرتاو؛ تره ختان؛ چوارناله؛ چارگافی؛ چواره؛ لنگ کوت؛ رویشتنی به خیرای نەسپ.

چهار نعل رفتن : به غار رویشتن؛ به پرتاو رویشتن؛ به چوارنال چوون؛ زۆر به خیرایی رویشتن. ههروه ها؛ چهار نعل تاختن

چهار یک /čahāryek/ : اسم. چواریهک؛ بهشی له چوار بهشی یه کسان.

چهجه /čahčah/ : [فارسی/عربی] صوت. چریکه؛

دوورین < ۳. داجنین؛ چنیه‌ی؛ دانانی شتومه‌ک له جیگای تایبه‌تی خو‌یان به پی‌ی گه‌لاله یان به‌نامه‌ی دابین کراو > چدن سفره: چینی سفره > ۴. دارشتن؛ چی کرن؛ گه‌لاله پی‌دان یان ریک و مرئس کردنی پیلان یان به‌نامه‌یه‌ک بو گه‌یشتن به مه‌به‌ست < نقشه چیدن: پیلان دارشتن >. هه‌روه‌ها: چیدنی

■ صفت مفعولی: چیده (چراو) / مصدر منفی: نه‌چیدن (نه‌چنین)

چیرگی / çiregi، ها: /سم، زالی؛ چیری؛ چیری: ۱. دهس به سهرداگری؛ کار یان ره‌وتی وه ژیر خستنی که‌سی یان شتیک له ریگه‌ی هیز خستنه گه‌روه ۲. سهرکه‌وتویی.

چیره / çire، زال؛ چیر؛ چیر: ۱. کارامه؛ هه‌ل؛ گورد < چیره دست: چیر دهست > ۲. دهس به سهرداگر < چیره شدن تاریکی: زال بوونی تاریکی > ۳. سهرکه‌وتوو؛ زال < چیره شدن بر دشمن: زال بوون به سهر دوژمندا >.

چیره‌دست / çiredast، صفت، /دبی، وه‌ستا؛ ئوسا؛ مامؤستا؛ مامؤسا؛ کارزان؛ زال؛ توانا؛ کارامه؛ چیره‌دهست؛ به دهست‌وبرد < نقاش چیره‌دست: نیگار کیشی وه‌ستا >.

چیره‌دستی / çiredasti، ها: /سم، وه‌ستایی؛ کارامه‌یی؛ دهست‌هه‌لی؛ چیره‌دهستی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی به دهست‌وبرد بوون.

چیز / çiz، ها: /سم، شت؛ چیت؛ چشت؛ تشت؛ چیۆ؛ هن: ۱. ته‌نیکی مادی بی‌گیان یان بی‌ئاوه < هر چیز؛ یک چیز سفتی خورد به دستم: هر شت؛ شتیکی ره‌ق دای له دهستم > ۲. رووداو، دیارده، قسه یان بیر، به شیوه‌ی گشتی و بی‌ناو بردنی < آن چیز که می‌گفتی چه بود؟ > ئه‌و شته‌ی ده‌تگوت چیوو؟ ۳. ماک یان بوونه‌وه‌ری که جوان نه‌ناسراوه یان راست و ورد باسی نه‌کراوه < چیزهایی در دستش بود: چهن شتیک به دهستیوه‌ه بوو > ۴. سامان؛

پیگه‌ی چل < نفر چهلیم کنکور: جله‌م که‌سی کونکور >.

چهلمی / çehel(l)omî، ضمیر، چلۆمی؛ چله‌می؛ ئه‌وی له ریز، پله یان پیگه‌ی چله‌م دایه.

چهلمین / çehel(l)omîn، صفت، چله‌مین؛ چلۆمین؛ به ریز، پله یان پیگه‌ی چله‌م.

چی / çî، حرف، [گفتاری] چی؛ چه؛ چی‌ش؛ چ شتی؛ چه چتی < چی می‌خواست؟ چی ده‌یست؟ >.

- چی: ۱. اترکی [پسوند] - چی: ۱. خاوه‌ن یا به‌ریوه‌به‌ری شتی یان جیگایه‌ک < تفنگچی: تفه‌نگچی > ۲. - که‌ر؛ - کر؛ خاوه‌نی پیشه یان نه‌نجامده‌ری کارئ < شکارچی: راوچی > ۳. - یی؛ - وه‌ی؛ سهر به جیگایه‌ک (بۆ وشه‌یه‌ک به «ه» یا «ی» دوایی بی) < کلکته‌چی: که‌لکه‌ته‌چی > ۴. فرۆشیاری شتی < چایچی: چایچی > ۵. شوین که‌وتوو؛ خوازیار (بۆ ناویک پیتی ئاخری «ی» ده‌نگدار بی) < آذری چی: ئازهری چی >.

چیپس / çîps، ها: [انگلیسی] /سم، ۱. چیپس؛ قاشی ناسکی سیفه‌زه‌مینه‌ی سووره‌و‌کراو و برژاو ۲. تراشه؛ په‌ره؛ تاشه؛ تۆلاشه؛ ورده و پرزه‌ی جیاوه‌بووگ له ههر شتیک.

چیت / çît، [هندي] /سم، چیت؛ قوماشی ناسک له به‌نی په‌موو به نه‌خش و نیگاری گول و گیای ره‌نگاو‌ره‌نگ.

چیتا / çîta، ها: [هندي] /سم، یۆز؛ هاس؛ چیتا؛ تازپلنگ؛ توله پلنگ.

چیت‌سازی / çîtsāzi، ها: [هندي] /فارسی] /سم، چیت‌سازی؛ کارخانه‌ی چیت چیکر.

چیدن / çîdan، مصدر، متعدی، // چیدی؛ چنیت؛ می‌چینی؛ ده‌چنی؛ به‌چین؛ به‌چنه // چین؛ چنیه‌ی؛ ۱. رینه‌وه؛ خه‌رتاندن؛ برین؛ دروین؛ چنینه‌وه؛ چه‌ن؛ چنیه‌یوه؛ هه‌لکه‌ندن یان جوئ کردنه‌وه‌ی روه‌کان له لاسکه یان ته‌نه‌یان < چیدن میوه: چینی میوه > ۲. دوورین؛ چه‌ن؛ که‌ندن؛ برین و هه‌لکه‌ندن گژ و گیا < چیدن علف: گیا

چيستی / čîstî / اسم. / ادبی / چۆنیه تی؛ چیدکی؛ چلۆنایه تی؛ چۆنی؛ چهینی؛ له چی و به چ شیوه بوونی شتی «از چيستی این ماجرا کسی چیزی نمی داند: له چۆنه تی ئەم پرووداوه کەس شتیکی نازانی».

چیلر / çiler / ها: / انگلیسی / اسم. سەرما ساز؛ چیلر؛ فینک کەرەوه؛ بهشی له کەرەسه ی با گوێڕین که کاری سارد کردنهوی ئاوی له گه پری ده زگایه.

چین ¹ / çîn / ها: / اسم. ۱. چین؛ لۆ؛ لۆچ؛ لان؛ هێلی بهرز و نرمی پهیتا پهیتا که به هۆی هه لگه لۆفان یان نووشتانه وه وه له پرویه کی لووسدا به دی دئ «چین دامن: جینی دامه ن» ۲. گنج؛ لۆچ؛ لۆوچ؛ چرچ «چین کوچکی در گوشتی چشمانش دیده می شد: گنجیکی چکوله له گوشتی چاوانیه وه ده بینرا» ۳. / زمین شناسی / چین - چین؛ لا-لا؛ توێژ؛ دهق به ستنی چینه کانی زهوی به هۆی جوولانه وه ی توێکلی زهوی ۴. / گفتاری / کار و رهوتی دوورین؛ رینه وه؛ چنن؛ دروون؛ دروینه و دوورینی گیا ۵. تاش؛ بهر؛ چن؛ چین؛ بهرچن؛ ئه وه ی له نۆبه یه کدا ده چنדרیته وه.

چین خوردن: لۆچ تیکه وتن؛ لۆ تیکه وتن؛ تا خواردن؛ نووشتاوه بی یان دهق لێ پهیدا بوون «یکی از صفحات کتاب زیر ماشین جین خورد: په رێ له کتیه که له ژێر ماشیندا لۆچی تیکه وت».

چین دادن: چین دان / پیدان؛ لۆ دان؛ توێ خستن و خهت به دی هێنان «پایین دامن را چین بده! خوار دامه نه که چین بده!».

چین ²: پیوژه. - چن: ۱. - چنه - گیر؛ ئه وه ی شتیکی ئه چنیته وه «موچین: مووچن» ۲. - بژێر؛ چنراو به هۆی که سێ یان شتیکه وه «دستچین: دهس چن» ۳. کۆکه ره وه؛ خر که ره وه «خبرچین: هه وال حن».

چین چيلا / çinçîlâ / ها: / انگلیسی از اسپانیایی

مال؛ دارایی «داماد که خودش هیچ چیز ندارد، مگر برادرش چیزی بدهد: زاوا بوخوی چتیکی نیه، مه گهر براکه ی شتیکی بدا».

چیزبرگر / çizberger / انگلیسی / اسم. چیزبرگر؛ هه مبه رگر له گه ل توێه ک په نیری برژاوا.

چیزخور / çizxor / صفت. / گفتاری / ده رمان خوارد؛ ده رمان وار؛ ده رمان داو؛ نه خو ش به هۆی ده رخوارد درانی شتیکی ناله بار (وه ک ژار) «مادرش فکر می کرد او را چیزخور کرده باشند: دایکی وای بۆ ده چوو ده رمان خواردیان کردی».

چیزدار / çizdār / صفت. / گفتاری / ده وه له مه نه؛ ده وه له مه نه؛ ده وه له تمه نه؛ دارا؛ بووده «پدر عروس چیزدار است: باوکی بووک ده وه له مه نه».

چیزفهم / çizfahm / فارسی / عربی / صفت. / گفتاری / تیگه یشتوو ژیرلۆ؛ ژیرلۆ؛ ژیرلی؛ فامیده؛ چنه یاوا؛ به توانایی تیگه یشتن و برپاردانی دروست «آدم چیزفهم با یک اشاره همه چیز را می فهمد: مرۆی تیگه یشتوو به هیمایه ک له هه موو شتیکی تیده گا».

چیزی ¹ / çizi / قید. شتیکی؛ شتی؛ چتی؛ چتوێو؛ چتوێه «چیزی حدود صد نفر: از غذایت چیزی هم به گریه بده: شتی ده ور و بهر سه د کەس؛ له چیتشه که ت شتیکی به پشيله که ش بده».

چیزی ²: ضمیر. شتیکی؛ چتیکی؛ چتوێوش؛ چتوێهش «چیزی نداشت: شتیکی نه بوو».

چیست / çist / ضمیر. چیه؛ چهس؛ چهسه؛ چیشا؛ چیشن؛ وشه ی پرسیار؛ له باره ی که سی سیه مه ی تاکی بی گیانه وه «آن چیست؟: ئه وه جیه».

چیستان / çistān / ها: / اسم. / ادبی / مه ته لۆک؛ مه ته ل؛ مه ته له؛ مه ته ل؛ مه ته له لۆک؛ قه وسه ل؛ چمام؛ چمامک؛ فیشارده؛ تستانۆک؛ لیچار؛ ده ناچیه؛ شتیکانی؛ مامک؛ قاف؛ په رده ک؛ گوته یان نووسراوه یه ک که مه به ست و واتای شار دراوه و پتواره.

بوونى مەوداى گرگانى يان تۆزەگەلى گىرەھىيى
كە زۆر تر بە شيۋەى ئاسۆيە.

چينەدان / činedān / ھا: / اسم. سىقلدان؛
سىقلدانك؛ سىقلدانه؛ سىق؛ سىقە؛ جىقەلدان؛
جىقلدان؛ جىقلدو؛ جىكلدانه؛ پەزىرانك؛ گژار؛
گژار؛ بەرجۆم؛ بەرچينەك؛ ھېرك؛ كەلناس؛
جىقنەمەل؛ قىسك؛ قىسكە؛ كاسىنۆك؛
جىقەلدو؛ گەپرووك؛ چينەدوو؛ بەشى
پەرەسەندوو لە گەرۋوى پەلەوهران و ھەندىك
لە بېرەداران كە دان و خۇراكى لى خېر
دەبىتەو.

چينەشناسى / činešenāsi / اسم.
[زمين‌شناسى] چينەناسى؛ لقى لە زانستى
زەوين‌ناسى، كە لەمەر چۇن‌اۋچۇنى
بەدەپھان، رېزمان، لە شوين يەكى و
پىكھاتەى كىۋان و بەردناسى و لۆ و
چينگەلى تۆكلەى زەوى دەكۆلپتەو.

چينى ^۱ / čīnī / اسم. چينى: ۱. ھا: / ھالەت؛ جات/
فەخفوورى؛ جۆرى سۋالەتى ھەرە باش،
برىقەدار و ساف و لووس كە ئىربارى لى دروست
دەكرى. ھەرۋەھا: چينى سازى؛ چينى فروشى
۲. ھا: / ھالەت؛ ھەر يەكە لە دانىشتۋانى چين يان
مندالەكانيان ۳. گرۋەك لە زمانەكانى چين و
تەبىەتى كە شيۋە گوتنى جياۋاز، بەلام شيۋە
نووسىنى ۋەك يەكيان ھەيە، بەتايبەت زمانى
ماندارەن.

چينى ^۲: صفت. چينى؛ پىۋەندىدار يان سەر بە
ۋلاتى چين (خط چينى؛ خەتى چينى).

چينىبندزن / činibandzan / ھا: / اسم. گاوگەر؛
كەسى كە لەت و كوتى دەفرى شكاۋى چينى
دەلكىنپتەو.

چينى جا / činicā / ھا: / اسم. بووفە؛ جىگاي
فرۇتنى خۇراكى و نۇشابە و چەرەز لە
شۋىنگەلى گشتىدا (ۋەك سىنەما، ناۋقەتار،
گەمىە و زانكۆ و...).

اسم. چين چىلا؛ گيانەۋەرىكى گواندارى چكۆلەى
ئامرىكاي باشورىە بە پىستىكى نەرم و بۆرەۋە
كە زۆر بەنرخە.

چين خوردگى / činxordegi / اسم.
۱. چين چينى؛ چيناۋچينى؛ لۆچى؛
گرژھەلاتوۋى؛ كار يان رەۋتى چين
تىكەۋتن (پوستەى زمين بر اثر سرد شدن
دستخوش چين خوردگى شد؛ پىستەى زەوى بە
ھۆى ساردەو بوونەۋە توۋشى چين چينى
بوو) ۲. ھا: / چين-چين؛ لا-لا؛ توى-توى؛
جىگايەك كە چينى تىكەۋتوۋە، بەتايبەت
تۈيكلەى زەوين.

چيندار / čindār / ھا: / صفت. چيندار؛ چيناۋى؛
چين چيناۋى؛ بە چين و گنج (دامن چيندار؛
دامەنى چيندار).

چين و تبتى / čin-o-tabbatī / اسم. چين و
تەبەتى؛ لقى لە زمانگەلى ئاسياىى كە برىتپە لە
سى زمانى چينى و تەبەتى و برمەيى.

چين و چروك / čin-o-čorûk / اسم. چرچولۇچ؛
خوز؛ گنج؛ چرچ؛ لا سەر لا؛ توى لە سەر توى؛
پۇت؛ قىرچى؛ گنج و گرژ.

چين و شكن / čin-o-šekan / ھا: / اسم. [ادبى]
چين و گنج؛ چين-چين؛ خوز؛ دۆۋەنگ؛ چەم و
خەمى توى-توى و لە سەر يەك.

چينە / čine / ھا: / اسم. ۱. [زمين‌شناسى] تۆژ؛
تۈپەكى بەرچاۋ لە پىستى زەوين (ۋەك
تۆژى بەرد) كە ئەستۋورى لە چەند
سانتىمىترەۋە ھەتا چەند مېترە ۲. چينە؛
موور؛ مۇرە؛ رىزى دىۋار لە قور ۳. چينە؛
دان؛ چىمك؛ تۆم و دانەۋىلەيەك كە
پەلەۋەران دەيخۇن.

☐ چينە كشىدن؛ چينە كىشان؛ دىۋارى قور
دانان.

چينەبندى / činebandī / ھا: / اسم. [زمين‌شناسى]
چينەبەندى؛ رېزمان يان چۇن‌اۋچۇنى قەلاپەچن

ح

ح /h/ : حرف؛ نیشانه‌ی هه‌شته‌مین پیتی ئه‌لف‌وبیتکه‌ی فارسی. ئهم پیتە که له زمانی فارسی ره‌سه‌ندا نیه و له عه‌ره‌بیه‌وه هاتوو، هه‌ر وه‌ک «ه» ده‌خوینرێته‌وه.

ح /he/ : اسم. ۱. حی؛ ناوی هه‌شته‌مین پیتی ئه‌لف‌وبیتکه‌ی فارسی ۲. [مخفف] ده‌وروبه‌ر؛ ده‌وره‌ی؛ سووکه‌له‌ی وشه‌ی «حدود» ح ۲۰ متر؛ ده‌وروبه‌ری ۲۰ متر.

حا /hā/ : [عربی] اسم. حا؛ حی؛ نیوی عه‌ره‌بی هه‌شته‌مین پیتی ئه‌لف‌وبیتکه‌ی زمانی فارسی.

حائز /hā'ez/ : [عربی] حایز

حائض /hā'ez/ : [عربی] حایض

حائل /hā'el/ : [عربی] حایل

حابس /hābes/ : [عربی] صفت. -گرسین؛ به‌رگر ئه‌وه‌ی به‌ر له‌چوونی شتیک بگرێ و رایگرێته‌وه «چای خشک و ماست حابس شکم است: چای وشک و ماست زگ گرسینه».

حاتم‌بخشی /hātambaxšī/ : [عربی/فارسی] اسم.

۱. [کنایی] ته‌خشان- په‌خشان؛ ته‌خشان و په‌خشان؛ ده‌س‌بلاوی؛ به‌خشین به‌بێ‌حه‌ساو و ئه‌ژمار ۲. [تعریض] کار یان په‌وتی به‌خشینی شتی (زۆرتر شتی که‌م و بێ‌بایه‌خ) «تو طلب مردم را بده، لازم نیست حاتم‌بخشی کنی: تو قه‌رزێ خه‌لکی بده‌روه، ته‌خشان و په‌خشان پیشکه‌شی خۆت».

حاج /hāc/ : [عربی] اسم. ۱. [ادبی] حاجی

۲. [گفتاری] حاجی؛ هه‌جی؛ ئه‌و که‌سه‌ قه‌رزێ هه‌جی به‌جی‌هیناوه «حاج علی: حاجی عه‌لی».

حاجات /hācāt/ : [عربی] جمع حاجت

حاج آقا /hācāqā/ : ها؛ [عربی/مغولی] اسم.

۱. حاجی؛ هه‌جی؛ خاله‌حاجی؛ مامه‌حاجی؛

نازناوی پیاوانی هه‌ج رۆیشتوو ۲. ئاحاجی؛

خالۆ؛ مامه؛ نازناوی بۆ پیاوانی به‌ته‌مه‌نی

موسولمان (حاج‌اقا نوبت شماس‌ت: ناحاجی نۆره‌ی

ئێوه‌یه‌) ۳. مامۆستا؛ مه‌لا؛ حاجی مامۆستا؛

نازناوی مه‌لای شیعه «حاج‌اقا نماز می‌خواند: ماموستا

نویژ ده‌خوینی» * حاجی آقا

حاجب /hāceb/ : [عربی] اسم. ۱. ها؛ -ان/

[قدیمی] ده‌رکه‌هوان؛ ده‌رکه‌هوان؛ ده‌رگه‌هوان؛

درگوان؛ ده‌روان؛ ده‌ربان؛ ده‌روازه‌وان؛ قاپچی؛

قاپیه‌وان؛ قاپیوان ۲. [نامتداول] له‌مپه‌ر؛ به‌رگر؛

کۆسپ؛ په‌رده؛ په‌رده‌وا؛ پارده؛ به‌ره‌ه‌لست؛

گه‌پل؛ پتم؛ داره‌ست.

حاجت /hācat/ : ها؛ حاجات؛ خواج؛ [عربی] اسم.

۱. پێداویستی؛ ئاتاجی؛ ده‌روایسی؛ نیاز؛

که‌مایه‌سی؛ پتویستی؛ پێدقی؛ پێدقیاتی

۲. [گفتاری] ئامراز؛ ئامیر؛ ئالاف؛ هۆ؛ که‌ره‌سه.

حاجت کار: ئامرازی کار؛ ئامیری کار.

هه‌روه‌ها: حاجت منزل

□ حاجت بر آوردن: پیدایستی / ئاتاجی / نیاز به جی هینان؛ نیاز هینانه دی؛ نیاز به گائارددهی «حاجت او را بر آورد؛ باره کهی به جی هینا».

حاجت خود را گرفتن: به جی هاتنی نیاز؛ نیازی دل هاتنه دی؛ نیاز به گائامه ی؛ دابین بوونی خواز و نزا.

حاجت داشتن: به نیاز بوون؛ پیدایستی / پیویستی / ئاتاجی هه بوون؛ نیازمهند بوون «پیرزنی آمده بود و حاجتی داشت؛ پیره ژنیک هاتبوو، نیازیکی هه بوو».

حاجت کسی را دادن: نیازی که سئ هینانه دی؛ دوعای که سئ به جی هینان «یارب حاجت ما را بده؛ خواهی نیازمان بینه دی».

حاجت کسی روا شدن: نیازی که سئ به دیهاتن؛ دوعا / نیاز / ئاواتی که سئ هاتنه دی. ههروه ها: حاجت کسی را روا کردن

حاجت طلبیدن: نیاز کردن؛ پارانه وه؛ لالانه وه؛ به دوعا کردن له باره گای خودا خوازیاری به دیهاتنی نیازی خو بوون.

حاجتمند / hācatmand ، ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] صفت. ۱. نیازمهند؛ به نیاز؛ ئاتاج ۲. دهسته نگ؛ نه دار؛ به له نگاز؛ هه ژار؛ په ژوم.

حاج خانم / hācxānom ، ها؛ [عربی/ترکی]/اسم. ۱. حاجیه؛ حاجی خانم؛ حاجی ژن؛ نازناوی بو ژنانی موسولمانی هه چ رویشوو ۲. دایه حاجی؛ دایه؛ نازناوی بو ژنانی موسولمانی به ته مهن * حاجی خانم

حاجز / hācez ؛ [عربی] حجاب حاجز، حجاب

حاجی / hāci ، ها؛ ان؛ خجاج؛ [از عربی] اسم. حاجی: ۱. که سئ که بو زیاره ت چووپیته مالی خودا ۲. ئاحاجی؛ مامه حاجی؛ باوه حاجی؛ خاله حاجی؛ نازناویکی پیاوانی موسولمان * حاج //دبی/

□ حاجی-حاجی مکه: /کنایی/ به برای بر چوون؛ نه دیه یه وه دما؛ چوونی بی گه رانه وه «پول را گرفت و رفت حاجی-حاجی مکه، دیگر او را ندیدیم؛ پاره کهی وه رگرت و به برای بر چوو و ئیتر نه مانده وه».

حاجی ارزانی / hāci'arzāni ؛ [از عربی/فارسی] /اسم. [کنایی] حاجی هه رزانی؛ کاسبی هه رزانجان؛ دوو کانداری هه رزان فروش.

حاجی آقا / hāciāqā ؛ [از عربی/منولی] حاج آقا

حاجی بازاری / hāci bāzārī ، ها؛ [از عربی/فارسی] /اسم. [مجازی] حاجی بازاری؛ بازرگانی زور دهوله مهن دی حوچره نشین «بعدها شنیدیم که زن یک حاجی بازاری شده است؛ دواپی بیستمانه وه که بووه به ژنی یه کیکی حاجی بازاری».

حاجی خانم / hāci xānom ؛ [از عربی/ترکی] حاج خانم

حاجی فیروز / hāci firūz ، ها؛ [از عربی/فارسی] /اسم. حاجی فیروز؛ پیاوئ که له رژیانی ئاخری سالدا پروومه تی رهش ده کا، جل و به رگی ره نگاوره نگ و سهیر ده پوشی و له شه قام و کولانان به دایره که یه وه ده خوینی و هه لده په ری و خه لکیش به خه لات شتیکی ده ده نی.

حاجی لکک / hāci laklak ، ها؛ [از عربی/فارسی] /اسم. [گفتاری] حاجی لهق لهق؛ حاجی لهگ لهگ؛ لهق لهق؛ لهگ لهگ؛ لهگ لهگ؛ بالداریکی قاچ و دندوک دریژی به له که.

حاجیه / hāciye ؛ [از عربی] /اسم. [ادبی] حاجی خانم؛ حاجی ژن؛ حاجیه؛ ژنی که رویشتیبت بو هه ج.

حاد / hād(d) ؛ [عربی] صفت. هه سته م؛ ئاسته م: ۱. /نامتداول/ تون؛ تیژ؛ تیژ ۲. سهخت؛ نه خووشی تووش ۳. /مجازی/ دزوار؛ گز؛ توخ «وضع حاد: بار و دؤخی دزوار».

حادث / hādes /: [عربی] صفت. / [دبی] به‌دیها‌توو؛ رووداو؛ دیارده؛ پی‌ک‌هات؛ بؤ لوو یان به تایه‌تمه‌ندی به‌دیها‌تن و روودان «جمعی جهان را حادث می‌دانند و جمعی دیگر قدیم: تا قمتی جیهانیان لا به‌دیها‌توو و پر یکیش به کوئی ده‌زانن».

حادث شدن: روودان؛ رووده‌ی؛ به‌دیها‌تن «بلا‌ی سختی حادث شد: به‌لایه‌کی ناخوش رووی‌دا».

حادثات / hādesāt /: [عربی] جمع **حادثه** **حادثه** / hādes /: ها؛ خواد؛ حادثات: [عربی] اسم. ۱. رووداو؛ بار و دؤخیکی کتوپری و زؤرتر ناخوش «سبب حادثه را پیدا کردند: هؤی رووداو که یان دؤزیه‌وه» ۲. کاره‌سات؛ کاروپه‌هات؛ که‌ت؛ رووداوی ناگه و ناگه‌وار «حادثه‌ی رانندگی: کاره‌ساتی رانه‌ده‌یی».

حادثه آفریدن: قهومانندن؛ کاره‌سات نانه‌وه؛ که‌تن ژهی.

حادثه آفرینی / hādes-e-āfarinî /: ها؛ [عربی] فارسی/اسم. کاره‌سات‌سازی؛ کار و په‌وتی قهومانندن؛ کاره‌سات نانه‌وه. هه‌روه‌ها: **حادثه آفرین**

حادثه‌جو / hādesecû /: ها؛ یان: [عربی/فارسی] صفت. سه‌ربزئو؛ سه‌ربزؤک؛ سه‌ربزؤت؛ لقؤک؛ لئه‌ک؛ سه‌ره‌ار.

حاده / hādde /: [عربی] زاویه‌ی حاده، زاویه **حاذق** / hāzeq /: [عربی] صفت. / [دبی] پسپؤر؛ شاره‌زا؛ شاز؛ شه‌هره‌زا؛ لیزان؛ خارا و وریا له کار «بزشک حاذق: بؤیشکی پسپور».

حاره / hārre /: [عربی] صفت. / [قدیمی] گهرمیتن؛ گهرمیان؛ ئاران؛ گهرمه‌سپیری «منطقه‌ی حاره: ناوچه‌ی گهرمین».

حاسد / hāsēd /: [عربی] **حسود** **حاشا** / hāšā /: [عربی] صوت. هه‌رگیز؛ حاشا؛ هاشا؛ هه‌شا؛ قه‌ت «حاشا که من این کار را بکنم: هه‌رگیز نه‌گهر نه‌م کاره بکه‌م».

حاشا کردن: حاشا کردن؛ حاشا لیکردن؛ ئینکار کردن؛ خوه‌نین؛ به ژیرا دان «وقتی که در این‌باره از او پرسیدم حاشا کرد که اصلاً خبر داشته باشد: کاتی که له‌م باره‌وه لیم پرسی حاشای کرد که هه‌ر ناگای لی‌بوویی».

حاشا و کلا / hāšā-vo-kallā /: [عربی] صوت. هه‌رگیزای هه‌رگیز؛ هه‌رگیزان هه‌رگیز؛ حاشه‌وه‌لایا؛ قه‌ت قه‌ت؛ به هیج باریک‌دا نه «من این را گفته باشم؟ حاشا و کلا: من نه‌مهم گوتبی؟ هه‌رگیزای هه‌رگیز».

حاشیه / hāšiye /: ها؛ خواشی: [عربی] اسم. ۱. په‌راویز؛ په‌راویز؛ په‌ر؛ که‌ناره؛ که‌نار؛ که‌ف؛ زیوار؛ ئاویز؛ که‌ناره‌ی هه‌ر شتی «حاشیه‌ی فرش: په‌راویزی قالی» ۲. په‌راویز؛ په‌راویز؛ که‌ناره؛ سپیایی ده‌ورانه‌وری لاپه‌ره‌ی قافه‌ز «در حاشیه‌ی نامه نوشته بود: له په‌راویزی نامه‌که‌وه نووسیبووی» ۳. په‌راویز؛ په‌راویز؛ که‌ناره / الف) پیارزگ؛ ئه‌وه‌ی که به سه‌ر ئه‌و به‌شه سپیه‌ی قافه‌زه‌وه بنووسریت «حاشیه به خط دیگری بود: په‌راویزه‌که به خه‌تیک‌ی تر بوو» ب) زیوار؛ خه‌ملاوی و گول و نیگاریک که له‌و به‌شه سپیه‌دا نووسرابی «قرآن با حاشیه‌ی گل و بته‌ قورئان به په‌راویزی گول و بته‌وه» ۴. / مجازی/ قسه یان وتاری که له‌ بواری باسه‌که‌دا نه‌بی؛ چۆنیه‌تی له قسه لادان «چرا حاشیه می‌روی؟: بؤ له قسه‌که لاده‌ده‌ی؟».

حاشیه دوختن: زیوارگرتن؛ په‌راویز لینان؛ که‌فاندن؛ په‌راویز‌گیرته‌ی؛ به ده‌وری شتی‌ک‌دا (بؤ جوانی یان پاراستن) باریکه‌یه‌ک ده‌ورین، لکاندن یان کیشان.

حاشیه رفتن: / کتایی/ ئه‌مه‌به‌ر و ئه‌وبه‌ر / ئه‌مه‌په‌ل و ئه‌وپه‌ل کردن؛ له قسه لادان؛ چوونه ده‌رمه‌وه له ئامنانجی قسه‌وباس؛ لادان له چه‌مکی باس. حاشیه نوشتن: په‌راویز نووسین؛ لیک‌دانه‌وه و تیبینی خؤ له مه‌ر نووسراوه‌یه‌که‌وه له خوار و که‌ناریدا نووسین.

و ه‌کوو چاوگ نیشانه‌ی نه‌نجام بوونی کاریکه، به‌لام و ه‌کوو چاوگ دان‌پژریت و نیشانه‌ی چاوگی پتوه نیه (و ه‌کوو وتن و وتار، که یه‌کم چاوگ و دووهمین به‌رچاوگه)

□ حاصل برداشتن: به‌ره‌هم / ده‌سکه‌وت هه‌لگرتن؛ ده‌سه‌ات. هه‌لگرتن؛ به‌ر هه‌لگرتن «از هر هکتار سه تن حاصل برداشتیم؛ له هیکتاریکدا سی تون به‌ره‌همان هه‌لگرت».

حاصل دادن: ۱. به‌ردان؛ به‌ره‌هم دان؛ ده‌سه‌ات دان؛ ده‌سکه‌وت دان «انجا زمینش شور است و حاصل نمی‌دهد؛ ته‌وی زه‌مین‌که‌ی سویره و به‌ره‌هم نادا» ۲. ناکام دان؛ هاتنه به‌ره‌هم «این تلاش به این زودی حاصل نمی‌دهد؛ ثم تیکوشانه به‌م زووانه ناکام نادا». هه‌روه‌ها: حاصل داشتن

حاصل کردن: به‌ده‌س هیئان؛ هه‌لگرتان «آیا می‌شود از این کار سودی حاصل کرد؛ تو بلی‌ی له‌م کاره قازانجیک به‌ده‌س بینین».

حاصلخیز / hāselxīz: [عربی/فارسی] صفت. نه‌خت؛ ئادان؛ به‌به‌روبووم؛ به‌پرشت؛ زه‌وی به‌پیت و پرژه‌و «زمین حاصلخیز؛ زه‌وی نه‌خت». هه‌روه‌ها: حاصلخیزی

حاضر / hāzer: [عربی] صفت. ۱. ناماده؛ ته‌یار؛ ساز؛ به‌ره‌ه‌ف؛ گیف؛ گیف؛ گورج؛ چوخ؛ له‌باو ۲. ناماده؛ ساز؛ دابین؛ ئابوور؛ گیف؛ گیف؛ له‌به‌رده‌ست ۳. ها/ناماده؛ هی‌به‌ر؛ هه‌بوون له‌جیگه‌ی قسه لی‌وه کراو ۴. هم؛ ئیسته؛ ئیسه؛ ئیسا؛ ئیستا؛ هم‌یستا؛ نه‌ا؛ فیگافی؛ فیگه‌فی؛ هه‌نوکه؛ نوکه؛ نه‌و؛ ئه‌وه‌ی که ئیستا هه‌یه «هزار از مشهورترین دانشمندان عصر حاضر در کردستان است؛ هزار له به‌ناوبانگترین زانایانی هم چهره‌ی کوردستانه».

□ حاضر بودن: ناماده بوون: ۱. ساز بوون؛ به‌ره‌ه‌ف بوون؛ گیف بوون «او حاضر است کار کند؛ نه‌و ناماده‌یه کار بکا» ۲. له به‌رده‌ست

به حاشیه پرداختن: /کنایی/ کولکه چینه‌وه؛ ورده‌وپرده شی‌کردنه‌وه؛ خو به شتی بی‌بایه‌خوه خهریک کردن.

حاشیه‌ای / hāšiye'î: [عربی] صفت. ۱. په‌راویزی؛ که‌ناره‌یی؛ زیواری؛ گه‌فه‌ری؛ پتوه‌ندیدار یان سه‌ر به په‌راویزه‌وه ۲. [مجازی] له په‌راویز؛ لا؛ به‌لا؛ دوور له مه‌به‌ست؛ لا به‌لا؛ لاوه‌لا «لطفاً از بیان مطالب حاشیه‌ای خودداری کنید؛ تکایه له په‌راویز قسه مه‌کن».

حاشیه‌نشین / hāšiylenešîn, ها؛ لان؛ [عربی/فارسی] صفت. که‌نارنشین؛ په‌راویزنشین؛ زیوارنشین؛ خاو‌من خو و خده یا تایبه‌تمه‌ندی که‌نارنشین.

حاشیه‌نیشینی / hāšiylenešîni: [عربی/فارسی] اسم. که‌نارنیشینی؛ په‌راویزنیشینی: ۱. دۆخ یان چونیته‌ی به‌شدار نه‌بوون له ده‌سته یان کاری ده‌سته‌یی و به‌کۆمه‌ل ۲. نیشته‌جی بوون له که‌ناری شاردا «حاشیه‌نیشینی پدیده‌ی شهرهای بزرگ است؛ که‌نارنیشینی دیارده‌ی شاره‌گوره‌کانه».

حاصل / hāsel, ها؛ [عربی/اسم] ۱. داهات؛ ده‌سه‌ات؛ ده‌سکه‌وت؛ به‌ره‌هم؛ به‌رووچه؛ به‌رکه‌وت؛ به‌ر؛ وه‌ر؛ به‌ره‌ه‌ف؛ ته‌وه‌ی که له شتی، جیگه یان کارئ به ده‌س دی: /الف/ به‌ری کشت و کال «امسال باغمان حاصل خوبی داشت؛ ته‌وسال باخه‌که‌مان به‌ره‌می باشی بوو» ب/ داهاتی کردوکاشیک «حاصل فعالیت‌های اقتصادی؛ داهاتی کارگه‌لی ئابووری» ۲. نه‌نجام؛ ناکام؛ سه‌ره‌نه‌نجام؛ ناکامی کار یان ره‌وتیک «کار بی‌حاصل؛ کاری بی‌ناکام».

□ حاصل جمع: /ریاضی/ کۆ؛ به‌رکۆ؛ سه‌ره‌نجامی کۆ‌کردنه‌وه.

حاصل ضرب: /ریاضی/ سه‌ره‌نجامی چه‌ندپاته‌کرده‌وه.

حاصل مصدر: /دستور/ به‌رچاوگ؛ وشه‌به‌ک که

بدریتهوه «این را می‌گویند «حاضر جوابی»: به‌مه
 ئیژن «بو فسه دانه‌ماوی»».

حاضر در صحنه / hāzerdarsehne: [عربی /
 فارسی / عربی] صفت. گورج و گیف له به‌شداری
 کردنی چالاکی رامباری و چه‌کداریدا.

حاضر غایب / hāzerqāyeb: [عربی / اسم،
 گفتاری] بوون و نه‌بوون: ۱. چۆنیه‌تی هه‌بوون
 یان نه‌بوون له شوینیکدا ۲. کار و په‌وتی تاقی
 کردنه‌وه‌ی ئاماده بوونی کهسانی پتیوست له
 شوینیکدا.

حاضر کردنی / hāzerkardanî: [عربی / فارسی]
 صفت. ۱. ئاماده‌کردنی؛ سازکردنی؛ شیاو و له‌بار
 بۆ پیگه‌یانندن ۲. بۆ له‌به‌رکردن؛ له‌به‌رکردنی
 (سه‌بارت به‌ده‌رس)؛ شیایوی فیر بوون «دیشب
 ۵۰ صفحه درس حاضر کردنی داشتیم؛ دوپشه‌و ۵۰
 لاپه‌ره وانهم بۆ له‌به‌رکردن هه‌بوو».

حاضر و ناظر / hāzer-o-nāzer: [عربی]
 صفت. حازر و وازر؛ حازر و بازر؛ به‌دۆخ یان
 چۆنیه‌تی هه‌بوون له جییه‌کدا و دیتنی
 ئه‌وه‌ی ده‌ویدا پرووی داوه «خودم در آنجا
 حاضر و ناظر بودم و همه چیز را می‌دیدم و
 می‌شنیدم؛ بۆ خۆم له‌ویدا حازر و وازر بووم و
 هه‌موو شتیکم ده‌دی و ده‌بیست».

حاضری / hāzerî: [عربی / اسم، حازری؛ ئاماده؛
 خواردنیک که پتیوستی به‌لینان (کولاندن یان
 برزاندن) نه‌ی.

حاضر یراق / hāzeryarāq: [عربی / ترکی] صفت.
 [کنایی] تیار؛ ساز؛ له‌باو؛ گورج؛ گیف؛ گیف؛ له
 سه‌رپی؛ ئاماده‌ی کار، به‌تایبه‌ت بۆ پۆیشتن بۆ
 جیگایه‌ک.

حافظ / hāfez، ان: [عربی / اسم، ۱. پاسه‌وان؛
 پارێزهر؛ پارێزوان؛ نواوان ۲. حافظ؛ که‌سی که
 قورثانی له‌به‌ر بیت «حافظ قرآن؛ حافظی قورثان».

حافظه / hāfeze: [عربی / اسم، حافظه؛ بیر؛
 یادگه: ۱. بیر هه‌وه‌ری؛ یاد؛ یاو؛ یای؛ ویر؛ توانایی

بوون؛ دابین بوون «پول حاضر است؛ غذا حاضر
 است؛ پاره له به‌رده‌ستدایه؛ خواردن ناماده‌یه»

۳. هتیه‌ر بوون؛ پیک هاتن؛ له‌وێ بوون؛ بوون
 له جیگایه‌ک که قسه‌ی لیوه ده‌کرێ «ما هر دو
 آنجا حاضر بودیم؛ ئیمه هه‌ر دوو کمان له‌وێ ناماده
 بووین» ۴. حازر بوون؛ پیکهاتن؛ گیف بوون؛
 ئاماده بوون بۆ قه‌بوول کردنی شتیکی «حاضر
 نیست آشتی کند؛ له سه‌ر ناشتی پیک نایه‌ت».

هه‌روه‌ها: حاضر شدن

حاضر کردن: ۱. ئاماده‌کردن؛ ته‌یارکردن؛
 سازکردن «کتابها را حاضر کن بېرم؛ کتبه‌کان
 ئاماده که بیانهم» ۲. ئاماده کردن؛ بردن یان
 هینان بۆ جیگایه‌ک که قسه‌ی لیوه ده‌کرێ
 «همه‌ی شرکا را حاضر کنید؛ هه‌موو به‌شداره‌کان
 ئاماده بکن» ۳. فیر بوون؛ له به‌رکردن؛
 وه‌رکه‌رده‌ی؛ په‌وان که‌رده‌ی «درست را حاضر
 کرده‌ای؟؛ وانه‌که‌ت له به‌ر کردووه؟». هه‌روه‌ها:

حاضر شدن

حاضر الذهن / hāzerozzehn: [عربی] صفت. له
 سه‌ر بیر؛ له سه‌ر یاد؛ خاوه‌ن زه‌بنیکی ئاماده و
 شیاو بۆ بیر هینانه‌وه و تیفکرین «من الآن
 حاضر‌الذهن نیستم، باید به یادداشتهایم مراجعه کنم؛ من
 ئیسته‌کانی له سه‌ر بیر نیم، ئه‌بێ ته‌مه‌شای
 نووسراوه‌کانم بکه‌مه‌وه».

حاضر باش / hāzerbāsh: [عربی / فارسی / اسم، تیر
 له که‌وان؛ وازری؛ ئاماده‌باش؛ بار و دۆخ یان
 چۆنیه‌تی ئاماده بوون له به‌رانبه‌ر مه‌ترسیدا
 «آماده‌باش در برابر سیل؛ وازری له به‌رانبه‌ر لافاودا».

حاضر جواب / hāzercavāb: [عربی] صفت. بۆ
 قسه دانه‌ماو؛ ئاماده بۆ په‌رسف دانه‌وه‌ی خیرا و
 (زۆرتیش) شیاو.

حاضر جوابی / hāzercavābî، ها: [عربی /
 اسم، بۆ قسه دانه‌ماوی؛ تیر له که‌وانی؛
 ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی بۆ قسه دانه‌مان
 ۲. په‌رسفنی که‌شیاو و چاک و زوو

۱. دەسەلاتدارى؛ راژۇرىتى؛ دەزگای
حکوومەت؛ دۇخ يان چۇنيەتى دەسەلاتدار بوون
(حاکمیت قانونى: دەسەلاتدارى قانونى)
۲. /مجازى/ دەزگای حکوومەت؛
دەسەلاتدارىتەتى؛ فەرمانرەواپەتەتى (حاکمیت در این
مورد دخالت نمی کند: دەزگای حکوومەت خۇى لەم
کارە نەدا).

□ حاکمیت ملی: دەسەلاتدارى نەتەوہی؛
فەرمانرەواپەتەتى نەتەوہی؛ دەسەلاتدارى
نەتەوہیک بە سەر ھەرىمى راميارى خۇیدا.
حاکى /hākī/: [عربى] صفت، نیشاندەر؛
پاگەيتنەر «نامەاش حاکى از بيمارى پدرش بود؛
رفتارش حاکى از ترس و بزدلى است: نامەکەى
نیشاندەرى نەخۇشى باوکى بوو؛ ئاکارى نیشاندەرى
ترس و کەلەزاتى».

حال^۱ /hāl/: [عربى] اسم، ۱. حال؛
چۇنيەتى؛ چلۇناپەتەتى؛ مەرە؛ بار؛ مەرەد؛
چۇنيەتى شتئ يان بار و دۇخى کەسئ (لە
خرابى، باشى، گەرمى، ساردى، خۇشى، ناخۇشى)
۲. [گفتارى] کەيف؛ خۇشى؛ سەرخۇشى «حال
کردن: کەيف کردن» ۳. [دستور] ئىستە؛ ئىستاکە؛
ئىستەکانى؛ ئىسە؛ ئىرەنگە؛ ئەم کاتە تىداین (بۇ
ئەنجامى کارىک يان روودانى رووداویک).

□ حال آنکه: ئەگەر چى؛ وەلىکەتەتى؛
ئەمايکەتەتى؛ جە حالپوئەنە؛ وشەيەک بۇ
دەربرېنى بار و دۇخى پېچەوانە و ھاوکات بە
کار دەروا «مرا گرفتند و بردند، حال آنکه در آن کار
دخالتى نداشت: منیان گرت و بردمیان، ئەگەرچى
لەو کارەدا ھىچ دەستەم نەبوو».

تا بە حال: تا ئىستە؛ تا ئىستە؛ تا ئىستە؛ تا
ئىستەکانى «تا بە حال او را ندیدهام: تا ئىستە
نەمىدیو».

در حال: دەسبەجئ؛ گورج؛ گورجئ؛ رپور؛
دەرلاد «در حال ریختند توى خانه: دەسبەجئ پڑانە
نیو مالەو».

زەینى بۇ بیر ھینانەوہ یان دووپات کردنەوہى
شتگەلى فیربوو «معلم تاریخ ما حافظه‌ی خوبی داشت:
مامۇستای میژووہ کەمان بیرىكى تیژى ھەبوو»
۲. لەبەر؛ کۆمەلىک لە ئاگادارى کە بە تیکۆشان
یان ئەزموونى گیانەوہرىک وەرگیراوە و بە
گۆرانى بار و دۇخ يان بە ھۆى رووداویکەوہ
خۇى دەرەدەخا (او ھمەى نام‌ها را از حافظه می گفت:
ئەو ھەموو ناوہکانى لەبەر دەگوت» ۳. نامزىک لە
کەرەسەيەکدا کە ھەموو جۆرە ئاگادارى و
زانبارى تىدا ھەلدەگیرى و لە کاتى پېويستدا
کەلکى لئ دەگیرتەوہ، بەتایبەت بۇ کۆمپوئەتر
۴. توانای ھەلگرتنى ئاگادارى و زانبارى.

حاکم^۱ /hākem/: [عربى] اسم،
۱. فەرمانرەوا؛ دەسەلاتدار؛ کارپر؛ میر؛ کەيخودا؛
دانیر؛ راژۇر؛ ئەوى حوکم دەکا ۲. دادوہر؛
حاکم؛ کەسئ کە بە سکالای خەلک رادەگا
۳. [قدیمی] فەرماندار.

□ حاکم شرع: دادوہرى شەریعەت؛ حاکمى
شەرع؛ کەسئ کە سەبارەت بە کار وبارى
دینى بەتایبەت لادان لە فەرمانى شەرع
حوکم دەکا.

حاکم مطلق: تاکە دەسەلاتدار؛
دەسەلاتدارى بىبەرھەلست؛ کەس،
دەستە یان دامەزراوہییک کە بە تەنیایی
و بەبى راویژ و دەستیوہردانى دیتران
حکوومەت دەکا.

حاکم^۲: صفت، دەسەلاتدار؛ راژوور؛ راژۇر؛
بەدەسەلات «حزب حاکم: حیزبى دەسەلاتدار».

□ حاکم بودن: ۱. زال بوون؛ چیر بوون «سکوت
بر همه جا حاکم بود: بئ دەنگى بە سەر ھەموو
لايەکدا زال بوو» ۲. فەرمانرەوا بوون؛ میر
بوون؛ حاکم بوون «فرمانفرما در شیراز حاکم بود:
فرمانفرما لە شیرازدا فەرمانرەوا بوو».

ھەرەوہا: حاکم شدن؛ حاکم کردن
حاکمیت /hākemīyyat/: [عربى] اسم.

هاتنهوه؛ قیز لی شیوانهوه؛ دل لی تیکچوون؛
زئیل شیویهیوه چنهی؛ تووشی بیزاری و قینی
زۆر بوون.

حال کسی جا آمدن: ۱. هاتنهوه سهر خو؛
حالی کهسئ هاتنه سهر خو؛ گهرايهوه بۆ
دۆخی سروشتی خو؛ ئامایوه سهروو وی (یک
هفته طول کشید تا حال مادرم جا آمد: ههوتیهکی
خایاند تا دایکم هاتنهوه سهر خو) ۲. /تمریض/
بزانی عهلی کورکییه؛ سزا دیتن؛ جزیا دیتن
(چند ماه که توی زندان بخوابی، حالت حایید:
چهند مانگ که له بهندیخانه بی، نهرای عهلی
کور کییه).

حال کسی را پرسیدن: ههوالی کهسئ
پرسین؛ له حالی کهسئ پرسین؛ له حال
و بال و بار و دۆخی ژبانی کهسئ پرسین
(زنگ زدم حال دایى را پرسیدم: زهنگم لیدا
ههوالی خالم برسی).

حال کسی را جا آوردن: /کنای/ کهسیک
بیراز/ گاههسهرکردن؛ تیمارکردنی کهسیک؛
کهسئ تهمن کردن یان خراپ لی تووره
بوون.

حال کسی را گرفتن: /مجازی/ کهسئ
بیزارکردن؛ پهژمراندن (امروز معلم جبر خالم را
گرفت: ئەمڕۆ مامۆستای جەبرە کەمان بیزاری
کردم).

حال نداشتن: /مجازی/ له سهر خو نه بوون؛
بیلهش بوون؛ تووشی نهخۆشی و بیحالی
بوون (دیشب حال نداشتم، تا صبح خوابم نبرد:
دوینئ شهو له سهر خۆم نهیووم، تا بهیانی خهوم
لئ نهکوت).

حال و احوال کردن: چاک و خۆشی کردن؛
ههوالپرسی کردن؛ حالی کهسئ پرسین؛
خوهش و بیش کردن؛ وهشی و تشی کهردهی
(دیروز تلفنی حال و احوال کردیم: دوینئ به
تهلهفون حاک و حوسمان کرد).

در حال حاضر: ئیسته؛ ئیستی؛ ئیسه؛ ئیسه نه؛
ههر ئیسته؛ ههر ئیسه؛ ئیسته کانئ؛ ئەمێستا؛
ئهوێستا؛ ئیستاکه؛ ئا لهههلهدا (در حال حاضر
پول ندارم، ولی فردا شاید بشود کاری کرد: ئیسته
پارهم نیه، بهلام بۆ بهیانی بهلکوو کارئ بکهین).
در حالی که: ۱. له کاتیکیدا؛ له کاتییدا؛ له
کاتیکیا؛ لهو کاتهدا؛ لهو ئانهدا؛ چا
وهخته نه؛ ژفی گاڤیدا؛ حالپوهنه (در حالی
که میخندید گفت ... له کاتیکیدا پیده کهنی
گوتی ... ۲. کهچی؛ چی مهگیر؛ چی
ئینه؛ چی مه کهره؛ تهزمه که؛ تومهس
مه که؛ تۆمه یژه (در حالی که دروغ می گفت:
... که چی درووی دده کرد).

در هر حال: ههر چۆنی بی؛ ههر چۆنیک بیت؛
به ههر جور؛ ههچی بۆ؛ ههر چیو بۆ؛ له ههر بار
و دۆخی که ههیه (در هر حال این حرف درست
نیست: ههر چۆنی بی ئەم قسه راست نیه).

□ حال آمدن: بووژانهوه؛ ژووژانهوه؛ ژبانیهوه؛
هاتنهوه سهر حال؛ ئامهیهوه پویره (یک استکان
قنداغ دادم خورد، کمی حال آمد: پیالهیهک قهنداخم
پیی دا، تۆزئ بووژایهوه). ههروهها: حال آوردن
حال دادن: /گفتاری/ کهیف دان؛ چهسپان
(توی این گرما شنا خیلی حال می دهد: لهه
گهرمایه دا مهله زۆر کهیف ده دا).

حال کاری را داشتن: لهشی کارئ ههبوون؛ بۆ
ئهنجامدانی کاریک هۆگر و ئاماده بوون (حال
هیچ کاری را ندارم: لهشی هیچ کاریکم نیه).
حال کردن: خۆش رابوردان؛ رابواردن؛
ویاردهی؛ وهش بهردهی؛ کهیف کردن (آن شب
حسابی حال کردیم: ئەو شهوه زۆر خۆشمان
رابوارد).

حال کسی به هم خوردن: ۱. حالی کهسئ
تیکچوون؛ دلی کهسئ ههلهشیویان؛ حالوو
یۆی تیکشیهی؛ هیلنج دان و تووشی
سهرگیزه و زاف هاتن ۲. /کنای/ بیز لی

از حال رفتن: بوورانهوه؛ له سهر خو چوون؛ چ
وئ شیهی؛ ویه رده یوه؛ له هؤش چوون «از
خستگی و گرسنگی از حال رفتن؛ له بهر ماندوو یه تی
و برسیه تی بوور امدوه».

به حال خود رها/ ول کردن؛ پایه ی نه بوون؛
ناور لی نه دانه وه؛ ههر وا ویل کردن؛
داخستن. ههروه ها؛ به حال خود گذاشتن

در حال کاری بودن؛ سهرقالی کاری بوون؛
خهریکی کاری بوون «در حال نوشتن بودم که
یکی زنگ زد؛ سهرقالی نووسین بووم یه کییک
له زهنگی دا».

حال^۱ قید. [ادبی] ئیسته؛ ئیسته؛ ئیستی؛ ئیسه
«حال باید برون؛ نیسته ده بی برۆن».

حالا^۱ /hālā/ [عربی] اسم. ئیسته؛ ئیستا؛ ئیستی؛
ئیسته کی؛ ئیسه؛ ئایسه؛ پسا؛ فیگا؛ فیگافی؛ نهؤ؛
نها؛ نووکه؛ هه نووکه؛ نووه «تا حالا او را ندیده ام؛ تا
نیستی نه مدیووه».

حالا^۲ قید. ئیسته؛ ئیسته؛ ئیستی؛ ئیسته کی؛
ئیسه؛ پسا؛ فیگا؛ فیگافی؛ نهؤ؛ نها؛ نووکه؛ نووه؛
له و کات و ساتهی وا تییداین «حالا می خواهم
بروم؛ نیستا نه مه وی برۆم».

حالا^۳ حرف. ئیسته؛ ئیستی؛ ئیستا؛ ئیسه؛
۱. دیسان؛ دیسانه که؛ بهم حاله شه وه «حالا خوب
است پات نشکسته؛ دیسان زۆر باشه پات نه شکاوه»
۲. نه مجار؛ ئیجا؛ ئینجا «تو سعی خودت را بکن حالا
بشود یا نشود؛ تۆ کاری خۆت بکه نیسته بی یان
نه بی» ۳. نه گهر؛ نه گه؛ هه گه؛ نه ر «من می گویم
می آید، حالا نیامد هم نیامد؛ من ده لیم دی، نیستا
نه شهات چش!».

حالا^۴ صوت. [گفتاری] ۱. ئیسته؛ ئیستی؛ ئیستا؛
ئیسه؛ وشهی خوایشت و ناگدار کردنه وه «حالا
تو کوتاه بیا؛ نیسته تۆ دهس هه لگره» ۲. راههسته؛
بیسه؛ بیسته؛ بو یسه؛ مدره؛ وشهی ترساندن
«حالا ببین چه بلایی سرت می آورم؛ راههسته بزانه
جیت به سهر بینم».

حالات /hālāt/ [عربی] جمع حالت

حالا-حالا /hālāhālā/ [عربی] قید. [گفتاری]
جاری؛ جاریکان؛ جاریو؛ جاریه؛ هیشتا؛ هه له ی؛
هیما؛ هاله کوئ «حالا-حالا کار دارد؛ جاری کاری
ماوه».

حالا-حالا ها /hālāhālāhā/ [عربی/فارسی]
حالا-حالا

حالب /hāleb/ [عربی] اسم. [پزشکی]
میزرئ؛ میزه رۆ؛ هیلۆق؛ لووله ی ته نک و
باریکی رئ داچۆرانی میز له گورچیله وه بو
میزدان.

حالت /hālat/ ها؛ حالات؛ [عربی] اسم. بار؛
۱. دۆخ؛ چۆنیه تی؛ چۆنه تی؛ چه نیه تی؛
چۆناوچۆنی؛ چۆنایه تی؛ چهینه و چهینی؛ لۆر؛
حاله ت؛ بار و دۆخ یان چۆنیه تی شتی «حالت
نشستن؛ باری دانیشن» ۲. دۆخ؛ لۆر؛ چۆنیه تی بار
و دۆخی رۆحی «دبروز حالت گرفته ای داشت؛ دوپنی
باریکی داگیراوی بوو» ۳. لۆر؛ له ون؛ دۆخ یان
ئاستی فیزیکی «حالت جامد؛ باری خۆگر» ۴. له بار؛
به ههست «صدای گوینده خیلی با حالت بود؛ دهنگی
ویژر زۆر له بار بوو».

حال گیری /hālgīrī/ [عربی/فارسی] اسم.
[گفتاری] مجازی] کار یان ئاکاری سهر و دل
گرتن؛ له گو بردنه وه؛ ئازار دان و تووره کردن ی
که سی.

حال ندار /hālnadār/ [عربی/فارسی] صفت.
[گفتاری] نه خوش؛ نه وهش؛ ناساغ؛ دهغه زدار؛
دهغه زار «دفعه ی آخر که او را دیدم حال ندار بود؛
ئاخر جار که دیتم نه خوش بوو».

حال نداری

حال و حوصله /hāl-o-ho:sele, -howsale/ [عربی] اسم. [گفتاری] دهس و دل؛ گورد و هۆگر،
به تاییه ت بو نه جامدانی کاری «دیگر حال و
حوصله ی هیچ کاری را نداشت؛ ئیدی دهس و دلی
هیچ کاریکی نه بوو».

حال و روز / hāl-o- rûz: [عربی/فارسی] اسم.
[گفتاری] پوژگار؛ پوژ و پوژگار؛ رهنګ و روو؛ حال و پوژ؛ حال و پوژگار؛ حال و پو [وقتی از اداره اخراج شد حال و روز بدی داشت: کاتی له مه‌زړینگه دهرکړا پوژگاریکی شری بوو].

حال و هوا / hāl-o-havā: [عربی] اسم.
[گفتاری] ۱. رهنګ و بو؛ رهنګ و روو؛ دوخ یان باری بهر و بوومیک به رچاوکردنی شهو کارتیګه‌ریه‌ی که له سهر می‌شکه‌وه دایده‌نی «شهر حال و هوای روزهای عید را داشت: شار رهنګ و بوی روژانی جیژنی بوو» ۲. بار؛ بار و دوخی که‌سی «امروز در چه حال و هوایی هستی: شه‌رو له چ باریکدای؟».

حالی / hālī: [عربی] صفت. [گفتاری] حالی؛ ناګا؛ هاګا؛ تیګه‌یشتوو «پس از اینکه مدتی حرف زدم آخرش حالی شد می‌خواهم قرضش را بدهم: پاش شه‌وه‌ی هیندیک قسمه کرد دوایی حالی بوو دهمه‌وئ قهرزه‌که‌ی بدهمه‌وه».

□ **حالی به حالی شدن**: [گفتاری] حال گوران؛ ئی دیم و شهو دیم بیه‌ی؛ گورانی حال، به تایبته به هوی خوشحالی و خوشی زوره‌وه «با دیدن آن همه پول، حالی به حالی شد: که چاوی بهو همه‌که پاره‌یه کهوت، حالی گورا».

حالی شدن: تیګه‌یشتن؛ شه‌یاه‌وه‌ی؛ فیر بوون؛ حالی بوون. هه‌روه‌ها: **حالی کردن**

حامل / hāmel: [عربی] اسم. [موسیقی] خط حامل خط

حامل: ۱. صفت. ۲. هه‌لگر؛ چونیته‌تی پی‌بوون؛ هه‌لگرتن «کشتی حامل گندم بود: گهمیه که گه‌نمی پی‌بوو» ۲. راگوئیز؛ هینهر «حامل چک؛ حامل پیام: هینهری چک؛ راگوئیزی په‌یام».

□ **حامل رأس الغول** ترساوش

حاملگی / hāmelegī, ها: [عربی/فارسی] اسم. ناوسی؛ ئافسی؛ سکپری؛ زک‌پری؛ له‌مه‌پری؛ دوو گیانی «دوران حاملگی: ده‌ورانی ناوسی».

حامله / hāmele, ها: [عربی] صفت. ناوس؛ ئافس؛ سک‌پر؛ زګپر؛ له‌مه‌پر؛ دوو‌گیان؛ دوه‌گیان «عروشن حامله است: بووکه‌که‌ی ناوسه».

حامی ۱ / hāmī: اسم. حامی: ۱. ها؛ ان؛ ههر یه‌که له خه‌لکی نژادی سپی پیستی نی‌شته‌جی باکووری ئافریقا ۲. لقی له زمانګه‌لی باکووری ئافریقا، بریتی له قه‌فتی، به‌رپه‌ر و کووشی.

حامی ۲ / ها؛ ان: [عربی] صفت. پش‌تیوان؛ پش‌تیان؛ یاریدهر؛ پاریزهر «حامی صلح: پش‌تیوانی ئاشتی».

حاوی / hāvi: [عربی] صفت. له‌خوگر؛ هه‌ثبه‌ر؛ هه‌لگر؛ خاوه‌ن شتی له ناو خویدا «کیف حاوی پول: کیفی له‌خوگری پاره».

حایز / hāyez, ان؛ ین: [عربی] صفت. خاوه‌ن؛ به دس هی‌نهر «حایز مقام اول: خاوه‌نی پله‌ی یه‌که‌م»: **حائز**

□ **حایز اکثریت**: خاوه‌نی زوره‌یی/زوره‌نه؛ به دس هی‌نهری زورترین را، شه‌ندام یان لایه‌نگر.

حایض / hāyez: [عربی] صفت. پونی؛ مه‌هک؛ بی‌نویژ؛ ژنی تووشیاری نه‌خوشی مانګانه: **حاض** **حایل** / hāyel: [عربی] صفت. له‌مپه‌ر؛ په‌رژین؛ په‌رچین؛ گه‌پل؛ جوئ که‌روه‌ی دوو یان چهند شت له یه‌کتری، به هوی هه‌لکه‌وتن له نیوانیاندا «صفی از گلها بین ما حایل بود: ریزیک له گول له نیوانمان له‌مپه‌ر بوو»: **حائل**. هه‌روه‌ها: **حایل بودن**؛ **حایل شدن**

حب / hab(b), ها: [عربی] اسم. [قدیمی] ۱. حوب؛ حب؛ قورسی دهرمان؛ گزمووله‌ی دهرمان ۲. توو؛ توّم؛ رژک؛ قل؛ دهنک؛ دهنک؛ دان یان توّمی رووه‌ک.

□ **حب جیم خوردن** جیم شدن، جیم **حب** / hob(b): [عربی] اسم. [دبی] خوشه‌ویستی؛ خوشه‌ویسی؛ خوه‌شه‌ویسی؛ وه‌شه‌ویسی؛ وه‌شه‌سیایی؛ فیان؛ ویان؛ دؤستی؛ دؤسی؛

گه ره کی؛ میړ؛ میهر /حب مقام: خوشه ویستی دهسه لانداری.

حب وطن: خوشه ویستی نیشتمان.

حاب / hobāb، ها: /عربی/ اسم، ۱. تۆقله؛ گومه زه؛ بلق؛ بؤفره؛ ههک؛ په قویشک؛ په قیشک؛ په قز؛ تهقله؛ گلۆپه؛ گۆیزه ی هولۆلی نیو تراو /حاب صابون: تۆقله ی سابوون/ ۲. گۆیزه؛ گویزوو؛ کللاهه یه کی ناو خالی له شووشه یان چینی له سر برئ گلۆپه وه.

حابچه / hobāčē، ها: /عربی/ فارسی/ اسم، په قزک؛ تۆقله؛ گۆیزه؛ بلقهک؛ بلقیزه؛ تهقلۆکه؛ گومه زهک؛ گومه زه ل؛ بلقیله؛ گلۆپچه؛ حبابک

حابک / hobābak، ها: /عربی/ فارسی/ اسم، ۱. حبابچه ۲. /زیست شناسی/ هه ره یه که له کیسه ورده کانی نیو سی بربره داران.

حبس / habs، ها: /عربی/ اسم، /گفتاری/ بهندیخانه؛ گرتوو خانه؛ زینان؛ زیندان؛ بهند /چهار سال توی حبس بود: چوار سالان له بهندیخانه بوو.

حبس ابد: /حقوق/ بهندی هه تال هه تای؛ زیندانی تا برانه وه ی زیان.

حبس انفرادی: سللوول؛ بهندی تاکه که سی؛ زیندانی به تنیا له ژووریکدا: حبس مجرد حبس با اعمال شاقه: بهند به کاره وه؛ له زیندان هاوړئ له گهل کاری دژواردا.

حبس ئول: میز بهند؛ نهوبه ن؛ نه خویشی کو بوونه وه ی میز له میزداندا و نه ژانه ده ری. حبس تادیبی: زیندانی له رۆژیکه وه تا سی سال.

حبس تعزیری: زیندان بۆ تمی کردن.

حبس تعلیقی: جوړئ زیندان، که به سه ره لدانی تاوانیکي تر به رپوه ده چی. حبس تکدیری: زیندانی کم خایه ن له دوو تا ده رۆژ که بۆ سهندن ده بی.

حبس مجرد /حبس انفرادی

حبس ۲: صفت. /گفتاری/ بهندی؛ گراو؛ زیندانی؛ زینانی /چهار سال توی کرج حبس بود: چوار سال له که ره ج بهندی بوو.

حبسی / habsî، ها: /عربی/ صفت. /گفتاری/ بهندی؛ گراو؛ زیندانی؛ زینانی.

حبسیات / habsiyyāt، ها: /عربی/ جمع حبسیه

حبسیه / habsiyye، ها: حبسیات: /عربی/ اسم، بهندی نامه؛ بهندییه؛ هه لبهستی که شاعیر له زینداند و نه خوازا له باره ی دیل بوونی خو ی یان بار و دوخی بهندیخانه وه هونیویه ته وه.

حبشی ۱ / habašî، ها: /ان: /عربی/ اسم، حبه شیی؛ هه ره که سه له خه لکی حبه شه /ئیتیوی/.

حبشی ۲: صفت. حبه شیی؛ ئیتیویایی؛ پتوه نیدار یان سر به حبه شه وه.

حبوبات / hobûbāt, hubûbāt، ها: /عربی/ اسم، خه له؛ دانه ویله؛ خه له و خه رمان؛ ده خل ودان؛ ده ره که دوو؛ هیش؛ به ره ری زه مین له دانه ویله.

حبه / habbe، ها: /عربی/ اسم، کولۆ؛ کلۆ؛ کوله؛ گومتل؛ دانه؛ هه فقه؛ هه په؛ هه ب؛ ده نک؛ ده نکه؛ بۆل؛ پلووک؛ گلار؛ گلاره؛ گلی.

حبه کردن: دانار کردن؛ دانه-دانه کردن؛ ده نک-ده نک کردن؛ گله کردن.

حبه ای / habbe'î، ها: /عربی/ صفت. کولۆیی؛ کلۆیی؛ کولۆینه؛ گومتلی؛ وه کوو کولۆ /قند حبه ای: قهندی کولۆیی.

حبیب / habîb، ان: احباب: /عربی/ اسم، خوشه ویست؛ خوه شه ویس؛ وه شه ویس؛ خوشتقی؛ نازیز.

حتا / hatta، ها: /عربی/ حتی

حتم ۱ / hatm، ها: /عربی/ صفت. بی گومان؛ بی شک؛ حتم /به طور حتم آنجا نیست: بی گومان له وی نه. حتم ۲: قید. /گفتاری/ بی شک؛ دلنیا؛ به دلنیا یی

حتم که برمی گردد: بی شک دپتهوه.

□ حتم داشتن: بی گومان بوون؛ بی شک بوون؛
دلنیا بوون <حتم داشت که برنده می شود:
بی گومان بوو ده بیاتهوه>.

حتماً / hatman: [عربی] قید. بی گومان؛ بی سو؛
بی پرویز؛ بی نهولا و لا؛ ژبن؛ هاینه؛ هم؛ هر؛
ئیزدهرم؛ ئیزتهره <حتماً می آید: بی گومان دیت>.

حتمی^۱ / hatmî: [عربی] صفت. مسه و گهر؛
مسوگهر؛ شیای دلنیا بی له بوونی شتیک یان
روودانی <سفر حتمی؛ پیروزی حتمی؛ سه فهری
مسوگهر؛ سه رکه و تنی مسوگهر>.

حتمی^۲: قید. [گفتاری] بی گومان؛ بی نهولا و لا؛
ژبن؛ هاینه؛ هم؛ هر؛ ئیزدهرم؛ حه تمهن <حتمی
باید بروی: بی گومان نه بی پروی>.

حتمیت / hatmîyyat: [عربی] اسم. دۆخ یان
چۆنیته تی مسه و گهر بوون <حتمیت آن کار فعلاً
معلوم نیست: مسه و گهر بوونی نهو کاره جاریک دیار
نیه>.

حتی / hattā: [عربی] حرف. ته نانهت؛ ته نانه؛
هه تا؛ هه تا؛ هه یا؛ ته ور؛ هم؛ تا: ۱. زیاتر له وه
<حتی حاضر شد پول بیشتری هم بدهد: ته نانهت
نامه دیش بوو پاره یه کی زیاتر بدا> ۲. زیاتر له وانی

دیکه <حتی تو هم رفتی: ته نانهت تویش پویشتی>
۳. وشه ی پی داگری له سه ر توندی شتی <حتی
نگاهش هم نکرد: ته نانهت تمه شایشی نه کرد> * حتاً

حتی الامکان / hattalemkān: [عربی] قید. تا
نهوجی ده کری؛ تا ده کری؛ ده لوی؛ ده بی؛ تا
بلوی؛ تا بشی؛ تا ده توانری؛ تا نهو جیگه ریگهی

هه بی؛ به گویره ی توانا <حتی الامکان به او کمک
کنید: تا نهوجی ده کری یارمه تی بدن>.

حتی المقدور / hattalmaqdûr: [عربی] قید. تا
نهوجی ده کری؛ تا بکری؛ هه تا کریو؛ تا بلوی؛ به
گویره ی ده سته لات <حتی المقدور خوب درس بخوان:
تا نهوجی ده کری باش دهرس بخوینه>.

حج / hac(c): [عربی] اسم. حج؛ داب و نه ریتی

زیاره تی کابه له باژیری مه ککه دا.

□ حج تمتع: حج جی ته مه تتوع؛ حج له ده
رؤژی هه وه لی زیحه جه دا.

حج عمره: حج جی عومره؛ حج جی جگه له ده
رؤژی هه وه لی زیحه جه.

□ حج رفتن: حج کردن؛ چوونه حج؛ چوونه
زیاره تی مالی خوا <پارسال رفتیم حج: پاره که
حه جمان کرد>.

حج گزادن: حج کردن؛ زیاره ت کردنی کابه.
حجاب / hecāb: ها: [عربی] اسم. ۱. په رده؛
نه وه ی که شتی داده پویشی و به ری دیتنی

ده گری ۲. پروگر؛ پوشر؛ داپوشر؛ نه وه ی که
سه ر و چایو ژنان داده پویشی <وه کوو چارشپو>.

□ حجاب حاجز: [کالبدشناسی] دیافراگم؛ په رده ی
نیوان سینگ و گده که کاتی هه ناسه دان بان
و خوار ده کا.

حجاج / hoccāc: [عربی] جمع ه حاجی
حجار / haccār: هان: [عربی] اسم. [ادبی]

به ردتاش؛ ته وه ن تاش؛ به ردبې؛ به ربې.
حجاری / haccārî: ها: [عربی] اسم.

۱. به ردتاشی؛ ته وه ن تاشی؛ به ردبې؛ به ربې
۲. هه لکه ندرای؛ هه لکه لراو؛ هه لکه وشیاگ؛
هه لکه ندرای له سه ر به رد.

حجاز / hecāz: [عربی] اسم. حجاز؛ له قامگه لی
مووسقای ئیرانی.

حجام / haccām: [عربی] اسم. [ادبی] خوینگیر؛
حه جامه ت کیش؛ خوین به رده ر؛ کووز کفان؛
وه ستای خوین به رده ر.

حجامت / hacāmat: [عربی] اسم. خوینگری؛
حه جامه ت؛ هه جامات؛ دووژ؛ رکه نه؛ جوژی
کاری خوین گرتن به برینی به شی له پیستی

ناوشان و هه لمژینی خوینه که ی به که له شاخ.

حجب / hocb: [عربی] اسم. [ادبی] پوونه رمی؛
که رم پوویی؛ شه رمی؛ شه رمیونی؛ شه رم؛ حه یا
<از فرط حجب نتوانست مقصودش را بیان کند: له به ر

روونه رمی زور نه یوانی مه بهستی خوئی دهرې؟.

حجب و حیا / hocb-o-hayā: [عربی/اسم،

/گفتاری/ شهرم و شووړه یی؛ شهرم و حیه:

۱. حیه؛ حیا؛ فهدی؛ فهیت؛ شهرم و روو «زن!

حجب و حیات کجا رفته؟ ژنه که! شهرم و شووړه ییت

کوانی؟» ۲. ئه دهب؛ شهرم «حجب و حیا نمی گذارد

همه چیز را بگویم؛ شهرم و شووړه یی ری نادا هه موو

شتیک بیژم».

حجت / hoccat، ها: [عربی/اسم، به لگه؛ هؤ؛

پړنؤ؛ پاژ؛ پاژه؛ به لسا؛ دهلیل.

□ **حجت** آوردن: به لگه هیئانه وه؛ هؤ

هاوردنه وه.

حجت بودن: به لگه بوون؛ دهلیل بوون؛ جی

به ژیرانی بی سی و دوو بوون.

حجت تمام کردن: برانه وه؛ برینه وه؛ قسه ی

ئاخر کردن و کوتایی هیئان به باسپک.

حجت الاسلام / hoccatoleslām، ها؛

حجج اسلام: [عربی/اسم، /شیعه] حوجه تولی اسلام؛

سهرناوکی ماموستانی شیعه یه، خوارتر له

تایه توللا.

حجج اسلام / hocac'eslām: [عربی] جمع □

حجت الاسلام

حجر / hacar، احجار: [عربی/اسم، /دبی] به رد؛

به ر؛ تهوئن؛ تهوینی؛ توهنی؛ کوچک؛ که فر.

□ **حجر** فلاسفه: به ردی فیه سووفان؛ فیه له

به رد؛ به رد یان ماکیکی خه یالی که

پتیمان وابوو ده توانی کانزای بی بایه خ

بکاته زپ.

حجرات / hocarāt: [عربی] جمع □ **حجره**

حجره / hocre، ها؛ حجرات: [عربی/اسم، حجره:

۱. ژووری مزگهوت بؤ فقهی ۲. ده فته ری کاری

بازرگان له بازاردا.

حجله / hecle، ها: [عربی/اسم، ۱. په رده؛

په ردوو؛ چیت جا؛ چیته جا؛ دیوی نووستنی

بووک و زاوا ۲. خانوکه یه کی چکوله ی داپوشر او

له ئاوینه و چرا که له ولاتی عجه م، به یادی

مردوویه کی جوانه مرگ (زورتر پیاو) له سهر

ریگیان دایده نین.

□ **حجله** بستن: په رده سازدان؛ په ردوو

دروست کردن.

حجم / hacm، ها؛ احجام: [عربی/اسم،

بارستایی؛ بارست: ۱. قهواره؛ قهباره؛

شاقفل؛ هندی ئه و بوشایه که ته نیکی

سی پالوو دایده گری «حجم این مکب را پیدا

کنید: بارستایی ئه م چوار پالوو بدوزنه وه»

۲. /مجازی/ هه ند؛ چه ند؛ گرانی؛ گوره با؛

گوژمه «حجم کار: بارستی کار».

□ **حجم مخصوص** □ **حجم ویژه**

حجم ملکولی: /شیمی/ بارستایی مولو کوولی؛

بارستایی تاقه مولو کوولی کی هه ر ماکیک.

حجم ویژه: /شیمی/ بارستایی تایه ت؛

بارستایی یه ک گرهم له هه ر ماکیک له ده ما

و گوشاری دیاریکراودا: **حجم مخصوص**

حجم سنج / hacmsanc، ها: [عربی/فارسی/اسم،

بارست پتو: ۱. ئامرازیک بؤ پتوانی دیرانی ده فر،

چال و ... ۲. ئامرازی پتوانی بارستی ته وه ی که

له نیو ده فر یان چالیکدابه.

حجمی / hacmi: [عربی] صفت. بارستی؛

پتوهندیدار یان سهر به بارست «وزن حجمی:

کیشی بارستی».

حجیم / hacim: [عربی] صفت. /دبی/ به بارست؛

گه وره؛ بارستدار؛ به قهواره؛ قهواره دار؛ خاوه ن

بارستایی زور «صندوق حجیم؛ کتاب حجیم: سنووقی

به بارست؛ کتیبی گه وره».

حد / had(d)، ها؛ حدود: [عربی/اسم، ۱. راده؛

په ره سه؛ لانی؛ ئه ندازه؛ گوره؛ شو؛ هه ند؛ گوره با

«بیش از حد: له راده به دهر» ۲. سنوور؛ کهوشه ن

«حد شرقی آن منتهی می شود به خیابان: سنووری لای

رؤژه لاتنی ئه گاته شه قام» ۳. /اسلام/ حه د؛ جزای

گوناھیک که چوئیه تیه کی دیاری کراوه «حد

زندگی از حد گذشت، مجبور به مهاجرت شدند: کاتی دژواری ژیان له راده دەر چوو، ناچار بوون بارکن.

حدت / heddāt / [عربی] تیژی؛ توندی؛ تون و تیژی؛ دۆخ یان چۆنیه تی گژ و دژوار بوون <حدت سرما: تیژی سرما>.

حدس / hads / ها؛ حدسیات / [عربی] اسم، سۆسه؛ مه‌رسه؛ مه‌نی؛ گومان؛ گیز؛ پی؛ تیپروانیی واکه به پیتی هو و به‌لگه‌وه نه‌بی.

حدس زدن؛ وا بۆچوون؛ به‌خه‌یال هه‌لسه‌نگاندن / بۆچوون؛ قه‌یلاندن؛ قه‌رساندن <حدس زده بودم که بیاید: وای بو چوو بووم بی>.

حدسأ / hadsan / (ا) [عربی] قید، به گومان؛ سۆسه‌یی؛ له‌رووی سۆ و گومانه‌وه <حدسأ می‌خواست من را امتحان کند: به گومان ده‌یویست من تا‌قی بکا‌ته‌وه>.

حدسی / hadsî / [عربی] قید، [گفتاری] سۆسه‌یی؛ به گومان <حدسی گفتم: سۆسه‌یی گوتم>.

حدسیات / hadsîyyāt / [عربی] جمع حدس

حدقه / hadaqe / ها؛ [عربی] اسم، کالانه؛ قۆکک؛ کاسه‌چاو؛ کالانه-قاپیلکی چاو؛ جی چاو؛ قوولکه‌ی چاو؛ قووته‌ی چه‌می.

حدوث / hudûs, hodûs / [عربی] اسم، ره‌وتی روودان؛ قۆمان؛ رووه‌ده‌ی؛ ۱. چۆنیه‌تی رووداو بوون؛ پیش‌هاتن ۲. چۆنیه‌تی به‌دیها‌تن یا روودان <حدوث جنگ؛ حدوث عالم؛ روودانی شه‌ر؛ به‌دیها‌تنی جیهان>.

حدوحساب / hadd-o-hesāb / [عربی] اسم، [گفتاری] په‌رسه‌ و راده؛ هه‌ند و شو؛ شو و هه‌ژمار؛ شو و گۆره؛ راده و گۆره‌با؛ هه‌ند و چه‌ند.

حدوحصر / hadd-o-hasr / [عربی] اسم، [ادبی] ئەندازه و سنوور؛ راده و شو.

حدود / hudûd, hodûd / [عربی] جمع حد

شرعی: هه‌دی شه‌رعی ۴. / ریاضی/ لیمیت؛ راده.

حد اشباع؛ راده‌ی تی‌ری / ته‌سه‌لی / پری؛ هه‌ندی ته‌ژه‌یی؛ گۆره‌ی گۆزاوی؛ راده‌یه‌ک که ده‌فر زۆر تر له‌وه نه‌دی‌ری یان هه‌له‌گرئ. **حد اقل**؛ ۱. لانی که‌م؛ لای که‌م؛ هیچ نه‌بی؛ هیچ نه‌وی؛ کیمیفه؛ ژقه‌نقه؛ قه‌نا؛ که‌می که‌م <حداقل میبایست تلفن می‌زدی: لانی که‌م ده‌بوو ته‌له‌فون بکه‌ی> ۲. که‌مترین؛ که‌مترین راده <حداقل دستمزد را می‌گرفت: که‌مترین مووچه‌ی وه‌رده‌گرت>.

حداکثر؛ ئەوپه‌ر؛ لانی زۆر؛ لای زۆر؛ زۆرترین؛ زۆرترین هه‌ند <حداکثر توانایی: نه‌وپه‌ری ده‌سته‌لات>.

حد امکان؛ راده‌ی برشت؛ راده‌ی لوان / بۆلوان. **حد اوسط** / حد وسط

حد بلوغ؛ په‌رسه‌ی پی‌گه‌یشتن؛ ته‌مه‌نی پی‌گه‌یشتن؛ په‌رسه‌ی په‌رفین؛ راده‌ی بلوق. هه‌روه‌ها؛ حد رشد

حد تکلیف / [اسلام] په‌رسه‌ی تیگه‌یشتن؛ ته‌مه‌نی که ئەنجامدانی فه‌رمانی شه‌رع (وه‌ک نوێژ و پوژوو) ده‌بیته‌ ئه‌رک.

حد فاصل؛ که‌وشه‌ن؛ سنوور؛ راده‌ی جیا که‌روه‌ه؛ هیلێ نێوان دوو یان چه‌ن شت.

حد نصاب؛ په‌رسه‌ی نیاز؛ راده‌ی پتویست؛ راده‌ییک که‌ بۆ پی‌گه‌یشتن به‌کاری ره‌چاو‌کراو پتویسته.

حد وسط؛ مام‌ناونجی؛ مام‌ناوندی؛ مام‌ناوه‌ندی؛ هه‌ندی ناوه‌ند؛ راده‌ی ناوه‌راست؛ به‌ینی زۆر و که‌م؛ حد اوسط

حد زدن؛ هه‌د لێدان؛ به‌جه‌زیای شه‌رعی گه‌یاندنی گونا‌ه‌کار.

از حد گذشتن؛ له‌ راده دەرچوون؛ له‌ تام دەرکردن؛ له‌ که‌وشه‌ن ترازان؛ له‌ سنوور لادان / تیپه‌ران؛ مه‌زرنه‌ ترازه‌ی؛ جه‌ شو به‌رشیه‌ی؛ له‌ ئەندازه دەرچوون <وقتی سختی

هیزی گهرمایي ۲. [گفتاری] به گور؛ به تاو؛ به کول؛ به تین «در اول انقلاب، خیلی حرارتی بود: له سهره‌تای راپه‌ریندا، زور به کور بوو».

حراست / harāsāt, herāsāt: [عربی] اسم. ۱. پاسه‌وانی؛ نواوانی؛ کار یان ره‌وتی پاراستن؛ پارازتن؛ بالدان ۲. /ها/ ناسایش؛ به‌شیک له دامه‌زراوه‌یسه‌کی ده‌ولته‌تی که پاراستنی هیمنایه‌تی به هستویه.

حراف / harāf, ها: [عربی] صفت. زمان‌لووس؛ زوان‌چه‌ور؛ دهمه‌ور؛ زوانباز؛ خاوه‌ن توانای هه‌لفریواندنی خه‌لک به قسه «از آن آدمهای چرب‌زبان و حراف است: لهو بنیاده‌مه چه‌ور زمان و زوانبازانه‌یه».

حرافی / harāfi: [عربی] اسم. زمان‌لووسی؛ زوانبازی؛ دهمه‌وهری؛ بار و دۆخ و چۆنیه‌تی زمان‌چه‌ور بوون.

حرام / harām: [عربی] صفت. ۱. هه‌رام؛ ناپه‌وا؛ خه‌لیم؛ قه‌ده‌غه به فه‌رمانی دین. به‌رانبه‌ر: **حلال** «ربا حرام است: سوو‌خوری هه‌رامه» ۲. [گفتاری] خه‌سار؛ خراپ؛ خراو؛ خراب؛ زایه «چرا اینهمه پارچه را حرام می‌کنی؟؛ بۆچی ئەم هه‌موو پارچه‌یه خه‌سار ده‌که‌ی؟».

حرامخوار / harāmxār, ها؛ ان: [عربی/فارسی] اسم. هه‌رامخۆر: ۱. که‌سی که خوار‌دنه‌وه و خۆراکی هه‌رام ده‌خوا ۲. که‌سی که له حه‌لال و هه‌رام ناپرسی.

حرامزادگی / harānzādēgi: [عربی/فارسی] اسم. هه‌رامزاده‌یی؛ هه‌رامزایی: ۱. زۆلی؛ زویلی؛ بیژي؛ پیژوویی؛ پیژي؛ سنۆته‌یی؛ هه‌زارپه‌گی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی هه‌رامزاده بوون ۲. [کنایی] نادرستی؛ فیلبازی؛ ده‌غله‌لکاری.

حرامزاده / harānzāde, ها؛ گان: [عربی/فارسی] صفت. هه‌رامزاده؛ هه‌رامزا؛ هه‌رامزایه: ۱. زۆل؛ زویل؛ سنۆته؛ بیژ؛ پیژوو؛ پیژ؛ بیج؛

حراجی / harāci, harāci, ها: [عربی] اسم. هه‌راجی؛ هه‌راجی؛ هه‌راژی: ۱. جیگه‌یه‌ک شت و که‌له‌لی تیدا هه‌راج ده‌که‌ن ۲. که‌سی که کاری هه‌راج کردنه.

حرارت / harārat: [عربی] اسم. ۱. تین؛ گهرما؛ گر؛ تن؛ تاو؛ چه‌شنیک وزه‌ی پرشنگی که زور بوونی ئەبیته‌هۆی گهرم بوونه‌وه و که‌م بوونی ئەبیته‌هۆی سارد بوونه‌وه ۲. /ها/ راده‌ی تین و تاو «حرارت موتور خیلی زیاد است: گهرمای موتور که یه‌کجار زۆره» ۳. [مجازی] گر و تین؛ تین و تاو؛ گر و تاو «با حرارت حرف زدن: به‌گروتین قسه کردن».

☐ **حرارت آتش**: کل؛ تینی ئاگر.

حرارت اتمی ☞ گرمای اتمی، گرما

حرارت احتراق ☞ گرمای سوخت، گرما

حرارت انحلال ☞ گرمای انحلال، گرما

حرارت تابشی ☞ گرمای تابشی، گرما

حرارت تشکیل ☞ گرمای تشکیل، گرما

حرارت ذوب ☞ گرمای ذوب، گرما

حرارت سوخت ☞ گرمای سوخت، گرما

حرارت مخصوص ☞ گرمای ویژه، گرما

حرارت مرکزی ☞ شوفاژ

حرارت ملکولی ☞ گرمای ملکولی، گرما

☐ **حرارت به خرج دادن**: [مجازی] گهرم و گوپی نیشاندان؛ تین و تاو نواندن؛ که‌ف و کول پیشاندان.

حرارت دادن: گهرم کردن/کردنه‌وه؛ گهرما دان؛ تین پیدان؛ له به‌ر گهرما دانان.

حرارت داشتن: به‌تین بوون: ۱. [مجازی] به‌گوپ و تین بوون؛ گهرم‌وگوپ بوون ۲. گهرم بوون؛ به‌تین‌وتای زۆره‌وه بوون.

حرارت سنج / harāratsanc, ها: [عربی/فارسی] اسم. گهرما‌پی‌تو؛ ده‌ما‌پی‌تو.

حرارتی / harāratî: [عربی] صفت. ۱. گهرمایی؛ پی‌تو‌نیدار یان سهر به‌گهرما «نیروی حرارتی»

بهر ته‌ک؛ به‌ره‌لستی؛ ول-ول «اگر هم نیامدید بر شما خَرَجی نیست؛ نه‌گهریش نه‌هاتن هیچ گله‌یه‌کتان له‌سهر نیه» ۳. / ادبی/ ته‌نگانه؛ سه‌ختی و دژواری «ایام جنگ سخت در خَرَج بودیم؛ کاتی شهر پیس که‌وتبووینه ته‌نگانه‌وه».

حِرْز / herz: [عربی/ اسم، / ادبی/ نووشته؛ نووشتی؛ نووشتوو؛ نشتوو؛ نفرشت؛ نقشتی؛ نقشتوک؛ نقشت؛ دوعای نووسراو بۆ لابرَدنی نازار و ثافت.

حِرْص / hers: [عربی/ اسم، ۱. هه‌لپه؛ هه‌لپ؛ چل؛ گز؛ مه‌یلی زۆر بۆ به‌دهس هینانی شتیک «خیلی حرص داشت؛ زۆر هه‌لپه‌ی بوو» ۲. / گفتاری/ رک؛ رق؛ قین؛ قینی؛ تووره‌یی «چرا حرص مرادر می‌آوری؛ بۆچی رِکم هه‌لده‌ستینی؟» ۳. / گفتاری/ هه‌لپه؛ په‌ل‌پوؤ؛ هه‌ول و ته‌قالا بۆ به‌دهس هینانی شتیک «حرص زدن؛ هه‌لپه‌کردن».

□ **حرص خوردن**؛ پیش خواردنه‌وه؛ تووره‌بوون و ده‌نگ نه‌کردن.

حرص داشتن؛ به‌هه‌لپه‌بوون؛ چاو برسی بوون؛ چاو چنوک بوون؛ چل داشتن.
حرص زدن؛ هه‌لپه‌کردن؛ هه‌ول و حه‌لوه‌لا دان بۆ به‌دهس هینانی شتیک.

حرص کسی را درآوردن؛ که‌سێ تووره‌/ وه‌ره‌ز/ قوشقی/ جاززکردن؛ رقی که‌سێک هه‌لساندن.

حرص و جوش / hers-o-cûş, ها: [عربی/ فارسی/ اسم، / گفتاری/ وه‌ره‌زی؛ قه‌لسی.

□ **حرص و جوش خوردن**؛ / مجازی/ خۆ خواردنه‌وه؛ پیش خواردنه‌وه؛ تووشی تووره‌یی و وه‌ره‌زی بوون «چقدر باید از دست تو حرص و جوش بخورم؛ چهنده له‌ده‌ست تۆ ئه‌بی خۆم بخۆمه‌وه».

حرص و جوش دادن؛ / مجازی/ جاززکردن؛ رق هه‌ستاندن؛ قینی ده‌ی؛ تووشی قه‌لسی و وه‌ره‌زی کردن «بچه‌هایش خیلی به‌او حرص و

پیچ؛ پیچ؛ هه‌زار ره‌گ. به‌رانبه‌ر: **حلال‌زاده** «بچه‌ی حرام‌زاده؛ منالی زول» ۲. / کتابی/ نادر ووس؛ فیل‌باز؛ گزیکار؛ ده‌غهل «روبه‌ا خیلی حرام‌زاده‌ است؛ ریوی زۆر حه‌رام‌زاده‌یه».

حرام گوشت / harām-gūšt, ها: [عربی/ فارسی/ صفت. حه‌رام‌گوشت؛ تایبه‌تمه‌ندی گوشتی که‌ خواردنی به‌فه‌رمانی شهرع حه‌رامه. به‌رانبه‌ر: **حلال گوشت** «خوک حیوانی حرام‌گوشت است؛ به‌راز حه‌یوانیکی حه‌رام‌گوشته».

حرام لقمه / harām-loqme, ها: [عربی/ صفت. تیکه‌حهرام؛ له‌دایکی‌ک که‌مالی حهرامی خواردوو.

حرام و حرص / harām-o-haras: [عربی/ صفت. / گفتاری/ خه‌سار؛ زایه؛ خراو؛ خه‌را؛ به‌فیروچوو.

□ **حرام و حرص کردن**؛ / گفتاری/ له‌کیس دان؛ به‌با دان؛ فه‌وتاندن؛ حهرام و ته‌رام که‌رده‌ی؛ به‌فیروچ دان «آن همه‌پول را برد و حرام و حرص کرد؛ ئه‌و هه‌موو پاره‌ی برد و له‌کیسی دا».

حرامی / harāmî, ها؛ ان: [عربی/ اسم، / قدیمی/ چه‌ته؛ ریگر.

حرب / harb, ها: [عربی/ اسم، / ادبی/ شهر؛ جه‌نگ. هه‌روه‌ها؛ حرب کردن؛ به‌حرب رفتن

حربا / herbā: [عربی] آفتاب‌پرست
حربه / harbe, ها: [عربی/ اسم، / ادبی/

۱. / مجازی/ به‌هانه؛ بیانوو؛ بیانک «تو نباید با این کارها حربه به‌دست دشمنانت بدهی؛ تۆ نابیی به‌م کارانه بیانوو بده‌یته ده‌ست نه‌یارانته‌وه» ۲. / نامتداول/ دارده‌س؛ دارده‌ست؛ چه‌ک؛ نامرازی شهر.

حربی / harbî: [عربی/ صفت. / ادبی/ شهرانی؛ جه‌نگه‌رانی؛ شهرکه‌ر «کافر حربی؛ کافری شهرانی».

حرج / harac: [عربی/ اسم، / ادبی/ ۱. / نامتداول/ ترس؛ ته‌رسی؛ سام؛ باک؛ بیم ۲. / ادبی/ گله؛

جانمی: گیانه که می).

حرف تصغیر: پیتی که به دواى ناوه وه دئ و نیشانه‌ی چکوله‌ییه (وهک پیتی که له دخترکدا به واتای کچوله).

حرف تعجب: وتهی سه‌یرمان؛ وتهیه‌ک که نیشانه‌ی سه‌یرمانی بیسه‌ره (وه‌کوو وه، به به مانای: په‌کوو، بهه).

حرف تعریف: نیشانه‌ی بناس؛ پیتی پیناسین؛ پیتی که له برئ له زواناندا نیشانه‌ی ناوی ناسراوه (وهک پیتی ه له وشه‌ی سگهدا، به مانای: سه‌گه‌که).

حرف تنها: پیتی تاک؛ بیچمی له ههر کام له پیه‌کانی ئه‌لف‌وبیتکه که نه‌لکاوه به پیتیکی تره‌وه (وهک له ارددا، ههر سئ پیه‌که تاکن): حرف مفرد

حرف تودار: لابر‌دنگ؛ زیپک؛ قسه‌ی به تیکول.

حرف چسبان: پیتی لکاو؛ پیتی نووساو؛ بیچمی له ههر کام له پیه‌کانی ئه‌لف‌وبیتکه که به پیتیکی تره‌وه ده‌لکئ (وهک له وشه‌ی سبندا ههر سئ پیه‌که‌ی لکاو).

حرف حساب/حسابی: دؤغری؛ قسه‌ی چه‌ساوی؛ قسه‌ی ږیک و ږاست و ږه‌وا.

حرف دوپهلو: [مجازی] قسه‌ی دوولایه‌ن؛ قسه‌یه‌ک که دوو واتا یان مه‌به‌ستی لیک جیاوازی لی ببیته‌وه.

حرف ربط: پیتی په‌یوه‌ندی؛ پیتی که دوو وشه یان دوو به‌شی ږسته پیکه‌وه په‌یوه‌ند بدا (وهک تا و زیږا، به مانای تا، هه‌تا، چونکا).

حرف زور: قسه‌ی زؤږ؛ قسه‌ی نار‌ه‌وا که بیان‌ه‌وئ به زؤږ دروست بوونی سه‌لمین.

حرف شرط: پیتی/وته‌ی مهرج؛ وتهیه‌ک که ئه‌نجامی کارئ به کاریکی دیکه‌وه ئه‌به‌ستی (وه‌کوو اکږ، چنانچه، درصورتی که به مانای: ئه‌گه‌ر،

جوش می‌دادند: منداله‌کانی زؤږ جارزیان ده‌کرد).

حرف /harf، ها: [عربی/سم. ۱. /خروف/پیت؛ حرف؛ ههر کام له نیشانه‌کانی ئه‌لف و بیتکه‌ی زمانیک ۲. /دستور/پیت؛ وشه‌یه‌ک که ته‌نیا له گه‌ل وشه‌یه‌کی تردا دئ و مه‌به‌ستیکی تاییه‌تی ده‌گه‌بینئ <حرف استثنا: پیتی جیاوازی> ۳. وته؛ قسه؛ قسه‌یه؛ قسئ <یکی داشت حرف می‌زد: یه‌کئ خهریک بوو قسه‌ی ده‌کرد> ۴. [گفتاری] قسه؛ به‌رتکه؛ ول‌ول؛ گله‌یی <اگر می‌خواهی بروی من حرفی ندارم: ئه‌گه‌ر ده‌ته‌وئ ږؤی من قسه‌یه‌کم نیه> ۵. [مجازی] قسه؛ ده‌نگؤ؛ واتؤ؛ شایعه <از خودت حرف درآوردی: له خؤته‌وه قسه‌ت ده‌ره‌ینا> ۶. خراوه؛ خراپ؛ هه‌جب؛ هه‌جؤ؛ فر؛ کار یان ږه‌وتی فر پیدا دان؛ خراو‌گوئن <پشت سرش حرف می‌زنند: له پشته سه‌ریه‌وه خراو ئه‌یژن>.

حرف استثنا: پیتی هاوږ/به‌ده‌ر/جیاوازی؛ وته‌ی جیاوازی؛ وته‌ی که که‌س یان شتیک له‌وانی تر جوئ ده‌کاته‌وه (وه‌کوو جز: جگه).

حرف اشتراک: وته‌ی به‌شدارئ (وه‌کوو هم: هاو).

حرف اضافه: وته‌ی سه‌ربار؛ وته‌ی دانه‌پال؛ پیتی که وشه یان سا ږسته‌ییک به به‌شیکی تری ږسته‌وه ده‌لکینئ (وهک از: له).

حرف بزرگ حروف

حرف بیخود: قسه‌ی مفت؛ قسه‌ی هیچ و ږووج؛ تور ږه‌هات؛ قسه‌ی بن شر و بی‌واتا.

حرف بی‌ربط: قسه‌ی بی جئ/بیخؤ؛ وته‌ی ناپوخت و نار‌ه‌وا.

حرف بی‌صدا: پیتی کپ؛ پیتی بی‌ده‌نگ؛ ههر کام له پیه‌کانی ئه‌لف‌وبیتکه (وهک ب، ب، چ، ک، ن، ...) که بو‌گوئنیان پتویسته بیان‌ه‌ینه پال یه‌کیک له ده‌نگه‌کانه‌وه (وهک: ب، با، بی، بی، بو).

حرف تشویق: وته‌ی دل‌گه‌رمی دان (وه‌کوو

حرف آخر را زدن: قسه برینهوه؛ قسه یهک لا کردهوه؛ قسهی ئاخړ کردن؛ مهبهستی خوځوتن و کوتایی هیئان به قسه.

حرف از چیزی/ کسی شدن **ه** حرف چیزی/ کسی به میان آمدن

حرف از خود در آوردن: قسه له خوځوه دهرهینان؛ ههلبهستن؛ دهنگو کردن «او این حرف را از خودش در آورده بود؛ ثم قسهیهی له خوځوه دهرهینا بوو».

حرف از دهان کسی بیرون آمدن: قسه کردن؛ قسه له زاری که سیکهوه دهرهاتن؛ قسه جه دهموو یۆینه بهر ئامهه «این حرف از دهان تو بیرون آمد؛ تو ثم قسهیهت کرد؟».

حرف از دهان کسی بیرون پریدن: [مجازی] قسه له دهم داکهوتن/ دهرپهپن؛ قسه جی دهموو یۆینه ترازیهی «مبادا حرفی از دهانت بپرد؛ نهکا قسهیهکت له دهم داکهوی».

حرف از دهان کسی نیفتادن: [مجازی] دهم نهوهستان؛ بی پشو/ بی وچان قسه کردن؛ قسه یاونهویه قسهپوه «حرفش از دهانش نمی افتاد؛ دهمنی نهدهوهستا».

حرف انداختن از چیزی/ کسی: باسی شتیک/ کهسیک داهینان؛ قسهی شتی/ کهسی هاوردنه بهرهو؛ وتووپژ سهارهت بهو شته/ کهسه هیئانه پییشهوه «خواستم حرف خرید خانه را بپردازم که خانم چشم غره رفت؛ گهرهکم بوو قسهی مال کرین دابینم، خاتوون مۆپکی بردهوه».

حرف اول را زدن: [مجازی] له سهرووی ههموانهوه بوون «ژاپن در زمینهی الکترونیک امروز حرف اول را می زند: ژاپون ئهمرؤکه له ئیلیکترؤنیکدا له سهرووی ههموانهوه به».

حرف بردن و آوردن: [مجازی] ئاوروی دیزه خوځوش کردن؛ دهستهچيله وهبن دان؛ فیتنهیی کردن؛ قسه بردن و هیئان؛ قسه

ئهر، ئهگهړکوو، ههگهتهی).

حرف صدادار: پیتی دهنگدار؛ پیتی بهدهنگ؛ یهکته؛ ههر یهکه له پیتتهکانی ئهلفوبیتکه که له کاتی وتنهویاندا دهنگ به له رینهوهی تارهکانی گهروو دپتته دهری و زار ده کریتتهوه ههتا ههوا بی گرفت له لیوهوه بچیتته دهرهوه (وهکوو: نه، نا، بش، بی، نو، نوو).

حرف صدتا یک غاز **ه** حرف مفت حرف عطف: پیتی بادانهوه/ پتوند؛ پیتی که دوو وشه پیوهند دهدا به یهکهوه (وهکوو با، و به مانای: به، وه).

حرف کوچک **ه** حروف حرف مفت: قسهی مفت؛ قسهی قوځ/ بیخو/ توپر ههات/ لا ههلیچراو/ بن شر/ بیواتا: حرف صدتا یک غاز

حرف مفرد **ه** حرف تنها حرف ندا: پیتی بانگ/ بانگیشتن؛ وتهیهک که نیشانهی بانگ کردنی کهسیکه (وهکوو آی، های به مانای های، هو، ئهری).

حرف نفی: پیتی نا؛ وتهی نه رینی؛ وتهیهک که نیشانهی نه بوون، نه دار بوون یان ههر چه شنه چۆنیهیهک یا دۆخیکی نه رپانهیه (وهکوو پیش وشه نا له ناکارامددا، به مانای کارلی نه هاتوو).

حرف نقطه دار: پیتی نوخته دار؛ پیتی خالدار (وهک ب، پ، چ و...).

حرف وسط: پیتی ناوهندی؛ بیجمی له پیتی ئهلفوبیتکه که ئهکهو پته نیوان دوو پیتی دیکهوه و به ههر دوو کیانهوه دهلکی (وهک س و ج له وشهی مسجدا، به مانای مزگهوت).

حرف آخر را اول زدن: پرووت و راست وتن؛ کورت و کرمانجی وتن؛ به کوردی و کورتی وتن؛ مهبهستی خوځ بی پییشهکی دهرپرن.

بهین «مایل نیستم حرف ان را به مان بیاورم:
نامه‌وی قسه‌ی لبوه بکه‌م»: حرف چیز/ کسی را
پیش کشیدن

حرف چیز/ کسی را پیش کشیدن ﴿حرف
چیزی/ کسی را به میان آوردن

حرف چیز/ کسی را زدن: قسه‌ی شتی/
که‌سی کردن؛ سه‌بارت به شتی/ که‌سی
په‌یئین «حرف انتخابات را می‌زدند: قسه‌ی
هه‌لبژاردنیان ده‌کرد».

حرف، حرف کسی بودن: قسه، قسه‌ی که‌سی
بوون؛ قسه‌ی که‌سی سوار بوون «در خانه‌ی ما
حرف، حرف مادر بزرگ است: له مالی ئیمه قسه،
قسه‌ی دایه‌گه‌ورمه».

حرف خود را به کرسی نشانیدن: ﴿مجازی/
قسه‌ی خو سه‌لماندن؛ قسه‌ی خو بردنه
بان‌گا؛ قسه‌ی خو بردنه پیشه‌وه؛ قسو
وئ بهره‌ی سر «آن‌قدر گفت که آخر حرف
خود را به کرسی نشانید: نه‌ونده‌ی گوت تا
ئاخری قسه‌ی خو‌ی سه‌لماند»: حرف خود
را پیش بردن

حرف خود را پس گرفتن: له قسه‌ی خو
پاشه‌کشی کردن/ پاشگه‌ز/ په‌شیمان بوونه‌وه؛
وته‌ی پیشووی خو خستنه ژیر پی «برای اینکه
اختلافی پیش نیاید حرف خودش را پس گرفت: بو
ئه‌وه‌ی نا‌کو‌کی‌یک ساز نه‌بی، له قسه‌ی خو‌ی
پاشه‌کشی کرد».

حرف خود را پیش بردن ﴿حرف خود را به
کرسی نشانیدن

حرف خود را خوردن: ﴿مجازی/ قسه‌ی
خو قووت دانه‌وه؛ قسه‌ی خو خواردنه‌وه؛
قسو وئ وارده‌یوه؛ قسه نیوه‌چل دانان،
یان به چه‌شنی جگه له مه‌به‌ستی
دیاری‌کراو درپژه‌پیدان «داشت می‌گفت من
دیگر در آن خانه نمی‌مانم، ولی حرف خود را
خورد: خه‌ریک بوو ئه‌یگوت من ئیدی له‌و

هه‌لچنین؛ باسی جیگه‌یه‌ک، له جیگه‌یه‌کی
دیکه‌دا گوتنه‌وه.

حرف بر سر کسی/ چیزی بودن: قسه له
که‌سی/ شتی بوون «حرف بر سر رفتن یان ماندن
است: قسه له سه‌ر مانه‌وه یان رویشتنه».

حرف بزرگتر از دهن خود زدن: ﴿مجازی/
۱. فشه‌کردن؛ شات‌وشووت‌کردن؛ درو‌ی زل
کردن ۲. قسه له خو گه‌وره‌تر کردن؛ قسه‌ی
زل کردن.

حرف توی حرف آوردن: قسه پیچاندن؛
دانه ناو بال قسه‌دا؛ قسه هینانه ناو قسه؛
بر به په‌یئینی که‌سی دان «تا خواستم
درباره‌ی سفرش بپرسم حرف توی حرف آورد: تا
هاتم له سه‌فهره‌کی بپرسم قسه‌کی
پیچاند».

حرف توی دهن کسی بند نشدن/ نماندن:
﴿مجازی/ ده‌می که‌سی ته‌قه‌لی پیوه نه‌بوون/
قایم نه‌بوون؛ قسه له دم که‌سی‌کدا
نه‌وه‌ستان؛ دم نه‌وئسیان؛ قسی جه ده‌مه‌نه
نهمدره‌یوه؛ رازدار نه‌بوون.

حرف توی دهن کسی گذاشتن: ﴿مجازی/ قسه
به دم که‌سی‌که‌وه نان؛ قسه نیانه دم
که‌سی؛ قسی وسه‌ینه ده‌موو یو «چرا حرف
توی دهن من می‌گذاری؟ من کی گفتم او را
می‌شناسم؟ بوچی قسه به ده‌مه‌وه ده‌نیی؟ من
که‌ی گوتم ده‌یناسم؟».

حرف چیز/ کسی به میان آمدن: قسه له
شتی/ که‌سی‌که‌وه هاتنه گۆری؛ قسه‌ی شتی/
که‌سی هاتنه ئاراه «حرف سفر اروپا به میان آمد:
قسه‌ی سه‌فه‌ری ئوروپا هاتنه گۆری»: حرف از
چیزی/ کسی شدن

حرف چیز/ کسی را به میان آوردن: قسه له
شتی/ که‌سی‌که‌وه کردن؛ قسه‌ی شتی/ که‌سی
هینانه ئاراه/ داهینان؛ قسه‌ی شتی/ که‌سی
هینانه گۆری؛ قسو چتویه/ یوئ ئارده‌ینه

ماله نامېمهوه، به لام قسه که ی قووت داوه.

حرف خود را یکی کردن: سی و دووی دلی خو کردن؛ قسه ی خو یه کانگیر کردن؛ قسه ی خو کردنه یه ک؛ له سهر قسه یه ک پیکهاتن؛ سه باره ت به قسه یه کی دیار یکراو پیکهاتن «اول باید حرف خودمان را یکی کنیم و بعد برای مذاکره با طرف برویم؛ سهره تا ده بی قسه کانمان یه کانگیر بکه یین نه مجار برؤین بؤ وتووئژ».

حرف داشتن: قسه بوون: ۱. [مجازی] به ره هلست بوون «اگر خواستم بروم، تو حرفی داری؟ نه گهر ویستم برؤم، تۆ قسه یه کت هه یه؟» ۲. قسه پی بوون؛ قسی بیه ی؛ هه بوونی برؤا یان بیرو که یه ک له مهر بابته ی باس لیکراوه وه «در این مورد هم یکی-دو حرف دارم که بد نیست بگویم؛ لهم باره وه منیش یه کی- دوو قسه م هه یه خراو نیه بیژمی».

حرف در آوردن: هه لبهستن؛ قسه ساز کردن؛ قسه بؤ خوش کردن؛ قسه بؤ دهره ینان؛ قسی په ی بهر ئارده ی؛ قسه بهستن «بشت سرش حرف در آوردند و گفتند با آدمهای ناباب رفت و آمد دارد؛ به شوینیه وه قسه یان هه لبهست و گوئیان له گهل که سی خراپا هات وچووی هه یه».

حرف دل کسی را زدن: [مجازی] قسه ی دلی که سی کردن «داشت حرف دل ما را می زد؛ خهریک بوو قسه ی دلی نیمه ی ده کرد».

حرف دهن خود را نفهمیدن: تام دهم خو نه زانین؛ نه زانین چی گوئن؛ قسه نه جاوین؛ قسی وه ری ده ی؛ به بی تی فکرین قسه کردن «او حرف دهنش را نمی فهمد؛ کابرا تام دهم خوی نازانی».

حرف را پچاندن: [مجازی] قسه گؤران؛ قسی پینچی و سه ی؛ لادان له مه بهستی سهره کی وتووئژ «چرا حرف را اینقدر می پچانی؟ بؤچی نه مننه قسه ده گوری؟».

حرف را (از دهان کسی) قاپیدن: [مجازی] قسه له دهم که سی قسته وه «تا گفتم امروز حقوق گرفته ام، حرف را از دهان من قاپید و گفت: پس طلب مرا بده؛ تا گوتم نه مرؤ مووچه م وهر گرتووه قسه که ی له دهم قسته وه و گوتی: ده سا پاره که م بده وه!».

حرف را عوض کردن: قسه گؤرین؛ قسه وارپه ی: ۱. بابته ی گفت وگو گؤران «تا او آمد حرف را عوض کردم؛ تا هات قسه که م گؤری» ۲. له شاهووه چوون بؤ پاهؤ؛ گوتنی قسه یه ک جگه له قسه ی پیشوو «حرف را عوض نکن، جواب مرا بده؛ له شاهووه مه چؤ بو پاهؤ، ولامم بده ره وه».

حرف زدن: قسه کردن: ۱. ئاخافتن؛ ئاخافتن؛ په یقین؛ دوان؛ دوه ی؛ چنه داین؛ دنگ کردن «یکی داشت حرف می زد؛ یه کی خهریک بوو قسه ی ده کرد» ۲. پیکه وه قسه کردن؛ یه ک دوان؛ هه قپه یقین «با هم حرف می زدیم؛ پیکه وه قسه مان ده کرد».

حرف شدن: بوونه قره / قسه؛ دهمه قاله بوون؛ بوونه قال؛ دهمه قری بیه ی؛ به دنگ بوون؛ به شه ره وه وتووئژ کردن «آخرش با آزاد حرفمان شد؛ له ئاخرا یه گهل ئازاد بوو به قره مان».

حرف شنیدن: ۱. حرف گوش کردن ۲. قسه بیستن؛ قسه ژنه فتن؛ سهر کؤنه کریان؛ تانه و لؤمه بیستن «به خاطر این خانه چقدر از این و آن حرف شنیدم؛ بؤ نه م ماله چه ندیم له م و له و قسه بیست».

حرف صدا تا یک غاز زدن حرف مفت زدن **حرف کسی با دیگری یکی بودن:** قسه یه کی بوون؛ یه ک شت گوئن؛ قسه ی که سی له گهل ئه وی دیکه ده کانگیر بوون؛ قسی یو بیه ی «هر دو حرفشان یکی بود؛ هه ردووکیان قسه یان یه کی بوو».

حرف کسی خریدار نداشتن: [مجازی] قسه ی

بوون؛ وتهی خو نه‌گۆران <حرف مرد بکی است: قسه‌ی پیاو په‌که>: **حرف کسی دو نشدن**

حرف کشیدن: ۱. له زمان کیشانه‌وه؛ قسه دهرکیشان؛ سهر داکیشان؛ قسه دهره‌ینان؛ قسه کیشته‌یره؛ قسه دهرهاوردن؛ نه‌ینی پی‌درکندن <رفت از دخترشان حرف کشید؛ چوو له زمانی کچه‌که‌یانی کیشاوه> ۲. قسه‌ی ناخوش بیستن؛ قسه بیستن؛ په‌زیرانی قسه‌ی ناخوش <سر این کار چقدر از این و آن حرف کشیدم؛ به بۆنه‌ی ئه‌م کاره‌وه چهنده‌م قسه‌ی ناخوش له‌م و له‌و بیست>.

حرف گوش کردن: گوئی گرتن؛ گوئیچکه دان؛ گوئیچکه ته‌کاندن/ته‌کانن؛ قسه‌ی گۆش ده‌ی؛ گۆشه‌نه‌ داره‌ی؛ به قسه‌ی گوئی دان؛ به قسه‌ی کردن؛ به گوئی کردن <حرف مادرت را گوش کن؛ بۆ قسه‌ی دایکت گوی بگره>: **حرف شنیدن**

حرف مفت زدن: قسه‌ی مفت/قۆر کردن؛ قسه‌ی بی‌خو کردن: **حرف صدا یک غاز زدن** **حرف نداشتن:** <مجازی> قسه‌ی نه‌بوون؛ ۱. دژایه‌تی نه‌کردن <اگر کتاب را لازم داری بیر، من حرفی ندارم؛ ئه‌گهر کتیبه‌که‌ت پتویسته‌ بییه، من قسه‌یه‌که‌م نیه> ۲. قسه‌ی تیدا نه‌بوون؛ بی‌عهیب بوون <این ماشین حرف ندارد؛ ئه‌م ماشینه‌ قسه‌ی تیدا نیه>.

از حرف خود برگشتن: قسه‌ی خو خواردنه‌وه/وه‌رگرتنه‌وه؛ له قسه‌ی خو په‌شیمان بوونه‌وه؛ له سهر قسه‌ی خو نه‌وه‌ستان <اول ما را به شام دعوت کرد، ولی بعد از حرف خودش برگشت؛ له پیشدا بۆ شیو بانگی کردین به‌لام دوا‌یی قسه‌ی خوی خواردنه‌وه>.

به حرف آمدن: هاتنه/که‌وتنه قسه؛ به قسه‌ی هاتن؛ ئامه‌یه‌وه قسه؛ ده‌سپیکردنی قسه (به‌تایب‌هت دوا‌ی ماوه‌یه‌که دووره‌په‌زیری له قسه‌کردن) <آخرش به حرف

که‌سئ نه‌رۆیشتن؛ گا به ده‌نگی که‌سیک نه‌رۆیشتن؛ قسه‌ی که‌سئ بی‌ره‌و بوون؛ قسو یوی نه‌شیه‌ی <دیدم حرف من در آنجا خریدار ندارد، حرف نزدیم؛ دی‌م له‌وئ قسه‌م ناروا، هیچ‌م نه‌گوت>.

حرف کسی درو داشتن: <کنایی> قسه‌ی که‌سئ به‌بره‌و/به برشت بوون؛ قسه‌ی که‌سئ رۆیشتن؛ به بایه‌خ بوونی قسه‌ی که‌سیک له‌لایه‌ن که‌سانی دیکه‌وه <آن روز حرف او درو داشت؛ ئه‌و رۆژه قسه‌ی به‌بره‌و بوو>.

حرف کسی دو نشدن <حرف کسی را بریدن> <مجازی> قسه‌ی که‌سئ برین؛ دانه ناو بال قسه‌ی که‌سیکدا؛ به سهر قسه‌ی که‌سیکدا په‌رین <حرف را برید و گفت: دیگر بس است؛ قسه‌که‌ی بریم، وتی: ئیتیر به‌سه>.

حرف کسی را به خود گرفتن: <مجازی> قسه‌ی که‌سئ کیشانه‌ سهر خو؛ قسه‌ی که‌سئ برده‌نه سهر خو <حرف مرا به خودش گرفت و از من ناراحت شد؛ قسه‌که‌ی منی برده سهر خوی و لی‌م ره‌نجا>.

حرف کسی را به دل گرفتن: <مجازی> قسه‌ی که‌سئ گرتنه‌ دل؛ له که‌سئ ره‌نجان <حرف پدرت را به دل نگیر؛ قسه‌ی بابت مه‌گره‌ دل>.

حرف کسی را (به) زمین انداختن: <مجازی> قسه‌ی که‌سیک نانه ژیر پا؛ به زه‌ویدا دانی قسه‌ی که‌سئ؛ قسه‌ی که‌سئ له به‌رد دان؛ قسو یوی ماراپوه <چرا حرف مادرت را زمین انداختی؟ بۆچی قسه‌ی دایکت نایه ژیر پی؟>.

حرف کسی را خواندن: شوین قسه‌ی که‌سئ که‌وتن؛ په‌زیرانی قسه‌ی که‌سئ و به دوا که‌وتنی <کسی حرف تو را نمی‌خواند؛ که‌س شوین قسه‌ی تو ناکه‌وی>.

حرف کسی یکی بودن: قسه‌ی که‌سئ یه‌کی

گۆر؛ ئازوگۆز؛ كار يان رەوتى جىگە گۆرانەوہ
 <حرکت انتقالی: جوولەى گواستەوہی> ۲. /حرکات/
 جم و جوول؛ کردەوہ؛ ئاکار؛ خوریک-خاو؛
 خلیوخوا <حرکت نامعقول: ئاکاری نەگونجاو>
 ۳. /دستور/ بزوین؛ دەنگ؛ دەنگی که پیت له
 کپی دەردینى (وہک سەرە، ژیرە و...) ۴.
 /موسیقی/ ئەندازەى سەر و ژیر و چوونى
 دەنگى يەك يان چەند نوتى مۇسقا ۵. /حرکات/
 بزاف؛ بزاو؛ جم و جوول؛ گل پل؛ گل گەز؛ کارى
 جوولانەوہ؛ جمان؛ جومین؛ نرفان؛ زیوان .

⊞ حرکت ارادی: /بزشکی/ بزافى ويستی؛
 جوولەى ئەندامیک يان تەواوى بەدەن بە
 خواست و ويستی خۆ. ھەر وەھا: حرکت
 غيرارادی

حرکت آزاد: سقوط آزاد ⊞ سقوط
 حرکت انتقالی: ۱. جوولەى گواستەوہی؛
 جوړیک جوولەى ھەمووانى تەنیک لە سەر
 ھیل يان شوینیکی دیاریکراو ۲. /نجوم/
 خولانەوہى زەوى و باقى گەرۆکان بە دەورى
 ھەتاودا.

حرکت پسرفت: سیر قهقرايى ⊞ سیر
 حرکت تناوویی: ھات وچۆ؛ ھەر شیوہ
 جوولەيەك که لە کاتیکی دیاریکراودا دووپاتە
 بێتەوہ.

حرکت چرخشی: خول؛ سوور؛ گەرآن لە سەر
 جەغزیک يان بە دەورى خۆدا.
 حرکت غیر ارادی: /بزشکی/ لاکە؛ لاک؛
 جوولەى ناویستەکی؛ بزوونى ئەندامیک يان
 تەواوى لەش بەبێ ويستی خۆ. بەرانبەر:
 حرکت ارادی

حرکت مُستدیر: سوور؛ جوولەى لە سەر
 جەغز.

حرکت وضعی: ۱. خول؛ جوولە لە جی خۆوہ
 و بە دەورى خۆدا ۲. /نجوم/ خول خواردنی
 زەوى و باقى گەرۆکان بە دەورى خۆدا.

آمد و گفت، دیشب پیش آزاد بود: ئاخري ھاتە
 قسە و گوئی، دویشەو لای ئازاد بووہ.
 بە حرف آوردن: ھینانە قسە؛ ئاردەيوہ قسى
 <آخرش آرام را بە حرف آوردم و ھمە چيز را برايم
 گفتم: ئاخري ئارامم ھينايە قسە و ھەموو شتيکی
 پێگوتم>.

توى حرف کسی دویدن ⊞ تو
 روی حرف کسی حرف زدن ⊞ رو
 سر حرف خود ايستادن/ بودن ⊞ سر
 حرف / heraf / : [عربی] جمع ⊞ حرفە
 حرف بى / harfbari / : [عربی/ فارسی] / اسم
 [گفتاری] قسەبەرى؛ شووفارى؛ شووفارى؛
 شووفارى؛ دووزمانى؛ كار يان رەوتى قسە
 ھینان و بردن.

حرف شنو / harfšeno: ، ھا: / [عربی/ فارسی]
 صفت. ۱. بەگوئ؛ گوئ لەمست؛ بەلبەلەگۆش؛
 گۆش بەرئاواز ۲. گوئ رادیئر؛ گۆش گیر؛
 مۆچپاری گیر. ھەر وەھا: حرف نشنو
 حرف شنوی / harfšenavi ، ھا: / [عربی/ فارسی]
 / اسم. ۱. گوئ لەمستی؛ بەلبەلەگۆشی؛
 گۆش بەرئاوازی ۲. گوئ رادیئر؛ گوئگری.

حرفە / herfe ، ھا: / حرف: [عربی] / اسم. پیشە
 <حرفەى خانوادگی: پیشەى بنەمالەیی>.

حرفەى / herfe'i ، ھا: / [عربی] صفت. پیشەیی:
 ۱. پێوەندیدار يان سەر بە پیشەوہ <آموزش
 حرفەى: فیکارى پیشەیی> ۲. پێوەندیدار يان
 سەر بە پیشەيەکی ھەمیشەییوہ. بەرانبەر:
 آماطور <کشتی گیر حرفەى: زۆربازى پیشەیی>.

حرفی / harfi / : [عربی] صفت. ۱. پیتی. بەرانبەر:
 عددی ۲. /ھا/ پیتدار؛ خاوەن پیت <سە حرفی:
 سێ پیتی>.

حرکات / harakāt, harekāt / : [عربی] جمع ⊞
 حرکت

حرکت / harakat, harekt ، ھا: / [عربی] / اسم
 جوولە؛ جمشت؛ جم؛ زیوہ؛ جف؛ لەبت: ۱. ئالو

□ **حرکت دادن:** ۱. شه کاندنه‌وه؛ جوولاندن؛ بزواندن؛ جواندن؛ جماندن؛ لقاندن؛ له‌قاندن؛ ته‌کان دان؛ لقاندن؛ ورجمن «دستش را حرکت داد؛ ده‌ستی شه کاندنه‌وه» ۲. ته‌کان دان؛ جوولاندنه‌وه؛ هه‌رکاندن؛ له‌پتاندن؛ له‌بتاندن؛ ته‌کان پیدان؛ ئازوگۆز کردن؛ ئال وگۆز کردن؛ واراپوه «توانست صندوق را حرکت دهد؛ نه‌یتوانی سندوققه‌که ته‌کان بدا» ۳. به‌رئ کردن؛ هه‌ناردن؛ ناردن؛ رئ‌خستن؛ روانه کردن؛ کیاسته‌ی؛ جمنایره «زن و بچه را حرکت داد تا زودتر برسند؛ ژن و مناله‌که‌ی به‌رئ کرد به‌شکوو زووتر بگهن».

حرکت کردن: بزووتن؛ له‌قین؛ لقین؛ جوولان؛ ته‌کان خواردن؛ هه‌رکین؛ له‌رانه‌وه؛ له‌وان؛ له‌بتین؛ له‌وته‌نه؛ جمان؛ جمایین؛ جمه‌ی؛ له‌پتین؛ لئویه‌ی.

از حرکت بازماندن: له‌جووله‌که‌وتن؛ له‌ته‌کان که‌وتن. هه‌روه‌ها: **از حرکت بازداشتن** به‌حرکت درآوردن: ۱. بزواندن؛ خستنه‌گه‌ر/ جووله‌وه؛ جوولاندنه‌وه؛ ئه‌ره‌جمه‌ی؛ جمنایره ۲. گۆزانه‌وه؛ گواسته‌وه؛ جیبه‌جی کردن؛ ئالشت کردن؛ ئال وگۆز کردن؛ ئه‌وه‌وارپوه‌ی؛ واراپوه.

حرکتی / harakati, harekati: [عربی] صفت. بزای؛ بزاقی؛ جووله‌یی؛ له‌بتی؛ جمشتی؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌جووله‌وه «اندامهای حرکتی؛ ئه‌ندامانی بزای».

حرم / haram: [عربی] اسم. ۱. هه‌ره‌م؛ ژوووری زیاره‌تانی ئایینی «توی حرم بودیم که سروصدا بلند شد؛ له‌نیو هه‌ره‌مدا بووین هه‌راوه‌وریا به‌ره‌زه‌وه بوو» ۲. هه‌ره‌مه‌سه‌را؛ هه‌ره‌م؛ ژوووری ئه‌ندروون.

حرمان / hermān: [عربی] اسم. [ادبی] ۱. بی‌به‌شی؛ دووره‌به‌شی ۲. نامرادی؛ بی‌ناکامی.

حرمان‌زده / hermānzade: [عربی/فارسی] صفت. بی‌به‌ش؛ دووره‌به‌ش؛ تووشی نامرادی بوو. **حرمت** / hormat: [عربی] اسم. ۱. ریز؛ قه‌در؛ حورمه‌ت؛ کار یان ره‌وتی ریز لێنان؛ مه‌زناندن؛ خه‌مناندن ۲. نارپه‌وایی؛ هه‌راس؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی هه‌رام بوون «حرمت ربا؛ نارپه‌وایی سوو». □ **حرمت کسی را شکستن:** سووکایه‌تی کردن به‌که‌سی.

حرمت کسی را نگهداشتن: ریز بو که‌سی دانان؛ ریز له‌که‌سی گرتن «پدرم خیلی حرمت او را نگه می‌داشت؛ بابم ژور ریزی بو داده‌نا».

حرمت گذاشتن: ریز لیگرتن؛ خاترگرتن؛ ریز لێنان؛ حورمه‌ت گرتن؛ سه‌نگ نیان؛ سه‌نگ لی‌نان؛ سه‌نگ گرتن؛ مه‌زناندن؛ خه‌مناندن «خواست به‌من حرمت بگذارد، از پشت میز بلند شد؛ ویستی ریزم لی‌بگری، له‌پشت میزه‌که‌یه‌وه هه‌ستا».

هرمه‌ها: حرمت داشتن؛ حرمت کردن **حرمخانه** / haramxāne: [عربی/فارسی] **حرمسرا**

حرمسرا / haramsarā: [عربی/فارسی] اسم. [قدیمی] هه‌ره‌مه‌سه‌را؛ ئه‌نده‌روون؛ هندروو؛ هوندروو؛ خانووی جیگه‌ی ژنایی **مال:** حرمخانه

حروف / hurûf, horûf: [عربی] اسم. ۱. جمع **حرف** ۲. پیتی چاپمه‌نی؛ هه‌رکام له‌و پیتانه‌له‌پیتچنی یان ماشین‌نووسیدا به‌کار ده‌برین.

□ **حروف ابجد:** پیتی ئه‌بجد؛ پیتگه‌لی ئه‌لف‌وبیتکه‌ی عه‌ره‌بی که به‌هه‌شت له‌بز ریز کراون و هه‌ر پیتیک به‌رامبه‌ر به‌ره‌قه‌میکه، به‌م شیوه: «أَبْجَدْ، هَوَ، حُطًی، کَلَمَن، سَعْفَص، قَرَشَتْ، نَحْذ، صَطْع».

حروف الفبا: پیتی ئه‌لف‌وبیتکه؛ سه‌ره‌می نیشانه‌گه‌لی که وشه و رسته‌ی زمانیک به‌وانه‌ده‌نووسرین: **حروف تهجی**

فارسی/سم. بیت چنی؛ بیتکاری: ۱. کار یان رهوتی ئاماده کردنی بیت بۆ چاپی نووسراوه یه ک
۲. /ها/ جینگای تایبه تی نه و کاره.

☐ **حروفچینی دستی:** بیت چنی دهستی؛ کاری بیت چنی به پیتی کانزایی.

حروفچینی کامپیوتری: پیت چنی کۆمپیوتهر.

حریٔ /horriyat, horiyyat/: [عربی/سم./[دبی/ جوامیری؛ ئازادهیی؛ میترخاسی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سهر به ست بوون.

حریر /harir/: [عربی/سم. ۱. هه وریشم؛ ئاوریشم ۲. ههریر؛ پارچه ی ناسکی ئاوریشمی ۳. خه زگ؛ بهرگی ئاوریشمی تیکه له به پهم

یان په موو <حریر پشمی؛ ههریری په شمی>.
حریره /harire/: [عربی/سم. ههریره؛ شله یه ک له نه شاسته و ئارده برنج و کاکله ی بادام و شه کر (زۆرتەر بۆ مندال و نه خۆش) سازی ده که ن.

حریص /haris, ها؛ ان/: [عربی/صفت. ۱. چاوجنۆک؛ چه لماس؛ چه لماسک؛ چاوجلیس؛ چاوبرسی؛ چافبرچی؛ چاونه زیر؛ تیرنه خۆر <حریص با جهانی گرسنه است و قانع به نانی سیر؛ چاوجنۆک دنیاشی هه بی، ههر برسیه و چاوتیر پارووه نانیکه دهسکه وئ بهسیه> ۲. [گفتاری/ بهههله؛ چلیس؛ یه کجار خواز یاری شتیک و به پهله بۆ پی گه یشتنی بوون <خیلی به سینما حریص بودم: بۆ سینما زۆر بهههله بووم>.

حریف ۱ /harif, ها؛ ان/: [عربی/سم. ۱. ههریف؛ غهنیم؛ خهنیم؛ ههقهبه ر؛ ههقهبه ز؛ لایه نی به رانهر له رکه بهرئ یان ململانه یه کدا <دو حریف خوب جنگیدند: ههریفه کان ململانیکی باشیان کرد> ۲. [دبی/ هاورئ؛ هاونشین؛ هامده م؛ هامپا؛ هاوتا؛ هاووف؛ هاوباز <یار آن حریف نیست که از در آیدم: یارم نه و هاوریه نیه لییم بکاته ده رگادا>.

حریف ۲: صفت. هاوکیش؛ هاومال؛ لف؛

حروف ایतालک: پیتی ئیتالیک؛ جوړئ پیتی چاپی لاتینی و یونانی، به شیوه ی هیندیک به لاداهاتوو.

حروف ایرانیک: پیتی ئیرانیک؛ جوړئ پیتی چاپی ئهلف و بیتکه ی فارسی، به شیوه ی هیندیک به لاداهاتوو.

حروف بزرگ: پیتی گه وره؛ چه شنی له پیتی ئهلف و بیتکه ی یونانی و لاتینی به شیوه ی درشت تر و شیوازی خه تی کۆنی یونانی.

حروف تحریری: بیجمیک له پیتی لاتینی که له نووسین یان له چاپی وه ک دهست نووسدا به کار ده برین.

حروف تهجی ☞ **حروف الفبا**
حروف چاپ: پیتی چاپ؛ قالبگه لی کانزایی که نه خشی پیتی ئهلف و بیتکه، نیشانه و ژماره کان له سهر یاندا هه لکۆلراون و بۆ چاپ به کار نه برین.

حروف سایه دار: پیتی سادار؛ جوړیک پیتی چاپی که وه ک سیبه ری که وتبئ وایه.

حروف سیاه: پیتی قه له و؛ پیتی ره ش؛ جوړیک پیتی چاپی که نه ستوور تر له پیتی ئاساییه.

حروف کوچک: پیتی چکۆله؛ شیوه خه تیکی بچوو ک و جه م و جوړ کراوه ی لاتینی.

حروف نازک: پیتی ناسک؛ پیتی ئاسایی چاپ.

حروف برگردان /hurûfbargardân, horûf-:

[عربی/فارسی] ☞ **لتراست**

حروفچین /hurûfçîn, horûf-: ها؛ [عربی/

فارسی/سم. پیت چن: ۱. [قدیمی] که سئ که پیتی کانزایی چاپ بۆ چاپ کردن له پال یه ک ده چنی و لاپه ره ی چاپی پیک دیتئ ۲. که سئ که به ماشینی تایپ یان کامپیوتهر، نووسراوه یه ک ده نووسی.

حروفچینی /hurûfçînî, horûf-: [عربی/

مهینه تبار <صدای حزن‌الود: دهنگی خه‌مین>.
حزن انگیز / hozn'angîz: [عربی/فارسی] صفت.
 //دبی/ خه‌م‌بزوین؛ خه‌مان‌خیز؛ خه‌ماوب؛ هوی
 سه‌ره‌لدانی کول و که‌سه‌ر <سرگذشت حزن‌انگیز:
 به‌سه‌ره‌اتی خه‌م‌بزوین>.

حزن آور / hoznāvar: [عربی/فارسی] اسم. //دبی/
 خه‌م‌هینەر؛ گژمینه‌ر؛ خه‌ماوهر؛ خه‌ف‌ه‌ت‌هینەر؛
 هوی په‌یدا بوونی خه‌م و خه‌ف‌ه‌ت <واقعه‌ی
 حزن‌آور؛ پروداوی خه‌م‌هینەر>.

حزیران / hazîrân: [سریانی] اسم. حوزه‌یران؛
 جوون؛ مانگی شه‌شه‌می سالیپوی هه‌تاوی
 ولاتانی عاره‌بی، به‌ران‌به‌ر به‌مانگی ژوه‌نی
 زایینی که ۳۰ پوژه.

حزین / hazîn: [عربی] صفت. //دبی/
 خه‌مبار؛ خه‌مین؛ گژمین؛ غه‌مگین؛
 مؤژمه‌ن؛ ناشاد؛ خه‌ماوی؛ مه‌ینه‌تبار <آواز
 حزین؛ ناوازی خه‌مبار>.

حس / hes(s): [عربی] اسم. هه‌ست؛
 شه‌س؛ هاس؛ هۆشه؛ دۆنگی؛ ۱. هه‌شه‌ک؛
 توانای وهرگرتنی په‌یام یان پی زانین به
 هوی ئەندامگه‌لی هه‌سته‌یه‌وه <حس داشتن: به
 هه‌ست بوون> ۲. /حواس/ زی؛ هه‌ر کام له
 ئەندامانی له‌شی گیانه‌وه‌ران که کاری
 ناسینی بزونه‌ی دهره‌کیه <وه‌کوو هه‌ستی
 بینایی، ژنه‌وایی، چیرایی و...> <حس چشایی:
 هه‌ستی چیرایی> ۳. زانینی لیل و
 ناخترجه‌م <حس کردم می‌خواهد حرفی بزند:
 هه‌ستم کرد ده‌یه‌ه‌وی قسه‌یه‌ک بکات>
 ۴. زه‌وق و هۆگری به‌ش‌تیک <حس
 مپهن‌دوستی؛ حس انسان‌دوستی: هه‌ستی
 نه‌ته‌وایه‌تی؛ هه‌ستی مرؤف‌دوستی> ۵. توانای
 به‌کار خستنی هی‌زی می‌شک به‌شیوه‌ی
 کارا <حس تشخیص: هه‌ستی ناسینه‌وه>.

هه‌روه‌ها: حس داشتن؛ حس کردن

☐ حس باصره ☐ بینایی

خواه‌نی توانایی بو پکه‌به‌رکئ له‌گه‌ل
 خه‌نیمدا <او به‌ته‌هایی حریف پنج نفر است:
 به‌ته‌نیایی هاو‌کی‌شی پینج که‌سه>. هه‌روه‌ها:
حریف بودن؛ حریف شدن

حریق / harîq: [عربی] اسم. سووتمان؛ سووتان؛
 شه‌وات؛ ئاگر به‌بوونه‌وه؛ په‌ونی ئاگرگرتنی
 جیگه یا ش‌تیک <حریق انبار؛ سووتمانی هه‌مار>.

حریم / harîm، ها: [عربی] اسم. هه‌ریم؛
 ۱. هه‌وپرکه؛ و‌لگه؛ به‌ن؛ به‌شی له‌زه‌وینی دهور
 و به‌ری خانووبه‌ره، باخ یان جاده و هیللی ئاسن
 یا دیارده‌گه‌لی سروشتی وه‌ک زه‌ریا، رۆبار،
 لی‌ره‌وار و... <حریم جنگل: هه‌ریمی لی‌ره‌وار>
 ۲. [مجازی] سنوور یان به‌رده‌ستی ش‌تیک به‌رپز
 یان پیرۆز که پی له‌سه‌ر داگرتنی به‌نا‌ره‌وا
 ده‌زانت <حریم قانون؛ حریم خانواده: سنووری قانون؛
 هه‌ریمی بنه‌ماله>.

حزب / hezb، ها: احزاب: [عربی] اسم.
 حیزب؛ پارت؛ دامه‌زراوه‌یه‌کی پامیاری که
 راه‌ینانیکی تایبه‌تی بو به‌رپوه‌بردنی
 ولاتیک، پیوه‌ندی له‌گه‌ل ولاتانی دیکه و
 ده‌سکه‌وتنی ئامانجگه‌لیکی دیاریکراوی
 مه‌به‌سته.

حزبی / hezbî: [عربی] صفت. حیزبی؛ پارتی؛
 ۱. پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌حیزبه‌وه <فعالیت
 حزبی؛ چالاکی حیزبی> ۲. /ها/ ئەندامی حیزب
 <شخصیت حزبی: که‌سایه‌تی حیزبی>.

حزم / hazzm: [عربی] اسم. //دبی/ دوور ئەندیشی؛
 دوورنواپی.

حزن / hozn: [عربی] اسم. //دبی/ خه‌ف‌ه‌ت؛ خه‌م؛
 مؤژه؛ ته‌میان؛ که‌سه‌ر؛ کول؛ جغار؛ خجاز؛
 جخار؛ جه‌خار؛ کۆفان؛ گژم؛ عه‌زرت؛ ئەندۆ؛
 غه‌م؛ په‌ژاره؛ تانۆت؛ کریب؛ حه‌ژمه‌ت؛ زاخاو؛
 سوئ.

حزن آلود / hoznālûd: [عربی/فارسی] صفت.
 //دبی/ خه‌مین؛ خه‌مبار؛ غه‌مگین؛ ناشاد؛

الف = ١	ك = ٢٠	ر = ٢٠٠
ب = ٢	ل = ٣٠	ش = ٣٠٠
ج = ٣	م = ٤٠	ت = ٤٠٠
د = ٤	ن = ٥٠	ث = ٥٠٠
هـ = ٥	س = ٦٠	خ = ٦٠٠
و = ٦	ع = ٧٠	ذ = ٧٠٠
ز = ٧	ف = ٨٠	ض = ٨٠٠
ح = ٨	ص = ٩٠	ظ = ٩٠٠
ط = ٩	ق = ١٠٠	غ = ١٠٠٠
ي = ١٠		

حساب بانكى؛ ھەساۋى بانكى؛ ھەسبى بانقى؛ جۆرى بېيارنامەى نىۋان كەس يان دامەزراۋەبەك لەگەل بانكىدا بۇ پارازىتى پارە لە بانك و ۋەرگرتنى لە ھەركاتىكى پىۋىست يان لە پاش ماۋەيەكى ديارىكاۋدا.

حساب پس انداز: هسپیی پشه کهوت؛
 ههساوی پشه کهوت؛ چه شنیک ههساوی
 بانکی بو پشه کهوت خستنی پاره له لای
 بانک کهوه.

حساب جاری: حەسببى بەردەست؛ جۆرک
 حیسابی بانکی که خاوەنەکەى بۆى ھەيە
 خۆى یان ھەر کەسێکى تر بىھوئى بۆ پارە
 ھەلگرتن لەو حیسابە یان پارە تىخستنى
 بەشداریی.

حساب جُمْلہ حساب ابجد

حساب ذهنی: حسابی زہنی؛ جوڑی
حساب کردن به یارمہ تی زہین بی کہ لک
گرتن له قاقہ ز و قہ لہم.

۲. [مجازی] حیسابی به بی به لگه و نوو سراهو.

▣ حساب از دست کسی در رفتن: چه‌ساو له دهس که‌سیک دهر‌چوون؛ را له دهس که‌سیکا نه‌مان/ دهر‌چوون؛ تووشی هه‌له و شله‌ژاوی بوون (مواظب باش حساب از دستت درنرود: هوشت بی چه‌ساو له دهست دهر‌نه‌چی).

حس ذایقه چشایی

حس سامعه شنوایی

حس لامسه بساوايي

حس شامه بویایی

□ حس کردن: هست کردن؛ هه سین.

حساب / hesāb : [عربی] /سم. حه ساو؛ حیساب؛

حه سیب: ۱. هه سوو؛ لقى له زانستی بیرکاری

۲. /ها/ سیاہ: ریزی قہرز و فہرزی کہس یان

ریخراوہیہ ک لہ گہل کہس یان

یخراوہ یہ کی تردا (حساب شما خیلی بالا رفته، قدری

پول بدهید: سیاہ تان زورچوۛ سہر، ھیندیک

پارہمان بدھنی^۳۔ قہرز یان بستینکاری چرا

حساب ما را نمی‌دهید: بۆچی حەساوی ئیمە نادهی؟

۴. سیاهه‌ی دارایی، سه‌ودا، قهرزرداری یان

فهرزدهری که سیّیان ریخراوهیه ک ۵. نرخی

کالا یاں راژہی سہو دا کراو (حسابمان چقدر شد؟:

حه ساومان بوو به چهند؟ ٦. ژمار؛ ژماره؛ نه ژمار؛

هه ژمار حساب گلهای تیم برنده: ژماری گوله کانی

نیمی سەرکەوتوو ۷. رەوت؛ دۆزەنە؛ ریک و پیک

و گهرانی کار مواظب باش حساب کار از دستت در

رود: هۆشت بی ردوتی کار له دهست دهرنه چی)

۸. برپارنامہ یان پیکھاتی نیوان کہ سانیک بو

سه‌ودا کردن و داوسانی پاره یان کالا حساب

بانکی؛ حساب پس انداز؛ هه ساوی بانکی؛ هه سییی

باشكەفت ۹. ھۆكار؛ ھۆ؛ سەبەب (روى چە

حسابی این حرف را می‌زنی؟: له سهر چ هه‌ساویک ئهم

نفسه ده‌ک‌ه‌ی؟ ۱۰. کاری ژماردن یان پیداً

گه‌یشتن به ژماره یان چۆنیه‌تی شتیک (مهمانها

۱. حساب کن بین چند نفرند: میوانه‌کان حه‌سیب که

زانہ چہن کہ سن ۱۱. کاری زانین؛ دانان؛

گرنگی پیدان، بایه خ پی دان یان به شتی دانان

اصلاً او را آدم حساب نمی‌کنند: هر به بنیاده می

از این.

□ حساب ابجد: هه سیی ئه بجه د؛ هه ساوی

ئەبجەد: حساب جُمْل

حساب خود را با کسی صاف کردن: با او تسویه

حساب کردن تسویه

حساب داشتن: حساب هه بوون: ۱. به ئەندازه بوون «این پولها حساب دارد: ئەم پارێانه حیسابی ههیه» ۲. له رووی حیسابهوه بوون؛ چەند و چۆن هه بوون؛ ته کووز بوون؛ دۆزنه دار بوون «دنیا حساب دارد: دنیا حیسابی ههیه» ۳. (له گه‌ل کهس یان جیگایه‌ک) مامه‌له کردن «من در این بانک حساب دارم: من لهم بانکە حیسابم ههیه» ۴. قه‌رزدار یان قه‌رزگری کهس یان جیگایه‌ک بوون «بگو اینجا حساب مختصری دارند، تشریف بیاورند تسویه کنند: بێژە له‌په‌رده حیسابیکیان ههیه، با ته‌شریف بێنن پاکي کەن».

حساب دست کسی آمدن: [مجازی] ۱. مه‌زنه هاتنه ده‌ستی که‌سیک؛ له چۆنیه‌تی کار ئاگادار بوون «خواستم حساب دستم بیاید، ببینم برای این کار چقدر سرمایه لازم است: ویستم مه‌زنه بیه ده‌ستم، بزانم بۆ ئەم کاره چەندە دەسمایه پێویسته» ۲. ته‌مێ بوون؛ فامین. هه‌روه‌ها:

حساب دست کسی بودن

حساب دو-دوتا چهارتا بودن: [مجازی] وه‌ک رۆژ رۆون بوون؛ ساکار و سه‌لماو بوون «چرا نمی‌فهمی؟ حساب دو-دوتا چهارتا ست: چۆن تی‌ناگه‌ی؟ وه‌کوو رۆژ رۆونه».

حساب کار خود را کردن: [مجازی] سێ و دووی خۆکردن «وقتی شاه فرار کرد، درباریان همه حساب کارشان را کردند و هرکدام به گوشه‌ای گریختند: کاتی که شا ده‌رچوو، ده‌رباره‌کان سی و دووی خویان کرد و هه‌رکام به لاییکدا هه‌لاتن».

حساب کردن: حساب کردن: ۱. هه‌ساو کردن «دخل و خرجش را حساب کرد: دخل و خرجی هه‌ساو کرد» ۲. شماردن؛ هه‌ژمراندن؛ ژمارتن «تعداد مسافران را حساب کن: ژماره‌ی مسافره‌کان حیساب که!» ۳. دانان «او را آدم مهمی حساب می‌کردند: به که‌سیکی بایه‌خداریان

حساب باز کردن: ۱. حیساب‌کردنه‌وه؛ هه‌ساو وازکردن؛ له‌گه‌ل بانکیکدا بۆ دانانی پاره‌ بریارنامه به‌ستن «رفتم بانک حساب باز کردم: چووم بۆ بانک هه‌ساوم کرده‌وه» ۲. هه‌ساب دانان؛ له‌گه‌ل که‌س یان دامه‌زراوه‌یه‌کدا سه‌ودا و مامله‌ی به‌رده‌وام و درێژ‌خایه‌ن ده‌س‌پێکردن «پیش بقال حساب باز کرده است: له لای دوو‌کانداره‌که‌وه هه‌سابی داناه».

حساب بردن از کسی: [مجازی] کۆ‌کردنه‌وه له که‌سیک؛ بۆ هێز و که‌سایه‌تی که‌سیک بایه‌خ دانان «مرد بانفوذی است، همه از او حساب می‌برند: پیاویکی ده‌سه‌چوو، هه‌موو کۆی لی ده‌کهنه‌وه».

حساب پس دادن: ۱. حیساب دانه‌وه؛ ئاراسته‌کردنی سیاهی ته‌واوی چالاکیگه‌لی مالی (وه‌ک سه‌ندن و فروتن و داهات و...) ۲. [مجازی] حیساب دانه‌دواوه؛ له لایه‌ن لێپرس‌راوه‌یه‌که‌وه که‌وتنه‌ به‌ر پرس‌یار «همین‌طوری که نیست، فردا باید حساب پس بدی: خۆ هه‌یکۆ نه‌یه، له کاتی خۆی ده‌بی حیساب بده‌يته دواوه».

حساب تراشیدن: حساب‌سازی کردن

حساب‌سازی

حساب چیزی را داشتن: ۱. هه‌ساوی شتی به ده‌سته‌وه بوون؛ هه‌ند و چهن‌دی شتی زانین «حساب پولی را که خرج می‌کنی داشته باش!؛ هه‌ساوی ئەو پاره‌ی خه‌رجی ده‌که‌ی به‌ده‌سته‌وه بی!» ۲. وریا بوون «حساب کارت را نداشتی، این‌طور شد: وریای کاری خۆت نه‌بووی، ئاواي لێهات».

هه‌روه‌ها: حساب دست کسی بودن

حساب چیزی را کردن: بیر له شتی کردنه‌وه؛ حسیبی شتی کردن «حساب این را بکن شاید فردا بیکار شدی: بیر له‌وه بکه‌وه هاتوو دوا‌رۆژ بیکار بووی».

داده‌ها» ۴. نرخ‌ی شت یان کارگه‌لیک
 حه‌ساوکردن «پول شام ما را هم حساب کرد:
 پاره‌ی شیوه‌ک‌شمانی حساب کرد». هه‌روه‌ها:
 حساب شدن
 حساب کسی با کرام‌الکاتبین بودن: [مجازی/
 مه‌گهر خودا فریای که‌سێ که‌وتن؛ داهاتووی
 که‌سێ شپ‌بوون؛ که‌وتنه‌ پئی نه‌هات؛ به‌ بار و
 دۆخ و داهاتوویه‌کی نه‌دیار و (زۆرت‌ر) خراپه‌وه
 بوون «اگر بخواهی اینطور زندگی کنی، آن‌وقت
 حسابت با کرام‌الکاتبین است؛ نه‌گهر به‌توئێ ئاوه‌ها
 بژی، ئه‌وجار مه‌گهر خودا فریات که‌وێ».

حساب نداشتن: ۱. له‌ ژماره‌ نه‌هاتن؛ بێ‌ حه‌ساو
 بوون؛ بێ‌ نه‌ندازه‌ بوون؛ له‌ نه‌نازه‌ به‌ ده‌ربوون
 «ثروتش حساب ندارد؛ داراییه‌که‌ی له‌ ژماره‌ نایه‌ت»
 ۲. سه‌ره‌ و به‌ره‌ نه‌بوون؛ بێ‌ سه‌ره‌ و به‌ره‌
 بوون «کارشان حساب ندارد؛ کاریان سه‌ره‌ و به‌ره‌ی
 نیه‌» ۳. حساب نه‌بوون؛ حه‌ساو نه‌بوون؛
 (له‌ گه‌ل که‌سێ یان جیگایه‌ک) سه‌ودا نه‌بوون
 «من در آن بانک حساب ندارم؛ من له‌ و بانقه‌
 حه‌ساوم نیه‌» ۴. حسابی‌ک نه‌بوون؛ (به‌ که‌س
 یان جیگایه‌ک) قه‌رزدار یان داواکار نه‌بوون
 «من با او حسابی ندارم؛ له‌ گه‌لیدا حسابی‌کم نیه‌».

به‌ حساب آوردن: به‌ حساب هی‌نان؛ وه‌
 حه‌ساو ه‌اوردن: ۱. حه‌ساوکردنه‌وه‌؛ له‌
 شماردندا په‌چاوکردن «ه‌زینه‌ی حمل را دوبار به‌
 حساب آورده بودید؛ پاره‌ی گوێژانه‌وه‌ که‌تان دووجار
 به‌ حساب هی‌ناوو» ۲. حساب کردن؛ هی‌نانه‌
 کایه‌وه‌؛ به‌ گرنگ زانین؛ بایه‌خ پێدان «از حالا
 دیگر او را هم باید به‌ حساب آورد؛ له‌ ئیستاه‌ ئه‌بێ
 ئه‌ویش حساب بکه‌ی».

به‌ حساب کسی رسیدن حساب کسی را رسیدن

به‌ حساب کسی گذاشتن / نوشتن: پای کسی
 نوشتن / گذاشتن پا

حسابان / hesābān: [عربی] /سم. حسابان؛
 چه‌ند په‌وه‌شتی سه‌ره‌کی بیرکاری وه‌کوو:
 نه‌تیگه‌رال و دیفرانسیل.

حسابدار / hesābdār، ها؛ ان: [عربی] /فارسی
 /سم. ژماریار؛ ژمی‌ریار؛ حسابدار؛ حسابگه‌ر؛
 ده‌خ‌لدار؛ خیف‌زان؛ ه‌ساویه‌ر؛ که‌سێ که‌ کاری

حساب کسی با کرام‌الکاتبین بودن: [مجازی/
 مه‌گهر خودا فریای که‌سێ که‌وتن؛ داهاتووی
 که‌سێ شپ‌بوون؛ که‌وتنه‌ پئی نه‌هات؛ به‌ بار و
 دۆخ و داهاتوویه‌کی نه‌دیار و (زۆرت‌ر) خراپه‌وه
 بوون «اگر بخواهی اینطور زندگی کنی، آن‌وقت
 حسابت با کرام‌الکاتبین است؛ نه‌گهر به‌توئێ ئاوه‌ها
 بژی، ئه‌وجار مه‌گهر خودا فریات که‌وێ».

حساب کسی پاک / درست بودن: [مجازی/
 حسابی که‌سیک پاک / ساف / دروست بوون؛
 دروستکار بوونی که‌سیک؛ درووسکار بوون.
 حساب کسی را بستن: حسابی که‌سیک
 به‌ستن؛ به‌ مامله‌ و سه‌ودا له‌ گه‌ل که‌سیکدا
 کو‌تایی دان.

حساب کسی را رسیدن: [مجازی] چاری ده‌ردی
 که‌سیک کردن؛ به‌ ده‌ور که‌سیکا ه‌اتن؛
 که‌سیک تیمار یان ته‌مّی کردن «صبر کن،
 امشب حساب تو را می‌رسم؛ پاره‌سته‌، ته‌مشه‌و
 چاری ده‌ردت ده‌که‌م». هه‌روه‌ها: به‌ حساب
 کسی رسیدن

حساب کسی را کردن: بۆ که‌سێ بژاردن؛
 حسابی که‌سێ کردن؛ حه‌ساو که‌سێ کردن:
 ۱. قه‌رزی که‌سێ دانه‌وه‌ «ارباب حساب ما را
 بکن، می‌خواهیم برویم؛ ئاغا بۆمانی بی‌ژی‌ره‌،
 ده‌مانه‌وئێ برۆین» ۲. په‌چاوکردنی که‌سێ؛
 له‌بیر نه‌چوونی که‌سیک؛ که‌سیک له‌بیردا
 بوون «حساب آزاد را هم بکن که ممکن است
 رضایت ندهد؛ حه‌ساو نازادیش بکه‌ په‌نگه‌ رازی
 نه‌بێ».

حساب کشیدن از کسی: حه‌ساو له‌ که‌سێ
 کێشانه‌وه‌: ۱. به‌ سه‌ر حسابی سه‌ودا و
 مامله‌ی که‌سیکدا ه‌اتنه‌وه‌، بۆ ئاگادار بوون له‌

تۆمارکردن و پاراستنی حەسابی مەزرینگە یان بەشیککی ئەوئ بئ.

حسابداری / hesābdārī: [عربی/فارسی] /سم.

ژماریری؛ ژمیریاری؛ خیفزانی: ۱. /ها/ بەشی لە مەزرینگە کە بە حیسابەکاندا رادەگا و تۆماریان دەکا «فرستادیم حسابداری چک بنویسند: ناردوومانەتە ژماریری چەک بنووسن» ۲. کاری نووسین و راگریتی حیسابی دامەزراوەیەک «حسابداری صنعتی: ژماریری پیشەیی» ۳. خولی راهینانی ژماریار بۆ کاری ژماریری.

▣ **حسابداری دووتی:** ژماریری دەولەتی؛ لقئ لە ژماریری کە کاری، نووسین و پاراستن و پێداچوونەووی حیسابی دامەزراوەیەکی دەولەتیە.

حسابداری صنعتی: ژماریری پیشەیی؛ کار و رەوتی نووسین و پێراگەیشتنی ژمارە و بایی بەرھەم و قازانج یان زەرەری دامەزراوەیەک. **حسابرس** / hesābras: ها/ان: [عربی/فارسی] /سم. کەسێ کە بە سەر حیسابی دامەزراوەیەک و پەرپاوەکانیدا دېتەو.

حسابرسی / hesābrasî: ها/ا: [عربی/فارسی] /سم.

۱. بەشیک لە دامەزراوەیێ کە بە حیسابی خۆی یان دامەزراوەگەلی تر رادەگا ۲. تاوتوئ کردنی بەلگەئ مالی بە تایبەت بەلگەئ حیساب و ژماریری دامەزراوەیەک، لە روانگەئ لە روانگەئ دروستی یان بەلگەدار بوونیانەو.

حسابسازی / hesābsāzî: ها/ا: [عربی/فارسی] /سم.

حیساب تاشی؛ کار یان رەوتی ریک کردنی ریزی حەسابگەلی ناراست و هەلشیواو (بۆ قەرزدار نیشاندانی کەس یان بەشدارگەیک و دەرچوون لە ژێر پیتاک و کاری نارەوای دیکە) «معلوم شد مدیرعامل با کمک حسابدار برای شرکا حسابسازی کرده است: دەرکەوت کە بەرپرس بە یارمەتی ژماریارەکی بۆ شەریکەکان حیساب تاشی کردووە». ھەر وەھا: **حسابسازی کردن**

حسابگر / hesābgar: ها/ا: [عربی/فارسی] /سم.

[نامتداول] پێژمێر؛ ماشین حەساب؛ حەسێبگەر.

حسابگر ۲: صفت. حەساوژان «او خیلی حسابگر است

و تا کاری برایش سود نداشته باشد قدم پیش نمی‌گذارد: ئەو زۆر حەساوژانە و تا کاریک قازانجی بۆئ نەبێ

دەستی بۆ نایا». ھەر وەھا: **حسابگری**

حساب و کتاب / hesāb-o-keṭāb: [عربی] /سم.

ھۆر تەو بەرە؛ حەسێب و کتیب؛ حەساو-کتاو:

۱. دۆزەنە؛ ریک و پیکێ؛ سەرە و بەرە «خیال نکن دنیا بی حساب و کتاب است: وا مەزانە دنیا بی ھۆر تەو بەرە» ۲. حیسابی پێوەندیدار بە سەودا و ماملە، خەرچ و داھات یان قەرزدارێ و قەرز دەریەو «یک روز بنشین به حساب و کتابها برس و وضع خودت را روشن کن: رۆژێ دانیشە و حسیب و کتیبی خۆتیکەو بزا لێ چ حالدا؟».

حسابی ۱ / hesābî: [عربی] /صفت. حیسابی؛

حەساوئ: ۱. پەرپەر؛ پەرپەرە؛ خاوەن بار و دۆخ یان تابیەتمەندیەک لەبار و شیوا «کار حسابی؛ جای حسابی؛ کاری حەساوئ؛ جیگای حیسابی» ۲. پێوەندیدار بە حیسابەو.

حسابی ۲: قید. باش؛ خاس؛ تپیر و تەسەل؛ بە تەواوئ؛ بە تەواوئ؛ سەرپاک؛ بە چەشنی تەواو یان چەندی زیاد «حسابی خوردیم: باشمان خوارد».

حسادت / hesādat, hasādat: ها/ا: [عربی] /سم.

ئیرەیی؛ بەخیلئ؛ دەخس؛ دەخسۆ؛ موود؛ ھافیژئ؛ کار یان رەوتی ئیرەیی بردن.

▣ **حسادت کردن:** ئیرەیی بردن؛ بەخیلئ کردن

«اگر به یکی از بچه‌هایت بیشتر توجه کنی، بقیه حسادت می‌کنند: ئەگەر بە مندالیکت زۆر تر بایەخ بەدەئ، ئەوانی تر ئیرەیی دەبن».

حساس / hassās: [عربی] /صفت. ھەستۆک؛

ھەستیار؛ ھەستکار: ۱. ھەستەوەر؛ خاوەن کاردانەو لە ھەمبەر ھۆگەلی دەرەکیەو «کاغذ حساس: قاقەزی ھەستۆک» ۲. ھەستەوەر؛ قوت؛ قوتە؛ قچ؛ لە سەر ھەست «گوش حساس: گوئی

به خیل کردن «به حافظه اش حسد بردم: به بیری
نیره ییم برد».

حسدورزی / *hasadvarzi*، ها: [عربی/فارسی]
/سم. ۱. دۆخ یان چۆنیه تی ئیره یی بردن؛ به خیل
بوون ۲. ئیره یی؛ به خیل؛ ده خس؛ ده خسو؛
موود؛ هافیزی؛ کار یان ره وتی ئیره یی بردن.

حسرت / *hasrat*، ها: [عربی/سم. ۱. سو؛
سوئ؛ سووی؛ سوو؛ تاسه؛ ئه فسوس؛ که لیلان؛
داخ؛ عه زه رت؛ داخ و که سه ر بو شتی که له بهر
ده ست نیه «سالمه در حسرت آزادی بود؛ زور سالان له
سوئ نازادیدا بوو» ۲. داخ؛ خه فته؛ ئاواتی به دی
نه هاتوو «حسرت به دلم ماند یک روز تو را با لباس
مرتب بینم: داخی به دلمه وه ما روژیکیان به
جل و بهرگی ریک و پیکه وه بتبینم».

□ **حسرت بردن**: ناخ هه لکیشان؛ به ئاواتی شتی
دوو ره ده سه وه بوون «حسرت می بردم که کاش به
جای او می بودم: ناخم هه لده کیشا بریا له جینی نه و
بوومایه».

حسرت به دل ماندن: داخ به دل وه مان؛ به
داخه وه داکه وتن؛ ئاوات نه هاتنه دی.

حسرت خوردن: ناخ هه لکیشان؛ داخ لیه اتن؛
کول داکرن؛ خه م خواردن؛ هه ژان و
هه لچوون له حه یفان؛ له ئاواتی شتیکا بوون
«حسرت روزهای جوانی را می خورد: بو روژانی لاوی
ناخ هه لده کیشی».

حسرت کشیدن: به ئاوات بوون؛ ناخ هه لکیشان؛
له خه می نه گه یشتن به ئاواتیکدا تلانه وه
«حسرت روزی را می کشید که بتواند در کنار فرزندش
باشد: به ئاواتی روژیک بوو بتوانی لای
منداله که یه وه بئ».

حسرت الملوک / *-mulūk, hasratolmolūk*:

عربی | **حسگر** / *hesgar*، ها: [عربی/فارسی/سم.

ده نگه ده؛ سینسور؛ ئامیری که له بهرانبه
دیاره ده گه لی دیاریکراوی فیزیکیه وه (وهک

هه ستوک ۳. ها/ دل نازک؛ دل ناسک
۴. گرینگ؛ گرنه؛ خاوه ن بایه خداری و شیای
سه رنج دان «شغل حساس؛ موقعیت حساس؛ پیشه ی
گرنه؛ جیگای هه ستوک». هه روه ها: **حساس**
بودن: **حساس شدن**: **حساس کردن**

حساسیت / *hassāsiyyat*، ها: [عربی/سم.
هه ستوکی؛ هه ستکاری؛ هه ستیاری:
۱. هه سه ته وه ری؛ قچیته تی؛ بار و دۆخ یان
چۆنیه تی هه سه ته وه ر بوون «حساسیت زیاد هم خوب
نیست: هه ستوکی زویریش باش نیه»
۲. هه سه ته وه ری؛ هه بوونی کاردانه وه ی زور له
به رانبه ر هۆی دهرکیه وه «حساسیت این فیلمها زیاد
است: هه ستوکی ئه م فیلمانه زوره»
۳. هه سه سه یته؛ ئالیرژی؛ جوژی ناکوکی له شه
«به باقالی حساسیت دارد: له بهرامبه ر باقله وه
هه سه سه ته تی هه یه».

حساب الامر / *hasab'ol'amr*: [از عربی] حرف،
به پپی فه رمان؛ به پپی ده ستوو «حساب الامر رییس
جمهور هیئت به آنجا اعزام شد: به پپی فه رمانی
سه روک کۆمار ده سه ته یه ک ناردان بو نه وئ».

حساب حال / *hasabehāl*: [عربی/سم. /ادبی]
باسی حال و بال؛ به تابیته نووسین و راقه
کردنی چۆناوچۆنی به سه رهاتی خۆ.

حساب و نسب / *hasab-o-nasab*: [عربی/سم.
/ادبی] په گه ز؛ بنیچه؛ به نه چه که؛ په چه لاک؛
تۆره مه؛ نه ژاد؛ په ته وه؛ بنج و بناوان.

حسد / *hasad*: [عربی/سم. /ادبی] ئیره یی؛
به خیل؛ ۱. ته شه نه هینان له به رانبه ر
سه رکه وتن و خۆشی دیترا نه وه یان دوژمنایه تی
کردن له حاندی که سانیکیدا که به رز و به رچاوان
۲. هه ستی به ئی خۆ زانین یان پاوان کردنی
ئه وین، خۆشه و یستی و ئه مه گداری نزیکان
(وهک هاوسه ر، دل به ر، دایک، فره من، خوشک و برا)
و دل ئیشان له بایه خدانی ئه وان به که سانی تر.
□ **حسد بردن** / **ورزیدن**: ئیره یی بردن؛

تیشک، گەرما و سهرما) ئەکەویتە کار و ئەبیتە
هۆی پێزانینیان.

حسگیری / hesgîrî: [عربی/فارسی] اسم،
هەستگەری؛ دۆخ یان چۆنیەتییەکی کە لە
سۆنگە ئێوەوە نووسەر یان هونەرەر بتوانی
خۆی لە جێی کەسایەتییەکی دانێ، واکا کە
کەسیکی واکا و دۆخەدا دەیکا.

حسن / hosn، ها: [عربی/اسم، [دبی] ۱. چاک؛
باشی؛ خاسی «حسن عمل: چاک کردووە»
۲. جوانی؛ خوشیکی؛ شەنگ و تەرزى «حسن به
اتفاق ملاحظ جهان گرفت: جوانیت لە هەموو بارەووە
دنیاى داگرت».

□ **حسن اخلاق**: خۆشخۆیی؛ ئاكارباشی / چاک؛
خەدەپەسەندى.

حسن استفاده: کەلک وەرگەری چاک/باش.
حسن انتخاب: باش هەلبژێری؛ هەلبژاردەى
چاک؛ بژاردەى جوان.
حسن تأثیر: باش کارتیکیەری؛ کارتیکیەرى
چاک.

حسن تدبیر: باش ڕاوێژی؛ ڕاوێژی چاک.
حسن تشخیص: باش ناسی؛ ڕەوتى لیكدانەوێ
چاک؛ ناسینەوێ باش یان دروست.
حسن تصادف: هەلکەوتى چاک.

حسن تفاهم: ڕەوتى چاک لیکگەشتن؛ چاک
هەفگەهان.

حسن تلقی: بۆ چوونى باش.
حسن توجه: ڕەوتى باش پێراگەشتن.

حسن جریان: ڕەوتى باش.
حسن ختام: ئاکامى چاک؛ ڕەوتى کۆتایی

هاتنى باش و بە خۆشی؛ دواى هاتنى چاک.
حسن خط: خۆشنووسى؛ جوان نووسى.

حسن خلق: ڕوو خۆشى؛ خۆشخۆیی؛
خەدەپەسەندى.

حسن رفتار: ئاكار چاک؛ ئاكار جوانى.
حسن روابط: پێوەندى چاک/باش.

حسن سابقه: پێشینەى چاک/باش.
حسن سلوک: هەلس وکەوتى چاک/باش؛
ڕێ و شوینی چاک.

حسن شهرت: ناو بەرزى؛ ناو چاکى؛
خۆشناوى.

حسن طلب: [بديع] هونەرى داوا کردنى شتیک
لە کەسیکی تر بە چەشنیکی جوان.

حسن ظن: گەش بىنى؛ خۆش بىنى.
حسن عمل: دروستکاری؛ درووسکاری؛
کردهووی چاک.

حسن نظر: بیر و ڕای چاک.
حسن نیت: خیرخوازى؛ بەرگ و نیازى باش.

حسن همجواری: دراوسێ داری؛ هاوسێ
دۆستی؛ هەلس وکەوتى دۆستانە لەگەڵ
هاوسێدا.

□ **حسن داشتن**: باشى هەبوون؛ چاکى هەبوون؛
چاک بوون؛ خاس بوون؛ باش بوون؛ خاس
بیهى «آن خانه هیچ حسنى نداشت، جز اینکه ارزان
بود؛ ئەو ماله هیچ باشیەکی نەبوو، جگە لەووە
هەرزان بوو».

حسانات / hasanāt: [عربی/اسم، [دبی]
۱. [نامتداول] چاکىگەل؛ باشىگەل؛ خاسىگەل
۲. چاکە؛ کارى باش.

حسن لبه / hasanlab: [از عربى] اسم، هەنگوێژە؛
هەنگوێژە؛ جەوێ؛ ماکیکی بۆنخۆشە کە لە
قەلشی کۆتەرەى ڕیى دارووە دێتە دەرە و لە
عەترسازى و بژیشکیدا بەکار دێ.

حسن يوسف / hosneyüsef، ها: [عربی/عبری]
اسم، گولەمەخمەلى؛ چاف، رەشوک؛ گولیکی
جوان لە بنەمالەى ریحان کە بە بۆنەى جوانى و
رەنگامەیی گەلاکانیەووە لە گولدان ڕادەگیرى.

حسود / hasûd، ها: [ان: [عربی] صفت،
بەرچاو تەنگ؛ چاو تەنگ؛ چاو چنوک؛
چاف چنوک؛ چافینوک؛ چنوک؛ چە کەسوو؛
چە کەسوو؛ چاونەزیر؛ درژ؛ گافبەر؛ بەئیرەیی

«زری خیلی حسود است: زهری زور بهر چاوتنه‌نگه»:
حاسد / ادبی/

حسودی / hasûdî /: [عربی/سم. چاوتنه‌نگی؛
بهر چاوتنه‌نگی؛ ئیره‌یی؛ به‌خیلی؛ گافبه‌ری؛
هه‌لکالینیی؛ درژی؛ چنۆکی؛ چکووسی؛
چاونه‌زیری.

حسودی کردن: ئیره‌یی بردن؛ به‌خیلی/
چنۆکی/ درژی کردن «خوب نیست حسودی
برادرت را بکنی: باش نیه ئیره‌یی به براکه‌ت
به‌ری».

حسی / hessî /: [عربی/صفت. ۱. هه‌ستی؛
پتوه‌ندیدار یان سهر به هه‌سته‌وه؛ به‌رانبه‌ری
ناوه‌زی ۲. هه‌ست‌کراو؛ هه‌ست‌پئ‌کراو.

حسینییه / hoseynîyye /: [عربی/سم.
حوسه‌نینه؛ حسه‌نینه؛ جیگایه‌کی مزگه‌وت
ئاسایه بۆ به‌رپتوه بردنی ئازیه‌تباری، به‌تایبته
تازیه‌باری هه‌زهرته‌ی حوسین له لایهن
موسولمانانی شیعه‌وه.

حشر / hašr /: [عربی/سم./ادبی/ په‌سلان؛ نیروانا؛
نیرفانا؛ قیامه‌ت؛ رۆژی په‌ساتی؛ رۆژی مه‌حشر
«روز حشر: رۆژی په‌سلان».

حشرات / hašarāt /: [عربی/سم. ۱. جمع
حشره ۲. میرووان؛ زینده‌واره؛ ده‌سته‌یه‌ک له
گیانه‌وه‌رانی وشکه‌ژی بریه‌تی له: میش،
می‌شولوه؛ میرووله، کوله، په‌پووله، هه‌نگ،
زه‌رگه‌ته، دوو‌پشک، قۆلانچه، جال‌جۆکه و...
که زۆربه‌یان خاوه‌نی دوو جووته‌بال و جووتیک
شاخه‌که و سئ‌جووته‌پای برکه‌به‌رکهن و
له‌شیان له سئ‌به‌شی جیاوازی سهر و سینه و
زگ پیکه‌تاوه.

حشر و نشر / hašr-o-našr /: [عربی/سم.
هه‌لس‌و‌که‌وت؛ هات‌و‌چوو؛ ئامشه‌وه‌فت؛
ئامه‌ولوه‌ی؛ هۆرزونیشته؛ هه‌لس‌ودانیشته «باید
با آنها حشر و نشر کنی تا خوب بشناسیشان: ئه‌بێ
له‌گه‌لیاندا هه‌لس‌و‌که‌وت هه‌بێ تا چاک بیاناسی».

حشره / hašare /: [عربی/سم. میروو؛
گه‌ناوه‌ر؛ گه‌ناور؛ زینده‌واره؛ ده‌عبا؛ چر و
جان‌ه‌وه‌ر؛ جان‌ه‌وه‌ری وردیله؛ هه‌شه‌ره.

حشره‌خوار^۱ / hašarexār /: [عربی/
فارسی/سم. گه‌ناوه‌رخۆر؛ میرووخۆره:
۱. پوه‌کی وا که داویکی بۆ میروو خواردن بئ
۲. [جانورشناسی/ ناوی گشتی ههر گیانه‌وه‌ریک
که میروو ده‌خوا.

حشره‌خوار^۲: صفت. میرووخۆر؛ گه‌ناوه‌رخۆر؛ به
تایبه‌تمه‌ندی یان خووی خواردنی میرووه‌وه
«گیاه حشره‌خوار؛ مرغ حشره‌خوار؛ پوه‌کی میرووخۆر؛
بالتده‌ی گه‌ناوه‌رخۆر».

حشره‌شناسی / hašarešcāšî /: [عربی/فارسی/
سم. گه‌ناوه‌رناسی؛ میرووناسی؛ لقئ له زانستی
زینده‌وه‌رناسی تایبته به‌خۆندنه‌وه‌ی زانستی
له سهر گه‌ناوه‌ر. هه‌روه‌ها: حشره‌شناس

حشره‌کش^۱ / hašarekoš /: [عربی/فارسی/
سم. گه‌ناوه‌رکوژ؛ میروو‌کوژ؛ هه‌ر یه‌که له‌و ماکه
ژه‌ه‌راوبانه که به‌شیوازی گه‌رد، تراو یان گاز، بۆ
له‌به‌ین بردنی میروو و میملی پوه‌ک به‌کار
ئه‌برئ.

حشره‌کش^۲: صفت. میروو‌کوژ؛ گه‌ناوه‌رکوژ؛
به‌تایبه‌تمه‌ندی یان توانای کوشتنی میروو.

حشری / hašarî /: [عربی/صفت.
زه‌نه‌ک‌ه‌شه‌ری؛ هه‌که‌دار؛ هه‌که‌دار؛ به‌ئالۆش؛
هه‌یشۆ؛ به‌تینوویه‌تی زۆره‌وه بۆ سه‌رجییی
کردن.

حشری شدن: زه‌نه‌ک/ هه‌که‌دار/ هه‌شه‌ری
بوون؛ هه‌که‌دار بوون.

حشفه / hašafe /: [عربی/سم. سه‌ره‌ی ئه‌ندامی زا
و زیی‌پیاو.

حشم / hašam /: [عربی/سم. ۱. ده‌س‌وپا؛
پشت‌میر؛ ده‌س و پتوه‌ند؛ به‌رده‌ستان؛
ژێرده‌ستان و ده‌وربه‌ری که‌سئ‌خواهن
ده‌سه‌لات ۲. /احشام/ پان؛ رانه‌مه‌ر؛ شه‌گه‌له.

حشمت / hešmat / [عربی/اسم، شکواری؛
خاوهن شکویی؛ هشگه: ۱. بار و دۆخی ره خساو
له هه بوونی خزمه تکار و ژێرده ستانی زۆر و
هه موو جۆره ۲. ریز و شکوی به ره هه می ئاوه ها
دۆخیک.

حشمداری / hašamdārī / [عربی/فارسی/اسم،
مه پداری؛ ئاژه لدار؛ دهوله تدار؛ گه له داری؛
شه گه له داری.

حشو / hašv / ها: [عربی/اسم، بدیع/زیده؛
وته یه ک که له نیو وتاریکدا بۆ خه ملاندن یان
پافه یه کی زۆتر به کار ده روا.

حشو قبیح: زیده ی دزیو؛ زیده یه ک که
هینانی له نیو وتاردا پیویست نیه و له جوانی
وتار کهم ده کاته وه.

حشو ملیح: زیده ی جوان؛ زیده یه ک که وته
جوان ده کا.

حشیش / hašîš / [عربی/اسم، حه شیش؛
حه شیشه؛ به نگ؛ چه رس؛ گیایه که ده یکیشن و
بپی گیز و سه رخوش ده بن.

حشیش کشیدن: حه شیش کیشان؛ به نگ
کیشان؛ چه رس کیشان.

حصار / hesār / ها: [عربی/اسم، بارش؛ وارش؛
په رژین؛ په رچین؛ بارووم؛ پاوان؛ سوور؛ شووره؛
شوورا؛ شووواروو؛ له مپه ری له چیو، به رد،
که ره بووچ یان ته لی درکاوی که له په رانه پری
شوینیکه وه چی ده کری «جالیز حصار نداشت و
می شد وارد آن شد: بیسانه که بارشی نه بوو، ده کرا
بروینته نیویه وه».

حصار کشیدن: بارش لیدان؛ په رژین کردن/
دانان «دور باغ حصار کشیدن تا افراد غریبه وارد آن
نشوند: دهوری باخه که یان بارش لیدا غه راوه ی تی
نه چی».

حصبه / hasbe / [عربی/اسم، که وتوویی؛
که فته یی؛ حه سبه؛ سیه تا؛ تاوی ریخۆله؛
نه خۆشینیکی چلکی گیرۆیه که زۆتر له ریگای

خواردنی چیش، شیر و ئاوی پیسه وه تووش
ده بی و ئه بیته هو یی یو، زگه شووری، بی حالی،
سه رنیش و ماسینی هه رتک ریخۆله وه.

حصر / hasr / [عربی/اسم، ادبی/۱. وارش؛ پاوان
۲. گه مارۆ؛ ئابلۆقه «حصر اقتصادی: گه مارۆ
ئابووری» ۳. پاوانکاری؛ پاوانی «حصر وراثت:
پاوانی میرات».

حصر وراثت: پاوانی میرات؛ دیاری کردنی
میراته به رانی مردوو بۆ دابهش کردنی میرات
به سه ره موویاندا.

حصن / hesn / [عربی/اسم، ادبی/دژ؛ په ناگا؛
جیگایه کی وا که بکری تیندا په نا بگری «حصن
حصین: په ناگای پته و».

حصول / husûl, hosûl / [عربی/اسم، ادبی/
ده سه که وت؛ ده سه که فت؛ دۆخ یان چۆنیه تی
به ده سه ت هینان «کار را تا حصول نتیجه دنبال کنید: به
دوای کاره وه تا ده سه که وتی ئاکام برۆن».

حصه / hesse / ها: [عربی/اسم، ادبی/بهش؛
به شه؛ پاژ؛ باهر؛ سه ری: ۱. پار؛ لۆتم؛ له فا؛
به شی له شتیک «حصه ای از پول هم به من رسید:
به شی له پاره که ییش به من گه یشت» ۲. گوینچ؛
گیه هفت؛ به هر؛ به ر؛ هوخ؛ پشک؛ بیش؛ به شی
هه ره کهس له شتی که له به ینیاندا بهش ده کری
«آرام حصه اش را به آزاد داد: آرام به شه که ی خۆی دا
به ئازاد».

حصیر / hasîr / ها: [عربی/اسم، حه سیر؛
حه سیل؛ حه سیلک؛ هه سیر؛ هه شیر؛ بووریا؛
پایه ختی له جه گن و قامیش یان زهل.

حصیر باف / hasîrbâf / ها: [عربی/فارسی/اسم،
حه سیرچن؛ وه ستای حه سیر دروست کردن.
هه ره وه ها: حصیربافی

حصیری / hasîrî / [عربی/صفت، حه سیری؛
هه سیری؛ هه شیر؛ بووریایی: ۱. له چه شنی
حه سیر «کلاه حصیری: کلاوی حه سیری»
۳. خاوهن بافت و نه خشی وه کوو حه سیر.

دوځ یان چوڼیه تی بوون له جیگاهه کدا. بهرانبهر: غیاب «حضور داشتن: هه‌بوون» ۳. ته یاری؛ له‌باوی؛ بهرره‌قی؛ بار «حضور ذهن: بیر ته یاری».

□ **حضور ذهن:** بیر یاری؛ بیر ته یاری؛ بیر له‌باوی.

□ **حضور به هم رسانیدن:** یه‌ک‌گرتن؛ ئاماده بوون؛ به یه‌ک‌گه‌یشتن «در ساعت مقرر در جلسه حضور به هم رسانید: له کاتمیتری په‌چاو‌کرودا له دانیشته‌که یه‌ک بگرن».

حضور داشتن: بوون؛ هه‌بوون؛ ئاماده بوون؛ حازر بوون «پدرش هم حضور داشت: بابیشی بوو». در جایی حضور یافتن: له شوینیکدا ئاماده بوون؛ له جیگاهه‌ک هه‌بوون «همه‌ی پدر مادرها باید در مدرسه حضور یابند: هه‌موو باوک و دایکه‌کان نه‌ی له قوتابخانه ئاماده بن».

به حضور کسی رفتن: خزمه‌ت که‌سی گه‌یشتن؛ رویشتن بؤ لای که‌سیکی به‌رپژ «به حضورشان رفتم تا کسب تکلیف کنم: خزمه‌تی گه‌یشتم ته‌گیریکم بؤ بکه‌ن».

حضوراً / huzûran, hozûran: [عربی] قید. رووبه‌روو؛ رواو‌روو؛ له بهرانبهر که‌سیکدا «تقاضای خود را حضوراً بیان کردم: داخوازه‌که‌م رووبه‌روو گوت».

حضور و غیاب / huzûr-o-qiyâb, hozûr: [عربی] اسم. بوون و نه‌بوون: ۱. بار و دوځ یان چوڼیه تی بوون یان نه‌بوون له شوینیکدا «حضور و غیاب افراد در محل کار: بوون و نه‌بوونی که‌سان له سهر کاریاندا» ۲. کار یان په‌وتی لئ‌روانین به سهر بوون یان نه‌بوونی که‌سان له شوینیکدا.

حضوری^۱ / huzûrî, hozûrî: [عربی] صفت. رووبه‌روو؛ رواو‌روو؛ له نژیک، خواهن دوځ یان چوڼیه تی له بهرامبهر بوون «مذاکره‌ی حضوری: وت‌ووژی رووبه‌روو».

حضوری^۲: قید. رووبه‌روو؛ رواو‌روو؛ له رووبه‌روودا؛

حصین / hasîn: [عربی] صفت. [دبی] پته‌و؛ پایه‌دار؛ توکمه؛ په‌یت؛ نه‌ستم؛ هه‌سه‌م؛ قایم [حصن حصین: په‌ناگه‌ی پته‌و].

حضار / hazzâr: [عربی] اسم. دانیش‌تووان؛ ئاماده‌بووان؛ نه‌وانه‌ی له مه‌جلیسدان «حضار برای سخنران کف زدند: دانیش‌تووان بؤ وت‌اربیژ چه‌پله‌یان لپدا».

حضارت / hazârat, hezârat: [عربی] اسم. [دبی] شارستانی‌تی؛ شارستانی‌ه‌تی: ۱. شارنشینۍ؛ ژپاری ۲. ژپار؛ شارستانی‌ه.

حضان / hezânat: [عربی] اسم. [حقوق] سهر‌پهرشتی؛ به‌خیو‌کری؛ په‌روه‌رده‌کری؛ چاو‌دی‌ری و ئا‌گاداری له من‌دال «دادگاه حق حضان را از او سلب کرد: داد‌گه مافی سهر‌پهرشتی لئ سهنده‌وه».

حضر / hazar: [عربی] اسم. هی‌بهر؛ بنه‌گا؛ بنه‌جی؛ جیی ئاماده بوون یان نیشته‌جی بوون. بهرانبهر: سفر

حضرات / hazarât: [عربی] جمع حضرت حضرت / hazrat, ha: حضرت؛ سهر‌ناویکه بؤ ریز‌گرتن که له پیش ناوی پی‌اوانی پی‌روژ و گه‌وره پی‌اوان ده‌گوتری.

□ **حضرت اشرف:** جناب اشرف، جناب

حضرت عالی: حضرت تعالی / hazarât(e)âli: [عربی] ضمیر. به‌رپژتان؛ ئی‌وه‌ی به‌رپژ؛ وشه‌ی ریز‌گرتن بؤ بیسه‌ری تاک «حضرت تعالی حضور نداشتید: به‌رپژتان له‌وئ نه‌بوون».

حضرت عباسی / hazrat'abbâsi: [عربی] قید. [مجازی] خوټ‌و‌خوات؛ خواوه‌کیلی؛ خواوه‌کیل؛ خوداوه‌کیلی «حضرت عباسی این را چند خریدی؟: خوټ‌و‌خوات ته‌مه‌ت چه‌ند کړپوه؟».

حضور / huzûr, hozûr: [عربی] اسم. ۱. پیشگا؛ باره‌گا؛ هه‌نته‌ش؛ دهر‌گانه؛ ئاسانه؛ به‌رده‌م «در حضور دادگاه: له پیشگای دادگادا» ۲. هه‌بوون؛ بار و

غیرمجاز حفاری شده است: نهوی بین قانون که تراوه.

حفاظ / hefāz ، ها: / [عربی] / اسم. پاریزه؛
کهره‌سه‌ی پارازتن، به‌تایبته نه‌وه‌ی له هاتنی
هویه‌کی نه‌خواراو به‌رگری ده‌کات (وه‌ک میچ،
دیوار، وارش، نرده و...) .

حفاظت / hefāzat / [عربی] / اسم. ۱. پاریز‌گاری؛
ناگاداری، نگاداری؛ نواداری «حفاظت اشیای قیمتی؛
ناگاداری له شتی به‌نرخ» ۲. پاسه‌وانی؛ پاسگری؛
نواوانی «پیرمردی عهد‌دار حفاظت از موزه بود؛
پیره‌پیایک پاسه‌وانی له ئه‌نتیکه‌خانه‌ی له ئه‌ستؤ
بوو» .

حفر / hafr / [عربی] / اسم. هه‌ق؛ کار و ره‌وتی
کۆلین؛ دانه‌وه؛ که‌ندن؛ که‌نه‌ی؛ هه‌لکۆلین،
به‌تایبته زه‌مین «حفر چاه آب؛ هه‌قی بیر» .

□ **حفر کردن**؛ هه‌لکه‌ندن؛ هه‌قاندن؛ هه‌لکۆلین؛
هه‌لقه‌ندن؛ هه‌لقاندن؛ کۆلین؛ دانه‌وه؛
هۆرکه‌نه‌ی «زمین را برای پی‌سازی حفر کردند؛
زه‌مینان بۆ به‌نرته دانان هه‌لکه‌ندن» .

حفره / hofre ، ها: / [عربی] / اسم. چال؛ قوولکه؛
که‌ند؛ که‌ن؛ که‌نه‌لان؛ که‌نده‌لان؛ گه‌هر؛
۱. قوولکه «برای نصب تیر حفره‌ای کنده بودند؛ بۆ
دانانی تیره‌که چالکیان که‌ندبوو» ۲. بۆشایی،
کون یان چالی سهر شتیک «پای دیوار حفره‌ای بود
که موشها و مورچه‌ها به وجود آورده بودند؛ له پای
دیواره‌که‌دا چالیک بوو مشک و میرووله
که‌ندبوویان» .

حفظ / hefz / [عربی] / اسم. ۱. نگا؛ هه‌مه‌ت؛ کار
یان ره‌وتی پاراستن و به‌رگری کردن له وه‌زنگ
۲. [گفتاری] له به‌ر؛ لبه‌ر؛ وه‌ر؛ ئه‌ز به‌ر؛ ژبه‌ر؛
ده‌رخ؛ کار یان ره‌وتی له به‌ر کردنی شتی «حفظ
شعر؛ لبه‌ر کردنی شیعر» .

□ **حفظ بودن**؛ لبه‌ر بوون؛ ئه‌ز به‌ر بوون؛ ژبه‌ر
بوون؛ دهرخ بوون؛ وه‌ر بیه‌ی .

حفظ شدن؛ ۱. پاریزران؛ پاریزیه‌ی؛ نواداری
بوون «وسایل او تماماً حفظ شده بود؛ که‌ل په‌له‌که‌ی

له نزیکه‌وه «حضورى خواهم گفت: رووبه‌روو پیتانی
ئیزم» .

حضیض / hazîz ، ها: / [عربی] / اسم. / [دبی] / نشیو؛
نشیو؛ نشیف؛ نشووف؛ نه‌وی؛ نزم؛ نه‌زم .
به‌رانبه‌ر: **اوج** «حضیض کوه؛ نشیوی کتو» .

حطی / hottî / [عربی] / اسم. حوتی؛ سییه‌مین
ده‌سته‌ی پیتی ئه‌بجده که بریتین له «ح؛ ط؛
ی» .

حظ / haz(z) ، ها: / [عربی] / اسم. ۱. حه‌ز؛ خوۆشی؛
خوه‌شی؛ که‌یف «حظ کردم؛ حه‌زم کرد» ۲. / [دبی] /
به‌هه‌ر؛ به‌ش؛ بی‌ر؛ باهر؛ به‌خت «از هوش حظ
وافری داشت؛ له هۆش به‌هه‌ره‌یه‌کی باشی هه‌بوو» .

□ **حظ وافر**؛ به‌هه‌ره‌ی باش؛ به‌شی زۆر؛ به‌شی
فراوان .

□ **حظ بردن**؛ خوۆش هاتن؛ که‌یف کردن؛ وه‌ش
ئامه‌ی «از این کار خیلی حظ بردم؛ له‌م کاره زۆر
خۆشم هات» .

حظ داشتن؛ خوۆشی بوون؛ وه‌شی بیه‌ی؛ به
قازانج بوون یان هۆی دلخۆشی بوون «رتیم
ماهیگیری، برابیم حظی نداشت؛ چووین بۆ
ماسیگری، خۆشیه‌کی بۆم نه‌بوو» .

حظ کردن؛ که‌یف کردن؛ خۆش‌حال بوون؛
چیژ لی‌وه‌رگرتن «از تماشای بازیشان حظ کردم؛
له تهمه‌شای کایه‌که‌یان که‌یفم کرد» .

حفار / haffār ، ها: / ان: / [عربی] / اسم. هه‌لقه‌ن؛
هه‌لکه‌ن؛ کۆلینکار؛ کۆله‌ر؛ ۱. کۆله‌نگ؛
کۆله‌ک؛ ماشینی که بۆ هه‌لکه‌ندن و خاک
هه‌لگرتن به‌کار ده‌روا ۲. که‌سه‌ی کاری
هه‌لکه‌ندن یان که‌لاشتنی زه‌مین .

حفاری / haffārî ، ها: / [عربی] / اسم. هه‌لکۆلی؛
هه‌لقه‌نی؛ هه‌لکه‌نی؛ کۆله‌ری؛ ۱. کاری
هه‌لکۆلین و چال کردنی شتی، به‌تایبته
زه‌مین «خیابان را برای لوله‌کشی حفاری کرده‌اند؛
شه‌قامه‌که‌یان بۆ لوله‌کشی هه‌لکۆلیوه» ۲. ره‌وتی
که‌ندن زه‌وی و گه‌ران له ژیر خاکدا «آنجا

حق اشتراك برق: مافی هاوبه‌شی رۆژنامه؛ مافی هاوبه‌شی کاره‌با.

حق امتیاز: مافی به‌شداری؛ پاره‌یه‌ک که له به‌رانبه‌ر سه‌رپشکی دان به‌کس یان دامه‌زراوه‌یه‌ک، لئی وه‌رنه‌گیردرئ.

حق انتفاع ﴿﴾ حق بهره‌برداری

حق انحصار: پیتاکی؛ پاره‌یه‌ک که بۆ به‌هره‌بردن له کالای ده‌وله‌تی، ده‌وله‌ت له خه‌لکی ده‌ستینئ.

حق اولویت: مافی له‌پیشی/یه‌که‌می؛ مافی که به‌بۆنه‌ی پیشده‌ستی کردنی که‌سیک له ئه‌نجامدانی کاریکدا پیی ده‌درئ؛ حق تقدّم

حق بهره‌برداری: مافی ده‌سکه‌وتی؛ مافی که به‌بۆنه‌وه که‌سیک بتوانئ له‌مالئ که‌هی که‌سیکی دیکه‌یه یان خاوه‌نی نیه که‌لک وه‌گرئ؛ حق انتفاع

حق بیمه: مافی دابین؛ پاره‌یه‌ک که که‌سئ بۆ دابین بوون، به‌به‌شدارگی بیمه‌ی ده‌دات.

حق پدری: مافی باوکی: ۱. مافی که باوک له به‌رانبه‌ر مندا‌لوه هه‌یه‌تی ۲. ئه‌رکئ که باوک بۆ به‌جئ هینانی ئه‌و مافه هه‌یه‌تی ۳. ئه‌رکئ که مندا‌ل بۆ ریزنان له باوکی له‌سه‌ر شانیه.

هه‌روه‌ها: حق مادری/دوستی/نان و نمک

حق تألیف: مافی نووسین/دانان؛ پاره‌یه‌ک که به‌بۆنه‌ی له‌چاپدانی کتیییک، له‌لایه‌ن ده‌زگای بلا‌وک‌ه‌روه به‌نووسه‌ر (یان نوینه‌ره‌که‌ی) ده‌درئ. هه‌روه‌ها: حق ترجمه

حق تحقیق ﴿﴾ پزوهانه

حق تدریس: ۱. مافی وانه‌بیژی؛ مافی ده‌رس گوته‌وه؛ به‌رایئ بۆ ده‌رس وتنه‌وه (مردان در مدرسه‌های دخترانه حق تدریس ندارند؛ بی‌اوان له قوتابخانه‌ی کچانه‌دا مافی وانه‌بیژیان نیه) ۲. پاره‌یه‌ک که له‌بابه‌ت وانه‌بیژی‌هه به‌مامۆستا ده‌درئ؛ حق‌الندریس

حق تعلیف: ئالفانه؛ پوو‌شانه؛ پاوه‌نانه؛

به‌گشتی باریزرابوو ۲. له‌به‌ر بوون؛ وه‌ر بیه‌ی <سه‌بار خواندم تا خوب حفظ شدم: سئ جارم خوینده‌وه هه‌تا باش له‌به‌رم بوو>. هه‌روه‌ها:

حفظ کردن

از حفظ خواندن: له‌به‌ر خوینده‌نه‌وه؛ ئه‌زه‌ر خویندن؛ به‌وه‌ر وانه‌ی؛ ژبه‌ر خویندن <تمام شعر را از حفظ خواند: ته‌واوی شیعه‌که‌ی له‌به‌ر خوینده‌وه>.

حفظ الصحه / hefzossehe / [عربی/اسم]

[قدیمی] تهن‌دروستی؛ له‌ش‌ساغی.

حفظی^۱ / hefzî / [عربی/صفت]. له‌به‌ر کردنی؛ له‌بیر راگرتنی <یک عالم درس حفظی دارم: زۆریک وانه‌ی له‌به‌ر کردنیم هه‌یه>.

حفظی^۲: قید. له‌به‌ر؛ به‌وه‌ر؛ به‌یارمه‌تی بیر <نالهی جدایی را حفظی خواند: ناله‌ی جو‌دایی له‌به‌ر خوینده‌وه>.

حق^۱ / haq(q) / ها: حقوق / [عربی/اسم، حق]:

۱. ماف؛ سه‌ربه‌سته‌یه‌ک که قانون، عورف یان سروشت به‌که‌سیکی داوه <حق نفس کشیدن: مافی هه‌ناسه‌دان> ۲. ماف؛ سه‌رپشکایه‌یه‌ک که به‌هۆی ئه‌نجامدانی کاریکه‌وه به‌کس یان دامه‌زراوه‌یه‌ک ده‌درئ <حق ثبت: حق بیمه: مافی نووسین؛ مافی دابین> ۳. [مجازی] خودا؛ ئافریته‌ر؛ یه‌زدان؛ خولقیته‌ر؛ وه‌دی هینه‌ر؛ په‌روه‌ردگار.

حق آب و گل: ۱. مافی که به‌بۆنه‌ی ئاوه‌دان

کردنه‌وه‌ی ملکیکه‌وه بۆ که‌سیک به‌دی دی

۲. [مجازی] مافی که به‌بۆنه‌ی نیشته‌جئ بوون

بۆ ماوه‌یه‌کی زۆر له‌جیگایه‌ک و ئه‌نجامدانی

برئ کار له‌ویدا، بۆ که‌سئ به‌دی دیت.

حق اختراع: مافی داهینان؛ مافی که‌سئ بۆ

به‌هره‌بردن له‌داهاتی ئه‌و شته وه‌دی‌هیناوه.

حق اشتراك: مافی هاوبه‌شی؛ ئابوونمان؛

مزه‌ی سالانه یان مانگانه بۆ شه‌ریک بوون له

کالا، راژه یان هه‌ر شتی‌کدا <حق اشتراك روزنامه>

حق شُعه: مافی که وتنه بهری هر به شداریک له کرینی به شی به شداریکی تر، به مهرجی که وازی له فروشتنی بی.

حق عبور: مافی بواردن: ۱. مافی بگاردن له ملکی که سیکی تر ۲. پاره یه ک که بۆ تیپه پنهوه لهو جیگایه وه رده گیردری (حق عبور از اتوبان: مافی بواردن له شاری).

حق کسب: مافی که سب و کار؛ پاره یه ک که کریگر به خاوهن ملکی ددها بۆ که لک وەرگرتن لهو جییه به مه بهستی جیگای کاسی.

حق مسکن: مافی خانوبه ره؛ پاره یه ک که بهرپرسی مه زینگه، بۆ مال گرتن به کارگیرانی بی مالی ددها.

حق مقام: مافی پایه؛ به شیک که به بۆنه ی دارا بوونی پله و پایه ییکی تایبه ته وه، به خاوهنه که ی ددهری.

حق وتو: مافی ویتۆ؛ مافی نوینه ریک بۆ دژایه تی له گهل برپاری دیتران و هه لوه شانه وه ی به تنیا.

حق ویزیت: مافی ویزیت؛ پاره یه ک که بژیشک بۆ دیتنی نه خۆش وه ریده گری.

□ **حق به حقدار رسیدن:** حقه که به حقدار گه بشتن؛ گه بشتنی شتی به که سی که شیاوی بووه.

حق به گردن کسی داشتن: حقه که به سهر که سیکه وه بوون؛ به نه نجامدانی خزمه تیکی شیاو که سی منه تباری خۆ کردن.

حق کسی/ چیزی را ادا کردن: به جا آوردن: مافی که سی/ شتی به جی هیئان؛ کار یان ئه رکیکی شیاو بۆ شت (یان که سی) نه نجام دان (حق برادری را ادا کرد: مافی برایه تی به جی هیئا).

حق دادن: حقه که دان؛ ماف دان (به او حق می دهم که عصبانی باشد: حقه ی پی نه دم که تو وره

له وه رانه؛ سهر یه ل؛ پاره یه ک که ئاژهلدار بۆ له وه راندنی دهوله ته که ی به خاوهن له وه رگه ی ددها.

حق تقدم □ **حق اولویت**

حق تمیز: پیتاکی ته مر؛ پاره یه ک که به بۆنه ی چه سپاندنی ته مر له سهر به لگه ی فه رمی، له خاوهنه که ی ده سیئرئ.

حق ثبت: مافی نووسینی به لگه؛ مافی تۆمار کردن؛ پاره یه ک که به بۆنه ی نووسینی برپارنامه ی سه ودا یه ک له ده فته ری فه رمی دهوله تیدا، له کارینه ران ده سیئرئ.

حق جوابگویی: مافی ولامدانه وه؛ مافی ههر که س بۆ په رسف دان وه و بهرگری له خۆی له به رانه ر تۆمه تیکه وه که له رۆژنامه یان گوڤاریکدا لینی دراوه.

حق چاپ: مافی له چاپدان؛ مافی که بۆ چاپ کردنی کتیبیک به که س یان دامه زرا وه یه ک ددهری.

حق حاکمیت: مافی میری؛ مافی حکوومه ت کردن.

حق حضانت: مافی چاوه دیری؛ مافی به خیو کردن؛ مافی ئاگاداری و چاوه دیری کردن له مندا ل.

حق زحمه: مووچه؛ کارانه؛ پاره یه ک که بابته نه نجامدانی کاریک به که سی ددهری؛ **حق الزحمه**

حق سکنی: مافی نیشته جیی؛ مافی ئاکنجیه تی؛ مافی که بابته تی نیشته جی بوون له جیگایه کدا به که سیک ددهری.

حق سکوت: مافی بی دهنگی؛ پاره یان شتیک که بۆ نه درکاندنی رازیک به که سی ددهری؛ **حق السکوت**

حق شرب: ئاوانه؛ مافی که لک و هه رگرتنی که س یان ملکیک له سهر چاوه یه کی ئاو (چه م، بیر، سهر چاوه).

بی>.

«آزاد حق می‌گفت، تو مرد عمل نیستی: نازاد راستی ده‌گوت، تو پیروی کار نیت».

حق را ناحق کردن: شیر به قیر کردن؛ حقه ناحق کردن؛ دادووری نادر ووس کردن؛ دژ به راستی و دروستی کار کردن «می‌خواهی پول بدهی تا حق را ناحق کنی؟! نه ته‌وئ پاره بدهی شیر به قیر که‌ی؟!».

از حق نگذشتن: له حق لانه‌دان؛ له راستی روو نه‌چهر خاندن؛ له رپی دروست نه‌ترازان «از حق نگذیریم خوب کار کرد؛ له حق لانه‌دهین باشی کار کرد».

حقا / haqqā: [عربی] حرف. به‌راستی؛ به‌راستی، حقایق حق؛ وشه‌ی پیداگری و په‌سند کردن «حقا که مرد بزرگی است: به‌راستی پی‌او‌یکی گه‌وره‌به».

حقاً / haqqan: [عربی] اقیه. ۱. به‌حق «حقاً این پول به او می‌رسد: به‌حق نه‌م پاره‌یه به‌و ده‌گا» ۲. به‌راستی؛ به‌راستی «حقاً مرد بزرگی است: به‌راستی پی‌او‌یکی گه‌وره‌به».

حقابه / haqqābe: [عربی/فارسی] اسم. نوره‌ئاو؛ نوبه‌ئاو؛ نؤگه‌ئاو؛ به‌شه‌ئاو؛ سه‌ره‌ئاو؛ مافی زهمینیک بؤ که‌لک وهر گرتن له سه‌رچاوه‌یه‌کی گشتی (چم، کانی،...).

حقارت / heqārat: [عربی/اسم] ادبی. ۱. چکؤله‌یی؛ چکؤله‌یی؛ چکؤله‌یی؛ بچووک‌ی؛ بچووک‌ی؛ گچکه‌یی «حقارت جئه: بچووک‌ی له‌ش» ۲. سووک‌ی؛ بی‌بایه‌خی؛ بی‌ئرزشی «احساس حقارت: هستی سووک‌ی».

حقارت‌بار / heqāratbār: [عربی/فارسی] صفت. سووک؛ سووکانه؛ هوودارانه؛ هوؤی په‌یدا بوونی هستی سووک‌ی «با شوهرش رفتار می‌حقارت‌بار داشت: له‌گه‌ل شوو که‌یدا ئاکاریکی سووک‌ی هه‌بو».

حق البوق / haqqolbûq: (!) [عربی/معرب] اسم. /تعریض/ به‌رتیلانه؛ ئه‌وی که به شیوازی به‌رتیلان پیتاک ده‌دری یان وهرئه‌گیردری «ده هزار

حق داشتن: ۱. مافدار بوون؛ به‌ماف بوون؛ به‌دهق بوون «شیرین هم در این خانه حق دارد: شیرینیش له‌م ماله‌دا مافی هه‌یه» ۲. حقه‌ی خوی بوون؛ هه‌قدار بوون؛ خاوه‌ن ئاکار و قسه‌ی راست بوون «اگر اعتراض کرد حق دارد: نه‌گه‌ر به‌ره‌لست و هه‌ستاوه حقه‌ی خویه».

حق کسی بودن: ۱. مافی که‌سئ بوون «این پول حق آزاد است: نه‌م پاره‌یه مافی ئازاده» ۲. حقه‌ی خوی بوون؛ بؤ که‌سئ ره‌وا بوون «حقش بود بیرونش می‌کردی: حقه‌ی خوی بوو ده‌رت بگردایه».

حق کسی را خوردن/پایمال کردن: مافی که‌سئ خواردن/ژیر پا کردن؛ حه‌قوو یؤی وارده‌ی؛ ئه‌وی که‌هی که‌سئکه‌گرتن و پی‌نه‌دانه‌وه «حق خواهرشان را خوردند و آن نصفه سهمش را هم ندادند: مافی خوشکه‌کیان خوارد و نه‌و نیوه به‌شه‌شیان پی‌نه‌دا».

حق کسی را کف دستش گذاشتن: ۱. حقه‌ی که‌سئ نانه مشتی‌هوه؛ به‌سووکایه‌تی‌هوه جیره‌ی که‌سئ پیدان؛ قهرزی که‌سئ دانه‌وه ۲. [کنایی] جزیا دانه‌وه؛ کاری نا‌ره‌وای که‌سئ تؤله کردنه‌وه.

حق مطلب را ادا کردن: به‌جوانی پروون کردنه‌وه‌ی مه‌به‌ستیک.

در حق کسی کاری کردن: بؤ که‌سئیک کاریکی باش کردن.

حق^۱: صفت. حق؛ راس؛ راست و درووس؛ ته‌با له‌گه‌ل رست و نه‌ریتی په‌سندکراودا «حرف حق: قسه‌ی حق».

□ **حق بودن:** حق بوون؛ دروست بوون؛ راست بوون؛ راس بیه‌ی؛ شیوا بوون «همه‌اش حق بود: هه‌مووی راست بو».

حق گفتن: راست گوتن/کردن؛ حقه و تن؛ راس واته‌ی؛ گوتنی قسه‌ی راست و دروست

حق الو کاله / haqqolvekāle / ها: [عربی/اسم، بریکارانه؛ پاره یه ک که بریکار بؤ نه جامدانی کار، له بریکارگری خوی ده ستینی.

حقانیت / haqqāniyyat / [عربی/اسم، هه قانه ت؛ راستیتی؛ راستی و رهوایی؛ راس و پاکی؛ دروستی ئاکار یان خوازه یه ک «این سندها دلیل حقانیت اوست؛ ثم به لگانه هوی هه قانه تی نه وه».

حقایق / haqāyeq / [عربی/جمع حقیقت **حق باور** / haqbāvar / ان: [عربی/فارسی/صفت، به پروا؛ بروادار: ۱. پروامه ند به هه بوونی حه ق ۲. هؤگر یان پشتنگری ریگه ی دروست. ههروه ها: حق باوری

حق به جانب / haqbecāneb / ها: [عربی/فارسی/عربی/صفت، نه رمه بر؛ سیسه مار؛ به رهواله تی دروست و دوور له هه له کاری و ناریکی، زؤرتر بؤ خاپاندنی دیتران.

حق پرست / haqparast / ان: [عربی/فارسی/صفت، ۱. حه ق پهرست؛ حه ق خواز؛ خواز یاری راستی و دروستی ۲. [کنایی] خودا پهرست؛ خواپهرست؛ خواپهرس.

حقجو / haqcû / یان: [عربی/فارسی/صفت، حه ق خواز؛ خواز یاری راستی و دروستی (مردم حقجو: خه لکی حه ق خواز).

حق د / heqd / [عربی/اسم، [دبی] ۱. پک؛ قین؛ قینی؛ رق؛ هه یف ۲. قین کیژی؛ پک هه لگری؛ قینه ونی؛ قین له دلی.

حق دار / haqdār / [عربی/فارسی/صفت، حه ق دار؛ خاوه ن حه ق (حق به حقدار رسید: حه ق گه یشته حه ق دار).

حق شناسی / haqšenāsi / [عربی/فارسی/اسم، نه مه گناسی؛ نه مک ناسی: ۱. دؤخ یان چؤنیه تی ئاگا بوون له بایه خی چاکه و یارمه تی که سانی دیکه له مهر خؤوه ۲. /ها/ سپاسگوزاری به بؤنه ی چاکه یه ک که له گه لی کردوو یانه.

ههروه ها: حق شناس

تومان هم منشی حق البوق گرفت: نفیسکاره که ش دهه زار تمه ن به رتیلانه ی وهرگرت.

حق التحقیق / haqqottahiq / [عربی/حقه پژوهانه

حق التدریس / haqqottadrîs / [عربی/حق تدریس، حق^۱

حق الزحمه / haqqozzahme / [عربی/حق زحمه، حق^۱

حق السکوت / haqqossukût, -sokût / [عربی/حق سکوت، حق^۱

حق العمل / haqqol'amal / ها: [عربی/اسم، کارمز؛ کارانه؛ پاداش یان مزی نه جامدانی کاریکی دیار یکراو.

حق العمل کار / haqqol'amalekār / ها: ان: [عربی/فارسی/اسم، کارمزکار؛ که سی که له به رانبهر گرتنی به شیکی که م له پاره ی سه وداوه، نه بیته هوی سهر گرتنی مامله. ههروه ها: حق العمل کاری

حق القدم / haqqolqadam / [عربی/اسم، هه نگاوانه؛ لا قؤزانه؛ قه ده مانه؛ کراپا؛ کاله درانه؛ پالادرانه؛ پالامز؛ پامز؛ پاره یه ک که بؤ هاتنی که سی و نه جامدانی راژه گه لیک پیتی بدری (به تابیه ت بؤ بژیشک به کار ده روا).

حق الله / haqqollāh / [عربی/اسم، [اسلام] مافی خوا؛ حه قؤللا؛ حه قی خودا؛ ئهر کی سهر شانی ههر که سی که له به رانبهر خوداوه (وه کوو به ندایه تی).

حق المرتع / haqqolmarta' / [عربی/اسم، پووشانه؛ ئالفانه؛ پاوه مانه؛ سه زیل؛ شاخانه؛ له وه درانه؛ باجی له وه؛ پاره یه ک که خاوه ن له وه رگه له چؤواری ده ستینی.

حق الناس / haqqonnās / [عربی/اسم، [اسلام] مافی خه لکی؛ حه قوناس؛ حه قی خه لکی؛ ئهر کی که ههر که س له به رانبهر که سانی دیکه وه له سهر شانیه تی.

حق کشی / haqkošî، ها: [عربی/فارسی] اسم.
پی‌شیل کاری؛ حق کوژی؛ کار بیان رهوتی
پی‌شیل کردنی مافی کهس یان کهسانیک.

حقگو / haqgû، یان: [عربی/فارسی] صفت.
حق‌بیژ؛ راست‌بیژ؛ راست‌واچ؛ حق‌ویژ «حقگو را
نباید کشت: نابی حق‌بیژ بکوژریت».

حق‌نشناس / haqnašnās، ها: ان: [عربی/
فارسی] صفت. نمه‌گ‌نه‌ناس؛ ئەمه‌گ‌نه‌ناس؛
بی‌ئهمه‌گ؛ ناسپاس؛ پی‌نه‌زان.

حق‌نشناسی / haqnaš(e)nāsi، ها: [عربی/
فارسی] اسم. ئەمه‌گ‌نه‌ناسی؛ نمه‌گ‌نه‌ناسی؛
ناسپاسی؛ پی‌نه‌زانی.

حقنه / hoqne، [عربی/اسم] نامتداول/ ۱. عیماله؛
هوقنه؛ کاری تیژاندنی دهرمانی تراو بۆ ناو
ریخۆله ۲. [نامتداول] تراوی هوقنه؛ هه‌قنه؛
دهرمانی عیماله. هه‌روه‌ها: حقنه کردن

حق و حساب / haqqohešāb، ها: [عربی/اسم]
[مجازی] به‌رتیل «تا حق و حساب را نگرفت کارم را راه
نینداخت: تا به‌رتیلی نه‌گرت کاره‌که‌می جیبه‌جی
نه‌کرد».

حق و حقوق / haqqohuqûq، [عربی]
اسم. [گفتاری] مزوکرئ؛ کوژی مووچه و ماف «تا
حق و حقوق مرا ندهید از اینجا نمی‌روم: تا مزوکریکه‌م
نه‌دهن له‌یره نارۆم».

حقوق / hoqoq، huqûq، ها: [عربی/اسم]
۱. جمع حق ۲. مووچه؛ مانگانه؛ موواجوو؛
پاره‌یه‌ک که مانگانه به‌کرئکار بیان مووچه‌خۆر
ده‌درئ ۳. قانون‌ناسی؛ زانستی ناسین و
لیکۆلینه‌وه‌ی قانون.

☐ **حقوق اجتماعی**: به‌شداری کۆمه‌لایه‌تی؛
به‌شداری جفاتی؛ (به‌یه‌وند به‌کۆمه‌ل‌گاوه،
وه‌ک‌وو به‌شداری هه‌لبژیران، هه‌لبژاردن و
به‌شداری دامه‌زراندن).

حقوق اداری: به‌شداری مه‌زرینگه‌یی/
کارگێری؛ به‌شداری کارگێری؛ ئەو به‌شه‌له

زانستی مافناسی که له دامه‌زراوه‌ی کارگێری
ولات و ئهرک و مافی لیپرسراوان و
به‌پێوه‌به‌ران ده‌تۆژیته‌وه.

حقوق از کار افتادگی: به‌شداری له‌کارته‌یی/
له‌کار که‌ه‌وتوویی؛ به‌شداری له‌کارته‌یی؛
مووچه‌یه‌ک که به‌هۆی له‌کار که‌ه‌وتوویی
مووچه‌خۆر، پیتی ده‌درئ.

حقوق اساسی: به‌شداری بنه‌مایی/ سه‌ره‌کی؛
به‌شداری سه‌ره‌کی؛ ئەو به‌شه‌له‌ زانستی
مافناسی که له‌شیوه‌کاری حکوومه‌ت و
ئهرکه‌کانی ده‌کۆلیته‌وه.

حقوق بازنگی/تقاعد: کارکه‌ناری؛ به‌شداری
وه‌نیشته‌یی؛ مووچه‌ی هه‌له‌په‌سێراوی له‌کار؛
مووچه‌یه‌ک که کارگێر یان کارکه‌ر له
سه‌رده‌می کارکه‌ناریدا (زۆتر مانگانه)
وه‌ریده‌گرئ.

حقوق بشر: مافی مرۆف؛ به‌شداری مرۆ؛
کۆمه‌له‌ی ماف و سه‌ره‌سته‌یه‌ک که به
که‌سیک به‌بی‌په‌چاوکردنی بیر و بره‌وا، په‌گه‌ز،
نه‌ته‌وه، ولات و... ده‌دریت.

حقوق بین‌الملل: به‌شداری نیۆنه‌ته‌وه‌یی؛ لقئ
له‌زانستی مافناسی که قانونی نیوان چه‌ند
ولات تا و توئ ده‌کا.

حقوق تجارت: به‌شداری بازرگانی؛ لقئ له
زانستی مافناسی که ده‌په‌رژیتسه‌ سه‌ر
قانون‌گه‌لی پێوه‌ندیدار به‌چالاکی ئابووریه‌وه.
حقوق تطبیقی: به‌شداری به‌راوردی؛ لقئ له
زانستی مافناسی که باسی له‌سه‌ر
لیکدانه‌وه‌ی قانون و بنه‌گه‌لی قانونی
ولاتانی جۆراوجۆره.

حقوق جزا: قانونی سزا؛ ئەو به‌شه‌له‌ زانستی
مافناسی که له‌سه‌ر قانون و چۆنیه‌تی
جزیادانی تاوانباران باس ده‌کا. هه‌روه‌ها:

حقوق جنایی

حقوق حقّه: به‌شداری ره‌وا؛ مافی راسته‌قینه و

جی بروای قانون یان عورف.

حقوق سیاسی: به‌شداری پامیاری؛ مافی که به
هۆی ئه‌وه‌وه که‌سی ده‌توانی له‌ کرد و کاشی
پامیاریدا به‌شدار بی.

حقوق شخصی: به شداری تاکه که سی؛ مافی تاکای؛ مافی که سییک له په یو نده ی نیوان خوئی و که سانی تردا: حقوق فردی

حقوق طبیعی: به‌شداری سروشستی؛ مافی
مرؤف بو به‌شداری له ژبان، خاوزه‌گه‌لی
سروشستی و هاوکاری له‌گه‌ل که‌سانی تر‌دا بو
گه‌بشتن به ژبانیک، خوشتر.

حقوق عرفی: به‌شداری ئاسایی/گه‌له‌مپه‌ری؛
به‌شداری گه‌له‌مپه‌ری: ۱. مافی که به پپی
نه‌ریتی کومه‌لگاوه به خه‌لک ده‌درئ
۲. به‌شی له زانستی مافناسی که باس له
قانونگه‌له، عورف، ده‌کا.

حقوق فردی حقوق شخصی

حقوق کار: به‌شداری کار؛ به‌شی له زانستی قانون‌ناسی که له قانونی کار و پیوندهی بیوان کرکار و خاوه‌ن کار یاس ده‌کا.

حقوق گمرکی: به شداری پیتاکی؛ مافی
گومروک؛ پارویه ک که مه زینگی گومروک
له کاتی هه ناردن و هاتنی کالادا له
خاوه نه که ی دهستینی.

حقوق مدنی: به‌شداری شارستانیته؛ به‌شیک
له زانستی ماڤناسی که له قانون‌نگه‌لی
سه‌بارهت به مروؤف و بنه‌ماله و سه‌ودا
ده‌توؤننه‌وه.

حقوق وظیفہ **وظیفہ-۵**

حقوق بگير / huqûqbegir, hoqûq-: ها؛ ان: /
 اعرى/ فارسى| صفت. مووچه خۇر؛ جيره خۇر؛
 جيره هەر؛ كه سئى كه به مه عاشيكي
 دياريكراوه وه كار ده كا (پسرش حقوق بگير است:
 كوره كهى مووچه خۇره).

حقوقدان / huqûqdān, hoqûq- ها؛ ان:/

[عربی / فارسی] اسم. قانون ناس؛ زاکوون زان؛
سه، ده، چو له قانوندا.

حقوقی^۱ /huqûqî, hoqûqî/: [عربی] صفت.
قانونی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به قانون.

حقوقی: فید، مووجهی، جیره‌یی؛ به شیوه‌ی گرفتن یا ن دانی مووجه «اول حقوقی کار می‌کرد، اما حالا کارش کنتراتی است: له هه‌وه‌له‌وه مووجه‌یی کاری ده‌ده‌ده، به‌لام ئێستێ، کاره‌که‌ی قوتنه‌، اته».

حقه / haqqe: اعربی صفت. راسته‌قینی؛ راسته‌قینه؛ راسته‌قانی؛ به‌حق «حقوق حقه» مافی راسته‌قین».

حقه /¹ hoqqe، ها: / اعرى / اسم، ۱. هوقة؛
دهفري گچکەى گۆزەلەئاسا (حقەى وافور: هوقةى
بافور) ۲. فیل؛ گزی؛ گزه؛ گزیه؛ کهلهک؛
دهسه‌داو؛ چاپ؛ دهلهسه؛ لمره؛ لمر؛ مه‌کر؛
هه‌قه؛ هه‌نگ (دوباره چه حقە‌ای می‌خواهی بزنی؟
دیسان چ فیلیکت له ژیر سه‌ره؟) ۳. [نام‌نەاول]
تەردەستم.

□ حقہ زدن: گزہ کردن؛ فیل کردن؛ کہلہ کردن.

حقه ۲ / -ها: صفت. [گفتاری] فیلباز؛ که له کباز؛ گزبکار (خیلی حقه است؛ زور فیلپا:ه).

حقه باز^۱ / hoqqebāz، ها؛ ان: [عربی / فارسی] اسم. [قدیم] / تهر دهست.

حقه باز^۲ / ها: صفت. فیلباز؛ گزیکه؛ گزیکار؛
فریوکار؛ که له کباز؛ داویلده؛ گرنی باز؛ ده غوول؛
فیلولو؛ ده غلباز؛ ههنگباز؛ چه که باز؛ ئاگول باز؛
چه کار؛ ده سیر؛ لمرواز؛ ئادوبار.

حقه‌بازی / hoqqebāzi / ها: [عربی / فارسی] / اسم.
 گفتاری / فیلبازی؛ فریوکاری؛ گهرنی؛ گه‌پازی؛
 که‌له‌ک‌بازی؛ حوقه‌بازی؛ لابانی؛ قه‌لوده‌ل‌کاری؛
 لمره‌بازی (با حقه‌بازی مغازه را از دست آزاد درآورد؛ به
 فیلبازی دوو‌کانه‌که‌ی له‌دوسر تازد دهره‌تتا).

حقیر / haqîr : [عربی] صفت. [ادبی] بی‌نرخ؛
بی‌بایہ خ؛ سووک و چرووک؛ ہیچ و پوچ؛

راسته‌قینه» ۲. به‌رچاو؛ دیار؛ خاوه‌ن بیچم و ده‌سته. به‌رانبهر: مجازی

حک /hak(k)/: [عربی/اسم] کار و په‌وتی کؤلین؛ کهندوخین؛ هه‌لکه‌دندی وینه‌یان نووسراویه‌ک له‌سهر شتیکی ره‌ق (وه‌ک: دار، به‌رد، کانزا).

حکاک /hakkāk/: [عربی/اسم] ۱. کؤلر؛ کهنه‌کار؛ کهندوخ؛ که‌سی که له‌سهر به‌رد، کانزا و... به‌هه‌لکؤلین، وینه‌یه‌ک دهر‌دینی یان شتیک دهنووسی ۲. مؤره‌لکه‌ن؛ مؤرکه‌ن.

حکاکي /hakkāki/: [عربی/اسم] کهنه‌کاری؛ کهندوخی؛ کؤلهری: ۱. کار و په‌تی که‌نایش؛ که‌نایا؛ که‌ناین؛ که‌نایه؛ په‌ویشتن؛ تاشین و کؤلین له‌سهر کانزا و به‌رده‌وه ۲. /ها/ ئه‌و شته‌ی که له‌کهندن ساز ده‌بی ۳. پیشه‌ی کؤلر ۴. /ها/ کارگای کهنه‌کاری.

حکام /hokkām/: [عربی] جمع **حاکم**
حکایات /hekāyāt/: [عربی] جمع **حکایت**
حکایت /hekāyat/: [عربی/اسم] ۱. چیرۆک؛ داستان؛ رازه؛ پاس «حکایت شیر و موش؛ چیرۆکی شیر و مشک» ۲. چیرۆک/رازبیزیی؛ داستان‌بیزیی.

□ **حکایت کردن**: چیرۆک گوته‌وه؛ داستان گیرانه‌وه؛ راز کردن؛ پاس گیرانه‌وه؛ رازی گیرلنايوه؛ سهرگوروشته یان رووداوویک گیرانه‌وه.
حکایت گفتن: چیرۆک گوته‌ن؛ راز کردن؛ داستان گوته‌ن؛ نه‌زله‌گوته‌ن؛ رازه‌واته‌ی.

حکم /hakam/: [عربی/اسم] به‌ره‌وان؛ به‌ره‌فان؛ داوه‌ر؛ دادوهر؛ ناویروان؛ که‌سی که له‌نیوان دوو که‌سدا داوه‌ری ده‌کات.

□ **حکم شدن**: بوونه به‌ره‌وان؛ بوونه به‌ره‌فان؛ داوه‌ر بوون «سیروان حکم ما شد؛ سیروان بووه به‌ره‌وانی مه».

هوودار «آدم حقیر؛ کار حقیر؛ مرۆی بی‌نرخ؛ کاری بی‌بایه‌خ».

□ **حقیر شمردن**: به‌که‌م گرتن؛ سوک لینه‌وین؛ قه‌در نه‌زانین؛ بی‌بایه‌خ کردن.

حقیقت /haqīqat/: [عربی/اسم] راستی؛ راستی؛ راستی؛ ۱. ئه‌وی له‌گه‌ل راستی و دروستیدا هاوړپه «حقیقت چیست؟ راستی چیه؟» ۲. حق؛ بی‌لار و خواری؛ بروا یان قسه‌ی راست و دروست «حقیقت تلخ است؛ حق په‌قه» ۳. ئه‌و شته‌ی که هه‌یه. به‌رانبهر: **مجاز** ۴. [ادبی] دروستی؛ درووسی «حقیقت ماجرا را نمی‌دانم؛ راستی رووداو که نازانم».

□ **در حقیقت**: له‌راستیدا؛ به‌راستی «در حقیقت او بانی این کار است؛ له‌راستیدا ئه‌و بناخه‌داربیزی ئه‌م کاره‌یه».

□ **حقیقت داشتن**: راست بوون؛ دروست بوون «عروسی دخترش حقیقت داشت؛ زه‌ماوه‌ندی کچه‌که‌ی راست بوو».

حقیقت گفتن: راست گوته‌ن؛ دروست وتن؛ پاس واته‌ی «حقیقت را آزاد به‌من گفت؛ نازاد راسته‌که‌ی پی‌گوته‌م».

حقیقتاً /haqīqatan/: [عربی/قید] به‌راستی؛ له‌راستیدا؛ له‌راستی «حقیقتاً دانشمند است؛ به‌راستی زانایه».

حقیقت بین /haqīqatbîn/: [عربی/فارسی] صفت. راستی‌بین؛ هه‌قیقه‌ت‌بین؛ به‌توانا یان هوگری بینینی راستی و دروستی «اگر چشم حقیقت‌بین داشتی، می‌فهمیدی؛ ئه‌گهر چاوی راستی بینت ببوایه، تیده‌گه‌یشتی».

حقیقت جو /haqīqatcû/: [عربی/فارسی] صفت. راستی‌خواز؛ راستی‌واز؛ به‌خووخده و هوگری راستی.

حقیقی /haqīqi/: [عربی] صفت. راسته‌قینه؛ راسته‌قینی؛ راسته‌قانی: ۱. هه‌قیقی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به‌راستی «دوستی حقیقی؛ دوستانه‌تی

۳. هۆ: سۆنگه؛ بۇنه <حکمت این کارش را نفهمیدم: هۆی ئەم کارەیم نەزانی>.

□ حکمت الهی: فەلسەفەى خواناسى.

حکمت اولی: هەبوون ناسى.

حکمت طبیعى: نیوی کۆنى زانستى فیزیک و شیمی و زانستى سروشتى.

حکمت عملی: فەلسەفەى کردارى؛ بنهما و ئاگادارى سەبارەت بە کار و کردەو و کەین و بەینى مرۆف پیکهوه (وەک ئاکار، بنهوانى و سیاسەت).

حکمت نظری: بنهما و ئاگاداری پێوه‌ندیدار بەوہى کە لایەنى کردارییان نیە (وەک فەلسەفە، خواناسى، زانستى سروشتى و بیرکارى).

□ حکمت داشتن: ۱. ورد بوون؛ گونجاو بوون؛ ئامۆزگارى تیدا بوون؛ مۆچیار چنە بیەى؛ خاوەنى هۆیان هۆکارى هەبوون <هر حرف و کار او حکمتى دارد: هەموو قسە و کارىکى هۆکارىکى هەبە> ۲. بە ئاوەز بوون؛ ژیر بوون <کمی حکمت داشته باش! هیندیک ورد بە!>.

حکمت آموز / hekmatāmūz: [عربى/فارسی] صفت. ئامۆزیار؛ ئامۆچیار؛ بەتایبەتمەندى یان توانایی ڕاهینانی ڕوانگەى مژبەرانهوه. حکمت آمیز / hekmatāmīz: [عربى/فارسی] صفت. ئامۆزیارانه؛ تیکەل بە ئەندیشهى مژبەرانه.

حکمران / hokmrān، ها؛ ان: [عربى/فارسی] اسم. فرمانرەو؛ فرمانرەوای؛ میر؛ ئەمیر <حکمران سلیمانیە بود: فرمانرەوای سلیمانی بوو>.

حکمرانى / hokmrānī: [عربى/فارسی] اسم. فرمانرەوای؛ فرمانرەوای؛ ئەمیری؛ میری <سالاها حکمرانى کرد: زۆر سالان فرمانرەوایى کرد>.

حکمر و / hokmravā، یان: [عربى/فارسی] اسم. فرمانرەو؛ فرمانرەوای؛ میر؛ ئەمیر.

حکمر وایی / hokmravāyī: [عربى/فارسی] اسم.

حکم قرار دادن: کردنه دادوەر؛ بەرەوان دانان؛ بەرەقان دانان <زن و شوهر مرا حکم قرار دادند: زن و شوو منیان کردە دادوەر>.

حکم / hekam: [عربى] جمع ھ حکمت

حکم / hokm، ها؛ احکام: [عربى] اسم. ۱. دەستوور؛ رستی؛ فرمان؛ ئەمر؛ فروار؛ هوود <حکم اداری: دەستوورى مەزرىنگەبى> ۲. بپیار؛ بپیارى دەولەتى؛ بپیارى کە لە لایەن دادگە یان دەستەى دادەوەرەوہ دەردەچى <حکم اعدام: بپیارى کوشتن> ۳. [ریاضى] حوکم؛ ئەنجامى کە لە گریمانەى کدا بە دەس دى.

□ حکم اعدام: بپیارى کوشتن؛ بپیارى خنکاندن یان بە ھەر شێوہەى کى تر، لە ناو بردنى کەسێک. ھەر وەھا: حکم بازداشت؛ حکم توقیف

□ حکم راندن: حکومەت کردن؛ میرایەتى کردن <سالاها بر ھندوستان حکم راندند: چەناى چەن سال بە سەر ھیندوستاندا حکومەتیان کرد>.

حکم کسى / چیزى را داشتن: وەکوو کەسى / شتى بوون / وابوون <آدم کاردان حکم کیمیا را دارد: مرۆى لە کارزان وەکوو گەوھەر وایە>: در حکم کسى / چیزى بودن در حکم کسى / چیزى بودن ھ حکم کسى / چیزى را داشتن

حکماً / hokamā: [عربى] جمع ھ حکیم

حکماً / hokman: [عربى] اقید. ھەر؛ بەناچار؛ ناچار؛ ھەتم؛ ئیلا و بیلا <گفت حکماً باید بیایی: وتی ھەر ئەبێ بیت>.

حکمت / hekmat، ها؛ حکم: [عربى] اسم. ۱. ھۆزانى؛ ژیری <حکمت بە لقمان آموختن غلط است: ھۆزانى بە لوقمان فیر کردن ھەلەبە> ۲. فەلسەفە <حکمت عملی: فەلسەفەى کردارى>

فهرمانرِ هوايي؛ فرمانرِ هوايي؛ ميری؛ ئەمیری.

حکمرما ^۱ /hokmfarmā /: [عربی / فارسی] / اسم،
زال؛ چیر؛ چۆنیەتی دەست بە سەر جیگا یان
شتیکدا چوون «سکوت بر مجلس حکمرما بود؛
بئەدەنگی بە سەر کۆرە کەدا زال بوو».

حکمرما ^۱: صفت. زال؛ چیر؛ خاوەن چۆنیەتی
یان کارتیکری بە سەر جیگا یان شتیکدا «سکوت
حکمرما بر مجلس را شکست: بئەدەنگی زال بە سەر
کۆرە کەیدا شکاند».

حکمرمایي /hokmfarmāyi /: [عربی / فارسی] /
اسم، زالی؛ زالیەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی زال
بوون.

حکمی /hakamīyyat /: [عربی] / اسم، داوهری؛
داوهری؛ کە یخودایی؛ قەیخایی «کار اختلاف بە
حکمی کشید: کاری ناکوکی کیشایە داوهری».

حکمین /hakameyn /: [عربی] / اسم، داوهران؛
داوهران؛ دوو داوهر «حکمین حق را بە شاکي دادند:
داوهران هەقیان بە سکالا بەرە کەدا».

حکومت /hukumat, hokumat /: [عربی] /
اسم، حوکمەت؛ حکوومەت: ۱. فەرمانرەوایی
(خانوادە ی پهلوی از سال ۱۳۰۴ تا سال ۱۳۵۷ بر ایران
حکومت کردند: بنەمالە ی پەهلەوی لە سالی ۱۹۲۵ تا
سالی ۱۹۷۹ بە سەر ئێراندا حکوومەتیان کرد)
۲. دەزگایەکی دەولەتی کە بە سەر ولات یان
ناوچە یە کدا فەرمان دەدا ۳. سیستەمی پامیاری
(حکومت جمهوری: حکوومەتی کۆماری).

□ **حکومت استبدادی**: حکوومەتی ملهپوری/
لاساری؛ حکوومەتی تەپەسەری؛ حکوومەتی
زۆرەملی؛ حکوومەتیک کە گوئ ئەداتە بیر و
رای خەلک و نوێنەرەکانیان: **حکومت
دیکتاتوری**

حکومت جمهوری ☞ **جمهوری**

حکومت دیکتاتوری ☞ **حکومت استبدادی**

حکومت مردم: حکوومەتی خەلکی؛ شیۆه
حکوومەتی ولاتانی پیشکەوتوو کە بریار لە

سەر بیر و بۆچوونی خەلکە.

حکومت مشروطه ☞ **مشروطه**

حکومت مطلقه: حکوومەتی سەرەرپۆیی؛
حکوومەتی لاساری؛ فەرمانرەوایی
خۆسەرانی کەسێ یان دەستە یەکی چکۆلە
لە دەسەلاتداران بە سەر خەلکدا.

□ **حکومت کردن**: حکوومەت کردن؛
فەرمانرەوایی کردن. هەر وەها: **حکومت داشتن**
حکومتي /hukūmatī, hokūmatī /: [عربی] /
صفت. حکوومەتی؛ پێوەندیدار یان سەر بە
حوکمەت «نظام حکومتی: سیستەمی حکوومەتی».
حکە /hekke /: [عربی] / اسم، خارشت؛ خارش؛
گەزەنگ؛ خوروو؛ چۆنیەتی خوران و ئالۆش
بوون؛ ورە ی.

حکیم /hakīm /: [عربی] / اسم،
[قدیمی] ۱. فیلسوف؛ فەیلەسووف ۲. بژیشک؛
بژیشک؛ پزیشک.

حکیمانه ^۱ /hakīmāne /: [عربی / فارسی] / صفت،
هێژایانە؛ ژیرانە؛ مژیوهرانە؛ ئاوەزمەندانە؛ زانایانە
(اندیشه‌های حکیمانه: ئەندیشه‌گەلی هێژایانە).

حکیمانه ^۲: قید. زانایانە؛ هێژایانە؛ ژیرانە؛
مژیوهرانە؛ ئاوەزمەندانە؛ بە شتێوازی زانایانە «او
حکیمانه داوهری کرد: هێژایانە داوهری کرد».

حکیمباشی /hakīmbaşī /: [عربی / ترکی] /
اسم، ۱. [تعريض] حەکیم؛ بژیشکی بئێ خوێندنی
زانستگایی ۲. [قدیمی] بژیشک؛ پزیشک.

□ **حکیمباشی را دراز کردن**: [کنایی] / حەق تایی
لە دۆلاوی کردنەو؛ بە کەر نەوێزان و بە
کۆپان فیڕ بوون؛ کار و ئەرکی کەسێک
خستنه سەر شانی کەسێکی تر، یان سزا دانی
کەسێکی بئێ تاوان و بەستەزمان بە جیێ
تاوانباریک.

حل /hal(l) /: [عربی] / اسم، ۱. حەل؛ چارەسەر؛
چارە؛ کار و پەوتی دۆزینه‌وێ پەرسفی گرفت
یان پرسیاریک (حل کردن سوال: حەل کردنی

پرسپیار ۲. پهرسف؛ وهرامی پرسپیار یان لیچار؛ رهوتی هه لهپهاوردن <حل معما: هه لهپهاوردنی مه ته لۆک> ۳. کار یان رهوتی توانه وهی ماکیک له تراویکدا <شکر در آب حل می شود: شه کر له ناوه دا ده توینه وه>.

پرسپیار ۲. پهرسف؛ وهرامی پرسپیار یان لیچار؛ رهوتی هه لهپهاوردن <حل معما: هه لهپهاوردنی مه ته لۆک> ۳. کار یان رهوتی توانه وهی ماکیک له تراویکدا <شکر در آب حل می شود: شه کر له ناوه دا ده توینه وه>.

حل اختلاف: چاری کیشه؛ کار یان رهوتی له بهین بردن یا له بهین چوونی ناکۆکی له نیوان دوو لایه نی شه ردا.

حل شدن: ۱. توانه وه؛ تاوانه وه؛ تاویانه وه؛ تاویه یوه ۲. هه لههاتن؛ به دهس هاتنی پهرسقی لیچار و مه ته لۆک.

حل کردن: ۱. حل کردن؛ چاره سهر کردن؛ چاره کردن ۲. حهلین؛ تواندنه وه؛ تاواندنه وه؛ تاوانه ی؛ نه وه تاوانه ی <مقداری نمک در آب حل کنید: توژیک خوئی له ناوه دا بتاویینه وه>.

حلاج / hallāc، ها؛ ان: / [عربی/اسم، که فائزه ن؛ چیکه نه کار؛ جیکه نه کار؛ هه لاج؛ حه لاج؛ کیرنج؛ فه بسکور؛ که سئ که په موو و کولکه شی ده کاته وه.

حلاجی / hallāci: [عربی/اسم، ۱. که فائزه نی؛ چیکه نه کاری؛ هه لاجی؛ حه لاجی؛ کیرنجی؛ فه بسکوری؛ پیشه یان کاری که فائزه ن ۲. /ها که فائزه نی؛ هه لاجی؛ حه لاجی؛ کارگهی هه لاجی ۳. /مجازی/ کولک و مووش؛ کار و رهوتی شی کردنه وه و باش لی توژینه وه.

حلال / halāl: [عربی/صفت، <دین/حلال> رهوا؛ درووس؛ دروست: الف) له بواری خواردن <گوشت شتر حلال است: گوشتی و شتر حه لاله> ب) له بواری کار و کرده وه <ازدواج با دختر عمو و دختر خاله حلال است: خواستنی ئامۆزا و میمه که زا حه لاله> * بهرانبهر: حرام. ههروه ها: حلال بودن؛ حلال شدن؛ حلال کردن

حلال / hallāl، ها؛ [عربی/صفت، ۱. توین؛ تاوینهر؛ ناوکه ر <حلال چربی: تاوینهری چه وری> ۲. هه لهینهر؛ هه لینهر؛ چاره سهر که ر؛ چاره که ر.

حلال بانی / halāl bā'i: [عربی/فارسی] حلال بایی

حلال بایی / halāl bā'î: [عربی/فارسی/اسم، گهردن ئازایی؛ کاری به خشیني تاوانی که سئ له ئاست خووه: حلال بانی

حلال زاده / halāl zāde، ها: [عربی/فارسی] صفت، ۱. حه لال زاده؛ هه لال زاده. بهرانبهر: حرامزاده <بچه ی حلال زاده به دایی اش می رود: مندالی حه لال زاده له خالی ده کا> ۲. /مجازی/ دروستکار؛ درووسکار.

حلال گوشت / halāl gūšt: [عربی/فارسی/صفت، گوشت حه لال؛ خاوه نی گوشتی که شرع خواردنی به رهوا زانیوه. بهرانبهر: حرام گوشت <حیوان حلال گوشت: حه یوانی گوشت حه لال>.

حل المسائل / hallol masā'el: [عربی] حل المسایل

حل المسایل / hallol masāyel، ها: [عربی/اسم، کتیبی که پهرسف یان ریگه چاره ی گهلک پرسپاری تپدا نووسراوه.

حلال واری / halāl vārî: [عربی/فارسی/قید، <گفتاری/حلال> به حه لالی <حلال واری صدهزار تومان هم برای خود منظور کن: حه لال و زه لال سده هزار تمه نیش قازانج بو خۆت دانه>.

حلالی / halālî: [عربی/اسم، <گفتاری/حلالی> ۱. حه لالی؛ رهوایی ۲. گهرده ن ئازایی؛ گهردن ئازایی؛ لی خوش بوویی <بابت تهمتی که به آزاد زده بود، از او حلالی خواست: له مهر نهو بوختیانه بو ئازادی کردبوو، گهردن ئازایی لی خواست>.

حلالی / hallālî: [عربی] حلالیت / halālîyyat: [عربی/اسم، حه لالی؛ رهوایی؛ دۆخ یان چۆنیه تی حه لال بوون <در مورد حلالیت پیوند اعضا سؤال داشت: سه باره ت به رهوایی

پتوهندی نه‌ندامه وه پرسپاری هه‌بوو.

□ **حالات خواستن / طلبیدن:** گهردن نازایی خواستن؛ داوای گهرده‌ن نازایی کردن؛ داوای لی‌بووردن کردن (آمده بود بابت حرفهای آن روزش حالات بخاوه؛ هاتوو سه‌بارت به قسه‌کانی ئەو رۆژە ی گهردن نازایی بخوازی).

حالات / hallālīyyat / [عربی/اسم] دۆخ یان چۆنیته‌تی تاوینەر بوون: **حالاتی**

حالات / halāvat / [عربی/اسم] شیرینی؛ شیرینی؛ شیرانی؛ شیرناتی «حالات کلام: شیرینی وتار».

□ **حالات کلام:** شیرینی قسه؛ شیرینی وتار؛ جوانی، ریک‌وپیکی و دل‌بزوینی قسه.

حلب / halab / [عربی/اسم] پووت؛ پۆت؛ تهنه‌که؛ تهنه‌که؛ تنکه؛ ۱. ده‌فریکی شه‌ش پالوو زۆرت‌ر له جنسی حه‌له‌بی «حلب روغن: پووتی رۆن» ۲. ئەو راده له ههر شتیک که له پووتیکدا جی ده‌بیته‌وه «دو حلب روغن مصرف شد: دوو پووت رۆن به کار برا».

حلبی / halabî / [عربی/اسم] تهنه‌که؛ حه‌له‌بی؛ حه‌له‌وی؛ په‌ره‌یکی ناسکی ئاسن که به تووژیکی قه‌لا داپۆشراوه «قوطی حلبی: قوتووی حه‌له‌بی».

حلبی آباد / halabîābād / [عربی/فارسی] [اسم] [مجازی] حه‌له‌بی ناوا؛ گه‌ره‌که خانووی له تهنه‌که و شتی بی‌نرخ‌تری (زۆرت‌ر له ده‌ور و به‌ری شاراندا).

حلبی ساز / halabîsāz / [عربی/فارسی] [اسم] تهنه‌که‌ساز؛ حه‌له‌بی‌ساز؛ وه‌ستی دروست کردنی که‌ل‌وپه‌لی تهنه‌که‌یی (وه‌کوو پووت، بۆشکه، قۆله‌کووره و...) ساز ده‌کا.

حلبی سازی / halabîsāzî / [عربی/فارسی] [اسم] تهنه‌که‌سازی؛ ۱. کار یان پیشه‌ی تهنه‌که‌ساز ۲. /ها/ کارگه‌ی تهنه‌که‌سازی.

حزون / halazûn / [عربی/اسم] شه‌یتانۆکه؛

چاوشه‌یتانه؛ هیلکه‌شه‌یتان؛ شه‌یتانه‌که‌له؛ ناخوون شه‌یتان؛ که‌سپک؛ قه‌پۆشکه؛ قه‌پووشک؛ گیانداریکی نیر-مای بچووکى نهرم و شل، به دوو جووته‌شاخه‌ک که چاوی له‌سه‌ر جووتیکیانه و قاپیلکه‌یه‌کی له‌سه‌ر کۆله، خۆی تیدا ده‌شارتته‌وه.

حزونى / halazûnî / [عربی/اسم] [عربی] صفت. پیچ‌بیچۆکه؛ قیت و به‌پیچ؛ پیچه‌لپیچ؛ وه‌ک قاپی شه‌یتانۆکه.

حلق / halq / [عربی/اسم] گه‌روو؛ گه‌لوو؛ گله‌وه‌زى؛ گه‌ورى؛ کش‌کشی؛ قورگ؛ قوروو؛ قورى؛ ئەوک؛ به‌شی له‌ده‌زگای گه‌وارشت که له‌نیوان ده‌م و سوورپنچکدا‌یه.

حلقات / halaqāt / [عربی] جمع حلقه **حلق آویز** / halqāvîz / [عربی/فارسی] صفت. ئەلقاوێز؛ داره‌لۆز؛ به‌په‌ت هه‌لاوه‌سراو؛ ئاوێزان کراو له‌مله‌وه (به‌ئالاندنی گوریسیک له‌مل و پتوه هه‌لواستن به‌مه‌به‌ستی خنکندن) «خودش را از درخت حلق آویز کرده بود: خۆی له‌داره‌که‌وه ئەلقاوێز کردبوو».

حلقوم / holqûm / [عربی/اسم] [دبی] گه‌روو؛ گه‌لوو؛ گله‌وه‌زى؛ قورگ؛ قوروو؛ قورى؛ ئەوک؛ قورتاسه «از حلقوم او بیرون کشید: له‌گه‌رووی هینایه‌وه».

□ **از حلقوم کسی بیرون کشیدن:** [مجازی] له‌گه‌رووی که‌سێ هینانه‌وه؛ به‌که‌سێ هه‌له‌او‌ردنه‌وه؛ له‌قورگی که‌سێ هاوردنه‌وه؛ له‌که‌سێ به‌زۆر ساندنه‌وه «پولها را از حلقومش می‌کشم بیرون: پاره‌که له‌گه‌رووی دیمه‌وه».

حلقوی / haqavî / [عربی] صفت. گه‌وی؛ خه‌له‌کی؛ ئالقه‌یی؛ جه‌غزۆکه؛ خرۆکه؛ گاڭ‌گۆر؛ خازناسا؛ وینه‌ی جه‌غز و بازنه «کرم حلقوی: کرمی گه‌وی».

حلقه / halqe / [عربی] [اسم] ۱. ئالقه؛ گهو؛ خه‌له‌ک؛ بازنه؛ چه‌مه‌ر؛ چه‌مه‌ر؛ هه‌له‌ک؛

دابوو ۲. په پکه/ پا پوکه دان؛ په پکه بهستن؛ قهف دان؛ چه موله دهی؛ به شیوازی نهلقه دهرهاتن «ماری در آنجا حلقه زده بود: ماریک لهویدا په پکهی دابوو».

حلقه به گوش / halqebegûš، ها؛ ان؛ [عربی/ فارسی] صفت. گوی له مست؛ گوی پرایه ل؛ گوش به راواز؛ فرمانبری وه کوو نوکهری وا چما خاوه نه کهی ئالقهی له گویی کردوو «غلام حلقه به گوش: نوکهری گوی له مست».

حلم / helm؛ [عربی/ اسم، ادبی] پشودریژی؛ پشوداری؛ نهرم و نیانی؛ تهوتین؛ تهوات؛ نتمداری «با تو گویم که چیست غایت حلم/ هر که زهرت دهد، شکر بخشش: به تو بیژم چیه مانای نهو پری پشودریژی/ که سی زههری ده زارت کرد، نه تو شه کری له بهر دانی».

حلمه / holme؛ [؟] / اسم، [کالبدشناسی] پرزه ی زمان؛ هر کام لهو بهر زاییه وردیلته ی وهک پرزگ که له سهر زمانه.

حلوا / halvā، ها؛ خلویات؛ [عربی/ اسم، هه لوا؛ حه لوا؛ هه لاو؛ هه روا؛ هه لبأ؛ هیولا؛ ئاوار؛ ئاسیده؛ حهریر؛ چیشتی ئارد و شه کر (یان ماکي شیرینی دیکه) و وژن و گولاو و زهعفران.

☐ **حلوا ی گل**: هه لوا ی گوله زهرده؛ هه لوا یه ک که به جیی ئارد، گوله زهرده ی تی ده کهن.

☐ **حلوا- حلوا کردن**: [تعریض] له سهر سهر نان؛ له بان سهر دانیان؛ گهله ک ریژلینان و گرنگی پیدان.

حلوا خیر / خیرات کردن: [تعریض] هه لوا به شو کردن (بو وریا کردنه له مه ترسیه ک ده گوترئ) «خیال می کنی زندان حلوا خبر می کنند؟! پیت وایه له بهندیخانه دا هه لوا بهش ده که نه وه؟!».

حلوا ی کسی را خوردن: [کنایی] هه لوا ی که سی ک خواردن؛ له پرسه ی که سی کدا به شداری کردن؛ پاش مردنی که سی مانه وه.

خاز؛ گاخ؛ که مه؛ گوهاروک؛ هه فی رکی؛ ترئ؛ هه شتیکی خر، گرؤفر یان باز نه یی «حلقه ی زلف؛ حلقه ی زنجیر: ئالقه ی زولف؛ گه وی زنجیر» ۲. ئالقه؛ باز نه؛ گه زرک؛ خهله ک؛ ئه و شتانه ی که بو خه ملاندن و رازانه وه به قامک، لووت یان گویدا ده کهن «حلقه ی طلا؛ ئالقه ی زیر» ۳. ئالقه؛ گه وی؛ یه کانه ی شتگه لی جه غوکه «چهار حلقه فیلم؛ دو حلقه لاستیک؛ چوار ئالقه فیلم؛ دوو ئالقه لاستیک» ۴. گهو؛ گهر؛ خول؛ گه زرک؛ خهله ک؛ چهر خه؛ سیسته میک که دوی خولدانیک بگه ریته وه سهر شوینی سهره تابی خوی ۵. کوپ؛ دانیشتن؛ کوژ؛ نه نجوومه ن یان دانیشتنیکی پال به پالی یه ک «حلقه ی دوستان؛ کوری دوستان» ۶. [زیست شناسی] گهو؛ خه پکه؛ چه مهر؛ چه مبه ر؛ گه زرک؛ خهله ک؛ هه به شتیکی سهر به خوی له شی کرم ئاسایان ۷. چه مهر؛ چه مهره؛ دانه؛ دهنک؛ یه کانه ی شماردنی مار «باغ وحش تهران چهار حلقه مار بوأ خریداری می کند: باخچه ی گیانه وه رانی تاران چوار دانه ماری بوو ده کری».

☐ **حلقه ی زنجیر**: ئالقه/ گه زک/ گهو/ چه مهره ی زهنجیر؛ هه ر کام لهو جه غوکه کانه ی که چوونه ته نیو یه که وه و زنجیر یان ساز کردوو. حلقه ی گل: دهسته/ ئالقه/ ملوینه/ گه زرک/ گه وی گول؛ چه پکه گولی گه وه کراو که بو شاباش له ملی که سیکی ده کهن.

حلقه ی نامزدی: نه نگوستیله ی ده زگیرانی؛ ئالقه ی ده زگیرانداری؛ نه نگوستیله یه ک زو رتر له کانزای به نرخ که کچ و کوپ له کاتی ده سنیشان کردندا له قامکی یه کی ده کهن.

☐ **حلقه زدن**: چه مبه ر دان؛ چه مهره دان؛ ۱. که مه گرتن؛ گهو بهستن؛ گه مارو دان؛ ده ور دان؛ ته مووره دان؛ قو نگره بهستن؛ په رانیه پری شتی گرتن «عده ای دور پیرزن حلقه زده بودند: برئ له ده ور پیره نه که چه مهره یان

حلیم ۱: [عربی] صفت. / ادبی / پشوو دریز؛ نه رم و نین؛ به پشوو؛ پشوو دار؛ بردبار؛ دلفراوان (مرد حلیم و موقری بود؛ پیاو یکی پشوو دریز و سه نگین بوو).

حلیه / helye /: [عربی] اسم. / ادبی / خشل؛ زیوهر. **حمامار** / hemār /: ان؛ [عربی] اسم. / ادبی / کهر؛ ههر؛ گوی دریز «آدمی را عقل باید در بدن / ورنه جان در کالبد دارد حمامار؛ بؤ مرؤ ثاوهز له لهشدا پیویسته / باسی گیان بی، خو کدریش گیانی هیهه».

حمامسه / hamāse, hemāse /: ها؛ [عربی] اسم. ۱. [نامتداول] پالنهوانی؛ به دل و جهرگی؛ نازایه تی؛ دلیری ۲. شاعر یان چیرؤ کیک که له باره ی دلیری و پالنهوانه تیوه گوتراوه ۳. به سهرهاتی دلیران و پالنهوانان ۴. [مجازی] کار یان پرو داوی قاره مانانه.

حمامقت / hemāqat /: ها؛ [عربی] اسم. گهوجی؛ ده بهنگی؛ بی ثاوهزی؛ سایلؤجی؛ گیتزی؛ گیلی؛ بی فکری «خود بزرگی بینی نشان حمامقت است؛ خو به زل زانی نیشانه ی گهوجیه».

□ **حمامقت کردن**: گهوجی کردن؛ ده بهنگی کردن؛ کهریه تی کردن؛ گهوجی دانه خه رجا «حمامقت کردی آن کار را نپذیرفتی؛ گهوجیت کرد نهو کارهت قبول نه کرد».

حمامال / hammāl /: [عربی] اسم. ۱. /ها؛ ان / کؤلهر؛ کؤل کیش؛ کؤل هه لگر؛ کوولی؛ ههمل؛ عهنبال؛ حهمال؛ حهنبال؛ حه مبال؛ عه مبال؛ عه مبار ۲. کشتیدم-۲

حمامالی / hammālī /: ها؛ [عربی] اسم. کؤل کیشی؛ حه مالی؛ حه مبالی؛ ۱. کؤلهری؛ کؤل هه لگری «حالا دیگر حمامالی هم ماشینی شده است؛ ئیسته ئیتر کؤل کیشیش بؤته ماشینی» ۲. [کنایه] کاری سهخت و کهم باره چه.

حمامام / hammām /: [عربی] اسم. ۱. /ها؛ گه رماو؛ گه رماوه؛ سناو؛ خانوویهک به کهره سه ی پیویسته وه به شیوه ی ژووری جیا-جیا و ناوی

حلواردده / halvā'arde /: [عربی / فارسی] اسم. تاعین؛ هه لئاوه رده؛ ئارده قوم؛ هه لئاوی کونجی و دؤشاو.

حلو اشکری / halvāšekarī /: [عربی / سنسکریت] اسم. ئاردرپیچ؛ ئارده قوم؛ هه لئاوی کونجی و شه کر.

حلواماهی / halvāmāhī /: ها؛ ان؛ [عربی / فارسی] اسم. ماسی هه لئاو؛ ماسیه کی پانؤکه ی ناسکی خو ش خؤراکی ناوی گهرمه: **ماهی حلو**

حلوانی / halvā'ī /: [عربی] حلوایی **حلوایی** / halvāyī /: ها؛ [عربی] اسم. هه لئاوی؛ ۱. هه لئاچی؛ که سی که پیشه ی ساز کردن (و فروشتن) ی هه لئاوه ۲. کارگای هه لئاو ساز کردن ۳. هه لئاو فروشی؛ دووکانی هه لئاو فروشی *

حلوانی

حل وفصل / hall-o-fasl /: [عربی] اسم. چاروبر؛ کار و رهوتی کؤتایی هینان به شهر و ناکؤکی «آخر توانستی اختلافشان را حل وفصل کنی؟؛ ئاخری توانیت ناکؤکیه کانیان چاروبر که ی؟».

حلول / hulûl, holûl /: [عربی] اسم. کاری ده رها تن له جیگا یان شوینیکه وه.

□ **حلول سال نو**: ده سپیکردنی سالی نوئ؛ داهاتنی سالی تازه «حلول سال نو را به جنابعالی تبریک می گویم؛ ده سپیکردنی سالی نویتان لی پیروزیایی ده که م».

□ **حلول کردن روح کسی**: گیان خزانه لهشی که سیکه وه؛ خزانی ره وحی که سی له لهشی که سیکی تره وه «شاید روح گرگ در او حلول کرده؛ گاهه ز گیانی گورک خزاینه له شیوه».

حلویات / halavîyyāt, halvîyyāt /: [عربی] جمع **حلو**

حله / holle /: [عربی] اسم. / ادبی / ۱. جل وبه رگی نوئ؛ به رگی نوئ؛ گنجی گه وز ۲. جل وبه رگی خه ملاو و رازاوه.

حلیم ۱ / halīm /: هلیم

قه لاجؤ تیخستن؛ کوشت و کوشتاری زور کردن «نازیها در ورشو حمام خون به راه انداختند: نازیها کان له فەرشدوا جوگهی خونیان بهرداوه».

حمام رفتن / کردن: حمام کردن؛ رۆیشتن بۆ گهرماو؛ بۆ خو شۆردن چوون بۆ حمام.

حمامه / hammāme: [عربی] **کبوتر-۱**

حمامی / hammāmî, ها: [عربی/اسم، هه‌مامچی؛ هه‌مامدار؛ به‌رپرسی هه‌مام «هه‌مایه‌مان حمامی است: درواسیکه‌مان هه‌مامجیه».

حمایت / hemāyat, ها: [عربی/اسم، پشتیوانی؛ پشته‌فانی؛ زیره‌فانی؛ پشتگری: ۱. ناگاداری له که‌سی، یان شتیپ له به‌رانبه‌ر مه‌ترسی یان گه‌زنه‌وه «حمایت از خانواده‌های بی‌سرپرست: پشتگری له بنه‌ماله‌گه‌لی بی‌سه‌رپه‌رشت» ۲. پشتیوانی له که‌سیپ بۆ نه‌نجامدانی کاریپ «حمایت از دولت: پشتیوانی له ده‌وله‌ت».

حمایتی / hemāyatî: [عربی/صفت، پشتگرانه؛ به‌دۆخ یان چۆنیه‌تی پشتیوانی کردن.

حمایل / hamāyel, ها: [عربی/اسم، هه‌مایه‌ل؛ هه‌مایل؛ هه‌نبه‌ل؛ هه‌ر چی راست و چه‌پ ده‌مل کرئ و شۆر بیته‌وه.

حمایل کردن: خسته‌سه‌ر شان؛ کردنه‌شاندا؛ هه‌نبه‌ل کردن؛ له‌سه‌ر شان شۆر کردنه‌وه «دستش را حمایل گردنش کرده بود: ده‌ستی خسته‌بووه‌سه‌ر شانی».

حمد / hamd: [عربی/اسم، [ادبی] ستایش؛ په‌سن؛ هه‌مد.

حمد و سوره / hamd-o-sûre: [عربی/اسم، هه‌مد و سووره؛ دوو سووره‌ی هه‌مد و ته‌وحید که له نوێژا ده‌خوینئری.

حمق / homq: [عربی/اسم، [ادبی] گه‌وجی؛ بی‌ئاوه‌زی؛ ده‌بنگی «خودستایی نشانه‌ی حمق است: به‌خۆدا هه‌لگوتن نیشانه‌ی گه‌وجیه».

حمقا / homaqā: [عربی] جمع **احمق**

حمل / hamal: [عربی/اسم، ۱. **بره-۱**

سارد و گهرم، که هه‌ر که‌سی ده‌توانی به‌دانی پاره‌یه‌ک به‌روا و خو‌ی تیدا بشۆری «حمام عمومی: گهرماوی گشتی» ۲. /ها/ هه‌مام؛ هومام؛ حمام؛ سناو؛ ژوویریکی ساز کراو له‌مالدا بۆ خو شوتن «توی حمام بودم که تلفن زنگ زد: له‌هه‌مام بووم ته‌له‌یفوونه‌که‌زه‌نگی دا» ۳. هه‌مام؛ کار یان ره‌وتی له‌ش خسته‌به‌ر کارتیگری شتیکه‌وه به‌مه‌به‌ستی ده‌رمان یان هه‌سانه‌وه «حمام آفتاب: هه‌مامی هه‌تاو» ۴. /ها/ ته‌شت؛ ده‌فرئ که‌تراویکی تیدایه‌بۆ خووساندنی شتیپ له‌نیویدا «حمام آبکاری: ته‌شتی ئاوکاری».

حمام خزینه: خه‌زینه؛ گهرماوی وا که‌خه‌زینه‌ی بیی.

حمام خصوصی: نمره؛ هه‌مامی تایبه‌تی؛ هه‌مامی تاکه‌که‌سی؛ گهرماوی که‌ژوویری تایبه‌تی بۆ شوشتنی که‌سیپ (و هاو‌ریکانی) هه‌بی: حمام نمره

حمام دوش: هه‌مامی دووش؛ گهرماوی که‌بۆ شۆردن له‌دووش که‌لک وه‌رده‌گیری.

حمام زنانه: هه‌مامی ژنانه: ۱. گهرماوی گشتی بۆ ژنان. هه‌روه‌ها: حمام مردانه ۲. [کنایی] کانی ژنان؛ هانه‌و ژنا؛ جیگای زور پرده‌نگ و قه‌ره‌بالغ.

حمام سونا: هه‌مامی سونا: ۱. هه‌مامی وا که‌به‌هه‌لم گهرم ده‌بی ۲. هه‌مامی خاوه‌ن که‌ره‌سه‌ی به‌دی‌هینانی هه‌لم.

حمام عمومی: هه‌مامی گشتی؛ گهرماوی گشتی؛ گهرماوی که‌خه‌لکی پیکه‌وه و پال به‌پالی یه‌ک خو‌یان ده‌شۆن.

حمام نمره **حمام خصوصی**

حمام آفتاب گرفتن: خو‌هه‌لخستن؛ خو‌به‌ر به‌رۆچکه‌دان؛ به‌ره‌وتی له‌به‌ر هه‌تاو هه‌لاژیان.

حمام خون به‌راه انداختن: [کنایی] جو‌گه‌ی خوین به‌ردانه‌وه؛ لافاوی خوین خسته‌ره‌ی؛

۳. جوولانی بهلهز بهرمو ئامانچیک «همه یکباره به طرف شیرینی‌ها حمله کردند: گشت به جاری هیرشیان برده سهر شیرینه‌کان» ۴. [ورزش] بزووتن بهرمو زه‌وینی هه‌قبهر یان پهل وپو بۆ وهرگرتنی سهرپشکیه‌ک و بۆر پیدانی «تیم حریف دو بار به دروازه‌ی ما حمله کرد: دهسته‌ی هه‌قبهر دوو جار هه‌لمه‌تی ده‌روازه‌یان داین» ۵. پلار؛ وله‌ول و تووپی وپرای هه‌لشاخان «روزنامه‌ها به وزیر راه حمله کردند: رۆژنامه‌کان وه‌زیری رێیان دایه بهر پلار» ۶. گورمه‌ت؛ گورمز؛ بهر کرده‌وه‌ی به‌گزوگوژمی نه‌خۆشیه‌ک «حمله‌ی قلبی: گورمه‌تی دل».

حمله‌دار / hamledār ، ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] اسم. سهرکاروان؛ سهرپهرشتی کاروانی هه‌ج. **حمله‌ور** / hamlevar؛ [عربی/فارسی] صفت. هه‌لمه‌ت‌به‌ر؛ شالاوبه‌ر؛ په‌لامارده‌ر؛ وروژم‌که‌ر؛ هاژۆتکار؛ گورمزبه‌ر؛ وه‌شکی.

حمیت / hamīyyat؛ [عربی/اسم] ادبی] خیره‌ت؛ زۆم؛ هه‌ستی پێویستی پشتیوانی کردن له شتیکی خوشه‌ویست.

حمیده / hamīde؛ [عربی] صفت. [ادبی] په‌سندکراو؛ له‌بار؛ شیاو «صفات حمیده: خۆ و خده‌ی په‌سندکراو».

حمیر / hemyar؛ [عربی/اسم] حیمیه‌ر؛ ۱. تیره‌یه‌کی سپی پێستی سامی، نیشته‌جێی یه‌مه‌ن که‌ دوایی له‌گه‌ل تیره‌کانی دیکه‌دا تیکه‌ل بوون ۲. له‌ها؛ ان/ ههر کام له‌ که‌سانی ئه‌و تیره‌یه‌.

حنا / hanā؛ [عربی/اسم] خه‌نه؛ خه‌نی؛ خنیه؛ هه‌نه؛ هه‌نه؛ ۱. له‌ها/ بنچکیکی گول سپی و هۆشه‌یی به‌ کۆمه‌له ۲. گهردی وشکه‌و بوو له‌ گه‌لاگه‌لی ئه‌و گیایه‌ که‌ وه‌ک ماکیکی ره‌نگی و ئارایشتی به‌ کاری ده‌به‌ن.

□ **حنا بستن** / گذاشتن: خه‌نه‌گرتن؛ گرتنه‌وه‌ی خه‌نه‌ به‌ سهر و ده‌ست و پا و نینۆکاندا. **حنای کسی** (پیش دیگری/دیگران) رنگ

۲. /قدیمی/ خا‌که‌لی‌وه؛ ئاخه‌لی‌وه؛ گول‌وه‌س؛ سیاوکام؛ گولوس؛ هه‌وه‌لین بورج له ۱۲ بورجی سال.

حمل / haml؛ [عربی/اسم] ۱. ئاز و گۆز؛ کار یان ره‌وتی بردن؛ گواستنه‌وه؛ راگوێزان؛ به‌رده‌ی؛ هه‌لگرتن و بردنی شتی له‌ جی‌گایه‌که‌وه‌ بۆ جی‌گایه‌کی‌تر «حمل بار؛ حمل مسافر؛ راگوێزانی بار؛ گواسته‌وه‌ی مسافر» ۲. [نامتداو] بار؛ تۆل؛ پز؛ گۆده‌ک؛ مندالی که‌ له‌ سکی دایکه‌دا بی ۳. [ادبی] کار یان ره‌وتی وا دانان؛ بۆ چوون؛ گاهه‌زی دان «حمل بر خودستایی نشود: وای دامه‌نین به‌خۆمدا هه‌لده‌لیم».

□ **حمل اسلحه**: هه‌لگرتنی چه‌ک «دو نفر به‌ جرم حمل اسلحه‌ دستگیر شدند: دوو که‌س به‌ تاوانی هه‌لگرتنی چه‌ک قۆلبه‌ست کران».

حمل بار: باره‌لگری؛ هه‌لگرتنی بار؛ هه‌لگرتن و جێبه‌جێ کردنی بار «ماشین ویژه‌ی حمل بار؛ ماشینی تاییه‌تی هه‌لگرتنی بار».

□ **حمل شدن**: بارکران؛ بران؛ بریه‌ی؛ ئازوگۆزکران؛ هله‌هاتن؛ جێبه‌جێ بوونی بار له‌ جی‌گایه‌که‌وه‌ بۆ جی‌گایه‌کی‌ دیکه‌ «ئات خانه‌ به‌ بانه‌ حمل شد: که‌له‌لی خانووه‌که‌ بارکرا بۆ بانه».

هه‌روه‌ها: حمل کردن

حملات / hamalāt؛ [عربی] جمع حمله

حمل و نقل / haml-o-naql ، ها؛ [عربی/اسم] ئازوگۆز؛ ئال و گۆز؛ ئال و گوگیر.

حملة / hamle ، ها؛ حملات؛ [عربی/اسم] هه‌لمه‌ت؛ هیرش؛ هه‌و؛ گالا؛ شالاو؛ شاتال؛ راهشت؛ هیشک؛ په‌لامار؛ هورووژم؛ ئرشت؛ هرشت؛ وهرد؛ ۱. جوولانی به‌ گوزم و گزی شه‌ره‌لایستین به‌ مه‌به‌ستی گه‌زنه‌یاندن یان تارانندی دیتران «سگ به‌ من حمله‌ کرد: سه‌گه‌که‌ به‌لاماری دام» ۲. رۆیین به‌رمو لای دوژمن بۆ شکست پیدانی «دیشب به‌ سنگره‌های ما حمله‌ کردند: دوینێ‌شه‌و هیرشیان کرده‌ سهر مه‌ته‌ریزه‌کانمان»

حنوط / hanût, honût /: [عربی/اسم، حهنووت؛ حونووت؛ ماکیکی بۆنخۆشه له لهشی مردووی ده‌دهن.

حوا / havvā /: [عربی/اسم، ۱. حه‌ووا؛ دایکه‌وا؛ ژنی باب‌ه‌دهم؛ خیزانی باب‌ه‌دهم؛ مه‌شیانه؛ هه‌وه‌لین ژنی ئاف‌رینراو له ئامۆژه‌کانی دینی موسولمانان، خاچ‌په‌رستان و جووه‌کاندا ۲. [تجوم] مافاسای -

حوایج / havā'ec /: [عربی] جمع حادئه

حوادث / havādes /: [عربی] جمع حادئه
حواری / havārī /: [عربی/اسم، [ادبی] حه‌واری؛ نازناوی هه‌رکام له یارانای عیسی پیغه‌مبه‌ر «یهودا یکی از دوازده حواری مسیح بود: یه‌هوودا یه‌ک له دوازده حه‌واری مسیح بوو».

حواس / havās(s) /: [عربی/اسم، ۱. جمع حاس ۲. هزر؛ های؛ جهی؛ واق؛ سه‌رنج و ئاماده‌یی زه‌ین «حواس کسی را پرت کردن: هزری که‌سی شیواندن».

□ **حواس کسی به چیزی بودن:** هۆشی که‌سی به‌لای شتی‌که‌وه‌بوون؛ جهی یۆی لاو چیۆونه‌بیهی «حواسم به‌رادبو بود: هۆشم به‌لای رادیۆکه‌وه‌بوو».

حواس کسی را پرت کردن: هزری که‌سی شیواندن «صدای آژیر حواسم را پرت کرد: ده‌نگی ئاژیره‌که‌هزری شیواندم». هه‌روه‌ها: **حواس کسی پرت بودن:** حواس کسی پرت شدن

حواس کسی نبودن: [گفتاری] هۆشی که‌سی به‌خۆیه‌وه‌نه‌بوون؛ بیری که‌سی به‌لاو بوون؛ جهی نه‌بیهی؛ سه‌رنج نه‌دان «اصلاً حواسش نیست دارد چه می‌کند: هه‌ر هۆشی به‌خۆیه‌وه‌نیه چی نه‌کا».

حواس پرت / havāspart /: [عربی/فارسی] صفت. که‌مه‌هۆش؛ که‌مه‌زه‌بین؛ تووشی بیربلاوی هاتوو «آدم حواس‌پرت که‌ناید سر صندوق بنشیند: مرۆی که‌مه‌هۆش کوا ده‌بی له‌سه‌ر ده‌خله‌وه

نداشتن: [مجازی] ده‌فه/پاره‌ی که‌سیک لای که‌سیک یا که‌سانیکه‌وه‌ده‌نگ نه‌دان/ نه‌چوون؛ هاردی په‌ی یۆی نه‌مه‌نه‌ی؛ بی‌پایه‌خ بوونی که‌سیک به‌لای که‌س یان که‌سانیککی تره‌ه «حنای تو دیگر پیش ما رنگ ندارد: ده‌فه‌ی تو چیتر لای ئیمه‌وه‌ده‌نگ نادا».

حنائی / hanā'i /: [عربی] حنایی

حنابندان / hanābandān /: [عربی/فارسی/اسم، خه‌نه‌به‌ندان؛ خه‌نه‌به‌نان؛ کۆ بوونه‌وه‌ی ژنان شه‌وی پیش بووک بردن که‌خه‌نه‌ده‌گر نه‌ده‌ستی بووک و کیژان.

حنایی ¹ / hanāyī /: [عربی/اسم، خه‌نه‌یی؛ په‌نگی سووری رۆشن که‌له‌قاوه‌یی ده‌کا: حنایی. هه‌روه‌ها: **حنایی‌رنگ**

حنایی ²: صفت. خه‌نه‌یی؛ خه‌نه‌ین: ۱. خه‌ناوی؛ تیکه‌ل به‌خه‌نه «دستم حنایی شد: ده‌سم خه‌ناوی بوو» ۲. به‌په‌نگی خه‌نه «چند پر حنایی داشت: چند په‌ری خه‌نه‌یی هه‌بوو» * **حنائی**

حنبللی / hambalī, hanbalī /: [عربی/اسم، حه‌مه‌لی؛ حه‌نه‌لی: ۱. یه‌ک له‌چوار مه‌زه‌به‌ی موسولمانانی سوننی که‌ئیمام ئه‌حمه‌دی حه‌نبه‌ل (۱۶۴-۲۴۱ ک.م.) و شاگرد و یاره‌کانی دایاناه ۲. /ها/ شوینکه‌وتوو ییمام ئه‌حمه‌دی حه‌مه‌ل.

حنجره / hancare /: [عربی/اسم، کشکشی؛ به‌شی به‌دیپه‌ینه‌ری ده‌نگ له‌نیوان زمان و گه‌روودا که‌له‌دوو ماسوولکه‌ی ناسک و چینیک ژیتار پیک هاتوو.

حنظل / hanzal /: [عربی/اسم، هندوانه‌ی ابوچه‌ل هندوانه

حنفی / hanafi /: [عربی/اسم، حه‌نه‌فی: ۱. یه‌ک له‌چوار مه‌زه‌به‌ی موسولمانانی سوننی که‌ئیمام ئه‌بووحنیفه (۸۰-۱۵۰ ک.م.) و شاگرده‌کانی دایاناه ۲. /ها؛ ان/ شوین که‌وتوو ییمام ئه‌بووحنیفه‌یه.

دانیسی>.

حواس پرتی / havāspartî ، ها: [عربی/فارسی] اسم. کمه هوشی؛ بیر بلاوی؛ کمه زهینی؛ دۆخ یان چۆنیته تی نه بوونی توانایی که لک وهر گرتن له زهین و بیر و یاد.

حواشی / havāšî: [عربی] جمع حاشیه

حواصلیل / havāsil ، ها: [عربی/اسم] ماسی خۆره؛ شاهۆ؛ شاف؛ ناوی چهن جۆر بالندهیه که له قهراخی ناودا دهژین.

حواصلیل ازغوانی: سووره یلک؛ شاهه مل درێژ؛ جۆریک ماسی خۆرهی شاپهر قاوهیی و سووره که لای چاوی به چهند پهر رازاوه تهوه.

حواصلیل دودی: شاهه بۆره؛ شاهه سلتانی؛ شاهه بهلهک؛ جۆری ماسی خۆرهی گهورهی سهر سپی و بهرسینگ رهشه.

حواصلیل زرد: شاهه جغه دار؛ شاهه زهرده؛ شاهه زهردهک؛ ماسی خۆرهیه کی زهرد و سپیه.

حواصلیل شب: رهشه شاهه؛ واقی شهوئ؛ ماسی خۆرهی سهر و پشت رهشی بال و جووچک بۆر.

حوالت / havālat: [عربی/اسم] [دبی] ههواله؛ ههواله.

حوالجات / havālecāt: (!) [عربی] جمع حواله

حواله / havāle ، ها؛ حوالجات: [عربی/اسم] ههواله؛ ناراسه؛ پسووله: ۱. نووسراوهیه که تبهیدا خوازاراوه پاره یان شتیک به هه لنگری بدرئ «این حواله را بیر ۵۰ بند کاغذ بگیر؛ ثم ههواله بهره و ۵۰ بهند کاغز وهر گره» ۲. رهوتی ناردن؛ پاره یان مالیک که له لایهن کهسیک یان دامه زراوه ییکهوه بۆ دیتری ده نیردریت «صد تومان برایش حواله کردم؛ سهد تمه نم بۆ نارد» ۳. رهوتی خستن؛ تهسپاردنی کاریک به کهسی، کاتی یان شوینیکی تر «به ماه آینده حواله کردند؛ خستیانه مانگیکی تر».

حواله دادن کسی به جایی: [کنایی] ههواله به گهواله پی کردنی کهسیک؛ کهسیک ده ستاودهس پیکردن «مرد بیچاره را توی اداره از این اتاق به آن اتاق حواله دادند؛ ئەو پیاوه داماوەیان له مەز زینگەدا، لەم دیو بۆ ئەو دیو ههواله به گهواله پی ده کرد».

حواله کردن چیزی به طرف کسی: فریدانی شتی بۆ کهسیک «سنگ را به طرفم حواله کرد؛ بهرده کهی فریدا بوم».

حوالی / havālî: [از عربی/اسم] دهووروبهر؛ دهوور وهر؛ هه قیر که؛ ئالی؛ دهوران پشت؛ دهوور پشت؛ مهوق «خانهشان در آن حوالی بود؛ ماله که یان لهو دهووروبهر دا بوو».

حوایج / havāyec: [عربی] جمع حاجت؛ حوانج

حوت / hût: [عربی/اسم] ۱. ماهی ۱- ۲. [تقویم] رهشه مه؛ دوایین بورج له دوازه بورجی سال.

حورانی / hûrānî: [اسم] حوورانی: ۱. هۆزی کهونارای سپی پیستی نیشته جیی ئاسیای بچووک ۲. لها؛ ان؛ ههراکام له خه لکی ئەو هۆزه ۳. زمانی ئەو هۆزه.

حوری / hûrî: [عربی/اسم] لها؛ ان؛ حۆری؛ هووری؛ کیژی جوانی ناو بهههشت.

حوزه / howze, ho:ze ، ها: [عربی/اسم] ۱. ناوچه؛ دهوهر؛ دهقهر؛ کافار؛ شوین یان مهله بندیک که له ژیر کارتیکه ری پرووداویکی سروشتی، کار یان ئاکاریکدا بی «حوزهی انتخابات؛ حوزهی نفتی؛ ناوچهی ههلبژاردن؛ دهوهری نهوتی» ۲. بنکه؛ جیگه یان ناوهندی پتوهنیدار به کاریکهوه «حوزهی حزبی؛ بنکهی حیزبی».

حوزهی استحقاقی: دهقهری پاسهوانی؛ ناوچهی چاوه دپیری.

حوزهی انتخاباتی: ناوچهی ههلبژاردن؛ ناوچهیه که له شار یان پارێزگایه که مافی

غرولند، حوصله‌ی همه‌ی ما سر رفته بود؛ لهو و هه‌موو خته و بۆله هه‌موو جازز بیوین» ۲. داگیران؛ داگیران؛ خهم و خه‌فته داگرتن «از تنهایی حوصله‌ام سر رفت: له ته‌نایی داگیرام».

حوض /howz, ho:z/، ها: [عربی] /اسم. ئەستێرک؛ حەوز؛ بێرکە؛ کوران؛ جۆرنە؛ ئاوگیرێکی دەسکرد و ڕووباز، چکۆلەتر لە ئەستێر (کنار حوض نشست تا دستش را بشوید: له لای ئەستێرکە که دانیشیت دەسی بشو).
حوضچه /howzche, ho:zche/، ها: [عربی] /فارسی] /اسم. حەوزۆکە؛ ۱. کوران؛ جۆرنە؛ ئەستێرکی چکۆلە ۲. چالێکی گەورە ی دەورگیراو له لای ئاویکی گەورەو (و هه‌کوو ده‌ریا و چۆم) «حوضچه‌ی نمک‌گیری: حەوزۆکە ی خویگری» ۳. ئەستێر؛ ئەستێرک یان جیگایە ک بۆ هه‌لگرتنی تراو و ئەنجامدانی کار له‌ سه‌ری «حوضچه‌ی پرورش ماهی: ئەستێرکی باره‌ینانی ماسی».

حوضخانه /howzxāne, ho:z-/، ها: [عربی] /فارسی] /اسم. [قدیمی] حەوزخانە؛ ژووریک (زۆرتر) له‌ ژێرزەویندا به‌ ئەستێرک و فواره‌وه که له‌ شارگه‌لی گه‌رمیاندا بۆ دانیشتن له‌ پۆزانی گه‌رمی هاویندا که‌لکی لی‌وه‌رده‌گرن.
حوضه /howze, ho:ze/، ها: [عربی] /اسم. ۱. ئاوه‌رۆ؛ ناوچه یان ده‌فه‌رێ که‌ ئاوه‌کانی ده‌پژێتته‌ ناو زه‌ریا، زه‌ریاچه یان چۆمه‌وه ۲. به‌راو؛ ناوچه‌یه‌ک که له‌ ئاوی ڕووباریک تی‌راو ده‌بی.

حول /howl, ho:l/، ها: [عربی] /اسم. ۱. /حوالی/ ناقار؛ په‌گال «حول محورش می‌چرخید: له‌ په‌گال خولگه‌که‌یدا ده‌خولایه‌وه» ۲. توانایی؛ هیز؛ هاز؛ ته‌شه؛ تاو؛ گوهر.
حول و حوش /howl-o-howš, ho:l-o-ho:š/، ها: [عربی] /اسم. په‌گال؛ ده‌ور و پشت؛ ده‌ور و په‌شت؛ ده‌ورانه‌ور؛ هاوێردۆر؛ هیل؛ ده‌ور و به‌ر؛

هه‌لبژاردنی نوێنه‌ریان هه‌یه.

حوزه‌ی حزبی: بنکە‌ی حیزبێ؛ چکۆله‌ترین یه‌که‌ی حیزبێ که له‌ کۆ بوونه‌وه‌ی چهن که‌س له‌ ئەندامانی حیزب پێک‌ده‌ی.

حوزه‌ی رأی‌گیری: بنکە‌ی ده‌نگدان؛ جیگای دانانی سندوقی ده‌نگه‌کان بۆ هاتنی خه‌لکی بۆ ده‌نگ‌دان.

حوزه‌ی علمیه: جیگایێ که‌ فێرکاری دینی تیدا ئەنجام ده‌درێ.

حوزه‌ی فعالیت: ده‌فه‌ری کار؛ ناوچه‌ی کار؛ ئاقار یان گۆره‌پانی کار.

حوصله /howsele, ho:sele/، ها: [عربی] /اسم. تاقه‌ت: ۱. [گفتاری] تابشت؛ هێدکی؛ پشوو له‌سه‌رخۆبێ «کمی حوصله‌ کن، درست می‌شود: که‌می تاقه‌ت بێنه، دروست ده‌بی» ۲. له‌ش؛ تاو؛ هاز؛ ته‌فا؛ ته‌یاری زه‌ین بۆ ئەنجامدانی کارێ «حوصله‌ی هیچ کاری را نداشت: تاقه‌تی هیچ کاریکی نه‌بوو».

□ **حوصله به‌ خرج دادن**: خۆ راگرتن؛ تابشت هێنان «خیلی حوصله به‌ خرج دادم و چیزی نگفتم: زۆرم خۆ راگرت و هیچم نه‌گوت».

حوصله‌ی کاری یا کسی را نداشتن: واز له‌ که‌سێ یان شتێ نه‌بوون؛ له‌شوو که‌ستی ی هه‌رمانیوه‌ نه‌بیه‌ی «دیگر حوصله‌ی خواندن ندارم: دیتر وازی خویندنم نه‌یه».

حوصله‌ کردن: تاقه‌ت هێنان؛ تاقه‌ت هاوردن؛ وێسان و هیچ کارێ نه‌کردن «کمی حوصله‌ کن، درست می‌شود: که‌می تاقه‌ت بێنه، جێبه‌جێ ده‌بی».

حوصله‌ی کسی را سر بردن: [مجازی] که‌سێک وه‌ر‌ه‌ز / بێ‌تاقه‌ت / جازز کردن «این سر و صدا حوصله‌ی همه‌ی ما را سر برد: ئەم هه‌را و هوریا به‌هه‌موومانی وه‌ر‌ه‌ز کرد».

حوصله‌ی کسی سر رفتن: [مجازی] ۱. وه‌ر‌ه‌ز بوون؛ جازز بوون؛ بێ‌تاقه‌ت بوون «از آن همه‌

پهړانپهړ؛ که ناره و که نار؛ قه راخ بیچاخ؛
دۆرماندۆر.

حو له / howle, ho:le / ها: / [؟] / اسم، خاوی؛
ههوله؛ مهرحه مه؛ پشته مال؛ په شته مال؛ پارچه ی
نهرم و کولکنی خو وشک کردنه وه.

حو له ای / howle'i, ho:le'i / [؟] / صفت.
مهرحه مه یی؛ ههوله یی: ۱. شیاو بو خاوی ۲. له
چەشن یان وه کوو خاوی «پارچه ی حوله ای:
قوماشی مهرحه مه یی».

حومه / howme, ho:me / ها: / [عربی] / اسم.
۱. ناقار؛ هانقاس؛ هانقه راس؛ هانقار؛ دهور و
بهری ناوه دانی ۲. دهور و بهر؛ ناواییه ک نیزیک
به شار «ساکنان حومه ی کرمانشاه: دانیشتوانی ناقاری
کرمانشان».

حی / hay(y) / [عربی] / صفت. / [دبی] / زیندوو؛
زینوو؛ زینه؛ زنده؛ زنی «او حی و حاضر جلو شما
ایستاده: نهوا زړپ و زیندوو له بهردهم ئیوه دا
پاوه ستاوه».

حیا / hayā / [عربی] / اسم، شهرم؛ فهدی؛ فهیت؛
حه هیشو؛ چه شووری؛ چاوروو، راف؛ شهرم و
شوورهی؛ حیا «خوب است که آدم کمی حیا داشته
باشد: چاکه بنیادهم هیندیک شهرمی هه بی».

□ **حیا کردن**: شهرم کردن؛ حیا کردن «پسر حیا
کن! این کارها خوب نیست: کوره شهرم بکه! ئەم
کارانه باش نیه».

حیات / hayāt / [عربی] / اسم، / [دبی] / ژیان؛ ژین؛
ژیوهی؛ ژی؛ ژيو؛ زنده گی؛ زینگی «حیات و ممات:
ژیان و مهرگ».

□ **حیات وحش**: ژيانی که ژی؛ گیانی که ژی؛
ژيانی گیانله بهرانی کیوی.

□ **حیات داشتن**: زیندوو بوون؛ زینوو بوون؛
زینگ بوون؛ له ژياندا بوون؛ زینه بیه ی «آن
موقع پدرم حیات داشت: ئەو کاته باهم زیندوو بوو».

حیاتبخش / hayātbaxš / [عربی] / فارسی / صفت.
/ [دبی] / گیانبهخش؛ بهخشیهنه ری ژیان یان هوی

دریژه ی ژیان «پرتو حیاتبخش خورشید: تیشکی
گیانبهخشی هه تاو». ههروه ها: **حیاتبخشی**

حیات و ممات / hayāt-o-mamāt / [عربی] / اسم.
/ [دبی] / ژیان و مهرگ؛ بوون و نه بوون؛ مهرده و
ژیوهی؛ مهرگوزینده گی «حیات و ممات او به این
بحث بستگی دارد: ژیان و مهرگی بهم باسه وه
به سراوه».

حیاتی / hayātî / [عربی] / صفت. حه یاتی:
۱. ژيانی؛ زنده گی؛ زینده گی؛ پیوه نیدار یان
سهر به ژيانه وه «فعالیت های حیاتی: کارگه لی
حیاتی» ۲. زۆر گرینگ؛ به ستراوه به گیانبه وه
«وجود آب و هوا برای جانداران حیاتی است: هه بوونی
ناو و ههوا بو گیانبه وهران حه یاتیه».

حیاط / hayāt / ها: / [عربی] / اسم، ههوش؛
حهوشه؛ ههوش؛ ههسار؛ ههسار؛ لامهردوو؛
گوپایی ناو چار دیواری مال «ساختمان حیاط هم
دارد: خانوه که حهوشه شی ههیه».

□ حیاط خلوت

حیاط خلوت / hayātxalvat / ها: / [از عربی] / اسم.
حهوشه خه لوه تی؛ حهوشه ی چکوله ی پشته
خانوو «فقط یک حیاط خلوت کوچک دارد: ته نیا
حهوشه خه لوه تیکی چکوله ی ههیه».

حیث / heys / [عربی] / اسم. ۱. [نامتداول] جیگه؛
جی؛ یاگی؛ شوین؛ شوین؛ لۆر؛ ئاست ۲. هۆ؛
سۆنگه؛ بۆنه؛ به لگه.

□ **از حیث**: له ئاستی؛ له سۆنگه ی؛ له لایهن؛
باروو «از حیث جا مشکل داریم: له ئاستی جیگه وه
گرفتمان ههیه».

حیثیت / heysiyyat / [عربی] / اسم، وهج؛ ئابروو؛
ئابوو؛ هیسمهت؛ ئه رزشت و بهرو له کۆمه لگادا
«از حیثیت خودمان دفاع می کنیم: وهجی خویمان
ده پارێژین».

حیدری / heydarî / [عربی] / صفت. حه یدهری:
۱. پیوه نیدار یان سهر به تهریقته ی قوتبه دین
حه یدهر سؤفی ئیرانی (۵۰۸ - ۶۱۵ ک. م.)

۲. /ها/ شوین که و تووی ئەو تەریقەتە.

حیران / heyṛān /: [عربی] صفت. حەیران؛ سەر سووڕماو؛ سەر سووڕماو؛ سەر لێ شیواو؛ واقوڕماو؛ هەبرو.

□ حیران شدن: سەر سووڕمان؛ واقوڕمان؛ سەر سام بیەیی؛ سەرەماسەیی؛ سەر زفران؛ پەشوکان؛ تاسان؛ مات بوون؛ وڕ بیەیی؛ تووشی سەر سووڕماوی و سەر لێ شیواوی هاتن «از آن همه زیرکی حیران شدم؛ لهو هەموو وریاییە سەرم سووڕما».

حیران کردن: حەیران کردن؛ مات کردن؛ گێژ و وڕ کردن؛ وڕ و کاس کردن؛ تەرتلاندن؛ کلمساندن؛ کەوشاندن؛ سەر سام کەردەیی؛ تووشی سەر سووڕماوی و سەر لێ شیواوی کردن «رفتار او مرا حیران کرد؛ ناکاری، منی مات کرد».

حیران ماندن: وڕ و کاس بوون؛ مانەو؛ مات بوون؛ کلمسین؛ بشکفین؛ کەوشین؛ تەرتلین؛ مەنایو؛ سەر سووڕماو و سەر گەردان مانەو «از جوابی که داد حیران ماندم؛ لهو پەرسفە دایەو مات بووم».

حیرانی / heyṛānī /: ها/ [عربی] اسم. سەر سامی؛ سەر سووڕماوی؛ وڕی؛ مەنگی.

حیرت / heyṛat /: [عربی] اسم. سەر سامی؛ سەر سووڕماوی؛ پامووی؛ واقوڕماوی؛ هیدمان؛ بار و دۆخ و چۆنیەتی لە دەست دانی توانای هەلسانگاندنی ڕووداو گەل و بڕیار دان لە سەریان «من هم دچار حیرت شدم؛ منیش تووشی سەر سامی هاتم».

□ در حیرت ماندن: سەر سام مانەو؛ سەر سووڕماو بوون؛ پامو بوون. هەروەها: حیرت کردن؛ دچار حیرت شدن

حیرت‌انگیز / heyṛatangīz /: [عربی/فارسی] صفت. سەر سووڕتەر «رفتار من برایش حیرت‌انگیز بود؛ ناکاری من بۆی سەر سووڕتەر یوو».

حیرت‌آور / heyṛatāvar /: [عربی/فارسی] صفت. سەر سووڕتەر؛ سەر سامی هینەر «این اوضاع حیرت‌آور است؛ ئەم دۆخە سەر سووڕتەر».

حیز / hayyez /: [عربی/اسم] [ادبی] جینگە؛ جینگا؛ جاگە؛ یاگی: ۱. جی؛ شوین؛ شۆن؛ لۆر؛ وار؛ ئاست ۲. /مجازی/ شوینەوار.

□ حیز امکان: جینگەیی ڕوودان؛ ئاستی ڕەخسان / شیان «این امر در حیز امکان نیست؛ ئەم کارە لە ئاستی رەخساندا نیە».

حیز انتفاع: پلەیی کەلک وەر گرتن؛ ئاستی کەلک لێ وەر گرتن «کتاب را از حیز انتفاع ساقط کردی؛ کتیبە کەت لە پلەیی کەلک وەر گرتن خست».

حیص و بیص / heys-o-beys /: [عربی] اسم. بگرە و بەردە؛ گیر و داو؛ گرم و قال؛ هەللا-هەللا؛ گورە و چەقە؛ چەقە و هەرا؛ گالە-گال؛ هەرمەزات؛ گورمۆرە؛ گیرە و کیشە؛ قال و مەقال «در آن حیص و بیص تو به فکر پول گرفتن بودی؟! لەو بگرە و بەردەدا لە بیرێ پارە وەر گرتن بووی؟!».

حیض / heyz /: [عربی] اسم. حەیز؛ پۆن؛ پیار؛ پیسار؛ مەهەک؛ مەهەکی؛ بێ نوێژی؛ بێ نمایی؛ سەر خوین؛ خوینتی مانگانە؛ عەدەتی ژنانە.

حیطه / hîte /: ها/ [عربی] اسم. شوینەوار: ۱. پەریز؛ نیتو سنوور؛ شتی کە خاوەن سنوورێکی راستی یان دانراوە بێ ۲. پانایی؛ بەر؛ گۆرەپانی کار و چالاکیەک.

□ حیطه‌ی اختیارات: سنووری دەسەلات؛ شوینەواری دەسچوویی؛ گۆری دەسەلات؛ بەری دەسەلات «باید حیطه‌ی اختیارات مدیرعامل شرکت مشخص شود؛ ئەبێ شوینەواری دەسەلاتی سەرۆکی مەزڕینگە دیاری بکری».

حیطه‌ی عمل: گۆرەپانی کار؛ بەری کار؛ پانایی کردەو؛ گۆری گوروو «شایستگی او در حیطه‌ی

فیل باز؛ گزیکەر؛ گزیکار؛ کهلهک باز؛ داویندهر؛
گرنی باز؛ چه تله مه ز؛ ته پره ش؛ ریپۆ؛ ده غوول؛
فیلوو؛ ده غلباز؛ ههنگ باز؛ سۆر؛ هه که باز؛ هه کار؛
دۆمدار؛ قهلبه زه ن؛ زه قه ل؛ گه ر ساز؛ به توانا یان
هۆگری که لک وهر گری له فیل «روبا هه حیه گره»

پروی فیل باز. ههروه ها: حیه گری

حین / heyñ, hîn /: [عربی] اسم، کات؛ ئان؛ چاخ؛
دان؛ تان؛ گاف؛ وهخت «در این حین او هم رسید»
لهم کاته دا ئه ویش گه یشت.

حیوان / heyvān, ha /: [عربی] اسم،
گیانه وهر: ۱. حه یوان؛ زینده وهر «حیوان
وحشی: حه یوانی ده شته کی» ۲. گیاندار
«انسان حیوان ناطق است: مرؤف گیانه وهر یکی
ئاخیره ره».

حیوان صفت / heyvānsefat, ha /: [عربی]
صفت، در؛ درنده؛ خاوه ن خووی حه یوانی.

حیوانی / heyvānî /: [عربی] صفت،
حه یوانی: ۱. پیوه ن دیدار یان سه ره به
زینده وهر مه «روغن حیوانی: روئی حه یوانی»
۲. وه کوو حه یوان «زندگی حیوانی: ژبانی
حه یوانی» ۳. [مجازی] در؛ دووری له
شارستانی هت «رفتار حیوانی: ئاکاری حه یوانی».

حیوانیت / heyvānîyyat /: [عربی] اسم،
درنده یی؛ در؛ درنده خۆیی؛ بار و دۆخ یان
چۆنی هتی حه یوان بوون.

حی و حاضر / hayy-o-hāzer /: [عربی] صفت،
زیت و زیندوو؛ زپ و زنی؛ زپ و زینگ «بین، آرام
حی و حاضر است و می تواند شهادت بدهد: بروه، ئارام
زپ و زیندوو و ده توانی شایه تی بدا».

حیوونی / heyvūnî /: از [عربی] صوت. [گفتاری]
به سته زمان؛ به سه زوان؛ وشه یه ک بۆ نیشان دانی
به زه یی هاتنه وه به گیاندار یکندا «حیوونی گربه رفت
زیر ماشین: پشیل هی به سته زمان که وته ژیر
ماشینه وه».

حیه / hayye /: [عربی] مار- ۱

عمل معلوم می شود: لیها تووی ئه وه گۆره بانی
کاردا دیاری ده دا.

به حیطه ی تصرف در آوردن: گرتن؛ داگیر
کردن؛ دهس به سه ردا گرتن؛ هیئانه ژیر
پ کینی خۆ.

حیف / heyf /: [عربی] صوت، مخابن؛ داخ؛ ئاخ؛
حه یف؛ داخ و دهرد؛ وشه ی پشه یی که له
کاتی له دهس دانی که سۆ یا شتی یان له
نه بوونیاندا به کار ده روا «حیف که پول نداریم»
مخابن پاره مان نیه.

حیف آمدن / حیف لی هاتن؛ حیف لی هاتن
«حیف آمد آن را پاره کند: داخی لی ده هات
بیدری».

حیف بودن / جیی داخ بوون؛ حه یف بوون
«حیف بود که کتاب به آن خوبی را ارزان ت فروختی»
جیی داخ بوو کتیی به وه باشیه ت هه رزان
فروشت.

حیف شدن / حه یف بوون؛ جیی داخ بوون
«حیف شد تو نیامدی: حه یف بوو نه هاتی».

حیف و میل / heyf-o-meyl /: [عربی] اسم،
۱. کار یان ره وتی فیرو دان؛ خه ساردان؛
خراو کردن و له کار خستن «آن همه دارایی حیف و
میل شد: ئه وه مه که مال و سامانه فیرو درا» ۲. کار
و ره تی هه لکی شان؛ به نا په وه دهست به سه ره
مال یکندا گرتن «در آن سازمان چقدر حیف و میل
کردی؟ له وه مه زینگه یه دا چه ندت هه لکی شا».

حیل / hîyal /: [عربی] جمع حیه
حیلت / hîlat, ha /: [عربی] اسم، [ادبی] فیل و
فریو.

حیله / hîle, ha /: [عربی] اسم، فیل؛
فیلک؛ فر و فیل؛ گزی؛ گفنی؛ گه ر؛
هاوانته؛ چیل؛ فریو؛ پۆ؛ ئاوانته؛ که له ک؛
ده قلی؛ دۆم؛ پاخه؛ فرت؛ دۆلاب؛ قه سس؛
له بان؛ گهف؛ گه رو گو پ.

حیله گر / hîlegar, ha /: [عربی] فارسی] صفت.

خاتمه‌ساز؛ خاتمه‌سازی

خاتمه / xāteme : [عربی] اسم. کوٹائی؛ دوائی؛
دمايي؛ بنه تا؛ ئه نجام.

❏ **خاتمه‌ی کار:** کوتایی کار؛ دوایی کار؛ ثاخری کار
کار «خاتمه‌ی کار دادگاه اعلام شد: کوتایی کاری دادگا راگه یبندرا».

در خاتمه: له کۆتاییدا؛ له دواییدا؛ له ئاخردا؛
جه دمایینه؛ له ئاخروهه؛ له ئاکامدا «در خاتمه
دلیل جرمش را اعلام کرد: له کۆتاییدا هۆکاری
تاوانه که ی راغه باند».

❑ **خاتمه دادن:** دوايي (پي) هينان؛ کوټايي (پي) هينان؛ ته‌واو کردن؛ قه‌داندن؛ تماممنه‌ی (کار را خاتمه داد: کاره‌که‌ی دوايي پي هینا).

خاتمه دادن به خدمت کسی: کوتایبی هیئنان
به کاری که سیگ؛ که سنی له سهر کاره که یوه
وهه درنان؛ که سیگ له سهر کار یوه لابرډن/
دهر کردن «از امروز به خدمت شما خاتمه داده
می‌شود: له ئه ورځوه کوتایبی به کاری نیوه
دهدری».

خاتمه یافتن: دوايي هاتن؛ کۆتايي هاتن؛
کۆتايي پيیهاتن؛ ته‌واو بوون؛ قه‌تيان؛ قه‌ديان؛
دما ئامه‌ی؛ هه‌راديای؛ ته‌ماميه‌ی (گه‌ردهمای در
ساعت ۱۰ خاتمه یافت: کۆبوونه‌وه که کات‌ژمیری
۱۰ دوايه هات).

خ /x/: حرف. خ؛ نشانہی نوہمین پیتی
ئەلفوبیٲکە ی فارسی.

خ /xe:/ اسم. خى؛ ناوى نۆھەمىن پىتى
ئەلفوبىتتەكى زامانى فارسى.

خا /xā:/سم. ۱. خا؛ ناوی عەرەبى نۆيەمىن
پىتى ئەلفوبىتكەي فارسى ۲. جاو.

خائف /xā'ef/ : [عربی] خایف

خائن /xā'en/ : [عربی] خاین

خائیدن /xā'îdan/ ➡ خاییدن

خاتم / xātam ، ها: [عربی] اسم، ۱. [ادی] /
 ئەنگوستیلە؛ کلکەوانە؛ ئەنگوسوانە؛ ئەنگوشتەر
 ۲. [ادی] / مۆرخوانە؛ مۆرخانە؛ مۆرخەوانە؛ نقیم؛
 بەردە ئەموستیلە؛ قاشە ئەنگوستیلە؛ نگینی
 ئەنگوستیلە ۳. خاتەمکاری.

خاتم: صفت. دوايين؛ دوامين؛ دواگين؛
دوايه مين؛ دواهه مين؛ دماگين؛ دمايين؛ دمه ين؛
ثو په رين؛ ئاخرين **﴿خاتم انبياء﴾** دوايين پيغمبر.

❏ خاتم انبیا: ۱. دوايینی پیغمبهران؛ آخرین پیغمبهر؛ آخرین پیغمبهران ۲. نازناوی پیغمبهری ئیسلام، لای موسولمانان.

خاتمکاری / xātamkārî : [عربی / فارسی] /سم.

۱. هونهر يان فهني جوانكاري به برين و پيځه وه
لكاندني له ته ئيسك و چيو له پهنای په کتر

٢. /ها/ به ره می‌نهد و هونه‌ره. هه‌روه‌ها: خاتمکار؛

خاتون / xātūn ، -ها؛ خوانین: / اترکی / اسم. / قدیمی /
خاتوون؛ خاتون؛ خاتوونه؛ خات؛ کابان؛ که بیانوو؛
که یوانو؛ که بانوو.

خاج / xāc ، -ها: / ارمنی / اسم. / گفتاری /
۱. سه‌لیب؛ خاج؛ چه‌لیبا؛ چقر؛ چه‌پ‌راست
۲. خاج؛ خالی و م‌ره‌قی کایه ، وینه‌ی گه‌لای
گزینیز؛ گزینیز؛ گشنیز

خاج پرست / xācparast ، -ها؛ -ان: / ارمنی /
فارسی / اسم. / گفتاری / مه‌سیحی؛ فه‌له؛
خاج‌په‌رست؛ عیسایی.

خاجی / xāci : / ارمنی / صفت. خاجی؛ سه‌لیبی؛
به وینه‌ی خاج «استخوان خاجی؛ نیسقانی خاجی».

خاخام / xāxām ، -ها: / عبری / اسم. خاخام؛
مه‌لای جوو؛ پیشه‌وای دینی یه‌هوود.

خادم^۱ / xādem ، -ها؛ -ان؛ -ین: خدم؛ خدمه؛
/ عربی / اسم. ۱. / قدیمی / بهره‌ده‌ست؛ خزمه‌تکار؛
پاکار؛ خزمه‌تچی ۲. خایه‌م؛ خادم؛ مجهور؛
مجبور؛ خزمه‌تکاری دامه‌زراوه‌ی نایینی «خادم
مسجد؛ مجبوری مز‌گوت».

خادم^۲ / صفت. / ادبی / خزمه‌تکار؛ خواه‌نی
پیشینه‌ی نه‌نجامدانی کار به قازانچی که‌س یان
که‌سانی دیکه «این دانشمند یک عمر خادم ملک و
ملت بود؛ ثم زانایه هم‌مو ژبانی خزمه‌تکاری خه‌لک
و ولات بوو».

خار / xār ، -ها: / اسم. ۱. دروو؛ درو؛ درک؛ دری؛
دری؛ دره‌ی؛ پروو؛ چقل؛ چقول؛ چوقل؛ چه‌قل؛
کورره؛ زیاده‌ی دهرزی‌ناسای پروه‌کان ۲. هه‌ر
به‌گیایه‌کی دروودار ۳. نه‌وه‌ی وه‌ها بیچمیک‌کی
هه‌بی ۴. / صنعت / جوژه میله‌یه‌کی چکوله‌به
دهرپه‌ریوی یان چالیپکه‌وه که له هه‌ندئ کاری
په‌یوه‌ند کردن و بری پیچ یان په‌رچدا که‌لکی
لی‌ده‌گرن ۵. / مجازی / جه‌خار؛ ره‌نج؛ نازار.

☐ خار از پای کسی کندن: / کنایی / دروو له
له‌شی که‌سیک دهره‌نجان؛ باری که‌سئ
هه‌لگرتن؛ به هانای که‌سیکه‌وه هاتن؛ یارمه‌تی

دان و خزمه‌تی که‌سئ کردن.

خار در جگر داشتن: / مجازی / خوی‌ناو
هه‌ل‌هینان؛ زووخ له دلدا بوون؛ دل پر له داخ
بوون؛ دهروون پر په‌ژاره بوون.

خار در چشم کسی بودن: / مجازی / چقلی
چاوی که‌سیک بوون؛ بوونه هوی رق و زیزی
که‌سئ «شور و شوق جوانان خار در چشم ارتجاع
است؛ کرد و کوشی گه‌نجان چقلی چاوی
کونه‌په‌رستیه».

خار راه کسی شدن: / کنایی / بوونه درکی مهم و
زینان له ری‌ی که‌سئ؛ بوونه له‌مپه‌ر بو
گه‌یشتنی که‌سیک به مه‌به‌ستی.

خارا / xārā : / اسم. ۱. خارا؛ گرانی‌ت؛ چه‌شنی
ئاگره به‌ردی ده‌نک درشتی نه‌سیدیه.

خاراگوش / xārāgūš ، -ها: / اسم. گورزه‌گیا؛
گیاهه‌نگی؛ نالقه گیاییکی خورسکه نیومیت‌ر به‌رز
ده‌بی، گولی زهره‌ده‌کا و بوئی گه‌ز و تونده.

خاراندن / xārāndan : / مصدر. متعدی. // خاراندی؛
خوراندت؛ می‌خارانی؛ ده‌خورینی؛ بخاران؛ بخورینه //
خوراندن؛ خورانن؛ خوراندن؛ خوره‌راندن؛ فه‌خوراندن؛
ورنه‌ی؛ قامک، نینوک یان شتیکی زبر و زوور
هینانه پیستی له‌شدا «پشت خاراندن؛ پشت
خوراندن».

☐ صفت مفعولی: خارانده (خورینراو) / مصدر منفی:
نخاراندن (نه‌خوراندن)

خاربن / xārbon : / اسم. وهره‌ک؛ پنجه درکی
دهر و ده‌شت.

خارپشت / xārpošt ، -ها؛ -ان: / اسم. ۱. ژیشک؛
ژووژوو؛ ژیزوو؛ ژیزو؛ ژیزو؛ ژیزو؛ ژیزو؛ ژیزو؛
گیانداریکی گوانداری شت‌جوین، داپوشراو له
درکی باریک و نووک‌تیز، که به سانایی لینی
ده‌بیته‌وه، به‌لام ناتوانی به ویستی خوی
بیهاویژی ۲. سیخور؛ سیچر؛ سووچر؛
سیخ‌چووله؛ گیانه‌وه‌ریکی گوهانداري شه‌وگه‌ری
دونیا‌ی کون (ته‌وروپا، ئاسیا و ئافریقا) له

خارج کردن/ ساختن: دەر کردن؛ بردنه دەر ووه؛ هټانه دەر ووه؛ کړدنه دەر ووه؛ زڼیايزه؛ نهره زڼیه؛ بهردهی بهر «او را در حال خارج کردن اشیاء گرفتند: له کاتی دەر کړدنی شته کاند ا گرتیان».

خارج قسمت / xārec(e)qesmat، ها: [عربی] اسم/ [ریاضی] بهر کهوت؛ بهر کهت؛ دهسهاټ و ټاکامی دابهش کردن «اگر ۱۰۰ را به ۵ قسمت کنیم، خارج قسمت می شود ۲۰؛ نه گهر ۱۰۰ بکهینه ۵ به شهوه، بهر کهوته کهی ده بیته ۲۰».

خارج ه / xārece، [عربی/ فارسی] اسم، دەر ووه؛ بهر ووه: ۱. هه ندران؛ ولاتی بیانی؛ ولاتی نامو؛ ولاتی لاوه کی «رفته بود خارج: رږیشتبوه هه ندران» ۲. ههر شوټنی له ټهو دیوی سنووری ولاتیکه وه «خبار خارج: دهنگ وباسی دەر ووه».

خارجی^۱ / xāreci، [عربی] اسم، ۱. /خواجه/ [قدیمی] خه واریج؛ ههر یهک له هؤگرانی دهسته یهک که له چهرخی هه وه لی کوچیدا، شهر ی عه لی و معاویه یان به حهرام زانی و پی شه وایی هیچیان په سندنه کرد ۲. /ها: ان/ لاوه کی؛ بیانی؛ دهره کی؛ خه لکی ولاتی بیانی «دوتا خازجی هم توی آن هتل بودند: دوو که سی بیانیس لهو ټوتیلده بوون».

خارجی^۲: صفت، دهره کی: ۱. لاوه کی؛ بیانی؛ پیوه نندیدار یان سهر به ولاتی بیگانه وه «پول خارجی: دراوی دهره کی» ۲. له دهر ووه «دیوار خارجی: دیواری دهره کی».

خارخسک / xārzasak، ها: /اسم، پیکول؛ پیکول؛ په ییکول؛ په ییکول؛ په ییکوله؛ پیکوله؛ پیکولی؛ په ییکولی؛ کونجر که؛ قونجر؛ قونجر که؛ دره سووچه؛ سی چوکل؛ سی دانه؛ سی ددانه؛ سی دیانه؛ درکیکی سی سووچه به زویدا پان ده بیته وه و دانه کانی بو دهرمان ده شی».

خاردار / xārdār، صفت، درکاو؛ درکدار؛ درکین؛ چقلاوی؛ خاردار؛ به چقل؛ درواوی؛

پاسته ی میرووخوران، که پیستی سهرووی له شی درکاویه و ده توانی بهر ووه ههر لایه ک بیانه وای.

خارپشت ماهی / xārpošt māhi، ماهی خاردار، ماهی^۱

خارج^۱ / xārec، [عربی] اسم، ۱. دهر ووه؛ دهر ووه؛ دهر؛ دهری؛ دهرقه؛ دهرایا؛ بهر؛ قهر؛ ټه ودر «خارج کلاس: دهر ووه ی پؤل» ۲. [گفتاری] دهر ووه؛ بهر ووه؛ هه ندران؛ ولاتی بیانی؛ لاوه کی «خارج درس خوانده: له دهر ووه خویندوویه تی» ۳. [تشیه] خارج؛ خولی بالای خویندنی مه زه بهی شیعه.

خارج^۲: قید، دهر ووه: ۱. دهر له؛ له دهر ووه؛ له دهری؛ له دهر؛ له دهر ووه؛ جیا یان دوور له فالایی، ناوان یان گرږیهک «خارج از کشور: له دهر ووه ی ولات» ۲. [گفتاری] بهر؛ ټهو بهر؛ دهر ووه؛ دهری؛ دهشت؛ دهشت؛ به دهر له شوټنیک «بیر خارج: بیبه دهر ووه» ۳. [گفتاری] دهری؛ بهر ووه؛ له دهر ووه ی شوټنیک «سطل را گذاشته بود خارج از آشپزخانه: سه تله که ی له دهر ووه ی ئاشپه زخانه دانابوو».

خارج از ساعت کار: جیا له کاتی کار؛ کاتی جگه له ماوه ی فهرمی کار «خارج از ساعت کار کسی در اداره نمی ماند: جیا له کاتی کار که س له مه زرینگه دا نام پیته وه».

هه روه ها: خارج از وقت خارج از نوبت: به نوبه بری؛ به نوبه بر کی؛ به نوبه بر که؛ وه نوره بری؛ به بی پره چاو کردنی نوره و زور تر پیش له وه «می خواست خارج از نوبت کارش را راه بیندازد: ټه یویست به نوبه بری کاره که ی بخاته ری».

خارج خواندن: /موسیقی/ لادان؛ له گهل ده زگا یان ټاهنگ و هه وادا ریک نه بوون.

خارج شدن: چوونه دهر؛ چوونه دهشته وه؛ رږینه دهر ووه؛ چوونه دهر ووه؛ زیه یه؛ نهره زیه ی؛ لوه ی بهر «از خانه خارج شدن: له مال چوونه دهر».

دېر کال؛ دېر کول؛ پېر دېرک «بوته‌ی خاردار؛ دوه‌وه‌نی درکاوۍ».

خارستان /xār(e)stān/ اسم. دېرکه‌جاړ؛ دېرکه‌زار؛ دېرکه‌سان؛ جیگه‌ی دېوان؛ شوینی پېرچقل.

خارش /xāreš/ اسم. حه‌که؛ هکه؛ ئالوش؛ خارشت؛ خوروو؛ کلاش؛ کلاشه؛ کلاشه‌خوره؛ خارش؛ کرکلاش؛ وور؛ گه‌زنه‌ک؛ ره‌وتی پیدایږی بوونی بزویته یان هه‌سته‌وهریک له له‌شدا که ده‌بیته هوی ئالوش لئ پیدابوونی نه‌و جیگه‌یه. **خارشتر** /xāršotor/ ها/ اسم. خوشترالوک؛ خوشترالووک؛ خوشترالوک؛ وشترخورکه؛ وشترخار؛ وشترخوره؛ خوشترخوره؛ شیرخوشتر؛ وشتردېرک؛ دېرکه‌ژال؛ کوله‌وار؛ یانداخ؛ عه‌گول؛ عاگول؛ کاویر؛ ستری‌شینکه؛ ستری‌شینک؛ بنه‌گیایه‌کی گه‌لا جووتی دوور له یه‌که به دېرکی درېژ و سه‌وزه‌وه، ماکیکي شیرین به ناو توره‌نجه‌بین دده‌لینئ: شترخار

خارشک /xārešak/ اسم. [گفتاری] ۱. گال؛ نه‌خوشیه‌کی گیروی پیسته‌هاوړئ له‌گه‌ل زیپکه (به‌تایبته له سهر پیستی ده‌ست) و خورووی زوردا ۲. ئالشت؛ ئالوش؛ خارشت.

خارشکر /xāršekar/ ها/ [فارسی/ سنسکريت] اسم. شه‌کرؤکه؛ شه‌کرووکه؛ شه‌کرؤ؛ شه‌کروو؛ قه‌ن شه‌کرؤک؛ قه‌ن شه‌کیرووک؛ شه‌کره‌شوانه؛ شه‌کره‌تؤسی؛ سهرته‌شی؛ سه‌لکه‌ته‌شی؛ سهرکه‌ته‌شی؛ که‌رته‌شی؛ دېرکه‌گورزه؛ گیاییک به سه‌لکیکي فری زور دېرکاو و گولی سپی ئامال شینه‌وه، ماکیکي قه‌ندی دده‌لینئ که بؤ دهرمان نه‌شی.

خارق‌العاده /xāreqol'āde/ [عربی] صفت. سهرسوورینهر؛ سهریر؛ سهرمه‌ره؛ سهریر و سهرمه‌ره؛ هه‌ژند؛ دوور له بار و دؤخ یان چۆنیه‌تی ئاسایی «کار خارق‌العاده: کاری سهرسوورینهر».

خاراک /xāarak/ ها/ اسم. خورمای زهر و

وشک.

خارکن /xārkan/ ها؛ ان/ اسم. [قدیمی] پووشکه‌چن؛ که‌سئ که دېرک و دالی له چؤلگه و بیاوان کؤ ده‌کرده‌وه و وه‌ک سووته‌مه‌نی به کپیارانی ده‌فرؤشت.

خارکنی /xārkanî/ اسم. [قدیمی] پووشکه‌چنی؛ پیشه‌ی پووشکه‌چن.

خارماهی /xārmāhi/ اسم. دهرمه‌ماسی؛ دهرمه‌ماسی؛ جوړئ ماسی که لای سهر و به‌شی دوايینی له‌شی باریک و تیژه و له دېرک ده‌کا. **خار و خسک** /xār-o-xasak/ اسم. [دبی] دېرک و دال؛ پووش و پلاش؛ گیای وشکه‌وه بووی بابرده‌له.

خاریدن /xāridan/ مصدر. متعدی. لازم. //خاریدی: خوراند؛ می‌خاری: ده‌خورینئ؛ بخورینئ // □ متعدی. ۱. خوراندن؛ قه‌خوراندن؛ ورنه‌ی؛ به‌نینؤک کړاندن «این‌قدر سرت را خاریدی که خون آمد؛ نه‌ونده سهرت خوراند خوینی لئ هات» □ لازم. ۲. خوران؛ خوریان؛ وریه‌ی؛ شهرمخین؛ کرکان؛ وه‌خرؤ هاتن؛ ئالوش لئ پیدایږی بوون؛ هاتنه‌خوران؛ که‌وته‌خوران «پشتم می‌خارد؛ پشتم نه‌خوړئ».

■ صفت فاعلی: خارنده (-) / صفت مفعولی: خاریده (خوریتراو) / مصدر منفی: نخاریدن (نه‌خوراندن) **خازن** /xāzen/ ها/ [عربی] اسم. ۱. که‌ره‌سه‌یه‌ک بؤ له خو گلدانه‌وه و نؤته کردنی وزه‌ی کاره‌با ۲. /ان/ [قدیمی] خزنه‌دار؛ خه‌زنه‌دار؛ خه‌زینه‌دار؛ نیگابانی خه‌زینه؛ که‌سئ که چاوه‌دیری پوول و پاره‌ی شوپینکی له نه‌ستؤدایه.

خازنه /xāzene/ اسم. ژن خوشک؛ ژن خویشک؛ گورم؛ خوشکی ژن (هاوسهر).

خاس /xās/ ها؛ ان/ اسم. دوه‌ون و دارچیکیکي هه‌میشه‌شینی گه‌لا ساف و رؤشن، به‌ره‌نگی سه‌وزی تؤخ و پانکه‌له‌ی دېرکاویه، گوله‌کانی

خاصیت / xāsīyyat، ها؛ خواص؛ [عربی] / اسم، ۱. دانسته؛ تاییه تمه نندی؛ تاییه تایه تی؛ گهوشین؛ چۆنیه تی یان نیشانه ی پیوه نندیدار به که سنی یان شتیکه وه «گرم و سوزندگی خاصیت آتش است: گرم و سوو تینه ری دانسته ی ئاگرن» ۲. [گفتاری] کارکۆیی؛ کاریگه ری؛ کار تیکردنی که شتی له سهر شتیکی دیکه یان له سهر ههسته وه دایده نی «این دوا هیچ خاصیتی نداشت: ئەم دەرمانه هیچ کارکۆییه کی نه بوو».

□ **خاصیت داشتن:** [گفتاری] به که لک بوون؛ باش بوون؛ خاس بوون؛ هه بوونی کاریگه ری که به که لک یان چاک که ره وه.

خاطر / xāter؛ [عربی] / اسم، ۱. بیر؛ زهین «پیشان خاطر: بیرلاو» ۲. /ها؛ یاد؛ ویر «به خاطر آمدن: هاتنه وه بیر».

□ **برای خاطر کسی:** له بهر که سنی؛ لایین که سیگ؛ وه روو یۆی؛ بۆ ره زامه نندی که سیک. به خاطر چیزی / کسی: له بهر شتی / که سنی؛ وه روو چیۆیۆی؛ به بۆنه ی شتی / که سیکه وه؛ بۆ یان به هۆی شتی یان که سیکه وه «به خاطر سرما این را پوشیدم: له بهر سه رما ئەمه م له بهر کرد».

□ **خاطر کسی را آزدن:** که سیک ره نجانندن؛ بوونه هۆی نارچه تی و ره نجانی که سنی. ههروه ها: خاطر کسی را آسوده کردن

خاطر کسی را خواستن: خوش ویستن / خوش گه ره ک بوونی که سیک؛ یۆ وهش سیه ی.

از خاطر گذاشتن □ به خاطر آمدن / رسیدن به خاطر آمدن / رسیدن: به بیردا هاتن؛ به میشکدا هاتن؛ هاتنه وه بیر؛ ئامه یوه ویر: از خاطر گذاشتن. ههروه ها: به خاطر آوردن به خاطر گذاشتن / خطور کردن: به میشکدا تیپه رین؛ به بیردا هاتن؛ به میشکدا هاتن. در خاطر ماندن: له یاد مانه وه؛ له بیر مانه وه؛ ویره نه مه نه ی.

سپی یان ئال و به کۆما له په نای گه لاکانیدا هه لده دن، به ریکی سووری بریکه دار و جاره جار زه رد، به قه دهر نۆکیک ده گرئ که چوار یان پینج دهنکه تووی تیدایه: راج

خاستگاه / xāstgāh، ها؛ / اسم، ناخیزگه؛ سهر چاوکه؛ سهر چاوگه؛ بنه ما؛ چییه ک که شتیکی لی سهره لده دا، یان تیدا به دی دی «بسیاری آسیای صغیر را خاستگاه فلسفه ی غرب می دانند: زۆریک ئاسیای چکۆله به ناخیزگه ی فله سه فه ی رۆژاوا ده زانن».

خاش / xāš؛ / اسم، خه سوو؛ خه س؛ هه سه وه؛ خه سو؛ دایکی هاوسه ر (ژن یان میرد).

خاشاک / xāšāk، ها؛ / اسم، چیلکه؛ پووش؛ پر و پووش؛ پرپیش؛ پووش و په لاش؛ قال؛ قرشک؛ قرش؛ خه ش و خال؛ خرت و خه وش؛ خاشال؛ خاشه؛ خاش؛ گهرش؛ گهرش و گیل؛ گزه؛ چکال؛ چر؛ پووشکه؛ چال؛ چل و چیۆ؛ چروچیۆ؛ چروچیلکه؛ پووش و پار؛ په لاش؛ ئازال؛ ورد و خاشی تۆلاش و گژ و گیا.

خاص / xās(s)؛ [عربی] / صفت، تاییه ت: ۱. ته نیا بۆ شتی، که سیک یان چینیک. به رائه ر: عام «اسم خاص: ناوی تاییه ت» ۲. به چۆنیه تی که هه لکه وه ته و زه ق «نوع خاص: جۆری تاییه ت».

خاصره / xāsere؛ [عربی] / اسم، خالیگه؛ هالیگه؛ لابرک؛ پووته گا؛ قه برغه؛ قه ورخه.

خاصه / xāsse، ها؛ خواص؛ [عربی] / اسم، [نامتداول] تاییه تمه نندی؛ گهوشین.

خاصه ۲: صفت، تاییه ت؛ تاییه تی؛ گه وشت.

خاصه خرجی / xāssexarçî، ها؛ [عربی] / اسم،

[گفتاری] هه له خه رجی؛ بله خه رجی؛ ویل خه رجی؛ ده ست بلاوی له بابه تیکی دیار یکراو یان بۆ مه به سستیکی تاییه ت (زیاتر بۆ کرینی که له یلی رازاوه) «این پول برای گذران یک ماه همه ی ماست، قرار نیست تو از آن خاصه خرجی کنی: ئەم پارە ئی مانگیگمانه، ناکرئ تو هه له خه رجی پئ بکه ی».

رابر دوودا «مردم خاطره‌ی شهیدان را گرمی داشتند: خه لکی یادی شهیدان بهرز راگرت».

خاطی / xāti / ها؛ ان؛ [عربی] صفت. هه له کار؛ تاوانکار؛ تاوانبار؛ شه پنی؛ خه تاکار «انسان خاطی مجازات می شود: مرؤی تاوانبار سزا دهریت».

خاقان / xāqān / ها؛ [ترکی] اسم / [قدیمی] قاقان؛ خاقان؛ نازناوی که ئیرانیه کان به شاکانی چین و تورکستانیان دابوو «خاقان چین؛ قاقانی چین».

خاک / xāk / اسم. خاک؛ ۱. له/ا گهرد و توژالی که به هوی ورد و خاش بوونی بهرد و ماکي سه ره تاییه وه دهرسکی «خاک آهکی؛ خاکی قسلی» ۲. زهوی؛ ئاخ؛ توژیکی ناسک له پنیسته ی زهوی که هم ماکانه ی تیدایه ۳. زهوین؛ زهمین؛ ههر؛ بووم؛ بوومی؛ ئاخ «کری خاک؛ گوی خاک» ۴. [مجازی] سه ره زهوین؛ نیشتمان «خاک کردستان؛ خاکی کوردستان» ۵. [مجازی] گور؛ گلکۆ؛ قه ور؛ قه بر؛ قه بره؛ زیارت «رفته بودم سر خاک پدرم؛ چوو بوومه سه ره خاکی بابم» ۶. [مجازی] لاشه؛ تهرمی که سیک به تاییه ت دوا ی دارزان و ئوقای گلکۆ بوون ۷. خۆل؛ خوله؛ خور؛ توژ؛ توژه؛ توزک «کتاپها را خاک گرفته بود؛ کتیه کان خاکیان لی نیشتبوو».

☐ **خاک ارّه** ☐ خاکاره

خاک آهکی؛ خاکی قسلین؛ خاکی ئاهه کی؛ خاکی وا که ماکي قسلی زوری تیدایه.

خاک برگ؛ زمیچ؛ خه زه لی پرزوی تیکه ل به خاک.

خاک چرب؛ خاکه سووره؛ خوله سووره؛ چه شنی خاکی سوورکار که قوره که ی باش کیشی دی.

خاک چینی؛ کائولین؛ خاکی چینی؛ خاکی سپی.

خاک رُس؛ ئیربار؛ خاکه سووره؛ خوله سووره؛ خاک سومر؛ چه شنی خاکی نه رمی دهنک ورده له هه ورگه ری و کووره خاناندا به کار دی.

خاطرات / xāterāt / [عربی] اسم. ۱. جمع ☐ خاطره ۲. بیره وه ری (گهل)؛ هه والی پرووداو و سه ره به ورده گه لی پیوه ندیدار به که سیک یان سه رده میکه وه «خاطرات دوران جوانی؛ بیره وه ری سه رده می لاوی».

خاطر پریش / xāterpariš / [عربی] فارسی صفت. [ادبی] بیر بلاو؛ پریشان؛ دل به خه م.

خاطر پسند / xāterpasand / [عربی] فارسی صفت. [ادبی] دلگه ر؛ دل رفین؛ له بار و بهر جاو.

خاطر جمع / xātercam' / [عربی] صفت. دلنیا؛ ئارخه یان؛ دابین؛ دل هیسا؛ ئاسووده؛ خاترجه م؛ دل بجی؛ بی خه م؛ دوور له نیگه رانی «خاطر جمع باش! اتفاقی نمی افتد؛ دلنیا به! شتی پرو نادا».

خاطر جمعی / xātercam'i / [عربی] اسم. دلنیا یی؛ ئارخه یانی؛ ئاسووده یی؛ بی خه می.

خاطر خواه / xāterxāh / [عربی] فارسی صفت. [گفتاری] نهویندار؛ دلدار؛ دل پنداو؛ دلار.

خاطر خواهی / xāterxāhi / [عربی] فارسی اسم. [گفتاری] نهوینداری؛ دلداری؛ نه شکي؛ هوگری.

خاطر نشان / xāternešān / [عربی] فارسی صفت. بیر هینه ر؛ بیر خه ر؛ وه بیر هینه ر.

☐ **خاطر نشان شدن**؛ راگه ییتران؛ وه بیر هاتنه وه «خاطر نشان می شود که او دیروز به خانه نیامده است: راده گه ییتریت که دوینئ نه هاتوته وه مال».

خاطر نشان کردن؛ راگه یاندن؛ وه بیر هیئانه وه؛ خسته وه بیر؛ وسه یوه هو ش «به آنان خاطر نشان کنبد که ساعت کار تغییر کرده است: پینان راگه یینن ساعه تی کار گور دراوه».

خاطره / xātere / ها؛ خاطرات؛ [عربی] اسم. ۱. بیره وه ری؛ هاته؛ پرووداو یان کارئ که له رابر دوودا پروویداوه وه و له یاددا ماوه ته وه «از دوره ی سربازی خاطره های زیادی داشت: له ده ورانی سه ربازی بیره وه ری زوری هه بوو» ۲. یاد؛ بیر؛ ویر؛ کردار و ئاکار یان تاییه تمه ندیگه لی دره وشاوه ی کهس، شت یان سه رده میکی دیاریکراو له

باغچه خاکش کن: بیه له ناو باغچه که دا بینه
۲. /ورزش/ له زهوی دان (له زوره باندېدا) «در دو
دقیقه حریف را خاک کرد: له دوو دهقه دا حریفی
له زهوی دا».

خاک گرفتن: تۆز نیشتن؛ خاک و خؤل گرتن؛
تهپ و تۆز لی نیشتن؛ خاک و خؤل
جیگاییک داپوشان «روی آینه را خاک گرفته بود:
سر ناوینه که تۆز نیشتوو».

خاک مرده پاشیدن: /کنایی/ خاکی مردوو
پژان؛ کونده به بوو هیلانه کردن؛ په پوو
خویندن؛ نه بوونی جم و جوولی ژیان له
شوینتیکدا «انگار توی شهر خاک مرده پاشیده بودند:
گوا به سر شاردا خاکی مردوو پژاوه».

با خاک یکسان کردن: /مجازی/ تهخت کردن؛
خاپور کردن؛ کاول کردن؛ ویران کردن.

به خاک افتادن: /کنایی/ ۱. زه بوون بوون؛ زار
بوون؛ زه لیل بوون «دشمن به خاک افتاد: دوژمن
زه بوون بوو» ۲. مل که چ ویستان؛ سر
دانه واندن؛ که و تنه سر دهست و پی «همه در
برابرش به خاک افتادند: همه مو له بهرام به ریه وه
مل که چ ویستان».

به خاک افکندن: /کنایی/ زه بوون کردن؛
شکست دان.

به خاک سپردن: /کنایی/ ناشتن؛ نه سپرده
کردن؛ نیژان؛ نیان؛ نیه؛ سراونه؛ مردوو
نانه ناو گوره وه و به بهرد و گل داپوشینی «او
را در جای امنی به خاک سپردند: له جیگایه کی
بی مه ترسیدا ناشتیا».

به خاک سپاه نشاندن: /کنایی/ نانه قور؛
قوره ماو کردن؛ هه ږگ کردنه سهر؛
هه ږگ رده ی سهره؛ ناو کردنه ژېرمال؛
بی دهست و پی کردن «جنگ ما را به خاک سپاه
نشاند: شه ږیمه ی نایه قور».

به خاک و خون کشیدن: /کنایی/ داپاچین؛
کوشت وېر/ قهلت وېر کردن.

خاک رنگیر: گلی چهوری لابه؛ گلی چهوری
سر ټه رُس

خاک هوموسی: خاکه ره شه؛ گله ره شه؛
خاکی زور نهخت و به ره پنه.

خاک برداشتن: خاک هه لگرتن؛ خاک
هه لکه ندن؛ خاک لابر دن.

خاک بر سر کسی شدن: /کنایی/ قور چوون به
سهر که سیکدا؛ له که سیک قهومان و تووشی
کاره ساتی دلته زین بوون «بین چه خاکی به
سر شد: پروا چ قور چو به سهرما».

خاک پای کسی بودن: /مجازی/ خاکی بهر
پنی که سی بوون؛ خاکی ژېر پنی که سی
بوون؛ له بهرام بهری که سیکدا زور کهم بوون
یان خو به کهم زانین «می گفت خاک پای شما
هستم: نه یگوت خاکی بهر پنی نیوهم».

خاک جایی دامنگیر بودن: /مجازی/ خاکی
جیه که دلگیر بوون؛ بوونه هؤی مانه وه ی
که سی تییدا «خاک کردستان دامنگیر است: خاکی
کوردستان دلگیره».

خاک جایی را به توبره کشیدن: /کنایی/ ناوی
شوینتیک له ناوه ریه وه دهر کردن؛ مالی
شوینتیک کردنه جار هپواز؛ خاکی جیه که به
تووره که کیشان؛ جیگایه که تهواو کاول کردن
«سپاه مغول خاک ایران را به توبره کشیدند: سپای
مغول ناوی ئیرانیان له ناوه ریه وه دهر کرد».

خاک خوردن: تۆز خواردن؛ تۆز له سهر
نیشتن «این کتاب مدتهاست در قفسه خاک
می خورد: نه م کتیه ده می که له بیر کهم که دا
تۆز ده خوا».

خاک در آش کسی کردن: /کنایی/ دږک
کردنه نیو ئاردی که سیک؛ خؤل کردنه
دوشاو/ دوی که سی؛ زیان به که سیک
گه یاندن.

خاک کردن: /گفتاری/ ۱. نیان؛ ناشتن؛ چال
کردن؛ که رده ی چیروو خاکیه وه «بیر توی

خاکروب / xāk rūbe، ها: / اسم. ۱. خاکه مال؛ ته پوتوژ؛ خاک و خۆلئ که له پامالینی شوینیک کۆ ده بیته وه ۲. زبل؛ کرس؛ شه خهل؛ زوئل؛ خاشال؛ خهوش و خال؛ زبل و زال.

خاکریز / xāk rīz، ها: / اسم. له نند؛ قوتکه؛ خاکریژ؛ ته پۆلکه؛ زهوینی قوتکه؛ زهوی به گه وه، به تایبته گردۆلهی ده سکردی دوو لای پووبار، ئاوهرۆ یان چالیک.

خاکریزی / xāk rīzi، ها: / اسم. خاکریژی؛ کار یان پهوتی گل پشتن؛ سه تماندن؛ په دماندن؛ قولکه پرکردنه وه به خاک و پتر بۆ کار و باری خانووسازی. به رانه بر؛ خاکبرداری

خاکزی / xāk zī، ها: / ان: / صفت. خاکژی؛ گلژی؛ به تایبه تهنندی یان گرۆ بوون به ژیان له ناو خاکدا.

خاکساری / xāk sārī: / اسم. خاکه ساری؛ خۆ شکاندنه وهی له ئەندازه به دهر. ههروه ها: خاکسار

خاکسپاری / xāk sepārī: / اسم. کار و پهوتی ئە سپهرده کردن؛ ناشتن؛ سراونهی؛ نیان؛ نیزان؛ به خاک سپاردن (عهدی زیادی در خاکسپاری استاد حضور داشتند؛ تاقیمکی زۆر بۆ ئە سپهرده کردنی مامۆستا هاتبوون).

خاکستر / xākestar، ها: / اسم. ۱. خۆله میش؛ خۆله مشکئ؛ مشکئ؛ خۆله مه ره؛ خۆله مه ره؛ خۆله که وه؛ خوه له که وه؛ خۆلی پفک؛ بوول؛ بووله؛ بۆله؛ بوور؛ بوور؛ په له مور؛ خۆلی؛ خوه لی؛ تۆزینه؛ مۆر؛ خاکری؛ خاکه ری؛ خاکسه ر؛ قل؛ بیله کۆ؛ ئاری؛ بابوسکه / بابوسکه (بۆ کاغه ز)؛ سوتوو / سۆتک / سووتک (بۆ نان و جگه ره)؛ ماکیکئ نه رمی وردیله که له سووتانی شتیک ده مینیته وه ۲. گهر دیله ی کانگه یی له دهر گانه ی گر کانا.

خاکستر نشین / xākestarnešin: / صفت. / مجازی / هه ژار؛ نه دار؛ به له نگاز؛ پهش و رووت؛ بیچاره؛

خاک آلود / xākālūd: / صفت. خۆلاوی؛ خاکاوی؛ تۆزاوی (لباسش خاک آلود بود؛ جل و بهرگه که ی خۆلاوی بوو). ههروه ها: **خاک آلود بودن**؛ خاک آلود شدن؛ خاک آلود کردن

خاکاره / xāk arre: / اسم. بره؛ خاکه هه ره؛ کرک؛ خاکه مشار؛ شارده مشار؛ ورده مشار؛ ئارده مشار؛ خاکه ی وه بهر هاتوو له برینی دار.

خاک انداز / xākandāz، ها: / اسم. مستینک؛ مه سه؛ مه سی؛ ئەستیو؛ مه دوونه؛ مه دو نه؛ مه دوز؛ هستیفک؛ خاکناز؛ خاکه ناز؛ کف گو؛ که ره سه یه ک به لیاو ره یه کی باریک و روویه کی ته خته وه، بۆ هه لگرتنی خاک، خۆل و خۆله میش.

خاکاهک / xākāhak: / اسم. / زمین شناسی / گله حه رام؛ خاکئ قسل؛ خاکئ دهشتی قاقه و وشک که ریژه یه کی زۆر له ماکئ قسلی تیدایه. **خاکاهان** / xākāhan: / اسم. خاک ئاسن؛ خاکئ سه ره زهوینی شۆدار که له هه موو جۆر پیکهاته ی ئالومنیۆم و ئاسن په ستواوه.

خاکبازی / xāk bāzi: / اسم. خاپۆره؛ خاکبازی؛ ۱. خاپتانی؛ خۆله په تانی؛ خۆله پۆتی؛ کار و پهوتی کایه کردن به خۆل ۲. / تهریض / قوپه کاری؛ هه ره کاری؛ کردو کۆشی خانووسازی (اسم این خاکبازی را گذاشته خانه سازی؛ ناوی ئەم قوره کاریه ی ناوه مال کردنه وه).

خاکبرداری / xāk bardārī، ها: / اسم. خاکه له گری؛ خاکه له کنئ؛ کار و پهوتی گۆز تنه وه ی خاک له شوینئ، به تایبته بۆ کردو کۆشی ساختومانی. به رانه بر؛ **خاکریزی**

خاکدان / xāk dān: / اسم. ۱. خوه له که وان؛ خۆله که وه؛ خه له که وان؛ جئ خرپوونه وه ی خۆل و خۆله میش ۲. / کنایی / ادبی / دنیا؛ سه ره زهوی؛ ژینگه ی مڕۆ.

خاکروب / xāk rūb: / اسم. / ادبی / سپور؛ که ناس؛ پاکفان؛ گه سکه ده ری دهر و کۆلانان.

خاک نشین. ههروهه: خاکسترنشین

خاکستری ^۱ /xākēstari/: اسم، خۆله میشی؛ گورگی؛ گه ورهک؛ شینکی؛ تاقمه رهنگی نیوان سپی و رهش. ههروهه: خاکستری رنگ؛

خاکستری فام

خاکستری ^۲: صفت. ۱. بوولین؛ خۆله میشی؛ به رهنگی خۆله میش «موی خاکستری: قژی خۆله میشی» ۲. بوولای؛ خۆلای؛ ئالو به خۆله میشهوه «با سر و صورت خاکستری برگشت: به دهم و چای خۆلایهوه گهراوه».

خاک شناسی /xākšēnāsi/: اسم، خاکناسی؛ ئاخناسی؛ خه پیناسی؛ زانستی ورد بوونهوه و وهرد دانسهوهی خاک و سههرچاوگه و تایبه تمه ندیه کانی. ههروهه: خاک شناس

خاکشویی /xākšūyi/ آبشویی

خاکشی /xākšî/ **خاکشیر-۲**

خاکشیر /xākšîr/: اسم، شیوه ران؛ خاکشیر؛ خۆلوشیر؛ خوله شیر؛ خاشیره: ۱. گیایه کی یه کسالانه تایبه تی ناوچهی که مئاو، به گه لای برکه-برگه ی زۆر و گولی زهرد و رۆشن و تۆمی وردهوه ۲. بهری وردی ئەو گیایه که بۆ دهرمان باشه: خاکشی [گفتاری]

خاکشیر مزاج /xākšîrmezāc, -mazāc/: ها: [فارسی/عربی] صفت. ۱. خۆساز؛ کهوی؛ راهاتوو؛ خاوهن توانستی خۆ گونجاندن له گهل هه موو جوژه بار و دۆخیکدا ۲. [مجازی] لوسکه باز؛ منال باز؛ به چه باز؛ نیر باز.

خاک وخل /xāk-o-xol/: اسم، [گفتاری] خاک و خۆل؛ خاک و خوله؛ تهپ و تۆز؛ خۆل و تۆز و خۆله میشی کۆوه بووی سهرزهوی «بچه ها توی خاک و خل بازی می کردند: منداله کان له ناو خاک و خولدا کایه یان ده کرد».

خاک و خلی /xāk-o-xoli/: صفت. خۆلای؛ خۆلینه؛ تۆزاوی؛ خاک و خۆلی «با همان لباس خاک و خلی پشت میز نشست: ههر بهو جل و بهرگه

خۆلایه له پشت میزهوه دانیشته».

خاکه /xākē/: ها: /اسم. ورده؛ تۆزه؛ خاکه؛ ماکیکی نه گۆر که به هۆی سوانهوه بووه ته گهر دیله «خاکه قند: ورده قهند».

خاکي /xākî/: صفت. خاکی: ۱. بۆر؛ به رهنگی قاوهیی رۆشنی ئامال زهرد. ههروهه: خاکی رنگ ۲. گلی؛ خاکی؛ له خاک؛ خروتی؛ له جنسی خاک «تهی خاکی: گردی خاکی» ۳. سهر به گۆی زهوین «انسان خاکی: مرۆی خاکی» ۴. سهر به وشکانی «عملیات آبی-خاکی: چالاکي ناوی-خاکی» ۵. گیرۆ یان پیوه نندیدار به خاکهوه «کرم خاکی: کرمی خاکی» ۶. خۆلای؛ خاکاوی «پیراهنم خاکی شد: کراسه کهم خۆلای بوو» ۷. [کنایی، گفتاری] خاکه سار؛ بێ ده عیه و ده مار؛ بێ فیز؛ بێ ههوا «آدم خاکی: مرۆی خاکه سار».

خاگ /xāg/: ها: /اسم. [زیست شناسی] باتۆ؛ خایه؛ خا؛ هیک؛ هیلکه گون.

خاگ - تخمدان /xāgtoxmdān/ **تخمدان-بیضه**

خاگ جامه /xāgcāme/: اسم، [کالبد شناسی] ههویج؛ رتل؛ تووره که ی گون؛ پیستی که هیلکه گونی تیدایه: خاگدان

خاگدان /xāgdān/ **خاگ جامه**

خاگینه /xāgīne/: اسم. خاریز؛ خایینه؛ خاوورۆن؛ خۆراکیکه له ئارد و هیلکه که بهش-بهش ده رۆندا سووری ده که نه وه و دواپی شهر بهت یان دۆشاوی به سهردا ده کهن.

خال /xāl/: [عربی/اسم. خال: ۱. /ها/ تووته؛ نیشان؛ نیشانه؛ نیشانی؛ له کم؛ خاله؛ نک؛ نچک؛ تانه؛ نوخته یان نیشانه ی رهشی چکۆله له سهر پیستی لهش (خال لب: خالی لیو) ۲. /ها/ پهله؛ پنک؛ پلک؛ نیشانه یان نوخته ی گه وره له سهر قاقهز، پارچه و... (خال ورق: خالی وهرق) ۳. /ادی/ لالۆ؛ لاله؛ خالۆ؛ هالۆ؛ خال؛ خاله؛ برای دایک.

خال جوش خال جوش

خال گوشتی: لک؛ فنچکه؛ لکی گوشتی؛ زیاده گوشت؛ قوتکه‌ی گوشتینی چکۆله و بۆر له سهر پیست.

خال (به چیزی) نیفتادن: رووش تی نه کهوتن؛ ریش نه بوون؛ کر پی نه هاتن «هنوز یک خال به این یخچال نیفتاده» هم یه خچاله هیشتا رووشیکی تی نه کهوتوه.

خال کوبیدن: خال کوتان؛ کوتانی خال له سهر پیست.

خال جوش / xālçûş، ها: [عربی/فارسی]/سم، خالجوش؛ خالیکی چکۆله‌ی جۆشکاری.

خال-خال / xāl xāl، ها: [عربی] صفت، خال-خال؛ چیل-چیل؛ خالدار؛ خالای؛ به خالی زۆروه «دیوار از لکه‌های جوهر، خال-خال شده بود؛ دیواره که له په‌له‌ی جهوه‌هر، خال-خال ببوو».

خال-خال / xāl xāl، ها: [عربی] صفت، خال خالۆکه؛ خالخالۆک؛ خال-خالی؛ خالماوی؛ چیل؛ نه‌خشاو به خالی جۆراوجۆر له په‌نا‌ی یه کتره وه «گره‌بی خال-خالی؛ پشیل‌ی خالخالۆکه».

خالص / xāles، ها: [عربی] صفت، ۱. بی‌خه‌وش؛ بی‌گهرد؛ پاک؛ فه‌تات؛ ره‌سه‌ن؛ بی‌خلت؛ بی‌تیکه‌لاوی له‌گه‌ل شتیکی‌تردا «نژاد خالص؛ ره‌گه‌زی ره‌سه‌ن» ۲. سافی؛ ساف؛ په‌تی؛ پرووت؛ بی‌ده‌فر «وزن خالص؛ وه‌زنی سافی» ۳. [مجازی] پاک؛ بی‌خه‌وش؛ بی‌گهرد؛ بی‌گری‌وگۆل؛ پاکۆ؛ په‌تی «دوستی خالص؛ دۆستایه‌تی پاک».

خالصاً مخلصاً / xālesan moxlesan، ها: [عربی] اقید، بی‌گری‌وگۆل؛ به‌روو‌راستی‌هوه؛ راست و پاک «خالصاً مخلصاً همه چیز را در اختیار ما گذاشت؛ بی‌گری‌وگۆل همه‌موو شتیکی خسته به‌ر ده‌ستمانه‌وه».

خالصانه^۱ / xālesāne، ها: [عربی/فارسی] صفت، راست و پاک؛ بی‌پیچ‌وپا؛ بی‌خه‌وش؛ بی‌گهرد «سلام خالصانه: سلاوی راست و پاک».

خالصانه^۲: قید، راست و پاک؛ به‌بی‌پیچ‌وپا «هنوز

خالصانه کار می‌کند: هیشتا راست و پاک کار ده‌کا».

خالصجات / xālescāt / (!) [عربی] جمع خالصة

خالصه / xālese، خالصجات: [عربی]/سم، زه‌وین یان کیلگه‌ی سهر به‌ده‌وله‌ت.

خالق / xāleq، ها: [عربی]/سم، ۱. لان؛ یین/داهینه‌ر؛ قه‌دان‌ده‌ر «خالق فیلمهای سینمایی بود؛ داهینه‌ری فیلمی سینه‌مایی بوو» ۲. ثافرینه‌ر؛ خولقیینه‌ر؛ به‌دییه‌ینه‌ر «خالق یکتا؛ ثافرینه‌ری تاک».

خالکوبی / xāl kûbî، ها: [عربی/فارسی]/سم، خالکوت: ۱. ها/نه‌خش و نیگار یان نووسراوه و وینه‌که به‌ده‌ری‌ژانژن کردنی پیست

به‌دی‌دی ۲. کار و ره‌وتی خال کوتان؛ ده‌قان؛ ده‌قاندن؛ کوتانی خال له سهر پیست «خالکوبی کردن؛ خالکوت کردن».

خالو / xālû، ها: [عربی/فارسی]/سم، خال؛ خال؛ خاله؛ خالۆ؛ لاله؛ لالۆ؛ برای دایک.

خاله / xāle، ها: [عربی]/سم، پوور؛ یایک؛ یای؛ میم؛ میمک؛ میمگ؛ میمی؛ بتی؛ مه‌تی؛ خاماجی؛ هاله؛ دیگه؛ خالتیک؛ پلک؛ خوشکی دایک.

خاله‌بازی / xālebāzî، ها: [عربی/فارسی]/سم، ۱. [گفتاری] زمانبازی درۆیین؛ خۆش ویستنی درۆیی و ناراست ۲. مال-مال؛ مال‌مالینی؛ کایه‌ی منالان، به‌تایبه‌ت کچان، به‌شیوه‌ی لاسایی کردنه‌وه‌ی ئاکاری گه‌وره‌کان (وه‌ک میوانی، زهماوه‌ن و...) .

خاله‌بی‌بی / xālebîbî، ها: [عربی/ترکی]/سم، ئارده‌وا؛ په‌لووله؛ چیشتی گزمووله‌هه‌ویر و کووره‌له.

خاله خانباچی / xālexāmbācî, -xānbācî، ها: [عربی/ترکی]/سم، [گفتاری] ده‌سه‌خوشک؛ ده‌سه‌والی؛ ژنانی هاوال و هاودهم به‌تایبه‌ت ژنانی ره‌مه‌کی «هر روز خانه‌ی یکی از خاله‌خانباچی‌ها جمع می‌شدند و گپ می‌زدند: ههر ره‌ژۆیک له مالی

بوون؛ خوت بوون <خانه خالی شد: ماله که چول
 بوو>. ههروه‌ها: خالی بودن؛ خالی کردن
 خالی گذاشتن: به‌تال هیشتنهوه؛ خالی و والا
 هیشتنهوه؛ هالی و ههویلا ناسه‌یوه <مدت دو
 ماه است خانه را خالی گذاشته: ماوه‌ی دوومانگه
 خانوه‌که‌ی به‌تال هیشتووه‌ته‌وه>.

خالی‌الذهن / xālīyozzehn: [عربی] صفت.
 بی‌تاگا؛ بی‌خه‌به‌ر؛ به‌بی‌تاگایی پیشوو <من به
 کلی خالی‌الذهن بودم و نمی‌دانستم راجع به چه حرف
 می‌زنند: من ته‌واو بی‌تاگا بووم و نه‌مده‌زانی له‌مه‌ر
 چیه‌وه قسه ده‌که‌ن>.

خالی‌السکته / xālīyossakane: [عربی] صفت.
 چؤل و هؤل؛ خالی و په‌تی؛ هالی و هه‌ویلا؛
 تاییه‌تمه‌ندی شوپنیک که که‌سی تیدا نا‌ژیت.
خالی‌بند / xālīband: ها: [عربی/فارسی] صفت.
 [گفتاری] ۱. هووشه‌که‌ر؛ خۆه‌لکیش؛ بافیش‌که‌ر
 ۲. درۆزن؛ فشه‌که‌ر؛ گفده‌مه‌ر.

خالی‌بندی / xālībandî: [عربی/فارسی] اسم.
 [گفتاری] ۱. کار یان په‌وتی هووشه‌کردن؛ بافیش
 کردن ۲. درۆزنی؛ فشه‌که‌ری؛ گفده‌ده‌ری
 ۳. درۆ؛ فشه؛ دروی؛ ده‌له‌سه <این حرف‌ها همه
 خالی‌بندی است: ئەم قسانه هه‌موو درۆن>.

خام / xām: ها: صفت. ۱. نه‌کولاو؛ ناپوخت؛
 نه‌که‌لاندی؛ نه‌گریا؛ خام؛ خاف <گوشت خام؛
 گوشتی نه‌کولاو> ۲. [ادبی] کال؛ خاو؛ خاک؛
 نه‌که‌یشتوو؛ نه‌گه‌ییو؛ نه‌یاوا؛ کرچ و کال <میوه‌ی
 خام: میوه‌ی کال> ۳. [مجازی] کال؛ کاربلاو؛ خام؛
 کرچ و کال؛ بی‌ئه‌زموون <آدم خام: مرۆی کال>
 ۴. خام؛ خاو؛ خاف؛ کژ؛ به‌شیوه‌ی ماک‌ی
 سه‌ره‌تایی که کاری له‌سه‌ر نه‌کراوه <بریشم خام؛
 هه‌وریشمی خام> ۵. [مجازی] خاو؛ بی‌ه‌ووده؛
 بی‌هۆ؛ به‌تال <خیال خام: خه‌یالی خاو> ۶. خام؛
 گنجی چه‌رمی.

□ **خام‌شدن**: [مجازی/خاپان؛ فریو خواردن؛
 گۆل وارده‌ی؛ کلاو چوونه‌سه‌ر <مرا بگو که خام

ده‌سه‌خوشکیکدا کۆ ده‌بوونه‌وه و ده‌مه‌ته‌قییان بوو>.

خاله‌خرسه / xālexerse: [عربی/فارسی] اسم.
 [گفتاری] ۱. قاره‌مانی بریک له‌چیره‌کانی ئیرانی
 ۲. [کنایی] دۆستی نه‌فام.

خاله‌رو رو / xālerowrow: [عربی/فارسی] اسم.
 [کنایی] ده‌رگیل؛ ماله‌ومالکه‌ر؛ گه‌رال؛ مالانگه‌ر؛
 ژنی که له‌په‌ستا ئەم لا و ئەلا ده‌کاو به‌مالی
 خۆیدا ناگا.

خاله‌زاده / xālezāde: ها: [عربی/فارسی] اسم.
 پوورزا؛ مه‌تیه‌زا؛ میمکه‌زاگ؛ میمزا؛ یایک‌زا؛
 هاله‌زا؛ پوورزای دایکی؛ رۆله‌ی خوشکی دایک.

خاله‌زنک / xālezanak: ها: [عربی/فارسی] اسم.
 [مجازی] ژنه‌پ‌نگه؛ که‌سێ که به‌ناکار و گوتاری
 دزیو، هۆگری خراپه‌بیژی و شۆفاری و شۆپگری
 بابه‌تی بی‌نرخه <مرد نباید این طور خاله‌زنک باشد:
 پیاو نابێ ئاوا ژنه‌پ‌نگه‌ بی>.

خاله‌سوسکه / xālesūske, -sūsge: [عربی/
 فارسی] اسم. [گفتاری] ۱. قاره‌مانی بری چیره‌کۆکی
 کۆن ۲. [مجازی] ژیره‌کۆکه؛ مرۆی وردیله‌ی
 به‌مشوور.

خالی / xālî: [عربی] صفت. خالی؛ هالی؛
 ۱. /ها/ به‌تال؛ به‌هوش؛ په‌تی؛ چؤل؛ والا؛ واق؛
 هویل؛ خوت؛ وه‌لا؛ فالّا؛ هه‌ویلا؛ خوت و خالی؛
 خت و خالی؛ خرت و خالی؛ به‌بۆشاییک که
 شتیکی تیدا نیه <اتاق خالی: ژووری خالی>
 ۲. /ها/ نه‌گیردراو؛ نه‌گیراو؛ به‌تال <مصدلی خالی:
 کورسی خالی> ۳. پرووت؛ پرووتی؛ په‌تی؛ ته‌نیا؛
 ته‌نی؛ بی‌شتیکی دیکه <نان خالی: نانی پرووت>.

□ **خالی‌بستن**: [گفتاری] ۱. بافیش‌کردن؛
 هووشه‌کردن؛ خۆه‌لکیشان <او مرد این کارها
 نیست، خالی می‌بندد: ئەو پیاوی ئەم کارانه نیه،
 بافیش ده‌کا> ۲. درۆ‌کردن؛ فشه‌کردن؛
 ده‌له‌سه‌کردن؛ درۆ دان؛ دروی دای <خالی
 می‌بست: درۆی ده‌کرد>.

خالی‌شدن: چؤل بوون؛ به‌تال بوون؛ خالی

خدیال‌خاو؛ خدیال‌خام؛ خاو‌ن‌ئاوات و هه‌وای پووجهل و بی‌هۆ.

خاموت / xāmūt / [اروسی] / اسم. ۱. به‌رۆک؛ به‌ره‌ک؛ نیله؛ نیر؛ ئەو به‌شه له ئامووری به‌کسمان که وه‌ک نه‌واری به‌ به‌ر شانیاندا دی ۲. [ساختمان] ئەو ورده ته‌لانه که بۆ راگرتنی ئارماتور به‌ ده‌وریاندا ئالقه ده‌کری.

خاموش / xāmūš / صفت. خامۆش؛ ئامۆش؛ خه‌مۆش؛ ۱. کوژاوه؛ کوور؛ خه‌مۆ؛ بی‌پرووناکی یان تیشک؛ ته‌حرانی پرووناکی «ستاره‌ی خاموش؛ ئەستیره‌ی خامۆش» ۲. کوژاوه؛ ته‌مراندی؛ فه‌مرای؛ خه‌مۆ؛ بی‌ئاگر؛ تین یان تیشکی گه‌رمایی «بخاری خاموش؛ کووره‌ی کوژاوه» ۳. [ادبی] بیدنگ؛ ئارام؛ کپ؛ کر؛ وس؛ قروقپ؛ قر؛ به‌بی ده‌نگ و هه‌را؛ بی قسه و مه‌ق؛ هه‌یج نه‌ویژ؛ لال و پال؛ بی‌کش؛ بی‌هه‌ست و خوست؛ قه‌را و قه‌پ «خاموش باش و هه‌یج مگو؛ بیدنگ به‌ و هه‌یج مه‌یژه» ۴. [مجازی] مردوو؛ مه‌رده. هه‌روه‌ها؛ خاموش بودن؛ خاموش شدن؛ خاموش کردن

خاموشی / xāmūšî / اسم. خامۆشی؛ خه‌مۆشی؛ ئامۆشی؛ ۱. کوژاوی؛ داکوژاوی؛ چۆنیه‌تی خامۆش بوون ۲. له‌ها / [ادبی] کر؛ بیدنگی؛ بی‌هه‌رای؛ بی‌خوستی؛ ماتی؛ ئارامی؛ هه‌یج نه‌ویژی ۳. دوخ یان چۆنیه‌تی نه‌بوونی کاره‌با.

خامه / xāme / اسم. ۱. خامه؛ چه‌وری شیر که به‌ شیوه‌ی ئاسایی یان به‌ هۆی که‌ره‌سه‌ی تاییه‌ته‌وه له شیر جوئ ده‌کرێته‌وه ۲. [مجازی] سه‌رتۆ؛ تۆ؛ سه‌رتویژ؛ سه‌رتوی؛ تۆژی؛ تۆژگ؛ تۆیژی سه‌ر شیر و ماست ۳. له‌ها / [ادبی] قه‌له‌م؛ پینووس؛ خامه «خامه به‌ دست دارد و می‌نویسد؛ پینووسی به‌ ده‌سته و ده‌نووسی» ۴. خاوه؛ به‌نی ته‌ون؛ هه‌ریت «نخ خامه؛ به‌نی خاوه» ۵. هه‌وریشمی نه‌پرساو ۶. [گیاه‌شناسی] خامه؛ خام؛ به‌شی له‌ مینیه‌ی گۆل.

خامه‌ای / xāme'î / صفت. ۱. خامه‌دار؛ تۆدار؛

شدم و پول را دادم دست‌تو! چاو له‌ من چۆن خاپام و پاره‌که‌م دایه‌ ده‌ستی تۆ؟!.

خام کردن / مجازی / فریودان؛ خاپاندن؛ که‌رکردن؛ لاباندن؛ گۆل ده‌ی؛ خافلاندن «تو من را خام کردی؛ تۆ منت فریو دا».

خام‌اندیش / xāmāndīš / ها؛ ان؛ صفت. [مجازی] بیربه‌تال؛ بیرخاو؛ کال.

خامخوار / xām xār / ها؛ ان؛ صفت. کالخور؛ خامخور؛ تاییه‌تمه‌ندی که‌سه‌ی که‌ شتی کال (وه‌ک سه‌وزی و میوه) ده‌خوا.

خامخواری / xām xārî / صفت. کالخور؛ خامخور؛ کار و په‌وتی خواردنی خواردمه‌نی به‌ شیوه‌ی نه‌کولاو، به‌تاییه‌ت سه‌بزی و میوه و دانه‌ویله.

خامدست / xāmdast / صفت. [مجازی، ادبی] ۱. لی‌نه‌هاتوو؛ کاربلاو؛ ناپوخت؛ ناشاره‌زا؛ پی‌نه‌گه‌یشتوو؛ ده‌سته‌وسان؛ ناشی. به‌رانبه‌ر؛ چیره‌دست ۲. تازه‌کار؛ ناشی؛ ده‌ست‌خاو.

خامدستی / xāmdastî / اسم. [مجازی، ادبی] ۱. کاربلاوی؛ ناپوختی؛ ده‌سته‌وسانی؛ لی‌نه‌هاتوویی؛ ساویلکه‌یی ۲. تازه‌کاری؛ ده‌ست‌خاوی؛ چۆناوچۆنی تازه‌کار و ناشی بوون. **خام‌رفتار** / xāmraftār / صفت. [مجازی] ناپوختکار؛ ناپوخت؛ ئاکار کرچ و کال؛ خاو‌ن کرده‌وی ناشیانه.

خام‌رفتاری / xāmraftārî / اسم. [مجازی] ناپوختکاری؛ ئاکار ناپوختی؛ ئاکاری به‌بی هه‌له‌سنگاندن و وردینی.

خام‌ریش / xāmriš / ها؛ ان؛ صفت. [مجازی] گیل؛ گه‌لجۆ؛ گه‌بچار؛ که‌م‌ئاوه؛ تی‌نه‌گه‌یشتوو. **خامسا** / xāmesan / [عربی] / قید. [نام‌تداول] ۱. پینجه‌مین؛ له‌ پله‌ی پینجه‌م؛ قۆناغی پینجه‌م ۲. که‌ره‌تی پینجه‌م؛ جاری پینجه‌م؛ رای پینجه‌م؛ گلی په‌نجه‌م.

خام‌طمع / xāmtama / [عربی] / صفت. [مجازی]

خانقاه / xān(e)qāh ، ها: [مغرب از فارسی] اسم.
ته کیه؛ دهر ویشگه؛ خانه قا؛ خانه گا؛ شوپنی کۆ
بوونه وهی شیخ و سوّفی و دهر ویشان بو
به جی هینانی پئی و په سمی ئایینی خویان.

خان کشی / xānkešī: اسم. [صنعت] کار و په وتی
خان لیدان؛ شوینار کردنی ناو لووله ی چه کی
گهرم.

خانگاه / xānegāh ، ها: / اسم. خانه قا؛ خانه گا؛
ته کیه؛ مزگه وت ئاسای شیخ و دهر ویشان.

خانگی / xānegī: صفت. مالی؛ نیومالی؛
ماله چه ی: ۱. نیومالی؛ ناومالی؛ خانه کی؛
پیوه ندیدار یان سهر به ماله وه «کارهای خانگی»
کاروباری نیومالی ۲. خانه کی؛ له مالدا
دروست کراو؛ به ره می مال «نان خانگی» نانی
مالی ۳. پامه؛ که وی؛ که دی؛ به یده ست؛ لینی؛
لینی؛ نیومالی «مرغ خانگی» مریشکی مالی.

خانم / xānom ، ها: [ترکی] اسم. ۱. داده؛ یای؛
یا؛ یایا؛ یایه؛ خانم؛ خاتون؛ والی؛ وشه ی
پیزگرتن بو ژن «خانم جان! بفرما بنشین: داده گیان!
فهرموو دانیسه» ۲. خاتون؛ خوشکوه؛ هورمه؛
نهوا؛ ژنی چاک و خاوه ن ئاکاری شیوا «سارا خیلی
خانم است: سارا زور خاتونه» ۳. خیزان؛ هاوسهر؛
هاوسهری پیوا؛ ژن «حال خانم چطور است؟
خیزانتان چونه؟».

خانمان / xān(e)mān: اسم. خا و خیزان؛ مال و
مالبات؛ مال و منال؛ ژهن و یانه؛ مال و حال؛
ژینگه؛ خان و مان: خان و مان

خانمان برانداز / xān(e)mānbarandāz: صفت.
مال ویرانکهر؛ مال شیوین؛ کاولکهر؛ یانه ویرانکهر؛
له ناوهر «جنگ خانمان برانداز: شهر ی مال ویرانکهر».

خانمانسوز / xān(e)mānsûz: صفت. [کنایی]
سهر و مال سووتین؛ مال ویرانکهر؛ مال شیوین؛
کاولکهر؛ له ناوهر «بلای خانمانسوز: به لای سهر و
مال سووتین».

خانم باز / xānombāz: [ترکی] فارسی] صفت.

خامه یی؛ سهر توئ دار «نان خامه ای؛ شیرینی
خامه دار» ۲. به په نگی خامه؛ کریم.

خامه دوزی / xāmedûzi ، ها: / اسم. گولدووری
به هاویشمی خاو.

خامه گیری / xāmegîrî: اسم. خامه گیری؛
کاری گرتنی خامه له شیر. ههروه ها؛ خامه گیر
خامی / xāmî: اسم. ۱. نه کولای؛ دۆخ یان
چۆنیه تی نه کولاو بوون ۲. کالی؛ گالی؛ کاله ی؛
نه گه یشتوو؛ خاوی؛ دۆخ یان چۆنیه تی کال و
کرچ بوون ۳. [مجازی] بی ئه زمونوی؛ دۆخ یان
چۆنیه تی نه زانکار بوون.

خان / xān ، ها: / اسم. ۱. [دبی] خانوو؛ مال؛ یانه
«خان رستم: خانووی رۆسه م» ۲. خان؛ کیچی ناو
لووله ی چه کی گهرم «خان تفتگ: خانی تفتگ»
۳. [ترکی] / خاوین / خان؛ میرمه زن؛ به گ؛ ئاغا؛
سان؛ نازناوی دهسه لاتداران و سهره ک هۆزان
۴. [ترکی] سهرناویک بو پیزلینان که پاش ناوی
چکۆله ی پیوان دی «خسرو خان: خهسره و خان»
۵. ئاغه؛ گهوره؛ گهوره تر «خان دابی: خالوناغه».

خانباچی / xāmbāci, xānbāci ، ها: [ترکی]
/ اسم. [گفتاری، قدیمی] داده؛ دادا؛ والی؛ دی دی؛
خوشکه گهوره.

خانخانی / xānxānî: [ترکی] اسم. خان خانه کی؛
خان و خانکاری؛ ئازاوه و بشپوه ی کار و باری
ولات به هوی رقه به رایه تی ئاگا کانه وه «زمان جنگ،
دوره ی خانخانی بود: کاتی شه پ، سهرده می
خانخانه کی بو».

خاندان / xān(e)dān ، ها: / اسم. جامال؛
ماله گهوره؛ گهوره مال؛ خانه دان؛ به ره مال؛
بنه مال؛ مالبات؛ سهرجه می خاوخیزان (باوک،
دایک، خوشک، براه، مامه، پوور، میمک، خالو و
باوکان و مندالان و هاوسهره کنیان).

خانسالار / xān(e)dān: اسم. خانی خانان؛
خان خانان؛ ئاغه گهوره؛ گهوره و سهرده سته ی
جووتیارانی ناوچه یه ک.

که پیکه‌وه و به سهرپه‌رشتی که‌سیک ده‌ژین و له کار و بژیوی پوژانه‌دا هاوبه‌شن «خانوار ممکن است یک نفره و یا بیشتر باشد: بنه‌ماله ره‌نگه یه‌ک که‌سی یان زو‌رت‌ر بی».

خان‌ومان / xān-o-mān / خانمان

خانه^۱ / xāne / ها: / اسم، مال؛ یانه؛ خانه:

۱. خانوو؛ یانی؛ خانک؛ خانگ؛ خانی؛ کئی؛ که‌ی؛ که‌ل؛ مار؛ کیه؛ جیگه‌ی نیشته‌جی بوون و ژیان و حه‌سانه‌وه «امشب در خانه‌ی ما بمان؛ نه‌مشه‌و له مالی ئیمه‌دا بمینه‌وه» ۲. خانوو؛ ده‌مانه؛ هوونه؛ خانوبه‌ره؛ بیناییک که‌ بو نیشته‌جی بوون چی‌کراوه «این خانه به فروش می‌رسد: نه‌م ماله ده‌فروشریت» ۳. خانوو؛ خانوبه‌ره‌ی جگه له وارخان و زو‌رت‌ر به حه‌وشه و حه‌ساره‌وه «خرید و فروش خانه و آپارتمان: سندن و فروشتنی مال و وارخان» ۴. خان؛ که‌لی؛ چهن‌گو‌شه (چوار، پننج، شه‌ش، ... گو‌شه) له به‌ره‌ییک‌دا «خانه‌ی شطرنج: مالی شه‌تره‌نج» ۵. جیگه؛ شوین؛ چاوه‌یه‌ک له پیکه‌اته‌ییک‌دا که جیی شتیکه «خانه‌ی زین: جیگه‌ی زین» ۶. [گیاه‌شناسی] چاوه‌ی نیو هیلکۆ که یان میوه ۷. [مجازی] مال؛ مالۆ؛ نه‌ندامانی بنه‌ماله به‌بی دپاری کردن «به خانه سپرده‌ام پول را بدهند به تو: به ماله‌وه‌م راسپاردوه پاره‌کت پی‌بدن» ۸. ناوه‌ندی که‌ بو کاریکی تایه‌تی ته‌رخان کرابی «خانه‌ی بهداشت: یانه‌ی ته‌ندروستی».

□ خانه‌ی آخرت: [کنایی] دوا هه‌وار؛ گلکۆ؛ گو‌پ؛ قهر؛ قه‌ور؛ زیاره‌ت.

خانه‌ی اربابی: مالی ناغا؛ ماله ناغا؛ خانوبه‌ره‌یه‌ک که‌ بو جی ژیانی خان چی‌کراوه.

خانه‌ی بخت: [کنایی] مالی شوو؛ ماله می‌رد؛ یانه‌و شووی.

خانه‌ی بهداشت: یانه‌ی ته‌ندروستی؛ یانه‌ی له‌ش‌ساغی؛ دامه‌زراوه‌یه‌ک که‌ له‌ گوندیک‌دا بو

/گفتاری/ تو‌لاز؛ پسکه‌باز؛ خاوه‌ن خده‌ی چاو له‌وه‌پیتی و ژنبازی.

خانم‌بازی / xānombāzi / [ترکی / فارسی / اسم،

/گفتاری/ تو‌لازی؛ ژنبازی؛ پسکه‌بازی؛ نه‌وینداری و تیکه‌لی له‌گه‌ل ژنانی جگه له‌ هاوسه‌ری خو.

خانم‌بزرگ / xānombozorg / ها: / [ترکی /

فارسی / اسم، داپیر؛ داپیرک؛ داپیره؛ نامه؛

دایه‌گوره؛ ناده؛ سه‌رنایک بو‌رژن‌نان له‌ ژنی

به‌ ته‌مه‌نتری بنه‌ماله. هه‌روه‌ها: خانم‌کوچک

خانمی / xānomî / [ترکی / اسم، خاتوونی؛

هورمه‌یی؛ خانمی؛ خانمیته‌ی؛ دوخ‌یان

چۆنیته‌ی خاتوون بوون «خانمی از سرتاپاش

می‌بارید: له‌ سه‌ر تا پای، خاتوونی ده‌باری».

خانوادگی / xān(e)vādegî / صفت، بنه‌ماله‌یی؛

خیزانی «رابطه‌ی خانوادگی: په‌یوه‌ندی بنه‌ماله‌یی».

خانواده / xān(e)vāde / ها: / اسم، بنه‌ماله؛

خیزان: ۱. مالبات؛ خاوخیز؛ کۆمه‌لیک له

که‌سان که‌ پیکه‌وه خزمایه‌تی یان په‌یوه‌ندی ژن

و ژنخوازیان هه‌یه «یک وقتی خانواده‌ی او تمام شهر

را در اختیار داشتند: سه‌رده‌میک بنه‌ماله‌که‌ی، هه‌موو

شاریان به‌ ده‌سته‌وه بوو» ۲. ژن‌ومنال؛ خاوخیزان؛

ژن و زارۆ؛ ئات‌ئه‌بال؛ کۆمه‌لی که‌سان که‌ به

خزمایه‌تی له‌ خانوویک‌دا ده‌ژین و یانه‌وانیکیان

هه‌یه «پس از مرگ پدر، برادر بزرگتر رئیس خانواده شد:

پاش مردنی باب، برای گه‌وره‌تر بوو به‌ سه‌رۆکی

خیزان» ۳. کۆمه‌له‌ی خزم و که‌سانی که‌سیک

(به‌تایه‌ت خزمانی پله‌ی یه‌ک) «فقط خانواده‌اش

اجازه‌ی ملاقات داشتند: ته‌نیا بنه‌ماله‌که‌ی به‌رای

چاوپیکه‌وتنیان هه‌بوو» ۴. /زیست‌شناسی/ تیره؛

خیل ۵. تیره؛ ده‌سته؛ کۆمه‌له‌ی شتانی که‌

په‌یوه‌ندی‌کی هاوبه‌شیان هه‌یه، یان له‌ یه‌ک

بنه‌چه و بناوان «خانواده‌ی زبانهای هندو-اروپایی:

تیره‌ی زمانانی هیندو-ئوروپایی».

خانوار / xān(e)vār / ها: / اسم، خانه‌وار؛ بنه‌ماله؛

خیزان؛ یانه‌سا؛ یه‌که‌ی کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری

خانه‌بیزار؛ مال ته‌ریوو؛ و‌م‌ر‌ز و دوور‌ه‌پ‌ر‌ئ‌ز له مال.

خانه‌تکانی / xānetakānî, -tekānî / ها؛ / اسم.

گه‌ر‌د‌ی‌ل‌ه؛ مال پاک‌کردنه‌وه؛ کار یان ره‌وتی خاوین‌کردنه‌وه‌ی مال و ک‌ل‌و‌پ‌ه‌لی ناومال.

خانه-خانه / xānexāne / صفت. مال-مال؛

خانه-خانه؛ ک‌ل-ک‌ل‌ی؛ ۱. شه‌تر‌ه‌نج‌ی؛ به

نه‌خ‌ش‌ی چ‌ه‌ن‌د لای ر‌ی‌ک‌و‌پ‌ی‌ک (پ‌ی‌را‌ه‌ن‌ش

خانه-خانه بود؛ ک‌ر‌ا‌س‌ه‌ک‌ی شه‌تر‌ه‌نج‌ی بوو) ۲. به

چاو‌ه‌چ‌وی زۆره‌وه «توی چاپ‌خانه میز‌های خانه-خانه

ه‌س‌ت که ح‌ر‌وف را توی آن‌ها می‌ری‌زن‌د؛ له چاپ‌خانه‌دا

می‌زی مال-مال ه‌یه که پ‌ی‌تی ت‌ی‌ده‌ر‌ئ‌ژ‌ن.

خانه‌خراب / xānexarāb / ها؛ [فارسی/عربی]

صفت. مال‌و‌یر‌ان؛ مال کاول؛ کول مال؛ یانه‌و‌یر‌ان؛

خانه‌خراب؛ مال‌خراب؛ مال‌خراب «در این جنگ

خانه‌خراب شدیم؛ له‌م شه‌ر‌ه‌دا مال‌و‌یر‌ان بووین».

خانه‌خرابی / xānexarābî / [فارسی/عربی]/ اسم.

مال‌و‌یر‌انی؛ یانه‌و‌یر‌انی؛ خانه‌خرابی؛ بی‌ئه‌نوایی و

ده‌س‌به‌تالی زۆر «عشق آتش بود و خانه‌خرابی دارد؛

ئه‌وین ئاوره و مال‌و‌یر‌انی ه‌یه».

خانه‌دار ۱ / xānedār / ها؛ ان؛ / اسم. بنه‌وا؛

بنه‌وانه؛ بنه‌وان؛ بنه‌شان؛ به‌رمالی؛ ه‌و‌ونه‌دار؛

که‌یه‌که‌ر؛ مال‌داری‌کار؛ که‌س‌ی‌ک، به‌تایب‌ه‌ت ژنی،

که به کار و باری نی‌ومال و به‌ر‌ئ‌وه بردنی راده‌گا

«خانم خانه‌دار است؛ خیزانم بنه‌وایه».

خانه‌دار ۲؛ صفت. کابان؛ که‌بانوو؛ که‌یوانوو؛

بنه‌شان؛ بنه‌وان؛ بنه‌وانه؛ بنه‌وا؛ یانه‌دار؛ خاوه‌نی

ه‌ونه‌ر و لی‌ه‌ات‌وو‌یی له ئا‌گاداری‌کردن و به‌ر‌ئ‌وه

بردنی کار و باری ناو مال «خانم زن خانه‌داری

است؛ خیزانه‌که‌م ژنتیکی کابانه».

خانه‌داری / xānedārî / اسم. بنه‌وانی؛ بناوانی؛

بنه‌فانی؛ مال‌داری؛ که‌یه‌که‌ری؛ ۱. کابانی؛

زانباری یان ه‌ونه‌ری به‌ر‌ئ‌وه بردنی مال و

کۆمه‌له ئا‌گاداری سه‌بار‌ه‌ت به‌و کاره (وه‌ک

چ‌ی‌شت‌کردن، دروومان، به‌خ‌ئ‌و‌کردنی من‌دالان و...)

ه‌ه‌ل‌سوورانی کار و باری ده‌وا و ده‌رمانی

ئاسایی خ‌ه‌ل‌ک، له لای‌ه‌ن که‌سانیک‌ه‌وه که له

ماوه‌یه‌کی کورت‌دا ر‌اه‌ات‌وون به‌ر‌ئ‌وه ده‌چ‌یت.

خانه‌ی تیمی؛ یانه‌ی ده‌سته‌یی؛ مالی‌ک که

ئه‌ندامانی تاقم، به‌تایب‌ه‌ت دامه‌زراوه‌یه‌ک به

گشتی ت‌ی‌یدا ده‌ژین.

خانه‌ی خدا؛ ۱. ق‌ی‌له‌گا؛ که‌عه‌به؛ روو‌گه

۲. مز‌گه‌وت؛ مز‌گت؛ مز‌گی؛ مز‌گه‌فت؛ مز‌فت.

خانه‌ی زین؛ ر‌و‌ن‌ی‌شت‌گه؛ ج‌ی‌گ‌ه‌ی زین؛ ج‌ی‌ی

دان‌ی‌شتن به سه‌ر زینه‌وه.

خانه‌ی سازماني؛ مالی‌ک که له لای‌ه‌ن

دامه‌زراوه‌یه‌که‌وه بو ن‌ی‌شته‌ج‌ئ بوونی

ئه‌ندامانی ئه‌و دامه‌زراوه‌یه داب‌ی‌ن ک‌راوه.

خانه‌ی سالمندان عه‌س‌رای سالمندان، سرا

خانه‌ی شطرنج؛ خانه‌ی شه‌تر‌ه‌نج؛ خان‌و‌که‌ی

شه‌تر‌ه‌نج؛ ه‌ه‌ر کام له چوار گۆشه ره‌ش و

س‌پ‌یه‌کانی په‌ره‌ی شه‌تر‌ه‌نج.

خانه‌ی ویلایی؛ خانوو؛ مال؛ خانگ؛ مالی‌ک به

حه‌وش‌ه‌و ه‌سه‌اره‌وه، به شی‌وه‌ی مالی‌ک

سه‌ره‌خ‌و.

☐ به خانه‌ی بخت رفتن؛ [کنایی] چ‌و‌ونه مالی‌ک

خ‌و؛ شوو‌کردن «دو ماه دی‌گر تو هم به خانه‌ی بخت

می‌روی؛ دو‌وام‌نگ‌ی دی ت‌و‌ی‌ش ده‌چ‌یه مالی‌ک خ‌و».

خانه کردن؛ [مجازی] مانه‌وه؛ ن‌ی‌شته‌ج‌ئ بوون

«مدتی در چادر خانه کردند؛ ماوه‌یه‌ک له خ‌ئ‌وه‌ت

مانه‌وه».

- خانه ۲؛ بی‌واژه. - خانه؛ ج‌ی‌گ‌ه‌ی ج‌ی‌به‌ج‌ئ کردنی

کاری یان دامه‌زرائی ش‌ت «قه‌وه‌خانه؛ قاوه‌خانه».

خانه‌بدوش / xānebedûş / ها؛ ان؛ / صفت. مال

به‌کۆل؛ مال به‌شان؛ مال له سه‌ر شان؛ ه‌ه‌له‌وه‌دا؛

عه‌ودال؛ عه‌بدال؛ ره‌ه‌نده؛ لانه‌واز؛ ر‌ی‌تال؛ ره‌به‌ن؛

بی‌مال و حال «بعد از فروش خانه، مدتی خانه‌بدوش

بودیم؛ له د‌و‌ای فرۆشتنی ماله‌که، ماوه‌یه‌ک مال به

کۆل بووین»؛ ه‌ه‌روه‌ها؛ خانه‌بدوشی

خانه‌بیزار / xānebizār / صفت. لانه‌بیز؛ خانه‌بیز؛

تتیدا ژبان «سیل همه‌ی خانه و زندگی‌اش را برد: لافاو همه‌مو مال و سامانی برد».

خانه‌یکی / xāneyekî /: صفت. [گفتاری] هاومال؛ هاوال؛ ئاوال؛ هاودل؛ هاودهم؛ تهما؛ خاوه‌نی به‌یوه‌ندی دۆستانه‌ی زۆر نزیك له‌گه‌ل هات‌و‌چووی به‌رده‌وام بۆ مالی یه‌کترین.

خاور / xāvar /: اسم. [دبی] رۆژه‌لات؛ رۆژه‌لات؛ خۆره‌لات؛ خۆره‌لات؛ خاوه‌ر: ۱. هۆرمان؛ هۆراسات؛ خۆروه‌زان؛ یه‌کیک له‌چوار لا سه‌ره‌کیه‌کان؛ پرووی خۆر هه‌لدان ۲. هۆرگه‌؛ ئه‌و لایه‌ خۆری لێوه‌ هه‌لدی ۳. مه‌لبه‌ندانی لای رۆژه‌لات.

✶ **خاور دور**: رۆژه‌لاتی دوور؛ ولاتانی رۆژه‌لاتی هیندوستان (وه‌ک: ژاپون، مالیزی، چین، کوره، فیلیپین، ئه‌ندونیزی و...) .

خاور میانه: رۆژه‌لاتی ناوه‌راست؛ ولاتانی باشووری رۆژاوی ئاسیا له‌ سووریاوه‌ تا هیند و مالیزی.

خاور نزدیک: رۆژه‌لاتی نزیك؛ ولاتانی باکووری رۆژه‌لاتی ئه‌فریقا تا عه‌ره‌بستان (وه‌ک: تورکیه، سووریه، لوبنان، ئوردون و ئیسرائیل).

خاوران / xāvarān /: اسم. [دبی] خۆره‌لاتان؛ سه‌ره‌وه‌ینی لای رۆژه‌لات.

خاورزمین / xāvarzamîn /: اسم. رۆژه‌لات. **خاورشناس** / xāvaršenās /: ها؛ ان؛ اسم. رۆژه‌لات‌ناس؛ خاوه‌رناس؛ که‌سێ که‌ له‌ زمان و فه‌ره‌نگ و میژووی نه‌ته‌وه‌گه‌لی رۆژه‌لاتی ده‌کۆلێته‌وه‌.

خاورشناسی / xāvaršenāsî /: اسم. خاوه‌رناسی؛ رۆژه‌لات‌ناسی؛ زانستی خۆندنه‌وه‌ و لیکۆلینه‌وه‌ له‌ زمان و فه‌ره‌نگی ولاتانی ئاسیا و ئه‌فریقا و توێژینه‌وه‌ له‌ همه‌مو لایه‌نه‌ جیاوازه‌کانی.

خاوری / xāvarî /: صفت. [دبی] رۆژه‌لاتی؛ خۆره‌لاتی: ۱. سه‌ره‌ به‌ رۆژه‌لات (خورشید

۲. به‌ه‌وایی؛ کار یان کرده‌وه‌ی به‌ه‌وان «زنش خانه‌داری می‌کند: ژنه‌که‌ی به‌ه‌وانی ده‌کا».

خانه‌زاد / xānezād /: صفت. خانه‌زا؛ خانه‌زاد؛ خانه‌زاو؛ خانه‌زای: ۱. له‌ دایک بوو له‌ مال یان شوینیکی دیاریکراودا «خانه‌زاد جنوب شهر: خانه‌زای خاوری شار» ۲. مندالی کاره‌که‌ر یان نۆکه‌ر که‌ له‌ مالی ئاغادا له‌ دایک بووبێ «غلام خانه‌زاد: نۆکه‌ری خانه‌زاو».

خانه‌زنی / xānezani /: ها؛ اسم. مال‌بری؛ کاری دزینی که‌ل‌وپه‌لی نیو مالی خه‌لک؛ یانه‌ بریبه‌ی «در تطیلات، آمار خانه‌زنی بالا می‌رود: له‌ پشوه‌ گشتیه‌کاندا، ئه‌ژماری مال‌بری ده‌چێته‌ سه‌ر».

خانه‌سازی / xānesāzi /: ها؛ اسم. کار یان په‌وتی مال‌کردنه‌وه‌؛ یانه‌وه‌که‌رده‌ی: ۱. کردنه‌وه‌ی خانوو «مشغول خانه‌سازی است: خه‌ریکی مال‌کردنه‌وه‌» ۲. کۆمه‌له‌ی چالاکی ساختمانی بۆ دروست‌کردنی خانوبه‌ره «با پایان یافتن جنگ خانه‌سازی رونق یافت: که‌ شه‌ر کۆتایی هات مال‌کردنه‌وه‌ په‌ره‌ی سه‌ند».

خانه‌شاگرد / xānešāگرد /: ها؛ اسم. به‌رده‌ست؛ وه‌رده‌س؛ کورێژگه‌ یان تازه‌لاوێ که‌ له‌ مالی‌کدا خزمه‌تکاری ده‌کا «خانه‌شاگردش را پیش من فرستاده بود: به‌رده‌سه‌که‌ی نارده‌بووه‌ لام». هه‌روه‌ها: خانه‌شاگردی

خانه‌نشین / xānenešîn /: صفت. گرده‌نشین؛ مال‌نیش؛ مال‌نشین؛ یانه‌نشین؛ خانه‌نشین؛ یانه‌گیر؛ خانه‌گیر؛ خانگار؛ ناچار به‌ مانه‌وه‌ له‌ مال، له‌ به‌ر پیری یان نه‌خۆشی یان بیکاری «دو ماه پیش سکتہ کرد و خانه‌نشین شد: دوو مانگی پیش جه‌لده‌ لیتی‌دا و گرده‌نشین بوو». هه‌روه‌ها: خانه‌نشینی

خانه‌و‌زندگی / xāne(-vo)-zendegî /: اسم. [گفتاری] مال و سامان؛ خانه و لانه؛ خای و به‌ره؛ یانه‌وبه‌ر؛ خان‌ولان؛ مال‌و‌حال؛ خانه و ژبان؛ لانه و بان؛ مال و به‌تایبه‌ت که‌ل‌وپه‌لی پتویست بۆ

ماک ۲. /گفتاری/ جه‌رگ؛ نه‌ترسی؛ بویری
«جنگیدن خایه می‌خواهد؛ شه‌کردن جه‌رگی ده‌وی».

خایه‌دار /xāyedār/، ها/؛ صفت. /گفتاری/
نه‌ترس؛ به‌جه‌رگ؛ دلیر؛ ئازا؛ مه‌رد؛ بویر «در میان
شما آدم خایه‌داری پیدا نمی‌شد جوابشان را بدهد؛ له‌نیو
ئیوه‌دا که‌سیکی نه‌ترس نه‌بوو ولامیان بداته‌وه».

خایه‌مال /xāyemāl/، ها/؛ صفت. /تعریض/
ماستاوچی؛ ماستاو‌که‌ر؛ پیازپاک‌که‌ر؛ خایه‌مال؛
دالانه‌مال؛ خۆر‌یک‌خه‌ر؛ خۆر‌یک‌خه‌ر «انها دنبال یک
خایه‌مال بودند که به حرفشان گوش کند؛ نه‌وان له
دووی ماستاو‌چی‌کدا ده‌گه‌ران به قسه‌یان بکات».

خایه‌مالی /xāyemālī/؛ اسم. /تعریض/
ماستاو‌که‌ری؛ پیازپاک‌که‌ری؛ خۆر‌یک‌خه‌ری؛
خۆر‌یک‌خه‌ری؛ خایه‌مالی.

خاییدن /xāyidan/؛ مصدر. متعدی. /ادبی/
//خاییدی؛ کرماندت؛ می‌خایی؛ ده‌کرمتینی؛ بخای؛
بکرمتینه // کرماندن؛ کرماندن؛ داکروژتن،
کروژتن؛ کروژتن؛ جاوین؛ جووین؛ داقرتانندن؛
داکروژتن؛ کروژتن؛ کونجین؛ کونجاندن؛ کوتش؛
هارپن؛ خرماندن؛ کرمنه‌ی؛ کرمنای؛ خرمنه‌ی؛
کروژه‌ی؛ شتی به‌ددان هارپن؛ خاییدن.
هه‌روه‌ها؛ خاییدن

■ مصدر منفی: نخاییدن (نه‌کرماندن)

خب /xob/ خوب

خبائث /xabā'es/؛ [عربی] خباثت

خبائث /xebāsat, xabāsat/؛ [عربی] اسم. /ادبی/
چه‌په‌لی؛ په‌ستی؛ په‌له‌شتی؛ گه‌ماری؛ ناخاری؛
پییسی؛ ناپیاوی؛ ناکه‌سی. هه‌روه‌ها؛ خبائث
کردن

خباز /xabbāz/، ها/؛ ان/؛ [عربی] اسم. /ادبی/
نانه‌وا؛ نانکه‌ر؛ نان‌پات؛ نانه‌په‌چ (بۆ‌نیر)؛ نانه‌په‌چه
(بۆ‌می).

خبازی /xabbāzī/، ها/؛ [عربی] اسم. /ادبی/
نانه‌وایی؛ نان‌پرژئی؛ نانواخانه.

خباک /xabāk/؛ اسم. ۱. په‌چه؛ چه‌وشه؛ کۆز؛

خاوری؛ هه‌تاوی رۆژه‌لاتی» ۲. جیگر‌توو له
رۆژه‌لاتدا «س‌رزمینهای خاوری؛ ولاتانی
رۆژه‌لاتی».

خاوش /xāvūš/، ها/؛ اسم. ۱. خه‌یار‌تۆم؛
خه‌یار‌یک که زۆر گه‌وره‌بووه و بۆ‌توو هه‌لگیراوه
۲. کالیار؛ ترۆزی گه‌وره‌ی ترش‌بووی بۆ‌توو
دانراو.

خاوند /xāvand/، ان/؛ اسم. /جامعه‌شناسی/
ده‌ره‌به‌گ؛ فیئۆدال.
خاوندسالاری /xāvandsālārī/؛ اسم.
/جامعه‌شناسی/ خپوه‌ندسالاری؛ فیئۆدالیسم؛
ده‌ره‌به‌گی؛ ده‌ره‌به‌گایه‌تی.

خاویار /xāv(i)yār/، ها/؛ اسم. خاویار؛ خای
چهند جۆر سه‌گ ماسی، به‌ئه‌ندازه‌ی نیسکیک
و به‌په‌نگی زه‌رد، خورمایی، خۆله‌میشی‌یان
په‌شه‌وه که خواردمه‌نیه‌کی یه‌کجار هیزنگ و
گران‌باییه.

خای /xāy/؛ پیاوژه. /ادبی/ -جاو-؛ ژاو-؛ جوی؛
-کروچ-؛ -کروژ-؛ -ه‌ار-؛ -کرمین-؛ -خرمین-
-کونجین «شکرخای؛ شه‌که‌رجاو».

خایف /xāyef/، ان/؛ [عربی] صفت. /ادبی/
ترسه‌نۆک؛ نه‌ویر؛ بی‌جه‌رگ؛ به‌زدونه‌ک؛
ته‌رسه‌زال؛ ترسه‌زاوړ؛ که‌له‌زات؛ بی‌زات؛ قزه؛
بی‌وره «خاین خایف است؛ دوخمان ترسه‌نۆکه»؛
خائف

خاین ۱ /xāyen/، ها/؛ ان/؛ یین/؛ [عربی] اسم.
دوخمان؛ که‌سی که تووشی‌تاوان و خه‌یانته
بووه «خاین باید مجازات شود؛ دوخمان ده‌بی‌سزا
بدی»؛ خانن

خاین ۲. صفت. دوخمان؛ خاوه‌نی خووخده‌یان
هۆگری به‌خه‌یانته «تاریخ قضاوت خواهد کرد که او
خاین بود یا خادم؛ می‌توو داوهری ده‌کا دوخمان بوو
یان خزمه‌تکار».

خایه /xāye/؛ اسم. ۱. /ها/؛ خا؛ گون؛ گورن؛
گونک؛ باتوو؛ خایه؛ وه‌ته؛ هیلکه‌گون؛ هیک؛

خه بهر ڪرڻ <خير آمدنشان را به همه برسان> هه والي هاتيان به هه مووان راگه بينه <۲. شووفاري ڪرڻ؛ چاواني ڪرڻ؛ چاوشي ڪرڻ؛ قسه هيٺان و بردن <کارش خبر رساندن به دشمن بود؛ نيشي شووفاري ڪرڻ بوو يو دژمن>.

خير شدن: ۱. ٺاگادار بوون؛ به خه بهر بوون؛ هه والدار بوون؛ هاي بوون؛ ٺهوهه سيان <خير شدیم که او از سفر برگشته است؛ ٺاگادار بووين له سهفر گهراوه تهوه> ۲. شتي قهومان؛ شتي روودان <مثل این که باز خبری شده است؛ وا دياره ديسانهوه شتي قهوماوه>.

خير ڪرڻ: ۱. ٺاگادار ڪرڻ؛ به خه بهر ڪرڻ؛ ٺهوهه سني <رفت و همه را از آن رویداد خبر کرد؛ روي و هه مووي لهو رووداوه ٺاگادار ڪرد> ۲. بانگ ڪرڻ؛ بانگهيشتن ڪرڻ؛ دهنگ ڪرڻ <پزشک خبر کردیم؛ بژيشڪمان بانگ ڪرد>.

خير کسی را آوردن: <مجازي> خهوهه كهسي هاورڊن؛ چهوهه ٺهوهه ورن؛ خه بهري مهرگي كهسي دان <بعد از سه روز خبرش را آوردند؛ دواي سي پوژ خهوهه ريان هاورڊ>.

خير گرفتن: هه وال زانين؛ ٺاگايي به دههس هيٺان؛ خه بهر زانين <رفت از دوستانم خبر بگیرم؛ چووم هه والي دوستانم بزانم>.

خبري نبودن: باس نه بوون: ۱. به رههف نه بوون؛ ٺاماده يان ساز نه بوون <امسال از برف خبری نیست؛ ٺهه سال له بهفر باسيك نيه> ۲. دهنگ نه بوون؛ ڪاره سائيڪ پوو نه دان <در خانه خبری نبود؛ له مالهوه دهنگي نه بووه>.

خيرچين / xabarčīn, ها: <عربي/ فارسي> اسم، شووفار؛ چهواني؛ چاوش؛ خه بهر گوهيز؛ قسه راگويز: ۱. قسه بهر؛ خه فيه؛ زوانگير؛ خهوهه رچن؛ كهسي كه نهيني و ڪاري كه سان يو كه ساني ديکه ده گيرپتهوه ۲. سيخوور؛ سيخوور؛ كهسي كه به مز، هه وال — له باره ي كهس يان بابه تي ديار يڪراو — ڪو ده کاتهوه. ههروهه:

پهرچه؛ جيگهي دهو رگيراوي بي ميچ، تايهه تي چاوڊيري مالات ۲. <مجازي> تهنگه تيريزي؛ گورموره؛ گورتال؛ گوردهم؛ جيگهي تهنگ و چر. خبايٽ / xabāyes: <عربي> جمع خبيث: خباثت

خبث / xobs: <عربي> اسم، <ادبي> پيسي؛ چه پهلي: ۱. پوخلي؛ ٺاپاڪي؛ پهلهه شتي؛ گه ماري ۲. ٺامه ردي؛ ٺاپياوي؛ ٺاڪه سي.

خبث طينت: به ده رهه سني؛ بهو رهه سني؛ بهو جنسي.

خبر / xabar: <عربي> اسم، ۱. ها؛ اخبار؛ هه وال؛ خه بهر؛ خهوهه؛ خوهه؛ خه فهر؛ نووچه؛ هال وهه وال؛ دهنگ وباس؛ نه قلتيڪ سه باره به رووداوي <خير تصادف قطار؛ هه والي پيڪ داداني قهتار> ۲. ها/ <دستور> گوزاره؛ به شتي له رسته كه واتا تهواو ده ڪا ۳. <اسلام> به يام؛ وتهي پيغه مبه ران و پيشه وايان ۴. ها/ <چاپ> خه بهر؛ نوو سراويڪ كه له رووي، پيت چني ده ڪهن و دوايي له چاپي دهه دن ۵. ٺاگا؛ هاگا؛ خه بهر؛ خهوهه؛ ٺاگاداري؛ جهي؛ هه وال <از او خبری ندارم؛ ٺاگام لي نيه> ۶. باس؛ رووداو؛ خهوهه <نمی دانم چه خبر بود که همه با عجله می دويدند؛ نازانم چ باس بوو هه موو به پهله ده رويشتن>.

خبر خير: خه بهري خير؛ هه والي رووداويڪي خوئش.

خبر بودن: دهنگ وباس بوون؛ رووداوي روودان <خبري بود؟ دهنگ وباسيڪ بوو؟>.

خبر دادن: هه وال دان؛ دهنگ دان؛ ٺاگا ڪرڻ؛ خه بهر دان <خير آمدن شما را ديروز به من دادند؛ هه والي هاتني تو يان دوئي پيم دا>.

خبر داشتن: خه بهر بوون؛ دهنگ وباس بوون؛ ٺاگادار بوون؛ هه وال لي زانين؛ هاگا چنه بهي <از او هیچ خبری نداریم؛ هيچ خه بهر يڪمان لي نيه>.

خبر رساندن: ۱. راگه ياندن؛ هه وال دان؛

خبرچینی

خبرخوان / xabarxān، ها؛ ان: / [عربی/ فارسی/ اسم.

۱. ههوالبېژ، کەسێ کە دەقی ههوال
دەخوینیتەوه ۲. ههوالبېژ، بېژەری ههوالی
رادیۆ یان تەلفیزیون ۳. /چاپخانه/ ههلهگر؛
نموونه خوین؛ نموونه وان؛ کەسێ کە دەقی بۆ
راست کردنهوێ ههلهی چاپی دەخوینیتەوه.

خبردار ۱ / xabardār: / [عربی/ فارسی/ اسم. /نظامی/

خهبردار؛ دۆخ یان چۆنیەتی به پێوه راست و
رەپ وەستان. ههروهه: خبردار ایستادن

خبردار ۲: صفت. ئاگادار؛ هاگادار؛ گوێ-بیس؛

خهبردار؛ بهئاگا «همه از ماجرا خبردار بودند؛

هممووان ئاگاداری ڤووداوه-که بوون». ههروهه:

خبردار شدن؛ خبردار کردن

خبردار ۳: صوت. خهبردار؛ دهستووری ڤاوهستان

به شیوهی خهبردار.

خبردار دادن؛ فهرمانی خهبردار دان.

خبرساز / xabarsāz، ها؛ ان: / [عربی/ فارسی/

صفت. نووچهچی کەر؛ دهنگوباس-ساز؛ به دۆخ

یان چۆنیەتی نووچهچی کاریهوه.

خبرسازی / xabarsāzi: / [عربی/ فارسی/ اسم.

نووچهچی کاری؛ دۆخ یان چۆنیەتی-که

دەبێتە هۆی بەدییهاتی ههوال.

خبرگزار / xabargozār، ها؛ ان: / [عربی/ فارسی/

اسم. ههوالنێر؛ ههوالدەر؛ خهبردەر؛ کەسێک

که بۆ دامهزراوهی خر کردنهوه و ڤاگه یاندنی

ههوال، دهنگوباس دابین دهکا.

خبرگزاری / xabargozāri: / [عربی/ فارسی/

اسم. ههوالنێر؛ په یامنێری: ۱. دامهزراوه-که

که کاری کۆکردنهوه و ڤاگه یاندنی ههواله

۲. کاری بهدهس هینان و ڤاگه یاندنی ههوال.

خبرگی / xebregî, xobregî: / [عربی/ فارسی/

اسم. لیزانی؛ پسپۆری؛ کارامهیی؛ چازانی

«تلافروشی، خبرگی می‌خواهد: زیرفروشی، لیزانی

دهوێ».

خبرنگار / xabarnegār، ها؛ ان: / [عربی/ فارسی/

اسم. ههوالنێر؛ په یامنێر؛ ولانمێر؛ خهبردەر؛

کەسێ کە کاری نووسین و راگه یاندنی ههواله.

خبرنگاری / xabarnegāri: / [عربی/ فارسی/ اسم.

۱. په یامنێری؛ ولانمێری؛ خهبردەری؛

ههوالنێری ۲. کار و ڤهوتی وه گیرهینان و

ڤاگه یاندنی ههوال له ڤۆژنامه، رادیۆ یان

میدیاکانهوه.

خبره ۱ / xebre, xobre، ها؛ -گان: / [عربی/ اسم.

لیزان؛ پسپۆر؛ کارامه؛ شارهزا؛ سهردهرچووک؛

تیگه یشتوو «یک خبره بیاورید، خانه را قیمت بگذارد:

لیزانی-بێن، نرخ بخاته سهر ماله کوه».

خبره ۲: صفت. کارناس؛ پسپۆر؛ لیزان؛ کارامه؛

سهردهرچووک؛ خاوهن ئاگاداری یا پسپۆری له

یهک یان چهن بابهدا «او در کار قالی خبره است:

ئهو له کاری قالیدا لیزانه».

خبری / xabari: / [عربی/ صفت. ههوالی؛

پێوه نیدیاریان سهر به ههوال، به تایبەت وه گیر

هینان و بلاو کردنهوێ دهنگ و باس «برنامه‌ی

خبری: بهرنامه‌ی ههوالی».

خبط / xabt: / [عربی/ اسم. نهزانکاری؛ ههله؛

خهتا.

خبط دماغ: سهر لی-شیواوی؛ میشک

پهشیوی؛ هزر پهشۆکی؛ ئاوهز ئالۆزی.

خبط کردن: نهزانکاری کردن؛ ههله کردن؛ به

ههلهدا چوون؛ خهتا کردن؛ سههۆ کردن «خط

کردم که تو را با خودم نبردم: نهزانکاریم کرد تۆم

له گهل خۆم نهبرد».

خبیث / xabîs، ها؛ ان، خبیث: / [عربی/ صفت.

پیس؛ چهپهل: ۱. /نامتداول/ پهلهشت؛ گهمار

۲. ناکهس؛ نامهرد؛ ناپیاو؛ بهدفر؛ دلخراپ؛

دلپهش؛ ناخار «هنوز زود است که این موجود خبیث

را بشناسی!؛ کوا جارێ تا ئهم ههتیوه پیسه بناسی!».

خپل / xepel، ها؛ خپله

خپله / xepele، ها؛ صفت. /گفتاری/ خهپه لانه؛

یان مه‌یلەو ئەرخوا نیە که له کۆتایی ساقەتەوه به شیوه‌ی ده‌سته‌یه‌کی سی‌دانه‌یی لی‌دی، چەند جۆری پازینه‌ری و دەرمانی هه‌یه: **خطمی ختنه** / xatne/: از عربی/ اسم، خه‌تنه: خه‌تنه: خه‌تنه: کاری ب‌پ‌ین و هه‌لگرتنی پ‌ستی سه‌ر چووکی نی‌رینه. هه‌روه‌ها: ختنه‌شدن: ختنه‌کردن

ختنه‌سوران / xatnesûrān، ها: از عربی/ فارسی/ اسم. خه‌ته‌نه‌سوران؛ خروسه‌پران؛ نان خه‌ته‌نه؛ به‌زم و بانگ‌یشتن به‌هوی خه‌ته‌نه‌کردنی کور پڙگانه‌وه.

خجالت / xecālat, xacālat: [عربی] اسم.
شهر مزاری؛ شهر مهنده‌یی؛ شهر شکستی؛
تهر قمی؛ خه حاله‌ت؛ فهیتکاری؛ فه دیکاری.

❑ **خجالت دادن:** شهرمه زار کردن؛ خه جالته کردن (زۆرتر به بۆنه‌ی نه‌نجامدانی خزمه‌تیکی شیاهوهه) (خیلی خجالت‌مان داد؛ ئیجگار شهرمه‌زاری کردین).

خجالت داشتن: جی شهرمه زاری بوون؛
شوره‌یی بوون؛ هۆی سهرشکستی بوون «آقا
جان، نکتیدا این کارها خجالت دارد؛ کاکه گیان،
مه‌که‌ن! ئەم کارانه جی شهرمه‌زارین».

خجالت کشیدن: شهرماهی کردن؛ ته‌ریق
بوونه‌وه؛ ته‌ریق‌ه‌وه بوون؛ شهرمه‌زار بوون؛
شهرمه‌نده بوون.

از خجالت آب شدن: [مجازی] داپزان؛ بوون به تنوکی ناو؛ به ئه‌رزیدا چوونه خوار؛ زۆر به خۆدا شکانه‌وه؛ خراپ ته‌ریق بوونه‌وه.

از خجالت کسی درآمدن: [مجازی] له ژیر
شهرمزاری که سئ دهرهاتن؛ قهره‌بوو
کردنه‌وه؛ قهره‌بوو دانه‌وه «انشاءالله از خجالت‌شان
درمی‌آیم: خوا یار بی له ژیر شهرمزاریان
دەردین».

خجالت آور / -xecālātāvar, xacālat-: [عربی]
 [فارسی] صفت. شهر مہینہ؛ شہر ماوہ؛

خه په له؛ خرین؛ خه پهره؛ خه په توله؛ خه پؤل؛
خه په لنی؛ خه پوخره؛ خرته؛ خرنؤل؛ خر؛ خرنگه؛
قه له وی کورته بالا (یک زن حبله نشسته بود پهلویش؛
ژنیکې خه په لانه له پال ده سته وه دانیشتیوو)؛ خپل

ختانی /xatā'i/ ختایی
 ختام /xetām/ : [عربی] اسم، [ادبی] /کوتایی؛
 دواپی، دمای؛ دوماهی، ناکام؛ نه‌نجام، ناکار؛
 به‌تا [ختم عمر: کوتایی ژبان].

خان / xetān / : [عربی] اسم، [ادبی] خه‌ته‌نه؛
خیٚته‌نه؛ خه‌ته‌نه؛ سوننه‌ت.

ختایی / xetāyi / اسم، نه‌خشی خه‌تایی؛
 نه‌خشیکی رازیته‌ره له‌نیگارکیشی، ته‌ونکاری و
 وه‌ک‌ئه‌وانه‌دا به‌شیوه‌ی ریزیک له‌گول و
 ده‌ون و خونه‌ و گه‌لا: ختائی

ختم / xatm/: [عربی] اسم. ۱. دوايي؛ دمايي؛
ته‌واو؛ ته‌مام؛ ت‌واو؛ کوټايي؛ ټاخر (ختم کردن؛
دوايي پي‌هټان) ۲. پرسانه؛ پرسه؛ پرسه؛
سهره‌خوښي (برايښ ختم گړفند؛ برسه يان بو
گړت).

❑ ختم شدن: کوتایی هاتن؛ دوایی هاتن؛ کوتایی پی هاتن؛ به ناکام گه یشتن؛ ته‌واو بوون؛ دوایی هاتن؛ ئاخر هاتن؛ دما ئامه‌ی (جلسه ختم شد: دانیشته که کوتایی هات).

ههروه‌ها: ختم کردن
ختم گرفتن: پرسه دانان؛ پرسانه‌گرتن؛ فاتحا
خوینی‌گرتن؛ په‌رسه نیایره؛ سه‌ره‌خوۆشی
دانان (برایش ختم بزرگی گرفتند: پرسه‌یه‌کی
گه‌وره‌یان بۆ گرت).

ختم^۲: صفت، [مفتاری] سهرهات؛ سهر؛ سهرامه؛
سهرامه؛ ئاخر؛ له سهرووێ هه‌مووان به‌تایبەت
له‌ به‌دکاریدا (ختم‌روزگار: سهرهات، ره‌ژیار).

ختمی / xatmî ، ها: [عربی/اسم. هیرو؛ هیروو؛
 ههرملی؛ ههرمەلی؛ هه‌یرو؛ ههرمه‌له؛ هه‌لمه‌له؛
 ههرمه‌لی؛ گیاییکی ساقه‌ته و گه‌لا کولکن و
 نهرم، ریشه‌ درپ، گه‌لا یان، گول گه‌وره‌ی ئال

پرووشکیننەر؛ مایه‌ی شهرمه‌زاری.

خجالت زده / xecālātade, xacālat- / [عربی / فارسی] صفت. شهرمه‌نه؛ شهرمه‌زار؛ پرووشکاو؛ ته‌ریقه و بووگ.

خجالتی / xecālātî, xacālâtî- / [عربی] صفت. [گفتاری] شهرمن؛ شهرمنه؛ شهرموو؛ شهرمو؛ شهرموک؛ شهرمی؛ به‌شهرم؛ شهرمین؛ شهرمیون؛ بپروو؛ پرووتنک؛ پروونه‌رم؛ که‌م‌ری؛ که‌م‌روو؛ بی دهم و پل؛ دهم په‌لو؛ بی‌دهم؛ فه‌دیکار (عروس خیلی خجالتی است: بووک زور شهرمنه).

خجستگی / xocastegî- / اسم. پیروزی؛ به‌ودمی؛ مباره‌کی؛ مباره‌کی؛ بار و دۆخی پیروژ بوون.
خجسته / xojaste- / صفت. [ادبی] پیروژ؛ به‌ودم؛ به‌فه؛ مباره‌ک؛ مباره‌ک (عیدتان خجسته باد: جیزنتان پیروژ بی).

☐ **خجسته‌بی**: قه‌دهم پیروژ؛ پی و ه‌خیر.
خجسته‌روز: به‌خته‌وهر؛ خۆشه‌خت.

خجل / xecel, xacel- / [عربی] صفت. شهرمه‌زار؛ شهرمسار؛ شهرمه‌نده؛ فه‌دیکار؛ خه‌جالت؛ ته‌ریق؛ ته‌ریق؛ بوور؛ فه‌یت‌کار؛ پروو‌ه‌ش.

☐ **خجل شدن**: شهرمه‌زار بوون؛ ته‌ریق بوونه‌وه؛ شکانه‌وه؛ خه‌جالت بوون؛ بوور بین؛ شکانه‌وه. هه‌روه‌ها: **خجل بودن**؛ **خجل کردن**

خجلت / xecelat, xacelat- / [عربی] اسم. [ادبی] شهرمه‌زاری؛ شهرشکستی؛ پرووشکاوی؛ خه‌جالت؛ خه‌جالتی؛ دری؛ فه‌دی؛ پروو‌گیری؛ ته‌ریقی (ببخشید این تأخیر بنده اسباب خجلت شد: ببورن دواکه‌وتنم بووه هۆی شهرمه‌زاری).

خجلت‌آور / xecelatāvar, xacelat- / [عربی / فارسی] صفت. [ادبی] مایه‌ی شهرمه‌زاری؛ پرووشکیننەر؛ شهرمه‌یننەر (رفتار خجلت‌آور؛ ناکاری مایه‌ی شهرمه‌زاری).

خجلت‌زده / xecelatade, xacelat- / [عربی / فارسی] صفت. [ادبی] شهرمه‌زار؛ شهرمه‌نه؛

ته‌ریقه و بووگ؛ پروو‌گیر.

خجول / xacûl- / [عربی] صفت. شهرمن؛ شهرمین؛ شهرمیون؛ شهرمیوک؛ که‌م‌روو؛ به‌هه‌ستی شهرمه‌وه له به‌رانبه‌ر خه‌لکدا که نه‌بیته به‌ره‌ه‌لستیک بۆ ده‌رب‌رینی مه‌به‌ستی خۆ.

خدا / xodā- / اسم. خودا؛ خوا؛ خوداو‌ه‌ند؛ خواوه‌ن؛ خولا؛ خودی: ۱. یه‌زدان؛ هووما‌ی؛ هۆما‌ی؛ هووما؛ هۆما؛ بینایی چاوان؛ بیناییا چه‌ه‌شان؛ یه‌زن؛ ئیزد؛ هه‌ف‌یازترین و هه‌ره به‌رزترین هۆی ئارمانی؛ داه‌یننەر و راه‌یننهری جیهان ۲. [اسلام] هه‌ق؛ کردگار؛ هه‌بووی تاکانه و بی‌هه‌مبه‌ری هه‌تایی و هه‌رمان که تن و گو‌ده نیه، نه‌زاوه و ئافریننهری جیهانه ۳. /ها؛ یان / [قدیمی] خودان؛ خاوه‌ند؛ ختوه‌ند؛ ختو؛ وه‌دیپه‌یننەر و کارگیر یه‌ک یان چه‌ند ماکی سروشتی (خدای آتش: خودانی ئاور).

☐ **خدا-خدا کردن**: خوا-خوا بوون / کردن؛ له خدا ویستن؛ جه خوی واسه‌ی؛ جه خوی گه‌ره‌ک بیهی (خدا-خدا می‌کرد، کسی او را در این حال بیند: خوا-خوی بوو، که‌سی له‌م دۆخه‌دا نه‌یینی).

خدا خواستن: خودا ویستن؛ خوا پی خۆش بوون؛ خوا مه‌یل بوون؛ خوا گه‌ره‌ک بیهی؛ خوا پای له سه‌ر بوون؛ ویست و خواستی خوا له سه‌ر بوون (خدا خواست و عروسی سر گرفت: خودا ویستی و گو‌وه‌نده‌که سه‌ری‌گرت). هه‌روه‌ها: **خدا دادن**؛ **خدا رساندن**؛ **خدا کردن**؛ **خدا نکردن**

خدا را بنده نبودن: [مجازی] خوی خۆ به‌هه‌ق نه‌ناسین؛ له خۆ بایی بوون؛ خۆپه‌سین و خۆسه‌پین بوون (از وقتی رییس شه‌دیگر خدا را بنده نیست: له کاتیکه‌وه بووه‌ته سه‌رۆک، خوی به‌هه‌ق ناناسی).

خدا و خرما را با هم خواستن: [مجازی] خورمژ گه‌ره‌ک بوون؛ به‌داخوازیگه‌لی یه‌ک‌نه‌گر و

ناته‌باوه بوون.

خدائی / xodā'i / خدايي

خدايدور / xodābedūr / دعا. / گفتاری / خوا

نه‌یتیرئ؛ له خوا ئەو رۆژه نه‌کا؛ خوا دووری
بخاته‌وه (تییینی: بۆ بیزاری له شتیک ده‌گوترئ)

(خدايدور، آنجا هم شهر است که می‌خواهی بروی؛ خوا
یه‌یتیری، ئەویش شارە ده‌ته‌وئ پڕۆی؟).

خدايامرز / xodābiyāmorz / صفت. خوا

ليخۆشبوو؛ خوا عه‌فوو کردگ؛ په‌حمه‌تی «آن
خدايامرز یک روز خوش نديد؛ ئەو حوا ليخوشبووه،
رۆژيکی خوشی نه‌دی».

خدايامرزی / xodābiyāmorzi / اسم. په‌زای

خوا؛ خوا لي‌پازی بوون؛ خوا لي خوش بوون؛
کرده‌وه يان نا‌کاري که ده‌بیته هۆی په‌زامه‌ندی
و دۆ‌عای خیري خه‌لک «او این کار را برای
خدايامرزی می‌کند: ئەم کاره بۆ په‌زای خوا ده‌کا».

خداپرست / xodāparast / ها؛ ان؛ صفت.

خواپهرس؛ خواپهره‌س؛ خداپهرست؛ خواپرس؛
خواخواز؛ يه‌زدۆ؛ په‌رسدار؛ په‌رستينه‌ری خدا.

خداپسندانه / xodāpasandāne / صفت. خوا

په‌سندانه؛ شياوی په‌سن و په‌زای خدا «کارهای
خداپسندانه؛ کارگه‌لی خواپه‌سندانه».

خداترس / xodātars / ها؛ ان؛ صفت. له

خواترس؛ جه خواته‌رس؛ پارێزکار «دبال یک
مستاجر سالم و خدا‌ترس می‌گردد: بۆ کرئ‌نشینیکی

پاک و له‌خواترس ده‌گه‌رم».

خداجو / xodācû / بیان؛ صفت. خواپرس؛

خواخواز؛ خواواز؛ خواخوا؛ شوین‌ه‌لگری ریگه‌ی
گه‌یشتن به‌ خدا و په‌زامه‌ندی خدا

خداحافظ / xodāhāfez / فارسی / عربی / دعا.

خواحافیز؛ مالاوا؛ مالا‌فا؛ خاتری وه؛ خاتری ته؛
له په‌نای خوا؛ خوا پارێزه‌ر بی‌ت (تییینی: کاتی

جوی بوونه‌وه له که‌سی ده‌گوترئ) «بابا! خداحافظ،
من ر‌فتم: بابه! خواحافیز، ئەوا من چووم».

خداحافظی / xodāhāfezi / فارسی / عربی / اسم.

خاترخازی؛ خواحافیزی؛ مالاوایی؛ خاترخوازی؛
وه‌دا؛ دووا؛ مالا‌قایی: ۱. کار یان په‌وتی گوتنی
مال‌ئاوا «بی خداحافظی رفت: بی مالاوایی چوو»
۲. ر‌ئ‌وپه‌سمئ که له کاتی ر‌ویشتنی که‌سی له
شوینیک به‌ر‌پۆه ده‌چی.

خداداد / xodādād / صفت. / ادبی / خواداو؛

خواداگ؛ خواداو؛ خوادا؛ به‌شی خوایی «ثروت
خداداد: سامانی خواداو»؛ خدادادی

خدادادی / xodādādi / خداداد

خداسالاری / xodāsālāri / اسم. ۱. ده‌سه‌لاتداری

به‌ پیتی نامۆزگاری و باوه‌رگه‌لی دینیکی
دیاریکراوه‌وه ۲. شیوه ده‌سه‌لاتداریه‌ک که
بنه‌رەت و بنه‌مای قانونی خۆی دیاریکراو له
لایه‌ن خوا و هه‌مبه‌ر به‌ ویستی ئەو ده‌ناسینئ.

خدانشناس / xodāšenās / ها؛ ان؛ صفت.

خواناس؛ خواژناس؛ پروامه‌ند به‌ هه‌بوونی خدا.

خدانشناسی / xodāšenāsi / اسم. خواناسی؛

۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی باوه‌ر به‌ هه‌بوونی خوا
۲. زانسته‌ ئایینی‌ه‌کان؛ زانستی سه‌ربه‌ خواناسی.

خداقوت / xodāqovvat / فارسی / عربی / دعا.

ماندوو نه‌بی؛ نه‌بن؛ قه‌وه‌ت له خوا؛ خوا به‌ تۆ
هیزی کار کردن بدا؛ خوا یار بی (تییینی: بۆ
که‌سی خه‌ریکی کاریکی دژواره ئیژن) «تا شب
برایش کار کردم، یک خداقوت هم نگفت: هه‌تا شه‌وئ
کارم بۆ کرد، ماندوو نه‌بیکیشی نه‌گوت».

خدا / xoddām / / عربی / جمع خادم

خداخواسته / xodānaxāste / دعا. خوای

نه‌خواسه؛ خوا نه‌خواسه؛ خوانه‌خواسته؛ خوا
نه‌کا؛ ر‌وو نه‌دا؛ دووربا؛ به‌ دوور بی «مواظب باش!
اگر خداخواسته کیفیت را گم کنی، می‌مانی؛ وریا به!
ئه‌گه‌ر خوای‌نه‌خواسه کیفه‌که‌ت ون که‌ی،
داده‌مینئ».

خدانشناس / xodānāšnās / ها؛ ان؛ صفت.

خوانه‌ناس؛ خوانه‌ژناس؛ ناخودا؛ نا‌اگا له
هه‌بوونی خوا، یان بی‌پروا به‌ هه‌بوونی.

خدا نکرده / xodānakerde : دعا. دووروا؛ دووربا؛ ... خوش به.

دووربې؛ خَوای نه‌خواسه؛ خوا ټه و پږڅه نه‌کا؛
دوور بانیه؛ له خودام دهوئ پروو نه‌دا (زۆرتر
سه‌بارته به ټه‌گه‌ری پروداوینکی خراب ده‌گوتړئ)
(برگړد! خدانکرده گرفتار می‌شوی؛ بگه‌رموه! دووروا
ننوش ده‌بی).

خداوندی /xodāvandī/ :اسم. خَوایی؛
خاوه‌نی؛ خاوه‌ندی؛ دۆخ یان چۆنیته‌تی خودا
بوون (به خداوندی خدا قسم: سویند به خاوه‌ندی
خوا).

خدا یا /xodāyā/ :صوت. خَوایا؛ خَواهه؛ یا، هسه؛

خدايا / xodāyā /: صوت. خوابا؛ خوابا؛ يا ره‌بى؛
خدا نگهدار / xodānegahdār /: دعا. خوابا‌گدار؛
خوابا‌گدار؛ له پناى خوابا؛ خوابا له سهرت؛ خوابا
خوابا؛ بى به هانامه‌ه؟.

خدايگان / xodāyγān / اسم [قدیمی] ۱. خود؛
یه‌زدان؛ خواوہن ۲. شای‌گہ‌ورہ؛ شای‌شاہان.

خودا ناگاداری تو بئ (زۆرتر کاتی جودایی و له
به‌رسفی خودا حافیزیدا ده‌گوترئ) «گفتم: «مادر من
فتم»، گفت: «خدا نهدار، برو سلامت»: گوتم: «دایه
هوا من چووم»، گوئی: «برۆ خواناگادارت، به خیر
چی».

خداوکیلی / xodakili: [فارسی/عربی] قید.
[فتناری] خدا مابهین؛ خوا وه کیل؛ خوا له بهینا
ئی؛ به راستی؛ له راستیدا «خداوکیلی، می ترسیدم
روم؛ خدا مابهین ده ترسام برؤم».

خداوند / xodāvand / اسم. ۱. خواه‌وند؛ خوا؛ خودا؛ خودی؛ خواه‌ن؛ خداوه‌ند؛ خودا؛ خوئیّا؛ خولا؛ بینایچه‌هقان؛ بینایی‌چاوآن (به نام خداوند انسان آفرین: به نیوی خواه‌ندی گیان ثافرین)؛ بوو توانیم ثم خانوه بگرم) ۲. خوابیه‌کهی؛ خودایی؛ خوابی؛ به راستی «خدای می‌بایست کمکش می‌کردیم؛ خوابیده‌کهی ده‌بو یارمه‌تیمان بدابا»: خدایش * خدائی

[illegible]

خداوند! / xodāvandā: صوت. خواهه‌ننا؛ خواب؛
نودایه؛ ئه‌ی خوا؛ ئه‌ی خدا؛ خواگیان (خداوند!)
بید دل تویی تو: خواهه‌ننا! دلم هیوا به تویه.

نداوندگار / xodāvand(e)gār : اسم [ادبی]
 خواهن؛ خواهن؛ خودا؛ خواهند؛ خیتو؛ خواهند
 خداوندگار جهان؛ خواهند جهان.

دواوندگار / xodāvand(e)gārā: صوت. نهی
 پروايش؛ پروا شه دار؛ گه زنگار؛ زهر مره مند (نبايد
 شخصيت كسى خدسه دار بشود: نابي كه سايه تي
 كه ستيك رووشار بيت).

که سیک گه یین؛ به دهور که سیکا هاتن؛ به خزمهت که سیک گه یشتن؛ که سیک ته می کردن «عیب ندارد خدمت تو هم می رسم؛ قیدی نیه، چاری توش ده کهم».

به خدمت کسی خاتمه دادن: که سی وه دهر نان؛ که سی له سهر کاره که یه وه دهر کردن.

به خدمت کسی رفتن: چوونه خزمهت که سی؛ بؤ لای که سیک به ریز یان پایه بلند رۆیشتن: خدمت کسی رسیدن

در خدمت کسی بودن: له خزمهت که سیکدا بوون: ۱. ناماده بوون بؤ خزمهت کردن «بنده در خدمت هستم، هر امری دارید، بفرمایید؛ نه من له خزمهتدام، هر کاریک هیه، فرموم» ۲. به لای که سیک به ریزه وه بوون «دیروز در خدمت آقای وزیر بودم؛ دوئی له خزمهتی جفایی وه زیردا بووم».

خدمتانه / xedmatāne: [عربی/فارسی]/ اسم. ده سخوشانه؛ خزمه تانه؛ ریزانه یان پاداشی خزمه تیکی دیار یکراو «سرکار! نامه را برسان و خدمتانات را بگیر؛ سرکار! نامه که بگه یینه و ده سخوشانهت وه رگه».

خدمتکار / xedmatkār: ها؛ ان: [عربی/فارسی]/ اسم. خزمه تکار؛ خدمه تکار: ۱. خزمه تچی؛ هه ژمه؛ مه رف؛ خولام؛ خوبزه؛ نو که ر؛ کورتیلو؛ که سی که له هه مبه ره رگرتنی مز یان شتیک له مالیکدا کار ده کا ۲. به رده س؛ به رده ست؛ پیش خزمهت؛ ژیر ده ست.

خدمتگزار / xedmatgozār: ها؛ ان: [عربی/فارسی]/ اسم. خزمه تکار: ۱. که سی که له مه زینگه یه کی ده وله تیدا، له ژیر چاودیری کار گیر وه کار ده کا (وه ک به رده ست، نواوان، باخه وان؛ ناودارچی، شو فیر و...) ۲. که سی که به بی مز، یارمه تی دیتران ددا و خزمه تیان ده کا ۳. هه ژمه؛ مه رف؛ خزمه تچی.

خدمتگزاری / xedmatgozārī: [عربی/فارسی]

خده / xod'e: ها: [عربی/اسم]/ که له ک؛ ته له که؛ فیل؛ گزی؛ گهر؛ هه نگ؛ پاخته؛ فیلک؛ لیپ؛ رپوی فیل؛ رپوی بازی؛ رپوی پیچ «با خده و نیزنگ توانست استخدام شود؛ به کهر و گور توانی دابمه رزی».

خدم / xadam: [عربی] جمع خادم خدمات / xadamāt: [عربی/اسم]. ۱. جمع خدمت ۲. خزمه تکاری؛ چالاکی نابووری به نامانجی جیه جی کردنی کاروباری دیتران (وه ک راگواستن، به شینه وه و فروشتنی کالا، راهینان و بارهینان، دهرمان و...) .

خدمات رسانی / xadamātesānī: [عربی/فارسی]/ اسم. رازه کاری؛ کار و ره وتی خزمهت و یارمه تی که سی یان جیگاییک «خدمات رسانی به روستاییها باید شتاب بیشتری بگیرد؛ رازه کاری بؤ گوند نشینان ده بی خیرا تر بی».

خدماتی / xadamāfi: [عربی] صفت. رازه یی؛ پیوه ندیدار یان سهر به رازه.

خدمت / xedmat: ها؛ خدمات: [عربی/اسم]. خزمهت؛ خمهت؛ خه ومهت؛ خه لمهت: ۱. رازه؛ کاری که قازانجی بؤ دیتران «او به تو خدمت بزرگی کرد؛ نه و خزمه تیکی گه وه ی پیٹ کرد» ۲. خزمه تی مه زینگه یی؛ کاری ده وله تی «ویژه ی خدمت؛ تایبه تی خزمهت» ۳. سهر بازی ۴. ناسانه؛ باره گا؛ لا «سلام بنده را خدمت ایشان برسان؛ سلاوی من بگه یینه خزمه تیان».

▣ خدمت زیر پرچم / وظیفه: سهر بازی؛ بیگاری؛ خزمهت سهر بازی.

▣ خدمت کردن: خزمهت کردن؛ که لگرتن؛ بؤ که سی یان له شو نیک کار کردن. خدمت کسی را کردن: کاروباری که سی جیه جی کردن؛ بؤ که سی کار کردن؛ به رده ستی که سی کردن.

خدمت کسی رسیدن: ۱. به خدمت کسی رفتن ۲. کنایی/ چاری که سی کردن؛ به داو

اسم. خزمه تکاری: ۱. کاری خزمه تکار
۲. هژمه بی؛ نۆکەری؛ کار یان رەوتی خزمەت
کردن و یارمەتی دان بە دیتران.

خدم وحشم / xadam-o-haşam: [عربی] / اسم.
[مجازی] دەست و پەیوەند؛ دەست و پی؛
ژێردەستان؛ خزمەتکارانی جۆرواجۆری نیومالی
کە نیشانە ی دەولەتمەندی و شکۆیە [او زمانی
برای خودش کلی خدم و حشم داشت: سەردەمانیک بۆ
خۆی گەلیک دەست و پەیوەندی هەبوو].

خدمه / xadame: [عربی] / اسم. ۱. جمع
خادم. ۲. خزمەتکاران؛ کۆی کارکەرانی دەزگا
یان ماشینیکی «خدمە ی هواپیما: خزمەتکارانی
فرۆکە».

خدننگ^۱ / xadang: / اسم. خەدەنگ: ۱. داریکی
پتەو و گورخ کە تیر و رمی لێ چێ دەکەن
۲. تیری کە لە چێوی داری وادروست کراوە
۳. پرسی؛ بانانک؛ جانەوهریکی لە تیرە ی
سمۆرە و هیندیک بچووکتەر

خدننگ^۲: صفت. [ادبی] / پیک؛ راست و پتەو؛
راست و پەختە «قامت خدننگ: بەژنی ریک».

خدو / xadû: / اسم. [ادبی] / گلوێز؛ گلیز؛ تف؛ ئاوی
دەم کە فرێ بدری.

خدوم / xadûm: [عربی] / صفت. [ادبی] / خزمەتی؛
خواهەنی خوو و خەدی خزمەتکردن.

خدیو / xadiv: / ان: / اسم. [ادبی] / ۱. پاوشا؛ پادشا؛
پاتشا؛ پاشا ۲. سەرۆک؛ فەرمانرەوا؛ میر؛ ئەمیر
۳. [قدیمی] / خدا؛ خوا؛ خودی؛ خولا.

خدلان / xezlân: [عربی] / اسم. [ادبی] / ۱. سووکی؛
سۆکی؛ پەستی؛ نزمی ۲. دامای؛ لیکەوتوویی؛
قورەماوی؛ لێقەوماوی.

خر^۱ / xar: / ان: / اسم. کەر؛ هەر؛ خەر؛ کەر:
۱. ولاخ؛ گویدریژ؛ گویریز؛ گوهدریژ؛ بەنەری؛
گیانەوهری گوهاندارێ چوارپی کەوی، لە
تیرە ی ئەسپان کە بۆ هەلگرتن و راگواستەوه و
سواری کەلکی لێ وەرەگیرێ، سەر زل، گوێ

دریژ، کۆک و کلک کورتە و لە هەر پادا یەک
ئەنگوست و یەک سمی هەیه ۲. [کنایی]
ساویلکە سایلۆج؛ مرۆی سەرسەری و بی ئاوەز.

خر دجال: [فرهنگ مردم] / کەر جەجال؛ کەری
کە دەلێن دەجال لە کاتی سەرەهەلدانیدا
سواری دەبی و لە هەر تالە موویەکی دەنگی
دەبیتهوه و...

خر دیزە: کەر دیزی؛ کەر دیزگ؛ کەرە دیزە؛
رەگەزی لە کەر بە رەنگی خۆلەمیشی، ناوی
دەرکردوو بەوەی کە بۆ زیانی خواوەنەکی
ئامادەیه بپۆی.

خر آوردن و معرکه بار کردن: [مجازی] / بار و
کەر لە قور دەرکردن؛ تووشیاری دەردیسەر و
زەحمەتی زۆر بوون «وقتی با این خانواده وصلت
کردی، آن وقت خر بیاور و معرکه بار کن! کاتی
چوویتە نیو ئەم بنەمالەوه، ئەوسا وەرە لەم قورە
دەرکە ئەم کەرە!».

خر خود را از پل گذراندن: [کنایی] / بەرد نانە
سەر مەلۆی خۆ؛ بار خۆ نانە بارخانەوه؛ لە بواری
پەڕینەوه؛ بە ئامانجی خۆ گەشتن.

خر خود را راندن: [کنایی] / گوێ لە مەشکە ی
خۆ بوون؛ کرد و کۆ هەر بۆ خۆ بوون؛ تەنیا لە
بیری خۆدا بوون؛ تەنیا ئاوپ لە خۆ دانەوه «آقا
جان! تو خر خودت را بران و کاری به کار ما نداشته
باش؛ کاکە گیان! با گویت لە مەشکە ی خۆت بی
و کارت بە کاری ئێمەوه نەبی».

خر دادن و خرما گرفتن: [تعریض] / کەر بە
کۆپان دان؛ رۆن هینان و ئاوبردن، مامەلە و
ئال و وێری نارپک و بەروالەت باش کردن
«ویلا فروختن و ماشین خریدن تو حکایت خر دادن و
خرما گرفتن است: مال فرۆتن و ماشین سەندنی
تۆ، نەقلی کەر بە کوپان دانە».

خر داغ کردن: [تعریض] / کەر داخ کردن بە
کەباب برژاندن زانین؛ شتیکی خۆش نەبوون
و دلی خۆ بی هۆ پیی خوش کردن.

خر را گم کردن و دنبال پالاش گشتن: [کنایی]/
گویره که گوم کردن و له گویرهوسار گهړان؛
له کاری گرینگ و سهره کی دهست بهردان و
کهوتنه دووی ورده کاری بی بایه خهوه.

خر رنگ کردن: چوله که رهنگ کردن؛ میث
لی کردنه گامیش؛ خه لکی ساده و ساویلکه
فریو دان «اینها کاسب نیستند، خر رنگ می کنند»
ئه مانه کاسیکار نین، چوله که رهنگ نه کهن.

خر شدن: [مجازی]/ کهر بوون: ۱. عهقل لی
سینان؛ عهقل گوړیان؛ فریو خواردن و
هه لخله تیان «به حرف بنگاهی خر شدم و این خانه
خراب شده را خریدم؛ به قسمی بکنه وانه که کهر
بووم و ئهم کاول بووم کړی» ۲. گهوجی کردن؛
کهری کردن؛ کرائی گهوجانه کردن «خر شد به
این آدم لات شوهر کرد؛ کهر بوو، میړدی کرد بهم
کابرا لات».

خر کردن: [مجازی]/ کهر کردن؛ هه لخله تاندن؛
عهقل لی سهندن؛ فریو دان و به کرائی
هه لخراندن «با زبان چرب او را خر کرد و به کار
کشید؛ به زوانیکی تهر کهری کرد و کیشایه بن
کار».

خر کریم را نعل کردن: [کنایی]/ ژیر سمیلی
دان؛ سمیل چهور کردن؛ بهرتیل دان «آخرش
مجبور شد خر کریم را نعل کند، تا کارش بگذرد؛
دوایی چاری نهما ژیر سمیلی بدا، تا کاره کهری
جینه جی بی».

خر (کسی) از پل گذشتن: [کنایی]/ له ئاو
په رینهوه؛ به مه بهستی خو گه یشتن «تا رییس
شد و خرش از پل گذشت، دوستان را فراموش کرد؛
هر بووه سهروک و له ئاو په رینهوه، هه فالانی له
بیر کرد».

خر کسی از کرگی دم نداشتن: [کنایی]/ چاو له
مافی خو نووقاندن.

خر کسی رفتن: [مجازی]/ گا به دهنگی کهسی
چوون؛ به گز و ربهی کهسی پیوان؛ قسمی

کهسیک به بهرو بوون؛ خاوهن کارتیکه ری و
برشت هه بوون «توی اداره خرش می رود؛ له نیو
مه زینگه دا قسمی بهروی هه یه».

خر گیر آوردن (کسی را): [مجازی]/ کهر گیر
هینان؛ کهر خو دهسکه وتن؛ کهسیک به کهر
زانین؛ کهسی به گیل و گهوج زانین و به
تهمای فریودانی بوون «او را خر گیر آورده بودند و
ماشین قراضه شان را به نافش بستند؛ کهریان گیر
هینابو ماشینه شق و شپه که یان کرده ملی».

از خر شیطان پایین آمدن: [مجازی]/ له کؤل
شهیتان دابه زین؛ له کلک شهیتان دابه زین؛
له کهله رهقی دهس هه لگرتن «هر کاری کردیم
از خر شیطان پایین نیامد و سر حرفش ایستاد؛
هه رچه کمان کرد له کؤل شهیتان دانه بزی و له
سهر قسمی خوهی پتی داکوتا».

بر خر مراد سوار شدن: [مجازی]/ گای خو دیتن
به دۆلهوه؛ به کؤل مرادهوه بوون؛ به کام و
نیازی خو گه یشتن «فلا که منیژه خانم بر خر
مراد سوار است؛ جاری خو منیژه خان گای خوی
دیوه به دۆلهوه».

مثل خر در گل ماندن ☞ مثل

مغز خر خوردن ☞ مغز

خر-^۱: پيشواژه، کهر- : ۱. گا- ؛ کهره- ؛ کهله- ؛
خهر- ؛ خهره- ؛ زل؛ گهپ؛ درشت؛ گهوره
«خرسنگ؛ خرچنگ؛ خرهمره؛ خرمگس؛ گابهرد؛
که رزنگ؛ خه رموورگ؛ خه رهنکهزه» ۲. فره؛ زور؛
گهلهک «خر زور؛ کهر زور».

خر-^۲: پيشواژه، - سین- ، - سان- ، کړ؛ کړیار و سینهر
«گوسفند خر؛ مهر سین».

خر / xer- / اسم، [گفتاری] دهرناق؛ ناق.

☐ خر کسی را چسبیدن / گرفتن: [کنایی]/ بهروک /

به رهک / بینه قاقه / ناق کهسی گرتن؛ پشوو /
تهنگ به کهسی هه لچنین؛ دریا به
کهسی گرتن؛ بهره کهو یوی گیرتهی: ۱. به
کهسیکهوه هه لپنچان؛ کهسی به تهنگهوه

تیکدهرانه).

خرابکاری / xarābkārī: [عربی/فارسی]/ اسم،
تیکده‌ری؛ گنه‌کاری؛ کار یان ناکاری که
ده‌بیته هوی تیکچوون و خراو بوونی شتی.

خرابه ^۱ / xarābe، ها: [عربی/فارسی]/ اسم،
که‌لاوه؛ کاوله؛ که‌لار؛ که‌لاوه‌کۆن؛ کاوله‌کۆن؛
ویرانه؛ شوینی ویران «شب را در خرابه‌ای خوابید:
شهو له که‌لاوه‌یه‌کدا نووست».

خرابه ^۲: صفت. کاول؛ که‌لاوه؛ ویران؛ کاز؛ کاوله؛
که‌لکه خراوه؛ قۆخته؛ که‌ل خرۆوه «از مال دنیا
برایش خانه خرابه‌ای مانده: له مالی دنیا ماله کاولیکی
بؤ به‌جی ماوه».

خرابی / xarābî: [عربی]/ اسم. ۱. کاولی؛ ویرانی
«سیل باعث خرابی صدها خانه و مغازه شد: لافاو بووه
هوی کاولی سهدان مال و دووکان» ۲. خرابی
«آفت‌های کشاورزی موجب خرابی محصول می‌شود:
ته‌شه‌گه‌لی کشت و کال ده‌بنه هوی خرابی
به‌ره‌مه‌کان» ۳. شیرزی؛ شله‌ژاوی؛ شیرپوی؛
تیکه‌ل- پیکه‌لی «خرابی کار به خاطر نبودن مدیر توانا
است: شیرزی کار هی نه‌بوونی به‌رپرستیکی
لته‌اتوو».

▣ **خرابی بار آوردن**: شیرزی بار هینان؛ تیک و
پیک دان؛ بوونه هوی ویرانی «ترکیدگی لوله
خرابی زیادی بار آورد: تره‌کاوی لوله شیرزیه‌کی
زۆری بار هینا».

خراج / xarāc، ها: [مغرب از پهلوی]/ اسم. [قدیمی]
پیتاک؛ خه‌راج؛ میجبیتی؛ ته‌وجی؛ باربؤ؛
سه‌رانه؛ به‌شی ده‌ولت له داهات و ده‌رامه‌تی
خه‌لک.

خراج / xarrāc، ها: [عربی]/ صفت. هه‌له‌خه‌رج؛
نه‌زان خه‌رج؛ ده‌سبا؛ قه‌للاش.

خراج‌گزار / xarācgozār: [مغرب/فارسی]/ صفت.
پیتاکده‌ر؛ باجده‌ر.

خرازی / xar(r)āzî، ها: / اسم. ۱. ورده‌واله
فروش؛ که‌سی که شت‌ومه‌کی ئارایش، گۆره‌وا،

هینان «فردا نیایی خر مرا بچسبی که زود باش پول
بده: سبه‌ینی نه‌ییت به‌رۆکم بگری و بلئی زووبه
پاره‌بده» ۲. تاوانی نانه مل که‌سی «هر وقت در
محلّه دزدی می‌شد، خر او را می‌چسبیدند: هه‌ر کاتی
له کۆلانه‌که‌دا دزی ده‌کرا، به‌ره‌کی نه‌ویان
ده‌گرت».

خراب / xarāb: [عربی]/ صفت. ۱. خراب؛ خراب؛
خراو؛ خرا؛ شیواو؛ شیویاک؛ به‌بی پیکه‌اته‌ی
ئاسایی یان دوزه‌نه‌ی سروشتی پی‌شوو «ماشین
خراب: ماشینی خراب» ۲. ئارۆفته؛ ئاره‌فته؛ کاول؛
که‌ل کوور؛ ویران؛ بی‌ئاوه‌دانی «خانه‌ی خراب: مالی
کاول» ۳. /ها/ خراو؛ خراب؛ گه‌نیو یان دارزاو
«میوه‌ی خراب: میوه‌ی خراو» ۴. خراو؛ تووش؛
ناخۆش «هوای خراب: هه‌وای تووش» هه‌روه‌ها:
خراب بودن؛ خراب شدن؛ خراب کردن ۵. [مجازی]
په‌شه‌مه‌س؛ مه‌ستی که‌له‌لا؛ ته‌له‌س؛ زه‌مر؛ گیز؛
شه‌شدانگ مه‌ست ۶. خراب؛ ناووزپاو؛ به‌دناو
«خودش را عین زنه‌ای خراب درآورده بود: خوی راست
وه‌کوو زنه خرابه‌کان لی کردبوو».

خرابات / xarābāt: [عربی]/ اسم. ۱. [قدیمی]
مه‌یخانه؛ شه‌راو‌خانه؛ باده‌خانه ۲. خه‌رابات؛
شویتی که تییدا سه‌ر ده‌که‌نه به‌نگ و باده و
تیکه‌لی کردن له گه‌ل ژنانی خرابکاردا.

خرابات‌ی / xarābātî: [عربی]/ صفت. خه‌رابات‌ی؛
۱. خولیای خه‌رابات ۲. هۆگری مه‌یخانه.

خرابکار ^۱ / xarābkār، ها: /ان: [عربی/فارسی]
اسم. که‌سی که به نه‌ینی په‌لاماری دامه‌زراوه‌ی
دژمن نه‌دا.

خرابکار ^۲: صفت. گنه‌کار؛ خراو‌کار؛ خاوه‌نی
تایبه‌تمه‌ندی یان خوو و خده‌ی زه‌ره‌ر گه‌یاندن
یان تیکدان «این بچه خیلی خرابکار است: ئەم مندا له
زۆر گنه‌کاره».

خرابکارانه / xarābkārāne: [عربی/فارسی]
صفت. تیکدهرانه؛ گنه‌کارانه؛ به‌بار و دۆخی
تیکدهریه‌وه «حمله‌ی خرابکارانه: په‌لاماری

خراشیدن / xarāšīdan / مصدر. متعدی.
 خراشیدی: رووشاندن؛ می خراشی: ده‌رووشینی؛
 بخراش: برووشینه // رووشاندن؛ رووشاندن؛
 رووکاندن؛ رووکائن؛ مه‌رتاندن؛ سه‌لخاندن؛
 شه‌قتین؛ رنین؛ رنیه‌ی؛ رهندش؛ ریش /
 ریش‌کهرده‌ی؛ شاخ‌کردن؛ چیخ‌کرن؛ به رووی
 شتیکدا به نام‌رازیکی تیژ شوینه‌واری دانان و
 پیی زبان‌گه‌یاندن. هه‌روه‌ها: خراشیدنی
 ■ صفت فاعلی: خراشنده (رووشه‌ر) / صفت مفعولی:
 خراشیده (رووشاو) / مصدر منفی: نخراشیدن
 (نه‌رووشان)

خراط / xarrāt / ها؛ ان / [عربی] اسم. سدان؛
 خه‌رات؛ که‌سی قاپ و ئامانی داری و... به
 سووردان و تاشینی چیو چی ده‌کا.

خراطی / xarrāti / [عربی] اسم. خه‌راتی؛
 ۱. کاری خه‌رات؛ کار یان زانیاری دروست
 کردنی شتی جو‌راو‌جو‌ر به سووردان و داتاشینی
 چیو ۲. /ها/ کارگه‌ی سدان.

خرافات / xorāfāt / [عربی] جمع خرافه
خرافات / xorāfāti / [عربی] صفت.
 ۱. کۆنه‌په‌رستانه؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به
 کۆنه‌په‌رسته‌یه‌وه «باورهای خرافاتی: بیر و باوه‌ری
 کۆنه‌په‌رستانه» ۲. /ها/ کۆنه‌په‌رست «مردم
 خرافاتی: خه‌لکی کۆنه‌په‌رست» * **خرافی**

خرافه / xorāfe / ها؛ خرافات / [عربی] اسم.
 کۆنه‌په‌ره‌ستی؛ کۆنه‌په‌رستی؛ کرده‌وه یان
 باوه‌ری سه‌رچاوه‌گرتوو له‌نه‌زانی، هیوا به
 جادوو، ترس له‌وه‌ی که نه‌ناسراوه و...

خرافه‌پرست / xorāfeparast / ها؛ ان / [عربی]
 فارسی / صفت. کۆنه‌په‌رست؛ خاوه‌نی باوه‌ر به
 شتی پر و پووج.

خرافی / xorāfi / [عربی] خرافاتی
خرام / xarām / اسم. [دبی] خنچکه؛ خلنگ؛
 شه‌له‌نگی؛ گومه‌ته؛ کاکشیر؛ له‌نجه؛ نازه‌ناز؛
 لاره؛ لار و له‌نجه؛ له‌نجه‌له‌نج؛ به‌ناز؛ چه‌م و

ده‌سمال و شتی و ده‌فرۆشی ۲. ورده‌واله
 فرۆشی؛ دووکائی که تییدا ئاوه‌ها کالاهه‌لی
 ده‌فرۆشن.

خراس / xarās / ها؛ /اسم/ [قدیمی] ۱. ناشه‌چاروا؛
 ناشی که به هیزی چاروا، به تایبه‌ت که‌ر
 ده‌گه‌ری ۲. /مجازی/ ئاسمان؛ ئه‌زمان.

خراش ۱ / xarāš / ها؛ /اسم/ رووش؛ ریش؛
 رویش؛ روویس؛ روویش؛ رووشا؛ رۆش؛ رووشه؛
 خاشه؛ کپ؛ کپ؛ شاخ؛ قرنج؛ مه‌رت؛ رووک؛
 رووکه؛ شوینه‌واری که له کیشرانی شتیکی تیژ
 به سه‌ر روویه‌کدا به‌دی دی «خراش کوچکی روی
 گونه‌اش به چشم می‌خورد: رووشیکی گچکه له سه‌ر
 گۆنایه‌وه دیار بوو».

■ **خراش برداشتن**: رووکان؛ رووشان؛ دارووشان؛
 هه‌له‌رووشان؛ رووش بردن؛ مه‌رتان؛ رووکیان؛
 رووکه‌دار بوون؛ ریش‌بییه‌ی؛ شوینه‌واری
 رووکاوی به رووی شتیکه‌وه ده‌رکه‌وتن «دستم
 خراش برداشت: ده‌ستم رووکیا».

خراش دادن: رووکاندن؛ رووشاندن؛ کپ‌راندن؛
 مه‌رتاندن؛ سه‌لخین؛ که‌لداچۆن؛ رنیه‌ی.
خراش یافتن: رووشان؛ رووکیان؛ رووش بردن؛
 خاشه‌دار بوون.

– **خراش** ۲: پیواژه. – رووشین؛ – کپین؛ – رووکین؛
 – مه‌رتین؛ – سه‌لخین «جگر خراش: جه‌رگ
 رووشین».

خراشانندن / xarāšāndan / مصدر. متعدی.
 /نام‌تداول رووشاندن؛ رووکاندن؛ مه‌رتاندن؛
 سه‌لخاندن؛ کپ‌راندن؛ رنین.

■ **صفت فاعلی**: خراشاننده (رووشینه‌ر) / مصدر
 منفی: نخراشاندن (نه‌رووشاندن)

خراشیدگی / xarāšidegi / ها؛ /اسم/ رووشاوی؛
 کپ‌یاگی؛ رووکاوی؛ مه‌رتاوی؛ سه‌لخاوی؛ دۆخ
 یان چۆنیه‌تی رووشان «بر روی گونه‌هایش جای
 خراشیدگی مشاهده می‌شود: له سه‌ر کولمانیه‌وه
 شوینی رووشاوی ده‌بیندری».

خەم؛ كرده يان ڤه وتی له نجه كردن.

- خرام^۲: پيوژه. /دبی/ - خلنگ؛ - چهلەنگ؛

- له نجه؛ - گومه ته؛ - خه رام /خوشخرام؛

خۆش خلنگ.

خرامان^۱ / xarāmān / : صفت. /دبی/ خه رامان؛

شه له نگ؛ به خه مزه؛ به له نجه؛ شل و مل؛ به

له نجه و لار؛ لاوی قه د باریک و پیکه وتوو «سرو

خرامان؛ سه وتی خه رامان».

خرامان^۲: قید. به له نجه و لاره؛ به له نجه و لار؛

خه رامان؛ چهلەنگ /خرامان می رفت؛ ده رویی به

له نجه و لاره».

خرامیدن / xarāmīdan / : مصدر. لازم.

//خرامیدی/ خلنگایت؛ می خرامی؛ ده خلنگی؛ بخرام؛

بخلنگه //خلنگین؛ له نجان؛ به ناز ڤویشتن؛

له نجه كردن؛ ږیگه چوونی به ئه سپایی و ورد.

■ صفت فاعلی: خرامنده (-) / صفت مفعولی:

خرامیده (خلنگاو) / مصدر منفی: نخرامیدن

(نه خلنگان)

خربازار / xarbāzār / : اسم. /کنایی/ که ر بازار؛

خلوو؛ هه لا و په لا؛ جیگای قه ره بالغ و بی سهره و

بهره «نمی دانی چه خربازاری بود! سگ صاحبش را

نمی شناخت؛ نازانی چ که ر بازارئ بوو! که س که سی

نده ناسی».

خربزه / xarboze ، ها/ : اسم. کاله ک؛ کاره ک؛

هه ربزه؛ خه رفیزه؛ قه ربوز؛ قاربوز؛ قاون؛ توله؛

گوندۆر؛ گوندۆره^۱. گیاییکی پنجگی له تیره ی

خه یار، به لق و پۆیی کیشراو به سهر زه ویدا، به

گه لای پینج به شی و گولی زه رده وه^۲. به ری

ئه و گیایه که میوه یه کی گه وره و زۆر تر

هیلکه یی یان خره و پیستی ئه ستور و ناوه ی

شیرین و ئاوداره: خربوزه

خربق / xarbaq ، ها/ : اعربی/ اسم. سیاداری؛

سیاوه چاو؛ سیاچاوه؛ گیاقاوله مه؛ خه ره بند؛

ڤوه کیکی له تیره ی هه لالانه، به ریشه ی باریک،

لاسکی چه ماوه و گه لای دریز و په ره گولی

ږیک و پیکی سوور موه، که له کۆتایی زستان یان

سهره تای به هاردا ده پشکویت.

خربوزه / xarbûze / خربزه

خرپا / xarpā ، ها/ : اسم. خه رپا؛ پیکهاته ییک له

میله یان تیرگه لی ئاسنی، چپوی یان سیمانی،

پتر به بیچی سی گۆش که بۆ دروست کردنی

میچی هه راو (وه کوو پرده، هه مار و هیلانه ی فۆکه)

به کار دی.

خرپشته / xarpošte ، ها/ : اسم. ۱. قۆرت؛ قۆسپه؛

کۆسپ؛ قوتکه؛ گه ردۆلکه؛ پشته ماسی؛ به رزی و

قۆقری که له جیگایه ک به شیوه ی سروشتی

یان ده سکرد به دیهاتی^۲. هه و ره بان؛ کۆماج؛

شوو؛ خه رپشته؛ خه رپشت؛ خانووچکه یی که له

سهر پلیکانی سهر بان ده یکه نه وه^۳. /قدیمی/

تاول؛ ره شمال.

خرپول / xarpûl ، ها/ : صفت. /تعریض/ که رپوول؛

بووده؛ هه ره ده و له مه ن؛ زۆر ده و له مه ند

«می گشت یک خانواده ی خرپول پیدا کند، خودش را

بیند به ریشان؛ به دووی بنه ماله ییکی که رپوولدا

ده گه را خۆی به سهریاندا به سه پینی».

خرت-خرت / xertxert / : صوت. خر مه خرم؛

کر مه کرم؛ دهنگی هارپن یان جاویانی شتیکی

تورت «قند را گذاشت توی دهانش و خرت-خرت جوید؛

قه نه که ی نایه زاری و خر مه خرم خواردی».

خرت و پرت / xert-o-pert ، ها/ : اسم. خره و

پره؛ شره و پره؛ شره بره؛ شر و شاتال؛ شر و تال؛

پرتال؛ خرت و پرت؛ کرت مرت؛ وردی مردی؛

وردی مرد؛ ورده مرده؛ ورده ئه سپاب؛ لاچۆ پاچۆ؛

که له ل؛ که له مل؛ شنگر و شیوال؛ شه خهل و

مه خهل؛ چه ک و پووش؛ چه ک و چوول؛

کولومول؛ هور مورور؛ کۆمه له ی شت و مه کی

جۆراو جۆر که شیرز له شوینی داکه وتبی «چقدر

خرت و پرت دور خودت تلنار کرده ای! چهنده خره و

پرت به دهوری خۆندا که له که کردووه!».

خرتوخر / xartûxar / : صفت. /گفتاری/ هه رچی و

خهرجی نار هوا و ههلبهسته پینک هیئان «هر روز یک جور خرج می تراشید و از من پول می گرفت: هه رۆژێ به جۆرێ مه زێخی ده خسته ملام و پاره ی لێ ده ستاندم».

خرج خود را در آوردن: خهرجی خو ده ره یئان: ۱. پوول و پاره ی هه لسوورانی ژیا نی خو دابین کردن «پسر بزرگم خرج خودش را درمی آورد: کوهره گه و ره کم خهرجی خو ی ده ردینی» ۲. پاره ی ده کار چوو له کاتی فرۆشدا هیئانه وه «اگر این خانه را بفروشم خرج خودش را در نمی آورد: نه گهر ئهم ماله بفروشم، خهرجی خو ی ده رنا هینیته وه».

خرج دادن: خهرج دان: نان دان؛ بو پاداشت و لێ بور دووی خیر و خیرات کردن «مردی ناشناس، یک هفته خرج مردم آبادی را داد: پیاویکی نه ناسراو، هه وتوویه ک خهرجی خه لکی گونده کهی دا».

خرج روی دست کسی گذاشتن: [مجازی] خهرج دانه دهس که سیکه وه؛ خهرج نانه سه ر ده ست که سیکه وه؛ خهرج کردنه ریش که سیکه وه؛ که سی ناچار کردن به مه زخاندنی پاره یه ک «عروسی کلی خرج روی دستش گذاشت: زه ماوه نده که زۆریک خهرجی دایه ده سیه وه».

خرج شدن: خهرج بوون؛ مه زخ بوون «هر چه پول داشتم، خرج راه شد: هه رچی پاره م هه بوو به ریگه دا خهرج بوو».

خرج کردن: ۱. مه زخاندن؛ خهرج کردن؛ به خت کردن؛ مه زاختن؛ باخت کردن «این ماه پول زیادی خرج کردی: ئهم مانگه پاره یه کی زۆرت مه زخاند» ۲. **خرج گذاشتن**

خرج کسی کردن: خهرجی که سی کردن؛ بو که سی خهرج کردن؛ بو که سی مه زاختن «پولت را خرج این و آن نکن: پاره ت خهرجی ئهم و نه مه که».

خرج گذاشتن: خهرج کردن؛ مه زخاندن؛

په رچی؛ کهس له کهس؛ گور گوتاو؛ کهس-کهس؛ گاشه؛ بی سه ره و به ره؛ گورمۆره؛ ته را و به را؛ گژۆ-مژۆ؛ که ربا زار «شرکت چنان خر نوخری شده که بیا و ببین! دابه شگه بووه ته هه رچی و په رچه ک مه پرسه!».

خرتوخری /xartûxarî/ /اسم/ [گفتاری] که ربا زاری؛ کهس له کهسی؛ گورمۆره یی؛ شلووق و بی سه ر و به ره یی «خیلی از همین خرتوخری نان می خورند: زۆریک هه ر له م که ربا زاریه تیکه نه گلین».

خرج /xarc/، ها: /اگرایی/ اسم، خهرج: ۱. مه زبخ؛ مه زبخ؛ مه زاخ؛ مه زخ؛ به خت «خرج تحصیل: خهرجی خو یتدن» ۲. تیژ؛ بازووت؛ ده رمان؛ باره؛ ته قه مه نیه ک که بو هاویشتنی گوله یان مووشه ک و... به کار ده روا.

▣ **خرج آتینا:** [گفتاری] چۆنیته ی پاره به با دان؛ مه زاخ له خو را؛ خهرجی بی جی؛ پاره چوون به هه له خهرجی و خوشگوزه رانی «هر چه در آوردی همه را خرج آتینا کردی: هه رچیکت ده ریتنا هه موویت به با دا».

خرج راه: خهرجی ریگه؛ خهرجی ری «یک هفته برو پیش عمویت، خرج راه با من: هفته ییک برۆ بو لای مامت، خهرجی ریگه له سه ر من».

خرج سفره: پاره ییک-جگه له موچه-که بو میوانداری کردن به بری له کار به ده ستان ده درئ.

▣ **خرج بالا آوردن:** خهرج دروست کردن «ماشینم چپ شد و کلی خرج بالا آورد: ماشینه کم چه په بوو، خهرجیکی زۆری بۆم دروست کرد».

خرج برداشتن/داشتن: خهرج هه لگرتن؛ خهرج تیچوون؛ تیچوون «مهمانی دیروز خرج زیادی برداشت: میوانیه کهی دویتنی خهرجی زۆری هه لگرت».

خرج تراشیدن: مه زبخ خسته مل؛ خهرج کردنه کۆل؛ خهرج تاواندنه وه؛ خهرج تاشین؛

شیوه‌ی دوو تای پیکه‌وه لکاو که له دوو لای
ئامیزی راگواستنه‌وه‌وه (چوارپی، دووچه‌رخه،
موتور) یان به شانه‌وه هه‌لیده‌واسن و بار و
تۆشه‌ی تی ده‌نین. خورچین

خرچسانه / xarčosāne / خورچسونه

خرچسونه / xarčosûne / ها: / اسم. سۆنه‌بۆگه‌نه؛
سۆنی؛ سنه‌بۆگه‌نه؛ میروونیکی گیاخۆره به
ره‌نگی قاوه‌یی کال یان سه‌وز، نه‌ونده‌ی
قالۆنجه‌یه‌ک که له کاتی هه‌ست به
مه‌ترسی کردندا بۆنکی پیس له خۆیه‌وه
ده‌داته‌وه: خورچسانه؛ کۆز

خرچنگ / xarčang / اسم. قرژانگ؛ قرژال؛
قرژال؛ قارژنگ؛ قازنگی؛ قازنگ؛ قهرژنگ؛
قرژنگ؛ که‌رژنگ؛ که‌رکنج؛ خه‌رکنج؛ کینفرال؛
کیفرال؛ کینفراله؛ گیزال؛ کیفشینگ؛ چنگار:
۱. /ها/ گیانه‌وه‌ریک به دوو چاوی قیت و
ده‌رپه‌ریو، قاپی پان و ره‌ق و یه‌ک یان دوو
جووت شه‌ویلاکه‌وه ۲. /نجوم/ وینه‌یه‌کی
ئاسمانی چکۆله: سرطان

✻ خورچنگ آب‌شیرین خورچنگ دراز

خرچنگ پهن: قرژالی خر؛ جوژی قرژال له
راسه‌ی ده‌پیان، به شاخیه‌ی درێژه‌وه.

خرچنگ دراز: قرژالی درێژ؛ چه‌شنی قرژاله
به قاپیکی درێژۆکه‌ی یه‌کپارچه و له‌شی
پیکهاتوو له سه‌ر و سینگ و سکی گری-گری
که قاپیک سه‌ر و سینگی داپۆشیوه. ئهم
چه‌شنه قرژاله ئه‌گه‌ر ئه‌ندامیکی داکه‌وی،
ده‌ردیته‌وه و سالیکی چه‌ند جار هاوکات
له‌گه‌ل گه‌شکه‌کردنیدا پیست ده‌خا: خورچنگ
آب‌شیرین

خرچنگ راهب خورچنگ منزوی

خرچنگ شاهی خورچنگ نعلی

خرچنگ صدف‌نشین خورچنگ منزوی

خرچنگ عنکبوتی: قرژانگی جالجالۆکه‌یی؛
چه‌شنی قرژانگ له راسته‌ی ده‌پیان، به پای

مه‌زختین؛ خه‌رج کردنه رپی که‌سی یان شتی؛
خه‌رج کردنه پای که‌سی/ شتی؛ به‌خت کردن
(من روی این خانه خیلی خرج گذاشتم: ئەمن بۆ ئەم
ماله خه‌رجی زۆرم کرد): خورج کردن

به خورج دادن: هینانه کار؛ به کار هینان؛ دانه
خه‌رجدا (خیلی حوصله به خورج دادم تا عصبانی
نشوم: گه‌له‌ک تاقه‌تم هینایه کار به‌شکوو توو‌ره
نه‌بم).

به خورج کسی نرفتن: /مجازی/ به گوئی هروئی
که‌سیکدا نه‌چوون؛ گوئی که‌سیک بۆ شتی‌ک
شل نه‌بوون (هرچی می‌گفتم به خورج او نمی‌رفت:
هه‌رچیکم ده‌گوت به گوئی هروئیدا نه‌ده‌چوو).

خورج تراشی / xarctarāš / ها: / (عربی/ فارسی)
اسم. خه‌رج تاوانده‌وه؛ خه‌رج‌تاشی؛ کار و ره‌وتی
به ده‌پینانی خه‌رجی ناپیویست؛ بسات نانه‌وه
(هر روز برایش خورج تراشی می‌کرد: هه‌موو رۆژی
خه‌رجیکی بۆی ده‌تاوانده‌وه).

خورج دررفته / xarcdar.rafte / (عربی/ فارسی)
قید. خه‌رج‌لی‌ده‌رچوو؛ سافی؛ بی‌جگه‌خه‌رج
(خورج‌دررفته برایت ده‌هزار تومان می‌ماند:
خه‌رج‌لی‌ده‌رچوو ده‌هزار تمه‌نت بۆ ئه‌می‌نیه‌وه).

خورج و دخل / xarc-o-daxl / (عربی) دخل و خورج

خرجی / xarcî / ها: / (عربی) اسم. خه‌رجی:
۱. پاره‌یه‌ک که بۆ به‌رپوه‌بردنی کاری
رۆژانه به که‌سی ده‌دریت (رفت شکایت کرد
که شوهرم خرجی نمی‌دهد: رۆی شکاتی کرد
مێرده‌که‌م خه‌رجی نادا) ۲. پاره‌یه‌ک که بۆ
به‌رپوه‌چوونی شوونیک خه‌رج ده‌کری (به
این ترتیب خرجی دولت زیاد می‌شود: به‌م جو‌ره
خه‌رجی ده‌وله‌ت زۆر ده‌بیته‌وه).

خرچین / xorcîn, xurcîn / ها: / (عربی) اسم.
تووبه‌ره: ۱. توور؛ تووربین؛ تووره‌که؛ تووه‌ره؛
تۆمه‌ره؛ تۆمۆره؛ تیوه‌ره؛ هه‌گبه؛ هور؛ خورج؛
خه‌رار؛ گواله؛ گاله؛ دنای؛ هۆندراویک به

دریژه‌وه.

خرچنگ منزوی: چه‌شنی قرژانگ له راسته‌ی ده‌پیان، به له‌شیک‌ی دریژ و پته‌وه‌وه که زۆرت‌ر له قاپلۆخی هرۆلی شه‌یتانۆکه‌دا ده‌ژئ: خرجنگ صدف‌نشین: خرجنگ راهب

خرچنگ نعلی: جۆرئ گیانه‌وه‌ری زه‌ریازی به سهر‌سنگی پیکه‌وه‌نووساو، کاسه‌سنگی که‌وانی له چه‌شنی نالی ئه‌سپ به په‌نگی قاوه‌ی بریقه‌دار، جووتی چاوی ساده، جووتی چاوی لیک‌دراو و شه‌ش‌جووت پتیه‌وه: خرجنگ شاهی

خرحمالی / xarhammāli، ها: [فارسی/عربی] /اسم. [تعریض] که‌رژالی؛ کاری که‌ره‌کی؛ کاری دژوار و بی‌که‌لک یان که‌م داهات «هرچه خرحمالی است می‌گذارند به عهده‌ی من: هرچی که‌رژالیه به کۆلی منیدا ده‌ده‌ن».

خرخاکی / xarxākī، ها: /اسم. خلیه‌ره: خه‌رخودا؛ داپیروۆشک؛ داپیروۆکه؛ پیریژنۆکه؛ پیرایشۆکه؛ پیریۆشک؛ مامه‌خۆلینه؛ پوراشتیۆکه؛ شه‌گورگانه؛ تیتگه‌شوانه؛ هه‌رله؛ جانه‌وه‌ریکی بۆر و خرکه‌له، به له‌شی ئالقه‌ئالقه، بی قاپوولکه و به سکی کورت و پی زۆره‌وه، گل له سهر کونه‌کی هه‌له‌داته‌وه.

خر-خر / xerxer: صوت. خر-خره؛ خره-خره؛ کره-کره؛ کر-کره؛ ده‌نگیکی نزم که له کیشیانی شتی به سهر شتیکی تردا (وه‌کوو ده‌نگی هه‌سان کیشان به سهر چێودا) به‌دی دی.

خر-خر / xoixor، خور-خور /اسم. [گفتاری] ناق؛ ده‌رناق؛ قورقورچاچه؛ قورقورچاگه؛ قورقورچۆکه؛ قورچاچه؛ قورقچاچه؛ قورتم؛ گله‌وه‌ژئ؛ کش‌کشی؛ بینه‌قافه؛ هه‌فیک «خرخ‌ه‌ش را گرفته بود و ول نمی‌کرد: نافی گرتوو و به‌ری نه‌ده‌دا».

خرخره‌ی کسی را جوییدن: [مجازی] سهر و گویلاکی که‌سیک هه‌رین؛ ده‌م و ددان که‌سی

شکاندن؛ تۆپاندن؛ به توندی تیک هه‌لچوون و لێدان «داشتند خرخره‌ی همدیگر را می‌جوییدند: خه‌ریک بوون سهر و گویلاکی یه‌کتریان نه‌هاری».

خرخوانی / xarxāni، ها: /اسم. [تعریض] که‌رخوینی؛ کاری زۆر خویندن و به‌هره‌ی که‌م بردن. هه‌روه‌ها: خرخوا

خرخیار / xarxiyār، ها: /اسم. قه‌تک؛ قه‌تکه‌خه‌یار؛ خیاره‌دیلمه؛ هه‌روئ دیلمه؛ خه‌یاره‌مارانه؛ بنه‌گیاهه‌کی له تیره‌ی خه‌یاره به ساقه‌ته‌ی ئه‌ستوور گه‌لای سی‌گۆش و گۆلی زه‌رده‌وه، میوه‌که‌ی له زه‌یتوون درشت‌تره و بۆ ده‌رمان ده‌بی.

خرد / xerad: /اسم. [ادبی] ئاوه؛ ئاقس؛ ئاوه‌زان؛ بیر؛ ویر؛ مژئ؛ مه‌ژگ؛ هۆش؛ عقل.

خرد / xord: /صفت. ورد؛ ور؛ ورت؛ هورد؛ هور؛ هۆرد؛ هیر؛ هوویر؛ هیرد؛ هویر؛ هوویرک؛ هیت؛ زمه‌ر: ۱. وردیله؛ ساوا؛ ساوه؛ ورتکه؛ ورده‌له؛ بووچکه‌له؛ بچووک؛ چووکه؛ بچکه‌له؛ بووچکه‌له؛ چکۆله؛ گچکه؛ کولانجله؛ بچویک؛ بیچک؛ وردی؛ وردیکلانه؛ گولانجلی؛ گولاله (تیرینه)؛ گولالی (میینه) «کودک خرد: منالی ورد» ۲. گه‌م؛ له‌ت‌وپه‌ت؛ چرت؛ فرد؛ داشکاو یان دابه‌شکراو به پاژگه‌لی چکۆله «استکان را انداخت و خرد کرد: پیاله‌که‌ی داخست و وردی کرد» ۳. [ادبی] که‌م؛ کیم؛ گه‌م؛ ریز؛ ریز «ز آب خرد ماهی خرد خیزد: له ئاوی که‌مدا ماسیی ورد هه‌لدی» ۴. [مجازی] هوردار؛ بی‌نرخ؛ بی‌بایه‌خ؛ چرووک «نزد دوستانش خرد شد: له لای هه‌واله‌کانیه‌وه ورد بوو» * خورد

خرد کردن: ورد‌کردن؛ په‌رچقاندن؛ گه‌م‌راندن؛ قه‌رمچاندن؛ تووتوو‌خاندن؛ چرت کردن؛ گژمراندن؛ خنگارکرن: ۱. شتی به شیوه‌ی به‌شگه‌لیکی چکۆله ده‌ره‌ینان ۲. شکاندن؛ ما‌په‌ی؛ ما‌په‌ی ۳. [گفتاری] تیک‌شکاندن؛ تیک‌وپیک‌دان. هه‌روه‌ها: خرد

شدن

خرداد / xordād / اسم. جۆزه مردان؛ جۆد ره؛ جۆزه مرد؛ کۆکه ن؛ گياچنين؛ سيئه مين مانگی بهار له سالی هه تاويدا که ۳۱ رۆژه.

خردبين / xordbîn / صفت. [کنایی، گفتاری] کورت بين؛ هوردين؛ خاوون خووخدهی کورت بينی؛ خوردين

خردبيني / xordbîni / ها: / اسم. [کنایی، گفتاری] کورت بينی؛ هوردا بينی؛ خوردينی

خرد - خرد / xordxord / قيد. ورده - ورده؛ وارم - وارم؛ چکه - چکه؛ ریزه - ریزه؛ کوچه - کوچه؛ هوورک - هوورک؛ کوچه - کوچه؛ کهم - کهم؛ بهر - بهر؛ سه وره - سه وره؛ له بهر یکه و؛ به سۆنگه و له سه ر خۆ «خرد - خرد مال اندوزی کرد: ورده - ورده مالی کۆ کرده وه».

خرد زیستمند / xordzîstmand / ان: / اسم. [زیست شناسی] ورد زیله وه؛ ورد یله ژێ؛ گيانه وه ری زۆر ورد یله که ته نیا به میکرو سکۆپ ده بيندريت: خرد سازواره

خردسازواره / xordsāzvāre / خرد زیستمند

خردسال / xordsāl / صفت. کهم سال؛ کهم ته من؛ منال کار؛ مێرمنال؛ مێرمندال؛ خاوون ته منه نی کهم (پتر له نیوان ۲ تا ۷ سال). ههروه ها: **خردسالی**

خردکننده / xordkonande / صفت. [مجازی] تیک شکین؛ گه رگه سیته ر؛ هۆرد که ر؛ به بار و دۆخ یان چۆنیه تیه ک که ده بیته هۆی ورد بوون، زیان لیکه وتن یان شکستی زۆر «حادثه ی خردکننده: کاره ساتی تیک شکین».

خردگرایي / xeradgerāyi / اسم. ئاوه زگری؛ ئاوه زخوازی؛ مژی خوازی؛ مژی گراوی؛ ئامۆژه یه کی فه لسه فی که ئاوه ز به سه رترین پیوه ری ناسینی راسته قینه ده زانی: **اصالت عقل؛ اصالت تعلق**. ههروه ها: **خردگرا**

خردگریزی / xeradgorîzi / اسم.

۱. دژه ئاوه زی؛ دژه مژی؛ دژیه تی له گه ل بیر کردنه وه و ورد بوونه وه و راپۆژکاریدا ۲. دوزه نه بیکی فیکری بروامه ند به تیگه یشتن له رپی دل و هه ست یان ئیمان وه، به جینی بیر کردنه وه یان به لگه هینانه وه.

خردل / xardal / ها: / عربی / اسم. خه رداله؛ خه رته له؛ خه ردهل؛ خه رده ل؛ خه رته ل؛ غه ردهل؛ خه رداله؛ شیلموک؛ گيايه کی ئالیکی یه ک سالان له تیره ی ئیسپوته و ئالات.

✻ خردل سفید: خه رته له سپیلکه؛ تاس ئه ور؛ تینه گیا؛ تره وکه؛ شیلمو سپی؛ جۆریک گياخه رته له ی گول زه ردی بۆنخۆشی دانه درشتی زه ردی ئامال سووره، تامیکی توندی هه یه و تام خۆشکه ری بری چیشه.

خردل سیاه: خه رته له ره شه؛ شیلموک ره شه؛ شیلمو ره شه؛ شیلمو ره شه.

خردل وحشی: شه له مه باخی؛ تۆپله گیا؛ گه رمه ژن؛ توونه گیا؛ شاته ره ی دهیمی؛ جۆری خه رته له یه کپوی ده روێ.

خردلی ¹ / xardali / عربی / اسم. خه رده لی؛ ره نگي قاوه یی ئامال زه رد.

خردمند / xeradmand / ان: / صفت. [ادبی] مژیوه ر؛ ژیر؛ ژیرله؛ ژیرلی؛ ژیرۆل؛ ژيروان؛ ژیرقان؛ ئاوه زمه ند؛ بیر وه ر؛ بیرمه ند؛ ژیره ک؛ خاوون برستی تیفکرینی ئاوه زمه ندانه.

خردمندانه ¹ / xeradmandāne / صفت. ژیرانه؛ مژیوه رانه؛ ئاوه زمه ندانه «سخن خردمندانه: وته ی ژیرانه».

خردمندانه ²: قيد. ژیرانه؛ مژیوه رانه؛ ئاوه زمه ندانه؛ به رپوشوینی ژیران «خردمندانه رفتار می کرد: زیرانه ده جو لاوه».

خردمندی / xeradmandî / اسم. ژیری؛ مژیوه ری؛ ژيروانی؛ ژیرقانی؛ ئاوه زمه ندی؛ دۆخ یان چۆنیه تی ژیر بوون.

خرد و خاکشیر / xord-o-xākšīr /: صفت. ورد و خان؛ ورد و هان؛ ورد و هار؛ ورد و خال؛ ورد و خاش؛ ورد و خار؛ لهت و پەت؛ هیت و پیت؛ هه‌پروون-هه‌پروون؛ شکاو به شیوه‌ی پاژگه‌لی زۆر ورد «شیشه خرد و خاکشیر شد؛ شووشه‌که ورد و خان بوو».

خرد و خمیر / xord-o-xamīr /: [فارسی/عربی] صفت. [گفتاری] شەل و پەت؛ شپ و وږ؛ شپ و کوت؛ لهت و پەت؛ شی و شیتال؛ تۆپانتږ؛ ورد و هارپاگ؛ مانپاو مهرده «زیر مشت و لگد تمام بدنش را خرد و خمیر کردند؛ له ژیر مست و پاله‌قه‌دا نازای گیانپان شەل و پەت کرد».

☐ **خرد و خمیر کردن**: هه‌رستاندن؛ هه‌رستین؛ شەل‌وپەت‌کردن.

خردورزی / xeradvarzi /: اسم. مژیوه‌ری؛ ناوه‌زمندی؛ ژیری؛ کار یان ره‌وتی که‌لک وه‌رگرتن له هزر و بیر.

خرد و ریز / xord-o-rīz /: ها. /اسم. ورده‌واله؛ شتگه‌لی چکۆله و جۆراوجۆر (زیاتر که‌م بایی): **خُردەریز**

خرده ۱ / xorde /: اسم. ۱. چکئی؛ چکیک؛ که‌میک؛ تۆزیک؛ ریزه‌یه‌ک؛ که‌می؛ تۆزئ؛ نه‌ختئ؛ هیندی؛ کوچیو؛ کوچالئو؛ کوچلانجلیو؛ به‌شیک که‌م له شتیک «یک خرده آب به من بده؛ چکی ناوم بده‌ئ» ۲. ریزه‌یه‌ک؛ چکئی؛ که‌می؛ هیندی؛ به‌شیک چکۆله له شتیک «یک خرده کار مانده بود؛ ریزه‌یه‌ک کار مابوو» ۳. ورده؛ ورکه؛ وردکه؛ ورتکه؛ هیرده؛ هوورکه؛ ریزه؛ تیکه‌ی شکاو، دراو یان براو له شتیک «خرده‌ی نان؛ ورده‌ی نان» ۴. په‌لپ؛ ورده «خرده گرفتن؛ په‌لپ گرتن» * **خورده** [گفتاری]

☐ **خرده گرفتن**: په‌لپ پی‌گرتن؛ ورده‌گرتن؛ بر و بیانوو هینانه‌وه؛ عه‌یب لی‌گرتن «ما که‌به او خرده می‌گیریم باید کار خودمان بهتر باشد؛ ئیمه که به‌لسی بی‌ده‌کیرین نه‌بی کار خومان چاتر بی».

خرده ۲: پیشواژه. ورده؛ هورده؛ هیره؛ ۱. چکۆله «خرده‌مالک؛ ورده‌مالک» ۲. چکه؛ که‌چه؛ ریزه؛ که‌م «خرده‌حساب؛ ورده‌حه‌سیو» ۳. ریزه؛ ورکه؛ هوورکه؛ لهت، دراو یان شکاو شتیک «خرده‌نان؛ ورده‌نان» * **خورده** [گفتاری]

خرده‌برده / xordeborde /: **خُورده‌برده** / xordebūr(u) vā /: ها. /فارسی/فرانسوی/اسم. ورده‌بورژوا؛ ورده‌پا: ۱. ورده‌ملکدار؛ ورده‌مالیک؛ پیشه‌وه‌ری که‌خواه‌نی نامیری به‌ره‌م هینان یان سه‌رمایه‌ی خویه‌تی، به‌لام بۆ بژیوی ژپانی ناچار به‌کار کردنه ۲. [مجازی] هه‌ر یه‌که له ئەندامانی چینی مام‌ناوه‌ندی شار.

خرده‌بورژوازی / xordebûrj(u) vâzi /: [فارسی/فرانسوی/اسم. ورده‌بورژوازی؛ ورده‌پایی: ۱. ورده‌مالیکی؛ چینی ژپرووی بورژوازی که‌هه‌رچه‌نده‌خواهن نامیری به‌ره‌م هینان یان سه‌رمایه‌ی خۆیان، به‌لام ناچارن بۆ به‌ریچوونی ژپانیان کار بکه‌ن و پتر له لایه‌ن سه‌رمایه‌دارانه‌وه ده‌چه‌وسینه‌وه: **بورژوازی کوچک** ۲. [مجازی] چینی مام‌ناوه‌ندی شار.

خرده‌بین / xordebîn /: صفت. کورت‌بین؛ هورد‌بین؛ خاوه‌نی خوو و خده‌ی کورت‌بینی. **خرده‌بینی** / xordebîni /: صفت. کورت‌بینی؛ هورد‌بینی؛ چۆنیه‌تی لی‌کۆلینه‌وه و دۆزینه‌وه‌ی عه‌یب و بابته‌ی بچووک و نه‌زۆر گرنگ.

خرده‌پا / xordepā /: ها. /صفت. که‌م‌داهات؛ کیم‌بارمه؛ ۱. کاسبی که‌م مایه ۲. جووتیاری خاوه‌ن که‌میک زه‌وی و زار.

خرده‌حساب / xordehesāb /: ها. /فارسی/عربی/اسم. ورده‌حه‌سیب؛ ورده‌حه‌ساو: ۱. قه‌رزاری یا بسینکاری که‌م «یک خرده‌حساب مانده بود که‌آن را هم پرداختم؛ هیندیک ورده‌حه‌ساو مابوو، نه‌ویشم داوه» ۲. [کتابی] دژمنایه‌تی؛ پک و دژمنی.

☐ **خرده حساب** با کسی پاک کردن: /کنایی/ له
 که سسّ پاک بوونهوه؛ تۆله کردنهوه؛ تۆله
 سهندنهوه له که سسّ (به بهانه‌ی رسیدگی به کارها
 می‌خواستند خرده حساب‌هایشان را با هم پاک کنند: به
 بیانوی پیراگه‌یشتن به کاره‌کان ده‌پانه‌ویست له
 حیسابی یهک پاک بنهوه).

خرده خرجی / xordexarci ، ها: /فارسی/ عربی
 اسم. ورده‌خه‌رجی؛ خه‌رجه‌گه‌لی کهم و جۆراوجۆر
 (یک خرده‌خرجی‌هایی مثل کرایه ماشین توی هم خرج
 روزانه است: بری ورده‌خه‌رجی وهک کری ماشین،
 هه‌ر له ناو خه‌رجی رۆژانه‌دایه).

خرده‌ریز / xordērîz ، خرد و ریز
خرده‌فرمایش / xordefarmāyēš ، ها: /اسم.
 /مجازی/ ورده‌فه‌رمایش؛ ورده‌فه‌رمایش؛
 ده‌ستوور یان فه‌رمانی نار‌ه‌وا و بی‌جی «این آقای
 رئیس هم چقدر خرده‌فرمایش دارند: ئەم سه‌رۆکیشه
 چه‌نده ورده‌فه‌رمایشی هه‌یه».

خرده‌فروشی / xordefurûşî ، ها: /اسم.
 ورده‌فه‌رۆشی؛ تاک‌فروشی: ۱. کار و په‌وتی
 فروشتنی شت‌ومهک به ئەندازه‌ی پتویستی
 خه‌لک ۲. فروشگایی که کالا به ئەندازه‌ی
 پتویستی خه‌لک ده‌فه‌رۆشری. به‌رانبه‌ر:
 عمده‌فروشی. هه‌روه‌ها: خرده‌فروش

خرده‌کاری / xordekārî ، ها: /اسم. ورده‌کاری:
 ۱. کارگه‌لی بچووک، کهم بایه‌خ و جۆراوجۆر «از
 این خرده‌کاری‌ها خلاصی ندارم: له‌م ورده‌کاریانه
 ناخه‌لسم» ۲. به‌شیکی کهم له کار که بۆ
 ته‌واوکردنی به‌رنامه‌ییکی یان چێ‌کردنی شتیکی
 ده‌بی بکری «این خرده‌کاری آسایش مرا گرفته است:
 ئەم ورده‌کاریه ئاسایشی بریوم».

خرده‌گیر / xordegîr ، ان: /صفت. ورده‌گر؛
 په‌خنه‌گر؛ په‌لپ‌گر؛ خاوه‌ن خو و خده‌ی
 په‌خنه‌گری.

خرده‌گیری / xordegîrî ، ها: /اسم. ورده‌گری؛
 په‌خنه‌گری؛ کار یان په‌وتی په‌خنه و په‌لپ

گرتن، به‌تایبته له شتی بچووک و بی‌بایه‌خ.
خرده‌مالک / xordemālek ، ها: /ان: /فارسی/
 عربی/اسم. جۆچین؛ ورده‌مالیک؛ که‌سسّ که
 خاوه‌نی زه‌وینیکی بچووک‌ی کشت‌وکاله.

خرنگ کن / xar.rangkon ، صفت: /تعریض/
 ساخته‌چی؛ گزیکار؛ فیلبار؛ زه‌خه‌ل؛ که‌له‌کبار؛
 مه‌کرباز؛ فریوکار؛ مه‌کرین؛ زۆل؛ ده‌هۆبار.

خرزور / xarzûr ، صفت: /تعریض/ که‌رزور؛
 به‌هیز؛ زۆردار (خیلی خرزور است، میز را تنهایی بلند
 می‌کند: یه‌کجار که‌رزوره، میزه‌که به ته‌نیا به‌رز
 ده‌کاته‌وه).

خرزه / xarze ، /اسم. /مستهنج/ مله‌ورچ؛ خرزه؛
 سیره‌تی‌زل؛ گونی‌زل؛ ئەندامی نیرینه‌ی پیاو که
 له راده‌ی ئاسایی گه‌وره‌تر بی.

خرزهره / xarzahre ، /اسم. که‌رکوژه؛ ژاله؛
 پوول؛ پوولک؛ ژالک؛ ژه‌له؛ ژه‌له؛ پیل؛ پویل؛
 لوولک؛ لۆرک؛ لۆیز؛ لوور؛ لوورک؛ قرژانک؛
 دارۆکه‌یه‌کی جوانی ژه‌هراوی، گه‌لا ئەستوور، پر
 له‌ق و پۆی چه‌تر ئاسا.

خرس / xers ، /اسم. ورچ؛ هرچ؛ خرس؛ هورچ؛
 هه‌شه؛ هه‌رس؛ هه‌رس؛ هرچ؛ حش؛ حه‌ش:
 ۱. /ها: گیانه‌وه‌ریکی گوهنداره که زیاتر له
 نیوه‌ی باکووری زه‌وی ده‌ژی و هه‌موو شتیکی
 ده‌خوا، به‌ته‌ختایی پی‌ده‌چیته‌پیه و
 چنگاله‌کانی هه‌میشه به‌ده‌ره‌وه‌ن. کولک و
 مووی زۆر و پیری هه‌یه، کلکی کورت و
 جه‌سته‌ی گه‌پ و قورسه ۲. /نجوم/ حه‌وته‌وانه؛
 ناوی دوو وینه‌ی ئاسمانی له نیوه‌ی باکووری
 زه‌وی «خرس بزرگ و کوچک: ورچی گه‌وره و
 بچووک».

☐ **خرس بزرگ**: /نجوم/ ورچی گه‌وره؛
 حه‌وته‌وانه‌ی گه‌وره؛ وینه‌یه‌کی ئاسمانی
 گه‌وره‌یه بریتی له حه‌وت ئەستیره‌ی
 دره‌وشه‌دار که له به‌ناوبانگترین ئەستیره‌کانی
 ئاسمان: بنات‌النش کبرا؛ ذب اکبر؛ هفت

اورنگ مهین

خرس خاکستری؛ ورچی خۆله میشی؛ ورچیکی زه‌وین ژیه که زۆرتر له بژوتندا ده‌ژی.

خرس سیاه؛ ورچی ره‌ش؛ جۆری ورچی ره‌ش؛ دارچینی یان قاوه‌یه که له نیوه‌ی زستاندا ده‌چیته خه‌وی زستانیه‌وه.

خرس قطبی؛ ورچی پۆلی؛ هورچی قوتبی؛ ورچی گه‌وری ده‌قه‌ری جه‌مسهری باکووری به‌سه‌ر و ملی گچکه، ددانی تیژ و له‌شی سپی تووکنه‌وه.

خرس کوچک؛ [نجوم] هه‌وته‌وانه‌ی بچووک؛ بنات‌النحش صغرا؛ دب‌اصغر؛ هفت اورنگ کهین

خرس گنده؛ [تعریض] ورچه‌کۆن؛ ورچه‌کۆله؛ ورچه‌کۆله؛ کۆله‌ورچ؛ کۆته‌خرس؛ خرسه‌کۆن؛ قه‌په؛ زله؛ گۆپۆ؛ ته‌ژه؛ هه‌په‌نتی؛ هه‌شه‌په‌رۆینه؛ گه‌له‌جۆ؛ گته؛ خه‌گه؛ گه‌وه‌زه؛ قه‌له‌وی ته‌وه‌زل.

خرس مورچه‌خوار 𐭠 𐭠 آرد‌وارگ

𐭠 𐭠 خرس به‌/ توی جوال رفتن؛ [کتابی] له‌گه‌ل ماردا نووستن؛ له‌به‌خه‌ل مارا خه‌فتن؛ له‌گه‌ل سه‌گدا چوونه چاله‌وه؛ له‌گه‌ل که‌سیکی ناله‌باردا تیه‌ه‌لچوون و تیکه‌ل بوون.

خرسند / xorsand / :صفت. [دبی] ره‌زامه‌ند:

۱. دلخۆش؛ شادومان؛ خۆشحال؛ دل‌ره‌زا؛ شاد؛ دلشاد؛ دلگه‌ش له‌رووداو یان ناکامی کاریک
۲. قانع؛ رازی؛ خوازیری ئه‌و دۆخه‌ تیی‌دایه *

خورسند

خرسک / xersak / :اسم. ۱. کۆله‌ورچ؛ به‌چکه‌ورچ
۲. خرسه‌ک؛ جۆریک قالی درشتی تووک درێژ.

خرسندی / xorsandi / :اسم. ره‌زامه‌ندی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی ره‌زامه‌ند بوون؛ خورسندی

خرسنگ / xarsang / :اسم. گاه‌به‌رد؛ گاشه؛ که‌را؛ هیم؛ زۆپ؛ تاویر؛ گاشه‌به‌رد؛ هیزک؛ ته‌له‌سه‌نگ؛ به‌ردی زل.

خرطوم / xortûm / : [عربی] اسم. لمۆز؛ لمبۆز؛

۱. قۆرتم؛ قرتم؛ قورتم؛ خورتووم؛ ئه‌ندامیکی درێژی هه‌لگه‌روه، گۆشتین و نه‌رم، بریتی له‌ بیقل و له‌وسی سه‌رووی گوه‌ندانانی قرتمدار (وه‌ک فیل) ۲. ده‌ریه؛ ئه‌ندامیکی باریکه‌له و لوله‌ئاسای هه‌للووشین له‌ میرو و کرمد.

خرطومی / xortûmî / : [عربی] صفت. خورتوومی؛ قورتمی؛ به‌شکل و شیوه‌ی قورتم «لوله‌ی خرطومی؛ لوله‌ی خورتوومی».

خرغلت / xarqalt / :صفت. [تعریض] کار و ره‌وتی تلدان؛ تلدانه‌وه؛ تلان؛ خلان؛ خلۆپان؛ گلان؛ له‌ سه‌ر زه‌ویندا خۆ تلاندنه‌وه «ایقدر روی این خاکها خرغلت نزن؛ ئه‌وه‌نده له‌ سه‌ر ئه‌م خاک و خۆله‌ تل مه‌ده».

خرف / xeref / 𐭠 𐭠 خرفت

خرفت / xereft / :ها. [از عربی] صفت. هورفی؛ خه‌ره‌ف؛ خه‌رفاو؛ خه‌رفی؛ خه‌رفیو؛ زوره‌هان؛ هۆش لی براو له‌ به‌ر کزی یان پیری: خرف [کفزاری]. هه‌روه‌ها: خرفتی

خرفه / xorfe / :ها. / اسم. په‌لپینه؛ په‌لپین؛ په‌رپین؛ په‌رپینه؛ په‌ره‌په‌لیک؛ پارپاره؛ پرپه‌ره؛ پرپرک؛ پرپلیک؛ پیرپیلیک؛ په‌ره‌پیلیک؛ ددان تیژکه‌ره؛ روه‌کیکی گه‌لا و لاسک گۆشتنه که له‌ نیو بیستانان زۆرتر به‌ شیوه‌ی گیابزار ده‌رو و جۆری چیشتی خۆرشتی لی دروست ده‌کری.

خرفهم / xarfahm / : [فارسی] عربی] صفت. [تعریض] به‌گویدا چوو؛ حالی بووگ.

𐭠 𐭠 خرفهم شدن: به‌گویدا چوون؛ فامین؛ حالی

بوون «پس از یک ساعت توضیح دادن آخرش خرفهم شد: دواي سه‌عاتیک شی کردنه‌وه ئاخری به‌ گویدا چوو».

خرفهم کردن: به‌گویدا کردن؛ بردنه که‌ره‌که‌وه؛ تیگه‌یاندن؛ فاماندن؛ حالی کردن «کمی خنگ است، باید خوب خرفهمش کنی: که‌می خوله، ده‌بی باش به‌گویدا بکه‌ی».

خرق / xarq, xerq: [عربی] / اسم، [ادبی] / ۱. چاک؛ تلیش؛ قه‌لش؛ شه‌ق؛ درای؛ قه‌لشای؛ کله‌شتای؛ تلیشای؛ په‌رتای ۲. کار یان په‌وتی دراندن یان قه‌لشاندن؛ په‌رتاندن؛ که‌لاشتن.

☐ **خرق عادت:** نا‌ناسایی؛ به‌ده‌ر له عاده‌ت.

خرقه / xerqe, ها: [عربی] / اسم، کله‌پؤس؛ خه‌رقه؛ بالا‌پؤشی ده‌رویش.

☐ **خرقه تهی کردن:** [مجازی] / کوچی دواپی کردن؛ دنیا به جی هیشتن؛ بارگه و بنه دانان؛ بالگه پیچان؛ دل له خورپه که‌وتن؛ چاو له دنیا به‌ستن؛ جلی دنیا داکه‌ندن؛ هه‌وار جه‌م کردن «سرانجام در سال ۱۳۲۰ خرقه تهی کرد: له ناکامدا سالی ۱۳۲۰ کوچی دواپی کرد».

خرقه‌پوش / xerqepûš, ها؛ ان: [عربی / فارسی] / صفت. ۱. شره‌بار؛ کؤنه‌پؤش؛ شره‌پؤش؛ سیپال‌پؤش ۲. ده‌رویش؛ بی‌مبالات به مال‌وسامان.

خرک / xarak, ها: / اسم، ۱. تیر یان سی‌پایه‌یک که دارتاشان بۆ تاشین و برینه‌وه‌ی چیو و ته‌خته به سه‌ریه‌وه، که‌لکی لی‌وه‌رده‌گرن ۲. داربه‌س؛ داربه‌ست؛ ته‌خته یان دارئ که به‌نایان بۆ کارکردن له به‌رزی له سه‌ری راده‌وه‌ستن ۳. [وزرش] / خه‌ره‌ک؛ چوار‌پاچکه‌ی ته‌سک و دریز له وه‌رزشتی ژیمناستیکدا ۴. [موسیقی] / خه‌ره‌ک؛ پارچه چیو یان ئیسقانی له سه‌ر کاسه‌ی بریک سازی ژیندار، بۆ به‌رگری له لیک که‌وتنی سیم و کاسه ۵. هه‌ره‌تيله؛ هوریل؛ که‌ره‌چکوله؛ کورینک؛ کورین؛ جانی؛ سینرین؛ شیره؛ که‌ری بالا بچووک «خرکی را به عروسی خواندند: هه‌ره‌تيله‌یه‌کیان ده‌نگ کرد بۆ شایی».

خرکاری / xarkārî, ها: / اسم، [تعریض] / که‌رژالی؛ توو‌ره‌کاری؛ کاری زۆر و گران و که‌م‌بایه‌خ. هه‌روه‌ها: خرکار

خرکچی / xarakçi, ها: / اسم، که‌رچی؛ ولاخدار؛ ولاخار؛ ئولاخدار؛ ئولاغار: ۱. که‌ردار؛ خه‌ربه‌نده؛ که‌سئ که‌ که‌ر به‌ کرئ ده‌دا ۲. که‌سئ که‌ به‌ که‌ر بار ده‌کیشئ.

خرکی ۱ / xarakî: صفت، [گفتاری] / که‌رانه؛ هه‌رانه؛ که‌ره‌کی؛ گه‌وجانه و ناله‌بار «شوخی خرکی: گالته‌ی که‌رانه».

خرکی ۲: قید، [گفتاری] / که‌رانه؛ هه‌رانه؛ که‌ره‌کی؛ وه‌ک که‌ر؛ به‌ شیوه‌ی گه‌وجانه و ناله‌بارانه «خرکی بازی می‌کرد: که‌رانه‌ی کایه‌ی ده‌کرد».

خرگاه / xargāh, ها: / اسم، [ادبی] / ۱. هۆبه؛ شاهۆ؛ خه‌رگا؛ تارم؛ تاول؛ سه‌راپه‌رده؛ چادری گه‌وره یان کۆمه‌له‌ی په‌شمالان بۆ هه‌واری که‌سانی خاوه‌ن پله و پایه ۲. [کنایی] / ناسمان.

خرگوش / xargûš: / اسم، که‌رویشک؛ که‌وریشک؛ که‌وریشک؛ که‌رووشک؛ کویریشک؛ کیفرۆشک؛ کیفریشک؛ کیرووشک؛ که‌فرۆشک؛ کیفرویشک؛ که‌رویه؛ هه‌وریشه؛ خه‌روئ؛ که‌رگۆه؛ که‌روئ؛ قوله‌شین؛ هه‌روی؛ کیرگو: ۱. /ها؛ ان/ گیانه‌وه‌ریکی گوه‌انداری گياخۆر، شت جاو، گوی‌دریز، جووچکه کورت و خۆشبه‌زه ۲. [نجوم] / وینه‌یه‌ک له ناسمانی نیوه‌گۆی باشووری، له نزیکي پاوچیه‌وه: آرنب ۳. چواره‌مین سالی سالیپۆی تورکستانی ☐

تقویم

خرگوشک / xargûšak: / اسم، گایه‌مه؛ گاهومه؛ گاهومه؛ گاهومه؛ گادوممه؛ په‌لۆش؛ گوله‌تۆزینه؛ بالووک‌به؛ گوی‌به‌رخه؛ گوی‌به‌رخۆل؛ تۆم‌گیر؛ بنه‌گیاينکی گه‌لا تيسکن، گول گه‌وره و زه‌ردی هیشوو‌یه‌وه، گه‌لا و گوله‌که‌ی بۆ کارکردنی زگ‌باشه: گل‌ماهور؛ ماهوتی

خرم / xorram: / صفت، [ادبی] / گه‌وش؛ گه‌وز؛ گه‌ش: ۱. په‌ژ؛ ته‌رچک؛ پاراو؛ سه‌رسه‌وز؛ ته‌وزاو؛ تیروا؛ خاوه‌نی ته‌ری و پاراوی «دشت سبز و خرم: ده‌شتی په‌ژ» ۲. شادمان؛ سه‌رشاد «شاد و خرم:

شاد و كەش).

خرما /xormā/، اسم. خورما؛ خورمه؛ خوورما؛ خورماوى؛ هورما؛ قەسپ: ۱. خورماوه؛ دارىكى بەرزى گەرميانە، بە قۇتەى خېر و لق و پۆيى وەك چەتر لە سەرەوه. بەرەكەى ھۆشەبىيە و لە ھەوداكەى تەناف دەھۆننەو ۲. ميوەى ئەو دارە كە شيرين و گۆشتن و ناوكدارە.

خرمانى /xormā'i/، اسم. خرمایى

خرماپازان /xormāpazān/، اسم. تۆفى گەرما؛ وەرزی پىنگەيشتنى خورما.

خرمالو /xormālû/، اسم. خورمالوو؛ خورمال؛ ۱. دارىكى چەندجۆرەى خەزەلەوهرى دەوهرى رۆژھەلاتى دوورە ۲. /ھا/ ميوەى جۆرەى لەو دارە كە لە تەماتە دەكا و بەرەنگى نارنجى گۆشتن، ئاودار و شيرينە.

خرمايى ۱ /xormāyî/، اسم. خورمايى؛ پەرەنگى زەردى تۆخ مەيلەو قاوہيى كال: خرمائى. ھەرەوہا: خرمایىرنگ

خرمايى ۲ صفت. خورمايى؛ بەرەنگى زەردى تۆخ مەيلەو قاوہيى كال: خرمائى.

خرمگس /xarmagas/، ھا: /ان/، اسم. مېشەكەرانە؛ مېشەكەران؛ مەلشە؛ مۆزك؛ چيز؛ مۆزەشينە؛ كەرەنگىزە؛ خەرەنگەز؛ خەرەنگەزە؛ خەرەنگىز؛ خەرەمگەز؛ كەرەمىش؛ كەرەمۆز؛ گولال؛ گازولك؛ مېشيكى كەسكى گەورەتر لە رادەى ئاسايە بە ئازەلەوہ ئەدا و راگويزى نەخۆشى ئازەلە بۆ مرۆ.

خرمگس مەرکەشدن: ۱. /مجازى/ بوونە كوتەكى ناو چلپاو؛ بوونە دووكل بۆ چاو؛ بوونە ھۆى ئازارى دېتران ۲. بوونە كتكە نەفتينە؛ بوونە ئاورخۆشكەرە؛ ئازاوە نانەوہ لە كۆرپىكدا؛ ھەرا و قەپ و قال خستەن ڤ.

خرمن /xarman/، ھا: /اسم. خەرمان: ۱. جۆخين؛ خرمان؛ خەرمن؛ جيخوون؛ بېندەر؛ بېندەر؛ تەرت؛ خەلەى درواو كە لە شوپىنكىدا كۆما

بوو ۲. خەرمانە؛ تەپلە؛ كۆگا؛ كۆمە؛ ھەر شتيكى وەك خەرمان خېر بوويىتەوہ (خرمن گل: خەرمانى گول).

خرمن باددادن: شەن كەردن؛ شەن كەردەى؛ ليك جوئ كەردنەوہى دان و كا بە با.

خرمن برداشت: خەرمان ھەلگرتن؛ بىردنى خەلە يان داھاتى كۆمابوو لە خەرمانگاوە.

خرمن كەردن: خەرمان كەردن؛ كۆگا كەردن؛ گەرد و كۆ كەردنى شتي بەتايبەت بەرەمەمىك لە شوپىنكىدا.

خرمن كوفتن: خەرمان كوتان؛ خەلەكوتان؛ خەرمن ھەپن؛ ليكەردنەوہى دەخل و دان لە پووش و كلۆش بە خەرمانكوت.

خرمن پا /xarmanpā/، ھا: /اسم. خەرمانەوان؛ پاسەوانى خەرمان.

خرمنجا /xarmancā/، اسم. خرمڭاه

خرمندى /xormandî/، ھا: /اسم. ۱. چەشنى خورمالووى جەنگەلى ۲. كەلھوو؛ دارىكى جەنگەلى گەلادريژوو كەى گولوردى ميوە فىق ئاساى قاوہيى پەرەنگە.

خرمن سوختە /xarmansûxte/، ھا: /گان/، اسم.

۱. خەرمان ئاوبىردوو؛ خەرمان سووتاو؛ كەسى كە ئاور بەرپوتە خەرمانى ۲. [كنايى] مال ويران؛ پەرەنجەبا؛ پەرەنجەرۆ؛ مرۆى نامراد و زيان ديتوو.

خرمنكوب /xarmankûb/، اسم. چوو؛ جەنجەر؛ جەنجەر؛ جەنجەرە؛ جەر-جەر؛ مۆشەن؛ گام؛ خەرمان-ھەر؛ ئامراز يان ماشينى كوتان و جياكەردنەوہى كا و كلۆش لە دان.

خرمنكوبى /xarmankûbî/، اسم. گيرە؛ خەرە؛ ھۆلى؛ ھۆل؛ ھۆلە؛ ھۆلە؛ كار و پەوتى ورد كەردنى دەغل و گيا و جيا كەردنەوہى دان لە كا و كلۆش.

خرمڭاه /xarmangāh/، ھا: /اسم. خەرمان؛ خەرمانگا؛ بېدەر؛ جى خەرمان؛ شوپىن كە وەرزيان خەلە و خەرمانى خۆيانى تيدا كۆ

ده که نهوه: خرمن جا

خرمهره / xarmohre ، ها: / اسم، گژک؛ گژی؛ کوژه که؛ کۆژژا؛ کوژه که؛ موورا؛ مووره که؛ مۆره که؛ خه رموورگ؛ مووروه که رانه؛ کوژه که رانه؛ موورگه که وله؛ موورگه که وه له؛ موورووی درشت و شین، پتر به کورتانی که ره وهی ده دروون.

خرمی / xorramî / اسم، ته رچکی؛ په ژی؛ گه وزی؛ گه شی؛ سه ره سه وزی؛ دۆخ یان چۆنیه تی په ژ و گهش بوون.

خرناس / xornās ، ها: / اسم، پرخه: ۱. پرخه؛ پرخ پاخ؛ خرین؛ خر-خر؛ خرپف؛ مرخ؛ فزه؛ خرپوق؛ خرپه؛ دهنگی هه ناسه دانی بری کهس به تایبته به سالا چووان له خه ودا، هه ره وها؛ خرناس کشیدن ۲. مپه؛ گوره؛ مرخه؛ هووشه؛ لووشه؛ نه ره؛ مهرژ؛ دهنگی زروی بری گیانداری گۆشتخۆر به تایبته له کاتی تووره ییدا؛ خرناسه خرناسه / xornāse / خرناس-۲

خرناسه کشیدن: فزین؛ مپاندن؛ گورانندن؛ مرخاندن؛ نه راندن.

خرند / xarand ، ها: / اسم، خه رهند؛ که مه؛ لیوار؛ بهس؛ گورمکی؛ زۆپی؛ باخچه و جوگله و لیواره ی شەقام.

خرنوب / xarnûb ، ها: / اسم، خر-نوک؛ خه رنوک؛ ئەستری؛ سه رینج؛ حه چه مچه؛ مه چه؛ حس و خوشمه؛ پاکه متیار؛ شافیر؛ داریکی دپ کاوی گه لا پنج و گول هیشووه.

خروار / xarvār ، ها: / اسم، خه روار؛ خه لوار؛ خه ربار: ۱. یه کهی کیشانه له کۆندا به رانبهر به سبسه د کیلۆ ۲. / مجازی/ هه ندیکی زۆر له شتیک.

خرو پف / xor-o-pof / صوت، پرخه؛ پرخه پرخ؛ خرپوق؛ دهنگی هه ناسه دانی بری کهس له خه ودا.

خروج / xurûc, xorûc / اعرابی/ اسم، ۱. کار یان

رهوتی ده رکهوتن؛ وه ده رکهوتن؛ هاتنه ده ره وه له جیگه یه ک ۲. / قدیمی/ شورش؛ راپه رین؛ سه ر هه لدان.

خروج کردن: / مجازی/ راپه رین؛ راست بوونه وه؛ هه ستانه وه؛ شورش کردن.

خروجی / xurûcî, xorûcî ، ها: / اعرابی/ اسم، ۱. چوونه ده ر؛ ده ره وه یی؛ جی ده رکهوتن؛ جی

چوونه ده ره وه / در خروجی: ده رکهی چوونه ده ر؛ ۲. گونج؛ کون یان ده رکه یه ک بۆ هاتنه

ده ره وه ی ناواخنی شتیک / خروجی استخر: گونجی ئەستێر ۳. ناگاداری کۆهه بوو له کۆمپیوتەر یان

ماشین هه ساودا ۴. فهده؛ وه ده؛ لیتها؛ به ره هه م ۵. / گفتاری/ به رایي چوونه ده ره وه له شوینتیک.

خروس / xurûs, xorûs ، ها: / اسم، که له باب؛ که له باب؛ که ره باب؛ که له شیر؛ که له شیر؛

که ره شینه؛ که ره شیر؛ که ره شیل؛ دیکل؛ دیقل؛ کووک؛ که له کووک؛ لفی مریشک.

خروس بی محل: / مجازی/ که له شیر ناوه خت؛ گووز ناخلاف؛ تر ناخافل؛ نه وه ی نابه جی

داخویتی / حالا تو چرا خروس بی محل شدی؛ مگر قرار نبود حرف نزنی؛ ئیستا بۆچی بوویه که له شیر

ناوه خت؛ مه گه ر بپار نه بوو قسه نه که ی؟ ۱. خروس جنگی؛ که له بابی شه رانی؛ که له شیر

لاری؛ که له بابی بارهاتوو بۆ که له شیر جهنگی ۲. / مجازی/ سه گی هه واران؛ وه یخر؛ ناخار؛

شه رانی؛ شه راشۆ؛ جهنگه رانی؛ مروی گورخ و شه رخواز.

خروس کولی: زیقاوه؛ جیقۆله؛ دالداله کۆسه؛ داوداوه کۆسته؛ قی قی داوک؛ په له وه ریکی

گه وره یه به رهنگی ره شی ئامال سه وز و سپی، پۆپه ته سک، پا دریز و بال پان و خر.

خروس بازی - xurûsbāzî, xorûs / اسم، که له شیر جهنگی؛ شه ره که له باب؛ که له شیر

جهنگانی؛ گه مه یه که دوو که له شیر ئەده نه گژی یه کتردا، هه رکامیان کشایه دواوه، خاوه نه که ی

دایناوه. ههروه‌ها: خروس‌باز

خروس‌خوان / xurûsxān, xorûs- / اسم. [کنایی]

به‌ره‌به‌یان؛ گه‌ردی به‌یانی؛ سیسان؛ سه‌لای
سوح؛ مه‌لابانگدان؛ نه‌ماژی؛ به‌یانی زوو
(خروس‌خوان بود که راه افتادیم: به‌ره‌به‌یان بوو
پێ که‌وتین).

خروس‌قندی / xorûsqandî, xorûs- / ها.

[فارسی/ معرب از سنسکریت/ اسم. گوچان‌قهن؛
جوژی ئاونه‌وات له بیچمی که‌له‌باب.

خروس‌ک / xurûsak, xorûsak- / اسم. ۱. [پزشکی]

خرووسه‌ک؛ خورۆسه‌ک؛ خرووزه‌ک؛
خورووزه‌ک؛ خرزه‌ک؛ خه‌ندخه‌ندوک؛ لارنژیته؛
نه‌خۆشیه‌کی سییه‌لاکه‌کۆخه‌ی وشک و
سه‌ختی له‌گه‌ل‌دایه ۲. [مکانیک] خرۆسه‌ک؛

مۆره‌ی خرۆسی مهره

خروسه / xurûse, xorûse- / اسم. به‌لۆکه؛ کوپ‌که؛

میتکه؛ قیتکه؛ نیۆر؛ چیلکه؛ تیتلک؛ دوو په‌له
گوشتی لای سه‌رووی شه‌رمی ژن.

خروش / xorûş, xurûş- / ها. اسم. [ادبی] گوپه؛

هاوار؛ خرۆش؛ خورۆش؛ مرۆش؛ ۱. هه‌را؛ قال؛
قیپه؛ قیره؛ قووره؛ فه‌په؛ ناله‌ی به‌رز «خروشی از
آن خانه برخاست: هاوارێ له‌و ماله‌وه‌هه‌ستا»
۲. [مجازی] گرم؛ گرمه؛ نه‌عه‌ته؛ هه‌را و
هه‌نگامه.

خروش‌ان^۱ / xorûşān, xurûşān- / صفت. [ادبی]

به‌خور؛ به‌گوپ؛ به‌تاو «رود خروش‌ان: چه‌می به‌خور»
خروش‌ان^۲: قید. [ادبی] به‌خور؛ به‌گوپ و تاو؛ له‌تاو
خورپندا «خروش‌ان و غزان پیش آمد: به‌خور و گرمه‌وه
هاته‌پیشه‌وه».

خروشیدن / xorûşîdan- / مصدر. لازم. [ادبی]

// خروشیدی: خورۆشایت؛ می‌خروشی: ده‌خرۆشی؛
بخروش: بخورۆشه // خورۆشان؛ خرۆشیان؛
مرۆشیان؛ گوپ‌ان؛ خورۆشیه‌ی؛ خورۆشیای؛
۱. گوپ‌اندن؛ خورۆشان؛ به‌قه‌و و زۆتر
تووپه‌یه‌وه‌هاوارکردن ۲. [مجازی] گرماندن؛

گرمه‌ی؛ گرمای؛ گرمین.

■ صفت فاعلی: خروشنده (ب) / صفت مفعولی:

خروشیده (خورۆشاو) / مصدر منفی: نخروشیدن
(نه‌خورۆشان)

خریت / xarîyyat, ha- / (ا) [فارسی/ عربی] / اسم.

[مجازی] که‌ریه‌تی؛ هه‌ریه‌تی؛ گه‌وجی؛ گیژی؛
لاژی؛ نه‌زانکاری.

■ خریته کردن: [مجازی] که‌ریه‌تی کردن؛

گه‌وجی کردن؛ نه‌زانکاری کردن «خریت کرد آن
خانه را فروخت: که‌ریه‌تی کرد ئه‌و خانووه‌ی
فروشت».

خود را به خریته زدن: [تعریض] خۆ له‌و
باره‌که‌ی دان؛ خۆی لێ گیل کردن؛ خۆ له
که‌ری دان؛ خۆ به‌گه‌وج نیشان دان.

خرید / xarîd, ha- / اسم. ۱. کار یان په‌وتی

سه‌ندن؛ سه‌نن؛ ئه‌سه‌ی؛ ئه‌سته‌ی؛ سانه‌ی؛
کرین؛ کران «خرید اقساطی: سه‌ندنێ پاژمه‌پاژی»
۲. سه‌نراو؛ کپ‌دراو؛ کالا یا شت‌ومه‌کێ که‌پاره‌ی
دراوه و هه‌لگیراوه «خریدت را نشانم بده بییم:
سه‌نراوه‌که‌ت پیشانم ده‌بزانم».

■ خرید اقساطی: سه‌ندنێ پاژمه‌پاژی؛ سه‌ندنێ

که‌پاره‌که‌ی قرتان‌قرتان بدریته‌وه.

خرید‌نسیه: قه‌رز؛ سه‌ندن به‌قه‌رز و قۆله؛
سه‌ندنێ که‌پاش ماوه‌یه‌ک پاره‌که‌ی
بدریته‌وه.

خرید‌نقد: هیشکه؛ سه‌ندنێ که‌پاره‌که‌ی له
کاتی سه‌ندنیدا بدریت.

■ خرید رفتن: پڕۆشتن/ چوونه‌شت کرین؛ بۆ
کرین چوون؛ بۆ شت کرین چوون؛ بۆ شت
سه‌ندن چوونه‌دوکان و بازارپه‌وه «دیروز رفته
بودم خریده دویته‌ی رۆیشتبوومه‌شت کرین».

خرید کردن: شت سه‌ندن؛ شت کرین؛ بازار
کرن «ما از آن مغازه خرید می‌کنیم: ئیمه‌له‌و
دووکانه‌شت ده‌سینین».

خریدار / xarîdār, ha- / لـ: / اسم. کپ‌یار؛

گشتی سپی ده‌بیت‌هوه و تهنیا جووچک‌هی بۆر ده‌مینیته‌هوه، که له‌م کاته‌دا «قافم» ی پی‌ئێژن ۲. خەز: پیستی ئەم گیانه‌وه‌ره و گیانه‌وه‌رانی تر (ی وه‌ک، رپۆی، که‌رویشک، گورگ، سمۆره و...) که موویان نهرم و بریقهدار و تیسکنه و ههر به‌و هۆیه‌وه کۆت، پالتاو، کللو، کیف و ئەم جوۆره شتانه‌ی لی دروست ده‌کهن.

خزان / xazān / اسم، [دبی] خه‌زان؛ خه‌زام؛ پاییز؛ به‌یز؛ گه‌لا‌پێزان؛ خه‌زه‌لوهر؛ گازهل؛ کژی دوای هاوین.

خزان کردن: خه‌زه‌ل وهراندن؛ خه‌زان کردن / که‌رده‌ی؛ گه‌لا‌پێزان کردن؛ زه‌رد هه‌لگه‌پان و داوه‌رانی گه‌لای داران.

خزان: قید، [دبی] به‌خشکه؛ به‌خلیسک؛ به‌خلیشک؛ به‌خلیزک؛ به‌خزین؛ به‌خسان؛ به‌خشکان «مار خرا» گریخت؛ ماره‌که به‌خشکه هه‌لات.

خزانه / xazāne / ها: [عربی] اسم، ۱. خه‌زانه؛ خه‌زنه؛ خه‌زێنه؛ گه‌نجینه؛ گه‌نجخانه؛ هۆده یان خانوویه‌ک که پاره، پیت‌ه‌وا و شت‌ومه‌کی گرانی تیدا ڤاده‌گرن «خزانه‌ی بانک» که‌بجینه‌ی بانک ۲. شه‌تلگه؛ شه‌تلچار؛ زه‌وینیک که شه‌تل یان نه‌مامی بۆ کشت و کال و دارناشتن تیتیدا بار دیتن ۳. جیی تینانی گوله و فیشک له‌چه‌ک به‌تایه‌ت تۆپدا ۴. کۆگه؛ خه‌زنه؛ خه‌زینه «خزانه‌ی اسناد تاریخی» کۆگه‌ی به‌لگه‌گه‌لی میژوویی.

خزانه‌دار / xazānedār / ها: ان: [عربی] فارسی اسم، گه‌نجینه‌وان؛ خه‌زێنه‌دار؛ خه‌زنه‌دار؛ که‌سی که سه‌ره‌پرشتی و ئاگاداری کردن له‌پاره و به‌لگه‌ی بایه‌خداری دامه‌زراوه‌یه‌کی وه‌ئه‌ستۆه.

خزانه‌داری / xazānedārī / ها: [عربی] فارسی اسم، گه‌نجینه‌وانی؛ خه‌زێنه‌داری؛ گه‌نجبانی؛ دامه‌زراوه‌یه‌ک که ڤاگرتنی هه‌ساوی داها‌ت و خه‌رجی ده‌وله‌تی به‌ئه‌ستۆه.

سه‌نیار؛ بسین؛ پسین؛ ئەسان؛ کپینۆخ؛ ئەوی شت ده‌کړی؛ که‌سی که شت ئەسینن. به‌رانبه‌ر: فروشنده «پرداخت هه‌زینه‌ها به‌عه‌ده‌ی خریدار است: دانی خه‌رجه‌کان له‌مل کپیاره».

خریدار داشتن: [مجازی] کپیار هه‌بوون؛ بازار هه‌بوون؛ باو بوون؛ رۆژ هه‌بوون؛ بابه‌تی سه‌رنج بوون «این حرف‌ها اینجا خریدار ندارد: ئەم قسانه‌ لێره‌دا کپیاربان نیه».

خریدار: صفت. کپیار؛ بسین؛ سه‌نیار؛ ئەسان؛ کپینۆخ؛ به‌تامه‌زروویی و هۆگری بۆ سه‌ندنی شتی «شما خریدار نیستی، پس بی‌خود چانه‌می‌زنی: ئەتۆ کپیار نی، ئەدی بی‌هۆچه‌قه‌ ده‌که‌ی».

خریداری / xarīdārī / اسم، ۱. کپیار؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی کپیار بوون «به‌چشم خریداری نگاهش می‌کرد: به‌چاوی کپیاریه‌وه‌ بۆی ده‌روانی» ۲. کپین؛ سه‌ندن «ئانها را برای بچه‌هایش خریداری کرده بود: ئەوانه‌ی بۆ منداله‌کانی کپیبوو».

خریدن / xarīdan / مصدر، متعدی. // خریدی: سه‌ندت؛ می‌خری: ده‌سپینی؛ بخه‌: بسپینه // سه‌ندن؛ کپین؛ سانن؛ ساندن؛ سه‌نن؛ سه‌نین؛ سه‌نه‌ی؛ سه‌نای؛ سه‌نه‌ی؛ ئەسه‌ی؛ ئەسای؛ هێرنایینه؛ گه‌ره‌وتش؛ هه‌ری نایش: ۱. بوونه‌خواه‌نی شتیک به‌دانی نرخه‌که‌ی ۲. [مجازی] سه‌ندنه‌وه؛ کپینه‌وه؛ ئەدا‌یوه؛ له‌زه‌ره‌ لیکه‌وتن و تیدا‌چوون ڤزگار کردن «آبروی کسی را خریدن: ئاوه‌رووی که‌سی سه‌ندنه‌وه» ۳. [مجازی] قه‌بوول کردن؛ وه‌گرتن؛ بووار کردن؛ به‌ئه‌ستۆگرتن «زحمتی را به‌جان خریدن: زه‌حمه‌تیک به‌گیان کپین».

خریده (سه‌نراو) / مصدر منفی: نخریدن (نه‌سه‌ندن)

خز / xaz / ها: [عربی] اسم، قووز: ۱. به‌وه‌رز؛ کووژ؛ کوژک؛ کورپه‌ش؛ گیانه‌وه‌ریکی راوی گوه‌انداری و گوشت‌خۆره، پیستی پشتی له‌هاویناندا قاوه‌یی و ژیر سکی سپیه و له‌زستاندا

کاشکرن؛ ململین؛ جینگلدان؛ ۱. خلیسکان؛ له‌خشای؛ جوولان به هۆی کشاندنی له‌ش به زمویدا «دوین مورچه‌ها و خزیدن مارها؛ دەرچوونی میرووان و خزینی ماران» ۲. /مجازی/ فەرزین؛ یه‌کجار خاو و به‌ئارامی بزوان. هه‌روه‌ها: **خزیدنی**

■ **صفت فاعلی:** خزنده (خزۆک) / صفت مفعولی:

خزیده (خزاو) / مصدر منفی: **نخزیدن** (نه‌خزان)
خزیده / xazîde / قید: /گفتاری/ به‌خشکه؛ به‌خشکان؛ به‌خزکان؛ به‌خلیسک؛ به‌له‌خش؛ له‌خلیزک؛ له‌حالی خزاندا «خزیده راه می‌رفت؛ به‌خشکه ده‌چوو».

خزینه / xazîne / ها: /از عربی/ اسم، خه‌زێنه؛ ۱. جوړنه؛ کورن؛ خه‌وزۆکه‌ی حه‌مام که ئاوی گهرمی بۆ خۆ شتن تێده‌کرا ۲. /خزاین/ کۆگه؛ کۆگا ۳. چالی سهر ئامرازێک که پێچی تێدا جی‌ده‌گری.

خس / xas / ها: /اسم، گهرش؛ کرش؛ پووش؛ چیلکه؛ پویش؛ گزره؛ قرشک؛ په‌لاش؛ گلێش؛ دپرک و دال؛ به‌شیکی چکۆله له ئالفی وشک، پووش، کا ...

خسارات / xesārāt, xasārāt / [عربی] جمع خسارت

خسارت / xesārat, xasārat / ها: خسارات: [عربی] /اسم، ۱. آسب ۲. زیان؛ زهره‌ر «زیان مالی؛ زیانی مالی» ۳. /گفتاری/ تاوان؛ پاره‌یه‌ک که له به‌رامه‌هر زیانه‌وه وه‌رده‌گیردری یان ده‌دری «شیشه را شکستی، باید خسارت بدهی؛ شووشه‌که‌ت شکاند، ده‌بی تاوان بدی».

□ **خسارت دادن:** /گفتاری/ زهره دان؛ تاوان دان؛ جهریمه بژاردن.

خسارت دیدن: زیان لی که‌وتن؛ زهره‌ر کردن؛ زهره‌ر دیتن «ما در آن معامله خیلی خسارت دیدیم؛ ئیمه له‌و مامه‌له‌دا زۆرمان زیان لی که‌وت».

خسارت زدن: زیان گه‌یاندن؛ زهره‌ر لێدان.

خزاین / xazāyen / [عربی] جمع خزینه
خزر / xazar / اسم، خه‌زەر: ۱. هۆزی سیی پیستی ئاریایی دانیشتووی باکووری ده‌ریای خه‌زەر، که له سه‌ده‌ی ۱۰ی زایینییه‌وه به‌هۆی هێرش هۆز و به‌ره‌ی ئاسیای ناوه‌ندی په‌رژ و بلاو بوون و له هۆزه‌کانی‌تردا توانه‌وه ۲. /ها؛ بان/ هه‌رکام له که‌سه‌کانی ئه‌و هۆزه.

خزعبلات / xoza'balāt / [عربی] اسم، /ادی/ قُرت و فین؛ پر و پووچ؛ حه‌له‌ق‌مه‌له‌ق؛ هه‌لیت و په‌لیت؛ فشقیات؛ قسه‌ی بی‌مانا و هیچ‌ووچ.
خزندگان / xazandegān / اسم، خزۆکان؛ تاقمی له گیانه‌وه‌رانی مۆره‌داری خوێنسارد، به‌پیستی زرو و زۆرت‌ر پووله‌که‌داره‌وه، بی‌په‌ریان موو و تووک (وه‌ک مارمیلکه، تیمساح، مار، کیسه‌ل و ...).

خزنده ۱ / xazande / ها: گان: /اسم، خزۆک؛ مارمور؛ هه‌ر یه‌که له گیانه‌وه‌رانی پیزی خزۆکان.

خزنده ۲: صفت. خه‌زۆک؛ خزۆک؛ خشۆک؛ خشنه؛ خزنه؛ ۱. به‌تایبه‌تمه‌ندی یان توانایی خزینه‌وه ۲. /مجازی/ به‌بزوان یان ره‌وتیکی هیدیکایی و نادیاره‌وه.

خزه / xaze / ها: گان: /اسم، که‌ز؛ که‌ژاو؛ که‌فس؛ کووز؛ خوربه‌جنه؛ خوربه‌جندۆکه؛ که‌فز؛ که‌فزه؛ قه‌به‌ز؛ قه‌وزه؛ قۆزه؛ قۆزه‌قرواق؛ گووبۆق؛ گاه‌وک؛ جۆله؛ ناوی گشتی ئه‌و ره‌وه‌کانه‌و زۆرت‌ر له جیی شۆدار و تاریک یان له ئاوی مه‌نددا ده‌روین.

خزه‌شناسی / xazešenāsī / اسم، که‌زناسی؛ لقئ له زانستی گیاناسی که تایبه‌تی ناسین، لێروانین و ریزه‌بەندی که‌زه‌گه‌له، هه‌روه‌ها: **خزه‌شناس**

خزیدن / xazîdan / مصدر، لازم، // خزییدی؛ خزیات؛ می‌خزی؛ ده‌خزی؛ بخز؛ بخزه // خزین؛ خزه‌ی؛ خزای؛ راخووشین؛ خزیان؛ راخشین؛ راخووشین؛ خشان؛ خشیان؛ خوشین؛ خزان؛ خوشیان؛ خشکان؛ شیله‌هان؛ شیله‌هین؛

حه‌سانه‌وه؛ مانیایۆ یۆی به‌رشیه‌ی؛ له‌ش
ره‌هت بوون؛ سیایوه «کمی بنشین خستکی‌ات
دبرود: هیندیک دانیشه ماندوویت دهرجی».

خستن / xastan /: مصدر. متعدی. /ادبی/ ۱. بریندار
کردن؛ زامارکردن؛ زه‌خمارکردن؛ که‌سیره
خستن ۲. رووکاندن؛ رووشاندن؛ رنیه‌ی ۳. زیان
یی‌گه‌یاندن؛ زهره‌ر لی‌دان.

■ **صفت مفعولی: خسته (ماندوو)**

خسته / xaste /: صفت. ماندوو؛ مانوو؛ میهری؛
مانی؛ مانی؛ مانی؛ میهنی؛ واپر؛ خه‌سته؛ خه‌سه؛
۱. /ها؛ گان/ مانیاو؛ ماندی؛ ماندگ؛ ماندک؛
مانیاگ؛ مانگ؛ مینگ؛ هه‌ره‌گ؛ مه‌نه؛ مه‌ند؛
ده‌وخ؛ وه‌ستاو؛ وه‌ستی؛ وه‌سته؛ مه‌له‌ت؛
شه‌که‌ت؛ شه‌لەنگ؛ که‌شه‌نگ؛ که‌شه‌ن؛ هیلاک؛
هه‌له‌که‌ت؛ هه‌لاک؛ شه‌قی؛ لوبر؛ فابەر؛ گها؛ ئاس؛
قه‌رمل؛ ژاکاو به‌هۆی درێژه‌پێدانی کارێکه‌وه
'پس از چهار ساعت کار خسته شدم: له‌ دوا‌ی چوار
سه‌عات کار ماندوو بووم' ۲. بیزار؛ وه‌ره‌ز؛ وپرس؛
زوپر؛ ئاس 'از زندگی خسته بود: له‌ ژیان ماندوو بوو'
۳. /ادبی/ په‌نجاو؛ شه‌مزاو؛ په‌شێو 'با این سرزنشها
مرا خسته کردی: به‌م سه‌ره‌کۆنه‌کردنته ماندووت
کردم'.

■ **خسته شدن: ماندوو بوون؛ قه‌رمیلین؛ فل بوون؛**
وه‌ستان؛ وه‌ستیان؛ قه‌رمیلین؛ قه‌رمین؛
له‌بکین؛ ده‌وخین؛ جه‌فلین؛ ئه‌رخین؛ به‌تلین؛
هه‌فان؛ ئړپا که‌فتن؛ لوبر بوون؛ مانیه‌ی.
خسته کردن: ماندوو کردن؛ وه‌ستاندن؛
قه‌رمیلاندن؛ قه‌رماندن؛ له‌بکاندن؛ ده‌وخاندن؛
جه‌فلاندن؛ ئه‌رخاندن؛ به‌تلاندن؛ هه‌فاندن؛
به‌عجاندن؛ ماننای؛ خه‌سه‌کردن؛ ئاس کرن.

خسته‌جان / xastecān /: صفت. /ادبی/ ژار؛
کو‌تیاگ؛ وه‌ره‌ز و خه‌مین.
خسته‌خانه / xastexāne /: ها؛ /اسم/ نامتداول/
خه‌سته‌خانه؛ نه‌خۆشخانه؛ دامه‌زراوه‌یی که
چاودێری له‌ نه‌خۆشانی سه‌ره‌مه‌رگی ده‌کا.

خسارت گرفتن: /گفتاری/ پی‌بژاردن؛ پی‌
ژمارتن؛ پی‌ وژاردن؛ پنه‌وجاره‌ی؛ وه‌رگرتی
تاوانه 'آن شیشه را که شکستی، خسارتش را
می‌گیرم: نه‌و شووشه‌ شکاندت پیتی ده‌ب‌زیرم'.

خسارت وارد کردن: زیان پی‌گه‌یاندن؛
خه‌سار لی‌دان؛ له‌تمه‌ لی‌دان 'جنگ خیلی به‌ما
خسارت وارد کرد: شه‌ر ئیجگار زه‌ره‌ی پی‌
گه‌یاندین'. هه‌روه‌ها: خسارت وارد شدن

خساست / xasāsāt, xesāsāt /: /عربی/ اسم.
پژدی؛ له‌جه‌ری؛ چرووکی؛ چنۆکی؛ پی‌سکه‌یی؛
به‌رچاوه‌نگی؛ به‌رچاوغیراوی؛ ده‌س‌قووچاوی.

خسبیدن / xosbīdan /: مصدر. لازم. /ادبی/
//خسبیدی: نووستی؛ می‌خسبی: ده‌نووی؛ به‌خسب:
بنوو //نووستن؛ نفستن؛ خه‌وتن؛ خه‌فتن؛ وته‌ی؛
خه‌په‌ته‌کردن.

■ **صفت مفعولی: خسبیده (خه‌وتوو) / مصدر منفی:**
نخسبیدن (نه‌خه‌وتن)

خست / xessat /: /عربی/ اسم. /ادبی/ پژدی؛
چرووکی؛ نگریمی؛ چنۆکی؛ گناسی؛ قرتنی؛
پی‌سکه‌یی؛ نان‌کووری؛ ده‌ست‌قووچاوی؛
له‌جه‌ری؛ وشکه‌هه‌وری 'خست تنها این نیست که
کس را چیزی ندهی: پژدی هه‌ر نه‌وه‌ نیه‌ شتێ نه‌ده‌ی
به‌ که‌سی'.

خستگی / xastegī /: /اسم/ شه‌که‌تی؛ ماندوو‌یه‌تی؛
ماندوو‌یی؛ ماندوو‌یتی؛ مانیایی؛ مانیایی؛ مانگی؛
مه‌نگی؛ هیلاکی؛ هه‌له‌که‌تی؛ خه‌سه‌یه‌ی؛
پاکه‌می؛ دۆخ‌یان چۆنیه‌تی ماندوو بوون 'کارش
خستگی می‌آورد: کاره‌که‌ی شه‌که‌تی دیتی'.

■ **خستگی در کردن: شه‌که‌تی دهرکردن؛ وچان**
گرتن؛ هه‌سانه‌وه؛ ورین‌دان؛ پیش‌دان؛
نه‌وه‌سیه‌ی؛ سیایوه 'دنبال جایی می‌گشتم اندکی
خستگی در کنیم: به‌شوین جیگایه‌کدا بووین
هیندی شه‌که‌تی دهرکه‌ین'.

خستگی کسی در رفتن: ماندوو‌یی که‌سیک
دهرچوون؛ شه‌که‌تی که‌سی دهرچوون؛

و دانی شت به دیتران «شوهرم خیلی خسب است؛
میرده کهم زور چکوسه».

خسیسی / xasîsî: [عربی] صفت. چکوسی؛
پژدی؛ دهس قوو چاوی؛ دۆخ یا چؤناو چؤنی
چکوس و بهرچاوته ننگ بون (اگر نمونه‌ای از
خسیسی او بگویم، باور نمی‌کنید: نه‌گه‌ر وینه‌پیک له
چکوسی نه‌و بیژم، باوهر ناکهن). هه‌روه‌ها:
خسیسی گردن

خش / xas: اسم. ۱. رووش؛ ریش؛ رویش؛
خاشه؛ رووکه؛ تیر؛ شوینه باریکه‌یه‌ک به‌سه‌ر
رویه‌کی سافدا «مواظب باش روی آینه خش نیفتد؛
و ریا به‌ناوینه‌که رووستی تی نه‌که‌وی» ۲. خشه؛
کشه؛ شه‌په؛ گرخ؛ ئالۆزی له‌ده‌نگدا (به‌تایه‌ت
ده‌نگی مرۆ) «صدایش کمی خش داشت: ده‌نگی
که‌می خشه‌ی بو».

خشاب / xasāb: ها/ اسم. خه‌شاو؛ خه‌شاب: ۱.
ساجۆر؛ ساجوور؛ شاجوور؛ سه‌مه‌نۆگ؛ ده‌راغ؛
جیه‌ک بۆ هه‌ندێ گولله له‌خه‌زنه‌ی چه‌کی
گه‌رمدا ۲. جۆرئ جیی فیلم که له‌گه‌ل
فیلمه‌که له‌دوو‌ربیندا جیی ده‌که‌نه‌وه.

خشایی / xasābî: صفت. خه‌شاوی: ۱. به
بیچمی خه‌شاو ۲. خاوه‌ن خه‌شاو.

خشت / xest: ها/ اسم. خشت؛ خشته؛ خیشته:
۱. که‌ریوچ؛ که‌رییچ؛ ئاوما؛ له‌شت‌ومه‌کی
خانوبه‌ره‌کردنه‌وه به‌شیوه‌ی بر‌گه‌گه‌لی ته‌خت و
چوار‌گۆشه له‌گل که‌ده‌نیو قالب پڑاوه و له‌به‌ر
خۆروه‌وه وشک کراوه‌ته‌وه ۲. لینه؛ لگبن؛
شاجۆری کال که‌ده‌بی دوایی بخریته‌نیو
کووره‌وه ۳. له‌خالگه‌لی وه‌ره‌ق، به‌بیچمی
خشت.

خشت بر دریا/ آب زدن/ مجازی/ ئاو له‌دنگا
کوتان؛ ئاو جاوین؛ ئاو به‌بیژنگدا دان؛ ئاو
هه‌سه‌وکردن؛ با‌شه‌ن‌کردن؛ کوچک کولاندن؛
ئاسنی سارد کوتان؛ گۆیز به‌گومبه‌زا
هه‌ل‌خستن؛ کاری بی‌بايه‌خ و فێرۆکردن.

خسته دل / xastedel: ها؛ ان/ صفت. [دبی]
دل‌ماندوو؛ دل‌شکاو؛ په‌ژار؛ ژاکاو؛ خه‌مبار؛
دلته‌نگ و خه‌مین.

خسته و مردد / xaste-vo-morde: قید. [گفتاری]
شه‌که‌ت و ماندوو؛ هیلاک و که‌له‌لا؛ شه‌که‌ت و
هه‌له‌که‌ت؛ سیس و کز؛ مانیا و مردی؛ مانیا و
مه‌رده «ساعت ۱۰ شب، خسته و مرده به‌خانه
بر‌گشتیم: کات‌میر ۱۰ی شه‌وه، شه‌که‌ت و ماندوو
گه‌راینه‌وه بۆ مال».

خس — خس / xesxes: صوت. خشه‌خش؛
خیسه‌خیس؛ خیزه‌خیز؛ نیخه‌نیخ؛ سیخه‌سیخ؛
گرخ؛ ده‌نگی هه‌ناسه له‌کاتی چاک کارنه‌کردنی
ده‌زگای هه‌ناسه‌داندا (وه‌ک ته‌نگی نه‌فه‌س یان
گیروای گه‌روو).

خسران / xosrān: [عربی] اسم. [دبی] زبان؛
وه‌زه‌نگ؛ گه‌زن؛ زه‌ره‌ر.

خسوف / xusûf, xosûf: [عربی] اسم.
مانگ‌گیران؛ مانگ‌گیریه‌ی؛ مان‌گیران؛
هیف‌گرتن؛ گیرانی مانگ؛ ماگرته؛ ماگیرسه؛
ماگیرس؛ نادیار بوونی مانگ؛ دۆخی جیگرتنی
گۆی زه‌وی له‌نیوان مانگ و خۆردا و تاریک
بوونی مانگ.

خسوف جزئی: مانگ‌گیرانی به‌شی؛ دۆخی
تاریک بوونی به‌شی له‌مانگ.

خسوف کلی: مانگ‌گیرانی گشتی؛ دۆخی
تاریک‌بوونی گشت یان زۆربه‌ی رووی مانگ.
خسوف نامرئی: مانگ‌گیرانی نادیار؛
مانگ‌گیرانی که‌له‌به‌ر روونی هه‌وا به‌چاو
نابینرئ.

خسیس / xasîs, ha: ان/ صفت. چکوسو؛
پژد؛ له‌چه‌ر؛ چرووک؛ کوورقۆش؛ ده‌س قوو چاو؛
ده‌س‌نوقیای؛ چوریک؛ نگیرس؛ نه‌تل؛ بزگیر؛
قرتن؛ قیرسیچم؛ قومش؛ خوس؛ کۆرنان؛
نان‌کوور؛ به‌رچاوته‌نگ؛ چه‌وته‌نگ؛ وشکه‌هه‌وه‌ر؛
به‌خوو و خده یان وازی خۆ پاراستن له‌خه‌رج

خشت روی خشت بند نبودن: /مجازی/ ئاداری

به سهر پاداره وه نه مان؛ داری به سهر
په ردو یه وه نه هیشتن؛ کوچک له بان
کوچک وه نه ویسیان؛ به رد له سهر هه رد وه
نه مان؛ بئ سهر و بهر بوون و تیکچوونی
مریس و قانون «اگر هر کسی بیاید و قانونی
بتراشد، آن وقت خشت روی خشت بند نمی شود؛
نه گهر ههر که سیک بیت و قانونیک داتاشی،
ئه مجار ناداری به سهر پاداره وه نامینی».

خشت روی خشت گذاشتن: /کنایی/ بهرد نانه
سهر بهرد وه؛ مال کردنه وه.

خشت زدن: خشت برین؛ خشت پیژان؛ خشت
بیژین؛ ده قالب کردنی قور بۆ که ریووج.

بر خشت افتادن: /مجازی/ زان؛ له دایک بوون؛
هاتنه دنیا وه؛ چاو به دنیا که وتن؛ چاو به دنیا
هه لپنان.

سر خشت نشستن: /مجازی/ منال خستنه وه؛
منال بوون؛ مندال هینانه دونیا وه.

خشت خرابه / xešt xarābe /: /فارسی/ عربی/ اسم
/تعریض/ که لاوه کۆن؛ ماله کۆن؛ وێرانه مال؛ که لار؛
مشه مپ «تو به این خشت خرابه می گویی خانه؟! تو بهم
که لاوه کۆنه ئیژی مال؟!».

خشت زن / xeštzan /: خشتمال
خشتک / xeštak /: ها/ اسم. نیفه ک؛ نه فه ک؛
نیفه ک؛ نافه ک؛ تلینگ؛ چوار چبوغ؛
چوار چابووغ؛ گورۆل؛ گورۆل؛ چوار چاک؛
چوار خشته ک؛ هیفکه؛ به چ شه لوار؛ پارچه یه کی
چوار گۆشه که له نیوان دوو لنگی شوالدا
ده دیدوو رینن.

خشتک کسی را پاره کردن: /کنایی، مستهجن/
ده ریپی که سئ داکه نندن؛ شوال که سئ له
پیی ده ره پێنان؛ که سیک بئ ئابروو کردن یان
به توندی تۆله ی لی ساندنه وه.

خشتمال / xešt māl /: ها/ ان/ اسم. خشت مال؛
خشت بر؛ که سئ که خشت دروست

ده کا: خشت زن

خشتمالی / xešt mālī /: اسم. خشت بری؛
خشت مالی: ۱. کار یان ره وتی لیدانی خشت
۲. کاری خشت بر.

خشتی / xeštī /: صفت. خشتی: ۱. خشتین؛
چی بوو له خشت «دیوار خشتی؛ دیواری خشتی»
۲. به بیچم یان نه خشی چوار گۆشه «کاغذ خشتی»

کاغزی خشتی» ۳. قطع خشتی، قطع
خشخاش / xaš xāš /: ها/ اسم. خشخاش؛
خشخاشک؛ خشخاش؛ په به نوک؛ مه نگه گیا؛
سه بيله گیا؛ خشخاشکه؛ خشخاشه ک؛ گیاییکی
ئالفی به گه لای گه و ره و نهرم و رۆشن، گولی
گه و ره ی سپی و سوور و سوور کال یان
به نه وشه وه که شيله که ی ده کرپته تریاک.

خشدار / xaš dār /: صفت. خشه دار؛ کشه دار؛
گرخن؛ به شه په «صدای خشدار؛ دهنگی خشه دار».

خش-خش / xeš xeš /: صوت. خشه خش؛ خشه؛
دهنگی لیکدان و به زه ویدا کیشرانی شتی
وشک و سووک.

خشک / xošk, xošg /: صفت. وشک؛ ویشک؛
ئیشک؛ هشک؛ هیشک؛ هوشک؛ هوسک؛ زوها؛
زوا؛ ناقه ک؛ قرقۆک؛ هه وشان؛ زرا: ۱. بئ ئاو
«چشمه ی خشک؛ چاوگه ی وشک» ۲. بئ ته ری
«چوب خشک؛ چپوی وشک» ۳. بئ ده لاندنی
ئاسایی «پستان خشک؛ مه مکی وشک» ۴. بئ باران؛
که م باران «سرزمین خشک؛ ولاتی وشک»
۵. بئ سهر سه وزی و پاراوی «درخت خشک؛ داری
وشک» ۶. بئ نه رمی یان داهاتن بۆ باو خواردن
«فتر خشک؛ فه نه ری وشک» ۷. /مجازی/ به باریکی
ره سمی و نادۆستانه وه «رفتار خشک؛ ئاکاری
وشک».

خشتک زدن: وشک بوون: ۱. ره ق بوون؛ ره ق
بوونه وه/ بیه ی؛ رچان؛ رچیان؛ به ستن «از
شدت سرما خشکش زده بود؛ له بهر تۆفی سه رمادا
وشک ببوو» ۲. /مجازی/ ماق مان؛ تووشی

ژاکاندن؛ سیس کردن؛ چرمساندن؛ چرچاندنی
گیا (یک هفته نبودم، همه گلها را خشکادی؟
هفته‌یه یک نه‌بووم، گشت گوله کانت وشک کرد؟)

۳. [مجازی] بنه‌پر کردن؛ قِر کردن؛ قِر تیخستن؛
یه کجاری له ناو بردنی شتی «ریشه‌ی فقیری را
خشکاندن؛ ریشه‌ی نه‌داری هسکاندن». هه‌روه‌ها:
خشکاندنی

■ صفت فاعلی: خشکاننده (هشکینه‌ر) / صفت
مفعولی: خشکانده (هشکینه‌راو) / مصدر منفی:
نَخشکاندن (نه‌هشکاندن)

خشک‌اندیش / -xoškandiš, xošg- / ها؛ ان:/:
صفت. [مجازی] وشکه‌میشک؛ بیر کورت؛ به خو و
خده یان وازی بیر وشکیه‌وه.

خشک‌اندیشی / -xoškandiši, xošg- / ها؛ / اسم.
[مجازی] وشکه‌میشکی؛ میشک‌وشکی؛ بیر کورتی؛
کار یان ره‌وتی بیر کردنه‌وه له پرووی خو و
باوه‌ری فیکری پیشووه‌وه به بی به‌رچاو گرتنی
بیر و بۆچوونی تر.

خشکبار / -xoškbār, xošg- / اسم. وشکه‌بار؛
وشکه‌به‌ر؛ میوه‌ی ئیشکه‌وه کراو وه‌ک: هه‌نجیر
و میوژ و قه‌یسی و... یان بۆ خۆی وشک وه‌ک:
گوژ و بادام و پسته و...

خشک‌دست / -xoškdst, / صفت. [مجازی]
ده‌ست‌قووچاو؛ رژد؛ چرووک؛ چک‌ووس.

خشک‌رست / -xoškrost, xošg- / خشک‌روی
خشک‌روی / -xoškrûy, xošg- / ان:/: صفت.

[گیاه‌شناسی] ده‌یمی؛ وشکه‌رؤ؛ به تاییه‌تمه‌ندی یا
توانستی روان له ناوچه‌گه‌لی ئیشکارؤ و بی‌اوانیدا
و هه‌لگرتنی ناو له ئەندامگه‌لیدا و خۆراگری له
هه‌میه‌ر وشکی درێژ‌خایه‌نه‌وه: خشک‌رست

خشکسار / -xošksār, xošg- / ها؛ / اسم. وشکارؤ؛
وشکه‌رؤ؛ ئیشکارؤ؛ وشکاژو؛ هسکارؤ؛ وشکانی؛
بیرون؛ ویرون؛ چۆلی قاق‌ و بی‌ئاو؛ زه‌وینی
وشک که ئاوی پی نه‌گا.

خشکسال / -xošksāl, xošg- / ها؛ / اسم.

سه‌رسوورمانی زۆر هاتن (وقتی او را به آن حالت
دیدم خستیم زد: کاتی به‌و حاله‌وه دیتم وشک
بووم).

خشک شدن: وشک بوون؛ که‌رسین: ۱. وشک
هه‌لاتن؛ هه‌لچۆران؛ گهر‌مخین؛ ناو یان شۆی
خۆ له ده‌سدان «چاه خشک شده بود: بیره‌که
وشک بیو» ۲. ره‌ق بوون؛ نه‌رمی خۆ له

ده‌سدان «گردنم خشک شد: ملم وشک بوو»
۳. ژاکیان؛ سیسیان؛ سیس هه‌لگه‌ران «بوته‌ی
یاس خستک شد: بنه یاسه‌که وشک بوو»

۴. رچیان «از سرما خشک شد: له سه‌رمادا وشک
بوو» ۵. ماق‌مان؛ دووچاری سه‌رسوورمانی زۆر
بوون «از تعجب خستک شدم: له سه‌رسوورماندا
وشک بووم».

خشک کردن: ۱. وشک کردنه‌وه؛ وشکه‌و
کردن؛ ناو یان شۆی شتی‌گرتن «پیراهنم را
شست و خشک کرد: کراسه‌که‌می شۆرد و وشکی
کرده‌وه» ۲. وشک کردن «مقداری انجیر خشک
کرده‌ام: هیندیک هه‌نجیرم وشک کرده‌وه».

خشک و تر باهم سوختن: [کنایی] ته‌ر و وشک
پیکه‌وه سووتان؛ هه‌موو تیک‌را سووتان یا
گه‌زه‌ن دیتن.

خشک و تر را با هم سوزاندن: [کنایی] ته‌ر و
وشک پیکه‌وه سووتاندن؛ گه‌زه‌ن گه‌یاندن یا
له ناو بردنی باش و خراپ بی‌جیاوازی.

خشکار / -xoškār, xošgār / اسم. ۱. ئاردی که
سوپکه‌ی نه‌گیردراوه ۲. /ها/ جۆری شیرینی که
به وه‌ها ئاردی چی ده‌بی.

خشکاندن / -xoškāndan, xošgāndan / مصدر.
متعدی. // خشکاندی: هسکاندت؛ می‌خشکانی؛

ده‌هشکینی؛ بخشکان: بهشکینه // هسکاندن؛
ئیشکاندن: ۱. وشک کردن؛ داچۆراندن؛
چرمساندن؛ گهر‌مخاندن؛ به‌یین؛ ناو یان ته‌راپی
شتی یان شوینتیک له به‌یین بردن «چاه را
خشکاندن: بیر هسکاندن» ۲. وشک کردن؛

وشكه سال؛ هشكه سال؛ هشكسال؛ ره شه سال؛
سیاسال؛ نیشكه سال؛ سالی بی باران، یا خود
كه م باران. به رانبر: آبسال

خشكسالی / xošksālī, xošg- / اسم. وشكه سالی؛
نیشكه سالی؛ مه لی؛ دۆخی نه بوون یان كه م
بوونی بارانی سالانه.

خشكشویی / xoškšūyī, xošg- / اسم. وشك
شوری: ۱. كار و رهوتی شورونی پارچه و
گنج به كه ره سه ی کیمیاوی به كه می ئاو یان به
بی ئاو ۲. كه ره سه ی تاییه تی ئەم كارە ۳. /ها/
كار گایه ك كه ئەم كارە ی تیدا ده كری.

خشك كن / xoškon, xošk.kon, xošg- / ها؛
اسم. ۱. وشكه وكه ر؛ وشكه وه كه ر؛ ئامراز ی بۆ
وشكه وكر دنی شتی ۲. زوانگ؛ زومانگ؛ نووسراو
وشكه وكه ر؛ كاغه زی په مۆبی تووكن بۆ
وشكه وكر دنی مه ره كه ف ۳. كه ره سه یه کی
كاره بابی بۆ وشك كردنه وه ی دهس یان دم و
چاو به باینیکی گهرم و به ته وژم.

خشك مغز / xoškmaqz, xošg- / صفت. [مجازی]
می شک وشك؛ دل فهرسیای: ۱. خاوه ن زه یینیکی
وا نه توانی ئەندیشه گه لی تازه وه ربگری ۲. به بی
هیزی زه یینی بۆ نوێکاری و نوێ بیر كردنه وه.

خشكنا ی / xošknāy, xošg- / اسم. قورق؛
قورقور انچه؛ قورقور انچك؛ قورقور اگه.

خشك و خالی / xošk-o-xālī, xošg- / [فارسی]
عربی صفت. خت و خالی؛ هالی و په تیلا؛ هالی و
هه ویلا؛ بی هیچ شتیکی تر «اتاق خشك و خالی؛ سلام
خشك و خالی؛ ژووری خت و خالی؛ سلاوی هالی و
یه تیلا».

خشكه ^۱ / xoške, xošg- / اسم. ۱. شاته؛ جوړی
نان كه له كاتی پیزئادا وه كوو بسكویت وشکی
ده كه نه وه ۲. وشكه؛ جوړی پۆلای سه خت و
بی ئاو كه له قالب سازیدا به كار ده روا.

خشكه ^۲ صفت. وشكه؛ هیشكه: ۱. وشك؛ ئیشك
«توت خشك؛ توه وه وشكه» ۲. به شیوه ی نه خت و

بی هیچی تر «جیره ی خشكه؛ موچه ی هیشكه».

خشكه پز / xoškepaz, xošg- / ها؛ ان؛ اسم.
۱. شاته پیژ؛ وشكه پیژ؛ كه سه ی كه شاته ده پیژ
۲. نانه وا؛ كه سه ی كه نان ده كا.

خشكه پزی / xoškepazī, xošg- / اسم.
شاته پیژی؛ وشكه پیژی: ۱. کاری وشكه نان
كردن ۲. /ها/ نانه وایی وشكه پیژ.

خشكه مقدس / xoškemoqaddas, xošg- / ها؛
[فارسی] عربی صفت. [مجازی] وشكه سو فی؛
خه رسو فی؛ پی داگر له بوا ری بیر و با وه ری
نایینیدا، به بی بیر كردنه وه.

خشکی / xoškī, xošg- / اسم. هشکی؛ وشکی؛
۱. دۆخ یان چۆنیه تی وشك بوون ۲. /ها/
وشكایی؛ هیشكایی؛ پشكایی؛ هیشكایی؛
وشكایی؛ ئیشكایی؛ هشكاتی؛ ره شایی؛ به ژ؛
به شیک له رووی زه یین كه ئاو دای نه گرتوه.

خشکیدگی / xoškidegī, xošgidegī / اسم.
وشکی تی؛ دۆخ یان چۆناو چۆنی وشك هه لاتن؛
وشكه وه بوون «نوعی عنكبوت موجب خشکیدگی برگها
می شود: جوړی جالجالو كه ده بیتنه هوی
وشك هه لاتنی گه لا».

خشکیدن / xoškīdan, xošgīdan / مصدر. لازم.
// خشکیدن: هشکایت؛ می خشکی؛ ده هشکی؛

بخشک؛ بهشكه // هشکان؛ وشك بوون؛ وشك
بییه: ۱. چرم سین؛ ژاکیان؛ سیسیان «خشکیدن
درخت: وشك بوونی دار» ۲. وشكه لاتن؛ داچوړان؛
وشكاو هاتن؛ وشكاو داهاتن؛ له ناو چوونی ئاو
یان تراوی تر «خشکیدن چاه: هشکایی بیر»
۳. سفت بوونی ئەندامانی لهش «خشکیدن دست:

وشكه لاتنی دهست» ۴. [گفتاری] رهق بردنه وه؛
یه خ کردن؛ چیان؛ وشك بوون له سه رمادا «از
سرما خشکیدن: له سه رمادا هشکان» ۵. [مجازی،
گفتاری] په شوکیان؛ رهپ وهستان؛ داکوتیان؛ واق
ورمان؛ واق مهنه ی «از ترس سر جای خود خشکیدن:
له ترسان له جیتی خو وه هشکان». ههروه ها:

خشکیدنی

■ صفت مفعولی: خشکیده (هشکاو) / مصدر منفی: نخشکیدن (نه هشکان)

خشکیده / xoškîde, xošgîde /: صفت. [گفتاری] / هشکاو؛ وشک بووگ؛ سیس؛ سیس بووگ «علف خشکیده؛ چاه خشکیده؛ ئالفی هشکاو؛ بیرى هشکاو». خشکیزی / xoškîzî, xošgî- /: صفت. وشکهژی؛ به تاییه تمه ندى يان خووی ژيان له وشکانیدا.

خشم / xašm /: اسم. [ادبی] / ناژر؛ خهزر؛ به ههجه؛ برووت؛ جونگ؛ شیپۆر؛ خشم؛ خهید: ۱. رق؛ قین؛ قینی؛ سێه؛ سلی؛ هه به جانی سهراوه گرتوو له ناره زایی زۆر له ئاست که سێ یان شتی که وه ۲. تووره یی؛ قه لسی؛ گز؛ نیشاندانی ئه وه هه به جانه.

■ خشم خود را فرو خوردن: پیش خواردنه وه؛ تووره یی خو دهر نه خستن؛ رقی خو خواردنه وه «هرچه آزارش دادند، خشم خود را فرو خورد و چیزی نگفت: هه رچی نه زیه تیان کرد، پیشی خواردنه وه و هیچی نه گوت».

خشم گرفتن: تووره بوون؛ قه لیس بوون؛ رق ههستان؛ هه لچوون؛ تووره یی و ناره زایی خو دهر برین «پادشاهی بر وزیر خود خشم گرفت: پاشاییک له وه زیره که ی تووره بوو».

خشم آلود / xašmālûd /: صفت. خه زریو؛ به هه جوک؛ رک هه ستاو؛ رک نه ستوو؛ قرم پر «صدای خشم آلود؛ چهره ی خشم آلود؛ دهنگی خه زریو؛ روومه تی به هه جوک».

خشمگین / xašmgîn /: صفت. گرگین؛ گرز؛ زویر؛ تووره؛ درز؛ ناره حهت؛ رق هه ستاو؛ رکین؛ قارس؛ خهیدی؛ قه لیس؛ به هه جوک؛ به قین؛ هیچی؛ هیچ «صدای خشمگین؛ چهره ی خشمگین؛ دهنگی گرگین؛ رووی گرز».

بودن: خشمگین شدن؛ خشمگین کردن
خشمناک / xašmnāk /: صفت. ناژری؛ گرگین؛ سل؛ تووره؛ قه لیس؛ به هه جوک؛ رق هه ستاو؛

به رک؛ قهرس؛ جازز؛ قالس؛ رک هه ستای؛ رق هه ستاو؛ حیدز. هه روه ها: خشمناک بودن؛ خشمناک شدن؛ خشمناک کردن

خشن / xašen /: [عربی] صفت. ۱. زیر؛ زرو؛ زرو؛ زوور؛ زفر؛ زوق؛ رووش؛ زیر؛ ناژ؛ کونجر؛ به روویه کی گرنج-گرنج و ناریکه وه که نه گهر دهستی لی بدهی، پیستی دهست ناژار بدا «پارچه ی خشن؛ پارچه ی زرو» ۲. ناژرانه؛ تهنگه تیلکه؛ پیشن؛ به دۆخ یان چۆنیه تیه کی دوور له دلۆفانیه وه «رفتار خشن؛ ناکاری ناژرانه» ۳. سرت؛ درشت؛ گزم؛ گه رووز؛ گرس؛ قهرت؛ توند؛ سبر؛ در؛ بی نهرم و لووسی یان له باوی. به رانه بر: نرم «باقت خشن؛ هۆنه ی گزم».

خشنود / xošnûd /: صفت. [ادبی] / خوشحال؛ وه ره ک؛ رازی؛ قایل؛ قادی؛ شادمان له رووداوی یان له ئاکامی ئه وه رووداوه «از شنیدن این خبر خشنود شد: له بیستنی ئه م هه واله خوشحال بوو».

خوشنودی

خشنودی / xošnûdî /: اسم. خوشحالی؛ وه ره کی؛ قادیتی؛ دۆخ یان چۆنیه تی شاد بوون «موفقیت شما مایه ی خشنودی همه ی ماست: سه رکه وشتان هۆی خوشحالی هه موومانه».

خوشنودی

خشوع / xušû', xošû' /: [عربی] / اسم. [ادبی] / خاکه ساری؛ مل که چی؛ گوپراه لی.

خسونت / xušûnat, xošûnat /: [عربی] / اسم. ۱. زوفری؛ زبری؛ گزمی؛ سه ختی؛ چۆنیه تی زرو و زوق بوون ۲. تووره یی؛ سه ختی؛ تون و تیژی؛ هه لچوویی؛ قه لسی.

خسونت آمیز / xušûnatāmîz, xošûnat- /: [عربی] / فارسی] صفت. گرژانه؛ ناژرانه؛ توند و تیژ؛ به دۆخ یان باریکی نادۆستانه وه، هاو پر له گه ل تووره یی «رفتار خسونت آمیز؛ ناکاری گرژانه».

خسونت طلب / xušûnat.talab, xošûnat- /: [عربی] / صفت. گرژیخواز؛ گرژانه خواز؛ توند و

تیژی خواز؛ به خده یان وازی گرژانه وه.

خسونت طلبی / xušûnat.talabî, xošûnat- /

ها: [عربی] اسم. گرژیخوازی؛ توند و تیژی خوازی؛ ئوگری به تووهریی و توند و تیژی.

خصال / xesâl / [عربی] جمع خصلت

خصائل / xasâ'el / [عربی] خصایل

خصائص / xasâ'es / [عربی] خصائص

خصایص / xasâyes / [عربی] جمع خصیصه

خصائص

خصایل / xasâyel / [عربی] جمع خصلت

خصائل

خصلت / xeslat, ها؛ خصال؛ خصایل: [عربی] اسم.

تایبه تمه ندی: ۱. خوو؛ گرؤ؛ ئاکاری تایبه تی که سئ که بووه به خؤ و خدهی «بخشش خصلت خوبی است: به خشین، تایبه تمه ندیه کی چاکه»

۲. گهوشین؛ لیپه اتوی یان دانستهی شئی «سوزاندن خصلت آتش است: سووتاندن تایبه تمه ندی

ئاگره».

خصم / xasm, ها؛ ان: [عربی] اسم. [دبی] دژمن؛

دوژمن؛ دژمن؛ نه یار؛ دژ «ای خصم حریف تو سپاه سحر است: ئهی دژمن هه فبهری تۆ له شکری

به یانانه».

بهبانانه».

خصمانه^۱ / xasmâne / [عربی] فارسی] صفت.

[دبی] دوژمنانه؛ دژمنانه؛ دژانه؛ نه یارانه؛ وه کوو

دوژمن «رابطه ی خصمانه؛ پیوه ندی دوژمنانه».

خصمانه^۲: قید. [دبی] نه یارانه؛ دوژمنانه؛ دژمنانه؛

دژاسا؛ دوژمن ئاسا «با او خصمانه رفتار کرد: نه یارانه

له گه لیدا جوو لاوه».

خصوصاً / xusûsan, xosûsan / [عربی] قید.

به تایبهت؛ به تایبه تی؛ نه واز؛ نه خوازا «سلام همه،

خصوصاً پدر بزرگ را برسان: سلای هه مووان،

به تایبهت باوه گه و ره بگهینه».

خصوصی / xusûsi, xosûsi / [عربی] صفت.

تایبه تی؛ ته بیه تی؛ تاویه تی؛ خؤمالی؛ گه وشت:

۱. که سی؛ که سین؛ هی یه ک یان چهند که سی

دیار «زندگی خصوصی: ژیانی تایبه تی» ۲. خؤیی؛

خؤخؤیی؛ خؤخؤی؛ هؤمای؛ خؤمالی؛ بؤ که لک

لی وهر گرتنی که سینک و هاوړتیانی «اتاق

خصوصی؛ درس خصوصی؛ ژووری تایبه تی؛ وانهی

تایبه تی» ۳. نا دهوله تی «بیمارستان خصوصی؛

مدرسه ی خصوصی؛ نه خؤشخانه ی تایبه نی؛

قوتابخانه ی تایبه تی» ۴. ناو خؤیی؛ نار هسمی؛

نافه رمی؛ به شیوه ییکی نه ک هه مووانی و بهر چاو

«گفتگوی خصوصی؛ وتووژی ناو خویی».

خصوصیات / xusûsiyyat, xosûsiyyat / [عربی]

جمع خصوصیت

خصوصیت / xusûsiyyat, xosûsiyyat / [عربی]

اسم. تایبه تمه ندی؛ گهوشین: ۱. ها؛ خصوصیات /

دانسته (یکی از خصوصیات او علاقه اش به مطالعه ی

کتاب بود: یه ک له تایبه تمه ندیه کانی هؤگری به

کتیب خویندنه وه ببو» ۲. دؤستایه تی؛ دؤستی؛

کهین و بهین؛ پیوه ندی تایبه تی «ما با هم هیچ

خصوصیتی نداریم: ئیمه هیچ دوستایه تیه کمان

پیکه وه نیه».

خصوصی سازی / xusûsîsâzi, xosûsî- / ها:

[عربی] فارسی] اسم. تایبه تی کاری؛ کار یان ره وتی

گۆرانی خاوه نیی تی دهوله تی به خاوه نیه تی

گه وشتی.

خصوصت / xusûmat, xosûmat, ها: [عربی]

اسم. [دبی] دوژمنایه تی؛ دژمنیه تی؛ دوژمنی؛

دژمنی؛ دژمنه کاری؛ نه یاری «پس از مدتی حس

همکاری و اعتماد تبدیل به خصومت شد: پاش

ماوه یه ک هه سستی هاو کاری و هاودلی ببو به

دوژمنایه تی».

خصی / xasey / [عربی] صفت. [دبی] خه سیاگ؛

خه ساو؛ گون براو؛ گون دهر هاگت.

خصیتین / xosyateyn / [عربی] اسم. گونان؛ دوو

هیلکه گون؛ هیله گونی؛ ههر دوو باتوو.

خصیصه / xasîse, ها؛ خصایص: [عربی] اسم.

دانسته؛ تایبه تمه ندی؛ گهوشین «خصصه ی

فداکاری و همبستگی در آنها وجود داشت: دانسته‌ی فیداکاری و یه‌کگری له نیویاندا هه‌بوو.

خضاب / xazāb, ها: / عربی / اسم / قدیمی /
خه‌زاو؛ په‌نگاو؛ ماکی په‌نگی (وه‌ک خه‌نه و توپکلی گوێز) یان تیکه‌لاوی ئەمانه که پیشتەر بو په‌نگ کردنی قژ به کار ده‌چوو.

▣ **خضاب کردن**: په‌نگاندن؛ گوژاندن؛ په‌نگ کردن (آن دلاوران جامه به خون خویش خضاب می‌کردند: ئەو جوامێرانه به خوینی خۆیان به‌رگه‌کانیان ده‌رەنگاند).

خضرا / xazrā: / عربی / صفت / ادبی / ۱. سه‌وز؛ شین؛ که‌سک ۲. سه‌ر سه‌وز؛ شیناوه‌رد (جزیره‌ی خضرا: دوورگه‌ی سه‌ر سه‌وز).

خضوع / xozû, xuzû: / عربی / اسم / ادبی /
خاکه‌ساری؛ خاکه‌پایی؛ بی‌فیزی؛ بی‌ده‌ماری.

خط / xat(t), ها: / خطوط / عربی / اسم / ۱. هیل؛ کر؛ کێر؛ زاخ؛ کێله؛ نیشانه‌یه‌کی باریک و کێشراو که له شوپن دانانی شتی له سه‌ر روویه‌کی لووسدا به‌دی دی (خط‌اتو؛ خط‌ترمز؛

هیلی ده‌ق؛ هیلی تورمز) ۲. خه‌ت؛ نیگار؛ ئەلف‌وبێ؛ شیک؛ تیک‌پای ئەو نیشانه‌ن که وشه و پرسته‌ی زمانیکیان پێ ده‌نووسرێ (خط‌کردی؛

خط‌لاتین؛ خه‌تی کوردی؛ خه‌تی لاتین) ۳. (گفتاری) ده‌سنووسی؛ قاقه‌ز؛ خه‌ت؛ نووسراوه؛ به‌لگه؛ نامه (پرواز رییس یک خط‌بیاور؛ بچۆ لای

سه‌رۆکه‌وه، ده‌سنووسی بێته) ۴. خه‌ت؛ شێوه‌ی نووسینی ئەلف و بێی زمانی (خط‌نستعلیق؛ خط‌کوفی؛ خط‌خوش؛ خه‌تی نه‌سته‌علیق؛ خه‌تی

کووفی؛ خه‌تی جوان) ۵. (گفتاری) خه‌ت؛ خۆشنووسی؛ جوان‌نووسی؛ گونده‌نووسی (معلم خط؛ مامۆستای جوان‌نووسی) ۶. (هندسه) / الف (

هیل؛ شوپنێ که له درێژه‌دانێ خالیکه‌وه دروست ده‌بێ و ته‌نیا یه‌ک لایه‌ن (درێژایی) هه‌یه‌ ب) هیل؛ شوپنێ پیک‌دادانی دوو پالوو

۷. رێگه؛ هیل؛ رێبازی چوون له شوپنیکه‌وه بو

شوپنێ تر (خط‌سندج — کرمانشاه؛ رێگه‌ی سنه‌کرماشان) ۸. هیل؛ ده‌زگایه‌کی یه‌کپارچه

که ده‌بێته هۆی پاگواسته‌وه‌ی شتیک (خط‌آهن؛ خط‌تلفن؛ خط‌هواپی؛ هیلی ئاسن؛ هیلی

ته‌له‌فون؛ هیلی ئاسمانی) ۹. رێباز؛ دۆز؛ کاربه‌ند؛ گافین؛ مه‌رام؛ مه‌ره‌م؛ گره‌وین؛ ئۆگره‌تی؛

شێوازی فکری یان ئاکاری (خط‌اسلام؛ خط‌خوشگذرانی؛ رێبازی ئیسلام؛ رێبازی رابواردن)

۱۰. دێر؛ دێخ؛ دێخ؛ گێر؛ خێز؛ خه‌ت (یک خط بخوان؛ دیری بخوێنه‌وه) ۱۱. دێر؛ به‌یت (دو خط

شعر خواندم؛ دوو دیر شیعرم خوێنده‌وه) ۱۲. هیل؛ سنوور؛ که‌وشه‌ن (خط‌افق؛ خط‌ساحل؛ هیلی ئاسۆ؛

سنووری به‌ستین) ۱۳. هیل؛ خوله‌گ و هیله‌کانی زه‌وی (خط‌استوا؛ هیلی ئوستوا) ۱۴. هیل؛ هه‌ر

کام له تاییه‌تمه‌ندیه‌کانی دیار، باریک و کێشراوه‌ی ئەندامه‌کانی له‌ش یان وێنه (خط‌ابرو؛

هیلی برۆ) ۱۵. خه‌ت؛ دیوێ له‌سکه‌ وازۆرتەر نرخی به‌ ژماره‌ له‌ بانیه‌وه‌ نووسراوه؛ ئەو دیوی

شیر. ▣ **خط‌آهن**: هیلی ئاسن.

خط‌ایرو: ۱. هیلی برۆ؛ به‌شێ له‌ ژووری چاو که‌ مووی برۆی لی پرواوه ۲. شێوه‌ی برۆ؛

درێژایی برۆ ۳. نیشانه‌یه‌ک به‌م شێوه‌یه «{ }» که‌ وشه‌ یان پرسته‌یه‌کی تی‌ده‌خه‌ن.

خط‌اتو: خه‌تی وتوو؛ هیلی ده‌ق؛ شوپنه‌وار یان ده‌قی که‌ به‌ هۆی کێشانی ئوتوو به‌ سه‌ر

پارچه‌دا به‌دی دی.

خط‌آتوبوس: هیلی باس؛ کۆمه‌له‌یه‌ک بریه‌تی له‌ چه‌ند ئوتوو‌بوس که‌ له‌ شوپنیکێ تاییه‌تدا

هات‌وچۆ ده‌که‌ن. هه‌روه‌ها: خط‌مینى‌بوس؛ خط‌کشتیرانی؛ خط‌هواپی

خط‌استوا؛ هیلی ئوستوا؛ هیلی ناوه‌راست؛ هیلی که‌مه‌ره؛ جه‌غزیکێ گرێمانه‌یی به‌ مه‌ودای به‌رامبه‌ر له‌ جه‌مه‌سه‌ری باکوور و

باشووری گۆی زه‌ویه‌وه.

خط افق: هیللی ئاسۆ؛ هیللیکی گریمانهیی له بهرامبهیری کهسیکهوه که بۆ دوور ده‌پوانی و له چاوی ئه‌ودا ئاسمانی بان سه‌ری له زه‌وی جیا ده‌کاتهوه.

خط انتقال نیرو: هیللی گواستنه‌وه‌ی به‌رق؛ هیللی گۆزانه‌وه‌ی کاره‌با.

خط برنج: نوسینی سریی؛ که‌ره‌سه‌پیک بۆ نه‌خشانندی خه‌ت له پیت‌چنی ده‌ستیدا.

خط بُریل ۱۰ بُریل

خط بطلان: خه‌تی که بۆ به‌تال کردنه‌وه یان بی‌نرخ‌کردنی نووسراوه‌یه‌ک به‌سه‌ریدا ده‌کیشن.

خط تاریخ: هیللی میژوو؛ خه‌تیکی خه‌بالی داندراوه که به پنی پیکهاته‌ی نیونه‌ته‌وه‌یی، سه‌ره‌تای رۆژ له لای رۆژاوا‌ی ئه‌و خه‌ته‌وه ده‌ست پی ده‌کا. که‌وابوو رۆژژمیر له لای رۆژاوا‌ی ئه‌و خه‌ته‌وه رۆژیک پیشتر له لای رۆژه‌لاتیه‌تی.

خط ترمز: هیللی تورمز؛ ئاسه‌واری که له تورمز‌کردنی به‌توندی ماشین له سه‌ر جاده و رێوه به‌دی دئ.

خط تصویری: خه‌تی وینه‌یی؛ خه‌تی که هه‌ر نیشانه‌یه‌ک تیندا نوینه‌ری واتایه‌که.

خط تلفن: هیللی ته‌له‌فون؛ کۆمه‌له‌ ئامرازێ که ده‌بیته‌ هۆی کار‌کردنی ته‌له‌فونیک.

هه‌روه‌ها: خط تلگراف

خط تولید: هیللی به‌ره‌مه‌کاری؛ تیک‌پرای که‌ره‌سته و په‌وتی به‌دییه‌نانی به‌ره‌مه‌یک.

خط تیره: هیللی ره‌ش؛ هیللیکی ئاسۆیی بچوو‌ک که له‌ نیوان دوو ژماره‌دا یان بۆ جوێ کردنه‌وه‌ی به‌شیک له‌ پرسته به‌ کار دئ.

تیره ۲-

خط چینی: خه‌تی چینی؛ خه‌تی که زمانه‌کانی ولاتی چینی پی ده‌نووسریت.

هه‌روه‌ها: خط کردی؛ خط فارسی؛ خط عربی

خط حامل: [موسیقی] خه‌تی مووسیق؛ پینج خه‌تی هاوشان که له‌ نوت‌نووسیدا به‌ کار دئ. خط خرچنگ قورباغه: [مجازی] خه‌تی قۆلانچه‌یی؛ نووسینی لار و خوار و ناشیرین.

خط خوانا: خه‌تی جوان؛ نووسراوه‌یی که به‌ ئاسانی بخوینرێته‌وه. هه‌روه‌ها: خط خوش

خط درشت: خه‌تی درشت: ۱. خه‌تی که به‌ قه‌له‌می نووک پان (زۆتر قه‌له‌م نه‌ی) ده‌نووسریت ۲. نووسراوه‌یه‌ک که پیته‌کانی

گه‌وره‌ن.

خط رأس ۱۰ خط الرأس

خط راست: هیللی راست؛ هیللی ریک؛ هیللی که گشت پیته‌کانی له‌ یه‌ک راستادان.

خط ریز: خه‌تی ورد؛ خه‌تی ریز: ۱. خه‌تی که به‌ قه‌له‌میکی دهم باریک و ورد نووسرایێ ۲. نووسراوه‌یه‌ک که پیته‌کانی وردن.

خط زنجیر: ریز؛ گه‌لواز؛ گه‌لوازه؛ زنجیره‌هیل: ۱. ریزی له‌ که‌سان که ده‌ستی یه‌کیان

گرتوو و زنجیریکیان پیک هیناوه ۲. رینچه‌که؛ رچه؛ خیزره؛ که‌ره‌سووله؛ په‌ویل؛ قه‌تاره؛ کوو؛ ریزی له‌ گیانه‌وه‌رانی شوین‌به‌شوین له‌

رۆیشتندا.

خط ساحل: هیللی به‌ستین؛ سنووری ئاو و وشکانی.

خط سیر: رێ؛ رینگا؛ ریباز‌گه.

خط سیریلی: خه‌تی سیریلی؛ خه‌تی که زمانی رووسی و بری زمانانی رۆژه‌لاتی ئوروپای پتی

ده‌نووسن و شیوه‌که‌شی له‌ سه‌ره‌تاوه له‌ خه‌تی یۆنانی وه‌رگیراوه: الفبای سیریلی

خط شجری: [قدیمی] خه‌تی شه‌جهری؛ جوهره‌ خه‌تیکی باو له‌ میژووی ئیراندا که پیته‌کانی

ئه‌لف‌وبیی به‌ شیوه‌ی خه‌تیکی ئه‌ستوونی چکۆله به‌ یه‌ک یان چهن لقی هه‌لازناوه‌وه

ده‌نووسرا.

خط شکسته: ۱. [هندسه] خه‌تی شکاو؛ هیللی

شکاوه ۲. شکسته^۱

خط فاصله: هیلّی مهودا؛ خه تی دوورینگ؛ هیلّیکی بچووک له نیوان دووبهشی وشهیه کی تیکه لدا (وه کوو: فارسی- ئینگلیسی؛ رادیۆته له فیز یۆن).

خط قرمز: هیلّی سوور: ۱. [مجازی] سنووری مه ترسی؛ کهوشه نئ که لی ترازانی جیی مه ترسیه ۲. خه تی سوور؛ نیشانه ی به تال کردنه وه یان بی بره و کردنی شتی (وه ک نووسراوه ییک).

خط قهر^۲ خط القهر

خط کرسی: خه تی کاغه ز؛ هیلّیکی ئاسویی که پسته کان له سهر و خواری داده نرین. خط کسری: خه تی شکاوی؛ هیلّی که دوو ژماره له سهر و ژیریه وه دهنووسن، به واته ی دابه شیینی سه روو به ژیریندا.

خط لاتین: خه تی لاتین؛ خه تی که له ئیتالیدا گوورا و ئیستاکه خه تی باوی ولاتانی ئوروو پای رۆژاوا، ئه مریکا، ئوسترالیاو بری ولاتانی ئاسیا و ئافریقایه: الفبای لاتین

خط لوله: هیلّی لوله، کۆمایێ لوله و دهم و ده زگای پیکه وه به ستراو بۆ ناردنی به رده وامی تراو یان گاز له شوئیکه وه بۆ شوئیکێ تر.

خط مشی: رپازگه؛ شیوه ی ئاکار یان کردار (خط مشی سیاسی: رپاز که ی رپامیاری).

خط مماس: هیلّی لی که وته؛ هیلّی به رکه وته؛ خه تیککی راست که ته نیا له نوقته ییکدا له گه ل خه تیککی چه ماوه دا یه کی گرتووه.

خط منحنی: خه تی چه ماوه؛ هیلّی چه وت؛ هیلّی کۆم؛ هیلّی کوور؛ هیلّی که نه راست و نه شکاوه بی.

خط میخی: خه تی بزماری؛ خه تی که ۴۰۰۰ سالی پێش له به یین چۆمان گوورا، ئه لفووبیتکه ی ئهم شیوه نووسینه له بزماری چینیون ده چی.

خط هیروگلیف: خه تی هیروگلیف:

۱. خه تیککی وینه یی له میسری کۆندا ۲. [کنایه] ههر جۆره خه تیککی وینه یی.

□ خط افتادن: رووشیان؛ رووشان؛ رووش تی که وتن؛ رووکیان؛ رپش که وته ینه؛ هیلّ یان کپړ که وتنه سهر رووبه ری شتی «دوسه جا روی بدنه ی ماشین خط افتاده بود: له دووسی شوئنه وه ماشینه که رووش بوو». ههروه ها: خط انداختن

خط دادن: [کنایه] رپگا نانه به رپا؛ رپنوینی کردن؛ مۆچپاری که رده ی؛ به رنامه یان ئامۆژه یه کی فیکری یان کرده وه یی به که سی یان دهسته یه ک دان «رادیوهای بیگانه به صداقتلایها خط می دادند: رادیوه بیگانه کان رپگیان به رپای دژانی شوړش دهنه». ههروه ها: خط گرفتن

خط روی خط افتادن: تیکه ل بوونی هیلگه ل؛ هیلّ به هیلّ بوون، په یدا بوونی تیکه لاوی له چه ند ته له فووندا.

خط زدن: خه ت دان؛ کووزدان؛ به تال کردنه وه ی نووسراوه ییک به کیشانی خه ت به سه ریدا «من نمی آیم، اسمم را خط بزن: من نایه م، نیوم خه ت بده».

خط کسی را خواندن: [مجازی] گوی بۆ که سی گرتن؛ به قه ول که سی کردن؛ گۆش ده پنه ی؛ گرنگی دان به فه رمان و راسپارده ی که سی ک «در آنجا کسی خط مرا نمی خواند: ده ویدا که س کوی بو من ناگری».

خط کشیدن: خه ت کیشان: ۱. هیلّ کیشان؛ هیلّ نه خش کردن «زیر صفتها و قیدها خط بکش: ژیر ئاوه لئناو و ئاوه لکاره کان خه ت بکیشه» ۲. خه ت دان «روی این جمله خط بکش: خه تی بکیشه مل ئهم رسته دا».

خط نوشتن: خه ت نووسین؛ ته مرینی جوان نووسی کردن.

وته؛ ئه‌وه‌ی له هه‌مبهر کۆمه‌ڵیکه‌وه ده‌گوتری، به‌تایبته‌ و تاری په‌سمی که له پێشدا ئاماده کراوه.

خطاپوش / xatāpūš، ها: / [عربی/فارسی] صفت، // [دبی] هه‌له‌پۆش؛ به‌تایبته‌مندی یان توانستی چاو پۆشین له هه‌له‌ی دیتران. هه‌روه‌ها: **خطاپوشی**

خطاط / xattāt، ها: / [عربی/اسم] خه‌ت‌خۆش؛ خۆش‌نووس؛ جوان‌نووس؛ گونده‌نووس.

خطاطی / xattātī، ها: / [عربی/اسم] خه‌تاتی؛ جوان‌نووسی؛ خۆش‌نووسی؛ گونده‌نووسی.

خطاکار / xatākār، ها: / [عربی/فارسی] صفت. شه‌پنی؛ تاوانکار؛ خه‌تاکار؛ هه‌له‌کار؛

خواه‌نی کرده‌وه‌ی هه‌له. هه‌روه‌ها: **خطاکاری**

خط‌الرأس / xattorra's، ها: / [عربی/اسم] ۱. هێلی سه‌روو؛ هێلی که له بانترین شوینی

به‌رزاییکه‌وه (وه‌ک کێو، یال، گردۆلکه و وه‌کوو ئه‌وانه) تیده‌په‌ری ۲. ئاو‌پێژه؛ ئاو‌پێژگه؛ که‌ند و

له‌ندی زه‌مینی نیوان دوو یا چه‌ند رووبار که ده‌بیته‌ هۆی دابه‌شی ئاوی باران * **خط‌رأس**

خط‌القعر / xattolqa'r، ها: / [عربی/اسم] بنه‌هیل؛ هێلی که له قوولترین شوینی رووباری یان

دۆلیکه‌وه پاده‌بری: **خط‌قعر**

خط‌المركزین / xattolmarkazeyn، [عربی] / [اسم] هێلی که ناوه‌ندی دوو بیچمی هیندسی

(وه‌ک جه‌غز و چوارگۆشه) پیکه‌وه په‌یه‌وند ده‌دا.

خطایا / xatāyā، [عربی] جمع **خطینه**

خطبا / xotabā، [عربی] جمع **خطیب**

خطبه / xotbe، ها: / [عربی/اسم] وتار: ۱. خوتبه؛ خودبه؛ وتاری مه‌لا پێش‌نوێژ ۲. / [قدیمی]

وته‌بیژی.

☐ **خطبه‌ی عقد**: وتاری ماره‌پران؛ دۆعاییک که له ماره‌پریندا، ماره‌پر ده‌خوێتی.

خط-خطی / xatxatī، [عربی] صفت. ڕی-ڕی؛

خه‌ت-خه‌تی؛ به‌نەخشیکی به‌شیوه‌ی هیلگه‌لی

به‌خط کردن: ڕیز کردن؛ له هیلکی‌دا دانان؛ هاندان بۆ به‌ڕیز وه‌ستان (بچه‌ها را به‌خط کرد؛ منداله‌کانی ڕیز کرد).

توی (/ در خط چیزی بودن: / [گفتاری] / واز له شتی بوو؛ خێ دان یان ئۆگره‌تی په‌یا کردن به‌شتیک) «آزاد تو خط مطالعه بود؛ ئازاد وازی له خوینده‌وه‌ بوو».

خطا / xatā، ها: / [عربی/اسم] هه‌له؛ چه‌وتی؛ قۆرن؛ هه‌ینه؛ سووچ؛ تاوان؛ کاری که دروست

جی‌به‌جی نه‌کراوه، یان له‌گه‌ل قانون یا ڕی‌وشوینی کۆمه‌لگادا یه‌ک ناگره‌وه «خطای او این بود که خود را کوچک می‌شمرد؛ هه‌له‌ی ئه‌وه‌ بوو

خۆی به‌که‌م ده‌زانی».

☐ **خطا رفتن**: به‌هه‌له‌دا چوون؛ نه‌پێکان؛ به‌لای نادروستدا چوون «تیرش به‌خطا رفت؛ تیره‌که‌ی

به‌هه‌له‌دا چوو».

خطا کردن: هه‌له‌کردن: ۱. دروست جی‌به‌جی نه‌کردنی کاری «در شناختن دوستانش خطا کرده بود؛ له‌ناسینی دۆسته‌کانیدا هه‌له‌ی کردبوو»

۲. کاری خراو یان ناب‌ه‌جی کردن «اگر خطا کرده‌ام مرا ببخشید؛ ئه‌گه‌ر هه‌له‌م کردووه

بمبه‌خشن».

خطا: صفت. هه‌له؛ نادروست؛ چه‌وت؛ قۆرن. به‌رانبه‌ر: صواب «کار خطا؛ راه خطا؛ کاری هه‌له؛ ڕپی

هه‌له».

خطاب / xetāb، xatāb، [عربی/اسم] ۱. پرووی ده‌م؛ پرووی قسه؛ ئاخواتن له هه‌مبهر یه‌که‌وه

۲. سه‌رکۆنه؛ سه‌رکۆ.

☐ **خطاب کردن**: ناو لێ‌بردن؛ ناو بردن؛ ناو نان «در نامه‌ای او را احمق خطاب کرده بود؛ له‌نامه‌یه‌کدا

به‌گه‌وج ناوی لێ‌بردبوو».

خطابه‌خش / xatābaxš، [عربی/فارسی] صفت، // [دبی] خه‌تابه‌خش؛ به‌خوو یان وازی به‌خشینی

گونای دیترا نه‌وه.

خطابه / xatābe، ها: / [عربی/اسم] وتار؛ گوتار؛

خط‌شناسی / xatšənāsi: [عربی/فارسی/اسم].
 خه‌تناسی؛ ناسینی شیوه‌ی نووسین؛ کاری
 ناسینی خه‌ت: الف) له‌وه‌ی که پی‌وه‌ندی به
 نووسه‌روه هه‌بی یا نه ب) له باری جوړی
 ئه‌لف‌وپیوه یان ئه‌وه‌ی که خه‌ته‌که هی چ زهمان
 و چ زمانیکه. هه‌روه‌ها: خط‌شناس

خط‌کش / xatkeš: [عربی/فارسی/اسم].
 هیلینگ؛ زاغور؛ راسته؛ خه‌تکیش؛ خه‌تکه‌ش؛
 کرکه‌ش؛ نامرازکی ته‌خت و باریک له چیو،
 لاستیک یان کانزا، بوکیشانی خه‌تی ریک و
 هه‌روه‌ها پیوانی درپژئی خه‌ت.

خط‌کش‌تی: خه‌تکه‌شی تی؛ هیلینگ‌ی که
 سه‌ره‌که‌ی به خه‌تکیش‌کی چکوله‌تر له
 خۆیه‌وه لکاوه و به‌م بیچمه‌یه «T»، بو
 کیشانی خه‌تگه‌لی له‌یه‌ک راسته‌دا.

خط‌کش محاسبه: خه‌تکه‌شی ژمیریاری؛
 خه‌تکه‌شی له یه‌کدانه‌وه؛ جوړیک خه‌تکیشی
 زانیاریه بو پیوان و به‌رامبه‌ر کردنه‌وه.

خط‌کشی / xatkeši: [عربی/فارسی/اسم].
 خه‌تکیشی؛ کار و ره‌وتی هیل کیشان به‌تایه‌ت
 کیشانی هیل‌ی هاوشان «این صفحه را خط‌کشی کن؛
 ئه‌م لاپه‌ره خه‌تکیشی بکه» ۲. هیلکاری؛ شتی که
 له بانیه‌وه خه‌تکیشی کرابی «از روی خط‌کشی عبور
 کنید؛ له بان هیلکاریه‌کانه‌وه هات‌وچۆ بکه‌ن».

خطمی / xatmî: [عربی] ختمی
 خط و خال / xat(t)-o-xāl: [عربی/اسم]. خال و
 میل؛ نه‌خش، ر‌ه‌نگ و تایه‌تمه‌ندیکه‌لی ر‌واله‌تی
 گیانداریک «مار خوش خط و خال؛ ماری خال و میل
 جوان».

خطور / xutûr, xotûr: [عربی/اسم/ادبی/دزه؛
 کار یان ره‌وتی به بیردا هاتن؛ که‌وته‌وه بیر؛ به
 بیر گه‌یشتن؛ پیدا بواردن؛ نامایه‌و ویر.

خط و ربط / xat(t)-o-rab: [عربی/اسم]. ده‌ست
 و قه‌له‌م؛ جوان نووسی و نووسه‌ری «خط‌ور‌ب‌ط
 خوبی داشت؛ ده‌ست‌وفه‌له‌م‌یک‌ی باشی هه‌بوو».

یه‌ک له دوا‌ی یه‌ک و له سه‌ریه‌ک.
 خط‌دار / xatdār: [عربی/فارسی/صفت].
 هیلدار؛ خه‌تدار «کاغذ خ‌ض‌ار؛ قاقه‌زی هیلدار».

خطر / xatar: [عربی/صفت]. مه‌ترسی؛
 ب‌ف؛ ب‌فه؛ ف‌ش؛ خه‌بار؛ بز‌دین‌و‌ک؛ نه‌گه‌ری
 هه‌بوونی زیان.

خطر از سر کسی گذشتن ☞ از خطر گذشتن
 خطر داشتن: مه‌ترسی هه‌بوون؛ مه‌ترسیدار
 بوون؛ پر‌مه‌ترسی بوون؛ ب‌فه بوون «نگاه کردن
 به نور خورشید برای چشم خطر دارد؛ روانین بو خ‌و‌ر
 بو چاو مد‌ترسی هه‌به».

خطر کردن: خ‌و‌ خسته‌نه مه‌ترسیه‌وه؛ نه‌گه‌ری
 زیان قه‌بوول کردن «آزاد حاضر شد خطر کند و به
 آب بزند؛ نازاد ناماده بوو ح‌و‌ی ب‌ح‌انه مد‌ترسیه‌وه و
 با له ئاو».

از خطر گذشتن: له مه‌ترسی په‌رینه‌وه؛ له
 مه‌ترسی ر‌زگار بوون؛ ده‌ر‌چوون له نه‌گه‌ری
 به‌لا یان زیان «با تمام شدن توفان، از خطر ک‌د‌س‌م
 و به آرامی از کوه پایین آمدیم؛ که باه‌وزه‌که دام‌ر‌کا،
 له مد‌ترسی ر‌زگار بووین و ورده‌ورده له چیا‌که‌وه
 دابه‌زاین»: خطر از سر کسی گذشتن

به خطر افتادن: که‌وته‌نه مه‌ترسیه‌وه؛ به‌ر
 هه‌ته‌ر‌که‌وتن؛ که‌وته‌نه به‌ر نه‌گه‌ری زیان و
 وه‌ز‌ه‌نگه‌وه «بر اثر سهل‌انگاری و ن‌گ‌رف‌تن اطلاعات
 هواشناسی، جان همه به خطر افتاد: له به‌ر
 که‌مه‌تر‌خه‌می و بی‌نا‌گ‌ایی له چ‌و‌نا‌و‌چ‌ونی که‌ش،
 گیانی هه‌مووان که‌وه مه‌ترسیه‌وه»: به‌خطر
 انداختن

خطر آفرین / xatarāfarîn: [عربی/اسم].
 فارسی/صفت. مه‌ترسی‌ساز؛ ه‌و‌ی په‌یدا بوونی
 مه‌ترسی.

خطرناک / xatarnāk: [عربی/فارسی/صفت]. جی
 مه‌ترسی؛ مه‌ترسیدار؛ زه‌رنده؛ ب‌فه؛ نه‌ته‌کن «شنا
 کردن در دریای طوفانی خطرناک است؛ مه‌له‌کردن له
 ده‌ریای واه‌ووردا جی مد‌ترسه».

خطوط / xutūt, xotūt: [عربی] جمع خط

خط‌ونشان / xat(t)-o-nešān: [عربی/فارسی] اسم، نیشانه‌یک به چشنی × یان + که جار و بار له هه‌ره‌شه‌وگوره‌شه‌دا بۆ پیداکری له سه‌ر قسه‌ی خو، به ئەنگووسی نیشانه ده‌یکیشن.

خط و نشان کشیدن برای کسی: [کنایی] هه‌ره‌شه و گوره‌شه کردن له که‌سیک؛ که‌سیک ترساندن.

خطه / xette: [عربی/اسم، [ادبی] ناوچه، مه‌ل‌بەند؛ ناوان؛ کافار «خطه‌ی سرسبز بانه: ناوچه‌ی ته‌وزاوی بانه».

خطی / xattî: [عربی] صفت. ۱. خه‌تی؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به هیل «تصویر خطی؛ وینه‌ی خه‌تی» ۲. ده‌ست‌نووس؛ نووسراو به ده‌ست «کتاب خطی؛ کتبی ده‌ست‌نووس».

خطینه / xatî'e، خطایا: [عربی/اسم، [نام‌داول] هه‌له؛ چه‌وتی؛ خه‌تا؛ کردار یان ئاکاری نادروست.

خطیب / xatîb، ها؛ ان؛ خُطبا: [عربی/اسم، وته‌وان؛ وتاریبژ؛ وتاروان: ۱. ده‌م‌پاراو؛ وته‌پاراو؛ که‌سی که له وتاریبژیدا لی‌هاتوو بی «او خطیب زبردستی بود و می‌توانست شنودگان را به هیجان آورد، بخنداند یا بگریاند؛ وته‌وانیکی لی‌هاتوو بوو، ده‌یتوانی بیسه‌ران بهه‌ژینی، بیتیته پیکه‌نین یان گریان» ۲. که‌سی که خوتبه ده‌خوینی یان له نوژی هه‌ینیدا قسه ده‌کا.

خطیر / xatîr: [عربی] صفت، [ادبی] ۱. گرینگ؛ گرنگ؛ گه‌م؛ مه‌زن؛ گه‌وره؛ له به‌رچاو؛ به چه‌ندیته‌ی یان چۆنیه‌تیه‌کی به‌رچاوه‌وه «کمک رسانی به سیل‌زدگان اقدام خطیری بود؛ یارمه‌تی دانی به‌ر لافاو که‌وتوان کاریکی گرینگ بوو» ۲. گران؛ پرمه‌ترسی؛ دژوار؛ هه‌سته‌م «آقایان مأموریت خطیری بر عهده‌شان است؛ براده‌ران کاریکی گرانیان له ئەستویه».

خفا / xafā: [عربی/اسم، نه‌ینی؛ په‌نامه‌کی؛

داپۆشراوی؛ شاراوه‌یی.

خفا: به په‌نامه‌کی؛ په‌نامه‌کی؛ به نه‌ینی؛ له ژیره‌وه؛ چیره‌نه؛ به دزی؛ به دزیه‌وه؛ به دزیکه‌وه «در خفا مبلنی به او داد تا چیزی نکويد؛ مدتی در خفا زندگی می‌کرد؛ به نه‌ینی پاره‌یه‌کی پی دا ده‌نگ نه‌کا؛ ماوه‌یه‌ک په‌نامه‌کی ده‌ژیا».

خفاش / xoffāš، ها؛ ان؛ [عربی/اسم، پرچه‌میک؛ چه‌کچه‌کی؛ چه‌کچه‌کیله؛ شه‌مسه‌مه‌کویره؛ شه‌مسه‌مه؛ مه‌شموله‌کویره؛ شه‌و‌کویره؛ شه‌فه‌فک؛ شه‌فه‌فیک؛ شه‌فه‌فین؛ شه‌فه‌شینک؛ شه‌فکۆر؛ قه‌رناقووچه؛ قه‌رناقووچ؛ بالنده‌یه‌کی گوه‌انداری شه‌وفر، زستان خه‌و و به‌کچه‌زیه، به گه‌ل به‌رووی لق‌وپۆی داران، یان له‌گازی زناران یا ده‌کونی ئەشکه‌وتاندا ده‌ژین، بریکیان میوه‌خۆر و هه‌ندیکیان میروو خۆرن.

خفاش خون‌آشام: شه‌مسه‌مه‌کویره‌ی خوینمژ؛ جۆره شه‌فکۆریکی تایبه‌تی ده‌قه‌ری گه‌رمیانه به‌گازگرتن خویتی گیانه‌وه‌رانی‌تر هه‌ل‌ده‌مژێ.

خفت / xeffat، ها؛ [عربی/اسم، ۱. په‌ستی؛ سووکی؛ سه‌رشۆری ۲. زه‌بوونی؛ زه‌لیلی.

خفت دادن: سووک کردن؛ په‌ست کردن «دایم او را خفت می‌داد؛ هه‌میشه سووکی ده‌کرد» خفت کشیدن: لاره‌ملی‌کیشان؛ مل داخستن؛ مل خوارکردن؛ مل که‌چی‌کیشان؛ پروزه‌ردی‌کیشان؛ سه‌ره‌وسه‌یره؛ لاره‌ملی و زه‌بوونی قه‌بوول کردن «قدر به‌خاطر تو خفت کشیدم و به‌این و آن التماس کردم؛ چنده‌به‌بۆنه‌ی تووه لاره‌ملیم کیشا و له‌ئهم و ئەو پارامه‌وه».

خفت / xeft، ها؛ [اسم، ۱. جوړی‌گریه‌که‌به‌کیشانی دوو سه‌ری به‌نه‌که‌سفت‌تر ده‌بیت‌هوه ۲. [ریاضی] درێژایی.

خفت انداختن: ۱. گری دان؛ لکه‌ده‌ی ۲. [مجازی] ته‌نگ‌لی‌هه‌لچنین؛ زۆر بۆ هینان.

به‌دیهینه‌ری هه‌ناسه‌ته‌نگی.

خفگی / xafegî / اسم، ۱. خنکاو؛ تاساوی؛ گه‌وخانی؛ تاسه‌نه؛ پشوونه‌ماوی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی نه‌بوون یان نه‌مانی هه‌وا بۆ هه‌ناسه‌دان ۲. دۆخ یان چۆنیه‌تی ته‌سک بوونه‌وه‌ی رێگای هات‌و‌چۆی گه‌رۆکی (وه‌ک سووته‌مه‌نی یان هه‌وا).
خفه / xafe / صفت، ۱. خنکاو؛ خنکیاگ؛ خنکیاگ؛ خنکیا؛ خنکیاو؛ گه‌وخاو؛ تاسیاگ؛ خن؛ تووشی خنکاو هاتوو ۲. خفه؛ بی‌هه‌وا یان رووناکی نه‌وتو (اتاق خفه؛ دیوی خفه) ۳. گیراو؛ گیریا؛ گیریاگ؛ گیریاو؛ خنکاو (صدای خفه؛ ده‌نگی گیراو).

☐ **خفه‌شدن**: ۱. کپ بوون؛ گیریان؛ به‌سرانی رێگای هاتنی هه‌وا یان سووته‌مه‌نی ۲. تاسیان؛ خنکیان؛ خنکان؛ خنجکان؛ خنکیه‌ی؛ خنکیای؛ تاسیای؛ گه‌وخان؛ خه‌ندقین؛ خه‌ندقان؛ پشوو لی بران؛ پشوو بران؛ هه‌ناسه‌نه‌مان ۳. [تعریض] لال بوون؛ بی‌ده‌نگ بوون و قسه‌ نه‌کردن «چرا خفه‌شدی؟ حرف بزنی! بۆ لال بوویی؟ ده‌ی قسه‌ بکه‌!»

خفه‌کردن: ۱. خنکاندن؛ خنکان؛ خنکیه‌ی؛ خنجکاندن؛ خه‌ندقاندن؛ خه‌نقاندن؛ تاساندن؛ پشوو لی برین؛ رێگای هات‌و‌چۆی هه‌ناسه‌ له‌ گیانه‌وه‌رێ گرتن و بوونه‌ هۆی گیان ده‌رچوونی ۲. کپ‌کردن؛ گرتن؛ به‌ستنی رێگای هاتنی هه‌وا یان سووته‌مه‌نی ۳. [تعریض] بی‌ده‌نگ‌کردن؛ کپ‌کردن؛ نق لی برین؛ ده‌نگ برین «این رادیو را خفه‌کن! نه‌و رادیوه‌ بیده‌نگ که‌!»

خفه‌خون / xafexûn / [از عربی] خَفَقَان-۳

خفی / xafi / [عربی] صفت، [دبی] نادیار؛ نه‌دیار؛ نه‌پندی؛ نه‌پینی؛ په‌نامه‌کی؛ به‌رپێوار؛ نه‌پێویا «بیماری خفی: نه‌خۆشی نادیار».

خفیف / xafif / [عربی] صفت، سووک؛ سوک؛ ۱. که‌م؛ هندک؛ لاواز؛ به‌کار تیکردنی که‌مه‌وه

خفت کسی را کشیدن: [مجازی] زیپ بۆ که‌سیک هاوردن؛ رپ بۆ که‌سی هینان؛ زۆر بۆ که‌سیک هینان «برو خفت پدرشهرت را بکش بیايد: بچۆ زیپ بینه‌ بو خه‌زوره‌ت با بیت».

خفتان / xeftān / ها، /اسم، ژیرزری؛ خه‌فتان؛ خفتان؛ جلی له‌ په‌مۆ یا ئاوریشم که‌ له‌ کۆندا بۆ شه‌ر له‌ بن زریوه‌ ده‌به‌ر ده‌کرا.

خفتگی / xoftegi / تَهْفَتِگی-۲

خفتن / xoftan / مصدر، لازم، [دبی] // خفتی؛ خه‌وتی؛ می‌خسبی؛ ده‌خه‌وی؛ بخسب؛ بخه‌وه // خه‌وتن؛ خه‌فتن؛ نووستن؛ ته‌ی؛ نفتسن؛ هه‌فتن؛ رازان؛ خه‌فان.

■ **صفت مفعولی: خفته** (خه‌وتوو) / مصدر منفی: نخفتن (نه‌خه‌وتن)

خفته / xofte / ها، -گان / صفت، خه‌وتوو؛ خه‌فتوو؛ خه‌فتگ؛ نووستوو؛ هه‌فتوو؛ نفتسی؛ خه‌و لی که‌وتوو (خفته را خفته کی کند بیدار؟؛ خه‌وتوو چۆن خه‌وتوو وه‌ خه‌به‌ر دینی؟).

خفچه / xafçe / ها، /اسم، جوړی گوپیژ؛ بلج.

خفقان / xafaqān, xafeqān / [عربی] اسم، ۱. تاساوی؛ تاسیاگی؛ هه‌ناسه‌ته‌نگی؛ پشووسواری؛ به‌ره‌هه‌نگی؛ هه‌ناسه‌به‌ری؛ دۆخی که‌ به‌ هۆی په‌یدا بوونی گرفتیک له‌ کاری هه‌ناسه‌کی‌شاندا به‌دی دی ۲. [سیاست] ده‌مکوته‌ی؛ ده‌مه‌وه‌سی؛ نه‌نگوسته‌له‌چاوی؛ ته‌په‌سه‌ری؛ دۆخی نه‌بوونی ئازادی سیاسی و فره‌هه‌نگی له‌ کۆمه‌لگادا ۳. [مجازی] قه‌راقوپ؛ قو‌رو‌قوپ؛ قه‌قه‌پ؛ سم‌ری؛ بی‌ده‌نگی؛ بی‌هه‌ست و خوستی له‌ به‌ر زه‌بر و زۆر: **خفه‌خون** [گفتاری]

☐ **خفقان‌گرفت**: [تعریض] لال بوون؛ ده‌م به‌ستن؛ بی‌ده‌نگ و مت‌بوون و هیچ نه‌گوتن «چرا جواب نمی‌دهی؟ خفقان گرفتی؟ بۆ وهرام ناده‌یته‌وه‌؟ لال بوویی؟».

خفقان‌آور / xafaqānāvar, xafeqān- / [عربی] فارسی، صفت، به‌ره‌هه‌نگین؛ هه‌ناسه‌به‌ر؛

«درد خفيف: ئيشى سووك» ۲. بى-بايهخ؛ بى-نرخ؛ پهست «چرا دوست را پيش ديگران خفف مى كنى؟»

بۇ ھەوالە كەت لە لای خەلكەوھ سووك دەكەي؟».

خفيه /xofye/: [عربى|صفت./ادبى/ ۱. نھيتى؛ شاراوھ؛ ناديار؛ نەديار؛ بەرپيوار؛ نەپيوييا ۲. نەناسراو؛ نەناسياگ؛ نامۇ؛ نەناس؛ نەژناس؛ غەوارە؛ كەدە.

خل^۱ /xol/: اسم. ژيله مؤ؛ پوول؛ بوولە؛ خولە؛ خولەميش؛ خولەكەوھ؛ خولەكەوو؛ بەوروو؛ تۆزىنە؛ مشكى؛ مؤر؛ سووتاوى لە ئاور بەجىماو.

خل^۲ /خا/: صفت./گفتارى/ حؤل؛ گىل؛ گؤل؛ ھور؛ ھاوى؛ نەفام؛ خول؛ سەرشىت؛ پەتيارە؛ گەللایى؛ كەللەيى؛ كەمئاوھز؛ سەفيح؛ لولسە؛ دەبەنگ؛ تەرەدين؛ گوەرەنە؛ گوپەنە؛ شىتۆكە؛ نيوھ شىت؛ شەلوشىت؛ جەپش. ھەروھە: خل بودن؛ خل شدن

خالا /xalā/: [عربى|اسم./گفتارى/ دەسئاو؛ ئاودەس؛ ئاودەسخانە؛ سەريشاو؛ مەوال؛ مستەراو؛ مەستراو؛ كناراو؛ خەلا.

خالا^۱ /xala/: [عربى|اسم. بۆشايى؛ چۆلايى؛ ۱. شوپنى كە ھىچ ماكيكى تيدا نەبى ۲. بار يان دۆخى چۆل بوونى جيگا يان شوپنيك لە ماك. بەرانبەر: مالا^۳. دۆخى دوور بوون يان خالى بوون لە كارتىكەرى ھۆكارتىك «خالا^۴ سياسي: بۆشايى راميارى».

خالا^۵ سياسي: بۆشايى راميارى؛ نەبوونى ھىز يان كەسايەتى راميارى كارا. خلا فكري: بۆشايى فيكرى؛ نەبوونى بىرى كارا و كارتىكەر.

خالاب /xalāb/: [عربى|اسم. ۱. زۆنگ؛ زۆنج؛ زەلكو؛ زەلكاو؛ زلقاو؛ قۆپى؛ زق؛ زەوينى پەر لە قور و چلپاو ۲. گەنكاو؛ گەنىئاو؛ لەژمگە؛ لەزمان؛ زليتاو؛ جليتاو.

خالاش /xalāš/: [عربى|اسم. زن؛ زنە؛ قورەليته؛ زەوينى تەر و شل و كەزلانى.

خلاص /xalās, xelās/: [عربى|صفت. ئازاد؛ رزگار؛ پەھا؛ فشە.

خلاصى شدن: رزگار بوون؛ ئازاد بوون؛ دەر باز بوون؛ خەلستن؛ خەلسين؛ نەفدين؛ فەرسين؛ قتلين «بە ھزار زحمت از دستش خلاص شدم» بە ھزار نارى عەلى لە دەستىھوھ رزگار بووم.

ھەروھە: خلاص کردن

خلاصه^۱ /xolāse/: [عربى|اسم. كورتە؛ پوختە؛ ھەلبازاردە؛ بژاردەي قسە؛ پوختەي وتار «خلاصەي كتاب: كورتەي كىتەب».

خلاصه^۲ /خا/: صفت. كورت؛ بى-شروڤە، رافە يان وردەكارى تر.

خلاصه کردن: كورت کردن؛ كورت کردنەوھ؛ كەم کردنەوھى وتار يان نووسراوھ. ھەروھە: خلاصه بودن؛ خلاصه شدن

خلاصه^۳: قيد./گفتارى/ بە كورتى؛ بە پوختى «خلاصه من نمى توانم اينجا بمانم: نە كورتى من ناتوانم ليرەدا بمنيەوھ».

خلاصى /xalāsî, xelāsî/: [عربى|اسم./گفتارى/ رزگارى؛ ئازادى؛ پەھايى.

خلاصى دادن: پەراندنەوھ؛ دەر باز کردن؛ ئازاد کردن؛ قوتار کردن؛ بەردان؛ رزگار کردن؛ راپەراندن؛ نەفاندن؛ نەفراندن؛ قەوتاندن؛ وەر دەي «چقدر به اين در و آن در زدم تا توانستم تو را از زندان خلاصى بدهم: چەندە ئەم لا و ئەو لام کرد تا توانيم لە بەنديخانە دەر بارت كەم».

خلاصى داشتن: رزگارى ھەبوون؛ ئازادى ھەبوون؛ پەھايى بيهى «يك روز هم از دستش خلاصى ندارم: رۆژيكيش لە دەستى رزگار بەم نە».

خلاصى يافتن: رزگارى ھاتن؛ رزگار بوون؛ نەجات بوون؛ ئازاد بوون؛ فەتلين؛ نەفدين؛ پەھا بيهى؛ داخەلسين «شورھش مرد و او خلاصى يافت: شووھەكى مر و رزگارى ھاب».

خلاف^۱ /xalāf, xelāf/: [عربى|اسم. ۱. پيچەوانە؛ كار يان كەردەوھى ناپەوا، بە

خلافی / xalāfi, xelāfi / ها: / [عربی] / اسم.
 / گفتاری / تاوان؛ تاوانکاری؛ سهرپیچکاری؛
 چهوتکاری «اگر تا یک سال هیچ خلافی نداشته باشی،
 آزاد می‌شوی؛ نه‌گهر تا سالتیک ناوانتیک نه‌بی، نازاد
 ده‌کری».

خلاق / xallāq / [عربی] / صفت. ۱. نافرینه؛
 به‌دهینه؛ خولقینه «خلاق جهان؛ نافرینه‌ری
 جهان» ۲. داهینه؛ خاوهن هیژ یان توانایی
 نافراندن «ذهن خلاق؛ زه‌ینی داهینه»
 ۳. به‌دهینه؛ هوی به‌دهیانتی شتی تازه «کار
 خلاق؛ کاری به‌دهینه» **خلاقه**

خلاقه / xallāqe / [عربی] / **خلاق-۳**
خلاقیات / xallāqīyyat / ها: / [عربی] / اسم.
 داهینه‌ری؛ داهینه‌ریه‌تی؛ بار و دۆخی داهینه‌ری
 بوون «در کارش خلاقیات زیادی داشت؛ له‌کاریدا
 داهینه‌ریه‌کی زوری هه‌بوو».

خلال / xelāl, xalāl / [عربی] / اسم. ۱. دوورینگ؛
 دۆرینگ؛ مه‌ودای کاتی؛ درپژه‌ی ماوه‌ی
 په‌وتیک له‌سهره‌تاوه تا ناخر «در خلال این مدت او
 رفته و برگشته بود؛ له‌دوورینگگی ثم‌ماوه‌دا نه‌و
 چووبوو و هاتبوووه» ۲. خه‌لتانه؛ خه‌لیله؛
 زلووک؛ زلووکه: / الف / گیای دان ئاژن؛ گیایه‌کی
 لاسک‌ناسکه، وشکی ده‌کهن بۆ ددان ئاژنین.
 ب) ههرشتی که پانۆکه یان باریکه‌ییکیان لی
 ده‌ره‌ینایی «خلال بادام؛ خه‌لتانه‌ی بادام».

خلال دندان

در خلال: ۱. له‌ماوه‌ی؛ له‌دوورینگگی؛ له
 مه‌ودای کاتی ۲. له‌نیوان؛ نیوان؛ له‌ناو؛ ناو؛
 دلیو؛ له‌درپژایی؛ به‌درپژایی.

خلال کردن: خه‌لتانه کردن؛ کردنه زلووک؛
 تاشین و وه‌ک قازی ناسک و باریکه‌له
 ده‌ره‌ینانی شتی «تو پسته‌ها را خلال کن؛ تو
 بسه‌کان خه‌لتانه بکه».

خلال دندان / xalāldandān, xelāl- / ها: / [عربی] /
 [فارسی] / اسم. زلووک؛ هیلال؛ چیلکه‌ی دان

پیچه‌وانه‌ی داب و نه‌ریتی کۆمه‌لگا یان قانون
 ۲. / حقوق / کاری ناله‌بار که سزای ته‌نیا چهن پۆژ
 زیندان یان بری تاوانه‌به.

بر خلاف: پیچه‌وانه: ۱. به‌پیچه‌وانه «او
 برخلاف پدرش، بسیار زیرک و کاری است؛ نه‌و به
 سجدونیدی بابی، گه‌لیک وریا و لیها‌تووه» ۲. به
 شیوه‌ی دژانه و یه‌ک‌نه‌گر «برخلاف خواست او
 عمل شد؛ سجدونیدی ویستی نه‌و کارکرا».

خلاف رفتن: هه‌له‌چوون؛ به‌ره‌و چه‌وتی و
 پیچه‌وانه‌ی گه‌له‌مه‌ری یان قانون بزوان.
خلاف کردن: کفرکردن؛ کاری ناره‌وا کردن
 «خلاف که بکردام، خواستم رادیو را درست کنم؛ خو
 کفرم نه‌کردوو، ویستم رادیوکه چاک که‌مه‌وه».
 خلاف گفتن: درۆکردن؛ راست نه‌گوتن؛ درۆ
 گوتن؛ راست نه‌درکاندن «شاهد خلاف می‌گوید و
 پیداست که چیزی ندیده است؛ گه‌واکه درۆ ده‌کا و
 دیاره‌شتیکی نه‌دیوه».

خلاف: ۱. صفت. ۱. پیچه‌وانه؛ چۆپه‌وان؛ چه‌پیوانه
 «جهت خلاف؛ به‌ره‌وگهی پیچه‌وانه» ۲. هه‌له؛ لار؛
 نادروست «عمل خلاف؛ کاری هه‌له» ۳. چه‌وت؛
 لاری؛ هه‌له‌کار؛ سهرپیچکار «آدم خلاف؛ مروی
 چه‌وت».

خلافت / xalāfat, xelāfat / [عربی] / اسم.
 جی‌نشینی؛ جینگه‌داری: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی
 جی‌نشین بوون «ایران در زمان خلافت حضرت عمر
 فتح شد؛ ئیران له‌سهرده‌می جی‌نشینی هه‌زهره‌تی
 عومهردا گیرا» ۲. جینگه یان پینگه‌ی جی‌نشین
 «مأمون در سال ۱۹۲ هجری به خلافت رسید؛ مه‌ئموون
 له‌سالی ۱۹۲ کۆچیدا به‌جینگه‌داری گه‌یشت».

خلافکار / xalāfkār, xelāf- / ها: / [عربی] /
 فارسی / صفت. سهرپیچکار؛ چه‌وتکار؛ پیچه‌وانه‌کار؛
 هه‌له‌کار؛ لاری؛ چه‌وت؛ گه‌نه‌کار؛ نادرووس؛
 خاوهن ئاکاری ناره‌وا.

خلافکاری / xalāfkārī, xelāf- / ها: / [عربی] /
 فارسی / اسم. هه‌له‌کاری؛ تاوانکاری؛ گه‌نه‌کاری.

کانزای گران، که ژنان ده بیکه نه مه چه کی
پایانه وه ۲. /قدیمی/ پاوه ند؛ پاوه ن؛ پاوه نه؛ پاوانه؛
ئو ئاله یه پنی چوار پییان پی ده به ست بو
ئوه ی نه چن و ویل نه بن.

خلد /xold/ : [عربی/اسم/ ادبی] ۱. به هشت؛
به هشت ۲. /ها/ مشکه کویره.

☐ **خلد برین**؛ به هشتی به رین؛ به هشتی
سه روو.

خلر /xollar/ ، ها/ : /اسم/ پۆلکه؛ پۆلکه؛ گاگوز؛
گاگوز؛ گاگروس؛ ولیره؛ وله ره؛ خولیره؛ خولیره؛
هولیره؛ خلیره؛ شۆقل؛ گیایه کی که لووداره
به ره که ی وه ک ماشی درشت ده چی.

خلسه /xalse/ : [عربی/اسم/ دۆخی نیوان خه و و
بیداری که به هۆی هه بوونی لۆریکی زۆر خوش
ده س ده دا (وه ک دیتنی دیمه نیکی یه کجار جوان
له گهل بیستنی ئاهه نیکی دل بزوتندا).

خلص /xollas/ : [عربی/صفت/ ادبی] پاک؛ رووت؛
په تی.

خلط /xalt/ : [عربی/اسم/ نامتداول] تیکه لاوی؛
خه وش؛ کار یا دۆخی فیه سترانی شتی له گهل
شتیکی دیکه دا.

☐ **خلط مبحث کردن**؛ قسه تیکه ل کردن؛
تیکه ل کردن ی باسیک به باسیکی تر (ما راجع به
کار شرکت حرف می زنیم، چرا حط مبحث می کنی؟؛
ئیمه له باره ی کاری به شارگه وه قسه ده که بن، بۆ
قسه نیکدل نیکدی؟).

خلط /xelt/ ، ها؛ اخلاط/ : [عربی/اسم/ خلت؛
۱. /قدیمی/ هه ر کام له چوار توخمی له ش که
بریتین له خوین، به لغم، سه فرا و سه ودا
۲. به لغم؛ بلخه م؛ تراویکی زه رد و سه وزی
خه ست که له سینه و قورگه وه دپته ده ری.

خلط آور /xeltāvar/ : [عربی/فارسی/ صفت.
خلت هینهر؛ چلک لابه ر؛ چلک هه شفین؛ به
تایه تمه ندی یان توانایی لا بردن و هه لکه ندنی
به لغم له ده ز گای هه ناسه دا (شربت سینهی

ناژن؛ دانژن؛ باریکه ییکی چتوی یان لاستیکی
بۆ خاوتین کردنه وه ی ددان.

خلاندن /xalāndan/ : مصدر. متعدی. /ادبی/
//خلاندی: ناژنیت؛ می خلانی: ده ناژنی؛ یخلان:
بناژنه // ناژنین؛ نه ژنین؛ ناژه نای؛ کۆلینه وه؛
چه قانندن؛ چه فاندن؛ تی چه قانندن؛
تیوه چه قانندن؛ پیدایه قانندن؛ بیا چه قانندن؛
ژه ندن؛ چه قنه ی؛ تیرو کردنی شتیکی (زۆر تر
نووک تیژ یان باریک) ده نیو شتیکی تر دا (خلاندن
سوزن: ناژنیتی ده رزی)؛ خلانیدن. هه ره ها:
خلاندنی

■ **صفت فاعلی: خلاننده (-)** /صفت مفعولی: خلانده
(-)/ مصدر منفی: نخلاندن (نه ناژنین)

خلانیدن /xalānidan/ ☐ خلاندن
خلایق /xalāyeq/ : [عربی/اسم. ۱. /نامتداول/
ئافرینراوان؛ بوونه وه ران؛ خولقینراوان؛ چیکران
۲. /گفتاری/ خه لک؛ خه لکان؛ مه رد م (خلایق هر
چه لایق: خه لک و که لکیان).

خل بازی /xolbāzi/ ، ها/ : /اسم/ گه وچ بازی؛
گه لحوپی؛ گیژی؛ ده به نگ بازی؛ کاری بلحانه و
نه زانانه؛ کاری لاژگانه.

☐ **خل بازی در آوردن**؛ گه وچ بازی کردن؛
گه لحوپی کردن؛ تیوه چوون به کاری بلحانه و
نه زانانه وه.

خلبان /xalabān/ ، ها؛ بان/ : /اسم/ فرۆکه وان؛
فرۆکه فنان؛ فرۆکه ناژۆ؛ خه له بان؛ ئه وه که سه ی
ناژۆتنی فرۆکه ی به ئه ستۆیه.

خلبانی /xalabāni/ : /اسم/ فرۆکه وانی؛ ۱. کاری
فرۆکه وان؛ پیشه ی فرۆکه ناژۆ ۲. کار یان ره وتی
لیخویرینی ماشینی بالگر.

خلجان /xalacān/ ، ها/ : [عربی/اسم/ ادبی/
۱. له رزه؛ ره وتی فرین؛ له ره ی ناویستی
ئه ندامیک ۲. دله خوری؛ نیگه رانی؛ په ریشانی.

خلخال /xalxāl/ ، ها/ : [عربی/اسم. ۱. پامووره؛
پاموره؛ خر خال؛ پاوتنه؛ پاهله؛ خشلی باز نه یی له

حنفا^۱؛ شهریهی خلب هیهری سنگ).

خلع / xal' / [عربی] / اسم. ۱. کار یان رهوتی لابرند؛ کهفاندن؛ کهنار خستن؛ لیسه‌دنده‌وهی پله و پایه یان سه‌ریه‌شانه‌یهک که به کهسی دراهو ۲. کاری دامالین؛ داکه‌ندن.

□ **خلع** درجه کردن: پلهک لی که‌دنده‌وه؛ پلهک لی ساندنده‌وه؛ لی ساندنده‌وهی پلهکی نیزامی «به خاطر فرار از جبهه، او را خلع درجه کردند: به بونهی دهرچوون له شه‌رگه‌وه، پلهکیان لی که‌دوده».

خلع سلاح کردن: چهک کردن؛ چهک لی ساندن؛ ژ چهک کرن؛ چهک لی ته‌ستاندن؛ لی‌ساندنی به‌زوری چهکی که‌سی «نگهبان را خلع سلاح کرده بود: پاسه‌وانه‌که‌ی چهک کردبوو».

خلع کردن از سلطنت: له پاشایه‌تی لابرند؛ له پاشایی خستن؛ له کار لابرندی پاوشا «مجلس مؤسسان احمد شاه را از سلطنت خلع کرد: کوری دامه‌زرتنه‌ران نه‌حمده‌شایان له پاشایه‌تی لابرند».

خلع لباس کردن: به‌رگ له به‌ر داکه‌ندن؛ لیداکه‌دندی به‌رگی تاییه‌تی (وهک هی ته‌فسه‌ر یان مه‌لا) به‌مه‌به‌ستی ته‌می کردن یان سزا دان.

خلع مقام کردن: له پله و پایه خستن؛ له‌زئ لابرند؛ پله و پایه لی‌ساندنده‌وه.

خلع ید کردن: ده‌ست کورت کردن؛ بی‌ده‌س کردن؛ ده‌ست‌لات بو نه‌هیشتن.

خلعت / xal'at, xel'at / [عربی] / اسم [قدیمی]

۱. بالاپوشی پیشک‌ه‌شی، به‌تاییه‌ت گنجی که که‌سیکی گه‌وره‌تر به‌چک‌وله‌تری پیشک‌ه‌ش کردبا ۲. پارچه یان گنجی که له لایه‌ن بنه‌ماله‌ی بووکه‌وه بو زاوا یان بنه‌ماله‌ی زاوا پیشک‌ه‌ش ده‌کری ۳. خه‌لاتی گه‌وره‌پیاوان بو ژیر ده‌ستان؛ دیاری گه‌وره‌پیاوان ۴. [مجازی] کفن؛ که‌فهن.

خلف ^۱ / xalaf / [عربی] / اسم، جیگر؛

یاگه‌گیر؛ یاگه‌دار؛ جی‌نشین؛ پاشهات.

□ **خلف** صدق: جیگری راسته‌قینه.

خلف ^۲: صفت. شیاو؛ جیگر؛ به‌ری‌وجی؛ شیاوی جی‌نشینی (فرزند خلف: روله‌ی شیاو).

خلف / xolf / [عربی] / صفت. ۱. پیچه‌وانه؛ چوپه‌وانه ۲. سه‌ری‌چکار؛ چه‌وتکار؛ پیچه‌وانه‌کار؛ خراوه‌کیل.

□ **خلف** وعده کردن: بی‌به‌لینی کردن؛ به‌لین به‌جی نه‌هینان «هرگز ندیدم که خلف وعده بکند: قه‌ت نه‌مدی بی‌به‌لینی بکا».

خلفا / xolafā / [عربی] جمع «خليفة

خلفی / xalfi / [عربی] / صفت. پشتینه؛ پاشین؛ په‌شتین؛ پشتگین؛ پشتنگ؛ دوایین؛ دواگین؛ دمایین. به‌رانبه‌ر: قدامی «شریان خلفی: سوورده‌ماری پشتینه».

خلق / xalq / [عربی] / اسم. ۱. به‌دیپنه‌ری؛ داهینه‌ری؛ کار و رهوتی خولقاندن؛ ئافرانند؛ شیورانند؛ به‌دی‌هینان ۲. /ها/ خه‌لک؛ خه‌لق؛ کۆمای مردم.

□ **خلق** شدن: ئافران؛ درووس بوون؛ به‌دیپهاتن؛ هاتنه‌دی؛ جی بوون؛ وه‌ش بیه‌ی.

خلق کردن: ئافرانند؛ درووس کردن؛ ساز دان؛ وه‌دیپه‌تان؛ به‌دیپه‌تان؛ جی‌کرن؛ وه‌ش که‌رده‌ی.

خلق / xolq / [عربی] / اسم. خوو؛ خده؛ زئ؛ ئاکار؛ کرده‌وه‌ی تاییه‌تی هه‌ر که‌س.

□ **خلق** خود را تنگ کردن: [مجازی] وه‌ره‌ز بوون؛ جاپز بوون؛ تووره بوون و تی‌هه‌لچوون (بی‌خود خلق خودت را تنگ نکن: له خو‌را وه‌ره‌ز مه‌به).

خلق کسی تنگ شدن: [مجازی] دلخورت بوون؛ دلپر بوون و تی‌هه‌لچوون؛ تووره بوون «وقتی خلق پدرم تنگ می‌شود، زیر لب دعا می‌خواند: هه‌رکاتی بابم دلخورت ده‌بی، له به‌ر خو‌یه‌وه دؤ‌عا ده‌خو‌یتی».

دارای خلل و فرج زیادی است: پاشور کون و درری
زوری تیدایه.

خلم / xe(o)lm / اسم، [قدیمی] ۱. چلم؛ چرم؛
تراوی خهستی که پو ۲. ختیک؛ که میله؛ چلمی
وشکهوه بوو به لووتهوه.

خلمو / xe(o)lmû / صفت. چلمن؛ چرمن؛
چلمه؛ کلمن؛ کلمیشوک؛ لووت به چلمهوه.

خلنج / xalanc / [مغرب از فارسی] خلنج
خلنجزار / xalanczâr / [مغرب/فارسی] خلنجزار
خلنجزار

خلنگ ۱ / xalang، ها؛ اسم، چار؛ خهلهنگ؛
گهسک؛ گزگ چار؛ گیای گزگ: خلنج
خلنگ ۲: صفت. بازگ؛ بازی؛ بازه؛ دوور-هنگ؛
بهلهک.

خلنجزار / xalangzâr، ها؛ ان؛ اسم، چارهزار؛
گهسکچار؛ ناوانی له زهونینی بوره که گیازگ و
پوار و گز و گیای تری تیدا رواوه: خلنجزار

خلواره / xolväre / اسم، ژیلهمو؛ ژیلهمو؛
زیلهمو؛ هرو؛ ژیلی؛ خوله میشی گهرم که
هیندیک پشکوی تیدا بی.

خلوت ۱ / xalvat / [عربی] اسم، ۱. تهنیایی؛
تهنایی؛ تهنیایی؛ دهرکه ناری «در خلوت خویش به
موضوع فکر کن؛ له تهنیایی خوتدا له باسه که
بیرکوه» ۲. [نامتداول] نه دیاری؛ نادیار؛
به ریواری؛ پهنامه کی؛ نهیئی؛ شوینی دوور له
خه لک یان ئاپوره و پرای میهردم. بهرانبهر:
خلوت ۳. چولایی؛ خه لوته؛ جیگه تهنیایی.

☐ **خلوت کردن**: تهنیایی گرتن؛ تهنیایی
هه لباردن؛ دهرکه ناری کردن؛ دووره پهریزی
کردن «در گوشه ای خلوت کرد و بدان اندیشید: له
کونجیکدا تهنیایی کرت و بیر لی کردهوه».

خلوت ۴: صفت. چؤل؛ چوول؛ چؤل و هؤل؛
دینج؛ خه لوته؛ دوور له جه نجال.

☐ **خلوت بودن**: چؤل بوون؛ خه لوته بوون؛
خالی یان بی گوپمور بوون «خیابان خلوت بود»

خلق کسی سر جایش آمدن: [مجازی] هیور
بوونهوه؛ سار بوونهوه؛ داسره کیان «بنشین یک
جای بخور تا خلقت سر جایش بیاید: دانیشه چاییک
بخو با هیور بیینهوه».

خلق الساعه / xalqossâ'e / [عربی] صفت. دهم و
دهس چئ بووگ؛ له نه کاو به دیهاتوو؛ گز و
گومهت سهر هه لداو؛ کوت و پر وهش بیه.

خلق الله / xalqollâh / [عربی] اسم، [مجازی]
ئاپوره؛ خه لک؛ مهردم؛ مهردوم؛ مه خلوق؛
گورتل؛ هه شامات.

خلقان / xolqân / [عربی] صفت. [دبی] تیتؤل؛
بزگور؛ شر؛ شپ و شیتال؛ شر و شیوال؛ پوویا؛
دارزاو؛ دارزیگ؛ دارزیاو؛ کونه و دراو.

خلقت / xelqat / [عربی] اسم، ۱. کار و رهوتی
ئافران؛ وه دیهاتن ۲. سروشت؛ سرشت؛
چونیه تی دروست بوونی بنه مای کهس یان
شتیک.

خلقی / xalqî / [عربی] صفت. خه لکی؛ مهردمی؛
پیوه نیدار یان سهر به خه لکهوه.

خلقی / xolqî / [عربی] صفت. ئاکاری؛
کردهوه بی؛ زیی؛ پیوه نیدار به ئاکاروه.

خلقیات / xolqîyyât / [عربی] اسم، خو و خده؛
ئاکار و رهوش؛ کار و کردهوه؛ هورز و نیش.

خلل / xalal, xelal / [عربی] اسم، ۱. [نامتداول]
که لشت؛ قه لشت؛ تریشکه؛ تلش؛ درز؛ دهرز
۲. که لی؛ وه زن؛ وه زهنگ؛ گزن؛ زیان.

☐ **خلل رساندن**: زیان گه یاندن؛ زیان لیندان؛
که ل کردن. ههروهه: خلل رسیدن؛ خلل وارد
شدن

خلل پذیر / xalalpazîr, xelal- / [عربی/فارسی]
صفت. [دبی] ۱. گه زنگاز؛ زیان وه گر ۲. ههر

شتیک که بوی هیه خراو ببی یان خه سار
بچی. ههروهه: خلل پذیر؛ خلل ناپذیر

خلل و فرج / xolal-o-forac / [عربی] اسم، کون
و درز؛ کون و قوژین؛ قولچه قولچه بی «سنگ پا

شەقام جول بوو. هەروەها: خلوت شدن

خلو تخانه / xalvatxāne / ها: [عربی/فارسی]
 اسم. چۆلخان؛ دینجخانه؛ دنجخانه؛ شویتنی
 تایبەت بە خەلوەت کردن: خلوتکده؛ خلوتسرا
 خلوتسرا / xalvatsarā / [عربی/فارسی]
 خلو تخانه

خلو تكدە / xalvatkade / [عربی/فارسی]
 خلو تخانه

خلو تگاه / xalvatgāh / ها: [عربی/فارسی/اسم]
 چۆلگا؛ چۆلەوانی؛ چۆلایی؛ چۆلانی؛ خەلوەتگە.
 خلوت نشین / xalvatnešīn / ها: ان: [عربی/
 فارسی] صفت. ۱. دوورەپەرێز؛ چۆل نشین؛
 خەلوەنشین؛ چۆلانی نیش؛ چۆلگەماو؛
 چۆلگەمەن؛ تایبەتمەندی کەسێ کە لە
 تەنیایدا دەژی [زاهد خۆبەنسێن دوش بە میخانه
 شد: زاهیدی دوورەپەرێز دویشەو چوو بوو مەیخانه]
 ۲. تەنیا؛ رەبەن؛ سەلت.

خلوتی / xalvatī / [عربی/اسم. چۆلایی؛ چۆلی؛
 خەلوەتی؛ بار و دۆخ یان چۆنیەتی چۆل بوون
 «جای بە این خلوتی پیدایەتی: حوڵایتکی ئاوات
 دەست ناکەوی».

خلوتی: صفت. ۱. چۆل نشین؛ خەلوەنشین؛
 چۆلانی نیش. ۲. سەلت؛ رەبەن؛ تەنیا.

خل و چل / xol-o-čel / صفت. [گفتاری] گێژ و وێ؛
 گێژ و وێژ؛ گێج و وێج؛ وێج و وێج؛ گێج و وێج؛
 لەودە؛ لەوج؛ بێ هۆش و هێزی پێویست بۆ باش
 جێبەجێ کردنی کار «منازە را دادی دست این داماد
 خل و چل؟ دوو کانه کەت دایە دەستی ئەم زاوا گێژ و
 وێژت؟».

خلوص / xulūs, xolūs / [عربی/اسم. پاکي:
 ۱. دۆخ یان چۆنیەتی پاک بوون «برای تعیین
 میزان خلوص به آزمایشگاه فرستاده شد: بۆ
 دیاری کردنی رادەیی پاکي نیردرا بۆ تاقیگە» ۲.
 پاکژی؛ بێ خەوشی «خلوص نیت: پاکي دل و
 دەروون».

خل وضع / xolvaz / [فارسی/عربی] صفت.
 [گفتاری] گەناژ؛ گەناچ؛ گەن ناژە؛ سەر و وێ؛ سەر و
 سەپۆل؛ هەش چالاکی؛ گەللایی؛ سەر شیت؛
 خاوەن ئاکار یان پەرواڵەتی گەوجانە (فروشنده
 قدری حل وضع بود: فروشەرە کە تۆزی گەناژ بوو).

خلیج / xalīc / ها: [عربی/اسم. دەرناو؛ دەرناڵ؛
 دەلاو؛ رۆ؛ کەنداو؛ لاوچ؛ خەلیج؛ پێشەووە چوونی
 ناو لە وێشکانیدا.

خلیدن / xalīdan / مصدر. لازم. متعدی. [ادبی]
 // خلیدی: چەقیت؛ می خلی: دەچەقیت؛ بخل:
 بچەقە // لازم. ۱. چەقین؛ پێداچەقین؛
 تێ هەلچەقین؛ تێ هەلچوون؛ پێداچەقان؛
 تێ چەقان؛ تێ رۆ چوون؛ داچەقان؛
 پیاھەلچەقین؛ ئەنە چەقەیی؛ تێرۆ چوونی
 شتیکی (زۆرتر نووک تێژ یان باریک) دە نیو
 شتیکی دیکەدا [متعدی. ۲. [مجازی] خزین؛
 خزیان؛ ئەنە خزەیی؛ بە شیوە پێکی نادیار چوونە
 نیو شویتێ یان شتیکیوە.

■ صفت فاعلی: خلنده (-) / صفت مفعولی: خلیده
 (چەقیو) / مصدر منفی: نخلیدن (نەچەقین)

خلیفه / xalīfe / ها: ـگان؛ خلفا: [عربی/اسم.
 ۱. [نامتداول] جێ نشین؛ جێگر؛ جێگرەووە؛
 یاگەگیر؛ یاگەدار؛ یاگەنیش؛ خەلیفە
 ۲. سەرکارگەر؛ سەرکارگەری کار و پیشە
 کۆنەکان.

خلیق / xalīq / [عربی] صفت. [ادبی] ئاکار چاک؛
 چاکەکار؛ پەوشت بەرز.

خلیلی / xalīlī / [عربی/اسم. خەلیلی؛ جۆری
 تری کارەبایی دانەدار کە زووتر پێدەگا.

خم / xam / [ادبی] خواری؛ چەم؛ خەم؛
 چەماوی؛ چەمی؛ پێچ و پلۆوچی؛ پێچ و لوولی؛
 چەوت و چیلی؛ خوارە کە و پێچکە؛ نووشتاوی.

■ خم بە ابرو نیاوردن: [مجازی] بە پای خە یالدا
 نەهاتن؛ نەخستە خۆ؛ بە خۆ نەزانین؛ خۆ
 لێل نەکردن؛ هەلگرنتی دژواری و سەخەلتی

خمار آلود / xomārālūd: [عربی/ فارسی] صفت. خومار؛ خاو؛ بی هست و هیز.

خماری / xomāri، ها: [عربی/ اسم. ۱. خه والوویی ۲. خاوی؛ خوماری؛ دؤخی دهس نه گه یشتن به کهره سهی خوو پیوه گرتوو؛ سه ریثشهی دواي سهر خؤشی «با یک نخود تریاک او را از خماری در آورد؛ به نؤکیک تلیاک، له خاوی ده ری هینا».

خماندن / xamāndan: مصدر، متعدی، // **خماندی**؛ چه ماندت؛ می خمانی؛ ده چه مینیی؛ یخمان؛ بچه مینه // چه ماندنه وه؛ چه ماندن؛ چه مانن؛ قولزاندن؛ فه چقاندن؛ چه منهی؛ چه منایوه؛ ئهره کؤمنهی؛ چه وتاندنه وه؛ موو چاندنه وه؛ نوستاندنه وه؛ نهواندن؛ کوور کردن؛ **خمانیدن** ■ صفت فاعلی: **خماننده** (چه مینهر) / صفت مفعولی: **خمانده** (چه میتر او) / مصدر منفی: **نخماندن** (نه چه ماندن)

خمانیدن / xamāndan: **خماندن** **خمپاره** / xompāre، ها: / اسم، قومپاره؛ جوریک گوللهی تۆپ ئاسا که بهر له وهی بگانه زهوی ده ته قیتنه وه و پرزه ی زؤری لی ده بیتنه وه. **خمپاره انداز** / xompāre'andāz، ها: / اسم، هاوان؛ جورئ تۆپی سووک بو هاو یشتنی قومپاره.

خمپازیر / xampazîr: صفت، چه ماننی: ۱. به تایبه تمه ندی یان توانای لار و راسته وه بوونه وه، بی ئه وهی درز بهرئ یان بشکی ۲. به تایبه تمه ندی یان هیزی وه ک خؤ لی هاتنه وه. **خمپازیری** / xampazîri: اسم، چه مانه یی؛ دؤخ یان چؤنیه تی چه ماننی بوون.

خمچه / xomçe، ها: / اسم، گوسک؛ گؤزک؛ کووپه له؛ که دینک؛ قوم؛ بستووک؛ گؤزه ی بچووک؛ ده ری سواله تی خر که له.

خمخانه / xomxāne، ها: / اسم، ۱. / قدیمی / **خومخانه**؛ ژیر خانیک خومی شه رابی تیدا

بی خته و بؤله «صد کیلو بار را بلند کرد و خم به ابرو نیاورد؛ سهد کیلو باری هه لگرت و به بای خه یالیدا نه هات»؛ **ابرو خم نکردن** **ابرو**

خم شدن؛ چه مان؛ چه مانه وه؛ چه مینه وه؛ فه چه مان؛ فه چه میان؛ نوو چانه وه؛ نوو چیان؛ نوو چیانه وه؛ نوو شتانه وه؛ نهوین؛ بوونه وه؛ دانه وان؛ دانهوین؛ چه وتانه وه؛ کؤم بوونه وه؛ کؤمه و بوون؛ لار بوونه وه؛ خوار بوونه وه؛ تا بوون؛ داهاتنه وه؛ داهاتن؛ موو چیانه وه؛ نهوی قه دیبوون؛ نه میانه وه؛ دانه وینه وه؛ نامیاره؛ ئهره نامیه ی؛ کؤمیاره؛ قولزاندن؛ قولزین؛ چقان؛ له باری ریک و راستی هاتنه ده ره وه «خم شد، سکه را از روی زمین برداشتم؛ میله خم شد؛ دانه ویم و سکه که له زهوی هه لگرت؛ میله که چه مایه وه». **هروه ها**؛ **خم کردن**

در خم یک کوچه بودن / مجازی / هیشتا له سه ره تای ریگا یان کاردا بوون. **خم**؛ صفت، چه ماو؛ چه ماوه؛ چه فت؛ چه م؛ خم؛ نووچ؛ مووچ؛ لار؛ کؤم؛ دلا؛ کوور «بشت خم؛ پستی چه ماو».

خم / xom، ها: / اسم، هوومه؛ هومه؛ کووپه؛ کوپه؛ کووپئ؛ کوار؛ کوپ؛ خومالیک؛ خوم؛ کلووس؛ خنوسی؛ خاروف؛ ده فری سواله تی زل و ده م ئاواله.

■ **خم رنگری**: ۱. / قدیمی / خم؛ هوومه؛ هومه؛ خم خر؛ کووپه یی که ره نگر پزان ره نگیان تی ده کرد و بهن یان قوماشیان پیدا ده ژهند ره نگ بگری ۲. / کنایی / کاری به هه له داوان؛ به په له و بی تیرمان کار کردن.

خمار / xammār: [عربی/ اسم، مهی فروش؛ که سی پیشه ی فروشنی خوار دنه وهی ئه لکولیه.

خمار / xomār: [عربی/ صفت، خاو؛ خومار؛ ۱. خه والوو «چشم خمار؛ چاوی خومار» ۲. مه دلمه؛ خوماری پیوه پیچیاو «تریاکش نرسیده، خمار است؛ تلیاکی پی نه گه یشتوه، خاوه».

حافیز! شهم مهینه تهش ده تارئ ۲. کوژاوه؛ دامرکاو.

خمیازه / xamyāze، ها: / اسم، باویشک؛ باوشک؛ بلووشک؛ باوشکین؛ باریشک؛ گرکش؛ وه لایش؛ ده بانک؛ ده به نک؛ دهمه کاوه کی؛ دهمه کهوکی؛ قه جهره؛ قه دجهره؛ ژازک؛ ئازازک؛ ئازازکی؛ ئازازاه؛ ئازاشکه؛ ئاروشک؛ ویزه؛ ویزئی؛ ویزینگ؛ ویزنگ؛ کشکه ور؛ کیژکا ور؛ نشکی؛ کهشکه لان؛ خه وه شک؛ ره وتی هاتنه دهره وهی ناویستی و قوولی هه ناسه ویرای کرانه وهی زار، له بهر ماندوویی، خه والویی یان بی تاقه تی.

☐ **خمیازه کشیدن**: باویشک دان؛ باوشک دان؛ ویزهره ئاسه ی؛ ویزه ئاسهیره؛ فه تراندن؛ بهنژین؛ هونژین؛ دهمه کهوکی کردن «بسیاری از شونده گان به خمیازه کشیدن افتادند: زوری له بیسه ران، کهوتنه باویشک دان».

خمیدگی / xamîdegî، ها: / اسم، چه ماوی؛ چه میاگی.

خمیدن / xamîdan: مصدر، لازم، // خمیدی؛ چه مایت؛ خم می شوی؛ ده چه می؛ خم شو؛ بچه مه // چه مان؛ چه مانه وه؛ چه میانه وه؛ چه مینه وه؛ چه مین؛ چه فین؛ چه میه ی؛ نوینه وه؛ نه وان؛ ۱. قۆپ بوون؛ قۆزین؛ قۆز بوون؛ قۆلزین؛ داهاتن؛ دانه وین؛ داهاتنه وه؛ ئه رنامه یه ی؛ نامه یه ره؛ ئه ره کۆمیه ی؛ کۆمیا یه ره؛ له دۆخی راست و نه ستوونی ترازان؛ له قنج و قیتی دهره اتان ۲. گێڕ بوون؛ لار بوون؛ لار بوونه وه؛ لاره و بوون؛ لاره وه بوون؛ شه وین؛ فاق دان؛ خوار بوون ۳. فه چه میان؛ فه چه مان؛ نووشتان؛ فاق دان؛ مووچان؛ مووچیه ی؛ لار و گێڕ بوون؛ پینچه لپینچ بوون؛ قه مچ و پینچ خواردن؛ لار و ویر بیه ی؛ چه فت و چیل بوون. ههروه ها: خمیدنی

☐ **صفت مفعولی: خمیده** (چه ماو) / مصدر منفی:

نخمیدن (نه چه مان)

خمیده / xamîde، ها: / صفت. چه ماوه؛ چه له ک؛

هه لده گرن ۲. / کنایی / مه یخانه؛ شوینی خوار دهنه وهی شهراب.

خمر / xamr، ها: / [عربی] / اسم، / فقه / شه راو؛ شه راب؛ نۆشابه ی ئه لکولی.

خمره / xomre، ها: / اسم، لینه؛ لینک؛ لین؛ کوویه ی گهره ی سوا له ت «در جریان کاوش چند خمره ی خالی پیدا شد: له ره وتی گه ران و پشکنیندا چه ند لینه ی خالی دۆزرا یه وه».

خمس / xoms: / [عربی] / اسم، ۱. یه ک له پینچ؛ به شی له پینچ به ش ۲. / ثبیه / خومس؛ پینچ یه ک؛ پینچ یه کی داهات که ده درئ به جیگری ئیمام یان سهیدی هه ژار.

خمسه / xamse: / [عربی] / صفت، / ادبی / پینچه؛ پینچی؛ پینچ دانه یی؛ به شی وه ی پینچ به شی له یه ک کۆمه له وه.

خمش / xameš: / اسم، چه ماوی؛ ۱. کار یان ره وتی چه مانه وه؛ چه مان؛ چقان؛ چه مین ۲. دۆخ یان چۆنیه تی چه ماو بوون؛ کۆم بوون؛ کوور بوون.

خمکاری / xamkārî، ها: / اسم، چه مکاری؛ کاریک له کانزاکاریدا بو چه ماندنه وهی په ره، تیکه یان لووله ی له کانزاکاریدا.

خمودگی / xamûdegî، ها: / (!) / [عربی / فارسی] / اسم، ۱. په ژاره یی؛ خه مۆکی ۲. خه و خانی؛ داهیزراوی؛ داچه کاوی؛ ته وه زه لی؛ خاوی؛ سلپی؛ بی حالی؛ بی تاقه تی.

خموده / xamûde: / (!) / [عربی / فارسی] / صفت، ژاکاو؛ داهیزراو؛ داچه کاو؛ سړ؛ سست؛ بی حال و دل مردوو.

خمودی / xamûdî: / (!) / [عربی / فارسی] / اسم، ژاکاوی؛ خه وفانی؛ داهیزراوی؛ بی حالی و بی هه ست و نه ستی.

خموش / xamûš: / صفت، / مخفف، / ادبی / خمۆش؛ نامۆش؛ خامۆش؛ ۱. بی ده نگ؛ قر و قپ «گفتا خموش حافظ! کاین غصه هم سراید: گوتی بیده نگ به

گهشاوه؛ تهنگيا؛ دهمداوه <گل خندان: گولی پشکوتوو>. ههروه‌ها: خندان بودن؛ خندان شدن؛

خندان کردن

خندان^۲: قید. به پیکه‌نینه‌وه؛ به پیکه‌نین؛ به خوايوه <خندان پیش آمد و مرا در آغوش گرفت: به پیکه‌نینه‌وه هاته پيشی و باوه‌شی پیمدا کرد>.

خندان‌دن / xandāndan / مصدر. متعدی.

// خندانندی: که‌ناندت؛ می‌خندانی؛ ده‌که‌نینی؛ بخندان: بکه‌نینه // که‌ناندن؛ خه‌ناندن؛ خوونه‌ی؛ خۆنه‌ی؛ وه پیکه‌نین هینان؛ هاندان بۆ پیکه‌نین یان هۆی که‌نین پیکه‌نینان <خندانن مردم، کار ساده‌ای نیست: که‌ناندنی خه‌لک، کاریکی هاسان نیه>: خندانیدن. ههروه‌ها: خندانندی

■ صفت فاعلی: خنداننده (که‌نینه‌ر) / صفت مفعولی: خندانده (که‌نینراو) / مصدر منفی: نخندانن (نه‌که‌ناندن)

خندانیدن / xandānidan /

خندق / xandaq / ، ها: / (معرب از فارسی) / اسم. که‌نه‌ک؛ که‌نده‌ک؛ که‌نده؛ کۆزک؛ تایی؛ باهو؛ هه‌رق؛ ره‌هه‌ند؛ خه‌ره‌ند؛ خه‌نده‌ک؛ خه‌نده‌ق؛ خه‌نه‌ق؛ خه‌نه‌ک؛ خه‌ندۆر؛ چالی ده‌سکرد، به‌تایبته قوولگه‌ییکی درێژ که به مه‌به‌ستی به‌ره‌نگاری هه‌لده‌که‌نریت.

■ خندق بلا: / تعریض / کادان؛ کادانه؛ ئه‌شقه‌مه؛ مه‌شکه‌ره‌ش؛ ورگ؛ سک؛ زگی دوا برپاگ.

■ به‌خندق بلا سرازیر کردن: / تعریض / هه‌لمه‌قووت کردن؛ له‌رپاندن؛ ماسته‌وه؛ ده‌نک لی نه‌هیشته‌وه؛ قرته لی برین؛ هه‌للووشین؛ چله‌پنه‌ی؛ له‌پنای <آن همه میوه را به خندق بلا سرازیر کردی؟!>: ئه‌و همه‌که میوه‌ت هه‌لمه‌قووت کرد؟!.

خنده / xande / ، ها: / اسم. خه‌نه؛ خه‌نده؛ خه‌نین؛ خۆه؛ خوه؛ که‌ن؛ که‌نی؛ که‌نین؛ پیکه‌نین؛ پیخه‌نین؛ هو؛ هه‌و؛ په‌نه‌وا؛ وه‌یاش؛ هه‌وایش؛ هواته‌یش؛ هوواتش؛ ویی؛ ویه‌یش؛ بسکه؛

گیابه‌رک؛ بنه‌گیاییکی خۆرسکه به لقی باریک و گه‌لای وردی تیک‌نالای کولکن و گولی ورد و تۆپه‌ل—تۆپه‌لی بۆنخۆش و هیندیک تال و تفته‌وه.

خنج / xenc / : اسم. ۱. خه‌ش؛ خاشه؛ رووکه؛ کێره؛ ریش ۲. / ها: / گیاه‌شناسی / پیکۆل؛ په‌یکۆل؛ په‌یکۆله؛ پیکۆلی؛ په‌یکۆلی؛ کونجر که؛ قونجر که؛ دره‌سووچه؛ سی‌چوکل؛ سی‌ددان؛ سی‌دان؛ درکیکی سی‌سووچه به زه‌ویدا پان ده‌بیته‌وه.

خنج / xonc / ، ها: / اسم. / گیاه‌شناسی / وه‌ن؛ وه‌نی؛ داره‌وه‌ن؛ داره‌به‌ن؛ وه‌مشک؛ وه‌نه‌مشک؛ وه‌نه‌مشکی؛ بنه‌وه‌شيله؛ وه‌نه‌وش؛ کوله‌نگ؛ کولینگ؛ وه‌ناوشه‌ک.

خنجر / xancar / ، ها: / عربی / اسم. خنجره؛ خنجیر؛ خه‌نجیر؛ خه‌نجهر؛ خه‌نجهره؛ خه‌نجۆک؛ تووژگ؛ شینه‌تیخ؛ خینگر؛ بدگه؛ کیردی گه‌وره و خواری زۆرتەر پۆلایین به نووک و تیخی دوولا تیژه‌وه.

■ خنجر زدن: خه‌نجهر لیدان؛ به‌خه‌نجهر کوتان.

خنجر کشیدن: خنجره‌کیشان؛ خنجره‌له کالان ده‌ره‌ینان و گیف کردن.

خنجه / xance / : اسم. ئانیسک؛ هه‌نیسک؛ هه‌نسک؛ هه‌سکه؛ ده‌نگیکه له خۆشیان یان پاش گریان له قورگه‌وه ده‌ردی.

خنجیر / xencir / : اسم. چه‌قه‌ور؛ بۆ کرپووز؛ بۆییکی توند و وه‌پسکه‌ره به‌تایبته له هه‌لقه‌چانی ماکی چه‌وریداره‌وه هه‌لده‌سی.

خنچه / xonçe /

خند / xand / : پیواژه. خه‌نه؛ خه‌ند؛ خوه؛ گه‌شه؛ بزه؛ که‌نی؛ که‌نین <سكرخند: زرده‌خه‌نه>.

خندان^۱ / xandān / : صفت. ۱. خه‌نۆل؛ خه‌نده‌ران؛ خه‌نه‌ران؛ روولکه‌ن؛ رووخۆش؛ رووگه‌ش؛ دم به پیکه‌نین ۲. / مجازی / پشکۆتوو؛

باریکی تایبەت لە ڕوومەت، نەوازا لە لێو و چاودا، کە زۆرتر بە ھۆی شادیەو بەدی دێ، لەگەڵ دەنگی نزم یان بەرزدا.

☐ خندەوی زورکی: پیکەنین نەبەدل؛ پیکەنینی بەزۆری.

خندەوی نخودی: کشمیشی پیکەنین؛ پریکە؛ پلیکە؛ تریقە؛ پیکەنینی لەگەڵ دەنگی ھێواش و پچر-پچردا.

☐ خندە سردادن: تریقانەو؛ بە قاقا پیکەنین؛ قلیانەو؛ حیلکانەو؛ ھیلکانەو؛ قلیاویو؛ ئەو قلیەیی؛ خەنینەو؛ بە دەنگی بەرز و قەو پیکەنین (با دیدن من خندە سر داد: کە منی دیت تریقایەو).

خندە گرتن: پیکەنین ھاتن؛ پیکەنین بۆ ھاتن؛ خەنە زۆر بۆ ھێنان؛ خوەی گیرتەیی؛ خوە پەیی ئامەیی «خندەاش گرتە بوو و نمی توانست جلوش را بگیرد: پیکەنینی دەھات و نەیدەتوانی بەری بگری».

از خندە رو دەبەردن: [مجازی] مردن لە پیکەنیندا؛ لە پیکەنینا برک کردن؛ دران لە پیکەنیندا؛ لیک بوونەو لە بەر پیکەنین؛ لە کەنینا ناسک بریان؛ جە خوەینە چوئ شییە (آن شب همه از خندە رو دەبەردن: ئەو شەو ھەموومان مردین لە پیکەنیندا).

بە خندە افتادن: کەوتنە پیکەنین؛ پیکەنین لێ پرژان؛ کەوتنە خەنین؛ ھاتنە کەنین (از حرفش به خندە افتادم: لە قسەکەیی کەوتنە پیکەنین). بە خندە انداختن

خندە آور / xande'avar: صفت. پیکەنینی؛ کەنینی؛ پیکەنین ھێن؛ ھۆی بزواندنی بزە (کارهایش خندە آور بود: کارەکانی کەنینی بوو).

خندە دار / xandedār: صفت. پیکەنیندار؛ کەنیندار (حرف خندە دار: قسەیی پیکەنیندار).

خندە رو / xanderû، ھا: صفت. [گفتاری] خەنەران؛ خەنەرانی (بۆ مێینە)؛ ڕووکەن؛ کەنۆک؛

دەف کەنۆک؛ ڕووخۆش؛ ڕووکەش؛ دەم بەبەزە؛ دەم بە پیکەنین؛ دەم بە پیکەنین (دختر خندە رویی بود: کچیکی خەنەران بوو).

خندە زنان / xandezanān: قید. بە پیکەنینەو؛ بە قاقا لێدان؛ بە تریقانەو؛ بە حیلکانەو (خندە زنان از او دور شدم: بە پیکەنینەو لێی دوور کەوتمەو).

خندە کنان / xandekonān: قید. بە پیکەنینەو؛ بە خواپو؛ لە حاالی پیکەنیندا (خندە کن سیدی برداشتم و به سویی انداختم: بە پیکەنینەو سێوێکم ھەلگرت و بۆم ھاویشت).

خندیدن / xandīdan: مصدر. لازم، متعدی. // خندیدی: پیکەنیت؛ می خندی: پێدەکەنی؛ بخند:

پیکەنە // پیکەنین؛ کەنین؛ خەنین؛ ویاتەیی؛ خوەی؛ خوای؛ خەنس؛ ھوایش؛ ھواتەیش؛ ھوواتش؛ ویەیش؛ ویایش؛ لازم. ۱. شادی خۆ بە خەندە دەبرین «همه می گفتند و می خندیدند: ھەمووان قسەیان دەکرد و پێنەکەنین» ۲. بە شێوە پیکە شاد و گەش رابواردن (آن شب چقدر خندیدیم: ئەو شەو ھەندە سکەنین) ۳. شوخی پیکردن؛ گالتە پیکردن؛ گەمە پیکردن (اگر این حرف را بزنی، همه به تو می خندند: ئەگەر ئەم قسە بکەیی ھەموو پیت بەدەکەنین).

ھەر وەھا: خندیدنی

■ صفت مفعولی: خندیدە (پیکەنیو) / مصدر منفی: نَخندیدن (پێنەکەنین)

خنزر پنزر / xenzerpenser: اسم. [گفتاری] شر و شیتال؛ شر و بەر؛ شر و مەر؛ شر و تال؛ شنگر شیوال؛ پت و پیارسک؛ شەخەل مەخەل؛ وردە و پردە؛ شتی جوړاوجوړی کۆن، شکاو، لە کار کەوتوو یان دراو (این خنزر پنزر را بریز دور و خودت را راحت کن: ئەم سەر و سناڵە فری دە و خۆت خەلاس کە).

خنزر پنزری / xenzerpeneri: اسم. [گفتاری] کۆنەفرۆش؛ کۆنەسێن؛ ھۆردەفرۆش؛

خەنگ ^۲ / ھا: / صفت. [گفتاری] خۆل؛ گەلخۆ؛ گەوج؛ گێژ؛ گێج؛ خۆل؛ دەبەنگ؛ گێل؛ ھێر؛ خاوەن بەھرەى ھۆشى كەم كە واتای ڕووداوی دەور و بەرى خۆی ئاستەم یان خراپ تىبگا «چقدر خەنگ بوو، اصلاً چىزى نەمى فەمىد! چەندە خۆل بوو، ھىچى نەدەفامى!». ھەر ھەھا: خەنگ بوون؛ خەنگ شەن

☐ خەنگ خەدا: خەپەخۆل؛ گێژوللا؛ لاژگ؛ خۆل لە دایک بوو «آخر خەنگ خەدا، مگر عەقلى نەمى رسد؛ ئاخىر خەپەخۆل، مەگەر عەقلى پى نەشكى؟».

خەنگى / xengi: / اسم. گێژى؛ خۆلى؛ خۆلى؛ گێجى؛ گەوجى؛ لاژگى؛ بار یان چۆنەتى گێژ بوون «آدم به این خەنگى دیدە بودى؟ مەژۆ بەم گێژبەت دیتبوو؟».

خەنیاگر / xonyāgar, ھا: / ان: / اسم. [ادبی] ھۆنیاوان؛ دەلوو؛ بەزمگێر؛ گۆبەندگێر؛ شایەر؛ كەسێ كە ھەم ساز لێدەدا و ھەم دەخوێنێ. ھەر ھەھا: خەنیاگرى

خو / xû: / اسم. خوو؛ ھوو؛ خەدە؛ خەدە؛ نەرىت؛ شێوەى ھەلس و كەوتى ئاسایى و ھەمیشەى گیاندارىك كە تايەتى خۆیە و لە درێژایى ژياندا پێى ڕادى: خۆى [ادبی]

☐ خو كەردن: خووگرتن؛ خوو پێ گرتن؛ عەدەت كەردن؛ ھوكارە بوون. ھەر ھەھا: خو گرتن

خواب ^۱ / xāb: / اسم. ۱. خەو؛ خوو؛ خاو؛ خەون؛ خەف؛ نەف؛ خەف؛ ھووت؛ ھووتە؛ دۆخى خەسانەوێ گياندار كە لەو ھالەدا چالاكى لەشى و دەمارى دەشكێتەو و ھەستى گيانەوەر لە بەرانبەر بزوينەرى دەره كیدا كەم دەبێتەو «خواب بوون: لە خەودا بوون» ۲. / ھا: / خەون؛ خەو؛ وەرەم؛ ھورەم؛ ھەون؛ ھۆن؛ ئەوێ لەو كاتەدا لە مێشكى گياندار بەدى دى «خواب دیدن: خەو دیتن» ۳. / مجازى: / بار؛ خەو؛ لایەنىك كە بەن، موو، خورى و... دەكەنە سەرەك

وردەوالەفروش؛ كەسێ كە شەڕ و شىتال خەپ كەكەتەو، یا دەيكەرى و دەیفروشى «يك پیرمرد خەزەنەزى ھەر رۆز توى كوچەى ما پیدایش مىشد: پیرەپیاوێكى كۆبەفروش ھەموو رۆژێك لە كۆلانەكەى ئێمەدا دەردەكەوت».

خەنس و فەنس / xenes-o-fenes: / اسم. [گفتاری] ھەژارى؛ نەدارى؛ فەقىرى؛ دەسكورتى؛ پىسى؛ نچارى: خەنس

☐ بە خەنس و فەنس افتادن: كەوتنە پىسىبەو؛ كەوتنە سەر ساجى عەلى؛ كەوتنە تەرەتەرەو؛ كەفتنە تاقەوگوو؛ بێ پارە بوون و بۆ ژيان دامان «آخرهای ماه بولم تمام شد و به خەنس و فەنس افتادم؛ ئاخەرەكانى مانگ، پارەم پێ نەما و كەوتنە پىسىبەود».

خەنى / xenisi: / خەنس و فەنس خەنسر / xenser: / عەربى / اسم. [ادبی] تووتە؛ گولاتى؛ گولە؛ گیشا قلىنج؛ تەلبا بىچك؛ قامكە تووتە؛ قلىچان؛ قامكە چكۆلە؛ تەلباگچكە؛ قامكە چكۆلەى دەست.

خەنك / xonak: / صفت. ۱. فینك؛ ھینك؛ ھوونىك؛ ھۆنك؛ چایگ؛ چێپىگ؛ ھوونك؛ ھین؛ ھوونك؛ فوونك؛ چیا؛ چیاو؛ سارد؛ چیاگ؛ ساردىكى خۆش «ھوای خەنك: كەشى فینك» ۲. / مجازى: / (لەمەر كار یان كەردەوێكى نابار و ناخۆش) سار؛ سارد؛ بێ تام؛ بێ مەك «شوخى خەنك: گالتهى سار».

خەنكا / xonakā: / اسم. فینكایى؛ چۆنەتى فینك بوون «خەنكاى شەب: فینكایى شەو».

خەنكى / xonaki: / اسم. [گفتاری] ۱. فینكى؛ فینكایى؛ فوونكى؛ فینكایەتى؛ ھوونكایى؛ ھینكایى؛ ھوونكایى ۲. سارى؛ ھەركام لەو خواردەمەنیانەى كە خواردنیان ئەبێتە ھۆى فینك بوونەو یان لاچوونى ھەستى گەرما.

خەنگ ^۱ / xeng: / ھا: / اسم. [ادبی] ئەسپى سپی؛ ئەسپى چەرمگ؛ ئەسپى چەرموو.

باری خه و داهیتان «ماست خواب می آورد: ماس خه و دیسی».

خواب بردن: خه و لیکه و تن؛ خه و پیا که و تن؛ خه و بر دهنه و؛ ورم پوره که و تهی «روی صندلی خواب برد: له سهر سنده لیه که و خه و م لی که و ت».

خواب بودن: خه و تو و بوون؛ له خه و دا بوون؛ ورم نه بیهی «وقتی آمدم تو خواب بودی: کاتی هاتم تو له خه و تیبوی».

خواب به چشم کسی نرفتن / نیامدن: چاوی که سی نه چوونه خه و؛ خه و له که سی نه که و تن؛ خه و نه هاتن؛ ورم نه که و تهی پوره؛ و نه ووز نه دهی «تا صبح خواب به چشم نرفت: تا به یانی جاوم نه چوونه خه و».

خواب دیدن: خه و ن دیتن؛ خه و دیتن؛ خه و ن بینن: ۱. ورم دیه ی؛ ورم وینه ی؛ هه و ن فیانایش؛ هه و ن دهیش؛ دیتنی شتانی که له خه و دا «خواب دیدم رفتم به ماه: خه و ن بین چووم بو مانگ» ۲. «مجازی» به هزاره و چوون؛ لی تیک چوون و که و تنه گومانه و «همچو چیزی نیست، خواب دیدی خیر باشد: شتی و انیه، خه و دپوه خه ی بی» ۳. «تعریض» ته و ن نانه و؛ خه و ن بو شتی دیتن؛ بو که سی یان شتیک پیلان گپران «برای پولهای پدرش خوابی دیده بود: خه و بو پوول و پاره ی بابی دیبو».

خواب رفتن: ۱. سر بوون؛ ته زین؛ له جو و له که و تن یان ته و و پیدا هاتنی دهست یان لاق به هوی نه بز و تنه و یان ماند ووی زوره و «پاهام خواب رفته: هه و دو لاقم سر بوود» ۲. «پاهام خواب رفتن»

خواب کردن: کردنه خه و؛ ده خه و کردن؛ نشاندن؛ خه و اندن؛ خه و فاندن؛ و سنای؛ نوانن «اول همه را خواب می کند بعد خودش می خوابد: له پیشدا هه مووان ده کانه خه و، پاشان بو خوی ده خه و».

«قالی را از طرف خوابش جارو کن! مافوره که له باریدا که سک لی بده».

□ خواب ابدی: «کنایی» خه و ی یه کجاری؛ خه و نی هه تایی؛ خه و ی ئاخری؛ مهرگ «به خواب ابدی فرو رفت: چووه خه و ی به کجاریه و».

خواب اصحاب کهف: «کنایی» خه و ی ئه سحابی که هف؛ خه و ی زور قورس و دری زخایه ن.

خواب خرگوشی: ۱. که ویشکه خه و؛ خه و ی به چاوی نه به سراو ۲. «مجازی» بی خه بری.

خواب زمستانی: «زیست شناسی» زستانه خه و؛ جستانه خه و؛ خه و ی زستانی؛ دوخی که م بوونه و ی به گوژی چالاکی ژیان له زوریک گیا و گیانه و ردا که به هوی داشکانی ده مای هه و له وهرزی زستاندا پرو و ده دات.

خواب سبک: خه و ی سووک؛ سهر خه و؛ سوو که خه و؛ هه و نی سقک؛ گورگه خه و؛ خه و ی سووک که زور به هاسانی له سهر به پری».

خواب سنگین: خه و ی قورس؛ خه و ی گران؛ خه و ی که خه و تو و به هاسانی خه بری نه بیته و».

خواب گران: «ادبی» ۱. خه و ی قورس؛ خه و ی گران ۲. «کنایی» بی خه بری یه کجاری.

خواب مصنوعی: خه و ی ده سکرد؛ خه و بر دهنه و به هیپنوتیزم.

□ خواب از سر / چشم کسی پریدن: خه و ی که سی زران؛ خه و له که سی ره وینه و؛ خه و پهرین؛ نه مانی خه و الووی؛ هه و ن ره میایش؛ وهرمو ووی ره مای / پره ی «دیگر خواب از سرم برید و نمی توانم بخوابم: ئیتر خه و م زرا و ناتوانم بنوومه و».

خواب آمدن: خه و هاتن؛ ورم ئامه ی؛ ده رکه و تنی نیشانه کانی خه و «خوابم می آید: خه و م دی».

خواب آوردن: خه و هیان؛ ورم ئارده ی؛

عروسی با دختر من را به خواب ببینی: کچی من مه گهر به حدو بستی.

به خواب رفتن: چوونه خهو؛ دهخه و راجوون؛ ههون بهبیش؛ ههون دهیش؛ خهو لی کهوتن؛ وهرم پوره کهوتهی؛ وتهی «سرانجام به خواب رفت؛ ناخری جووه خهو»؛ خواب رفتن [گفتاری]

به خواب کسی آمدن: چوونه خهوی کهسیکهوه؛ هاتنه خهو کهسیک؛ ئهنه وهرموو یوی ئامهی «دیشب مادرم به خواب امده بود؛ دویشهو دایکم هانبووه خهوم».

در خواب بودن: له خهودا بوون؛ خهفتگ بوون؛ وهرمهنه بیهی (ساعت ۱۰ هنوز در خواب بود: ساعات ۱۰ هیشتا له حدودا بوو).

خواب: صفت. [کنایی] خهوتوو؛ چاوبه سراو؛ بی خهبر؛ بی هوش «تو هنوز خواب هستی و این حرفها را نمی فهمی: تو هیشتا خهوتووی و ئهم قسانه نافامی».

- خواب: پیواژه. - خهو؛ - خهف؛ - ههون؛ ۱. - وهرم؛ ئهوهی که ئهخهوی «بدخواب: بهدخهو» ۲. - بووس؛ شیوا یان له بهرچاوگیراو بو خهوتن «تخت خواب: تهختی خهو».

خواب آلود / xābālūd: صفت. خهوالوو؛ خهوالو؛ خوالی؛ خوالی؛ خوالین؛ خهواوی؛ وهرمین؛ وهرم ئاشتین؛ بیداری هیشتا چاو بهخهو «صدایش خواب آلود بود: دهنگی خهوالوو بوو».

خواب آلودگی / xābālūdegī: اسم. خهوالوویی؛ خهوالویی؛ وهرم ئاشتینی؛ بار یان چوئیه تی خهوالو بوون.

خوابانندن / xābāndan: مصدر. متعدی.

// خواباندی: خهواندت؛ می خوابانی: دهخهوتنی؛ بخوابان: بخهوتنه // خهواندن؛ خهفانندن:

۱. دهخهو کردن؛ نئانندن؛ نئستانندن؛ رازانندن؛ نوانندن؛ وسنهی؛ وسنای «بچه را خوابانندن: منداال خهوانندن» ۲. بهستهری کردن له نهخوشخانهدا «در بیمارستان خوابانندن: له نهخوشخانهدا خهوانندن»

خواب کسی بستر شدن: [مجازی] خهوی کهسی هاتنه دی؛ دروست خوئندنهوه؛ له خال دان «سرانجام خهوی شد و فلانی مرد؛ ناخری خهوه دی هستی و کابرا مرد».

خواب کسی ریختن: [مجازی] خهو شکانه چاو کهسیک؛ زور ئاتاجی نووستن و له خهو رانه چوون.

خواب گرفتن: خهو داگرتن؛ خهو بردنهوه؛ وهرم پهی ئامهی؛ خهو زور بو هینان «خواب گرفتن و دست از کار کشید: خهو داگرتن؛ دهستی له کار کیشا».

خواب ماندن: دهخهو راجوون؛ خهبر نهبوونهوه؛ به خهبر نه هاتنهوه؛ خهو بردنهوه؛ درهنگتر له کاتی پیویست بهیار بوونهوه «ساعت خوابیده بود، صبح خواب ماندم و دیر به مدرسه رسیدم: سه عات که خهوتبوو، بهیانی ددخهو ر خهو و دیر گهیشتمه فیرگه».

خواب هفت بادساد را دیدن: [کنایی] له خهوت سالان راست بوونهوه؛ پرخه لی ههستان؛ چوونه خهوی قورس و در پز خایه نهوه.

از خواب پا شدن: له خهو ههستان؛ له خهو خهبر بوونهوه؛ له خهو رابوون؛ وهرمهنه هورسهی «نصف شب از خواب پا شدم: نیوه شهو به حدو ههستد».

از خواب پریدن: له خهو راجله کان؛ داچله کان له خهو؛ وهرمهنه چله کیایره؛ له پرا و بهووی کاره ساتیکهوه له خهو ههستان «با صدای تلفن از خواب پریدم به زرهی تهله فوون له حدو ر خهوک».

به / در خواب دیدن: له خهودا بینین؛ ۱. خهو پیوه دیتن؛ وهرمهنه دیهی؛ کهسیک یان شتیک له خهودا هاتنه بهر چاو «دیشب

مادرم را در خواب دیدم: دویشهو دایکم به حدودا بینین» ۲. [مجازی] به خهو بینین؛ وهرمهنه وینهی؛ دهست نه گهیشتن به شتیک «مگر

دامه ز راه یه کی هه مووانییدا (وه کـو و قوتا بخانهای شه وانه پوژی یان پهروه رشتگا) ۲. خانووبه ره یه کی تایبته بو حه سانه وه و شه و مانه وه ی کهسانی سر به دامه ز راه یان ده سته یه که «خوابگاه دانشجو یان: نووستنگه ی خویندکاران».

خوابگردی / xābgardī: اسم. خه و گه پری؛ نه خونجاویه که له خه و تنی بری کهس که ده بیته هوی ریگه چوونی له خه ودا. ههروه ها: خوابگرد

خوابگزار / xābgōzār، ها: ان: اسم. خه و لیکنده؛ خه و فیهین؛ کهسی که گوایه له گویدان به پازه ی نه وه ی که دیتران له خه ودا دیتوویانه، روودا وه کانی داهاتوو ده لیته وه. ههروه ها: خوابگزاری

خواب گفتاری / xābgōftārī: اسم. کار یان دیارده ی راواندن؛ و راه و کردن؛ و ریته کردن؛ راه و ی؛ کرده وه یان دیارده ی قسه کردن له خه ودا. ههروه ها: خواب گفتار

خوابنامه / xābnāme، ها: اسم. خه و نامه؛ کتیبیک که واتای خه و ی تیدا نووسراوه.

خواب نما / xābnemā: اسم. کهسی که داهاتوو به خه و ده بینی یان به خه و له روودانی کاره ساتیک خه به ردار نه بی.

خواب و بیدار / xāb-o-bīdār: صفت. ۱. خه و پیر؛ خه و و بیگار؛ خه فته و وریا ۲. [نساجی] دوو بار؛ دوو به ره که؛ به پرز و پشالگه لی له هه ره دوو لاه.

خواب و خیال / xāb-o-xyāl: [فارسی/ عربی] صفت. [مجازی] خه یال پلاو؛ خه و و خه یال؛ خه و و خه یال؛ دوور له راستی «اینکه خانه ارزان می شود، خواب و خیال است: نه می که مال هه رزان ده بی، خه یال پلاوه».

خوابه / xābe، ها: پیوازه. [گفتاری] — خه وه؛ خاوهن دیوی خه و تن «آپارتمان دو خوابه: وارخانی

۳. هیدی کردن؛ ئارام کردن؛ دامر کاندن؛ داسه کناندن؛ داته مراندن؛ هه داندن؛ له گوژمه ی شتی کهم کردنه وه «سر و صدا را خواباندن: هه را و هووریا خه واندن» ۴. دانه واندن؛ چه ماندنه وه؛ له باری راه و ستاوی یان قنجی ترازاندن «لبه ی کلاه را خواباندن: قه راغی کلاو خه واندن» ۵. بو هه لگرتن، گوژرانی شیواز، رهنگ کردن یان بوژدان خسته ناو تراویکه وه «در سرکه خواباندن: له سرکه دا خه واندن» ۶. دهس پی هه لگرتن یان ویساندن کارئ «کار را خواباندن: کار خه واندن» ۷. [گفتاری] لیدان؛ سره واندن؛ کوتان؛ وسنه ی (به تایبته زلله) «بیخ گوش کسی خواباندن: خه واندنه لاملی که سیکه وه» ۸. رازاندن؛ راکشاندن؛ هه لاژنین؛ هه لاژاندن؛ وسنه ی؛ ئیژنایره؛ نه ره ئیژنه ی؛ کهسی به باری ئاسویی و به سره روویه کدا ریک کردن «روی تخت خواباندن: له سره تخت خه واندن» ۹. [کشاورزی] که وشه ک دان؛ شیوه کارئ بو ژور کردنی بری دار به کردنه ژیر خاکی لق و پوه نریکه کانی له زه و ی تا ره گ دابکوئی و وه ک داریکی جیا و سره به خو ده ری: خوابانیدن. ههروه ها: خواباندنی

■ صفت فاعلی: خواباننده (خه و پنه ر) / صفت مفعولی: خواباننده (خه و پنه راو) / مصدر منفی: نخواباندن (نه خه واندن)

خوابانیدن / xābānīdan، ها: خواباندن خواب آور / xābāvar، ها: صفت. خه و هینه ر؛ خه و پنه ر؛ به تایبه تمه ندی یا توانستی خه و هینان.

خواب زدا / xābzeda، ها: صفت. خه و ره وین؛ خه و پنه رین؛ خه و زرین؛ به تایبه تمه ندی یان توانای له ناو بردنی خه و الویی یان ههستی نیاز به خه و.

خوابگاه / xābgāh، ها: اسم. حه و انگه؛ خه و تنگه؛ نووستنگه: ۱. خه و گا؛ خه فگه؛ وه تاغی تایبه تی خه و، به تایبته له

دوو حه وه.

خوابیدن / xābīdan: مصدر لازم // خوابیدی:

خه وتی؛ می خوابی؛ ده خه وی؛ بخواب؛ بخه وه //

خه وتن؛ خه وچین؛ خه فتن؛ نووستن؛ نشستن؛

نشان؛ وتهی؛ هۆتهی؛ وتش؛ هه ونا؛ هاو؛

هه فتن؛ هه فتن؛ هۆیتن؛ نشستن: ۱. چوونه

خه؛ خه و بردنه وه؛ وهرم كه وتهی پوره «لالایی

گفتم، خوابید: لایه-لایه م وت، خه وت» ۲. به سته ری

بوون «ده روز تو بیمارستان خوابید: ده رۆژ له

نه خۆشخانه دا خه وت» ۳. چالاکی یان جم و

جوول نه مان «کار خوابیدن: کار خه وتن»

۴. دامرکان؛ هه دران؛ ئه ره وتهی؛ كه م بوونه وهی

توندی «سر و صدا خوابید: دهنگ و هه را خه وت»

۵. نیشته وه؛ ساف بوون؛ له ده ره په یوی و چرچ

و لۆچی ده ره اتن «اتیش کن تا چینه بایش بخوابد:

ئوتوو کی، با چرچه کانی بخه وی» ۶. [کنایی]

بی خه وهر بوون؛ بی ئاگا بوون «تو خوابیدی، از جای

خبر نداری: تو خه وتوو، له هیچ کوئ ئاگات نیه»

۷. راکشان؛ رازان؛ رازان؛ رازین؛ هه لازیان؛

ئه ره ئیژیایی؛ ئیژییه ره؛ کیشیایره؛ لهش له باری

ئاسۆییدا دانان «روی تخت خوابیدن: له سه

ته خه وه خه وتن» ۸. [کنایی] هاوچی بوون؛

سه رجیتی کردن؛ تیکهل بوون له گهل كه سیكد

«خدا می داند با چند نفر خوابیده: خوا ئه زانی له گهل

چهند كه سدا خه وتوو». هه ره ها: خوابیدنی

■ صفت مفعولی: خوابیده (خه وتوو) / مصدر منفی:

نخوابیدن (نه خه وتن)

خوابیده / xābīde: صفت. خه وتوو؛ خه فتن؛

نووستوو؛ رازیایی؛ هه فتۆ؛ خه وتو؛ خه ولی كه وتوو؛

نووستی؛ نهستی؛ نوستو؛ هه فته؛ نهفت؛ نهستی

خوابیده: قید. به راکشای؛ رازاو؛ رازاو؛ هه لازیاو؛

ئیزی؛ درێژو بووگ؛ پالکه وتوو؛ پالکه فتن؛

ته پیا؛ به راکشای «خوابیده درس می خوانی؟!:

به راکشای وانه ده خۆیتی؟!»

■ خوابیده پارس کردن: تعریض / زه رین و

نه په رین؛ وهك كه ری عوزهر سه رینی
هه ببوون و په رینی نه بوون؛ له ده ما هار و له
قهلبا بیمار بوون؛ به قسه ئالی زهنگان و به
کرده ریخ له لنگان بوون؛ هاش و هووش
کردن «اهمیت نده، خوابیده پارس می کند! گوئ
مه ده یه، ده زه ری، ناپه ری!»

خواجهگی / xācegî: اسم. ۱. ساپوره یی؛ دۆخ

یان چۆنیته یی ساپوره بوون ۲. [دبی] سانی؛

خانی؛ ئاغایی؛ دۆخ یان چۆنیته یی سان بوون.

خواجه / xāce: ها؛ گان؛ / اسم. ۱. ساپوره؛

نیره مووک؛ نه نیر نه می؛ میردی که سه رجیتی

لی نایه (وهك كه سی که خه سراوه) ۲. [قدیمی]

پیر؛ بابا؛ سه رناویکی به ریزانه بۆ پیاوان

«خواجه حافظ: پیر حافظ» ۳. [دبی] سان؛ خان؛ ئاغا؛

ئهرابو؛ ئه رباب؛ خودان؛ مه زن؛ سه روره؛ زه نگین؛

به گ؛ ده وله مه ند ۴. خاوه ن؛ خودان؛ ساحیو.

خواجه سرا / xācesarā: ها؛ یان؛ / اسم. [قدیمی]

خواجه سه را؛ ساپوره یه که له مالی شایان و

گه وره پیاواندا خزمه تی ده کرد.

خوار^۱ / xār: صفت. سووک: ۱. خار؛ زه بوون؛

هوودار؛ په ست؛ بی ریز و بایه خ له چاو كه سانی

دیکه دا ۲. [قدیمی] هاسان؛ سانا «کار پسران خوارتر

است: کاری کوران هاسانتره».

■ خوار شمردن: به سووک زانین؛ بایه خ

په نه دان؛ به که م زانین؛ به هیچ دانان «کس را

نباید خوار بشمري، چرا که هر کس توانایی هایی دارد:

نابی که س به سووک بزانی، چونکه هه ره که سیک

لیه تا توویگه لیکي هه یه».

خوار کردن: سووک کردن؛ بی بایه خ کردن «با

رفتار و گفتارش خود را در چشم دیگران خوار می کرد:

به کردار و گوتاری، خۆی له چاوی كه سانی

دیکه دا سووک ده کرد». هه ره ها: خوار بودن؛

خوار شدن

- خوار^۲: پیواژه. - خۆر؛ - هه ر؛ - خار؛ بخۆر

«گوشه خوار: گوشه خۆر».

خواربار /xār(o)bār/: اسم. بڙيو؛ تفاق؛ زاد و
زهوات؛ كهرهسي سهرهتايي خوراکي پوڙانهي
مرؤف.

خواربارفروش / xār(o)bārfurūš, ها؛ ان:/ اسم.
 به‌قال؛ که‌سئ که پیداویستی خواردمه‌نی
 رۆژانه‌ی خه‌لکی (وه‌ک برنج، دانه‌ویل، پۆن، قه‌ن و
 جای و...) ده‌فروشی. هه‌روه‌ها: خواربارفروشی

خوارج / xavārec: [عربی] جمع خوارجی
 خوارى¹ / xārî، ها/ اسم، سووکی؛ پهستی؛
 دۆخ یان چۆنیه تی بی بایه خ بوون یان کهوتنه
 بهر سوو کایه تیه وه (بیچاره از تبار روستایی خود،
 احساس خوارى می کرد، اما حماقتش موجب خوارى او
 بود؛ داماو له لادییی بوونی خوئی، ههستی به سووکی
 ده کرد، کهچی گیل بوونی هوی سووکی ئهو بوو).

-خواری^۲: پیواژہ۔ - خوڑی؛ - وھری؛ - خاری؛
خواردن (خامخواری: کالھوری)۔

خواست^۱ / xāst، ها:/ اسم. ویست؛ خواز؛
داخواز؛ داخوازی؛ داوخوازی؛ هاس؛ واز؛
خواست؛ نیاز؛ داوا؛ داواکاری «خواست شما چیست؟
به طور دقیق بیان کنید: ویستی ٲیوه چیه؟ به وردی
بیلٲن».

۲. خواست / ها: پیواژه. - خواست؛ - واس؛ - هاس؛
- ویس؛ - ویست: ۱. خوازه؛ خوازگار؛ خوازیار؛
دادخواز؛ داخوازکار؛ ویستیار «دادخواست: دادخواز»
۲. ویستن؛ خواستن؛ داخوازی کردن «بازخواست:
بازخواست».

خواستار / xāstār ، مان: صفت، خوازیار؛ خوازه؛
 دادخوازیکه؛ خوازگار؛ داواکەر؛ ههره‌کەر؛
 «نار و زو کەر» «آنان آزادی زندانیان را خواستار شدند»
 «شه‌وان خوازباری ئازادی ب‌ه‌ندیه‌کان بوون».

هه‌روه‌ها: خواستار بودن؛ خواستار شدن
خواست‌اندیشی / xāstandîšî / : اسم، کار یان
په‌وتی تیروانین و بیر کردنه‌وه به پتی ویست و
ئاره‌زووی خو به بی‌ئاره‌دانه‌وه له‌پاستی و
پیویستی و بار و دۆخی ده‌روه.

خواسټېر ک / xāstbarg / احصارنامه
خواسټگار / xāstegār / ها؛ ان؛ / اسم، داواکار:
۱. خوازېننی که؛ خوازمن؛ خواستمه نیکه؛
خوستی، داوان؛ داوخواز؛ خو هستی؛ هه یجوو؛
هه یجی؛ هیجوو؛ هه یجیکار؛ داواکه؛ نه وهی
خواز یاری کچ یان ژنیکه (بو خو ی یا که سټکی
دی) (برای سارا داسه آمده بود؛ بو سارا ده ت)
۲. (نامتدول) خوازگار؛ خواز یار؛ که سی
که شټکی نه وی.

خواسـتـکـاری / xāst(e)gārī ، ها/اسم،
خواسـتیـنی، خواسـگـینی، خواسـگـینی؛ خواسـگـاری؛
۱. وازـبیـنی، خواسـمـهـنی، داوخوازی؛ هـیجـبی؛
هـیجـوی، هـهـیجـوی؛ داواکاری له کچ یان ژن بو
زیانی هاویه‌شی «در اینجا رسم نیست دختر از پسر
هوسنکاری کند؛ لیره‌دا باو نیه کچ له کور حیره»

٢. پڻ وڙهه سمى تايبه تي هيڄووي ڪرڻ
 (وڙهه کي وڙهه ڀڃڻ بڻي ڪڍي ڏيارڻ) ۽ وڙهه کي
 وڙهه ڀڃڻ بڻي ڪڍي ڏيارڻ (مڙهه ڀڃڻ بڻي ڪڍي ڏيارڻ)
 ۽ وڙهه کي وڙهه ڀڃڻ بڻي ڪڍي ڏيارڻ (مڙهه ڀڃڻ بڻي ڪڍي ڏيارڻ)

خواستگاری کردن: به خواستگاری رفتن.
خواستن / xāstan: مصدر. متعدی. لازم.

خواستی؛ ویستی؛ می‌خواهی؛ ده‌ته‌وی؛ بخواه:
ته‌وی // ویستن؛ خواستن؛ خواسن؛ خوازتن؛
واواسن؛ هواسن؛ گستن؛ خوهستن؛ واسته‌ی؛
اسه‌ی؛ واستش؛ واسته: □ متعدی. ۱. بانگ
کردنی که‌سی؛ هه‌را کردن (آزاد را خوانسبه بود: ۱

۲. ھەز لیکردن؛ ھەز پیکردن؛
 ھەرەک بوون؛ توان؛ وەش سیای (پەسرش او را
 ییلی می خورست؛ کۆرە ھە ی ئەوی زۆر دەوێسە)
 ۱. داوا کردن؛ نیازی خوۆ دەربەرین (آب خواستی؛
 او وێستە)
 ۴. بۆیست بوون؛ گەرەک بوون؛

یازمهند بوون «این کار دو ماه وقت می‌خواهد: نیم
ساره دوو مانگی (۵۰۰) لی داواکار بوون؛
چ‌گهرک بوون (دو ماه بود که از من صد تومان
می‌خواست: دوو مانگی بوو، سهد تمه‌ن، له من

// خواندی: خواندنت؛ می خوانی: ده خوینی؛ بخوان: بخوینه // متعدی. ۱. خویندن؛ خواندن؛ خوهن؛ خۆندن؛ خوینه؛ وهندایه؛ وه خویندن؛ وانایوه؛ ئه وه وانیه؛ گواسته وهی نیشانه گهلی نووسراوه که بۆ میبشک و چۆ کرنی برگه و دهنگه کانی ده سنیشانکراو و لیکهاتوو له ته کیاندا «کتاب خواندن؛ کتیب خوینده وه» ۲. خواندن؛ خویندن؛ وانیه؛ ده برپینی ئه وه نیشانانه به دهنگی بهرز؛ وانایوه؛ فه هاندن «نامه را برای ما هم بخوان: نامه که بۆ ئیمهش بخوینه وه» ۳. خویندن؛ خواندن؛ وانیه؛ گوته وهی شیعر و رسته به ئاههنگه وه «آواز خواندن؛ ئاواز خویندن» ۴. وانای؛ وهنته؛ فیر بوون «آزاد هتر می خواند: نازاد هونه ده خوینی» ۵. // ادبی/ بانگ کردن؛ گازی کرن؛ له کهسێ ویستن تاکوو بچیتته جیهک «به مهمانی خواندن؛ بۆ میوانی بانک کردن» ۶. // ادبی/ پیگوتن؛ ناو نانی کهسێ یان شتی «شهری که میرواش می خوانیم؛ شاریک که مریوانی پی ئیژین» ۷. // کبابی/ فرمانبردن؛ وانتهی؛ وهنته؛ وه خوگرتن «کسی خطش را نمی خواند: کهس فرمانی لئی نابا» لازم. ۸. // ادبی/ چواندن؛ شهباندن؛ بهرامبهردن کردن «به ماه می خواندن؛ به مانگ چواندن» ۹. خویندن؛ فامان؛ تیگه یشتن؛ وهنایوه؛ ئه وه زیهی «از قیافه اش خواندم که می خواهد چیزی بگوید: له رواله تیدا خویندمه وه که دهیه وئ شتیک بلئی» ۱۰. خویندن؛ بهیهک خواردن؛ پیک خواردن؛ وانیه «این رنگها با هم نمی خوانند: ئه م پهنگانه پیکه وه ناخوین».

■ صفت فاعلی: خواننده (خوینهر) / صفت مفعولی: خوانده (خوینراو) / مصدر منفی: نخواندن (نه خوینندن)

خوانده^۱ / xānde / ها؛ -گان؛ / اسم؛ [حقوق] خوازراو؛ بانگ کراو؛ کهسێ که له دهستیه وه بۆ دادگا سکالا براوه.

-خوانده^۲ / ها؛ -گان؛ / پیواژه. -پیاره؛ -ز؛ -پس؛

دو-ب-ب / لازم. ۶. توان؛ ئه توان؛ گهرهک بوون؛ نیاز بوون؛ ئاههنگ بوون «خواستم بگویم، نشد: دهمه و بست بلیم، نه کرا» ۷. / دستور/ کاری هاوکار بۆ کاتی داهاتوو «خوهم رفت: ده چم». ههروه ها: خواستی

■ صفت فاعلی: خواهنده (-) / صفت مفعولی: خواسته (خوازراو) / مصدر منفی: نخواستن (نه خواستن)

خواسته / xāste / ها؛ / اسم، ویست: ۱. داوا؛ داواکاری؛ خوازراو؛ خوازیگ؛ ویستراو؛ تخوون خواسته؛ ئه وێ که کهس یان دهسته یهک خوازبارین «خواستی خود را به دست آوردند: ویستی خۆیان به دهس هینا» ۲. / حقوق/ خوازراوی؛ ئه وهی سکالابه ره دادنامه ییدا خوازیاربه تی ۳. // ادبی/ مال و سامان؛ دارایی.

خواص / xavās(s) / عربی/ اسم، ۱. بلیمه تان؛ هه لکه وتوان؛ کهسانی هه لباژرده و هه لکه وتوو. به رانه ر: عوام ۲. جمع ۳. خاصه ۳. جمع ۴. خاصیت

خوان^۱ / xān / ها؛ / اسم، خوان: ۱. خوانچه ۲. // ادبی/ سفره.

-خوان^۲ / ها؛ / پیواژه. -خوین؛ -خوان؛ -وان؛ -وهن؛ -خۆن؛ -خوهن؛ -چر؛ خوینهر «درس خوان؛ کتاب خوان؛ وانه خوین؛ کتیب وان».

خوانا / xānā / صفت. وانای؛ له باوی خویندنه وه به هاسانی «خط خوانا؛ خه تی وانای».

خوانایی / xānāyî / اسم، وانایی؛ بار و دۆخ یان چۆنیه تی وانای بوون؛ خوانایی

خوانچه / xānče / ها؛ / اسم، خوانچه: ۱. سینی گه وهی چۆی چه ند پهنگه بۆ شت له سه ر نان و به دیاری بردن ۲. ئه و شتانه ی که له سه ر خوانچه وه ئه بریت «خوانچه ی عروس: خوانچه ی بووک» * خنجه؛ خۆنچه

خوانندن / xāndan / مصدر. متعدی، لازم.

خوار؛ خوانگ؛ خوی؛ خه؛ خییج؛ خینگ؛ دهره؛
 باجی؛ ئاباجی؛ والی؛ وا؛ واره؛ واهر؛ وایه؛ وایکه؛
 وویه؛ گیانداری میینه (به تابهت مروف) ی خاوهن
 یه یک دایک و باوک (یان تهنیا باوک یان دایک)
 له گهل که سیکی تر دا.

☐ خواهر تنی: خوشکی دایک و باوکی؛ خوشکی
 حهق وداو.

خواهر دوقلو: گیانه وهریکی میینه که له گهل
 گیانه وهریکی تر دا له سه رده میک و له دایکیک
 بووبی.

خواهر دینی: ژنی هاوکیش؛ خوشکی ئایینی؛
 خوشکی دینی.

خواهر رضاعی: خوشکی شیر؛ خوشکی
 هاوشیره؛ خوشکی هه مشیره: خواهر شیر

خواهر روحانی: خوشکی رۆحانی؛ سه رناویکی
 به ریزانه بو ره به نان (جار و بار پله دارانی میینه ی
 کلیسا): خواهر مقدس

خواهر شیر ☐ خواهر رضاعی
 خواهر مقدس ☐ خواهر روحانی

خواهر ناتنی: زپ خوشک؛ زپ خوهه؛ زپ
 خوشک؛ خوشکی هه له باب یان هه له
 دایک: ناخواهری

خواهرانه^۱ / xāharāne: صفت. [مجازی]
 خوشکانه؛ یه کجار خوشه و یستانه «لطف خواهرانه»
 دلوفانی خوشکانه.

خواهرانه^۲: قید. خوشکانه؛ خوهیشکانه؛ وهک
 خوشک و له رووی خوشه و یستیه وه «به همه ی
 آنها خواهرانه خدمت کرد: به هه موانیان خوشکانه
 خزمه تی کرد».

خواهر خوانده / xāharxānde، ها؛ -گان: / اسم
 خوشکی هه لېژارده؛ کچ یان ژنیک که
 که سیکی تر به خوشکی خوی هه لېژاردووه.

خواهرزاده / xāharzāde، ها؛ -گان: / اسم
 خوارز؛ خوارزی؛ خوشکه ز؛ خوشکه ز؛ خۆه ز؛
 واره ز؛ منالی خوشک؛ رۆله ی خوشک؛

هه له ک؛ ناوئرو «پدرخوانده: باواپاره».

خواندگی / xānandegî: / اسم. گۆرانی بیژری؛
 ستران بیژری؛ گۆرانی واچی: ۱. کاری گۆرانی بیژر
 ۲. کار یان ره وتی گۆرانی خویندن.

خواننده / xānande، ها؛ -گان: / اسم.

۱. گۆرانی بیژر؛ گۆرانی چر؛ گۆرانی واچ؛
 گۆرانی خوین؛ ستران بیژر؛ ئاوازه خوان؛ ئاواز خوین؛
 بچر؛ دهنگ بیژر؛ قام بیژر؛ لازه بیژر؛ لاوک بیژر؛
 وهندوخ «خواننده ی رادیو: گۆرانی بیژری رادیو»
 ۲. خوینهر؛ وانهر؛ که سی که نووسراوه یه ک
 ده خوینیتیه وه «از خواننده می خواهیم کمی بلندتر کتاب
 را بخواند: له خوینهر ده خوازین هیندیک به رزتر
 کتیه به بخوینیتیه وه».

-خوانی / xānî، ها؛ / پیواژه. -خوینی؛ خویندن
 «آواز خوانی؛ شعر خوانی؛ ئاواز خوینی؛ شیعرخوینی».

خوانین / xavānîn: [به قاعده ی عربی] جمع ☐
 خان

خواه^۱ / xāh: حرف. چ؛ خوا؛ یه کی له دوو
 دۆخی نه گهری (هه بوون یا نه بوون)؛ یه کی له
 دوو باری لوان «خواه برود، خواه بماند، فرقی ندارد: چ
 برود، چ وه مینتی وه کوو یه وایه».

-خواه^۲: پیواژه. -خواز؛ واز؛ -خاز: ۱. / لان/
 خواهر؛ خوازگار؛ خوازیار «خیرخواه خهیرخواز»
 ۲. دلپه سند «دلخواه دلخواز» ۳. / لان / لایه نگر؛
 هۆگر؛ دۆستداری شتییک «اسلامخواه
 ئیسلامخواز».

خواهان^۱ / xāhān، ها؛ / اسم. [حقوق] خوازیار؛
 که سی که له که سیکی تر شکایه تی کردووه.

خواهان^۲: صفت. خوازیار؛ خوازگار؛ خوازهر؛
 داواکار؛ داواکر؛ خوازلۆک؛ خازۆک؛ خوازۆک؛
 کارنیار؛ داخوازی کار «جوانان خواهان زندگی به ترند:
 لوان خوازیاری ژیانیکی باشترن».

خواهر / xāhar، ها؛ -ان: / اسم. خوشک؛
 خویشک؛ خویشک؛ خوهیشک؛ خوشیک؛
 خوهشیک؛ خوه؛ خوهه؛ خوه؛ خوچ؛ خویه؛

فرزندی خوشک.

خواهرزن / xāharzan ، ها- / اسم، زن خوشک؛

خوشکی زن؛ بالتؤز؛ گۆرم؛ خوارزینه؛ خه زن؛

باتیسک؛ چهن وا؛ زن خوویشک؛ خوشکی زن.

خواهرشوهر / xāharšowhar ، -šo:har ، ها- /

اسم، دش؛ دوش؛ دشه؛ وش؛ گولباجی؛

خانباجی؛ شوو خوشک؛ شاباجی؛ خوشکی شوو؛

خوشک شوو؛ باجی؛ گۆرم؛ خوشکی میرد.

خواهروار / xāharvār / قید. خوشک ناسا:

۱. وه کوو خوشک ۲. [مجازی] زۆر گهرم و

دۆستانه.

خواهری / xāharī / اسم، خوشکایه تی؛

خوئی-شکی: ۱. خوشکینی؛ وابیه؛

دهسته خوشکایه تی؛ میهره بانی؛ دوستی یان

هاودلی له لایهن زن یان ژنانی کهم تا زۆر

هاوته مهنه وه (در حق من خواهری کرد: له مهر مهنه وه

خوشکینی کرد) ۲. چۆنیته خوشک بوون.

خواهری: صفت. خوشکانه؛ پیوهندی دار یان

سهر به خوشک (رابطه ی خواهری: کهین و بهینی

خوشکانه).

خواهش / xāheš ، ها- / اسم، خوایشت؛

خواهیش؛ ههوین: ۱. تکا؛ کار و پهوتی ویستنی

شتیک به شیوه ییکی ماقوولانه (خواهش می کنم

به من کمک کنی: خوایش ته کهم یارمه تیم بدهن)

۲. ته وه ی بهو شیوه یه خوارزاه (خواهش شما

پذیرفته نیست: خوایشنی ئیوه وهر ناگیردری).

خواهش داشتن: به داخواز بوون؛ خواهیشت

بوون؛ خواهیشت هه بوون؛ خوازیاری شتی

بوون؛ تکا کردن (آمده بود از شما خواهشی داشته

هاتبوو له ئیوه داخوازیکی بوو).

خواهشمند / xāhešmand / صفت. خوازمه ند؛

خوازیار؛ تکا کار؛ داواکار؛ به خواهیشت

(خواهشمندم سلام من را به ایشان برسانید: خوازمه ند

سلاوی منی پی بگه ییتن).

خواهشمند بودن: خوازمه ند بوون؛ خوازیار

بوون؛ داواکار بوون؛ هه بوونی خوایش

(خواهشمند است جواب را هرچه سریعتر بفرستید:

خوازمه ندم وه لاهمه که هه رچی زووتر بنیترنه وه).

خواه ناخواه / xāhnāxāh / قید. چاری ناچار؛

خوانه خوا؛ خوابی نه خوابی؛ بته وی و نه ته وی؛ به

ناچاری؛ گهره ک ناگهره ک؛ بقی نه قی؛ خاناخا؛

گهره کت بی و گهره گت نه وی؛ له پرووی

ناچاریه وه (خواه ناخواه قبول کرد فردا بیاید: چاری ناچار

قه بوولی کرد به یانی بیت): خواه ناخواه

خواه ناخواه / xāh-o-nāxāh / خواه ناخواه

- خواهی / xāhî ، ها- / پیواژه. - خوازی؛ - وازی؛

ویستن؛ خواستن (آزادی خواهی: ئازادیخوازی).

خواهی نخواهی / xāhîna xāhî / قید. [گفتاری]

چاری ناچار؛ گهره ک ناگهره ک؛ بقی نه قی.

- خوئی / xûî / خوبی

خوب / xob / قید. ۱. [گفتاری] باش؛ باشه؛

چاکه؛ ئی؛ وشه یه ک بۆ قه بوول کردنی بیر و

باوه پری که سیک له وه لامی پرسپاریدا (آزاد گفت:

«برویم»، گفتم: «خوب»: ئازاد وتی: «بروین»، وتم:

«باش» ۲. دهی؛ ئه ی؛ خاس؛ ئه ری؛ له

پرسپاری سه باره ت به دیرژه ی پروداوه یکدا

(خوب بعد چی شد؛ دهی، ئیتر چ بوو؟) * خُب

خوب / xûb / صفت. باش؛ چاک؛ خاس؛ خوو؛

هه ول؛ هاوله: ۱. وهش؛ به چۆنیته تی دلخواز

(هوا خوب است: ههوا باشه) ۲. خاوهن پهفتار و

کرداری چاک و دلخواز (آدم خوب: مروی چاک)

۳. وهش؛ چابوووه «زخمش خوب شد: زامه که ی

چاک بووه وه» ۴. [دبی] جوان؛ له بار؛ پهسند؛

خشکۆک؛ خوشیک؛ قه شه نگ (روی خوب:

روخساری جوان).

خوب: قید. باش؛ چاک؛ خاس؛ عال؛ به بار یان

چۆنیته تی به دل؛ شیاو یان خوش هاتوو (امیر خوب

کار می کند: ئه میر باش کار ده کا).

خوب آوردن: جهخت هیتان؛ باش هیتان؛

بۆ هاتن؛ له گهل پروداویکی باش پروبه پروو

بوونهوه.

که کهسیکی لی پیک هاتووه؛ هه موو ههست و نهستی کهسیک «خود را آزمودن؛ خود را شناختن؛ خو تاقي کردنهوه؛ خو ناسین» ۲. یهک بوونهوه به تهنه و بی به شداری نهوانی دیکه «با خود اندیشید؛ لای خوبهوه بیرى کردهوه».

☐ به خودی خود: خۆبه خۆی؛ خۆی به خۆی؛ به خۆی خۆ؛ به خۆیهوه؛ ژبهه خۆ؛ ویش په ی ویش «انسان به خودی خود موجودی اجتماعی است؛ مروف خۆبه خۆی بوونهوه یکی ئاپوره ییه».

☐ خود را از تک و قانینداختن: وره به رنه دان؛ خۆ له دهس نه دان؛ خۆ نه دانه دهسهوه؛ خۆ راگرتن. به رانه به: خود را باختن

خود را باختن: وره به ردان؛ خۆ دانه دهسهوه؛ له دهس دانى دهسهلات بهسهه کردار و گوتاری خۆدا «با دیدن آزاد خود را باخت و به لکت افتاد: ههه ئازادی دی وره ی به ردا و کهوته پته پت».

خود را بالا گرفتن: «مجازی» خۆ به زل زانین؛ خۆ هه لکیشان؛ وئ زل گیرته ی؛ له خۆ بایی بوون و خۆ هه لدان «خیلی خودش را بالا می گرفت: زور خوی به زل ده زانی».

خود را بستن «بار خود را بستن، بار» خود را به آن راه زدن: «گفتاری» خۆ گیل کردن؛ خۆ کردنه گووکهه؛ خۆ بی ئاگا شان دان «خود را به آن راه زد، گویی حرف مرا نشنیده است: خوی گیل کرد، گوايه قسه که ی منى نه بیستوه».

خود را به چیزی زدن: «مجازی» خۆ له شتی دان؛ خۆ وا نیشان دان؛ خۆ به جوړئ نیشان دان «خود را به کرى زدن: خو له کهرى دان».

خود را به دامن کسی انداختن: «کنایی» خۆ خسته مالی کهسی؛ په نا بردنه بهه کهسیک و یاری لی خواستنی «برای پیشرفت کار پسرش خود را به دامن ارباب انداخت: بۆ پیشه وه چوونی کاری کوره که ی خوی خسته مالی ناغا».

خوب کردن: ۱. دهرمان کردن؛ چا کردن؛ خاس کردنهوه؛ وهش که رده یوه «آن دارو زخم پايه را خوب کرد: نهو دهرمانه زامی لاقمی چا کردهوه» ۲. چاک کردن؛ خاس کردن؛ کاریکی باش کردن «پرویز خوب کرد که توی این سرما نیامد: پهرویز چاکى کرد لهه جهوه رده نه هات».

ههروه ها: خوب بودن؛ خوب شدن

خوبرو / xûbrû، ها؛ یان؛ /: صفت. / ادبی/ جوان؛ جوانخاس؛ جوان چاک؛ جوان چال؛ په سندن؛ خوشیک؛ خوشوک؛ خشکوک؛ خاوهن پروومه تی جوان.

خوبی / xûbî /: اسم. چاکى؛ باشى؛ خاسى: ۱. /ها/ کاری چاکه؛ کار یا په وتی یارمه تی دان و هاوکاری کردنى کهسیک «خوبی کردن ضرری ندارد: چاکه کردن زیانیکی نیه» ۲. قهنجی؛ په سندی؛ دۆخ یان چۆنیه تی باش بوون «در خوبی و انسانیت نمونه بود: له چاکى و مروفایه تیدا هه لکه وته بوو».

☐ خوبی به کسی نیامدن: چاکه بۆ کهسیک نه بوون؛ شیاوی یارمه تی و می رهوانی نه بوون «به آرام خوبی نیامده: چاکه بۆ ئارام نابی».

خوبی کردن: چاکه کردن؛ خاسی کردن؛ باشه کردن؛ یارمه تی و می رهوانی کردن «خیلی به ما خوبی کرده: زۆرى چاکه له گه لمان کردهوه».

خوبیت / xûbîyyat /: (I) /فارسی/ عربی/ اسم. /گفتاری/ باشى؛ چاکى؛ شیاوی؛ گونجاوی «این کار هیچ خوبیتی ندارد: نهه کاره هیچ باشیه کی تیدا نیه».

خوبذیر / xûpazîr، ها؛ یان؛ /: صفت. / ادبی/ خووگر؛ هوگر؛ هه بوونی تایبه تمه ندیتیک بۆ گرتنی خوو یان فهوینی «نفس انسان خوبذیر است: نهفسی مرف خووگره».

خود^۱ / xod /: اسم. خۆ؛ خود؛ خوه؛ خه؛ هو؛ وئ: ۱. سه رجهمی لهش، ههز، بیر و هه چیکى تر

«وقتی پولدار شد، خود را کم کرد و دیگر به کس محل نمی گذاشت: وه ختی دهوله مەند بووه وه، خوی کوری و ئیدی ناوری له کەس نەئەدايه وه».

خود را هلاک کردن: ۱. خۆکوشتن؛ گیانی خۆکێشان ۲. /مجازی/ خۆکوشتنه وه؛ هه ناسه ی خۆ بپرین؛ خۆ هیلاک کردن؛ کۆشت و ته پستی زۆر کردن.

از خود بیخود شدن: واق ورمەن؛ شیوان؛ ماقه وه بوون؛ دەرچوون له حاله تی ئاسایی؛ له دەس دانی هیوری یان وشیری خۆ «وقتی پسرش را دید از خود سحود شد و های-های گریه کرد: کاتی کۆره کە ی دی واقعی و رما و پرم-پرم گریا».

از خود درآوردن: له خۆوه دەر هێنان؛ هه له بهستن «این حرفها را از خودش درآورده بود: ئەم قسانه ی له خووه دەر هێنا بوو».

از خود گذشتن: گیان به خشین؛ له خۆ بوردن؛ جه وئ و به رده ی؛ ناماده ی گیان بهخت کردن بوون.

به خود آمدن: هاتنه سه رخۆ؛ هاتنه وه سه ر خۆ؛ وه خۆدا هاتن؛ نامایوه ویره؛ وه دهس هینانه وه ی هۆشیاری یان هیوری خۆ «یک ساعت بعد وقتی به خود امدم همه رفته بودند: پاش سه عاتیک که هاتمەوه سه رخو، گشتیان چوو بوون».

به خود بستن: /مجازی/ خۆ به شتی زانین؛ خۆ هه لکیشان.

به خود پیچیدن: ئۆقره لی بران؛ پیچ له خۆ دان؛ پیچی ده بنه وئ؛ پیچ ئەنه وئ ده ی؛ هه لقرچان و هه دا نه دان له تاوی ئیشدا «از درد به خود می پیچید: له بهر ئیش ئۆقره ی لی برانوو».

به خود رسیدن: ۱. خه می خۆ خواردن؛ چاوه دیری خۆ بوون؛ یاوه ی ویره؛ پارێزگاری له خۆ کردن و گه یین به خۆدا «داشتم کله پاچه

خود را به کوچدی علی جی بردن: /مجازی/ خۆ دان له نه زانی؛ خۆ لی گیل کردن؛ قسه یه ک به نه بیستراوه زانین یان سه باره ت به بابته ی خۆ بی خه وه ر نیشان دان «وقتی درباره ی کار تو پرسیدم، خود را به کوچدی علی جی کاتی له مه ر کاره کە ی تۆوه پرسیارم کرد: خۆ ده سه ت».

خود را جمع کردن: خۆ کۆکردنه وه؛ خۆ جه م کردنه وه؛ خۆ ماقوول کردن؛ حاله تی فه رمی به خۆ گرتن «آزاد که روی تشک لم داده بود، با دیدن پدرش خود را جمع کرد و راست نشست: ئازاد که له بان دۆشه که که وه هه لاژ یا بوو، که چاوی به بابی که وه ت خۆی سه ت بوو و قیت دانیشت».

خود را دستگیر کردن: خۆ به که م زانین؛ توانایی یان شیاوی خۆ که متر له وه ی هه یه هاتنه به رچا و «تو حەتێ ئێوە کە کەمە ی تۆ خۆ ده تە ئێوە».

خود را سبک کردن: /مجازی/ خۆ سووک کردن؛ بوونه هۆی که م بوونه وه ی بایه خ و به وه ی خۆ «با رفتن پیش این و آن خود را سبک کرد: به چوون بۆ لای ئەم و ئەو خوی سه وک کرد».

خود را فانی کاری کردن: خۆ ئاویته ی کاریک کردن؛ خۆ له کاریک تی هه لقورتان؛ وئ و سه هینه کاریو؛ ده ستیوه ردان یان به شداری کردن له کاریکا «تو حەتێ ئێوە دعوای زهنا نه ی: تۆ حو ت ناویته ی شه ر و هه رای ژنان مه نه ت».

خود را گرفتن: خۆ گرتن؛ قیافه و کرداری ره ق و نادۆستانه به خۆ گرتن «خیلی خودش را گرفته بود: زۆر خوی کێتیه».

خود را کم کردن: /مجازی/ خۆ گۆرپین؛ رابردووی خۆ له بهر بردنه وه یان خۆ لی لا دان و ناو ر نه دانه وه له دۆستان و خویشان

می خوردم، آمد و گفت: خوب به خودت می رسی!؛
خهریکی سهر و پی خواردن بووم، هات و وتی:
باش خهمی خۆت ده خوی! ۲. خۆ پازاندنه وه؛
خۆ گیف کردن؛ خۆ جوان کردن؛ دهستی به
خۆدا هیئان «پیش از رفتن به عروسی باید کمی به
خودم برسم؛ بهر له وهی بچم بۆ زه ماوهن، ده بی
تۆزئ خۆم برا زینمه وه».

به خود گرفتن: کیشانه سهرخۆ «اگر به مرغ
کیش می گفتی، او به خود می گرفت و قهر می کرد؛
ئه گهر کشت له مریشک ده کرد، ئه وه ئه یکیشایه
سهر خوی و ده تۆرا».

در خود فرو رفتن: [مجازی] چوونه نیو خۆوه؛
له دنیا داپران؛ پیوهندی خۆ له جیهانی دهور
و بهر وه پساندن و خهریک بوون به بیر و
هزری خۆوه.

خود: ضمیر. خۆ؛ هو؛ خوه؛ خه؛ وی؛ هی که سی
یان شتی «مال خودم؛ مال خودشان؛ هی خۆم؛ هی
خۆیان».

خود: ۱. پیشوا. خۆ؛ خوه؛ وی: ۱. هی ئه و
که سه یان ئه و شته که ئامازهی پی کراوه، نه
که سیکی تر «خودپرست؛ خودپسند؛ خۆ پرست؛
خۆ په سن» ۲. به یارمه تی ههر ئه و شته ی
ئامازهی بۆ کراوه، نه شتیکی تر «خودتراش؛
خۆ تراش».

خود / xūd 𐭠𐭥𐭩 کلاخود

خود آرا / xodārā: صفت. خۆ پازین؛ خۆ
گیفکه ر؛ خۆ ته وزین؛ وی وه شکهر؛ خاوهن خوو
یان ئوگهر تی به خۆ پازینی «هیچ باور نمی کردم آن
جوان خود آرا و قرتی، یک روز چنین شخصیتی پیدا کند:
ههر باوهرم نه ده کرد ئا ئه و لاوه خۆ پازین و خۆ پریه،
پۆزئ ئاوا که سایه تیکی لی ده ربی».

خود آرای / xodārāy: ها: اسم. خۆ پازینی؛
وی وه شکهری؛ هنگ وونگی؛ خۆ پازاندنه وه؛
ته وزاندنی خۆ تابهت به شیوه یه کی یه کجاری.
خود آزما / xodāzmā: صفت. خۆ تاقیکه ره وه؛

خۆ ئه زموو؛ خوه هیچین؛ وی زمه؛ خاوهن
تابیه تمهندی یان توانایی تاقی کردنه وه ی خۆ.

ههروه ها: خود آزمایی

خود آگاهی / xodāgāh: ها: اسم. خۆ
ناسینه وه؛ ئاگاداری که س له هه بوون، کاران و
بیر و بروای خۆ «دستیابی به خود آگاهی، باید هدف
زندگی ما باشد: گه یشتن به خۆ ناسینه وه، ده بی
ئامانجی ژبانی ئیمه بی».

خود آموز / xodāmūz: ها: اسم. خۆ نامۆز؛
ئامرازیک (به تابهت کتیب) بۆ راهیئانی خۆ پنه ر
له کاریکدا به بی یارمه تی گرتن له مامۆستا.

خود آموزی / xodāmūzi: اسم. خۆ نامۆزی؛ کار
یان ره وتی فی ر بوون، بی یارمه تی گرتن له
مامۆستا یان دامه زراوه ی فی رکاری.

خود اتکایی / xod'ettekāy: فارسی / عربی / اسم.
خۆ ئینی؛ کار و ره وتی که لک وه رگری له
لیهاتوی خۆ، بی یارمه تی گرتن له خه لکی؛ به
سهر پای خۆ وه بوون.

خود اشتغالی / xod'ešteqāl: ها: فارسی /
عربی / اسم. بار یان دۆخی هه بوونی کاریکی وا که
له لایهن خودی که سه که وه به ریوه ده چی و
کریکار و خاوهن کار خۆ په تی.

خود انگختگی / xod'angixteg: ها: اسم.
خۆ پزونی؛ خۆ هاندهری؛ خۆ دنه دهری؛ دۆخ یان
چۆنیه تی بزواندنی خۆ بی ده س تیوه ردانی
که سی تر. ههروه ها: خود انگخته

خود باختگی / xodbāxteg: ها: اسم.
خۆ دۆ پزینی؛ دۆخ یان چۆنیه تی خۆ دانه ده سه وه؛
له ده س دانی هی ز و توانای رۆخی بۆ به رامبه ر
بوونه وه له گه ل رپووداوی تال و ترشی ژباندا.
ههروه ها: خود باخته

خود باروری / xodbārari: ها: اسم. له خۆرا
بینی؛ ده خۆدا بینی؛ دۆخ و چۆنیه تی به خۆدا
په رمیان و پروا به لیها تووی خۆ.
خود بخود / xodbexod: قید. ۱. له خۆرا؛

که ره‌سه‌یه‌کی ئیلیک‌ترۆنیک‌ی که پاره‌ی پیوست به شیوه‌ی خۆمه‌ش ئاراسته ده‌کا.

خودپرست / xodparast، ها: /ان: /صفت. خۆپه‌رست؛ خۆپه‌رس؛ وئ‌پرئس؛ وئ‌واز؛ خۆخواز؛ خاوه‌ن خوو یان ئۆگره‌تی به خۆپه‌رستی.

خودپرستی / xodparasti، ها: /ان: /اسم. خۆپه‌رستی؛ خۆخوازی؛ خوو یان ئۆگره‌تی زه‌ینی به‌وه‌ی که که‌سه‌ی خۆی له‌ هه‌موو که‌سه‌ خۆشتر بوئ و ئاور له‌ قازانج یان ئاسایشی خه‌لک نه‌داته‌وه‌.

خودپژوهی / xodpajûhi، اسم. کار یان ره‌وتی خۆ هه‌لسه‌نگاندن؛ له‌ خۆ تۆژینه‌وه‌؛ خوه‌ هه‌لکه‌وشاندن؛ خۆ دانه‌ په‌ی؛ لیکۆلینه‌وه‌ له‌ توانایی، لئ‌نه‌هاتووی و هه‌موو کرده‌وه‌یه‌کی خۆ. هه‌روه‌ها: **خودپژوه**

خودپسند / xodpasand، ها: /ان: /صفت. خۆهه‌لکئیش؛ کاو؛ به‌فیز؛ بفر؛ گه‌شه‌زه‌؛ گه‌به‌زه‌؛ پارسوستور؛ خۆپه‌سن؛ خۆپه‌سند؛ خودپه‌سند؛ خۆ به‌زل زان؛ له‌ خۆ بائی؛ بادیه‌ه‌وا؛ خاوه‌ن هۆکاره‌ یان وازی له‌ خۆ خۆش هاتن.

خودپسندی / xodpasandi، ها: /ان: /اسم. خۆپه‌سنی؛ خۆپه‌سندی؛ که‌شخه‌یی؛ گه‌شه‌زی؛ قۆره‌ده‌ماخی؛ بادیه‌ه‌وایی؛ خده‌ی خۆ په‌سند؛ خۆ باشر له‌ دیترا ناین.

خودتخریبی / xodtaxribi، [فارسی / عربی] /اسم. خۆخۆری؛ خه‌سار له‌ خۆ دان؛ کار یان ره‌وتی ئازار گه‌یاندنی قه‌ستی به‌ خۆ.

خودتراش / xodtarāš، ها: /ان: /اسم. خۆتراش؛ که‌ره‌سه‌پیک بۆ مووتاشین.

خودتنبیهی / xodtambîhi, -tanbîhi، [فارسی / عربی] /اسم. له‌ خۆ ده‌ری؛ کار و ره‌وتی له‌ خۆ دان و خۆ ته‌مئ کردن.

خودتنظیم / xodtanzîm، [فارسی / عربی] /اسم. خودسامان

ژبه‌رخۆ؛ له‌ خۆوه‌؛ هه‌ر له‌ خۆوه‌؛ له‌ خۆیه‌وه‌؛ بخۆ؛ هه‌ر بۆ خۆی؛ وئ‌شۆ؛ وئ‌شه‌وه‌؛ وئ‌شه‌وه‌؛ به‌ شیوه‌ی نه‌ویستی «خودبخود چشم قهرمز شد: له‌ خۆرا چاوم سوور بوو» ۲. بۆخۆی؛ په‌ی وئ‌ش؛ خۆ به‌ خۆ؛ بی‌به‌شداری یان ده‌س تیه‌وردانی که‌سه‌ی تر «خودبخود کارش را می‌کند و احتیاجی به‌ سفارش نیست: بۆ خۆی کاری خۆی ده‌کا، پاسپاردنی ناوئ». هه‌روه‌ها: **خودبخودی**

خودبری / xodbori، [زیست‌شناسی] /اسم. تاییه‌تمه‌ندیه‌ک له‌ برئ گیانه‌وه‌ران (وه‌کوو مارمئیک) که له‌ کاتی مه‌ترسیدا بۆیان ده‌لوئ یه‌کی له‌ ئەندامه‌کانی خۆیان بپرن. زۆتر ئەو ئەندامه‌ دوایی ده‌ردیته‌وه‌.

خودبزرگ‌بینی / xodbozorgbîni، اسم. لووتبه‌رزى؛ خۆ به‌ زل زانی؛ خۆبینی له‌ راده‌به‌ده‌ر و نه‌خۆش ئاسایی. هه‌روه‌ها: **خودبزرگ‌بین**

خودب‌سندگی / xodbasandegi، اسم. خۆب‌زیوی؛ خۆبه‌زیوه‌به‌ری؛ کار یان ره‌وتی دابین کردنی پیداوایستی خۆ، بی‌پالپشتی که‌سه‌یک‌ی تر.

خودبین / xodbîn، صفت. خۆخوا؛ خۆبین؛ خۆپه‌سند؛ خۆنما؛ وئ‌وین؛ گه‌شه‌زه‌؛ مه‌نه‌ری؛ خاوه‌ن خوو و خده‌ یان وازی خۆبینی.

خودبینی / xodbîni، ها: /ان: /اسم. خۆبینی؛ خودبینی؛ خۆپه‌سندی؛ فیز؛ بادیه‌ه‌وایی؛ خوو یان ئۆگره‌تی زه‌ینی به‌وه‌ی که‌سه‌یک‌ خۆی باشر و به‌رزتر له‌ دیترا بزانی.

خودپای / xodpāyi، اسم. خۆپاریزی؛ کار و ره‌وتی پاراستنی خۆ له‌ هه‌مبه‌ر مه‌ترسی و زیانی ناکاویه‌وه‌.

خودپرداخت / xodpardāxt، اسم. به‌شێ له‌ خه‌رج (وه‌ک پاره‌ی ده‌رمان) که به‌ پێی هه‌ل‌ومه‌رجی بیمه‌نامه، به‌ ئەستۆی بیمه‌ده‌ره‌.

خودپرداز / xodpardāz، ها: /ان: /اسم.

خودرایی

خودرنک / xodrang: صفت. سروشتی رەنگ؛
خاوەن رەنگی سروشتی. ھەر وەھا: خودرەنگی

خودرو / xodrow، ھا: / اسم. ماشین؛ ماشین؛
ترومبیل؛ ترۆمبیل؛ سەیارە.

خودرو / xodrû، ھا: / صفت. خۆپرسک؛
خۆپست؛ خۆوەر؛ خۆدەر؛ خواکرد؛ بە
تایبەتمەندی روانی خۆبەخۆیی، بێ ئەووی
کەسیک چاندبێتی «گل چۆنرە: گۆلی خۆپرسک».

خودروب / xodrûb، ھا: / صفت. خۆمال؛ بە
تایبەتمەندی یان توانای خاوین کردنی خۆ بە
شیووی خۆمەش.

خودزنی / xodzani: / اسم. خۆبەری؛ خۆکوژی؛
کار و پەوتی لە خۆ دان.

خودساختە / xodsāxte: / صفت. خۆکر؛ خاوەن
تایبەتمەندی پەرورەدەیی و پێشپەرەت لە
ئاکامی تیکۆشانی خۆ «مرد خۆساختە: پیاوی
خۆکر».

خودسازگار / xodsāz(e)gār: / صفت. خۆساز؛
خاوەن تایبەتمەندی یان توانای ساچان یان خۆ
پێکخستن لە گەل دۆخ یان دیاردەییەکی
دیاریکارویدا بە شیووی خۆمەش.

خودساز / xodsāzi: / اسم. خۆپەرورەری؛ کار
یان پەوتی بارهینان و پەرورەدە کردنی خۆ.

خودسامان / xodsāmān: / صفت. خۆسامان؛
خۆمەریس؛ خۆتەکووز؛ خۆپۆر؛ خۆوەرژیر؛

۱. خاوەن تایبەتمەندی یان توانای پێکوپێک
کردنی کاری خۆ ۲. خاوەن تایبەتمەندی یان
توانای پێکوپێک بوون بە شیووی خۆکار *

خودتنظیم

خودستا / xodsetā، ھا: / یان: / صفت. «/دبی/»
خۆپەسیئ؛ خۆبەسند؛ خۆپەسن؛ خۆهەلکێش؛
فۆرتەک؛ منمۆک؛ خاوەن ھوکارە یان ئۆگرەتی
بە خۆپەسیئیی.

خودستایی / xodsetāyi، ھا: / اسم. خۆپەسیئیی؛

خودجوش / xodcûš: / صفت. خۆبەخۆ؛ خاوەن
زیو و ئاخیزییانی ژبەرەخۆیی، بێ دەس
تیوێردانی کەس یان کەسانی تر.

خودچسب / xodčasb، ھا: / صفت. خۆچەسب؛
خۆنووس؛ خوەزانقی؛ خاوەن چەسپی سروشتی.
خودخواندە / xodxānde: / صفت. خۆدانناو؛
ناونراو لە لایەن خۆو بەبێ پەسەندی گشتی
«دولت خودخواند: دەولەتی خودانناو».

خودخواه / xodxāh، ھا: / ان: / صفت. خۆخواز؛
خۆبین؛ خۆپەسند؛ خۆویست؛ بەفیز؛ بایە ھەوا؛
خاوەن خوو یان ئۆگرەتی بە خۆخوازی.

خودخواهی / xodxāhi، ھا: / اسم. خۆخوازی؛
خۆخوایی؛ بەفیزی؛ خۆبینی؛ خوو یان ئۆگرەتی
بە دابین کردنی داخوازی و ئاسایشی خۆ، بێ لە
بەر چاو گرتنی قازانج و زیانی خەلک.

خودخوری / xodxorî، ھا: / اسم. خۆخوهری؛
خۆخۆری؛ خەزازی؛ کار و پەوتی خەم و
خەفەتی زۆر خواردن و نەدرکاندنی لە لای
خەلکەووە. ھەر وەھا: خودخور

خودداری / xod.dārî، ھا: / اسم. خۆداری؛
خودداری؛ خۆپارگری؛ خۆپارێزی؛ پشوو لە سەر
خۆیی؛ کار یان پەوتی بەرخۆ گرتن؛ خۆپارگرتن؛
دەس پارگرتن؛ بەرگری کردنی خودی کەس:
«الف) لە جێبەجێ کردنی کاری لە لایەن خۆیووە
«از ریختن زبالە در این مکان خودداری کنید: لە زبڵ
خستنه ئەم شوینە، خودداری بکەن» ب) لە ئاشکرا
بوونی ھەبەجانگەلی ھەزی و بەرپەرچی واتایی
خۆی «خندەام گرتە بوو، ولی از خندیدن خودداری
می کردم: پێکەنینم دەهات، بەلام بەر خۆم دەکێب».

ھەر وەھا: خوددار

خودرای / xodra'y، ھا: / فارسی / عربی / صفت.
ھەلەشە؛ سەرەرۆ؛ لاسار؛ گوئەبەیس؛
سەھەندە؛ نەژنەوا؛ خۆپا؛ بلەووز؛ خاوەن خوو
یان ئۆگرەتی گوئەبەیس نەگرتن بۆ قەسە دیتران و
ھەلەنەگرتنی بێر و باوەری کەسی تر. ھەر وەھا:

ئاكار و كهم و كورتى خۆ.

خودشیرینی / xodšīrīni، ها:/ اسم، [مجازی]
خۆشیرینی؛ کرد و کۆش بۆ باش پانانی خۆ له
چاو کەسیکەوه؛ خۆ شیرین کردن؛ خۆ
خۆشه‌ویست کردن «تو با این کارت می‌خواستی
پیش رئیس خودشیرینی کنی؛ تو بهم کارت
ده‌ته‌ویست له لای سەرۆکەوه خوشیرینی بکە».

خودشیفتگی / xodšiftegi، ها:/ اسم، [روانشناسی]
خۆگەرەکی؛ ئۆگرەتی نەخۆش ئاسایانە بە خۆ و
خۆ بە زۆر باشتەر، جوانتر و شیواتر زانین.

خودشیفته / xodšifte، ها:/ گان، صفت،
[روانشناسی] خۆگەرەک؛ تووشی نەخۆشی
خۆگەرەکی.

خودفرمان / xodfarmān، ها:/ صفت،
سەربەخۆ؛ خاوەن تایبەتمەندی یا خووی
کارکردن بە خواست و فەرمانی خۆ. هەر وه‌ها:
خودفرمانی

خودفروخته / xodfuruxte، ها:/ گان، صفت،
[کنایی] خۆفروش؛ خاوەن دۆخ یان
چۆناوچۆنیەک کە بۆ بە دەس هێانی شتیکی،
خۆی ناویته ژێر دەسەلات و ویستی کەسی
یان کەسانی تره‌وه «چند خودفروخته می‌خواستند
آشوب به پا کنند؛ چەند خۆفروش دەیانویست بشیوه
بنینه‌وه».

خودفروش / xodfurûš، ها:/ ان، صفت، [کنایی]
خۆفروش؛ بفقێ: ۱. هیز؛ حیز؛ گاندەر
۲. خاوەن خوو یا ئۆگرەتی بە خۆفروشی
۳. [ادی] کەللەبا؛ خۆنۆین؛ خۆنما.

خودفروشی / xodfurûshi، ها:/ اسم، ۱. خۆفروشی؛
کار یان پەوتی خۆ فروتن ۲. له‌ها/ حیزی؛ هیزی
۲. له‌ها/ [ادی] خۆنۆینی؛ خۆنمایی؛ کەللەبا.

خودکار / xodkār، ها:/ اسم، قەلەم‌نووج؛
جۆریک بنووس بە مەرەکەفی چەورەوه.

خودکار؛ صفت. خۆمەش؛ خۆکار؛ خۆگەر؛
۱. له‌ها/ بە تایبەتمەندی یان توانایی ئەنجامدانی

هۆشەکاری؛ بافیش؛ فشه؛ فشه‌فش؛ چاوپاو؛
هەلات؛ کار یان پەوتی بە خۆدا هەلگوتن؛
قاپان؛ خۆهەلکیشان؛ لەمەر چاکە و تواناییگەلی
خۆوه دوان.

□ **خودستایی کردن**؛ چیف؛ قاپان؛ خۆ
هەلکیشان؛ بە خۆدا هەلگوتن.

خودسر / xodsar، ها:/ ان، صفت، خۆسەر؛
خودسەر؛ سەربەردایی؛ خۆپایی؛ کێزری؛ بێخۆ؛ له
خۆخەر؛ سەربزیو؛ سەربە خۆ؛ خاوەن هۆکاره
یان ئۆگرەتی بەوه‌ی کە قسە هەر قسە‌ی خۆی
بێ «جوان خودسر؛ لاوی خوسەر».

خودسرانه / xodsarāne، صفت، خۆسەرانه؛
هەر وه‌ک خۆسەرانه «رفتار خودسرانه؛ ئاکاری
خوسەرانه».

خودسرانه؛ قید، خۆسەرانه؛ بە ویست و
دلخوازی خۆ و بێ‌بەراییی کەسیکی تر «وقتی
خودسرانه زن گرفت، اعضای خانواده ترکش کردند؛
کاتێ خوسەرانه ژنی خواست، بنەمالە کە‌ی لێی
تە کینه‌وه».

خودسری / xodsari، ها:/ اسم، خۆسەری؛
خودسەری؛ لاساری؛ سەربەخۆیی؛ کێزری؛ کار
یان پەوتی شوین خواست و ویستی خۆ کەوتن
و ئاوڕ نەدانەوه له‌ داخواز یان رێنۆیتی گەورەتر
یان خاوەن پەلی بانتر؛ کار بە ئارەزووی خۆ
کردن؛ گوێ نەدان بە قسە‌ی کەس؛ بەره‌لداپی
و کاری سەربەخۆ کردن «وقتی زن گرفت خودسری
را کنار گذاشت و سر به راه شد؛ کاتێ ژنی خواست
خوسەری نا لاوه و هاته سەر پێ».

خودسوزی / xodsūzi، ها:/ اسم، خۆسووتینی؛
وئ‌سوچنە‌ی؛ خۆ کوشتن بە ئاگر «در اعتراض به
بازداشت اوجالان، کردهای زیادی دست به خودسوزی
زدند؛ بۆ ناپەزایەتی دەرپەڕین سەبارەت بە گرتنی
ئوجالان، کوردیکی زۆر دەسیان دایە خوسوونینی».

خودشناسی / xodšenāsi، اسم، خۆناسی؛ کار
یان پەوتی ناسینی توانایی، بیر و باوەر، خوو،

چاری ناچاره).

خود کشی / xodkoši, ها:/ اسم. خۆکوژی؛

کاری خۆکوشتن؛ خۆ له ناو بردن.

□ **خود کشی کردن:** خۆکوشتن (صادق هدایت در

سال ۱۳۳۰ خودکشی کرد: صادق هدایت له

سالی ۱۳۳۰ (ک.ه.ه) دا حوی کوشت).

خود کفا / xodkafā, -kefā:/ [فارسی/ عربی]

صفت. خۆدابین؛ توانا به دابین کردن

پیداویستگه‌لی خۆ، بئ یارمه‌تی یان

که‌لک‌وهرگری له کهسانی تر (در جهان امروز هیچ

کشوری صد درصد خودکفا نیست: له دنیای ئه‌مرودا

هیچ ولاتی، سه‌تاسه‌ت خۆبزیو نیه). هه‌روه‌ها:

خودکفا بودن؛ خودکفا شدن؛ خودکفا کردن

خود کفایی / xodkafāyī, -kefāyī:/ [فارسی/

عربی] اسم. خۆبزیوی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی خۆبزیو

بوون.

□ **به خود کفایی رسیدن:** به خۆبزیوی گه‌یشتن

«در سالهای اخیر در تولید گندم به خودکفایی رسیدیم:

لهم سالانی دواپی، له به‌ره‌هم هینانی گه‌نمدا،

که‌یستینه‌ه خۆبزیوی».

خود گردان / xodgardān:/ صفت. سه‌ره‌به‌خۆ؛

خۆگه‌رپن؛ به دۆخ یان باری سه‌ره‌به‌خۆپیوه

(حکومت خودگردان: حکومتی سه‌ره‌به‌خۆ).

خود گردانی / xodgardānī:/ اسم. سه‌ره‌به‌خۆپی؛

دۆخ یان چۆنیه‌تی به‌رپوه چوون له لایه‌ن

خه‌لک یان نوڤنه‌رانیانه‌وه «ئنها سالها برای کسب

خودگردانی جنگیدند: زۆر سالان بۆ به‌ده‌س هینانی

سه‌ره‌به‌خۆپی خه‌باتیان کرد».

خود گزینی / xodgozīnī:/ اسم. خۆهه‌لبزیری؛

۱. کار و په‌وتی هه‌لبزاردنی خۆ ۲. کار و په‌وتی

هه‌لبزاردن له لایه‌ن خودی که‌سه‌وه.

خودمانی ^۱ / xodemānī:/ صفت. [گفتاری]

خۆمانی؛ خوه‌مانی؛ ویمانه: ۱. بئ گری و گۆل؛ به

کۆل و کۆی دۆستانه‌وه «رفتار خودمانی: ئاکاری

خۆمانی» ۲. خۆمانه؛ له خۆمان؛ به‌ش به خۆمان؛

کار یان کارانیکی دیاریکراو، بئ نیاز به

ده‌ستیوه‌ردانی که‌سیک «ساعت خودکار: سه‌عاتی

خومه‌ش» ۲. خاوه‌ن خوو یان ئۆگره‌تی به

کردنی کاره‌کانی خۆ بئ سه‌ره‌ره‌شتی و

پینۆینی که‌سانی دیکه.

خود کار سازی / xodkārsāzi:/ اسم. ۱. له‌/

قه‌له‌م‌ئووج سازی؛ کارگا یان کارخانه‌ی دروس

کردنی قه‌له‌م‌ئووج ۲. خۆمه‌شکه‌ری؛

خۆکار سازی؛ کار یان په‌وتی خۆمه‌شکه‌ردنی

کاروبار (وه‌ک به‌ره‌هم هینان، گواسته‌وه و...).

خود کاری / xodkāri:/ اسم. خۆکاری؛

خۆمه‌شی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی خۆکار بوون

خودکار ۲-۲

خود کافت / xodkāft:/ صفت. [زیست‌شناسی]

خۆخۆر؛ خاوه‌ن تاییه‌تمه‌ندی یان تووشی

دیارده‌ی خۆخۆری بوون.

خود کافتی / xodkāfti:/ اسم. [زیست‌شناسی]

خۆخۆری؛ کار و په‌وتی هه‌لوه‌شانه‌وه و له‌ به‌ر

یه‌ک چوون و داپزانی له‌شی گیانداریک دوا

مردنی.

خود کامگی / xodkāmegi, ها:/ اسم.

سه‌ره‌رپی؛ گوئ نه‌بیسی؛ لاساری؛ له‌ خۆ

خه‌ره‌پی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی سه‌ره‌رپی بوون.

خود کامه / xodkāme, ها؛ گان:/ صفت.

سه‌ره‌رپی؛ خاوه‌ن خوو یان ئۆگره‌تی که‌وتنه

شوین ویست و بیر و پای خۆ، بئ پراویژ کردن

له‌گه‌ل که‌سانی تر یان گوئ دان به‌ باوه‌ری

دیتران (حکومه‌های خودکامه را مردم حمایت نمی‌کنند:

خه‌لک له حکومتی سه‌ره‌رو، پشتیوانی ناکه‌ن).

خود کاوی / xodkāvi:/ اسم. خۆپیشکنی؛

خۆکنه‌پی؛ کار و په‌وتی خۆدۆزین؛ له‌ خۆ

کۆلینه‌وه. هه‌روه‌ها: خودکاو

خود کرده / xodkarde:/ صفت. خۆکرده؛

خۆکر دوو؛ وئ که‌رده‌ی؛ جیبه‌جی بوو به‌ هۆی

خودی که‌سه‌وه «خود کرده را تدبیر نیست: خۆکرده

دژى بىگانه «او خودمانى است، بىگانه نيست: ئەو خودمانى، بىگانه نيه».

خودمانى: قيد. /گفتارى/ خودمانىانه؛ خودمانى؛ خودمانه؛ ويتمانە؛ بە شيوەيه کى دۆستانە، بىئاوردانهوه له رەسم و ياسا «خىلى خودمانى به او گفتم: کارى که تو مى کنى، عاقبت خوشى ندارد: زۆر خودمانىه پيتم گوت: ئەم کاره تۆ دهیکهى، سەرەنجامیکى باشى ناي».

خودمحورى /xodmehvarî/: [فارسی/ عربی] اسم. ۱. دۆخ يان چۆنيهتى به تهوهره و چهق دانانى هزر و بيرى خو، بۆ ههر جوهره بۆچوون و بريارىک. ۲. دۆخ يان چۆنيهتى هزر و خواستى خو به بنج و بنهماى هزر و خواستى ديتران زانين: خودمدارى. ههروهه: خودمحور

خودمختار /xodmoxtār/: [افاسى/ عربى] صفت. سهربهخو؛ خوگهريين؛ خاوهن سهربهخوئى.

خودمختارى /xodmoxtārî/: [فارسی/ عربی] اسم. سهربهخوئى؛ خوگهريينى؛ کار يان رهوتى بهريوه بردنى کار و بارى ناوخو و دابين کردنى ئاتاجگهلى خو، به دهستى خو و بى دهستيوهردانى نامۆيان.

خودمدارى /xodmadārî/: [فارسی/ عربی] خودمحورى

خودمير /xodmīrā/: صفت. خوگهريين؛ خاوهن تايبهتمهन्दى يان تواناى کوژاندنهوه يان له کار خستنى خو به شيوهى خوکار.

خودنما /xodnemā/: ها: صفت. خۆنوئين؛ خۆنما؛ خۆرانەر؛ کەللەبا؛ خاوهن خوويان ئۆگرهتى به خۆنوئينى.

خودنمايى /xodnemāyî/: اسم. خۆنوئينى: ۱. /ها/ خۆنمايى؛ کردهوه يان چۆناوچۆنى

نیشانندان و رانانى جوانى، دارايى يان کارانى خو؛ خۆنواندن؛ خۆرانان؛ خۆنوانن؛ وئىرمانهئى؛ خو به غللوورى نیشان دان «کارشان رفتن به شب نشينى و خودنمايى و تفاخر بود: کاريان چوونه

شهوشينى و خۆنوئينى و فيز و دهمارفرۆشى بوو» ۲. دۆخ يان چۆنيهتى خۆنواندن؛ دهركهوتن و دياردان «ماه از پشت درختان خودنمايى مى کرد: مانگ له پشتى داره کانهوه خوى دهنواند».

خودنويس /xodnevîs/: ها: /اسم. پانندان؛ خۆنووس؛ قهلهم پانندان؛ قهلهم جاف؛ پيئووسى که خهزينه ييکى بۆ جهوههر ههيه و به گوشارى سهرى، جهوههر هيئدى هيئدى دهريژته ناو نووکه کهيهوه و دهنووسى.

خودى /xodî/: ها: صفت. خوئى؛ خودمانه؛ ويتمانە؛ خوهيى؛ مالخو؛ خودمالى؛ نافخو؛ پيئوهنديدار يان بهند به خودى كەس يان دهستهيه كهوه. بهرانهبر: بىگانه «تقسيم جامعه به خودى و غيرخودى خطرناك است: دابهشينى كۆمهلگا به خويى و ناخويى پرمهترسيه».

خوديايى /xodyābî/: ها: /اسم. کار يان رهوتى خۆدۆزينهوه؛ ناسين و دۆزينهوهى توانايى و ليها تووييگهلى خو «خوديايى قدم نخست خودباورى است: خو دوزينهوه يه كهم ههنگاوى لهخۆراييينيه».

خوديارى /xodyārî/: ها: /اسم. خويارى؛ کار يان رهوتى يارمهتى دانى كەس يان تاقمىك بۆ دابين کردنى پاره و پيداويستى خويان «اين مدرسه از راه خوديارى مردم ساخته شده است: ئەم قوتابخانهيه به خويارى خهلك كراوتهوه».

خور /xor/: ها: /اسم. ريژگه؛ ده مى چۆم له شوئى گهيشتنى به زهريا، كه لهويدا شهپۆل و ئاوى چۆم يه كه دهگرن.

- خور: ۱. ييواژه. -خۆر؛ -خوهر؛ -وهر: ۱. /ها/ بخۆر؛ بخوهر؛ خۆرا «نان خور: نان خۆر» ۲. -گر؛ بهركهوتوو؛ ليكهوتوو؛ جيگرتوو له بهرامبهر شتيكهوه «بادخور: باخور».

خوراك /xorāk/: ها: /اسم. خۆراك؛ خوراك: ۱. ههرده؛ خوارن؛ خواردن؛ خواردمهئى؛ خواردنى؛ واردمهئى؛ خورد؛ وارد؛ رهوه؛ چهره؛ چيشت؛ ئەوهى بۆ لابردينى برسپهئى

ده خوریت <خوراک روزانه: خوراکی پوژانه>

۲. [مجازی] پیخور؛ شیو؛ چیشتی که لی نرابی

۳. هیندی له دهرمان که به جاریک نه خوری

۴. [مجازی] پیژ؛ کاله دوند؛ ماکي سهره کی

پتویست بو شتیک <این الیاف خوراک چهارماه

کارخانه را تأمین می کند: ثم هودایه خوراکی

چوارمانگی کارخانه که دابین ده کا>.

خوراکی^۱ / xorākī, ها: / اسم, خوارده مهنی؛

وارد مهنی؛ خوره ک؛ خوراک؛ خوراکي؛

چشت مشتم؛ خوارده مهنیگه لی جگه له پیخوری

پوژانه که زیاتر بو چیژ وهرگرتن ده خوریت

(وهک شیرینی، چه رهز، میوه، چلووره و...):

تنقلا

خوراکی^۲: صفت. خوارده مهنی؛ خواردنی؛ له

باوی خواردن <میوه ای این درخت خوراکی است:

به ری ثم داره خوارده مهنیه>.

خوراندن / xorāndan: مصدر. متعدی.

// خوراندی: خوراندت؛ می خورانی: ده خورینی؛

بخوران: بخورینه // دهر خوارد دان؛ ده خوارد دان؛

دانه دهر خوارد؛ په ژقاندن: ۱. خوراندن؛ خوران؛

وهردایش؛ پیخور دان به گیانداریک <با پستانک

به او شیر خوراند: به مکه مژه شیري دایه

دهر خواردی> ۲. به زور شتیک دانه گیانداریک

بیخوا <به زحمت توانستم شربت را به او بخورانم: به

ناستم توانیم شهربه ته که بهمه دهر خواردی>

۳. [مجازی] دانه خورت؛ خستنه جی؛ شیاندن

<به هزار زحمت آن قطعه را به موتور خوراندیم: به هه زار

دهر دیسه ری ئو تیکه م دایه خورتی موتوره که>:

خورانیدن. هه روه ها: خوراندنی

■ صفت فاعلی: خوراندنده (دهر خوارده در) / صفت

مفعولی: خوراندنده (دهر خوارده در) / مصدر منفی:

نخوراندن (دهر خوارده ندان)

خورانیدن / xorānidan ✎ خوراندن

خورجین / xorcîn: [از عربی] ✎ خرجین

خورجینک / xorcînak: [از عربی / فارسی] ✎

خرجینک

خور-خور / xorxor, ها: / صوت. پر خه پر خ؛

مرخه مرخ: خر-خر

خورد / xord: / اسم. ۱. خورد؛ خوراکي؛

خوارده مهنی؛ خواردنی؛ هه رده؛ وارده؛ وهره؛

پیخور <خورد و خوراک: خورد و خوراک> ۲. / ها /

/ خیاطی / چینی زور ورد که به کی شانی به نی

ته قه ل له درووماندا درووس ئه بی.

□ به خورد کسی دادن: به دهر خوارد که سیک

دان؛ دانه دهر خواردی که سی <غذای شب مانده

را به خورد من داد: چشتی شه ومه نه ی دایه

دهر خواردم>.

خورد / xûrd ✎ خرد

خوردین / xûrdbîn ✎ خردین

خوردینی / xûrdbînî ✎ خردینی

خوردگی / xordegî, ها: / اسم, خوراوی؛

داخوراوی؛ داپزاوی؛ ئه ره وارده ی؛ پواوی؛

ساویاگی؛ که لی؛ زه پ دیتووی، پرتو کاوی یان

پرووشاوی به هوی هؤکارگه لی میکانیکی،

فیزیکی، کیمیای یان کوییک له وانه وه <خوردکی

فلزات: خوراوی کانزاگه ل>.

خوردن / xordan: مصدر. متعدی. لازم. // خوردی:

خواردت؛ می خوری: ده خوی؛ بخور؛ بخو // خواردن:

□ متعدی. ۱. خوارن؛ خارن؛ فارن؛ وهردش؛

وهردایش؛ وارده ی؛ هه ردن؛ هه رده ن؛ قووت دانی

پیخور (زورتر دواي جاوین) له رپی گه رووه وه

به ره و گه ده ۲. [گفتاری] خوارده نه وه؛ هه لقوړان؛

قه خارن؛ ئه وه وارده ی؛ وارده یوه <آب خوردن: ئو

خواردن> ۳. قووت دان؛ داپه چین؛ داقورتانندن؛

هشاقتن؛ له پنه ی؛ ئاسه یه <کلاغ صابون را خورد:

قه له که سابوونه که ی خوارد> ۴. داگیر کردن؛

وارده ی؛ به نارموا خو به خاوه نی شتی کردن

<مال کسی را خوردن: مالی که سی خواردن>

۵. دانه با؛ به با دان؛ مه زخاندن؛ خه رج و

باخت کردن <هر چه از پدرش مانده بود خورد: هه رچی

اصلاً خوردنی نبود: فراوینی ئەمڕۆ هیچ خۆرەن نەبوو.

خوردوخوراک / xord-o-xorāk / اسم، [گفتاری] خورد و خوراک؛ وارده و چهره؛ پیخۆر؛ خوارده‌مه‌نی؛ چیشیت «این پول به اندازه‌ی خوردوخوراک یک نفر هم نیست: ئەم پازە به‌قه‌ی خورد و خوراکێ تاکه که‌سی‌کیش نیه».

✶ **خوردوخوراک نداشتن:** ۱. برس چوونه به‌س؛ برس به‌سیان؛ به‌هۆی ناساقی له‌ش یان زه‌ینه‌وه له‌خواردن که‌وتن «دو ماه خورد و خوراک نداشتم: دوو مانگ برسم چوو‌بووه به‌س».

۲. [نامتداول] بێ پیخۆر بوون. از خورد و خوراک افتادن: له‌خواردن که‌وتن؛ بژۆک بۆ خواردن نهمان «پاک از خوردوخوراک افتاده بود: ته‌واو له‌خواردن که‌وتبوو».

خورده / xorde, xûrde / ✶ **خُرده** - خوردە / xorde، ها: / پیواژه. - خواردوو؛ لیلیداو؛ - وارده؛ لیکه‌وتوو؛ وه به‌ر شتی که‌وتوو «شکست‌خورده؛ آفتاب‌خورده؛ شکست‌خواردوو؛ هه‌تاو‌لییداو».

خورده‌برده / xordeborde / اسم، [گفتاری] پرووده‌ریایی؛ په‌روا؛ پارێز «من با کسی خورده‌برده ندارم: من پرووده‌ریاییسم له‌کەس نیه»: **خُرده‌برده**

خورسند / xorsand / ✶ **خُرسند** **خورسندی** / xorsandi / ✶ **خُرسندی**

خورش / xoreš، ها: / اسم، ۱. خۆرش؛ خۆرشت؛ خوه‌رشت؛ مه‌رگه؛ تَرشک؛ شله؛ خۆرشتی گرا؛ شله ده‌گه‌ل گرا؛ پیخۆری کولاو؛ هه‌ر یه‌که له‌ پیخۆرگه‌لی لیندراوی که‌م یا زۆر ئاودار که زۆرتر ده‌گه‌ل پلاودا ده‌خوئ: **خورشت** [گفتاری] ۲. / ادبی / خۆراک؛ خوارده‌مه‌نی؛ وارده‌مه‌نی؛ وارده؛ هه‌رده.

خورشت / xorešt / ✶ **خورش** - ۱ **خورشید** / xoršîd / اسم، خۆر؛ خوه‌ر؛ وه‌ر؛ هۆر؛

له‌ باوکیه‌وه به‌ جێ مابوو خواردی) ۶. ✶ **فرو** خوردن، **فرو** ۷. خوارده‌وه؛ ئالۆش هینان؛ خستنه‌ خارشت؛ به‌دی‌هینانی خوریان یا ماسین به‌هۆی پیوه‌ ته‌قان و ساویانه‌وه «لباس بشمی تنم را می‌خورد؛ به‌رگی له‌ خوری له‌شم دده‌بو» ۸. خوارده‌وه؛ وارده‌یره؛ دارزاندن؛ پواندن؛ به‌دی‌هینانی پرتوو‌کاوی و دارزیایی «عرق دستش پشت ساعت را خورده بود: ئاره‌قی ده‌ستی پشتی ساعته‌ته‌که‌ی خوارد‌بوو» □ لازم، ۹. / مجازی / که‌وتنه به‌ر ئازار یان ته‌وه‌یه‌که‌وه «خودش هم نفهمید از کجا خورده است: خۆشی نه‌یزانی له‌ کوپوه خوارد‌دویه‌نی» ۱۰. چۆک دان؛ شکست خواردن؛ دۆژاندن «خیال می‌کنی من از تو می‌خورم؟ واده‌زانی من له‌ به‌ران‌به‌ر ته‌وه‌ چۆک دده‌د» ۱۱. دان؛ که‌وتن؛ شتی لیدان «گولله خوردن؛ زمین خوردن: گولله‌خواردن؛ که‌وتنه‌ زه‌وی» ۱۲. که‌وتنه به‌ر تاو یان ته‌وژمی شتی‌که‌وه «اتو خوردن؛ غصه‌خوردن: ده‌ق خواردن؛ خفه‌ت خواردن» ۱۳. پیکه‌فتن؛ پنه‌واردی؛ یه‌ک گرته‌وه «این رنگ به دیوار می‌خورد: ئەم ڕەنگە بە دیواره‌که‌ نه‌خا» ۱۴. هاوکات بوون؛ هه‌وگاڤ بوون «عروسیمان خورد به‌ موشکیاران: زه‌ماوه‌نه‌که‌مان خوارد‌د مووشه‌کبارانه‌که‌وه» ۱۵. وارده‌یه‌وه؛ به‌ جیگه‌یی گه‌یشتن یان تا نه‌وئ درێژه‌دار بوون «این خیابان می‌خورد به میدان مرکزی: ئەم شەقامە بە‌خۆانه‌مه‌یدانی ناوه‌ندی». هه‌روه‌ها: **خوردنی**

✶ **صفت فاعلی: خورنده (-)** / صفت مفعولی: **خورده** (خوراو) / مصدر منفی: **نخوردن** (نه‌خواردن) **خوردنی** ۱ / xordanî، ها: / اسم، خوارده‌مه‌نی؛ خواردنی؛ وارده‌مه‌نی؛ وارده؛ چهره؛ خۆره‌ن؛ پیخۆر؛ وه‌ر؛ نه‌وی وه‌ک چیشیت یان چهره‌ که‌ بۆ خواردن ده‌بێ «توی خانه‌ هیچ خورده‌نی نداریم: هیچ خوارده‌مه‌نیمان له‌ مالدا نیه».

خوردنی ۲ / ها: / صفت. خۆره‌ن؛ شیای خواردن؛ خاوه‌ن چۆنیه‌تی خۆراکیکی باش «ناهار امروز

کاری را داشتن

خوره گرفتن: گولی گرتن؛ گول بوون؛
پیسی گرتن؛ توشی گولی هاتن؛ به نه خوشی
خوره ئاوقان.

خوزی /xūzi/: صفت. خووزی: ۱. سهر به
خووزستان ۲. /ها/ خه لکی خووزستان.

خوش ۱ /xoʃ/: صفت. خوش؛ خوهش؛ وهش؛
۱. شاد؛ دلپه سندن (آن روز همه خوش بودیم؛ نهو
رۆژه همهوو خوش بووین) ۲. /ابی/ چاک؛ باش؛
خاس؛ قهنج.

☐ خوش به حالت: [گفتاری] خۆزگه به خۆت؛
خۆشی له خۆت؛ خوش به دیارت؛ وهشله ی
پنهنه؛ خوش به حالت.

☐ خوش آمدن: خوش هاتن؛ وهش ئامه ی؛
۱. به دل بوون؛ په سندن بوون؛ پی خوش بوون؛
حهز لی بوون (از آن خانه خوشش آمد؛ لهو ماله
خوشی هات) ۲. به خیر هاتن؛ هۆی خوشحال
بوون؛ بوونه هۆی گه شانوه (هر کس بیاید
خوش آمده است؛ ههرکس هات به خیر بی).

خوش بودن: شا بوون؛ شاد بوون؛ خوشحال
بوون؛ به دهماخ بوون؛ کهیف ساز بوون؛ کهیف
کۆک بوون؛ وهش بیهی.

خوش داشتن: پیخۆش بوون؛ ههز کردن؛
حهز لی بوون؛ پنه وهش بیهی؛ ههرهک بوون؛
دل پیوه بوون (خوش دارم امروز تو را مهمان کنم؛
پییم خوشه ئهمرو میوانت کهم).

خوش کردن: پیخۆش بوون؛ ههز کردن؛ واز
لی بوون؛ ههرهک بوون؛ گهرهک بوون؛ دل
پیوه بوون؛ پنه وهش بیهی (خوش کرده ام اشب
باهم برویم گردش؛ پییم خوشه ئهمشهو پیکه وه
بچین بۆ گه ریان).

خوش ۲: پیشواژه. خوش-؛ خوهش-؛ وهش-؛
خاس-؛ چاک-؛ باش (خوش آواز؛ خوش عطر؛
خوش بیژ؛ خوش بهرامه).

خوشا /xoʃā/: صوت. چهن خوشه؛ خوشه؛

ویره؛ رۆ؛ رۆژ؛ رۆژیار؛ رۆچیار؛ تیرۆژک؛
تاو؛ تاف؛ هه تاو؛ هه تاف؛ ئافتاو؛ ئهفتهو؛
خوهه تاو؛ رۆژی ئاسمان؛ ئهستیره ی خۆربه ند
که له رۆژانی بی هه وردا له ئاسمانه وه
ده دره وهشی و سهرچاوه ی رۆشانی و تینی
زهویه.

خورشیدی /xoršidi/: صفت. هه تاوی؛ رۆژی؛
پیوه ندیدار یان سهر به خۆر (سال خورشیدی؛
سالی هه تاوی).

خورگرفت /xorgereft، ها/ اسم. خۆرگیران؛
وه رگیریه ی؛ دۆخی جیگرتنی گۆی مانگ له
نیوان زهوی و خۆردا.

خورند /xorand/: صفت. شیاو؛ له باو؛ له بار؛
دهر خۆر؛ ژهه ژی؛ هه ژ؛ هاوسان و بساز له گه ل
شتیکدا و ده رده خواردوی ئه و شته (گزر باید
خوردن پهلوان باشد؛ گورز ده بی شیاوی پالهوان بی).

خورندگی /xorandegi/: اسم. دارزازی؛
خوراوی؛ تایبه تمه ندی فیزیکی یان کیمیایی
شتی که ده بیته هۆی پوان و له بهر یه ک
چوونی.

خورنده /xorande، ها/ صفت. دارزینهر؛
دابه چقینهر؛ دابه رتینهر؛ به تایبه تمه ندی یان
توانایی دارزاندنه وه (اسید ماده ای خورنده است؛
ئه سید ماکیکی دارزینهره).

خوروپف /xor(r)-o-pof/: اسم. پرخه؛
پر خه پرخ؛ خرپوق؛ خرپه؛ مرخه مرخ.

خوره /xore/: اسم. گولی؛ گوی؛ نویره؛ پیسی؛
کت؛ شه قافلووس؛ پووتک؛ خیرک؛ خۆره؛
جوزام؛ نه خوشینی پیستی په ره گر که ده بیته
هۆی داکه وتی لیو و که پۆ و قامک.

☐ خوره داشتن: گول بوون؛ گیرۆده ی گولی
بوون.

خوره ی کاری را داشتن: /مجازی/ سهر بۆ
کاری خوربان؛ سهر له شتی ئیشان؛ هۆگری
کاری بوون و شیلگیر بوون له سهری؛ کرم

خوښا؛ وهشا؛ وهشهن؛ خوږگه؛ خوږی؛ وهشله‌ی؛
وهره‌کن؛ وهره‌کینا؛ وهره‌ک؛ وهره‌کنا «خوشا شاهو
و چشمه‌سارانش: چهن خوشه شاهو و
سهرچاوگه‌کانی».

☐ خوشا به حالت: خوږگه به خوټ؛ خوشی له
خوټ؛ وهشله‌ی پنه‌ت/ په‌نه‌ت؛ چهنده
خوښه‌ختی؛ چهنده به‌ختیاری (به که‌سیک
ده‌گوتړئ که بار و دوختیکی خوشی بیی‌ان
چاوهرپی پروداویکی خوش بی) .

خوشاب / xošāb /: اسم/ قدیمی/ ۱. وهشاو؛
خوښاو؛ خوهشاو؛ قه‌یسی و ههنجیر و مه‌وړ
و... ۲. کومپوت؛ میوه‌ی هیندیک له
شهره‌تدا کولاو.

خوشامد / xošāmad /، ها/ اسم. خوشاتن: ۱. به
خیراتن؛ خیر هینان؛ به خیر هاتن؛ خوشهاتن؛
وهش‌نامه‌ی؛ وته‌یی که بؤ پیشوازی کردن له
که‌سیک نه‌گوتړیت «وزیر به مهمانان خوشامد گفت:
وه‌زیر به‌خیر هاتنی له میوانه‌کان کرد» ۲. وته‌یه‌ک
که بؤ خوشحال کردنی دلی که‌سیک و
راکیشانی خوښه‌یستی و سهرنجی ده‌گوتړئ.

خوشامدگویی / xošāmadgūyi /، ها/ اسم.
۱. کار و ره‌وتی خیراتن و خوشاتن کردن؛ به
خیر هینان، یان گوتنی زاراه و رسته‌گه‌لی
پیشوازی کردن له که‌سیک، وه‌ک: خیر هاتن؛
وهش‌نامه‌ی؛ خوشاتن به نیشانه‌ی پی‌خوښ بوون
له هاتنی نه‌و که‌سه «پس از خوشامدگویی، مهمانان
به اتاق‌هایشان هدایت شدند: دواى به‌خیر هینان،
میوانه‌کان ریتوما‌یی کران بؤ دیوه‌کانیان» ۲. پیدا
«زیبایی خط شما یک واقعیت است و قصد خوشامدگویی
ندارم: جوانی خه‌تی ئیوه به راستیه و من خه‌یالی
پداهه‌لگوتنم نیه».

خوش‌اندام / xošandām /: صفت. هنف؛
وهش‌نه‌ندام؛ به‌ژن‌رپک؛ به‌ژن له‌بار.
خوشایند / xošāyand /: صفت. دلخواز؛ دلواز؛

خوښ؛ خوهش؛ وهش؛ به‌ردل؛ پیکه‌وتوو؛
په‌سند؛ به‌ردل که‌وتوو؛ به دوخ یان چو‌نیه‌تی
دلپه‌سهند و دلخواز بوونه‌وه «رفتار خوشایند؛
منظره‌ی خوشایند: ناکاری دلخوار؛ دیمه‌نی خوش».

خوشباش / xošbāš /، ها/ اسم/ ادبی/ شاواش؛
شبابش؛ پیروزیایی.

خوشباور / xošbāvar /، ها/ ان/ صفت.
خوښباوهر؛ وهشباوهر؛ دل‌ساف؛ بی‌فیل و
فهره‌ج؛ به خوو یان تایبه‌تمه‌ندی خوښباوهری
«مرا بگو که چقدر خوشباور هستم! تو بزانه من چهنده
خوښباوهرم!».

خوشباوری / xošbāvari /، ها/ اسم.
خوښباوهری؛ وهشباوهری: ۱. خوو یان
تایبه‌تمه‌ندیپک که نه‌بیته هوی نه‌وه که‌سیک
قسه یان هه‌والی خوښ زوو باوهر بکا یان
سه‌بارت به‌وانه‌وه، هه‌لسه‌نگاندنیکی
خوښبینانه‌ی هه‌بی ۲. زوو باوهری؛ کار یا ره‌وتی
باوهر کردن به قسه‌ی مهر دم به بی لیکولینه‌وه.
خوشبخت / xošbaxt /، ها/ ان/ صفت.
به‌خته‌وه‌ر؛ به‌ختیار؛ به‌ختدار؛ خوښبه‌خت؛
وه‌شبه‌خت؛ خاوه‌ن به‌ختیاری؛ به به‌خت؛
قیول‌دار «مرد خوشبخت: پیاوی به‌خته‌وه‌ر».
هه‌روه‌ها: خوشبخت بودن؛ خوشبخت شدن؛
خوشبخت کردن

خوشبختانه / xošbaxtāne /: قید. به‌خته‌وه‌رانه؛
خوښبه‌ختانه؛ وه‌شبه‌ختانه؛ به خوښیه‌وه؛
وشه‌یه‌که بؤ پیشاندانی چاکي رووداویک به کار
نه‌بری «خوشبختانه امسال محصول گندم خوب بود؛
خوشبه‌ختانه نه‌وسال داهاتی گهنم چاک بوو».

خوشبختی / xošbaxti /، ها/ اسم. خوښبه‌ختی؛
وه‌شبه‌ختی؛ به‌خته‌وه‌ری؛ به‌ختیاری؛
به‌ختداری؛ خوښ‌نگینی؛ دوخی هه‌بوونی ژبانی
دلخواز و پر‌خوښ «ثروت خوشبختی نمی‌آورد: مال،
خوشبه‌ختی ناهینئ».

خوشبین / xošbîn /، ها/ ان/ صفت. گه‌شبین؛

و بیخود سخت نمی گیرد: بهر پرسه که مان، دلاورده و له خووه بهرؤ کمان ناگری. ههروهه: خوش جنسی خوشحال / xošhāl: [فارسی/عربی] صفت. خوشحال؛ وهشحال؛ پهرداخ؛ شاد؛ شادمان؛ به دهه ماخ؛ وه که یف.

☐ خوشحال شدن: خوشحال بوون؛ دلشاد بوون؛ شاد بوون؛ وهشحال بیهی (از دیدنت خیلی خوشحال شدم: له دیتنت زۆر خوشحال بووم). ههروهه: خوشحال کردن

خوشحالی / xošhālī: [فارسی/عربی] اسم. [گفتاری] خوشحالی؛ وهشحالی؛ خوشدهه ماخی؛ به که یفی؛ خوهشله خوهشی؛ دلشادی؛ شادی؛ هههس.

☐ خوشحالی داشتن: شیاوی خوشحال بوون؛ گونجاو بو شاد بوون (موفقیت، خوشحالی دارد: سهر که وتن، شیاوی خوشحال بوونه).

خوشحالی کردن: شایی کردن؛ خوشحالی کردن؛ خهریکی شایی بوون (همه دست می زدند و خوشحالی می کردند: هه موو چه پله یان ده کوتا و شایان ده کرد).

خوش حساب / xošhesāb، ها: [فارسی/عربی] صفت. حساب راست؛ سهر راست؛ خوش حساب؛ خوش / وهش حساب؛ خاوهن خوو یان تابه تهمندی قهرز دانه وه له سهر وه ختدا (مشتريهای ما همه خوش حساب هستند: مشتريانی ئیمه هه موو حساب راستن). ههروهه: خوش حسابی

خوش خبر / xošxabar: [فارسی/عربی] صفت. خوش خبره؛ خوش خه بهر؛ خوش خه وهر؛ مژده هین؛ مزگینی دهر: ۱. خاوهن هه والی خوش (خوش خبر باشی! چه شده؟ خوش خبر بی! چ بووه؟) ۲. خاوهن خوو یان توانایی هینانی هه والی خوش (تو همیشه خوش خبر هستی: تو هه میسه خوش خبری). ههروهه: خوش خبری خوشخدمتی / xošxedmatī، ها: [فارسی/

خوشبین؛ چاک بین؛ دلپروون؛ هزر باش؛ وهش وین؛ ههر به هومید؛ دوور له ناهومیدی؛ خاوهن خوشبینی (به آینده خوشبین هستم: به داهاتوو خوشبینم).

خوشبینی / xošbînî، ها: / اسم. گه شبینی؛ خوشبینی؛ وهش وینی: ۱. باوه به چاک بوونی دیارده یه ک، رووداو یک یان که سیک ۲. باوه به چاک بوونی رووداو هکان و له گه شه بوونی جه مان و هیواداری به داهاتوو (خوشبینی به آینده از اعتماد بشریت و توانایی های آن سرچشمه می گیرد: خوش بینی به داهاتوو له باوه به مرؤفایه تی و تواناییه کانی سهر چاوه ده گری).

خوش پز / xošpoz: [فارسی/فرانسوی] صفت. [گفتاری] ته کووز؛ قوز؛ وهش دوخت؛ خاوهن جل و بهرگ و ئارایشی جوان و دلخواز.

خوشپوش / xošpûš، ها: / ان: صفت. پوشته: ۱. کۆک؛ جلک تازه؛ ته پۆش؛ خوشپۆش؛ پوشته و پهرداخ (یک جوان خیلی خوشپوش راهنمای ما را برعهده داشت: لایکی زۆر پوشته پینوینی ئیمه به نه ستۆ بوو) ۲. به خوو و توانای له بهرکردنی گنجی شیاو و جوانه وه (آزاد مرد خوشپوشی بود: ئازاد پیایکی پوشته بوو). ههروهه: خوشپوشی

خوشتراش / xoštarāš: صفت. له بار؛ ریک و پیک: ۱. باش تاشراو (مجسمه ی خوشتراش؛ پهیکه ری باش تاشراو) ۲. جوان و چه له نگ؛ خوشیک (هیكل خوشتراش: تووزی ریک و پیک).

خوش تیپ / xoštîp: [فارسی/فرانسوی] صفت. نهرمه نیشک؛ جوانخاس؛ جوان؛ خوشیک؛ وهشک؛ خاوهن نه ندامی ریک و پیک و پازاوه (خیلی خوش تیپ شده بود: زۆر نهرمه نیشک بوو بوو). ههروهه: خوش تیپی

خوش جنس / xošcens: [فارسی/عربی] صفت. ۱. رگه ز چاک؛ به کاله دهندی باشه وه ۲. (کنایی/ دلاور؛ دل هاوهر؛ باش (مدیران خوش جنس است

هیدی-هیدی؛ وهش-وهش؛ شینه-شینه؛ شینه-شینه؛ به هیوری «خوش خوشک رفتند تا نزدیک ظهر به آبشار شلماش رسیدند: نهرمه-نهرم رویشتن و دهوری نیومره گیشته تافگهی شلماش».

خوش خیال / xošxiyāl، ها: [فارسی/عربی] صفت، [مجازی] خوش خه یال؛ خاوهن گه شبینی له راده به دهر و نابه جی «من چقدر خوش خیال بودم که به امید تو ماندم؛ من چنده خوش خه یال بووم و به هیوای تو ماموه». ههروه ها: خوش خیالی

خوش خیم / xošxīm، صفت، خوش هییم؛ خوشخوو؛ بی-گری؛ بی-کارتیکه ری یان کاردانه وهی زیانده ری یان مه ترسیدار «غدهی خوش خیم؛ لکی خوش هییم».

خوش دست / xošdast، صفت، خوشدهست؛ خواهدهست؛ وهشدهس؛ هولی؛ خاوهن دۆخ یان چۆنیه تیه کی وا که به هاسانی له دهستدا بخونجی و به کار بگيردری «رهی خوش دست؛ هه ره ی خوشدهست».

خوشدل / xošdel، صفت، ۱. دلشاد؛ دلخوش؛ شاد؛ دهماخ چاخ ۲. رازی؛ په زامه ند؛ قایل؛ قادی. ههروه ها: خوشدلی

خوش ذوق / xošzowq، -zo:q، ها: ان: [فارسی/عربی] صفت، به زهوق؛ به سه ليقه؛ خوش چيژ؛ خاوهن هيز و زۆخی نوپکاری.

خوش رقصی / xošraqsi، ها: [فارسی/عربی] اسم، [تعريض] کلکه فلی؛ کلکه له قی؛ جووچکه له قی؛ کلکه سووته؛ کار و کرده وهی زمانلووسانه و به مه رایي بۆ به ده سه پینانی دلی که سیک و قازانج لی وه رگرتنی «کارش شده است خوش رقصی پیش معلمها؛ کاری بۆته کلکه له قی لای ماموستایان».

ههروه ها: خوش رقصی

خوش رکاب / xošrekāb، [فارسی/عربی] صفت، خوش زهنگوو؛ خواهش سواری؛ وهش وه زنگی؛ به تابه تهمندی یان توانایی چاک سواری دانه وه «اسب خوش رکاب؛ نه سپی خوش زهنگوو».

عربی/اسم، خوش خزمه تی؛ کار یان رهوتی خزمهت کردن، زیاتر له وهی که پیویسته، ته نیا بۆ سه رنج راکیشانی که سیک و قازانج لی وه رگرتنی «انقدر خوش خدمتی کرد تا وزیر شد؛ نه وهنده خوش خزمه تی کرد، بوو به وه زیر».

خوشخرام / xošxarām، صفت، [ادبی] خه راما؛ چه له نگ؛ له نجه جوان؛ به له نجه و لار؛ خوش گومه ته؛ خوش خلنگ.

خوشخواب / xošxāb، صفت، ۱. خه و خوش؛ خوش خه؛ خه و خه؛ به خو و یان لیها تووی چاک و هاسان خه و تنه وه ۲. تشک خوش خواب، تشک

خوشخوان / xošxān، ها: صفت، دهنگ خوش؛ دهنگ بیژ؛ خوش بیژ؛ خوشاواز؛ خوشخوین؛ وه شوچ؛ وهشوان «گر خوش آواز بودی و خوشخوان؛ نه گهر ددنگ خوشیش بووبایه».

خوش خوراک / xošxorāk، صفت، ۱. خوش خور؛ خوارده؛ خواهش خه وه؛ وهشه وه؛ خاوهن بژۆکی باش «بچه ها همه خوش خوراک هستند و هیچ وقت غذا از سر سفره بر نمی گردد؛ مندا له کان هه موو خوش خورن و هیچ کاتی چيشت له سه ر خوان ناگه پته وه» ۲. الف خوش چيشکه؛ خاوهن چيژه ی باش ب) خوازیاری خوارده مه نی خوش و به سه ليقه له هه لیبزار دنیاندا ۳. خوش خوراک؛ شیاو بۆ دروست کردنی پینخوری چاک «این برنج خیلی خوش خوراک است؛ نه م برینجه، زور خوش خوراکه».

خوش خوشان / xošxošan، صفت، [گفتاری] شاگه شکه؛ خوش-خوش؛ له سه ر شادی و شادمانی زور «عروس گریه می کرد و مادر خوش خوشانش بود؛ بووک ده گریا و دایک شاگه شکه ی ده کرد».

خوش خوشک / xošxošak، قید، نهرمه نهرم؛ به نهرمیک؛ لۆزه لۆز؛ به هیمنی؛ به ئارامی؛ له سه رخۆ؛ ورده؛ ورده؛ ئارام-ئارام؛ گوفا-گوفا؛

سعی کردم خوش قول باشم و سر وقت آمدم؛ ئەمڕۆ ئیتەر وامکرد خوش بەلباس بێم و لە کاتی خۆیدا هاتم.

ههروهها: خوش قولى

خوشگذران / xošgozarān: صفت. خوشبووێر؛ خوش رابووێر؛ وهشبهه؛ وهش و یار؛ خواز یاری رابواردن به سه رهخۆشی و بـیـ خهـمی و بـیـ خهـبهـری «چند جوان خوشگذران، روزهای جمعه در آن باغ جمع می شدند؛ چهند لاوی خوشبووێر رۆژانی ههینی لهو باخه‌دا کۆ ده‌بوونه‌وه».

خوشگذرانی / xošgozarāni، ها: / اسم. خوش بووێر؛ خوش رابووێر؛ وهشبهه؛ وهش و یاری؛ خوشگوزهرانی؛ فره‌هی؛ کار یان ره‌وتی خوش بووران؛ خوش رابواردن؛ تیه‌په‌راندنی سات و دهم به خوشی و شادی یان دلته‌ری «ارث پدر را خرج خوشگذرانی خودش و دوستانش کرد؛ میراثی باوکی کرده خرجی خوش‌بویری خوی و هه‌والانی».

خوشگل / xošgel، ها: / صفت. [گفتاری] جوان؛ خوشیک؛ خوشکۆک؛ سه‌په‌هی؛ جوانکیله؛ ماژه‌خاس «دختر خوشگل؛ ماشین خوشگل؛ کچی جوان؛ ماشین جوان». هه‌روه‌ها: خوشگل بودن؛ خوشگل شدن؛ خوشگل کردن

خوشگلی / xošgelî: / اسم. [گفتاری] جوانی؛ خوشیکی؛ جوانکیله‌یی «خوشکلی زنش، موجب دهرسersh شده بود؛ جوانی ژنه‌ک‌هی ببووه هۆی دهر دیسه‌ر بۆی».

خوش گوشت / xošgūšt: / اسم. خوشه‌گۆشت؛

گۆشته‌خوهشه؛ که‌بابی شیلافه‌ی مه‌ر و شه‌ک.

خوش گوشت: صفت. خوش گوشت؛

گۆشت خۆش: ۱. خاوه‌ن گۆشتی به‌تام و چێژ

«کیک پرنده‌ای خوش گوشت است؛ که‌و په‌له‌وه‌ریکی

خوش گۆسته» ۲. گۆشته‌زوونه؛ خاوه‌ن گۆشتی وا

که‌ئه‌گه‌ر زامدار بوو، زوو خوش بیته‌وه.

خوشمزگی / xošmaz(z)egi: / اسم. ۱. خۆشی؛

چێژ خۆشی؛ وه‌شی؛ به‌له‌زه‌تی؛ خۆشتامی؛

خوشرو / xošrow: / صفت. خوشبه‌ه؛ به‌زا؛ نه‌وه‌ن؛ شاتر؛ قۆجاخ؛ گورج‌گۆل؛ کرژو‌کۆل؛ چوست و چه‌له‌نگ؛ بۆز؛ برۆ؛ کرژ؛ لۆیت؛ لۆته‌ر؛ خیرا له‌ رۆیشتندا.

خوشرو / xošrû، ها: / بیان: صفت. روو‌خۆش؛ خوشروو؛ روو‌گه‌ش؛ روو‌گوشاو؛ روو‌گوشاد؛ روو‌کراوه؛ له‌زگین؛ وه‌شروو (نیرینه)؛ وه‌شروه (میینه)؛ دهم به‌ پیکه‌نین «یک آقای مؤدب و خوشرو جلو آمد؛ پیاویکی به‌ ئەده‌ب و روو‌خوش هاته‌ پێشه‌وه».

خوش زبان / xošzabān، ها: / صفت. [مجازی] قسه‌خۆش؛ خوش زمان؛ خواهش‌زوان؛ زمان خوش؛ شیرین زمان؛ خوش ده‌ف؛ دهم‌پاراو؛ خوش‌گفت؛ خاوه‌ن وتاری خوش و دل‌پۆین یان پاراو «راهنمایمان مردی خوش زبان بود؛ رێنوماکه‌مان پیاویکی قسه‌خۆش بوو».

خوشقدم / xošqadam: / [فارسی / عربی] صفت. [فره‌نگ‌مردم] خوشقه‌ده‌م؛ پی‌به‌ودم؛ پی و قه‌ده‌م چاک «بچه خوشقدم بود و بعد از آمدنش کار و بار ما خوب شد؛ مندا له‌ که‌ پی‌به‌ودم بوو و دوا‌ی هاتنی، کار و بارمان باش بوو».

خوش قلب / xošqalb: / [فارسی / عربی] صفت. [مجازی] دل‌پاک؛ دل‌خوا‌یار؛ خوشدل؛ خواز یاری خۆشی هه‌مووان «سارا خیلی خوش‌قلب و مهربان است؛ سارا زۆر دل‌پاک و میه‌ره‌بانه».

خوش قواره / xošqavāre: / [فارسی / عربی] صفت. له‌بار: ۱. به‌ درێژایی، پانایی و بیچمی له‌باو «این فرش خیلی خوش‌قواره است؛ ئەم‌ قالیه‌ زۆر له‌بار» ۲. ته‌کووز؛ قه‌نج؛ خاوه‌ن له‌باری «لباس خوش‌قواره: گنجی له‌بار».

خوش قول / xošqowl، -qo:l: / [فارسی / عربی] صفت. خوش به‌لێن؛ به‌ به‌لێن؛ به‌لێن‌پاست؛ دهم‌پاس؛ خاوه‌ن خوو یان به‌ دوا چوون له‌ نه‌جامدانی گفت و په‌یمانی خۆدا «امروز دیگر

هونه‌ری نووسین به جوانی.

خوش و بش / xoš-o-beš، ها: / اسم، [گفتاری]

چاک و خوشی؛ چاک و چوئی؛ خۆشته‌وازی؛

وه‌ش‌به‌ش؛ وه‌ش و تشی؛ خوه‌ش و بی‌ش؛

خۆش و بی‌ش؛ خۆش و دۆش؛ سلām و سه‌فا،

چاک و چوئی و وت‌وو‌یژی دۆستانه له سه‌ره‌تای

دیداردا [قدری با هم خوش و بش کردیم؛ تاویک

پینگه‌وه چاک و خوشیمان کرد].

خوشوقت / xošvaqt؛ [فارسی/عربی] صفت.

خۆشحال؛ شاد؛ خۆش‌ده‌ماخ [از دیدار شما خیلی

خوشوقت شدم؛ له دیتنی ئیوه زۆر خوشحال بووم].

هه‌روه‌ها؛ خوشوقتی

خوشه / xûše؛ اسم، ۱. /ها/ هی‌شوو؛ هۆشه؛

هی‌شی؛ هۆشی؛ ئویشی؛ وشوو؛ وشى؛ ویشی؛

وه‌شه‌ی؛ گۆشه؛ بۆل؛ چه‌ند دانه، به‌ر یان

گولیک که به ته‌وه‌ریه‌که‌وه گلاون (وه‌ک

هی‌شووی تری) ۲. /ها/ [مجازی] هه‌ر شتیکی

وه‌ک هی‌شوو ۳. [نجوم] کۆمه؛ تاقمی له

ئه‌ستێران که له یه‌ک پێگه و به‌خێراییه‌که‌وه

ده‌رۆن ۴. [نجوم] سومبوله؛ وینه‌یه‌کی ئاسمانی

گه‌وره‌یه؛ سنبله

خوشی پروین ☞ خوشی پروین

خوشه‌ی مر‌کب؛ هۆشه‌لوو؛ جو‌ری گولی به

لق و پۆپ.

خوشه‌چین / xûšečîn، ها: /ان/ اسم،

۱. هی‌شووگه‌ر؛ هی‌شووکه‌ر؛ وشووگه‌ر؛ له‌ته‌چن؛

ویشی‌چن؛ داشی؛ قورف؛ گولچن؛ که‌سی که

به‌جی‌ماو له‌خه‌رمان کۆ ده‌کاته‌وه ۲. [کنایی]

گول‌بژێر؛ گولچن؛ ته‌ل‌بژێر؛ ئه‌وه‌ی که له

هه‌ر کو‌ئ و هه‌ر شتیک به‌هه‌ر و تۆشه‌یه‌ک وه

ده‌س ده‌خا. هه‌روه‌ها؛ خوشه‌چینی

خوشی / xošî، ها: /اسم، خۆشی؛ خوه‌شی؛

وه‌شی؛ وه‌شه‌ی؛ شادی؛ دل‌شادی؛ که‌یف؛ شۆق؛

هه‌ون؛ زه‌وق.

خوشی زیر دل کسی زدن: [گفتاری] سه‌ری

به‌تامي؛ تامداری «خوسمرکی سالاد به‌خاطر سس آن

است؛ حوسی سالاد به‌بۆنه‌ی سوسه‌که‌یه‌وه‌یه»

۲. /ها/ [مجازی] شیرینکاری؛ هه‌نه‌کبازی؛

گۆنگه‌ری «داشت برای مهمانان، خوسمزکی می‌کرد؛

خه‌ریک بوو بۆ میوانه‌کان سپرین‌کاری ده‌کرد».

خوشمزد / xošmaz(z)c؛ صفت. ۱. خۆشمه‌زه؛

خۆش‌چێژه؛ خوه‌ش‌مژه؛ به‌تام؛ به‌له‌زه‌ت «غذای

خوسمزه؛ چیشتی خوشمزه» ۲. [مجازی، گفتاری]

خۆش؛ شۆخ «آدم خوشمزه؛ داستان خوشمزه؛ مرؤی

سوح؛ چیرۆکی خۆس».

خوشنام / xošnām، ها: /صفت، خۆشناو؛

وه‌شنا؛ ناو به‌چاکه‌ده‌رچووک «سی کردند یک

آدم خوشنام را جلو بیندازند؛ تیکۆشان، مرؤقیکی

خوستناو بخه‌نه‌پیشه‌وه».

هه‌روه‌ها؛ خوشنام بودن

خوشنامی / xošnāmî؛ اسم، خۆشناوی؛

وه‌شنامی؛ ناوچاکی؛ سه‌خه‌ر؛ چۆنه‌تی ناو

ده‌رکردن و ناسراو بوون به‌چاکه‌له‌ناو خه‌لکدا

«او نزد مردم به‌خوشنامی معروف بود؛ ئه‌و له‌ناو

خه‌لکدا به‌خوشناوی ناسرابوو».

خوش‌نشین / xošnešîn، ها: /اسم، ۱. ره‌شایی؛

قه‌ره؛ خۆش‌نشین؛ گوند‌نشین بی‌مال و زه‌وی

۲. وه‌رزێر؛ وه‌رزیه‌ر؛ وه‌رزیار ۳. که‌سی که له

هه‌ر کو‌ئ دلی بگری و خۆشی لی بی،

نیشته‌جی ده‌بی «اجاره‌نشین، خوش‌نشین است؛

کری‌نشین، خوش‌نشین».

هه‌روه‌ها خوش‌نیشینی

خوش‌نمک / xošnamak؛ صفت، خۆش‌خوئ؛

خوه‌ش‌خوا؛ وه‌ش‌مه‌ک؛ به‌چیرۆی سویری

دل‌خوازه‌وه.

خوشنود / xošnûd ☞ خشنود

خوشنودی / xošnûdî ☞ خشنودی

خوش‌نویس / xošnevîs، ها: /ان/ صفت.

خۆش‌نوو‌س؛ خۆش‌نقیس؛ وه‌ش‌نویس؛ خه‌تات؛

خاوه‌ن‌خه‌تی جوان و رازاوه.

خوش‌نویسی / xošnevîsî، ها: /اسم، خه‌تاتی؛

خۆش‌نوو‌سی؛ خۆش‌نقیسی؛ گونده‌نوو‌سی؛

خوک /xûk/: اسم، ۱. /ھا؛ ان/ بهراز؛ وھراز؛ وراز؛ خووک؛ خوو؛ خینگ؛ واش؛ گاکول؛ گیانہوہریکی گوانداری بی شاخہ بہ لمبوزیکی دریز و بزوکہوہ، شفرہدار، جہستہ قورس، چوارپہل کورت، پیست تۆکمہ و تیسکن کہ لہ زۆر ولاتان بۆ گوشت و چہوری و پیست و تووکہکە دایدہبہستن ۲. دواز دہہمین سالی پۆز ژمیری تورکستانی ﴿تقویم﴾ تقویم (تقویم ترکستانی).

﴿خوک خاکی﴾ آردوارک

خوک دریایی ﴿دلفین﴾ ۲-

خوک گینہ ﴿خوکچہی ہندی، خوکچہ

خوک وحشی﴾ گراز-۲

خوکچہ /xûkčē/: ھا؛ /اسم، ۱. بہرازی چکۆلہ؛ خوی بچووک ۲. کۆدہ؛ کودلہ؛ کوودلہ؛ کودی؛ بہچکہ بہراز.

﴿خوکچہی ہندی﴾ گیانہوہریکی گوانداری چکۆلہی ولاتی ئامریکای باشووریہ، بی کلک و کولکنہ و جہستہییکی گوشتنی ھدیہ. بہ سانایی کھوی دہیی و لہ تاقیگہی ژینہوہر ناسیدا کەلکی لی وەر دەرگن: **خوک گینہ**

خوکدان /xûkdān/: ھا؛ /اسم، ۱. تہویلہی بہراز؛ گھوپی بہرازان ۲. ﴿مجازی﴾ کولانہ سہگ؛ گھوپی؛ جاتاکانی؛ جینگہی زۆر پیس و ناشیاو بۆ ژیان ﴿تو اسم این خوکدان را گذاشته ای اتاق؟ تو ناوی ئەم کولانہ سہگەت ناوہ وەتاغ؟﴾.

خوکک /xûkak/: اسم، ملہماسی؛ ملہخپہ؛ ئوریون؛ نەخۆشی پەنہمیانی لووی بن گوئی.

خوگر /xûgar/: صفت، خووگر؛ ھوکارہ بہ شتیک. ھەر و ھا: **خوگر** بودن: **خوگر** شدن

خوگیر /xûgîr/ ﴿خوگر

خولنجان /xûlancān/: ھا؛ /اسم، خۆلنجان؛ کۆلنجان؛ قۆریجان؛ قۆلنجان؛ قۆلیجان؛ قۆرینگان؛ خرنال؛ گیاییکی بہ رەنگی سووری تۆخ و بۆنی توند و خۆشہ، بەلہق و لاسکی

کەسی بہ گاز گیران؛ لہ خۆشیدا ھار بوون؛ قەدری ئاسایشت و ئاسوودەیی نەزائین و کرد و کۆش بۆ تیکەوہدانن (مگر خوشی زیر دلت زدہ کہ می خواہی این کار را ول کنی؟ مەگەر سەرت بە گاز گیراو، دەرەوێ دەس لەم کارە بەر دەی؟).

خوش یمن /xošyomn/: [فارسی/ عربی] صفت، [گفتاری] بہودم؛ بہ ھورم؛ ھورمیت؛ بہفەر؛ ھۆی پروداو و کاردانہوہی باش ﴿دیدن اسب در خواب خوش یمن است: دیتنی ئەسپ لہ خەودا بہودمہ﴾.

خوش یمنی /xošyomni/: [فارسی/ عربی] اسم، [گفتاری] ھورمیتی؛ بہودمی؛ بہفەری ﴿ہر چہ از خوش یمنی این خانہ بگویم، کم گفتم: ھەر چەند لہ ھورمینی ئەم مالہ بیژم، کەمہ﴾.

خوض /xowz/: [عربی] اسم، [ادبی] ھشان؛ کنہ؛ بیرقوولی؛ وردبینی.

﴿خوض کردن: ھشاندن؛ کنہ کردن؛ ورد بوونہوہ؛ تیژمان؛ تیفکرین؛ لہبارہی شتیکہوہ باش-باش کۆلینہوہ﴾.

خوف /xowf/: [عربی] اسم، ترس؛ سام؛ ساو؛ سامی؛ یاس؛ مەترسی؛ تەرسی؛ سوھن؛ بیم.

﴿خوف داشتن: ترس بوون؛ ترسان؛ ترسیان؛ تەرس بیہی﴾ (خیلی از تاریکی خوف داشت: زۆری ترس لہ تاریکی بوو).

خوف کردن: ترسان؛ ترسین؛ سام کردن؛ سام کەردەہی ﴿خوف نکن! چیزی نیست؛ دارند تمرین می کنند: مەترسە! ھیچ نیہ؛ خەریکن مەشق دەرکەن﴾.

خوفناک /xowfnāk/: [عربی/ فارسی] صفت، سامناک؛ ترسناک؛ زەرەند؛ بہسام؛ بہ مەترسی؛ خوفناک؛ سامدار ﴿توی غار خیلی خوفناک بود: نیو ئەشکەوتەکە زۆر سامناک بوو﴾.

خوفور جا /xowf-o-racā/: [عربی] اسم، [ادبی] ھاتونہات؛ ترس و تکا؛ ترس و تہما ﴿ما را میان خوف و رجا نگہداشتہ بود: ئیمە ی لہ سەر ھاتونہاتدا ھیشتبوہوہ﴾.

هیشوو ییه وه بۆ دەرمان دهشی.

خون / xùn / اسم، خوین؛ خوون؛ خوین؛
خوویں؛ خوهن؛ خین؛ خین؛ هون؛ هون؛ هون؛
هون؛ ونی؛ ون؛ گون؛ گونی؛ ۱. تراویکی
سوره، دل و دهماری برپہ داران پر دہ کاتہوہ،
ٹوکسیٹن و ماکہ خوراکہ دہ گہ یینتہ ٹندامان
و ماکہ زیادہ و زبلیان لیوہ دور دہ خاتہوہ
۲. تراویکی کمہ تا زور بہو شیوہ یہ لہ
بی موره کاندا ۳. لہا/ مجازی/ کوشت و بر < خون
ناحق؛ خدینے ناحق >.

☐ خون ناحق: [کنایی] خوینی ناحق؛ کوشتن به نار هوا.

■ خون آمدن: خوین لیّهاتن؛ خوین هاتن؛ ون
ئامه‌ی «چاقو دستم را برید، خون آمد؛ چه قوکه
دهسمی بری، خوینی لهات».

خون از انگشتان/ دست کسی چکیدن: [کنایی]
خوین له چاوانی که سیّک بارین؛ زور بی به زه
و دلره ق بوون.

خون از دماغ کسی نیامدن: *[کنایی]* ناخوونی
 کهس رووش نه‌بوون؛ خوین له لووتی کهس
 نه‌هاتن؛ به کهسجی که‌مترین وه‌ز‌نگ
 نه‌گه‌یشتن (با اینکه ماشین دوتا معلق زد، حتی
 خون از دماغ کسی نیامد؛ هرچه‌ند ماشین‌ه که دوو
 تلم داء، ته‌نا‌ئت ناخوونی کهس رووش نه‌بوو).

خون از صورت کسی چکیدن: [کنایی] سهر
کولمی که سیک سوور بوون؛ ئاو زانه ژیر
پیستی که سیکه وه؛ به دهماخ بوونی که سی.
خون انداختن: خوینالی کردن؛ خویناویل
کردن؛ ونالین که رده ی؛ بوونه هو ی خوین
هاتن (زد و دماغش را خون انداخت: لی ی دا و
لووتم خوینالی کرد).

خون بالا آوردن: خوین رشانهوه؛ خوین
ههلاور دنهوه؛ ون هۆرئارده یوه.

خون بند آمدن: خوین و یسانه وه؛ خوین
گرسانه وه؛ ون مدرایوه؛ ویستانی خوین له

ئەندامى برينداردا.

خون به پا کردن: ناور دایساندن؛ شهر به پا کردن؛ شهر پی سهخت و خوئنین هه لخراندن «آرام باش! چرا می خواهی خون به پا کنی؟؛ دامرکی! بیهوده توئی ناور دایسینی؟».

خون به دل کسی کردن: /مجازی/ داخ نانه
سر دلی که سیکه‌وه؛ زوخوا به که سی
هه‌لینان؛ زور نازار دان و پهریشان کردنی
که سیکه (با این کارهیت خون به دل ما می‌کنی:
بهم کارانهت داخ ده‌نیتته سر دلمانه‌وه): دل

کسی را خون کردن

خون جگر/ دل خوردن: [مجازی/ زووخاو
هه‌له‌پاوردنه‌وه؛ ناراو چه‌شتن؛ کوئل و که‌سه‌ری
زۆر دیتن «خون جگر خوردم تا بزرگت کردم؛
زووخاوم هه‌له‌پاوردنه‌وه تا گه‌وره‌تم کرد».

خون جلو چشم کسی را گرفتن: [مجازی]
 خوین پهرینه بهر چاوی که سیک؛ خوین بهر
 چاوی که سئ گرتن؛ ئاگر له ناو چاوی که سئ
 بارین؛ دین لای که سئ نه مان؛ به هوی رق و
 قینه وه ویستی کوشتنی که سئ کردن (خون
 جلو چشمش را گرفته بود و حرف کسی را گوش
 نمی کرد: خوین پهری بووه بهر چاوی و گوچی که ی به
 قسه ی که س نه ده دا): جلو چشم کسی را خون
 گرفتن

خون خود را کثیف کردن: [مجازی] تووِره
 بوون؛ قهلس بوون.

خون، خون کسی را خوردن: [مجازی] خُو
خواردنوه؛ یه کجار تووړه و قهلس بوون و
دهنگ نه کردن «از حرفه‌ایش خون، خونم را
مخورد؛ له قسه کانه، خوم ده‌خواردنوه».

خون دادن: ۱. خوین دان؛ ون دهی (همه رفتیم خون بدهیم: همه موومان رویشترین خون بدهین) ۲. /کنایی/ گیان بهخت کردن؛ له گیان یگردن.

خون را با خون شستن: / مجازی / تۆلەي خويىن

وه ئهستۆی خو بوون؛ خوینی کهسیک له پای خوئی بوون «اگر بیاید، خوش بای خودش است؛ نه گهر بیت، ئوبال وه نهسنوی خویه».

خون کسی حلال بودن: [مجازی/خوینی کهسی رهوا بوون؛ خوینی کهسی حلال بوون؛ کهسیک شیای کوزران بوون «اگر این کار را کرده باشد، خون او حلال است؛ نه گهر ئه کاره کردیت، خوینی رهوایه».

خون کسی در نیامدن: [مجازی/خوین لی نههاتن؛ لهو پهپی تووره بییدا بوون و نشان نه دان «اگر کارد می زدی خوش درمی آمد؛ چه قوت لی بدایه خوینی لی نه دههات».

خون کسی را به جوش آوردن: [مجازی/قوشی کردنی کهسیک؛ کهسی زور تووره کردن «آن قدر گفت تا خوش را به جوش آورد؛ نه وهندهی گوت هه تاکوو قوشی کرد».

خون کسی را به گردن گرفتن: [مجازی/خوینی کهسیک وه ئهستوگرتن؛ بهرپرسایهتی کوشتنی کهسی قه بوول کردن «گفتند تو صغیری اعدامت نمی کنند، خون آرام را تو به گردن بگیری؛ گوتیان تو بچووی ناتکوژن، خوینی ئارام وه نهستو بگری».

خون کسی را پایمال کردن: [مجازی/خوینی کهسیک به فیرو دان؛ کهسیک کوشتن و سزا نه دیتن «نمی گذارم خون پسر را پایمال کنند؛ نایه لیم خوینی کوره کهم به فیرو بدن».

ههروهها: خون کسی پایمال شدن

خون کسی را در شیشه کردن: [مجازی/خوینی کهسی کردنه کاسه وه؛ زور بو کهسیک هینان و ئازار دان «گرانفروشان خون مردم را در شیشه کرده اند؛ گرانفروشگل خوینی خه لکیان کردوته کاسه وه».

خون کسی را ریختن: [کنایی/خوین ی کهسیک] ره زانندن؛ کهسی کوشتن.

خون کسی را مکیدن: [مجازی/خوینی

به خوین کردنه وه؛ تولهی کوزرانی کهسیک به کوشتنه وه گرتن «خون را که نباید با خون شست؛ نابی تولهی خوین به خوین بگریته وه».

خون را بند آوردن: بهر خوین گرتن؛ خوین بهست کردن؛ زه متانندن؛ ون مدرنايوه؛ بهر خوین چوون له نه ندامیکی بریندار گرتن «رگش را بست و خون را بند آورد؛ ره که کهی بهست و بهر خوینه کهی گرت». ههروهها: خون بند آمدن

خون راه افتادن: [کنایی/خوین ره زان؛ ون کریه ی؛ کوشت و پر وو دان «گفتم حالا خون راه می افتد؛ گوت ئیستا خوین ده رژی».

خون راه انداختن: [کنایی/کردنه کوشت و پر؛ قهلت و پر نانه وه «چیزی نمانده بود خون راه بیاندازد؛ شتیکی نه مابوو بیکاته کوشت و پر».

خون رفتن: خوین لی چوون؛ خوین ریژی کردن؛ ون چنه لوهی «تا به بیمارستان رسید، یک ربع از بدنش خون رفت؛ تا گه یشته نه خویشخانه چاره کیک خوینی لی چوو».

خون ریختن: [کنایی/خوین ره زانندن؛ ون مته ی؛ کوشت و پر کردن «چه خونه ریختند؛ چ خوینگه لیکیان ره زانندن».

خون کردن: کهسی کوشتن؛ پیاو کوشتن؛ ون کهرده ی «چرا بترسم؟ مگر خون کرده ام؟ بو بترسم؟ مه گهر کهسیکم کوشتوه؟».

خون کسی رنگین تر بودن: [مجازی/چاوی کهسی ره شتر بوون؛ خوینی کهسی سوورتر بوون «مگر خون تو رنگین تر است؟ مه گهر چاوی تو ره شتر؟».

خون کسی به جوش آمدن: [مجازی/چاوی کهسی په رینه تهوقی سه ری؛ خوینی کهسیک جمان؛ له دین ده هری بوون؛ تووشی رق و تووره یی زور بوون «از این حرف خون من به جوش آمد؛ لهم قسه چاوم په ریه تهوقی سه رم».

خون کسی پای خودش بودن: [مجازی/ئوبال

خون بر / xûnbor / خون بند

خون بند / xûnband / صفت. خوین بر؛ به تاییه تیه کی وا بهر به خوین چوون بگری؛ خون بر

خون بها / xûnbagā / اسم. خوین بایی؛ خوین بژی؛ سهر به ها؛ خیسل؛ نرخی خوینی کوژراو که له مرؤ کوژ (یان خزمانی) ده سینری.

ههروه ها: خون بها خواستن / دادن / گرفتن
خونتا / xontā / ها / اسم. [؟] لیژنه ی چه کداری به ریوه بهری ولات دوا ی کووده تا.

خون جگر / xûncegar / جگر خون
خونچکان / xûnčekan / صفت. خوین ده لین؛ خوین چکین؛ هوون تکین؛ وا که تنۆکی خوینی لیژنه وه بتکی «چشم خونچکان: چاوی خون ده لین».

خونچه / xonče / خونخوا
خونخواار / xûnxār / صفت. خوینمز؛

۱. خوینخواار؛ خوینخوژ؛ خوینریژ؛ گونجر؛ ده فلخوون؛ زالم؛ مرؤ کوژ؛ خواز یاری کوشتن و خوین پژانندن «شاه خونخواار: شای خوینخواار»
۲. به تاییه تمه نندی خواردن له خوینی گیانه وه رانی گهرمه خوینه وه (وه کوو زالوو و هه ندیک له شه مشه مه کوپران).

خونخوااری / xûnxārī / اسم. خوینمزی؛ گونجری؛ پیاو کوژی؛ خوینخوااری؛ گوو جکاری؛ سته مکاری؛ دۆخ یان چۆنیه تی خوینمز بوون.

خونخواهی / xûnxāhī / ها / اسم. خوین خوایی؛ خوین خویی؛ خوین گری؛ کردو کووش بو ئه ستانده وه ی تۆله له کوژهر یان کوژهران «مردم به خونخواهی شهیدان برخاستند: خه لک بو خون خویی شهیدان هه ستانه وه».

خون دماغ / xûndamāq / اسم. / گفتاری / ره وتی
پزکیان؛ پسین؛ لووت پژان؛ لووت فیشه ی؛ پژانی
خوینی بیقل؛ خوینی لووت بهر بوون.

□ خون دماغ شدن: پزکین؛ پژان؛ خوین لووت

که سیک مژین؛ که سیک چه وسانده وه «مشتی سرمایه دار محترک، خون مردم را می مکند: تا قمیگ دهوله مهن دی پوانکار خوینی خه لک ده مژن».

خون گرفتن: خوین گرتن؛ ون گیرته ی؛
۱. هه لگرتن و گوژانه وه ی خوین
۲. حیجامه ت کردن؛ گرتنی خوین به که له شاخ.

از خون خود گذشتن: / مجازی / ده ست له گیانی خو شوژدن؛ ده س له گیان خو کیشان؛ به ره هفی گیان به خت کردن و مردن بوون «از خون خود می گذرم و حسابت را می رسم: ده ست له گیان خوم ده شورم و عیلاجی ده ردت ته که م».

به خون کسی تشنه بودن: / مجازی / له دووی سهری که سی گهران. ۱. رقی که سی له دلدا هه لگرتن «او به خون من تشنه است: ئه وه له دووی سهری من ده گهری» ۲. خواز یاری کوشتنی که سی بوون.

در خون خود غلتیدن: / کنایی / له خوینی خوذا گه وزین؛ خوین لیژزانی زۆر «وقتی رسیدیم، دیدیم در خون خودش غلتیده: کاتیک گه یشتین، دیمان له خوینی خویدا گه وزیوه».

خونابه / xûnābe / اسم. خویناو؛ هووناو؛ ئاوی خویناوی؛ خوینی تیکه ل به ئاو؛ تراوی که له کاتی گرسانی خویندا به سهریوه ده مینیتیه وه.

خون ادراری / xûn'edrārī / فارسی / عربی [؟] هه تاوری

خون آشام / xûnāšām / ها / صفت. خوینخوژ؛ خوینمز «خفاش خون آشام: چه که چه کی خوینخوژ».

خون آلود / xûnālūd / صفت. خوینالی؛ خویناوی؛ خویناویل؛ خویناوالین؛ خینالی؛ هوونالو؛ ونالین «در خانه اش کارد و لباسهای خون آلود پیدا کرده اند: له ماله کهیدا چه قو و جلی خوینالییان دۆزیوه توه».

خونبار / xûnbār / صفت. خوینبار؛ به بارشتی خویناساوه «چشم خونبار: چاوی خوینبار».

خونسنگ / xûnsang / اسم. هیماتیست؛
خاکی ناسن؛ خاکیکی سوورکاره له زۆرتین
کانیگه‌لی ناسن که زیاتر بۆ دروست کردنی ناسن
و پۆلا ده‌کاردی.

خون‌شاشی / xûnšāšî / هِماتُوری

خون‌شناسی / xûnšēnāsi / اسم. خوین‌ناسی؛
لقی له زانستگه‌لی ژیان‌ناسی، سه‌بارهت به
خوین و نه‌وشتانه‌ی که خوین پیک‌دینن.
هه‌روه‌ها: خون‌شناس

خون‌فشان / xûnfešān / صفت. [دبی]
۱. خوین‌پژین؛ به تاییه‌تمه‌ندی یان توانایی
پژاندنی خوینه‌وه «چشم‌خون‌فسان: چاوی
خوین‌برس» ۲. خوین‌پژ.

خون‌گرم / xûngarm / صفت. ۱. خوینگهرم؛ به
تینی له‌شی کهم تا کورت نه‌گۆر له به‌رانبهر
گۆرانی ده‌مای ئاقاره‌وه ۲. [کنایی] دلاوه‌ر؛ به
دله‌و نزیک؛ خاوه‌ن هه‌ست و نه‌ستی دلو‌فانه له
ئاست دلو‌فانی و دۆستی دیترا‌نه‌وه * به‌رامبه‌ر:

خونسرد

خون‌گرمی / xûngarmî / اسم. [کنایی]
خوینگهرمی؛ دلاوه‌ری؛ رۆح‌سووکی؛ دۆخی به
هه‌ست و نه‌ست بوون.

خون‌گیر / xûngîrî / ها/ اسم. خوینگیری؛ کار
یا ره‌وتی گرتنی خوین له گیاندار (مرؤ یان
حیوان) بۆ تاقی کردنه‌وه، گۆزانه‌وه یان دهرمان.

خون‌مردگی / xûnmordegî / ها/ اسم.
هه‌لازان؛ خوین تێ‌تزان؛ خوینی گرساوی ژیر
پیست «در چند نقطه از بدنش، خون‌مردکی دیده می‌شد؛
له چهند جێ له‌شیدا، هه‌لازان ده‌مینرا».

خون‌ه‌راسی / xûnharāsi / اسم. [روان‌شناسی]
خوینگر-توویی؛ خوینگیری؛ ره‌وتی ترسان و
تیک‌چوونی حال له دینتی خوین.

خونی / xûnî / صفت. ۱. خوینی؛ پێوه‌ن‌دیار به
خوینه‌وه «بیماری خونی: نه‌خۆشی حوینی»
۲. خوینین؛ خویناوی؛ خوینالی؛ خویناولین؛

به‌ربوون؛ خوین له که‌پۆ هاتن؛ خوین له بێ‌قڵ
هاتن؛ خوین لووت به‌ربوون؛ ون لووت نامه‌ی
«این قدر جلوی آفتاب نگیرد، خون‌دماغ می‌شوی؛
هینده له به‌ر تاو مه‌گه‌ره، ده‌رسکی».

خون‌روش / xûnraveš / اسم. [پزشکی]
خوین‌تووری؛ فیرکه‌ی خوینی.

خون‌ریزی / xûnrîzi / ها/ اسم. خوین‌پژێ؛
۱. رزک؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی پژانی خوین له
ره‌گه‌وه «خون‌ریزی داخلی: خوین‌ریزی ناوه‌کی»
۲. [مجازی] سته‌مکاری؛ کار و ره‌وتی خوین‌مژین
و هه‌شافتن «جنگ و خون‌ریزی: شه‌ر و خوین‌ریزی».
☐ خون‌ریزی داخلی: خوین‌پژێ ناوه‌کی.

هه‌روه‌ها: خون‌ریزی خارجی

☐ خون‌ریزی کردن: خوین‌پژێ کردن؛ خوین
چوون؛ تووشی خوین‌پژێ بوون.

خون‌زی / xûnzî / ها/ بان/ اسم. [زیست‌شناسی]
خوین‌مژه؛ گیاندارێ کژنگی خوین.

خونساز / xûnsāz / ها/ صفت. خوین‌ساز؛ به
تاییه‌تمه‌ندی یان توانایی زۆر کردنه‌وه‌ی هه‌ندی
هیمۆگلوبین له خویندا.

خونسرد / xûnsard / صفت. ۱. خوین‌سارد؛
ون‌سه‌رد؛ به تاییه‌تمه‌ندی به‌ند بوونی تینی
له‌ش به ده‌مای ئاقاره‌وه «ماهی جانوری خونسرد
است: ماسی گیاندارێکی خوین‌سارد» ۲. [کنایی]
سست؛ شل‌وشه‌ویق؛ که‌مه‌هه‌ست «آرام بسیار
خونسرد است: ئارام زۆر سسته» ۳. [کنایی]
له‌سه‌رخۆ؛ پشوو‌درێژ؛ خاوه‌ن توانایی
به‌رگری کردن له دهر‌برینی به‌ره‌رچه‌دانه‌وه‌ی
هه‌یه‌جانی له به‌رانبهر ره‌وداو‌گه‌لیکی ناخۆش و
ناله‌بار هوه «خونسرد باش، چیز نیست: له‌سه‌رخو به،
هیچ نیه» * به‌رامبه‌ر: خون‌گرم

خونسردی / xûnsardi / اسم. [کنایی]
له‌سه‌رخۆیی؛ ئازامی؛ پشوو‌درێژ؛ دۆخ یان
چۆنیه‌تی به تاقه‌ت بوون «خونسردی خوب است اما
نه این قدر: پشوو‌درێژی چاکه، به‌لام نه‌ک ئه‌مه‌نده».

خزمی زن و ژنخوازی تۆ.

خویشاوند نسبی: خزمی خویتی؛ خزمی هاوپیشت؛ هاوتیره «عموی تو خویشاوند نسبی توست: مامت، خزمی خوینی تۆیه».

خویشاوند نزدیک: خزمی نزدیک؛ بربره؛ لیژم؛ قهومی نزدیک. ههروه‌ها: خویشاوند دور

خویشاوندی / xīšāvandi / ها: / اسم. خزمایه‌تی؛

خۆیابه‌تی؛ خۆیشایه‌تی؛ خۆیشی؛ خیشی؛

خۆیه‌تی؛ قهومی؛ قهومی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی

خزم بوون «آرام با سارا رابطه‌ی خویشاوندی ندارد:

ئارام پیوه‌ندی خزمایه‌تی له‌گه‌ل سارادا نیه».

خویشتن / xīštan / ضمیر. / ادبی / خۆ؛ خوه؛ وئ؛

خۆی؛ خودی کهس «سرای خویشتن: مالی خو».

خویشتن‌بینی / xīštanbîni / اسم. / ادبی /

خۆبینی؛ فیز؛ بادی هه‌وایی؛ خۆ په‌سندی.

خویشتندار / xīštandār / صفت. خۆ راگر؛

خوددار؛ خاوه‌ن خوو یان ئۆگره‌تی به‌خۆراگری.

خویشتن‌داری / xīštandāri / ها: / اسم. / ادبی /

خۆراگری؛ دۆخی به‌ر خۆگرتن له‌به‌رانبه‌ر

نیشان‌دانی هه‌ر چه‌شنه‌ کرده‌وه‌یه‌کی دژبه‌ریه‌وه.

خویشفرما / xīšfarmā / ها: / ان: / اسم. خۆفرمان؛

که‌سێ که‌ خاوه‌ن‌کاری خۆیه‌تی و به‌جیی

فرۆشتنی هیژی کاری، به‌ره‌می کاره‌که‌ی به‌

کریار ده‌فرۆشت.

خویشکار / xīškār / ها: / ان: / صفت. / ادبی /

۱. ئه‌رک‌ناس؛ وه‌خۆگر؛ که‌سێ که‌ ئه‌رکی

سه‌رشانی خۆی جوان و پیک‌وپیک به‌رپۆه‌ ده‌با

۲. ئاماتۆر.

خویشکاری / xīškāri / اسم. / ادبی /

۱. ئه‌رک‌ناسی؛ وه‌خۆگری ۲. ئاماتۆری.

خویشی / xīši / اسم. خزمایه‌تی؛ خویشی؛

خیشی؛ خۆیابه‌تی؛ قهومی؛ قهومی.

- خویی / xūyi / پیوژه. - خۆیی؛ - په‌وشتی؛

- خوویی؛ دۆخی هوکاره‌ بوون «تندخویی؛

درنده‌خویی؛ تونده‌خویی؛ درنده‌خویی».

ونالین؛ خوینه‌لۆ «پیراهن خونی: کراسی خوینالی»

۳. قه‌سایقه‌س؛ قه‌سته‌سه‌ر؛ خاوه‌ن رق و

دژمنایه‌تی زۆر «دشمن خونی: دژمنی قه‌سایقه‌س».

خونین / xûnin / صفت. / ادبی / خویناوی؛

۱. خویناوی؛ ونالین؛ گۆنین؛ گۆنپن «صورت

خونین؛ روومه‌تی خویناوی» ۲. به‌کوشت‌وهر «جنگ

خونین؛ شه‌ری خویناوی».

خونین و مالین / xûnin-o-mālîn / صفت.

خویناوی؛ خویناوی؛ ونالین؛ خلتان خوین؛

خلپان خوین؛ بریندار و خویناوی «او را خونین و

مالین آوردند و خواباندند روی تخت: خویناویلین

هینایان و له‌سه‌ر ته‌خت درپژیان کرد».

خوی / xoy / اسم. ۱. / ادبی / خۆ؛ خوه؛ خوه؛

ئاره‌ق؛ هاره‌ق؛ نمی له‌ش؛ ئاره‌قی له‌ش ۲. قول؛

ئاوی که‌ له‌زه‌وی هه‌لده‌قولی.

خوی / xûy / ها: / اسم. / ادبی / خوو؛ خۆ؛ خو؛

خووی؛ خده؛ خدی؛ خدیگ؛ هو؛ په‌وشت؛ ئاکار؛

نه‌ریت؛ قه‌وات.

خویش / xīš / ها: / ان: / اسم. خزم؛ که‌س؛

کریف؛ کریف؛ کریو؛ خیش؛ خویش؛ که‌س و کار؛

قه‌وم؛ نیاس «خویش نزدیک ماست: خزمی

نزیکمانه».

خویش^۱: ضمیر. / ادبی / خۆ؛ خوه؛ وئ؛ خۆی؛

خدای که‌س «دست خویش؛ کتاب خویش؛ ده‌ستی

خو؛ کتیبی خو».

خویشاوند / xīšāvand / ها: / ان: / اسم. خزم؛

خویش؛ خیش؛ لیژ؛ مریبا؛ مه‌ردوم؛ مه‌ره‌ف؛

کریف؛ کریف؛ کریو؛ نیاس؛ مه‌ره‌ف؛ قه‌وم؛ قیل؛

قۆم؛ قه‌وم و قیل؛ که‌س و کار «با هرکس خویشاوند

بود، کمکش می‌کرد و دستش را می‌گرفت: له‌گه‌ل هه‌ر

که‌ خزم بویه، یاریده‌ی ده‌دا و ده‌ستی ده‌گرت».

خویشاوند سببی: خزمی زن و ژنخواز؛ هه‌موو

ئه‌و خزمانه‌ که‌ به‌بۆنه‌ی زن هینان یان شوو

کردنی که‌سێکه‌وه‌ بوونه‌ته‌ خزم «عموی زنت،

خویشاوند سببی تو می‌شود: مامی ژنه‌که‌ت ته‌بیته

خیابان / xiyābān ، ها: / اسم. شه‌قام؛ خیابان:

۱. ریگه‌ی پان و پی‌کوت کراو؛ ریگابه‌کی گشتی که له شار یان گوندیک دروست کراوه و زۆرت‌تر له دوو لاهه پیاده‌پوژی هه‌یه ۲. راسته‌پێ؛ بوار‌گه‌یه‌کی پانی خشت‌پێژی کراو له باخ، پارک، وهرزشتگا و...دا.

▣ خیابان گز کردن: / کنایه / راو‌پ‌چ‌که کردن؛ پیاسه‌کردن؛ خیابان پیهمه‌ی؛ بێ‌قازانج ریگه‌کوتان.

خیابان‌بندی / xiyābānbandî ، ها: / اسم. شه‌قام‌پێژی؛ شه‌قام‌به‌ندی؛ گه‌لاله‌دار‌پێژی بۆ کێشانی شه‌قامی گه‌ره‌ک یان شار‌یک.

خیابان‌کشی / xiyābānkeşî ، ها: / اسم. شه‌قام‌کێشی؛ کار یان ره‌وتی دروست‌کردنی شه‌قام.

خیابان‌گردی / xiyābāngardî ، ها: / اسم. ۱. پیاسه؛ کاری گه‌ران به شه‌قامدا ۲. [کنایه / راو‌پ‌چ‌که؛ له به‌ر بیکاری یا بۆ کات دانه‌سه‌ر ریگه‌کوتان.

خیابانی / xiyābānî: / صفت. شه‌قامی؛ خیابانی <تظاهرات خیابانی؛ خۆ‌پیشاندانی شه‌قامی>.

خیار / xiyār ، ات: / اسم. ۱. /ها/ خه‌یار؛ خیار؛ خیار؛ هاروو؛ ئارو؛ هارو؛ یارو؛ هاروو؛ ئاروو؛ بنه‌گیایێکی لاس‌کراکشاوی تووکنه‌ به‌ گه‌لای پانی ددانه‌دار، گولی زه‌رد و به‌ری خواردنی بۆن‌خۆشه‌وه ۲. /ها/ خه‌یار؛ هاروو؛ ئاروو؛ به‌ری ئه‌و گیاهه ۳. [حقوق / اعرابی] بژاره؛ ئیختیار‌یک که به‌هه‌ر دوو لای سه‌ودا ده‌درئ، بۆ به‌تال کردنه‌وه‌ی مامه‌له‌یان.

▣ خیار اصلی: / حقوق / بژاره‌ی بنه‌مایی؛ بژاره‌ی سه‌ره‌کی؛ سه‌ره‌سته‌یک که به‌بر‌یاری قانون بۆ هه‌موو که‌سیک هه‌یه.

خیار تاخیر: / حقوق / ئیختیاری فروشیار بۆ به‌تال کردنه‌وه‌ی سه‌ودا و مامه‌له، ئه‌گه‌ر ک‌ریار بایی ئه‌و شته‌ی ک‌ریویه له‌کاتی

دیاری‌کراوی خۆیدا نه‌دا.

خیار ئ‌د‌لیس: / حقوق / بژاره‌ی ده‌له‌سه؛ ئیختیاری ک‌ریار بۆ به‌تال کردنه‌وه‌ی مامه‌له، ئه‌گه‌ر فروشیار له‌و شته‌دا که فروشتوو‌یه‌تی فی‌لی کردبێ.

خیار ترشی: ۱. خه‌یار تورشی؛ خه‌یار ترشی؛ خیار‌ی ورد و جوان بۆ ترشیات ۲. ☞ خیار‌ترشی

خیار جنبر ☞ خیار‌چنبر

خیار حیوان: / حقوق / بژاره‌ی ئاز‌هل؛ ئیختیاری ک‌ریار بۆ به‌تال کردنه‌وه‌ی مامه‌له تا سێ پوژ دوا‌ی مامه‌له‌که، ئه‌گه‌ر ئه‌وشته‌ی که مامه‌له کراوه ئاز‌هل بێ.

خیار ر‌ؤیت: / حقوق / بژاره‌ی دیتن؛ ئیختیاری ک‌ریار بۆ هه‌له‌وه‌شاندنی سه‌ودا، ئه‌گه‌ر کالاکه‌شت‌یک بێ جگه‌ له‌وه‌ی که پ‌ن‌ش‌تر دیویه.

خیار شرط: / حقوق / بژاره‌ی مهرج؛ شه‌رت‌یک که له سه‌ودا بۆ هه‌ر دوو لای مامه‌له‌داب‌ین ک‌رابێ (وه‌کو‌و ئه‌وه‌ که ئه‌گه‌ر ک‌ریار تا دوو مانگ کالاکه‌ی نه‌ویست، مافی هه‌له‌وه‌شاندنی هه‌یه).

خیار عیب: / حقوق / بژاره‌ی خه‌وش؛ ئیختیاری ک‌ریار بۆ هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ ئه‌گه‌ر دوا‌ی مامه‌له‌پوون بب‌یت‌ه‌وه‌ کالاکه‌عه‌یبی هه‌یه و پ‌ش‌تر فروشیار ئه‌وه‌ی نه‌گوتوو‌ه.

خیار عین: / حقوق / بژاره‌ی چاو‌پ‌ئ‌که‌وتن؛ ئیختیاری ک‌ریار بۆ هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه، ئه‌گه‌ر کالاکه‌له‌ده‌ستی فروشیاردا نه‌ب‌یت (وه‌ک فروشتنی ئه‌و ماسیه‌که‌ه‌یش‌تا نه‌گیراوه).

خیار عین: / حقوق / بژاره‌ی گزی؛ ئیختیاری هه‌ر‌کام له‌دوو لای مامه‌له‌بۆ هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ ئه‌گه‌ر هه‌ر‌لایێکی مامه‌له‌که‌بووب‌یت‌ه‌ه‌وی خه‌سار دیتنی ئه‌وی دیکه‌یان.

خیار قلمی: خه‌یاری قه‌له‌می؛ خه‌یاری لووس و باریک.

خیار مجلس: / حقوق / بژاره‌ی کۆر؛ ئیختیاری

خه یاتی کردن؛ خه ریکی دروومانکاری بوون؛ سازکردنی جل و بهرگ.

خیال / xiyāl / ها: ات: / [عربی] / اسم. خه یال؛

خیال: ۱. بووره؛ بیر؛ یاد؛ کار یا رهوتی هینانه بهر چاوی شتیک له میشکدا، کاتیک که نهو شته له پیش چاودا نه بی «همین که بیکار می شد،

خیال وطن، خانه و خانواده به سراغش می آمد؛ هه رکه بیکار ده بوو، خه یالی نیشتمان، مال و بنه ماله که ی دهیدایه سهری» ۲. گومان؛ گه مان؛ تیروانین؛ بوچوونیک که به بؤنه ی به هه له چوونی هه شکوه دیته ناو می شک «به خیال من کسی پشت پنجره بود؛ به خه یالی من که سیک له پشت په نجره که دا بوو»

۳. بووره؛ هزر؛ بیریک که بهر هه می می شک و بوچوونه کانی بی، نه ک داهاتیکی راسته قینه

۴. بوچوون؛ بیر و نه ندیشه یه ک که هیشتا له دنیای راسته قینه ی دهروه نه ببنراوه و به کار

نه هینراوه ۵. [مجازی] بووره؛ هزر «او را در خیال مجسم می کرد؛ له خه یالدا ده یهنایه بهر چاو»

۶. [گفتاری] ترس؛ سام؛ سامی؛ ترسی؛ نه ندیشه؛ بیر و بوچوونیک که به هوی خوف و

په ریشانه وه به دی بی «خیال برش داشت که نکند همسایه اش دزد باشد؛ ترس دیگر، نه کا جیرانه کی

دز بیت» ۷. [گفتاری] گریمان «خیال کن او دزد، چه چیز تو را می خواهد ببرد؟ گریمان دزی، چیت هه یه

بییا؟» ۸. گومان؛ گه مان «خیال می کنی او از عهده ی این کار برمی آید؟ خه یال ده که ی نه م کاره ی

پی ده کری؟».

❑ **خیال باطل / خام / واهی:** خه یال پلاو؛ خه یالی خاو؛ بیر هه رز؛ بووره ی دوور؛ لیکدانه وه ی بی بهر هه.

❑ **خیال بد به دل راه ندادن:** دل په ریشان نه کردن؛ نیگه ران و په شیو نه بوون «هر جا باشد

تا یک ساعت دیگر برمی گردد، خیال بد به دلت راه نده؛ له هه کو بی بی تا سهعاتیکی تر دیته وه، دلی خوت په ریشان مه که».

هه ر دوو لای مامه له بو هه لوه شانده وه تا کاتی که له کو ری مامه له که نه هات بیتنه دهروه.

خیار ترشی / xiyārtorši / اسم. ترشیانی خه یار؛ خه یار تورش؛ خه یاری که له سر که دا هیشتوو یانه ته وه و ترش بووه و بوته ترشی.

خیار چنبر / xiyārcambar, -čanbar / ها: / اسم. ترژی؛ ته رژی؛ ترژیو؛ چه ماو؛ چه میله؛ شاروخ؛ شاروق؛ قتی؛ خه یار چه مهر؛ چه مهره خه یار؛ خه یار چه مهر؛ خیارشینگ؛ کالیاری فهریک و کال، به شیوه ی که وان، به پیستی ری- ری و زروه وه.

خیارشور / xiyārsūr / ها: / اسم. خه یارشور؛ خیارشور؛ خه یاریکی ماوه ییک له ناو ناو خوئی نراو، که وه ک تامی خوراکي به کاری ده بن.

خیارک / xiyārak / ها: / اسم. [پزشکی] لووکوان؛ ناگ؛ ته شه نه ی لووی ناو گه ل یان بن هه نگل.

خیاره / xiyāre / اسم. درزی نه ستوون؛ کیپ؛ کیل؛ گاز؛ درزی باز بووی بهر هه وخوار.

خیاط / xayyāt / ها: ان: / [عربی] / اسم. دروومانکار: ۱. که سی که له خه یاتیدا توانایه

۲. خه یات؛ جلدروو؛ بهر گدوروو؛ بهر گدوروو؛ ماشینه چی؛ ماکینه چی؛ مه کینه چی؛ ده رزی؛ جل وراز.

خیاطی / xayyāti / [عربی] / اسم. خه یاتی؛ دروومانکاری: ۱. وراسته ی؛ ورازین؛ دروومان؛

کاری دوورینی گنج و هه رشتی که له بارچه بی «دارم خیاطی می کنم؛ خه ریکم خه باتی ده که م»

۲. پیشه ی دروومانکار «خیاطی شغل من است؛ جهانی پیشه ی منه» ۳. /ها/ شوینی دروومان

«در خیاطی کار می کنم؛ له خه یاتیدا کار ده که م» *

دوزندگی

❑ **خیاطی زنانه:** کار گایه ک بهرگی ژنانی تیدا

نه دوورن. هه روه ها: خیاطی مردانه

❑ **خیاطی کردن:** جل و بهرگ دوورین؛

نه بهیشت بخوم).

خیالاتی / *xiyālāti*: [عربی] صفت. خه یالاوی؛ خه یالاتی؛ ترس و گومان پئوه پیچراو «مثل این که خیالاتی شده‌ای، اینجا که چیزی نیست: وا دیاره خه یالاوی بووی، لیره خو شتیک نیه».

خیال انگیز / *xiyālangîz*: [عربی/فارسی] صفت. دل‌رفین؛ دل‌بزوین؛ هووی به‌دیهاستی خه یالی خوش «دشت، زیبایی خیال انگیزی داشت: ده‌شته که، جوانیه کی دل‌رفینی بوو».

خیال‌باف / *xiyālbāf*، ها؛ ان: [عربی/فارسی] صفت. خه یالپه‌روه‌ر؛ خه یال‌باف؛ خاوه‌ن خوو یان ئوگره‌تی به خه یالپه‌روه‌ری «جوان خیال‌باف: لاوی خه یالپه‌روه‌ر».

خیال‌بافی / *xiyālbāfi*، ها: [عربی/فارسی] اسم. خه یالپه‌روه‌ری؛ کار یا ره‌وتی په‌روه‌راندنی بیر و هزری ناراست یان ناکرده‌وه‌یی «بس است دیگر، دست از این خیال‌بافی بردار و قدری چشم‌ت را باز کن: به‌سه‌ئیر، ده‌س لهم خه یالپه‌روه‌ریه هه‌لگره و تۆزیک چاوت بکه‌وه».

خیال‌پرداز / *xiyālpardāz*، ها؛ ان: [عربی/فارسی] صفت. ۱. خه یالاتی؛ خه یالاوی ۲. خه یالپه‌روه‌ر؛ خاوه‌ن ئوگره‌تی یان توانایی خوش کردنی وینه و دیمه‌نی خه یالی.

خیال‌پردازی / *xiyālpardāzi*، ها: [عربی/فارسی] اسم. ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی خه یالاوی بوون ۲. خه یالپه‌روه‌ری؛ ره‌وتی هینانه به‌ر چاوی دیمه‌نی خه یالی.

خیال‌پرست / *xiyālparast*، ها؛ ان: [عربی/فارسی] صفت. خه یالپه‌رست؛ خواز یاری پرووداوانی خه یالی و هزر و بیرری ناکرده‌وه‌یی. هه‌روه‌ها: **خیال‌پرستی**

خیال‌پرو / *xiyālparvar*: [عربی/فارسی] صفت. ۱. خه یالپه‌روه‌ر ۲. خه یالاتی؛ ئوگری خوش کردنی وینه‌ی زه‌ینی و خه یالی.

خیال‌پروری / *xiyālparvari*، ها: [عربی/فارسی]

خیال بد کردن: بیرری خراپ کرده‌وه؛ گومانی خراپ کردن؛ خه یالی خراپ کردن «خیال بد نکن او می‌خواست کمکت کند: بیرری خراپ مه‌که‌وه، نه‌و ده‌یویست یاریده‌ت بدا».

خیال برداشتن: ترس داگرتن؛ تووشی دل‌زراوی هاتن؛ ترس لی‌نیشتنه‌وه «در آن ته‌هایی خیال برش‌داسته بود: له‌و ته‌نیاییه‌دا ترس دایگر تبوو».

خیال داشتن: به‌نیاز بوون؛ گهره‌ک بوون؛ ههره‌ک بوون؛ ویستن «خیال داشت خانه را بفروشد، من نگذاشتم: به‌نیاز بوو ماله‌که بفروشی، من نه‌مه‌یشت».

خیال در سر پروراندن: مرخ لی‌خوش کردن؛ خه یال پلاو کردن؛ خه یالیکی نابه‌جی له می‌شکدا باره‌ئیان «سالها این خیال را در سر می‌پروراند که آن خانه را تصاحب کند: چهنای چهند سال مرخی لی خوش کردبوو نه‌و ماله داگیر کا». **خیال کردن**: خه یال کردن؛ گومان کردن؛ وازانین؛ پاسه‌ی زانه‌ی.

خیال کسی جمع بودن: نارخه‌یان بوون؛ نه‌بوونی نیگه‌رانی؛ ئاسووده‌خاتر بوون «از بابت منازعه خیالم جمع است: له‌مه‌ر دوو‌کانه‌که‌وه نارخه‌یانم». **هه‌روه‌ها**: **خیال کسی راحت بودن** به خیال افتادن: که‌وتنه خه یاله‌وه؛ وه خه یال که‌وتن؛ نیه‌ت کردن «به خیال زن گرفتن افتاد: که‌وته خه یالی ژن هینانه‌وه».

به خیال کسی رسیدن: ۱. گومان کردن؛ وازانین «به خیالش رسید چیزی پشت درختها تکان می‌خورد: گومانی کرد شتیک له پشت داره‌کانه‌وه ده‌جوولیتنه‌وه» ۲. بیر کرده‌وه «به خیالم رسید بهتر است همه چیز را ول کنم و بروم: بیرم کرده‌وه چاتره ده‌ست له هه‌موو شتیک به‌رده‌م و بروم».

خیالات / *xiyālāt*: [عربی/اسم/گفتاری] خه یالات؛ وه‌زاره؛ شه‌فره‌شک؛ خاو و خیال «آن شب خیالات او نگذاشت بخوابم: نه‌و شه‌وه خه یالاتی،

کرد و نابرووی ئیمه‌شت برد).

خیتی / xîti /: اسم، گفتاری / ۱. نه‌هاتی؛ ناکامی

۲. سهرشؤری؛ شهرمه‌زاری * خیطی

□ خیتی بالا آوردن؛ خراپکاری کردن؛ تی‌ریان؛

شکست خواردن؛ له کاریکدا سهرنه‌که‌وتن

«سر امتحان خیتی بالا آوردن و توانستم درست جواب

بدهم؛ له ئه‌زموونه‌که‌دا خراپکاریم کرد و نه‌م‌توانی

چاک وه‌لام بده‌مه‌وه».

خیر / xayyer /: ها؛ ان؛ عین؛ [عربی] صفت.

خیره‌ومه‌ند؛ خیره‌ومه‌ن؛ خیرکار؛ نووک‌کار؛

خاوه‌ن چاکه؛ به‌ پیاوه‌تی «مردم خیر به‌ یاری

سیلزدگان شتافتند؛ خه‌لکی خیره‌ومه‌ند چوونه‌ فریای

لا‌فوا لیداو‌ه‌کانه‌وه».

خیر^۱ / xeyr /: [عربی] اسم، خیر؛ خه‌یره؛ ۱. کاری

چاکه «خیر دیدن؛ کار خیر؛ خیر دیتن؛ کاری خیر»

۲. قازانج؛ به‌هره؛ فایده «خیر او به‌ کسی نمی‌رسد؛

خبری به‌ کس ناگا».

□ خیر بردن خیر دیدن

خیر بودن؛ چاک بوون؛ خاس بوون؛ خیر بوون

«نیتان خیر است؛ نیازتان چاکه».

خیر دیدن؛ خیر دیتن؛ چاکه دیتن؛ خاسه

دیتن؛ به‌هره پی‌گه‌یشتن «ببر، خیرش را ببین؛

پسرم، خیر ببینی؛ ببه، خبری لی ببینی؛ کوپه‌که‌م،

خه‌یر بوینی»؛ خیر بردن

خیر رساندن؛ خیر‌گه‌یاندن؛ به‌هره پی‌گه‌یاندن؛

قازانج‌گه‌یاندن «تا حالا چقدر به‌ تو خیر رسانده‌ باشد

خوب است؟ تا ئیستا چهن‌دی خیر پی‌ت گه‌یاندی

باشه؟».

خیر کسی را خواستن؛ خیری که‌سی ویستن/

خواستن؛ هه‌ره‌ک بوونی خیر و به‌خته‌وه‌ری

که‌سیک «پدرت خیر تو را می‌خواهد؛ باوکت خبری

توی ده‌وی».

خیر کسی رسیدن؛ خه‌یر که‌سی گه‌یشتن؛ له

وی قازانج گه‌یشتن؛ له که‌سی‌که‌وه‌ خیریک

گه‌یشتن «خیر او به‌ کسی نرسیده که‌ من دومی‌اش

اسم. خه‌یالپه‌روه‌ری؛ ره‌وتی هینانه به‌ر چاوی
دیمه‌ن یان بابه‌تی خه‌یالی.

خیالی / xiyāli /: [عربی] صفت. خه‌یالی؛ خیالی؛

۱. ناراست «قهرمان خیالی؛ قاره‌مانی خه‌یالی»

۲. ناکرده‌وه‌یانه؛ ناکارانه؛ ناکرداری «نقشه‌های

خیالی؛ نه‌خشه‌گه‌لی خه‌یالی».

خیانت / xiyānat /: ها؛ [عربی] اسم، ناپاکی؛

خه‌یانه‌ت؛ دوخمانی؛ کاریکی دژ به‌ بر‌وا و

ئه‌مه‌گداری له حاند که‌س یان که‌سانی‌تره‌وه

«حبست در امانت؛ خیانت به‌ وطن؛ خه‌یانه‌ت له

ئه‌مانه‌تدا؛ خه‌یانه‌ت به‌ نیشتمان».

دیدن؛ خیانت کردن؛ خیانت ورزیدن

خیانت آمیز / xiyānatāmîz /: [عربی/فارسی]

صفت. ناپاکانه «رفتار خیانت‌آمیز؛ کرده‌وه‌ی ناپاکانه».

خیانت‌پشگی / xiyānatpîşegî /: [عربی/فارسی]

اسم، ناپاکی؛ ناپاکیه‌تی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی

خه‌یانه‌ت کردنه پیشه.

خیانت‌پیشه / xiyānatpîşe /: ها؛ گمان؛ [عربی/

فارسی] صفت. ناپاک؛ به‌ عاده‌ت و هۆگری

خه‌یانه‌ت کردنه‌وه «شریکش خیانت‌پیشه بود؛

شهریکه‌کی ناپاک بوو».

خیانتکار / xiyānatkār /: ها؛ ان؛ [عربی/فارسی]

صفت. دوخمان؛ خاین؛ ناپاک «دوست خیانتکار؛

همسر خیانتکار؛ دوستی دوخمان؛ هاوسه‌ری خاین».

خیت / xît /: اسم، خیت؛ ۱. ناکام؛ سهر

نه‌که‌وتوو «پا شدیم رفتیم سینما، بلیط تمام شده بود،

خب شدیم؛ هه‌ستاین رو‌یشتین بۆ سینه‌ما، بلیت

ته‌واو ببوو، حبست بووین» ۲. سهرشؤر «با این

پذیرایی‌ات مرا جلو مهمانها حبست کردی؛ به‌م

می‌وانداریه‌ت منت له لای می‌وانه‌کانه‌وه خیت کرد»

* خیط

□ خیت کاشتن؛ خراپکاری کردن؛ تی‌ریان؛

کاریک به‌ خراپی جیبه‌جی کردن و تییدا

سهرنه‌که‌وتن «با این سخنرانیت خیت کاشی و

آبروی ما را هم بردی؛ به‌م وتاردانه‌ت خراپکاریت

باشم؛ نهو خهیری به کس نه گه ییوه تا من دووه میان بم.

به خیر گذشتن؛ به خیر چوون؛ خوا لادان؛ خوا دایوه <نزدیک بود بروم زیر ماشین، به خیر گذشت؛ خه ریک بوو بجمه ژیر ماشینه وه، به خیر چوو>.

خیر^۱: قید. [گفتاری] نا؛ نه؛ نهی؛ نی هه ری؛ نه به لی؛ خه ری؛ خیر؛ نه خیر؛ نه خه ری؛ وه رامی نه ری نی ماقوولانه <خیر، این طور نیست؛ نا، وایه>.

خیرات / xeyrāt: [عربی] اسم. خیرات: ۱. چاکه کاری، به تاییه ت بو وه دهس هی تانی جهزای به خیر <چقدر برای پدرش خیرات می کند!> چهنده بو باوکی خیرات ده کا! ۲. سه دهده قه؛ کار یا رهوتی مال به خشین له ریگه ی خودادا <در راه خدا خیرات کن: له ری خودا خیرات که>. ههروهه: خیرات کردن

خیراتی / xeyrātī: [عربی] صفت. خیراتی؛ خیرات بووگ یان تاییه تی خیرات <حلوی خیراتی آورده بود: هه لوای خیراتی هی نابوو>.

خیراندیش / xeyrandiš, ها؛ ان: [عربی/فارسی] صفت. خیرنه ندیش؛ خاو من خوو یان ئوگره تی به بیر کردنه وه له ری چاکه ی دیتراندا <دوستان خیراندیش به او توصیه کردند، مغازه باز کند: دوستانی خیرنه ندیش پیمان پاسپارد دوو کانیک دان>. ههروهه: خیراندیشی

خیرخواه / xeyrxāh, ها؛ ان: [عربی/فارسی] صفت. خیرخوا؛ چاکه خوا؛ خیرخوا؛ خواز یاری خیرومه ندی <او بخشنده و خیرخواه مردم بود: نهو دههنده و خیرخوازی خه لک بوو>.

خیرخواهانه / xeyrxāhāne: [عربی/فارسی] صفت. خیرخوازانه؛ خیرخوا یانه؛ به دؤخ یان چؤنیه تی خیرخوا یه وه <نصیحت خیرخواهانه؛ فعالیت خیرخواهانه؛ ناموژ یاری خیرخوا یانه؛ چالاک ی خیرخوا نه>.

خیرخواهی / xeyrxāhī, ها؛ [عربی/فارسی] اسم. خیرخوازی؛ خیرخوا یی؛ هؤگری

جیبه جی کردنی کارگه لی وا که قازانجی بو کهسانی دیکه یه <این حرف من از روی خیرخواهی بود: نه م قسه ی من له پرووی خیرخوا یه وه بوو>.

خیرگی / xîregî: اسم. ۱. مری؛ وری؛ بز؛ ماق؛ دؤخ یان چؤنیه تی چاو زهق بوون ۲. شهواره؛ شهواره یی؛ په ک که وتووی له دیتنی شتان به هؤی زؤری تیشکه وه ۳. له جی؛ هه رزه یی؛ لاساری.

خیرمقدم / xeyremaqdam: [عربی] اسم. به خیراتن؛ خیرهاتن؛ خیرنامه ی؛ وهش نامه ی؛ وته یه ک که بو دهر برینی خؤشحالی له هاتنی که سیک پی ده گوتری <یکی از دانش آموزان به میهمانان خیرمقدم گفت: یه ک له فوتابیان به خیرهاتنی میوانانی کرد>.

خیروبرکت / xeyr-o-bar(e)kat, -barakat: [عربی] اسم. [گفتاری] خیر و برکت؛ خه ی و به ی؛ خیر و به ره که ت؛ که لک و قازانجی که دریژه ی هه یه یان له زؤر بووندایه <آن روزها کسب مردم خیر و برکت دیگری داشت: نهو ره ژوانه کاسی خه لک خیر و بیریکی دیکه ی هه بوو>.

خیره / xîre: صفت. ۱. ماق؛ زاق؛ زهق؛ بز؛ گز؛ زه قایی؛ واق؛ زل؛ مر؛ ور؛ هور <نگاه خیره؛ چشم خیره: نوای ماق؛ چاوی زاق> ۲. [ادبی] بیهووده؛ پووج ۳. [ادبی] پهریشان؛ په شیو. ههروهه: خیره شدن؛ خیره کردن

خیره سر / xîresar, ها؛ صفت. له ج؛ لاسار؛ له سهر؛ له سار؛ هه رزه؛ سه رسه خت؛ سه ربزیو؛ گوئ نه بیس له قسه ی خه لک. ههروهه:

خیره سری

خیری / xeyrî: شب بو

خیره / xeyrîye: [عربی] صفت. چاکه کاری <مؤسسه ی خیره: دامه زراوه ی چاکه کاری>.

خیز^۱ / xîz: اسم. ۱. باز؛ هه لبه ز؛ هه لوه ز؛ تاو؛ گومه ته؛ لیتک؛ بزوتنه وه ی له پ و به ره وه سهر <خیز برداشتن؛ باز دان> ۲. باز؛ هه لبه ز؛ به رزایی

قووچکه.

خیس /xîs/: صفت. تهر؛ فیس؛ شل؛ لیس؛
نمدار؛ شه دار؛ شۆدار؛ کهوتا؛ گهوزاو له تراویکدا
«دست خیس؛ لباس خیس: دهسی تهر؛ جلی فیس».

❑ **خیس خوردن**: خووسان؛ نمان؛ نمان؛
فیسیه؛ تیپۆ چوونی ئاو ده ناو شتیکیدا
«آلوا را گذاشتم داخل آب، خیس بخورند: ئالووه کانم
نایه ئاو بخووسین».

خیس شدن: خووسان؛ فیسان؛ فیسان؛
فیسیه؛ تهر بوون؛ شل بوون «زیر باران پاک
خیس شدم: له ژیر باراندا تهواو خووسام».

خیس کردن: ۱. خووساندن؛ فیساندن؛
فیسان؛ فیسنه؛ فیسنه؛ تهر کردن «لباسها را
توی تشت خیس کردم: جله کانم له ناو تهشته کهدا
خووساند» ۲. میز کردن؛ تهر کردن؛ ههلمیزتن
به شتیکیدا «بچه خودش را خیس کرد: منداله که
خوی تهر کرد».

خیساندن /xîsāndan/: مصدر. متعدی.
// **خیساندی**: خووساندت؛ می خیسانی؛

دهخووسیتنی؛ پخیسان: بخووسیتنه//
خووساندن؛ فیسنه؛ فیسنه؛ فیسنا؛ فیساندن؛
نماندن؛ تلیساندن؛ تلیساندن؛ شتیکی بۆ
تهر بوون له گهل ئاو یان ههر تراویکی تردا
تیوه دان «برنج خیساندن: برینج خووساندن»:

خیسانیدن. ههروهه: خیساندنی

❑ **صفت فاعلی**: خیساننده (خووسیتنه) // **صفت**
مفعولی: خیسانده (خووسیتراو) // **مصدر منفی**:
نخیساندن (نهخووساندن)

خیسانده /xîsānde/: اسم. میوهی وشکه وکراو
یان دهنکه گیای دهرمان که کراوته نیو ئاووه.

خیسانیدن /xîsānīdan/ ❑ خیساندن

خیسی /xîsî/: اسم. خووساوی؛ تهری؛ شلی
«خیسی قالی از شیر سماور است که چکه می کند: هوی
خووساوی قالیه که شیری سه ماوه ره که به تکه
دهکا».

ههر پله یه کی پلیکان «خیز پله: بازی پله»
۳. /زیشکی/ وهرهه؛ تۆقله؛ بلۆق؛ کۆ بوونه وهی
نا ئاسایی و له راده به دهری تراو له بۆشایه کی
له شدا ۴. /گفتاری/ هیرش؛ پهلامار؛ ههلمهت؛
شاتاول. ههروهه: خیز برداشتن

- **خیز**: پیژره. ۱. دار؛ نهخت؛ به بهر و بوو
(حاصلخیز؛ نفتخیز؛ بهر دار؛ نهوتدار) ۲. /لان/ -خیز؛
- راپ؛ ههلس؛ راپهر «سرخیز؛ سهحه رخیز».

خیزاب /xîzāb/، ها/سم/، لیاو؛ لۆچاو؛ خیزاو؛
نافرین؛ گاپیل؛ نیرینهی ئاو.

خیزان /xîzān/: قید. ههلس؛ هۆرز؛ ههلهتهک؛
ناخیزان «آفتان و خیزان: به ههلس و کهوتهوه».

خیزاندن /xîzāndan/: مصدر. متعدی. // **خیزاندی**:
ههلهتساند؛ می خیزانی؛ ههلهدهستیتی؛ پخیزان؛
ههلهسینه // ههستاندن؛ ههلهساندن؛ هۆرزنه؛
هۆریزنای؛ راپهراندن؛ هۆربیزنه؛ خیزنه؛
کهسیک یان شتیکی له جیی خۆیدا بهرز و
راست کردنهوه «به زور او را از جای خیزاند: بهزۆر له
سهر جی ههلهساند»: خیزانیدن

❑ **صفت فاعلی**: خیزاننده (ههلهسیتنه) // **صفت**
مفعولی: خیزانده (ههلهسیتراو) // **مصدر منفی**: نخیزان
(ههلهنهستاندن)

خیزانیدن /xîzānīdan/ ❑ خیزاندن

خیزران /xeyzarān/، ها/عربی/سم، ئارج؛
گوهیش؛ چهیزه ران؛ ههزیران؛ ههزیران؛ بامبوو؛
قامیشه هیندی؛ تهر گهر؛ قامیشی گهر میان؛
گیاییکی تایبه تی ناوچه گهلی گهرم و شیداره،
چهند جۆری هیه، به لاسکی قورۆل یان ناوپر و
گه لای درێژ وه کی خورماوه، له لقی گۆچان
و داردهس چی دهیی و له گهلا و پیسته کهشی
تهناف و رایهخ دهچنری: نی خیزران

خیزش /xîzeš/: اسم. ۱. ناخیز؛ کار یان پهوتی
ههستان؛ ههلسان؛ هۆرسه ۲. /ها/ شۆرش؛
راپهرین.

خیزک /xîzak/: اسم. ترۆپیک؛ دههار؛ دوچک؛

خیسیدن / xisidan: مصدر، لازم، // خیسیدی: خووسایت؛ می‌خیسی؛ ده‌خووسی؛ بخیس؛ بخووسه // خووسیان؛ خووسان؛ فیسیه‌ی: ۱. / نامتداول / تهر بوون؛ له تراوینکدا گه‌وزان ۲. خووسیین؛ نه‌رم بوون به‌هۆی ناو؛ تیژۆ چوونی ناو ده‌ناو شتیکه‌وه «وقتی خوب خیسد، آن را در می‌آوری؛ کاتییک چاک خووسا، ده‌ری دیتی». هه‌روه‌ها: خیسیدنی

■ **صفت مفعولی: خیسیده** (خووساو) / مصدر منفی: **ن‌خیسیدن** (نه‌خووسان)

خیش / xîš / اسم، ئاموور؛ هه‌وجار؛ هی‌ش؛ هه‌نجار؛ ئاموویر؛ هی‌شه؛ هه‌لا؛ کی‌ش؛ هه‌شجار؛ دارجفت؛ یه‌ره‌ق؛ گه‌لا؛ ئی‌ره‌ق؛ ئی‌ره‌قه؛ ئامۆ؛ دار؛ باسکه ئاموور؛ ئه‌سپابی جووت؛ داری مابه‌ینی ئی‌ر و ده‌نده؛ ئامیری کالانی زه‌وی که ده‌یه‌ستنه گاه‌ه‌سنه‌وه.

خیشوم / xîšûm: [عربی] صفت، / نامتداول / تفنک؛ م‌فگه؛ فرنک؛ فرتک؛ خمخم؛ ماک؛ ب‌رناخ؛ ب‌رناخه؛ کونی لووت؛ کونالووت؛ کونه که‌پو؛ کونا دفن.

خیشومی / xîšûmî: [عربی] صفت، تفنکی؛ فرنکی؛ ب‌رناخی؛ پتوه‌ندیدار به کونی لووته‌وه.

خیط / xît / (!) خیت

خیطی / xîti / (!) خیتی

خیک / xîk: ها، / اسم، خیگه (هی به‌ران بۆ جی رۆن)، خیگ؛ خیه؛ شور‌تان؛ شور‌تان؛ پی‌سته (هی مه‌ر بۆ جی ماست)؛ هی‌ز؛ هه‌لیزه؛ هنگل؛ پۆسه‌نیر؛ پی‌ستی مه‌ر یان بزن که وه‌ک کیسه‌ییکی گه‌پی لی ده‌که‌ن و تراو، رۆن یان په‌نیری تیدا هه‌لده‌گرن.

خیکی / xîki: صفت، ۱. خیگه‌یی؛ هه‌ر شتی له ناو خیگه هه‌لگیرایی «پنیر خیکی؛ په‌نیری خیگه‌یی» ۲. / ها / مجازی / خیگه؛ زۆر چاخ و قه‌له‌و «یک مرد خیکی آمد، نشست کنار دستم؛ پیاویکی خیگه‌هات و له په‌نا ده‌ستمه‌وه دانیشته».

خیل / xeyl: ها، / [عربی] اسم، خیل: ۱. گه‌له ئه‌سپ ۲. تاقم؛ هۆز؛ تیره؛ ماکاش؛ پۆلی گه‌پ «یک خیل مهمان ریختند روی سرمان؛ حنلیک میوان هاتنه ملماندا».

خیلی / xeyli: [عربی] صفت، / گفتاری / زۆر؛ گه‌له‌ک؛ یه‌کجار؛ فره؛ فریه؛ گوژمه؛ خه‌ولی؛ زه‌حف؛ زاف؛ خه‌یلی؛ به هه‌ندیکی گه‌وره‌ی نادیاره‌وه «خیلی بزرگ؛ زۆر گه‌وره».

خیلی: قید، زۆر؛ فره؛ فریه؛ یه‌کجار؛ گه‌له‌ک؛ خه‌یلی؛ زاف؛ فریۆ؛ به شیوه‌ی گوژمه یان یه‌ک له دوا‌ی یه‌ک «خیلی کار کردم؛ خیلی تند می‌رفت؛ زۆرم کار کرد؛ فره توند ده‌چوو».

خیلیها / xeylihā: [عربی] فارسی / ضمیر، زۆریک؛ گه‌لیک؛ کۆمه‌لیک؛ تاقمیکی زۆر له گرووپییک که ئاماره‌یان پت ده‌کری «خیلیها مردند؛ خیلیه رفتند؛ گه‌لیک مردن؛ کومدلیک رویشتن».

-خیم / xîm: پیاوژه، هیتم؛ تایبه‌تمه‌ندی کرده‌وه «خوش‌خیم؛ دژخیم؛ خوش‌هیم؛ دژه‌یم».

خیمه / xeyme: ها، / [عربی] اسم، / ادبی / خه‌رگا؛ شاسه‌یوان؛ خپوته؛ خه‌یمه؛ جه‌رداخ؛ کۆن؛ هه‌واری؛ چایر؛ چادره؛ چادر، به‌تایبته‌گه‌وره‌ی.

■ **خیمه‌زدن**: هه‌لدانی چادر؛ چادر لی‌دان؛ خپوته هه‌لدان؛ جه‌رداخ هه‌لداین.

خیمه‌شب‌بازی / xeymešab.bāzi: ها، / [عربی] فارسی / اسم، شاسه‌لیم؛ بی بی جان‌خانم؛ بووکه‌له‌وازی؛ شانۆیییک بووکه شووشه‌یی کۆن که به چهن دانه بووکه‌شووشه له سه‌ر شانۆییکی به‌شیوه‌ی چادروه به‌رپۆه ده‌چی و ده‌ره‌ینه‌ر به‌گه‌رانندن و جوولان‌دنی بووکه‌شووشه‌کان به هۆی چهن‌به‌نی نادیاره‌وه کار ده‌کا.

خیمه‌گاه / xeymegāh: ها، / [عربی] فارسی / اسم، هۆبه؛ زۆم؛ هه‌وارگه؛ جیگه‌یه‌ک که چادری تیدا هه‌لده‌درئ.

د / d / حرف. د؛ دهه مین پیتی ئه لفوبیتکه ی زمانى فارسى.

د / de / اسم. دئ؛ دال؛ ناوی دهه مین پیتی ئه لفوبیتکه ی فارسى.

د^۱: صوت. [گفتارى] دهی: ۱. ئه ی؛ دهک؛ تیخ؛ پیخ؛ دهک؛ دهی؛ عهک؛ نیشانه ی سهیر و سهمه رهی «د! پس آن همه پول را چه کردی؟ نهی! ئه و هه مووه پارته چی لیکرد؟» ۲. ده؛ دا؛ نیشانه ی پی داگری «د بیا؛ دنکن؛ دبخور؛ ده وهره؛ ددی مه که؛ ده بخو» ۳. نیشانه ی به ره لستی «دا چرا اینطور می کنی؟ دهی! بؤچی وا ده که ی؟».

داء الثعلب / dā'ossa'lab / [عربى] اسم. موورپژه؛ مووهرزه؛ خرکانه؛ نهخوشی تووک وهرین له له شدا.

داء الرقص / dā'orraqs / [عربى] اسم. بهرژهنگیکى ده ماریه که له هه ندیک نهخوشیه وه سه رچاوکه ده گری و ده بیته هوی هه لته کان و هه لبه زانی شان و جمگه ی ران (وهک جم و جووولی هه لپه رکئ).

داء الصدق / dā'ossadaf / [عربى] اسم. پیسو پزایس؛ نهخوشینی نایسان و هه و کردنی پیست به هویه کی نادیاره وه، که پتر به شیوه ی پووله که گه لیکى سپی ئامال زیو له سه ر پیستی نانشیک و نه ژنودا دهره که وهی.

داء الفیل / dā'olfil / [عربى] اسم. پاگره؛ پی مپه؛

نهخوشی په نه مانى پا؛ پاغره؛ پیلپایی

داء الکلب / dā'olkalb / [عربى] اسم. هاری؛ سه گه ناز؛ نهخوشیه کی درمه له سه گ و گورگه وه داده که وهی.

دائر / dā'er / [عربى] دایر

دائره / dā'ere / [عربى] دایره

دائم / dā'em / [عربى] دایم

دائمی / dā'emî / [عربى] دایمی

دائماً / dā'eman / [عربى] دایماً

دائن / dā'en / [عربى] داین

دائی / dā'î / [عربى] دایی

دات پریتر / dātperitner, -pirînter / [عربى]

چاپگر سوزنی، چاپگر

داخل^۱ / dāxel / [عربى] اسم. ناو؛ ناوه وه؛ دلی:

۱. نیو؛ دهروون؛ هه ندروو؛ ناوی هه ر شتی «داخل اتاق خیلی گرم بود: ناو دیوه که زور گهرم بوو»
۲. [کنایی] ناوخو؛ ناوه وه ی ولات «در داخل و خارج شناخته شده است: له ناو و دهره وه ی ولاتدا ناسراوه».

□ داخل شدن: چوونه ناو؛ چوونه ناوه وه؛ چوونه ژووره وه؛ چوونه نیو؛ رۆیشتنه ناو؛ لواى دلی؛ ئه وناو چوون: ۱. چوونه ناو شتی «وقتی داخل شد وحشت کرد: کاتئ چووو ژووره وه تۇقا»
۲. له گه ل ریکخراوه یان دهسته یه ک

پیتی دهری ۳. /گفتاری/ هه‌لا؛ هه‌را؛ هاوار؛ ده‌نگی به قهو.

□ داد دادن: /دبی/ ماف دان؛ داد دان؛ حق دان؛ نه‌هیشتنی ناحه‌قیکاری؛ دانی داد به خاوه‌نی راسه‌قینه‌ی.

داد زدن: /گفتاری/ ۱. هاوارکردن؛ هه‌راکردن؛ نه‌راندن؛ قیراندن؛ قیراندن؛ زړچایش؛ نه‌رای؛ قیرنه‌ی ۲. داد کشیدن

داد سخن دادن: وتاردان؛ وتاربیژی کردن؛ وته‌وانی کردن؛ باش داخ‌تویان له‌مه‌ر مه‌به‌ستیکه‌وه.

داد کردن: /دبی/ دادکردن؛ داد‌گه‌ری کردن؛ به‌گویره‌ی قانون یان ماف، کار کردن.

داد کسی بلند شدن/ به‌هوا رفتن: /گفتاری/ هاواری که‌سیک به‌رز بوونه‌وه؛ هاوار له‌که‌سی هه‌لسان/ به‌رز بوونه‌وه «تا دست روی بازویش گذاشتم دادش بلند شد؛ هه‌ر ده‌سم نایه‌ سهر باسکی هاواری به‌رزوه‌وه بوو».

داد کسی را درآوردن: ده‌نگی که‌سی ده‌ره‌تینان؛ ده‌نگو یۆی ئارده‌ی «آن قدر بیلله کرد تا داد مرا درآورد؛ هیتده‌ی هه‌لپ‌تچام، ده‌نگی ده‌ره‌تینام».

داد کشیدن: /گفتاری/ هاوارکردن/ که‌رده‌ی؛ نه‌راندن؛ قیراندن؛ قیراندن؛ زړچایش «داد می‌کشید و کمک می‌خواست؛ هاواری ده‌کرد و یارمه‌تی ده‌ویست» داد زدن

داد گستردن: /دبی/ داد‌گتیران؛ داد په‌روه‌راندن؛ داد به‌خشین؛ مافی مه‌ردم دابین کردن؛ داد‌گتیری کردن.

به‌داد کسی رسیدن: فریای که‌سی که‌وتن؛ گه‌بینه‌ی فریای که‌سی؛ بۆ یارمه‌تی که‌سیک چوون؛ به‌هاواری که‌سیکه‌وه چوون؛ چوونه‌هانی که‌سیکه‌وه؛ یاوه‌ی دادوو یۆیوه «اگر به‌داد او نرسیده بودم غرق می‌شد؛ ته‌گه‌ر فریای نه‌که‌وتبام ته‌خنکا».

هاوکاری کردن یان به‌شدار بوون «تو هم داخل حزب شدی؟؛ تۆیش چوویتته‌ ناو حیزبه‌وه؟».

داخل کردن: تیخستن؛ کردنه‌ ناو؛ خستنه‌ نیو/ ناو؛ نه‌نه‌وسه‌ی؛ وسه‌ینه: ۱. له‌ ناوه‌وه‌ی جیگایه‌ک دانان «داخل چاه کردن؛ کردنه‌ نیو بیره‌وه» ۲. به‌شدار بوون یان خۆ نزیك کردنه‌وه «خودت را داخل این کارها نکن؛ خۆت مه‌خه‌ نیو ئەم کارانه‌وه».

داخل^۱: قید. ۱. له‌ نیو؛ له‌ ناو؛ نه‌نه‌دلی «پول داخل کیف است؛ پاره‌که‌ له‌ نیو کیفه‌که‌دایه» ۲. ناوه‌وه؛ ژووره‌وه؛ دلی «بیا داخل؛ برو داخل؛ وهره ژووره‌وه؛ برۆ ناوه‌وه».

□ داخل آدم بودن: /مجازی/ که‌سیک بوون؛ له‌ ریزی خه‌لک، به‌تایبته‌ مرۆ‌گه‌لی به‌رێز و به‌پردا بوون. هه‌روه‌ها: داخل آدم شدن داخل آدم حساب کردن: به‌که‌س زانین؛ به‌بنیاده‌م حساب کردن؛ بۆ که‌سی رێز و بایه‌خ دانان «آزاد او را داخل آدم حساب نمی‌کرد که‌ نظرش را بپرسد؛ نازاد نه‌وی به‌که‌س نه‌ده‌زانی تا بیر و رای لی‌بیرسی».

داخله^۱ /dāxele/ : [عربی/ اسم، ناوخۆ؛ هه‌ندروو «اوضاع داخله‌ ناآرام است؛ دۆخی ناوخۆ ئالۆزه».

داخله^۲: صفت. ناوخۆیی؛ ده‌روونی «چای داخله: چایی ناوخۆیی».

داخلی /dāxelî/ : [عربی] صفت. ناوخۆیی؛ ۱. پێوه‌ندیدار، هاو‌گه‌ر یان به‌ندیوار به‌ ناوه‌وه «سیاست داخلی؛ سیاسه‌تی ناوخۆیی» ۲. ناوه‌کی؛ ناوه‌وه؛ هه‌لکه‌وتوو له‌ ناوه‌وه «فضای داخلی؛ بۆشایی ناوه‌کی».

داد /dād/ : [اسم، داد؛ دای؛ داو] ۱. /دبی/ پاراستن یان به‌پێوه‌بردنی نه‌وه‌ی دروسته، به‌تایبته‌ به‌ داوه‌ری بی‌لایه‌نانه‌ له‌ نیوان لاینگه‌ل یا خود ده‌ست‌نیشان کردنی پاداش و سزای شیوا ۲. /دبی/ ماف؛ حق؛ به‌شیک که‌ هه‌ر که‌س به‌ هۆی گه‌له‌مپه‌ری یان قانونه‌وه

شد: دانیشتنی دادپرسی به داخواری مالکه‌کان پیک هات» ۲. یانه‌ی دادپرسی؛ پرخاوه‌یی که نه‌م کاره‌ی له نه‌ستودایه «دادرسی ارتش: دادپرسی نه‌رت‌ش».

دادستان / dādetān، ها: ان: / اسم. دادسین؛ دادسان؛ دادستان؛ ماف‌زانی که له لایه‌ن ده‌وله‌ته‌وه به‌رپرسی ناگاداری له کومافی کومه‌لگا، راگه‌یشتن به سهر درووس جیبه‌جی بوونی قانون و وه‌دوو‌که‌وتنی سه‌رپیچکاران به یارمه‌تی دادگایه.

دادستانی / dādetāni: / اسم. ۱. دادسانی؛ دادستانی «دادستانی دادگاه مطبوعات: دادسانی دادگای رۆژنامه‌کان» ۲. / ها: ژووری داد؛ ده‌فته‌ری کاری دادستان.

دادسرا / dādsarā، ها: / اسم. یانه‌ی داد؛ مه‌زینگه‌یه‌ک که دادستان و کارگیره‌کانی تئیدا کار ده‌که‌ن «او را به دادسرا احضار کردند: بانگیان کرد بو یانه‌ی داد».

دادگاه / dādgāh، ها: / اسم. دادگا: ۱. دادگه؛ جیگایی که دادپرس یا دادپرسان له‌گهل دادستاندا به‌گازنی سکالابه‌ران راده‌گه‌ن؛ جیگه‌ی سکالا بو بردن ۲. «گفتاری: دادپرسی؛ دادگایی (فردا دادگاه داریم: به‌یانی دادگامان هه‌یه».

دادگاه اداری: دادگه‌ی مه‌زینگه‌یی؛ دادگای کارگیر؛ دادگای ئیداری؛ دادگه‌یی که له ئیداره‌یه‌کدا بو پی‌راگه‌یشتن به سهر هه‌له‌کاری و سه‌رپیچی کارگیران پیک دیت.

دادگاه ارتش دادگاه نظامی

دادگاه استیناف: دادگای له سهر گرته‌وه؛ دادگای پیداجوونه‌وه؛ دادگای لیکۆلینه‌وه؛

دادگاه تجدیدنظر

دادگاه انتظامی: دادگایی که له لایه‌ن نه‌ندامانی تاقمیک یان پیشه‌یه‌کی کومه‌لگاوه به‌مه‌به‌ستی پی‌راگه‌یشتن به‌چه‌وتی و سه‌رپیچی نه‌ندامه‌کانیه‌وه پیک دیت.

دادانیسم / dādā'ism: / (فرانسوی) / اسم. داداییسم؛ رپیازیکی هونه‌ری که له ده‌کانی سییه‌می چه‌رخ بیسته‌م، له ئورووپای رۆژئاوا ده‌ره‌ی ساند و له سهر نه‌هیشتنی بنه‌ماگه‌لی باوی نیوکومه‌لگا پی‌داگری ده‌کرد.

دادار-دودور / dādārdudūr: / اسم. ۱. «گفتاری: شات و شووت؛ لاف و گه‌زاف؛ خۆ هه‌لکیشان به هه‌را و هوریاوه ۲. «کنایی: کاسه و که‌وچک؛ نه‌سپاو؛ دودوو‌وله؛ نه‌ندامی زاوژی نی‌رینه.

داداش / dādāš، ها: / ترکی: / اسم. برا؛ ئابرا؛ ئابا؛ کاکه؛ کاک: ۱. «گفتاری: براده‌ر؛ براله؛ براله «داس، مواظب باش؛ برا، هۆشت بی» ۲. لاوژا؛ داش؛ کاکه‌برا؛ ئاغه‌برا (زۆرت‌ر برای گه‌وره) «داداش من کارگر آنجاست: کاکم کارگه‌ری ئه‌وییه».

دادپرو / dādpavar، ها: / صفت. دادپه‌روه‌ر؛ دادبه‌خش؛ عادل؛ خاوه‌ن داد.

داخواست / dādxāst، ها: / اسم. داخواز؛ داوخواز؛ داخواز؛ سکالا؛ سکاله؛ سکالانامه؛ شکاتنامه؛ نامه‌ی شکات بردنه به‌ر دادگا که تئیدا نووسه‌ر خوازیاری پی‌راگه‌یشتنیک ده‌بی. دادخواه / dādxāh: / صفت. داخواز؛ دادبه‌ر؛ سکالابه‌ر؛ سکاله‌به‌ر؛ داوخوازکه‌ر؛ شکایه‌ت‌که‌ر؛ گلی‌کار.

دادخواهی / dādxāhi، ها: / اسم. داوخوازی؛ داخوازی؛ گازن؛ هانابه‌ری؛ رۆیشتن بو جیگه‌ی دادپرسی بو گرتنی ماف.

دادرس / dādrēs، ها: ان: / اسم. دادپرس؛ دادوه‌ر؛ قازی؛ که‌سی که به داخوازی گازنده‌که‌ر راده‌گا و دروست یان نادروستی داخوازه‌که‌ی پروون ده‌کاته‌وه.

دادرسی / dādrēs: / اسم. دادپرسی: ۱. / ها: کار یا ره‌وتی راگه‌یشتن به سکالای سکالابه‌ر و پروون کردنه‌وه‌ی دروستی یان نادروستی، به‌تایبه‌ت له لایه‌ن به‌رپرسی ره‌سمیه‌وه (وه‌کوو دادوه‌ر) «جلسه‌ی داری به شکایت مالکان تشکیل

دادگستری / dādgostari / :اسم. ۱. /ها/ وهزارهتی داد؛ وهزارهتخانهیی که کار و ئهرکی پیږاگه‌یشتن به سکالای ناحهقی لیکراوان و دانانی رادهی جزیا و ته‌می بۆ مله‌ورانه بهرام‌به‌ر به قانون ۲. /ها/ دادسرا؛ یانه‌ی داد؛ هه‌ر یه‌که له لقه‌لی ئه‌و وهزاره‌تخانه‌یه له پاریزگاگان، که به‌پرسی ئه‌م کاریه ۳. [نامتداول] دادپه‌روه‌ری؛ کار یان په‌وتی په‌ره‌پیدانی داد.

دادن / dādan / :مصدر. متعدی. لازم. // دادی: دات؛ می‌دهی: ئه‌ده‌ی؛ پده‌: بده‌ // دان؛ وه‌دان؛ داین؛ داین؛ یان؛ دای؛ ده‌ی: □ متعدی. ۱. شتی به یه‌کی به‌خشین «گله‌را به او دادم؛ به من پول داد؛ گوله‌کانم پی دای؛ پاره‌ی پی‌دام» ۲. هه‌لی بۆ دیتری ره‌خساندن «راه دادن؛ بار دادن؛ ری دان؛ بار دان» ۳. بار و دۆخی پتیک هینان «چین دادن؛ جوش دادن؛ چین دان؛ جوش دان» ۴. هینانه پیش چاو بۆ لی‌پوانین «نشان دادن؛ نمایش دادن؛ پیشان دان؛ نوماش دان» ۵. پیدان؛ به‌سه‌ردا هینان؛ سه‌پاندن؛ داسه‌پاندن؛ بارکه‌رده‌ی؛ پنه‌ده‌ی «گرسنگی دادن؛ برسه‌تی پی‌دان» ۶. دانان بۆ فروش «توی میدان اینها را می‌داند به صد تومان؛ له مه‌یداندا ئه‌مانه‌یان دهدا به‌سه‌د تمه‌ن» ۷. به‌کاری هه‌لپ‌چاندن «بده‌ید درش را ببندند؛ فرمان دادن؛ بیده‌ن ده‌رگا‌که‌ی گاله‌که‌ن؛ فه‌رمان دان» ۸. به‌خوارد دانی شتیک «به بچه شیر دادن؛ به‌گله‌آب دادن؛ شیر به‌مندال دان؛ ئاوی گول دان» ۹. کردنه‌هاوسه‌ری پیاویک «دخترشان را داند به‌پسر هم‌سایه؛ شوهر دادن؛ کچه‌که‌یان دا به‌کوری دراوسیکه‌یان؛ به‌شو دان» □ لازم. ۱۰. به‌دیهاتن؛ وه‌دیهاتن «محصول دادن؛ داهات دان» ۱۱. ده‌لان؛ نم‌تک کردن «سماور آب می‌داد، دادم درستش کنند؛ سه‌ماوه‌ره‌که‌ ئاوی دهدا، دام دروستی که‌ن» ۱۲. کردی هاوکرد «جا دادن؛ رو دادن؛ جی دان؛ روو دان». هه‌روه‌ها: دادنی

دادگاه انقلاب: دادگای شۆرش؛ دادگای پاپه‌رین؛ دادگایی که له لایه‌ن پاپه‌رانی پاپه‌رینه‌وه بۆ دادگایی کردنی نه‌یاران و دژ هه‌لوستان پیک‌دئ.

دادگاه انکیزیسیون: دادگای ئه‌نکیزیسیون؛ دادگایی که له ولاتانی ئوروویای رۆزاوا له سه‌ده‌کانی ۱۵ تا ۱۷‌ی زایینیدا، له لایه‌ن کلیسای کاتولیکه‌وه بۆ پشکنینی بیر و رای خه‌لک و راه‌وونانی نه‌یارانی کلیسا دامه‌زرا. دادگاه بدوی: دادگه‌ی سه‌ره‌تایی؛ دادگایی که به‌چوناوچۆنی کیشه و شیایو دادگاه‌که راده‌گا.

دادگاه تجدیدنظر دادگاه استیناف

دادگاه صحرایی: دادگای سه‌رپیتی؛ دادگه‌یی که هاوکات له‌گه‌ل گیرانی تاوانبار و به‌بی تپه‌رانی قوناگه‌لی پتویست پتیک‌دئ و بریار دهدا و ری‌ورا جپه‌جپی ده‌کا.

دادگاه نظامی: دادگای چه‌کداری؛ دادگای سه‌ربازی؛ دادگایی که به‌تاوانی چه‌کداری راده‌گا: دادگاه ارتش

دادگاهی / dādgāhi / :صفت. [گفتاری] دادگایی؛ ناچار به‌ئاماده‌بوون له‌دادگادا بۆ دادگایی کردن «فرمانده گفت: «می‌دهم دادگاهیات کنند»؛ فه‌رمانده‌گوتی: «ئه‌تده‌م دادگاییت که‌ن»».

دادگاهی کردن: دادگایی کردن؛ کیشه‌نه دادگا؛ ئه‌نه‌دادگا کیشه‌ته‌ی.

دادگر / dādgār / :ها؛ ان؛ صفت. [ادبی] دادگه‌ر؛ دادگتپ؛ دادپه‌روه‌ر؛ دادبه‌خش؛ خاوه‌ن ئاکاری سازگار له‌گه‌ل قانوندان.

دادگری / dādgari / :اسم. [ادبی] دادگه‌ری؛ دادگتپ؛ دادپه‌روه‌ری؛ دادبه‌خشی؛ کارکردن به‌پتی داد له‌سه‌ر قانون.

دادگستر / dādgostar / :ان؛ صفت. [نامتداول] دادپه‌روه‌ر؛ هۆگری به‌رام‌به‌ری و له‌دوو پهره‌دان به‌داد و یه‌کچا‌پروانی.

آمازی: دراوهی ژمیر کۆیی.

دادده آمازی / *dāde'āmāyī*: اسم. کار یان پهوتی

بهرهف کردنی ټاگدار یگه: آماش داده‌ها

دادده پردازی / *dādepardāzī*: اسم. کار و

پهوتی دهرهینانی دراوه‌گه‌لی ده‌کارنه‌کراو به

شیوه‌ی شیاوی خویندنه‌وه و کار کردن له

سهریدا به کهمپیوته‌ر.

دادده ووزی / *dādevarzī*: اسم. نه‌نفور ماتیک؛

زانستی کۆکردنه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی زانیاری به

یارمه‌تی ده‌زگای ټه‌لکترۆنیکي و کهمپیوته‌ری.

دادیار / *dādyār*: ها: ان: اسم. دادیار؛ جیگری

دادستان.

دار / *dār*: ها: از کردی / اسم. ۱. [دبی] دار؛

دره‌خت ۲. [نامتناول] چټو؛ چټو؛ چټو؛ دار ۳. داروبار؛

دار؛ چوارچټوه‌ی بۆ چنینی ده‌ستی ۴. سیداره؛

قه‌ناره؛ دار؛ داری خنکاندنی تاوانبار ۵. [عربی]

[نامتناول] مال؛ یانه؛ خانوو؛ جیگای ژبان.

دار اعدام: سیداره؛ قه‌ناره؛ دار؛ داری

پی‌خنکاندنی تاوانبار.

دار دنیا/ فانی: [کنایی] مال؛ سامان؛ ژبان «از دار

دنیا همین یک پسر را داشت: له مالی دنیا هر ټهو

کوره‌ی بوو».

دار غور: [دبی] دنیا؛ به‌رامبه‌ری قیامت.

دار قالی: دار ته‌ون؛ دار ته‌ئن؛ دار و بار؛

ټامرازیک به شیوه‌ی چوارچټوه که ته‌ونی له

سهر ده‌کهن. هه‌روه‌ها: دار جاجیم؛ دار گلیم

دار مکافات: دنیا؛ ټم دنیا به تیدا ده‌ژبن.

دار زدن: له سیداره دان؛ له دار دان؛ له

قه‌ناره دان؛ خنکاندنی که‌سټیک به

هه‌لواسینی له سیداره «امروز صبح دو قاتل را دار

زدند: ټم به‌یانیه دوو پیاو کوژبان له سیداره دا».

به دار آویختن/ کشیدن

دار فانی را وداع گفتن: [کنایی] کۆچی دواپی

کردن؛ مالاوایی یه‌کجاری کردن؛ چاو لیکنان؛

مردن «نالی در سال ۱۲۷۳ (ه.ق.) دار فانی را وداع

صفت فاعلی: دهنده (ب) / صفت مفعولی: داده

(دراو) / مصدر منفی: ندادن (نه‌دان)

دادنامه / *dādnāme*: ها: اسم. دادنامه؛ بپاری

که له لایه‌ن دادگاهو دهرده‌چی «به موجب این

دادنامه باید یک سال در زندان باشید: به پیی ټم

دادنامه به‌ی ټم سالی له گرتووخانه بن».

داد و بیداد / *dād-o-bīdād*: اسم. هات و هاوار؛

هه‌را و هه‌نگامه؛ هه‌را و هوریا؛ داد و بیداد؛ داو و

بیداو؛ زه‌نا-زه‌نا؛ گریچ؛ هاوار و هه‌لا، نه‌خوازه بۆ

بهره‌لستی، پله‌نده‌ری یان دادخوازی.

داد و بیداد را انداختن: داد و بیداد کردن؛

داو و بیداو کردن؛ هه‌را و هوریا پریخستن «چرا

سر هېچ وېوچ این قدر داد و بیداد راه انداختی؟ بۆچی

له خۆرایي ټم هه‌موو داد و بیداده ده‌ک‌ه‌ی؟».

هه‌روه‌ها: داد و بیداد کردن

دادوستد / *dād-o-setad*: اسم. داوسه‌ت؛ دان و

سان؛ دان و سه‌ندن؛ سه‌ودا و مامله؛ ټالشت؛

ټالش و ویرش؛ واروگۆر؛ فاروگۆر؛ ټالوویر؛

۱. کار یان پهوتی گۆرانه‌وه‌ی شتوم‌ه‌ک یان

پاره ۲. بده و بسپینه؛ بده و بیتنه؛ ټهو په‌یوه‌ندیه

که به‌م بۆنه‌وه پیک‌دی «با آنجا تاکنون دادوستد

نداشته‌ایم: تا ټیسته له‌گه‌ل ټهویدا داوسه‌تمان

نه‌بوو».

داد و فریاد / *dād-o-faryād*: اسم. هاوار و داد؛

هه‌را و هاوار؛ دای و فره‌یای؛ قوولا قوول؛ هه‌لا؛

قرم و قال؛ هه‌را و مه‌زات؛ چه‌قه و گۆر.

داد و قال / *dād-o-qāl*: [فارسی/عربی] اسم.

[گفتاری] چه‌قه و هه‌را؛ هه‌را؛ زه‌نا-زه‌نا؛

قایش؛ گۆنگه‌شه؛ کیشه و هه‌را؛ قیره و هه‌را؛

داد و هاوار

دادو هواور / *dād-o-havār*: داد و قال

دادده / *dāde*: ها: اسم. ده‌یتا؛ دراوه؛ زانیاریه‌کی

پراسته‌قینه و کرده‌وه‌یی (وه‌ک نه‌ندازه یان

ژمیرکۆ) له هه‌ر شتیک که ده‌بیته‌ بنه‌مای

بۆچوون، لیکۆلینه‌وه یان هه‌ژماردن «داده‌های

گفت: نالی له سالی ۱۲۷۳ (ک. م. دا کوچی دوايي کرد).

به دار آویختن/ کشیدن ۱۰ دار زدن

دار-۱: پیسوزه. دار-؛ چټو [داربست: داربهس].

— دار-۲: پیسوزه. — دار-۱. درهخت؛ بهتایبته
چټوکه‌ی (سپیدار؛ سپیدار) ۲. به-؛ دارا؛ دارنده
(پدردار؛ پولدار؛ باوکیدار؛ پاره‌دار) ۳. به‌پټو بهر
(مغازه‌دار؛ خانه‌دار؛ دووکاندار؛ مالدار).

دارا / dārā: صفت. دارا: ۱. خاوهن [دارای قدرت:
خاوهن هیز] ۲. /ها/ دهوله‌مه‌ند؛ بووده؛ زه‌نگین؛
مرؤی زه‌نگین و مال خۆش (پدر دختر خیلی دارا
است؛ باوکی کچه‌که زور دارایه).

دارائی / dārā'i ۱۰ دارایی

دارابی / dārābi: /ها/؛ اسم. دارابی؛ سندی:
۱. داریکی شه‌تلی له تیره‌ی نارنج به میوه‌ی
میخۆش و زهره‌د پهنه‌گوه ۲. میوه‌ی ئەو داره.

دارالتادیب / dārotta'dīb: [عربی/اسم. [قدیمی]
کانون اصلاح و ترتیب ۱۰ کانون

دارالتجاره / dārotteskāre: /ها/؛ [عربی/اسم.
[قدیمی] یانه‌ی دان‌وسان؛ نووسینگه‌ی بازرگانی.

دارالتریه / dārottarbiye: /ها/؛ [عربی/اسم.
[قدیمی] پهره‌ورشتگا؛ پهره‌ورشتگه.

دارالترجمه / dārottarcome: /ها/؛ [عربی/اسم.
یانه‌ی وه‌رگیران؛ جیگایی که نووسراوه‌ی تیدا له
زمانیکه‌وه بۆ زمانیکی تر وه‌رده‌گیرن.

دارالحکومه / dārrolhukūme, -hokūme: /ها/؛
[عربی/اسم. [قدیمی] دیوانی ده‌سه‌لات «ورا
کشان-کشان به دارالحکومه بردند؛ به کیشه‌کیش
بردیانه دیوانی ده‌سه‌لات».

دارالسلطنه / dārrossaltane: /ها/؛ [عربی/اسم.
[قدیمی] پاته‌خت؛ پایته‌خت؛ ته‌خت؛ شارئ که
ناوه‌ندی به‌پټو به‌رایه‌تی و ده‌سه‌لاتداری
دهوله‌تیکی تیدایه.

دارالشورا / dārōššūrā: /ها/؛ [عربی/اسم. [قدیمی]
راویژگا؛ راویژگه؛ جیگه‌ی ته‌گیر لی‌کردنه‌وه.

دارالفنون / dārolfunūn, -fonūn: /ها/؛ [عربی/
اسم. [قدیمی] یانه‌ی زانیاری.

دارالمجانین / dārōlmacānīn: /ها/؛ [عربی/اسم.
[قدیمی] شیت‌خانه؛ دینگه؛ نه‌خۆشخانه‌ی
په‌وانی.

دارالمعلمین / dārōlmo'allemīn: /ها/؛ [عربی/
اسم. [قدیمی] خویندنگه‌ی مامۆستایان؛ یانه‌ی
مامۆستایان.

دارالمعلمین عالی: [قدیمی] خویندنگه‌ی بالای
مامۆستایان.

دارالوکاله / dārōlvekāle: /ها/؛ [عربی/اسم.
نووسینگه‌ی بریکاری؛ بنکه‌ی بریکاری.

دارایی / dārāyī: /ها/؛ اسم. دارایی: ۱. دار؛ وار؛
دهوله‌ت؛ سامان؛ مال؛ هه‌دار؛ پاره، کالا یان
ملکئ که که‌سئ یان مه‌زینگه‌یه‌ک له بهر
ده‌ستیدایه ۲. وه‌زاره‌تی که وه‌رگرتنی پیتاک و
خرکردنه‌وه‌ی داهاتی دهوله‌ت و دابین‌کردنی
خهرجی دهوله‌تی له ئەستۆدایه ۳. ههر یه‌که له
لښه‌لی ئەو وه‌زاره‌ته له شاراندا * دارائی

دارایی ثابت: سامان؛ ئامیرگه‌لی که بۆ
هه‌لسووړانی کاریکی بازرگانی پټیوستن
و به‌شیوه‌ی هه‌میشه‌یی که‌لکیان لی
وه‌رده‌گیردرئ (وه‌ک زه‌وین، خانووه‌ره،
که‌له‌ل و...).

دارایی جاری: ئەوه‌ی که له په‌وتی چالاکی
بازرگانی و دان و ساندايه (وه‌ک پاره، به‌لگه‌ی
مالی، په‌ره‌ی بایه‌خدار و کالا و...).

دارایی غیرمنقول: مالی که نه‌توانرئ
جیبه‌جئ بکریئ (وه‌ک زه‌وین، خانوو، باغ،
دووکان).

دارایی نامشهود: ئەو جوړه داراییه که هه‌یه،
به‌لام له په‌وتی دان و ساندا نیه (وه‌ک
سهرقوقلی، مافی سه‌ره‌شانه و...).

داربست / dārbast: /ها/؛ [کردی/اسم. داربه‌ند:
۱. داربه‌س؛ داربه‌ست؛ چټوبه‌س؛ چټوبه‌ست؛

چووبهس؛ دارئه لوهس؛ قهرچئو؛ که پرۆکه؛
چه وتهک؛ تۆرپک له تیرگه لی چئوی یان
کانزایی بۆ کارکردن له بیناگه لی بهرز و دهس
پێرانه گه یشتوو (وهک سهر دیوار یا نهۆمگه لی
سهرووی وارخان) که به شپوهی ئەستوونی و
ئاسۆیی پتیکه وه ده به سهرینه وه ۲. دالووت؛
دالیت؛ کوره دار؛ که پر؛ که پر؛ ههر زال؛ ههر زه له؛
پتیکهاته به کی هاوسان که ههر وهک پالگه یه ک
بۆ رووه کی هه لپچهر (وهک میو) به کار ده روا.
دارت / dārt ، ها: / انگلیسی / اسم، دارت؛
که ره سه یه کی نووک تیژ و په ره دار که ده یاریدا
به ره وه په ره یه ک ده یهاوێژن.

دارچسب / dārčasb ، ها: ان: / اکردی / اسم، ههر
کام لهو گیایانه که بۆ گه شه کردنی به
پالگه یه که وه (وهک دار، بهرد، دیوار) ده نووسن و
پتیدا هه لده کشن (وهک له و لاو).

دارچین / dārčîn ، ها: / اکردی / اسم، دارچین؛
دارچینی؛ توونه دار؛ تویکله داریکی تیژ و
بۆنخۆشه به رهنگی قاوهیی کال، بۆ تام و چێژه
خۆش کردن له چێشتی ده که ن.

دارچینی ۱ / dārčînî / اکردی / اسم، دارچینی؛
رهنگ دارچین؛ رهنگی قاوهیی پۆشنی سوور کار.
هه ره وه ها: دارچینی رنگ

دارچینی ۲: صفت. دارچینی: ۱. به رهنگی
قاوهیی پۆشنی سوور کار ۲. به تامی دارچین
(آدامس دارچینی: بنیشتی دارچینی).

دارحلقه / dārhalqe ، ها: / اکردی / عربی / اسم،
[ورزش] دارئالقه؛ دووئالقهی وهکیه که به
مه و دایه کی په چا و کراو له بارفیکسه وه
هه له واسراون و له ژیمناستیکدا به کار ده پۆن.

داردوست / dārdūst ، ها: / اکردی / فارسی / اسم،
گوله سه رکیش؛ گوله چه سپی.

دار کاله / dārkalē / اکردی / اسم، چۆگان؛ گۆچان؛
گۆپال؛ دار دهستی سه رخوار.

دار کوپ / dār kūb / اکردی / فارسی / اسم، دارکۆ؛

دارکوه؛ دارکوه؛ دارکوه؛ داره که وه؛ دارکوت؛ دارکوته؛
دارکوتکه؛ دارکۆرک؛ دارکړۆکه؛ دارکونکه؛
دارکونکه ره؛ دارشکنک؛ دارنسب؛ دره خت سنبه؛
داربر؛ دارتورکنه؛ دارتورکنه ک؛ داره سمه؛
دارسمه ک؛ دارسمنه ک؛ دارته قه؛ دارته قینه؛
کوویک؛ به دکوره؛ کاکورک؛ کوتکوتۆک؛
ته وته په؛ چکووچک؛ دارکوتکه؛ خه نجه ره ده م؛
خه نجه ره ده مه؛ قیقی؛ تیره یه ک له بالنده گه لی
دارژی، پهل رهنگین، به دهن دوو کی تیژ و
گوریخه وه که بۆ دۆزینه وهی کرم و میروو، دار
ده کۆلن، نیره کان تاجیکی سوور یان هه یه.

دارمرز / dārmaz / اکردی / اسم، ئەندازه یه ک له
به رزایی ده ناوچه یه کدا که له وه سه رتر دار شین
نایی.

دارندگی / dārandegî / اسم، دارنده یی؛ بار و
دۆخ یان چۆنیه تی دارا بوون.

دارو / dārū ، ها: جات: / اسم، ۱. ده رمان؛ ده و؛
ده رموو؛ ده رمانک؛ ئەوه ی بۆ چاره کردنی ده رد
یا به رگری له نه خۆشی یان به هیز کردنی له ش
به کار ده چئ ۲. ماکی کیمیایی * دوا

داروی بیهوشی: ده وای بیهوشی؛ ده رمانی
بیهوشی.

داروی دباغی: هه لاله؛ هه لال؛ ده رمانی
پیتست و چه رم خۆش کردن.
داروی ژنریک: ده وای ژنیریک؛ ده وای به بی
ناوی بازرگانی.

داروی گیاهی: ده وای گیایی؛ ده وایی؛ که
راسته وخۆ و به بی که لک گرتن له په وتی
کیمیایی له په وکه و مرده گیرئ (وه کوو
گۆزروان، رکیشه و ئوی بۆژانه).

داروی مسهل: په وینه ک؛ برۆین؛ فزۆکه ر؛
په وانکه ر؛ ده رمانی په وان کردنی پێخۆله.

داروی نظافت: واجبی.

دارواش / dārvāš ، ها: / اسم، ده موو که؛
ده موو کانه؛ دمکانه؛ دارخوهرک؛ چه سپه لووک؛

ماکی جۆراوجۆر بۆ سازکردنی دەرمانه ۲. کهسێ که وانهی دهواسازی خويندوو.

داروسازی / *dārūsāzi* / اسم، دهواسازی؛ دهرمانسازی: ۱. زانستی که به ليکۆلینهوهی کارکۆبی، کارتیکهری و چۆنیهتی دروست کردنی دهواوه دهپهرژئی ۲. کار یان رهوتی دروست کردنی دهوا.

داروشناسی / *dārūšenāsi* / اسم، دهواناسی؛ دهرمان ناسی؛ زانستی پتوهنديدار به ناسینی دهوا، بنهما، تیکه لاوی، کارتیکهری، رپژه و چۆنیهتی به کار بردنیا.

داروغه / *dārūqe* / ها: [ترکی] / اسم، [قدیمی] داروغه؛ دارغه؛ درقه؛ قولچی شار؛ سهرپهرشتی پاسهوانان.

داروفروش / *dārūfurūš* / ها: ان: / اسم، دهرمان فروش؛ دهوافروش؛ کهسێ که کاری کرین و فروشتنی دهوايه.

داروک / *dārovak* / ها: ان: / اسم، بۆقی سهردار؛ قورواق داری.

داروگر / *dārūgar* / ان: / اسم، هه توانچی؛ کهسێ که له گهل دهواوا (ناسین، دروست کردن یان فروشتنی) سهروکاری ههیه، به تایبته دهواناس. **داروندار** / *dār-o-nadār* / اسم، [گفتاری] دار و نه دار؛ سهر و مال؛ هه موو ملک و مالی کهسێک «همه ی دار و ندار من همین خانه است: تهواوی دار و نه دارم ههر ئهم ماله یه».

دارونما / *dārūnemā* / ها: / اسم، دهوانوین؛ شتی (وه کوو حوب) که له دهوا دهکا، به لام ماکی دهرمانی و کیمیایی تیدا نیه و زۆرتر بۆ هه دا گرنتی نهخۆشی رهوانی یان بۆ دیاری کردنی کارتیکهری دهوايه کی تایبته به کار دهروا.

داروینیسیت / *dārvinîst* / ها: [فرانسوی] / صفت، دارفینیسیت؛ داروینیسیت؛ هۆگر و په یگری دارفینیسیم.

داروینیسیم / *dārvinîsm* / ها: [فرانسوی] / اسم،

پرووه کیکی مشهخۆری هه میسه سهوزه له سهر درهختی بهردار دهژی، ماکیکی رپسینی لی دهردهینریت و بۆ مه بهستی بۆشکیش به کار دیت.

دارونی / *dārū'i* / دارویی

داروپزشکی / *-pezešgi, -dārūpezeški* / اسم، دهوابزشکی؛ لقی که له زانستی بۆشکی که له سهر تیکه لاوی دهرمان و کارتیکه ریاان دهکۆلتهوه.

داروخانه / *dārūxāne* / ها: / اسم، دهواخانه؛ دارووخانه: ۱. ئه جزاخانه؛ دهوايگا؛ دووکانی دهرمان فروشتن ۲. دهرمانگه؛ شوینی له دامه زر هوايی (به تایبته نه خوشخانه) بۆ هه لگرتن و گه یاندنی دهوا به نهخۆشان.

دارووخانهچی / *dārūxāneči* / ها: / [فارسی] / ترکی / اسم، [گفتاری] دهواخانه دار؛ دهرمانفروش؛ ئه جزاچی.

دارووخانه دار / *dārūxānedār* / ها: ان: / اسم، دهواخانه دار؛ دهرمانفروش؛ ئه جزاچی.

دارودرخت / *dār-o-deraxt* / [کردی] / [فارسی] / اسم، [گفتاری] دار و درخت (به کۆمه ل) (حیاطشان بد نبود، دار و درخت هم داشت: هه وشه که یان خراب نه بوو، دار و درهختیشی هه بوو).

دارودرمانی / *dārūdarmāni* / / اسم، داروودهرمانی؛ کار یان رهوتی دهرمانی نهخۆشی به دهوا.

دارودسته / *dār-o-daste* / [کردی] / [فارسی] / اسم، [تعریض] دارودهسته؛ دارودهسه؛ دهسه و بهسه؛ دهس و پیوهن؛ دهست و پتوهند؛ ره شهک؛ تابوون؛ کۆمه لیک که بۆ ئامانجیکی دیاریکراو کۆ دهبنه وه (وه کوو نه نجمه من، حیزب و ...) «در سال ۱۳۵۷ هر کس برای خودش یک دار و دسته راه انداخته بود: له سالی ۱۳۵۷ ههر کهسێ بۆ خۆی دارودهسته یه کی رپ خستبوو».

داروساز / *dārūsāz* / ها: ان: / اسم، دهواساز؛ دهرمانساز: ۱. کهسێ که کاری تیکه ل کردنی

دارفینیسیم؛ ناموزهی هاوگر به چارلز دارفین (۱۸۰۹-۱۸۸۲ زایینی) سروشت زانی ئینگلیزی که بنه‌مای بیر و بۆچوونی برپا به گوورانی گیانداران له سانوه بۆ ئاسته‌نگ و هه‌روه‌ها برپا به مانه‌وهی توره‌مه‌ی له‌بارتر و هه‌بوونی ره‌وتی سازگاری و بازدان له گیانداراندایه.

دارویی / dārūyī / صفت، ده‌وایی؛ ده‌رمانی؛ پتوه‌نیدار یان سه‌ر به ده‌وا و ده‌رمانه‌وه «بنگاه دارویی: بنکه‌ی ده‌وایی»: **داروئی**

— **داری** / dārī / **پیواژه**، — **داری**: ۱. کار یان ره‌وتی به‌پتوه بردن «باغداري؛ كشورداری؛ باخداري؛ ولاتداری» ۲. کار یان پیشه «قپانداری؛ قه‌پانداری» ۳. /ها/ مه‌زینگه یان جیگایه‌ک پتوه‌نیدار به پیشه یان کاره‌وه «دامداری: ناژه‌لداری».

داریه / dār(i)ye / ها: /از عربی/ **اسم**، **[گفتاری]**

۱. دایره ۲. ده‌ف.

داریه — **دنبک** / -donbak, -dār(i)yedombak / از عربی / فارسی / **اسم**، **[گفتاری]** دایره و دمه‌ک؛ ده‌ف و دایره؛ سازگه‌لی مووسقا، به‌تایبته سازی زهری «یک دسته توی خیابان راه افتاده بودند و داریه-دنبک می‌زدند: ده‌سته‌یه‌ک که‌وتیوونه نیو شقامه‌وه و دایره و دمه‌کیان لی‌ده‌دا».

داس / dās / ها: / **اسم**، ۱. داره؛ داس؛ داسک؛ داری؛ شالوک؛ که‌لەندۆ؛ داساچلۆ؛ جاخ‌سووک؛ داسی دروینه؛ ئامیزی به ده‌مه‌ی تیژ و خوار و ده‌سته‌یه‌که‌وه بۆ دروینه‌ی گژ و گیا ۲. تیزه؛ بره؛ تیغه‌ی ماشینێ درۆ‌گەر ۳. انگلیسی / **اسم**، داس؛ له زمانگه‌لی به‌رنامه‌نووسی که‌مپیۆتەر.

داستان / dāstān / ها: / **اسم**، داستان؛ داسانه؛ ۱. **[قدیمی]** سه‌رگوروشته؛ سه‌ره‌به‌ورد؛ به‌سه‌ره‌ات؛ مه‌سه‌لاه؛ مه‌سه‌ده؛ پازی؛ پاز؛ ده‌نگ و باسی رابردوو «داستان زندگی‌اش را برایشان تعریف کرد: داستانی ژیا‌نی بۆیان گیراوه» ۲. **[ادبی]** نه‌زیله؛ کورته چیرۆک؛ پاز؛ گه‌پ ۳. چیرۆک؛ چیرچیرۆک؛ چیرۆکه؛ حه‌قایه‌ت؛ حه‌کایه‌ت؛

چیرۆکی مندا لان ۴. دیرۆک؛ چیرۆکی خه‌بالی «این داستان نیست و واقعیت دارد: ئەمه داستان نیه، راسته» ۵. باسی سه‌ره‌کی رهوداو، فیلم، شانۆ یان کتیبیک «داستان فیلم بسیار تأثیر آور است: داستانی فیلمه‌که زۆر دلته‌زێته».

□ **داستان اخلاقی**: چیرۆکی ئاکاری؛ داستانی که له سه‌ر بایه‌خگه‌لی ئاکاری و گرنگی دان به جیته‌جی کردنیان داکۆکی ده‌کا.

داستان پلیسی: چیرۆکی پۆلیسی؛ داستانی پۆلیسی؛ چیرۆکی که سه‌باره‌ت به کوشتن و جه‌نايه‌ت و تیکۆشانی پۆلیس بۆ دۆزینه‌وه و قولبه‌ست کردنی جه‌نايه‌تکارانه.

داستان تاریخی: چیرۆکی میژوویی؛ داستانی میژوویی؛ به‌سه‌ره‌اتی که به پیی رهوداو و له‌مه‌ر ژیا‌نی که‌سایه‌تیه میژوویییه‌که‌سه‌وه نووسراوه.

داستان تربیتی: چیرۆکی په‌روه‌رده‌یی؛ چیرۆکی راهینه‌ری؛ چیرۆکی که ئامانجی دلگه‌رم کردنی خوینەر بۆ به دوا‌دا چوونی نموونه‌گه‌لی هه‌له‌که‌وته و به‌رز و پرێزگرتنی بایه‌خگه‌لی کۆمه‌لايه‌تیه.

داستان جاسوسی: چیرۆکی شۆفاری؛ داستانی سیخوپی؛ چیرۆکی که سه‌باره‌ت به کاری سیخوپی نووسراوه. هه‌روه‌ها: داستان جنایی؛ **داستان عشقی**؛ داستان فکاهی

داستان کوتاه: نه‌زیله؛ نه‌زیره؛ کورته چیرۆک؛ خدۆک؛ تم‌تیل؛ چیرۆکی که له ۵۰۰۰ وشه زۆرتر نیه.

داستان کودکان: داسانه؛ حه‌قایه‌ت؛ چیرۆکی مندا لان؛ داستانی مندا لان؛ چیرۆکی که بۆ مندا لان نووسراوه.

داستان واقعی: چیرۆکی راسته‌قانی؛ به‌سه‌ره‌ات؛ رهوداو؛ به‌سه‌ره‌اتی که‌سان یان رهوداوی راسته‌قانی.

داستانپرداز / dāstānpardāz / ها: / **اسم**.

ماشینی وه تاغدار که چرا و کلیل و پیژمیرگهلی
پیژهنه‌ندیدار به کاری موتوری تیدایه.

داشت^۱ /dāšt/ اسم. ۱. [کشاورزی/ داشت؛
قوناغیک له نیوان چاندن و هه‌لگرتنی به‌ره‌مدا
که کردوکۆشی وه‌ک ئاودیران، سه‌مپاشی، بزار
کردن و کوود دان له‌و قوناغه‌دا جیبه‌جی ده‌بن
«داشت محصول: داسنی داها» ۲. [کنایی/ هه‌بوو؛
دارایی «داشت و نداشت: هه‌بوو و نه‌بوو».

داشت: ۱. پیژره. ۱. - نان؛ - گری؛ هه‌بوون و
پاگرتن «گرامیداشت: پیزان» ۲. - داشت
«یادداشت: به‌داشت: یادداشت: پیداشت» ۳. - روانی؛
- داری؛ - یاری؛ - نۆزی؛ - نواری؛ - نیتری
«چشمداشت: چاوه‌روانی».

داشتن /dāstan/ مصدر. لازم، متعدی. // داشتی:
هه‌تبوو؛ داری: هه‌ته؛ پدار: بتبی // لازم. ۱. بوون؛
هه‌بوون؛ بیهی؛ خاوه‌ن شتی بوون «خانه‌داشتن؛
پول داشتن: خاوه‌ن خانوو بوون؛ به‌پاره‌بوون»
۲. هه‌بوون؛ بوون؛ بیهی؛ له‌شتی به‌هره‌مهند
بوون «ذوق داشتن: جرئت داشتن: چیت هه‌بوون؛ به
زات بوون» ۳. شیوا هه‌بوون؛ له‌بار بوون؛ بیهی؛
«خوردن داشتن: شباوی خواردن بوون» ۴. هه‌بوون؛
بوون؛ بیهی؛ په‌پر هوی کردن له‌بریار یان
به‌رنامه‌یه‌ک «با هم شوخی داریم: پیکه‌وه شوخیمان
هیه» ۵. [مغتاری/ خه‌ریک بوون؛ په‌رژان؛
نیشانه‌ی درپژده‌دار بوونی کار «داشت می‌آمد؛ دارد
می‌نوشد: خه‌ریک بوو ده‌هات؛ خه‌ریکه ده‌خواته‌وه»
□ متعدی. ۶. هه‌بوون؛ بوون؛ بیهی؛ خاوه‌نی
پیژهنه‌ندیکی دیاریکراو بوون یان له‌هه‌مبه‌ریدا
بوون «دوست داشتن: رفت و آمد داشتن: خوشت
گه‌ره‌ک بوون؛ هات و چوو هه‌بوون» ۷. ئاگادار
بوون «هوی کسی را داشتن: ئاگاداری که‌سی بوون»
۸. کردن؛ کاری هاوکرد «تقدیم داشتن: پیشکش
کردن». هه‌روه‌ها: داشتنی

■ صفت فاعلی: دارنده (ب) صفت مفعولی: داشته
(هه‌بوو) / مصدر منفی: نداشتن (نه‌هه‌بوون)

چیرۆک‌سه‌وان؛ چیرۆک‌کوان؛ چیرۆک‌کفان؛
چیرۆک‌نووس؛ که‌سی که داستان ده‌هۆنیه‌وه
یان ده‌نووسی.

داستانپر دازی /dāstānpardāzi/ ها: /اسم.
چیرۆک‌کوانی؛ چیرۆک‌کفانی؛ چیرۆک‌نووسی؛ کار
یان ره‌وتی هۆنیه‌وه یان نووسینی چیرۆک.

داستانسرای /dāstānsarāyi/ ها: /اسم.
۱. چیرۆک‌سه‌وانی؛ چیرۆک‌کفانی؛ چیرۆک‌نووسی؛
کار یان ره‌وتی نووسین یان هۆنیه‌وه‌ی چیرۆک
۲. چیرۆک‌بیژی؛ کار یان ره‌وتی گوتنه‌وه‌ی
چیرۆک «دباره‌ی جوانی خود داستانسرای می‌کرد؛
سه‌بارت به‌سه‌رده‌می لاوتی خوی چیرۆک‌بیژی
ده‌کرد». هه‌روه‌ها: داستانسرا

داستانگو /dāstāngû/ ها: /اسم.
چیرۆک‌بیژی؛ رازبیژی؛ که‌سی که بۆ که‌سانی دیکه
داستان ده‌گپ‌پته‌وه.

داستانگوی /dāstāngûyi/ ها: /اسم.
چیرۆک‌بیژی؛ رازبیژی؛ کار یان ره‌وتی چیرۆک
گوتنه‌وه؛ رازوه‌گیلنه‌ی.

داستان‌نویس /dāstānnevîs/ ها: /ان: /اسم.
داستان‌نووس؛ چیرۆک‌کفان؛ که‌سی که داستان
ده‌نووسی. هه‌روه‌ها: داستان‌نویسی

داستانی /dāstāni/ صفت. داستانی؛ چیرۆکی؛
به‌بار یان چۆنیه‌تی داستان‌ه‌وه «فیلم داستانی؛
فیلمی داستانی».

داسه /dāse/ اسم. سۆ؛ داسه؛ داسوو؛ داسوولکه؛
داسووک؛ داسوکه؛ بژانگ؛ قه‌لاس؛ پرزه‌ی گوله
گه‌نم و جۆ.

داش /dāš/ ها: /اسم. [مغتاری] ۱. [از ترکی
/مخفف] کا؛ ئا؛ ئابرا؛ کاکه؛ کاکه‌برا؛ ئاغه‌برا ۲. [از
ترکی] ئابا؛ لاتی به‌ماریفه‌ت: داش‌مشتی؛
داش‌مشتی ۳. [قدیمی] گل؛ داش؛ کووره؛
کوپره‌ه؛ جیگه‌ی سوالت تیدا سوور کردنه‌وه.

داشبورد /dāšbord/ ها: [انگلیسی] /اسم.
داشبۆرد؛ سه‌فحه‌ی خوار شووشه‌ی به‌ره‌وی

را به دلش کداشت: راپه‌رین، داخی وه‌زیر بوونی بو جی هست.

داغ دیدن: /مجازی/ داخ دیتن؛ داخ چه‌شتن؛ تووشیاری کول و که‌سهری سه‌خت و نه‌پرانوه بوون.

داغ زدن: که‌واندن؛ که‌لمو‌شک لیدان؛ درو‌شم لیدان؛ داخ کردن؛ نیشانه دانان له‌سهر پی‌سته‌وه (به‌تابیه‌ت بۆ مالات).

داغ کردن: ۱. داخ کردن؛ داغ کردن؛ که‌واندن؛ ئارهانندن؛ داغ پی‌وه‌نان؛ به‌کانزا یان شتیکی سووره‌وه بوو له‌سهر له‌ش شوین دانان «با سیگار چند جای بدنش را داغ کرده بودند: به‌جگه‌ره چند شونتی له‌شیان داخ کردبوو» ۲. /گفتاری/ ته‌واو/ زور گهرم بوون؛ گهرمه‌وه‌زه بوون «امروز حسابی داغ کرده است: ئهم‌رۆ ته‌واو گهرمی کردووه» ۳. /مجازی، گفتاری/ تووره بوون «پاک داغ کردیم: ته‌واو تووره بووین».

داغ کسی را تازه کردن: /مجازی/ داخ/ برینی که‌سیک کولاندنه‌وه؛ داخی که‌سیک زیندوو کردنه‌وه؛ تازه‌کردنه‌وه‌ی خه‌می که‌سیک؛ به‌سته‌و زاموو یۆی لابه‌رده‌ی «با این کار داغ دلم را تازه کردی: به‌م کاره زامه‌که‌مت کولاندنه‌وه».

هه‌روه‌ها: داغ دل کسی تازه شدن

داغ: ۱. صفت. /گفتاری/ داخ؛ به‌تین؛ تووز؛ سوور؛ سوویر؛ قوم «آب داغ؛ ناوی داخ». هه‌روه‌ها: داغ بودن؛ داغ شدن؛ داغ کردن

داغان /dāqān/: /از ترکی/ صفت. /گفتاری/ ۱. تیک‌ویک؛ ورد و خان؛ ورد و خاش؛ داغان؛ بژاله؛ ورد و په‌رژ و بلاوه‌بوو به‌هۆی داکه‌وتن، لیکه‌وتن یان شکانه‌وه «زدی ماشین را داغان کردی: مالیته ماشینه‌که‌دا ورد و خانت کرد» ۲. به‌رباد؛ په‌لاته؛ که‌ل-وه‌ل؛ لیک‌پساو؛ لیک‌هه‌ل‌پساو؛ بی‌سهره و به‌ره؛ ته‌رت و توونا؛ ته‌فر و توونا «خانواده‌مان داغان شد و هرکس به‌جایی رفت: بنه‌ماله‌مان ته‌رت و نوونا بوون و هه‌ر یه‌که بۆ لایه‌ک

داتش مشتی /dāšmašti/: /از ترکی/ از عربی/

داتش - ۲

داتش مشدی /dāšmašdi/: /از ترکی/ از عربی/

داتش - ۲

داعی /dā'i/: /عربی/ اسم. /ادبی/ ۱. گازه‌که‌ر؛ نزاواچ؛ نزاخوین؛ نزاکار؛ دۆعا‌که‌ر ۲. /ان؛ دعات/ بانگ‌رایسه‌ل؛ بانگی‌شتن‌که‌ر؛ ده‌عه‌تکه‌ر؛ ده‌نگ‌که‌ر ۳. هۆ؛ سۆنگه.

داعیه /dā'īye, ها/: /عربی/ اسم. خوازه:

۱. که‌لکه‌له؛ خولیا؛ ویست؛ خواست یان ئاواتی گه‌یشتن به‌پله و پایه‌ییکی تابیه‌تی «مدتی بود: سه‌ی ریاست در سر می‌پروراند: ماوه‌یه‌ک بوو که‌لکه‌لیدی سه‌رۆکایه‌تی له‌سه‌ر دابوو» ۲. خوازیری و له‌خۆرا دیتووایی بۆ مافیکی شیوا «او در زمان خود ده‌عه‌ی سلطنت داشت: له‌سه‌رده‌می خۆیدا خۆردی پاتشایه‌تی هه‌بوو».

داغ /dāq/: اسم. داخ: ۱. /ها/ داغ؛ داق؛ شونتی چزان له‌سه‌ر پی‌ست به‌هۆی شتیکی داخه‌وه «داغ گذاشتن: داخ کردن» ۲. درو‌شم؛ که‌وی؛ سۆیه‌ر؛ ئامرازیکی کانزایی به‌نه‌خشیکه‌وه که «زۆتر» بۆ داخ کردن ده‌شی ۳. /مجازی/ ئاسه‌واری پرووداویکی زور دلته‌زین «داخ مرگ فرزند؛ داغ دل؛ داخی مه‌رگی مندا؛ داخی دل».

☐ داغ دل: /مجازی/ داخی دل؛ نیشانه‌ی خه‌می که‌له‌یاددا ماوه‌ته‌وه.

☐ داغ چیزی به‌دل کسی ماندن: /مجازی/ داخی شتی به‌سه‌ر دلی/ به‌جهرگی که‌سیکه‌وه مان «حکومت برگشت و داغ مرگ شدن به‌دلش ماند: ده‌سه‌لات پروخا و داخی بووند و دیر به‌سه‌ر دیتوود ما».

داغ چیزی را به‌دل کسی گذاشتن: /مجازی/ داخی شتی بۆ که‌سی جی هیشتن؛ جهرگ که‌سیک به‌گوچکا دان؛ داخی شتی به‌جهرگی که‌سیکه‌وه نان «انقلاب، داخ ویران‌س

داغى / dāqī /: اسم. [گفتارى] داخى؛ قومى؛ سوورى؛ دۆخ يان چۇنيەتى داخ بوون <داغى كترى دستم را سوزاند: داخى كترى كه دهستى سووتاندم>.

دال / dāl /: اسم. ۱. دال؛ ناوى عهريه ي دهه مين پيتى ئهلف و بيتكه ي فارسى ۲. /ها/ [كردى] [قدىمى] دال؛ دالاش؛ داراش؛ لاشخور؛ داله كهرخوره؛ داله گورگه؛ لاشه وه؛ خهرتمل؛ لاشخوره؛ شانه كوپه؛ مردار خور؛ بالنده يه ك به ميتريك بالاوه كه مه وداى نيوان باله كانى به ۲,۵ ميتر ده كا و سهر و مى كه توكه وه و چند جور يان هه يه.

دال / dāl(l) /: عربى [صفت. نيشانه؛ نيشان؛ نيشاندهر؛ پيشاندهر؛ شاندهر <اين سخنان دال بر رنجش اوست: ثم وتانه نيشانه ي رهنجانيه تي>.

دالامب و دولومب / dālāmb-o-dulump /: اسم. [تعريض] ديمبلى ديمباو؛ ديمبه له ديمباو؛ دهنگى ژهندى چند سازى موسيقا: دامبول- ديمبول □ دالامب و دولومب راه انداختن: ديمبلى ديمباو كردن/ نانه وه؛ بهرنامه ي موسيقا ريختن.

دالان / dālān /: اسم. دالان؛ دالوو: ۱. داره پيچان؛ سپك؛ كه له گي؛ ريگه ي سهر داپوشراو ۲. راره و؛ بندهرگه؛ نيوده ركه؛ نافدهر؛ نيشفكو؛ بوارگه ي (زورتر) باريك له نيوان دوو دهركى مالدا.

□ دالان ههوايى: دالانى ههوايى؛ دالانى ناسمانى؛ ههر يه كه له شوينگه لى هات وچوى فرۆكه له ناسماندا.

دالاندار / dālāndār /: اسم. دالاندار؛ گاراژدار؛ كه سى كه كارى خاوين كرده وه و ناگادارى له گاراژ و كاروانسه رايه.

دالاندارى / dālāndārī /: اسم. گاراژدارى؛ دالاندارى: ۱. پيشه ي گاراژدار ۲. پاره يى كه دالاندار له كړپار يان خاوهنى كالا و بار وهريده گري.

چوو ۳. [مجازى] شىواو؛ په شينو؛ شپرز؛ ئالوز؛ په شو كاو؛ په شو كياگ؛ په رۆش <ديروز كه ديدمش پاك داغان بود: دوينى كه ديتم ته واو شىوا بوو>.

ههروها: داغان بودن؛ داغان شدن؛ داغان كردن **داغبرگ** / dāqbarg /: اسم. شوينه گه لا؛ شوينيك له سهر لاسكه وه كه جيى گه لايه كى داوه ريوه.

داغدار / dāqdār /: اسم. نان؛ صفت. نازيه تبار؛ داخدار؛ به داخ؛ زور خه مين به هوى له دهسدانى كه سى يان شتيكى خوشه ويسته وه <بيچاره زن هنوز داغدار پسرش بود كه شوهرش هم مرد: زنى داماو هيشتا نازيه تبارى كوپه كى بوو، شووه كه شى مرد>.

داغداغان / dāqdāqān /: اسم. تاوهك؛ تاوك؛ تاوگ؛ تايله؛ تايلى؛ تاوت؛ تاوى؛ تهيله؛ تيره يه ك دره ختى گه وري ناوچه ي مه ديترا نه و باكوورى ئيران، به گه لاي هيلكه يى، نووك تيز و ددانه دار، گولى تاقي دريژ و بهرى گوشتن و ميوه ي وشكى خرى رهش يان قاوه يى خوراكيه وه: دغداغان؛ تاقت

داغديده / dāqdīde /: اسم. گان؛ صفت. داخدار؛ ماته مبار؛ داغديه؛ تووشى كول و كه سه ريكي زور به هوى مردنى خوشه ويستكه وه <اين فاجعه را به مادر داغديده اش تسليت مى گويم> به بونه ي ئهم كاره ساته وه، به دايكى داخدارى سهره خووشى ئيژين>.

داغمه / dāqme /: اسم. [فارسي/ تركى] اسم. په ترۆك؛ پترۆك؛ پترۆ؛ په ترۆ؛ به شى له پيتست كه به هوى برين، تاوانگازى يان شتى تره وه، رهق و رهش يان قاوه يى ده بيته وه و برى جار دهقه لشي. ههروها: داغمه بستن

داغ و درفش / dāq-o-derafš, -darafš /: اسم. [مجازى] داخ و درهوش؛ كو و كونجول؛ ئه شكه نجه ي سهخت <مگر ما دختر شما را داغ و درفش كرديم؟> مه گهر كه تانمان داخ و درهوش كرده وه؟

از دام جُستن: له داو داخله لسان؛ ژ داف
قه پسان؛ له داو راپی بوون: ۱. له داو
دهرچوون؛ له تله دهرهاتن ۲. [کنایه] پر زگار
بوون؛ له گیر و گرفتیک دهر باز بوون.

به دام اقتادن: که وخته داووه؛ دیل بوون؛
بوونه تله وه؛ ښه دامی که وته ی.

داماد / dāmād ، ها: / اسم. زاوا؛ زه ما؛ زه و؛ زافا؛
زما: ۱. تازه میړد؛ چراغ؛ چراغ (پسرم را داماد
کردم: کوره کم کرده زاوا) ۲. یه زهن؛ شووی کچ
یان خویشک (دامادمان در بازار کار می کند:
زاوا که مان له بازاردا کار ده کا).

☐ داماد سرخانه: زافابه ندی؛ زاوای سهرمال؛
پیاوئ که له مالی خه زووریدا ده ژی.

☐ داماد شدن: بوونه زاوا؛ ژن هینان.

داماد کردن (کسی را): ژن بو هینان؛ که سیک
کردنه زاوا «هر سه پسرش را داماد کرد و بعد مرد:
بو ههر سه کوره که ی ژنی هینا پاشان مرد».

دامادی / dāmādī: / اسم. زاوایی؛ زاوایه تی؛
زافایی؛ زه مایی؛ زامایی؛ دؤخ یان چوڼیه تی زاوا
بوون (آمدیم تقاضا کنیم پسرمان را به دامادی خودتان
قبول کنید: هاتووین داوا بکه یین کوره که مان به زاوایی
خوتان قه بوول که ن).

دامان / dāmān: / اسم. [ادی] داوین؛ ده وان؛
دامنه (در روزهای تعطیل جمعی به دامان طبیعت پناه
می برند: له پوژانی پشووداندا چینیک ده چنه داوینسی
سروشته وه).

دامبول — دیمبول / dāmbūldimbūl: ☐
دالامب و دولومب

دامپر / dāmpēr: / [انگلیسی] / اسم. ده مپهر؛
جوړیک ماشین هه لکولر که دیوی شو فیر له
دواوه و هوډه ی باره که ی له بهر وه ویه و بهر د و
خاک و خوئل هه لده که نئ و بهر زیان ده کاته وه:

دمپر

دامپروړ / dāmparvar ، ها: / اسم. ناژه لدار؛
دوله تدار؛ که سی که کاری را گرتن و

دالانه / dālāne ، ها: / اسم. تونیل؛ دالانه؛
قومه ش؛ قوموش.

دالبر / dālbor ، ها: / اسم. ۱. که وانه ی کوور؛
چه ماوه ی کوور ۲. دالبر؛ پرستی که وانه یی له
جلکدا.

دالتونیزم / dāltōnism: / [فرانسوی] / اسم. [پزشکی]
رنگ کویری (له ناوی «دالتون» زانای به ناوبانگه وه
گیراوه که ښو نه خو شیه ی هه بووه).

دالی / dālī: / صوت. میاو؛ باو؛ پشی میاو؛
پشی میاو؛ وشه یه که بو پیکه ناندنی مندال، کاتی
که که سی خو ی شاردو ته وه و خو ی پیشانی
ده دا ده یلی.

☐ دالی کردن: باو- باو کردن؛ پشی میاو کردن؛
پشی میاو کردن؛ چه شنی کایه له گل زارو کانه
که نه گهر خو ی به منداله که نشان ده دا،
ده یلی.

دام / dām ، ها: / اسم. ۱. داو؛ داف؛ داف؛ دامی؛
دام؛ تله؛ تله ه؛ بهر هرت؛ ته پکه؛ پاداو؛
سووتار؛ نامیریک بو گرتنی گیانه وه ران (دام
گذاشتن: د نیانه وه) ۲. [کنایه] داو؛ هو ی گیر و
گرفت (دانه ی در ده؛ اقتادن در ده؛ اعتیاد؛ دانیک له
ده دا؛ که وخته دوی نیعتیاده وه) ۳. [کنایه] پیلان؛
ده سیسه؛ نه خشه (برایش دام گذاشته بودند: پیلانیان
بو گتروبو) ۴. ناژه ل؛ ناژال؛ پاتال؛ ولسات؛ ولس؛
گاوگول؛ مهر و مالات؛ چارپی؛ چوارپی؛
زینده مال؛ مالیات؛ ده ولت؛ مالات؛ سه وال؛
گه له و گاه ول؛ گیانه وه ری چوارپای که وی و
تالفخوړ (وه کوو مانگا، مهر، بز، نه سپ، که و
وشر).

☐ دام کداستن/نهادن: داو داخستن؛ داو نانه وه؛
تله نانه وه؛ دامه وه نیه ی: ۱. تله نیان؛ تله
داخستن؛ داوچه قاندن بو راو (شکارچیان برای
روبه نام که سی ده: راوچه کان دانونان بو ریوی
حسپ) ۲. [کنایه] پیلان گتروان؛
نه خشه کیشان؛ ده سیسه چنیه ی.

به خپو کړدنی مالاته.

دامپروری / dāmparvarī / اسم، ناژه لدارۍ:

۱. کار و پوهنې راگرتن و به خپو کړدنی ناژه ل
۲. /ها/ دوه لده لدارۍ، مالدارۍ.

دامپز شک / dāmpzešk, -pezešk / ها؛ ان؛ /:

اسم، وه پتال؛ به پتال؛ بریشکی ناژه ل؛ که سې که کارۍ ناسینه وه و دهرمانی نه خوځی ناژه له.

دامپز شکي / dāmpzeškī, -pezeškī / اسم،

وه پتالۍ؛ به پتالۍ؛ زانست و توانای ناسینه وه و دهرمانی نه خوځی ناژه ل.

دامپینگ / dāmpīng / [انگلیسی] / اسم،

بازارې شکینۍ؛ له نه کاو هه رزان کړدنه وه کال له لایه ن فروښیاریکوه، بو شکاندنی په قیاب؛ دمپینگ

دامدار / dāmdār / ها؛ ان؛ / اسم، ناژه لدار؛

مالدار؛ دوه لده لدار؛ په دار؛ که سې که کارۍ راگرتن و دابه ستنی ناژه له.

دامداری / dāmdārī / ها؛ / اسم، ناژه لدارۍ:

۱. دوه لده لدارۍ؛ مالدارۍ ۲. شوینی راگرتن و دابه ستنی مال.

دامگاه / dāmgāh / ها؛ / اسم، داوگه؛ دامگا؛

جی داو؛ جی ته له؛ جی ته پکه؛ کختان؛ نه شوینه بو راو داوی لی نه دینه وه.

دامن / dāman / ها؛ / اسم، داوین؛ دامین؛ داوان؛

دامان؛ ده وان؛ ده مان؛ دامنه؛ دامنی؛ دامو؛ ۱. ناتگ؛ نه تهک؛ ته شک؛ په له؛ شاقه ل؛ به شی

خوارووی جل له که له که وه به ره خواری «دامن پالتو؛ داوینی پالتو» ۲. سه رکاب؛ لوال کراس؛

جلي ژنانه له که له که وه به ره خواری ده گری «از این پارچه یک دامن دوختم؛ له پارچه به داوانیکم

دووری» ۳. پال داوین؛ پال دامین؛ پال داینه؛ نه وه به له شتی که له داویندا جینی ده بیتنه «یک

دامن گل؛ داوینی گول» ۴. پال داوین؛ پال دامین؛

دهره تان؛ پال داینه «دامن صحرا؛ داوینی دهشت».

☐ دامن برچیدن ☐ دامن کشیدن

دامن به کمر زدن / کنایه / قول لی هه لمالین؛

چاک به لادا کړدن؛ خو بو هه ل کړدن؛ لی وه خو که وتن؛ خوی لی هه ل کړدن؛ چاک

لی هه ل کړدن؛ به رکوش هه لدان؛ به ره هقی کار

بوون «باید دامن همت به کمر بزینیم و حسابی کار

کنیم؛ ده بی قولی لی هه لمالین و باش-باش کار که ی».

دامن زدن / کنایه / که شان دنه وه؛ که شه و کړدن؛

به دهمه وه دان؛ گر پیدان «تو هم به آتش

دشمنیشان دامن می زنی؛ نه توش لاورۍ

ناکوکیه که یان نه که سینیه وه».

دامن کسی را آلودن / کنایه / که سې به دناو

کړدن؛ ناوی که سیک زړاندن.

دامن کسی را گرفتن / کنایه / ۱. داوینی

که سې گرتن؛ که سې پیوه بوون؛ به ریشی

که سیکه وه بوون؛ که وتنه بهر تاوان یان

گرفتیکه وه؛ که سیک گرتنه وه «قتل پاسبان دامن

او را هم گرفت؛ کوشتنی پاسه وان داوینی نه ویشی

گرت» ۲. دهس به داوینی که سیک بوون؛

دهستو داوینی که سیک بوون؛ هانا بو که سې

بردن.

دامن کشیدن / کنایه / دوور بوون؛ که ناره گرتن؛

کشانه وه؛ وی کیشته یوه؛ دامن برچیدن

دامن آلوده / dāman'ālūde / ها؛ / صفت، / کنایه،

ادبی / ۱. دامین تهر؛ دامین پیس؛ شوال چه پهل

۲. به دناو؛ ناوز راو.

دامن شلواړی / dāman'shālvarī / ها؛ / اسم،

شالواروکه؛ جلی ژنانه، به شیوهی دهر پیی کورت

و هه راو که له دووره وه له دامنه ده کا.

دامن کشان / dāmankešān / قید، / مجازی / به

له نجه و لار؛ به له نجه؛ به لاره؛ به بی لاور دانه وه؛

به ناین و ئونه وه «او می رود دامن کشان؛ دهر و به

له نجه و لاره وه».

دامنگیر / dāmangīr / صفت، داوینگیر؛ هوی

گیر و گرفت یان نار هه تی «چند سال بیماری

□ **دان کردن:** قه‌شارتن؛ دان کردن؛ دانار کردن؛ دان له پیست جوئ کرده‌وه.

— **دان:** ^۱ پسوند. — دان؛ — دین؛ — دین؛ ده‌فر؛ جیگای شتیک «گلدان؛ نمکدان؛ کاهدان؛ گولدان؛ خویدان؛ کادین».

— **دان:** ^۲ پیواژ. — زان؛ خاوه‌ن زانست «شیمی‌دان؛ کیمیزان».

دانا / dānā / میان: صفت. زانا؛ دانا؛ دوونا؛ بزبان؛ حان: ^۱ زو‌رزان؛ خاوه‌ن ناوه‌و و نه‌زموونی زو‌ر «بزک دانا؛ بزیشکی زانا» ^۲ خاوه‌ن زانست و ناگایی «مرد دانا؛ پیایو زانا».

دانایی / dānā'i / دانایی

دانایی / dānā'i / اسم. زانایی؛ زاناہی؛ زانایی؛ دانایی؛ ناقلی؛ ناگاداری؛ باربان چۆنیه‌تی زانا بوون «دانایی توانایی است؛ زانایی تواناییه»؛ **دانایی**

دانتل / dāntel / [فرانسوی] اسم. دامتل؛ چه‌شنی پارچه‌ی تو‌رپه.

دان — دان / dāndān / صفت. دانار — دانار؛ گورۆ — گورۆ؛ به‌رووی پر له زۆپ یان دانہی زو‌ر و وه‌ک یه‌که‌وه.

دانستن / dānestan / مصدر. متعدی. لازم. // دانستی؛ زانیت؛ می‌دانی؛ ده‌زانی؛ پدان؛ بزانه // زانین؛ زانسن؛ زانه‌ی؛ زانای؛ زانایش؛ زانه‌یش؛ زانایه‌نه: □ متعدی. ^۱ ناگاداری هه‌بوون یان په‌یداکردن «نام کسی را دانستن؛ نیوی که‌سیک زانین» ^۲ داوهری کردن «گناهکار دانستن؛ تاوانبار زانین» □ لازم. ^۳ پین‌زانین؛ تیگه‌یشتن؛ فام کرن «دانستم که دروغ می‌گوید؛ زانیم درۆ ده‌کا».

هه‌روه‌ها: دانستن

■ صفت فاعلی: داننده (زانەر) / صفت مفعولی: دانسته (زانراو) / مصدر منفی: ندانستن (نه‌زانین)

دانسته / dāneste / قید. ده‌سانقه‌ست؛ ده‌سه‌نقه‌ست؛ ئانقه‌ست؛ ده‌سای قه‌س؛ ئه‌نقه‌س؛ ده‌سقه‌س؛ له‌قه‌ست؛ له‌قه‌زی «تو دانسته این کار را کردی؛ تو ده‌سانقه‌س ئەم کاره‌ت کرد».

دامنگیر او شد و پس از آن هم زنش مرد: چهن سالان نه‌خۆشین داوینگی‌ری بوو، پاشان خیزانه‌که‌یشی تیداچوو.

دامنه / dāmane / ها؛ / اسم. داوین؛ داوینہ؛ دامینہ؛ دامین: ^۱ ئاتہگ؛ په‌له؛ گو‌رت؛ پالداوین؛ پالدامین؛ پین‌ده‌شت؛ بنه‌تار؛ وەرپال؛ به‌رپال؛ بنار؛ پادہ‌شت؛ کاس؛ کونتار؛ قونتار؛ بناری یال و چیا «دامنه‌ی کوہ؛ داوینسی چیا» ^۲ بر؛ ئه‌ندازہ‌ی رهنگدانه‌وه‌ی چۆنیه‌تی، کارکوئی، ره‌وت یان دیارده یان به‌ری لو‌ژہ‌یه‌ک (وه‌ک هه‌لاجانی ناوه‌نگ) کاتی که له جیگه‌ی ئاساییدا تا دوورترین شوینی بزووتنیه‌وه هه‌له‌نگیزری «دامنه‌ی نوسان؛ داوینہ‌ی لو‌ژہ» ^۳ گهر؛ هه‌ند؛ مه‌یدانی رهنگدانه‌وه‌ی شت یان شوینہ‌وایه‌ک «دامنه‌ی صدا؛ دامنه‌ی فعالیت؛ گهری ده‌نگ؛ هه‌ندی چالاک».

□ **دامنه‌ی ارتعاش:** [فیزیک] داوینہ‌ی زایه‌له؛ داوینہ‌ی ده‌نگدانه‌وه.

دامنه‌ی تغییرات: داوینہ‌ی گو‌ران؛ داوینہ‌ی گو‌رانکاری.

دامنه‌دار / dāmanedār / صفت. به‌رین؛ به‌ربلاو؛ گه‌وره و به‌رپان «برای موفقیت او تلاشهای دامنه‌داری صورت گرفت؛ بۆ سه‌ره‌کوونی تیکۆشانیکی به‌ربلاو کرا».

داموز / dāmūz / ها؛ ان؛ / اسم. به‌فره‌لو؛ به‌فرمال؛ به‌فرمالک؛ شه‌پلته؛ شاپالوخ؛ شه‌په‌لوخ؛ شاپالوخ؛ وهره‌ره؛ وهره‌ره‌و؛ وهره‌ره‌و؛ وهره‌مال؛ پارووی پانی به‌فرمالین.

دامی / dāmî / صفت. ئازہ‌لی؛ مالاتی؛ پتوه‌ندیدار به‌ ئازہ‌له‌وه «بیماری دامی؛ نه‌خۆشی ئازہ‌لی».

دان ^۱ / dān / ها؛ / اسم. [گفتاری] دان؛ دانه؛ دانی: ^۱ ده‌نک «دان کردن؛ دان کردن» ^۲ خو‌راک، به‌تایه‌ت خو‌راکی بالنده «دان مرغ؛ دانی مریشک».

کتیخانه یه‌دا به‌شداری بکهن). هه‌روه‌ها:

دانش‌پروری

دانش‌پژوه / dānešpajūh، ان: / صفت.

زانست‌خواز؛ لیکۆله‌ر؛ توژهر؛ هوگری

لیکۆلینه‌وه‌ی زانستی. هه‌روه‌ها: دانش‌پژوهی

دانشجو / dāneščû، ها: یان: / اسم. خویندکار؛

خویندکار؛ ئه‌وانه‌ی له‌ پله‌ی بالا له‌ زانستگادا

ده‌خوینن «دانشجوی دانشگاه کردستان؛ دانشجو»

زانستگای کوردستان).

دانشجویی / dāneščûy، صفت. خویندکاری؛

خویندکاری؛ پیوه‌ندی‌دار یان سهر به

خویندکارانه‌وه «کارت: پاسپورت: پسه‌وله‌ی

خویندکاری».

دانش‌دوست / dānešdûst، ان: / صفت.

زانستواز؛ زانستیار؛ هوگری زانست «شرف‌خان

امیری دانش‌دوست و دانشمند بود: شه‌رف‌خان

میریکی زانست‌سهر و زانا بوو». هه‌روه‌ها:

دانش‌دوستی

دانشسرا / dānešsarā، ها: / اسم. یانه‌ی زانست؛

په‌روه‌ده‌ی مامۆستایان؛ دامه‌زراوه‌یه‌کی

فیرکاری بۆ پاهینانی سه‌یدا و مامۆستایانی

قوتابخانه.

دانشسرای عالی: یانه‌ی زانستی بالا؛

په‌روه‌ده‌ی بالای مامۆستایان.

دانشکده / dāneškade، ها: / اسم. زانکۆ؛

به‌شیک له‌ دامه‌زراوه‌یه‌یکی بالای پاهینان

(به‌تایبه‌ت زانستگا) که لقی له‌ زانست، هونه‌ر یان

زانیاری (یه‌ک یان چهن رشته) تیدا ده‌خوینددری

«دانشکده‌ی ادبیات؛ دانشکده‌ی هنر: زانکۆی وێژه‌وانی؛

زانکۆی هونه‌ر».

دانشگاه / dānešgāh، ها: / اسم. زانستگا؛

زانستگه؛ دامه‌زراوه‌یه‌کی فیرکاری بالا بریتی له

چهن زانکۆ بۆ فیرکردنی خویندکار له‌ بواره‌لی

جۆراوجۆردا.

دانشگاهی / dānešgāhī، ان: / صفت. زانستگاهی؛

دانسیمتر / dānsîmetr، ها: / ؟ / فرانسوی / اسم.

قورسی پیو؛ پرای پیو؛ دانسی‌میترا.

دانسینگ / dānsîng: [انگلیسی] / اسم. دانسینگ؛

سه‌ماگه؛ تیاترۆخانه؛ ژووری تایبه‌تی هه‌له‌په‌رکی

و سه‌ما له‌ رستووران یان کاباره‌دا.

دانش / dāneš، ها: / اسم. زانست؛ زانه‌ی؛ توژه؛

هین؛ کۆمه‌له‌ زانیاریگه‌له‌ پیکخوا و ته‌کووز و

شیاو بۆ لیک‌دانه‌وه «دانش پزشکی: زانستی

بژیشتی».

دانش‌افزایی / dānešafzāyī: / اسم. کار یان

په‌وتی زۆرکردنه‌وه‌ی زانست.

دانش‌آموز / dānešāmûz، ها: / ان: / اسم.

قوتابی؛ قوتاوی؛ قتاوی؛ خوینده‌وار؛ خوینه‌وار؛

خونه‌وار؛ که‌سیکی له‌ قوتابخانه‌ی سه‌ره‌تایی،

ناوه‌ندی و پاش ناوه‌ندی‌دا ده‌خوینن «دو تا دختر

دانش‌آموز دارم یکی دبستانی و دیگری دبیرستانی: دوو

کچی قوتابیم هه‌یه‌یه‌کیکیان سه‌ره‌تایی و ئه‌وی که

پاش ناوه‌ندیه».

دانش‌آموزی^۱ / dānešāmûzî: / اسم.

خوینده‌واری؛ کار یان په‌وتی خویندن؛ فیر

بوونی زانست.

دانش‌آموزی^۲: صفت. قوتابیانه؛ پیوه‌ندی‌دار یان

سه‌ر به‌ قوتابی‌هوه «مسابقه‌ی دانش‌آموزی: کتبه‌رکتی

قوتابیانه».

دانش‌اندوزی / dānešandûzî، ها: / اسم. کار

یان په‌وتی کۆکردنه‌وه‌ی زانست. هه‌روه‌ها:

دانش‌اندوز

دانشپایه / dānešpāye: / اسم. پۆل؛ پله؛ کلاس

«دانش‌آموز دانشپایه‌ی چهارم: قوتابی پۆلی چواره‌م».

دانش‌پرور / dānešparvar، ان: / صفت.

زانست‌په‌روه‌ر؛ هوگری په‌ره‌دان به‌ زانست «از

شخصیت‌های فرهنگدوست و دانش‌پرور شهرمان دعوت

می‌شود در تأسیس این کتابخانه شرکت کنند: له

که‌سایه‌تیه‌ فه‌ره‌نگ‌دۆست و زانست‌په‌روه‌ره‌کانی

شاره‌که‌مان بانگیشتن ئه‌کرئ له‌ دامه‌زرانی ئه‌م

دانشکده‌ی ادبیات: زانستیاری زانکۆی ویژەوانی.

دانشیاری / *dānešyārī* / *اسم*: زانستیاری؛

پله‌یه‌کی راهینه‌ری له دامه‌زراوه‌یه‌کی خویندنی بالا له نیوان سه‌یدیایی و سه‌یدیایاریدا.

دانگ / *dāng* / *اسم*: دانگ؛ دانگه: ۱. / *ها* /

دۆنگ؛ شەش یه‌کی هەر شتیک ۲. [موسیقی] نیوه‌ی گامیک.

دانگی ۱ / *dāngî* / *صفت*: دانگانه؛ خاوه‌ن به‌شی

به‌رانیه‌ر له خەر جیدا «ناهار دانگی: فراوینی

دانگانه»: دۆنگی [گفتاری]

دانگی ۲: قید: دانگی؛ دانگ به دانگ؛ به شیوه‌ی

به‌شی وه‌ک یه‌ک «پول ناهار را دانگی حساب کردیم:

پاره‌ی فراوینه‌که‌مان دانگی حەساب کرد».

داننده / *dānande* / *ها*، *ـگان*: *صفت*: [گفتاری]

زانا؛ دانا؛ زانیار؛ ناگا؛ هاگا «بهلول داننده: بوهللولی

زانا».

دانه / *dāne* / *ها*: *اسم*: ۱. دان؛ تۆمی هەر

گیایه‌ک که زۆرتەر له ناو کالانی‌کدایه و ماکی

خواردنی پتویستی له‌گه‌له ۲. دانه؛ دان؛ دنه؛

ده‌نک؛ میوه‌ی دانه‌ویلئه «دانه‌ی گندم؛ دانه‌ی برنج:

دانی گهنم؛ دانه‌ی برینج» ۳. تۆم؛ ده‌نک؛ دان؛

دانه‌ی ورد-ورد له نیو هه‌ندی میوه‌ی ئاوداردا

«انجیر بی‌دانه: هه‌نجیری بی‌تۆم» ۴. گلار؛ گلۆر؛

ده‌نکه؛ ده‌نک؛ هه‌ب؛ هه‌ف؛ بۆل؛ دانی؛ گله؛ هەر

شتیکی چکۆله و خرۆکه «دانه‌ی انگور؛ دانه‌ی

تسیبح: گلاری تری؛ ده‌نکی ته‌زیبح» ۵. [گفتاری]

دانه؛ دانی؛ ژماره؛ ده‌نک؛ گل؛ گله؛ یه‌که‌ی

ژماردن «بنج دانه‌مداد؛ پینج دانه‌میداد» ۶. دان؛

دانه؛ دانی؛ خۆراکی په‌له‌وه‌ر «بوتران دانه

برمی‌چیند: کۆتره‌کان دان ده‌چننه‌وه» ۷. [بافتنی]

دانه؛ هەر لۆیه‌کی به‌ن (کاموا) که به ده‌وری

میل (یا قولاب)دا پتیک‌دیت.

☐ **دانه‌ی آب‌پز**: دانی؛ دانوو؛ ده‌نکه کولاو؛

دانه‌کولاو؛ دانووی دانه‌ویلئه؛ دانووله؛ دانیک؛

دانه‌ویلئه‌ی له ئاودا کولاو.

زانستگه‌یی؛ پتوه‌ندیدار یان سه‌ر به زانستگاهوه
«کتاب دانستگاهی: کتییی راسنکابی».

دانش‌گستر / *dānešgostar* / *ان*: *صفت*: به توانا

و تایه‌تمه‌ندی په‌رده‌دان به زانست. هه‌روه‌ها:

دانش‌گستری

دانشمند ۱ / *dānešmand* / *ها*، *ـان*: *اسم*: زانیار؛

زانا؛ هۆزان؛ هزرخان؛ که‌سێ که له بواریکی

زانستیدا خاوه‌ن بیر و را و زانیاری به‌هه‌رتی بی

«در این تحقیق چند دانشمد همکاری می‌کنند: لهم

تۆژنه‌وه‌دا چه‌ند زانیار هاوقۆلی ده‌که‌ن».

دانشمند ۲: *صفت*: زانا؛ زانستمه‌ند؛ هۆزان؛

هزرخان؛ ئلمیه‌ر؛ زۆرزان «پزشک دانشمند: بژیشتکی

زانا».

دانشمندانه / *dānešmandāne* / *صفت*: زانایانه؛

زانستمه‌ندانه؛ هۆزانانه؛ پتوه‌ندیدار یان سه‌ر به

زاناییه‌وه «بیانات دانشمندانه: وتاری زانستمه‌ندانه».

دانشمندی / *dānešmandî* / *اسم*: زانستمه‌ندی؛

زانایه‌تی؛ زۆرزان؛ زانایۆخی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی

زانستمه‌ند بوون «دانشمندی اینشتین مانع از آن

نمی‌شد که شعر بگوید یان ویلن بزند: زانستمه‌ندی

ئه‌نشته‌ین به‌ری شیعەر هۆنیه‌وه و ویۆلۆن ژه‌ندنی

لی نه‌ده‌گرت».

دانشناه / *dānešnāme* / *ها*: *اسم*: زانستنامه:

۱. پسووله‌ی کۆتایی هینانی خویندن له

زانستگایه‌ک «دانشناه‌ی پزشکی خود را از دانشگاه

علوم پزشکی کردستان دریافت کرد: زانستنامه‌ی

بژیشتکیه‌که‌ی له زانستگای زانسته بژیشتکیه‌کانی

کوردستان وه‌گرت» ۳. فهره‌نگی به‌رفراوان.

دانشور ۱ / *dānešvar* / *ها*: *اسم*: زانا؛ دانا؛

زانستوه‌ر؛ که‌سێ که چالاکیه‌کی زانستی

هه‌یه.

دانشور ۲: *صفت*: زانا؛ دانا؛ زانستوه‌ر؛ به زانست؛

خاوه‌ن خوینده‌واری یان ناگاداری زانستی.

دانشیار / *dānešyār* / *ان*: *اسم*: زانستیار؛ که‌سێ

که پله‌وپایه‌ی زانستیاری هه‌بی «دانشیار

جیا-جیا «سیمها را دسته-دسته پاک می‌کرد و در میوه‌خوری می‌چید: سیوه‌کانی دهنکه-دهنکه خاوین ده‌کرده‌وه و له سهرقاچه‌کهی ده‌چنی».

دانسی^۱ / dāni: [عربی] صفت. [ادبی]
چه‌وت‌وچه‌ویل؛ چه‌پ‌وچیپ؛ چه‌فت و ناله‌بار؛ په‌ست؛ تهره‌س؛ خویری؛ دوونی؛ بی‌ئاکار؛ نامرد؛ بی‌فهر؛ هوّقه‌بهر.

- دانی^۲: پسوند. [گفتاری] - دان؛ - دانی؛ - دانه؛ جیگهی راگرتن یان جیگه‌داری شتیک «زباله‌دانی: زبل‌دان».

- دانی^۳: پیوژ. - زانی؛ - دانی؛ زانین «کارذبی: کارزانی».

داو / dāv: اسم. ۱. گه؛ سهره؛ چهل؛ ده‌ور؛ گهر؛ نوره‌ی کایه ۲. بانک؛ ئه‌و پارویه که بو برد و باخت ده‌خریته نیو گهمه‌وه.

داودی / dāvūdi: ها؛/ اسم. گوله‌داودی؛ گوله‌داودی؛ گوله‌داویتی؛ گوله‌زوفا؛ گوله‌زوفا؛ گیاییکی رازاوه‌یی یه‌ک یان چهن ساله‌یه که له پاییزاندا ده‌روئ، گوله‌کهی به چهن رهنگ و بیجمه‌ویه و که‌م‌پهر و زورپهری هه‌یه.

داور / dāvar: ها؛/ان؛/ اسم. ۱. دادور؛ دادفان؛ قازی؛ که‌سی که له نات‌ه‌بایی و ناکوکی نیوان دوو یان چهند که‌سدا حوکم ده‌کا ۲. داوهر؛ که‌سی که له کیبه‌رکیی وهرزشیدا دادوهری ده‌کا تاکوو کایه‌که‌ران له قانونی گهمه‌که لانه‌دهن «یک داور اتریشی این مسابقه را داوری می‌کند: داوهریکی ئوتریشی داوهری ئهم کایه ده‌کات».

داور مَرَضی الطرفین: داوهری دوو لایهن رها؛ داوهری که دوو لایه‌نی کیشه پیی قایلن.

داوری / dāvārī: ها؛/ اسم. داوهری؛ دادوهری؛ دادفانی: ۱. کار یا ره‌وتی راگه‌یشتن به قسه‌ی دوو لایه‌نی شه‌ر بو پروون کردنه‌وه‌ی دروستی یان نادروستی خوازه‌کانیان ۲. پیشه‌ی داوهر.

داوطلب^۱ / dāvtaḥab: ها؛/ان؛/ [فارسی/عربی]

دانه‌ای انگور: بۆل؛ بۆلی؛ گلار؛ گلو؛ گوللی؛ دهنکی تری.

دانه‌ی برف: کولیچ؛ کولی؛ پشک؛ کلوو؛ کلوی به‌فر.

دانه‌ی بلغور: پرویش؛ بریش؛ دهنکی ده‌غلی پهرش.

دانه‌ی بوداده: دامشته؛ گهرمشته؛ مریشکه؛ بریشکه؛ بریشکه‌ی بۆدراو؛ دانه‌ویل‌ه‌ی له سهر سیل برژاو.

دانه‌ی روغنی: دهنکی رۆنی؛ دانی که ماکي رۆناوی زۆری هه‌یه و بو رۆن‌گرتن که‌لکی لی وهرده‌گیرئ (وه‌ک دهنکی گوله‌به‌رۆژه).

دانه کردن: دانه‌کردن؛ جوی کردنه‌وه‌ی دان له پیست.

دانه‌ای / dāne'î: قید. ۱. دانه-دانه؛ دانه‌یی؛ به‌دانه‌یی؛ به‌دانه-دانه «کم-کم سیب و گلابی را هم دانه‌ای می‌فروشند: ورده-ورده سیب و ههرمیش دانه-دانه ده‌فروشن» ۲. دانه‌ییک؛ دانی؛ دانیک؛ دانیسی؛ دانیو؛ دانیوه؛ دانیه؛ دهنک؛ گلیک؛ ته‌لیک؛ ههر دهنک «موزها دانه‌ای ۲۰۰ تومان: موزه‌کان دانه‌ییک ۲۰۰ تمهن».

دانه‌بندی / dānebandî: ها؛/ اسم. دانه‌به‌ندی؛ چۆنیه‌تی چینی دان له چاو وردی و درشتیه‌وه.

دانه‌خوار / dānexār: ان؛/ صفت. دان‌خۆر؛ دانه‌خۆر؛ خووگر به‌خواردنی دان وه‌کوو خواردمه‌منی «مرغان دانه‌خۆر: مه‌لانی دان‌خۆر».

دانه-دانه^۱ / dānedāne: صفت. دانار-دانار؛ گورۆ-گورۆ؛ به‌پروویه‌کی پر له زۆپ یان دهنکی یه‌ک چه‌شنه‌وه؛ .

دانه-دانه^۲: قید. دهنکه-دهنکه؛ دهنک-دهنک؛ دانه-دانه؛ دنه-دنه؛ دانه-تله-تله؛ چل-چل؛ تاکه-تاکه؛ یه‌کی-یه‌کی؛ لبۆ-لبۆ؛ لب-لب؛ گلوو-گلوو؛ گله-گله؛ هه‌ب-هه‌ب؛ قل-قل؛ به‌شیوازیکی یه‌ک له دووی یه‌ک و

مه‌زینگه‌یه‌ک که کارگه‌لیکی تاییه‌تی له
ئه‌ستۆدایه ۴. /مجازی/ ده‌وم؛ ده‌قەر؛ هیل؛
مه‌یدان؛ گۆره‌پان «دابره‌ی عمل: ده‌وه‌ری کار» *
دائرة

□ دایره‌ی زنگی دایره‌ی زنگی

□ دایره‌ی زدن: دایره‌ی ژه‌ندن؛ دایره‌ی لێدان.

دایره‌البروج / dāyeratolburûc, -borûc /:
عربی/ اسم/ بازنه‌ی که‌لوان؛ بازنه‌ی برجگه‌ل؛
وینه‌ی بازنه‌یه‌که‌ کراوه‌ به ۱۲ به‌شه‌وه، هه‌ر
به‌شیک وینه‌ی که‌لوویه‌کی تێدا کێشراوه، وه‌کوو
که‌لووی دوو‌پشک، کارژۆله و...: فلک‌البروج؛

منطقه‌البروج

دایره‌المعارف / dāyeratolma'āref, -ha /:
عربی/ اسم/ زانست‌نامه؛ فره‌ه‌نگی به‌رفراوان؛
کتێب یان کتێبی که‌ له‌مه‌ر بابه‌تگه‌لی گشتی،
زانستی، وێژه‌یی، هونه‌ری و... وه‌ به‌ ریزی
ئه‌لفوبیی یان له‌ پرووی بابه‌ته‌وه، زانیاری ده‌دا.
دایره‌ی زنگی / dāyerezangî, -ha /:
عربی/ فارسی/ اسم/ [موسیقی] دایره‌ی زه‌نگی؛ گه‌وال؛ ده‌فه‌ی
چووکێ به‌ زیره‌.

دایکی / dāyegî, -sm /:
دایه‌نی؛ دایه‌نی؛ دایه‌تی؛ دایه‌یی؛
تایه‌نی؛ دایینی؛ پیشه‌ یان کاری دایه‌ن «فاطمه
خانم دایکی او را بر عهده‌ داشت: فاطمه‌ خانم دایه‌نی
ئه‌وی به‌ ئه‌ستۆ بوو».

دایم^۱ / dāyem /:
عربی/ صفت، هه‌میشه‌یی؛
دایمی؛ دایمه‌یی؛ هه‌تاهه‌تایی «اقامت دایم:
نیشه‌جینی هه‌میشه‌یی»: دائم

دایم^۲: قید، هه‌میشه؛ به‌رده‌وام؛ هه‌میشه‌ ده‌ره‌ی؛
دایمه؛ هه‌ر؛ دۆم؛ دایمه‌ و ده‌ره‌م؛ دایمه‌ی خوا
«دایم به‌انه‌ می‌گرفت و چیزی می‌خواست: هه‌میشه‌
بیانوی ده‌گرت و شتیکی ده‌ویست»: دائم

دایمآ / dāyeman /:
عربی/ قید، هه‌میشه؛
به‌رده‌وام؛ هه‌میشه‌ ده‌ره‌ی؛ دایمه؛ دۆم؛ دایمه‌ و
ده‌ره‌م؛ دایمه‌ی خوا «دایمآ می‌ترسید: هه‌میشه‌
ده‌ترسا»: دائمآ

اسم/ داوخواز؛ خواستی خۆیی؛ هه‌مت؛ که‌سه‌ی
که‌ به‌ خواستی خۆی ئاماده‌ی ئه‌نجامی کارێ
ده‌بی «از دو‌طلب خواسته‌ می‌شود آرامش خود را حفظ
کنند: له‌ داوخوازان داوا ده‌کریته‌ له‌سه‌رخۆ بن».

داوطلب: صفت. داوخواز؛ خواوه‌ن و یستی
جێبه‌جێ کردنی کارێک «من هیچ وقت دو‌طلب کار
نبوده‌م: من هه‌ر ده‌جۆاری کار نه‌وگم».

داوطلبانه / dāwtalabāne /:
فارسی/ عربی/ فارسی/ قید، داخوازان؛ به‌ یستی خۆ
«دو‌طلبانه‌ این کار را
به‌ عهده‌ گرفت: داخوازان نه‌ ئه‌م کاره‌ی وه‌ نه‌ستۆ
گرت».

داهی / dāhi, -an /:
ژهات/ عربی/ صفت، [دبی]
وریا؛ هۆشیار؛ وشیار؛ زیره‌ک؛ زیت و زیره‌ک.
داهیانه^۱ / dāhiyāne /:
عربی/ فارسی/ صفت،
هۆشیارانه؛ وشیارانه؛ زیره‌کانه «سیاست هۆشیارانه؛
سیاسه‌تی وشیارانه».

داهیانه^۲: قید، وشیارانه؛ هۆشیارانه؛ به‌ شیوازی
زیره‌کانه «او ده‌ند، می‌کوشید مردم را علیه دشمن
بسیج کند: هۆشیارانه‌ تێده‌کۆشا خه‌لک دژ به‌ دۆژمن
یه‌که‌ده‌نگ بکا».

دایر / dāyer /:
عربی/ صفت، باز؛ دامه‌زراو؛ کراوه؛
دانراو؛ به‌ر‌قهرار؛ ئاماده‌ی کار یان که‌لک‌وه‌ر‌گری
«مغازه‌ی دایر کرد: کتابخانه‌ی دایر شده‌ است:
دو‌کانیکی باز کرد: کتێبخانه‌یه‌ک دانراوه».

□ دایر بر: له‌مه‌ر؛ سه‌باره‌ت به؛ له‌ بابه‌ت؛
ژبا به‌ت؛ پێوه‌ندیدار به «دستوری دایر بر افزایش
حقوق معلمان صادر نشد: فره‌مانێک نه‌مه‌ر
زۆر کردنی مووچه‌ی مامۆستایانه‌وه‌ ده‌ره‌ن‌چوو».

دایره / dāyere, -ha /:
عربی/ اسم، ۱. /دوایر/
جغز؛ جوغز؛ جه‌غز؛ چووز؛ خاز؛ گهر؛ گاخ؛ کوژ؛
بازنه؛ شووز؛ خیزک؛ گرۆقه‌ر؛ خرت ۲. دایره؛
دایره؛ چه‌مبه‌ره؛ له‌ سازه‌ زه‌ریه‌یه‌کانی ئێرانه‌ له
بازنه‌ییکی چێوی که‌ پێستی ناسکی له‌ سه‌ر
کێشراوه، پێک‌هاتوو و به‌ قامکی ده‌س
لێده‌دری ۳. /دوایر/ کارگێری؛ لقێ له

دایم‌التزاید / dāyemottazāyod: [عربی] صفت. *[نامتداول]* هر له زۆری؛ ههمیشه له زۆر بوون؛ دایمه له زۆر بوون؛ به تایبه‌تمه‌ندی زۆر بوونه‌وه‌ی ههمیشه‌یه‌وه.

دایم‌الخمر / dāyemolxamr: [عربی] صفت. دایمه‌مه‌ست؛ ههمیشه‌مه‌س؛ دایم و دهره‌هم خه‌ریکی خوار‌دنه‌وه‌ی ئه‌لکول.

دایمی / dāyemî: [عربی] صفت. ههمیشه‌یی؛ دایمی؛ خاوه‌ن بار و دۆخیکی ههمیشه‌یی «خانه‌ی دایمی؛ سکونت دایمی؛ خانووی ههمیشه‌یی؛ نیشته‌جی دایمی»: دائمی

داین / dāyen: [عربی] / [حقوق] بستانکار؛ بستینکار؛ وامدەر؛ خاوه‌ن قهرز؛ که‌سی که قهرز ده‌دا به خوازیار؛ دائن

دایناسور / dāynāsor: [انگلیسی] / [اسم] دایناسوور؛ خزۆکی زل‌توووزی ده‌ورانی میزۆزوییک به درێژایی یه‌ک تا ۳۰ میتره‌وه که له به‌ژ و ئاودا ژیاوه و له کۆتایی ده‌ورانی کرتاسه‌وه له ناو چووه: دینۆسۆر

دایه / dāye: [عربی] / [اسم] دایه؛ دایه‌ن؛ دادی؛ دایان؛ ئادی؛ تایان؛ تایه‌ن؛ دادۆک؛ دایه‌ین؛ له‌له‌ی ژن؛ ئه‌و ژنه‌ی که له به‌رانبهر وه‌رگرته‌ی مووجه‌یه‌که‌وه به‌ مندالی خه‌لک شیر ده‌دا و ئاگاداری ئێوه ده‌کا.

دایه‌ی مهربانه‌تر از مادر: [کنایی] ئه‌سکۆتی له دیزه به‌کۆلتر؛ کوچک له ئاگر گهرمتر؛ له چوارشه‌مه سوورتر؛ که‌سی که به‌ درۆ و نار‌ه‌وا دلسۆزی و میهره‌بانی بۆ که‌سی ده‌کا.

دایی / dāyî: [عربی] / [اسم] خال؛ خال؛ خالۆ؛ خالۆ؛ خالو؛ خاله؛ ئالۆ؛ لاله؛ لالۆ؛ لاکو؛ لالو؛ هالو؛ هالو؛ کاکۆیه؛ کاکۆ؛ برای دایک؛ دائی

دایی‌زاده / dāyîzāde: [عربی] / [اسم] خالۆزا؛ خالۆزاگ؛ لالۆزا؛ هالۆزا؛ کور‌ه‌خال و کچه‌خال؛ مندالی خال.

دب‌اصغر / dobbe'asqar: [عربی] خرس

کوچک، خرس

دباغ / dabbāq: [عربی] / [اسم] ده‌واخ؛ ده‌واغ؛ ده‌باخ؛ هه‌لال؛ هه‌لالچی؛ ده‌باخچی؛ بۆنگچی؛ چه‌رمچی؛ تیشوو؛ بۆنگ؛ چه‌رمگه‌ر؛ که‌سی که پیشه‌ی پاک‌کردن و خۆشه‌کردنی پیسته.

دباغخانه / dabbāqxāne: [عربی] / [فارسی] / [اسم] ده‌باخ‌خانه؛ هه‌لال‌خانه؛ ده‌واخانه؛ خۆشه‌خانه؛ خۆشخانه؛ گه‌مارگه؛ خۆشگه؛ ئه‌و شوینه هه‌لالی تیدا خۆشه ده‌کری.

دباغی / dabbāqî: [عربی] / [اسم] ده‌باخی؛ گه‌مار؛ خوه‌شه؛ کاری خۆشه‌کردنی چه‌رم به ده‌رمان. □ دباغی کردن: هه‌لالکردن؛ هه‌لالدان؛ ئالوون؛ پووین؛ ده‌باغ کردن؛ خۆشه‌کردنی چه‌رم به ده‌رمان و جه‌فته‌وه.

دب‌اکبر / dobbe'akbar: [عربی] خرس بزرگ، خرس

دبدبه / dabdabe: [عربی] / [اسم] سه‌نسه‌نه؛ ته‌نته‌نه؛ سه‌نته‌نه؛ هنگ‌وونگ؛ ئینجه‌وفینجه؛ ده‌بدبه؛ ته‌مه‌راق؛ ته‌شریقاتی و به‌شان و شکۆ.

دب‌ر / dabor: [عربی] / [اسم] ۱. *[نامتداول]* پشت؛ په‌شتی؛ سه‌ر شان تا که‌مه‌ر، له‌ پشته‌وه ۲. قوون؛ قنگ؛ قن؛ پیزی؛ تن؛ تنه؛ کۆم؛ فیچه‌نه.

دبران / dabarān: [عربی] / [اسم] ده‌بران؛ بورجی‌گا؛ گه‌شت‌رین ئه‌ستیره‌ی که‌لووی‌گا که له‌ چای‌گا ناسراوه و که‌وتۆته‌پشتی ئه‌ستیره‌ی کۆوه.

دبستان / dabestān: [عربی] / [اسم] ده‌بستان؛ سه‌ره‌تایی؛ قوتابخانه‌ی سه‌ره‌تایی؛ فیر‌گه‌ی زاړۆکان «آرام به‌ دبستان می‌رود: ئارام ده‌رواته ده‌بستان».

دبستانی / dabestānî: [عربی] / [اسم] ده‌بستانی؛ سه‌ره‌تایی؛ پێوه‌ندی‌دار یان سه‌ر به‌ پله‌ی

دخالټ / dēxālāt, dāxālāt ، ها: / [عربی] / اسم، به‌شدارۍ؛ کارپښوۍ؛ کاربه‌سهرۍ؛ کار یان پموتی ده‌ست تی‌موردان؛ ده‌ست تی‌بردن؛ به‌شدار بوون له کاریکدا.

دخانیات / doxāni(y)āt: / [عربی] / اسم، دوخانیات: ۱. نه‌وهی له ته‌ماکو به‌ره‌م دی و بو دووکه‌ل کردن به کار دەر‌وا (وه‌ک جگهره) ۲. دامه‌زراوه‌یتیک که پلوانکردنی کرین، فروش، به‌ره‌م هیټان و... نه‌و ماکانه‌ی وه‌سته‌تویه.

دخت / doxt: / [دبی] / کچ؛ که‌نیشک؛ کیژ؛ کناجی؛ دویت؛ دؤت؛ منالی می‌وینه‌ی مروؤ.

دختر / doxtar ، ها: / ان: / اسم، کچ؛ که‌چ؛ کیژ؛ که‌نیشک؛ که‌ینه‌ک؛ که‌ینه‌که؛ کناجی؛ که‌نی؛ کینا؛ کنا؛ ویچان؛ دوت؛ دوه‌ت؛ دت؛ ته؛ دته؛ دویت؛ دؤت؛ دوه‌ر؛ دویته؛ قز؛ قیز: ۱. فرزه‌ندی می‌وینه‌ی مروؤ «بچه‌شان دختر بود؛ منداله‌که‌یان کچ بوو» ۲. کچ نازو؛ که‌نیشکه‌عازمو؛ کلبل به‌به‌روؤک؛ خاما؛ مروؤی می‌وینه که هیشتا شووی نه‌کردووه.

☞ دختر برادر ☞ دختر برادر

دختر تلفنی: / کنایې / ژنی به‌دکاره که مشته‌ریه‌کانی به ته‌له‌فون بانگی ده‌کهن.

☞ دختر خواهر ☞ دختر خواهر

دختر دم‌بخت: خاما؛ کچی که وه‌ختی شوو کردنیه.

دختر سعدی: / کنایې / گه‌رال؛ مالانگه‌ر؛ ماله‌ومالکه‌ر؛ یانه‌ویانه‌که‌ری؛ که‌سی که زور خوازیری می‌وانی چوون و گه‌رانه و له مالی خوی گیر نابې: زن ملانصرالدین

دختر ناتنی: زرکچ؛ زرکه‌چ؛ کچ‌ه‌لی؛ نه‌فس؛ کچی می‌رد بو باوه‌ژن یان کچی ژن بو زر‌باب.

☞ دختر دادن: / گفتاری / کچ دان؛ کنچه‌دای؛ کچی خو بو هاوسه‌ری به که‌سټک دان «ما به بیکار جماعت دختر نمی‌دهیم؛ نیمه به مروؤی یتکار کچ ناده‌ین».

دبیر کل / dabīr(e)kol(l) ، ها: / [فارسی] / عربی / اسم، سه‌روؤک؛ سه‌روؤکی پیکخواوه، نه‌جومه‌ن یان حیزیک «دبیرکل سازمان ملل متحد؛ سه‌روؤکی پیکخواوه‌ی نه‌توهه یه‌کگر‌تووه‌کان».

دبیری / dabīri: / اسم، ده‌بیری: ۱. کاری ده‌بیر ۲. یه‌ک له پله‌گه‌لی فی‌کاری.

دپارتمان / depārt(e)mān ، ها: / [فرانسوی] / اسم، دپارتمان؛ به‌ش؛ پاژ (له نه‌خو‌شخانه)؛ گرو (له زانستگا) به‌شټیک له مه‌زړینگه که کارټیکی دیاریکراوی تیدا ده‌کری.

دپو / depo ، ها: / [فرانسوی] / اسم، ۱. هه‌مار؛ هومار ۲. کوگه؛ کوگا.

دترمینیسم / determinism: / [فرانسوی] / اسم، دترمینیسم؛ خورتی‌وازی؛ جه‌بری‌هت؛ روانگه‌یه‌کی فله‌سه‌فی پی‌پژکراو به‌وه‌ی که دیارده‌گه‌لی جیهان به پی‌ی هه‌ل‌ومهرچیک به‌دی دین که هه‌لکه‌وت پرودانیان مسوگهر ده‌کا و هم خورتیه له ته‌واوی سروشتدا به‌دی ده‌کری.

دکتکتور / detektor ، ها: / [فرانسوی از انگلیسی] / اسم، ناشکر‌اکه‌ر؛ ناشکر‌اساز؛ خویاکه‌ر؛ دهر‌خه‌ر.

دج / dac: / صفت، ده‌ژ؛ ده‌ق؛ ده‌کارنه‌کراو؛ ده‌ست لی‌نه‌دراو «صبح که رفتم، ظرف شیرینی دج بود؛ به‌یانی که چووم، قاپی شیرینه‌که ده‌ژ بوو».

دج‌اجه / dac(c)āce: / [عربی] / ☞ قو ۱

دجال / daccāl: / [عربی] / اسم، [فرهنگ مردم] / جال؛ جرجال؛ جه‌جال؛ ججال: ۱. که‌رسواریکی خه‌یالیه که گوايه رږوټیک دهرده‌که‌وئ و خه‌لک بانگ ده‌کاته سه‌ر ثایینی خوی ۲. / کنایې / دروژن و گزیکار؛ ساخته‌چی.

دچار / dočār: / قید، تووش؛ تووشیار؛ گیر‌وده؛ دوچار؛ تووش‌بووگ؛ کوټک؛ نه‌وقه؛ ناوقه؛ تلیاگ؛ له هه‌مه‌بر دؤخ یان پروداوټیکی خراپه‌وه «آرام دچار دردسر شده است؛ نارام تووشی دهر‌دیس‌ه‌ر بووه».

دختر خوانده / doxtarxānde ، ها: / اسم. کچی
که کهسیک وهک مندالی خوی ههلیژاردوه.
دختر خواهر / doxtarxāhar ، ها: / اسم.
کچه خوشک؛ وار که نیا؛ کچی خویشک؛
خوشکه زای میوینه.

دختر دایی / doxtardāyi ، ها: / اسم. کچه خال؛
کهنیشکی خالوی کهسیک.

دختر ز / doxtarzā ، ها: / صفت. کچه زئ؛ به
تایبه تمه ندی به دنیا هینانی کچ له هه موو یان
زۆرتی سک و زاکانیدا.

دختر زاده / doxtarzāde ، ها: / اسم. کچه ز؛
کناچه ز؛ که نیشکه ز؛ هه کام له مندالانی کچی
کهسیک «آزاد دخترزاده ی دایی ام است؛ نازاد کچه زای
خالومه».

دختر عمو / doxtaramû ، -amû ، ها: / [فارسی/
عربی] / اسم. دوتام؛ کچه مام؛ کچ مام؛ کناچؤ
مامؤی؛ کچی مامه ی کهسیک.

دختر عمه / doxtar'amme ، -amme ، ها: /
[فارسی/عربی] / اسم. کچه پوور؛ کچ میمک؛
کچه مته ی.

دختر مدرسه / doxtarmadrese ، -madrase ، ها: /
[فارسی/عربی] / اسم. کچه قوتابی؛ کچی که
ده چیه قوتا بخانه: دختر مدرسه ای
دختر مدرسه ای / doxtarmadrese'i ، -madrase'i ، ها: /
[فارسی/عربی] / دختر مدرسه

دختری / doxtari ، ها: / اسم. ۱. کچی؛ کچیته ی؛
کهنیشکی؛ کچی؛ دویته ی؛ کناچه یی؛ دؤخ یان
چۆنیته ی کچ بوون ۲. [بجازی] بن؛ بنه؛ کچیته ی؛
په رده ی کچیته ی.

دختری / doxtari ، ها: / اسم. کچی؛ کهنیشکی؛ کناچه یی؛
دویته ی؛ پیوه ندیدار یان سر به کچه وه «نوه ی
دختری: نوه ی که نیشکی».

دخسه / daxše ، ها: / [؟] / اسم. درؤف؛ هه کام
له و نیشانانه که بۆ نووسین به کار دهر و (وهک
پیت، ژماره و نیشانه گه لی خالیه ندی).

دختر گرفتن: [گفتاری] کچ خواستن؛ دهستی
کچ گرتن؛ کچی که به هاوسه ری هه لیژاردن
«این دختر را برای پسر بکیر: ثم کچه بؤ
کور هه کت بخواره».

دختراندر / doxtarandar ، ها: / اسم. زر کچ؛
زر که چ؛ کچه هلی؛ نه فس؛ کچی میتر بؤ باوه ژن
یان کچی ژن بؤ زرباوک.

دخترانه / doxtarāne ، ها: / صفت. کچانه؛
که چانی؛ که نیشکانه؛ کناچانه؛ دویتانه:
۱. پیوه ندیدار یان سر به کچانه وه «لباس
دخترانه: جل و به رگی کچانه» ۲. وه کوو کچان
«قیافه ی دخترانه: وهاله تی کچانه».

دختر باز / doxtarbāz ، ها: / صفت. پسکه باز؛ کچ باز؛
به خو و هؤگریته تی کچ بازیه وه.

دختر بازی / doxtarbāzi ، ها: / اسم. پسکه بازی؛
کچ بازی؛ نه و کرده وه یه که کور یان پیاویکی لاو
بؤ پیوه ندی گرتن له گه ل کچاندا ده یکا (وه کوو
دۆزینه وه یان ژیر سر نانی دوستی کچ).

دختر بچه / doxtarbačče ، ها: / اسم. لهیری؛
کچوله؛ کیژوله؛ کچک؛ که نیله؛ که چیلوک؛
کناچلی؛ کچی که به ته مه نی نیوان ۲ تا ۱۲
سالانه وه.

دختر برادر / doxtarbarādar ، ها: / اسم. کچ بر؛
کچه بر؛ کچی برای کهسیک «دختر برادرش عروس
همسایه ی ماست: کچ برای بووکی دراوسیکه ی
ئیمه به».

دختر حاجی / doxtarhāci ، ها: / [فارسی/عربی]
/ اسم. [مجازی] کچه شیخ؛ کچه ناغا؛ کچی کهسیکی
زۆر ده وله مه مند.

دختر خاله / doxtarxāle ، ها: / [فارسی/عربی]
/ اسم. کچه پوور؛ کهنیشک میمک؛ کناچؤ مه تی؛
کچی پوور (خوشکی دایک).

دختر خواندگی / doxtarxādegî ، ها: / اسم. دؤخ
یان چۆنیته ی هه لیژاردانی کچ وه کوو فرزند
له لایه ن کهسیکه وه.

تۆبەم داخىدە ئەللى ژوور؟ ۲. پەھۆل؛
قوولكەي ژيرزەوينى كە (بەتابەت لە ئايىنى
زەردەشتدا) لاشەي مردوويان تيدا دەهيشتەوه
۳. [دبى] گۆر؛ گلکۆ؛ قەبر؛ قەبرە.

دخول / doxûl, duxûl: [عربى] اسم. كار يان
پەوتى تىرۆيىن؛ چوونە ناو مە؛ وه ژوور كەوتن؛
چوونە ژوور مە؛ ئەنە دلخ لوهى.

دخيل ۱ / daxil: [عربى] اسم. ۱. لايدە؛ بيانى؛
وشەيەك كە لە زمانىكى بيانيەوه هاتۆتە نيو
زمانىكەوه ۲. لە/ پەرۆشين؛ تەوەرک؛ پارچە
يان بەنيك كە بۆ بەجى هاتنى نياز بە قسن يان
دارىكى پيرۆزمەوى دەبەستن: دخيل بستن

دخيل بستن ۲-۱

دخيل ۲: صفت. بەشدار؛ دەستدار لە كارىكدا.

دخيل بود: بەشدار بوون؛ دەستدار بوون.

دد / dad, دان: [اسم] [دبى] در؛ درنە؛ درنە؛
لاور؛ گيانەوهرى گۆشتخۆرى كيوى (وەك شير،
پلنگ، گورگ و...).

د.د.ت. / de.de.te: [فرانسوى] اسم. دى. دى. تى؛
ماكيكى سبى بۆندار كە بە شيوەى گەرد يان لە
ئاو گيراو بۆ لەنيو بردنى ميروو بەكار دەبرئ.

ددر / dadar: [اسم] [كوڤكانە] دەر دەر؛

۱. دەر مە؛ جېەر؛ دەر مەوى مال ۲. گەردش؛
گەرپان؛ گيلاى.

ددرى / dadari, ها: [صفت] [گفتارى] گەرپال؛
خوازيارى گەرپان و دوور بوون لە مال «خيلى
ددرى شە و ديگر توى خانە آرام نەمى گيرد: تەواو نەمى
بوو و لە مال بەن نابى».

ددمنش / dadmanesh, دان: [صفت] [دبى] در؛
دەر نە؛ درنە؛ خاوەن خووى جەنگەرانى.

ددە / dade, ها: [تركى] اسم. ۱. [قدىمى] دەدە؛

سەرناويك بۆ كارەكەرانى پەشپىستى ناوماڵ
۲. [نامتاوول] باوك؛ باب؛ تاتە.

در ۱ / dar, ها: [اسم] درگا؛ دەرگا؛ دەرک؛
دەرکە؛ دريا؛ بەرە: ۱. كەرەسەيەك كە پىگەى

دخـل / daxl: [عربى] اسم. ۱. دەخلدان؛ داخە؛
دەخيلە؛ دەخـل؛ دەغەليە؛ دەغل؛ قوتووى جى
دراوى دوكاندار «پول را گرفت و گذاشت توى دخـل:
پارەكەى گرت و نايە نيو دەخلدانەوه» ۲. لە/ ها
دەخـل؛ دەغل؛ پارەيەك كە لە نيو دەخەلداندايە
(همەى دخـل مەن هەين است: دەخەلەكەم هەمووى
هەر ئەوندەيە» ۳. لە/ [مجازى] داها؛ دەر مە؛
بارەچە «دخـل روزانه اش چقدر است؟ داهاى
پۆزانهى چەندە؟» ۴. پيوەندى؛ پيوەندى «اين
كار هيج دخلى به ما ندارد: ئەم كارە هيج پيوەنديەكى
بە ئيمەوه نيه».

دخـل را زدن: دەخـل برين؛ پارەى نيو دوكان
دزبن «تا رفتم جنس بياورم دخـل را زد و رفت: تا
پويشتم شتى بۆ بېنم دەخلى برى و دەرچوو».

دخـل کردن: داها؛ بوون «چقدر دخـل کردی؟
چەندت داها؛ بوو؟».

دخـل کسی را در آوردن: [مجازى] لە پا
خستنى كەسيك؛ كەسيك دەر دى سەگ
دان؛ كەسيك لە كار خستن «دخـل آزاد را
دراوردم: ئازادەم لە پا خست». هەر مە؛ دخـل
كسى آمدن

بە كسى دخـل نداشتن: كارى بە كەسيكەوه
نەبوون «بە تو دخلى ندارد: كارى بە توه نيه».

دخـل و خرج / daxl-o-xarc: [عربى] اسم.
دەخـل و خەرچ؛ داها؛ داچوو؛ داها؛ و
خەرچ؛ دخـل و دخـل

دخـل و خرج کردن: داها؛ داچوو کردن؛
دەخـل و خەرچ کردن؛ بەش کردن؛
وەس كەر دى «اين مغازه كه گرفتى دخـل و خرج
مى كند؟ ئەم دوكانەى گرتووتە داها؛ داچوو
دەكا؟».

دخمسه / daxmase: [عربى] دغمسە

دخمه / daxme, ها: [اسم] داخمە؛ دەخمە؛
دەغمە: ۱. [مجازى] بۆدر؛ كۆرەولە؛ جيگای
تەنگ و تاريك «تو اسم اين دخمه را گذاشتى اتاق؟».

در کر کره: در گای کر کره؛ نهو در گایه که به
رووی خوډا لو ده خواته وه یان کو ده بیته وه.

در کشویی: در گای که شای؛ نهو در گایه که
به کیشان بهرو چهپ یان راست ده کریته وه
و ده به سریته وه.

در گیوه گشاد: *[کنایی/ قنزل]* ته پله وس؛
ته پله وسه؛ ته وه زل؛ ته مه ل.

در مخفی: در کی شاراه؛ در گایه که
روویان داپوشیوه و بو که سی که نه زانی،
نادیاره.

در ورودی: در گای سهر که وتن؛ در کی.
چوونه ژوور؛ در گایه که بو رویشته ناو
جیگه یه که، به تایبته در گای در وه یی
خانوو یان ساختومانن که بهرو شه قام
ده کریته وه.

□ در باغ سبز نشان دادن: *[مجازی/ دلخوش*
کردن؛ به قسه به هار هیانه چوکان؛ واده ی
زل و پوچ دان (تو آن روز داشتی در باغ سبز به
من نشان می دادی؛ تو نهو پروژه خهریک بووی
دلتم خوش ده کرد).

در به روی خود بستن: *[کنایی]* در گا به سهر
خوډا بهستن؛ در گا له سهر خو داخستن؛ خو
توتره مش دان؛ له ماله وه دانیشتن و له گهل
کس هلس و کهوت نه کردن.

در به روی کسی باز شدن: *[مجازی]* در گا له
که سیک کرانه وه؛ ریگه چاره بو گیر و گرفتیک
پهیدا بوون (وقتی کار پیدا کردم همه ی درها به
رویم باز شد؛ که کارم دوزیه وه هه موو در گایه کم
لن کرایه وه).

در به روی کسی بستن: *[کنایی]* در گا له سهر
که سیک داخستن؛ له دیتنی که سی دووری
گرتن.

در به روی همان پاشنه بودن/ چرخیدن:
[کنایی] دوخ هه مان دوخ بوون؛ بو خالوی
دهسته وسان، چ گهرمین و چ کیوسان؛ نه گهر

چوونه ناو یان هاتنه در وه ی جیگایه که و باز و
بهسته ده کرئ «در خانه: در گای مال» ۲. سهر؛
زار بئین؛ در گابئین؛ در خون؛ در خوئه؛
در خووینک؛ که ره سه یه که بو بهستنی
ده فریک به کار دروا «در شیشه: در گای شیشه»
۳. *[مجازی]* چه مک یان ریگای که یشتن به شتی
یان جیه که «در آستی؛ در گفتگو: در گای ناشتی؛
در گای وتووئژ» ۴. *[مجازی]* چه مک یان
مه بهستی وتووئژ «از هر دری سخنی: له ههر
به ره یه که وه باب تیک».

□ در اضطراری: در کی ناچاری؛ در که یه که
که بو در باز بوون له کاتی مه ترسیدا دانراوه.

در آکاردنونی: در گای ناکار دیتونی؛ در گایی
که تاکانی به سهر یه کدا دنووشتیته وه.

در ایستاده: در کی راه وستاو؛ در گایی که له
سهر یا خواریه وه به چارچیوه لاولوه ده کرئ
و له کاتی کرانه وه دا ناسوگی و له بهستندا
نهستوونی ده وهستی.

در پیچی: در گای پیچی؛ سهری پیچی؛
در کی پیچی؛ در گای چکوله که به پیچ دان
ده به سرئ یان ده کریته وه.

در تابخور: در گای دوولایی؛ نهو در گایه که
به ههر دوو لادا (بهرو دوا) ناوه لا ده بی.

در تاشو: در گای چن تایی که تاکانی به
یه که وه لکاون و ته نیا یه که تایان به
چوارچیوه که وه پیوه ند دراه.

در چرخان: در گای چه رخان؛ در گایی به
شیوه ی دو په ری یه کبر که به سهر
پازنه یه که له بان و خواره وه ده چرخئی.

در خروجی: در گای در که وتن؛ در گای
چوونه ده؛ نهو در گایه که بو چوونه در وه وه
له شوینیک دانراوه.

در دولنگه: در گای دووتایی؛ در گایی که له
دوو په ری جی اواز دروست کراوه و
ههر دوو کیان له چوارچیوه یه کدا جی خراون.

پچه‌پیچ کردن در گوشه

در و تخته به هم جور بودن در و تخته

دری به تخته خوردن: [مجازی] خوی تو کردن؛ با له باریک‌هواتن؛ پروداویک (زورتر خوش) پرودان «دری به سخت خورد و برادرم رفت سرکار؛ خوی سو کردی و براکم چووه سهری کار».

از در آشتی در آمدن: [مجازی] بؤ ناشتی کوتان؛ له بیری ناشتیدا بوون.

از هر دری سخن گفتن: [مجازی] ههر تیریگ له کهندالیک؛ له ههرچی جور و تن؛ له مهر ههر شتیکهوه دوان.

به این در و آن در زدن: [کنایی] ئهم لا و ئهو لا کردن؛ ههموو درگایهک کوتان؛ بؤ لای خهلکی و جیگای جوراوجور (بؤ گه‌یشتن به مه‌به‌ست) چوون «آن قدر به این در و آن در زدند تا آخر این خانه را پیدا کردیم؛ ئه‌وند هه‌لا و نه‌لا»
لایمان کرد تا آخری ئهم ماله‌مان دؤزیه‌وه: به هر در زدن

به در کشتن که / تا دیوار بنسود: [مجازی] به دار وتن با دیوار بژنه‌وئ؛ بؤکی له‌گهل تومه، خه‌سوو گوئ بگره؛ بؤ تیگه‌یاندنی که‌سئ له بابه‌تیک، به یه‌کیکی‌تر گوئن.

به هر در زدن در و آن در زدن همه‌ی درها را بسته یافتن: [کنایی] ههموو درگایی به سهردا به‌سران؛ په‌یدا نه‌کردنی ریگه‌یهک بؤ به مه‌به‌ست گه‌یشتن «وقتی که همه‌ی درها را بسته یافتیم، ناچار پیش شما آمدیم؛ کاتی که ههموو در را نیی به سهرمان به‌سر، ناچار هاتین بؤ لای ئیوه».

در: حرف؛ له؛ جه؛ نه؛ د؛ ژ؛ ۱. دلئو؛ ئه‌نه؛ ناوی شتیک (در جیب؛ در خانه؛ در کوزه؛ له‌گیرفان؛ حب‌یانه؛ گوژک) ۲. به (در فکر کار آینده‌ام بودم؛ له‌بیری کاری داهاتوومدا بووم) ۳. سه‌بارت؛ له‌مهر (در آن باره باریس حرف زدم؛ له‌ئو باره‌وه له‌گهل

جه‌ژنه و ئه‌گهر ناوجه‌ژنانه، مووچه‌ی که‌چه‌ل ههر دوو نانه؛ حال ههر ئه‌و حاله بوون «هنوز هم در به روی همان پاشنه است و هر روز با هم دعوا دارند؛ ئیستاکه‌ش دوخ هه‌مان دوخه و ههموو رؤژی شهرپانه».

در جایی را گل گرفتن: [کنایی] درگای شوینئ له قور گرتن؛ درگای شوینئ ههرگ گرتن / گرتنه ههرگ؛ جیگایهک داخستن؛ ههر ده‌ی ته‌موو چئوئیویه‌ره (در این اداره را باید گل گرفت؛ در کی ئهم مه‌زینگه‌یه ئه‌بی له قور گیرئ).

در دهن را چفت کردن: [مجازی] دؤلمه‌یه‌کی چه‌ور له زار نان؛ زور دهم نه‌دان؛ فره‌ویژئی و زوربلیئی نه‌کردن «می‌خواهم در دهن را چفت کنی؛ ئه‌مووئ دؤلمه‌یه‌کی چه‌ور له زارت نی».

در را از پاشنه در آوردن: [کنایی] درگا گرتنه کؤله‌وه؛ درگا له رپسمه هینان؛ درک له رپسمه دهره‌ینان؛ ۱. به په‌له و به‌له‌ز درگا کوتان «داشتند در را از پاشنه درمی‌آوردند؛ خهریک بوون درگا‌ک‌ه‌یان ده‌گرتنه کؤله‌وه» ۲. زور به تاسه و ته‌مای شتیک بوون «خواستگاران دخترش، در را از پاشنه درآوردند؛ داواکارانی که‌چه‌کی، درگای مالیان له رپسمه دهره‌ینابوو».

در زدن؛ له‌ده‌رگا دان؛ درکه کوتان؛ درگا ته‌فانن؛ درگا لیدان بؤ چوونه جیگایه‌ک (در می‌زنند یکی در را باز کند؛ له‌درگا ده‌ده‌ی یه‌کی بیکاته‌وه».

در کسی را کوبیدن: [کنایی] بؤ کارئ لای که‌سئ چوون؛ روو نان له که‌سئ؛ روو له یه‌کی خستن؛ به‌ره‌و یؤی ئه‌وه‌له‌قنه‌ی.

در کوزه گذاشتن (و آبش را خوردن): [مجازی] نانه تاق (و چاوکردنه زاق)؛ به‌بی قازانج و لیها‌توویی بوون «این قولنامه را باید در کوزه گذاشت؛ ئهم به‌یارنامه‌یه ده‌بی بنه‌ت ناهوه».

در گوشه حرف زدن؛ پچه کردن؛ چغه کردن؛

در حین: له کاتی؛ له ئانی؛ له چاخی؛ تان؛
گاف؛ وهختوو؛ له وهخت «در حین کار سرم گیج
می‌رفت: له کاتی کاردا سرم گیژی ده‌خوارد».

در ضمن: وێرای؛ پێرای؛ چهنی؛ چنی؛ هاوێ
له گهل «در ضمن گفتگو جای هم آماده شد: ویرای
وتووێژ چایش پینگه‌یشت».

در طول: له؛ جه؛ ژ؛ له ماوه‌ی؛ به درێژایی «در
طول یک شب: له شه‌ویکدا».

در طی: له ماوه‌ی؛ به درێژایی «در طی ۲ سال:
له ماوه‌ی ۲ سالدا».

در ظرف: نێوان؛ له ماوه‌ی؛ له نێوان؛ دلێو «در
ظرف یک هفته: نێوان حه‌وته‌یه‌ک».

در عرض: له مه‌ودای؛ له ماوه‌ی؛ له درێژایی
«در عرض یک ماه: له مه‌ودای مانگی‌کدا».

در قبال: له به‌رانبه‌ر؛ له به‌رامبه‌ر؛ ژ هه‌مبه‌ر؛
وه‌راوه‌روو؛ له حاست؛ له ئاست؛ له حان
«رفتارش در قبال دیگران تکبرآمیز است: ئاکاری له
به‌رانبه‌ر دیترا نه‌وه‌ لووت‌به‌رزانه‌یه».

□ در/ توی آستین داشتن: /کنایی/ له گیرفاندا
بوون؛ له باخه‌لدا بوون؛ باخه‌لنه‌ بیه‌ی؛
پێ‌بوون.

در برداشتن: گرتنه‌وه؛ له خۆگرتن؛ تیدا بوون؛
له‌گه‌ل خۆدا هه‌بوون «مقاله چهار موضوع اصلی را
در برداشت: وتاره‌که چوار باب‌ه‌تی سه‌ره‌کی
ده‌گرتنه‌وه».

در بر کردن: /دبی/ له به‌رکردن؛ ده‌به‌رکردن؛
کردنه‌ به‌ر؛ نه‌نه‌که‌رده‌ی؛ که‌رده‌ینه؛ که‌رده‌ی
وه‌ر؛ پۆشان «جامه‌ی رزم در بر کرد: به‌رگی شه‌ری
له به‌ر کرد».

در بر گرفتن: /دبی/ له ئامیزگرتن؛ گرتنه
ئامیزه‌وه؛ له باوه‌ش‌گرتن؛ گیرته‌ینه‌ واشی
«فرزندش را در بر گرفت و او را بوسید: مندا له‌کی له
نامیزگرت و ماچی کرده‌وه».

در بند چیزی/ کسی نبودن: پابه‌ی شتی/
که‌سه‌ی نه‌بوون؛ ده‌روهن شتی/ که‌سیک

سه‌رۆ‌کدا قسم کرد» ۴. بار و چۆنیه‌تی «در دست
ساختمان: له هه‌ره‌تی کردنه‌وه‌دا» ۵. کات؛ ده‌م؛
گاف؛ نه‌نه؛ به‌ند «در شب؛ در زمستان: له شه‌ودا؛ له
زستاندا» ۶. ده‌ر؛ نه‌نه؛ بار و پێداگری به‌له‌زی
«در دم: له پرتا» ۷. /مخفف/ له؛ زه‌رب له؛ زه‌ربه‌ر
«سه در چهار، می‌شود دوازده: سه‌ی له چوار، نه‌بێته
دوازده» ۸. لا؛ لایه‌نی؛ له روانگه‌ی «ریا در اسلام
حرام است: سوو‌خۆری له ئیسلامدا حه‌رامه» ۹. له؛
بۆ ده‌ربه‌رینی هه‌ندی شتی‌ک له ئاست هه‌موویدا
«یک در هزار: یه‌ک له هه‌زار» ۱۰. به‌ره‌و؛ ڤوه‌و؛
به‌ره‌و لای «روی در روی دوست کن: ڤوو له ڤووی
یار که!» ۱۱. /قدیمی/ به «در هفت باب: له حه‌وت
بابه‌تدا».

□ در اثنای: له کاتی؛ دلێو؛ له ڤه‌وتی (کاری) یان
ڤووداوێکدا «در اثنای عروسی مریض شدم: له کاتی
زه‌ماوه‌ندا نه‌خۆش که‌وتم».

در آن واحد: هه‌ر له‌جی؛ ده‌رلاد؛ له یه‌ک
ده‌مدا «در آن واحد هر دو را گرفت: هه‌ر له‌جی
هه‌ردووکیانی گرت».

در این اثنا: له هه‌مان کاتدا؛ هه‌ر له‌و کاته‌دا؛
له‌و ناوه‌ناوه‌دا؛ چی به‌ینه‌نه؛ له ڤه‌وتی
ڤووداوێکدا «در این اثنا مدیر هم آمد: له هه‌مان
کاندا سه‌رۆ‌کیش هات».

در برابر: له به‌رانبه‌ر؛ له به‌رامبه‌ر؛ ژ هه‌مبه‌ر؛
وه‌روو؛ وه‌راوه‌روو؛ جه وه‌راوه‌روو: ۱. له ڤووی
«در برابر آیینة ایستاده بود: له به‌رانبه‌ر ئاوێنه‌وه
ڤاوه‌ستابوو» ۲. به‌جی؛ له جی‌گای «در برابر
کاری که می‌کنی پول می‌گیری: له به‌رانبه‌ر ئه‌و
کاره‌وه ده‌یکه‌ی پاره وه‌رده‌گری» ۳. له حاست؛
له ئاست؛ له عان؛ له حان؛ له حاند؛ له
پێوه‌ندی له‌گه‌ل «همه در برابر قانون مساویت:
هه‌مو له به‌رانبه‌ر قانونه‌وه به‌رامبه‌رن».

در حدود: نێزیک به؛ نێزیک؛ نێزیک؛ نێزیک به؛
له ده‌ور و به‌ری؛ نێزیکه‌و؛ نێزیکه‌ی «در حدود صد
متر: سێزیک به‌ سه‌د میتر».

کردن؛ بهو بونهوه زه‌حمت کیشان.

در معرض چیزی بودن: له (هم‌بهر) شتیکدا بوون؛ له بهر شتی بوون؛ رووبه‌روو بوونهوه؛ له به‌رانبهر کارتیکه‌ری شتیکدا بوون «خانه در معرض خرابی بود؛ خانوه که له رووخاندا بوو».

در-^۲: پیشوند. دره-؛ بهر-؛ ۱. پویشتنه دهره‌وه یان کردنه دهره‌وه «درآمدن؛ درکردن؛ دهره‌هاتن؛ دهرکردن» ۲. بار و چؤناوچؤنی «درشدن؛ درهم شدن؛ بهرشیه‌ی؛ دهره‌هم بوون».

□ در شدن: ۱. پاک‌له‌پاک بوون؛ دهر بوون؛ داشکیان «این به آن در شد؛ ئمه بهوه پاک‌له‌پاک بوو» ۲. //دبی/ چوونه دهره‌وه؛ پویشتن بؤ دهره‌وه؛ لوی بهر؛ ئهره‌زیه‌ی؛ زیایره.

در کردن: ۱. دهرکردن «خستگی درکردن؛ ماندوویه‌تی دهرکردن» ۲. هاویشتن؛ خستن؛ شانای؛ شهنه‌ی؛ په‌رت کردن «تیر درکردن؛ تیر هاویشتن».

- در-^۴: میانوند - ای-؛ - ا-؛ - له-؛ - او-؛ نیشانه‌ی چؤناوچؤنی یان دؤخیک «پی‌درپی؛ په‌سایه‌س».

- در-^۴: پیواژه. - در؛ درنده؛ هه‌لد‌رین «برده‌در؛ په‌رده‌در».

در / dor(r) : [عربی] اسم. //دبی/ در؛ دور؛ گه‌وه‌هر؛ گه‌وهر.

درآمدن / darāmadan : مصدر. لازم. متعدی.

//درآمدی: دهره‌هاتی؛ درمی‌آیی: دهردی؛ دریا: دهربی (دهری) //دهره‌هاتن؛ دراتن: □ لازم.

۱. هاتنه دهر / دهره‌وه؛ به‌رنامه‌ی؛ به‌رنامه‌ی؛ ئهره‌زیه‌ی؛ زیایره؛ له جیگیه‌کی (زۆرت‌ر داخراو) دهرکه‌وتن «از خانه درآمدن؛ از چاه درآمدن؛ له مال دهره‌هاتن؛ له چالاو دهره‌هاتن» ۲. هه‌لاتن؛ هه‌له‌هاتن؛ دهرکه‌وتن؛ به‌رنامه‌ی؛ به‌رنامه‌ی؛ کفته‌ده‌شته‌وه؛ زیه‌ی؛ زیای «درآمدن ماه؛ دهره‌هاتنی مانگ» ۳. روان؛ هاتنه دهر؛ سهر هه‌لدان؛ سه‌وز بوون؛ رسه‌ی؛ به‌رنامه‌ی؛

نه‌بوون؛ دهر‌بایس نه‌بوون؛ له به‌ندی شتیک/ که‌سیکدا نه‌بوون؛ بایه‌خ پی‌نه‌دان «زیاد در بند بول نبود؛ ئه‌ونده پایه‌ی پاره نه‌بوو».

در پوست خود نگنجیدن: //مجازی/ بال دهره‌هاتن؛ گه‌ز-گه‌ز/ گه‌ش-گه‌ش بالا کردن؛ شاگه‌شکه بوون/ کردن؛ هه‌ست به شادی و خوشیه‌کی یه‌کجار زۆر کردن «از خوشحالی در پوست خودش نمی‌گنجید؛ له خوشیان خه‌ریک بوو بال دهر‌بینی».

در پی چیزی بودن: به‌دوای شتیکه‌وه بوون؛ به‌شوین شتیکه‌وه بوون؛ شوئۆ چئوپویه‌وه بیه‌ی «در پی آن بود که کاری پیدا کند؛ به‌دوای ئه‌وه‌وه بوو کاریک بدؤزیته‌وه».

در پیش بودن/ داشتن: له به‌ردا بوون؛ له پیشدا بوون؛ وهره‌رانه بیه‌ی؛ له‌رینگه‌یان ماوه‌ی دها‌توودا بوون «کارهای زیادی در پیش داریم؛ راه‌درازی در پیش داریم؛ کارگه‌لیکی زۆرمان له به‌ره؛ رینگه‌کی در‌یژمان له پیش».

در پیش گرفتن: گرته‌به‌ره؛ وه‌کوو رینگای جوولانه‌وه و شیوازی نا‌کار هه‌لب‌زاردن «راه‌خانه را در پیش گرفت؛ رینگای مالی گرته‌به‌ره».

در دست بودن: هه‌بوون؛ له ده‌ستدا بوون؛ ده‌سه‌نه بیه‌ی؛ له به‌رده‌ستدا بوون «خبرهایی از او در دست است؛ هه‌والگه‌لیکی لی هه‌به».

هه‌روه‌ها: در دست داشتن؛ در دست گرفتن در درست کسی بودن: ☞ دست کسی بودن، دست

در طبق اخلاص نهادن: //مجازی/ دریغی نه‌کردن؛ دریخ نه‌کردن؛ هیچ نه‌شاردنه‌وه؛ ته‌یار بوون بؤ به‌خشین به‌که‌سیک «او هر چه داشت در طبق اخلاص نهاد؛ ههر شتیکی هه‌بوو دریغی نه‌کرد».

در کاری دماغ سوزاندن: //مجازی/ خو به کاریکه‌وه پیر کردن؛ به‌سهر و مال ده‌کاریکه‌وه چوون؛ خو‌بؤ کاریک ماندوو

به رثامای؛ زیهی؛ زیای؛ شین بوون «ریش درامدن؛ گل درامدن؛ ردین دهرهاتن؛ گول دهرهاتن»
 ۴. ثامانج دان؛ به رثامهی / ثامای «بد درامدن؛ درست در مدن؛ خراپ دهرهاتن؛ درووس دهرهاتن» ۵. به دهست هاتن؛ به رثامهی / ثامای «پول درامدن؛ آب درامدن؛ پاره دهرهاتن؛ ناو دهرهاتن» ۶. دهر کهوتن؛ به دیهاتن؛ به رثامهی / ثامای؛ زیهی؛ زیای «از پایم میخچه در آمده بود؛ له پیمدا میخچه دهرهاتن»
 ۷. له چاپ دران؛ دریایوه بهر؛ چاپ یان بلاو بوونه وه «روزنامه درامدن؛ کتاب درامدن؛ رژنامه دهرهاتن؛ کتیب دهرهاتن» ۸. داهاتن؛ بوونه باو؛ باو بوون یان داهیتران «مدهای تازه درامدن؛ مودی تازه دهرهاتن» □ متعدی. ۹. [گفتاری] ویسانه وه؛ وهستانه وه؛ بهر هه لست بوون «جلو کسی درامدن؛ له بهرامهر که سیدا وسانه وه» ۱۰. [ادی] چوونه ناو جیگایهک «به گرمابه درامد؛ حووه همامه وه»
 ههروه ها؛ در آمدنی
 ■ صفت مفعولی؛ در آمده (دهرهاتنو) / مصدر منفی؛ در نیامدن (دهرنه هاتن)
 در آمیختگی / darāmīxtegī
 در آمیختن / darāmīxtan
 در آمیخته / darāmīxte
 در آوردن / darāvardan, darāvordan / مصدر. متعدی. لازم. // در آوردی؛ دهرت هینا؛ درمی آوری؛ دهر دینی؛ دریاور؛ ییار؛ دهر بیته // دهر هینان؛ دهر هاوردن؛ دهر نائین؛ دهر هانین □ متعدی.
 ۱. بهر ثاردهی؛ شتی له جیگایه که وه کیشانه دهر «از جیب در آوردن؛ از چاه در آوردن؛ له گیرفان دهر هینان؛ له چاه دهر هاوردن» ۲. داکهندن؛ کهندن؛ شه لان؛ ئازین؛ وه تهی؛ جل و بهرگ له بهر دهر هینان «پیراهن خود را در آوردن؛ کراسی خو د کندن» ۳. [گفتاری] له چاپ دان؛ نووسراوه یهک چاپ و بلاو کردنه وه «خلاصهی کتاب را در آوردن؛ کورتهی کتیب دهر هینان»
 ۴. پروون کردنه وه؛ وتار یان مه به سستیک له نیو

چهند ده یتاوه به ده سهیتان «حساب کسی را در آوردن؛ ههسابی که سیک دهر هینان» ۵. بهر پوه بردن؛ بهر ی بردن؛ رۆنان؛ بو نومایش دانان «ادا در آوردن؛ ئین دهر هینان» ۶. شتیک به دهس هینان «پول در آوردن؛ محصول در آوردن؛ پوول دهر هینان؛ ده هات دهر هینان» ۷. [گفتاری] درووس کردن؛ هه لیه ستن؛ وهش که ردهی «برایش حرف در آوردند؛ قسه یان بو دهر هینا» □ لازم.
 ۸. بهر ثاردهی؛ زیهی؛ روانی گیا، موو، شاخ یان ددان «ریش در آوردن؛ گل در آوردن؛ ردین دهر هینان؛ گول دهر هینان». ههروه ها؛ در آوردنی

■ صفت فاعلی؛ در آورنده (دهر هینهر) / صفت مفعولی؛ در آورده (دهر هینراو) / مصدر منفی؛ در نیآوردن (دهر نه هینان)

در آویختن / darāvixtan / مصدر. متعدی.

// در آویختی؛ هه لواسیایت؛ درمی آویزی؛ هه لده واسییت؛ در آویز؛ هه لواسیه // [ادی]

۱. هه لواسین؛ هه لواسیان؛ ده لاله کوچکی بوون؛ شتی به دهست گرتن و پییه وه ئاو یزان بوون «به تخته پاره ای در آویخت؛ به کوته داریکه وه هه لواسیا» ۲. [مجازی] چنگاوش بوون؛ ده سته و ئیخه بوون «بدو در آویخت و بر سرش مشتی زد؛ چنگاوشی بوو، مشتیکی له سه ری دا».

■ صفت مفعولی؛ در آویخته (هه لواسراو) / مصدر منفی؛ در نیآویختن (هه لنه واسران)

دراپ / darāb / اسم. پاشاراو؛ ئاراو؛ دهر او؛ ئاوی دهر دراو له رهو تیک (وه کوو دهر دانی ئاوی نه سستیر یان شور دهنه وه). بهر انهر؛ ریزاب دراپه / d(e)rāpe، ها؛ / [افرانسوی] اسم. دراپی؛ له ته پارچه ی جوانکاری ئاو یزان که بو خه ملاندنی په رده و موبل یان ئیخه ی جل و بهرگ به کار دهر وا.

دراج / dorrāc، ها؛ / ان؛ [عربی] اسم. دوراج؛ ئاذهل (نیر)؛ گه فرک (می)؛ ئایکناسه؛ زیوه که و؛ پور؛ کهناچه؛ سوئسکه ره شه؛ بالنده یه کی توژی

پاکهوتن؛ پاکهتن؛ فکهتن؛ کهراندش؛
نهرهئیریهی؛ ههلاژیان؛ تلاژیان؛ تلاژیای؛
ههلاژین؛ خرکین؛ پالکهوتن؛ پالکهفتن؛
دریژ بوون؛ خو له گهزدان؛ به باری خهوتوویدا
کهوتن، بهتایبته بو حهسانهوه «کمی روی
تخت دراز کسده» له سهر تهخته که هیندیک
راکشام.

دراز / derāzā / اسم. دریژ؛ دریژی؛ دریژی؛
دریژه؛ دریژی؛ ۱. سو یان لای دریژتر یان
دریژترین لای شتیک. بهرانهر؛ پهنا [قالی را به
درازایش بینداز؛ قالیه که به دریژادا داخه]
۲. نهنازهی کیشراوی یان دریژی شتی به پتی
یه کهی پتوانهی دریژی [درازی این اتاق چهار متر
است: دریژی ئه دیوه چوار میتره].

درازدست / derāzdest / ها؛ ان؛ /: صفت.
دهس دریژ؛ دهست دریژ؛ ۱. دریژه دهست؛ به
دهست و باسکی کیشراوهوه ۲. [مجازی]
سهر کهوتوو.

درازدستی / derāzdesti / ها؛ ان؛ /: اسم. [مجازی]
دهسدريژي؛ دۆخ یان چوناوچونی دهست بردن
بو مافی دیتران.

دراز عمر / derāz'omr / [فارسی/عربی] صفت.
[قدیمی] ته مهن دریژ؛ عومر دریژ؛ عهمر دریژ؛
خاومن ته مهنی زور.

دراز کش / derāzkeš / /: اسم. دهمه پروو؛
دهمه و پروو؛ له په پروو؛ کاری به زگدا له سهر
زهوی خهوتن.

دراز گوش / derāzgūš / ها؛ ان؛ /: اسم. [ادبی]
که؛ هه؛ خه؛ گویدریژ.

دراز گویی / derāzgūyi / /: اسم. دریژدادری؛
فره ویزی؛ زور بیژی؛ چهنه بازی؛ وراجی؛ دۆخ یان
چۆنه تی زور دوان.

درازمدت / derāzmoddat / [فارسی/عربی]
صفت. زورخاین؛ دریژخاین؛ به ماوهی زورمهوه.
بهرانهر؛ کوتاهمدت [بیماری درازمدت؛ وام درازمدت؛

گه وره تر له کهوه به دهنگیکی بهرز و خوش،
بالی کورت و خپ و پای دریژ و دهنووکی
کورت، له گوئی ئاو و ناو بيشه لاند دهزی و
گۆشتی خوشه.

دراز / derāz / ها؛ /: صفت. دریژ؛ دریژ؛ ۱. به
دریژیاییکی زور زیاتر له پانهیی «چوب دراز؛ میخ
دراز؛ چپوی دریژ؛ بزماری دریژ» ۲. به دریژیایی یان
مهودای زورمهوه «راه دراز؛ پنگهی دریژ»
۳. [گفتاری] بالابهرز؛ درآ «آدم دراز؛ مروی دریر»
۴. [ادبی] دوور و دریژ؛ زور؛ دریژخاین؛ به
ماوهی زورمهوه «سالهای دراز؛ سالنیککی دوور و
دریژ».

دراز به دراز افتادن: پان بوونهوه؛ پانهوپان
کهوتن؛ دریژ بوونهوه؛ له پهروو نهرهئیریهی
«دراز به دراز افتاده بود وسط اتاق؛ له ناوه راستی
زورمهوه کدا پان ببووهوه».

دراز شدن: دریژ بوونهوه؛ دریژهوه بوون؛
۱. دریژیایی زور پهیداکردن «آستین خیلی
دراز شده: قۆله کهی زور دریژ بوتهوه»
۲. دریژه دار بوون؛ مهودای شتی زور
بوونهوه «در بهار روزها دراز می شود؛ له به هاردا
پۆزگار دریژ دهیتهوه» ۳. [گفتاری] پال
کهوتن؛ پال کهفتن؛ ههلاژیان؛ رازان؛
ئییژایره؛ به باری خهوتوویدا بوون «دراز شد
روی تخت؛ له سهر تهخته که دریژهوه بوو».

دراز کردن: دریژهوه کردن؛ دریژکردنهوه؛
۱. دانه دهم شتیکهوه؛ له دوودان و دریژکردن
«دامش را کمی دراز کن: داوینه کهی توژی
دریژکهوه» ۲. پاکیشان؛ شتیککی دریژ بو
لایهک بردن «دستش را به طرفم دراز کرد؛
دهستی به رهو لام دریژکردهوه» ۳. پاکشاندن؛
نهرهئیریهی؛ شتیککی دریژ به لادا خهواندن
«چوب را دراز کرد روی زمین: داره کهی له سهر
زهوی دریژکردهوه».

دراز کشیدن: پاکشان؛ رازین؛ رازان؛ رازان؛

نه خوشینی درېځایس؛ وامي [درېځایس].

درازنا /derāznā/ [اسم] درېځایس؛ درېځای؛ درېځای؛
درېځای؛ درېځای؛ درېځای شتيک «درازناي حاده»
درازناي شت: درېځایي جاده؛ درېځایي شوه.

درازنویسی /derāznevisi/ [اسم] درېځایي نوووسی؛
۱. بار یان چوڼیه تی نوووسی زور و پر له
پهراویز و بې جی ۲. بار یان چوڼیه تی نوووسی
رسته گهلی درېځ.

درازی /derāzi/ [اسم] درېځای؛ درېځایي؛
۱. دوخ یان چوڼیه تی درېځ بوون «روز به این
درازی داشتی چه می کردی؟» رږز به د: بږ به خه ریکی
چ بووی؟ ۲. درېځای؛ درېځا «پارچه را از درازی ببر!»
پارچه که به درازسا بپره!

دراژه /darāže/ [فرانسوی] اسم، قورس؛ خوب؛
حېب؛ دهرمانی وشکی وهک پووله که ی
هیندیک نه ستور دهرهاتوو.

درافتادن /daroftādan/ [مصدر] لازم،
//درافتادی: ناوقا بووی؛ درمی افتي: ناوقا دهی؛
دريفت: ناوقا به // ناوقا بوون؛ ناوقا بوون؛
ده گزچوون؛ به لشین؛ نامباز بوون؛ به شهر
هاتن؛ هه لېږژان؛ هه لېږژان؛ تیک هالان؛ تیکه لاو
بوون؛ کیشمانه کیش کردن؛ گزيه ی؛ گزيای؛
له گهل کهس یان دهسته یه کدا شهر کردن «با این
اوباش درافتادن در شان تو نیست: له تو جوان نيه
دوفای هم لات و لووتانه -».

■ مصدر منفی: درنیفتادن (ناوقا نه بوون)
درافشانی /dorašāni/ [عربی/فارسی]
درفشانی

دراکه /darrāke/ [عربی] اسم، فام؛ توانایی
تيگه یشتن؛ ناوړین.

دراډ /d(e)rām/ [فرانسوی] اسم، درام؛
شانو نامه یان فیلم نامه یه که هر چه شنه
رووداوکی، خه مینی یان پیکه نینی تیدایه بې
نوهی شیوه ی تراژیدی یان کومیدی بدا.

■ درام شدن وضع: /کنایه/ تیکچوون؛ ناوړز

بوون؛ ناوړزان؛ خراب بوونی بار و دوخ وضع
آزاد خیلی درام شده: حال و بالی ئازاد ته واو
نیکچووه.

دراډماتیک /d(e)rāmātik/ [فرانسوی] صفت،
دراډماتیک: ۱. سر به درام ۲. شانوی؛ شانوی؛
نومایشی «هنرهای دراماتیک: هونه رگه لی
دراډماتیک».

دراډماد /darāmad/ [اسم] داهات؛
دهسکهوت؛ ده خل؛ باره چه؛ نهوی که کهس یان
مه زرينگه یه که له ماوه یه کی دیاریکرودا له
به رانیه ر فروشی کالا یان راژه دا دهستی
ده کهوئ «آن مغازه درآمد چندانی ندارد: نهو دووکانه
داهاتیکی وای نیه».

■ دراډم سړانه: داهاتی سهرانه؛ مام ناوړجی
دهسکهوتی تاکه کهس یک له ولاتیکیدا لهووی
به دیهاتوو.

دراډم ملی: داهاتی نه تهووی؛ داهاتی گهلی؛
سهرجه می داهاتی ولاتیک.

دراډندن /darāndan/ [مصدر] متعدی. // دراندي:
دراډند؛ می درانی: ده درېځی؛ دران؛ بدېځته // [دبی]
۱. درانندن؛ درانن؛ زرانندن؛ چرانندن؛ دهرزانندن؛
په رسانندن؛ دادرانندن؛ هلهانندن؛ هلمینان؛
درېنه ی؛ درنای؛ هورئاردی؛ بوونه هوی درانی
شتی «جامه درانندن: جل و بهرگ درانندن» ۲. [کنایه]
داچه قانندن؛ نه ره درېځی؛ زور باز کردن «چرا آن طور
چشمه ایت را می درانی؟» بوجی و چاوت
داده چه قینی؟ * درانیدن. ههروه ها: دراندي

■ صفت مفعولی: دراننده (درېځتراو) / مصدر منفی:
نډراندن (نه درانندن)

دراډنیدن /darānīdan/ درانندن
دراوړ /d(e)rāver/ [انگلیسی] اسم، دراوړس؛
که شای؛ مجهر؛ مه جهر؛ جوړی کومید، ته نیا به
چهن که شاووه.

دراوړیدی /derāvidi/ [اسم] دیراویدی: ۱. /ها؛
ان/ ره گهزی سپی پیستی بوومی باشووری

د هروازمهوان؛ د هروان؛ قاپیوان؛ قاپچی؛ کۆک؛ خزمه تکارئ که له پشت یان لای دهرگاوه دوهوستی و چاوه دیری هاتوچو دهکا «دربان جلو مارا گرفت و کارت شناسایی خواست: دهرکدول بهرمانی گرت و داوای پیتنهای کرد».

دربانی / darbānī / اسم. دهرکهوani؛ دهرکهوani؛ دهربani؛ دهروازهوانی؛ دهرروانی؛ قاپچیوانی؛ قاپیوانی؛ کار یان پیشه ی دهرکهوان. **دربایست** / darbāyest / صفت. [دبی] پیویست؛ پیویس؛ جی نیاز؛ یاگو نیازی.

دربدر / darbedar / ها. صفت. دهر به دهر؛ دهر وه دهر؛ دهر ندوو؛ ئاواره؛ بیلیق؛ مهر ژیر؛ بهرزه؛ رهبن؛ تهر؛ باشیلا؛ لانهواز؛ هه لوه دا «جنگ خلی ها را دربدر کرد؛ شهر زوری دهر به دهر کرد».

دربدری / darbedarī / ها. اسم. دهر به دهری؛ دهر وه دهری؛ دهر ندووی؛ بهرزه یی؛ رهبنی؛ ئاواره یی؛ هه لوه دایی؛ دۆخ یان چۆنیه تی دهر به دهر و رهبن بوون «پس از ده سال دربدری به شهرمان برگشتیم؛ دواي ۱۰ سال دهر به دهری گهراينهوه بۆ شاره کهمان».

دربړ / darbar / بر ۲-۳

دربودن / darbordan / مصدر. متعدي. // **دربردی**؛ پهړاندتهوه؛ **درمی بری**؛ دهر پهړنیتتهوه؛ **درببر**؛ بهر پهړنهوه // پهړاندنهوه؛ دهر کردن؛ رزگار کردن؛ دهر باز کردن؛ نهوه پر نهی؛ پرنایوه؛ به بردنی شتی یان که سی، له گهن، مه ترسی یان ده ست پی گه یشتن دوور کردنهوه «او توانست چیزهای بارزشی را از آتش سوزی درببرد؛ نهوه توانی شتگه لیکی بایه خدار له سوو تمانه که بهر ینتتهوه». ههروه ها:

دربودنی

■ مصدر منفی: **دربردن** (نه پهړاندنهوه)

درېست ۱ / darbast / صفت. دهر بهس؛ دهر به ست؛ دهر به سته؛ دهر به سه؛ تایبه تی که لک وهر گری یان خاومنیه تی ته نیا له لایهن یه ک کهس،

هیندوستان که ئاریایی نین ۲. دهسته یه ک له زیانگه لی باو له هیند، سریلانکا و پاکستاندا که بریتین له زمانگه لی تامیل، تۆلۆگۆ، گوندی و مالایالام.

دراویش / darāviš / [عربی] جمع دراویش **درايست** / derāyat / ها. [عربی] اسم. تیگه یشتووی؛ ئاومنه ندی «برای این کار هوشیاری و درایت لازم است: بۆ ئهم کاره وشياری و تیگه یشتووی پیویسته».

درايو / d(e)rāyv / [انگلیسی] **دیسک گردان** **درايوین سینما** / d(e)rāyvīnsinēmā / ها. [انگلیسی] اسم. دراوین سینما؛ سینهما له جیگایه کی ئاوه لادا که به ماشینه وه تی ده چن و سهیری فیلم ده کن.

درايه / darāye / ها. [عربی] اسم. لیما؛ سهر وشه؛ وشه یان بابه تیک به تایبه ت له فهره هنگ، پیړست یا کتییی سهره کیدا که زانیاریگه لیک له باره یوه نوو سراوه.

درب / darb / ها. [عربی] اسم. [دبی] دهرگا؛ دهرگا؛ دهرکه؛ دریا؛ بهر «درب را آهسته ببندید: دهرگاهکه هیواش بده نهوه».

درباختن / darbāxtan / باختن او ۳

دربار / darbār / ها. اسم. دهر بار؛ ۱. نهوه شوینه که شا بهرایی ددها بچنه دیمانه ی «در دربار رفت و آمد داشت: هات و چۆی دهر باری ده کرد» ۲. ته وواوی نهوه که سانه ی که پیوه نندیان له گهل شادا هه یه «دربار در هر کاری دخالت داشت: دهر بار له هه موو کاریکدا ده ستی هه بوو» ۳. کۆشکی شایی؛ کاخی پاتشایی.

دربازکن / darbāzkon / ها. اسم. ۱. ئامراز یکی کاره بایی بۆ کردنه وه ی دهرگا له دووره وه ۲. که رهسته ییک بۆ کردنه وه ی دهرگای قوتوو، بوتری و...

دربان / darbān / ها. ان. اسم. دهرکهوان؛ دهرکهوان؛ دهرگهوان؛ دهرهوان؛ درگاوان؛

دهمه‌وانه؛ په‌ره‌یی که دهرک یان کونی داده‌پوښی «درپوش چاه آب؛ دهرپوښی چالاو».

درج / darc: [عربی/اسم/ادبی] کار یان په‌وتی نووسینی شتی له جیگایه‌ک.

درج / dorc، ها: [عربی/اسم/ادبی] مجری؛ قوتویه‌کی چکوله که زورتر شتی بایه‌خداری تیدا هله‌ده‌گرن.

درجا^۱ / darcā: [اسم/نظامی] له‌جی؛ دهرجا؛ پاکوته؛ له جی خووه به نهرمی هه‌نگاو نان؛ له‌جیوه پی‌هه‌لپیان و به زه‌ویدادان.

درجا زدن: [کنایی] له‌جیوه کوتان؛ له جی خودا مانوه؛ پی‌شپه‌وت نه‌کردن «همه به جایی رسیدند، اما تو هنوز همان‌طور درجا می‌زنی؛ هم‌مو به جیگایه‌ک گیشتن، به‌لام تو هه‌ر له جیوه ده‌کوتی».

درجا^۲: قید. [گفتاری] ده‌سبه‌جی؛ ده‌زبه‌جی؛ دهرجا؛ هه‌ر له جی؛ بی‌ویستان؛ بی‌ویسان «درجا کشته شد؛ ده‌سبه‌جی کوژرا».

درجات / daracāt, darecāt: [عربی] جمع جمع^۳ درجه

درجه / darace, darece، ها: [عربی] [اسم] دهرجه: ۱. [ریاضی] یه‌که‌ی ئه‌ندازه‌گرتنی گوشه‌که‌وانی جه‌زیک «با شیب ۱۰ درجه پایین می‌رفت؛ به لیژی ۱۰ دهرجه‌وه به‌ره‌و خوار دهرپوښت» ۲. پله‌ک؛ یه‌که‌ی پتوانی ده‌ما «امروز صبح هوا ۵ درجه زیر صفر بود؛ ئه‌م به‌یانیه هه‌وا ۵ دهرجه ژیری سیفر بوو» ۳. پله؛ پله‌ک؛ پله‌وپایه «درجه‌ی سروانی؛ دهرجه‌ی سه‌روانی» ۴. پله؛ پله‌ک؛ مه‌قان؛ هه‌رز؛ پله‌وپایه‌ی که‌سی یان شتی له روانگه‌ی چونه‌تیه‌وه «کارشناس درجه یک؛ سینمای درجه دو؛ کارناسی دهرجه یه‌ک؛ سینمه‌مای دهرجه دوو» ۵. نمره؛ پله؛ ئه‌ندازه «درجه‌ی اعتبار؛ دهرجه‌ی هورم» ۶. [گفتاری] گهرماپیو (وه‌ک گهرماپیوی بژی‌شکی) «درجه گذاشتم تب داشت؛ دهرجه‌م دانا یای هه‌بوو».

دهسته یان ری‌کخراوه‌وه «خانه‌ی دربست؛ اتوبوس دربست؛ مالی دهربس؛ توتوبووسی دهربه‌ست».

دربست^۱: قید. دهربه‌ست؛ دهربس؛ به ته‌واوی و بی‌که‌مایه‌سی؛ له‌گه‌ل هه‌موو که‌ل‌وپه‌لدا «همه چیز دربست در اختیار شماست؛ هه‌موو شتی دهربه‌ست له خزمه‌تانه».

دربسته / darbaste: صفت. سه‌ره‌سراو: ۱. /ها/ به دهرگای داخراوه‌وه «صندوق دربسته؛ سندووقی سه‌ره‌سراو» ۲. هه‌لنه‌ته‌کیاگ؛ تایه‌تمه‌ندی دهر یان هه‌ر شتی که درگاه‌ی نه‌کراوه‌ته‌وه.

دربستی^۱ / darbasti: صفت. [گفتاری] دهربه‌س؛ دهربه‌سی؛ دهربه‌ست «یک مینی‌بوس دربستی گرفته بودند؛ مینی‌بووسی‌کی دهربه‌سیان گرتبوو».

دربستی^۲: قید. [گفتاری] دهربه‌سی؛ به دهربه‌ستی؛ به شیوه‌ی دهربه‌ست «ما را دربستی بیر بانه؛ دهربه‌ستی بمانیه‌ره بانه».

دربند / darband: [اسم] ۱. /ها/ دهربنه؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک بو به‌ستنی دهرگا به شیوه‌ی خو‌مه‌ش، که به پشتی درگاه‌وه داده‌نری و به یارمه‌تی فنه‌ر، چه‌رخ‌ده‌نده و لؤسه‌کار ده‌کا ۲. [قدیمی] ئالووله؛ دهربوونه؛ کولانی چکوله و ری‌ک‌وورک که زورتر به سه‌ریه‌وه دهر‌وازه هه‌بوو.

درب‌وداغان / darb-o-dāqān: [عربی/فارسی] از ترکی [صفت. گفتاری] ۱. شه‌ق‌وش؛ شنیار؛ ورد و خان؛ ورد و خاش؛ به به‌ش یان له‌تگه‌لی شکاو و لیک‌پساو به هوی لیکه‌وتن و داپ‌زاویه‌وه «با یک سواری درب‌وداغان خودمان را رساندیم به شهر؛ به سه‌واریکی شه‌ق‌وشر خو‌مان گه‌یاندوه‌وه شار» ۲. [مجازی] شهل‌وپه‌ت؛ شه‌که‌ت؛ زور ماندوو «دیروز که دیدمش درب‌وداغان بود؛ دویتی که دیتم شهل‌وبه‌ت بوو».

درپوش / darpûş، ها: [اسم] دهرپوش؛ دهرپوشک؛ دهرخون؛ دهرخونه؛ دهرخوین؛ دهرخوینک؛ سه‌ریوش؛ قه‌پاغ؛ قه‌باخ؛ قه‌پاخ؛

چه کداریدا) «امروز عده‌ای از ارتشها درجه کردند: نه‌مرو تا قمنی له نه‌رتشه‌کان له کبان و در کرت».

درجه بندی / -daracebandi, darece, ها: /عربی/ فارسی/ اسم. پله بندی؛ پله کبانی؛ دهره جبه بندی؛ دهره جبه بنی: ۱. کار یا روتی دیاری کردنی دهره جبه چن شت له دهسته یهک، له بوارى چۆنیه تی، چهنده تی و نه‌ندازه و ... دا «قرار است سینماها درجه بندی شوند: برپار وایه سینماکان بیه‌دی بکرتن» ۳. دابه‌شینی کهرسه‌ی نه‌ندازه‌گری به پله‌کگه‌لی وه‌کیهک به‌گویره‌ی پتومانیکی ره‌چاوکراو «این خطکش بر حسب اینچ درجه بندی شده است: نه‌م خه‌تکیشه به‌گویره‌ی ئینچ پلده‌دی کراوه».

درجه دار / -daracedār, darecedār, ها: ان: /عربی/ فارسی/ اسم. دهره جبه دار؛ ههر کام له نه‌ندامانی هیزی چه‌کداری ئیران، له‌سه‌ر دهسته‌وه تا پییش نه‌فسه‌ری (گرووبانی و ئوستواری).

درحالی که / -darhālike: [فارسی/ عربی/ فارسی] حال

درخت / -deraxt, ها: ان: /اسم. دار؛ درخت؛ درخت؛ درووشه؛ روه‌کیکی هه‌میشه‌یی چپوی به‌کۆته‌ی لانی که‌م شه‌ش میتر به‌رزى و لق‌وپۆی چه‌ترئاسا له‌سه‌ریه‌وه.

درخت آهن: ئاسنه‌دار؛ ئاسندار؛ داره ئاسن؛ ته‌خته‌ی ئاسن؛ دارى لیتره‌وارى زۆر پته‌وه؛ دره‌ختیکه گوله‌که‌ی بچوووک و زهرده، به‌ره‌که‌ی له بادام نه‌چئ، هه‌ندیکى نه‌خوریان رۆنى لی ده‌گیرئ، ته‌خته‌که‌ی ره‌ق و زهردى کاله، توپکله‌که‌شى دهرمانى لی دروست ده‌ی.

درخت پیه/دنبه: دارپیو؛ ناوی گشتی بۆ چه‌ن دار که چه‌هورى گياييان هه‌یه و له پیشه‌سازیدا به‌کارده‌چن: پیه برنؤو

درجه‌ی حرارت: ده‌ما؛ گهرما یان سه‌رمای له‌ش یان ئاقاریک.

درجه - درجه: ۱. پله‌ک-پله‌ک ۲. له قۆناغیکه‌وه تا قۆناغیکى تر.

درجه‌ی دکترا/ دکتري: پله‌ی دوکتورى؛ ناویکی شانازینه یان ده‌سکه‌وتنى بۆ که‌سانى که پله‌یه‌کی دیاریکراو له خویندنى بالایان تیپه‌راندوو ه یان له‌و ئاسته‌دا توژینه‌وه و لی‌کۆلینه‌وه یان هه‌بووه.

درجه‌ی ذوب: پله‌ی توانه‌وه؛ نه‌و نه‌ندازه له ده‌ما که نه‌بته‌وه‌ی توانه‌وه‌ی ماکیک.

درجه‌ی ریشتر ۱۰ ریشتر

درجه‌ی سانتیگراد ۱۰ درجه‌ی صدبخشی

درجه‌ی سختی: [زمین‌شناسی] نه‌ندازه‌ی خوراپگری کانیک له هه‌مبه‌ر رووشانه‌وه.

درجه‌ی سلیسوس ۱۰ درجه‌ی صدبخشی

درجه‌ی صدبخشی: پله‌کی نیشاندانی ده‌ما که به‌گویره‌ی توانه‌وه‌ی یه‌خ تا کولانی ئاو، سه‌د به‌ش کراوه، سیفر پیشاندهرى خالی به‌ستران و ۱۰۰ پیشاندهرى خالی هاتنه‌کولى ئاوه:

درجه‌ی سانتیگراد: درجه‌ی سلیسوس

درجه‌ی عینک: نمره‌ی چاولیکه.

درجه‌ی فارنهایت: پله‌کی فارنهایت؛ پله‌کی پتومانی ده‌ما، که خالی به‌سرانی ئاو ۳۲ ژوور سیفر، خالی کولانی ئاو ۲۱۲ ژوور سیفر و خالی سیفره‌که‌شى بریتیه له ده‌مای تیکه‌لاویکی به‌فر و خوی له یه‌ک نه‌ندازه‌دا.

درجه دادن: [نظامی] پله‌ک دان؛ پله‌ک پیدان؛ پله پیدان؛ پله‌ک دان له هیزی چه‌کداریدا.

درجه گذاشتن: دهره‌جه نان؛ دانانی گهرماپیوی بژیکی له ژیر زمان یان هه‌نگلی که‌سپکه‌وه بۆ دیاری کردنی ده‌مای له‌ش.

درجه گرفتن: [نظامی] پله‌ک وه‌گرتن؛ پله گرتن؛ گه‌یشتن به‌پله‌وپایه‌ی بانتر (له هیزی

دار و دوهون، به تاییهت له هه ژماریکی زۆردا
«دیروز بخشی از زمینهای بایر را درختکاری کردند»
دوینی بهشی له زهویگهلی وشکه یان دار چینی
کرد.

درختی / *deraxtî*، ها/؛ صفت. ۱. داری؛
درهختی؛ درختی؛ پیوه نیدار یان سهر به
دارهوه «سیب درختی؛ سیوی داری» ۲. درهختدار؛
به دار «خیابان درختی؛ شهقامی درهختدار»
۳. دارناسا؛ درهخت ناسا (به شیوهی لق-لق)
«ساختار درختی؛ پیکهاتهی دارناسا».

درخش / *deraxš*؛ اسم. برووسکه؛ بریقه؛
بریسکه؛ بریکه؛ بریس؛ ترووسک؛ ترووسکه؛
دروهوشه؛ دروشه؛ درهوش؛ ئەلماسه؛ چرووس؛
تابشتی کوت و پیری نوور (وهک تیشکدانه وهی
فلاشی دووربینی و پنه هه لگری).

درخشان / *daraxšān, deraxšān*؛ صفت.
درهوشان؛ درۆشن: ۱. رۆشن؛ شهوق دار؛ خهرا؛
بریقه دار؛ به بریقه؛ تهیسۆک؛ تهیسان؛
روونا هیدەر؛ به درهوشین؛ وریشن؛ گرشه دار؛
رهخشان؛ به تابشتی نوورانیه وه (وهک تاو یان
جراي رۆشن) «آفتاب درخشان؛ هه تاوی درهوشان»
۲. بریقه دهر؛ زهرقی؛ به روویه کی ساف و
بریقه دارهوه (وهک ئاوینه و زیر) «در میان خاکها شی
درخشانی به چشم می خورد؛ له ناو خاک وخۆلدا
شتیکی درهوشان دیار بوو» ۳. /مجازی/ بهرچاو؛
زهق؛ شیایوی سهرنج و زۆر بهرچاو «کار درخشان؛
کاری درهوشان».

درخشان شدن؛ درخشان کردن

درخشش / *deraxšēš, daraxšēš*، ها/؛ اسم.
۱. درهوشه؛ برووسکه؛ بریس؛ بریسکه؛
چروسکه؛ تروسکه؛ ترووسک؛ تیسهک؛ تیسکه؛
وریشه؛ ورشه؛ ورشه؛ گرشه؛ زیوه؛ بریقه؛ ورچه؛
بهرق؛ زهرق؛ کهل؛ بهله دی؛ مه ریس؛ لهیلان؛
تهیس؛ چۆنیه تی درهوشانه وه «درخشش خورشید؛
دروهوشی خۆر» ۲. /مجازی/ درهوشانه وه؛ کار یان

درخت سقز؛ وهن؛ وهنی؛ وهنا؛ داروهن؛
داربهن؛ دارکه سکان؛ داری لاپاله کانی
زاگرو س به تاییهت هه ورامان که بنیشتی لی
ده گرن.

درخت مراد: /فرهنگ مردم/ داری ئاوات؛ دار
مرای؛ داری که بریک به پیروزی ده زانن و به
بهستنی پهرو شین پییه وه خوازیاری
به دیهاتنی ئاواته که یانن.

درخت بان؛ دار نان؛ داری نان؛ داره نان؛
داریکی جوان له تیره ی توو، بوومی ئافریقایه،
به گه لای پان و برگه- برگه کی سهوز و بهری
خره وه که له بری ناوچه ی ئافریقادا نانی لی
ئه که ن.

□ درخت را انداختن؛ دار برینه وه؛ دار خستن؛
درهخت خستن؛ داره وه دارنای/ بریه ی؛
برینه وه یان شکاندن و له بهین بردنی دار
«درختهای باغ را انداخته؛ داره کانی باخیان
بریه ود».

درخت نشاندن؛ دارچاندن؛ دارنیان؛ داربنارتن؛
دار نیای؛ دار چه قنه ی.

درختچه / *deraxtçe*، ها/؛ اسم. داریچه؛
دارچک؛ داریچک؛ چلوو؛ دوهون؛ بنچک؛
درهختیله؛ دهفی؛ دالی شه خهل؛ شخهل؛ داریکی
چکۆله به بهرزایی یهک تا پینج میتر، که
کۆته به کی ئهوتۆی نیه و هه ره له بنه وه لهق و پۆ
دهکا.

درختزی / *deraxtzi*، ها؛ بان/؛ صفت.
/زیست شناسی/ دارژی؛ به تاییه تمه ندی و توانایی
ژیان له سهر دار و درهخته وه «کوالا جانور درختزی
است؛ کوالا گیانه وه ریکی دارژی».

درختستان / *deraxtestān*، ها/؛ اسم. دارستان؛
دارسان؛ لیپه وهار؛ جهنگه ل؛ شویتی پر دار و
درهخت.

درختکاری / *deraxtkārî*، ها/؛ اسم. دارچینی؛
کار یان رهوتی دارنیان؛ نه مام ناشتن؛ چاندنی

شَتِیک «هرچه لازم داری از اداره درخواست کن: هرچیکت دهوی له مه‌زینگه داواکه»
 ۲. داخوازنامه؛ خوازنامه؛ خواستنامه «یک درخواست بنویس بده به منشی: داخواژیک بنووسه و بیده به نووسیاره که» ۳. داوا؛ نهوی که خوازراوه «کارگران خواهان رسیدگی به درخواستشان شدند: کریکاره کان خوازیری راگه‌یشتن به داخوازه که‌یان بوون». هه‌روه‌ها: درخواست داشتن؛ درخواست شدن؛ درخواست کردن

درخواستنامه / darxāstnāme ، ها/؛ اسم، داخوازنامه؛ داوانامه؛ لاپه‌ریه‌کی چاپی به کۆمه‌له داواکاریه‌کی کالا یان راژه، له دامه‌زراوه‌یه‌ک.

درخواستی / darxāstî ، ها/؛ صفت. داواکراو؛ خوازراو؛ داخوازی «کتابهای درخواستی فرستاده شد: کتیبگه‌لی داواکراو ناردرا».

درخور / darxor ؛ صفت. گونجاو؛ شیاو؛ ده‌رخۆر؛ درده‌وهر؛ له‌بار؛ له‌باو، هاوسه‌نگ یان هاو‌پژده له‌گه‌ل شتیکدا.

درد^۱ / dard ، ها/؛ اسم، ده‌رد؛ ده‌رده: ۱. نیش؛ ژان؛ ئالنگ؛ گزیرک؛ هه‌ستی ناخۆش و گه‌هرینه‌ر که به هۆی گه‌زن یان نه‌خۆشیه‌وه به‌دی دئ «درد پشت؛ درد استخوان؛ نیشی پشت؛ ده‌ردی ئی‌سک» ۲. [مجازی] ژان؛ ژان‌ژوور؛ ژان‌وژوور؛ ژانه‌هوویرک؛ پسرک؛ به‌ره‌ژان؛ زاجلانه‌ی؛ گوشار و نا‌ه‌حه‌تیه‌ک که ژن له کاتی زاینده‌هستی ده‌کا «نیمه‌شب دردم شروع شد: نیوه‌شه‌و ژانی ده‌ستی پیکرد» ۳. [مجازی] که‌سه‌ر؛ خه‌م؛ خه‌فه‌ت؛ کول؛ جخار «درد غربت؛ درد بی‌مادی؛ ده‌ردی غه‌ریبی؛ ده‌ردی بی‌دایکی» ۴. [مجازی] گرفت و ده‌ردیسه‌ری (کسی نیست تا آدم درد خودش را به او بگوید: که‌سێ نیه بنیاده‌م ده‌ردی خۆی پی بلی).

درد بی‌درمان: [کنایی] ده‌ردی بی‌درمان؛ ده‌رد کاری؛ ده‌رد‌گه‌رۆ؛ ده‌ردی که چاری

په‌وتی هه‌لدان، به‌ده‌ست هینانی ناوبانگ و خۆشه‌ویستی «کردستان در زمینه‌ی تولید گندم درخش داشته است: کردستان له به‌ره‌م‌هینانی گه‌نمدا دره‌وشاوه‌ته‌وه».

درخشندگی / deraxšandegî, daraxšandegî ، ها/؛ اسم، ته‌یسۆکی؛ گرشه‌داری؛ بریقه‌داری؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دره‌وشان بوون «از میزان درخشندگی آن کاسته نشده بود: له‌پاده‌ی بریقه‌داریه‌کی که‌م نه‌بووه‌وه».

درخشنده / deraxšande, daraxšande ؛ صفت. [گفتاری] ته‌یسۆک؛ ورشه‌دار؛ وریشه‌دار؛ گرشه‌دار؛ شه‌وقدار؛ خه‌را؛ بریقه‌دار؛ به‌بریقه؛ ته‌پسان؛ پروناهیدره؛ درۆشن؛ وریشن؛ په‌خشان؛ به‌ده‌روشین «یک چیز درخشنده به چشم خورد: شتیکی ته‌یسۆک که‌وته به‌ر چاوم».

درخشیدن / deraxšidan ؛ مصدر، لازم، //درخشیدی: دره‌وشایه‌وه؛ می‌درخشی: ده‌ده‌ره‌وشیه‌وه؛ پد‌رخش: بدره‌وشه‌وه // دره‌وشانه‌وه؛ دره‌وشیانه‌وه؛ دره‌وشان؛ دره‌وشینه‌وه؛ دره‌وشین؛ دره‌خشیان؛ دره‌خشانه‌وه؛ دره‌خشینیه‌وه؛ زه‌رقین: ۱. ترووسکانه‌وه؛ ترووسکیانه‌وه؛ برووسکانه‌وه؛ ته‌پسین؛ ورشه‌دان؛ زه‌ریقین؛ نه‌وه‌درۆشیه‌ی؛ درۆشیایوه «چراغهای شهر از دور می‌درخشیدند: چراکانی شار له دوور‌وه ده‌ده‌ره‌وشانه‌وه» ۲. بریقانه‌وه؛ بریقه‌دانه‌وه؛ شه‌وق‌دانه‌وه؛ ورچه‌وه‌ده‌ی؛ نوور هه‌لگه‌پاندنه‌وه «چشمش در تاریکی می‌درخشید: چاوی له تاریکی‌دا ده‌ده‌ره‌وشایه‌وه» ۳. [مجازی] کاریکی به‌رچاو‌کردن «آزاد در مدرسه خوب درخشید: ئازاد له قوتابخانه‌دا باش دره‌وشایه‌وه». هه‌روه‌ها: درخشیدن

■ صفت فاعلی: درخشنده (دره‌وشه‌ر) / صفت مفعولی: درخشیده (دره‌وشاو) / مصدر منفی: ندرخشیدن (نه‌ده‌ره‌وشانه‌وه)

درخواست / darxāst ، ها/؛ اسم، داخواز: ۱. داخوازی؛ داوا؛ داواکاری؛ کاری خواستی

«پول، این روزها به درد می‌خورد؛ پاره، نهم رږژانه به کدک دی». هه‌روه‌ها: به درد نخوردن

- درد^۲: پیاوژم - ئیشه: - ئیشه: نیشانه‌ی بوونی ئیش له به‌شی له له‌شدا «سردرد؛ پادرد؛ سه‌رئیشه؛ پانسته».

درد / dord / اسم، تلته؛ پلته؛ تلفه؛ تلفاره؛ خلته؛ سه‌رکۆزه‌ر؛ چه‌ولۆک؛ خه‌وش و ماکی ناتیکه‌ل له تراویکدا که له بنیدا ماوه‌ته‌وه.

درد آشنا / dardāš(e)nā / ها، بیان؛ صفت، [ادبی] ده‌ردزان؛ ده‌رده‌زان؛ ده‌ردناشنا؛ خاوه‌ن ناگایی له خهم و مه‌ینه‌تی خه‌لکی تر و ناشنایی به ده‌ردی دیترا «درد خود را باید به درد آشنا گفت: ده‌ردی خو‌قه‌یی به ده‌ردزان بپژی».

درد آشنایی / dardāš(e)nāyī / اسم، ده‌ردزانی؛ ده‌رده‌زانی؛ ده‌ردناشنایی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی ده‌ردزان بوون.

درد آلود / dardālūd / صفت، به‌ژان، ژاندار؛ ژاناوی؛ به‌ئیش؛ تیکه‌ل له‌گه‌ل ئیشدا.

درد آوړ / dardāvar / صفت، ژانه‌ین؛ ژانده‌ر؛ ئیشینه‌ر؛ ده‌ردپه‌ده‌ر؛ ئیش پی‌گه‌یتن؛ به‌دیه‌پنه‌ر و هۆی ئیش.

دردا / dardā / صوت، [ادبی] داخه‌م؛ په‌کوو؛ حه‌یف؛ به‌داخه‌وه؛ مخابن؛ ناخ؛ ده‌ردۆ؛ ناخ؛ ئای؛ ته‌مه‌قۆ؛ ئەک؛ وده‌ک؛ حه‌یفی؛ حه‌یف و خه‌سار؛ وشه‌یه‌ک بۆ ده‌ره‌برینی ناکامی و له‌کیس دانی شتیک «دردا که راز پنهان خواهد شد آشکارا: داخه‌م رازی نه‌پتی ده‌رده‌که‌وئ سه‌ره‌نجام».

دردار / dardār / ها، صفت، سه‌ردار؛ درگادار؛ ده‌ردار «شیشه‌ی درد؛ قوطی درد؛ شووشه‌ی ده‌ردار؛ قوتووی سه‌ردار».

دردانه / dordāne / ها، صفت، [مجازی] نازدار؛ نازار؛ ناوه‌ختی؛ زۆر خۆشه‌ویست «عزیز دردانه: نازیزی نازدار».

درددل / dardedel / ها، اسم، [مجازی] ده‌رده‌دل؛ ده‌ردی‌دل؛ کاز-کاز؛ له‌جه؛ گله‌یی و

ناکری «حماقت درد سی‌درسی است: گه‌وجی ده‌ردکی بی‌ده‌مانه».

درد آمدن: ئیش هاتن؛ هاتنه‌ئیش؛ ئیشان؛ ییشان؛ ئیشه‌ی؛ ئیشای؛ تووشی ئیش هاتن «طوری زد که درده‌اشند: جوړئ لیتیدام نشی هات»: به درد آمدن

درد آوردن: ئیشاندن؛ ییشاندن؛ شه‌بکندن؛ هاوردنه‌ئیش؛ تووشی ئیش کردن؛ ئیش هیتان؛ ئیشه‌نی؛ ئیشناي «این آمپولها خیلی درد می‌آورد: نهم ده‌رزیانه زۆر دیشنی».

درد داشتن: ده‌رد هه‌بوون: ۱. [مجازی] ده‌رده‌مه‌ند بوون «چه‌دردی داری؟ دردت چیست؟ چ‌ده‌ردیکت هه‌یه؟ دردت حه‌یه؟» ۲. ئیش هه‌بوون؛ به‌ژان بوون؛ به‌نازار بوون «دندانم چرک کرده بود خیلی درد داشت: ددانم چلکی کردبوو نشی زۆر بد».

درد کردن: ئیشان؛ ئیشان؛ ئیشه‌ی؛ ئیشای؛ ئیش کردن؛ شه‌بکین؛ ژان کردن؛ هه‌ستی ناخۆش و به‌نازار کردن «سرم درد می‌کرد: سه‌رم دسا».

درد کشیدن: ئیش کیشان؛ ده‌ردکیشان؛ تووشی ئیش بوون «تا پایم خوب شد، دو ماه درد کسیدم: هه‌تا پام چاک بۆوه، دوو مانگ ئیشم کستا».

درد گرفتن: هاتنه‌ئیش؛ ئیشان؛ ئیشان؛ ئیشه‌ی؛ ئیشای؛ ژانین؛ ژان کردن؛ ژان که‌ردش؛ ئیش کردن؛ تووشی ئیش بوون «سرم درد گرفت: سه‌رم هانه‌نیش».

دردی را دوا کردن: [کنایی] ده‌ردیک ده‌وا کردن؛ (به) ده‌رد خواردن؛ ده‌رد واردی؛ کارامه‌بوون «این حرفها دردی را دوا نمی‌کند: نهم قسانه‌ده‌ردیک ده‌وا ناکهن».

به درد آمدن درد آمدن به درد خوردن: [مجازی] به‌که‌لک هاتن؛ به‌کار هاتن؛ به‌ده‌رد خواردن؛ ده‌رد واردی

له جی؛ بی درهنگ؛ یه کهو جار؛ نهو؛ نهوو که؛ هر دهوکاته دا (دردم کشته شد؛ دهسه جی کوژرا).

دردمند / dardmand ، -ان / صفت. دردمنه؛ دردمه نند؛ دردمه کیش؛ دردمه دار؛ دردمه دار؛ ۱. [نامتداول] نه خویش؛ به نازار؛ درداوی؛ لهش به بار ۲. [مجازی] زویر؛ زوین؛ خه مگین؛ خهفه تبار؛ دلته نگ (مادر دردمند؛ دل دردمند؛ دایکی دردمه ن؛ دلی دردمه ن).

دردمندی / dardmandi / اسم. دردمه داری؛ دردمه داری؛ دردمه نندی؛ که زلاته؛ خه مگینی؛ خهفه تباری؛ دلته نگ؛ دؤخ یان چۆنه تی خهفه تبار بوون.

دردناک / dardnak / صفت. به ژان؛ به نازار؛ له ژان؛ ۱. هوی دردم و ئیش ۲. دردمه دار؛ دردمه ن؛ به ئیش و دردم (اندام دردناک؛ نه نامی به نازار).

دردو / derdo, derdow ، ها / صفت. [گفتاری، تعریض] زمان باز؛ به دم و پل؛ زیره ک و قسه زان.

ددرفت / dar.raft / اسم. در چوو؛ ۱. [گفتاری] هه زینه؛ خه رج و به رج ۲. [مجازی] نه وهی به کار ده چی یان خه رج ده بی.

ددرفتگی / dar.raftegi ، ها / اسم. له جی / گه چوویی؛ چرت؛ در چوویی؛ جودایی نه خواراوی نالقه یان به شی له کۆمایی (ددرفتگی مفصل؛ له جی چوویی جمگه).

ددرفتن / dar.raftan / مصدر. لازم. // ددرفتی؛ در چوویی؛ درمی روی؛ در ده چی؛ در برؤ؛ در چؤ // در چوون؛ در په رین؛ به رشیهی؛ ۱. خو راپسکان؛ چرتیان؛ راکردن؛ هه لاتن؛ له بهر دهستی که سیکدا بهر بوون (تا سرم را برگرداند دستش را کشید و ددرفت؛ تا لام کرده و کشاوه و در چوو) ۲. فهرقین؛ په کین؛ خه لیان؛ ترازان؛ ترازیهی؛ ترازای؛ له جیی خووه در هاتنی شتیک به هوی گوشار یان هیزی ناوه کیه وه

کول و کهسهریک که کهسئ پیی خو شه له لای دؤستیکه وه بیدر کئیی.

□ **درد دل کردن** / گفتن: [مجازی] دردی دل کردن؛ کار کردن؛ دردمه دل که ردهی؛ خه فته و رازی خو لای کهسئ گوتن «آمده بود با من درد دل کند؛ هاتبوو له گه لما دردی دل بکا».

به درد دل کسی رسیدن: [مجازی] گویدان به ناله ی که سیک؛ به دردم و گرفتگی کهسئ گویدان و له گه لیدا ها و دردی کردن و یارمه تی دانی (آخر یک دقیقه هم به درد دل من برس؛ سا ده میکیش به ناله ی من گوی بده).

دردسر / dardesar ، ها / اسم. در دیسه ر؛ در دهسه ر؛ زه حمه ت؛ ناشی؛ خه خه شه؛ دردم و کویره وه ری (به خاطر آن اعصاب، رییس دانشکده دچار دردسر شد؛ له بهر نهو مان گرته، سه رۆکی زانکو تووشی در دیسه ر بوو).

□ **دردسر دادن**: [کنایی] سه ر ئیشاندن؛ در دیسه ر دان؛ سه ره ئارده یوه قولی؛ چه نه و ئی کردن و سه ر هینانه جو ش (ببخشید که این قدر شما را دردسر دادم؛ بیورن نه ونده سه رم ئیشاندن).

به دردسر انداختن؛ خسته زه حمه ته وه؛ خسته در دیسه ر؛ هوی زه حمه ت و گرفتاری بوون.

دردسنج / dardsanc ، ها / اسم. ئیش پیو؛ ئامرازیک بو پیوانی چکوله ترین گوشاری که ده بیته هوی به دیهاتنی ئیش.

دردکش / dardkeš / صفت. دردمه کیش؛ ئیش کیش؛ تووشیاری ئیش و ناچار به کیشانی. **دردکش** / dardkoš / صفت. ئیش بر؛ دردم بر؛ ژانپر؛ ژانبه ر؛ به تاییه تمه ندی له ناو بردنی ئیشه وه.

دردم / dardam / قید. ده سه به جی؛ ده ز به جی؛ یه کجی؛ یه کجا؛ هر چانه؛ ده ست و برد؛ هر

هه‌یه.

د‌رزه / darze، ها: /اسم. ۱. /قدیمی/ تابه؛ گیشه؛
گرشه؛ قرشه؛ د‌رزه؛ ک‌وایه‌ک له ه‌هر شتی
۲. درزی چ‌کۆله.

د‌رزی / darzi، ان: /اسم. /قدیمی/ خ‌ه‌یات؛
جل‌دوور؛ به‌رگ‌دوور؛ شوونک؛ دروومان‌کار.

د‌رس / dars، ها: /د‌روس/؛ [عربی/اسم. وانه؛ د‌رز؛
د‌هرس: ۱. ئه‌وه‌ی که به‌ه‌و‌ی خو‌یندن و
ئه‌زم‌وونه‌وه‌ ف‌ی‌ری ده‌بن «د‌رس پ‌زشکی؛ وانه‌ی
ب‌ژیشکی» ۲. نووسراوه‌ یان ئاگاداری ب‌و ف‌ی‌ر بوون
«د‌رس خواندن؛ د‌رس دادن؛ وانه‌ خو‌یندن؛ وانه
گوته‌وه» ۳. /م‌جازی/ ئه‌زم‌وون؛ په‌ند «تاریخ ب‌رای
ما د‌رس خ‌وبی است؛ می‌ژوو ب‌و مه‌ ئه‌زم‌وونیک‌ی چاکه».

▣ د‌رس انشا: وانه‌ی شیوه‌ و چه‌شنی نووسین.
د‌رس ع‌برت: /م‌جازی/ په‌ند؛ په‌ن؛ په‌نگ؛
پ‌ووداو‌ی که ئام‌و‌ژگاری ل‌ی وه‌رده‌گرن.

▣ د‌رس پ‌رسیدن: وانه‌ پ‌رسینه‌وه؛ ل‌ی پ‌رسینه‌وه؛
پ‌رسینه‌وه له قوتابی له‌مه‌ر ئه‌وه‌ی ف‌ی‌ری بووه.
د‌رس پس دادن: وتنه‌وه‌ی ئه‌و وانه‌یه‌ ف‌ی‌ری
بووه.

د‌رس حاضر کردن: وانه‌ له به‌ر کردن؛ د‌هرس
ئاماده‌ کردن «د‌رسم را به‌ خ‌وبی حاضر کرده‌ام؛
وانه‌ که‌م به‌ باشی له به‌ر کردوه».

د‌رس خواندن: د‌هرس خو‌یندن؛ وانه‌
خو‌یندن؛ د‌هرس وانه‌ی: ۱. خو‌یندنه‌وه‌ی
نووسراوه‌یه‌کی د‌هرسی «د‌رس امروز را بخوان؛
د‌هرسی ئه‌مه‌ر وه‌ خو‌ینه» ۲. د‌هرز دادن؛
خ‌و‌نین؛ وه‌نه‌ی؛ وانای؛ وه‌ندایه‌نه؛ وه‌نده‌ی؛
وه‌ندش؛ د‌هرس ف‌ی‌ر بوون «د‌ر مدرسه‌ی ما د‌رس
می‌خواند؛ له قوتابخانه‌که‌ی ئ‌یمه‌دا ده‌خو‌ینی».

د‌رس خود را از بر / فوت آب بودن: /م‌جازی/
۱. وه‌کوو ئاو له‌به‌ر بوون؛ وه‌ک ئاو پ‌ه‌وان
بوون؛ وه‌ریبه‌ی ۲. /کنایی/ د‌هرس خ‌و چاک له
به‌ر بوون؛ کاری خ‌و چاک زانین؛ ئاگادار بوون
له چ‌وناوچ‌ون ج‌یبه‌ج‌ی کردنی کاری که پ‌ی

«د‌ر رفتن استخوان؛ د‌ر رفتن تیر؛ د‌ه‌ریه‌رینی ئ‌یسک؛
د‌ه‌رچوونی تیر». هه‌روه‌ها: د‌ر رفتنی
▣ ص‌ف م‌فع‌لی: د‌ررفته (د‌ه‌رچو‌وگ) /م‌صدر م‌فع‌لی:
د‌ر ن‌رفت‌ن (د‌ه‌رنه‌چوون)

د‌ررو / dar.row، ها: /اسم. /گ‌فتاری/ د‌ه‌رباز‌گه؛
د‌ه‌ره‌تان؛ د‌ه‌رو؛ پ‌یی د‌ه‌رچوون «رفت توی
کوچه‌ای که د‌رو نداشت و گیر پاسانها افتاد؛ چ‌ووه نیو
کۆلانیکه‌وه د‌ه‌رباز‌گه‌ی نه‌بوو، که‌وته‌ گیر
پاسه‌وانه‌کانه‌وه».

د‌رز / darz، ها: /اسم. درز؛ د‌هرز: ۱. چاک؛
ت‌لیش؛ ج‌یگای پ‌ت‌وه‌ندی یان دروومانی دوو له‌ت
له ش‌ت‌یک «د‌رز ک‌نت شکافته شده‌ است؛ د‌رزی
کۆته‌که‌ت باز بووه» ۲. /پ‌زشکی/ الف) لکانگه‌ی
ئ‌یسکه‌کانی کاپۆل پ‌یکه‌وه؛ ج‌یگه‌ی چه‌سپانی
ئ‌یسکه‌له‌ی سه‌ر به‌یه‌که‌وه‌ب) ته‌قه‌ل؛ ته‌قه‌له؛
به‌خیه‌ی ب‌رینگاری ۳. قه‌لش؛ ق‌لیش؛ قه‌له‌ش؛
قه‌له‌شت؛ ت‌لیش؛ ش‌ه‌ق؛ ش‌ره‌ق؛ تره‌ک؛ تره‌که؛
ت‌ریشکه؛ که‌ل‌ین؛ ت‌ریک؛ چاک «از درز در نگاه کن؛
له د‌رزی درگاه‌وه‌ه‌ پ‌روانه».

▣ د‌رز کردن: د‌زه‌کردن؛ ب‌لاو بوونه‌وه: ۱. له
د‌رزی ش‌ت‌یکه‌وه‌ چ‌وونه‌ د‌هر «نور از شکاف در درز
می‌کرد؛ ت‌یشک له د‌رزی درگاه‌وه‌ د‌زه‌ی ده‌کرد»
۲. /م‌جازی/ درکان؛ درکیای؛ که‌وته‌نه
د‌ه‌ره‌وه‌ی پ‌ازیک.

د‌رز گرفتن: ۱. د‌رزگرتن؛ که‌ل‌ین‌گرتن؛ ته‌قه‌ل
دان؛ دوورانی دوو ت‌یکه‌ پارچه‌ به‌یه‌ک‌تره‌وه
۲. /م‌جازی/ ق‌سه‌ ک‌ورت‌کردنه‌وه؛ کۆتا
کردنه‌وه‌ی باس «فوراً ح‌رف‌م را درز ک‌رفتم و بیرون
آمد‌م؛ ده‌سه‌به‌ج‌ی ق‌سه‌م ک‌ورت‌کردوه‌ه‌ و
وه‌ده‌ر که‌وتم».

د‌رزگیری / darzgiri، /اسم. د‌رزگری؛ کار یان
پ‌ه‌وتی د‌رز دادن؛ دووران یان داپۆشان‌دنی د‌رزی
شت‌ی (وه‌ک جل‌وبه‌رگ، دیوار و...) .

د‌رز و د‌وز / darz-o-düz، /اسم. /گ‌فتاری/ د‌پ‌اوی
جل‌وبه‌رگ که‌ پ‌ت‌ویستی به‌ دوورین و پ‌ینه‌کردن

سپترواوه «مطمئن باش! من درس خودم را از برم؛
دلنیا به! نهنم دهرس حومم چاک له بدرد».

درس خود را بلد/ روان بودن: دهرسی خو
زانین؛ وانه‌ی خو زانین.

درس دادن/ گفتن: وانه دان؛ دهرس دان؛ وانه
وتنهوه؛ شتیک به مه‌به‌ستی فیر کردن به
دیتران گوتن «امروز معلم چهار صفحه درس داد؛
نه‌ورؤ مامؤستاکه‌مان چوار لاپه‌ره دهرسی دا».

درس گرفتن: فیر بوون؛ هه‌فؤتن: ۱. وانه فیر
بوون؛ هین بوون؛ مسه‌ی؛ ناگایی له مامؤستا
وه‌رگرتن ۲. [مجازی] پهنده‌رگرتن؛ شتی له
رووداو یان تاقي کردنه‌ویه‌ک فیر بوون «از این
حادثه درس خوبی گرفت: له‌م رووداوه پهن‌دیکی
باشی وه‌رگرت».

درس‌افزار / darsafzār، ها: /عربی/ فارسی/ اسم،
هر کام له نامیرگه‌لی فیرکاری (وه‌ک کتیب،
شریت؛ یان وینه ...).

درست ۱ / dorost، ها: /صفت. درست؛ درووس؛
دروس؛ درؤس؛ درس: ۱. بی‌هه‌له یان نادروستی
«حرف درست؛ کار درست: قسه‌ی درست؛ کاری
درووس» ۲. بی‌که‌م و کووپی یان شکاوی
«ساعت درست شد: سه‌عاته‌که دروست بیؤوه»
۳. پاک؛ ریک؛ ساق؛ ته‌واو؛ بی‌که‌مایه‌سی؛ موک
«صد صفحه درست؛ چهل سال درست: سه‌د لاپه‌ره‌ی
ته‌واو؛ ریک چل سال» ۴. [گفتاری] راست؛ پاس؛
چاک؛ باش «آدم درست: مرؤی دروست».

□ درست بودن: دروست بوون؛ درووس بوون؛
۱. هه‌له نه‌بوون ۲. پاک و بی‌خه‌وش بوون؛
بی‌که‌مایه‌سی بوون ۳. درووسکار بوون.

درست شدن: ۱. دروست بوون؛ درووس بوون
۲. چاک بوونه‌وه؛ دروست بوونه‌وه؛ دروست
کران؛ وه‌ش کریه‌ی ۳. ناماده بوون؛ ته‌یار
بوون. هه‌روه‌ها: درست کردن

درست ۱: قید. راست؛ درووس؛ درست: ۱. پاس؛
ریک «قطار درست سر ساعت آمد: قه‌تاره‌که راست له

سه‌ر کاتی خو‌ی هات» ۲. به دروستی؛ به
درووسی «آزاد درست همان کاری را کرد که گفته بود؛
آزاد دروست هر نه‌و کاره‌ی کرد که گوتبوی».

درست آیین / dorostāyîn، ها: /صفت. /ادبی/
۱. په‌یره‌وی ثایینی دروست ۲. په‌یره‌و و وه‌فادار
به ثایینیک.

درست‌دین / dorostdîn، /صفت. ۱. پرواپته‌و؛
خاوه‌ن خوو و هوگر به په‌یره‌وی ته‌واو له
فهرمانگه‌لی دینی ۲. نورتودوکس.

درستکار / dorostkār، ها: /ان: /صفت. ناز؛
درووسکار؛ کاردرووس؛ دروسکار؛ راستکار؛
ثافده‌ست؛ ده‌سپاک؛ به‌خته‌وار؛ راست و
دروست؛ بی‌فر و فیل؛ مرؤی بی‌لاری و خواری و
بی‌گری و فزی «کارگر درستکار؛ کریکاری
درووسکار».

درستکارانه ۱ / dorostkārāne، /صفت.
درووسکارانه؛ دروستکارانه؛ دروستانه «رفتار
درستکارانه: ناکاری درووسکارانه».

درستکارانه ۲: قید. درووسکارانه؛ دروستکارانه؛ به
درووسکاریه‌وه؛ له‌گه‌ل دروستکاریدا «درستکارانه
رفتار می‌کرد: درووسکارانه ده‌جو‌لاوه».

درستکاری / dorostkārî، /اسم. درووسکاری؛
کاردرووسی؛ دروستکاری؛ سه‌رراستی؛ ناکاری
راست و دروست و به دوور له خه‌یانه‌ت و
بی‌گری و فزی.

درست و حسابی ۱ / dorost-o-hesābî، /فارسی/
عربی/ صفت. راست‌وپاک؛ ریک‌وپیک؛ سه‌رراست؛
راست‌ودروست؛ به چؤنیه‌تی، چه‌ندیه‌تی، یان
باریکی شیاوه‌وه «آدم درست و حسابی؛ کار درست و
حسابی؛ مرؤی راست و پاک؛ کاری ریک‌وپیک».

درست و حسابی ۲: قید. باش؛ به باشی؛ به
ریک‌وپیک؛ راست و پاک؛ چاک؛ به جوانی؛ به
خاصی «درست و حسابی در آنجا مستقر شده بود؛ به
ده‌ویدا سه‌قامگیر ببوو».

درسته ۱ / doroste، /صفت. /گفتاری/ ساق:

۱. دەس نه خواردوو ۲. ته‌واو؛ ت‌واو «یک نان درسته را خورد؛ نانیکی ساقی خوارد».

درسته^۱: قید. ساق؛ به ساقی؛ به یه کجاری «زردالو را درسته قورت داد: قه‌سیسه‌که‌ی به ساقی قووت‌دا».

درستی / dorosti /: اسم. دروستی؛ درووسی؛ راستی؛ راسی: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی دروست بوون «درستی کارش معلوم نیست: دروستی کاره‌که‌ی دیار نیه» ۲. دروستکاری «درستی او در میان بازار معروف است: درووسی ئەو له بازاردا به‌ناویانگه».

درسخوان / darsxān /: ها؛ /عربی/ فارسی/ صفت. دهرسخوین؛ دهرزوان؛ خاوه‌ن هۆگریه‌تی به دهرس خویندن و فیربوونی «بچه‌ی درسخوان: مندالی دهرسخوین».

درسنامه / darsnāme /: ها؛ /عربی/ فارسی/ اسم. وانه: ۱. کتییی دهرسی، به‌تایبته له بواریکی وانیه‌ی زانستگاییدا «درسنامه‌ی روان‌شناسی: وانیه‌ی ره‌وان‌ناسی» ۲. ههر چه‌شنه نامیلکه یان وتاریک که بۆ ئەو مەبه‌سته به کار ده‌روا «بیشتر درسنامه‌ها ترجمه‌ی ناقص و نامفهوم کتابهای خارجی است: زۆرت‌ری وانه‌کان پاچقه‌ی نیمه‌ناه‌واو له کتییگه‌لی بیانین».

درس و مشق / dars-o-mašq /: /عربی/ اسم. وانه و مه‌شق؛ خویندن و ته‌کلیفی وانیه‌ی «به درس و مشق بچه‌ها رسیدگی می‌کرد: به وانه و مه‌شقی مندالان راده‌گه‌شت».

درسی / darsi /: /عربی/ صفت. وانیه‌ی؛ دهرسی؛ دهرزی؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به وانه‌وه «کتاب درسی: فعالیت درسی: کتییی وانیه‌ی؛ چالاک‌ی دهرسی».

درشت / dorošt /: صفت. ۱. له‌ا؛ گه‌وره؛ زل؛ زه‌لام؛ گرس؛ گر؛ گه‌پ؛ گورپه؛ ئەستور؛ به ئەندازه و هه‌ندی گه‌وره‌تره‌وه «سیب درشت؛ تخم‌مرغ درشت: سیوی گه‌وره؛ هیلکه‌ی زل» ۲. له‌ا؛ درشت؛ دشت؛ دوشته؛ دووشته؛ گرد؛ زروه؛ به بایه‌خی زۆره‌وه (بۆ پاره) «پول درشت: پاره‌ی

درشت ۳. /ادبی/ نه‌پۆر؛ ئاز؛ ناساف؛ نارپیک «جامه‌ی درشت: به‌رگی نه‌پۆر» ۴. /مجازی/ ناشیرین؛ قه‌لپ؛ ناخۆش؛ ناخوه‌ش؛ دشت؛ ناله‌بار و تیکه‌ل به قین و رکه‌وه «حرف درشت: قسه‌ی ناشیرین».

درشت بار کسی کردن: /مجازی/ به که‌سێ کردن؛ قسه‌ی سووک له پاره‌سه‌نگی که‌سیک نان؛ زیپک له که‌سیک دان؛ سه‌رکۆنه/ لۆمه‌ی که‌سێ کردن؛ قسه‌ی ناخۆش و تیکه‌ل به لۆمه‌وه به که‌سیک گوتن «امروز صاحبخانه خیلی درشت بارم کرد: خاوه‌ن مال ئەو‌و زۆری پی کردم».

درشتباف / doroštāf /: درشتبافت

درشتبافت / doroštāft /: صفت. دووشته‌چن؛ دوشته‌چن؛ درشت‌چن؛ به تان و پۆگه‌لیکی ئەستور و لیک‌دووره‌وه «فرش درشتبافت: فهرشی دروشته‌چن»: درشتباف/ گفتاری

درشتخو / doroštāx /: ها؛ یان: /صفت. /مجازی، /ادبی/ توندخوو؛ تونه‌خوو؛ تونه‌مه‌زاج؛ تنه‌خوو؛ توند و تیژ؛ خاوه‌ن خووخه‌دی تون و تیژ و ئاکاری ناشیرین له‌گه‌ل خه‌لک‌دا. هه‌روه‌ها:

درشتخویی

درشتخوار / doroštāx /: ها؛ /ان: /اسم. /زیست‌شناسی/ نامۆخۆر؛ سیلولولی بیگانه‌خۆر که له پیکهاتن و سازانه‌وه‌ی شانگه‌لی مۆره‌داراندا ده‌وری گرینگ‌ی هه‌یه: کلانخوار درشت‌نی / doroštney /: ها؛ /اسم. دروشه؛ لولواک؛ لولواق؛ به‌له‌ک؛ گاللۆر؛ قه‌له‌مه؛ قولمه؛ هیسکه‌گه‌وره‌ی پا که به زرانی و قوله‌په‌وه به‌ند ده‌بی.

درشتی / dorošti /: اسم. ۱. زلی؛ گه‌وره‌یی؛ درشتی؛ گردی؛ دۆخ و چۆنیه‌تی درشت بوون ۲. /مجازی/ توند و تیژی؛ ئاکاری به توو‌په‌یی و بی‌ئارامی و سازشت «خیلی با مادرش درشتی می‌کرد: زۆر له‌گه‌ل دایکیدا توند‌وتیژی ده‌کرد».

درشکه / doroške, doroške, ها: / اروسی / اسم. پیتوون؛ فایتون؛ کالیسکه؛ عاره‌بانهای سواری سهرداپوشراو که دوو یان چهند ئەسپ دهیکیشن و مسافری پی جیبه‌جی ده‌کهن.

درشکه چی / doroškeči, doroškeči, ها: / ان: / اروسی / ترکی / اسم. فایتونچی؛ کالیسکه‌چی؛ ئازویتی عاره‌بانه.

درصد^۱ / darsad, ها: / اسم. له‌سه‌ده؛ سه‌دی‌چن؛ یه‌ک یان چهند به‌ش له شتیک که به‌سه‌ده‌شه‌وه دابه‌ش بووه «چند درصدی از این پول به تو می‌رسد: چهند له سه‌دی ئەم پاره‌یه به تو ده‌گا».

درصد^۲: قید. سه‌تا؛ له‌سه‌ده، به‌شیوازی به‌ش یان به‌شگلێک له شتیک (به‌تایبه‌ت پاره) که به‌سه‌ده دابه‌ش کراوه «ده درصد تخفیف دارد: سه‌تا دهی داشکاوه».

درصدگیری / darsadgîrî, ها: / اسم. کار یان ره‌وتی له‌سه‌ده‌گرتنی ژماره یان چهن‌دیه‌تیه‌ک. درصورتی که / darsûratîke, فارسی / عربی / فارسی [تصویر صورت]

درضمن / darzemn, فارسی / عربی / قید. هه‌روه‌ها؛ هه‌روه‌سا؛ هه‌ریاسه؛ وێرای ئەمه؛ وێرای ئەوه؛ ۱. هه‌ر له‌و کاته‌دا؛ له‌هممان کاتدا «در ضمن پول هم لازم است: هه‌روه‌ها پاره‌یش پیتویسته» ۲. تازه؛ زیاتر له‌وه؛ له‌و به‌دوا «در ضمن پولمان هم تمام شده است: هه‌روه‌ها پاره‌یشمان ته‌واو بووه» ضمناً

درفش / derafš, darafš, ها: / اسم. ۱. [دبی] / ئالا؛ دروشم؛ به‌ندێر؛ به‌یاخ؛ به‌یداخ ۲. دره‌وش؛ دره‌وشه؛ دریشک؛ دریشک؛ دریشه؛ دریشه؛ ئامیریک به‌نووکی تیزه‌وه بۆ کون کردن و دوورانه‌وه‌ی چه‌رم.

درفشانی / dorfešāni, ها: / عربی / فارسی / تعریض / وتاریژی: درافشانی

درک / darak, عربی / اسم. توون؛ ده‌ره‌ک؛ بن

و بیخی دۆژه؛ بنی جه‌حانم.

☐ به‌درک: به‌توون؛ فینار؛ وه‌جه‌حانم؛ به‌ده‌ره‌ک؛ وشه‌یه‌ک به‌نیشانه‌ی سهرنج نه‌دان به‌رووداویک «گفت: «می‌روم و پشت سرم را نگاه نمی‌کنم»، گفتیم: «به‌درک»: گوتی: «ده‌رۆم و ناگه‌ریمه‌وه»، وتم: «به‌بوون».

درک / dark, عربی / اسم. ۱. ده‌ره‌ک؛ فام؛ ئاوه‌ز؛ سه‌ره‌ده‌ره؛ سه‌روه‌ده‌ره؛ کار یان ره‌وتی ئاوه‌زین؛ زانین و له‌شتیک تیگه‌یشتن ۲. [دبی] / دۆخ یان چۆنیه‌تی گه‌یشتن به‌شتیک.

☐ درک‌کردن: ۱. ئاوازن؛ ئاوزان؛ ئاوزین؛ ئاوه‌زیه‌ی؛ ئاوه‌زیای؛ فامین؛ تیگه‌یشتن؛ مسایش؛ مسایه؛ سه‌ره‌ده‌ره‌تێنان ۲. [دبی] / بوون؛ شایه‌ت بوون؛ دیتن «محضر آن أستاذ بزرگ را درک کردم: خزمه‌تی ئەو مامۆستا گه‌وره‌یه بووم».

درکردن / darkardan, مصدر. لازم، متعدی. // درکردی: ده‌رت‌کرد؛ درمی‌کنی: ده‌رده‌که‌ی؛ درکن: ده‌ره‌که // □ لازم. ۱. ده‌ره‌کردن؛ وه‌ده‌رنان «خستگی درکردن: شه‌که‌تی ده‌ره‌کردن» □ متعدی. ۲. هاویشتن؛ خستن؛ ته‌قاندن؛ که‌واندن؛ وستە‌ی؛ به‌ره‌که‌رده‌ی «تیر درکردن: تیر خس».

هه‌روه‌ها: درکردنی

■ صفت فاعلی: درکننده (ده‌ره‌که‌ر) / صفت مفعولی: درکرده (ده‌ره‌کراو) / مصدر منفی: درنکردن (ده‌رنه‌کردن)

درگاه / dargāh, ها: / اسم. ۱. به‌ره‌گا؛ ده‌ره‌که؛ ده‌ری؛ ده‌رگا؛ درگا؛ دریا؛ ناودرگا؛ قاپی؛ گوشادی دیوار که چوارچینه‌ی درگای تی دادنه‌نین ۲. [نامتداول] ده‌ره‌که؛ ده‌ری؛ به‌رده‌ره‌ک؛ به‌رده‌رگا؛ به‌رده‌ریا؛ وه‌ربه‌ره؛ وه‌روو به‌ره‌ی ۳. درگانه؛ دریانه؛ ئاسان؛ ئاسانه؛ ده‌ریزان؛ ده‌رازین؛ گه‌وره‌مال؛ خانووی خیوانی هیز و گه‌وره‌یی.

درگاهی / dargāhi, ها: / اسم. ۱. قووپاوی نیو

درگوشی^۱: قید. به پچه؛ به پچه-پچه‌وه؛ به چیه؛ به سرتَه؛ به سرکه؛ به فسه؛ به سرپه-سرپه‌وه؛ چپه-چپ؛ نچ؛ بناگویی؛ به هیواشی و له لای گویی بیسره‌وه «دو نفری داشتند درگوشی حرف می‌زدند: دوانی دانیشتبوون و به پچه قسه‌یان ده‌کرد».

درگه / dargah / اسم. [مخفف، ادبی] ده‌رک؛ ده‌رکه؛ درگا؛ دریا.

درگیر / dargîr / صفت. گیروده؛ ده‌رگیر؛ ناوقه‌د؛ ثامقه؛ تووش؛ تووشیاری باریکی سه‌خلت و دژوار «خودت را با این کارها درگیر نکن: خوت گیروده‌ی ئەم کارانه مه‌که». هه‌روه‌ها: درگیر بودن؛ درگیر شدن؛ درگیر کردن

درگیراندن / dargîrândan / مصدر. متعدی. گیروده‌کردن؛ پیوه تلاندن؛ تووش کردن.

درگیری / dargîrî / ها: اسم. ده‌رگیری:

۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی تووشی شه‌ر و ناکۆکی بوون «با اداری آموزش و پرورش درگیری داشت: له‌گه‌ل مه‌زینگه‌ی په‌روه‌ده‌دا ده‌رگیری بوو»
۲. کیشه‌وه‌هرا؛ مشت‌ومر؛ به‌ریه‌ره‌کانی و شه‌ر؛ کار یان په‌وتی لیکدان؛ ململانی؛ شه‌ر و پیکدادان؛ «تظاهرات به درگیری کشیده شد و چند نفر زخمی شدند: خۆپیشان‌دان کیشایه لیکدان و چهند که‌سیک بریندار بوون».

☐ **درگیری لفظی**: بنار؛ گلته؛ ده‌مه‌قاله؛ ده‌مه قرئ؛ شه‌ره قسه.

درل / derel / [انگلیسی] دریل

درم / deram / از یونانی / اسم. درم؛ دیره‌م؛ به‌که‌ی پاره‌ی برئ له ولاتانی رۆژه‌ه‌لاتی ناوه‌راست.

درمان / darmān / ها: اسم. ده‌رمان:

۱. هه‌توان؛ داوده‌رمان؛ کۆمه‌له کار و ئامرازێ که بۆ چا بوونه‌وه‌ی نه‌خۆشیک به کار ده‌برین «صدها بیمار در این بیمارستان درمان شده‌اند: سه‌دان نه‌خۆش له‌م نه‌خۆشخانه‌دا ده‌رمان کراون»

دیوار، له بنی زه‌ویه‌وه تا بالای مڕۆشێ به شیوه‌ی دۆلاوجه‌یه‌کی بی‌ده‌رک ۲. / گفتاری / ناوده‌رگا؛ ناودریا؛ نیو ده‌رکه.

درگذشت / dargozašt / اسم. / ادبی / مه‌رگ؛ کۆچی دواپی؛ کاره‌هاتی مردن؛ تیدا چوون؛ تیا چوون؛ کۆچی دواپی کردن «درگذشت دوست عزیزمان را در سانحه‌ی رانندگی تسلیت می‌گوییم: مه‌رکی دۆستی خۆشه‌ویستمان له کاره‌ساتی پانه‌نده‌گیدا سه‌ره‌خۆشی ده‌که‌ین».

درگذشتن / dargozaştan / مصدر. لازم. / ادبی / درگذشتی؛ مردی؛ درمی‌گذری؛ ده‌مردی؛ درگذر؛ بمره // ۱. مردن؛ مه‌رده‌ی؛ نه‌مان؛ تیدا چوون؛ تیا چوون؛ کۆچی دواپی کردن ۲. خۆش بوون؛ بواردن؛ بووردن؛ ویه‌رده‌ی؛ له مافی خۆ چاوپۆشی کردن «از گناه کسی درگذشتن: له گوناهی که‌سیک خوس بوون» ۳. تیپه‌ر بوون؛ ده‌رباز بوون؛ ویه‌رده‌ی.

■ **صفت فاعلی**: درگذرنده (-) / صفت مفعولی: درگذشته (مردوو) / مصدر منفی: درنگذشتن (نه‌مردن)

درگذشته / dargozašte / ها؛ گان: اسم. / ادبی / کۆچ کردوو؛ مردوو؛ مردی؛ مردگ؛ مه‌رده؛ نه‌ماو. **درگرفتن** / dargereftan / مصدر. لازم. // درگرفت؛ ده‌سی پیکرد؛ درمی‌گیرد؛ ده‌س پنده‌کا؛ - // ده‌س پیکردن؛ هه‌لگیرسان؛ هه‌لبوون (بۆ ناو)؛ ده‌س پنه‌که‌رده‌ی؛ تی‌به‌ر بوون؛ ده‌س پیکردنی کار یان کاردانه‌وه‌ی شتیک (ته‌نها به شیوه‌ی سیه‌هم که‌سی تاکێ رابردوو و داهاتوو به کار ده‌روا) «درگرفتن جنگ؛ درگرفتن آتش: ده‌س پی کردنی شه‌ر؛ بی‌به‌ر بوونی ناگر».

■ **مصدر منفی**: درنگرفتن (ده‌س پی‌نه‌کردن) **درگوشی**^۱ / daregûşî / صفت. چیه؛ چوه؛ چفه؛ پچه؛ فسه؛ چریه؛ سرپه؛ نچ؛ تایبه‌تمه‌ندی قسه کردنی هیواش و ده په‌نا گویی به‌کتر «درگوشی ممنوع: حد قه‌ده‌غه‌یه».

۲. [مجازی] دهوا؛ چار؛ چاره درمان درد من پول است: دهوای دهردی من پارهیه.

درمان بخش / darmānbaxš /: صفت. [ادبی]
 هه توان به خش؛ دهرمان به خش؛ به توانایی و تاییه تمه نندی دهرمان گردن هوه. ههروه ها:
 درمان بخشی

درمانجو / darmāncû /: ها؛ -یان؛ اسم.
 دهرمانخواز؛ دهرمان پرس؛ که سی که وا له دووی دهرمانی نه خووشی خوویه هه روز ۵۰ نفر درمانجو به ما مراجعه می کنند، که بسیارشان اصلاً بیمار نیستند: هه موو روژ ۵۰ دهرمانخواز دین بو لامان، که زۆربه یان هه نه خووش نین.

درماندگی / darmāndegî /: اسم. داماو؛
 دامای؛ تیمای؛ قه تیس؛ ماتی و سه رگه رانی؛ دۆخ یان چۆنیه تی داماو بوون «هم بیکارم، هم بیمار، هم بی پول، مگر درماندگی شاخ و دم دارد؛ ههم بیکارم، ههم نه خوش و ههم بی پاره، تیرت داماو چۆن ده بی؟»

درماندن / darmāndan /: مصدر. لازم. // درماندی؛
 دامای؛ درمی مانی؛ داده میتی؛ دریمان؛ دایمینه // دامان؛ تیمان؛ تیدامان؛ تیدا مانه وه؛ قه تیس بوون؛ که وتنه ته نگانه وه؛ په ک که وتن؛ فل بوون؛ جه نیقین؛ فلتان؛ ئه ره مه نه ی؛ مه نایره؛ په ک که وته ی؛ هیژ و توانی جیبه جی کردنی کاریک له دهس دان «درمانده بودم چه جوابی به او بدهم؛ تیندا مابوو مه وه چ په رسفیککی پی بده مه وه».

ههروه ها: درمانندی

■ صفت مفعولی: درمانده (داماو) / مصدر منفی:
 درنماندن (دانه مان)

درمانده / darmānde /: ها؛ -گان؛ صفت. داماو؛
 داماک؛ داماتی؛ تیماو؛ گونه ک؛ کلۆل؛ بیتچاره؛ لی قه و ماو؛ مه نه؛ وامه نه؛ ئه ره مه نه؛ دهرمه نه؛ ئه رامه نه؛ ئه رامه نه؛ لاکه فته؛ بار که وته؛ لاکه وته؛ په ک که وته؛ وه ستاو؛ قه تیز؛ قه تیس؛ بی دهره تان؛ ناکار له دۆزینته وه ی چاره «وقتی به کلی درمانده

شد، سراغ پدرزش رفت: کاتی به ته و او ی دامو که وت، چوو بو لای خه زووری».

درمان شناسی / darmānšenāsi /: اسم.
 دهرمان ناسی؛ لقیک له زانستی بژیشتی که له سه ر دهرمانی نه خووشیه کان ده کۆلینته وه.

درمانگاه / darmāngāh /: ها؛ / اسم. دهرمانگا؛
 دهرمانخانه؛ دامه زراوه یه ک به کار که رانی بژیشتی و ئامیزگه لی دهرمانیه وه بو دهرمان کردنی نه خووشی سه ره پای.

درمانگاهی / darmāngāhi /: صفت. دهرمانگایی؛
 دهرمانخانه یی؛ پیوه نیدیدار یان سه ر به دهرمانگاه «فعالتهای درمانگاهی: چالاکیه لی دهرمانگایی».

درمانگر / darmāngar /: ها؛ -ان؛ اسم.
 دهرمانکهر؛ دهرمانکهر؛ که سی که نه خووشان دهرمان ده کات.

درمانی ^۱ / darmāni /: صفت. دهرمانی؛
 پیوه نیدیدار یان سه ر به دهرمانه وه «هزینه های درمانی: خه رجه لی دهرمانی».

- **درمانی** ^۲: پیواژه. -دهرمانی؛ دهرمان کردن
 «پرتو درمانی؛ برق درمانی؛ تیشک دهرمانی؛ کاره باده رمانی».

درمنه / dermane, darmane /: ها؛ / اسم.
 گیابه رک؛ به رزه له نگ؛ به رزه لین؛ زه نگۆله گیا؛ گیایه کی خۆرسکی لاسک کلۆری بو نخۆشه.

درنا / domā /: [ترکی] / اسم. ۱. [نجوم] وینه یه کی ئاسمانی باشووری ۲. / ها؛ -ان / قاز یقولینگ؛ قاز یقولینگ؛ قولینگ؛ قولینگ؛ قورنگ؛ قورینگ؛ شینه قورینگ؛ قوله نگ؛ قولینگ؛ قه تار قولینگ؛ کولنگ؛ بالداریکی کیوی به لهش و مل و بال و پای درێژ، دهن دووکی بلیند و ئه ستووره وه.

درنبردن / darnabordan /: دربردن
درندشت / darandašt /: صفت. [گفتاری]
 دهرنده شت؛ هه شته رخان؛ کاکي به کاکي؛ به دهره تانیکي زۆر به ربلاوه وه «اتاق درندشت؛

دړنیاو یختن / darnayāvîxtan / درآویختن

دړنیفتادن / darnayofîtdan / درافتادن

درو / derow, dero: / اسم: ۱. دروینه؛ دروین؛

درو؛ درینه؛ کار یان پړوتی پړینه ووی پړوه کی

کینلگه یان زه مینیک (فصل درو: وهرزی دروینه)

۲. /کنایی/ قهلت وېر؛ کوشتاری به کومه لی

گیانه وهران، به تایبته مړوځ؛ داپاچین (با مسلسل

همه را درو کردند: به مترالیوژ هه موویان قهلت وېر

کرد).

درو کردن: دروینه کردن؛ دره و کردن؛

دووران؛ دروان؛ دره و کرده ی.

دروازه / darvāze, ها: / از کردی / اسم: [قدیمی]

دروازه: ۱. قاپیه؛ دهرگای مه زن؛ درگقابی؛

درگاهیه کی گه وړه که له وپوه بو ناو شار یان

قه لایه ک ده چوون (شېانه دروازه را به روی سپاه

دشمن گشودند: به شهودا دروازه یان یو سوپای دژمن

کرده و) ۲. [مجازی] شوین یا جینگایی که له وپوه

ده چنه نیو شوین تر (دروازه ی تمدن: دروازه ی

شارستانیه) ۳. [ورزش] گول؛ گول؛ جینگایه ک

له دوو سهری گۆره پانی یاری فووتبال و چهند

یاری تر که ده بی توپی تی که وی.

دروازه بان / darvāzebān, ها: / ان: / از کردی /

فارسی / اسم: دروازه بان؛ دروازه وان: ۱. [قدیمی]

قاپیه وان؛ قاپیه فان؛ نواوان ۲. [ورزش] گولیر؛

یاریزانی که ناگای له دروازه یه، توپی تی

نه چی. هه روه ها: دروازه بانی

دروپیکر / dar-o-peykar, اسم: در و دیوار؛

درگا و په نجره؛ درگا و دیوار و کومه لی نه و

شانه ی که نه بیته هوی مان و پاوان بوونی

خانویه ک (خانه کهنه و قدیمی بود و در و پیکر

درستی نداشت: خانوه که زور کون بوو، در و

دیواریکی پیک و پیک نه بوو).

دروختنه / dar-o-taxte, اسم: [قدیمی]

پیکهاته یه ک له چپو (تخته) بو داپوشینی پرووی

شووشه یان دهریجه، که به پیچ به پرووی

زمین درسمه: ژووری دهر دنده نشت؛ زه مینی
دخه کالی).

دردنگی / dar(r)andegî, der(r)andegî / اسم:

دړنده یی؛ دړی؛ دۆخ یان چۆنیه تی دړنده بوون

(شیر به آن دردگی را رام کرده است: شیر ی به و

دړنده یی ده ستمو کړدوه).

دړندد / dar(r)ande, der(r)ande, ها: / گان:

صفت. دړنده؛ دړ؛ دړنه؛ دړوړنه؛ ده به؛ تیروو؛

راور؛ به تایبه تمه ندی و توانای دړ بوونه و «جانور

دړسه: گیانه وهری دړندد).

دړنده خو / dar(r)andexû, der(r)andexû, ها:

یان: / صفت. دړنده؛ دړ؛ خاوه ن تایبه تمه ندی و

خووی گیانه وهرانی دړنده و وهشی (ابن مرد

دړسه خو حتی به کودکان خود رحم نکرد: نه م کابرای

دړه به زوی به منداله کانی خوشیدا نه هات).

دړنده خو بی / dar(r)andexûyi, der(r)ande-

ها: / اسم. دړندایه تی؛ دۆخ یان چۆنیه تی دړ بوون

(زبان از توصیف دړنده خو بی او قاصر است: زمان کوله

له دهر پړینی دړندایه تی وی).

دړنرفتن / darnaraftan / دررفتن

دړنکردن / darnakardan / درکردن

دړنگ / derang, darang / اسم: [دبی]

۱. دړه نگ؛ دړ؛ دړس؛ دواکهوت؛ خوپاړیزی له

جیبه جی کردنی کاریک بو ماوه یی (در این کار

دړک جایز نیست: له م کاره دا دړه ک په وانه

۲. خوپاړی؛ سهر (ختی دړنگ کن که دیگران هم

برسند: توژی سهر که با نه وانیش بگن). هه روه ها:

دړنگ کردن

دړنگدشتن / darnagozaştan / درگذشتن

دړنکرفتن / darnagereftan / درگرفتن

دړنماندن / darnamāndan / درماندن

دړنوشتن / darneveştan / نور دیدن ۱

دړنیافتن / darnayāftan / دریافتن

دړنیامدن / darnayāmadan / درآمدن

دړنیاوردن / darnayāvardan / درآوردن

در گای دوو کاند د هیانیه سته وه.

□ در و تخت به هم جور بودن: /مجازی/ بویه که تاشیان؛ جفت و جور بوون.

دروود /durûd, dorûd/: دعا. ۱. دروود؛ شاباش؛ شابه؛ شه گه؛ شاگه؛ وشه یه که به نیشانه ی په سندن، په سن یان خیراتی «دروود بر قهرمانان وطن: دروود بؤ قارمانانی نیشتمان» ۲. /ها/ /ادبی/ سه لام؛ سلاو؛ سلام؛ سلاډ. هه روه ها: درود گفتن؛ درود فرستادن

دروودگر /durûdgar, dorûdgar/: ها؛ ان؛ اسم. /ادبی/ چیتوتاش؛ چوتوتاش؛ دارتاش؛ مهرانگوز؛ نه چار.

دروودگری /durûdgarî, dorûdgarî/: ها؛ اسم. /ادبی/ چیتوتاشی؛ دارتاشی؛ مهرانگوزی؛ نه چاری.

دروودن /durûdan, dorûdan/: درویدن درویدیوار /dar-o-dîvâr/: ها؛ اسم. دار و دیوار؛ دهر و دیوار؛ دهرک و بان؛ دهر و دوو؛ نه وهی که جیگیه که له دهر وهی جوئ ده کاته وه (وهک دیوار و دهرگا و په نجه ره) «در و دیوار را تمیز کرده و آدین بسته بودند: دار و دیواریان خاوین کرد بووه وه و خه ملاند بوویان».

دروزی /darûzî/: ها؛ ان؛ /؟/ اسم. دهر ووزی؛ ههر کام له پهیره وانی لقی له مه زه بی ئیسماعیلی به ناوی دهر ووز که ئیسته زؤریه یان له لوبنان و سووریه نیشته جین.

دروس /durûs, dorûs/: [عربی] جمع دروس دروغ /durûq, dorûq/: ها؛ اسم. درؤ؛ فر؛ فرکا؛ فری؛ درؤی؛ دروئ؛ درئ؛ درو؛ دره؛ دهره وه. ۱. فیخال؛ ئاخلیف؛ قه وانه؛ هه لات؛ پؤت؛ قسه ی هه لیه سته و ناراست که به مه به سستی فریودان یا شوینه گومکی ده گوتری «برای این که تنبیه نشود، دروغ گفت: بؤ نه وهی جزیا نه درئ، درؤی کرد» ۲. قسه یه کی ناراست یان نادروست که ویده چی بیژر چؤنیه تیه که ی بزانی یان نه زانی «خبر دروغ؛ هه والی درو».

□ دروغ دسته نقاشی: /مجازی/ درؤی وه که راست؛ درؤی داتاشراو؛ درؤیه که که به زانیاریه وه ساز کرابی.

دروغ شاخدار: /مجازی/ تۆپ؛ هه لات؛ هووشه؛ درؤی زل.

دروغ مصلحت آمیز: درؤی مه سلحه ته؛ درؤیه که که بؤ کوژاندنه وهی بشیوه و وه بشوومه و بهرگری له گه زن و زیان ده گوتری.

□ دروغ بافتن دروغ بافی

دروغ تراشیدن: درؤ هه لیه ستن؛ درؤ تاشین؛ درؤ درووس کردن؛ درؤ داتاشین؛ شه نین.

دروغ در آمدن: به درؤ دهر چوون؛ به درؤ دهر هاتن؛ به درؤی بهر شیه ی؛ راست دهر نه هاتن؛ روون بوونه وهی درؤ بوونی وته، پروودا و یان هه والیک (خبر آتش بس دروغ در آمد: هه والی ئاگر بهس به درو دهر چوو).

دروغ ساختن دروغ سازی

دروغ کسی را در آوردن: /مجازی/ که سی به درؤ خسته وه؛ درؤی که سی خسته دهر وه؛ که سی خسته درؤ وه؛ وه سیوه درؤ؛ نه وه درؤ وه سی؛ روون کردن وهی درؤی که سی که پیشت هه لیه سته وه «از این که دروغ او را در آوردن از من دلخور شد: له وهی که به دروم خسته وه لیتم یز بوو».

دروغ گفتن: درؤ کردن؛ درؤ دان؛ داندن؛ درؤ دای؛ درئ که رده ی؛ درؤی دای؛ درؤ وتن.

دروغ بافی /durûqbāfi, dorûq-/: ها؛ اسم. /مجازی/ درؤ بازی؛ کاری درؤ هه لیه ستن؛ درؤ نانه وه؛ هه لیه ستن و ئاماده کردنی درؤ «تهمت زنی و دروغ بافی بر علیه روشنفکران بازار گرمی یافت: بوختیان کردن و درو هه لیه ستن دژ به روونا کبیران بره می پیدا کرد». هه روه ها: دروغ بافی

دروغ پراکنی /durûqparākani, dorûq-/: ها؛ اسم. درؤ وه شینی؛ کار یان ره وتی بلاو کردن وهی

قسه و باسی درۆ. هه‌روه‌ها: دروغ‌پراکن

دروغ‌پردازی / -durûqpardâzi, dorûq- / ها:

/اسم. درۆبازی؛ کاری درۆ هه‌لبه‌ستن؛ درۆ نانه‌وه؛ هه‌لبه‌ستن و ناماده‌کردنی قسه‌ی درۆ.

هه‌روه‌ها: دروغ‌پرداز

دروغ - دونگ / -durûqdavang, dorûq- / ها:

/اسم. [گفتاری] درۆ-ده‌له‌سه؛ درۆ و ده‌له‌سه؛ درۆ-ده‌له‌سه؛ قسه‌ی درۆ «این قدر دروغ-دونگ سر هم نكن؛ نه‌ونده درۆ-ده‌له‌سه مه‌تاشه».

دروغ‌زن / -durûqzan, dorûq- / ها: /صفت.

/قدیمی/ درۆزن؛ دره‌وه‌كه‌ر؛ دره‌وه‌یین؛ درۆزه؛ قرق‌رۆ؛ قرق‌كه‌ر؛ قرق‌ره؛ فیشالباز.

دروغ‌زنی / -durûqzani, dorûq- / /اسم. درۆزنی؛

دره‌وه‌كه‌ری؛ دره‌وه‌یینی؛ قرق‌كه‌ری؛ فیشالبازی.

دروغ‌سازی / -durûqsâzi, dorûq- / /اسم.

درۆسازی؛ درۆزنی؛ کاری هه‌لبه‌ستن و ناماده‌کردنی قسه‌ی درۆ؛ درۆ هه‌لبه‌ستن؛ درۆ نانه‌وه «به زودی آن نشریه معتبر به کارخانه‌ی دروغ‌سازی تبدیل شد: زۆر زوو ئه‌و گۆفاره به‌پر و ناسراوه بوو به‌کونی درۆ هه‌لبه‌ستن».

دروغ‌سنج / -durûqsanc, dorûq- / دروغ‌یاب

دروغ‌گی / -durûqakî, dorûq- / /قید. [گفتاری] به

درۆ؛ به‌درۆوه؛ به‌درۆی؛ به‌دری؛ درۆیی «دروغ‌گی گفت می‌خواهد برود بانه؛ به‌درووه‌گوئی ئه‌یه‌وئ برۆا بۆ بانه».

دروغ‌گو / -durûqgû, dorûq- / ها؛ بیان: /صفت.

درۆزن؛ درۆباز؛ دره‌وه‌كه‌ر؛ دره‌وه‌یین؛ درۆزه؛ قرق‌كه‌ر؛ قرق‌كه‌ر؛ قرق‌ره؛ هوفال؛ چاخان؛ كه‌لاج؛ فیشالباز؛ بافیش‌كه‌ر؛ راست‌نه‌بیژ. به‌رانبهر: راستگو «دروغ‌گو دشمن خداست: دروزن دوژمنی خوايه».

دروغ‌گوی / -durûqgûyî, dorûq- / ها: /اسم.

درۆزنی؛ درۆكه‌ری؛ درۆبازی؛ فیشالبازی؛ چاخانی؛ قرق‌كه‌ری؛ کار یان ره‌وتی درۆکردن «از دروغ‌گوی پسرش شکایت داشت و خیلی نگران بود: له

دروزی کوه‌ه‌کی گازنده‌ی ده‌کرد و زۆر په‌ریشان بوو».

دروغ‌نما / -durûqnemā, dorûq- / دروغ‌یاب

دروغ‌ی / -durûqî, dorûqî / /صفت. درۆیی؛

درۆیینه؛ درۆینه؛ درۆزنه «ورزشکار دروغ‌ی: وهرزشکاری درویی».

دروغ‌یاب / -durûqyāb, dorûq- / ها: /اسم.

درۆدۆز؛ درۆ ده‌رخه‌ر؛ نامیر-یک بو هه‌له‌سه‌نگاندنی راستی یان نادروستی قسه‌ی وێژر له‌سه‌ر بری چالاکی مرۆف (وه‌کوو هه‌ناسه و لیدانی دل و...) دروغ‌نما؛ دروغ‌سنج

دروغ‌ین / -durûqîn, dorûqîn / /صفت. [ادبی]

درۆیی؛ درۆینه؛ درۆینه؛ درۆزنه.

دروگر / -derowgar, dro:gar / ها؛ ان: /اسم.

۱. درۆینه‌وان؛ دره‌وان؛ پاله؛ ناندروو؛ دره‌وه‌كه‌ر؛ كه‌سێ كه‌ کاری دره‌وه‌کردنه ۲. دره‌وه‌گه‌رد؛ دره‌پاسه؛ درۆینه‌ك؛ لاوێرده؛ ماشینی كه‌ دره‌وه‌كا.

درون / -darûn, dorûn / /اسم. [ادبی] ناوه‌وه:

۱. ناو؛ نیو؛ ژوو؛ هه‌ندروو؛ هوندەر؛ هه‌نده‌رووون؛ دره‌وون؛ ئه‌نده‌روون؛ دلێ؛ بۆشاییه‌ك كه‌ له‌ نیوان دیوار، له‌مپه‌ر یان كه‌وشه‌نێكدایه «درون خانه: ناو مال» ۲. ناو؛ نیو؛ به‌شی ناوه‌وه‌ی هه‌ر شتیك. به‌رانبهر: بیرون «درون و بیرون آن را به‌خوبی بررسی کرد: در و ناوه‌وه‌ی باش-باش تاوتوئ کرد» ۳. [مجازی] زه‌ین؛ ناوه‌ه؛ هزر.

درون / -darûne, dorûne / /حرف. له‌ناو؛ ناو؛

ناوه‌وه؛ له‌ناوه‌وه؛ نیو؛ له‌نیو؛ دلێ؛ دلێو؛ دلۆ «درون حیاط حوض بزرگی است: حه‌وزیکی گه‌وره له‌ ناو حه‌وشه‌كه‌دایه».

درون‌بهر / -darûnbar, dorûnbar / ها: /اسم. [گیاه‌شناسی]

توێکلی ناوه‌وه‌ی به‌ری دار كه‌ ده‌کری توێژیکی ناسکی لی بێ (وه‌ك هه‌رمی) یان سفت و پته‌و بیته‌وه و بیته‌ پیشه (وه‌ك گوێژ).

درون‌بوم / -darûnbûm, dorûnbûm / ها: /اسم. [جغرافیا]

نیوههریم؛ بهشی ناوهوهی هەر ولاتییک (وهکوو شار، باژیر یان پارێزگا).

درون بین / darûnbîn / ها: / اسم: / پێژشکی / ئاندوسکوپ؛ هه‌ناوبین؛ هه‌نافبین؛ ئامیژیکی بژیشکی بۆ بینینی ناوهوهی له‌ش.

درون بینی / darûnbîni / ها: / اسم: / ۱. / پێژشکی / ئاندوسکوپیی ۲. ده‌روون بینی؛ هه‌ناوبینی؛ توێژینه‌وه و تاوتویی بیر و باوه‌ڕ و هه‌ستی خۆ: **درون‌نگری**

درون‌پرده / darûnparde / اسم: / کالبدشناسی / پاو؛ ناوه‌کی‌ترین په‌رده‌ی پزدان که تۆلی ده‌وره داوه و به‌سراوه به‌ ناوکه‌وه: **آب‌پرده**؛ **درونشامه‌ی رویانی؛ مشیمه**

درون‌پوست / darûnpûst / اسم: / ناویست؛ ناوه‌پۆس: ۱. / کالبدشناسی / ناوه‌کی‌ترین توێژی سه‌ره‌تایی تۆل که پۆشه‌نی ناوه‌کی لوه‌لی هه‌رس پێک‌دینێ ۲. / گیاه‌شناسی / ناوینترین توێژی تۆکی لاسک یان ریشوو.

درون‌پوش / darûnpûsh / اسم: / کالبدشناسی / ناوه‌پۆش؛ ناویش؛ توێخی له‌ شانیه‌ی پۆشه‌نی ده‌روونی که دڵ و ده‌ماری مۆره‌داران وه‌ک ئاسته‌ر داده‌گرێ.

درون‌تراو / darûntarāv / درون‌ریز

درون‌دل / darûndel / درونشامه

درون‌راند / darûnrând / اسم: / په‌وتی ده‌لان؛ دزه‌ کردن؛ گه‌ڕانه‌ی بواردنی ماگ‌گه‌ل له‌ شوێنیکی به‌ گوشاره‌وه بۆ شوێنیکی که‌م گوشار‌تر.

درون‌روی / darûnrûy / ان: / صفت: / گیاه‌شناسی / به‌ تایه‌تمه‌ندی یان توانایی روان له‌ ناو ئەندامانی ڕووه‌کیکی‌تردا.

درون‌ریز / darûnrîz / ها: / صفت: / زیست‌شناسی / نیوان‌ریژ؛ ده‌ناو‌ریژ؛ به‌ نم‌تی ناوه‌کیه‌وه «غده‌ی درون‌ریز؛ لکی نیوان‌ریژ»؛ **درون‌تراو**

درون‌زا / darûnzā / ها: / یان: / صفت: به‌ تایه‌تمه‌ندی یان توانایی هه‌لکه‌وتن و گه‌وره‌

بوون به‌ یارمه‌تی هۆکارگه‌لی ده‌روونیه‌وه. به‌رانه‌ر: **برون‌زا**

درون‌زاد / darûnzād / صفت: / ۱. / ان: / گیاه‌شناسی / پێکهاتوو له‌ شانگه‌لی ناوه‌کی گیا (وه‌ک ریشووی لاوه‌کی) ۲. / زمین‌شناسی / به‌ سه‌رچاوه‌ی ناوه‌کیه‌وه (وه‌ک به‌ردی ئاگرین).

درون‌زهر / darûnzahr / اسم: / زیست‌شناسی / ناوه‌ژار؛ ژاری ناوه‌وه‌ی باکتری که ته‌نیا دوا‌ی له‌ناو چوونی باکتری دیته‌ ده‌روه‌وه.

درون‌سو / darûnsû / اسم: / ناو؛ ناوه‌وه؛ دیوی ناوه‌وه؛ لای ناوه‌وه؛ ڕوو یان لای ناوه‌وه‌ی هه‌ر شتی.

درون‌سوز / darûnsûz / موتور درونسوز، موتور **درون‌شامه** / darûnshāme / اسم: / کالبدشناسی / په‌رده‌یی که ڕووی ناوه‌وه‌ی ماسوولکه‌کانی دڵ و ده‌ریژه‌کانی داده‌پۆشی: **درون‌دل**

📖 **درونشامه‌ی رویانی** 📖 **درون‌برده**

درون‌گانی / darûngāni / اسم: / زیست‌شناسی / ناوگانی؛ تیکه‌لی نیوان دوو بوونه‌وه‌ری لیک‌نزیک، به‌تایه‌ت گه‌رده‌ی دوو گولی گیایه‌ک.

درون‌گرای / darûngerāy / اسم: / هۆگری به‌ سه‌رکردنه‌ ناو کاول و توێکلی خۆوه و دووری و جیایی له‌ ژیا‌نی ئاپۆره‌یی. به‌رانه‌ر: **برون‌گرای**. هه‌روه‌ها: **درون‌گرا**

درون‌گروه‌ی / darûngurûhî, -gorûhî / صفت: / ناوخۆیی؛ نیوده‌سته‌یی؛ نیوگرووی؛ پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ کار و با‌ری ناو خۆی ده‌سته‌ یان گروویپیکه‌وه «اختلافات درون‌گروه‌یی؛ بحث‌های درون‌گروه‌ی؛ ناکوکی ناوخۆیی؛ با‌سی ناوخۆیی».

درون‌مایه / darûnmāye / اسم: / ناوه‌روک؛ ناوه‌روکه؛ کاکله‌؛ بیر یان مه‌به‌ستی با‌س یان به‌ره‌مه‌ییکی هونه‌ری.

درون‌مرزی / darûnmarzî / ها: / صفت: / ناوخۆیی؛ ناوه‌کی؛ پێوه‌ندیدار به‌ ناوه‌وه‌ی ولات

«برنامه‌ی درون‌مرزی رادیو: برنامه‌ی ناخوبی رادیو».

درون نگری / darûn.negarî / درون‌بینی-۲

درون همسری / darûnhamsarî / ها- / اسم.
/جامعه‌شناسی/ ژن و ژنخواری ناخوبی؛
هاوسه‌ردوژی و زهماوند له ناو ده‌سته‌یه‌کدا
(وهک بنه‌ماله و خیل) به هوی باو یان قانونه‌وه.
درونی / darûnî, dorûnî / صفت. دروونی:
۱. ناوه‌کی؛ ناوی؛ ناوه‌ویی؛ پیوه‌ندیدار یان سر
به ناوه‌وه «اتاق‌های درونی ساختمان: ژورگه‌لی
ناوه‌کی خانوو» ۲. /مجازی/ هزری؛ پیوه‌ندیدار به
هوش و بیره‌وه «احساس درونی: هه‌ستی
دروویی».

دروهم‌سایه / dar-o-hamsāye / ها- / اسم.
/گفتاری/ هاوسا و به‌راوسا؛ هاوسا و ده‌راوسا؛
هاوسی-دراوسی؛ که‌سانی که له هاوسی‌تی
جیگاییکه‌وه «ما پیش در و همسایه آبرو داریم: تیمه
لای هاوسا و به‌راوساوه نا‌پروومان هه‌یه».

درویدن / deravîdan / مصدر. متعدی. // درویدی:
دووریت؛ می‌دروی؛ ده‌درووی؛ بدزو؛ بدروو //
دوورین؛ دروون؛ درون؛ دروین؛ دره‌که‌رده‌ی؛
دروونه‌وه؛ دوورانه‌وه؛ دورانه‌وه؛ دوورائن؛
درویان؛ دروینه‌وه؛ دوورائن؛ چین؛ به ده‌سکه
برینی ئالف و گیا به داس، ماله‌غان یان هه‌ر
شتی که تیژ بی: درودن / ادبی/

■ صفت فاعلی: درونده (دروینەر) / صفت مفعولی:
درویده (درواو) / مصدر منفی: ندرویدن (نه‌دروان)

درویش^۱ / darvîš / ها- / ان؛ دراویش / اسم.
ده‌رویش؛ ده‌رویش؛ دوریش؛ ده‌رویش:
۱. که‌سی که په‌یره‌وی یه‌کیک له فیرقه‌کانی
سؤفیه‌یه ۲. ریتاله؛ رینگال؛ قه‌لنده‌ر؛ عه‌بدال؛
که‌سیکی گه‌رال که به جل‌وبه‌رگیکی تایبته و
که‌شکۆل و ته‌وه‌رینه‌وه به کووچه و کۆلاناندا
ده‌گه‌ری و شیعر ده‌خوینی و له خه‌لکی پاره
ده‌ستینی.
درویش: صفت. ۱. /مجازی/ سه‌ریه‌تی؛

گوئنه‌ده‌ر به دنیا و مال و سامان و ناوبانگ و
پله و پایه ۲. /ادبی/ په‌هن؛ هه‌ژار.
درویشی / darvîšî / اسم. ۱. ده‌رویشی؛
ده‌رویشی؛ کاری ده‌رویش ۲. /ادبی/ هه‌ژاری؛
په‌ه‌نی.

دره / darre / ها- / اسم. دۆل؛ دۆله؛ دۆیل؛ دۆیل؛
ده‌ل؛ ده‌ریه‌ند؛ ده‌رفه‌ن؛ که‌ور؛ ده‌هل؛ ده‌ره؛
ده‌راو؛ ده‌راف؛ دراو؛ شیو؛ شیوه‌له؛ شیف؛ تسو؛
کان؛ نوه‌یل؛ نوهال؛ نه‌هال؛ دوپ؛ گه‌لی؛ گه‌لی؛
گللال؛ لوف؛ لووف؛ خانۆک؛ قوولایی نیوان دوو
کیو.

درهم^۱ / darham / صفت. /گفتاری/ ۱. ناو‌یتته؛
تیکه‌ل؛ تیکل؛ ته‌فل؛ گۆل؛ گۆله؛ تیکه‌لاو به
سه‌ریه‌کدا ۲. تیکه‌ل-پیکه‌ل؛ تیکه‌ل‌وپیکه‌ل؛
شله‌ژاو؛ په‌ریشان؛ شیواو؛ ئالۆز؛ هه‌ل‌شیواو؛
شیویاگ؛ شیویاو؛ چه‌واشه؛ تیک‌چوو؛ ژه‌لمسه؛
منته‌وه‌ش؛ بی‌سه‌ره و به‌ره.

□ درهم آمیختن: تیکه‌ل کردن؛ تیکه‌لاو کردن؛
شه‌وهاندن؛ فه‌خوماندن؛ هه‌ربلین؛ هه‌بلین؛
که‌رچلانندن؛ جه‌مقاندن؛ گۆاندن؛ رۆاندنه
یه‌ک؛ ته‌قدان؛ هالۆزان؛ ئالۆزان؛ تیک‌هالان.
درهم ریختن: تیکه‌ل-پیکه‌ل کردن؛ تیکه‌وه
دان؛ ئالۆزاندن؛ شله‌ژاندن؛ تیک‌هالان؛ رۆانه
یه‌ک؛ به یه‌کدا شیوان؛ تیک‌وپیک ده‌ی/
دای؛ ریک‌وپیک و ته‌کووزی شتیک له به‌ین
بردن.

درهم شدن: ۱. تیکه‌ل-پیکه‌ل بوون؛ شله‌ژان؛
تیک‌چوون؛ فه‌خومان؛ فه‌خومین؛ شه‌وهان؛
په‌ریشان بوون؛ شیوان؛ شیوان؛ تیک‌شیه‌ی/
شیای ۲. تیکه‌ل بوون؛ تیکه‌لاو بوون؛ رۆانه
یه‌ک. هه‌روه‌ها: درهم کردن

درهم فشردن: تیک‌گوو‌شین؛ تیک‌گواشتن؛
رپک‌گو‌شین؛ به ته‌وژمی زۆروه‌وه بۆ هه‌موو
لایه‌ک گوشار هینان. هه‌روه‌ها: درهم کوبیدن
درهم: قید. تیکه‌ل؛ هالۆز؛ تیک‌هالاو؛ ده‌ره‌م؛

تیکه لاو؛ هه‌رهمه؛ به شیوه‌ی تیکه‌ل-پیکه‌ل
<همه را درهم می‌فروشیم؛ هه‌مووی تیکه‌ل
ده‌فرۆشین>.

درهم / derham ، ها: /امرب از یونانی/ اسم
دی‌رهمه؛ درهم: ۱. /قدیمی/ درهم؛ یه‌که‌ی
پاره‌ی زۆریک له ولاتانی ئیسلامی له پ‌ابردوودا
۲. یه‌که‌ی پاره‌ی ئیماراتی عهره‌بی و مه‌راکش.

درهمج‌وش / darhamcûş : صفت.
پیکه‌وه‌کولاو؛ له‌گه‌ل یه‌کتیدا به تیکه‌لی کولاو.
درهمکنش / darhamkoneş : برهمکنش

دری ¹ / dari : اسم. ۱. ده‌بوونه؛ ئالووله؛ پ‌یگای
تایبه‌تی (وه‌ک: کۆلان، دالان و...) که ده‌رگای
ده‌ره‌وه‌ی ده‌که‌وێته‌وه سه‌ر پ‌یگه‌ی گشتی
۲. فارسی دری، فارسی

- **دری** ²: پ‌یواژه. - ده‌رگایی؛ - ده‌ری؛ - ده‌رکی؛
۱. پ‌یوه‌ندیدار یان سه‌ر به درگاوه «پشت‌دری؛
پادری؛ پشت‌درکی؛ پ‌اده‌رگایی» ۲. خاوه‌ن درگا
«پنج‌دری؛ پ‌ینج‌ده‌ری».

دریا / daryā : اسم. ۱. ها/ ده‌ریا؛ ده‌لیا؛ زه‌ریا؛
زه‌ریا؛ زه‌لیا؛ زری؛ زه‌ری؛ زریه؛ کۆمه‌ئاویکی زۆر
گه‌وره له ئاوی سوێر که به کۆمه‌گه‌لیکی دیکه‌وه
پ‌یی هیه و وشکانی له چهند لاوه دایگرتووه
۲. /مجازی/ ئوقیانووس ۳. زئ؛ گۆلی گه‌وره؛
زئی گه‌وره‌ی ئاوی سوێر ۴. /مجازی/ ده‌ریا؛
جی‌گایه‌کی زۆر گه‌وره که زۆر شتی لێیه «شه‌ر
ارییل مثل یک دریا است: شاری هه‌ولێر وه‌ک‌وو
ده‌ریاهه‌که» ۵. /مجازی/ ده‌ریا؛ هێژا؛ هۆزان؛ زۆر
زانا؛ که‌سایه‌تی زۆر زانا و هێژا «مرحوم بدیع‌الزمانی
دریا بود: خوالیخۆشبوو ده‌بعوزمانی ده‌ریاهه‌ک
بوو».

دریائی / daryāi : دریایی

دریابان / daryābān ، ها: /ان: اسم. ده‌ریاوان؛
زه‌ریابان؛ سه‌رله‌شکری هێزی ده‌ریایی.
هه‌روه‌ها: دریابانی

دریابد / daryābod ، ان: /اسم. ده‌ریابود؛

ئه‌رته‌شبودی هێزی ده‌ریایی. هه‌روه‌ها: دریابدی
دریاچه / daryāče ، ها: /اسم. ده‌ریاچه؛ زئ؛
زریچار؛ زریچه؛ به‌هرک؛ بیرکم؛ به‌رهم؛ باره‌و؛
گۆل؛ به‌شیکی زۆر له ئاوی سوێر یان شیرین که
پ‌یگای به ده‌ریا نیه.

دریادار / daryādār ، ها: /ان: اسم. ده‌ریادار؛
سه‌رتیپی هێزی ده‌ریایی. هه‌روه‌ها: دریاداری
دریادل / daryādel ، ان: /صفت. /مجازی/
دل‌گه‌وره؛ خاوه‌ن تاب‌شتی خۆپ‌اگری،
لێ‌بوردوویی و پ‌یک‌و‌پ‌یکی زۆر. هه‌روه‌ها:
دریادلی

دریازدگی / daryāzadegî ، ها: /اسم.
ده‌ریاب‌ردوویی؛ ده‌ریا‌گه‌زی؛ باری هه‌ل‌ش‌تی‌وانی
دل، سه‌ر‌گ‌ێژه، سه‌ر‌ئ‌یشه و سستی له سه‌فه‌ری
ده‌ریاییدا که به هۆی ته‌کان و شه‌کانی
که‌شتیه‌وه له ب‌رئ که‌سان پ‌وو ئه‌دا «دریا توفانی
بود و بیشتر مسافران دچار دریا‌زدکی شده بودند: ده‌ریا
باس‌ریشکی بوو و زۆریک له مسافره‌کان تووشی
ده‌ریاب‌ردوویی ببوون».

دریازده / daryāzade ، ها: /ان: صفت.
ده‌ریا‌گه‌ز؛ ده‌ریاب‌ردوو؛ تووشی ده‌ریاب‌ردوویی
«دریازده شده بودم و حالت بدی داشتم: ده‌ریاکه‌ز ببووم
و حال‌یکی ش‌رم بوو».

دریازن / daryāzan ، ان: /اسم. ده‌ریاگر؛ دزی
ده‌ریا؛ چه‌ته‌ی ده‌ریایی.

دریازنی / daryāzanî ، ها: /اسم. ده‌ریاگری؛ کار
و په‌وتی دزینی که‌شتی یان بردنی باره‌که‌ی به
سه‌ر ئاوه‌وه.

دریازی / daryāzî ، ها: /ان: صفت. /زیست‌شناسی/
ده‌ریا‌زی؛ زه‌ریا‌زی؛ به تایبه‌تمه‌ندی یان خووی
ژیانی نێو ئاوی ده‌ریاوه.

دریاسالار / daryāsālār ، ان: /اسم. ده‌ریاسالار؛
سه‌ر‌کرده‌ی هێزی ده‌ریایی. هه‌روه‌ها:

دریاسالاری

دریافت / daryāft ، ها: /اسم. وه‌ر‌گرت؛ گرت؛

وهرگری: ۱. کار یان پهوتی وهرگرتن؛ گوره‌ته‌نه. بهران‌هر: پرداخت «دریافت حقوق: وهرگری مووچه» ۲. کار یان پهوتی وهرگرتن؛ به دهست هینان «کتاب را دریافت کردم: کتیبه‌کهم ودرکرب» ۳. ناوهر؛ دهرک؛ فام ۴. [حسابداری] وهرگیراوه؛ نهوی که گیراوه یان نه‌گیردری. بهران‌هر: پرداخت «دریافتهای سال جاری: ودرکبراهوی نه‌مسال».

□ دریافت شدن: ۱. وهرگیران؛ گیران؛ سه‌نران «از هر نفر صد تومان دریافت می‌شود: له ههر که‌سی سه‌د تهن وهرده‌گیردریت» ۲. دیار بوون؛ تیگه‌یشتن؛ حالی بوون «از حرفهای شما دریافت می‌شود که موافق نیستید: له قسه‌کانتاندا وا دیاره که رازی نین».

دریافت کردن: وهرگرتن؛ گوره‌ته‌نه؛ گرتن؛ گیرته‌ی: ۱. ساندن؛ نه‌ساندن؛ هلانین ۲. حالی بوون؛ تیگه‌یشتن؛ نه‌نه‌یاوه‌ی.

دریافت‌کننده / daryāftikonande ، ها: -گان/ اسم. وهرگر؛ نهوی که شتی (وهک نامه یان پاره) وهرده‌گری یان ده‌بی وهربگری «امضای دریافت‌کننده ضروری است: واژوی وهرکر پیویسته».

دریافتن / daryāftan: مصدر. متعدی. // دریافتی: تیگه‌یشتی؛ درمی‌یابی: تینه‌ده‌ی؛ دریاب: تی‌بگه // ۱. تیگه‌یشتن؛ حالی بوون؛ زانین؛ نه‌نه‌یاوه‌ی؛ یاواینه ۲. ده‌سکه‌وتن؛ به بار یان چۆنیه‌تیه‌ک گه‌یشتن ۳. [نامتداول] وهرگرتن؛ گرتن؛ گیرته‌ی؛ هلانین. هه‌روه‌ها: دریافتنی

■ مصدر منفی: درنیافتن (تینه‌گه‌یشتن) دریافتی / daryāfti ، ها: / اسم. وهرگرتی؛ گرتی؛ وهرگیراوه؛ ده‌سکه‌وتوو؛ نه‌وه‌ی که وهرگیراوه یان وهرده‌گیریت «دریافتی شما چقدر است؟ ودرکبراهوی ئیوه چه‌نده؟».

دریافتی^۲: صفت. وهرگیراو «بول دریافتی را بشمارید: پاره وهرکبراهوه که بژمپرن».

دریاکنار / daryākenār: / اسم. زیربار؛ زیرتوار؛

زریپهر؛ رۆخ؛ رمخ؛ بهر ده‌ریا؛ به‌ستین؛ به‌راف؛ ده‌ریاده‌ر؛ لیواری ده‌ریا؛ جیگیایی که له که‌نار ده‌ریاوه‌یه.

دریانورد / daryānavard ، ها: /ان: / اسم. زیرقان؛ ده‌ریاوان؛ که‌سی که کاری ده‌ریاواینه.

دریانوردی / daryānavardī: / اسم. ده‌ریاوانی:

۱. /ها/ سه‌فر له ده‌ریا به‌تایبته‌ت ناژواندنی گهمیه یا خو به‌شداری کردن له‌و کاره‌دا ۲. زانستی به‌پۆمه‌ردنی که‌شتی، به‌تایبته‌ت شیوه‌ی ناسینی بار و دۆخ، جیگا، مه‌ودا و ریگا.

دریایی / daryāyi: / صفت. ده‌ریایی؛ زه‌ریایی:

۱. پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به ده‌ریاوه «آب و هوای دریایی: ناو و هه‌وای ده‌ریایی» ۲. خاوه‌ن ژیان له ئیو ده‌ریادا «جانور دریایی: ژینه‌وه‌ری ده‌ریایی» ۳. پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به ده‌ریاوانیه‌وه «سفر دریایی؛ نیروی دریایی: سه‌فه‌ری ده‌ریایی؛ هیزی ده‌ریایی» * دریائی

دریبل / dirībl, derībl ، ها: /انگلیسی/ اسم. /ورزش/ دریبل؛ دریب؛ کاری رفاندنی توپ به لیزانی.

دریچه / dariče ، ها: / اسم. ده‌ریژه؛ ده‌ریچه؛

ده‌ریچه: ۱. ده‌لاقه؛ هۆرتمه؛ درگاه‌یکی چکۆله

له دیوار یان میچدا که رۆچنه‌یه‌ک داده‌پۆشی

۲. کوناوه‌جه؛ کوناوانجه؛ کوناواجه؛ کولاورۆچنه؛

کوله‌ک؛ رۆچنه؛ بانجه؛ قولیر؛ رۆچنه‌یی که

ئامپیریکی بو کردنه‌وه و پیوه‌دان پیوه‌یه

۳. [کالبدشناسی] پیکهاته‌یه‌ک له بری ئه‌ندامانی

ده‌روونی له‌ش، به‌تایبته‌ت له سه‌ره‌ری ره‌گدا که

بو تاوی رۆگه یان که‌لینی ده‌به‌ستی و چۆنیه‌تی

هات‌و‌جو‌ی تراو (به‌تایبته‌ت خوین) دابین ده‌کا.

□ دریچه‌ی اطمینان: ده‌ریژه‌ی هه‌داری؛

ده‌ریچه‌ی دل‌نیایی؛ پیکهاته‌یه‌ک له

ماشین‌گه‌لی هه‌لمیدا که له کاتی په‌نگ

خواردنه‌وه‌ی هه‌لم، به شیوه‌ی خۆمه‌ش باز

ده‌بی و هه‌لمه‌که ده‌رده‌دا.

دریدگی / daridegi، ها: / اسم. ۱. درای؛ دریایی؛ دریایی؛ شر و لهتی؛ شر به هوی درانهوه «دریدگی پیراهن: درای کراس» ۲. [مجازی/ بی‌شهرمی؛ بی‌حیایی؛ کوله‌شی؛ به‌روویی؛ روودامالیاگی؛ رووه‌لمالیاوی؛ شهرم‌تکاو؛ گوسارتمه‌یی؛ سی‌به‌ندی؛ بی‌چاو و روویی؛ به‌قلیسوکی؛ که‌لزیایی؛ قولته‌شی؛ قولته‌شه‌یی؛ رووقایمی؛ قرشمالی؛ ده‌لوقه‌لی «آدم به این دریدگی و بی‌چشم‌روویی دیده بودی؛ که‌سی بهم بی‌شهرمی و بی‌چاو‌رؤییته دیتبوو؟»

دریدن / daridan: مصدر. متعدی. // دریدی؛ هه‌لندری؛ می‌دری؛ هه‌لنده‌دری؛ پدر: هه‌لنده // هه‌لندری: ۱. درین؛ دروون؛ دراندن؛ درانن؛ درنه‌ی؛ درنای؛ دریه‌ی؛ دادرین؛ دادراندن؛ شرکردن؛ له‌ت‌کردن؛ فره‌ژاندن؛ فه‌کاندن؛ بزپزاندن؛ چپزاندن؛ پهرتاندن؛ گه‌زخاندن؛ پرنای؛ له‌ت‌وپه‌ت‌کردنی شتیک له‌تووریه‌ی و رک‌یان به‌زور و گوشار ۲. هه‌لندری؛ هوردپیه‌ی؛ له‌ت‌وپه‌ت‌کردن؛ گه‌زن گه‌یاندنی گیانداریکی (زورتر) کیوی به‌گیانداریکی‌تر و ته‌نانه‌ت کوشتنی «شیر آهو را درید: شیر ناسکه‌کی هه‌لندری». هه‌روه‌ها: دریدنی

■ **صفت فاعلی: درنده** (هه‌لندری) / صفت مفعولی: دریده (هه‌لندراو) / مصدر منفی: ندریدن (هه‌لنده‌دین)

دریده / daride، ها: / گان: / صفت. ۱. [مجازی/ گفتاری] قولته‌ش؛ قولته‌شه؛ کوله‌ش؛ بی‌شهرم؛ بی‌حیای؛ به‌روو؛ روودامالیاگ؛ رووه‌لمالیاو؛ شهرم‌تکاو؛ گوسارتمه؛ سی‌به‌ندی؛ بی‌چاو و روو؛ به‌قلیسوکی؛ که‌لزی؛ رووقایم؛ قرشمال؛ ده‌لوقه‌ل «زیکه‌ی دریده خجالت نمی‌کشید: ژنه‌تیوی قولته‌ش شهرمی نه‌ده‌کرد» ۲. دراو؛ دریاو؛ دریاگ؛ دریا؛ شپپال؛ شیتال؛ شرکراو «جامه‌ی دریده: جلکی دراو».

دریغ / dariq: / اسم. / ادبی/ داخ؛ ناخ؛ مخابن؛

مه‌خابن؛ خه‌بینته؛ ناخ‌وداخ؛ هاوار؛ یازوخ؛ یازوغ؛ دریغ؛ دریغ؛ هایلو؛ داخ و حه‌یف؛ ئه‌وه‌ی که‌نه‌بوونی، به‌تایبته له‌ده‌ست دانی، ده‌بیته هوی داخ و کول و که‌سهر «دریغ از راه دور و رنج بسیار: داخ له‌و ریگا دووره و له‌و هه‌موو ئه‌رکه».

□ **دریغ از چیزی:** داخ بو شتیک؛ ناخ بو شتیک؛ داخ په‌ی چپویتیوی/ چپویه؛ ناخ هه‌لکیشان بو‌نه‌بوونی شتیک «دریغ از یک مرد؛ دریغ از یک وجب خاک؛ داخ بو بیاییک؛ ناخ بو بستی خاک».

□ **دریغ بودن:** مخابن بوون؛ جیی داخ بوون؛ حه‌یف بوون؛ یاگو داخی بیه‌ی. دریغ داشتن/ کردن: دریغ کردن؛ رجوا نه‌دیتن؛ شتیک نه‌دان. دریغ گفتن: ناخ و داخ کردن؛ خه‌می له ده‌ست چوو‌یکه‌ک خواردن.

دریغ^۲

دریغا / darîqā: صوت. / ادبی/ داخه‌که‌م؛ داخم؛ داخه‌م؛ به‌داخه‌وه؛ داخ و دهر؛ ده‌ردو؛ وه‌ی‌رو؛ ئه‌ی‌داخ؛ به‌داخه‌وه؛ مخابن؛ موخابن؛ ئه‌ی مخابن؛ داخ و عه‌زرت؛ هاوار به‌مالم؛ وشه‌یه‌ک بو‌ده‌برینی خه‌م و که‌سهر له‌رووداو‌یک «دریغا تاب و نیروی جوانی: داخه‌که‌م بو‌گور و تینی جوانی»: دریغ^۲

دریل / dereyl، ها: / انگلیسی از هلندی/ اسم. ۱. دریل؛ سمو؛ به‌ریمه؛ ئامی‌ریک بو‌کون‌کردن، که‌زورتر به‌کاره‌با کار ده‌کا ۲. مه‌ته؛ مه‌تی

■ **دریل** [گفتاری]

دری — وری / darivarî، ها: / اسم. / گفتاری/ هه‌لیت‌وپه‌لیت؛ حه‌له‌ق — مه‌له‌ق؛ قسه‌ی قور؛ وته‌ی بی‌ناوه‌روک «این دری — وریها چیست که می‌گوی؛ ئه‌م هه‌لیت و به‌لیتانه‌چیه‌ده‌لیتی؟».

دریوزگی / daryûzegî، ها: / اسم. / ادبی/ سوالکه‌ری؛ ده‌روزه‌که‌ری؛ گه‌دایی؛ گه‌دایی؛ خوازه‌لوکی: دریوزه‌گری؛ دریوزه

دريوزد / daryûze / دريوزگی

دريوزه کړی / daryûzegarī / دريوزگی

دز / doz: [فرانسوی/اسم، دوز؛ فهرهک؛ فهرک؛ هندی کارا یا ن بهرایی دراو له دهوا بو ژه می؛ دوز

دزد / dozd، ها: /ان: /اسم، دز؛ مالېر؛ قهره پشی؛ شه وکوت؛ چاپ؛ شه بابوز؛ دزوکهر؛ که سی که مالی مهردم به نهی نی و بی ناگایان دهبا [دز نگرته پادشاه است: دزی نه گروا پاشایه].

دزد دربابی: [قدیمی] دزی دهریایی؛ کوسار؛ چته هی دهریا؛ که سی که له هیرش بردن و دزینی گهمیه و پیته وایدا به شداره.

دزد سر کرده: ۱. مله گر؛ دزی سر کهل؛ چته هی مله ۲. [کنایه] دزی روژی روشن؛ دزی که بهی ترس و به ناشکرا دزی دهکا.

دزد ناموس: [مجازی] دز ناموس؛ فاسق؛ پیاوی که له گهل ژنی پیاویکی تر کهین و بهینی ههیه.

دزد بردن: دز بردن؛ دز برن؛ دز به رده ی؛ دزبان: دزبان «دار و ندارم را دزد برد» دار و ندارم دز بردی.

دزد زدن: دز لیدان؛ دز بردن؛ دز برین؛ دز ده ونه ی؛ دهستی دز گه یشته شوئی یان شتیک «خانم را دزد زد» دز دای له مالم.

دزد گرفتن: دز گرتن؛ دز گيرته ی؛ قول به س کردن دز.

دزد: صفت. دز؛ خاومن هوگره تی به دزی کردن «شاگرد دزد به درد من نمی خورد؛ شاگردی دز به که لکی من نایه». ههروه ها: دزد بودن؛ دزد شدن دزد افشار / dozdařār: /اسم. [نامتداول] دزده سهک؛ دزده ستهک؛ شه ریکه دز؛ دهسکیس؛ هاریکاری دز.

دزدانه / dozdanē: / صفت. به دزیه وه؛ به دزی؛ نهی نی؛ له ژیره وه؛ په نامه کی وه کوو دزان «نگاه دزدانه» روانینی به دزیه وه.

دزدانه: قید. به دزیه وه؛ بیدزی؛ وه دزیه کهو؛ بیدزهی؛ به نهی نی؛ ب دزیه؛ بهی ناوردانه وه و ناگاداری دیترا نه وه «دزدانه سرک کشیدم بینم چه خبر است» به دزیه وه روانیم بزائم چ باسه.

دزدبازار / dozdbāzār: /اسم، دزخانه؛ دزبازار؛ شاره دز؛ جیگاهیک که دزی زوری لیته.

دزدکی: / dozdaķi: / قید. به دزیه وه؛ به دزیه دز؛ بی دزی؛ بی دزه ی؛ به دزیه که وه؛ وه دزیکه وه؛ خنز؛ به نهی نی؛ له بنه وه «دزکی از پنجره نگاه کردم» به دزیه وه له په نجره که وه روانیم.

دزدگاه / dozdgāh، ها: /اسم، دزکوشکه؛ دزکوژگه؛ مؤله دز؛ کولانه دز؛ مه کو ی دزان؛ جیگای کووه بوونی دزان «محلای ما شده بود دزدگاه» گهره کی مه بووه دزکوشکه.

دزدگیر / dozdgīr، ها: /اسم، دزگیر؛ دزگر؛ نامیرکی کاره بایی یان ټیلکترونیک کی که بو بهرگری له دزی داده نری و به زیرکاندن یان روشن کردن ی چراهاتی که س یان که سانی تازه خبه ر دهدا «دزگیر را از کار انداخته بودند» دزگیره که یان له کار خستوو.

دزدی / dozdi، ها: /اسم، دزی؛ چرپ؛ تالان و برپو؛ کاره هاتی بردنی مالی دیتران بهی ناگاداران.

دزدی ادبی: دزی ویژه یی؛ دزی شه ده بی؛ کاره هاتی بلاو کردنه وه نووسراوه ی دیتران به ناوی خووه.

دزدی دریایی: دزی دهریایی؛ دهریاگری.

دزدی هوایی: فرپو که رفیتی؛ فرپو که دزی.

دزدی رفتن: چوون بو دزی؛ بو دزی رو یشتن «رفته بود دزدی، گیر افتاد؛ چوو بو بو دزی، وه گیر کهوت».

دزدی کردن: دزی کردن؛ دزی که رده ی.

دزدی: صفت. دزیه تی؛ دزی؛ دزراو «رادیوی دزدی خریده بود» رادیوی دزیه تی کرپیوو.

دزدیدن / dozdidan: / مصدر، متعدی. // دزدیدی.

۱. دهنګ-ناخوش؛ دژناههنگ؛ خاوهن دهنګی قوړ
 ۲. دل پیس؛ خاوهن دهروون و نیه تی خراب.
دژبان / dejbān ، ها: ان: / از کردی/ فارسی/ اسم.
 دژوان؛ دژبان؛ دژدار؛ داژدار؛ قه لادار؛ قه لاتهوان.
دژبانی / dejbānī ، ها: ان: / از کردی/ فارسی/ اسم.
 دژوانی؛ دژبانی: ۱. مهزینګه یکه له نهرتेश
 بۆ چاودیزی کرداری سهربازان و به پړوه بردنی
 قانون له هیزی چه کداریدا ۲. قه لاتهداری؛
 قه لاتهوانی؛ دژداری؛ کاری دژبان.
دژپیه / dojpih /: اسم. لوبه؛ لکی چهوری که له
 به شیکې جهسته دا دهر دیت: دژپیل
دژخیم / dejxim ، ها: ان: / از کردی/ اسم. / ادبی/
 ۱. جه لاو؛ جه لاد؛ که سی که ئیعدامیگهل
 ده کوژی ۲. / مجازی/ دژه پیم؛ که سی که زور
 بی به زهی و نازاردهره «او یک دژخیم به تمام معنی
 بود: دژهمیکی به راستی بوو» * جلا
دژم / dojam, dejam : صفت. / ادبی/ ۱. گژم؛
 گرژ؛ چرچه؛ تووره و زیز «چهره ای دژم داشت:
 نژمیکی گژمی بوو» ۲. تووره؛ گرگین ۳. / مجازی/
 ناله بار؛ نابار؛ خراب؛ ناساز؛ بهد «روزگار دژم؛
 پژگاری ناله بار» ۴. / مجازی/ ژاکاو؛ په ژمراو؛
 ده ژیا.
دسامبر / desām(b)r /: [فرانسوی] / اسم. دیسامبر؛
 کانونی یه کهم؛ دواین مانگی سالی زاینی که
 ۳۱ پوژه و له ۱۰ ی سهرماوه زهوه دهس پتده کا.
دسایس / dasāyes /: [عربی] جمع دسایسه
دسپوتیزم / despotizm /: [فرانسوی] دسپوتیسم
دسپوتیسم / despotism /: [فرانسوی] / اسم.
 حکومته تی ملهورانه؛ حکومته تی زوره ملانه:
دسپوتیزم
دست / dast ، ها: ان: / اسم. ۱. دهست؛ دهس؛
 لهپ؛ نه ندای بهرووی زورتری گوهنداران،
 به تایبته مروژف، که له باهو، نانشک، مه چه ک
 و لهپ و قامکان پیکهاتوه ۲. / گفتاری/ دهست؛

دزیت؛ می دزدی؛ ددهزی؛ بدزد؛ بدزه // ۱. دزین؛
 دزیه؛ رواکانن؛ چریانن؛ شتیک به نه پنی بۆ
 خو بردن «مال کسی را دزدیدن: مالی که سیک
 دزین» ۲. / مجازی، گفتاری/ دزینوه؛ نهوه دزیه؛
 دزیه یوه؛ پنهانان؛ شاردهوه؛ هشاردان؛ لادان و
 پنهاندانی خو یان نه ندایکی لهش بۆ نه بینران و
 خو پاراستن «سرت را بدزد: سهرت بدزهوه».
 ههروه ها: دزدیدنی
 ■ صفت مفعولی: دزدیده (دزراو) / مصدر منفی:
 ندزدیدن (نه دزین)
دزدیده / dozdid /: صفت. / گفتاری/ به دزیهوه؛
 بی دزی؛ وه دزیکهوه؛ نه پنی «نگاه دزدیده: روانینی
 به دزیهوه».
دزدیده ۲: قید. / گفتاری/ به دزیهوه؛ بی دزی؛
 بی دزه ی؛ وه دزیکهوه؛ به نه پنی؛ به بی سهرنج و
 ناگاداری دیترا نهوه «دزدیده رفتن: به دزیهوه
 پوشتن».
دزمت / dozmetr ، ها: [فرانسوی] / اسم. دوزمیتر؛
 دوزیمیتر؛ ئامیری پیوانی راده ی لیاندانی
 پرشنگی ناوکه یی له مروژف یان شتیک له
 ماوه یه کی دیار یکراودا: دزیمتر
دزنفکته / dezanfekte /: [فرانسوی] / صفت.
 ۱. پاکزکراو؛ پاقرکراو؛ خاوین کراوه؛ دژگه نی کراو
 ۲. / ها/ / مجازی، تعریض/ وه سواس؛ سوور و
 دل دانه مزراو له سهر خاوینی «خیلی دزنفکته
 تشریف دارید: زور وه سواسی».
دزیمتر / dozimetr /: [فرانسوی] دژمتر
دژ / dej ، ها: ان: / کردی/ اسم. دژ؛ دوژ؛ که له ه؛
 که له مه؛ کرؤکه؛ که لات؛ قه لا؛ خانووبه ریپک به
 جیگا و که له پهل ی پیویست بۆ مانه وه ی هیزی
 چه کداری و به تایبه تمه ندی بهرگری له هیرشی
 دوژمن.
دژ - / doj, dej /: پیشوند. دژ - بهد - خراب
 «دژا هنگ؛ دژخیم؛ دژناههنگ؛ دژهم».
دژا هنگ / dojahang /: صفت. / ادبی/

لانه‌خواز؛ چه‌پخواز؛ خوازیری ئال و‌گور له پټوه‌ندی و بنه‌ماگه‌لی کومه‌لایه‌تی به قازانجی کۆمای خه‌لک و نازادی زۆرتریان.

دست خالی: دست‌ی خالی؛ دهس خالی؛ دهسی هالی؛ به‌بی پاره و ئامیری پټویست «آن خانه را با دست خالی ساخت: ئه‌و ماله‌ی به دهستی خالی کرده‌وه».

دست دوم

دست راست: دهستی راست؛ دهس راس:

۱. دهستی که له لای راستی جهسته‌وه‌یه

۲. لای راست؛ دهسوو راسی.

دست راستی: /سیاست/ پاون‌خواز؛ لایه‌نگری راگرتنی پټوه‌ندی و بنه‌ماگه‌لی کومه‌لایه‌تی کۆن یا گه‌رانه‌وه بۆ سه‌ر ئه‌وانه.

دست کم

دست آوردن: باش هینان؛ دهستی باش

هینان؛ خاس هاوردن؛ له کایه‌ی وه‌ره‌قاندا دهستیکی باش بۆ هاتن.

دست از آستین درآوردن: /دبی/ قۆل هه‌لمالین؛ خۆ لئ هه‌لکردن؛ ئاماده‌یی، ده‌رفت یان ئازایی بۆکاری په‌یدا کردن.

دست از پا خطا نکردن: /کنایی/ موو نه‌پساندن؛ له پټستی خۆدا نه‌جوولان؛ پا لار دانه‌نان؛ هیچ کاریکی خراپ نه‌کردن «بعد از آن دیگر دست از پا خطا نمی‌کرد: دواي ئه‌وه ئیتر پای لاری دانه‌ده‌نا».

دست از جان شستن: /مجازی/ دهست له گیان به‌ردان؛ دهس له گیان داشۆردن؛ گاندی که‌وتش؛ ئاماده‌ی مهرگ بوون «دست از جان شست و خودش را به پایین پرتاب کرد: دهستی له گیانی به‌ردا و خۆی خسته‌ خواره‌وه».

دست از چیزی شستن: /مجازی/ دهست له شتی به‌ردان؛ دهس له شتی داشۆردن؛ هیواداری به شتیک نه‌مان و به دوویدا نه‌چوون.

دهس؛ لا؛ سو؛ لایهن «دست راست: دهستی راست» ۳. دهست؛ دهس؛ کۆمه‌له‌یه‌کی ته‌واو له شتیک «یک دست میز و صندلی: دهستی میز و سه‌نده‌لی» ۴. دهست؛ دهس؛ سه‌ره؛ گه؛ جار؛ راء؛ که‌رەت «سه دست بازی کردیم: دو دست سرم را شستم: سئ دهست کایه‌مان کرد؛ دوو دهس سه‌رم شت» ۵. دهسته؛ دهسه؛ جوړ؛ چه‌شن «از این دست آدمها همه جا پیدا می‌شود: له‌م دهسته بنیاده‌مانه له هه‌موو جیگایه‌کدا هه‌یه» ۶. دهست؛ دهس؛ دارایی و خاوه‌نداریه‌تی «در دست داشتن: له دهستدا بوون» ۷. /مجازی/ دهست؛ دهس؛ به‌شداری «توی این کار دست دارد: له‌م کاره‌دا دهستی هه‌یه» ۸. یه‌که‌ی ژماردنی هه‌ندیک شت (وه‌ک جل‌وبه‌رگ، بریک له چیشتان، ساختومان، په‌له‌وه‌ران، به‌تایبەت په‌له‌وه‌رانی راوکه‌ر) ۹. /مجازی، گفتاری/ یار؛ یاوه‌ر.

دست آخر: ده‌رته‌نجام؛ ده‌ره‌نجام؛ سه‌ره‌نجام؛ ئاخری؛ دوايي؛ دواخری؛ دمایي؛ ئاخرجار؛ دواجار؛ جاری ئاخ «دست آخر داشتم برنده شد: ده‌رته‌نجام کاکم برده‌وه».

دست از پا درازتر: /مجازی/ دهس له پی درپژتر؛ دهست له گونان درپژتر؛ دم له پووش؛ سه‌رته‌که‌وتوو؛ ناکام «دست از پا درازتر برگشت و گفت، ناوایی بسته بود: دهست له پی درپژتر گه‌رایه‌وه و گوئی، نانه‌واخانه به‌سرایوو».

دست اول

دست بالا

دست برقضا: به هه‌لکه‌وت؛ وه هه‌لکه‌فت؛ به پیکه‌وت؛ خۆوبه‌ختی.

دست به‌نقد

دست چپ: دهستی چه‌پ؛ دهس چه‌پ؛

۱. دهستی که له لای چه‌پی جهسته‌وه‌یه

۲. لای چه‌پ؛ دهسوو چه‌پی.

دست چپی: ۱. دهستی چه‌پی؛ دهس چه‌پی؛ ئه‌وه‌ی که له لای چه‌په‌وه‌یه ۲. /سیاسی/

نده‌بوو.

دست برداشتن: */کنایه/* واز هینان؛ واز ثانین؛
واز هاوردن؛ واز ئارده‌ی؛ دس هه‌لگرتن؛
دس / دهست له هه‌لگرتن؛ له شتی یان کاریک چاو
پۆشین «دیگر از عیاشی دست بردست؛ ئیتر وازی
له هه‌له‌یی هییا».

دست بردن: ۱. دهست لیدان؛ دهست
تی‌بردن؛ به‌بێ پرس یان مافیک له کاری یان
شتیک دهست تی‌وه‌ردان «تو حق نداشتی در
نوشته‌ی من دست بیری؛ نه‌ده‌بوو نووسراوه‌که‌م
دهست لی بده‌ی» ۲. دس / دهست بردن؛
دس به‌رده‌ی؛ دس بۆ به‌روه بردن «دس
بُرد و یک سیپ برداشت؛ ده‌سی نرد و سیویکی
هه‌لگرت» ۳. */قدیمی/* دس / دهست بردن؛
برنده‌وه له کایه‌دا.

دست بر سر کوفتن: */کنایه/* ادبی / دانه سهردا؛
نازیه‌تباری کردن؛ نازیه‌باری کردن.

دست بزن داشتن دست چیزی داشتن

دست بکیر داشتن دست چیزی داشتن

دست به آب رساندن دست به آب

دست به پشت نرفتن: */کنایه/* دهست به
شوینه‌وه نه‌بوون؛ دهست له دواى خودا
نه‌هاتن؛ دهست بۆ دواى خو نه‌چوون؛ درگا
نه‌بستن «داداش! می‌بینی که هوا سرد است، مگر
دست نه‌بست نمی‌رود؟ در را ببند! کاکه! ده‌زانی
سارده، مه‌گهر ده‌ست به شوینه‌وه نه‌ه؟
ده‌رکه‌که‌ بده‌وه!».

دست به ترکیب چیزی نژدن: دهست له
شتیک نه‌دان؛ دهست نه‌بردن بۆ شتیک؛
دس به شتیکه‌وه نه‌دان؛ دس به چۆئویه‌وه
نه‌ده‌ی؛ هیچ گۆرانئ به سهردا نه‌هینان؛
نه‌گۆرانی شتی.

دست به جایی بند نبودن: */کنایه/* دهست
نه‌گه‌یشتن به کەس یان شتیک؛ دهست به

دست از چیزی کشیدن: */کنایه/* دس له شتی
به‌ردان؛ دهست له شتیک کێشانه‌وه؛ دس له
شتی کێشان؛ ویل کردن «دست از کار کنیید؛
ده‌سی له کار به‌ردا».

دست از سر کسی برداشتن: */کنایه/* له کۆل
که‌سیک بوونه‌وه؛ له مل که‌سی بوونه‌وه؛ واز
له که‌سی هینان؛ دس هه‌لگرتن له ئازاری
که‌سیک «دست از سر بردارت به‌ردا؛ له کۆل
براکه‌ت به‌وه».

دست افشاندن: */ادبی/* دهست راتله‌کاندن؛
دهست ته‌کان‌دان؛ دهست راوه‌شاندن؛ دس /
دهست هه‌له‌ته‌کاندن: ۱. به‌نیشانه‌ی خو‌شی
دهست نیشاندان ۲. دهست راداشتن؛ به
نیشانه‌ی به‌جی هیشتنی شتیک، دهست
ته‌کان‌دان.

دست انداختن: ۱. */مجازی/* سهر نانه سهر؛
کردنه‌گه‌پجار «پچه‌ها آزاد را دست انداخته بودند؛
کوپه‌کان سهریان نابوو سهر ئازاد»
۲. دهست درپژێری کردن؛ له دووی به
دهسه‌ینانی شتیکه‌وه بوون ۳. دهست خستنه
دهور شتی؛ دهست بۆ شتیک بردن؛ دهست بۆ
شتیک درپژکردنه‌وه یان له سهر دانان «دس
انداختم دور گردنش؛ ده‌ستم خسته ده‌وری ملی».

دست بالا را گرفتن دست بالا

دست بالا کردن: */کنایه/* قۆل هه‌لمالین؛ قۆل
له‌هه‌لمالین؛ چۆلئ هۆر که‌رده‌ی؛ ئاماده‌ بوون
بۆ نه‌جامدانی کاریک «پدر دست بالا کرد و برای
آرام زن گرفت؛ بابه‌ قۆلی هه‌لمالی و ژنی هییا بۆ
ئارام».

دست بده داشتن دست چیزی داشتن

دست بردار نبودن: */مجازی/* دس هه‌لگیر
نه‌بوون؛ دس به‌ردار نه‌بوون؛ دس / دهست
هه‌له‌نگرتن؛ سوور بوون؛ شیلگیر بوون؛
پێ‌داگر بوون له سهر کاریک «اصرار می‌کرد و
دست بردار نبود؛ پیکۆلی ده‌کرد و دس هه‌لگیر

«عروس و داماد را دست به دست دادند: دهستی بووک و زاویان نایه ناو دهستی یه ک».

دست به دست شدن / گشتن: دهست به دهست بوون / گهړان؛ دهساودهس بوون؛ دهس وه دهس بوون؛ له پیش کهسانی جوړاوجوردا بوون «کتاب آن قدر دست به دست شده بود که دیگر جای سالمی نداشت: کتیبه که نهونده دهست به دهست ببوو تهواو له کهرم کهوتبوو».

دست به دست کردن: دهساودهس کردن؛ دهست به دهست کردن؛ دهس وه دهس کردن: ۱. به دهستی کهسانی جوړاوجورهوه دان ۲. [مجازی] له دهستیکهوه به دهستیکی تر دان ۳. [کنایی] سهبر کردن؛ سهور کردن.

دست به دست هم دادن دست به هم دادن -۱

دست به دل کسی گذاشتن: [کنایی] دهست له دلی کهسیک دان؛ دهست له دهردی کهسیک دان؛ به دهردی دلی کهسیک گوئ دان «دست به دل هر کس بگذاری سر درددلش باز می شود: دهست له دهردی هر کهسیک بدهی بهری دهردهدلی دهکرپتهوه».

دست به دهن بودن: [کنایی] نان به دؤ نه گهیشتن؛ نان به کؤلی شیروه بوون؛ بؤ نانی شهو دامان؛ به دژواری بژیو پهیدا کردن. دست به روی کسی بلند کردن: [کنایی] دهست له کهسیک بهرز کردنهوه؛ بؤ لیدانی کهسیک دهست ههلینان «حالا دیگر دست به روی خواهرت بلند می کنی؟ ئیسته وات لیهااتوهوه دهست له خوشکت بهرز ده کهیهوه؟».

دست به سر کردن: [کنایی] دهس بهسهر کردن؛ دهسهسهر کردن؛ گهړاندنهوه بهبی وهرامی شیاو.

دست به سر کسی کشیدن: دهست به سهر کهسیکدا هینان؛ دهس چپوئویهره ناردهی؛

جیگاییکهوه گیر نهبوون «اگر می رفت، دیگر دست من به جایی بند نبود؛ نه گهر برؤیشتا دهستم به هیچ کویی که نه ده گهیشتن»: دست به عرب و عجم بند نبودن

دست به جیب بردن: [کنایی] دهست به گیراندا کردن؛ دهس کردنه گیرانا؛ دهس پهی پاخه لی بهردهی؛ خهرج کردن.

دست به جیب بودن: [کنایی] ۱. دهست به دم گهیشتن؛ خاوهن داهات بوون ۲. دهست و دل باز بوون؛ دهست نه قووجاو بوون؛ دهست شاش بوون.

دست به چیزی بردن: دهست بؤ شتیک بردن؛ به دهستهوه گرتن یان به کار هینانی شتیک «یک ماه است دست به کتاب نبردهام: مانگیکه دهستم بو کتیب نه بر دوه».

دست به خون کسی آلودن: [کنایی] دهست چوونه خوینی کهسیکدا؛ خوین کردن؛ کهسیک کوشتن.

دست به دامن کسی شدن: [کنایی] دهسهوداوینی کهسیک بوون؛ له کهسیک یارمه تی خواستن «آخرش دست به دامن پدرش شد که برایش ماشین بخرد؛ ناخری دهسهو داوینی بابی بوو ماشینی بؤ بکړت».

دست به دست دادن: ۱. [کنایی] دهست له دهست نان؛ دهست دانه دهستی یه ک؛ دهست به یه کهوه دان؛ بوونه یه کیک؛ هاودهست بوون؛ یه کانگیر بوون «باید دست به دست بدهیم و کار کنیم: دهبی دهست له دهستی به ک ننبن و کار بکهین» ۲. دهست به دهست دان؛ دهساودهس کردن؛ دهس وه دهس دان؛ به دهستی یه کهوه دان «بسته ها را دست به دست بدهد تا برسد به نفر آخری: بهسته کان دهست به دهست بدهن تا بگاته ناخر کهس» ۳. دهست نانه ناو دهست؛ دهس نیانه ناو دهس؛ دهستی کهسیک خستنه ناو دهستی کهسیکی ترهوه

دست به فرمان داشتن: [کنایی] به دست و فرمان بوون؛ شاره‌زا بوون له به‌پویه بردنی ماشیندا.

دست به قلم داشتن: [کنایی] دست به قلم دهس/ نووسره بوون؛ لیّهاتوو و توانا بوون له نووسیندا.

دست به کار شدن: دست به کار بوون؛ دهس/ دست دانه کار؛ مل پیوه‌نان بو کاریک؛ کاریک دهسپیکردن (دست به کار شد و صندلی را درست کرد؛ دهس به کار بو و سه‌نده‌لیه‌کی چا کرده‌ه).

دست به گریبان شدن: چنگاوش بوون؛ به‌ره‌نگار بوونه‌وه؛ دهسته‌ویه‌خه بوون؛ ناوقای یه‌ک بوون؛ تیک‌گیران؛ گیرانه یه‌ک؛ لیک‌هالان؛ پره‌ی پوه هه‌نترینیه‌وره؛ شه‌ر کردن: دست به یقه شدن

دست به هم دادن: ۱. [کنایی] یه‌ک‌گرتن؛ دهست دانه دهستی یه‌کوه (دست به هم داد و کار را تمام کردند؛ بدکیان کرت و کاره‌کیان کو‌تایی پی‌هینا): دست به دست هم دادن؛

دست به یکی شدن/ کردن ۲. دست دادن

دست به یقه شدن دست به گریبان شدن

دست به یکی شدن/ کردن دست به هم دادن ۱-

دست پایین را گرفتن: لانی‌که‌م گرتن؛ دهستی خوار گرتن؛ لانی‌که‌م دانان «تازه او دست پایین را گرفت که این‌قدر شد؛ تازه لانی‌که‌میشی گرت که بوو به‌ونده».

دست پیدا کردن دست یافتن

دست پیش را گرفتن: [کنایی] دهست خستنه بهر؛ دهست پیش خستن؛ دهست پیش کردن؛ دهس وه‌لئ و سه‌ی؛ پی‌شده‌ستی کردن (خودش پول را گم کرده، حالا هم دست بس می‌کشد: خو‌ی پاره‌کی ون کردووو ئیسه‌یش دهس نه‌حاته بهر).

که‌سپیک نه‌وازشت کردن (دست به سر بجه کشید و او را آرام کرد: دهستیکی به سر منداله‌که‌دا هه‌نا و هیوری کرده‌ه).

دست به سر و روی چیزی کشیدن: [کنایی] دهست به شتیکدا هینان؛ شتیک ته‌کووز و رپک‌وپیک کرده‌ه (اگر دست به سر و روی این خانه بکشی، هنوز قابل سکونت است؛ ته‌گهر دهستیک به ماله‌که‌دا بینی، ئیستاش بو ژیان دهشی).

دست به سر و گوش کسی کشیدن: [کنایی] لاواندنه‌وه؛ حاواندنه‌وه؛ له‌گهل که‌سپیکدا میهره‌بانی کردن.

دست به سیاه و سفید نزدن: [کنایی] دهست بو ره‌ش و سپی نه‌بردن؛ دهست له ره‌ش و سپی نه‌دان؛ دهس وه ره‌ش و چه‌رمووو نه‌دان؛ پووش و بان پووشه‌وه نه‌نیان؛ هیچ کاریک نه‌کردن «تازه‌عروس تا لنگ ظهر می‌خواید و بعد هم که بلند می‌شد دست به سیاه و سفید نمی‌زد؛ تازه بووک تا نیوه‌پو ده‌خه‌وت و پاش هه‌ستانیش دهستی به ره‌ش و سپیه‌وه نه‌ده‌دا».

دست به سینه ایستادن: [کنایی] گو‌ی رایه‌ل بوون؛ گو‌ی له مست بوون؛ بهر فرمان بوون؛ دهسته‌ونه‌زه‌ر بوون؛ ناماده‌ی خزمه‌ت بوون.

دست به عرب و عجمی بند نبودن دست به جایی بند نبودن

دست به عصا راه رفتن: [کنایی] دهست پاراستن؛ پا پاراستن؛ به دهست کوتانه‌وه چوون؛ به دهست ترسانه‌وه چوون؛ په‌له نه‌کردن؛ به هوش و گوش بوون؛ به ته‌گیره‌وه کار کردن «فعلاً باید دست به عصا راه رفت تا از این بحران بگذریم؛ جاری ده‌بی دهست بیاری‌زین تا له قه‌یرانه تییه‌رین».

دست به فرار کسی خوب بودن: له هه‌لاتندا نازا بوون؛ له ده‌ر چووندا نازا بوون؛ هه‌میشه بو ده‌ر چوون ته‌یار بوون.

دهرفه تیک ره خسان ۲. دهست و مشتاخ کردن؛ دهسه وه دهی؛ تۆقه/ تهوقه کردن؛ مچراندن؛ مچرین؛ به بۆنه‌ی خیر هاتن یان له پرووی دۆستایه تیه وه دهستی که سیک گرتن یان گوشین «دست دادیم و روبوسی کردیم؛ دهستان دا و ماچ و مووچمان کرد»: دست به هم دادن

دست داشتن: «کنایی» ۱. دهست تیدا بوون «سارا هم در آن ماجرا دست داشت؛ ئهو رووداوه ساراش دهستی تیدا هه بوو» ۲. کارامه بوون؛ لیها توو بوون «در نجاری هم دست داشت؛ له نه چاریشدا کارامه بوو» ۳. هاوکار بوون؛ هاو دهس و یاریده‌ر بوون.

دست دراز کردن: ۱. «دست درازی ۲. دهست/ دهس داکیشان؛ دهس کیشان؛ دهست درپژ کردنه وه «دست دراز کردم استکان را بردارم؛ دهستم داکیشا پیاله که هه لگرم».

دست در بغل بودن: «کنایی» دهسه پاچه بوون؛ ئهرک و کاری خۆ نه زانین.

دست درد نکردن: «کنایی» دهس/ دهست خوش بوون؛ دهس وهش بیهی؛ دهس نه پیشان؛ دهس نه پزای؛ وتهیه که بۆ پیژانین به کاری که سیک «دستش درد نکند، زحمت کشید پایهی میز را برایمان درست کرد؛ دهستی خوش بی، زحمه‌تی کیشا و پایهی میزه‌که‌ی بۆ چا کردینه وه».

دست در یک کاسه داشتن «دست کسی با کسی در یک کاسه بودن

دست-دست کردن: «کنایی» دهسی - دهسی کردن؛ دهساو دهس کردن؛ دیرکردن «آن قدر دست-دست کردی که دیر شد؛ هیئنده دهسی-دهسیت کرد که وته دیر».

دست راست و چپ خود را نشاختن: «کنایی» دهستی راست و چهپی خۆ نه ناسین؛ گون خۆ و گیزه‌ر لیک نه کردنه وه؛ وه کوو مندالیکی

دست پیش کسی دراز کردن: «کنایی» دهست له بهر که سیک داکیشان؛ دهس پان کردنه وه له بهر که سیک؛ له که سیک شتیک داوا کردن «کار کن تا دست بش مردم دراز کنی؛ کار بکه با دهست له بهر حه‌لکی دله کیشی».

دست تکدی پیش کسی دراز کردن «دست گدایی پیش کسی دراز کردن دست تنک بودن «دست تنگ دست تنها بودن «دست تنها»

دست جبناندن: «کنایی» دهسه واکردن؛ دهس جوولاندن؛ خۆ هه لکردن؛ خیراکردن؛ دهس و بردکردن؛ دهسه وه جوولنه‌ی؛ وهش که رده‌ی؛ چابک بوون «دست جبنابید؛ دیر است؛ دهسه و! کدن! دره‌نگه».

دست چپ و راست خود را نشاختن «دست راست و چپ خود را نشاختن

دست چرب خود را به سر کسی کشیدن: «کنایی» خیر دانه وه بۆ که سی؛ خیر بۆ که سی دانه وه؛ به هره به که سیک گه باندن «بلکه دست خیس را به سر ما هم بزنند؛ به شکوو خیر یکیش بو بجه ند نهد».

دست چیزی داشتن: «مجازی» دهس/ دهستی شتیک هه بوون؛ له کار یکدا لیها توو بوون؛ دست بده داشتن

دست خود را رو کردن: «کنایی» مشتی خۆ کردنه وه؛ خۆ ده‌رخستن؛ پیلانی کاریک (به تابه‌ت فریو و ته‌له‌که‌ی) خۆ ده‌رخستن «مجبور شد دست خود را رو کند و بگوید که کارش قاجاق اسلحه است؛ ناچار بوو منسی خوی بکانه وه و بیژئ که کاری قاجاغی چه‌که».

دست خوردن: دهس لی‌دران؛ به بی خه‌به‌ری خاوه‌نی دهست له شتئ و مردان «کیفش دست خیر ده و بوله‌ایش سر جایش نیست؛ کیفه‌که‌ی دهسی له در ده و پوله‌که‌ی نه‌ماوه».

دست دادن: دهس دان: ۱. «مجازی» هه‌ل یان

ههروه‌ها: دست زیاد شدن

دست زیر بال کسی گرفتن / کردن ⌘ زیر

بال کسی را گرفتن، زیر

دست سبک داشتن ⌘ دست کسی سبک

بودن

دست سنگین داشتن ⌘ دست کسی سنگین

بودن

دست شمر / شیطان را از پشت بستن ⌘ دست

کسی را از پشت بستن

دست کردن: دهست کردن؛ دهس کرده‌ی؛

دهست بردن بۆ شوپنیک یان به کاریکوهه

هه‌لپنچان «دست کد توی جیش و پول درآورد:

دهستی کرد به گیرفانیدا و پوولی دهرهینا».

دست کسی از چیزی کوتاه بودن: [مجازی]

دهستی که‌سیک له شتیک بران؛ دهس

که‌سی به چتیک نه‌گه‌یین؛ له به‌ردهست

نه‌بوونی ئه و شته بۆ ئه و که‌سه «حالا که دست

بدرت از دنیا کوتاه است؛ ئیستا که ده‌سی من له

دیا براوه». هه‌روه‌ها: دست کسی از چیزی

کوتاه شدن

دست کسی با کسی در یک کاسه بودن: [کنایی]

سه‌ریان له ناخوړیکدا بوون؛ له‌گهل که‌سیکدا

هاوپیا له بوون / هاوده‌س بوون؛ له‌یهل

که‌سیک له کاریدا (زۆرتر ناره‌وا) شه‌ریک بوون

«ایجا وکیل و وزیر دسسان توی یک کاسه سب:

لیره‌دا نوینهر و وه‌زیر سه‌ریان له ناخوړیکدا به»:

دست در یک کاسه بودن

دست کسی باز بودن: [کنایی] دهستی که‌سیک

ئاوه‌لا بوون؛ دهس که‌سی باز بوون؛ بۆ که‌سی

لوان؛ بۆ که‌سی دهس دان؛ ههل و دهرفه‌تی

پتویست بۆ که‌سیک له‌مه‌ر کاریکوهه هه‌بوون

«دست او باز است و می‌تواند هر کاری برای بکند:

ده‌سی ئاوه‌لا به و ده‌توانی هه‌موو کاریکت بۆ

بکا».

دست کسی برکت نداشتن: [مجازی] دهستی

چکۆله له دنیا بی‌خه‌به‌ر بوون «تو هنوز دست

راست و چپت را نشناخته‌ای، ادعای مردی می‌کنی: تو

هیشتا دهستی راست و چه‌پت ناناسی، خوازهی

پیاوه‌تیه»؛ دست چپ و راست خود را نشناختن

دست رد به سینه‌ی کسی زدن: [کنایی] دهست

به پرووی که‌سیکوهه نان؛ دهستی که‌سیک

دانه دواوه؛ داخواری که‌سیک قه‌بوول

نه‌کردن.

دست روی چیزی گذاشتن: [کنایی] خۆ به‌سه‌ر

شتیکدا سه‌پاندن / داسه‌پاندن؛ دهست نانه

سه‌ر شتیک؛ خۆ به‌خواه‌نی شتیک دانان یان

حه‌ول دان بۆ داگیرکردنی «دولت دست گذاشت

روی زمینهای بایر؛ ده‌ولت حوی به‌سه‌ر

زه‌بینگه‌لی به‌یادا سه‌پاند».

دست روی دست گذاشتن: [کنایی] دهست له

سه‌ر دهست دانان؛ پال دانه‌وه؛ کاری نه‌کردن

و هیوادار بوون «آن‌قدر دست روی دست گذاشت

که دیگر وقتش گذشت؛ ئه‌ونده ده‌سی له سه‌ر

دهست دانا که کاتی به سه‌ر چوو».

دست زدن: دهست لیدان؛ دهس ده ونه‌ی؛

دهس ئه‌نه‌ده‌ی: ۱. دهست پیوه‌دان؛ دهس

پیوه ته‌قاندن «دست زن، داغ است: دهستی لی

مه‌ده، داخه» ۲. [مجازی] گۆرانکاری به

چه‌ندیه‌تی و چۆنیه‌تی دان «کسی به این پولها

دست زده؟؛ که‌سی ده‌ستی له‌م دراوه داوه؟»

۳. دهس پیوه‌دان؛ جیبه‌جی کردن «دست زن،

بگذار همین جا باشد: دهستی لی مه‌ده، بیه‌پله با

هه‌ر لیره‌ی» ۴. [گفتاری] چه‌پله لیدان؛ چه‌پ

ته‌قاندن؛ چه‌پله‌کوهی «دست بزنی، عروس

می‌خواهد برقصد: دهست لیدن، بووک ده‌یه‌وی

هه‌له‌پری».

دست زیاد بودن: [کنایی] دهس زۆر بوون؛ له

پیشه‌یه‌کدا هه‌قبه‌ر زۆر بوون «امروز در صنعت

پلاستیک دست زیاد است و مشتری کم؛ ئه‌وروکه له

پیشه‌ی پلاستیکدا دهس زوره و کرپار که‌م».

دهسهات و توانایی بو سهر بردنی ژيان بوون
 «برای خودش کار می کند و دستش به جیب خودش
 است: بو خوی کاری دهکا و دهستی له گیرفانی
 خویدايه».

دست کسی چسب داشتن: [مجازی] دهستی
 کهسیک لار بوون؛ دهستی کهسیک گيپر
 بوون؛ دز و نادر ووس بوون «مواظب باش دست
 یارو چسب دارد: ناگادار به دهستی شو کابرایه
 لاره».

دست کسی دراز بودن: [کنایی] دهستی
 کهسیک داکیشراو بوون؛ ناتاج بوون؛ نیازمهند
 بوونی کهسیک «دست او دایم پیش مردم دراز
 است: دهستی ههمیشه بو خه لک داکیشراوه».

دست کسی در کار بودن: [کنایی] دهستی
 کهسیک ده کاریکدا بوون؛ کاریک دهستی
 کهسیکی تیدا بوون؛ دهستی کهسیک له ناو
 کاریکدا بوون؛ دهستیوهردانی شو کهسه
 «می گویند دست بازیها در کار است: دهلین دهستی
 بازیانی تیدایه».

دست کسی را از پشت بستن: [کنایی] کهسیک
 بوپر دان؛ لیهاتووتر بوون له کهسیک.
 ههروهها: دست شمر/شیطان را از پشت بستن
 دست کسی را از جای/ چیزی کوتاه کردن:
 [مجازی] پیش له کهسیک برینهوه؛ دهستی
 کهسی له شوینی/ شتی برین.

دست کسی را باز گذاشتن: [کنایی] بهر بو
 کهسیک شل کردن؛ دهرفته دان به کهسیک
 له کاریکدا «دست او را در مصرف بودجه باز
 گذاشته اند: بو خه رگدنی بووجه بهریان بو شل
 کردوه».

دست کسی را برگرداندن دست کسی را
 رد کردن

دست کسی را بستن: [کنایی] دهستی کهسیک
 بهستن/ بهستهوه؛ ههله و دهرفته کار کردن
 له کهسیک گرتن «قانون دست مرا بسته است و

کهسیک بی پیت بوون؛ له کهسیکهوه به
 دیتری قازانج نه گیهیشتن «یعنی دست من برکت
 بر من؟: یانی دهستی من بی سته؟».

دست کسی بسته بودن: [کنایی] دهستی
 کهسیک بهسران؛ بی دهسهلات بوونی
 کهسیک له مهر کاریکهوه بیان به گشتی
 نه بوونی ههله یان توانایی نه نجامدانی کاریک
 «دست من برای استخدام بسته است: دهستم بو
 دامه زران بندر ده».

دست کسی بند بودن: دهستی کهسیک
 گیران؛ دهسوو یوی گیریهی/ گیرای؛
 دهستی کهسیک به کاریکهوه گیر بوون؛
 شتیک له دهستدا بوون یان خه ریکی کاریک
 بوون «دست من بسته در را باز کن: دهستم کیراوه
 درگاه وه که».

دست کسی بودن: له دهستی کهسیکدا بوون؛
 وه دهس کهسی بوون؛ به کهسی بوون «این
 کار دست من بسته: هم کاره له دهستی مددا
 شد».

دست کسی به/ توی جیبش نرفتن: [کنایی] ناو
 له دهستی کهسیک نه تکیان؛ دانهی گال له
 دهستی کهسیک نه وهرین؛ دهستی کهسی
 قووچاو بوون؛ رژد بوون؛ قرسیچم بوون.
 ههروهها: دست کسی به/ توی جیبش رفتن

دست کسی به خون آلوده بودن: [کنایی] دهس
 کهسی به خوینتهوه تلان؛ بکوژ بوونی
 کهسیک.

دست کسی به دهش رسیدن: [کنایی] دهستی
 کهسیک به دهمی گیهیشتن؛ خاوهن داهات و
 توانا بو رابدنی ژین هه بوون «شکر خدا دستشان
 به دهس می رسد: شوکور بو خوا دهسای دهکانه
 به دهس».

دست کسی توی جیب خودش بودن: [کنایی]
 دهستی کهسی له گیرفانی خویدا بوون؛
 دهستی کهسیک به دم خوه بوون؛ خاوهن

که سیک پیدا لئې وهرنه گرتن: دست کسی را برگرداندن؛ دست کسی را پس زدن

دست کسی را گرفتن: [کنایی] پشتی که سیک گرتن؛ ده سوو یوؤ گیرته ی؛ یارمه تی به که سیک گه یاندن (وقتی احتیاج داشت دستش گرفتی؟ له کاتی نیازیدا پشت کرت؟).

دست کسی رسیدن: ۱. به دست کسی رسیدن ۲. دهستی که سیک گه یشتن؛ دهس که سیک گه یین؛ ده سوو یوؤ یاوه ی/ یاوای؛ هل یان ده سرهس هه بوون (اگر دست من به آنجا می رسید پاکش می کردم؛ نه گهر دهستم به یو ده که یشت پاکم ده کرده وه).

دست کسی رو شدن: [کنایی] به ته ی که سیک که وتنه سهر ئاو؛ دهستی که سیک روو بوون؛ مشتی که سیک کرانه وه؛ فیلی که سیک ده رکه وتن «آخرش دست حساوار رو شد؛ سهره نجام به نه ی حساوار که ونه سهر ئاو».

دست کسی زیر سر دیگری بودن: [کنایی] دهستی که سیک به سهر که سیک تره وه بوون؛ له هل و دهرفته و توانای که سیک، که سیک تریش به هره دار بوون.

دست کسی زیر سنگ بودن: [کنایی] روژی که سیک له جیگاهه کی خراب ئاوا بوون؛ که سیک تووشیار بوون؛ تووشی گپچهل بوونی که سیک؛ گیر خواردن؛ مزه وهن بوون «آن روز که دست من زیر سنگ بود، کمکم کردی؛ له و روژهدا که روژی من له جیکانه کی خراب ئاوا بچ. یارمه تیت دام؟».

دست کسی سبک بودن: [مجازی] دهستی که سیک سووک بوون؛ به پیت بوون؛ خاوهن دهستیکی قازانجده و به هره دار هه بوون «دست آزاد سبک است، امروز کاسی خوب می شود؛ دهسی نازاد سووکه، نه ورؤ بازار باش ده بی»؛ دست سبک داشتن

دست کسی سنگین بودن: دهستی که سیک

نمی توانم به تو وام بدهم: قانون دهسی به سووم و ناتوانم وامت پی بدهم).

دست کسی را بند کردن: [کنایی] که سیک له سهر کاریک دانان؛ دهس که سیک بهن کردن؛ دهستی که سیک له کاریکدا گیردان «اگر می توانی دست آزاد را هم بند کن؛ نه گهر ده توانی نازادیش له سهر کاری دابی».

دست کسی را بوسیدن: [کنایی] ۱. به که سیک بوون؛ نیازمه ندی یارمه تی که سیک بوون «تعمیر پایهی میز دست تو را می بوسد؛ چاکر دهنه وه پایهی میزه که به تویه» ۲. نیشاندانی بچووکی و خاکه ساری له به رامهر که سیکه وه.

دست کسی را پس زدن به دست کسی را رد کردن

دست کسی را توی پوست گردو گذاشتن: [مجازی] دهستی که سیک نانه کاسه؛ دهست و پیی که سیک به ستنه وه؛ هه لی کاریک له که سیک گرتن «پدر عروس دست داماد را توی پوست گردو گذاشته بود؛ بابی بووک دهست و پیی زاوای به ستنه وه».

دست کسی را توی حنا گذاشتن: [کنایی] دهستی که سیک به زاخدا/ به روئی داخا کردن؛ زاخ بو که سیک تاواندنه وه؛ که سیک تووشیاری گیر و گرفتیک کردن «پول را سر وقت نداد و دست مرا توی حنا گذاشت؛ پاره کی له کاتی خویدا نهاد و دهستی منی کرد به زاخدا».

دست کسی را خواندن: [مجازی] ناو مشتی که سیک خویندنه وه؛ ناو چاوی که سیک خویندنه وه؛ به مه به ست و پیلانی داهاتووی که سیک زانین «دیگر دست او را خوانده بودم و می دانستم چه نقشه ای دارد؛ تیر ناو مستنم خوبند به وه و نه مزانی چ پیلانیک کی له ژیر سهر دایه».

دست کسی را رد کردن: به سهر که سیکدا دانه وه؛ دهس که سیک دانه دواوه؛ نه وه ی که

کوره‌کان گالته‌یان به نازاد ده‌کرد و سهریان نه‌نا سهری.

دست مالیدن: دس پيدا کيشان؛ دهست ليدان؛ دهست ليخستن؛ دس پيدا هينان؛ دس ماشه‌ی «دست بماليد بينيد زير قالی چيست: دهسني ليدن بزائن چی له ژير قالیه که دایه».

دست نگهداشتن: دس راگرتن؛ دس هیلانه‌وه؛ دریژه پی‌نه‌دان؛ ویل کردن «لازم نیست بروی، حالا دست نگهدار؛ پیویست نیه بروی، جاری دس راگره».

دست و پا زدن دست‌وپا

دست و پا کردن دست‌وپا

دست و پنجه نرم کردن: «کنایی» مل به مله‌وه نان؛ شه‌ره دندووکی کردن؛ گیره‌وکی‌شه کردن؛ مل‌ملانی کردن؛ به کاریکه‌وه زور خریک بوون «مدتها با کولر دست و پنجه نرم کرد تا درستش کرد: ماوه‌یه‌کی زور به کولتریه که‌وه خریک بوو تا دروستی کرده‌وه».

دست و دل کسی به کار نرفتن: «مجازی» دهست و دلی که‌سې یه‌ک نه‌گرتن؛ دلی که‌سې بۆ کاری نه‌چوون؛ دل دانه‌مه‌زران له سهر کاریک؛ دهست و دلی که‌سې نه‌چوونه کاره‌وه؛ هاندر، حهز و هوگریه‌تی بۆ کاریک نه‌بوون «از آن روز دیگر دست و دلش به کار نمی‌رفت: لهو رۆژه‌وه ئیدی دهست و دلی یه‌کی نه‌ده‌گرت».

دست و دل کسی سرد/ سست شدن: «مجازی» دهست و پیی که‌سېک سارد بوونه‌وه؛ دس و پای که‌سې داکیشیان؛ سارد بوونه‌وه؛ دلسارد بوونه‌وه.

دست یازیدن: «ادبی» دس بۆ بردن؛ دس په‌ی به‌رده‌ی: ۱. دهست دریژه‌وه کردن ۲. «مجازی» هه‌نگاو بۆ هه‌لگرتن «سه سال پیش به این کار دست یازیدم: سی سال له‌وه پیش دهستم بۆ هم کاره برد».

قورس بوون: ۱. خاوه‌ن دهستی به هیژ و توانا بوون ۲. «مجازی» خاوه‌ن دهستی زیانده‌ر هه‌بوون «کسی که این پیراهن را برید دستش شکن بود و الآن دو ماه است هنوز تمامش نکرده‌ام: که‌سې که هم کراسه‌ی بری دهسني قورس بوو نه‌وا دوو مانگه ته‌واوم نه‌کردوه» * دست سنگین داشتن

دست کسی کج بودن: «کنایی» دهستی که‌سېک لار بوون؛ دهست که‌سې پیس بوون؛ نادر ووس و دز بوون «دسب سندوقدار کج بیده بیرونش کردند: دهسني ده‌خلدار ده‌که لار بوو، ده‌ریان کرد».

دست کسی/ چیزی ماندن: به دس که‌سې/ شتیکه‌وه گیر خواردن؛ به دهستی که‌سې/ شتیکه‌وه دامان؛ له که‌سې یان شتی ماندوو و قه‌لس بوون «مانده‌ام دست این همسایه‌ی نفهم: به دس نه‌م دراوسی ناحالیه‌وه کیرم خوارده‌وه».

دست کسی نمک نداشتن: «مجازی» چاکه‌ی که‌سې له به‌ر چاو نه‌بوون.

دست کشیدن: ۱. دست از چیزی کشیدن ۲. دهست پيدا هينان؛ دهست ليخستن؛ دس پيا ساوين؛ دس ئارده‌ی پوره‌ره «دست بکش بین چه زبر است: دهسني پيدا بينه بزانه چهن زبره».

دست کم گرفتن دست‌کم^۲

دست کمی نداشتن دست‌کمی

دست گدایی پیش کسی دراز کردن: له که‌سې سوال کردن؛ له لای که‌سې دهست پان کرده‌وه «دست گدایی پیش این و آن دراز کردن: له و لهو سوال کردن»؛ دست تکی پیش کسی دراز کردن

دست گرفتن: ۱. به دست گرفتن ۲. «کنایی» گالته پی کردن؛ ته‌وس تیگرتن؛ تیز پی کردن؛ تیتالی پی کردن «بچه‌ها آزاد را دست گرفته بودند و سر به‌سرش می‌گذاشتند:

از دست به درویش درآورد: باخه‌ک‌هی به دست /
برازاک‌هی ده، هینا.

از دست کسی / چیزی عاجز شدن: له دهستی
که‌سئ / شتی وهرز بوون؛ له دهستی که‌سئ /
شتی یاس بوون؛ له دهس که‌سئ / شتی جازز
بوون؛ له کار یان ناکاری که‌سئ (یان شتی‌ک)
قه‌لس بوون «از دست این چه حاجت شد»؛
دهستی به مندا له ده ده بوده.

از دست کسی گرفتن: له دهستی که‌سئ
گرتن: ۱. لئی وهرگرتن (پول را از دست کسی
گرفت: پاره‌ک‌هی له دهسی کربار دکه ده کب)
۲. [گفتاری] دهستی که‌سئ گرتن؛ نه‌وین له
دهس که‌سئ؛ ده‌سوو یوؤ گیرته‌ی (ده
پرمرد را گرفت و بلندش کرد: ده‌سنی
پیره‌م‌رده‌ک‌هی کرب و هه‌لیساند).

این دست و آن دست کردن «این

با یک دست دو هندوانه برداشتن» یک

به دست آمدن: به دهست هاتن؛ هاتنه
ده‌سه‌وه؛ ده‌ستگیر بوون؛ ده‌سکه‌وتن؛ نامای
دهس «از فروش قالی چندان پولی به دست آمد: له
فرۆشی قالی‌ه‌که پاره‌یه‌کی وا به دهس هه‌اب».
به دست آوردن: به دهست هینان؛ هاوردنه
ده‌سه‌وه؛ به دهس ئارده‌ی؛ دهست خستن؛ وه
چنگ خستن «این همه پول را از کجا به دست
آوردی؟» ثم هممو پاره‌ت له کوپوه به دهس
هیناوه؟.

به دست افتادن: که‌وتنه به‌رده‌ست؛ دهست
که‌وتن؛ که‌فتنه ده‌سه‌وه؛ که‌وته‌ی دهس (پولی
به دست او افتاد: پاره‌یه‌ک که‌وته به‌رده‌ستی).

به دست کسی رسیدن: به دهستی که‌سئ
گه‌یشتن؛ گه‌یینه دهس که‌سئ؛ یا‌واپوه
ده‌سوو یوؤ «رسد به دست برادر عزیز: یک
ده‌سنی برای خوشه‌ویسنم»: دست کسی
رسیدن. هه‌روه‌ها: به دست کسی رساندن
به دست کسی نگاه کردن: /کنای/ چاو له

دست یافتن: دهس که‌وتن؛ وه‌گیر که‌وتن؛ به
دهست هینان؛ خستنه ده‌سته‌وه؛ گرتنه
ده‌سه‌وه؛ وه‌گیر هینان؛ دهس که‌وته‌ی؛ به شتی
گه‌یشتن «خیال کرد به گنجی دست یافته است»
وای ده‌زانی خه‌زینه‌یه‌کی دهست که‌وتووه»
دست پیدا کردن

از دست دادن: له دهست دان «سال گذشته
پدرش را از دست داد: سالی پیشو باوکی له
دهست دا».

از دست در رفتن: له دهست ده‌ر‌چوون:
۱. [گفتاری] هه‌لاتن؛ راکردن؛ ده‌سه‌نه
به‌رشیه‌ی «از دست پلیس در رفت: له دهستی
پولیس ده‌ر‌چوو» ۲. [مجازی] ده‌سه‌نه ترازیه‌ی؛
کتوپر و بی‌ویست کاری کردن «او به کسی
چیزی نمی‌دهد، لابد از دستش در رفته: ئو شت به
کس نادا، ده‌بی له دهستی ده‌ر‌چووبی».

از دست رفتن: له دهس ده‌ر‌چوون؛ ده‌سه‌نه
شیه‌ی: ۱. له ده‌سته‌لات یان دهست
ده‌ر‌چوون؛ له ژیر ده‌سته‌لاتدا نه‌مان «خانه‌ی
به آن بزرگی از دست رفت: مالی وا گه‌وره‌م له
دهس ده‌ر‌چوو» ۲. له به‌ین چوون؛ له کیس
چوون «هر چه داشت از دستش رفت: هه‌ر چیکی
هه‌بوو له دهستی ده‌ر‌چوو» ۳. له دهس چوون؛
مردن؛ نه‌مان «هفته‌ی گذشته آن عزیز از دست
رفت: حه‌وتووی ر‌بر‌دوو ئو خۆشه‌ویسته له دهس
چوو». هه‌روه‌ها: از دست دادن

از دست کسی برآمدن: [مجازی] که‌سیک له
دهستی هاتن؛ له ده‌سته‌لاتی که‌سیک‌دا بوون؛
توانایی هه‌بوون «از دست عمو برمی‌آید برای ما
کاری بکند؟» مامه له دهستی دی کاریک‌مان بو
بکا؟.

از دست کسی درآوردن: /کنای/ له دهستی
که‌سیک ده‌ره‌ینان؛ له دهسی که‌سئ
ده‌ره‌اوردن؛ له چنگ که‌سئ ده‌رینان؛ به زور
و گزیکاری له چنگ که‌سیک کرده‌وه «یاغ را

دهبهستن ۲. پشتین؛ پشتوین؛ شال؛ پارچه‌یه که بریک به پشته‌وهی دهبهستن ۳. دهره؛ دهرسروک؛ دهرسروکه؛ دهرسوک؛ مهنده‌فه؛ دهسمالی گه‌وره.

دستاس / dastās، ها: / اسم. دهستار؛ دهستار؛ دهسار؛ دهسیر؛ هاره؛ هاره‌کر؛ هاره‌گل؛ هاره‌گله؛ هاره‌دهسی؛ کره؛ گرک؛ گرک؛ قهره‌ک؛ گیرووسه؛ گیرووشه؛ ناسیاوی دهستی، پیکهاتوو له دوو په‌ره‌ی خری به‌ردین که له نیوه‌راستی سه‌روه‌که‌دا کونیک هه‌یه بو دانه تیکردن و دهسکیکیش بو سووردانی به‌سهر ژیره‌که‌دا.

دست‌افزار / dastafzār، دست‌افزار

دست‌افشار / dastafšār، صفت. دهسگوش؛ دهست‌گوشرا؛ کوشراو یان ئاوگیراو به دهست. به‌رانهر: پای‌افشار «آلبیوی دست‌افشار: ئاولیموی دهسگوش».

دست‌افشان / dastafšān، قید. [مجازی] به هه‌لپه‌رکی؛ له حالی هه‌لپه‌رکی‌دا. هه‌روه‌ها: دست‌افشانی

دستاق / dostāq, dustāq، ها: / ترکی] اسم. قیدی] به‌ندیخانه؛ گرتوو‌خانه؛ زیندان؛ زینان؛ به‌ند؛ دوساخ؛ دوستاق
دستاقبان / dostāqbān, dustāq-، ها: / ان: ترکی] فارسی] اسم. به‌ندیوان؛ زیندانوان؛ دوساخچی؛ دوستاقبان

دستان / dastān، ها: / اسم. ادبی] ۱. ستران؛ به‌سته؛ به‌زم؛ ئاهه‌نگی مووسیقیایی
۲. هه‌لبه‌سته؛ داستانیک که بو فریوی دیتران ده‌گوتری ۳. فیل؛ گزی؛ گرپی؛ هه‌نگ ۴. په‌ند؛ مه‌تل؛ مه‌ته‌لۆک.

دست‌انداز / dastandāz، ها: / اسم. ته‌سه؛ قورت؛ ته‌گه‌ره؛ چالی و به‌رزی ریگا.
دست‌اندازی / dastandāzi، اسم. [مجازی] دهست‌دریژی؛ له‌هاندن؛ کار یا ره‌وتی

دهستی که‌سی کردن؛ چاو برینه که‌سی؛ توشای دهس که‌سی کردن؛ روانینه که‌سیکا؛ په‌یره‌وی کردن له که‌سیک.

به دست گرفتن؛ گرتنه دهسته‌وه؛
۱. ده‌سپیکردن؛ دهس پنه‌که‌رده‌ی «کتاب را تازه به دست گرفته‌ام و دارم می‌خوانم؛ کتیه‌که‌م تازه کینووده دهسته‌وده و خه‌ریکم ده‌خیوتمه‌وه»؛ دست گرفتن ۲. وه ژیر دهسته‌لات خستن؛ خستنه به‌رده‌ست.

در دست بودن ۲ در

در دست کاری بودن؛ به دهسته‌وه بوون؛ له دۆخی ئه‌نجامی کاریکدا بوون «بیمارستان در دست ساختمان است؛ نه‌خوشخانه که به دهسته‌وده نکرته‌وده».

روی دست بردن ۲ رو

روی دست کسی بلند شدن ۲ رو

روی دست کسی ماندن ۲ رو

زیر دست کسی بودن ۲ زیردست

سر دست بردن ۲ سر

یک دست پیش و یک دست پس داشتن ۲ یک

دست آموز / dastāmūz، ها: / صفت. دهسه‌مو؛ دهسته‌مو؛ رام؛ که‌وی؛ کدی؛ که‌دی؛ تاییه‌تمه‌ندی گیانداری که ئوگری خاوه‌نه‌که‌ی بووه «طوطی دست‌آموز؛ میمون دست‌آموز؛ تووتی دهسه‌مو؛ مه‌میوونی دهسه‌مو».

دست‌افزار / dastabzār، ها: / اسم. نامراز؛ نامیر؛
۱. که‌ره‌سه‌یه‌ک که به دهست کاری پی ده‌کری
۲. نامیری ئه‌نجامدانی کار * دست‌افزار

دستار / dastār، ها: / اسم. ادبی] ۱. میزه؛ میزه‌ره؛ مشکي؛ سه‌روین؛ سه‌رینج؛ سه‌روینج؛ پیچ‌ومیزه؛ سه‌ر و شه‌ده؛ جامانه؛ جهمه‌دانی؛ جامه‌دانی؛ ئاغه‌بانوو؛ ئاغابانوو؛ په‌شتی؛ که‌فینک؛ یالغ؛ یه‌شماخ؛ یاشماخ؛ شاشک؛ شاشیک؛ شه‌شک؛ پارچه‌یه‌ک که پیاوان به سه‌ریه‌وه

روژها تو در شرکت دست بالا را دسی: ټو رږژانه له بهشدارگه دا ټو له ساربر دود بووی.

دست بالا را گرفتن: [مجازی] دهسبان گرتن؛ لانی زور گرتن «تازه من دست بالا را گرفتم، وگر نه این قدر نمی شود؛ تازه من دهسبانم کړ، دهنه ټونده نای».

دست بالا قید: ټوپه پری؛ لانی زور؛ لای زور؛ فرمفره که ی «دست بالا دو میلیون می ارزند؛ دو دو میلیون دین».

دستبرد / dastbord، ها: /اسم، دزی؛ دهمسدریژی؛ کار یا رهوتی دزینی به شیء له پاره یان دارایی کهس یان جیگایه که «زدان دیشب به بانک دستبرد زدند؛ دزگهل دوششو در بیان کرد له بانک». ههروهه: دستبرد زدن

دست بردار / dastbardār؛ صفت. دهمس هلگر؛ دهمس بردار؛ وازهین «هرچه به او گفتم کار دارم، دست بردار نبود؛ هه رچی پیتم گوت کارم ههیه، دهمس هلگر نه بوو».

دست بر قضا / dast(e)barqazā؛ [فارسی / عربی] قید. ۱. به هه لکهوت؛ خواوراسان؛ خو و بهخت «دست بر قضا آن روز باران می آمد؛ به هه لکهوت ټو رږژه باران ټوباری» ۲. له پر؛ له پر؛ له پر و نه کاو؛ ناکاوه؛ نه کاو؛ ناکا؛ ناگا؛ کوت و پر؛ گوزوگوم؛ گوزوگومبهت.

دست برنجن / dastberancan، ها: /اسم، [ادبی] بازنه؛ خرخال؛ دهسبه ند؛ دهسبه نه.

دست بسته / dastbaste؛ قید. دهست به سراو؛ دهمس به سیاگ؛ قوالبهس؛ به دهستگه لی که به هوی به سراویه وه توانایی جوولانه وه و کاریان نیه «زد را دست بسته تحویل پلیس داد؛ دزیان دهست به سراو دایه دهستی پولیسوه».

دستبند / dastband، ها: /اسم، ۱. کهله بچه؛ کهله بچه؛ بهله چهک؛ دهسبه ندی به ندی؛ نامراژیک به دوو ټالقه ی ټاسنیه وه، دهستی به ندرکروی پی دههستن دهنه چیت «به دستهایش

داگیر کردن یان که لک وهرگرتن له مالی کهسانی تر.

دستاندرکار / dastandarkār، ان: /اسم، دهسبه کار: ۱. ټووی که خه ریک ټه نجامدانی کاریکه «از دو ماه پیش دستاندرکار تعمیر خانه بودیم؛ له دوو مانگ لهمه پی شه وه دهسبه کاری چاکر دهنه وی مال بووین» ۲. [مجازی] کار به دهس؛ ټووی که له کاریکدا بهشداره. ههروهه: دستاندرکار بودن

دستاورد / dastāvard، ها: /اسم، دهسهات؛ دهسکهوت؛ دهسکهفت؛ یاب؛ ټووی به ټووی کار یان چالاکیه که وه به دهس دی «دستاوردهای علم؛ دهسهانگه لی زانست».

دست اول / dast(e)'vval، ها: [فارسی / عربی] صفت. نووی؛ تازه؛ دهسته یهک. به رانبر؛ دست دوم «کالای دست اول؛ کالای نوی».

دستاویز / dastāvīz، ها: /اسم، [مجازی] دهساویز: ۱. دهساویز؛ چنگاویز؛ ټووی بو خوازه ی دروین یان نادروست به کار ټه بری «وصیت نامه ای جعلی را دستاویز کرد و مدعی مالکیت خانه شد؛ وهسیه تنامه یه کی دروینی دهساویز کرد و هه لیکو تابه سهر ماله که» ۲. بیانوو؛ بیانک؛ به هانه؛ په لپ؛ گروو «کارگران قطع گاه و بیگاه برق را دستاویز قرار داده بودند و از زیر کار در می رفتند؛ کاریگه ره کان چوونه وهی جار-جاری به رقیان کردبووه بیانوو، خوین له کار ټه دزیه وه».

دستباف / dastbāf؛ دستبافت؛ دستبافت / dastbāft، ها: /صفت، دهستچن؛ دهسچن؛ به دهست ته نراو، بی که لک وه رهگری له ماشین «فرش دستبافت؛ قالی دهستچن»؛ دستباف [گفتاری]

دست بالا^۱ / dast(e)bālā؛ /اسم، ۱. [مجازی] بان دهس؛ هیز یان پله و پایه ی بانتر ۲. به اورادی زورینه؛ لای سهر وه؛ دهسبان.

دست بالا را داشتن: له سهر تره وه بوو؛ هیزی زورتر یان دؤخی باشر هه بوو «آن

دستبوس زدند و رفتند: نه به جدیان دا له دهستی و چوون ۲. بازنه؛ بازنگ؛ بازن؛ خرخال؛ دهسته بند؛ دهسبه بند؛ دهسبه ن؛ دهسوه ن؛ مووچه وانه؛ قوفلک «می گفتند دسبندش گم شده است: ده یانگوت بارنه که ی گوم بووه».

دستبوس / dastbūs / اسم. ۱. دهس ماچکهر؛ دهسبوس؛ دهس رامووس؛ نهو کهسه که به نیشانه ی ریزگرتن دهستی که سیک ماچ دهکا «آزاد هم دسبوس است: نازادیش دسبوسه» ۲. «گفتاری» دهس ماچکهری؛ دهسبوسی؛ دهس رامووسی؛ کاری دهست ماچ کردن «امدیم سبوس پدر بزرگ: هاتین بو دس رامووسایی باوه گه وره».

دستبوسی / dastbûsi / اسم. دهسبوسی؛ دهس ماچکهری؛ دهس رامووسی: ۱. کاری ماچ کردنی دهستی که سیک ۲. «کنایی» رهوتی نیشاندانی چکوله یی و خاکه ساری له مهر که سیک هوه «بنده زاده برای دستبوسی آمده بود، تشریف نداشتید: کوره کهم بو دهسبوسی هاتبوو، نه بوون».

دست به آب / dastbe'āb / اسم. «گفتاری» ناودهست؛ دهس ناو؛ دهساو؛ دهست به ناو.

☐ دست به آب رساندن: دهست گه یاندنه ناو؛ چوونه سهر ناودهس؛ چوون بو دهست به ناو.

دست به سینه / dastbe sîne / صفت. «کنایی» دهس به سینه؛ دهست به سینه؛ دهسته ونه زهر؛ دهست فیلک؛ مل که چ و گوی پرایلی فه رمان.

دست به عصا / dastbe'asā / [فارسی/ عربی] ☞ دست به عصا راه رفتن، دست

دست به کار / dastbekār / ☞ دست به کار شدن، دست

دست به نقد^۱ / dastbenaqd / [فارسی/ عربی] صفت. «مجازی، گفتاری» ناماده؛ ته یار؛ نهخت؛ به دهسته وه؛ گیف؛ به ره هف «کار دست به نقد را می گذاری به امید فردا، بشود یا نشود؟! کاری ناماده داده می به ئومیدی به یانی، بیی یان نه بی؟!».

دست به نقد^۲: قید. «مجازی، گفتاری» جاری؛ جاره کان؛ جاریکان؛ ئیسته؛ ئیستا؛ ئیستا که؛ ئیسی؛ ئیسه؛ ئایسه؛ نهآ؛ نهو «دست به نقد این جا را بچسب، اگر جای بهتری پیدا شد، می روم آنجا: جاری ئیره بگره، نه گهر جیگایه کی چاکتر پیدا بوو، ده رۆین بو نهوئ».

دستپاچگی / dastpāčegi / اسم. «گفتاری» هه ولی؛ دهسه پاچه یی؛ دهست پاچه یی؛ حه په ساو؛ به یده سی؛ په شیوی سهر چاوه گرتوو له دۆخ یان رووداو یکی ره چاو نه کراو که توانستی کرداری درووس و شیواو له مرو دهستیئیی «از دستپاچگی پیراهنم را پشت و رو پوشیدم: له هه ولیدا کراسه کهم پیچه وانه له بهر کرد».

دستپاچه / dastpāče / صفت. «مجازی، گفتاری» شله ژاو؛ هه ول؛ دهست پاچه؛ دهسه پاچه؛ هله په له؛ رول؛ به یده س؛ به یده ست؛ هه وله کی؛ ولنگه؛ حه په ساو؛ سهر لی شیواو و هه راسان له بار و دۆخ یان رووداو یکی له ناکاودا «وقتی که پلیس را دید خیلی دستپاچه شد: کاتی که پولیسی دیت تهواو شله ژا». هه روه ها: دستپاچه بودن؛ دستپاچه شدن؛ دستپاچه کردن

دستپخت / dastpox / اسم. دهستاو؛ چیشتی لیئراو به دهستی که سیک «نهار امروز دستپخت عروس خانم است و باید خورد: فراوینی ئه ورؤ دهستاوی بوو که نه خشینه یه و ئه شی بیخوین».

دست پرورده / dastparvarde / ها؛ گان / اسم. بارهاتوو؛ دهست په ره ورده؛ په ره ورده کراو به دهستی که سیک یان له ئاقاریکدا «او دست پرورده ی پدر و مادری معتاد و بی سواد است: بارهاتووی دایک و بابیکی مو عتاد و نه خونه وار».

دست تنگ / dast.tang / صفت. «مجازی، گفتاری» کهمدهست؛ کهمدهس؛ ته نگدهست؛ دهسته نگ؛ هه ژار؛ نه دار؛ بی ئه نوا؛ دهست والا؛ دهس قاله؛ خاوه ن باره چهی هندک و که متر له راده ی پیویست بو به سهر بردنی ژیان «این روزها

دهست وخهت؛ نهوهی به دهستی که سی نووسراوه ۲. / [مجازی] نامه «برواز رییس یک دستخط بیار تا پولت را بدهم؛ برؤ لای سرؤ کهوه دهستخه تیک بیته تا پووله کهت پی بدهم».

دست خورده / dastxorde ، ها: / صفت. [مجازی] دهس لی دراو؛ دهس خوار دوو؛ جیبه چی کراو یان گؤراو به دهستی که سیک.

دستخوش^۱ / dastxoš / اسم. دهسوخوشانه؛ دهسوخوشانه: ۱. پارهیی که وه کوو مزگینی له قومار بازی به رهندهی وه رده گرن ۲. خهلات «بابت خدمتی که کرده بود ده هزار تومان دسوخوس گرفت: به بؤنه ی نهو خزمه ته کردبوی ده هزار تمهن دهسوخوشانهی وه رگرت». ههروهه:

دستخوش داشتن: دستخوش گرفتن

دستخوش^۱: صفت. [مجازی] تووشیار؛ له ژیر کار تیکه ری شتیکهوه «دسوخوس سیل؛ دسحوس جنگ: تووشیاری لافاو؛ تووشیاری شهر». ههروهه:

دستخوش (چیزی) بودن: دستخوش (چیزی) شدن؛

دستخوش (چیزی) کردن

دستخوش^۲: دعا. [گفتاری] دهسوخوش؛ دهسوهش؛ مالاو؛ نافهرین (زورتر به شیوهی تشر به کار دهبرئ) «بابا دستخوش، عجب رفاقتی کردی!؛ دهسوخوش برا، بؤ دؤستیک کردت!».

دست درازی / dastderāzi ، ها: / اسم. [مجازی] دهست دریزی؛ دهسدریزی؛ تیکوشانی ناروا بؤ که لک وه رگرتن له شتی که هی یه کیکی تره «از دست درازی زورمدان به اموال مردم جلوگیری شود: له دهسدریزی زورداران بؤ مالی خه لکی به رگری بکری».

دست درد / dastdard ، درد^۲

دستدوز / dastdûz ، ها: / صفت. دهسدروو؛ دهسچن؛ به دهست دووراو «این کفش دستدوز است: نهم پیلاره دهسدروو».

دست دوم / dast(e)dovvom ، ها: / صفت. دهسته دوو؛ دهسه دوو؛ به کار براوی وا که

دست تنگ است، باید کمکش کنیم: ماوهیه که که مدهسته، دهبی یارمه تی بدهین». ههروهه:

دست تنگ بودن: دست تنگ شدن

دست تنگی / dast.tangî / اسم. [مجازی] که مدهسته تی؛ که مدهسه سی؛ ته نگدهسته تی؛ دهسته نگ؛ هه ژاری؛ نه داری؛ بی نه نوایی؛ دهست والا یی؛ دهس ته نک.

دست تنها^۱ / dast.tanhâ / صفت. [مجازی، گفتاری] ته نیابال؛ دهس ته نیا؛ بی ئاریکار؛ به بی یاوهر «دیروز دست تنها بودم چند مهمان هم آمدند: دوینی ته نیابال بووم چند میوانیش هاتن».

دست تنها^۲: قید. ته نیابال؛ به ته نیابالیهوه؛ به تا قی ته نی؛ به ته نیایی؛ دهس ته نیا؛ به ته نیایی و بی بوونی هاوکار «مجبور بود دست تنها بچه ها را بزرگ کند: ناچار بوو ته نیابال منداله کان گه وره بکا».

دستجات / dastecât / [فارسی/ از عربی] جمع دسته

دستجمعی / dastecam'î / [فارسی/ عربی]

دسته جمعی

دست چین / dastcîn ، ها: / صفت. دهسچن؛ ۱. هه لیزیر دراو به دهست ۲. / کنایی] ته لیزیر؛ تلژین؛ ته لچن؛ هه لیزارده؛ ته لیزین؛ ناوه ژیه «بهترین میوه ها را دست چین کرد و گذاشت توی پاکت: باشترین میوهی دهسچن کرد و خسته نیو پاکه تهوه». ههروهه: دست چین بودن؛ دست چین شدن؛ دست چین کردن

دست خالی / dast(e)xâlî / [فارسی/ عربی] آقید. دهس به تال؛ دهس خالی؛ به دهس / دهستی خالیهوه: ۱. دهستی خالی؛ بی دهسمایه و نامیری پیویست «دست خالی که نمی شود خانه ساخت: دهس به تال مال درو بست ناکری» ۲. به بی دهسکهوت «خواستگار را دست خالی برگرداند: داواکاران به دهس خالی گه راندهوه».

دستخط / dastxat(t) ، ها: / [فارسی/ عربی] اسم. دهسته خت؛ دهسخت؛ دهسک: ۱. دهس وخهت؛

دهبې ټوپه که یان لې بستینې تا ټو که سهی
ټوپه که ی لې رفاوه له جې ټو بیته گورگ.

دستشویی / dastšūyî ، ها: / اسم.

۱. ټابده ستخانه؛ ټابخانه؛ دهست شو؛ دهست شوړ؛
دهست شوړک؛ دهس شوې؛ جیگه ی دهست
لې شوتن ۲. [کنایه] دهساو؛ دهس به ټاو؛ کنار او؛
مسته راو؛ مهسته راو؛ مهسته راج؛ سهرحه وز.

دستفروشی / dastfurūš ، ها: / ان: / اسم. [مجازی]

دیوهره؛ چه رچی؛ دهس گتېر؛ دهست فروش؛
دهس فروش؛ دهز گتېر؛ به خه ل فروش؛ ورده واله
فروش؛ فروشه ری گه ری ده ی بی دووکان که
شته کانی له سه ر دهست یان چوار چه رخی که له
کووچه و کولاناندا ده فروشې.

دستفروشی / dastfurūšî / اسم. [مجازی]

دهست فروشې؛ دهس فروشې؛ دهز گتېرې؛ ورده واله
فروشې؛ چه رچی تی؛ کار یان پیشه ی
به خه ل فروش.

دست فنگ / dastfang / اسم. [نظامی]

دهس فنگ؛ چه شنی راگرتنی تفهنگ به لاری
له سه ر سنگ، که لولوله که ی به لای چه پدا و
قوناخه که ی به لای راستدایه.

دستک / dastak ، ها: / اسم. [مجازی] ۱. دهفته ر؛

تینووس؛ په راوینک که حسیبگه لی رږوانه ی
تیدا دهنووسن «دفتر و دستک مرتبی داشت»
دهفته ریکی رینک و پیکي هه بوو ۲. قیسپ؛ قسپ؛

تیره ک؛ دیره ک؛ تیرک ۳. دارد دهست؛

داره دهس؛ تیللا ۴. ټه ستونده ک؛ ټه ستونده ک؛

ټامیریک بو بهرگری له هات وچووی ماشین بو

پیاده رږ ۵. [نامتداول] چه پله؛ چه پ؛ دهست؛

دهس؛ کار یان رهوتی له یه کتردانی له پی

دهست به نیشانه ی که یف و شادی.

دستک زدن: [نامتداول] دهست لیدان؛ دهس

لیدان؛ چه پله لیدان؛ چه پ لیدان.

دستکار ۱ / dastkār ، ان: / اسم. دهستکار؛

دهسکار؛ که سی که به دهست یان ټامیری

ټیستاش به کار بی. بهرانبهر: دست اول «لباس»
سندود؛ فرش دست دده؛ جلی دست دده؛ قالی
دسته دده.

دسترس / dastres / اسم. رادهس؛ ده ردهس؛

ده ردهست؛ بهر دهست؛ بهر دهس؛ دهستره س؛

دهسره س؛ لادهس؛ وهر دهسی؛ قامچ؛ کیس؛

قیس؛ جیگایه ک که به سانای دهستی پی رابگا

«دارو را از دسترس کودکان دور نگهدارید: دهرمان له

دهسی مندالان دامه نین».

در دسرس بودن: له بهر دهستدا بوون؛ له

بهر دهسا بوون؛ له دهستره سدا بوون؛ وهر

دهس هه بیه ی؛ را دهس هه بیه ی «هرچه در

دسترس نباشد فرستاده شد: هرچی له بهر دهستدا بوو

ناردر».

ههروه ها: در دسترس قرار دادن؛ در

دسترس قرار گرفتن؛ در دسترس گذاشتن

دسترسی / dastresi / اسم. دهستره سی؛

دهسره سی؛ دهسه یاو؛ ههنا؛ توانایی یان لوان بو

دهست گه ییشتن به که سی یان شتیک «آن روز

به کسی دسرس نداشتیم تا کمکمان کند: ټو رږزه به

هیچ که سیک دهستر دسمان نه بوو یارمه تیمان بدا».

دسترنج / dastranc ، ها: / اسم. [مجازی]

دهسره نج؛ خه بس؛ ټوه ی که به هوی کار و

ټیکوشانه وه به دهست دی «او کارگری می کرد و از

دسترنج خودش نان می خورد: کریکاری ده کرد و له

دهسره دخی خوی ده خوارد».

دست ساز / dastsāz ، ها: / صفت. دهست ساز؛

دهس ساز؛ دهستکار؛ دهستکرد؛ دهسکرد؛

دهسکار؛ دهسکوت؛ دروست کراو به دهست و

بی که لک وهر گرتن له ماشین «دیروز یک بمب

دست ساز در کوچه ی ما منفجر شد: دوینې بومیکی

دست ساز له کولانی مه دا ته قیه وه».

دستش ده / dastešde(h) / اسم. داش بال؛

خیت خیتین؛ خیت خیتینه؛ گه مه یه کی به

کومه ل که یاریکه ران شتی (زیاتر ټوپ) بو

یه کتری ده خهن و یه کئی له وان (به ناوی گورگ)

دهستی کار ده‌کا.

دستکار ^۱: صفت. دس‌وکار؛ ده‌ستکرد؛ ده‌ستکار؛ ده‌سکار؛ ده‌سکه‌رد؛ درووسکراو به ده‌ست (نه به ماشین) «این تخته نرد دستکار سنج است: ثَم تخته‌تیه دس‌وکاری سنه‌یه».

دستکاری / dastkārī، ها/؛ اسم. ده‌سکاری؛ ده‌ستکاری؛ ده‌سه‌ژیه؛ کلگه‌وری؛ کار یان په‌وتی ده‌ست دان له شتی، گۆران و جیبه‌چی کردن (و زۆرت‌تر تیک‌دانی) «کسی وسایل مرا دستکاری کرده؟؛ که‌سی شته‌کانمی ده‌ستکاری کردووه؟».

دستکش / dastkeš، ها/؛ اسم. ده‌سکش؛ ده‌سه‌وانه؛ ده‌سته‌وانه؛ له‌پک؛ لاپک؛ له‌پک؛ له‌پنک؛ له‌پیک؛ ته‌تک؛ ده‌ستگۆرک؛ پۆشه‌نیکی نه‌رم (چنراوه، چه‌رم، لاستیک یان پلاستیک) بۆ ده‌ست «در این هوای گرم دستکش چرمی پوشیده بود: لَم گه‌رمایه‌دا ده‌سکش‌نیکی چه‌رمی له ده‌ست کردبوو».

دست کم ^۱ / dast(e)kam، صفت. که‌م‌بایی؛ بی‌بایی؛ که‌م‌بایه‌خ؛ که‌م‌نرخ؛ به‌بایه‌خ و گرنگی که‌مه‌وه.

دست کم ^۲: قید. لانی‌که‌م؛ لای‌که‌م؛ به‌لانی که‌مه‌وه؛ ده‌ستی که‌م؛ ده‌سکه‌م. ۱. له که‌م‌ترین به‌راورددا «دست کم صد تومان می‌ارزید: لانی که‌م سهد تمه‌ن نه‌ژیا» ۲. به‌نیشانه‌ی که‌م‌ترین کار «دست کم خوب نگاهش کن: لانی که‌م جوان چاوی لیکه».

دست کم گرفتن: [مجازی] سووک لی‌نه‌وین؛ ده‌سکه‌م گرتن؛ که‌م بایه‌خ دان؛ به‌که‌م زانین؛ که‌م‌تر یان خوارتر له‌راده‌ی راسته‌قینه دانان «او را این قدر دست کم نگیر، برای خودش مردی است: نه‌ونده سووک لیی مهنه‌وه، بۆ خۆی بپاویکه».

دست کمی / dast(e)kamī، اسم. [گفتاری] که‌می؛ که‌م‌تری؛ ده‌ست که‌می «این ماشین هم از آن یکی هیچ دست‌کمی ندارد: ثَم ماشینه هیچ که‌می

له‌وی دیکه‌نیه».

دستک‌ودنیک / -donbak، -dastak-o-dombak، اسم. [تعریض] ده‌ول و زوپ‌نا؛ زرم و کوت؛ مووسیکا و هه‌له‌په‌ر کی.

دستک‌ودنیک درآوردن: پر و بیانو هینانه‌وه؛ بۆ تاشین؛ بیانک هاوردنه‌وه و ته‌گه‌ره خستنه به‌ر کاره‌وه.

دستگاه / dastgāh، ها/؛ اسم. ده‌زگا؛ ده‌سگا؛ ۱. کوئه‌ندام؛ کوئه‌ندام؛ ده‌سته‌یه‌ک له‌شت و ماکگه‌ل یان که‌سانئ که به‌هاوگری و هاوکاری یه‌که‌وه، به‌شیوه‌ی کوئه‌ک، کار یان کارگه‌لیکی دیاریکراو نه‌نجام ده‌دن ۲. دام‌وده‌زگا؛ ده‌م‌وده‌زگا؛ که‌ل‌وپه‌لی تیر و ته‌سه‌ل و به‌شکو‌ی ژیان «بیا ببین چه دستگاهی درست کرده است: پروانه چ دام‌وده‌زگایه‌کی پیکه‌وه ناوه» ۳. [موسیقی] هه‌ر کام له‌هوت قالبی مووسیقایی ئاوازی ئیران ۴. یه‌که‌ی ژماردنی که‌ل‌وپه‌لی ده‌سکرد «دو دستگاه رادیو؛ پنج دستگاه آه‌رتمان: دوو ده‌سگا رادیو؛ پینچ ده‌زگا وارخان» ۵. نیزام؛ سامانه ۶. [نجوم] کوئه‌له؛ کوئا؛ کوئه‌لیک له‌گه‌رۆک و مانگ که به‌ده‌وری نه‌ستیره‌یه‌کدا ده‌خولینه‌وه.

دستگاه آوندی: کوئه‌دامی ئاوه‌ندی؛ ۱. [گیاه‌شناسی] شانه‌گه‌لی پیکه‌تاوو له‌ئاوه‌ندی چټیو و ئاوکیش که‌راگو‌یزانی ماکی بژیه‌نی یان پته‌وکردنی گیای له‌نه‌ستودایه ۲. [جانورشناسی] کوئه‌دامی گه‌رانی خوین یان ئاو.

دستگاه تناسلی اندام تناسلی، اندام دستگاه تنفس: کوئه‌دامی هه‌ناسه‌دان؛ سه‌رجه‌می ئه‌و نه‌ندامانه که‌ئۆکسیژن و گازی که‌ریون له‌نیوان له‌ش و ده‌ره‌وه ده‌گۆرنه‌وه.

دستگاه عصبی: کوئه‌دامی ده‌ماری؛ ده‌سگای ده‌ماری؛ کوئه‌دامیک له‌له‌شی گیانه‌وه‌ران که‌بریتیه‌له؛ میشک، مۆخ؛ ده‌مارگه‌لی کاپۆلی و ئاقاری.

دستگاه عصبی خودکار دستگاه عصبی

نباتی

دستگاه عصبی مرکزی: کوندامی دهماری
ناوہندی؛ بەشیک لہ کوندامی دهماری کہ
بریتیه لہ: میشک لہ کاپولدا و مؤخ لہ
بربر اگہدا.

دستگاه عصبی نباتی: کوندامی دهماری
پووه کی؛ بەشیک لہ کوندامی دهماری، سەر
بہ میزان کردنی کاری ماسولکە ی ناویستی،
هه ناو و رەگگەلی خوینی: دستگاه عصبی
خودکار
دستگاه گردش خون: کوندامی گه پانی خوین؛
کوندامیک بریتی لہ دل، رەگی خوینبەر و
خوینبھین و موورەگ کہ خوین تیاندا
هات وچۆ دەکا.

دستگاه گوارش: کوندامی هەرسەک؛
کوندامیک بزیتی لہ دەم، گەروو، گەدە،
پێخۆلە، جەرگ و زراو کہ هەلتاوینی خۆراکی
لە ئەستۆدایە.
دستگاه لنفاوی: کوندامی لەنفاوی؛ سەرجمی
رەگ و موورەگی لەنفی مۆرغەداران کہ لە
رێگە ی رەگی خوین هینی دلەو، لەنف
دەگەینە خوین.

دست گرمی / dastgarmi /: اسم، [گفتاری]
دەس پەوانی؛ دەست گەرمی؛ دۆخ یان چۆنیەتی
تەیار بوون بۆ کاری بەتایبەت بۆ پێراھاتن «این را
همین طور برای دستگرمی ساختم: ئەمەم هەروا بۆ
دەس پەوانی دروست کرد».

دستگیر / dastgîr /: صفت. ۱. بەلبەست؛
بالبەستە؛ قۆلبەستە؛ قۆلبەست؛ گیراو؛ گیرۆدە
۲. [مجازی] پشٹیوان؛ دەسگیر؛ یاریدەدەر؛
یاریدەر؛ دەسگیرۆ؛ پشتگر؛ یاوەر؛ یارمەتی دەر
«مرد آن است که دستگیر افتادگان باشد: پیاو ئەو
پیاوہیە کہ پشٹیوانی لێقەوماوہیە».

دستگیر (کسی) شدن: [گفتاری] ۱. گیر (کەسی)
کەوتن؛ وە بەر (کەسی) کەوتن ۲. [مجازی]

دەسگیر (کەسی) بوون؛ دەست (کەسی)
کەوتن؛ هاتنە دەس / دەست؛ ئاگایی بە
دەست هێنان «از او چیزی دستگیرت نمی‌شود:
لەو هەوێ شتیکت دەستگیر نابێ».

دستگیره / dastgîre /: ها، /اسم، دەسگیر؛
دەسگیرە؛ دەسەگیرە؛ دەستگیرە: ۱. دەسک؛
هەنگل؛ دەسکە؛ گیرنگە؛ ئامیژی بۆ بە دەستەووە
گرتن «دستگیره را گرفتم تا نیفتم: دەسگیرە کەم گرت
نە کەوم» ۲. ئامیژی لە سەر درگا و پەنجەرەووە
بۆ کردنەووە و پێوہەدانی ۳. دەسگرە؛ دەزگرە؛
ئامیژی بۆ گرتن و جیبەجێ کردنی دەفری داخ
کە زۆرتەر لە پارچە یە.

دستگیری / dastgîrî /: ها، /اسم، کاری گرتن؛
بالبەست کردن؛ زۆرتەر بۆ راکەبەشتن بە تاوان
«برای دستگیری متهم به خانه‌اش رفتند: بۆ گرتنی
تاوانبار چوونە ماله کە ی» ۲. پشٹیوانی؛ پشتگیری؛
دەستگیرۆیی؛ دەسگیری؛ کاریان پەوتی
یارمەتی دان بە داخوازیگەل «دستگیری کردن از
بینوایان: پشٹیوانی کردن لە بێ ئەنوايان».

دستلاف / dastlāf /: دشت ۲-
دستمال / dastmāl /: ها، /اسم، دەسمال؛ دەسره؛
دەسەر؛ دەسەسەر؛ دەسۆک؛ دەسره دەس؛
دەرسۆک؛ تەهره؛ مەندیل؛ کەفی؛ کەفیک؛
کەهک؛ کەهیک؛ پەشتەمال؛ دەرچاف؛ دەرچاو؛
بەشە پارچە یەکی چوارگۆشە کە بۆ سەرپن یان
وشک کردنەووە بە کار دی.

دستمال سفرة / دستمال سفره

دستمال کاغذی / دستمال کاغذی

دستمال گردن / دستمال گردن

دستمال سفرة / dastmāl(e)sofre /: ها، /اسم،
بەروان؛ بەروانە؛ بەروانک؛ بەرانک؛ دەسمالیک
لە سەر سفروە بۆ سەرپنی دەم و پل و بەرگری
لە پیس بوونی جل و بەرگ.

دستمال کاغذی / dastmālkaqazi /: ها،
[افرسی] /از چینی / اسم، دەسره ی کاغەزی؛

دهسمال کاغەزى؛ چەشنىك كاغەزى لۆكەيى مژىنەر كە بە جىڭاى دەسمال بۇ جارىك كەلكى لىۋەردەگرن.

دستمال گردن / dastmālgardan ، ها:/اسم، دەورملى؛ دەسرەملى؛ چەشنىك دەسرە كە بۇ جوانى لە ملى دەكەن.

دستمالى / dastmāli ؛/اسم، [گفتارى] دەساۋۇ؛ دەساۋەۋۇ؛ كارى خراپ يان پيس كردنى شتىك بە ھۇى دەست ساوين بە سەريدا يان گرتنى بە دەستەۋە «نگزار بچەھا ميوەھا را دستمالى كنند: مەھىلە مندالەكان ميوەكە دەساۋۇ كەن».

دستمايە / dastmāye ، ها:/اسم، دەسمايە؛ دەستمايە؛ سەرمايەى كەم.

دست مریزاد / dastmarīzād ؛/دعا، دەستخوش؛ دەستخوش؛ دەسەۋەش؛ ھۆپ؛ وتەى پەسند كردن.

دستمزد / dastmozd ، ها:/اسم، مژ؛ كارانە؛ دەستمژ؛ كرى دەستى؛ پارە يان كالايەك كە لە بەرانبەر كارىكەۋە بە كەسىك دەدرى «در اینجا دستمزد خیلی پایین است: لىرەدا مژ زۆر كەمە».

دستنبو / dastambû , dastanbû ، ها:/اسم، شەمامە؛ شامامە؛ شەمام؛ شەمامۇ؛ شەمامۇك؛ شەمامۇك؛ شەمامۇكە؛ شەموومە؛ دەساموۋ؛ كەموۋ. ۱. گىايەكى بىچكى لە تىرەى خەيار بە بۇنىكى خۆشەۋە ۲. بەرى ئەۋ گىايە؛ شامامە

دست نخورده / dastnaxorde ؛/قيد، دەۋ؛ بە دەۋى؛ سەرىمۇر؛ سەرمۇر؛ سەردەق؛ دەس نەۋاردە؛ دەست لى نەدراۋ «همه چیز همان طور دست نخورده مانده بود: ھەموو شتىك ھەروا دەۋ مابوو».

دست نشانده / dastnešānde ، ها:-/گان، صفت، [مجازى] داسپاردە؛ دەسنیشان؛ دەسنیژ؛ دانریاگ؛ خاۋەن پيشە يان پلە و پایەيەك كە لە لایەن كەسى ترەۋە داندراۋە و گوپزايەلى ئەۋە

«دولت دستبسته؛ ريسى ...: دەولەتى داسپردە؛ بەرپرسي داسپاردە».

دستنوشته / dastneveste ، ها:/اسم، دەست نووس؛ دەس نووس؛ بەلگەيى (كتيب يان كاغەز) كە چاپى نيە و بە دەستى كەسىك بە قەلەم نووسراۋە: دستنويس

دستنويس ' / dastnevîs ، ها:/اسم، [گفتارى] دەست نووس؛ دەس نووس؛ كتيب يان ھەر شتىكى ۋەكوو كتيب كە بە دەست نووسراۋە «دستنويس مقاله را با خودش آوردە بود: دەست نووسى وتارەكەى لەگەل خۇ ھىنابوو: دستنوشته

دستنويس: صفت. دەست نووس؛ دەس نووس؛ نووسراۋە بە دەست «مقاله دستنويس بود، داديم تايبش كنند: وتارەكە دەست نووس بوو، دامان پيتچنى كەن».

دستوارگى / dastvāregi ؛/اسم، [پزشكى] ئۆگرەتى بە كەلك ۋەرگرتن لە دەستىك زۆرتەر لە ئەۋ دەستەكەى تر (ۋەك راست دەستى و چەپ دەستى).

دست و بال / dast-o-bāl ؛/اسم، [گفتارى] ۱. دەست و پل؛ دەس و بال؛ دەسگەل «دست و بال بچه را خوب شست: دەست و بالى مندالەكەى باش شۆرد» ۲. دەست و پى؛ دەس و پا.

دست و پا / dast-o-pā ؛/اسم، ۱. دەست و پى؛ دەس و پا؛ ئەندامگەلى دوايىنى مړۋ، چوارپييان و پرىك گياندارى تر ۲. [مجازى] دەست و دوو؛ پەل و پۇ؛ زەنگى؛ زرينگى؛ زىرەكى ۳. [مجازى] دەس و پل؛ پەل و پۇ؛ جەم و جۋول؛ بزاف؛ لەپت.

□ دست و پا زدن: ۱. قولەفرى كردن؛ لاقەفرتە كردن؛ لەقەفرتى كردن؛ دەست و پا تەكان دان «دست و پا مى زد و نمى گذاشت آمپولش را تزريق كنند: قولەفرى نەكرد و نەيدەھىشت دەرزىەكەى لى بىدەن» ۲. [كنايى] پەلەقازى كردن؛ پەلەقازە كردن؛ پەلەفرتى كردن؛ پەلەفرتە كردن؛ پالەقە كردن؛ پاقرە كردن؛

زیره ک؛ لیهاتوو؛ کرژوگول؛ خاوهن توانایی و لیهاتوویی «دخترش خیلی دست و پادار است و کارها را اداره می کند: کچه که ی زور به دهسه لانه و کاره کان به پړوه دها».

دست و پاشکسته ^۱ / dast-o-pāšekaste /: صفت. /مجازی/ تهق ولهق؛ لهق وتهق؛ دهس وپی شکاو؛ کهل و ناته واو «با انگلیسی دست و پاشکسته به او فهماندم... به ټینگلیزه کی تهق و لهق حالیم کرد...».

دست و پاشکسته ^۲: قید. تهق ولهق؛ لهق وتهق؛ به ناته واویه وه؛ دهس وپی شکاو «دست و پاشکسته چیزهایی به او گفتم: تهق و لهق شتگه لیکم پی گوت».

دست و پاگیر / dast-o-pāgīr /: صفت. /کنایی/ به رده ستگیر؛ به رده سگر؛ هوی به رگری له جووله یا چالاکي، یا خو که مکرده وهی «این میزها خیلی دست و پاگیر هستند؛ ثم میزانه زور به رده ستگیر».

دست و دل باز / dast-o-delbāz /: صفت. /مجازی/ گفتاری/ دهست به ردا؛ دهست بلاو؛ دهسه نه دار؛ دهسواز؛ دهس و دل باز؛ چاف قه کری؛ به خشینه ر؛ دلاوا؛ دههنده؛ دههنده؛ وساخه؛ خاوهن به خشنده یی و به زه یی «آرام دست و دل باز است؛ آرام دهست به ردا یه».

دست و دل بازی / dast-o-delbāzi /: ها/ اسم. /مجازی/ دهست به ردا یی؛ دهست بلاوی؛ دهسه نه داری؛ دهسه نه؛ دهسواز ی؛ دهس و دل بازی؛ دلاوایی؛ به خشنده یی؛ دههنده یی؛ دههنده یی؛ وساخه؛ دوخ یان چوئیه تی به خشنده بوون.

دست و دل پاک / dast-o-delpāk /: صفت. /گفتاری/ دروستکار؛ پاک؛ دهست و دل پاک؛ دهس و چاو پاک؛ به باور و ئاکاریکی باشه وه. ههروه ها: دست و دل پاک بودن؛ دست و دل پاکي

دستور / dastūr /: ها/ اسم. دهستور: ۱. /لات/ فرمان؛ فرمان؛ ریچکه و ریپاز؛ یاسا و ریسا؛

پهله کوتی کردن؛ پلووشانن؛ دهست و لاق جوولاندنوه بۆ رزگار بوون له چۆرتم «برای نجات خودش دست و پا می زد: بۆ رزگاری خو ی به لدفار دی دکرد».

دست و پا کردن /مجازی/ جوړ کردن؛ هاورنده دهس؛ ته یار کردن «سرانجام توانست برای خودش کاری دس و پا کند: ناخری توانی کاریک بۆ خو ی جور بکا».

دست و پای خود را جمع کردن /کنایی/ ۱. خو لی ههل کردن؛ قول لی هه لمالین؛ خو ی بۆ ته یار کردن ۲. خو کوکرده وه؛ خو پیچانه وه؛ به خو دا هاتنه وه؛ فر به خو وه بوون؛ ئاگا له خو بوون؛ ئاگاداری ئاکاری خو بوون و هه لسه نگانندی «با یک نگاه خشمگین مدیر، همه دست و پای خود را جمع کردند: به مؤر بردنوه یه کی به رپرس، هه موو خویان کو کردوه».

دست و پای خود را گم کردن /مجازی/ شله ژان؛ شپرز بوون؛ سه ر لی شیوان؛ دهست و پای خو گوم کردن «وقتی سرزده وارد شد دست و پای خود را گم کردم و زبانم بند آمد: هه ر که له پر هاته ژووره وه شله رام و زمانم به ست».

دست و پا افتادن /کنایی/ کهوتنه خو؛ کهوتنه پهل و پو؛ پهله پرووسکی کردن؛ کهوتنه هه ول دان؛ کهوتنه پهله قازه؛ کهوتنه جم و جوول.

روی دست و پای کسی افتادن ۱ رو

زیر دست و پا افتادن ۲ زیر

دست و پاچلفتی / dast-o-pāčolofti /: صفت. /گفتاری/ نه گۆمه: ۱. بی دهسه لات؛ لی نه هاتوو؛ به بی توانای که لک وه رگرتن له دهست و پای خو ۲. /کنایی/ گه مژه؛ حؤل؛ دهبنگ؛ چه پؤل چلفتی

دست و پادار / dast-o-pādār /: صفت. /گفتاری/ به دهسه لات؛ دهسالاتدار؛ وساق؛ به کار؛ زیت و

گول گولاو، ۵. / دستجات / گرویهک له که سان که پیکهوه کاریکی دیاریکراو نه نجام ددهن «دسته ی ارکستر: دهسته ی ئور کیستر» ۶. / دستجات / نظامی / پهل: یه گانییک بریتی له سی جووخه (دهور و بهری ۲۵ کهس).

□ دسته به راه انداختن: دهسه و دایره ریخستن؛ گرویهک پیکهوه بو شوینی بهری کردن (به تابیت به مهبهستی رامیاری یان مه زه بی). دسته کردن: دهسه کردن؛ دهسته کردن؛ به گویره ی چهن یان جنس له هه ژمار یان نه ندازه ی دیاریکراودا ریک و پیک کردن «کاغذا را دسته کن و بگذار روی میز: کاغزه کان دهسته بکه و بینه سهر میزه کهوه».

دسته بندی / dastebandi، ها: / اسم، دهسته بندی؛ دهسه به نی: ۱. کار یان رهوتی دهسته کردن؛ ریک کردن و له لای یهک دانانی شتی وهک یهک «پولها را دسته بندی کرد و گذاشت توی صندوق: پاره کانی دهسته کرد و خسته نیو سندووقهوه» ۲. کار یان رهوتی پیکهوه هاوقول بوون و بوونه دهسته یهک بو وه پیش خستنی کاریک «هر یک از رهبران، دسته بندی جداگانه ای کرده بودند و برنامه های خودشان را دنبال می کردند: هر کام له رپهره کان دهسته بندی به کی جیاوازیان ساز کردبوو، بهرنامه کانی خویان بهرپوه دهبرد».

ههروه ها: دسته بندی شدن؛ دسته بندی کردن

دسته جمعی / dastecam'i، ها: / فارسی / عربی / صفت، تیکرایی؛ گشتی؛ هه مووتی؛ گهله کوپی؛ گهله کوپی؛ گهله مپهری؛ گردی «گردش دسته جمعی: سهرانی نکرایی»: دسته جمعی

دسته جمعی: قید، تیکرایی؛ به گشتی؛ هه مووتی؛ پیکهوه و به شیوازی یهک دهسته بی «دسته جمعی پا شدیم و رفقیم پیش رییس: تیکرایی

هه ستاین و چووین بو لای سهروک»: دسته جمعی

دسته چک / dastecek، ها: / فارسی / انگلیسی / اسم، دهسته چهک؛ دهسه چهک؛ پهراویکی چاپی،

فرمانیک له لایهن پایه یان که سیکی سهرترهوه که تیتدا له سهر نه نجامدانی کاریک جهخت کراوه «این دستور جناب وزیر است: نه مه دهستوری جهنابی وهزیره» ۲. ریزمان؛ لقیک له زانستی زمانهوانی که له مه ر کاربهری وشه، پیکهاته و ریزبهندی پرستهوه باس دهکا «دستور زبان کردی: ریزمانی کوردی» ۳. / لات / فرمان؛ فرمان؛ پیش بینیکه لیک بو چونیته ی نه نجامدانی کار «دستور جلسه: فرمانی دانیشن» ۴. / لات / شیواز؛ شیوه و رهوشتی نه نجامدانی کاریک «دستور پختن قورمه سبزی: شیوازی لینی خورشتی سهووزی» ۵. / لان / سهرناوی بو مه لایانی زهردهشتی.

دستورالعمل / dastürol'amal، ها: / فارسی / عربی / اسم، فرمان نامه؛ ریکار نامه؛ ریکار؛ نووسراوه یهک له مه ر چونیته ی نه نجامدانی کار یان کارگه لیکهوه «دستورالعمل انتخابات: فرمان نامه ی هه لباردن».

دستوری / dastüri، صفت، ۱. ریزمانی؛ پیوه نیدار یان سهر به ریزمانهوه ۲. فرهامیشی؛ به دوخ یان چونیته ی فرمان له پشت بوونهوه «انتخابات دستوری: هه لباردنی فرهامیشی».

دسته / daste، ها: / اسم، دهسته؛ دهسه:

۱. دهسک؛ دهسک؛ کلک؛ دهسکه؛ ههنگل؛ بهشیک له ئامیری بو گرته دهست، هه لگرتن، راگرتن یان جوولاندنهوهی «دسته ی ظرف؛ دهنه ی اتو؛ دهسه ی دهر؛ دهسته ی ئوتوو» ۲. پؤل؛ گؤل؛ تاقم؛ گرویهک که نه ندامانی له یهک چهشن «یک دسته پرند؛ یک دسته آدم؛ بولیک بالنده؛ دهسته یهک مروف» ۳. چهپکه؛ دهسکه؛ چهپه؛ چهپ؛ بر؛ بهشیک له شتی که له دهستدا جیی دهپیتهوه «یک دسته اسکناس: دهسته یهک نهسکه ناس» ۴. چهپک؛ چهپکه؛ چهپه؛ دهسکه؛ چهند دانه له شتی که به بن یان سیرمه یهک پیکهوه بهستراوه «یک دسته گل محمدي: چهپکیک

خستنی هر شتیکی گرانمایی دهبی کؤشش بکریّت.

دستیار / dastyār / ها؛ ان؛ اسم، [مجازی] به‌رده‌ست؛ وهرده‌س؛ ده‌ستیار؛ کؤمه‌ک‌کار؛ یاریده‌ر؛ خه‌لقه؛ که‌سی که له کاریکدا ئاریکاری که‌سیکی تره و له ژیر ده‌ستیدا کار ده‌کا «دستیار خلبان؛ به‌رده‌ستی فرۆکه‌وان».

دست یازی / dastyāzi / اسم، [ادبی] ده‌سدریژی؛ کار یان ره‌وتی ده‌ست بردن بؤ شتی به مه‌به‌ستی به ده‌ست هیئان یان که‌لک لی‌وهر گرتنی «دست‌یازی به اموال مردم؛ ده‌سدریژی بؤ مالی خه‌لکی».

دستیینه / dastīne / ها؛ اسم، ۱. [قدیمی] واژو؛ ئیمزا ۲. ده‌ستنامه؛ کتییی پینوینی؛ نامیلکه‌ی رینوما.

دستی - دستی / dastidasti / قید. به‌قه‌ستی؛ ده‌ستی - ده‌ستی؛ ده‌سی - ده‌سی؛ به ده‌ستی خؤ «دستی - دستی خودش را به کشتن داد؛ به‌قه‌ستی خؤی به کوشت دا».

دسر / deser / ها؛ [فرانسوی] اسم، دیسیر؛ ئه‌وه‌ی (بریتی له میوه یان شیرینی) که دوای چیشتی سه‌ره‌کی ده‌خوریت «دسر عبارت بود از بستنی و خرئزه؛ دیسیر بریتی بوو له به‌سته‌نی و کاله‌ک».

دسیسه / dasise / ها؛ دسایس؛ [عربی] اسم، ۱. پیلان؛ نه‌خشه‌یه‌کی نه‌ینی بؤ کاریکی ناره‌وا و دژی قانون «این دسیسه‌ی همسایه‌ها بود که

آبرویش را برندن؛ ئه‌مه پیلانی دراوستیکان بوو که بی ئابرووی که» ۲. پیلان‌ریژی؛ کاری پیلان‌گیران «نیروهای در جامعه علیه یکدیگر دسیسه می‌چیدند؛ هیزگه‌لیک له کؤمه‌لگادا دژی یه‌کتر پیلانیان ده‌گیرا» ۳. هه‌روه‌ها؛ دسیسه چیدن؛ دسیسه کردن **دسیسه‌بازی** / dasisebāzi / ها؛ [عربی/فارسی]

اسم، پیلان‌گیر؛ پیلان‌ریژی؛ کار یا ره‌وتی خؤ له پیلانگه‌لی جؤراوجؤر دان بؤ گه‌یشتن به مه‌به‌ست. هه‌روه‌ها؛ دسیسه‌جویی؛ دسیسه‌کاری

بریتی له چهند به‌رگه چه‌ک که له لایه‌ن بانکوه به مشتەریان ده‌دریت.

دسته‌دار / dastedār / صفت. ده‌سکدار؛ ده‌سه‌دار؛ ده‌سته‌دار؛ به ده‌سک؛ به هه‌نگل؛ قولف‌دار / الف) کلک‌دار؛ کلکن؛ خاوه‌ن شتگه‌لیک بؤ به ده‌سته‌وه‌گرتن «لیوان دسته‌دار؛ لیوانی ده‌سنه‌دار» ب) خاوه‌ن جیگه‌یه‌ک بؤ ده‌ست له سه‌ر دانان «صندلی دسته‌دار؛ سه‌نده‌لی ده‌سه‌کدار».

دسته‌گل / dastegol / ها؛ اسم، چه‌پکه‌گول؛ چه‌پک؛ ده‌سه‌گول؛ ده‌سکه‌گول؛ قه‌فت؛ هوویزی؛ چهن تهل گول که پیکه‌وه به‌سراون «همه دسته‌کل آورده بودند، جز ما؛ هه‌موو جه‌که‌کولیان هیئا بوو، جگه له ئیتمه».

☐ **دسته‌گل به آب دادن** / کنایی] پهن دان؛ گول به بادان؛ تووشی هه‌له و په‌له‌یه‌ک بوون «باز ده‌سکل به آب دادم، موجودی صندوق کسری دارد؛ دیسان به‌یم داد، پاره‌ی صندوق که‌می هیئاوه».

دستی ۱ / dasti / صفت. ده‌ستی؛ ده‌سی؛ ۱. به ده‌ست جیه‌جی‌کراو و بی‌که‌لک وهرگرتن له ماشین (یان به بی ماشین خومه‌ش) «کار دستی؛ کاری ده‌ستی» ۲. به توانای کارکردن به ده‌ست «ترمز دستی؛ تورمزی ده‌ستی» ۳. ده‌سته‌لگر؛ به‌ده‌س‌بر؛ تایبه‌تمه‌ندی شتیکی که به تاقه که‌سیک بگؤزریته‌وه «تلویزیون دستی؛ ته‌له‌ویزیونی ده‌سته‌لگر».

دستی ۲: قید. ده‌ستی؛ ده‌سی؛ ۱. به شیوه‌ی نه‌خت و به‌بی دان و گرتنی نووسراوه‌یه‌ک «صد تومان هم دستی گرفت؛ سه‌د تمه‌نیشی ده‌ستی وهرگرت» ۲. به ده‌ستی خؤ؛ به هؤی ده‌سته‌وه «نامه را ببر دستی بده؛ نامه‌که به‌ره و ده‌ستی بیده‌ه».

دستیایی / dastyābi / اسم، ده‌سه‌یاو؛ کار یان ره‌وتی ده‌ست خستن؛ به ده‌ست هیئان «برای دسیایی به هر چیز گرانها باید تلاش کرد؛ بؤ ده‌ست

له هه ویرکې پروباردا، که له متمانه کې پیکهاتوو و له لافاودا داده پوښی.

دشت ماهوری: کاجینه، زوورکان، دهشتی که ته پوښلکه ته پوښلکه یې چووکې تیدایه.

□ دشت کردن: سفتاح کردن؛ هه و له یې پاره یې فروشی پوښانه وهرگرتن (پول را گرفت و گفت بسم الله، امروز هم از دست شما دسب کېږد؛ پاره کې وهرگرت و وتی به ناوخوا، نه وروښ له دهستی ټپوه سمناحمان کېږد).

دشت کسی را کور کردن: [مجازی] رزقی که سیک برین؛ نانی که سیک برین؛ بوونه هوی که سادی کاری که سیک.

دشتبان / daštban، ها؛ ان؛ اسم، دهشته وان؛ شنه یا؛ وشه که؛ که سی که ناگاداری زه وینګه لی کشت وکالی له گوندیک یان به شیک له و گونده ی له نه ستودایه.

دشتگون / daštgun، ها؛ اسم، [زمین شناسی] گورپان؛ پانایی له زه و ی که به هوی داچوونه وه که دهستی لی هاتوو.

دشتی^۱ / dašti، اسم، [موسیقی] دهشتی؛ له ناواز گله ی ئیرانی له دهستګای شور، که باریکی خه مین و ناسکی هه یه.

دشتی^۲: صفت. دهشته کی؛ دهشتی؛ پتوهندیدار یان هاوګر به دهشته وه «آهوی دسی؛ ناسکی دهشته کی».

دشداشه / dašdāše، ها؛ [عربی] اسم، دزدانده؛ دهشداشه؛ کراسی درېژ و فشی عره بی.

دشک / došak، [ترکی] تشک

دشکچه / došakče، [ترکی/فارسی] تشکچه

دشمن^۱ / došman، ها؛ ان؛ اسم، دوژمن؛ دژمن؛ دژمین؛ دژمن؛ دژ؛ دوشمن؛ دوشمه؛ دشمن؛ دهقه؛ مدهی؛ گافبر؛ نه یار؛ نه تل؛ نه تل؛ نه ته و ی؛ خه نیم؛ مه خرک؛ تاسب؛ مخانه؛ نه دؤست؛ خوینه خوار؛ خوینه خواره؛ خوینه ر: ۱. نه و ی که له مهر که سیکه وه به دخوازه «از آن

دسیسه چینی / dasisečini، ها؛ [عربی/فارسی] اسم، [مجازی] پیلان ریژ؛ کاره په هاتی پیلان گیران؛ خه نه بو گرتنه وه.

دسیکاتور / desikātor، ها؛ [فرانسوی] اسم، دیسیکاتور؛ ده فریکې پتر شیشه یی به سه ربوښکی هه وابه نده وه بو وشک کردنه وه ی ماکی کیمایی.

دسی گرم / desig(e)ram، [فرانسوی] اسم، دیسی گرم؛ ده یه کی گرم؛ یه کی نه اندازه گرتنی قورسی به رانبر ۰،۱ گرم.

دسی لیتر / desilitr، [فرانسوی] اسم، دیسی لیتر؛ ده یه کی لیتر؛ یه کی نه اندازه گرتنی بارستایی به رانبر ۰،۱ لیتر.

دسیمتر / desimetr، [فرانسوی] اسم، دیسی میتر؛ ده یه کی میتر؛ یه کی پتوانی درېژایی به رانبر ۰،۱ میتر.

دش — / doš، پیشوند. دژ؛ دژ؛ دوش؛ خراب؛ زشت «دشوار؛ دشمن؛ دژوار؛ دوژمن».

دشارژ / dešarj، [فرانسوی] صفت، خالی؛ به تال؛ هالی؛ والا.

□ دشارژ شدن: خالی بوونه وه؛ داته مران (زورتر له پیلدا)؛ به تال بوونه وه؛ هالی بوونه وه؛ والا بوونه وه.

دشپل / došpel، دژپه

دشت / dašt، ها؛ اسم، دهشت؛ ۱. دهشته؛

چول؛ له یلان؛ سارا؛ کرک؛ بیاوان؛ یاز؛ پین؛ سه پال؛ زه وینګی پان و به رین و بی دار یان به داری کم و لیک بلاووه «دش شهرزور؛ دهستی شاره زور» ۲. سفتاح؛ داشت؛ سفته؛ وهشت؛ هه و هل فروشی پوښانه «امروز هنوز دشت نکرده ام؛ نه ورو تا نیستا سفتاحم نه کرده و»؛ دستلاف

□ دشت ساحلی: به ستین؛ دهشتیک له که ناری ره خواوه، بریتی له زه وینګه لیک که تازه له ژیر ناووه دهر هاتوون.

دشت سیلابی: زیخه لان؛ پخه لان؛ دهشتیک

دلخوش کردنی دژمن.

دشمن شکن / došmanšekan، ان: / صفت.

دژمن شکن؛ دژمن به زین؛ به زینه‌ری دژمن
«نیروهای دشمن شکن؛ هیزگه‌لی دژمن شکن».

دشمنکام / došmankām، ان: / صفت، [ادبی]

پژرپش؛ پژره‌پش؛ سیاجاره. هه‌روه‌ها:

دشمنکام بودن؛ دشمنکام شدن؛ دشمنکام گشتن

دشمنی / došmanī، ها: / اسم، دژمنی؛

دژمنایه‌تی؛ نه‌یاری؛ دژایه‌تی؛ دژمناتی؛ دژمه‌نی؛

دژمه‌نی؛ دوشمنایه‌تی؛ دشمنی؛ لاری؛ نۆیین؛

بیفک؛ ناحه‌زی؛ ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی دوشمن

بوون «پس از آن، دوستی او تبدیل به دشمنی شد:

دوای ئه‌وه، دۆستایه‌تیه‌که‌ی بوو به دژمنایه‌تی»

۲. دژبه‌رایه‌تی و به‌دخواری «خیلی با ما دشمنی

کرد: له‌گه‌لماندا زۆری دژمنی کرد». هه‌روه‌ها:

دشمنی کردن؛ دشمنی ورزیدن

دشمنیار / došmanyār، ان: / صفت، [ادبی]

دۆس دژمن؛ یاریده‌ری دوشمن؛ نه‌یاردۆس؛

پشتیوانی دژمن.

دشنام / došnām، ها: / اسم، [ادبی] جوین؛ جینۆ؛

جوین؛ جمین؛ دژمان؛ دژمانی؛ دشمان؛ دژنام؛

دژون؛ دژوون؛ دژوین؛ دژوون؛ دژوین؛ دژمین؛

دژمین؛ ژنۆ؛ جوون؛ ژوون؛ فیس؛ چپ؛ سکان؛

سخیف؛ سخیف؛ سقیف؛ خه‌راو؛ خراو؛ خوسن؛

خۆسن؛ خه‌به‌ر؛ فاش؛ ناو یان ناوینتکه‌یه‌ک بۆ

به‌خراو دهرکردنی که‌سیک.

□ دشنام دادن / گفتن: جوین‌دان؛ جینۆدان؛

خه‌راو وتن؛ سخیف‌گوتن؛ قیلین؛ سکان؛

دژمان ده‌ی / دای؛ فیسین؛ هه‌لسکاندن؛

ششتن؛ شتن؛ شوست و شو دهریتان.

دشنام شنیدن: جوین بیستن؛ ناسزا بیستن؛

دژوین ژنه‌فتن؛ دژمان ئژیه‌ی؛ دژمان وارده‌ی

«به‌خاطر تو از دیگران دشنام شنیدم: به‌بۆنه‌ی تۆوه

له‌خه‌لکی جینۆم بیست».

دشنام آلود / došnāmālūd، صفت، جویناوی؛

روز با آزاد دسی شد: له‌و پژه‌وه له‌گه‌ل نازاددا بوو به

دیر ۲. < که‌س، گرو یان ولاتیک که له‌گه‌ل

دیتری له‌شه‌ر و تووشی دان «کشور دشمن؛

نیروه‌های دشمن؛ ولاتی دوس؛ هیزگه‌لی نه‌نهل».

□ دشمن جان: میمل؛ ملۆزم؛ دژمنی گیان؛

قه‌ستی سه‌ر؛ ئه‌وه‌ی که به‌دووی کوشتنی

که‌سیکه‌وه‌یه.

دشمن خانگی: دژمنی خۆبی؛ دژمنیک که له

دانیشتوانی مال، شار یان ولاته.

دشمن حونی: خینی؛ خیندار؛ دژمنی خۆینی؛

خۆینه‌خۆ؛ خۆینه‌خوار؛ خۆینه‌خواره؛ خۆینه‌ه‌ر؛

ئه‌وه‌ی که به‌ته‌مای رشتنی خۆینی که‌سیکه.

□ دشمن ترانیدن: [مجازی] دشمن تراشی کردن

دشمن تراشی

دشمن: صفت، دژمن؛ دژمن؛ دژمه‌ن؛ دوشمن؛

دشمن؛ نه‌یار؛ گاقبه‌ر؛ نه‌ته‌ل؛ نه‌تل؛ ناکۆک و

نه‌ساز «تبلای، دسی سلامت است: ته‌وه‌زه‌لی

. ورسی له‌ش‌ساغیه». هه‌روه‌ها: دشمن بودن؛

دشمن شدن؛ دشمن کردن

دشمنانه / došmanāne، صفت، دژمنانه؛

گاقبه‌رانه؛ نه‌یارانه؛ وه‌کوو دژمن «رفتار دشمنانه:

ناکاری سورمه».

دشمن پرور / došmanparvar، ان: / صفت،

دژپه‌روه‌ر؛ نه‌یاریار؛ یاریده‌ری دژمنی خۆ.

دشمن تراشی / došmantarāši، ها: / اسم،

[مجازی] دژمن تراشی؛ کار یان ناکاریک که‌هۆی

هه‌ل‌خراندنی دژبه‌رایه‌تی دیتران و بوونه

دژمنیانه؛ دژمن بۆ خۆ دروست کردن «با این

مقاله‌ها که می‌نویسی، تنها برای خودت دشمن تراشی

می‌کنی: به‌م وتارانه ده‌یانووسی، هه‌ر بۆ خۆت

دشمنی».

دشمن خو / došmanxû، یان: / صفت، [ادبی]

جه‌نگه‌رانی؛ جینگن؛ پله‌نده‌ر؛ دژمن‌خۆ؛

شه‌راشو؛ به‌ناکاری دژمنانه و هۆگری نه‌یارانه‌وه.

دشمن شاد / došmanšād، صفت، هۆی

تيكه له جنیو.

دشنام آمیز / došnāmāmīz: صفت. دژویناوی؛ جنیو او؛ تیکه لاوی جوین.

دشنام گونه / došnāmḡūne: صفت. دژوین ئاسا؛ وه کوو جنیو.

دشنامگویی / došnāmḡūyī: ها: اسم. جنیو فروشی؛ دژمان دهري؛ جوین فروشی؛ کار یان رهوتی جنیو دان.

دشنه / dešne, dašna: ها: اسم. دشنه؛ کالانی؛ تووژگ؛ تیژک؛ چه قویه ک به تیغه ی درېژ و تیژوه بؤ چه قاندين به جییکدا یان هه لدرپنی شتیك (به تایبته لهش).

دشوار / došvār: صفت. دژوار؛ دوژوار؛ تهسته؛ حاسته؛ هسته؛ سخت؛ دوخشار؛ چه توون؛ ئارشه؛ ئارشه؛ ئاسی؛ هه سه؛ هاسی؛ عاسی؛ هس؛ گران؛ نه گواز؛ به دؤخ یان چونه تیه کی وا که هه لکردن له گه لیدا زور سه خته. به رانبهر: آسان (کار دشوار؛ زندگی دشوار؛ کای دژوار؛ ژيانی چهسته).

دشواری / došvārī: ها: اسم. دژواری؛ دوژواری؛ سهختی؛ چه توونی؛ دؤخ یان چونه تی حاسته بوون. به رانبهر: آسانی

دعا / do'ā: ها: افعیه: [عربی] اسم. نقا؛ دؤعا؛ دوعا: ۱. نزا؛ گاز؛ وته گه لیک که بؤ خواستنی شتیك، پرو به خدا و بری جار پیغه مبه و پیروزان ده گوتري ۲. [اسلام] نزا؛ گاز؛ کومه لی داخواری له خدا، زورتر به زمانی عهره بی که له قورئان یان گه و ره گه لی دینه وه وه رگیا و ۳. نووشته؛ نؤشته؛ نشتو؛ نووسراوه یه ک، جار و باره له گه ل نیشانه گه لیک بؤ دهرمانی نه خویشی یان بهرگری له نه خویشی.

دعای افطار: دوعایه ک که له کاتی به ریانگ کردنه وه دا ده خوینریت. ههروه ها: دعای تحویل سال دعای بد: تووک؛ نفر؛ نفره؛ نفرین؛ دؤعای

خراب؛ دؤعای شهر.

دعای خیر: دؤعای چاکه؛ دؤعای خیر؛ داخواری شتی باش له خدا بؤ که سیك.

دعا خواندن: دؤعا خویندن؛ گوتنی دؤعا؛ خویندنه وه ی نووسراوه یه کی دؤعایی که بؤ ری و ره سم یان ئایینیکی تایبته ئاماده کراوه. دعا کردن: دؤعا کردن؛ گاز کردن؛ نزا کردن؛ له خدا پارینه وه؛ له خدا یان هه ر که سیکی گه و ره و مه زن شتیك خواستن.

دعای کسی مستجاب/اجابت شدن: دؤعای که سیك گرتن؛ دؤعای که سیك گیرا بوون؛ دؤعای که سی که و تنه که ره م.

دعا گرفتن: نووشته گرتن؛ له نووشته نووس بؤ به دیه اتنی ئاوات داوای نووشته کردن.

دعا گفتن: دؤعا کردن؛ بؤ که سیك له خدا شتیك خواستن.

دعا نوشتن: دؤعا نووسین؛ نووشته کردن؛ نووشته نووسین؛ بؤ بهرگری له گه زن یان نه خویشی نؤشته کردن.

دعائات / do'āt: [عربی] جمع دعا

دعاگو / do'āḡū: ها: یان: [عربی/فارسی] اسم. دؤعاخوین؛ نزاخوان؛ نزاخوین؛ که سی که له خدا بؤ که سیکی تر داوای چاکه ده کا. ههروه ها: دعاگوی

دعانویس / do'ānevīs: ها: ان: [عربی/فارسی] اسم. دؤعانووس؛ نووشته نووس؛ نؤشته نووس؛ که سی که بؤ خه لکی چاه و زار دهنووسی.

ههروه ها: دعانویسی

دعاوی / da'āvī: [عربی] اسم. ۱. جمع دعا

۲. جمع دعوی

دعوا / da'vā: ها: [عربی] اسم. ۱. [مفتاری] داوا؛ شهر؛ جهنگ؛ جهنگه مرینگی؛ ئاکاریک که نیشانه ی کاردانه وه یه کی رقاوی که س یان گرؤیه ک له به رانبهر که س یان گرؤیه کی تره وه یه: // الف) شهره قسه؛ دهمه قاله؛

بانگہیشتنی کہ لہ لایہن خاوەن پلہو پایہ ییک
یان بہ شیوہیہ کی ږه سمی بہ ږوہ ده چیت.

□ دعوت حق را لیک گفتن: /مجازی/ ټه مری
خودا به جی هینان؛ عه مر خوا کردن؛ مردن.

دعوت داشتن: بانگہیشتن کران؛ دهعوت بوون
بو جیگایهک، به تایبته وه کوو میوانیک «من
هم به عروسی دعوت داشتم ولی نرفتم؛ منیش بو
زموهوند بانگہیشتن کرابووم به لام نه چووم».

ههروهه: دعوت شدن؛ دعوت کردن

دعوت کسی را اجابت کردن: بانگہیشتنی
که سیک قه بوول کردن؛ داوہ تی که سیک
په ژیران؛ خوایشتی که سیک په ژیران «دعوت او
را اجابت کرد و در جلسه حاضر شد؛ بانگہیشتنه کی
قه بوول کرد و له دانیشتنه که دا به شدار بوو».

دعوتنامه /da'vatnāme/، ها: /عربی/ فارسی
/اسم، داوہ تنامه؛ بانگہیشتنامه؛ نامہ یی که
که سیکی تیدا بو شوین یان کاریک بانگ
ده کهن «از کنگره برایش دعوتنامه فرستاده اند؛ له
کونگره وه بانگہیشتنامه یان بو ناردووه».

دعوی /da'vī/، ها: دعاوی: /عربی/ اسم، خواهه؛
داوا؛ وتهیک که دروستی یان نادروستیه کی
نه سه لماوه. ههروهه: دعوی داشتن؛ دعوی کردن

دغدغان /daqdaqān/، داغداغان

دغدغک /daqdaqak/، قُدُقْدُک

دغدغه /daqdaqe/، ها: /عربی/ اسم، نیگه رانی؛
که لکه له؛ نه نیش؛ ترس؛ ته رسی؛ خوف؛ بیم؛
هه راس؛ هه راسه.

□ دغدغی خاطر: په ریشانی؛ بیرنالوژی.

دغسر /daqsar/، اسم، که سی که بهر سهری
تاسه.

دغل /daqal/، ها: ان: /عربی/ صفت، گزیکار؛
گه ربا؛ فاک و فیک کهر؛ چوغل؛ ده غل؛ فیلباز؛
ناراست؛ فریوکار؛ نادرووس؛ داوباز؛ گفنی باز؛
ته شقه له؛ که له ک باز؛ دغلباز؛ دغلکار

دغلباز /daqalbāz/، /عربی/ فارسی] دغل

بوره بنار؛ بنار؛ گترو کیشه؛ گترو کیشه؛ کاری به
گزا چوون؛ هه لپړانه وه ب) کار یان رهوتی
لیکدان؛ گژیه ی ۲. /دعاوی/ سکالا؛ سکاله؛
داخوازی یان شکاتیک که له دادگادا پتی
را ده گهن.

□ وسط دعوا نرخ طی/ تعیین کردن وسط

دعوا داشتن: ۱. شهره اتن؛ شهر خواردن؛ شهر
به دهسته وه بوون؛ جهنگ نامه ی/ نامای «مگر
دعوا داری؟ مه گهر شهر دی؟» ۲. شهر بوون؛
جهنگ بیه ی؛ دوشمنایه تی و گترو کیشه
بوون «دو سال با هم دعوا داشتند؛ دوو سال پیکه وه
سهر یان بوو».

دعوا شدن: بوونه شهر؛ شهر دروست بوون؛
شهر پیکه اتن؛ شهر خوش بوون؛ شهر
داگراسن؛ خوش بوونی پیکدادان یان کیشه و
هه را «دیشب میان همسایه ها دعوا شد؛ دویشو له
نیوان دراوسیکاندا بوو به تهر».

دعوا کردن: شهر کردن؛ ده گز را چوون؛
هه لپړانه سهر یه ک؛ جهنگ که رده ی؛
گژیه ی؛ گترو کیشه کردن و پیکدادان
«همسایه ها دعوا می کنند؛ دراوسیکان شهر
ده کهن».

دعوائی /da'vā'i/، /عربی/ دعوائی

دعوائی /da'vā'ī/، ها: /عربی/ صفت. [گفتاری]
شهرانی؛ شهر اشو؛ جهنگه رانی؛ تیزو؛ شخی؛ درژ
و گرژ؛ شهر لا؛ رووش؛ هه لتووژین؛ هه لچوو؛
جینگن؛ جر جوگانگی؛ پلنده ر؛ په نگله میش؛
خاوه ن ناکاری ناهیمن و نه گونجاو «نازگیا خلی
دعوائی شده است؛ به تازه یی ژور شهرانی
لی ده رها تووه»؛ دعوائی

دعوت /da'vat/، ها: /عربی/ اسم، بانگہیشتن؛
بانگہیشتن؛ بانگهواز؛ لی گتړانه وه؛ دهعوت؛ کار
یان رهوتی بانگ کردن کی که سیک بو هاتنه
جیگایهک یان نه نجامدانی کاریک.

□ دعوت رسمی: بانگہیشتنی ږه سمی؛

دفاعی / defā'i: [عربی] صفت، بهرگرانه؛ پیشگرانه «نیروی دفاعی: هتزی سیکرانه».

دفاعیات / defā'īyyāt: [عربی] جمع دفاعیه دفاعیه / defā'iye، ها؛ دفاعیات: [عربی] اسم، باشارنامه؛ بهرگرینامه؛ نووسراوه یان وتاری که بو بهرگری له خواجه و داوای که سیک به کار دهروا «دفاعیه اش در روزنامه ها چاپ شده است: باشارنامه که له روژنامه کاندای چاپ بووه».

دفاين / dafāyen: [عربی] جمع دفینه دفتر / daftar، ها؛ دفاتر: [مغرب از یونانی] اسم، دهفتهر: ۱. پهراو؛ تینووس؛ پهراوی؛ دهسته یه ک کاغیزی سبی پیکه وه لکاو/ دووراو که بو نووسین به کار دی «دفتر مشق؛ دفتر اندیکاتور؛ بهراوی مه شق؛ دفتر ته ندیکاتور».

۲. نووسینگه؛ نفیسینگه؛ مه کته ب؛ جیگایه ک (بریتی له یه ک یان چند هوده) که دهویدا کاری بازرگانی و مه زرينگه یی ده کریت «دفتر وکالت: نووسینگه ی بریکاری».

۳. نووسینگه؛ نووسگه؛ نووسینگه؛ نفیسخانه؛ یازخانه؛ دهفتهرخانه؛ دیوی نووسینی به کومه ل؛ به شی له دامه زراوه یان مه زرينگه که کار و باری نامه نووسین و هه ناردن و وهرگرنتی نامه جیبه جی ده کا.

دفتر ارسال مراسلات دفتر نامه رسانی دفتر اسناد رسمی: دهفتهرخانه؛ نووسگه؛ نووسینگه؛ ریخراوه یه کی ره سمی بو تومار کردنی سهودا و دهرکردنی به لگه و نفیسکی ره سمی: دفترخانه؛ محضر

دفتر اموال: دهفتهرئ که ناو و نرخه هه موو دارایی دامه زراوه ییکی تیدا نووسراوه. ههروهه: دفتر اسناد؛ دفتر کالا

دفتر اندیکاتور: دهفتهرئ ته ندیکاتور؛ دهفتهرئ تومارکردنی میژوو، ژماره و کورته ی مه بهستی نامه گه لی که هاتوو یان نیژدراوه: دفتر نماینده

دفتر اندیکس: پهراوی ته ندیکس؛ دهفتهرئ که

دغلبازی / daqalbāzi: [عربی/فارسی] دغلی

دغلکار / daqalkār: [عربی/فارسی] دغل

دغلکاری / daqalkāri: [عربی/فارسی] دغلی

دغلی / daqali، ها: [عربی/اسم، چوغلی؛ ناراستی؛ فیلبازی؛ گزیکاری؛ فریوکاری؛ دهغه لی؛ داوبازی؛ که له ک بازی؛ گغنی بازی؛ شلتاخی؛ ته شقه له بازی: دغلبازی؛ دغلکاری

دغمسه / daqmase، ها: [از عربی/اسم، گقتاری] قهرقهش؛ قهرقهشه؛ دهردیسهر؛ گیره و قهرقهش؛ تهنگ وچه له مه؛ بار و دؤخی دژوار و سه خلت: دغمسه؛ دغمسه

توی دغمسه افتادن: که وتنه چه له مه وه؛ تووش بوون؛ تووشی دهردی سهر هاتن؛ تووشی گیره و قهرقهش بوون.

دغمسه / daqmase: [عربی] دغمسه

دف / daf، ها: [مغرب از آرامی/اسم، ادبی] دهف؛ دهفه؛ دهفک؛ عاره بانه؛ نامرازیکی مووزیک له پیستی به سهر که مه دا کیشر او.

دفاتر / dafāter: [عربی] جمع دفتر

دفاع / defā، ها: [عربی/اسم، خوپاریزی؛ بهرگری؛ بهر هانی: ۱. بهر هه لستی؛ بهر هه نگاری؛ وه ستانه وه له بهر انبه ر مه ترسی یان هیژ شه وه

در برابر مهاجمان از خودش دفاع کرد: له بهر انبه ر هیژ شه رانه وه خوی پاراست: ۲. کار یان ره وتی

به لگه هینانه وه: الف) بو جواب دانه وه یا خو په راندنه وه له مه ترسی «در برابر دادگاه از خودش

دفاع کرد: له بهر انبه ر دادگاه بهر هانی له خو ی کرد»

ب) بو نیشاندانی راستی و دروستی شتیک که قسه ی لیکراوه ۳. باشار؛ بهر گیری؛ هه ر کاریک

بو بهر گیری کردن له سهر که وتنی دوژمن یان هامباز وه ۴. که س، هیژ یان نامراز گه لیک که کاری بهر گریان وه ته سته یوه ۵. ورزش/ به ک؛

دیفاع؛ هه رکام له و یاریکه رانه ی تیمی فووتبال که نزیکترن به دهروا زه وانه وه و له پشت سهری یاریکه ره کانی تر دان.

که کاغزه که ی خان-خانه.

دفتەر صور تجلسه: په راوی دانیشتن؛ دهفته ری که باس و خواسی دانیشتنگه لی فره می دامه زراوه یان کورپکی تیدا تۆمار ده کری.

دفتەر قانونی: په راوی قانونی؛ هر یه که له دهفته رگه لی مالی دامه زراوه یه که له لایه ن مه زرينگه ی داراييه وه پنج و مؤرکراوه و له لیکنده وه ی حیسابه کاند ده گه رینه وه سه ری. دفتەر کار: نووسینگه؛ هؤده یان خانوبه ره یی که ده ویدا چه شنیک چالاکی بازارگانی و مه زرينگه یی ده کریت.

دفتەر کپه ☞ دفتەر رونوشت

دفتەر کل: په راوی گشت؛ گنوس؛ دهفته ری که هر دامه زراوه یه کی بازارگانی پتویسته ناگاداری لیوه بکات و هه موو حه فته یه که لانی کهم یه که جار گشت دانوسته کانی خو ی بابه ت به بابه ت تیدا تۆمار بکا.

دفتەر مشق: دهفته ری مه شق؛ په راویک که قوتابی بو راهان، دهرسه کانی تیدا ده نووسیت.

دفتەر معین: له دهفته رگه لی بازارگانی که تیدا حیسابه کان به هه لاواردیه ی له په ره گه لی جیاوازا ده نووسری.

دفتەر نامه رسانی: دهفته ریک که وهرگری نامه نیمزای ده کا که راگه یه نی که نامه که ی وهرگری تووه: دفتەر ارسال مراسلات

دفتەر نماینده ☞ دفتەر اندیکاتور

دفتەر وکالت: نووسینگه ی بریکاری؛ شوینی کارکردنی بریکار.

دفتەر یادبود: دهفته ری بیرئانین؛ په راوی که دیدارکران بیروپا یان بیره وه ری خو یانی تیدا ده نووسن.

دفتەر یادداشت: دهفته ری یادداشت؛ دهفته ری که بو یادداشت کردنی نووسراوه به کار ده بری.

نامه گه ل به رزنیکی تایبه ته وه تیدا ژماره ده بن و پاشان له دهفته ری ئەندیکاتوردا تۆمار ده کرین: دفتەر راهنما

دفتەر بایگانی: په راوی بایگانی؛ دهفته ری که به لگه ی بایگانی کراوی تیدا تۆمار ده بی.

دفتەر پاکنویس: په راوی پاکنوس؛ دهفته ری که نووسراوه گه لی تیدا پاکنوس ده کری. ههروه ها: دفتەر چرکنویس

دفتەر تجارتي: ۱. تینووسی بازارگانی؛ دهفته ری که هر دامه زراوه یه کی بازارگانی له سه ریته یی که حیسابه گه لی یانه ی بازارگانی تیدا بنووسی و ناگاداری لیوه بکا ۲. نووسینگه ی بازارگانی؛ یانه ی بازارگانی.

دفتەر خاطرات: یادنامه؛ دهفته ری بیره وه ری. دفتەر دارایی: په راوی دارایی؛ هر یه که له دهفته رگه لی قانونی (وه که دهفته ری رۆژنامه و دهفته ری گشتی) که هر دامه زراوه یه کی بازارگانی ده بی بیپاریزی و هه موو سالیک (بو ده ستیشان کردنی بری مالیات یان پیراگه یشتنی) نیشانی به رپویه به رانی مه زرينگه ی دارایی بدات.

دفتەر راهنما ☞ دفتەر اندیکس

دفتەر روزنامه: ۱. په راوی رۆژانه؛ تینووسی رۆژانه؛ په راوی که سه ودا و مامه له ی رۆژانه ی دامه زراوه یه کی بازارگانی تیدا ده نووسن ۲. مه زرينگه ی رۆژنامه.

دفتەر رونوشت: په راوی روونوس؛ دهفته ری که روونفیس له هه موو نووسراوه گه لی دامه زراوه یه کی تیدا یه: دفتەر کپه

دفتەر سیاسی: بنکه ی رامیاری؛ دیوان؛ دهفته ری سیاسی؛ کومیته ی به رپویه به رایه تی.

دفتەر سیمی: په راوی سیمی؛ په راوی ته لیه ست؛ دهفته ری که په ره کانی به ته ل پیکه وه به سراون.

دفتەر شطرنجی: په راوی شه تره نجی؛ دهفته ری

دفتر چه / daftarče ، ها: / [مغرب / فارسی] / اسم.
دهفته رچه؛ دهفته ری چکۆله.

☐ **دفتر چه ی پس انداز**: دهفته رچه ی پاشه کهوت.

دفتر خانه / daftarxāne ، ها: / [مغرب / فارسی] / اسم.
دفتر اسناد رسمی ☞ دفتر

دفتر دار / daftardār ، ها: / [مغرب / فارسی] / اسم.
دهفته ردار: ۱. کهسئ که بهر پرسئ نووسین، ریک و پیک کردن و ئاگاداری له دهفته رگه لی دامه زراوه یه که ۲. سهردهفته ر؛ بهر پوه بهر یان خاوه نی نووسینگه.

دفتر داری / daftardārî / [مغرب / فارسی] / اسم.
دهفته داری: ۱. کار یان رهوتی ریک و پیک کردن و ئاگاداری له دهفته رگه لی دامه زراوه یه که ۲. پیشه ی دهفته ردار.

دفترک / daftarak ، ها: / [مغرب / فارسی] / اسم.
بروشوور: ۱. نووسراوه ی چاپی زیاتر له دوو لاپه ره و که متر له ۴۸ لاپه ره، بی بهرگ و شیرازه ی تایبته ۲. کورته نووسراوه ی چاپی سه باره ت به تایبته مندی و چۆناو چۆنی که رهسته بیک.

دفتر و دستک / daftar-o-dastak / [مغرب / فارسی] / اسم.
[گفتاری] دهفته ر و دهسته ک؛ کۆمای دهفته ر، یادداشت و حسیبگه لی کهس یان مه زرینگه یه ک.

دفتری / daftarî / [مغرب / صفت، نووسینگه یی؛ نووسگه یی؛ پیوه نیدار یان سهر به نفیسنگه وه <کار دفتری: کاری نووسینگه یی>.

دفتریار / daftaryār ، ها: / [مغرب / فارسی] / اسم.
دهفته ریار؛ جیگری سهردهفته ر له دهفته رخانه دا.

دفته / dafte ، ها: / [اسم، نساجی] / که لکیت؛ کهرکیت؛ دهف؛ دهفه؛ هه پک؛ هه پۆ؛ هه په؛ نامرازیکی کانزایی و قورس بۆ کوتانه وه ی پۆ؛
دفتین؛ دفه

دفتین / daftîn / [از عربی] ☞ دفته

دفزن / dafzan ، ها: / [مغرب / فارسی] / اسم.
[ادبی] دهفته زن؛ دهفه زن؛ دهفه لیده ر؛ ژهنیاری دهف.

دفع / daʔ / [عربی] / اسم.
دهر ان: ۱. ده له ک؛ ده لله ک؛ کار یان رهوتی دووره وه کردن، رهواندن و رانان؛ ده راندن ۲. دهراوی؛ کار یان رهوتی تلته و ریخ دانه ده ر؛ راداشتن. ههروه ها: دفع شدن؛ دفع کردن

☐ **دفع فاسد به آفسد کردن**: پیس به پیس تر پاکه وه کردن؛ خراو به خراوتر رانان؛ به خراپتریک خراپیک له نیو بردن.

دفعات / dafaʔāt / [عربی] جمع ☞ دفعه
دفعتا / dafaʔatan / [عربی] قید.
ناکاو؛ له نکاو؛ له نه کاو؛ یه کجاره؛ یه کهه وه؛ گوزوگومه ت؛ گزوگومه ت؛ ناگا؛ کوت وپر؛ له کتوپر؛ له پردا <دفعتا بلند و شد و راه افتاد: له نکاو هه ستا و کهوته ری>.

دفعه / dafē ، ها: / [عربی] / اسم.
جار؛ که رهت؛ را؛ که شه؛ چهل؛ گلۆنگ؛ گه لانه ک؛ هه وه؛ هه ل؛ حه ل؛ دال؛ سهر؛ گل؛ گا؛ باره؛ واره؛ دهحه؛ دهفچه؛ ژماره ی پرووداو یان کاریکی دوو یان چهند پاته یی <چهار دفعه به دیدن آمدن نبود: چوار جار هاتم بۆ لات، نه بووی>.

دفعی / dafî / [عربی] / صفت.
۱. ده رکردنی؛ رانانی؛ ده ردانی ۲. ده ردارو؛ دوورخراو.

دفن / dafn / [عربی] / اسم.
۱. خاک سپیری؛ دهفن؛ کار یان رهوتی ناشتن؛ ناژتن؛ مردوو ته مراندن؛ به خاک سپاردن، به تایبته ته رمی مردوو ۲. کار یان رهوتی شاردنه وه / شاردنه وه؛ هه شاردان / هه شاردان؛ لمتش؛ وه دارتش؛ وه داروتش؛ وه دهتش؛ وه ده رتش؛ وه شاربان یان وه شارتنی شتیک له ژیر کۆمایئ شتی تره وه، به تایبته خاک <در زیر توده ی بهمن دفن شده بود: له ژیر کۆمای هه رسدا شاردن ابو ده وه>.

دفن شدن؛ دفن کردن

کهرهسه گهلی سهنگاندن بؤ گه یشتن به
ټاکامی دروست و په چا وکړاو.

دق دلی / deq(q)deli، ها: /عربی/ فارسی/ اسم،
[مجازی، گفتاری] داخی دل؛ داخه دلی؛ رقی دل؛
قینی دل؛ توورپه یی به بؤنه ی دهر د و په نجی
زوره وه: دق دل

□ دق دلی در آوردن: داخی دل پړاندن؛ دل
خالی کړدنه وه؛ باربوو کړدنه وه؛ چه وساوه یی
و یی به شی.

دق دلی سر کسی / چیزی خالی کردن /
در آوردن / در کردن: [مجازی] داخی دل به
سهر که سی / شتی کدا خالی کړدنه وه / پړاندن؛
دلش او و توورپه یی خو به بازار گه یاندن به
که س یان شتانی تروه لابر دن «دق دلی اش را
سر ظرفها در آورد: داخی دلی به سهر قاپه کاند
رژاند».

دق کش / deqkoš: /عربی/ فارسی/ صفت،
زووخواو کوژ؛ زوخواو زگ؛ دیق کوژ؛ تووشی مهرگ
هاتوو به هوی کول و که سهری زوره وه «با همین
کارهای آخرش مرا دق کش می کنی: ههر بهم کارانه ت
ناخری من زوخواو کوژ ده که ی».

دق مرگ / deqmarg: /عربی/ فارسی/ صفت،
[گفتاری] داخ کوژ؛ ژانه مهرگ؛ مردوو به هوی
دهر د و په نج و خهفته خواردنی زوره وه «بعد از
اعدام پسرش دق مرگ شد: دواي ټيعدامي کوره که ی
داخ کوژ بوو». ههروه ها: دق مرگ شدن

دقه / daqqe، ها: /اسم، [مکانیک] پلته؛ ترپه؛
دهنگیک که به هوی باش نه سووتانی بنزینی
موتوره وه به دی دی.

دقیق / daqîq: /عربی/ صفت، ریک؛ ورد؛
۱. میزان؛ دوو؛ به سهرنج «ساعت دقیق؛
کات ژمیری ریک» ۲. ریک و پیک؛ هاوگر له گهل
پتوره گلی دیاریکر او دا «وقت دقیق؛ کار دقیق؛ کاتی

ریک؛ کاری ریک و پیک». ههروه ها: دقیق بودن

□ دقیق شدن: ورد بوونه وه؛ ورده وه بوون؛ به

دفعه / dafe / دفته

دفیله / defile: /فرانسوی/ اسم، [نامتداول] پړژه؛
پړژه.

□ دفیله ی مد: پړژه ی باو؛ پانانی باو؛ پانوانی
مود.

دفینه / dafine، ها؛ دفاین: /عربی/ اسم، ژیر خاکی؛
گه نج یان شتی به نرخ که له ژیر خاکدا یه.

دق / deq(q): /عربی/ اسم، دیق / دیق؛
۱. [قدیمی] ژانه زراف؛ دهر ده باریکه؛ کان؛ تهق؛
نه خو ش سیل ۲. نه خو شینی که به هوی خهم
و خهفته ی زوره وه تووشی که سیک ده بیست
۳. [مجازی] کول و که سهر؛ داخ و ناخ؛ جه خار؛
نالوز؛ خهم و خهفته ی زور.

□ دق دل دق دلی

□ دق کردن: دیق / دیق کردن؛ به هوی
کول و که سهری زوره وه تووشی نه خو شین
هاتن «از شنیدن خبر دار زدن دخترش دق کرد و
مرد: له بیستنی خه به ری له سیداره درانی
کچه که ی دیقی کرد و مرد».

دق الباب / daqqolbāb، ها: /عربی/ اسم، [ادبی]
تهقه؛ کاری له درگا دان؛ تهقه لیدان؛ دهرگا
کوتان «دق الباب کرد و منتظر ماند: تهقه ی دا و
چاوهری ما». ههروه ها: دق الباب کردن

دقایق / daqāyeq: /عربی/ جمع دقایقه
دقت / deqqat، ها: /عربی/ اسم، ۱. وردی؛
هویری؛ هیژیکی زهینی که له پیک هیئنان یان
وه بهر نان و ناماده کړدنی شتی، به تاییه ت به
ورد بوونه وه له ورده کاریه کانیدا ده کار چووه
۲. راده ی دروستی و ته بایی شتی که به پتی
نه ندازه و پتومانگه لی په چاو کړاوه وه ۳. سهرنج؛
سهرنجه؛ دی؛ کار یان رهوتی لی پروانین و
هه لسه نگاندنی شتی که به وردی.

□ دقت کردن: زهینین؛ سهرنج دان؛ ورد
بوونه وه؛ هوور بوونه وه؛ به وردی لی پروانین؛
به کار هیئانی زهین، هزر و بیر یان

نهټنی و نااشکرایي وه لانران <وقتی ارباب دک
شد، افتادیم به جان پیشکار: کاتیک ناغا له مل
بووه: کهوتینه گیانی زاوته کهوه>.

دک کردن: شهلانندن؛ له مله وکردن؛ له
کؤل کردنهوه؛ تهر کردن؛ قهوراندن؛
قهچفاندن؛ پتاندن؛ ههلفرتاندن؛ ههلفرتانن؛
چفاندن؛ قهشتاندن؛ ههلفرتاندن؛ وهدهرنان؛
بهرپرناي؛ رهفاندن؛ رهواندن؛ قهلتاندن؛ به
فیل و تهله که له جیگایه که دور کردنهوه
<چقدر زور زدیم تا او را دک کردیم: چهن
پهل وپومان کرد تا له ملمان کردوه>.

دکاگرم / dekāg(e)ram: [فرانسوی/اسم،
دیکاگرم؛ یه که ی نه اندازه گیری پیوانی کیش
به رانبر به ۱۰ گرم.

دکالیتیر / dekālitr: [فرانسوی/اسم، دیکالیتیر؛
یه که ی نه اندازه گیری بارستانی به رانبر ۱۰
لیتر.

دکامتر / dekāmetr: [فرانسوی/اسم، دیکامیتیر؛
یه که ی پیوانی درژیایی به رانبر ۱۰ متر.

دکان / dok(k)ān: ها؛ دکاین: [عربی/اسم،
دوکان؛ دوکان: ۱. هؤده ی له سهر گوزهری
گشته وه بؤ رانانی کالا یان راژه ی پیویستی
خه لک ۲. [مجازی/ریگای دایین کردنی داهات
به شیوه ی نادر ووس و نه گونجاو <آقا، این که
مدرسه نیست، دکان است: کاکه، نه مه قوتابخانه نیه،
دووکانه>.

□ دکان کسی تخته شدن: [کنایی/۱. کاری
که سیک خه وتن؛ کاری که سیک راهوستان
۲. له بره وکهوتنی کاری که سیک؛ کاری
که سیک که ساد بوون <با آمدن کامپیوتر کاری
حروفچینها تخته شد: به هاتنی کومپیوتر کاری
پیچنه کان له بره وکهوت>.

دکاندار / dokāndār: ها؛ دان: [عربی/فارسی]
اسم، دوکاندار؛ دوکاندار؛ خاومن دوکان.

دکتر / doktor: ها؛ [فرانسوی/اسم، دوکتور؛

سهرنجه وه روانین و لیکؤلینه وه له شتیک
<وقتی به صورتش دقیق شدم، او را شناختم: کاتی که
له دهم وچاوی ورده وه بووم، ناسیمه وه>.

دقیقا / daqīqan: [عربی/قید، راست؛ ریک؛
تهخت؛ ریک وراس؛ به وردی؛ به راستی و
دروستی <دقیقا چه گفت؟> دقیقا چهار کیلومتر بود:
راست چی گوت؟؛ ریک چوار کیلومتر بوو>.

دقیقه / daqīqe: ها؛ دقیق: [عربی/اسم،
۱. هورده م؛ خولکه؛ خولکه؛ ده دقیقه؛ دهقه؛
دیفه؛ دهیفه؛ ورده ک؛ یه که ی پیوانی کات
به رانبر به ۶۰ چرکه ۲. یه که له
شست (۱۶۰/۱) ی پله ک (دهره جه) ۳. [مجازی/
تاو؛ سات؛ ده دقیقه؛ دیقه؛ کاتی زور که م <یک
دقیقه آرام بگیر: تاوینک نؤقره بگره> ۴. [دبی/
چهمکی ریک وپیک؛ بابته ی ورد.

دقیقه ای / daqīqe'ī: [عربی/صفت، خولکه یی؛
خولکه کی؛ ده دقیقه یی؛ دیقه یی؛ پیوه نیدار به
ده دقیقه وه <کار دو دقیقه ای: کاری دوو خولکه یی>.
دقیقه ای: قید. ۱. دیقه یی؛ خولکه یی؛ خولکه کی؛
دهقه یی؛ به پتی دهقیقه <دقیقه ای پول می گرفت:
دیفه یی پاره ی وهرده گرت> ۲. خولکه یه ک؛
خولکه کی؛ دیقه یه ک؛ دهقیقه یه ک؛ له ههر
دهقیقه یه کدا <دقیقه ای صد حرف تایپ می کرد:
دیفه یه ک سه د پیتی تایپ ده کرد>.

دقیقه شمار / daqīqešomār: [عربی/فارسی/اسم،
خولکه کژمیر؛ دیقه شمار؛ عه قهره به درژیوکه ی سهر
پهره ی کاتژمیر که خولکه نیشان ده دا.

دقیقه شماری / daqīqešomārī: [عربی/فارسی]
اسم، [کنایی] چاوه ریئی وپرای بزوزی و
بی نؤقره یی.

دک / dak: اسم، [گفتاری] سهر؛ سهره؛ که له؛
که للی.

□ دک شدن: له مل بوونه وه؛ له کؤل بوونه وه؛
تهمر بوون؛ له مله و بوون؛ قهچفیان؛ دهر کران؛
رتان؛ قهوران؛ ده ک بوون؛ ههلفرتان؛ به

دک وپوز /dak-o-pûz/ اسم: [تعريض] ۱. دهم و فلج؛ دهم و قه پوز؛ دهم و لهوس؛ چر و چه ناکي؛ دهم و فلق «می زنم دک و پوزت را خرد می کنم: لیت دهم دهم و دم و فلجت دینمه یه ک» ۲. دیامان؛ سیم؛ تهر؛ بیچم؛ چر و چاو؛ تووز.

دک و دنده /dak-o-dande/ اسم: [گفتاری] شان و پهراسو؛ سهر و سینگ «دک و دنده ی پیرمرد را شکست: شان و پهراسو ی پیرمه رده کی شکاند».

دکور /dekor, ها: [فرانسوی] اسم: دیکور؛ رازه: ۱. که له بدون؛ نه وه ی بؤ خه ملاندنی جیگایه ک (وه ک شانو، ژور، نووسینگه و...) و دهره ی نانی به شیوازی دلخواز به کار دهری ۲. پهرده یان قاپی کی گهره که وینه ی تیدا کی شراوه و بؤ رازاندنه وه ی شانو به کار دهر ۳. شتی که لایه نی نومایشی هیه و هر به مه به سستی به دیه ی نانی روانی یی کی تاییه ت له بینه ردا به کار دهری «این کتابخانه دکور است و اینجا کسی کتاب نمی خواند: هم کتیبخانه یه دیکوره و کس لیره کتیب ناخویتی».

دکوراتور /dekorātor, ها: [فرانسوی] اسم: رازینکار؛ رازینه ر؛ دیکوراتور: ۱. به ره هف کری شاشه ی شانو ۲. نه وه ی که جیگایه ک دهر رازینته وه.

دکوراتیو /dekorātiv/ [فرانسوی] صفت. نارایشتی؛ رازاندنه وه یی؛ پیوه نیدار به رازاندنه وه وه.

دکورازه /dekorāje/ [فرانسوی] صفت. دلسارد؛ دلسهرد؛ دلسار.

دکوراسیون /dekorās(i)yon, ها: [فرانسوی] اسم: دیکوراسیون؛ رازینی: ۱. کار، رهوت، زانست یان هونه ری رازاندنه وه ی جیگایه ک «آرام کارشناس دکوراسیون داخلی است: آرام کارناسی دیکوراسیونی ناوه کیه» ۲. که له بدون؛ شت یان شتگه لیک که بؤ نارایشتی شانو به کار دهر ۳. رازاندنه وه ی ناوه وه ی مال «دکوراسیون خانه ات

دکتور: ۱. بژی شک؛ پزشکی؛ ده واساز؛ دهرمان چی کهر ۳. که سیک که له بواریکی زانستیدا بانترین پله ی زانستگایی هیه.

دکترا /doktorā/ [فرانسوی] اسم: دوکتورا؛ دهره جه ی دوکتوری «دکترای ادبیات: دوکتورای وژی وهانی».

دکتريس /doktores/ [فرانسوی] اسم: [نامتداول] خانم دوکتور؛ ژنی که پله ی دوکتوری هیه.

دکتري /doktori/ [فرانسوی] اسم: دوکتوری: ۱. چوینه تی دوکتور بوون ۲. دوکتورا؛ پیشه یان پله کی دوکتور.

دکترین /doktrin, ها: [فرانسوی] اسم: ناموژه؛ ریاز؛ کومه له ی بنه ماگه لی فی کرای پیوه نیدار به بابه ت، که س یان ریازی کی دیاریکراوه وه.

دکستروز /dekst(e)roz/ [فرانسوی] گلوکز

دکل /dakal, ها: اسم: ده که ل؛ دیکه ل؛ دیگه ل؛ دیکه له؛ نه ستون؛ هوستون: ۱. کوله کی گهمیه؛ کوله که یه کی نه ستوونی له سهر که شتی، بؤ هه لدانی باده وان و لار و

سه نگی راداشتنی ۲. دیره گ؛ پیکهاته یه کی نه ستوونی و بهرز و باریک له چپو یان کانزا بؤ هه لکی شانی شتومه ک ۳. کوله که؛ پیکهاته یه کی نه ستوونی بهرز له چپو یان کانزا بؤ راگرتن و پارازتنی شتی که له بهرزایی پیوستدا.

دکلرد /dekolore/ [فرانسوی] صفت. رهنگ لی سړاو؛ بی رهنگ بوو؛ کاله و بووگ؛ بی رهنگ کړاو؛ رهنگ سړاو.

دکلمه /deklaime, ها: [فرانسوی] اسم: دیکلمه؛ کار و رهوتی خویندنه وه ی به ره میکی وژی هیه به حاله تیکی کارا.

دکمه /dokme/ [ترکی] تکه

دکوپاژ /dekopāj, ها: [فرانسوی] اسم: دیکوپاژ؛ کار و رهوتی دابهش بوونی فیلمنامه به پیی بهش و نماگه لی جوړاوجوړه وه.

را عوض كرده‌ای؟: دیکوراسیون‌ی مال‌ه‌ک‌ه‌ت گؤراوه؟.

دکه / dakke ، ها: / [عربی/ اسم، ۱. هۆلک؛ ده‌که؛ هۆده‌یه‌ک له پهنای پیاده‌رؤدا که رۆژنامه و ورده‌شتی لی ده‌فرۆشن ۲. دوکانۆکه؛ دوکانچه؛ دوکانی بچکۆله ۳. پساتی ده‌سفرۆشی به شیوه‌ی ته‌خت یان میزیک‌ی ورده‌واله له سهر چنراو.

دکه‌دار / dakkedār ، ها: ان: / [عربی/ فارسی] اسم، ده‌که‌دار؛ هۆلک‌دار؛ که‌سێ که خاوه‌نی ده‌که‌یه‌که و له‌ویدا کار ده‌کا.

دگر^۱ / degar :/ صفت، [مخفف] دی؛ تر؛ ته‌ر؛ دیکه؛ دیتەر [بار دگر به‌ار شد: جاریکی تر بوو به به‌هار].

دگر^۲ - قید، دیسان؛ ئیتەر؛ ئه‌یتەر؛ ئیتەر؛ ههم‌دیس؛ ههم‌میسان؛ ههم‌دی؛ ههم‌تر؛ ههم‌ته‌ر [دگر بگۆی: دیسان بیژه].

دگر^۳ - پيشو/ژه. - نوێ - جیاواز؛ جیا - جۆریکی جیاواز [دگراندیش: بیرنوی].

دگراندیش / degarandîš ، ها: ان: / صفت، بیرجیاواز؛ خاوه‌ن بیریک‌ی جیاواز له‌گه‌ل ئه‌ندیشه‌ی زال به سهر کۆمه‌لگا یان گرۆیه‌ک‌دا. هه‌روه‌ها: دگراندیشی

دگر‌بار / degarbār ، ها: ان: / قید، جاری‌تر؛ جاریکی تر؛ پایی‌تر؛ پاییکی تر؛ جاری‌تەر؛ دووباره. هه‌روه‌ها: دگر‌باره

دگر‌بار‌ورس‌بازی / degarbārvarsāzi ، ها: / اسم، دگر‌بار‌وری

دگر‌بار‌وری / degarbārvarī ، ها: / اسم، [زیست‌شناسی] ره‌وتی به‌به‌رکردنه‌وه؛ به‌ردار کردنه‌وه؛ به‌رگرکردنه‌وه؛ تیکه‌لاو بوونی گانه‌گه‌لی نێر و مای که‌سانی جیاوازی سهر به گۆنه‌یه‌ک: دگر‌بار‌ورس‌بازی؛ دگر‌گشتی

دگر‌باقتی / degarbāfti :/ اسم، [زیست‌شناسی] گۆرانی بیجمی شانه‌یه‌ک بۆ شانه‌یه‌کی تر (وه‌ک

گۆرانی کرۆژه به ئیسک): دگر‌سازی

دگر‌دیی / degardîsi ، ها: / اسم، [زیست‌شناسی] چه‌رخه‌ی گۆرانی له په‌ستای گیانه‌وه‌ریک له ساوا‌ییه‌وه تا جحیلی که هاو‌پێه له‌گه‌ل له ده‌ست دان یان به ده‌ست هینانی ئه‌ندامانیک.

دگر‌سازی / degarsāzi ، ها: / دگر‌باقتی

دگر‌سانی / degarsāni ، ها: / دگر‌شکلی

دگر‌شکلی / degarşekli ، ها: / [فارسی/ عربی] اسم، [زیست‌شناسی] ههر یه‌که له تایبه‌تمه‌ندیگه‌لی دوانه‌ی دایک و بابی که دژ به‌یه‌کن و یه‌کیکیان له گیانه‌وه‌ردا ده‌بیندرێته‌وه (وه‌ک به‌رزی و نرمی بالا، ره‌نگی چاو و...) دگر‌سانی. هه‌روه‌ها:

دگر‌شکل؛ دگر‌سان

دگر‌گشتی / degargoşni ، ها: / دگر‌بار‌وری

دگر‌گون / degargûn :/ صفت، [ادبی] گۆراو؛ گۆردراو؛ واریا؛ به دۆخ یان چۆنیه‌تیه‌کی جیاواز له‌گه‌ل دۆخ یان چۆنیه‌تی پيشوودا [رنگش دگرگون شد: ره‌نگی گۆرا]؛ دگر‌گون. هه‌روه‌ها:

دگر‌گون‌بودن؛ دگر‌گون‌شدن؛ دگر‌گون‌کردن

دگر‌گونگی / degargûnegî :/ اسم، گۆرانکاری؛ گۆردراوی: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی گۆراو بوون [انقلاب موجب دگر‌گونگی جامعه شد: راپه‌ڕین بوو به هۆی گۆرانکاری له کۆمه‌لگادا] ۲. کار یان ره‌وتی گۆران.

دگر‌گونه / degargûne :/ صفت، [ادبی] گۆردراو؛ گۆراو؛ گۆریاگ؛ واریا؛ به دۆخ یان بیج‌میک‌ی گۆراوه‌وه [هنگامی که به شهر خود بازگشت، وضع را دگر‌گونه یافت: کاتی گه‌رايه‌وه بۆ شاره‌که‌ی، بار و دۆخیک‌ی گوردراوی بینی]. هه‌روه‌ها: دگر‌گونه‌بودن؛ دگر‌گونه‌شدن؛ دگر‌گونه‌کردن

دگر‌گونی / degargûni ، ها: / اسم، گۆرانکاری؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی گۆران؛ گۆریان؛ واریه‌ی؛ واریای [انقلاب موجب دگر‌گونی جامعه شد: شۆرش بوو به هۆی گۆرانکاری له کۆمه‌لگادا].

دگر‌وار / degarvār :/ اسم، چه‌ند بیج‌م؛ هه‌ر

بستن: دل به کاریک خوش کردن) د) نهندازی ههستوکی له بهرانبر رهنجی کهسانی تروهه «نازک دل: دل ناسک» ۵. نادیارترینی ههستونهستان «از دل کسی خبر داشتن: له دلی کهسیک ناگادار بوون» ۶. /ها/ یه کییک له چوار نهخشی وهرق بازی ۷. نمانای نهوین وهک ژمارهی «۵» ی بهراوه ژۆ.

□ دل خوش: [مجازی] دلی خوش؛ دلی وهش؛ دلی شاد؛ رۆحیهیه کی شاد و به دوور له کول و کهسه ر «مهمانی رفتن دل خوش می خواهد: میوانی چوون دلی خوشی دهوی».

دل سیر: [مجازی] تیر و تهسل؛ تیر و پر؛ پر به دل؛ تا به دهست هیئانی رهمانهندی دل «یک دل سیر تماشایش کردم: تیر و تهسل سهیرم کرد».

از ته دل: [کنایی] له ناخی دلوهه؛ له کانگای دلوهه؛ پر به دل «از ته دل برایش آرزوی خوشبختی کردم: له ناخی دلوهه داوای خوشبختیم بۆی کرد».

از دل و جان: [کنایی] به دل و گیان «از دل و جان برایش کار کردم: به دل و گیان کارم بۆ کرد».

در / توی دل: [کنایی] له دلوهه؛ له دلا؛ دلنه؛ نه نه دل؛ لای خووه؛ له گهل خوودا «در دل به او نفرین می کرد: له دلوهه تووکی ده کرد».

□ دل از دست دادن: [مجازی] دل دانان؛ زۆر نهویندار بوون «همان روز دل از دست داده بود: هه ره نهو رۆژه دلی دانابوو».

دل از کسی بردن: [مجازی] دل له کهسیک ر فاندن؛ نهویندار کردن؛ دل بردن؛ دل دزین «با زیبایی خود از همه دل برده بود: به جوانی خووی دلی له ههموو ر فاندبوو».

دل باختن: [مجازی] دل دانان؛ نهویندار بوون؛ عاشق بوون.

دل برای کسی سوزاندن: [مجازی] دلسوزی کردن ☞ دلسوزی

یه که له بیچمگه لی جیاوازی توخمیکی شیمیایی (وهک کهربون که له بیچمی سوخال، گرافیت و نهلماسدایه).

دگروارگی / degarvāregî / اسم، چهند بیچمی؛ چۆنیتهی چهند بیچم بوون.

دگم^۱ / dogm / [فرانسوی] اسم، دوگم؛ بی قسه؛ نهوهی وهک بنه مایه کی سهره کی وه رگیراوه و جینگای هیچ قسه و باسیکی تیدا نیه.

دگم^۲ / ها / صفت. دوگم؛ وشک؛ بیروشک؛ به سراو؛ گرساو؛ خاوهن ئۆگره تی به نه ندیشه گه لی نه گۆر.

دگماتیسم / dogmātism / [فرانسوی] اسم، بیروشک وازی؛ سهرهشکی؛ نه گۆری؛ بیروشکی. دگماتیک / dogmatik / [فرانسوی] صفت، دوگماتیک؛ وشک؛ بیروشک؛ بیروشک واز.

دگمه / dogme / [ترکی] ☞ تکه

دگنک / dagank / ها؛ [ترکی] اسم، [گفتاری] کوتهک؛ داردهس؛ داره دهست؛ گۆپال؛ زۆلاخ؛ تیلا؛ زنج؛ زۆپ؛ گود؛ زۆپک؛ زۆپا؛ زۆپه؛ کۆپار؛ کوپار؛ کۆپال.

دل / del / اسم، دل؛ ۱. /ها/ قهلب؛ نهندامی هلۆلی ماسوولکهیی لهشی زۆرینهی گیانه وه ران که به پشکووتن و ویکهاتنی (زۆرت) یهک جۆر و پهیتا پهیتا، خوین ده گه یینیتسه له شهوه ۲. [گفتاری] زیل؛ له مه؛ سک؛ زگ؛ زک «دل درد؛

سر دلم سنگین است: سک ئیشه؛ سهر دلم قورسه» ۳. [مجازی] جهرگه؛ ناو؛ نیو؛ ناخ؛ ناوه ند؛ دلی؛ چۆنگ؛ ههق یان ناوه راسی هه ر شتیک «در دل شب؛ در دل تاریکی؛ له دلی شهودا؛ له جهرگه ی تاریکاییدا» ۴. [مجازی] نهو به شهی زهین که پیوه نندی له گهل عاتیفه و ههستدایه: /الف/ نهوین؛ میهر؛ دۆستایه تی «دل بردن؛ به دل نشستن؛ دل بردن؛ به دلوهه نیشن» ب) جهرگ؛ نازایه تی؛ زات؛ بویری «پر دل؛ دل کاری را داشتن؛ به جهرگ؛ زانی کاریک هه بوون» ج) هۆگره تی «دل به کاری

تووشی دلہراوکه و نیگه رانی بوون <دل سدی
دلہم بود: دلہم نہ مسمند بوو>.

دل خواستن: دل پیوه بوون؛ دل پوهوه بیهی؛
دل ویستن؛ دل خواستن؛ دل گهرهک بوون؛
دل واسهی؛ به ثاوات بوون؛ پی دلخواز بوون؛
حه زکردن؛ دل چوونه سهر؛ خوازیار و به
ثاوات بوون <دلہم می خوس بودی و می دیدی: دلہم
پیوه بود بیوای و بتدیبا>.

دل (خود را) با کسی صاف کردن: [مجازی] دل
(خو) له گهل که سیکدا پاک کردنه وه؛ ۱. چیر
له که سیک شهمزاو و دلہمند نه بوون <دل و
دلہت را صاف کن: دلہت له کنی با ت که وه>.
۲. له گهل که سیکدا میهره بان و نیزیک بوون.
دل خود را خالی کردن: [کنایی] خو
خالی کردنه وه؛ دل خالی کردنه وه؛ وتنه وهی
جخار و کول و که سهری خو؛ گوشه ی دل
کردنه وه <حرف بز، دلہت را خالی کن: قسه بکه،
خوت خالی که وه>.

دل خود را صابون زدن: [مجازی] دلی خو
خوش کردن؛ خو خوش کردن؛ دل تاودان؛
بیہو به شتیک هیوادار بوون <دل خود را صابون
زده بودیم که ما را می بری گردش: دل حومان
خوش کردیم که ئه مانبھی بو سیران>.

دل خوش کردن: دل خوش کردن؛ دل
وهش کرده ی؛ ۱. شادکردن ۲. هیوادار
کردن؛ به تهما کردن.

دل دادن به کسی: [کنایی] دل به که سیک
دان؛ دل وهبر که سیک نان؛ به که سیک
نازایه تی و بویری دان <هی نه خودم دل می دادم
که نترس، چیزی نیست: ههر دلہم نہ خو دده ر
مه ترسه، هیچ نیه>.

دل دادن و قلوبه گرفتن: [تعریض] سهر به
سهری یه کتره وه نان؛ پیکه وه لنگ راکیشان؛
سهر یه کتر بردنه دهما؛ وتوویری زور
دوستانه له نیوان دوو که سدا هه بوون <دو برادر

دل به چیزی/ کسی بستن: [کنایی] ۱. به آن/ او
امید بستن ۲. امید ۳. دل بسته بودن ۴.
دل بسته

دل به چیزی خوش کردن: دل به شتیک
خوش کردن؛ دلخوش بوون به شتیکه وه.

دل به دریا زدن: [مجازی] چش لی کردن؛
چش له هه موو شتی کردن؛ بو کردن کاریک
خو خستنه مه ترسیه وه <دل به دریا زدم و عازم
سفر شدم: چشم لی کرد و ته یاری سهره بووم>.

دل به دل راه داشتن: [کنایی] دل ناوینھی دل
بوون؛ دل ناگای له دل بوون؛ میهره بانی و
دوستانه تی له دوولایه نه وه بوون <راست
می گویند دل به دل راه دارد: راسته ده لین دل
ناوینھی دلہ>.

دل به دل کسی دادن: [مجازی] دل به قسه ی
که سیک دان؛ دل دانه که سیک؛ هاودلی
له گهل که سیک کردن؛ نیشان دانی هؤگره تی و
خوازیاری بو بیستنی قسه ی که سیک <زیاد دل
به دل این پسر نده، پررو می شود: هیئده دل مه دهره
ئو کوپه وه پرودار ده بی>.

دل به کاری دادن: [کنایی] دل دانه کاریکه وه؛
شان بو کاریک شل کردن؛ خی به کاریک
دان؛ به هؤگره تیه وه کاریک کردن <اگر دل به
کار بدهی زود یاد می گیری: ئه گهر دل بده یته
کاره وه زوو فیری ده بی>.

دل به کسی دادن: [کنایی] دل به که سیک
دان؛ ئه وینداری که سیک بوون؛ عاشق که سی
بوون <دل به تو دادم که یارم باشی: دلہم پندای که
بیته یارم>.

دل پری داشتن: [مجازی] دل پر بوون؛ دلہمند
بوون؛ زور رهنجاو و گه هراو بوون <از تو دل
پری داشت: دلی پر بوو لیت>.

دل توی دل کسی نبودن: [مجازی] دل له
مشتی که سیکدا بوون؛ دل نه مان؛ به
دلہ خو پری/ دلہ ته پی بوون؛ دل له لا نه مان؛

ههستان؛ په‌زاره داگرتن؛ زور خه‌مین بوونی که‌سیک «از شنیدنش دلم آتش گرفت؛ له بیستی گر بهر بووه هه‌ناوم».

دل کسی آشوب شدن: /کنایی/ دلی که‌سیک هه‌لشیوان؛ دلی که‌سیک به یه کدا هاتن؛ دل کازین؛ دل تیکه‌لاتن؛ دلوو یوی تیک شیه‌ی؛ که‌وتنه هیلنجدانه‌وه «از دیدن آن همه کثافت دلش آشوب شد؛ له بینینی ئەو هه‌موو پیسیه دلی هه‌لشیوا».

دل کسی آرام گرفتن: دلی که‌سیک سوکنایی گرتن؛ سوکنایی بۆ که‌سیک هاتن؛ دلی که‌سیک دامه‌زران؛ ئارخه‌یان بوونی که‌سیک؛ دلنیا بوونی که‌سیک؛ دلو یووی سره‌وای؛ دل داسه‌کنان؛ دل بجی بوون؛ دل پروون بوون «با دیدن پسرش دلش آرام گرفت؛ به بینینی کوره‌که‌ی سوکنایی هات».

دل کسی آمدن: /کنایی/ دلی که‌سیک هاتن؛ دلی که‌سێ به‌رایي دان؛ زیللو یوی ئامه‌ی؛ پازی بوونی که‌سیک «رافه؛ زورتر به شیوه‌ی نه‌رتنی به کار ده‌روات» «دلش نیامد بچه‌را دست‌خالی برگرداند؛ دلی نه‌هات مندا‌له‌که هه‌روا بگه‌رتنیته‌وه».

دل کسی از جا کنده شدن: /مجازی/ دلی که‌سیک داکه‌وتن؛ دلی که‌سیک نه‌مان؛ توقای؛ دلوو یوی که‌وته‌یره؛ زور ترسان «یک دفعه دلم از جا کنده شد؛ ناکا دلم داکه‌وت».

دل کسی باز شدن: /مجازی/ دلی که‌سیک کرانه‌وه؛ دلوو یوی کریایوه؛ ده‌رباز بوونی که‌سیک له کول و که‌سه‌ر «کمی گرداندش، بلکه دلش باز شود؛ که‌مێ گه‌راندم، به‌لکوو دلی بکریته‌وه».

دل کسی با کسی صاف نبودن: /مجازی/ له که‌سێ دل کرمۆل بوون؛ له‌گه‌ل که‌سیک یه‌کدل نه‌بوون؛ له که‌سیک در‌دو‌نگ یان دل‌شیلوو بوون «دل آرام هیچ وقت با تو صاف نبود».

دل داده بودند و قلوه می‌گرفتند: دوو برا سه‌ریان به سدری به‌کتر دوه نالوو».

دل داشتن: /گفتاری/ ۱. (خاوه‌ن) دل بوون؛ به رۆحم بوون؛ په‌حمین بیه‌ی؛ خاوه‌ن هه‌ست و به‌زه‌یی بوون «مگر آزاد دل ندارد؛ مه‌گه‌ر ئازاد دلی نه‌» ۲. به جهرگ بوون؛ به دل و جهرگ بوون؛ ئازا و بویر بوون «خیلی دل داری که این کارها را می‌کنی؛ زور به جهرگی که ئەم کارانه ده‌که‌ی».

دل-دل کردن: پاپاکردن؛ ئەم‌پا و ئەوپا کردن؛ راپایی کردن؛ تووشی در‌دو‌نگی و دوو‌دلی بوون.

دل راه ندادن: /کنایی/ دل پتوه نه‌بوون؛ دل نه‌بیه‌ی پوه‌وه/ پوه؛ دل رێ نه‌دان؛ وه‌به‌ر دل نه‌که‌وتن؛ هه‌و‌گره‌تی و خواز‌یاری ده‌روونی نه‌بوون.

دل سنگ آب شدن: /مجازی/ به‌رد تاوانه‌وه؛ کافر به‌زه‌یی پیدا هاتن؛ زور دل‌ته‌زین بوون؛ به دۆخیکی زور هه‌ست بزوین و ناخۆشه‌وه بوون «از دیدن آن منظره دل سنگ آب می‌شد؛ به دیتنی ئەو دیمه‌نه دلی به‌رد دد‌تاویه‌وه».

دل شیر داشتن: /مجازی/ دلی شیر هه‌بوون؛ به جهرگ بوون؛ دل زه‌خم بوون؛ زور ئازا و نه‌ترس بوون.

دل کاری را نداشتن: /کنایی/ توانای کاریک لا نه‌بوون؛ نه‌ویران؛ زات نه‌بوون؛ دلی کاریک لا نه‌بوون؛ ئازایه‌تی و توانایی کاریک لا نه‌بوون «من دل دیدن این حادثه را ندارم؛ من توانای دیتنی ئەم کاره‌ساته‌م نید».

دل کسی آب شدن: /مجازی/ دلی که‌سیک ده‌رهاتن؛ بی‌ئارام و قه‌رار بوون له به‌ر ویستنی شتی‌ک «زود باش! دل بچه‌اب شد؛ زووبه! دلی مندا‌له‌که ده‌رهات».

دل کسی آتش گرفتن: /مجازی/ گر به‌ر بوونه هه‌ناوی که‌سیکه‌وه؛ کزه له دلی که‌سیکه‌وه

دل کسی غنچ زدن

دل کسی (به) هزار راه رفتن: [مجازی/ دلی
کهسیک به هزار لادا چوون؛ به بۆنه‌ی
نیگه‌رانیه‌وه بیرى جؤراوجؤر کردنه‌وه «دیر
کردی و دل ما (به) هزار راه رفت؛ دیر هاتی و دلمان
به هزار لادا چوو».

دل کسی به هم خوردن: [کنایی/ دلی کهسیک
هه‌لشتیان؛ دلزفرین؛ دل تیکه‌لاتن؛ دلی
کهسیک هاتنه یه‌کا؛ جه‌رگ و دلی کهسیک
به‌یه‌کدا هاتن؛ دلی کهسیک تیکه‌لاتن؛ دلوو
یؤی تیک شییه؛ دل‌کازین؛ تووشی
دل‌شیواوی بوون «داشت دلم به هم می‌خورد؛
خهریک بوو دلم هه‌لد‌دشیوا».

دل کسی پایین / فرو ریختن [مجازی/ دل
کسی ریختن

دل کسی پوسیدن: [مجازی، گفتاری/ دلی
کهسیک په‌ژمران؛ دلی کهسیک داگیران؛ دل
کهسیک مردن؛ دلی کهسیک ته‌مران؛ تووشی
که‌سه‌ر و دلته‌نگی بوون «توی این خانه دل رب
پوسید؛ لهم ماله‌دا دلی زنه‌کب پدز مرا».

دل کسی پیش کسی گیر کردن: [مجازی/ دلی
کهسیک لای کهسیک‌هوه به‌ند بوون؛ دلی
کهسیک گیرؤده‌ی کهسیک بوون «دلس بس
ان دختر کبر کرده بود؛ دلی لای نه‌و کج‌د به‌ند
بیوو».

هه‌روه‌ها: دل کسی پیش کسی بودن
دل کسی تاقچه نداشتن: [مجازی/ دهم نه‌ویساو
بوون؛ دهمی کهسیک ته‌قه‌لی پیوه نه‌بوون/ قایم
نه‌بوون؛ رازدار نه‌بوونی کهسیک.

دل کسی تپیدن: دلی کهسیک لی‌دان؛ زؤر‌تر
بوونه‌وه‌ی کوته‌ی دل به‌تایبه‌ت له‌کاتی
دل‌ه‌راو‌که‌دا «دل سارا به شدت می‌تپد؛ دلی سارا
به توندی لبیده‌دا».

دل کسی ترکیدن: [مجازی/ ۱. دل گیران؛ زؤر
خه‌مگین و دلته‌نگ بوون ۲. دل تره‌کیان؛
زؤر ترسان؛ توقیان؛ زیق کردن؛ دل له‌ت بوون؛

ئارام هه‌میشه له‌تو دل کرمؤل بوو».

دل کسی برای چیزی لک زدن: [مجازی/ دلی
کهسیک بؤ شتیک کور‌که کردن/ ده‌ره‌اتن؛
دل‌بژؤک بوونی کهسیک بؤ شتیک؛ دلی
کهسیک بؤ شتی/ کهسیک توقله کردن.

دل کسی برای کسی/ چیزی پرپر زدن:
[مجازی، گفتاری/ دلی کهسیک بؤ کهسیک/ شتیک
په‌ر ده‌ر کردن/ فرین؛ دلی کهسیک بؤ کهسیک/
شتیک ده‌ره‌اتن؛ زؤر به‌ئاو‌ته‌وه بوون (بؤ
کهسیک/ شتی)؛ دل‌سووتاوی کهسیک/ شتیک
بوون؛ دلی کهسیک بؤ کهسیک/ شتیک لی‌دان
«دل دختر برای دیدن پدرش پرپر می‌زد؛ دلی
کچه‌که بؤ دیتنی بابی ده‌فری».

دل کسی برای کسی یک ذره شدن: [مجازی/
زؤر به‌تاسه‌ی کهسیک‌هوه بوون؛ زؤر خواز یاری
بینینی کهسیک بوون «کجا بودی؟ دلم برایت
یک ذره شده بود؛ له‌کوی بووی؟ زؤر به‌تاسه‌ته‌وه
بووم».

دل کسی به حال کسی سوختن: [مجازی/ دلی
کهسیک بؤ کهسیک سووتان؛ به‌بۆنه‌ی
کهسیک‌هوه خه‌مین بوون؛ به‌زه‌یی به‌کهسیک‌دا
هاتنه‌وه «دل همه به حالش سوخت؛ هه‌موو دلیان
بوی سووتا».

دل کسی به درد آمدن: [کنایی/ دلی کهسیک
هاتنه‌ژان؛ دلی کهسیک هاتنه‌کول؛ دلی
کهسیک بوونه‌بریان؛ خه‌مین و نا‌ه‌حه‌ت
بوونی کهسیک «از دیدن رنج‌آوارگان دل ما هم به
درد آمد؛ له‌بینینی ره‌نج و ئازاری تراقیه‌کان
دل‌مان هاته‌ژان».

دل کسی به رحم آمدن؛ به‌زه‌یی به‌کهسیک‌دا
هاتنه‌وه؛ له‌ریز بوونی کهسیک نا‌ه‌حه‌ت
بوون «دل مهمان‌ها به رحم آمد و به‌او کمک کردند؛
مسوئه‌کان به‌زه‌بیان پیدا هاته‌وه و یارمه‌تیا‌ن دا».

هه‌روه‌ها: دل کسی را به رحم آوردن

دل کسی به قیلی‌ویلی افتادن [مجازی/ دل

دلوو یۆی چیاوه بیهی.

دل کسی تنگ شدن: /مجازی/ دلّی که سیک
گیران دلتنگ

دل کسی مثل سیر و سر که جوشیدن: /مجازی/
کهوتنه دلّه فرکی / دلّه راوکی؛ زور نیگه ران
بوون «دلّم مثل سیر و سر که می جوشید: کهوتبوومه
دلّه فرکی».

دل کسی چرکین شدن: /مجازی/ دلّی
که سیک کرمؤل بوون دلچرکین

دل کسی خنک شدن: /مجازی/ شاهه کامی
هاوردن؛ دلّی که سیک فینک بوونهوه؛ ئوخه
کردن؛ خۆشحال بوون به هوی پهنج یان
گهزن دیتنی دوژمنهوه «وقتی خانه ی حاجی را
دزد زد، دل همسایه ها خنک شد؛ کاتی مالی
حاجیان تالان کرد، در اوسیکان شاهه کامیان
هاورد».

دل کسی درد کردن: /مغتاری/ سکی که سیک
ئیشان؛ ناو سکی که سئی ئیشان؛ له مو یۆی
مدره ی گیر.

دل کسی را آب کردن: /مجازی/ دلّی که سیک
دهره ئیان؛ که سیک زور ئاواختواز و خواز یار
کردن «زود باش بگو، دل همه را آب کردی؛ زوو که
بیژ، دلی همه موت دهره ئیان».

دل کسی را آزدن دل کسی را سوزاندن
دل کسی را به درد آوردن دل کسی را

دل کسی را به دست آوردن: /کنایی/ دلّی
که سیک به دهست هیئان؛ دلخۆش کردنی
که سیک؛ به کار و پهوتاری خۆ دلّی که سیک
به ره لای خۆ هیئان «آن قدر حرف زدّم تا دل او
را بدست اوردم؛ نه وندهم قسه تا دلیم به دهست
هیئا».

دل کسی را ربودن: /مجازی/ ادبی/ دلّی
که سیک بردن؛ دلّی که سیک رفاندن؛ دلّی
که سیک دزین؛ دلّی که سیک سهندن / سهن؛

دلّی که سیک کیشان؛ دل جه یۆی سانای؛
دل که سئی به رهو خۆ کیشان؛ شهیدا و
نهویندار کردنی که سیک.

دل کسی را زدن: /مجازی/ دان له دلّی
که سیک؛ که سیک وه ره زکردن؛ دهماخی
که سیک پروانن؛ دوزاخه دان؛ دلوو یۆی
کهیل که رده ی؛ ئیتر تاقفت و توانای هه لکردن
نه بوون «دیگر آن خانه دل آنها را زده بود؛ ئیتر نهو
ماله دابووی له دلیان».

دل کسی را سوزاندن: /مجازی/ دلّی که سیک
ئیشاندن؛ دلّی که سیک په نجانندن؛ خه مبار
کردنی که سیک؛ دل کسی را آزدن؛ دل کسی
را به درد آوردن

دل کسی را شکستن: /مجازی/ دلّی که سیک
شکاندن؛ که سیک ناهومید و ناکام کردن «با
حرف خود دل پیرزن را شکست؛ به قسه کانی دلّی
پیره ژنه که ی شکاند».

دل کسی را نرم کردن: /مجازی/ دلّی که سیک
نهرم کردنهوه؛ توو ره یی و زویری که سیک
لابردن «با قسه گفتن دل او را نرم کرد؛ به چیرۆک
گیرانهوه دلّی نهرم کردهوه».

دل کسی رفتن: /مجازی/ دلّی که سیک
لئ چوون؛ دلوو یۆی وه نه چئو یۆی شیه ی؛
هۆگر و خواز یار بوون «هر روز دلش پی چیزی
می رفت؛ ههر پۆژیک دلّی له شتیک ده چوو».

دل کسی روشن بودن: /مجازی/ دلّی که سیک
روون / رۆشن بوون؛ به رچاوی که سئی روون
بوون؛ هیوادار بوونی که سیک «دلّم روشن است
که کارت درست می شود؛ دلّم روونه که کاره کت
جیهه جی ده بی».

دل کسی ریختن: /مجازی/ دلّی که سیک
داکهوتن؛ دلّی که سیک نه مان؛ دلّی که سئی
ته پین؛ له نه کاو توووشی مه ترسی و خلیله ی
زهینی بوون؛ دل کسی پایین / فرو ریختن
دل کسی ریش شدن: /مجازی/ دلریش شدن

دلریش

دل کسی سوختن: [مجازی/ دلی که سیّک سووتان؛ تووشی رهنج و کهسه ر بوون <دل زن از آن می سوخت که کاری نکرده بود: دلی ژنه که لهوه ده سووتا کاریکی نه کردبوو>.

دل کسی شکستن: [مجازی/ دلی که سیّک شکان؛ به هؤی نامرادی و ناهومیدیوه تووشی کول و کهسه ر هاتن <با مرگ پسرش دل پیروزن شکست: به مردنی کوره که ی دلی پیره ژنه که شکا>.

دل کسی شور زدن: [مجازی/ کهوتنه دله راو کهوه؛ کهوتنه دلّه خور پیوه؛ نیگه ران بوون و تووشی خلّیله هاتن <از صبح دل من شور می زد: له به یانیه وه کهوتومه دله راو که>.

دل کسی ضعف رفتن: ۱. دلی که سیّک خاو بوونه وه؛ دلی که سیّک بی حال بوون؛ تووشی سستی و بی حالی هاتن <از گرسنگی دل او ضعف می رفت و نمی توانست بایستد: له برسیه تیدا دلی خاو بیووه وه و نهیده توانی خؤی راگری> ۲. زور تامه زرو بوون <برای استراحتی کوتاه دلم ضعف می رفت: زور تامه زرو ی وچان دانیک بووم>.

دل کسی غنج زدن: [مجازی/ دلی که سیّک کور که کردن؛ زور به ئاره زووی شتیّکه وه بوون؛ یه کجار دل به شتیّکه وه بوون؛ زور خوازؤکی شتیّک بوون: دل کسی به قیلی ویلی افتادن

دل کسی فرو ریختن ۱. دل کسی ریختن دل کسی کباب شدن: [مجازی/ زکی که سیّک پی سووتان؛ دلی که سیّک بوونه بریان؛ دلی که سیّک بوونه که واه؛ زور خهفه تبار بوون <دل مردم برابیم کباب شد: زکی خه لکی پیم سووتا>.

دل کسی گرفتن: [مجازی/ دلی که سیّک داگیران؛ دلوو یؤی گیر یایره؛ خهفه تبار، دلته نگ یان شله ژاو بوون <شب که می شد، از تاریکی، سکوت و تنهایی دلم می گرفت: شهو که

داده هات، له تاریکی، بی دهنگی و تنهایی دلم داده کیرا>.

دل کسی هوای چیزی کردن: [مجازی/ دلی که سیّک بو شتیّک شنیان؛ زور به ئاوات و ئاره زووی شتیّکه وه بوون.

دل کندن: [مجازی/ دهست لی به ران؛ دل لی هه لکه نندن؛ دهست لی هه لگرتن؛ ددان چنه هؤر که نته ی؛ پشت لی کردن <به این آسانی نمی شود از آن دل کند: بهم هاسانیه ناکری دهستی لی به رده ی>.

دل نازک بودن ۱. دل نازک

دل نگران بودن: دل نیگه ران بوون؛ دل په شیو بوون؛ به دلّه خوری بوون.

دل و روده ی چیزی را در آوردن: [مجازی/ جهرگ و ریخؤله ی شتیّک دهر هیان؛ شتیّک تیّک و موه کان دان؛ رؤخله و چؤیوی به ر ئارده ی؛ شتیّک داژه نین؛ لهت و کوتی شتیّک دهر هیان؛ له بهر یه که هه لوه شانندی کهل و په لی شتیّک <چرا دل و روده ی رادیو را در آوردی: بؤچی جدرک و ریخؤله ی رادیو کهت دهر هیان؟>.

دلی از عزا در آوردن: [مجازی/ سکیک سواخ دان؛ دل چه راندن؛ دهماخ تهخت کردن؛ به حهزی دل گه یشتن <دیروز در سیمنا دلی از عزا در آوردیم: دؤنی له کؤبوونه وه کهدا سکیکمان سواخ دا>.

از دل کسی خبر دادن: [مجازی/ به دلی که سیّک کردن؛ له ته که دل که سیّکا گه ریان؛ به خواست و ئاواتی که سیّک قسه کردن.

از دل کسی خبر داشتن: [مجازی/ به دلی که سیّک زانین؛ ئاگا له دلی که سیّک بوون؛ له بیر و را و ئه ندیشه ی که سیّک ئاگادار بوون.

از دل کسی در آوردن: [مجازی/ له دلی که سیّک دهر هیان؛ زیزی که سیّک لابردن و ئاشت کرده وه ی <برادرت از دستم ناراحت شده بود،

رفتہ از دلس دراوردم: براكهت له دهستم زيز ببوو،
چووم له دليم دهرهينا>.

از دل کسی گذشتن: [مجازی] دان له دلی
که سیک: له دلی که سیک دان: به دل
که سید هاتن: نامای دلوو یؤیره، تیفکرین بؤ
ماوهیه کی کهم <از دلم کدست که امشب بروم
سینما: دی له دلم که نهوشه و برؤم بؤ سینهما>.
از دل و دماغ افتادن: [مجازی] له پهل و پؤ
کهوتن: دل / مهیل ساردبوونهوه؛ بی حال و
حهوسله بوون.

بد به دل راه ندادن > به دل بد نیاوردن
به دل بد نیاوردن: [کنایی] رهشبین نهبوون؛
خراب بیر نهکردنهوه: بد به دل راه ندادن
به دل کسی افتادن: [مجازی] به دلی که سیکدا
هاتن: کهوتنه زهینی که سیکهوه.

به دل کسی برات شدن: [مجازی] به دل
که سیکدا هاتن: به که سیک سهرو بوون > به
دلم برات شده بود که امروز می آیی: به دلمدا هاتبوو
نهورو دیی>.

به دل کسی چسیدن: [مجازی] به دل
که سیکهوه نیستن: دل که سئ گرتن: به
که یفی که سئ بوون <حرفی زد که خیلی به دلم
چسید: قسه یه کی کرد تهوای به دلمهوه نیست>.

به دل گرفتن: [مجازی] گرتنه دلهوه؛ دلمهمن
بوون: رهنجیان > دلگیر
به دل نشستن: [مجازی] به دلهوه نیستن: زؤر
خؤش و دلنشین بوون.

توی دل چیزی را خالی کردن > تو
توی دل چیزی رفتن > تو
در / توی دل گفتن: [مجازی] له دلهوه گوتن؛
دلهنه واتهی؛ له دلا وتن؛ له بهر خؤوه
بیرکردنهوه.

یک دل نه صد دل عاشق شدن > یک
دل آزار / delāzār: صفت. دلآزار؛ هؤی
رهنجای و دل ئیشاوی.

دل آزدگی / delāzordegī، ها: / اسم.
دلآزاری؛ دلمهندی؛ دل ئیشاوی؛ شه مزای؛
دل جخاری؛ دؤخ یان چؤنیه تی دلآزار بوون.

دل آزرده / delāzorde، ها: / گمان: صفت.
دلشکاو؛ دلمهمن؛ دلمهمن؛ دلتهنگ؛ دلپر؛
دلگران؛ دلرهنجاو؛ دل جخار؛ شه مزای؛ رهنجاو؛
رهنجیاگ؛ دل ئیشاو.

دل آسوده / delāsūde: صفت. [ادبی] دلنیا؛
نارخه یان؛ خاترجه م؛ خاجه م؛ خاوه ن
دل دامه زراوی و دوور له مه ترسی و نیگه رانی
<دل آسوده باش که کارها بر وفق مراد است: دلنیا به
کاره کان باش دهروته پیشهوه>.

دل آسودگی / delāsūdegī: اسم. [ادبی]
دلنیاپی؛ نارخه یانی؛ خاترجه می؛ دؤخ یان
چؤنیه تی خاترجه م بوون.

دل آشوب / delāšūb > پنج انگشت -
دل آگاه / delāgāh، ان: / صفت. [ادبی] دل ناگا؛
ناوهمه مند؛ بیره وه؛ بیرمه مند؛ ژیره ک؛ خاوه ن
ناگایی و زانایی.

دلار / dolār، ها: [انگلیسی] / اسم. دلار؛ یه که ی
پاره ی نامریکا، کانادا، ئوسترالیا و هه ندی ولاتی
دیکه.

دلارام / delārām: صفت. [ادبی] دلارام؛ ده لال:
۱. سوکنا؛ دلتهنا؛ نارامی دل ۲. به ردل؛ زؤر
خؤشه ویست.

دل افروز / delafrūz، ان: / صفت. [مجازی، ادبی]
دل گه شین؛ دلخؤش که ر؛ دل پروون که ره وه؛ دلارا؛
هؤی دلخؤشی.

دل افکار / delafigār، ان: / صفت. [ادبی]
دل په شیو؛ دل په ریشان؛ دل برین؛ خه مبار؛
په ریشان؛ دل نه وگار؛ دلفکار

دلاک / dallāk، ها: / ان: / اسم. ناتر؛
ده لاک؛ سه رشؤر؛ کاریگه ریک که له گه رماودا
خه لکی ده شوات.

دلاکی / dallākī، ها: / عبری / اسم. ناتری؛

دهللاکي؛ پيشه‌ی ده‌للاک.

دلال / dallāl، ها: ان: /عربی/ اسم. ده‌لال؛ کزیر؛ نیواچی؛ که‌سئ که پسته‌وای فروشیار به کربار ده‌ناسئتی و خوشکهری کرین و فروشتنه. **دلال محبت**: گه‌واد؛ قه‌واد؛ قه‌لته؛ قه‌لته‌بان؛ ده‌ویت؛ دویت؛ ژن‌حیز؛ قورمساخ؛ ماسکه‌ش؛ مه‌ئرس؛ که‌سئ که ژنی ناپاک بو پیاوانی ناپاک جوړ ده‌کا.

دلال مظلومه: [مجازی] ده‌سته چيله؛ که‌سئ که تووشی گونا و کاری خراپه ده‌بیت و دیتران که‌لکی لی‌وه‌ده‌گرن.

دلالت / delālat, dalālat، ها: /عربی/ اسم. ۱. نیشانه؛ دؤخ‌یان چؤنیه‌تی ده‌لیل بوون «مشاهده‌ی دود دلالت دارد بر وجود آتش: دیتنی دوو‌کهل نیشانه‌ی بوونی ناوړه» ۲. رینوئتی؛ ریشاندهری؛ رینمایي؛ رانمایي؛ نامؤزگاری؛ به‌تابه‌ت له‌بواری کرداری و ئاکاریه‌وه «می‌خواستم او را دلالت کنم: دهمه‌ویست رینوئتی بکه‌م» ۳. [منطق] رین‌تیه‌ری؛ هؤیه‌تی؛ شوین‌ه‌لگری؛ کار یان ره‌وتی پیزانینی شتیک به‌هؤی بوونی شتیک‌ی تره‌وه «به دلالت عقل: به رین‌تیه‌ری ناوړه» ۴. [قدیمی] ناماژه؛ هیما.

دلالت کردن: ۱. رینوئتی کردن؛ رینمایي کردن؛ رین‌نشان‌دان؛ ران‌نشان‌ده‌ی ۲. نیشانه بوون؛ دروشم بوون. هه‌روه‌ها: **دلالت شدن دلالی** / dallālī، ها: /عربی/ اسم. ده‌لالی؛ ۱. کاری ده‌لال «مدتی دلالی آهن می‌کرد: ماوه‌به‌ک ده‌لالی ئاسنی ده‌کرد» ۲. حه‌قی ده‌لالی؛ پاره‌به‌ک که به‌بؤنه‌ی کرین یان فروشتنی پیته‌واوه به‌ده‌لال ده‌دریت «یک درصد هم دلالی گرفت: یه‌ک له‌سه‌دیش ده‌لالی وهرگرت».

دل‌انگیز / delangîz، صفت. دل‌گه‌شین؛ دل‌بزوین؛ دل‌رفین؛ هؤی دلخووشی و شادی «رقص دل‌انگیز: هوای دل‌انگیز: هه‌لپه‌رکئی دل‌بزوین؛ هه‌وای دل‌گه‌شین».

دلاور / delāvar، ها: ان: /صفت. بویر؛ دلاوهر؛ ئازا؛ دل‌زه‌خم؛ دل‌شیر؛ دل‌ستور؛ ده‌ل؛ نه‌گیت؛ چاونه‌ترس؛ چاونه‌ترساو؛ نه‌ترس؛ دلیر؛ بی‌باک؛ به‌جهرگ؛ گه‌رناس؛ زیخ؛ جامیر؛ موکور؛ چه‌لاق؛ بی‌تهرس؛ که‌له‌وا؛ که‌له‌با؛ گرؤبه‌نده «ژنی دلاور بود و همه از او حساب می‌بردند: ژنیکی بویر بوو هه‌موو کوپان لی‌ده‌کرده‌وه».

دلآوری / delāvarī، ها: /اسم. ئازایه‌تی؛ بویری؛ دلاوهری؛ دل‌شیری؛ دل‌ستوری؛ دؤخ‌یان چؤنیه‌تی ئازا بوون.

دلاويز / delāviz، صفت. [ادبی] دلگه‌شین؛ به‌کارتیکه‌ریه‌کی خووش به‌سه‌ر دل و ده‌رووندا «بوی دلاويز: بوی دلگه‌شین».

دلایل / dalāyē / [عربی] جمع **دلیل**

دل‌باختگی / delbāxtegi، ها: /اسم. [مجازی] ئه‌وینداری؛ ئه‌فینداری؛ ئه‌فینی؛ دل‌به‌سته‌یی؛ دلخوازی؛ عاشقی.

دل‌باخته / delbāxe، ها: ان: /صفت. [مجازی] ئه‌ویندار؛ ئه‌فیندار؛ دلدار؛ دل‌به‌سته؛ دل‌سوئی؛ دل‌داناو؛ عاشق.

دل‌باز / delbāz، صفت. [مجازی] دل‌باز؛ دلگوشا؛ سابق؛ به‌به‌رژوه‌نی جوان یان به‌رپانه‌وه که هه‌ستی مرؤ ده‌بزوئتی. به‌رانهر؛ دل‌تنگ؛ دلگیر «اتاق دل‌باز؛ حیاط دل‌باز: هؤده‌ی دل‌باز؛ حه‌وشه‌ی دلگوشا».

دل‌بخواه / delbexāh، صفت. [گفتاری] دلیان؛ که‌ژ؛ دل‌ها؛ دلخواز؛ دلخا؛ دلخوا؛ هه‌لبزیردراو به‌پیتی حه‌ز و ویستی خووی و بی‌سه‌رنج دان به‌بنه‌ما، قانون یان ده‌ستوریک.

دل‌بخواهي / delbexāhi، /اسم. دل‌هایي؛ دلخوازی؛ دؤخ‌یان چؤنیه‌تی دلخواز بوون.

دلبر / delbar، ها: ان: /اسم. [ادبی] دل‌به‌ر؛ دولبه‌ر؛ دلوه‌ر؛ کچ یان ژنی‌ک که دلیان بو ده‌شنتیت «دلبر جانان من، برده دل و جان من: دل‌به‌ره وه‌ک گیانه‌که‌م، بردی دل و گیانه‌که‌م».

۲. /ریاضی/ نیشانه‌ی بگورټک (وهک α)
 ۳. /ریاضی/ نیشانه‌ی دیاریکراوی موعادل‌ه‌ی
 دهرجه دوو ۴. /ها/ زمین‌شناسی/ نافروو؛ نیوان
 دوو ټاو؛ دهشتی ټاومالشتی وهک په‌نجه که له
 ریژگه‌ی پروباردا پیک‌دی.

دلتنګ /deltang/ :صفت، /کنایی/ دلته‌نگ؛
 ۱. دلپه‌روښ؛ خه‌مبار؛ دلپه؛ دلترې؛ گرته؛
 قدیک؛ خه‌ماوی؛ په‌نجاو و خه‌مین له کاره‌سات
 یان دؤخیک «پس از رفتش خیلی دلتنګ شدم؛ دواي
 رویشتنی زور دلته‌نگ بووم» ۲. دلخه‌ف؛

ته‌نگ‌وتووش؛ تاریک و ناخوښ. به‌رانبه‌ر؛ دلباز
 «اتاق دلتنګ؛ خانه‌ی دلتنګ؛ ژووری دلته‌نگ؛ مالی
 دلخه‌ف». هه‌روه‌ها: **دلتنګ بودن**؛ **دلتنګ شدن**

دلتنګی /deltangi/ :ها/؛ اسم، /کنایی/ دلته‌نگی؛
 دلپه‌روشی: ۱. دؤخ یان چوښه‌تی دلته‌نگ بوون
 ۲. خه‌مباری؛ دلخوړی؛ دلشکواي؛ خه‌فه‌تباری
 و په‌نجاوی به‌بوښه‌ی پروداوپیکی ناخوښه‌وه.

▢ **دلتنګی کردن**؛ دلته‌نگی کردن؛ بی‌تاقه‌تی
 کردن؛ نا‌په‌حه‌تی کردن؛ به‌شیوه‌یه‌کی ټاشکرا
 تووشی خه‌فه‌ت و خه‌م بوون، به‌تایه‌ت
 دهربرینی ټه‌و حاله‌ته «سارا برای مادرش دلتنګی
 می‌کرد؛ سارا بؤ دایکی دلته‌نگی ده‌کرد».

دلجوپی /delcûyi/ :ها/؛ اسم، /مجازی/ دلجوپی؛
 دلنه‌واپی؛ دلنه‌وازی؛ دل‌داری‌دانه‌وه؛ کاری
 دلخوښی‌دانه‌وه؛ لاواندنه‌وه؛ فه‌ژاندن؛ دل‌دانه‌وه؛
 ټاشت‌کردنه‌وه؛ میهره‌وانی و ټیکوښان بؤ
 سرپنه‌وه و لابردنی په‌ژاره و په‌نجاوی که‌سیک
 «گاندی همواره از آسیب‌دیدگان دلجوپی می‌کرد؛ گاندی
 هه‌میشه له لیقه‌وماوان دلجوپی ده‌کرد». هه‌روه‌ها:

دلجو

دلچرکین /delčerkîn/ :کنایی/ صفت، /گفتاری/
 دل‌کرمول؛ دل‌کرم؛ دل‌کرمی؛ دل‌گیر؛
 دل‌په‌نج؛ دل‌گران؛ دل‌من؛ دل‌ټی‌شاو؛ دل‌مای؛
 به‌گله‌یی؛ په‌نجاو و زیز «پس از آن گفتگو از من
 دلچرکین است؛ دواي ټه‌و وت‌ووېژه لیم دل‌کرموله».

دلبر ۲. صفت. دلبر؛ دولبر؛ دل‌دایي؛ دل‌په‌ن؛
 دل‌په‌ن؛ گراوی؛ خاومن جوانی و دل‌پاک‌یشی.
دلبری /delbari/ :ها/؛ اسم، دل‌په‌ری؛ دول‌په‌ری؛
 دل‌وه‌ریا؛ کار یان په‌وتی دل‌لی‌ساندن؛ دل
 به‌ره‌و خو پاک‌یشان.

دل‌بستګی /delbastegi/ :ها/؛ اسم، گیروده‌یی؛
 گیروپی؛ دل‌گراوی؛ دل‌به‌سته‌یی؛ هه‌بوونی
 پیوه‌ند و هوگره‌تی له ناخی دل‌هوه «هر انسان
 عاقلی به‌میهن خود دل‌بستګی دارد؛ هه‌موو مرو‌فیکي
 ژیر گیروده‌یی به‌ولاتی خو‌ی هیه».

دل‌بسته /delbaste/ :صفت، گیروده؛ خاومن
 پیوه‌ند و هوگره‌تی له دل و هه‌ستا له‌مه‌ر شت
 یان که‌سیکه‌وه «آرام و سارا از سالها پیش دل‌بسته‌ی
 یکدیگر بودند؛ آرام و سارا چه‌نای چه‌ن سال
 گیروده‌ی یک بوون».

دل‌بند /delband/ :ان/؛ /کنایی/ صفت. به‌ندل؛
 به‌ر دل؛ به‌ر دلان؛ به‌ندی دل؛ زور خوښه‌ویست
 «یار دل‌بند؛ فرزند دل‌بند؛ یاری به‌ندل؛ مندالی
 به‌ر دلان».

دل به‌هم خوردګی /delbehamxordegî/ :
 اسم، دل‌ټیک‌چوویی؛ دؤخی په‌شانه‌وه؛ هپنه‌وه؛
 دؤخیک که‌ مرو هه‌ست ده‌کا ناچاره بر‌شیته‌وه
 «بر اثر گرما دچار دل‌به‌هم خوردګی شده بودم؛ به‌هوی
 گه‌راموه تووشی دل‌ټیک‌چوویی ببووم».

دل‌پذیر /delpazir/ :ها/؛ صفت، /مجازی/
 دل‌په‌سند؛ دل‌گر؛ ته‌رز؛ له‌به‌ر دلان؛ جوان و له‌بار
 «فضای دل‌پذیر؛ هوای دل‌پذیر؛ جیګای دل‌گر؛ هه‌وای
 دل‌په‌سند»؛ **دل‌پسند**

دل‌پسند /delpasand/ :دل‌پذیر

دل‌پیچه /delpîçe/ :اسم، باپیچ؛ دل‌پیچه؛
 دل‌ټی‌شه؛ ژان و برک، گفتری؛ ټی‌شی ریخوله‌که
 له‌گه‌ل زګ‌چوون‌دایه «یک ساعت بعد دچار دل‌پیچه
 شدم؛ پاش سه‌عاتیک تووشی دل‌پیچه بووم».

دل‌تا /deltā/ :ایوانی/ اسم، دل‌تا: ۱. نیوی
 چواره‌مین پیتی ټه‌لف‌وبیته‌کی یوونانی (Δ,δ)

هەروەها: دلچرکین بودن؛ دلچرکین شدن؛ دلچسب کردن

دلچسب / delčasb /: صفت، [مجازی] دلگیر؛ دلگەر؛ دل پەسەند؛ لە بەردلان؛ خاوەن دۆخی بە دلەوه نیشتن «محیط دلچسب؛ قیافەى دلچسب؛ ناڤارى لە بەردلان؛ سیمای دلگیر».

دلخراش / delxarāš /: صفت، [مجازی] دلتهزین؛ جەرگەر؛ دلچرپن؛ هۆى ئازراوى و کەسەرى زۆر «فاجەهى دلخراش؛ مرگ دلخراش؛ کارەساتى دلتهزین؛ مەرگى دلچرین».

دلخستە / delxaste /: صفت، [کنایی] دل ماندوو؛ دل برین؛ دل بەخەم؛ تووشى کەسەر و ماندوو یەتى دەروونى «سەرناجم بیمار و دلخستە بە مێهن بازگشت؛ دواخرى نەخۆش و دل ماندوو گەرپاوە بۆ ولات».

دلخواه / delxāh /: صفت، دلخوا؛ دلخواز؛ دلخاز؛ واستەن؛ واستەنە: ۱. هاوگەر لەگەڵ خواستى دەروونى مرۆدا «این همان خانه دلخواه توست؛ ئەمە ئەو مالى دلخواى تۆیە» ۲. هەلبژێردراو بە حەزى خۆ نەک لە سەر ناچار یەوه «کار دلخواه؛ غذای دلخواه؛ کارى دلخواه؛ چێشتى دلخوا».

دلخور / delxor /: صفت، [مجازی، گفتاری] دلخۆر؛ دلخۆره؛ دلخور: ۱. دلەمن؛ دلگران؛ پەنجاو؛ پەنجیاو؛ پەنجیاگ «از حرفهای من دلخور نشو؛ لە قسەى من دلەمن مەبە» ۲. پەرۆش؛ دلتهنگ؛ دلگیر؛ دلتهزى؛ خەماوى؛ نیگەرانی؛ دل پەریشان؛ دل پەشیو؛ گرتە «نمی دانم چرا امروز خیلی دلخور بود؛ نازانم ئەورۆ بۆ وا پەرۆش بوو».

دلخوری / delxorī /: ها: /اسم، [مجازی] دلخۆرى؛ دلخوردی؛ دلگرانی؛ دلەمنى؛ لوتەلایى؛ لالوتى؛ نیگەرانی؛ دل پەریشانی؛ دۆخ یان چۆنیەتى دلخۆر بوون «داداش، باختن کە دلخۆرى نەدار: کاکە، دانان دلخۆرى پێ ناوی».

دلخوش / delxoš /: صفت، [مجازی] دلخۆش؛

دلەوش؛ شاد؛ کەیفخۆش؛ نۆنگە؛ کەیفساز؛ گەش؛ دلروون؛ دلشاد؛ شادمان لە هەبوونی دۆخیک یان شتیکی و نۆگرەتى بەو شتە «من بە تو دلخوش بودم، کە تو هم دارى مى روی: من بە تو دلخوش بووم، ئەوا تۆیش خەریکی ئەرۆی».

دلخوش کەنک / delxoškonak /: اسم، [گفتاری] دلخۆشکەرە؛ شتیکی بێ بايەخ کە بێهۆ دەبیته هۆى هیوادارى و خۆشحالى «این حرفها فقط دلخوش کەنک است و بە حل مشکل کمکی نمی کند؛ ئەم قسانە هەر دلخۆشکەر دیە و چارەسەرى گرتەکان ناکات».

دلخوشى / delxoši /: ها: /اسم، [گفتاری] دلخۆشى؛ دلخوەشى؛ دلەوشى؛ وەشەک: ۱. خۆشحالى یان ئارامشتى زەینى ۲. ئەوێ کە دەبیته هۆى وا خۆشیەک «تنها دلخوشی او پسرش بود: تەنیا دلخوشى ئەو کۆرەکەى بوو».

دلخوشى دادن: دلخۆشى دانەوه؛ هیوادار کردن «هر روز به من دلخوشی می داد که بزودی آرام آزاد می شود: هەموو رۆژى دلخوتى ددەمەوه کە ئارام بە زوویی پرگار دەبیت».

دلخون / delxûn /: صفت، [مجازی] دلخوین؛ دلخوون؛ جگەر خوین؛ تووش بووی کول و کەسەرى زۆر و ئازاردەر «سارا از دست شوهرش دلخون است: سارا لە دەستى شوووەکەى دلخوینە».

دلدادگی / deldādēgi /: ها: /اسم، [مجازی، ادبی] ئەوین؛ ئەقین؛ هەقین؛ عیشق؛ عەشق؛ خۆشەویستى زۆر.

دلدادە / deldāde /: ها: /گان: /اسم، [مجازی، ادبی] ئەفیندار؛ ئەویندار؛ هەقیندار؛ بەندەوار؛ خاترخوا؛ عاشق؛ دلداگ؛ کەسێ کە بە تەواوی عاشقە «دلدادەى بینوا: ئەویندارى کلۆل».

دلدار / deldār /: ان: /اسم، [ادبی] دلدار؛ دلبەر؛ ئەوێ کە دل بۆی دەشنى و وەبەر ئەوین دەکەوى و ئەویندارى دەبن «افسوس کە دل خون شد و دلدار نیامد: داخى داخانم دلم دەرھات و دلدارم

نه‌هات.

دلداری / deldāri، ها: / اسم، دل‌نه‌وایی؛ دل‌دانه‌وه؛ هاوده‌ردی ده‌گه‌ل که‌سیکدا که تووشیاری په‌ژاره‌یه و تیکۆشان بو کهم کردنه‌وهی په‌رۆشی و په‌ریشانی. هه‌روه‌ها: دلداری دادن

دل‌درد / deldard، / اسم، ژان: دل‌ئیشه؛ دل‌ده‌رد؛ قلوومک؛ له‌مده‌ژین؛ نه‌خۆشی و ئیشی که له ناو‌زکدا په‌یدا ده‌بی «غذا از گلویش پایین نرفته بود که دل‌درد شدیدی گرفت: هیشتا چیشته که له زاری نه‌چوو‌بووه خواره‌وه دل‌نیشه‌یه‌کی خراپی پیندا پینچرا».

دل‌با^۱ / delrobā، / اسم، دل‌ه‌پا؛ چه‌شنی عاقیق به په‌نگی سه‌وز تا سووری مه‌یلوه قاوه‌یی که به بۆنه‌ی ده‌نگه‌لی وردی میکاوه بریکه‌داره و له گه‌وه‌ه‌سازیدا به کار ده‌پوا.

دل‌با^۲ / -یان: / صفت، / مجازی / دل‌فرین؛ دل‌فرین؛ دل‌به‌ر؛ دل‌به‌ر؛ زۆر جوان و ده‌لال که هۆی هۆگره‌تی و تاماز‌رۆیه «او زنی دل‌با بود: ژینکی دل‌فرین بوو».

دل‌بایی / delrobāyi، ها: / اسم، / مجازی / دل‌فرینی؛ دل‌فرینی؛ دل‌به‌ری؛ دل‌به‌ری؛ کار یان په‌وتی سه‌رنج راکیشان و به‌دیه‌پنانی هه‌ز و تامه‌زۆیی له دیترا‌ندا.

دل‌رحم / delrahm، ها: / فارسی / عربی / صفت، / گفتاری / دل‌نه‌رم؛ دل‌به‌رحم؛ دل‌په‌حمین؛ خاوه‌ن به‌زه‌یی «خیلی دل‌رحم است و نمی‌تواند گریه‌ی کسی را ببیند: زۆر دل‌نه‌رمه و ناتوانی گریان‌ی که‌س ببینی».

دل‌ریش / delriš، / صفت، / مجازی، ادبی / داخ‌له‌دل؛ دل‌جه‌خار؛ دل‌برین؛ دل‌زام؛ ده‌روون‌زام؛ گه‌ه‌راو؛ زۆر خه‌مین و خه‌مبار.

دل‌زدگی / delzadegi، ها: / اسم، / مجازی / بیزاری؛ وه‌په‌زی؛ وه‌پسی؛ جاززی؛ فرۆز «تکرار و ابتدال موجب دل‌زدگی است: دووپاته‌کردنه‌وه و چرووکی

هۆی بیزاره».

دل‌زده / delzade، / صفت، / مجازی / وه‌په‌ز؛ وه‌رس؛ جازز؛ که‌یل؛ عیدر؛ بی‌مه‌عد؛ وێرس؛ که‌رخ «می‌گفت از این طرز زندگی سخت دل‌زده‌ام: ده‌یگوت له‌م چه‌شنه ژیا‌نه ته‌واو وه‌په‌زم».

دل‌زندگی / delzendegi، / اسم، / کنایی / دل‌زیندوویی؛ دلاوه‌دانی؛ دل‌گه‌شی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی شاد و سه‌رکه‌یف بوون.

دل‌زنده / delzende، / صفت، / کنایی / دل‌زیندوو؛ دل‌زینگ؛ دل‌زینی؛ دلاوه‌دان؛ دل‌گه‌ش؛ خوا‌زاری شادی، پیکه‌نین و شوخی و گه‌شین و هیوادار به ژیان «پیرمرد دل‌زنده‌ای بود: پیره‌مه‌ردیکی دل‌زیندوو بوو».

دل‌سخت / delsaxt، / صفت، / مجازی / دل‌ه‌ق؛ دل‌به‌رد؛ دل‌سه‌خت؛ بی‌په‌زه؛ بی‌به‌زه‌یی «ما تو را این قدر دل‌سخت نمی‌دانستیم: تۆمان ئه‌مه‌نه دل‌ه‌ق نه‌ده‌ناسی»: سخت‌دل

دل‌سرد / delsard، / صفت، / مجازی / دل‌سارد؛ دل‌سار؛ دل‌سه‌رد؛ نا‌هو‌مید؛ بی‌مه‌یل و هیوا یان به‌بی هۆگره‌تی پیشوو «سارا با این حرفه‌ایش مرا دل‌سرد کرد: سارا به‌م قسانه‌ی دل‌ساردی کردمه‌وه».

دل‌سردی / delsardi، / اسم، / مجازی / دل‌ساردی؛ دل‌ساری؛ دل‌سه‌ردی؛ نا‌هو‌میدی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی ته‌واسان و له ده‌ست دانی هۆگره‌تی و هیوا «چرا می‌خواهی باعث دل‌سردی من بشوی؟: بۆچی ده‌ته‌وی بی‌ته هۆی دل‌ساردیم؟».

دل‌سوخته / delsuxte، / صفت، / مجازی / جگه‌رسووتاو؛ جه‌رگ‌سووتاو؛ زگ‌سووتاو؛ دل‌سزیای؛ دل‌برژاو؛ تووشیاری که‌سه‌ریکی گه‌وره به هۆی نا‌کامی یان له ده‌ست دانی شتی یان که‌سیکی زۆر خۆشه‌ویسته‌وه (به‌تایه‌ت مندال).

دلسوز / delsüz، ها: / صفت، / مجازی / دل‌سۆز؛ خه‌مخۆر؛ هه‌قسۆز؛ جگه‌رسۆز؛ خاوه‌ن هۆگره‌تی هاو‌ری له‌گه‌ل هاوده‌ردیدا «او برای ما

دلّه خورېې؛ قا؛ ړاچه نیوی؛ نیگه رانی «دیر کردی، همه به دلشوره افتادیم: زورت پئی چوو، هه موو توووشی دلره او کی بووین».

دل ضعه / delzaʿfe: / فارسی/ عربی/ اسم، [گفتاری] دلخوای؛ بوراوی؛ هستی بی حالی و سهرگیزه (زورت به هوی ماندوویی و برسیه تیه وه).
دل فریب / delfarīb: / صفت، [مجازی] دلرفین؛ دل فرین؛ زور جوان و خوشیک به جورئ که سهرنج راکیش بی «چهره ی دل فریب: چاری دلرفین».

دل فگار / delfegār: / دل آفگار

دل فین / delfin: / زبان درقا

دل فین / dolfīn: / انگلیسی/ اسم، دولفین:
۱. /ها/ گیانه وهری گوانداری ناوژی به دریایی ۱،۵ تا ۴،۵ متره وه که زورت به کومل له زه ریا و زه ریا شاره کانداه دین و زوو که وی ده بن: **خوک دریایی** ۲. وینه یه کی ناسمانی له له ته گوی باکووریدا.

دل ق / dalq: / اسم، [قدیمی] شره و پره؛ شره و شیتال؛ ریپال؛ گنجیکی هه ژارانه ی به شره و پینه دوراو.

دل قرصی / delqorsī: / اسم، [مجازی، گفتاری] دلنیایی؛ دلته نایی؛ دل قایمی؛ نارخه یانی؛ خاترجه می؛ بی خه می؛ کاریان ره وتی دل ناو خوار دنه وه «چون از طرف تو دل قرصی نداشتم، نتوانستم جواب بدهم: چونکو له لایهن توه دنیاییم نه بوو، نه متوانی وه لام بده مه وه». هه روه ها: **دل**

قرصی دادن؛ دل قرصی داشتن؛ دل قرص

دل قک / dalqak: / ها؛ لان/ اسم؛ ۱. کوسته بابی؛ گالته چی؛ حنه کچی؛ گه پچار؛ گو سارتمه؛ که سی که به کار و قسه ی، ده بیته هوی پیکه نینی دیتان ۲. [مجازی] قه شمه ر؛ لیوک؛ هیلول؛ که سی که ناکاری له چاو خه لکه وه به گالته و گمه دپته بهر چاو ۳. قردک؛ کوسه؛ لیوک؛ هیلول؛ وشکه رن؛ ئیشکه رن؛

بدی مهربان و معلمی دلسوز است: بؤ مه باو کیکي دلوفان و ماموستایه کی دلسوزه».

دلسوزی / delsūzi: / ها؛ اسم، [مجازی] دلسوزی؛ هه سفوزی؛ خه مخوری: ۱. سهرنج و چاودیری له گهل هؤگره تیدا «با علاقه و دلسوزی از بچه هایش نگهداری می کند: به دلسوزی و خوشه ویستیه وه منداله کانی به خیتو ده کا» ۲. ناکاری که نیشانه ی نیگه رانی و په ژاره یی له مه رده رد و ره نجی که سانی دیکه وه یه «دلسوزی تو برای این قاتل بی رحم عجیب است: دلسوزیت بؤ ئه م مرؤ کوژه دلره قه سهیره». هه روه ها: **دلسوزی کردن**

دل سیاه / delsiyāh: / صفت، [مجازی] دلره ش؛ دلسیاه؛ دلپیس؛ رقاوی و به دگومان «این موجود دل سیاه و بی رحم به پیرزن و کودک هم رحم نکرده است: ئه م داعبا دلره شه بی به زه ییه ره حمی به پیره زن و مندالیش نه کردوه».

دلشاد / delšād: / صفت، [مجازی] دلگه ش؛ دلشاد؛ دلخوش؛ دلشا؛ دلشای؛ به که یف؛ ده ماخ چاخ؛ به ربه ش له شادی زور.

دلشاد کردن؛ دلشاد کردن؛ دلخوش کردن؛ دلاقدان؛ دلاودان؛ مزده ی خوش پیدان.

دلشده / delšode: / ها؛ گان/ صفت، [مجازی] /دی/ دل دانو؛ دل نه ماو؛ گیروده ی ئه وینی زور.

دلشکستگی / delšekastegī: / اسم، [مجازی] دلشکاو؛ زگ سوو تاوی؛ دؤخ یان چؤنیه تی دلته نگ و خه مبار بوون به هوی ناهومیدی و ناکامیه وه «کارهایت مایه ی دلشکستگی دوستانت شده است: کاره کانت بؤته هوی دلشکاو هه والانت».

دلشکسته / delšekaste: / ها؛ گان/ صفت، [مجازی] دلشکاو؛ دلشکای؛ زگ سوو تاو؛ توو شیری خه م و خه فته و ناهومیدی به هوی نامرادی و ناکامیه وه: **شکسته دل**

دلشوره / delšûre: / ها؛ اسم، [مجازی، گفتاری] دلره اوکی؛ دلخورتی؛ دلخوردی؛ هه له به ل؛

دل گشاد / delgošād: صفت. [مجازی، گفتاری]
لش گران؛ لش به دوشاو؛ رووسارد؛ بی-خه یال؛
بی-مبالات؛ که مته رخم و ته و زهل.

دل گنده / delgonde: صفت. [تعریض] گادل؛
که ردل؛ خوینسارد و پیشوودریژ له مهر
رووداوانه وه «تو چقدر دل کنده ای، مگر نمی بینی از سر
بچه خون می آید: چنده گادلی، مه گهر نابینی له
سهری منداله که وه خوین دیت؟».

دلگی / dalegi: ها/ اسم. زگه رۆبی؛ چلیسی؛
زگدر او؛ زک کووری؛ ده لاهی؛ دۆخ یان
چۆنیه تی زۆرخور بوون «این قدر دلگی نکن، زشت
است: نه ونده زگه رویی مه که، که سنه».

دلگیر / delgîr: صفت. [گفتاری] ۱. دل مهنده؛
دلگران؛ ره نجاو؛ گه هراو؛ نازراو «به خاطر حرف آن
روزم از من دلگیر شد: به بۆنه ی قسه کانی نه و
رۆژه مه وه لیم دلمه ند بوو» ۲. خف؛ به دۆخ یان
چۆنیه تیه کی خه م و خه فته هیته ره وه.
به رانه بر: دل باز؛ دلگشا «اتاق دلگیر: ژووری خف».

دلگیری / delgîrî: ها/ اسم. ۱. دلمه ندی؛
دلگرانی؛ په نجیایگی «ترسیدم حرفهایم باعث دلگیری
او بشود: ترسام قسه کانم بیته هوی دلمه ندی نه و»
۲. دۆخ یان چۆنیه تی خف بوون.

دل مردگی / delmordegî: اسم. [مجازی]
دل مردویی؛ دل مرده یی؛ دلته مری؛ دۆخ یان
چۆنیه تی دل مردگ بوون «فقر، بیکاری و ناکامی
باعث دل مردگی او شده بود: نه داری، بیکاری و نامرادی
بیووه هوی دل مردویی نه و».

دل مرده / delmorde: صفت. [مجازی] دل مردوو؛
دل مرده؛ دل مردی؛ دل مری؛ دل مردگ؛ مه لول؛
مه لول؛ به بی دلخوشی، گهش بینی و هیوا به
ژیان «وقتی آزاد شد خیلی دل مرده بود: کاتی بهر درا
زۆر دل مردوو بوو».

دلمشغولی / delmašqûlî: ها/ [فارسی/عربی]
اسم. [مجازی] دل پهرتی؛ دۆخ یان چۆنیه تی دل
شوشان؛ داگیرانی هزر و بیر بۆ چاره سهر

ده لی دومان؛ ده لوی دومان؛ گالته جاری گمه ی
سیرک.

دلفک بازی / dalqakbāzî: ها/ اسم.
۱. [تعریض] شانوی کومییدی ۲. گه پچاری؛
گالته جاری؛ ناکاری نه گونجاو و نه شیوا که
ده بیته هوی پیکه نینی خه لکی.

دلکش / delkeš: صفت. [مجازی، ادبی] دلکشیش؛
شه پال؛ دلکپ؛ دلبر؛ فوودل؛ زۆر وه به ردلان و
سهرنج راکیش «آواز دلکش: ناوازی دلکش».

دلکشی / delkešî: اسم. [مجازی] شه پالی؛
دلکشیی؛ دلکپی؛ فوودلی؛ دۆخ یان چۆنیه تی
سهرنج راکیش بوون.

دلکو / delko: ها/ [انگلیسی] اسم. [مکانیک]
دلکو؛ نامیری دابه شینی کاره با بۆ ته قینه وه له
موتوردا.

دل کور / delkûr: کوردل
دلگداز / delgodāz: صفت. [مجازی] دلته زین؛
جهرگ بر؛ دلسووتین؛ دلچرین؛ زۆر خه فته
هینهر که مرۆ تووشی په نجاوی ده کا «فاجعه ی
دلگداز: کاره ساتی دلته زین».

دلگرم / delgarm: صفت. [مجازی] دلگهرم؛
چی؛ دلگهش؛ هیوادار و دل ئاسووده «او با
سخنانش ما را دلگرم کرد: به قسه کانی دلگهرمی
کردین».

دلگرم کننده / delgarmkonande: صفت.
[مجازی] دلگهرمکه ره وه؛ دلگهشین؛ هوی
دلگهرم بوون «سخنان دلگرم کننده: قسه گه لی
دلگهرمکه ره وه».

دلگرمی / delgarmî: اسم. [مجازی] دلگهرمی؛
هۆگره تی، هیوا و گور و تین بۆ داهاتووی کار
یان رووداوی.

دلگشا / delgošā: صفت. [مجازی] دلگوשא؛
دل باز؛ دلواز؛ به ردل؛ دلاوا؛ به دۆخ، جیگا و
چۆنیه تیه ک که هوی دلشاکه ری و هیوری بی-
به رانه بر: دلگیر

تووشی به لایهک هاتیبیتی.

دلنگرانی / *delnegarāni*: صفت. دلخورتی؛ نیگهرانی؛ دلنیگهرانی؛ دلشهووشی زهینی «یک زنگ بز، مادرت را از دلنگرانی در بیار: تله‌فوونیک بکه، دایکت له نیگهرانی دهریینه».

دل نمک / *delnamak*: اسم. خوالین؛ بهره‌دوخو؛ بهره‌دخوا؛ بهره‌دیک له خوئ که بلوریکی پروون و سافه.

دلنواز / *delnavāz*: صفت. [مجازی] دلنهوا؛ دل لاوین؛ دلاوهر؛ دلداری دهر؛ دلخووشی دهرهوه؛ هوئی دل دامه‌زران و خووشی.

دلنوازی / *delnavāzi*: اسم. دلنه‌وایی؛ دل لاویتی؛ دلجوئی؛ دلداری؛ ده‌لالت؛ کار یان رهوتی دلدانه‌وه؛ دلخووشی دانه‌وه.

دلو / *dalv*: عربی/اسم. ۱. هه‌لکه؛ دؤل؛ دهول؛ دؤلچه؛ په‌ندؤل؛ سه‌تل؛ په‌قره‌ج؛ زرک؛ ده‌فریکی چه‌رمی یان کانزایی زۆرتربؤ هه‌لگۆزانی ناو له چا ۲. [نجوم] وینه‌یه‌کی گه‌وره‌ی ئاسمانی له له‌ته‌گۆی باشووریدا ۳. [تقویم] یازده‌هه‌مین که‌لوو له بورجگه‌لی دوانزه‌هه‌یینه‌ی سال، به‌رانبهر به‌ریبه‌ندان.

❑ **دلو جرمی**: جه‌وه‌نده؛ جه‌وه‌نه؛ جه‌وه‌نگه.

دلواپس / *delvāpas*: صفت. [مجازی، گفتاری] ده‌لودوا؛ ده‌لداوا؛ چاوه‌دوا؛ چاوله‌دوو؛ نیگهران «دلواپس مباح، او که دیگر بچه نیست: ده‌لودوا مه‌به، خوئیر مندال نیه».

دلواپسی / *delvāpasî*: ها/اسم. [مجازی، گفتاری] ده‌لودوایی؛ ده‌لداوایی؛ چاوه‌دوایی؛ نیگهرانی و ترس «با مادرت حرف بز و او را از دلواپسی در بیار: له‌گه‌ل دایکتدا قسه بکه و له ده‌لودوایی دهری‌بینه».

دلوار / *delvār*: صفت. دل‌ئاسا؛ به‌بیچمیکی وه‌کوو دل.

دل و جان / *del-o-cān* ❑ جان‌ودل

دل و جرئت / *del-o-cor'at*: [فارسی/عربی] اسم.

کردنی گیر و گرفت، له به‌ر نیگهرانی له رووداویک «وضع سارا باعث دلمشغولی خانوادهاش شده بود: حالی سارا ببوه هوئی دل‌پهرتی بنه‌مالی».

دلمل / *dolmol*: اسم. فه‌ریک؛ قه‌ره؛ جه‌رمه؛ زورده؛ فه‌ریکه‌ی ده‌خل و دانه‌وئله.

دلمه / *dalame*: صفت. ده‌له‌مه؛ دلمه؛ دؤل‌مه؛ پلپ «در چند جای دیوار خون دلمه بسته بود: له چه‌ند جینگای دیواره‌که‌وه، خوئین ده‌له‌مه‌ی به‌ستبو».

❑ **دلمه بستن**: ده‌له‌مه به‌ستن؛ پلپ به‌ستن؛ گرسا؛ گرسیان؛ پسین؛ پسیان؛ گرسه‌ی؛ گرسای؛ مه‌یین؛ هیندیک خوگرتن و توند بوونه‌وه‌ی تراو.

دلمه / *dolme*: ها/ا. ترکی/اسم. سارمه؛ دؤل‌مه؛ قونتک؛ یاپراغ؛ یاپراخ؛ یاپراخی؛ ئه‌پره‌خ؛ پراخ؛ ئاپراخ؛ چه‌ن جوړ خۆراک که په‌سایان له برنج، سه‌وزی و گوشته و له نیو گه‌لامیو، که‌له‌م، باینجان، ته‌ماته، بیبار یان کووله‌که‌ی ده‌نئین و ده‌یکولئین. هه‌روه‌ها: دلمه‌ی بادنجان؛ دلمه‌ی برگ؛ دلمه‌ی فلفل؛ دلمه‌ی کلم

دلمیت / *dolomit*: [فرانسوی] ❑ دؤلومیت

دلنازک / *delnāzok*: ها/ا. صفت. [مجازی] دلناسک؛ ناسکدل؛ که‌مدل؛ که‌مه‌ه‌لکرد له‌مه‌ر دیتنی کول‌وکه‌سه‌ر، ئازار یان سه‌ختی به‌تایبه‌ت له لایه‌ن دیترا‌نه‌وه «فکر نمی‌کردم این‌قدر دلنازک باشی: باوه‌رم نه‌ده‌کرد ئه‌ونده دلناسک بی».

هه‌روه‌ها: دلنازک بودن

دلنشین / *delneşin*: صفت. [مجازی] دلنشین؛ خوئش؛ دلگر؛ دلچه‌سپ؛ چه‌یات؛ دلخواز و په‌سندکراو، به‌تایبه‌ت له بواری هه‌ست و هه‌زه‌وه «موسیقی دلنشین: رفتار دلنشین: موسیقای دلنشین؛ ئاکاری دلگر».

دلنگران / *delnegarān*: صفت. [گفتاری] دلخورت؛ نیگهران؛ دلنیگهران؛ دلپهریشان؛ ده‌لودوا «ما همه‌دلنگران بودیم که مبادا بلایی به‌سرت آمده باشد: هه‌موومان دلخورت بووین نه‌وه‌کوو

دله دزد / daledozd ، ها؛ ان؛ صفت. / گفتاری/

سیرمه خور؛ که ردز؛ هور دز؛ لادز؛ شرپ خور؛
دهله دز؛ خاوهن خو و هوگره تی به درینی شتی
بی نرخ.

دله‌دزدی / daledozdî ، ها: / اسم، لادزی؛
 ده‌له‌دزی؛ سپر مه‌خۆری؛ شپه‌خۆری؛ کاری
 دزینی شتگه‌لی که‌م بایی (گاهی از دخل مغازه
 دله‌دزدی می‌کرد: جار-جاره له ده‌غلی دووکان لادزی
 ده‌کرد).

دلهره / delhore ، ها: / اسم: [عفتاری] دلخورتی؛
 دلشەوشی؛ چورچ؛ هۆڤروونی؛ هەلەبەل؛
 دلەخوری؛ دلەراوکی؛ راچەنیوی؛ پەرۆشی؛
 بەشۆکاوی؛ بەشیۆی؛ خرت و پرتی دل.

دلہرہ آور / delhoreāvar /: صفت. [گفتاری]
دل شہ ووشین؛ ہوی بہ دیہینانی دلخورتی و
یہ شوکان۔

دلیجان / delicān ، ها: /از فرانسوی/ اسم،
 قدیمی/ کالیسکه؛ دلیجان؛ فایتون؛ پەیتون؛
 دروشکه؛ کهرەسە ی راگواستنه وه به
 چوار چەر خە وه که زۆر تر به دوو یان چوار
 ئەسپه وه دهبە سڕێ.

دلی — دلی / deleydeley : اسم، [تعریض،
[فشاری] میزهمیز، گیزه گیز، ویره ویر، سؤزه
نارنار، لۆرلۆر، گۆران، نهرم و له بهر خۆ.

□ دلی-دلی کردن: میزه میز کردن؛ گیزه گیز کردن؛ ویره ویره کردن؛ نیورین؛ لورینه وه؛ لورانه وه؛ له بهر خووه نهرمه نهرم گورانی خوتندن.

دلگیر / dalir, delir ، ها؛ ان: صفت، [ادبی] دلیر؛
دلگیر: دل ستور؛ به جهه‌رگ؛ به جهه‌رگ و دل؛
دل‌زه‌خم؛ نازا؛ بویر؛ عه‌گید؛ عه‌گن؛ جامیر؛
گه‌ناس؛ مهرخوز؛ نه‌ورد؛ چاو‌توند؛ چاو‌قامیر؛
چاو‌نه‌ترس؛ چاو‌نه‌ترساو؛ به جهه‌رگ.

دلیرانه^۱ / dalirāne, delirāne: صفت. دلیرانه؛
دلیرانه؛ نازیانه؛ بویرانه؛ بهرهمندله

گفتاری/ دل و دھروون؛ جھرگ؛ دل؛ زراو؛
 ئازايي؛ ئازايه تي؛ ههناو؛ وره؛ زههله؛ زهندهک؛
 زهنهق؛ زهندهق؛ بويري؛ ههوييري؛ وييري؛
 کهلي؛ دلييري؛ نهترسي (من دل و جرئت اين کار را
 ندارم؛ من دل و دھرووني ئەم کارەم نەي)

دل و دماغ / del-o-damāq / اسم، [گفتاری]
دهس و دل؛ واز؛ لهش؛ تاقهت و تابشت (دل و دماغ هیچ کاری را ندارم؛ دهس و دلم بؤ هیچ کاریک ناروا).

❑ از دل و دماغ افتادن: [مجازی] له پهل وپو
کهوتن؛ تین نه‌مان؛ گوړ نه‌مان؛ سارد بوونه‌وه؛
بی‌تاقهت و دلسارد بوونه‌وه (دیگر از دل و دماغ
افتاده بود و کمتر از خانه بیرون می‌رفت؛ نیتړ له
بغل وپو کهوتېږو، کهم له مال دهرده کهوت).
هروه‌ها: دل و دماغ داشتن: دل و دماغ پیدا
کردن

دل وروود / del-o-rûde / اسم، [گفتاری] ناوسک؛
 ناورگ؛ جهرگ و ناو؛ جهرگ و ریخۆله؛ ههفرگ؛
 پوځۆخه یه ئەندام یان پاڅه‌لی ناوه‌وه‌ی هه‌ر شتی
 «لەم دێم دل و روودێ تو یه‌لویزه‌ی تو یه‌ اتاق به‌هه‌ن است؛
 هه‌م دێم ناوگی ته‌له‌فیزه‌ی نه‌که‌ له‌ نه‌ی وه‌هه‌که‌دا
 به‌لاوه‌».

دوله / dale ، ها/ : اسم. ده‌لک؛ کیانه‌وه‌ری
گووانداری گوشتخوړ به که‌ولیکي نهرم و کولکنی
خورمایي یان ره‌ش و خوړل‌میشیه‌وه، له‌ریوی
ده‌چې و به‌ئەنداز‌ه‌ی پشیل‌به‌که.

دله ۲ / ها: صفت. نهوسن؛ نهوسن؛ دهله؛ چلیس؛ زگهړو؛ زکهړو؛ زکونو؛ زگدړاو؛ زکین؛ رکن؛ سکن؛ زک لهوهړین؛ زک کوور؛ ژورخوری؛ وا که له خواردن ناوهستیتهوه (خوی ناگری) (خیلی دله است، نمی تواند جلو شکمش را بگیرد: ژور نهوسنه، ناتوان؛ بهر سکی بگری).

دله /dalle/: اسم. دهبوو؛ دهفري سهر ئاو هلاي
چوار يالوو يان گروڤه ري جي ئاجيل يان
دانه ويټه له بري فروښگادا.

دلیل خواستن: به لگه ویستن؛ نیشانه گهره ک بوون؛ داوا کردنی شتی له خوازه ر که دروستی قسه که ی به لمینتی.

دلیل داشتن: ۱. به لگه هه بوون؛ خاوه ن نیشانه بوون «برای کارش دلیل داشت: بۆ کاره که ی به لگه ی هه بوو» ۲. هۆ هه بوون؛ هاندەر یان سۆنگهدار بوون «خرابی دیوار دلیل داشت و آن هم فشار آب بود: خرابی دیواره که هوی هه بوو، ئه ویش گوشاری ئاو بوو».

دم / dam, /ها:/ /اسم/. ۱. هه ناسه؛ بپهن؛ بینک؛ بین؛ په تو؛ کار یان ره وتی هه لکیشان یان هه لمزانی هه و بۆ ناو سی یان سی ئاو «دم زدن: هه ناسه دان» ۲. هه ناسه؛ په تو؛ ئاه؛ هه لم؛ هه وایه ک که له سنگه وه ده درپته ده ره وه «دم گرم: هه ناسه ی گهرم» ۳. سات؛ ههل؛ هه له؛ تاو؛ تان؛ دم؛ کات؛ قاس؛ هه ناسه؛ نه فس؛ گاف؛ گام؛ عان؛ ئان؛ کاتیکی زۆر کورت به ئەندازه ی هه ناسه دانیک «یک دم آرام نمی گرفت: ساتیک نه ده سه روا» ۴. دم؛ ده مه؛ مووشه ده مه؛ پفه ک؛ نه پاخ؛ جۆریک ترومپای با به شیوه ی کیسه یه کی چه رمی گه وه و ده سکردار که له کار گه گه لی ده ستیدا بۆ گه شان ه وه و هه لگیرساندنی ئاور به کار ده روا «دم را دمید تا آتش سرخ شد: ده ماندی ده مه که وه تا ئاوره که گه شایه وه» ۵. دم؛ ده مه؛ ده قهر؛ لیوار؛ لیو؛ لیواره؛ زیوار «دم تیغ: ده می تیخ» ۶. /گفتاری/ هه لم؛ هه لمی؛ هه وه؛ هه پ؛ هه لاه؛ که لدومان؛ بۆق «هوا دم دارد: هه واهه لمی هه یه» ۷. بهر؛ وهر؛ که راخ «دم در بد است، بفرماید داخل: بهر ده رگا عه یبه، فهرموونه ژووره وه».

□ **دم آخر:** ۱. ئاخ کات؛ دوا یین کات؛ ئاخ

سه ر؛ دوا کات «دم آخر پشیمان شد: ئاخ کات په شیمان بۆوه» ۲. ئاویلکه؛ ئاو زینگ؛ ئاو مزینگ؛ گیانه لاه؛ گیانه لاه؛ گیانه لاه؛ دوا هه ناسه؛ دوا ده م؛ جوو که نه؛ دما هه ناسه؛

پاله وانه تی و نه ترسی «رفتار دلیرانه: ئاکاری دلیرانه».

دلیرانه: قید. دلیرانه؛ دلیرانه؛ ئازایانه؛ بویرانه؛ به یی ترس «در برابر دشمن دلیرانه پایداری کردند: له هه مبه ر دوزمنه وه دلیرانه به ر خودانیان کرد».

دلیری / daliri, deliri, /ها:/ /اسم/. دلیری؛ ئازایه تی؛ دلداری؛ چکی؛ به جه رگی؛ بویری؛ جامیری و ئازایی «دلیری به زور بازو نیست: دلیری به هیزی قۆل و باسک نیه».

دلیل / dalil, /ها:/ [عربی] /اسم/. ۱. /دلایل: أدله/ به لگه؛ پرنۆ؛ پاژ؛ پاژه؛ به لسا؛ مدوور؛ ده لیل؛ ئه وه ی بۆ سه لماندنی دروستی خوازه یه ک به کار ده روا «به چه دلیل این حرف را می زنی؟: به کام به لگه وه ئه م قسه ده که ی؟» ۲. /دلایل: أدله/ هۆ؛ سۆنگه؛ بۆنه؛ هه نگیزه «دلیل رفتن شما به سلیمانیه چیست؟: هوی چوونتان بۆ سلیمانی چیه؟» ۳. نیشانه؛ نیشانی؛ شانک؛ شانی؛ شانیک؛ هوی زانین به شتی یان په سندرکردن و چه سپاندنی «برخاستن دود دلیل وجود آتش است: هه ستانی دوو که ل نیشانه ی هه بوونی ئاوره» ۴. /ادبی/ پینما؛ پینوین؛ پانما ۰۵. /بنایی/ پادپوار؛ رزنی هه وه لی ئاجۆر یان کاشی که رزنه کانی تر به گویره ی ئه و ریز ده کرین.

□ **دلیل آوردن:** به لگه هینانه وه؛ گوتنی قسه یان نیشاندانی شتی که دروستی خوازه یه ک ده سه لمینتی «برای کار کردنش صد تا دلیل آورد: بۆ کارکردنی سه د به لگه ی هینانه وه».

دلیل بودن: نیشانه بوون؛ به لگه بوون؛ دروست بوونی خوازه یان بۆ چوونیک «همیشه دود دلیل آتش نیست: هه میسه دوو که ل نیشانه ی ئاور نیه».

دلیل تراشیدن: بر و بیانوو هینانه وه؛ به لگه تاشین (زۆر تر ناپاست) «می خواست برای غیبت برادرش دلیل بترشد: ده یه ویست بۆ نه بوونی براهی بر و بیانوو بینیته وه».

که سیک؛ که سیک ساز کردن؛ که سیک (به) پوول یان به تهما خستن) بۆ کاریک تہ یار کردن.

دم کشیدن: دم کیشان؛ ناماده و به رههف بوونی ئەوہی که لیتراوه.

دم گرفتن: به کۆ چرین؛ کۆمبیز کردن؛ پیکه وه خۆندن؛ پیوه ره واتہی؛ دم گرتہی؛ گہرہ لاوژہ/ گہرہ لاوژئی/ گہرہ لاوژئی کردن؛ به گہل خویندن؛ ئاوازی به کۆمہل خویندن، به تاییہت چامہ یهک چہند پاتہ کردنہوہ.

دم / dame /: حرف، بهر: ۱. لای؛ کن؛ له بهر؛ وەر وو؛ لاو؛ دەف؛ ل جہم؛ نک؛ زۆر نیزیکی به شتیکیوہ «دم دست؛ بهر دەست» ۲. ژیر «خانہ را گرفت دم جارو؛ مالہ کی دایہ بهر گہسک» ۳. بهرہ؛ سەرہ؛ کات؛ گاڤ؛ گاو؛ گاپس؛ دم؛ قاس؛ له وه ختی «دم صبح؛ دم مرگ؛ بهر بہ یان؛ سەر مەرگ».

☐ دم بخت: عازو؛ پینگہ ییو؛ وه ختہ شوو؛ بهر بہ خت؛ پینگہ یشتوو؛ کلیل به بهر وک «دختر دم بخت؛ کەنیشکە عازو».

دم دست: بهر دەست؛ بهر دەس؛ وەر دەس؛ ۱. له بهر دەست ۲. له ژیر دەست «دم دست پدرش کار می کند؛ له بهر دەستی بابی کار دەکات».

دم دستی ☐ دم دستی

دم صبح: بهر بہ یان؛ بهر بہ یان؛ دم دہما؛ دم دہمان؛ کازیوہ؛ کازیوہ؛ بوولیل؛ بوومہ لیل؛ بوولیلہ؛ شہوہ کی زوو؛ گہفل؛ کاتی بہ یانی. دم مرگ: ئاویلکە؛ ئاوزینگ؛ ئاوہ زینگ؛ ھەوزینگ؛ گیانہ لا؛ گیانہ لاو؛ گیانہ لاو؛ سەر مەرگ؛ دوا ھەناسە؛ نوکتکا بہ یەن؛ دەمی مەرگ.

از دم: /گفتاری/ ھەموو؛ تیکر؛ ویکر؛ لہ بہر؛ یەک؛ سەر و بہر؛ گشت؛ گرد؛ به گہل؛ تہواو؛ تواو؛ تہمام.

سەر مەرگ؛ کاتی مردن؛ دوا کاتی ژیان.

دم به ساعت: بہیتا بہیتا؛ پەستاپەستا؛ پەسا پەسا؛ ھەیتا ھەیتا؛ له پەستا؛ دہمایدەم؛ تاو نہ تاو؛ دہماو دہم؛ له ماوہ گہلی کورت و دوا بہ دوا یە کدا.

دم سرد: /مجازی/ ۱. ئاھی سارد؛ ھەناسە ی سارد؛ ئاھ ۲. قسە ی ناھمی کەر؛ قسە ی دلسارد کەر.

دم گرم: /مجازی/ ھەناسە ی گہرم؛ ۱. قسە ی شادیھیت و ھیوا بہ خوش ۲. قسە ی بہ تین و گو.

دم واپسین: ئاویلکە؛ گیانہ لا؛ گیانہ لاو؛ گیانہ لاو؛ ئاوزینگ؛ ئاوہ زینگ؛ ھەوزینگ؛ نوکتکا بہ یەن؛ دوا ھەناسە؛ دما ھەناسە؛ دوا دہم؛ ۱. دوا نہ قەسە ی پیش مەرگ ۲. جوو کەنہ؛ سەر مەرگ؛ کاتی مەرگ؛ دہموو مەرگی.

☐ دم برنیاوردن: /مجازی/ دہم لیکنان؛ نق نہ کردن؛ فزہ لیتوہ نہ ہاتن؛ کپ و کپ بوون؛ بی دہنگ بوون؛ دہم گرتن؛ ھیچ نہ گوئن؛ دہنگ نہ کەردە ی؛ وزہ نہ کەردە ی؛ دم درکشیدن

دم درکشیدن ☐ دم برنیاوردن

دم زدن: ۱. ھەناسە دان؛ ھەناسە کیشان ۲. /مجازی/ ناو بردن؛ دہم ھاویشتن؛ دداندن؛ دەف ئاویتن؛ ھەلشلنگاندن؛ ھەلشلینگاندن؛ شات و شووت کردن؛ لاف و گەزاف کردن «او ھمیشہ از دوستی دم می زد ولی برای کسی کاری نمی کرد؛ ھەمیشہ لە دۆستایەتی ناوی دەبرد، کەچی بۆ کەشیش کاریکی نەدە کرد».

دم کردن: ۱. دہم کردن؛ لیان؛ چی کرنی شتی بہ ھەلم «دم کردن چای؛ دہم کردنی چایی» ۲. ھەلم کردن؛ بۆق کردن؛ بہ دیھاتنی ھەوا ی گہرم و شۆدار.

دم کسی را دیدن: /گفتاری/ کولاندنی

دم خود را تو کشیدن: / تعریض / کلکی خو ده گهلوزگرتن؛ قنگ به سهر شوالی خو دان؛ به هوی ترس، ناکامی یان نه گه یشتن به نامانج، کز کردن.

دم در آوردن: / تعریض / قولاب دهر دان؛ قولاب دهر هاوردن؛ چغه دهر کردن؛ دم گرتن؛ دوو دهر آوردن؛ هیز یان بویری پهیدا کردن «حالا دیگر او هم دم در آورده و به من جواب می دهد!؛ ئیسته ئه ویش قولابی دهر داوه و جواوه جوویم ده کا».

دم را روی کول گذاشتن: / تعریض / کلک دانه سهر شان؛ دوچکه به کولا دان؛ جووچکه دانه ناو گهل؛ باریکه وه بوون؛ دووی بوره گریدان؛ ناهومید و ناکام بوون (له گهل رۆیشتن ده کهوئ) «دمش را گذاشت روی کولش و از آنجا رفت؛ کلکی دایه سهر سانی و لهوئ رۆیشت».

دم سیخ شدن: / مجازی / دم داچه قانندن؛ دم داچه قانن؛ له نیو چوون؛ سلسار بوونه وه؛ قولی جووت بیهی؛ کلاش جفت بوون؛ مردن.

دم شتر به زمین رسیدن: / کنایی / پش گه یشتنه بهر پی؛ پیویست به کاتیکی زور بوون «تا آن وقت دم شتر به زمین می رسد؛ تا ئه و کاته ریشم ده گانه بهر پی».

دم کسی را توی بشقاب گذاشتن: / تعریض / شووتی دانه ژیر بال کهسیک؛ با کردنه قول کهسیک؛ با کردنه کهسیکا؛ پووش / پشکه ل نانه ژیر پای کهسیکه وه؛ له رواله ته وه به کهسیکا هه لگو تن و ریز لینانی.

دم کسی گیر بودن: / مجازی / جووچکه ی کهسیک له بهر دهر گادا بوون؛ پای کهسی گیر بوون؛ تووش بوون؛ گرفتار بوون «تا وقتی دمش گیر بود، صدایش در نمی آمد؛ تا جووچکه ی له بهر دهر کادا بوو، دهنگی دهر نه ده هات».

دم گاوی به دست آوردن: / کنایی / دهست له شوئیک بهن بوون؛ دهس به ئاو و نانیک

دم / dom، ها: / اسم / کلک؛ دوو؛ دم؛ دویش؛ دیش؛ دوک؛ دوک؛ دووک؛ دووچکه؛ جووچکه؛ قنیچکه؛ قلیچکه؛ کوری؛ قاچک؛ قاچ؛ ۱. بهشی (زۆرتَر) باریکی دوا ی لهشی زۆریک له مؤرغه داران که بریتیه له ئاخیرین مؤرغه ره ی پشتیان «دم گاو؛ دم گربه؛ کلکی گا؛ جووچکه ی پشله» ۲. بهشی دوا یینی لهشی پهله وهر له گهل په ره کانیدا «دم خروس؛ جووچکه ی کهله شیر» ۳. بهشی دوا یینی لهشی خزوکان که زۆرتَر باریکه «دم مار؛ کلکی مار» ۴. پهلی دوا یینی ماسی یان گواندارانی ئاوژی ۵. بهشی دوا یینی فرۆکه، هیلی کوپتیر یان مووشهک «دم هواپیما؛ کلکی فرۆکه» ۶. / گیاه شناسی / بهندیکه؛ بهنیکه یه کی باریک که میوه به شاخه یان هیشوو وه ده لکیئیت ۷. / مجازی / دوا؛ دما؛ کلکه؛ شوئن؛ دریژه.

□ دم خروس: / مجازی / کلکی کهله باب؛ جووچکه ی کهله شیر؛ بهلگه ی ناراستی و درؤزنی.

دم گرگ: / مجازی، قدیمی / سه و گورگ؛ سه و گر؛ سه و گور؛ پروناکی خۆره لات له کاز و کووزی به یانیدا.

□ دم به تله ندادن: / مجازی / دوو به تله وه نه دان؛ خو له ئاوی خوړ نه دان؛ عن نه ده ی تله وه؛ خو تووش نه کردن «خواستم برای آزاد زن بگیرم دم به تله نداده و یستم بؤ ئازاد ژن بینم دووی به تله وه نه دا».

دم جنباندن: / تعریض / کلک بادان؛ کلکه له قی کردن؛ کلکه سووتی / سووته کردن؛ کلکه فلی کردن؛ کلکه سووته کی کردن؛ جووچکه له قی کردن؛ ماستاو کردن؛ ماستاو سارد کردن؛ دهف هلو کردن؛ دالانی مالایره؛ پیاز پاک کردن؛ زمان لووسی کردن؛ خولته کردن؛ پیدا هه لگو تن «این روزها خیلی برای دم می جنباندن هم رۆژانه زور کلکت بو با ده دا».

گه‌یشتن؛ هوی بږیوی ژیان دۆزینه‌وه.

دمی به خمره زدن: /مجازی/ لیویک تهر کردن؛ چۆریک شه‌راو خواردنه‌وه «آن شب دمی به خمره زده بودند و می‌ترسیدند گیر بيفتنند: ئەو شه‌وه لیویکیان تهر کردبوو ده‌ترسان گیر که‌ون».

با دم خود گردو شکستن: /مجازی/ به تر گۆزه‌له/ گویژ شکاندن؛ بزه‌ی سمیل هاتن؛ به کلک به‌رده‌ئاش سووراندن؛ زور شاد و به‌که‌یف بوون «وقتی خبر را شنید با دم‌ش کردو می‌شکست؛ کاتی خه‌به‌ره‌که‌ی بیست به‌تر کۆزه‌له‌ی ده‌شکاند».

با دم شیر بازی کردن: /کنایی/ به‌ئاور کایه کردن؛ یاری به‌ئاگر کردن؛ کاری پرمه‌ترسی کردن.

به‌دم کسی بستن: /تعریض/ به‌که‌سیکه‌وه هه‌ئواسین/ چه‌سپاندن «کلی لقب و عنوان دهن‌پرکن به‌دم او بستند: زۆریک نازناو و سه‌رناوی زله-زله‌یان پیوه هه‌ئواسی».

دما /damā / ها: /اسم. ۱. ده‌ما؛ پله‌ی ساردی و گهرمی به‌پی پیومانیکی دیاریکراو (وه‌ک دهره‌جی سلیسیوس یان فارنهایت) ۲. تین؛ تینی؛ تن؛ تاو؛ تاوه؛ گهرما؛ گرّه.

دما‌ی اشعال: ده‌مای که‌شتیک به‌خۆیه‌وه تیدا داگرسی؛ گهرمایه‌ک که‌بتوانی شتیک به‌بی ئاور پیوه‌نان هه‌لایستی.

دمای صفر مطلق: سیفری ره‌ها؛ ده‌مای ۲۷۳، ۱۶- سانتی‌گراد/ سلسیوس که‌وایده‌گرن مولوکووله‌کانی تیدا ده‌سره‌ون و ماک، وزه‌ی گهرمایی و جووله‌ی نامینی.

دما‌پای /damāpāy / ترموستات

دما‌جفت /damācoft / اسم، نامیرئ بۆ پیوانی تین له‌ده‌زگاییکدا؛ تیرمۆکوپل.

دمادم /damādam / دم‌بدم

دما‌ر /damār / [ترکی /؟] /اسم. ده‌مار؛ ره‌گ و په‌ی؛ ره‌گ و ریشه.

دما‌ر از روزگار کسی درآوردن: /کنایی/

ریشه‌ی که‌سی دهره‌ئان؛ ده‌مار له‌که‌سی دهره‌واردن؛ ئاو چاو که‌سی سه‌ندن؛ به‌سه‌ختی که‌سیک ئەشکه‌نجه و ئازار دان.

دم‌اسب / dom(e)'asb / ها: /اسم. کلکه‌ئەسپ؛ فلچه‌ی بۆتل؛ گیایه‌کی ده‌شته‌کی ناوچه‌گه‌لی شیدار، به‌دەنکی بچوو‌ک و قاوه‌یه‌وه، که‌بۆ دروست کردنی ته‌زیج و ره‌نگی موو که‌لکی لی وهرده‌گرن.

دم‌اسبی / dom(e)'asbi / صفت. دوو ئەسپی؛ دامووسی؛ وه‌کوو کلکی ئەسپ.

دما‌سپهر / damāsepehr / گر‌م‌گره

دما‌سنج / damāsanc / ها: /اسم. ده‌ماپیئو؛ گهرماپیئو؛ ههر کام له‌ئامراز گه‌لی جۆراوجۆر بۆ ئەندازه‌گرتنی ده‌ما، به‌تایبته‌ لووله‌یه‌کی ناسکی شیشه‌یی که‌سه‌ریکی به‌سراوه و ئەو سه‌ره‌که‌ی به‌گلۆبی له‌تراو (زۆرتر جیوه و ئەلکول) ده‌گا که‌به‌هه‌لکشانی پله‌ی گهرما هه‌لده‌چی و له‌ساردوه‌وه بووندا داده‌کشی.

دما‌سنج پزشکی: ده‌ماپیئو بژی‌شکی؛ گهرماپیئو پزشکی؛ چه‌شنیک ده‌ماپیئو که‌به‌ ۳۵ تا ۴۲ دهره‌جی سه‌ده‌بشی دابه‌ش کراوه و بۆ پیوانی پله‌ی گهرمای له‌ش به‌کار ده‌روا. دما‌شپ / damāšib / اسم. تو‌یژالی له‌تراودا که‌ده‌مای بان و خواری جیاوازه.

دماغ / damāq / اسم. ۱. ها: /گفتاری/ لووت؛ لووته؛ بیئل؛ نو‌فت؛ دفن؛ تفنک؛ که‌پک؛ زنجی؛ که‌پۆ؛ که‌پ «از دماغ او خون زیادی می‌رفت: خو‌یئیکی زۆر له‌لووتی ده‌ها» ۲. /مجازی/ که‌یف؛ ده‌ماخ؛ حال «دماغ چاق بودن: که‌یف ساز بوون» ۳. /گفتاری/ که‌پک؛ لووت «دماغ کشتی؛ دماغ هواپیمای لووتی فرۆکه؛ که‌پکی که‌شتی».

دماغ خود را بالا کشیدن: چلمی خۆ هه‌للووشان؛ لووت خۆ هه‌لخستن؛ چلموو وی هۆرلووشتی.

دماغ کسی باد داشتن: /کنایی/ به دهعیه و دهمار بوون 𐭠 باد دماغ، باد^۱
دماغ کسی چاق بودن: /مجازی، گفتاری/ که یقی که سیک خوش / ساز/ کۆک بوون؛ دهماخ بیهو یۆی؛ به دهماخ بوون؛ خوشحال و سهرزیندوو بوونی که سیک «دماغت چاق است؟؛ که یفت خوشه؟».

دماغ کسی را به خاک مالیدن: /کنایی/ دهمی که سیک شکاندن؛ که سیک بهزاندن و سووک کردن «دماغ دشمن را به خاک مالیدیم؛ دهمی دوژمنمان شکاند».

دماغ کسی را سوزاندن: /کنایی/ دم له پووش کردنی که سیک؛ که سیک خیت کردن؛ ناهمی کردنی که سیک «حسابی دماغ او را سوزاند؛ چاک-چاک دم له پووشی کرد».

دماغ کسی سوختن: /کنایی/ دم له پووش بوونی که سیک؛ خیت بوونی که سیک؛ ناهمی بوونی که سیک «دماغش سوخت و دست خالی برگشت؛ خیت بوو، خالی گهراوه».

دماغ گرفتن: ۱. لووت گیران؛ کپ بوونی لووت ۲. لووت سرپن؛ لووش کردن؛ لووشاندن؛ لووش کهردهی؛ شم کردن؛ هنگ کردن.

از دماغ فیل افتادن: /مجازی/ لووت بهرز بوون؛ له لووت فیله وه داکهفتن؛ دهمار بهرز بوون؛ بادی ههوا بوون.

از دماغ کسی افتادن: /مجازی/ به دم دانیان؛ له دم شتیکه وه داکهوتن؛ وه کوو شتیک بوون؛ له شتیک چوون «انگار از دماغ داییش افتاده؛ هه ژئیزی خالی به دم دایناوه».

از دماغ کسی بیرون آمدن: /مجازی/ له لووت که سی هاتنه وه؛ له قورگ که سیک هاتنه وه؛ تیکچوونی که یف و خوشی پيشوو «آن روز هرچه تفريح کرده بودیم از دماغمان بیرون آمد؛ هه و ژۆه هه رچی رامن بوارد له لووتمان هاتنه وه».

در کاری دماغ سوزاندن: /کنایی/ 𐭠 در^۲

سر دماغ بودن 𐭠 سر دماغ

موی دماغ شدن: /مجازی/ 𐭠 موی دماغ، مو

دماغ / demāq /: [عربی/اسم، /ادبی/ میشتک؛ مهژگ؛ مهژی؛ مژی.

دماغ پرور / demāqparvar /: [عربی/فارسی] صفت. [مجازی، ادبی] بۇنخۇش، خوشبو؛ وه شبۆ.

دماغ سوختگی / damāqsūxtegi /: [اسم، /گفتاری/ دم له پووشی؛ خیتی؛ ناکامی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سهرنه کهوتن «جواب سارا باعث دماغ سوختگی او شد؛ وه لامی سارا بووه هۆی دم له پووش بوونی».

دماغ سوخته / damāqsūxte /، ها: /صفت، /گفتاری/ خیت؛ دم له پووش؛ ناکام «آن روز نیامدی، حسابی دماغ سوخته شدیم؛ هه و ژۆه نه هاتی، تهواو خیت بووین».

دماغ کوفته ای / damāqkūfte'i /: /صفت، /گفتاری/ لووت گونکه یی؛ گونکه لووت؛ خاوهن لووتی پان و پۆر.

دماغه / damāqe /، ها: /اسم، دهماغه: ۱. که پک؛ پیشکۆ؛ باریکه بهژی که له ئاودا چووه ته پیشه وه ۲. که پک؛ لووت؛ بهشی بهرووی ماشین، فرۆکه یان کهشتی که به رهوپیش هاتوه ۳. لووتکه؛ لووتکه؛ لووته؛ که لپه؛ کیلبه؛ که لپه شاخ؛ ده رهپروی له کتو و شاخدا.

دماغی / demāq /: [عربی/صفت، میشتکی؛ مهژگی؛ پیوه نیدار یان سهر به مهژگه وه «قوای دماغی؛ هیزگه لی میشتکی».

دماکره / damākore / 𐭠 گرمکره

دمان / damān /: /صفت، /ادبی/ به دهمان؛ به ده؛ خاوهن لیها توویی و توانایی دهماندن (وه کوو دهردانی ههوا ی زۆر له ریگه ی دم یان لووته وه) «ژدهای دمان؛ هه ژدیهای به دهمان».

دمانگار / damānegār /، ها: /اسم، دهمانووس؛ ئامیری نه نازه گیری و نووسینی دهما.

دمب / domb /، ها: /اسم، /گفتاری/ کلک؛ دوو؛

دوبیف؛ دووچکه؛ جووچکه؛ قلیچکه. دمپار / dompar، ها:/ اسم. دووچکه؛ جووچکه؛

پهری سهر کلکی بالنده.

دمباریک / dambārik، ها:/ اسم. ۱. دمباریک؛ چهشنی نه‌مؤردهستی که نووکه‌کی باریک و دریزه ۲. دویردیک به تیخه‌گه‌لی باریکه‌وه.

دمبدم / dambadam؛ قید. په‌یتا-په‌یتا؛ هه‌یتا-په‌یتا؛ هه‌یتا-هه‌یتا؛ په‌سایپه‌س؛

په‌ستا-په‌ستا؛ په‌سا-په‌سا؛ له په‌سا؛ ده‌مایدوم؛ ده‌ماودوم؛ ده‌مه‌دهم؛ زوو-زوو؛ بی‌وچان؛

هه‌میشه؛ له ماوه‌گه‌لی که‌مدا (دمبدم می‌آمد و پول می‌خواست؛ به‌ینا-یه‌یتا نه‌هات و پاره‌ی ده‌ویست؛

دمادم

دمبرگ / dombarg، ها؛ ان:/ اسم. [گیاه‌شناسی] قینچک؛ قه‌نچک؛ دووچکه‌گه‌لا؛ لقیکی ناسک که پانایی گه‌لا به لاسکه‌وه ده‌لکینی.

دمبریده / domboride، ها:/ صفت. [کنایی،

گفتاری] ۱. دواپراو؛ دواپریاو؛ دواپریاگ؛ دوویریای؛ وریای ناوژیرکا (از این دم‌بریده هر کاری برمی‌آید؛ نه‌م دواپراوه هه‌موو کاریکی لی دی).

دمبک / dombak؛ تثنی

دمبل / dambel، ها:/ [انگلیسی] اسم. ده‌مبل؛ میله‌یه‌کی کورت به دوو گووی هاوکیش یان په‌ره‌گه‌لی ناسنی له‌م لا و له‌و لایدا، بو چه‌شنیک وهرزش.

دمپایی / dampāyi، ها:/ اسم. سه‌رپایی؛

شمشک؛ شمشک؛ پاپوچه؛ سووکه‌پیللو؛ سؤل؛ مداس؛ مه‌س؛ پالاله هه‌مانه؛ سووکه‌سؤل؛ نالک؛ سووکه‌له‌ی بی‌پاینه؛ ده‌ریا؛ پیتلاوی راحه‌تی سووکی بی‌پشت و پاژنه یان پاژنه کوتا که زوو له پا ده‌کری.

◻ دمپایی چوبی؛ قاپقاپ؛ ته‌ق ته‌قیله؛ سه‌رپایی له دار چی‌کراو.

دمپختک / dampoxtak؛ اسم. باقله‌پلاو؛ شیوی برنجی نه‌پالتورواو به باقله‌ی وشکه‌وه.

دمپر / damper؛ [انگلیسی] ◻ دامپر

دمپینگ / damping؛ [انگلیسی] ◻ دامپینگ

دم‌تخت / damtaxt؛ ◻ دم‌پهن-۱

دم‌جنانک / domcombānak، -conbānak؛

اسم. کلک‌هه‌لته‌کینه؛ کلک‌ته‌قینه؛ کلک‌ته‌قنه؛

قنگ‌هه‌لته‌کینه؛ فیسقه؛ کلک‌هه‌لسه‌نگینه؛

جقه؛ په‌یتوکه؛ سؤفیله؛ توترواسک؛ قین‌له‌قنه؛

عنه‌وه‌سؤنگلی؛ دوه‌ه‌ژینک؛ گاجه‌رینک؛

گاجیرین؛ به‌ر‌گاییلکه؛ به‌ر‌گایله؛ به‌ر‌گایلکه؛

گاییلکه؛ به‌ر‌گایله؛ گایلکه؛ دوو‌فرپ؛

هه‌فل‌هرزینک؛ په‌له‌وه‌ریکی قه‌راخ ناو ژیه، به

جه‌سته و پا و ده‌ندووکی باریک و

جووچکه‌یه‌کی دریزه‌وه که هه‌ر هه‌لیده‌ته‌کینی

و له زه‌وین یان له توی به‌ردا هیلانه ده‌کا و له

میروو یان گیا ده‌خوات؛ آبدارک؛ سقا‌هک

دمخور / damxor؛ اسم. هاودوم؛ هاوته‌ک؛

هاوال؛ هاوده‌نگ؛ هۆگر؛ نه‌وه‌ی هه‌میشه له‌گه‌ل

که‌سیک هاوقسه و هاو‌ریه (چقدر به تو گفتم با

این آدم‌های بد دمخور نشو؛ چنده پیم گوتی له‌گه‌ل

نه‌م نه‌پۆرانه‌دا هاودوم مه‌به).

دمدار / damdār؛ صفت. هه‌لماوی؛ هه‌لمن؛

هه‌لمین؛ بۆقدار.

دمدار / domdār، ها؛ ان:/ صفت. کلکدار؛

جووچکه‌دار؛ دووچکه‌دار؛ قلیچکه‌دار؛ کلکن

«میمونه‌ای دمدار؛ مه‌میمونگه‌لی کلکدار».

دم‌دستی / dam(e)dastî، ها:/ صفت.

به‌رده‌ست؛ دووده‌سی؛ به‌رده‌س؛ به‌رده‌ستی؛

له‌بار و ره‌چاوکراو بۆ کاری رۆژانه یان که‌لک

وه‌رگرتنی خیرا «طرفه‌ای دم‌دستی؛ ده‌فرگه‌لی

به رده دست.

دمدمه / damdame ، ها: / اسم. [مجازی، ادبی]

۱. دهه‌ه؛ دهه؛ شات و شووت؛ فاک و فیک؛ قسه‌ی فریودهر «به دمدمه‌ی شما فریفته نگردم؛ به دهه‌ی ئیوه ناخه‌ل‌تیم» ۲. دهنگ؛ هه‌را؛ ئاواز ۳. حه‌له‌ق مه‌له‌ق؛ وته‌ی نه‌شیاو ۴. ناوبانگ؛ ئاوازه.

دمدمها / damdamhā: قید. ده‌مدمه‌مان؛

ده‌مدمه‌ما؛ نزیک؛ لا؛ نئیزیک به کاتی «دمدمهای صبح؛ دمدمهای غروب؛ ده‌مدمه‌مانی به‌یانی؛ لای ئیواره؛ دمدمه‌ها

دمدمه‌ها / damdamehā: دمدمها

دمدمی / damdami: صفت. [گفتاری] وازی-وازی؛

وازاوازی؛ را-را؛ تاوتاوی؛ وه‌سواس؛ ده‌مدمه‌می؛ هوکی؛ هوکی-هوکی؛ شیته و ژیره؛ لیزوکی؛ شیته‌ویژ؛ سهرسهری؛ حولحولی؛ هه‌رده‌بیر؛ هه‌رده‌می؛ هه‌رده‌له‌سهر خه‌یالیک «من نمی‌توانم با این آدم دمدمی زندگی کنم؛ ناتوانم له‌گه‌ل نه‌م کابرا وازوازی‌ده‌ا بژیم».

دمدمی مزاج / damdamimezāc -mazāc ، ها؛

هان: [فارسی/عربی] صفت. عه‌نته‌رمه‌زاج؛ سهرسهری؛ وازی-وازی؛ واز-وازی؛ گرئ-گرئ؛ بییار؛ هوکی؛ را-را؛ به‌بی ویست و پی‌داگری و هه‌ر تاویک له‌سهر به‌زمیک.

دمده / demode: [فرانسوی] صفت. لاکه‌وته؛ بی

باو؛ باونه‌ماو؛ ناباو؛ له‌باو که‌وتوو؛ له‌باو که‌وتوو «این لباسها دیگر دمده شده است؛ نه‌م جل‌وبه‌رگانه ئیتر لاکه‌وته بووگن».

دمر / damar: قید. [گفتاری] ۱. ده‌مه‌ورپوو؛

ده‌مه‌ورپو؛ ده‌مه‌وخوار؛ سهرهمپ؛ به‌ده‌مه‌وه؛ به‌سکهو؛ به‌سکا؛ دولور؛ دولوره؛ له‌په‌ورپوو؛ تللوور؛ لنگه‌تللوور؛ لنگه‌وتلوور؛ به‌راپشت؛ کشتکانی؛ پوو به‌زه‌وی و پشت به‌ئاسمان «دمر افتاده بود روی زمین؛ ده‌مه‌ورپوو که‌وتبوه سهر زه‌وی» ۲. ئاوه‌ژوو؛ به‌راوه‌ژوو؛ ئاوه‌ژو؛ ده‌رنخون؛ ده‌رنه‌خوون؛

سهرنخوون؛ سهره‌ونخون؛ وهرگه‌راو؛ واژی؛

هه‌له‌وگه‌ریاک؛ وه‌له‌ودیم؛ به‌راوه‌ژو؛ به‌باری خۆدا نه‌که‌وتوو «بشقاب را سهر گذاشت روی میز؛ ده‌وریه‌کی نه‌به‌به؛ نایه سهر میزه‌که»؛ دمر. هه‌روه‌ها؛ دمر افتادن؛ دمر خوابیدن؛ دمر شدن؛ دمر کردن

دمرو / damrû: دمر

دمساز / damsāz: صفت. [مجازی، ادبی]

۱. هاوده‌نگ؛ هاوارا؛ هاوده‌م؛ هاونشین ۲. هاوبیر؛ هاوارا؛ هامرا؛ هه‌فگر.

دم‌سئج / damsanc ، ها: / اسم. هه‌ناسه‌پتو؛

ئامیری ئه‌ندازه‌گرتنی هه‌وایی که له هه‌ناسه‌داندا ژوو و ده‌ر ده‌کا.

دمسیاه / domsiyāh: / اسم. دومسیاه؛ چه‌شنی

برنجی باش که دوچکه‌ی دهنکه‌کانی له رهش ده‌کا.

دمغ / damaq: [از عربی] صفت. [گفتاری] مات؛

واق؛ په‌که‌ر؛ ره‌نجاو «وقتی که گفتم کار من نیست، خیلی دمغ شد؛ کاتی که گوتم کاری من نیه، زور مات بوو»؛ دمق

دمغازه / domqāze: / اسم. قارچک؛ یه‌که‌مین

ئیسقانی کلکی گیانه‌وهر، به‌شوین کلینچکه‌دا.

دمق / damaq: (!) [از عربی] دمع

دم‌قیچی / damqeyçi ، ها: [فارسی/ترکی] / اسم.

ده‌مه‌دویر؛ ده‌مه‌قه‌یچی؛ کوت و له‌ته‌ماوه‌ی چکۆله که له برینی پارچه، کاغه‌ز و... به‌دی دی.

دم‌کج / damkac ، ها: / اسم. ده‌ملار؛ ده‌مگیر؛

چه‌شنی ئه‌مؤرده‌ستی ده‌م‌باریک به‌نووکیکی هه‌لگه‌راوه‌وه.

دمکرات / demokrāt: [فرانسوی] دموکرات

دمکراتیک / demokrātik: [فرانسوی]

دموکراتیک

دمکراسی / demokrāsi: [فرانسوی]

دموکراسی

دم کرد / damkarde /: صفت. ۱. دهمکراو؛ دهمکیشاو؛ ناماده کراو له ریگه‌ی دهم‌کردنه‌وه (سه‌بارت به ماکی گیایی) ۲. هه‌لماوی؛ هه‌لمن؛ بۆ کردوو «هوای دهم‌کرده: که‌شی هه‌لماوی».

دمکش / damkeš /: اسم. دهمکیش؛ په‌ریه‌کی کانزایی کون-کون که بۆ که‌م‌کردنه‌وه‌ی تین و به‌رگری له تاوی راسته‌و‌خۆی ئاگر له سه‌ر کوانوو، چرا یان سه‌ماوه‌ری داده‌نین.

دم کلفت / domkoloft /: ها /: صفت. /تعریض، گفتاری/ مل‌قه‌وی؛ سه‌رزل؛ سه‌رقه‌و؛ خاوه‌ن هیز و کارا «رفت یک پارتی ده‌دست پیدا کرد: چوو پارتییکی سه‌ر قوتی دۆزیه‌وه».

دم‌کنی / damkonî /: ها /: اسم. ماده؛ مادی: ۱. ماگه؛ رفیده‌ی مه‌نجهل؛ شتیکی وه‌ک دۆشه‌کیکی چکۆله‌ی خر بۆ به‌رگری له ده‌رچوونی هه‌لم و دهمکیشانی شیو (به‌تابه‌ت برنج) که له سه‌ر ده‌فری داده‌نین ۲. پارچه‌یه‌کی ئه‌ستووری چه‌ند لۆ که بۆ دهمکیشانی چایی ده‌یکیشنه سه‌ر قۆریدا.

دم‌کاد / domgāh /: اسم. دووگا؛ پاشه‌لی په‌له‌وه‌ران.

دم‌گرد / damgerd /: ها /: اسم. دهم‌گرد؛ دهم‌خرت؛ جۆریک ئه‌مۆرده‌ستی دهم‌باریک که نووکه‌کی خرته و بۆ پینچاندنی سیم و شتی وا ده‌بی.

دم‌گل / domgol /: ها /: اسم. قینچک؛ قه‌نچک؛ دووچکه‌گول؛ باریکه‌رسی که گول به لاسکه‌وه ده‌لکینن.

دم‌ل / domal /: ها /: [عربی] اسم. ئارینج؛ کوان؛ کونک؛ کولک؛ کۆن؛ کۆفان؛ کوفان؛ که‌وه‌ن؛ پرزک؛ ئاشین؛ کونیر؛ قونیر؛ گۆنر؛ چافک؛ په‌فیژۆک؛ ماده؛ لۆک؛ هالی؛ دومه‌ل؛ دمه‌ل؛ دومه‌له؛ دومل؛ دومل؛ بلۆقی چلکینی به ژان که له ژێر پیسته‌وه ده‌ردئ «زیر بغلش یک دم‌ل درآمده: له ژێر بالیه‌وه - بیه‌چیک ده‌رهاتوه».

دم‌ل خونی: کوانی خوینی؛ دومه‌لیک که به هو‌ی گرسانی خوین له جیگایه‌کی ئاناساییدا ده‌ردیت.

دم‌ل ریه: کوانی سی؛ کوانی که به هو‌ی نه‌خۆشی سی، رۆچوونی خوین، چلک یان هه‌ر شتیکی ده‌ره‌کی بۆ ناو سی، له سپه‌لاکدا به‌دی دئ.

دم‌ن / daman /: اسم. /دبی/ داوین؛ دامین؛ دامینه؛ داوینه؛ داینه؛ ئاته‌گ؛ په‌له؛ گۆرت؛ پالداوین؛ پالدامین؛ پی‌ده‌شت؛ پاده‌شت؛ وه‌رپال؛ به‌رپال؛ بنار؛ بناری کیو؛ بناری چیا «دشت و دمن: ده‌شت و داوین».

دم‌نگار / damnegār /: ها /: اسم. دهمه؛ دهمنه؛ ئامیری نووسینی خیرایی و قوولی هه‌رازانی هه‌ناسه.

دم‌نه / damne /: از کردی/ اسم. دهمه؛ دهمنه؛ گولبینه؛ گولۆینه؛ گولوو؛ کولوونه؛ کونی بنه‌وه‌ی ته‌نوو بۆ هه‌ناسه‌دان و گر خۆشبوونی.

دم‌نه‌بند / damneband /: از کردی/ اسم. دهمنه‌به‌ن؛ گولواخن؛ گولبینه‌ناخن؛ تۆپه‌ په‌رۆی کپ‌کردنی دهمه بۆ دامرکاندنێ ئاوری ته‌ندوو.

دم‌ور / damûr /: اسم. ویره؛ لۆره؛ وره؛ سۆزه؛ ئاوازی هیواش و له ژێر لیوه‌وه.

دم‌ودستگاه / dam-o-dastgāh /: اسم. دام و ده‌زگا: ۱. ته‌واوی ده‌سگا و ئامیرگه‌لی که‌س، مه‌زرینگه یان ریک‌خراوه‌یه‌ک ۲. [گفتاری] هنگ و ونگ؛ ده‌بدبه و که‌بکه‌به؛ سامان و گر‌نوو «در آنجا دم و دستگاه مفصلی راه انداخته بود: له‌وه‌ی دام و ده‌زکایه‌کی قورسی رێ‌خستبوو».

دموکرات / demokrāt /: ها /: [فرانسوی] صفت. دیموکرات: ۱. هۆگری رژیمی دیموکراسی ۲. ئەندام یان هۆگری حیزبی دیموکرات (له ولاتانی جۆراوجۆردا) * دمکرات: مردم‌سالار

دموکراتیک / demokrātīk /: [فرانسوی] صفت. دیموکراتیک: پیوه‌ندی‌دار یان سه‌ر به

دیمو کراسیه وه: دمکراتیک: مردم سالارانه

دمو کراسی / demokrāsi، ها: [فرانسوی] اسم، دیمو کراسی: ۱. سیستمیک که هر تاکیکی کۆمه لگا تیتیدا مافی هیه نازادانه و بی بهره لست هه لویست و بریار له سهر بایه خه کانی ئه و کۆمه لگایه بدا و له هه ل و به ره هم و کار و ئهرکی ئه و کۆمه لگایه دا هاوبه ش بی ۲. گه ل مه زنی، نیزامیکی سیاسی که کار به ده ستانی حکومت له لایه ن خه لک یان نوینه رانیانه وه هه لده بژیردرین و له هه مبه رانیانه وه به رپر سن ۳. گه ل مه زنی، یه که ییکی سیاسی وا که تیتیدا دهنگی زۆرینه راژۆره * دمکراسی:

مردم سالاری

دمو گرافی / demogrāfi، ها: [فرانسوی] اسم، ئاپۆره ناسی؛ جفات ناسی؛ جه ماوه رناسی.

دمونستراسیون / demonstrāsyon، ها: [فرانسوی] اسم، [سیاست] گه له کۆیی؛ کار یان په وتی خۆپشان دان؛ خۆ شاندان؛ پئ پتیوان.

دموی / damavî، ها: [عربی] صفت، خوینی؛ پتوه ندیدار به خینه وه.

دموی مزاج / damavîmezâc, -mazâc، ها: [عربی] صفت، خۆش ده ماخ؛ خاوه ن پۆحیکی بزۆز و گه شبین.

دمه / dame، اسم، کرپوه؛ کرپوه؛ کرپه؛ کلافه؛ باسریشک؛ بازریشک؛ باکوزیک؛ باپوک؛ باووه؛ بادوه؛ گیت؛ دمه؛ شلیوه؛ بارووه؛ باپوسکه؛ باهو؛ وپه با؛ هۆره با؛ باهۆر؛ کزه بای توندی به به فره وه.

دمی / damî، اسم، [مخفف] باقله پلاو؛ شیوی که ته و باقله ی وشک.

دمی / domî، صفت، کلکی؛ جوو چکه یی؛ دوو چکه یی؛ پتوه ندیدار به کلکه وه.

دمیدن / damîdan، مصدر، لازم، متعدی، [دمیدی: هه لاتی؛ می دمی: هه لیدی؛ پدم: هه لبی] //

□ لازم، ۱. هه لاتن؛ هه لهاتن؛ ئه لاتن؛ هلاتن؛

ئه نگووتن؛ ئه نگوتن؛ گه فلین؛ زه یقین؛ زیه ی؛ زیای؛ وه رکه تن؛ ده رهاتن؛ ده رکه وتن؛ که وتن؛ هۆرنامه ی؛ هۆرنامه ی؛ مانگ یان ئه سته ره [آفتاب دمی: خۆر هه لاتن] ۲. ده رهاتن؛ شین بوون؛ سه وز بوون؛ دم دان؛ روان؛ پپان؛ به رنامه ی؛ به رنامه ی؛ پسه ی؛ پسه ی؛ هاتنه ده ره وه ی گیا له زه وین [دمیدن گل: ده رهاتنی گول] □ متعدی.

۳. هه لدان؛ فوودان؛ ده ماندن؛ ده مانن؛ ده مین؛ ده منه ی؛ ده منای؛ تووراندن؛ توورنای؛ ده ف دان؛ دم دان؛ پف کردن؛ پف دان؛ فوو تیکردن؛ فوو ئه نه که ره ده ی؛ با کردنه نیو شتیکه وه [کوره را دمی: ده ماندنه کووره وه] ۴. [قدیمی] ده ماندن؛ ده مانن؛ ده منه ی؛ ده منای؛ به ده منه با گه یاندنه ئاگر و ئایساندن. ههروه ها: دمی: دن

■ صفت فاعلی: دمنده (ب) / صفت مفعولی: دمیده (هه لاتوو) / مصدر منفی: ندمیدن (هه لته هاتن)

دنات / den'at, dan'at، ها: [عربی] اسم، [ادی] سپله یی؛ خویرپه تی؛ خویرپایه تی؛ ناکه سی؛ نانه جیی؛ په ستی.

دنبال / دنبāl, donbāl، اسم، [نامتداول] شوین؛ شۆن؛ شۆنی؛ شوون؛ دوا؛ دوپف؛ دما؛ په ی؛ پاش؛ پاشه ل؛ روال؛ واهوو؛ تانتوو؛ پشت سهر؛ په شته سهر [او از پیش می رفت و من در دنبال: ئه و له پشه وه ده جوو و منیش به شوینیدا].

□ به دنبال ➤ دنبال

□ دنبال کردن: شوین که وتن؛ به دوا دا که وتن؛ که وتنه شوین؛ له شوون چین؛ وه دوو که وتن؛ که وتنه دوو؛ که وته ی شۆنی؛ دانه په ی؛ شۆن گیرته ی؛ له په ی چوون؛ نیانه شوین؛ شۆنیه وه نیه ی / نیای؛ به دوا چوون؛ لوه ی / لوی شۆنیه ره؛ رامال نیه ی؛ جه نیقاندن (له راودا)؛ رانان؛ راونان؛ دانه دوو [خرگوش را دنبال کرد و رفت: که وته شوین که رویشکه که و رویشته].

«یک وقتی هم دنبال صدام افتاده بود: ماوه‌یه‌کیش که‌وتیووه شوین سه‌دام».

دنبال کسی رفتن: به شوین که‌سیکدا چوون؛ به دووی که‌سیکدا رۆیشتن؛ شوئۆ یۆیه‌ره لوه‌ی؛ که‌وته‌ی شوئۆ یۆی «رفت دنبال دکتر: به شوین دوکتوردا چوو».

دنبال نخود سیاه فرستادن: [کنایی] بۆ ده‌سه‌سه‌ره‌که ناردن؛ بردن بۆ پراوه ژیشک/ ژووژووهره؛ له ژوانی ژیرکان دانان؛ حه‌واله‌ی سه‌ر چاله‌بهرکردن؛ که‌سێ به بیانووینک بۆ به ده‌ست هینانی شتیکی دووره‌ده‌ست له جینگایه‌ک دوور خسته‌وه «بچه‌ها را فرستادن دنبال نخود سیاه و با هم رفتند سینما: مندا له‌کانیان نارد بو ده‌سه‌سه‌ره‌که و پیکه‌وه چوون بۆ سینهما».

دنباله / dombālče, donbālče /: اسم. کلێجه؛ کلێجه؛ کلینچک؛ که‌لیژ؛ کلێژ؛ کلینچک؛ کلینچک؛ تهری؛ قه‌مچک بزوو؛ جووچکه؛ سمپه؛ ئیسکگه‌لی خوارووی مؤغهری پشت که پیکه‌وه لکاوان و له مرۆدا بریتی له سێ تا پینج مۆره‌ی کورته‌وه‌بووه.

دنباله / dombāle, donbāle /: ها/ اسم. کلکه؛ ۱. چاک؛ به‌شێ له شتیکی (وه‌ک جل‌وبه‌رگ) که له دواوه شۆر بووه‌ته‌وه «دنباله‌ی پیراهن: چاکي گنج» ۲. درێژه؛ پاشکۆ؛ پاشماوه؛ به‌شێ له شتیکی که به دوا‌ی به‌شی پيشوویدا‌یه «دنباله‌ی داستان: دنباله‌ی راه: درێژه‌ی چیرۆک: درێژه‌ی ریگه» ۳. دوا؛ به‌شی پشتی «دنباله‌ی کشتی: کلکه‌ی که‌شتی» ۴. [ریاضی] پزیک‌کی دوا‌دار یان بی‌پراوه‌ه له ژماره یان رسته‌گه‌لی جبه‌ری که به پێی قانونیک به دووی یه‌کدا دین.

□ دنباله پیدا کردن: درێژه ساندن/ گرتن؛ به‌رده‌وام بوون؛ کۆتایی نه‌هاتن؛ دوا‌یی نه‌هاتن و ههر له ئارادا بوون «گرفتاری او دنباله پیدا کرد و کار به دعوا و طلاق کشید: گرفته‌کانی درێژه‌ی

دنبال / dombāle, donbāle /: حرف. به شوین؛ شوینی؛ شوئۆ؛ وه شوئۆ؛ دوا؛ لدویف؛ ل په‌ی؛ ل پشت؛ دماو؛ ۱. پشته سه‌ری که‌سێ یان شتی له کاتی رۆیشتندا «دنبال مادرش راه افتاد: به شوین دایکیدا که‌وته‌ی» ۲. له گه‌ران بۆ شتیکی په‌یدا کردن و به ده‌ست هینانی «دنبال دکتر رفتن: به شوین دوکتوردا چوون» * به دنبال

□ دنبال چیزی بودن: به دوا‌ی شتیکیا بوون؛ به شوین چتیکیا بوون؛ شوئۆ چتیویه‌وه به‌یه‌ی «معلوم نبود آن وقت شب دنبال چیست؟: ده‌ره‌که‌وت له‌و تاریکانه‌ی شه‌وه‌دا به دوا‌ی چه‌یه‌یه‌؟».

دنبال چیزی رفتن: به دووی شتیکیا رۆیشتن؛ چوون به شوین چتیکیا؛ شوئۆ چتیویه‌ره لوه‌ی؛ به شوین شتیکیا رۆیشتن؛ بۆ به ده‌ست هینانی شتیکیان نه‌نجامدانی کاریک رۆیشتن «رفته بود دنبال کار: به شوین کاردا چوو‌بو».

دنبال چیزی گشتن: به دوا‌ی/ شوین/ دووی شتیکیا گه‌ران؛ له دوا‌ی/ شوین/ دووی شتیکیا گه‌ران؛ شوئۆ چتیویه‌ره گیله‌ی «توی جیش دنبال پول خرد می‌گشت: له گیرفانی‌دا به دوا‌ی بوله‌ل‌ورده ده‌که‌را».

دنبال خود انداختن: خسته‌نه شوین/ دوا‌ی/ دووی خۆ؛ به/ له شوین/ دوا‌ی/ دووی خۆ خسته‌ن؛ به/ له شوین/ دوا‌ی/ دووی خۆدا بردن؛ و سه‌ی شوئۆ و یره؛ ئه‌ره‌شوئۆ و یره‌ی «دو نفر را هم دنبال خودش انداخته و آورده بود: دوو که‌سیشی خسته‌بووه شوین خوی و هینا بوونی».

دنبال کسی افتادن: که‌وته‌نه شوین که‌سێ؛ شوین که‌سیک که‌وتن/ گرتن؛ شوین که‌سێ هه‌ل‌گرتن؛ به شوین که‌سیکدا چوون؛ ۱. که‌وته‌نه دووی که‌سیکه‌وه؛ به دوا‌ی که‌سیکدا رۆیشتن؛ له په‌ی که‌سیکا چوون؛ که‌وته‌ی شوئۆ یۆی ۲. [تعریف] پشتی که‌سیک گرتن؛ له که‌سێ لایه‌نگری کردن

سند و کار کیشایه شهر و جیایی).

دنباله داشتن: دریژه‌دار بوون؛ دریژه هه‌بوون؛ کلکه‌دار بوون؛ نات‌واو بوون (این داستان دنباله دارد و به این زودی تمام نمی‌شود؛ هم پرووداوه دریژه‌داره و بهم زووانه ت‌واو نابی).

دنباله‌دار / dombāledār, donbāle- / ها: صفت. ۱. دووچکه‌دار؛ کلکه‌دار؛ کلکن؛ دوایی‌دار؛ کلکه‌دار؛ پاشلدار؛ به دوایی (بادبادک دنباله‌دار؛ به‌رزحه‌واپله‌ی دوچکه‌دار) ۲. دریژه‌دار؛ هیشتا کۆتایی نه‌هاتوو (داستان دنباله‌دار؛ چیرۆکی دریژه‌دار).

دنباله‌رو / dombālerow, donbāle- / ها: ان: صفت. شوینگر؛ شوینکه‌وتوو؛ شوینکه‌وته؛ شوینکه‌وته؛ شوین که‌فته؛ وه‌دواکه‌وته؛ خاوه‌ن خۆ و ئوگره‌تی شوین که‌وتووئی.

دنباله‌روی / dombāleravî, donbāleravî / ها: اسم. شوینگری؛ شوین که‌فته‌یی؛ وه‌دواکه‌وته‌یی؛ ره‌وتی به دوا‌دا چوون و وه‌گرتنی ریباز و رینوینی و شیوه‌کاری که‌س یان که‌سانیک (اعتقادات ما همه دنباله‌روی گذشتگان است؛ بیر و بر‌وا‌ی ئیمه هه‌مووی شوینگری ر‌ا‌بر‌دووانه).

دنبک / dombak, donbak / تَنبک

دنب‌لان / dombalān, donbalān / ها: اسم. کدارک؛ کدادک؛ کوفکارک؛ که‌مبولۆک؛ ۱. دومبه‌لان؛ دونبه‌لان؛ دمبه‌لان؛ دمه‌لان؛ دۆبه‌لان؛ دونبه‌لمان؛ چمه؛ کیارک؛ کمی؛ گونه‌لان؛ هیلکه‌گونی چوارپییانی که‌گۆشتیان ده‌خوری (دنب‌لان گاو؛ دومبه‌لانی گا) ۲. گونه‌لان؛ که‌بابی دومبه‌لان ۳. گه‌پله؛ که‌یارک؛ کارگ؛ له چه‌شینیک کارگی خۆراکی که‌له ژیر خاکدان و پرووه‌که‌ی خره و به‌ره‌نگی ره‌ش، خۆله‌میشی و سپی له‌سروش‌تدا هه‌یه.

دنبه / dombe, donbe / اسم. ۱. دووگ؛ دوو؛ دووگه؛ دمه؛ دوف؛ دیف؛ دونگ؛ دووف؛ ته‌ری؛

ساکه‌ته؛ دومی؛ کۆمه به‌زی ژیر پاشه‌لی مه‌ر ۲. پاشه‌لی مه‌ری ئاسیایی.

دنج / denc / [ترکی] صفت. /گفتاری/ مهند؛ مهن: ۱. ئامۆش؛ هامۆش؛ خامۆش؛ کونج؛ فه‌نا؛ خه‌لوه‌ت؛ خالوه‌ت (یک گوشه‌ی دنج پیدا می‌شد خوب بود؛ کونجیکی /بسیار/ ب‌ب‌وایی چاک ده‌بوو) ۲. ته‌ریک؛ ئارام؛ بیه‌د‌ه‌نگ و قال (خانه‌ی دنج خوبی داری؛ مالیکی به‌ریکی باشت هه‌یه).

□ جای دنج □ جا

دندان / dandān / ها: /اسم. ددان؛ دنان؛ دیان؛ دگان؛ دران؛ دزان؛ دندان؛ دان؛ دنوو؛ هه‌ریه‌که له‌ئەندامانی سه‌ختی نیو زار که‌له‌سه‌ر شه‌ویله‌کی مۆغ‌ه‌ره‌دارانه‌وه ده‌روین و بۆ جوین و داکرۆژنتی خۆراک یان وه‌ک ئامیری به‌ره‌نگاری به‌که‌لک دین.

□ دندان آسیا: کاکيله؛ کاکیلکه؛ خلینه؛ خرینه؛ خریپ؛ هه‌ر کام له‌چوار ددانی (ئه‌گه‌ر ددان عه‌قلیش ده‌ره‌اتبی پینج) که‌له‌هه‌ر دوو لای شه‌ویله‌که‌کانه‌وه ده‌ردین و بۆ جاوین و ساوینی پاروو به‌کار دین: دندان کرسی دندان پیش؛ بره؛ کیلب؛ که‌لپ؛ کیلبه؛ ددانی پیش؛ دگان به‌ر؛ هه‌ر کام له‌و ددانانه‌ی پیشه‌وه که‌بۆ برین و هه‌لکه‌ندن به‌کار دین: ئنایا

دندان دا‌یمی: ددانی هه‌میشه‌یی؛ هه‌ر کام له‌و ۳۲ ددانه‌ی مروّف که‌به‌دوای هه‌وت ساله‌ییدا ده‌ردین.

دندان شیر: ددانی شیر؛ ددانی هه‌وت ساله؛ هه‌ر کام له‌و ۲۰ ددانه که‌له‌مندالانی شیره‌خۆره‌دا له‌دوای شه‌ش مانگیه‌وه تا دوو سالان ده‌ردین و له‌ده‌ور و به‌ری هه‌وت ساله‌ییدا ده‌که‌ون.

دندان عاریه: /گفتاری/ ددانی ده‌سکرد؛ تاقم.

دندان عقل: کورسی؛ خلینه؛ ددانی عه‌قل؛ ئاخ‌رین ددانی هه‌ر دوو لای شه‌ویله‌کی

خووه گرتن؛ دیان نانه خوډا؛ ددان به سهر
 جهر گدا نان؛ له بهرانبهر دهر د و زهحه ته وه
 تابشت هیتان و دهنگ نه کردن «دندان روی
 حکر ندرسم و هیچ نگفتم: ددانم به خووه گرت و
 نقم نه کرد».

دندان زدن: ۱. قهپ لیدان؛ قهپ گرتن؛ گاز
 گرتن؛ قهپ گیرته ی؛ گاز گیرته ی ۲. [مجازی/
 نانه ژیر ددان؛ به ددان تاقی کردنه وه (وه کوو
 تاقی کردنه وه ی نه رمی یان سفتی شتیک).

دندان طمع را کشیدن: [مجازی/ دل
 له هله لکه ندن؛ له شتی چاو پوشین و چیر به
 شوینیدا نه چوون.

دندان کسی افتادن: ددانی که سیک که و تن؛
 دیان که سیک که فتن؛ ددانوو یوی که و ته ی
 «یکی از دندانهایش افتاده بود؛ یک له ددانه کانی
 که و تپوو».

دندان کسی پیش چیزی/ کسی گیر کردن:
 [مجازی/ دلی که سیک گیروده ی شتی/
 که سیک بوون؛ دل چه قینه سهر که س/ شتی؛
 زور خوازیاری شتی/ که سیک بوون «دندان آزاد
 پیش سارا گیر کرده بود؛ دلی نازاد گیروده ی سارا
 بیوو».

دندان کسی را شمردن: [کنایی/ به سر و تری
 که سیک زانین؛ که سیک به باشی ناسین و له
 عه بیه کانی ناگادار بوون «زن و شوهر دندان هم
 را شمرده بودند و دیگر از حرف زدن فایده نداشت: زن
 و میړده که به سر و تری به کیان زانیبوو، چیر
 قسه و باسیک نه مابوو».

دندان کسی را کرم خوردن: ددانی که سیک
 کرمؤل بوون؛ ددانی که سیک تووشی پوواوی
 بوون «یکی از دندانهایم را کرم خورده بود؛ ددانیکم
 کرمؤل بیوو».

دندان کسی را کشیدن: ددانی که سیک
 کیشان؛ دیان که سیک کیشان؛ ددانوو یوی
 کیشته ی.

مروء که دواى هه زده ساله یی دهر دین و
 جار جاره یش ههر دهر نایه ن.

ددان کرسی دندان آسیا

ددان کرم خو: دد: ددانی خوراو؛ ددانی
 کرمؤل؛ ددانی قروءل؛ ددانی کرم خوار دوو؛
 ددانی که پواوه.

ددان مسوعی: تاقم؛ ددانی ده سکرده؛
 دنوده رکی؛ دنون ده شه کی؛ دنان عاریه؛
 ددانی که به دهستی ددان ساز چی ده کری و
 له جیی ددانه نه ماره کان به کار دهر دین.

دندان نیش: چیر؛ دروک؛ چوار ددانی
 نووک تیژ که له ههر دوو لای شه ویلکه وه له
 نیوان ددانی بهر و کاکیله وه دهر دین.

□ ددان پر کردن: ددان پر کردنه وه؛ دیان
 پر کردن؛ ددان پره وه که رده ی؛ چا کردنه وه ی
 ددانگه لی کرمؤل یان سهر که له به دهستی
 ددان بژیشک «دکتر دو تا مرا کشید و یکی را
 هم برید؛ دوکتور دوو ددانی کیشام و دانیکیشی
 را کرده».

دندان بز کردن: [کنایی/ ددان تیژ کردنه وه؛
 مرغ لی خوؤش کردن؛ ته ماح تیگردن؛ گیف
 بوون و خوازیاری وه چنگ خستنی شتیک
 بوون «آقایان برای ده علی آباد ددان بز کرده بودند؛
 سه رزلان بؤ ئاوا بی عه لی ئاوا. ددان تیژ
 کرده بودند».

دندان چیری/ کاری را بداشتن: ددانی شتی
 نه بوون؛ ددانی ساق بؤ خواردنی شتی نه بوون
 «پسر جان! من ددان بده شک خوردن ندارم؛
 کوره که کم! من ددانی بند خه ندارم».

دندان در آوردن: ددان دهر هیتان؛ دیان
 دهر هارودن؛ ددان زنیه ی؛ دهر هاتنی ددان و
 داندان بوون «بچه از شش ماهگی دندان درمی آورد؛
 من دال له شه ش مانگیه وه ددان در دسی».

هه روه ها: دندان در آمدن

دندان روی جگر کراسی: [مجازی/ ددان به

ان/: اسم. دندان پزشکی؛ دندان پزشکی؛ دیان پزشکی؛ کسی که له رشتی دندان پزشکیدا خویندنی زانگایی ههیی.

دندانپزشکی / -pezešgi, -dandānpezeški/: اسم. دندان پزشکی؛ دندان پزشکی؛ زانست و پیشه‌ی ناسینی نه‌خویشی و گه‌زنی دندان و شه‌ویله‌ک و چوناوچونی دهرمان و چا کردنه‌ویان.

دندان درد / dandāndard / درد

دندان‌ساز / dandānsāz, ها: ان/: اسم. ۱. دندان ساز؛ دان‌ساز؛ دان‌ساز؛ وه‌ستی دروست‌کردنی دندان ده‌سکرد ۲. [گفتاری] دندان‌پزشک.

دندان‌سازی / dandānsāzi/: اسم. دندان‌سازی؛ دیان‌سازی؛ ۱. پیشه‌ی دندان‌ساز ۲. /ها/ کار‌گای دندان‌ساز ۳. /ها/ [گفتاری] سهر‌دانگه‌ی دندان‌پزشک.

دندان‌شکن / dandānšekan/: صفت. [مجازی] دهم‌کوته‌کر؛ دندان‌شکین؛ زور‌سه‌خت و نازارده‌ر <جواب دندان‌شکن؛ وهرامی دهم‌کوته‌کر>.

دندان‌قروچه / dandānqorūče/: اسم. دندان‌قروچه؛ دانه‌قروچه؛ دانه‌جیر؛ دانه‌کیه: ۱. ریج؛ دنوریچه؛ چیر؛ کار‌یان ره‌وتی دان‌جیر کردنه‌وه؛ دان‌جیر کردنه‌وه؛ چیر‌وه‌که‌رده‌ی ریک‌خشانی دندانان به‌یه‌کدا، به‌تایبه‌ت به‌ه‌وی توور‌ه‌ییسه‌وه ۲. [پزشکی] کار‌یان ره‌وتی لیک‌ساوینی دندان له‌خودا. هه‌روه‌ها: دندان قروچه کردن/ رفتن

دندان گرد / dandāngerd, ها: صفت. [مجازی] چنوک؛ چاو‌چنوک؛ چاف‌چنوک؛ چاونه‌زیر؛ چاو‌برسی؛ چاف‌برسی؛ چلماس؛ چه‌لماس؛ چه‌لماسک؛ ده‌قبه‌ش؛ پر‌کیش؛ ته‌ماکار؛ لیشتوک؛ هه‌فه‌فی <خیلی دندان‌گرداست با او نمی‌شود معامله کرد: زور چاو‌چنوک و مامه‌له‌ی له‌گهل ناکری>.

دندان کسی ریختن: ددانی که‌سیک که‌وتن؛ هه‌موو یان زور‌یک له‌ددانگه‌لی که‌سیک له‌شه‌ویله‌ک جیا بوونه‌وه و داکه‌فتنی <قدش خمیده و دندانهایش ریخته بود: بالای چه‌مابووه‌وه و ددانه‌کانی که‌وتبوون>.

دندان گذاشتن: دیان تی کردنه‌وه؛ دندان نان؛ دندان نیه‌ی/ نیای؛ ددانی ده‌سکرد نانه جی ددانی که‌وتوو.

دندان نشان دادن: [کنایی] چاو لی‌گرتن؛ چاو لی‌بزرگدن؛ مؤر بردنه‌وه؛ چاو لی‌دهر‌پهراندن؛ چاو لی‌شکاندن؛ چاو سوور‌کردن؛ دندان لی‌چیر کردنه‌وه؛ لی‌چیر‌وه‌وه‌کردن؛ هه‌ر‌شه‌وه‌گور‌شه‌کردن <با این کار می‌خواست به او دندان نشان بدهد: بهم کاره ده‌یه‌ویست گوشه چاوکی تی‌بگری>.

دندانهای کسی کلید شدن: دهمی که‌سیک هاتنه‌یه‌ک؛ دهم که‌سی چوونه‌کلیله‌زاری که‌سیک ره‌ق بوون؛ دانی که‌سیک ده‌به‌ست چوون؛ کرژ بوونه‌وه‌ی ماسولکه‌ی شه‌ویلاک به‌چه‌شنی که‌نه‌کر‌یته‌وه.

باب دندان بودن: [کنایی] باو دل بوون؛ شیایو حال بوون؛ باوشان بوون؛ گیای که‌سیک بوون <این میوه باب دندانم نیست: ئەم میوه باوی دلم نیه>.

به دندان کشیدن: قه‌پاندنه‌وه؛ نه‌وه‌قه‌پنه‌ی؛ به قه‌پ خواردن؛ قه‌پخور کردن؛ به‌ددان لیک‌کردنه‌وه و خوار‌دنی شتیک <چاچ‌هندوانه‌را برداشت و به دندان کشید: قاشه شووتیه‌کی هه‌لگرت و قه‌پاندیه‌وه>.

به دندان گرفتن: به‌ددان‌گرتن؛ گرته‌دیانه‌وه؛ گرته‌ده‌مه‌وه؛ به‌دەم‌گرتن؛ گیرته‌ی ده‌مه‌وه؛ راگرتن به‌دیان <گره‌بچه‌اش را به دندان گرفت و برد: پشیلکه‌بیتچوه‌کی گرته‌ددانه‌وه و بردی>.

دندانپزشک / -pezešk, -dandānpezešk, ها:

بؤ گۆرینی جووله، لایهن و خیرایی له موتوردا
(دنده‌ی یک: دهنده یه ک).

☐ دنده‌ی آزاد: گهنده په راسوو؛ ههر کام له دوو
یا سئ جووتی خوارینی په راسووی گوانداران
که کورت تره و ناگاته ئیسکی سنگ: دنده‌ی
کاذب

دنده‌ی حقیقی: په راسووی راسته قینه؛ ههر
کام له حهوت جووتی سهرووی په راسووی
مرو که له بهروه به هوی بهشی کرۆژه‌یی به
ئیسکی سنگهوه ده‌لکین.

دنده‌ی کاذب ☐ دنده‌ی آزاد

☐ دنده په‌ن بودن: [کنایی] ته‌پلۆسه / ته‌پلمۆس /
ته‌پلۆس / له‌ش‌گران / ته‌پ / تره‌پال بوون؛
ته‌ه‌زهل بوون؛ قنگ قورس بوون.
دنده چاق کردن: [مجازی] لی‌خو‌رین؛ ئا‌ژۆتن؛
پانه‌نده‌یی کردن

دنده عقب رفتن: پاشه‌وپاش چوون؛ به‌ره‌و دوا
چوون: ۱. به‌ره‌و دوا پانه‌نده‌یی کردن ۲. [کنایی]
گفتاری / پاشه‌کشه‌کردن؛ به‌ره‌و پاش چوون.

دنده‌ی کسی خاریدن: [کنایی] کوته‌ک خوران؛
گیان خوران / خوریان؛ شان / لووتی که‌سی
لی‌ی خوران؛ شەق خوران؛ شی‌او‌ی کوته‌ک
خواردن بوون (مگر دنده‌ات می‌خارد که سربه‌سر
این آدم شارلاتان گذاشته‌ای؟؛ مه‌گه‌ر کوته‌کت
ئه‌خوری، سهر ئه‌نیته سهر ئه‌م کابرا شه‌للاتیه؟).

دنده‌ی کسی نرم شدن: [کنایی] سلی که‌سی
سارده‌وه بوون؛ چاو که‌سی چه‌رمگه‌و بوون؛
مردن.

از دنده‌ی چپ بلند شدن: [کنایی] له‌سه‌ر باری
نالهار بوون؛ که‌یف ساز نه‌بوون.

از این دنده به آن دنده شدن: شان‌ه‌وشان
کردن؛ تل دان؛ له‌لایه‌که‌وه به‌لایه‌کی‌تردا
که‌وتن (به‌تابیه‌ت به‌هوی بی‌خه‌وی یان‌خه‌و
زپانه‌وه).

دنده‌ای / dandē'ī: صفت. دهنده‌یی؛ دهنده‌دار؛

دندان گردی / dandāngerdi، ها: / اسم.
چنۆکی؛ چاوچنۆکی؛ چاونه‌زیری؛ ته‌ماکاری؛
دو‌خ یان چۆنیته‌ی چاو‌برسی بوون (در معامله نباید
دندان کردی بکنی: له‌مامه‌له‌دا نابێ چاوچنۆکی
بکه‌ی).

دندانگیر^۱ / dandāngir، ها: / اسم. دندانگیر؛
ئامپریک به‌شیوه‌ی لاستیکیکی ناو به‌تال، که
له‌کاتی دهره‌ینانی دانی زارۆدا پنی دهنده‌ن به
دانان بیگری تا ده‌می تاک بی.

دندانگیر^۲: صفت. [مجازی] به‌رچاو؛ دهر‌دخوار‌دوو؛
دهر‌دخۆز؛ دهر‌دوه‌ر؛ دهر‌دوه‌ر؛ ئه‌وتۆ؛ به‌هورم و
بایه‌خ (دزد چیز دندانگیری در خانه پیدا نکرده بود: دز
شتی به‌رچاوی له‌ماله‌که‌دا نه‌دۆزی‌بووه‌وه).

دندان‌موشی / dandānmūši، ها: / اسم.
نه‌خشیک به‌شیوه‌ی دالبې که‌پتر بۆ
پازاندنه‌وه‌ی په‌راویژ و لی‌واره‌دووری سه‌ر قوماش
به‌کاری ده‌بن.

دندان‌ه / dandāne، ها: / اسم. دالبې؛ ددان‌ه؛
دیانه: ۱. دن؛ دچ؛ ددانوک؛ دانه؛ چوکه‌له؛ قارت؛
دهن؛ ههر کام له‌قوتکه‌گه‌لی یه‌ک‌پیز و یه‌ک له
دوای یه‌ک (دندان‌ه‌ی اره؛ دندان‌ه‌ی کلید: ددان‌ه‌ی
هه‌ره؛ دیانه‌ی کلیل) ۲. [گیاه‌شناسی] پرمه‌به‌ره‌ی
لی‌واره‌ی گه‌لا که‌به‌شیوه‌ی ددان‌ه‌ن.

دندان‌ه‌دار / dandānedār: صفت. دالبې-دالبې؛
دندان‌دار؛ دیانه‌دار؛ به‌دیانه و دالبې‌گه‌لی تیژ له
لی‌وار و که‌ناره‌وه.

دندانی^۱ / dandāni، اسم. دووپایی؛ ئاژه‌لی
دوو‌کوویی؛ ئاژه‌لی که‌بۆ داشت و به‌شداری له
ده‌سه‌پاتی، لای که‌سیکه‌وه داده‌ن‌ریت.

دندانی^۲: صفت. ددانی؛ دانی؛ دینی؛ پی‌وه‌ندیدار
یان سه‌ر به‌ددانه‌وه.

دنده / dande، ها: / اسم. دهنده؛ دهنه؛ دهن؛
۱. په‌راسوو؛ په‌راسی؛ په‌ره‌که؛ سیسی؛ ده‌نگ؛
ده‌نک؛ ده‌نکه؛ پارخان؛ پارووخان؛ ئیسکی
که‌وانه‌یی له‌سینگدا ۲. ده‌سگایه‌کی میکانیکی

و پهزم؛ بی و برؤ؛ فیک و فاک؛ کاری به پیشه کی و پهراویز و دریژه سان «دیدم خیلی شک و غنک دارد، از خیرش گذشتم؛ زانیم خرم و رزمی ژوری ههیه، ویتلم کرد».

دنی / danî / [عربی] صفت، [دبی] ۱. پهست؛ پهس؛ خویری؛ سووک؛ ناکهس ۲. بی-فه؛ هیچ و پوچ؛ ناچیزه؛ سهرسوالکهر؛ ناکهس به چه.

دنیا / donyā / [عربی] اسم، دنیا؛ دنیا؛ دنی؛ دنا؛

۱. جههان؛ جیهان؛ گهر دوون؛ چهرخ؛ سهرسات «دنیا خیلی بزرگ است؛ دب گه له گ هورهیه»

۲. ژیان «به دنیا آمدن؛ هاتنه سناوه». بهرانبهر؛

آخرت ۳. نیشته جیکانی زهوین؛ دانیشتوانی

زهوی «دنیا گواه است؛ دب نه زانی» ۴. تاقمیک

دیاریکراو له خه لک و خه ز و خواز گه لی

تایبه تیان «دنیای ورزش؛ دسی و ورزش» ۵. کار و

بار و دلخوازی گه لی سهر به ژیانی پوژانه «از دب

بریدن؛ له دیا وهره ز بوون» ۶. جی ژیان و دهوور و

بهری ههر که سیک «دنیای کوچکی دارد؛ دنیایه کی

چکوله ی هیه».

□ دنیای جدید دنیای جدید بر جدید، بر

دنیای خاکی؛ زهوی؛ زهوین؛ زهمین؛ ئهرز؛

ههرد؛ ههرند؛ عهرد.

دنیای قدیم دنیای قدیم بر قدیم، بر

آن دنیا؛ ئه و دنیا؛ دنیای پاش مهرگ؛ جههانی

مردووان «در آن دنا باید جواب پس بدهی؛ له و دنیا

دهیج وهرام بدهیهوه».

این دنیا؛ ئه م دنیا؛ ژیانی دنیایی «امیدوارم در

این دنیا خوشبخت باشی؛ هیوادارم لدم دنیایه دا

خوشبخت بی».

□ دنیا به آخر رسیدن؛ [مجازی] کوله که ی

ناسمان پرووخان؛ قیامت راهاتن؛ سهر دنیا

هاتنه یه ک؛ پرووداویکی گرنگ پیتشهانن «مگر

دنیا به آخر رسده؟؛ مه گهر سله که ی ناسمان

رووخواه».

دنیا به کام کسی بودن؛ پوژ، پوژ ی که سیک

به دهنده وه «موتور دنده ای؛ موتوری دهنده یی».

دن ژوان / donjûvān / [فرانسوی] اسم، [کنایی]

ژنبار؛ تولاژ؛ دۆژهن؛ زرتک؛ که سی که وازی له ژنانه و وا ناسراوه.

دن کیشوت / donkišot / [؟] اسم، [کنایی]

پالهوان په مه؛ که سی که توو شیراری نارمانجگه لی نه گونجاو و خه یالگه لی پالهوانیه تیه.

دنگ / dang / اسم، ۱. لھا؛ دینگ؛ دنگ؛

سیرکۆ؛ دهسو سندنۆل؛ چالک؛ برنجکوت؛

ئامرازی برنج کوتان ۲. [مجازی] دهنگه شه؛ ههرا

و هوریا؛ دنگ؛ دهنگه دهنگ؛ داکۆ که؛ قیره؛ گرم

و قال؛ قرم و قال «کاری می کند که هر روز دنگی

در آید؛ کاریک ده کا هه موو پوژ ی دهنگه شه یه ک بهرز

بیته وه» ۳. نهوس؛ هه وهس؛ خولیا «دنگ کسی

گرفتن؛ نهوسی که سی ههستان».

□ دنگ کسی گرفتن؛ [تعریض] که لکه له که و تنه

سهری که سیک؛ ههوا که و تنه سهری

که سیک؛ ههوا له سهری که سیک دان؛ ههوا

که سیک گرتن؛ نهوسی که سی ههلسان؛

که و تنه سهر هه تهره وه؛ که فتنه سهر ههوا وه

«اگر فردا دنگ گرفت و نخواستی کار کنی، تکلیف

من چیست؟؛ ئه گهر سبهینی که لکه له که و تنه

سهرت و نه تو یست کار بکهی، چاری من چیه؟».

دنگ ۲ دنگ - دنگ

دنگال / dangāl / صفت. ههشته رخان؛ وراق؛

بهربان؛ ژور گه وره و بهر فراوان «اتاق دنگال؛ کرسی

دنگال؛ ژووری ههشته رخان؛ قورسی وراق».

دنگاله / dangāle / اسم. گلیله؛ گلیزه؛ گه ژووز؛

چلووره؛ زه مبه لیک؛ زه مبه لیک؛ زه مبه لوله؛

زه مبه لوویله؛ بهیسی؛ شووشه سه هۆل؛ سه هۆلی

که به شاخ و گو یسوانه دا شوپ ده بیته وه.

دنگ - دنگ / dangdang / صوت. زرينگه زرينگ؛

زهره ز؛ دنگی ئاهه نگی و گری که به هوی

لیکدانی شتی کانزایی به دی دی؛ دنگ

دنگ و فنگ / dang-o-fang / اسم، [تعریض] بهزم

دو / ^۱do / اسم. ۱. دوو؛ دوی؛ ژماره ی سهره کی گهره تر له یهک و چکوله تر له سی. ۲. [ایتالیایی] / موسیقی/ دؤ؛ هه وه لین نوتی موسیقا له گامی دیاتینیکدا.

دو^۲: صفت. دوو؛ دوی: ۱. یه کی زۆر تر له یهک دانه «دو مرد؛ دو کتاب؛ دوو پیاو؛ دوو کتیب» ۲. دووهم؛ دووهم «شماره ی دو؛ ژماره ی دوو».

□ دوه دو دویدو

دو جان در یك قالب: [مجازی] گیانیک و دوو جهسته؛ زۆر گهرم و لیک نیزیک.

□ دو با داشتن و دو پا هم قرض کردن: [مجازی]

لاق/ قولی لی بوون به چوار؛ عابا لی بوون به بای؛ تی تهقان؛ تی تهقاندن؛ کلک له سهر شان دانان؛ به هه له داوان هه لاتن؛ بؤی دهر چوون؛ خو راپسکان؛ خو راپسکاندن «دو پا داشت و دو با هم قرض کرد و جیم شد؛ لاقی لی بوون به چوار و بؤی دهر چوو».

دو چشم داشتن و دو چشم هم قرض کردن: [مجازی] چوار چاو ورد بوونهوه؛ چاو بوون به چوار؛ روانین به سهرنج و وردیه وه.

دو دوزه بازی کردن: [مجازی] سه گی دوولاوهر بوون؛ له سهره وه هه ی کردن و له ژیره وه ده ی کردن؛ دوولاخووری کردن؛ له ههر دوو لا خواردن؛ له گهل ههر دوو لای مامه له یان شه ر بوونه هاوده ست و ههر دوولایش فریودان «برخی از نمایندگان دو دوزه بازی می کردند؛ بریک له نوینه ران سه گی دوولاوهر بوون».

دو قورت و نیمش باقی بودن: [مجازی] داوای باقیه که بشی کردن دوو ئه ونه شی باقی بوون؛ شتی زیایی داوا کردن و به نار هوا خو به خاومن بهش زانین.

دو^۳: پیشوازه. دوو؛ دوه؛ خاوه نی دوو دانه له شتی «دوکاره؛ دوتیغه؛ دووکاره؛ دووتیغه».

دو / ^۱dow, do / اسم. ۱. هه ر؛ ر؛ غار؛ خار؛

بوون؛ رۆژی که سی بوون؛ کامیاب و خاتر جهه بوون «امروز شنبه که له پاسه ئه ورۆ روزی بدانه».

دنا را برداشتن: [مجازی] دنیا داگرتن؛ دنیا گرتن؛ له هه موو جیگایهک بوون «بیماری ایدز له دنا له نه خو شی ئه ی دز دنا ی داگر بووه».

از دنیا رفتن: کوچی دوا یی کردن؛ له دنیا (دهر) چوون؛ مالاوایی کردن؛ مالاوایی یه کجاری کردن؛ مردن «آرام بچه بود که پدرش از دنیا رفت؛ نارام مندا ل بوو، بابی کوچی دوا یی کرد».

به دنیا آمدن: هاتنه دنیا وه؛ له دایک بوون؛ پهیدا بیهی «دیشب بچه اش به دنیا آمد؛ دویشه و مندا له که ی هاتنه دنیا وه».

به دنیا آوردن: بوون؛ به دنیا هینان؛ هاوردنه دنیا وه «یک دختر به دنیا آورد؛ کچیکی بوو».

دنیاپرست / donyāparast ، ها: ان: / عربی/

فارسی] صفت. دنیاپرست؛ ماله پرست؛ خوازیاری زۆر تامه زرو ی به ده ست هینانی سامان و دارایی ته نیا بؤ خو شی و ئاسایشی خو ی: دنیادوست

دنیاپسند / donyāpasand: / عربی/ فارسی] صفت. دنیاپه پسند؛ په پسند کراو له لایه ن خه لکه وه «حرفه ها و سیاستهایش دنیاپسند بود؛ قسه و سیاسته کانی دنیاپسند بوو».

دنیادار / donyādār ، ان: / عربی/ فارسی] صفت. دنیار؛ پی داگر و سوور له سهر کو وه کردنی سامان و پاره.

دنیادوست / donyādūst: / عربی/ فارسی] دنیاپرست

دنیادیده / donyādīde ، ها: / عربی/ فارسی] صفت. دنیادیده؛ دنیادیتوو؛ دنیادیه؛ چاو کراوه؛ گهریده؛ خاومن ئه زموون و ناگاداری به هو ی به سالا چوو یی.

دنیوی / donyāvī: / عربی] صفت. دنیایی؛ پیوه نندیدار یان سهر به دنیا وه.

دوات / davāt ، ها: [عربی/اسم، هورینگ؛ دهوات؛ دهواته؛ دویت؛ دهویت؛ دفتیت؛ حوقه؛ مهره که بدان؛ مهر که فدان؛ قوتووی مهره کعب بؤ قهلم تیکردن و نووسین.

دواتگر / davātgar ، ان: [عربی/فارسی/اسم، چیکری بری له دهفرگه لی کانزایی وهک سهماهر و سینی.

دواجات / davācāt: [عربی/جمع] **دواخانه** / davāxāne ، ها: [عربی/فارسی/اسم، /گفتاری] دهواخانه؛ دهرومانخانه؛ دهواخانه؛ دارووخانه؛ دوکانی دهوا و دهرومان.

دواخانه چی / davāxānečî ، ها: [عربی/فارسی/ترکی/اسم، /گفتاری] دهواخانه دار؛ دهواخانه چی؛ خاوهنی دهواخانه.

دوا - درمان / davādarmān ، ها: [عربی/فارسی/اسم، /گفتاری] داودهرمان؛ دهوا و دهرومان؛ دهوا؛ کار یان پهوتی چاره سهرکردنی نه خوشین «چرا دوا - درمان نمی کنی؟ بؤچی داو و دهرومان ناکهی؟».

دوار / davār: [عربی/اسم، /دبی] خول؛ سوور؛ چهرخ؛ چهرخان؛ زفر.

☐ **دوار سر**؛ سهر گیژه؛ سهر گیجه.

دوار / davvār: [عربی/صفت، /دبی] گهرؤک؛ به ههلسوورانهوه؛ سوورپنهر؛ له سوور؛ خول خور؛ له خول؛ به خول؛ به گهر؛ گهرنده «چرخ دوار؛ چهرخی گهرؤک».

دوازدهه ^۱ / davāzdah: [اسم، دوازده؛ دوازدهه؛ ژماره ی سهره کی نیوان یازده و سیژده.

دوازدهه ^۲: صفت. دوازدهه؛ دوازدهه: ۱. به کی ژورتر له یازده دانه ۲. دوازدهههم؛ دوازدهههم.

دوازدهه مامی / davāzdah'emāmî ، ها: [فارسی/عربی/صفت، /شیعه] دوازدهه مامی؛ دوازدهه مامی؛ بروامهند به ئیمامه تی عه لی کوپی ئه بیتالب و یازده کس له کوپ و کوپه زاکانی.

دوازدهم / davāzdahom: صفت. دوازدهههم؛

خار-خار؛ په مهره مالی؛ بهز؛ دهو؛ دوو؛ هه لینگ؛ کار یان پهوتی راکردن؛ شه قانندن؛ غاردان؛ قاچان «مسابقه ی دو: کبهرکی ههرا» ۲. /گفتاری/ فشه؛ بافشه؛ هه ره شه ی بی بن و په مه کی «بی خود دو نیا، ما گوشمان از این حرفها پر است: بی هؤ فشه مه که، زورمان له مانه بیستوه» ۳. چهل؛ چله؛ سهره؛ سهری؛ گیوه؛ باو؛ نوره له کایه دا.

☐ **دو مارا تئن**؛ دهوی مارا تون؛ کبهرکی راکردن به مهوای ۲۱۹۵ میتر.

دو و میدانی ☐ **دو و میدانی**

☐ **دو آمدن**؛ فشه کردن؛ بافشه کردن؛ هه ره شه ی بن شر کردن.

دو به دست کسی افتادن؛ هه ل کهوتنه دهستی که سیکه وه؛ دهرفه تی کاریک (زورتر نارهوا) بؤ که سی په خسان «چه خبر است؟ دو به دست افتاده؛ چیه؟ هه ل کهوتوه ته دهست».

دو آتسه / doātaše: صفت. ۱. دوو کول؛ دوو جار کولوا یان له بهر ئاور بووگ ۲. دوو ئاته شه؛ دوو لابرژاو «نان دو آتسه؛ نانی دوو ئاته شه» ۳. /کنایی/ توند و تیز؛ تون و تیز؛ ره شه «وطن پرست دو آتسه؛ نیشتمان پرستی توند و تیز».

دو آلیست / dū'ālist ، ها: [فرانسوی/صفت، دووپه رست؛ دوانه پهرست؛ برودار به دوانه پهرستی.

دو آلیسم / dū'ālism: [فرانسوی/اسم، دووپه رستی؛ دوانه پهرستی؛ برودا به هه بونی دوو ئافرینهر له جیهاندا.

دوا / davā ، ها: [عربی/اسم، دهرومان؛ دهوا؛ ۱. لجات؛ ادویه؛ داروو «دکتر چند قلم دوا نوشت؛ دوکتور چهن جور دهوای نووسی» ۲. /مجازی/ عیلاج «درد من دوا ندارد؛ دهرم بی دهرمانه»

۳. ماکی کیمیاوی، به تایبته ماکی سهر به شیمی پیشه سازی.

دواب / davāb(b): [عربی/اسم، /دبی] چاروایان؛ به کسمان؛ چوار پیتیانی بار کیش.

دوازدهمین؛ دوازدهه‌مین؛ دوانزه‌مین؛
دوانزه‌هم؛ دوانزه‌ه‌مین؛ به پله و پایه، رزن یان
جیگای دوازدهه‌میه‌وه.

دوازدهمی / davāzdahomî / ها: ضمیر.
دوازدهه‌می؛ دوانزه‌یه‌می؛ ثوه‌ی که له پله‌ی
دوازدهه‌مدایه.

دوازدهمین / davāzdahomîn / صفت.
دوازدهه‌مین؛ دوانزه‌یه‌مین؛ به پله و پایه‌ی
دوازدهه‌مه‌وه.

دوازدهه / davāzdahe / اسم. دوانزه‌له؛
دوازده‌یینه؛ دوازده‌گری؛ هه‌وه‌لین به‌شی
ریخۆله‌ی چکۆله له گوانداراندا.

دوافروش / davāfurūš / ها: ان: /عربی/ فارسی
اسم. /گفتاری/ ده‌وافرۆش؛ ئه‌جزاچی؛ که‌سی که
کاری کرین و فروشتتی ده‌وايه.

دوال / davāl / اسم. سیرم؛ سیرمه؛ سیرمه؛
ترسمه؛ دوال؛ دواله؛ دویل؛ زویل؛ زۆله؛ زۆلاک؛
زۆل؛ سیپ؛ قاییش؛ نه‌واری له چه‌رم.

دوالپا / davālpā / اسم. /فره‌نگ‌مردم/ دۆلپا؛
بوونه‌وه‌ریکی خه‌یالی که ده‌لین دوو پائی
دریژی وه‌ک ده‌والی هه‌یه و ئه‌گه‌ر له دۆل و
ده‌شتدا که‌سیک به ته‌نیایی ببینیته‌وه، پا
ده‌خاته ده‌وری ملی و سواری ده‌بی و به زۆر
ده‌یگه‌رین.

دوام / davām / /عربی/ اسم. ده‌وام؛ ۱. خۆراگری؛
توانایی به‌ره‌نگار بوونه‌وه له به‌رانبه‌ر ته‌وه‌ره و
هۆکاری زیانده‌ر و له‌نیۆبه‌ره‌وه «دوام این پارچه
خوب بود: ده‌وامی ئه‌م پارچه‌یه باشه» ۲. پایه‌داری؛
سه‌قام؛ خۆراگری «دوام آوردن: ده‌وام هێنان»
۳. درێژه؛ به‌رده‌وامی؛ پاشماوه «دوام داشتن:
به‌رده‌وام بوون».

◻ دوام آوردن: هه‌لکردن؛ به‌رگه‌گرتن؛ به‌ر
کردن؛ ده‌بردن؛ وه‌رگه‌گیرته‌ی «او بود که در
برابر این همه سختی دوام آورد: هه‌ر ئه‌و بوو له
به‌رانبه‌ر ئه‌و هه‌موو دژواریه‌وه هه‌لیکرد».

دوام داشتن: ۱. خۆراگر بوون؛ به ده‌وام بوون؛
به گورخ بوون ۲. /قدیمی/ درێژه‌دار بوون؛
به‌رده‌وام بوون.

دوان / davān / قید. /دبی/ به غار؛ هه‌له‌داوان؛
به هه‌را؛ به راکردن؛ به ده‌رچوونه‌وه؛ به
په‌مه‌ره‌مالی.

دواندن / davāndan / مصدر. متعدی. // دواندی؛
غارتمان؛ می‌دوانی؛ غار ده‌ده‌ی؛ بدوان؛ غار ده‌
۱. غاردان؛ غار پی‌دان؛ خاردان؛ غار پی‌کردن؛
تاودان؛ په‌فاندن؛ هه‌لینگ / لینگ دان؛ لنگاردان؛
لۆغاندن؛ لۆکاندن؛ په‌منه‌ی؛ په‌منای «هر روز
مدتی اسب را می‌دواند: هه‌موو رۆژی ماوه‌یه‌ک
ئه‌سپه‌که‌ی غار ده‌دا» ۲. داکوتان؛ په‌گاژۆکردن؛
هه‌لبگاردن؛ هه‌لبگێراندن؛ بلاوکردنه‌وه «ریشه
دواندن: بن داکوتان» * دوانیدن. هه‌روه‌ها:
دواندنی

◼ صفت فاعلی: دواننده (غارده‌ر) / صفت مفعولی:
دواننده (غاردار) / مصدر منفی: ندواندن (غارنه‌دان)
دوان-دوان / davāndavān / قید. به غار-غاران؛
به هه‌را-هه‌را؛ به هه‌له‌داوان؛ به خار-خاران؛ له
حالی را کردندا «دوان-دوان به سویش رفتم: به
هه‌را-هه‌را چووم بۆ لای».

دوانیدن / davānīdan / دواندن
دواوین / davāvīn / /عربی/ جمع دواون
دواير / davāyer / /عربی/ ۱. جمع دایره
۲. جمع اداره

دوتل / dūt'el / ها: /فرانسوی/ اسم. دۆئیل؛
ململانیی دوو که‌س بۆ پاراستنی شه‌ره‌ف و
ئاپروویان «پوشکین با یکی دوتل کرد و کشته شد:
پوشکین له‌گه‌ل به‌کیکدا دۆئیلی کرد و کوژرا».

دونیت / do'tyyat / ها: /فارسی/ /عربی/ اسم.
دوو به‌ره‌کی؛ دوو به‌ره‌کایه‌تی؛ جیایی «از این
دونیت دست بردارید و با هم کار کنید: له‌م دوو به‌ره‌کیه
ده‌ست هه‌لگرن و پیکه‌وه کار بکه‌ن».

دوباره / dobāre / صفت. دووباره؛ دوباره؛ دواره؛

دووپاته؛ دوویات؛ دسهر؛ له نوو (دیدار دوباره؛
دیمانه‌ی دووباره).

دوباره^۱: قید. سهر له نوې؛ دووباره؛ دوواره؛ دواره؛
هی؛ هی دی؛ هه متی؛ هه متر؛ هه متهر؛ هه مدی؛
ههینا؛ هه ونا؛ هاونا؛ هانجی؛ گلانا؛ گلانگینا؛ گر؛
باز؛ واز؛ دسهر؛ له نوو؛ ههم؛ هه میس؛ هه مدیس؛
هه میسا؛ هه میسان؛ هه میسانه وه؛ نه وه دیسان؛
دیسا؛ دیسان؛ دیسانه وه؛ دوچاره کی؛ ژ نوو؛
۱. جاریکی تر؛ جاریو تهر «دوباره بگو بینم چه
گفتی؛ دووباره بلې بزانم چیت گوت» ۲. هه مبار بهو
شیوه به «دوباره برگشتم سر کار قبلې؛ دیسان
گه پامه وه سهر کاره پتیشوه کهم».

دوباره کاری /dobāre kārī/ : اسم. دووچاره کاری؛
دووپاته کاری؛ دووباره کاری؛ په وتی دووپاته
کردنه وه ی بیهو یان نا په وای کاریک (وقتی از کار
یکدیگر خبر نداشته باشیم، ممکن است دوباره کاری
بکنیم؛ کاتی که ناگهان له کاری یه کتر نه یی،
ویده چی تووشی دووباره کاری ببین).

دوبامبی /dobāmbi/ : قید. دووچه پوکی؛
دووچه پوکه؛ دووله پی؛ ههر وه دهسه ی؛
دووده سی؛ دووده ستی؛ به زهره ی ههر دوو
له پی ده ست «دوبامبی زد توی سر خودش؛
دووچه پوکی دای به سهر خویدا».

دوبدو /dobedo/ : قید. دوان-دوان؛ دووبه دوو؛
دوه دوه ی؛ دوه-دوه؛ دوو دانه-دوو دانه؛ به
شیوه ی دوانه یی و به دووی یه کدا «آنها را دوبدو
بچین؛ دوان-دوان بیانچنه»؛ دوبه دوو

دوبر /dobar/ : صفت. دووبهر؛ دوه وهر؛ دوه لا؛
دوو لاهر؛ دوو نه بش.

دوبدی /dobo'di/ : فارسی/عربی صفت.
دووبهر؛ دوولایی (سه باره ت به روپهر، تنه یا
دریژی و پانایی).

دوبل /dubl/ : فرانسوی صفت. دووبهرامبه؛
دووبهرابه؛ دوو نه ونده؛ دوو نه ونه؛ دووچه نانه؛
دووچه ندان «یکباره درآمدش دوبل شد؛ یه کجاری

دهسهاتی دووبهرامبه ر بؤوه».

دوبل : قید. دووبهرابه؛ دووبهرانبهر؛
دوه بهرامبه؛ دوو نه ونده؛ دووچه نانه؛ دووچه ندان
(قیمتش را دوبل حساب کرده؛ نرخه که ی دووبهرامبه
حسب کردوه).

دوبلاژ /dublāj/ : فرانسوی/سم. دووبلاژ؛ کاری
وهر گتیران (بؤ فیلم و نومایش) «مدیر دوبلاژ؛
بهررپی دووبلاژ».

دوبلکس /dubleks/ : از فرانسوی [دبلکس] ۱-
دوبلور /dublör/ : ها/ [فرانسوی/سم. دووبلور؛
۱. که سی که کاری گوتنه وه ی قسه کانی نیو
فیلم به زمانیکی جگه له زمانی هوهل «او یکی
از دوبلورهای چیره دست و خوش صداست؛ نه و یه کئی له
دووبلوره لیزان و خوش دهنه گه کانه» ۲. که سی که
له دهنگی به جینی یه ک یان چهند نه کتر له
فیلمدا که لک وهرده گیریت.

دوبله^۱ /duble/ : فرانسوی صفت. دووبله؛ به
په یقی جگه له زمانی سهره کی (وهک بؤ فیلم).

□ دوبله کردن: دووبله کردن؛ وهر گتیران؛
گوتنه وه ی په یقی فیلم به زمانیکی تر.
هروه ها: دوبله شدن

دوبله^۲: قید. دووبهرانبهر؛ دووبهرابه؛
دوه بهرامبه؛ به شیوازی دوانی یان دووبهرامبه.
□ دوبله پارک کردن: پال به پالی یه ک
پاگرتن؛ وه ستاندنی دوو ماشین له پال
یه کتره وه.

دوبه /dûbe/ : [؟]/سم. که لک؛ که ره سته یه کی
ته ختی سهر ئاو بؤ گواسته نه وه ی بار له رځخانه دا
که ده به سرتیه یه ده ککیشه وه.

دوبه شک /dobešak/ : فارسی/عربی صفت.
(گفتاری) دوودل؛ دووشک؛ دوه شک؛ درونگ؛
درننگ؛ شکدار؛ دل دانه مه زراو له مهر دوو شتی
رئ تیچوه «دوبه شک بودم و نمی دانستم بهتر است
بروم یان بمانم؛ دوودل بووم و نهمده زانی باشتروایه
بروم یان بمینمه وه».

دوبهمزن / dobehmzan ، ها: صفت. / گفتاری / به زاجکه؛ نیوان تیکدهر؛ چوکه شکین؛ شوڤار؛ شیوه نه؛ کوله بنه؛ پاکل؛ پاکله؛ شه یثانی کهر؛ خاوهن خوو یا مهیل به هه لگیرساندنې دوژمنی له نیوان خه لکیدا (من تو را این طور دوبهمزن نمی دانستم: نهمده زانی تاوا به زاجکه ری).

دوبهمزنی / dobehmzani ، ها: اسم. به زاجکه ری؛ نیوان تیکده ری؛ چوکه شکینې؛ شوڤاری؛ کاره په هاتی به دپه یثانی دوژمنی و دزایه تی له نیوان خه لکدا.

دوبیتی / dobeyti ، ها: / فارسی / عربی / اسم. چوارخشته کی؛ چوارخشتی؛ چه شنی شاعر که بالگه لی هوهل، دووهم و چواره می هاو پاشلن و پتر له سهر کیچی «مه فاعیلون، مه فاعیلون، مه فاعیل» ن (وه که چوارخشته کانی بابه تاهیر).

دوبینی / dobini ، اسم. / بزرگی / خیلی؛ خویلی؛ خوولی؛ خپچی؛ چاو خواری؛ چاوشاشی؛ چافویری؛ چافویری.

دوپایه / dopāye ، صفت. / گیاه شناسی / جووت جیگه؛ جووت خانه؛ دوو خانه؛ بوونی گولی نیز و گولی می هر یه که له سهر پروه کیکی جیاواز به گولگه لی میینه یان نیرینه له بته یان دارگه لی جیاوازا (وه که داری خورما). به رانبر: یکپایه

دوپشته / dopošte ، قید. دوو پرزه؛ دوو پرزه؛ دوو پرزه؛ دوه چین؛ له دوو ریزدا (مردم دوپشته ایستاده بودند: خه لکی دوو پرزه راوه ستابوون).

دوپلکس / dupleks ، از فرانسوی / صفت.

۱. دووقات؛ به دیوگه لیک له دوو قاتدا به پلیکانه ی ناو خووه: دوپلکس / گفتاری /
۲. دوونهموم؛ به دوو جیگای جیاوازه له هه سگایه کدا که ده کری له ههر دووی به جیاواز که لک و هریگریت ۳. به توانایی هه ناردنې دوو په یامی هاوکات بو دوو لا.

دوپوشه / dopūše ، صفت. / معماری / دووپوشه؛

دوولؤ؛ به دوو لای پؤشه نی جیا له یه کتره وه «دیار دوپوشه: دیواری دووپوشه».

دوپهلو / dopahlû ، صفت. / مجازی / به توپکل؛ به توکل؛ دووپالوو؛ نه ریسات؛ دوولایه ن؛ به دوو واتای جیاوازه وه «یک جواب دوپهلو داد و نتوانستم منظور را بفهمم: وه لامیکی به توپکلی دایه وه و نه متوانی له مه بهستی تیگه م».

دوپیس / dopiyes ، ها: / فرانسوی / اسم. جل و به رگی ژنانه به شیوه ی کوټ و دامین له یه که پارچه.

دوپیکر / dopeykar ، اسم. / نجوم / جه وزا؛ وینه یه کی ئاسمانی که به شیوه ی دوو مرؤی لفه دوانه دپته به رچاو: جوزا

دوپینگ / doping ، انگلیسی / اسم. / ورزش / دوپینگ؛ کاره په هاتی که لک و هریگری و هریشکار له ماکي هیزده ر پیش له ده سپکردنی یاری.

دوتائی / dotāi ، دوتایی

دوتا دوتا / dotādota ، قید. دوان-دوان؛ دوو-دوو؛ دوه-دوه؛ دوفر دوو؛ دوو دانه-دوو دانه؛ دوو به دوو؛ به شیوه ی دوانی «دوتا دوتا راه افتادید که همین را ببینید؟ دوان-دوان هاتوون نهمه بیرسن؟»
دوتار / dotār ، ها: اسم. دوتار؛ سازیکی ژیدار به دوو سیمه وه که زورتر له باکووری روزه لاتي ئیران و ولاتانی دراوسیدا باوه.

دوتایی^۱ / dotāyi ، صفت. دوانی؛ دوو دانه یی؛ به دوان له شتیک «دسته های دوتایی: دسته گه لی دوانی»؛ دوتائی

دوتایی^۲؛ قید. دوانی؛ دوو به دوو؛ دوه یی؛ ههر دوو پیکه وه؛ له لا یان له پال یه کتریه وه؛ ویرای یه که وه «دوتایی رفتیم سینما: دوانی چووین بو سینما»؛ دوتائی

دوترکه / dotarke ، قید. دووپشته کی؛ دووپشکه؛ دووپشکه یی؛ دووته رکه؛ دوه تهرکه؛ به شیوه ی دوو که سی پشت سهر یه که و ویکرا له سهر

دوچرخه ساز / dočarxesāz ، ها: /ان: / اسم،
دووچرخه ساز؛ کهسې که کاری چاگردنه وهی
دووچرخه یه.

دوچرخه سازی / dočarxesāzi ، ها: / اسم،
دووچرخه سازی: ۱. کارخانه یه که
دووچرخه ی تیدا دروست ده کړیت ۲. کارگه ی
چاگردنه وهی دووچرخه ۳. پيشه یان کاری
دووچرخه ساز.

دوځانه / doxāne: صفت، دووچاوه؛ دوودیو؛
دووژوور <جبهی دوځانه: جابه ی دووچاوه>.

دوخت / dūxt ، ها: / اسم، دروومان؛ دوورمان؛
دوژ: ۱. کار یان په وتی دووران؛ دروون؛ دروین؛
دووړین <آموزش برش و دوخت: فیرکاری برین و
دروومان> ۲. کیل؛ وراز؛ وارز؛ وراست؛ دؤخ یان
چؤنیه تی دووړین <خوش دوخت: خوش کل>.

دوختن / dūxtan: مصدر، متعلی، // دوختی:
دووړیت؛ می دوزی؛ ددهووری؛ یدوز؛ بدووره //
دووړین؛ دروون؛ دووړین؛ دادروون؛ دوورانندن؛
دووړانن: ۱. کیلسدان؛ ورازین؛ وراستهن؛
وراسه ی؛ وراسته ی، ته قه ل دان؛ پیکه وه لکاندن ی
دوو شتی وهک پارچه به بهن و سوژن یان
مه کینه ی دروومان <لحاف دوختن: لیف دووړین>
۲. دالکندن؛ دالکانن؛ نهره لکنه ی؛ شتی که به
بهن و دهرزی به ماکیکی ده قخوره وه لکاندن
<دگمه دوختن: پشکوژ دالکندن> ۳. [مجازی] برین/
تی برین (بو چاو)؛ کل نه کردن (بو چاو)؛ شتی که
له شویتیکدا جیگیر کردن <چشم به چیزی دوختن:
چاو برینه شتی>، ههروه ها: دوختنی

■ صفت فاعلی: دوزنده (ب) / صفت مفعولی: دوخته
(دووراو) / مصدر منفی: ندوختن (نه دووړین)
دوخت و دوز / dūxt-o-dūz: / اسم، [گفتاری]
دروومان؛ وراز؛ وراست؛ خه یاتی <کار دوخت و دور
به عهده ی دختر بزرگتر است: کاری دروومان له
نه ستوی کچه گه وره که یه>.
دوخته / dūxte ، ها: / صفت، دووراو؛ دووریو؛

نفس، دووچرخه یان موتوروه سوار بوون
<یک دوچرخه کرایه می کردیم، دوتر که سوارش
می شدیم: دووچرخه یه کمان به کړی ده گرت و
دوو پشته کی سواری ده بووین>.

دوتريښ / doteryom, dūteryom: / [فرانسوی]
/ اسم، دوتریوم؛ هیدروژنی قورس؛ نیژو توپی یه که
نوترونی هیدروژن.

دوجانبه / docānebe: / [فارسی / عربی] صفت،
دوولایه نه؛ پتوه ندیدار یان سهر به دوو لا، دوو
کهس یان دوو گرووه <جاسوس دوجانبه؛ توافق
دوجانبه: شؤفاری دوولایه نه؛ پیکه اتنی دوولایه نه>.

دوجنسی / docensi ، ها: / [فارسی / عربی] / اسم،
نیر- می؛ نیر- ما؛ نیروما: ۱. دووره گه زی؛
خاوه ن تایه تمه ندیگه لی ههر دوو جنسی نیر و
می ۲. [روان شناسی] خاوه ن تایه تمه ندیگه لی
کرده وه یی و می شک ی ههر دوو جنسی نیر و می
* دوجنسی تی

دوجنسی تی / docensīyyatī: / [فارسی / عربی]
دوجنسی

دوجین / docin, ducin: / از فرانسوی / اسم،
دهرزن؛ دهرزن؛ دوو جین؛ یه که ی ژماردنی کالا
بریتی له دوازه دانه.

دوجینی / docinî, ducinî: / از فرانسوی / آقید،
دهرزنی؛ دوو جینی: ۱. به شیوه ی دوازه
دانه یی <مدادها را دوجینی خریدیم: قه له مه کانمان
دهرزنی کړی> ۲. دهرزنی که؛ ههر دوو جین
<دوجینی چهار صد تومان: دهرزنی که چوار سه د
تمه ن>.

دوچرخه ^۱ / dočarxe ، ها: / اسم، دووچرخه؛
نامرازی که گواسته نه وه یی به بی موتور، به دوو
چرخه ی له دووی یه که، فهران، زین و په کیفی
که به پا لیدان و چهراندنی ده بووی.

دوچرخه ^۲: صفت، دووچرخه؛ دووچرخ؛ به دوو
چرخه وه <کالسه که دوچرخه: کالیسه که ی
دووچرخه>.

دووکله کهی نه چپته چاوی خوت.

دود خوردن: دووکهل خواردن؛ دووکهل هلمزین «توی این شهر صبح تا شب دود می خوریم: لهم شارهدا پوژ تا شهو دووکهل ده خوین».

دود دادن: دووکهل دان؛ قانگ دان؛ له بهر دووکهلدا دانان «ماهیا را برای نگهداری دود می دهند: ماسیه کان بو هه لگرتن دووکهل ده دن».

دود زدن: دووکهل لیدان؛ دووکهل لاژو بوون؛ کهوتنه بهر دووکهل یان له دووکهل زیان و ته گهره پیگه یشتن «دود زده همه ی دیوارها را سیاه کرده: دووکهل لی داوه هه موو دیواره کانی رهش کردو ته وه».

دود شدن: [مجازی] بوونه دووکهل؛ بوونه توژ؛ سووتان و فهوتان «هر چه داشت دود شد و به هوا رفت: هه ر چیه کی هه بوو بووه توژ و به دهم باوه چوو».

دود کردن: دووکهل کردن؛ دووکهل کهرده ی؛ ۱. به بونه ی باش نه سووتانه وه، گازیکی رهش یان توخ له ناگر بهرز بوونه وه ۲. [کنایی] کیشانی جگهره یان ماکی خاوه ر: دود کشیدن

دود کشیدن ۲- دود کردن

دود گرفتن: دووکهل داگرتن؛ دووکهل داوه ستان؛ دووکهل هه لگرتن؛ دووکهل گیر ته یه «همه جا را دود گرفته بود: هه موو جیگایه ک دووکهل دایگر تیبوو».

دود آلود / dūdālūd: صفت. دووکهل لاوی؛ دووکهلین؛ دووکهل ی؛ دوکیلی؛ تیکه له به دووکهل «هوای دود آلود: هه وای دووکهل لاوی».

دودانگیز / dūdangîz: صفت. [گفتاری] دوودرگا؛ دووکهل لکه ر.

دودره / dodare: صفت. [گفتاری] دوودرگا؛ دوودریا؛ دوو دهر که؛ دوه به ره؛ به دوو درگاه.

دووریاگ؛ ورازیا؛ دروست کراو له دروومان (لباس دوخته: گنجی دووراو).

دوخته فروشی / dūxtefurūši، ها: / اسم. جل و بهرگ فروشی؛ گنج فروشی؛ جیگای جل و بهرگ فروشتن. ههروه ها: **دوخته فروش** دوخوا به / doxābe، ها: صفت. دووخه وه؛ به دوو ژووری تایبته بو خه «یک آپارتمان دوخوا به به فروش می رسد: وارخانیکی دووخه وه بو فروشه».

دود / dūd: اسم. دووکهل؛ دوکیل؛ دووکیل؛ دوکله؛ دویکیل؛ دوود؛ دوو؛ دوی؛ دومان؛ دوومان؛ سیاتگ؛ کادو؛ کادوو؛ کادی؛ مؤران: ۱. گازیک که له سووتانی ماکی کهربونداره وه به دی دی و به بونه ی تیکه له بوونی توژی خه لووز له گهلیدا به چاو ده بینریت ۲. ماکیک که به شیوه ی گاز ببینریت، به تایبته تووتن و دهسهاته کانی «شما اهل دود نیستید؟ ئیوه دووکهل ناکن؟».

□ **دود از کله ی کسی بلند شدن:** [مجازی] ته م بهر چاوی که سیک گرتن؛ بهر چاو که سی ته م داگرتن؛ زور توو ره بوون، خه م داگرتن یان واق وړمان «وقتی این را گفت دود از کله م بلند شد: که نه وه ی گوت ته م بهر چاوی کرت م».

دود از کنده بلند شدن: [کنایی] دووکهل له ناوړ بوونه وه؛ باز له سه ر داری پیر نیشن؛ کار له دهستی که سی چاو کراوه و به سالاجوو دهره اتن.

دود چراغ خوردن: [کنایی] شهونخوونی کیشان؛ پیشه شکان؛ شهوانی زور نه خهوتن و موتالا کردن «برای نویسنده شدن باید دود چراغ خورد: بو بوونه نووسه ر نه بی شهونخوونی بکیشی».

دود چیزی به چشم کسی رفتن: [کنایی] دووکهل ی شتی چوونه چاوی که سیکه وه؛ پای که سیک گرتنه وه؛ گه زن و تاوانی شتیک به که سی گه یشتن «این کارها را می کنی آخر دود ان به چشم خودت می رود: نه م کارانه ده که ی ناخری

دودل / dodel ، ها: / صفت. / مجازی / دودول؛ دوه‌دل؛ دپ‌دونگ؛ دپ‌دونگ؛ به‌گومان؛ دلخورد؛ سه‌ددل؛ ناخاترجه‌م؛ پا‌پا؛ دووشک له هه‌لبژاردن نیوان دوو شتدا (برای قبول پیشنهادش دودل بودم: بۆ په‌زیرانی پیشنیاره‌که‌ی دودول بووم).
دودلی / dodeli ، ها: / اسم. / گفتاری / دودول‌ی؛ دپ‌دونگی؛ دپ‌دونگی؛ دلی - دلی؛ نیگه‌رانی؛ ئه‌ری‌نه‌ریی؛ پارایی (دودلی را کنار بگذار و زود تصمیم بگیر: دودول‌ی بئه لاه و زوو بریار بده).

دودم / dodam ، صفت. / دوده‌مه؛ دوه‌دهمه؛ به‌دوو لیواری تیژوهه (سه‌بارته به شیر، تیخ و...) .
دودمان / dūdman ، ها: / اسم. / ۱. بئه‌ماله؛ بنچینه؛ بنیچه؛ په‌چه‌له‌ک؛ په‌ته‌وه؛ بئه‌چه؛ بئه‌چه‌که؛ به‌ره‌باب؛ لۆن؛ خان و مان؛ خانه‌دان؛ بناوان؛ همه‌وو ئه‌وانه‌ی باب و کالیان په‌کیکه
 ۲. خیل؛ هۆز؛ تیره.

دودمان کسی را بر باد دادن: / مجازی / سه‌ر و مالی که‌سیک تیدا بردن؛ قهره‌چۆلی که‌سیک برینه‌وه؛ که‌سیک و بئه‌ماله‌که‌ی قه‌ر تیخستن. هه‌روه‌ها: دودمان کسی بر باد رفتن

دودو / dōdow, do:do ، اسم. / ره‌ش‌وبه‌ش؛ ره‌شکه‌و‌پیشکه؛ فره‌که‌فرک؛ پمل؛ له‌رزینی په‌شینیه‌ی چاو (از گرسنگی و خستگی چشم‌هایم دودو می‌زد: له‌شه‌که‌تی و برسیه‌تیدا چاووم ره‌شکه‌و‌پیشکه‌ی ده‌کرد).

دود و دم / dūd-o-dam ، اسم. / کنایی / چره‌دوو‌که‌ل؛ شه‌ره‌دوو‌که‌ل؛ چه‌قه‌چۆمان؛ چره‌چه‌مان؛ دوو‌که‌ل و هه‌لمی به‌دیها‌توو له‌چز و بز (وه‌کوو ئاماده‌کردنی که‌باب و قلیان) «بین چه دود و دمی راه انداخته: پروانه‌چ جره‌دوو‌که‌لیکی ناوه‌ته‌وه».

دودوزه / dodūze ، دودوزه بازی کردن، دودا
دوده / dūde ، اسم. / ۱. دیله؛ دودوه؛ تهن؛ ته‌نی؛ ره‌شک؛ دۆرژنگ؛ دودورنج؛ په‌ژهن؛ هیس؛ هیس؛ سیان؛ قورم؛ ماکیکی ره‌ش که به هۆی

دودره کردن: / مجازی / ۱. دیر هاتن و زوو دهره‌په‌رین؛ زووتر له‌کاتی دیاریکراو و به‌دزیه‌وه دهره‌چوون ۲. هه‌لمه‌قووت کردن؛ هه‌لخستن؛ قاپاندن؛ قووت دان؛ شتی به‌بیئ ناگای خاوه‌نه‌که‌ی هه‌لگرتن و بردن (پوله‌را دودره کرد: پاره‌کانی هه‌لمه‌قووت کرد).

دودزا / dūdza ، ها: / صفت. / دوو‌که‌لکه‌ر؛ به‌تابیه‌تمه‌ندی دوو‌که‌ل کردن (وسيله‌ی نقلیه‌ی دودزا: که‌ره‌سه‌ی گواسته‌وه‌یی دوو‌که‌لکه‌ر).

دودزده / dūdzade ، ها: / صفت. / دوو‌که‌لاوی؛ دوو‌که‌لاژو؛ دوو‌که‌لی؛ دوو‌که‌لین؛ دوو‌که‌ل لیداو؛ وه‌به‌ر دوو‌که‌ل که‌وتوو (با سر و صورت دودزده وارد شد: به‌چر و چاوی دوو‌که‌لاویه‌وه هاته‌ناوه‌وه).

دودستگی / dodastegi ، ها: / اسم. / دوو‌به‌ره‌کی؛ دودوده‌سته‌یی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دوو ده‌سته بوونی که‌سان له‌گرویه‌کدا به‌بۆنه‌ی دژپروایی و به‌دیها‌تانی دۆژمنایه‌تی له‌نیوانیادا (خیلی زود در انجمن دودستگی پیدا شد و اعضا به‌جان هم افتادند: زۆر زوو له‌نیو ئه‌نجومه‌ندا دوو‌به‌ره‌کی داکه‌وت و ئه‌ندامه‌کان که‌وته‌نه‌گیانی په‌ک).

دودستی / dodastî ، قید. / ۱. دودوده‌ستی؛ دودوده‌سی؛ به‌هه‌ر دوو ده‌سته‌وه (پول را دودستی تقدیم کرد: پاره‌که‌ی دودوده‌ستی پیشکه‌ش کرد)
 ۲. / مجازی / سفت و سۆل؛ به‌په‌داگریه‌وه (دودستی بچسب به‌کارت: سفت و سول بئه‌وه له‌کاره‌که‌ت).

دودکش / dūdkeš ، ها: / اسم. / دوو‌که‌لکیش؛ پۆژینگ؛ لۆژن؛ لوجن؛ دودو‌کیش؛ دوو‌که‌لگیر؛ که‌مووتره (بۆ په‌شمال)؛ لوله‌یان پل‌ووسکی له‌کانزا، ئاجور (یان شتی‌تر) بۆ دهر‌باز بوونی دوو‌که‌ل و گازی‌تر له‌سۆبه، کوانوو یان کووروه.

دودکش جن: / زمین‌شناسی / کۆله‌که‌به‌کی سروشتی له‌خاک له‌بناری که‌ژدا، که‌سه‌ره‌که‌ی به‌تاشه‌به‌ردیک داپۆشراوه: گرزدیو

سووتانی شتی، یان وپرای سووتانی سووته‌مه‌نی، به شیوه‌ی وردیله‌گه‌لیک بلاو ده‌بیته‌وه ۲. /ها/ [دبی/ خیزان؛ بنه‌ماله.

دودی /dūdi/ :صفت. ۱. /مجازی/ /ها/ دوو‌که‌لی؛ دوو‌که‌لکیش؛ قه‌نده‌کیش؛ خو‌گرتوو به ماکي خاو‌کهر <من دودی نیستم؛ من دوو‌که‌لی نیم> ۲. /ها/ بون کادوو؛ بؤدوو‌که‌ل؛ دوو‌که‌لاژو؛ وه بهر دوو‌که‌ل خراو <ماهی دودی؛ ماسی بون کادوو> ۳. دوودی؛ به ر‌ه‌نگی خو‌له‌می‌شی تاریکه‌وه <رنگ دودی؛ عینک دودی؛ ر‌ه‌نگی خو‌له‌می‌شی؛ چاویلکه‌ی دودی>. هه‌روه‌ها: دودی‌رنگ ۴. وه‌ک دوو‌که‌ل <حرکت دودی؛ بزای وه‌ک دودو‌کل>.

دور /dowr, do:r/ : [عربی/ اسم. دور؛ گیزکه؛ گیزچه؛ ۱. خول؛ سوور؛ چه‌رخ <دور زدن؛ دور دانه‌وه> ۲. هاویدور؛ هاویدور؛ هاویر؛ ده‌وراندور؛ ده‌وروبه‌ر؛ په‌رانپه‌ر؛ ناقار <دور حیاط؛ دوری حه‌وشه> ۳. /ها/ له دابه‌شگه‌لی میژوو‌ی زه‌وین‌ناسی که چه‌ندیکیان ده‌وره‌یه‌ک به‌دی دین ۴. چهل؛ سه‌ره؛ سه‌ری؛ نوبه؛ نوره؛ نو‌گه؛ گه‌ر؛ جار؛ که‌ر‌ه‌ت <دور دوم بازی؛ دوری دوو‌ه‌می کایه> ۵. /مجازی/ ههل؛ کات؛ ده‌رفه‌ت؛ باو ۶. /قدیمی/ خول؛ کار یان ره‌وتی گه‌رانی جامی باده له کوردا ۷. /مجازی، قدیمی/ ر‌وزگار؛ ر‌وزگار؛ چه‌رخ؛ فه‌له‌ک ۸. /فلسفه/ چۆنیه‌تی به‌ندیواری و نیازمه‌ندی دوو شت له بوونیاندا، به جورئ که ههر کام ئاکامی ئه‌وی دیکه‌یه <وه‌ک مریشک و هیلکه>.

دور تا دور؛ ده‌وراندور؛ دۆر‌مادار؛ په‌رانپه‌ر؛ ئه‌م په‌ر و ئه‌و په‌ر؛ گرد و په‌ر؛ گردای‌گرد؛ هۆره؛ دور و به‌ر.

دور‌ق‌لبی ژوور جه‌مسهری؛ ژوور هیتمی؛ چۆنیه‌تی دیار و به‌ر چاو بوونی هه‌میشه‌یی ئه‌ستیره‌یه‌ک له‌سه‌ر ئاسۆوه: پیرا‌ق‌لبی

دور برداشتن: دور هه‌ل‌گرتن: ۱. خیرایی

گرتن؛ ئامه‌یوه بالی <موتور دور برداشت؛ موتوره‌که ده‌وری هه‌ل‌گرت> ۲. /مجازی/ پا هه‌ل‌گرتن؛ پای زیایی داکیشان <چرا این قدر دور برمی‌داری، چه خبر است؛ بؤ وا ده‌ور هه‌ل‌ده‌گری، چیه>.

دور به دست کسی افتادن: ههل بؤ که‌سیک ر‌ه‌خسان؛ ههل ده‌ستی که‌سیک که‌وتن؛ ده‌رفه‌تی چالاکي و سه‌رکه‌وتن بؤ که‌سیک ده‌ست دان.

دور زدن: دور دانه‌وه؛ ده‌وره‌وه ده‌ی <میدان را دور زد؛ ده‌وری مه‌یدانه‌کی داوه>.

دور گرداندن: دور گیزان؛ به ده‌وردا گه‌راندن؛ گه‌راندن؛ گه‌رانن؛ ده‌ور پی دان؛ گیلنه‌ی؛ به ده‌ور گه‌راندن <جعبه‌ی شیرینی را دور گرداند؛ قوتووی شیرینه‌کی به ده‌وردا گیر>. از دور خارج شدن: فت بوون؛ له چالاکي و کاریکدا لاچوون یان لایران <دو نفر از بازیکنان تیم از دور خارج شدند؛ دوان له کایه‌کارانی تیم فت بوون>. هه‌روه‌ها: از دور خارج کردن

دور /dowr, do:re/ : [عربی/ حرف. دور؛ ۱. به ده‌وری؛ له ده‌وری؛ به ده‌ور؛ له ده‌ور؛ په‌گالوو <دور می‌زنشسته بودند؛ له ده‌وری می‌زه‌که دانیشتبوون> ۲. په‌رانپه‌ر <دور چیزی گشتن؛ به ده‌وری شتیکدا گه‌ران>.

دور جایی گرداندن: له جیگایه‌ک گه‌راندن؛ به ده‌وری جیگایه‌کدا گه‌راندن <عروس را دور شهر گرداندند؛ بووکیان به ده‌وری شاردا گه‌راند>.

دور چیزی/ کسی را خط کشیدن: [کنایی/ ده‌س له شتی/ که‌سی هه‌ل‌گرتن؛ چاو پۆشین له شتی یان که‌سیک؛ خیری شتی/ که‌سی به‌خشینه‌وه؛ خیری چتی/ که‌سیک به‌شه‌و کردن <دور این پسر را خط بکش؛ ده‌ست له‌م کوره هه‌ل‌که>.

دور چیزی گشتن: به ده‌ور شتیکدا خول خواردن/ خولانه‌وه/ سوورانه‌وه: ۱. به ده‌وری

مه‌ودای ریگایی زۆره‌وه ۲. /مجازی/ جودا؛ جیا؛ جوئ؛ جگا ۳. به مه‌ودایه‌کی کاتی زۆره‌وه ۴. /مجازی/ کلا؛ بهر کنار ۵. /مجازی/ نه‌گونجاو؛ نه‌په‌خساو ۶. /مجازی/ بی‌خه‌به‌ر ۷. /مجازی/ بیگانه؛ نامۆ.

□ دور بودن: دوور بوون؛ دوور بیهی: ۱. مه‌ودای ریگایی زۆر بوون «خانه‌مان خیلی دور است؛ مالمان زۆر دوور» ۲. /مجازی/ به دوور بوون؛ جودا بوون؛ جوئ بوون؛ جیا بیهی؛ لیک‌پران؛ لیک‌داب‌پران «آزاد سه‌سال از مادرش دور بود؛ نازاد سی‌سال له‌دایکی ده‌ره‌بوو».

دور شدن: دوور بوونه‌وه؛ دوور که‌فته‌وه؛ دووره‌وه بیهی «راهمان دور تسد؛ ریگه‌مان دوور بوونه‌وه».

دور: قید. دوور: ۱. له‌مه‌ودای زۆره‌وه «دور از خانه: دوور له‌مال» ۲. به‌شیوه‌ی مه‌ودادار «دور کردن: دوور کردنه‌وه».

□ دور از چشم کسی: له‌دیار نه‌بوونی که‌سیک؛ به‌دزی که‌سیکه‌وه؛ به‌نه‌پنی له‌که‌سی «دور از چشم پدرش سیگار می‌کشید؛ له‌دیار نه‌بوونی بایی جگه‌ره‌ی ده‌کیشا».

□ دور افتادن: دوور که‌وته‌وه؛ دووره‌وه‌که‌فتن؛ دووره‌وه‌که‌وته‌ی؛ جودا مانه‌وه؛ هه‌راف‌ستش؛ برپان؛ داب‌پان؛ داب‌پان؛ برپه‌ی «مدتی است از شهرمان دور افتاده‌ایم؛ ماوه‌یه‌که‌له‌شاره‌که‌مان دور که‌وته‌وته‌وه».

دور انداختن: فری دان؛ فری دان؛ فری ده‌ی؛ توور دان؛ برک دان؛ په‌رت کردن؛ شه‌م‌پاندن؛ فه‌زه‌لاندن؛ دووره‌وه‌وسه‌ی؛ هه‌وا داین؛ له‌خۆ دوور کردنه‌وه «کفشهای به‌آن خوبی را دور انداخت؛ که‌وشی به‌باشیه‌ی فری دا».

دور ریختن: فره‌دان؛ فره‌دان؛ فره‌دان؛ فره‌داین؛ فره‌داین؛ هه‌وا داین؛ برنگ دان؛ خسته‌دوره‌وه؛ توور دان؛ برک دان؛ په‌رت کردن؛ توور / فره‌دان؛ له‌خۆ دوور کردنه‌وه‌ی

شتیکدا گه‌پان؛ ده‌وروو چیتوویه‌نه‌گیله‌ی «دور خانه‌می‌گشت؛ به‌ده‌ور ماله‌که‌دا خولی ده‌خوارد» ۲. /مجازی/ چوونه‌ده‌ور و به‌ری شتیکدا؛ توخنی شتی که‌وتن؛ په‌رژانه‌کاریک؛ له‌گه‌ل شتیکدا خه‌ریک بوون «پدرم می‌گفت: «دور سیاست نگرده»؛ بابم ده‌یگوت: «به‌ده‌وری سیاستدا مه‌سووره‌وه»».

دور خود چرخیدن: به‌ده‌ور خۆدا خولانه‌وه؛ ۱. خول خوارده‌نه‌ده‌ور خۆدا؛ به‌ده‌وری خۆدا گیکچه‌کردن؛ ده‌وروو وینه‌چه‌رخیه‌ی؛ به‌خول داجوین؛ له‌گه‌پ بوون «مثل فرفره‌دور خودش می‌چرخد؛ وه‌کوو خولخوله‌به‌ده‌وری خویدا ده‌خولینه‌وه» ۲. /مجازی/ به‌ده‌ور خۆدا خوله‌هاتن؛ سه‌رگه‌ردان بوون؛ به‌بی ئامانج و به‌رنامه‌کاری په‌مه‌کی کردن «صبح تا شب توی این مغازه‌دور خودمان می‌چرخیم؛ به‌یانی تا شه‌وله‌م دوکانه‌به‌ده‌وری خوماندا ده‌خولینه‌وه».

دور کسی را گرفتن: ده‌وری که‌سی‌گرتن؛ ۱. گه‌مارۆی که‌سیک دان؛ خر بوونه‌وه‌به‌ده‌وری که‌سیکدا؛ کۆوه‌بوون به‌ده‌وری که‌سیکدا «دور آزاد را گرفته‌بودند و از او شیرینی می‌خواستند؛ ده‌وری نازادایان گرتبوو داوای شیرینیان لی‌ده‌کرد» ۲. یارمه‌تی دان و هه‌واداری له‌که‌سیک کردن «بچه‌ها دور او را گرفتند و گذاشتند زیاد غصه‌بخورد؛ هه‌والان ده‌وریان گرت و نه‌یانیه‌شت زۆر خه‌فه‌ت بخوا».

دور کسی گشتن: /مجازی/ له‌ده‌وری که‌سیک گه‌پان؛ له‌به‌ر که‌سی مردن؛ هاتنه‌ده‌ور که‌سیکا؛ ئامه‌ی ده‌وروو یۆیه‌نه؛ قوربان و ساقه‌ی که‌سی بوون «الهی دورت بگردم؛ یا خوا له‌ده‌ورت گه‌پیم».

دور هم بودن: پیکه‌وه‌بوون؛ به‌ده‌وری یه‌که‌وه‌بوون «فرداشب بیایید دور هم باشیم؛ سبه‌ی شه‌وهرن پیکه‌وه‌بین».

دور / dūr /: صفت. دوور؛ دویر؛ دیر: ۱. به

چەرخیانەو، هەلسووڕان؛ زفرین؛ ئەو خولێهێ؛
ئەو چەرخیهێ.

❑ دوران دادن: چهرخاندن؛ چهرحان؛ خول دان؛ خولاندنه‌وه؛ گه‌راندن؛ سوورپاندن؛ سوورپاندنه‌وه؛ هه‌لسوورپاندن؛ ئه‌وه خولنه‌ی؛ خولنايوه؛ ئه‌وه چه‌رخنه‌ی؛ چه‌رخايوه؛ گيلنه‌ی؛ گيلناي؛ هورخلنه‌ی.

دوران کردن: چه رخاں؛ چه رخین؛ خول
خواردن؛ سوور خواردن؛ له گهړ بوون؛
خولانهوه؛ گهړان؛ سوورانهوه؛ سووړان؛
خولینانهوه؛ هه لسوړان؛ گرډان؛ زفران؛ چه رخ
دان؛ چه رخ خواردن؛ نهوه خولیهی؛ خولایوه؛
نهوه چه رخیه ی؛ چه رخیایوه؛ گیله ی؛ گیلای؛
هۆر خلیه ی؛ هۆروه خلیه ی؛ به دوران افتادن

به دوران افتادن ➡ دوران کردن

دوران / dōw-rān, dō:rān / ها: از عربی/ اسم.

۱. سهردهم؛ چاخ؛ سوو؛ پۆزگار؛ پۆزگار؛ کات و ساتی پیوه‌ندیدار به دیارده یان رووداویکه‌وه (در دوران قییم: له سهردهمی پیشوودا) ۲. خول؛ گه؛ گه‌وره‌ترین یه‌که‌بو به‌شبه‌ندی میژووی زه‌وین‌ناسی، بریتی له چهند ده‌وره.

☐ دوران اول: خولی دیرین ژیواری.

دوران پارینه سنگی: پالئولیتیک؛ خولی کوون بهردی.

دوران چہارم: گہری دووہم لہ خولی نوی
ژیواری.

دوران دوم: خولی دووهم؛ خولی نیوان
ژیواری.

دوران سنگ: عصر حجر ➡ عصر

دوران سوم: گہری ھوہل لہ خولی نوی
ژیواری.

دوران نوستگی: خولی نوٲ به ردی؛ سه رده می به ردینی نوٲ.

دورانداختنی / dûrandāxtanî : صفت. به
که لک نه هاتوو؛ به دهر د نه خور؛ بی نرخ؛

ستان به بونه‌ی نه‌ویستیان «این خرت و پرتها را دور بزن: هم شه‌خه‌ل-مه‌خه‌لانه خره بد».

دور ساختن ➡ دور کردن

دور شدن: دوور بوونه وه؛ دوور كهوتنه وه/
كهفتنه وه؛ دوور بيه يوه؛ رۆيشتن؛ پهړ يوون (از
آنجا دور نهد: لهوێ دور بوودوه).

دور کردن: دور کردنهوه؛ دور خستنهوه؛
دور وسه یوه؛ جودا کردنهوه؛ لا بهره ی؛
مهودا پیدان (خطر را از خودش دور کرد؛ مه ترسی
له خوی دور کردوه)؛ دور ساختن

دور مانند: دور که و تنه‌وه؛ جیا مانه‌وه «وقتی از همسرش دور مانده، خود را سرگرم کار کرد؛ کاتی له هاوسره که‌ی دور که و تنه‌وه» خوی به کاره‌وه خه‌ریک کرد».

دور آڱاھي / dūrāgāhī / اسم، دور آڱاڻي؛
تيليپاتي؛ دوو هڪهڪري؛ پيوهندي نيوان دوو
کيس له مهواديه کي دوروه به ههست، بير
يان تهنازت جاو، به پڇ هچ نامڙيڪ.

دورادور /dûrādûr/: قید، دورادوور؛ دوراندوور؛
 ۱. [نامتداول] له دورووه (دوراوور دستی تکان داد؛
 دورادوور دهستیکی ږاشه کاند) ۲. [مجازی] به
 شیوه ی ناپاسته وخه (او را دورادور می شناختم؛
 دورادوور دهمناسی).

دور از جان / dūr'azcān / دعا. دورو له گیان؛
دور و؛ دورو بی له گیان؛ دورو بای؛ خوا
نه کړده؛ خوا نه خواسته؛ پږزوشه یی که له کاتی
قسه کردن له ږوداوکی ناخوشه وه ده گوترئ
(دور از جان ممکن بود بلایي به سرتان بیاید: دورو له
گیان له وانه یو توووشی به لایه ک بین).

دور افتاده / dūr'oftāde /: صفت. دور کہو توو؛ دور کہو تہ؛ دور کہو فتنہ؛ دور کہو فتنگ؛ جیگر توو لہ مہودایہ کی دورو دا (جای دور افتادہ؛ دھکدھی دور افتادہ: جنگای دور کہو نو؛ ٹاوبی دور کہو تہ)۔

دوران / davarān: /عربی/ اسم. خول؛ سوور؛
چهره؛ لر؛ کار بیان رهوتی خولانهوه؛ سوورانهوه؛

بی‌بایه‌خ؛ بی‌بایه‌خی بۇ فَرِیدان.

دوراندیش / dūrāndīš ، ها: /ان: /صفت. دوروبین؛ دوابین؛ تی‌بین؛ دورونوار؛ دورورئەندیش؛ خاومەن توانایی و لی‌هاتووایی بۇ هەلسەنگاندنی ئاکام و کاردانەوہی کارگەل لە داهاتوودا «آدم دوراندیش فکر فردا را هم می‌کند: مړۍ دورونوار له بیرې پوژۍ دوايشدا هه‌یه».

دوراندیشی / dūrāndīši ، ها: /سم: دوروبینی؛ دوابینی؛ دورونواری؛ دورورئەندیشی: ۱. دۆخی هەبوونی توانایی بۇ هەلسەنگاندنی ئاکام و شویتەهای کار و پرووداوان ۲. توانایی بەرنامەپێژی بۇ پرووبەروو بوونەو لە گەل پرووداوەگەلی هات‌ونەهاتدا ۳. کار یا پەوتی پەچاوکردنی هۆیان پێگایەک بۇ بەرگری لە مەترسی یان گەزنی هات‌ونەهاتی.

دوراهی / dorāhi ، ها: /سم: دوروپیان؛ دوروپیان؛ دورو؛ جیگایەک کە دوو پێگەیی لێ جیا دەبنەو «سر دوراهی نگه‌دار: له‌سەر دوروپیانە کەدا پ‌اوەستە».

دوربرد / dūrbord ؛ صفت. دوروپێو: ۱. بە مەودای زۆرەو؛ وەها کە تا پێگایەکی دوروبروا ۲. دوروهاوێز؛ بە هێزی هاوێشتن بۇ مەودایەکی دوروبر.

دوربرگردان / dōrbargardān, do:r- ، ها: /سم: دیروین؛ کەوانەرێ؛ بەشێک لە بوارگە بە شیوەی کەوانەیی کە گەرانەوہی کەرەستەیی راگواستەنی بۇ لایەکی تر ئاسان دەکاتەوہ.

دوربین ۱ / dūrbîn ، ها: /سم: دوروبین؛ دیربین: ۱. ئامیتریک بۇ دیتن و گەرە و نزیک‌کردنەوہی دیمەن و شتانی دورو ۲. کامیتر؛ هەر یەکە لەو ئامیترانە کە وێنە شتی راستەقانی تۆمار دەکەن «دوربین عکاسی؛ دوربین فیلمبرداری؛ دوروبینی وێنە‌کێشی؛ کامیترای فیلم هەلگرتن».

□ **دوربین زمانی**: دوروبینی کاتی؛ دوروبینی کە لە ماوە‌گەلی دیاریکراودا (وەک سەعاتی جاری)

بە شیوەی خۆمەش وێنە هەلدەگرێ.

دوربین عکاسی: کامیتر؛ دوروبینی وێنە‌گرتن؛ ئامیتر بۇ گرتنی وێنە، پتر بە هۆدەکیکی تاریک و پوژنەهێکەوہ کە وێنە دەخاتە سەر پەرەیه‌کی هەستۆک و تۆماری دەکا.

دوربین فیلمبرداری: کامیتر؛ چەشنی دوروبینی وێنە هەلگرتن کە لە دیمانە بە شیوەی خۆمەش لە سەرێک وێنە هەلدەگرێ.

دوربین نجومی: تلیسکۆپ؛ کەرەستە بەک بۇ پروانین لە ئەستێرە و گەرپۆکی ئاسمانان.

دوربین نقشەبرداری: دوروبینی نەقشە هەلگری.

دوربین نقشە‌کشی: دوروبینی نەقشە‌کێشان.

□ **دوربین انداختن**: دوروبین خستن؛ دوروبین کێشتەیی؛ دوروبین بەرەو شویتێ گرتن «دوربین انداخت بە طرف کشتی و توانست نام کشتی را بخواند: دوروبینی بەرەو کەشتیە کە حسب و توانی ناوہ‌کەیی بخوینیتەوہ».

دوربین ۲ / ل‌ها: /صفت. دوروبین: ۱. دورونوار؛ دورورئەندیش؛ تی‌بین؛ دوابین ۲. تووشی نەخۆشی دوروبینی چاو.

دوربینی / dūrbīni ؛ /سم: دوروبینی: ۱. نەخۆشینیک لە چاودا کە نەخۆش دورو بە باشی دەبینی، بەلام نزیک جوان نابینیت ۲. دورونواری؛ تی‌بینی؛ دوابینی؛ کاریان پەوتی پێش‌بینی‌کردنی بەرنامەیی داهاتوو.

دورپرواز / dūrparvāz ، ان: /صفت. دوروہفر؛ بە لی‌هاتووایی و توانایی فرین تا مەودایەکی دورو.

دورخیز / dūrxīz ؛ /سم: هوژم؛ گوژم؛ وزاق؛ هەلبەز؛ چۆنیەتی خۆکشانەوہ بۇ بازدان.

□ **دورخیز کردن**: وزاق بەستن؛ وزاق دان؛ هوژم بردن؛ هوژمەوہ ئاردەیی؛ گوژم هێنان؛ لە جیگایە کەوہ خۆ بۇ پەڕین ئامادە کردن «دورخیز

کېد و خواست از جوی آب ببرد ولی افتاد وسط آب؛
 مجازي دېست و ویستی له جۇگه که وه بپه رېته وه
 به لام که و ته نیو ټاوه که وه.

دوردست / dūrdast ، ها: / صفت. دووره دهست؛
 دووره دهس؛ دووره دهس؛ دوور تره ک؛ هه لکه و توو
 ده جیه کی دووردا.

دور ریختنی / dūr.rixtāni: / صفت. به که لک
 نه هاتوو؛ به دهر د نه خور؛ پهرت کردنی؛ تهوش؛
 بی بایه خ؛ بی نرخ؛ مهراش؛ شیای فرهدان.

دورزن / dūrzan: / صفت. دوور پیک؛ دوور هنگیو؛
 به توانایی پیکان و هاویشن تا مه و دایه کی دوور
 «توپ دورزن؛ توپی دوور بیک».

دور دورها / dūrdūrhā: / اسم. [گفتاری]
 دوور دوروانه؛ دوور اندوور؛ جیگای زور دوور «در
 آن دور دورها درختی دیده می شد؛ لهو دوور دوروانه
 داریک به دی ده کرا».

دور ریز / dūr.riz ، ها: / اسم. [گفتاری] پهرتاو ته؛
 لی که فت؛ ټو شتانه که له بهر زایه بوونیان
 ده یان ریژن «یک کیلو سبزی خریدیم، نصفش دور ریز
 شد؛ کیلویه ک سه وزیمان کړی، نیوه ی پهرتاو ته
 بوو».

دورسخنی / dūrsoxanī ، ها: / اسم. دوور په یقی؛
 وت وویژنی چن که س له مه و دای دوور وه، به
 ټامراز گه لی دنگ و په نگ: تله کنفرانس؛
 ویدئو کنفرانس

دورسنج / dūrsanc ، ها: / اسم. دوور په پیو؛
 ټامریک بو ټه ندازه گرتنی چهن دیه تیه ک
 (وه ک دهما، نم یان گوشار و هه نار دنی ټاکامی له
 دوور وه) ٢. مه و داپیو * تله متر

دورسنجی / dūrsancī: / اسم. دوور په پیوی؛
 ١. زانست و لی هاتوویی ټه ندازه گرتنی چهن دیه تی
 له ریگه ی دوور وه ٢. زانیاری و ده یتا گه لیک
 که له و زانسته وه به ده ست هاتوو * تله متري

دورگه / dorage ، ها: / صفت. دوور په گه؛ دوور په؛
 دوراچه؛ دراجه: ١. دوور پیژنه؛ دوور په؛ دوره؛

دوور په ک؛ مه له ز؛ دوور په گ؛ دوور په گه؛ دوره ک؛
 به دیهاتوو له دوور په گه زی لیک جیاواز «اسب
 دور که: ټه سپی دوور په گه» ٢. دوو ټومه؛ دوور پیژنه؛
 به دیهاتوو له تی که لی دوو جنسی لیک جیا له
 گیادا ٣. دوو دانگ؛ به دوو چو نیه تی جیاواز له
 یه که وه «صدای دور که: دهنکی دوور په گه».

دور نشینی / dūrmešīnī: / اسم. دوور نیشته یی؛
 دوور گری؛ کار یان په وتی نیشته جی بوون له
 جیگایه ک جگه له جیگه ی ژبانی ټاسایی و
 ده رامتی خو و به شداری نه کردن له کار و
 به ره مه پتانی (وه کوو مال، زهوی و زار یان
 کارخانه). هه روه ها: دور نشین

دورنگ / dorang ، ها: / صفت. [مجازی] دوور وو؛
 دوور نگ؛ فیلباز و دروژن؛ ناراست؛ ده اچه؛
 دووراز؛ دوورزان؛ دوو پل؛ دوولاژهن.

دورنگار / dūrnegār ، ها: / اسم. دوور نووس؛
 فاکس: ١. ټامرازیک بو هه نار دنی نوو سراوه،
 به لگه یان وینه بو جیگایه کی تر به هیلې
 ته له فوون ٢. وینه یی که به م شیوه یه
 ده سک ه و توه * دور نویس؛ ټما تر

دورنگاری / dūrnegārī: / اسم. کار و په وتی
 هه نار دنی په یام به دوور نووس.

دورنگری / dūrnegārī ، ها: / اسم. دوور نواری؛
 دوابینی؛ چو نیه تی یان توانایی تی گه یشتن یان
 به راورد کردنی کار دانه وهی کار یان پرو و داپیک له
 داهاتو ودا. هه روه ها: دورنگر

دورنگی / dorangī ، ها: / اسم. [مجازی]
 دوولازهنی؛ دوور هنگی؛ دوور ووییی؛ دورازی؛
 ناراستی؛ دوولاژهنی؛ دروژنی و گریکاری.

دورنما / dūrnemā ، ها: / اسم. به رژه وه وند؛
 به رج ه وهن؛ دوورنما: ١. به رچاو؛ دیمهن؛
 چاوه نداز؛ وینه ی دیمه نی له سروشت
 ٢. [مجازی] دیامان «دورنمای این کار خوب است:
 به رژه وهندی ټم کاره باشه».

دورنویس / dūrnevīs / دورنگار

زموږ ناسی چکوله تر له خول و له چمن دهوړ
 ۴. زیوار؛ لیواره؛ پهراویژ؛ دهوړاندهوړ؛ قهراخ؛
 کهناره ی هر شتی به تایبته شتی خرت
 «دوره ی کلاه: لیواره ی کلاو» ۵. خول؛ قوناغ؛
 دهوړه ی خویندن «دوره ی ابتدای؛ خولی
 سه ره تایی» ۶. دهوړه میوانی؛ چه شتی میوانی که
 گرویه که له ماوه گه لی دیاریکراودا و هر جار به
 میوانداری که سیک دهیگیرن ۷. کوړ؛ کو
 بوونه وهی که سانیک له ماوه گه لی کاتی و به
 نامانجی دیاریکراوه وه و به شیوه ی نافه رمی
 «دوره ی قرائت قرآن: کوړی خویندنه وهی قورثان».

☐ دوره ی احتیاط: خولی سپیر؛ خولی فیرکاری
 چه کداری بو هیزی یه دهک که ئه رکی
 سه ربازی به جی هیناوه.

دوره ی آموزشی: خولی راهینان؛ خولی
 فیرکاری؛ خولی که تیدا له ماوه یه کی
 دیاریکراو، به که سانیک دیاریکراو،
 ناموژه گه لیکي دیاریکراو ده درئ.

☐ دوره افتادن: [مجازی] سوورانه وه؛ خول
 خواردن؛ که وخته خول؛ بو ئه نجامدانی کاریک
 بو لای که سانی جوراوجور چوون «دوره افتاده
 بود و برای مجله مشترک جمع می کرد: ده سووراه و
 بو گوفا ره که، به شداری خر ده کرده وه».

دوره ایستادن: دهوړه دان؛ دهوړه گرتن؛ دهوړه
 دان؛ به دهوړه شتیکی یان له جیگاهه کدا
 چه مه ره دان «مردم دوره ایستاده بودند و به
 حرفه اش گوش می دادند: خه لک دهوړه یان دابو
 گوینان له قسه کانی ده گرت». هه روها: دوره
 نشستن

دوره ی چیزی گذاشتن: هه رته شتی به سر
 هاتن؛ جهنگه ی شتی به سر چوون؛ دهوړه ی
 شتی به سر چوون/ ته وواو بوون/ نه مان؛ باوی
 شتیکی نه مان؛ کاتی بره و کاردانه وهی شتی
 به سر هاتن «دوره ی درشکه و کالسکه گذشت:
 هه رته عارهبانه و کالیسکه به سر هات».

دورو /dorû/: صفت. دووړوو: ۱. به پشت و
 بهری وه کوو یه که وه «پارچه ی دوره: پارچه ی
 دووړوو» ۲. به رنګ و نه خشی دوو لایه نه ی
 پشت و وړو ۳. ها/ [مجازی] دووړاز؛ دووړوی؛
 دهاجه؛ خامن ناکاری رپاکارانه «آدم دوره: مړوی
 دووړوو».

دورویر /dowr-o-bar, do:r-/: ها/ [عربی/
 فارسی] اسم. دهوړوبه ر؛ ناقار؛ هیل؛ هاویردور؛
 هه سوولا؛ کهراخ بیتچاخ؛ قهراخ و بیجاخ؛ کهناره و
 کهنار «در آن دور و بر هیچ مفاز نبود: لهو
 دهوړوبه ردا هیچ دوکانیک نه بوو».

دورو تسلسل /dowr-o-tasalsol, do:r-/: [عربی]
 اسم. یه که له دوو یه که؛ په وتی دووپاته بوونه وهی
 له په ستای زنجیره رووداوه گه لی له ماوه و
 مه وداگه لی وه که یه کدا.

دور و دراز /dûr-o-derâz/: صفت. دوور و دریز؛
 ۱. زور دریز «راه دور و دراز: پیگه ی دوور و دریز»
 ۲. [مجازی] تیر و ته سهل؛ تیر و پر «آرزوهای دور
 و دراز: ناوانگه لی دوور و دریز».

دورویه /dorûye/: صفت. دووړوو؛ به هر دوو
 لای وه که یه کی به کارها تووه.

دورویی /dorûyi/: ها/ [اسم، [مجازی]
 دووړوویی؛ دوولانه ی؛ دووړه نگه ی؛ دووړازی؛
 خوړیخه ری و هاوړیی به درو بو خله تاندنی
 خه لک «می خواست با چرب زبانی و دورویی خودش را
 دوست ما نشان بدهد: گره کی بوو به زمان لووسی و
 دووړوویی خوی به دوستی نیمه پشان بدا».

دوره /dowre, do:re/: ها/ [عربی] اسم.
 ۱. ادار/ سه رده م؛ چاخ؛ ماوه یه کی دیاریکراو که
 زنجیره رووداوه یه کی تیدا ته وواو ده بی «دوره ی
 بلوغ: دوره ی بیماری: سه رده می پیگه یشتن؛ چاخ
 نه خوشی» ۲. سه رده م؛ چاخ؛ روژگار؛ روژگار؛
 کاتی سه ر به ژبانی که سی یان به دیه اتنی
 رووداویک «دوره ی سیاه شاه عباس: سه رده می
 ره شی شاه عباس» ۳. له به شبه ندیگه لی

دوره داشتن: دوره‌میوانی هه‌بیون «با همکلاسیهای سابقان دوره داریم: له‌گهل هاوپولی‌ه پیتشووه‌کانماندا دوره‌میوانیان هه‌ید».

دوره دیدن: دوره دیتن: خولیکی فیرکاری دیاریکراو ته‌واوکردن: دوره گذراندن

دوره کردن: ۱. ده‌ور کردنه‌وه؛ ده‌وره کردنه‌وه؛ ده‌ور کهرده‌یوه؛ نه‌وه‌نه‌ی؛ خویندنه‌وه‌ی دووباره‌ی وانه بۆ باشر فیر بوون «کتاب شیمی را دو بار دوره کرده‌ام: کتیبی کیمیم دوو جار ده‌ور کردنه‌وه» ۲. ده‌وره دان؛ به ده‌ور که‌سی/ شتیکه‌وه کۆ بوونه‌وه و داگرتنی.

دوره گذراندن 𐭠 دوره دیدن

دوره‌ای /dowrēi, do:re'i/ [عربی] صفت.

ده‌وره‌یی: ۱. به شیوه‌ی خولی «همانی دوره‌ای: میوانی ده‌ورده‌یی» ۲. به نۆبه «حمله‌های دوره‌ای: هیرشی ده‌ورده‌یی» ۳. نۆبه‌تی؛ نۆره‌یی؛ نۆگه‌یی؛ خولی «بهتر است بحث دوره‌ی باشد و هر کس نظرش را بگوید: باشره باسه‌که نوبه‌تی بی و ههر که‌س بۆچوونی خۆی بیژی».

دوره‌گرد /dowregard, do:regard/ ها: [عربی/فارسی] صفت. گه‌رۆک؛ بازقان؛ به‌بی جیگای دیاریکراو و هه‌میشه‌یی بۆ کار «فروشنده‌ی دوره‌گرد؛ گدای دوره‌گرد؛ فروشنده‌ی کهرۆک؛ ده‌رۆزه‌ی بازقان».

دوره‌گردی /dowregardi, do:re-/ ها: [عربی/فارسی] اسم. ۱. کار و ره‌وتی خولانه‌وه؛ سووران‌هوه؛ سه‌فه‌ر و گه‌شتی بی‌ئامانج یان به بی‌به‌نامه‌ی پیتشوو ۲. گه‌رۆکی؛ کار یان پیشه‌ی بازقان.

دوری ¹ /dowri, do:ri/ ها: [عربی/اسم. ده‌وری؛ قاپ؛ هیرمان؛ هیربار؛ جۆری ده‌فر به لیوا‌ره‌ی کورتی هیندیک راسته‌وه (پیچه‌وانه‌ی ده‌وری ئاسایی که لیوا‌ره‌ی پان و ته‌خته).

دوری ²: صفت. نۆبه‌تی؛ نۆبه‌یی؛ نۆره‌یی؛ نۆگه‌یی؛ گه‌ری؛ سه‌ری.

دوری /dûri/ ها: /اسم. دووری: ۱. پلی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دوور بوون ۲. مه‌ودا؛ دۆرینگ؛ نیوان؛ وهره‌نگ ۳. جیایی؛ جودایی ۴. [مجازی] دووره‌په‌ریزی؛ که‌ناره‌گیری؛ خۆلاده‌ری (از این جور آدمها دوری کن: لهم جۆره بنیاده‌مانه دووری بکه).

دوری کردن: دووری کردن؛ دوور گرتن؛ دوور بوونه‌وه؛ خۆ پاراستن؛ پاریز کردن؛ ته‌کانه‌وه؛ توخن نه‌که‌وتن؛ دووره‌په‌ریزی کردن.

دوریکتی /dorixti/ ها: /اسم. دووته‌حری؛ دووبیجمی؛ دووسه‌کوتی: ۱. [کانی‌شناسی] دۆخ یا چۆنیه‌تی ده‌رکه‌وتن به دوو شیوه‌ی جیاواز (وه‌کوو کهریوانتی که‌لسیوم) ۲. [گیاه‌شناسی] دۆخ یان چۆنیه‌تی دارا بوونی دوو جۆر په‌رجه‌م، گه‌لا یا گول * دوشکلی

دوز /doz/ [فرانسوی] دۆز

دوز ¹ /düz/ [ترکی] اسم. چووزان؛ ریزان؛ سی‌ریزکانی؛ سی‌ریزکین؛ سی‌چوکل؛ دوزوو؛ چه‌شنی یاری دوو که‌سی له‌سه‌ر رووپه‌ریک که ههر که‌س ۱۲ به‌رد یان مۆره‌ی خۆی به‌نۆبه (ههر جاریک دانن) له‌سه‌ر جیگایه‌ک داده‌نی و پاشان به‌نۆبه‌ت به‌رده‌کان راده‌گوین تا ریز بکه‌ون (چووز بین): دوزبازی

– دوز ²: پیواژه. – دوور؛ – دروو؛ – دوورین؛ – وراز؛ – نه‌وه‌وراز؛ بدوور؛ دروومانکار «کفشدوز؛ لباسدوز؛ پیتلادوور؛ به‌رگ‌دروو».

دوزاری /do:zāri/ 𐭠 دوه‌زاری

دوزبازی /düzbāzi/ [ترکی/فارسی] دوز دوزخ /düzax/ اسم. [دبی] دۆز؛ دۆز؛ ئارتوون؛ دۆزه؛ دۆزه‌ه؛ دۆزه‌خ؛ دوزه‌خ؛ دوزه‌ق؛ دوزه‌ق؛ جه‌ه‌ننهم.

دوزخی /düzaxi/ ها: /ان: صفت. [دبی] دۆزه‌هی؛ ئارتوونی؛ دۆزه‌خی؛ جه‌ه‌ننه‌می؛ جه‌ه‌نده‌می: ۱. نیشته‌جیتی دۆزه‌خ ۲. [مجازی] خراپکار و تاوانبار.

دۆ: هه وال؛ ئاوال؛ هه فال؛ هاولف؛ هه فرئ؛
هاورئ؛ هه مبار؛ باخوئ؛ دهسته برا؛ يار؛ هالا؛
برادر؛ خؤناس؛ هامرا؛ رهقيق؛ رهقيق؛ ويست؛
مير و چير؛ چير؛ حهز؛ حهز؛ كهسئ كه
دهيناسن، خؤشيان دهوئ و رهحيمان بوئ
دهچئ و لئى دلئيان «دوست من آهنگساز است؛
دؤسته كم موسيقاره».

☐ دوست صميمي: هه فبهند؛ هه فالوشك؛
هه فالبهند؛ دؤستى گيانى-گيانى؛ هه والى
زؤرنزيك.

☐ دوست داشتن: ۱. خؤش لئيهاتن / هاتن؛
خؤش ويستن؛ خؤش گهرهك بوون؛ وهشه
سيهئ / سىاي؛ حهز لئ بوون؛ حهباندن؛
ههباندن؛ ليلاندن؛ بهر دل كهوتن «اين گل را
خيلئ دوست دارم؛ ئهم گوله م زؤر خوش دهوئ»
۲. پئ خؤش بوون؛ خؤش هاتن؛ ويستن؛
گهرهك بوون / بيهئ؛ حهز كردن؛ حهز
كهردهئ؛ دل له سهر بوون؛ خوازيار بوون
«هميشه دوست داشت در بانه زندگى كند؛ هميشه
پنى خوش بوو له بانه بؤيت» ۳. خؤش ويستن؛
خؤش گهرهك بوون؛ وهش ئهسيهئ /
ئهسيائ؛ وهش گهرهك بيهئ «برادرزادهام را
خيلئ دوست دارم؛ برازاكه م زؤر خوش دهوئ»
۴. خؤش لئيهاتن؛ خؤش ويستن؛ وهش
ئهسيهئ / ئهسيائ؛ ژئ حهز كرن؛ حهز
ليكردن؛ ئهويندار بوون «آزاد سارا را دوست
داشت؛ آزاد ساراى خوش دهويست» ۵. هه وال
بوون؛ دؤست هه بوون؛ رهقيق هه بوون؛ دؤس
بيهئ «دوستى داشتم خيلئ مهربان بود؛ دوستيكم
هه بوو گهلهك دلؤقان بوو».

دوست شدن: بوونه دؤست؛ بيهئ به دؤس؛
بوونه هه وال؛ بوونه رهقيق؛ گرساني پئوهندئ
دلؤفاني وئراي پهرميان و ميهره باني «در دوران
دانشگاه با او دوست شد؛ له سهردهمئ زانستگادا
له گه لئ بوو به دوست». ههروه ها: دوست بودن

دوزمانه / dozamāne ، ها: / صفت. دوزمانه؛
دوو كاتئ؛ دوو ساتئ؛ به كار كرد له دوو قؤناغئ به
شوين يه كدا «موتور دوزمانه: موتورئ دوزمانه».

دوزندگئ / dūzandegî / اسم. خهياتئ؛ خياتئ؛
۱. درووماني؛ جلدروويئ؛ دروومانكارئ؛ كارئ
بهرك دوور «دوزندگئ مى كند؛ خهياتئ دهكات»
۲. /ها/ دروومانگه؛ كارگاي خهياتئ «دوزندگئ
دارد؛ خهياتئ ههيه» ۳. دروومان؛ كارئ دوورين
«آموزش دوزندگئ: هه فؤتئ خهياتئ».

دوزنده / dūzande ، ها: /گان / اسم. خهيات؛
بهرك دروو؛ دروومانكار؛ كهسئ كه كارئ دروونه
(به تاييهت جل و بهرگ).

دوزوكلك / dūz-o-kalak ، ها: /تركي / فارسي /
اسم. [گفتارى] فِر و فَيَل: ۱. فاك و فيك؛
فيل و فرهج؛ كهلهك و كلؤك؛ فَيَل و تهلهكه؛
فهند و فَيَل؛ فهن و فوون؛ گزئ؛ ههقه ۲. پاو و
رپو؛ ساز و باز؛ ساخت و پاخت؛ پا و رپوئ؛
پيلان.

☐ دوز و كلك چيدن / سوار كردن: [مجازئ]
پيلان نانهوه؛ فَيَل و فرهج / فتهت و فرهجئ
كردن؛ پيلان گيژان؛ پاو و رپو كردن؛ ساخت و
پاخت كردن.

دوزه / dūze ، ها: / اسم. نووسنهك؛ پرميشك؛
پهئيرشك؛ دركئكي خرتؤكهئ ديمه زاره.

دوزيست / dozîst ، ها: /ان: / صفت. [زيست شناسئ]
دووژينه؛ پئوهنديدار يان سهر به دوو ژيانهوه؛
دووزيستئ

دوزيستئ / dozîstî / دوزيست
دوسالانه^۱ / dosālāne / اسم. دووسالانه؛
رئ و رهسمئ (وهكوو جيژن، كئبهركئ يان پيشانگا)
كه ههر دوو سال جاريك بهر پئوه دهچئ؛ بي ينال
دوسالانه^۲: صفت. دووسالانه؛ دووسالنه؛
پئوهنديدار يان سهر به دوو سالهوه «جشن
دوسالانه: جيژنئ دووسالانه».

دوست^۱ / dūst ، ها: /ان: / اسم. دؤست؛ دؤس؛

دوستايه تي کردن ۲. ناسياوي؛ ناشنايه تي؛ هه بووني پيوهندي عاتيفي و دلخواز (سالهاست با هم دوستي نزديكي داريم: چهن ساله پيکه وه دوستايه تي نيزيکمان هيه) ۳. ياري؛ هاوريي و پشتيواني (شرط دوستي را به جا آوردن: مهرجي دوستايه تي به جي هينان). ههروه ها: دوستي

داشتن؛ دوستي کردن

☐ دوستي خاله خره: [کنايي] دؤستي که سي که به بؤنه ي نه زانيه وه ده بيتنه هؤي گه زهن و نازار.

دوستيابي / dūstyābī، ها: /سم. دؤست گري؛ کار يان رهوتي دؤزينه وه ي ئاوال؛ دؤست گرتن؛ ره فيق گرتن (آيين دوستيابي: شيوه ي دوست گري).

دوسره ۱ / dosare، ها: /صفت. دووسره ره؛ دووسره؛ دووسره که ي؛ به کارهاتي هه ر دوو لايه نه (براي اروميه بليط دوسره گرفتيم: بؤ ورمي بليتي دووسره مان گرت).

دوسره ۲: قيد. دووسره ره؛ له هه ر دوو سه ر / لاوه. ☐ دوسره بار کردن: ۱. دووسره بار ليدان؛ له هه ر دوو لاوه بار هه لگرتن ۲. [تعريض] سه گي دوولا وه بوون؛ ره فيقي قافله و شهريكي دز بوون؛ قازانج بردن له هه ر دوو لايه نه وه.

دوسوتوان / dosûtavān: /صفت. تاييه تمه ندي که سي که له ئه ندمه کاني هه ر دوو لاي له شي وه ک يه ک که لک وه رده گري.

دوسوتواني / dosûtavānī: /سم. توانايي که لک وه رگرتن له هه ر دوو لاي جهسته به شيوه ي به رامبه ر. به رانبه ر: سو بر تري

دوسيه / dusiye, do:siye، ها: [فرانسوي] /سم. /قديمي/ دؤسيه؛ په روه نده؛ هه فنقيس؛ کؤمه ليک کاغه ز سه باره ت به کاري يان که سيک.

دوش ۱ / dūš: /سم. ۱. کؤل؛ شان؛ دؤش؛ ناوشان؛ قه لاندؤش؛ ناو ملان؛ نافقؤلنج؛ نهو

دوست گرفتن: دؤس گرتن؛ دؤس په يدا کردن؛ له گه ل کوپ يان پياويک پيوهندي جنسي يان نه ويند ارانه دامه ز راندين (بؤ کچ يان ژن به کار ده بريت) «چشمه روشن؛ باز دختره دوست کر فته: چاوت رؤشن! کچه که ت ديسانه که دوسي ک دد».

دوست ۲ / ها: /ان: /صفت. دؤست؛ دؤس؛ هؤگر؛ پشتيوان؛ لايه نگر؛ يار؛ خاوه ن په يوه نديه کي دؤستانه (کشور دوست: ولاتي دوست).

- دوست: /پيازه. - دؤست؛ - دؤس؛ - يار؛ - واز؛ - ويست؛ خوازيار (آسيانه دوست: هيلانه دوست).

دوستار / dūstār، ان: /سم. /ادبي/ خؤشويست؛ هؤگر؛ خوازمه ند؛ خوازيار.

دوستاق / dūstāq: [ترکي] ☐ دؤستاق دوستاقبان / dūstāqbān: [ترکي/فارسي] ☐ دؤستاقبان

دوستانه ۱ / dūstāne: /صفت. دؤستانه؛ دؤسانه؛ وه کوو هه والان (قيافه ي دوستانه: تووزي دوستانه). دوستانه ۲: قيد. دؤستانه؛ دؤسانه؛ ره فيقانه؛ نافه رمي؛ به شيوه و ئاکاري دؤستان. به رانبه ر: رسمي (پيش آمد و دوستانه سلام کرد: هاته پيشه وه و دوستانه سلاوي کرد).

دوستدار / dūs(t)dār، ان: /سم. خؤشويست؛ ئاواتخواز؛ خوازمه ند؛ خوازيار؛ جه ز که ر؛ ئاره زووکهر؛ هؤگر؛ نه وي، که سي يان شتيکي خؤش ده وي.

دوست داشتني / dūs(t)dāštānī، ها: /صفت. [مغتاري] دلگر؛ ره زاسووک؛ زه ره شييرين؛ ئيسک سووک؛ هه ستي سقک؛ خؤشه ويست؛ خوئين شييرين؛ خوئين شيرين؛ له به ر دلان؛ به ر دلک (بچه ي دوست داشتني: مندالي دلکر).

دوستي / dūsti، ها: /سم. دؤستايه تي؛ دؤسايه تي؛ دؤستاني؛ دؤستي؛ دؤسي؛ هه واله تي؛ ئاواله تي: ۱. ريکاتي؛ ريکايي؛ دؤخ يان چؤنيه تي هه وال بوون «دوستي کردن:

به شه له له ش که کهوتۆته نیوان دەس و مل و سنگ و پشتهوه ۲. /ها/ [فرانسوی] دووش؛ چه شنی شیر، که ئاو له سهرهوه بۆ خوارێ ده پێژینی و له ژیریدا خۆ ده شۆن ۳. /دبی/ دویشهو؛ دوینی شهو؛ هیزی شهوئی؛ ئیز شهو؛ دوه شهو.

☞ دوش به دوش دوشادوش

☐ دوش گرفتن: دووش گرتن؛ ئاوکردنه خۆدا؛ ئاو ئاسه ی ویره؛ له ژیر دووشهوه خۆ شۆردن «برو دوش بگير خستگى ات در برود: برۆ دووش بگره با ماندوو به تیت ده رچی».

به دوش کشیدن: به کۆل کیشان: ۱. به شان کیشان؛ له سهر شانی خۆ بار بردن ۲. /کنایی/ دژواری و سهختی کیشان.

روی دوش کسی سوار شدن: /کنایی/ ههوساری کهسیک گرتنه دهستهوه؛ سوار ملی کهسی بوون؛ کهسیک فهرمانبه رى خۆکردن.

— دوش: ۲. پیواژه. — دۆش؛ دۆشهر «شیردوش؛ شیردۆش».

دوشا / dūšā: / صفت. دۆشه نی؛ دۆشانی؛ دۆشه ده نی؛ دووشا؛ تایبه تمه ندى ئاژه لى که شیر بدا «گاو دوشا؛ مانگای دوشه نی».

دوشاب / dūšāb: / اسم. دۆشاب؛ دۆشاو؛ دۆشاف؛ دیشاف؛ شيله؛ شۆک؛ ئاوى ترى يان تووى کولای هیندیک خهست.

دوشاخه ۱ / došaxe, / ها: / اسم. دووشاخه؛ دوولک؛ دوولق؛ دپهل؛ ئامپریک له ماکیکى ناره سانا (پلاستیکی یان کائوچو) بۆ گه یاندنى هیزی کاره با له پریزه وه به ئامپریکی کاره بابی «دوشاخه ی اتو را در بیاور: دووشاخه ی ئوتوو که ده ربینه».

دوشاخه ۲: / صفت. دووشاخه؛ دووپه لان؛ دوولپان؛ دووفلیقانه؛ دووچاچه؛ دوولق؛ دوولق؛ دووفاقه؛ دووفاق؛ دووپهل؛ دووپهل؛ دوولک؛ دوولکه «یک جوب دوشاخه پیدا کن: چتویکی دووشاخه بدۆزه وه».

دوشادوش / dūšādūš: / حرف. شان به شان؛ گوئی به گوئی: ۱. پیکه وه جووت؛ له لای یه کتره وه «دوشادوش یکدیگر راه می رفتند: شان به شانی یه کتر ده پێشتن» ۲. به هاوکاری یان هاوپییی یه کتر «دوسادوس شوهرش کار می کرد: شان به شانی شووه که ی کاری ده کرد» * دوش به دوش

دووش / dušes, / ها: / [فرانسوی] اسم. دووشیس؛ سهرناوی ماقوولانه ی؛ هاوسه رى دووک له ئوروو پادا.

دوش فنگ / dūšfang: / اسم. [نظامی] دووش فهنگ؛ دوخى له فیرکاری چه کداریدا که قۆناخی چه که له سهر له پی دهست و لووله که ی له سهر شانه.

دوشک / došak: / ترکی [تشک] دوشکلی / došekli: / [فارسی] عربی [دور ریختی]

دوشنبه / došambe, došanbe, / ها: / [فارسی] آرامی / اسم. دووشه مه؛ دووشه مه؛ دووشه می؛ دووشه مبه؛ دووشه مبی؛ ناوی رۆژی سیپه می حه وته.

دوشنبه شب / došambešab, došanbe, / ها: / [فارسی] آرامی / فارسی / اسم. شهوی سی شه مه؛ دووشه مه مه شهو؛ شهوی دووشه مه له سهر سی شه مه مه؛ شهوی دواى رۆژی دووشه مه.

دوشیدن / dūšidan: / مصدر. معدى. // دوشیدن: دۆشیت؛ می دوشی؛ ده دۆشی؛ یدوش: بدۆشه // دۆشین؛ دۆشان؛ دوشانن؛ دووشین؛ دۆشته ی؛ دۆشه ی؛ دۆشای؛ دۆتن: ۱. شیر له گوان ده ره ینان «گاو دوشیدن: مانگا دۆشین» ۲. /مجازی/ دادۆشین؛ له کهسیک به فیل و فره ج و زۆر، پاره وهر گرتن «هر بار به بهانه ی پدرش را می دوشید: هه موو جارێک به بیانوو پیکه وه بابی ده دوسی».

ههروه ها: دوشیدن

■ صفت فاعلی: دوشنده (دۆشه ر) / صفت مفعولی:

ږه نځیکي شینه وه.

دوقلو / doqolû / ها: [ترکی] صفت. هاولف:

۱. دوانه؛ دوانی؛ لفه دوانه؛ لفه دوانه؛ جووته؛ هه وال دوانه؛ ئاوال دوانه؛ جتوک؛ جهک؛ جیمک؛ جیفی؛ جویک؛ جفی؛ جووی؛ چیمک؛ جفک؛ لقانه؛ لفه؛ هه فال جهو؛ هه فال جیو؛ هه فالزا؛ هه فزک؛ هه مبیزه؛ جومرانه؛ زگه دوانه؛ جوملانه؛ به دیهاتوو به شیوهی جووت له سک و زایه کدا (فرزند دوقلو: مندالی لفه دوانه) ۲. دوولنه قان؛ دوه له قان؛ به جووتی هاوتاوه «آبشار دوقلو: تافی هاولف» ۳. دووانه؛ به دیهاتوو به شیوهی دوو له تی هاوتا یان لکاو به یه که وه «بستی دوقلو؛ چسب دوقلو: به سته نی دوانه؛ چه سپی لفه دوانه».

□ **دوقلوهای سیامی**: شملي بهر که ت؛ شملي براکه؛ لفه دوانه ی پیکه وه لکاو.

□ **دوقلو زاییدن**: لفه دوانه هیتان؛ دوانی بیه ی؛ هیتانی دوو زارو له زایینیکدا.

دوقندی / doqandî / ها: [فارسی/مغرب] اسم. /شمی/ دووقندی؛ تیکه لاوئ که له دوو قندی ساده وه پیکهاتوو (وهک ساکاروز و مالتوز).

دوک / dûk / اسم. ۱. تهشی؛ تهش؛ له تهره؛ نه تهره؛ له تهری؛ لوتره؛ دووک؛ دیک؛ دویک؛ دووکهک؛ دووخ؛ خهړهک؛ جیکنه؛ چیکن؛ کلافه؛ نامرازی ساکاری خرتوله که به خولانه وه، خوری یان په مو ده کاته بهن ۲. /ها/ [فرانسوی] دووک؛ ریزناوی پیاوانه له ئوروپادا بانتر له کینت.

□ **دوک ریسیدن**: تهشی ریسین؛ له تهره ریسه ی؛ به تهشی بهن بادان.

دوکاو / dokāv / صفت. دوولاکوور؛ به هر دوو رووپهړی کوور وه؛ **مقرر الطرفین**

دوک ریسی / dûkrîsî / اسم. تهشی ریسی؛ له تهره ریسه؛ که سی که به تهشی، خوری باده دا.

دوک ریسی / dûkrîsî / اسم. تهشی ریسی؛ کار یان رهوتی خهړهک رهستن؛ نه تهره رهستن؛ به

دوشیده (دوشراو) / مصدر منفی: **ندوشیدن** (نه دوشین)

دوشیزگی / dûšîzegî / اسم. کچینی: ۱. کچی؛ که نیشکی؛ کناچه یی؛ دۆتی؛ دۆخ یان چۆنیه تی کچ بوون ۲. /مجازی/ بن؛ توژالیکي ناسک له شهرمی کچدا.

دوشیزه ¹ / dûšîze / ها؛ گان: /اسم. ۱. یایه؛ سه رناویک بو ریزنان له کچان ۲. کچی که شووی نه کردوو.

دوشیزه ²: صفت. کچ؛ که نیشک؛ که نیشک؛ که نیک؛ کنا؛ کناچی؛ کچکا؛ دۆت؛ تایبه تمندی کچی که شووی نه کردوو «هنوز دوشیزه است: هیشتا که» هه روه ها: **دوشیزه بودن**

دوغ / dûq / اسم. دؤ؛ دوو؛ دهو؛ دهویک؛ هالیر؛ ماستاوی له مه شکدا ژه نراوی که ره لی گیراو.

□ **دوغ بنگ**: خواردنه وه یه کی سر که ره له کولاندنی شادانه ده شیردا ساز ده بی: **بنگاب**

□ **دوغ زدن**: ماست ژه ندن؛ تیکه ل کردنی ماست له گهل ئاودا بو دروست کردنی دؤ.

دوغ و دوشاب برای کسی فرق نداشتن / یکی بودن: /مجازی/ که و گا لیک جیا نه کردنه وه؛ هه ره له پره جیا نه کردنه وه؛ چاک و خراپ لیک نه کردنه وه «براش دوغ و دوشاب فرقی ندارد: که و گا لیک جیا ناکانه وه».

دوغاب / dûqāb / اسم. دؤغاو؛ شووروارپژ؛ دوو غاو؛ دؤغاوه؛ تیکه لاویکی تراوی ئاههک، که چ یان سیمان له گهل ئاو که له به ناییدا به کار ده بری.

دوغبا / dûqbā / اسم. دؤکلیو؛ دؤخه وا؛ دؤخوا؛ دؤخواه؛ دانه دوو؛ دهوین؛ مه هیر؛ مه یر؛ مه هر؛ چیشتی دؤ، گیا و دانه ویله.

دوغی ¹ / dûqî / اسم. ۱. /ها/ دؤ فروش؛ دؤ ورهش ۲. که وه؛ ره نگی سپی به بنه ره نځیکي شینه وه.

دوغی ²: صفت. که وه؛ به ره نگی سپی و بنه

تەشی بادانی کولکه.

دوکفه‌ای / dokafe'i / ها: [فارسی/عربی/اسم]
گیاندار، به تاییهت گیانداري نهرمؤکه، که
لیکه‌یه کی دوو له تی هه‌یه.

دوکوژ / dokûj / صفت. دوو لاکۆم؛ به ههر دوو
رووپه‌پری کۆمه‌وه: محدب‌الطرفین

دوکی / dūki / صفت. ۱. خه‌په‌کی؛ وه‌کوو
تەشی ۲. [مجازی] مه‌په‌مووکه؛ مه‌په‌مردوو؛
هه‌لووک؛ دارکه‌پیتجان؛ له‌جهر؛ قاریت؛
قاپچووک؛ بزمۆک؛ له‌خهر؛ له‌غهر؛ چه‌گال؛
دالگۆشت؛ زۆر له‌پ و لاواز.

دوگانگی / dogānegî / ها: /اسم. دووباری؛
دوانه‌یی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دوانه‌ بوون «این
دوگانگی توجیه ندارد؛ ئەم دووباریه قووت ناچێ».

دوگانه / dogāne / صفت. ۱. دوانه؛ خاوه‌ن دوو
ئەندام یان دوو هێمان «در مسابقه‌های دوگانه
شرکت کرد؛ له‌ کێبه‌رکێ دوانه‌کاندا به‌شداری کرد»
۲. [مجازی] دوو پالوو؛ دوولا «جواب دوگانه؛ وه‌رامی
دوو پالوو».

دوگوشی / dogûşî / ها: /اسم. هێدفون؛
ئامپێرێک بۆ وه‌رگرتنی راسته‌وخۆی ده‌نگ له
گوێدا به‌بێ بلاو بوونه‌وه له‌ جیگایه‌کی تردا.

دول / doval / [عربی] جمع دولت
دول / dūl / ها: /اسم. [گفتاری] ۱. [اسیرانی]

سه‌تل؛ دۆل؛ دولچه ۲. چووک؛ چوو؛ چوچ؛
کور؛ بلی؛ ددووله؛ گونی کورپی چکۆله.

دولا / dol(l)ā / صفت. دوولا: ۱. دووقه‌د؛ دوولۆ؛
به‌ دوو رووپه‌پری یان لۆی پێکه‌وه‌لکاو «پارچه‌ی دولا؛
پارچه‌ی دوولا» ۲. [گفتاری] کۆم؛ چه‌ماو؛ چه‌میو؛
دووقه‌د؛ دانووشتاو؛ داچه‌میو؛ ئه‌ره‌کۆمیا؛
چه‌متاو؛ جفی؛ داها‌توو؛ خواره‌وه‌بوو؛ نوشتاوه؛
شه‌وین.

دولا په‌نا: دوولا به‌ر؛ دوو قه‌و؛ قوماشی که له
کارخانه‌دا به‌ بۆنه‌ی پان بوونی له‌ درێژه‌وه
ده‌قی ده‌کن.

دولا په‌نا حساب کردن: [مجازی] بی‌حه‌ساو
دانه‌ به‌ر؛ کێچ به‌ گا کردن؛ زۆر گران
حه‌سێب کردن «پول غنا را دولا په‌نا حساب کرد؛
پاره‌ی چێشته‌که‌ بی‌حه‌ساو دایه‌ بدری».

دولا - دولا راه رفتن: کۆمه‌-کۆم رویشتن؛
کۆمه‌-کۆمه‌ پێگه‌ چوون؛ کوور-کوور رویین؛
به‌ نووشتاوی چوونه‌ پێ؛ پێ چوون به‌ پشتی
چه‌ماو.

دولا شدن: دانه‌وینه‌وه؛ دانه‌وین؛ نه‌وین؛
نه‌میان‌ه‌وه؛ نه‌وان؛ کۆمیان‌ه‌وه؛ کۆمان‌ه‌وه؛
چه‌مان‌ه‌وه؛ چه‌وتانه‌وه؛ چه‌مین‌ه‌وه؛ چه‌مان؛
داها‌تن‌ه‌وه؛ داها‌تن؛ لار بوونه‌وه؛ خوار بوونه‌وه؛
تا بوون؛ مووچیان‌ه‌وه؛ ئه‌ره‌کۆمیه‌ی؛ کۆمیا‌یره؛
ئه‌ره‌نامیه‌ی؛ نامیا‌یره؛ به‌ره‌و خوار لار بوونه‌وه؛
نووش‌تا‌نه‌وه؛ شکان‌ه‌وه «دولا شد، کیف را برداشت؛
دانه‌ویه‌وه، کیفه‌که‌ی هه‌لگرت».

دولا کردن: نووش‌تا‌ندن‌ه‌وه؛ ۱. چه‌مان‌دن‌ه‌وه؛
خوار کردن‌ه‌وه؛ دانه‌واندن؛ دانه‌وانن؛ کۆمه‌و
کردن؛ ئه‌ره‌کۆم‌نه‌ی؛ ئه‌ره‌نام‌نه‌ی؛ کۆمیا‌یره؛
نامنیا‌یره؛ لار کردن‌ه‌وه «کم‌رت را دولا کن؛ ناوقه‌ت
بجده‌میوه» ۲. قه‌دکردن؛ دوولا کردن؛
مووچان‌دن‌ه‌وه؛ دامووچان‌دن؛ ته‌وان‌دن؛
ئه‌وه‌نوێرن‌ه‌ی؛ شکان‌دن‌ه‌وه؛ تا‌کردن «دولا کن
بگذار توی جیب؛ قه‌دی که‌ بیخه‌ گیرفانت».

دولاب / dūlāb / ها: [اسیرانی/فارسی/اسم]
دۆلاو؛ دۆلاب؛ دۆلاب: ۱. جه‌ره‌پ؛ جه‌ره‌په‌ره‌؛
دول؛ دولک؛ جه‌رخاو؛ جه‌رخێ ئاو هه‌لکێشان له
بیر ۲. ناودیواری؛ که‌نتۆر؛ کومود؛ کومیدی نیو
دیوار.

دولابچه / dūlābce / ها: [اسیرانی/فارسی/اسم]
دۆلاوچه؛ کومیدیکێ چکۆله که له‌ نیو دیواره‌وه
دروست کراوه.

دولاجنگ / dolājang / [اسم. موسیقی]
دوولاچه‌نگ؛ یه‌که‌ی کات له‌ نۆت‌نووسیدا که
دریژنایه‌که‌ی به‌رانبه‌ر به‌ نیو چه‌نگه‌.

دولبه /dolabe/: صفت. دوودمه؛ دووادم؛
دووتیغه؛ به دوو که نارهی تیژوهه (تیغ دولبه: تیغی
دووددمه).

دولبی /dolabi/: صفت. [زبان شناسی] دوولتیوی؛
لیوی؛ تایبه تمندی دهنگی که به لیک ته قیانی
دوولتیوهه ده گوتری، وهک /ب/، /ب/.

دولپه /dolappe/: ها/: صفت. [گیاه شناسی]
دووله پهی؛ جووت له تکه یی؛ گیای خاوه ن تومی
لفه دوانه (وهک نوک و بادام).

دولپه ای /dolappe'i/: دولپه

دولت /dowlat, do:lat/: ها/: اسم. دهولت؛
۱. /دول/ کؤمه لهی دامه زراوه و ریخ خراوه گه لی
که بهرنامه ریژی، سیاست دانان و بهرپوه بردنی
کار و باری ولایتیکان به دهسته وهیه «دولت ماد:
دهولته تی ماد» ۲. تاقمی چووکه له کهسانی
ولاتی که له سهرده میکدا پله و پایه گی گرینگی
بهرپوه بهرایه تیان به دهسته و بهرپرسی گیران و
چاوه دیری کار و باری گشتین «دیشب دولت جلسه
داشت: دوششو دهولت دانیش تیان بوو»
۳. کؤمه لهی ریبه رایه تی سیاسی ولایتیک «دولت
حزبی؛ دولت نظامی؛ دهولته تی حزبی؛ دهولته تی
چه کداری» ۴. سامان؛ دارایی؛ پوول و پاره «مال و
دولت؛ مال و دهولت».

☐ دولت اتلافی: دهولته تی هاوپه یمان؛

دهولته تیک که نه ندامانی، نوینهرانی دوو یان
چهند حیزب یان گرووی هاوپه یمان.

دولت اقلیت: دهولته تی که مایه تی؛ دهولته تیک
که به دهستی حیزبی که مینه ی سیاسی و
پتیش به هاوپه یمان بوون له گهل
حیزبگه لی ترده دروست بووه.

دولت تک حزبی: دهولته تی تاقه حیزبی؛
دهولته تی یه کپارتی؛ دهولته تیک که
نه ندامه کانی ته نیا سهر به حیزبیکن.

ههروه ها: دولت چند حزبی

دولت در تبعید: دهولته تی له تاراوگه؛

دهولته تیک که له دهرمه ی ولات به دهستی
تاریتران یان په نابهران دامه زراوه.

دولت مستعجل: [دبی] دهولته تی ناپایار؛
دهولته تی گروپف؛ دهولته تی ته من کورت؛
دهولته تی که خیرا وه لا نری.

دولت موقت: دهولته تی کانی؛ دهولته تیک که
به بؤنه ی گؤرانی بار و دؤخی سیاسی، پیش
له ههلبزاردن و دهنگان داده نری.

دولت نظامی: دهولته تی چه کداری؛ دهولته تی
که له لایهن سهرپه لانی ئه رته شهوه
داده مه زری.

از دولت سرکسی: [مجازی] له سایه ی سهر
که سیکه وه؛ به بؤنه ی که سیکه وه «از دولت سر
بابا بزرگ بچه های ده صاحب مدرسه شدند: له سایه ی
سهر باوه گه وره وه مندانانی دی بوونه خاوه ن
قوتابخانه».

دولتخواهی /dowlatxāhî, do:lat-/: ها/:

عربی/ فارسی/ اسم. دهولته تخوازی؛ دهولته توازی؛
لایه نگری له دهولت. ههروه ها: دولتخواه

دولتسرا /dowlat sarā, do:lat-/: ها/ [عربی/

فارسی/ اسم. دیواخان؛ ته لار؛ سهرناویک بو
خانوی بیسهر یان که سیکی بهرپز «آمدن دولتسرا
تشریف نداشتید: هاتم بو دیواخان لهوی نه بوون»:

دولت منزل

دولتمرد /dowlatmard, do:lat-/: ان/ [عربی/

فارسی/ اسم. پله داری دهولته تی؛ لیپرسراو؛
که سیک که له دهولته تیکدا پایه ی گرنگ و
سهره کی هیه.

دولتمند /dowlatmand, do:lat-/: ها/ ان/:

عربی/ فارسی/ صفت. دهوله مهنده؛ دهوله مهن؛
دهوله تمهن؛ ساماندار؛ مایه وه؛ دارا؛
دهسمایه دار.

دولت منزل /dowlatmanzel, do:lat-/: [عربی]

☐ دولتسرا

دولتی /dowlati, do:lati/: ها/ [عربی] صفت.

دډمینه که له جنسی بهرد، ئیسک یان پلاستیکن و ړوویه کی کراوه به دوو به شهوه و له هر به شدا چهند خالی لی نه خش کراوه.

دومینیکی / domínika: [فرانسوی] دومینیکی

دومینیکی ۱ / domínika، ان: [فرانسوی] / اسم. دومینیکی: ۱. رپیازی ربه نانی خاچیه رستی کاتولیک که له سده دی ۱۲ ی زایینی له لایهن قدیس سن دومینیکی سپانیاییه وه دامه زرا ۲. هر کام له رپر هوانی نه و رپیازه * دومینیکی دومینیکی: ۱. صفت. دومینیکی؛ پیوه نندیدار یان سر به دومینیکیه وه: دومینیکن

دون / dùn، ان: [عربی] صفت. [ادبی] زه بوون؛ خوار؛ ژر؛ نرم؛ په ست؛ په س؛ نه وی؛ پیسکه. دون اشل / dùn'eshl: [عربی] / فرانسوی] صفت. پله خوار؛ پایهنرم؛ ژر ده ست؛ چیرده س. دونبش / donabš: صفت. [ساختمان] دوو بهر؛ دوهوهر؛ دوونه بش «سر کوچه ی ما یک بقالی دوبش هست: له سر کولانی نیمه به قالیه کی دوو بهر هیه».

دونپایه / dùnpāye: [عربی] / فارسی] صفت. پله خوار؛ پایهنرم؛ ژر ده ست؛ به پله و پایه کم و گم وه «کارمند دونپایه: کارگری پله خوار». دونپرور / dùnparvar: [عربی] / فارسی] صفت. [ادبی] سپله پهرور.

دوندگی / davandegî، ها: / اسم. هات و چوو؛ هات و چو؛ رهمه رهمالی؛ راوراوان؛ نامشو و تیکوشانی زور بو نه ملا و لا بو نه جامدانی کاریک یا گه بشتن به مبه سستیک «کارش شده بود دوندگی توی ادارات: کاری بیووه هات و چوو له مهربینگه کاند».

دوندگی کردن: هات و چوو کردن؛ کرد و کوشی هاورئ له گه ل هات و چوی زور کردند. دونده / davande، ها: / گان: / اسم. راکهر؛ کسې که خیرا راده کا «دونده ی ماراتن: راکه ری

دوله تی؛ میری؛ سر به ده ولت «کار دولتی: کاری دهوله تی».

دولتین / dowlateyn, do:lateyn، ها: [عربی] / اسم. دوو ده ولت؛ ده ولت تان «روابط دولتین ایران و عراق: پیوه نندی دوو دهوله تی ئیران و عراق».

دولچه / dûlçe، ها: [اسرانی] / فارسی] / اسم. دؤلچه؛ سه تلی چکوله.

دولک / dolak، ها: / اسم. هه لووک؛ هه لویک؛ په لیک؛ پلیک؛ چپوکی چکوله که له کایه ی هه لووک اندا به دار هه لووک ده یه اوین.

دوم / dovvom: صفت. دووهم؛ دووهم؛ به پله، ریز یان جیگای دووهمه.

دوما / dovvoman: (!) [فارسی] / عربی] قید. [گفتاری] له دووهمه مد؛ دووهمه؛ دووهم؛ له قونای دووهمه مد.

دوما / dûmā: [روسی] / اسم. دووما؛ کوری قانون دانانی روسیه.

دوم شخص / dovvomšaxs: [فارسی] / عربی] / اسم. [دستور] دووهمه کس؛ نه وی که بیسه ره «تو» ضمیر دوم شخص مفرد است: «تو» جیناوی دووهمه کس ی تاکه».

دومی / dovvomî، ها: / ضمیر. دووهمه ی؛ دووهمه ی؛ نه وی که له ریز، پله یان جیگه ی دووهمه مدایه «دومی گفت: من نمی آیم: دووهمه ی گوتی: من نایم».

□ دومی نداشتن: بی هاوتا بوون؛ بی وینه بوون «هنرمندی است که دومی ندارد: هنرمه نندیکه هاوتا نیه».

دومین / dovvomîn: صفت. دووهمه مین؛ دووهمه؛ به پله و پایه، ریز یان جیگای دووهمه موه «دومین نفر از سمت راست: دووهمه مین کس له لای راسته وه».

دومینو / domîno: [فرانسوی] / اسم. دؤمینه؛ دؤمنه: ۱. چه شتی کایه ی سر میز که به مؤره ده کری ۲. /ها/ هر کام له ۲۸ مؤره ی کایه ی

ماراتون.

دووقرانی: دوزاری/گفتاری/

□ دوهزاری کسی کج بودن ۱۰ دوهزاری

کسی نیفتادن

دوهزاری کسی نیفتادن: /مجازی/ که سیک

تینه گه یشتن؛ له قسه ی بیژر حالی نه بوون

«هنوز دوهزاری من نیفتاده بود که مقصودش چیست:

هیشتا تینه گه یشتبووم که مبهستی چیه»:

دوهزاری کسی کج بودن. ههروهه: دوهزاری

کسی دیر افتادن

دویدن /davīdan/: مصدر، لازم. // دوییدی:

رات کرد؛ می دوی: راده کی؛ بُدو: راکه // راکردن؛

هه راکردن؛ رهمه ی؛ رهمای: ۱. هه لاتن؛ غاردان؛

خاردان؛ بهزین؛ بهزان؛ وهزین؛ دوقین؛ لنگ

دان؛ هه لین گدان؛ قاچان «تا سر کوچه دویدم: تا

سر کۆلان رام کرد» ۲. /مجازی/ دهر چوون؛ فرین؛

هه لاتن؛ بهرشیه ی؛ هه شتاو کردن (بدو دو تا نان

بخ: دهر چو دوو نان بکره» ۳. هات وچوو کردن «از

صبح تا حالا برای پیدا کردنش دویده ام: له به یانیه وه تا

ئیستا بو دوزینه وه ی رام کردووه». ههروهه:

دویدنی

■ صفت فاعلی: دونده: (راکهر) /صفت مفعولی:

دویده (راکردو) /مصدر منفی: ندویدن (را نه کردن)

دویست ۱ /divīst, devīst/: اسم. دووسده؛

دوهسهده؛ دویست؛ ژماره ی سهره کی

دووبهرامبه ری سده، له نیوان سده و نهوه و نو

و دووسده و یه کدا.

دویست ۲: صفت. دووسده؛ دویست؛ دوهسهده:

۱. یه کی زۆرتتر له سده و نهوه و نو دانه

۲. دووسدهدهم.

دویستم /divīstom, devīstom/: صفت.

دووسدهدهم؛ دویستم؛ به پله و پایه، ریز یان

جیگای دووسدهدهمه.

دویستمی /divīstomî, devīstomî/: ضمیر.

دووسدهدهمی؛ دویستمی؛ نهوه ی که له پله، ریز

یان جیگای دووسدهدهمدایه.

دون صفت /dünsefat، ان: /عربی/ صفت.

زه بوون؛ پهست؛ خوار؛ نهوی؛ خاوهن خو و

خده ی ناحهز و دوور له راستی و دروستی.

دونفره ۱ /donafare، ها: /فارسی/ عربی/ صفت.

دوو کهسی؛ دوو کهسه؛ تایبته یان شیواو بو دوو

کهس.

دونفره ۲: قید. دوو کهسی؛ دوو کهسه؛ ههر دوو

کهس پیکه وه «دونفره در آن اتاق زندگی می کردند:

دوو کهسی لهو زووره ده یان»: دونفری

دونفری /donafari/: /فارسی/ عربی/ دونفره

دونقطه /donoqte، ها: /فارسی/ عربی/ اسم.

دووخال؛ جووت خال؛ نیشانه یه ک بهم شیوه یه

«:» که پیش له رافه ی بابته تیک یان گوته وه ی

قسه یه ک داده نری.

دونگی /dongi/ دانگی

دونم /donam/: اسم. /گفتاری/ ته؛ به شو ی

زۆرتتر له نم و که متر له خووساو. ههروهه: دونم

کردن

دون همت /dünhemmat، ان: /عربی/ صفت.

خوپری؛ بی به هره له هه لگ و شهوقی پیویست

بو کاری گه وره.

دونین /devoniyān/: /فرانسوی/ اسم. دیقونیه ن؛

چواره مین دوه ره له خولی هه وه لی زه وین ناسی.

دوووقته /dovaqte، ها: /فارسی/ عربی/ صفت.

دوو کاته؛ دووساته؛ دوونۆره: ۱. به دوو نۆره کاتی

کار له ههر رۆژدا (زۆرتتر بهر له نیوه رۆ و دوا ی

نیوه رۆ) /مدرسه ی ما دووقته است: قوتابخانه ی ئیمه

دوو کته یه ۲. به نۆره ی کاری جیاوازه وه (به

شیوه ی به یانی و دوا ی نیوه رۆ یان رۆ و شهو).

دوومیدانی /dov-o-meydānî, dov-va-mey-:

/فارسی/ عربی/ اسم. ۱. کیبه رکیتی وهرزشی بریتی

له چهن رشته (وه کوو راکردن و بازدان و هاویشن

و...) ۲. ههر کام لهو رشته وهرزشیانه.

دوهزاری /dohezārî، ها: /اسم. دووقهرانی؛

دوېستمین / divīstomīn, devīstomīn /: صفت.

دووسه ده مین؛ دوېسته مین؛ دوه سده مین؛ به پله، ریز یان جیگای دووسه ده موه.

دوېستی / divīstī, devīstī, ها: / اسم، [گفتاری]

دووسه دی؛ دوېستی؛ دوه سده دی؛ ته سکه ناسی ۲۰۰ تمه نی (۲۰۰ ریالی) «یک دوېستی گذاشت کف دستم و رفت: دووسه دبه کی نایه له پی دهستم و روښت».

ده / dah /: / اسم، ده؛ ژماره ی سهره کی دواى نو و پیش له یازده.

ده: صفت، ده: ۱. یه کی زورتر له نو دانه «ده کتاب؛ ده مرد؛ ده کتیب؛ ده پیاو» ۲. ده یهم؛ ده هم «ریف ده؛ رزنی ده».

ده - پیشوازه، ده؛ به ده دانه نه دنام یان به شهوه «ده طبقه؛ ده نفره؛ ده نهوم؛ ده که سی».

ده / deh /: ها: / اسم، دی؛ لادی؛ گوند؛ گون؛ ناوایی؛ لاهه؛ ده گاه؛ لاده گاه؛ کهنده؛ کوهملیک له چند مال و مهر را له لای یه که وه که له ۵ تا ۵۰ بنه مالیه تیدا بژین.

ده اربایی؛ دیبه گی؛ دی مالکی؛ گوندی ناغه واتی؛ دیبه که به یه ک یان چند خانه وه. ده خرده مالکی؛ دینی ورده به گی؛ گوندی ورده مالکی؛ دیبه که که هی چند ورده مالکه.

— ده: پیشوازه، — ده؛ — ده؛ ده هنده «شیرده؛ شیرده».

دها / dahā /: [عربی] / اسم، [دبی] ژیری؛ زیره کی؛ زرنکی؛ بزوی؛ وریایی؛ وشیری؛ چاوماری.

دهات / dehāt, dāhāt /: [فارسی] / عربی جمع ده

دهات / dohāt /: [عربی] جمع داهی دهاتی / dehāti /: ها: /ان: [فارسی] / عربی صفت. دیهاتی؛ لاهه یی؛ لادییی؛ دیکانی؛ گوندی؛ دیاتی: ۱. پیوه نندار یان سهر به دی «لباس دهاتی: جل و بهرگی دیهاتی» ۲. له دایک بوو یان

گه وه بووی دی «زن دهانی: زنی دیهاتی».

دهاقین / dehāqīn /: [عربی] / نامتداول جمع دهقان

دهان / dahān, ها: / اسم، دم؛ دم؛ دهو؛ ده مگه؛ دهف: ۱. زار؛ زهر؛ هولولیه که له جهسته ی گیانداراندا که له ویه خوراک ده چیه ناو له شیان ۲. زار؛ زهر؛ هولولیه که له جهسته ی مورغه داراندا که له نیوان لیو و گهرو دایه و زمان و هاروو و ددان داده گریته وه ۳. زارک؛ ده رگا؛ درگا؛ ده؛ ریگای چوونه ناوه وه له هه ر شتیکی ۴. نه دنامی قسه کردن «یک دهان خواندن: ده میک خویندن» * دهن [گفتاری]

دهان به دهان گذاشتن / دادن: [مجازی] دم نانه دم؛ دم نه ده مانع کردن «چرا دهان به دهانش می گذاری؟؛ بوجه دم نه بته ده می؟».

دهان به دهان گشتن: [مجازی] ده ماو ده م گه ران؛ ده ماو ده م چوون؛ ده ماو ده م که فتن؛ ده مه و ده م گیلته ی؛ به شیوه ی هه وال بلا وه بوون.

دهان را آب کشیدن: [کنایی] دم شور دهنه وه؛ دم سرین؛ له قسه ی پیس توبه کردن «این حرفها کفر است، برو دهانت را آب بکش: هم قسانه کفرن، برو دم ت بشوره».

دهان را شیرین کردن: دم شیرین کردن؛ شتیکی شیرین خواردن «این خرما خیلی خوشمزه است، دهانتان را شیرین کنید: هم خورما یه زور خوشه، دهانتان شیرین کن».

دهان کسی آب افتادن: [کنایی] ناو زانه ده می که سیک؛ زور که وخته سهر هوا «پولها را که دید دهانش آب افتاد: پاره کانی که بینی ناو زایه ده می».

دهان کسی آستر داشتن: [مجازی] ده می که سیک بهر گهی خوار دنی شتی زور گرم (داخ) گرتن.

دهان کسی بوی شیر دادن: [کنایی] ده می

به دهان کسی چشم دوختن: /کنایی/ چاو له دهمی که سئ بوون؛ چاو پرینه دم که سئ؛ قسه ی که سئیک به جی هیئان: به دهان کسی نگاه کردن

به دهان کسی مزه کردن: /کنایی/ که سئیک چهشته خوره بوون؛ دلخوازی که سئیک بوون «پیداست که پول مفت به دهان آرام مزه کرده است: دیاره نارام چهشته خوره ی پاره ی مفت بووه».

به دهان کسی نگاه کردن ۱ به دهان کسی چشم دوختن

به دهانها افتادن: /مجازی/ کهوتنه سهر زاران؛ بلاوه بوون؛ بلاو بوونهوه.

توی دهان کسی زدن ۲ تو

یک دهان خواندن ۳ یک

دهان بند / dahānband، ها: /اسم، ۱. دمامک؛ دهمه لپیچ؛ پارچه یهک که بهر دهمی پی داده پوشتن ۲. دم بین؛ زار بین؛ زیار؛ له واشه؛ زار بهست؛ دهم بهست؛ دهم بهس؛ دهم بهند؛ دهم بهس؛ بزمهک؛ بزموک؛ ده فینک؛ زار بینک؛ نامرازیک بو بهستنی دهمی چوار پی.

دهان بین / dahānbîn، ها: ان: /صفت، /مجازی/ زوباور؛ چاوله دهم؛ دهم بین؛ به خو و خده و هؤ گره تی پروا کردن به قسه ی دیتران، به بی هه لسه نگانندیان «شوهرش خیلی دهان بین است: شووه که ی زور زوباوره»: دهن بین

دهان بین / dahānbîni: /اسم، /مجازی/ زوباور؛ چاوله دهم؛ دؤخ یان چۆنیه تی چاوله دهم بوون: دهن بین

دهان پرکن / dahānporkon: /صفت، /مجازی/ پرته متهراق؛ به رواله تیکی گرنک، به لام بی ناوهروک «برای شرکت یک اسم دهان پرکن پیدا کن: بو بهشارگه، ناویکی پرته متهراق پهیدا که»:

دهن پرکن

دهان دره / dahāndarre، ها: /اسم، باویشک؛ باوشک؛ باوشکین؛ باریشک؛ وه لایش؛ ده بانک؛

که سئیک بوی شیر دان؛ بوی شیر له دهمی که سئ هاتن؛ هیشتا له هیلکه نه جووقان؛ هیشتا مندال یان که مته من بوون «زن بگیری؟ تو هنوز دهات بوی سیر می دهد: زن بینی؟ تو هیشتا دهمت بوی شیر ددها».

دهان کسی چفت و بست نداشتن: /مجازی/ دهمی که سئیک نه ویسان؛ لهق / شر بوون؛ زوانی که سئیک نه وه ستان؛ دهمی که سئیک بهره لا بوون؛ رازدار نه بوون.

دهان کسی را باز کردن: /کنایی/ سهری که سئیک داکیشان؛ که سئیک هیئانه قسه وه؛ قسه له که سئ کیئانه وه.

دهان کسی را بستن: /کنایی/ دهمی که سئیک دادروون؛ دهم کوت کردنی که سئیک؛ بهره دهمی که سئ گرتن؛ دهمی که سئیک بهستن؛ له قسه کردنی که سئیک بهرگری کردن.

دهان گرم داشتن: /مجازی/ دهم پاراو بوون؛ دهم گرم بوون؛ زار خوشت بوون؛ دهم اوهر بیهی؛ قسه خوشت بوون «خیلی دهان گرمی داست و آدم از صحبت پایش سیر نمی شد: زور دهم بارو بوو، کهس له قسه ی ماندوو نه ده بوو».

از دهان افتادن: /مجازی/ ۱. له باو کهوتن / کهفتن؛ کوژانه وه؛ چیدی سه باره ت به بابه تیک قسه نه کران ۲. بوونه دهمی مردگ؛ له دهم / خواردن کهوتن؛ سارد و بی تام بوونه وه ی چیشیت.

از دهان کسی پریدن: /مجازی/ له دهمی که سئ دهر پهرین؛ له دهم که سئ باز بردن؛ له دهم که سئ داکهفتن؛ دهم نه تره ی؛ بی ویست و له پر قسه کردن «از دهانم پرید که دیروز آزاد را دیدم: له دهم دهر بیری دویکه نازادم دیوه».

از دهان کسی قاپیدن: /مجازی/ له حه واهو گرته وه؛ قسه ی که سئیک کردنه به لگه یان سهرنج پیدان.

دهولت له میره دینهک که له ژیر چاوه دیری به خشاردا کار دهکا.

دهدهی / dahdahî / کسر اعشاری، کسر

دهر / dahr / دهور: [عربی/اسم]/[ادبی]، ۱. رۆزگار؛

رۆزگار «مرد باید که در کشاکش دهر/ سنگ زیرین

آسیا باشد: له بگره و بهردهی روزگار! پیاو دهی/

قورس و قایم هر وه کوو بهرده تاش بی» ۲. دنیا؛

دنئ «دهر بسیار چو من بی سر و سامان دیده ست/ چه

تفاوت کند این بی سر و سامانی ما: دنیا وهک من بی

ئهنوی یه کجار دیوه/ فهرقی چیه ئه من پروت یان

پوشته بم».

دهره / dahre ، ها: [سنسکریت/اسم، دارپاچ؛

تهر داس؛ تهورداس؛ چه شنی داسی قورس و

دهسک دریژ.

دهری / dahrî ، ها: ان: -ون: [عربی/اسم،

دهری؛ له دین دهر چوو؛ که سی که جیهان به

هه ربوو و هه رماو و بی ثافرینه ده زانی.

دهستان / dehestān ، ها: [اسم، میره دی؛

گوندی قهوغا؛ کومه لهی چهند دئی لیک نریک

که ناوچه یهک به دی دینئ و به دهستی

کوئخایهک به ریوه ده چی.

دهش / deheš, daheš / [اسم، [ادبی] دههنده بی؛

کار یان رهوتی به خشین پاره و مال به دیتران

«رسم دهش ز همت اهل جهان مجوی/ طفلند و

دستشان به دهان آشناتر است: دههنده بی بؤ

دنیادوست دهس نادا/ وهک منداله و دهستی به

زاری فیره».

دهشاهی / dahšāhî ، ها: [اسم، [قدیمی] دهشایی؛

سکه یهک له ئیران به ران بهر به ۵۰ دینار (نیو

قران) که تا دهکانی ۱۳۴۰ به روی هه بووه.

دهشت / dehšat : [عربی/اسم، [ادبی] ترس؛

تهرسی؛ بیم؛ سه هم؛ سامی؛ هه راس؛ خوف.

دهقان / dehqān ، ها: ان: دهاقین: [عرب از

فارسی/اسم، وهرزپر؛ وهرزیه؛ وهرزیار؛ کیلگر؛

دیتهانی؛ گوندنشین؛ دی نشین؛ به تایبته پیای

دهبه نک؛ ئازارک؛ ئازارگی؛ ئازنازه؛ ئازاشکه؛ ویزه؛

گرکش؛ قه دجه ره: دهن دره

☐ **دهان دره** کردن: باویشک دان؛ باریشک دان؛

ویژه ره ئاسه ی.

دهان دریده / dahāndarīde : صفت، [مجازی]

دهم شر؛ دهم پیس؛ دهم چه پهل؛ دهم درپا؛ دهم

به ره لالا؛ جنیو فروش؛ جوین فروش؛ دوزین فروش؛

دژمین دهر؛ دهف پیس؛ زمان شر؛ دهف چیر؛

دهف گه نی؛ سخیف بیژ؛ زمان رهش؛ خوگر توو به

گوئنی قسه ی ناشیرین و جنیودان: دهن دریده

دهان سوز / dahānsûz : صفت، داخ؛ سوور؛ زور

گهرم؛ دهم سوو تین: دهن سوز

دهان کجی / dahānkacî ، ها: [اسم،

۱. لاسایی؛ دهمه لاسکی؛ دهمه لاسکه؛ لاسایی؛

لاسای؛ زارزارک؛ کاری گالته پی کردن و لاسایی

کردنه وهی قسه ی که سی ۲. [مجازی] کار و

رهوتی سووک و چرووک کردن؛ سووکایه تی

کردن * دهن کجی

دهان گشاد / dahāngošād ، ها: صفت،

دهم تاک؛ دهم گوشاد؛ دهم هه راو؛ دهمزل؛ به

زاری گه وره وه «شیشه ی دهان گشاد؛ شووشه ی

دهم تاک» دهن گشاد

دهانه / dahāne / [اسم، دهم؛ زارک؛ دهرگا؛ درگا؛

دهر؛ دهرقه دامک؛ کونی سه ره وهی شتیکی

هلول «دهانه ی غار؛ دهانه ی بطری؛ زارکی ئه شکوه ت؛

دهمی بتری».

☐ **دهانه ی آشفشانی**: زارکی گرکان؛ چالی سه ر

تروپکی کیوی گرکان که دوو کهل و گازی

لیوه دهر دی.

دهانه ی رودخانه: ناو ریژ؛ کیه؛ شوینی رزانه

دهریای رهو بار.

دهانی / dahānî : صفت، دهمی؛ زاری؛ دهفی؛

پیوه ندیدار یان سه ر به دهمه وه.

دهدار / dehdār ، ها: ان: [اسم، کوئخا؛ کوخا؛

کیخا؛ قیخا؛ قه یخا؛ دیدار؛ دیهدار؛ نوینه ری

که له دیدا له سهر زهوی کار ده کا.

دهقانی / dehqāni: [مغرب] صفت. وهرزپری؛

گوندى؛ دى نشینی؛ پتوهندیدار یان سهر به گوندنشینانه وه «خانهى دهقانی: مالی وه زیری».

دهکده / dehkade: ها: / اسم. گوند؛ دى؛ لادى؛

ئاوایی، به تابهت شوین و ئاقاری دهو و بهری.

ده کوره / dehkûre: ها: / اسم. کویره دى؛

کویره دى؛ دیتیه کی زور چکوله، ویرانه و

که مه جه ماوهر «معلوم نبود از کدام ده کوره آمده است:

کهس نهیده زانی له کام کویره دیوه هاتوو».

دهگان / dahgān: / اسم. ۱. جمع دهه

۲. ده کان؛ پاش یه کان؛ دووه مه ریزی

ژماره گه لی سروسشتی.

دهل / dohol: ها: / اسم. دههؤل؛ دهؤل؛ دهؤل؛

دههوول؛ دهول؛ دؤل؛ داوول؛ دیول؛ نه قرا؛

ته بلی گه وری به زمگیران.

دهل زیر گلیم زدن: [کنایی] خور به تویه قور

داپوشان؛ دهول له ژیر عاباو له لیدان؛ بو

شارنده وری راستیه که بیهؤ تیکوشان.

دهل کسی دریده شدن: [کنایی] تهشتی

که سی له سهر بان داکهفتن؛ ناوی که سی که

زبان؛ قالی که سی که ده رچوون؛ رازی که سی که

ناشکرا بوون.

دهل کسی را زدن: [کنایی] ناوی که سی له

که په ناوه خویندن؛ کیشانه خواری که سی؛

که سی که له پله پایه ی لا بردن؛ دهر کردن.

دهل دریده / doholdaride: ها: / صفت. [کنایی]

ناوزراو؛ ناو زریاگ؛ به دناو؛ رسوا.

دهل شکم / doholšekam: ها: / صفت. [کنایی]

زکدر او؛ سکه رۆ؛ زکه رۆ؛ فره خور؛ له م دریا؛

نهوسن.

دهلوی / dehlavi: ها: / ان: / صفت. دیهله وری؛

سهر به شاری دیهلی له هیند.

دهلیز / dehliz: ها: / [مغرب از فارسی] اسم

دالان؛ دالوو: ۱. راپه و؛ ریگه ی سهر داپوشراوی

ناو مالان ۲. بوارگه یه که له شهکوت به

شیوه ی راپه وری پیچه لپیچ ۳. [کالبدشناسی]

پیکهاته یه کی پینچاوپینچ له ئەندامانی ناوه وری

جهسته دا، وه که هی گوئ و دل.

دهم / dahom: / صفت. دهه مه؛ دهه مهین؛

دهیه مه؛ دهیه مهین؛ به پله، ریز یان جیگای دهوه

«نفر دم: کهسی دهه مه».

دهمی / dahomi: ها: / ضمیر. دهه مه ی؛

دهیه مه ی؛ نهوه ی که له ریز یان جیگای

دهه مه دایه.

دهمین / dahomin: / صفت. دهه مه مهین؛

دهیه مهین؛ دهه مه؛ دهیه مه؛ به ریز، پله یان

جیگای دهه مه مهوه.

دهن / dahan: دهان

دهن بین / dahanbin: دهان بین

دهن بینی / dahanbini: دهان بینی

دهن برکن / dahanporkon: دهان برکن

دهن دریده / dahandaride: دهان دریده

دهن دره / dahandarre: دهان دره

دهنده / dahande: ها: / گان: / اسم. دهه نده:

۱. بده؛ نهوه ی که شتی ده دات ۲. [پزشکی]

که سی که له ووه خوین بو نه خوشیک یان

ئه ندامت بو په یوه ندر کردن به که سی کی تر

ده گیریت * به رانبر؛ گیرنده

دهن سوز / dahansuz: دهان سوز

دهن کجی / dahankaci: دهان کجی

دهن گشاد / dahangošād: دهان گشاد

دهن گنده / dahangonde: ها: / صفت.

[نامتناول] ده مزل؛ خاوه زاری زل و ناشیرین.

دهن گیر / dahangire: / اسم. [مجازی، گفتاری]

به ردل؛ خوارده مه نیه کی که م که له نیوان

فراوین تا شیو بو به رگری له برسیه تی

ده خوریت.

دهن لق / dahanlaq: / صفت. [مجازی، گفتاری]

زمان شر؛ زارش؛ دم نهو یستاو؛ دم نهو یسیاگ؛

دهم دپړاو؛ دهم شرې؛ دهم هه لږه؛ به لږک؛ زاردپړاو؛ قسه پهرېن؛ ده شو؛ ده فشو؛ تینه وه ستاو «آدم دهن لقی؛ مرؤی زمان شر».

دهن لقی / dahanlaqī، ها: / اسم، / مجازی /

زمان شرې؛ زارشړې؛ دهم نه وه ستاوی؛ دهم نه وېسیاگی؛ دهم دپړاوی؛ دهم شرې؛ ده شوې؛ دؤخ یان چؤنیه تی پازدار نه بوون «مبادا دهن لقی بکنی و ما را لو بدهی؛ نه کا زمان شرې بکھی و بمانده یته ده ستوه».

دهنه / dahane، ۱. دهم؛ زارک؛ دهرگا؛

درگا؛ دهر؛ دهرقه دامک؛ هلؤلی سهرووی شتیکی ناوخالی ۲. دهرگا؛ چاوه؛ یه کھی ژماردنی دووکان «چهار دهنه مغازه داشت: چوار دهرگا دووکانی بوو» ۳. هه وسار؛ له غاو؛ له خام؛ بلاوه؛ له ته کانزایه کی هه لک که له سهر و دهمی چوارپای سوارې (به تایبته نه سپ) قایم ده کهن.

دهنه / dahne، / اسم، / زمین شناسی / مالاکیت؛

کانیه کی سهرزی به دیهاتوو له که ربوناتی مس، که له گه وه هر سازی و په ننگ سازیدا به کار ده برئ.

دهنی ۱ / dahanî، / اسم، ۱. دهمی؛ میکرو فونی

ته له فوون ۲. دهمنه؛ کونی ساز گلی بایی که بو ژمندنیان ده بی لئوی پئوه بچه سپی.

دهنی ۲: صفت، / گفتاری / دهم ماوی؛ دهم لیدراو «با قاشق من بستنی خوردی، دهنی شد؛ به که وچکی من به سته نیت خوارد، دهم ماوی بوو».

دهور / duhûr، / عربي / جمع دهر

دهه / dahe، / اسم، ۱. لاهگان؛ ده کان؛

کومه لیکي ده دانیه ۲. لها؛ دهیه کان؛ ههر کام له به شگه لی ده دانیه یی کات «دهه ی سوم سده ی بیستم؛ دهیه کان ی سیپهمی چهرخی بیستم».

دهه / dehe، / صوت، / گفتاری / په کوو؛ تهج؛ تیج؛

پیج؛ حای؛ هه یهوو؛ وشه ی سهر سوورمان «دهه،

دهه یک / dahyek، / اسم، دهیه ک؛ یه ک له ده؛ ده له سده؛ به شی له ده به شی شتیک.

دی / dey، / اسم، به فرنبار؛ به فره نبار؛ مانگی دهه می سالی هه تاوی ئیرانی که سی رژه.

دی / di، / اسم، / ادبی / دوی؛ دویتنی؛ دویکه؛ دویتنیکه؛ دویتنه که؛ دؤ؛ دؤه؛ دی؛ هیزی.

دیابست / diyābet، / فرانسوی / اسم، / پزشکی /

دیابیت؛ نه خوشینی قهن؛ نه خوشینی شه کر؛ نه خوشینی ک که له گهل زور بوونی میز،

تینووه تی و زور بوونی ئووره له خویندا هاوړیه.

دیاپازون / diyāpāzon، ها: / فرانسوی / اسم،

دیاپازون؛ ئامپریکی چکوله به دوو لقه وه (زؤتر کانزایی) که نه گهر لقه کان بله رینه وه دهنگیک به

فریکانسی دیاریکراوه به دی دئ و له کوک کردنی ساز گهلدا که لکی لئ وهرده گرن.

دیات / diyāt، / عربي / جمع ديه

دیاتومه / diyātome، ها: / فرانسوی / اسم، قهوزه؛

که فره؛ جلشین؛ گیایه کی وردیله ی تیره ی جلشینان به په نگی زهر دیان خورمایي که له

ئاوی سویر و شیرین، له سهر خاک یان ههر

رووپه پریکی شیدار، به ته نیایی یان به کومه ل

ده ژین و زؤریک به ردی ئاهه کی و سهر چاوه ی

نهوتیان لئوه به دی دین.

دیار / dayyār، / عربي / اسم، جووقه وار؛ کهس؛

دالهاو؛ زینده وار؛ مشه کر؛ یؤ؛ که سیکی ته نیا و

نه ناس «در آنجا هیچ دیاری به چشم نمی خورد؛ لهو ی

جووقه وار یک به دی نه ده کرا».

دیار / diyār، / عربي / اسم، سهرزه وی؛ ولات؛

سهرزه وین؛ سهرزه مین.

◻ **دیار عدم**: دوا هه وار؛ نه و لا؛ مهرگ «او را

روانه ی دبار عدم کرد؛ به ره و دوا هه وار به پنی کرد».

دیا فراگم / diyāf(e)rāgm، ها: / فرانسوی / اسم،

دیا فراگم: ۱. گلپجه؛ ناوپه نچک؛ ههر په رده یان

پالاوتن و خاوین کردنه‌وه‌ی تراوی گورچیله به ده‌سگای تاییه‌ت.

دی. ان. ا. /di.en.e/ [انگلیسی/اسم، /مخفف/]
ماکی کیمیای خانوکه‌ی گیانه‌وه‌ران و گیایان
که داگری ناگاداریگه‌لی ژنیتیکی و خیزانیه.

دیانت /diyānat/ [عربی/اسم، ۱. دین <حکومت
بر مبنای دیانت: حکومت له‌سهر بناغه‌ی دین>
۲. دینداری <این کارها خلاف دیانت است: ثم کارانه
دژی دیندارین>.

دیبا /dibā/ [دبی/اسم، /دیبا؛ دیوا؛ دیوا؛
پارچه‌ی ئاوریشمی گولدار.

دیباچه /dibāče/ [ها/اسم، سهره‌تا؛ ده‌سپیک؛
دیباچه؛ دیواچه؛ به‌راشت؛ پیشه‌کی کتیب،
به‌تاییه‌ت نووسراوه یان وتاریکی کورت له
هه‌وه‌لی پهرتووکه‌وه <دیباچه‌ی گلستان سعدی:
سهره‌تای گولستانی سه‌عدی>.

دیپلم /diplom/ [ها/ [فرانسوی/اسم، دیپلوم؛
۱. پروانامه‌ی ته‌واوکردنی خویندنی دواناوه‌ندی
(پاش‌ناوه‌ندی) ۲. پروانامه‌ی دوایی هینانی
خویندنی دوکتوری ۳. پهره‌یه‌ک که تیدا
سهریشکی یان شانازییه‌ک به که‌سیک ده‌دریت:
دیپلم افتخار

⊞ دیپلم افتخار ⊞ دیپلم ۳

دیپلمات /diplomāt/ [ها/ [فرانسوی/اسم،
رامیار؛ دیپلمات؛ که‌سی که پیشه‌ی له‌بواری
سیاست و پیوه‌ندی له‌گه‌ل ولاتانی‌تردایه.

دیپلماتیک /diplomātik/ [فرانسوی/صفت،
رامیاری؛ دیپلوماتیک؛ ۱. سیاسی <روابط
دیپلماتیک: پیوه‌ندی رامیاری> ۲. پیوه‌ندیدار به
دیپلوماته‌وه <مصونیت دیپلماتیک: پارێزراوی
رامیاری>.

دیپلماسی /diplomāsi/ [ها/ [فرانسوی/اسم،
رامیاری؛ سیاست؛ دیپلوماسی <دیپلماسی فعال؛
دیپلماسی گفتگو: سیاستی کارا؛ رامیاری وت‌ووێژ>.
دیپلمه /diplome/ [ها/ [فرانسوی/صفت،

پیکه‌تایه‌یه‌کی جیاکه‌روه، به‌تاییه‌ت ئه‌و پهرده
ئه‌ستوره که هه‌لۆلی زگ له سینگ جیا
ده‌کاته‌وه ۲. پهره‌یه‌ک له دووربینی وینه‌گری،
تیلیسکوپ یان باقی ئامیزگه‌لیکی تیشکیدا که
را‌ده‌ی تیشک چوونه ژووری ده‌زگایه‌ک کهم و
ژۆر ده‌کاته‌وه.

دی اکسید /di'oksīd/ [فرانسوی] ⊞ دیوکسید
دیباگرام /diyāg(e)rām/ [ها/ [فرانسوی/اسم،
نه‌خشه؛ دیباگرام؛ گه‌لاله‌یه‌کی هیللی که ریز و
پتوه‌ندیکه‌ل پیشان ده‌دا.

دی‌آگنوستیک /diyāgnostik/ [؟/اسم، /پزشکی/
په‌وتی ناسینی نه‌خوشین.

دی‌الکتریک /di'elekt(i)rik/ [ها/ [فرانسوی]
/اسم، به‌رق‌راگر؛ به‌تاییه‌تمه‌ندی یان هیزی
به‌ربه‌ست کردن و به‌رگرتنی کاره‌باوه.

دی‌الکتیک /diyālektik/ [فرانسوی/اسم،
۱. /منطق/ بناشت؛ گله‌ه؛ شیوه‌ی وت‌ووێژ و
ده‌مه‌قاله‌ی مه‌نتیقی بۆ گه‌یشته‌ه راسته‌قانی
۲. /فلسفه/ بیرۆکه‌ی فه‌لسفه‌ی گیئۆرک هیگل
(۱۷۷۰-۱۸۳۱ی ز.) که به‌و پییه، بزواوی بیر له
په‌گه‌ی وتنه‌وه‌ی تر (هیم) و به‌ده‌ست هینانی
ئانتی‌تر (به‌رهیم) دژهیم) پێ ده‌با‌ته سه‌نتز (ههم/
هیم) و ئه‌نجامی مه‌نتیقی ۳. /فلسفه/ بیرۆکه‌ی
فه‌لسفه‌ی کارل مارکس (۱۸۱۸-۱۸۸۳) که به‌و
پییه، راسته‌یکانی جیهان له سهر چوار بنه‌مای
سهره‌کی: گوران، هه‌فگری دژگه‌ل، مملانیی
دژگه‌ل و بازدان داده‌مه‌زری ۴. لیکدانه‌وه‌ی ئه‌م
په‌وته ۵. به‌کار بردنی ئه‌م بیرۆکه به‌تاییه‌ت له
لیکۆلینه‌وه‌ی بابه‌تگه‌لی کۆمه‌لایه‌تیدا.

دیالمه /diyālame/ [جمع ⊞ دیلمی
دیالوگ /diyālog/ [ها/ [فرانسوی/اسم،
وت‌ووێژ؛ گفت‌و‌گو؛ ده‌مه‌ته‌قه؛ ده‌مه‌ته‌قی.

دیالیز /diyālīz/ [فرانسوی از انگلیسی/اسم،
دیالیز: ۱. شیوه‌ی جیا کردنه‌وه‌ی کلۆئیدگه‌لی
ناو گیراوه‌یه‌ک له ماکی تر ۲. /پزشکی/ په‌وتی

دېپلومه: ۱. خاوهن پروانامه‌ی خویندنی دواناوه‌ندی «دېلمه‌ی هنر: دېپلومه‌ی هونه»
 ۲. خاوهن پروانامه‌ی خویندنی دوکتوری «دېلمه‌ی جراحی: دېپلومه‌ی برینکاری».

دیت / diyet ، ها: / [؟] / اسم، دیت: ئه‌نجومه‌ی شؤرا یان قانون دانان له ئالمان، ئیسکاندیناوی و تاقمئ له ولاتانی تر (وهک له هیستان، مه‌جاستان و ژاپون).

دیجور / deycûr, dicûr ، ها: / [عربی] / اسم، [دبی] شه‌وه‌زنگ؛ شه‌وه‌زنگه؛ تاریکه‌شه‌و؛ ده‌ججور؛ شه‌فتاری؛ شه‌وی تاریک و ئه‌نگوسته‌چاو (از پس این شب دیجور سحر در راه است: ئهم شه‌وه‌زنگه به‌یانی له دوايه).

دیجیتال / dīcītāl: [انگلیسی] ديجيتالي
 دیجیتالی / dīcītālī: [انگلیسی] صفت.

دیجیتالی: ۱. خاوهن ده‌زگایئ بۆ وه‌رگرتن و ناردنی هه‌رچی پیدراوه به‌ شیوه‌ی ژماره‌ی سیفر و یه‌ک به‌ نیشانه‌ی بوون یا نه‌بوونی سیگنالی ئه‌لکترۆنیکي «دوربین دیجیتال: دووربینی دیجیتال» ۲. به‌ شاشه‌ یان ده‌زگای پیشان‌دان به‌ شیوه‌ی ژماره «ساعت دیجیتالی: سه‌عاتی دیجیتالی» * دیجیتال: ديجيتالي

دید / dīd: / اسم. ۱. روانگه؛ بینشت؛ به‌رچا‌و‌روونی؛ توانایی ورد بوونه‌وه له پرووداوان بۆ ئه‌نجام‌دان یان ئه‌نجام نه‌دانیان «در زمینه‌ی صنعت دید وسیعی داشت: له‌ بوارى پیشه‌سازیدا روانگه‌یه‌کی بازى هه‌بوو» ۲. بینایی؛ وینایی؛ هه‌تر؛ سۆما؛ هانا؛ نووت؛ پرشت «دید چشمش خیلی کم شده بود: بینایی چاوی زۆر کمه‌ ببووه‌وه» ۳. دیمانه؛ دیه‌نی «دید و بازید: دیه‌نی و دیدار» ۴. به‌رجه‌وه‌ند؛ به‌رجه‌وه‌ن؛ به‌رژوه‌وه‌ند؛ به‌رچا‌و‌گه؛ به‌رچا‌و «دید سمت جنوب خیلی زیباست: به‌رجه‌وه‌ندی لای باشوور زۆر جوانه».

دید داشتن: ۱. به‌ به‌رژوه‌وه‌ند بوون؛ به‌رجه‌وه‌ندار بوون ۲. له به‌ر چا‌و بوون؛ له

هانی چاودا بوون؛ هه‌ف دیتن.

دید زدن: دیتن؛ دین؛ به‌ چا‌و‌کردن؛ تماشا کردن؛ روانین؛ نو‌ارین؛ مه‌یزین؛ به‌را دان؛ سه‌راتکی کردن؛ چه‌م وه‌ی؛ چا‌و‌لئ کردن.

دیدار / dīdār ، ها: / اسم. ۱. دیدار؛ دیار؛ دیمانه؛ کار یان ره‌وتی چا‌و‌پیکه‌وتن؛ سه‌رقوتان؛ دیتنی که‌سیک بۆ وت‌وو‌ژ یان پتوه‌ندی «دیدار با نمایندگان: دیدار له‌گه‌ل نو‌نه‌ران» ۲. سه‌رکیشی؛ کار یان ره‌وتی سه‌ر دان؛ پۆیشتن بۆ لای که‌سئ یان جیگایه‌ک بۆ ئاگادار بوون له‌ بار و دۆخی «دیدار کردن از آسیب‌دیدگان سیل: سه‌رکیسی کردن له‌ گه‌زنگازانی لافاو» ۳. [وزرش] کیسه‌رکئ. هه‌روه‌ها: دیدار کردن؛ به‌ دیدار کسی / جایی رفتن
 دیدار به‌ قیامت: دیار به‌ / دیاره‌و قیامت؛ ئیتر له‌ ژياندا یه‌کتری نابینن.

دیداری تازه کردن: چا‌و‌ پئ که‌وته‌وه؛ چه‌م پنه‌که‌وته‌ی؛ دووباره دیتنه‌وه، به‌تایبه‌ت دوا‌ی ماه‌یه‌ک.

دیداری / dīdārī: / صفت. دیداری؛ دیمانه‌یی؛ پتوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ دیتنه‌وه «آموزش دیداری: فێرکاری دیداری».

دیدبان / dīdebān: دیدهبان

دیدرس / dīdres: / اسم. چا‌و‌پیک؛ چا‌ودی؛ چا‌و‌پ؛ هه‌تر؛ له‌ مه‌ودایه‌کدا که‌ چا‌و‌ هانی بکا. دیدسنج / dīdsanc ، ها: / اسم. ئامیزی ئه‌ندازه‌گرتنی مه‌یدانی بینایی و هانی چا‌و.

دیدسنجی / dīdsancî ، ها: / اسم. ئه‌ندازه‌گرتنی مه‌یدانی بینایی و هانی چا‌و.

دیدگانی / dīdegānī: / اسم. ئو‌پتیک؛ لقئ له‌ زانستی فیزیک که‌ له‌ تایبه‌تمه‌ندیگه‌لی تیشک، به‌ره‌م هئنان و بلا‌و بوونه‌وه‌ی له‌ کۆئه‌ندامی بیناییدا ده‌کۆلته‌وه.

دیدگاه / dīdgāh ، ها: / اسم. روانگه؛ بیر و بۆ‌چوون؛ بۆ‌چوون؛ شیوه‌ی دا‌وه‌ری (خواستم دیدگاه شما را درباره‌ی انتخابات اخیر بدانم: ویستم

دیدور / didevar / دیدور

دیده^۱ / dide / ها: / اسم. ۱. / گان: / [دبی] دیده؛
 دیه: تیه؛ چاو؛ چه؛ چه عفش / نور دیده: نووری
 دیده^۲ ۲. بینراوه؛ دیتراوه؛ شهوهی که بینراوه
 (زورتر به شیوهی کو).

دیده از جهان فرو بستن: / کنایی / کوچی دواپی
 کردن؛ چاو لیک نان؛ مالاوایی به کجاری کردن؛
 مردن «استاد حمدی در سال ۱۳۶۶ دیده از جهان
 فرو بست: ماموستا حمدی له سالی ۱۳۶۶ دا
 کوچی دواپی کرد».

دیده^۲ بیواژه - دیتوو: ۱. - دیده؛ - دیه؛
 - بینوو؛ تاچی کردوو یا چاوپیکه ووتوو «جهان دیده؛
 جهان دیتوو» ۲. و بهر شتی که ووتوو «بلادیده؛
 به لادیتوو».

دیده بان / didebān / ها: / اسم. دیده بان؛
 چاویار؛ تیه فان؛ نیرین فان؛ نیره فان؛ گویار؛
 پاسه وان؛ که له روانگه وه دروانتیه دهور و بهردا
 تا نه گهر که سنی یان شتی نزدیک بووه وه، هه وال
 بدا: دیدبان. ههروه ها: دیده بانی؛ دیدبانی

دیده بوسی / didebūsi / ها: / اسم. ماچ و مووچ؛
 رامووسی؛ کاری رامووسینی (به تایهت سهر
 چاوی) که سنی به نیشانهی گش بوونه وه له
 بینینی «با هم دیده بوسی کردند: پیکه وه
 ماچ و مووچیان کرد».

دیده ور / didevar / ها: / ان: / اسم. [نظامی]
 دیده ور؛ پیشه نگ؛ پیشه هانگ؛ سهر باشقه؛
 شهوی بو ناگاداری له هه بوونی دژمن و
 هه والدان، به مه و دایه کی دیاریکراو له پیش
 هیزی خوییه وه ری ده پیوی.

دیر / deyr / ها: / [معر از سربانی] / اسم. دهیر؛
 په رستنگایه که په به نانی خاچیه رستی تیدا
 پیکه وه ده ژین و په رستش ده کن.

دیر^۱ / dīr / اسم. دیر؛ دیرس؛ درهنگ؛ کاتیکی
 دریر خایهن «چقدر دیر! چقدر دیر».

دیر^۲: صفت. دیر؛ دیرس؛ درهنگ؛ هه لکه ووتوو له

رو لکه ی ئیوه سهارهت بهم هه لبار دنه دواپیه
 بزائم).

دیدن / didan / مصدر. متعدی. لازم. // دیدی:

دیت؛ می بینی؛ ده بینی؛ بین؛ بینه // دین؛ بینین؛

دیتن؛ وینه ی؛ وینته ی؛ وینای: □ متعدی.

۱. وه رگیرانی دیمه نیک له چاودا، ناردنی

وینته که ی بو میشک و لیکدانه وه ی «کسی را

دین: که سیک دین» ۲. روانین؛ نو پین؛ رامینان؛

فتراندن؛ هه ونیایش؛ هاسایش؛ وه نیایش؛ دیه ی؛

دیای؛ تماشا کردن «دیدن فیلم: دیتی فیلم»

۳. سهر کیشی کردن «به دیدن عمویم رفته بودم:

چوو بووم بو بینینی مام» ۴. هه لسه نگاندن،

داوهری یان پیش بینینی کردن «آینده ی او را

درخشان می بینم: داهاتوویه کی روونی بو ده بینم»

۵. ویزیت کردن «امروز دکتر مریض نمی بیند: نه ور

دوکتور نه خوش نابینیت» ۶. بو هاوده سی و

ساخت و پاخت چوون بو لای که سیک «کدخدا را

دین و ده را چاپیدن: کوخا دیتن و دی تالان کردن»

۷. بو کاریک بریاردان «برو استادکاری را بین بیاید

این را تعمیر کند: بچو وه ستاکاریک بینه بیت ته مه

دروست بکاته وه» □ لازم. ۸. دیه ی؛ دیای؛

هه بوونی سومای چاو «چشمش خوب می دید: چاوی

باشی ده بین» ۹. کاری هاوکرد به واتای

هه لکردن و کیشان «رنج دیدن: رهنج دیتن».

□ صفت فاعلی: بیننده (بینهر) / صفت مفعولی:

دیده (بینراو) / مصدر منفی: ندیدن (نه بینین) /

نه دیتن)

□ دیدن کردن: دیدار کردن دیدار

به دیدن کسی رفتن: به دیدار او رفتن دیدار

دیدنی / didani / صفت. دیتنی؛ دیه نی؛

دلرفین؛ تماشایی؛ تواشایی؛ شیاوی دیتن.

دیدوباز دید / did-o-bāzdid / اسم. دیه نی و

دیدار؛ دیمانیه؛ هات وچوو؛ نامشه ورهفت؛

نامه ولوی.

ساتی دواى کاتى شياو و په چاوکراودا (فردا دیر است، امروز باید کارى کرد: به یانې دیره، نهمړه ده بې کارۍ بکړئ).

□ دیر بودن: دیر بوون؛ دیر بیهۍ؛ شياو نه بوونی کات به بڼه ی به سهر چوونیه وه (فردا خپلى دیر است: سبه ینې زور دیره).

دیر شدن: دیر بوون؛ درهنگ بوون؛ دیر پنه شیهۍ؛ به سهر چوونى کاتى شياو یان دیاریکراو (دیر شد، ممکن است به هواپیما نرسیم: دیره په ننگه نه گه ینه فرکه دا).

دیر: قید: دیر؛ درهنگ؛ دواى کاتى شياو و په چاوکراو (دیر آمده اى و مى خواهى زود بروی؟! دیر هاتووی و دتهوئ زوو برؤی؟!).

□ دیر رسیدن: دیر گه یشتن؛ درهنگ گه یین؛ دیر یاوهۍ؛ دیر پنه یاواى (دیر رسیدى همه را خورديم: دیر گه یشتى هم موومان خوارد).

دیر کردن: درنگ/ دیر کردن؛ دیر کهردهۍ؛ نه هاتن یان نه گه یشتن له سهر کاتى په چاوکراودا (آزاد امروز دیر کرد: نازاد نهمړه درنگى کرد).

دیر ماندن: کهوتنه دیر؛ کهوتهۍ وه دیر؛ کهوتنه درهنگه وه؛ ماوه یه کی زور مانه وه.

دیر: پیشواړه. دیر: ۱. دواى کاتى همیشیه یی (دیررس: دیرپهس) ۲. له ماوه یه کی درېژ هاورې له گهل دژواریدا (دیرباور: دیرپروا).

دیر آشنا / dīrāšnā: صفت. ساردوسر؛ نه کول؛ دیرجوش؛ به بې توانایى یان هوگره تی بؤ بوونه دؤست له گهل دیتراندا. ههروه ها: دیرآشنایى

دیرباور / dīrbāvar، ها: ان: صفت. دیرپروا؛ دیرپاور؛ لاسار؛ به خو و خده ی دیر پروا کردنه وه.

دیر به دیر / dīrbedir: قید. دیراودیر؛ دیر- دیر؛ به ماوه گهلې زوره وه (دیر به دیر مى آمد؛ دیر به دیر او را مى بینم: دیراودیر دهات؛ دیر- دیر ده بینم).

دیرپا / dīrpā: صفت. درېژخایه ن، درېژخایین؛

زور پې چوو؛ به پایه دارى یان خایانى زوره وه (سرماى دیرپا؛ زمستان دیرپا: سرماى درېژخایه ن؛ زمستانى درېرخابین).

دیرپایى / dīrpāyī: اسم. درېژخایه نى؛ دؤخ یان چوڼیه تی پایه دار بوون.

دیرجوش / dīrcūš: صفت. ۱. [مجازى] سارد و سر؛ سهر د و سر؛ به بې هوگره تی یان توانای دامه زراندى پتوهندى له ماوه یه کی کهم یان پتوهندیه کی نزیک له گهل دیتراندا (آدم دیرجوش: مروى سارد و سر) ۲. دیرکول؛ به بې خیرایى شياو له کولاندا (مایع دیرجوش: تراوى دیرکول) ۳. دیرکولین؛ دیرکول؛ به بې خیرایى له هینانه کولدا (سماور دیرجوش: سه ماوه رى دیرکول).

دیردم / dīrdam: صفت. دیردم؛ پتویست به کاتى زور بؤ دهم کیشان (این چای خپلى دیردم است: نهم چایه زور دیردهمه).

دیررس / dīr.ras: صفت. [زیست شناسى] دیرپهس؛ دیرپاو؛ نافرهمکى؛ بې خیرایى پتویست له گه یشتن یان پیگه یشتندا (سیب دیررس: سیوى دیررس).

دیرک / dīrak، ها: اسم. دیرهک؛ دیرهگ: ۱. بالار؛ کاریته؛ کوتره؛ چلاک؛ بهست؛ گرش؛ راژ؛ دارى دارمړا ۲. تیرى چتوى.

دیرکرد / dīrkard, dīrkerd: اسم. دیرها ت؛ دواکهوت؛ دیرکرد؛ کار یان رهوتى جیه جی نه بوون له کاتى شياو و دیاریکراودا (بهره ی دیرکرد: سووى دیرها ت).

دیرگاه / dīrgāh: اسم. [ادبى] دیر؛ درهنگ؛ درهنگان؛ دیرهخت.

دیرگداز / dīrgodāz: صفت. دیرتاو؛ به تایبهمه ندی تاوینه وه به سه خلت و له دهمای زور باندا.

دیرگوار / dīrgovār: صفت. قورس؛ دیرهه زم. بهرانبهر: آسانگوار

دیروز / dīrūz: اسم. دویکه؛ دوینې؛ دوینه که؛

ماوه‌یه‌ک؛ کاتیک؛ ماوه‌یه‌کی زور «دیری‌ست که از یار پیامی نرسیده است: دهمیکه یار هه‌والیکی نه‌داوه».

دیر یاب / *dîryāb* : صفت. / ادبی / ۱. ده‌گمەن؛ دیردۆز؛ تایبه‌تمەندی ئەوه‌ی دیر په‌یدا ده‌بی یان به‌رهمە دی ۲. / نامتداول / گیل؛ حۆل؛ گێژ؛ که‌م‌ئاوه‌ز؛ لاژ؛ لاژگ.

دیرین / *dîrîn* : صفت. / ادبی / دیرین؛ له‌مێژین؛ له‌مێژینه؛ که‌نارار؛ پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ کاتی پیشوو «دوست دیرین؛ دۆستی دیرین».

دیرینزا / *dîrînzā* : اسم. پالێمێژین؛ دوو خولی ئوسین و لیگوسین له‌ خولی سیهه‌م له‌ زه‌وین‌ناسیدا.

دیرین‌زیوی / *dîrînzîvî* : اسم. دیرین‌ژیواری؛ کۆن‌ژیواری؛ سیهه‌مین قۆناغی مێژوو‌ی زه‌وین یان خولی هه‌وه‌ل که‌ ماسیان، دوو‌زیان، خزۆکان و مێرووانی تیدا به‌دیهاتن: پالئوژوئیک

دیرین‌شناس / *dîrînshnās* : ان. / اسم. که‌ناراناس؛ له‌مێژینه‌ناس؛ دیرسی‌ناس؛ که‌سی که‌ زانست و خوێندنی له‌ بواری له‌مێژینه‌ ناسیاده.

دیرین‌شناسی / *dîrînshnāsî* : / اسم. له‌مێژینه‌ناسی؛ که‌ناراناسی؛ دیرین‌ناسی؛ دیرسی‌ناسی؛ لیکۆلینه‌وه‌ی زانستی به‌ردینه‌گه‌ل له‌ بواری ناسینی ژبانی گيا و گيا‌نه‌وه‌ران له‌ پیشوودا.

دیرینگگی / *dîrînegî* : / اسم. له‌مێژینه‌یی؛ که‌نارایی؛ دیرینی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دیرینه‌ بوون.

دیرین‌نگاری / *dîrîn.negārî* : / اسم. ۱. لیکۆلینه‌وه‌ و راژه‌ی زانستی به‌لگه‌گه‌لی کۆن ۲. به‌لگه‌گه‌لی کۆنی راژه‌کراو * پالئوگرافی

دیرینه / *dîrîne* : صفت. له‌مێژینه؛ دیرینه؛ دیرین؛ پیشوونه؛ قۆجه؛ زووگین؛ پێوه‌ندیدار به‌ کاتی درێژه‌داره‌وه «یار دیرینه؛ یاری دیرین».

دیرینه‌سنگی / *dîrînesangî* : پارینه‌سنگی

دوینیکه؛ دوینه؛ دوه‌نا؛ دینیا؛ دینیی؛ هیزی؛ هیزیکه‌ی؛ هیزیکه؛ دویی؛ دونی؛ دووش؛ دۆه؛ دۆ: ۱. رۆژی پێش له‌ ئەم‌رۆ «دروژ چهارشنبه بود: دیکه‌ چوارشه‌مه‌ بوو» ۲. / مجازی / کاتی پێشوو‌ی نزیک به‌ ئیستا «این کارها و حرفها مال دیروز بود، نه‌ امروز که دنیا عوض شده است: ئەم کار و قسانه‌ ه‌ی دیکه‌ بوو، نه‌ ئەم‌رۆ که‌ هه‌موو شتیک گۆراوه».

دیروز: قید. دویکه؛ دوینی؛ دوینه‌که؛ دوینیکه؛ دینیا؛ دوه‌نا؛ دوینه؛ دینیی؛ هیزی؛ هیزیکه‌ی؛ هیزیکه؛ دویی؛ دونی؛ دووش؛ دۆه؛ دۆ: ۱. له‌ رۆژی پیشوودا «دیروز به‌ من خبر دادند: دینی خه‌به‌ریان پیدام» ۲. له‌ ماوه‌ی پیشوو‌ی نزیکدا «دو‌ر دستم را می‌بوسید، امروز سرم را می‌شکنند: دیکه‌ ده‌ستی ماچ ده‌کردم، ئەم‌رۆ سه‌رم ده‌شکێتی».

دیروزی / *dîrûzî* : صفت. دوینی؛ دویکه؛ دویی؛ دونی: ۱. پێوه‌ندیدار به‌ دویکه‌وه «ناهار دیروزی خوشمه‌ بود: فراوینی دینی خوش بوو» ۲. / مجازی / جاران؛ پیشووتر؛ پێوه‌ندیدار به‌ رۆژگاری به‌رینه‌وه «او دیگر آن آدم دیروزی نیست: ئەو ئیتر م‌رۆکه‌ی جاران نه‌».

دیروقت / *dîrvaqt* : / فارسی / عربی / اسم. دره‌نگان؛ دیر؛ دره‌نگ؛ دیره‌خت؛ هه‌ره‌ی؛ ماوه‌ی دوا‌ی کاتی دیاریکراو «شب تا دیروقت کار می‌کرد: شه‌و تا دره‌نگانج کاری ده‌کرد».

دیرهضم / *dîrhazm* : / فارسی / عربی / صفت. قورس؛ دیره‌رس؛ دیره‌زم؛ دۆخی خواردنیک که‌ بۆ تانه‌وه‌ له‌ گه‌ده‌دا نیازی به‌ کاتیک‌ی زۆره «کوته‌ خیلی دیرهضم است: گفته‌ زور فوره‌سه».

دیری / *dîrî* : / اسم. دیر؛ دیری؛ دره‌نگی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دیر بوون «گر مرد رهی غم مخور از دوری و دیری: ئەگه‌ر ر‌پ‌یواری به‌راستیت خه‌می دووری و دیری مه‌خۆ».

دیری / *dî:ri* : قید. / ادبی / ده‌میک؛ سه‌رده‌میک؛

دیز / diyez: [فرانسوی/اسم، موسیقی] دیتیز؛ نیشانه‌یه‌ک بۆ نیو پهرده بردنه سهر و زیلتر کردنی دهنگی نوتیک.

دیزل / dizel، ها: [آلمانی/اسم، دیزل]:

۱. موتوری دیزلی ۲. ماشینیک که موتوری دیزلیه، به‌تایبته کامیون.

دیزلی / dizeli: [آلمانی/صفت، دیزلی؛ به موتوری دیزلیه‌وه.

دیزی / dizi، ها: /اسم، دیزی؛ دیزه: ۱. دیز؛ دیزه: دیزک؛ دیگه؛ کیته؛ کیتله؛ خونه؛ خوانکه؛ هومه‌لیزه؛ ده‌فری قوولی سواالت بۆ گوشتاو لیتان ۲. [مجازی] گوشتاوی که له نیو نهو ده‌فره لیتراوه «رفتم قهوه‌خانه دیزی خوردم؛ چووبن بۆ قاوه‌خانه دیزیمان خوارد».

دیزیتال / dijital: [فرانسوی/اسم، گل انگشتانه] انگشتانه ۳

دیژیتالی / dijitali: [فرانسوی] دیجیتالی
دیس^۱ / dis، ها: [از فرانسوی/اسم، دیس؛ قاپ؛ له‌نگری؛ تیفسی؛ ده‌فری گران؛ ده‌فری پان و پهل زیاتر بۆ چیشتی وشک و شیرینی له سهر دانان «یک دیس پلو را به تنهایی خورد؛ دیسیک پلاوی به تنهایی خوارد».

دیس^۲: پیواژه - ئاسا - گوین؛ گۆر‌با؛ وه‌ک
«تاق‌دیس؛ تندیس؛ تاقاسا؛ ته‌ناسا».

دیسانتري / disantri: [فرانسوی/اسم، بیزشکی] سکه‌شوری خوینی؛ زکچوونا خوینی.

دیسپروزیوم / disp(roz)i yom: [انگلیسی/فرانسوی/اسم، دیسپروزیوم؛ توخمی کیمیایی کانزایی ده‌گمهن، له ده‌سته‌ی لاتنایدیه‌کان، به ژماره‌ی ئەتومی ۶۶ و کیشتی ئەتومی ۱۶۲،۵۰ که له سازدانی تیشکی له‌یزردا به کار دهر‌وا.

دیسک / disk، ها: [فرانسوی/اسم، دیسک]:

۱. [مکانیک] ههر چه‌شنه رووپه‌ریکی ساف و جه‌غزئاسا و بازنه‌یی له ئامیر و ماشیندا
۲. [کالبدشناسی] کرۆژنه‌یه‌کی خپرتۆل که ده

نیوان گازمه‌رادایه و لیک‌ترازانی هوی نیس و ئازاره ۳. [وزرش] رووپه‌ریکی جه‌غزی، زۆرتر له چپو یان پلاستیک به کیشتی ۲ کیلوگرم که له وه‌رزشگهی هاویشتنی‌دا به کار ده‌بریت ۴.

فلاپی دیسک

 دیسک فشرده سی‌دی

دیسکت / disket: [فرانسوی] **فلاپی دیسک**

دیسکران / diskran: [فرانسوی/فارسی]

دیسک‌گردان

دیسک‌گردان / diskgardan، ها: [فرانسوی/فارسی/اسم، دیسک‌گه‌رین؛ دیسک‌سوورپین؛

به‌شیک له کۆمپیوتەر که دیسکی تیده‌خه‌ن: **دیسکران؛ درایو**

دیسکو / disko: [فرانسوی] **دیسکۆتک**

دیسکوتک / diskotek، ها: [فرانسوی/اسم،

دیسکو؛ دیسکۆتیک؛ جیگایه‌ک بۆ هه‌له‌په‌رکی

هاورپ له‌گه‌ل هه‌وا‌ی باوی رۆژدا: **دیسکو**

دیسسیپلین / disiplin: [فرانسوی/اسم،

۱. ریک‌وپیکی؛ ته‌کووزی؛ مریسی

۲. دیسیپلین؛ رشتیه‌کی دیاریکراوی

زانستگایی.

دیشب^۱ / disab: /اسم، دویشه‌و؛ دوینی‌شه‌و؛

دیشه‌و؛ دوه‌شه‌و؛ دوه‌شه‌وه؛ دوشینا؛ شه‌وی دی؛

شق دی؛ شه‌فا بۆری؛ نیزی شه‌و؛ هیزی شه‌وی

«دیشب حالش بد شد؛ دویشه‌و حالی تیکچوو».

دیشب^۲: قید، دویشه‌و؛ شه‌وی دی؛ هیزی

شه‌وی؛ له شه‌وی پی‌شوو‌دا «دیشب خلی سردم شد؛

دویشه‌و زۆرم سه‌رما بوو».

دیشبی / disabi: /صفت، دویشه‌و؛ دوینی‌شه‌و؛

هیزی شه‌وی؛ پی‌وه‌ندیدار یان سه‌ر به شه‌وی

پی‌شوو‌هوه «غذای دیشبی خلی خوشمه‌ بود؛ شیوی

دویشه‌و زۆر خوش بوو».

دیشلمه / dislame: [ترکی] **چای دیشلمه،**

چای

دیفتری / difteri: [فرانسوی/اسم، پیران؛ قاس؛

حکومته له لایه نونه رانی چینی کریکاره وه و داسه پاندنی بهرنامه ی سوسیالیستی و به شهر وهستان له هه مبه ر نه یارانیانه وه.

دیکتاتوری نظامی: مله پوری چه کداری؛ رژیمی که به یارمه تی ئه رته ش هاتوته سهر کار.

دیکته / dikte، ها: [فرانسوی] اسم، ئیملا؛ ری نقیس؛ خویندنه وه ی بابه تی که دیتران (به تایبته قوتابیان) بینووسن، بۆ راهاتن به نووسینی زمانیک.

□ دیکته کردن: داسه پاندن؛ سه پاندن؛ ئه ره سه پنه ی (به تایبته له مه ر ده ستوور و داخوازه وه) «آمریکا خواسته ی خود را به دولتمردان ایران دیکته می کرد: آمریکا نیازی خوی به سهر پیاوانی ده وله تی ئیراندا داده سه پاند».

دیکته گفتن: ئیملا وتن؛ ری نقیس شاندان؛ فه کیشاندن؛ گوته وه ی بابه تی به دیتران بۆ تاقی کردنه وه ی لیه اتوو بیان له نووسیندا.

ههروه ها: دیکته نوشتن

دیکشنری / dikšeneri، ها: [انگلیسی] اسم، ۱. فرههنگ؛ قامووسی وشه ۲. وشه نامه؛ وشه دان.

دیگ / dig، ها: / اسم، بهرۆش؛ تیان؛ تیانه؛ تهیان؛ خهزان؛ خهزگان؛ قازان؛ قازانگ؛ قازانه؛ دیگه؛ قورشقه؛ جقه؛ نقره؛ مهنجهل؛ مهنجیل؛ ساتل: ۱. دهفری گهوره ی ویره یی بۆ چیشت لئینان، که بنه که ی هیندیک گهوره تهره ۲. دهفری گهوره ی سهره دار بۆ لئینانی چیشت یان گهرم کردنی ئاو.

□ دیگ بخار: تیانه ی هه لم: ۱. پاژیک له ماشینی هه لم بۆ ئاو تیدا هینانه کول ۲. دهفریکی کپ کراو که ئاو ی تیدا ده کولینن و گهرما یان هیزی لی به رههم دینن.

دیگ پاتن: تیانه یه که تینی تراوی تیدا ده به نه سهر به بی ئه وه ی که بیته کول.

بوغمه؛ به غمه؛ وهناق؛ وناخ؛ نه خوشیه کی گیرۆیه له جوژی باسیل سهر هه لده دا و توژالیککی نووسته که له سهر گه روو، قورقورانه چک و بری جار چاو و شهرمی ژن دروست ده کا.

دیفونگ / diftong، ها: [فرانسوی] صفت، [زبان شناسی] بزوینی تیکه ل؛ وشه یه کی یه که بره گی به دوو دهنگی به شوین یه کدا (وهک: شه و).

دیفرانسیل / difransiyel: [فرانسوی] اسم، دیفرانسیل: ۱/ [ریاضی] ده زگایه له حسیی دیفرانسیلدا ۲. ده زگایه له ماشین و بریک نامیری موتوری دیکه که له چهن چهره دهنده له نیو جابه که پیکه اتوو و به هو ی میل گاردانه وه گه ر ده که وئ و به دوو میل پلۆسه وه جووله ده خاته چهره که کان و به ههر چهره ی ری خیرایی تایبه تی خوی ده دا.

دیکتاتور / diktator، ها: [فرانسوی] اسم، ۱. لاسار؛ مله پور؛ دیکتاتور؛ سهر سه خت؛ ماریس؛ مارز؛ که سی که به بی ره چاو کردنی قانون و رای خه لکی حکومته ده کا «دیکتاتور شیلی؛ لاساری شیلی» ۲. ئارامبه ند؛ که ره سه ته یی بۆ هیواش پیوه دانی درگا (دهرکی ئاسانسور و ماله چه) به شیوه ی خۆمه ش.

دیکتاتور: صفت. لاسار؛ سهره پۆ؛ هه له شه؛ سه ههنده؛ سهر سه خت؛ سهره په ق؛ خۆرا؛ گو ی نه ده ره به بیر و رای دیتران «مدیرمان خیلی دیکتاتور است: بهر پر سه که مان زۆر لاساره».

دیکتاتوری / diktatori، ها: [فرانسوی] اسم، لاساری؛ سهر سه ختی: ۱. حکومته تی تاکه که سی یان گرۆیه ک، بی ئاوردانه وه له بیر و رای خه لک ۲. نیزامی حکومته تی که ته نیا لایه نگرانی خاوه ن ده سه لات ده توانن چالاکی سیاسیان هه یی.

□ دیکتاتوری پروتاریا: ده سه لاتداری کریکاری؛ به ده ست گرتنی ده سه لاتی سیاسی و

ههميسان؛ ههمديس «ديگر اين كار را نكن: ستر
نهم كاره مه كه» ۵. سا؛ دهيسا؛ كه وايه «ديگر
چيزي نگو: سا شتي مه يژه».

ديگر^۲: حرف. ئيتير؛ ئيتير؛ ديتير؛ ئيدي؛ ئيديكه:
۱. وشه ي نارهازيه تي به نه برانه وه ي ئاكارى «ول
كن ديگر: ئيتير واز بينه» ۲. وشه ي ناورزه «اين ديگر
كار بچه هاست: نهمه سدى كارى منداله كانه».

ديگران / digarān: جمع ديگرى

ديگرگون / digargūn: دگرگون

ديگرى / digarī، ديگران: ضمير. ئه وي تر؛ ئه و تر؛
ئه و تر؛ هيتير؛ ئيكه؛ ئيديكه؛ ئه فى ديتير؛ يه ونا؛
يه كي تر؛ ئيدن؛ هيدن: ۱. كه س يان شتي جگه
له وه ي كه نامازه ي پي كراوه «يكي مى آيد، ديگرى
مى رود: يه كيگ دي، نه وي تر ده روا» ۲. كه س يان
شتي دوايي «ديگرى را بده: نه وي تر بده».

ديلاق^۱ / deylāq، ها: [تركى] اسم. به چكه
وشتير.

ديلاق^۲: صفت. [گفتارى] لوق؛ حؤل؛ لوقلوقى؛
دريژ تا ئيواره؛ داهؤل؛ دريژ و له ر «يك جوان
ديلاق ايستاده بود سر كوچه: لايكى لوى له سهر
كؤلاندا راوه ستابوو».

ديلم / deylam، ها: / اسم. ده يلمه؛ ده لهم؛
باريه؛ بيرهم؛ سلنگ؛ كوسكى؛ چل مي رده؛
ئاميريك بؤ شكاندن و كون كردنى به رد،
ديوار و... به شيوه ي ميله ييكي ئاسنى به
سهر يكي پانه وه.

ديلماج / dīlmāc، ها: [تركى] اسم. [گفتارى]
وهرگير؛ پاچقه وان؛ ديلماج؛ ديلمانج «من خود
زيان دارم، ديلماج نمى خواهم: من خؤم زمانم هه يه،
وهر كيرم ناوي».

ديلمى / deylamî، ها: ان؛ ديالمه: / صفت.
ده يلمه: ۱. پيونه نديدار يان سهر به ره ته وه ي
ده يلمه ميان (چهرخى ۴ و ۵ كؤچى) ۲.
پيونه نديدار به ده يلمى گيلان له باكوورى ئيراندا
۳. سهر به به نده رى ده يلمه له پاريزگاي

ديگ جن / غول: / زمين شناسى / كوني كه له
تاشي ئه شكه وتانى قه راخى ئاودا به دى دى.

ديگ زودپز: ده فريكي كانزايى به درگايه كي
كه وه كه بؤ زوو كولانى چيشت كه لكى
لى وه رده گرن.

□ ديگ طمع كسي به جوش آمدن: / مجازى /
كه وتنه ته ماعه وه؛ ددان تيژ كردن.

ديگ بر / digbar: / اسم. [قديمي] ئاميرى له
چهرم وه ك تۆشه به ره كه قازانى چيشتيان پي
جتيه جي ده كرد.

ديگ به سر / digbesar: / اسم. [گفتارى] قازان به
سهر؛ تيانه به سهر؛ شتيكي خه يالى كه
مندالان يان پي ده ترساند.

ديگپايه / digpāye، ها: / اسم. ديسپا؛ سى پيگ؛
سى لنگه؛ سى پايه هك كه قازانى له سهر
داده نين و له ژيريدا ئاور ده كه نه وه: ديگدان

ديگ جوش / digcûş: / اسم. [قديمي] پياز او؛
كارواناشي؛ ئاولولئ؛ چه شني چيشتي ههرزان و
تهوش.

ديگچه / digçe، ها: / اسم. پاتيله؛ پاتيل؛ تيانچه؛
ديگيلك؛ مه نجه لوك؛ قوشقانه؛ قازانچلي؛
به روشي گچكه.

ديگدان / dîgdān: ديگپايه

ديگر^۱ / digar: / صفت. ديكه؛ تر؛ ته ر؛ دن؛ دى؛
ده؛ كه؛ هم ژى؛ ئه دى؛ ديگه ر: ۱. جياواز له گهل
ئو «رنگ ديگر؛ كار ديگر؛ رهنگى تر؛ كارى تر»
۲. زور تر له وه «دو كتاب ديگر هم گرفت: دوو كتيبي
تريشى وهرگرت» ۳. دوا؛ دوايي «روز ديگر؛ سال
ديگر؛ رۆژى تر؛ سالى ديكه».

ديگر^۲: قيد. ۱. ئيتير؛ ئيتير؛ ئيدي؛ چيدي؛ پاش
پووداوى باس ليكراو «ديگر پول ندارم: نيتير پارهم
نيه» ۲. ئيتير؛ ئيتير؛ هيتير؛ ئيدي؛ جگه له وه «ديگر
چه گفت؟ ديگر چه مى خواهى؟ نيتير چى گوت؟
ئيدي چت ده وي؟» ۳. تر؛ ته ر؛ ديكه؛ ديتير
۴. ئيتير؛ ئيتير؛ ئيدي؛ ديسان؛ هه ما؛ ههميسا؛

بووشپهری ئیراندا.

دیم /deym/ :اسم، دیم؛ دهیم: ۱. دیمه‌کاری؛ دیمه‌چینی؛ دهیمی؛ دهیمکاری؛ چه‌شنیک کشت‌وکال که ئاو‌دیرانی تیدا نیه ۲. دیمزار؛ دیمه‌روک؛ زه‌وینی که ئاو‌دیری له بارانه و به‌س ۳. دیمی؛ داهاتی که بی‌ئاو‌دیری به‌ره‌هم هاتوو.

دیمزار /deymzār, ها/ :اسم، دیمزار؛ دیمه‌روک؛ دیمه‌کار؛ دهیمه‌زار؛ زه‌وینی دیم. دیمکاری /deymkāri, ها/ :اسم، دیمه‌کاری؛ دیمه‌چینی؛ دیمی؛ دهیمه‌کیلی؛ کشت‌وکال له زه‌وینی که ته‌نیا ئاوی بارانی پیده‌گا. هه‌روه‌ها: دیمکار

دیمه /dîme, ها/ :اسم، نه‌رمه‌باران؛ خوناڤ؛ خوناو؛ خوناوکه؛ بارانی ئارام و بی‌په‌هیل و هه‌وره‌تریشقه که چهند رۆژ درێژه‌ی هه‌یه.

دیمی^۱ /deymî/ :صفت. ۱. دهیمی؛ دیمی؛ دیمه‌کار؛ به‌ژک؛ پتوه‌ندیدار به دهیمه‌وه «گندم دیمی: گه‌نمی دهیمی» ۲. [مجازی] گۆت‌ره‌یی؛ په‌مه‌کی؛ هه‌ره‌کی؛ هه‌یکۆ؛ ها‌کۆ؛ هه‌روایی؛ بی‌به‌رنامه‌پژژی و تیف‌ک‌رین «کار دیمی: کاری ره‌مه‌کی».

دیمی^۲: قید. [مجازی] به‌گۆت‌ره؛ په‌مه‌کی؛ هه‌ره‌کی؛ هه‌یکۆ؛ ها‌کۆ؛ به‌شێوه‌ی بی‌به‌رنامه و بیر لی‌کردنه‌وه «دیمی بار آمدن؛ دیمی بازی کردن؛ به‌گۆت‌ره‌ بارهاتن؛ ره‌مه‌کی کایه‌کردن».

دین /deyn, ها/ :دیون؛ [عربی] /اسم/ [ادبی] قه‌رزدار؛ قه‌رز؛ وام؛ واره؛ واره (به‌تایبته له بواری ئاکاری و مافناسیه‌وه).

دین /dîn, ها/ :ادیان؛ [اسامی] /ایرانی/ /اسم/ دین؛ ئاین: ۱. کۆمه‌له‌ ئامۆژه‌گه‌لیک که له لایه‌ن پیغه‌مبه‌ریکه‌وه رانراوه و به‌دهستی بری له شوێنکه‌وتووانی کۆ کرانه‌ته‌وه «دین اسلام: دینی ئیسلام» ۲. کۆمه‌له‌ی هۆکاره، به‌روا و کرده‌وه‌ی که‌سیک بو‌ دامه‌زراندنی پتوه‌ندیه‌کی باش

له‌گه‌ل هیزگه‌لی ژووره‌ سروشتی و راکیشانی یارمه‌تی و سه‌رنجیان.

☐ دین اسلام ☐ اسلام

دین بودا ☐ بودائیت

دین تائو ☐ تائوئیسیم

دین زرتشت ☐ مزدیسنی

دین مسیح ☐ مسیحیت

دین یهود ☐ یهودیت

دین‌آور /dînāvar, ان/ :صفت. دین‌هێنه‌ر؛ دیناوه‌ر؛ ناسینه‌ری دینیکی تازه.

دین‌آوری /dînāvarî, ها/ :اسم. دین‌هێنه‌ری؛ دیناوه‌ری؛ کار و په‌وتی هینانی دینیکی تازه که هیمانه‌ناسراوه.

دینار /dînār, ها/ :یونانی از لاتینی /اسم. دینار؛ په‌که‌ی پاره‌ی تاقمیی ولاتان، وه‌کوو عیراق، کوهیت، به‌حره‌ین و لیبی.

دینام /dînām, ها/ :از فرانسوی /اسم. دینام؛ ژن‌راتۆر، به‌تایبته ژن‌راتۆری به‌رقی راسه‌وه‌خۆ.

دینامومتر /dînāmometr, ها/ :فرانسوی /اسم. هیزپێو؛ ئامیژی بو‌ ئه‌ندازه‌گرتنی هیزی میکانیکی.

دینامیت /dînāmît, ها/ :فرانسوی /اسم. دینامیت؛ ماکیکی ته‌قه‌مه‌نی که له تی ئین تی و ورده‌ ئاجۆر دروست ده‌بێ.

دینامیسیم /dînāmîsm, [فرانسوی] /اسم. ۱. له‌ها/ دینامیسیم؛ هه‌ر هزریکی فه‌لسه‌فی که دیارده‌گه‌لی سروشتی (وه‌ک ما‌ک و بزوتن) به‌هۆکاری هیزگه‌لی جیاوا‌ز ده‌زانێ ۲. بزێوی، جمه و جووله؛ جم و جوول؛ کرد و کۆش.

دینامیک^۱ /dînāmîk, [فرانسوی] /اسم. دینامیک؛ لقیک له زانستی میکانیک که له باره‌ی چۆنیه‌تی بزایی ده‌زگایه‌ک له ژێر کارتیگری هیزدا، به‌تایبته‌ ئه‌وه‌ هیزانه‌ی که له ده‌ره‌وه‌ی ده‌زگاکه‌دان، ده‌کۆلێته‌وه.

دینامیک^۲: صفت. ۱. بزۆز ۲. [مجازی] چالاک؛

کوشا.

دین باور / dīnbāvar، ان: صفت. به دین؛ به

بروا؛ به ثابین؛ ثابیندار. ههروهه: دین باوری

دین پرور / dīnparvar، ان: صفت. دین پرور؛

هؤی بهر وه پیش چوونی دین.

دین پناه / dīnpanāh، ان: صفت. دین پاریز؛

پاریزهر و پشتیوانی دین.

دیندار / dīndār، ها: ان: صفت. دیندار؛

ثابیندار؛ پروامه‌ند به دین و پی‌داگر له سهر

به‌پژوه بردنی داب و ده‌ستووری دینی.

دینداری / dīndāri، اسم. دینداری؛ ثابینداری؛

دوخ یان چۆنیه‌تی دیندار بوون.

دینوسور / dīnosor: [فرانسوی] دیناسور

دیو^۱ / div، ها: ان: اسم. [فرهنگ مردم] دیو؛

درنج؛ دیولپا؛ دیوه؛ دیو؛ دی: ۱. بوونه‌وهریکی

خه‌یالی له شیوه‌ی مریه‌کی زور ناشیرین و

ناحهز و زه‌به‌لاح، زورتر به شاخ و کلک و چنگی

دریژه‌وه ۲. [مجازی] که‌سی ناخار؛ ناقولا؛

زه‌به‌لاح؛ زه‌به‌لوح؛ زلحورت؛ زه‌پزه‌په؛ ته‌ژه؛

حؤل؛ حیه‌ته؛ زه‌لامی دریژی ناله‌بار؛ ناقولا و

به‌وته‌شک ۳. [مجازی، قدیمی] ته‌هریمه‌ن؛

شه‌یتان؛ هووت.

دیو^۲: پیش‌واره. دیو؛ زور ناشیرین و پیس

«دیوسیم: دیو ته‌شک».

دیوآلبالو / divālbālū، ها: اسم. ته‌فری؛

دارشرت؛ دار یان ده‌و‌نیک له تیره‌ی

گوله‌سووران، که خورسک و لی‌ه‌واریه.

دیوار / divār، ها: اسم. دیوار: ۱. دقیر؛ دیقه‌ر؛

شوره؛ شووره؛ سوور؛ شوور؛ وارش؛ هه‌لچنراوی

بلند له ئاجور یان هه‌ر شتیکی تر ۲. [مجازی]

له‌مپه‌ر؛ په‌رچین؛ په‌رچین؛ په‌رژین؛ جاج؛

گه‌پل؛ به‌ره‌هلت.

دیوار به دیوار؛ بانه‌وبان؛ شانه‌وشه؛ دیوار به

دیوار؛ دوو جیگای پیکه‌وه لکاو.

دیوار سرد: دیواری سارد؛ مه‌ودای نیوان دوو

ئاو به تینی جیاوازه‌وه.

□ دیوار صوتی را شکستن: سه‌وت شکاندن؛ به

خیریه‌ک زورتر له خیرایی ده‌نگ فرین.

دیوار کسی را کوتاه پیدا کردن: [مجازی] به

که‌سی ویران؛ که‌سی به بی‌هیز و لاواز زانین.

دیوار کشیدن: دیوار کشی کردن □ دیوار کشی

دیوار موش داشتن: [کنایی] شؤفار تیدا هه‌بوون

«مواظب حرف زدنت باش! دیوار موش دارد: هؤشت

به ده‌مته‌وه بی! شوفارمان تیدایه».

از دیوار راست بالا رفتن: [کنایی] به دیواری

راستا هه‌لگه‌پان؛ به ده‌س و پاوه نه‌و‌پسان؛ له

کونی تفه‌نگی شه‌یتان ده‌رپه‌رین؛ چه‌موو

ماری به‌رناردی؛ یه‌کجار بزؤز بوون «این

بچه‌ها از دیوار راست بالا می‌روند: ئهم مندالانه به

دیواری راستا هه‌لده‌که‌رین».

از دیوار مردم بالا رفتن: [کنایی] مالی خه‌لک

برین؛ دزی له مه‌ردم کردن.

با دیوار حرف زدن: [کنایی] له‌گه‌ل دیوار قسه

کردن؛ له‌گه‌ل دار و به‌رد قسه‌کردن؛ چنی

دیواری بیهی؛ گوی بیس نه‌بوون «مگر من با

دیوار حرف می‌زنم، چرا ساکتی؛ مه‌گه‌ر له‌کهل دیوار

قسه ده‌که‌م، بؤچی بیده‌نگی؟».

دیوار بست / divārbast، ها: اسم. که‌له‌ک؛

شکه‌به‌ر؛ پاره‌ده؛ دیواری که بؤ به‌رگری له رزانی

خاک یان به‌دیپینانی رووپه‌ریکی ساف و ته‌خت

له سهر به‌رزاییدا دایده‌نین.

دیوار پوش / divārpûš، ها: اسم.

دیوار پوش؛ هه‌ر کام له‌وه به‌ره‌مانه‌ی (وه‌کوو

کاغه‌زدیواری، پارچه ...) بؤ داپؤشیننی پرووی

دیوار یان میچ.

دیوار چینی / divārčīnī، ها: اسم.

دیوار چینی؛ دیوار هه‌لچنی؛ دیوار نیان؛

کاری چینی ئاجور، به‌رد یان بلووک بؤ

دروست کردنی دیوار.

دیوار کشی / divārkešī، ها: اسم. دیوار چینی؛

مەزینگەیک لە وهزارهتی دارایی که گەشتن به ههسابگهلی دهولهتی وههستهویه.

دیوانسالاری / *dīvānsālārī* / *سم*: دیوانسالاری؛ کاغه‌بازی؛ بووروکراسی؛ نیزامی حکوومهتی که داب و دهستووری کارگیری زنجیره‌ی پله و پایه‌ی تیدا به توندی و زنده‌پۆیانه ره‌چاو ده‌کری.

دیوانگور / *dīvāngūr* / *سم*: انگور فرنگی، انگور **دیوانگی** / *dīvānegī* / *سم*: شیتی؛ شیتایه‌تی؛ لیوه‌یی؛ لیوه‌ی؛ دیوانه‌یی: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی دیوانه بوون «خودش را زده بود به دیوانگی: خۆی له شیتی دابوو» ۲. *[مجازی]* کارگه‌لی ناسایی و نه‌گونجاو «دیوانگی نکن! به کارت ادامه بده: شیتی مه‌که! کاره‌که‌ت درێژه بده» ۳. *[روان‌شناسی]* لیویاگی؛ لیواوی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی که‌م بوونه‌وی توانایی هزر و بیر به هۆی گه‌زنی می‌شک و ده‌وه.

دیوانه ۱ / *dīvāne* / *سم*: *گان*: *سم*: شیت؛ دێوانه؛ دێفانه؛ دین؛ لیوه؛ لیفه؛ لیوه؛ چل؛ هه‌رده؛ که‌سێ که به هۆی ئازاردیتنی می‌شک یان دل‌یه‌وه، ئاکار و کرده‌وه‌ی ناساییه «دیوانه چو دیوانه بیند خوشش آید: شیت ته‌گه‌ر شیت بینێ که‌یفی سازه».

دیوانه‌ی زنجیری: شیتی په‌ت‌بر؛ نه‌خۆشیکێ ره‌وانی وا که پێویسته هه‌میشه چاوه‌دیری لی بکری.

دیوانه ۲: *صفت*: شیت؛ دێوانه؛ دیلان؛ دێفانه؛ دین؛ لیوه؛ لیفه؛ لیفه؛ لیوه؛ ئیست؛ هه‌رده: ۱. به ئاکاری ناساییه‌وه «دختره‌ی دیوانه به جوان به آن خوبی جواب رد داد: کچه شیته کوری به‌و باشیه‌ی جواب دا» ۲. تووش بووی توورپه‌یی و ده‌ره‌پێ زۆر «داشتم دیوانه می‌شدم: خه‌ریک بوو شیت ده‌بووم» ۳. *[مجازی]* تووشیاری تاسه‌ی زۆر «دیوانه‌ی زنش بود: شیتی ژنه‌که‌ی بوو».

دیوانه‌خانه / *dīvānexāne* / *سم*: *ها*: *سم*:

کار و ره‌وته‌ی دیوار نان.

دیوار کوب / *dīvārkūb* / *سم*: په‌رده و ته‌ونه‌ی که بو‌ پازاندنه‌وه به دیواره‌یه‌وه هه‌لده‌واسن.

دیوارنگاره / *dīvārnegāre* / *سم*: *ها*: *سم*: نه‌خشه‌دیوار؛ نه‌ققاشی دیواری؛ نه‌خشیک که له سه‌ر دیوار ده‌یکیشن.

دیواره / *dīvāre* / *سم*: دیواره: ۱. ته‌وه‌ی وه‌ک دیوار وایه ۲. قه‌ورخه؛ قه‌دپال؛ رووپه‌ری که‌ناری شتی «دیواری سد قشلاق: دیواره‌ی به‌ره‌ندی قشلاق» ۳. *[زیست‌شناسی]* تیغه؛ سپین؛ زه‌مۆمه؛ ته‌وه‌ی که دوو هه‌لۆل یان چاوه‌ لیک جیا ده‌کاته‌وه.

دیوال / *dīvāl* / *سم*: دیقال؛ دیواره‌یه‌کی ته‌ستوونی له به‌رده‌ئاگرینه که له به‌ر بوونه‌وه‌ی به‌رده‌تاوه‌کان به‌ره‌و ته‌وژی زه‌وی و سه‌رد و ره‌ق بوونه‌وه‌یان به‌دی‌دی.

دیوان / *dīvān* / *سم*: ۱. *[لواوین]* دیوان؛ کۆمه‌له‌ شیعری شاعیریک «دیوان نالی؛ دیوان حافظ: دیوانی نالی؛ دیوانی حافیز» ۲. مه‌زینگه؛ فه‌رمانگه؛ کارگیری «دیوان عالی کشور: مه‌زینگه‌ی بالای ولات» ۳. *[قدیمی]* کناپه.

دیوان انشا: *[قدیمی]* نه‌فیسنگه‌ی به‌په‌وه‌یه‌تی.

دیوان بلخ: *[کنایی]* دادگا یان مه‌زینگه‌یک که کاری هیچ و پووچی تیدا ده‌کری و دادی نا‌ره‌وا ده‌رده‌که‌ن.

دیوان دادرسی کشور: مه‌زینگه‌ی دادی ولات؛ به‌اتترین سه‌رده‌دانگه‌ی داد که لیکدانه‌وه‌ی بریاری دادگا‌گه‌ل و شه‌ر و هه‌رای ده‌وله‌تی وه ته‌سته‌ویه: **دیوان کشور**

دیوان عالی تمیز *سم*: دیوان دادرسی کشور **دیوان کشور** *سم*: دیوان محاسبات: مه‌زینگه‌ی هه‌سابات؛

شیت‌خانه؛ دینگه؛ جینگه‌ی شیتان.

دیوانه‌وار / dīvānevār: قید. شیتانه:

۱. وهک شیتان «دیوانه‌وار خودش را به در و

دیوار می‌زد؛ شیتانه خوئی له دار و به‌رد ده‌دا»

۲. له راده‌به‌دهر؛ دیوانه‌ناسا؛ زۆر زه‌بنند و

سه‌رچالانه «او را دیوانه‌وار دوست داشت: له

راده‌به‌دهر خوشی ده‌ویست».

دیوباد / dīvbad، ها: / اسم. گژه‌با؛ باهۆز؛

بابه‌لیسک؛ بایه‌کی توند و خیرا که خاک و

خۆلی زۆر هه‌لده‌ستینی و ده‌بیته هۆی لیل

بوونی هه‌وا.

دیوٹ / dayyûs، ها: / ان: / عربی / اسم.

ده‌ییوس؛ دویت؛ ده‌ویت؛ قورمساخ؛ گه‌واد؛

جاکه‌ش؛ بئ‌نامووس: ۱. که‌سی که ژن

(یان نزیکان)ی خوئی به‌گرتنی پاره‌بو لای

پیاوانی نامۆ ده‌با ۲. پیاوی که‌یه‌کی له

خزمانی نزیکی خراپکاره.

دیوٹی / dayyûsi: / عربی / اسم. ده‌ییوسی؛

ده‌ویتی؛ جاکه‌شی؛ قورمساحی؛ گه‌ودای: ۱. کار

و پیشه‌ی بئ‌نامووس ۲. دۆخی ده‌ویت بوون.

دیوخو / dīvxû، یان: / صفت. دیوخۆ؛ خاوه‌ن

خۆی زۆر ناشیرین و ناله‌بار: **دیوخوی** / ادبی

دیوخوی / dīvxûy: دیوخو

دیود / diyod، ها: / فرانسوی از انگلیسی / اسم.

دیۆد؛ لامبی ئیلیکترونی بو‌یه‌ک لا‌کردنه‌وه‌ی

په‌وتی کاره‌با.

دیوراما / diyorāmā: / فرانسوی / اسم. دیۆراما؛

شانۆیی که‌بو‌ده‌رپرینی مه‌به‌ست له‌په‌رده‌ی

ناسک و ڤوون، په‌یکه‌ر، تیشک و ده‌نگ که‌لک

وه‌رده‌گریت.

دیوسرشت / dīvserešt، ان: / صفت. دیوخده؛

خاوه‌ن نا‌کار و کرده‌وه‌ی ناحه‌ز: **دیوسیرت**

دیوسیرت / dīvsîrat: / فارسی / عربی /

دیوسرشت

دیوسیما / dīvsimā: / فارسی / عربی / صفت.

مجازی / دیوسیما؛ به‌وته‌شک؛ خاوه‌ن چر و

چاوی زۆر ناشیرین و ناحه‌ز.

دیوکسید / diyoksîd، ها: / فرانسوی / اسم.

شیمی / دی‌ئوکسید؛ ئوکسیدی‌ک بریتی له

دوو ئه‌تومی ئوکسیژن له‌مولوکوولیکدا:

دی‌اکسید

☞ **دیوکسید** ازت ☞ **دیوکسید** نیتروژن

دیوکسید کرین: دی‌ئوکسیدی که‌ربون؛

گازی قورسی بئ‌رهن‌گ، گر‌نه‌گر و

هیندیک ژه‌هری که‌له‌ناته‌وا سووتانی

خه‌لووز به‌ره‌هم دئ و ده‌ژیر گوشاردا به

شیوه‌ی تراو ده‌ری‌دینن: گاز کر‌بنیک؛

کرین‌دیوکسید

دیوکسید نیتروژن: دیوکسیدی نیتروژن؛

گازی خورمایی رهن‌گ به‌بوونی تیژ و

ناخۆشه‌وه که‌له‌بووژاندنه‌وه و

لیکدانه‌وه‌ی برئ‌نیتراگه‌ل به‌تینی

گه‌رماوه به‌ره‌هم‌دئ: **دیوکسید** ازت؛

نیتروژن‌اکسید

دیولاخ / dīvlāx، ها: / اسم. / ادبی / کونه‌دیۆ؛

کۆنه‌دئ؛ دئ‌کۆن؛ جینگایه‌کی دوور له‌ئاوه‌دانی،

که‌که‌سی تیدا ناژی و هه‌بوونی دیۆی ده‌خاته‌وه

بیری مړۆ.

دیون / diyon: / عربی / جمع ☞ **دین**

دیه / diye، ها: / دیات: / عربی / اسم. ۱. / فقه / دیه؛

تاوان؛ خوینبایی؛ پاره‌یان مالیک که‌تاوانکار

ده‌بی به‌که‌سی که‌گه‌زه‌نی پی‌گه‌یاندووه‌یان به

بنه‌ماله‌که‌ی بدات ۲. / قدیمی / گوند؛ ئابادی؛ دئ؛

لادئ.

دیهیم / deyhîm: / یونانی / اسم. ۱. / گیاه‌شناسی /

جۆرئ گولی رازاوه‌یی به‌هیشوو که‌له‌بنه‌وه

دریژ بۆته‌وه ۲. / ادبی / زهره‌نگ؛ تاج؛ تانج؛

تانجیک؛ تاز؛ نافسه‌رک؛ کولیلک؛ خه‌رمانه؛

کلاوی خه‌ملای پاشایان که‌به‌زیڤ و زه‌نبه‌ر

رازاه‌ته‌وه و له‌سه‌ری‌ده‌نین.

ذ

شېۋەى ژىيىكى دانىشتوو لە سەر ئەسكەمل (سەندەلى).

ذاتى /zātī/: [عربى] صفت، زاتى؛ خۆيى؛ پتوهندىدار يان سەر بە زاتەو «تەمىل ذاتى بە ھەر داشت: ھۆگرەتى زاتى بە ھونەر بوو».

ذاكر /zāker, ھا؛ ان؛ -ين/: [عربى] اسم، زاکير: ۱. زىكركار؛ وىردخوين ۲. /شيعە/ رەزەخوان؛ كەسى كە دەرد و رەنجى بنەمالەى پىغەمبەر دەلىتەو.

ذال /zāl/: [عربى] اسم، زال؛ ناوى يازدەھەمىن پىتى ئەلفوبىتەى فارسى.

ذایقه /zāyeqe, ھا/: [عربى] اسم، ۱. چىژاىى؛ چىژە: ھەستىك كە گىانلەبەران بەوھوە تام و چىژە دەناسن <حس ذایقه: ھەستى چىژاىى> ۲. تامى دەم <این شیرینی را هم برای تغییر ذایقه بخورید: ئەم شیرىنىش بۆ گۆرپنى تامى دەم بخۆن> ۳. /مجازى/ پەسند؛ سەلىقە، بەتایبەت لەمەر خواردەمەنىەو <با ذایقه من جور نیست: بە جىزەى من ناخو> * ذائقە

ذبابه /zobābe/: [عربى] مگس ۱- ذبح /zebh, ھا/: [عربى] اسم، کار يان رەوتى سەربرپن؛ سەرژىكرن؛ بەتایبەت سەربرپنى گىانلەبەرئىك كە گۆشتى دەخوئ.

□ ذبح كردن: ۱. سەر برپن ۲. كوشتن؛

ذ /z/: حرف، نىشانەى پىتى يازدەھەم لە ئەلفوبىتەى زمانى فارسى كە لە زمانى ەهرەبىەو ەاتوو و ەەر وەك «ز» ئەخويندريتەو.

ذ /ze/: اسم، زال؛ يازدەھەمىن پىتى ئەلفوبىتەى فارسى.

ذائقه /zā'eqe/: [عربى] ذایقه

ذات /zāt, ھا؛ ذوات/: [عربى] اسم، زات؛ خۆ؛ خود؛ ھىم؛ سرشت؛ ھەيەتى؛ رشتالە؛ گەوھەرى سوروشتى ھەر شتێك <بد ذات: بەد زات>.

ذاتاً /zātan/: [عربى] قيد، ھۇرا؛ لە خۆیدا؛ زاتەن <ذاتٌ مرد بدى نیست: ھۇرا پياوئىكى خراب نى>.

ذات الجنب /zātolcamb, -canb/: [عربى] اسم، بەرەزام؛ سەتلوجەم؛ ساتوورجەم؛ ئەخۆشەىك كە ياو، كۆخە، چلک و دژوار ھەناسەدانى لەگەلە.

ذات الریه /zātorriye/: [عربى] اسم، دەردەسى؛ ژانەسى؛ پزوو؛ فرک؛ نەكسۆ؛ نەخۆشى پەز؛ نەخۆشى پەنەمان و چلک کردنى سىپەلاک كە ياو، كۆخە و بەلخى پتوہە.

ذات الكرسي /zātolkorsî/: [عربى] اسم، /نجوم/ ئەستىرەى كۆ؛ پىروو؛ پىرۆ؛ وینەيەكى گەردوونى دە ناسمانى نیوہگۆى باکووریدا، بە

و گوله میوینه‌ی له ده‌ور و به‌ری گه‌لاوه
ده‌ردی، دانه‌ی خری سفت و بریقه‌دار به
ره‌نگی سپی، زه‌رد یان قاوه‌یی ئامال سووری
هه‌یه ۲. ده‌نکی ئەو گیاه * زرت

ذرع / zar' : [عربی] اسم. زه‌رع؛ گه‌ز؛ گه‌زه؛
یه‌که‌ی کونی پیوانی درێژایی، به‌رانبه‌ر به ۱۰۴
سانتی‌متر: ذراع

□ ذرع کردن: میت‌کردن؛ مترکردن؛ گه‌ز
کردن؛ گه‌ز‌که‌رده‌ی؛ درێژایی شتیک
پیوان.

ذرع نکرده پاره کردن: [کنایی] بی‌فوو له
دۆ کردن، خۆ تێ کوتان؛ به‌بی
هه‌له‌سه‌نگاندن کاریک کردن «گفتم اول
درست فکر کن، این طور ذرع نکرده باره‌ بکن»!
وتم باش فیکری لێوه‌که، بی فوو له
دو کردن خوتی نی مه‌کوته!

ذروه / zorve : [عربی] اسم. [ادبی] ترۆپیک:
۱. دوند؛ دون؛ لووتکه؛ پۆیه؛ قوله؛ زه‌ره‌وه
۲. سه‌راوان؛ دۆچک؛ ته‌شق؛ به‌رزترین خالی
هه‌ر شتیک.

ذره / zarre : [عربی] ذرات؛ [عربی] اسم. ۱. نون؛
زه‌ره؛ وردیله؛ قه‌ردگ؛ به‌شتیکی زۆر ورد له
ماکیک ۲. نون؛ زه‌ره؛ وردیله؛ نیتگ؛ نیتکه؛
ماکی هه‌ره ورد ۳. گه‌ردیله؛ تۆزقال؛ تۆزکال؛
تۆز؛ چکیک؛ چکی؛ هه‌ندیکی زۆر هه‌ندک «یک
ذره گرمتر است؛ تورفالیک گه‌رمتره».

ذره‌بین / zarrebîn : [عربی] فارسی/ اسم.
ه‌وورک‌بین؛ زه‌ره‌بین؛ ئامرازیکی چاوی که
شتی چکۆله له به‌ر چاو زلتر ده‌کاته‌وه.

ذره‌بینی / zarrebîni : [عربی] فارسی/ صفت.
ه‌وورک‌بینی؛ زه‌ره‌بینی: ۱. هه‌ر شتیک زۆر
ورد که به‌بی زه‌ره‌بین نابیندریت ۲. به
تایبه‌تمه‌ندی گه‌وره‌کردنه‌وه‌وه «عینک ذره‌بینی:
چاویلکه‌ی زه‌ره‌بینی».

ذریه / zorriyye, zorriyye : [عربی] اسم.

کوشته‌ی. هه‌روه‌ها: ذبح شدن
ذبیح / zebih : [عربی] صفت. ۱. سه‌ره‌پراو؛
سه‌ره‌پراگ؛ سه‌ره‌ژیکراو ۲. قوربانی.

ذخائر / zaxā'er : [عربی] جمع ذخیره؛
ذخایر / zaxāyer : [عربی] جمع ذخیره؛
ذخائر

ذخیره / zaxîre : [عربی] ذخایر؛ [عربی] اسم.
پاشه‌که‌وت؛ پاشه‌که‌فت؛ نه‌که‌پووز؛ کوویت:
۱. پاشمه‌نه؛ په‌ز مه‌نده؛ په‌سمه‌نده؛ په‌سمه‌نه؛
په‌ز مه‌نه؛ گرده‌وه‌کۆبی؛ نیاته؛ فه‌بوور؛ ئه‌وه‌ی
کۆ کرایته‌وه ۲. فه‌بوور؛ پاشه‌که‌وتی؛ گله‌ودراو؛
گله‌ودراو؛ پاشقل ۳. ئه‌وه‌ی له کانگادایه و بۆ
که‌لک وه‌رگرتن ده‌ش ۴. که‌سێ که له کاتی
شه‌ردا بۆ ئه‌رتشه‌ بانگ ده‌کړی ۵. که‌سێ که
بۆ جیگری ئه‌ندامی گرۆیه‌ک (له کاتی نه‌بوون
یان لاچوونیدا) رچاو کرابی.

□ ذخیره شدن: گرده‌وه‌کۆ بوون؛ پاشکه‌وت
بوون؛ پاشکه‌فت بوون.

ذخیره کردن: کۆکردنه‌وه؛ پاشقل دان؛
نیانه‌یه‌که‌وه؛ هه‌نووتن؛ خه‌فه‌کرن؛
کۆمکرن؛ جه‌ماندن؛ فه‌بوورین؛ گیترا نه‌وه؛
پاش خستن؛ نیایوه وریو؛ پاشه‌که‌فت
کردن؛ پاشه‌ناز کردن.

ذرات / zarrāt : [عربی] جمع ذره
ذرایح / zarārîh : [عربی] روغن ذرایح،
روغن

ذراع / zerā' : [عربی] ذرع
ذرت / zorrat : [عربی] اسم. گه‌نمه‌شامی؛
گه‌رمه‌شامی؛ گه‌رمه‌شانی؛ گه‌نم‌شامی؛ شامی؛
گه‌نمه‌کابه؛ گوله‌پیغه‌مبه‌ره؛ لازویت؛ زه‌رات؛
زورپات؛ زورپت؛ زه‌راته؛ کارس؛ گارس؛
سه‌رداری؛ گه‌نمۆک؛ گه‌نه‌گه‌رچه‌ک؛ گلگل؛
دیميله: ۱. گیایه‌کی ئالیکی، یه‌ک سالان و
چاندنی به‌گه‌لای زروی درێژ و ده‌نووک تیژه‌وه
که هه‌شووێ گوله‌نیرینه‌ی له سه‌ره‌وه‌ی لاسک

[[دبی]] مندال؛ منال؛ مندار؛ زارو؛ زاروچه؛ زارو له؛
دووندا؛ تورهه؛ بهره؛ زار و زیج.

[[ذریه]] رسول؛ مندالی پیغمبره؛ کهسی که
له تورهه می پیغمبره.

ذغال / zoqāl / زغال

ذق / zoq / ذق

ذکاوت / zekāvat, zakāvat / ها؛ [[عربی]] اسم.
[[دبی]] زیره کی؛ وریایی؛ وشیاری؛ هوشیاری؛
بیرتیژی؛ بیرتیژی.

ذکر / zakar / [[عربی]] اسم، [[دبی]] چوک؛ دم؛
سیره؛ کیر؛ کیر؛ نهندامی زاوژی گوهانداری
نیر.

ذکر / zekr / ها؛ اذکار؛ [[عربی]] اسم. ۱. بیرثانی؛
بیرهوهری؛ ویره ۲. زیره؛ ویرد؛ نزی له بن
لیوانهوه.

[[ذکر خیر]] باشه؛ پهسنی پشته سهر؛ ستایشی
کهسیک له نهوونی خویدا.

ذکر مصیبت؛ ۱. کار یا رهوتی کلوزانه؛
کرووزانهوه؛ دهر برینی. دهر و پهنج یان
دژواری کاریک ۲. [[سیمه]] باسی بهسهرهاتی
دلته زینی نیمام حوسین و یارانی.

[[ذکر شدن]] گوتران؛ وتران؛ وایهه؛ کهوتنه
بیر؛ وه بیر کهوتنهوه؛ کهفتنه بیر «نامی هم از او
ذکر شد؛ ناویکش لهو کوهر».

ذکر کردن؛ وتن؛ ناو بردن؛ یاد کردن؛ گوتن؛
واته؛ بیر ثانیهوه؛ بیر هینانهوه «این را هم
ذکر کنید؛ نه مهش بیر».

ذکر گفتن؛ زیر کردن؛ دوعا کردن؛
پهیتا پهیتا نزا کردن و ویرد خویندنهوه.

ذکور / zukûr, zokûr / [[عربی]] صفت. کوهر؛ نیر
[[زورتر]] له مهر مرفوهه «فرزند ذکور؛ مندالی نیر».

ذکی / zakî / [[عربی]] صفت، [[دبی]] وشیار؛
هوشیار؛ هوشیار؛ وریا؛ زرنک؛ زیرهک؛ زیخ؛
بههوش.

ذلت / zellat / ها؛ [[عربی]] اسم. ۱. زه بوونی؛

پهستی؛ ناکهسی ۲. بیچارهیی؛ بهسته زمانی؛
بهسه زوانی * ذیلی

ذله / zelle / [[عربی]] صفت، [[گفتاری]] وهره؛
وهرهس؛ وهرس؛ یاس؛ کهیل؛ تیداماو «از دستش
ذله شده بودم؛ له دهستی وهرهس بیووم»؛ زله.

هروهها؛ ذله شدن؛ ذله کردن

ذلیل / zalîl / ها؛ [[عربی]] صفت. زه بوون؛ زهلیل؛
پهست؛ کهساس؛ پچوک؛ سووک؛ چرووک.

ذیلی / zalîfî / [[عربی]] ذلت

ذم / zam(m) / ها؛ [[عربی]] اسم، لومه؛ سهرکونه؛
فر؛ خراپه بیژی؛ کار یان رهوتی خراپه گوتن و
فر پیدادان.

ذمت / zemmat / [[عربی]] ذمه

ذمه / zemme / [[عربی]] اسم، [[دبی]] بهلین؛
پهیمان؛ نگره؛ گفت؛ سوز؛ بریار؛ ذمت

[[بر ذمه گرفتن]] وههستوگرتن؛ گرتنه گهردن؛
وههستوگرتنی کار یان ئه رکیک له مهر
دیتربهوه.

ذن / zen / افرانسوی از ژاپنی اسم، زین؛ له
مهزه بهگهلی بوودایی که تاکه پیازی
گهیشتن به راسته قانی له ریگهی بیر کردنهوه
و تیروانینهوه ده زانی.

ذوات / zavât / [[عربی]] جمع ذات

ذوب / zowb, zo:b / ها؛ [[عربی]] اسم، رهوتی
توانهوه؛ تاوینهوه؛ تاویانهوه؛ گورانی ماکیکی
خوگر به تراو به هوئی گهرم بوونهوه.

[[ذوب فلز]]؛ توانهوهی کانزا؛ جیا
کردنهوهی کانزا له بهردی کانگایی به
تواندنهوهی له کووره دا. هروهها؛

ذوب آهن؛ ذوب مس

[[ذوب شدن]]؛ توانهوه؛ تاوین؛ تاویان؛ تیوان؛
تاویانهوه؛ تاوینهوه؛ ئهوه تاویهه؛ تاویاوه؛
ههلیایش؛ هلمه یاسین؛ ههلیان؛ بوونه تراو.

هروهها؛ ذوب کردن

ذوذن / zûzanab / [[عربی]] ستاره ی

دنباله دار، ستاره

دوزنقه / zûzanaqe, ها: [عربی/اسم]
زوزنه‌قه؛ بیجمیکی چوارگوشه‌ی ته‌خت که دوو پالی له به‌ک ریژدان.

ذوق / zowq, zo:q / [عربی/اسم] زهوق:

۱. مه‌زاق؛ توانایی وه‌رگرتنی جوانی و چیژهی شتیک «خیلی بی‌ذوق است؛ زور بی‌زه‌وقه»
۲. چیژه؛ توانایی ویرای هؤگره‌تی زور بو فیر بوون «ذوق هنری؛ زه‌وقی هونه‌ری» ۳. [گفتاری]
خوه‌شحالی؛ وه‌شحالی؛ که‌یف‌خۆشی به‌بۆنه‌ی پرووداویکه‌وه «وقتی آزاد در کنکور قبول شد، پدرش خیلی ذوق کرد؛ کاتی که‌ نازاد له‌ کونکووردا سهر‌که‌وت، بابی زور خۆشحالی کرد».

□ ذوق کسی را کور کردن؛ دلی که‌سیک سارد‌کردنه‌وه؛ زه‌وقی که‌سی کوشتن؛ که‌سیک له‌ کاریک سارد و بی‌هؤگره‌تی کردنه‌وه: تو(ی) ذوق کسی زدن
تو ذوق زدن: دانه‌ ناو چاودا؛ ناحه‌ز نواندن «این رنگ قرمز خیلی تو ذوق می‌زند؛ ثمه‌ پ‌رنه‌گه‌ سووره‌ زور ده‌داته‌ ناو چاودا».

تو(ی) ذوق کسی زدن ☞ ذوق کسی را کور کردن

ذوق‌افیتین / zûqāfiyateyn / [عربی/اسم]
دوو‌پاشل؛ دووبه‌شاوه‌ند؛ شیعریک به‌ دوو قافیه‌وه.

ذوق‌زدگی / zowqzadegî, zo:q- / [عربی]
فارسی/اسم، شاگه‌شکه‌یی؛ خۆشیه‌کی زور له‌ پروودانی شتی زور خۆش و له‌نکاو.

ذوق‌زده / zowqzade, zo:q- / [عربی]
فارسی/صفت. شاگه‌شکه؛ خاوه‌ن خۆشیه‌کی زور به‌ بۆنه‌ی پرووداویکه‌وه «سارا خانم از دیدن پسرش ذوق‌زده شده بود و نمی‌توانست حرف بزند؛ سارا خان له‌ دیتنی کوپه‌که‌ی شاگه‌شکه‌ بی‌وو، نه‌یده‌توانی قسه‌ بکات». هه‌روه‌ها:
ذوق‌زده شدن؛ ذوق‌زده کردن

ذوقی / zowqî, zo:qî / [عربی/صفت. زه‌وقی:

۱. پیوه‌ندیدار یان هاوگه‌ر به‌ کاریکی دلخوازه‌وه که‌ هؤی خۆشحالی و دلخۆشیه
۲. پیوه‌ندیدار به‌ هه‌ستی وه‌رگرتنی جوانیه‌وه «نقاشی یک کار ذوقی است؛ وینه‌کیشی کاریکی زه‌وقیه».

ذهن / zehn, ها: اذهان: [عربی/اسم]

۱. زه‌ین؛ سه‌رحه‌می ئه‌وه‌ هیمانه‌ی که‌ له‌ می‌شکدا چالاکیگه‌لی وه‌ک هه‌ست، ئاوه‌ز، ویست، تیفک‌رین و... ده‌په‌خسین «امروز ذهن من خوب کار نمی‌کند؛ ئه‌ورو ر‌س‌م باش کار ناکات» ۲. بیر؛ ویر؛ هؤش؛ هزر؛ هرز؛ ئه‌وه‌ به‌شه‌ی می‌شک که‌ ئاوه‌ها کارگه‌لیکی وه‌ئه‌ستۆه «نمی‌دانم در ذهن تو چه می‌گذرد؛ نازانم چی له‌ سرتدایه» ۳. [مجازی] به‌ر؛ بیر؛ ویر؛ حافظه؛ توانایی زه‌ینی بو بیر هینانه‌وه یان دووپات‌کردنه‌وه‌ی شتانی فیربوو «به‌ ذهن بسیار؛ له‌ به‌ری که‌!».

ذهن‌گرایی / zehngerāyî / [عربی/فارسی]
/اسم، بیرفانی؛ ئامۆژه‌یه‌ک که‌ به‌ره‌مه‌گه‌لی زه‌ینی له‌ چالاکیگه‌لی می‌شک هاویر ده‌کا:
اصالت ذهن

ذهنی / zehnî, ها: [عربی/صفت. ۱. زه‌ینی؛ بیر؛ هزری؛ هؤشی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به‌ زه‌ینه‌وه ۲. زه‌ینی؛ پیوه‌ندیدار به‌ هیژ و کاری می‌شکه‌وه «حساب ده‌ی؛ ژماردنی زه‌ینی»
۳. خه‌یالی؛ به‌رچاو هینراو به‌ بیر و خه‌یاله‌وه.
به‌رانبهر؛ عینی

ذهنیت / zehniyyat, ها: [عربی/اسم، شیواز یان چه‌شنی بیر‌کردنه‌وه و تیفک‌رین، به‌تایبته له‌مه‌ر دادوه‌ری و هه‌لسه‌نگاندنه‌وه.

ذهنی‌گرایی / zehniğerāyî / [عربی/فارسی]
/اسم ۱. ئامۆژه‌یی که‌ هه‌ر به‌ به‌ره‌مه‌گه‌لی زه‌ینی بایه‌خ ده‌دا و ناسین به‌ داهاتی ئاگایی زه‌ینی ده‌زانی ۲. ئامۆژه‌یی که‌ به‌ده‌س هینانی

رهمه کی ناکا).

ذی صلاحیت / zīsalāhiyyat: [عربی] صفت. / [دبی] / خاوهن را؛ به مشهور «باید یک مرجع ذی صلاحیت به این کار رسیدگی کند: پیویسته شویتیکی خاوهن را بهم کاره راپگا».

ذی علاقه / zī'alāqe: [عربی] صفت. / [دبی] / خوازیار؛ خاوهن دلخوازی، سهرنج یان مافیک له ناست شتیکدا «مؤسسات ذی علاقه می توانند با ما تماس بگیرند: ریتخراوه گه لی خوازیار ده توان پیوه ندیمان له گهل بگرن».

ذیقعه ده / zīqa'de: [عربی] / اسم. / زیقعه ده؛ ناف جه زنان؛ مانگی نیوان شه شه کان و قوربان؛ مانگی یازدهه می سالی کچی مانگی: **ذی القعه**

ذی قیمت / zīqeymat, zīqimat: [عربی] صفت. / [دبی] / هیژا؛ به پایه خ؛ پرپایه خ؛ بایه خدار؛ به نرخ؛ به نه رزش؛ هه ژی؛ کوک؛ حه لکی؛ باییدار؛ هاوله؛ کاو «از خدمات ذی قیمت او به مردم شهر قدردانی شد: له رازه گه لی هیژای نهو بو خه لکی شار ریزگیرا».

ذیل / zeyl: [عربی] / اسم. / [دبی] / ۱. خوار؛ وار؛ خواره وه؛ ژیر؛ پهین؛ داوین «از صدر تا زیل: له سه ر تا خوار» ۲. ژیره وه؛ ژیره؛ خواره وه؛ خوارو «در ذیل این نوشته بیان می شود: له ژیره وه ی نه م نووسراوه دا ده گوتری» ۳. /ها/ پاشینه؛ نووسراوه به ک که له دووی نووسراوه به کی تر دا و بو تهواو کردنی هاتیت.

ذیلا / zeylan: [عربی] / قید. / [دبی] / له ژیر؛ له خوار؛ له ژیره وه؛ له خواره وه؛ وارنه؛ پهینه نه «اسامی آنان ذیلا ذکر می شود: ناویان له خواره وه دی».

ذی نفع / zīnaf: [عربی] صفت. به شدار؛ خاوهن ماف؛ سه رقال به کاریک و بههره دار له ناکامی «آزاد در آن کار ذی نفع بود: نازاد لهو کاره دا به شدار بوو».

نه زموون یا ههستی زهینی (وهک له زهت) به باشرین شت داده نی و ههست و تیگه یشتنی هه ر که سیک به نهوپه ری باشی و دروستی ده زانی.

ذی الحجه / zīlhacce, zelhacce: [عربی] **ذیخجه**

ذی القعه / zīlqa'de, zelqa'de: [عربی] **ذیقعه**

ذیحجه / zīhacce: [عربی] / اسم. / زیحه جه؛ نه ههک؛ مانگی قوربان؛ مانگی دوانزه هه می سالی کچی مانگی: **ذی الحجه**

ذیحساب / zīhesāb: /ها/ ان: [عربی] / اسم. / هه ساویشکین؛ نوپه ری و هه زار هتی دارایی له ریتخراوه به کی دهوله تیدا.

ذیحسابی / zīhesābi: /ها/ [عربی] / اسم. / لقیک له و هه زار هتی دارایی له ریتخراوه به کی دهوله تیدا که کاری پیشکینی هه ساوگه لی نهو ریتخراوه به.

ذی حق / zīhaq(q): [عربی] صفت. / [دبی] / هه قدار؛ به حق؛ خاوهن حق «پدرم او را ذی حق نمی دانست: بابم نهوی به هه قدار نه ده زانی».

ذی حیات / zīhayāt: [عربی] صفت. / [دبی] / گیانله بهر؛ زینده وه؛ گیاندار؛ مشه کهر؛ جووقه وار «هیچ ذی حیاتی در آنجا دیده نمی شد: گیانله بهر یکیشی لی نه ده بینرا».

ذی ربط / zīrāb: [عربی] صفت. پیوه ندیدار؛ په یوه ندیدار؛ به پیوه ند له گهل بابه تی ره چاو کراودا.

ذی روح / zīrūh: [عربی] / اسم. / گیاندار؛ جانه وه؛ زیندوو؛ زینوو؛ زنی؛ بوونه وه؛ جووقه وار؛ جان دبه ر؛ نزآوری.

ذی شعور / zīšo'ūr: [عربی] صفت. / [دبی] / مزبوره؛ ناوه زمه ند؛ خاوهن فام؛ خاوهن توانای بیر کردنه وه «هیچ موجود ذی شعوری چنین کار نسجیده ای نمی کند: هیچ مزبوره یک کاری وا

له باره‌ی؛ دهر باره‌ی؛ جیگری «به» ی بهر کاری
 «دانایی را گفتند: نه زانایکیان گوت» ۴. [دبی] له؛
 جه؛ نه؛ ژ؛ جینشینی «ار» «قضا را؛ له
 چاره‌نووسدا» ۵. [دبی] یۆ؛ په‌ی؛ ژبۆ؛ له‌بهر؛ وهروو
 «خدا را؛ بو خودا».

راب / rāb، ها: [ʔ] / اسم، راب؛ گیانه‌وهریکی
 له‌ش نهرمه زۆر له شه‌یتانۆکه ده‌کا.

رابط / rābet، ها: [عربی] / اسم، په‌یوه‌ندیده‌ر:
 ۱. ئه‌وه‌ی دوو یان چهند شت پیکه‌وه په‌یوه‌ند
 ده‌دا «سیم رابط: سیمی په‌یوه‌ندیده‌ر» ۲. [ان؛ -ین/
 په‌یوه‌ندیکار؛ نیوانچی؛ به‌ریوان؛ که‌سی که‌هۆی
 په‌یوه‌ندی نیوان خه‌لک یان ریکخواه‌یه‌که
 «رابط میان دولت و مردم: بدو‌دبکاری نیوان
 ده‌ولت و خه‌لک».

رابطه / rābete، ها: روابط: [عربی] / اسم،
 په‌یوه‌ندی: ۱. نیوان؛ دۆخ یان چۆناوچۆنیه‌ک
 که‌ دوو یا چهند شت یان به‌ش به‌ شتیک یان
 کاریکی تره‌وه په‌یوه‌ند ده‌دا «رابطه‌ی سیاسی:
 په‌یوه‌ندی سیاسی» ۲. به‌رامبه‌ری؛ فورموول؛
 قانون یان بنه‌مایه‌کی گشتی له زانستی
 بیرکاریدا بو گه‌ییشتن به‌ ئامانجیک
 ده‌گوتریته‌وه «رابطه‌ی نیوتن: فرموله‌ی نیوتون»
 ۳. [دستور] -یه؛ ه؛ ه؛ ن؛ ل؛ نه؛ وشه‌یی که
 «مسند» و «مسندالیه» پیکه‌وه په‌یوه‌ند ده‌دا (خدا

ر / r: حرف، نیشانه‌ی دوازده‌هه‌مین پیت له
 ئه‌لف‌وبیتکه‌ی زمانی فارسی.

ر / re: / اسم، ری: ۱. ناوی دوازده‌هه‌م پیتی
 ئه‌لف‌وبیتکه‌ی فارسی ۲. [موسیقی] [فرانسوی]
 ناوی دوو‌هه‌مین نوت له گامی دیاتۆنیکدا.

ر‌آلیست / re'ālist، ها: [فرانسوی] صفت،
 ریئالیست؛ له سه‌ر ریئازی ریئالیسم: رئالیست

ر‌آلیسم / re'ālism: [فرانسوی] / اسم، ریئالیسم:
 ۱. ئۆگره‌تی و ئاوړ دانه‌وه له هه‌لکه‌وته و کار و
 باری گونجاو و به‌ دوور له خه‌یال‌په‌روه‌ری ۲.
 ئامۆژه‌یه‌ک که‌ جیهان به‌ هه‌لکه‌وته‌ییکی ده‌ر له
 زه‌ینی مرۆ ده‌زان ۳. بروا به‌وه‌ی که‌ هه‌رچی
 به‌هۆی بیر و هه‌زروه‌ ده‌ناسریت، خاوه‌نی
 هه‌بوونیکه‌ له‌ جیهاندا ۴. ئه‌مه‌گذاری له
 سروشت یان ژيانی راسته‌قینه و لی ورد
 بوونه‌وه‌ی به‌بێ خه‌یال‌په‌روه‌ری.

را / rā: [عربی] / اسم، را؛ ناوی عه‌ره‌بی
 دوازده‌هه‌مین پیتی ئه‌لف‌بیتی فارسی.

را: حرف، ۱. نیشانه‌ی به‌رکاری بی‌پیتاو (مفعول
 بی‌واسطه)؛ له‌ کوردیدا نیشانه‌یه‌کی تایه‌تی نه‌
 به‌لام بو‌ بیژگه‌ له‌ مرۆ، له‌گه‌ل نیشانه‌ی ناسیاویدا
 (معرفه) هاوړ‌پیه (کتاب را خریدم: کتیه‌که‌م کړی)
 ۲. له‌مه‌ر؛ له‌باره‌ی؛ دهر باره‌ی؛ جه‌باره‌و (علی را
 می‌گفت: له‌مه‌ر عه‌لیه‌وه‌ ده‌یگوت» ۳. [دبی]

دانا نسب: خودا زانايد).

☐ رابطه‌ی بازتابی/ انعکاسی: پیوه‌ندییه که له
کۆمه‌له‌یه کدا که هه‌ر کام له به‌شه‌کانی،
به‌یوه‌نده که یان بگه‌رتتوه به‌ خۆیان.

رابطه‌ی جنسی: تیکه‌لاوی نیز و می؛ خلینه و
 بلینه‌یی له نیوان ژن و پی‌اودا که به تیکه‌ل
 بوون و عیلاقه کردن بگا.

رابطه‌ی زناشویی: په‌یوه‌ندی ژن و می‌ردایه‌تی؛
په‌یوه‌ندی نیوان ژن و شوو.

رابطه‌ی سببی: خرمایه‌تییگ که به هوی ژن و ژن‌خواز مه په یدا بووپی.

رابطنه ی متقابل: په یوه نډی دووقولی،
په یوه نډی بارتقایی، په یوه نډی نیوان دوو یان
چمن لایهن به شیوه ییک که له هه مو
باریکه وه که یک بینه وه.

رابطه‌ی متقارن: په‌یوه‌ندی پابه‌پا؛ په‌یوه‌ندی به
شیوه‌یینک که هر تاکیک له‌گه‌ل تاکیکی تردا
به‌یوه‌ندی دووقولی هه‌ب.

رابع / 'rābe': [عربی] صفت. [ادبی] چوارہم 'رکن
 ربع: بنہمای چوارہم)۔

رابعا / rābe'an : (عربی/قید۔ [ادبی]/ چوارہم؛
 لہ چوارہمدا)»ایسا معلوم کنید مقدار آب مصرف
 شدہ را: جوارہم پروون کہنہوہ چ پادہیک ئاو
 بہ کار جہوہ)۔

رای / rābî / اسم. رای؛ سہراویکی پڑگرانہ بو
 ناونانی دینا و ہرانی جوولہ کہ و ناشووری، بہ
 واتای ماموستا یان فیرکار .

رَپَرت / rāport ، هـا: [فرانسوی] اسم.
۱. [نامتداول] گریبه‌ند؛ سالوُخ؛ سالخ؛

۲. /کناي/ کار يان په وټي هايډان؛ خه به
ليډان به نووسين؛ هه والي که سيک،
پروډاوي دانيسشتي يان کوږيک، به که سي
يان شوئيک دان.

□ راپرت دادن: ۱. سالوڻ دان ۲. [کتابي]

شۆفاری کردن؛ قسه هیئان و بردن؛ سیخوړی
کردن؛ دزنیږوېی کردن.

راپرتچی / rāportčī، ها؛ ان: /افرانسوی/ ترکی
 اسم: /نامتداول/ ۱. هایدر؛ سالوڅخان ۲. سیخوړ؛
 شوډار؛ دزبڼو؛ زیده‌فان؛ زیده‌وان.

راپسودی / rāpsodî: [فرانسوی] اسم. راپسوودی؛
جۆریک مووسیقاي رۆژاوايي.

راپید / rāpīd / : [فرانسوی] راپیدوگراف
 راپیدوگراف / rāpīdog(e)rāf / : [فرانسوی]
 /سم/ راپید؛ چه شنی پینوسوی هیل کیستان به
 سهر قه له می جوراوجوره وه: راپید
 راتبه / rātebe / : [عربی] /سم/ راتبه؛ راتوه؛
 بوورس؛ مووچه ی خویندن.

راتبه گیر / rātebegîr ، ان/: [عربی / فارسی] اسم،
 موجہ خور؛ بوورسیہ۔

راتیانج / *rātiyānc*: [معرب از یونانی] / اسم، شریژ؛
چریژ؛ که تیرای داری کاج: راتیانه
راتیانه / *rātiyāne*: [معرب از یونانی] راتیانج

راج / rāc / راجع / rāce : (عربی) اسم. ۱. وه گهر؛ نهواگیل؛
فه گهر وه ۲. [موسیقی] گوشه یهک له ده زگای
نهوا و هوما یون.

📌 راجع به: سباهت به؛ لهما؛ لهبارهی؛ دهبارهی؛ جهبارو (نشستند و یک ساعت راجع به کار آزاد حرف زدند؛ دانیشن و سه عاتیک سباهت به کاری نازاد قسه بان کرد).

راجعه / rāce'e /: [عربی] تَب راجعه، تَب راجه / rāce، ها: [سنسکریٔ] اسم، [قدیمی] راجه؛ نازناوی ئاغا و گه‌وره‌ی خٔل له هینددا.

راجی / rācī / اسم، راجی؛ هر یه که له بن زاروه
جۆراو جۆره کانی باوی زمانی فارسی له ناوهندی
ئێراندا (وه کوو کاشان، دلیجان و دپهانه کانی
دهوریه ری تاران).

راحت^۱ / rāhat: [عربی] اسم. / [دبی] ئاسوودەیی؛
هەسایە؛ ئاسایش؛ تەنایە؛ تەناهیە؛ راحتە؛

[[دبی/ پشووگه؛ هدهاهو؛ شوینې (وهکوو مال) که کهسې تیتدا ههست به ر‌ه‌ه‌تې ده‌کا.

راحتی^۱ /rāhatī/ :[[عربی/اسم. ئاسایش؛ ئاسووده‌یی «راحتی من در رضایت شماس: ئاسایشی من له ر‌ه‌زامه‌ندی ئیوه‌دایه».

راحتی^۲: صفت. ئاسووده؛ راحت؛ ه‌وی ئاسایش «کفش راحتی: پیلای ناسووده».

راد /rād/، ران: صفت. [[دبی/ ۱. جوامیر؛ پیاوچاک؛ میړخاس؛ میړخوز؛ دلیر؛ ئازا؛ گه‌رناس ۲. ده‌سواز؛ به‌خشنده ۳. زانا؛ ژیر.

رادار /rādār/، ها: [[فرانسوی/انگلیسی/اسم. رادار؛ دیار‌کر؛ کهرسه‌یه‌ک ب‌و دیار‌یکردنی جی شتې به ه‌وی شه‌پ‌ولی رادیوییه‌وه.

رادع /rāde/ :[[عربی/اسم. [[دبی/ له‌مپه‌ر؛ به‌ره‌لست؛ چ‌ه‌ت؛ به‌رگر؛ په‌رچ‌ده‌ر؛ به‌په‌رچ‌ده‌ر؛ گه‌پل؛ دارده‌ست؛ ئه‌وه‌ی له کار یان رووداویک به‌رگیری بکا «در این راه هیچ مانع و رادعی نیست: له‌م پرگه‌دا هیچ له‌مپه‌ر و ک‌وسپ‌ک نیه».

رادمرد /rādmard/، ان: صفت. [[دبی/ جوامیر؛ ج‌مه‌رد؛ ئازا؛ خ‌وشم‌ر‌و؛ که‌له‌م‌یر؛ که‌له‌پ‌یاو؛ پ‌یاو‌ی‌پ‌یاو؛ په‌ند؛ میړخاس؛ عه‌گید؛ پ‌یاگ‌خاس؛ خاوه‌ن گه‌دی چاکي (وه‌ک به‌خشنده‌یی، خیرخواری و بویری و...) .

رادون /rādon/ :[[فرانسوی/اسم. رادون؛ توخمیکی کیمیاوی رادیوئه‌کتیف له‌گ‌رو‌ی‌ گاز‌ه نایابه‌کان، به‌ ژماره‌ی ئه‌تومی ۸۶ و کینشی ئه‌تومی ۲۲۲. نیتون

رادی /rādī/ :اسم. [[دبی/ پ‌یاو‌ه‌تی؛ جوامیری؛ گه‌رناسی.

رادياتور /rādiyātor/، ها: [[فرانسوی/اسم. رادیاتور؛ ۱. ش‌و‌فا‌ژ؛ جو‌ری کهرسه‌ی گهرم کردنی ژوور به‌ ک‌مه‌ل‌ی لووله یا په‌ره‌ی ناوخالی ب‌و‌هات‌و‌چووی ئاوی گهرم ۲. جو‌ری کهرسه‌ی فینکه‌وه‌ک‌ری موتوری ماشین.

ر‌ه‌ه‌تې «اسباب راحت او هم فراهم شد: ه‌وی ناسووده‌یی ئه‌ویش پ‌یک‌هات».

راحت جان: [[دبی/ ئارامی گیان؛ ئارامی دل؛ ر‌ا‌ه‌ت‌ی جه‌سته؛ ئارامی ژین؛ ه‌وی ئارامی و ته‌نایی گیان «راحت جان باش و باش! ببه و ئارامی گیانم به!».

راحت^۱: صفت. ئاسووده؛ ر‌ه‌ه‌ت: ۱. راحت «خواب راحت: خ‌ه‌وی راحت» ۲. خ‌وش؛ ه‌وی ئاسایش «جای راحت: جیگای ئاسووده» ۳. راحت؛ ئاسووده‌حال؛ ته‌خت؛ دل‌دامه‌زراو «در آنجا راحت است: له‌وئ ناسووده‌یه» ۴. ئاسان؛ هاسان «کار راحت: کاری ئاسان». ه‌روه‌ها: راحت بودن؛ راحت شدن؛ راحت کردن

راحت^۲: قید. ئاسان؛ هاسان؛ به‌ئاسانی؛ ر‌ه‌ه‌ت؛ به‌ر‌ا‌ه‌ت‌ی به‌ی س‌ه‌ختی و د‌ژواری «راحت رفت توی سوراخ: ئاسان رویشته ناو کونه‌که‌وه».

راحت افزا /rāhat'fzā/ :[[عربی/فارسی/صفت. [[دبی/ هده‌اگه‌شین؛ ئاسایش‌ده‌ر؛ ه‌وی ز‌و‌ر بوونه‌وه‌ی ئاسایش.

راحت الحلقوم /rāhatolholqūm/، ها: [[عربی/اسم. ر‌ه‌ه‌ت؛ ج‌وره شیرنیه‌که له نشاسته، شه‌کر و مزرمه‌نی چ‌ی‌ده‌ک‌ری.

راحت‌باش /rāhatbāš/ :[[عربی/فارسی/اسم. [[نظامی/ ۱. فه‌رمانی که نیشانه‌ی دوایی هاتن یان پشودانیکي کورت له ر‌اهاتنی چه‌ک‌داریدایه ۲. د‌و‌خی و‌چان دان و حه‌سانه‌وه.

راحت‌بخش /rāhatbaxš/ :[[عربی/فارسی/صفت. ر‌ا‌ه‌ت‌ی‌ده‌ر؛ ئارامیه‌خش.

راحت‌طلب /rāhat.talab/، ها: ان: [[عربی/صفت. ئاسایش‌خو‌از؛ ئاسووده‌یی‌خو‌از؛ خاوه‌ن خو‌و‌یان ئ‌و‌گ‌ه‌تی به‌ ئاسایش‌خو‌ازی.

راحت‌طلبی /rāhat.talabī/، ها: [[عربی/اسم. ئاسایش‌خو‌ازی؛ ئاسووده‌خو‌ازی؛ گرنگی دان به ئاسایش و ر‌ا‌ه‌ت‌ی‌خ‌و‌.

راحتکده /rāhatkade/، ها: [[عربی/فارسی/اسم.

راديان / rādiyān / [فرانسوی] اسم. / ریاضی /
رادیان؛ یه‌که‌ی پیتومانی چه‌ماوه و گو‌شه
به‌رانبه‌ری ۵۷ پله‌ک (ده‌ره‌جه) و ۳۰ خوله‌ک
(ده‌قیقه).

رادیس / rādīs / [؟] / اسم. / ریاضی / بنه‌ما.

رادیکال^۱ / rādikāl / ها: / [فرانسوی] اسم.
رادیکال: ۱. نیشانه‌یه‌ک به بیجمی^۲ که
ئه‌گه‌ر ژماره‌یی ده ژیریدا جی‌بگری،
پیتویسته پشه‌ی (به پتی هندی دیاریکراو له
فورجه‌ی رادیکالدا) به‌ده‌ست بیت
۲. ریشه‌ی دیاریکراوی ژماره‌یه‌ک^۳ $\sqrt{\quad}$
نیشانه‌ی ریشه‌ی دووهم^۴ $\sqrt{\quad}$ نیشانه‌ی
ریشه‌ی سیهم^۵ $\sqrt{\quad}$ نیشانه‌ی ریشه‌ی nمی
هندیکه: ریشگی^۳. [شیمی] بنه‌ما؛ پیژ.

رادیکال^۲ / ها: / صفت. / سیاست / رادیکال:
۱. بنیاتخواز؛ لایه‌نگری گو‌پانکاری بنه‌مایی،
شیواز یان پیکهاتگهل (حزب رادیکال: حیزبی
ردیکال)^۲. توند و تیژ (نیروهای رادیکال: هیژه
رادیکاله‌کان).

رادیکالیسم / rādikālism / [فرانسوی] اسم.
[سیاست] ۱. بنیاتخوازی^۲. توند و تیژی.

رادیوم / rādiyom / [فرانسوی] اسم. / رادیوم؛
توخمی کیمیای کانزایی رادیوئه‌کتیف به
ژماره‌ی ئه‌تومی ۸۸ و کی‌شی ئه‌تومی ۲۲۶،۰۲
که کانزایه‌کی سبی و سه‌ممی و بریقه‌داره له
ده‌وا سازیدا به‌کار دئ. له هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی ئه‌م
توخمه رادون به‌دی دئ.

رادیو / rād(i)yo / [فرانسوی] اسم. / رادیو: ۱. /ها/
نامرازی فه‌گری شه‌پولی دنگی که له لایه‌ن
ئیزگه‌ییکه‌وه ده‌نیردین (یک رادیوی ۱۰ موج
خردیم: رادیوییکی ۱۰ مه‌وجم کړی)^۲. [مجازی]
ئیزگه‌ی رادیو (کودتاجیان رادیو را گرفتند:
کوده‌تاجیه‌کان رادیویان گرت).

رادیو آکتیو / rādiyoāktiv / [فرانسوی] اسم.
پرتو‌زای

رادیو آکتیو / rādiyoāktiv / [فرانسوی]
پرتو‌زایی
رادیو یوزوتوپ / rādiyoizotop / [فرانسوی] اسم.
ئیزوتوپی رادیوئه‌کتیف؛ ئیزوتوپیک که له
خو‌یه‌وه تیشک ئه‌دانه‌وه.

رادیونی / rād(i)yo'ī / [فرانسوی] اسم. / رادیویی
رادیوترایی / rādiyot(e)rāpī / [فرانسوی] اسم.
تیشک‌ده‌رمانی.

رادیوتلسکپ / rādiyoteleskop / [فرانسوی] اسم.
تلسکوپ رادیویی اسم. / رادیوساز / rādiyosāz / ها: / [فرانسوی] / فارسی /
اسم. / رادیوساز؛ چاکه‌وکه‌روه‌ی رادیو.

رادیوسازی / rādiyosāzī / [فرانسوی] / فارسی /
اسم. / رادیوسازی: ۱. کار یان ره‌وتی دروست
کردنه‌وه‌ی رادیو^۲. /ها/ کارخانه‌ی دروست
کردنی رادیو^۳. /ها/ کارگه‌ی چاک کردنه‌وه‌ی
رادیو.

رادیوسکپی / rādiyoskopī / [فرانسوی] اسم.
رادیوسکپی؛ کاری چاو له شتیک کردن
(به‌تایبته ئه‌ندامی نه‌خوش) له ری ئه‌ده‌سه‌پیتانی
وینه‌به‌ک له ئه‌وه ئه‌ندامه، به‌که‌ره‌سه‌ی
رادیوگرافی.

رادیوشیمی / rādiyošimī / [فرانسوی] اسم.
رادیوشیمی؛ لقی له زانستی شیمی که له ماک
و دیارده‌گه‌لی تیشکزا ده‌کولیتته‌وه. هه‌روه‌ها:
رادیوشیمیدان

رادیوضبط / rādiyozabt / ها: / [فرانسوی] / عربی /
اسم. / رادیو‌زبته؛ که‌ره‌سه‌ی رایو و تو‌مارکه‌ر و
بلاوکه‌ره‌وه‌ی نه‌واری کاسیت پیکه‌وه.

رادیوگرافی / rādiyog(e)rāfi / [فرانسوی]
اسم. / رادیوگرافی؛ کار یان ره‌وتی وینه به
ده‌سه‌پیتان، به ه‌وی که‌ره‌سه‌ی تاوینه‌ری
تیشکی ئیکسه‌وه.

رادیوگرام / rādiyog(e)rām / ها: / [فرانسوی]
اسم. / رادیوگرام: ۱. که‌ره‌سه‌ی رادیو و گرامافون

پېكەھ ۲. فىلىم كە تېشك بە پروپىيەھە تاو دراوھ.

رادىيولوژى / rādiyolojî: [فرانسوى] / اسم.
رادىيولوژى: ۱. كار و پەوتى لى پروپىيەھە ناسىنى نەخۇشى و تەوەرگەلى لەش بە كەلك وەرگېرتن لە تېشكى ئىكس ۲. زانست و زانىارى پېئەندىدار بە تېشكى ئىكس بۇ رادىيولوگرافى و رادىيوسكوپى * پرتوشناسى ۳. دامەزراوھ يان شوپىنىك كە رادىيولوگرافى تېدا ئەنجام دەدرى.

رادىيولوژىست / rādiyolojist, -ha: [فرانسوى] / اسم. رادىيولوژىست؛ پىسپۇرى رادىيولوژى؛ تېشك ناس.

رادىيومېتر / rādiyometr, -ha: [فرانسوى] / اسم. رادىيومېتر؛ ھەر يەكە لە كەرەسەگەلى ئەندازە گرتنى گوزمەي وزەي تابىشتى.

رادىيوىي / rādiyoyî: [فرانسوى] / صفت. رادىيوىي: ۱. پېئەندىدار يان سەربە رادىيۇ ۲. تابىشتى * رادىيوىي

راز / rāz, -ha: / اسم. راز: ۱. سې؛ نېھنى؛ ميانى؛ مەلامەت؛ قەشرى؛ قەشارتى؛ وشىرنەو؛ وشنەو؛ وشىرو؛ وشمەو؛ قەسھان؛ پروداوېك كە لە دىتران دەشاردېتەو «آزاد، راز عشقش را در دل پنهان کرده بود؛ نازاد، رازى ئەوینى خۆی لە دلدا شاردبووھە» ۲. [مجازى] / رازە؛ نېھنى؛ گلکار؛ توو؛ ئەو شتە كە چۆنەتەكەي بۇ كەس پروون نېھ «روح، رازى است پوشیده بر انسان؛ رۆح، رازىكى لە مرقۇ داپۇشراوھ» ۳. [مجازى] / رەند؛ رەنگ؛ رەمز؛ رېياز و شىووزى گەيشتن بە شتىك «راز تندرستى؛ رازى لەش ساغى» * سېر

راز سېر بە مەر: [دې] / رازى نەدركاو؛ رازىك وا داپۇشراو ماوھ و كەسى لى ئاگادار نېھ.

رازدار / rāzdār, -an: / صفت. رازدار؛ پەردەپۇش؛ رازھەلگەر؛ رازگەر؛ رازيار؛ رازپارېز؛ سې قايم؛ پارېزەرى رازى دىتران «او انسانى رازدار و قابل

اعتماد بود؛ مرقۇنىكى رازدار و جى باوهر بوو». ھەر وەھا: رازدارى

رازقى / rāzēqī, -ha: / [عربى] / اسم. رازقى؛ ياسى رازقى؛ دارچىكى گەلاپانە لە تىرەي زەپىتوون كە گولەكەي بۇنىكى زۇر خۇشى ھەيە.

رازك / rāzak, -ha: / اسم. گيايەكى ئالىكى چەند سالەي خۇرسكە، بەرىكى بۇنخۇش و تالى ھەيە بۇ بېرەسازى و دەرمان كەلكى لى وەر دەگرن.

رازونياز / rāz-o-niyāz: / اسم. راز و نياز؛ سكالاه؛ وتووېزى خۇشەويستانە؛ گازە «او هر شب با خدا راز و نیاز می کرد؛ ھەموو شەوئ لەگەل خودا راز و نيازى دەکرد».

رازى / rāzī: / صفت. رازى؛ پېئەندىدار يان سەر بە شارى «رەي»، لە باشوورى شارى تاران.

رازىانە / rāziyāne, -ha: / اكردى / اسم. رازىانە؛ رازانە؛ رەزەنە؛ رزىانك؛ ھەبۇسان؛ ھەبۇسان؛ گيايەكى ئالىكى و بۇنخۇشە بە رېشووئ قايم، لاسكى بەرز، بەرى درېزى سەوزرەنگ و تامى شىرىنەوھە كە بۇ دەرمان دەشى؛ بادىان

رأس / ra's, -ha: / [عربى] / اسم. ۱. لووتكە؛ سەر؛ پۇپە؛ سەرچل؛ سەرچلۇپە؛ دوند؛ ترۇپك؛ دھار؛ چلەپۇپە؛ نووك؛ ملە؛ گاز؛ بەرزترىن خال، شوپن يان پىگەيەك «راس كوه؛ لووتكەي كيو» ۲. سەر؛ قۇق؛ يەكەي ژماردىن ئاژەل و چوارپى «پنج راس اسب؛ پەنج سەر ئەسپ» ۳. / روس / [ھندسە] / ئەو خالەي كە بە ھۆي لە يەكدانى دوو يان چەند ھىلى ھەندەسى لە شوپىتىكدا دروست دەبى ۴. [جغرافىا] / كەپۇل؛ كەپۇلك؛ كاپۇلك.

رأس / ra'se, -ha: / [عربى] / حرف. لە سەر؛ سەرروو؛ سەرى؛ لە سەرەتاي؛ لە كاتى «سخنرانى راس ساعت هفت شروع شد؛ وتارىزىيەكە لە سەر سەعاتى ھەوتدا دەستى پىكرد».

رأسا / ra'san: / [عربى] / قىد. بە تەنیا؛ بە تەنیايى؛ تەنیايى؛ بۇخۇ؛ بە تەنئ؛ بە ھۆ

□ راست آمدن: ۱. ریک هاتن؛ ریک کهوتن؛ جور بوون؛ راست هاتن؛ باش سووران؛ دروست بوون؛ به دهسته وه هاتن؛ باش هاتن؛ بارهاتن؛ جور هاتن؛ ریک ئامه؛ ریک کهوتهی «همه کارها راست آمد؛ همه مو کاره کان ریک هاتن» ۲. /نامتداول/ پی گیشتن؛ تووش هاتن؛ پروبه پروو بوونه وه؛ یاوه پنهی «به پیرمردی راست آمد و از او نام و نشان پرسید؛ گه یشته پیره پیاویک و ناویشانی لی پرسی».

راست دانستن / شمردن: پروا کردن؛ باوهر پی کردن؛ باوهر که ردهی؛ به راست زانین. راست درآمدن: هاتنه دی؛ راست هاتنه وه؛ به راست دهرچوون؛ وه دیهاتن؛ به دیهاتن؛ پروودان؛ به گا ئامه؛ به پاس بهر شیهی؛ ریک بهر ئامه «همه حرفهای پدرم راست درآمد؛ گشت قسه کانی باوکم هاتنه دی».

راست شدن: راست بوونه وه؛ زهق و رهپ بوون؛ ههستان؛ قنج بوونه وه؛ قیت بوونه وه؛ لهباری چهماوهیی و لاری دهرهاتن. ههروهه: راست کردن

راست گفتن: راست وتن؛ راست گوتن؛ راست کردن؛ راست کرن؛ چۆک کردن؛ پاس واتهی: ۱. ئاخافتنی بی درۆ؛ وتنی ئه وهی که راسته «فهمیدم راست می گوید؛ زانیم راست دهلی» ۲. وتنی ئه وه شتهی دروست و له پرووی ئاوه زه وهیه «راست می گویی، باید همین کار را بکنیم؛ راست ده کهی، ده بی هه ره ئه وه کاره بکهین».

راست^۱: قید. /گفتاری/ پاس؛ راست: ۱. ریک «راست رفت توی سوراخ؛ راس چوهه نیو کونه که وه» ۲. لای راسته وه؛ راسته وان؛ به لای راسته وه «بیج به راست؛ بیچه بو لای راسته وه».

راستا / rāstā: اسم. راستا؛ راستا: ۱. /ریاضی/ درێژایی ۲. لا؛ پروو؛ پروبه؛ به ره وهگه؛ سو؛ گاز «در

یان له لایهن خودی که سه وه به بی دهستی وه رانی دیتری «در مورد خراب کردن دیوار، او راستاً شروع کرد؛ له مهر پروو خاندنی دیواره که وه، به ته نیا دهستی پیکرد».

رأس الجائی / ra'solcāši: [عربی] / اسم. / نجوم/ برجی سه گی شوان؛ هه ساره یه ک له برجی شواندا.

رأس الجدی / ra'solcadī: [عربی] / اسم. برجی گیسک؛ خالیکی گرمانه یی له سه ره تایی بورجی جه دیه وه، که کاتی خۆر ده گاته ئه وه شوینه، سه ره تایی هه لگه پانه وهی زستانه یه.

رأس السرطان / ra'sossaratān: [عربی] / اسم. / نجوم/ برجی قرژال؛ خالی گرمانه یی له سه ره تایی برجی قرژاله وه و کاتی خۆر ده ویدا ده بینرئ، سه ره تایی هه لگه پانه وهی هاوینییه.

رأس الغول / ra'solqûl: [عربی] / اسم. / نجوم/ برجی دیو.

راسب / rāseb: [عربی] / صفت. بنه نیش؛ په گر؛ گیره؛ به تایبه تمه ندی یان توانایی نیشته بنه وه.

راست^۱ / rāst: / اسم. راست؛ پاس: ۱. ئه و لایه یی که نه گهر به ره و پرووی باشوور پاره ستین له پۆژاوایه و نه گهر پروو له باکوور کهین له پۆژهاته ۲. ئه و نیوه له لهش که دل له بهرامبه ری دایه. به رانه ر؛ چپ ۳. /موسیقی/ گۆشه یه ک له ده زگای راست په نجگادا.

راست^۲: صفت. راست؛ پاس: ۱. دروست؛ حل؛ ریک له گهل راسته قینه دا «خبر راست؛ هه والی راست» ۲. ریک؛ لوور؛ تهخت؛ رهق؛ قنج؛ قیت؛ بهل؛ تاو؛ گزه؛ بی خپچی و خواری «خط راست؛ هتلی راست» ۳. جیگر له لای راسته وه «چشم راست؛ چاوی راست» ۴. /مجازی، سیاست/ پاون خواز.

□ به راست - راست: سوور به لای راسته دا.

نظر به راست ☞ نظر

راستای سیاستهای دولت بود: له راستای سیاست‌ته‌کانی ده‌وله‌تدا بوو).

راستا حسیني / *rāstāhoseynî* / [فارسی / عربی]
راست و حسیني

راست باز / rāstbāz : صفت. [ادبی] کارچاک؛
دروستکار؛ راستکار. هروه‌ها: راست‌بازی
راست بالا / rāstbālā : صفت. [ادبی] نهمام؛ به‌ژن
پیک.

راست برتري / rāstbartarī / اسم. راست زالی؛ بار
و دۆخ يان چۆنيه تيه ک که لای راستی لهش له
لای چهپ به هیزتر یی. به رانه؛ چهپ برتري
راست بین / rāstbīn / صفت. پاس بین؛
حه قیقه تبین؛ به لیها توویی ناسینه وهی ئهوی
راسته قینه.

راست پنجگاه / *rāstpancāh* : اسم. راست
پنجگا؛ دہزگایہک لہ موسیقائی ٹیرانی بہ گامی
وہک دہزگای ماہور وہ: پنجگا

راستدست / rās(t)dast / ها: صفت، رایسلی؛
 راستدهس؛ راستدهست؛ راسته‌وانه؛ راسته؛ به
 خوویان نوگره‌تی کارکردن به دهستی راست.
 به‌رانبر: چپ‌دست

۱. راست دەستی؛ دۆخ یان چۆنیەتی
 راست دەست بوون ۲. دۆخی ھۆگریەکی زۆر تر
 بۆ بەکارھێنانی دەستی راست * بەرانبەر:
 چپ دەستی

راست روده / *rāstrûde* / اسم. ریخۆله ی کۆم؛
دوایین بهشی ریخۆله گه وره.

راستشکافت / rāstšekāft / :صفت، [زمین شناسی]
پاسه گاز؛ راست که لشت؛ خاوهن پرویه کی
شکیرداری نهستوونی به سه ریه کتردا.

راستی / rāstākî /: صفت. / گفتاری / راسته‌قینه؛
 راسته‌قانی؛ راسته‌کینه؛ راستینه؛ راستکینه؛
 راسته‌کی؛ راستی- راستی / هوایمی راستی بود:
 بره‌که‌ییکی راسته‌قینه بوو.

راستگار / *rāstgar* / راستگوار

راستگرا / rāstgerā ، ها؛ یان: صفت. [سیاست]
پاوانخواز؛ راسته‌وگر؛ راست‌گراف؛ خوازیاری
پاراستنی باری دامه‌زراو و دژ به گورانکاری.

راست گرایی /rāstgerāyi/؛ اسم، پاون خوازی؛
 راسته و گری؛ راستگرافی؛ دۆخ یان چۆنییه تی
 پاون خواز بوون.

راست گرد / *rāstgard* / راستگردان

راستگردان / rāstgardān / صفت. راست گهر؛
 راست خول؛ راست گیل؛ به گهرانه وه یان جوو لانه وه
 به لای راستدا: راست گرد

راستگو / rāstgū ، ها: بان: / صفت. راست بیژ؛
راست ویز؛ راست دهر؛ راست گو؛ راستۆک؛
فسه راست؛ راستواچ؛ دور له فشه و درۆ.
هه رانیهر: دروغگو

راستگوشه / rāstgūše، -ها: صفت. راستگوشه؛
هیهک یان چەند سووچی ۹۰ دەرەجەو (مثلث
راستگوشه: سێ گۆشی راستکۆشە).

راستگویی / rāstgūyi، ها:/اسم. راست‌ویزی؛
 راستگویی؛ راست‌گوئی؛ راستاچی؛ کرده‌ه یان
 هوتی قسه‌ی راست کردن «از راستکوبی ضرر
 می‌کنی؛ له راست‌ویزی زبان نابینی».

است وجهی / rāstvachī ، ها: [فارسی/عربی]
سفت. راست پالو؛ به چمن پرووی دووبه دووی
است به سهر به کدا.

است و حسینی / rāst-o-hoseynî: [فارسی]

بڑی قید۔ [گفتاری] خواہر اسان؛ بہ راستی؛
استہوار است؛ لہو پری راستیدا؛ بہ بی گری و
نۆل : راستاحسینی

راست و ریس / rāst-o-ris /: صفت، [گفتاری]
 چۆر؛ ئاماده؛ ساز؛ بهره‌ه؛ گیف؛ دهر «باید پولی
 استوریس کنیم؛ ئه‌ی پوول و پاره‌یه‌ک جدر

۱. ده‌براندن؛ سهر و سامان پیدان؛ یه‌سارناپوه

راستی / *rāstī*: حرف. راستی؛ راستی؛ به راست؛
وهراست؛ ئه‌ری؛ وشه‌یه‌ک بۆ سه‌رنج راکیشانی
بیسهر، که له نیۆ قسه و له سه‌ره‌تای پرسته‌دا
دی «راستی کی عروسی می‌کنی؟ راستی که‌ی
زهماون ده‌که‌ی؟».

راستیز / *rāstîz*، ها: / اسم. [زیست‌شناسی] ژیر
راسته.

راستین / *rāstîn*: صفت. [ادبی] راسته‌قینه؛
راسته‌کینه؛ راسته‌کی؛ راستینکه؛ راستینه؛
به‌راستی؛ بی‌درو «عشق راستین؛ ئه‌وینی
راسته‌قینه».

راسخ / *rāsex*: [عربی] صفت. قایم؛ پته‌و؛ گورخ؛
پاوه‌ستاو؛ په‌یت؛ نه‌گۆر؛ ریخته؛ په‌خته؛ له‌سه‌ر
په‌ وه‌ستاو «اعتقاد راسخ؛ پروای پته‌و».

راسو / *rāsû*، ها: / ان: بیان / اسم. پاسوو؛
پاسو؛ مشکی خورما؛ گیانه‌وه‌ریکی
گوهانداري گۆشتخۆری په‌نجه‌داره به
جه‌سته‌ی درێژ و پێی کورت و پێستی
تووکنه‌وه که له کاتی به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌دا
بۆنیکي ناخۆش له خۆی به‌ر ده‌داته‌وه.

راش / *rāš*، ها: / اسم. راش؛ داریکی به‌رز، به
پێستی کۆته‌ی ساف و خۆله‌میشی، گه‌لای
به‌دانه‌یان که‌م‌دانه و گۆلی هیشووپی کورت
و کۆ و به‌ری درکاویه: آلاش

راشی / *rāšî*، ان: [عربی] اسم. [ادبی] به‌رتیل‌ده‌ر.
راشیتیس / *rāšîtîsm*: [فرانسوی] اسم. [بزرگی]
راشیتیس؛ پیشه‌نهرمی؛ ئیسک‌نهرمی؛ نه‌خۆشی
به‌هۆی که‌می ویتامین «دی» یان کالسیوم و
فوسفۆر هوه.

راضی / *rāzî*، ان: [عربی] صفت. پازی؛
۱. دلخۆش؛ هاشت؛ په‌زماهند له دۆخ یان
کاریک به‌بۆنه‌ی ساچانی له‌گه‌ل داخوازی یان
ئاتاجدا «او از کارش راضی بود: له‌کاره‌که‌ی رازی
بوو» ۲. قابل؛ په‌زا «راضی شد آنجا درس بخواند:
رازی بوو له‌وئ دهرس بخوینی». هه‌روه‌ها: راضی

«کارها را راست و درست کن: کاره‌کان ریک‌وینیک
بکه» ۲. ئاماده‌کردن؛ به‌ره‌ه‌ف کرن؛ ساز
کردن؛ ساز دان؛ ئه‌یفه‌زاندن.

راسته ۱ / *rāste*، ها: / اسم. ۱. پشت‌مازه؛ گۆشتی
دوو‌پال‌ووی چاره‌وئ؛ گۆشتی راسته
۲. [زیست‌شناسی] راسته؛ به‌شێ له‌پاده‌یی؛ له
یه‌که‌گه‌لی ریزبه‌ندی گیانه‌وه‌ران بریتی له‌چهن
تیره ۳. [قدیمی] راسته؛ کۆلان یان گوزهری
راست و بی‌پنج و په‌نا «راسته‌ی زرگرها: راسته‌ی
زیرنگه‌ران».

راسته ۲: قید. راسته‌و‌راست؛ راست و درێژ؛
راسه‌و‌راس «آجرها را راسته چیده‌اند: خشته‌کانیان
راسته‌و‌راست چینه‌و».

راسته‌بازار / *rāstebāzār*: / اسم. قه‌یسهری؛
گوزهر؛ بازاری سه‌ردا‌پۆشراو؛ راسته‌بازار؛ بازاری
سه‌ره‌کی که‌ زۆر جار بازا‌پیکي راست و درێژه و
چهند بازا‌پیکي لێ جوئ ئه‌بێته‌وه.

راسته‌چینی / *rāstçînî*، ها: / اسم. راسته‌چنی؛
۱. [چاپ] کار و ره‌وتی چینی پیت و له‌چاپ
دانی ده‌قی وا که ته‌واوی پیته‌کانی به‌یه‌ک
شپوه و ئاسایی بن ۲. [بنایی] کاری و ئهرکی
چینی خشت به‌درێژایی و سانایی و
راسته‌و‌راست، له‌دیواردا.

راستی ۱ / *rāstî*: / اسم. ۱. راستی؛ راستکاری؛
دۆخ یا چۆنیه‌تی راست بوون؛ قیت و پاوه‌ستاو
بوون «قامت به‌این راستی و بلندی، مگر چه‌عیسی
دارد؟ به‌ژن به‌م راستی و به‌رزیه، چ‌خه‌وشیکی
تیدا‌یه؟» ۲. [ادبی] چاکه؛ دروستی؛ خاسی؛
راستی؛ کرده‌وه‌ی دروست «راستی کن! که‌راستان
رستند: راستی بکه و وه‌کوو راستان رزگار به!»
۳. راسته‌قانی؛ هه‌ق؛ هه‌قانه‌ت؛ راستی و
په‌وایی.

راستی ۲: قید. به‌راستی؛ بی‌سو؛ هه‌ر به‌راست؛
پاسی-پاسی؛ بی‌شۆخی «راستی شعر زیایه‌ست؟»
به‌راسنی شیهریکی جوانه؟».

شدن؛ راضی بودن؛ راضی کردن

راغ / rāq / اسم. / ادبی / ۱. گهواره؛ دهشت؛ دهشت و دهر؛ دهشت و بهر؛ سارا؛ لیلات؛ دؤل
۲. ریزوم؛ پوهن؛ زهمند؛ سهوزهلانی؛ میترگ؛
میترخوزار؛ بزوین ۳. بنار؛ راخ؛ پالداوینی
سهوزی چیا.

راغب / rāqeb / ان. / ادبی / صفت. / ادبی /
تامهزرؤ؛ ثارهزوومهند؛ خوازیار؛ دل له دووی
کردنی کاریک «خیلی راغب است که برود؛ زور
تامهزروه پروا».

رأفت / ra'fat / ها. / ادبی / اسم. / ادبی / دلوفانی؛
میهرهانی.

رافضی / rāfezi / ها. ان. / ادبی / صفت. / ادبی /
بی بهلین؛ پهیمان شکین؛ بی گفت و لغت.

راقم / rāqem / ادبی / اسم. / ادبی / نووسهر؛
نفیسهر؛ ۱. کهسی که شتیگ دنووسی
۲. دانهری کتیب.

□ راقم سطور: نووسهری نهم نووسراوهیه.

راقیه / rāqiye / ادبی / صفت. / قدیمی /
پیشکھوتوو (ملل راقیه: نه تهوه گلهی بینسکه و بوو).

راک / rāk / اسم. ۱. کووه؛ بهران؛ مازماز
۲. / موسیقی / گۆشهیه که له دوزگای ماهور و
راست په نچگا.

راک اندرول / rākandrol / ادبی / اسم.
راک ئه ندرؤل؛ جۆریک سهمای دوونه فهری
رؤژاواپی که ههلهیز و دابهزی زۆره.

راکب / rākeb / ان. / ادبی / اسم. / ادبی / سوار؛
سواره؛ سوویار «راکب و مرکوب همه از میان رفتند:
سوار و سواربهر به تیکرا تیداچوون».

راکت / rāket / ها. / فرانسوی از ادبی / اسم.
راکت: ۱. ئالقهیه کی هیلکۆکیه و دهسکدار که
پوهه که یان تۆچن کردوو و له یاری تنیس یان
به دمیئتۆندا تۆپی پی ئی ئه دهن ۲. په ریه کی
جەغزۆکیه دهسکدار که بۆ یاری پینگ پۆنگ
به کار دیت ۳. مووشه ک.

راکد / rāked / ادبی / صفت. ۱. مهن؛ مهنده؛
وهستاو؛ وئساو؛ پاهوستاو؛ وئسیاگ؛ چهق؛ ماش؛
بی جووله؛ بی جمشت؛ بی زیویان «آب راکد؛ ئاوی
مهن» ۲. مهنگ؛ داسهکیو؛ بی جموجوول؛ بی
چالاکي «بازار راکد؛ بازاری مدنک».

راکن / rākon / ادبی / اسم. / اکۆن: ۱. جۆره
گیانهوه ریکی گۆشتخۆره که زۆرتر له دور و
بهری چه و کهناری پرووبار دهژی و قریۆک و
ماسی و قرژال و میوه دهخوا ۲. / ها. / جۆری
گیانهوه ری له تیره ی راکۆنه که هه موو شتیگ
دهخوا و زوو دهسته مۆ دهبی و له پیسته که ی
جل و بهرگ دروست ده کهن * راکۆن

راکون / rākon / ادبی / اسم. / راکۆن

راگی / rāgbi / ادبی / اسم. / راجبی؛ جۆره
یاریکی نیو گۆره پانی وه ک فووتباله به دوو
دهسته ی پازده که سی بهر پوه ده چی؛ رگی

راگو / rāgo / فرانسوی / اسم. / راجۆ؛ جۆره
خواردنیکی رۆژاواپی له چه شنی تاسکه باب.

رالی / rāli / ادبی / اسم. / فرانسوی / اسم. / رالی؛
جۆریک کتیه رکی به ماشین له جاده ی ئاساییدا
بۆ سهنگاندنی لێزانی و وریایی راننده.

رام / rām / صفت. دهسته مۆ؛ دهسه مۆ؛ کهوی؛
پام: ۱. بی وازی، سهریزی یان نافهرمانی «او
شیر را هم رام می کند: ئهو شیریش دهسندمو دهکا»
۲. لینی؛ لینگ؛ فیر؛ که دی؛ کدی؛ باهه قوت؛
حه مایهت؛ قهره؛ خووگرتوو؛ مالی؛ بهربار؛ تهی؛
که فی؛ دهستی؛ که هی؛ راهاتوو «این اسب خیلی
رام است: نهم ئه سهپه زۆر دهسته مویه». ههروه ها:
رام شدن؛ رام کردن

رامش / rāmeš / اسم. / ادبی / ۱. ههسانه وه ی
له گهل خوشیدا ۲. ئاسووده ی؛ قارایی.

رامشگر / rāmešgar / ان. / اسم. / ادبی / گۆرانی بیژ؛
ستران بیژ؛ گۆرانی واچ؛ چاوهش؛ بیلتیقان؛
شایهر.

رامشگری / rāmešgari / ها. / اسم. / ادبی /

گۆرانی بیژی؛ چاوهشی؛ بیلتیقانی؛ شایه‌ری.

رامکا / rāmka, ها: / اروسى / اسم. / چاپ / پانگا؛

سینی چاپ؛ سینه‌کی کانزایی لیواره‌داره پیتی

چنراوی تیده‌نین؛ رانگا

رامکلی / rāmkalī: / انسکریت / اسم. / موسیقی /

گۆشه‌یه‌ک له ئاوازی ئه‌بوووعه‌تا له به‌نده‌کانی

ده‌زگای شوور.

رامی / rāmī: / اسم. ده‌سته‌مۆیی؛ دۆخ یان

چۆناوچۆنی که‌وی بوون «توازاسب به‌این رامی

می‌ترسی؟ له‌ئه‌سپیک‌ی به‌م ده‌سته‌مویه

ده‌ترسی؟».

رامی / rāmī: / انگلیسی / اسم. رامی؛ جۆرنک

یاری به‌وهره‌ق له‌نیوان دوو یان چه‌ند که‌سدا

«چند نفر هم در یک گوشه‌ی اتاق رامی بازی می‌کردند:

چه‌ند که‌سیش له‌سووچی ژووره‌که‌دا، کایه‌ی

رانیان ده‌کرد».

ران / rān: / اسم. ران؛ راهن؛ ره‌هن؛ ئیت؛ هیت؛

۱. له‌ئه‌ژۆ به‌ره‌و ژوور ۲. گۆشتی ئه‌و پاژه‌ی

له‌شی ئاژه‌ل «گوشت ران؛ گۆشتی ران».

☐ ران ملخ: [کنایی] ئاله‌کۆک؛ پای کوله؛ دیاری

که‌م‌باه‌خ؛ پای ملخ

- ران ۱ / ها: / پیاژه. - ئاژه؛ - هاژه؛ - خور؛ - ران؛

- بزوتین؛ - له‌پتین؛ نرقین «ارابه‌ران؛ هه‌ربه‌ئاژه».

رانت / rānt, ها: / فرانسوی / اسم. رانت؛

کاکه‌به‌شانه‌ی حوکمه‌تی؛ سه‌ربه‌شانه‌یه‌کی

تایبته (ئابووری، پامیاری، فره‌ه‌نگی و...) که

دراپیتته که‌س یان دامه‌زراوه‌ییک.

رانت خوار / rāntxār, ها: / ان / فرانسوی / فارسی /

صفت. رانت‌خۆر؛ خاوه‌ن خوو یان ئۆگره‌تی به

کاکه‌به‌شانه‌ی حوکمه‌تی.

رانت خواری / rāntxārī: / فرانسوی / فارسی /

اسم. رانت‌خۆری؛ کاکه‌به‌شانه‌یی؛ کار یان

ره‌وتی که‌لک وه‌گرتن له‌کاکه‌به‌شانه‌ی

حوکه‌مه‌تی.

راند / rānd: / انگلیسی / اسم. ورزش / خولی کایه؛

خولی یاری؛ قۆناغی له‌کیبه‌رکیدا «در بازی بکس،

راند اول را آزاد باخت: له‌یاری بوکسدا، ئازاد یه‌که‌م

خولی کایه‌ی دۆراند».

راندمان / rāndemān: / انگلیسی / بازده

راندن / rāndan: / مصدر. متعدی. // راندی؛

لیخوهریت؛ می‌رانی؛ لی‌ده‌خوهری؛ پیران؛ لیخوهره‌//

۱. لیخوهرین؛ هاژۆتن؛ هاژۆتاندن؛ راناندن؛

ئاژۆتن؛ زیواندن؛ پروواندن؛ بزواندن؛

نرڤاناندن؛ له‌پتانندن؛ ئه‌ره‌جمنه‌ی؛

وه‌نه‌خوهری؛ خستنه‌ زیویانه‌وه «اسب راندن؛

ئه‌سپ لیخوهرین» ۲. رانمه‌ی؛ گه‌رانه‌یه‌ک

به‌ره‌پوه‌بردن ۳. ده‌رکردن؛ وه‌ده‌رنا‌ن؛

چتوراندن؛ قه‌ورانندن؛ قاودان؛ چفاندن؛

روانندن؛ ول کرن؛ هه‌سر بیایش؛

به‌رکه‌رده‌ی؛ ئه‌ره‌زیه‌ی؛ دووره‌وه‌ وه‌ی؛

له‌خۆ دوورکردنه‌وه «از خانه راندن: له‌مال

ده‌رکردن» ۴. کردن؛ که‌رده‌ی؛ به‌جی‌هینان؛

ئه‌نجامدان؛ مه‌شانندن؛ کوداندن؛ پروانندن

«سخن راندن: قسه‌کردن» ۵. [مجازی] په‌لامار

دان؛ هاژۆتن؛ هاژۆتاندن ۶. [مجازی]

رامالندان؛ پووړاندن؛ تالان کردن. هه‌روه‌ها:

راندنی

■ صفت فاعلی: راننده (لیخوهر) / صفت مفعولی:

رانده (لیخوهرپتراو) / مصدر منفی: نرانندن (لی

نه‌خوهرین)

رانده‌وو / rāndevû: / فرانسوی / اسم. ژوان؛

واده‌ی یه‌ک دیتن، به‌تایبته‌ بۆ ئه‌وینداری.

رانش / rānēš, ها: / اسم. هه‌زاز؛ کار یان ره‌وتی

هه‌ژبان؛ هه‌ژهان؛ هه‌ژین؛ جمان؛ جمه‌ی؛

رانش «رانش زمین: هه‌زازی زه‌وی».

رانکی / rānakī, ها: / اسم. [گفتاری] پالۆ؛ پالی؛

پالیف؛ پالدوو؛ پالوو؛ هی‌شرمه؛ هاشرمه؛

پالدووڤ؛ پالده؛ که‌ژوی که‌ده‌کریتته‌ پاشوو؛

که‌ژوو یان گوریتسێک که‌له‌بن‌کلکی باره‌به‌ره‌وه

ده‌به‌ستریته‌ ئه‌م لا و ئه‌و لای کۆپانه‌وه.

رانگا / rāngā: [روسی] رانگا

رانندگی / rānandegī: / اسم. راننده‌ی؛ شوفیری: ۱. کار یان پهوتی ئاژوتنی کهرسه‌یه که در رانندگی، احتیاط از اهمیت ویزه‌ای برخوردار است: له راننده‌ییدا، پاریز کردن گرنگیکی یه کجاری هه‌یه ۲. کاری شوفیر «مدتی کارم شده بود رانندگی: ماوه‌یه که کارم بووه شوفیری».

راننده / rānande: ها؛ -گان: / اسم. لیخوهر؛ رۆینهر؛ ئاژوهر؛ راننده؛ شوفیر؛ شووفر؛ هاژور؛ رانبار؛ که‌سی که کهرسه‌یه که به‌تایبته ماشین - لی ده‌خوړیت.

رانه / rāne: ها؛ / اسم. ۱. کهرویشکه؛ هه‌وریشه؛ پهوتی جوولانه‌وه‌ی به‌شیئیه‌ی ئاو یان گهنم به‌دهم باوه ۲. ماش؛ رامالک؛ ئاومال یان بابرده‌له‌یه که به‌هوی با، ئاو یان پیرچاله‌وه له شویئیک بۆ شویئیک دیکه راگوپزارووته‌وه ۳. ههر جوړه ئامیزیک که بۆ گواستنه‌وه‌ی بار یان موسافیر به‌کار دی (وه‌کوو نه‌سپ، ئۆتوموبیل، فرۆکه و...) .

رانی / rānî: / صفت. رانی؛ پتوه‌ندیدار به‌رانه‌وه «استخوان رانی؛ ئیسقانی رانی».

- رانی: ۱. بیژره. -رانی؛ -ئاژویی؛ -لیخوهر؛ کاری هاژوتن «کشتیرانی؛ گهمیه‌رانی».

راود / rāvad: / اسم. چه‌روان؛ له‌وه‌پ؛ میرگ؛ زه‌وی زن و گرنالی پر له‌گیا.

راوند / rāvand: / اسم. ۱. زه‌مهنده؛ زه‌منه؛ بژوین؛ رپوهن؛ باسکلاو؛ کلاوبن؛ بنی ریواس؛ کلاوبنه ۲. وهرده‌نه؛ وهردینه؛ تیرۆک؛ تیرۆکه؛ ئامیزی نان پان کردنه‌وه.

راوی / rāvi: ها؛ -ان: / [عربی] اسم. [ادبی] بیژهر؛ راوی: ۱. وتارگریه‌وه؛ نه‌وه‌ی که داستانیان هه‌وال ده‌گیریتنه‌وه «راست و دروغش به‌عهده‌ی راوی: راس و دروی له‌بالای بیژهر» ۲. [اسلام] که‌سیک که وتار یان حه‌دیسیک له‌پیغه‌مبه‌ر یان گه‌وره‌گه‌لی ئایینی ئه‌گیریتنه‌وه «راوی حدیث:

راوی حه‌دیس».

راه / rāh: ها؛ / اسم. ری؛ ری؛ ریگه؛ ریگ؛ راه: ۱. بوارگه‌یه که بۆ هات‌و‌چۆ و راگواستنه‌وه‌ی کالا له‌شویئیکه‌وه بۆ شویئیک تر (وه‌ک: شه‌قام، جاده، هیلێ ئاسن و...) ۲. باز؛ ریگه‌یی که له‌شویئیکه‌وه بۆ شویئیک تر پتوراوه «راه زیادی رقیم تا به‌آنجا رسیدیم: بیه‌کی زۆرمان بری تا گه‌یشینه‌ئوه‌ی» ۳. ریگا؛ راگه؛ ریچک؛ به‌ره‌وگه؛ سوسه؛ وه‌ن؛ ریبار «هر کس به‌راه خودش می‌رفت: ههر که‌سیک به‌ریی خویدا ده‌رۆشت» ۴. ریگا؛ شیواز؛ په‌وشی کار «راه درس خواندن را یادت می‌دهم: بی دهرس خویندنت فیر نه‌که‌م» ۵. هوی گه‌یشته‌ن به‌شتی یان به‌شویئیک «داشت راه وزارتش را هموار می‌کرد: خهریک بوو ری بوونه‌وه‌زیری خوش ده‌کرد» ۶. ریگا؛ مه‌ودا؛ دۆرینگ؛ وهره‌نگ؛ راگه «تا آنجا راه زیادی در پیش داریم: تا نه‌وی ریکایه‌کی زۆرمان له‌به‌ره» ۷. [مجازی] سه‌فه‌ر ۸. [مجازی] به‌رای؛ په‌وتی په‌وا دیتن؛ به‌روایی دان «دل‌ره‌ نمی‌دهد بروم: دل‌م به‌رای نادا پرۆم».

☐ راه آب

راه آبی: ئاوه‌ری؛ بوار؛ بگار؛ ریگه‌ی ئاوی؛ ریگایی که به‌کهرسته‌ی سه‌ر ئاو پیدایه‌ت‌و‌چۆ ده‌کری.

راه ارتباطی: بوارگه‌یه که به‌تایبته جاده‌یی - که دوو شوین پیکه‌وه به‌یوه‌ند ده‌دا.

راه بزرگ

راه پارچه: تان؛ رایه‌ل؛ هه‌ودای درێژی پارچه که پته‌وتر له‌پۆه‌که‌به‌تی و که‌متر کیشی دی.

راه پله

راه ترانزیتی: جاده‌ی ترانزیتی ☐ جاده

راه حل: دهره‌تان؛ ریگه‌چار؛ ری‌چار؛ ری نه‌جات؛ ری لابرندی گرفت و کیشه‌ی یان گه‌یشته‌ن به‌وه‌رامی شیواو.

ریم بریوه < ۲. /کنایی/ سازیان؛ سازان؛
ساجیهی؛ لهف هاتن؛ نامهینه را <ریس با همه
راه می‌امد؛ سه‌روک له‌گهل همه‌موواندا نه‌سازا>.

راه افتادن: ۱. که‌وتنه ری؛ وه‌ری که‌وتن؛
ری که‌وتن؛ نیشته‌ری بوون؛ ری داگرتن؛
که‌وته‌ی را؛ جمایره؛ سه‌ری که‌وتن بو
رؤیشتن <آزاد راه افتاد بیاید پیش تو؛ نازاد که‌وته
ری بیت بو لای تو> ۲. پی‌گرتن؛ پا‌گرتن؛
که‌فتنه سه‌ری پا؛ په‌ی گیرته‌ی؛ که‌وتنه
جم‌وجوول <بچه راه افتاد؛ مناله‌که پیی گرت>.
۳. که‌وتنه ری؛ به‌ره‌ف بوونی پینشه‌کی
پتویست بو جیبه‌جی بوونی کار <راه افتادن
کارخانه؛ ری که‌ونسی کارخانه>.

راه انداختن: ۱. خستنه‌ری؛ خستنه سه‌ری؛
وه‌ری خستن؛ هه‌رکاندن؛ وه‌ی را <ماشین را
راه انداختم؛ ماشینه‌که‌م خسته ری> ۲. به‌ری
کردن؛ روانه‌کردن؛ روانه‌کردن <مهمانها را راه
انداختیم و برگشتیم؛ میوانه‌کامن به‌ری کرد و
گه‌رانه‌وه> ۳. خستنه ری؛ وه‌ی را؛ به
نه‌جام گه‌یاندنی کار یان ویستی که‌سیک
یان لابرندی گرفتی که‌سی <منونم که کار مرا
راه انداختی؛ سپاست نه‌که‌م کاره‌که‌مت
خستری>.

راه باز کردن: ری کردنه‌وه؛ دردان؛ ری‌شه
کرن؛ ره‌خساندن هه‌ل‌ومه‌رجی گه‌یشتن
به‌شتیک یان جیگه‌یه‌ک <راه را برای
عروس و داماد باز کنید ری بو بووک و زاوا
بکندنه‌وه>.

راه بسردن: به‌ری‌وه بسردن: ۱. /نامتداول/
چهراندن؛ به‌رده‌ی راه؛ سه‌ریه‌رشتی کردن
۲. یارمه‌تی دانی که‌سیک له‌رؤیشتندا؛
به‌رده‌ی رانه <زیر بازویش را گرفت و کمی راهش
برد؛ ژیر بالی گرت هیندیک برده‌ی ریوه>.

راه بریدن: /نامتداول/ ری برین؛ مه‌ودا برین؛
دوورینگ ری برین.

راه راست: /مجازی/ راسته‌ری؛ رای‌راسه؛
ریگه‌ی بی‌پیچ؛ ریپازی ریانیکی دروست
<پروردگار! به‌راه راست هدایت‌م فرما؛ خواهی! له
راستد ری شاره‌زام که>.

راه سراسر: ریگه‌ی سه‌راس؛ ریگه‌یه‌ک که
قه‌مچ و پیچی زوری نینه و به‌سانایی له‌و
ریگاهو ری‌بور به‌نامانج ده‌گا.

راه شوسه: جاده‌ی شوسه <جاده
راه شیر: ریگای شیر؛ کاکه‌شانی که
کومه‌ی خوری‌شی تیدایه و شه‌وان وه‌ک
باریکه‌ییکی رؤشن له‌ناسماندا دیاره: راه
مکه>

راه کج: /کنایی/ لاره‌ری؛ هه‌تله؛ ناف‌ریی؛
ریگه‌ی چه‌وت؛ ری‌چه‌ویل؛ ری‌خراب؛ شیوه
و شیوای نادروست ریان، به‌تاییه‌ت له‌رووی
ناکاره‌وه <پروردگار! ما را از راه کج برحذر دار؛
خواهی! له‌لاره‌ری بمانپاریزه>.

راه مالرو: ریچ؛ ولاخه‌ری؛ بزنه‌ری؛ کویر‌ری؛
کوره‌را؛ ری‌کوک؛ باریکه‌ری؛ تووله‌ری؛
ری‌باریک؛ هشار؛ ناسته‌نگ؛ ناهه‌را؛ لاپی؛
شفه‌ری؛ شفاری؛ شفیله؛ رچه؛ ری‌جکه؛
ریگایی که‌ته‌نیا به‌پی یان چوار‌پی پییدا
هات‌و‌چو ده‌کری.

راه مکه <راه‌شیری
راه میانبر: سه‌ری؛ قه‌ری؛ ناف‌ری؛ نیوبر؛ ریگایی
که‌مه‌ودای نیوان دوو شوین <سه‌ره‌تا و بنه‌تا>
کورت ده‌کاته‌وه>.

راه نجات: ده‌رو؛ ده‌ره‌تان؛ ری‌رزگاری.
از راه نرسید: ری‌ور؛ راه؛ له‌ری‌وه؛
برمین‌برمین؛ تازه‌گه‌یشوو <از راه نرسیده،
دوباره برگشت؛ ری‌ور، گه‌راه>.

سر راه <سر>

□ راه آمدن: ۱. ری برین؛ هاتنه‌ری‌وه؛ رانه
نامه‌ی؛ نامه‌ی راه؛ دوورینگ پیوان؛ برینی
مه‌ودایه‌ک <چهار کیلومتر ... سه‌م: چوار کیلومتر>

راه دادن: رڼ دان؛ رڼگا دان؛ را دهی: ۱. بوار دان؛ رڼ پڼ دان؛ به راڼی دان به کهسی/ شتی تا له جیگا ییکه وه تیڼه رڼ «راه بدهد این بچه رد بشود؛ ریکه بدن با نهم مناله بروا» ۲. /کنایی/ پا دان؛ به رهوا زانین؛ به چاک زانین؛ گونجان «اگر راه داد کمی نصیحتش کن: نه گهر پای دا، توژی ناموژگاری بکه».

راه داشتن: رڼ هه بوون؛ را بیه ی: ۱. بؤ ره خسان؛ دهست پی گه یشتن ۲. شیوه و شیوازیکی شیوا هه بوون «هر کاری راه دارد؛ هر کاریک ربی هه به».

راه دست کسی بودن: /گفتاری/ رڼ دهستی کهسی هه بوون؛ بؤ کهسیک لوان؛ بؤ کهسیک کران؛ توانین؛ په یی یوی کریه ی «اگر راه دست بود، پولی به من قرض بده؛ نه گهر ری دهست بود، پاره یه کم به قهرز به ری».

راه دست داشتن: رڼ دهست هه بوون؛ له بهر دهستدا بوون؛ یاگه دهس بیه ی «برای باز کردن پیچ، راه دست نداشتیم؛ بؤ باز کردنی پیچه که، ری دهسمان نه بوو».

راه رفتن: ۱. به رڼدا رڼ یشتن؛ به رڼدا چوون؛ رڼ رڼ یشتن؛ رڼ رڼ یڼ؛ رڼ پروون؛ رڼوه چوون؛ رانه لوه ی؛ لوه رانه ی؛ له بازیکدا بزوان «از این راه بروی، پیدایش می کنی؛ لهم رڼود بروی، نه بدو زیه وه» ۲. رڼ برین؛ مهودا برین؛ لوی رانه «چقدر راه رفتیم؛ چهنده رڼم بری!» ۳. /مجازی/ رڼ کهوتن؛ ڼیک هاتن؛ لهف هاتن؛ ساچان؛ رڼهه فی کرن؛ کهوته ی وریو «باهم راه نمی روند و هر روز دعوا دارند؛ ڼیکه وه ری ناکه ون و هه موو رڼوژی شه رپانه».

راه زدن: رڼ گرتن؛ رڼگری کردن؛ چته یی کردن.

راه کج کردن: رڼ گوزان؛ رڼ کل کردنه وه؛ له رڼ کلا بوونه وه؛ لا واسه ی «برای اینکه مرا نبیند، راهم را کج کردم و از کوچه ی پشتی آمدم؛ بؤ

راه به جایی نبردن: دهم له پووش منه وه؛ به هیچ کوئ نه گه یشتن؛ به ناکام نه گه یشتن؛ به هره نه بردن له شتیک؛ به دڼنگی نه یاوه ی «با این روش راه به جایی نمی بری؛ بهم شیوازه به هیچ کوئ ناگه ی».

راه پیدا کردن: رڼ بردن؛ رڼ دوزینه وه؛ را یوسه یوه: ۱. رڼ تی بردن؛ رڼ بردن؛ رانه نه به رده ی؛ چوونه نیو جیگه ییکه وه «موشها به انبار راه پیدا کرده بودند؛ مشکه کان رڼیان بر دبووه هه مار که وه» ۲. رڼ چاره دوزینه وه؛ چاره سهر دوزینه وه؛ هؤ یان ره خسیوئ به دهس هینان «برای خریدن خانه یک راه پیدا کرده ام؛ بؤ کرڼی مال رڼیه کهم دوزیوه ته وه»؛ راه یافتن

راه پیش پای کسی گذاشتن: رڼ بؤ کهسی دانان؛ را په ی یوی نیایوه؛ ناموژگاری کهسی کردن؛ کهسیک رڼنوئینی کردن «راه پیش پایش گذاشتند که برود وکیل بگیرد؛ رڼیان بو دانا بروا بریکار بگری».

راه پیش و پس نداشتن: بی دهره تان بوون؛ بی دهره تان مان؛ را په ی نه مه نه یوه؛ ته کان چنه بره ی.

راه (چیزی) را بستن: رڼی شتی بهستن؛ رڼگا له شتی بهستن/ گرتن؛ راو چڼووی بینه ی: ۱. رڼ لی گرتن؛ بهر رڼ گرتن؛ بهری لهف گرتن؛ له زیویان بهرگیری کردن «دیشب برف آمده بود و راه را بسته بود؛ دویشوه بهر بارییوو ریکه ی بهستبوو» ۲. بهری گه یشتنی کهسی/ شتی بؤ شوئینیک گرتن «راه آب را ببند؛ ریسی ناوه که بهسه».

راه خود را کشیدن/ گرفتن و رفتن: ملی رڼ گرتن و چوون؛ مل پتوه نان؛ سهری خو داخستن و چوون؛ بی ناوردانه وه له دیتران له جیگا ییکه وه رڼ یشتن «راهش را کشید و رفت؛ ملی رڼگای گرت و چوو».

ئهوه نهمبینی، ریکه کم کل کرده و له کولانی پشته وه هاتم.

راه کشیدن: ریگا کیشان؛ جاده کیشان؛ ری برنده وه؛ راگه کیشه ی.

راه گم کردن: ۱. ری ون کردن؛ ری هه له کردن؛ را گمه کرده ی؛ له پرووی هه له یان نه زانیه وه چوونه جیه ک ۲. ری لی تیک چوون؛ به پی هه له دا رۆیشتن.

راه نزدیک کردن: [مجازی] ری کورت کردنه وه؛ مه نزل ی نزدیکتر هه لبژاردن «راه نزدیک کبد و تشریف بیاورید منزل ما؛ ری کورت که نه و و تشریف بیتن بۆ مالی ئیمه».

راه و چاد را شناختن راه و چاه

راه یافتن راه پیدا کردن

از راه به در کردن: له ری دهر کردن؛ کار و کرده و ی خراب به که سئ فیر کردن «تو بچه ی مرا از راه بدر کردی؛ تۆ منداله که مت له ری دهر کرد».

از راهش وارد شدن: له ریگه ی خۆیه وه بۆ چوون؛ به شیوه ی له بار و له باو به کارئ پهرژان (باید ز راهش وارد می شدی، آن هم اظهار دوستی بود؛ ده بوو له ریگه ی خوبه وه بوی بچی، نه ویش نیشاندانی دۆستی بوو).

از سر راه پیدا کردن سر

بدر راه شدن بدره

به راه آمدن: [کنایی] هاتنه سهر ری؛ نامه ی سهر و رای؛ راهاتن و بارهاتن «عاقبت به راه آمد و بچه ی خوبی شد؛ سهر نه نجام هاته سهر ری و مندالیک ی باشی لی دهرهات».

به راه بد کشیده شدن: که وتنه نیو ری خراپه وه؛ تووشی خۆی گنده لی هاتن.

در راه ماندن: ۱. په ک که وتن؛ له ری دا مانه وه؛ له پی که وتن؛ پا خستن؛ رانه مه نایوه؛ له برینی ریگا یان نه نجامدانی کاریک دامان

۲. سهر نه که وتن؛ به نامانج نه گیشتن.

راه آب / rāh'āb، ها: / اسم. جۆگه له؛ ئاوه ری؛ شوینی ده سکرد بۆ گه پانی ئاو.

راه آهن / rāhāhan, -'āhan، ها: / اسم. هیل ی ناسن: ۱. دامه ز راهیه ک بریتی له ریل و قه تار و ئیزگه و... به گشتی ۲. ئیداره و ریخراوه ی هیل ی ناسن ۳. ئه وه هیل قه تاری به سهر دا ده روا.

راه انداز / rāhandāz، ها: / اسم. ریخهر؛ کل یل یان ئامیری وه کار خستنی ده زگایه ک.

راه اندازی / rāhandāzī، ها: / اسم. ریخهری؛ کار یان رهوتی بهره ف کردن و خستنه کاری ماشین، ده زگا، کارخانه یان دامه ز راه «راه اندازی کارخانه ی برق؛ ریخهری کارخانه ی کاره با».

راهب / rāheb، ها: / ان: [عربی] / اسم. تهر که دنیا؛ که سئ (زیاتر خاچ په رست یان بوودایی) که بۆ پاک بوونه وه ی گونا هانی، له ژبانی نیو خه لک ده تارئ و له بهرزایی یان ده بیریکه وه دووره په ریز ده بی و به په رستین ده په رژی: ره بان

راهبرد / rāhbord، ها: / اسم. ۱. زانیاری یان کاری گیف کردن و خستنه کاری هه موو هیز و توانایی بۆ ده سکه وتنی ئامانجیک ۲. ئیستراتژی؛ سهر جه می به رنامه گه لی دابینکاری پیویست بۆ ئه م کاره.

راهبردی / rāhbordī، صفت. ئیستراتژیکی؛ پیوه نیدار یان سهر به ئیستراتژی.

راهبرگردان / rāhbargardān، ها: / اسم. ۱. ریگایه کی لکاو به و ریگای سهره کیه وه، بۆ گو پانی ری ی هات و چووی ئامیر گه لی راگواستنه وه ۲. که ره سه ییک (وه ک بلوک، به رد و...) که بۆ ئه م مه به سته به کار ده روا.

راه بلد / rāhbalad، ها: / ان: / اسم. ریزان؛ ریگه ناس؛ که سیک که شاره زای ریگایه ک بیت «آزاد راه بلد بود و گم نشدیم؛ نازاد ریزان بوو، هه له نه چووی».

راهبند / rāhband، ها: / اسم. به ره بس؛ ری به ند؛

یانه‌ی ریگه‌وان؛ شوئنی بۆ ریوان و هه‌روه‌ها کهل‌وپه‌لی پتویست بۆ ئەو کاره‌ که له په‌راوێزی ریگایه‌ کدا کراوه‌ته‌وه‌.

راه‌دار / rāhdār / ها- / اسم، ریگه‌وانی؛ بنکه‌یه‌کی مه‌زینگه‌یی که کار و ئهرکی پاراستنی ریگاوایی له‌ سه‌ر شانه‌.

راه‌دان / rāhdān / ها- / اسم، ریتوین؛ شاره‌زای ری؛ ریزان: ۱. ریناس؛ ریگه‌ناس؛ ئه‌وه‌ی ریگه‌ ده‌ناسی ۲. ئەو که‌سه‌ی ری چاره‌سه‌رکردنی گیر و گرفتار ده‌زانی (یک نفر راه‌دان لازم است تا این مشکلمان را حل کند: که‌سیکی ری‌زان پتویسته‌ تا ئەم گرفته‌مان بۆ چاره‌سه‌ر بکا).

راه‌دانی / rāhdānī / اسم، ری‌زانی؛ شاره‌زایی له‌ ریگه‌؛ بار و دۆخی ریزان بوون «او در زیرکی و راه‌دانی نظیر نداشت: له‌ زیره‌کی و ریزاندایی‌وتنه‌ بوو».

راه- راه / rāhrāh / صفت، راه-راه-ری؛ میل-میل؛ خه‌ت-خه‌ت؛ خه‌ج-خه‌ج؛ گه‌خ-گه‌خ؛ خه‌ل-خه‌ل؛ خاوه‌ن نه‌خشی به‌ شیوه‌ی هه‌لگه‌لی له‌ په‌نا یه‌ک.

راه‌رو / rāhrow / ها- / اسم، ۱. نیه‌فکۆ؛ نافه‌ر؛ دالان؛ که‌ره‌وه‌ت؛ پیه‌شخانه‌؛ که‌وشکه‌ن؛ راه‌رو؛ بۆشاییه‌کی زۆرتەر دره‌تر و باریک له‌ مالدا که‌ هۆده‌کان ئەباته‌وه‌ سه‌ر په‌له‌کان یان ده‌رگای ده‌روه‌ ۲. ریه‌وار؛ راه‌وار؛ ریه‌نگ «تا راه‌و نباشی کی راه‌بر شوی؛ تا ریه‌وار نه‌بی چۆن ده‌یه‌ ریه‌ر؟».

راه‌زن / rāhzan / ها- / ان / اسم، ریگر؛ ریگیر؛ ریه‌ر؛ ریه‌زن؛ راه‌ر؛ چه‌ته‌؛ گۆزان؛ که‌له‌شه‌؛ که‌له‌شه‌ی؛ که‌لیشه‌؛ هایدووت؛ سه‌رریگر؛ سه‌رمه‌گیر؛ مه‌زن؛ ده‌گه‌رده‌نه‌؛ ده‌ری‌گر؛ ته‌یره‌؛ ته‌ریده‌؛ ته‌ریره‌؛ جه‌رده‌؛ قه‌ره‌پشی؛ که‌سێ که‌ له‌ ده‌روه‌ی شاران به‌ زۆره‌ملی ریه‌واران راه‌ه‌گری و پاره‌ و

به‌ربه‌ست؛ ریه‌ست: ۱. له‌مه‌هری سه‌ر ریگا؛ جۆره‌ ئامیژیک (وه‌ک زه‌نجیر، میله‌، لۆسه‌ ...) که‌ بۆ به‌رگری له‌ هات‌و‌چووی ئازادی ماشین و زۆرجاریش مرۆ له‌ سه‌ر ریگایه‌ کدا داده‌نری ۲. تیر یان میله‌ی که‌ به‌ خوار و بان بردنی ریگایه‌ک به‌سه‌ری و به‌ریته‌وه‌.

راه‌بندان / rāhbandān / ها- / اسم، ریه‌بندان؛ راه‌بنان؛ ری به‌ستران؛ دۆخی به‌سرانی ری و بریانی هات‌و‌چوو به‌ هۆی پروخانی پرد، خراپی ری، پروخانی کیو، به‌فر و بۆزان، زۆری ماشین و ... «در بزرگراه بر اثر تصادف چند خودرو، راه‌بندان به‌ وجود آمده است: لیکدانی چه‌ند ماشین له‌ شارپه‌گه‌دا، بووه‌ته‌ هۆی ریه‌بندان».

راه‌بندی / rāhbandī / اسم، ریه‌بندی؛ کار یان په‌وتی به‌ستنی ریگا بۆ به‌رگری له‌ هات‌و‌چۆ.

راه‌به / rāhebe / ها- / گان / (عربی) اسم، راه‌یه‌ه؛ په‌به‌نه‌؛ ژنی که‌ بووه‌ته‌ په‌به‌ن؛ ژنی ته‌رکه‌دنیا.

راه‌پله / rāh(e)pelle / ها- / اسم، پلیکان؛ پلیکان؛ په‌له‌کانه‌؛ ری‌پله‌؛ راه‌پلی؛ ده‌ره‌ج؛ شوئنی ته‌رخان کراو بۆ پیه‌لیکه‌ و دیواری ده‌ور و به‌ری.

راه‌پیمایی / rāhpeymāyī / ها- / اسم، کار یان په‌وتی ری‌پیمان: ۱. پیمانی مه‌ودایه‌ک به‌ پی «پس از چند ساعت راه‌پیمایی به‌ آن ده‌ رسیدیم: پاش چه‌ند سه‌عات ری‌پیمان، گه‌بشینه‌ ئەو ئاوابیه‌» ۲. [سیاست] کار و په‌وتی خو‌ پیه‌شاندان؛ بزوو‌تنه‌وه‌ی به‌ کۆمه‌لی خه‌لکی، زۆرتەر به‌ گرتنه‌ ده‌ستی نووسراوه‌ و وینه‌ه‌ل و وتنه‌وه‌ی دروشم یان خویندنه‌وه‌ی شیع‌ر بۆ راه‌یاندنی داخواری خو «دیروز در دیاربکر راه‌پیمایی برگزار شد: دوئنی له‌ دیاربکه‌ کرا ری‌پیمان به‌ریوه‌ چوو».

راه‌دار / rāhdār / ها- / ان / اسم، ریگه‌وان؛ ریوان؛ په‌خدار؛ راه‌دار؛ ریه‌فانی ریکی؛ ناگاداری ریگه‌ و بان؛ که‌سێ که‌ چاوه‌دیری ریگایه‌کی وه‌ئسته‌یه‌.

راه‌دارخانه / rāhdārxāne / ها- / اسم، ریگه‌وانی؛

پیته‌وایان به تالان دهب.

راهزنی / rāhzani / ها: / اسم. ږیگری؛ چته‌یی؛
چته‌گه‌ری؛ کارمه‌هاتی تالان و مالان کردنی
ږېواران له چاخی سه‌فهدا.

☐ راهزنی دریایی: دهریاگری؛ ږېنی کشتی.

راهزنی هوایی: فږوکه‌دزی.

راهسازی / rāhsāzi / ها: / اسم. ږېسازي؛
ږېکېشي: ۱. کار و ږهوتی ږیگا کیشان؛ دروست
کردنی ږیگا یان هیلی ناسن به‌تابیه‌ت له
دهره‌وی شاران ۲. بنکه و دامه‌زراوه‌ی
به‌رپرسیاری نه‌و کاره.

راهسپار / rāhsēpar / رهسپار

راهک / rāhak / اسم. ۱. له/ا کوږه‌ږي؛
تاریکه‌ږي؛ باریکه‌ږي؛ ږهه‌ند؛ دالانی ته‌نگ و
باریک ۲. [کالبدشناسی] ږه‌وندی که ږېله‌خوی
سهره‌تایی ټول پیته‌وند دده‌ا به‌دهره‌وه.

راهکار / rāhkār / ها: / اسم. ږیکار؛ ږاکار؛ شیواز
و رڼی جیهه‌جی کردنی کاریکی تابیه‌ت.

راهگشا / rāhgoshā / یان: / اسم. [مجازی] ږی‌فه‌گر؛
که‌سپک یان شتی که نه‌بیته‌هوی چاره‌سهر
بوونی گرفتیک. هه‌روه‌ا: راهگشایی

راهن / rāhen / ان: / عربی/ اسم. بارمه‌گر؛
بارمه‌دار؛ که‌سی که ملک و مالیک به‌ږه‌ن
ده‌گری.

راهنامه / rāhnāme / ها: / اسم. ږېنامه؛
نوو‌سراوه‌یه‌ک که ږیگه‌ی شاران، مه‌ودای
نیوانیان و ناگاداریگه‌لی پټویستی تیدا ږه‌چاو
کراوه.

راهنشین / rāhnešīn / ان: / صفت. [دبی] خاکه‌ږا؛
ږیگه‌نشین؛ ږی‌نیشتوو؛ ږی‌نیشته؛ به‌خو یان
نؤگره‌تی به‌دانیشتن له‌بوارگه‌ی گشتی (زؤتر
بؤ‌گه‌دایی) «با من راهن‌ن باده‌ی مستانه‌ زند: وټ‌ږای
منی خاکه‌ږا باده‌ی مه‌ستانه‌ گه‌ږا».

راهنما / rāhnemā / ها: یان: / اسم. ږی‌شانده‌ږ؛
رانما؛ ږېنوتن؛ گه‌زه‌ک: ۱. قه‌لاوز؛ به‌له‌د؛ به‌له‌و؛

ږېزان؛ چاوساخ؛ شاره‌زای ږیگه؛ که‌سی یان
شتیک که ږی‌نیشان دده‌ا ۲. که‌سی که
شیوازی دروست کار کردن له‌بابه‌تیکه‌وه فی‌ر
ده‌کا * رهنما

☐ راهنمای تلفن: ۱. ده‌فته‌ر ته‌له‌فوون؛
ده‌فته‌رؤک یان کتیبی که ژماره
ته‌له‌فوونگه‌لی شاری یان گرویه‌کی تیدا
نوو‌سراوه ۲. به‌شی له‌مه‌زرنیگه‌ی
ته‌له‌فوونخانه که به‌ته‌له‌فوون، ژماره‌ی
داواکراو به‌داواکر دده‌ا.

راهنمایی / rāhnemāyi / ها: / اسم. ږېنوتنی؛

۱. ږی‌شانده‌ری؛ کار یان ږهوتی پیشاندانی
ږیگایی به‌که‌سی بؤ‌گه‌یشتنی به‌جیهه‌ی
دلخواز؛ مسنایش؛ مسناینه «پسری ما را به اینجا
راهنمایی کرد: کوږیک ئیمه‌ی رینوتنی کرد بؤ‌ئیره»
۲. کار یان ږهوتی پیشاندانی ږیگه‌ی ږویشتنه
دهره‌وه؛ شانان؛ مسنایش؛ مسناینه «راهنمایی
کنید از کدام طرف باید رفت: رینوتنی بکن له‌کام
لاوه‌ نه‌بی‌ی بچین» ۳. کار یان ږهوتی هه‌لوه‌ژارتن
و به‌ږیوه‌ږدنی هات‌وچؤ‌ی نامیزگه‌لی
ږا‌گواسته‌نه‌وه له‌بوارگه‌کاندا «ماور راهنمایی:
به‌رپرسی رینوتنی» ۴. کار و ږهوتی پیشاندانی
شیوه‌ی دروستی جیهه‌جی کردنی کار یان
کارگه‌لی تابیه‌ت «پدرم مرا در زندگی خیلی راهنمایی
کرده است: بابم له‌ژیندا زؤری رینوتنی کردووم» *

رهنمای

☐ راهنمایی تحصیلی: خولی ناوه‌نندی؛
قوناخیکی خویندکاری بریتی له‌ده‌وره‌ییکی
سی‌ساله له‌دوای پله‌ی سهره‌تایی و پیش
دواناوه‌ندی.

راهوار / rāhvār / ها: / صفت. [دبی] خوشبه‌ز؛
خؤشرو؛ چه‌له‌ک؛ ږه‌هوان؛ ږه‌هوال؛ ږاوار؛
به‌پی؛ لټه‌اتوو بؤ‌هه‌لگرتنی سوار و بار به
چاکی و ناسانی به‌بزاف و جووله و توانایی
«اسب راهوار: هه‌سپی خوشبه‌ز» راهوار

ده برپایی «رای دادگاه را برایم خواند: رای دادگای بۆ خوتندمه وه» ۴. برپار؛ برپاری دادوهر یان دادوهرگه لی دادگاه له باره ی سکالا یان تاوانیکه وه «رای به محکومیت او داده شد: برپار به تاوانبار بوونی درا» ۵. به لگه یی که به دهس دهنگدر ده خرپته سندوق (یان دهفر) وه و تابهت به راپرسی و برپا یان هه لپژاردی ئه وه.

☐ رای اعتماد: دهنگی برپا؛ دهنگی پارلیمان یان ئه نجومه نکه لی قانون دانان له سه ر په زێرانی شاندی ده ولت یان هه ر کام له وه زیره کانی. ههروه ها: رای عدم اعتماد

رای با ورقه: دهنگی نووسراو: رای کتبی

رای کتبی ☞ رای با ورقه

☐ رای دادن: دهنگ دان: ۱. ده ر خستنی برپا یان هه لپژاردنی که سێ سه بارهت به بابهتی دهنگ دانه وه ۲. خستنی دهنگ به ناو سندوق یان دهفری دهنگدان.

رای کسی برگشتن: په شیمان بوونه وه؛ هه لوه شانه وه ی خواستی که سێ بۆ جیه جی کردنی کاری «می خواست خانه را بفروشد، ولی رایش برگشت: دهیه ویست ماله که بفروشی، به لام په شیمان بووه وه».

رای کسی را زدن: په شیمان کردنه وه؛ تیکدانی خواستی که سێ «ظاهراً زنش رای او را زده بود: وادیار بوو ژنه که ی په شیمانی کردیوه».

رای گرفتن: دهنگ وه رگرتن.

رای /rāy/ /سم: ۱. بیر؛ ویر؛ هزر «جوانان به نیروی و پیران به رای: لاوان به باسک و باهۆ، پیران به بیر و ویریان» ۲. برپا؛ باوهر «مرا رای چنین است و جز این نیست: ئه من له سه ر ئه م برپایه م و هیچی تر» ۳. چاره «چيست اين رای که اندیشیده ای؟: کامه یه ئه م چاره یه دیتوته وه؟» ۴. به رژه وه نندی «رای شما در این است، از سخن خود منصرف نشوید: به رژه وه نندی ئیوه له وه دایه، له قسه ی خوتان پاشگهز

راه و چاه /rāh-o-čāh/ /سم: راست و چهوت؛ نوون؛ ری و شیوازی چاره سه رکردنی کۆسپ و ته گه ره و دژواری.

☐ راه و چاه را شناختن: [مجازی] عه قلی که سک و سوور په یدا کردن؛ چاکه و خراپه لیک جیا کردنه وه؛ چاک له چرووک هه لاواردن؛ ناسینی شیوه ی دروست و پیوستیگه لی کار یان ژیان «چند ماه طول می کشد تا در آنجا راه و چاه را بشناسی: چهند مانگ ده خایینی تا له وی چاکه له خراپه بناسیته وه».

راه و رسم /rāh-o-rasm/ /ها: /سم: [گفتاری] ری وشوین؛ ری وره سم؛ گه له مه ری؛ هۆرته؛ هۆرته و به ره؛ شیوه و بنه مای په سن کراو و باوی کۆمه لیک «راه و رسم زندگی: ری وشوینی ژیان».

راهی: صفت. [گفتاری] به ری؛ پاوا؛ پرونیاه له رۆشتندا؛ خه ریکی چوون «سارا راهی مهاباد است: سارا به رپی مه هاباده وه یه». ههروه ها: راهی شدن: راهی کردن

راهیابی /rāhyābi/ /ها: /سم: ۱. چاره سه ری؛ ته گبیر؛ ده بر؛ کار یان ره وتی دۆزینه وه ی چاره ری «این جلسه برای مشورت و راهیابی تشکیل شده است: ئه م کۆره بۆ راویژ و چاره سه ری پیکهاته وه» ۲. کار یان ره وتی چوونه شوینی یان به شداری کردن له ره وتیکدا؛ پاکرانه وه «از راهیابی افراد بدسابقه جلوگیری کنید: له پاکرانه وه ی کهسانی شوین پیس به رگری بکه ن».

رای /ra'y/ /ها: آرا: /عربی/ /سم: را: ۱. برپا یان داوهری که سیک له مه ر کهس یان کارپکه وه «باید دید، رای پدر و مادر در این باره چیست: ده بی بزاین رای دایک و بابت له م باره وه چیه» ۲. دهنگ؛ بیر و را؛ بیر و بۆچوون؛ برپاوی زۆرینه یان هه مووی تاکه له لی لیژنه، کۆر یان کۆمه لگایه ک «رای مردم: رای خه لک» ۳. به لگه؛ نووسراوه یی که بیر و رای به شیوه ی فه رمی تیدا

له کوئوه هاتووه؟!.

رایزن / rāyzan ، ها: /ان: /سم: /پاوژیار؛
پاوژکار: ۱. ته گبیرکهر؛ پاوژهر؛ خاوهن
مهقامیکي کونسولگهري که له بواریکدا کار
ده کا «رایزن فرهنگي؛ رایزن مطبوعاتي؛ پاوژیار
فهرهنگي؛ راوزیاري پوژنامهواني» ۲. /دبی/
پاوژکهر؛ کهسی که له گیر و گرفتیکدا
پیکایک دهبینیتتهوه.

رایزنی / rāyzanî /سم: ۱. /ها: /پاوژ؛ کار یان
پهوتی باس و وتووژکردن سهبارت به
بابهتگهلی بۆ نرخاندن یان دۆزینهوهی
چارهسهریک «برای رایزنی در زمینهی انتشار مجله
چندین جلسه تشکیل شد: بۆ راوز سهارت به
بلاوکردنهوهی گوڤاره که چهند دانیشتن سازکرا»
۲. پاوژکاری؛ پاوژیار؛ کاری پاوژیار.

رایگان / rāy(e)gān /صفت: /دبی/ خورایی؛
خورایی؛ ههروا؛ ههوانته؛ ههلهمته؛ ئوانته؛
مفته؛ موفت؛ بهلاش؛ فیرۆ؛ دهسکهوتوو یان
ئابووراو بهیئ دانی پاره «تحصیلات رایگان؛
خویندنی خورایی».

رایگانی / rāy(e)gānî /سم: خورایی؛
ههوانتهیی؛ مفتهکی؛ دۆخ یان چۆنیهتی خورایی
بوون.

رأی گیری / ra'ygîrî ، ها: /عربی/ فارسی/سم:
دهنگدان؛ کار یان پهوتی ویستن و لیکۆلینهوه
له بیر و پای دهسته یان کۆمهلگا سهبارت به
بابهتیکي دیاریکراو «به خاطر مخدوش بودن رأی ها،
رأی گیری تجدید شد: به هوی دهستیوهردراوی
دهنگهکان، دهنگدان دووپات کرایهوه».

رنال / r'eāl ، ها: /فرانسوی/سم: /چاپ/ جوړه
میزیکي روولیز بۆ دانانی جهعبهی پیت له
سهری یان پیتچنی لهناویدا.

رنالیست / r'eālist /فرانسوی/ سم: رألیست

رنالیسم / r'eālism /فرانسوی/ سم: رألیسم

رنوس / ro'ûs, ru'ûs /عربی/سم: ۱. جمع

نهبهوه ۵. نیاز؛ خواست؛ مراز؛ ئاههنگ «به
نزدیک مامشیت رای نیست: ئەوشۆ بهیار نیت لامان
بمینی؟» ۶. شیوه؛ پهوش؛ زئ «سالها بر این رای
بوده ایم: چهنای چهن سال له سهر ئهم شیوه
بووگین» ۷. فرمان؛ دهستور؛ دهسوور «تا رای
پادشاه چه باشد: بزاین فرمانی پادشا چیه».

رایات / rāyāt /عربی/ جمع رایت
رایانه / rāyāne ، ها: /سم: /خیراکار؛ کهمپیوتهر.
رایت / rāyat ، ها: /رایات: /عربی/سم: /نامتداول/
بهندیز؛ ئالا؛ پهرجه؛ بهیداخ.

رایج / rāyec /عربی/ صفت: باو؛ به ههرمین؛
بهرمین؛ برهه؛ پروبازاری؛ برههوار؛ بهرواج؛ لهباو
«پول رایج: پاره ی باو».

رایج بودن: باو بوون؛ له برهه بوون «زبان
فارسی در ایران، افغانستان و تاجیکستان رایج است:
زمانی فارسی له ئیران و ئهفغانیستان و
تاجیکستاندا باوه».

رایج شدن: باو بوون؛ برهه سهندن «امروزه
بهرهگیری از کامپیوتر در بانکها رایج شده است:
ئهوړۆکه کهلک وهگرتن له کهمپیوتهر له
بانکهکاندا باو بووه».

رایج کردن: باوکردن؛ برهه پی دان «این ما
بودیم که حروفچینی کامپیوتری را رایج کردیم: ئهوه
ئیمه بووین که پیتچنی کهمپیوتهریمان باو
کرد».

رایجه / rāyehe ، ها: /روایج: /عربی/سم: بهرامه؛
بئین؛ بۆنی خوښ «رایجهی دلپذیر بهارنارنج انسان را
مست می کرد: بهرامه ی دل بزوینی بههارنارنج مرۆی
مهست ده کرد».

رأی دهندہ / ra'ydahande ، ها: /مان: /عربی/
فارسی/سم: دهنگدەر؛ ئهو کهسه وا بهروا یان
ههلبزاردهی خو ی له دهنگدانیکي گشتیدا
دهردهخا «با اینکه رأی دهندہ خیلی کم بود، عجیب
است که این همه رأی از کجا آمده است؟! ههرچهن
دهنگدەر زۆر کهم بوو، پیم سهیره ئهم ههموو دهنگه

رأس ۲. سهرديږ؛ سهرباس «رئوس مطالب: سهرديږي بابته کان».

رئوستا / re'ostā, ها: [فرانسوي از انگليسي] / اسم. رئوستا؛ ثامرازئ له دهمگاييکي کارهباييدا بؤ کهم يان زؤرکردنهو هیزي کارهبا.
رئوف / ra'ûf: [عربي] صفت، [دبی] دلؤقان؛ میهره‌بان؛ میریقان؛ به‌به‌زه‌یی «به نام خدا که بخشنده و رئوف است: به ناو خودا که ده‌هنده و دلؤقانه».

رئیس / ra'is: [عربي] رئیس

رب / rab(b): [عربي] / اسم. پهره‌رئنه‌ر؛ پهره‌ردگار؛ پهره‌رنده؛ خوا؛ خودا؛ خواوه‌ن؛ خودئ.

رب و رُب خود را یاد کردن / از یاد بردن / فراموش کردن: [مجازی] ثهو دنیا به چاوی خو دیتن؛ ناوی خو له بیرکردن؛ پیس پیوه بوون؛ خراپ کهوتنه ته‌نگانه‌وه؛ تووشی ئازار و نه‌شکه‌نجه و ده‌ردیسه‌ری زؤر هاتن.

رب / rob(b): [عربي] / اسم. رب؛ رُوب؛ دؤشاو؛ شيله؛ به‌ره‌هميکي خؤراکيه به شیوه‌ی تراوی خه‌ست که به کولاندن و خه‌ست‌کردنه‌وه‌ی ئاوی برئ میوه‌ی ترش (وهک: ته‌ماته و هه‌نار) پیک‌دی.

ربا / rebā: [عربي] / اسم. فایز؛ سوو؛ سووت؛ سوود: ۱. [اسلام] نزوول؛ کار یان کاره‌ره‌هاتی وه‌رگرتنی به‌هره له وام‌وه‌رگر ۲. سوودی پاره‌یی که به قهرز ئه‌درئ.

ربا / robā: [پوژمه] - رفین؛ - رپا؛ - ره‌با؛ - ره‌با؛ - راکیش؛ - ئرفان «دلربا؛ که‌ربا؛ دل‌رفین؛ کاره‌با».

ربائی / robā'i: [عربي] - ربایی

رباب / robāb, ها: [عربي] / اسم. شاه‌شک؛ رؤبابه؛ سازيکي کؤنی به بیچم وهک تاره.

روبات / robāt, ها: [انگليسي از چکی] / اسم. رُوبوت؛ مروفئ ماشینی: ۱. ماشینی وهک مروفئ که برئ کاری مروفئ (وهک ناخوتن یان ریگه‌چوون)

دهمه‌شینی ۲. ئامیر یان که‌ره‌سه‌یه‌کی خؤکار به توانای جیبه‌جئ کردنی برئ ئاکاره‌وه که به رواله‌ت پیویستی به‌هزر هه‌یه * روبات؛ رُبوت؛ رُوبوت

روباتیک / robātīk: [از انگليسي] / اسم. رُوبوتیک؛ رُوباتی؛ زانست و هونه‌ری چیکردن و که‌لک‌گری له روبات؛ رُوباتیک؛ رُبوتیک؛ رُوبوتیک

رباخوار / reobāxār, ها: [ان]؛ [عربي] / فارسی

اسم. [اسلام] سووت خؤر؛ سوووخؤر؛ سوووخوهر؛ قه‌بال؛ که‌سئ که له به‌رانیه‌ر وه‌رگرتنی به‌هره‌وه، پاره به وام ددها به خه‌لک. هه‌روه‌ها:

رباخواری

رباط / rebāt, robāt, ها: [عربي] / اسم. ۱. رئیس ۲. کاروانسهر ۳. [کنایی] دنیا؛ جه‌هان.

رباعی / robā'i: [ان]؛ [عربي] / اسم. چواربه‌ن؛ چوارینه؛ چوارینه؛ چارینه؛ چارین؛ چوارخشته‌کی؛ شیعیری چوارله‌ته؛ شیعیری چوارله‌تی سئ پاشل که له سهر کیشی «لا خول و لا قوه الا بالله» بیت.

رباعیات / robā'iyāt: [عربي] جمع رباعی

رب النوع / 'no-: rabbolnow, ها: [ارباب انواع]؛ [عربي] / اسم. خیو؛ خودان؛ خیوه‌ند؛ بوونه‌وا یان هیزیکی به‌ده‌ر له سروشتی که هه‌ندئ له خه‌لکان به ئافرینه‌ر و به‌رُوبه‌ری جوړئ له شتان یان دیارده‌گه‌لی ده‌زانن «رب النوع آتش؛ رب النوع دریا؛ خیوی ئاگر؛ خیوی زه‌ربا».

ربانی / rabbānī: [عربي] / صفت، [دبی] / خوایی؛ خودایی: ۱. سهر به خودا ۲. خودا‌په‌ره‌ست؛ خواپه‌ره‌س؛ خواپریس؛ خواناس.

ربایش / robāyēš: [اسم] ۱. کار یان ره‌وتی رفان؛ ره‌فان؛ ره‌ف؛ رفین؛ فرمان؛ وراق؛ قه‌پ؛ هه‌لبرسکان؛ رفاندن؛ پر پیدا کردن و بردن ۲. پاکیشی؛ کاری پاکیشان؛ به‌رمو خو هیتان.

/نامتداول/ پهروه ردگار يه تي؛ خوداي يه تي؛
خواوه ني؛ دؤخ يان حاله تي خودا بوون (مقام
ربوبيت: پايه ي نهروه ردگار يه تي).

ربوت / robot: [انگليسي] ربات

ربوتيک / robotik: [انگليسي] رباتيک

ربودن / robûdan: مصدر، متعدى، [ادبي]

// ربودی: پښتانه؛ می ربایي: ده پښتني؛ پربایي:
پښتنيه // پښتانه؛ ۱. ترافانن؛ پښاندن؛ پښاندن؛
چرپانن؛ پښانای؛ پښانه ی؛ نه پښانای؛ پښاندن؛
وراقنه؛ نه لوا قانن؛ وه شانایش؛ هله پښانن؛
هله پښانن؛ هله پښانن؛ پښانن؛ پښانن؛
شتي به هله پښانن؛ پښانن؛ پښانن؛
۲. قه پانن؛ قه پانن؛ قه پانن؛ قه پانن؛
هله لانن؛ هله پښانن؛ به گه پښانن؛
کسې سهندن ۳. پښانن؛ بهروه خو بردن:
رباییدن. هروه ها: ربودني

■ صفت فاعلي: رباینده (پښتانه) / صفت مفعولي:

ربوده (پښتانه) / مصدر منفی: نربودن (نه پښاندن)

ربيع الآخر / rabî'olâxar: [عربي] ربيع الثاني

ربيع الثاني / rabî'ossânî: [عربي] ربيع الثاني

ربيع الاول / rabî'ol'avval: [عربي] ربيع الاول

ربيع اول / rabî'avval: اسم، مهولوو؛ مانگي که

پښتانه يي نيسلامی تيدا له دايک بووه؛ مانگي

سيته مهی سالی کوچي-مانگي: ربيع الاول

ربيع ثاني / rabî'sânî: [عربي] اسم، چواره مين

مانگي سالی کوچي-مانگي: ربيع الثاني؛

ربيع الآخر

رپ / rap، ها: [انگليسي] اسم، رپ؛ خوونک؛

قوانه ي هره کام لهو جوانانه (به تاييه ت له ولاتاني

رؤواوا) که به جل و بهرگ و نارايشت و ناکاري

سهر و سهره وه له کومه لگا و کوچاي گشتيدا

خو دهرده خن.

رپرتاز / reportāj، ها: [فرانسوي] اسم، هه وال؛

خه بهري رووداو؛ راپور؛ راپور؛ سالوخ؛

گوزارشت «رفته بود از تظاهرات رپرتاز تهيه کند:

- ربایي / robāyi: پيوژه. - پښتني؛ پښاندن
(آدم ربایي؛ کيف ربایي؛ مړوږښتي؛ کيف ربایي):

- ربایي

رباییدن / robāyīdan: [عربي] اسم، بهري پول

ربح / rebh، ها: [عربي] اسم، بهري پول

بهره

رب دوشامبر / robdošām(b)r، ها: [فرانسوي]

اسم، روویدوشامبر؛ کراسيکي گه وه و بهرتاک

که له مالدا به سهر بهرگي خه ويدا ده کن.

ربط / rabt: [عربي] اسم، ۱. په يوه ند؛ پښونه؛

پښه ستي نيوان دوو يا چند شت يان شتي

له گهل که سيکدا «من ربا اين حرف را با موضوع

بحث نفهميدم: من به يوه ندی هم قسه يم له گهل

بابه ته که دا نه زانی» ۲. رپک و پيکي؛ مړيس؛

دوزه نه «خط و ربط: رپک و پيکي ده ست و قه لم».

□ ربط دادن: کيشانه سهر؛ په يوه ند دان؛

به ستنه وه «حرفايم را به دواي ديروز ربط نده:

قسه کانم مه کسه سهر شپري دوپښه».

ربط داشتن: په يوه ندی هه بوون (به شتي يان

که سيکه وه)؛ په يوه نديدار بوون «کار شما به من

ربطی ندارد: کاری ښه به يوه ندی به منه وه نيه».

هروه ها: ربط پيدا کردن

ربيع / rob'، [عربي] اسم، چاره ک؛ ۱. چواره ک؛

يه ک له چوار؛ کارت؛ به شيک له چوارپاژ؛ له

چواره بش، به شيک «رب ديره نود درجه است:

چاره کي جه غز نه وه د پله که» ۲. کوتي له

چوار کوتي يه ک ساعت، هاوساني ۱۵ خوله ک

(يک ربع است که متتظرم: چاره کيکه چاره وړم».

ربيعي / rob'i، [عربي] صفت، چاره کي؛ به نه ندازه

يان چند پتي به رامبهري چواره کي شتيک

«کاغذ ربعي: قافز ي چاره کي».

ربوبي / rabûbi, robobi: [عربي] صفت، [نامتداول]

خودايي؛ خوايی؛ پهروه دگاري؛ پښه نديدار به

خواوه «ذات ربوبي: ذاتي خودايي».

ربوبيت / rabûbiyyat, robobiyyat: [عربي] اسم،

چووبو له خوږيشاندانه كه هه وال كوكاته وه.

رپرتېر / reporter, ها: /ان: /افرانسوي /اسم, هه وال نووس؛ هه والدير؛ راپورتير.

رتاتيو / rotātīv, ها: /افرانسوي /اسم, /چاپ/ ريتاتيو؛ ماشيني چاپي خومه ش كه له كاتي برينه وه، دهق ددها و بهسته بنديش ده كا.

رتبه / rotbe, ها: /عربي /اسم, پله؛ ترنگ:

۱. ريزگه ي ئاست و پينگه ي كهس: /الف/ له بواړي چاكتړ و هه فياز بووني كار هوه <رتبه ي عالي: بده ي سه روو> ب) له بواړي هه فياز بووني كار يان پينگه ي جه ماوه ريه وه <عالي رتبه: پله به رز> ۲. پايه ۳. /نظامي/ پله ك؛ دهره جه.

رتق وفتق / ratq-o-fatq: /عربي /اسم, /ادبي/ كار يان رهوتي ريك وپيكت كردن؛ هه لوه ژارتن؛ نه وه په سار نه ي؛ جيبه جي كردن؛ بهر يوه بردن و تاقت كردني كار.

رتور / rotor: /افرانسوي / روتور

رتوش / rutūš, rotūš, ها: /افرانسوي /اسم, جوانكار ي؛ روتوش؛ كار يا رهوتي ده ست تيوره دان و ته وزاندي فيلم و وينه؛ په رداوتن <عكس را رتوش كرده اند، خودش به اين خوشگلي نيست؛ وينه كه ي جوانكار ي كراوه، خوي نه ونده جوان نيه>.

رتوشكار / rutūškār, rotūškār, ها: /ان: /افرانسوي /فارسي /اسم, روتوشكار؛ په رژانكار؛ په رداوتكار؛ كه سچ كه كاري روتوش كړنه.

رتيل / roteyl, ها: /عربي /اسم, هه له په زه؛ هه په پزه؛ قژ-قژه؛ بژ-بژه؛ سپسه كوله؛ په سپسه كوله؛ سپيسوك؛ ممان؛ ميه ته پا؛ گارد ي؛ چنگني؛ رته يلا؛ جانه وهر يكي رهش و زهردي چنگ قوژه، وهك جالجالوكه ي زل ده چي و تابيه ت به ولاتاني گهرم و ويشكه: رتيل؛ رطيل

رتيلا / roteylā: /عربي / رتيل؛ رطيل

رثا / rasā: /عربي /اسم, سه ردولكه؛ نازيه تي؛ كار

يا رهوتي لاواندنه وه؛ نه وه لاونه ي <شاعران در دي او شعرا سروده اند: شاعران له لاوندنه وي نه ودا هونراوه گه ليان هوني وه ته وه>.

رج / rac, ها: /اسم, قه تاره؛ ريز؛ رهج؛ رهگ؛ هيليك كه له پال يهك گرتني چهندي شتي وهك يهك پيكت دي <وهك گري شتي چن دراو يان دانده نه ي ئاجور>.

رجا / racā: /عربي /اسم, /ادبي/ هيوا؛ هوميد؛ هه ويا؛ هيثي.

رجاي واثق: /ادبي/ هيواي راسته كي؛ نوميدي راسته قينه؛ هيواي راسته قاني؛ دلخوشي جي متمانه.

رجال / recāl: /عربي /جمع رجُل

رجاله / raccāle: /عربي /اسم, ۱. پروت؛ راش و پروت؛ رهش و پروت؛ عه لوج هله؛ حه لوج هله؛ پروت و پروت هه؛ گه جهر گوجهر؛ خوري و توري؛ لات و لوت؛ لاپوتي؛ منال و كال؛ پروت و ره جاله؛ خه لكي بي سه روپا ۲. له؛ -گان/ بوره پياو؛ بوره پياگ؛ چه هره؛ خوري؛ مرو ي چوت و خوار.

رجب / racab: /عربي /اسم, ره جهب؛ حه وته مين مانگ له سالي كوجي-مانگي.

رجحان / rochān: /عربي /اسم, /ادبي/ هه فيازي؛ سه رتري؛ چوني هتي باشتېر بوون <در كارداني و سياست بر ديگران رجحان داشت: له كارزاني و سياسته ندا هه فيازي به سه ر خه لكي تر دا بوو>.

رجز / racaz, ها: /عربي /اسم, ۱. شات و شووت؛ لاف و گه زاف؛ هاشه و هووشه؛ خوه لکيشي؛ بافيش؛ وته گه لي كه له په سني باشي و ليها تووي خودا ده گوترين <همه از دست رجهاي او خسته شده بودند: هه موان، له ده ستي شات و شووت ي وه رهز بوون> ۲. ره جهز؛ يه كي له كيشه كاني

شيعري عه روو زي ۳. /موسيقي/ ره جهز؛ نه رجووه؛ گوشه يهك له ده زگاي چوارگا له

مووسیقای ئیرانیدا.

رجز خوانی / racaxxānî ، ها: / [عربی / فارسی] اسم. خۆپه‌سنی؛ شات‌وشووت‌که‌ری؛ خۆه‌لک‌تشی؛ کار و ره‌وتی کور‌کاندن؛ به‌خۆدا هه‌لگوتن.

رجعت / rac'qat, rec'at / [عربی / اسم] / [ادبی] کار یان ره‌وتی گه‌رانه‌وه؛ هاتنه‌وه؛ زف‌رین؛ ئه‌وه گینه‌ی.

رجل / racol ، رجال: / [عربی / اسم] / [ادبی] ۱. پیاو؛ پیاگ؛ پیا ۲. / [ادبی] گرگه‌ره؛ گرگر؛ گراگر؛ که‌له‌پیاو؛ گه‌وره‌پیاو؛ پیاوی هه‌لگه‌وته.

رجل سیاسی: رامیار؛ پیاوی سیاسیی؛ پیاوی راوێرمه‌ند.

رجم / racm / [عربی / اسم] / [ادبی] ۱. به‌رده‌باران؛ کوچک‌واران؛ سه‌نگباران؛ سه‌نگه‌سار؛ ره‌سخ؛ کاره‌ره‌هاتی که‌فراندن ۲. / [نامتداول] کار یا ره‌وتی راوانان؛ ره‌واندن؛ ره‌فاندن؛ ده‌کردن؛ تاراندن؛ دوور کردنه‌وه.

رجوع / rocû / [عربی / اسم] ۱. / [نامتداول] کار یان ره‌وتی گه‌رانه‌وه؛ هه‌لگه‌رانه‌وه؛ بادانه‌وه؛ وه‌رگه‌رانه‌وه؛ زف‌رین؛ ئه‌وه‌گینه‌ی؛ گیتایه‌وه ۲. / [اسلام] زه‌ماوه‌ند و په‌یوه‌ندی دوباره‌ی ژن و شوو پاش جیا بوونه‌وه‌یان ۳. کار یا ره‌وتی چاو لێ‌کردنه‌وه؛ پێدا چوونه‌وه؛ لێ‌پوانینه‌وه؛ گه‌ران؛ چاو پێدا خشانده‌وه «رجوع به‌پرونده، موضوع را روشن می‌کند: جاء لیکردنه‌وه‌ی دۆسه‌که، بابه‌ته‌که پروون ده‌کاته‌وه». هه‌روه‌ها: رجوع کردن

رحل / rahl / [عربی / اسم] ۱. / [ادبی] بارگه؛ بار و بنه؛ بار و به‌رگی که‌گه‌ریده‌له‌گه‌ل خۆی ده‌بیا ۲. کورسی / قورسی‌قورئان؛ راگری کتیب بۆ خۆیندنه‌وه ﴿رحله‌ی قرآن﴾

رحل اقامت افکندن: / [ادبی] بنه‌خستن؛ بنه‌گیر بوون؛ بنه‌دایوه؛ بنه‌وه‌ده‌ی؛ نیشته‌جێ‌بوون؛ ئاکنجی بوون؛ مانه‌وه؛ ئه‌وه‌مه‌نه‌ی.

رحلت / rehlat / [عربی / اسم] / [ادبی] مه‌رگ؛ کۆچی دوايي؛ کۆچی یه‌که‌جاری.

رحلت کردن: کۆچی دوايي کردن؛ کۆچی یه‌که‌جاری کردن؛ مردن؛ دنیا به‌جێ‌هێشتن؛ ئه‌مری خودا به‌جێ‌هێنان؛ عه‌مر خوا کردن «استاد هه‌زار» در سال ۱۳۶۹ شمسی، رحلت کرد: مامۆستا هه‌زار، له‌سالی ۱۳۶۹ ی هه‌تاویدا، کوچی دوايي کرد.

رحلی / rahli / [عربی] ﴿قطع رحلی، قطع رحم / rahem / [عربی] / اسم. منالدان؛ مندالدان؛ منالدان؛ تۆلدان؛ زێدان؛ زایه‌دان؛ پزدان؛ هه‌له‌په‌ز؛ فاگینا؛ هه‌فال‌بچووک؛ پېزانک؛ پزلی؛ پزۆ؛ کاردانک؛ گلکک؛ هه‌ماز؛ زامار؛ هاوباز؛ بز؛ پاور «مادرش هر چه‌باشد، او را ۹ ماه در رحم خود پرورده‌است: دایکی هه‌رچی بێ، ۹ مانگ له‌منالدانی خۆیدا په‌روه‌رده‌ی کردوه».

رحم / rahm / [عربی] / اسم. ۱. به‌زه؛ به‌زه‌یی؛ به‌زه‌ی؛ بزێ؛ به‌زه‌وی؛ دلنه‌رمی؛ دل‌سۆزی ۲. دلۆفانی؛ میره‌وانی؛ میهره‌وانی.

رحم آمدن: به‌زه‌یی پێدا هاتنه‌وه؛ دل سوتان به‌حالی که‌سێک «رحمش آمد و او را به‌بیمارستان برد: به‌زه‌یی پێدا هاتنه‌وه و بردی بۆ نه‌خۆشخانه».

رحم کردن: په‌حم‌کردن: ۱. دلۆفانی کردن «خدا به‌ما رحم کرد: خوا ره‌حمی کرد پیمان» ۲. دلنه‌رمی‌کردن؛ دل‌سۆزی کردن؛ دل سوو‌تاندن «به‌بچه‌هایم رحم کنید و مرا ببخشید: ره‌حم به‌منداله‌کانم بکه‌ن و لێم ببوورن».

رحمان / rahmān / [عربی] / صفت. / [ادبی] به‌خشینه‌ر؛ به‌خشنه؛ به‌زه‌یی‌دار؛ به‌زه‌یار؛ دلۆفان؛ په‌حمان «خداوند رحمان: خودای به‌خشینه‌ر».

رحمت / rahmat / [عربی] / اسم. / [ادبی] په‌حمه‌ت: ۱. دل‌اوایی؛ دلۆفانی؛ میهره‌وانی «بر این جان پر از

غم رحمت آریږد: دلاواییهک بؤ ئهم گیانه پەرۆشه
 ۲. بهخشندهیی؛ پرهوتی لیځ خوښ بوون «خداوند
 مردگان شما را رحمت کند: خودا له مردووه کانتان
 خوش بی» ۳. ددهندهیی؛ دلؤفانی «ابر رحمت:
 ههوری رهحمت».

□ رحمت کردن: رهحمت کردن: ۱. دلؤفانی
 کردن ۲. بهخشندهیی کردن؛ لیځ خوښ بوون؛
 داوا کردن له خودا بؤ بهخشیینی کهستی «خدا
 مردگان شما را رحمت کند: خوا له مردووه کانتان
 خوش بی» ۳. [مجازی] چاکه وتن؛ به چاکي
 بیر کردنهوه؛ به چاکه نیو بردن.

به رحمت خدا پیوستن / رفتن: [کنایی] کوچی
 دوايي کردن؛ مالاولایی کردن له دنیا؛ بهر
 بهزهیی خوا کهوتن؛ مردن.

رحیل / rahil: [عربی] اسم. [ادبی] کوچ؛ سهفه؛
 رهوگه؛ کوچوبار (عزم رحیل کردن: نیازی کوچ
 کردن).
 رحیم / rahīm: [عربی] صفت. [ادبی] دلؤفان؛
 میهرهوان؛ دلؤفانیکار؛ زؤر بهرحم «خداوند رحیم؛
 خودای دلؤفان».

رخ / rax: اسم. گاز؛ لهله؛ کهلشت؛ هیل؛ کیر؛
 شکهن؛ شوخت؛ دهرز؛ کیل؛ کیله؛ ترهکه؛ هیلی
 که به سهر شتیکی رهقهوه (وهک بهرد یان ئاسن)
 بهدی دی.

رخ / tox: اسم. ۱. روخ؛ قهلهه؛ قهلا؛ له
 مؤرهکانی شهترهجه که به شیوهی
 ئاسویی یا کؤله کهبی دهگهړئ و ههر
 یاریکاریک له سهرهتای کایه دا دوانی ههیه
 ۲. [ادبی] روخ؛ رهخ؛ ئال؛ لادیمه؛ ههر کام
 له دوولای دهموچاو ۳. [ادبی] پرومته؛
 دهموچاو؛ روخسار؛ چار؛ روه؛ روی ۴. [ادبی]
 گؤنا؛ سهرکولم.

□ رخ دادن: پرودان؛ پیشهاتن «این واقعه در
 سال ۲۱ هجری روی داد: ئهم کارهساته له سالی
 ۲۱ کؤچی رووی دا».

به رخ کشیدن: رانان؛ کیشانه پرودا؛ نواندن؛ به
 شیوازیکی ناراستهوخو، نیشانی دیتران دان
 «سه ماه رفته انگلیس، حالا که برگشته سواد
 انگلیسی اش را به رخ می کشد: سی مانگ چووه ته
 ئینگلیس، ئیسته که گهراوتهوه سهوادی
 ئینگلیسی خوی دهنویی».

رخام / roxām: [عربی] اسم. ۱. مهیمه؛
 مهپمه؛ بهردی گهچی دانه ورد به رهنکی سپی،
 رهگذار و پروون که له پهیکه رتاشی و کهل و پهلی
 تهوژینیدا به کاردی ۲. [قدیمی] مهپمه ری سپی.
 رخبام / roxbām: طره

رخپذیر / raxpazir: صفت. [کانی شناسی]
 وهرقهه لگر؛ به تاییه تمهندی شکان له
 لایه کی دیاردا و به شیوهی (کهم یان زؤر)
 ساف و ریځ.

رخت / rāxt: ها. اسم. ۱. جل و بهرگ؛ رهخت؛
 گنج؛ پؤشاک؛ پؤشه مه نی؛ پؤشینه؛ پؤشنه؛
 پؤشانه؛ بهرگ و شمهک؛ نهوهی له بهری
 ده کهن «رفتند برای خرید رخت عروسی: چوون بؤ
 کرینی جل و بهرکی زه ماوه مند» ۲. [قدیمی] بهر و
 بوخچه؛ خستهک و راههخ؛ پرتال؛ شت و مه کی
 راخراوهی نیومال (وهک قالی و پیخهف).

□ رخت بر بستن: [مجازی] تیا چوون؛ مردن.
 رخت بستن: [ادبی] بار کردن؛ کوچ کردن؛ بارگه
 بردن؛ نهمان؛ نهمه نهی؛ رۆیین؛ تاران؛ وارگه
 چوون؛ له بهین چوون یان بهرپیوار بوون
 «آرامش از خانه ی ما رخت بست: له مالی ئیمه تارا و
 قارا باری کرد».

رخت در آوردن: [گفتاری] جل و بهرگ
 داکهندن؛ بهرگانه دهرهینان؛ گنج دهرهینان؛
 جل و بهرگ له بهر کهندن «رخس را در آورد و
 لخت شد: جل و بدرکی داکه ند و پروت بووه وه».

رخت آویز / raxtāviz: ها. اسم. ههپه؛ مهین؛
 چتولیباسی؛ که رهسه ی گنج ههلاوه سین له
 کاتی نه کرانه بهردا «شلوارت را آویزان کن به

رخت‌آویز: شواله‌کەت بە هەبە کەدا هەل‌واسە.

رختخواب / raxtexāb ، ها: / اسم، پیخەف؛
سەرناز؛ نەقین؛ نوین؛ سەرەخەر؛ بەخۆدادەر؛
جینگەویان؛ جاگە؛ جل و جیوان؛ جل جیوان؛
بەستەک؛ دەستەنوین؛ مەتیل؛ رەختخاو؛ یەتاخ؛
یاتاخ؛ پرتال؛ پرتان؛ سەرجمە ئەو کەرەسانە
کە بە رووی نەقینگە یان زەویندا بۆ خەوتنی
را دەخەن (وەک: دۆشەک، لیفە؛ پەتوو، سەڕین
و...) .

□ بە رختخواب رفتن: چوونە ناو جینگەو؛
چوونە ناو نوینەو؛ چوونە سەر جینگەخەو؛
تەیار بوون بۆ خەوتن.

توی رختخواب افتادن: کەوتنە ناو جیو؛
کەفتنە جی؛ لە جینگەدا کەوتن؛ لاکەفتە
بوون؛ نەخۆشی ناو جی بوون «دو ماہ توی
رختخواب افتادە بود: دوومانگ کەوتبوو ناو جیو» .

رختخواب پیچ / raxtexābpîç ، ها: / اسم، مەوج؛
هەنجەل؛ قوماشیکی چوارگۆشە کە لە بریک
مالاندا پیخەفەکانی پێ دەپیچنەو و لە رۆژدا
بە دیوارووە هەلی دەسپێرن.

رختدار / rax(t)dār ، ها: / اسم، پیخەفدار؛
پرتاندار؛ کەسیک کە لە دامەزراوەیەکی (وەک:
هوتیل، نەخۆشخانە، سەربازخانە و...) دا ئەرکداری
راگرتن و ئاگەداری کردن لە پیخەف و
پیخەفگە یە.

رختدارخانە / rax(t)dār xānē ، ها: / اسم،
پیخەفگە؛ پرتانگە؛ هۆدەیکە لە دامەزراوەیە کدا
(وەک: نەخۆشخانە، هوتیل، میوانخانە و...) کە
پۆشانە و پیخەف لەوێ هەڵدەگیردرئ.

رختشو / raxtšû ، ها: / بیان، / اسم، جلشۆر؛
بەرگشۆر؛ کۆلکەر؛ کۆلکەر؛ بالاڤکەر؛ کەسیک
کە جلک و گنجی خەلک بە پارە دەشوا.

رختشو خانە / raxtšû xānē ، ها: / اسم، جلشۆرک؛
کەبەکی؛ شیوو کۆل؛ بالاڤ؛ ئەو جینگە جلکی لێ
دەشۆن.

رختشور / raxtšûr ، ها: / ان: / اسم، / گفتاری؛
جلشۆر؛ بەرگشۆر؛ کۆلکەر؛ کۆلکەر؛ بالاڤکەر؛
کەسیک کە جلک و کووتالی خەلک بە پارە
دەشوا.

رختشورخانە / raxtšûr xānē ، ها: / اسم، / گفتاری؛
جلشۆرک؛ جلشۆرخانە؛ کۆل؛ کەبەکی؛ کەبەکی؛
شیوو کۆل؛ بالاڤ؛ ئۆدە یا سالۆنی بە پێداویستی
خۆبەو بە جلک شۆردن.

رختشوری / raxtšûrî ، ها: / اسم، / گفتاری؛
جلشۆری؛ کۆلکەری؛ بەراف؛ شیوو کۆل؛ بالاڤ؛
دراڤ؛ کۆل؛ تەمت‌وشۆ؛ شست‌وشۆ؛ بالاو؛ شوار.

رختشویی / raxtšûyî ، ها: / اسم، بەراف؛ بالاڤ؛
۱. کار یان رەوتی جل شستن ۲. شیوو کۆل؛
کاری جلشۆر ۳. / گفتاری؛ کەبەکی؛ شۆردنگە؛
جلشۆرخانە ۴. ماشینی جلشۆری * رختشوری
/ گفتاری

رختکن / raxtkan ، ها: / اسم، ۱. هۆدە یان
جینگەیکە کە سەردا پۆشراو بۆ لە بەرکەندن و
گۆرانی پۆشەمەنی ۲. هۆدەیکە کە کاتی
چوونە ناووە، کلاو و بالته و چەتر و... ی لێ
را دەگرن.

رخت و پخت / raxt-o-paxt ، اسم، شت و مەک؛
شمەک؛ پرتال؛ کەل‌و‌پەل؛ کەل‌پەل؛ مال؛
ناوماڵ؛ ناومالی.

رخداد / roxdād ، ها: / اسم، رووداو؛ مەرسەلا.
رخدیس / roxdîs ، ها: / اسم، روو پۆشەک؛
ماسک.

رخسار / roxsār ، ها: / اسم، / ادبی؛ روخسار؛
دیمەن؛ دیم؛ دیمە؛ روو؛ روو؛ روو؛ چار؛ چارە؛
وینە؛ تەتەلە؛ گۆنە؛ دەم‌و‌چاو؛ موور؛ سەحەت؛
رەنگ‌وروو «خوشا چشمی کە رخسار تو بیند: خۆزگە
بەو چاوە روخسارت ببینئ» .

رخسارە / roxsāre ، ها: / اسم، ۱. روو؛ روو؛ روو؛
دیم؛ دیمە؛ دیمەن؛ سەرووچاو؛ دەم‌و‌چاو؛
روخسار؛ روخسارە؛ چار؛ چارە؛ سیمما؛ وینە؛

وهه گهراندوهه بۆ خاوهنى ۲. په؛ پهت؛ كار يان پهوتى قهبوول نه كړدن و وهرنه گرتن <پيشنهاده او رارد كړد: پيشنپاره كهى رهد كردهوه> ۳. له/ شوين؛ شوين؛ شون؛ شوون؛ ههرونه؛ ههرونه؛ ههرون؛ هورهنده؛ شوب؛ شوب؛ شو؛ شوينهوار؛ ئاسهوار؛ شونهما؛ شونهماى؛ كهرخ؛ يافت؛ پينج؛ نونگ؛ پهت <رد صدا؛ رد پا؛ رد كسى را گرفتن: شوينى دهنگ؛ شوين پا؛ شوينى كهسى هه لكردن> ۴. تپيه؛ په؛ كار يان پهوتى تپيه پرين له شوينيكدا <كسى از اينجا رد نشده است: كهسيك ليرموه تپيه رى نه كردهوه>.

□ رد شدن: ۱. په بونوهوه؛ قهبوول نه بوون؛ وهرنه گريان ۲. تپيه پرين؛ په بوون؛ بوردن؛ ويهردهى؛ په پينهوه؛ رابواردن؛ پرايوه <از خيابان رد مى شدم كه با ماشين تصادف كردم: له شهماه كهوه تپيده بهريم، كه ماشين لتي دام>.

رد كردن: ۱. دانهوه؛ پي دانهوه؛ گهراندنهوه؛ دايوه؛ نهوه گيلنهى ۲. سپاردن؛ دانه كهسى تر؛ پرنايوه؛ نهوه پرنهى ۳. په كړدن؛ تپيه راندن ۴. په كړدنهوه؛ وهرنه گرتن؛ په سندنه كړدن؛ هه لخواوشان؛ لا دايان؛ دانه دواوه.

رد كسى را پيدا كړدن: شوينى كهسى دوزينهوه؛ شوين كهسى هه لكردن؛ شونؤ يوؤ هور كه ردهى؛ هه وال يان نيشانه يه ك له جيگه كى كهسى به دهس هينان.

رد كسى را گرفتن: به شوين/ له شوينهوار كهسيكدا چوون؛ شوين كهسى گرتن؛ كهوتنه شوينى كهسيك؛ پينجى كهسى دانه پهى؛ شونهماو يو پره گيلهى <بۆ كهوتنه شوينى يان دوزينهوه>.

رد: ۱. صفت. <گفتارى> سهرنه كهوتوو؛ په؛ قهبوول نه بووگ؛ وهرنه گيراو <آزاد از امتحان رد شد: نازاد له نه زمونه كهدا سهرنه كهوت>.

ردا / radā, redā / ها: <عربى/ اسم/ قديمى/ بالا پوښ؛ عاڼا؛ عاڼا؛ بهرگيكي شور و ناودامانى

ته ته له <دوش مى آمد و رخساره برافروخته بود: رووى هه لاييسابوو دويشهوه كه دههات> ۲. <زمين شناسى/ كومه له تاييه تمه نديگه لى بنه نيشتيك له روانگه ي بهر دناسى، كونه ناسى و هه ل و مهر جيك كه بۆته هوؤ بنه نيشتن>.

رخشان / raxšān / صفت. <مخفف/ درهوشان؛ درهوشاوه؛ گهشاوه؛ بريقه دار؛ گرشه دار؛ تهيسان؛ پهوشه؛ رۆشن <خورشيد رخشان: هه تاوى درهوشان>.

رخشنده / raxšānde / صفت. <مخفف/ تيشكدهر؛ به درهوشه؛ بريسه كهدهر؛ تروسكه دهه؛ برووسكه دهه؛ بريكه دهه؛ به تهيس؛ بريقه دهه <چو رخشنده مهتاب سر برنهد: كاتى مانگى تيشكدهر سهه ره رين>.

رخصت / roxsat / <عربى/ اسم/ ادبى/ به رايى؛ ريگانه؛ ئيجازه> <رخصت خواستن: به رايى خواستن>.

رخنه / rexne, raxne / ها: <اسم/ ۱. په هوؤ؛ ده رز؛ درز؛ كه لشت؛ شكه؛ شكپ؛ تريشكه؛ قه لش يان چاكى له شتيكدا كه تا ناوهوه دريژى هه يه ۲. كون؛ وله>.

□ رخنه كردن: دزه كړدن؛ كون كړدن؛ چوونه نيؤ شتى يان شوينيكى به ستراوهوه <آب در ديوار رخنه كرده بود: ئاو دزه ي كړد بووه ديواره كهوه>.

رخوت / rexvat, raxvat / <عربى/ اسم/ ۱. خاوى؛ سستى؛ ته وهزه لى؛ ته پلموؤسى؛ ته پله موؤسى <رخوت و تبلى جز بدبختى حاصلى ندارد: سستى و لهش گرانى به ديه ختى له شوينه و بهس> ۲. خاوى؛ كاسى؛ داهي زراوى؛ كه هم هيزى <به تدريج دارو داشت اثر مى كرد و وجود دستخوش رخوت مى شد: بهره بهره دواكه كارى ده كرد و خاوى دايدة گرتم>.

رد ۱ / rad(d) / <عربى/ اسم/ ۱. په؛ كار يان پهوتى دانهوه؛ وهه گهراندنهوه؛ گهراندنهوه؛ وهه گريان <پول را به صاحبش رد كرد: پوله كهى

دهبیتسه وه (وهک وشه ی «بی-تو» له کوتایی دپړه کانی ثم بهیته شیعره ی نالیدا «نهمردم من نه گهر نه مجاره بی تو/ نه چم شهرت بی هه تا ثم خواره بی تو» ۴. / موسیقی/ چۆنیه تی شوین یه کوهوتنی گۆشه گهل له دهزگای مووسیقی ئیرانیدا.

ردیفی / radifi: [عربی/ آقید. به ریز؛ ریزی؛ رزی؛ به بیچمی ریزه وه «ردیفی نشسته بودند؛ به ریز دانیشتبوون».

ردیم / rod(i)yom: [فرانسوی/ اسم، رادیوم؛ توخمی کیمیاوی کانزایی به ژماره ی ئه تومی ۴۵ و کیشی ئه تومی ۱۰۲،۹۰ به پهنگی سپی، نهرم و بیچمگر، له ناو ناو ناتویته وه و له ههمبه ری ئه سیده وه خوگره، له گهل کانیه لی پلاتیندا هیه و له ئاوکاری، ئالیاژسازی و شمه کی نه دنازه گری ئه ستیره وانیدا به که لکه: **رودیم**

رذائل / razā'el: [عربی] رذایل

رذالت / rezālat, razālat, ها: [عربی/ اسم، پهستی، خوږپه تی؛ ناکه سی؛ چه په لی؛ تهره سی؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی په ست بوون «تو به این رذالت تن دادی که بچه هایت را به گدایی ببری؛ تو خۆت دا له قهره ی ئه م په ستیه که منداله کانت به ری بۆ سوالکهری؟».

رذایل / razāyel: [عربی] جمع رذیلت؛ رذائل **رذل** / razl, ها: [عربی] صفت. په ست؛ خوږی؛ خوږی؛ تهره س؛ ناکه س؛ گه مار «آدم باید خیلی رذل باشد، که از حق هم کیش خود بدزد؛ مروه ده بی زور به ست بیت، که له مافی هه فالی خوی دزی کات».

رذیلانه / razilāne: [عربی/ فارسی] آقید. به پهستی؛ په ستانه؛ خوږپانه؛ پیسانه «در دوران جنگ خیلی رذیلانه برخورد می کرد؛ له سه رده می شه ردا زور به پهستی ده جوولاه».

رذیلت / razīlat, ها؛ رذایل: [عربی/ اسم، خوږپه تی؛ پیسیه تی؛ گه ماریه تی.

رذ / raz, ان: / اسم، میو؛ مه یف؛ ره؛ داری تری؛

بهروز و بی قوچیه که له سه ر جل و بهرگی تری ده که ن.

ردخور / radxor: [عربی/ فارسی] صفت. / گفتاری/ وهرنه گیراو؛ شیاوی ره دکر دنه وه.

ردخور نداشتن: بی سی وودو بوون؛ ته و او بوون؛ بی که مایه سی بوون؛ وه گیرانی بی قسه و باس «حرفهایش ردخور نداشت؛ قسه کانی بی سی وودو بوو».

رده / rade, ها: / اسم، ۱. ریز؛ ریز؛ ریزه؛ ریزه؛ رزن؛ پیره؛ چینه؛ سه ف؛ ره ج ۲. / زیست شناسی/ له یه که گه لی رزن کردنی گیانه وهران و گیا گهل، بریتی له چهنه راسته، که خوی به شیکه له لقیک.

رده بندی / radebandi, ها: / اسم، ریزه بندی؛ ریزگری؛ کار و رهوتی مریس کردنی شتان له ریزه و دهسته یان گرؤگهلدا به پیی تاییه تمه ندیان.

ردی / raddi, ها: [عربی/ اسم، رفووزه یی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سه رنه که ووتن. به رانبهر؛ قبولی

ردیاب / radyāb, ها: [عربی/ فارسی/ اسم، شوپ هه لگر؛ شوپاژو؛ شوپگر؛ شوین هه لگر؛ هه رند؛ شوین گیر؛ که سیک یان که ره سه یی که به ره وگه ی رویشتن یا شوینی که سی یان شتی ده دوزیته وه. هه روه ها؛ ردیابی

ردیز / radeiz, ها: [؟] / اسم، / زیست شناسی/ ژیریزه؛ به شیکي جیاواز له ریزیک.

ردیف / radif, ها: [عربی/ اسم، ۱. ریز؛ رز؛ رزن؛ رزگ؛ که سان یان شتانی که له پال یان له پشته سه ری یه کتریدان «آنها در دو ردیف پشت سر هم نشسته بودند؛ ئه وان له دوو ریزدا پشته سه ری یه ک دانیشتبوون» ۲. ریز؛ پیره؛ ریز؛ رزن؛ قه تار؛ رقات؛ هیلی که به م جوهر دروست ده بی «نفر وسط از ردیف سوم؛ نه فره ی ناوه راست له ریزی سیته م» ۳. وشه یان وشه گه لی که له دواپی هه موو دپړه گه لی شیعره وه دی و دوو پاته

دارى ههنگوور: مو

رز / roz: [فرانسوی] گل سرخ، گل

رزاز / razzāz، ها:ان: [عربی] اسم. ۱. برنج کوت
۲. کەسێ که کاری فروشتنی برنج و برویش و
دانه‌ویلە.

رزازی / razzāzī: [عربی] اسم. ۱. کپینگە
برنج؛ دووکانی برینج فروشی ۲. کاری فروشتنی
برنج و دانه‌ویلە.

رزاق / razzāq: [عربی] صفت. [ادبی] پۆژیدەر؛
پۆژیدەر؛ بژیودەر.

رزبان / razzbān، ها:ان: [اسم] پەزوان؛ پەزفان؛
باخەوانی باخی ترێ.

رزرو / rezerv: [فرانسوی] اسم. دابین؛ ئەوەی
پەچاو کراوە تا جیگەرەوی کەسێ یان شتیکێ تر
بێ «از حالا بڕام توی هتل جا رزرو کردەاند: هەر لە
ئێستانو لە ئوتیلدا جێیان بۆ دابین کردووم».

هەرەو هە: رزرو بودن؛ رزرو شدن؛ رزرو کردن

رزق / rezq، ارزاق: [عربی] اسم. بژیو؛ پۆژی؛
نان و سۆل؛ نان و خوی؛ رزق «رزق آدم را خدا می‌دهد؛
بژیوی مرۆ لە لای خواوە».

رزم / razzm، ها: [اسم] [ادبی] شەر؛ جەنگ
«جامە ی رزم بر تن کرد: بەرگی شەری کردە بەر».

رزم آزموده / razzmāz(e)mûde: [ادبی]
شەر دیتوو؛ شەر چە شتە؛ پەزمازما؛ خاوەن
ئەزموون لە شەردا.

رزم‌آور / razzmāvar، ان: [ادبی] جەنگاوەر؛
سەفدەر؛ جەنگی؛ ئەبەز؛ شەڕانی؛ شەرپۆر؛
شەرپاوی؛ ئازا لە شەردا «مرد رزم‌آور؛ پیاوی
جەنگاوەر».

رزمایش / razzmāyesh، ها: [اسم] پۆنانگە
جەنگ؛ خەبات و چالاکی پۆردراوی بە بەشداری
کەسان و کەرەسەگەلی پێویست بۆ تاوتوێ کردن،
دابین کردن یان نمایشدانی بەرھەفی بۆ شەر.

رزمجو / razzmcû، ها: [ان] [ادبی]
جەنگەرائی؛ جەنگەرەن؛ شەرپوێست؛ جەنگەر؛

شەرچی؛ شەڕانی؛ جەنگاوەر؛ جەنگی «مرد
رزمجو؛ پیاوی جەنگەرایی».

رزم‌دیده / razzmdide، گان: [ادبی] شەر
دیتوو؛ شەرئازما.

رزمگاه / razzmgāh، ها: [اسم] [ادبی] شەرگە؛
هێلگە؛ مەیدانی جەنگ.

رزم‌نامه / razzmnāme، ها: [اسم] شەرنامە؛
کتیب و پەرتووکی کە لە بابەت شەرەو
نووسراوە.

رزمناو / razzmnāv، ها: [اسم] کەشتی جەنگی.

رزم‌نده / razzmande، ها: [ان] [ادبی]
شەرکەر؛ بەشەر؛ خاوەن هیزی شەرکردن
«نیروی رزم‌نده: هیزی شەرکەر».

رزمی / razzmī: [ادبی] جەنگی؛ شەرەکی؛
شەری؛ پێوەندیدار بە شەرەو.

رزمیدن / razzmīdan: [مصدر، لازم] [ادبی]
// رزمیدی: شەرت کرد؛ می رزمی: شەر دەکی؛
پرزم: شەر بکە // شەرکردن؛ گژیە ی؛ جەنگین؛
بەرزاندن؛ بەلشین.

■ صفت فاعلی: رزم‌نده (شەرکەر) / صفت مفعولی:
رزمیده (-) / مصدر منفی: نرزمیدن (شەر نەکردن)

رزوه / rezve، razzve، ها: [اسم] رزوه. ۱. گیرە؛
ئالقه‌یه‌ک کە سەری زافتە کە دەکوێتە ناوی و
قفله‌کە ی لێ دەخەن: رزوه ۲. دهنده ی
پێچاوپێچ؛ شاشه (وه‌ک دهنده ی پێچ).

رزوه / raze: [۹] رزوه - ۱

رزیدن / razzīdan: [مصدر، متعدی] [قدیمی]
// رزیدی: رەشت؛ می رزی: دەرپژی؛ برز: برپژه //
رەژتن؛ رشتن؛ پژتن؛ رەشتە ی؛ گۆناندن؛
رەنگاندن؛ رەنگ کردن.

■ صفت فاعلی: رزنده (-) / صفت مفعولی: رزیده
(رەژیاگ) / مصدر منفی: نرزیدن (نەژتن)

رزیدنت / rezident، ها: [انگلیسی] اسم.
رژیدنت؛ بریشکی کە بۆ تپپەرکردنی دەورە ی
پسپۆری لە نەخۆشخانەدا یە.

رزیستانس / rezītāns / [فرانسوی/ اسم/ برق/]
رزیستانس؛ باشار؛ بهرگری؛ مقاومهت.

رژین / rezīn / -ها/ [فرانسوی/ اسم/ شیمی/ رزین؛
هر یه که له تنگه‌لی نه‌گۆر یان نیمچه نه‌گۆر
بی‌بیچم و ئاگر گر به ره‌نگی زهردی نامال
قاوه‌یی که له ده‌لاندنی بری گیاهه پیک‌دی.

رژ / rōj / [فرانسوی] رژو

رژه / reje / -ها/ [اسم. سان؛ رژه؛ ری‌ورسمی
مەشقی گرویه‌ک بۆ بۆنه‌یه‌کی فەرمیه‌وه (جێژن
یان دیمانه‌ی که سایه‌تیه‌ک) له ریزگه‌لیکی
ته‌کووزدا له به‌رانهر کهس یان شتیکه‌وه.

رژه رفتن: وه‌ته‌رناش؛ رژه‌ چوون؛ تیپه‌ر
بوونی ریزگه‌لی له کهسانی ده‌سته‌یه‌ک له
به‌رانهری که‌سیک یان شتیکه‌وه.

رژیسور / rejisor / -ها/ [عربی/ اسم/ ریژیسۆر؛
ده‌ره‌ینه‌ری شانۆ.

رژیم / rejīm / -ها/ [فرانسوی/ اسم/ رژیم؛
۱. دوزنه (به‌تایبەت دوزنه‌ی سیاسی)؛ دام و
ده‌زگای ده‌سه‌لات (ب. س. جمه‌وری: رژیم
کۆماری) ۲. ده‌ولەت یان ده‌سه‌لات «رژیم
اسرائیل: رژیم ئیسراییل» ۳. پارێز؛ پارێزانه؛
پێنامه‌یه‌کی دیاریکراو بۆ نه‌خواردن و خواردنی
چه‌شنی خواردمه‌نی (من رژیم دارم، شام
نمی‌خورم: ئەمن پارێز ده‌که‌م، شیۆ ناخۆم).

رژیم کرفتن: رژیم گرتن؛ پارێزکردن؛ له
پێنامه‌یه‌کی تایبه‌تی بۆ خواردن و نه‌خواردن
که‌لک وه‌رگرتن. هه‌روه‌ها: رژیم داشتن

— رس / res, ras / : پیواژه. — ره‌س: ۱. ئەوه‌ی که
بگا؛ ره‌سندە (نوس: تازه) ۲. جیگه‌یی که
بکری پێی بگه‌ی «دست: ده‌سه‌رس»
۳. پێراگه‌یتن «داد: فریا».

رس / ra(o)s / : صفت. هه‌قده‌لووش؛ چلیس؛
زکن؛ زکین؛ بخواره؛ زک‌کوور؛ زکوون؛ به‌رچاو
برسی؛ سکه‌رو؛ سکن؛ چه‌وره.

رس / ros / : اسم. رس؛ خا‌که‌سووره؛ رست

رس آهکی: رسی قسلی؛ خا‌که‌سووره‌ی
تی‌که‌لاو له‌گه‌ل قس‌لدا. هه‌روه‌ها: رس ماسه‌ای؛
رس آه‌نی

رس چربی‌زدا: جوړیک خاکی رسی دانه‌پیزی
سروش‌تی، به‌هیزی هه‌لمزانی زۆروه، که بۆ
سپینه‌وه‌ی ره‌نگ که‌لکی لی ده‌گرن.

رس‌نوز: رسی نه‌سوچ؛ جوړی خا‌که‌سووره
که له به‌رامبه‌ر گه‌رمای زۆروه باشاری ده‌کا
و بیچمی ناگۆردی.

رسا / rasā, resā / : صفت. ره‌سا؛ رزگ؛ هه‌راش؛
خاوه‌ن چه‌نده‌تی یان چۆنیه‌تی ته‌واو یان
دلخواز «صدای رسا: ده‌نگی ره‌سا».

رسائل / rasā'el / [عربی] رسایل

رسانی / rasā'i, resā'i / [عربی] رسایی

رسالات / resālāt / [عربی] جمع رساله

رسالت / resālāt / [عربی/ اسم. ۱. پیغه‌مه‌ری؛
په‌یام‌نێری «پیغمبر اسلام یازده سال پیش از هجرت
به‌مدینه، به‌رسالت رسید: پیغه‌مه‌ری ئیسلام
یازده‌سال پیش کۆچی بۆ مه‌دینه، بوو به‌ پیغه‌مه‌ر»
۲. له‌/ ئه‌رکیکی ده‌روونی و سه‌ره‌کی که‌س
بۆ به‌پێوه‌بردنی، خۆی به‌ به‌رپرس بزانی ۳. کار
یان پ‌وتی تیگه‌یاندن و پێگه‌یاندنی په‌یام.

رساله / resāle / -ها؛ رسالات؛ رسایل؛ [عربی/ اسم.
نامیله؛ نامه؛ سیپاره؛ کتیبۆکه: ۱. وتاریکی
تیروته‌سه‌ل یان کتیبیکی چکۆله‌له‌مه‌ر
بابه‌تیکی زانستیانوه، به‌تایبەت ئەوه‌ی که له
قوناگه‌لی زانستگاییدا ده‌بی له‌لایه‌ن
خوێندکارانه‌وه بنووسرێت ۲. فتوا و بریارگه‌لی
شەری که دیناوه‌ریکی شەری ده‌یدا.

رسال / rassām / [عربی/ اسم. ۱. له‌/ ئامرازی
په‌سم کردن؛ که‌ره‌سه‌یی که بکری شتیکی پی
په‌سم بکه‌ی ۲. ل‌ان/ که‌سی که کاری کیشان و
په‌سم کردن بیت.

— رسان / resān, rasān / : پیواژه. — به‌ر؛ — گه‌یتن؛

— یاون؛ گه‌یتنه‌ر «نامه‌رسان: نامه‌که‌یین».

رسانا / resānā, rasānā: صفت. پهسانا؛ به تاييه تمه ندی راگويزانی کاره با، ههوا یان دهنگه وه. ههروهه: رسانی

رساندن / resāndan, rasāndan: مصدر. متعدی.

// رساندی: گه یاندت؛ می رسانی: ده گه یینی؛ پرسیان: بگه یینه // گه یاندن؛ گه هاندن؛ گه اندن؛ یاونه ی؛ یاونای؛ پنه یاونه ی؛ پهسانن؛ پهساندن: ۱. که سیک یان شتیک تا جیگه یه ک بردن

«بچه را به مدرسه رساندم؛ منداله کم گه یانده قوتابخانه». ۲. پیگه یاندن؛ وتنه وه ی په یامیک بو فیه گری «سلام مرا به او برسان؛ سلاوی منی پی بگه ینه». ۳. پیگه یاندن؛ که سی یان شتی خستنه

کاریک یان رووداویکه وه «زیان رساندن؛ زیان پی گه یاندن». ۴. که سی یان شتی پهروه راندن یان هه راش کردن و په ره پیدان «کسی را به مقامی رساندن؛ که سی به پایه یه ک گه یاندن»

۵. [گفتاری] پیگه یاندن؛ راگه یاندن؛ یاونه پنه ی؛ هه ف گه اندن؛ ناگادار کردنه وه؛ هه وال دان «به او رسانده بود که قرار است خانه را بفروشد؛ پی گه یاندبو که برپاره ماله که بفروشی». ۶. پیگه یاندن؛

دابین کردن؛ به ره هه ف کرن؛ دابهستن؛ ناماده و ته یار کردن «مقاله را تا فردا برسان؛ وتاره که تا به یانی پی بگه یینه». ۷. شتیک له گه ل مه به ست یان ماوه یه کی تاييه تیدا هاوئا ههنگ یان سازگار

کردن «باید با همین پول خودمان را تا آخر ماه برسانیم؛ ده بی هه بهم پاره یه خو مان بگه یینی نه سه ری مانگ» * رسانیدن. ههروهه: رساندنی

■ صفت فاعلی: رساننده (گه یینه ر) / صفت مفعولی: رساننده (گه یینه دراو) / مصدر منفی: نرساندن (نه گه یاندن)

رسانه / resāne, rasāne: ها: / اسم. په سی نه؛ پهسانه؛ راگه هانه؛ که ره سه یه ک بو راگه یاندنی په یام.

■ رسانه ی گروهی / همگانی / جمعی: که ره سه یه یه یوه ندی گشتی؛ که ره سه یه ک که خه بهر

یان په یامیک به تاقمیک زور له خه لکی راده گه یینی.

- رسانی / resāni, rasāni: ها: / پیوژه. - گه یینی؛ - به ری؛ - په سی تی؛ چو نیه تی گه یاندن «نامه رسانی: نامه گه سی».

رسانیدن / resānidan, rasānidan: رساندن رسایل / rasāyel: [عربی] جمع رسانه: رسائل

رسایی / resāyi, rasāyi: / اسم. په سایی؛ دوخ یان چو نیه تی په سا بوون: رسائی

رست / rast: / اسم. [ریاضی] پانایی؛ بهر؛ وه؛ مه و دای ئه ستوونی له ته وه ری دریا ییدا.

رست / rost: / پیوژه. - رسک؛ - نیا؛ - پرس؛ ئه وه ی که ده رو ی (خود رست: خو رسک).

رستاخیز / rastāxiz: / اسم. ۱. په سلان؛ په شان؛ سه لا؛ قیا؛ قیامت؛ په وتی ناخیزانه وه؛ را بونه وه؛ ژیا نه وه ی دوا ی مه رگ؛ هه ستانه وه ی دوا ی مردن ۲. / ها: / بزوتنه وه؛ خه بات؛ کار و په وتی تی کو شان بو له به یین بردنی هه ره چه شنه خراوی یان دوا که وتیک.

رستگار / rast(e)gār: ان: / صفت. [دبی] پژگار؛ نازا؛ نازا؛ په ها؛ په هی؛ ده رباز؛ خه لاس؛ قوتار؛ ده رباس؛ به شدار له پژگاری. ههروهه: رستگار بودن؛ رستگار شدن

رستگاری / rast(e)gāri: / اسم. پژگاری؛ نازادی: ۱. دوخ یان چو ناو چو نی ده رباز بوون یان دوور بوون له مه ترسی ۲. په وتی گه یشتن به نامانج یان دوزینه وه ی ریگه ی گه یشتن به مراو «راستی، مایه ی رستگاری است؛ راستی هه وتی رر کاریه».

رستم / rostam: / صفت. [کنایی] پاله وان؛ به هیژ؛ په سه م؛ گه ناس؛ میر په نجه؛ مه رخوز؛ زور دار.

■ رستم در حمام: / کنایی / پاله وان فس - فس؛ پاله وان په مه؛ لاتی چولایی؛ پاله وانی درو یینه؛ ناوی بی ناوهر وک.

رستمن و یک دسته اسلحه: /کنایی/ دوکانی به کره
و دوو قالب سابوون؛ دۆخی هه‌بوونی ته‌نیا

یه‌ک ئامیر یان پێچار، به‌تایبه‌ت بۆ
جل‌وبه‌رگ.

رستمن / rastan: مصدر. لازم. /ادبی/ // رستی:
خه‌لسای؛ می‌رهی؛ ده‌خه‌لسی؛ رها شو؛ بخه‌لسه //

خه‌لسین؛ خه‌لسان؛ خه‌لستن؛ داخه‌لسان؛
فلتین؛ ده‌رباز بوون؛ سه‌ر هه‌لینان؛ په‌سته‌ی؛
په‌سین؛ راپسکان؛ وه‌ربه‌ی؛ پزگار بوون.

■ صفت مفعولی: رسته (خه‌لساو) / مصدر منفی:
نرستن (نه‌خه‌لستن)

رستن / rostan: مصدر. لازم. /ادبی/ // رستی:
رسکایت؛ می‌روی؛ ده‌رسکی؛ پرو (ی)؛ برسکه //

رسکان؛ په‌هستن؛ په‌سی؛ په‌سای؛ په‌ان؛ په‌وان؛
په‌ویان؛ شین بوون؛ هه‌لدابوون؛ په‌وانی په‌وه‌ک؛
سه‌وز بوونی گیا.

■ صفت مفعولی: رسته (رسکاو) / مصدر منفی:
نرستن (نه‌رسکان)

رستنگاه / rostangāh: اسم. رواوگه؛ رواه؛
جیگه‌ی په‌وان.

رستنی / rostanî: ها. / اسم. په‌وه‌ک؛ گیا؛ گیواو؛
گژ؛ هه‌ر چی له زه‌وی شین ده‌بی.

رستوران / restûrân: ها. / فرانسوی / اسم.
خواردنگه؛ خوارنگه‌ه؛ ئاشخانه؛ چیشته‌خانه؛
شوینی دامه‌زراو بۆ خواردن و خواردنه‌وه‌ی
مشته‌ریان.

رسته / raste: ها. / اسم. رزگ؛ ریز؛ رز؛ پی‌ره؛
۱. ده‌سته و تاقمی هاوکار یان له په‌نایه‌ک

۲. هه‌ر کام له تاقمه‌گی پسه‌پۆری، به‌تایبه‌ت له
قۆشن و سپادا.

رستی / rostî: رسم.
رستد / rasad: اسم. ۱. / نظامی / په‌ل؛ پاژیکی

چه‌کداری به‌رانبه‌ر سی جووخه (۲۴ که‌س)
۲. ده‌سته‌ی پێشاهه‌نگی ۳. / قدیمی / باهر؛ پشک؛

به‌ش؛ به‌شه؛ گوپچ.

رستمن / rasadban: ان. / اسم. سه‌ره‌په‌ل؛
فه‌رمانده‌ی په‌ل.

رستدیار / rasadyār: ان. / اسم. رابه‌ری
ده‌سته‌یه‌کی پێشاهه‌نگی.

رسل / rosol: [عربی] جمع رسول
رسم / rasm: ها. / [عربی] / اسم. ۱. وینه؛ نه‌وه‌ی

به‌قه‌له‌م کیشراوه ۲. وینه‌ی خه‌تی شتی
۳. / رسوم / داب؛ هۆرته؛ رست؛ گه‌له‌مبه‌ری؛

په‌سم؛ پێ‌وشوینی باو و په‌سندکراوی نیو
کۆمه‌لگا «رسم لباس پوشیدن: دابی جل‌وبه‌رگ به‌ر

کردن» ۴. / منطق / په‌سم؛ نه‌وه‌ی شتی له پرووی
نیشانه‌کانیه‌وه‌ بناسینی (وه‌ک ئه‌مه‌ی له‌مه‌ر مرۆوه

بگوتری: «گیانه‌وه‌ری ئاخیره‌»).

رسم خط: ۱. پێ‌نووس؛ شێوه‌ی نووسینی
واته‌کان و نیشانه‌گه‌لی خالیه‌ندی ۲. شێوه‌ی

جوان نووسین؛ شێوازی خو‌شنووسی /
گونده‌نووسی.

رسمنا / rasman: [عربی] قید. به‌شێوه‌ی فه‌رمی؛
به‌رانبه‌ر له‌گه‌ل بنهما و پێ‌وشوینی په‌سندکراو.

رسمدان / rasmdān: ان. / [عربی / فارسی] صفت.
پێ‌وشوین‌زان؛ داب‌ونه‌ریت‌زان؛ هۆرته‌زان؛

ئاگادار له په‌سم و داب و ده‌ستووری باو «باید
یک نفر آدم رسمدان جلو بیافتد و مراسم را اداره کند:

ده‌بی یه‌کیکی ری‌وشوین‌زان پێش بکه‌وی و
پێ‌وره‌سمه‌که به‌پێوه‌ بیا».

رسمدانی / rasmdānî: [عربی / فارسی] / اسم.
پێ‌وشوین‌زانی؛ نه‌هریت‌زانی؛ هۆرته‌زانی؛

ئاگاداری له پێ‌وشوین‌گه‌ل؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی
ری‌وشوین‌زان بوون.

رسمی ۱ / rasmî: ها. / [عربی] صفت. ۱. فه‌رمی؛
په‌سمی؛ سازگار و هاو‌په‌نگ له‌گه‌ل قانون‌گه‌ل و

پێ‌و‌زیی وه‌رگیراودا «جلسه‌ی رسمی: دانیشتی
فه‌رمی» ۲. فه‌رمی؛ په‌سمی؛ به‌پێی قانون یان

نه‌ریتی جه‌ماوهر «دیدار رسمی: دیمانه‌ی فه‌رمی»
۳. ئاسایی «گوچه‌فرنگی رسمی: ته‌ماته‌ی ئاسایی».

رسمی^۱: قید. فہرمی؛ رہسمى؛ بہ شیوہ ییکی
وشک و شیلگیر، بہرامبہر بہ داب و دہستور
جوولانہوہ. بہرانبہر: خودمانی؛ دوستانہ؛ صمیمانہ
رسمیت / rasmīyyat: [عربی/اسم] دؤخ یان
چۇنیہ تی فہرمی بوون «رسمیت جلسہ اعلام شد:
فہرمی بوونی دانیشتنہ کہ راگہ ییئندرا».

□ رسمیت داشتن: خواہن ریز و برشتی قانونی
بوون. ہہروہا: رسمیت بخشیدن؛ رسمیت
دادن؛ رسمیت یافتن

رسن / rasan، -ہا: [عربی/اسم] [ادبی] گوریس؛
گرویس؛ گوروئس؛ وہرئس؛ وہرئسہ؛ رہسنہ؛
رئسمان؛ پتہ؛ پتہ؛ پتہ؛ پتہ؛ پتہ؛ پتہ؛ پتہ؛
تہنافہ؛ پتہ تی دریز و ہیندیک ئەستور.

رسن تاب / rsantāb، -ہا: [عربی/فارسی/اسم]
[ادبی] ۱. پتہ ریس؛ پتہ جہر؛ کندرپیچ؛ لہتہرہ
رئسہ (میینہ)؛ کہسئ کہ رئسمان دہگریتہوہ یان
دہچنی ۲. [نامتداول] جالجالووکہ؛ جۇلاتہنہ؛
داوتہنہ؛ کاکلہمووشان؛ داوداوی؛ ئەفنیچ؛
دؤبال.

رسوا / rosvā: صفت. ۱. -ہا؛ -یان؛ ناوزراو؛
ئابرووتکاو؛ بیئابروو؛ ئابروونہماو؛ رسوا؛ ترؤ؛
خہنزار؛ نامفہت؛ لومہ؛ بہدناو؛ ناوزریاگ؛
شہرمنہماو؛ حہیاتکاو؛ بی شہرم؛ حہیاچووک؛
گوسارتمہ «شما میخواہید با این شخص رسوا
ہمکاری کنید؟ ئیوہ دہتانہوئ لہگہل ئەم کابرا
ناوزراوہدا ہاوکاری بکەن؟» ۲. [ادبی] نہچی؛
نہنگین.

□ رسوا شدن: رسوا بوون؛ ئابروو چوون؛ ناو
زراں؛ ئابروو تکان؛ دہلقین.

رسوائی / rosvā'î رسوائی

رسوائی / rosvā'î، -ہا: [اسم] رسوائی؛ دہلق؛
سووک؛ بیئابرووی؛ خہنزاری؛ ئابرووتکاوی؛
پرووسیایی؛ ناوزراوی؛ دؤخ یا کارئ کہ بہ ہؤی
دزایہ تی لہگہل باہخگہلی کؤمہلگادا دہبیئہ
ہؤی حہیا چوون و ناوخرای: رسوائی

رسوب / rosûb, rusûb، -ہا: [عربی/اسم]
بنہنیش؛ بنہنیشتہ؛ ملت؛ تاجن؛ گیرہہ؛ پہگر؛
تمتم؛ متممان؛ غلفؤش؛ تہینشین؛ رہوتی
بننانہوہ.

□ رسوب بادی: تہینیشتووہیک کہ بہ ہؤی باوہ
پیگہاتبئ (وہک تہپؤلکئی ماسہیی بہستین).
□ رسوب دادن: بنہنیش کردن؛ تہینشین کردن.
رسوب کردن: نیشتن؛ نشتن؛ تلتہبن کەوتن؛
نیشتنہ بن؛ تہینشین بوون؛ بنہنیشتہ بیہی.

رسوبشناسی / rosûbšenâsî, rusûb- [عربی/
فارسی/اسم] پانشتہناسی؛ تلتہناسی؛ لقی لہ
زانستی زہویناسی کہ لہ بنہنیش یان بہردی
تمتمانی دہکؤلئتہوہ.

رسوبی / rosûbî, rusûbî: [عربی] صفت.
بنہنیشتہ؛ تہینیشتہ؛ پانیشتہ «این دشت از مواد
رسوبی تشکیل شدہ است: ئەم دہشتہ لہ ماکگہلی
بنہنیشتہ پیگہاتووہ».

رسوخ / rosûx, rusûx: [عربی/اسم] جئوہگری؛
دزہ؛ رہگاژؤیی؛ کار یان رہوتی رینگہ خؤش
کردن بؤ ناوشتیک و تئیدا دامہزران «فکری بہ
دھنم رسوخ کرد: بیریک لہ میشکمد جئ کرت».

رسول / rasûl، -ان: [عربی/اسم] [ادبی] ۱. /رسل/
پیغہمبہر؛ پہیامبہر «رسول: خدا؛ سغہمبہری خود»
۲. [قدیمی] ناردراو؛ نیردراو «رسول امپراتور روم
نامہای آورد: ناردادی ئیمپراتوووری رۆم نامہیہکی
ہینا».

□ رسول اکرم: پیغہمبہری ہینزا؛ پیغہمبہری
مہزن.

رسول الله / rasûlallāh: [عربی/اسم] نیردراوہ لہ
لایہن خواوہ؛ ناردراوی خودا.

رسوم / rosûm, rusûm: [عربی] جمع رسوم
رسومات / rosumāt, rūsumāt: ۱. (!) [عربی]
[اسم] جمع رسوم ۲. کارخانہی دروست کردنی
خواردنہوہی ئەلکولی.

— رسمی / rasî, resî: پیواژہ. — رہسی؛

رشته‌فرنگی /reštəfarangi/: اسم. هه‌رشته فره‌نگی؛ به‌ره‌همیکی چیشتینه‌یه به شیوه‌ی رشته‌گه‌لی باریک که به‌تابیه‌ت ده چیشتاوی ده‌که‌ن.

رشد /rošd/: [عربی/اسم. خیف؛ زۆج؛ هر؛ بار؛ ۱. گه‌شکه؛ هه‌ره‌ش؛ کار یان په‌وتی گه‌وره بوون «پسر سارا خوب رشد کرده بود؛ کوره‌که‌ی سارا باش خیف ببوو» ۲. هه‌راش؛ فره‌رازی؛ فره‌راژوو؛ فراژی؛ کار یا په‌وتی زۆر بوون؛ په‌ره‌سه‌ندن؛ له زیاد بوون؛ فره‌بوونه‌وه «رشد جمعیت؛ زوربوونه‌وهی ئاپۆره» ۳. پینش‌په‌وت؛ په‌وتی گه‌شه‌سه‌ندن؛ چل‌کیشان؛ ئیوزینه‌کردن؛ گه‌شه‌دار بوون «رشد کشاورزی؛ پینش‌په‌وتی کشت‌و‌کال».

رشک /rašk, rašg/: اسم. [دبی/ئیره‌ی؛ کال؛ سوو؛ هه‌ست به‌ناخۆشی و ئازار دیتن له هه‌قیازی و خۆشی و به‌رز بوونه‌وه‌ی خه‌لکی «همه‌به‌او رشک می‌بردند؛ هه‌موو نیره‌ییان پێ ده‌برد». هه‌روه‌ها: رشک بردن؛ رشک ورزیدن

رشک /rešk, rešg/: ها/اسم. سپیلک؛ رشک؛ رشکی؛ میتک؛ میتکه؛ میتۆکه؛ که‌را؛ گه‌رای نه‌سپی.

رشن /rašn/: ها/اسم. ته‌پۆلکه؛ ته‌پ؛ ته‌پک؛ ته‌په؛ گر؛ گرد؛ گردۆک؛ کۆمت؛ کۆمه‌یان ته‌پۆلکه‌ی خپ.

رشوه /rešve, rošve/: ها/ [عربی/اسم. به‌رتیل؛ هه‌بوودی؛ رشوه‌ت؛ رشفه‌ت؛ رشپه‌ت؛ پوولتی که‌خواهن ده‌سته‌لات بۆ رپک‌خستنی کارپک به‌ناپه‌وا ده‌یستینی «دیگر‌طوری شده بود که برای نوشتن اسم بچه‌ها هم باید رشوه می‌دادیم؛ ئیتر وای لێ هاتبوو بۆ ناونووسی منداڵه‌کانیش ده‌بوا به‌رتیلمان بدایه». هه‌روه‌ها: رشوه‌دادن؛ رشوه‌گرفتن

رشوه‌خوار /rešvexār, rošve/: ها/ان/ [عربی/فارسی] صفت. به‌رتیل‌خۆر؛ به‌رتیل‌خواز؛ خووگرتوو یا لایه‌نگری به‌گرتنی به‌رتیل «یک مشت مأمور رشوه‌خوار در کار مردم اخلاص می‌کنند:

رسته‌ی ده‌زوو» ۲. تال؛ تاله؛ رشته؛ رسته؛ رست؛ رس؛ رستک؛ رسته؛ رسک؛ هه‌قده؛ هه‌قۆ؛ به‌ن؛ رژده؛ یه‌که‌ی ژماردنی شتانی وا «چهار رشته‌سیم: چوار تال سیم» ۳. رشته؛ گشته‌ک؛ کشته‌ک؛ رژده؛ له‌موو؛ داو؛ هه‌ودا؛ رپس؛ په‌سن؛ وه‌ریس؛ رست؛ رس؛ رستک؛ رسته؛ رسک؛ هه‌قده؛ هه‌قۆ؛ فریت؛ هه‌ودابه‌ک که‌بادراوه و به‌شیوه‌ی به‌ن ده‌ره‌اتوو ۴. هه‌رشته؛ رشته؛ به‌ره‌همیکی چیشتین له‌هه‌ویری نان، که‌به‌شیوه‌ی نه‌وارگه‌لیکی باریک به‌رداون و ئیشک‌کراون و له‌بریک چیشتدا به‌کاردی «رشته‌ی پلوی؛ هه‌رشته‌ی پلاوی» ۵. رزد؛ رژه‌ده؛ رزدی؛ گازه؛ گه‌لوازه؛ رزگ؛ سه‌فان؛ رزن؛ زنجیره؛ ریزی له‌شتگه‌ل یان رووداوگه‌لی سه‌ر به‌یه‌ک «رشته‌کوه؛ رزدی کتو» ۶. [فیزیولوژی] کشته‌ک؛ پیکه‌اته‌ی درێژ و به‌ن‌ئاسای شانه‌گه‌لی بوونه‌وه‌ر «رشته‌ی ماهیچه‌ای؛ کشته‌کی ماسوولکه‌یی» ۷. نه‌خۆشینێ پیستی که‌به‌هۆی ئه‌نگه‌لی به‌نیو «رشته‌وه‌له‌قاپووره‌ی پێ یان مه‌چه‌کدا سه‌ره‌له‌ده‌دا ۸. رشته؛ پشک؛ بابه‌ت و بواری کارپک «رشته‌ی شغلی؛ رشته‌ی پیشه‌یی».

▣ **رشته‌ی سخن را به‌دست گرفتن**: [مجازی/سه‌ری قسه‌گرتنه‌ده‌سته‌وه؛ له‌وتووێژ یان وتاریژیدا به‌شداری کردن و درێژه‌پیدان. رشته‌ها را پنبه‌کردن: [مجازی] رپس کردن‌هوه به‌خوری؛ په‌نج‌دانه‌با؛ په‌نج‌ئاویه‌ره‌ده‌ی؛ ئاکام و ئه‌نجامی کارپک‌تیکدان و له‌به‌ین بردن «مادربزرگ همه‌ی رشته‌ها را پنبه‌کرد و نقشه‌ی ما نقش بر آب شد؛ دایه‌گه‌وره‌هه‌موو ریسمانی کرده‌وه به‌خوری و نه‌قشه‌که‌مانی به‌تال کرده‌وه».

به‌رشته‌ی تحریر درآوردن: نووسین.

رشته‌پلو /-polo, reštepollow/: اسم. رشته‌پلاو؛ جوړی پلاو که‌هه‌رشته و گوشت و جاروبار میوژ و خورمای سووره‌وه‌کراوی تیده‌که‌ن.

تاقمیک مئممووری بفریل حور بشیوه ده خنه نیو کاری خه لکه وه.

رشوه خواری / rešvexārī, rošve- / ها: [عربی/فارسی] اسم. بهرتیل خۆری؛ کار و پیشه یه که له ریگی بهرتیل گرتنهوه باره چه بی.

رشوه گیر / rešvegīr, rošve- / ها: ان: [عربی/فارسی] صفت. بهرتیل خۆر؛ بهرتیل گر.

رشید / rašīd / [عربی] صفت. پیگه یشتوو؛ بای بالدو؛ بهرمان (جوان رشید؛ لوی پیگه یشتوو).

رصد / rasad / -ها: [عربی/اسم] [نجوم] کار و رهوتی دیتن و ناسینه وه و به دووی تنگه لی ئاسمانیدا گه ران.

رصدخانه / rasadxāne -ها: [عربی/فارسی] اسم. ئاسمان پیو؛ جیگه یه که تیدا به ئامرازانیکی تایبهت، تنگه لی ئاسمانی ده بینن و ده یاننانسن و ده یانپیون.

رضا / rezā / [عربی/اسم] رهزا؛ رهزانه ندی (برای رضای خدا؛ بۆ رهزای خودا).

رضا داشتن: رازی بوون؛ رهزا بوون.
رضا: صفت. [مغتاری] رازی؛ رهزا؛ دۆخی پی خوش بوون (من رضا نیستم یک موز سرش کم شود: من رازی نیم تالیک مووی لی کم بیته وه).

رضاعی / rezāʿī / [عربی] صفت. [دبی] شیریه؛ شیره کی؛ پیونه دیدار به شیر خواردنه وه.

برادر رضاعی ㊞ برادر

خواهر رضاعی ㊞ خواهر

مادر رضاعی ㊞ مادر

رضامندی / rezāmandī / [عربی/فارسی] اسم. رهزانه ندی؛ دۆخ یان چۆنیه تی رهزا بوون.

رضایت / rezāyat / -ها: [از عربی] اسم. قییم؛ راء؛ رهوت یا دۆخی رازی بوون؛ پی رازی بوون؛ قایل بوون؛ قادی بوون.

رضایت دادن: رهزایهت دان: ۱. رازی بوون؛ مل نیانه راسه؛ مل هاورده راسی (عاقبت به عروسی دخترش رضایت داد؛ ئاخری بۆ زهماوه ندی

کچه که ی رهزایه تی دا) ۲. له دادی خو چاو پۆشین (بالاخره رضایت داد و آرام را آزاد کردند: ئاخری رهزایه تی دا و ئارامیان ئازادکرد).

رضایت داشتن: لی رازی بوون؛ رهزایهت دان؛ دلخۆش بوون (همه در این محله از او رضایت دارند: همه مو له م گه ره که دا لینی رازین).

رضایت بخش / rezāyatbaxš / [عربی/فارسی] صفت. هۆی دلکراوه یی و رازی بوون.

رضایتنامه / rezāyatnāme -ها: [از عربی/فارسی] اسم. رهزایه تنامه؛ نامه یه که تیدا ههست به رازی بوون و دلپروونی له کار یان کرده وه ی که سیک، گرۆ یان ریکخراوه یه که دهربروه.

رطب / rotab / -ها: [عربی/اسم] خورمای تازه؛ خورمای ته.

رطل / ratl / -ها: [معرب از لاتینی] اسم. رهتل؛ پیوانه یه که له ولاتانی جۆراوجۆردا کم و زیاد ئەکا و له ۳۰۰ گره مه وه تا ده وری ۱۸۰۰ گره می ههیه و بهرامبه ره به ۸۴ مسقالیشیان گرتوه.

رطب و یابس / rotab-o-yābes / [عربی] اسم.
۱. [نامتداول] ته و وشک؛ شتگه لی ته و وشک
۲. [کنایی] هاته ران-پاته ران؛ ههله ق-مهله ق؛ قرت و قین (یک مشت رطب و یابس تحویل داد و گذاشت و رفت: بری هاته ران-پاته رانی گوت و لیتیدا رویش).

رطوبت / rotūbat, rutūbat -ها: [عربی] اسم. شی؛ نم؛ شه؛ شو؛ مچه و؛ له زم؛ شه؛ قه راوی؛ قه پای؛ هوت؛ هیمی؛ هیمیتی؛ هیمیتی؛ هیو؛ هیوایی؛ هیوی؛ هیویتی: ۱. ته رای؛ ته ری؛ هه لماو له هه وادا (میزان رطوبت ۸۵٪، دما ۱۰ درجه بالای صفر؛ راده ی شی ۸۵٪، دما ۱۰ پله ک بان سیفر). ۲. وردیله ئاوی هه لمزیگ به هۆی شتانیکی وه ک پارچه یان خاکه وه (هنوز کمی رطوبت دارد: هیتشتا که می نمی ههیه).

رطوبت سنج / rotūbatsanc, rutūbat- / [عربی]

فارسی] نم سنج

رطوبت گیر - /rotûbatgîr, rutûbat- / [عربی]

فارسی] نمگیر

رطوبت گیری - /rotûbatgîrî, rutûbat- / [عربی]

فارسی] نمگیری

رطوبی - /rotûbî, rutûbî- / [عربی] صفت. شیدار؛

نمار؛ نمدار؛ نماوی؛ هیودار «هوای رطوبی؛ هوای شیدار».

رطیل - /roteyl- / [عربی] رتیل

رطیلا - /roteylâ- / [عربی] رتِیلا

رعاف - /ro'af- / [عربی] / اسم. [ادبی] دُخ یان چؤناوچؤنی رسکین؛ دارسان؛ پڑانی که پؤ؛ خوین له لووت هاتن؛ لووت فشیه؛ خوین لووت بهر بوون.

رعایا - /ro'āyā, ra'āyā- / [عربی] جمع رعیت

رعایت - /re'āyat, ra'āyat- / [عربی] / اسم. کار یا رهوتی له بهرچاو گرتن یان پِژگرتن؛ بهرهمی پچاو کردن. ههروهه: رعایت شدن؛ رعایت کردن

رعب - /ro'b- / [عربی] / اسم. [ادبی] ترس؛ سام؛ بیم «همه از آن صدا دچار رعب شدید: ههموو لهو ناله به ترس دایگرتین».

رعب آور - /ro'bāvar- / [عربی] / فارسی] صفت. ترسینهر؛ ترساوهر؛ سادار؛ هوی پهیدا بوونی ترس «صدای رعب آوری شنیدیم: دهنگیکی ترسینهرمان بیست».

رعب انگیز - /ro'bangîz- / [عربی] / فارسی] صفت. ترسینهر؛ ترساوهر؛ ترس ئهنگیز «عرش رعب انگیزی سکوت شب را شکست: گرمیه کی ترسینهر بیدهنگی شهوی شکاند».

رعد - /ra'd- / [عربی] / اسم. گورژ؛ ههوره گرمه؛ ههوره گۆله؛ گرمه ی ههور «از صدای رعد بیدار شدم: له گرمه ی گورژ راجله کیم».

رعد آسا - /ra'dāsâ- / [عربی] / فارسی] صفت.

۱. گورهناسا؛ گورهناسا؛ گورهناسا؛ دهنگی زور

توندی وهک گورژانی ههور ۲. / مجازی / نرکه؛ گورهناسا؛ ناله؛ شریخه؛ شریخ؛ شریقه؛ شریق؛ چریقه؛ به دهنگیکی زور بلیندهوه.

رعدزا - /ra'dzâ- / [عربی] / فارسی] صفت. گورژهنهر؛ پیکهنهر یان هوی به دیهاتی ههوره گرمه.

رعدویرق - /ra'd-o-barq- / اسم. ههوره تریشقه؛ نهوره تهرهقه؛ ته شبرق؛ ناسمان قیره؛ به لاجههر؛ گرمه و تریشقه ی ههور؛ برووسکه و شریخه ی ههور.

رعشه - /ra'she- / [عربی] / اسم. له رزه؛ له ره؛ ههژهک؛ شه که ی وهک بهک و په بتا په ی تایی نهدامانی لهش، به تاییهت دهست و پی «دستهای پیرمرد رعشه داشت: دهستی پیره میرده که، له رزه یان بوو».

رعنا - /ra'nâ- / [عربی] / صفت. شهنک؛ شهنکه؛ شهنکین؛ جوان و له بار؛ په پره په؛ خشکوک؛ خاوون به ژن و بالابه کی جوان و ته کووز.

رعنائی - /ra'nâî- / [عربی] / رعنائی

رعنائی - /ra'nâyî- / [عربی] / اسم. شهنکی؛ دُخ یان چؤناوچؤنی شهنک بوون: رعنائی
رعونت - /ra'unat- / [عربی] / اسم. [ادبی] ۱. قاپانی؛ هوشگی؛ خویه سندی؛ خویینی ۲. دُخی خؤ رازاندنهوه.

رعیت - /ra'yyat- / [عربی] / اسم. [قدیمی] گجه؛ رایهت؛ ره عیهت: ۱. جووتیاریک که به سهر زهوی ئاغاوه کاری ده کرد و له گوندی ئاغاوشا ده ژیا «او بیش از سیصد خانوار رعیت داشت: زورتر له سیتسه دهنه ماله گجه ی ههوو» ۲. خه لکیک که له ژیر فرمانی پاتشا یان دهوله تیکدا ده ژیان «رعیت انگلیس: گجه ی ئینگلیس».

رعیت پرور - /ra'yyatparvar- / [عربی] / فارسی] صفت. گجه پهروه؛ خاوون خوو یان حه ز به پی راکه یشتن به سهر خه لکی ژیر فرمانی خؤدا.

ههروهه: رعیت پروری

پهوت؛ لوا؛ کار یان پهوتی رږیشتن «رفت و آمد؛ هات و چو» ۲. [ورزش] خولی هه وهل له کیتهر کیگه لی دووقوناغیدا. به رانهر: برگشت

رفتار / raftār, ha:/ اسم، ئاکار؛ مهش؛ پهوت؛ رتوو؛ پهوش؛ شیوه؛ پهفت؛ چگونگی؛ پهفتار؛ کریار؛ کرده؛ کهرده؛ کردار؛ نول؛ نۆل: ۱. زی؛ شیوهی کردهوی گیانداریک له دۆخ یان ههله وهرچیکي تابه تدا ۲. [زیست شناسی] چۆنیه تی جوولانه وهی کهس، گرو یان تهویریک له شوپنی خۆیدا ۳. [روان شناسی] کۆمه لی په رسفگه لی ئه ندامی و لۆیی گیانله به ریک له به رانهر دۆخ یان کاریکی دیارده وه ۴. [مجازی] کۆی کارگه ل و په یوه ندیگه لی کۆمه لایه تی که سیک «تا وقتی زن نگرفته بود کسی از رفتارش راضی نبود: هه تا ژنی نه هی نابوو کهس له ئاکاری رازی نه بوو».

رفتار کردن: رابهستن؛ جوولانه وه؛ پهفتار کردن.

رفتارگرایی / raftgerāyī:/ اسم، رېبازیکی پهوانشناسیه که ته نیا په رسفگه لی شیاوی هه لسه نگاندن، شایانی لیکۆلینه وه ده زانی:

اصالت رفتار

رفتاری / raftārī:/ صفت. ئاکاری؛ نۆلی؛ رتوویی؛ پیوه نیدیار یان سه ر به ئاکاره وه «پژوهشهای رفتاری: پیدویزیگه لی ئاکاری».

رفتگان / raftegān:/ اسم، مردوان؛ رږیشتوان؛ مه ردی «خدا رفتگان همه را بیامزد: خوا له مردوانی هه موو لاییک خوش بی».

رفتگر / roft(e)gar, ha:/ اسم، پاکه وان؛ سپوور؛ کۆلان مال؛ زییل رېژ؛ سفوور؛ سه بره گچی؛ زبل مال؛ کارگه ریک که کاری گه سکدانی شه قام و کۆلان و لابر دنی زبل و زال له بهر ده رکی مالانه.

رفتگری / roft(e)garī:/ اسم، پاکه وانی؛ سپووری: ۱. کاری پاکه وان ۲. کاری گه سکدان

رعیت نواز / ra'īyyatnavāz:/ اعربی/فارسی| صفت. گجه نه واز؛ به خوو یان هۆگری یارمه تی دان و دلنه وایی کردن له خه لکی ژیر فرمانی خو. ههروه ها: رعیت نوازی

رغبت / reqbat, raqbat:/ اعربی/اسم، واز؛ ههز: ۱. ئۆگره تی؛ گرایش؛ کار و پهوتی گرهوین؛ گرافین «هیچ رغبت به خوردن غذا نشان نمی داد: هیچ داری له خواردن نه بوو» ۲. ویست؛ خواز؛ خواست «آدم رغبت نمی کرد به صورتش نگاه کند: کهس نه پیده ویست چاو له پرومه تی بکا».

رغبت داشتن: واز لی بوون؛ ههز لی بوون. ههروه ها: رغبت کردن

رف / raf, ha:/ اسم، پهف؛ پهفه؛ پهفک؛ پهفکه؛ رف؛ رفه؛ رفحه؛ رفانک؛ تهروال؛ تهرواله؛ تاقه ی له چیتو یا گهچ له دیواردا بۆشت له سه ر دانان.

رفاوت / refāqat, rafāqat, ha:/ اعربی/اسم، هه واله تی؛ هه فالی نی؛ هه فاله تی؛ ئاواله تی؛ هه مازی؛ هه واله تی؛ ئه فالی؛ په فقیایه تی: ۱. دۆستی؛ دۆستایه تی؛ هه فگری «چند بار گفتم با این قماش آدمها رفاقت نکن! چهندم پی گوتی له گه ل ئه م هه تیوانه دا دوستی مه که!» ۲. [نامتداول] هاوړیی.

رفاقتی / refāqatī, rafāqatī:/ اعربی|قید. دۆستانه؛ هه واله تی؛ به دۆستایه تی؛ به ئاوالیه تی؛ به شیوه ی برادرانه «نوشته ای رد و بدل نشد، همین طور رفاقتی معامله کردیم: نووسراوه یه ک ئال وگۆر نه کرا، هه روا دۆستانه مامه له مان کرد».

رفاه / refāh:/ اعربی/اسم، ئاسوده یی؛ ئاسایش؛ راحه تی «در آنجا امور رفاه مسافران فراهم شده بود: دهویدا کار و باری ئاسوده یی مسافران دابین کرابوو».

رفاهی / refāhī:/ اعربی|صفت. ئاسایشی؛ پیوه نیدیار به ئاسایشه وه «خدمات رفاهی: رازه مه نی ناسایی».

رفت / raft:/ اسم، ۱. چۆ؛ چوو؛ شو؛ پهفت؛

و خاوین راگرتنی کۆگای گشتی.

رفتن / raftan /: مصدر. لازم. // رفتی: رۆیشتی؛

می روی: دەرۆی؛ بَرۆ، بَرۆ // رۆیشتن؛ مهشین؛

چوون؛ چووین؛ چۆن؛ رۆیین؛ رووین؛ لوی؛

لوهی؛ شین؛ شیان؛ شیهی؛ ههرن؛

۱. رۆیشتنهوه؛ چوونهوه؛ دوور بوونهوه له لای

بیژهر، بیسهر، کهس یان جیگهی دیاریکراو «به

خانه رفتن: رۆیشتنهوه بۆ مال» ۲. دوورینگ یان

پێگایهک پێوان «تا سر کچه رفت: تا سهر کۆلان

روی» ۳. له جیهه کدا ئاماده بوون، بهتایبته له

کۆ بوونهوهیه کدا بهشداری کردن «رفته بود

عروسی: چووویه زه ماوه نهد» ۴. [گفتاری، مجازی]

چوونهوه؛ کێشانه سهر؛ شیاپوه؛ وهک یهک بوون؛

له یهک کردن «بچه به عمویش رفته: منداله که

چووتهوه سهر مامی» ۵. چوونهوه؛ له باریکدا

مانهوه؛ چۆنیهتیهک لی پهیدا بوون «به خواب

رفتن؛ از هوش رفتن: چوونه خه؛ له هۆش چوون»

۶. دهرچوون؛ جوولان؛ بزووتن؛ نرڤان؛ بزوان؛

وهگهر بوون «مثل باد رفتن: وهکوو با رویشان»

۷. [ادی] به سهردا هاتن «نمی دانی بر ما چه ها رفت؛

چووژانی چیمان به سهرهات» ۸. ویستن؛ گهرهک

بوون؛ به نیاز بوون «رفت با مشت او را بزند که دستش

را گرفتم: رۆیی به مست لێیدا دهستیم گرت» ۹. له

گهر کهوتن؛ بریانی گهرانه یهک «برق رفت: کارهبا

رۆیی» ۱۰. [مجازی] له دهست دان؛ له کیس دان؛

له کیس چوون «خانه رفت: ماله که رۆیی»

۱۱. کاری هاوکرد «در رفتن: دهرچوون».

ههروهها: رفتنی

■ صفت فاعلی: رونده (ب) / صفت مفعولی: رفته

(رۆیشتوو) / مصدر منفی: نرفتن (نهرۆیشتن)

رفتن / roftan / روبریدن

رفته / raftane /: قید. [گفتاری] له رۆیشتندا؛

کاتی رۆیشتن «رفته در را ببند: له رویشاندا

دهرگا که بههسه» رفتنی

رفتنی / raftani / رفته

رفت و آمد / raft-o-āmad /: اسم. هات و چوو؛

هات و چۆ، ئاموشۆ، هامشۆ، ئامهولوی: ۱. کاری

رۆیشتن و گهرانه وه «در داخل ظرف کوچکی

رفت و آمد می کند: له نیو دهفرۆکه یه کدا هات و چوو

دهکا» ۲. جوولان و جیهه جی بوونی خه لک،

گیانهوهر یان ماشین به پێگادا «دو تا مینی بوس به

آن جا رفت و آمد دارد: دوو مینه بووس هات و چوو

ئهوێ دهکا» ۳. له / مجازی / ئامشۆر هفت؛

په یوه ندی هک که ده بیته هۆی دیداری

په ساپه سای چهن کهس له گهل یه کتریدا

«مدتی با او رفت و آمد داشتیم: ماوه یهک له گهلیدا

ئاموشومان بوو».

رفت و روب / roft-o-rûb /: ها /: اسم. ۱. کار و

رهوتی رامالین؛ رامالان؛ پارڤان ۲. گسک و مال؛

کاریان رهوتی گهسکدان و تۆز تهکاندن

«روزهای جمعه مشغول رفت و روب خانه می شد:

رۆژگه لی ههینی خهریکی گسک و مالی خانووه که

دهبوو».

رفته-رفته / rafterafte /: قید. ورده-ورده؛

به ره-به ره؛ هییدی-هییدی؛ کهم-کهم؛

تۆز-تۆزه؛ هن بهن؛ به تپهر بوونی کات

«رفته-رفته همه ی کارها را به دست گرفت: ورده-ورده

تهواو کارهکانی گرت دهسته وه».

رفراندوم / refrāndom /: ها /: [فرانسوی] اسم.

[سیاست] کۆمه لپرسی؛ لی پرسینی گشتی؛

کۆپرسان؛ کار و رهوتی پرسی خه لکی کردن بۆ

سه لماندن یان لاپردنی قانونیک.

رفرانس / ref(e)rāns /: [فرانسوی] مَرَجَع-۳

رفرم / reform /: ها /: [فرانسوی] اسم. ریفۆرم؛

باشتر کردنه وهی دۆخی که به رفه راره.

رفرمیست / reformîst /: [فرانسوی] صفت.

چاکه وه خواز.

رفرمیستی / reformîstî /: [فرانسوی] صفت.

چاکه خوازانه.

رفع / raf /: [عربی] اسم. کاریان رهوتی:

رفوزه شدن؛ رفوزه کردن

رفوکاری / -rufükārī, rofû- / ها: / [عربی / فارسی] اسم. هفتیزکاری؛ هفتیزکاری؛ کار یان رهوتی هفتیز کردنی شتیک.

رفوگر / -rufûgar, rofû- / ها: / [عربی / فارسی] اسم. هفتیزگر؛ که سئ که کاری چاک کردنهوهی دروای و پوای پارچه و چنراوگهلی دیکهیه.

رفوگری / -rufûgarî, rofû- / اسم. هفتیزکهری: ۱. کاری هفتیز کرن ۲. پیشه‌ی هفتیزکهر ۳. کارگهی هفتیزکهر.

رفیده / -rafîde / اسم. رفیده؛ ماده؛ مایه؛ مادی؛ نان‌بن؛ که ره‌سه‌یی له کوئوش یان شوول که متقالی به سهردا گیراوه و بۆ نان به تهنورهوه دان که لکی لی ده‌گرن.

رفیع / -rafi' / [عربی] صفت. / [ادبی] به‌رز: ۱. بلند؛ بلیند؛ خاوه‌ن به‌رزیه‌کی زۆر ۲. به‌رچاوگر و گرنگ (مقام رفیع؛ پایه‌ی به‌رز).

رفیق / -rafiq, refiq / ها: / [عربی] / [عربی] اسم. یار؛ هاوباز؛ هم‌باز؛ هامفرد: ۱. دۆس؛ دۆست؛ ده‌سه‌بر؛ ده‌سته‌بر ۲. هاوته‌ک؛ هاوال؛ هاوپی؛ هاوپی؛ ره‌فیق؛ هالا؛ هافال؛ ناوال؛ هاوهل؛ هامپرا؛ ناوهل؛ برادره؛ هه‌فال؛ ناوپی؛ ره‌هه‌ف؛ هاوال؛ هاوادم؛ هه‌وپی؛ هه‌ته‌ک ۳. ره‌فیق (له زاراهوی رپبازی مارکسیسمدا)؛ هاوبیر؛ هاومراز (رفیق لنین؛ ره‌فیق لینین).

رفیق شفیق؛ دۆستی دلۆقان؛ دۆستی دلسۆز؛ هه‌فالۆشک؛ دۆستی به‌راستی.

رفیق نیمه‌راه؛ نیمچه‌دۆس؛ ره‌فیق نیمه‌رینگه؛ دۆستی سست.

رفیق آش و پلو کسی بودن؛ / [کنایی] دۆستی سهر سفره‌ی که‌سیک بوون؛ دۆستی مه‌رامی که‌سیک بوون؛ له‌گه‌ل که‌سیکدا به‌خاتری ده‌سکه‌وت و قازانج دۆستایه‌تی کردن.

رفیق بودن؛ دۆس بوون؛ هه‌وال بوون. هه‌روه‌ها: رفیق شدن

۱. نه‌هیشتن ۲. / [ریاضی] ساغ کردنهوه؛ کاری هه‌لاواردنی ژماره‌ی ساخ له ژماره‌ی شکاو «اگر ۱۳/۲ را رفع کنیم می‌شود ۶/۲» نه‌گهر ۱۳/۲ ساغ بکه‌ینه‌وه ده‌بیته ۶/۲.

رفع ابهام: نه‌هیشتنی گرژی و دژواری بابه‌تیک و ئاشکراکردنی چۆنیته‌تی نه‌و گرئییه. رفع تکلیف: / [مجازی] کار یا رهوتی له‌مل کردنهوه؛ له‌سهر لادانی کاریک و که‌مته‌رخه‌م بوون له‌به‌رانبه‌ریدا «با این آمدنش فقط می‌خواست از خودش رفع تکلیف کرده باشد: به‌م هاتنه‌هه‌ر گه‌ره‌کی بوو له‌ملی بکاتده‌وه».

رفع توقیف: / [حقوق] کار و رهوتی ئازاد کردنی که‌س یان مالیکی زه‌وت کراو.

رفعت / -rafat / [عربی] / [ادبی] ۱. به‌رزایی؛ بالایی؛ بلیندی ۲. هیژایی؛ هه‌فیازی؛ سه‌روانی؛ سه‌روانی.

رفع رجوع / -raf' -o- rucû', -rocû' / [عربی] / [عربی] اسم. جیه‌جی؛ کار یان رهوتی لابرندی ئالۆزی و بشیویه به‌دیها‌توو.

رفق / -refq / [عربی] / [ادبی] ۱. هاوپی؛ هاوپی‌تی ۲. دۆستی؛ هه‌والی؛ هه‌مبازی.

رفقا / -rofaqâ / [عربی] جمع رفیق رفو / -rufû, rofû- / ها: / [عربی] / [عربی] اسم. هفتیز؛ هفتیز؛ کاری چاک کردنهوه و داپۆشانی دروای و پژوی له‌قوماش و هه‌لچنراوگه‌لی تردا به‌شیویه دروونه‌وه‌ی نه‌و جیگانه به‌چه‌شنی پی‌شو و به‌به‌نی هه‌ر به‌و ره‌نگه، که‌دیار نه‌بی.

رفو کردن: هیفاختن؛ هیفاستن؛ هیفاشتن؛ چینه‌وه؛ چناندن؛ فه‌چنین؛ وه‌چناندن؛ فه‌چناندن؛ دروا به‌هه‌ودا دروونه‌وه. هه‌روه‌ها: رفو شدن

رفوزد / -rufûze, rofûze / ها: / [فرانسوی] صفت. / [گفتاری] رفوزوه؛ دۆخ و چۆناوچۆنی قه‌بوول نه‌بوون و له‌جیی خۆدا مانه‌وه؛ دواکه‌وتن؛ ده‌ره‌نچه‌وون له‌وانه‌دا. هه‌روه‌ها: رفوزه بودن؛

دهبیته هوی زایه‌لدار بوونی دهنگ و هیدی
بوونه‌وهی فنه‌ری سعات.

رقاصه / raqqāse, ها: ـجان: / عربی / اسم.

هه‌لپه‌رکئی که‌ر؛ ژئی که کاری هه‌لپه‌رینه.

رقاصی / raqqāsî, ها: / اسم. ۱. کار یان ره‌وتی

هه‌لپه‌رکئی کردن ۲. کاری هه‌لپه‌رکئی که‌ر.

رقاع / reqāʾ / عربی / اسم. یه‌کیک له‌خه‌تگه‌لی

عه‌ره‌بی که له‌راپرودا له‌نوسینی فارسی‌شدا

به‌کار ده‌چوو و زۆتر له‌که‌تیه، فرمان و

سه‌ردپری پرتووکاندا به‌کار ده‌برا.

رقبا / roqabā / عربی / جمع رقیب

رقبات / raqabāt / عربی / جمع رقیبه

رقبه / raqabe, رقبات: / عربی / اسم. ملک یان

زه‌وی و زاری به‌خشاو به‌شوین یان

دامه‌زراوه‌ییک.

رقت / reqqat / عربی / اسم. ۱. ته‌ری (به‌رامبه‌ری

خه‌ستی)؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی ته‌ر و بر بوون

۲. [مجازی] ناسکی ۳. [مجازی] تورتی؛

شکینه‌ری.

□ رقت قلب: ۱. دل ناسکی ۲. خه‌م و که‌سه‌رئ

که به‌هوی دیتنی ئازاری خه‌لکی تره‌وه دل

داده‌گرئ.

رقت آور / reqqatāvar / عربی / فارسی / صفت.

دلته‌زین؛ هوی خه‌مبار کردن و دل ته‌زاندن.

رقت انگیز / reqqatangîz / عربی / فارسی / صفت.

دلته‌زین؛ هوی خه‌فه‌تبار کردن و دل هینانه

په‌حم (حال رقت‌انگیزی داشت؛ دۆخیکی دلنه‌زیم

هه‌بوو).

رقت‌بار / reqqatbār / عربی / فارسی / صفت.

دلته‌زین؛ هوی به‌دیپه‌انی جه‌خار و دل

ته‌راوی «آمدی و زندگی رقت‌بار او را دیدی: هاتی و

ژیانی دلته‌زینی نه‌وت دی».

رقص / raqs, ها: / عربی / اسم. هه‌لپه‌رکئی؛

سه‌ما؛ کای؛ دیلان؛ لیز؛ لۆتک؛ قنجی؛ ئورزان؛

هۆرپرای؛ هۆرپه‌ی؛ له‌یس؛ له‌یز؛ هه‌لای؛

رفیق گرفتن: (له‌مه‌ر ئن یان کچه‌وه) دۆس
گرتن؛ دل گیرته‌ی؛ بوونه‌ دۆست و ئه‌وینداری
کردن له‌گه‌ل پیاوێکدا.

رفیقانه ۱ / rafiqāne, refiqāne / عربی / فارسی /

صفت. دۆستانه؛ دۆسانه؛ هه‌فالانه؛ وه‌ک دۆست

«کمک رفیقانه؛ یارمه‌تی دۆستانه».

رفیقانه ۲: قید. دۆستانه؛ دۆسانه؛ هه‌فالانه؛ وینه‌ی

دۆسان؛ هاوڕێ له‌گه‌ل دۆستایه‌تی زۆردا «رفیقانه

او را در آغوش گرفت: دۆستانه‌ باوه‌شی پێدا کرد».

رفیق‌بازی / rafiqbāzî, refiqbāzî, ها: / عربی /

فارسی / اسم. دۆسبازی؛ دۆستبازی: ۱. زیده‌پۆیی

له‌دۆستایه‌تی کردن و بوونه‌ ره‌فیق له‌گه‌ل

خه‌لکدا ۲. دۆستان له‌هه‌ر کاریکدا سه‌ر خستن

و له‌به‌ر ئه‌وان حق نانه‌لاوه ۳. (له‌مه‌ر ئن یان

کچه‌وه) کار یا ره‌وتی دامه‌زراندنی پێوه‌ندی

خۆشه‌ویستی له‌گه‌ل پیاوێکدا. هه‌روه‌ها: رفیق‌باز

رفیقه / rafiqe, refiqe, ها: / عربی / اسم. دۆس؛

کچ یان ژنیک که له‌گه‌ل پیاوێکدا

خلینه‌وبلینه‌ی هه‌بی.

رقابت / reqābat, raqābat, ها: / عربی / اسم.

هاڤرکئی؛ هه‌ڤرکئی؛ که‌به‌رکئی؛ رقبه‌رقه؛

به‌ربه‌ره‌کانی؛ که؛ مله؛ مل‌ملانی؛ کیبه‌رکئی؛

هه‌ڤدوبرن؛ کار یا ره‌وتی کۆشان بۆ پێشکه‌وتن

له‌کاریک یان به‌ده‌ست‌هینانی شتیک که

جیگای سه‌رنجی هه‌مووانه «برای جلب توجه آن

دختر با هم رقابت می‌کردند: بۆ راکیشانی سه‌رنجی ئه‌و

کچه‌پێکه‌وه‌هاڤرکیان ده‌کرد».

هه‌روه‌ها: رقابت داشتن؛ رقابت کردن

رقاص / raqqās, ها: / ان: / عربی / اسم. سه‌ماکه‌ر؛

داوه‌ت‌گیر؛ کای که‌ردۆخ؛ لیزه‌فان: ۱. که‌سێ که

به‌هه‌لپه‌رکئی و سه‌ما سه‌رنجی که‌سان بۆ لای

خۆ ده‌با ۲. که‌سێ که له‌هه‌لپه‌رکێدا کارامه‌یه.

رقاصک / raqqāsak, ها: / عربی / فارسی / اسم.

به‌ندۆل؛ له‌رزان؛ ئامرازیک له‌کاتژمێردا که به‌

هات‌وچۆی یه‌ک‌میزانی به‌ره‌و چه‌پ و راست،

رقصیدن / raqsîdan /: [عربی/فارسی] مصدر. لازم.
 // رقصیدی: هه‌له‌په‌یت؛ می رقصی: هه‌له‌ده‌په‌ری؛
 برقص: هه‌له‌په‌ه // ۱. هه‌له‌په‌ران؛ هه‌له‌په‌ین؛
 هۆرپه‌ری؛ هۆرپه‌رای؛ ره‌خسین؛ له‌هستین؛
 لیزین؛ له‌یزتن؛ وازین؛ سه‌ما کردن؛ مه‌شانندی
 دیلان «حاضران با آهنگ گۆل می‌رقصیدند: ناماده‌بوان
 به‌ناهه‌نگی ده‌ول هه‌له‌ده‌په‌ران» ۲. [مجازی]
 هه‌لسووران؛ هۆرخولیه‌ی؛ ئه‌تجامدانی کارگه‌لی
 به‌دلخوازی دیتری و بی‌ویستی خو «به‌ساز
 دیگری رقصیدن: به‌فووی دیتران هه‌لسووران».

■ صفت فاعلی: رقصنده (سه‌ماکەر) / صفت مفعولی:
 رقصیده (سه‌ماکردوو) / مصدر منفی: نَرقصیدن
 (سه‌ما نه‌کردن)

رقعه / roq'e, roq'e /: [عربی/اسم،/ادبی] ۱. نامه؛
 نووسراوه ۲. شیوه‌نووسینیکی خه‌تی عه‌ره‌بی
 ۳. [قدیمی] پینه.

رقعی / roq'i /: [عربی] قطع رقعی، قطع
 رقم / raqam /: [عربی/اسم، ۱. نووسراوه ۲. /ها؛
 آرقام؛ رقوم؛ ژماره؛ هه‌ریه‌ک له‌نیشانه‌گه‌لی
 ده‌یانه‌ی (۱ تا ۹۰) له‌ژماره‌نووسی باودا.

■ رقم زدن: نووسین؛ نغیسین؛ نویسته‌ی؛
 نویسه‌ی.

رقوم / ruqûm, roqûm /: [عربی] جمع رقم
 رقومی / ruqûmî, roqûmî /: [عربی] صفت.
 ژماره‌یی؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ژماره‌وه.

رقيب / raqib /: [ان؛ رقباً] / [عربی/اسم، هومال؛
 هاوچاو؛ به‌ریه‌ره‌کانی‌که‌ر؛ هافرک؛ هه‌فرک؛
 مله‌که‌ر؛ ململانی‌که‌ر؛ هه‌ر کام له‌و که‌سانه‌ی که
 بۆ گه‌یشتن به‌ئامانجیک به‌دووی که‌وتنه‌ به‌ر
 له‌که‌سانی‌ترن.

■ رقيب تراشیدن: هومال سازدان؛ هاوچاو
 تاشین؛ بونه‌هۆی په‌یدا بوونی هافرک.

رقیت / reqîyyat /: [عربی/اسم،/ادبی] کۆیله‌یی؛
 کۆیله‌تی؛ کۆله‌تی؛ لیزیه‌تی؛ به‌نده‌یی.

رقیق / raqîq /: [عربی] صفت. که‌م‌ره‌نگ؛

ره‌خس؛ کۆمه‌له‌یه‌ک زیویانی به‌زمین، پتر
 له‌گه‌ل مووسیقادا.

■ رقص شتری: [کنایی] لۆقه؛ سه‌مای به
 نابه‌له‌دی.

رقص نور: نامرازیکه‌ زۆری چرا تیدایه، که
 تیشکیان که‌م و زیاد ده‌کا و کزی و به‌رزی
 ده‌نگ ده‌نوین.

رقصان / raqsân /: [عربی/فارسی] صفت.
 به‌دیلان؛ به‌له‌یزان؛ به‌چوناوچونی سه‌ماوه
 «شعله‌ی رقصان آتش: گری به‌دیلاسی ناگر».

رقصان: قید. به‌سه‌ماوه؛ له‌حالی هه‌له‌په‌ریندا
 «خنده‌زان و رقصان گرد سالن می‌چرخیدند: به‌پیکه‌نین
 و سه‌ماوه له‌سالۆنه‌که‌دا ده‌سوورانه‌وه».

رقصاندن / raqsândan /: [عربی/فارسی] مصدر.
 متعدی. // رقصاندی: هه‌لت‌په‌راند؛ می رقصانی:
 هه‌له‌ده‌په‌رینی؛ برقصان: هه‌له‌په‌رینه //

۱. هه‌له‌په‌راندن؛ هه‌له‌په‌رانن؛ هۆرپه‌نه‌ی؛ به‌له‌یز
 هه‌له‌په‌چاندن «داشت عروسک را می‌رقصاند: خه‌ریک
 بوو بووکه‌له‌که‌ی هه‌له‌ده‌په‌راند» ۲. [کنایی]
 هه‌لسوورانن؛ هه‌له‌په‌له‌ پی کردن؛ هۆرخولنه‌ی؛
 به‌درۆ و ده‌له‌سه‌ به‌کارگه‌لی گۆتره‌وه
 هه‌له‌په‌چاندن «دو سال است مرا با این دروغها
 می‌رقصانی: دوو ساله‌ به‌م درۆیانه‌ هه‌لم
 ده‌سوورینی» ۴. رقصانیدن. هه‌روه‌ها: رقصاندنی

■ صفت فاعلی: رقصاننده (هه‌له‌په‌رینه‌ر) / صفت
 مفعولی: رقصانده (هه‌له‌په‌رینراو) / مصدر منفی:
 نَرقصاندن (هه‌لنه‌په‌راندن)

رقصانیدن / raqsānidan /: [عربی/فارسی]
 رقصاندن

رقصنده / raqsande /: [ان؛ رگان] / [عربی/فارسی]
 /اسم. هه‌له‌په‌رکی‌که‌ر؛ سه‌ماکەر؛ که‌سه‌ی که
 هه‌له‌ده‌په‌ری.

رقص نگاری / raqsnegārī /: [عربی/فارسی] /اسم.
 کار و ره‌وتی دانانی شیوه‌ی سه‌ما، به‌تایبه‌ت
 باله.

که سیکي گه وره بوون.

رکابدار / rekābdār: ها: ان: [عربی/فارسی] اسم. پيشه‌نگ؛ که سئ که له پيش سواروه به پياده ده‌روا و له سوار بوون و دابه زيندا يارمه‌تی دهدا.

رکابدار: صفت. ۱. رکابی ۲. مهنه‌کار؛ خاوه‌ن مهنه‌ک «ماشين رکابدار: ماشيني مهنه‌کار».

رکابی / rekābî: [عربی] صفت. ۱. رکابی؛ خاوه‌نی رکاب «پيراهن رکابی: کراسی رکابی» ۲. مهنه‌کی؛ مهنه‌کار؛ وه‌کوو مهنه‌ک «استخوان رکابی: ئيسقانی مهنه‌کی».

رکاکت / rekākat, rakākat: [عربی] اسم. نه‌چتي؛ ناپه‌سندی؛ دزیوی؛ دۆخ يان چۆنيه‌تی نه‌چي بوون.

رکتوم / rektom: [فرانسوی] اسم. [کالبدشناسی] ريخۆله‌ی کۆم؛ به‌شی دوايي ريئه‌خۆی گه‌وره.

رکعت / rak'at, rek'at, rok'at: ها: [عربی] اسم. [اسلام] رکات؛ ره‌کات؛ ره‌کاته؛ پاژیک له‌ نوێژ، بریتی له‌ وه‌ستان، خویندنی ئایهت و سووره له‌ قورئان، دانه‌وان و سه‌ر نانه زه‌وی.

رک‌گویی / rokgūyî: ها: [اسم] زمان‌رووتی؛ قسه‌رووتی؛ وه‌کات‌واچی؛ کار يان چۆناوچۆنی به‌ ئاشکرا و بئ‌مه‌رایي قسه‌کردن؛ پرووت و په‌تی وتن «رک‌گویی همه‌جا خوب و نيست و گاهی کار دست آدم می‌دهد: زمان‌رووتی همه‌میشه باش نيست و زۆر جار مرۆ تووش ده‌کا».

رکن / rokn: ها: ارکان: [عربی] اسم. [ادبی] کۆله‌که: ۱. ئه‌ستوون؛ ئه‌ستوونگ؛ پایه؛ کۆله‌کی. ۲. [مجازی] هۆی راوه‌ستاوی شتیک «مطبوعات را کُن سوم دمکراسی می‌داند: رۆژنامه‌گه‌ل به‌ کوله‌که‌ی سیه‌می دموکراسی ده‌زان».

رکود / rokûd: [عربی] اسم. مهندي؛ نه‌جوولان؛ بئ‌جه‌شت بوون؛ خه‌فتن؛ کار و په‌وتی داوه‌ستان.

ناخه‌س: ۱. کال؛ ئاوه‌کی؛ ته‌ر؛ شل «چای رقيق؛ رنگ رقيق: چای که م‌ره‌نگ؛ ره‌نگی ته‌ر» ۲. به‌ ره‌نگی که مه‌وه «آرایشی رقيق کرده بود: ئارایشیکی کالی کردبوو».

رقيق القلب / raqîqolqalb: [عربی] صفت. دل‌ناسک؛ دل‌ه‌لوو؛ دل‌نه‌رم.

رک / rok: صفت. [گفتاری] ره‌پ و راست؛ سه‌رافکی؛ وه‌کات؛ هه‌ربی؛ سفت و ساده؛ بئ‌رووبيني؛ بئ‌په‌رده؛ خاوه‌ن راشکاو و راستی له‌ ده‌ره‌رينی ئه‌وه‌ی دل‌خوازی بيسه‌ر نيست «آزاد خیلی رک بود و راحت حرفش را می‌زد: ئازاد زۆر ره‌پ و راست بوو، په‌ه‌ت قسه‌ی خۆی ده‌کرد».

رک: قيد. به‌ راشکاو؛ بئ‌ده‌راويسی؛ ره‌پ و راست؛ ره‌پ و ره‌وان؛ پان به‌ پان؛ ره‌پا و ره‌پ؛ بئ‌رووبيني؛ ده‌ق و ده‌ق «خیلی رک به‌ من گفت: نمی‌خواهم با ما بیایی: زۆر به‌ راشکاو پيتمی گوت: نامه‌وی له‌ گه‌لماندا بئی».

رکاب / rekāb: ها: [عربی] اسم. ۱. ئاوزه‌نگی؛ زه‌نگوو؛ زنگی؛ وزه‌نگی؛ ویزه‌نگی؛ زه‌نگ؛ مهنه‌ک؛ رکيف؛ ئالقه‌ی نيوه‌ جه‌غزی ئه‌م‌لا و ئه‌ولای زين که له‌ کاتی سواریدا پيی تی ده‌خه‌ن ۲. جیی پا له‌ دووچه‌رخه و موئۆردا ۳. پله‌ی ماشين و قه‌تار که له‌ کاتی سوار بووندا پيی له‌ سه‌ر ده‌نين ۴. پارچه‌نه‌واری هه‌ل‌واسيني شالوار له‌ سه‌ر شان.

رکاب دادن: ۱. سواری دان ۲. [کنایی] به‌ر فهران بوون.

رکاب زدن: پالیدان؛ دووچه‌رخه ئاژۆتن. رکاب کشیدن: به‌ تاو بردن؛ لنگاردن؛ لنگ‌دان؛ به‌ قير هه‌ل‌پيچان.

رکاب گرفتن: په‌نجه‌هه‌ل‌پيکان و دوو ده‌ست به‌ شيوه‌ی ئاوزه‌نگی ده‌ره‌ينان بۆ پا تی خستن و سه‌رکه‌وتنی که سیکي تر.

در (الزام) رکاب کسی بودن: [مجازی] وئ‌پرای گه‌وره‌یه‌ک بۆ شوئ‌تيک چوون؛ هاو‌پيی

را بردارم، کمرم رک به رگ شد: دانه ویم جانتاکه هه لگرم، پشتم ره کاوره گ بوو.

رگ خواب کسی را به دست آوردن: [مجازی/ لایه‌نی که مایه‌سی که سئ دؤزینه‌وه و که لک لینی وهر گرتنی.

رگ خود را زدن: له په‌گی خو دان؛ خو کوشتن؛ خو مراندن؛ رپو وئ برپه‌ی.

رگ دیوانگی کسی گل کردن: [مجازی/ به‌سهردا هاتن؛ دان له سهر؛ له بهر توورپه‌ی زور، وه‌کوو شیت لیّهاتن و ئاکاری سهر لئ بوونه‌وه] (مثل این که باز رگ دیوانگی تو گل کرده که این طور داری نمره می‌کشی؛ وادیاره دیسان به سهرندا هاتووه ئاوا ده‌قیرپنی).

رگ زدن: ۱. برین یان دراندنی په‌گ «تا رسیدن رگ خودش را زده بود: تا گه‌یشتن، ره‌گی خو‌ی بریوو» ۲. خوین به‌ردان؛ جه‌جامه‌ت.

رگ غیرت کسی جنییدن: غیرت کسی به جوش آمدن ځه غیرت

رگ کردن پستان: په‌گ پئدا هاتن؛ شیر زانه سینه‌ی ژن.

رگ کردن کسی بیرون آمدن: [کنایی/ خوین هاتنه به‌رچاو؛ زور توورپه‌ بوون؛ په‌گ مل به‌رزو بوون/ دهرپه‌رین.

به رگ غیرت کسی بر خوردن: [مجازی/ له په‌گی غیره‌تی که سیک دان؛ غیره‌ت جمانی که سیک به هوی بزواندنه‌وه «حرف من به رگ غیرتش بر خورد و کتاب را پس داد: قسه‌که له ره‌کی غیره‌تی دا و کتیه‌که‌ی داوه».

رگبار / ragbār، ها: / اسم. رپژنه؛ ره‌ژنه؛ گوزم؛ خورپه‌م: ۱. په‌یله؛ په‌هیله؛ په‌هیل؛ شه‌س؛ شه‌ست؛ شه‌سته؛ تاوه؛ لیزمه؛ لیزم؛ ئاز؛ هرشت؛ شه‌ماله؛ بارینی پرتاو و له‌نکاو که گه‌لیک جار ده‌گه‌ل باز ریشک و باده‌وه‌دایه ۲. ده‌سپریژ؛ ده‌سپریژ؛ په‌گبار؛ تیرهاویژنی په‌مارپه‌م و بی‌وچان. به‌رانبه‌ر: تک‌تیر

رکورد / rekord، ها: [انگلیسی و فرانسوی/ اسم. ریکورد؛ بانترین شوپ یان ئەندازه (له چۆنی یان چەندی) که به هوی کاریکه‌وه ده‌س که‌وئ.

۱ رکورد به دست آوردن: ریکورد هینان؛ به ده‌س هینانی بانترین شوپ یان ئەندازه.

رکورد شکستن: ریکورد شکاندن؛ بردنه سهره‌وه‌ی بانترین راده‌ی پیشوو.

رکورد گرفتن: ریکورد گرتن؛ تا‌قی کردنه‌وه‌ی توان بو گه‌یشتن به بانترین شوپ یان ئەندازه.

رکورددار / rekord.dār، ها: / ان: [انگلیسی و فرانسوی/ فارسی/ صفت. ریکورددار؛ خاوه‌نی بانترین شوپ.

رکوع / rukū', rokū'، ها: [عربی/ اسم. / اسلام/ رکوع؛ به‌شی له نوپژ له ههر په‌که‌تدا که نوپژ خوین دادنه‌وئ و ده‌ست له سهر ئەژنۆی ده‌نی و رسته‌یه‌کی په‌سنی خودا ده‌لی.

رکیک / rakik، [عربی/ صفت. پیس؛ دزیو؛ په‌له‌شت؛ بی‌حوزم؛ ناماقوول و هوی نه‌مانی شهرم و شوورپه‌ی «حرف ریک: قسه‌ی پیس».

رگ / rag، ها: / اسم. ۱. په‌گ؛ په‌ی؛ رپ؛ ریتگه؛ گیث؛ په‌هی باریک و ناسک له مؤرغه‌داراندا که خوین ده‌گه‌ینیتسه‌ قه‌لب ۲. [مجازی/ غیره‌ت «فکر نمی‌کردم اینقدر بی‌رک باشد: پیم وانه‌بوو ئەوه‌نده بی‌غیرت بی» ۳. په‌گ؛ باریکه؛ شوینه باریکه.

۱ رگ خونی: ۱. سوورده‌مار ۲. ده‌ماری ره‌ش؛ ره‌شه‌ره‌گه ۳. په‌گه مووینه؛ باریکه‌ده‌مار.

رگ نفی: په‌پیسک؛ په‌خیسک؛ په‌گی سپی یا ئاوه‌ندی له‌نفی که تراوی له‌نفی تیدا ده‌گه‌پ.

۱ رگ به رگ شدن: په‌گاوپه‌گ بوون؛ رپ گیله‌ی؛ تاک‌ولۆ که‌وتنی ماسوولکه‌ی له‌ش، به‌هوی ته‌وژمی زوره‌وه «خم شدم چمدان

□ به رگبار بستن: ددهسریژ کردن؛ گولله هاویشتنی په‌یتا-په‌یتا و بی‌وچان به‌رهو کەس یان شتیک.

رگبرگ / ragbarg، -ها: /اسم. دارک؛ ره‌گه و ریشاله‌ی پشت گه‌لا؛ هەر کام له ده‌سته‌گه‌لی باریکه‌ره‌گی سەر گه‌لا.

رگبند / ragband، -ها: /اسم. ره‌گبه‌س؛ ئامیری بۆ به‌ستنی سووره‌ره‌گیکی له‌ش، که لووله‌یه‌کی لاستیکی باریکه به قولایپیک له سهریه‌وه: شریان‌بند؛ گارو

رگبندی / ragbandî: /اسم. [زیست‌شناسی] ۱. چۆنیه‌تی ریزبهن‌دی و تیکه‌لاوی ره‌گه و ریشاله له گه‌لادا ۲. چۆناوچۆنی دارپژانی ره‌گه و ریشوله‌ی بالی میروان.

رگبی / ragbi: [انگلیسی] راکبی رگ‌شناسی / ragshenāsi: /اسم. ره‌گناسی؛ زانستی خۆندنه‌وه و لیکۆلینه‌وه له‌مه‌ر ره‌گ و په‌ی و کۆنده‌امگه‌لی پێوه‌ندیداره‌وه.

رگل / regl: /فرانسوی /اسم. بی‌نوویژی؛ نه‌خۆشی مانگانه‌ی ژنان. رگل^۱: صفت. بی‌نوویژ؛ تووشیاری نه‌خۆشی مانگانه.

رگل‌تور / reg(û)lător، -ها: /از فرانسوی /اسم. ریگلاتور؛ ئامیری ریک‌کردن و ریک‌خستنی که‌ره‌سته‌یه‌ک.

رگلاژ / reglāj: /فرانسوی /اسم. ریگلاژ؛ کار یان ره‌وتی ریک‌کردنی که‌ره‌سته‌یه‌ک بۆ نه‌وه‌ی باش کار بکا.

رگ‌نگاری / ragnegārî: /اسم. [پزشکی] کار و ره‌وتی وینه‌گرتن له ده‌مارگه‌لی له‌ش دوا‌ی وه‌شاندنی ماکی تایبەت.

رگ‌وریشه / rag-o-rîşe: /اسم. ۱. -ها / پنج و ره‌گ؛ ده‌مار و بنه‌کۆکی گۆشت ۲. /مجازی/ بنه‌چه؛ بنه‌چه‌گه؛ باب و باپیران؛ بنچین؛ بنچن؛ ره‌گ و ریشه؛ بنج و بناوان؛ ره‌چه‌له‌گ؛ توو و

تۆره‌مه «آزاد رک و ریشه‌ی او را هم می‌شناخت: نازاد بنه‌چه‌شی ده‌ناسی».

رگه / rage، -ها: /اسم. ۱. ره‌گ؛ نه‌خش یان شوپیکی ره‌گ‌ئاسایی ۲. /زمین‌شناسی/ ره‌گه؛ رینج؛ کاره‌ی ناو زه‌وی؛ چینی جیاوازی ناو خاک و به‌رد «رک‌ه‌ی طلا: ره‌ک‌ه‌ی زیر» ۳. ره‌گه؛ نژاد؛ نه‌زار؛ بنچینه «دو رکه: دو ره‌ک‌ه» ۴. /مجازی/ شوین؛ شوپ؛ شوینه‌وار؛ شوینه‌ما؛ رینج «در سخنانش رکه‌ای از غم و اندوه احساس می‌شد: له قسه‌کانیدا شوپنیک له خەم و که‌سه‌ر هه‌ست پێ‌ده‌کرا».

رل / rol، -ها: /فرانسوی /اسم. ۱. فهرمانی ماشین «پشت رل: پشت فهرمان» ۲. ده‌ور؛ نه‌خش له شانو یان فیلمدا «در این فیلم رل رئیس‌جمهور را بازی می‌کند: له‌م فیلمدا نه‌خ‌نی سه‌روک کۆمار ده‌گیر».

رله / rele، -ها: /فرانسوی /اسم. ۱. که‌ره‌سه‌یه‌ک بۆ به‌هیزکردنی پێلگه‌لی ده‌نگی ۲. که‌ره‌سه‌ی دووپات‌که‌ره‌وه‌ی ده‌نگ و ره‌نگ.

رم / ram: /اسم. ۱. ره‌م؛ ره‌ف؛ ره‌و؛ سل؛ سله‌مه؛ سل‌م؛ سه‌لم؛ کار یان ره‌وتی سله‌مان ۲. ران؛ گه‌له.

□ رم دادن: سله‌ماندن؛ ره‌م دان؛ ره‌واندن «صدای تیر، اسب را رم داد: ده‌نگی تیر نه‌سه‌په‌که‌ی سله‌ماند».

رم کردن: سل کردن؛ سله‌مان؛ سله‌مینه‌وه؛ ره‌ف کرن؛ ره‌وینه‌وه؛ په‌رموون؛ گورگه‌ بوون؛ سل بوون؛ هه‌لترنگان؛ هه‌لتووران؛ هه‌لتووزان «اسب رم کرد و او را زمین زد: نه‌سه‌په‌که‌ی سلی کر: و دا‌یخست».

رم / rom: /فرانسوی از انگلیسی /اسم. روم؛ جوړیک شه‌راوی شیرین.

روماتیسم / romatîsm: /فرانسوی /اسم. روماتیسم؛ ژان و ژوو؛ نه‌خۆشی جومگه؛ ژانی به‌ندی ئیسک؛ زاراه‌یه‌ی بۆ تا‌قمیکی جیاواز له

تايەتمەنى و چۇئاوچۇنى بىزۋاندنى خەيال و
 ھەستى خۇشەوھ «مىظرەى رمانتىك: دىمەنى
 رومانىك» ۴. بە ناوەرۇك و چۇئاوچۇنىەكى
 ھەستۇكى يا ئەویندارانەوھ «زندگى رمانتىك: ژيانى
 رومانىك».

روماندن / ramāndan /: مصدر، متعدی، // رماندی:
 په واندت؛ می رمانی، ده په وینی؛ پرمان؛ په وینه //
 په واندن؛ په واندنه وه؛ وه پامنه؛ څه تر یسکاندن؛
 څه تروویسکاندن؛ ده په پاندن؛ په ځاندن؛
 هه ل ترنگاندن؛ هه ل تووړاندن؛ هه ل توژاندن؛
 هه ل تیزاندن؛ هه ل جووړاندن؛ هه ل فراندن؛
 هه ل فرتاندن؛ تارنیه ی؛ په منای؛ ترساندن و
 تاراندن (به تاییه ت سه بارت به گینه وړانه وه):

رومانیدن

■ صفت مفعولی: رمانده (پره‌وینراو)/ مصدر منفی: نَرماندن (نهره‌واندن)

رمانیدن /ramānîdan / رماندن

روماندن / rombāndan / مصدر، متعدی.
// رومانندی؛ رماندت؛ می رومانی؛ دهر مینیی؛ پر مبان؛
پر پر مینه // رماندن؛ پرو خواندن؛ ورنه ی؛ ورنای؛
ویران کردن؛ دیوار یان مالیک هاورنده
خوار هوه.

■ صفت مفعولی: رَمباندِه (رَمبَندَرِاو)/ مصدر منفی:
نَرَمباندَن (نَه رماندن)

رومبیدن / rombīdan : مصدر. لازم. // رومبیدی:
 پامی، می رومی: ده رمی؛ یرمب: برمه // پمیان؛ رمان؛
 پرووخان؛ پرووخیان؛ ورپه؛ وریای؛ ویران بوون؛
 هاتنه خوار وهی دیوار یان مالتک.

■ صفت فاعلی: رَمَبْنَدَه (-)/ صفت مفعولی: رَمَبِيدَه
(رماو)/ مصدر منفی: نَرَمَبِيدَن (نه رمان)

رَمپ / ramp، -ها: [انگلیسی] /سم. ۱. لیژایی؛
لیژئی؛ سهره ولیژئی؛ شیوهرئی ۲. په یژه ی فروکه،
که حبیه جه ده کری.

رمز / ramz ، ها؛ رموز: / [عربی] اسم. په مرز:

۱. کومه له نیشانه، نه ژمار، ټاټاڅه یا نوتو و

نەخۆشیگەل كە لایەنى ھاوبەشى ھەموویان
ئالوزى و ئیش، سفتى و ماسینی ماسوولكە و
جومگەگەلى لەشە: روماتیسیم

روماتیسمی / romātîsmî : [فرانسوی] صفت.
روماتیسمی: ۱. پیوه‌ندیدار به نه‌خۆشی
جومگه‌وه ۲. تووشیاری نه‌خۆشی جومگه.

رمال / rammāl، ها؛ ان: [عربی] اسم، خیره؛
فالچی؛ تالجبین؛ فالویر؛ فالگرهوه؛ نهوهی که به
پهمل دیه‌وی رازی سهر به‌مؤر تاشکرا بکا.
هه‌وه‌ها: رمالی

رومان / romān ، ها: [فرانسوی] اسم. رومان؛
چیرۆکی دریرا؛ چیرۆکه په خشانیک که له
رووداوگه لی ژبانی مرۆف هۆنراوه تهوه.

📌 **نکات بلیسی:** رومانی پولیسی؛ حیكایه‌تی مرؤ
كوژی و دزی و شوین‌گرتنی پولیس بو
ده‌رخستنی راستی رووداو.

زمان تاریخی: رومانی میژوویسی؛ رومانی که
قاره مانه کانی که سایه تی میژووین یان
سه باره ت به رو داویکی میژووییه وه نووسراوه.
هروه ها: رمان جاسوسی؛ رمان عشقی

رومانتیسزم / romāntîsm : [فرانسوی]

رومانتیسیسم

زمانی‌سیسم / romantisism: فرانسوی از
ایتالیایی / اسم، رومانتی‌سیسم؛ بزوتنه‌وه‌یه‌کی
وژیه‌یه و شیوازیکی هونه‌ری و فله‌سه‌فیه که له
چهرخی هه‌ژده‌هه‌می زاینی له ئوروپای
پژواواا سهری هه‌لدا و باسی له هه‌ست و
نه‌ست و خه‌یال و خۆشه‌ویستی ده‌کرد و کار و
باری سروشتی و ژییانی خه‌لکی ئاسایی
بی‌شان‌ده‌دا: رومانتیسم

رومانتیک / romāntik : [فرانسوی] صفت.
رومانتیک؛ هسه‌ست‌بزوین: ۱. هاو‌گه‌ری
رومانت، سیسم (سیک: شت‌وازی رومانیک)

٢. /ها/ ههستیار؛ ههستۆکی و خه یالاوی (تو خیلی ههستی: ئەتۆ زۆر . . .) ٣. به

شعیری عهرووزی.

رمل / raml / -ها: [عربی] اسم. ۱. ریخ؛ ریخ؛
چهو؛ لم؛ زیخ؛ رهمل؛ رهملم ۲. نامرازی فالچی
۳. فووک و فهنی کاری تالجبین.

رموز / rumûz, romûz: [عربی] جمع رم
رموک / ramûk: صفت. [گفتاری] سلی؛ رموهک؛
قوشقی؛ واپوک؛ بهیدهس؛ چهمووش؛ گورگه؛
قوت؛ رهمکار؛ رهمهن؛ چلهک؛ تۆر؛ قاچاخ؛
سول؛ سرک؛ جهبه؛ جۆنگ؛ سلک؛ سرگ؛ سرد؛
خۆگرتوو به سل کردن.

رمة / rame / -ها: اسم. رهقه؛ رپوینگ؛ ران؛
ریهن؛ رپیهن؛ رپن؛ کهرک؛ میگهل؛ گهله؛
شهگهل؛ شهگهله؛ بۆل؛ پۆل؛ کۆمهلی ئاژهل
به تایبته بزن و مر.

رهمی اسب: رهوه؛ رهوکه؛ رهوگه؛ رهوگ؛
رهقه؛ رهفۆ.

رهمی بره: بهرغهل؛ بهرخهل؛ گهله بهرخ.

رهمی خوک: لۆده؛ رهوه بهراز.

رهمی گاو: گاگهل؛ گهلهگا؛ گهلهگاگهل.

رهمی گرگ: وهرگان؛ گهلهگورگ.

رهمه بان / ramebān: اسم. رهوکهوان؛ رهوگهوان؛
رهووان؛ گهلهوان.

رهمه یار / ramyār: اسم. شوان؛ شقان؛ ناگاداری
ئاژهل.

رمیدگی / ramîdegî: اسم. سلی؛ رهوهکیه تی.

رمیدن / ramîdan: مصدر. لازم. // رمیدی:

رهویای؛ می رمی؛ دهرهوی؛ برم؛ برهوه // ۱. رهویان؛
رهوین؛ سله وینهوه؛ سلهمینهوه؛ سلهمانهوه؛

سهله میانهوه؛ رهمنای؛ سردین؛ فهتروویسکیان؛
فهتروویسکین؛ ههلفریتان؛ ههلفریتان؛

ههلترنگان؛ ههلئورپان؛ ههلئوزان؛ ههلجوزان؛
ههلئیزان؛ ههلجوزین؛ سلکین «از گرگ رمیدن»:

له گورگ رهوبان ۲. لادان؛ خۆ لی لادان؛ بیز
کردن له شتی و خۆ لی دوور خستنهوه «به خاطر

سابقهش همه از او می رمیدن: له بهر پیشینهی گشت

وشه گهلیکی رهچاوکراو بۆ دامه زاناندنی
به یهوندی یان گۆرینهوهی په یام به نهینی «نامه
را به رمز نوشته بود: نامه که ی به رمز نووسیبو»
۲. رازی دهسکهوتنی شتی یان شتیوهی
جیبه جی کردنی کاریک «رمز موفقیت در امتحان:
ره مزی سرکهوتن له تاقی کردنهوه».

رمز چیزی را گشودن: سهر دهرکردن له
شتیک: ۱. دهرخستنی راسته قینهی شتیکی
په نامه کی ۲. دۆزینهوهی ره مزی شتی؛
پن زانین.

رمزگشا / ramzgošā: [عربی] فارسی صفت. به
تایبه تمهندی یان توانایی کردنهوهی ره مزهوه.

رمزگشایی / ramzgošāyî: [عربی] فارسی اسم.
۱. دۆخ یان چۆناوچۆنی هه بوونی توانایی
دۆزینهوهی ره مزه و چاره سهری کاری دژوار
۲. کار یان رهوتی ره مزه کردنهوه یان ره مزه باز
کردن.

رمزی / ramzî: [عربی] صفت. ره مزی «قفل
رمزی: قولفی ره مزی».

رمزینه / ramzîne: [عربی] فارسی اسم. بارکود؛
نوانه؛ نیشانه یه ک بریتی له چهند هیل و ژماره
به سهر به ستهی که لپه لهوه.

رمضان / ramazān: [عربی] اسم. ره مهران؛
مانگی نۆهه می سالی کۆچی-مانگی و کاتی
پۆزوو گرتنی موسولمانان.

رمق / ramaq: [عربی] اسم. هیز؛ تابشت؛ تاقته؛
پرزه؛ نهوا؛ ئاه؛ هازی؛ ئاز؛ نز؛ نرگ؛ هازی؛ وزه؛
ته شه.

رمق چیزی را گرفتن: هیز له شتی ساندن؛
پرزه له شتیک برین.

رمق داشتن: هیز تیدا مان؛ هازی چنه بیهی.
از رمق افتادن: له پا کهوتن؛ پرزه بران؛
نهفهس چنپان؛ بی هیز کهوتن؛ هاز نه مان؛ جه
هاز کهوتهی.

رمل / ramal: [عربی] اسم. ره مهل؛ کیشیکی

لای لی ندد».

■ صفت فاعلی: رمنده (-) / صفت مفعولی: رمیده (رہویاک) / مصدر منفی: نَرَمیدن (نہرہویان)

رمیده / ramide / صفت. ۱. تۆراو؛ زیزبوو؛ تۆریاک؛ دل ئیشاو «دل رمیده؛ دل توراو» ۲. هه‌لوه‌دا؛ ره‌ویو؛ تار؛ تاربووگ؛ هه‌تلہ؛ هه‌لاتوو «رمیده از عطش سُرُخ آفتاب کویر؛ هه‌لوه‌دا له تینی سووری خۆری سارا».

رنج / ranc / -ها؛ / اسم. که‌زلاته‌ی: ۱. ره‌نج؛ ئەمەک؛ ئازار؛ لاره؛ که‌سه‌ر؛ مه‌ینه‌ت؛ دۆخێ که به‌هۆی ئیش، خەم و مه‌ینه‌ت بیان کاری دژوار هه‌به‌دی دێ «رنج سفر؛ رنج کار؛ ئازاری سه‌فه‌ر؛ رهنجی ئیش» ۲. ژان؛ کویر هه‌وه‌ری؛ خه‌بس؛ زه‌رب و چه‌نگ؛ ده‌ردی گران «رنج زندگی؛ زانی ژیان».

■ رنج بردن: ره‌نج کێشان؛ ده‌رد و مه‌ینه‌ت کێشان؛ کویر هه‌وه‌ری دیتن؛ خه‌بسی بوون؛ چه‌وسانه‌وه؛ به‌ژان ده‌ربردن؛ به‌کویر هه‌وه‌ری سه‌ر کردن؛ له‌ره‌نجدا بوون «دو سال از بیماری رنج می‌بردم؛ دوو سال له‌نه‌خۆشی ره‌نجم ددکیشا».

رنج دادن: ئازار دان؛ ده‌رد و مه‌ینه‌ت به‌سه‌ردا هێنان؛ ئارانیدن؛ ئازارانیدن؛ گه‌هرانیدن؛ چه‌وساندنه‌وه «بیماری قلب مرا رنج می‌داد؛ نه‌خۆشینی دل، ئازاری دددام».

رنج دیدن: ئازار دیتن؛ چه‌وسانه‌وه؛ مه‌ینه‌ت کێشان «در زندان رنج بسیار دیدم؛ له‌به‌ندیخانه‌دا ئازاری زۆری دی».

رنج آور / rancavar / / اسم. ئازاردەر؛ قیچمه‌؛ هۆی به‌دیھاتنی ره‌نج «این بیماری خیلی رنج‌آور است؛ ئەم نه‌خۆشیه‌یه‌که‌جار ئازارده‌ره».

رنجانیدن / rancāndan / / مصدر. متعدی. // رنجاندی: ره‌نجاندت؛ می‌رنجانی: ده‌ره‌نجینی؛ پرهنجان: به‌ره‌نجینه // ۱. ئازار دان؛ ره‌ه‌نجانیدن؛ ئیشاندن؛ ئیشنه‌ی؛ ئیشنا‌ی؛ ئیش پی‌گه‌یانیدن؛

ئازانیدن؛ گه‌هرانیدن؛ ئازرانیدن؛ ره‌ه‌نجنه‌ی «این آمبول برای رنجاندن تو نیست برای از بین بردن درد توست؛ ئەم ده‌رزیه‌ی بۆ ئازاردانی تۆ نیه، بۆ لابردنی ئیشی تۆیه» ۲. دل ئیشاندن؛ دل هه‌شت؛ ناره‌حت کردن «قصده رنجاندن تو را نداشتم؛ به‌نیازی دل نیشاندنت نه‌بووم» * رنجانیدن

■ صفت فاعلی: رنجاننده (ره‌ه‌نجینه‌ر) / مصدر منفی: نَرَنجانندن (نہرہ‌ه‌نجانندن)

رنجانیدن / rancāndan / رنجانیدن رنجبار / rancbār / / صفت. مه‌ینه‌تی؛ به‌ره‌نج و ئاخ و داخه‌وه؛ پر له‌ده‌رد؛ پر له‌ژان «زندگی رنجبار؛ ژبانی مه‌ینه‌تی».

رنجبر / rancbar / / اسم. ره‌ه‌نجبه‌ر: ۱. زه‌حمه‌تکێش؛ ئەرک‌گران؛ بارقورس؛ که‌سی که‌له‌ده‌سه‌ره‌نجی خۆی و به‌زه‌حمه‌ت و مه‌ینه‌ته‌وه‌ده‌ژی ۲. [مجازی] کارکه‌ر؛ کاریه‌ر؛ کرێکار.

■ رنجبر کشاورز: سه‌پان؛ پاله؛ ره‌ه‌نجبه‌ری پێنج‌یه‌ک به‌ر، یان سی‌یه‌ک به‌ری داھات. رنجر / rencer / -ها؛ / (عربی) / اسم. [نامتداول] / رنجر: ۱. نو‌اوانی چه‌کداری ناوچه‌یه‌ک ۲. چریک؛ پێشمه‌رگه‌.

رنجش / ranceš / -ها؛ / اسم. دل ئیشاوی؛ نقاری؛ قاری؛ ئازراوی؛ خێز؛ ملووله‌ی (به‌تایبه‌ت له‌به‌ر ئاکاری که‌سانی‌تر)؛ زیزی «موجب رنجش همکارانش شد؛ بووه‌هۆی دل ئیشاوی هاوکاره‌کانی».

رنجور / rancûr / / صفت. [ادبی] / ده‌رده‌دار: ۱. ئیشدار؛ به‌ژان؛ چلدار «پای رنجور؛ عضو رنجور؛ پای ئیشدار؛ ئەندامی به‌ژان» ۲. / لان / نه‌خۆش؛ نه‌وه‌ش؛ ناساغ؛ بیمار «بدرش پیر و رنجور است؛ باوکی پیر و ده‌رده‌داره».

رنجه / rance / / صفت. [ادبی] / ماندوو؛ کز؛ په‌که‌ه‌وته «مکن رنجه تیغ زبان را به‌لاف؛ نه‌که‌ی ماندوو زمانت بۆ قسه‌ی پووچ». هه‌روه‌ها: رنجه شدن؛ رنجه کردن

رنجیدگی / rancidegi / -ها: / اسم. دل ماوی؛ دل شکای؛ رهنجیایی.

رنجیدن / rancidan / مصدر. لازم. // رنجیدی؛ رهنجای؛ می رنجی؛ دهره نجی؛ پرنج؛ برهنجه // رهنجان؛ رهنجیان؛ دل نیشان؛ دل مان؛ دل شکنان؛ رهنجیهی.

■ صفت مفعولی: رنجیده (رهنجاو) / مصدر منفی: نرنجیدن (نهرنجان)

رنجیده / rancide / صفت. رهنجاو؛ رهنجیاگ؛ دل داماو؛ خیز؛ سه؛ دل شکاو.

رنجیده خاطر / rancidexāter /: [فارسی/عربی] صفت. دل نیشاو؛ دل مهن؛ دل گران «از حرف تو رنجیده خاطر شد؛ له قسه کهی تو دلی نیشا».

رند / rend / -ها؛ -ان؛ ژند /: صفت. رهند؛ وریا؛ زرت و زیندوو؛ سهگ فروول؛ زیرهک و شهیتان؛ پیتؤل به تایبته: /الف/ له شارندنه و دهرنه خستنی تواناییگه، بیر و هزر یان خواسته کانیدا «رند است، خودش را لو نمی دهد؛ رهنده، خوی دهرناخا» ب) زؤل؛ له که لک و هرگرتن و به ههل زانینی کار و باران به قازانچی خو «او رند است، سر همه تان کلاه می گذارد؛

زؤل، کلاو دهنیته سهری همه مو تان»: مردردن رندانه^۱ / rendāne /: صفت. رهندانه؛ وه کوو رهندان «لبخند رندانه ای زد و هیچ نگفت؛ بزه یه کی رندانه ی کرد و هیچی نه گوت».

رندانه^۲: قید. رندانه؛ به رهنده یه «رندانه لبخند می زد و هیچ نمی گفت؛ رندانه بزه ی ده کرد و فزه ی نه ده کرد».

رنده / rande / -ها: / اسم. رهنه؛ رهنده؛ رنه؛ رنه: ۱. رهنده ش؛ کوشته ره؛ کهشته را؛ نامرزی نه جار بو لووس کردنی دار ۲. رهنده تی؛ رنکه؛ په ریه کی کون-کونه بو ورد کردنی بری خوارده مهنی تورث (وهک: پیواز، سیف هزمینه و...) .

■ رنده کردن: رهنه کردن؛ رهنده کردن:

۱. تاشین و لووس کردنی چپو به رنه ۲. له رنه دان؛ ورد کردنی شتی به تایبته ماکی خوارده مهنی به رنه.

رندی / rendi /: اسم. رهندی؛ ۱. وریایی؛ بار یان چوناو چونی رهند بوون «با خودش را خلاص کرد؛ به وریایی خوی رزگار کرد» ۲. شهیتانی؛ سهگ فروولی؛ پیچ و پهنایی؛ زؤل «می خواست رندی کند و سرم را شیر به مال؛ دهنه ویست سده ی

بکا و کلاوم له سهر بنی».

رندیدن / randidan /: مصدر. متعدی. // رندییدی؛ رهنه ت کرد؛ می رندی؛ رنه ده که ی؛ رند؛ رنه بکه // رهنه کردن؛ رهنده کردن؛ رهنه دان؛ ۱. ریک کردن یان تاشین و ناسک کردنه وه ی پرووی شتیک (به تایبته له مهر چپوه وه) ۲. /قدیمی/ رنین؛ رنه ی؛ کراندن؛ پرووش تی خستن ۳. /قدیمی/ کراندن؛ هه لکراندن؛ جیا کردنه وه.

■ صفت مفعولی: رندیده (رهنده کراو) رنسانس / ronesāns /: [فرانسوی] اسم. ۱. رهوتی نو ی بوونه وه؛ له نو سهره لندانه وه ۲. دهرانی سهره لندانه وه و ژووژانه وه له باری ویزه و زانست و هونه ر و پیشه سازی له میژووی ئوروو پادا (له نیوان چهرخی ۱۴ تا ۱۶ ی زاینی).

رنگ / rang /: اسم. ۱. رهنگ؛ چر؛ بیژ؛ دبارده ی نووری یا پیزانینی چاوی که دهنیته هوی ئه وه ی شان لیک جیا بکرینه وه «در تاریکی که رنگ چیزی معلوم نیست؛ له تاریکیا خو ردکی هیچ شتی دیار نیه» ۲. /ها/ رهنگ؛ چر؛ بیژ؛ ههر یهک له تایبه تمه ندیگه لی ههر شتیک که به چاو ههستی پی ده کری «یک سفید؛ رنگ آبی؛ رهنکی سی؛ رهنکی ناوی» ۳. /ها/ رهنگ؛ چر؛ بیژ؛ ماک یان پیکه اتهایی که رهنگ ده دا به شت «برو یک قوطی رنگ بخر؛ بچو قوتوو یک یک بسینه!» ۴. /مجازی/ فیل؛ فیل «می خواست مرا رنگ کند؛ دهنه ویست فیل له من بکا» ۵. /مجازی/ بو؛ تام؛ نیشانه و شوینه واری دؤخ یان حاله تیک

«حرفهایش رنگ تعصب داشت: قسه‌کانی بوی رکه‌ی لیثوه ده‌هات».

□ رنگ اصلی: رهنگی سهره‌کی؛ سی رهنگی سوور و کهسک (سه‌وز) و شین (ثاوی) که له تیکه‌لیان، ههموو رهنگه‌کانی‌تر درووست ده‌بن.

رنگ روغن / روغنی: رهنگی نه‌وتی؛ رهنگی به ماکئ چه‌وره‌وه که دواي نه‌وه وشک بیت‌هوه، وه‌کوو به‌یه‌کی رهنگی لی دئ و ئاو نایبا. رنگ سرد: رهنگی سارد؛ ههموو رهنگه‌کانی نیوان کهسک و به‌نه‌وش.

رنگ گرم: رهنگی گهرم؛ ههموو رهنگه‌کانی نیوان زهره و نه‌رخه‌وانی.

□ رنگ باختن: ۱. پرووسقان؛ رهنگ چوون؛ رهنگ لی نه‌مان؛ کال بوونه‌وه؛ شه‌مان؛ که‌م‌رهنگ بوونه‌وه؛ رهنگی خو له ده‌ست دان ۲. رهنگ په‌رین؛ رهنگ په‌ریان؛ رهنگ پریه‌ی؛ رهنگ بزکان به‌هوی ترس یان نار‌ه‌تیه‌وه ۳. [کنایی] بی‌قدر بوون؛ قیمه‌ت نه‌مان؛ سووک بوون؛ بی‌بر بوون؛ شکو و گرانیی خو له دس دان.

رنگ به رنگ شدن: رهنگ گوړان؛ رهنگ واریه‌ی / واریای: ۱. به رهنگی‌تر دهره‌اتن ۲. کاله‌وه بوون؛ کاله‌وبوون؛ هه‌زار رهنگ گوړان؛ به‌هوی شه‌رمه‌زاریه‌وه سوور و زهره هه‌لگه‌پان «نامه‌را که دید، رنگ‌به‌رنگ شد؛ هه‌ر نامه‌که‌ی دی رنگی کوربا».

رنگ پریدن: رهنگ لی‌په‌رین؛ هه‌لبزرکان؛ رهنگ بزکان؛ رهنگ فرین؛ نه‌مانی بریقه و دره‌وشانه‌وه‌ی رهنگ.

رنگ دادن: رهنگ دانه‌وه؛ رهنگه‌وه دای «این پارچه رنگ می‌دهد: نه‌م پارچه‌یه، رهنگ ده‌دانه‌ود».

رنگ زدن: ۱. رهنگ کردن؛ گوناندن؛ رهنگاندن «رنگ زدن در: رهنک کردنی دهرگا» ۲. / مجازی/

کلاو له سهر نان؛ فریو دان * رنگ کردن رنگ عوض کردن: ۱. رهنگ گوړین «برگهای کم‌کم رنگ عوض کرد: گه‌لاکانی به‌ره — به‌ره، رهنکیان گوری» ۲. / کنایی/ خو گوړین؛ وی واریه‌ی؛ پوس وه‌ته‌ی؛ شیوه و پبازی ئاکار و کرداری خو گوړین و به‌جوریکی‌تر خو نیشان‌دان «تا ورق برگشت، او هم رنگ عوض کرد و شد مسلمان دواتشه: که ده‌وران گوړا، نه‌ویش خوی کوری و بوو به‌موسولمانیکی توند و تیز».

رنگ کردن رنگ زدن

رنگ گرفتن: رهنگی بوون.

رنگ نداشتن: بی‌رهنگ یان که‌م‌رهنگ بوون؛ رهنگ لی نه‌بوون «این جایی رنگ ندارد: نه‌م چاییه که‌م‌رهنگ».

رنگ / reng — ها: / اسم. به‌زمی موسیقیایی؛ شیوازیکی کرژ له موسیقادا که زور کات له کوتایی ئاهه‌نگیکدا به‌پویه ده‌بن.

رنگ آمیزی / rang'amizi, rangāmizi — ها: / اسم. رهنگ؛ رهنگ‌کاری؛ گفتکاری؛ کار یان ره‌وتی رهنگاندن؛ رهنگ هه‌لسوون ده‌شتیکدا «نقاشی را با مداد رنگی رنگ‌آمیزی کرد: نه‌قاشیه‌که‌ی به‌قه‌لم‌رهنگی رهنگ کرد».

رنگار / rangār — اسم. ره‌ورهنگیله؛ سه‌مای رهنگه‌ل (وه‌ک رهنگیله‌ی بلقی سابوون).

رنگارنگ / rangārang — صفت. ۱. رهنگامه؛ رهنگاوه‌رهنگ؛ ئالایی؛ گول گولی؛ به‌له‌ک بردینی

۲. / تعریض/ جوراوجور؛ جوراوجور؛ جوربه‌جور «آدمهای رنگارنگی به‌آن خانه رفت و آمد داشتند:

که‌سانیکی جوراوجور هات‌وچووی نه‌و ماله‌بان ده‌کرد» * رنگ و وارنگ

رنگباختگی / rangbāxtegi — اسم. هه‌لبزرکاوی؛ رهنگ‌بزرکاوی؛ چوناوچونی له‌ده‌س‌دانی رهنگی ناسایی.

رنگباخته / rangbāxte — صفت. کال: ۱. رهنگ بزکاوه‌هال؛ کاله‌وه‌بووگ؛ رهنگ نه‌ماوه؛

رنگ روغن / rangrowqan, -ro:qan / رنگ
رنگزا / rangzā: / صفت. په رنگ دهر؛ به
 تايه تمه ندى يا توانستى به دپه پټناني په رنگى ديار
 «ماده ي رنگزا؛ ماکى د دده».

رنگ زدا / rangzodā: / صفت. په رنگ لابه ر؛
 په رنگ هه لگر؛ به تايه تمه ندى يا توانى لابر دنى
 په رنگ «آب اکسيژنه، د بېر است؛ ناو نو کسيژنه،
 په رنگ لابه ر».

رنگ زدايي / rangzodāyî: / اسم. په رنگ لابه رى؛
 په رنگ هه لگرى: ۱. کار يان په وټى په رنگ لى
 کر دنه وه؛ په رنگ هه لگر تنه وه ۲. کار و په وټى
 په رنگ لى سپړنه وه.

رنگ سازى / rangsāzi: / اسم. په رنگ سازى: ۱. کار
 و په وټى په رنگ چي کر دن؛ په رنگ دروست کردن
 ۲. لها/ شوپنى په رنگ چي کردن.

رنگ سنج / rangsanc: / ها/ اسم. په رنگ پټو؛
 که ره سه يه ک بو ديارى کردن و ناسينه وه ي
 په رنگ.

رنگ سنجى / rangsancî: / اسم. په رنگ پټوى؛
 زانست يان زانيارى ناسينه وه و ده ست نيشان
 کر دنى په رنگه کان.

رنگ شناسى / rangšenāsî: / اسم. په رنگ ناسى؛
 به شتيک له زانستى ناسينى په رنگ که له زوړى و
 که مى په رنگ گهل ده کو ليته وه.

رنگ کار / rangkār: / ها؛ ان/ اسم. په رنگ کار؛
 نه قاش؛ که سى که کارى په رنگ کر دنه «رنگ کر
 اتومبيل: رنگ کارى ماشين». هه روه ها: رنگ کارى

رنگ نکارى / rangnegārî: / کروما تو گرافى

رنگ ورو / rang-o-rû: / اسم. په رنگ و وروو:
 ۱. شکل و بيچم؛ مه عد؛ په رنگى ورو «با اين
 رنگ ورو داد مى زند غريبه است: بهم شکل و بجمه وه
 زه ق دياره نامويه» ۲. په رنگى وواله تى هه ر شتيک
 «آن ميز قبلى دست کم رنگ ورو يى داشت: ميزه
 پيشووه که هيچ نه بى رنگ و روويه کى هه بوو».

رنگ وورفته / rang-o-rûrafte: / صفت. ۱. هال؛

بى به ش کړاو له په رنگى ناسايى خو «چهره ي
 رنگ باخته: پوومه تى په رنگ بزر کاو» ۲. / مجازى/
 که م په رنگ؛ رزاو؛ کوته؛ ولانراو «اين ابى خيلى
 رنگ باخته است: هم شينه زوړ کاله».

رنگبرى / rangbarî: / اسم. کار يان په وټى په رنگ
 لى هه لگر تنه وه؛ په رنگ لى سپړنه وه. هه روه ها:
 رنگبر

رنگ بندى / rangbandî: / اسم. په رنگ به ندى؛
 چو ناو چو نى ويک که وټن و جيگر بوونى په رنگ له
 ناسه واريکدا (وهک وينه کيشى، وينه گرى) يان له
 کوته ليه کدا (وهک: جل و بهرگ و...).

رنگ به رنگ / rangberang: / صفت. / گفتارى/
 په رنگامه؛ په رنگاو په رنگ.

رنگ پريدگى / rangparidegî: / اسم.
 په رنگ په ريوى؛ په رنگ پرايى؛ ژاکاوى؛
 په رنگ بزر کاوى؛ بار يان چو نيه تى په رنگ په ران.

رنگ پريده / rangparide: / صفت. په رنگ په ريو:
 ۱. کاله وه بووگ؛ گه وز که وټا «پارچه ي رنگ پريده:
 پارچه ي کاله وه بووگ» ۲. کال؛ که م په رنگ «ابى
 رنگ پريده: شينى کال» ۳. په ژمه ريو؛ گه وز که وټا
 «آفتاب رنگ پريده: تاوى په رنگ په ريو» ۴. لها/
 په رنگ بزر کاو؛ سيس و ژاکاو؛ به په رنگ پيستی
 توخ به تايه ت له بهر نه خو شى يان نا لوزى
 «صورت رنگ پريده: ديمه نى ژاکاو».

رنگتابى / rangtābî: / فام نمايى
رنگدانه / rangdāne: / ها/ اسم. په رنگدانه؛ ماکى
 هو ي په رنگى بوونى هه ر شتيک، وهک
 کولوروفيل له گيادا و هيموگلوبين له خو پندا.

رنگرز / rangraz: / ها؛ ان/ اسم. خومچى؛
 خومخانه چى؛ خومگر؛ خومگر؛ په رنگ پټو؛
 که سى که کارى په رنگ کر دنى تال و هه ودا و
 چنراو هيه.

رنگرزي / rangrazi: / اسم. ۱. خومگره رى؛
 په رنگ پټو ۲. خومخانه؛ دوکانى خومگره رى
 ۳. پيشه ي په رنگ پټو.

کیلستون؛ کپستون؛ موندای ناشمه؛ پهینجه و پهینجه مبهری؛ تیرهزه؛ زهرد و سوير؛ شهوبنده پوژ؛ توول سهوز و دیز؛ توول سهوز دیز؛ پرچی نایشه و فاتمان؛ کهمهیه کی گه و ره ی پهنگاورهنگه، پاش باران و له بهر هه تاوه وه له ئاسمان دهرده کهوی؛ قوس قزح

رنود / runûd, ronûd: [فارسی به قاعده ی عربی] اسم، ۱. جمع رند ۲. خه لکانی پهند.

رنیم / ren(i)yom: اسم، رنیوم؛ توخمی کیمیاوی کانزایی کهم بهدی، به ژماره ی نه تومی ۷۵ و کیشی نه تومی ۱۸۶،۲، به پهنگی خوله میشی زیوی، که به شیوه ی گهرد یان کانزای سهخت به دهست دی و له پیشه سازیدا به کارده روا.

رو / row, ro: پیاوژه، -روه، -رؤ، ۱. برؤ؛ روهک «پیشرو؛ پیشرو» ۲. له بار بؤ پویشتن «پیاوهر؛ ماشین رو؛ پیاده رو؛ ماشین رو».

رو / rû: اسم، ۱. روو؛ روه؛ روو؛ روخسار؛ دهم و چاو؛ دیمهن؛ سیما؛ روومهت؛ چار «رویش را سفت گرفته بود؛ رووی سفت گرتبوو» ۲. سهر؛ بان؛ سهروو؛ سهروان؛ گژ. به رانبهر؛ زیر «روی همه؛ سهری ههموانه وه» ۳. رووبه روو؛ به رامبه؛ نهو لایه ی که به ره و بیژهر، بژنه و یان چه مکی وتوویره. به رانبهر؛ پشت ۴. بهشی به ره و دهره وه؛ نهو لایه ی که به ره و دهره وه یه «روی پارچه؛ رووی پارچه» ۵. سهر؛ روو «روی سهره؛ سهر سفره» ۶. مجازی / روو؛ روه؛ روو؛ بی شه رمی؛ بی حه یایی؛ بی ئابرویی؛ نهوه ی بهر به شهرم بگری «پرو؛ روودار».

رو به موت؛ کاتی ئاولیکه؛ له سهره مهرگدا؛ له گیانه لاو. ههروه ها؛ رو به خرابی؛ رو به آبادی؛ رو به ترقی

روی باز؛ پوو گهش؛ دیمه نی پوون؛ ناوچاوی پووشن؛ دهم و چاوی که خوشحالی یان میهره وانی دهنوینتی «با روی باز مرا پذیرفت»

کاله و بووگ؛ پهنگ نه ماو؛ پهنگ په ریو ۰۲ / مجازی / کونه؛ کون؛ شپ «قالی پهن و زلفه؛ قالی کون».

رنگ و وارنگ / rang-o-vārang: صفت، گفتاری / نالووالا؛ پهنگامه؛ ههمه پهنگه.

رنکی / rangi: صفت، ۱. پهنگی؛ پهنگ وه خوگر توو «لباس بپوشید؛ گنجه کهم رهنکی بوو»

۲. له / پهنگامه؛ پهنگین؛ به لهک بردین «یک روسری بکی سرش کرده بود؛ سهرپوشیکی رهنکامه ی دابوو به سهریدا» ۳. له / چاپ / به پهنگی زیاد له رهش و سپی «عکس بکی؛ وینه ی رهنکی».

رنکیزه / rangîze: ها / اسم، پهنگدانه؛ ماکي پهنگ؛ ماکي هو ی رهنگدار بوونی ههر شتیک، به تاییهت گهردیک که ده کریتنه نیو تراویکوهه بؤ چی کردنی پهنگ.

رنگین / rangîn: صفت، ادبی / پهنگین؛ پهنگی؛ پهنگامه.

رنگین پوست / rangînpûst: ها؛ بان؛ صفت، پهنگین پیست؛ به نه ژادی جگه له سپی (وهک رهش و سوور و زهره).

رنگین تن / rangîntan: ها / اسم، کرؤمؤژم.

رنگینک / rangînak: اسم، جوړی هه لوا که به ئاردی سووره وه کراو، ورده قفن، خورما، پسته و هه زویله چی ده بی.

رنگین کرد / rangînkore: فارسی / عربی / اسم، کرؤموسفیر؛ خوارووترین توژی جهوی خوړ که نهستووری ده گانه هه زاران کیلومیتر و زوړتر له گازی هیدروژن بیکهاتوه و تنیا کاتی ده بیئرئ که بینهر، دوا ی باران، پشت به هه تاو چاو له ئاسمانی به رانبهری خو ی بکا. گرموسفیر

رنکین کمان / rangînkamān: ها / اسم، کولکه زپرنه؛ په لکه زپرنه؛ هه و ره زپرنه؛ هه ساره زپرنه؛ هه سیتره زپرنه؛ په لکه پهنگینه؛ زه پنه و سیمینه؛ سووره زه پنه؛ ووشه زه پنه؛ نهستوونه زپرنه؛ تکه سکه سوور؛ که سکه سوور؛ که سکه و سوور؛ هور هوری؛ پل سووره وارانئ؛

ناوچاو دانه یه کا؛ پروو گرژکردن؛ پروه ترشنه ی؛
وه پره زی و بیتزاری خو پیشان دان.

رو دادن: [مجازی] پروو پیدان؛ پروودار کردن؛
گوساخ کردننی که سیک به هوئی میهره وانی
کردن له گهلیدا (به این شاگردت رو نده! ظرفیت
ندارد: بهم برده ستهت پروو مدده! هه لیناگرئ).

رو دادن و آستر خواستن: [کنایی] پروو پیدان و
پا به سهردا نان/ پای زیادی داکیشان؛ له
به خشین، یارمه تی یان میهره وانی که سیک
کهوتنه نازه وه و چاوه روانی زورتر هه بوون (به
او رو بدهی استر هم می خواهی: پرووی بی بدهی.
پات به سهردا دهی).

رو داشتن: [مجازی] پروودار بوون؛ بیشهرم
بوون؛ بی حه یا بوون.

رو درماندن: له پروو هه لنه هاتن؛ شهرم کردن؛
له پروودا مانه وه؛ له شهرمدا وهرامی ئه ری
دانه وه.

رو شدن: ۱. دهرکهفتن؛ دهرکهوتن؛ کهوتهی
سارا ۲. پروو بوون؛ له پروو هه لنه اتن؛ شهرم
نه کردن؛ خه جالته نه کیشان؛ پروه بیه ی
(رویت می شود او را دست خالی برگردانی؟؛ رووت
هه یه به دهستی خالی بیگه پرتیته وه؟).

رو کردن: ۱. دهرخستن؛ خویا کرن؛ نشان
دان «هرچه داری رو کن! ههر چیکت هه یه،
دهریخه» ۲. پروو کردن؛ پروه کهرده ی؛ بهر وه
که سیک یان شتیک روانین؛ چاو لی کردن؛
لی روانین «رو کرد به من و جواب داد: پرووی له
من کرد و جوابی دایه وه».

رو گرداندن: پروو وهر گه راندن؛ چاو پووشی
کردن؛ چاو پووشین له ئه نجامدانی کاریک و
نه کردنی ئه و کاره «از قبول ریاست رو گرداند: له
په زیزانی سه رو کایه تی پرووی و، کهراند».

رو گرفتن: پروو کردن؛ پروه کهرده ی؛ شهرمه
کردن؛ دیمه ن پووشین؛ دهم و چاوی خو
دایوشان «از آنهاست که از خروس هم رو می کبرد:

به پرووی که شه وه خیرات نمی کرد».

روی جلد: پروو پهری کتیب؛ سهر بهرگ؛ بان
جهد؛ ئه و به شه له کتیب که پتر ناوه که ی به
سهر وه یه (له کتیبی کوردی و فارسی و عهره بیدا
لای راست و له کتیبی لاتیندا لای چپ).

روی سخن: دهمی قسه؛ لایه نی وتوو یژ «روی
سخنم با شماست: دهمی قسه له ئیوه یه».

به روی چشم: سهر چاوان؛ به سهر چاو؛ بان چاو؛
سهر ووجه ما؛ وه بان چاو/ چه و؛ سهر
ههر دوو چاو؛ به چاوان؛ وه بانی دیده.

□ رو آمدن: هاتنه بان؛ هاتنه سهر وه؛ هاتنه
سهر؛ هه لاتن: ۱. هاتنه وه سهر؛ له بنه وه
بهر وه سهر هاتن «آمد روی آب: هاتنه وه سهر ئاو»
۲. [مجازی] سهر کهوتن «خوب رو آمده ای: چاک
هاتیه سهر».

رو آوردن: هانا بردن؛ پروو هینان؛ بهر وه لای
که سی یان شتی (زورتر به هیوای یارمه تی)
چوون «برای کمک، به شما رو آوردم: بۆ یارمه تی،
هانام برده ئیوه».

رو انداختن: پروو خستن «برای تأمین آن پول، به
همه رو انداخت: بۆ دابین کردنی ئه و پاره یه پرووی
له هه موو که سیک خست».

رو برگرداندن: [کنایی] پروو هه لچه راندن؛ پروو
وهر گه راندن؛ پروه وه گیلنه ی؛ دووری لی گرتن
(وقتی زنش را طلاق داد، همه از او رو برگرداندند: که
ژنه که ی ته لاق دا، هه موو روویان لی
هه لچه راندن).

رو به قبله دراز شدن: [کنایی] پروو کردنه
ره شه با؛ لنگ جووت کردن؛ کهوتنه
سهر مهرگ؛ پروو نیانه گیانه لاه؛ له کاتی
مه رگدا بوون.

رو پنهان کردن: خو شار دنه وه؛ خو حه شار دان؛
پروو نشان نه دان «این روزها از من رو پنهان
می کنی: له م روژانه دا خوی لیم ده شار یته وه».

رو ترش کردن: [مجازی] ناوچاو تال کردن؛

له وانه كه له كه له بابيش رو ده ده.

رو نشار ندان: خو نه دانه نيشان؛ خو نيشان نه دان؛ خو دهر نه خستن؛ خو شار دهنوه؛ وي سه خت كه رده ي؛ دهر نه كه وتن «رتم در خانه اش، ده سال ده چوومه دهر كي مالي، حوى سهر ده».

روى چيزى را بو ساندن: ته فزاندن؛ سهر شتيك داپوشان؛ بان شتى دان؛ پرووى شتيك داپوشين؛ سهر شتيك نانه وه؛ پرووه چيوپوى ثهر پوژ نه ي.

روى خوش نشان ندان: [مجازى] نه په ژيران؛ ريكنه هاتن؛ هاوړپي نه كردن؛ هه ف نه هاتن؛ خوزيان «به پيشنه ادم رو خوش نشان ندان؛ پيشناره كه مې بديا ي».

روى كارى را ندان: له پرووه له نه هاتن؛ شهرم كردن و خه جالت كيشان بو كردنى كاريك «پوي كس نه ده را هم نداست: له روى نه نه هات بته وه ماليش».

روى كسى / چيرى را سفد كردن: [مجازى] ۱. بوونه هوى پروو سوورى و سهر به رزى ۲. [تفريض] له كه سى / شتى بر دهنوه؛ له خراپه دا پيشكه وتن «او در بى رحمى روى خنك را سفد كرده بود: له دل په قيدا له خه نكيزى بر ديووه».

روى كسى را به زمين انداختن: [مجازى] پرووى كه سى دانه زهويدا؛ داخوازى كه ستيك به جى نه هيتان «باور نمى كردم روى بدرت را زمين سترامى؛ باوهرم نه ده كرد روى نه كت بد ديه زهويدا».

روى كسى را كم كردن: [مجازى] دهن دوو كه ستيك شكاندن؛ دهن دوو كه سى قرتانن / كردن؛ پرووى كه ستيك كه م كردن؛ پيش له بى شهرمى كه سى گرتن.

روى كسى زياد شدن: پروودار بوونى كه ستيك؛ پرووى كه ستيك زوړ بوون.

از رو بردن: پروو شكاندن؛ له پروو بردن؛ سهر پى داخستن؛ سهر له بهر كردن؛ شاقه ل شكاندن؛ شاخى كه ستيك شكاندن «اين قدر اصرار كرد كه مرا از رو برده هينده پى داگرت، روومى شكاند».

از رو خواندن: خو يندن وه؛ له پروو خوه دندن وه؛ پرووه وه نه ي «شعر عقاب را برايش از رو خواندم، گفت بايد از تر كنى؛ شيعرى هه لوم بو خوينده وه، گوتى ده بى له بهرى كه ي». هه روه ها؛ از رو نوشتن

از رو نرفتن: [مجازى] له پروو نه چوون؛ پاشگه ز نه كردن وه؛ پى چه قينى كردن له بهرام بهر بهر په رچ دانه وه دا.

آن روى كسى بالا آمدن: [مجازى] تووړه بوون؛ رق هه ستان؛ خه زرين؛ نار ديه يوه مه لى «مگذار ان روى من بالا بيايد: مه هيله تووړه بيم».

به رو افتادن: به دهن وه كه وتن؛ دهن وه پروو كه فتن؛ له په و پروو كه وتن؛ دهن وه و خوار كه وتن؛ دهن وه پروو كه فتن؛ پروهره كه وتى؛ كه وتنه زهويدا به شيوه يه كه پشت بهرو ئاسمان بى.

به روى خود نباوردن: [مجازى] خو لى گيل كردن؛ خو كردنه توو لپ؛ خو كردنه گوو كه ر؛ به پرووى خو دا نه هيتان؛ خو نا ناگا و نا نا شنا نيشان دان «چند بار صدايم كرد، ولى به روى خودم نياوردم؛ چن جار قاوى ليكردم، به لام خوم لى گيل كرد».

به روى كسى نياوردن: [مجازى] به پرووى كه ستيكدا نه دانه وه؛ له مهر باس و باب ته يك (كه پيوهندى بهو كه سه يه و شو لى ئاگاداره) له گه ليدا نه دوان «هيچ به رويش نياوردم كه قبلأ مى دانستم: ههر نه مدا به روويدا كه زووتر دهمزاني».

تو(ى) روى كسى ايستادن: له بهرام بهر كه ستيكه وه وه ستان؛ بهر نه نگار بوونه وه و پيك

روى حرف كسى حرف زدن: له بهرامبهر
قسهى كهسيكهوه وهستان «نايد روى حرف
مادرت حرف بزنى: نابى له بهرامبهر فسدى
دايكتوه بوهسنى».

روى خود/ كسى كشيدن: بهسهر خو/
كهسيكدا دان/ كيشان؛ خو/ كهسى داپوشين
«پتو را روى بجه پيش، هوا سرد است: پتووه كه
بده سهر منداله كندا، هوا سارده».

روى دايره ريختن: ئاشكرا كردن؛ درخستن
«هرچه دارى بريز روى داپره؛ ئهوى پيته،
ئاشكراى كه!».

روى دست بردن: [كنايى] به سهر دهستهوه
بردن؛ راه بهردهى؛ زهوى نهگرتن؛ زور
بهبره بوون: سردست بردن

روى دست كسى بلند شدن: دهرقهوى كهسى
هاتن؛ له بهرامبهر كهسيكهوه راستهوه بوون
«در زور بازو، روى دست همه بلند تسده: له هيلى
باسكدا دهرقهوى ههموو هانووه».

روى دست كسى ماندن: [كنايى] مانهوه؛ زهوى
گرتن؛ له بره كهوتن «هرچه براى فروش آورده،
مانده روى دستش: ئهوى بؤ فروتن هيناويه،
ماوهتهوه».

روى دست و پاى كسى افتادن: كهوتنه مل
دهست و پاى كهسيكدا؛ لالانهوه و پارانهوه له
كهسيك؛ له بهرانبهر كهسيكدا بندهيى و
خاكهسارى پيشان دان «افتاده بود روى دست و
پاى قاضى و التماس مى كرد: كهوتيووه مل دهس
و پاى دادوهردا و دهپارايهوه».

روى دندهى چيزى افتادن: [مجازى] كهوتنه
سهر بارى شتيك؛ له رهفتارى خوډا شتيك
نیشان دان «وقتي روى دندهى لج بفتد، به هيچ
صراطى مستقيم نيست؛ وقتى روى دندهى جوانمردى
بيفتد، سرش مال خودش نيست؛ آن روز آزاد روى
دندهى چپ افتاده بود و با همه دعوا داشت: كاتى
بكهوبته سهر بارى ركدا، خوداى خووى به حقه

نههاتن له گهل كهسيكدا «تو نبايد تو روى بدرت
بايستی و با او يكي بهدو كنى: ئهتو نابى له بهرامبهر
باوكتسهوه بوهستى و چهقه و ههراى له گهلدا
بكهى».

تو روى كسى گفتن: نiane پرووى كهسيكهوه؛
(له) پرووبه پرووى كهسيكدا وتن.

رو: ۱. قيد. ۱. بان؛ سهر؛ له بان شتيكهوه «بر روى
ميز: له بان ميزهوه» ۲. سهر؛ پروو؛ روه؛ قهى؛ به
پرووى شتيكهوه «روى ديوار نوشته بودند: له سهر
ديواره كهدا نووسيويوان» ۳. له بان؛ له سهر؛ له مهر
كهسى يان شتيكهوه «روى آن زمين خيلى كار
كرده اند: له بان ئهو زهمينهوه زوريان كار كردهوه».

روى هم: سهرجهم؛ له بان بهك؛ له سهر بهك؛
پيكهوه؛ بهيه كهوه؛ يه كجى؛ پيوهره؛ يووه
«روى هم مى شود صد تومان: سهرجهم دهبيتته سهد
تمهن».

روى آب افتادن: [كنايى] كهوتنه سهر ئاو؛
عالمه پى زانين؛ دهر كهوتن «حقه اش روى آب
افتاد و همه فهميدند: فيله كهى كهوته سهر ئاو و
ههمووان پييان زانى».

روى آب نشستن: [كنايى] بهسهر ئاوهوه بوون؛
ئاو بردن؛ له بارىكى ناله بار و نامه نددا بوون.
روى پا بند نبودن: [كنايى] سهقام نهگرتن؛
ئارام نهگرتن (بهتاييهت له خوشياندا)؛ له
جموجوولدا بوون «از خوشحالى روى بايش بند
نمى شد: له خواهه شيدا سهقامى ندهه گرت».

روى پاى خود ايستادن: [كنايى] خو به رپوه
بردن؛ خو به خيو كردن؛ له سهر پيى خووه
وهستان «با وجود اين همه مشكلات، او توانسته است
روى پاى خودش بيايستد: بهم ههموو گير و
گرفتهوه، توانيوه خوى به رپوه بيا».

روى چيزى كشيدن: كيشانه سهر شتيكدا؛ لي
زياد كردن «هر سال ده هزار تومان مى كشد روى
اجارنامه: ههموو سالى ده هزار تمهن ده كيشيته
سهر كرئ ماله كهدا».

روی هم ریختن: ۱. خستنه سهر یهک؛ کو کردنه وه له شوینیکدا «پولهایشان را روی هم ریختند، شد سیصد تومان: پووله کانیان خسته سهر یهک، بوو به سپسده تمن» ۲. کهوتنه یهک؛ پیکه وه سازیان و ئاریکاری کردن؛ لهف هاتن؛ یهک گرتن «روی هم ریخته بودند، اتومبیل آزاد را بدزدند: کهوتبونه یهک، ماشینه کهی تازاد بدن» ۳. «مجازی/ کهین و بهین خوش کردن؛ دامه زراندن؛ پیکه وه نان «با زن همسایه روی هم ریخته بود: له گهل ژنه هاوسیکه دا کهین و بهینیان خوش کردبو».

روی هم گذاشتن: ۱. له سهر یهک نان؛ نانه سهر یهک؛ یوه نیای «دوتا چهارپایه روی هم گذاشت و رفت بالا: دوو دانه چوارپایه ی له سهر یهک نا و چووو سهر» ۲. له شوینیک کو کردنه وه «پولهایمان را روی هم گذاشتیم و یک رادیو خریدیم: پاره کانمان نایه سهر یهک و رادیو ویکمان کری». رو - ۱. پیسواژه. روو - ۱. روو کیش؛ پؤشش «روانداز: روو خهر» ۲. دؤخ یان چۆنیه تی له بان شتیکه وه بوون «روکار: رووکار».

- رو: ۱. پیسواژه. ۱. - پسک؛ - پست؛ - پؤ؛ به پوانه وه «خودرو: خورسک» ۲. - روو؛ - پوه؛ خاوهن تایبه تیهک له روومه تدا «خوشرو: خوشرو».

روا / ravā / : صفت. رهوا: ۱. به جی؛ له جی؛ حلیو؛ حلیب؛ ههلیب «روا شمردن: رهوا زانین» ۲. وهرگیراو؛ پهژیراو؛ پهسندکراو؛ به دیهاتوو؛ قه بوول کراو؛ جیبه جی کراو؛ به گا ئاما «حاجتش روا شد: نیازه کهی وهرگیرا» ۳. رجوا؛ شیاو؛ گونجاو له گهل قانون و دابونه ریتدا «عمل روا: کاری رهوا». به رانبهر: ناروا

□ روا بودن: باش بوون؛ پهسند بوون «روا نیست مادرت را بازار: باش نیه دایکت تازار بدهی».

روا داشتن: وهرگرتن؛ به شیاوی وهرگیران زانین «آیا قانون چنین کاری را روا می دارد؟؛ ثابا

ناناسی؛ کاتی بکدویتسه سهرباری جوامرید، سهریشی داده نی؛ نهو رژه تازاد کهوتبوه سهر باری حراب و له گهل هه موو کهسیکدا شه ری دهات».

روی زمین سفت نشاشیدن: «مجازی، عامیانه/ تووشی سهختی و سهخلت نه هاتن؛ سهختی نه دیتن «تو هنوز روی زمین سفت نشاشیده ای تا بفهمی: تو هیشتا نووسی سهختی و سهخلت نه هانوی تا بزانی».

روی سر/ چشم خود جا دادن: «مجازی/ له سهر سهر/ چاوی خو نان؛ زور ریژگرتن و خوش ویستن».

روی سر کسی خراب شدن: سر کسی خراب شدن، سر^۳

روی سر گذاشتن: «مجازی/ ۱. له سهر سهر/ چاو دانان؛ زور ریژگرتن «من آن را روی سرم می گذارم: نه من نه وه له سهر سهر/ جوی دادد نیم» ۲. گرتنه کوله وه؛ نانه بان سهر وه؛ زور شلوغ کردن و تیکدانی شوینیک «خانه را روی سرش گذاسه بود: ماله کهی گرتبوه کوله وه».

روی شاخس بودن: «مجازی/ پیوه بوون؛ مسوگهر بوون؛ بی شک وه ها بوون «سه سال زندان روی شاخس است: سی سال زندانی بوده».

روی غلتک افتادن: «کنایی/ کهوتنه ری؛ کهوته ری؛ ری کهوتن؛ داهاتن؛ جی به جی بوون «کارها که روی غلتک افتاد، من می روم: ههر کاره کان کونه ری، من دهرؤم».

روی کسی/ چیزی حساب کردن: «مجازی/ به هیوای کهسی/ شتیک بوون؛ دل به کهسی/ شتیک خوش کردن «خیلی روی تو حساب می کردم: زور به هیوای تو بووم».

روی کسی/ چیزی سرمایه گذاری کردن: به نومییدی قازانج، پوول و پاره یهک بو کهسی یان شتی خهرج کردن.

قانون ئاوا کارئ ودرده کری؟.

روا دانستن/ دیدن ﴿عربی﴾ روا شمردن

روا شدن: به پرتوه چوون؛ کودان؛ قه دان؛ مه شان؛ جیبه جئ بوون.

روا شمردن: رجوا دین؛ رهوا دیتن؛ په زیران؛ په زیران؛ پی قایل بوون؛ هه لگرتن؛ قیم پی ناین؛ دل پی رازی بوون: روا دانستن/ دیدن

روائی / ravā'i / ﴿عربی﴾ روایی

روابط / ravābet / [عربی] جمع ﴿عربی﴾ رابطه

روابط عمومی ﴿عربی﴾ روابط عمومی

روابط عمومی / -'omûmî, -ravābet(e)umûmî / (دایره ی) پیوه ندیه گشتیه کان: ۱. کار و رهوتی ناساندن و هۆگرکردنی خه لک به را بهر به که سی یان دامه زراوه یه ک ۲. مه زرينگه یان تا قميک که ئه و کاره یان به ئه ستویه.

رواج / ravāc / [عربی] اسم. باو؛ بره و؛ رهواج:

۱. مؤره؛ رمین؛ گهر؛ رهونق؛ گهر دان؛ کار یا رهوتی که لک وهرگرتنی گشتی یان گه لک زیده «اینجا قهوه چندان رواج ندارد: لیره دا قاوه زۆر نه» ۲. گه شه؛ پیشرهوت «در اینجا خانه سازی زیاد زیادی دارد: لیره دا مال کردنه وه که شه پیکی زۆری هه یه». ههروهه: رواج دادن؛ رواج داشتن؛ رواج یافتن

رواج یافتن: پهره گرتن؛ پهره ساندن؛ کهوتنه گهر؛ هاتنه رمین؛ بره و په یدا کردن.

رواداری / ravādāri / اسم. ۱. کار یان رهوتی هه لکردن له گه ل بیر و بره و یان دینگه لی دیکه دا ۲. کار یان رهوتی به ره و زانین؛ رجوا دیتن.

روادید / ravādīd / اسم. ویزه؛ به رای پی چوونه ولاتیک که له لایهن نوینه ری ئه و ولاته، به بیانیان ده دری.

رواق / ravāq / [عربی] اسم. به ره یوان؛ وهره یوانه؛ باله خانه؛ بالاخانه؛ بهر مه یتاوی پیشه وه ی مال که زۆر تر سه رگیراوه.

رواقی / ravāqī / [عربی] اسم. ره واقی:

۱. رپیازی فه لسه فی یوونانی باستان که ده یگوت، مرؤفی ژیر ده بی له هه واه و هۆک دووری بکا و تووشیاری رک و خووشی نه بی و مل بدا به عیشقی خوړسک ۲. له ا؛ ان؛ -ون/ هه ر کام له په ره وانی ئه و رپیازه.

روال / revāl, ravāl / اسم. شپیواز؛ روال؛ ره وشت؛ زئ؛ ناکار > کار آنها پرداخت کارانه است، نه حقوق: سبزی کاری ئه وان دانی کارانه یه نه ک موچه >.

روان / ravān / اسم. رهوان: ۱. گیان؛ گین؛ گان؛ جان؛ کومه له ی هیزی ههستی و جمشتی گیاندار ۲. رهۆخ؛ کومه له ی توخم و هیزی هزری، عاتیفی و کرده وه یانه.

روان: صفت. رهوان: ۱. وه گهر؛ فه رپژ؛ به تایبه تمه ندی گت نه کردن له ره ییندا «آب ره: ناوی رهوان» ۲. به لیها تووی بزوانه وه «ریگ ره: رملی رهوان» ۳. فیتر؛ هۆژاندی؛ دهرخ «آزاد درسش را خوب رون بود: نازاد دهرسه که ی باش رهوان بوو». روان: قید. له ره ویشتندا؛ له چووندا؛ به گهر؛ وه گهر؛ خه ریکی چوون «به سوی خانه رون بود: به ره و مال له ره ویشتندا بوو».

روانبرق / ravānbarq / [فارسی] [عربی] اسم. ئیلیکترودینامیک؛ زانستی که ده په ره ژیتته سه ر پیوه ندی نیوان دیارده گه لی بهر قی، مه گنه تیسی و میکانیکی.

روانبرقی / ravānbarqī / [فارسی] [عربی] اسم. ئیلیکترودینامیکی؛ سه ر به ئیلیکترودینامیک. روان پریش / ravānparīš / صفت. رهوان نه خوشت؛ تووشیاری نه خوشتی ره وانی.

روان پریشی / ravānparīši / اسم. نه خوشتی رهوان؛ نه خوشتینی ره وانی که گه زن له که سایه تی نه خوشت دها و له چوناوچونی هز و بیر خوی و راستیگه لی دهره وه، بی ناگی ده کا.

روانپزشک / ravānpezešk, -pezešk / [فارسی] [عربی] [عربی] اسم. روانپزشک

اسم. بژیشکی په‌وان.

روانپزشکی / *-pezešgi, -ravānpezeški*: اسم.
زانستی بژیشکی په‌وان؛ لقې له بژیشکی که
تابیه‌ته به ناسین و لابرډنی نه‌خو‌شیگه‌لی
په‌وان.

روان تنی / *ravāntanī*: صفت. جۆړئ نه‌خو‌شی
په‌وان که له‌شیش تووش ده‌کا.

روانداز / *rū'andāz*: ها: / اسم. خومام؛
له‌ش‌پو‌ش؛ په‌توو، لیف، مه‌لافه و... که له کاتی
خه‌و یان ړاکشاندا به‌خو‌یدا ده‌دن.

روان درماني / *ravāndarmānī*: اسم. ده‌رمانی
نه‌خو‌شیه‌کانی په‌وان به‌قسه و کار و کایه و
ده‌وا.

روان رنجور / *ravānrancūr*: روان‌نژند

روان رنجوری / *ravānrancūrī*: روان‌نژندی
روان‌ساز / *ravānsāz*: ها: / اسم. په‌وان‌ساز؛ ماکې
که بؤ که‌مکردنه‌وه‌ی تی‌ک‌گیرانی نی‌وان
به‌شگه‌لی جووله‌وه‌ری ماشین به‌کاردئ (وه‌ک):
ړؤن و گریس).

روان سنجی / *ravānsancī*: اسم. ده‌روون‌پو‌ی؛
پ‌ی‌وانی ماوه و توندی گه‌ړپانی ده‌ماری له
له‌شدا.

روانشاد / *ravānšād*: صفت. ړ‌و‌خ‌شاد؛ خاوه‌ن
ړ‌و‌خ‌پانه‌تی شاد له به‌ر ټاکاری په‌سندی ماوه‌ی
ژپانی (بؤ مردووان).

روان شناختی / *ravānšēnāxtī*: صفت. سهر به
ده‌رون‌ناسی.

روان شناس / *ravānšēnās*: ها: / ان: / اسم.
په‌وان‌ناس؛ که‌سې که‌خاوه‌ن زانست و
نه‌زموونی په‌وان‌ناسیه.

روان شناسی / *ravānšēnāsī*: اسم. په‌وان‌ناسی؛
زانستی توژینه‌وه و ل‌پ‌روان‌پنی دیارده و
کرده‌وه‌گه‌لی په‌وانی (وه‌ک هزر، بیر، هه‌ست،
تی‌گه‌یشتن، تی‌فکرین، ټاکار) و شیوه‌ی ړو‌به‌ړوو
بوونه‌وه له‌گه‌ل ټالؤز بوونپاندا.

روان‌شناسی اجتماعی: په‌وان‌ناسی
کو‌مه‌لایه‌تی؛ به‌شیک له په‌وان‌ناسی که به
ل‌پ‌روان‌پنی ټاکاری گرو‌گه‌ل و کارل‌یکردنی تاک
و کو‌مه‌ل له سهر یه‌ک ده‌په‌رژئ.

روان‌شناسی اقتراقی: په‌وان‌ناسی جیاوازی؛
به‌شیک له په‌وان‌ناسی که به ل‌یکدانه‌وه‌ی
جیاوازیگه‌لی ده‌روونی و ټاکاری نی‌وان گرو و
تاکه‌گه‌لی جؤراو‌جؤر ده‌په‌رژئ.

روان‌شناسی بالینی: په‌وان‌ناسی سهرینې؛
ل‌یکدانه‌وه‌ی بارودؤخ و دیمانه‌ی حاله‌تگه‌لی
نه‌خو‌شی په‌وانی له سهرینې نه‌خو‌شدا.

روان‌شناسی تربیتی / پرورشې: په‌وان‌ناسی
په‌روه‌رده‌کاری؛ که‌لک وهرگرتن له
بنه‌ماگه‌لی په‌وان‌ناسی بؤ ف‌یرکردن و
ړاهینان.

روان‌شناسی تکوینی: په‌وان‌ناسی پیکه‌اته‌یی؛
شیوه‌پیک له په‌وان‌ناسی که دیارده‌گه‌لی
زه‌ینې و کرداری له ړیگای ل‌یکدانه‌وه‌ی
سه‌رچاوه و په‌وتی گه‌شه‌سه‌ندنیانه‌وه
هه‌لده‌سه‌نک‌پنئ.

روان‌شناسی جنایی: په‌وان‌ناسی تاوان‌کاری؛
زانستی ل‌یکدانه‌وه‌ی هانده‌رگه‌لی ده‌روونی بؤ
تاوان‌کاری.

روان‌شناسی رشد: ده‌روون‌ناسی گه‌شه؛ کار و
زانستی ل‌پ‌روان‌پنی گؤړان‌کاری و
تابیه‌تمه‌ندیکه‌لی په‌وانی سه‌رچاوه‌گرتوو له
سهرده‌می گه‌شه‌کردن و گه‌وره‌بووندا.

روان‌شناسی شخصیت: په‌وان‌ناسی که‌سایه‌تی؛
کار و زانستی ل‌یکدانه‌وه‌ی لایه‌نه
جؤراو‌جؤره‌کانی که‌سایه‌تی مرو له بواری
په‌وان‌ناسیه‌وه.

روان‌شناسی صنعتی: په‌وان‌ناسی پیشه‌یی؛ کار
یا په‌وتی به‌کار هی‌نانی شیوه‌گه‌لی
ده‌روون‌ناسی له بواری سه‌نعت و ټابووریدا
(وه‌ک هه‌ل‌ب‌پ‌ری و ړاهینانی کارگه‌ران، شیوه‌گه‌ل

و ههل ومهرجى كار و...).

روان شناسى عمومى: پهوان ناسى گشتى؛ كار يا پهوتى ليكدانهوى قانون و بنچينه گهلى گشتى كه به سهر ميشكد زالن.

روان شناسى كاربردى: پهوان ناسى كاربهرى؛ به شيك له پهوان ناسى كه تيده كوشى دسهاتگهلى خوى له كاروبارى پوژانهى ژياندا به كار بيتى.

روان شناسى كودك: پهوان ناسى منډال؛ به شيك له دهر وون ناسى كه له زهين و ناكارى مرؤف، له سهردهمى له دايك بوونهوه تا سهره تاي پيگه بشتن ده توژتتهوه.

روان شناسى مديريت: پهوان ناسى كارگيرى؛ ليكدانهوى شيوه گهلى جوولانهوه له گهل كارمندان و كارپنه رانى پيخواوه يهك.

روان شناسى مقايسه اى: پهوان ناسى به راوردى؛ به شيك له دهر وون ناسى كه به هه لسه نگاندى جوولانهوه ي گيانه وهران له ناوخويان و له گهل مرؤفا ده پهرژى.

روان شناسى يادگيرى: پهوان ناسى فير بوون؛ به شيك له دهر وون ناسى كه به توژپنه وهى چوڼيه تى فير بوونى ژينه وهران، به تاييبت مرؤف ده پهرژى.

روانكاو / ravānkāv / ها؛ ان؛ اسم. پهوانكوول؛ پهوان ناس يان دهر وونبژيشكى كه به پيى بنهماگهلى دهر وونكوولى به توژپنه وه و ناسينه وه و چاره سهرى نه خو شيه گهلى دهر وونيه وه ده پهرژى.

روانكاوى / ravānkāvī / اسم. پهوانكوولى؛ شيكارى پهوان؛ شيوه ييك له پهوان ناسى و دهرمانى نه خو شيه گهلى دهر وونى كه زيگموند فرؤيد (۱۸۶۵-۱۹۳۹ زايينى) به دى هينا و بنه په ته كه شى ليكو لينه وه له رابردوو، هه لس و كه وتى بنه مال هبى، نهوين و هه ويگاهه لى نه خو شه، بو دؤزينه وهى هوى نه خو شى و

ناساندنى به خودى نه خو ش و هاندانى بو به رهنكار بوونه وه له گهلدا؛ **آناليز روانى**

روانگردان / ravāngardān / صفت. پهوانگور؛ به تاييه تمه ندى كارتيكه رى له سهر بارگه لى زهين و توانى گورانيان (دروهاى روانك دى: دهرمانگه لى پهوانكور).

روان نژند / ravān.najand / ها؛ ان؛ صفت. دهر وونپه ژار؛ به ركه وتووى دهر وون سووتاوى؛ **روان رنجور**

روان نژندى / ravān.najandī / ها؛ اسم. دهر وونپه ژارى؛ ههر كام له پشيوپيگه لى عاتيفى يان ميشكى كه له پهوان نه خو شى كه متر مه ترسيداره و كه سى تووشيار، هيشتا پيوهندي خوى له گهل راستيدا به ته واوى نه بريوه و كه سايه تى تا راده يى سنوورى خوى راده گرى، به لام به وهه شه وه نهو كه سه له گهل بار و دؤخى ناقاريدا، ناكاريكى شياو و گونجاوى نيه؛ **روان رنجورى**

روان نويس / ravān.nevīs / ها؛ اسم. پهوان نووس؛ چه شنى پينووسى نووك ساچمهيى كه جي جه وهه ره كه ي ههر له كارخانه دا پر كراوه و تهر و پهوان دهنووسى. **روانه** / ravāne / قيد. پوانه؛ پهوانه؛ پرونيا؛ به ريوه؛ وه ريكه وتوو؛ له چووندا؛ خه ريكي چوون بو شوينيك.

□ **روانه ي بازار كردن** / مجازى / ناردن بو بازار؛ ناردنه بازار؛ نيشاندان بو فروشتن «ماه اينده محصولات جديد خود را روانه ي بازار مى كند» مانگى داهاتوو بهرهمه تازه كانمان دسرين بو بازار.

هروه ها: روانه ي بازار شدن
روانه ي بيمارستان كردن / كنايى / خستنه نه خو شخانه وه؛ بازار پى گهياندى. هروه ها: **روانه ي بيمارستان شدن**

روانه شدن: وه ري كه وتن؛ كه وتنه ري؛ كه وته ي را؛ پويين؛ چوون؛ لوهى؛ پهونيا

— روایی: پیوژم. ۱. — رانی؛ پیک هاتن؛ کودان؛ به دیهاتن «کامروایی: کامرانی»

۲. — روایی؛ روان؛ به پیوژم چوون «فرمانروایی: فرمانروایی» * — روایی

— روئی / rū'ī / — روئی

روئیدن / rū'īdan / — روئیدن

روئین تن / rū'ītan / — روئین تن

— روب / rūb / پیوژم. — لو؛ — رۆ؛ — مال؛ رامال؛ پادهر؛ بمال «برفروب؛ خاکروب؛ به فرلو؛ خؤلمال».

روبات / robāt / [انگلیسی] — ربات

روباتیک / robātik / [انگلیسی] — رباتیک

رو باز / rūbāz / صفت. روبواز؛ رووواز؛ سه رواز؛ به بی میج، دهر پۆش، پرو کیش یان له میهر «ظرف روباز؛ دهری روو باز».

روبان / rūbān / ها. [فرانسوی از هلندی] / اسم. قهیتان؛ قهیتانه؛ قردیله؛ شه به؛ به نۆک؛ سارغی؛ نهواریکی (زۆتر) هه وریشم یان هه وادی ده سترکرد که بۆ جوانی به گنجیه وه ده وورن یان به شتیکیه وه ده به ستن.

روباه / rūbāh / اسم. ۱. ها؛ ان؛ پیو؛ رویی؛ روی؛ چتر؛ چتر؛ پواس؛ پواسه؛ پوا؛ پرو؛ لو؛ لویه؛ لوی؛ لویی؛ لودی؛ گیانه وه ری گو هاندار له به ری سهگ، به پیی کورت، جهسته ی درێژ، گوئی زل، قه پۆزی نووک تیژ، کلکی درێژی کولکن و بریکیان به که ولی خه زه وه ۲. [نجوم] وینه ی گهردوونی له ئاسمانی له ته گوئی باکووریدا که له نیوان وینه گهلی دولفین و تیرهاو پۆدایه: ثعلب

روبراه / rūberāh / صفت. ۱. به رههف؛ ساز؛ ئاماده «مغازه تا آخره راه روبراه می شود؛ دوو کانه هه تا سه ری مانگ به رههف ده بی» ۲. ریک و پیک ته کووز «کارها را روبراه کرد؛ کاره کانی ریک و پیک کرد» ۳. [مجازی] نهرم و نیان؛ رام؛ دروست «آدم روبراهی است؛ بنیاده میکی نهرم و نیانه».

روبرو / rūberû / اسم. روبه پروو؛ پروو پروو؛

بییه «از آن جا وانی اروپا سد؛ له ویه به رهو ئوروپا وهری ثوب».

روانه کردن؛ ناردن؛ هه ناردن؛ به ری کردن؛ کیانای؛ کیاسته ی؛ کیاسه ی «حجاج را روانه ی مکه کردند؛ حاجیه کانیان نارد بۆ مکه».

روانه ی قبرستان کردن؛ [کنایه] هه ناردن بۆ ئه و دنیا؛ ناردن بۆ ئه و دنیا که؛ ناردنه ئه و دنیا؛ کوشتن؛ مرنه ی «این آقای دکتر خلیها را تا حالا وهری قبرستان کرده است؛ ئه م جهنابی دوکتوره تا ئیستا زۆر که سی هه ده ده نو سو دو دویا».

ههروه ها؛ روانه ی قبرستان شدن

روانی / ravānî / اسم. رهوانی؛ تراوی؛ بار یان چۆنیته ی شل / ته ری بوون «گرما موجب روانی عسل می شود؛ گرما ده بیته هوی، دوانی هه نگوین».

روانی: صفت. رهوانی: ۱. سه ره به رهوان «وضع ده ی او مساعد نیست؛ باری دهوانی باش نیه» ۲. ها / [گفتاری] لیوه؛ دین؛ به ره که و تووی نه خۆشی رهوانی «آخرش با این کارها بچه را روانی می کنی؛ به م کارانه ت ناخری مندا له که لبوه نه که».

روایات / ravāyāt, revāyāt / [عربی] جمع — روایت

روایت / ravāyat, revāyat / ها؛ روایات: [عربی] اسم. ۱. کار یان رهوتی گپ رانه وه؛ وتن؛ گیلنا یوه؛ نه وه گیلنه ی؛ گه رانه وه ی هه وال یان باسیک له زمانی که سیکی ته وه «از قول پدرش روایت می کرد؛ له زمان باوکیه وه ده ده» ۲. [اسلام] روایه ت؛ وته، هه وال یان باسی که هی پیغه مبه ر یان پیاوه ئایینه کانی ته ریج. ههروه ها؛ روایت کردن

روایی / ravāyî / [عربی] / اسم. [دبی] ۱. به وه؛ باو؛ رمین؛ رهواج ۲. رهوانی؛ دۆخ یان چۆنیته ی رهوا بوون * روایی

روایی: صفت. چیرۆکین؛ گپ رانه وه ی؛ وه ک چیرۆک؛ چیرۆکاسا «شعر، وانی؛ شیعری

— روایی * روایی

داشته باشی: کاتی نیشمه بوردوده له گهل ئاوا دۆخینکدا دهیج وریا بی) ۲. کار یان پهوتی لیک وهستانهوه؛ به گژ یه کدا چوون و رووبه پرووی یهک وهستان «تو می خواهی ما را به رو برویی با هم واداری: ده تهوئ لیکما، بده سسهوه» * **روبروئی**
روبروئی؛ صفت. رووبه پروو؛ بهرانبه؛ وهراوه؛ رووبه پرووین؛ بهرانبهری «خانه ی روبرویی؛ مالی رووبه پروو»؛ **روبروئی**

روبل /rùbl/ : [روسی/اسم، روبل؛ یه که ی پاره ی پرووسیا.

روبا /rùbanā/ : [فارسی/عربی/اسم، رووچن؛ رووچین؛ ۱. سهرت مهله؛ ئه وهشه له مال که له سهر بنچینه که یهوه دروست ده کری ۲. [جامعه شناسی] سهرچین؛ ههر کام له بنکه کۆمه لایه تیه کان (وهک بنه ماله، دهولت، ...) که پیشاندهری بارودۆخی ئابووری، فهرهنگی و ناوچه یی کۆمه لگایه که: **روساخت**

روبند /rùband/ : [اسم، ۱. روبنده ۲. [گیاه شناسی] په ره ی کارک؛ ناسکه په رده یهک که له قۆته ی کارکه وه به ره وه دور و بهر نووساوه ۳. تیرهک؛ ته مبهل؛ کۆله که ییک که بۆ پتیه لکان و پته وکردنه وه ی دوولاقی دنگه (خه رپا) له ناوه راستیه وه دایده کوتون.

روبنده /rùbande/ : [اسم، رووبه بند؛ رووبه نه؛ رووبه ن؛ په چه؛ پیچه؛ پووشی؛ خیلی؛ پارچه یی که (ژنان به تابهت) پروومه تیانی پی داده پۆشن:

روبند

روبوت /robot/ : [انگلیسی] ربات

روبوتیک /robotik/ : [انگلیسی] رباتیک

روبوسی /rùbûsi/ : [اسم، ماچ و مووچ؛ دهس و موچ؛ دهس و بۆس؛ دهس و موشتاق؛ رامووسانی؛ کاری یه کتر ماچ کردن، زۆر تر بۆ نیشاندانی خۆشه یستی.

روبه /rùbah/ : [ان/اسم، مخفف، ادبی] رپوی؛ روو؛ روقی؛ لوو؛ لووی؛ روا؛ رواسه؛ چتر؛ چیتر.

روهروو؛ روی بروی؛ رووله پروو؛ هه قبه ر؛ هه مبه ر؛ هه مبه ر؛ هومبه ی؛ هه نداق؛ هه نداو؛ هه قشه ر؛ هه راقه ر؛ وهراوه؛ وهراوه؛ بهرانبه ر؛ رووبه پروو؛ رووبار؛ قاچی؛ مشلاق؛ ۱. شوینی جیگرتنی دوو شت له دوو سهری هیلێک یان دوو سهری مه ودا بیکه وه «روبرو را نگاه کن: پروانه بۆ رووبه پروو» ۲. شوینی دوو گیانه وه که روویان له یهک بی «متهم را با شاهد روبرو کردند: تۆمه تباریان له گهل گه واهه که رووبه پروو کرده» ۳. ههر یه که له دوو به ره وگه یه که که دژبه ری یه کترین «ماشینی که از روبرو می آمد او را زیر گرفت: ماشینێ که له رووبه پرووه دههات کردیه ژیره وه».

روبرو؛ صفت. بهرانبه ر؛ رووبه پروو «مغازی روبرو مال حاجی آقاست: ئه وه دوو کانه بهرانبه ره، هی مام حاجیه».

روبرو؛ قید. بهرانبه ر؛ رووبه پروو؛ له رووبه پروو دا؛ له بهرامبه ر دا؛ له بهرانبه ره وه؛ وهراوه وه «روبروی من ایستاد: بهرانبه رم راوه ستا».

▣ **روبرو شدن**: تووش هاتن/ئامه ی؛ تووشیار هاتن: ۱. رووبه پروو بوون؛ رووبه پروو بوونه وه؛ تووش بوون؛ هه له ته قین؛ تهفه قه هاتن؛ له هه مبه ر شتی که وه قوت بوونه وه «با آزاد روبرو شدم: تووش ئازاد هاتم» ۲. تووشیار بوون؛ سهر و کار په یدا کردن له گهل گیر و گرفت یان که تینکدا «با مشکل روبرو شد: تووشی گرفت هات».

روبرو کردن: رووبه پروو کردنه وه؛ هه قروو کرن؛ به ره وروو کردنه وه؛ هیانه هه مبه ر یه که وه «متهم را با شاهد روبرو کردند: تۆمه تباریان له گهل گه واهه که دا رووبه پروو کرده وه».

روبروئی /rùberûi/ : [روبرویی]

روبرویی /rùberûyi/ : [اسم، ۱. رووبه پروویی؛ به ره وروویی؛ دۆخ یان چۆنیه تی بهرامبه ر بوونه وه؛ تووش هاتن/بوون؛ رووبه پروو بوونه وه «در موقع روبرویی با چنین وضعی باید آمادگی کافی

خوینى پيشه‌ی ديان بؤ پرکردنه‌وه‌ی ددانی
کرمؤل.

روتينيم / rûtenyom: [فرانسوی] اسم، روتينيؤم؛
توخميکی کيميايی کانزايی به ژماره‌ی ئەتۆمی
۴۴ و کيشی ئەتۆمی ۱۰، ۱، ۰۷، خۆله‌ميشی
په‌نگ و تور و په‌قه و له‌ئاو و ئەسيدا
ناتۆيته‌وه. له‌پيشه‌سازي وه‌ک ساناکه‌ر و
په‌قه‌ره‌وه له‌ئالياژدا به‌کار دئ.

روتور / rotor، ها: [انگلیسی] اسم، روتور؛
۱. به‌شی سووپینه‌ری موتوری کاره‌با؛ ئارميجر
۲. به‌شی سووپینه‌ری کۆمپرسۆر يان توربين
۳. چه‌کوشي کاره‌باري ئوتوموبيل: رتور
روحامه / rûcâme، ها: / اسم، که‌وا؛ به‌رگيک که
به‌سه‌ر جلی تردا ده‌پيؤشن.

روح / rûh، ها: [عربی] اسم، رۆح؛ روه؛
۱. گيان؛ گان؛ گيۆن؛ جان؛ په‌وان ۲. هه‌وينی
ژيان؛ هيز و گه‌وه‌ري که‌هۆی ژيان له‌شه
۳. هه‌وين و هيماي په‌راسروشتي، هه‌تاهه‌تاي و
غه‌يره‌ماکی ۴. [مجازی] هه‌وين؛ لاگري؛
ئۆگره‌تی، ئەنگيزه و بزوينه‌ری زه‌يني «روح‌جلسه»
روح‌قاردا: هه‌وينی کۆر؛ هه‌وينی برپار؛
۵. [مجازی] تين؛ هه‌ست و نست؛ هۆی جم و
جوول، شۆر و سه‌رحالی «حرفه‌پاش روح‌نداشت»
قسه‌کانی تینی نه‌بوو ۶. ناوه‌ندی به‌زه‌یی و
هه‌ستی مرؤف «روح‌حساس؛ روح‌پژمرده» روحی
به‌هه‌ست؛ رۆحی ژاکاو ۷. تارمايی؛ تاپۆی
غه‌يره‌مادی که‌سی مردوو «مگر روح‌ديدی؟» مه‌گه‌ر
روح‌ت دیوه‌؟

روحاً / rûhan: [عربی] قيد، به‌رۆح؛ له‌باري
رۆحيه‌وه «روحاً افسرده‌بود» به‌رۆح ژاکابوو.

روح‌افزا / rûhafzâ: [عربی/فارسی] صفت،
گيان‌گه‌شين؛ گيان‌به‌خش؛ رۆح‌په‌روه؛ هۆی
باشتر بوونی حاله‌تی رۆحی مرؤف «محيط روح‌افزا»
ده‌فه‌ری کبان‌که‌سين.

روح القدس / rûholqodos: [عربی] اسم، رۆحی

☐ روه‌بەر: ۱. ترسه‌نۆک؛ ترسه‌زاوه‌ر؛ که‌له‌زات
۲. فيلباز؛ ته‌له‌ک‌چی؛ پيچ؛ نا‌راست.

روبیدن / rûbîdan: مصدر، متعدی.
// روبیدی (رفتى): ماليت؛ می‌روبی؛ ده‌مالی؛ پ‌روب:
بماله // مالين؛ رامالين؛ گه‌سک‌دان؛ گزگ‌دان؛
ئه‌ره‌ماله‌ی؛ مالایره؛ رادان؛ دوور خسته‌نه‌وه‌ی
شتيک (به‌تايه‌ت خۆل و زبل و به‌فر) به
که‌ره‌سه‌پيک له‌شوینيک و خاوين کردنه‌وه‌ی
ئه‌و شوینه: رفتن [گفتاری]. هه‌روه‌ها: روبیدن

☐ صفت مفعولی: روبیده (ماليت‌راو) / مصدر منفی:
نروبیدن (نه‌مالين)

روبیدیوم / rûbîdiyom: [فرانسوی] اسم،
پوبیدیؤم؛ توخميکی شيميایي کانزايی، به
ژماره‌ی ئەتۆمی ۳۷ و کيشی ئەتۆمی ۸۵، ۴۶،
نهرم و سپی زيوی، که‌خیرا له‌هه‌وادا گه‌ر
ده‌گرئ.

روبوس / rûpûs، ها: / اسم، [کالبدشناسی]
سه‌رپيست؛ چینی ده‌ره‌وه‌ی پيست، که‌له
مۆرغه‌داراندا گرنج‌گرنجه.

روبوس / rûpûs، ها: / اسم، ۱. پوپيؤش؛
پۆشه‌مه‌نيه‌ک به‌تايه‌ت کراسی شۆر که‌به‌سه‌ر
جل‌وبه‌رگدا له‌به‌ری ده‌که‌ن ۲. پوکه‌ش؛ به‌ره؛
پۆشه‌نيک (له‌کاغه‌ز، مقه‌وا، پارچه‌يان نایلۆن) که
شتيکی ده‌نيۆيان ده‌ژير ده‌نين.

روبیه / rūpiye: [هندي] اسم، پوپيه؛ يه‌که‌ی
پاره‌ی هيند، پاکستان و برئ له‌ولاتانی
هاوسيان.

رۆخنی / rûtaxtî، ها: / اسم، لیفک؛ لیفک؛
چه‌رچه‌ف؛ په‌رده‌یی که‌به‌سه‌ر ته‌ختیدا
ده‌کيشن.

رۆت‌کانال / rûtkānāl: [انگلیسی] اسم،
[دندان‌پزشکی] رۆت‌کانال؛ په‌گ‌ه‌لی خوینی له
پيشه‌ی دداندا.

☐ رۆت‌کانال: رۆت‌کانال کردن؛ باز
کردن و پاک و خاوين کردنه‌وه‌ی په‌گ‌ه‌لی

سروهی بلاویسی به‌یان هه‌ستام.

روح‌وحی / rūhowzī, rūho:zī: [فارسی/عربی]

نمایش روح‌وحی، نمایش

روح‌وحی / rūhi: [عربی] صفت. ۱. رۆح‌وحی؛

ده‌روونی؛ سهر به رۆح «آرامش روحی؛ سوکنایی

روح‌وحی ۲. رۆحینه؛ له رۆح؛ له جنس یان

ئالیاژی کانه‌زای رۆح «قابلمه‌ی روحی؛ قاولمه‌ی

روحینه».

روحیات / rūhiyyāt: [عربی] جمع روحیه

روحیه / rūhiyye، ها؛ روحیات: [عربی] اسم. حال؛

رۆحیه: ۱. حاله‌تی عاتیفی (وهک شادی، هومید

یان خه‌م) یان ئاکاری که‌س یان تاقمیک

«روحیه‌ی همکاری بر جمع ما حاکم بود؛ روح‌وحی

ئاریکاری به‌سهر کۆره‌که‌ماندا زال بوو» ۲. لایه‌نی

ئهریتی ئه‌م حاله‌ته به‌تایبه‌ت هیوا و زات «به‌ما

روحیه داد؛ روح‌وحی داینی».

هه‌روه‌ها: روحیه

دادن؛ روحیه داشتن

روحوانی / rūxānî: [اسم] رووخوینی؛ کار یا

ره‌وتی له روو خۆندنه‌وه؛ خۆپندنه‌وه‌ی باب‌ه‌تیک

له رووی نووسراوه‌وه «سخترانی که‌نود، آمد چیزێ

را روحوانی کرد و رفت؛ وتاریژی نه‌بوو، هات شتیکی

رووخوینی کرد و رۆی».

رود / rūd، ها؛ [اسم] ۱. رووبار؛ رۆ؛ روو؛ رووبار؛

رۆخانه؛ چه‌م؛ چۆم؛ گهری سروشتی ئاو له

بارستاییه‌کی زۆردا بۆ ماوه‌یه‌ک (لانی که‌م پتر له

دوو مانگ له‌سالد) که‌ برژیته‌ ده‌ریاوه ۲.

[مجازی] رووبار؛ رو؛ رۆ؛ روو؛ رووبار؛ رۆخانه؛

چه‌م؛ چۆم؛ ئه‌وه‌ی به‌م شیوه‌ بگه‌رێ «رود خون:

رووباری خوین» ۳. [قدیمی] روود؛ سازی ژیبی که

به‌ ده‌ندوو که‌ ده‌یژهنن.

رود خون: [مجازی] رووباری خوین؛ شهر و

کوشتاری بی‌ئامان و دژوار.

رودار / rūdār: [صفت] گفتاری؛ روودار؛

۱. خاوه‌نی تایبه‌تمه‌ندی یان توانایی جوولانه‌وه

له‌گه‌ل که‌سانی تردا، به‌بج هه‌ستی شهرم‌کردن

پیرۆز؛ یه‌تیک له‌ سێ پایه‌ی پیرۆزی دینی مه‌سیح.

روح‌انگیز / rūhangiz: [عربی/فارسی] صفت.

دل‌بزوین؛ دل‌رفین؛ دل‌گر؛ هۆی به‌دیها‌تن یان

هاندانی هه‌ستی خۆش «نوی روح‌انگیز موسیقی به

گوش می‌رسد؛ ده‌نگی دل‌بزوینی مؤسیقا

ده‌بیسرێ».

روحانی^۱ / rūhānî, ro:hānî، ها؛ ان؛ ون؛ [عربی] اسم. مه‌لا؛ مه‌لا؛ ۱. که‌سێ که‌ خه‌ریکی

په‌سه‌ری و به‌رپوه‌ بردنی کار و باری دینی

۲. که‌سایه‌تی مه‌زه‌به‌ی؛ زانای ئایینی.

روحانی^۲: صفت. رۆح‌وحی: ۱. سه‌ره‌گیان.

به‌رانبه‌ر؛ جسمانی «عوالم روحانی؛ دنیاگه‌لی روح‌وحی»

۲. خاوه‌نی گیانی پاک و به‌رز «فضای روحانی؛

که‌شی روح‌وحی».

روحانیت / rūhānīyyat: [عربی] اسم.

۱. رۆحانیتی؛ رۆحانیه‌ت؛ بار و دۆخ یان

چۆنیه‌تی مه‌لا بوون «نشانه‌ی روحانیت که‌ تنها لباس

نیست؛ ته‌نیا جل‌وبه‌رگ پيشاندهری روحانیتی نه‌

۲. مه‌لایان؛ مه‌لای؛ کۆمه‌لی مه‌لا؛ سه‌ره‌جه‌می

مه‌لایان «روحانیت تشیع؛ مه‌لایانی شیعه».

روحانی‌نما / rūhānīnemā, ro:hānî-، ها؛ بیان؛ [عربی/فارسی] اسم. کۆلکه‌مه‌لا؛ که‌سێ که‌ ته‌نیا به

پروالت مه‌لا بێ.

روح‌بخش / rūhbaxš: [عربی/فارسی] صفت.

گیان‌به‌خش؛ رۆح‌به‌خش «گوش به‌ آوای روح‌بخش

خواندنه‌ می‌سه‌پارم؛ گوێ به‌ ده‌نگی گیان‌به‌خشی

گۆرانی بیژ ئه‌سه‌پێرم».

روح‌پرور / rūhparvar: [عربی/فارسی] صفت.

رۆح‌په‌روه‌ر؛ رۆح‌گه‌شێن؛ هۆی په‌روه‌رشت و

به‌رزکردنه‌وه‌ی رۆح «نوی روح‌پرور؛ ده‌نگی

روح‌په‌روه‌ر».

روح‌نواز / rūhnawāz: [عربی/فارسی] صفت.

بلاوین؛ رۆح‌لاوین؛ هۆی لاوانده‌وه‌ی هه‌ست و

دلنه‌رمی «از نسیم روح‌نواز سحری بیدار شدم؛ به

□ رودست نداشتن: بان دهمس نه بوون؛ باشتريان سهرتر له خوئی نه بوون «این کفشها رودست ندارد: ثم پیتلاوانه بان دهمسان نیه».

رودسنگ / rûdsang / اسم: [زمین شناسی] خرکه بهرد؛ خرکه بهرد؛ دهسته بهرد؛ کوپهل؛ خرک؛ پهل؛ جمه خرکئ که له لاپالیکدا بهرهو خوار ده بنه وه.

رودشکن / rûdšekan / ها: اسم: [زمین شناسی] شوینی کهم یان زور بوونه وهی لیژایی چۆم.

رودک / rûdak / اسم: [جانور شناسی] چاله که؛ چالک؛ چالگ؛ چاله؛ چالوو؛ کوپه بهش؛ کوپه به ششه؛ کوپه به ششه؛ گورپه له کهنه؛ گیانه وهه ریکی شه و گه پری لهش قورس و ئهستوره زهوی هه لده کوئی.

رودل / rûdel / اسم: [گفتاری] سهردل؛ روودل؛ سقل؛ گرفت؛ نه خوئی قورس بوون و داهیژانی سک له بهر پری گه ده.

□ رودل کردن: سهردل گرتن؛ گرفت کردن؛ توووشی نه خوئی و ژانی گه ده بوون (به هوی پری و قورسیه وه).

رودوزی / rûdûzi / ها: اسم: سهر دروو؛ جۆره دروونی که ته قه له کان له دهر وه بن.

روده / rûde / ها: اسم: ریخۆله؛ رۆخله؛ له غروو؛ رپله خو؛ رپخه لۆ؛ لیخه روو؛ له خه روو؛ رپخه لۆ که؛ رپخه لۆک؛ لوپخه رۆ؛ رۆله خوای؛ رۆخلا؛ رپقی؛ رپقیک؛ رپویشیک؛ رپۆفیک؛ رپۆدی؛ رووقی؛ ئور؛ پزور؛ بهشیکه له لوولهی گه وارشت له بهر گه ده وه هه تا سوو.

□ رودهی آعور ۱ رودهی کور

رودهی باریک ۲ رودهی کوچک

رودهی بزرگ: زیله ک؛ سور؛ ریخۆله ئهستوه؛ رۆقی پهش؛ رپله خوئی گه وه؛ رۆقی ستور؛ بهشی له ریخۆله بریتی له ریخۆله کویره، قوولون (کوولون) و ریخۆله ی راست: رودهی فراخ

۲. ها/ پرپوو؛ بی شهرم؛ بی چهیا؛ گوسارتمه. روداری / rûdārī / اسم: [گفتاری] رووداری؛ بار یان دۆخی روودار بوون.

رودیچ / rûdpič / اسم: [زمین شناسی] چۆم پیچ؛ وه ره خانی له مهرخی رووباردا که زۆتر دواي ماوه یه ک وه ک باز نه ییکی لی دی.

رودخانه / rûdxāne / ها: اسم: رۆخانه؛ رووبار؛ رووبار: ۱. بواری سروشتی و کهم و زور هه میشه بی روو ۲. چۆم؛ چۆمی؛ رووباری گه وه که برژیتته ده ریاهه.

رودربایستی / rûdarbāyestī / اسم: روودر بایسی؛ له روودامای: ۱. دۆخ یان چۆنیته هی ههستی شهرم کردن له به جئ نه هیئانی داوا یان ئاره زووی که سییک «در روودربایستی گیر کردم و توانستم جواب رد بدهم؛ که وتمه ناو روودر بایسیه وه و نه متوانی جوابی بکهم» ۲. کهم روویی؛ شهرمیونی؛ ههست به وهی که پتویسته له رووی که سییکدا ره سمی بجوولیته وه «خیلی با او روودربایستی داشتم و حتی در حضور او بلند نمی خندیدم؛ له گه لیدا زور روودر بایسیم هه بوو، ته نانهت له لایدا بهرز پئ نه ده که نیم».

رودررو / rûdar.rû / قید: رووبار؛ رووبه روو؛ له هه مبهر یه کتریه وه «رودررو همه چیز را به او گفتم: هه موو شتیکم رووبار پئ گوت».

رودست^۱ / rûdast / اسم: [مجازی، گفتاری] گزی؛ ته له که؛ فریو؛ فیئل.

□ رودست خوردن: فریو خواردن؛ هه لئه تان؛ ده سخه رۆ بوون؛ دهست به زاخا چوون «از یک پسر بچه رودست خوردم؛ فریوی مندا لیکم خوارد».

رودست زدن: فریو دان؛ فیئل کردن؛ خه له تاندن؛ لاباندن؛ خه له تنای «غصه نخور، به من هم رودست زدن خه فته مه خو، منیشی فریو دا».

رودست^۲: صفت. بان دهمس؛ بالادهست؛ سهردهست؛ سهردهس؛ باشتري؛ سهرتر؛ تا.

روده‌ی لَایم: ریخۆله‌ی به‌تال؛ ریخۆله‌ی به‌رۆزوو؛ به‌شی له ریخۆله‌ی باریک له نیوان دوانزه‌گرئ و ئیلیۆمدا.

روده‌ی فراخ: روده‌ی بزرگ

روده‌ی کوچک: ریخۆله باریکه؛ ریخۆله باریک؛ ریخۆله بچووک؛ رۆفی زراف؛ به‌شییک له ریخۆله بریتی له دوانزه‌گرئ، ریخۆله‌ی به‌تال و ئیلیۆم: روده‌ی باریک

روده‌ی کور: ریخۆله‌ کۆپره؛ تووره‌که ئاساییک له سه‌ره‌تای کوولونی ژووره‌پۆوه که نه‌پاندیس له ئاخیردایه: روده‌ی آعۆز

☐ روده‌ی راست در شکم کسی نبودن: [مجازی/

وه‌ک گوریسی ناو هه‌نبانه بوون؛ حه‌وت رۆژ به‌ر له شه‌یتان له دایک بوون؛ زۆر به‌ پیچ و پا بوون؛ درۆزن و شه‌للانی بوون «این آقا یک روده‌ی راست در شکمش نیست: ئەم پیاوه وه‌ک گوریسی ناو هه‌نبانه».

روده‌بر / rūdebor: روده‌بر شدن

☐ روده‌بُر شدن: [مجازی/ ناوسک بران؛ ولک بران؛ ژان کردنی ماسوولکه‌ی زگ به‌هۆی پیکه‌نینی زۆره‌وه: روده‌بر

روده‌بند / rūdeband: [اسم/ کالبدشناسی] کنته؛ چینیکی پان له کراسبه‌زه‌وه که ریخۆله‌کان به‌ رووبه‌ری پشتی سکه‌وه دهنوو سیئ.

روده‌دراز / rūdederāz: [صفت/ کنایی، گفتاری] نووزه‌دریژ؛ زۆربلی؛ لاکیش؛ زۆریژ؛ چه‌نه‌باز؛ چه‌نه‌واز؛ چه‌نه‌روو؛ چنروو؛ چه‌نه‌چه‌قاوه؛ زۆر قسه‌که‌ر «از آن آدمهای روده‌دراز و حراف است: له‌و بنیاده‌مه نووزه‌دریژ و زۆریژانه‌یه».

روده‌درازی / rūdederāzi: [اسم/ کنایی، گفتاری] نووزه‌دریژی؛ چه‌نه‌بازی؛ لاکیشی؛ گیره؛ کار یا دۆخی چه‌قه‌کردن و چه‌نه‌لیدانی زۆر «چرا این قدر روده‌درازی می‌کنی؟: بۆ ئەمه‌نده نووزه‌دریژی ده‌که‌ی؟».

رودیم / rod(i)yom: [فرانسوی] رُدیم

روراست / rūrast: [صفت/ مجازی، گفتاری] یه‌که‌روو؛ رووراست؛ رووراس؛ بێ‌پیا؛ راست و ره‌وان؛ بێ‌درو و دوورووی «بهتر است با من رووراست باشی: چاتره له‌گه‌لمدا ده‌و بی!».

روراست: قید: [گفتاری] رپ و راست؛ راس و پاک؛ رووراست؛ رۆراست؛ راست و یژانه؛ پان به‌پان؛ به‌راشکاو «هر چه بود، همه را تعریف کرد: هه‌ر چی بوو، هه‌مووی گێراوه».

روروک / rowrovak, ro:rovak: [اسم/ سه‌لالیک؛ سه‌لیلانک؛ ره‌په‌ره‌وه؛ وه‌په‌ره‌وه؛ پیچۆک؛ ته‌شیره؛ که‌ره‌سه‌ییکی چکۆله و چه‌رخداره زارۆی پی فیره‌ پۆیشن دهبی.

روز / rûz: [اسم/ ۱. رۆ؛ رۆج؛ رۆچ؛ رووژ؛ مه‌ودای نیوان دوو شه‌وه که به‌ روون بوونی هه‌وا هه‌تا تاریک بوونه‌وه‌ی دیاری ده‌کرئ «در تابستان روز از شب طولانی‌تر است: له‌هاویندا رۆز له‌ شه‌وه‌ درێژتره» ۲. شه‌وه و رۆژ «ده‌: در بیمارستان بستری شد: ده‌: له‌ نه‌خۆشخانه‌دا که‌وتبوو» ۳. ماوه‌یی که‌ ته‌نیکی ئاسمانی ده‌وریک به‌ ده‌ور خولگه‌ی خۆیدا ده‌سووریتته‌وه ۴. کات؛ گاف؛ هنگاف؛ وه‌خت «رۆز کار؛ رۆز تعطیل؛ رۆز عید: رۆزی کار؛ رۆزی پشوووان؛ رۆزی جیژن» ۵. سال‌وه‌گه‌ری رپه‌ره‌سمیکی تایبست «رۆز کارگر؛ رۆز مادر: رۆزی کرێکار؛ رۆزی دایک» ۶. (له‌ حاله‌تی کۆدا) رۆژگار؛ رۆژگار؛ رۆزیار؛ رۆژان «آن روزها ارزانی بود: ئەو هه‌رزانی بوو».

☐ روز از نو، روزی از نو: [مجازی/ سه‌ر له‌نوی؛ له‌ سه‌ره‌؛ دیسانه‌که؛ دیسانه‌وه؛ هه‌م‌دیسان؛ هه‌میسان؛ هه‌مدیس؛ هه‌م‌دواره «وقتی از زندان آزاد شد، باز، دوباره به‌دین مناسبت خالی کرد، فرداشب آن ماشین را دزدید، تا دوباره گیر افتاد: کاتیکی له‌ به‌ندیخانه‌ به‌دردا، سه‌ره‌نه‌وه، ئەمشه‌وه ئەم ماله‌ی چه‌پاو کرد، سه‌بی شه‌وه ئەو ماشینه‌ی دزی، هه‌تا دیسانه‌وه‌ گیرا».

روز بازخواست: رۆزی پساتی؛ رۆژا په‌سلان؛

ئاگادارىگەلىك دەدا.

روزشماری /rûzšomârî/: اسم/كنايى/ ھەزارە؛
پۇژمىرى؛ بۇ پرودانى پروداويك پۇژ ژماردن «او
براى آزادى برادرش روزشمارى مى كىرد: بۇ ئازاد بوونى
براكەى ھەزارەى دەكرد».

روزكورى /rûzkûrî/: اسم. پۇژكويىرى؛ دۇخ
يان چۇناوچۇنى كەم بوونەوہى سۇماى چاو لە
پرووناكى زۇردا.

روزگار /rûz(e)gâr/: ھا؛ ان:/اسم. پۇژگار؛
پۇژگار؛ پۇژيار؛ سەردەم؛ سەرۋەند: ۱. زەمانە؛
دنيا؛ دەمان؛ دەور و زەمانە «روزگار پىرى؛ در
روزگار خانى؛ روزگارى پىرى؛ لە سەردەمى خانيدا»
۲. «جىزى» دەوران؛ گەردوون؛ بار و دۇخ؛
حال و ھەوا؛ ھەل و مەرج «روزگار ناموافق؛ گىردش
روزگار؛ روژگارى ناساز؛ سووپى دەوران».

روزگار گذراندن: پۇژگار دانە سەر؛ پۇژگار
تېپەراندن؛ ژين بە سەر بردن؛ تەمەن بەسەر
دان؛ پۇژ بە سەر دان؛ قەرەدانەن؛ پۇژ
قەتانەن؛ ژيان؛ ژيوہى.

روزگرد ۱ /rûzgard/: ھا؛ ان:/اسم. پۇژكىشک؛
سپاردەى كىشكى پۇژ؛ نواوانى كە بە پۇژدا لە
شۋىتنيك دەگەرئ. بەرانبەر؛ شېگرد
روزگرد ۲: صفت. پۇژگەر؛ پۇژگىل؛ بە چالاکى و
گەرپان و جىموجوول لە پۇژدا (لەمەر
گيانەوہرەنەوہ).

روزمرگى /rûzmarregî/: اسم. ھەرپۇژەيى؛ بار
يان چۇنەتتى ھەموو پۇژە بوون.

روزمره /rûzmarre/: (فارسی/ عربى) صفت.
ھەرپۇژە؛ ھەموورپۇژى: ۱. پىئوہندىدار بە
كارگەلى ئاسايى ژيانى پۇژانەوہ ۲. پىئوہندىدار
بە كار يان پروداوگەلى ئاسايى و ھەر
پۇژەيىوہ.

روزمزد /rûzmozd/: صفت. پۇژمىز؛ وەرگرى
مىزى پۇژانە لە بەرانبەر كارى پۇژانەدا «كارگر
روزمىزد: كرىكارى رۇژمىز».

روزن /rowzan, ro:zan/: ھا؛ اسم/مخفف،
ادبى/پۇژن؛ پۇچن؛ پۇژنە؛ كونى لە ديوار يان
سەربان بۇ پرووناكى و...

روزنامجات /rûznâmecât/: (فارسی/ از عربى)
جمع روزنامه

روزنامه /rûznâme/: ھا؛ روزنامجات:/اسم.
۱. پۇژنامە؛ پۇژنامە؛ غەزەتە؛ قەزاتە؛ بلاڤۇكى
چاپى بە شىئوہى پەرە يان پەرەگەلى بى-بەرگ و
جىزو بەند نەكراو كە زۆرتەر لە كاتىكى
ديارىكاروى پۇژانە يان ھەفتانەدا بلاو دەپىتەوہ
و ناواخنى دەنگ و باسى پۇژ، بابەتگەلى
پاميارى، كۆمەلايەتتى، ھونەرى و ۋەكوو ئەوانەيە
۲. /قدىمى/ يادداشت يان گوزارشتى پۇژانە.

روزنامهى ديوارى: پۇژنامە ديوارى؛ پۇژنامەى
ديوارى؛ نووسراوہيى پتر دەس-نووس، وەك
پۇژنامە (واتە بىرىتى لە وتار و بابەتگەلى
جۇراواجۇر) كە بۇ خويىندەوہى خويىنەران لە
سەر ديواروہە دايدەكوتن «روزنامهى ديوارى
مدرسە: روزنامە ديوارى قوتابخانە».

روزنامەخوان /rznāmexān/: ھا؛ صفت.
پۇژنامەخوين؛ ھۇگرتوو بە خويىندەوہى بلاڤۇكى
گەرۋەگەرپانە، بەتايىبەت پۇژنامە. ھەرۋەھا:

روزنامەخوانى

روزنامەفروشى /rûznāmefurûšî/: اسم.
پۇژنامەفروشى: ۱. كارى فروشتىنى پۇژنامە
۲. /ھا/ شوپىنى كە پۇژنامەى لى دەفروشتن.

ھەرۋەھا: روزنامەفروش

روزنامەنگارى /rûznāmenegārî/: اسم.
پۇژنامەنووسى؛ پۇژنامەوانى: ۱. كار و پەوتى
نووسىنى وتار لە پۇژنامەدا ۲. كار و پەوتى
پىكويپىك كىردن و چاپ و بلاوكرىدەوہى
پۇژنامە. ھەرۋەھا: روزنامەنگار؛ روزنامەنوويسى؛

روزنامەنوويس

روزنه /rowzane, ro:zane/: ھا؛ اسم. پۇچنە؛
پۇچن؛ پۇچىنك؛ پۇچىن؛ پۇژنە؛ پۇژن؛

کولانچکه؛ کولانکه؛ کولانه؛ کولاوچه؛
کولاورۆژنه؛ کلارۆژنه؛ تەشە؛ درز یان کونایه کی
گچکه له دیوار یان ڕوویه کدا که دیوی ناو
پتومندی دەدا به دیوی دەرەوه بۆ ڕووناکیی و...
رورد /rûze/ :اسم. پۆژوو؛ پۆژگ؛ ڕووزگ؛
پۆژی؛ پۆچی؛ کاریکی پەرستنی به شیوهی خو
پاراستن له خواردن و خواردنهوه و ههروهها بڕ
کاری تر، له پۆژ، ههفته یان مانگیکی
دیاریکراوا.

☐ روزە ی کنجکی: پۆژوو ی بن دۆله؛ پۆژگ تا
نیوه پۆ.

☐ روزە حوردن: پۆژوو خواردن؛ پۆژوو نه گرتن
له کاتی خۆیدا، یان شکاندنی.

روزە داشتن ڕۆزە بدن، روزە^۲

روزە ی شکدار گرفتن: [کنایی] نه گه یشتنه ناو
قول هه لکردن؛ نه نجام دانی کارێ به بی
دلنایایی له ئاکامی [اول بین آزاد ماشین را
می فروشد بعد برو برای خریدش پول قرض کن! چرا
روزی سکندر می گری؟] له بەردا بزانه ئازاد
ماشینه که دەرۆشی، جا بچۆ پوولی بۆ قهرز که!
بۆ هیشتا نه که یسنوویه ناو قول هه لده که ی؟.

روزە شکستن: پۆژوو شکاندن؛ پۆچی/ پۆچه
ماره ی؛ کۆتایی هێنان به پۆژوو.

روزە گرفتن: پۆژوو/ پۆژگ گرتن؛ پۆچی/
پۆچه گیرته ی.

روزە کشودن: بهربانگ کردن؛ پۆژوو کردنهوه؛
پۆچه وه کهرده ی؛ دهسپێکردنهوه ی خواردن
له کاتی خۆیدا.

روزە: صفت. [گفتاری] به پۆژوو؛ پۆژوو؛ پۆژگهوان؛
پۆژوهوان؛ پۆچهوان [خواهرم روزە است: خوشکم
نه درووه].

☐ روزە بودن: به پۆژوو بوون؛ پۆژگ بوون؛
پۆچی/ پۆچه به یی: روزە داشتن

— روزە: بیواژه. — پۆژه؛ — پۆ؛ — ڕوه:
۱. پتومندیدار به مهوادی کاتی به پیتی پۆژه وه

«دهروزه: دهروزه» ۲. — پۆژان؛ به تهمهن به
گوێره ی پۆژ [نوزاد دهروزه: کۆریه ی دوورۆژه].

روزە خوار ی /rûzexārī/ :اسم. کاری پۆژوو
خواردن؛ پۆژوو نه گرتن؛ به پۆژوو نه بوون.
ههروهها: روزەخوار

روزە داری /rûzedārī/ :اسم. پۆژگهوانی؛
پۆچهوانی؛ به پۆژوویی؛ کاری پۆژوو گرتن و
به جی هێنایی دای پۆژوو. ههروهها: روزەدار

روزە گشایی /rûzegošāyī/ :اسم. کاری بهربانگ
کردنهوه؛ پۆچه وه کهرده ی. ههروهها: روزەگشا

روزی^۱ /rûzī/ :اسم. بژیو؛ داژیار؛ پۆزی:

۱. پیخوری پۆژانه ۲. رسق؛ رزق؛ نهوه ی
گیاندار له پۆژدا به دهستی دیتی [روزی را خدا
می رساند: بژیو له خواوهیه].

روزی^۲ :قیس. پۆژی؛ پۆژیک؛ ڕۆیو؛ پۆییو؛
پۆیوهنه: ۱. پۆژانه؛ له هه ر پۆژدا [روزی هشت
ساعت کار می کنیم: روژی ههشت سهعات کار
ده که ی] ۲. شهو و پۆژی؛ له درێژایی
شهوانه پۆژدا [روزی چهار قرص مصرف شود: روژیک
چار حوب بخوری].

روزی رسان /rûzîresān/ :صفت. پۆزی دهر؛
بژیوده ر؛ پۆزی گه ییتن؛ دابینکه ری داژیاری
پۆژانه ی کهسان.

روژ /roj, rûj/ :ها. [فرانسوی] اسم. ماتیک؛ ڕۆژ؛
ماکیکی ڕهنگی بۆ ڕهنگ کردنی لیو: رژ لب

☐ روژ گۆنه: ماکیکی ڕهنگی به شیوه ی ئارد
یان هه ویر بۆ جوان کردنی سه رگۆنا.

روس /rûs/ :ها. /اسم. ڕووس: ۱. هه ر یه که له
کهسانی سه ر به یه کی که له هۆزهکانی سلاوی
دانیشتووی ئوروویای پۆژهلات که به زمانی
ڕووسی قسه ده که ن ۲. هه ر یه که له
دانیشتوانی خه لکی ڕووسیا یان مندا لهکانیان.

روسا /ro'sā/ :[عربی] جمع ڕیس
روساخت /rûsāxt/ :ها. /اسم. ڕووجین؛ دیم؛
پووجن؛ هه ر کام له بنکه کۆمه لایه تیه کان (وه که

از امتحان روسفید بیرون آمد: له نه‌زمونه که‌دا روسوور ده‌رهات.

روسفیدی / rusefidi, -sifidi / اسم. [مجازی]
 رووچه‌رمگی؛ روووسووری؛ سهر‌به‌رزی؛ دۆخ یان
 چۆنیته‌ی رووچه‌رمگ بوون «او مایه‌ی روسفیدی
 پدر و مادرش شد: بووه هؤی رووچه‌رمگی دایک و
 باوکی».

روسوفیل / rusefil / ها: / ؟[صفت. لاگری
 رووس: ۱. رووس په‌رست؛ لایه‌نگری رووسان
 ۲. لایه‌نگری سیاسه‌تی ده‌وله‌تی رووسییه.
 روسی^۱ / rûsi / اسم. رووسی؛ له زمانه
 هیندو-ئوروپاییه‌کان، لقی سلاو که رووسه‌کان
 قسه‌ی پی ده‌کن.

روسی^۲: اسم. رووسی؛ سهر به رووسییه یان هی
 رووسییه «سماور روسی: سه‌ماوهری رووسی».

روسایاه / rûsiyah / ان: / صفت. [مجازی]
 روو‌پ‌ه‌ش: ۱. ناو‌ز‌پ‌او؛ رووسیوا «این بچه ما را پیش
 مردم روسایاه کرد: ئەم منداله لای خه‌ل‌کیه‌وه
 روو‌ره‌شی کردین» ۲. شهرمه‌زار؛ شهرمه‌سار؛
 خه‌ج‌اله‌ت؛ خه‌ج‌اله‌تبار «خدا! این بنده‌ی روسایاه
 خودت را ببخش: خویه! له‌م بنده‌ی روو‌ره‌شه‌ی
 خۆت خۆش بیه».

روسایاهی / rûsiyahî / اسم. [مجازی] روو‌پ‌ه‌شی؛
 شهرمه‌زاری؛ دۆخ یان چۆنیته‌ی روو‌پ‌ه‌ش بوون
 «زمستان می‌رود و روسایاهی به زغال می‌ماند: زمستان
 ده‌پ‌او و روو‌پ‌ه‌شی ههر بۆ خه‌لووز ده‌مینیتیه‌وه».

روش / raveš / ها: / اسم. په‌وش؛ په‌وشت؛ زئ:
 ۱. تهرز؛ چۆناو‌چۆنی جیبه‌جی‌کردنی کاریک
 «روش‌انشا؛ روش‌آشپزی: ره‌وشی نووسین؛ نه‌رزی
 ئاشپه‌زی» ۲. پ‌ئ‌و‌پ‌ه‌وش؛ چۆناو‌چۆنی ئاکار و
 شیوه‌ی که‌سی له‌مه‌ر بابه‌تیکی دیاریکراوه‌وه
 «روش من این نیست که با مردم دعا کنم: ره‌وشی من
 وایه له‌گه‌ل خه‌ل‌ک‌دا به‌ شهر بێم».

روش‌شناسی / raveš.šenasi / اسم. په‌وش‌ناسی؛
 په‌وشت‌ناسی: ۱. کۆمه‌له‌یی‌ک له‌ شیوه‌ و

بنه‌ماله و ده‌وله‌ت) که پیشانده‌ری بار و دۆخی
 ئابووری، فهره‌هنگی و ناوچه‌یی کۆمه‌لگاییکه.

روسازی / rûsazi / اسم. روو‌س‌س‌ازی؛ روو‌کاری؛
 کاری چئ‌کردنی روو‌به‌ری ده‌ره‌وه‌ی شتی،
 به‌تاییه‌ت تو‌یژی ده‌ره‌وه‌ی بوراگه (جاده، شه‌قام،
 پیاده‌رۆ).

روسی / rûspi / ها: / ان: / اسم. [ادبی] سو‌زانی؛
 سو‌زمانی؛ جنده: ژنی خو‌فرۆش؛ ژنی داوین‌ته‌پ.
 روسپی‌خانه / rûspixâne / ها: / اسم. [ادبی]
 ماله‌جنده؛ قاجبه‌خانه؛ جنده‌خانه.

روسیگری / rûspigari / اسم. [ادبی] جنه‌یی؛
 جنه‌گه‌ری؛ کار و ره‌وتی پاره‌به‌ده‌س‌ه‌ینان له
 پ‌ی‌گ‌ای تیکه‌لی کردن له‌گه‌ل پیاواندا.

روستا / rûstā / ها: / اسم. [ادبی] لادی؛ دی؛
 لاده‌گا؛ ده‌گا؛ دیه‌ت؛ لاگا؛ لاگه؛ ئاوی؛ گوند.

روستائی / rûstā'i / روستایی
 روستازاده / rûstāzāde / ها: / گان: / صفت.
 گوندی؛ دیه‌تی: ۱. له‌ دایک‌بوو له‌ لادی‌دا
 ۲. تاییه‌تمه‌ندی که‌سی که‌ دایک و بابی
 لادیین.

روستایار / rûstāyār / ان: / اسم. دییار؛ که‌سی
 که‌ کار و باری، یاری گه‌یاندن به‌ دیه‌اته.

هه‌روه‌ها: روستایاری
 روستایی / rûstāyî / ها: / ان: / اسم. لادییی؛
 گوندی؛ دیه‌تی؛ پی‌وه‌ندیدار به‌ لادی یان سهر
 به‌ لادییه‌وه «زندگی روستایی: ژنی لادییی» روستائی
 روسری / rûsarî / ها: / اسم. سهر‌پۆش؛
 روو‌سهری؛ ده‌وملی؛ جزیه؛ قوماشی سی یان
 چوار‌گۆشه (زۆرتر به‌ شیوه‌ی سی‌سوو‌چی
 موو‌چاوه) که ژنان به‌ سهریدا ده‌ده‌ن «روسری
 گلدار قشنگی سرش کرده بود: سهر‌پۆش‌یکی گول‌داری
 جوانی دابوو به‌ سهریدا».

روسفید / rûsefid, -sifid / صفت. [مجازی]
 روو‌سوور؛ روو‌چه‌رمگ؛ روو‌سپی؛ سهر‌به‌رزی؛
 کامه‌ران له‌ جیبه‌جی‌کردنی کاری په‌سنددا «او

روضه خوانی / rowzexānī, ro:ze- / ها: / عربی / فارسی / اسم / روزه خوینی: ۱. کاری و تنه‌وهی روزه ۲. کۆرئ که تیدا روزه ده‌خوین.

روغن / rowqan, ro:qan / ها: / اسم / رۆن؛ روون؛ دون؛ روین؛ روهن؛ روهن؛ روغان: ۱. هر کام له ماگگه‌لی چه‌ور و تراو، نیوه‌تراو یان لبق که تیکه‌لی ئاو نابێ به‌لام تیکه‌لی ئەلکول و ئیتر ده‌بێ و له بان قوماش یان کاغه‌زه‌وه شوینی ده‌مینیتیه‌وه ۲. به‌رهمیکی خواردمه‌نی چه‌ور، نه‌گۆر یان تراو که له چیشته دروست کردندا به‌کار دی ۳. مه‌له‌هم؛ دهرمانیک له ماگگه‌لی چه‌وره که ده‌یسانه شوینی برین یان ئیشه‌وه ۴. هر کام له چه‌وریگه‌لی په‌وانکهر که له پیشه‌سازیدا بو‌په‌وانی و که‌م کردنه‌وهی لیک‌گیران به‌کار دی و زۆرتر له کانگاوهرده‌گیرئ ۵. هر کام له چه‌وریگه‌لی بریقه‌ده‌ر.

☐ روغن آراشید: رۆنی بادام‌زه‌مین.

روغن استخوان: رۆنی پێشه؛ رۆنیککی تۆخ و بۆگه‌نه که له پێگای به‌تنۆکه‌کردن و وێرایی داپ‌زانی ئیسک به‌ده‌س دی و سه‌رچاو‌ه‌ی پیریدینه.

روغن اسکاتیف: رۆنی ئیسکاتیف؛ هر یه‌که له رۆنگه‌لی گیایی (وه‌کوو رۆنی به‌زهره‌کیان خورما) که له رهنگسازي و په‌نگاریدا بو‌خیرا وشک کردنه‌وهی په‌نگ به‌کار دی.

روغن الیف: رۆن ئەلیف؛ رۆنیککی سه‌نعه‌تی که له به‌زهره‌کی ده‌گرن و له رهنگکاری چپودا به‌کار دی.

روغن بنگ: رۆنی به‌نگ؛ خواردمه‌نیه‌کی هۆشبه‌ره که به‌کولاندنی چرۆی گولی شادانه له ناو رۆنی بادام یان که‌ردها دروست ده‌بێ.

روغن تونگ: رۆنی تونگ؛ رۆنی که له چپوی چینی ده‌یگرن.

رووناکبیری؛ رۆشن‌بیرانه؛ رووناکبیرانه؛ پێوه‌ندیدار به‌ رووناکبیرانه‌وه [مخفله‌ای روشنفکری؛ بحثه‌ای روشنفکری: جفاکته‌لی رۆشن‌بیری؛ قسه و باسی رۆشن‌بیری].

روشنگری / rowšangarī, ro:šan- / اسم / [مجازی] کار و په‌وتی ئاگادار کردنه‌وهی خه‌لکی له چۆنیه‌تی کاران، به‌تایبته له‌مه‌ر دیارده‌گه‌لی سروشتی و زانستی یان رووداوگه‌لی پامیاریه‌وه. هه‌روه‌ها: روشنگر

روشنه / rowšane, ro:šane / ها: / اسم / وله‌یار؛ شوینی ئاوه‌لا له لێره‌واردا.

روشنی / rowšanī, ro:šanī / اسم / رۆشنی؛ رووناکی: ۱. رۆهنی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی رۆشن بوون ۲. رۆشنایی؛ رووناکایی.

روشور / rūšūr, - / ها: / اسم / [گفتاری] سپیاو؛ سپیاف؛ ماکی خاوین که‌ره‌وه‌ی له‌ش.

روشوفاژ / rūšūfāj, -šofāj / ها: / فارسی / فرانسوی / اسم / پۆشه‌نی رادیاتوری شووفاژ که به‌سه‌ریدا ده‌ده‌ن (به‌تایبته جابه‌ییکی چپوی کون-کون): روشوفاژی

روشوفاژی / rūšūfājī, -šofājī / فارسی / فرانسوی / روشوفاژ

روشویی / rūšūyī, - / ها: / اسم / ده‌سشۆری؛ ده‌سشۆیی؛ ده‌سشۆ؛ ده‌سشۆرک.

روضه / rowze, ro:ze / ها: / عربی / اسم / ۱. راز و چیرۆک له‌مه‌ر به‌سه‌رهاتی پیاوچاکانی دینه‌وه که جار و بار له‌گه‌ل شیعر و ئاوازی به‌سۆز و گریاندايه ۲. کۆرئ که ئەم باسانه‌ی تیدا ده‌بێژێ ۳. [ادبی] باخ.

☐ روضه‌ی رضوان: باخی به‌هه‌شت؛ باخوو به‌هه‌شتی.

روضه‌خوان / rowzexān, ro:ze- / ها: / عربی / فارسی / اسم / [شیعه] که‌سیک ده‌جل‌وبه‌رگی مه‌لاییدا که کاری روزه‌خوینی و لاواندنه‌وه و هینانه‌گریانی خه‌لکه.

روغن جالا: رۆنى جەلا؛ ھەموو چەشنە رۆنىكى سەنەتتى كە بۆ بىرقەدار كىردى رۆوكارى چىنۇ بەكار دى.

روغن چراغ: رۆنى چرا: ۱. نەوت ۲. /قەدىمى/ رۆنى گەرچەك.

روغن حیوانى: رۆنى ھەيوانى: ۱. چەورى و بەزى نىيۇ شانەگەلى گيانەوھەران ۲. رۆغن كرمانشاھى

روغن خاکستری: رۆنى گورگى؛ رۆنى كە ئوكسىدى جىوھى تىدايە و بۆ مەلھەمى بىرئ وەرھەمى لەش بەكار دى.

روغن خوراکی: رۆنى خۇراكى؛ رۆنى كە بۆ خواردن بەكار دى.

روغن دمیده: رۆنى پەدراو؛ رۆنى كە بە ھۆى پەندانەو ھەست بۆتەو.

روغن زرد رۆغن كرمانشاھى

روغن كرمانشاھى: رۆنى كەرە؛ رۆن كوردى؛ رۆن خۇمانى؛ رۆنە ویمانە؛ چەشنى رۆنى خۇراكى كە لە كولاندن و پالاوتنى كەرە بەدەس دى و لە چىشتى دەكەن: رۆغن حیوانى؛ رۆغن زرد

روغن گیاهی: رۆنى گىيائى؛ رۆنى كە لە تۆم و گولى گياگەل دەگىرى.

روغن ماهی: رۆنى ماسى؛ رۆنى كە لە جەرگى ماسى دەگرن و لە خواردن و دەرماندا كەلكى لى وەر دەگرن.

روغن موتور: رۆنى موتور؛ رۆنىك لە بەرھەمگەلى نەوتى كە بۆ رەوانكردنى بەندەكانى موتور بەكار دەپوا.

روغن نباتی: رۆنى نەواتى؛ رۆن رۆھكى؛ رۆنى كە لە تۆمگەلى گىيائى خۇراكىيەو دەگىردى.

روغن زدن: رۆن لىدان؛ رۆن دەنەى.

روغن گرفتن: رۆن گرتن؛ رۆن كىشان؛ رۆن لى گرتن.

بى روغن سرخ كردن: /كتائى/ بە وشكى سەر

تاشين؛ لە كوولەكەى تەپدا ئاور كىردنەو؛ زۆر فیلە باز و ئاو ژىركا بوون «مواظب باش! این از آنهاست كه بى روغن سرخ مى كند: ھۆشت بى! ئەمە لەوانەيە كە بە وشكى سەر دەتاشى».

روغندان /rowqandān, ro:qan/ ھا: /اسم. رۆندان؛ رۆوندان؛ دەفرى بە لوولەيتكى بارىك و درىژوھە كە رۆنى تىدەكەن و لە رۆنكارىدا بەكار دى.

روغن سوزی /rowqansûzi, ro:qan/ ھا: /اسم. ۱. رۆن سووزى؛ كارى سووتانى رۆن لەگەل سووتەمەنى، بە ھۆى گىرفتى موتورەو ۲. /مجازى/ چۆنەتى لاكەھاتن؛ زوان كەفتنە لای دەم؛ دەم بۆ گىلاخەخواردن چوون؛ تەكەى مل ھاتن؛ بار و دۆخى ھىز لە دەس دان و گىيان تىدا نەمان «امروز ديگر از زور خستگى به روغن سوزى افتادم: ئەمرو ئىتر ھىندە ماندووم لاكەم دى».

روغن شكن /rowqanşekan, ro:qan/ ھا: /اسم. چەورى بىر؛ رۆن شكىن؛ رۆن بىر؛ ھەر شتىك كە ماكى چەورى لىك بكاتەو.

روغن فروش /rowqanfurûş, ro:qan/ ھا: /ان: /اسم. رۆن فروش؛ رۆن وەرەش؛ بەتايبەت فروشيارى رۆنى كەرە.

روغنکاری /rowqankārî, ro:qan/ ھا: /اسم. رۆنكارى: ۱. كار يا رەوتى پىدا ساوينى رۆن بۆ نەرم كردن يان بىرقە پى خستى ۲. كارى تى كردنى رۆن بە جەمگە، خولگە، ياتاقان و پنتەگەلى لىكساوينى موتور و... بۆ رەوانكردنى جموجوول لە نىوانياندا؛ چەوركردنى مەكىنە.

روغن كشی /rowqankeşî, ro:qan-/ ھا: /اسم. رۆن گرى؛ رۆن گىرى؛ كار يا رەوتى گرتنى رۆن لە تۆمگەلى رۆندار.

روغنى ۱ /rowqanî, ro:qanî/ ھا: /اسم. /گفتارى/ رۆن فروش.

روغنى ۲: صفت. ۱. رۆندار؛ بەرۆن «دانەى روغنى: تۆمى رۆندار» ۲. چەور؛ رۆناوى؛ رەونىن «دستم

روغنی شد؛ دهسم جهور بوو.

روکار^۱ / rûkār ، ها: / اسم. دیم؛ رووکار؛ پهپن؛
رووی بنیا؛ نمای دهرهوهی مال «ساختمانی بود با
روکار سیمان سفید؛ ساختمانیک بوو به دمی
چیمه تنووی سپیهوه».

روکار^۱؛ صفت. رووکار؛ له رووهری دهرهوه.
به رانبر: توکار «سیمکشی روکار؛ سیمکشی
رووکار».

روکش / rûkēš ، ها: / اسم. ۱. دیمه؛ چینکو؛
چیمکو؛ نهوهی بؤ داپوشینی دیوی دهرهوهی
شتی و پتر بؤ پاراستن یا رازاندنهوهی به کار
دهروا^۲. ۲. [جپ] رووکهش؛ رووکیش؛ بهرگیك که
زیاتر بؤ جوانی له کتییی دهگرن.

روکم کنی / rûkamkonî / اسم. [گفتاری]
له رووهری؛ کاره هاتیک بؤ بهرنگاری له
رووداری، بی شهرمی یان نانهوه جی خوئی کس
یان که سانیک؛ کال کردنهوه.

روکوکو / rokoko / [e] / اسم. روکوکو؛ شیوازیکی
هونهری که له سهدهی ۱۸ی زایینیدا له
ئوروپای رۆژاوا له گۆرینی شیوازی باروک
به دیهات و پتر له بواری نزارفانی، نیگارکیشی و
موسیقادا خوئی دهرخت.

روگذر / rûgozar ، ها: / اسم. روووار؛ رووگوزر؛
بوارگهیهک (وهک پرد یان شفقام) بهرترتر له
رووی زهوین، یان به سهر بوارگهیهکی تردا.

روگردان / rûgardān / صفت. [مجازی] روو
وهرگیر؛ خاوهن بار یان چۆنیه تیهک که له
ویستنی شتی یان جیبه جی کردنی کاریک
چاوپۆشی بکا و ئیدی به لای نهو شته یان نهو
کاردا نهروا. ههروهه: روگردان بودن؛ روگردان
شدن

روگردانی / rûgardāni / اسم. روووهرگیر؛ کار
یا رهوتی وازهینان و چاوپۆشی کردن له شتی
یان کاریک.

رول^۱ / rol ، ها: / [فرانسوی] اسم. رول؛ لئول؛

لئوله؛ تۆپ؛ یه که ی ژماردنی شتی که به
شیوهی گرۆفر پیچراوه تهوه.

رول^۱؛ صفت. تۆپ؛ به بهسته بهندی گرۆفر بهوه.
رول پلاک / rolp(e)lāk ، ها: / [از انگلیسی] / اسم.
رۆل پلاک؛ پیکهاتهیهکی پلاستیکی یان چتوی
هلول بۆ قایم کردنی پیچ له پنتیکدا که به مه ته
کون کراوه.

رولت / rolet ، ها: / [فرانسوی] / اسم. رولیت؛
۱. چه شنی شیرینی خامهیی ۲. چه شنیک
خواردمه نهی به شیوهی بابۆله له ههویری نان،
که پیخۆزی تری له نیو دهنین و سووری
ده که نهوه ۳. چه شنی ماشینی قوما ۴. [خیاطی]
نامبری بۆ گواستهوهی نهخش و نیگار بۆ سهر
قوماش یان کاغهز.

رولور / rovelver ، ها: / [انگلیسی] / اسم. وروهه؛
دهمانچهی تۆپی.

روماتیسیم / romātism / [فرانسوی] ☞ روماتیسیم
رومال / rûmāl / اسم. روومال؛ ماکیکی لینج
(وهک چه رمینهی هیلکه) که بهر له برژاندنی نان
و شیرینی، بۆ خوش رهنگ بوونهوه به سه ریدا
دهناون.

رومان / romān / [فرانسوی] ☞ رومان
رومانتیسیم / romāntism / [فرانسوی] ☞
رومانتیسیسم

رومانسک / romānesk / [e] ☞ رومیایی ۱-
رومیانی / rûmiyā'i / [e] ☞ رومیایی

رومیایی / rûmiyāyî / [e] / اسم. روومیایی؛
۱. شیوازیکی له هونهری نزارفانی ئوروپای
رۆژاوا له نیوان هونهری رۆمی و هونهری
گۆتیک، که پاش ههزاره یه که می زایینی،
به تابهت به شیوهی که لک وهرگرتن له تاقی
کهمانی به دیهات: رومانسک ۲. دهسته ییک له
زمانگهلی هیندوئوروپایی که ریشه یان له
زمانی لاتینیهوه وهرگرتوه (وهک: ئیتالیایی،
رۆمانیایی، فه رانسوهی، ئیسپانیایی، پورته غالی ...)

* رومیائی

رومیزی^۱ / rûmîzî / ها: / اسم. پروومیزی؛
چنراویک له پارچه، مشه‌ما یان نایلۆن که بو
داپۆشاندنی پرووی دهره‌وه‌ی میز به‌کارده‌پوا.

رومیزی^۲: صفت. پروومیزی؛ بان‌میزی؛
سهرمیزی؛ شیاو بو دانان له بان میزه‌وه «چراغ
رومیزی؛ ساعت رومی: چرای رومیزی؛ کاترمتری
سهرمیزی».

روناس / rûnās / ها: / اسم. سۆزنگ؛ نووسه‌ک؛
رۆنیاس؛ رۆونیاس؛ گیاییکی ئالیکی به لاسکی
پۆشراو له زۆر درکی چکۆله و قولایی، گهلای
هیلکۆکه‌یی گولی به کۆمه‌لی زهره و به‌ری
سووری گۆشته‌وه. له به‌نگی پېشوو ئه‌م
گیاه له به‌نگریژیدا که‌لک وهرده‌گرن.

روناسی^۱ / rûnāsî / اسم. رۆونیاسی؛ به‌نگی
سووری ئامال زهره. هه‌روه‌ها: روناسی‌رنگ
روناسی^۲: صفت. رۆونیاسی؛ به‌ به‌نگی سووری
ئامال زهره.

روند / ravand / اسم. به‌وت؛ به‌وتانه؛ به‌وه‌ن؛
چۆنیه‌تی گه‌رانه‌یه‌ک له باری به‌وه‌گه، خیرایی
یان ئۆگره‌تیه‌وه.

روند / rond / [فرانسوی] صفت. سهرپاست؛
سهرپاس؛ ریک.

روند کردن: ۱. سهرپاست کردن؛ ریک
کردن. ۲. [ریاضی] گردو‌کۆکردن.

رونده / ravande / صفت. به‌ونده: ۱. به توانایی
یان تاییه‌تمه‌ندی بزوانه‌وه «گیاه رونده: گیای
به‌ونده» ۲. رابگار؛ ریبوار؛ راگوزار؛ راگوزهر؛
ریشنگ.

روندی / rûndî / اسم. رۆندی؛ له زمانگه‌لی
بانتو، زمانی خه‌لکی رواندا و برۆندی له
ئه‌فریقای رۆژه‌لاته‌وه: کیروندی

رونق / rownaq, ro:naq / [عربی] اسم. بره‌و؛
پهره ئه‌ستینی: ۱. گه‌شک؛ گه‌شه؛ کار یان
به‌وتی پهره سه‌ندن «رونق شهرها؛ رونق کشاورزی؛

پهره‌نه‌ستینی شاران؛ گه‌شکه‌ی کشت‌وکال»
۲. پیش‌ه‌وت «بزودی کارش رونق گرفت: هه‌ر زوو
کاری به‌ه‌وی په‌یدا کرد» ۳. به‌واج؛ پمێن «رونق مد؛
رونق شهرنشینی: به‌ه‌وی مۆد؛ ره‌واجی شارنشینی».
هه‌روه‌ها: رونق بخشیدن؛ رونق دادن؛ رونق گرفتن
رونما / rûnemā / ها: / اسم. سهرمه‌شکانه؛
سهرمه‌شقانه؛ سهرمه‌شقانی؛ دیارییه‌ک که پاش
زهماوه‌ند زواا بو دیتنی بووک، پیتی ده‌دا.

رونوشت / rûnevēšt / ها: / اسم. رایش؛ له‌به‌ر
نوسراو؛ کۆپی؛ ئه‌وه‌ی له پرووی شتیک
نووسراپیته‌وه: المثنی

رونویسی / rûnevîsî / اسم. پروونووسی؛ له‌به‌ر
نووسینه‌وه؛ له‌به‌ر خه‌ت گرتنه‌وه؛ به‌وه‌وه
نویسه‌ی؛ کار یان به‌وتی فهرکان؛ نووسین له
پرووی ده‌قیق.

روی / ravîy(y) / [عربی] اسم. به‌وی؛ دوایین
پیتی سهره‌کی به‌شاوه‌ند له هۆنراوه‌ی
عه‌رووزیدا (وه‌کوو پیتی دال له «مه‌رد» و
«ده‌رد» دا).

- روی / ravî / بیواژه. - رۆیی؛ رۆیین «پیاده‌روی؛
سواده‌رویی».

روی / rûy / اسم. ۱. رۆح؛ توخمیکی کیمیایی
کانزایی به‌ ژماره‌ی ئه‌تۆمی ۳۰ و کیشی ئه‌تۆمی
۶۵، ۳۷، کانزاییه‌کی تورتی سپی ئامال ناوی،
ناتیکه‌لاو له ئاو، تیکه‌لاو له ئه‌سید یان بازی
داخدا که له کانزاکاری و دهره‌تانی ئالیزدا
به‌کار دی ۲. هه‌ر یه‌که له داهاگه‌لی چیکراو له
رۆح ۳. لها: / [دبی] پروومه‌ت؛ دهم‌وچاو؛ چار؛ به‌وه؛
دیمه‌ن.

روی دادن: قه‌ومان؛ به‌ودان؛ پیش‌هاتن؛
قۆمیه‌ی «در ساختمان همسایه آتش سوزی شدیدی
روی داد: له ماله دراوسیدا سووتمانیکی دژوار
قه‌وما».

رویا / ro:yā, ro'yā / ها: / [عربی] اسم. ۱. خه‌و؛
خه‌ون؛ هۆن؛ هۆون؛ هاون؛ هه‌و؛ خه‌وخه‌ون؛

ديمه‌ن، پروداو، بير و نه‌نديشه‌گه‌لي كه له زه‌يني مرؤى خه‌وتودا پيدا ده‌بي ۲. بىروكه و گومانگه‌لي خؤش كه وه‌ك ديمه‌نى پاسته‌قىنه ديتنه به‌رچاو ۳. [مجازى] شه‌وى سه‌رسووڤينه‌ر ده‌نوئيتى.

رويا /rûyā/: صفت. به‌ توانايى پروانه‌وه.

رويانى /ro:yā'i, ro'yā'i/: [عربى] رويانى

رويانى /rûyā'i/: رويانى

روياروى /rûyārûy/: قيد. [ادبى] رووبه‌پروو؛ پروو‌پروو؛ به‌ره‌پروو؛ به‌رانبه‌ر؛ وه‌رانوه‌ر؛ له هه‌مبه‌ر يه‌كتره‌وه [دو حريف روياروى يكدىگر قرار گرفتند: دوو غنيم رووبه‌رووى يه‌ك وه‌ستان].

روياريوى /rûyārûy/: اسم. رووبه‌پروويى.

۱. دؤخ يان چؤنيه‌تى رووبه‌پروو بوونه‌وه؛ له ئاست يه‌كدا بوون؛ به‌رامبه‌ر يه‌ك بوون؛ هه‌لته‌قين «هنگام روياريوى با چنين وضعى چه بايد كرد؟ كاتى رووبه‌پروو بوونه‌وه له‌گه‌ل ئاوا دؤخيكدا ده‌بى چ‌بكه‌ين؟» ۲. كار يان ره‌وتى كه‌وتنه هه‌مبه‌ر يه‌كه‌وه؛ رووبه‌پروو بوونه‌وه «ادامه‌ى اختلاف سرنجام موجب روياريوى آنان شد و كار به دعوا كشيد: دريژه‌ى ناكوكيه‌كه ئاخري بووه هؤى رووبه‌پروو بوونه‌وه يان و شه‌ر قه‌وما».

رويان /rûyān/: ها:/اسم. ۱. [جانورشناسى] تؤل؛ پز؛ بوونه‌وه‌ر، له سه‌ره‌تاكاني گه‌شكه‌ييدا، به‌تايه‌ت قؤناعى ده‌بالداني هيلكوكه‌ى باردار له سه‌ره‌تاي ده‌وره‌ى ئاوسيدا ۲. [گياه‌شناسى] گوه؛ به‌شى ره‌وكى گيا له تۆمدا كه به‌هه‌لكه‌وتنى بار و دؤخى شياو، ده‌رووى و ده‌بيته‌ گياييكي تازه.

روياندن /rûyāndan/: مصدر. متعدي. // روياندى: رواند؛ مى‌روياني: ده‌رويني؛ پرويان: بروينه‌ // رواندن؛ رپاندن؛ سه‌وز كردن؛ شين كردن؛ پيگه‌ياندن؛ پنه‌ ياونهى؛ بووز بؤ روانى ره‌وك لواندن «روياندن گله‌اي گلخانه‌اي؛ رواندن گولگه‌لي گولخانه‌يى». رويانیدن. هه‌روه‌ها: رويانیدن

■ صفت فاعلى: روياننده (پوينه‌ر) / صفت مفعولى:

رويانه (پوينه‌راو) / مصدر منفى: نروياندن (نه‌رواندن) رويان‌شناسى /rûyānšenāsī/: اسم. تؤلناسى؛ پزناسى؛ ليكدانه‌وه و ليكؤلينه‌وه‌ى گه‌شه‌ى زينه‌وه‌ر له تۆم يان تۆمى باروه‌ركراوه‌وه.

روياني /rûyāni/: صفت. تؤلنى؛ پزى [مرحله‌ى رويانى: قؤناعى بولى].

رويانیدن /rûyānīdan/: روياندن

رويائي /ro:yāyi, ro'yāyi/: [عربى] صفت.

خه‌يالى: ۱. زور خؤش وه‌ك خه‌يالى خؤش ۲. نه‌گونجاو؛ ناراست و خه‌يالاوى ۳. خه‌يالاوى؛ خه‌يالپه‌رست؛ هاوانايى؛ خاوه‌نى خوو يا هؤگرى به‌ بيرى خؤش، به‌لام نه‌گونجاو * رويائي

رويائي /rûyāyi/: اسم. دؤخ يان چؤنيه‌تى روا

بوون؛ به‌ توانايى پروانه‌وه: رويانى

رويت /ro:yāt, ro'yāt/: [عربى] اسم. [ادبى] ديدار؛ ديمانه؛ ديار.

■ رويت شدن: بينران؛ ديتران؛ پيوه‌ى «هلال ماه نو رويت شد: كه‌مه‌ى هه‌يى نوئى س».

رويت كردن: بينين؛ ديتن؛ دين؛ ديه‌ى؛ دياى؛ وينه‌ى؛ چاو پى كه‌وتن «تنها يك بار آن را رويت كردم: تنها جارى س».

رويداد /rûydād/: ها:/اسم. پروداو؛ پروداى؛ ده‌گمه؛ پيكه‌هات؛ پيشهات؛ بوهر؛ شه‌وى به‌ديه‌اتوهه يان نه‌نجام‌دراوه «بيمارى مادر برايش رويداد غم‌انگيزى بود: نه‌خؤشى دايقى پرودايىكي خه‌ماوى بوو بؤى».

رويزيونيست /revīzyonīst/: [فرانسوى] تجديد‌نظر‌طلب

رويزيونيسم /revīzyonīsm/: [فرانسوى] تجديد‌نظر‌طلبى

رويش /rûyeš/: اسم. كار يان ره‌وتى پروان؛ سه‌وز بوون؛ رسه‌ى «نور خورشيد و خاك خوب موجب رويش گياهان مى‌شود: تيشكى خؤر و خاكى چاك، ده‌بيته‌ هؤى ره‌يسى گيا».

رويكرد /rûykard/: ها:/اسم. كارى سه‌ره‌تايى

بۆ گه‌شسته مه‌به‌ست.

رویکر / rūygar ، ها: /ان: /اسم. مسگهر؛ مزگهر؛ که‌سێ که ده‌فری مسی به مالین سپی ده‌کاته‌وه.

رویکردان / rūygardān: /صفت. /مجازی، /ادبی/ رووهرگێر؛ پشت‌تیکهر؛ پشت‌لیکهر؛ خۆپاریز. رویکردانی / rūygardānî: /اسم. /مجازی، /ادبی/ رووهرگێر؛ خۆپوێری؛ خۆپاریزی.

رویکری / rūygarî ، ها: /اسم. مسگهری؛ مزگهری؛ کار و ره‌وتی سپی کردنه‌وه‌ی ده‌فری مسی به پێدا مالین.

رویه / ravî(y)ye ، ها: /فارسی/ عربی/ اسم. شیوه؛ پێاز؛ تلۆج «اگر به‌ این دویه ادامه‌ بدهی موجب ناراحتی دیگران خواهی شد: ئە‌گەر به‌م شیوه‌ی به‌مێنیت‌وه، ده‌یه‌ هۆی دله‌مندی که‌سانی‌تر».

رویه / rūye ، ها: /اسم. روو؛ روال: ۱. رووکار؛ رووکیش؛ ئە‌وه‌ی به‌ رووی شتیکیه‌وه ده‌دن. به‌رانبه‌ر: ۲. آستر. ۳. به‌شی ده‌روه‌ی ههر شتیک ۳. بانه؛ به‌شی له‌ که‌وش که سه‌ره‌به‌نجه داده‌پۆشی. به‌رانبه‌ر: تخت/ زیره ۴. /ریاضی/ ئاست؛ سه‌تج.

روی‌هم‌رفته / rûyehamrafte: /قید. به‌گشتی؛ به‌سه‌ر یه‌که‌وه: ۱. له‌سه‌ریه‌ک؛ سه‌ره‌جهم؛ تیکرا؛ گرده‌وه «روی‌هم‌رفه‌ صد هزار تومان خرج شد: سه‌ره‌جهم‌یک سهد هزار تمهن خه‌رج کرا» ۲. پیکرا؛ پیکه‌وه؛ به‌ له‌به‌رچاوگرتنی هه‌موو شتیک «روی‌هم‌رفه‌ آدم خوبی است: نه‌کشنی، مروفیکی باشه».

رویی ۱ / rūyî: /صفت. بانین؛ بانگین؛ سه‌رین؛ جیگرتوو له‌ رووه‌وه «کتاب روئی: کتییی بانین».

روئی

رویی ۲ / ها: /ضمیر. بانین؛ سه‌رین؛ ئە‌وه‌ی له‌ رووه‌وه‌یه «روئی به‌تر است: ئاسه‌ که‌ باش‌تره» روئی - روئی: پێواژه - روویی؛ خاوه‌ن چۆنیه‌تیه‌ک له‌ ده‌م‌چاودا بوون «خوشروویی؛ خوه‌شروویی».

رویییدن / rūyîdan: /مصدر. لازم. // روییدی: روای؛ می‌رویی: ده‌روی؛ پروی؛ پروه // روان؛ پپان؛ پ‌سکان؛ پ‌سه‌ی؛ پ‌سای؛ شین بوون؛ سه‌وز بوون؛ په‌هستن: ۱. چه‌که‌ره ده‌رکردنی دان و سه‌ر هه‌لێنانی لاسک ده‌ تۆی خاکدا «رویییدن دانه: شین بوونی دانه» ۲. گه‌شه‌ کردن و گه‌وره‌ بوونی گیا «رویییدن گل: روانی گول» رستن؛ روئیدن. هه‌روه‌ها: روییدنی

■ صفت فاعلی: روینده (ـ) /صفت مفعولی: روییده (رواو) /مصدر منفی: نرویییدن (نه‌روان)

رویین تن / rūyîntan: /صفت. /مجازی/ گیان‌پۆلا؛ خاوه‌ن له‌شی وا که هیچ چه‌کێک کاری تی‌نه‌کا: روئین‌تن

ره / rah: /اسم. /مخفف، /ادبی/ رێ؛ پێگا؛ را «ره چنان رو که ره‌روان رفتند: به‌ ریدا وا برۆ رپواره‌کان چوون».

رها / rahā: /صفت. /ادبی/ ره‌ها؛ راهی: ۱. ده‌رباز؛ ده‌رباس ۲. قوتار؛ قورتال؛ رزگار؛ به‌یی سنوور و به‌ره‌لست ۳. به‌ره‌لا؛ به‌ره‌لدا؛ ویل؛ ول؛ به‌یی چاودێر و سه‌ره‌په‌رشت. هه‌روه‌ها: رها بودن؛ رها شدن؛ رها کردن؛ رها گشتن

رهانی / rahā'î: /رهایی

ره‌اندن / rahāndan: /مصدر. متعدی. /ادبی/ // ره‌اندی؛ فه‌رساندت؛ می‌ره‌انی؛ ده‌فه‌رستی؛ پ‌ره‌ان: به‌فه‌رستی // فه‌رساندن؛ رزگار کردن؛ ده‌رباز کردن؛ نه‌فداندن: ۱. ئازاد کردن / کرن / که‌رده‌ی؛ به‌ردان؛ به‌ره‌لدا کردن ۲. پ‌اسکاندن؛ راندن؛ پ‌اپه‌راندن؛ نه‌جات دان؛ له‌ مه‌ترسی پ‌ه‌راندنه‌وه

* ره‌انیدن. هه‌روه‌ها: ره‌اندنی

■ صفت فاعلی: ره‌اننده (فه‌رستی‌نهر) /صفت مفعولی: ره‌انده (فه‌رستی‌نراو) /مصدر منفی: نره‌اندن (نه‌فه‌رساندن)

ره‌انیدن / rahānîdan: /ره‌اندن

رهاورد / rahāvard ، ها: /اسم. دیاری؛ سه‌وقات؛ سوقات؛ ئە‌وه‌ی رپوار و گه‌شتیار له‌گه‌ل خۆیدا

دهيهينتهوه.

رهایی / rahāyî / اسم: رزگاری؛ په‌هایی؛ رایى؛

ده‌ربازى؛ بار يان دۆخى ده‌رباز بوون؛ رهائی

☐ رهایی دادن / بخشیدن؛ رزگار کردن؛ نازاد کردن.

رهایی یافتن؛ رزگار بوون؛ ده‌رباز بوون؛ بهر بوون.

رهایی بخش / rahāyibaxš / صفت: نه‌جات‌دهر؛

۱. رزگاریده‌ر؛ رزگار که ۲ ده‌رباز که ره دیلی یان په‌نج و رژدی.

ره‌بان / rohbān / [عربی] راهب

ره‌بانیت / rohbāniyyat / [عربی] اسم:

ته‌رکه‌دنیاى؛ په‌به‌نایه‌تى؛ ۱. دنیا تاراوی؛ گوشه‌گیری؛ دوور هه‌لکی؛ دوور په‌ریزی؛ کار یا ره‌وتی تاران له‌ژیانی کۆمه‌لایه‌تی و گوشه‌نشینی و عیبادت کردن بۆ به‌خشرانی تاوان و نزیک بوونه‌وه له‌خودا ۲. بار يان دۆخى ته‌رکه‌دنیا بوون.

ره‌بر / rahbar / ها؛ ان؛ اسم: رابه‌ر؛ ریه‌ر؛

په‌هبر؛ پییشه‌وا؛ ۱. پییشه‌نگ؛ ئەو که‌سه‌ی رى پيشان ئەدا و خه‌لکی وه‌دووی ده‌که‌ون ۲. گه‌وره‌ی گشت؛ که‌سێ که‌میلله‌ت يان کۆمه‌لیک ریه‌ری ده‌کا.

ره‌بری / rahbarî / ها؛ اسم: ریه‌ری؛ رابه‌ری؛

۱. ریه‌رایه‌تی؛ کاری راپه‌راندن و به‌رپوه‌بردنی پۆل يان کۆمه‌لیک له‌رێگای گه‌یشتن به‌ئارمانج و ئارمانج‌گه‌لی دی‌باریکراو ۲. به‌رپه‌رایه‌تی؛ به‌رپوه‌به‌رایه‌تی؛ کۆر يان پینگه‌پیک که‌ئهم کارانه‌ی له‌هسته‌ودایه.

ره‌تۆشه / rahtûşe / ها؛ اسم: [ادبی] تۆشه؛ تۆشه‌را؛ بژیوی سه‌فه‌ر.

ره‌رو / rahrow / ان؛ اسم: [ادبی] رېبوار؛ رابگار؛

رېبار؛ رېره‌و؛ په‌ونده؛ په‌وه‌ن؛ رېښنگ؛ رېښنگی؛ که‌سێ که‌به‌رېگایه‌کدا يان به‌ره‌و ئارمانجیک به‌رپوه‌یه.

ره‌سپار / rahsepār / ان؛ صفت: روونیا؛ له‌

رۆشتندا؛ له‌حالی چووندا؛ راهسپار

☐ رهسپار شدن؛ به‌رې بوون؛ رۆشتن؛ که‌وته‌نه رې؛ روونیاى؛ روونان؛ لوه‌ی.

ره‌شناس / rahşenās / ان؛ صفت: رېزان؛ رېتناس؛

شاره‌زای رې؛ خاومن زانست و ناسین له‌مه‌ر رپوه.

ره‌هفرش / rahfarš / ها؛ [فارسی/عربی] اسم:

رېپۆش؛ پۆشه‌نی رووکاری گوزه‌رگا و رېباز (وه‌ک: ئیسفالت؛ سه‌نگکاری؛ مووزاییک و...).

هه‌روه‌ها؛ ره‌هفرش شدن؛ ره‌هفرش کردن

ره‌گزار / rahgozar / ها؛ ان؛ اسم: رېبوار؛ رابگار؛

رېبار؛ رېبگار؛ رېوار؛ راویار؛ رېوبوار؛ راگوزار؛ راگوزهر؛ رېونگ؛ په‌وه‌ن؛ رېښی؛ رېښنگ؛ رېښنگ؛ ئەوه‌ی له‌رپیه‌کدا ده‌روا [از ره‌گذری نشانی گرفت؛ ناوینشانم له‌رېبواریک گرد].

ره‌ن / rahn / [عربی] اسم: گره‌و؛ گریو؛ بارمه‌؛

برپاری که‌به‌گویره‌ی ئەوه‌وه، که‌سیک له‌به‌رامبه‌ر وه‌رگرتنی پاره‌یه‌ک له‌که‌سیکی‌تر، مالیکی له‌لا داده‌نی.

☐ ره‌ن دادن؛ له‌گره‌و نان؛ له‌گریو نان؛ نانه‌گره‌و.

ره‌ن کردن؛ به‌گره‌و گرتن؛ گرتنه‌گریو.

از ره‌ن درآوردن؛ له‌گریو ده‌ره‌ینان؛ بی‌بره‌و کردنی برپارنامه‌ی گره‌و.

ره‌نما / rahnemā / [ادبی] راهنما

ره‌نمایى / rahnemāyî / [ادبی] راهنمایى

ره‌نمود / rahnemūd, rahnomūd, rahnamūd /

ها؛ اسم: رېتۆننه؛ وتار يان نووسراوه‌پیک بۆ رېتۆننى که‌س يان که‌سانی دی.

ره‌نمون / rahnemûn, rahnomûn, rahnamûn /

اسم: رېتۆنن؛ رېشانده‌ر؛ رېنما؛ رانما؛ که‌سێ که‌رې شان ده‌دات.

☐ ره‌نمون شدن؛ رې نیشان‌دان؛ رې شان‌دان؛

رې‌نواندن؛ رانیشان ده‌ی / دای.

ريا /riyā/ : [عربی] اسم چاوه؛ رووبینى؛ ریا؛
دوورپوښى؛ پړوا؛ پړوالهت؛ پړهتارى لهبار و شياوى
درؤينه بؤ لاباندنى كهسانى تر.

ریائی / riyā'î : [عربی] ریائی

ریاحین / rayāhîn, riyāhîn : [عربی] اسم. [ادبی]
 گولان؛ گولی؛ گولگھل؛ گولیہل.

رياست / riyāsāt: عربي/اسم. سەرۆكايهتي؛
سالاري؛ سهرداري؛ ره‌ئيسي؛ سهرۆكي؛
۱. پيشه‌يان پله‌ي سهرۆك (رياست دانشگاه؛

سەرۆکایەتی زانستگا^٢. بار یان چۆناوچۆنی
سەرۆک بوون (از ریاست فقط افادهش را دارد: له
سەرۆکی گه‌وه‌زییه‌که‌ی هه‌یه و به‌س).
هه‌روه‌ها: ریاست کردن

ریاست طلب / riyāsāt.talab ، ها؛ ان: /عربی
صفت. ناغایی خواز؛ هوگر و خوازیاری
سه‌روکایه‌تی و گه‌وره‌یی کردن. هه‌روه‌ها:
ریاست‌طلبی

ریاضت / riyāzat، ها: / اعربی / اسم، که زلاته‌ی،
پریازت؛ سه‌ختی؛ ئه‌رک و په‌نجی که که‌سێ بو
پراهنانی روچ و رام کردنی نه‌فسی خو‌ی په‌جوا
ئه‌بینی.

رياضت پيشه / riyāzatpîše ، ها؛ ـگان: /عربی/
 [فارسی] صفت. ریازهت پیشه؛ خاوهن هوگره تی و
 خووی سهختی کیشان.

ریاضت کش / riyāzatkeš: [عربی / فارسی] صفت.
ریاضت کی‌ش؛ هه‌لگری ره‌نج و سه‌ختی.

ریاضی^۱ / riyāzî، -ات: [عربی] اسم، بزرگاری؛
ریاضیات؛ ریازی.

ریاضی^۲: صفت. بیرکاری؛ ریازی؛ پیوه‌ندیدار به ریازیاته‌وه.

ریاضیات / *riyāziyāt* / اسم، ریاضیات؛ زانستی
کرده‌وه، په‌یوه‌ندی و پښکاته‌گه‌لی پښوه‌ن‌دیار
به‌چه‌ندیه‌تگه‌ل و ره‌قمه و ئه‌ندازه‌گیری.

ریاضیدان / riyāziyādān ، ها: ان: /: [عربی]
 [فارسی] / اسم. بیرکار؛ ریازیدان؛ پسپور یان

رهن نامه / rahn.nāme ، رها: [عربی/فارسی] اسم.
 گره‌نامه؛ نووسراوه‌یی که تئیدا گره‌وانانی ملک
 و بایی، ماوه، مهرجگه‌ل و ناوی گره‌ونه‌ر و
 گره‌وگر نووسراوه.

رهنورد / rahnavaṛd ، ان/: اسم، [ادبی] ریپیو؛
ریبوار؛ نهوهی ری دهپیوی.

رهنی / rahnî /: [عربی] صفت. بارمته‌یی؛ گرم‌وی؛
 ۱. پیوه‌ندیدار به گرمه‌وه ۲. له گرمه‌ودا بوو.
 رهوار / rahvār / راهوار

ره‌یافت / rahyāft / اسم، ریدۆز: ۱. قۇناخی
سەرەتایی له رێ گە‌یشتن به ئامانجدا ۲. کارێ
که بۆ گە‌یشتن به‌م قۇناخه ده‌کری.

رهیدن / rahîdan / مصدر. لازم. [ادبی] // رهیدی:
 قهرسیت؛ می‌رهی: ده‌قهرسی؛ ره‌اشو: بقهرسه //

قه‌رسین؛ قه‌رسان؛ قه‌وتان؛ په‌سته‌ی؛ نه‌فدین؛
 په‌سین؛ راپسکان؛ ئازاد بوون؛ په‌ها بیه‌ی: ۱. له
 بوند بهر بوون ۲. رزگار بوون؛ خه‌لستن؛ فلستین؛
 له سه‌ختی، دژواری یان گرفت دهر باز بوون.

■ صفت مفعولی: رهیده (فهرسیو) / مصدر منفی:
نرهیدن (نه‌فهرسین)

رهین / rahîn : [عربی/اسم، /ادبی] بارمته؛ ئه‌وه‌ی
له‌ گره‌وی دیترا نه.

☐ رهین مَنّت کسی بودن: له زُیر منهت که سَیْکدا بوون؛ له بهر یارمه تی و چاکه کاری که سَیْک، منه تباری بوون.

ری / rey: [از عربی] /سم. ۱. رهی؛ یه‌ک‌هی
کیشی خو مالی به‌رام‌به‌ر ۱۲ کیلو گره‌م ۲. پیت؛

پیتە؛ کیڻ؛ دۆخ یا چۇناوچۇنى زۆرکردنى
بارستایی شتیک (برنج خوبی بود و هر استکان، نیم

استکان ری می کرد: برنجیکی باش بوو، هەر پیاله ک نیو پیاله یتتی ده دایه وه: ریع

۳. پہلہ و ہریک لہ راستہ ی و شترمان بہ
جہستہ یہ کی مامناوہندی، پھری نہ مٹر لہ

و شترمر، سڀ ٺهنگووس به جيئي دووئنهنگووس و
دووچڪهي بي پهره وه: شترمرغ آمريڪايي

زانستمندی ریازی.

ریاکار / riyākār / ها؛ ان: /عربی/ فارسی/ اسم.
ریاباز؛ پروبین؛ دووړو؛ رواباز؛ ریایی کهر؛
روالته باز؛ ریاکار؛ پروباز؛ قسه میچکه؛
مه رای کهر؛ دووزوان؛ ئه وهی به درو خو
پاریزیار، چاکه کار و به به زهیی نشان ده دا.
هروه ها: ریاکاری

ریال / riyāl / ها: /از اسپانیایی/ اسم. ریال؛
قهران؛ قران؛ یه کهی پاره ی ئیران و عهره بستان
و چند ولاتی تر.

ریایی / riyāyī / /عربی/ صفت. /ادبی/ ریاباز؛ ریائی
ریب / reyḇ, rīb / /عربی/ اسم. /ادبی/ ۱. شک؛
شکه؛ رویز؛ گومان ۲. دلپسی؛ دوودلی
۳. دووړوویی؛ ریازی.

ریبوفلاوین / rībof(e)lāvin / /فرانسوی/ اسم.
ویتامین ب ۲

ریتم / rītm / ها: /فرانسوی/ اسم. ریتم؛
۱. کیشی موسیقا؛ کوتاهه نگ ۲. شیوهی وتن؛
ناههنگ.

ریتمیک / rītmik / /فرانسوی/ صفت. ریتمیک؛
ناههنگی: ۱. زهری؛ لیسانی؛ کوتانی
۲. ناههنگین.

ریتین / rīyateyn / /عربی/ اسم. سیگهل؛
هردووسی.

ریحان / reyḥān / /عربی/ اسم. ۱. ریحانی
۲. /ها/ ریحانه؛ ریحان؛ ریحان؛ ریان؛ پیوون؛
ریون؛ گیاه کی نالی یه کساله یه، به گه لای
هیله کی و نووسکن به رانه ر به یه ک و لیوار و
دانه دار که بون و تامیکی خوشی هیه و بو
سهوزی خوار دن به کار دی: بادروج؛ بادروگ

ریحانی / reyḥānī / /عربی/ اسم. له خه تگه لی
عهره بی و فارسی که پتر له نووسینه وهی
قورئاندا به کار دی: ریحان - ۱

ریخت / rīxt / /اسم. ۱. بیچم؛ روالته؛ تووز؛
سوئیس؛ پیکهاته ی دهره وه «خانه شان ریخت

خانه های دهاتی را داشت: ماله که یان بیجمی ماله
لادیسه کان بوو» ۲. دیامان؛ بیچم؛ ته شک؛
فه سال؛ ئه ژم؛ دیدار؛ سه کوت؛ سه کوم؛ که سم؛
سه روسیما؛ رخت؛ سه ر و قلیخ؛ سه ر و سه کوت؛
ریخت؛ ریت؛ قه لافته؛ شکل و پیکهاته ی
گیانداریک یان هه ر یه که له ئندامانی «بدریخ:
بهودیامان» ۳. /زمین شناسی/ ریژمانی دهره وهی
بهردگهل له لایه ن زهوین ناسیه وه ۴. ریت؛ کار
یان رهوتی رژان؛ رژاندن «ریخت و پاش: رژان و
پژان».

ریخت کسی / چیزی بودن: له که سی/ شتی
چوون؛ له که سی/ شتیک کردن؛ وه ک
که سی/ شتیک بوون؛ ئه وه یوی/ چتوویی
شیه ی «سر و وضع ریخت بازریها بود: سه ر و
سه کوتی له بازری ده چو».

از ریخت افتادن: /مجازی/ له ته شک کهوتن؛
بیچم و حالتی خو له ده س دان. هروه ها: از
ریخت انداختن

به ریخت کسی/ چیزی در آوردن: /مجازی/ خو
وه کوو که سی/ شتی پیکردن؛ به رهنگی
که سی یان شتی دهره یان «با این لباس خودت
را به ریخت کلاه در آوردی: بهم گنجت خوت
وه کوو سوالکدر بی کردووه».

ریخت شناسی / rīxtšēnāsī / /اسم. بیچم ناسی؛
۱. لقیک له ژین ناسی که له مهر نرم و پیکهاته ی
روه ک و جانه و رانه وه یه ۲. لیکو لینه وه و
لیکدانه وه ی پیکهاته ی وشه گهل له زمانیکدا؛
مرفولوژی

ریختگری / rīxtgarī / ریخته گری
ریختن / rīxtan / مصدر. لازم. متعدی. // ریختی؛
رژاندت؛ می ریزی: دهر ژینی؛ بریز: برژینه □ لازم.
۱. رژان؛ رژان؛ رژیان؛ رشیان؛ مجیه ی؛ بهر
بوونه وهی تراو، دهنک یان ئندامگه لی
کۆمایه ک، له بهر زاییه وه بو خوار «سماور برگشت و
آبجوش ریخت روی پایم: سه ماوهره که داریایه وه و

خراپترین شیوه و تیکدانی بار و دۆخ «تو هم که با آن ریدمان آبروی ما را بُردی؛ توش بهم گوو کاریهت ئابروو مانت برد».

ریدن / rīdan /: مصدر لازم / مستهجن // دیدی؛ پای؛ می رینی؛ ده پی؛ پیرین؛ بری (نه) // ریان؛ ریتن؛ رین؛ گوو کردن. ههروهها؛ ریدنی

■ صفت مفعولی: ریده (ریاو) / مصدر منفی: نریدن (نه ریان)

ریز / rīz /: اسم. ریز؛ پیرستی پاژگهلی کومه لهیه ک / ریز اسامی: ریزی ناوگه ل.

ریز / ۲ / ها: صفت. ورد؛ وردیله؛ ورده له؛ چکوله؛ هیر؛ هوویر؛ هیرد؛ هوور؛ هۆرد؛ هیت؛ هرووشه؛ گهردیله؛ خونگه؛ خورد؛ خوچۆک؛ پراش؛ خاش؛ ژیله؛ زیل؛ ریز؛ سیره نجن؛ سیره نجن؛ گرده ل؛ بووچکله؛ بیچکله (ماهی ریز؛ ماسی ورد).

- ریز / ۳ / پیوژ: ۱. - ریز؛ - ریژ؛ - وەر؛ برژین (گلریز؛ خونریز؛ گولریز؛ خوینریژ) ۲. - رژاو؛ - ریژاو؛ - رژیگ (دورریز؛ دورور رژاو).

ریزاب / rīzāb /: اسم. ریژاو؛ ئاوی وەرگیراو بۆ گه رانهیه ک. به رانه ر: دراب

ریزاب / rīzābe /: ها: اسم. ریژاوه؛ ئاوی که ده رژیته نیو کۆماینکی ئاوه وه (وه ک گووم، چه م یان ئه ستیرک).

- ریزان / rīzān /: پیوژ. - ریزان؛ - رزان؛ - وهران؛ - ریژ؛ له حالی وهریندا (برگ ریزان؛ گه لاریزان).

ریزبافت / rīzbāft /: ها: صفت. وردچن؛ ته نزیل؛ به تان وپۆی لیک نزیکه وه «قالی ریزبافت: قالی وردچن».

ریزبر / rīzbor /: ها: اسم. ناسک بر؛ ئامیری بۆ برینی په ره گه لی زۆر ناسک: میکروژم

ریزبین / rīzbīn /: ها: اسم. هووربین؛ وردبین؛ میکروسکوپ

ریزسنج / rī(z)sanc /: ها: اسم. وردپیو؛ ریژپیو؛ میکرومیتز.

ئاوه کوله که رز به سهر پامدا ۲. تکان؛ وهرین؛ له ناو چوون (آبروی کسی ریخن: ئابرووی که سیک بکن) □ متعدی. ۳. دارژاندن؛ ئه ره مته ی؛ به شیوه ی نیو قالب ده رینان (مجسمه ریحن: کوتهل

ریدن) ۴. رژاندن؛ ریوی کرن؛ قهریتن؛ رشتن؛ مته ی؛ ریتن؛ ریختن؛ رهن؛ رژتن؛ بهر دانه وه ی تراو، دهنک یان ئه ندامگه لی کۆمایه ک له به رزاییه که وه بۆ خوار (خاک را ریخت توی باغچه:

خۆله که ی رزاند نیو باخچه که وه) ۵. [مجازی] رژاندن؛ تکاندن؛ بردن؛ له ناو بردن (آبروی کسی را

ریحن: ئابرووی که سیک بکشد) ۶. رژاندن؛ داخستن؛ پاشین؛ پژاندن؛ بلاو کردنه وه یان

وه شانندی شتیگ «دانه ریختن: دانه رژاندن» ۷. [بانک] رژاندن؛ خستنه حه ساو (پول به حساب

کسی ریحن: پاره رزاندنه حه ساب که سیکه وه). ههروهها: ریختنی

■ صفت فاعلی: ریزنده (رژینه ر) / صفت مفعولی: ریخته (رژاو) / مصدر منفی: نریختن (نه رژاندن)

□ به هم ریختن ۱. هم روی هم ریختن ۲. رو

ریخت و پاش / rīxt-o-pāš /: اسم. کار یان په وتی رژاندن و پژاندن؛ رژان و پژان / الف

تیکه ل - پیکه لی ب / [مجازی] هه له خه رجی؛ ته خشان - په خشان؛ کار یان په وتی هه رشاندن

(اگر بخوایم ریخت و پاش کنیم، کارمان به ورشکستگی می کشد: گهر بمانه وئ هه له خه رجی بکه ین،

تیده شکین).

ریخته گری / rīxtegari /: اسم. ۱. پیشه ی ریختمان کار ۲. ریختمان کاری؛ کاری دارپشتنی

کانزا ۳. / ها: کارگه یه ک که ئه م کاره ی تیدا ده کری: ریختگری. ههروهها: ریخته گر

ریدمان / rīdemān /: اسم. / مستهجن ۱. کاری ریان؛ گوو کردن (بچه مشغول ریدمان است ببرید

پاکش کنید! مندا له که خه ریک ریانه، بیسه ن پاکي که نه وه) ۲. [مجازی] گوو کاری؛ کردنی کاریک به

ریزش / rīzeš / اسم. ۱. کار یان پهوتی پڑان؛
 وهرین؛ دابارین «ریزش آب: رژانی ناو» ۲. /ها/
 بارشت؛ نهووی به شیوهی بهفر، باران، تهرزه
 و... له ناسمانهوه دباری.

ریزفیلیم / rīzfilm / ها: /فارسی/ فرانسوی/ اسم.
 میکرؤفیلیم؛ وردفیلیم؛ فیلمی نووسراوهییکی
 چاپی یان وینه‌بیک له نه‌ندازه‌ی ژور وردیله‌دا.
ریزموج / rīzmo:c -mo:c / ها: /فارسی/
 عربی/ اسم. وردپیل؛ ورده‌پیل؛ کهل.

ریزنقش / rīznaqš / ها: /فارسی/ عربی/ صفت.
 /مجازی/ ژیکه‌له؛ خاومن نه‌ندامگهل و پواله‌تی
 ورد و پوال «یک جوان ریزنقش سخترانی کرد؛
 لویکی ژیکه‌له قسه‌ی کرد».

ریزوئید / rīzo'zīd / ها: /فرانسوی/ اسم.
 /گیاه‌شناسی/ پیشال؛ پیشوله؛ ورده و پرده‌ی
 به‌ن‌ناسا له‌جی ریشه له بری پوه‌دا.

ریزه / rīze / ها: /اسم. ورده؛ ورتکه؛ پرتکه؛
 پرتک؛ پرت؛ پراش؛ که‌مووک؛ که‌مووسکه؛
 هیرده؛ هیره؛ نه‌نجه؛ پارچه‌ییکی بچووک و
 باریک له شتیپ «ریزه‌ی نان؛ ورده‌ی نان».

ریزه؟ صفت. /گفتاری/ ریزه: ۱. /ها/ توژقال؛
 وردیله؛ ژیله؛ چووک؛ به بارسایي یان بیچمی
 بچووک‌وه ۲. که‌مووسکه؛ ژورکه‌م «اگر یک ریزه
 همت داشتی، این‌طور نمی‌شد: نه‌گهر توژقالیک
 هیمه‌ت هه‌بوايه، ناوا نه‌ده‌بوو».

ریزه‌خوار / rīzexār / ها: /ان/ صفت. ورده‌خور؛
 پاڅخوان‌خور؛ ریزه‌خور؛ به‌خوو و هوگره‌تی
 ریزه‌خور‌یوه.

ریزه‌خواری / rīzexārī / ها: /اسم.
 پاڅخوان‌خوری؛ ورده‌خوری؛ کار یان پهوتی
 دابین‌کردنی زهوا له پاشماوه‌ی پیخ‌خور و زهوا
 که‌سانی‌تر.

ریزه‌خوانی / rīzexānī / ها: /اسم. ۱. /مجازی/
 پرته‌بووله؛ ویزه‌ویز ۲. کار و پهوتی به‌گویدا
 دانه‌وه؛ ناماده‌کردنی که‌سیک بو په‌زیرانی

داخوازه‌ک له ری و تنه‌وه‌ی په‌یتا - په‌یتا و
 یه‌ک له سه‌ر یه‌کی قسه‌گه‌لیکه‌وه «آن‌قدر
 ریزه‌خوانی کرد تا قبول کردم: هینده‌ی به‌کوب‌دا
 داموه تا به‌راییم‌دا».

ریزه‌کاری / rīzekārī / ها: /اسم. ورده‌کاری؛
 ریزه‌کاری: ۱. پاژگه‌لی ورد و جی تی‌پامانی
 شتیپ ۲. کاری ریز و ورد، به‌تایه‌ت کاری
 هونری که‌ ناوا تایه‌تمه‌ندی‌کی هه‌بی.

ریزی / rīzī / اسم. وردی؛ وردیله‌یی؛ بار یان
 چو‌ناو‌چونی ورد بوون «سبب به‌این ریزی و به‌این
 گرانی؟! سیوی به‌و ورده، هینده‌گران؟!».

- **ریزی**؟ پیواژه. - پریژی؛ رشتن «خون‌ریزی؛
 خو‌پریژی».

- **ریس** / rīs / پیواژه. - ریس؛ بریس؛ ریس‌هر
 «پشم‌ریس؛ خوری‌ریس».

ریسک / rīsk / ها: /فرانسوی از ایتالیایی/ اسم. یف؛
 مه‌ترسی؛ جه‌ربه‌زه‌یی؛ دوه‌ختی؛ ده‌بی یان
 نایی؛ مل نان به‌کاریکه‌وه که‌ناکامی نادیاره.

□ **ریسک‌کردن**: کاری بشه/دوه‌بختی کردن
 «ولی من مجبورم ریسک بکنم، بلکه از این وضع
 نجات یابم: به‌لام من ناچارم بشه بکه‌م، به‌لکوو له‌م
 دۆخه‌درچم».

ریسمان / rīsmān / ها: /اسم. گوریس؛ گوریس؛
 قهریس؛ وهریس؛ وهریسک؛ وهریسه؛ سیتا؛
 سیته؛ فریت؛ پت؛ چله؛ چله؛ جله؛ هه‌بی؛
 کر؛ دوژ؛ کندر؛ چنراوی دریژی چهند تالی له
 هه‌ودای بادراو به‌یه‌که‌وه، بو به‌ستنه‌وه یا
 هه‌لخستنی شتیپ له‌سه‌ری.

□ **با ریسمن کسی به‌ته‌چاه‌رفتن**: /کنایی/ به
 گوریسی که‌سیک خو‌خستنه‌چاوه؛ به
 پشتیوانی و هاندانی که‌سیکه‌وه کاریکی بشه
 کردن.

ریسندگی / rīsandegī / اسم. ۱. کاری ریستن
 ۲. /ها/ کارگه‌بیک که‌به‌نی تیدا ده‌رپسن.

ریسه / rīse / ها: /اسم. ریسه؛ رسته؛ ریز؛ رست؛

تال؛ گشتهک.

□ ریه رفتن: قل کردن؛ سؤس جوین؛ تریقانهوه؛ حلیکانهوه؛ نهوه قلیه؛ خهش کردن.

ریسه شدن: قه تار بهستن؛ قه تار بوون؛ ریز بوون؛ رز بهستن؛ ریز بهستن؛ که ره سوول بهسه؛ یهک له شوین یه کدا بوون «یک مشت عمله پای دیوار ریه شده بودند: کومه لی کریکار له پال دیواره کدا قه تار یان بهستبو».

هرروه‌ها: ریه کردن

= ریسی / rîsî / ریواژه. ریسی؛ رستن «پشم ریسی: خوری ریسی».

ریسیدن / rîsidan / مصدر. متعدی. // ریسیدی: رست؛ می ریسی: ده ریسی؛ پریس؛ بریسه // رستن؛ ریسان؛ رسین؛ ریسه؛ ریسه؛ ریسته؛ مووناندن؛ هونینهوه؛ هوندنهوه؛ هونه؛ مونی؛ مونین؛ وادای؛ بادان «نخ ریسیدن: بهن رستن»؛ رشتن. هرروه‌ها: ریسیدنی

■ صفت فاعلی: ریسنده (ـ) / صفت مفعولی: ریسیده (ریستراو) / مصدر منفی: نریسیدن (نه رستن)

ریش^۱ / rîš / اسم. ریش: ۱. ردین؛ نه ردین؛ رندین؛ رین؛ رین؛ ری؛ ره؛ ریپه؛ ریوی؛ هر دیسه؛ ره؛ موویهک که له روومهت و زورتر له چه ناکه و ژیر زنج و گوپی پیادا ده روی ۲. موویهکی دریژ که له چهنه و ژیر چهنه ی بریک گیانله بهران (وهک بز) ده روی^۳. // ادبی / ریش؛ زام؛ زهخم؛ زیم؛ برین.

□ ریش بز: ریشی تریشته یی؛ ریشی بزنی؛ ریشیکی پر و ته نیا به چه ناگهوه. ریش توپی: کوزره؛ ریشی خپ؛ ردینی توپ؛ ریشی توپهل؛ ریشیکی پر به په رانیه ری ده م و چاوهوه.

ریش محرابی: ریشیک به شیوهی هه لهک.

□ ریش تراشیدن: ریش تاشین؛ ریش که دای؛

مووی ده م و چاوا لابرین: ریش زدن / گفتاری /

ریش چیزی در آمدن: / مجازی / شر له شتی بریان؛ کون / کونه بوون؛ بی بره بوون؛ شروو چیووی شنیه؛ مه راش بوون «این حرفها دیگر ریش در آمده؛ نه م قسانه ئیتر شریان لی براوه».

ریش خود را به دست کسی دادن: / کنایی / خو به که سی سپاردن؛ خو له بهر دهستی که سی نان «تو نباید ریش خود را به دست او بدهی؛ تو نایی خوت بهو بسپیری».

ریش خود را در آسیا سفید کردن: / کنایی / سه ری خو له ناشدا / سه ره له بهر تاوئ سپی کردن؛ گیا به کیوهوه خواردن؛ نانه به گوشتی ژاوهی / ژاوی؛ له ژیان نه موون وهر نه گرتن و له نه زانیدا پیر بوون «خیال نکن من ریش خود را در آسیا سفید کرده ام؛ وا مه زانه، سه رم له ناسیاودا سی کردوه».

ریش زدن ریش تراشیدن

ریش کسی را گیر انداختن: / کنایی / پای که سی گیردان؛ سه ری که سی به پته وه کردن؛ که سیک گیر خستن «قسطهایش را نداد و ریش مرا پیش فروشنده گیر انداخت: قسته کانی نه دایه وه و پای منی لای فروشنده گیردا».

ریش گذاشتن: ۱. ریش هیشتنهوه؛ ریش دانان؛ ریشه وه ناسه ی «تازگی ریش گذاشته و اهل مسجد شده: به تازه یی ریشی هیشتنه وه و ناموشوی مزگهوت دهکا» ۲. ریش گرو گذاشتن

ریش گرو گذاشتن: / کنایی / سمیل دانان؛ به لینی نه خلایق دان «من به خاطر تو ریش گرو گذاشته ام؛ من بو تو سمیل داناه»؛ ریش

گذاشتن - ۲

ریش و قیچی را به دست کسی دادن: / کنایی / گه ز و قه یچی / مقه ست دانه دهس که سی که وه؛ له کاریکدا ئیختیاری ته واو دان به

پیکه‌نین به که‌سی.

ریشخند شدن: ریشخه‌ن بوون؛ بوونه ریشخه‌ن؛ گالته پی کران (به حرفش اهمیتی ندادند و از سوی حاضران ریشخند شد؛ بایه‌خیان به قسه‌کانی نه‌دا و له لایه‌ن دانیش‌توانه‌وه ریشخند بوو).

ریشخند کردن: گالته‌کردن؛ ریشخه‌ن کردن «آن روز همه او را ریشخند می‌کردند؛ نه‌و روزه همه‌وو کالته‌یان بی ده‌د.»

ریشدار / rîšdār ، ها: صفت، ریش‌ن؛ ریش‌وو؛ ریشدار؛ به ردین؛ خاوه‌ن ریش «یک آقای ریش‌پشت میز نشسته بود؛ کابرایه‌کی ریش له پشت میزه‌که‌وه دانیش‌توو».

ریش - ریش / rîšrîš: صفت، ریشال - ریشال؛ ریشال-ریشال؛ ریشال؛ زیشال - زیشال؛ لیک‌ه‌له‌و‌شاو و دراو؛ به ریشه یان هه‌ودا‌گه‌لی لیک‌پسا‌وه‌وه: ریش

ریش سفید / rîšsefid ، ها: بان / اسم، ریش‌سپی؛ ریش‌سپی؛ ریش‌چهرمگ؛ ریش‌چهرمه؛ نیختیار؛ پی‌واماقوول؛ پی‌او به‌سالا‌چووگ و به‌ئه‌زموون و زانا «یک ریش‌سفید نداشتید، دعو را بخواباند؛ ریش‌سپیه‌کتان نه‌بوو، شه‌ره‌که دامر‌کینی؟».

به‌رانهر: گیس‌سفید

ریشک / rîšak ، ریشه‌نما

ریشگی / rîšegî ، رادیکال ۲

ریشو / rîšû ، ها: صفت، گفتاری؛ ریشدار؛ به‌ردین؛ ردین‌دار؛ ریشوو؛ ریش‌ن؛ ریه‌ دریز. ریش‌و‌پشم / rîš-o-pašm / اسم، [تعریض] کولک و موو؛ ریش و په‌شم؛ سر و ریش؛ مووی دریز و پری سر و روو «با یک خروار ریش‌و‌پشم آمده بود عروسی؛ به‌خه‌رواری کولک‌مووه‌وه هاتبووه زه‌ماوه‌ن».

ریشه / rîše ، ها: اسم، ریشه: ۱. ریشک؛ ئاجار؛ پنجار؛ پنج؛ پنجک؛ بنج؛ پین؛ قورتیس؛ ره‌گ و بنی‌گیا؛ به‌شی بنه‌ه‌ردی گیای تومدار که

که‌سیک «من دیگر ریش و قیچی را به دست شما می‌دهم تا خودتان کار را تمام کنید؛ نه‌وه ئیتر که‌ز و قیچی ده‌دهم به ده‌ستی نیوه‌وه تا خو‌تان کاره‌که ته‌واو کن».

از ریش کسی خجالت کشیدن: له مووی سبی که‌سیک شهرم کردن؛ ریز له ته‌مه‌ن و به‌سالا‌چوویی که‌سیک گرتن؛ له ریش چه‌رمگ که‌سی خه‌جالت کیشان.

به ریش کسی بستن: [کنایی] کردنه ریش که‌سیکه‌وه؛ به‌سهر‌دا سه‌پاندن؛ به‌مله‌و‌کردن «همه جمع شدند و این ماشین قراضه را به ریش من بستند؛ همه‌وو کو بوونه‌وه و ئه‌م ماشینه‌که‌لاکه‌یان کرده ریشمه‌وه».

به ریش کسی خندیدن: به کلاو که‌سی تیتالی کردن؛ به که‌سی پیکه‌نین؛ گالته به که‌سیک کردن «می‌خواهی همه به ریش من بخندند؛ گره‌کته همه‌وو به کلاوم تیتالی بکن؟».

به ریش گرفتن: [مجازی] به راست زانین؛ بر‌وا هینان؛ باوه‌ر‌که‌رده‌ی «چند بار بچه‌ها، استاد-استاد گفتند و او هم به ریش گرفت؛ کوره‌کان چهن جار ماموستا-ماموستایان وت و ئه‌ویش وایزانی راسته».

ریش ۱: صفت، ۱. ریش؛ بریندار؛ نازراو؛ زه‌خمار؛ زامدار؛ زامار؛ گه‌زنگاز ۲. ریش-ریش ریش‌بابا / rîšbābā ، ها: اسم، سهره‌قووله؛ ریش‌بابا؛ هه‌نگوره‌که‌له‌شیری؛ چه‌شنی تریی ده‌نک‌دریز و درشتی ئاودار.

ریشتر / rîšter: [از انگلیسی] اسم، ریشتر؛ یه‌که‌ی ژماره‌یی پی‌توانی له‌راندنه‌وه‌ی بوومه‌له‌رزه که به ژماره‌گه‌لی ۱ تا ۹ پیشان ده‌دری.

ریش تراش / rîštarāš ، ها: اسم، ریش‌تراش؛ ریش‌تاش؛ خو‌تراش؛ خو‌تاش؛ خوده‌تراش؛ مه‌کینه‌ی ریش تاشین.

ریشخند / rîšxand / اسم، ریشخه‌ن؛ ریشخه‌ن؛ ریشقه‌ن؛ قه‌ژمه‌ری؛ ته‌وزه؛ کاری گالته کردن و

نهدامی کیشان و نیاته‌کردنی زهوا یان هوی پته‌وی و بنه‌گری گیایه و به نه‌بوونی گری، چرۆ و گه‌لا له لاسکه‌که‌یدا، ده‌ناسرپته‌وه «ریشه‌ی درخت: ریشه‌ی دار» ۲. بنه‌چه‌ک، بنه‌پرته؛ بنیات؛ بنه‌ما و سه‌راچه‌ی شتیک «باید ریشه‌ی بی‌سوادى را کند: ده‌بج ریشه‌ی نه‌خوینده‌واری له بن ده‌ربی» ۳. «مجازی» ره‌گ و ریشه؛ ناخیزگه یان میژینه‌یه‌کی دیار و پروون «دشمنی آنان ریشه در گذشته‌های دور داشت: دژمنایه‌تیان ره‌گ و ریشه‌ی پیکه‌ی کۆنی هه‌بوو» ۴. ریشۆ؛ ناخوری ریشه‌گه‌لی ته‌نراو (وه‌ک قوماش و قالی) که بو جوانی نه‌چندراوه ۵. «زبان‌شناسی» شیوه‌ی سه‌ره‌تایی وشه ۶. «زبان‌شناسی» ره‌گ؛ وشه‌یی که به زیده‌کردنی وه‌ن یان وشه‌یه‌کی‌تر، وشه‌یه‌کی نویی لی چئ بکری (وه‌ک: «رۆ» که وشه‌گه‌لی: روشن، برۆ، پيشرو و... لی دروست ده‌بج).

☐ ریشه‌ی افشان: «گیاه‌شناسی» چه‌شنی ریشه‌که له نیوان ریشه‌ی سه‌ره‌کی و لاوه‌کیدا جیاوازیه‌کی به‌رچاوه‌یه (وه‌ک ریشه‌ی گه‌نم). ریشه‌ی دندان: کولابه؛ ریشه‌ی ددان؛ ره‌گی ددان؛ ریشه‌و ددانی؛ به‌شی له ددان که له نیو پوو‌کدایه.

ریشه‌ی راست: «گیاه‌شناسی» جوړیک ره‌گ که ریشه‌ی سه‌ره‌کی تیدا گه‌شه‌یه‌کی زۆر ده‌کا و ریک پۆ ده‌چئ به زه‌ویدا و ورده‌ریشه‌ی به ده‌ور و به‌ردا ده‌پوئ.

ریشه‌ی غده‌ای: «گیاه‌شناسی» جوړیک بنج که زه‌وای تیدا کو ده‌بیته‌وه (وه‌ک بنجی گیزه‌ر و سیفه‌زه‌مین).

ریشه‌ی فرعی: «گیاه‌شناسی» ریشوو‌گه‌لی باریک که له ریشه‌ی سه‌ره‌کی ده‌بنه‌وه.

ریشه‌ی مو: پیاز مو ☞ پیاز

ریشه‌ی موین: ته‌ل؛ ته‌لی هه‌لمژ ☞ تارا
ریشه‌ی نابجا: «گیاه‌شناسی» ریشه‌ی ناوه‌جی؛ چه‌شنی ریشه‌که له به‌شگه‌لی جوړاو‌جوړی

گیا (وه‌ک لاسک، گه‌لا و دوو‌چکه‌گه‌لا) پیک‌دی.

ریشه‌ی هوا‌یی: «گیاه‌شناسی» ریشه‌ی هه‌وایی؛ چه‌شنی ریشه‌که له ده‌ره‌وه‌ی خاکدا له سه‌ر به‌شگه‌لی هه‌وایی گیاه‌ه‌ده‌دی.

☐ ریشه‌ی چیزی را خشکاندن / قطع کردن: «کنایی» شتیک له بن ده‌ره‌یتان؛ بن‌پر کردن؛ بنه‌پر که‌رده‌ی؛ یه‌کسه‌ره توونا کردن.

ریشه‌ی دواندن: ۱. ریشه‌ی داکوتان؛ ریشه‌ی کوتان؛ ره‌گه‌وه وه‌ته‌ی؛ ره‌گ به‌رده‌ی / پیکه‌ی؛ ره‌گاژۆ کردن و په‌ره سه‌ندنی ریشه «به‌زودی در خاک ریشه‌ی دواند و رشد کرد: زۆر زوو ریشه‌ی داکوتا و گه‌وره بوو» ۲. «کنایی» چنگ داکوتان؛ چنگ دادان؛ ته‌نینه‌وه؛ ته‌شه‌نه کردن «فساد در همه جا ریشه‌ی دوانده بود: گه‌نده‌لی له هه‌موو شوینیکدا چنگی داکوتا‌بوو» * ریشه‌ی کردن

ریشه‌ی کردن: ۱. ریشه‌ی کردن؛ به ریشه‌ی بوون؛ ریشه‌دار بوون ۲. ☞ ریشه‌ی دواندن

از ریشه‌ی درآوردن: ۱. له ریشه‌ی ده‌ره‌یتان؛ بیخه‌نه که‌فته‌ی؛ ده‌ره‌یتانی گیا به ریشه‌وه ۲. ☞ از ریشه‌ی کندن

از ریشه‌ی کندن: «کنایی» له ریشه‌ی ده‌ره‌یتان؛ بن‌پر کردن؛ ته‌فر و توونا کردن: از ریشه‌ی درآوردن

تیشه به ریشه‌ی چیزی / کسی زدن ☞ تیشه
ریشه‌ی ʾ / rīšeʾ: صفت. بنه‌په‌تی؛ بنیاتی؛ بنه‌مایی؛ ریشه‌یی «معالج‌ه‌ی ریشه‌ی؛ ده‌رمانی بنه‌په‌تی».

ریشه‌ی ʾ: قید. بنه‌په‌تی؛ ریشه‌یی؛ سه‌ره‌کی؛ بنه‌مایی؛ به شیوه‌ی بنه‌په‌تی؛ به شیوه‌ی بنه‌مایی «در مورد مبارزه با فساد باید ریشه‌ای عمل کرد: له‌مه‌ر ململانی له‌گه‌ل گه‌نده‌لیدا ده‌بی بنه‌په‌تی کار بکری».

ریشه‌ی پوش / rīšepûš، ها: / اسم. «گیاه‌شناسی»

په‌لاش؛ کالانی که ریشه‌ی سهره‌تایی گهنم و خله‌ی تر ده‌پۆشی.

ریشه چه / rīšeče /: اسم، [گیاه‌شناسی] / ریشۆکه؛ بنه چه که؛ بنچه که؛ ریشه‌ی تۆلی گیاهه‌لی تۆمدار که پاشان ده‌بنه ریشه‌ی سهره‌تایی.

ریشه دار / rīšedār /: صفت، ریشه‌دار؛ ره‌گذار؛ پنجدار؛ به‌رهه؛ به‌بن [گیاهان ریشه‌دار؛ خانواده‌ی ریشه‌دار؛ گیای ریشه‌دار؛ بنه‌ماله‌ی ره‌گذار].

ریشه‌شناسی / rīšešenāsi /: اسم، ریشه‌شناسی؛ ۱. به‌شی له زانستی زمان‌ناسی که به لیکدانه‌وی گۆرانی جار له دووی جاری وشه تا گه‌یشتن به شیوازی سهره‌کی ده‌پهرژی ۲. لیکۆلینه‌وه له‌مه‌ر سهرچاوه‌ی به‌دییهانی شتی، به‌تایبته ناخیزگه و هۆی به‌دییهانی نه‌خۆشی.

ریشه کن / rīšekan /: صفت، بنبر؛ بنه‌بر؛ بیخ‌بر؛ قه‌؛ شپنه؛ شولگه‌نه؛ شوینه‌وار براو؛ ۱. بنبراو له ریشه «توفان درختان را ریشه‌کن کرد؛ باس‌ریشک، داره‌کانی بنبر کرد» ۲. نابووت؛ له‌به‌ین چوو «بیماری آبله در جهان ریشه‌کن شد؛ نه‌خۆشی هاو له جیهاندا بنبر کرا».

ریشه کنی / rīšekani /: اسم، بنبری؛ بنه‌بری؛ شوینه‌واربری؛ کار یان په‌وتی هه‌لکه‌ندن یان له‌نیو بردن و یافت برینی شتی.

ریشه‌نما / rīšnemā /: ها؛ / اسم، [گیاه‌شناسی] / ریشۆله؛ هه‌ریه که له ریشه‌گه‌لی ته‌سکی وه‌کوو تال، له بری ره‌کدا که کاری کیشانی ماک له زه‌ویه‌وه ده‌که‌ن؛ ریشک

ریع / rey /: [عربی] ری ۲-

ریغ / rīq /: اسم، [مستهجن] / فیر؛ فیرکه؛ فیرک؛ فۆژ؛ ته‌قه‌فیره؛ ترووشقه؛ ترالی؛ گووشه؛ فیهه؛ پیسی زگچوو؛ ریق

ریغ افتادن؛ فیران؛ زگچوون؛ سکچوون؛ پا کار کردن؛ شاتان؛ زگ پۆیین؛ فیرکان؛

فیریان؛ هه‌لشوولان.

ریغ (ش) درآمدن: / کنایی / جیق (ی) / ده‌هاتن؛ جیق و فیق ده‌هاتن؛ بی‌هیز و لاواز بوون.

ریغ رحمت را سر کشیدن: / تعریض / ثاوی ژبان هتیق کردن؛ قاچ جووت بوون؛ سلار بوونه‌وه؛ سل سارد بوونه‌وه؛ مردن.

ریغماسی / rīqmāsi /: ریغو

ریغو / rīqû /: صفت، [مستهجن] / ۱. فیرن؛ فیرن؛ ریخن؛ سکچووگ ۲. [مجازی] / ریخوو؛ ریقن؛ ره‌قه‌له؛ دالگۆشت؛ گوجه‌ر؛ گاندایش؛ ده‌غزار؛ له‌ر و لاواز؛ بی‌هیز و بیچوو؛ له نه‌خۆش چوو *

ریغماسی

ریق / rīq /: ریغ

ریکشا / rīkšā /: ها؛ / [؟] / اسم، ریکشا؛ ئامیریکی گواسته‌نه‌وه بو هه‌لگرتنی ریتواریک، به دوو چه‌رخه بلیند و دوو ده‌سته له پیشه‌وه، که‌سیک ده‌یکیشا و تا ۱۰-۲۰ سال پیشت له بری ولاتانی ئاسیادا باو بوو.

ریگ / rīg /: ها؛ / اسم، ریخ؛ ریخ؛ ریز؛ خیز؛ زیخ؛ خر؛ سیلک؛ سیل؛ ره‌فل؛ رتام؛ ره‌لم؛ ره‌مل؛ مل؛ لیم؛ لم؛ قووم؛ قوم؛ خار؛ دانه به‌ردگه‌لی که‌م‌تاکورت خر (گه‌وره‌تر له جهو) که به هۆی ئاو یان باوه ورد بووگن و سواون.

ریگ‌روان؛ ریز؛ ره‌لم؛ کۆمایکی زیخ که به هۆی هه‌لکردنی باوه ئه‌م لا و ئه‌و لا ده‌کا و گرده‌لم پیک دینی.

ریگ ته جوی آب بودن: [مجازی] / به‌ردی بن گۆم بوون؛ مانا و هه‌رمان بوون «ما در اینجا ریگ ته جوی آبییم، ولی دیگران می‌آیند و می‌روند؛ ئیمه لیره به‌ردی بن گۆمین، به‌لام که‌سانی دیکه دین و ده‌پۆن».

ریگی به کفش داشتن: [مجازی] / شتی له ژیر کلاودا بوون؛ ریخ له کلاشا بوون؛ به ویستیکی

ته گهره ی پټوه دهنري.

ريواس / rīvās ، ها: ان: / اسم. ريواس؛
ريواسی؛ ريفاس؛ ريواو؛ ريواوی؛ راوهند؛
رييز؛ ربيس؛ رمبيز؛ رميز؛ نير؛ قاله قنگ؛
قه لاقنگ؛ قه لاعنی؛ زه نيليه؛ نيرتکی
باسکلاو؛ نيرتکه گيايه کی ترش و خوشی
که مته مهن، تايه تی ناوچه ی شيدار، که
ده گهل به فر چوونه وه دهرده که وی و بو
مرها و شهرهت و چيشت به کار دی.

ريون / riyon: / فرانسوی / اسم. ريون؛ جوری
هه وداي ده سکر دی وه کوو هه وریشم.

ريوی / riyavî: / عربي / صفت. سيپه لاکي؛
سيه ی؛ پټوه نديدار به نندامي هه ناسه دانه وه
'بیماری ريوی: نه خوشيني سيپه لاکي'.

ريه / rîye ، ها: / عربي / اسم. سي؛ سيپه لاک؛
سيپه لک؛ جگه ری سي؛ هه کام له دوو
پټکه اته ی کيسه ناسای پر له هه وا له نيو
په راسوی مرؤ و مؤرغه دارانی بالادا که نندامي
سهره کی هه ناسه دانه.

رييس / rayîs ، ها: ان: / روسا: / عربي / اسم.
سهرؤک: ۱. بانترین پټگه ی جټبه جټی کردن له
دامه زراوه يان ريکخراوه يه کدا ۲. سهرده سته
يان ريبه ری گرو * رئيس

☐ **رييس جمهور** / جمهوري: سهرؤک کؤمار؛
سهرکؤمار؛ هه ليزاردراوی خه لک بو سهرؤکی
ولات.

رييس خانواده: سهرؤکی خيزان؛
سهرؤکی مال؛ يانه وان؛ که سي که
سهرپه رشتی و به ريوه بردنی خانووی
وه نه سته.

رييس دزدان: سهرؤک دزان؛ دايکه دزان؛
سهرده سته ی دزان (زورتر له فيلم و
شانؤدا).

رييس الوزرا / rayisolvozarā: / عربي / اسم.
[قديمی] سهره ک / سهرؤک وه زیر.

ناروا يان تاوانیکه وه بوون 'اگر ريکی به کفشت
نست، چرا حرف نمی زنی؟' ته گهر ستی له زیر
کلاویدا نه، بو قسه ناکه ی؟.

ريگزار / rîgzār ، ها: / اسم. ريخه لان؛ ريخناخ؛
زيخه لان؛ سيلاخ؛ که فيشتن؛ که وه له؛ هوسکو؛
قومه لان؛ په لماوی؛ له لان؛ جی په لم؛ زهوی
داپوشراو له زيخ.

ريگشور / rîgšûr: / اسم. ريخه وشور؛
نيسکه شور؛ نيسکه وشور؛ کار و په وتی شور دنی
خه له و دانه ويله بو خاوين کردنه وه له ريخ و
خاک و خؤل.

ريگماهی / rîgmāhi: / سقنقور

ريل / reyl ، ها: / انگلیسی / اسم. په یل:
۱. پټکه اته يه که له راهیلي پؤلایي به شيوه ی له
که له هه دوولای پئناسندا، له سهر تراویرس
داده نرين و چه رخی قه تار به سهر ياندا ده روا
۲. ميله ييکی پتر کانزایی و ليوار هدار که
ثاميریک به چه رخی گنجره وه به سهر يدا ده روا
۳. پټکه اته يه کی گنجر- گنجر که ثاميریکی تيدا
يان به سهر دا ده خلیسکی.

ريل گذاری / reylgozārî ، ها: / انگلیسی /
فارسی / اسم. په یل دانه ری؛ کار يان په وتی دانان و
دانه زرانندی په یل، به تايهت له ريگای هیلی
ئاسندا.

ريم / rîm: / اسم. چلک؛ کیم؛ زووخ؛ زنجک؛
زيچک؛ زيچکاو؛ زنجکاو؛ زه رداوی برين.

ريميل / rimel: / فرانسوی / اسم. ريمیل؛ ماکيکی
پهنگی چه ور و په ش بو ره ستنی برژانگ.

رينگ / ring ، ها: / انگلیسی / اسم. رینگ:
۱. مه يدانی کټبه رکټی مستانی که
ده ورانده وری به ته ناف گيراوه ۲. [مکانیک]
بازنه يه کی چوده نی که پيستون له سهر
سيله ندره وه راده گری و له تيچوونی گاز بو ناو
کارتیل يان رؤن بو ناو سيله ندر به رگری ده کا
۳. بازنه ی کانزایی چه رخی ماشين، که

ز / z / حرف. ز؛ نیشانه‌ی پیتی سیزدهه‌می

۱. زاله‌تره‌ک؛ زار؛ دل‌نه‌ماو؛ دل‌داه‌وتوو؛
دل‌ناشیو؛ دل‌په‌شیو؛ ناتواو؛ تووشیاری دل‌پراو‌کی
و بیرئالۆزی «دیشب سارا دیر آمد و همه را زیاده کرد؛
دویشه و سارا دیر هاته‌وه و همه‌موومانی زاله‌تره‌ک
کرد» ۲. [مجازی] مهر‌زیر؛ ترافیه؛ به‌ره‌زه؛ تهره؛
زایه؛ دهر‌به‌دهر؛ ئاواره ۳. سهر‌گردان؛
سهر‌لئ‌شیواو؛ سهر‌سام.

زایگر / zābgar, zābgor / [قدیمی] گوپچر؛
گوپچر؛ پلۆمه؛ مستی که له زاری پر له پفه‌وه
ده‌دری تا با به ده‌نگه‌وه بای لی فت بی.

زایاس / zāpās, /ها؛ [روسی] صفت. سپتر؛
زایاس؛ پیتکه؛ یه‌ده‌ک؛ به بار و لۆری ئامیری
جیگره‌وه «تایر زایاس؛ ته‌گه‌ره‌ی سپتر».

زاج / zāc / [معرّب از کردی] /سم، [شیمی] زای؛
زاگ؛ زاخ؛ زاج؛ ساج؛ شهب؛ همه‌وو جۆره‌ خوئی
ئالومینیوم‌داری ئه‌سید سوولفۆریک، که
گه‌ردیکی سیی، بی‌بۆن و ئاله.

□ زاج آبی: قاز‌قازّه؛ ژه‌نگار؛ مووروه‌ شینه؛
مووروه‌ شین؛ مووروی شین؛ زاخی شین؛
کانزایه‌که به ره‌نگی شینی تۆخ که بۆ دهرمان
ده‌شی.

زاج آهن: زای ئاسن؛ مووروه‌ی ئاسن؛
سولفاتی دوو به‌رامبه‌ر‌کراوه‌ی ئاسن و

ئه‌لف‌وبیتکه‌ی فارسی.

ز / ze / [سم. زی؛ ناوی سیزدهه‌مین پیتی
ئه‌لف‌وبیتکه‌ی زمانی فارسی.

ز: حرف. [مخفف، ادبی] له؛ نه؛ جه؛ ده؛ وه؛ ژ
«گفتار او شاد شد: له پراویژی گه‌شایه‌وه».

ز / zā / [سم. ۱. زی؛ نیوی عه‌ره‌بی سیزدهه‌م
پیتی ئه‌لف‌وبیتکه‌ی فارسی ۲. سک؛ زک؛ له‌مه؛
زگوزا؛ زای؛ کاری زاین؛ زارۆ بوون «مادرش سر‌زا
رفته است: دایکی له سهر سکه‌وه چوو».

□ سر‌زا رفتن □ سر^۲
- ز: پیاوژه. - زای - زئی - هین؛ بزئی «بچه‌زا؛
زاورزا».

زائد / zā'ed / [عربی] زاید
زائد‌الوصف / zā'edolvasf / [عربی]
زاید‌الوصف

زائده / zā'ede / [عربی] زائده
زائر / zā'er / [عربی] زائر
زائل / zā'el / [عربی] زایل

زائو / zā'û /ها؛ [گفتاری] زیسان؛ زه‌یسان؛
زه‌یستان؛ زیسان؛ زاوران؛ زاه‌ره‌ان؛ تاز‌ه‌زا؛
زه‌یسانه؛ ژنی که ده‌زی یان تاز‌ه‌ زاوه.

- زائی / zā'î / زایی
زائیدن / zā'idan / زاییدن

زهو؛ زگوزا؛ زکوزا؛ سکوزا؛ زا و زوه؛ کار یان
رهوتی توره مه خسته هوه (سن زادآوری در انسان ۳۰

سال است: تهمنی زا و زی له مرودا ۳۰ ساله).

زادبوم /zād-o-bûm/: اسم، [ادبی]/ زید؛ زاگه؛
شوینه ز؛ جاج؛ وار؛ نیشتمان؛ شوینی له دایک
بوون.

زادراه /zādrāh/: اسم، تۆشه ری؛ راشن؛ زوده؛
تویشووی ریگه.

زادروز /zādrûz/: اسم، زارۆز؛ رۆزی له دایک
بوون؛ رۆزی هاتنه دنیای کهسیک.

زادگاه /zādgāh/: اسم، زید؛ زاگه؛ زادگه ه؛
شوینه ز؛ زاینکه؛ شوینی له دایک بوون.

زادن /zādan/: مصدر، متعدی، لازم، [ادبی]// زادی؛
زای؛ می زایی؛ ده زی؛ پزا؛ بزی// □ متعدی.

۱. بوون؛ دین؛ دیه؛ به دیه پتان؛ وه دیر
هاوردن؛ زارۆک بوون؛ زاوله دیه؛ وینای؛ بیچۆ
دیتن؛ مندال هینان؛ بیچوو هینان (زادن و کشتن
و پنهان کردن/ دهر را رسم و ره دیرین است: بوون و
کوشتن و ده ژیرخاک را کردن/ ناکاری له میژینه ی
رۆژگار) ۲. [مجازی]/ به دیه پتان؛ هینانه ئاراه؛
هینانه گۆر □ لازم، ۳. زایمان کردن؛ له بار

بوونه هوه؛ زان؛ زاین؛ زاین؛ زه ی؛ زای؛ زایش؛
زهین؛ زههین؛ زههان؛ زایه نه (بۆ ئاوه ل) ۴. له
دایک بوون؛ به دنیا هاتن؛ بوون؛ پهیدا بیه ی؛
بیه ی؛ زان؛ زاین؛ زاین؛ زه ی؛ زای؛ زایش؛
زهین؛ زههین؛ زههان (یارب از مادر گیتی به چه
طالع زادم؟ خوابه به چه ناوچاو یکه هوه زام؟)
۵. [مجازی]/ سره هلدان؛ لیوه هاتن؛ پهیدا بیه ی؛
بیه ی؛ وه بهر هاتن؛ دهر هاتن؛ بهرنامه ی؛ بوون؛
زان؛ زاین؛ زاین؛ زه ی؛ زای؛ زایش؛ زهین؛
زههین؛ زههان؛ هاتنه ئاراه (آیا فقر از جهل
می زاید یا جهل از فقر؟ نایا نه داری له نه زانیه هوه
سره هلداده یا نه زانی له نه داریه هوه؟)

۶. [مجازی، قدیمی]/ زانه هوه؛ زیه ی؛ زای؛
ههلقولان؛ ههلقولیان؛ ههلقولتان؛ ههلقولتیان؛

پوتاسیوم، ته نی نه گۆری وه نهوش که له ئاودا
دهتوینه هوه.

زاج سبز؛ قیزالکه؛ مردارسه نگ؛ مرداسه نگ؛
شبه ی سهوز؛ زاجی سهوز؛ سولقاتی ناسنی
بلۆرناسا، خوی سهوز که له ئاودا دهتوینه هوه و
بووژینه ره و بۆ پهنگریژی و دروست کردنی
مره کهف به کار دی.

زاج سفید؛ سولقاتی دوانه ی ئالومینیوم و
پوتاسیوم، ته نیکی نه گۆر و بی پهنگ، بلۆرناسا
به شیوه ی ههشت پالووی ریگ، زۆتر له
ئای گهرمدا دهتوینه هوه و له پهنگکاری و
دهباغی و بژیشکیدا به کار دی.

زاج سوخته؛ سیازاخ؛ قلیاو؛ زاجیکی سپی که
پاش تانه هوه و سارده وه بوون دیسان تینی
پندراره و ئاوه چن بووه و وهک کۆماییکی
سپی کون-کونی لیها توه.

زاجسنگ /zācsang/: (مغرب/ فارسی) / اسم،
زاخه بهرد؛ بهردی ئالوم؛ سولقاتی ئاوداری
ئالومینیوم، بریتی له پوتاس، ئالومین و جار-جار
هیندیک سودیوم که له بهردگه لی گرکانیدا
بهدی ده کری؛ سنگ آلمو

زاد ۱ /zād/: اسم، ۱. زای؛ زه ه؛ زاد؛ زوه؛
زگوزا؛ زک و زای؛ سک و زای؛ زای؛ زای؛ زای؛ زای؛
زۆمه؛ زایه نه (بۆ ئاوه ل)؛ رهوتی زاین (زاد و ولد
کردن؛ زای و زای کردن) ۲. زاوه ره؛ به چکه؛ مندال؛
رۆله؛ زارۆ؛ زای؛ زاور؛ زاوله؛ زارۆله؛ زوه؛ ئایل
۳. [عربی]/ [ادبی]/ شن؛ زاد؛ زهواد؛ زهوه؛ تیشوو؛
تویشه؛ تۆشه؛ زهوا؛ بژیوی سهفه ر (زاد راه؛
راسن).

زاد ۲: پيشو/زه. زای؛ زه ه؛ له دایک بوون (زادروز؛
زارۆز).

زاد ۳: پيو/زه. زای؛ زاد. ۱. به چکه؛ مندال
(پری زاد؛ پری زای). ۲. بوو؛ زای؛ زاگ؛ له دایک
بووگ؛ به دنیا هاتوو (نوراد؛ نوزاد).

زادآوری /zādāvārī/: اسم، زای؛ زای؛ زوو؛

— زار: ^۲پسوند. — زار: — سار: — جار: — ئەلان: — لان: شوین یان ناوانی که له شتی، زوری تیدایه [گلزار: گولزار].

زارت و زورت / zārt-o-zūrt / اسم: /مستهجن/ گاله و گیقه؛ شات و شووت؛ گهف و گور؛ گهف و ههپهشه؛ ههپهشه و گورپهشه؛ زیت؛ هۆگاله؛ ههرا و ههپهشه؛ گاله گالی تیکهل به ههپهشه [مگر تو چکارهای که این طور زار و رور می کنی؟ مه گهر تو کئی که ئاوا کاله و کیه ده کئی؟].

زارع / zāre / ها: ان: ین: /عربی/ اسم: وهرزیار؛ وهرزیهر؛ وهرزیر؛ وهرزیر؛ وهرزهوان؛ وهرزگر؛ جووتیار؛ کیلگر؛ تووچین؛ دهشتهوان؛ کهشاورز؛ کشتیار؛ هیتیار؛ هیتیهوان؛ چینر؛ زاره؛ فله.

زار و زندگی / zār-o-zendegî / اسم: /مجازی، گفتاری/ مال و ژیان؛ کهلهل؛ دار و نه دار؛ دار و بهر؛ بژیوی؛ ژیار؛ ئامیانی ژیان؛ بهرگی ژین؛ کهله و بهلی به سهر بردنی ژیان [زار و زندگی همه را سیل برد؛ سیتلاو مال و ژیانی همهوانی برد].

زار و نزار / zār-o-nazār / صفت: زار و زوین؛ زوین؛ زار و نزار؛ نزار؛ زار و زوار؛ کز و کهنفت؛ له و لاواز؛ بی گریک؛ زار؛ نهخۆش؛ کز؛ کهمدار و بار [با حال زار و نزار روی تختخواب افتاده بود؛ به حالیکه زار و زوینهوه له سهر تهخته که کهوتبوو].

زاری / zārî / ها: /اسم: شین؛ زاری؛ ژاری؛ زمی؛ کپروز؛ کهوگری؛ زوو که زووک [تا صبح زاری می کرد؛ تا به یانی شینی ده کرد].

زاریدن / zārîdan / مصدر: لازم. /نامتناول/ زارین؛ زاریان؛ زمیهتن؛ زمین؛ کالین؛ زمایش؛ شین کردن؛ کهوگرین؛ ژاری کردن؛ زای کردن.

زاغ^۱ / zāq / اسم: ۱. /ها: ان: قهله؛ قهلهپهشه؛ قهلهپهش؛ قهلهپهشکه؛ قالاو؛ قهلاسیلکه؛ قزاک؛ قلاژیلک؛ زاق؛ پهله وهریکی پر قیژ و قاز، به

ههلقولین؛ جۆشان؛ جۆشیان؛ دهردان؛ دانه دهر؛ تهقه؛ تهقای؛ دهلانی ئاو ده کانی و زناودا. ههروهها: زادنی

■ صفت فاعلی: زاینده (ب) / صفت مفعولی: زاده (زاو) / مصدر منفی: نژادن (نه زاین)

زاد و رود / zād-o-rūd / اسم: /گفتاری/ زار و زیچ؛ زایا؛ زازا؛ زاف و زیچ؛ زاف و زیچ؛ وهچ و بهره؛ زار و زیچ؛ زپیر و زیچ؛ کورپهزا و کچهزا و ههموو ئهوانه که له کهسیکهوه بهدیها توون [بعد از آن زمین لرزه، همه ی زاد و رود او کوچ کردند و آمدند شهر؛ دوا ی ئه و بوومه له رزه، ههموو زار و زیچی باریان کرد و هاتنه شار].

زاد و ولد / zād-o-valad / ها: /فارسی/ عربی/ اسم: زکوزا؛ سک و زان؛ زگوزا؛ زه؛ زاوزوو؛ زار و زئ؛ زاد و وهله؛ زایه نه (بو ئازه) [گوسفندان زاد و ولد کردند؛ پهزه کان زکوزایان کرد].

— زاده / zāde / ها: گان: /پیواژه. — زاده؛ — زایه؛ بیچوو؛ مندال [شاهزاده؛ شاهزاده].

زار^۱ / zār / اسم: ۱. شین؛ شیوهن؛ شهپۆر؛ پۆرۆ؛ کهوگری؛ کهلگری؛ گریان به دهنگی بهرز ۲. [فرهنگ مردم] جنۆکه یی که به پروای بری له خه لکی رۆژه لاتنی ئه فریقا و دهور و بهری زمیریای عه مان و کهنداوی فارس، ئه گهر بچیته نیو لهشی ههر کهسیکهوه، تووشی نهخۆشینی دهکا و بو تاراندنی له لهشی نهخۆش، بری وهرسمیکی تایبهتی وپرای گۆبهندی بو دهگیرن.

□ زار زدن: زارین؛ زمیهتن؛ زمین؛ زاریان؛ زمایش؛ زاره زار کردن؛ شین و شهپۆر کردن؛ کهوگریان؛ شین کردن؛ زۆر و زۆر کردن؛ زار-زار گریه کردن

زار — زار گریه کردن ☞ زار زدن

زار^۲: صفت. زار؛ ژار؛ نزار؛ زوین؛ زویر؛ زوار؛ لاواز؛ ناخۆش؛ خه مبار؛ کۆلیل؛ بی گریک [حال زار: حالی زار].

جسته‌ی قاوه‌یی نامال چیره‌یی، په‌ری شین و
رەش و سپی به‌ شیوه‌ی ری-ری له‌ سەر بال،
جووتی چاوی شین و کلکی ره‌شه‌وه ۲. زاخاو؛

زاق و زوق

زاغه / zāqē, ها:/اسم: که‌ویل؛ کوول؛ کویل؛
زاخه؛ زاخ؛ زاخر؛ زاخۆن؛ زاخۆر؛ زاخوور؛ ته‌وخ؛
ره‌هۆل؛ سولتان؛ ته‌مووشه؛ گوره؛ ئەشکه‌وتی
ده‌سکرد له‌ کێو، ته‌پۆلکه‌ یان ره‌تیمدا که‌ بۆ
هه‌لگرنتی شتی یان تیدا مانه‌وه هه‌لیده‌کۆلن.
زاغه‌نشین / zāqenešîn, ها:/ان: صفت.
زاخه‌نشین؛ که‌ویل‌نشین: ۱. دانیشتووی زاخه
۲. [کنایی] خاوه‌ن مال و لانه‌ی هه‌زارانه‌ی وه‌ک
زاخه.

زاغی / zāqî /اسم: کلاغ‌ زاغی 𐭠𐭥𐭥 کلاغ

زاق و زوق / zāq-o-zûq / 𐭠𐭥𐭥 زاق و زوق

زال / zāl / صفت. ۱. زال؛ که‌ز؛ که‌ز؛ مووسپی؛
قژچه‌رموو؛ قژچه‌رمگ؛ بور-بور ۲. [ادبی] پیر؛
زورهان؛ دانسال؛ سال-لی‌چوو؛ که‌وله‌کۆن؛
به‌سال‌اچوو.

زال‌نی / zāltanî / 𐭠𐭥𐭥 زال‌نی

زال‌زالک / zālzālak, ها:/اسم: گۆیز؛ گۆیز؛
گۆیز؛ کینۆز؛ گویج؛ گفیر؛ گفیز؛ گفیش؛ گوج؛
گوج؛ گووژ؛ گوژ؛ گوهیز؛ گوهیز؛ گهووژ؛ گیز؛
گیشک؛ گوریج؛ گوویشک؛ گویشک؛ گویشک؛
گووشک؛ گفیشک؛ گه‌یشک؛ گوهیشک؛
گوهووشک؛ گومش؛ گوومش؛ گیج؛ گیزۆک؛
گیزه‌له؛ گویشک؛ بلج؛ بلج؛ بلجی؛ بلت؛ بله‌ت؛
بله‌تی؛ به‌له‌چ؛ ته‌نگیز؛ دیژه‌له؛ پیلی؛

۱. دارچکیکی در‌کاو‌ی به‌ گولی هیشوویی
بچوو و سپی یان زه‌ردی جوانه‌وه ۲. به‌ری
ئه‌و داره‌ که‌ چکۆله و خواردمه‌نیه، په‌نگی زه‌رد
یان سووره و پاییزان پیده‌گا.

زالو / zālû, ها:/اسم: زاروو؛ زالوو؛ زالوو؛ زه‌لوو؛
زه‌روو؛ زیروۆ؛ زیروو؛ زیلوو؛ زاله؛ زالی؛ زالی؛
زلی؛ زیری؛ شه‌لک؛ زووری؛ زۆرگ؛ زوررک؛
مارمژ؛ کرمی گچکه‌ی ئالقه‌یی که‌ زۆرتر ده‌

بریه‌ی کانزا؛ په‌نگی بریه‌ده‌اری سەر کانزا
۳. شین‌تۆخ؛ په‌نگی ئاوی پرپه‌نگ ۴. 𐭠𐭥𐭥 زاج
𐭠𐭥𐭥 زاغ‌سیاه‌ کسی را چوب‌زدن: [مجازی]
که‌سپک‌ دانه‌ ژیر چاو؛ پا سەر که‌سی نان؛
کوله‌ی که‌سی گرتن؛ چاو له‌ که‌سی
دانه‌خستن؛ سەر ده‌ دووی که‌سی نان؛ جی
پی که‌سی هه‌لگرتن؛ په‌دوو که‌وتنی که‌سی
بی‌ ئه‌وه‌ی بزانی، بۆ سهرده‌ره‌یتان له‌ کاری
[زاغ‌سیاه‌ش را چوب‌زدن‌ بینم‌ می‌خواهد‌ کجا‌ برود:]
دامه‌ زیر چاو، بزانی بۆ کوێ ده‌چی.

زاغ: صفت. شین‌تۆخ؛ شین؛ زاق؛ که‌وگ؛ به‌
په‌نگی ئاوی پرپه‌نگ [چشم‌زاغ: چاوی شین‌تۆخ].
زاغچه / zāqçe, ها:/اسم: قشقچه‌ره؛ قشقچه‌له؛
قشقچه‌ل؛ قه‌ل؛ قه‌لقشک؛ قه‌لقیشک؛
قه‌له‌به‌له‌ک؛ قه‌لانه‌چه؛ قه‌له‌ژاژه؛ قه‌له‌باچکه؛
قوله‌بازله؛ قوره‌باچکه؛ قاز؛ قازوو؛ قاقیشک؛
قزک؛ قزک؛ قزگه؛ قزاک؛ قزاکه؛ زاخی؛
دوف‌مه‌ساسه؛ په‌له‌وه‌ری له‌ تیره‌ی قه‌لان، به‌
جسته‌ی گچکه و په‌نگی ره‌ش‌شینی
په‌رداخه‌وه که‌ نیر و می‌ی وه‌ک یه‌ک وایه.

زاغک / zāqak, ها:/اسم: گوراله‌ مووساییانه؛
عه‌مرۆکه؛ قه‌ل‌خوهرک؛ قالاوخوهر؛ نیوی چه‌ند
بنه‌ گیای ئالیکی خوړسک و پایا، به‌ لاسکی
راست یان خزۆک، گه‌لای تووکن، گولی زه‌رد،
سوور یان نارنجیه‌وه.

زاغ و زوگ / zāq-o-zûq /اسم: [گفتاری] ۱. قیز
و واژ؛ قیز و قاز؛ زمی و ناله؛ زاق و زیق؛ زاق و
زووق؛ زیق و واق؛ زیق و هوۆر؛ زاک و زووک؛
زاک و زیک؛ زیره‌زیر؛ قیزه‌قیز؛ چویره «شب‌تا
صبح‌زاغ و زوگ بچه‌ نگذاشت بخوابم: شه‌و تا به‌یان قیز
و وازی مندا‌له‌که‌ نه‌یه‌تشت بنوم» ۲. [کنایی] زاله؛
سکالا؛ گله‌ی؛ گله‌یی؛ گله؛ منجه‌منج «بین‌اگر

زانو به زانو نشستن: /کنایی/ لووت به لووت دانیشتن؛ چۆک به چۆک دانیشتن؛ ئەژنۆ به ئەژنۆ دانیشتن؛ دانیشتن بهرامبەر به یه کتر و زۆر نیزیکی به یه ک «چند ماه زانو به راس» می‌نستیم و با هم بحث می‌کردیم؛ چهند مانگ لووت به لووت دادەمسیس و پتکەوه قسه‌مان ده‌کرد.

زانو خم کردن: /کنایی/ چۆک دادان؛ نیشتنه سەر چۆک؛ گلان؛ به‌زین؛ به‌زیان؛ کۆل‌دان؛ شکست هینان له کار یان کتیه‌رکتیه‌کدا «در برابر حریفش راسو خم کرد؛ له هه‌مبەر خه‌نیمه‌که‌یه‌وه حوکی دادا».

زانو زدن: ۱. چۆک دان؛ دانیشته سەر زرانی؛ ئەژنۆ دانه سەر زه‌وی؛ زه‌نگۆل‌ره ده‌ی؛ له سەر چۆک دانیشتن ۲. /کنایی/ چۆک دادان؛ هاتنه سەر چۆک؛ له هه‌مبەر که‌سیکدا به‌یده‌ست بوون «همه در برابرش راسو زد؛ هه‌موو له به‌رامبهریه‌وه حوکیان دادا».

زانوی غم در بغل گرفتن: ده‌سته‌و ئەژنۆ دانیشتن؛ په‌نجه هه‌لپیکان؛ زرانی خه‌م گرتنه باوه‌ش؛ چنگ‌زین؛ له به‌ر خه‌م و په‌ژاره، نووشتاندنه‌وه‌ی ئەژنۆ و هه‌لپیکانی ده‌ست به ده‌وریدا و سەر نانه سهری «چه خبر است راسو» غم در بغل گرفته‌ای؟؛ چ قه‌وماوه، ده‌سنه‌و نه‌بو دانیشتووی؟

به زانو در آمدن: /کنایی/ ۱. چۆک دادان؛ نوشت هینان؛ شکان؛ تیکشکان؛ به‌زان؛ به‌زیه‌ی؛ به‌زیای «ارتش‌المان سرانجام به‌ر به‌رامد؛ سپای ئالمان ئاخری حوکی دادا» ۲. /ادبی/ له پا/ پی‌که‌وتن؛ له پا که‌فتن؛ رهمیان؛ هیز و توان لی‌بران «ناگهان به‌ زانو در آمد و دیگر نتوانست برخیزد؛ له‌نکاوله‌ با که‌وت و چیدی نه‌یتوانی هه‌لستیه‌وه».

به زانو در آوردن: /کنایی/ چۆک پیدادان؛ شکست پی‌دان و له ته‌ق‌ودوو خستن «بیماری

ناوی شیریندا ده‌ژێ و به یارمه‌تی ئەندامگه‌لی مژۆکیه‌وه ده‌زله‌قیته گیانه‌به‌ران و خوینیان هه‌لده‌مژێ».

زالی / zālī / اسم. که‌ژی؛ که‌زی؛ زالی؛ مووچه‌رمگی؛ دیارده‌یی که به هۆی نه‌بوونی زکماگی په‌نگدانه‌وه ده‌بیته هۆی سپی بوونی موو، رۆشن و کال بوونی په‌نگی پیست و چاو؛ زال‌تی؛ بوربوری

زامیاد / zāmyād / اسم. زامیاد؛ ۱. فریشته‌ی به‌رپرسی زه‌وی له ئایینی زه‌رده‌شتیدا ۲. ناوی رۆژی بیست و هه‌شتمی مانگ له سالی هه‌تاویدا.

زان / zān / قید. /مخفف، ادبی/ له‌و؛ ژۆ؛ چا؛ له ئەو «زان آتش اگرچه پر زور است/ ایمن بود آن کسی که دور است؛ له‌و ئاره‌و ئه‌رجی تین و نووره/ بی‌وه‌ی ئەوه‌یه که لێی به‌دووره».

زانو / zānû / ها؛ زانوان؛ /اسم. ئەژنۆ؛ ئەژنوو؛ هه‌ژنۆ؛ هژنی؛ وژنی؛ ژنۆ؛ ژه‌نوو؛ ژوونی؛ وژنگ؛ وژینگ؛ زانو؛ زانوو؛ زرانۆ؛ زانی؛ زرانی؛ زه‌نگۆل؛ هه‌نگۆل؛ چۆک؛ کورک؛ قچ؛ ورزنگ؛ ۱. جمگه‌یی له پای مرۆفدا، له نیوان ئیسکی پان، که‌شکه‌وژنگ (کلاوه‌ژنۆ) و به‌له‌کدا، هه‌روه‌ها ئەو به‌شه له پی که ئەژنۆش ده‌گرته‌وه ۲. جمگه‌ی پیی چوارپییان که وه‌ک ئەژنۆی مرۆیه ۳. جمگه‌ی پاژنه‌یی له په‌له‌وه‌راندا ۴. جمگه‌ی نیوان پان و کلاوه‌ژنۆ له میروواندا ۵. به‌شێ له پاتۆل و شالوار که سەر ئەژنۆ داده‌گرێ ۶. ئانیشکه؛ تیکه‌ییکی چکۆله‌ی ناو بۆشی چه‌ماوه بۆ لادانی ریگه‌ی لوه‌له.

زانو انداختن: سەر چۆک خستن؛ سەر زرانی دان؛ ده‌رپه‌رینی سەر زرانی پانتۆل یان شه‌روال به هۆی زۆر له به‌رکردنه‌وه «آنقدر چهارزانو نشسته بودم که شلوارم زانو انداخته بود؛ ئە‌وندە چوارمه‌شقی دانیشتبووم پاتۆله‌که‌م سەر چۆکی خستبوو».

که له نه خشه هه لگرتن و هه لسه نگانندی

زهویدا به کار دی: زاویه سنج

زاهد / zāhed ، ها: لان، زُهاد: [عربی] اسم

تهرکه دنیا؛ هه بیس؛ هه ریس؛ پارسا؛ خوپاریز؛

تاییم؛ که سنج که بۆ نزیك بوونه وه له خودا

پاریزکاری گرتۆته پيش.

زایا / zāyā : صفت. [دبی] بزۆک؛ زایا؛ زهفۆک؛

زایع؛ به زگوزا؛ به زاوزۆ؛ لیها تۆو له زا و زیدا.

زایائی / zāyā'i : زایایی

زایاندن / zāyāndan : مصدر. متعدی. // زایاندی؛

زایاندت؛ می زایانی؛ ده زایینی؛ بزایان؛ بزایینه //

زایاندن؛ زایانن؛ یاری کردنی دایک له زاندا؛

زایانیدن. ههروه ها؛ زایاندنی

■ صفت فاعلی: زایاننده [نامتداول] (زایینهر) / صفت

مفعولی: زایانده (زایینراو) / مصدر منفی: نژایاندن

(نه زایاندن)

زایانیدن / zāyānidan : زایاندن

زایایی / zāyā'i : اسم. زایایی؛ بزۆکی؛ زهفۆکی؛

بار و دۆخ یان چۆنیه تی بزۆک بوون؛ زایائی

زاید / zāyed ، ها: [عربی] صفت. زیادی؛ زیدده؛

نه پتویست «این لباسها زاید بودند؛ ئەم بەرگانه زیادی

بوون»؛ زائد

■ زاید بر: پتر له؛ فره تر له؛ زۆر تر له؛ فره تر

چه؛ جیا له «زاید بر نیاز؛ پتر له نیاز».

زاید الوصف / zāyedolvasf : [عربی] صفت. له

قسه نه هاتوو؛ له وتن نه هاتگ؛ سه رتر له راده و

ئاستی ده برپین و هه وال دان؛ زائد الوصف

زایده / zāyede ، ها: زواید: [عربی] اسم. گرووز؛

لک؛ زیدده؛ زهقی یا ده رپه پوی، به تایبته له

ئه ندام یا ئیسکدا؛ زائده

زایر / zāyer ، ها: لان؛ یین؛ زوار: [عربی] اسم

زیاره تکه؛ زیاره تکار؛ ئەوی که که سیک یان

جیگا و شوپنیک زیاره ت ده کا؛ زوار؛ زائر

زایرسرا / zāyersarā ، ها: [عربی/فارسی] اسم

شوینێ بۆ نیشته جێ بوون و هه سانه وهی

زیاره تکه ران.

زایش / zāyēš : اسم. زه ها؛ زا؛ زاگ؛ زاوزوو؛

زازهو؛ زاوزۆ؛ زاوزی؛ زه هاگ (بۆ ئاژەل)؛ زه هه ک

(بۆ ئاژەل)؛ کار یان ره وتی زان.

زایشگاه / zāyēšgāh ، ها: / اسم. زایینگه؛

زیسانگه؛ نه خۆشخانه یان ده رمانگهی تایبته به

زایینی ژنان.

زایشی / zāyēši : صفت. زه هایي؛ زا و زۆیی؛

پتوه ندیدار یان سه ر به زاوزی.

زایل / zāyel : [عربی] صفت. نه ماو؛ فه وتاو؛

نوقمه سار؛ هه رشاو؛ ون بوو؛ له ناوچوو؛ زائل

■ زایل شد: له نیو چوون؛ لاچوون؛ ون بوون؛

بزر بوون؛ نه مان؛ شیاپوه «بزودی لکه های روی

پوستش زایل شد؛ خیرا په له کانی سه ر پیتستی له

نبو چوو»؛ ههروه ها؛ زایل کردن

زایمان / zāyemān ، ها: / اسم. زا؛ زه ها؛ زۆمه؛

زان؛ زایمه (ئاژەل)؛ زهه؛ کار یان ره وتی زایین.

زاینده / zāyande ، گان: / صفت. ۱. [نامتداول]

زاوزی که؛ بزۆک؛ زایا؛ زهفۆک؛ زایی؛ خاوه ن

توانایی و لیها تۆویی زایین ۲. زاینده؛ به توانایی

زیدده بوونه وه.

- زایی / zāyî : پیواژه. - هیئی؛ - پیکه یینی؛

- به دیه یینی؛ - زایی؛ - زییی «گرما»؛

گرما هسی؛ زائی

زاییدن / zāyīdan : مصدر. متعدی. لازم.

// زاییدی؛ زاییت؛ می زایی؛ ده زیی؛ یزا؛ یزی //

متعدی. ۱. دین؛ دیتن؛ دیه ی؛ بوون؛ بیه ی؛

بیچوو دیتن؛ زاوله دیه ی؛ وینای؛ وه دیر

هاوردن؛ زوه ی خۆ هینانه دنیا؛ بیچوو هینان؛

مندال بوون «زنت پسر زاید؛ ژنه کت کوپی دیو»

■ لازم. ۲. زایین؛ زاین؛ زان؛ زه هان؛ زه هین؛

زهین؛ زه ی؛ زای؛ زایش؛ زۆر بوون؛ فره بوون

«انگار بوله ایست لایه؛ چما پاره کانت زاون»

۳. زایه نه؛ له بار بوونه وه «خرگوش دشوار زاید»

که رویشک ئاریشه ده ی ۴. بوون؛ له دایک

زېل کيښ؛ که رسه يا دم و ده زگای زېل و پال
گواستنه وه.

زبان / zabān، ها/؛ اسم، زمان؛ زوان؛ زبان؛
زوبان؛ هه زمان؛ ته زمان؛ ژو؛ زموون؛ ۱. زان؛
زوخان؛ ته نامی گوشتنی بزوز ده زاری زوره ی
بر پرده داراندا که له ناسینه وهی چیره گهلی
جوراوچور، قووت دانی خوراک و قسه کردن له
مرودا، دوری هیه ۲. زوانی ناژه لی گوشتی
که به کولای دهیخون «ساندویج زبان خورديم»
بابوله زوانمان خوار» ۳. «مجازی» هیز یا توانایی
قسه کردن «مگر زبان نداری چرا حرف نمی زنی»؛
مه گهر زمانت نیه بۆ قسه ناکه ی؟ ۴. گه لاله یه کی
سامانم ند له میشکی مرودا که به هوی دهنگ
و نیشانه گهلی نووسینی و به گویره ی
بنه ماگه لیکي پوردر او، به دی دئ و هوی
تیگه یشتن و تیگه یاندنه «ما همه به یک زبان
صحبت می کنیم؛ نیمه همه مو به زمانی قسه ده کین»
۵. کۆمه له دروشم و نیشانه گهلی که له بوار و
بهستیکی تاییه ده نیوان گرویه کدا به کار
ده روا «زبان حیوانات؛ زبان کامپیوتر؛ زمانی
گیانه وهران؛ زمانی که مپیوتەر» ۶. «مجازی» زمانی
بیانی؛ زمانی نامۆ «آزاد زبان می خواند که برود خارج»
آزاد زمان دهوینتی که بچی بۆ هه نده ران
۷. «مغتاری» قسه؛ وتار «زبان ریختن؛ قسه
ره قاندنه وه» ۸. «مجازی» زار او و شیوه ی
قسه کردن «زبان خوش؛ زمانی خوش» ۹. جورئ
نان شیرینی وه کوو زمان.

□ زبان ادبی؛ زمانی ویره یی؛ زمانی ته ده بی؛
وشه و زار اوئ که له نووسینی زمانیک
به تاییه ت له نووسراوه ی دابی و ته ده بیدا به
کار ده چی.

زبان اشاره؛ زمانی ئاماژه؛ زوانو هه نارهی؛
کاری تیراگه یاندنی مه بهستی خو به ئاماژه.
زبان بارداز؛ زمانی به بار؛ زمانی بارگرتوو؛
زوانی که سی که له بهر یو یان کار ترازانی

بوون؛ بهی؛ پهیدا بهی؛ به دنیا هاتن «برهنه
بند ز مادر همه؛ همه مو به پروتی له دایکیان ده بن»
۵. «مجازی، قدیمی» زانه وه؛ زیهی؛ زبای؛ قه مزتن؛
هه لقولان؛ هه لقولیان؛ هه لقولتان؛ هه لقولتیا؛
هه لقولین؛ جۆشان؛ جۆشیان؛ ده ردان؛ دانه ده ر؛
ته قه ی؛ ته قای؛ ته قینه وه ی ئاو له کانی و
زۆنگدا؛ زائیدن. هه روه ها؛ زاییدن

■ صفت فاعلی؛ زاینده (ـ) / صفت مفعولی؛ زاییده
(زاییگ) / مصدر منفی؛ نۆاییدن (نه زایین)

زباد / zabād؛ «عربی» اسم، زه باد؛ ۱. ها/
گیانه به ریکی وه ک پشیله یه، به پیستی
خۆله میشی ری-رپوه که له ژیر کلکیدا لکیکی
هیه و له وپوه ماکیکی بۆنخۆش ده ده لینی له
عه تر سازیدا به که لک دی؛ گربه ی مشک
۲. ناوی ئه و ماکه بۆنخۆشه.

زباله / zobāle، ها/؛ «عربی» اسم، گوهور؛
شه خه ل؛ پال؛ زبل؛ زبیل؛ زویل؛ زرویل؛ زویل؛
کرس؛ خه وش وخال؛ پل وپووش؛ خشت وخال؛
خۆل وخال؛ شتانی بی بایه خ بۆ فره دان (وه ک
پاشماوه ی پیخۆر، توکیلی میوه، کاغه ز در او و
ئه وه ی له گه سک داند کۆ ده بیتته وه).

زباله بند / zobāleband، ها/؛ «عربی» فارسی/ اسم،
زبل پیچ؛ ده زگا یا ماشینی که به گوشاردان،
بارستایی زبل که م ده کاته وه تا هه لگرتن و
جیه جی کردن سانتر بیت.

زباله دان / zobāledān، ها/؛ «عربی» فارسی/ اسم،
زبلدان؛ زبلگه؛ یاگه شه خه ل؛ ۱. ده فری یان
شوینی که زبلی ته ده ژین ۲. زبلدانی.
زباله دانی / zobāledānī، ها/؛ «عربی» فارسی/ اسم،
زبلدانی؛ ۱. جیگایی که زبلی لی خر
ده که نه وه ۲. زبلدان.

زباله سوز / zobālesûz، ها/؛ «عربی» فارسی/ اسم،
زبل سووتین؛ کووره یان کوانوویه ک که زبلی
تیدا ده سووتین.

زباله کش / zobālekeş، ها/؛ «عربی» فارسی/ اسم،

گهده، دائيساوه و پهنگي گؤراوه.

زبان بى زباني: /مجازى/ زمانى بى زمانى؛ كار يان پهوتى دهرپرېن و تيگهياندى مهبهستى بى نهوهى به راشكاوى قسهى ليوه بكرى.

زبان بين المللى: زمانى نيونه ته وه يى: ۱. زمانى كه له نيوان نه ته وه گهلى جوراوجوردا په روى سهندووه و به زمانى يه كگرتووى جههاني يان نيو نه ته وه يى ناوبانگى دهر كردووه و به كار ده چى (وه كووه فرانسهيى له رابردوودا و ئينگليزى له ئيستادا) ۲. /كنايى/ زمانى ئاماژه.

زبان تندوتيز: /مجازى/ زمانى پهش؛ زمانى شهر؛ زمانى تال؛ دهمى پيس؛ قسهى پهق؛ قسهى تفت و تال؛ قسهى شر و در.

زبان حال: /كنايى/ زمانى حال؛ نهو شتهى كه چلونايهتى و بار و دوخى كهسى يان شتيك دهردهبرى.

زبان خوش: /مجازى، گفتارى/ زمانى خوش؛ قسهى خوش؛ زمانى شيرين؛ لفت و گفتى خوش و پراي دلوفانى.

زبان رايانه اى: زمانى كه مپيوته رى؛ ههر كام لهو بهرنامانهى كه له كؤمه له پيت، ژماره، نيشانه و شپوه كارگه ليك پيكهاتوون و له كه مپيوته ردا كاركيان پى نه نجام دهرى.

زبان رسمى: زمانى پهسمى؛ زوانى فهرمى؛ زمانى كه له مه زرينگه و دام و دهرگا دهوله تيه كان و نووسراوه گهلى سهر به دهوله تى ههر ولايتك به كار ده چى.

زبان زرگرى: زمانى زرينگه ران؛ شپوه ئاخافتنيكى تايهت كه له گؤراني راپويز و جيهه چى كراني برگه گهلى زارواوه تاراني له ناو ريزى زرينگه راندا پيكهاتووه، بهم چهشنه كه دواى ههر پيتيك «ز» يه ك زياد ده كهن.

زبان عاميانه: زمانى كووجى و كؤلان؛ زمانى

خه لىكى؛ زارواوه و ئاخافتنى خه لىكى نه خوه نه وار.

زبان كوچك: به له زوانه؛ به له زمانه؛ نه له نكه؛ نه له نكه؛ به لوونكه؛ زمانوك؛ زانك؛ زيل؛ زوانه چكوله؛ پارچه گوشتى گچكه له بنى زمان و سهره تاي گهروودا.

زبان مادري: زگماكى؛ زمانى زكماك؛ زوانى مايى؛ زمانى دايكى؛ زوانى ماري؛ زوانوو له ماوه ردى؛ زمانى كه مروف له منداليه وه له ريگاي ئاخافتنى دايك و بابيه وه فيرى ده بى و بهو زمانه له گه ل هاوولاتيانيدا قسه ده كا.

زبان مار: درويشى؛ دريشوكى؛ دريشووكه؛ كاله گ؛ دريشووكه ي مار.

زبان محاوره: زمانى وتوويز؛ وشه و زاروايه كه كه له وتوويزى نيوان جهه ماوه ردا به كار ده چى.

□ زبان آدم سر كسى نشدن: /مجازى/ قسهى حيسابى به گوپى كه سيكدا نه رويشتن؛ به هيچ زمانى حالى نه بوون؛ زمانى بنيادهم به سهرى كه سيكدا نه چوون؛ له قسهى بنيادهم حالى نه بوون؛ سهه نه بوون؛ مل نه دان به وتوويزى ژيرانه و رى نه دان به قسهى پهوا «مگر ريان ۵۰ سال به مي رسد: مه گهر غشيد حساب به كويدا نروا».

زبان باز كردن: /مجازى/ زمان گرتن؛ زمان كرانه وه؛ زمان كردنه وه؛ زوان وهر بيهى؛ پهيدا كردنى هيز و توانايى قسه كردن «بجهاش تازه زبان باز كردد بوند: منداله كه ي تازه ريان».

زبان به دهان كرفتن: /گفتارى/ دهم و يستان؛ دهم ليكنان؛ زمان بهستن؛ وهر وو دهمى گيرته ي؛ زوانه وه وراسه ي؛ تاقهت هينان و قسه نه كردن «يك دقيقه ناي به دهان بكس و به حرفه اى من گوش بده: تاوى دهم بوى و گوى بگره بؤ قسه كانم».

تووشی توری هاتن «زن خیلی خوبی است، ولی ربانش می‌کرد: زنیکی زور باشه، به‌لام سهر زمان ده‌کری».

زبان کسی مو در آوردن: [مجازی] زمانی که سیک کول بوون؛ دم که سق داکه‌فتن؛ زمانی که سیک موو دهره‌ینان؛ زوانوو یوی موو به‌رئارده‌ی؛ بو به ده‌ست هینانی ره‌زامه‌ندی که سیک، زور قسه‌کردن «بس که این حرف را گفتم، ربانم مو در آورد: هینده هم قسم کرد، زمانم کول بوو».

از زبان کسی گفتن: له زمانی که سیکه‌وه وتن؛ له قه‌ول که سیکه‌وه قسه‌کردن؛ زوانوو یویه‌وه واته‌ی؛ وتهیه‌ک له لایه‌ن که سیکه‌وه دهر برین «رفته از زبان من گفته که با عروسی مخالفم؛ چووه له زمانی منه‌وه گو‌توویه دژی زه‌ماوه‌ندم».

به زبان آمدن: [مجازی] ۱. هاتنه قسه؛ هاتنه زمان؛ قسه‌کردن؛ نامایوه زوان «ناگهان مار به زبان آمد و گفت: ... له‌نکاو مار هاتنه قسه و گوتی...» ۲. ده‌نگ دهره‌اتن؛ هاتنه زمان/ زوان؛ نامایوه ده‌نگی؛ نار‌ه‌زایی دهر برین؛ به‌ره‌له‌ستی کردن «آن‌قدر اذیت کردی که بالاخره به زبان آمد: نه‌ونده ناراندت ده‌نگی دهره‌ات». هه‌روه‌ها: به زبان آوردن

به زبان کسی حرف زدن: [مجازی] ۱. لاسایی که سق کرده‌وه؛ به زوانوو یوی قسه‌کرده‌ی؛ به وشه و شیوه‌ی که سیک و وه‌ک خوی قسه‌کردن ۲. به‌رام‌به‌ر به بیر و پرایان سه‌لیقه‌ی که سق قسه‌کردن.

به سر زبانها افتادن ۱ سر زبانها افتادن، سر^۲ زبان آموز / zabānāmûz / اسم. ۱. که ره‌سه، به‌تاییه‌ت کتیبی که زمانیکی ناموی پی فی‌ر ده‌بن ۲. خویندکاری زمان؛ یا قوتاییه‌ک که خه‌ریک فی‌ر بوونی زمانیکه. هه‌روه‌ها:

زبان آموزی

زبان جرب و نرم داشتن: [مجازی] دم‌ته‌پ بوون؛ زمان لووس بوون؛ زمانباز بوون؛ زمان‌چه‌ور بوون؛ خاوه‌ن قسه و وتاری دؤستانه و میهره‌بانانه هه‌بوون.

زبان خود را کاز گرفتن: [کنایی] به‌ر دم خو‌گرتن؛ زوانی خو‌گازگرتن؛ قه‌پ‌کردن به زمانی خو‌دا؛ زوانوو وی نه‌وه‌گه‌سه‌ی؛ دم له قسه پاراستن «این حرفها چیست که می‌زنی؟ به‌ر دم که سق: هم قسانه چیه ده‌یکه‌ی؟ به‌ر دم که سق».

زبان ریختن: [مجازی] دم دان؛ دم ته‌قنه‌ی؛ قسه ره‌قاندنه‌وه؛ بو‌پازی‌کردنی که سیک زور قسه‌کردن «یک ساعت برایش زبان ریختم؛ سه‌عاتیک دهم دا‌بوی».

زبان سیمرخ برای کسی خواندن: [مجازی] قسه‌کردن به نرم و نیانی و زیره‌کی له‌گه‌ل که سیکدا بو‌پازی‌کردنی.

زبان کسی را بستن: [مجازی] دم که سق به‌ستن؛ دهموو یوی بینه‌ی؛ قولف پی‌کردن؛ قولف به که سق کردن؛ هه‌لی قسه‌کردن له که سق برین «حرفی زد که زبانم را بست؛ قسه‌ینیکی کرد دهمی به‌ستم».

زبان کسی را فهمیدن: له زمانی که سق حالی بوون؛ له قسه‌ی که سق تیگه‌یین؛ تیگه‌یشتن له مه‌به‌ستی که سیک «باز تو زبان او را به‌نر می‌فهمی؛ هیشتا تو له زمانی نه‌و باشتتر حالی ده‌ی».

زبان کسی را موش خوردن: [تعریض] زمان له زار/ ده‌می که سیکدا نه‌بوون؛ بی‌ده‌م وپل/ زمان بوون؛ چه‌پؤل می‌ش خور بوون؛ بی‌ده‌نگ بوون و قسه نه‌کردن له کاتی پی‌ویستدا «انگار زدنش را موش خورده بود؛ چما زوان له زار بدا نه‌دیو».

زبان کسی گرفتن: [مجازی] سهر زمانی که سق گرتن؛ زوانوو یوی گیرایره؛ تور بوون یا

زبان آور / zabānāvar ، ان: /صفت. /مجازی/ دهمه‌وهر؛ دهم‌وهر؛ زمان‌ته‌ر؛ دهم‌پاراو؛ و‌ته‌پاراو؛ قسه‌زان؛ قسه‌روان؛ زارشیرین؛ به دهم و زمان؛ خاوه‌ن توانایی و هونه‌ری جوان و رازاوه قسه‌کردن.

زبان آوری / zabānāvari: /اسم. /مجازی/ دهمه‌وهری؛ دهم‌وهری؛ زمان‌پارای.

زبان‌باز / zabānbāz: /صفت. دیلباز؛ دیلبان؛ زوانباز؛ زمانباز؛ زمان‌لووس؛ زمان‌ته‌ر؛ خولته‌کهر؛ زمان‌چهور؛ لیته‌توو له قسه‌ی جوان و دلخواز بو به ده‌ست هینانی دلی دیتران به مبه‌ستی گه‌یشتن به مرازی خو. هه‌روه‌ها: زبان‌بازی

زبان‌بره / zabānbarre: /بهره‌نگ ۱- زبان‌بسته / zabānbaste ، ها: /صفت. به‌سته‌زمان؛

به‌سه‌زوان: ۱. بی‌سهر و زوان؛ بی‌زمان؛ زوان‌به‌سه؛ زمان‌به‌سراو؛ زوان‌به‌سیاگ؛ بی‌دهم‌وپل؛ بی‌دهم و دوو؛ بی‌دهم و زوان؛ دهم‌سارد؛ تایبه‌تمه‌ندی ته‌وه‌ی نه‌توانی یان بو‌ی نه‌کری قسه‌بکات ۲. /کنایی/ چه‌وساوه؛ زولم‌لیکراو؛ ده‌سه‌نی.

زبان‌پریشی / zabānparīši: /اسم. /روانشناسی/ نه‌مان یان کز بوونی توانایی قسه‌کردن پتر به هوی و هزه‌نیکی می‌شکيه‌وه. هه‌روه‌ها: زبان‌پریش

زبانچه / zabānče: /اسم. زبان‌کوچک زبان‌زباندار / zabāndār ، ها: /ان: /صفت. /کنایی/ زماندار؛ دهم‌مدار: ۱. به دهم و زوان؛ سهر و زواندار؛ تایبه‌تمه‌ندی ته‌وه‌ی به‌بی‌ترس و رووداشکان قسه‌ی خو‌ی ده‌کا ۲. دهم‌راس؛ دهم‌راست؛ دهم‌راست؛ ره‌وان‌بیژ؛ ده‌خو‌ر له گه‌یاندنی مبه‌ستدا.

زبان‌دان / zabāndān ، ها: /ان: /اسم. زمان‌زان؛ زوان‌زان؛ که‌سی که یه‌ک یان چهند زمانی بیانی ده‌زانی. هه‌روه‌ها: زبان‌دانی

زبان‌درازی / zabānderāzi ، ها: /اسم. /مجازی/ زمان‌دریژی؛ دپ‌ووکی؛ کار یان ره‌وتی خو

تی‌هه‌لقولتاندن؛ دهم‌لیدان؛ قسه‌کردن له باره‌ی شتی‌که‌وه که کاری بیژر نیه. هه‌روه‌ها: زبان‌دراز

زبان‌درقا / zabāndarqafa ، ها: /فارسی/ عربی/ اسم. گوله‌نالۆز؛ زوانه‌بووکه؛ گیاییکی یه‌ک ساله یا هه‌میشه‌یی له تیره‌ی هه‌لالان، به هیشوو‌ی پیچه‌لپیچی دریژ و بنه‌وش، سوور یان سپیه‌وه: دلفین

زبان‌زد / zabānzad ، ها: /اسم. /مجازی/ سهر‌زاره‌کی؛ رسته یان وشه‌یه‌ک که له نیو ویزه‌رانی زمانیک له باب‌ه‌تیکی تایبه‌تدا به کار ده‌روا و بیر‌کردنه‌وه‌ی ناوی (وه‌ک ته‌وه که‌سیک ئیژی: «سه‌لام» ته‌وی تر جواب ده‌داته‌وه: «سه‌لام سهر‌چاو»).

زبان‌زد: /صفت. /مجازی/ قسه‌ی سهر‌زار؛ له سهر‌زمانی خه‌لک و باب‌ه‌تی قسه و باسی خه‌لک «داستان عشق آنان» سهر‌مردم شهر‌بود: باسی ته‌وینی ته‌وه دووه سهر‌مردم وری خه‌لکی شار‌بوو.

زبان‌شناختی / zabānšēnāxti: /صفت. پیوه‌ن‌دیدار یان هاو‌گه‌ری زمان‌ناسی.

زبان‌شناس / zabānšēnās ، ها: /ان: /اسم. زمان‌ناس؛ زوان‌ناس؛ زمانه‌وان؛ که‌سی که له سهر‌یه‌ک یان چهند زمان، چیه‌تی، پیکه‌اته و گو‌پان‌کار یه‌کانی ده‌کۆل‌یته‌وه.

زبان‌شناسی / zabānšēnāsi: /اسم. زمان‌ناسی؛ زوان‌ناسی؛ زمانه‌وانی؛ زانستی لی‌کدانه‌وه‌ی په‌یقی مرو‌ف، که یه‌که‌گه‌ل، چیه‌تی، پیکه‌اته و گو‌پانی زمان ده‌گریته‌وه.

زبان‌ک / zabānak ، ها: /اسم. /گیاه‌شناسی/ زمان‌وک: ۱. زیاده‌بی‌گچکه له پیوه‌نگای پانکه‌له و چله ناسکه‌ی گه‌لا به لاسکی گیاوه ۲. پووله‌کیکی گچکه له سهر‌بنکی گه‌لای بری گیاوه ۳. جامۆله‌ی وه‌ک زمانی بری گولوو‌گه‌ل.

زبانی / zabānī / صفت، زمانی، زوانی:
 ۱. پیوندیدار به زمانه وه ۲. ده‌فکی؛
 دهمی؛ زاره‌کی؛ به دهم و تراو ۳. [مجازی]
 سه‌زاره‌کی؛ سه‌رزاری؛ گوویی؛ به‌بی
 هاوړیی له‌گه‌ل کرداردا «دوستی زبانی؛
 دوستی زمانی».

زبانيار / zabānyār ، ها: ان: / اسم. زمانيار؛ نهوی
 كه يو فير كردنی قسه به يې دهم و دوان پاهاتووه
 و له م كارمدا لپهاتوويي ههيه.

زبانپاری /zabānyāri/ اسم، زمانپاری؛ فیکاری
زمان؛ زانست بان شیوهی فیکردنی پهیشتین
بهو کهسانهی که له قسه‌کردندا کهم و کووپریان
هه‌یه.

زېده / zobde ، ها؛ -گان: [عربی] صفت.
 هه لېزارتوو؛ هه لېزاردوو؛ هه لېزارته؛ هه لېزارده؛
 لیهاتوو؛ ژیهاتی؛ له بار؛ هه لکه ووتوو؛ خاوه ن
 تاییه تمه ندى گرینگ و بهرچاو (زېده ی مخلوقات:
 هه لېزارتوو ی ثافرینراوان).

زبر / zēbar, zabar /: اسم، سهر؛ سهره:
 ۱. نیشانه‌یه‌کی بزای له شیوه نووسینی فارسی
 و عه‌ربیدا که بکه‌ویته سهری هر پیتیک،
 ده‌نگی «ه» یان «ه»ی پی‌ده‌دا ۲. [ادبی] بان؛
 زت؛ رووی هر شتیک (زبر خاک: بانی خاک).

زبر /zebr/: صفت. زبر، زرو، زفر، زبره، زروه؛
 رب، زرف، زور، زوفر، زور، زوفت، زیر، گر؛
 گرنال، گرنور، گرنج، قورنچ، گهرووز، گرس، گرر؛
 گزم، درشت، دشت، پووش، پووشه، قهرت؛
 خيخ، گوژم؛ به پوويکي ناساف و چال و بهرزي
 ورد و سفتيهوه. بهرانبر: نوم (پوست زبر: پيستي
 زبر).

زبر / zebra: [انگلیسی از ایتالیایی] غوراسب
زبرجد / zebarcad: [عربی/اسم] یاقوتی زهرده؛
به‌ردی له ثلویین به مهنیه‌زیوم یا مهنیه‌زیوم و
ئاسنه‌وه، به رهنگی قاوه‌یی و سه‌وز که له
گه‌وه‌ه‌سازیدا به کار دئ.

زبان کنگشک / -goncešg, zabāngoncešk, ها/اسم، بناو؛ بناف؛ به ناف؛ به ناو؛ و ناو؛ بناوی؛ بناو هج؛ بناوچ؛ و ناوچ؛ زوانمه لووچکه؛ زوانمه لیچک؛ داریکی چیوی پایا له تیره ی زه میتوو به گولی بی کاسه و جام که بهر له گه لا کردن ده پشکون، چرووی رهشی کولکنه و گهلای شانیهی یان رووبه روو، بهری وشکی تو یکلدار و ناوکهی رۆنداره و بۆ بۆنخۆش کردنی بری نۆشابه به کار ده چی.

زبان نفهم / zabān.nafahm / ها: [فارسی/عربی]
 صفت، تینه گه یشتوو؛ ناحالی: ۱. له زمان حالی
 نه بوو؛ له قسه تینه گه ییو؛ تایبه تمه ندی که سی
 که له قسه ی خه لک تی ناگا ۲. [کنایی] گو یله ق؛
 گو ی شوړ؛ گو ه شوړ؛ ده به نگ.

زبانہ / zabāne، ها/ :سم. ۱. زوانہ؛ زمانہ؛
دہرہ، پیوہ کی وہک زمان لہ شتیکدا «زبانہ ی
قل: روندی قولف» ۲. سک داویہ کی بہر تہ سک
لہ گل و ماسہ لہ ناو کہ نداودا.

☐ زبانه‌ی آتش: گور، گول، گوری، گرِه؛ گرِناور، گرپه، کله؛ کله؛ کللی؛ په‌هت؛ پیت؛ بلیسه؛ بلووزه؛ زمانه؛ تله‌تل؛ رڤین؛ رمی؛ مه‌فشه‌ل؛ گری هه‌لچوو ی ناگر.

زبان‌های خورشیدی: بلی‌سه‌ی هه‌تاوی؛
ته‌قینه‌وه‌گه‌لیکی کورت و ژۆر به‌تین به
شیویه مه‌لبه‌ندگه‌لیکی دره‌وشاوه له‌په‌نگین
گۆی تاودا.

زبانى سڱت: کوږه؛ زمانه‌ى ئالقہ زوونه.
 زبانى قفل: زمانه‌ى قوفل؛ زوانه‌ى قولف؛
 دوورک (بوؤ قوفلى دارين)؛ په‌لى
 دهر، په‌ړيوى قوفل که به کليل ده‌کرته‌وه
 و ده‌به‌ستړئ.

□ زبانه کشیدن: بلیسه دان؛ هه‌لپشکووتن؛ کلپه
سه‌ندن؛ گوړی دان؛ گړ پیکه‌ی؛ خوار و
بان‌کردنی گړ «آتش درون بخاری زبانه می‌کشد»
ئاگری ناو سوږه که بلیسندی ددا.

زبردست / zebardast, zabar- / ان: / صفت. / ادبی /
 ۱. بالادست؛ بالادست؛ زوردهست؛ دهسه لاتدار؛
 زت؛ خاوهن هیز و گوری زؤرتەر «ای زبردست
 زبردست آزار؛ نهی بالادستنی ژیره دهست
 چهوسین» ۲. دهست ههل؛ چنگه؛ مامؤستا؛
 لیها توو؛ لیزان؛ کارامه «ناطق زبردست؛ بیژهری
 لیها توو». ههروهه: زبردستی
 زبر و زرنک / zebr-o-zerang, ها: / صفت.
 [گفتاری] زبت و زرهنگ؛ زرت و زرينگ؛ زرک و
 زینگ؛ کرژ و کؤل؛ گورج و گؤل؛ چوست و
 مه زبووت؛ وت و وریا؛ زیتل؛ زیتله؛ تروسک؛
 چهلهنگ؛ گوربز؛ به دهست و برد «کارگر زبر و
 زرنک؛ کریکاری زبت و زرهنگ».
 زبره / zebre / اسم. زروه؛ زروه؛ قرتیل (بو
 دانو پیله)؛ نهوهی له بهر سفتی و ورد نه بون
 هیلک داینادا و تیتیدا ده می نیت هوه. بهرانبهر:
 نرمه
 زبری / zebri / ها: / اسم. زبری؛ زروی؛ زرویی؛
 گرناالی؛ ناپیکی له پرویه کدا. بهرانبهر: نرمی
 زبل / zebel, ها: / از عربی / صفت. / تعریض،
 [گفتاری] سه گانی؛ سه گ؛ زورزان؛ فره زان؛
 گزهون؛ زیرهک؛ فیلباز؛ زؤل «این رفیق تو خیلی
 زبل است، همه مان را گول زد؛ نه مه رفیقته یه کجار
 سه گه، همه مومانی فریو دا».
 زبون / zabûn / صفت. / ادبی / زوین؛ زه بوون؛
 ۱. بهزیو و تهزیو له درژ ههانی مله ۲. پهست؛
 خوار؛ کوره؛ کووره؛ ئابرو و تکاو؛ ئابروونه ماو
 ۳. داماو؛ دهسه وهستان؛ دهسه پاچه؛
 بی دهسه لات؛ کز و لاواز. ههروهه: زبونی
 زپرتی / zepertî, ها: / صفت. / تعریض، [گفتاری]
 ۱. کهم بایهخ «کتاب زپرتی؛ کتیبی کهم بایهخ»
 ۲. شق وش؛ سس؛ سست «خانهی زپرتی؛ مالی
 شق وش» ۳. بی هیز؛ کز؛ لاواز؛ له جهر؛ زه پرتی
 «پیرزن زپرتی؛ پیره ژنی بی هیز» ۴. شل وشؤل؛
 شله په تی؛ نهوهی بهر گهی گوشار ناگری

«پارچهی زپرتی؛ قوماشی سس و سول»؛ فزرتی
 زجاجیه / zocâcîyye / عربی / اسم. تراویکی
 پروون و لینجه که زؤرتترین بهشی گۆی چاو له
 پشته وهی گلینه پر ده کاته وه.
 زجر / zacr / عربی / اسم. نازار؛ ئیش؛ ئەشکه نجه؛
 جهزر؛ ناراو؛ زووخاو.
 زجر دادن: زووخاو پیدان؛ زووخاوه سک
 کردن؛ نازار دان؛ جهزروه دان؛ زه جر پیدان؛
 ئەشکه نجه دان؛ ناراو دان؛ ناراو پی هه لیان؛
 رهنج دان؛ نازراندن؛ ئاراندن؛ ئه رناندن؛
 بن پهنج کرن؛ ته ریلاندن؛ که فاندن؛
 دهوساندن؛ دهسین «این قدر مادرت را حساب
 نه مننده زووخاو سک به دایکت».
 زجر دیدن: نازار دیتن؛ ئەشکه نجه دیتن؛
 جهزروه دیتن؛ زووخاو چوونه سک؛ ناراو
 دیتن؛ کهوتنه بهر نازار دان؛ رهنج دیتن «ده
 سال زجر دیم و دم بر نیاوردم؛ ده سال بهر دیم و
 ده نگم دهر نه هات».
 زجر کشیدن: نازار کیشان؛ ئەشکه نجه کیشان؛
 زه جر کیشان؛ رهنج کیشان؛ زووخاو چیشتن.
 زجر آور / zacrâvar / عربی / فارسی / صفت. پر له
 زووخاو؛ پر جهز ره به؛ پر نازار؛ نازار دهر؛ هۆی
 ئەشکه نجه و نازار «زندگی دهر آوری داشتم؛ ژیانیکی
 پر له زووخاوم هه بوو».
 زجر دیده / zacrîde / عربی / فارسی / صفت.
 چهوساوه؛ نازار دیتوو؛ زه جردیتوو؛
 ئەشکه نجه دیتوو؛ تمهله.
 زجر کش / zacrkeš / عربی / فارسی / صفت.
 زه جر کش؛ تووشیاری ئەشکه نجه و دهر د و
 نازاری زؤر.
 زجر کش / zacrkoš / عربی / فارسی / صفت.
 نازار کوژ؛ کوژراو به هۆی شکه نجه و نازار وه.
 زجر کش کردن: نازار کوژ کردن؛ به ئەشکه نجه
 و جهز ره به دان که سی کوشتن «او را زجر کش
 کرده بودند؛ ناراو یان کردبوو».

دیگر زحمت کم سی کشیم؛ نه گهر ئیجازه بهن با ئیتر
له کول بینهوه.

زحمتکش / zahmatkeš, ها؛ ان /: [عربی/فارسی]
صفت. زهحمه تکیش؛ زهحمه تکیش:

۱. په نچدر؛ په نچه؛ ئه رک دهر؛ بارگران؛
بارقورس؛ هه لگری په نچ و سهختی له کاردا
۲. ناندوز؛ خاوهن پیشه سی سهخت و پر
دهردیسهر.

زخارف / zaxāref: [عربی/اسم. /ادبی]
۱. سلسله و پلپله؛ سسله وپپله؛ ههر شتیکی
گرانابی و په نگاورهنگ ۲. خشل؛ زیر و زهنبهر؛
پهوش.

☐ زخارف دنیوی: ۱. زیر و زیوی دنیا ۲. زهرق
و بهرقی ژیان.

زخم / zaxm, ها؛ /: [اسم. زهخم؛ زام؛ زیهم؛
۱. برین؛ زهخمه؛ کولک؛ چوئ؛ نژد؛ پریش؛
گه زندی که به پیست دهگا ۲. ئالگ؛ زهخمه؛
چوئ؛ نژد؛ پریش؛ کوان؛ چاک و قازئ که له
جیگایه کی له شدا پهیدا دهبی و چلک یان
خوینی لیوه دی ۳. [مجازی] گه زهنی روچی و
ههستی «زخم زبان؛ زهحمی زار» ۴. رووشی که
له سهر شتیگهوه بهدی بی.

☐ زخم بستر: برینی ناوچی؛ زامی سهرچی؛ زامی
که له بهر هه لازیانی زوری برئ نهخووشان،
زورتر له پشتیاندا بهدی دی.

زخم تازه: گهرمه برین؛ تازه برین؛ برینی که
هیشتا سارد نه بوتهوه و خوینی لی دی.

زخم چرکین: دوزه دهر؛ زامی که کیم و
ههوا ی ههیه.

زخم زبان: [مجازی] پلار؛ زیپک؛ شاتال؛
شاتاول؛ تانه و تهشهر؛ لاره؛ قسه ی تال و
ناخوش.

زخم کاری: [کنایی] برینی کاری؛ زامی قوول؛
برینی تیژ؛ زامی که بیته هوی مهترسی
فهوتان و له نیو چوونی که سیک یان

زحاف / zehāf: [عربی/اسم. /ادبی] شتیوازیکی
گۆران له کیشی شیعی عهرووزیدا (بهحر) که
به لبردنی یهک یان چه ند پیت کیشیکی تازه
بهدی دیت، وهک «مُسْتَفْعِلُنْ» بیته «مُفْتَعِلُنْ».

رحل / zohal: [عربی/اسم. که یوان؛ ئاستان؛
دوووهمین گه روکی گه وره ی کومه له ی ههتاوی
دوای موشته ری و شهه مین گه روک له باری
دووری له خوړهوه، که به چاو ده بیری و
ناخله ییک دهوره ی داوه: کیوان

رحم / zohm: [عربی] جمع زهم

رحمات / zahamāt: [عربی] جمع زحمت

رحمت / zahmat, ها؛ زحمت: [عربی/اسم]
زهحمت: ۱. زامهت؛ ئه مهک؛ ئه رک؛ په نچ و
ئه رک «رحم زندگی، دحمه سی ژیان»
۲. سهخلهت؛ کاری دژوار «ساخن خانه خیلی
رحم داشت: کردنهوه ی مال زور زدهحمت بوو».

☐ زحم ریاد: گوپچر؛ دهردیسهر؛ ناری عهلی؛
زور به دژواری «بار» زیاد بهدی را ازش گرفتم؛
به ههر خویرجی بوو قهرزه که لی ساندوهه».

☐ زحمت دادن: زهحمت دان؛ زامهت دای؛
دهردیسهر دان؛ په نچ پیدان؛ ئه زیهت دان؛
چهوساندن؛ کاری دژوار به که سیک
داسه پاندن.

زحمت کشیدن: زهحمت کیشان: ۱. په نچ
دان؛ په نچ کیشته ی؛ ئه رکی گران جیبه جی
کردن؛ کراندن؛ ئه رک کیشان؛ کهفته دان؛
چهوسانهوه «برایش خیلی زحمت کشید: زور
دهحمه سی بو» ۲. مهینهت کیشان؛
کهفته زهحمت؛ کاریکی سهخت کردن
«زحم کشید، این همه راه را برای دیدن ما
تشریف آوردید: دهحمه سیان کیسه بو دیتنی ئیمه
ئهو هه موو ریگهیه هاتن».

زحمت کم کردن: [مجازی] له کۆل بوونهوه؛
زهحمت کم کردن؛ کردنه بههشت؛ له لا
یان له مالی که سیک چوون «اگر اجازه بفرمایید

گیانه‌وه‌ریک.

زخمی / *zaxmî* ، ها: /ان: /سم. بریندار؛ پیشدار؛ زامدار؛ زامار؛ زیه‌مدار؛ کولدار؛ که‌سئ که گه‌زه‌نی پی‌گه‌یشتوو و بریندار بووه. (زخمی را به درمانگاه بردیم: بریندار هکه‌مان برده دهرمانگا).

زخمی^۱: صفت. بریندار: ۱. زامدار؛ زامار؛ زیه‌مدار؛ کولدار؛ پیشدار؛ چویدار؛ زه‌خموو

(دستم زخمی شد: ده‌سم زامار بوو) ۲. رووش؛ رووشدار؛ به‌روویه‌کی کراوه و گه‌زه‌ن دیتوووه (مواظب جعبه‌ی تلویزیون باشید، موقع جابجا کردن زخمی نشود؛ وریای جعبه‌ی ته‌له‌فیزبونه که بن، له جیبه‌جی کردندا رووس هه‌لنه‌گری).

زخیدن / *zaxîdan*: مصدر. لازم. [قدیمی]
۱. نالاندن؛ نالانن؛ نالان؛ نالین؛ ناله‌ی؛ نالای؛ نالایش؛ ناله‌نه؛ ناله‌کردن ۲. نقاندن؛ نقان؛ نقه‌ی؛ نقای؛ خو‌ریک‌کوشین و زورکردن به‌تایبته له کاتی رباندن.

زد^۱ / *zad*: پیشواژه. کوتان؛ لیدان؛ مالین (رد و خورد: کوتان و خواردن).

زد^۲ / *zad*: پیشواژه. - دیر؛ - گه‌ز؛ - گاز؛ - که‌وت (نامرد؛ ناودیر).

زدا / *zedā*: پیشواژه. - لابه‌ر؛ - سپرین؛ - سه‌ر؛ سه‌روه (چرک‌زدا؛ رنگ‌زدا؛ چلک‌لانەر؛ ره‌نگ‌س‌رین).

زدایی / *zedāî*: - زدایی

زدایی / *zedāyî*: پیشواژه. - سپر؛ - ماله‌فه؛ کار یان ره‌وتی سپرینه‌وه؛ خاوین‌کردنه‌وه (رنگ‌زدایی: ره‌نگ‌س‌ری): - زدایی

زدگی^۱ / *zadegî* ، ها: /ان: /سم. که‌لی؛ زه‌ده‌داری؛ گۆسه‌پی‌ی؛ روکیاگی؛ کریاوی؛ رووکه‌یا درپویه‌کی چکۆله له سه‌ر شتی که زۆتر به هۆی کوتیان یان سووانه‌وه په‌یدا ده‌یی (میز از دو جا زدگی داشت: میزه که له دوو لاوه کدلی هه‌بوو).

زدگی^۲: پیشواژه. - لیداوی؛ - بردوویی؛ - نانگازی؛ - ئەنگازی؛ - ئەنگه‌زی؛ - گه‌زی؛ - ئازۆیی؛ - ئارۆیی؛ - برده‌یی؛ - بردگی؛ - به‌رده‌یی؛ - لیکه‌وتوویی؛ - ئازار دیتن یان

زخم معدم: قورعه؛ قورحه؛ برینی له ناو گه‌ده‌دا که به هۆی شیوانی گه‌ریانی خوین له دیواره‌یدا، هاندرانی ده‌ماری سه‌مپاتیک، زور بوونی ته‌وش و ترشی گه‌ده یان کرژ بوونه‌وه‌ی ماسووله‌کانی گه‌ده به‌دی دئ.

☐ زخم برداشتن: زه‌خمی بوون؛ زامار بوون؛ بریندار بوون؛ به هۆی کوتران یان گه‌زه‌نه‌وه زامار بوون.

زخم بستن

زخم بودن: زه‌خم بوون؛ بریندار بوون؛ زام بیه‌ی؛ خاوه‌ن گه‌زندئ چلکین یان خوینین بوون. هه‌روه‌ها: زخم شدن

زخم زدن: بریندارکردن؛ زامدارکردن؛ زه‌خمی کردن؛ پیشدارکردن؛ چویدار کردن.

زخم کردن: بریندارکردن؛ کردنه زخم؛ ئازار گه‌یاندن به پیست و چینی ژیر پیست.

به زخم کاری زدن: [مجازی] که‌لینیک/ که‌له‌بریک/ که‌ل و کونیک پی پرکردنه‌وه؛ دانه ته‌مووی زامیکدا؛ کونیک پی‌گرتن؛ وله‌که‌له‌کیو پنه‌گیرته‌ی؛ که‌لک وه‌رگرتن له شتی بۆ کارئ (اگر آن پول زودتر می‌رسید به زخم کاری می‌زدیم: گه‌ر ئه‌و پاره زووتر بگه‌یشتایه، که‌لینیکم پی‌پر ده‌کرده‌وه).

زخم‌بندی / *zaxmbandî* ، ها: /ان: /سم. برین‌پیچی؛ زام‌به‌ندی؛ کار یان ره‌وتی به‌ستنی زه‌خم، به‌تایبته ره‌وتی خاوین‌کردنه‌وه، ده‌وا لیدان و داپۆشینی برین به برین‌پیچ.

زخم‌وزیلی / *zaxm-o-zilî*: صفت. [گفتاری]
بریندار؛ زامار؛ پرزام؛ پر له برین، رووش یان شوینی کوتان (شب با دست و پای زخم‌وزیلی برگشت: شو به دس و پی برینداروه هاته‌وه).

زخمه / *zaxme* ، ها: /ان: /سم. [ادبی] پیژهن؛ زه‌خمه؛ ده‌نووکه؛ میزراب؛ ئه‌و شته‌ی ژیی دیوان و تار و... پی‌ده‌ژهنن.

کهوتنه بهر ته وژمی شتیکهوه و گه زمن
پیکه یشتن «آفتاب»؛ گرمه؛ سرما؛ گرمی؛
تاو؛ گرمه؛ گهرمه؛ سرما؛ سردی؛

زَدَن / zadan / مصدر. متعدی. لازم. // زدی: لیتدا؛
می زنی: لیده دهی؛ یزن: لیده // متعدی. ۱. لیدان؛
لییان؛ کوتان؛ کوتاندن؛ کهوتاندن؛ پیداکیشان؛
پیاکیشان؛ پیامالین؛ هه رشانندن؛ ئه لی داین؛
کوهی؛ کواي؛ پیدامالین؛ پوره کیسه ی؛
پوره ماله ی؛ به هیژ و گوشاره وه شتی به
شوینیکدا کوتان «کاسه را به سنگ» بایه له
بهرد // ۲. لیدان؛ کوتان؛ کوتاندن؛ وه شانندن؛
تی سره واندن؛ تی سره وائن؛ کواي؛ ئه لی داین؛
وه نه دای؛ ئه نه دای؛ گه مشاندن؛ کوتان؛ تاشاندن؛
پورانن؛ ترپانن؛ داین؛ ئه ت کردن؛ ژهنن؛
کوشته ی؛ ده لای؛ شه نه ی؛ شانه ی؛ شای؛
خسته بهر لیدانه وه «کتک»؛ کوهک لیدان؛
۳. پیکان؛ لیدان؛ ئه نگاوتن؛ ئه نگافتن؛ کوتاندن؛
پیداکیشان؛ پیاکیشان؛ پیدامالین؛ ئه لی داین؛
پیکه ی؛ پیکای؛ که سی یان شتیک کهوتنه بهر
سه گمانه وه «شکاری دو تا پرند را به پاچی دوو
په لوه ری س»؛ ۴. برین؛ بریه ی؛ رنینه وه؛
دروینه کردن یان کورت کردنه وه «چمن را زدن»؛
چیمه ن // ۵. لیدان؛ ئه لی داین؛ زنگین؛
وه نه دای؛ ئه نه دای؛ داینه؛ ده نگ له شتیکهوه
دهر هینان «زنگ را به زهنگ لیدن»؛ ۶. دان؛
لیدان؛ هه لواسین؛ ناویژان کردن؛ ئه ره که رده ی؛
ئره ئالوچنه ی؛ ئالوچنایره؛ وه نه دای؛ داونه ی؛
داره لوز کردن «کراوات»؛ به میخ زدن؛ که راوات
لیدن؛ بزمارد // ۷. داکوتان؛ داکوتاندن؛
لیدان؛ ئه ره کوه ی؛ کوایره؛ شتی له شوینیکدا
دامه زرانندن «چادر را زیر سایه ی درختها زدن»؛
چادره که مان له بن سیبهری داره کانداندا داکوتا
۸. کردن؛ دان؛ که رده ی؛ له شوینیک له حقه ی
که سی یان شتیکدا کاریک کردن «با کسی حرف
زدن»؛ له گهل که سیکدا قسه کردن // ۹. کوتان؛

لیدان؛ دژ به که سی کار کردن «برای کسی زدن»؛
که سیک کوتان // ۱۰. برین؛ بریه ی؛ دزی کردن؛
چه پاو کردن؛ له شوینی دزی کردن «بانک را زدن»؛
بانک برین // ۱۱. «مجازی» چار کردن؛ ده ره قهت
هاتن؛ سه ره کهوتن؛ یاره ی؛ ئه وه پیکنه ی؛ دروست
هاتن «او همه شان را میزد»؛ جاری هه موویان ده کا
۱۲. لیدان؛ ساوین؛ سوون؛ ساوه ی؛ ساوای؛
هه نوون؛ ماله ی؛ مالای؛ پیداساوین؛ وه نه دای؛
ئه نه دای؛ شتی مالین «دوا زدن»؛ ده وا لیدان
۱۳. «مجازی» دان؛ لیدان؛ بردن؛ به رده ی؛
نازاره گیانندن به شتیک «دل را زدن»؛ دان له دل
۱۴. «مجازی» لیدان؛ گرتن؛ تیگرتن؛
ئه نه گیر ته ی؛ وه نه گیر ته ی؛ وه نه دای؛ ئه نه دای؛
که سی یان شتیک خسته بهر کاریکه وه «تهمت
زدن»؛ تومت لیدان // ۱۵. کردن؛ پیوه کردن؛
تیکردن؛ ئه نه که رده ی؛ که رده ی نه؛ شتیک
زیاد کردن «نمک زدن»؛ خوی کردن // ۱۶. لیدان؛
کوتان؛ وه نه دای؛ ئه نه دای؛ به ئامیری شیلگیرانه
کار کردن «با زدن»؛ پی لیدان // ۱۷. دان؛ کوتان؛
خستن؛ دای؛ داونه ی؛ ئه نه دای؛ به هه شتاو خو
به شوینی گه یانندن «زورتر به شوینیکی باز»؛ به
آب زدن؛ دای له ئاو // ۱۸. لیدان؛ وه نه دای؛
ئه نه دای؛ ژه ندنی ساز «گیتار زدن»؛ گیتار لیدان
۱۹. «مجازی» گفتاری؛ دانان؛ دامه زرانندن؛
ئره مه رزنه ی؛ مه رزنایره؛ خسته ری «فروشگاه
زدن»؛ فروشگه دانان // ۲۰. «گفتاری» وه شانن؛
وه شانندن؛ لیدان؛ شه ی؛ شای؛ شانه ی؛ وه نه دای؛
ئه نه دای «آمیول زدن»؛ ده رزی وه شانن
۲۱. «گفتاری» بهر هه م هینان؛ سازین؛ چی کرن؛
وه نه دای؛ ئه نه دای «روزی صد تا تلویزیون می زنند»؛
روژی سه د دانه تله فیزیون بهر هه م ده هینن
۲۲. «گفتاری» لیدان؛ له چاپ دان؛ بلاو کردنه وه
«خبرش را زده بودند»؛ وه نه دای؛ هه واله که یان له
روژنامه دابوو // ۲۳. «گفتاری» پیوه دان؛ گه ستن؛
پوه وه ده ی؛ گه سه ی «زنبور زدن»؛ هه نگه ژاله

بیوه‌دان) ۷۴۰م. ۲۴. /گفتاری/ لیدان؛ پلidan
 <زدن نبض: لیدانی پته> ۲۵. دهرهاتن؛
 دهرکهوتن؛ دیارکهوتن؛ کهوتن؛ سرهه‌لدان؛
 کهوتنه دیار؛ کهوته‌ی؛ زیای؛ زیه‌ی <آفتاب زدن؛
 هه‌تاو دهرهاتن> ۲۶. /گفتاری/ دانان؛ گرتن <زدیم
 و کار تو گرفت: دامن‌نا و کاره‌که‌ی تو گرتی>
 ۲۷. کوتان؛ هه‌ولدان؛ ته‌قالا کردن؛ تیکۆشین
 <برای ریاست زدن: کوتان بۆ سه‌رۆکی> ۲۸. دان؛
 نواندن؛ خو به جوړی نیشان‌دان <خود را به مریضی
 زدن: خو له نه‌خۆشی دان> ۲۹. نواندن؛ دانه
 چاوه‌وه <به سیاهی زدن: رهش نواندن> ۳۰. کردن؛
 که‌رده‌ی؛ ده‌نگ دهره‌یتان؛ بانگ کردن <فریاد
 زدن: هاوار کردن>. هه‌روه‌ها؛ زدن

■ صفت فاعلی: زنده (لیدەر) / صفت مفعولی: زده
 (لیدراو) / مصدر منفی: نژدن (لی‌نه‌دان)

زدوبند / zad-o-band ، ها:/اسم. /مجازی/
 که‌ین‌وبه‌ین؛ سه‌ر و ساخت؛ ساخت و پاخت؛
 هاوده‌ستی بۆ پیلانگیزی <برای دزدیدن پولهای
 شرکت با حسابدار زد و بند کرده بود: بۆ قاپاندنی پاره‌ی
 به‌شدار که له‌گه‌ل حسیدبار که که‌ین‌وبه‌ینی
 کردبوو>. هه‌روه‌ها؛ زد و بند کردن

زدوخورد / zad-o-xord ، ها:/اسم. مشت‌ومر؛
 کوته‌ککاری؛ به‌ریه‌ره‌کانی؛ شق‌وله‌ق؛ کار یان
 په‌وتی له‌یه‌ک‌دان؛ پیک‌دادان؛ شق‌شهی؛
 چنگ‌ناوش بوون؛ له‌هه‌قدودان؛ له‌هه‌قدان <در
 وسط عروسی کار به زد و خورد کشیده شد: له‌ناو
 زه‌ماوه‌نه‌ک‌دا کار گه‌یشته‌مشت‌ومر>. هه‌روه‌ها؛ زد
 و خورد کردن

زدودن / zedûdan, zudûdan, zodûdan /
 مصدر. متعدی. /ادبی/ /زدودی: سریت؛ می‌زدایی:
 ده‌سری؛ بژدا: بسره‌ // ۱. سرینه‌وه؛ نه‌سرتینه‌وه؛
 سرین؛ فه‌سرین؛ سه‌ره‌ته‌ی؛ لابریدن؛ هه‌شفین؛
 هه‌شفاندن؛ پاک کردنه‌وه؛ پاکه‌وکردن؛ خاوین
 کردنه‌وه؛ پاکژ کردنه‌وه <چربی جامه را زدودن:
 چه‌وری سه‌ر جلک سرین> ۲. پرواندن؛ پروونه‌ی

۳. کراندن؛ کره‌نی. هه‌روه‌ها؛ زدودنی
 ■ صفت فاعلی: زدا‌ینده (سرپینه‌روهه) / صفت
 مفعولی: زدوده (سرپینه‌راوه) / مصدر منفی: نژدودن
 (نه‌سرپینه‌وه)

زده / zade ، ها:/اسم. زده‌ه؛ که‌لی؛ گۆسپه؛
 رووشیاگی یان گه‌زن له‌سه‌ر شتی‌که‌وه <سیبها
 زده داشتند: سیوه‌کان زده‌ه‌یان هه‌بوو>.

زده‌ه / صفت. /گفتاری/ وه‌ره؛ وه‌ه‌س؛ وی‌رس؛
 که‌یل؛ بیزار؛ ئالۆز؛ تووره؛ زویر؛ زیر <دیگر از درس
 و مدرسه زده شده: ئیتر له‌وانه و قوتا‌بخانه وه‌ره‌ز
 بووه>.

زده‌ه / بیواژه. ۱. — لیداو؛ — ئانگاز؛ — نه‌نگاز؛
 — نه‌نگه‌ز؛ — گه‌ز؛ — ئاژۆ؛ — ئارۆ؛ — بردوو؛ — برده؛
 — بردگ؛ — برده‌ه؛ — گرتوو؛ — لیکه‌وتوو؛ — لیکه‌وته؛
 وه‌به‌ر گه‌زن که‌وتوو <آفتاب‌ده؛ گرم‌ده؛ سرما‌ده؛
 سیل‌زده: تاوانگاز؛ گه‌رم‌اره؛ سه‌رم‌اب‌دوو؛ سیلاو‌کرتوو>
 ۲. وه‌ره‌ز؛ بیزار؛ زیر؛ ئالۆز.

زده‌دار / zadedār ، ها:/صفت. زده‌دار؛ که‌ل؛
 گۆسپه؛ سه‌قه‌ت؛ عه‌بیدار؛ عه‌یار؛ قه‌لبه.
 زر / zar /اسم. /ادبی/ زیر؛ زه‌ر؛ ئالتوون؛ ته‌لا؛
 تلا.

زر / zer /صوت. زریکه؛ زیکه؛ زیقه؛ زیره؛ زیر؛
 زاک؛ زاق؛ زا‌که؛ زا‌قه؛ قیزه؛ قیجه؛ ۱. ده‌نگی
 گریان ۲. ده‌نگی ناخۆش و دل‌نه‌خواز (وه‌ک
 ده‌نگی نک و ناله) * زر-زر

■ زر زدن: /تعریض/ ۱. زیریکاندن؛ زیرقاندن؛
 زیرقاندن؛ زیره‌زیر کردن؛ زیرق و هۆر کردن؛
 زیریکنه‌ی؛ باس‌نه‌ی؛ گریان، به‌تایبه‌ت گریان
 من‌دال <چرا بچه زرد زده شد؟: بۆ من‌داله‌که
 ده‌زریکینی؟> ۲. ور لیدان؛ ئه‌لف له‌یله‌ خویندن؛
 بلویر به‌زاندن؛ سه‌له‌که‌ چۆله‌که‌ قووت دان؛
 پستن؛ قسه‌ی بی‌که‌لک کردن <چقدر زر می‌زنی!>

چهند ور لیده‌ده‌ی! * زر-زر کردن
 زردخانه / zarrādxāne ، ها:/عربی/ فارسی
 /اسم. کارگاهی پیک‌هینانی چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نی.

تیره‌ی سهرووان، به کوتهره‌ی راستی ری—
ری و گازدار، کاژی ناسک و پهنکی قاوه‌یی
پوشن، پهل‌ویوی ئاسویی، گه‌لای وه‌ک
دل، چیسوی گه‌زوداری بونخوش و هه‌ل‌کهر
له شوی زوردا که له پیشه‌سازیدا به کاری
دینن.

زرت / zert / صوت، [گفتاری، مستهجن] تر؛ شیر؛
جر؛ دهنگی بهر بوونه‌وی بای سک.

☐ زرت چیزی / کسی در رفتن: [کنایی] ته‌که‌ی
گوئ/ مل که‌سی هاتن؛ تری شتی/ که‌سی
بریان؛ پوان؛ له کار که‌وتن؛ زرت چیزی/ کسی
قَمصور شدن

زرت چیزی/ کسی قَمصور شدن ☐ زرت
چیزی/ کسی در رفتن

زرت / zorrat / از عربی ☐ ذُرَّت
زرتار / zartār / صفت، زیرتال؛ زیرتان؛ زیرتار؛
پارچه‌ی رایهل زیرین.

زرتشتی / zartōšti / اسم، ۱. زه‌رده‌شتی؛
زه‌رتوشتی: ۱. دینی که زه‌رده‌شتی پیغه‌مبه‌ر
(رنگه له سهرده‌شته‌وه له سه‌ده‌ی ششی پیش له
زاین) دایه‌ین. ۲. ها/ان/ گاور؛ گهور؛ هه‌ر یه‌که
له پی‌ه‌وانی ئهم دینه * زردشتی

زرتی / zertî / قید، [گفتاری، مستهجن] فرت؛
ناکاو؛ له‌پرا؛ زرت؛ یه‌که‌هو؛ ژنشکاف؛
نشکاف؛ شکا «تا کشیدم، زرتی پاره شد؛ هه‌ر
کیشام، فرت قرتا».

زرخرد / zarxarîd / صفت، زه‌رخری؛ زه‌رخ‌پد؛
زیرک‌راو؛ زیرسه‌نراو؛ زیرکر؛ زیرخ‌ری؛ سه‌ندراو به
پاره (زیر) «بنده‌ی زرخرد؛ کویله‌ی زه‌رخری».

زرخیز / zarxîz / صفت، نه‌خت؛ به‌وه‌چ؛ ماک؛
ماکه؛ زور به‌ره‌مدار و بایه‌خدار له بواری
سامانی سروشتی و کانگای پربایه‌خه‌وه «خاک
زرخیز؛ خاکی نه‌خت».

زرد^۱ / zard / اسم، زه‌رد؛ زه‌ر؛ یه‌کی له په‌نگه
سهره‌کیه‌کان له شیوه‌ی په‌نگی لیموی گه‌ییو،

زراعت / zerā'at / [عربی] اسم، ۱. کشت‌وکال؛
که‌شت‌وکال؛ کیشت؛ که‌شته؛ که‌شاوه‌ری
۲. ها/ زار؛ جووت؛ هیته؛ کیل؛ کار و په‌وتی
کیلان.

زراعتی / zerā'atî / [عربی] صفت، زاری؛
کیلگه‌یی؛ چاندنی؛ کشت‌وکالی؛ که‌شاوه‌ری؛
فه‌لایه‌تی.

زراعی / zerā'î / [عربی] صفت، که‌شاوه‌ری؛
زاری؛ کشت‌وکالی؛ پیوه‌ندیدار به کشت‌وکاله‌وه
«زمین زراعی؛ زه‌وی گه‌ده‌ری».

زارفه / zarrāfe / [عربی] اسم، زه‌رافه: ۱. ها؛
گان/ گیانه‌وه‌ریکی گوانداری مل‌دریژه که
به‌ریزه‌که‌ی، له سمیه‌وه هه‌تا نووکی شاخی
شه‌ش میتر ده‌بی و گه‌لای دار ده‌خوا ۲. [نجوم]
شیوه‌ییکی ئاسمانی گه‌وره و که‌م‌دره‌وش له
ئاسمانی نیوه‌گوئی باکووریدا.

زاراندود / zarandûd / صفت، ته‌لاکت؛
زیرکت؛ ئاو‌زیر؛ ئالدوز؛ میته‌لا؛ مه‌لا؛ به
رووییکی دایوشراو به په‌په یان ئاوی ته‌لا.

زاراندوز / zarandûz، ان/ صفت، پاره‌مؤل؛
زیرباخن؛ مالدوس؛ پاره‌دوست؛ مال و سامان
خر که‌روه.

زاراندوزی / zarandûzi، ها/ اسم، مالدوستی؛
۱. کار یان په‌وتی خر‌کردنه‌وی مال و سامان
۲. ئوگره‌تی یان گزه‌گزی سه‌ر مالدوستی
«ز. ندوری با پارسایی سازگار نیست؛ مالدوستی له‌گه‌ل
پاریزگاریدا یه‌ک ناگره‌وه».

زاراوند / zarāvand / اسم، کالیاره‌تاله؛
کاله‌گه‌مارانه؛ کاره‌گه‌مارانه؛ کاله‌که‌ماران.

زربافت / zarbāft / صفت، زیربافت؛ زیرباف؛
زیرچن؛ چنراوه‌یه‌ک که تالی زیرینی تیدا ده‌کار
کراین.

زربفت / zarbaft / صفت، [دبی] زیربافت؛
زیرباف؛ زه‌ری؛ زیرتال؛ قوماشی رایهل‌زیر.

زربین / zarbîn، ها/ اسم، دره‌ختیک له

۱. درهختی به گۆنه و جۆرگه‌لی زۆره‌وه، گه‌لای بی‌تووک و هیلک‌هیی و ددان‌ه‌دار و گول سپیکه‌له‌وه که به‌ره‌که‌ی خۆراکیه ۲. میوه‌ی ئه‌و داره که گۆشتن و ئاوداره و درزیکی پتیه‌یه و ناوکه‌که‌ی سفت و سافه.

زردید / zardbid / بید زرد، بید

زردپوست / zardpûst / ها: ان: صفت. زردپیتست؛ زهر‌دپ‌وس؛ پتیه‌ندیدار یان سهر به‌یه‌کئ له چوار گرۆی گه‌وره‌ی په‌گه‌زی مرۆ، خه‌لکی رۆژه‌لاتی دوور، به‌پیتستی زهر، چاوی کیشراو و قزی ره‌ش و سافه‌وه.

زردپی / zardpey / اسم. به‌ندۆک؛ ورده‌مار؛ ورده‌په‌گ؛ نه‌واریکی سفت و پته‌و له‌شانه‌ی لڤکه‌یی که سهری جمگه‌ی ئیسکه‌کان پیکه‌وه ده‌لکینئ، یا ئه‌ندامان له‌سهر جیی خۆیان راده‌گری.

زردچوبه / zardčube / اسم. زهرده‌چیوه؛ زهرده‌چۆ؛ زهرچه‌وه؛ زهرده‌جوه؛ زهرده‌چه‌وه؛ ژهرژووه؛ کرکم؛ په‌هازەر: ۱. /ها/ گیایی ئالفی له‌ده‌سته‌ی زهنجه‌فیلان ۲. وشکه‌وه‌کراوی گیای په‌هازەر که بۆ په‌نگ‌جوانی و بۆنخۆشی ده‌یکه‌نه‌ نیو چیشته‌وه.

زردخار / zardxār / اسم. دروه‌زهرده؛ زهرده‌سیری؛ گیاییکی درکاوی په‌نگ زهرده، زۆتر له‌نیو جار و ده‌یم و کێلگه‌دا ده‌پوئ.

زردرو / zardrû / صفت. په‌نگ‌زهرده؛ پرووزهرده؛ زهرده‌داگه‌راو: ۱. زهرده‌وله؛ زهرده‌وله؛ زهرده‌پالی؛ خاوه‌ن روه‌خساری زهرده‌به‌هۆی نه‌خۆشی، برسیه‌تی یان شه‌که‌تیه‌وه ۲. /گفتاری/ ترساو یان شه‌رمه‌زار.

زردرویی / zardrûyî / اسم. پرووزهردی؛ په‌نگ‌زهردی؛ دۆخ و چۆنیه‌تی زهرده‌و کر بوونی روه‌خسار.

گولی رۆجیار په‌رشت یان زهرده‌چیوه: /الف/ په‌نگی که له‌شه‌به‌نگدا ده‌که‌ویته‌ نیوان په‌نگی که‌سک و نارنجیه‌وه ب/ پرشنگی به‌دریژی شه‌پۆلی نیوان ۵۷۵ تا ۵۹۵ نانۆمیتره‌وه. هه‌روه‌ها: زردرنگ؛ زردقام

زرد طلایی: زهردی زیری؛ زهردی ورشه‌دار به‌په‌نگی زیر.

زرد قناری: زهردی قه‌ناری؛ زهردی زهرده؛ زهردی تۆخ.

زرد کاده‌یم: زهردی کادومیوم؛ زهردی ئامال نارنجی.

زرد کاهی: کارپه‌نگ؛ زهردی رۆشن.

زرد ناپل: زهردی ناپل؛ زهردی ته‌لایی خه‌ست.

زرد هانزا: زهردی مات.

زرد: ۱. صفت. زهرده؛ ۱. به‌په‌نگی زهرده ۲. /مجازی/ ژاکاو؛ کز؛ په‌ژمه‌راو؛ بی‌تین؛ نه‌خۆش؛ نه‌وه‌ش.

زرد شدن: زهرده‌بوون. ۱. سیسیان؛ ژاکان؛ په‌ژمران؛ چه‌رمسین؛ گه‌چلان؛ ژاکای؛ سیس بوون؛ دامرانی گول و گیا به‌هۆی گۆرانی وهرز یان نه‌خۆشیه‌وه ۲. زهرده‌ه‌لگه‌پان؛ بوونه‌زهرده؛ په‌نگی زهرده‌په‌یدا کردن.

زرد کردن: /تعریض/ خۆ چه‌په‌ل کردن؛ زهرده‌کردن؛ خۆ ته‌پکردن؛ وئ پیس که‌رده‌ی؛ گووکردنه‌خۆدا؛ زۆر ترسان (آرام‌حسابی زرد کرده‌بود؛ ئارام ته‌واو خوی چه‌په‌ل کردیبو).

زرداب / zardāb / اسم. /گفتاری/ زراو؛ زهرتال؛ زالی؛ سه‌فرا؛ زهرداو؛ تراویکی زهردی ئامال‌سه‌وزی تاله‌له‌جهرگه‌وه‌ده‌ده‌لی و چه‌وری پتیه‌تیه‌وه.

زردالو / zardālû / ها: اسم. قه‌یسی؛ شیلانه؛ شه‌لانی؛ شه‌لانه؛ شیلانی؛ شیلانی؛ شیلانی؛ شیلانه؛ زهردی؛ زهرده‌لی؛ زهردالی؛ زهردالو؛ زهرده‌لوو؛ مژمژ؛ مژمه‌ه؛ هیرۆگ؛ مشمش؛

پهنگدینتی که له ئەندامانی بێسەوزینتی گێادا بەدی دێ و دەبێتە هۆی بەدیھاتنی پەنگی زەرد.

زر - زر /zerzer/ زر

زر - زر کردن زر زدن، زر

زر - زر /zerzerû/ :صفت، [گفتاری] زیقن؛ زیقاول؛ زیقاولە؛ میزن؛ گرینۆک؛ جیقن؛ خاوەن خوویان خەدی زار و زیقە کردن (بجە ی زر- زر: مندالی زیقن).

زرزورە /zorzüre/ ، ها/ :اسم، پەسپەسکەرە؛ پەسپەسە کۆلە؛ پەسپەسە کەرە؛ تەڤنپیرک؛ کاکلەمووشان؛ داپیرۆشک؛ جیلاباف؛ جۆلاتەنە؛ جال جالۆکە؛ داوتەنە؛ تارتنۆک؛ جاتەنە.

زرشک /zerešk, zerešg/ ، ها/ :اسم، زیریشک؛ زیرسک؛ دپکەزی؛ زێ؛ دەوونێکی دپکاوێه بە گۆلی زەردی هیشوویی و بەری خری سوورەووە ۲. بەری ئەو دەوونە کە ترشە و هەم بۆ نیو چیش (پلاوزریشک) و هەم وەک خواردنەووە

(ناوزریشک) دەخوێ * زرشک

زرشک پلو /zerešgpolow, zerešgpolo/ :اسم، زیریشک پلاو؛ جوړی پلاو، کە گۆشت (زۆتر گۆشتی مریشک)، زیریشک و زافەرانی تیکەلە.

زرسکی /zereškî, zerešgî/ :اسم، زیریشکی؛ پەنگی سووری ئامال کەو: زرشکی. هەر وەها:

زرسکی رنگ

زرسکی^۱ :صفت، زیریشکی؛ بە پەنگی

زرسکیه: زرشکی

زرسک /zerešg/ زرشک

زرسکی /zerešgî/ زرشکی

زرفین /zorfin/ زرفین

زرفینک /zorfinak/ :[؟] /اسم، [گیاهشناسی] ئەندامی زاوژنی مینە له قەوزە گەلدا.

زرق و برق /zarq-o-barq/ :عربی /اسم، زیریقه و بریقه؛ بریچه؛ زیریق و بریق؛ زەرق و بەرق؛ خشی بەرچاوگر، دیار و بێبایەخ «گول زرق و

زرد زخم /zardzaxm/ :اسم، زەریسز؛ نەخۆشینیکی پستی چەتوون و میکروبی کە ئەگەر پەرهی ساند، بە شیوهی بلۆقگەلیکی چلکی و زۆر گیرۆ دەردەکەوێ.

زردشتی /zardoštî/ زرشتی

زردک /zardak/ ، ها/ :اسم، گێزەر؛ گەزەر؛ گزەر؛ گەزەریکی؛ هەویج.

زردماهی /zardmāhi/ ، ها/ :اسم، زنیپر؛ سمیلک؛ ماسیه زەردە؛ زەردەماسی؛ جوړیک ماسی زەردکارە لە ئاوی شیرینی چۆم و پوو باران دەژی.

زردنبو /zardambû, zardانبو/ ، ها/ :اسم، [مجازی، گفتاری] ۱. زەرد داگەراو؛ بێ پەنگ؛ پەنگ پەریو؛ ماخە زەرد؛ مەرپەموو کە؛ خاوەن پوخساری کە لە بەر نەخۆشی یان کزی زەرد بوو ۲. زەردەهەلگەراو؛ زەردەبووگ؛ بە پەنگی زەرد کە نیشانهی ژاکاوی و سیسیه «خیار زردنبو: خەباری زەردەهەلگەراو».

زردوزی /zardûzî/ ، ها/ :اسم، زیرپافی؛

۱. هونەر یان لێزانی دروومانی نەخش و نیگار لە سەر جل و بەرگەو بە بەنی زەردی زیرین ۲. جل و بەرگی کە زیرپووری لە سەر کراوە ۳. کارگەیی کە ئەو کارە تیدا دەکری. هەر وەها: زردوز

زردە /zarde/ ، ها/ :اسم، زەردینە؛ زەردینک؛

۱. زەردینە؛ زەرک؛ زەرتک؛ زەردکی؛ ماکێ پەنگ زەردی ناو هیلکەیی پەلسەوهران ۲. [زیست‌شناسی] ماکێ پاشەکەوتی هیلکۆکە لە زۆریه گیانه‌وهراندا کە تەژی لە پرۆتئین و چەوریه.

زردی /zardî/ :اسم، زەردی؛ ۱. زەراهی؛ زەردایی؛ دۆخ یان چۆنیەتی زەرد بوون ۲. [گفتاری] زەردوویی؛ یەرەقان؛ بەزەک؛ زەردەیی؛ زەریکی؛ زەرۆکی؛ زەرەک.

زردینه /zardine/ :اسم، [گیاهشناسی] زەردین؛

زرنك / zerang ، ها: صفت. / گفتاری / زرنك؛
 زرینگ، زیت؛ زیتهل؛ زبت؛ زرك؛ زیکل:
 ۱. وریا؛ وشیار؛ شووت؛ هلدایی؛ ههوار؛ کونا؛
 زیرهك؛ وته؛ قوته؛ به هوش؛ هایا؛ لوكوش؛ ئیار؛
 یه مان ۲. مه زبوت؛ به چنگ؛ گرژ؛ کرژ؛ تروسك؛
 لؤبت؛ لؤتەر؛ گورد؛ به كار؛ خهیرا؛ چابك؛
 چالاك؛ چهنگ چیل؛ بزۆز؛ ئازا؛ قوچاخ
 ۳. سه ههنده؛ سه ههنه؛ سه ههنده؛ گورد؛ گورج؛
 گوریز؛ چه لهنگ.

زرنكار / zarnegār / اسم. زه نینگار؛
 بهرنامه ییكي كه مپیوته ری بؤ نووسین.

زرنكار: صفت. / ادبی / زپرنه خش؛ زپركیش؛
 نه خش ته لایی.

زرنگی / zerangi / اسم. زرنگی؛ زرینگی؛
 وریایی؛ كه لپه ی؛ دؤخ یان چۆنیه تی زرنك
 بوون.

زرنیخ / zarnîx / اسم. / شیمی / زهرنق؛ زه نیق؛
 زه نیخ؛ كانزایه کی زهرده به ناوی سولفیدی
 ئارسنیک.

زرورق / zarvaraq ، ها: / فارسی / عربی / اسم.
 زه پوره رق: ۱. په ری هه کی ناسك، پته و
 هتیدك روون، به په نگی جورا و جوروه كه له
 هویری مژگی چئو دروست ده بی ۲. په ری بی
 كه یهك لا یان هه دوو لای به تیكه لاو له
 په نگدانه (سپی یان په نگی تر) و ماکیکی
 چه سپناك داپوشراوه و بریقه ی لی خراوه و بؤ
 بهسته بندی و زپركوتی بهرگ، كه لکی لی
 ده گرن.

زرورزور / zar-o-zîvar / / فارسی / سفدی / اسم.
 خشل و زه مبه ر؛ زپ و زه مبه ر؛ زپ و زیو؛ زه و
 زیوی بایه خدار.

زره / zereh ، ها: / اسم. زری؛ زرخ؛ زره:
 ۱. / قدیمی / بهرگی شه ر؛ بهرگی له ئالقه گه لی
 پؤلایی ناسك و باریك كه بؤ بهرگری له گه زنی
 تیر و شیر له شه ردا ده بهر ده كرا ۲. په ری پؤلا

برق دخترک را خورد: فریوی زه رق و بهر فی کچه تیوی
 خوارد.

زرك / zarak / اسم. ۱. په ری زور ناسکی زپر
 كه له بهر تیشكدا سه وز ده نوینی و له
 زپرن کردنی شیشه دا به كار دی ۲. / قدیمی /
 گه رده به کی په نك زپرن كه ژنان ده یانپژانده
 سه ر قژیاندا.

زركش / zarkeš / اسم. زپرباف: ۱. زپردوور
 ۲. زپركار؛ زپرن؛ به زپرنجراو.

زركوب / zarkûb / صفت. زپركوت؛
 ۱. زپركفت؛ به پروپه ری زپركاری كراوه وه
 ۲. زپرنووس؛ زپرنه خش؛ به بهرگی نه خشاو یا
 نووسراو به په نگی كانزایی بریقه داره وه.

زركوبی / zarkûbî / اسم. زپركوتی؛ كاری
 كوتانی نه خش و نیگار به كانزا به تایبه ت زپر به
 سه ر پروپه پیکه وه.

زرگر / zargar ، ها: ان: / اسم. ۱. زپركار؛
 زپرنیگر؛ زه نیگر؛ زپركه ر؛ زه رگه ر؛ ئالتوونچی؛
 پیشه سازی كه به زپر و به ردی به نرخ تر
 خشل و كه ره سه ی جوان و رازینه ر دروست
 ده كا ۲. ته لافرووش؛ زپرفرووش؛ كه سی كه شه و
 خشل و زه مبه رانه ده سی نی و ده فروشی ته وه *
 طلاكار؛ طلاگر

زرگری / zargari / اسم. زپرنیگری؛ ۱. كار و
 په وتی دروست کردنی كه ره سه ی جوانی له زپر
 و به ردی به نرخ تر ۲. / ها / كارگای زپرنیگر
 ۳. / ها / ته لافرووشی؛ گه وه رفرووشی؛ فروشگای
 زپر و به ردی به نرخ.

زرگون / zargûn / / آفرانسوی از آلمانی از سریانی از
 طریق عربی / اسم. زبرگون

زرگون: صفت. زه راسا؛ زپرن؛ ته لایی؛
 زپرواشه؛ زه ربه ش؛ زه ردیله؛ زهرداش؛ زه ردباف؛
 وه كوو زپر.

زرنه / zornā / سرنه

زرنب / zarnab / سرنخدار

یا ئالیاژگه‌لی قایم که ماشین و کهشتی شه‌ری پی‌داده‌پوشن.

زرهپوش / zerehpūš / ها: / اسم: زرئ‌پۆش؛ ده‌بابه؛ جوړئ ماشینی چه‌کداری یا ناوی جه‌نگی که ته‌نه‌که‌ی به‌کانزایه‌کی قایم داپوشراوه تا گولله نه‌یسمئ.

زرهدار / zerehdār / ها: / ان: / اسم: زری‌دار؛ خاوه‌ن زرئ؛ به زرئ.

زره‌ی / zerehi / صفت: ۱. [نامتداول] زری‌دار ۲. زره‌یی؛ زریه‌یی؛ سهر به‌یه‌که‌ی چه‌کداری که به‌ئامرازی زری‌داره‌وه شهر ده‌کا.

زری / zarī / اسم: زیری؛ زهری؛ ۱. پارچه‌ی هه‌وریشمی که به‌گولابه‌توون نه‌خشی زه‌قیان له‌سهری چنیوه ۲. قوماشی که تالی زیری یا زیوینی تیندا به‌کار چوو.

زرین / zarrīn / صفت: [ادبی] زیرن؛ زیرین؛ ته‌لایی.

زرین‌ماهی / zarrīnmāhi / اسم: ۱. ها: / ان: جوړئ ماسی چکوله که زورتر به‌ره‌نگی زهری ته‌لاییه و له‌ناو هه‌وز یان ئاکواریومدا راپده‌گرن ۲. [نجوم] وینه‌یه‌کی گچکه‌ی ئاسمانی له‌خولگه‌ی جه‌مسهری باشووریدا: شمشرماهی

زشت / zešt / صفت: که‌سن؛ ناشیرین؛ دشت؛ دشته؛ زشت؛ نه‌چی؛ کریت؛ ۱. به‌چؤناوچؤنی خراپ و ناله‌باره‌وه <حرف: س: قسه‌ی ناسیرین> ۲. قیزه؛ گه‌ست؛ ناحه‌ز؛ دزیو؛ ده‌عه‌جانی <چه‌ره‌ی: س: ته‌شکی ناسیرین>. هه‌روه‌ها: زشت بودن؛ زشت‌شدن؛ زشت‌کردن

زشتخو / zeštxû / ها: / ان: / صفت: کریت؛ به‌خؤ؛ ره‌زاتال؛ ره‌زاگران؛ ره‌زاقورس؛ ئیسک‌قورس؛ خوینتال؛ به‌دخوو؛ ناخار. هه‌روه‌ها: زشتخویی زشترو / zeštrû / ها: / یان: / صفت: به‌دته‌شک؛ ناشیرین؛ ناحه‌ز؛ گه‌مر؛ کریت؛ به‌دیمه‌نی ناحه‌زه‌وه. هه‌روه‌ها: زشترویی زشتی / zeštî / ها: / اسم: زشتی؛ کریتی؛

که‌سنی؛ گه‌مری؛ دشتی؛ ناحه‌زی؛ دؤخ یان چؤنیه‌تی ناشیرین و ناحه‌ز بوون.

زعامت / za'āmat / :عربی/ اسم: [ادبی] رېبه‌ری؛ رېبه‌رایه‌نی؛ سهرکر دایه‌تی.

زعفران / za'farān, za'ferān / :عربی/ اسم: زه‌عفران؛ زاه‌ران؛ زاف‌ران؛ زه‌حفه‌ران؛ زه‌فیروو؛ زه‌ردی‌باخ: ۱. ها: / گیایه‌کی ئالفی له‌تیره‌ی زه‌مه‌قان به‌شیوه‌ی جوړاو‌جوړ، گوشتن، به‌گولی بنه‌وشی ئال یان ئه‌رخه‌وانیه‌وه ۲. گه‌رده‌ی ئه‌و گیایه، به‌بؤنی تیژ و تامی تونده‌وه که بؤ جوان و بؤنخۆش‌کردنی خؤراک به‌کار دی.

زعفرانی^۱ / za'farānī, za'ferānī / :عربی/ اسم: [ادبی] زه‌عفرانی؛ زاف‌رانی؛ زاه‌فرانی؛ زه‌حفه‌رانی؛ ره‌نگی زه‌ردی ئامال نارنجی. هه‌روه‌ها:

زعفرانی‌رنگ زعفرانی^۲: صفت. زه‌عفرانی؛ زاه‌فرانی؛ زاف‌رانی: ۱. به‌ره‌نگی زاه‌فران ۲. زاه‌فران دار؛ زاه‌فران تی‌کراو.

زعم / za'm / :عربی/ اسم: [ادبی] گومان: ۱. دوودلی؛ دلاودلی؛ سو ۲. خه‌یال؛ ئه‌ندیشه؛ ره‌ت؛ گزه‌گز؛ بیر؛ هزر؛ ویر.

☐ به‌زعم کسی: به‌گومانی که‌سیک. زعما / zo'amā / :عربی/ جمع زعیم زعیم / za'im / :ان: / زعما: [عربی/ اسم: [ادبی] پیشه‌وا؛ رېبه‌ر؛ سهرکرده؛ سهرۆک؛ یه‌مان؛ گه‌وره‌ی خیل.

زغال / zoqāl / ها: / اسم: سوخال؛ زوخال؛ زغال؛ زخال؛ زووخال؛ زؤخال: ۱. خه‌لووز؛ خلووز؛ خلؤز؛ ره‌زی؛ ره‌ژوو؛ رېژی؛ رېژوو؛ کومر؛ ماکیکی سووته‌مه‌نی ره‌ش که له‌ناته‌واو سووتانی چپو له‌شوینیکی سهر به‌ستراودا به‌ره‌هم دی ۲. ماکئ که زۆربه‌ی پیکهاته‌که‌ی که‌ربونی په‌تیه و له‌تنۆکاندنی چپو، پیشه یان شه‌کر په‌یدا ده‌بی و له‌کاتی سووتاندا دووکه‌لی

نيه و گهرمای زۆر به‌دی دینى ۳. میله‌ی له جنسى فریت که له رادیودا به کار دى ۴. میله‌ی له جنسى سوخال که به‌رق ده‌گه‌یینیته موتور * ذغال

◻ زغال حیوانى: خه‌لووزى گیانه‌وه‌رى؛ سوخالى که له سووتاندنى ماکى گیانه‌وه‌ر دروست ده‌بى، فوسفاتى زۆر و کهربونى که‌مى تیدایه و له په‌نگ س‌پیدا به کار دى.

زغال زنده: خه‌لووزى زیندوو؛ سوخالى که هیدروکسه‌ربونى لیگیراوه و هی‌زى راکیشانى زۆرتر کراوه‌ته‌وه: زغال فعال

زغال سنگ 𐰽 زغالسنگ

زغال فعال 𐰽 زغال زنده

زغال قرع: سوخالى بى‌خه‌وش که دهنیشیته سهر دیواره‌ی کووره‌ی پاکژ کردنى سوخاله‌وه و بۆ دروست کردنى جه‌مسهرى سوخالى به که‌لک دى.

زغال قه‌وه‌ای: جوړى به‌رده خه‌لووزى قاوه‌یى، پیکهاته‌که‌ی وه‌کوو چیه و دووکه‌لی شۆله‌که‌ی زۆره.

زغال اخته / zoqālaxte / ها: /فارسی/ ترکی /اسم، کفرى؛ کيفرى؛ کوفيرى؛ مې: ۱. دارچکيکى لپړه‌وارى، شه‌تلى و هه‌میشه سه‌وزه ۲. به‌رى نه‌و دارچکه که خړيکى سوورتۆخه، ناوکه‌که‌ی دريژ و تامى ترش و شیرينه و به که‌لکى خواردن و دهرمانيش دى.

زغال‌دانى / zoqāldānî / ها: /اسم، ره‌زیدان؛ سوخالدان؛ زوخال‌دان؛ زغال‌دان؛ خه‌لووزان؛ خه‌لووزدان: ۱. هه‌مارى خه‌لووز تیدا هه‌لگرتن ۲. جى‌زوغال؛ مه‌نقه‌ل؛ ده‌فرى هه‌لگرتنى خه‌لووز ۳. /کنايى/ کوناگورگ؛ جیگه‌ی ته‌نگ و تاریک و پیس.

زغالسنگ / zoqālsang / اسم، به‌رکه‌مه‌ر؛ که‌مه‌ر؛ کۆم‌ر؛ خه‌لووز به‌ردینه؛ هه‌ر کام له به‌ردگه‌لی

سووتمانى که له گۆرانى سروشتى گیاگه‌لی کۆنه مردووى ژیر زه‌ویدا پیک‌دئ و به پیى پړژه‌ی که‌ربون و شۆ، چه‌ند جوړى لى‌ده‌بیته‌وه. ◻ زغالسنگ خشک: کۆم‌رى وشک؛ که‌مه‌ر و شکه؛ به‌رکه‌مه‌رى وشک؛ خه‌لووز به‌ردینه‌ی وشک؛ جوړى به‌رده خه‌لووزى په‌شى بریقه‌دار، داگرى ۹۰٪ که‌ربون که به ناسته‌م و به گ‌رپکى بى‌هی‌ز و بى‌بۆن و دووکه‌له‌وه ده‌سووتى.

زغالسنگ قيرى: به‌رده خه‌لووزى په‌شى ئاسایى به که‌ربونى زۆر و ئاوى که‌مه‌وه، بى‌دووکه‌ل و به گهرمای زۆره‌وه ده‌سووتى.

زغالسنگ نارس: به‌رده خه‌لووزى پى‌نه‌گه‌یى و سۆک به په‌نگى قاوه‌یى یا په‌شه‌وه که به ناسته‌م ده‌سووتى و بۆنیکى ناخۆشى لى هه‌لده‌ستى.

زغالى ¹ / zoqālî / ها: /اسم، خه‌لووزفرۆش؛ سوخال‌فروش؛ فرۆشهرى خه‌لووز.

زغالى ²: صفت. خه‌لووزى؛ سوخالى؛ زوخالى: ۱. شياو بۆ دروست کردنى زوخال (چوب رعالى؛ چپوى خه‌لووزى) ۲. خه‌لووزاوى؛ خه‌لووزين؛ به سوخاله‌وه تالو (با دست و صورت رعلى بیرون آمد: به ده‌ست و دهم و چاوى خه‌لووزیه‌وه هاته‌ده‌رى).

زغره / zaqre / ها: /اسم، په‌راویز؛ نه‌وارى که‌م تا کورت پان له لی‌وارى ئاسه‌رى کلاوه‌وه بۆ به‌رگرى له ده‌ردانى ئاره‌ق یان چه‌ورى.

زغن / zaqan / ها: /اسم، قیز؛ قازوو؛ قزاک؛ قه‌له‌بازه‌له؛ کۆرکۆره؛ کۆرکۆز؛ کۆلاره؛ قشقه‌ره؛ مشک‌خۆر؛ مشک‌گیر؛ په‌له‌وه‌ریکى له‌ش ناوه‌ندى که له گواندارانى چکۆله و خزۆکان یان لاشه‌ی گیانه‌وه‌رانى تر بژیوى خۆى دابین ده‌کا:

غلیواج؛ غلیواژ؛ موش‌گیر

زغنبود / zaqnabûd / اسم، ژه‌قنه‌مووت؛ ژه‌قنه‌پووت؛ ژه‌قنه‌بووت؛ ژه‌قنه؛ ژه‌قنه؛

زکات / zakāt : [عربی] اسم، /اسلام/ زهکات؛ هندی دیاریکراو له مالی موسلمان که دهبی دهریکا و بیداته ئهوانه ی پټیان دهگا: زکوه

☐ زکات فطر: سهر فتره؛ سهر فتره؛ سهر وتره؛ دراو یان مالی که دواي پوژووی رهمهزان به ههژار و نه دار ده درئ.

زکات مال: زهکاتی مالیات؛ موسلمان ئه گهر مالی (واته مانگا، پهز، وشر، زیر یان زیو، گهنم، جو، خورما و میوژي) بگاته راده یه کی دیاریکراو، دهبی به شیکی بدا به ئهوانه ی پټیان دهگا.

زکام / zokām : [عربی] اسم، ههلامهت؛ ئهلامهت؛ ئالامهت؛ حهلامهت؛ هالمهوت؛ ههلا؛ پهتا؛ ساف؛ پهسیوو؛ پهسیو؛ پهسیف؛ پهرسیف؛ پهرسیف؛ پهرسیو؛ بابینی؛ ئاسرم؛ ئاسرم؛ دهمنی؛ پهژیک؛ مړک؛ تماو؛ فرقیینک؛ دیارده ی ئایسان و ئاو پیداهاتنی چاو و لووت، هاوړی له گهل پژم و هژردا.

زکوه / zakāt : [عربی] ☐ زکات زکی / zakî : ازکیا؛ [عربی] صفت، [ادبی] پاک؛ ۱. خاوین؛ ته میس ۲. پارسا؛ پاریزگار؛ چاکه کهر؛ خو پاریز.

زکی / zekî : صوت، [گفتاری، مستهجن] تر حیو؛ ترحهو؛ شیر؛ پیتی تیتالی و رشخن «زکی؛ ساعت دوازه است و آقا می گوید: صبح به خیر: تر حیو! سه عات دوازه ده و ئابرام ئیژئ: به یانی باش».

زگیل / zigîl, zegil : اسم، بالووکه؛ بالووک؛ بالووکه؛ بالووکه؛ بالوویک؛ بالوک؛ بایله؛ نازهخ؛ گهنمه؛ گهنمه؛ سگل؛ پالوو؛ کار: ۱. دیارده ی ویرووسی، به شیوه ی ههلتوقاویه کی نه پوژ به سهر پیسته وه ۲. ههر جوړه ههلتوقاویه کی وهک بالووک.

زل / zol : اسم، ماق؛ واق؛ زهق؛ دؤخی چاو برینه شتی بؤ ماوه یه ک.

☐ زل زدن: ماق بوون؛ زهق بوونه وه؛ ماق

هه لایه هل؛ گهرانی؛ زهبره به ند؛ زلفنج؛ کندرووس؛ قوزه لقورت؛ دهره؛ وشه ی جنیو، هاوواتای زه هری مار.

زفاف / zafāf : [عربی] اسم، زافانی؛ بوو کینی؛ چوونه په رده؛ هاوخواهی بووک و زاوا.

زفت / zaft : صفت، [ادبی] ئه ستور؛ قه لهو؛ کلفت؛ کلوفت؛ کولفت؛ چاخ؛ زنتول؛ زه بلح.

زفت / zeft : اسم، زهفته؛ زفت؛ زهفت؛ قیری سروشتی؛ هیدرو که ربونی نه گوژ یان هه ویری که له کوندا له قه لشتی برئ به رده وه دیانگرت و بؤ دهرمان به کار ده هات.

☐ زفت انداختن: زهفته لیدان؛ قیرتاو لیدان؛ ساوینی زفت به سهر قوماش و لکاندنی به سهر شوینیک له له شدا.

زفت / zoft : صفت، [ادبی] ۱. پژد؛ دهس وشک؛ به رچاوته نگ؛ چرووک؛ چکوود؛ چکووس؛ پیسکه؛ فرچوک ۲. به وتاو؛ تفت و توون؛ به چیژه ی ناخوشه وه.

زق / zoq : ☐ زق - زق؛ ذق زق - زق / zoqzoq : اسم، [گفتاری] ژانی تاو-تاو؛ ئیشی که له مه وداگلی کورت و په یتا-په یتادا سهر هه لده دا؛ زق

☐ زق - زق کردن: چلدان؛ چل کیشان؛ شانیه؛ برووسکه وه شانندن؛ ئیش کردنی په یتا- په یتا (وقتی آب سرد می خورم دندانم زق - زق می کند: که ئای سارد ده خومه وه ددانم حل یددا).

زقوم / zaqqûm, zaqqom : [عربی] اسم، ۱. ژاری مار؛ زههره مار؛ زه هری هه لایل؛ ژاعربیاش؛ ههر شتیکی زور تال که په نگه ژارواش بیت ۲. /اسلام/ داریکه له جه حانمدا که به ره که ی یه کجار تاله.

زکاب / zakāb : اسم، زاخاو؛ زاخی تاویندراوه که بؤ قایم کردنه وه ی شتی له ق به کار دی.

بوونهوه؛ چاو برینه شوینی یا شتی.

زل- زل نگاه کردن: زاق- زاق پروانین؛ زل-زل پروانین؛ چاو تی-برین؛ ماقهوه بوون؛ به پی-داگری و سهرنجهوه پروانین.

زلال / zolāl: عربی/ صفت. زهلال؛ زولال؛ چاوقرژانگ؛ زور پروون و بی-خهوش (بهتایبیت بو تراوان).

زلالیه / zolālīyye: عربی/ اسم. تراویکی پروون و لینج که له چاوی مؤره داراندا، مهودای نیوان گلینه و زوجاجیه پر ده کاتهوه.

زلزله / zelzele، ها: / عربی/ اسم. بوومه له رزه؛ بوومه له رزه؛ بووله رزه؛ بووه له رزه؛ بیمه له رزه؛ بیفه له رز؛ زهوی له رزه؛ زمین له رزه؛ زهله له رزلی عهره؛ له رزان؛ له رزهک؛ هه ژانی زهوین.

زلزله سنج / zelzelesanc، ها: / عربی/ فارسی/ اسم. له رزه پیو؛ نامرازی نه ندازه گرتنی له رهی زهوی بهتایبیت له کاتی بوومه له رزه دا.

زلزله نگار / zelzelenegār: / عربی/ فارسی/ اسم. له رزه نووس؛ که رسته یی بو ناسین و نووسینی شه پۆلی له ره، بهتایبیت بوومه له رزه.

زلزله نگاری / zelzelenegāri: / عربی/ فارسی/ اسم. له رزه نووسی؛ کار و رهوتی نیشاندانی هیژ، بهره و بهره وگی شه پۆلی له ره، به له رزه نووس.

زلف / zolf، ها: / ان: / اسم. زلف؛ زلف؛ زولف؛ زووف؛ بژی؛ گودله؛ فر؛ که زی؛ که زیه؛ تیت؛ نه گریجه؛ چینک؛ بسک؛ گیشک؛ قژی سهر.

زلف گذاشتن: زولف هیشتهوه؛ زلفهوه ناسه؛ دریز کردنهوهی مووی سهر.

زلفی / zolfi: / زلفین

زلفین / zolfin، ها: / اسم. کلیت؛ پرده؛ ره زن؛ گهو؛ قولف؛ زفرین؛ گۆله؛ ئالقهی دهرگا که شه وژمن یان زنجیری تیده چی؛ زرفین؛ زلفی

زلم زیمبو / zalamzímbo، ها: / اسم. [گفتاری] زه و زهنگیانه؛ متومووروو؛ ههر چهشنه زپ و زیو ناسای مهراش و کهم بایهخ.

زله / zelle: / از عربی/ ذله

زمام / zemām، zamām، ها: / عربی/ اسم.

۱. ههوسار؛ ههفسار؛ دهستهوسار؛ رشمه؛ رشمه؛ دهسکه رشمه؛ جلهو؛ پهتی که به لغاوهوه ده به ستری تاکو سوارکار، چوارپی باری یان سواری پی رابگری و بیگه رنی ۲. [مجازی] دهسهلات؛ ئیختیار.

زمام امور را به دسب گرفتن: [مجازی] بوونه رهحیم ساحتو مال؛ کار و بار به دهستهوه گرتن؛ رپهیری و بهرپوه بهری کار و باران به دهستهوه گرتن.

زمامدار / zemāmdār، zamāmdār، ها: / ان: / عربی/ فارسی/ اسم. دهسه لاتدار؛ ره مکیش؛ که سی که رپهیری و بهرپوه بهریه تی کار و باری بهتایبیت رپهیری دهوله تیکی به دهستهوه یه.

زمامداری / zemāmdārī، zamāmdārī: / عربی/ فارسی/ اسم. دهسه لاتداری؛ کار و بار یان پیشه دهسه لاتدار.

زمان / zamān، ها: / آزمنه: / اسم. کات؛ ده؛ زمان؛ زمون: ۱. وهخت؛ وهقت؛ گاف؛ گام؛ گامه؛ گۆم؛ بهنگ؛ چاخ؛ ده مان؛ وهختان؛ هنگام؛

محهل؛ سهردهم؛ رهوتی له گهر و بی پرانهوهی هه بوون، دیارده و رووداوان ۲. وهخت؛ وهقت؛ گاف؛ گام؛ گامه؛ گۆم؛ بهنگ؛ چاخ؛ ده مان؛ وهختان؛ محهل؛ سهردهم؛ بهشیکی دیار و

دابیری ئهم رهوته: / الف/ که به پیوه ریک (چهرخ، سال، حهوته، رۆژ، کاتمیر و...) نه ندازه بگیریت

ب) دهوره؛ دهوران؛ رۆژگار؛ رۆژگار؛ رۆژیار؛ که هاوکاته له گهل رووداوان یان رووداوه لی تردا

«زمان جنگ: کی شه» ج) که بو کار یان چالاکیکی دیاریکراو ره چاوکراوه: «زمان کار: کانی کار» ۳. [دستور] تایبه تمه ندی کردار که کانی روودانی (له رابردوو، ئیستا یان داهاتوودا) پیشان

دهدا.

زمان تقویمی: زمانه که له بزووتنی ههر

زمردى / zomorrodî / [مەرب] / اسم. زمرووتى؛ زامرووتى؛ پەنگى زەمرووت؛ پەنگى سەوزى روون.

زمردى: صفت. زمرووتى؛ زامرووتى؛ پەنگى زامرووت؛ پەنگى سەوزى روون.

زمردين / zomorrodin / [مەرب / فارسی] / صفت. [دبی] / زمرووتى؛ زامرووتى؛ زمرووتى.

زمره / zomre / [عربی] / اسم. ریز؛ پیژ؛ چین؛ تاقم؛ پۆل؛ دەستە؛ دەسە؛ گرو [دەر زمره] آزادىخواهان بود: له ریزی پژارخوازанда بوو.

زمزایی / zamzāyî / [سرمازی] - ۲

زمزمه / zamzame, zemzeme / ها: [مەرب] / فارسی / اسم. ۱. مۆره؛ ویره؛ ویر؛ مۆر؛ لۆره؛ نارەنار؛ لۆرەلۆر؛ سۆزە؛ مۆرەمۆر؛ گۆرانىي کە لە بەر خۆوە بە دەنگى نزم دەخویندري. ۲. ورتە؛ ورت؛ پرتە؛ پرتەپرت؛ ورتەورت؛ رېچار؛ قسەى لە ژێر لیوانهوه «از گوشه‌ی اتاق زمزمه‌ای بلند شد: له کونجى دیوه‌که‌وه ورتەورتیک هه‌ستا» ۳. نارەنار؛ وهیتە؛ ویر؛ مۆر؛ لۆره؛ لۆرەلۆر؛ سۆزە؛ مۆرەمۆر؛ هۆرە؛ هۆرەهۆر؛ ورنگەورنک؛ ئاهەنگى بە دەنگى هیدى و دل‌بزوین و دلگەروه «زمزمه‌ی بلبلان: نارەنارى بولبولان».

□ زمزمه کردن: مۆرەمۆرکردن؛ هوربانندن؛ نیورین؛ لۆراندن؛ بە نەرمە و لە بەر خۆوە خۆندن.

زمستان / zemestān / ها: [مەرب] / اسم. زمستان؛ زسان؛ زۆسان؛ زووسان؛ زمسان؛ زمستان؛ زفستان؛ جسان؛ جستان؛ زم؛ زمستوو؛ زمسوو؛ زمستون؛ ۱. یەکی لە چوار وەرزی سال لە سەرزه‌یگەلى ناوچه‌ی مام‌ناوندی، کە کەوتۆتە نیوان پاییز و به‌هاره‌وه ۲. [کنایی] / کژی سەرما و سۆله؛ وەرزی سەرما؛ چاخی سەرما «هنوز آذرماه نیامده زمستان شروع شده است: هېشتا سەرماوه‌ نەهاتوه‌وه زمستان ده‌ستی پیکردوه».

□ زمستان هه‌سته‌ی: زمستانی ئەتومی؛ بار و

گه‌ڕۆکیک بە دەوری خۆر، یان مانگ بە دەوری گه‌ڕۆکی خۆیدا، بە دی دیت.

زمان بندى / zamānbandî / ها: [مەرب] / کار یان پەوتی دیاری کردن یان پیش‌بینی کردنی کاتی پیویست بۆ جیه‌جی بوون یان به‌پێوه‌ چوونی قوناگەلى جۆراوجۆرى گەلاله، به‌نامه یان زنجیره‌کارگەلیک.

زمان سنج / zamānsanc / ها: [مەرب] / کات‌بژیر؛ کورنۆمیتەر؛ ئامرازى بۆ ژماردنى مه‌وداگەلى کاتی زۆر کورت.

زمانمند / zamānmand / صفت. کاتبەر؛ کاتگر؛ ماوه‌خایەن؛ پیویست بە رابردنى کات «تحصیل کارى زمانمند است: خویندن کاریکی کاتبەر».

زمانمندی / zamānmandî / [مەرب] / کاتبەری؛ کاتگری؛ دۆخ یان چۆنیەتى کاتبەر بوون.

زمانه / zamāne / [مەرب] / دەوران؛ دەور؛ دۆر؛ چەرخ؛ رۆژگار؛ رۆچیار؛ زەمان؛ زەمانه؛ فەله‌ک؛ فەله‌ک؛ دنیا؛ گەردوون «زمانه با تو نساژد، تو با زمانه بساژد: دەوران بە مەیلی تۆی نەکرد، تۆ بە مەیلی دەوران بکە!».

زمانی / zamānî / صفت. کاتی؛ زەمانی؛ سەردەمی؛ سەر بە کات یان پێوه‌ندیدار بە کاتوه.

زمپای / zampāy / [سرمایی] / زمخت / zomox / ها: [مەرب] / صفت. [گفتاری] / قولۆر؛ ناقولا؛ نەپۆر؛ دشت؛ بە پیکه‌هاته‌ی ناریک‌وپیک و دوور لە وردی و جوانیه‌وه.

زمختی / zomoxti / [مەرب] / قولۆری؛ ناقولایی؛ نەپۆری.

زمرد / zomorrod / [مەرب] / اسم. زمروت؛ زامروت؛ زامرووت؛ جۆری بەردی بە‌نرخى کەسک بە بری ئوکسید کرۆمه‌وه کە لە گەوه‌رسازیدا بە‌کار دەچێ.

زمردفام / zomorrodām / [مەرب / فارسی] / صفت. زامرووت‌واش؛ زمرۆت‌واژ؛ بە پەنگى زمرووت.

یان مالی له سهر بکاته وه ۰.۵ / مجازی /
تـهـختای؛ تـهـختی دیو یان هـهـر
شوینکی تر. بهرانبر: هوا / توی تاکسی پول
افتاد زمس و رفت زیر پای راننده: له ناو تاکسیه دا
پاره که کهوتنه ۰.۶ / ها / گۆره پان؛ مهیدان؛
راننده کهوه ۰.۶ / ها / گۆره پان؛ مهیدان؛
دهره تانی که بۆ چالاکیه کی تایهت
دروست کراوه (زمین بازی: کورمان کایه).

زمین آنز: زوهۆر؛ لهرزک؛ زنه؛ زناو؛ زهوینی
که ههمیشه تهر و ئاو دده لیتی.

زمین آبسته: زهوینی کۆله وهس؛ زهوینی
رهپسته؛ زهوینی ئاوه نیا؛ زهوی و زاری که ئاو
دراوه و شوکراوه و دواپی تووی لی چیندراوه و
ئاماده ی پروان و بهر دانه.

زمین آبی: بهراو؛ بهراف؛ بهراوی؛ مه درهب؛
زهوینی که ئاودیری دهری.

زمین باتلاقی: زه لکاو؛ زه لکۆ؛ زه لکه؛ چارچیق؛
زۆنگ؛ قۆبی.

زمین باز: بهرای؛ دهشت؛ گۆره پان؛ بهشی له
زهوی که مال، دامه زراوه یان دار و که ژ و
دیاردی سروشتی تیدا نیه.

زمین بازی: گۆره پان؛ مهیدان؛ زهوی کایه؛
دهره تانی که بۆ کایه تهرخان کراوه.

زمین بایر: بهون؛ بۆره؛ بوور؛ بووره؛ وهرد؛
به یاز؛ به یار؛ بایر؛ باهیتر؛ کۆره؛ کاش؛ مووش؛
دهم؛ زهوینی که خاوه نی هیه، به لام هیچ
جۆره چالاکیه کی کشت و کالی، خانووسازی و
پیشه یی تیدا ناکری.

زمین بی گیاه: کرار؛ کرال؛ قاقر؛ بی بر؛ ریتال؛
کریل؛ کرین؛ وشکان؛ پروتهن؛ پرووتال؛
پرووته نی؛ گر که زهوی؛ زهوینی که له بهر بار و
دۆخی سروشتی گژ و گیای لی ناپووی یان زۆر
که م دهری.

زمین پر حاصل: نانگر؛ نانگیر؛ ماک؛ ماکه؛
نخت؛ به پرشت؛ زهوی به پرژته؛ زهوی به پیت

دۆخیک که نه گهر شه ری ناوکی بقه ومی،
روو ددها و به هۆی بهرز بوونه وهی تۆز و
خۆلی یه کجار زۆر، تیشکی خۆر ناگاته
زهوی و ههموو شوینیک دهرچی و ژیان
ده پیچیتته وه.

زمستان خوابی / zemestānxābī / اسم.
/ زیست شناسی / زستانه خهوی؛ چۆنیه تی بری
گیانه وهران که له زستاندا ده چنه خه و له م
ماوه دا پاده ی سووت و ساز و دهمای لهشیان
دیتته خواره وه، هه ناسه و ته په ی دلیان هیواش
ده پیته وه و بۆ دریزه دان به ژیانان له و
چه وره یی که پیشت له لهشیاندا کۆ بۆته وه،
که لک وهرده گرن.

زمستانی / zemestānī / صفت. زستانی؛
زمسانی؛ زۆسانی؛ زستانه؛ زستانه یی؛
زمسانه: ۱. سهر به زۆسان یان پیوه ندیدار
به زستانه وه «هوا ی زمستانی: کهشی زستانی»
۲. شیاوی وهرزی زستان «لباس زمستانی؛
جل و بهرگی زستانی».

زمهریر / zamharir / [مغرب از فارسی] / اسم. / کتابی /
زمهریر؛ زمهریر: ۱. نه خته؛ زیک؛ ساواق؛
سه قه م؛ سه رما و سۆله؛ سه رمای تووش
۲. زۆزان؛ جیگای زۆر سارد.

زمین / zamīn / اسم. زهوی؛ زهوین؛
زهمین؛ زهی؛ زه؛ زه فئی؛ وهل؛ هارزه و؛
۱. ههرد؛ ئهرد؛ عهرد؛ ئهرز؛ ههرند؛ عهرز؛
قادی؛ کادی؛ قات؛ سه رزهوی؛ به ژ؛ وشکی؛
وشکانی؛ وشکایی؛ بهر و بووم؛ ئه و به شه له
گۆی زهوی که ئاو داینه گرتوه ۲. ههرد؛
ئهرد؛ عهرد؛ ئهرز؛ ههرند؛ عهرز؛ قادی؛ کادی؛
قات؛ سه رزهوی؛ به ژ؛ رووپهری دهره کی
بهشی نه گۆری ههر گه پۆک یان مانگیک
۳. بوو؛ بووم؛ ئه و گۆیه که مرۆ به سه ریه وه
ده ژی ۴. ها / پارچه ییک له زهوی که هی
که سیکه و دهری کشت و کالی تیدا بکا

می‌خواهی بروی گردش؟ گشت کاره‌کان داکه‌وتوه و تو ده‌توئی بجی بۆ سه‌یران؟» بر زمین ماندن / ادبی/

زمین و آسمان/ زمان را به هم دوختن: /مجازی/ له دار و بهرد دان؛ شان و قول کوتان؛ زه‌وین و ئاسمان به یه‌کا دان؛ دنیا دان به یه‌کدا؛ تهق و ده‌وکردن؛ هه‌ول و ته‌قالای زۆر دان «برای نجات پسرش زمین و آسمان را به هم دوخت؛ بۆ پرگارکردنی کوربه‌کی له دار و به‌ردی دا».

از زمین بلند کردن: ۱. هه‌لگرتن؛ به‌رزوه کردن؛ هۆربرنه‌ی؛ زه‌مینه‌نه هۆرگیرته‌ی؛ شتیکی (زۆرتتر) قورس له سه‌ر زه‌ویه‌وه به‌رزکردنه‌وه ۲. راست‌کردنه‌وه؛ راسه‌وه که‌رده‌ی؛ هه‌لستانده‌وه؛ شتی که له سه‌ر زه‌ویدا یه‌ راست‌کردنه‌وه ۳. /کنایی/ ده‌س‌گرتن؛ یارمه‌تی دانی که‌سیکی داماو به پشتگری یان پاره.

از زمین تا آسمان فرق داشتن: /کنایی/ ئاسمان و زه‌وی بوون؛ زۆر جیاواز بوون؛ کوجا بر کوجا بوون.

از زمین درآمدن: ۱. سه‌وز بوون؛ شین بوون؛ سه‌ره‌ل‌دان؛ روان؛ رسه‌ی ۲. ده‌ره‌اتن له ژیر زه‌ویه‌وه؛ له بن زه‌ویه‌وه ده‌ره‌اتن؛ زه‌مینه‌نه به‌رنامه‌ی؛ له زه‌ویدا هه‌لینج‌ران. هه‌روه‌ها؛ از زمین درآوردن

بر زمین ماندن 𐎠 زمین ماندن به زمین افتادن: داکه‌وتن؛ داکه‌وتنه زه‌وی؛ که‌وتنه سه‌ر ئه‌رز؛ به زه‌میندا که‌وتن؛ ئه‌ره‌زه‌مین که‌وتنه‌ی؛ که‌وته‌یره زه‌مین «از اسب به زمین افتاد؛ له ئه‌سه‌په‌وه داکه‌وت».

به زمین انداختن: داخستن؛ خسته بان زه‌وی؛ ئه‌ره‌زه‌مین وه‌ی؛ وه‌سته‌یره زه‌مین؛ شتی به‌ردان تا ده‌که‌ویته سه‌ر زه‌وین «چوب را به

و پێژوه: زمین حاصلخیز

زمین پر گیاد و علف؛ بزۆین؛ زه‌مه‌ند؛ بزۆن؛ زه‌وی پر له گیا و له‌وه‌ی.

زمین چمن؛ چیمه‌ن؛ می‌رگ؛ چیمه‌ن؛ زه‌وینی کایه که ږووه‌که‌ی به چیمه‌ن (سروش‌تی یان ده‌سکرد) داږۆشراوه.

زمین حاصلخیز 𐎠 زمین پرحاصل

زمین شهری: زه‌وی‌شاری؛ پارچه زه‌ویگه‌لی له سنووری قانونی شار یان شارۆچکه‌یه‌ک.

زمین موات: زه‌وی بی‌خاوه‌ن؛ زه‌مینی باهتیر که خاوه‌نی دیار نه‌بی یان هه‌ر بی‌خاوه‌ن بی. زمین ناهموار: هتیری؛ زه‌وینی زورکانی به کهند و له‌ند.

زمین هموار: هۆر؛ مه‌خه‌ر؛ گوهرۆ.

𐎠 زمین خوردن: کوترانه زه‌ویدا؛ که‌وتنه زه‌ویدا؛ دریان به زه‌ویدا؛ کوتیانه عه‌رز؛ دریانه زه‌ویا؛ که‌وته‌ی؛ زه‌مینه‌ره‌کوویه‌ی: ۱. که‌وتن؛ به عه‌رزدا دان؛ گلیان؛ گلی‌ره‌ی؛ گلی‌رای؛ به توندیکه‌وه که‌وتنه سه‌ر زه‌وی یان ته‌ختایی شتیک «دیروز موقع بازی زمین خوردم و پایم شکست؛ دویتی له نڄو کایه‌دا که‌وتم و لاقم شکا» ۲. /مجازی/ به‌زین؛ به‌زیان؛ به‌زیای؛ دۆران؛ تیشکان؛ پشتدان؛ کۆلدان؛ شکست خواردن «با این گشادبازی آخرش زمین می‌خورد؛ به‌م گو‌تره‌کاریه‌وه ئاخ‌ری نڄه‌شکی».

زمین زدن 𐎠 به زمین زدن

زمین گذاشتن: ۱. 𐎠 به زمین گذاشتن ۲. /کنایی/ دانان؛ ده‌س لی‌هه‌لگرتن؛ ده‌س لی‌کیشان؛ لی‌گه‌ران؛ واز لی‌هینان؛ به‌جی هیشتن؛ ده‌س چنه ئاسه‌ی؛ واز چنه ئارده‌ی؛ ده‌س چنه‌ه کیشای «چند ماه است سیگار را زمین گذاشته؛ چهند مانگیکه جگه‌ره‌ی داناوه».

زمین ماندن: /کنایی/ داکه‌وتن؛ داکه‌فتن؛ هه‌ر وا مانه‌وه؛ به ده‌سه‌وه مان؛ ئه‌وه‌مه‌نه‌ی؛ بی‌دایه‌ر بوون «همه‌ی کارها زمین مانده و تو

زمین انداخت: چپوه که می داخست.

به زمین زدن: له پتاندن؛ له ئهرز دان؛ به زهویدا دان: ۱. دانه زهویدا؛ کوتانه زهویدا؛ شتیکیان که سیک خستنه سهر زهوین ۲. [مجازی] به زاندن؛ تیشکاندن * زمین زدن [گفتاری]

به زمین گذاشتن: دانان؛ دانیان؛ نیانه زهوی؛ ئهزه زمین نیه؛ نیایره زهمین؛ له سهر زهوین دانیان (توپ را به زمین گذاشت: توپه که می نایه زهوی): زمین گذاشتن

زمین بازی / zamînbâzi: اسم. [مجازی] کار یان رهوتی کرپن و فروشتنی زهوی (به تاییهت زهوینی دهور و بهری شاران) بۆ بردنه سهرهوهی بایی و وهدهس خستنی قازانجی زۆرتتر. زمینخوار / zamînxâr: ها؛ ان؛ اسم. [مجازی] زهویخۆر؛ که سی که زهوی بۆ مال یان کشت و کال له پری نارهاوه داگیر دهکات. زمین خورده / zamînxorde: ها؛ صفت. [مجازی] لیکه و ماو؛ که وتوو؛ که فته؛ قوپه ماو؛ کلۆل؛ داماو؛ نوشست هیناو (به آدمهای زمین خورده باید کمک کرد: ده بی یارمه تی مرؤی لیکه و ماو بدرئ).

زمیندار / zamîndâr: ها؛ ان؛ اسم. زهویندار؛ زهمیندار؛ مهزراوان؛ خاوهن زهوی؛ که سی که زهوینی کشت و کالی هه یه.

زمینریخت / zamînrîxt: اسم. [زمین شناسی] نژمی زهوی، پیکهاته و چۆنیه تی جیگرنتی ئاو، بهژ و کهند و له ندگه لی زهوی.

زمینریخت شناسی / zamînrîxtşenâsi: اسم. [زمین شناسی] لیک که زانستی زهویناسی که ده په رژیته سهر چال و چۆلی، بهژ و ئوقیانووسگه لی زهوی و هؤی به دیهاتنیان.

زمینزی / zamînzî: صفت. زهویژی؛ به تاییه تمه ندی یان خووی ژبان له سهر زهویندا.

زمینساخت / zamînsāxt: اسم. لیک له زهویناسی که له سهر پیکهاته ی چین و لؤی نه گۆری زهوی و هیز و بار و دۆخگه لی که ده بیته هؤی جم و جوولی (وهک پهیدا بوونی کیو، بوومه له رزه و کهندوله ند) باس دهکا.

زمین سنجی / zamînsanci: اسم. زهوی پیوی؛ کار و رهوتی لیکۆلینه وه له شیوه و ئه ندازه ی زهوی به وردی و دیاری کردنی ههر خالیکی له سهریه وه.

زمین شناس / zamînşenâs: ان؛ اسم. زهویناس؛ که سی که له پیکهاته ی زهوی و چۆنیه تی دروست بوونی به ردگه ل شاره زایه.

زمین شناسی / zamînşenâsi: اسم. زهویناسی؛ زانستی که له پیکهاته و سهر بهوردی زهوی به تاییهت به سهرنج دان له سهر به ردگه ل و پیکهاته ی ئیستایان ده کۆلیته وه.

زمین شیمی / zamînşimî: [فارسی / فرانسوی] اسم. زهوی شیمی؛ زانستی که له پیکهاته و گۆرانکاری کیمیایی به شی نه گۆری زهوی ده کۆلیته وه.

زمین فیزیک / zamînfîzik: [فارسی / فرانسوی] اسم. زهوی فیزیک؛ زانستی که له سهر رهوتانه گه لی ماکی زهوی، وهک ههوا، ئاو، بوومه له رزه، گرکان، شوینه واری میغناتیسی و رادیۆئه کتیف ده کۆلیته وه.

زمینگر / zamîngerâ: صفت. [زیست شناسی] به تاییه تمه ندی گه شه کردن و لاره و بوون به رهو زهوی.

زمین گراییی / zamîngerâyî: اسم. [زیست شناسی] رهوتی گه شه کردن یان خوار بوونه وه به رهو زهوی، به تاییهت له گژ و گیادا.

زمینگیر / zamîngîr: صفت. [مجازی] زهوینگیر؛ زهوینگیر؛ لیک که وتوو؛ لیکه فنگ؛ په ک که وته؛ که له لا؛ لاکه فته؛ ته ختی؛ گونوله؛ گولۆله؛ شه هتی؛ ناکارا له جمشت، به تاییهت له بهر

نەخۆشی یان کزی «بس از آن حادثه یک سال
سکر شد؛ دواى ئەو ڤووداوە سالتیک رەوینکیر
بوو».

زمینلاد / *zamînlād* / اسم، بەژایی؛ پاناییه‌کی
گه‌وره و به‌رین له وشکی که بریتیه له زۆربه‌ی
خاکی ولاتیک و زۆرتتر له به‌رامبەر دورگه‌وه به
کار دئ.

زمین لوزد / *zamînlarze*، ها / اسم، بوومه‌له‌رزه؛
بووه‌له‌رزه؛ زوله‌رزه؛ زه‌مین‌له‌رزه؛ له‌رزه‌ک؛
له‌ره‌ی ناکاوی به‌شیک له توپکلی زه‌وی.

زمین لغزد / *zamînlaqze*، ها / اسم، گندپ؛
دیاردە‌ی به‌ر بوونه‌وه و گندپ‌رین و کۆما هاتنه
خوار‌وه‌ی به‌رد و خۆل.

زمینوار / *zamînvār* / صفت، زه‌ویناسا؛ ۱. به
بیچمی گریمانی گۆی زه‌وی جگه‌ له‌ که‌ند و
له‌ند و چال و چۆلیگه‌لی ۲. به‌ بیچمی گۆی
نا‌ه‌واو، وه‌ک گۆی زه‌وی.

زمینه / *zamîne*، ها / اسم، ۱. ژێرنه‌خش؛
ته‌خت؛ ته‌خته؛ مه‌تن؛ بنه‌کوک؛ ئەو به‌شه‌ له
چنراوه‌ یان وێنه‌یه‌ک که‌ که‌وتۆته‌ ده‌وراندە‌وری
نه‌خشه‌وه‌ «نقاش دختری را در زمینه‌ی جنگل انبوهی
کشیده بود؛ شیوه‌ کیش کیزیکسی له ژێرنه‌خشی
لێره‌واریکێ چر‌دا کیشا بوو» ۲. پیکهاته؛ بار و
دۆخی رە‌خساو بۆ ڤوودانی ڤووداوی یان
جییه‌جی‌کردنی کاریک «بسی این کار از قبل
فراهم شده بود؛ پیکه‌ادی ئەم کاره‌ له‌ پێشه‌وه‌ پای
که‌وتبوو» ۳. [مجازی] مه‌به‌ست؛ بوار؛ بابته‌ی کار
یان ڤووداوی ۴. [زمین‌شناسی] شانه؛ بنه‌کوک؛
ئه‌ندازه، شیوه‌ و ریزی جی‌گرتنی کانیکه‌ل له
به‌رددا.

زمینه داشتن: ۱. ئەگه‌ری سه‌رکه‌وتن هه‌بوون
۲. به‌رهه‌ف بوون؛ ته‌یار بوون. هه‌روه‌ها:

زمینه‌فراهم کردن

زمینه‌چینی / *zamînechinî*، ها / اسم،
رێخۆشکه‌ری؛ کار یان ر‌ه‌وتی به‌رهه‌ف‌کردنی

پێشه‌کی بۆ جییه‌جی‌کردنی کاریک.

زمینه‌ساز / *zamîneāz* / اسم، رێخۆشکه‌ر؛
رێکخه‌ر؛ ئەوی کار، ر‌ه‌وت یان دۆخی دابین
ده‌کا «جنگ زمینه‌ساز ثروته‌ای بادآورده شد؛ شه‌ر بوو
به‌ رێخۆشکه‌ری سامانگه‌لی مفت و مه‌رحه‌با».

زمینه‌سازی / *zamînsāzî*، ها / اسم،
رێخۆشکه‌ری؛ کار یان ر‌ه‌وتی دابین‌کردنی
پیداویستی یان بار و دۆخی له‌بار بۆ
ده‌سپێکردنی چالاکی یان کاریک.

زمینی / *zamînî* / صفت، زه‌وینی؛ زه‌مینی؛
۱. پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ زه‌وی «محصل زمینی؛
داهاتی زه‌مینی» ۲. پێوه‌ندیدار به‌ گۆی زه‌ویه‌وه
«موجود زمینی؛ بوونه‌وه‌ری زه‌وینی» ۳. به‌ژێ؛
پێوه‌ندیدار به‌ وشکیه‌وه‌ «نیروی زمینی؛ هێزی
زه‌وینی».

زن^۱ / *zan*، ها؛ ان / اسم، ژن؛ ژه‌نی؛ زه؛ زینه؛
پیره‌ک؛ پنکه؛ پتۆ؛ ۱. ئافره‌ت؛ عافره‌ت؛ مرۆی
میوینه‌ی پێگه‌یشتوو «همه‌ از زن و مرد در انتخابات
شرکت کردند؛ هه‌موو به‌ ژن و پیاوه‌وه‌ له‌ هه‌لبژاردندا
به‌شداریان کرد» ۲. هاوسه‌ری پیاو؛ هاوژینی پیاو؛
ئاوجووت؛ هام‌جووت «زن همسایه‌مان مریض است؛
ژنی دراوستیکه‌مان نه‌خۆشه‌» ۳. مرۆی میوینه‌ که
مێردی کردووه‌ «زن بیوه؛ ژنی بیوه».

زن پای در زنجیر: ۱. [نجوم] ژنی کۆت له‌ پا؛
وێنه‌یه‌کی ئاسمانی باکووری ۲. هه‌واریکی
مارپێچی ڤووناک له‌و وێنه‌دا * المرأة
المسلسله؛ امرأه المسلسله؛ مرأه المسلسله
زن خانه؛ کابان؛ که‌بیانوو؛ که‌یوانوو؛ که‌یوانه؛
که‌بانی؛ ژنی مال؛ ژنه‌و یانه‌ی؛ بنه‌وان؛
بنه‌وانه؛ ژنی که‌ به‌رپوه‌ بردنی کار و باری نیو
مالی له‌ ئەستۆدایه‌.

زن بردن: [گفتاری] ژن خواستن؛ ژن هێنان؛
ژهن‌واسه‌ی؛ ژهن‌ئارده‌ی «آزاد از ده‌ ما زن
برده است؛ ئازاد له‌ دیتی ئیمه‌ ژنی خواستوه‌».

زن دادن: ژن پێدان؛ ژن دان؛ ژهن‌ده‌ی؛

زنانه /zanāne/: صفت. ژنانه؛ ژنهانه: ۱. سهر به ژنان یا تایبعت به ژنان (پیراهن زنانه: کراسی ژنانه) ۲. وهک ژنان (رفتار زنانه: ناکاری زنانه).

زنانه دوز /zanānedûz, ها: ان/: صفت. ژنانه دوور؛ دوورینی جل و بهرگ و پیللو و کیفی ژنان.

زن بابا /zanbābā, ها: اسم. گفتاری/ باوه ژن؛ باوه ژهنی؛ زردایک؛ ژنبا؛ ژنی باوک.

زنبارگی /zanbāregî/: اسم. ژنباری؛ تۆلازی؛ دۆخ یان چۆنیه تی له شوین ژنان بوون.

زنباره /zanbāre, ها: گان/: صفت. ژنبار؛ تۆلاز؛ ئوگری ئه وینداری و هاوئامیزی کردن له گهل ژنان: زنباز

زنباز /zanbāz/ زنباره

زن برادر /zanbarādar, ها: اسم. براژن؛ براژهنی؛ ژنی برا؛ زورار؛ ژنی تی.

زنبق /zambaq, zambaq, ها: ان/: امعرب از فارسی/ اسم. له یلانک؛ زهمه ق؛ زهمه ق؛ گول زیوا؛ گالر: ۱. گیاه کی رازینه یی له تیره ی زهمه قان، به لاسکی قیت و گهلای که سکی تۆخی خه نجه رناسا و گولی نارپک و پیکه وه ۲. گولی ئه و گیاه که گه و ره و سپی، وه نه وش یان زهردی بۆنخۆشه و چهند جۆری هه یه.

زنبور /zambûr, zambûr, ها: ان/: عبری/ اسم. زهرگه ته؛ زهرگه ته؛ زهرگه ته؛ زلگه ته؛ زلگه ته؛ زرکتک؛ ئه ستنگ؛ مووز؛ سیو؛ ناوی گشتی ههر یه که له گرۆی زهرگه کان، له راستی ناسکبالان، به له شی خپ و لووس، دهمی که شتی پێ هه لده مژن یان ورد ده که ن و چز و باله وه، زۆربه یان گیاخۆرن و ژبانی به کۆمه لیان هه یه.

☐ **زنبور زرد**: شانده لیک؛ ستانگ؛ سته نگ؛ گونجه زهرده؛ زهرده واله؛ زهرگه ته؛ زهنگه ته؛ زلقتی؛ زرقتک؛ زهرگه ته یه کی چکۆله ی چزاره پتوه ده دا.

ژهن داپته ی؛ ژنی کردنه هاوسه ری پیاویک «آنها به غریبه زن نمی دهند: ئەوان ژن ناده نه بیگانه».

زن گرفتن: ژن هینان؛ ژن خواستن؛ ژن هاوردن؛ ژن ئانین؛ ژن ئارده ی؛ زهماون کردنی پیاوی له گهل ژنیکدا «امسال برای پسرش زن گرفت: ئەمسال ژنی هینا بو کوره کی».

زن: ۱. ییوازه. - لیدهر: ۱. - ژهن؛ - کوک؛ - کۆ؛ ژهنبار؛ ئه وه ی که لیده دات (بۆ نامپیری مووسقا) «ههلزن: ده ول ژهن» ۲. - وه شین؛ - شان؛ - شهن؛ ئه وه ی که لی ئه دات «شمشیرزن؛ خشت زن؛ شیروه شین؛ خشت لیدهر» ۳. - ژهن؛ - ژین؛ راتله کین؛ ئه وه ی که ده ژهنیت «مشک زن: مه شکه ژهن».

زن آقا /zanāqā/: فارسی/ مغولی/ اسم. گفتاری/

۱. سه یژن؛ ژنی که هاوسه ری پیاوی سه یده ۲. سه یزاده؛ سه یزا؛ ژنی که سه ید بیت. **زنا** /zenā/: عبری/ اسم. اسلام/ زینا؛ زیناح؛ زیناع؛ زهنی؛ تیکه لاوی ژن و پیاوی که هاوسه ری یه ک نین. ههروه ها: زنا کردن ☐ **زنا ی محصنه**: اسلام/ تیکه لاوی له گهل هاوسه ری که سی تر.

زناشویی /zanāšûî/ زناشویی

زناشویی /zanāšûî/: اسم. هاوسه ری؛ ژن ومیردایه تی؛ ژن ومیردی؛ کار و په وتی بوونه هاوسه ری یه کتری ژن و پیاو: **زناشویی** **زناکار** /zenākār, ان/: عبری/ فارسی/ اسم. اسلام/ زیناکار؛ زیناح کار؛ زیناع که ر؛ زهنی که ر؛ که سی که زینا ده کات.

زناکاری /zenākārî/: عبری/ فارسی/ اسم. اسلام/ زیناکاری؛ تیکه لاوی ژن و پیاویک که ژن و شووی یه ک نین.

زنانگی /zanānegî/: اسم. ژنایه تی؛ ژنه تی؛ دۆخ یان چۆنیه تی هه بوونی تایبه تمه ندیگه لی ژنانه.

زنبور سرخ: زهنگه سووره؛ زهنگه زمهره؛
سیرهمؤزه؛ سیرهمووزه؛ سوورهمؤزه؛
سوورهمزه؛ سوورپیازه؛ شهنگه سووره؛
کونجه سوورخه؛ زفرک؛ سینلگ؛ ستهنگ؛
ستانگ؛ زهرگه تهیه کی سووره و زهردی
چزووداره و له زهرگه تهی ئاسایی زلتره.

زنبور سیاه: شهمه تریلکه؛ بهدرمه؛ شابهدرمه؛
ریشوک؛ جۆری زهرگه تهی رهشی کولکن، که
بیچووه کانیاں میملی میرووانی ترن.
زنبور طلایی: جۆری زهرگه ته به پیستی
رهنگامه ی بریقه داروه که ژیر سکی تهخته و
له ناو شانه ی ههنگ و زهرگه ته کیویدا هیلانه
دهکا.

زنبور عسل: ههنگ؛ میشهنگوین؛
میسهنگوین؛ میشی ههنگوین؛
میسهنگوف؛ میسهنگف؛ کاوینه میش؛
میسههنگ؛ میسههنگ؛ میش؛ میسههسل؛
وهوه؛ جۆریک زهرگه ته که زهرد و رهش و
قاوهیی و تهناوته لایی و دوو رهنگیسی
ههیه، به کۆمهله دهژین و له شیرهی گول و
گیا ههنگوین دروست دهکهن.

زنبور عسل ملکه: ماک؛ ماکه؛ شاههنگ؛
سهرههنگ.

☐ زنبور زدن: زهرگه ته پیوه دان؛ زهردهواله
پیوه دان؛ زهردهواله گهسه ی؛ ههنگه ژاله دانه
قهده «زنبور دستم را زه این قدر باد کرد؛ زهردهواله
بیوهی دام، ئەمەندە دەستم پەنەما».

زنبور خوار / zambûrxâr, zambûr- / ها: لان؛
[عربی/فارسی] اسم، حهوه رهنگیله، رهنگه پیژه؛
ههفته رهنگیله؛ میسه خۆره؛ ههنگه خۆره؛
ههنگه چنه؛ ههنگه چین؛ پهلهوه رهکی کۆمهله ی،
به جهسته ی باریک، بالی درێژ و نووک تیژ، کلک
و دهنوکی درێژ و باریکه وه که له میرووان
دهخوا.

زنبور داری / zambûrdârî, zambûr- / ها:

[عربی/فارسی] اسم، ههنگداری؛ کار یان رهوتی
پهروهرده کردن و به ختوکردنی میشهنگوین بۆ
به رههم هینانی ههنگوین.

زنبورک / zambûrak, zambûr- / ها: [عربی/
فارسی] اسم، ۱. سازیکی ژیداری وه که چهنگی
زۆر چکۆلهیه که له نیوان ددانی دهئین و به
لیدانی له زوانه ییکی کانزایی و هیزی ههناسه
دهژهنری ۲. جۆری تۆپی چکۆله ی کۆن که له
شهردا به سهر وشته وه دهیانبرد.

زنبوری / zambûrî, zambûr- / [عربی] اسم،
۱. قوماشی تۆپی درشت چن ۲. چراتۆر؛
چراتۆری؛ جۆری چرای روشنایی به نهوت سووت
که له جیی پلیته، تۆپیکی نهسوئی ههیه و
نهوت به تهوژمه وه وه کوو تۆز پییدا دهپژریت و
به تیشکی سپی دهگرێ.

زنه / zambe, zanbe- / ها: اسم، زهمه؛ زهممه؛
زمهر؛ ناوه؛ دهفریکی چوار گۆشی لیواره کورت
به چوار دهسته له ههر دوو لاوه که ماک
مالساز ی پی جیه جی دهکهن.

زنیل / zambîl, zanbîl- / ها: اسم، ۱. زهمیله؛
زهمبیله؛ زهمبیل؛ زهنبیل؛ دهسکله؛ چنگله؛
خانک؛ گۆشهر؛ قهوشهر؛ تلۆخ؛ بهرچینه؛
دهسهچینه؛ کهتله؛ دهفریکی نهرمی چنراو له
لاسکه گیا، نایلۆن یان سیم، به دهسته ی
درێژه وه که بۆ هه لگرتن و جیه جی کردنی
کهلهپه له تاییهت له کاتی کرپندا به کار دهچێ
۲. [مجازی] تریان؛ قهرتاله؛ قرتاله؛ سه وه ته؛
سه له؛ سه لک.

زنیلک / zambîlak, zanbîlak- / رههتند ۳-
زن پدر / zanpedar, zan- / ها: اسم، داماری؛ داماک؛
زردایک؛ باوهژن؛ باوهژنه ی؛ ژن بانی.

زنچار / zancâr- / ها: [مغرب از فارسی] اسم،
ژهنگ؛ ژهنگار؛ خۆرک؛ خۆسهره؛ چلک و ژهنگی
سهر کانزا.

زنجبیل / zancabîl- / ها: [مغرب از فارسی] اسم،

دانه کیو؛ شیت بوون.

زنجیر زدن زنجیرزی

زنجیر کردن: زنجیر کردن؛ به زنجیر بهستن.

به زنجیر کشیدن: کوټ و زنجیر کردن؛ پاوون کردن؛ بؤ بهرگری له ههلاتن به زنجیر بهستنوه «در این عکس میرزا رضای کرمانی را می‌بینیم که به زنجیر کشیده شده است: لهم وټنه‌ی‌دا میرزا ره‌زای کرمانی ده‌بینن که کوټ و زنجیر کړاوه».

زنجیر زنی / zancîrzanî ، ها: / اسم، / شیعہ /

جوړی پړۍ وټه‌سمی تازه‌باری به‌تایبته له مانگی محوره‌دا که تازه‌باران به زنجیر به‌تایبته پ‌یتا ناو شانی خویان ده‌کوټنه‌وه. هه‌روه‌ها: زنجیر زدن

زنجیره / zancîre ، ها: / اسم، زنجیره: ۱. شریته؛ ټه‌وی له بیجی زنجیر بی ۲. چهرخه؛ خول؛ گه‌لوازه؛ گاز؛ کار و په‌وتگه‌لی پی‌ونه‌ندیدار پټکه‌وه «زنجیره‌ی تولید: زنجیره‌ی به‌ره‌م» ۳. گرنج؛ هیلگه‌لی لی‌واره‌ی سکه ۴. ټالقه‌گه‌لی له شوین یه‌کی وه‌ک زنجیر له چیندا، به‌تایبته قولاب‌چنی ۵. تالی گولاب‌توون یان ناو‌ریشمی چندراو به‌شیوه‌ی زنجیر له په‌راو‌تزی جل‌وبه‌رگدا.

زنجیره‌ی غذایی: زنجیره‌ی بژیوی؛ زنجیره پله‌ی گیاندارانی ده‌فهریکی سروشتی که هه‌ر په‌گه‌زی له ژینه‌وه‌ران، په‌گه‌زی‌تر ده‌خوا و ده‌یکاته بژیوی خوی.

زنجیره‌ی / zancîre'î: صفت، زنجیره‌یی؛ زنجیره‌دار؛ به‌بیجم یان دؤخی زنجیره‌وه، به‌تایبته به‌یک له شؤن یه‌کی و به‌رده‌وامی یان پټک پی‌ونه‌ندی‌وه.

زنجیری / zancîrî: صفت، په‌ت‌بر؛ زه‌نجیری؛ ده‌س‌وه‌شین؛ شیتی به‌تره‌ف که پی‌ویسته ده‌ست و پای به‌سترته‌وه

هه‌له‌زه؛ زه‌نجه‌فیل؛ زه‌نجه‌فیل؛ گیاییکی ټالقی، به‌گه‌لای ساکاری درټ و له دووی یه‌ک، گولی نیر- می‌ناریک و زهره، ریزومی گوشتنی بؤنخو‌شی تام تیزه‌وه که له پاش وشک‌کرده‌وه وه‌ک به‌هارات به‌کاری دټن.

زنجیل شامی: خه‌رواش؛ گیاییک به‌ریشووی قایم و درټ و گوشتن، لاسکی ریک و لق‌لق، گه‌لای نووک تیژ و تووکن، گولی زوانه‌یی و لوول‌ه‌یی زهره و به‌ری قاوه‌یی په‌نگه‌وه، بؤ ده‌رمان به‌که‌لکه.

زنجیره / zancare ، ها: / گان: / اسم، به‌رزه‌چر؛ چیچرک؛ چرچرؤ؛ چیر‌چیرؤک؛ سیسؤک؛ سیسؤکه؛ سیرسیره؛ شیر‌شیره؛ میروویه‌کی گچکه‌یه به‌شاخیکی درټی وه‌ک موو له نیو چاوان و ټه‌ندامی ده‌نگ چیکه‌ر له لای سکیه‌وه.

زنجموره / zanc(e)mûre: / [؟] / اسم، / گفتاری / کپروزه؛ گریانی هاوړی له‌گه‌ل هاوار و نالیندا.

زنجمویه / zancemûye: / [؟] / اسم، / ادبی / کپروزه؛ پړ- پړ؛ شین و شه‌پړ؛ گریانی به‌کپروانه‌وه.

زنجیر / zancîr ، ها: / از کردی / اسم، ۱. زنجیر؛ زه‌نجیر؛ زنجیله؛ ټالقه‌پیز؛ زیره؛ زری؛ گه‌لوازه‌یه‌کی کانتزایی پټکه‌وه لکاو بؤ به‌ستن، هه‌لواسین و گوزانه‌وه‌ی هی‌زی میکانیکی یان (به‌جوړیکی تر) بؤ خشل و زه‌مبه‌ر به‌کار دئ ۲. زنجیر؛ زه‌نجیر؛ زنجیله؛ چهن رپسه ټالقه‌ی ناسکی پټکه‌وه به‌سراو که له پړۍ وټه‌سمی زنجیر لیداندا به‌کار دئ ۳. / مجازی / پابه‌ند؛ پاوون؛ کو‌سپ؛ له‌مپه‌ر؛ گه‌پل؛ به‌ره‌لست.

زنجیر چرخ: زه‌نجیری چهرخ؛ زنجیری که له کاتی به‌سته‌له‌کدا بؤ به‌رگری له خزین، به‌چهرخی ماشینیه‌وه ده‌به‌ستن.

زنجیر پاره کردن: / کنایی / ۱. چاو ده‌په‌رین؛ هه‌لپان؛ که‌ف چهراندن؛ ژور تووړه بوون ۲. په‌ت برین؛ په‌ت پساندن؛ هه‌ردی بوون؛

کارگیری به‌ندیخانه.

زندانی¹ / zēdāni، ها؛ ان:/ اسم. بهندی؛
بهنگی، زیندانی؛ زینانی؛ زندانی؛ وهنئ؛ سنی؛
گراو؛ گرتوو؛ کهسئ که له بهندیخانه‌دا راگیر
ده کری «امروز سه زندانی آزاد شدند: ئه‌ورۆ سئ
بهندی به‌دران».

☐ زندانی سیاسی: زندانی سیاسی؛ کسی که به هوی بیر و بۆچوونییه گیراوه.

❏ زندانی شدن: زندانی بوون/ کران؛ له بهند گیران؛ بهند کران؛ له بهندیخانه‌دا پاگیردران
 (چهار ماه در تبریز زندانی شد: چوار مانگ له تهوریزدا زندانی بوو).

زندانی: صفت، به‌ندی، به‌نگی، گرتوو، گراو؛
دیل، گیراو؛ زیندانی؛ زینانی؛ زندانی؛ گیراو و
چاودیری لیکراو له به‌نیدخانه‌دا «آزاد هم سه سال
در اینجا زندانی بود؛ نازادیش سه سال لی‌ره‌دا زندانی
بوو».

زنداىى / zandāyî ، ها/: اسم، خالۆڭ؛
 لالۆڭه نى، زنالۆ؛ ژن خال؛ ژنى خال؛ هاوسه رى
 خال.

زندگانی / zendeġānî ، ها/ اسم، [ادبی] ژیان؛
ژین؛ ژى، ژیهی، ژیوای، ژیوار؛ زینگانی؛
زینگی؛ جیو.

زندگی / zendeġi /، ها: /سم، ژيان؛ ژين؛ ژي؛
ژيوه؛ ژيوای؛ زنه‌گی؛ زنه‌یی؛ جيو؛ زينگی؛
زينگانی؛ زنده‌گی؛ زانی؛ زيوار؛ ژيوار؛ نسک:
۱. تاييه‌تمه‌ندی بوونه‌وهری زيندوو که ده‌بيته
هؤی جياوازی له‌گه‌ل شگه‌لی بي‌گياندا و به

سووت و ساز، گه‌شه و گوران، زا و زى و
په‌چدانه‌وه خوى دهرده‌خات «زندگى جانورى:
ژينى گيانه‌ومرى» ۲. گوزمران؛ لايه‌نى له چالاكى
يان رابواردنى كه‌سى «زندگى خصوصى: ژيانى
تاييه‌تى» ۳. جيو؛ نسك؛ زيوار؛ ژيوار؛ بژيوى؛
پيداويستى ژيان «با ماهى دويست هزار تومان زندگى
او نمى‌گذشت: به مانگى دوو سهد هزار تمه‌ن ژيانى

زنج / zanax /: اسم. [دبی] زنج؛ زمنج؛ نهر زمن؛
نهر زرنک؛ نهر زینگ؛ ناز زینگ؛ چهن؛ چهنه؛ چانه؛
چهنه گه؛ چه ناگه؛ چناکه؛ چه ناکی؛ چه ناخ؛
ناگر گوشک؛ خوارترین بهشی دهم و چاو به
شیوهی دهر پهریویه که له شه ویلاکی ژئروودا.

زنخدان / zanaxdān : اسم. [ادبی] چناوه؛
چه‌ناگه؛ چناکه؛ چه‌نه‌گه؛ چالی چه‌نه.

زن داداش / zandādāš ، ها: [فارسی / ترکی] / سوم.
[گفتاری] براژن؛ براژهنی؛ ژنتی؛ ژنی برا.

زندار / zandār، ها؛ ان/اسم، [گفتاری] ژندار؛
ژندار؛ پیاوئ که ژنی ههیه و سه‌لت و سپات
نه.

زنداری / zandāri / اسم، ژنداری؛ ژهنداری؛
لیهاتووویی و توانایی ژندار بوون «این رسم زنداری
نیست: ژنداری وای نه».

زندان / zendān، ها: /سم زینان؛ زندان؛
 زیندان: ۱. به‌ند؛ به‌ن؛ دامه‌زراوه‌ییک بو
 پاگرتنی به زوری تاوانباران یان به‌رتاوانان
 ۲. به‌ندیخانه؛ گرتیخانه؛ گرتووخانه؛ گرتیگه‌ه؛
 دوساخ‌خانه؛ به‌یخانه؛ چه‌پس؛ قه‌لا؛ قولیک؛ مال
 یان بینایه‌ک که بو ئەم مه‌به‌سته تهرخان‌کراوه
 ۳. شویتنی که که‌سئ بی‌ویستی خوئی ده‌ویدا
 پا‌ده‌گیردری و له هاتنه دهره‌وه‌ی به‌رگری
 ده‌کری.

☐ زندان ابد: حبس ابد ➔ حبس

زندان سکندر: ۱. زیندانی ئەسکەندەر؛ شوینی
زۆر تاریک و خۆفناک و ناخۆش ۲. [قدیمی]
لهقهه، شاری بهزد له کۆندا.

زندان مجرّد: حبس انفرادی ➡ حبس

❑ به زندان افتادن: که‌وتنه زیندان؛ که‌فتنه زیندان؛ به‌ندکران؛ خراشه به‌ندیخانه‌وه؛ زیندانی بوون. هه‌روه‌ها: به زندان انداختن

زندانبان / zendānbān، ها؛ ان /: اسم
 زندانه‌وان؛ زینانه‌وان؛ زینانوان؛ ومردیان؛
 بهندیوان؛ به‌نگیوان؛ دوساخچی؛ جاوه‌دیر یا

به‌رِ پوه نه‌ده‌چوو» ۴. [گفتاری] شت‌ومه‌ک؛ که‌ل‌وپه‌لی ناو مال ۵. به‌سهرهات؛ ژيان‌نامه «کتابی درباره‌ی زندگی پاستور خواندم: کتیبیکم له‌مه‌ر ژيانی پاستور خوینده‌وه».

☐ زندگی سگی: [تعریض] ژيانی سه‌گی؛ سه‌گ مه‌رگی؛ سه‌ومه‌رگی؛ ژيواری پر له ژاری.

☐ زندگی دادن: ژياندن؛ ژيانن؛ به‌خيوکردن؛ بژیو پیدان.

زندگی را بدرود گفتن: [ادبی] کوچی دواپی کردن؛ کوچی یه‌کجاری کردن؛ مالاوایی یه‌کجاری کردن؛ دنیای پروون به‌جی‌هیشتن؛ مردن؛ فه‌وتان «استاد هزار در سال ۱۳۶۹ زندگی را به‌درود گفت؛ ماموستا هزار له سالی ۱۳۶۹ ادا کوچی دواپی کرد».

زندگی کردن: ژيان؛ ژيوه‌ی؛ ژيوای؛ یاشتن؛ زینده‌گی کردن: ۱. هه‌بوونی چالاکی‌گه‌لی پیوه‌ندی‌دار به‌گیانله‌به‌روه (وه‌ک سووت و ساز، گه‌شه و گوران، زا و زئ و...) ۲. ژین به‌سهر بردن؛ دانه‌سهر؛ به‌سهر بردن؛ ماوه‌یی له‌تەمەن له‌شوینتی یان له‌بار و دۆخیکدا دانه‌سهر «سه‌سال در آن شهر زندگی کرد: سئ سال له‌و‌شاره‌دا ژیا».

از زندگی سیر/بیزار/خسته‌شدن: له‌ژيان وه‌په‌ز بوون؛ ژيان له‌به‌ر چاو که‌وتن؛ ژینه‌تال نه‌ویستن؛ له‌ژین یاس بوون؛ جه‌زینه‌گی بیزار بیه‌ی؛ جه‌زینه‌گی مانیای؛ ئوگری ژيان نه‌بوون.

به‌زندگی خود خاتمه‌دادن: قالی خو برینه‌وه؛ به‌ژيانی خو دواپی هینان؛ خو کوشتن؛ وی‌کوشته‌یوه؛ خو‌کوژی کردن «با خوردن دارو به‌زندگی خود خاتمه‌داد؛ به‌خواردنی دهرمان قالی خوی برینه‌وه».

به‌زندگی کسی خاتمه‌دادن: قالی که‌سیک برینه‌وه؛ سپی کردن؛ سپی‌کردنه‌وه؛ بوونه‌باییسی که‌سئ؛ که‌سیک کوشتن «روسی را به‌

دور گردنش پیچید و به‌رسدکی او خاتمه‌داد: سهرپوشه‌که‌ی پیچانده‌ده‌وری ملیه‌وه و تالی برینه‌وه».

زندگی سوز / zendeğisüz: صفت. [مجازی] ژيان‌بیژ؛ ژيان‌تالکهر؛ ژيان‌تاریک‌کهر؛ ژيان‌په‌شکهر؛ ژین‌کویرکهر؛ به‌تابه‌تمه‌ندی یان توانایی به‌دیه‌تانی په‌نج و دژواری و به‌فیژدانی ژيان.

زندگینامه / zendeğîname، ها: /اسم. ژيان‌مه؛ ژيان‌نامه؛ ژيان‌نامه؛ گوزارشیک له‌مه‌ر به‌سهرهاتی ژيانی که‌س یان که‌سانیکه‌وه.

زنده / zende، ها: /گان: صفت. زیندوو؛ زیندوو؛ زینوو؛ زینگ؛ زینه؛ زینوو؛ زنه؛ زیندی؛ زنه‌ی؛ زینه؛ زیندک؛ زنه: ۱. ژياندار؛ زینده‌وار؛ زینده‌مال؛ زینده‌وه‌ر؛ ژیه‌ی؛ به‌هه‌روه‌ر له‌ژيان «ماهی زنده: ماسی رسیده» ۲. زینده‌وار؛ زینده‌مال؛ زینده‌وه‌ر؛ به‌جم‌وجوولتی که‌له‌بوونی گیانه‌وه‌ران ده‌ه‌شینه‌وه «شهر زنده: شاری زینوو» ۳. به‌گوپ و گه‌شه «زنده‌دل: دل‌ریک» ۴. لیتهاتو له‌نیشاندانی هه‌ستی چالاکی، گوپ و گه‌شه‌دا «صحنه‌ی زنده: دیمه‌نی زیندوو» ۵. راسته‌وخو (له‌بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی به‌رنامه‌ی رادیو و تله‌فیزیوندا) هاوکات له‌گه‌ل به‌رِ پوه‌چوونیدا ۶. کال؛ نه‌کولیو؛ نه‌کولاو (له‌مه‌ر برنج، نوک و...)».

☐ زنده‌شدن: ژيان‌وه؛ زیندوو بوونه‌وه؛ زینه‌وه بیه‌ی: ۱. وشیار بوونه‌وه؛ وریا بوونه‌وه؛ به‌ده‌ست هینانی دووباره‌ی ژيان «پس از سه‌ساعت که‌از مرگش می‌گذشت، دیدند زنده‌سند و دارد نفس می‌کشد: سئ سه‌عات دوا‌ی مردنی، بینیان که‌زیندوو به‌ه‌رد و خه‌ریکه‌هه‌ناسه‌ده‌دا» ۲. ژووژانه‌وه؛ ژووژيان‌وه؛ بووژانه‌وه؛ ئه‌وه‌ژيوه‌ی؛ ژيوایوه؛ که‌وته‌نه‌خو؛ به‌ده‌ست هینانی دووباره‌ی سه‌لامه‌ت، پاراوی یان چالاکی خو «دشت از بارانهای بهاری زنده‌سند»

دهشت به بارانی به هاری زوژایهوه
 ۳. ژوژانسهوه؛ بوژانسهوه؛ بزوتنهوه؛
 نهوه ژیهوه؛ ژیاویه؛ به دهست هینانی بره و
 باوی لمه پیش «اقتصاد کشور زنده شد؛ نابوری
 ولات زوژایهوه». ههروه‌ها: زنده بودن؛ زنده
 کردن

زنده باد / zende bād: دعا، بژی، نه‌مری؛ وشه‌یی
 بۆ ده‌برینی داخوازی خوڤاگری و مانه‌وه‌ی
 که‌سه‌ی یان شتیگ «زنده‌باد صلح؛ بژی ناشتی».
 زنده‌بگور / zende begūr: صفت. زینه‌چال؛
 زینده به گور؛ زینه به گور؛ زینه‌چال؛ کار یان
 په‌وتی داپوشران له ژیری شتیکه‌وه (وه‌ک خاک،
 به‌رد، به‌فر) به‌ر له مهرگ که بیته هوی مردن
 «ده نفر در زیر آوار زنده به کور شدند: ده که‌س له ژیر
 دار و په‌ردودا زینه‌چال بوون».

زنده‌دل / zendedel، ان: صفت. ۱. دل‌زیندوو؛
 دل‌گه‌ش؛ دلاوا؛ دلاوه‌دان؛ به‌گور؛ دل‌زیندی؛
 دل‌بژی ۲. [کنایی] نه‌ویندار.

زنده‌زا / zende zā: اسم. زگوزا؛ زگوزی؛ زا و
 زئی؛ سک و زا؛ زا و زوو؛ زهه؛ کار یان په‌وتی
 زان؛ زای؛ بیچوو دیتن.

زنده‌زا^۲: صفت. [زیست‌شناسی] به‌چ‌زئی؛ بیچوو‌زئی؛
 ژیه‌وو‌زئی؛ لی‌هاتوو له زانی بیچوو‌ی زیندوو‌ی
 گوورادا (وه‌ک مرؤف). به‌رانهر: تخمزا

زنده‌یاد / zendeyād، ان: صفت. نه‌مر؛ خاوه‌نی
 ژیان و کاری شایانی وا که دوا‌ی مردنیش له بیر
 و دلدا ماوه‌ته‌وه «زنده‌باد گوران در شعر نوآوری
 داشت: نه‌مر گوران له شیعردا داهینانی هه‌بوو».

زندیق / zendīq, zandīq، ان: [معرّب از پهلوی]
 صفت. [قدیمی] زندیق؛ مانه‌وه‌ی؛ شوینکه‌وتوو‌ی
 یه‌کی له ناینگه‌لی ئیرانی، به‌تایبته ئایینی
 مانی.

زن‌ذلیل / zanzalil، ها: [فارسی/عربی] صفت.
 ژن‌ناغه؛ ژناخه؛ ده‌ستگۆ؛ ژیرده‌ست و گووی له
 مستی ژن (هاوسهر) «همسایه‌ی ما خیلی زن‌ذلیل

است: دراوسیکه‌مان یه کجار ژن‌ناغه‌یه».
 زن‌سالاری / zansālārī: اسم. [جامعه‌شناسی]
 ژن‌سالاری؛ ژن‌مه‌زنی؛ نیزیماکی کۆمه‌لایه‌تی که
 تیییدا ده‌سه‌لات به ده‌ستی ژنانه‌وه‌یه.

زن‌ستیزی / zansetizî: اسم. دژایه‌تی له‌گه‌ل
 ژناندا و بی‌باوه‌ری به لی‌هاتوو‌یی و توانایی ژنان.
 زن‌عمو / zan'amû، ها: [فارسی/عربی/فارسی]
 اسم. مامۆژن؛ مه‌مۆژن؛ ئامۆژن؛ مامۆزه‌نی؛
 مامۆژه‌نی؛ ژن‌ئاپ؛ نیازی؛ ژنی مام.

زنک / zanak: اسم. [تعریض] ژنه‌تیو؛ کچه‌تیو؛
 ژنی ئاماژه پیکراو «زنک می‌خواست بچه‌ی مرا بدزد؛
 ژنه‌تیو ده‌بویست مندا له‌که‌م برفینی».

زنکن / zonkan، ها: [آلمانی] اسم. زونکن؛
 په‌روه‌ندان؛ ناوی بازرگانی که‌ره‌سته‌یی‌ک وه‌ک
 به‌رگینکی گه‌وره و نه‌ستوو که به‌لگه و
 نووسراوه‌ی تیده‌نن و بۆ به‌رگری له بلاوه
 بوونیان، لی‌واره‌کانیان کون ده‌کن و به
 میله‌یانسه‌وه ده‌کن و به فه‌نر ده‌یانبه‌ستن:

زونگن

زنک / zang: اسم. زه‌نگ؛ زه‌نگه: ۱. /ها/ زیل؛
 زه‌نگل؛ زه‌نگۆله؛ ئامپیری بۆ سه‌رنج راکیشان یان
 وشیری دان به شیوه‌ی: /الف/ که‌ره‌سته‌یه‌کی
 کانزایی ناو هلۆل که گۆبه‌کی له ناودایه و له
 هه‌ژاندندا ده‌نگینکی زایه‌له‌داری لی‌دیت
 ب) په‌ره‌یه‌کی کانزایی هه‌لواسراو که به هوی
 کوتانی به چه‌کوچه‌وه ده‌نگینکی زایه‌له‌داری لی‌وه
 ده‌ردی ج) ده‌زگایی ئیلکترۆمیغناطیسی، بریتی
 له په‌ره‌یه‌کی کانزایی و میغناطیسیکی نزیک به
 یه‌ک که به لیدانی دوگمه‌یه‌ک، کاره‌با له
 ناوه‌ندی میغناطیسیه‌که‌دا وه‌گه‌ر ده‌که‌وئ و
 پادانی له په‌ستای په‌ره‌ی کانزایی ده‌بیته هوی
 به‌رز بوونه‌وه‌ی ده‌نگینکی وشیار که‌روه‌ی
 زایه‌له‌دار د) ده‌زگاییکی ئیلکترۆنیک که به
 لیدانی دوگمه‌یی کاره‌بای تیدا وه‌گه‌ر ده‌که‌وئ
 و ده‌بیته هوی بلاو بوونه‌وه‌ی ده‌نگ یان

زنگ مس 𐭠 زنگار - ۲

𐭠 زنگ خوردن: زنگ لیدران؛ زنگ دریعی؛ زنگلین؛ زنگ دران؛ بهرز بوونه‌وهی دهنگی زنگ «وقتی به مدرسه رسیدیم زنگ خورده بود: کاتی گه‌یشینه قوتابخانه زنگ لیدر'بوو».

زنگ زدن: ۱. زنگ لیدان؛ زنگدان؛ زنگ داین؛ له زنگ دان؛ زنگ دهی/دای؛ زنگانه‌وه؛ دهنگ له زنگه‌وه دهره‌پنان «زنگ زدند، بسم کیست: رده‌سالی لید، بزا کیته» ۲. زنگدان؛ زنگ لیدان؛ زنگ دهی/دای؛ ته‌له‌فوون کردن «به آزاد رفت، بابی، حالش را ببر: زنگ لید، بو‌ئازاد، بزانه چونه» ۳. زنگ هینان؛ زنگ لیدان؛ زنگ لی‌نیشن؛ گه‌زن دیتنی گز و گیا و ده‌غل و دان به هوی زنگه‌وه «ساقه‌ی رب رده: ساقه‌ته‌ی زنگ هیناو» ۴. زنگ هینان؛ زنگ هاوردن؛ زنگ ئارده‌ی؛ زنگ لی‌نیشن؛ ئوکسیده بوونی کازا؛ په‌یدا بوونی ماک‌ی زنگ به پرووی کازاوه «ساعت‌یک زده‌م: سه‌عانه‌کم رده‌نگی هیناوو».

زنگاب / zangāb / اسم. زنگاو؛ زه‌داو؛ په‌له یا شوینی نم (زورتر به سهر میچ و دیواره‌وه). زنگار / zangār / اسم. زنگار: ۱. /دبی/ زنگ؛ چلکی سهر کازا ۲. زنگی مس؛ زه‌نجار؛ زنگی مس که ماکیکی که‌سکی شینباوه و زور ژاراوویه و زورتر له پهنای ئه‌سید یان به هوی پواویه‌وه په‌یدا ده‌یی: زنگ مس

زنگاری / zangārī / اسم. زه‌نگاری؛ زه‌نگالی؛ پیروزی؛ زنگی سه‌وزی ئامال شین؛ زنگی که‌سکی مه‌یله و که‌وه.

زنگاری: صفت. زه‌نگاری؛ زه‌نگالی؛ به زنگی سه‌وزی ئامال شین. زنگدار / zangdār / صفت. زه‌نگدار؛ زه‌نگین؛ ۱. زنگی؛ زه‌نگار؛ به زنگ «ساعت یک: سه‌عانه‌ی زنگی» ۲. زایه‌له‌دار؛ به زنگه؛ زه‌نگه‌دار

ناهه‌نگیکی تایبته «زنگ بللی: زه‌نگی بولبولی» ۲. /ها/ /قدیمی/ سازیکی زهرپی وه‌ک سنج ۳. /ها/ کاتی چالاکی تایبته له قوتابخانه «زنگ تاریخ: زه‌نگی میژوو» ۴. ده‌نگی زه‌نگی که سهره‌تا یان کو‌تایی ئهم چالاکیه راده‌گه‌بی‌نی «پاشو! مگر زنگ را نمی‌شنوی؟ هه‌سته! مه‌گه‌ر زه‌نگه‌که نابیی؟» ۵. /ها/ ماوه‌ی چالاکیه‌کی وانه‌یی دیاریکراو (ده‌ور و به‌ری ۴۵ تا ۵۵ ده‌قیقه) له قوتابخانه‌دا ۶. چینگ؛ زه‌نگه؛ زایه‌له؛ کار یان ره‌وتی زه‌نگانه‌وه (وه‌ک ده‌نگی ویککه‌وتنی دوو کازا) «گوش زنگ می‌زند: گویم ده‌زهری‌نگیته‌وه» ۷. زه‌نگ؛ زه‌نگی؛ زه‌نگار؛ کوورمووری؛ ماکیکی سوورتوخی ناسک که له سهر کازا، به‌تایبه‌تی ئاسن، به هوی هه‌وای شو‌داره‌وه به‌دی دیت «قابله زنگ زده است: قابله‌مه‌که زه‌نگی هیناوه» ۸. زه‌نگ؛ زه‌نگی؛ زه‌نگار؛ ههر کام له نه‌خوشیگه‌لی جو‌راو‌جو‌ری گیایی که به هوی چالاکی جو‌ری کارگه‌وه سهر هه‌له‌ده‌دا و ده‌بیته هوی پواوی و زه‌نگ لیدانی پشو، لاسک و گه‌لای گیا «بیشتر گندمها زنگ زده‌اند: زوربه‌ی گه‌مه‌کان زه‌نگیان هیناوه»: زنگ گیاهی

𐭠 زنگ اخبار: زیل؛ زپنه؛ زه‌نگ؛ زه‌نگیک که بو‌وه‌ناگا هینانی که‌سیک به کار ده‌بری. زنگ بللی: زه‌نگی بولبولی؛ جو‌ری زه‌نگی ئیلکترۆنیکی که ده‌نگی چریکه‌ی لیوه دی. زنگ تفریح: زه‌نگی وچان؛ کاتی حه‌سانه‌وه؛ کاتی پشوودان؛ ماوه‌ی کورتی دوا‌ی که‌رتیکی وانه که قوتابیان ده‌توانن له پۆل بچنه دهره‌وه و پشوویه‌ک بدنه.

زنگ جاودار: جو‌ری کارگی گیایی جاودار. زنگ خطر: زه‌نگی مه‌ترسی؛ زه‌نگی خه‌ته‌ر. زنگ کاروان: بۆل؛ زه‌نگی ملی پیشه‌نگ. زنگ کلیسا: جمخار؛ زپنه‌ی کلیسه؛ زه‌نگی کلیسا؛ ناقووس.

زنگ گیاهی 𐭠 زنگ - ۸

«صدای زنگ زدگی در دهنش».

زنگ زدگی / zangzadegi / اسم. ژهنگاژویی؛ ژهنگارژویی؛ ژهنگهیناوی؛ ژهنگ لیداوی؛ ژهنگ لی-نیشتوویی؛ دۆخ یان چۆنیه تی ژهنگ ههلهینانی کانزا.

زنگوله / zangûle / ها؛ / اسم. زهنگوله؛ زهنگوله؛ زهنگول؛ زهنگوله؛ زهنگل؛ زهنگل؛ زهنگله؛ چهنگ؛ زهنگی گچکه که پتر دهیکه نه ملی چوارپینان.

📖 زنگوله ی بای نابوب: / مجازی / ههلواخوری دهور تاوت؛ مندالی وردی که سیککی به سالاجوو.

زنگی / zangi / ها؛ / ان؛ / صفت. / ادبی / رهش پیست؛ قوله ره شه؛ رهش پیس؛ رهش پوس. زنده / zanande / صفت. ناحهز؛ لیدهر؛ جار زکهر؛ ناشیرین و هوی بیزاری «بوی زنده؛ بونی ناحهز».

زن نما / zan.nemā / صفت. ژنانی؛ ژنانیله؛ ژنه رهنگه؛ سه ره ژنانه؛ سه ره ژنانیله؛ بله کناچی؛ پۆین؛ کناچله رهنگ؛ قاله ژنه؛ خاوهن رواله تی ژنانه «مردین به؛ پیاوی ژنایی».

زن و بچه دار / zan-o-baččedār / صفت. / گفتاری / خیزانبار؛ خیزاندار؛ منالدار؛ ژن و مندالبار؛ خاوهن هاوسهر (ژن) و مندال «ما مستاجر زن و بچه دار نمی خواهیم؛ ئیمه کرئ نشینی حیزابارمان ناوی».

زنون / zenon / [از انگلیسی] 📖 گزئون زنهار / zenhār / ها؛ / اسم. / نامتداول / ده خیله؛ ده غیله؛ ده خیل؛ ئامان؛ ئه مان؛ نامه؛ ناما؛ نامه ران؛ دوج؛ زینهار

📖 زنهار خواستن؛ ئامان خواستن؛ ئه مان خواستن؛ ئه مان ویستن؛ مۆلهت ویستن؛ هانا بردن.

زنهار دادن؛ ئه مان دان؛ ئامان دان؛ هانا دان؛ پهنا پیدان.

به زنهار آمدن؛ داماو بوون؛ بی دهه رتان داکه وتن؛ دهسته وسان بوون؛ دهست و دامان مان؛ کۆست که وتن؛ کهوتنه ههلوهلا.

زنهار^۱: صوت. / ادبی / ئامان؛ نامه؛ ئه مان؛ ده خیله؛ دوج؛ نهی؛ نه که ی؛ وشه ی مه ترسی دان «زنهار زبان ز بد نگهدار؛ نامانه زمان له چهوت بپاریزه»؛ زینهار

زنهاره / zenhāre / اسم. دواهای؛ ئولتیماتوم؛ دوایین به گویدا دانی هاوړی له گه ل هه ره شه و دیاری کردنی مۆلهت بۆ وه رام.

زنی^۱ / zani / اسم. ژنی؛ ژنه تی؛ دۆخ یان چۆنیه تی ژن بوون.

- زنی^۱: پیوازه. - لیدهری. - وه شینی. - شانی. - شه نی. - ژه نی. - ژینی؛ کار یان ره وتی لیدان «پاروژی؛ دفتری؛ پارۆشه نی؛ ده فته نی».

زوائد / zavā'ed / [عربی] 📖 زوايد زوار / zavvār / [عربی] صفت. زیاره ت چی؛ زیاره ت کهر.

زوار / zovvār / [عربی] جمع 📖 زایر زوال / zavāl / [عربی] / اسم. / ادبی / فهوتاوی؛ گر و فری؛ تیاچوویی؛ نابوودی؛ ره وتی تیدا چوون؛ نه مان؛ نه مه نه ی؛ ئاوا بوون؛ له نیو چوون.

📖 زوال عقل؛ نه مانی ژیری؛ نشیوی هزر؛ ره وتی که م بوونه وه ی هیزی هزر (بیره وه ری، کۆکردنه وه ی زهینی، تیفکرین) به هوی گه زن پرودان له میشکدا (زاراوی درێخایه ن، نه خوشی یان پیری).

📖 زوال یافتن؛ له نیو چوون؛ فهوتان؛ فهوتیان؛ نه مان؛ نه مه نه ی؛ تیدا چوون.

زواله / zavāle / اسم. پر پۆله؛ دانی جووچکی تازه له هیلکه ده رهاتوو.

زوايا / zavāyā / [عربی] جمع 📖 زاویه

زوايد / zavāyed / [عربی] / اسم. ۱. جمع 📖 زايدة ۲. بی که لک؛ زیایی؛ ناپیویست؛ ئه وی زۆر پیویست نه بی * زوائد

کرده‌وهی ناحه‌زی دیترا نه‌وه. هه‌روه‌ها:

زودرنجی
 زود کدر / zûdgozar: صفت. کم ته‌مه‌ن؛ خیراتی‌یه؛ زۆر پی‌نه‌چوو؛ له‌ز تییه‌ر.
 زود کوار / zûdgozar: صفت. سووک؛ سوک؛ زوو‌هه‌رس؛ زووتاو؛ به تاییه‌تمه‌ندی زوو هه‌رسه‌ک بوونه‌وه.
 زودگیر / zûdgîr: صفت. ۱. خۆش‌گر؛ زوو‌گر؛ به تاییه‌تمه‌ندی زوو هه‌لگرسانه‌وه. ۲. زوو‌گرس؛ زوو‌گر؛ به تاییه‌تمه‌ندی خیرا سفت بوونه‌وه و به شیوه‌ی دلخواز ده‌ره‌اته‌وه (سیمان بودک؛ چسب سیمانی ده‌ره‌اته‌وه؛ چه‌سی بووکر).
 زودمیر / zûdmîr: صفت. [نامتداول] ژین کورت؛ خاوه‌ن ژینکی کورت.
 زوده‌ضم / zûdhazm: [فارسی/عربی] صفت. سووک؛ سوک؛ زووده‌ن؛ زوو‌هه‌رس؛ زووتاو؛ به تاییه‌تمه‌ندی زوو هه‌لتاویانه‌وه.
 زودی / zûdî: اسم. زوویی؛ دۆخ و چۆنیه‌تی زوو بوون (به این زودی تمام شد؛ بهم زوو‌سه ته‌واو بوو).
 زودینه‌اسی / zûdî: اسم. زووی؛ بهم زوویییه؛ بهم زووییانه؛ ئی‌بی زوه؛ پی‌زوه‌نه؛ پی‌زوه‌نه؛ له‌ئاوا ماوه‌یه‌کی که‌مدا.
 زودباب / zûdyâb: صفت. [ادبی] به‌رده‌ست؛ به تاییه‌تمه‌ندی دۆزیا نه‌وه، له‌ماوه‌ییکی که‌مدا.
 زور / zûr: اسم. زۆر؛ ۱. هیز؛ هازی؛ وزه؛ ستووری؛ ستین؛ زه‌ر؛ ده‌گه‌ره؛ گۆژم؛ قه‌وه‌ت. ۲. گوشار؛ ته‌وژم؛ نه‌پیم. ۳. که‌له‌مه‌ک؛ سته‌م؛ گووچ؛ جه‌ور؛ کار یان کرده‌وه‌یی که نه به گویره‌ی ژیری یان عه‌دالته‌ت، به‌لکو به پی‌ی زۆر و گوشاره‌وه بی.
 زور / zûr: له‌تاو؛ له‌به‌ر (زور گرسنگی برگ درخت می‌خوردند؛ برسپه‌تیدا گه‌لای داریان ده‌خوارد).
 با زور؛ به زۆر؛ ۱. به پی‌داگریه‌وه. ۲. به زه‌ربی هیز.

□ زور آوردن: /گفتاری/ زۆر هینان؛ زۆر هاوردن؛ زۆر ئارده‌ی؛ زۆر بۆ هینان؛ گوشار خسته‌سه‌ر شتی (آب زور آورد، پل را شکست؛ ئاو زوری هینا، پرده‌کی برد). هه‌روه‌ها: زور آمدن
 زور دادن: /گفتاری/ زۆر لی کردن؛ هیزدان؛ زۆر وه‌نه‌کرده‌ی؛ هوژم بردنه‌سه‌ر شتی (زور بده! بلکه باز شود؛ زور که! به‌شکوو بکریته‌وه).
 زور داشتن: ۱. زۆر دار بوون؛ به هیز بوون (آزاد زور زیادی داشت؛ ئازاد بوو، یکی فره‌ی هه‌بوو).
 ۲. زۆر لیهاتن؛ پی‌ی زۆر بوون؛ دژوار بوون؛ سه‌خت بوون؛ پی‌سه‌خت بوون (برایم زور داشت بروم منت این و آن را بکشم؛ بیم زور بوو بچم منته‌ی ئەم و ئەو بکیشم).
 زور زدن: ۱. زۆر کردن؛ زۆردان؛ هیزدان؛ زۆرکه‌رده‌ی (هر چه زور زدم باز نشد؛ هه‌ر چه زورم کرد نه‌کریه‌وه). ۲. [مجازی] زۆر لیکردن؛ زۆر بۆ هینان؛ زۆر ئارده‌په‌ی؛ هه‌ول دان؛ ته‌قالادان؛ تی‌کۆشان (چقدر زور زدم تا قول داد پولی به تو قرض بدهد؛ چهنده‌م زۆر لیکرد تا بپاری دا قهرزت پی‌بدا).
 زور کردن: /گفتاری/ زۆر کردن؛ مپران؛ زۆرکه‌رده‌ی؛ پی‌داگری کردن (خیلی زور کرد تا مرا هم ببرد؛ گه‌لیک زوری کرد تا منیش ببات).
 زور کسی آمدن: زۆر لیهاتنی که‌سی؛ پی‌ی سه‌خت بوون؛ به مه‌یلی که‌سی نه‌بوون (زورس می‌آمد جواب سلام را بدهد؛ زوری لی‌ده‌هات وه‌رامی سه‌لام بده‌ته‌وه).
 زور کسی نوسیدن: زۆری که‌سیک پی‌نه‌شکان؛ زۆری که‌سیک نه‌گه‌یشتن؛ ده‌رقه‌ت نه‌هاتن؛ ده‌رقه‌وه نه‌باشتن؛ نه‌توانین (زور نمی‌رسید کیسه را بلند کند؛ زوری پی‌نه‌ده‌شکا کیسه‌که هه‌لگرت).
 زور گفتن: /مجازی/ زۆره‌ملی کردن؛ به زۆر پی‌کردن؛ که‌ره‌گایی کردن؛ که‌له‌گایی کردن؛ که‌لک گرتن له‌زه‌ر و زۆر بۆ گوی له‌مست

کردنی خەلك.

ناعیلاج؛ زۆردهستی؛ كهره زهری (خندهی زورگر؛
پێكهێنی زورگر).

زور کی: قید. [گفتاری] به زۆر؛ به زۆری؛ زۆری؛
زۆراتی؛ زۆره کی؛ زۆره ملی؛ به خورتی؛ جهبری؛
نهوه دلی؛ به زهبری هیز (نمی گرفت، بگر کی دادم؛
نیده گرت، به زور پێمدا).

زورگو / zûrgû، ها: یان /: صفت. زۆربێژ؛ ملهپور؛
ملهر؛ خاوەن خوویان مهیل به کەلک
وهەرگرتن له زۆر و گوشار بۆ ترساندن خەلک و
هه‌لنانیان بۆ جێبه‌جێ کردنی کاریک
(صاحبخانهی ما خیلی بێگه‌ست: خاوەن ماله‌که‌مان
یه‌کجار زۆربێژه).

زورگویی / zûrgûyî، ها: /: اسم. زۆربێژی؛
زۆره‌میلی؛ زۆرمیلی؛ زۆرداری؛ کهره‌گایی؛
که‌له‌گایی؛ که‌لک‌وه‌رگری له زۆر و گوشار بۆ
هه‌لنانی خەلک به‌کردنی کاری یا بۆ
گوێ‌پایه‌ل کردنیان.

زورگیر / zûrgîr، ها: /: اسم. [گفتاری] باج‌سین؛
خاوه‌سین؛ که‌سێ که به زۆرداری خەلک
ته‌له‌که‌ ده‌کا.

زورگیری / zûrgîrî، ها: /: اسم. [گفتاری]
باج‌سینی؛ خاوه‌سینی؛ کاریان په‌وتی
داگیرکردن به زۆری زۆرداری.

زورمداری / zûrmdārî، ها: /: [فارسی/عربی]
/اسم. [سیاست] زۆرداری؛ ته‌په‌سه‌ری؛ شیوه‌ی به
کاری هینانی زۆر و ته‌وژم بۆ ترساندن یان
مل‌که‌چ کردنی خەلک و گوێ‌پایه‌ل کردنیان.
هه‌روه‌ها: زورمدار

زورمند / zûrmand، ان /: صفت. ده‌سه‌لاتدار؛
۱. ده‌گه‌نه‌ک؛ ده‌گه‌نگ؛ زۆردار؛ له‌هێرت؛
خورت؛ پر زۆر؛ به‌هیز؛ پاله‌وان؛ خاوه‌نی هیز یان
لێها‌توویی ۲. [مجازی] خاوه‌نی هیز و ده‌سه‌لاتی
سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی.

زورمندی / zûrmandî، /: اسم. ده‌گه‌نگی؛
پاله‌وانی؛ زۆرداری؛ دۆخیان چۆنیه‌تی زۆردار

زور آزمایي / zûrāz(e)māyî، ها: /: اسم.

زۆره‌زمه؛ زۆره‌زمی؛ زۆرانبازی؛ زۆراتی؛
زۆره‌وانی؛ زۆره‌بانێ؛ عه‌فره؛ مېرمار؛ کاریان
په‌وتی تاقی کردنه‌وه‌ی زۆر و گوری خۆ؛
زورورزی. هه‌روه‌ها: زور آزمایي کردن؛ به

زور آزمایي پرداختن

زور آور / zûrāvar، /: صفت. ۱. زۆردار؛ به‌هیز؛ به
قه‌وت ۲. به‌ته‌وژم؛ به‌گوشار.

زور آور شدن: زۆر بۆ هینان؛ زۆر په‌ی‌ئارده‌ی؛
ته‌وژم هینان (گرستی به‌اور زوراور سه‌: برسیه‌تی
زوری بو هینا).

زورافزایی / zûrafzāyî، /: اسم. هیزنکی؛
وزه‌ده‌ری؛ دوپینگ؛ کاریان په‌وتی کەلک
وهەرگرتن له ده‌وای هیزده‌ر.

زور تپان / zûrtapān، زورچپان

زورچپان / zûrchāpān، /: صفت. پاله‌په‌ست؛
پاله‌په‌ستۆ؛ زۆرته‌پین؛ زۆرته‌پان؛ تی‌په‌ستاو؛
زۆرئاخن؛ زۆره‌خن؛ به‌زۆر ئاخراو له‌شوێنیکدا؛
زور تپان

زورچپان کردن: پاله‌په‌ستۆکردن؛ زۆره‌خن
کردن؛ زۆرته‌پین کردن؛ به‌زۆر ئاخین؛
ته‌پاندن؛ به‌زۆر په‌ستاندن؛ به‌زۆر په‌ستاوتن؛
ترنجاندن؛ تی‌ترنجاندن؛ تی‌پاکردن (کتا‌به‌را
این‌طور توی قفس زورچپان می‌کنی، جلدشان خراب
می‌شود؛ ئاوه‌ها کتێبه‌کان ده‌تاجه‌ ناو قه‌فه‌سه‌وه،
به‌رگه‌کانیان خراب ده‌بێ).

زورخانه / zûrxāne، ها: /: اسم. زۆرخانه؛ باشگای
وه‌رزشی کۆنی ئیرانی بریتی له‌دالانیکی سه‌ر
داپۆشراو و گۆره‌پانیکی جه‌غۆکه‌ و چال که
وه‌رزشگه‌لی که‌ونارای تیدا ده‌کری.

زورق / zowraq, zo:raq، ها: /: [عربی] /اسم.
[ادی] به‌له‌م؛ لۆتکه.

زورکی^۱ / zûrakî، /: صفت. [گفتاری] زۆره‌کی؛
زۆری؛ زۆراتی؛ به‌زۆر؛ به‌خورتی؛ خورتی؛

بوون.

زورنا / zurnā / سُرنا

زورورزی / zûrvarzî / زورآزمایی

زوری / zûrî / :صفت. [گفتاری] زۆره کی؛ زۆری؛ زۆره ملی؛ خورتی؛ نه وه دلی؛ داسه پیئی «چیزی را که زوری باشد دوست ندارم؛ شتی ...» اسم پی خوش نیه.

زوری؛ قید. [گفتاری] به زۆری؛ زۆره کی؛ زۆری؛ نه وه دلانه؛ زۆریگیری؛ زۆره ملی؛ به زۆر؛ به گوشاره وه «آقا مگر مهمانی رفتن زوری است؛ کاکه مه گهر میوانی چوون ...».

زوزه / zûze / ها؛ / اسم. لووره؛ لوور؛ لهولهو؛ لووره لوور؛ لووله؛ کاز-کاز؛ کووز-کووز؛ نه کوچ؛ ۱. زووره؛ سه گلوور؛ لیسه؛ قروسکه؛ کپووزهی گیانه وه رانی تیره ی سه گاسایان که وه ک ناله ی بهرز وایه ۲. ناله و شین به دهنگی بهرز و زیق.

زوزد کشیدن؛ لوورانیدن؛ لویرانن؛ لوورنه ی؛ لوورنای؛ لوولانیدن؛ لوولانن؛ لیراندن؛ لیرین؛ لویرین؛ لوورین؛ لوورانه وه؛ لیله که شیه ی؛ نه وه لووریه ی؛ لوریایوه؛ کاستین؛ کووزین؛ زوورین؛ قروسکاندن؛ نه کوچاندن؛ ۱. دهنگ هه لپرینی گیانه وه رانی وه ک گورگ، سه گ و چه قه ل ۲. ناوه ها دهنگی که له خووه دهره یان.

زوفا / zûfā / ها؛ / [عربی] / اسم. گیازلفه؛ پیره زلفه؛ گیازلفان؛ گیایه کی پایا و بۆنخۆش به لاسکی چیوی، گهلای گچکه ی بۆنخۆش، گولی جوانی سپیلکه ی شین یان ئالی هیئشووییه وه، که بۆ ده وای به کار دینن.

زولبیا / zûlbiyā, zûlbiyā / ها؛ / اسم. زلووبیا؛ شیرینیه کی تورته له ماستی ئاوچن و نشاسته که له ناو رۆندا سووری ده که نه وه و له شیریه ی شه کری ده گه وزینن بۆ نه وه ی شیرین بیئ، مانای له ره گه زدا وانا شیایوی پاروو لی گرتن.

زولو / zûlû / اسم. زوولوو؛ ۱. هۆزی

رهش پیستی ئه فریقای باشووری ۲. ههر کام له بانتۆزمانانی ولاتی ناتال له ئافریقای باشووریدا ۳. له زمانگه لی بانتۆ که له ناو نه وه هۆزه دا قسه ی پی ده کری.

زوم / zûm / : [انگلیسی] / اسم. زووم؛ جۆری نیسکۆی دووربینی وینه گری و فیلم هه لگری به مه ودا ی ناوه ندی بگۆره وه.

زوم کردن؛ زووم کردن؛ کاری گۆرینی مه ودا ی ناوه ندی نیسکۆی دووربین؛ بۆ به رامبه رکردنی له گه ل بابه تی ویستراوی وینه گر یان فیلم گر و دهرخستنی له ناو چوارچێوه دا.

زونا / zonā / : [فرانسوی] / اسم. زۇنا؛ نه خۆشیه کی سه ختی ویروس ی که به شیوه ی زیکه و بلۆق له درێزه ی ده ماریکی پیستدا خۆ ده نوینن و ئیش و خارشتی زۆری هیه.

زونکن / zonkan / : [انگلیسی] / زُنکن زه / zeh / ها؛ / اسم. ۱. ژه؛ ژهه؛ زه؛ ژئ؛ ریخۆله ی بادراوی چوارپی ۲. ژئ؛ شریته یی که بۆ راگرتن و پاراستنی شتی ک پیوه وه ی ده به ستن ۳. ژئ؛ ژئ؛ ژیکه وان؛ ژه؛ ژهه؛ ریخۆله ی بادراو که دوو سه ری که وان پیکه وه ده به ستن ۴. ژئ؛ تالی ساز ۵. که ناو؛ تکاو؛ شوینن که ئاوی که می لی دهرده چی و بۆ خالی کردنی ئاوی سه ره رزی چی کراوه ۶. تانی ته ون.

زه زدن؛ [گفتاری] / ۱. په یمان شکاندن؛ به لین شکاندن؛ هه لوه شانده وه ی به لین «رفقا زه زدن و مرا جا گذاشتند؛ دۆستان په یمانیان شکاند و به جیمیان هیشت» ۲. کار به جی هیشتن؛ کار نیمه کار داخستن؛ ناتهاو جی هیشتنی کاری وه نه ستوگیراو «به همین زودی خسته شدی و زه زدی؟» هینه زو و ماندوو بووی و کاره که ت به جی هیشت؟.

زه ؛ صوت. / ادبی / چاک؛ ئافه رین؛ بژی؛ هه ی

ماکانه‌ی که بری گیانه‌وهر و گیا به‌ره‌می دینن و زۆرت له رپی کاردانه‌وه‌یه‌کی کیمیایی له له‌شی گیانداریکدا ده‌بیته هۆی مه‌رگ یان ژاراوی بوونی.

☐ زهر قاتل: ژه‌هری کوژهر؛ ژاری بکوژ؛ زه‌هری کوشنده.

زهر مار: زه‌هره‌مار؛ زه‌هرمار: ۱. ژه‌هری مار؛ ژاری مار؛ ماکی ژه‌هری که له کیسه‌ی لای چزی مارگه‌لی ژه‌هرداره‌وه‌یه ۲. [کنایی] زه‌هری هه‌لایل؛ ژه‌هری هه‌لایل؛ شتی زۆر تال و ناحه‌ز [این چه ... ی بود دادی خوردم؟] ئه‌مه‌ چه زه‌هره‌می بوو داته‌ ده‌رخواردم؟

۳. ژه‌هره‌مار؛ سندان؛ قوزلقورت؛ ژه‌قنه؛ ژه‌قنه‌مووت؛ ژه‌قنه‌بووت؛ سنان؛ ده‌ردی کاری؛ ده‌ری؛ زه‌هری هه‌لاهه‌ل؛ گه‌رانی؛ زه‌هره‌به‌ند؛ جوړه جینۆیکه له وه‌رامدانه‌وه به قسه یان پیکه‌نینی نابه‌جینی که‌سیک [بلی و به‌هه!] خجالت نه‌می‌کشی؟ به‌لێ و ... ده‌مار! دانارزی؟

زهر هه‌لاهه‌ل: [کنایی] هه‌لاهه‌ل؛ ژه‌هری هه‌لاهه‌ل؛ ژه‌هری گیانله‌به‌ری دیروکان که گوايه زۆر بکوژه.

☐ زهر چشم گرفتن: [مجازی] ئاو چاو سه‌ندن/ گرتن؛ جوو‌جکه ترسین/ منداڵ ترسین کردن؛ ترساندن [مدیر تازه از بچه‌ها حسابی رعب چشم گرفت؛ به‌رپۆه‌به‌ری تازه به ته‌واوی نا‌جیدی هه‌واله‌کانی سندن].

زهر خود را ریختن: [مجازی] چزی خۆ وه‌شاندن؛ ئازاری خۆ گه‌یانندن؛ ده‌ستی خۆ وه‌شاندن؛ له که‌سیکه‌وه ئازار و زه‌ره‌ری که چاوهروانی ده‌کرا، گه‌یشتن [آرام با دروغی که گفت زهر خودش را ریخت و پیرمرد بیچاره را پریشان و دلشکسته کرد؛ نارام به‌و درۆیه‌کردی، حیری حبی وه‌شاند و ئه‌و پیره‌می‌رده هه‌ژاره‌ی په‌شیو و دلشکاو کرد].

زهر دادن: ژار پیدان؛ ده‌رمان‌خواردکردن؛

بژی؛ باره‌قه‌للا؛ ئافه‌ره‌م؛ به‌هه؛ به‌خ؛ چاوی خودای پتوه‌بی؛ وشه‌ی پی‌هه‌لگوتن [فلک گفت: احسن، ملک گفت: زه؛ فله‌ک گوتی؛ ئافه‌رین، مه‌له‌ک گوتی؛ هه‌ی بژی!].

زهاب / zehāb / اسم. زه‌هاو؛ ئافزه‌هه: ۱. ئاوی که له ژیر زه‌وییه‌وه هه‌له‌ده‌قوڵی و پرووی زه‌وین داده‌پۆشی ۲. زناو؛ زنه؛ زۆنگ؛ زۆنج؛ زۆنکاو؛ زۆنگاو؛ زه‌نه‌ک؛ ته‌رازان؛ قۆپیه؛ زۆه‌وړ؛ ئاوه‌زۆ؛ ئاوه‌زا؛ شوینی ئاوه‌زی.

زه‌اد / zohhād / [عربی] جمع زاهد زه‌ار / zehār / [عربی] اسم. زارگا؛ زاره‌گا؛ به‌رگه‌ده؛ بانه‌گه؛ پانه‌گا؛ به‌ر؛ شه‌رم؛ شه‌رمگه؛ شه‌رمگا؛ وه‌ر.

زه‌اندن / zehāndan / مصدر. متعدي. [قدیمی] ره‌وان کردن؛ خسته‌گه‌ر؛ شیاندن؛ هه‌رکاندن (بۆ تراو به‌تایه‌ت ئاو و شیر). هه‌روه‌ها: زه‌انیدن زه‌تاب / zehtāb / ها؛ ان؛ اسم. ۱. ژئ‌پیس؛ ئه‌وه‌ی له ریخۆله‌ی چوارپیتیان تالگه‌لی قایم چی ده‌کا ۲. راجین؛ داچین؛ که‌سه‌ی که به‌نی رایه‌لی ته‌ون ته‌یار ده‌کا؛ که‌سه‌ی که ته‌ون ده‌نیته‌وه.

زه‌تابی / zehtāb / اسم. راجینه‌ری؛ داچینه‌ری؛ ژئ‌پرسی؛ کار یان ره‌وتی راجاندن زه‌د / zohd / [عربی] اسم. پارێز کاری؛ هه‌بیه‌سی؛ هه‌ریسی؛ ته‌رکه‌دنیاپی؛ تاییمی؛ پارسایی؛ کار یان ره‌وتی دووری گرتن له کارگه‌لی دزیو.

زه‌دان / zehdān / ها؛ اسم. پزدان؛ پیزه‌دان؛ زیدان؛ پاور؛ منال‌دان؛ منداڵ‌دان؛ به‌چه‌دان؛ بێچوودان؛ مالبچویک؛ تیزانگ؛ شاگینا؛ زاگه؛ زامار؛ بز؛ پزان؛ یاوه‌ره؛ کاردانک؛ هه‌له‌په‌ز؛ پیزانگ؛ هاوباز؛ یاگۆزاو‌له‌ی؛ ئه‌ندامیک له گواندارانی میوینه‌دا که تۆلی تیدا گه‌وره ده‌بی و تا هاتنه دنیاوه تیدا ده‌میئن.

زهر / zahr / ها؛ اسم. زه‌هر؛ ژه‌هر؛ ژیه‌ر؛ ژار؛ ژه‌حر؛ جه‌حر؛ ژال؛ زل؛ مه‌رگه؛ هه‌ر کام له‌و

دلیری؛ ئەترەش؛ هەترەش؛ ئازایی؛ ورار؛ زالە؛ زەلە؛ زیەلگ؛ زاور؛ زور؛ زەنەق؛ زەندەق؛ زەهلە؛ زەهلک؛ پشتووری؛ ئەترە.

☐ زهره داشتن: [مجازی] زات هه‌بوون؛ ئازا بوون؛ زەنەقدار بوون؛ بویر بوون؛ دلیر بوون؛ وردار بوون.

زهره‌ی کسی آب شدن: [مجازی] کەسێ زاله‌ترەک بوون؛ زەنەقی کەسێ چوون؛ دلێ کەسێک تۆقان؛ زالە‌ی کەسێک تۆقین؛ زاولە‌ترەک بیە‌ی؛ زاور چوون؛ لە‌نکاو زۆر ترسان و حە‌پە‌سان.

زهره / zohre: [عربی] اسم، زوهره؛ زۆره؛ ناهید؛ دوو‌هە‌مین گە‌رۆ‌کی کۆمە‌لە‌ی خۆ‌ر لە‌باری نزیکی بە‌ خۆ‌رە‌وه‌ کە‌ خولگە‌‌کە‌ی لە‌ نیوان ساوه (تیر) و زە‌ویندایە: ناهید

زهره‌ ترک / zahretarak: [مجازی، گفتاری] زاره‌‌ترک؛ زاله‌‌ترە‌ک؛ زاولە‌‌ترە‌ک؛ زە‌لە‌قات؛ زە‌لە‌پە‌تە‌؛ زە‌لە‌‌تراق؛ زە‌ندە‌ق چوو؛ زە‌نە‌ق چوو؛ زاره‌‌چوو؛ زراو‌چووگ؛ تۆ‌قاو؛ زۆر ترساو و لی‌قە‌وماو لە‌ کارە‌ساتێک (بی‌چارە‌ پیرمرد از صدای موشکها زهره‌‌ترک شد و مرد؛ پیرە‌مێردی هە‌زار لە‌ گرمە‌ی مووشە‌‌کە‌کان زاره‌‌ترە‌ک بوو و مرد).

زهکشی / zehkeši، ها: اسم، ۱. زە‌کێشی؛ کار یان پە‌وتی هە‌لکێشانی ئاوگە‌‌لی پوو‌ە‌کی لە‌ دە‌شتیکدا ۲. جۆ‌گە‌‌گە‌‌لی کە‌ بۆ‌ دەر‌کێشانی ئاو‌ی زە‌لکاو و زە‌ناو لە‌ قە‌راخیانە‌وه‌ دە‌کێشێ ۳. کاری دروست‌کردنی زیوار.

زهگیر / zehgîr، ها: اسم، ژینگەر؛ ژینگیر؛ ئە‌نگۆ‌ستیلە‌ی سەر‌ پە‌نجە‌ کە‌ ژێ‌ی کە‌وانی پێ دە‌گیرێ.

زهم / zohm: [عربی] اسم، بۆ‌دەر؛ بۆ‌دەر؛ بۆ‌سار؛ بۆ‌نسارد؛ بۆ‌ی توندی گۆشتی ئە‌کولیو بە‌تایبە‌ت مێشک و ماسی.

زهوار / zehvār، ها: اسم، چوار‌چێ‌وه‌؛ زی‌واره‌؛ شری‌تە‌ یا هۆ‌ندراویکی باریک کە‌ بۆ‌ رازانە‌وه‌ یان

ژار‌اوی‌کردن؛ ژار دانە‌ دەر‌خوارد (سگ بی‌چارە‌ را زهر دادە‌ بوخت؛ سە‌گە‌ بە‌ستە‌‌زمانە‌‌کە‌یان راز دا‌بوو). زهر کردن: [کنایی] کردنە‌ ژار؛ لێ‌کردن بە‌ زار؛ لێ‌‌تال‌کردن؛ پە‌ش‌کردن؛ کردنە‌ زە‌هر‌مار؛ ئازاردەر و ناخۆش‌کردنی ژیان (او با رفتاراش زندگی را به‌ همه‌ی ما زهر دهنه‌ بوخت؛ بە‌ ئاکاری خۆ‌ی ژیان‌ی لێ‌‌کرد‌بوون بە‌ تال).

زهر‌سار کردن: [تعريض] کردنە‌ زە‌هر‌مار؛ کردنە‌ زە‌هر؛ کردنە‌ ژە‌قنە‌؛ خواردن (بۆ‌ سووکایە‌تی و ناسزا) (یک کاسه‌ی پر آش رشته زهر‌سار کرد، باز می‌گوید گرسنه‌‌ام!؛ کاسە‌‌یە‌ک ئاش رشته‌ی تردۆ‌سه‌ زە‌هر‌ی ماری و هێ‌شتا دە‌‌لێ‌ برسی‌مه‌).

زهر آگین / zahrāgîn: [دبی] ۱. ژار‌اوی؛ ژە‌هر‌اوی؛ زار‌اوی؛ تیکە‌‌ل بە‌ ژە‌هر ۲. زۆر تال و ناحە‌ز * زهر‌آلود

زهر آلود / zahrālūd: [مجازی] ۱. می‌ز؛ می‌ز؛ گمیز؛ زار‌او.

زهرابه / zahrābe، ها: اسم، نار‌او؛ ژە‌هر‌او؛ زە‌هر‌او؛ ژار‌او؛ زار‌او؛ ۱. توک‌سین؛ بە‌ره‌مە‌ی ژار‌اوی باکتری یا خان‌کە‌‌لی‌‌تر کە‌ بە‌ وه‌شاندن‌یان لە‌ لە‌شی گیان‌داران، دە‌بی‌تە‌ هۆ‌ی دروست‌بوونی دژە‌ژار ۲. تراوی ژار‌اوی کە‌ لە‌ شتی‌کە‌‌وه‌ دە‌دە‌‌لێ‌ت.

زهر خند / zahrxand: [مجازی] زار‌خە‌ن؛ ژار‌خە‌ن؛ خە‌ندە‌ی تال؛ زار‌خە‌نە‌؛ زە‌هر‌خە‌نە‌؛ پیکە‌‌نینی تال و ناحە‌ز لە‌ بە‌ر‌ توو‌پە‌‌یی و قە‌لسی.

زهر شناسی / zahršenāsi: اسم، ژار‌ناسی؛ زان‌ستی کە‌ لە‌ سەر‌ ژە‌هر و کاری‌گە‌‌ری و بابە‌‌تگە‌‌لی (کیمیای و پێ‌شە‌یی و حقو‌قی) پێ‌وه‌‌ندیدار بە‌ ژە‌هر دە‌‌کۆ‌لێ‌تە‌وه‌: سم‌شناسی

زهره / zahre: اسم، ۱. کیسە‌ی صفرا ☐ کیسە‌ ۲. [مجازی] ورە‌؛ زاره‌؛ زات؛ نە‌ترسی؛ جری‌زه‌؛

پته و کاری ده بیه سنه لیواری شتیکه وه.

زهوار دررفته / zehvārdar.rafte, ها: / صفت.

[کنایی] ژئی پراو؛ شفق و شر؛ دازاو؛ سه وه تهی پته بپریاگ.

زهی / zehî: / صفت. ژیدار؛ ژییی؛ ژههی «ساز زهی؛ سازی ژیدار».

زهی / zehî: / صوت. [ادبی] ئافهرین؛ ئافهریم؛ ئافهرم؛ بهه؛ بهه بهه؛ باره قه لالا؛ باریکه لالا؛ ده سخوش؛ بهخ.

زهیدن / zahidan, zehidan: / مصدر. لازم.

متعدی. [قدیمی] □ لازم. ۱. قه مرتن؛ قه مستن؛ زانه وه؛ زیهی؛ زیای؛ هه لقولان؛ هه لقولیان؛ هه لقولتان؛ هه لقولتیان؛ هه لقولین؛ جوشیان؛ دهره پرینی ئاو ده زهوی □ متعدی. ۲. زان؛ زاین؛ زایین؛ زه؛ زای؛ زهیش؛ زهین؛ زههین؛ زههان؛ زایه نه.

ژی^۱ / zî: / حرف. [ادبی] ۱. به ره وه؛ به ره و لای؛ بۆ لای ۲. به لای؛ له کن؛ لای؛ لاو ۳. بۆ؛ ژبۆ؛ پهی؛ ئه پای.

— زی: [پیاوژ]. — ژی؛ ژین به سه ره به ره؛ زینده گی کهر «آبزی؛ ئاوژی».

زیا^۱ / ziyā: / اسم. [زیست شناسی] ژیو؛ ژیاندار؛ زیندی؛ زیندوو؛ زینه؛ گیانه وه ره؛ بوونه وه ره؛ به تابهت گیانه وه رانی کۆمه لیک دیاریکراو.

زیا^۲: / صفت. ژیو؛ ژیاندار؛ زینگ؛ زیندوو؛ زیندی؛ زینه.

زیا^۱ / ziyād: / [از عربی] صفت. زۆر؛ فره؛ فراوان؛ فریه؛ فری؛ زه به ند؛ زه به ن؛ زه به نگ؛ زیاد؛ زیای؛ زهحف؛ زاف؛ زاف؛ بۆش؛ پور؛ پر؛ مۆل؛ ئه نقه زه؛ گن؛ له به وونی «کار زیاد؛ کاری زۆر».

□ زیاد شدن: زۆر بوونه وه؛ فره وه بوون؛ فره بیهی؛ فریه بوون؛ زیاد بوون؛ زاف بوون.

زیاد کردن: زۆر کردنه وه؛ فره وه کردن؛ فره کهردهی؛ زیده کردن؛ زیاد کردن.

زیاد^۲: / قید. زۆر؛ فره؛ فریه؛ زیاد؛ زیای؛ گه له کی؛

گه لی؛ گه له ک؛ گه لیک «کار می کرد؛ زۆر کاری ده کرد».

زیاده^۱ / ziyāde: / [عربی] قید. زیاد؛ زیده؛ زۆر؛ زۆرت؛ زۆرت له پادهی ویستراو «زیاده نمی خواهم؛ زیادم ناوی».

زیاده^۲: [پیاوژ]. زیاد؛ زیاد؛ زیده؛ فره؛ زۆرت؛ زیاتر «طلب؛ خواز».

زیاده خواهی / ziyādexāhî, ها: / [عربی] فارسی / اسم. زیده خوازی؛ زیاخوازی؛ فره خوازی. ههروه ها: زیادخواه

زیاده روی / ziyāderavî, ها: / [عربی] فارسی / اسم. زیده روی؛ زیاره وی؛ ته لاس؛ زیده کاری؛ زۆرت له وهی پیویسته له کاریکدا چوونه به ره وه؛ کار یان په وتی پای زیاده داکیشان «یک روز در خوابیدن زیاده روی می کند یک روز در شب زنده داری؛ رۆژی له خه وتندا سهدردی ده کا، رۆژی له شه ونخونیدا».

زیاده طلبی / ziyādetalabî, ها: / [عربی] اسم. زیادخوازی؛ فره خوازی. ههروه ها: زیادطلب زیاد^۱ / ziyādi: / [از عربی] صفت. زیاد؛ زیایی؛ زیده؛ زافهی؛ زافی؛ زهحفی؛ فرهیی «آدم زیاد؛ مروی زیاد».

زیادی^۲: / قید. زیاد؛ زیایی؛ زۆر؛ زافهی؛ زافهی؛ له پاده به دهر؛ زۆرت له پادهی پیویسته «بردی حرف می زند؛ زیادی قسه ده کا».

زیارت / ziyārat: / [عربی] اسم. ۱. / ها: زیارت؛ کار و په وتی چوونه سه ره پیر، شوینگه لی پیرۆز و گلکۆی گه وه ره پیاوان «زیارت کعبه؛ زیارتی کابه» ۲. دینهی؛ دیمانه؛ دیدار؛ چاو پیکه وتن «به زیارت دوستان و آشنایان رفتیم؛ چوینه دینهی دوستان و آشنایان». ههروه ها: زیارت رفتن؛ زیارت شدن؛ زیارت کردن

زیارتگاه / ziyāratgāh, ها: / [عربی] فارسی / اسم. زیوه؛ خزن؛ قسن؛ چاک؛ زیاره تگه؛ شوینی که

زهره کرد.

زیان آور / *ziyānāvar* : صفت. خهساردهر؛
زیانی دهر؛ وهزه نوک؛ زیاندار؛ هوی خهساردانی
شتی به نرخ «فاضلابها دارای مواد زیان آور برای
محیط زیست هستند؛ فازلاوه کان له خوگری ماکي
خهساردهر بؤ ژینگه».

زیانبار / *ziyānbār* زیان آور

زیانبخش / *ziyānbaxš* زیان آور

زیانکار / *ziyānkār* ، ها؛ ان؛ صفت. زیانوک؛
زیانه خور «بؤ ئاژهل» زیانکار؛ گه زه ندار؛
زهره دار؛ زیاندار؛ لیها توو یا خووگرتوو به
زهره گرگی یاندن «موش جانور زیانکاری است؛ مشک
گیانله بهر یکی زیانوک».

زیانکاری / *ziyānkāri* ، ها؛ اسم. زیانی؛
زیانکاری؛ زیانوکي؛ کار یان پهوتی زهره و زیان
دان له خه لک «دیروز که خانه نبودیم، بچه ها خیلی
زیانکاری کرده بودند؛ دوتی که له مال نه بووین
منداله کان زور ریانیان دابوو».

زیب / *zīb* : اسم. [ادبی] پازینه؛ زه مبه؛ رهوش؛
خشل؛ چهک.

زیبا / *zībā* : صفت. جوان؛ شهنگ؛ زیبا؛ زیبا؛
زیوا؛ قهنج؛ قهشهنگ؛ بازره؛ بافره؛ ۱. گؤزهل؛
ژیکه لانه؛ به دهو؛ دهلال؛ که لهش؛ پهنگین؛
چهلهک؛ خاوهن دیمه نی دلخواز «باغ زیبا؛ باخی
جوان» ۲. لها؛ شین؛ که لان؛ سه لاره؛ زهری؛
رند؛ سپه هی؛ گؤزهل؛ خوشیک؛ خوشکؤک؛
ژیکه لانه؛ به دهو؛ خال خاش؛ دهلال؛ گه ژال؛
خومخوم؛ جوان چاک؛ جندی؛ پهنین؛ خنج و
خؤل؛ خنج و منج؛ خوش سیم؛ جوانکی لانه «زن
زیبا؛ زنی جوان» ۳. چهلهک؛ که لهش؛ له به ردل؛
دلگر؛ به چونه تیه کی چاک و دل په سنده وه
«آهنگ زیبا؛ ناهنگی جوان».

زیبایی / *zībā'i* زیبایی

زیبا پسند / *zībāpasand* ، ها؛ ان؛ صفت.

جوان په سمن؛ خاوهن چیژه ی نرخاندن و چیژه

کؤمه لیک به پیروزی ده زانن و ده چنه سه ری.

زیارتنامه / *ziyāratnāme* ، ها؛ عربی/فارسی
اسم. زیارت نامه؛ ۱. دوعایی تاییه که له کاتی
چوونه سه ره مرقه دیان شوینیکی پیروز
دهیخوینن ۲. نووسراوه یه که که نهو دوعایه ی
تیدایه.

زیارتی / *ziyāraṭi* : عربی/صفت. زیارته ی؛

۱. پیروز؛ شبای زیارت کردن ۲. پیوه نیدار
یان سه ره به چاوپیکه و تنه وه.

زیان / *ziyān* ، ها؛ اسم. زیان؛ زان؛ زهره؛

۱. خوسار؛ خهسار؛ خهسارته؛ نه ستیل؛ زهر؛
زیون؛ کاری له ده سدانی شتی بایه خدار «زیان
کردن؛ زیان کردن» ۲. ئاسیب؛ خوسار؛ خهسار؛
خهسارته؛ گه زه نی که ده بیته هوی فه و تانی
شتیکی بایه خدار «خشکسالی موجب زیان کشاورزان
شد؛ وشکه سالی بوو به هوی زانی وهر زیتران»
۳. شتیکی بایه خدار که بفهوتی «یک میلیون زیان
کردیم؛ ملیونی زهره مان کرد».

□ زیان بردن زیان کردن

زیان داشتن؛ زهره هه بوون؛ زیان هه بوون؛
زیاندار بوون؛ گه زه ندار بوون؛ زهره دار بوون؛
هوی زهره گرگی یاندن یان له ده ست چوونی
شتی به نرخ «معامله ی چای برایمان زیان داشت؛
مامه له ی چایی زهره دوتی هه بوو بؤمان».

زیان دیدن؛ ۱. زیان کردن؛ زهره کردن؛ له
ده ست دانی به شی له مال و سامان «در آن
معامله چند میلیون زیان دیدیم؛ لهو سه سودایه دا چند
میلیون برایمان کرد» ۲. گه زن دیتن؛ ئاسیب
دیتن؛ خهسار دیتن؛ زیان پیگه یشتن «کشور از
جنگ زیان می بیند؛ ولات له شه ک زن ده بینی».
ههروه ها؛ زیان زدن؛ زیان رساندن؛ زیان وارد
کردن

زیان کردن؛ زهره کردن؛ زیان کردن؛ خهسار
دیتن؛ له ده ست دانی مال و سامان «در فروش
خانه خیلی زیان کرد؛ له فروشتی ماله که دا زوری

وهرگرتن له جوانى.

زىيارو / zibārū، يان:/: صفت. جوان چاك؛
سۆرپەرى؛ لەقەند؛ شيرين شپۆه؛ شپۆه شيرين؛
جوان چال؛ جوان خاس؛ جوان شيرين؛ خوشيک؛
شپن؛ ژيکەلانه؛ بەدەم؛ دەلال؛ جندى؛ قشت؛
قشتيله؛ خۆش سيم؛ جوانکيلانه؛ زەرى؛ سەلارە؛
کەلان؛ سپەهى.

زىباسازى / zibāsāzi:/: اسم. جوانکارى؛
خەملکاري؛ کاريان پەوتى جوان کردنى شوپنئى،
زۆرتەر بە رازاندنەوه «زىباسازى شەر؛ جوانکاري
شار».

زىباشناسى / zibāšenāsi/ ڤيک زىبايى شناسى

زىبايى / zibāyi، ها:/: اسم. جوانى؛ قۆزى؛
چۆنيەتى يان بار و دۆخ له شتيکدا کە دەبيته
هۆى راکيشانى سەرنج و هۆگرى و چيژ
لئىگرتنى «زىبايى صورت: جوانى ڤرومەت»: زىبايى
[ڤيک زىبايى صورت: پەوش؛ جوانى ڤوالەتى؛
جوانيى کە بە چاو دەبينرئ.

زىبايى معنوى: جوانى سەرچاوهرگرتو له
بايه خگهلى وەرگيراو له لايەن کەس يان
تاقمپکەوه.

زىبايى شناختى / zibāyišenāxti:/: صفت.
جوانى ناسيانە؛ ڤيۆه نديدار بە جوانى ناسيهوه.

زىبايى شناسى / zibāyišenāsi:/: اسم.

۱. جوانى ناسى؛ لقى له فەلسەفە کە لەمەر
چيهەتى جوانى، هونەر، زەوق، ئافرانندن و
هەلسەنگاندىيان دەکۆلپتهوه ۲. بۆچونپکى
تايبەت له بارەى جوانى و هونەرەوه *
زىباشناسى

زىبق / zeybaq:/: [مەرب از فارسى/اسم، [قدیمی]
ژووڤه؛ جيوه.

زىبندگى / zibandegi:/: اسم. لەبارى؛ رازاوەيى؛
پيکەوتوويى؛ جوانى؛ دۆخ يان چۆنيەتى شياو و
له بەر دلان بوون.

زىبندە / zibande:/: صفت. جوان؛ لەبار؛ رازاوە؛

شياو؛ پيکەوتوو؛ باش؛ چاک «رفتار رسدەى يک
مرد: ناکارى لەبارى پياويک».

زىبوزيور / zib-o-zivar:/: اسم. خشل و
زەمبەر؛ زير و زەمبەر؛ رەوش؛ شتى رازينەيى و
مەتومۆرووى جۆراوجۆر کە بۆ زیدە کردنى
جوانى و شکۆ کەلکى لئى وەرەدەگرن.

زىبيدن / zibidan:/: مصدر. لازم، [ادبی] پيکەوتن؛
پيکەفتن؛ لئى جوان بوون؛ پي شيان؛ شيان؛
لپهاتن؛ پنه کەوتەى؛ پنه کەوتەى؛ پنه شيهى؛
پنه شياى؛ شيهى؛ شياى؛ پنه نامەى؛ پنه نامای:

۱. رازاوە بوون «اين جامە بە تو مى رسد: ئەم گنجەت
بيدە کەوى» ۲. بۆ بوون؛ لئى وەشانەوه؛ پي پەوان
بوون؛ بۆ لەبار بوون؛ ژ هەژى بوون؛ ب سەرڤە
بوون؛ شياو و پەوا بوون «اين کارها بە اونى زيبد:

ئەم کارانەى بى ناکەوى».

■ صفت فاعلى: زىبندە (-) / مصدر منفى: نزيبيدن
(پينه کەوتن)

زىپ / zip، ها:/: انگليسى / اسم. زىپ؛ چورت؛
قير؛ جۆرئ بەس (بۆ هەلپىکانى جل و بەرگ، کيف
و ...) بريتى له دوو رز ددانە و گيرەيى کە بە
کيشانى بەرەو لايى دەبەسرى و بەرەو لايەكى تر
دەکريتهوه.

زىپو / zip(p)o/ ڤيک آب زىپو، آب

زيتون / zeytūn، ها:/: [عربى] / اسم. زەيتوون؛
۱. دارچکيک بە کۆتەرەى ليکئالا و لق و پۆدار،
گەلای سەوزى بريقەدار و پشت زيوپهوه
۲. بەرى ئەو دارچکە کە گوشتن، چکۆلە،
خۆراکى، زرو، پەش يان سەوزە و رۆنيشى
لئى دەگرن.

■ زيتون تلخ ڤيک سنجدتلخ ۲-

زيتونى / zeytūni:/: [عربى] / اسم. زەيتوونى؛
کەسکەتارى؛ پەنگى سەوزى وەکوو پەنگى
زەيتوون. هەر وەها: زيتونى رنگ
زيتونى! صفت. زەيتوونى؛ کەسکەتارى؛ بە
پەنگى زەيتوون.

□ زیر بغل: ژیربال؛ بن بال؛ بن باخه؛ بن باغه؛ بن دهست؛ بنکەش؛ بنوبالی؛ چیروو کهشی؛ ههنگلی: ۱. کهوش؛ کهش؛ بن ههنگه؛ نافچهنگ؛ بنهنگل؛ گورچک؛ واوش؛ قوولایی نیوان سنگ و باسک له ژیر شاندا ۲. کهفش؛ بن کهوش؛ ئەو تیکه له جل و بهرگ که دایده پۆشی.

زیر پله (ای): ژیر پله؛ ژیر پلیکان؛ بۆشاییهک (وهک دیو یان هه مبار، ...) که له ژیر پلیکاندا بهدی دی.

زیر جلدی: ژیر پیستی؛ له ژیر پیستدا.

زیر خاکی ☞ زیرخاکی

زیر قیمت: ژیر بایی؛ ژیر نرخ؛ که متر و هه رزان تر له بایی راسته قینهی خوی «همه را زیر قیمت فروخت و خیلی ضرر کرد: هه مووی به ژیر بایی فروشت و زۆری زهره کرد».

□ زیر ابرو برداشتن ☞ ابرو برداشتن، ابرو

زیر اخیه کشیدن: [کنایی] تهنگ پی هه لچنین؛ تهنگ پی هینان؛ خستنه تهنگ و تاوه وه؛ خستنه تهنگانه وه؛ گوشار بۆ هینان و پرپ بۆ هاوردن.

زیر آوار ماندن: بوونه ژیر سه خمه وه؛ له ژیر ئاواردا مانه وه؛ به هۆی پرووخانی مال، له ژیر دار و پهردوودا گیر کردن.

زیر بار (چیزی) رفتن: [کنایی] چوونه ژیر بار؛ مل دان: ۱. وهرگرتن؛ مل پێدا کردن؛ چوونه ژیر؛ قه بوول کردن «هر چه گفتم، زیر بار نرفت: هه چهند گوتم، ملی نه دا» ۲. کار یان دۆخی دژوار هه لگرتن «زیر بار قرض رفتن: چوونه ژیر بایی قهرز».

زیر نال کسی را گرفتن: [کنایی] دهست دانه ژیر بالی که سیکدا؛ دهس و بالی که سیک گرتن؛ یارمه تی که سیک دان «وقتی از اداره اخراج شد دوستان زیر بالش را گرفتند و برایش کاری پیدا کردند: کاتی له مه زینگه ده رکرا، دۆستان

زیچ / zîc، ها: [معرّب از فارسی] اسم، / قدیمی / زیچ؛ سستی؛ سه رجه می ئەو مالکانه که جیگه ی ئەستێره و گه رۆکانی له رۆژانی سالدا پیشان داوه و ههروهه زانیاری تری ئەستێره ناسی تێدا بوو.

□ زیچ سب: زیچ بهستن؛ ناماده کردنی زیچ. زیچ سس: [مجازی] کونج گرتن؛ گوشه گرتن؛ گوشه نشینی هه لباردن.

زی / zeydî / : صفت. زهیدی: ۱. پێوه ندیدار یان سه ره ریبازی زهیدی ۲. / ها / شوینکه وتووانی ئەو ئایینه.

زیبد / zeydîyye / : عربی / اسم، / شیعه / زهیدی؛ ریبازیکی ئیمامیه که شوینکه وتووانی زهید کوری زهینولعابدین، به ئیمامی نادیار ده زانن.

زیر / zîr، ها: / اسم، ۱. ژیر؛ ژیل؛ ژیل؛ ژیل؛ چیر؛ بن؛ ناو؛ تو؛ دل؛ ناوه وه (ب. زمین؛ زهوی) ۲. ژیر؛ ژیل؛ ژیل؛ ژیل؛ چیر؛ لای که به ره خوار یان به ره زهویه (ب. میز؛ ب. میز) *

به رانبهر: رو ۳. ژیره؛ نیشانه به کی ئاوابی که ده که وێته ژیر پیته وه و مه کسووری ده کا (وهک پیتی و و له وشه ی «کس» دا، ئەم نیشانه له رینووسی کوردیدا / جیتی گردۆته وه): کسه

□ زیر کب: کردن؛ کردنه ژیره وه؛ ئه ره شیله ی؛ سه ره نه لوه ی؛ دان له شتی یان که سیک؛ به ماشین یان هه ر ئاژۆیه کی تر، له سه ر که سیک یان شتی که وه چوون یان ئازار پینگه یاندنی «گره ی بیچاره را با دوچرخه زب ک» ئەو پشیله به سته زمانه ی به دووچه رخه کب: (ب. ههروهه): زیر گرفتن

زیر: صفت. ژیل؛ ژیل؛ زیر؛ زیر؛ زیق؛ ناسک؛ دهنگی تیری باریک به فریکانسی زۆره وه (وه کوو دهنگی مندا)، به رانبهر: بم

زیر: قید. ژیر؛ چیر: ۱. له خواره وه ی شتی کدا (ب. میز؛ ب. میز) ۲. له به شی ناوه کی یان پشتی هه ر شتی کدا (لباس: جل و بهرگ).

ریخستن؛ پلشانده‌نوه؛ له ژیر پیدا پلچاندن؛ ده‌بر پیدا پان‌کردنه‌وه.

زیر پای کسی انداختن: ۱. خستنه بهر پای که‌سیک؛ له پتی که‌سیکا راخستن «یک قالی انداخته بودند بر ماشین؛ قالیچیان خستبووه بهر ماشین» ۲. خستنه ژیر پای که‌سی؛ شتی دانه ده‌ستی که‌سیکه‌وه «یک ماشین نو را انداختم زیر ماشین؛ ماشینی تازم خسته بر پیت».

زیر پای کسی پوست خربزه گذاشتن: [مجازی] سابوون دانه ژیر پای که‌سیک؛ پیلانگیزی کردن له که‌سیک بۆ به‌زاندن یان بی‌ناپروو کردن «پوست خربزه بر پای ریس گذاشتند و باعث عزل او شدند؛ سابوون‌یان دایه بر پای ریس و بوونه هوی لابردنی».

زیر پای کسی را جارو کردن: [کنایی] ئاو کردنه ژیر که‌سی؛ جی به که‌سی لیز/ته‌نگ کردن؛ کردنه کاری که‌سی شوینی خوی به جی بیلی «از راه نرسیده زیر پای مادرشوهرس را جارو کرد و او را به خانگی دخترش فرستاد؛ ریزو ناو» کرده ژیر پای خه‌سووی و ناردی بۆ مالی کچه‌کی».

زیر پای کسی علف سبز شدن: [مجازی] ژیر پتی که‌سیک چه‌که‌ره‌دان؛ ژیر پتی که‌سی سه‌وز بوون؛ چاره‌روانی زور و بی‌که‌لک کردن «این قدر بایست تا زیر پایت علف سبز شود؛ نه‌ونده پاره‌سته تازیر بیت چه‌که‌ره‌یدا».

زیر پای کسی نشستن: [کنایی] چوونه بن کلیشه‌ی که‌سیکه‌وه؛ پی‌داگری بۆ رازی کردن و هاندانی که‌سی بۆ جیبه‌جی کردنی کاری «آرام زیر نیم نشست و مرا راهی تهران کرد؛ نارام جووه بن کلشه‌مه‌وه و ناردمی بۆ تاران».

زیر پوست کسی آب رفتن: [مجازی] ره‌نگ و پرووی که‌سی کرانه‌وه؛ ئاو زانه ژیر پیستی که‌سی؛ به‌خودا هاتن؛ زور شاد و گه‌ش و

ده‌ستیان دایه ژیر بالی و کاریکیان بۆ دۆزیه‌وه. زیر بال گرفتن: [کنایی] له ژیر په‌ر و بال گرتن؛ خستنه ژیر په‌ر و بال؛ هه‌وانده‌نوه؛ پشتیوانی کردن؛ پشت گرتن؛ ژیر بال گرتن؛ هاو‌پشتی کردن «بچه‌های برادرش را زیر بال گرفت و بزرگشان کرد؛ مندا له‌کانی براکه‌ی خسته زیر په‌ر و بالی خوی و گه‌وره‌یانی کرد».

زیر بنه عمل آمدن: [مجازی، تعریض] له بن ته‌پاله/کوچکه‌وه ده‌ره‌اتن؛ له ژیر توو‌رگ ده‌ره‌اتن؛ بی‌باوک و دایک یان بی‌بنه‌ماله‌ییکی باش بوون «خیال می‌کند بقیه زیر بنه عمل آمده‌اند؛ واده‌زانی نه‌وانی‌تر له بی ته‌پاله‌وه ده‌ره‌اتوون».

زیر بغل زدن: دانه بن‌بال؛ دانه بن‌باخه‌ل؛ دانه بن ده‌ست؛ بن‌باخه‌ل دان؛ ده‌ی چیرووو که‌شی؛ نانه به‌ین باسک و لاپال هه‌لگرتن «کتاب را زیر بغل زد و برد؛ کتیبه‌که‌ی دایه بن بالی و بردی»؛ بغل زدن

زیر بغل کسی هندوانه دادن/گذاشتن: [کنایی] با کردنه قول که‌سیک؛ شووتی دانه ژیر بالی که‌سیک؛ گونی که‌سیک نانه ته‌رازوو؛ که‌سیک له‌خسته بردن؛ فیز و هه‌وا دان به که‌سیک «آن قدر هندوانه زیر بغلش دادند تا رفت و خودش را به کشتن داد؛ نه‌ونه بایان کرده قولی هه‌تا چوو و خوی به‌کوشت دا».

زیر پا کشی کردن

زیر پا گذاشتن: [کنایی] ۱. ژیر پی نان؛ پاشیل کردن؛ پیشیل کردن؛ به‌پی‌خستن؛ بایه‌خ نه‌دان؛ بی‌بایه‌خ کردن؛ بایه‌خ پی‌نه‌دان؛ سوک لی‌نه‌وین «دوستی سی‌ساله را زیر پا گذاشت؛ دوستیایه‌تی سی‌ساله‌ی نایه ژیر پی» ۲. دانه پاوه؛ وشکنه‌ی؛ گه‌ران، به‌تایه‌ت به‌شوینی شتی‌کدا «تمام شهر را زیر پا گذاشت، کتاب را پیدا نکرد؛ ته‌واو شاری دایوه، کتیبه‌که‌ی نه‌دۆزیه‌وه».

زیر پا له کردن: هه‌رستاندن؛ هه‌رستین؛ پی

زیر دل کسی را زدن: [مجازی] دان له دلی
کهسیک؛ کهسیک بیزار کردن.

زیر دندان کسی مزه کردن: [کنایی] مزه‌ی
چوونه ژیر ددانی کهسیک؛ دهمه‌چیشته
بوون؛ خوښ له شتیک هاتن و کهوتنه
تهمایهوه [پول مفت زیر دندان مزه کرده: مزه‌ی
پاره‌ی مفت چوته ژیر ددانت].

زیر دین کسی بودن: ۱. [مجازی] له ژیر منه‌تی
کهسیکدا بوون؛ له باری مروّفایه‌تیه‌وه
پتبه‌ندی کهسی بوون ۲. قهرزدارۍ کهسیک
بوون؛ له ژیر قهرزی کهسیکدا بوون.

زیر زبان کسی را کشیدن: [مجازی] سر کهسی
داکیشان؛ له ژیر زمانی کهسیک کیشانوه؛ له
کهسیک کیشانوه؛ به زمان چهوری و فیل و
فربو نه‌پنیه‌ک له کهسیک کیشانوه [زیر زبان
او را بکش، ببین دیروز کجا رفته؟: سهری داکیشه،
بزانه دوینن بؤ کوئ چووه؟].

زیر سایه‌ی کسی بودن: [مجازی] له
سایه‌ی کهسیکدا بوون؛ له ژیر سییه‌ری
کهسیکدا بوون؛ له یارمه‌تی و پشتیوانی
کهسیک که‌لک وهرگرتن [زیر سایه‌ی شما
وضعمان بد نیست: له سایه‌ی ئیه‌وه حال و
بالمان خراب نیه].

زیر سبیلی در کردن: [مجازی] به پرودا
نه‌هینان؛ نه‌هینانه روو؛ هه‌له یان گوناحی
کهسیک له بهر چاو نه‌گرتن [خوب شد مدیر با
این که فهمیده بود زیر سبیلی درکرد و چیزی نگفت:
چا بوو ههر چن به‌ر یوه‌به‌ریش زانیووی، به‌لام به
روودا نه‌هینا و هیچی نه‌گوت].

زیر سر داشتن: [کنایی] له ژیر سهردا بوون؛
نانه‌وه؛ شک بردن؛ زووتر ناماده بوون [چند تا
خواستگار پولدار زیر سر داشت: چن داواکاری
دوله‌مندی له ژیر سهردا بوو].

زیر سر کسی بلند شدن: [تعریض] سهر کهسی
جوولیان؛ قه‌بوول نه‌کردنی ئم بار و دؤخه و

سهر حال بوونه‌وه [وقتی از سفر برگشت زیر
بوسس آب رفته بود: کاتی له سهر هاته‌وه رهنک
و رووی کر بوود].

زیر جلکی / جلی کار کردن [زیر جلکی
زیر چشمی نگاه کردن: له ژیر چاووه روانین؛
به دزیه‌وه تمه‌شاگردن؛ چیره‌نه دیه‌ی].

زیر چیزی رفتن / ماندن: ۱. بوون به /
بوونه ژیر شتیکه‌وه؛ چوونه ژیر شتیک؛
پنیکدا دان؛ دان له بهک [گره رفت زیر
مسن و مرد: پشیلکه‌وه بووه زیر ماشه‌وه و
تؤپی] ۲. [کنایی] قورسای و سه‌خله‌تی
شتی و نه‌ستوگرتن.

زیر چیزی زدن: [مجازی] ۱. دانه ژیر شتیکدا؛
نکوولی کردن له شتی [وقتی از آزاد پرسیدم
، برس زد و گفت: من این حرف را نرده‌ام: کاتی له
ئازادم پرسى، داید ژیریدا و گوتی: من ئم
قسه‌یه‌م نه‌کردووه] ۲. دانه ژیر قه‌ولیکدا؛ له
ژیر قه‌ولیک دهرچوون؛ له به‌لینیک پاشگه‌ز
بوونه‌وه [آدم نباید زیر فولش بزید: پیاو نابی بداته
ریر قه‌ولی حوبدا] ۳. دان له شتیک؛ دانه ژیر
شتیکدا؛ له ناکاو ده‌ست پیکردنی کارئ
[وهک پیکه‌نین، گریان و ...] [تا این را گفتم، زد
ریر حسه: ههر که ئمهم گوت، دای له فافای
سکهنن].

زیر دست (کسی) بودن [زیر دست
زیر دست و پا افتادن: کهوتنه ژیر ده‌ست و
پئ / پاوه؛ داکه‌وتن؛ به هؤی سهرنج نه‌دان
کهوتنه شوینیکی نه‌گونجاو و بهر به هات‌وچؤ
گرتن یان به هات‌وچؤی خه‌لکه‌وه خه‌سار
دیتن].

زیر دست و پا ریختن: [کنایی] پڑان؛ فراوان
بوون؛ زؤر بوون؛ پڑانه نیو ده‌ست و پاوه؛ فره
و فراوان بیه‌ی؛ مشهمه‌ر بیه‌ی [آن‌جا لوازم
خانگی ریر دست و پا ریخته بود: ئه‌وئ که‌لپه‌لی
مالی لی رز اوو].

له دووی گۆپینی کهوتن.

زیر سر کسی بودن: /مجازی/ له ژیر سهری کهسیکدا بوون؛ زهدهی دهس کهسی بوون «این دعاها همه اش زیر سر ازم بود که خواهرش را تحریک می کرد؛ ثم سواژانه همه وی له سهری نارامدا بوو که خوشکی هله ده خړاند». زیر سر گذاشتن: نانه وه؛ نیانه وه؛ نانه ژیر سهر؛ دابین کردن؛ زووتر ناماده و تهبار کردن «اول پس اندازی زیر سرت بگذار، بعد برو زن بگیر: سهره تا شتی بنه وه جا بچؤ ژن بخوازه».

زیر سوال بردن: دانه بهر باس و خواست؛ دانه بهر لی پرسینه وه؛ خستنه ژیر پرسینه وه؛ شک کردن و خستنه بهر گومان و پرسینه وه. ههروه ها: زیر سوال رفتن؛ زیر سوال قرار دادن زیر قول خود زدن؛ برپاری خو ژیر پی نان؛ له ژیر قهول دهرچوون؛ له به لینی خو ملیچکی کردن؛ به لینی خو بهر پوه نه بردن «تو نباید زیر قولت بزنی؛ تو نای برپاری خو پی بنی».

زیر کاسه نیم کاسه ای بودن: /مجازی/ شتی که له ژیر کلاودا بوون؛ گهر و گپچه لیک له کاردا بوون؛ له پشته وهی پروداویکوه نه پتیه ک بوون «معلوم شد این رفت و آمدها دلیل دارد و زیر کاسه نیم کاسه ای هست؛ دهر کهوت ثم هات و چۆیانه هه وایه و ننکی له به کلاودایه».

زیر لب گفتن: له ژیر لیوه وه وتن؛ چیروو لچانه واتهی؛ به ئه سپایی و لیو بزوانی نه رم و نارامه وه قسه کردن.

زیر مهمیز کشیدن: /مجازی/ خستنه ژیر پکیفه وه؛ له غاو کردن؛ دوو لنگه به ملدا شوپ کردنه وه؛ سه ختگری کردن و کیخانه ژیر پای خو «سارا خانم خیلی زود عروسیش را زیر مهمیز کشید: خاتو سارا هه زوو بوو که کهی خستنه زیر رکینی خویه وه».

زیر نکبسی نسی بودن: /مجازی/ به دهس کهسیکه وه بوون؛ له دهست کهسیکدا بوون؛ له ژیر دهسه لات یان فرمانی کهسیکدا بوون (به تاییهت ملک و ولات).

از زیر چیزی در نی: /مجازی/ له ژیر کاریک دهرچوون؛ نه چوونه ژیر شتی که نه ویستی شتی و نکوولی لیکردنی.

به زیر آوردن: هیانه خواره وه؛ هاورده خوار؛ کیخانه خوار؛ داگرتن؛ داهینان؛ ئه ره ئاردهی؛ ئه ره گیتیهی؛ ئاردهیره. ههروه ها: به زیر کشیدن

زیر: پیشواژه، ژیر: چیر: ۱. بهشی پچوو کتر یان سهر به شتی تر؛ ورد: ۲. راده: ۳. بن؛ له ژیر شتی کدا «بینا: ۳. له پشت یان دواي شتی که وه: ۴. پوست: ۵. پست: ۶. له خوارترین بهشی شتی کدا «نویس: ۷. نووس: ۸. بۆ که لک گرتن له ژیر شتی که وه «پیراهن: ۹. کراس: ۱۰. له ژیر؛ له پی ژیره وهی شتی «چشمی: ۱۱. چاوه وه».

زیر آبی /zîrābi/؛ صفت. ژیر ئاوی؛ ژیراوی؛ پیوه نیدار به ژیر ئاوه وه.

زیر آبی: قید. ژیر ئاوی؛ ژیراوی؛ له ژیر ئاودا. زیر آبی: قید: ۱. ژیر ئاوی چوون؛ مه له کردن له ژیر ئاودا ۲. /کنایی/ خلینه و بلینه هه بوون؛ په نامه کی/ له ژیره وه/ به دزیه وه کاری کردن؛ به نهینی و دوور له چاوی خه لک کاری کردن «گاهی هم بازن همسایه بر من سر زد؛ جاروبارش له گهل ژنه دراوسیدا».

زیر /zîrā/؛ حرف. /ادی/ له ورا؛ چون؛ چونکه؛ چکؤ؛ چونکوو؛ چنکی؛ چونکی؛ چونکاتی؛ چوون؛ چوونکوو؛ چوونکهی؛ چوونکه تهی؛ ئه ری به؛ ژبه رکؤ؛ ولام؛ له بهر ئه وهی؛ نیشانهی راقه له باره ی هۆ یان هۆکاره وه «می ترسید برو: دهر ترسا پروا».

ثابور بناغی کومه لگایه.

زیر پاکشی / *zīr(e)pākešī* / اسم. [مجازی]
ژیر زوان چیژئ؛ کار یان پهوتی سهر
داکیشان؛ له ژیر زمان کیشانهوه؛ قسه لی
دهرهینان؛ هاندانی خه لک به درکاندنی
نهیانی یان زانیاری، به فیل و تهله که و
زمانلووسی «با زیر پاکشی همسایه ها توانست
علت دعوی آنها را بفهمد: به سهر داکیشانی
دراوسیکان توانی هوئی شه په که یان بزانی».

هروه ها: زیر پاکشی کردن

زیر پای / *zīrpāyī* / ها: اسم. ۱. ژیر پی؛ پایه ناز؛
پایه نداز؛ ژیر پاخه؛ ژیر پی پاخه؛ قالی، موکت،
به په و ... که شوینیکی تاییه تی پی داده پویشن
(وهک شوینی هاتنی که سایه تیه کی گه وره، پاپله
و...) ۲. که ره سیه کی لیژی چیوی که له کاتی
دانیشتن له سهر سنده لیه وه ده یخه نه ژیر پی.

زیر پله / *zīrpelle* / ژیر پله، زیر^۲

زیر پوست / *zīrpūst* / اسم. [زیست شناسی]
۱. بن پیست ۲. پوک؛ ژیر پیست؛ ژیر پوئس؛
توژئی له خانگه لی ژیرین و زیندووی پیست
که له گیانه وه راندا بریتیه له شانیه پیوه ندی
چهوری، په گی خونی و له نفی، لووی ثاره ق و
پیازی موو: لاپوست

زیر پوش / *zīrpūš* / ها: اسم. ژیر پوئش؛ بهر گن
که له ژیری جل و بهر گه کانی دیکه وه ده کریته
بهر (به تایبته ژانه که ی).

زیر پیراهن / *zīrpīrahan* / ها: اسم. ژیر کراسی؛
ژیر کراس؛ چیر گجی؛ گریشان؛ گریوان؛ دفلوک؛
فانیله؛ که تزه؛ کراس ناسایه ک که له ژیر
جل و بهر گن تروه ده یکه نه بهر (به تایبته
پیاوانه که ی): زیر پیرهن

زیر پیرهن / *zīrpīrahan*, *zīrpīrhan* /
زیر تیره / *zīrtīre* / ها: اسم. [زیست شناسی]

ژیر تیره؛ ژیر خیزان؛ به شیکی جیاواز له

زیراب / *zīrāb* / ها: اسم. سولین؛ ژیراو؛ ثاو په؛
په هندی له ژیر خه زینه ی تراوه وه که له ویه
خالی ده کری.

زیراب کسی را زدن: [مجازی] ثاو کردنه
ژیر مالی که سیک؛ ثاو له ثاو په و
که سیکه وه ده کردن؛ ژیر پای که سی
خالی کردنه وه؛ سنده لی له ژیر که سی
کیشانه وه؛ که سیک له پله و پاییه ی
داختن و له شوینیک ده کردن.

زیراکس / *zīrāks* / ها: انگلیسی / اسم. زیراکس:
۱. شیوه یک بؤ وینه گرتن له به لگه ۲. ههر
شتی که به و جوړه گیر او. هروه ها: زیراکس
کردن؛ زیراکس گرفتن

زیراکسی^۱ / *zīrāksi* / ها: انگلیسی / اسم.
۱. [گفتاری] دامه زراوه یی که به شیوه ی زیراکس
له په ره و به لگه وینه ده گرن ۲. بهر پرس یان
کار بهری ثاو دامه زراوه.

زیراکسی^۲: صفت. زیراکسی؛ وینه گیر او.
زیر انداز / *zīrandāz* / ها: اسم. رایه خ؛ رایخ؛
رایخ؛ ژیر خه؛ ژیر خه؛ ژیر پاخه؛ ژیر
چیر خه؛ ههر شتی که له ته ختی شوینی
پایده خن (وهک دوشه ک، قالی، به په و...) .
به رانبر: روانداز

زیرایند / *zīrāyand* / اسم. بنه ما؛ بنه مان؛ ناستی
که شتی یان شتاینیک له سهریه وه جی ده گرن
یان کار ده کهن «خاک زیر اسد بسیاری از گیاهان
است: خؤل بنه مانی زوئی له گیاه که له».

زیر بغل / *zīrbaqal* / ژیر بغل، زیر^۳
زیر بنا / *zīrbānā* / ها: [فارسی / عربی] / اسم.
۱. ژیر بنا؛ سفنک؛ نه نازه ی پانتایی مال «زیر بنای
اینجا ۶۵ متر است: بندهای تیره ۶۵ متره»
۲. ژیر بنا؛ زهونیی که خانووی له سهر
کراوه ته وه «نصف زمین رفته زیر بنا: نیوه ی زهویه که
بوته رندها» ۳. بناغه؛ بناخه؛ ته مه له؛ هیم؛
خیم؛ سوکین؛ بنه رت «اقتصاد زیر بنای جامعه است:

تیره‌یه‌ک، که پیکه‌وه پیوه‌ندیان هه‌یه.

زیر جامه / zîrcâme ، ها: / اسم، [ادبی] /
جل‌وبه‌رگی ژیر (ژیر شوالی، به‌تابیه
پیاوانه‌که‌ی).

زیر جلکی / zîrcolaki: / [فارسی / عربی] / قید.
[گفتاری] به دزیه‌وه؛ وه دزیکه‌وه؛ بی‌دزیه‌وه؛ به
شیوه‌ی نه‌پینی «زیرجلکی پول را برد و داد به
برادرش؛ به دزیه‌وه پاره‌که‌ی برد و دای به براکه‌ی»:
زیر جلی. هه‌روه‌ها: زیرجلکی / زیر جلی کار کردن
زیر جلی / zîrcoli: / [فارسی / عربی] / زیرجلکی
زیر چشمی / zîrčešmî / زیرچشمی نگاه
کردن، زیر^۲

زیر خاکی / zîrxākî ، ها: / صفت، [گفتاری] /
ژیرخاکی؛ گه‌وری؛ به ده‌ست‌هاتوو له ژیر
خاکه‌وه وه کوو که‌لوپه‌لی که‌ونارا.

زیر خانواده / zîrxānevāde ، ها: / اسم.
[زیست‌شناسی] / ژیرخیزان؛ ژیرتیره.

زیر دامنی / zîrdāmani ، ها: / اسم، ژیرداوینی؛
بنکوش؛ ژیرداوینی؛ پۆشه‌نیککی وه‌ک دامان پتر
له قوماشیککی ناسک‌تر و نه‌مرتر که ژنان له ژیر
دامینه‌وه له پیتی ده‌که‌ن.

زیر دریایی / zîrdaryāyî ، ها: / اسم، نقۆک؛
نۆقار؛ ژیرده‌یا؛ ژیرزی؛ ژیرزره‌یه؛ ژیرده‌ریایی؛
جۆری که‌شتی که ده‌توانی به ژیرئاوادا برّوا.

زیر دست / zîrdast ، ها: / ان: / صفت، [مجازی] /
ژیرده‌سه؛ ژیرده‌سته؛ ژیرده‌س؛ ژیرده‌ست؛
چیرده‌س؛ خوارده‌س؛ خوارده‌ست؛ گوێ‌پایه‌ل
و شوینکه‌وتووێ که‌سێ یان که‌سانی‌تر «او
نمی‌خواست زیردست این و آن باشد؛ نه‌یده‌ویست
ژیرده‌سه‌ی ئەم‌وئەو بی». هه‌روه‌ها: زیردست
(کسی) بودن؛ زیردست (کسی) شدن؛ زیردست
کردن

زیر دستی / zîrdasti: / اسم، ژیرده‌ستی؛
ژیرده‌سی: ۱. پیش‌ده‌سی؛ ده‌وری ۲. په‌یه‌ک
له چپو، فیبر یان لاستیک بۆ دانانی کاغەز له

سه‌ری، کاتی نووسین یان نه‌خشه‌کی‌شان
۳. / مجازی] بچووکی؛ بار و دۆخی ژیر ده‌سته
بوون.

زیر راسته / zîr.rāste ، ها: / اسم، [زیست‌شناسی] /
ژیرراسته؛ به‌شیکی جیاواز له راسته‌یی که
پیوه‌ندی پیوه‌یه.

زیر رده / zîr.rade ، ها: / اسم، [زیست‌شناسی] /
ژیرریز؛ ژیرپزن؛ به‌شیکی جیاواز له پیزی که
پیوه‌ندیان پیکه‌وه هه‌یه.

زیر زار / zîrzār: / اسم، [ادبی] / میزه؛ نووزه؛ ناله‌ی
کز و خه‌مبار.

زیر زبانی / zîrzabāni / ۱. زیرلبی
۲. زیرلفظی

□ زیر زبانی خواستی □ زیرلفظی خواستن،
زیرلفظی

زیر زبانی: صفت، ژیرزمانی؛ ژیرزوانی؛
پیوه‌ندیدار به ئەندامانی ژیری زوانه‌وه «عصب
زیرزبانی: ده‌ماری زیرزبانی».

زیر زمین / zîrzamîn ، ها: / اسم، ژیرخان؛
ژیرزه‌مین؛ ژیرزه‌وی؛ ژیرزه‌وین؛ چیرزه‌مین؛
زاخۆن؛ وارنشین؛ ناویس؛ سه‌یزان؛ ماران؛
سارداو؛ هۆده یان شوپتی له مال که‌که‌وتۆته
خواره‌وه‌ی رووبه‌ری زه‌وین.

زیر زمینی / zîrzamîni: / صفت، ۱. ژیر زه‌وینی؛
هه‌لکه‌وته له ژیرزه‌ویدا «آبهای زیرزمینی؛ ناوی ر-
زه‌ویی» ۲. / مجازی] نه‌پینی؛ په‌نامه‌کی؛ شارداو؛
نادیار «فعالیت زیرزمینی؛ چالاکی نه‌پینی».

زیر زیرکی / zîrzîrakî: / قید، [گفتاری] به دزیه‌وه؛
وه دزیه‌وه؛ بی‌دزی؛ به نه‌پینی؛ نه‌پینیانه «زیر زیرکی
به انبار دستبرد می‌زد؛ به ده‌سه‌وه له هه‌مار دزی
ده‌کرد».

زیر ساخت / zîrsāxt ، ها: / اسم، بنه‌ره‌ت؛ بنه‌ما؛
شه‌نگسته.

زیر سازی / zîrsāzi ، ها: / اسم، ژیرسازی؛ کار
یان په‌وتی رێک‌وپێک و به‌ره‌ه‌ف‌کردنی ئاستیک

دهست و برد؛ هاوړئ له گهل لیهاتووی و وریایدا.

زیر کونیوم / zîrkon(i)yom: [فرانسوی/اسم، ماکي کیمیایی کانزایی، به ژماره ی ئه تومی ۴۰ و کیشی ئه تومی ۹۲، به رهنگی زیو، له ئه سیددا ناتویته وه و ژهنگ لیی نادا و له زور کاری پیشه سازیدا به کار ده روا.

زیر کی / zîraki: ها: /اسم، چالاکي؛ زیره کی؛ زیرنگي؛ بار یان دؤخی زیره ک بوون.

زیر گاه / zîrgāh: ها: /اسم، [نامتداول] له سهر نیش؛ ههر یه که له و کهل و په لانه که بؤ دانیشتن به کار دین (وه کوو چوارپی، سنده لی و مویل).

زیر گذر / zîrgozar: ها: /اسم، ژیرپرا؛ ژیرگوزره؛ ژیربگاره؛ ژیربوار؛ نه غمه؛ بواریک خوارتر له ئاستی زهوی یان له ژیر بواریکی دیکه وه.

زیر گونه / zîrgūne: ها: /اسم، [زیست شناسی] ژیرجور؛ به شیکي جیاواز له جؤریک که پیکه وه پیوه نديان هه یه.

زیر لبی / zîrlabî: قید، [کنایی] به سرته؛ به سرکه؛ له ژیر لیوه وه؛ پتاپت؛ به چپه؛ به چقه؛ چیروولچانه؛ له به رخووه؛ به ئه سپایی و رانه گه بندراو وتن [زیر لبی چپه های گفت که درست نفهمیدم؛ به سر نه شتانیکی وت که باش تی نه گه یستم]؛ زیر زبانی

زیر لفظی / zîrlafzi: ها: /فارسی/عربی/اسم، شهرمه وانه؛ دیاریه که که زاوا پاش ماره برین به بووکی ده دا بؤ شکاندنی شهرمی قسه کردن:

زیر زبانی

□ زیر لفظی خواستن: [تعریض] شهرمه وانه گهره ک بوون/ویستن؛ له قسه کردن خو پاراستن؛ به ئه نقه ست قسه نه کردن [انگار زیر لفظی می خواهی؟ چما سدرمه وانه ت گهره که؟]

زیر زبانی خواستن

زیر نویس / zîrnevîs: ها: /اسم، ۱. په راوړ؛ یادداشتیک له لای خواره وهی لاپه ره یان

(وه کوو ئاستی رینگه یان هتلی ئاسن) بؤ کار گه لی دواپی (وه کوو قیر پیژی، رهیل داخستن و...).

زیر سری / zîrsarî: ها: /اسم، [معماری] ژیرسهری؛ چواردار؛ تیکه یان ماکیکی ساختمانی له دریژی سهر دیواردا که هیز و قورسایی تیر و میچ ده که ویته سهری.

زیر سیکاری / zîrsigārî: ها: /فارسی/فرانسوی/اسم، ئادیدانک؛ خولیدانک؛ خولیدان؛ ژیر جغاره؛ ژیر جگهره؛ ته پله ک؛ ژیر سیگاری؛ ژیر سگار؛ چیر جگهره؛ ده فیریکی (زؤرت) چوو که له بؤ جیی سوونته کی جگهره.

زیر شاخه / zîrşāxe: ها: /اسم، [زیست شناسی] ژیر لهق؛ به شیکي جیاواز له له فیک که پیکه وه پیوه نديان هه بی.

زیر شلواوی / zîrşalvārî: ها: /اسم، پاوه ره؛ ده ربی؛ توونکه؛ تنکه؛ ژیرشوالی؛ ژیر پاتؤل؛ چیر پاتؤلی؛ جؤریک شهروالی (زؤرت) کورت له قوماشیکی نهرم و ناسک تر که له ژیر شهرواله وه له پتی ده که ن (پتر پیاوانه).

زیر شیروانی / zîrşîrvānî: ها: /اسم، ژیر شیروانی؛ بؤشاییه که له نیوان سرمیچ و شیروانی مالیکدا که ده کرئ وه که همار، یان به تؤزی ده ست لیدناوه و بهیته جیی دانیشتن.

زیر فون / zîrfûn: ها: /یونانی/اسم، زیر فوون؛ زیر فوون؛ جؤری گیای رازینه یی به شیوه ی دار، ده ون، بنچک یان گژ و گیا به گه لای ناوه. ناوه، گولی مریس و بهری وشکه وه که بؤ چن مه به ستی جؤراو جؤر به کار ده چی: زیر فون؛ نمداړ

زیرک / zîrak: ها: ان: /صفت، زیره ک؛ زیرنگ: ۱. چالاک؛ چه له نگ؛ تروسک؛ به ده ست و برد؛ چوست؛ زیخ ۲. وریا؛ ده گهل؛ زیتل؛ زیکل.

زیر کانه / zîrakāne: قید، زیره کانه؛ به چالاکي؛ چالاکانه؛ چه له ننگانه؛ به زرنگی؛ ژیرانه؛ به

به پيشووی هه‌لمساو، لاسکی ریک، گه‌لای ناسک و باریک، گو‌لی سپی و گو‌پکه‌ی چه‌ترئاساوه ٤. زیره؛ ژیره؛ زیرن؛ کومین؛ به‌ری ئه‌و گیایه که چووکه و په‌نگی قاوه‌یی ئامال زه‌رد، سه‌وز و په‌شه و بۆنخۆشه و وه‌ک به‌هارات به‌کار ده‌روا.

◻ زیره به کرمان بردن: [کنایی] هدلووچه بو نایسر بردن؛ ماسی فیره مهله کردن؛ یهخ پهی شاهو(ی) بهردهی؛ بردنی شتیک بو جیگیاهک که ئه و شته لهویدا به فراوانی ههبع «از آلمان برایمان قالی می آوری؟ این را می گویند زیره به کرمان بردن!» له ئالمانهوه قالیمان بو تیری؟ بهمه ئیژن هدلووچه بو نایسر بردن!.

زیرہ پلو / -polo: /zîrepolow, /سم. زیرہ پلاو؛
جوڑی پلاو، کہ زیرہ و گوشتی تی کراوہ.

زىرى / ziri ، ھا: / اسم، زىقى، زىلى، زىلى؛ زىلى؛
زىكى؛ دۆخ يان چۆنىيەتى زىق بوون «زىرى صدا:
زىقى دەنگ».

زېږې: ۱. صفت. [مغتاری] ژېړین؛ ژېړگین؛ ژېړگ؛
ژېړه؛ ژېړنگ؛ خوارگین؛ چېړین (بشقاب زېړی:
دهوړی ژېړین).

زیری^۲: ضمیر. ژیرین؛ ژیرنگ؛ چیرین؛ خوارین؛
ئەوی لە ژێردا (زیری را بده: زیرنه که به).

زیرین / zîrîn: صفت. [ادبی] زیرین؛ زیرو؛
زیرگ؛ زیره؛ زیرگین؛ چیرین؛ نهوی له
زیرهویه.

زیزفون / zîzfûn / [یونانی] زیرفون
 زیست^۱ / zîst / اسم، ژى؛ ژيوار؛ ژيوارى؛ زیوار؛
 نسک؛ جیو؛ ژيو؛ کار یان په وتی ژیان؛ ژین؛
 زینده گی کردن «شرایط زیست؛ هیل ومه رجی رین».
 زیست^۲ - پيشواز م ژى: ۱. ژیان؛ گوزهران؛
 زینگی؛ ژيوار ۲. گیاندار؛ گیانله بهر.

زیستبوم / zîstbûm / اسم. ژینگه؛ جی ژین؛
 حیځه و شوینی ژیان.

زیست سنجی / /zîstsancî/ اسم. ژین پیوی؛

ئاخىرى نووسراوھىەكدا، بۇ پروون كىرنەوھ يان تەواو كىردى مەبەست ۲. ژېرنووس؛ ژېرنقىس؛ نووسراوھىەك لە ژېر فىلمەوھ كە بىرىتە لە وەر گىيرانى ئاخافتنى ھونەر پىشەكان.

زیر و رو / Zîr-o-rû / : صفت. ژیرموزوور؛ ژیر و ژوور؛ ژیر و روو؛ دیواندیو؛ دیواندئو؛ دیواودیو؛ دیواودیو؛ دیوه و دیو؛ چهقله و بان: ۱. ژیر و بان؛ ئەم دیو- ئەودیو؛ هه‌لگێر- وه‌رگێر؛ هه‌لگێر؛ هه‌لگێر- وه‌لگێر؛ نامز مه‌ل و بی‌ریک‌وپیکی «این قدر آن کتابها را زیر و رو نکن: هینده ئەو کتیبانه دیواندیو مه‌که» ۲. [مجازی] هه‌لگێر- وه‌رگێر؛ هه‌لگێر؛ هه‌لگێر- وه‌لگێر؛ ئالۆز؛ په‌ریان؛ په‌شیو؛ شیواو (آن حادثه‌ مادرم را به کلی زیر و رو کرد: ئەو کاره‌ساته‌ دایکمی ته‌واو دیواندیو کرد) ۳. [مجازی] ژیر و بان؛ کاول؛ ویران؛ خاپوور؛ خراو (خانه زیر و رو شده بود: ماله‌که ژیر و بان کرابوو).

□ زیر و رو کردن: هه‌لگێر — وه‌رگێر کردن؛ دیواندییو کردن؛ هه‌لگێر — وه‌لگێر کردن؛ ژێر و ڕوو کردن؛ هه‌لگه‌راندنه‌وه؛ هه‌لگه‌رانه‌وه؛ وه‌لۆدیم که‌رده‌ی؛ هه‌لگێراندنه‌وه؛ هه‌لگێران؛ هۆر وه‌ وێلنه‌ی.

زیر و زبر^۱ /zîr-o-zabar/ اسم، سهر و ژیر؛ ژیر و سهره؛ سهره و ژیره؛ موو فرک؛ نشانهای جووله‌ی پیت له زمانی عهره‌بی و فارسیدا.

زیر و زبر^۲: صفت. [مجازی] سهر و ژیر، ژیر و ژوور؛ سهرنخوون؛ سهر بهرمو ژیر؛ بان و خوار؛ قلی؛ قهلب؛ قولب؛ وهلهودیم؛ ههلهوگهراو؛ ههلهوگهراو؛ ویران؛ کاول «شهر بر اثر بمباران زیر و زبر شد: شار به هوی بمبارانهوه سهر و ژیر بو».

زیره / zîre، ها: / اسم. ۱. ژئیرہ؛ چیرہ؛ بهشیک
له کهوش بریتی له پاژنه و تخته که ی که
ده لکی به ږووه که یه وه ۲. ژئیر؛ خوار؛ بهش یان
ږووپه ری ژئیرین * بهرانبهر: رویه ۳. زیره؛ ژیره؛
زیرن؛ کومین؛ گیاه کی ئالیکی پایا، بی کولک،

ژیای؛ می‌زی؛ ده‌ژی؛ بزی؛ بزی // ژیان؛ ژباین؛ ژبوهی؛ ژبوا؛ یاشتن؛ ژین؛ زینده‌گی کردن
(خوب زستن: چاک زیان). هه‌روه‌ها: زیستنی

■ صفت مفعولی: زیسته (ژیاو)/ مصدر منفی: نزیستن (نه‌ژیان)

زیستی / zîstî: صفت. ژیان؛ ژینی؛ پیوه‌ندیدار
یان سهر به ژینه‌وه.

زیگزاگ / zigzāg: ها/ [فرانسوی/ اسم، زیگزاگ؛
لا‌به‌لا؛ لا‌پلا؛ لاره؛ لا‌وه‌لا؛ خلیخوا؛ گام‌پزینگه؛
پینگه یان هیلکی ناپیکی ددانه‌داری له دووی
یه‌ک (له بیجمی‌هوت و هه‌شت): زیگزال
[گفتاری]

■ زیگزاگ رفتن: لا‌به‌لا رۆیشتن؛ لاره‌لار
رۆین؛ پیچه‌لپیچ لیدان؛ به شیوه‌ی ناپیک و
خوار و خپچ چوون.

زیگزاگ‌دووی / zigzāgdûzî: ها/
[فرانسوی/ فارسی/ اسم، زیگزاگ‌دووی؛
جوړی دروومانی رازینه‌یی به شیوه‌ی
ددانه‌گه‌لی له شوین یه‌ک: زیگزال‌دووی
[گفتاری]. هه‌روه‌ها: زیگزاگ‌دوز

زیگزال / zigzāl: [فرانسوی] زیگزاگ
زیگزال‌دووی / zigzāldûzî: از فرانسوی/

فارسی] زیگزاگ‌دووی
زیگما / zîgmā: [؟] سیگما

زیگوت / zîgot: ها/ [؟] [اسم، [زیست‌شناسی]
زیگوت؛ تۆوی باروهریوو بهر له ده‌سپیکی
دابەشی.

زیگورات / zîgûrāt: ها/ [انگلیسی از اکدی/ اسم،
زیگورات؛ جوړی خانوبه‌ره‌ی که‌ونارای چەند
نهمۆی له رۆژه‌لاتی ناوه‌راستدا که به شیوه‌ی
هیره‌می چوارسووچ و پله‌پله‌یه.

زیلو / zîlû: ها/ [اسم، زیلو؛ بهر؛ به‌ره؛
ژپر‌اخه‌ری ده‌ستچن له به‌نی په‌مووی ئەستوور
و به نه‌خشگه‌لی وه‌ک نه‌خشی جاجم.

زیلوفن / zîlofon: [؟] کیسیلوفن

ژین‌سه‌نگینی؛ پیدای چوونه‌وه، لیکدانه‌وه و
تویژینه‌وه‌ی ژمیرکۆیی بینراوه و دیارده‌گه‌لی
سهر به گیانه‌وه‌رانه‌وه.

زیست‌شناسی / zîstšenās: ها/ [ان/ اسم،
ژین‌ناس؛ ژیناس؛ ژیزان؛ ئەو که‌سه‌ی که کاری
تویژینه‌وه‌ی زانستی سه‌باره‌ت به گیانه‌وه‌ران و
کار و ره‌وتی ژیانیه.

زیست‌شناسی / zîstšenās: [اسم، ژین‌ناسی؛
ژیناسی؛ ژیزانی؛ زینه‌وه‌رناسی؛ ژیان‌ناسی؛
زانستی ناسین، ریزه‌بندی و لیکۆلینه‌وه‌ی ژبانی
گیانه‌وه‌ران.

زیست‌شیمی / zîstšîmî: [فارسی/ فرانسوی/ اسم،
ژی‌شیمی؛ بیوشیمی؛ شیمی گیانداران.

زیست‌فیزیک / zîstfizik: [فارسی/ فرانسوی/ اسم،
ژی‌فیزیک؛ بیوفیزیک؛ فیزیکی گیانداران.

زیستکرد / zîstkore: [فارسی/ عربی/ اسم،
۱. به‌شیک له جیهان که ژبانی تیدایه
۲. سه‌رجه‌می گیانداران و شوین و مه‌لبه‌ندی
ژبیانیان.

زیستگاد / zîstgāh: ها/ [اسم، ژینگه؛ مه‌لبه‌ند؛
مه‌لبه‌ن؛ مه‌لوه‌ن؛ هیئر؛ زینوی؛ ژینه‌وار؛
جینگه‌ی ژبان، به‌تایه‌ت نا‌قاری سروشتی له
دایک بوون و سانه‌وه‌ی گیانه‌وه‌ران (کوهمای
شاهو رینه‌ده‌ه‌وی‌ خالدار است: کیوی شاهو
رینه‌ندی‌ ناسکی خالداره).

■ زیستگاد بیلایی: هه‌وار؛ هه‌وارگه؛ وارگه؛
جینگه‌ی ژبانی هاوینی.

زیست‌محیطی / zîstmohîti: [فارسی/ عربی]
صفت. ژینگه‌یی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به ژینگه‌ی
گیانداران.

زیستمند / zîstmand: [ان/ اسم، ئەنداموهر؛
ژینه‌وهر؛ بوونه‌وهری که بۆ کارگه‌لی جوړاو‌جوړ
ئەندامی تابه‌تی هه‌یه و ئەم ئەندامانه‌ی پیکه‌وه
کار ده‌که‌ن.

زیستن / zîstan: [مصدر، لازم، [دبی]] // زیستی:

زین / zîn ، ها: / اسم. زین؛ ماره که: ۱. کهرسته به کی چهرمی وهک پالشتیکی نیو چال، به تنگه و مامزهوه، که له کاتی سواریدا دهیخه نه سهر پشتی ئهسپ و به سهریهوه داده نیشن ۲. جیگه ی دانیشن له سهر دووچه رخه یان موتور.

□ زین کردن: ۱. زین کردن؛ تهنگدان؛ زین بهستن به پشتی ئهسپهوه ۲. / کناپی/ گورجهوه بوون؛ ناماده بوون؛ گیف بوون؛ ته یار بوون بۆ رۆیشتن بۆ شویتیک «آزاد هم زین کرده بود همراه ما باید؛ نازادیش گورجهوه ببوو، له گه لمان بی».

زین افزار / zīnafzār ، ها: / اسم. ۱. زین و بهرگ؛ زین و تقم زین؛ کهل و پهلی زین ۲. / ادبی/ چهک؛ چهک و رهخت.

زین پوش / zīnpūš ، ها: / اسم. زین پوش؛ سهرزین؛ پارچه یهک که به سهر زیندا ده گیرئ. زینت / zīnat ، ها: / عربی/ اسم. رازینه: ۱. رهوش؛ خشل؛ زهمبه؛ خهمل؛ خهمل؛ خوش؛ ئه و شته ی که بۆ جواترکردنهوه ی شتیکی دیکه ده چینه کار، وه کوو زپر و زهنهر «خانه شان هیچ زینتی نداشت؛ ماله که یان هیچ رهوشیکی نه بوو» ۲. ئه و شته ی که ده بینه هۆی رازاندنهوه «عروس هیچ رینتی نداشت؛ بووک هیچ رازینه یه کی نه بوو».

□ زینت یافتن: زهینین؛ زهینین؛ رازانهوه؛ خهملین؛ خهملان؛ ئه وه رازیه ی.

زینت آلات / zīnatālāt: / عربی/ اسم. خشل؛ زهنهر: ۱. سهرجهمی ئه و شتانه ی که بۆ رازاندنهوه ی کهس یان شویتیک به کار ده چن ۲. زپر و زهمبه؛ زیوه.

زینت بخش / zīnatbaxš: / عربی/ فارسی/ صفت. رازینهر؛ جوان کهرهوه؛ به تایبه تمهندی یان توانایی رازاندنهوه و جوان کردنی کهس یان شتیکه وه. زینت افزا

زینتی / zīnati: / عربی/ صفت. رازینه یی؛ به تایبه تمهندی به کار چوون وهک خشل «کالای زینتی: کالای رازینه».

زین ساز / zīnsāz ، ها: / ان. / اسم. زیندوور؛ زیندروو؛ زینساز؛ ئه و کهسه ی که کاری دروست کردنی زینی ئهسپه.

زینک / zīnk ، ها: / انگلیسی از آلمانی/ اسم. زینک؛ پلهت؛ په ره ی کانزایی، زۆتر له جنسی رۆح، که له چاپی ئۆفستیدا به کار ده چی.

□ زینک مسی: زینک/ پله تی مسی؛ په ره ی کانزایی له ئالیازی مس که به ده وهام تره و بۆ چاپ له ژماره ی زۆردا به کار دی.

زین کوهه / zīnkūhe ، ها: / اسم. / قدیمی/ سهمه ره؛ سنگه ی پاش یان پیشه وه ی زین.

زین و برگ / zīn-o-barg ، ها: / اسم. / قدیمی/ زین و بهرگ؛ زین و تقم زین؛ کهل و پهلی تایبهت بۆ شهرفانی سوار.

زینه / zīne ، ها: / اسم. پله: ۱. پلهک؛ دهرجه ۲. / قدیمی/ پی پیلکه؛ پلیکان؛ پله کانه؛ پله کان ۳. نه ردیوان؛ نه ردهوان؛ په یژه؛ په ینجه؛ پابه ینجه.

زینهار / zīnhār ، ها: / زینهار

زیور / zīvar ، ها: / اسغدی/ اسم. خشل؛ خهمل؛ خشر؛ خوش؛ زهنهر؛ زهمبه؛ تیتک (خشلی ناوچاوان)؛ تیته؛ زهردینه؛ رهوش «علم زیور انسان است؛ زانین خشلی مروه».

زیور آلات / zīvarālāt: / اسغدی/ عربی/ اسم. سلسله و پلپله؛ خشل و زهنهر؛ زهمبه؛ خشروخال؛ چهک؛ چهک و خشلان؛ و شتانه ی که بۆ خهملاندن و جوان بوون به خۆیدا ده کهن (وه کوو خرخال، ملوانکه، ئهنگوستیله، بازنه و ...).

- زیوی / zīvī: / پیوژه. - زیوی؛ - نسکی؛ - جیوی؛ - زیواری؛ ژیان؛ ژین.

ژ / z: حرف. ژ؛ نیشانه‌ی پیتی چواردده‌هه‌می ئەلف‌وبیتکە‌ی زمانی فارسی.

ژ / z: / اسم. ژئ؛ ناوی چواردده‌هه‌مین پیتی ئەلف‌وبیتکە‌ی فارسی.

ژاژ / jəz, ha: / اسم. / ادبی / ۱. گاکۆتەل؛ کۆتەل؛ کۆزر؛ کۆزەر؛ کۆیزر؛ چەت؛ هەرکام لە گیاگەلی خۆرسک و دێکاوی سارا کە بۆ سووتان دەشی ۲. [مجازی] چەلتە؛ گەزاف؛ شاتە؛ مزەمز؛ رێوەریو؛ قسە‌ی قۆز؛ وتە‌ی بێ‌هۆ و لابە‌لا.

□ ژاژ خاییدن: / ادبی، کنایی / ژاوه‌ژاو کردن؛ لاژە‌لاژ کردن؛ کاویژ کردن؛ مزەمز کردن؛ رێوەریو کردن؛ قسە‌ی بێ‌کە‌لک وتن، یان چەندپاتە‌ کردنە‌وه‌ی قسە‌یە‌ک.

ژاژخانی / jəxā'î / ژاژخایی

ژاژخایی / jəxā'î, ha: / اسم. / ادبی، کنایی / رێوەریو؛ هەرزە‌گویی؛ لاژە‌لاژ؛ ژاوه‌ژاو؛ درێژ دادرێ؛ چەند پاتە‌ کردنە‌وه‌ی قسە‌ی بێ‌تام؛

ژاژدرایی؛ ژاژخانی. هەروە‌ها: ژاژخا

ژاژدرایی / jəjdārā'yî / ژاژخایی

ژاغر / jəqar: / اسم. چیکلدان؛ جیق‌لدان؛ زیقە‌تۆرە؛ سیقە‌تۆرە؛ سیکە‌تۆرە؛ جێ‌ دەنک و دانە‌ لە‌ ژێر مل و سەر‌سینە‌ی پە‌له‌وهران.

ژاکارد / jəkārd: / [فرانسوی] / اسم. ژاکارد؛

۱. کەرستە‌یە‌ک لە‌ سەر‌ ماشینی جۆ‌لایی بۆ

نە‌خشدار کردنی پارچه‌.

ژاکت / jəkət, jəkət, ha: / [فرانسوی از انگلیسی]

/ اسم. جاکە‌ت؛ چاکە‌ت؛ کۆتی چنراو لە‌ کاموا.

ژالاب / jālāb: / [فرانسوی] ژالاب

ژالاب / jālāp, ha: / [فرانسوی] / اسم. گیایی پە‌لکوت، بە‌ دوو جوړ ریشووی ناسک و هە‌لماسیو، سە‌لکی گە‌لای سە‌وزی رۆشنی بێ‌ددانە‌ی وە‌ک دل، گۆلی شە‌یپورئاسا و بە‌ری خەرە‌وه، لە‌ ریشووه‌ هە‌لماسیوه‌کە‌ی دە‌وای

رە‌وانکەر دروست دە‌کری: جالاب؛ جَلَب؛ ژالاب

ژاله / jālē, ha: / [سنسکریت] / اسم. / ادبی / شە‌ونم؛

شە‌فتم؛ ئاونگ؛ ئالشت؛ ئالشتە. شبنم

ژامبون / jāmbon: / [فرانسوی] / اسم. ژامبون؛

گوشتی پان بە‌تایبە‌ت گوشتی پانی بە‌راز، گا یان مریشک کە‌ لە‌ کارخانە‌دا بە‌سە‌بە‌ندی دە‌کری وە‌ک باسترە‌ دە‌پێچرێتە‌وه‌ و جوړە‌ خواردنیکە‌.

ژانیت / jānet: / [؟] / اسم. ژانیت؛ دە‌سک؛

ئامرازیک بۆ‌ ئوتووکردنی قۆل، وە‌کوو سەرین

وايه و لە‌ نیو قۆلدا جێ‌ دە‌گری.

ژاندارم / jāndārm, ha: / ان: / [فرانسوی] / اسم.

جە‌ندرمە‌؛ جاندارم؛ قۆلچی؛ پۆلیسی رینگاوبان و

دە‌ور و بە‌ری شار.

ژاندارمری / jāndārmerî: / [فرانسوی] / اسم.

له قی له زومیزانی که له سهر زۆپی، چالی،
ئاوهکان و به ژگه‌لی زومین و هوی به‌دیهاختیان
ده‌کۆلێته‌وه.

ژین / jepon، ها: /از فرانسوی/ اسم، ژپوڤن؛
کوله‌نوار؛ کوله‌داوینیک که بۆ پف تیچوون و
به‌رزوه‌ بوونی داوین، له ژیره‌وه ده‌پوڤشن؛
ژیین

ژتون / jeton، ها: /فرانسوی/ اسم، ژیتون؛ ئاسن،
پلاستیک یان کاغەزیک که له دان و ستانی
ناوڤی شوینیکدا (وه‌ک: چیشته‌خانه، قومارخانه
و...) بای پاری پاره‌یه.

ژ.ث. / je.se، ها: /[؟]/ اسم، ژئ.سئ؛ ناوی
بازرگانی جوړی چه‌کی خۆمه‌ش.

ژرژت / jorjet / فرانسوی/ اسم، ژورژیت؛ جوړیک
پارچه‌ی ناسکی وردچن، که پرووه‌که‌ی هیندیک
زبره.

ژرسه / jerse / فرانسوی/ اسم، ژیرسئ؛ جهرسه؛
پارچه‌یه‌کی کیشافی ساده‌یه که له به‌ن چنراوه
و زۆتر بۆ به‌رگی ژانه، گنجی وهرزشی و
ژیرپۆش به‌کاری ده‌به‌ن.

ژرف / jarf / صفت، [دبی/ قوول: ۱. نووق؛
نق؛ کوور؛ کوور؛ کوویر؛ قیل؛ گاود؛ سووتار؛
ساکول؛ ساکول؛ سووتال؛ باهوو؛ به
درژایی زۆره‌وه بۆ لای خواروو (دریای ژرف؛
زهریای قه‌ل) ۲. دژوار لـه‌باری
تیگه‌یشتنه‌وه (مفهوم: ږف: مانای قوول)
۳. درژ؛ به‌مه‌ودایه‌کی زۆر له‌پاستانیدا
(غار ژرف: ئەشکه‌وتی سـ) ۴. به‌پیز، هیز
یان پێشینیه‌کی زۆره‌وه (اندوه ژرف: خه‌می
قوول).

ژرفا / jarfā / اسم، قوولایی؛ کووراهی؛ کوورایی؛
قوولی؛ ناخ؛ کووپی؛ بار یان چۆنیه‌تی قوول
بوون.

ژرفاسنج / jarfāsanc، ها: /اسم، قوولایی پیتو؛
ئامیزیک بۆ پیتوانی قوولایی زۆر به‌یارمه‌تی

ژاندارمیری؛ پێخراوه‌یه‌کی ده‌وله‌تی که
به‌پێوه‌بردنی نه‌زم و قانونی ده‌ره‌وه‌ی شاری به
ئه‌ستۆوه.

ژانر / jānr / فرانسوی/ اسم، ژانر؛ شێواز؛ چه‌شن و
چه‌مکیکی تایبته‌ له‌ ئاسه‌وارای وێژه‌یی و
هونه‌ریدا.

ژانویه / jānvīe / فرانسوی/ اسم، ژانویه؛
کانوونی دووه‌م؛ مانگی هه‌وه‌لی سالی زایینی
که ۳۱ رۆژه و له ۱۱ به‌فرانباروه ده‌س
پێده‌کات.

ژاول / jāvel / فرانسوی [؟] آب ژاول، آب
ژئوپلیتیک / je'opolitik / فرانسوی/ اسم،
ژئوپولیتیک: ۱. تیکه‌لاویه‌ک له‌هۆکارگه‌لی
جوگرافیایی و پامیاری ۲. جوگرافیای سیاسی.
ژئوتاکتیسیم / je'otaktism / فرانسوی/ اسم،
ژئوتاکتیسیم؛ جمه و جووله به‌هوی هیزی
پاکیشه‌ری زه‌ویه‌وه: ژئوتاکیسی

ژئوتاکیسی / je'otāksî / فرانسوی [؟]
ژئوتاکتیسیم

ژئوتروپیسیم / je'ot(e)ropism / فرانسوی/ اسم،
[زیست‌شناسی/ زه‌ویخوازی؛ زه‌ویخوازی؛
زه‌ویه‌وگری؛ په‌وتی پوان یا لاره‌و بوون به‌ره‌و
زه‌وی به‌تایبته‌ له‌ گیادا.

ژئودزی / je'odezi / فرانسوی/ اسم، زه‌وی پیتی؛
تۆژینه‌وه له‌ بیجمی زه‌وین و دۆژینه‌وه‌ی هه‌موو
شوینیکی سهر زه‌وی.

ژئوشیمی / je'ošimî / فرانسوی/ اسم،
زه‌وی‌شیمی؛ زانستی که‌باس له‌تیک‌ئالاوان و
گۆرانکاری کیمیایی به‌شی سفت و گرتووی
زه‌وین و گۆکانی تر ده‌کا.

ژئوفیزیک / je'ofizik / فرانسوی/ اسم،
زه‌وی‌فیزیک؛ زانستی که‌له‌ماکی زه‌وین، وه‌ک
هه‌وا، ئاو، بوومه‌له‌رزه، گپ‌کان، شوینه‌وارای
مینگانسی و رادیۆئه‌کتیف ده‌کۆلێته‌وه.

ژئومورفۆلۆژی / je'omorfoloژی / فرانسوی/ اسم،

ئالمان.

ژرمنی / *germanî* / [فرانسوی] اسم، ژیرمەنی؛
لڤیک له زمانه هیندو-ئوروپاییه کان، (بریتی له
ئالماني، ئینگلیزی، هولەندی، فەلاندري، ئافریکان و
ئیسکاندیناویایی).

ژروئیت / *jezo'it* / [فرانسوی] یسوعی

ژست / *jest* / ها، [فرانسوی] اسم، بیچم؛ بر
و بیچم؛ ژیست؛ ملق؛ ۱. زیوه یان دیامانی
ئەندامان، بەتایبەت دەس، بالاتەنە و
سەر و چاو بۆ دەربڕینی مەبەستیک یان
پێداگری له سەر شتیک «ژست خوبی داشت»
بروویچمکی باشی هەبوو» ۲. [مجازی] بزوان
یان هەلس و کەوتیک کە نیشاندەری واتا
یان پڕواپە کە «ژست سیاسی: بیچمی
پامیاری».

ژست گرفتن: قیافە گرتن؛ خو بە جوړیکی
تایبەت شاندان.

ژستی / *jesti* / [فرانسوی] صفت، [گفتاری] خۆنۆین؛
خاوەن جم و جوول و دیامانیکی پڕوالەتی بۆ خو
نۆاندن.

ژفک / *jafak* / اسم، پێپۆق؛ چلکی چاو.

ژل / *jel* / ها، [فرانسوی] اسم، ژیل؛ هەر ماکیکی
تیکەلای کلوئیدی گرساو (وەک ژیلی دەرمان و
قژ و...) .

ژلاتین / *jelātin* / [فرانسوی] اسم، ژیلاتین؛
تیکەلایک لە پڕۆتئینگەل بە شیوەی
گەرد یان پەرەگەلیکی بێرەنگ، بێبۆن و
بێتام کە بۆ بەرھەم هێنانی چەسپی
کاغەز، فیلمی ویتەھەلگری، بەستەنی و
ژیلە بە کار دەروا.

ژلاتینی / *jelātini* / [فرانسوی] صفت، ژیلاتینی؛
۱. بە چۆنیەتی و دۆخی ژیلاتینەو ۲. لە
جنسی ژیلاتین.

ژله / *jel* / [فرانسوی] اسم، ژیلە؛ ۱. ژیل
۲. جوړی خواردەمەنی کە بە ئاومیو و ژیلە و

خیرایی دەنگ له ئاودا. هەروەها: ژرفاسنجی

ژرفاندیش / *jarfandiš* / ان، / صفت،
وردبین: ۱. بیرمەند؛ خاوەن توانایی
بیرکردنەو بە وردی ۲. وردابین؛ خاوەن
هۆگرەتی بە چالاکی بیرکردنەو ە لە سەر
یەک و بێپسان.

ژرفاندیشی / *jarfandiši* / اسم، وردبینی؛
چۆنیەتی وردبین بوون.

ژرفبین / *jarfbîn* / ان، / صفت، [ادبی] وردبین؛
خاوەن بیر و تێرمانی ورد.

ژرفبینی / *jarfbîni* / اسم، وردبینی؛ بە کار
هێنان یان هەبوونی بیرى ورد.

ژرفزی / *jarfzi* / ان، / صفت، [زیست‌شناسی] بە
تایبەتمەندی یان توانایی ژیان لە قوولایی ئاودا.

ژرفسنگ / *jarfsang* / اسم، [زمین‌شناسی]
باتوولیت؛ پارز؛ جوړی بەردە کە لە توێگەلی
ژێرەو ە زەویدا دروست بوو.

ژرفش / *jarfeš* / اسم، دۆخ یان چۆنیەتی قوول
بوونەو.

ژرفنا / *jarfnā* / ها، / اسم، [ادبی] قوولایی؛ کانگا؛
جیگای قوول.

ژرفنەگری / *jarfnegari* / اسم، وردبینی؛ کار
یان پەوتی ورد بوونەو ە ژیرانە. هەروەها:
ژرفنگر

ژرمانیم / *jermāniyom* / [فرانسوی] اسم،
ژیرمانیۆم؛ توخمی کیمیایی کانزاسا بە
ژمارە ۳۲ و کیشی ئەتومی
۷۲، ۵۹، پەق و سپی ئامال خۆلەمی،
تیکەل بە ئاو نابێ و ئالیاژ پتەو دەکاتەو و
دەبێتە هۆی داشکاندنەو ە تیشک لە
شیشەدا.

ژرمن^۱ / *german* / ها، [فرانسوی] اسم، ژیرمەن؛
پەرەزی خەلکی ئالمان و زۆربەى ئوتریش و
بەشیک لە خەلکی سوویس.

ژرمن^۲: صفت، ژیرمەن؛ ئالماني؛ سەر بە خەلکی

ژنریک / jenerik: [فرانسوی] داروی
ژنریک، دارو
ژنریک: صفت. ۱. گشتی؛ ههمووانی ۲. ژنریک؛
به بی ناوی بازرگانی.
ژنی / jenî: [فرانسوی] صفت. ۱. بلیمهت
۲. پیتوهندیدار یان سهر به ژین.
ژونن / jû'an: [فرانسوی] اسم. هزیران؛
حوزهیران؛ مانگی شهشهمی زایینی، ۳۰ پوژو و
له ۱۱ جۆزهردانهوه دهس پیدهکات و له ۹
پووشپهردا دهبریتهوه: جون
ژونیه / jû'iyye: [فرانسوی] اسم. ژووییه؛ تهمووز؛
مانگی حهوتهمی سالی زایینی، ۳۱ پوژو و له
۱۰ پووشپهردهوه دهس پیدهکات و له ۹
گهلاویردا تهواو دهبی: جولای
ژوت / jû't: [اسم] کهنه؛ جیوت؛ گیایهک له
تیره ی تورکیان به پیشالی سؤلؤلوزی قایمهوه.
ژوراسیک / jû'rāsik: [فرانسوی] اسم.
ژوراسیک؛ دووهه مین خول له خولی دووهه می
زهوین ناسی که به سهره لدان دایناسۆران و
گوهانداران و پهلهوه رانی سه ره تایی
دهناسریتهوه.
ژوردوزی / jûrdûzi: [فرانسوی] فارسی] اسم.
جۆری دروومان بۆ رازاندنهوه ی پارچه که له
سهر تالکیش کردنی چهند تالی تان و پو
درووس دهبی.
ژورنال / jûrnāl: [فرانسوی] اسم. ژورنال؛
گۆفاری تایبه تی کاردهستی و باوی پوژ.
ژورنالیست / jûrnālist: [فرانسوی] اسم.
پوژنامه نووس؛ پوژنامه وان؛ کهسی که بۆ پوژنامه
هه وال دهنی.
ژورنالیستی / jûrnālisti: [فرانسوی] صفت.
پوژنامه وان؛ پوژنامه یی «فالیتهای ژورنالیستی»
چالاکیهلی روژنامه یی.
ژوکر / joker: [فرانسوی] از انگلیسی] اسم.
شهیتانه؛ جۆری ومهرقی پاسوور که له ههر

شه کر چی ده کرئ.
ژمول / jemûl: [؟] اسم. زیست شناسی] وهج؛
گوه؛ خه لفی دوا یینی گیا.
ژن / jen: [فرانسوی] اسم. ژین؛ هۆکاری
راگواستنی دانسته گه لی په گه زی له
کرۆموزۆمدا.
ژن بارز / ژن بارز: ژینی زال؛ ژینیکی به هیزتر
که تایبه تمه ندی میراتی دژه خۆی داده پووشی
وهه لی په خسانی پی نادا.
ژن نهفته / مغلوب: ژینی شاره و / به زیو؛ ژینی
لاواز که به ژینیکی به هیزتر داده پووشی و
هیچ شوین له خۆی جی ناهیلی.
ژنتیک / jenetik: [فرانسوی] اسم.
ژنتیک؛ زانستی که له سهر دیارده ی
میراتی بهری، هۆکاره میراتی به کان و
شوینه وایان ده کۆلیتهوه.
ژنتیکی / jenetiki: [فرانسوی] صفت. ژنتیکی؛
میراتی؛ وه راسه تی؛ ئیرسی.
ژن درمانی / jendarmāni: [فرانسوی] فارسی]
اسم. ژین دهرمانی؛ دهرمانی ناسامانیگه لی میراتی
(وهک تالاسمی و هیموفیلی) به دهست لی دانی
ژینگه لی دیاریکراو.
ژنده / jende: [صفت. / ادبی] ۱. شر؛ شهکی؛
له به ره؛ کهفن؛ تیتۆل ۲. شره بار؛ خه سپال.
ژنده پوش / jendepûš: [ان] صفت.
[ادبی] شره بار؛ که رپال؛ شر و شهوئل؛
رینگال؛ شرۆل؛ جل شر؛ تیتله؛ شیرۆل؛
گیتته؛ بهرگ شر؛ شر پووش؛ سیپالپووش؛
کۆنه پووش؛ جلک قه تیای.
ژنراتور / jen(e)rātor: [فرانسوی] اسم.
موتور بهر ق؛ ژنراتور؛ دینه مو؛ زایه نهر؛ ماشین که
هیزی میکانیکی ده کاته هیزی کاره با.
ژرنال / jen(e)rāl: [فرانسوی] اسم. ژرنال؛
۱. سهرله شه کر ۲. تیمسار؛ ههمیر؛ ئه رته ش؛
جنرال

دهسته دا دوو دانه ههيه و به جتي ههر كام له وهرهقه كاني تر به كار دي.

ژول / jùl: [فرانسوي] اسم، /فيزيك/ ژوول؛ پټوانه ي كار و هيز له كوټه ندامي ميتردا.

ژوليدكي / jùlidgei: / اسم، نالوزاوي؛ شپري؛ گرژي؛ درژي؛ گرژ و درژي؛ شپريياگي؛ شپريوي.

ژوليدن / jùlidan: مصدر، لازم، [ادبي] نالوزيان؛ هالوزيان؛ نالوزكيان؛ تيك هالان؛ ليك هالان؛ هاليان؛ ناليان؛ درژهي؛ درژاي؛ درژهي؛ شيوان؛ شپريان؛ شه زمان؛ ژلوقان؛ ژليوان؛ شيويه ي؛ شيوياي؛ تيك چوون؛ تيك شيه ي.

■ صفت مفعولي: ژوليد (نالوزاو)

ژوليدو / jùlide: صفت، شيواو؛ نالوزاو؛ شپرياو؛ گژن؛ گژوله؛ شپري؛ شپريو؛ گيزالي؛ شله ژاو؛ شپريزه؛ ده ژيا؛ درژيا؛ نالوز؛ تيك هالاو؛ تيكه ل-تيكه ل «موي ژوليدو: قزي سيواو».

ژه / je: [پسونو، [ادبي] — يزه؛ — ئيكه له؛ — ئيچكه؛ — ئوله؛ — ئووله؛ — ئيجه؛ — ئيچه؛ — ئيزگه؛ — نهكله؛ — ئزگه؛ — ئوكه؛ نيشانه ي چكوله كردنه وه.

ژبان / jiyān: صفت، [ادبي] درنده؛ تووره؛ نارژي؛ گرگين؛ درژ؛ گرژ؛ رق هه ستاو.

ژيبرلين / jiberlīn: [؟] / اسم، ژيبرلين؛ جوړه هورموونيكي گياييي كه ده بيته هوي خيرا گه شكه كردن و به ردار بووني گيا: جيب رلين

ژيبون / jibon: [فرانسوي از انگليسي] ژييون ژيپس / jips: [فرانسوي] اسم، به ردي گه چ؛ گه چه به ردينه.

ژيپن / jipon: ژيپن ژيگانتيسم / jīgāntism: [فرانسوي] اسم، [پزشكي] جيب ريمي؛ دؤخي زل بووني له را ده به دهر ي

لش، به هوي ژور بوونه وي هورموني گه شه له له شدا.

ژيگلور / jīglor، ها: [فرانسوي] اسم، ژيگلور؛ لوله يه كي ئاسني پيچدار بو گه ياندي سووتمه ني له چاوگه يه كه وه بو شوله.

ژيگو / jigo: [فرانسوي] اسم، ژيگو؛ خوار ده مه ني كه له گوشت به يئ ئيسقان.

ژيگول / jīgul: [از فرانسوي] صفت، /مخفف، گفتاري/ ته پوښ؛ خورازين؛ ژيكه له.

ژيگول كردن: دهق دان؛ خو رازاندنه وه؛ جلي تازه له به ركردن؛ وي دهق ده ي؛ دوخت نارده ي؛ خو پوښته كردن به جل و به رگي تازه «امروز خيلي زيكل كرده اي؛ نه مړو ژور خوشت له دهق داوه».

ژيگولت / jīgulet، ها: [فرانسوي] اسم، كچي كه بو چاو پيكردي كوران خو ده رازينيتته وه. ژيگولو / jīgulū، ها: [فرانسوي] اسم، كوري لاو كه بو چاوليكردي كچان خو ده رازينيتته وه.

ژيلت / jilet: [فرانسوي] اسم، ژيلت؛ ناوي باز رگاني جوړي خو تراش.

ژيله / jīle: [فرانسوي از اسپانيايي] اسم، جليسقه؛ جليقه؛ جليتفه؛ جوړه كراسيكي بي قول.

ژيمازيوم / jīmāz(i)yom، ها: [فرانسوي] اسم، ژيمازيوم؛ جيگا يان به شيك له شويني كه شتومه كي پټويستي ژيمناستيكي تيديايه.

ژيمناست / jīmāst، ها: [فرانسوي] اسم، ژيمناست؛ كه سي كه شاره زاي ژيمناستيكه.

ژيمناستيك / jīmāstīk: [فرانسوي] اسم، ژيمناستيك: ۱. وهرزشي كه وهرزشكار بو ته يار بووني له ش و راهيتاني له چالاكيديا خه ريكي ده بي ۲. كار و چالاكيه كي وهرزشي بريه تي له ليوول خوار دنه وه، ته قله ليكان و وهرچه رخان به سه ر كه رسته گه ليكي تايبه تدا.

س

۱. سه یوان؛ سه یفان؛ سه یوانه ۲. سیبهر؛ سیوهر؛
سه یوهر؛ سه ههن؛ سه ی؛ سا ۳. دالان؛ سیپه؛
سیپک؛ که له گی؛ لیوان؛ ریگهی سه رداپوشر او.
سابعاً / sābe'an: [عربی] قید، [نامتداول]
۱. هه و تمین؛ هه فتمین؛ له پله ی هه و تمدا
۲. هه و تم؛ هه فتم؛ هه و تم جار؛ جاری هه و تم.
سابق ۱ / sābeq: [عربی] صفت، پیشوو؛ رابردوو؛
رابطاردوو؛ بهرین؛ بهرگ؛ بهرنگ؛ وه لین؛
۱. بهرگین؛ پیشین؛ بهندیوار به سه رده می بهر
له ئیستاوه «ریس سابق دانشگاه؛ سه رۆکی پیشوو
زانستگا» ۲. کۆن؛ جاران؛ زوو؛ ویه رده؛ بهندیوار
به وه ی بهر له ئیستا بووه «این رسم و رسوم مال
سابق است؛ ئهم داب و ده ستوره هی پیشووه».
سابق ۲: قید، [گفتاری] جاران؛ چه لان؛ ئه وسای؛
پیشوو؛ له رابردوودا «سابق مردم مهربانتر بودند؛
جاران خه لکی دلۆفانتر بوون».
سابقاً / sābeqan: [عربی] قید، جاران؛ زوو؛ له
پیشدا؛ پیشوو؛ پیشوتر؛ بهر له ئیسته؛ له
به ریډا؛ له مه و بهر؛ ئه وسای؛ ئه وده م؛ له وه پیش؛
چه لان؛ بهرئ؛ بهروو؛ زووتر؛ پیشان؛ چی و هل
«سابقاً اینجا بیابان بود؛ جاران ئیره بیابان بوو».
سابق الذكر / sābeqozzeker: [عربی] صفت،
ناوبراو؛ نافیبری؛ باسکراو؛ ناو لیبراو له پیشدا «در
کتاب سابق الذكر هم آمده است؛ له کتبه

س / s: حرف، س؛ نیشانه ی پیتی پانزدهههه له
ئه لف و بیته کی زمانی فارسیدا.
س / se: /سم، ۱. سی؛ سین؛ ناوی پازدههههههه
پیتی ئه لف و بیته کی فارسی ۲. [مخفف] پ؛
پرسیار «س؛ کجا می روی؟ ج؛ منزل؛ پ؛ بۆ کوئ
ده رۆی؟ و؛ ماله وه» * سین
سآنس / se'āns، ها؛ [فرانسوی] /سم، سانس؛
ههر یه که له نۆره کانی شاندا نی فیلم له سینما
له شه و و رۆژیکدا.
سا / sā: /بیواژه، ۱. [مخفف] ئاسا؛ - گوین؛
- چه شن؛ - په نگ؛ - سار؛ وه ک؛ هه زه ی؛ شیوه
«پری سا؛ پهری ئاسا» ۲. - ساو؛ - سوو؛ ساوین؛
ساوهر؛ ساوکه ر؛ ریخهر «سفال سا؛ کشک سا؛
هیله ساو؛ که شک ساو»؛ سای / ادبی، ۳. - ساو؛
- گه ژمرین؛ - هار؛ وردکه ر «سنگ سا؛ به رده ساو».
سائر / sā'er: [عربی] سائر
سائقه / sā'eqe: [عربی] سائقه
سائل / sā'el: [عربی] سائل
- سائی / sā'ī: سایی
سائیدگی / sā'idegî: سائیدگی
سائیدن / sā'idan: سائیدن
- ساب / sāb: /بیواژه، [گفتاری] - ساو؛ - مال؛
- ساوین «کف ساب؛ که ف ساو».
ساباط / sābāt، ها؛ [عربی] /سم، ساباط؛

دیده که شدا هاتووه.

سابقه / sābeqe، ها: سابق / [عربی] / اسم، پیشینه؛ پیشوونه: ۱. رابرده؛ رابردوو؛ رابوردوو؛ زانیاری له مهر رابوردهی که سی یان شتیکه وه «سابقه او را از من پرسید: سی-ی ئهو له من پرسن» ۲. رووداو یک له رابردودا که دووپات بووه ته وه «کشتن پدر، فرزند و نزدیکان در میان شاهان سابقه دارد: کوشتنی دایک و مندال و خزمان له نیو شاگهلدا سی-ی هیه» ۳. رووداو یان دیاردهیه که له رابردودا که بپته به لگه «سی-ی کار: سیتی-ی کار».

□ سافه ی کار: پیشینه ی کار؛ ماوهیه که که که سیک کاریکی به دهسته وه بووه یان له شوپنیکدا خهریکی کار بووه.

سابقه دار / sābeqedār، ها: ان / [عربی] / فارسی صفت. پیشینه دار: ۱. رهشناو؛ بهدناو؛ خاوهن پیشینه و ئهزمون له کاری خراپه کردندا ۲. [حقوق] له لایهن دادگاوه له رابردودا به تاوانبار دهرچوو.

سابوتاژ / sābotāj: [فرانسوی] / اسم، [سیاست] کارشکنی؛ چوکه لشکنی؛ خراپه کاری به قهستی.

ساییدن / sābīdan، ها: ساییدن

ساین / sābīn: [فرانسوی] / اسم، [گیاهشناسی] ههفریشک؛ سهروه کیوله؛ هیفر؛ هافر یسک؛ عهرعهر؛ هه وریس؛ وههل؛ ئهرز؛ ئیرفست؛ هیفرست؛ داریکی بی بهری لیره واریه که باش به خودا دی و زور بهرز ده بی.

سایروفت / sāprofit: [فرانسوی] / صفت.

[زیستشناسی] گهنیشن؛ گهنگهش؛ بهتایه تمهندی روان له سهر یان له نیو ماکی زینده لی گهنیودا (وهک بری کارک و باکتری).

سابورت / sāport: [انگلیسی] / اسم، [قدیمی] پشتیوانی؛ پشته فانی.

سانراب / sātrāp، ها: [یونانی از فارسی باستان]

اسم، [قدیمی] پاریزگار؛ پارژور؛ حاکم؛ والی؛ حوکمران (له ئیرانی سه رده می هه خامه نشیدا).

ساتن / sātan: [فرانسوی از عربی] / ساتین

ساتور / sātur: [عربی] / ساتور

ساتورن / sāturn: [انگلیسی] / اسم، کهش؛

که یوان؛ کاروان کوژی؛ کاران قره؛ سه شهه گه پوکی هه تاو که ۹۵ ئه ونده ی گو ی زهویه و له ۲۹ سالدا سووریک به دهوری خوردا ده داته وه و به وه ناسراوه ئه لقه یه کی به دهوره وه یه که ته نیا له ته لسلکوپدا ده رده که ویت.

ساتوری / sāturî: [عربی] / ساتوری

ساتین / sātin: [فرانسوی از عربی] / اسم، ساتان؛

پارچه یه کی ساف له هه وریشم یان ریون به رووی بریقه دار و پشتی ماته وه: ساتن

ساج / sāc: [ترکی] / اسم، ۱. /ها: ساج؛ سیل؛

سیل؛ سیهل؛ دهفریکی خر و کومی کانزایی بو

نان له سهر کردن و بریشکه تیدا برژاندن

۲. /ها: [معرب] / تیک؛ سووره چناری هیندی؛

داریکی هه میسه سهوز، تاییه تی باشووری

رؤه لاتی ئاسیا، به گه لای گه وه، چپوی

سهخت و قورس و به ده وامه وه: تیک؛ تیک

۳. تیک؛ تیک؛ چپوی قورس و قایمی قاوه بی

مه یله و زهردی ئهو داره که بو که شتی سازی و

که لوپه لی چپوی به کاردیت: تک؛ تیک

ساجور / sācûr: [عربی] / اسم، سه مه ندوک؛

سنگ؛ که له ن؛ کالان؛ قه لاده؛ مه ره س؛ قرینه؛

سازور؛ سانجول؛ سانجی؛ ساجور؛ زنجیر، زویل

یان گه وی کانزایی پته و که له ملی سه گ و

راوری ده که ن.

ساجی / sācî: صفت. ساجی: ۱. [ترکی]

پیوه نیدار به ساجه وه «نان ساجی: نان ساجی»

۲. [معرب] له جسنی چپوی ساج.

ساجمه / sācme، ها: [ترکی] / اسم، ساجمه؛

گزموله مزی زورتر ورد که له تفهنگی راو و

هه ندی ئامیری پیشه سازیدا که لکی لی

وهرده گرن.

ساحت / sāhat: [عربی/اسم] [ادبی] ۱. [نامتداول]

گۆره پان؛ مهیدان؛ پانایی؛ دهشت؛ دهفهر؛ دهفور
۲. پيشگا؛ باره گا؛ بهر دهسه لات؛ جيگايي كه
كەس يا ديارده يەك به سهريدا زاله «ساحت او از
معصيت مبراست؛ باره گای وی له گوناھ پاکه».

ساحر / sāher، ان: [عربی/اسم] [ادبی]
جادوو گهر؛ جادوو گهر؛ سيجرباز؛ ئەفسوونكار؛
تەلەسمباز؛ باره ژنگەر؛ چاچۆلگەر؛ جادوو كار
«ساحری از هند به آن شهر آمده بود؛ جادوو گهر يك له
هيندوه هاتبوو بۆ ئەو شاره».

ساحرانه / sāherāne: [عربی/فارسی] آقید.
جادوو گهرانه؛ سيجربازانه؛ ئەفسوونكارانه؛
۱. وه کوو جادوو گهران ۲. به شيوهی جادوویی.

ساحره / sāhere، ها: [عربی/اسم] [ادبی]
سخری جن؛ ژنی سيجرباز؛ ژنی جادوو گهر.

ساحری / sāheri: [عربی/اسم] جادوو گهری؛
سيجربازی؛ ئەفسوونکاری.

ساحل / sāhel، ها؛ سواح: [عربی/اسم] کنارین؛
بهستين؛ زړيوار؛ زړيبار؛ هيش؛ ليوار؛ پهراف؛
تنک؛ يەنک؛ زړيه پەر؛ كهفې؛ دهريابار؛ دهريابه پەر؛
دهريادەر؛ لهوچك؛ بهستۆر؛ رهخ/رهفې ئاو؛
قەراخ/كه نار ئاو؛ وشكاني پهنا كۆمای ئاو (زهريا،
زهرياجه، چۆم).

ساحلباني / sāhelbāni: [عربی/فارسی] اسم.
هيشهوانی؛ ۱. چاوه دپری له سنووری کنارینی
ئاو ۲. چافدیری کنارین له ههمبهر ديارده گهلی
كه شيه وه ۳. كار يا رهوتي پاراستنی ژینگه یی
زړواری زهريا. ههروه ها: ساحلبان

ساحل نشین / sāhelnešīn، ها؛ ان: [عربی/
فارسی] صفت. هه قاف؛ زړیوار نشین؛ هیش نشین؛
نيشته جيی قهراخ ئاو (زهريا، زړيوار، چۆم) «شغل
بيشتر مردم ساحل نشین ماهیگیری است؛ کاری زۆریه یی
خه لکی هه قاف ماسی گرته».

ساحلی / sāheli: [عربی] صفت. بهستۆر هیه؛

هیشی؛ زړیواری؛ زړیباری؛ کنارینی؛ زریه پهری:

۱. پتوه نیدار یان سه به رهخی ئاو «زمینه یی
ساحلی؛ زه وینگه لی به سنوور هیه» ۲. هه لکه وته له
زړیواردا «کلبه یی ساحلی؛ کۆلیتی هیشی».

ساخارز / sāxāroz: [از فرانسوی] ساکارز

ساخارین / sāxārīn: [از فرانسوی] ساکارین

ساخت / sāxt: [اسم] ۱. پیکهاته؛ پیکهات؛
دهسکرد «ساخت محکمی دارد؛ بیکهاته یه کی پتهوی
هیه» ۲. دهسکر؛ دهسکرد؛ کار یا رهوتی
ساز کردن؛ دروس کردن؛ چی کردن؛ وهش
که رده یی «ساخت هواپیما؛ چی کربی فرۆکه»

۳. کرد؛ کر؛ دهسکر؛ دهسکرد؛ پیکهاتگ؛
چیکراو؛ سازکراو؛ دروس کراو «ساخت اورامان؛
چیکراوی هه ورمان» ۴. له/دستور/ شیوه یه ک
له وشه که کەس یان کاتی پتوه نیدار به
کاره وه نیشان ددها: صیغه ۵. له/قدیمی/ زین و
به رگ.

ساختار / sāxtār، ها: [اسم] پیکهاته؛ کردمان:

۱. چۆناوچۆنی داپژراوی شتیك «ساختار فلزی؛
پیکهاته یی کازایی» ۲. شیوای ریك خستن و
چینی به شگه لی شتیك «ساختار نردبانی؛
پیکهاته یی پله کانی» ۳. پیکهاتوو؛ پیکهاتگ؛ کر؛
کرد؛ به رههم؛ چیکراو؛ شتی درووسکراو (وهک
خانوبه ره).

ساختار ملکولی: پیکهاته یی مولوکوولی؛
شیوه یی داپژرانی ئەتومگه لی پیکهاتنه ری
مولوکوولیک.

ساختارگرایی / sāxtārgerāyi: [اسم]
پیکهاته خوازی؛ ۱. یه کیک له ریبازه
هزریه کانی مهردمناسی که له لایه ن رادکلیف
براو (مهردمناسی کۆمه لایه تی بریتانیا) و کلود
لوی شتراوس (پیکهاته خوازی مهردومناسی
فرانسه) وه به دی هات و لهم ریبازه دا
دیارد ه گه ل به گویره ی پتوه نیدان پیکه وه
دهناسرین ۲. شیوای شروقه و شیکاری

مال کرده‌وه؛ یانه‌وه کرده‌ی؛ یانه‌که‌رده‌یوه
 «در کوچی ما دارند ساختمان می‌کنند: له کۆلانی
 ئیمه‌دا خەریکی خانوو کرده‌وه».

ساختمانی / sāxtemānî / صفت. ساختمانی؛
 خانوو‌به‌ره‌یی؛ پتوه‌ندی‌دار به ساختمانه‌وه (فعالیت
 ساختمانی؛ چالاک‌ی ساختمانی).

ساختن / sāxtan / مصدر. متعدی. لازم. // ساختی؛
 دروست کرد؛ می‌سازی؛ دروست ده‌کە؛ پساز؛
 دروست بکە // متعدی. ۱. دروست
 درووس کردن؛ چیکرن؛ سازدان؛ ساز کردن؛ ریک
 هاوردن؛ خاس کردن؛ سازای؛ کردن؛ کرده‌وه؛
 به‌ده‌یه‌تانی پیکه‌اته‌یه‌ک له پرووی گه‌لاله و به
 پیتی بنه‌ماگه‌لی ده‌ست نیشان کراو و کهل‌وپه‌لی
 تاییه‌ته‌وه «خانه ساختن؛ آهنگ ساختن؛ مال کرده‌وه؛
 تاهنگ دروست کردن» ۲. هه‌لبه‌ستن؛ درووس
 کردن؛ هۆربه‌سه‌ی «دروغ ساختن؛ درۆ هه‌لبه‌ستن»
 ۳. سازاندن؛ به‌ره‌ه‌ف‌کرن؛ گیف‌کردن؛
 له‌بار کردن؛ گیز کردن؛ خوش کردن؛
 وه‌ش کرده‌ی؛ ساز کردن؛ ئاماده‌کردنی که‌سیک
 بۆ کاریک یان شتیک «با مشروب خودش را ساخت و
 برگشت: به خواردنه‌وه خۆی سازاند و گه‌راوه»
 ۴. /ادبی/ کردن؛ کرن؛ کرده‌ی «عصبانی ساختن؛
 توور‌ه‌کردن» ۵. /مجازی/ خوش کرده‌وه؛
 وه‌شه‌وه‌که‌رده‌ی؛ هینانه‌وه ده‌ق «دو تا از این
 قرصها را که خوردم، مرا ساخت: دوان لهم قورسانهم که
 خوارد، خوشی کردم‌وه» ۶. /مجازی/ رازاندنه‌وه؛
 دورس کردن؛ ئه‌وه‌را‌زنه‌ی؛ ئارایش‌کردن «مردها
 خودشان را مثل زن‌ها می‌سازند: پیاوان خۆیان وه‌ک
 ژنان ده‌را‌زیننه‌وه» ۷. کردن؛ کولاندن؛ لێنان؛
 که‌رده‌ی؛ وه‌ش کرده‌ی؛ نانه‌سه‌ر؛ پیکه‌انین
 «غذا ساختن: چیش‌کردن» □ لازم. ۸. سازیان؛
 سازین؛ سازان؛ ساچان؛ ساچه‌ی؛ ساچای؛
 پیکه‌اتن؛ هه‌ف‌هاتن؛ لیک‌هاتن؛ سازشت کردن؛
 //ف/ سه‌ر کردن؛ بردنه‌سه‌ر؛ له‌گه‌ل که‌سیک یان
 شتیک‌دا هه‌ل‌کردن و نه‌رم و نیانی نیشان دان «با

(ده‌قیکی وێژه‌یی یان سیسته‌میکی سیاسی) له
 پتوه‌ندی ده‌گه‌ل مه‌ردم‌ناسی و به‌پیتی
 شانه‌گه‌لی فره‌ه‌نگی و کرده‌وه‌یی.

ساختاری / sāxtārî / صفت. پیکه‌اته‌یی؛
 پتوه‌ندی‌دار به پیکه‌اته‌وه «ویژگیهای ساختاری؛
 تاییه‌تمه‌ندیگه‌لی بیکه‌اندیی».

ساختگی / sāxtegî / ها. صفت. هه‌لبه‌سته؛
 ده‌س هه‌لبه‌ست: ۱. ده‌س‌کردی؛ درووس‌کراوه؛
 نه‌ک راسته‌قینه «عصبانیت ساختگی؛ توور‌ه‌یی
 هه‌لبه‌سته» ۲. درۆینه؛ ساخته‌کارانه؛
 ساخته‌چیانه؛ ساخته‌یی «این سند ساختگی است؛
 ئهم به‌لگه‌ هه‌لبه‌سته‌یه».

ساختمان / sāxtemān / اسم. ۱. کار و ره‌وتی
 کرده‌وه؛ ساز کردن؛ چیکرن؛ درووس کردن؛
 سازاندن؛ وه‌ش کرده‌ی؛ که‌رده‌یوه؛
 ئه‌وه‌که‌رده‌ی «ساختمان صد دستگاه آپارتمان آغاز شد؛
 کرده‌وه‌ی سه‌ده‌زگا وارخان ده‌ستی پیکرد»
 ۲. پیکه‌اته «ساختمان چشم؛ پیکه‌اته‌ی چاو»
 ۳. ساختمان؛ خانوو‌به‌ره؛ خانی؛ خانوو؛ یانه؛
 مال؛ به‌ر و شوینیکی که‌م تا کورت کلیده و
 سه‌ر‌گیرای هه‌میشه‌یی بۆ نیشه‌جی بوون، کار،
 راگرتنی گیانه‌وه‌ران و پیته‌وا، که‌به‌که‌ره‌سته‌ی
 خانوو‌به‌ره‌ده‌کریته‌وه «ساختمان اداری؛ خانوو‌به‌ره‌ی
 مه‌زربه‌گه‌یی».

☐ **ساختمان آجری**؛ خانوو‌به‌ره‌ی ئاجۆری؛
 خانوو‌به‌ره‌ی که‌رپووجی؛ خانوو‌به‌ره‌یه‌ک که
 له دیواره‌کانیدا ئاجۆر ده‌کار‌کراوه. هه‌روه‌ها؛
ساختمان سنگی؛ ساختمان سیمانی
 ساختمان پیش‌ساخته؛ خانووی پیش‌کرده/
 پیش‌ساز؛ خانوو‌به‌ره‌ی له پیش‌ساز‌کراو؛
 بینایه‌ک که‌پازه‌کائی له کار‌گه‌دا چیکرایی و
 پاشان له شوینی خۆیدا دامه‌زری.

☐ **ساختمان کردن**؛ کرده‌وه‌ی ساختمان؛ خانوو
 کرده‌وه؛ کرده‌وه؛ چیکرنی خانوو؛ مال
 درووس کردن؛ خانی کرده‌وه؛ بینا‌کرده‌وه؛

سختیها ساختن: به سه خله تیه وه ساچن

ب) هاودهستی کردن؛ دهست کردنه یهک «با قاضی ساختن: له گهل دادوه ردان ساران»

ج) پی کهفتن؛ بژوون بوون؛ سازگار بوون «هوای اینجا با او نمی سازد: هوای تیره یه بی ناکه فنی»

۹. [مجازی] پیکه وتن؛ لیک جور بوون؛ جور دهره اتن؛ پی خواردن. ههروه ها؛ ساختنی

■ صفت فاعلی: سازنده (دروستکهر) / صفت مفعولی: ساخته (دروستکراو) / مصدر منفی: نساختن (دروست نه کردن)

ساخت و پاخت / sāxt-o-pāxt, ها: / اسم

[مجازی، گفتاری] کاکه و براله؛ بهن و بهس؛ ساز و باز؛ ساز و پاز؛ ساخت و پاخت؛ خلینه و بلینه؛ سازشت و هاودهستی بۆ پیلانگیتان.

□ ساخت و پاخت کردن: [مجازی] سازوباز کردن؛

کاکه و براله کردن؛ ساخت و پاخت کردن؛ برپاردانان بۆ گیتانی پیلانیک «ارباب با پلیس ساخت و پاخت کرد و آزاد را انداخت زندان؛ ناغا له گهل پولیسدا ساز و بازی کرد و ئازادی خسته به نندیکه وه».

ساخت و ساز / sāxt-o-sāz, ها: / اسم، [گفتاری]

کرد و کار؛ کار و رهوتی کردنه وهی خانوو به ره.

ساخته^۱ / sāxte, ها: / اسم، دهسکار؛ دهسکرده؛ کار «ساخته های سنگی: دهسکرده به ردینه کان».

ساخته^۲: صفت. ۱. هه لبهسته؛ دهس هه لبهست؛ درۆینه ۲. [مجازی] پیکه هینراو؛ درووسکراو؛ به ره هم هینراو.

□ ساخته بودن / نبودن: لی هاتن / نه هاتن؛ لی وه شانوه / نه وه شانوه؛ نامه / نامه ی چنه؛ چنه نامه / نامه ی؛ سزا بوون / نه بوون بۆ جیبه جی کردنی کاریک «این کار از من ساخته نیست: تم کاره من لیه».

ساخته و پرداخته / sāxte-vo-pardāxte: صفت.

ناماده؛ ساز؛ په رکال؛ لیک وله بار؛ پرداخته؛ ساز و له بار «دو سال طول کشید تا پل ساخته و پرداخته شد».

دوو سالی خیاند تا پرده که ... بوو».

ساخلو / sāxlo, sāxlo: ها: / ترکی / اسم، [قدیمی] سپاگه؛ سه رباز خانه؛ سپاخانه؛ پادگان.

سادات / sādāt: [عربی] جمع سید

سادسا / sadesan: [عربی] قید. [نامتداول]

۱. شه شه مین؛ له پله ی شه شه مدا ۲. شه شه مه؛ جاری شه شه مه؛ شه شه مه جار.

سادگی / sādēgī, ها: / اسم، ۱. سانایی؛ ئاسانی؛ هاسانی؛ سه نا هی؛ ساکاری؛ هیسایی «موضوع به این سادگی را نمی فهمی؟!؛ بابه تی وانه تیناگهی؟!»

۲. ساکاری؛ سانایی؛ ساوایی؛ چۆنیه تی بی نه قش و نیگار بوون ۳. [مجازی] ساویلکه یی؛ ساوایی؛ سایلۆحی ۴. ساکاری؛ ساده یی؛ دۆخی زۆ و زه مبه ر نه بوون؛ چۆنیه تی ساکار بوون «سادگی بهترین زینت است: سادگی جواترین رهوشته».

ساده / sādē, ها: / صفت. ۱. ساده؛ ساکار؛ به بی نه خش و رهوش و ئارایش «لباس ساده: به رگی ساکار» ۲. ساکار؛ ساده؛ به بی تابه تمه ندیه کی به رچاو (وه کوو خال، هه لقوپاوی، داقوپاوی، به رچاوی و...) «دیوار ساده: دیواری ساد».

۳. ساکار؛ ساده؛ ئاسایی؛ به بی نموود و سه رنج را کیشی «زندگی ساده: ژیا نی ساد».

۴. سانا؛ هاسان؛ هیسا؛ سه نا؛ گانگاز؛ نه دژوار؛ بی گری و گۆل «کار ساده: کاری ساد» ۵. سانا؛ ئاسان؛ هاسان؛ سه نا؛ هیسا؛ بی گری؛ گانگاز؛ فام

هاسان «پرسش ساده: پرساری ساد» ۶. [مجازی] ساویلکه؛ ساده؛ ساده کار؛ ساده لۆح؛ ساده لۆک «تو قدر ساده ای!؛ تو چند ساویلکی!» ۷. ساده؛ ساکار؛ به بی شاره زایی و پسپۆری له پیشه ییکدا

«کارگر ساده: کرێکاری ساده» ۸. ساده؛ ساکار؛ رهوت؛ پاک؛ ساف؛ بی خهوش؛ په تی؛ ناتیکه لاو «آب ساده: ئاوی ساده» ۹. ساده؛ ساکار؛ بی نه زوا و به هارات و چهوری و... «آش ساده: چیشتی ساد»

۱۰. ساده؛ بی گری؛ ساکار؛ به بی لهت یان

توخمی زوری جوراوجوروه (جمله‌ی ساده: رسته‌ی ساده).

ساده دل / sādedel ، ها: ان: / صفت. / مجازی / ۱. دلپاک، دلپاک؛ خپوی دل و بیرى پاک و بی‌خوش، خوش‌باور و گه‌شبین ۲. سایلۇخ؛ ساده‌لۇخ؛ ساده‌لۇک؛ بی‌پیچ و پا؛ ساویلکه؛ ساده‌کار.

ساده‌رو / sāderû ، ها: یان: / صفت. ده‌کهل؛ بی‌موو؛ بی‌تووک؛ ساده؛ لووس؛ دهم‌رووت؛ کورپی هیشتا موو لی نه‌راو.

ساده‌لوح / sādelowh, -lo:h ، ها: ان: / فارسی / عربی. / صفت. / مجازی / فه‌قیر حال؛ ساده؛ ساده‌لۇک؛ ساده‌لۇخ؛ سایلۇخ؛ ساویلکه؛ سافیلکه؛ زووباو؛ ساده‌کار؛ به‌سرمان و گیل. هه‌روه‌ها: ساده‌لوحی

ساده‌نویسی / sādenevisi ، ها: / اسم. ساکارنووسی؛ ساده‌نووسی؛ چۆناوچۆنی نووسین به‌وشه‌ی سانا و رسته‌ی کورت به‌جۆریک که ههموان لی تییگهن. هه‌روه‌ها: ساده‌نویس سادیست / sādist ، ها: / فرانسوی / صفت. سادیست؛ ئازاردەر؛ تووشیاری نه‌خۆشی سادیسم.

سادیسیم / sādism: / فرانسوی / اسم. ۱. [روان‌شناسی] سادیسم؛ ئازاردەر؛ نه‌خۆشینیکی ره‌وانیه‌که تییدا، دامرکانی جینسی نه‌خۆش، له‌گریوی ئازاردانی هاوئله‌که‌یدایه. ئەم ناوه وەرگیراو له ناوی مارک دو ساد (۱۷۴۰-۱۸۱۴ ز.) نووسه‌ری فه‌رانسه‌ویه، که به‌هۆی ئازارگه‌یانندن و کوشتنی هاوسه‌ره‌کانی، زیندانی‌کرا و دوا‌یی به‌هۆی نووسینی چیرۆکه‌که شهرم‌شکینه‌کانی به‌ره‌و تیمارستان به‌رئ‌کرا ۲. / مجازی / مه‌ردم‌ئازاری؛ کاره‌ره‌هاتی خه‌لک تووشی زه‌حمه‌ت و ده‌ردیسه‌ر کردن.

سار / sār ، ها: / اسم. ریشۆل؛ ریشۆله؛ ریشۆله؛

ریشۆلی؛ ره‌شۆله؛ ره‌شۆلی؛ ره‌شیله؛ ره‌شیله؛ گاوانی؛ شاروور؛ شالوور؛ شالوول؛ شاوو؛ شالوویل؛ شالیل؛ که‌شوشکه؛ که‌شویه؛ سیروو؛ سیاکه‌رک؛ سویروو؛ خه‌زایی؛ عه‌ینه‌مه‌ل؛ عایله‌مه‌ن؛ ئایله‌مه‌ن؛ ئایره‌مه‌ل؛ ئیره‌مه‌ل؛ مرچيله؛ مرچۆله؛ قازه‌لاخ؛ قازلاخ؛ قازلاخی؛ ته‌یتۆک؛ تیتک؛ تیتل؛ تیتی؛ ئاگره‌مه‌لووچک؛ ئاگره‌مه‌لیچ؛ ئودره‌مه‌لیچ؛ مه‌لیکی گچکه‌ی ده‌نگ ده‌ره‌هاتووی پر قیز و قاز، ده‌مه‌لاسه‌کی مه‌لانی تر ده‌کاته‌وه، ره‌شی بریقه‌ونی که‌سک و ئه‌رخوانیه، په‌ل‌وپیۆ ده‌زستاندا پر له‌خالی سپی ده‌بی، جووچکی گچک، بالی نووک تیژ و ده‌ندوکی دریز و تیژه، فرینی به‌له‌ز و ریکه و به‌کۆمه‌ل و له‌پۆلی گه‌وره‌دا هه‌له‌ده‌فرن.

سار آبی: نوقمۆکه؛ بالنده‌یه‌کی چۆله‌که‌ئاسای لای ئاوه، به‌له‌شی ره‌ش و سینگی سپی که بو‌راوی ماسی خۆی له‌ئاودا نوقم ده‌کا. سار کنه‌خوار آفریقایی: شوان خه‌له‌تینه؛ بالنده‌ییکی له‌تیره‌ی ریشۆله، به‌ره‌نگی قاوه‌یی و زه‌رد و سوور، شوین ئاژه‌ل ده‌که‌وئ و گه‌نه و میشی سه‌ره‌شیان ده‌خوا.

- سار: پسوند. - سار: ۱. - یان: - سال؛ شوینی شتیک (کوه‌سار؛ گرمسار؛ کۆسار؛ گهرمان) ۲. ویتنه؛ شیوه (سگسار؛ سه‌گسار) ۳. - ئاسا؛ - چه‌شن (خاکسار؛ خاکه‌سار) ۴. لا؛ سو (رخسار؛ پوخسار) ۵. - زار؛ خاوه‌ن بار و چۆنیه‌تیه‌ک (شرمسار؛ شهرمه‌زار).

سارافن / sārāfon ، ها: / روسی / اسم. سارافون؛ که‌وايه‌کی ژنانه‌ی بی‌قۆل و یه‌خه‌که به‌سه‌ر کراسدا ده‌کریته‌به‌ر.

ساران / sārān: / اسم. / قدیمی / که‌بار؛ سه‌ره‌تا؛ ده‌سپیک.

ساربان / sār(e)bān ، ها: ان: / اسم. ساره‌وان؛ سالوان؛ سالقان؛ وشتره‌وان؛ هیشترهان؛ شوو‌فکان؛ خوشتره‌وان؛ شقانی ده‌فه‌هان؛

کاروان‌قان؛ شوانی و شتران.

ساردین / sārđin، ها: [فرانسوی] اسم، ساردین:

۱. هر یه که له ده‌یان جور ماسیگه‌لی بچووک که کونسیرویان لی دروست ده‌کهن ۲. بیچوه ماسی کونسیرووکراو ۳. قوتووی جی گوشتی ماسی کونسیرو.

سارسل / sāršel: [۹] اسم، [جانورشناسی] سونه؛ مراویکی بچکوله به پستی قاوه‌یی مه‌یلوه سپی و سهری خه‌نه‌بیه‌وه.

سارغ / sároq، ها: [ترکی] اسم، [قدیمی] پریسکه؛ پریاسکه؛ پریزه؛ تۆشه‌به‌ره؛ بوخچه؛ پارچه‌یه‌کی چوارگۆشه بو کهل‌وپهل تینان.

سارق / sāreq، ها: ان: ین: [عربی] اسم، [ادبی] دز.

سارق مسلح؛ جهرده؛ چه‌ته؛ دزی چه‌کدار.

سارکپت / sārkopt، ها: [انگلیسی] اسم، [جانورشناسی] سچ؛ زچ؛ چنگنه؛ تورنوو؛ نه‌سپتی به‌رد؛ میروویه‌کی بچووک و تووشه‌له ژیر پیستدا ده‌ژی و ده‌بیته هۆی گه‌ری.

سارگپه / sārgape، ها: [۹] اسم، ۱. سنقر ۲. په‌له‌وه‌ریک، به بالی پانی قاوه‌یی و دووی گه‌وره و ملی کورت و فرینی قورس و خاوه‌وه که زۆرت‌ر مرداره‌وه‌بوو ده‌خوا.

سارگپه‌ی جنگلی؛ سنقر عسل‌خوار سنقر

ساروج / sārúc: اسم، سارووج؛ ۱. جاروو؛ تیکه‌لاوی قسلاو و خۆله‌میخ بو سواغدانى جهوز و... که پیش دروست‌بوونی سیمان باوی هه‌بوو ۲. [کالبدشناسی] جوړه شانه‌یه‌کی ئیسکی که ریشه‌ی ددانی مۆرغه‌داران داده‌پویشی.

ساروی / sāravi، ها: ان: /صفت. ساره‌وی؛ ۱. سهره‌ی شاری ساری له مازهنده‌راندا ۲. خه‌لکی شاری ساری له باکووری ئیران.

ساری / sāri، ها: [هندی] اسم، ساری؛ گنجیکی ژنانی هیند و پاکستانه، به شیوه‌ی پارچه‌یه‌کی سوک و دریژ که سهریکی وه‌ک

پشتین ده‌به‌ستن و نه‌وه‌سهرکه‌شی به سهر شان یان سهریدا ده‌دهن.

ساری: [عربی] صفت، [ادبی] گیرۆ؛ درم؛ په‌تا.

ساریغ / sārîq: [از فرانسوی] ساریگ

ساریگ / sārîg، ها: [فرانسوی] اسم، ساریگ؛ گیانه‌وه‌ری گوانداری چکۆله‌ی دارژی ناوچه‌ی نه‌مریکا، له تاقلی کیسه‌داران که هه‌موو شت خۆر و شه‌وگه‌ره؛ ساریغ؛ آپوسوم

ساز / sāz، ها: /اسم، ۱. ساز؛ نامرازی مووسیقیا؛ نامیرئ که ئاهه‌نگی مووسیقی پی ده‌ژه‌نری ۲. ئاهه‌نگ ۳. [قدیمی] نامراز؛ نامیر؛ ئه‌سپاو (به گشتی) ۴. [قدیمی] نامیری شه‌ر ۵. سات؛ پیداویستی؛ نه‌وه‌ی بو نه‌جامدانی کاریک پیویسته ۶. [قدیمی] ری و ره‌وش؛ زی؛ ریگا؛ ریپاز ۷. [قدیمی] به‌رگ؛ گنج؛ هنجگ ۸. [قدیمی] سامان ۹. [قدیمی] ساز؛ کار یان ره‌وتی سازیان؛ ساز بوون.

ساز بادی؛ سازی بایی؛ باژن؛ ههریه‌ک له‌وه‌ سازانه به هات‌و‌چۆی با دینه‌ه‌نگ (وه‌کوو: نه‌ی، شمشال و سرن‌او...).

ساز ده‌نی سازده‌نی

ساز زهی؛ سازی ژیدار؛ ژێژهن؛ ههریه‌که له‌وه‌ سازانه‌ی به‌ بزواندنی ته‌له‌کانیان دینه‌ه‌نگ (وه‌ک دیوان، تار، سئ‌تار، ته‌مبور، که‌مانچه، ویولۆن، سه‌نتور و...).

ساز ضربی؛ کوبه‌ای؛ سازی زهری؛ کوتانی؛ لیدهری؛ ههرکام له‌ نامیرگه‌لی مووسیقیا که به‌ لیدان ده‌ژه‌ندرئ (وه‌کوو: ده‌ف، دمه‌ک، ده‌ول، ته‌پل و...).

ساز زدن؛ ساز ژندن؛ ساز لیدان (آرام چه‌ سازی می‌زند؟؛ ئارام چه‌ سازیک ده‌ژهنی؟).

ساز کردن؛ ژه‌ندن؛ لیدانی ئاهه‌نگ «نغمه‌ی تازه‌ای ساز کرد؛ ئاهه‌نگیکی نوی زهد».

به‌ ساز کسی رقتیدن: [کنایی] به‌ هه‌وا‌ی/ بلویری که‌سئ هه‌له‌په‌رین؛ به‌ نه‌نگوستی

ویکھوتووی، ریکاتی؛ کاریان رهوتی سازان؛ سازین؛ ساچین؛ پی-کهوتن؛ پنه/ پنه کهوتی «هوای اینجا با مزاج من سازش ندارد: هوای تیره به دهماخی من ناسازی» ۲. هاودهنگی؛ سازشت؛ سازش؛ تهابی؛ ریکاتی؛ کاریان رهوتی سازیان؛ ساچان؛ سازان؛ ساچای؛ ساچی؛ ساچیای؛ کران؛ کریان؛ کریه؛ کهوتنه یهک؛ ریک کهوتن؛ پیکهاتن؛ گونجان؛ کهوتی ورپو؛ ساز هاتن؛ لهف هاتن «زن و شوهر با هم سازش ندارند: زن و شوو پیکهوه هاودهنگیان نیه» ۳. ناشتی؛ سازشت؛ کاریان رهوتی ناشت بوونهوه «با پادرمیانی همسایه ها سازش کردند و روی همدیگر را بوسیدند: به نئونجیگری دهراوسیه کان ناشتیان کردهوه و به کریان پامووسی».

□ سازش داشتن: تهبا بوون؛ سازگار بوون؛ سازان؛ ساز هاتن؛ سازیان؛ کران؛ کریه ی.

سازش کردن: سازیان؛ سازان؛ سازش کهردهی؛ پیکهاتن: ۱. لیک هاتن؛ هاوبار بوون؛ هاودهنگی کردن؛ هاوری یان هاودهست بوون ۲. ناشت کردنهوه؛ ناشتو کردن.

ههروه ها: سازش دادن

سازشکار / sāzeškār، ها؛ لان؛ صفت. سازشکار؛ خورپخه؛ هوکاره به سازیان له گهل که سان، به تایبته بو خو پاراستن له شهر و مه ترسی «پدرش آدم سازشکاری بود و با همه می ساخت: بابی مروؤیقی سازشکار بوو ده گهل هه موواندا پیک ده هات».

ههروه ها: سازشکاری

سازشکارانه / sāzeškārāne؛ صفت. سازشکارانه؛ خو رپخه رانه «رفتار سازشکارانه: ناکاری سازشکارانه».

سازشکارانه^۲: قید. سازشکارانه؛ خورپخه رانه؛ به سازشکاریهوه؛ به شیوه ی سازشکاران «سازشکارانه لیخدی زد و هیچ نگفت: سازشکارانه بزه کی کرد و هیچی نه گوت».

سازشناسی / sāzšenāsi؛ اسم. سازشناسی؛

که سی گه ران؛ به هوئی نه زانیه وه کهوتنه دووی قسه ی که سیک «دیگر حاضر نیستم به ساز تو برقصم: چیدی به هدوای نو هدلنا به رم».

هر روز سازی زدن: /مجازی/ هه ر تاوی له سه ر هه وایی/ به زمی بوون؛ هه رده مه له سه ر وازیک بوون؛ هه ر رۆژیک داخواز و ناکاری نواندن.

- ساز: پیوازه. ۱. ساز؛ چیکر؛ وه دی هین؛

- وهش کهر «آهنگ ساز: ناههنگ ساز» ۲. ساز؛

- وهش کهر؛ چاک کهره وه «رادپوساز: رادیوساز»

۳. بین- وین؛ ساز؛ داپینکهر «چاره ساز:

چاره بین» ۴. /ادبی/ گیر- ساز؛ دامه زرین

«انجمن ساز: کور کیر» ۵. هه لیه س؛ هه لوه س؛

- هه لیه ست؛ تاش «سند ساز: به لگه هه لیه س»

۶. ساز؛ ساج؛ تهبا؛ ساچهر «ناساز: نه ساز»

۷. دروو سکارو؛ چیکراو؛ وهش کریا: /الف/ - کرد؛

- کر؛ ساز؛ به هوئی که سی یان شتیک «دست ساز:

ده سکرد» ب - ساز؛ له ماوه یه کی دیار یکرودا

«نوساز: تازه ساز»

ساز / sāzā / اسم. پیکه پنه ر؛ پیکه پنه؛ هه ر کام

له به شه پیکه پنه ره کانی شتیک.

سازبندی / sāzbandi، ها؛ / اسم. ریک و پیک

کردنی ناههنگیک بو لیدان له لایهن ئور کیستر

یان گرووی موسیقاوه.

سازج هندی / sāzac-e-hendi؛ / اسم.

«گیاه شناسی» کشمیش هیندی؛ ده ونیکه

به ره که ی تام و بوئیکی خوشی هه یه و

ناو که که ی شیرینه.

سازدهنی / sāzdehani، ها؛ / اسم. سازدهمی؛

سازیکی بابی بچووک و دریژو که یه به هه ناسه

ده ژهنری.

ساززن / sāz.zan، ها؛ / اسم. ژهنیار؛ سازژهن؛

ساز به ند؛ موسیقاژهن، به تایبته سازه

ژیداره کان.

سازش / sāzeš، ها؛ / اسم. ۱. سازشت؛

ریکخراودی هیزه چه کداره کان گوردرا».

□ سازمان امنیت: ریکخراوهی ئاسایش؛ ناوهندی له بری له ولاتاندا بو بهر بهر هکانی ده گهل چالاکی نه یارانی حکوومهت یا نه یارانی قازانجی گهلدا.

□ سازمان دادن: ریکخستن؛ پیکهتیان «باید اول نیروهای فعال را سازمان داد: سه رها پتویسته هیزه چالاکه کان ریک بحرین». ههروهه: سازمان بخشیدن: سازمان داشتن؛ سازمان یافتن

سازمانبندی / sāz(e)mānbandī ، ها: / اسم. کار یان پهوتی دیاری کردنی به شه جور به جور هکانی ریکخراوه یان پیکهاته یهک له باری چۆنیه تی پتوهندیان پیکهوه و پله کبهندی نیوانیان.

سازمان دهنده / sāz(e)māndahande ، ها: -گان: / اسم. ریکخهر؛ کهس یان ریکخراوهیی که دامه زراوه؛ بزاف یان چالاکیهک بهر پتوه دهبا «سازمان دهندهی تظاهرات، انجمن دانشجویی بود: ریکخهری خۆپیشاندانه که، نهنجومه نی خۆپێدکاران بوو».

سازماندهی / sāz(e)māndehī ، ها: / اسم. ریکخهری؛ کار و پهوتی ریکخهران؛ ریکخهران؛ ریکخستن؛ ریکوپیکلی له شوین یان شتیکیا بهدی هینان «نیروها به خوبی سازماندهی شده بودند: هیزه کان به چاکي ریکخراوو».

سازمانی / sāz(e)mānī: صفت. ریکخراوهیی؛ ریکخراوهیی: ۱. پهوهندیدار یان بهستراو به ریکخراوهوه ۲. ئەندامی ریکخراوهیهکی تایبته (وهک ریکخراوهی ئاسایش).

سازمند / sāzmand: صفت. ریکخراو؛ ریکخراو؛ بهرههف؛ پۆرمه ند؛ مریس؛ له بار و ته کووز؛ ههله پرتاو.

سازندگی / sāzandegī ، ها: / اسم. ۱. داهیتنهری؛ سازیتنهری؛ بار و دۆخی سازیتنهر بوون «من در این برنامه هیچ سازندگی نمی بینم: من لهم بهرنامه یه دا هیچ داهیتنهرهک نابینم»

به شیک له هونهری مووسیکا که ده په رژیته سه ر ناسینی ئامرازگه لی مووسیکا و چۆنیه تی به کار هینانیا.

سازشنامه / sāzešnāme ، ها: / اسم. سازشنامه؛ نووسراوهیی که دوو لایه نی کیشه به په زیرانی مه رجگه لی ره چاوکراو دواپی به ناکۆکی یان دژایه تی نیوانیان دینن.

سازگار / sāz(e)gār: صفت. جوړ؛ سازگار؛ سازبار: ۱. هاوئا ههنگ؛ به توانایی ریک و له بار بوون و لیکهاتن «این رنگها با هم سازگار نیستند: ئەم رهنگانه پیکهوه جور نین» ۲. ساز؛ کوک؛ خاوهن توانایی یان ئۆگره تی به هاوکاری، هاوپی یان پیکهوه ژبان «چه ها با هم سازگار بودند: مندا له کان پیکهوه ساز بوون». ههروهه: سازگار بودن؛ سازگار شدن؛ سازگار کردن

سازگاری / sāz(e)gārī: اسم. جوړی؛ سازگاری؛ سازبازی: ۱. بار یان چۆنیه تی جوړ بوون؛ سازگار بوون؛ سازبان؛ ساچان؛ پیکهاتن ۲. [زیست شناسی] گۆرانکاری یهک یان چهن ئەندامی له شی زینه وه به پتی پیداو یستیگه لی ژینگه کی. ههروهه: سازگاری داشتن؛ سازگاری یافتن

سازمان / sāz(e)mān ، ها: / اسم. ریکخراوه؛ ریکخراوه: ۱. ناوه ندیک که له لایه ن چهن تاقم یان دهوله ته وه بو گه یشتن به ئارمانجیک داندراوه «سازمان ملل متحد: ریکخراوهی نه ته وه به کگرتوه کان» ۲. یه کی سهر به خۆی کارگیتی که بهر پتوه بهر که ی زۆتر له لایه ن سه رهۆک کومار یان وه زیره وه هه له ده بژیردری و ده سه لاتی له هه موو ولاتدا بهر بلاوه «سازمان محیط زیست: ریکخراوهی پاراستنی ژینگه» ۳. کۆمه له یه کی ئامانجدار که شوینکه وتوو سیسته میکه «کار جمعی نیازمند سازمان است: کاری به کۆمه ل پتویستی به ریکخراوه یه» ۴. پیکهاته «پس از انقلاب ایران سازمان نیروهای مسلح تغییر کرد: پاش راپهرینی ئیران

پیکه ولکاو بۆ کاریکی تایبەت (وهک پرد، سه کۆی زهویکۆلی و ...).

☐ مهندسی سازه 📌 مهندسی

۱. سازی / sāzi، ها/ پیواژه. — سازی: ۱. کاری درووس کردن؛ ساز کردن (راهسازی: پیتسازی). ۲. کارخانه یا کارگاهی بهره‌میهن (کیفسازی: جانتاسازی). ۳. شوینی چاک‌کردنه‌وه (چراغسازی: چراغسازی). ۴. کار و ره‌وتی هله‌به‌ستن (سندسازی: به‌لگه‌سازي).

ساسی / sāś , ها؛ ان:/اسم، هم‌محده؛ جوو جوو؛
 جوو جه؛ جوو جه؛ پنت؛ پند؛ چنگه؛ سؤنی؛
 ساسی؛ قړنو؛ ته‌خته‌بینک؛ میروویه کی خوین مژه
 به جه‌سته‌ی پانی ئامال سوور و بؤنیکي
 پیسه‌و.

☐ ساس درختی: می‌ش گه‌زؤ؛ کیسه‌له؛ سوون؛
جۆرئ له می‌ش و مه‌گه‌ز، شیلله‌ی ڤووه‌ک
هه‌لده‌مژیت و زیانه‌خشه.

سانات / sāṣāt ، ها: [روسی] اسم، ساسات؛
سوياپ يان پۇچنىك له زاركى كاربراتوردا بۇ
كەم كۈندەۋەي ھەۋا لە كاتى پۇشن كۈردنى
موتوردا.

ساسون / sāsun, sāson، ها: [اروسی] /سم.
[خیاطی] ساسون؛ درزیکسی سی گۆشه بۆ
که مکر دنه وهی فش و فۆلی جلک.

ساطع / 'sāte': [عربی] صفت. [ادبی] تیشکده؛
 گه‌شاهه؛ گه‌ش؛ پووناکی‌ده‌ر؛ پۆشن‌که‌ره‌وه؛
 دره‌وشان؛ دره‌وشه‌ر.

ساتور / sātūr ، ها: [عربی] اسم، چه‌خار؛ شه‌تیر؛ چزلک؛ چه‌په‌جاخ؛ چه‌په‌جاغ؛ ساتوور؛ ساتۆره؛ ساتۆره؛ ساتۆر؛ ساتۆرك؛ جۆره كاردیكى ده‌م‌پان و قورس بؤ شكاندنی پیشه و قرانندن و هه‌نجینی گوشت و سه‌وزى: ساتور

ساڻڻوڙي / sāṭūri : [عربي] صفت. جنراڻو؛
هه جنراڻو؛ ساڻوڙوڙي؛ ڪوٽراڻو و وردڪراڻو به ساڻوڙوڙي

۲. ئافادىسىزى؛ ئاۋەدان كارى؛ ئاۋادكارى؛ كار يا
پەۋتى ئاۋەدان كۈرەنەۋە (سىياسىي كۈرەنەۋە)؛ ئافادىسىزى
ۋىلات).

سازند / sāzande / گان: صفت. ۱. پیکهینه؛
چی کر؛ سازینه؛ داهینه؛ وهش کر؛ خوشکر؛
سازکر؛ وه دیهین؛ به دیهین؛ کارساز؛ خاوم
تایبه تمندی یان توانستی دروست کردن
«نیروهای سازنده هیژده سده» هان. ۲. [مجازی]
کارساز؛ ریکهین؛ به که لک؛ پرقازانج؛ سازنده؛
وه پیکه؛ کارامه و به بهسته بۆ دروست کردن
یان دروست کردنه وه «انتقاد سازنده» په خنهی
سازنه. ۳. [قدیمی] سازبه ند؛ ژهنیار؛ سازلیدنه؛
سازژهن؛ سازنده؛ سازنه؛ سازوان؛ سازقان.

ساروارە / sāzvāre ، ها/ :سم. ئەنداموهر؛
ژینوهر.

ساز و آواز / sāz-o-āwāz / اسم: [گفتاری] ساز و
 ناواز؛ موسیقا و گۆرانی؛ ناوازی و یپرای ساز.
 ساز و برکت / sāz-o-barg / اسم: بارهونه؛ بارگه؛
 بارگه‌ونه؛ کهل‌وپهل؛ شت‌ومه‌کی پتویست بۆ
 کاریک (سازنده - سفر: بارهونه‌ی سه‌فهر).

ساز و دهل / sāz-o-dohol / اسم، [مجازی] ساز و دهول؛ نهو سازه خو مالیانه که له جیژن و شاید باون (وه کوو زوړنا، دهول، دایره) «با ساز و دهل از عروس و داماد استقبال کردند: به ساز و دهولهوه پیشوازیان له یووک و زاوا کرد».

ساز و کار / sāz-o-kār ، ها/ :اسم. ۱. پئی وچار؛
پئی چار؛ زانیاری یان رهوتیک بۆ گه یشتنه نامانج
'برای پیشگیری از قاچاق، سوار موئری نداریم: بۆ
بهرگري له قاچاق، موئری یکی لیپهاتوومان نیه'
۲. کار یان چالاکي ماشیني یان ماشین ئاسا
۳. میکانیزم؛ چۆناوچۆنی رهوتگه لی بنه مایی
فیزیکی یان کیمیایی ناو دیارده گهل که ده بیته
هۆی زیچ، کاردانه وه یان دیارده به کی تر.

سازد / sāze ، ها: / اسم. ۱. / ریاضی / هوکار
 ۲. بنه ماییکی پیکهاتوو له هه ندیک پاژگه لی

ساعت به ساعت: /مجازی/ دهم به دهم؛
ده ماودهم؛ سات به سات؛ ساه وسات؛
په يتا-په يتا؛ له هر سه عاتدا «ساعت به ساعت
حالش بدتر می شد: دهم به دهم حالی خراپتر
دهبوو».

ساعت جیبی ⌚ ساعت بغلی

ساعت خودکار: کاتزمیری خوکار؛ کاتزمیری
خومهش؛ سه عاتی که پیویستی به
کۆک کردن نیه.

ساعت دیجیتالی: کاتزمیری دیجیتالی؛
کاتزمیری که کات به ژماره پیشان ددها:

ساعت کامپیوتری

ساعت دیواری: کاتزمیری دیواری؛ ساعات
دیواری؛ کاتزمیری که په په یه کی پان و
گه وروه که به دیواردا هله دوه واسری.

ساعت رملی ⌚ ساعت شنی

ساعت رومیزی: کاتزمیری سهرمیزی؛
سه عاتیکی پایه دار که له سهر میز دادهنری.
ساعت شماطه دار: کاتزمیری زهنگی؛
کاتزمیری که له کاتی دیارکراودا زهنگ
لیددها.

ساعت شنی: کاتزمیری ماسه بی؛ ساعات
رملی؛ کاتزمیری که به پتی دارژانی زیخ له
نیوان رۆچنه ی دهفریکی شووشه ناساوه بۆ ناو
دهفریکی تری هاودهقی، زه مان ده پیوی:

پنگان

ساعت فیزیولوژیک: کاتزمیری فیزیولوژیک؛
پنکه اتهیه کی تاییه ت له گیانداراندا که له
کاتیکی دیاریکراوی شه و رۆژ، ده بیته هو ی
کاردا نه وه یه کی تاییه ت (وهک شکووتنی بریک
گول له خوړاوا و له خه وه ستانی مرؤ له کاتیکی
دیاریدا، ...).

ساعت کار: کاتی کار؛ کاتی که که سی یان
ریکخراوه یه ک له و کاته دا کار ده کا.

ساعت کامپیوتری ⌚ ساعت دیجیتالی

ساعات / sā'āt / [عربی] جمع ⌚ ساعت

ساعت / sā'āt / [عربی] اسم. کاتزمیر؛ دهم ژمیر؛
گووسک؛ سه عات: ۱. /ها/ سه عاته؛
که ره سه یه ک بۆ پیوانی زه مان و دیاریکردنی
کات ۲. کاتی که به هو ی نه و که ره سه یه پیشان
دهدری «ساعت هشت است: کاتزمیر هه شته»
۳. /ها/ ساعات/ یه که ی پیوانی کات که به و
که ره سه یه ده پیوری، به رانبهری ۲۴/ شه و
رۆژ «قطار دو ساعت بعد حرکت می کند: قه تار دوو
کاتزمیری تر ده روا» ۴. /نجوم/ وینه یه کی
گه ردوونی له ناسمانی له ته گو ی باشووری له
رۆژه لاتی نه ستیره ی ناخبرونه هردا.

⊞ ساعت آبی: کاتزمیری ئاوی؛ هر یه که له
که ره سه گه لی جوړاوجۆر، بریتی له دهفریک
به کونیک ی بچووک له ژیره وه که به خالی
یان پر بوونه وه ی دهفره که تیپه رینی کات
دیاری ده کری: پنگان/قدیمی/

ساعت آفتابی: کاتزمیری هه تاوی؛ په ره یه کی
پله کدار که به سه ریه وه میله یه ک به
گۆشه یه کی دیاریکراوه وه دانراوه و به دانانی
له به رانبهر تیشکی خوړ و کورت و دریز
بوونه وه ی سیبهری میله که کات ده زانری:
شاخص

ساعت اتمی: کاتزمیری نه تومی؛ کاتزمیری
ناوکه یی؛ سه عاتی که به بزواندن ی نه توم یان
مولکول کار ده کا.

ساعت الکترونی: کاتزمیری نه لکترونی؛
ساعته ی که به بزواندن ی ئیلیکترون کار ده کا.
ساعت برقی: کاتزمیری کاره بایی/ به رقی؛
کاتزمیری که موتوره که ی به هو ی هیزی
به رقه وه کار ده کا. هه روه ها: ساعت باتری دار

ساعت بغلی: سه عاتی باخه لی؛ کاتزمیری
باخه لی؛ سه عات گیرفانی؛ کاتزمیری گچکه ی
پتر قاب و زنجیردار که ده باخه ل (که وا یان
سه لته) دا قایم ده کری: ساعت جیبی

۲. به تهمهن یان دهوام به پیتی سعات «دوساعته رفت و برگشت: دووساعته چوو و هاتهوه».

ساعتی ^۱ / sā'atî: [عربی] صفت. سعاتی: ۱. به تاییه تمه نندی ریک کردن یان بژاردن به پیتی سعات «بمب ساعتی: بومبی سعاتی» ۲. گل ساعتی. گل

ساعتی ^۲: قید. ۱. هر سعاتیک؛ به سعات؛ به پی یا به رامبه ری هر کاتژمیریک «ساعتی پنجاه تومان می گرفت: هر سعاتیک په نجا تمه نی وهرده گرت» ۲. سعاتی؛ سعاتیک؛ ساعه تیوه؛ کاتژمیریک؛ له هر کاتژمیریکدا «ساعتی یک صفحه می نوشت: سعاتیک لاپه ره کی دهنووسی». **ساعِد** / sā'ed، ها: [عربی] اسم. مه چه ک؛ زهند؛ ساکول؛ هه ژگ؛ ساقول؛ باسک؛ گورمرک؛ نهو به شه له دهست که له نیوان جومگه و نائیشکدایه.

ساعی / sā'î: [عربی] صفت. [ادبی] کوشا؛ تیکو شهر؛ ره نجدهر؛ ته قالادهر؛ هه ولدهر «دانش آموز ساعی حتماً موفق می شود: قوتابی کوشا بی گومان سرده که وی».

ساغر / sāqar، ها: [اسم] [ادبی] گیلان؛ گیلان؛ پیاله؛ یاله؛ جام؛ جامی شهرب؛ ده فری که شهربایی پی ده خونهوه.

ساغری / sāqarî: [معرب از ترکی] چرم ساغری. چرم

سافتبال / sāftbāl: [انگلیسی] اسم. سافتبال؛ یاریه کی وه کوو به یسبال که له زهوبینکی بجووکتر و به توپیکی گهوره تر ده کری.

ساق / sāq، ها: [عربی] اسم. ۱. بهلک؛ پووز؛ پویز؛ پیز؛ پووزی؛ له تهر؛ لینگ؛ گاللور؛ گیتر؛ گیتک؛ هه ژگ؛ هیئت؛ قاچ؛ چیم؛ زهبلک؛ پل؛ قرقرک؛ به شیکی پی له نیوان قوله قاپه و نه ژنو:

ساق پا ۲. [گفتاری] لاسک؛ لاسکه؛ ساقه ته ۳. پووز هوانه؛ مل؛ مله؛ نهو به شه له پووتین و گوروا که پووز داده پووشی ۴. قولوانه؛ قولوانه؛

ساعت کوارتز؛ کاتژمیری کوارتز؛ سعاتیک که به هات وچوی ئیلیکترون له نیو بلوری کوارتزدا ده گهری.

ساعت گردنی؛ کاتژمیری ملوانکه یی؛ سعاتی که وه ک ملوانکه؛ ده کریته ملهوه.

ساعت مچی؛ کاتژمیری دهستی؛ سعات دهسی؛ کاتژمیری که به مه چه کی دهستهوه ده به ستری.

ساعت هفته کوک؛ هفته کوک؛ هه فتوک؛ سعاتی که به هه و ژوژ جاری کرژ ده کریتهوه.

ساعتساز / sā'atsāz، ها: ان: [عربی/فارسی] اسم. سعاتساز؛ نهو که سه کاری چاکردنهوهی سعاته.

ساعت سازی / sā'atsāzî: [عربی/فارسی] اسم. سعاتسازی: ۱. خستنهوه کاری سعاتی له کارکه وتوو ۲. کاری سعاتساز ۳. /ها/ کارگهی سعات سازی ۴. /ها/ کارخانه ی بهرهم هینانی سعات ۵. کاری چیکرنی سعات.

ساعت شمار / sā'atšomār: [عربی/فارسی] اسم. کات بژیر؛ کاتژمیر؛ عقره به یی به سر رووپه ری سعاته وه که سعات به پیتی کات نشان ددها. **ساعت شماری** / sā'atšomārî: [عربی/فارسی] اسم. [مجازی] چاوهروانی؛ ته مای بی هه ودا.

□ **ساعت شماری کردن**: بی ئوقره بوون؛ چاوهروانی کردن؛ ژور چاوهروان بوون «برای آمدن پسرش ساعت شماری می کرد: بو هاتنهوهی کوپه که ی بی ئوقره ببوو».

ساعتگرد / sā'atgard: [عربی/فارسی] صفت. راس پیچ؛ به سوورانهوه له باری عقره به ی سعات (له چه پوهو بو راست).

— **ساعته** / sā'ate: [عربی] پیواژه. سعاته: ۱. سعاتی؛ به سعات؛ پیوه ندیدار به مه وادی کاتی به پیتی ساعته وه «دوساعته: دووسه سعاته»

به شیک له ده سکتیش که باسک داده پویشی.

□ ساق پا ساق ۱-

ساق دست: /گفتاری/ باسک؛ مه چه ک؛ قول؛ ساقول؛ زهند؛ نیوان جومگه و ثانیسک.

ساق عروس ساق عروس

ساق بلند / sāqboland / [عربی/ فارسی] صفت. ملکه بهرز؛ ملکه بلند؛ ملکه دریز (جوراب ساق بلند؛ گورهویی ملکه بهرز): ساقه بلند. ههروه ها: ساق کوتاه

ساق بند / sāqband / [عربی/ فارسی] اسم

ساق پیچ

ساق پیچ / sāqpič / -ها: [عربی/ فارسی] اسم. زهرگال؛ زنگال؛ بهله ک پیچ؛ ساق پیچ؛ پلیز؛ پوز هوان؛ پوز هوانه؛ پوز هوانه: ساق بند

ساق دست / sāqdašt / -ها: [عربی/ فارسی] اسم. قول هوانه؛ قول هوانه؛ سوزانی؛ فقیانه؛ پوشه نیک بوسه باسک.

ساق دوش / sāqdūš / -ها: [ترکی/ فارسی] اسم. شوشبان؛ برازاوا؛ برازاوا؛ برازهما؛ پیاوئ له خیلئ زاوا که له کاتی زماوند له پهنای زاوا داده نیشت و پینوینی ده کا.

□ ساق دوش عروس: پاخه سوو؛ بهربوک؛ بهربیک؛ بهربوو؛ بهربوو؛ پاوه یوه؛ ژنیک که ده گهل بووک ده کهوئ و پینوینی ده کا.

ساق زر / sāqzar / [عربی/ فارسی] صفت. [گیاه شناسی] گوجانه زیرینه؛ گیاییکی قیت به گهلای دریزو کهی وه ک رم، گولسی ورد و زهردوه، ماکیکی سابوونی لی دهر دینن که بومبهستی بژیشکی (پاک کردنه وی خوین و دهرمانی گرفتی میز کردن) به کار دیت.

ساق شلوار / sāqšalvārī / -ها: [عربی/ فارسی] اسم. پا پوشیکی ژنانه به که تا قوله پی داده پویشی.

ساق / sāqet / [عربی] صفت. له کارته؛ که تی؛ سه قهت؛ سه کت؛ لاکه وته؛ لاکه وتوو؛ قهرت؛ قهرت؛ داکه وتوو؛ داکه وته؛ روخواو؛ تماو؛ ته پیو؛

ته پاو.

□ ساق شدن: ۱. داکه وتن؛ داکه فتن؛ هاتنه

خوار؛ که فتنه خواره وه؛ نره که وتهی؛ که وتهیره؛ دارمان؛ ریمان؛ داته پان؛ رووخان؛ نره ته پهی؛ ته پایره؛ ورهی؛ ورائی؛ نره ورهی؛ وراپره؛ سه قهت بوون (بخشی از سقف بر اثر زلزله ساق شد؛ لایه ک له میچکه به هوئ بوومه لهرزه داکه ب) ۲. داپر بوون؛ کهل بوون؛ کهوته نه لا؛ داته کین؛ بی بهش بوون (از هستی ساق شد)؛

له ژین داپر بوون) ۳. هه لپیچیان؛ وه لانران؛ باو نه مان؛ بی بر بوون؛ وه لاخران (دولت ساق شد)؛ ده ولت هه لپیچیان) ۴. داکه وتن؛ کهوته یره؛ سه قهت بوون؛ نه مان؛ جیمان یان له بیر چوون (چند کلمه از این جمله ساق شد)؛ چند وشه له رسته یه دانه ونوده) ۵. سه کتین؛ مردار بوونه وه.

ساق کردن: داخستن؛ هه لپیچاندن؛ لابر دن؛ سه قهت کردن.

ساق عروس / sāq(e)arūs / [عربی] اسم. ساقه عروس؛ جوره شیرینه کی باریکی لوول کراو له ئارد، هیلکه، که ره و گولوا که ناوه که ی له شه کر و بادام ئاخراوه و خاکه قهندی پیدا کراوه. ساق و سالم / sāq-o-sālem / [ترکی/ عربی] صفت. [گفتاری] ساغ و سه لامهت؛ ساق و سه لیم؛ ساغ و سه لامهت؛ ساق و سالم: ۱. زیت و زه لام؛ لهش ساق (رفتم دیدم ساق و سه لامه نشسته است: رویشتم دیدم ساق و سه لامه نشسته است) ۲. بی خهوش؛ بی کهم و کووری (من ظرف را ساق و سه لامه تحویل دادم: من دهره کانم ساق و سه لامه بی دای).

ساقه / sāqe / -ها: [عربی] اسم. لاسک؛ نیرتک؛ نیرک؛ لاکچ؛ قاسک؛ چل؛ قل؛ تل؛ قله گیا؛ ساقه ته؛ قه؛ قهف؛ قهسل؛ ۱. ته وه ره ی سه ره کی به هه وادا هه لچووی گیاهلی ئاوخوره یی ناوهندی که گه لا و چووزه و

ساقه آغوش / sāqe'āqūš: [عربی/ فارسی] اسم.
 گه لاگه لئی که راسته خو به لاسکه وه لکانو.
 ساقه بلند / sāqeboland: [عربی/ فارسی]

ساق بلند

ساقه پر / sāqepar: [عربی/ فارسی] اسم. قه دی
 په؛ لاسکی په؛ قه لمی په؛ بهشی بنه وهی
 په ری بالنده.

ساقه چه / sāqeče: [عربی/ فارسی] اسم. چووزه؛
 تووزه؛ چووزه ره؛ چووزه ره؛ چووزه ره؛ چووزه له؛
 تووز؛ تووز ره؛ چه که ره؛ چه قهره؛ چووقره؛ لاسکی
 سه ره تابی و ناسکی گیا که ساقه ته ی سه ره کی
 لی نه روی.

ساقی / sāqī: [عربی/ اسم] / [دبی] مه یگپر؛
 مه یگر؛ ساقی؛ که سی که شهراب له ناو
 شهراو خوراند ده گه ری.

ساقیگری / sāqīgarī: [عربی/ فارسی] اسم.
 ساقیگری؛ باده گیری؛ کاری مه یگپر.

ساقینامه / sāqīnāme: [عربی/ فارسی] اسم.
 [دبی] ساقینامه؛ مه سنه ویه که به حری
 موته قاریدا که تییدا شاعیر رووی قسه ی له
 مه یگپر به به مهراش و به لاش زانیی دنیا،
 هانی ددها باده کی بگپر.

ساک / sāk: [فرانسوی] اسم. ۱. ساک؛
 چیمانی؛ چهنه؛ چهنک؛ هه گبه؛ جانتا؛
 چهنه ی سه فهر؛ که ره سه ییکی وه کیسه و
 به ندار، زورتر له چهرم، پلاستیک یان بریزنت
 که تیشوو و کهل و پهلی پیوستی تیده نین و به
 ده ست هه لیده گرن «ساک را با خودت بیاور»

ساکه که له گه ل خو ت بینه ۲. آش ساک، آش

ساک بچه؛ جانتای ساوا؛ ساکی ساوا؛ جوریک
 لانک، له بیچی جانتا، بو هه لگرتنی مندالی
 ساوا.

ساکارات / sākārāt: [فرانسوی] اسم. [شیمی]
 ساکارات؛ ناویته یه که له ساکارید و ژهنگیکی
 کانزایی.

نه ندامانی زا و زئی (گول) هه لده گری ۲. هه
 پیکه اته یه کی لاسک ناسا «ساقه ی مغز» لاسکی
 مه زی.

ساقی بالارونده: لاسکی هه لچه؛ لاسکی
 پیته لگه؛ لاسکی نه رم و لواز که به شتیکدا
 هه لده چی (وهک لاسکی میو): ساقه ی رونده
 ساقه ی بیچند: لاسکی هه لپیچ؛ لاسکی که له
 هه لچووندا، به دهوری گیا و داری تره وه
 ده نالی (وهکوو لاسکی لیلوپهر).

ساقه ی خزنده: ته رزکیش؛ لاسکی خزوک؛
 ته رز؛ قه دی خشوک؛ لاسکی هه ندی له
 رووه کان که به سه ر خاکدا ده کشی و لاسکی
 نوی هه لدها (وهکوو لاسکی تووه فهرهنگی).

ساقه ی رونده «ساقه ی بالارونده

ساقه ی زیرمینی: لاسکی بن بوومی؛ لاسکی
 ژیرزمو ی؛ لاسکی که به بن زه ویدا ده روا و
 به بی تاوی خو ر گه شه ده کا.

ساقه ی غده ای: لاسکی سه لکی؛ لاسکه
 پیاز که؛ لاسکی ژیرزموینی که وهک لک
 هه لده ماسی (وهک لاسکی سپنهرد).

ساقه ی غله: کلوش؛ کوروش؛ کوله ش؛
 قهره ش؛ پیزل؛ سه ریت؛ قرچه؛ قه زه ب؛
 لاسکی خه له.

ساقه ی کاوک: پیک؛ قافو؛ قه له توورک؛
 قالوره؛ قالور؛ لاسکی کلوری گیا.

ساقه ی گوشتی: لاسکی گوشتی؛ لاسکی
 هه لچه ی نه ستور و ناودار که له بری جوردا
 گه لاکانی بوته دروو (وهک لاسکی کاکتوس).

ساقه ی ماشوره ای: لاسکی پیک؛ لاسکی
 گری-گری و هلول (وهک گهنم): ماشوره

ساقه ی مغز: لاسکی مه زی؛ ساقه ته ی میشک.
 ساقه ی هوایی: لاسکی هه وایی؛ لاسکی
 هه لچه؛ لاسکی که له ده ره وهی خاک و به
 که لک وهر گرتن له تیشکی هه تاو گه شه
 ده کا.

ساکارز / sākāroz: [فرانسوی] اسم، [شمی] ساکاروز؛ شە کری چەوہندەر و قامیشی شەکر؛ قەنیکێ بلۆرینی بێ ڕەنگ و شیرینە کە لە ئاو و هیندیک ئەلکولدا دەتوێتەو و لە شیرین کردنی چێشت و دەرمانسازى و چى کردنى تەقەمەنیدا بە کەلک دى.

ساکارومىست / sākāromist، ها: [فرانسوی] اسم، [زىست شناسى] ساکارومىست؛ ڕەگەزى لە کارگى کىسەى (ئاسکوت)، کە لە ھەویرترشى نان و ھەوینى شەراودا وەکوو ترشیتەر بە کار دى.

ساکارید / sākārid: [فرانسوی] اسم، [شمی] لیکدراوى بازىکى ئالى و قەن (وەک کارزین ساکارید).

ساکارین / sākārin: [فرانسوی] اسم، [شمی] ماکىکى سبى بلوورین کە لە ئاودا دەتوێتەو و ٤٠٠ ئەوندەى شەکر شیرینە و لە جىى شەکر بە کار دەبرى: **ساخارین**

ساکت / sāket: صفت. ١. بى دەنگ؛ کپ؛ کش؛ خپ؛ مات؛ کز و مات؛ قەرەقپ؛ بى ھەرا؛ نەملج؛ کر؛ نووژ؛ وست؛ وس؛ بى دەنگ و دۆ (ساکت باش و دیگر حرف نزن! بى دەنگ بە و چیدی قسە مە کە!) ٢. ھیور، ئارام؛ دامرکاو؛ ھیدی، ھیمن (درد ساکت شد؛ ئیشە کە ھیور بوو ھە). ھەر ھە: **ساکت بودن؛ ساکت شدن؛ ساکت کردن**

ساکسوفن / sāksfon، ها: [فرانسوی] اسم، ساکسیفون؛ سازىکى باژەنى وەک سوپرنایە کە بە دوگمەکانى نۆتگەلى موسیقا دەژەنرى: **ساکسیفون**

ساکسیفون / sāksifon: [از فرانسوی] ساکسوفون

ساکن / sāken: [عربی] صفت. ١. لان؛ عین؛ سکنە؛ دانیشتوو؛ ئادار؛ نیشتەجى (ساکن سنندج؛ دانیشتوو سنە) ٢. مەند؛ مەن؛ نەجم؛ نەجوول؛ بى خوشت؛ نەبزۆک. ھەر ھە: **ساکن بودن؛**

ساکن شدن؛ ساکن کردن

ساکول / sākûl، ها: [؟] اسم، [کالبدشناسى] ساکول؛ یە کى لە دوو کىسەى بیکەوہلکاوى گویى ناوین (ئەوى تریان ئەتريکوول) کە سەرچاوەى ئەندامى بیستەنە.

ساکی / sāki: [انگلیسی از ژاپنی] اسم، ساکی؛ ناوى خواردنەوہى ئەلکولى ژاپونە کە لە گەرانهوہى ئارەقى برنج بە دەست دى: **عرق برنج**

سال / sāl، ها: عیان: اسم، سال؛ ساله: ١. یە کەى پىوانى زەمان بەرانبەر بە سوورپىکى زەوى بە دەورى خۆردا، کە بریتىە لە سێسەد و شەست و پێنج شەو و رۆژ و نزیک پێنج ساعەت و چل و نۆ خولەک (سالى ھەتاوى) ٢. یە کەى پىوانى زەمان بەرانبەر دواز دەجار خولى مانگ بە دەورى زەویدا، کە بریتىە لە سێسەد و پەنجا و چوار رۆژ (سالى مانگی) ٣. تەمەن؛ یە کەى پىوانى ژيانى کەسێ یان شتىک (چند سال دارید؟) چەند سالتانە؟ ٤. بەروار؛ میژوو؛ زەمانى پروداویک بە پى سەرەتایە کى میژوو (انقلاب مشروطه در سال ١٣٢٤ قمرى روى داد: راپەرپى مەشرووتە لە سالى ١٣٢٤ى مانگیدا رووى دا) ٥. خولیکى چالاکی دامەزراوێک لە درپژایى سالىکدا (سال تحصیلی: سالى خوێندن) ٦. پۆل؛ پلەک یان پایەى قوتابى یان خوێندکار لە دامەزراوێکى فیرکاریدا (سال اول فلسفه: سالى ھەوہلى فەلسەفە) ٧. سەرجمەى ژمارەگەلى گوڤار یان رۆژنامەى کە لە مەودای سالىکدا ٨. [مجازى] سالىژۆ؛ سالىھات؛ سالىھات؛ رۆژى کە یەک یان چەند سالى لەو پێش پروداویکى تیدا پرووى داوہ (فردا سال پدلمان است: بە یانى سالى بابمانە).

☞ **سال اعتدالى** ☞ **سال خورشیدی** / شمسی

سال بە دواز دە ماہ: سالى دواز دە ماہ ☞ **سالى**

سال بە **سال**: **سال** بە **سال**: **سال** وە **سال**:

سال نوری: سالی نووری؛ مه‌ودایه‌ک که نوور له ماوه‌ی یه‌کسالدا ده‌بییوئ (مه‌ودایه‌کی یه‌کجار درٚیژ به‌رام‌به‌ر به $9,461 \times 10^{12}$ کیلومتر).

سالهای سال: سالانی سال؛ چه‌نای چه‌ن‌سال؛ ساله‌های‌سال؛ زۆر‌سالان؛ سالانی زۆر؛ سالهاتی سال؛ ماوه‌یه‌کی درٚیژ (سالهای سال است که به آنجا نرفته‌ام: سالانی ساله نه‌چوومه‌ته نه‌وئ).

سال هجری خورشیدی: سالی کۆچی‌هه‌تاوی؛ سالی ئیرانی که پ‌وژی نه‌وه‌لی نه‌و‌رۆژ (خاکه‌لیتوه) ده‌س پ‌ی‌ده‌کا.

سال هجری قمری: سالی کۆچی‌مانگی؛ سالی هه‌یق‌ی ئیسلا‌می که له هه‌وه‌لی موحه‌رپه‌مه‌وه ده‌س پ‌ی‌ده‌کات.

□ سال کسی بودن: [مجازی] سالی که‌سیک بوون؛ سالهاتی مه‌رگی که‌سیک بوون؛ سال‌پ‌وژی مردنی که‌س‌ی بوون.

سال کسی را گرفتن: [مجازی] سال نیان بۆ که‌سیک؛ سال بۆ که‌س‌ی گرتن؛ گرتنی سال‌پ‌وژی مردنی که‌سیک.

— سال: پی‌واژه. — سال: ۱. به‌تایبه‌تمه‌ندی ته‌مه‌نیکی دیاریک‌را «بزگ‌سال: گه‌وره‌سال» ۲. سالی‌ک به‌تایبه‌تمه‌ندیکی دیاره‌وه (آب‌سال: ته‌ره‌سال).

سالاد / sālād ، هـا: [فرانسوی] /سم، سالاد؛ زه‌لاته؛ سلپاته؛ ئاو‌پته‌یه‌ک له سه‌وزی، دانه‌ویل، گوشت یان هیلکه و ... که به ساردی و و‌یرای خواره‌مه‌نی‌تر ده‌خورئ.

□ سالاد ألویه: سالادی ئولوفیه؛ زه‌لاته‌یی که له سیفه‌زه‌مین، هیلکه‌ی کول‌او، گوشتی مریشک، گ‌یزهر، ئۆکه‌فه‌ره‌نگی و خه‌یارشۆری وردک‌را و سۆسی تایبه‌ت دروست ده‌ک‌رئ.

سالاد فصل: سالادی وه‌رز؛ زه‌لاته‌ی وه‌رز؛ تیکه‌لاوی له سه‌وزی و مایه‌ی سالادی

ساله‌وسال؛ سال له‌به‌ر سال؛ سال له‌ دوا‌ی یه‌ک؛ هه‌رسال؛ هه‌مووسالی؛ هه‌ر چی ساله (س‌به‌سال حالش به‌تر می‌شد: سال‌به‌سال حالی با‌شتر ده‌بوو).

سال تا سال: سال بۆ سال؛ سال تا سال؛ سال هه‌تا سال؛ ساله‌وسال؛ له‌ماوه‌ی سالدا؛ ئه‌م سال بۆ ئه‌و سال (سال‌تا‌سال رنگ حمام را نمی‌بیند: سال بو سال چاوی به‌گه‌رماو ناکه‌وئ).

سال تحصیلی: سالی خو‌پ‌ندن؛ ماوه‌یه‌ک (به‌رام‌به‌ری ۹ مانگ) له‌ سالدا که ده‌زگایه‌کی فی‌یاری کار ده‌کا.

سال جاری: ئه‌وسال؛ ئیم‌سال؛ ئه‌مسال؛ ئه‌فسال؛ ئیسال.

سال خورشیدی / شمسی: سالی هه‌تاوی؛ سالی پ‌وژی؛ مه‌ودای دووب‌گاری پ‌واله‌تی له‌شوی‌یه‌کی خۆر له‌ خالی به‌هاریه‌وه (به‌رانبه‌ری ۳۶۵ پ‌وژ و ۵ سه‌عات و ۴۸ خوله‌ک و ۴۶ چرکه): سال اعتدالی

سال قمری: سالی مانگی؛ سالی هه‌یق‌ی؛ مه‌ودای زه‌مانی دوازده‌ جار گه‌رانی دوا به‌ دوا‌ی مانگ به‌ ده‌وری زه‌ویدا (نزی‌ک به ۳۵۴ پ‌وژ).

سال کبیسه: سالی که‌بسه؛ سالی پر؛ سالی که‌ ره‌شه‌می سی‌پ‌وژ ب‌ی؛ سالی ۳۶۶ پ‌وژه.

سال مالی: سالی مالی؛ دوازده‌ مانگی په‌سایه‌س له‌ سه‌ره‌تایه‌کی دل‌خوازه‌وه که بۆ خولی‌کی حیساب‌داری ره‌چاو ده‌ک‌رئ.

سال میلادی: سالی زایینی؛ سالی هه‌تاوی که له سه‌ره‌تای ژانویه‌وه (۱۱ به‌فرانبار) ده‌ست پ‌ی‌ده‌کات.

سال نجومی: سالی ئه‌ستیره‌یی؛ مه‌ودای زه‌مانی دوو بواری دوا به‌ دوا‌ی زه‌وین له‌ شو‌پ‌نیکی گریمانه‌یی دیاریک‌را له‌ ئاسماندا (به‌رانبه‌ر به ۳۶۵ پ‌وژ، ۶ سه‌عات، ۹ خوله‌ک و ۱۵ چرکه).

شیاوی وهرز.

سالادخوری / sālādxorī ، ها: /افرانسوی/ فارسی/ اسم. سالادخوری؛ دهفري تايبه تي زه لاته دانان له سهر سفره.

سالادی / sālādi: /افرانسوی/ صفت. زه لاتهي؛ سالادی؛ شياو بۆ کردنه زه لاته <خيار سالادی: خه یاری زه لاتهي>.

سالار ^۱ / sālār ، ها: ان: /اسم. /ادبی/ سه رۆک؛ سه ردار؛ سه رکرده؛ سالار؛ يه کمان؛ گه وري کۆمه ل <سالار لشکر: سه رۆکی لهشکەر>.

سالار ^۲ : صفت. مه زن؛ مازن؛ مير؛ سالار؛ خاوه ن خو و خده ی به رز و هه فياز <مرد سالاری است: پياویکی مه زنه>.

سالاری / sālārī: /اسم. سالاری؛ سه رۆکايه تي؛ سه رکرده يی؛ میری؛ مه زنی <اشراف سالاری: خان سالاری>.

سالامبور / sālāmbor: /؟/ /اسم. سالامبور؛ پيسته ی هه لال دراوی چوار پييان که کولک و چه وري لی سړاوه ته وه و ئاماده ی ده باغيه .

سالانه ^۱ / sālāne: / صفت. سالينه؛ سالانه؛ سالين؛ سالکی: ۱. پيوه نديدار و به نديوار به سالیکه وه <محصول سالانه؛ به رهه می سالينه> ۲. پيوه نديدار و به نديوار به ساله وه <روي دادهای سالانه: رووداو گه لی سالينه> * **سالينه**

سالانه ^۲ : قید. سالی؛ سالیک؛ له سالدا؛ سالانه؛ له سالیونه؛ له ماوه ی سالیکیدا <سالانه چهار بار به اروپا می رود: سالی چوار ده چيته ئوروپا>: **سالينه**

سال تحویل / sāltahvīl: /فارسی/ عربي/ تحویل سال، تحویل

سالخورده / sālxorde ، ها: گان: / صفت. /مجازی/ به سالداچوو؛ به ته من؛ به سالادچوو؛ سالدار؛ دانسال: ۱. /ادبی/ کۆن؛ که ون؛ که فئار؛ که ونا؛ کۆنه سال؛ پیر؛ پیرۆک؛ پیره ک؛ میر؛ میر؛ قه ديمي؛ گه وري؛ ته من پړيشتوو؛ خاوه ن

ته منه نی زۆر <درخت سالخورده: داری له سنه حو>

۲. کال (بۆ پیاو)؛ سالبۆری؛ کۆنسال؛ په ندۆل؛ ئيختیار؛ زۆره ان؛ خاوه ن ته منه نی له ۶۰ سال به ره و سهر (له مرؤفدا) <مرد سالخورده: پياوی سه سالدا چوو> . هه ره ها: **سالخوردی**

سالدات / sāldāt ، ها: /أروسی از ايتاليایی/ /اسم. سالدات؛ سه ريارزی رووس .

سالروز / sālrūz: /اسم. سالرۆز؛ ساله هات؛ ساله ات؛ رۆژی که يه ک يان چه ن سالی پيش رووداويکی تيذا رووی داوه <سالروز: تولد: سالروزی له دايک بوون> .

سالشمار / sālsōmār: /اسم. سال ژمير؛ سالبژير؛ ئه وه ی (به تايبه ت نووسراوه) که له مه ر رووداو گه ليکی هه لژير دراو له هه ر سالدا ئاگاداری ده دا <سالشمار زندگی ده خدا: سال ژميری ژيانی ديه خدا> .

سالشماری / sālsōmārī: /تقويم - ۲ **سالک** / sālak: /اسم. ۱. نه خۆشينیکی پيستی به شيوه ی زامیکی گه وري چلکين له سهر ده م وچاو، که به هۆی پيوه دانی ميشووله ی خاکی تووشي مرؤ ده بی ۲. شۆینی ئه و زامه .

سالک / sālek ، ان: /عربی/ /اسم. /ادبی/ ۱. رپرۆ؛ رپرۆ؛ پيوه ن؛ ريفنگ؛ ريفنگی؛ ئه وه ی رپيه ک ده گرپته به ر، به تايبه ت ئه وه ی له که س يان ئارمانیک په يره وه ده کا ۲. /تصوف/ ئه و که سه ی پله کانی عيرفانی به رپنۆینی پيریک ده پنۆی .

سالگرد / sālgard: /اسم. ساله هات؛ ساله ات؛ سالوه گه ر؛ سالبر؛ سالفه گه ر؛ زه مانج که يه ک يان چه ن سال له رووداويک تپيه ره يوه <سالگرد: مرگ پدربزرگ: سالود کهری مه رگی باپير> .

ساله / sālem: /عربی/ صفت. ۱. ساق؛ ساخ؛ ساغ؛ سالم؛ وهش؛ واش؛ سلامه ت؛ ته ندر ووس <انسان سالمه: مرۆی ساق> ۲. خاوين؛ پاک؛ پاکژ؛ پاکژ؛ بژون؛ دوور له پيمسی و خراپی <آب ساليه: ئاوی خاوين> ۳. /مجازی/ پاک؛ خاوه ن ئاکاری

گزمون؛ گزەدەر؛ سالۆز؛ سالۆس؛ خاپىنۇك؛
خاپىن ۲. ماستاوكەر؛ زمانباز؛ خولتەكەر؛
زمانلەۋىس.

سالوسی /sālûsî/ ➡ سالوس^۱

- ساله / sālē: / پیواز. - سالان: - ساله؛ - سال؛
- سالی (بو می): ۱. پتوهندیدار به ئه ژمارى
سالگهل؛ پتوهندیدار به مهودایه کی زهمانی به
پینی سال (ده ساله: ده سالان) ۲. خاوهن تهمن
یان عومر به پیتی سال «مرد چهل ساله؛ شهر
هزارساله: پیاوی چل سالان؛ شاری هزارساله».

سالی / sāli / قید: سالیک؛ سالی؛ سالیو؛
 سالیه؛ یی‌سال: ۱. به پیی‌سال «هزینه‌ی
 نگهداری آنجا سالی چند هزار تومان بیشتر نبود؛
 خه‌رجی نواداری ئه‌وی سالک چهند هه‌زار تمه‌ن
 زورتر نه‌بوو» ۲. له دریژیایی هه‌ر سالدا «کارگران
 سالی یک ماه مرخصی دارند: کریکاران سالی مانگی
 بیشوین هه‌یه».

☐ سالی دوازده ماه: سال دوازده مانگ؛
دوازده مانگهی خوا؛ سه رانسر سال؛ ته‌واوی
سال: سال به دوازده ماه

سالیان / sāliyān : جمع سال

سالیان سال: چهنای چهن سال؛ سالانی سال؛
سالیانی سال؛ ساله‌های سال؛ سالانی ره‌به‌ق؛
ساله‌های سال «سالیان سال بود که از او خبری
نداشت: چه‌ای چهن سال بوو که لّیی بی‌خه‌به‌ر
بوو».

ساليانه /sāliyāne/ ➡ سالانه

سالیسیلات / sālîsîlât: [فرانسوی] اسم. [شیمی]
سالیسیلات؛ خویئی ئه سید سالیسیلات.

سام /sām/ ➞ باد سام، باد

ساماریم / sāmār(i)yom / :فرانسوی/سم،
ساماریوم؛ توخمیکی کیمیایی کانزایی له
دهسته ی لاتنانیده کان به ژماره ی ئەتۆمی ۶۲ و
کینشی ئەتۆمی ۴، ۱۵۰، خۆله میشی و به
خوێنگەلی سهوز و جێر هیهوه که له

چاک و گونجاو «جوان» است: لاولیکی (اکه).
 ساليه ساري / sālemsāzi: (عربي / فارسي) اسم،
 پاکثکاری؛ کار و پهوتی پاکثکردنهوه؛ خاوین
 کردنهوه؛ له بهین بردنی نهو هوڤانهی که
 نهخۆشی ساز ده کهن «سازده» آب: پاکثکاری
 (ناو).

سالمند / sālmand ، ها؛ ان؛ /: صفت. ۱. زۆرهان؛
کۆنه سال؛ به سالداچوو؛ دانسال ۲. پیر؛ خاوهن
تهمه نی ۵۰ تا ۶۰ سال (له مرۆدا).

سالمندسālārī / :/sālmandsālārī/

پیرمه زنی؛ پیرسالاری؛ سیسته میکی
کومه لایه تی- راماری یان کارگیری که له لایهن
پیر و کالانهوه به ریوه ده بری.

سالمندشناسی /sālmandšenāsi/؛ اسم، پیرناسی؛
لَقِيكْ لَه زانستی بژیشتکی سه‌بارهت به
پیک‌هاتنی نه‌خوشینگیلی پیران و ریگی
چاره‌سه‌رکردنیان و چۆنیه‌تی خواردن و
پاراستیان: پیری‌شناسی

سالن / sālon ، ها: [فرانسوی از ایتالیایی] /سم.
سالون؛ تالار؛ هۆل؛ هۆدەي گەورە؛ دیوی که
زۆر کەس دەدێرێ.

□ سالی ترانہ بت تالاری کہ مسافرانی دہرہ وہی
تیدا چاوہ پئی سوار بونی کہرہ سہی
راگو پڑانی تر دہن.

سالنامہ / sālnāmē ، ہا/ : اسم، سالنامہ :
 ۱. سالنامہ؛ کتبچی کہ پروداوی سالیکی تیدا
 ۲. دهنووسری کہ گوفا ری کہ سالی جاریک بلاو
 ۳. دہریتہوہ .

سالنما / sālnemā / 👉 تقویم -۱

سالوسی /sālūs/؛ اسم، [ادبی] ۱. فیلبازی؛
گزیکاری؛ گزهونی؛ گزهدهری؛ سالوژی؛
سالوسی؛ ههنگ؛ فرت و فیل؛ فاک و فیک؛
خاپینوکی؛ خاپینی ۲. ماستاوهکری؛ زمانبازی؛
خولتهکری؛ زمانلووسی * سالوسی

سالوس / ان: صفت. [ادبی] ۱. فیلباز؛ گزیکار؛

دروست کردنى شووشه‌ی چاویلکه‌دا که‌لکی لی ده‌گرن.

سامان /sāmān/ اسم. ۱. سامان؛ ریک‌ویپکی؛ ته‌کووزی ۲. سه‌رزموین؛ مه‌لبنده؛ شوین؛ ناوان؛ به‌ر و بووم ۳. بژیوی؛ که‌لوپه‌لی ژیان ۴. [قدیمی] شو؛ نه‌ندازه؛ گۆره‌با ۵. [قدیمی] توان؛ هیز؛ هاز؛ هازی. هه‌روه‌ها: سامان دادن؛ سامان گرفتن؛ سامان یافتن

ساماندهی /sāmāndehî/ اسم. سامانده‌ری؛ کار یان ره‌وتی ریک‌وپیک کردن؛ ته‌کووز کردن؛ هه‌له‌په‌رتاوتن؛ سامان دان؛ پۆر کردن؛ پۆراندن (ساماندهی اقتصاد: سامانده‌ری ئابووری).

سامانمند /sāmānmand/ صفت. دروست؛ سامانمه‌ند: ۱. به‌ریک‌وپیککی «برای اداره‌ی کارخانه از روشهای سامانمند بهره‌می‌گرفت: بۆ به‌ریوه‌بردنی کارخانه له شیوه‌گه‌لی دروست که‌لکی وهرده‌گرت» ۲. ریک‌وپیک؛ به‌سامان؛ ته‌کووز؛ به‌شیوه‌یه‌کی دروست و شیوا «کارخانه دارای وضع سامانمندی است: کارخانه بارودۆخیکی ریک‌وپیککی هه‌یه».

سامانه /sāmāne/ ها؛ ان؛ اسم. دوزه‌نه؛ سیسته‌م. **سامبا** /sāmbā/ [فرانسوی از پرتغالی] اسم. [قدیمی] سامبا؛ سه‌مایه‌کی کۆنی برزیلی که توند و پرجم‌وجووله و له سه‌ماکانی باوی نه‌فریقا ده‌چی. **سامعه** /sāme'e/ [عربی] اسم. [ادبی] ژنه‌وایی؛ شنه‌وایی (حس سامعه: هه‌ستی ژنه‌وایی).

سامی /sāmî/ ها؛ ان؛ اسم. سامی؛ ۱. به‌شیکی گه‌وره له مه‌ردمی سپی پیست، بریتی له عه‌رب، جووله‌که، ئاشۆریان، ئاکه‌دیگه‌لی کۆن، که‌نعانیان و به‌شی له خه‌لکی حه‌به‌شه ۲. لقیک له‌و زمانانه که پیکه‌وه‌نزیکن، وه‌کوو عه‌ره‌بی، عیبری، ئاشۆری و حه‌به‌شی.

سامورائی /sāmūrāi/ [فرانسوی/انگلیسی از ژاپنی] اسم. سامورایی؛ ۱. چینیک له ئاغه‌واتی شه‌رکه‌ر له ژاپونی سه‌رده‌می ده‌ره‌به‌گایه‌تیدا

۲. ها؛ ان؛ هه‌ر یه‌که له که‌سانی نه‌و چینه. **سان** ^۱ /sān/ اسم. سان؛ ۱. ری و ره‌سمی که تیدا که‌سانی کۆمه‌له‌یه‌ک (زۆرتەر) چه‌کداری، به‌ریز و ته‌کووز راده‌وه‌ستن هه‌تا سه‌رکرده یان بالاده‌ستیک له به‌رده‌میاندا تیه‌په‌ری ۲. هۆزی ره‌ش پیستی باشووری نه‌فریقا (زۆرتەر دانیشتووی بووتسونان) ۳. هه‌سان؛ به‌رده‌سان؛ کارتیک؛ به‌راف؛ به‌رده‌لووسی کارد، شیر و نه‌وانه تیژ کردن ۴. [قدیمی] پشک؛ باهر؛ به‌ش؛ به‌شه؛ گیه‌ه‌ف؛ گوپچ.

سان دیدن: سان دیتن؛ به‌شداری کردن ده ری و ره‌سمی ساندا، بیستی گوزارشتی سه‌رکرده و تیه‌په‌رین له به‌رانیه‌ر که‌سانیکه‌وه که له سه‌ر هه‌ست راوه‌ستاوان. **سان** ^۲: پسوند. ئاسا؛ - سان؛ - گۆر؛ چه‌شن «کشان؛ یکسان؛ کیش ناسا؛ یه‌کسان».

ساناتۆریوم /sānātoryom/ ها؛ [؟] اسم. حه‌سانگه؛ هه‌سانگه؛ چی حه‌وانه‌وه.

سانترالیسم /sāntrālism/ [فرانسوی] اسم. /سیاست/ ناوه‌ندوازی؛ ناوه‌ندخوازی؛ بپروا به پیویست بوونی ناوه‌ندی بپاردان و به‌ریوه‌به‌رایه‌تی و فه‌رمانیه‌رداری له‌و ناوه‌نده.

سانترالیسم دیمکراتیک: ناوه‌ندخوازی/ ناوه‌ندوازی دیموکراتیک؛ باوه‌ر به‌ ناوه‌ندی که نه‌ندامانی به‌ راپرسی ئازادانه هه‌لبژێردین و به‌ شیوه‌ی دیموکراتیک بچوولنه‌وه.

سانتریفوژ /sānt(r)ifūj/ [فرانسوی] اسم. سانتریفوژ؛ سانتریفوژ؛ که‌رسته‌ی جیا کردنه‌وه‌ی ته‌نگه‌لی جۆراوجۆر به‌ قورسی جیاوازه‌وه، گرتنی ئاو، ته‌رایی یان هه‌لمی ماکیک به‌ شیوه‌ی سووردانی زۆر به‌ قه‌وه‌ت ۲. جیاکردنه‌وه یان ئاوگرتن به‌و که‌رسته‌یه.

سانتیگراد /sāntīg(e)rād/ [فرانسوی] درجه‌ی صدبخشی، درجه **سانتیگراد** /sāntīg(e)ram/ [فرانسوی] اسم.

مریشکمان بۆ سازبکا ۲. دووکانی که ساندویچی
تیدا ده فروشن.

ساندویچی^۱: صفت. بابؤله؛ نهوالهیی «نان
ساندویچی؛ نانی بابؤله».

سانسکریت / sānsk(e)rīt: /سم. سانسکریت؛
سه نسکریت؛ له زمانه هیندو- ئیرانیه کان؛ زمانی
کهونارای گهلی ئاریایی هیند.

سانسور / sānsor ، ها: /فرانسوی/سم. سانسور؛
پشکاندنی رۆژنامه، گۆڤار، فیلم، شانۆنامه و
همموچۆره بلاڤۆکیک بهر له بلاوبوونهوهی،
بۆبههرگری له پهرهساندنی ههوال، قسه یان
وینهگهلی دیاریکراو.

سانسورچی / sānsorçi ، ها: /فرانسوی/ ترکی
/سم. سانسورچی؛ کهسهی که ئیشی سانسور
کردنه.

ساواکی / sāvākī ، ها: /سم. ساواکی؛ بهرپوهبه
یان کارگیرێ رێخراوهی ئاسایشی ئێران (له
سالانی ۱۳۳۶ تا ۱۳۵۷).

ساوجی / sāvacī, sāvocī ، ها: ان: /صفت.
ساوهجی؛ ساوهیی؛ پێوهندی دار یان سه به
شاری ساوه «سلمان ساوجی؛ سهلمانی ساوهجی».

ساولن / sāvlon: /انگلیسی/سم. ساولن؛
چهشینیک تهوشی دژهگهن بۆ سپینهوهی کیم و
زووخێ برین.

- **سای** / sā / - سا - ۲

سایا / sāyā: /صفت. بساو؛ به تایبهتمهندی یان
لێها تووی سواندنهوه (وهکوو ئهلماس، سماته،
مۆرت و...)

سایاندن / sāyāndan: /مصدر. متعدی. // **سایاندی**؛
سواندت؛ می سایی؛ دهسوینی؛ **پسایان**؛ **پسوینه** //
سواندن؛ سوینهوه؛ ساودان؛ سوان؛ بوونه هوی
سوانی شتیک.

سایبان / sāyebān ، ها: /سم. ۱. سهیوان؛
سایه بان؛ سایه وان؛ سابات؛ چهرداخ؛ سههناڤ؛
میچیکێ سووک بۆ بهرگری ههتاو یان باران به

سانتیگرهه؛ یهکهی کیشان بهرامبهه به ۰،۰۱
گرهه.

سانتی لیتر / sāntilitr: /فرانسوی/سم.
سانتی لیتر؛ یهکهی بارستی تراو بهرامبهه به
۰،۰۱ لیتر.

سانتیم / sāntim: /فرانسوی/سم. سانتیم؛
سه دیه کیکی فرانک (پاره ی پیشووی فرانسه و
هندی له ولاتانی تر) و یورو (پاره ی ئیستاکی
ولاته یه کگرتوو هکانی ئوروپا).

سانتیمانتال / sāntimāntāl: /فرانسوی/ صفت.

۱. ههستۆک؛ پرههست؛ تیژههست؛ خوینگهه
۲. [گفتاری] تهپۆش؛ لهفه ند؛ رازاوه؛ خوشیک؛
وهش دوخت «یک دختر سانتیمانتال در راه روم باز
کرد؛ کچیکێ نهرووش ده رگای بهروودا کردهوه».

سانتیمتر / sāntimetr: /فرانسوی/سم. سانتیمتر؛
یهکهی پێوانی درێژایی بهرامبهه به ۰،۰۱ متر.

▣ **سانتیمتر مربع**؛ سانتیمتری چوارگۆشه/
چوارگۆش؛ یهکهی روبرو به بهرامبهه به
۰،۰۰۰۱ متری چوارگۆشه.

سانتیمتر مکعب؛ سانتیمتری چوارپالوو/
چوارپال؛ یهکهی بارست بهرامبهه به
۰،۰۰۰۰۰۱ متری چوارپالوو.

سانحه / sānehe ، ها: سوانح: /عربی/سم.
کاره سات؛ کهت؛ رووداوی له پیر و ناخۆش «در
یک سانحهی هوایی چند نفر کشته شدند؛ له
کره ساتیکێ ههوا پیدایه چهند کهس کوژران».

ساندویچ / sāndevīč ، ها: /انگلیسی/سم.
نهواله؛ بابؤله؛ بالؤله؛ لهفه؛ لهفه؛ قهپاله؛ قهباله؛
قهواله؛ باسترمه؛ کادک؛ دورووم؛ دورمه؛ لۆت؛
هۆچ؛ ساندویچ؛ تیکه پێخۆری به نان پێچراو «دو
تا ساندویچ مرغ بخه؛ دوو نهواله ی مریشک بکړه».

ساندویچی^۱ / sāndevīči ، ها: /انگلیسی/سم.

۱. نهوالهیی؛ نهواله فروش؛ بابؤله فروش؛
ساندویچی «برو به ساندویچی بگو، پنج تا ساندویچ مرغ
بگیرد؛ برۆ به نهواله فروش بلێ پێنج دانه نهواله ی

سەر شوئینیکی ئاوه‌لادا <در خانه‌شان ساینان دارد>
درگای ماله‌که‌یان سه‌یوانی هه‌یه^۲. سابات؛
سه‌یوانه؛ که‌ره‌سه‌یه‌کی چه‌ترئاسا به
هه‌سوونیکه‌وه بۆ به‌رگری له باران یان تیشکی
خۆر.

سایت / sāyt ، ها: [انگلیسی] / اسم. ۱. پایه‌گا؛
بنکه؛ شوئینی دامه‌زراندنی رادار یان سه‌کۆی
مووشه‌ک هاویشتن <ساب موشکی: نایه‌کای
مووشه‌کی> ۲. سایت؛ ماله‌په‌ر؛ ناوه‌ندیک به
ناونیشانیکی تاییه‌ته‌وه له ئینترنندا <این خبر روی
سایت بی‌بی‌سی آمده: ئهم هه‌واله له سەر ساینی
بی‌بی‌سی هاتوو>.

سایدبای ساید / sāydbāysāyd: [انگلیسی] / صفت.
هاوته‌ک؛ هاوپال؛ پال به‌پال یه‌ک جیگرتوو.
سایر^۱ / sāyer: [عربی] / صفت. [دبی] / ۱. پ‌فۆک؛
په‌ووک؛ په‌وان ۲. باو؛ داکه‌وتوو <مثل ساب:
مه‌ته‌لی باو> ۳. دیکه؛ دی <در سایر کتابها هم
نوشته‌اند: له کتیبانی دیکه‌شدا نووسیوانه> * سائر
سایر^۲ / سین: / ضمیر. دیکه؛ باقی؛ دیتەر؛ که‌س،
شت یان بابته‌تی تر جگه‌ له‌وه‌ی باسی لیه
ده‌کری یا ئاماره‌ی پئێ کراوه <آرام آنجا ماند و
سایرین رفتند: ئارام، له‌وئ مایه‌وه و باقی رویشتن>:
سائر

سایز / sāyz ، ها: [انگلیسی] / اسم. ئه‌ندازه؛ ئه‌نازه؛
به‌ر؛ ژماره؛ ئه‌ندازه‌ی به‌رگ و پۆشنه‌ن، کلاو،
که‌وش و وه‌ک ئه‌مانه <سایزتان چنډ است؟ این سایز
شماست: ئه‌ندازه‌تان چهنده؟ ئه‌مه به‌ به‌ری تویه>.

سایش / sāyēš: / اسم. ۱. کار و په‌وتی ساوین؛
مالین؛ ساوینه‌وه؛ ساودان <می‌توان به وسیله‌ی
سایش سطح آن را صیقل داد: به‌ ساوین پرووه‌که‌ی
لووس نه‌کری> ۲. کار و په‌وتی ساوایان؛
ساوایانه‌وه؛ مالیان <بر اثر سایش پاره شده است: به
هۆی ساوایانه‌وه دراه>.

سایقه / sāyeqe ، ها: [عربی] / اسم. [دبی] / ئه‌نگیزه؛

بزوینه: سائقه

سایکوز / sāykoz: [؟] / اسم. [روانشناسی] / په‌رۆشی؛
شێواوی؛ په‌وان شپه‌زی؛ په‌وان کۆی.

سابل / sāyel ، ان: [عربی] / اسم. [دبی] /
۱. خواز-لۆک؛ سوالکه‌ر؛ گه‌دا؛ ده‌رۆزه‌که‌ر
۲. [نامتناول] / پرسیار که‌ر * سائل

سایه / sāye ، ها: / اسم. سیبه‌ر؛ سیوه‌ر؛ سه‌یوه‌ر؛
سا؛ سای؛ سایه؛ ساگات: ۱. سیکک؛ سه‌هان؛
سه‌هین؛ سه‌هه‌ند؛ سه‌هه‌ن؛ سه‌هه‌نگ؛ سایه‌ک؛
سه‌ی؛ سه‌ه؛ سه‌ها؛ سیه‌ه؛ لیلی یان تاریکیه‌ک
که‌ به‌ هۆی نه‌بوونی پرووناکی راسته‌وخۆوه به‌دی
دی ۲. شه‌م؛ نسێ؛ نیسێ؛ بیتاو؛ نساو؛ نسرم؛
لاساو؛ سیکک؛ سه‌هان؛ سه‌هین؛ سه‌هه‌ند؛
سه‌هه‌ن؛ سه‌هه‌نگ؛ سایه‌ک؛ سه‌ی؛ سه‌ه؛ سه‌ها؛
سیه‌ه؛ شوئینی که‌ ئاوه‌ها دۆخیکی هه‌یه.
به‌رانبه‌ر: آفتاب <اینجا آفتاب است، برویم به ...>:
ئیره‌هه‌تاوه، بجینه سه‌هه‌هه‌وه ۳. سیکک؛
سایه‌ک؛ سه‌ی؛ سه‌ه؛ سه‌ها؛ سیه‌ه؛ وینه‌یه‌ک له
شتیکی ناروون که‌ به‌ هۆی که‌وتنه‌ به‌ر
پرووناکیه‌وه، له‌ دژه‌ریدا به‌دی دی <باش افتاده
بود روی دیوار: سه‌هه‌کی که‌وتبووه سەر دیوار>
۴. [مجازی] / ئه‌وه‌ی بتوانی پشته‌ی که‌سی یان
شتیک بگری <در ... ی بولی که‌ بدست آورده بود،
زندگی باشکوهی داشت: له‌ ... ی پاره‌یه‌ک که‌ ده‌ستی
که‌وتوو، ژانیکی هه‌نگ‌وونگی بو> ۵. [مجازی] /
ئه‌وه‌ی به‌ شیوه‌ی نو‌قسان و لیل دیار ده‌بی
<... ی لیخندی در گوشه‌ی لیش نمایان شد: ... ی
بزه‌یی له‌ گۆشه‌ی لیویه‌وه ده‌رکه‌وت> ۶. به‌شتیک
له‌ وینه‌کیشی یان نه‌قشه‌ که‌ به‌ په‌نگ بۆ
نیشان دانی قوولی یا پالوو که‌لک وهرده‌گرن
۷. سی؛ ماکیکی رازینه‌وه‌یی ئارایشتی و
په‌نگین و هه‌ندیک چه‌ور که‌ ژنان به‌ پشته‌ی
چاوایانه‌وه ده‌ساون ۸. [مجازی] / تاپۆ؛ تارمایی؛
سوئیس؛ شوئنه‌وار یان نیشانه‌ی شتیک <... ی
مرگ: سه‌هه‌ری مهرگ>.

□ سایه افکندن □ سایه انداختن

لیمان ناپرسن».

سایه‌ی کسی کم نشدن: [کنایی] سایه‌ی که سی کم نه‌بوون؛ میهره‌وانی و پشتیوانی که سیک به‌رده‌وام بوون «سایه‌تان کم نشود: سایه‌تان که نه‌بی».

سایه گستردن: سیبهر خستن: ۱. سیبهر شوینتی داگرتن؛ سه‌ی وسه‌ی ۲. [مجازی] زال بوون؛ چر بوون «وحشت بر همه جا سایه گسترده بود: ترس له همه‌موو شوینتی سیبهری خستبوو».

از سایه‌ی خود ترسیدن: [کنایی] له خشه‌ی گلا ترسان؛ له سیبهری خو ترسان؛ له بای زگی خو ترسان؛ به کشی مردن؛ له خشه‌ی تالوو پوهینه‌وه؛ تووشیاری ترسی زور هاتن «آن روزها مردم از سایه‌ی خودشان هم می‌ترسیدند: لهو سهرده‌مانه‌دا خه‌لک له خشه‌ی گه‌لاش ده‌ترسان».

زیر سایه‌ی کسی بودن: [مجازی] له ژیر سیبهری که سیکدا بوون؛ وه بهر پشتیوانی و پالپشتی که سیک بوون.

مثل سایه دنبال کسی بودن: [مجازی] وه‌ک سیبهر به دوو/دوای/شوین که سیکه‌وه بوون؛ دوا به دوای که سیکه‌وه بوون.

سایه افکن / sāye'afkan / سایه‌گستر

سایه خشک / sāyexošk, -xošk / صفت. وشک کراو یان وشکه‌لاتووی بهر سیبهر.

سایه‌دار / sāyedār, -ha / صفت. سیبهردار؛ سیبهردار؛ سادار «درختان سایه‌دار: دارگه‌لی سیبهردار».

سایه‌دوزی / sāyedūzi / اسم. [خیاطی] جوړه دروومانیک‌کی زیگراگه له پشته‌وه‌ی پارچه ده‌کری و تنیا سیبهریک‌کی ده‌که‌وینته پوو.

سایه‌رس / sāyerās / صفت. سایه‌رس؛ پینگه‌یو له سیبهردا (سه‌بارته به میوه‌وه).

سایه‌رو / sāyerū / صفت. بهر سیبهر؛ نس؛ نسا؛ به‌رهو سیبهر «اتاق سایه‌رو: ژووری بهر سیبهر».

سایه انداختن: سیبهر خستن: ۱. سیبهر کردن؛ سه‌ی که‌رده‌ی؛ بهر تیشک‌دانه‌وه‌ی راسته‌وخوی پرووناکی گرتن «درختان بر بخشی از حیاط سایه انداخته بودند: داره‌کان به سهر به‌شیک‌کی حه‌وشه‌دا سیبهریای خستبوو» ۲. [مجازی] شوین دانان؛ شوین خستن؛ شوین‌ه‌وار دانان «سکوت همه‌جا سایه انداخته بود: بیده‌نگی سیبهری خستبوو سهر همه‌موو لایه‌کدا» * سایه افکندن [ادبی]

سایه بودن: سیبهر بوون؛ نسا؛ بوون؛ نسرم بوون؛ سه‌ی/سای بیه‌ی «پشت آن دیوار سایه است: پشت‌ئو دیواره سبه‌ره».

سایه به سایه‌ی کسی رفتن: [مجازی] جووچکه‌شوانه‌ی که سی بوون؛ دوا به دوای که سی چوون؛ قهره وه قهره‌ی که سی که‌فتن؛ که‌وتنه شوین که سی بو همه‌موو شوینتیک «سایه‌دسایه‌س رفتم تا ببینم کجا می‌رود: دوا به دوای جوو، ببینم بو کوی دهر وا».

سایه زدن: سیبهر لیدان: ۱. پرپر‌ه‌نگ کردنه‌وه‌ی به‌شی له وینته بو زیاتر دیار بوونی ۲. سایه لیدان؛ ساوینی سایه «پشت چشمها را سبه‌ی غلیظی زده بود: سایدینکی توندی له پشت چاوی دابوو».

سایه‌ی کسی را با تیر زدن: [مجازی] پی له سهر سیبهری که سی نان؛ له شوین سیبهر که سی گه‌ران؛ له گه‌ل که سیکدا زور دوزمن بوون «او سانه‌ی مرا با تیر می‌زد: ئو پیی له سهر سیبهری من داددی».

سایه‌ی کسی روی سر دیگری بودن: [مجازی] سیبهری که سی له سهر کس‌یک‌کی تروه بوون؛ حه‌وانه‌وه به هو‌ی که سیک‌کی تروه.

سایه‌ی کسی سنگین شدن: [مجازی] بریتی له لی‌نه‌پرسین؛ هه‌وال نه‌پرسین؛ سهر لی‌نه‌دان؛ له هات‌وچ‌که‌وتن؛ ئیتر نام‌وشو نه‌کردن «مدتی است سانه‌ی سرکار سنگین شده: ماوه‌یه‌که

به‌رانبهر: آفتابرو

سایه‌روشن / sāyerowšan, -ro:šan / اسم
تاریک و پروون: ۱. به‌شگه‌لی تاریک و پروون که به‌رزی و نرمی و بارس‌تایی و چۆنیه‌تی به‌ر تیشک که‌وتنی شتان نیشان ده‌دات ۲. شوینئ که به‌شگه‌لیکی لیل و تاریک و به‌شه‌کانی تری پروونه «در سایه‌روشن اتاق همه‌چیز حالت روایی داشت: له تاریک‌وروونی هۆده‌که‌دا همه‌وو شتی باریکی خه‌یلاوی بوو» ۳. بوومه‌لیل، بوولیله؛ گورگ‌ومیش؛ گافی له رۆژ که هیشتا پرووناکی یان تاریکی به‌ته‌واوی چیر نه‌بووه «در سایه‌روشن غروب درختان به‌صورت اشباح هولناک به‌نظر می‌آمدند: له بوومه‌لیلی ئیواردا داره‌کان وه‌کوو تاپۆگه‌لیکی سامناک ده‌هاتنه به‌ر چاو».

سایه‌سار / sāyesār / اسم، [دبی] ن‌سار؛ ن‌زار؛ سه‌ههن؛ سه‌هه‌ند؛ سه‌هه‌نگ؛ ساگات؛ نسوم؛ زه‌وی یان جیگایه‌ک که له به‌ر سیئه‌ردا بیت (به‌تایه‌ت له سیه‌ری داردا).

سایه‌گستر / sāyegostar / صفت، [دبی]
۱. سیئه‌ردار؛ سیئه‌ردار؛ به‌سیئه‌ری پان و پۆره‌وه «درختان سایه‌گستر؛ دارگه‌لی سیه‌ردار»
۲. [مجازی] زال؛ چیر؛ چیر؛ به‌شوینه‌واوی داسه‌پاویه‌وه «سکوت بر همه‌جا سایه‌گستر شد: بیده‌نگی له همه‌وو شوینیک زال بوو» * سایه‌افکن
سایه‌وار / sāyevār / قید، وه‌ک سیه‌ر؛ سایه‌سا؛ سیئه‌رئاسا «سایه‌وار دنبالش می‌کرد: وه‌ک سیه‌ر که‌وتبوه شوینی».

سای / sāyî / پی‌ژه، ساوین؛ مالین: - سائی
ساییدگی / sāyîdegî / اسم، ساوای: ۱. کار یان ره‌وتی سوان؛ سووین؛ مالیان ۲. [گفتاری] شوینه‌واری سوان «دو- سه‌جای شلوارش ساییدگی داشت: دوو- سی شوینی پانتۆله‌که‌ی ساوای هه‌بوو» سائیدگی

ساییدن / sāyîdan / مصدر، متعدی، لازم، // ساییدی: س‌ویت؛ می‌سای: ده‌ساوی؛ پسای:

بساوه // □ متعدی، ۱. ساوین؛ ساودان؛ ساین؛ هه‌ساوین؛ هه‌سوون؛ هه‌سوان؛ سوین؛ سووین؛ سوون؛ سوینه‌وه؛ سوونه‌وه؛ سواندن؛ لۆسان؛ هیسوون؛ هۆسین؛ مالین؛ ماله‌ی؛ مالای؛ پیتدا مالین؛ شتیک له شتیکی تر په‌یتا - په‌یتا به‌گوشاره‌وه خشاندن «دسته‌ایش را بهم می‌ساید: ده‌ستی لیک ده‌ساوی» ۲. هه‌نوون؛ ناوین؛ ناوه‌ی؛ ناوای؛ ساودان؛ فەمشتن؛ شتیک به‌هۆی ساوینی له په‌ستا و به‌ته‌وژمی پی‌ساویکه‌وه، برین، ورد کردن یان سوان «زعفران سبیدن: زافهران ساوین»: س‌ودن/دبی/؛ س‌اییدن/گفتاری/ س‌ائیدن. هه‌روه‌ها: س‌اییدنی □ لازم، ۳. سوان؛ سیوین؛ سووین؛ ساویه‌ی؛ ساوای؛ مالین.

صفت فاعلی: س‌اینده (ب) صفت مفعولی: س‌اییده (ساویاگ) / مصدر منفی: ن‌س‌اییدن (نه‌ساوین)
س‌اییده / sāyîde / صفت، قه‌سپ؛ س‌واو؛ ساویاگ؛ سیوایاگ؛ سوویاگ؛ ساویا؛ س‌ایسه.

س‌انس / se'āns / [فرانسوی] س‌انس
س‌ابابه / sabbābe / [عربی] انگشت س‌بابه، انگشت

س‌بب / sabab / ها؛ اسباب؛ [عربی] اسم، هۆ؛ هاوا؛ سۆنگه؛ بۆنه؛ بۆن: ۱. سه‌خمه‌راتی؛ ئه‌وه‌ی که ديارده یان رووداوێک پێک‌دێنی «باد س‌بب شکستن شیشه‌ها شد: با بوو به‌هوی شکانی شووشه‌کان» ۲. سه‌وه‌و؛ ئامراز و ئه‌س‌پاب «س‌ارا س‌بب آشنایی ما شد: س‌ارا بووه‌ هوی ئاشنایی ئیمه».

هه‌روه‌ها: س‌بب بودن؛ س‌بب شدن
س‌بب‌ساز / sababsāz / [عربی/فارسی] صفت، [دبی] هۆساز؛ سۆنگه‌ساز؛ هۆ ره‌خسین؛ هۆ پیکه‌پین؛ پیکه‌پینه‌ری ئامراز ی پش‌بردنی کار «خدا خودش س‌بب‌ساز است: خوا بۆ خۆی هوسازه».

س‌بب‌سازی / sababsāzi / [عربی/فارسی] صفت، [دبی] هۆساز؛ بۆنه‌ساز؛ سۆنگه‌ساز؛ هۆ پیکه‌پینه‌ری: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی هۆساز بوون

۲. کار و رهوتی پینکهنانی نامراز یان هلی پیویست.

سبب شناسی / sababšenāsi: [عربی/فارسی/اسم]
هؤناسی؛ بهشیک له نازارناسی که له هؤکاری نه خؤشیه کان ده کؤلیته وه.

سببی / sababi: [عربی/صفت. هؤیی؛ سؤنگهیی پیوهندیدار به هؤوه.

حوساوند سبی خوشاوند

سبحان الله / sobhānallāh: [عربی/ادعا]
سوبحانه لالا: ۱. خوا له کهم و کووری پاک و پواره ۲. تهح؛ حهح؛ په کوو؛ وشهیی بؤ دهربرینی سهر سوورمان.

سبد / sabad: [ها/اسم. سه به ته؛ سه وه ته؛ سه فی؛ سه به ت؛ سه ل؛ سه وه: ۱. ده فری له ریشه یان توول چنراو بؤ راگرتن یا هه لگرتنی شت ۲. سه لک؛ تریان؛ تریان؛ قرتاله؛ قهرتاله؛ قه توف؛ به رچن؛ به رچینه؛ به رچنه؛ سه به تی میوه چنی ۳. سه له؛ نانه شان؛ سه وین؛ سه له؛ سه له شیرک؛ سه وه ته ی کون-کون بؤ ئاووچوور کردن ۴. زهمبیل؛ ده سه چینه؛ ده سه چنه؛ پوویشینه؛ زهنیل.

سبد خانوار: [اقتصاد] سه به تی مالبات؛ سه رجهم ئه وه ی مالباتی له جاریکدا ده یکرئ.

سبدنافی / sabadbāfi: [اسم. سه وه ته چنی؛ سه به ده چنی؛ سه به ته چنی: ۱. کاری ته نین و چینی سه وه ته؛ سه به ته دروس کردن ۲. له/ها/کارگا یان شوینی سه وه ته چنین؛ کارگه ی دروس کردن سه به ته. ههروهه: سبدناف

سبز / sabz: [اسم. سه وز؛ سه بز؛ سه وز؛ شین؛ هیشین؛ که سک؛ زهرقی. رهنگیک له نیوان زهرد و ئاویدا؛ رهنگی چیمه یان گه لای تازه ۲. هه رکام له تیرۆگه لی تاقه رهنگی نیوان ۴۹۲ تا ۵۷۷ نانومیتتر. ههروهه: سبزرنگ

سبز بارس: سه وزی پاریس؛ گهردی سه وزی

زمرووت ئاسای میرووکوژ و پارێزهری چپو، که تیکه لاویکی مس و ئارسنیکه.

سبز چمنی: شین؛ سه وزی تۆخ؛ که سک ته تاری؛ سه وزی پر رهنگ، وه کوو سه وزه لانی تازه.

سبز زنگاری: سه وزی ژهنگاری/زهنگاری؛ ژهنگار؛ سه وزی شین و تاریک.

سبز فیروزه ای: سه وزی پیروژه یی؛ سه وزی تیکه لاه له گه ل ئاوی پیروژه دا.

سبز کاهویی: که سک زه لال؛ که سکی ئاچوخ؛ سه وزی رۆشن؛ رهنگی سه وزی بن زهرد(ئامال زهرد).

سبز لجنی: که سک ته تاری؛ سه وزی تۆخ؛ که سکی تۆخ؛ سه وزی تاریک و مات.

سبز: ۱. صفت. سه وز؛ سه بز؛ سه وه؛ که سک: ۱. به رهنگی سه وز «پارچه ی سبز؛ پارچه ی سه وز» ۲. گیاندار؛ زیندوو (بؤ گول و گیا) «درخت سبز؛ دره ختی سه وز».

سبز شدن: ۱. شین بوون؛ سه وز بوون؛ سه وز بیه ی؛ ده مدان؛ روان؛ رسکان؛ رسه ی؛ چه که ره کردن و هه لدانی گیا «سبز شدن نهال: شین بوونی نهام» ۲. بوون به سه وز؛ سه وز دهره اتن؛ بوون به/بوونه سه وز؛ سه بز هه لگه ران «پس از شستن رنگش سبز شد: دوا ی شۆردن رهنگی بووبه سه وز» ۳. [مجازی] شین بوون؛ سه وز بوون؛ بۆز کردنه وه؛ سه وز بیه ی؛ روان؛ رسکان؛ رسه ی؛ بۆز بوون؛ دهره اتنی موو له بان روخساره وه «پشت لبش تازه سبز شده بو: بهر سمیلی تازه سه وز ببوو» ۴. [گفتاری] هاتنه دی؛ به گا ئامه ی؛ رپک دهره اتنی پیتشبینی «می دانستم یک روز حرفم سبز می شود: ده مرانی رۆژی وته که م دبه ته دی» ۵. [مجازی] پهیدا بوون؛ شین بوون؛ سه وز بوون؛ دهره کوه تن؛ له پر و ناکاو هاتن؛ سه وز بیه ی؛ هه لته وقین؛ هه لته ولین؛ هه لته ولان؛ قووت بوونه وه؛ قوت بوونه وه؛ بهر پره ی؛ زیه ی؛ پرای

بهر «سر راهم سبز شد: له سهر ږيگام په پيدا بوو». سبز کردن: سهوز کردن؛ تۆم يان گيايهک ږواندن.

سبز - ۲: پيشواړه. سهوز-؛ خاوهنی ږهنگی سهوز «سبزپوش: سهوزپوش».

سبز ابي ۱ / sabzābi / اسم. کهسکهشین؛ شين؛ ږهنگی که له ټيکهال کردني يهک بهيهکی شين و سهوز به دس دئ.

سبز ابي ۲: صفت. کهسکهشین؛ به ږهنگی بهرههمهاتوو له ټيکهالی ږهنگهلی سهوز و ناوی.

سبز پوش / sabzpûš / ها؛ ان؛ صفت. سهوزپوش؛ کهوهلا؛ خاوهن پۆشهنی ږهنگ سهوز.

سبز فام / sabzfām / اسم. ههوزهک؛ کهسکوپی؛ سهوزواشه؛ ئامال کهسک؛ ئامال سهوز؛ ږهنگی ئامال سهوز.

سبز قبا / sabzeqabā / ها؛ / فارسی / عربي / اسم.

۱. سهوزهکو؛ کاسهلهشینکه؛ کهندهسمه؛ حهوتږهنگيله؛ خهنجهريالا؛ ئهسپهشینه؛ کاشهلهشینه؛ خومهړزه؛ خومهړزه؛ خومهړیژه؛ پهلهوهريکی وهک قل، تايبهتی ناوچهی گهرميان و فینک، به دندووکي پتهوی بههیزوه، ئهنگوستی سیپهم و چوارهمی له بنهوه گووراه و پیکهوه لکاهه: سبزه قبا ۲. سهوزه مراوی؛ مراویه کتوی؛ پی بهقنگه؛

جۆړئ مراوی به سهر و ملی سهوز و سئگی خهنهیی، پشتی قاوهیی، دندووکي زهردي مهيله و سهوز و قاچی مهيله و خهنييهوه.

سبزه ۱ / sabze / اسم. سهوزه؛ ۱. شينکه؛ کاخيل؛ گياي چيمه ۲. میوژه سهوزه؛ جۆړئ کشميش ۳. سهمهني؛ گهنم يا نيسکی به تايبهتی چيندراو و ږوواو بؤ سهرهتای سال و جيژنی نهوړوژ.

سبزه ۲ سبزه رو

سبزه رو / sabzerû / صفت. ئهسمهر؛ سهوزه؛

سهوزه له؛ کهرهن زهر؛ سهوزه ږهنگ؛ زهری؛ گهنمی؛ خاوهن پیستی ههنديک تاریک (وهک ږهنگی پیستی سپی که ماوه بهک له بهر ههتاو مابیتتهوه): سبزه

سبز هزار / sabzezār / ان؛ / اسم. / ادبی / ۱. میړگ؛ شينایی؛ سهوزه لان؛ سهوزه لانی؛ شينه لانی؛ شيناهی؛ چه مهن زار؛ سهوزه زار؛ بژوین ۲. ئالفجار؛ له وه ږگه؛ گياچار؛ وشکه پهل؛ چایهر؛ شوینی ږر له گيا شين.

سبزه قبا / sabzqabā / / فارسی / عربي / سبزه قبا سبزی / sabzī / اسم. ۱. / ها؛ جات / سهوزی؛

سه بزی؛ سهوزه؛ سهوز هوات؛ ئهسوور؛ گياي ئاليکی که لاسک، ږيشوو، گه لا يان میوه کهی وهک بهشي له خوراکی سفره به کاردی ۲. / مجازی / گيا؛ ږوهک؛ شينایی ۳. دؤخ يان چؤناوچؤنی شين بوون؛ سهوز بوون.

سبزی پاک کردن: سهوزی پاک کردن؛ سه بزی خاوین کردنهوه؛ لابردي خراوه، شۆردن و ئاماده کردني سهوزی بؤ خواردن.

سبزی کسی را پاک کردن: / کنای / بؤ کهسئ ماستاو کردن؛ پیازی کهسئ پاک کردن؛ دالانئ پهی یؤی مالایره؛ خوشخزمتهی کهسئ کردن؛ به دهور و بهری کهسیکدا هاتن «این روزها خیلی سبزی ریس را پاک می کند: لهم ږوژانه يه کجار بو سهرؤک ماستاو ده کا».

سبزی آرایي / sabziārāyi / اسم. ۱. کاری سفره ږازندنهوه به سهوزی ۲. کاری ږازندنهوهی سهوزی بؤ سهر سفره.

سبزی پلو / sabzipolow, -polo / / اسم. سهوزی پلاو؛ جۆړئ پلاو که سهوزی خواردنی ټيکه لاهه.

سبز یجات / sabzicāt / (!) / فارسی / عربي / جمع سبزی

سبزی خوردن / sabzixordan / / اسم. سهوزی خواردن؛ سه بزی خواردن؛ سهوزی واردهی؛ ههر کام له سهوزه گهلی که پهل و پؤ، گه لا، لاسک

کردن یا له لای یهک تیپه‌پینی که ره‌سه‌ی هات‌و‌چۆ.

سبک / sabk. ها: [عربی] اسم. شیواز:

۱. شیوه‌یه‌کی تایبته له به‌رپوه‌بردنی کاریک یان پیکه‌پینانی شتیکدا ۲. رپ‌وزی؛ رپ و ره‌وش؛ ره‌وش «سبک زندگی شهری و روستایی جداس: ری‌وزینی ژیبانی لادییی و شار جیاوازه» ۳. تایبته‌تمه‌ندیکه‌لی پیکه‌هاته‌یی نیو ئاسه‌واریک که پتوه‌ندی به‌کس (نووسهر، هوزانفان، هونه‌رمه‌ند،...) قوتا‌بخانه (خوراسانی، گو‌تیک، کوبیسیم،...) یان ده‌وره‌یه‌کی دیاریکراو (ساسانی، رنسانس،...) نیشان ده‌دا.

سبک / sabok. صفت. سووک؛ سوک؛ سفک؛ شک: ۱. سووکه‌له؛ که‌مۆکه؛ به‌کیشی که‌م «بار سبک؛ باری سووک» ۲. به‌کیشی که‌متر له هه‌ندی پتویست یان ره‌چاو‌کراو «چهار کیلو شکر خریدم، به‌نظر سبک آمد، وزن کردم سه کیلو نیم بود!» چوار کیلو شه‌کرم ساند، پیم سووک بوو، کیشام سی کیلو و نیم بوو! ۳. مه‌راش و ناخوش «رفتار سبک؛ ناکاری سووک» ۴. «مجازی» چالاک؛ فرز؛ کرز؛ تون «سبک‌دست؛ سووک‌ده‌ست» ۵. «مجازی» هیور؛ هیمن؛ ئاسووده؛ ئارام؛ راحت «کمی گریه کردم، دلم سبک شد؛ تۆزی گریام، سوک بووم» ۶. هاسان؛ سانا؛ ساکار «کارش سبک بود، می‌توانست به‌درسش هم برسد؛ کاره‌که‌ی سووک بوو، ده‌یتوانی ده‌ره‌سه‌که‌شی بخوینی».

□ سبک بودن: سووک بوون؛ سوک بوون؛ سووک بیه‌ی: ۱. قورس نه‌بوون «کیف سبک است؛ کیفه‌که سووک» ۲. به‌توژم یان هیزی زۆر نه‌بوون «خواب من سبک است؛ خه‌وی من سووک» ۳. «مجازی» هورم بوون؛ به‌پیت بوون؛ به‌ره‌که‌ت‌دار بوون «دستش سبک است؛ ده‌ستی سووک» ۴. «مجازی» بی‌پر و بایه‌خ بوون «رفتارش خیلی سبک است؛ کرده‌وه‌ی زۆر سووک».

یان رپ‌شووه‌که‌یان به‌شیوه‌ی کال یان له چیشندا ده‌خوری (وه‌ک که‌وه‌ر، ته‌ره‌تیزه، ریحان، توور و...) .

سبزی فروشی / sabzîfurûşî: / اسم. سه‌وزی‌فرۆشی؛ سه‌وزی‌وره‌شی: ۱. کاری سه‌وزی‌فرۆتن ۲. دوو‌کانی فرۆشتنی سه‌وزیگه‌لی خۆراکی و میوه. هه‌روه‌ها: سبزی فروش

سبزیکاری / sabzikārî: / اسم. سه‌وزیکالی؛ ته‌ره‌کالی؛ سه‌وزه‌کاری: ۱. کاری چاندنی سه‌وزی‌خۆراکی ۲. زه‌ویینی تایبته‌تی کشت‌وکالی شیناوه‌رد.

سبزینه / sabzîne: / اسم. کلۆرۆفیل؛ ماکی سه‌وزی نیو پیکه‌هاته‌ی ره‌وک و بناخه‌ی به‌ره‌مه‌پینانی هیدراتگه‌لی که‌ربون به‌هۆی فۆتۆسه‌نتیزه‌وه.

سبع^۱ / sabo': [عربی] گۆرگ ۱-
سبع^۲ / -ان: [عربی] صفت. [ادبی] درنده؛ لاور؛ وه‌حشی؛ راور.

سبعانه^۲ / sabo'âne: [عربی] فارسی] صفت. [ادبی] درندانه؛ لاورانه؛ راورانه؛ وه‌حشیانه «حمله‌ی سبعانه؛ هیرشی درندانه».
سبعانه^۳: قید. درندانه؛ لاورانه؛ راورانه؛ وه‌حشیانه؛ به‌درنده‌بیه‌وه «سگ سبعانه حمله می‌کرد؛ گه‌ماله‌که دراندانه هیرشی ده‌برد».

سبعیت / sabo'iyyat: [عربی] اسم. [ادبی] درنده‌یی؛ درندایه‌تی؛ لاوریتی؛ راور؛ درنده‌خوویی «این همه سبعیت در آدم باورکردنی نیست؛ ئەم هه‌ممو درنداییه له مرۆفدا جێ باوه‌ر نیه».

سبقت / sebqat: [عربی] اسم. پیش‌برکێ.
□ سبقت گرفتن / جستن: پیش‌برکێ کردن؛ له دیتراو پیش‌که‌وتن.

سبقتگاه / sebqatgāh. ها: [عربی] فارسی] اسم. به‌شی پان له رینگه‌ی ته‌سک بو پیش‌برکێ

سیبک بودن پای کسی ﴿۱﴾ پای کسی سبک بودن، پا^۱

سیبک بودن خواب کسی ﴿۲﴾ خواب سبک، خواب

سیبک بودن دست کسی ﴿۳﴾ دست سبک داشتن، دست

سیبک بودن لباس ﴿۴﴾ لباس سبک، لباس سبک شدن: سووک بوونهوه؛ سووک بوون:

۱. کهم بوونهوهی قورسی شتیک «این دوتا را برداری سبک می‌شود: ثم دوانه لابهی سووک

دهبیتهوه» ۲. ﴿مجازی﴾ ثارام بوونهوه؛ دابه‌زینی گوشار یا توندی شتی «از دیروز دردت سبک

شده است: له دویکهوه ئیشه‌که‌ی سووک بووه» ۳. ﴿مجازی﴾ زه‌بوون بوون «نمی‌خواهم بیش مردم

سبک شوم: نامه‌وی له لای خه‌لکهوه سووک بیم» هه‌روه‌ها: سبک کردن

سیبک و سنگین کردن: ﴿مجازی﴾ سه‌نگ‌وسوک کردن؛ سووک و سه‌نگین کردن؛

هه‌لسه‌نگاندن؛ لیکدانه‌وه؛ وردبوونهوه؛ باش لیکدانه‌وه.

سیبکار / sabokbār, ها؛ ان: صفت، [ادبی] بارسووک؛ بارسووک؛ سووکبار: ۱. [کتابی]

ئاسووده؛ کهم ئهرک؛ بی گیرۆده‌یی، نیگه‌رانی یان دژواری ۲. سووک و سه‌لت؛ سووک و سۆل؛

به‌بی کهل‌وپهل و باری زۆر. هه‌روه‌ها: سیبکاری سیبکال / sabokbāl, ها؛ ان: صفت. تیزفر؛ به

فرینی سووک و هاسانه‌وه. هه‌روه‌ها: سیبکالی سبکیا / sabokpā: صفت. به‌له‌پا؛ تیزه‌وه؛ به‌قول؛

زیخ؛ چالاک؛ خوشه‌ز.

سیبک‌دست / sabokdast: صفت. ۱. ده‌ست‌هه‌ل؛ به ده‌ست‌وپرد؛ به توانا له کاری خۆدا

۲. ﴿مجازی﴾ ده‌س‌سووک؛ سووک‌ده‌ست؛ خاوه‌نی ده‌ستی به‌پیت و به‌ره‌که‌ت و قازانج بو

دیتران. سبک‌روح / sabokrûh: [فارسی/عربی] صفت.

﴿مجازی﴾ ره‌زاشیرین؛ ئیسک‌سووک؛ زویر؛ خوین‌شیرین؛ خوین‌گهرم؛ رۆح‌سووک.

سیبکسر / saboksar: صفت، ﴿مجازی﴾ سووک‌ه‌سهر: ۱. هه‌رزه؛ گوی‌نه‌ده‌ر؛ لاسار له ئاستی داب و

بنه‌مای ئاکاری و بایه‌خگه‌لی کۆمه‌لگادا ۲. که‌مته‌رخه‌م؛ بی‌مبالات.

سیبکسری / saboksarî, ها؛ اسم، سووک‌ه‌سهری؛ هه‌رزه‌یی؛ لاساری؛ گوی‌نه‌ده‌ری؛ دۆخ یان

چۆنیه‌تی سووک‌ه‌سهر بوون.

سیبک‌شناسی / sabkšēnāsi: [عربی/فارسی] اسم، شی‌وازناسی؛ لایه‌نیک له ویژه‌وانی که له سهر

شی‌وازی شاعیر یان نووسهر یان ئاسه‌واری ویژه‌یی ده‌وره‌یه‌کی میژوویی ده‌کۆلیته‌وه (وه‌ک

شی‌وه‌ی به‌کار هیئانی وشه، زاراه، وشه‌ی لیک‌دراو، باری نووسراوه و چۆناوچۆنی پیکه‌ته‌ی رسته).

سیبک‌عقل / sabok'aql: [فارسی/عربی] ﴿۱﴾ سبک‌مغز

سبک مغز / sabokmaqz: صفت، ﴿مجازی﴾ لاژ؛ لاژگ؛ کهم‌ئاوه‌ز؛ نه‌فام؛ هس‌سک؛ به‌رزه‌ه‌قل؛

کهم‌فام؛ ئاقل‌سووک؛ گیلۆکه؛ گه‌مژ؛ گۆل؛ به لی‌ها‌توویی زه‌ینی و به‌هره‌ی هۆشی که‌مه‌وه؛

سبک‌عقل سبک‌وزن / sabokvazn: [فارسی/عربی] صفت.

سووک؛ سووک؛ سۆک؛ سۆک؛ به‌کیشی کهم «دزد به سراغ چیزهای سبک‌وزن می‌رود: دز سۆسه‌ی شتانی

سووک ده‌کا» ۲. [وزرش/الف] به‌کیشی ۶۰ تا ۶۷، ۵ کیلوگرم له وه‌زنه‌ه‌لگریدا ب به‌کیشی

۶۲ تا ۶۷ کیلوگرم له زۆره‌بانیدا ج به‌کیشی ۵۷ تا ۶۰ کیلوگرم له بوکسدا.

سیبکی / sabokî: اسم، سووکی؛ سوکی؛ ۱. سۆکی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی سووک بوون «بار

به این سکی را نمی‌توانی بلند کنی؟ بار به‌م سوک نه ناتوانی هه‌لگری؟» ۲. ﴿مجازی﴾ کارگه‌لی بی‌بایه‌خ

و ناخۆش «این قدر سکی نکن! ئەوه‌نده سوکی مه‌که!» هه‌روه‌ها: سبکی‌کردن

گوپ داشۆریان؛ نارچه‌ت بوون <چرا سبیل
او‌یزان است>: بۆچه لووتت داره‌نیاکه؟>.

سبیل کسی را چرب کردن: /کنایی/ بهر سمیلی
که‌سبیک چه‌ور کردن؛ سمیلی که‌سبیک
چه‌ور کردن؛ سمیل چه‌وری به که‌سبیک دان؛
به‌رتیلیکی که‌م به که‌سبیک دان <مجبور بودم
سبیل نگه‌بان را چرب کنم: ناچار بووم سمیلی
بیگوانه‌که چه‌ور که‌م>.

سبیل کسی را دود دادن: /کنایی/ گوئی که‌سب
چه‌ردان؛ گوئی که‌سب بادن؛ چه‌ر سوئل دانی
که‌سب؛ که‌سب تاشاندن؛ ته‌می کردن
که‌سبیک <سبیل ارام را حسابی دود دادند: گویی
نارامیان باش چه‌ردا>.

سبیل گذاشتن: سمیل هیشتنه‌وه؛ سوئل
دانان؛ سمیل‌ه‌وه ئاسه‌ی <یک هفته سبیل
می‌گذاشت، یک هفته می‌تراشید: هفته‌یه‌ک
سمیلی ده‌هیشته‌وه، هفته‌یه‌ک ده‌بتاشی>.

سبیلو /sebilû, sibilû/ ها: صفت. /گفتاری/
سمیلی؛ سوئلی <مرد سبیلو: پیای سمیلی>.
- سپار /sepār/ پیواژه. - سپیر - سپار؛ بسپیر؛
ئه‌وه‌ی شتی ده‌سپیری <راه‌سپار: ریسپیر>.

- سپاری /sepārî/ پیواژه. - سپیری؛ کاری
سپاردن؛ ئه‌سپاردن <خاکسپاری: خاکسپیری>.
سپاس /sepās/ ها: اسم. /ادبی/ سپاس؛ سنوپاس؛
مالافا؛ مالاوایی؛ کار یان ره‌وتی پیزانین و ریز
گرتن <سپاس خدا را که کار بخوبی پایان یافت: سپاس
بۆ خوا که کاره‌که به باشی دوا‌یی هات>.

سپاس داشتن: /ادبی/ رازی بوون؛ دلخوش
بوون <از بخت خود سپاس داشتن: له به‌ختی خو
رازی بوون>.

سپاس گزاردن: /ادبی/ سپاس کردن؛
سوپاس کردن؛ شوکرانه‌بژی‌ری کردن؛ سپاس
به‌جی‌هینان.

سپاسگزاری /sepāsgozārî/ اسم. /ادبی/
شوکرانه‌بژی‌ری؛ سپاس و پیزانی؛ شوکورخوازی؛

سبکی /sabkî/ عربی/ صفت. شیوازی؛
پتوه‌ندیدار یان سه‌ر به شیوازه‌وه <ویژگیهای
سبکی شعر هندی: تایه‌تمه‌ندیگه‌لی سبکی شیعی
هیندی>.

سبیل /sabal/ عربی/ اسم. سه‌بیل؛ سه‌بیل؛
نه‌خوشیه‌کی چاوه، چاوی پی سوور ده‌بی و
هه‌لده‌ماسی.

سبو /sabû/ ها: اسم. /ادبی/ گۆزه؛ گۆزک؛
گۆزی؛ سه‌ویل؛ کووزی؛ کووزوو؛ کووپه؛
کووپه‌له؛ سه‌ویلیک؛ سه‌ویک؛ چه‌ره؛ چه‌ره‌ک؛
که‌دون؛ مه‌رو.

سبوس /subûs, sobûs, sabûs/ سبوس
سب و لعن /sab(b)-o-la'n/ عربی/ اسم. /ادبی/
تووک و نفرین؛ تفونه‌حله‌ت؛ تووک و نزا؛ جنیو و
سخیف <همه او را سب و لعن می‌کردند: هه‌موو تووک
و نفریان ده‌کرد>.

سبیل /sabil/ عربی/ اسم. /ادبی/ پی؛ پا؛ ریگا؛
ریزاز.
[بر سبیل: بۆ؛ ژبۆ؛ رای؛ ئه‌رای؛ له‌ری؛ راو؛ چه
راو؛ به شیوه‌ی <بر سبیل امتحان: بو
تاقی کردنه‌وه>.

سبیل: صفت. /گفتاری/ خیرات؛ به‌لاش؛ خورایی؛
هه‌وانته <دیشب همه جا شیرینی و شربت سبیل بود:
دویشهو له هه‌موو شوینیک شیرینی و شه‌رته
حیرات بوو>.

سبیل /sebil, sibil/ ها: اسم. سمیل؛ سمبیل؛
سمبل؛ سوئل؛ سوئل؛ سیول؛ سیول؛ زمبیل؛
زمیل؛ زمیلی؛ زمی؛ مووی لیوی ژوورووی پیاو و
هه‌ندیک گیانه‌وه‌ری‌تر.

[سبیل از بناکوش در رفته: سمیل بابر؛ سمیلی
دریژ که تا بناگویی ده‌گا.

سبیل چخماقی: سمیل چه‌خماخی؛ سمیلی
دریژ که دوو سه‌ره‌که‌ی به‌ره و ژوور با دراوه.

[سبیل کسی آو‌یزان شدن: /کنایی/ لووت
که‌سبیک داژه‌نیان؛ لووت که‌سب لار بوون؛

دان بۆ هه‌لگرتن و چاوه‌دیری لی کردن «خانه را به همسایه‌مان سپردیم: مالمان سپارده درواستیکه‌مان»
 ۲. کردنی کاریک له که‌سیک ویستن «به کدخدا سپرده بود که برایش گوسفند بخرد: به کویخای سپاردبو مهری بۆ بکړئ» ۳. /ادبی/ برین؛ به‌سه‌ر بردن؛ تییه‌پانندن؛ تییسه‌رکردن؛ گوزهراندن؛ قهرقه‌دانندن؛ بگاردن؛ رابوورین؛ رابارتن «راه سپردن: ریگه برین». هه‌روه‌ها: سپردنی

■ صفت فاعلی: سپارنده (/ـ/ صفت مفعولی: سپرده (سپژاو)/ مصدر منفی: تَسپردن (نه‌سپاردن)
 سپرده / seporde ، ها: /اسم. سپاره؛ سپارتی؛
 نه‌سپارده؛ سپورده؛ سپه‌رده؛ سپارده: ۱. نه‌وه‌ی بۆ پاراستن به لای کەس یان ریخراوه‌یی‌که‌وه به ئەمانەت داده‌نرئ ۲. پاره‌یه‌ک که له حیسابییکی بانکی کەس یان ریخراوه‌یه‌ک راده‌گیردرئ ۳. بارمه؛ پاره یان مالیک که بۆ ده‌سته‌به‌ری یان به‌لین به جیبه‌جی کردنی کاریک ده‌دریته لایه‌نیکی تر.

□ سپرده‌ی بانکی 𐎧 سپرده-۲

سپرده‌ی ثابت: پاره‌یه‌ک که بۆ ماوه‌یه‌کی دیاریکراو به لای بانکوه داده‌نرئ.
 سپرده‌ی دیداری: سپارده‌یه‌ک که خاوه‌نه‌که‌ی ده‌توانی هه‌ر کات بیه‌وی وه‌ری بگری.
 سپرده‌ی قانونی: پاره‌یی که ریخراوه‌یه‌ک به ناوی ده‌سته‌به‌ری ده‌بی به بانکی ناوه‌ندی بسپژئ.

سپرده‌گذاری / sepordegozārī ، ها: /اسم. کاری سپاردنی پاره یان مالیک بۆ ده‌سته‌به‌ری ئەنجام‌دانی کاریک.

سپرز / seporz: /اسم. سپل؛ سه‌په‌ل؛ ئەسپوول؛ شمش؛ شوشو؛ خالخالک؛ دینک؛ خوش خوشک؛ خوش خوشکه؛ گورگ‌نه‌خۆره؛ پارچه‌گۆشتیکی ره‌شه له هه‌ناودا، خوینی ساوای تیدا دروست بووه.

ناکاری که بۆ پیزانین و له‌به‌رچاو بوونی چاکه ئەنجام ده‌درئ. هه‌روه‌ها: سپاسگزاز

سپاه / sepāh: /اسم. سپا؛ سوپا: ۱. /ادبی/ هیزی چه‌کداری ۲. یه‌که‌ی چه‌کداری بریتی له سی له‌شکه‌ر.

سپاهی / sepāhī ، ها: /ان: /اسم. سپایی؛ چه‌کداری.

سپتامبر / septām(b)r: /فرانسوی/ اسم. سپتامبر؛ نه‌یلوول؛ مانگی نۆیه‌می سالی زایینی که ۳۰ رۆژه و له ۱۰ی خه‌رمانانه‌وه ده‌ست پیده‌کا.

سپتیمی / septisemī: /فرانسوی/ اسم. /پژشکی/ خوین‌پییسی: گندخونی

سپتی‌سیسم / septisism: /؟/ /اسم. /فلسفه/ شک‌به‌ری؛ دووولی: شکاکیت

سپر / separ ، ها: /اسم. سپه‌ر؛ سوپه‌ر؛ سپژ؛ سوپژ: ۱. مه‌رتال؛ مه‌تال؛ قه‌لغان؛ قه‌لخان؛ نه‌سپه‌ر؛ په‌ره‌یه‌کی پته‌وی کانزایی ده‌سکدار که شه‌رکه‌ران بۆ خۆ پاراستن له شیر و تیر پێیان بوو ۲. نه‌واریکی پتر کانزایی که بۆ پاراستنی ماشین له به‌ر و دوايه‌وه دانراوه ۳. /مجازی/ هه‌ر شتی که بۆ به‌رگری له گه‌زند و ترس به کار ده‌روا.

□ سپر انداختن: /کنایی/ کۆل دان؛ چۆک دادان؛ مل‌دان؛ به‌یده‌ست بوون؛ خۆ به ده‌سته‌وه دان.

سپر بلای کسی شدن: /مجازی/ خۆ دانه به‌ر که‌سی‌که‌وه؛ مه‌ترسی یان دژواری که‌سی‌ک په‌زیران.

سینه سپر کردن 𐎧 سینه

سپردار / separdār: /اسم. میروویه‌کی وردیله‌ی تیره‌ی سپیان که میملی داری میوه‌یه.

سپردن / sepordan: /مصدر. متعدی. // سپردی؛ سپاردت؛ می سپاری؛ ده‌سپژئ؛ بسپار؛ بسپژه // سپاردن؛ سپارتن؛ نه‌سپاردن؛ سپاره‌ی؛ سپارای؛ تِسپاره‌ی: ۱. شتی که به ئەمانەت به که‌سی‌ک

سپری /separi/: صفت. ۱. به‌سهر چوو؛ تیپه‌ریو؛ بگاردی؛ بوورده؛ رابرده؛ رابردگ (له‌مه‌ر کاتهوه) «روزگار سیری؛ رۆژگاری به‌سهر چوو» ۲. به برانه‌وه؛ جیی ته‌واو بوون «جهان سیری؛ دنیای به برانه‌وه».

□ سیری شدن /گشتن: تیپه‌ر بوون؛ ته‌واو بوون؛ کۆتایی هاتن؛ دواپی هاتن؛ به سهر چوون؛ رابگاردن؛ ته‌مامیه‌ی؛ هه‌رادایای «مهلت ثبت‌نام سیری شد؛ ماوه‌ی ناوونوسی تیپه‌ر بوو».

سپری کردن: تیپه‌ر کردن؛ بردنه سهر؛ دانه سهر؛ ماوه‌یه‌ک به‌سهر بردن؛ ته‌مامنه‌ی «دوران سربازی را در کردستان سیری کرد؛ ماوه‌ی سهربازی‌ه‌کی له کوردستاندا تیپه‌ر کرد».

سپس /sepas/: قید. [ادبی] پاشان؛ دواپی؛ له‌ودوا؛ له‌وده‌ودا؛ ئه‌مجار؛ ئه‌وجار؛ ئینجا؛ ئیمجا؛ دمای؛ هه‌نی؛ دوا ی کار یان کاتی «سپس گفت» «امروز وقت گذشته است»؛ پاشان وتی: «ئه‌مه‌رۆ کات به‌سهر چوو».

سپستان /sepestān, sepestān/: ها؛ /اسم. سپسوو؛ سه‌په‌سوو؛ ۱. داریکی گهرمه‌سی‌ریه به گه‌لای بی‌کولکی هیلکه‌یی، گولی سپی یان زه‌رد و به‌ری پێشه‌داروه ۲. به‌ری ئه‌و داره که ئه‌وه‌نده‌ی گیلایه‌که و بۆ دهرمان ده‌شی.

سپلشت /sepelešt/: سه‌پلشت

سپلشگ /sepelešg/: سه‌پلشت

سپند /sepand/: /اسم. سداب؛ ئه‌سه‌په‌نده‌ر؛ دیدی؛ قان؛ قانگ؛ گیای ئسپه‌ند.

سپوختن /sepûxtan, supûxtan, sopûxtan/: مصدر. متعدی. [ادبی] // سپوختی؛ پووړاندت؛

می‌سپوژی؛ ده‌پووړینی؛ سپسپوژ؛ بیووړینه // پووړاندن؛ راپوړاندن؛ (تی) په‌ستاندن؛ (تی) په‌ستاوتن؛ تی‌پړین؛ ته‌پاندن؛ (تی) ته‌پاندن؛ (تی) ئاخین؛ تیپه‌ست کردن؛ (تی) کوتان؛ تی‌کوتان؛ تی‌خونجان؛ (تی) ترینجاندن؛ قرساندن؛ ده‌وساندن؛ هه‌زاندن؛ هه‌شاندن؛ هه‌شفاندن؛ ئه‌نه‌په‌یه‌ی؛ ئه‌نه‌ته‌په‌یه‌ی؛

ئه‌نه‌ئاخه‌نه‌ی؛ به زۆر و پاله په‌ستۆ ده ناو شتیک راکردن: سپوزیدن

■ صفت مفعولی: سپوخته (پووړاو) /مصدر منفی: ئسپوختن (نه‌پووړاندن)

سپور /supûr, sopûr/: ها؛ /ان؛ [ترکی] /اسم. گفتاری /پاکه‌وان؛ کۆلان‌مال؛ زبل‌پێژ؛ که‌نناس؛ زبلچی؛ سپوور؛ کرێکاری که کاری گه‌سک لیدان و رامالینی زبل و زویل له کۆلان و ده‌رمالان و به کورتی خاوین کردنه‌وه‌ی شاره رفتگر

سپوزیدن /sepûzîdan, supûzîdan, sopûzîdan/: سپوختن

سپوس /supûs, sopûs/: ها؛ /اسم. سوئ؛ سو؛ سوُس؛ که‌په‌ک؛ کرپک؛ توڤکلی دانه‌ویل‌ه‌ی له ده‌ستار کراو که له دابیزراندا له ئارده‌که‌ی جوی ده‌بیته‌وه: سبوس

سپه /sepah/: /اسم. [مخفف] سپا؛ سوپا.

سپهبد /sepahbod/: ها؛ /ان؛ /اسم. سپاپورد؛ سپابود؛ ئه‌فسه‌ری به پله‌ی سپاپوردی.

سپهبدی /sepahbodî/: /اسم. سپاپودی؛ سپاپوردی؛ پله‌کی چه‌کداری بالاتر له سهرله‌شکه‌ری و خوارتر له ئه‌رته‌شبودی.

سپهر /sepehr/: /اسم. [ادبی] ئاسمان؛ ئه‌زمان.

سپهسالار /sepahsālār/: /اسم. سوپاسالار؛ سپاسالار؛ سهرکرده‌ی هه‌موو له‌شکر.

سپید /sepîd/: صفت. [ادبی] سپی؛ ئسپی؛ چه‌رمگ.

سپیدانی /sepîdānî/: سپیدایی

سپیدار /sepîdār/: ها؛ /ان؛ [کردی] /اسم. سپیدار؛ ئه‌سپیدار؛ ئه‌سپیندار؛ سپیندار؛ ئه‌سه‌پیندار؛ هه‌وران؛ سپیه‌چنار؛ کووله‌که‌چنار؛ هه‌فران؛ شاتان؛ ئه‌سپین؛ داریکه له تیره‌ی داره بیان، به تاجیکی باز و هیلکه‌یی، گه‌لای سپی لۆکه‌ئاسا، چرووی سپی و تال-تال و جه‌وی نووسنه‌که‌وه: سفیدار

سپیده / sepide / اسم، [کردی] / ادبی / سپیده؛ سپیده؛ زرده؛ پرووناکی که مەرنگی لای رۆژ هه لاتی ئاسمان بهر له خۆر کهوتن.

☐ سپیده دەمیدن: [ادبی] سپیده دان؛ گهفلین؛ بهیان ئهنگووتن؛ بهر بهیان بوون؛ بوولیله پەیدا بوون؛ دیاری دانی پرووناکی له ئاسۆی خۆر هه لاتدا به نیشانهی سه ره تای رۆژ.

سپیده دم / sepidedam / اسم، [ادبی] سپیده؛ سپیده؛ سپیده زوو؛ بهر بهیان؛ بهر بهیان؛ بهیانی؛ بهیانه کی؛ گهفل؛ سیسان؛ کازیوه؛ کازیوه؛ کازوو کووژ؛ شه وه کی؛ گورگ و میش؛ تاریک و پروون؛ تاریک و لیله؛ بوولیله بهیانی؛ کاتی ده سپیکردنی رۆژ؛ سه ره تای رۆژ.

سپیده دمان / sepidedamān / قید، [ادبی] کازیوان؛ بهیانان؛ دهمو بهیان؛ له کاتی بهیانیدا. سپیدی / sepīdī / اسم، [ادبی] سپیه تی؛ سپایی؛ چه رمگی؛ چه رموایی؛ چه رمایی.

ست / set / [انگلیسی] اسم، ۱. ست؛ سه رجهم <ست کامپیوتر: ستی کامپیوتر> ۲. دهست؛ دهس <این ظرفها ست است، تکی نمی فروشیم: ئەم دەفرانه دەستن، دانەیی نایانفرۆشین>.

☐ ست کردن: دهسته کردن؛ دهسه کردن؛ به شیوهی سه رجهم یان دهست ده ره یان.

- ستا / setā، ها؛ یان / پیواژه، په سن؛ په سن؛ په سنده <خودستا: خۆپهسن>.

- ستایی / setā'i / ستایی

ستاد / setād، ها / اسم، ستاد: ۱. ناوه ند یان مه زینگه یی که کاری بهر نامه رێژی و ویکه خستنی ناوه کی دامه زراوه به کی وه ئه ستویه ۲. کۆمه له ی کارگیرانی ئەم ناوه نده.

ستاره / setāre، ها؛ گان / اسم، ئه ستیره؛ هه ستیره؛ ئه ستیر؛ ستیر؛ ستیره؛ ستاره؛ هه ستاره؛ هه ساره؛ ئاساره؛ ئاسیره؛ ئاستیره؛ چتاره؛ هه رین: ۱. ئه ختهر؛ هه ره که له تهنگه لی به زریوه ی ئاسمان که له کاتی شهودا

ده بیند رین ۲. ئه ختهر؛ هه ره که له تهنگه لی ئاسمانی پیکهاتوو له گازی به تین و تیشکده ر ۳. نیشانه و دروشمیک به شیوه ی ئه ستیره (*) ۴. ئه وه ی به شیوه ی ئه ستیره له کازا یان شتیکی تر دروستی ده کهن (وهک ئه ستیره یی که له پله کی چه کداریدا به کاردی) ۵. [مجازی] ده ور گێڕی به ناوبانگ؛ (هه ساره ی سینه ما، هه ساره ی شانۆ، هه ساره ی فووتبال) ۶. [مجازی] بهخت؛ هات.

☐ ستاره ی داود: ئه ستیره ی داود؛ نه خشیک به شیوه ی ئه ستیره ی شهش په ر، که بۆته درۆشمی جوو.

ستاره ی دباله دار: کلکه ستیر؛ ئه ستیره ی کشاو؛ هه ر کام له تهنگه لی ئاسمانی به سه ریکی وهک هه وری رۆشن به ده وری ناوکیکی پروونا که وه که به ده وری خۆردا ده گه رین و کاتی له خۆر نزیک ده بنه وه، دوو په کی دره وشانیان لی به دی دی: ذو ذنب

ستاره ی دوتایی: دوو ئه ستیره؛ دوو ئه ستیر؛ دوو خوشکه؛ جووته ی که وان؛ دوو هه ساره ی په نایهک، که هیزی راکیشانی نیوانیان بۆته هۆی ئه وه ی له ده وری یه کتردا بخولینه وه: ستاره ی مزدوج

ستاره ی سحرای) ☞ ستاره ی صبح ستاره ی سعد: ئه ستیره ی بهخت؛ ئه ستیره یان گه رۆکیک که وا ده زانن نمانای بهختن (وهک ناهید و هورمز).

ستاره ی سهیل: سه وهیل؛ سه وهیل؛ پروونا کترین ئه ستیره ی وینه ی گه ر دوونی که شتی له له ته گۆی باشووری ئاسماندا.

ستاره ی صبح: ناهي؛ ناهید؛ زل؛ ئه ستیره گه شه؛ قورخ؛ قورغ؛ ئه ستیر که؛ کاروان کوژ؛ کاروان کوژ؛ کارفانکوژ؛ کاروانقران؛ مژمر؛ زیر گون؛ هه ساره ی رۆژ؛ ئه ستیره ی رۆژی؛ ئه ستیره ی زوهره که له ئاخری شهودا

هەلدى: ستاره‌ی سحر(ی)

ساردی تۆل بکر: ئەستێرە کەتە؛ هەر یەک لەو ئەستێرانەى کە ۲۰ تا ۳۰ بەرامبەر لە خۆر گەورەترن و زۆرتر لە ۱۰۰ ئەوەندە پرووناکترن.

ساردی فەتی: جودەى؛ گەشتەری هەسارەى کەلووی و رچی بچووک لە سەر جەمسەری باکووردا.

ساردی کۆنۆل: ئەستێرەى گرگن؛ هەر یەک لە ئەستێرەگەلى سپی کەم ترووسکەى گچکە بەلام تۆکمە.

ساردی سغیر: هەر کام لەو ئەستێرانە کە لە ماوه‌یه‌کی دیاریکراودا لە پڕ تیشکیان زۆر دەبێ و پاشان بەرە-بەرە کەم دەبێتەوه.

ساردی مزدوج ☾☽ ستاره‌ی دوایى

ساردی یحی: ئەستێرەى شووم؛ ئەستێرە یان گەڕۆکیک کە وا دەزانن نمانای شوومین (وەک کە یوان و بارام).

ساردی نوبرونی: ئەستێرەى نوترونی؛ ئەستێرەییکی زۆر تۆکمە و چەرە کە زۆرتر لە نوترون پیکهاتوو و بە هۆی هیزی کیشستی زۆرەوه بە هیچ فوتونێ پڕی دەرچوون نادا و بەم بۆنەوه تاریکە.

☐ ساردی سهیل سدن: [مجازی] بوونه گوله گەزیزه؛ بوونه قەنى ماله‌گەدا؛ کەم و درەنگ دەرکەوتن «ساردی سەدا» بۆسە سەدا، کەس شەما را دید: بوونه سەدا، کەس ناتانبینی.

ساره سەمردن: [کنایە] هەساره ژماردن؛ شەویدار بوون؛ شەوئوونى کیشان.

سارد نداشتن: [مجازی] ناوچاو نەبوون؛ بەخت نەبوون؛ هەساره‌دار نەبوون.

ستاره‌باران / setārebārān: [ادبی] ئەستێرەباران؛ هەساره‌واران؛ پڕ ئەستێرە «آسمان بەستێرەباران» بود: ئاسمان بەستێرەباران بوو.

ستاره‌ی دریایی / setāreyedaryāyî، -گان دریایی: /اسم. ئەستێرەى زەریایی؛ گیانه‌وه‌ری ئاوژی بە شێوه‌ی ئەستێرە.

ستاره‌سوخته / setāresûxte: [مجازی] چاره‌پەش؛ رۆژپەش؛ بەدبەخت؛ بەخت‌کوێر.

ستاره‌شناس / setāreshēnās، -ها؛ -ان: /اسم. ۱. ئەستێرەناس؛ ئەستێرەشناس؛ هەساره‌ناس؛ هەساره‌ژناس ۲. ئەستێرەگەر؛ ژمارەگەر. هەروەها: ستاره‌شناسی

ستاک / setāk، -ها؛ /اسم. ۱. [ادبی] وەج؛ گەشە؛ خەلف؛ پۆ؛ سادیل؛ پەژیک؛ لقى تازه‌ دەرھاتوو ۲. [زبان‌شناسی] پەگ؛ بنی کار.

- ستان / setān: [پیاوژە، /ادبی] - ئەستێن؛ - ستین؛ - سین؛ - ستان؛ - سان؛ - ئەس؛ - گر؛ سینەر؛ بگر «جان‌ستان: گیان‌نەستین».

- ستان / estān: [پسوند، - ستان؛ - سان؛ جێگە و شوێنى شتێ «گلستان؛ کوهستان؛ گولستان؛ کینوس» شوێنى سەقامگیر بوونی نەتەوه‌ییک «کردستان؛ کوردستان».

ستاندن / setāndan: [ادبی] // ستاندى: ستاندت؛ مى‌ستانى: دەستینى؛ پستان: بستینه // ستاندى: ئەستاندى؛ وەستاندى؛ سەندن؛ سەنن؛ ساندن؛ سەنین؛ سەندن؛ وەرگرتن؛ سانه‌ی؛ سانای؛ ئەسەى؛ ئەسای؛ ئەستەى؛ ستانای؛ گرتنى شتیک لە دیتەری: ستدن. هەروەها: ستاندنى

☐ صفت فاعلی: ستاننده (سینەر) / صفت مفعولی: ستانده (سینراو) / مصدر منفی: نستاندن (نەستاندن)

- ستانی / setānî: [پیاوژە، - سینى؛ - ئەستینى؛ - ستینى؛ - سانى؛ سەنین؛ ئەستاندن «باج‌ستانی: باج‌سینی».

ستاوند / satāvand: /اسم. /معماری] ۱. شوێنێکی سەرداگیراوی بێ دیوار کە میچە‌کەى تەنیا بە سەر چەند ئەستوونەوه دامەزراوه (وەک ئارامگای حافیز لە شیراز) ۲. سە‌کۆیه‌کی بەرز کە بە سەر

چەن كۆلەكەو دەروست كراوہ.

ستايش / setāyēš ، ھا: / اسم. پەسن؛ پاسين؛ ستايشت؛ رەوش؛ كارى ھەلگوتن؛ پىدا ھەلدان.

□ ستايش كوردن: پەسن كوردن؛ ستايشت كوردن؛ ھەلگوتن؛ پىدا ھەلدان؛ پۆرە چنەي.

ستايش آميز / setāyēšāmiz : صفت. پەسناوى؛ تىكەلاو لەگەل پەسندا؛ وپراي رەوش.

ستايش انگيز / setāyēšangiz : صفت. پەسن بزوین؛ خاوەن توانايى يان تايبەتمەندى بزواندنى پەسن.

ستايشگر / setāyēšgar ، ان: / اسم. پەسن دەر؛ پەسنكەر؛ تاريغدەر؛ بوپژى چاكي كەس يان شتيك «بسيارى ستايشگر نوشتە ھاى او بوندن: زۆرىك پەسن دەرى نووسراوہ كانى بوون».

- ستايى / setāyi : پياوہ. - پەسنى؛ - پەسنەنى؛ ھەلگوتن «خودستايى: خۆپەسنى» - ستايى

ستبر / setabr ، ھا: / صفت. [ادبى] ئەستوور؛ ستوور؛ ستوير؛ زۆپ؛ كەت؛ قەپە؛ قەبە؛ جەبلە؛ قالەن؛ قەوى؛ كولوفت؛ بەگرتك «گردن ستبر: مى ئەستوور».

ستبرا / setabrā : اسم. [ادبى] ئەستوورايى؛ ستوورايى؛ قەويايى؛ زۆپى؛ كولوفتى.

ستبر بازو / setabbāzû : صفت. [ادبى] ساقۇل قەوى؛ مەچەك ئەستوور؛ خاوەن باسكى ستوور و بەھيز.

ستبر سينە / setabrsîne : صفت. [ادبى] سينەپان؛ خاوەن سنگى زۆپ و پان.

ستبرى / setabrî : اسم. ئەستوورى؛ ريس؛ رەوق: ۱. دۆخ يان چۆناوچۆنى ئەستوور بوون ۲. ئەستوورايى؛ كولوفتى؛ قەويايى.

ستدن / setadan : ستاندن

ستر / setr : [عربى] اسم. [ادبى] پۆشش؛ پۆشەن.

□ ستر عورت: كارى خۆ داپۆشين؛ شەرم داپۆشين.

ستردن / setordan : مصدر. متعدى. [ادبى]

/استردى: سړپتهوہ؛ مې سترى: دەسړپتهوہ؛ پستړ: بسړهوہ // ۱. سړپنهوہ؛ ئەستړپنهوہ؛ ئەستړپن؛ سړپن؛ قەسړپن؛ سەړتەي؛ ھەشفاندن؛ ھەشفاندن؛ ھەشفين؛ شتيك لە شوپنپنك پاك كردنەوہ «اشك ستردن: فرميسك سړپنهوہ»

۲. تاشين؛ تراشين؛ تاشەي؛ تاشاي؛ تاشتەي. ھەرەوہا: ستردنى

□ صفت مفعولى: سترده (وہسراو) / مصدر منفى: ئستردن (نەسړپنهوہ)

ستروگ / setorg : صفت. [ادبى] ۱. مەزن؛ مازن؛ گەپ؛ گەم؛ گەورە؛ زل؛ زۆپ؛ گەورە؛ قەبە «پهلوان ستروگ: پالەوانى مەزن» ۲. گرنگ؛ خاوەن بايخ.

سترون / setarvan : صفت. [ادبى] ۱. نەزۆك؛ ئەستيتور؛ ستيتور؛ ستەور؛ خرش؛ قسر؛ قرد؛ بەيچەل؛ بەيى توانايى زاوژى يان زۆر بوونەوہ «زن سترون: ژنى نەزۆك» ۲. بژون؛ پاقر؛ پاكر؛ بى ترس لە بەديھانتى ھۆكارگەلى نەخۆشيھين «محيط سترون: دەرەي پاقر». ھەرەوہا: سترونى

سترون سازى / setarvansāzi : اسم. ۱. نەزۆكسازى؛ كارى لە زگوزا خستن يان خەساندنى گيانەوہر ۲. كار و چارئ كە بۆ سړپنهوہى پيسى لە ئافاريك دەكرئ.

سترونى / setarvanî : اسم. ۱. نەزۆكى؛ ئەستيتورى؛ ستيتورى؛ قسرى؛ بەيچەلى؛ خرشى ۲. بژونى؛ پاكرى؛ دۆخ يان چۆنيەتى بژون بوون.

ستم / setam ، ھا: / اسم. [ادبى] ستەم؛ ستەو؛ گووج؛ زينات؛ زۆر؛ زوور؛ ناھەقى؛ زلم؛ بىداد؛ كارى ناڕەوا بۆ ئاراندنى كەسيك.

□ ستم ديدن: چەوسانەوہ؛ چەوسينەوہ؛ ستەم لى كران؛ ستەم ديتن؛ چەوسيتران؛ وە بەر ئازارى ناھەقى كەوتن «مردمى كە سالھا ستم ديدند و دم بر نياوردند ... ئەو خەلكە وا زۆر سالان

حدوسانه‌ود و دهنګيان دهنه‌دهات...).

ستم رسيدن: ستم پي‌گه‌يشتن؛ ستم لين چوون؛ نازار يان گهن ديتن به هوۍ ستمه‌وه «از او به مردم ستم بيار رسيد؛ له‌وه‌وه، ستمي زور به خه‌لکي گه‌يشت».

ستم روا داشتن: چه‌وساندنه‌وه؛ ستم په‌روا ديتن؛ ستم کردن.

ستم کردن: چه‌وساندنه‌وه؛ چه‌روساندنه‌وه؛ ستم کردن؛ نه‌راندن؛ نه‌راندن؛ به‌ناپه‌روا ديتري نازار دان و مافي پيشيل کردن «او به مردم کردستان ستم بيار کرد؛ نه‌و خه‌لکي کوردستاني زور چه‌وساندنه‌وه».

ستم کشيدن: چه‌وسانه‌وه؛ چه‌وسينه‌وه؛ ستم چيژتن / چيژان؛ ستم کيشان؛ بهر کرده‌وهي ستمکار که‌وتن و هه‌لکردن ده‌گل ستميدا «اين همه ستم کشيدن بس نبود؛ نه‌م هه‌موو چه‌وسانه‌ود به‌س نه‌بوو؟».

ستمديده / setamdide، ها؛ گان؛ صفت. چه‌وساوه؛ چه‌وسينراو؛ زورلي‌کراو؛ له ستم نازراو «مردم ستمديده؛ خه‌لکي چه‌وساوه».

ستمشاهي / setamšāhi؛ اسم. ده‌سه‌لاتي شايي ويراۍ زور.

ستمکار / setamkār، ها؛ گان؛ صفت. چه‌وسينه‌ره؛ ستمکار؛ گوج‌کار؛ زالم؛ زينانکار؛ زورکار. هه‌روه‌ها؛ ستمکاري؛ ستمکارانه

ستمکش / setamkeš، ها؛ گان؛ صفت. چه‌وساوه؛ چه‌وساوه؛ ستمکيش؛ وه بهر کرده‌وهي ستمکار که‌وتوو.

ستمکشي / setamkeši؛ اسم. چه‌وساوه‌يي؛

۱. دؤخ يان چؤناوچؤني ستمکيش بوون.
۲. کاره‌هاتي له ژير باري ستمدا بوون.

ستم کشيده / setamkešide، ها؛ گان؛ صفت. چه‌وساوه؛ چه‌وساوه؛ زور لي‌کراو؛ ستم لي‌کراو «مادر ستم‌کشيد؛ داۍيکي چه‌وساوه».

ستمگر / setamgar، ها؛ گان؛ صفت. چه‌وسينه‌ره؛

مارز؛ مارس؛ زوردار؛ ستمکار؛ ستمگهر؛ خاوون خووي ناهه‌قي کردن؛ ده‌ست دريژکر بو مافي په‌رواي خه‌لک.

ستمگرانه / setamgarāne؛ صفت. چه‌وسينه‌رانه؛ ستمکارانه؛ ستمگه‌رانه «رفتار ستمگرانه؛ ناکاري ستمکارانه».

ستمگري / setamgarī، ها؛ اسم. ستمگه‌ري؛ ستمکاري؛ ۱. بار يان دؤخي ستمگه‌ر بوون.
۲. کاره‌هاتي ستم کردن؛ چه‌وساندن.

ستنبه / setambe، setanbe؛ صفت. [قديمي] زل؛ زلام؛ زه‌لام؛ گه‌پ؛ قه‌له‌وه؛ گه‌وره؛ نه‌ستور (شير ستنبه؛ شيري زل).

ستوان / setvān، sotvān، ها؛ اسم. ستوان؛ سوتوان؛ نه‌فسه‌ري به‌پله‌کي ستواني، ژووري ئوستواري و خواري سه‌رواني، که‌سه‌ر کرده‌يي لقيکي چه‌کداري وه نه‌سته. هه‌روه‌ها؛ ستوان سوم، ستوان دوم، ستوان يکم

ستواني / setvānī، sotvānī؛ اسم. ستواني؛ پله‌کي نه‌فسه‌ري له هي‌زي چه‌کداري ئيراندا، خوارتر له سه‌رواني.

ستودان / sotûdān، sutûdān؛ استودان ستودن / sotûdan، sutûdan؛ مصدر. متعدي.

[ادبي] // ستودي؛ په‌سنت‌دا؛ مي‌ستايي؛ په‌سن ده‌دهي؛ بستايي؛ په‌سن‌ده // په‌سن‌دان؛ هه‌لگوتن؛ هه‌ل‌دان؛ هه‌ل‌نان؛ نه‌فاختن؛ ستايش کردن؛ وتنه‌وهي چاکه و هه‌فيازيگه‌لي چاوگري که‌س يان شتيک. هه‌روه‌ها؛ ستودني

■ صفت فاعلي؛ ستاينده (په‌سن‌دهر)؛ صفت مفعولي؛ ستوده (په‌سن‌دراو)؛ مصدر منفي؛ نستودن (په‌سن‌ندان)

ستوده / sotûde، sutûde، گان؛ صفت. [ادبي] باش؛ چاک؛ شياو؛ له‌بار؛ په‌سندراو؛ شياوي پيدا هه‌لگوتن.

ستور / sotûr، sutûr؛ اسم. [ادبي] يه‌کسم؛ پاکيش؛ ده‌وار؛ ده‌وير؛ ولاخه به‌رزه؛ به‌رزه ولاخ؛

چاروئ، به تاییهت ئەسپ و هیستر و کەر.

ستون / sutûn, sotûn ، ها/؛/سم، ئەستون؛ ئەستوون؛ ستون؛ ستوون؛ سوون؛ ستوین؛ هەستون؛ هەسوون؛ ئەستوونە؛ ستوونە؛ ئەستوندەک؛ ئەستۆنگ؛ ئەستوند؛ ستینک؛ ۱. کۆلەکە؛ کۆلەکی؛ لەی؛ دیلەک؛ دیرەک؛ دیرەگ؛ گاوه؛ پیکهاته به کی وهستاو له کازا، چێو یان بەرد بۆ راگرانی میچ که دەدریته ژیری (ستون وسط اتاق ترک برداشته بود: کۆلەکی ناو دیوه که قەلشاو) ۲. کۆلەکە؛ کۆلەکی؛ لەی؛ قۆلە؛ جزر؛ چەلەگە؛ پیکهاته به کی وهستاو له بەرد یان چێوی داناشر او و زۆرتر گرۆفەری که به سەر پایه پیکهوه داده مەزرێ و به سەر یهوه سەر ستوونیک ههیه ۳. کۆلەکە؛ هەر چیک وه کوو ئەستوون بی ۴. /چاپ/ ریزیک نووسراوه له ژیر یه کتری و له پال ریز یان ریزگەلی تردا (ستون روزنامه: ستوونی رۆژنامه) ۵. /نظامی/ ریز؛ گرۆیهک له کهسان و گهڕۆکان که بۆ چوونه جیگایهک ده کهونه پشت سەر یه کهوه ۶. هەر یه که له ریزگەلی ئەستوونی خشته یان دهفتهری حیساب ۷. /مجازی/ کۆلەکە؛ پشتیوان؛ پالپشت (ستون خانواده بودن: ئەستوونی مال بوون).

☐ **ستون اعزامی**: شاندى چه کدارى؛ هیزی چه کدارى که بۆ جێبه جێ کردنی کاریک رهوانه ده کری. ههروهها: ستون امدادی؛ ستون تدارکاتی

ستون آگهی: کۆلەکی ناگاداری؛ ستوونی ناگاداری؛ ئەستوونیک له داوینی بوارگه یه کدا، بۆ دا کوتانی ناگه داری.

ستون پنجم: /مجازی/ ستوونی پینجهم؛ شۆقاران و ئەوانی په نامه کی بۆ دوژمن کار ده کهن. ئەو دهسته واژه یه له سهردهمی قهومانى شه په ناوخۆیه کانی سپانیا (۱۹۳۹ به رهوه دوا) دا باو بوو، کاتی که چوار ستوون له

لایه نگرانی ژنرال فرانکو به رهوه مادرید (پاتهخت) پیشه رویان ده کرد، سهرداره که یان گوئی: «جگه لهم چوار ستوونه، سنووی پینجه میشمان ههیه که له ناو مادرید به قازانجی ئیمه ده جوولنهوه». لهو کاتهوه ئهم زاراویه چووه نیو سیاسه تهوه و بهم مانایه به کاردی.

ستون تهویه: پیکهاته به کی قیتی هلۆل بۆ ههوا گۆرانی فازلاو.

ستون فقرات: مۆرەغە؛ مۆرخە؛ مۆرخە؛ مورتخە؛ مۆرتخە؛ مورهتخە؛ پشتەمازە؛ بېرپە؛ بېرپراگە؛ گازەر؛ گهوبەند؛ گهوبەندە؛ مازگە؛ مازی؛ مازە؛ گارگەر؛ سنسل؛ بېرپراگی؛ تهرخته؛ مووری؛ کرک؛ نافدەرگ؛ دۆرپشت؛ مۆرە؛ مازە؛ کاریته؛ گازى؛ ناوهراست؛ مورک؛ ماری؛ بېرپەى؛ مۆرخەى؛ موڤکا / ستوونا / تیغه ره ی پشت؛ ترهخته؛ تیغه له / کاریته / تیلهقه / تیرهقی / تیرهقه / ترهخته ی پشتی.

ستون مهره ☐ **ستون فقرات**

ستون یادبود: پینا یان پارچه بهرد، خشت یان ئاسنیک به شیوهی گرۆفەر یان چوارپالوو که شتیکی بۆ بیره وهری به سهردا نووسرا بی.

☐ **ستون زدن**: کۆلەکه دان؛ دیلەکه دان؛

تیرهک دان؛ دامه زانندنی ئەستوون ده ژیر شتیکیدا.

ستون کردن: دانه ژیر؛ کردنه کۆلەکه؛ کردنه ئەستوون؛ وهرقلانن؛ شتیکی راسته و کردن له ژیر شتیکی تردا دانان.

ستون بندی / sutûnbandî, sotûnbandî ؛/سم، ئەستوون پێژی؛ کار و رهوتی ههلهوه ژارتن و به ریز کردنی رزنی ههر شتیکی (ستون بندى روزنامه مغشوش است: به سنوون پێژی رۆژنامه که شیواوه).

ستونی / sotûnî, sutûnî ؛/صفت، ئەستوونی؛ کۆلەکه یی: ۱. وه کوو ئەستوندەک؛ وهک کۆلەکه ۲. ئەستووندار؛ کۆلەکه دار.

ستیزه گر / setîzegar ، ها: ان: / صفت. / ادبی / ده‌گرز اچو؛ تیکه‌له‌چو؛ مرومشت‌کەر؛ شهرانی؛ شهراشو؛ قرووش؛ خاوەن خوویان حەز بە شهر کردن. هه‌روه‌ها: ستیزه‌گری

ستیزی / setîzî / بیواژه. - سواژی؛ - سواشی؛ - به‌لشی؛ چۆنیه‌تی به‌ره‌نگاری کردن له‌گه‌ل شتیکیدا <فره‌نگ‌ستیزی: فره‌ه‌نگ‌سواژی>.

ستیزی‌یدن / setîzîdan / مصدر. لازم. / ادبی / استیزی‌یدی: شهرت کرد؛ می‌ستیزی: شهر ده‌که‌ی؛ بستیزی: شهر بکه // شهر کردن؛ جه‌نگ کردن؛ به‌ شهر هاتن؛ به‌لشین؛ به‌راندن؛ گزیه‌ی؛ گزیای؛ ستیزای؛ به‌ربه‌ره‌کانی کردن. هه‌روه‌ها: ستیزی‌دنی

■ صفت فاعلی: ستیزنده (شهر‌کەر) / صفت مفعولی: ستیزی‌ده (شهر‌کردوو) / مصدر منفی: ن‌ستیزی‌یدن (شهر نه‌کردن)

ستیع / setîq ، ها: / اسم. / ادبی / ۱. چووک؛ لاشاخ؛ لاشان؛ تیغه‌شان؛ سەر شان؛ سەر یال؛ یاله؛ سەر قه‌ل؛ کاوان؛ ته‌لان؛ ته‌لان؛ به‌نده‌ن؛ مله؛ بستی؛ که‌ل؛ بانترین شانی به‌رزایی ۲. سەر کاو؛ سەر که‌ل؛ چله‌پۆه؛ زینو؛ بستو؛ ترۆپک؛ کوپ؛ قوله؛ چک؛ پۆه؛ لووتکه؛ دوند؛ نووک؛ سەر نووک؛ گل.

ستیه‌نگی / setîhandegî / اسم. / ادبی / تووشی؛ پله‌نده‌ری؛ جینگنی؛ نۆیی؛ شهراشویی؛ زره‌کی؛ وه‌یخری؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی تووش بوون.

ستیه‌نده / setîhande ، گان: / صفت. / ادبی / تووش: ۱. شهراشو؛ پله‌نده‌ر؛ نه‌قه‌نۆ؛ جینگن؛ زره‌ک ۲. تووره؛ قه‌لس؛ که‌سکین؛ که‌سکون؛ تونه مه‌زاج.

ستیه‌یدن / setîhîdan / مصدر. لازم. / ادبی / کیشه و هه‌را کردن؛ چنگاوش بوون؛ ره‌هه‌ستن؛ فه‌گفرین؛ جه‌نگه‌مرینگی که‌رده‌ی؛ نۆیین؛ شهر و قال کردن.

سجاده / saccāde ، ها: / عربی / اسم. به‌مال؛

ستود / ' / sutûh, sotûh / اسم. وه‌ره‌زی؛ جارزی؛ ماندوو‌یه‌تی و له‌ده‌سدانی هیز و برست بۆ دریژه دان به‌ تیکۆشان.

■ به‌ ستود آمدن: / ادبی / وه‌ زاله هاتن؛ جر هاتن؛ ته‌نگه‌تاو بوون؛ دامان؛ هه‌راسان بوون؛ یاس بوون؛ وه‌ره‌ز بوون؛ جارز بوون. به‌ ستود آوردن: جر کردن؛ یاس کردن؛ ته‌نگه‌تاو کردن؛ ماندوو کردن؛ هه‌راسان کردن؛ جارز کردن؛ وه‌ زاله هیتان.

ستوه‌نیدن / ' / sutûhânîdan, sotûhânîdan / مصدر. متعدی. / ادبی / ته‌نگه‌تاو کردن؛ وه‌ زاله هیتان؛ هه‌راسان کردن؛ هه‌فاندن؛ وه‌ره‌ز کردن؛ مانه‌ی؛ مانای؛ جارز کردن؛ وه‌ستاندن؛ ماندوو- مردوو کردن.

سته / sete / صفت. / گیاه‌شناسی / گوشتن؛ نابشکاف و به‌یه‌ک یان چهن دهنکه‌وه (له‌مه‌ر میوه‌گه‌لی وه‌ک تری و ته‌ماته).

ستیز / setîz / اسم. / مخفف / شهر؛ جه‌نگ؛ سواژ؛ سواش؛ کیشه؛ هه‌لا؛ هۆملکی؛ مرخیش؛ سهر بندۆ (سهر و گریز: سهر و هه‌لات‌هه‌لات).

ستیزه / setîze ، ها: / اسم. / ادبی / مشت‌ومر؛ مرومشت؛ سواش؛ سواژ؛ جه‌نگه‌مرینگی؛ کیشه؛ به‌ره‌نگاری؛ پالوو؛ به‌ربه‌ره‌کانی؛ داوا؛ هه‌فروشی؛ خروجر؛ شهر و هه‌را.

■ ستیزه کردن: مشت‌ومر کردن؛ مرومشت کردن؛ جه‌نگ که‌رده‌ی؛ ستیزه کردن؛ تیک به‌ربوون؛ داوا کردن؛ شهر کردن؛ به‌ ستیزه برخاستن / ادبی /

به‌ سبزه برخاستن

ستیزه‌جو / setîzecû ، ها: یان: / صفت. / ادبی / شهرانی؛ شهراشو؛ جینگن؛ جه‌نگ‌خواز؛ وه‌یخری؛ مقه‌رس؛ شهر فروش؛ زره‌ک؛ پله‌نده‌ر؛ نه‌قه‌نۆ؛ سهر نه‌هوق؛ دهم‌سوور؛ شر و در؛ به‌ کیشه و ناساز؛ خاوەن حەز بە شهر و پیک‌دادان. هه‌روه‌ها:

ستیزه‌جویی

جانماز؛ جارماز؛ دوگرد؛ دووگرد؛ شهملک؛ چالک؛ مازلۆخ؛ سوجایه؛ رایه‌خی که نوژی له سەر ده‌کهن.

سجاف / secāf, ها: [عربی/اسم، قارنج، زنجاف؛ سنجاف؛ که‌ناره؛ کۆبه؛ باریکه قوماشی که بۆ ئەستوور و پتەو کردن به پەراویز یان لێواری ناوەکی جل و بەرگەو (وەک سەر قۆل، پیسیر یا ملیوان) دایده‌گرن.

سجایا / sacāyā: [عربی] جمع سَجِيه

سجده / sacde, secde, socde, ها: [عربی/اسم، سوژده؛ شرده: ۱. /اسلام] له هیمه‌کانی نوژی که بریتیه له نانه‌سەر زه‌وینی هه‌وت ئەندام (ته‌ویل، دوو له‌پی ده‌ست، دوو ئەژنۆ، دوو پەنجە‌ی پی) و خۆپێندنه‌وه‌ی رسته‌سایه‌کی دۆعایی ۲. هەر کاریکی وه‌کوو سوژده.

▣ **سجده کردن**: سوژده بردن؛ سوژده‌کردن؛ هە‌نی نانه‌سەر زه‌وی بۆ نیشاندانی رێز و خاکه‌ساری.

به‌سجده‌رفتن: چوونه‌سوژده‌وه؛ سوژده‌ئە‌نجام دان.

سجج / sac': [عربی/اسم، /دبی] ۱. سه‌جج؛ ئاهەنگ و کیشی وته (وەک «گۆر» و «سەر شۆر» له‌رسته‌ی «پی‌او لاشی له‌ناو گۆر بی، ئە‌ک بمینی و سەر شۆر بی») ۲. /قدیمی] گمه؛ گومه؛ گم؛ گوم؛ گمه‌گم؛ گومه‌گوم؛ ده‌نگی کو‌تر و گو‌گوختی.

سجل / secel(l), ها: [عربی/اسم، پی‌ناسه؛ ناسنامه؛ سجیل؛ به‌لگه‌یی که‌ناو و نیشانی که‌سیکی تێدایه.

سجود / sucūd, socūd: [عربی/اسم، /دبی] سوژده؛ کاری سوژده‌بردن.

سجیه / sacīyye, سجایا: [عربی/اسم، /دبی] خده؛ خوو؛ گه‌د؛ په‌وشت.

سحاب / saḥāb: [عربی/اسم، /نام‌داول] ۱. بۆق؛ هه‌لم؛ هه‌پ ۲. هه‌ور؛ هه‌فر؛ هه‌ور؛ ته‌ور؛ ته‌وره.

سحابی / saḥābī, ها: [عربی/اسم، /نجوم] هەر یه‌که‌له‌کۆما درۆشنه‌کانی وه‌ک هه‌ور یان ته‌م‌ئاسا له‌ئاسماندا، که‌شه‌وانی سامال ده‌رده‌که‌ون.

سحار / saḥār: [عربی/صفت، /دبی] ئە‌فسوونکار؛ نێره‌نگ‌باز؛ سێحراوی.

سحر / sahar, ها: [عربی/اسم، سه‌حه‌ر؛ ۱. به‌ره‌به‌یان؛ ده‌مه‌و به‌یان؛ شه‌وه‌کی زوو؛ سه‌ر سو؛ به‌یانی؛ سه‌لای سو‌وح؛ به‌ر‌بانگ؛ مه‌لا بانگ‌دان ۲. پارشیو؛ پارشه‌و؛ دواکاته‌کانی شه‌و، پێش‌روون بوونه‌وه‌ی هه‌وا.

سحر / sehr, ها: [عربی/اسم، نێره‌نگ؛ جادوو؛ سێحر؛ ئە‌فسوون؛ که‌له‌ک؛ فه‌ن؛ ته‌له‌که؛ مه‌کر؛ چاچۆل؛ فیل.

▣ **سحر خواندن**: جه‌لجه‌لووت وتن؛ فه‌ن و فوو خوه‌ندن؛ سێحر خۆپێندن.

سحر کردن: فه‌ن و فوو‌کردن؛ سێحر‌کردن؛ له‌سو‌نگه‌ی ئە‌فسوونه‌وه‌که‌سی یا شتی‌ک به‌دۆ‌خێک ده‌ره‌هێنان. هه‌روه‌ها: **سحر شدن**.

سحر آسا / seḥrāsā: [عربی/فارسی] صفت. سێحر‌ئاسا؛ جادوو‌ئاسا؛ ئە‌فسوون‌ئاسا؛ وه‌ک جادوو؛ به‌دۆ‌خ یان چۆ‌نیه‌تی جادوو‌بیه‌وه.

سحر آمیز / seḥrāmīz: [عربی/فارسی] صفت. ئە‌فسووناوی؛ سێحراوی؛ ۱. ئە‌فسوونکار؛ تێکه‌لاو به‌سێحر و جادوو ۲. /مجازی] هه‌زه‌ند؛ سه‌رسوو‌رپێنه‌ر؛ زۆر سه‌یر و به‌لاجه‌وی «سخنان

سحر‌آمیز: قسه‌گه‌لی ئە‌فسووناوی» * **سحرانگیز** **سحرانگیز** / seḥrangīz: [عربی/فارسی] **سحر‌آمیز**

سحر خیز / saharxīz, ها: [عربی/فارسی] صفت. زوو‌راب؛ زوو‌خیز؛ سه‌حه‌رخیز؛ خاوه‌ن خوو یان ئۆگه‌رتی به‌زوو له‌خه‌و رابوون.

سحر خیزی / saharxīzi: [عربی/فارسی/اسم، زوو‌رابی؛ زوو‌خیزی؛ کاری زوو‌هه‌ستان له‌خه‌وی به‌یانی.

سه‌خواه‌ت‌م‌ن‌د.

سخت ^۱ /saxt/: صفت. ۱. سه‌خت؛ زه‌ب؛ ره‌ق؛ زوها؛ گوژم؛ گژ؛ چه‌ق؛ ه‌شک؛ ه‌شک؛ پته‌و؛ سفت؛ به‌خو‌راگری زو‌ر له‌هم‌به‌ر لی‌دان یان‌گوشار‌ه‌وه «چوب‌سخت؛ چ‌یوی‌سخت»
۲. ئار‌یشه؛ سه‌خت؛ سه‌ستم؛ ئاسته‌م؛ دژوار؛ ئاسته‌نگ؛ سه‌خل‌ت؛ گران؛ ئاسی؛ ئاسیه؛ هاسی؛ دو‌خ‌شار «کار‌سخت؛ زندگی‌سخت؛ کاری‌سخت؛ ژبانی‌ئار‌یشه» ۳. تیژ؛ تیژ؛ سه‌خت؛ تون؛ توند؛ تن؛ به‌ته‌وژم «باران‌سخت؛ بارانی‌تیژ»
۴. [گفتاری] چه‌ق؛ نه‌رج؛ لاسار له‌سه‌ودادا «تو‌چقدر سخت‌هستی! تو‌چه‌نده‌چه‌قی!».

سخت‌بودن: سه‌خت‌بوون؛ گران‌بوون؛
۱. ره‌ق‌بوون؛ زه‌ب‌بوون؛ زوها‌بوون؛ گوژم‌بوون؛ خو‌راگر‌بوونی زو‌ر له‌به‌ران‌به‌ر لی‌دان و ته‌وژمه‌وه «مثل‌سنگ‌سخت‌بود؛ وه‌کو‌و‌به‌رد‌سه‌خت‌بوو» ۲. ئاسته‌م‌بوون؛ سه‌ستم‌بوون؛ دژوار‌بوون؛ هاسی/ئاسی‌بوون «کار‌خیلی‌سخت‌بود؛ کاره‌که‌زو‌ر‌ئاسته‌م‌بوو». هه‌روه‌ها:
سخت‌شدن: سخت‌کردن

سخت‌کسی‌آمدن/بودن: پی‌گران‌بوون؛ بو‌که‌سیک‌سه‌خت‌بوون؛ بو‌که‌سیک‌سه‌ستم‌بوون؛ وه‌نه‌و‌یوی‌سه‌خت‌ئامای؛ بو‌که‌سیک‌دژوار‌یان‌دلنه‌خواز‌بوون «سخت‌می‌آمد‌بیایی‌حالی‌از‌من‌پرسی؟ پنت‌گران‌بوو‌به‌هاتی‌بای‌هه‌وال‌یک‌له‌من‌پرسی‌یا؟».

سخت‌گذراندن: ئاسته‌م‌بردنه‌سه‌ر؛ تال‌چوون؛ سه‌خت‌دانه‌سه‌ر؛ گران‌بگاردن؛ سه‌خت‌ویارده‌ی؛ به‌ژاری و دژواری و و‌پ‌رای‌ره‌نج و په‌ژاره‌ژبان‌دانه‌سه‌ر «آن‌سال‌را‌در‌خارج‌سخت‌گذراندیم؛ ئه‌و‌ساله‌مان‌له‌هه‌نده‌ران‌ئاسته‌م‌برده‌سه‌ر».

سخت‌گذشتن: ئاسته‌م‌تی‌په‌رین؛ سه‌خت‌گوزه‌ران؛ سه‌خت‌ویه‌رده‌ی؛ سه‌رده‌می‌به‌دژواری و ژاری به‌سه‌ر‌چوون.

سحرگاه /sahargāh/، ان: [عربی/فارسی/اسم، ادبی] ده‌مه‌وبه‌یان؛ ده‌م‌ده‌ما؛ بو‌ول‌یله‌ی‌به‌یان؛ سپ‌یده‌ده‌م؛ کاز و کووز؛ کازیوه؛ کاتی‌به‌یانی.
سحرگاهان /sahargāhān/: [عربی/فارسی/قید، ادبی] ده‌مه‌وبه‌یانان؛ بو‌ول‌یله‌ی‌به‌یانان؛ له‌کاتی‌ده‌مه‌و‌به‌یاندا.

سحرگاهی /sahargāhi/: [عربی/فارسی/صفت، ده‌مه‌و‌به‌یانی؛ سپ‌یده‌یی؛ سه‌ر‌به‌ده‌مه‌و‌به‌یان «نسیم‌سحرگاهی؛ شنه‌ی‌ده‌مه‌وبه‌یانی».

سحری ^۱ /saharī/: [عربی/اسم، پاشیو؛ پارشیو؛ پارشه‌و؛ ساگوور؛ نانی‌به‌ره‌به‌یانی‌روژگه‌وان «امروز‌بی‌سحری‌روژه‌گرفتیم؛ ئه‌مه‌و‌بی‌پارشیو‌روژووم‌گرت».

سحری ^۲: صفت. ده‌مه‌به‌یانی؛ به‌ره‌به‌یانی؛ ده‌مه‌سبه‌ینان؛ پی‌وه‌ندیدار‌یان‌به‌ندیوار‌به‌به‌ره‌به‌یان «ستاره‌ی‌سحری؛ ئه‌ست‌تیره‌ی‌ده‌مه‌به‌یانی».

سحری ^۳: قید. [گفتاری] ده‌مه‌وبه‌یان؛ پاشام؛ له‌کاتی‌به‌ره‌به‌یاندا «سحری‌بیدار‌شدم؛ ده‌مه‌وبه‌یان‌وه‌خه‌به‌ر‌هاتم».

سحور /sahûr/: [عربی/اسم، ادبی] سحری سحری ^۱

س‌خا /saxā/: [عربی/اسم، ادبی] دلا‌فایی؛ دلا‌وایی؛ ده‌سه‌بازی؛ ده‌سه‌بلا‌وی؛ به‌خ‌ش‌نده‌یی؛ ده‌ه‌نده‌یی.

س‌خافت /saxāfat/: [عربی/اسم، ادبی] نه‌زانکاری؛ که‌مه‌ئاوه‌زی؛ که‌مه‌ژه‌یی؛ گیلی؛ که‌وجی؛ خو‌لی؛ گ‌یژی؛ و‌پی؛ دو‌خ‌یان‌چو‌نیه‌تی‌گ‌یژ و خو‌ل‌بوون.

س‌خاوت /sexāvat, saxāvat/: [عربی/اسم، ئادا؛ دلا‌فایی؛ دلا‌وایی؛ شاخ‌سی؛ ده‌س‌ود‌لبازی.

س‌خاوت‌مند /sexāvatmand, saxāvat-/: [عربی/فارسی/صفت. که‌ره‌م‌کار؛ ده‌ه‌نده؛ به‌خ‌ش‌نده؛ جو‌ام‌یر؛ نان‌ده؛ نان‌یده؛ که‌ره‌مدار؛ خو‌ارده؛ ده‌س‌ود‌لباز؛ خو‌ش‌نان؛ دلا‌وا؛ شاخ‌س؛

سخت کامه / saxtkāme /: اسم، [کالبدشناسی]
 ئیسکه مه لاژ؛ سه ختمه لاژ؛ ره قه مه لاژ؛ به شی
 به ره وهی مه لاژگ که له دوو له ته ئیسک به
 ناوی ئیسکی مه لاژ بیکهاتووه: سخت کام

سختکوش / saxtkûš /، ها؛ ان؛ صفت، [ادبی]
 تیکۆشه؛ خاوهن خوو یان هۆگره تی زۆر به
 تیکۆشان.

سختکوشی / saxtkûšî /، ها؛ اسم، تیکۆشه ری؛
 داکۆکی و کۆششی زۆر.

سختگیر / saxtgîr /: صفت، سه ختگر؛ توند و تیز؛
 به زاکوون؛ سه ختگیر؛ خاوهن خوو یان ئۆگره تی
 به سه ختگیری «مدیر سختگیر» به یۆه به ری
 سه ختگ.

سختگیرانه / saxtgîrāne /: صفت، سه ختگرانه؛
 به زاکوونانه؛ توند و تیزانه؛ به دۆخ یان چۆنیه تی
 سه ختگیره وه «تدابیر سختگیرانه» ته گیرگه لی
 سه ختگانه.

سختگیرانه: قید، سه ختگرانه؛ به زاکوونانه؛ توند و
 تیزانه؛ هاوړی له گه ل سه ختگیریدا «سختگیرانه»
 عمل می کند: سختگیرانه کار ده کا.

سختگیری / saxtgîrî /، ها؛ اسم، سه ختگری؛
 سه ختگیری: ۱. کار یان ره وتی هه لپه چانی
 خه لک به: /الف/ کارگه لی دژوار ب) هه لکردن له
 بار و دۆخی دژواردا ج) چاوپری ورد و توند له
 سیسته م، ده ستوور یان قانون «پدرم نسبت به من
 خیلی سخت می کرد» بام له ئاست من زۆر
 سه ختگی ده کرد ۲. به زاکوونی؛ پیداکری؛
 داکۆکی زۆر، به تایبه ت له شونگری و پیداکری
 له سه ر قانون، ده ستوور یان به نامه «امسال در
 مدرسه خیلی سخت می کنند» نه مسال له
 قوتا به خانه دا زۆر سه ختگیرانه ده کهن.

سختی / saxtî /: اسم، ۱. ره قی؛ هیشکایی؛
 سه ختی؛ زه بی؛ گژی؛ گوژمی؛ سفتی؛ پته وی؛
 گرانی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سه خت بوون «به
 سختی سنگ به پاشی به رد» ۲. /ها/ سه ختی؛

سخت گرفتن: سه خت گرتن؛ پیداکرتن؛
 لاساری کردن؛ سه ختگری کردن؛ پادانه گه ز.

سخت: قید، پیس؛ سه خت؛ زۆر؛ خراو؛ ئاسته م؛
 به ده ستهم «سخت خشمگین شد: پیس توو ره بوو».
 سخت: ۱. پیشواژه، سه خت؛ سه خته: ۱. ره ق؛ -
 زه ب؛ - خاوهن ره قی یان پته وی «سختپوست»
 ره ق پیست ۲. به گژ و گوژمه «سختکوش»
 سه ختکوش.

- سخت: ۱. پیشواژه، - سه خت؛ - ره ق؛ - گران؛
 - پته و؛ - هه سه م؛ به ره قی یان زه بی «جان سخت»
 سر سخت؛ گیان سه خت؛ سه ره ره ق.

سخت افزار / saxtafzār /، ها؛ اسم، سه ختامیز؛
 ۱. له ته و پاژگه لی ئیلیکترۆنیککی و میکانیکی
 که مپیوته ر ۲. له ته و ده زگاگه لی کانزایی ماشین
 ۳. جه نگامیزگه لی کانزایی ۴. نامیزگه لی
 فیزکاری (وهک ویدیو؛ زه بت، گرام و...).

سختپا / saxtpā /: صفت، خۆگر؛ به نه جی و نه گۆر
 له به رامبه ر هۆکارگه لی ده ره کیه وه (وهک ده ما،
 لیدان، گوشار) هه ره وه ها: سختپایی

سختپوست / saxtpûst /، ها؛ ان؛ اسم،
 ره ق پیس؛ سه خت پیست؛ هه ره یه که له
 گیانه وه رانی تیره ی ره ق پیستان که زۆر به یان له
 ئاودا ده زین و قاپیکی پته ویان پیوه یه (وهک
 قرزال).

سختپوست: صفت، پیست ره ق؛ پۆس کولۆفت؛
 که ول سه خت؛ خاوهن پیستی پته و.

سخت جان / saxtcān / جان سخت

سخت جانی / saxtcānî / جان سختی

سختدل / saxtdel / دل سخت

سخت سر / saxtsar / سر سخت

سخت شامه / saxtšāme /: اسم، [کالبدشناسی]
 سه خته کاژی؛ ره قه کاژی؛ شانه ی پیوه ندی پته و
 که میشک و مۆخی مۆرغه داران داده پۆشی و
 ره گی خوینی تیدیه.

سخت کام / saxtkām / سخت کامه

دژواری؛ ئاسته‌می؛ ئاسته‌نگی؛ هسته‌می؛ سه‌خله‌تی؛ ته‌نگاوی؛ دوخشاوی؛ ته‌نگی «سختی کشیدن: سختی کششان» ۳. /مکانیک/ پته‌وی؛ خۆراگری؛ هه‌ندی خۆراگری شتیک له هه‌مبهر بیچم گۆرانه‌وه ۴. قورسی؛ دۆخی هه‌بوونی ماکی کانی له ئاودا «سختی آب؛ قورسی ئاو».

□ سختی دادن: ئازاردان؛ سه‌خت لی‌گرتن؛ خسته‌ته ته‌نگانه/ ته‌نگیه‌وه؛ ره‌نج و زه‌حمه‌ت پێدان «خیلی به‌چه‌ها سختی دده، آنها را گرسنه نگه می‌داشت: مندا له کانی زۆر بازار ددان و برسی ده‌یه‌شته‌وه».

سختی دیدن سختی کشیدن سختی کتیدن: سه‌ختی کششان؛ ته‌نگی کششان؛ تال و سویری چیشتن «تا بزرگ شدند، سختی کشان: تا گه‌وره بوون سه‌حیان کشان».

سختی دیدن

- سختی: پی‌واژه. - سه‌ختی؛ هه‌بوونی خۆراگری و به‌رده‌وامی «جان‌سختی؛ گیان‌سه‌ختی».

سختی سنج / saxtîsanc ، ها: /اسم. ۱. سه‌ختی پی‌و؛ نام‌زاییک بۆ ئەندازه‌گرتنی سه‌ختی کانا و ماکی تر ۲. قورسی پی‌و؛ که‌ره‌سته یان نام‌زاییک بۆ پێوانی قورسی ئاو.

سخر د / soxre /: [عربی] /اسم. /ادبی/ ۱. ته‌وزه؛ تیتالی؛ گالتیه؛ قه‌ژمه‌ری؛ قه‌شمه‌ری؛ ر‌شخه‌ن؛ کاری ته‌وزه پێ کردن: سخریه ۲. بێگاری؛ بێگاری؛ سوخره؛ سۆژه؛ سوغره؛ زه‌ود؛ کاری به‌زۆر.

□ به‌ سخر د کردن: گالتیه پێ کردن؛ به‌ گالتیه گرتن/ زانین؛ به‌ تیتالی گرتن؛ به‌ گه‌مه‌گرتن؛ ته‌وزه پێ کرن؛ به‌ شوخی گێرتیه؛ به‌ فشه‌گرتن؛ به‌ ته‌شفه‌نه‌گرتن؛ ر‌شخه‌ن پێ کردن؛ گرتنه گه‌مه‌جاپ «او مرگ را به‌ سخره پێ کرد: دانی به‌ مردن دد کرد».

سخریه / soxriyye /: [عربی] سخره

سخن / soxan ، ها: /ان: /اسم. /ادبی/ ۱. قسه؛ قسهیه؛ قسی؛ قسهه؛ په‌یف؛ په‌یف؛ واته؛ وته؛

گفت؛ گپ؛ گلی؛ گوته؛ وشه؛ وشه‌یان رسته‌گه‌لی که بۆ ده‌رپرینی مه‌به‌ست ده‌گوترین ۲. /مجازی/ هه‌لبه‌ست؛ هۆنراوه؛ شیعر؛ شیعره؛ هۆزان.

□ سخن راندن: وتار/ گوتار دان؛ وتار وێژان؛ دوان؛ قسه‌کردن؛ وتوو؛ دوهی؛ دواي «او دربارهی آزادی سخن می‌راند: له‌مه‌ر ئازادیه‌وه وتاری ده‌دا».

سخن گفتن: قسه‌کردن؛ قسهیه‌کردن؛ ئاخفتن؛ ئاخوتن؛ ئاخه‌فتن؛ ئاخفتن؛ په‌یفین؛ قسه‌که‌رده‌ی؛ قسی‌که‌رده‌ی؛ واتش.

به‌ سخن در آمدن: هاتنه قسه؛ هاتنه زمان؛ به‌ قسه‌هاتن؛ به‌ وتار هاتن؛ ده‌س به‌ وتن کردن؛ ئامایره قسی؛ ده‌س به‌ قسه‌کردن «وقتی به‌ سخن درامد، همه چشم به‌ او دوختند: کاتی هاتنه فسه، هه‌موان چاویان لی بری».

سخن پراکنی / soxanparākani ، ها: /اسم. /ادبی/ کار و په‌وتی قسه‌بلاو‌کردنه‌وه.

سخن پرداز / soxanpardāz ، ها: /ان: /اسم. /ادبی/ ۱. وته‌بیژ؛ گوته‌بیژ؛ زمان‌ته‌ر؛ قسه‌زان ۲. شاعیر؛ هۆنەر؛ هۆزانفان.

سخن چین / soxančîn ، ها: /ان: /اسم. /ادبی/ دووزمان؛ قسه‌هین؛ قسه‌به‌ر؛ شووفار؛ شووفار؛ نیوان تیکده‌ر؛ که‌سی که قسه و باسی که‌سیک به‌بی ویستی نه‌و که‌سه، بۆ که‌س یان که‌سانی تر ده‌با «سخن چین خود آسایشی ندارد: دووزمان بۆ خۆی له‌ته‌ناهی دوره».

سخن چین: ۱. صفت. تیچین؛ قسه‌به‌ر؛ شووفار؛ شووفار؛ شه‌یتانی که‌ر؛ خه‌به‌ر گوهر؛ قسه‌راگۆز؛ چول؛ چوله‌ئاشوو؛ به‌که‌رۆک؛ وات-وات؛ قسه‌هین؛ قسه‌هه‌لچن؛ به‌زاخ؛ به‌زاجکه‌ر؛ خاوه‌ن خوو یان ئۆگره‌تی به‌ دووزمانی «سخن چین این ماجرا، آرام بود: تیجی له‌م کاره‌ساته‌دا ئارام بوو».

سخن چینی / soxančîni ، ها: /اسم. دووزمانی؛ دووزوانی؛ زمان‌شیری؛ زارشیری؛ قسه‌هه‌لچنی؛

قسه‌هیتی؛ قسه‌به‌ری؛ به‌زاج؛ شۆفاری؛ شه‌یتانی؛ کار یان په‌وتی گوتنه‌وه‌ی قسه و باس به مرازی نیوان تیکدان.

سخندان / soxandān ، ها؛ ان؛ /: صفت. قسه‌زان؛ ده‌م‌راست؛ زمان پاراو؛ ده‌ماوه‌ر؛ وته‌پاراو؛ قسه په‌نگین؛ ویترا؛ ۱. خاوه‌ن زانست له بواری ویتروانی به‌تابیبت شیعر دا ۲. ته‌پروان؛ ته‌پده‌م؛ به‌گفت و لفت؛ به‌ده‌م؛ دم‌ه‌راش؛ به‌ده‌م‌ودوو؛ دم‌پاراو؛ خاوه‌ن توانایی باش قسه‌کردن. هه‌روه‌ها؛ **سخندانی**

سخنران / soxanrān ، ها؛ ان؛ /: اسم. وتاریژ؛ بیژهر؛ وتارده‌ر؛ گوتوخ؛ په‌یفگو؛ که‌سی که بو گرویه‌کی بیسه‌ر له کۆپ‌یکی فه‌رمیدا له‌مه‌ر بابه‌تیکه‌وه قسه ده‌کا «سخنران در پایان مردم را به آرامش و تفاهم دعوت کرد؛ بیژهر له ئاکامدا، خه‌لکی به‌ره‌و هیمنی و لیک‌گه‌یشتوویی بانگ کرد».

سخنرانی / soxanrāni ، ها؛ /: اسم. وتار؛ گوتار؛ گفتار؛ وتاریژی؛ کار یان په‌وتی قسه‌کردن بو گرویه‌کی بیسه‌ر، زۆرتر له کۆپ‌یکی فه‌رمیدا و له‌مه‌ر بابه‌تیکه‌ی تایبه‌ته‌وه.

☐ **سخنرانی کردن**؛ دوان؛ وتاردان؛ مروکیایش؛ وتاریژی کردن.

سخن‌سرا / soxansarā ، یان؛ /: اسم. [ادبی] شاعیر؛ هۆنەر؛ هۆزنان.

سخن‌سرای / soxansarāyi ، ها؛ /: اسم. [ادبی] هۆزنانانی؛ شاعیری؛ کاری شیعر هۆنینه‌وه؛ هل‌به‌ستن؛ شیعر دانان.

سخن‌سنجی / soxansnci ، ها؛ /: اسم. ۱. په‌خنه‌ی ویتروانی؛ په‌وتی لی‌روانین و تۆزیننه‌وه‌ی تایبه‌تمه‌ندیگه‌لی جوانکاری و بایه‌خی هۆنهری به‌ره‌مه‌یکی ویتروانی؛ په‌خنه‌ی ئه‌ده‌بی ۲. وته‌وانی؛ قسه‌زانی. هه‌روه‌ها؛ **سخن‌سنج**

سخن‌شناس / soxanšenās ، ها؛ ان؛ /: صفت. قسه‌ناس؛ وته‌ناس؛ په‌یف‌ناس؛ خاوه‌ن توانایی له لی‌کدانه‌وه هه‌لسه‌نگاندن و ده‌رخستنی بایه‌خی ویتروانی و ته‌یه‌ک «او مردی سخن‌شناس بود و می‌دانست این سخن از کجاست؛ پایویکی قسه‌ناس بوو، ده‌یزانی ئهم وته له کۆپ‌وه دی». هه‌روه‌ها؛ **سخن‌شناسی**

سخنگو / soxangu ، ها؛ یان؛ /: اسم. بیژهر؛ ویتروانی؛ وته‌بیژر؛ وته‌وات؛ قسه‌که‌ر؛ قسه‌یه‌که‌ر؛ ده‌م‌راست؛ که‌سی که له لایه‌ن گرو یان دامه‌زراوه‌ییگه‌وه، له‌مه‌ر کار و بار یان خواسته‌کانیانه‌وه قسه ده‌کا «سخنگوی تظاهرکنندگان در مصاحبه با خبرنگاران گفت:... بیره‌ری خۆپیشاندهران له وتووێژ له‌گه‌ل هه‌والده‌راندا گوتی:....».

سخنگو؛ صفت. قسه‌که‌ر؛ وته‌وان؛ ویتروانی «مرغ سخنگو؛ مه‌لی قسه‌که‌ر».

سخنور / soxanvar ، ان؛ /: اسم. [ادبی] هه‌لبه‌ستان؛ شاعیر؛ هۆنەر؛ هه‌ستیار؛ شایه‌ر.

سخنور؛ صفت. [ادبی] دیوانه‌ر؛ قه‌ل؛ قسه‌زان؛ ده‌م‌پاراو؛ ده‌ماوه‌ر؛ زوان‌پاراو؛ لی‌هاتوو له باش قسه‌کردندا.

سخنوری / soxanvari ، ها؛ /: اسم. [ادبی] ۱. قسه‌زانی؛ ده‌ماوه‌ری؛ دۆخ یا چۆنیه‌تی جوان قسه‌کردن ۲. شاعیری؛ هه‌ستیاری.

سخی / saxî ؛ [عربی] صفت. [ادبی] ده‌هه‌نده؛ به‌خه‌شنده؛ لا‌لاو؛ به‌دل؛ ده‌ست‌فه‌کری؛ ده‌ست‌کراوه؛ ده‌ست‌ودلباز؛ به‌رچاوتیر «سخی و بلند همت بود؛ ده‌هه‌ده و به‌رزه‌مژی بوو».

سخیف / saxîf ؛ [عربی] صفت. [ادبی] ۱. ل‌ان / [نامتداول] به‌یه‌شه؛ که‌م‌ئاوه‌ز؛ لاژگ؛ ساویلکه ۲. گه‌وجانه؛ لاژگانه؛ نه‌فامانه؛ گیلانه؛ حۆلانه «عمل سخیف؛ کاری که‌وجانه».

سد / sad(d) ، ها؛ /: [عربی] اسم. ۱. سه‌د؛ ئاوبه‌ند؛ به‌ند؛ به‌ربه‌ند؛ به‌ربه‌ن؛ وه‌ن؛ به‌روه‌ن؛ به‌نداو؛ به‌ربه‌ست؛ به‌ربه‌س؛ که‌رپه؛ به‌ره‌گه؛ پیتش‌به‌ست؛ له‌مه‌په‌ری که‌ وه به‌ر ئاوی گه‌رۆک (به‌تابیبت

چەم) دەخړئ تالای بدا یان به‌شیکې لی
گلدانه‌وه ۲. کار یان ره‌وتی به‌ستن؛ ری گرتن
(یک هفته است، بهمن راه را سد کرده: حوت‌وویکه
هه‌ره‌س ریگای بدسود) ۳. [مجازی] له‌مپه‌ر؛
به‌رگر؛ گه‌پل؛ به‌ره‌لست؛ رتم (سد راه ترقی:
سهری پی پیشک‌ه‌وتن).

☐ سد انحرافی: بهندی ئاو را گوێژ؛ به‌به‌ندی که
بۆ هینانه سهره‌وه‌ی ئاو و گواستنه‌وه‌ی
دروست‌کراوه.

سد جوع: [ادبی] کار یا ره‌وتی به‌ر برسیه‌تی
گرتن؛ لاپردنی برسیه‌تی؛ برسیه‌تی شکاندن؛
برسیه‌تی نه‌هیشتن؛ ئاورایی کۆشته‌ی؛ به‌ر
برسیه‌تی گرتن «هر روز با یک قرص نان سدجوع
می‌کرد: هه‌موو رۆژی به‌ تاقه‌نانیک به‌ر برسیه‌تی
ده‌کرب».

سد سکندر: [کنایی] به‌به‌ست یان به‌ره‌لستی
ناسته‌م و پته‌و.

سد مخزنی: به‌به‌ندی که زریوارێ له‌ پشتیه‌وه
بۆ نیاته‌کردنی ئاو و به‌ره‌م‌هینانی کاره‌با
پیک‌هاتوه.

☐ سد بستن: به‌به‌ند به‌ستن؛ به‌ند دابه‌ستن؛
به‌به‌ند قایم کردن؛ به‌ند دروست کردن.

سد راډ کسی شدن: [مجازی] ری له‌ که‌سی
برینه‌وه؛ بوونه له‌مپه‌ری ریگای که‌سیک؛ به‌ر
به‌ ریگه‌ی که‌سی گرتن؛ بوونه به‌ره‌لستی
که‌سیک؛ به‌ر به‌ رۆبین یان پیشک‌ه‌وتنی
که‌سیک‌گرتن.

سد کردن: به‌ستن؛ به‌به‌ست کردن؛ به‌ند
کردن؛ به‌به‌ند کردن؛ بینه‌ی؛ بینه‌ی؛
هلبه‌ستن؛ هه‌لبه‌ستن «در آنجا راه دشمن را سد
می‌کردند: له‌ویدا ریگیان به‌ دوژمن ده‌به‌ست».

سد معبر کردن: ناو ری گرتن؛ ری به‌ستن؛
وه‌ره را گیرته‌ی؛ به‌ر ری گرتن؛ ناو ده‌س و پا
گرتن؛ به‌ر به‌ هات‌و‌چۆ گرتن به‌ هوی کار و
پیشه‌وه «دستفروشان در آنجا سد معبر کرده بودند:

ده‌سفرۆشان له‌ویدا ناوریان کرتبو».

سداپ / sodāb / ها: /سم. نه‌رمیلی؛ پیچن؛
پنچه؛ پنچی؛ پیچی؛ هه‌رمه‌ل؛ گیاهه‌کی ئالیکی
پایا، به‌ بۆنیکی تیژ و ناخۆش، گه‌لای ئه‌ستوور و
گۆشتنه‌وه که‌ بۆ ده‌رمان ده‌شی.

سدر / sedr / سم. کونار؛ کینار؛ زهرک؛ سیترا؛
نه‌بگ؛ ته‌ه‌و: ۱. داریکی گه‌رمه‌سیری به
گه‌لاگه‌لی گچکه و که‌سکی وه‌ک کاجه‌وه
۲. ورده‌گه‌لای وشکه‌لاتووی داری کونار که‌ له
ئاودا کف ده‌کا و سهر و له‌شی پی‌ده‌شۆن.

سدس / sods / [عربی] /سم. [ادبی] شه‌ش‌یه‌ک؛
یه‌ک له‌ شه‌ش؛ شه‌ش‌یه‌کی.

سده / sade / سم. سه‌ده: ۱. جیژنیکی کۆنی
ئیرانه له‌ شه‌وی ده‌ی رپه‌نداندا که‌ به
دایساندنی ئاگر به‌ رپه‌وه‌ ده‌چی ۲. سه‌ته؛
سه‌دسال؛ چه‌رخ؛ یه‌که‌ی زه‌مان به‌رانبه‌ر به
سه‌د سال.

سدید / sadid / [عربی] صفت. [ادبی] پته‌و؛ به‌ته‌و؛
په‌یت؛ گوریخ؛ قایم (سد سدید: به‌ندی پته‌و).

سدیم / sod(i)yom / [انگلیسی] /فرانسی /سم.
سودیوم؛ توخمی کیمیای کانزایی، به‌ ژماره‌ی
ئه‌تومی ۱۱ و کیشی ئه‌تومی ۲۲,۹۸، به‌ ره‌نگی
زیو، نه‌رم و بی‌به‌رگه که‌ خیرا له‌ هه‌وادا
ئوکسیده ده‌بی و له‌ ده‌مایه‌کی خواردا ده‌شکی و
له‌گه‌ل ئاودا تیکه‌ل ده‌بی: ناتریم

سر / sar / سم. سهر: ۱. به‌شی ژووووی
جه‌سته‌ی گیاندار له‌ مله‌وه به‌ره‌و بان ۲. /ها/
که‌لله؛ سهره؛ سه‌لک؛ سه‌لگ؛ سه‌رک؛ به‌چک؛
بانترین پاژی له‌ش له‌ گوپه‌ به‌ره‌و بان «سرش
شکست: سه‌ری شکا» ۳. سهره‌تا؛ ده‌سپیک؛
هه‌وه‌ل؛ که‌بار. به‌رانبه‌ر: ته «از این سر تا آن سر:
له‌م سهر تا‌ئه‌و سهر» ۴. نووک؛ سهره؛ به‌شی
دوایی «سر سوزن: سهره‌ده‌ری» ۵. سهره؛
زاره‌وانه؛ ده‌م؛ داپۆش «سر‌چاه: سهره‌ی بیر»
۶. یه‌که‌ی بژاردنی گیانداران «هفت سر عایله؛ پنچ

سر گذر: چهن پريان؛ جيگای يهک
گرتنه وهی چهن ريگه.

سر نخ: [کنایه] سوّسه؛ سووسه؛ شوین یان
رينجی شتيک.

□ سر آمدن ﴿﴾ به سر آمدن

سر آوردن: ۱. ﴿﴾ به سر آوردن ۲. [تعريض]
بوؤ ناگر هاتن؛ زور به پهله هاتن «صبر کن! مگر
سرآورده ای؟» سهر که! مه گهر بو ناگر هاتووی؟.

سر از پا نشاختن: [مجازی] جی به خووه
نه گرتن؛ پی له عهرز نه که و تن؛ پا زه وی
نه گرتن بال دهره یان؛ سهر هاتن «از خوشحالی
سر از پا نمی شد» له خوشیانا حی سه جو...
ندده کرت.

سر از تخم در آوردن: ۱. سهر له هیلکه
دهره یان/ جوو قانندن؛ سهره تای دهره اتنی
جووچک له هیلکه ۲. [کنایه] بای بال دان؛ به
خوؤا هاتن؛ گه و ره بوون ۳. [کنایه] دم بووی
شیر دان؛ منال و کال بوون.

سر از تن کسی جدا کردن: سهری که سیک
برین/ په رانندن/ ژئ کردن؛ سهر له ملی
که سی کردنه وه؛ ملی که سیک هه لکیشان.

سر باز زدن: [مجازی] سهر بزوی کردن؛ سهر
هه لیتان؛ به قسه نه کردن؛ ملیچککی کردن؛
نافه رمانی کردن؛ نه چونه ژیر فرمان؛ خو
بواردن له نه نجامدانی کاری «سربازان از فرمانش
سر باز زدند و از میدان جنگ گریختند» سهر بازه کان
له فهرمانی سهر بز پریان کرد و له مهیدانی شهر
هه لاتن.

سر باز کردن: دم کردنه وه؛ دم باز کردن؛
دهمه وه که رده ی؛ کرانه وهی زاری شتيک «زیر
پایش چاهی سر باز کرد» له ژیر پیتدا چاوانه ییک
ددمی کرده د.

سر بر آسمان افراشتن/ سون: [ادبی] سهر له
تاسمان سوان: ۱. سهر گه یشتنه هه و ران؛
هه و ابر بوون؛ زور بلیند بوون ۲. سهر

سر گوسفند: ههوت سهر خیزان؛ پینج سهر په ز
۷. [گفتاری] قز؛ قزئ؛ مووی سهر «سرم را تراشید»
سهر می تاشی ۸. [مجازی] ژیان؛ ژین «سرش را به
باد داد» سهری به بادا ۹. [مجازی] بیر؛ ناو می شک
«نمی دانم در سرش چه می گذرد» نازانم چی له
سهریدایه ۱۰. [مجازی] نیاز؛ قهست؛ ویست؛
مراز «سر جنگ داشتن» به نیازی شهر بوون
۱۱. [کنایه] سهره ک؛ سهر وک «سر قبیله»
سهر هؤز ۱۲. نووک؛ چله پوپه؛ پوپه؛ سهر اون؛
گل؛ سهره قهه؛ بهر زترین شوینی بهر زاییه ک «س
کوه» سهری کیو ۱۳. لچ؛ لچ؛ لیواره؛ په راویز؛
قهراخ «سر آستین» سهر باسک ۱۴. لا؛ نالی؛ په ر
«آن سر میدان» نهو سهری مهیدان ۱۵. [گفتاری]
هه قجیاوای زرخ شتيک «ساعتم را دادم، هزار
تومان هم سر دادم، این یکی را گرفتم» سه عاته کهم دا،
هه زار تمه نیشم نایه سهری، نه مه مه وهر گرت
۱۶. (له تیکه لاوی لیکده ردا) الف) هاوکاری «سر و
کار» سهر و کار ب) ریک و پیکی «سر و سیم؛ سر و
سامان» سهر و پوتراک؛ سهر و بهر.

□ سر بینه ﴿﴾ بینه

سر پاکت: سهری پاکت؛ دهرکی پاکت؛
لیواری پاکت که به سهر لیواره که ی تریدا
قهه بووه.

سر پل: سهری پرد؛ سهر وو پردئ: ۱. دم
پرد؛ سهره تای پرد ۲. دهور و بهری پرد.
سر چراغ: سهر شهو؛ سهره تای شهو؛
چراکه ران؛ هه وه لی شهو؛ دم نشیوان.

سر دل: [گفتاری] سهر دل؛ بان دل؛ سهر وو
دلی؛ گده، به تایبته به شی سهر وهی.
سر زانو: سهر چوک؛ سهر زرانی؛ سهر نه ژنو؛
سهر زهنگول؛ کلاوه ژنو؛ کلاوه ی وژنگ؛
که شکه ک؛ دهر په ریوی نه ژنو.

سر تا سر ﴿﴾ سراسر

سر خانه ﴿﴾ سرخانه

سر خود ﴿﴾ سر خود

سر به زمین گذاشتن: سر نانهوه؛ سرهوه
 نیهی: ۱. خهوتن؛ خهفتن؛ نووستن «تا سرم را
 به زمین گذاشتم، صدای تلفن بیدارم کرد: تا سرم
 نساوه، زرهی تلهفوفون خهبری کردم»
 ۲. [کنایی] مردن؛ کوچی دواپی کردن «فردا که
 سرت را زمین گذاشتی دولت همه چیزت را ضبط
 می کند: سبهی سهرت نایهوه، دهولت هه موو
 شتیکت داگیر ده کا».

سر به سر کسی گذاشتن: [مجازی] سر نانه
 سر که سیک: ۱. گپ و گالته کردن به
 که سئ؛ سر کردنه سر که سیکهوه؛ سر
 خستنه سر که سیک؛ مل بیایش «داشتیم سر
 به سرت می گذاشتیم، دلخور نشو: سرمان دنایه
 سهرت، مه یگره دل» ۲. سر و می شک تیکدان؛
 که سیک نازار دان.

سر به فلک کشیدن: [مجازی] به ناسماندا
 هه لکشان؛ له ناسمان رۆچوون؛ هه واپر بوون؛
 یه کجار بهرز بوونهوه «گرداگرد دره، کوها، سر به
 فلک کشیده بودند: دهوراندهوری دۆله که، کیوه کان
 به ناسماندا هه لکشابوون».

سر به کوه و بیابان گذاشتن: [کنایی] سر خۆ
 هه لگرتن؛ دان به که ژ و کیودا؛ به رهو چۆلی
 دوور له خه لک هه لاتن «از دست تو سر می گذارم
 به کوه و بیابان: له دهس تووه، سر خۆم
 هه لده گرم».

سر به گریبان بودن: [مجازی] دهس به ئه ژنۆ
 بوون؛ دهسته زانی بوون؛ په نجه هه لپیکان؛
 خهفت خواردن یان بیر کردنهوه «سر به
 گریبان بود و نمی دانست چه کند: دهس به ئه ژنۆ بوو،
 نه یده زانی چ بکا».

سر بی آب تراشیدن: [کنایی] تهون داننه
 دهسهوه؛ بوونه هۆی نازار و دهردیسه.

سر بی شام زمین گذاشتن: به سکی برسی
 سهر نانهوه؛ سر بی شیو نانهوه؛ به بی شیو
 خهوتن «پول نداشتیم و سر بی شام زمین

گه یشتنه ناسمان؛ ههست به سهر بهرزی
 کردن.

سر بر آوردن: سر هه لپیان؛ سر هه لپیان؛
 سهره هۆر پرنه ی؛ سر هه لپیان: ۱. سر
 بهرز کردنهوه؛ سر بهرزه وه کردن ۲. [کنایی]
 خۆ ده رختن؛ وی وهی سارا؛ سر هه لپیان
 ده؛ سر بهر ناردی؛ خۆ پیشان دان.

سر برداشتن ۳ سر بلند کردن ۳
 سر بردن: ۱. به سر بردن ۲. [تعریض] کفن
 بۆ مردوو بردن؛ بۆ ناگر هاتن؛ به پهله رۆیشتن
 «مگر داری سر می بی؟ این قدر عجله برای چیست؟
 مه گهر کفن بۆ مردوو ندبهی؟ ئه وهه موو پهله یهت
 له چیه؟».

سر بلند کردن: سر بهرز کردن/ کردنهوه؛
 ۱. سر هه لپین؛ سر هه لپیان؛ سهره
 هۆر پرنه ی. «سر بلند کرد و به او نگریست: سهری
 بهرز کرددوه و بۆی روانی» ۲. [کنایی] سر
 هه لپیان؛ سر بلند کردن؛ شانازی کردن «مرا
 پیش مردم سر بلند کردی: منت لای خه لکه وه
 سهر بهرز کرد» ۳. [مجازی] سر بهرز کردنهوه؛
 سر بلند کردنهوه؛ راپه رپین؛ شۆرش کردن «اگر
 کسی سر بلند می کرد، کشته می شد: ئه گهر که سئ
 سهری بهرز بگردانده وه، ده کوژرا»؛ سر برداشتن
 سر به تن کسی نبودن: [مجازی] سهری که سئ
 بوونه ژیر لاشه یه وه؛ مردن یان کوژرانی
 که سئ «می خواهم سر به تنت نباشد! دهسه وی
 سهرت بیتت زیر لاشه ته وه».

سر به جهنم زدن: [تعریض] باری که نه کران؛
 ئیجگار زۆر و نه گونجاو بوون «حساب این پولها
 سر به جهنم می زند: هه سی پی ئه م پاره یانه، باری
 کدر ناکری».

سر به چیزی زدن: به شتیک گه یشتن؛ شان
 له شتیکه وه دان؛ له گه ل شتیکدا به رامبه ر
 بوون «ثروت او سر به میلیونها می رفت: داراییه که ی
 نه ملیونان ده کا»؛ سر زدن ۴

سهری شتی «سر کبسه را هم بار و با نخ ببند: سر کبسه که ببند نک و به به نیک بیهسته»
 ۲. /مجازی/ شتی برینهوه؛ کوټا کردن؛ بهس کردن؛ دوايي هينان به دؤخ يان کاریک و بهرگری کردن له دريژو پيدانی «ديدم فايده نداره، زود سر بحث را هم آورد؛ ديتم بيخوه، زوو قسه کدم بريده».

سر حرف را باز کردن: /مجازی/ گفتاری/ سهری قسه داهينان/ داخستن؛ سهر قسه داهوردين/ داخستن «با خدمتکار خانه سر حرف را باز کرده؛ له گهل خزمه تکاری مالدا سهری قسم داهسا».

ههروهها: سر حرف باز شدن

سر خر را کچ کردن: /تعريض/ پيچ کردنهوه؛ پيچه و کردن؛ دووی بؤره گريټان؛ پيټی خو گورين «تا رئيس را از دور ديدم سر خر را کچ کرده و برگشتم به اداره؛ ههر له دوورهوه سهرؤکم دی، پيچم کردهوه و گهراهموه بؤ مهزرينگه».

سر خم کردن: /کنایه/ سهر دانهواندن؛ سهرنهوی کردن؛ فهرمان بردن؛ سهره ره نامنهوی؛ بهريټوه بردنی دهستور و فهرمان: سر فرود آوردن

سر خواباندن: /مجازی/ ناخلاف ليټ گرتن؛ به ناخافلدا خستن؛ به سهر اچوون؛ خافلگیر کردن «خيال نکن می توانی مرا سر بخوابانی؛ وا نه زانی ده توانی ناخلافم لی بکری».

سر خود را بالا گرفتن: /مجازی/ سهر خو هه ليرين؛ سهر خو بهرز کردنهوه؛ شانازی کردن «آفرين، هم دزدی بکن، هم سرت را بالا بکبر!؛ تافهرم، دزی بکه و سهريشت هه ليره».

سر خود را به باد دادن: /مجازی/ سهری/ سهر خو به بادان؛ بوونه باييس خو؛ سهر خو خواردن؛ خو تيدا بردن «به خاطر اين کارها سرش را به باد می دهد؛ له بهر ئهم کارانه، سهری خوی دددا به بادا».

سر خود را به جایی زدن: سهر/ سهری خو له

می گذاشتیم: پارهمان نه بوو، به زکی برسی سهرمان دهنوه».

سر بی صاحب تراشیدن: /مجازی/ کاری بی کارانه کردن؛ له سهد ناش کردن و له يه کيان نه مالينهوه؛ کاری بيټو کردن «اين کارها براي نان و آب نمی شود، با اين مقاله ها سر بی صاحب می تراشی؛ ئهم کاره نابيته نان و ئاو بوټ، بهم وتارانه کاری بی کارانه ده که ی».

سر پيچیدن: /مجازی/ نافهرمانی کردن؛ بی قهولی کردن؛ سهر بزيوی کردن؛ سهر بادان؛ به قسه نه کردن؛ سهر پيچی کردن؛ مل نه دان:

سر پيچی

سر تسليم فرود آوردن: مل دان؛ سهر دانهواندن؛ گوټ رايهل بوون «در برابر استدلالهای او سر تسليم فرود آورد؛ له ههمبه ره به لگه هينانهوه کانيدا ملی دا».

سر تغار کسی پايين رفتن: /تعريض/ قؤرهی مهشکه رهش که سيټ هه لسان؛ قؤرهی سک که سيټک هاتن؛ برسی بوون.

سر تیشه را بند کردن: /کنایه/ چنگ گيردان؛ بؤ خو هوټی داهاتی دريژخايه و به زبانی ديتري دؤزينهوه.

سر چیزی باز شدن: سهری شتيټک کرانهوه/ کر يانهوه؛ سهری شتی باز/ واز بوون:

۱. هه لته کيان؛ ئاووه لا بووونی ده رکی شتی «سر قوطی باز شد: سهری قوتووه که کرايهوه»
 ۲. /گفتاری/ ده ستپيټکردنی شتيټک «سر صحبت باز شد: سهری قسه کرايهوه».

چيزی را باز کردن

سر چیزی را گرفتن: سهری شتيټک گرتن؛ گرتنه دهستهوهی ئاخري شتيټک «سر ميز را بگير بيريم بيرون: سهری ميزه که بگره بيهينه دهروه».

سر چیزی را هم آوردن: ۱. سهر شتی هينانه يهک؛ دم شتی هاوردنهوه؛ جهم کردنهوهی

کلاوی خۆوه بوون/ گرتن؛ دهست وهر نه‌دان له کاری دیتران «سرت در آخور خودت باشد و کار به کار کسی نداشته باش؛ دهست به کلاوی خوتهوه بی و کارت به کاری کهسوه نه‌بی!».

سر در آخور کسی کردن؛ [تعریض/ کوپخایی کهسئ کردن؛ خۆ هه‌لقوتاندن له کاری کهسئیدا «کار تو همین است که سر در آخور این و آن بکنی؟ کارت ههر ئهمه‌یه کوپخایی ئهم و ئهو بکه‌ی؟».

سر در آوردن؛ سر دهره‌ئینان/ دهره‌ئینان؛ سر دهره‌هاوردن؛ سره بهر ئارده‌ی: ۱. [مجازی/ سر لی دهر کردن؛ تی‌گه‌یشتن «بالاخره از کارش سر در می‌آورم؛ ناخری له کاری سر دهره‌دینم» ۲. دهر کهوتن؛ سر هه‌لینان؛ کوت‌وپر له جیگایه کهوه قوت بوونهوه «چند ماه بعد از آمریکا سر در آورد؛ چهند مانگ دواتر، له ئهمریکاوه سهری دهره‌ئینا».

سر دواندن؛ [مجازی/ سهگ به هه‌سار کردن؛ ده‌ساو ده‌س پی کردن؛ ده‌سی- ده‌سی پی کردن؛ هات‌وچوو یه‌هۆ پی کردن و به‌لینی ئهمرۆ و به‌یانی پی دان «دو ماه مرا سر دواند و آخر هم خانه را به دیگری فروخت: دوو مانگ سهگ به هه‌ساری پی کردم و له دواییدا ماله‌که‌ی به یه‌کیکی تر فرۆشت».

سر راحت به زمین گذاشتن؛ [کنایی/ سهری سووک نیانه سهر سهرین؛ به بار سووکی خه‌وتن (یان مردن)؛ سهری بی‌خه‌م نیانه‌وه «در طول آن سالها یک شب نشد سر راحت به زمین بگذاریم؛ لهو هه‌موو سالانه‌دا، شه‌ویک نه‌بوو سهری سووک بنه‌ینه سهر سهرین».

سر راه کسی را گرفتن؛ سهره‌رپی به کهسئ گرتن؛ ری پی گرتن؛ ری لی گرتن؛ ری به کهسئ گرتن؛ وهره راو یۆ گیرته‌ی؛ به‌رگری کردن له رۆیشتنی کهسئیک «شها سر راه مردم را می‌گرفتند و لختشان می‌کردند؛ شه‌وانه

جیه‌ک دان/ کوتانه/ مالینه جیگاییکدا؛ سهر/ سهری خۆ به جیگاییکدا مالین.

سر خود را پایین انداختن؛ سهر/ سهری خۆ داخستن: ۱. سهر دانه‌واندن؛ سهری خۆ به لای سنگدا دانه‌واندن؛ سهره‌و وی و سه‌یره «سرم را انداختم پایین و چیز ی نگفتم؛ سهرم داخست و هیچم نه‌گوت» ۲. [مجازی/ سهر خۆ کز کردن؛ ئاور له هیچ لایه‌ک نه‌دانه‌وه «سرم را نداختم پایین و کارم را کردم؛ سهرم داخست و کاره‌که‌مم کرد» ۳. [مجازی/ سهر شوپ بوون؛ سهرمه‌زار بوون؛ سهرمه‌سار بوون «به خاطر رفتار زشت تو باید سرم را پایین بیندازم؛ له‌به‌ر کرده‌وه‌ی دزیوی تو، ئه‌بی سهرم داختم».

سر خود را جای پای خود گذاشتن؛ [کنایی/ لووت شوپ کردنه‌وه؛ سهر شوپ کردنه‌وه؛ لووت داژاندن/ داژه‌ندن؛ سهر ده‌به‌ر خۆ نان «دو روز دیگر سرت را می‌گذاری جای پای و برمی‌گردد؛ دوو رۆژی تر لووت شوپ ده‌که‌یه‌وه و ده‌گه‌ریته‌وه».

سر خود را دزدیدن؛ سهر/ سهری خۆ دزینه‌وه؛ سهری خۆکی‌شانه دواوه.

سر خود را زدن؛ [مجازی/ سهر کو‌تاکردنه‌وه؛ کو‌تاکردنه‌وه‌ی قژ.

سر خوردن؛ [مجازی/ دل ته‌زین؛ دل دامان؛ به خۆدا شکانه‌وه «از آن دختر سر خورده بود؛ دلی لهو که‌هه‌زیبوو».

سر دادن: ۱. هه‌لدان؛ به‌ردان؛ وهر ده‌ی/ دای «آواز سر داد؛ بانگی هه‌لدا» ۲. نانه سهر؛ سهر دان؛ نیای سهر؛ باقی دانه‌وه؛ له سه‌ودادا، دانه‌وه‌ی زیاده‌ی نرخ‌ی کالای وهر گیراو «ساعت‌هامان را عوض کردیم و من پانصد تومان سر دادم؛ سه‌عاته‌کانمان گو‌رپه‌وه و ئهمن پانسه‌د تمه‌نم نایه سهری» ۳. [مجازی/ سهر بو شکاندن؛ سهر نانه ری؛ سهر له پیناو نان؛ بو کهسئ یان شتی گیان به‌خت کردن.

سر در آخور خود داشتن؛ [تعریض/ دهست به

خانه برگشت: ماوه‌ی سهربازیه‌ک‌هی به سهر حری،
 گه‌راپه‌وه بۆ مال ۲. به سهردا چوون؛ سهر
 بوونه‌وه؛ چوونه سهردا؛ تیگه‌یشتن؛ حالی
 بوون «من این حرفها سرم نمی‌سند: من نه
 قسانم به سهردا حاجی»: سر کسی شدن
 سر عملی داشتن: کاری له سهردا بوون؛ به
 نیازی کاریک بوون «سر رفتی داسه: ریسه به
 سهردا بوو».

سر فرود آوردن سر خم کردن
 سر کتاب باز کردن: [مجازی] دهم کتیب
 کردنه‌وه؛ له رووی کتیب، فال بۆ
 که‌سیک‌گرته‌وه.

سر کردن: ۱. بردنه‌سهر؛ دانه‌سهر؛ به سهر
 بردن؛ گوزه‌راندن؛ گوزه‌ران کردن؛ هه‌لکردن؛
 گوزه‌رنای «سه سال در آنجا سر کردم: سئ سالم
 له‌وئ برده سهر» ۲. [مجازی] سهرکیشان؛
 مل کیشان؛ سهره‌تاتکی کردن؛ سهر تی کردن؛
 سهر نه‌نه‌که‌رده‌ی؛ سهری خۆ بردنه ناو جئ
 یان شتیکه‌وه «سرت را نکن توی اتاقشان: سهر
 مه‌کیشه نیو دیوه‌که‌یان» ۳. به سهردا دان؛ دانه
 سهر؛ کردنه سهر؛ ئه‌ره‌ده‌ی؛ دایره؛ به مل
 سهرداکی‌شان «روس‌ریش را سهر کـ:»
 سهرپۆشه‌ک‌هی دا به سهریا ۴. [گفتاری] کران؛
 سازان؛ ساچیان؛ پیکهاتن «با هم سر می‌کنند:
 پیکه‌وه نانانکری».

سر کسی از خودش نبودن: [مجازی] سهری
 که‌سئ هی خۆی نه‌بوون؛ سهر په‌تی بوون؛
 خۆ نه‌دیتن؛ یه‌کجار له خۆ بوردوو بوون «مرد
 نازنینی است، وقتی پای رفاقت به میان بیاید، سرش
 خودش نیست: پیاویکی پیاوانه‌یه، کاتئ پای
 دۆستایه‌تی بێته پیشه‌وه سهرستی هی حوی
 نیه».

سر کسی با تهن بازی کردن: [مستهلج] گای
 بنه بوون؛ گاکوو بوون؛ گێژ و وێژ بوون؛ هۆش
 له خۆ نه‌بوون.

سهره‌رییان به خه‌لک ده‌گرب و پروتیان
 ده‌کردنه‌وه.

سر رسیدن: ۱. گه‌یشتنه سهر؛ په‌یدا بوون؛
 گه‌یشتنه به‌ره‌وه؛ پی‌گه‌یشتن؛ په‌نه یا‌وای؛
 سهرنه ئامه‌ی، نه‌نه‌زه‌ی؛ هاتن یا گه‌یشتن،
 به‌تایبه‌ت له کاتی پروداویکدا «دزد داشت فرار
 می‌کرد که آزاد سر رسید: دزه‌که خه‌ریک بوو
 ده‌رچی ئازاد گه‌یشته سهری» ۲. [مجازی] ته‌واو
 بوون؛ هاتنه سهر؛ به سهر هاتن؛ ته‌واو بوونی
 ماوه‌ی شتیك «مه‌لتت سر رسیده: ماوه‌ت ته‌واو
 بووه».

سر رفتن: هه‌لچوون؛ چوون؛ شی‌ی؛ شی‌ای؛
 سهرریژ بوون؛ لیواولیو بوون و پژان «شیر سر
 رفت: شیر که هه‌لچوو».

سر زدن: ۱. سهر هه‌لدان؛ هه‌لهاتن؛ نه‌نگوتن؛
 نه‌نگوتن؛ شلپین؛ زه‌یقین «سر زدن آفتاب: سهر
 هه‌لدانی خۆر» ۲. لی‌بوونه‌وه؛ ده‌که‌وتن؛
 زیه‌ی؛ زی‌ای؛ ئاشکرا بوون «از او کارهایی سر می
 زد که حیران می‌ماندی: کاری وای لی ده‌بووه‌وه
 سهرت سوور ده‌ما» ۳. سهر دان؛ سهر قوتان؛
 سهر لی دان؛ سهر وه‌نه‌دای؛ دیه‌نی کردن یان
 پتر‌گه‌یشتن «سری به خانه‌ی آرام زدم: سهریکم
 دا له مالی ئارام» ۴. سر به چیزی زدن

سر سالم به گور بردن: [مجازی] سهری ساق
 نیانه‌وه؛ بی‌ترس و خه‌م ژیان و به مه‌رگی
 ئاسایی مردن «تو با این کاره‌ایت آخر سر سالم به
 گور نمی‌بری: نه‌تۆ بهم کارانه‌وه ده‌یکه‌ی ئاخری
 سهری ساق نایته‌وه».

سر سبک کردن: [مجازی] خۆ ره‌حه‌ت کردن؛
 ده‌س به ئاو گه‌یاندن؛ خۆ‌خالی کردنه‌وه.

سر سپردن: [مجازی] سهر سپاردن؛ هاتنه به‌ر
 فه‌رمان: سرسپرده

سر سنگین بودن سرسنگین

سر شدن: ۱. به سهر چوون؛ ر‌ابردن؛ کۆتایی
 هاتن؛ دواپی هاتن «مدت سهربازی‌اش سر شد و به

سر کسی توی چیزى بودن: [کنایه] سهرى
 که سیک ده نیو شتیکدا بوون؛ مل ده بهر
 شتیکهوه نان؛ خهریک بوون به کاریکهوه
 «همیشه سرس نوی کتاب است: همیشه سهرى ده
 نیو کتیدایه».

سر کسی نوی حساب بودن: [مجازی] سهرى
 که سیک له ناو کاردا بوون؛ ئاگه دار/ ئاگادار
 بوون «تو که سرت توی حساب است و وضع ما را
 میدانی: تو که خوت هایت له ناو کاردا و بار و
 دۆخمان ده زانی».

سر کسی توی لاک خودش بودن: [مجازی]
 سهرى که سیک له ناو کهول خۆیدا بوون؛ ههر
 خهریکی کارى خۆ بوون و لا له کارى
 که سیک تر نه کردنهوه «همیشه سرش توی لاک
 خودش است: همیشه سهرى له ناو کهولى
 خویدايه».

سر کسی خلوت بودن: ۱. [مجازی] سهرى
 که سیک سووک/ چۆل بوون «اگر سرت خلوت
 سه، این نامه را بخوان: ئه گهر سهرت سووک بوو،
 ئه م نامه یه وه خوینه» ۲. [تعریض] سهرى
 که سیک وهرین؛ که م موو یان بی موو بوونى
 سهرى که سیک. ههروهها: سر کسی خلوت
 شدن

سر کسی را بردن: [مجازی] میسکی که سیک
 خواردن؛ سهرى که سیک تهقانن؛ میسکی
 که سیک بردن؛ مەژگوو یۆی واردهی/ بهردهی/
 وستهیره؛ به ههرا و زله یان چه نه بازى
 که سیک ئازار دان «بچه ها چه خبرتان است؟ سر
 همه را بردید: مندالان ئه وه چتانه؟ میسکمانتان
 خوارد».

سر کسی را به باد دادن: [مجازی] سهرى
 که سیک دانه بادا؛ سهرى که سیک دانه یا؛ سهره و
 یۆی واردهی؛ سهرى که سیک وه بهر گولله دان؛
 بوونه هۆی کوزرانی که سیک «آن قدر در
 گوشش خواندی و او را وارد معرکه کردی که آخر،

سر کسی برای کاری درد کردن: [مجازی]
 سهرى که سیک بۆ کاریک خوران؛ سهرى که سیک
 بۆ کارى ئیشان؛ خولیاى کارى هه بوون «تو
 هم که سرت درد می شه، برای سخت و جدل: تۆش
 خۆ سهرت بو کيسه درد خور».

سر کسی بوی فریاد سبزی دادن: [مجازی]
 سهرى که سیک بۆ گۆنگه لان خوران؛ سهرى
 که سیک بی سهودا نه وه ستان؛ سهرى لی ئیشان/
 خوران؛ قسه ی بفه کردن.

سر کسی به نش/ به کلاهش ادریدن: [مجازی]
 خاوه ن بایه خیک بوون.

سر کسی به نش زیادى کردن: [مجازی] گیانی
 که سیک بوونه ملی؛ له گیانی خۆ یاس بوون؛
 خۆ خستنه مه ترسیه وه «انگار سرت به نش
 زیدى دده که با این نره غول طرف شده ای: ده لیتی
 نش بوید ملت واهه رنگاری ئه م زلخۆرته بووی».

سر کسی به سر نهاد/ شیر مانند: [تعریض]
 ماستاو بۆ که سیک کردن؛ مه رایى کردن بۆ
 که سیک؛ با کردنه قولى که سیک؛ زمانلووسى
 بۆ که سیک کردن؛ به که سیکدا هه لگوتن.

سر کسی به سنگ خوردن: [مجازی] لووت
 که سیک دانه بهرد؛ ئاوقای چوترم بوون «وقتی
 سرت به سنگ خورد، آن وقت معنی حرفم را
 می فهمی: که لووت دای له سهرت، ئه و کاته له
 قسه م تیده گهی».

سر کسی به کار خودش بودن: [مجازی]
 سهرقالی کارى خۆ بوون؛ بهس به کارى خۆ
 په رزان.

سر کسی بی کلاه مانند: [کنایه] که سیک ده م
 له پووش بوون؛ بهش له ئاسمان و زهوین
 بریان؛ بهش که سیک حه بوو کریان؛ بی بهش
 مانى که سیک؛ دهس که سیک له بن هه وان هوه
 ده رچوون «همی خوارکیها را خوردند و سر اراد
 بی کلاه ماند: هه مووی خواردنه کانیا ن ماشیه وه و
 ئازاد دده به بووش بیه».

مه‌مه‌مه‌مژ بنینه دهمم؟»

سر کسی را گرم کردن: *[مجازی]* سهری که‌سیک گهرم‌کردن؛ که‌سیک خلا‌فاندن: ۱. که‌سیک خله‌نجانندن؛ خاواندن؛ به‌قسه‌گرتن «کمی سر مهمانها را گرم کن تا شام حاضر شود؛ که‌می سهر می‌وانه‌کان کهرم که تا شیو پینده‌گا» ۲. له‌خشته‌بردنی که‌سیک؛ که‌سیک خاپاندن؛ که‌سیک فریودان «سر یاسای را گرم کرد و من توانستم فرار کنم؛ باسه‌وانه‌که‌ی حلا‌ند و من توانیم هه‌لیم».

سر کسی شلوغ بودن: *[مجازی]* سهری که‌سیک جه‌نجال بوون؛ سهر‌قال بوونی که‌سیک «دیدم سهرت شلوغ است، نخواستم وقتت را بگیرم؛ دیتم سهرت جه‌نجاله، نه‌مویست وه‌ختت بگرم».

سر کسی گرم بودن: سهر‌گهرم بوونی که‌سیک؛ سهر‌قال بوونی که‌سیک؛ سهر جه‌نجال بوونی که‌سیک «خوب است در مزازه سهرش گرم است؛ باشه له دوو‌کاندا سهری گرمه».

هه‌روه‌ها: سر کسی گرم شدن

سر کسی گنج رفتن: سهری که‌سیک له گیزه‌وه چوون؛ مامره‌گیجی به که‌سی هاتن؛ سهره‌وه یوی گنج وارده‌ی «سرم گنج رفت، افتادم؛ سهرم له گیزه‌وه چوو، که‌وتم».

سر کشیدن: ۱. *[مجازی]* سهردان؛ سهر‌کیشی کردن؛ سهر کردن «به همه جا سر می‌کسید؛ سهری نه‌دا له هه‌موو شوینیک» ۲. سهر‌کیشان؛ سهره‌تاتکی کردن؛ مله‌تاتکی کردن؛ مله‌قوتی کردن؛ مله‌قوته کردن؛ مل کیشان؛ بۆ دیتن سهر و ملی خو بردنه به‌روه «از پنجره سر کشیدم ببینم کیست؛ له ده‌لا‌قه‌که‌وه سهرم کیستا بزانم کیته» ۳. *[مجازی]* نانه سهره‌وه؛ فر‌کرن؛ ورماشه‌نه ۴. هه‌للووشان؛ هه‌للووشین؛ یه‌کجی دهم پیوه نان و هه‌لقوراندن.

سر کیسه را شل کردن: *[کنایی]* ده‌س به باخه‌لدا کردن؛ ده‌س بۆ لای چه‌پ بردن؛

سرش را به باد دادی؛ نه‌ونده به گویتدا دا و هیناته هیله‌وه، ناخری سهرت دا به بادا».

سر کسی را به تاق کوبیدن: *[کنایی]* که‌سیک دهم له پووش کردن؛ ده‌ستی که‌سیک به زاخ/زاخاودا کردن؛ کلاو نانه سهر که‌سیک؛ که‌سیک به فر و فیل بی‌به‌ش کردن «با خوابیدن توی رختخواب و ناله کردن، سر طلبکار را به تاق کوبید؛ به له نیو جی خه‌وتن و نالاندن، خاوه‌ن قهرزه‌که‌ی دهم له پووش کرد».

سر کسی را تراشیدن: *[کنایی]* له که‌سی ته‌له‌که‌کردن؛ سهر که‌سیک بۆ چال بردن «همه را تیغ زده و حالا آمده می‌خواهد سر تو را بترشد؛ ده‌ستی هه‌مووی بریوه و ئیسه هاتووه و ده‌یه‌وئی ته‌له‌که‌ت لی بکا».

سر کسی را خوردن: *[مجازی]* سهر که‌سیک خواردن؛ بوونه‌هوی مهرگی که‌سیک، به‌تایبته له بهر بی‌فه‌ری «سر دو تازن را خورده، دارد سومی را می‌گیرد؛ سهری دوو ژنی خواردووه، خه‌ریکه سیه‌ه‌میان دینی».

سر کسی را درد آوردن: *[مجازی]* سهر که‌سیک ئیشاندن؛ سهر که‌سی هاوردنه ئیش؛ به فره‌ویژی که‌سیک ماندوو‌کردن و ئازاردان «باید ببخشید، سر شما را درد آوردم؛ سهر‌تانم ئیشانند، ده‌بی بی‌وورن».

سر کسی را دور دیدن «چشم کسی را دور دیدن

سر کسی را زیر آب کردن: *[کنایی]* سهری که‌سیک به گو‌مدا کردن؛ سهر که‌سی نیانه چال؛ که‌سیک کوشتن «سر صاحبخانه را زیر آب کرد و پولها را برد؛ سهری خاوه‌ن‌مالی کرده گو‌مدا و پاره‌کانی برد».

سر کسی را شیره مالیدن: *[کنایی]* مه‌مه‌مه‌مژ نانه دهم که‌سیک؛ به زمانی خو‌ش یان به شتیکی که‌م که‌سیک خاپاندن «با این حرفها داری سر مرا شیره می‌مالی؟؛ به‌م قسه و باسانه خه‌ریکی

سر و دست برای چیزی شکستن: /کنایی/ سر و مل بؤ شتی شکندن؛ یه کجار خواز یاری شتیگ بوون «زمستان، مردم برای نفت سر و دست می شکستند: زمستان، خه لکی بؤ نهوت سر و ملیان ده شکاند».

سر و سامان دادن سرو سامان
سر و صدا را خواباندن سرو صدا
سر و صورت دادن سر و صورت
سر و صورت را صفا دادن سر و صورت
سر و کار داشتن سر و کار
سر و کله زدن سر و کله
سر و کله ی کسی پیدا شدن سر و کله
سر و کیسه کردن سر کیسه کردن
سر و گوش آب دادن سر و گوش
سر و گوش کسی جنیندن سر و گوش
سری از هم جدا بودن: /مجازی/ گیانیک له دوو له شدا بوون؛ پۆحی له دوو جهسته دا بوون؛ گه له ک ئۆگری به کتر بوون «در آن سالها فقط سری از هم جدا بودیم؛ له و سالانه دا گیانیک بووین له دوو له شدا».

سری توی سرها در آوردن: /مجازی/ ناوبانگ ده رکردن؛ سر هاوردنه ناو سر گهل؛ ریز و بریک به دهست هیتان.

از سر به در/ بیرون کردن: /مجازی/ له سر ده رکردن؛ له سر لآبردن؛ له بیر خۆ بردنه وه «فکر رفتن را از سرت به در کن؛ بیرى رۆیشتن له سرت ده رکه!».

از سر چیزی گذشتن: چاو پۆشی کردن له شتیگ؛ له شتی چاو نوو قاندن؛ لی گوزهریان «این بار از سر خطایت می گذرم؛ ئه مجار له تاوانت چاو پۆشی ده کم».

از سر خود باز کردن: /مجازی/ له مل خۆ کردنه وه؛ له کۆل خۆ کردنه وه؛ له خۆ دوور کردنه وه «این ماشین را از سرم باز می کنم؛ ئه ماشین له مل خوم ده که موه».

دهست به گیر فاندن کردن «اگر سر کیسه را شل کنی. کارت درست می شود؛ ئه گهر ددس بکدینه حجلنا کاره کهت پیکى دئ».

سر کیسه کردن: /کنایی/ کلاو سر نان؛ به فیل و ته له که له کهسیک شتیگ وهر گرتن: سر و کیسه کردن

سر کاو توی/ در خمرد کیر کردن: /کنایی/ کهر به باره وه له قور جه قین؛ له مپهر یان گرفتیکى پی شیبینی نه کراو هاتنه پرى.

سر گرفتن: ۱. /مجازی/ سرگرتن؛ پیکهاتن؛ جینه جی بوون؛ پیک کهوته ی «سرانجام عروسی سر گرفت: ناخری زه ماوهن سهری کرت» ۲. له باقی سه ندنه وه؛ سر وهر گرتن له مامه له دا «ساعتم را عوض کردم، سیصد تومان هم سر گرفتیم: سه عاته کهم گۆپه وه، سیسه د تمه نیشم باقی سه دده وه» ۳. /گفتاری/ نانه بان سهر وه؛ گرتنه سهر وه؛ له سهر سهر نان؛ سه روو سهر ی نیه ی «قرآن سر گرفته بودند: قورعانیان نابوه بان سه روو».

سر مویی فاصله داشتن: تاله موویه ک له به یندا بوون؛ مه و دایه کی زۆر کهم هه بوون.

سر مویی فرق نداشتن: /مجازی/ عه ین و مه ین بوون؛ عه ین و مه غان یه ک بوون؛ ته واو وه کوو یه ک بوون؛ کوت و مت یه ک بوون؛ کوت و له ت بیه ی. هه رو هه؛ سر مویی فرق نکردن

سر نترس داشتن: نازا بوون؛ به جهرگ بوون؛ چاو نه ترساو/ چاو نه ترس بوون؛ نه ترسان «خیلی سر نترس داری که این طور می نویسی: زۆر نازای که ناوا دهنووسی».

سر نخ به دست آوردن: /کنایی/ شوین هه لکردن؛ شوین هه لگرتن؛ رینج یان نیشانه یه ک دۆزینه وه «پس از مدتی جستجو، سر نخى بدست آوردند و توانستند دزد را بگیرند: دواى ماه ویه ک گه پران، شوینبان هه لکرد و توانیان دزه که بگرن».

هات. ههروهه:ا بر سر کسی آوردن؛ به سر

کسی آمدن؛ به سر کسی آوردن

به سر آمدن: [مجازی، ادبی] کوتایی پیههاتن؛

دوایی هاتن؛ دمایي ئامه‌ی؛ قه‌تان؛ هه‌رادای؛

برانهوه؛ ته‌واو بوون «مه‌لش به سر آمد؛ ماوه‌که‌ی

کونایی پی‌هات»؛ سر آمدن

به سر آوردن: [مجازی، ادبی] دانه‌سه‌ر؛ برده‌

سه‌ر؛ کوتایی پی‌ههاتن «عمر خود را در آن شهر

به سر آورد؛ ته‌مه‌نی خوی له‌و شاره‌دا دایه‌سه‌ر»؛

سر آوردن

به سر بردن: [مجازی، ادبی] به‌سه‌ر بردن؛

سه‌رکردن؛ قه‌رقه‌دانندن؛ ژیان برده‌سه‌ر «در

سختی به‌سه‌ر بردن؛ یا کسی به‌سه‌ر بردن؛ له‌

سه‌ختیدا به‌سه‌ر بردن؛ له‌گه‌ل که‌سه‌ی

سه‌رکردن»؛ سر بردن

به‌سه‌ر کسی زدن: [مجازی] دان له‌سه‌ر

که‌سه‌یک: ۱. لیویان؛ په‌رینه‌سه‌ر؛ شیت بوون

«چرا این‌طور می‌کنی؟ مگر به‌سرت زده؛ بۆچی‌وا

ده‌که‌ی؟ مه‌گه‌ر داویه‌له‌سه‌رت» ۲. ئامه‌ی

سه‌ره‌و یۆیه‌وره؛ له‌کتۆپیر بیریکی سه‌یر به‌

خه‌یالدا هاتن «به‌سرس زد که‌خانه‌و زندگی‌اش را

بفروشد و به‌اروپا برود؛ دای له‌سه‌ری مال و

سامانه‌که‌ی بفروشی و بچی بۆ ئوروپا».

به‌سه‌ر کسی قسم خوردن: [مجازی] به‌سه‌ری

که‌سه‌یک سویند خواردن؛ ۱. به‌دروستی و

راستی که‌سه‌یکدا په‌رمیان «همه‌به‌سه‌ر او قسم

می‌خورند، تو می‌گویی دزد است؟ همه‌وو به‌سه‌ری

سویند ده‌خون، تۆ ده‌لێی دزه؟» ۲. سویند به‌

سه‌ری که‌سه‌یک؛ بۆ که‌سه‌یک ریزنان و به‌

ژیانی سویند خواردن «به‌سه‌ر شما قسم می‌خورد

که‌نمی‌دانستم؛ سویند به‌سه‌ری ئێده‌نهمده‌زانی».

تو سه‌ر چیزی خوردن: [مجازی] له‌بره‌که‌وتنی

شتیک؛ له‌برشت و بایه‌خی شتی که‌م بوونه‌وه

«این روزها تو سه‌ر مدرک تحصیلی خورده و دیگر ارج

و قرب گذشته را ندارد؛ ئهم رۆژانه‌به‌لگه‌ی

از سه‌ر راه پیدا کردن: [کنایی] له‌ده‌شتا

دۆزینه‌وه؛ له‌جۆگه‌هه‌لگۆزان؛ ئه‌وه‌یۆسه‌ی؛

مفت وه‌گیر هه‌ینان «مگر از سه‌ر راه پیدا کرده‌ام که

به‌این قیمت بدهم؟ مه‌گه‌ر له‌ده‌شتا دۆزبومه‌ته‌وه

به‌م نرخه‌بیده‌م؟».

از سه‌ر کسی افتادن: [مجازی] له‌سه‌ر که‌سه‌یک

ده‌رچوون؛ له‌بیر چوونه‌وه و ئیدی

لێی نه‌کۆلینه‌وه «فکر کاسبی از سه‌رش افتاد؛

هه‌وای کسم و کار له‌سه‌ری ده‌رچوو».

از سه‌ر کسی زیاد بودن: له‌سه‌ر که‌سه‌یک زیاد

بوون؛ زۆرت‌له‌نیاز یان بایه‌خی که‌سه‌یک

بوون «هزار تومان از سه‌رم هم زیاد بود؛ هه‌زار تمه‌ن

له‌سه‌ریشم زیاد بوو».

از سه‌ر گذراندن؛ تیپه‌راندن؛ تیپه‌رکردن؛

بگاردنی پروداو یان سه‌رده‌میکی دژوار و

ناله‌بار «او خطرهای زیادی را از سه‌ر گذرانده‌است؛

مه‌ترسیگه‌یه‌کی زۆری تیپه‌راندووه».

از سه‌ر گرفتن؛ ده‌س پی‌کردنه‌وه؛ چوونه‌وه

سه‌ر؛ دیسانه‌وه درێژه دان «از سه‌ربازی که

برگشت کارش را از سه‌ر گرفت؛ له‌سه‌ربازی که

گه‌رپه‌وه کاره‌که‌ی، ده‌س پی‌کرده‌وه».

از سه‌ر و کول هم بالا رفتن ^١ سه‌ر و کول

با سه‌ر آمدن: [مجازی] به‌سه‌روهه‌هاتن؛ به‌

که‌لله‌وه‌هاتن؛ به‌حه‌ز و له‌زه‌وه‌هاتن.

هه‌روهه‌ها: با سه‌ر رفتن

بر سه‌ر دوراهی قرار گرفتن: [کنایی] که‌وته‌نه

سه‌ر دوو رپانه‌وه؛ که‌وته‌نه‌دوو دلپه‌وه؛ مانه‌وه

له‌هه‌لپیکدا که‌پتۆستی به‌هه‌لپژاردنی یه‌کێ

له‌دوو رینگه‌یان دوو بار بیت «سارا در مورد

انتخاب یکی از دو خواستگارش بر سه‌ر دو راهی قرار

گرفته‌بود؛ سارا له‌هه‌لپژاردنی یه‌کێ له‌دوو

خوازپینه‌کانی که‌وتبووه سه‌ر دوورپانه‌وه».

بر سه‌ر کسی آمدن: [مجازی] به‌سه‌ر که‌سیدا

هاتن/بارین؛ ئامه‌ی مله‌ره؛ که‌سه‌یک تووشی

شتی هاتن «بلاها بر سه‌رم آمد؛ زۆر به‌لام به‌سه‌ردا

ژیانهوه؛ چاک بوونهوه (چند روز در بیمارستان خوابید تا سر حال آمد؛ چند روز له نه خوشخانه‌دا خهوت تا هاتهوه سه‌ر خو).

سر حال آوردن: [مجازی/ ژووژاندنهوه؛ بووژاندنهوه؛ هینانهوه گور] «هوای خنک او را سر حال آورد؛ هوای فینک ژووژاندیهوه».

سر حال بودن: [مجازی/ به گور بوون؛ کوک بوون؛ ساز و دلخوش بوون؛ ساق و سه‌لیم بوون؛ گوربزه بوون؛ نونگه بوون].

سر کیف بودن: [مجازی/ به کیف بوون؛ به ده‌ماخ بوون؛ هه‌بوونی هه‌ستی شادی و خوشی «دیشب خیلی سر کیف بودی؛ دویشه‌و ژور به کیف بووی».

از کسی سر بودن: له که‌سیک سه‌تر بوون؛ له که‌سیک هه‌فیاز بوون «آزاد در ادبیات از همه سر است؛ ئازاد له وئژه‌وانیدا له هه‌مووان سه‌تره».

سر ۳: حرف. ۱. سه‌ر؛ سه‌ره‌تا؛ له سه‌ر «سر شب؛ سه‌ره‌تای شه» ۲. سه‌ر؛ بان؛ له سه‌ر «سر راه؛ سر کوه؛ سه‌ر ریگا؛ بان یال» ۳. نیو؛ ناو؛ سه‌ر «حمام سر خانه؛ هه‌مامی نیو مال» ۴. کاتی؛ له کاتی؛ له سه‌ر؛ سه‌ر؛ لای؛ هند «سر شام؛ کاتی شیو» ۵. له سه‌ر؛ سه‌ر؛ پای؛ له باره‌ی «دعوا سر پول است؛ شه‌ر له سه‌ر پاره‌یه» ۶. له رووی؛ له سه‌ر؛ له‌به‌ر؛ سه‌روو «سر سیری؛ له رووی تی‌ریهوه» ۷. سه‌ر؛ بان؛ لا؛ له لا؛ چه‌ق «سر سفره؛ سر میز؛ سه‌ری سفره؛ بان میز».

سر بزنگاه: له کاتی خو‌ی؛ سه‌روه‌خت؛ باشرین کات بو ئاماده بوون له جی‌گایه‌ک «آزاد سر بزنگاه رسید؛ ئازاد له کاتی خویدا گه‌یشت».

سر تا ته: سه‌ر و بن؛ ۱. هه‌وه‌ل تا ئاخر «سر تا ته کتاب را خواند؛ سه‌ر و بنی کتیه‌که‌ی خوینده‌وه» ۲. هه‌ر؛ ته‌نیا «سر تا ته‌ش همین بود؛ سه‌ر و بنی هه‌ر ته‌مه بوو».

سر راه: سه‌ره‌رئ؛ سه‌ره‌را؛ له سه‌ر ریگه؛ بان

خوینده‌واری له برده که‌بووه و ئیتر باوی جارانی نه‌ماوه».

تو سر چیزی زدن: [مجازی/ شتیک توپاندن/ مراندن/ مرداره‌و کردن؛ بی‌نرخ و بایه‌خ کردنی شتیک «خواست نو سر قییم بزند؛ ویستی بر حد‌کدی سوبی».

تو سر کسی زدن: دانه سه‌ر که‌سیکدا؛ کوتانه سه‌ر که‌سیکا؛ که‌سیک ته‌می کردن.

در سر پروراندن: [مجازی/ ادبی/ له خه‌یالدا بوون؛ له بیر و هزردا وه‌ک ئاوات و پلانی‌ک پیوه‌خه‌ریک بوون «ساله‌ها فکر فرار را در سر می‌پروراند؛ له میژسال بیرری ده‌رچوونی له خه‌یالدا بوو».

در سر داشتن: له سه‌ردا بوون؛ به نیاز بوون؛ له بیردا بوون «از اول در سر داشت که کاری پیدا کند؛ له سه‌ره‌تاوه له سه‌ریدا بوو کاریک بدوژیتیهوه».

زیر سر داشتن زیر

سر ۲: صفت. سه‌ر. ۱. هه‌فیاز؛ بانتر؛ باشر؛ چاکتر؛ خاستر؛ قه‌نجتر «سر بودن؛ سه‌ر بوون» ۲. به دۆخ یان چۆنیه‌تی‌ه‌ک «سر حال؛ سه‌ر حال».

سر هم: له سه‌ره‌یه‌ک؛ سه‌ره‌یه‌ک؛ پیکه‌وه؛ یۆوه. ۱. لیک په‌یوه‌ست؛ سه‌روو هه‌نترینی «این چهار تکه سر هم بود؛ هم چوار تیکه له سه‌ر‌دک بوون» ۲. سه‌ره‌یه‌م؛ ویکرا؛ تی‌کرا؛ پیوه‌ره «سر هم چقدر خرج کردی؟؛ له‌سه‌ره‌یه‌ک چه‌ندت خه‌رج کرد؟».

سر پا بودن: ۱. سه‌ر پا بوون؛ به سه‌ر پاوه بوون ۲. [کنایی/ به گور بوون؛ به تین بوون؛ هه‌بوونی توانایی و هیژی پیویست بو درئۆه‌ی ژبان یان کار و چالاکی «عمو جان در هشتاد سالگی هنوز سرباست؛ ئامامۆ له هه‌شتا سالیدا هیشتا نه‌کړه».

سر پا نه‌کداشتن: وه‌رقلاندن؛ راگرتن به پاوه. سر حال آمدن: [مجازی/ هاته‌وه سه‌ر خو؛ هاته‌نه سه‌ر خو؛ سه‌ر هه‌لینانهوه؛ ژووژانه‌وه؛

را سر پا بکیر تا خودش را خیس نکند: منداله که رایبله با خوی تهر نهکا).

سر تاس نشاندن: *[مجازی]* فه کؤلی کردن؛ قسه لی کیشانهوه؛ به هه ره شه و لیدان، قسه لی دهرهینان.

سر جا آمدن: هاتنهوه سر خؤ؛ هاتنه سر جی؛ هاتنهوه جی؛ ئامایوه یاگی؛ گه پانهوه سر باری ئاسایی *[کمی نشتیم تا حالیم سر ج آمد؛ حواسش سر جا آمد: تۆزی دانیشتن تا هاتمهوه سر خوم؛ هۆشی هاندوده سر خوی]*. ههروهها: سر جا آوردن

سر جای خود رفتن: چوونه جیی خؤی؛ لواپوه یاگو وئ؛ له جیگای خؤدا جی گرتن *[پیچ را فشار دادم، رفت سر جایش؛ پالم به پتچه کهوه نا، چووه جی خوی]*. ههروهها: سر جای خود انداختن

سر جای خود نشاندن: *[کنایی]* نانهوه سر جی خؤی؛ ئه ره یاگو وئ نیشنه؛ داته مراندن؛ داسه کناندن؛ نیشناپره؛ بهر به فره چوونی که سیک گرتن *[خیلی هارت و پورت می کرد، مجبور شدم او را سر جایش بنشانم؛ هاشوه و هوشه ی زوری ده کرد، ناچار بووم بیسمهوه سر جی خوی]*.

سر جایش بودن: ۱. له جیی / جیگای خؤدا بوون؛ له سر جی خؤ بوون؛ یاگو وینه بیه ی *[کتاب سر جایش بود؛ کتیبه که له جیی خویدا بوو]*. ۲. *[مجازی]* له سر خؤ بوون؛ له دؤخی ئاساییدا بوون *[حالش سر جایش نیست؛ حالی له سر خوی نیه]* ۳. *[کنایی]* هه ره ده وهام بوون؛ له جی خؤدا مان *[قولی که دادی سر جاس هست؛ نهو به لینه دابووت هه ره بدرده و امد؟]*.

سر جای کسی نشستن: ۱. له جیی / جیگای که سیک دانیشتن؛ دانیشتن له سر جیگه یه که ئی که سیک دیکه یه ۲. له جیی / جیگای که سیک دانیشتن؛ نیشتنه جیگه ی که سیک؛ جی که سیک

را؛ سه ری ریگه؛ له ریگه؛ سه ری؛ پانه؛ وه ره را؛ به ریوه؛ به ریډا؛ له شوینی ئام و شوډا *[سر راه دو تا نان بخور: سه ره ری دوو نان بکهر]*.

سر سیری: *[کنایی]* نه به دلی؛ به بی مهیلی *[او مدتی است سر سیری کار می کند: ماوه یه که نه به دلی کار ده کا]*.

سر سیاه زمستان: *[مجازی]* سؤله ی زؤسان؛ سه ختی زستان؛ شه خته ی زستان؛ له سه رما و سؤله ی زستاندا *[سر سیاه زمستان ما را از خانه اش بیرون کرد: سؤله ی زوسان له ماله که ی دهری کردین]*.

سر صبر: له سه ر خؤ؛ به هیمنی؛ به کاوه خؤ؛ به پشوو؛ نه بهلز؛ به شینه یی و هیدیکایی *[سر صبر بنشین و درست مطالعه کن: له سه ر خو دانیشه و جوان وه خوینه]*.

سر ضرب: به لهز؛ زووبه زوو؛ ده سه به جی؛ ئازا؛ ده موده س؛ خیرا؛ تافل؛ زوو؛ کرژ و کؤل؛ گورج و گؤل.

سر فرصت: ۱. له کاتی خؤی؛ وه ختی خؤی؛ له وه ختی شیاودا ۲. له دهره تیکدا؛ له کاتیکدا که کاریکی تر هه یی *[سر فرصت این کتاب را بخوان: له دهره تیکدا هم کتیبه بخوینه]*.

سر وقت: سه ره وخت؛ له سه ره وخت؛ له کاتی دیاریکراو یان شیاودا.

از سر: له سه ر؛ له سه ره وه؛ له سه ره؛ سه ره وه؛ هه مدیس؛ هه میسان؛ دیسان؛ دیسانه وه؛ ژنو؛ دووباره؛ له سه ره تاوه؛ له هه وه له وه.

□ سر پا ایستادن: *[گفتاری]* به پیوه راوه ستان؛ وه پاوه ویسیان؛ په یوه / پاوه مدره ی؛ وه ستان به سه ره پیوه.

سر پا گرفتن: *[گفتاری]* راهیلان؛ داهیشتن؛ راداشتن؛ راهیشتن؛ ئه ره دارته ی؛ داریره؛ یارمه تی دانی مندل بؤ ده س به ئاو کردن *[بچه*

شتیک کار کردن «سر ماشین کار می‌کنم: له سره ماشین کار ده‌کم».

سر چیزی گذاشتن: له سره شتیک دانان: ۱. له بان چتیکه‌وه دانان؛ نیانه بان شتیک؛ ئه‌ره سه‌روو چتوویوی نیه؛ نانه سره شتیک «ساعت را گذاشت سر طاقچه: سه‌عته‌که‌ی له سره رفه‌که دانا» ۲. «مجازی» له پتی شتیک دانان؛ بۆ‌گه‌یشتن به شتیک، له ده‌ست دان «جاناش را سر این مرز و بوم گذاشت: گیانی له سره ئهم ولاته دانا».

سر چیزی نشستن: له سره شتیک دانیشتن؛ سه‌روو چتوویویه نیسته‌یره: ۱. له لیوار یان لای شتیکه‌وه دانیشتن «نشست سر حوض: له سره حه‌وزه‌که دانیشتن» ۲. «مجازی» له سره شتیک دانیشتنه‌وه؛ به کاریکه‌وه په‌رژان «نشستم سر کارم: دانیشتمه‌وه سر کاره‌کم».

سر حرف خود ایستادن/بودن: «گفتاری» له سره قسه‌ی خو/پاوه‌ستان/وه‌ستان/بوون؛ پابه‌ندی قسه و به‌لینی خو/بوون «اگر تو دبه‌نکی من سر حرف خود ایستادم: ئه‌گه‌ر تۆ دبه‌نه‌که‌ی، من له سره قسه‌ی خۆم وه‌ستام».

سر حرف را باز کردن: «مجازی» له سره قسه داهاوردن؛ سه‌ری باس/قسه داهینان؛ سه‌ر قسه ده‌رخستن؛ ده‌ست پیکردنی وت‌ووێژ.

سر خاک کسی رفتن: چوونه سه‌ر خاکی که‌سیک؛ پۆیشتن بۆ سه‌ر قه‌به‌ری که‌سیک؛ چوونه سه‌ر زیاره‌تی که‌سێ.

سر خشت افتادن: «کنایی» له‌کوته‌ناو ته‌شت؛ له دایک بوون؛ هاتنه‌دنیاه.

سر خشت رفتن: «کنایی» چوونه سه‌ر ته‌شت؛ زاین؛ منال هاوردن.

سر خشت نشاندن: «کنایی» نانه سه‌ر ته‌شت؛ زایاندن؛ یارمه‌تی دان به دایک له کاتی منداڵ بوونیدا.

سر خود کشیدن: نخافتن؛ کێشانه مل سه‌ردا؛

گرتنه‌وه؛ پله و پایه‌ی که‌سیک وه ده‌ست هینان «بعد از رضا شاه پسرش سر جایش نشست: دواى رها شا کوپه‌که‌ی له جیی دانیشتن» ۳. «کنایی» جیی که‌سیک گرتنه‌وه؛ یاگو یۆی گیرته‌یه‌وه؛ درێژه پیدانی کار یان کرده‌وه‌ی که‌سیک «مدتی از دست بچه‌ها خواب نداشتیم، حالا نوه‌ها سر جایشان نشسته‌اند: ماوه‌یه‌که به بۆنه‌ی منداڵه‌کانه‌وه خه‌ومان نه‌بوو، ئیستا نه‌وه‌کان جیان گرتونه‌ته‌وه».

سر چیزی آمدن: ۱. هاتنه‌وه سه‌ر شتیک «امدیم سر بحث قبلی: هاتینه‌وه سه‌ر باسی پیشوو» ۲. هاتنه سه‌ر شتیک؛ نزیک شتیک که‌وته‌وه؛ هاتنه لای شتیک «امدیم سر میز: هاتینه سه‌ر میزه‌که» ۳. «مجازی» هاتنه/هاتنه‌وه سه‌ر شتیک؛ ده‌رکه‌وتنی شتیک «سر شوق آمدن: هاتنه سه‌ر که‌یف».

سر چیزی انداختن: خستنه سه‌ر شتیک؛ به ده‌م شتیکه‌وه دان «پستو را هم انداختیم سر مغازه، کمی بزرگتر شد: پیشخانه‌که‌شمان خسته سه‌ر دوو‌کانه‌که، تۆزێ گه‌وره‌ بۆوه».

سر چیزی بازی درآوردن: له سه‌ر شتیک پرۆبیانوو هینانه‌وه «سر فروش خانه بازی درآورد: له سه‌ر فروشتنی ماله‌که بر و بیانوو هینایه‌وه».

سر چیزی رفتن: ۱. چوونه سه‌ر شتیک؛ چوونه سوڤراخی شتیکه‌وه «رفت سر قابلمه و یک تکه گوشت برداشت: چوو سه‌ر قابلمه‌که و پله گۆشتیکی هه‌لگرت» ۲. چوونه سه‌ر شتیک؛ به شتیکه‌وه په‌رژان «برویم سر بحث اصلی: بچینه سه‌ر باسی سه‌ره‌کی» ۳. له سه‌ر شتیک چوون؛ به بۆنه‌ی شتیکه‌وه له به‌ین چوون «ماشین هم سر قمار رفت: ماشینه‌که‌ش له سه‌ر قوماز چوو».

سر چیزی کار کردن: له سه‌ر شتیک کار کردن: ۱. خه‌ریکی شتیک بوون؛ سه‌رقالی شتیک بوون «سر مقاله‌ی دیروزی کار می‌کنم: له سه‌ر واره‌که‌ی دویتیکه کار ده‌کم» ۲. به

خۆ داپۆشین به سهره‌نداز.

سر دست بردن ﴿سر﴾ روی دست بردن، رو^۲

سر دست بلند کردن: به سهر دهسته‌وه گرتن؛
گرتنه سهر دهسته‌وه؛ به‌رز کردنه‌وه و له سهر
دهست و سهر نان «قهرمان را سر دست بلند
کردند: قاره‌مانه‌که‌یان به سهر دهسته‌وه کرب».

سر دست رفتن: سهرسم دان؛ سهرسم بردن؛
سهرانگړئ بوون؛ ته‌رپلین؛ ساتمه بردن؛
هه‌له‌نگوتن؛ پەت بردنی چاره‌وی.

سر ذوق آمدن: ﴿مجازی﴾ سۆز هه‌ستان؛ هاتنه
سۆز؛ چێژه و دۆخیکی تایبەت بۆ چالاکیه‌ک
په‌یدا کردن.

سر راه گذشتن: له سهر ڕێ دانان؛ نانه سهر
ڕێ؛ له سهره ڕێ/ سهره ڕینگا دانان؛ نیایره
سهروو ڕای؛ ویل کردن له سهر بوارگه‌دا «بچه
را گذاشته بودند سر راه: منداڵه‌که‌یان له سهر ڕێ
دانا بوو».

سر زا رفتن: به سهر زگه‌وه چوون؛ له سهر
سکه‌وه چوون؛ سهروو له‌مینه‌ لوه‌ی؛ مردن
(مندال یان دایک) له کاتی زکو زادا «زن
اولش سر زا رفت؛ بچه‌ی دومش سر زا رفت؛ ژنی
هه‌وه‌لی به سهر زگه‌وه چوو؛ مندالی دووه‌مه‌ی له
سهر سکه‌وه چوو».

سر زبانه‌یا افتادن: کهوتنه سهر زاران: ۱. ناو
ده‌رکردن؛ ناو داخستن؛ به‌ناوبانگ بوون «این
شعر سر زبانه‌یا افتاده بود: ئەم شیعره که‌وی‌بووه سهر
زاران» ۲. بلاوه‌وه بوون؛ باو سه‌ندن؛ کهوتنه
دهم «یک روز سر زبانه‌یا افتاد که قرار است صلح
بشود؛ رۆژێک که‌وته سهر زاران‌ده‌وه که‌ بریاره‌ ناشتی
بکړی» * به سهر زبانه‌یا افتادن

سر سیل شاه نقاره زدن: ﴿مجازی﴾ قهف سمیل
بادان؛ خاوه‌ن هیمنی، ئاسایش و مال و
سامانی زۆر بوون.

سر شوق آمدن: ﴿مجازی﴾ نه‌شه‌گرتن؛ هۆگره‌تی
په‌یدا کردن؛ هاتنه سهر شه‌وق.

سر غیرت آمدن: ﴿مجازی﴾ خیره‌ت جمین/
جمه‌ی؛ خیره‌ت گول کردن.

سر قدم رفتن: ﴿مجازی، گفتاری﴾ چوونه ده‌ساو؛
ده‌س به‌ ئاو گه‌یاندن «شبی پنج بار سهر
می‌رود: شه‌وی پێنج جار ده‌حبه‌ ده‌سه».

سر قوز افتادن: ﴿مجازی، گفتاری﴾ ڕک کردن؛
ورک کردن؛ گه‌ی کردن؛ سینگ کردن؛ سهر
قین که‌وتن؛ هاتنه سهر ناکۆکی و دژبه‌رایه‌تی
«سر قوز افتاده بود: و از رادیو دست بر نمی‌داشت:
ڕکی کردی‌وه ده‌ستی له رادیۆکه هه‌له‌نده‌گرت».

سر قول خود بودن: له سهر به‌لێنی خۆ بوون/
مان؛ پابه‌ندی گف‌ت و به‌لێنی خۆ بوون «هنوز
سر قووت هه‌سی؟ هه‌شتا له سهر به‌لێب ده‌ی؟».

سر کار آمدن: هاتنه سهر کار: ۱. بۆ شوینی
کار هاتن «حالا وقت سر کار من است؟ ئێسته
کاتی هاتنه سهر که‌ه؟» ۲. به سهرۆکایه‌تی و
حکوممه‌ت گه‌یشتن «بعد از کودتا، زاهدی ...

آمد: پاش کووده‌تا، زاهدی هاتنه سهر کار».

سر کار رفتن: چوونه سهر کار: ۱. سهرقالی
کار بوون؛ به‌ کار په‌رژان؛ خه‌ریکی کار بوون
«تازه سر کار رفتم: تازه چوونه سهر کار»
۲. چوون بۆ سهر کار؛ بۆ شوینی کارکردن
چوون.

سر کار گذاشتن: ۱. نانه سهر کار؛ دامه‌زاندن
«او را برد کارخانه و گذاشت سر کار: برديه کارخانه و
بانه سهر کار» ۲. ﴿کنایی﴾ گالته/ تیتالی پی
کردن؛ سهرقال کردن و خلافاندنی که‌سیک بۆ
بوونه گالته‌جاړ «میخواست تورا سر نه‌نگه‌ی و
کمی بخندد: به‌نیاز بوو گالته‌ی نه‌نگه‌ی و هیندیک
پێ‌بکه‌نی».

سر کردن: کردنه سهر؛ دانه سهر؛ ئه‌ره‌ده‌ی؛
دایره؛ سهر داپۆشان «کلاه سهر: کلاوی
کرده سهری».

سر کسی آمدن: ﴿مجازی، گفتاری﴾ ۱. به سهر
که‌سیکدا هاتن؛ هاتنه سهر که‌سیکا؛ ملوو

که سیددا <لحاف را کشید سرش: لیفه که ی دابه
سهریدا>.

سر کسی کلاه رفتن: /مجازی/ کلاو چوونه سهر
که سیک: ۱. فریو خواردنی که سیک <در این
معامله کلی سر تو کلاه رفت: لهم مامه لهدا کؤل
کلاو چووه سهرت> ۲. زهره ر لیکه و تن: زهره
کردن <سرت کلاه رفت، این ماشین را خریدی:
کلاو چووه سهرت، ثم ماشینت نه کری>.

سر کسی کلاه گذاشتن: /مجازی/ کلاو نانه سهر
که سیک: که سیک فریو دان؛ یو گؤل دهی
<فروشنده سرش کلاه گذاشت و رادیو دست دوم را به
جای نو به او فروخت: فروشیاره که کلاوی نایه
سهری و رادیوی دهسته دووی به جیگای تازه
پی فروشت>.

سر کسی هوو آوردن <هوو آوردن سر
کسی، هوو

سر گنج نشستن: /تعریض/ له سهر خه زینه
دانیشتن؛ خاو من پاره ی فراوان و بی نه ژمار
بوون <مگر سر گنج نشسته ام که از این پولها خرج
کنم؟> مه گهر له سهر خه زینه دانیشتووم که بوولی
وا خرج کهم؟>.

سر لج افتادن: لهنج کردن؛ رک کردن.

سر وقت کسی/ چیزی رفتن: چوونه سهر
که سیک/ شتیک؛ یو لای که سیک/ شتیک چوون
<رفته بود سر وقت موزها: چووبوه سهر موزه کان>.

سر وعده حاضر شدن: له سهر بریار ناماده
بوون؛ له کاتی بریار دراوله له جی ژوان بوون.

به سر زبانها افتادن <سر زبانها افتادن

به سر کسی آوردن <سر کسی آوردن

سر - ۱: پیشوا. ۱. سهر - ؛ سهره ک؛ سهروک

<سرپاسبان؛ سرپرست: سهر پاسه وان؛ سهر پرشت>

۲. سهر - ؛ سهره - ؛ به شی سهر ووی ههر شتیک

<سربخاری: سهره سوپا> ۳. سهره - ؛ سهره - ؛

دهس - ؛ دهست - ؛ به ره - ؛ رهو - ؛ سو؛ لا؛

لایه ن <سربالا؛ سرپایین: سهره وژوور؛ سهره و خوار>.

یویه ره نامه ی؛ وه بهر کاره سات یان پرووداویک
که و تن <تا سیم نامه بود باور نمی کردم: تا به
سهرید، نه هانیوو پروام نه ده کرد> ۲. هاتنه سهر
که سیک <مدد سر سی، می گوید پول بده: هاتونه
سهرید، ده لی پاره بده>.

سر کسی آوردن: /مجازی/ گفتاری/ به سهر
که سیکدا هینان؛ هاوردنه سهر که سیکدا؛
که سیک تووشیار کردن: به سر کسی آوردن
سر کسی افتادن: /مجازی/ گفتاری/ که و تنه سهر
که سیک؛ که فتنه مل که سی؛ بوون به پیشی
که سیکه وه؛ به سهر که سیکدا سه بان <خرج او
هم شد سر سی: خهرجی نه ویش که و تنه سهر
می>.

سر کسی بازی در آوردن: /مجازی/ پت په تین
به سهری که سیکدا هینان؛ به ثکاری
گزیکارانه و دروژنانه که سیک ثازار دان
<نمی دانی در این دو سال چه بازی می در آوردند:
نازانی لهم دوو ساله دا چ سه به سیکبان
سه به میندا هس>.

سر کسی حامله / آستن بودن: به که سیکه وه
ثاوس بوون؛ که سیک له زگدا بوون؛ سنگ به
که سیکه وه پر بوون <تازه به سهری دومس حامله
بود: تازه به میندانده دومس له بده ثاوس بوو>.

سر کسی خراب شدن: /مجازی/ تهپ دانه سهر
که سیک؛ بوونه سهرباری که سیک؛ بی
بانگیشتن بوونه میوانی که سیک: روی سر
کسی خراب شدن

سر کسی در آوردن: /مجازی/ به سهر/ ملی
که سیکدا رژاندن؛ به که سیکدا رژاندن؛ ریته ی
ملوو یویه ؛ له سهر که سیک توله کردنه وه <چرا
دق دلیات را سر سی ریزد؟> بوچی داخی خوؤ
به سهری میندا ریزد>.

سر کسی شدن <سر شدن ۲-

سر کسی کشیدن: /گفتاری/ به سهر
که سیکدادان؛ کیشانه سهر که سیکدا؛ دانه مل

— سر: پیواز. — سهر؛ — دهس؛ — دهست؛ سو؛ لا
(بالاسر: بان سهر).

— سر: بسوند. — سهر؛ جیگا؛ شوین (له ناوی
شاروچکه و گوندان) (روانسر: روانسهر).

سر^۱ /ser/: [انگلیسی] /سم. سیژ: ۱. سهرناویکی
ماقوولانه بۆ پیاوانی ئینگلیزی، خوارتر له لورد
۲. سهرناویک بۆ پیاوانی ئینگلیزی زمان، به
واتای: ناغا، قوربان.

سر: صفت. [گفتاری] سر؛ کهرخ؛ بی-ههست
(دستهام از سرما سر شده بود: دهستم له سهرما سر
بیوو).

سر /ser(r)/: ها؛ اسرا؛ [عربی] /سم. راز؛ نههین؛
نههینی؛ مهلامهت (سر این کار چیست؟ رازی ئهم
کاره چیه؟).

سر /sor/: صفت. [گفتاری] خز؛ کاش؛ ته-حس؛
خلیسک؛ شهمت؛ شه میت؛ شه میتوک؛ تووز؛
خه زگ؛ سو؛ به پووپیکی لووس و خزهوه.

سر بودن: خز بوون (زمین خیلی سراسر است،
مواظب باش! زهوی زور خزه، وریا به!).

سر خوردن: خزان؛ خزیان؛ خلیسکان؛
خلیسکیان؛ خلیسکین؛ هه-خلیسکین؛
خزیهی؛ خزیای؛ شه میتین؛ حولیسین؛
حولیسین؛ ته حسین؛ سو خواردن (پایم سر
خورد و افتادم: پام خزا و کهوتم).

سر دادن: خزاندن؛ خلیسکاندن؛
هه-خلیسکاندن.

سر آستین /sarāstīn/: ها؛ /سم. سهرقۆل؛ سهر
ناسین؛ مه چهک پۆش له کراس و کهوادا.

سر آسیاب /sarās(i)yāb/: /سم. شوینه-ئاش؛
جیی دامه زرانی ئاش.

سر آشپز /sarāšpaz/: ها؛ /ان. /سم. سهرئاشپهز؛
که سێ که سهرپهرشتی چهن شیوکه ری له نیو
دامه زراوه به کدا به ئهستهوه.

سر آغاز /sarāqāz/: ها؛ /سم. سهرهتا؛ دهسپیک؛
که بار؛ به ژرنهنگ؛ گهرد و گول (سراغاز کار؛ سراغاز

گفتگو: سهرهناي کار؛ دهسبکی وتووێژ).

سرا^۱ /sarā/: ها؛ /سم. ۱. یانه؛ خانوو؛ مال؛
خانگ؛ خانک؛ خیی؛ جیگای بوونی شتی
(سرای سالمندان: یانهی دانسالان) ۲. تیمچه؛
قهیسه ری؛ بازاروکه؛ هه وشه یهک و چهند دالانی
سهر داپوشراو، سهرانسهر دووکان و حوچره ی
بازرگانان که شوینی سهودایه ۳. [قدیمی] سهر؛
ته لار؛ کاخ؛ کوژشک ۴. [ادی] جیهان؛ دنیا.

سرای آخرت: ئهو لا؛ مالی ئهولا؛ دنیای پاش
مه رگ؛ ئهو دنیا؛ مالی قیامهت.

سرای سالمندان: یانهی دانسالان؛ ناسایشگای
به سالا چوان؛ مالی پیران.
سرای کودک: باخچه ی مندالان؛ یانهی
مندالان.

— سرا: پیواز. — سهر؛ جیگا؛ جیگه؛ جیی شتی
(کاروانسرا: کاروانسهر).

— سرا /sarā, sorā/: پیواز. — هۆن؛ — قان؛ — بیژ؛
— وێژ؛ — واچ؛ — چر (ترانه سرا؛ لاوک هون).

— سرانی /sarā'i, sorā'i/: — سرایی
— سرانی /sarā'i/: — سرایی

سرائیدن /sarā'idan, sorā'idan/: سرائیدن
سراب /sarāb/: /سم. ۱. [عربی] تراویلکه؛ هال؛
له یلان؛ په وره و؛ په پهرک؛ ئاونما؛ بهرده تراویلکه؛
بهرده پێژگه؛ په وره وک؛ دیارده یه کی که شی به
هۆی تیشکدانه وێ نوور له سهر تووپیکی هه وای
گهرمدا، که دیمه نیکی وهک ئاو به دی دیتی
۲. /ها. سهراو؛ سراو؛ بنه بهنگه؛ بناوان؛
سهرچاوکه؛ سهرچاوگه؛ سهرچه مه؛ سهرچاوانه؛
کونجی کارێژ؛ شوینی هاته ندهری ئاوی چاوکه
یان کارێژ ۳. سهرچه مه؛ سهرچه مه؛ به شی
سهرووی چه م.

سراپا /sarāpā/: قید. سهرتاپا؛ سهرتاپی؛ سهراپا؛
سهراپی: ۱. سهر له بهر؛ هه موو له ش؛ له سهر
تا پی؛ هه موو ئه ندام (سراییش زخمی بود و از آنها
خون می چکید: سهرابای بریندار بوو، خوینی

کاسه که داکهوت و ئاو لیژوهه بوو به سره
فهرشه کدا: ههروهه: سرازیر کردن

سرازیری / sarāzîrî / ها: / اسم: سهره خواری؛
لیژایی؛ لیژئی؛ سهره ولیژایی؛ بهره و لیژایی؛
سهره ولیژئی؛ سهره خواری کی؛ سهره خواریه؛
سهره خواریه کی؛ سهره بهره خواریه؛
بهره خواری کی؛ بهره خواریه؛ بهره و ژیره؛ سهره بهره و
ژیره؛ سهره به ژیره؛ سهره ژیره؛ سهره و ژیره؛
سهره خواریه؛ سهره و واره؛ سهره واری کی؛ سهره
چیری؛ سهره و چیری؛ روو و نشیوی. بهرانبهر:
سربالایی «سرازیری کو؛ سرازیری جاده:
سهره خواری کیو؛ لیژی ریگا».

سراسر / sarāsar / قید: سهرانسهر؛ سهرتاسهر؛
سهراسهر؛ سهراسا: ۱. بهرانبهر؛ شهقانشهق؛ لهه
سهر تائهو سهر «سراسر جهان؛ سهرانسهری
جهان» ۲. / ادبی / گشت؛ گشک؛ گش؛ گرد؛
گش له گش؛ هه موو؛ ویکرا؛ تیکرا؛ پیکهوه.

سراسری / sarāsarî / صفت: سهرانسهری؛
سهرتاسهری؛ سهراسهری؛ سهراسایی؛ گشتی؛
ههموانی؛ پیوه نیدیدار به هه موو شوینیکی ههریم
یان ولاتیکهوه «راه آهن سراسری؛ انتخابات سراسری؛
هیلی ئاسنی سهرانسهری؛ هه لیبژاردنی
سهراسهری».

سراسقف / sarosqof / ها: / ان: / فارسی / معرب از
یونانی / اسم: ئوسقوفی گهوره؛ سهرۆک ئوسقوفی
که سهرۆکایه تی ئوسقوفه کانی تری له ناوچه یان
ولاتیکدا به دهسته.

سراسیمگی / sarāsîmegî / / اسم: شله ژاوی؛
سهرسامی؛ دهسه پاچهیی؛ دۆخ یان چۆنیه تی
سهر لی شۆوان؛ دامان؛ سهرسام بوون «در همه جا
سراسیمگی به چشم می خورد: له هه موو جیگه یه کدا
شله ژاوی بهر چاو بوو».

سراسیمه / sarāsîme / / صفت: / ادبی / شله ژاو؛
سهرسام؛ دهسه پاچه؛ سهر لی شۆواو؛ هوویل؛

لی ده تکا ۲. / مجازی / سهراسهر؛ سهرانسهر؛ موو
به موو؛ گش؛ گرد؛ گشت له گشت؛ به تهواوی
«سربا گوش بودند: سهرنایی گوینی بوون».

سرا پا کوش بودن: / مجازی / باش گوئی گرتن؛
جوان-جوان گویدان؛ به وشیری و سهرنجی
زۆرهوه گوئی شل کردن.

سراپرده / sarāparde / ها: / اسم: / قدیمی /
سهراپرده: ۱. شاهۆبه؛ باره گا؛ مالییک که به
چادر، پرده، فهرش و شتی و بو دانیشتنی
دهمه وهختی شا (یان دهسه لاتدارانی تر) دروست
ده کرا ۲. ژوور؛ نه نده روون؛ هۆده ی تایبه تی
ژنانی پاشا * پرده سرا

سراج / sarāc / ها: / ان: / عبری / اسم: چه مردوو؛
چه مردوو؛ که سنج که که رهسته ی چه رمی ساز
ده کا.

سراجی / sarācî / / عبری / اسم: ۱. پیشه ی
چه مردوو ۲. / ها / دوکان یان جیکاری
چه مردوو.

سراچه / sarāce / ها: / اسم: سهر؛ چاوه؛ سویت؛
هۆده یان ژووری گچکه.

سرازیر / sarāzîr / / صفت: سهره ژیر؛ سهره و ژیر؛
سهر به ره ژیر؛ سهر به ره و ژیر؛ سهره خواری؛
سهر به ره خواری؛ سهره خواری؛ سهر به ره خواری؛
سهره واره؛ بهره خواری؛ سهره واره؛ سهر به ژیر؛
بهر بژیر؛ بهره و ژیر؛ بهره ژیر؛ روو به خواری؛ لیژ؛
نشیو؛ بهره و ژیر؛ سهره چیر؛ سهره و چیر؛
سهره ولیژ؛ خیم؛ سهر نشیقی. بهرانبهر: سربالا
«خیابان سرازیر: شهقامی سهر در».

سرازیر شدن: سهره و خواری بوونهوه؛ شهختین؛
بهره و ژیر بوونهوه؛ سهره و ژیر بوونهوه؛
سهره واره وه بیهی: ۱. روووه خواری بزوان؛
سهره و خواری بوونهوه؛ لوور بوونهوه «همه سرازیر
شدند به سوی میدان: هه موو بهره مهیدان سهره و
خواری بوونهوه» ۲. / مجازی / لیژوهه بوون؛ خواری
بوونهوه «کاسه و افتاد و آب سرازیر سد روی فرش:

سرامیکی /serāmīki/ [فرانسوی] صفت. سرامیکی؛ سهرامیکی؛ له جنسی سرامیک.

سرانجام^۱ /sarancām/ اسم. سهره‌نجام؛ سهره‌نجام: ۱. دواپی؛ دمای؛ دماهی؛ دواخری؛ ناخر؛ قونای دواپینی ره‌وتیک «معلوم نیست سازمان این کار چه از آب درآید: دیار نیه سهره‌نجامی»
نهم کاره چون ده‌بی^۲. ۲. ناکام؛ برانه‌وهی کار؛ به‌رهه و ده‌سهای چالاکیه ک «این کار سرانجامی نخواهد داشت: نهم کاره سهره‌نجامیکی نابی».

سرانجام دادن: گه‌یاندنه نه‌نجام؛ کوتایی پی هینان؛ دواپی هینان؛ سامان دان؛ ناردیه‌وه کو؛ هینانه بهر؛ وه‌بهر هینان؛ هینانه به‌رهه؛ پی‌گه‌یاندن؛ گوشتاندن؛ به ناکامی دلخواز گه‌یاندن «وقتی کار باغ را سرانجام داد به شهر برگشت: کاتی کاری باخه‌کهی گه‌یاندنه نه‌نجام، گه‌رایه‌وه بو شار».

سرانجام داشتن: ناکام هه‌بوون؛ ده‌سهای هه‌بوون؛ به‌رهه هه‌بوون «تلاشهای شبانه‌روزی او سرانجامی نداشت: تیکوشانی رۆژ و شه‌وی (نه‌و) ناکامیکی هه‌بوو».

سرانجام یافتن: به ناکام گه‌یشتن؛ کوتایی هاتن؛ دواپی هاتن؛ پیکهاتن «کار تاسیس کارخانه سال پیش سرانجام نافته کاری دامه‌زرانی کارخانه‌که سالی پیشو به ناکام گه‌یشت».

سرانجام^۲: قید. له ناکامدا؛ له کوتاییدا؛ سهره‌نجام؛ سهره‌نجام؛ دواخری؛ دوماخر؛ ده‌س ناخر؛ ناخری «سرانجام ما پیروز شدیم: له ناکامدا نیتمه سهره‌کو‌تین».

سرانداز /sarandāz/ ها؛ اسم. سهره‌ناز: ۱. [دبی] سهرناز؛ سهرپوش؛ نه‌وهی سهر و ملی پی‌داده‌پوشن (وه‌ک سهر‌وین، چارش‌یو و...) ۲. لاکیش؛ که‌ناره؛ مافووره‌ی در‌یژو‌که ۳. دیره‌ک؛ کاریته؛ شاتیر؛ تیرحه‌مال.

سراندن /sorāndan/ مصدر. متعدی. //سراندی: خزانده می‌سرانی: ده‌خزنی؛ بمران: بخزنه//

خزاندن؛ خزانن؛ خزنه‌ی؛ خزنای؛ خلیسکاندن؛ خشاندن؛ خشکاندن؛ ته‌هساندن؛ شه‌متاندن؛ ره‌ت پی‌دان؛ سو‌ر دان؛ وه‌ری خستی شتیک به سهر ره‌وپه‌ریکی لیژ یان لووسدا. هه‌روه‌ها: سراندنی

■ مصدر منفی: نسراندن (ته‌خزاندن)

سرانگشت /sarangošt/ ها؛ ان؛ اسم. ترت؛ سهره‌په‌نجه؛ سهره‌نگوست؛ گو‌فک؛ سهری قامک؛ کومی تللی؛ به‌شی دواپینی نه‌نگوست بو گرتن و ده‌ست پیندا هینان.

سرانگشتی^۱ /sarangošti/ صفت. [مجازی] گو‌تره؛ بره؛ هه‌رمه (حساب سرانگشتی: حه‌ساوی گو‌تره).
سرانگشتی^۲: قید. گو‌ترمه؛ به قامک؛ به په‌نجه؛ به شیوه‌ی حه‌سیب به قامک «همین جا سرانگشتی حساب کن! هه‌ر لی‌ره گو‌ترمه حیسابی که!».

سرانگشتی حساب کردن: گو‌ترمه حیساب کردن؛ به بره حه‌ساو کردن.

سرانه^۱ /sarāne/ اسم. سهرانه؛ ۱. سهر؛ ماوه؛ باقی؛ نه‌وهی به هوی نرخ جیایی دوو شت له دان و ستانیکدا ده‌دری یان ورده‌گیریت «ساعت را با ساعت عوض کردم، ۱۰۰۰ تومان هم سرانه گرفتم: سه‌عانه‌کم ده‌گه‌ل سه‌عانه‌کهی گو‌ریه‌وه و ۱۰۰۰ تمه‌نیش سهرم گرت» ۲. [قدیمی] ساوهری؛ پیتاکی؛ باجی که له که‌سیک وه‌ریانده‌گرت.

سرانه^۲: صفت. سهرانه؛ پیوه‌ندیدار به هه‌ر که‌سه‌وه «جیره‌ی سرانه: مووچه‌ی سهرانه».

سرانه^۳: قید. سهرانه؛ به پی‌سهر؛ بو هه‌ر که‌سیک «سرانه تقسیم کرد: سهرانه به‌شی کرد».

سرای /sarāy/ ها؛ اسم. [دبی] مال؛ یانه؛ سهر؛ خانوو «سرای آخرت: مالی دواپی».

– سرای /sarāy, sorāy/ پیواژه. [دبی] – هون؛ – فان؛ هونر «ترانه‌سرای لاوک‌هون».

سرایت /serāyat, sarāyat/ ها؛ [عربی] اسم. ستیرمه؛ گیرویی؛ داگری؛ ته‌شه‌نا؛ ته‌شه‌نه؛

خو خستنه ئه‌ستۆی دیتران یان ژیان بردنه سەر به دهره‌نجی کهسانی تر.

▣ سرباز شدن: بوونه سهرباز؛ ئه‌رک و زه‌حمه‌تی خو خستنه سەر شانی دیتران. هه‌روه‌ها:

سرباز بودن

سربازە /sarbāre/ :اسم، خلت و خه‌وشی که له دواى توانه‌وه‌ی کانزا به سهره‌یه‌وه کۆ ده‌بیته‌وه.

سربازی /sarbāri/ :اسم سرباز^۱

سرباز^۱ /sarbāz/ :ها/ :اسم، سهرباز؛ سه‌رواز؛ بالباز: ۱. /لان/ که‌سی که له هیزی چه‌کداری، به‌تایبه‌ت ئه‌رتشه‌دا خزمه‌ت ده‌کا و خوارترین پله‌کی چه‌کداری هه‌یه ۲. /لان/ که‌سی که له کاتی به سەر بردنی ماوه‌ی خزمه‌ت‌یدا‌یه ۳. /لان/ [مجازی] که‌سی که بۆ شه‌رکردن ئاماده‌ی چه‌ک هه‌ل‌گرتنه «سرباز وطن؛ سرباز آزادی؛ سهربازی نیشتمان؛ سهربازی پرزگاری» ۴. [شطرنج] پیاده ۵. یه‌کێ له وهره‌قگه‌لی کایه‌ی پاسوور.

سرباز^۲: صفت. [گفتاری] ۱. سهرپه‌تی؛ سهره‌به‌تی؛ سهر‌پرووت؛ سهره‌رووت؛ سهر‌قوتین؛ سهر‌قوتی؛ سهر‌قوت؛ سهر‌خواس؛ سهر‌کۆل؛ به‌بی پۆشه‌نی سەر «خانمها روسری داشتند، اما دخترها سرباز بودند: ژنه‌کان سهر‌وینیان هه‌بوو، به‌لام که‌چه‌کان سهر‌ه‌به‌تی بوون» ۲. سهرباز؛ سەر ئاو‌ه‌لا؛ سهره‌هل‌دیریاگ؛ ده‌رفه‌کری؛ سهر‌به‌تال؛ سهر‌به‌تاک؛ بی به‌سه و سهر‌پوشی ریک‌وپیک «چند تاق‌قرص از یک قوطی سرباز ریخت توی پاکت: چهن دانه‌ حه‌بی له قوتوویه‌کی سهرباز هه‌ل‌ژانده‌ نیو پاکه‌تیکه‌وه».

سرباز^۳: قید. ۱. به‌سەر په‌تی سەر پرووت؛ سهر‌په‌تی؛ سهر‌پرووتی؛ به‌سهری پرووته‌وه «این‌طور سرباز بیرون نرو: ئاوا به‌سەر به‌نی مه‌چۆ ده‌روه» ۲. سهر‌تاک؛ سهرباز؛ سهر‌ئاوه‌لا؛ به‌بی درگا و سەر نانه‌وه «غذا را این‌طور سرباز نگذاز: چی‌شته‌که‌وا سهر‌تاک مه‌هیل‌ه‌وه».

سربازخانه /sarbāzxāne/ :ها/ :اسم، [گفتاری] سهربازگه؛ قۆله؛ قشله؛ سهربازخانه؛

چۆنیه‌تی لیگرتنه‌وه؛ راگواستنی دۆخ‌یک (وه‌ک نه‌خۆشین، پیکه‌نین و ...) له یه‌کێ بۆ یه‌کیکی تر.

▣ سرايت کردن: ۱. په‌ره‌سه‌ندن؛ په‌ره‌گرتن؛ گوێزانه‌وه‌ی دۆخ یان حاله‌تیک (وه‌ک نه‌خۆشی، پیکه‌نین، په‌ژاره، شورش و ...) له یه‌کیکه‌وه بۆ یه‌کیکی تر ۲. ته‌نینه‌وه؛ ته‌ناپوه؛ ته‌شه‌نا؛ ته‌شه‌نه‌کردن؛ په‌ره‌گرتن؛ لیگرتنه‌وه.

سرایت‌کننده /sarāyat- konande, sarāyat- :ها/ :عربی/ فارسی صفت، گیرودار؛ په‌ره‌گر؛ به‌تایبه‌تمه‌ندی راگوێزان یان کاریگر بوون له یه‌کیکه‌وه بۆ یه‌کیکی تر.

سرایدار /sarāydār, serāy- :ها/ :ان/ :اسم، پاشماله؛ پاشماره؛ ژیرماله؛ قاپچی؛ دالاندار؛ پاسه‌وانی سهرایه‌ک.

سرایداری /sarāydarī, serāy- :اسم، پاشماله‌یی؛ ژیرماله‌یی؛ کار یان پیشه‌ی دالاندار.

سرایه /sarāye/ :ها/ :اسم، پلویوون؛ ژووری تاییه‌تی هه‌سانه‌وه‌ی بژیشک له‌ نیو نه‌خۆشخانه‌دا.

— سرايي /sarāyī, sorāyī/ :پیاوژه. — هۆنی «ترانه‌سرای: لاوک‌هۆنی» — سرايي

سراییدن /sarāyīdan, sorāyīdan/ ۱. ▣ س‌روودن؛ س‌رائیدن ۲. خویندن؛ خوه‌ندن؛ به‌دهنگ و ئاهه‌نگ خویندنه‌وه.

سرب /sorb/ :اسم، سورب؛ سرب؛ سرفت؛ سهرمی؛ مزا؛ قورقوشم: ۱. توخمی کیمیای کانه‌زی، به‌ژماره‌ی ئه‌تومی ۸۲ و کیشی ئه‌تومی ۲۰۷، ۲۰ نهرم و چه‌کوچخۆر و بۆره ۲. هه‌ر کام له ده‌سه‌پانگه‌لی که‌له‌و کانه‌زیه‌ ساز ده‌بی.

سربار^۱ /sarbār/ :اسم، سهرباز؛ سه‌رواز؛ چه‌مپال؛ ناییش‌سەر؛ لنگه‌بار یان به‌سته‌یی که‌له‌سەر باری حیوانی باربه‌ری ده‌نین: سربازی

سربار^۲: صفت. [مجازی] سهرباز؛ سهرباره؛ خاوه‌ن خو و خده‌یان هۆگره‌تی به‌ئهرک و زه‌حمه‌تی

سهروازخانه؛ سپاگه؛ پادگان؛ بنكهی چه كدارى دهوله.

سربازگیری / *sarbāzgirī* / اسم، سهروازبگیر؛ سهربازگیری؛ سهربازگری؛ كار يان پهوتى بانگيشتن، بردن يان دامهزrandني كهسان بۆ سهربازى.

سربازى ^۱ / *sarbāzi* / اسم، سهربازى؛ سهروازى؛ ۱. دۆخ يان چؤناوچؤنى سهرباز بوون «اواز سربازى نفرت داشت: نهو رقى له سهربازى بوو» ۲. خزمهت؛ نهركى چه كدارى «او را بردند به سربازى؛ نهويان برده سهروازى» ۳. دهورانى سهرباز بوون «سربازى من در آن شهر گذشت: سهربازيم دهو شارهدا تيهپر بوو».

سربازى ^۲: صفت، سهربازى؛ سهروازى؛ پتوهنديدار به سهربازوهو «كلاه سربازى: كلاوى سهربازى».

سربال / *sarbāl* / اسم، *[كالبديشناسى]* سهرئييسك؛ ههر يهكه له دوو سهرى ئييسكگهلى دريژى لهش كه لهگهل ئييسكى تردههبنه جمگه، له سهرهتادا كرؤژنهيين و دوايى دهبنه ئييسك.

سربالا ^۱ / *sarbālā* / صفت، ۱. سهرههوزوور؛ بهرههوزوور؛ سهر بهرهو ژوور؛ سهرههكؤ؛ بهرههوسهر؛ به ليژى پرووهوسهر. بهرانبهز: سرازير «اين خيابان سربالا را كه بپروى، مى رسي؛ ثم شهقامه سهرههوزووره نهگهر برؤى دهگهيتى» ۲. *[مجازى]* لالووت؛ ناحهز؛ دلنهويست؛ ناخؤش «جواب سربالا؛ وهرامى لالووت».

سربالا ^۲: قبيد، سهرههوزوور؛ بهرههوزوور؛ سهرههوكؤ؛ پرووهوسهر؛ سهرههراز؛ بهربؤر؛ پرو به بان «شيشه را سربالا بغير كه نريزد؛ شووشهكه سهرههوزوور بگره با نهپژئى» ۲. *[مجازى]* به لالووت؛ نهبهدلى «سربالا جواب مى دهد: به لالووت وهرام دهدهاتهوه».

سربالانى / *sarbālā'ī* / سربالايى

سربالايى / *sarbālāyī* / ها؛ اسم، بهرههوزوورى؛ سهرههوزوورى؛ بهرههوزوركى؛ بهرههوزووركه؛ سهرههوزووركايى؛ سهره و ژووره؛ بهرههوزووره؛

بهربؤورى؛ سهرههوكؤيى؛ بنار؛ نههرازى؛ ههروازى؛ هههراز؛ نههراز؛ نههراز؛ هههراز؛ بلنديى؛ بلندي؛ پرووهو بلندي؛ بواري كه بهرى بهرهو بانه. بهرانبهز: سرازيرى؛ سرباييى «اين سربالايى را كه تمام كنيم، به چشمه مى رسيم: ثم بهرههوزووريه تيهپر كهين، دهگهينه كانى»؛ سربالانى

سربتو / *sarbetû* / سربهتو

سربراه / *sarberāh* / سربهراه

سربوڤ / *sarbaraq*، ها؛ اسم، بهنگه؛ بهنگه؛ شيلهگه؛ شهلهگه؛ كهلهوهري ئاو؛ جيگاي داشكاني جؤگه له چؤم.

سربرهنه / *sarberehne* / صفت، *[ادبى]* سهررووت؛ سهرپهتى؛ سهرخواس؛ سهركؤل؛ به سهرى بى سهروين.

سربزير / *sarbezîr* / سربهزير

سربوڤگ / *sarbag*، ها؛ اسم، سهرنامه؛ ۱. لاپهريهپى كه له لاي سهرهويهوه، ناو و پيناسه ي دامهزراوه يان كهسيكى له سهر چاپ كراوه ۲. ناو نيشانى كه له سهر قاقهزهوه چاپى دهكهن ۳. بهشيك له پهريه فهرمى (وهك پهريه دهنگدان يان وهرهقه ي نازموون) كه ناو و نيشانى تيدا دهنووسن و جوئ دهكريتهوه * سركاغذ

سربوزرگى / *sarbozorgî* / اسم، *[كنايى]* خؤ به زل زانى؛ گهقهزهپى؛ دهماربهزى؛ دهمارزلى؛ تاكارى كه نيشانه ي خؤ به گهوره زانينى پتوهيه.

سربسته ^۱ / *sarbaste* / صفت، سهربهسته؛ سهربهس؛ ۱. سهربهسراو؛ پيچراو ۲. *[مجازى]* سهرداخراو؛ داپؤشراو؛ شاراو؛ به پيچ و پهنا؛ نهريسات «حرف سربسته: قسه ي سهربهسته».

سربسته ^۲: قبيد، سهربهسته؛ سهربهسه؛ ۱. بهستهپى؛ بهسهپى؛ به شيوه ي بهسته كراو «همين طور سربسته خريدم: ههروا بهستهپى سهندم» ۲. *[مجازى]* پهنامهكى؛ ناراستهوخؤ؛ به پيچ و

په‌ناوه؛ نه‌رِسات؛ به‌داپو‌شراوی «باید سربرست»
بگویم که از خیرش بگذر! با سه‌ر به‌سته بیلیم لیی
گه‌رئ!.

سربرس / sarbesar / سه‌ر به‌سر

سر بلند / sarboland / صفت. [کنایی] سه‌ر به‌رز؛
سه‌ر فه‌راز؛ سه‌ر بلند: ۱. خاوه‌ن هه‌ستی خو‌ش
به‌بۆنه‌ی کرده‌وی چاکه‌وه ۲. خاوه‌ن ریز و
ره‌وشی ئاپۆره‌یی به‌بۆنه‌ی کار یان
کرده‌وه‌ییکه‌وه. هه‌روه‌ها: سر بلند بودن؛ سر بلند
شدن

سر بلندی / sarbolandî / اسم. [کنایی]

سه‌ر به‌رزی؛ سه‌ر فه‌رازی؛ سه‌ر بلندی؛ هه‌بوونی
ریز و ستایشی جفاتی به‌بۆنه‌ی ئاکاری چاکه‌وه.

سر به‌مهر / sarbemohr / سه‌ر به‌مهر

سر بند / sarband ، ها: /اسم. سه‌روین؛ سه‌ر و
شه‌ده؛ پنچ؛ سه‌ریچ؛ سه‌ر په‌یچه؛ پارچه‌یی که
ده‌یبه‌ستن به‌سه‌روهه.

سر بنیست / sarbenîst / سه‌ر به‌نیست

سر بها / sarbahā / اسم. پوول یان مالی که بو
رزاگار بوون له‌کوژران ئه‌درئ.

سه‌ر به‌تو / sarbetû / صفت. [مجازی] ده‌روون دار؛

ده‌خه‌س؛ دل‌قورس؛ به‌تاقه‌ت؛ به‌رخوگر.

۲. [نامتداول] سه‌رخوار؛ شه‌رمیون؛ شه‌رمین؛ ژیر
و ماقوول و سه‌رخوار * سربتو

سه‌ر به‌راه / sarberāh / صفت. [گفتاری]

۱. به‌رقه‌ول؛ گوئ‌بیس؛ گوئ‌بیست؛ به‌گوئ‌چکه؛

گوئ‌پایه‌ل بو سه‌رپۆه‌بردنی فه‌رمان

۲. شوینکه‌وتووی بایه‌خ و دابی ئاکاری؛ سه‌ر به‌راه.

هه‌روه‌ها: سه‌ر به‌راهی

سه‌ر به‌زیر / sarbezîr / صفت. [کنایی] سه‌رخوار؛

مه‌ن؛ مه‌ند؛ کاوه‌خو و به‌ر فه‌رمان؛ سه‌ر به‌زیر.

هه‌روه‌ها: سه‌ر به‌زیری

سه‌ر به‌سر^۱ / sarbesar / صفت. [گفتاری] سه‌ر به‌سه‌ر؛

سه‌روه‌سه‌ر؛ ده‌قاوده‌ق؛ پاک‌له‌پاک؛
راسته‌ورا‌ست؛ یه‌ک به‌یه‌ک؛ وه‌کیه‌ک.

به‌رامبه‌ر: سربرس

سه‌ر به‌سر^۲: قید. پاک‌له‌پاک؛ یه‌کسه‌ر؛ پاک؛ گرو؛

گشت؛ ته‌ف «همه سه‌ر به‌سر تن به‌کشتن دهیم؛ هه‌موو

پاک‌له‌پاک خو به‌کوشتن ده‌ده‌ین»؛ سه‌ر برس

سه‌ر به‌فلک کشید / sarbefalakkešide / [فارسی]

عربی/فارسی/صفت. [مجازی] هه‌واپر؛ زۆر به‌رز.

سه‌ر به‌مهر / sarbemohr / صفت. ۱. سه‌رمۆر؛ سه‌ر

به‌مۆر؛ نه‌کراوه؛ به‌مۆری سه‌ر به‌سته‌یان

پاکه‌ته‌وه بو دنیایی له‌هه‌لنه‌ته‌کاندن و ده‌س

تی نه‌بردنی ۲. [مجازی] سه‌رمۆر؛ سه‌ننه؛ نه‌پینی؛

زۆرنه‌پندی * سه‌ر به‌مهر

سه‌ر به‌نیست / sar-be-nîst / صفت. [گفتاری]

۱. سه‌رداگوم؛ بی‌سه‌ر و شوین؛ نادیار؛ به‌رییوار؛

ناخو‌یا؛ خیف؛ نوخوم. ۲. توونا؛ توونا‌وتوون؛

ته‌یوو؛ فه‌وتاو؛ له‌نیو‌براو «جوانان را می‌بردند و

سه‌ر به‌نیست می‌کردند؛ لاوانیان ده‌برد و بو‌نیان

ده‌کردن» * سه‌ر بنیست. هه‌روه‌ها: سه‌ر به‌نیست

شدن؛ سه‌ر به‌نیست کردن

سه‌ر به‌وا / sarbehavā / [فارسی/عربی] سه‌ر به‌وا

سه‌ر به‌هوا

سه‌ر به‌هوا^۱ / sabehavā / [فارسی/عربی] صفت.

[گفتاری] خو‌یله‌ر؛ خه‌نۆک؛ خو‌لی‌پو‌تر؛ سه‌ر چل؛

خه‌مسار؛ گه‌لالی؛ که‌لله‌یی؛ گوئ‌نه‌ده‌ر؛

که‌تره‌خه‌م؛ سه‌ر به‌وا

سه‌ر به‌هوا^۲: قید. سه‌رشکین؛ سه‌ر سه‌ری؛ خه‌مسار؛

لامسه‌ر لایی؛ به‌سه‌ر چلی؛ به‌بی تی‌روانین و ورد

بوونه‌وه «این‌طور سه‌ر به‌هوا‌ن‌شمار، کمی دقت کن؛ ئاوا

سه‌رشکین مه‌یژمێه، هی‌ندیک ورد به‌وه!»؛ سه‌ر به‌وا

سه‌ری / sorbî / صفت. سه‌ری؛ سه‌روبی؛ سه‌رفتی؛

۱. دروس‌کراو له‌سه‌رپ ۲. بو‌ر؛ به‌ره‌نگی

خۆله‌می‌شی بریقه‌دار؛ ره‌نگی سه‌ری. هه‌روه‌ها:

سه‌ری‌ره‌نگ؛ سه‌ری‌فام

سه‌ریا / sar(e)pā / صفت. ۱. سه‌ریا بودن، سه‌ر^۲

۲. سه‌ریایی

سه‌ریانین / sarpā'in / سه‌ریانین

سرپ: تهننگی سهرپر.

سرپرست / sarparast، ها: ان: / اسم،
سهرپرست؛ سهرپرشت؛ سهرپرئس؛
سهرپرستیار؛ بنار؛ سهرپرشتیار؛ واهر؛ واهر؛
سهرگه‌فار؛ سهرگه‌فاز؛ مشوورخوَر؛ مشوورخوَره؛
گوهدار؛ گوهدره؛ خئو؛ خوئ؛ نهوی ناگاداری
دامه‌زراوه، رېکخواه یان که‌سیکی له نه‌ستودایه
و به‌رئوه‌ی ده‌بات.

سرپرست خانواده: سهرگه‌فار؛ سهرگه‌فاز؛
واهر؛ واهر؛ وائرېن؛ سوړگول؛ بنار؛
سهرپرستی خیزان؛ گه‌وره‌ی مال.

سرپرست جامعه: نیرؤی؛ سهرپرستی کومه‌ل.
سرپرستار / sarparastār، ها: ان: / اسم،
سهرپرستار؛ پهرستارئ که سهرپرشتی و
چاوه‌دیری کار و باری پهرستارانئ به‌شئیکي
نه‌خو‌شخانه یان دهرمانگایه‌کی له نه‌ستودایه.

سرپرستی / sarparasti: / اسم، سهرپرشتی؛
مشوورخوَری؛ خویداری: ۱. کار یان پیشه‌ی
سهرپرشت ۲. ئیو‌هت؛ خاوه‌نداری؛ ده‌هم؛
گوهداری؛ گوهدیری؛ دؤخ یان چؤنیه‌تی
سهرپرشت بوون.

سرپرستی کردن: حاواندنه‌وه؛ حه‌واندنه‌وه؛
به‌خئو کردن؛ وه‌ی که‌رده‌ی.

سرپستانک / sarpestānak، ها: / اسم،
سهرمه‌مکه؛ سهری شووشه‌شیری مندالان.

سرپناه / sarpanāh، ها: / اسم، سهرپه‌نا: ۱. په‌نا؛
په‌ناگا؛ جیگاه‌یه‌کی سهر‌دا‌پو‌ش‌راو که بکری له
ژپریدا په‌نا بگری ۲. [مجازی] چاوه‌خانوو؛ خانوو؛
مال «داشتن یک سرپناه حق همه‌ی مردم است:
خاوه‌نیه‌تی چاوه‌خانویه‌ک، مافی هه‌موو که‌سیکه».

سرپنجه / sarpance، ها: / اسم، په‌نجه: ۱. پینج
نه‌نگوست به‌تیک‌رای؛ قامکانی ده‌ست
۲. پاژیک له پیشه‌وه‌ی پې که نه‌نگوسته‌کانیش
ده‌گریته‌وه ۳. سهرپه‌نجه؛ به‌شئ له گؤره‌وا و
ده‌سکیش که په‌نجه داده‌پو‌شی.

سرپائینی / sarpā'ini / سهرپائینی

سرپاسبان / sarpāsban، ها: / اسم، سهرپاسه‌وان؛
گورووبان؛ کارگپری شاره‌وانی.

سرپاسان سوخ: گورووبان سیئه‌می
شاره‌وانی. هه‌روه‌ها: سرپاسبان دوم؛
سرپاسبان یکم

سرپایی / sarpāyi، ها: / اسم، سهرپایی؛
سهرپایی؛ ده‌مپایی؛ پئلاوی سووکی بی پشت و
پاژنه.

سرپایی: صفت. وه‌ستاو؛ سهرپایی؛ سهرپئیی؛ به
سهرپاوه؛ به‌راوه‌ستانه‌وه؛ به‌بی دانیشتن یان
راکشان؛ سرپا

سرپایین / sarpāyin: / صفت. سهره‌وخوار؛
سهره‌وار؛ به‌ره‌وخوار: ۱. سهرنخوون؛ سهرخوار؛
سهر به‌ژیردا که‌وتوو ۲. سهربه‌ره‌وخوار؛ سهر
به‌ره‌و ژیر؛ سهره‌وژیر؛ سهره‌ولیز؛ نشئو؛
سهره‌وچیر. به‌رانبه‌ر: سرپالا * سرپائین

سرپایین: قید. سهره‌وخوار؛ سهره‌ووار؛
پروبه‌وخوار؛ به‌ره‌و خوار «این‌طور سرپایین نگیر! دارد
میریزد: ناوا سهره‌وخوار مه‌یگره! خه‌ریکه ده‌رئی».

سرپائین

سرپایینی / sarpāyini: / اسم، سهره‌وخواره؛
سهره‌وخوار کایی؛ به‌ره‌وخوار کایی؛ به‌ره‌وخوار که؛
سهره‌وخوار کئ؛ به‌ره‌وخواره؛ به‌ره‌وخوار کئ؛
سهره‌واره؛ سهره‌وژیری؛ خوارایی؛ سهر به‌ره‌و
خواری. به‌رانبه‌ر: سرپالایی: سرپائینی

سرپتی / sarpati: / اکردی صفت، [گفتاری]
سهرپه‌تی؛ سهرپه‌تی؛ سهررووت؛ سهره‌رووت؛
سهره‌رووته (بؤ می)؛ سهرخواس؛ سهرکؤل؛
سهرقؤت؛ سهرقؤتی؛ سهرقؤتین؛ به‌سهری
بی‌سهروینه‌وه.

سرپر / sarpor: / صفت. سهرپر: ۱. پر؛ په‌ر؛
گؤزان؛ دارمال؛ تزه؛ تژی؛ سهرپرژ؛ لیواولئو؛
لیوانلئو؛ لرپ؛ که‌فه‌سهر ۲. /قدیمی/ ده‌م‌پر؛ به
تایبه‌تمه‌ندی پر بوون له سهری لووله‌وه «تفنگ

نهدان.

سر تا پا / sartāpā: قید. [گفتاری] سهرتا پا؛ سهرتا پی؛ له سهر موه تا پی «سرتا پا خیس شده بود: سهرتا پا خوشابوو».

سرتاس / sartās: ها: / اسم. تاس؛ سهرتاس؛ کهره سیه کی نیوه گرؤفه ری به بنیکه وه، که له دوو کانان بو هه لگرتنی کالای شفته (وه ک دانویه له، نازل، شه کر وو...) و له نیو پاکه ت کردنیان که لکی لی وهرده گرن: **سرتاس**

سرتاسر / sartāsar: قید. [گفتاری] سهرانسهر؛ سهراسهر؛ سهرتاسهر؛ گشت؛ هه موو «سرتاسر خیابان را بيمودم: سهرانسهری شه قامه که م دایه پاوه». **سرتاسری / sartāsari:** صفت. [گفتاری] سهرانسهری؛ سهراسهری؛ سهرتاسهری.

سرتو / sorter: ها: [انگلیسی] / اسم. نامیر یان دهر گایه ک بو هه لوه ژیران و ته کووز کردنی نه ندامانی کومه له یه ک به گویره ی دۆزه نه یه کی دیاریکراو (وه ک ریز کردنی ناوی خویندکارانی بۆلک به پیی ئه لفوبیتکه یان جیا کردنه وه ی سیو به پیی ورد و درشتی): **سورتو**

سرتق / serteq: [ترکی؟] صفت. [گفتاری] لاسار؛ سهر ره ق؛ سهر شه ق؛ نه گریس؛ توخس؛ چه توون؛ له جبار «خیلی سرتق است، به این آسانی دست از سرت بر نمی دارد: زور لاساره، واسووک هاسان وازت لی ناهیتی».

سرتقی / serteqi: [ترکی؟] / اسم. [گفتاری] لاساری؛ سهر ره قی؛ سهر شه قی؛ نه گریسی؛ له جباری؛ چۆنیه تی لاسار بوون.

سرتپی / sartip: ها: / اسم. [نظامی] سهر تیپ؛ ئه فسه ری خاوه ن پله کی سهر تیپی.

سرتپی / sartipi: / اسم. سهر تیپی؛ پله کی له هیزی چه کداری، سهر تر له سهره هنگ و خوار تر له سهر له شه کر.

سرتیز / satiz: صفت. نووک تیز؛ سهر تیز. **سر جمع / sarcam:** [فارسی / عربی] قید.

□ **سر پنجه گرفتن:** سهر په نجه داگرتن؛ دوورینه وه ی نوو کی گۆره وی یان ده سکیش.

سرپوش / sarpûš: ها: / اسم. سهرپوش؛ ۱. سهرپوشک؛ دهرخۆنه؛ ده مپین؛ زاربین؛ دهربینک؛ زاربینک؛ دهرخون؛ دهرخوین؛ دهرخوین؛ دهرخوینک؛ دهرخون؛ سهرک؛ خوانکه؛ ده فوک؛ قه پاخ؛ قه پاغ؛ قه باخ؛ نامیر یان بو داپوشین و سهرنانه وه ی ده فر، که لین یان ده می شتیک ۲. [کنای] کار یان نامرازیک بو داشاردنی شتیک ناله بار.

□ **سرپوش گذاشتن:** [کنای] شاردنه وه؛ داشاردن؛ داپوشین؛ داپوشان؛ داپوشاندن؛ داپوشانن؛ سهرپوش نانه وه.

سرپوشدار / sarpûšdār: صفت. سهرپوشدار؛ به دهرخۆنه؛ ده مپیندار.

سرپوشیده / sarpûšide: / صفت. ۱. سهرگیراو؛ داپوشراو؛ به میچ «سالن سرپوشیده: سالونی سهرگیراو» ۲. به سهرپوش؛ سهرپوشدار «یک دختر سرپوشیده آمد دم در: کچیکی به سهرپوش هاته بهر ده رگا».

سرپوشیده: قید. [کنای] نه ریسات؛ سهرپوشراو؛ لابه لا؛ سهر به سیاه؛ ناراسته وخو «سرپوشیده خالیش کردم که این کار درست نیست: نه ریسات پیم گه یاند که ئه م کاره درووس نیه».

سرپهن / sarpahn: / صفت. سهرپان؛ به سهری پانه وه «میخ سرپهن: بزماری سهرپان».

سرپیچ / sarpîč: ها: / اسم. سهرپیچ؛ کهره سیه کی قوولی پیچدار که گولوی تیده خن و به تیلی کاره بایه وه ده نین.

سرپیچی / sarpîči: / اسم. [مجازی] سهرپیچی؛ ملیچی؛ مله پیچی؛ سهرکیشی؛ مکوری؛ ناهه رمانی؛ سهر بزوی؛ ئه شقیایی؛ کار یان ره وتی نه هاته بهر فه رمان.

□ **سرپیچی کردن:** [مجازی] سهرپیچی / ملیچی / سهرکیشی / سهر بزوی / ناهه رمانی کردن؛ مل

بہستہی کا لاوہ۔

سرچشمه / sarčešme ، ها/: اسم. سهرچاوہ؛
سهرچاو کہ؛ سهرچاو گہ؛ سهرچہمہ؛

۱. سەرچەمە؛ سەراو؛ سەرسەراو؛ پناز؛
سەروکانی؛ شوئێی که چۆمبکی لێو بەدی دێ
و مەرخێ لەوێو دەست پێدەکا ۲. کانێ؛
هانی؛ خانی؛ سەراو؛ جاو؛ سەراکانی؛

سهر و کانی؛ سهر و چاوی؛ چا وکه؛ سهر چا وکه؛
سهر چا وکه؛ سهر چه مه؛ سهر کیه نی؛ سهر سهر او؛
سهر چا و؛ چه شمه؛ جی و شوینی کانی و ناو
۳. [مجازی] شوینی سهر هه لدان «سرچشمه‌ی این
توطئه‌ها در یک سفارتخانه‌ی خارجی بود؛ سهر چا وکه‌ی
نم ساز و بازانه له بالوینز خانه‌ی کی بیانیدا بوو».

❑ سرچشمه گرفتن: [مجازی] سرچاو که گرتن؛ سرچاوه گرتن؛ لی بوونهوه؛ سفر لی هه لدان؛ لیوه به دیهاتن «همه ی این کارها از همان جا سرچشمه می گیرد؛ هه موو ئهم کارانه له وئوه»
سرچاو که ده گرن».

سرچين / sarč'in /: صفت، تهلچن؛ تهلبژين؛
تهلبژير؛ ههلبژارده؛ بژارده: ۱. ههلبژيراو؛
تلژين؛ به وردی ههلبژنراو ۲. [کنایه] سه رتل؛
سه رشف؛ سه رتا؛ سه رتهل؛ سه رگول؛ سه رچن؛
تل؛ هه ره باش و ههلبژارده.

سر حال /sar(e)hāl: [فارسی / عربی] سر حال ➡
بودن، سر^۲

سرحد / sarhad(d) ، هه/ات: [فارسی/عربی]/اسم.
مه‌رز؛ سنوور؛ که‌وشن؛ که‌رخ؛ جه‌سپه؛ چيله؛
ناوني؛ سه‌زحه‌د؛ سه‌ريه‌ر.

سرحدی / sarhad(d)î: [فارسی/عربی] صفت.
سنووری؛ کهوشه‌نی؛ مہرزی.

سر حلقه / sarhalqe ، ها: [فارسی/ عربی/ اسم.
مجازی، ادبی] سر کان؛ سر گه وره؛ سر مه زن؛
گه وره ی تاقمی که له کۆرێکدا کۆ ده بنه وه.

سرخ ' /soɾx/ : اسم. سوور؛ سۆر؛ سوویر؛ سوهر؛
سوخره؛ قرمز؛ له رهنڭ گهلی سه ره کی وهک

۱. سهرجهم؛ پیکهوه؛ به یه کهوه؛ به یه کهو؛
تیکرا؛ سهرپاک؛ پیوره؛ یووه؛ کترم؛ کترمی؛ له
سهر یهک؛ له بان یهک؛ به تیکرای؛ به گشتی
«سرجم می شود ده هزار تومان؛ سهرجهم ده بیته ده
هزار تمن» ۲. له سهر؛ له بان «عیب ندارد، این هم
سرجم همه ی آنها؛ قهیدی ناکا، ئه میش له سهر
همه مو ئه وانه».

سر جنبان / -conbān, -sarcombān, ها؛ ان؛
 اسم. ۱. [مجازی] یه کمان؛ سهرکرده؛ سهرپهل؛
 پېره‌ری تاقمی به تایبته که‌سی که هاندان،
 بزواندن و به‌پویه‌برایه‌تی گروییکی سهربزپوی
 له‌ئەستۆدایه ۲. [مجازی] که‌سی که له
 کۆمه‌لگادا خاوه‌ن ریتز و پایه‌یه‌کی به‌رزه
 ۳. سهرته‌کین؛ سهرله‌قین؛ که‌سی که به
 داته‌کاندنی سهر، قسه‌ی که‌سی تر په‌سند ده‌کا.
 سرجوخگی / sarcûxegî /؛ اسم، سهرجووخه‌یی؛
 بېگه‌ یان پهلکی سهرجووخه.

سرجوخه / sarcûxe ، ها؛ -كان:/ اسم،
 سرجوخه: ۱. سهربازی که فرماندهی
 جووخه‌یه‌کی وه‌ئسته. ۲. سهربازی که شیای
 ئاوا کارئ یان خاوه‌ن پله‌کی سرجوخیه.
 سرجوش / sarcûş:/ اسم، ۱. بـه‌رکول؛ بـه‌رکۆل؛
 بـه‌کول؛ بـه‌رکـه‌ل؛ تۆزه‌چـیشـتی که پـیشـ کولـینی
 دی‌چـیژن. ۲. سـه‌رگول؛ سـه‌رته‌ل؛ چـیشـتی که به
 ناو باشت، له‌سه‌ر دیگه‌وه‌ه‌لیده‌گرن.

سرچیق / sarčopuq ، ها: / فارسی/ ترکی/ اسم.
سهره سه‌بیل؛ سهره قه‌نده؛ سهره قه‌نگه؛
سهره‌قنه؛ به‌شی پیاله‌ناسای به ده‌منه‌ی
سه‌بیلوه لکاو که تووتنی تّده‌کن.

سرچراغی / sar(e)čērāqi / اسم. [گفتاری]
 هه‌وه‌لین پاره‌یی که فرۆشیار دوا‌ی هه‌نگردنی
 چرای دوکانه‌که‌ی (له‌ سه‌ره‌تای شه‌ودا) له‌
 کرباری وه‌رده‌گری.

سرچسب / sarčasb ، ها/ا:سم. سه رچه سپ؛
نیشانه کاغذی که کارخانه ده یلکینیته سه ر

ئامال بەنەوش.

سرخ خانە / sarxāne: صفت. سەر مال؛ ناومال؛
ناومالە «حمام سرخانه: گەرماوی ناومال».

سرخ باد / sorxbād: باد سرخ، باد

سرخ بید / sorxbīd: بید سرخ، بید

سرخ پوست / sorxpūst، ها؛ ان: صفت.
سوور پیست؛ سوور پیست؛ سەر بە یەکیک لە
چوار گرووی گەرماوی پەگەزی مەو، خەلکی
قورنە ی ئەمریکا و دەرگەکانی ئوقیانووسی ئارام،
بە پیستی قاوەیی پۆشنەو.

سرخ پوستی / sorxpūsti: صفت. سوور پیستی؛
سوور پیستانە؛ پیوەندی دار یان سەر بە
سوور پیستان «کلبە ی سرخ پوستی: کەویلی
سوور پیستی».

سرخ پوش / sorxpūš: صفت. سوور پۆش؛ خاوەن
پۆشنەیک بەرەنگی سوور.

سرخ ترسی / sorxtarsi: اسم. سوور پەریزی؛
۱. [روانشناسی] ترسی نااسایی لە پەنگی سوور
(بەتایبەت خوین) کە ببیتە ھۆی نەخۆشی
۲. [مجازی] دۆخی ورە بەردان و ترسی زۆر لە
کومونیسیم یان کومونیستان.

سرخجە / sorxce: اسم. سوور یۆک؛ سوور یۆکە؛
سوور یۆک؛ نەخۆشیەکی ئاستەمی و یرووسی
وینە ی سوور یۆکە یە کە یاو، چۆرە، دایسانە
ناو پۆشی چاو، زیبەکی سوور و گەرماوی بوونەو
لەو لەگەڵی لەنفاوی لە نیشانەکانیە.

سرخدار / sorxdār، ها؛ ان: [فارسی] کردی
/ اسم. ھەفریسک؛ ھەرەر؛ داری بەرزی لێرەواری
ھەمیشە سەوز؛ زرنب؛ سرخەدار

سرخ / sarxar: صفت. [تعریض] بەلای بۆگەن؛
بەلای بەد؛ سەرەخەر «تای خواستەم دو کلمە با
دختر ھەسایە حەرف بزنم، کەشتان می آمد و سرخ
می شد: تا دەھاتم دوو قسە لەگەڵ کچە ھاوسیکەمان
بکەم، کەلفەتەکیان وەک بەلای بۆگەن دەھات».

سرخ شدن: بوونە بەلای بۆگەن؛ بۆ زەحمەت

پەنگی خوینی تازە: قرمز/گفتاری / ۲. درێژترین
شەپۆلی تیشکی دیار، تیشکی تاقە پەنگی نیوان
۶۲۲ تا ۷۷۰ نانۆمەتر. ھەر وەھا: سرخ رنگ؛

سرخ فام

سرخ: صفت. سوور؛ سوور: ۱. گولناری؛ بە
پەنگی سوور «سیب سرخ: سیوی سوور»
۲. [مجازی] شۆر شگێژانە؛ شۆرش؛ خوینین؛
خواریاری کردەوێ توند و تیژ ۳. [مجازی]
کومونیست؛ شیوعی.

سرخ شدن: سوورەو بوون؛ سوور بوونەو:

۱. بە پەنگی سوور ھەلگەران «از خجالت سرخ
شد: لە شەرمدا سوور بوو» ۲. تاودران؛
قەمران؛ برژان «سیب زینی توی روغن سرخ شد:
سیفەزەمینە کە لە پۆنە کەدا سوورەو بوو».

سرخ کردن: ۱. قەلەندن؛ قەمراندن؛
سوور کردنەو؛ سوورەو کردن؛ سوورەو
کەرەو؛ لە پۆندا تاودان و برژاندن
۲. سوور کردن؛ بە پەنگی سوور دەرینان.

سرخ - : پیشوازە. سوور - ؛ سوورە - ؛ سور - ؛ بە
پەنگی سوور «سرخ فام: سوورکار».

سرخاب / sorxāb: اسم. ۱. [قدیمی] سوورافک؛
سووراو؛ سووراف؛ سووراف؛ دەرمانی سوور کە
ژنان بۆ جوانی لە گۆنابانی ھەلەسوون ۲. /ھا/
سوورەقوڵینگ؛ سوورە قاز؛ فلامینگۆ.

سرخاب و سفیداب / sorxāb-o-sefidāb، -sifidāb:
/ اسم. [گفتاری] ۱. سووراو-سپیواو؛ دەرمانی خۆ
جوان کردن ۲. [مجازی] ئارایش؛ تاس و لووس؛
بەزەک؛ خۆ پازاندنەو.

سرخاب و سفیداب کردن: [تعریض]
سووراو-سپیواو کردن؛ خۆ تیل کردن؛ خۆ تاس
و لووس دان؛ پوومەتی خۆ جوان کردن.

سرخابی / sorxābi: اسم. سوور تەلخ؛ پەنگی
سووری ئامال بەنەوش، کە لە تیکەلاوی پەنگی
سوور و ئاوی پیک دی. ھەر وەھا: سرخابی رنگ
سرخابی: صفت. سوور تەلخ؛ بە پەنگی سووری

سر خود /sar(e)xod/: صفت. ۱. [گفتاری] سهرخه؛ سهرخه؛ سهره خه؛ لاسار؛ خۆسه؛ گۆش نه داپنه؛ ناگۆشگیر. ۲. له خۆ؛ له سهرخۆ؛ هی خۆ؛ وپرای شتی به شیوهی بهشی لهو شته (آستین سرخود: قول له خۆ).

سر خود^۲: قید. [گفتاری] له خۆوه؛ به خۆوه؛ سهره خۆ؛ خۆسه رانه؛ بی پرس؛ بۆ خۆی (سرخود خانه خرید: له خۆوه چوووه خانووی کرپوه).

سر خور /sarxor/: صفت. [مجازی، فرهنگ مردم] سهره خۆره؛ سهرخۆر؛ سهره وه؛ به دۆخ یان چاره نووسی که به شووم و هۆی مه رگی تاکیکی تر (وهک داک و باب یان هاوسه) بزانری. سر خوردگی /sarxordegî/: ها؛ /اسم. [مجازی] به خۆدا شکاوی؛ خۆبانی؛ دل ساردی؛ خهفه تخانی؛ وه رزی و ناھومیدی به هۆی شکست و نامرادی له کار یان نه گه یشتن به ئامانجیک.

سر خورده /sarxorde/: صفت. [مجازی] به خۆداشکاوه؛ ناھمی؛ دل سارد؛ خهفه تخان؛ خۆبان. سر خوش /sarxoš/: صفت. ۱. شاد؛ ده ماخ؛ وهش؛ خۆشحال؛ سهرکه یف؛ به که یف؛ دلشاد. ۲. سهرخۆش؛ سهر وهش؛ مه ست؛ ته له س.

سر خوشی /sarxošî/: ها؛ /اسم. ۱. شادی؛ خوه شحالی. ۲. سهرخۆشی؛ سهر وهشی؛ مه ستی.

سر خه دار /soredār/: سَر خِدار

سرخی /sorxî/: /اسم. سووری؛ سووریتی؛ سووراتی؛ سۆهری؛ سوورایه تی؛ چۆنایه تی سوور بوون.

سرد /sard/: صفت. سارد؛ سهرد؛ سار؛ ته زی؛ رونج: ۱. به تینیکی که متر له تینی دهره کی له ش که ده بیته هۆی هه ست به نار هه تی یان سه رما (هوا ی سرد: هوا ی سارد). ۲. به تینیکی که متر له تینی ره چاو کراو (چای سرد: چای سارد). ۳. گهرمه وه نه کراو؛ گهرمه وه نوگ (خوراک سرد؛

دان هاتن؛ بۆ درووس کردنی دهر دیسه ر و زه حمه ت هاتن.

سر خرگ /sorxrag/: ها؛ /اسم. سووره ده مار؛ خوین به ر؛ ره گی خوین را گو یزان له دل هوه بۆ نه داما ن.

سر خرو /sorxru/: صفت. روو سوور: ۱. دم و چاو سوور؛ روومه ت سوور به تایبه ت به بۆنه ی شایی و له ش ساغیه وه. ۲. [کنایی] شاد و به خته وه به هۆی سهرکه و تنه وه.

سر خس /saraxs/: ها؛ ان؛ /اسم. سی په له؛ سیپه ره؛ باوه شی نه؛ نبرووک؛ سه فراهه ر؛ گولدا روو؛ که ره وه کیوی له؛ باریره؛ مناله ره ش؛ به ره ز؛ قژی کچ؛ قژی که نیشک؛ په لی سیا وه شان؛ ریشی پیره مه رانه؛ گیاییکی پایا، به پارچه گه لای بی دانه وه که ده ژیریدا خالگه لی وردی بریقه داری زه رد هه یه.

سر خط /sarxat(t)/: ها؛ /فارسی/ عربی/ /اسم. سهر دپر؛ ناو یان بابه تی وتاری که له سهریه وه دهنووسری.

☐ سر خط اخبار: سهر دپری هه وال؛ کورته ی هه وال.

سر خک /sorxak/: /اسم. سوور یژه؛ سوور یژه؛ سوور یژه؛ سوور یژه؛ سوور یچه؛ سوور یچه؛ سیرۆژه؛ سۆرگ؛ سۆرک؛ سوورک؛ سووریکه؛ سووریکه؛ سوورکه؛ سووریکه؛ سوورلی؛ سۆزک؛ سوۆزک؛ سوورک؛ گه زنه؛ نه سپه؛ نه خۆشیه کی زۆر ئاسته می ویرووسی که به یاو، زیپکه و ئاوه چۆر وه سهر هه لده دا و له مندا لاند ا زۆر گیرۆیه.

سر خ کن /sorxkon/: ها؛ /اسم. ئامرازیکی کاره باییه بۆ باش سووره وه کردنی بری خوارد مه نه ی به کار دی.

سر خ مو /sorxmû/: صفت. موو سوور؛ قژ سوور؛ مو سرخ؛ مو قمرز

سر خنای /sorxnāy/: مری

ده کهن و له گهنینی نهوی تیدایه بهرگری ده کات.

سردر / sardar ، ها: / اسم. سهردهر؛ سهردهرگا:

۱. زفقیل؛ سهردهرانه؛ سهر بهره؛ سهره وهی ده رگا ۲. جوانکاری سهره وهی در گای خانوو.

سردرختی / sarderaxti ، ها: / اسم. میوه یه ک که هیتشتا به داره وهیه.

سردرد / sardard / درد

سر درد گرفتن؛ سهرئیشه گرتن؛ سهرئشه گرتن؛ سهر ئیشان؛ ژانه سهر گرتن. ههروه ها:

سردرد داشتن

سردرگم / sardargom: صفت. ۱. شیواو؛ هالوز؛

نالوز؛ تیک هالواو؛ هالوزاو؛ هم گم؛ بی سهره و بهره؛ گرفنج؛ گرفنج؛ هه ربل؛ شیواو و تیکه وه

پیچیاو به شیوه یی که سهره که ی نه دوزر یته وه <کلاف سردرگم: پاری شیواو> ۲. [مجازی]

سهر لی شیواو؛ ری لئون بووی وا که نه زانی به کویدا بروا <ناگهان در پیچ و خم غار سردرگم شد و

مسیری را که آمده بود، گم کرد: له کتوپردا له پیچه لپوچی نه شکوه ته که دا سدری لی شیوا و نهو

ریگه لیوه هاتبوو لیی گوم بوو> ۳. [مجازی] حه په ساو؛ په شیواو؛ شاش؛ په شوکاو؛

په شوکیاگ؛ حه یران و بی توانستی بریاردان.

سردرگم شدن؛ هه بلین؛ هه ربلین:

۱. نالوزان؛ تیک هالان؛ بی سهره و بهره بوون

۲. [مجازی] سهر لی شیوان؛ سهر گهردان بوون؛ په شوکیان؛ حه په سان.

سردرگمی / sardargomi ، ها: / اسم. [مجازی]

شیواوی: ۱. هالوزی؛ نالوزی؛ تیک هالواوی؛ هم گمی ۲. سهر لی شیواوی؛ شاشی.

سردست / sardast: اسم. ۱. باله که؛ باله کی؛

گۆشتی بالی نازل ۲. /ها سهر قؤل؛ سؤزانی؛ فهقیانه.

سردسته / sardast ، ها: / اسم. سهردهسته؛

سهردهسه؛ یه کمان: ۱. سهر بهند؛ ربه ره

آب سرد: خوراکي سارد؛ ناوی سارد> ۴. چایگ؛ چیا؛ چییگ؛ چیی؛ تهزی؛ وه بهر سهرما نراو

<نوشیدنی سرد: خوارنده وهی سارد> ۵. [مجازی]

سارد و سر؛ سر؛ به بی ههست و وروژانی دهروونی <نگاه سرد: مهیزی سارد>.

سرد بودن؛ سارد بوون؛ سهرده بیهی:

۱. چایی بوون؛ چایگ بوون <آب سرد است:

ناوه که سارد> ۲. [مجازی] سارد و سر بوون؛

گوپ و تین نیشان نه دان <رفتارش خیلی سرد بود: ناکاری زور سارد بوو> ههروه ها: سرد شدن

سرد کردن؛ سارد کردنه وه؛ سهرده وه که رده ی:

۱. فینکه وکردن؛ هیتانه خواره وهی ده ما <شیر

را کمی سرد کن: شیره که که می سارد که وه>

۲. [مجازی] دل سارد کردنه وه.

سرداب / sardāb / سردابه

سردابه / sardābe ، ها: / اسم. سهرداف؛ سارداو؛

سهرداو؛ سارداوه؛ ئافسارک؛ زاخون؛ ماران؛

مه سنا؛ ناویس؛ سارنج؛ ژیرخانی قوول که ئال وگوپری ده مای زور که مه، بویه زورتر بو

هه لگرتنی ماکي پیخور، به کاردی: سرداب

سردار / sardār ، ها: / اسم. سهردار؛ سپاران؛

سهر کرده و رابه ری هیژیکی چه کداری.

سرداری / sardāri: / اسم. سهرداری:

۱. سهرؤکی؛ رابه ری ۲. <قدیمی> حشکاوس؛

خهفتان؛ ئیشکاوس؛ جوړیک پالتاوی بهرؤک

به سراوی بی یه خه ی پیاوانه.

سردبیر / sardabir ، ها: / اسم. سهرنووسهر؛

سهره ک نووسهر؛ سهر نفیسهر؛ سهر نفیسکار؛

سهر په رشتی نووسهرانی بلاو کراوه یه کی

دهوره یی یان کومه له وتاری، که کاری

کۆکردنه وه و ریک وپیک کردن یان چاوه دیریانی

وه نه ستویه. ههروه ها: سردبیری

سردخانه / sardxāne ، ها: / اسم. سهردخانه:

شوینیکی به سراو و تین پاریز که ده زگاگه لی

سهر مادهر بو له خو راگرتنی سهرما تیددا کار

دهسته؛ پیشه‌نگی دهسته ۲. سهرگه‌وره؛ سهرۆک؛ رتیه‌ر و پیشه‌وای گرویه‌ک.

سردستی / sardastî: قید، [گفتاری] به سهر دهسته‌وه؛ به په‌له؛ له ماوه‌یه‌کی کورتدا «سردستی دو خط بنویس بده دستش؛ به سهردهسته‌وه دوو خه‌تی بۆ بنووسه و بیده‌یه».

سردسیر^۱ / sardsîr: اسم، رۆزان؛ سهرده‌سیر؛ سهر‌دسیر؛ کوستان؛ کیوسان؛ ئیلاخ؛ ئیلاخ؛ له‌یلاخ؛ کۆسال؛ ناوچه‌یه‌ک که هاوینانی فینک و زستانانی شه‌خته‌یه «از گرمسیر به سردسیر رفتن؛ له گهرمیان‌ه‌وه بۆ رۆزان چوون».

سردسیر^۲: صفت. سهرده‌سیر؛ سهر‌دسیر؛ رۆزان؛ به نێوانه ده‌مای که‌متر له ۲۰ سانتی‌گرا.

سردسیری / sardsîrî: صفت، [گفتاری] سهرده‌سیر؛ سهر‌دسیر.

سردفتر / sardaftar، ها؛ ان: [فارسی/عرب] اسم، سهرده‌فته‌ر؛ سهر‌پهرشتی نووسینگه‌ی به‌لگه‌ی ره‌سمی.

سردکن / sardkon، ها؛ اسم، چیلر؛ ساردۆکه‌ر؛ ساردوه‌که‌ر.

سردکننده / sardkonande، ها؛ اسم، ۱. ساردوه‌که‌ر؛ ساردۆکه‌ر؛ ساردکه‌ره‌وه؛ ههر جوهر ده‌زگایێ که سهرما وه‌دی بێنێ ۲. ته‌نێ که به هۆی کاردانه‌وه‌ی کیمیایی سهرما به‌ره‌م دێنێ.

سردم / sardam، ها؛ اسم، ۱. سه‌کۆی جێ دانیشتنی مورشییدی زۆرخانه ۲. خانه‌قا؛ جیگه‌ی کۆ بوونه‌وه‌ی ده‌رویشان.

سردماغ / sardamāq: [فارسی/عربی] صفت، [گفتاری] گوریز؛ گوربه‌ه؛ ساز؛ به‌ده‌ماخ؛ که‌یف‌خۆش. ههره‌وه‌ها: سر دماغ بودن

سردمدار / sardamdār، ها؛ ان: اسم، ۱. [مجازی] سهرۆک؛ به‌رپوه‌هری زنجیره کار و چالاکی گروپی ۲. پرسه‌گیر؛ کارگیر پرسیه؛ شین‌گیر ۳. مورشییدی زۆرخانه.

سردم‌زاجی / -mazācî, -sardmezācî: [فارسی/عربی] اسم، ساردمه‌زاجی؛ که‌می یان نه‌بوونی حه‌زی جنسی. ههره‌وه‌ها: سردم‌زاج

سردووزی / sardûzî، ها؛ اسم، [خیاطی] سهر‌دروو؛ دروونێ که ته‌قه‌له‌کان به ده‌ره‌وه‌ بن. سردوشی / sardûşî، ها؛ اسم، ۱. شریته‌یه‌کی باریک که بۆ رازاندنه‌وه‌ی سهرشانی برێ جل‌وبه‌رگ که‌لکی لێ ده‌گرن ۲. باریکه پارچه‌یه‌ک بۆ سهرشانی چه‌کداران که په‌کیانی پیوه ده‌لکینن: پاگون

سردوگرم / sard-o-garm: اسم، [مجازی] تال و سویر؛ سارد و گهرم؛ سهرد و گهرم؛ نه‌زموونگه‌لی جو‌راو‌جو‌ری ژیان: گرم و سرد ۴ سرد و گرم چشیدن: [مجازی] تال و سویر چه‌شتن؛ وریا بوونه‌وه به هۆی نه‌زموونی خۆش و ناخۆشی ژیان.

سردوگرم‌چشیده / sard-o-garm‌cheşide، ها؛ صفت، [مجازی] تال و سویر چه‌شتوو؛ له ژین خاراو؛ به نه‌زموون.

سردی / sardî: اسم، ساردی؛ سهردی: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی سارد بوون «سردی هوا؛ ساردی که‌ش» ۲. نه‌زموون و بۆچوونیکێ کۆن سه‌باره‌ت به تاییه‌تمه‌ندی برێ پێخۆر و خواردنه‌وه که ده‌بێته هۆی دابه‌زینی گهرما و هیزی گشتی له‌ش «خيار سردی است: خه‌یار ساردیه».

سردی کردن: ساردی کردن؛ سهردی که‌رده‌ی؛ چيامانی کێشته‌ی؛ هه‌ست کردن به کزی، بێ‌حالی یا دل‌هه‌لشیوان به هۆی خواردنی برێ پێخۆر و خواردنه‌وه «حتماً سردی کرده، عسل بخورد، خوب می‌شود: دیاره ساردی کردوو، هه‌نگوین بخوا، چا ده‌بێته‌وه».

سردیس / sardîs، ها؛ ان: اسم، کۆته‌لی سهری مرۆ یان گیاندار.

سرراست^۱ / sar.râst: صفت. سهر‌راس؛ سهر‌پاس؛ ۱. راسته‌وراست؛ راسته‌وخۆ؛

دوايي سيله ندری گاز داده پوښی ۲. کلاوهی
موتور که سيله ندره کان داده پوښی و له ويوه
سووته مهنی ده پښته ناو موتور هوه.

سر سينه / sarsîne / اسم. سهر سينگ؛ گوشتی
سينگی مهر و مالات.

سر شاخ / saršāx / صفت. شاخ به شاخ؛ سهر شاخ؛
به حاله تی کي به رکي يان شهر و هم بهر
بوونه هوه (وهک زورانبازان يان نازه لی شادخار).

سر شاخ شدن: شاخ به شاخ بوون؛ سهر شاخ
بوون؛ تووشيار يان سهر قالی شهر و داوا بوون.
سر شاخه / saršāxe / ها/ اسم. سهر چل؛
سهر لهق؛ چله پوپه؛ به شی دوايینی لق.

سر شار / saršār / صفت. [دبی] دارمال: ۱. پراوپر؛
پر به پر؛ لerp؛ ته ژي؛ تږي؛ ليوالتيو؛ ليوالتيو؛
ليوان؛ که فهر پږ؛ پر؛ پهر؛ لپ ۲. زور و زه بهند؛
زور؛ زه بهند؛ فره «ثروت سرشارت از رنج مردم است»
مالی زور و زه بهندت له خوینی خه لکه.

سر شاري / saršāri / اسم. [دبی] دارمالی؛
پراوپر؛ پري؛ ليوالتيو؛ که فهر پږ؛ زه بهند و
زوری؛ دؤخ يان چوناو چونی پر بوون.

سر شانه / saršāne / ها/ اسم. سهر شان:
۱. به شیک له جل و بهرگ که شانه ده لک پښته
قوله وه ۲. ناوشان؛ نه به شه له جل و بهرگ که
شان داده پوښی.

سر شت / serešt / اسم. [دبی] سوروشت؛
سروشته؛ سرشته؛ گه وههر؛ چیه ته خویی و
پیکهاته ی بنه مایی کهس يان شتيک.

سر شتن / sereštan / مصدر. متعدی. [دبی]
// سرشتی: تیکه لاندت؛ سرشته می کنی: تیکه

ده دهی؛ سرشته کن: تیکه لده // تیکه لدان؛
که رچالندن؛ فه ستراندن؛ ثامیتن؛ لیکدان؛
تیکدان؛ ناو پته کردن؛ ثامپته کردن؛ ثامپزه
کردن؛ تیکه ل کردن شتيک ده گهل

شتيکی تر دا. هه روه ها: سرشتی

صفت مفعولي: سرشته (تيکه لاو) / مصدر منفی:

شتيک له سهری ۲. خلیسکین؛ خزکی؛
خززه کانی؛ خززه کانی؛ خزخان؛ خش خشان؛
که ره سته یه کی کایه ی زار و کانه بو به سهریه وه
خزان.

سر سهر بازی: خلیسکانی؛ خلیسکین؛
خززه کانی؛ خلیسکیني؛ خلوزگی؛
کایه ییکی مندا لانه به شیوه ی خو خزاندن
به سهر شوین يان که ره سته یه کی تایبه تی نه و
کاره.

سر سري^۱ / sarsari / صفت. سهر چل؛ سهر سهری؛
که مته رخه م؛ سهر پورت؛ ته ول باز؛ ته وه ل؛
سه که ماتی؛ سهر پوت؛ گهلایي؛ سهره پو؛ به بی
سهرنج دان و شویندا چوون.

سر سري^۲: قید. به سهر چلی؛ سهرشکین؛
سهر سهری؛ گوتمه؛ لاسمال؛ به گوتمه؛
بی تپروانین «سر سري درس خواندن» به سهر چلی
ده رس خویندن.

سر سلامتی / sarsalāmātī / [فارسی / عربی] اسم.
سهر سلامه تی؛ سهر خوښی؛ سهره خوښی؛ نه وه ی
بو هاوده ردی و به مه به سته دل دانه وه ی خاوه
مردو ده گوتمی.

سر سلامتی دادن: سهره خوښی لی کردن؛
سهر سلامه تی دانه وه؛ پرسه و سهره خوښی
کردن.

سر سلسله / sarselsele / ها/ [فارسی / عربی] صفت.
سهر کان: ۱. سهره ته وه؛ دامه زړینه ری
بنه مال به که له پادشایان ۲. پيشه واه؛ سهر پهل؛
پيشه نگ و ده سپیکه ری کارئ که ده سته یه ک
پتي پهرزاون.

سر سنگین / sarsangin / صفت. [مجازی] لالووت؛
نه بان له ناست ديتران. هه روه ها: سر سنگینی

سر سوزن / sarsūzan / ها/ اسم. سهره ده رزی؛
سهره چهن؛ سهری ناودوزک.

سر سيلندر / sarsilandr / ها/ [فارسی / فرانسوی]
اسم. سهر سيله ندر: ۱. سهر پوښی که به شی

نسرشتن (تیکه‌ل نه‌دان)

سرشتی / serešti /: صفت. سرشتی؛ سورشستی.

سرشک / serešk, serešg /: اسم. [ادبی] / نسرین؛

فرمیسک؛ فرمیسک؛ هرسی؛ هیستر؛ نسر؛

رؤنتک؛ هورمیس؛ رندک؛ هه‌ستار؛ رؤندک؛

سوروشک؛ سرشگ

سرشکستگی / saršekastegi /: اسم. [مجازی]

سهرشوری؛ ریسوایی؛ شهرمه‌زاری.

سرشکسته / saršekaste /: صفت. ۱. [کنایی]

سهرشور؛ سهرنهمه؛ سهرنزم؛ شهرمه‌زار به‌هوی

روودای ناخوش و زورتر شهرمه‌ین

۲. سهرشکاو؛ سهرشکیاگ؛ سهره‌م‌ریا.

سرشکن / saršekan /: صفت. [مجازی] دابه‌ش؛

سهرشکینه؛ دابه‌ش کراو له‌نیو نهدامانی

ده‌سته‌یه‌کدا «مخارج آسفالت کوچه را میان همسایه‌ها

سرشکن کردند: مزاحمتی ناسفالتی کولانه‌کهمان له

نیو هواسیکاندا دابه‌ش کرد». هه‌روه‌ها: سرشکن

شدن؛ سرشکن کردن

سرشگ / serešg /: سرشگ

سرشماری / saršomāri /: اسم. سهرژمیری؛

سهرژماری؛ سهرژمه‌ژمیری؛ سهرنقیسی؛

۱. هه‌لژمار؛ کاریان ره‌وتی سهرژمارکردن؛

بژاردنی که‌سانیک له‌نیو کۆمه‌لگایه‌ک ۲. /ها/

نامارگری «سرشماری نفوس: سهرژمیری خه‌لک».

هه‌روه‌ها: سرشماری شدن؛ سرشماری کردن

سرشناس / saršenās /: ها؛ ان؛ صفت. [مجازی]

به‌ناوبانگ؛ سهرناس؛ به‌ده‌نگ و ناو؛ ناودار؛

نامدار؛ ناسراو له‌کۆمه‌لگایه‌کدا.

سروش(ی) / saršū(y) /: اسم. سهرشو؛ سهرشور؛

ماکی خاوتیکه‌روه‌ی (وه‌ک شامپو، سابوون یان

هه‌ندئ نامیته‌گه‌لی گیایی) سهر و قژ.

سرشیر / saršīr /: اسم. تۆ؛ تۆی شیر؛ سهرشیر؛

سهرتوی؛ سهرتۆ؛ تۆزی؛ تۆژگ؛ کاژ؛ کاژه؛

قه‌یماخ؛ قه‌یماغ؛ پرۆته‌یین و چه‌وری شیر که

پاش ساردبوونه‌وی وه‌ک توژ به‌سهریه‌وه

ده‌به‌سری.

سرصفحه / sarsafhe /: ها؛ [فارسی/عربی/اسم.

سهرلاپه‌ره؛ نه‌وه‌ی له‌سهر په‌ره‌وه و جیاه

ده‌قی په‌ره‌که‌نووسراوه.

سرطاس / sartās /: [فارسی/عربی] سرتاس

سرطان / saratān /: [عربی/اسم. ۱. [پژشکی] شیر

په‌نجه؛ کیف‌زاله؛ قر‌زاله؛ کورنجه؛ سهره‌تان؛

نه‌خوشیه‌ک به‌هوی ته‌شه‌نه‌کردنی بی‌پاده‌ی

شانه‌گه‌لی له‌ش ۲. [نجوم] خرچنگ - ۱

۳. [تقویم] کیف‌زال؛ قر‌زانگ؛ قر‌زال؛ چواره‌مین

که‌لوو له‌دوازه‌که‌لووی سال، به‌رانبه‌ر به

پووشپه‌ر.

سرطانزا / saratānzā /: [عربی/فارسی] صفت.

شیرپه‌نجه‌هین؛ هویان هوکاری به‌دیها‌تانی

نه‌خۆشی شیرپه‌نجه.

سرعت / sor'at /: ها؛ [عربی/اسم خیرایی؛ تاو:

۱. گورجی؛ توندی جم و جوول ۲. [مکانیک]

نرخ‌ی بزووتنی بزۆکی به‌گویره‌ی یه‌که‌ی کات

«بیش از ۱۲۰ کیلومتر در ساعت سرعت داشت: پتر له

۱۲۰ کیلومتر له‌کاتژمیردا خیرایی هه‌بوو»

۳. [گفتاری] په‌له؛ له‌ز؛ خیرا له‌به‌پۆه‌بردنی

کاریکدا «آزاد کاره‌یش را به‌سرعت انجام داد: نازاد به

په‌له‌کاره‌کانی کرد».

سرعت آغازی سرعت اولیه

سرعت انتقال: [مجازی] وریایی؛ زیره‌کی؛

تیزی؛ وریایی؛ وشیری؛ بار و دۆخی زوو

تیگه‌یین.

سرعت آبی: خیرایی ساتی؛ خیرایی بزاقی

شتیکی بزۆک له‌چرکه‌ساتیکی دیاریکراودا.

سرعت اولیه: خیرایی سهره‌تایی/ ده‌سپیک؛

خیرایی ته‌نیک‌ی بزۆک له‌سهره‌تای

رپکه‌وتیدا.

سرعت لاک‌بشتی: [کنایی] کیسه‌ل‌رۆ؛

کیسه‌ل‌ناسا؛ وه‌ک کیسه‌ل؛ زۆر هیواش.

سرعت محاز: خیرایی شیاو؛ خیرایی ریدراو؛

ژبانی مرؤدا، سەردناسکی نوێ بوو ۴. /حسابداری/ سەرەتا؛ لاپەرە یان بەشێک لە دەفتەری حیسابداری، لەمەر حیسابگەلی دیاریکراوە. سرفه / sorfe ، ها: / اسم. کۆخه؛ کۆکه؛ کوخ؛ کۆخی؛ کۆخت؛ کۆخک؛ کوخک؛ قف؛ قهف؛ قفه؛ قوفه؛ قۆز؛ قۆزه؛ قۆخه؛ قۆزی؛ سوهقه؛ کولهد؛ قوته؛ قلخه؛ رهوتی هاتنه دهرهوهی له پر و دهنگداری ههواي سینگل به ههوی وه خوروو هاتنی پێگهی ههناسه <سرما خورده بود و سرفه می کرد: سه رمای خواردبوو کوخه ی ده کرد>.

□ سرفه کردن: کۆخین؛ کوخاین؛ کۆخانندن؛ کۆکین؛ قۆزان؛ قۆزیان؛ قۆزین؛ قۆزه ی؛ قۆزای؛ قلخین؛ قفین؛ قوفین؛ کلهايش؛ سوهقانن؛ کۆخه/ قۆزه کردن.

سرفه گرفتن: کهوتنه کۆخین؛ هاتنه کۆکین؛ کهوتنه کۆکیان؛ هاتنه قۆزین؛ کهوتنه قۆزیان؛ تووشی قۆزه هاتن <سیگار می کشیدند، سرفه م گرفت: جگه ره یان ده کیشا، کهوتمه کوخه>: به

سرفه افنادن

به سرفه افنادن سرفه گرفتن

سرقت / serqat ، ها: /عربی/ اسم. /ادبی/ دزی <به جرم سرقت از خانه ی مردم دستگیر شد: به تاوانی دزی له مالی خەلک قۆلبەست کرا>.

□ سرقت ادبی: دزی ویژەیی؛ کار یا رهوتی پێناسین یان بلاو کردنه وه ی نووسراوه ی دیترا به ناوی خۆوه.

□ سرقت شدن: دزرا؛ دزیان؛ دزیه ی؛ دزیای؛ بران؛ بریان <ماشینم سرفت شد: ماشینه کهم دزرا>: به سرقت رفتن

سرقت کردن: دزین؛ بردن <دوچرخه اش را سرقت کرده بودند: دووچرخه که یان دزیوو>: به سرقت بردن

به سرقت بردن سرفه گرفتن

به سرقت رفتن سرفه گرفتن

سرقتلی / sarqofli ، ها: /فارسی/ عربی/ اسم.

خێراییه ک که نایێ لێی لادیری.

سرعت یکنواخت: خێراییی یه کهاوی/ به کدهس/ یه کجۆر؛ خێراییه ک که ئەندازه ی له چەن ماوه کاتی بهرامبهردا، یه کسانه.

□ سرعت بخشیدن/ دادن: خێرا کردنه وه؛ خێراییی پێدان؛ توند کردنه وه؛ بوونه ههوی خێراتر بوونی شتی <ماشین آلات جدید، به تولید سرعت بخشید: ده زگواله تازه کان به رههم هینانیان خیرا کردوه>.

سرعت گرفتن/ یافتن: ده ور هه لگرتن؛ ده ور گرتن؛ خێرا بوونه وه <ماشین در سرازیری سرعت گرفت: ماشینه که له سه ره وخواریدا ده وری هه لگرت>.

سرعت سنج / sor'atsanc ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم. خێراییی پێو: ۱. ئامرازی ئەندازه گرتنی خێراییی ئامێر یان که رهسته یه کی بزۆک ۲. ئامێری له که رهسته ی گواسته نی دا که خێراییه که ی به پێی کیلۆمیتەر له یه که ی کاتدا <سهعات، دهقیقه و...> نیشان ده دا.

سرف / serf ، ها: /روسی/ اسم. سرف؛ رهعیهت؛ رایهت؛ مسکین؛ خه لکی لادییی له سه ره ده می فیئودالیدا که وه ک زه وی و زار ده ستێران و ده فرۆشان.

سرفراز / sarfarāz ، ان: /صفت. /مجازی/ سه ره به رز؛ سه ره یلن؛ سه ره یلند؛ سه ره فیراز؛ سه ره فەراز.

سرفراز / sarfarāzi ، ها: /اسم. /مجازی/ سه ره به رزی؛ سه ره یلندی؛ سه ره فیرازی؛ سه ره فەرازی.

سرفصل / sarfasl ، ها: /فارسی/ عربی/ اسم.

۱. سه ره تا؛ ده سپێکی هه ره به ش <له کتێبدا> ۲. ده سپێک؛ ده سپێکانه؛ نووسراوه یان ناوی سه ره تا ی هه ره به شێک ۳. /مجازی/ سه ره تا؛ گۆرانکاریه کی دیار له ره وتیکدا <کشف آتش سرفصل تازه ای در زندگی بشر بود: دۆزینه وه ی ئاور له

سربړگ

سرکج / sarkac: صفت. سهرکهچ؛ سهرگوچ؛ سهرلار؛ سهرخوار؛ به سهر یان بهشی پیکاری خوار (له چاو دهسته یان کوته‌ره‌یه‌وه) (بیل سرکج؛ میخ سرکج؛ پیمه‌ره‌ی سهرکهچ؛ بزماری سهرگوچ).
سرکردگی / sarkardegi: اسم. سهرپه‌لی؛ سهرکرده‌یی؛ دؤخ یان چۆنیه‌تی سهرکرده بوون «او را به سرکردگی برگزیدند: به سهرپه‌لی هه‌لیانبرارد».

سرکرده / sarkarde، ها؛ -گان: اسم. سهرپه‌ل؛ سهرکرده؛ سهرکرده؛ پیرسهر یان سهرؤکی گرویه‌ک «سرکرده‌ی راهزنان؛ سرکرده‌ی شورشیان: سهرپه‌لی چه‌ته‌کان؛ سهرکرده‌ی ئازاوه‌چیان».

سرکش ^۱ / sarkeš، ها؛ -ان: اسم. سهرکلاو؛ سهرکیش؛ هیلای چه‌وت بؤ سهر پیتی کاف و گاف.

سرکش ^۲ / ها؛ -ان: صفت. [مجازی] سهربزیو؛ سهرکیش؛ سهرکه‌ش؛ سهرزه‌یه؛ سهرچه‌وت؛ مله‌پیچ؛ نافه‌رمان؛ هوگر یان به خو و خده‌ی سهر نه‌هاوردنه‌ ره‌وه «اسب سرکش؛ بچه‌ی سرکش: ئه‌سی سهرکیش؛ مندالی سهربزیو».

سرکشی / sarkeši، ها؛ -ان: اسم. [مجازی] سهرکیشی: ۱. سهربزیو؛ نافه‌رمانی؛ سهرکه‌شی؛ یاخیه‌گری؛ سهرشیتی؛ سهرچه‌وتی؛ مله‌پیچی؛ دؤخ یان چۆنیه‌تی سهرکیش بوون «دیگر سرکشی نمی‌کند: ئیتر سهربزیوی ناکا».

۲. دیمانه له که‌س، جیه‌ک یان شتیک بؤ ئاگادار بوون له بار و دؤخی ۳. کار یان په‌وتی راگه‌یشتن «از وقتی توانستم به باغچه سرکشی کنم، علف همه جا را گرفته است: له‌و کاته‌وه نه‌متوانیوه سهرکیشی باخچه‌که بکه‌م، گز و گیا هه‌موو جیه‌کیه‌کی داگرتوه».

سرکنسول / sarkonsul، ها؛ -ان: فارسی/فرانسوی/اسم. سهرکونسول؛ سهرؤکی کونسولگه‌ریه‌کانی ولاتی له ولاتیکی‌تردا.

سهرقفلای؛ پاره‌یه‌ک که خاوه‌ن دوکان له کاتی کرئ‌دانیدا له کرئ‌نشینی ده‌ستینی.

سرقلم / sarqalam، ها؛ -ان: فارسی/مغرب/اسم. نووکه‌قه‌له‌م؛ سهرقه‌له‌م؛ نووکی قه‌له‌م.

سرقلیان / sarqalyān، ها؛ -ان: فارسی/اسم. سهرقلیان؛ سهرقه‌نده؛ سهرقه‌نگه؛ سهرقه‌ننه؛ سهری نیرگه‌له؛ تیکه‌یه‌کی ناو به‌تال، کون-کون و گروقه‌ری له سهر قلیانه‌وه بؤ ئاگر و ته‌ماکو تی‌کردن.

سرک / sarak: اسم. [گفتاری] سهرتاتکی؛ سهره‌تاتکی؛ مله‌تاتکی؛ مله‌قوته؛ مله‌قوتی؛ هه‌لقوت؛ هه‌لقورت؛ کاری روانین بؤ جیگا یان شتیک به شیوه‌ی به‌رزکردنه‌وه‌ی سهر یان له‌شی خو.

☐ **سرک کشیدن**: مل‌کیشان؛ سهرکیشان؛ سهر قوتان: ۱. کورت و سهرسهری به شتیکدا روانین «سرکی کشیدم بینم بچه‌ها چه می‌کنند: مل‌یکم کیشا بزانم منداله‌کان چی ده‌کن».

۲. [مجازی] سهره‌تاتکی‌کردن؛ مله‌قوته‌کردن؛ سهر هه‌لینان؛ هه‌لقوتان؛ هه‌لقورتان؛ به دزه‌وه روانین بؤ سهرده‌ره‌پنان «کسی از پشت درخت سرک می‌کشید: یه‌کئ له پشتی داره‌که‌وه ملی ده‌کیشا».

سرکار ^۱ / sarkār: اسم. ۱. سهرکار؛ سهرناویکی به‌پیزانه بؤ ئه‌ندامانی هیزی چه‌کداری خوارتر له سهره‌نگ ۲. خان؛ خات؛ خاتوو؛ سهرناویک بؤ ژنان.

☐ **سرکار علیه**: پووری؛ خات؛ خاتوو؛ جی‌ناوی ریزگرانه بؤ ژنان.

سرکار ^۲: ضمیر. به‌پیزتان؛ ئیوه؛ جی‌ناوی ریزگرانه به جیگای تو «سرکار رفتید: به‌پیزتان رۆیشتن».

سرکارگر / sarkāgar، ها؛ -ان: اسم. سهرکاریگه‌ر؛ سهرعه‌مه‌له؛ کاریگه‌ری لیزان که چاوه‌دیری کاری کرپکاران ده‌کا.

سرکاغذ / sarkāqaz: فارسی/چینی

سرکنگبین /serkangabin/ سکنجبین

سرکوب^۱ /sarkûb/ سرکوبی

سرکوب^۱: صفت. [کنایی] سهرکوت؛ دامرکاو؛ داته‌مراو؛ تیشکاو و له هیز کهوتوو «دشمن سرکوب شد؛ مخالفان را سرکوب می‌کنند: دوزمن سهرکوت بوو؛ نه‌یاران سهرکوت ده‌کن».

سرکوبگر /sarkûbgar/، ان: صفت. [کنایی] سهرکوتکه‌ر؛ داته‌مرین؛ دامرکین؛ هوگر یان خاوه‌ن خوی سهرکوت‌که‌ری «نظام سرکوبگر؛ رژیم سهرکوتکه‌ر».

سرکوبی /sarkûbî/: اسم. [کنایی] سهرکوتکه‌ری؛ کاره‌په‌هاتی شکست‌دان و هیزی چالاک و به‌ریه‌کانی لئ سهندن: سرکوب سرکوفت /sarkûft/، ها: اسم. [کنایی، گفتاری] سهرکو؛ سهرکونه؛ سهرکفت؛ سهرزنشت و پرای سووکایه‌تی.

سرکوفت زدن: [مجازی] سهرکونه‌کردن؛ سهرکفت‌کردن؛ سهرکفت‌لیدن؛ به‌ر تیر و توانج‌دان «دایم به من سرکوفت می‌زد که چرا خوب درس نمی‌خوانم: همیشه سهرکونه‌ی ده‌کردم بچی دهرس ناخوینم».

سرکوفت کسی را به دیگری زدن: [مجازی] تانه‌ی که‌سیک له که‌سی‌تر دان؛ به‌بونه‌ی سهرپشکی یان سهرکه‌وتنی که‌سی، که‌سیکی تر لؤمه‌کردن «دایم سرکوفت پسرعمویم را به من می‌زدند: همیشه تانه‌ی ناموزاکه‌میان لیم ده‌دا».

سرکوفته /sarkûfte/: صفت. [کنایی] سهرکوت‌کراو؛ داته‌مراو؛ دامرکاو «آرزوهای سرکوفته: ناواتگه‌لی سهرکوت‌کراو».

سرکه /serke/: اسم. سرکه؛ سیک؛ سهک؛ سیهک؛ ته‌وشیکی ترش که له کردوکوی باکتریگه‌لی ترشینر له ئەلکولی تراودا به‌ره‌هم دئ و ترشی پئ دروست ده‌کن.

سرکه انداختن: سرکه نانه‌وه؛ سرکه

خه‌فاندن؛ ترشان‌دنی ماکه شه‌کریه‌کان (به‌تابیه‌ت میوه) بؤ سازکردنی سرکه.

سرکه‌ای^۱ /serke'i/: اسم. سرکه‌یی؛ په‌نگی به‌نه‌وشی کال.

سرکه‌ای^۲: صفت. سرکه‌یی: ۱. به‌په‌نگی به‌نه‌وشی کال ۲. سرکاو؛ له سرکه‌دا گه‌وزاو «دستم سرکه‌ای شده است: دستم سرکه‌یی بووه».

سرکه‌شیره /serkešîre/: اسم. سرکه و دوشاو؛ تیکه‌لاوی سرکه و دوشاوی ترئ و ئاو که شهریه‌تیکي وه‌کوو سکه‌نجه‌بین وایه.

سرگذشت /sargozašt/، ها: اسم. به‌سهرهات؛ سهرگۆت؛ سهربرده؛ سهربهورد؛ سهربهوردی؛ سهربهوردوو؛ سهرگوروشته؛ سهرگورشته؛ سهرگوزه‌شته: ۱. سهمه‌ره؛ سهربووری؛ هه‌والی پرووداو‌گه‌لی پیوه‌ندیدار به‌که‌س یان شتیکي دیاریکراوه‌وه «سرگذشت پرواز انسان: به‌سهرهاتی فرینی مرؤف» ۲. نووسراوه‌ی پیوه‌ندیدار به‌وه پرووداوانه‌وه «سرگذشت پاستور را می‌خواندم: به‌سهرهاتی پاستورم ده‌خوینده‌وه» ۳. ژین‌نامه؛ ژیان‌نامه «سرگذشت مردان نامی: به‌سهرهاتی پیاوانی ناودار».

سرگران /sargerān/: صفت. [مجازی] ۱. لالووت ۲. لووت‌به‌رز؛ خو به زل‌زان؛ گه‌وه‌زه؛ قاپان؛ به‌ده‌عیه و ده‌مار.

سرگرانی /sargerāni/: اسم. [مجازی، ادبی] ۱. لالووتی ۲. لووت‌به‌رزی؛ خو به زل‌زانی.

سرگرد /sargord/، ها: اسم. سهرگورد؛ ئەفسه‌ری که خاوه‌نی پله‌ی سهرگوردیه.

سرگردان /sargardān/: صفت. [مجازی] مشه‌خت؛ سهرگه‌ردان؛ سهرگندان؛ باهیر؛ سهر لی‌شیواو؛ له‌وجه؛ قه‌وجه؛ چاش؛ شاش؛ په‌شیواو؛ چارچاف؛ گه‌وشه‌ک؛ کلافه؛ کلافه؛ ده‌سه‌سهر؛ ته‌یا؛ تیا؛ ویل؛ وه‌یلان.

سرگردان کردن: سهر لی‌شیواندن؛ ته‌رتلاندن؛ شاش کردن؛ باهیر کردن؛ گیژ

کردن.

سرگردانی / sargardāni / ها: / اسم، [مجازی]

سهرگەردانی؛ سەرلێشیواوی؛ چارچەشی؛ چارچاقی؛ باهیزی؛ تیایی؛ شاشی: ۱. بار و دۆخی نه‌دۆزینه‌وه‌ی ریگای گه‌یشتن به مه‌به‌ست (پس از مدتی سرگردانی در جنگل، به کلبه‌ی جنگلبان رسیدم؛ پاش ماوه‌یه‌ک سهرگەردانی له جه‌نگه‌لدا گه‌یستمه‌که‌وتلی جه‌نگه‌لبان) ۲. بار و دۆخی نه‌ناسین یان نه‌زانینی مه‌به‌ستی خو (در آن سرزمین به دنبال کسی می‌گشتم که مرا از آن سرگردانی نجات دهد؛ له‌و ولاته‌دا له‌که‌سێ ده‌گه‌رام که له‌و سهرگەردانیه‌ی رزگام کات).

سرگردی / sagordi / اسم، سهرگوردی؛ پله‌ی چه‌کداری بانتر له‌سهروان و خوارتر له‌سهره‌نگ.

سرگرم / sargarm / صفت، [مجازی] سهرقال؛ سهرگه‌رم؛ خه‌جل؛ لێ-لێ؛ خه‌ریک؛ خه‌راکو؛ مژول؛ مژویل (سرگرم کار بودم که تلفن زنگ زد؛ سهرقالی کار بووم ته‌له‌فون له‌زه‌نگی دا).

سرگرم شدن؛ سهرقال بوون؛ سهرگه‌رم بوون؛ خلافان؛ خه‌لفان؛ غافلان؛ هه‌فژین؛ تاوژین؛ په‌رژان؛ په‌رژیان؛ خه‌ریک بوون؛ گه‌رم بوون؛ گه‌رم راهاتن؛ پیچینه‌کاریکه‌وه. هه‌روه‌ها: سرگرم بودن

سرگرم کردن؛ سهرقال کردن؛ سهرگه‌رم کردن؛ خاوانن؛ خاواندن؛ خافلانن؛ خالفانن؛ خه‌لفانن؛ خلافنه‌ی؛ خلاوئای؛ خه‌جلئای؛ خه‌ریک کردن؛ خلافانن؛ خه‌ریک کردن به کاریکه‌وه.

سرگرمی / sargarmi / ها: / اسم، [مجازی]

سهرگه‌رمی: ۱. لیسته‌ک؛ خو‌خلافکی؛ کازه؛ چالاکیه‌ک بۆ رابواردن، خافلانن و هه‌سانه‌وه‌ی زه‌ین (جوان به سرگرمی نیاز دارد؛ گه‌نج پیوستی به سهرگه‌رمی هه‌یه) ۲. مژولا‌هی؛ خه‌ریکی؛ پژگال؛ مژولی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی سهرگه‌رم بوون (این

کار باعث سرگرمی می‌شود؛ نه‌م کاره‌ ده‌بیته‌هۆی سهرگه‌رمی).

سرگروه / -gorûh / -sargurûh، ها: / اسم، سهرپهل؛ سهرده‌سته؛ ده‌م‌سپی؛ که‌سێ که رێبه‌رایه‌تی گرۆیه‌کی وه‌ته‌ستۆیه.

سرگروه‌بان / -gorûhbân / -sargurûhbân، ها: / اسم، سهرگرووبان؛ سهرگرووه‌بان؛ پله‌کداری هیزی چه‌کداری.

سرگروه‌بانی / -gorûhbânî / -sargurûhbânî: / اسم، سهرگرووبانی؛ سهرگرووه‌بانی؛ پله‌کیک له هیزی چه‌کداری بانتر له‌گرووبان دووه‌می و خوارتر له‌ئوستواری.

سرگشاده / sargošade / صفت، ۱. سهرئاواله؛ سهرگوشاد؛ سه‌رواز؛ بێ سهرپۆش ۲. نامه‌ی سرگشاده، نامه

سرگشتگی / sargaštegî / ها: / اسم، تیماوی؛ سهرلێشیواوی؛ سهرلێشیویاگی؛ مشه‌ختی؛ سهرسامی؛ چه‌په‌ساوی؛ سهرسوورماوی؛ سهرزفرانی؛ سهرماسیوی؛ داماوی له‌بریاردان و لیبران.

سرگشته / sargašte / ها: / گان: / صفت، [ادبی] چه‌په‌ساو؛ تیماو؛ سهرسام؛ په‌شیو؛ په‌شیویاگ؛ په‌شۆکاو؛ سهرماسیو؛ هاژ؛ عه‌به‌ساو؛ سهرسوورماو؛ سهرزفرانی (پدر نیز سرگشته‌ی کار خود بود؛ باوکیشم چه‌په‌ساوی کار و باری خو‌ی بوو). سرگیجه / sargîce / اسم، سهرگیژه؛ سهره‌گیژه؛ سهرگیژی؛ سهرگیجه؛ سهره‌سووره؛ سهره‌خولێ؛ هه‌ستی سوورانه‌وه‌ی ده‌وروبه‌ر به‌ده‌وری سهر، یان خولانه‌وه‌ی که‌س به‌ده‌وری خویدا.

سرگین / sergîn / ها: / اسم، [ادبی] سه‌نیر؛ سه‌نیر؛ سنیر؛ سهرگین؛ سهرین؛ سه‌وفر؛ سه‌ورو؛ سۆن؛ سوهان؛ لاس؛ ته‌رس؛ لاز؛ لاسک؛ رېخ؛ شیاکه؛ تړۆل؛ ته‌رده؛ جه‌لله؛ چۆسله؛ چه‌مین؛ گووی چارووبیان.

سرگین غلتان / sergînqaltân / ها: / اسم.

سروم

سرما /sarmā/: اسم. سرما؛ زام؛ زما؛ سردا؛
 ۱. دهمای خوارتر له پاده‌ی ئاسایی یان دلخواز
 ۲. دهمای خوارتر له دهمای ئاقار ۳. /فیزیک/
 دیارده‌یه‌کی به‌دی‌هاتوو له که‌م‌بوونه‌وه‌ی تین
 که ده‌بیته‌هۆی پ‌چان یان چوونه‌یه‌کی شتان
 ۴. /گفتاری/ ئاقاری که هه‌واکه‌ی سارده «چرا
 ایستاده‌ی توی سرما بیا تو: بۆچی له‌و سرمایه‌دا
 راوه‌ستای، وهره ژووری».

☐ **سرما خوردن**: /گفتاری/ سرما خواردن؛ سردا
 وارده‌ی، تووشیاری هه‌لامه‌ت بوون.
سرما دادن: پ‌چاندن؛ سرما دان؛ سرما
 لیدان؛ دانه به‌ر هه‌وا‌ی سارد «پنجره‌را ببند
 همه‌مان را سرما دادی: پنجه‌ره‌که به‌سته
 همه‌مومانت رچاند».

سرما زدن: سرما بردن؛ له به‌ر سرما بوون و
 گه‌زنگاز بوون «دیشب گه‌ها را سرما زده: دو‌ت‌شه‌و
 سرما گوله‌کانی بردووه».

سرمانی /sarmā'i/ ☞ سرمایي

سرمانبندی /sarmābandi/: اسم. سرماپه‌ریزی؛
 سرماپاریزی؛ کار، په‌وت یان زانیاری پاراستنی
 شویتیک له هه‌مبه‌ر سرماوه.

سرماپای /sarmāpāy/، ها/: اسم. سرماپیتو؛
 چه‌شنی ده‌مپیتو بۆ به‌رگری له سه‌ره‌وه چوونی
 دهمای ده‌سگا یان جیگایه‌ک: زَمبای

سرماخوردگی /sarmāxordegî/: اسم. [مجازی]
 په‌تا؛ هه‌لامه‌ت؛ هه‌لمه‌وت؛ ئه‌لامه‌ت؛ ئارسم؛
 ئاسرم؛ په‌سیو؛ په‌سیف؛ پسکه؛ نه‌کسو؛ م‌رک؛
 په‌رسیو؛ په‌ر؛ ف‌رفینگ؛ ده‌مه‌نی؛ زه‌که‌م؛ زوکام؛
 په‌وتی نه‌خۆش‌که‌وتن له به‌ر سرما.

سرما‌درمانی /sarmādarmāni/: اسم.
 سرما‌ده‌رمانی؛ کار یا په‌وتی که‌لک وهرگرتن له
 سرما بۆ ده‌رمانی برئ نه‌خۆشی.

سرما ریزه /sarmārîze/: اسم. زوقم؛ زه‌ق؛ زق؛
 زوقم؛ خويز؛ زوخم؛ زوغم؛ خيسار؛ خووس؛

گووخلینه‌که؛ گووخلینه؛ گووکلین؛ گووگه‌پین؛
 گووخرته‌وکه‌ره؛ گووبه‌ره؛ گام‌گلو‌س؛ گی‌گلو؛
 گی‌گله؛ گووپلده‌ر؛ گی‌پلده‌ره؛ خلینه‌که؛
 ریخ‌گلینه؛ کیز؛ کیزک؛ گاوزالک؛ گازلک؛
 میروویه‌کی له‌ش‌پان و قاپلۆخ‌په‌قی له تیره‌ی
 قالۆچه که پیگه‌یوه‌کانیان، گزموله‌ی شیاکه بۆ
 گه‌را تیکردن خر ده‌که‌نه‌وه: پهن‌غلطانک؛ جُغل
سرگینه‌ها /sergīngāh/، ها/: اسم. سه‌رانگوئیک؛
 سه‌رانوئیک؛ سه‌رانگۆلک؛ سه‌رگوئیک؛
 سه‌ره‌نوئیک؛ سه‌روانک؛ سه‌رگو؛ سه‌خوپ‌گه؛
 پ‌یخه‌لان؛ لاسگا؛ گو‌فک؛ گوو‌فک؛ سه‌نیرگا؛
 سنیرگه؛ کو‌شکه‌لان؛ جیگای پ‌ژاندن و
 کو‌کردنه‌وه‌ی سه‌نیر.

سرلاد /sarlād/، ها/: اسم. [ادبی] سه‌ردیوار؛ بان
 دیوار؛ سه‌ریاسار؛ که‌له‌که‌پاسار؛ که‌لکه‌پاسار؛
 سه‌رووی سه‌سار؛ پ‌یزی سه‌رووی دیوار.
 به‌رانبه‌ر: بُناد

سرلشکر /sarlaškar, sarlašgar/، ها/: اسم.
 سه‌ره‌لشکه‌ر؛ سه‌ره‌لشکر؛ قوماندان؛ ئه‌فسه‌ری
 خاوه‌نی په‌له‌کی سه‌ره‌لشکه‌ری: سرلشگر

سرلشکری /sarlaškarî, sarlašgarî/: اسم.
 سه‌ره‌لشکه‌ری؛ سه‌ره‌لشکری؛ په‌له‌کی چه‌کداری
 بانتر له سه‌رتیپی و خوارتر له سپه‌ه‌بودی:
 سرلشگری

سرلشگر /sarlašgar/ ☞ سرلشکر
سرلشگری /sarlašgarî/ ☞ سرلشکری

سرلوحه /sarlowhe, -lo:he/، ها/: افارسی/
 عربی/ اسم. ۱. کار، کرده‌وه یان سیاسه‌تی که له
 سه‌رووی به‌رنامه‌گه‌لی که‌س، گرو‌ی‌ان
 پ‌یخراوه‌یه‌ک‌دایه ۲. /قدیمی/ ئارم؛ نیشانه؛
 دروشم؛ هه‌وه ۳. /قدیمی/ تابلۆ.

سررم /serom/: [فرانسوی/ اسم. ۱. [فیزیولوژی]
 زه‌رداو؛ زیچ‌کاو؛ زینچ‌کاو؛ زینچ‌ک؛ ئاو
 زولال و زه‌ردکاری خوین که له خوینی گرساو
 جیا ده‌بیته‌وه ۲. ☞ سررم فیزیولوژیک - ۲*

به‌شدار گه‌یه‌ک له سه‌ره‌تای دامه‌زانیه‌وه
دایده‌نن یان دانه‌وه‌ی وه ئه‌ستۆ ده‌گرن.

سرمایه‌ی ثابت: ئه‌و به‌شه له دارایی که‌س یان
پێخراوه‌یی که‌ دان و سانی پێ ناکرێ (وه‌ک
مال و ماشین).

سرمایه‌ی تهر گهردش: سه‌رمایه‌یی که‌ بۆ وه
به‌ره‌تانی داها‌ت ده‌ساوده‌سی پێ‌ده‌کرێ
(وه‌ک دراو، ماکی خام و کالای به‌ره‌مه‌پێراو).

سرمایه‌دار / sarmāyedār ، ها: /ان: /اسم،
ده‌سمایه‌دار: سه‌رمایه‌دار، مایه‌دار؛ که‌سی که‌
خاوه‌ن سه‌رمایه‌یه، به‌تایبه‌ت که‌سی که‌ له
پیشه‌سازی یان بازرگانیدا سه‌رمایه‌ داده‌ئێ.

سرمایه‌دار^۱: صفت، [مجازی] ده‌وله‌مه‌ند؛
ده‌وله‌مه‌ن؛ سه‌رمایه‌دار؛ دارا؛ بووده؛ زه‌نگین؛
مایه‌دار؛ مایه‌بۆش.

سرمایه‌داری / sarmāyedārī: /اسم،
سه‌رمایه‌داری؛ گه‌هووردي: ۱. ئابووری
سه‌رمایه‌داری؛ دوزه‌نه‌یه‌کی ئابووری که‌ له‌ودا
به‌شی سه‌ره‌کی ژبانی ئابووری به‌تایبه‌ت
خاوه‌نیه‌تی ئامراز و کالای سه‌ر به‌ پێخراوه‌ و
که‌سانی ناده‌وله‌تیه ۲. دوزه‌نه‌یه‌کی سیاسی که‌
له‌ سه‌ر ئه‌م ئابووریه‌ چنراوه‌.

سرمایه‌گذاری / sarmāyegozārī ، ها: /اسم،
کار و په‌وتی به‌ کار خستنی ده‌سمایه‌ بۆ به‌
ده‌ست هێنانی قازانج.

سرمایی / sarmāyī: صفت، [گفتاری] سارۆکی؛
سه‌رمایی؛ سه‌رده‌وچ (بۆ نێر)؛ سه‌رده‌وچه (بۆ
مێ)؛ زۆر هه‌ستۆک به‌ سه‌رما و که‌مه‌به‌رگه‌ له‌
به‌رانبهر سه‌رماوه (سارا خیلی سرمایی است: سارا زۆر
سارۆکیه): سرمایی

سرمدی / sarmadī: [عربی] صفت، [ادبی]
هه‌میشه‌یی؛ هه‌تایی؛ هه‌تا-هه‌تایی؛ بێ‌دوایی؛
نه‌پراوه؛ دایمی؛ هه‌ر ماو؛ هه‌ر هه‌.

سر مست / sarmast ، ان: /صفت، [مجازی]
۱. سه‌رمه‌ست؛ سه‌رمه‌س؛ مه‌ست؛ مه‌س

خوسار؛ خازی؛ خوز؛ خوێز؛ خوێس؛ خووسار؛
سووخار؛ خوزه؛ سووخ؛ خوویس؛ سیخوار؛
زهمه‌گولیک؛ شه‌له‌ته؛ ئالشت؛ ئالشک؛ قهر؛
قورۆ؛ ئه‌لماسه؛ وه‌هق؛ قراقه؛ قراف؛ پێز؛ دۆخ
یان په‌وتی به‌ستنی شه‌ونم له‌ کاتی ساردبوونی
که‌شدا.

سرمازا / sarmāzā: صفت، سه‌رماده‌ر؛ به‌
تایبه‌تمه‌ندی یان توانایی به‌دیه‌تانی سه‌رما.

سرمازایی / sarmāzāyī: /اسم، ۱. سه‌رماده‌ری؛
دۆخ یان چۆنیه‌تی به‌دیه‌تانی سه‌رما
۲. زانستی لیکۆلینه‌وه‌ی دیارده‌گه‌لی سه‌رما:
زمازی

سرمازدگی / sarmāzadegi: /اسم،
سه‌رمابر‌دوویی؛ سه‌رمازۆیی؛ گه‌زه‌نی که‌ به‌ هۆی
سه‌رما‌ی زۆروه‌ به‌ جه‌سته‌ یان په‌وه‌ک،
به‌تایبه‌ت داری میوه‌ ده‌گا.

سرمازده / sarmāzade: صفت، سه‌رمابر‌دوو؛
سه‌رمالیداو؛ سه‌رپری؛ سه‌رمازۆ؛ سه‌رمابر‌دگ؛
سه‌رمابر‌ده؛ سه‌ردابه‌رده؛ سه‌رمابر‌ده‌ل؛ تووشی
سه‌رمابر‌دوویی.

سرما‌ساز / sarmāsāz ، ها: /اسم، سارد‌که‌روه؛
فێنکه‌وه‌که‌ره؛ فێنک‌که‌روه.

سرما‌یش / sarmāyesh: /اسم، کار یان په‌وتی
به‌دیه‌تانی سه‌رما.

سرما‌یشی / sarmāyeshī: صفت، پێوه‌ندیدار یان
سه‌ر به‌ به‌دیه‌تانی سه‌رماوه.

سرما‌یه / sarmāye ، ها: /اسم، سه‌رمایه؛
ده‌سمایه؛ ده‌زمایه؛ ده‌ستمایه: ۱. سه‌رمال؛
سه‌رمیان؛ ته‌خوا؛ کۆمه‌له‌ داراییه‌ک که‌ بۆ
دایینی داها‌ت به‌ کار ده‌چێ (سرمایه‌ی شرکت:
ده‌سمایه‌ی شیر‌که‌ت) ۲. [مجازی] هه‌یاتیی؛
دارایی، چ مادی و چ مه‌عنه‌وی (سرمایه‌ی نقدی؛
سرمایه‌ی علمی: ده‌سمایه‌ی به‌ نه‌خت؛ سه‌رمایه‌ی
زانستی).

☐ سرما‌یه‌ی اسمی: سه‌رمایه‌یی که‌ به‌شدارانی

۲. شاد؛ سهرخوش؛ سهرخوش؛ سهرهوش؛
سهرگرم ۳. لووت بهرز؛ قاپان؛ گه وهزه؛ دقنبلند؛
ئاخایۆک؛ نه روم؛ به ده عیه؛ خۆ به زل زان.
ههروهها: سرمست بودن؛ سرمست شدن؛
سرمست کردن

سرمستی / sarmastî / اسم. سرمه سستی؛
سهرمه سی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سهرخوش بوون.
سرمشق / sarmaşq / ها: /فارسی/ عربی/ اسم.
سهرمه شق: ۱. نووسراوه به ک بۆ مه شق کردن له
پروویه وه «امروز معلم سرمشق نداد: ئەمڕۆ مامۆستا
سهرمه شقی نه دا» ۲. /مجازی/ کاری که مه به سستی
نیشان دانی نموونه به ک بۆ چاوبیرینی دیترا نه
«رفتار پدر و مادر سرمشق بچه هاست: ئاکاری دایک و
باب سهرمه شقی مندالانه» ۳. /مجازی/ نموونه؛
نمووده؛ نمووج؛ نمووج؛ نمانا؛ کهس یان کاری
که دیترا ن چاوی لی ده برن «تو باید سرمشق
دیگران باشی: تۆ ده بی سهرمه شقی دیترا ن بی».
ههروهها: سرمشق دادن؛ سرمشق شدن؛ سرمشق
گرفتن؛ سرمشق نوشتن

سرمشناسی / seromşenāsi / فرانسوی/ فارسی/ اسم.
سرۆم ناسی؛ زانستی لیكۆلینه وه له سرۆمی
خوین، له چی پێک هاتووه و که لکی چیه.
سرم فیزیولوژیك / seromfiz(i)yolojî /
فرانسوی/ اسم. /بزشکی/ ئاو تنۆکی تی که له به
هیندیك خوئی یان قهند (یا ماکیکی تر) بۆ
تهر کردنه وهی خوینی خهست و دهرمان یا
خۆراکی که له پێی خوینه وه به نه خۆش
دهدری: سرم

سرمقاله / sarmaqāle / ها: /فارسی/ عربی/ اسم.
سهروتار؛ وتاری سهره کی به لافۆکیکی ده وره یی
که زۆتر سهرنووسهر دهینووسی و له مهر
سیاسه تی بلاوکراو، ناوه پۆک و بابه تگه لی پۆژ
یان شتی گرنگی دیکه وه باس ده کا.

سرمک / sarmak / اسم. پێ قاز؛ سپیناغه کتویه؛
پوهه کیک وه ک کاهوو، که ده یکلن، گه لاکه ی

ده کریته سالاد و ده نکه که ی ده بیته هۆی
پهوانی و پشانه وه.

سرمنز / sarmanzel / فارسی/ عربی/ اسم. یۆم:
۱. وارگه؛ ههوارگه؛ نشینگه؛ مال؛ خانوو؛ یانه
۲. دوا قۆناغ؛ ئامانج؛ جیگایێ که که سی به
نیازی پۆیشن بۆ ئه ویه.

سرمه / sorme / ها: /اسم. سورمه؛ کل؛ کله؛ کل؛
کله؛ کله سونجانی؛ هه رچی که چاوی پێ
برێژن، به تایبهت: الف) گهردی سولفووری
ئانتیموان ب) گهردی سولفووری سرپ ج)
دوو که لی که ره.

میل سرمه ۵ میل

سرمه به چشم کور کشیدن: /کنایی/ تۆز و
خۆل کردنه خه له؛ ئاو هه سه و کردن؛ ره قه ن
کێل کردن؛ دیمه کارکیلان؛ بۆ کهر خویندن و
بۆ کویر سه ما کردن؛ کاری بی جی کردن.

سرمه را از چشم دزدیدن: /مجازی/ به کونه بانا
گاجووت سهر خستن؛ جو ره به هه واهه نال
کردن؛ له دزی کردندا ته واهه وهستا بوون.

سرمه کشیدن: رشتن؛ ره شته ی؛ رێژان؛
دارپشتن؛ کل کرن؛ کل ده چاو کردن؛
سورمه کیشان؛ کل کیشان «مثل اینکه
چشمه یاش را سرمه کشیده بود: وه ک شتی چاوی
رشتیوو».

سرمه ای^۱ / sorme'î / اسم. سورمه یی؛ هه وره؛
پهنگی شینی ئامال ره ش: سورمه ای. هه وره ها:
سرمه ای رنگ

سرمه ای^۲: صفت. سورمه یی؛ کلی؛ به پهنگی
شینی ئامال ره ش: سورمه ای

سرمه دان / sormedān / ها: /اسم. کلدان؛
کلدان؛ کلده دان؛ سورمه دان؛ سورمه دوو؛ که لته؛
کله؛ کلتوو؛ میلیان؛ قه وه لق؛ قاولغی کل؛
توو ره که ی چکۆله ی جیگه ی سورمه.

سرمه دوزی / sermedûzî / فرانسوی/ فارسی/ اسم.
۱. چه شنی گول دووری سونه تی وه کوو

هه لـبژاردنی ئەندامانی ڕەچاواکراوی
کۆماریەک.

سَرنسخه / sarnosxe ، ها: /فارسی/ عربی/ اسم،
لاپەرەیه کی چایی به ناو و نیشانی بژیشک (یان
دەرمانگا، نەخۆشخانه) بۆ نووسینی دەستووراتی
بژیشکی.

سَرنشین / sarneshin ، ها: /ان/ اسم، سەرنشین؛
ئەوی لە کەرەستەیه کی گواستەنیدا دادەنیشی.

سَرنشیندار / sarneshindār: /صفت، سەرنشیندار؛
به سەرنشین.

سَرنگ / sorang ، ها: /فرانسوی/ اسم، شیرینچه؛
سَرنگ؛ سَرینگ؛ ئابدۆزەک؛ ئاودۆزەک؛
ئاودووژەک؛ چەنی؛ فیچقە؛ فیشقە؛ ترومپایەکی
بچووکی گروڤەری (لە ماکیکی ڕوون وەک شیشە
یان پلاستیک) بە سەری دەرزیدارەوه، بۆ
وەشانندی دەوا لە لەشی گیاندار یان
دەرکێشانی تراو.

سَرنگون / sarnegûn: /صفت، سەرنخوون؛
سەرنەخوون؛ سەرنەخوون؛ سەرنوخین؛
سەرنەنگوم؛ سەرنەنگوون؛ ژیر و ژوور؛ ژیر و
ڕوو؛ ژیر و بان: ۱. سەرنەنوون؛ سەراوەنوون؛
دەمەوخوار؛ دەمەونخون؛ وەرگەراو؛ لنگەوقووج؛
بەراوەڕوو؛ بەراوەژوو؛ بەراوەژی؛ واژی؛
دەمەونخوون؛ بە دۆخیکی پیچەوانە و ڕوو بە
خوار ۲. نخووم؛ نخوون؛ نوخن؛ قەلب؛ قەلب؛
وەبەر نەمان و تیاچوون.

سَرنگون شدن: ۱. سەرنخوون بوون؛ نخوون
بوونەوه؛ سەرەو نخوون بوون؛ نوخون بوونەوه؛
هەلگەراوەوه؛ هەلگەراوەوه؛ وەرگەراو؛ ژیر و
ڕوو بوون؛ واژی بوون؛ بەراوەژوو بوون؛ ئاوەژوو
بوون؛ سەرنەنوون بیە؛ ئەوەنوونیە؛
وەلۆدیم بیە؛ قەلب بوونەوه؛ نوخم بوونەوه؛
قولەو ژوور بوون؛ قولب بوون؛ دەمەو خوار
بوون ۲. بەر بوونەوه؛ داگەفتن؛ داگەوتن،
بەتایبەت لە بەرزاییکەوه ۳. /مجازی/ ژیر و

نەخشی ترمە لە سەر شال ۲. مەلیلەدووری.
سَرنا / sornā, surnā ، ها: /اسم، سَرنا؛ زَرنا؛ زورنا؛
زورنا؛ سورنا؛ سَرنای؛ سازیکی بازەنە بە شیوەی
لوولەیه کی سەرقووج بە شەش تا حەوت کون و
دوو زمانە لە نیو دەمنەکانیەوه کە دەنگی
مووسیقایی بە فوو تیکردن و دانان و هەلگرتنی
قامک لە سەر کوناکانیەوه ڕیکی دیت: سَورنا؛
زَرنا؛ زَورنا

سَرنا را از سر گشادش زدن: /تعریض/ لە
کلکەوه لەغاوکردن؛ کاریک بە شیوەی
نادرووس و ناشیانە ئەنجامدان.

سَرناد / serenād: /فرانسوی از ایتالیایی/ اسم،
/موسیقی/ سیرناد؛ هەر یەکە لە ئاھەنگ و
ئاوازگەلی ئەویندارانە پیشووێ ئوروپا.

سَرنام / sarnām ، ها: /اسم، سەرناو؛ وشە یان
ناویک کە لە پیتگەلی سەرهاتای ناو یان
زاراوەیه کی تیکەل دروست کراوه (وەک «هتد»
کە سەرنای هەتا دواییه).

سَرنامە / sarnāme: /سەرپرگ ۱-
سَرنای / sarnāvi: /اسم، سەرنای؛
سەر جووخە ی هیزی چەکداری دەریایی.

سَرنج / soranc: /اسم، سورەنج؛ تیتروکسیدی
سەرپ کە ماکیکی سوور و بریقەدارە و لە
نیگارکێشی و خەتاتیدا بە کار دێ.

سَرنخ / sarnax: /سَرنخ، سَر
سَرند / sarand ، ها: /اسم، سەرنەن؛ سەرنەند؛
سەرنەند؛ سەرنەد؛ سەرنەت؛ کەو؛ کارماخ؛
خاکبێژ؛ گلگیر؛ پەرەیه کی تۆری درشت لە
تیل کە بۆ جیاکردنەوهی درشت لە ورد
بەکار دێ.

سَرنە کردن: ۱. سەرداندن؛ داپیژان؛ سەرن
کردن؛ بە کەوا تەقەن؛ لە کەو دان؛ لە سەرنە
دان؛ تەقاندنەوه؛ وێژان؛ تەقنە؛ جیا
کردنەوهی دانە ی ورد و درشت بە سەرنەند
۲. /مجازی/ تەلبیژکردن؛ جوداکردنەوه یان

و چر به میوه‌ی قووجه کی و کوتهره‌ی
ئه‌ستورمه که تا ۲۵ و ۳۰ متر بهرز ده‌ب.

☐ **سرو کوهی:** سه‌وله کیفی؛ سه‌لفی کیوی؛
ناوی گشتی تا قمی له دارگه‌لی هاوړه‌گه‌زی
سه‌ول.

سرو ناز: سه‌روهناز؛ دارده‌ماخ؛ سه‌ولیکی
پازینه‌یی به لق‌وپووی کوتا و به شیوه
تاجیکی باریک.

سرو / serv / [فرانسوی/ اسم. ۱. سیرف؛ رانانی
خواردمه‌منی و خواردنه‌وه بؤ ناماده‌بوان ۲. /ها/
[ورزش] سرویس؛ هاویشتنی توپ بؤ وه‌گه‌ر
خستنه‌وه‌ی باری یان دریژه پیدانی (له یاریگه‌لی
وهک والیبال؛ تنیس و...).

سرو / sorû / ها/؛ اسم. ئه‌سرؤ؛ ئه‌سروو؛ کلۆچ؛
شاخ؛ قۆچ؛ شه‌قؤل؛ قۆچی گیانه‌وهر (وهک گا و
به‌ران و...).

سروان / sarvân / ها/؛ اسم. سه‌روان؛ ئه‌فسه‌ری
خاوه‌ن پله‌کی سه‌روانی.

سروانی / sarvânî / اسم. سه‌روانی؛ پله‌کی
چه‌کداری بانتر له سوتوان یه‌که‌می و خوارتر له
سه‌رگوردی.

سروپ / sar-o-poz / [فارسی/ فرانسوی/ اسم.
[گفتاری] دهق؛ دوخت؛ شاش و به‌ر؛ ئارایش و
پۆشن.

سروتراپی / serot(e)râpî / [فرانسوی/ اسم. سرؤم
ده‌رمانی؛ کار یا په‌وتی ده‌رمانی نه‌خۆشی به
سرؤم.

سروته^۱ / sar-o-tah / اسم. ۱. سه‌روب؛ سه‌روتا؛
سه‌روان و بنه‌وان؛ سه‌ره‌تا و بنه‌تا؛ سه‌وه‌ل و
ئاخری هه‌ر شتیک (سر و ته توپ پارچه: سه‌ر و
بنی توپی پارچه) ۲. به‌ر و دوا (سر و ته گاری: به‌ر
و دوا ی عاره‌بانه).

☐ **سروته یک کرباس بودن:** [کایی/ له یه‌ک
قوماش بوون؛ سه‌روقنگی کلاشیک بوون؛
جاشی ماکه‌ریک بوون؛ هه‌ر له چه‌شن و

ژوور بوون؛ هه‌لگه‌رانه‌وه؛ هه‌لگه‌رپانه‌وه؛
وه‌رگه‌ران؛ واژی بوون؛ به‌راوه‌ژوو بوون؛
سه‌ره‌ونوون بیهی؛ وه‌لۆدیم بیهی؛ هیز یان
پله‌و پایه له ده‌ست دان «دولت نظامی پاکستان
سرنگون شد: ده‌وله‌تی چه‌کداری پاکستان ژیر و
ژوور بوو». هه‌روه‌ها: **سرنگون کردن**

سرنگونی / sarnegûnî / اسم. سه‌رنخوونی؛
سه‌ره‌ونخوونی: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی ژیره‌وژوور
بوون؛ هه‌لگه‌رانه‌وه «سرنگونی دولت نظامی موجب
خوشحالی مردم شد: سه‌رنخوونی ده‌وله‌تی چه‌کداری
بووه هۆی خۆشحالی خه‌لک» ۲. کار یان په‌وتی
سه‌رنخوون کردن؛ هه‌لگه‌راندنه‌وه؛ هۆروپلنه‌ی؛
وه‌لۆدیم که‌رده‌ی «همه‌ی گروه‌های سیاسی در
سرنگونی آن شرکت داشتند: هه‌موو گروه‌ی سیاسیه‌کان
له سه‌رنخوونی ئه‌ودا په‌شدار بوون».

سرنگهدار / sernegahdâr / [عربی/ فارسی/ صفت.
[گفتاری] ده‌م‌قورس؛ رازدار؛ رازه‌لگر «سارا
سرنگهدار نیست، میرود پیش همه می‌گوید: سارا
ده‌م‌قورس نیه، ئه‌چه‌ی به‌لای گشته‌وه ئیژی».

سرنوشت / sarnevešt / اسم. چاره‌نووس؛
چاره‌نویس؛ خوانووس؛ سه‌رنفۆوس؛ یازی:
۱. به‌خت و هات؛ قسمة؛ سه‌ره‌جه‌می
پرووداوانی ژیان ۲. ئاکام؛ ئاخ‌ر و ئاکامی ژبانی
گیانداریک یان چۆنیه‌تی په‌وتیک «سگ بیچاره
سرنوشت بدی پیدا کرد: سه‌گی داماو تووشی
چاره‌نووسیکی خراپ هات».

سرنوشت ساز / sarnevečstās / صفت. [مجازی/
چاره‌نووس ساز؛ خاوه‌نی ده‌وری سه‌ره‌کی له
پیکه‌یتان و به‌دییه‌تانی ژبانی داها‌توودا.
سرنیزه / sarneyze, sarnîze / ها/؛ اسم.
سه‌ره‌نیزه؛ سه‌رنیزه؛ سه‌ره‌م؛ کورته نه‌یزه‌یی
که ده‌کریته سه‌ری چه‌که‌وه.

سرو / sarv / ها/؛ اسم. سه‌ول؛ سه‌لو؛ سه‌لوو؛
ئه‌سرؤ؛ ئه‌سروو؛ سه‌لفی؛ سه‌رو؛ ئاژه‌وه‌ن؛
ئاره‌وه‌ن؛ دارناز؛ داری چواروهرز شینی گه‌لا زبر

هه‌لبه‌ست دانان؛ شیعِر رِیک خستن: سرايیدن
 ۲. /قدیمی/ ستراندن؛ چرین؛ چرای؛ گوتن؛ وتن؛
 واتهی؛ گۆرانی‌گوتن؛ ستران‌گوتن؛ وه‌نده‌نه؛
 خویتندن؛ هۆن ۳. /قدیمی/ وتن؛ گوتن.

هه‌روه‌ها: سرودنی

■ صفت فاعلی: سراينده (وه‌هۆنەر) / صفت مفعولی:
 سرووده (هۆن‌راوه) / مصدر منفی: نَسروودن
 (نه‌هۆنینه‌وه)

سرووده / surûde, sorûde, ها: / اسم. هۆن‌راوه؛
 هۆنیا؛ هۆنه؛ هه‌لبه‌ست؛ به‌سته؛ شیعِر، به‌تایبیت
 شیعِرێ که شاعیرێکی ناسراو گوتوویه‌تی.

سرور / sarvar, ان: / اسم. سه‌روهه؛ سه‌ردار؛
 سالار؛ سه‌رگه‌وره؛ که‌سێ که هه‌مووان بر‌وایان
 به سه‌روکایه‌تی و سه‌ره‌پرشتی هه‌یه.

سرور / surûr, sorûr: / [عربی/اسم./ادبی] شایی؛
 شادی؛ شادمانی؛ هه‌وه‌ن؛ خۆشی.

سرورآمیز / surûāmîz, sorûr: / [عربی/فارسی]
 صفت. دلخۆشکهر؛ گوشا؛ دلگوشا؛ شادیهین؛
 هۆی شایی.

سرورانگیز / surûrangîz, sorûr: / [عربی/
 فارسی] صفت. شادیهینەر؛ شادیهین؛ دلگوشا.

سرورو / sar-o-rû: / اسم. [گفتاری] دهم‌وچاو؛
 دیم‌وچاو؛ چروچاو؛ دهم‌وپل؛ سه‌روچاو؛ سه‌روروو؛
 چار [یک مشت آب به سه‌رووی بچه‌زن: لامشتی ناو
 بده به دهم‌وچاوی مندا له‌که‌دا].

سروری / sarvarî: / اسم. سه‌روهه‌ری؛ سه‌رداری؛
 سالاری؛ پایه‌به‌رزی؛ مه‌زنايه‌تی؛ گه‌وره‌یی؛ دۆخ
 یان چۆنیه‌تی سه‌رگه‌وره‌ بوون.

سروربخت / sar-o-rîxt: / [گفتاری] سرووضع

سروریش / sar-o-rîš: / اسم. [گفتاری] سه‌ر و
 ریش؛ مووی سه‌ر و دهم‌وچاو.

سروزبان / sar-o-zabân: / اسم. [مجازی، گفتاری]
 دهم‌وزمان؛ دهم‌وزوان؛ دهم‌وپل؛ سه‌روزوان؛
 گفت و‌لفت؛ توانایی قسه‌کردن «فروشنده باید
 سروبان داشته باشد: فرۆشیار ده‌بێ دهم‌وزمانی»

بیچمیک (زۆتر خراپ) بوون «آنها هر دو سر و
 ته بک کرباسند، به هیچکدام نمی‌شود کار سپرد: هه‌ر
 دووکیان له یه‌ک‌فوماشن، ناکرێ به هیچیان کار
 بسپیری».

□ سروته چیزی را هم آوردن: /مجازی/ کردنه
 ده‌سنوێژی خیله‌ره‌شیان؛ کۆکردنه‌وه / کۆوه
 کردنی شتیک؛ سه‌رووبنی شتیک هینانه‌وه
 یه‌ک؛ سه‌روبه‌ری شتیک پیکه‌هینان «یک
 جوری سر و ته صحبت را هم آوردیم: هه‌رچۆنیک
 بوو کردمانه ده‌سنوێژی خیله‌ره‌شیان».

از سر و ته چیزی زدن: له کلک و گوێ شتیک
 دان؛ به‌شتیک له شتێ لابردن یان
 کورت‌کردنه‌وه‌ی.

سروته^۲: قید. پیچه‌وانه؛ به‌راوه‌ژوو؛ به‌راوه‌ژۆ؛
 به‌راوه‌ژی؛ واژۆ؛ واژی؛ سه‌ر و تا.

□ سروته کردن: سه‌روتا‌کردن؛ به‌شیوه‌ی
 پیچه‌وانه ده‌رهینان «ماشین را سر و ته کرد:
 ماشین‌ه‌کی سه‌ر و نا کرد».

سروته گرفتن: سه‌ره‌وخوار‌گرتن؛ پیچه‌وانه
 گرتن؛ به‌شیوه‌ی به‌راوه‌ژو‌گرتن «روزنامه را سر
 و نه گرفته بود: رۆژنامه‌ه‌کی سه‌ره‌وخوار گرت‌بوو».

سرود / surûd, sorûd, ها: / اسم. سه‌روود:
 ۱. خویندنیکی کرژ و هه‌ست بزوین که زۆتر
 به کۆمه‌ل و له‌کۆریکی فه‌رمیدا ده‌یخوینن
 ۲. مارش؛ مووسیقایی وه‌ها خویندنیکی
 ۳. هۆن‌راوه؛ گۆرانی؛ هه‌لبه‌سته‌تیکی کورت که بو
 گۆرانی هۆن‌راوه‌ته‌وه.

□ سه‌روود ملی: سه‌روودی نه‌ته‌وه‌یی؛ سه‌روودیک
 که له‌لایه‌ن ده‌وله‌ته‌وه‌ بو ژه‌ندن له
 ڕێ‌وه‌سه‌می فه‌رمیدا هه‌لبێژ‌دراوه.

□ سه‌روود یاد‌مستان‌دادن: /مجازی/ هه‌ل‌خ‌راندن؛
 هه‌ل‌نانی که‌سانێ بو کارێکی ناله‌بار.

سه‌روودن / surûdan, sorûdan: / مصدر. لازم.
 // سه‌روودی: هۆنیه‌ته‌وه؛ می‌سرایي: ده‌هۆنیه‌ته‌وه؛ پسرا:
 به‌هۆنه‌وه // ۱. هۆنینه‌وه؛ شیعِر ساز‌کردن؛

هه‌بی.

سروزباندار / sar-o-zabāndār / صفت، مجازی، گفتاری / دهموزماندار؛ به دهموزمان؛ دهموزواندار؛ دهموپل دار؛ سه‌روزواندار؛ به توانا له قسه‌کردندا «پدر داماد خیلی سه‌روزباندار بود؛ باوکی زاوا زور دهموزماندار بوو».

سروسامان / sar-o-sāmān / اسم، سهر و سامان؛ سامان؛ ږیک‌وپیکی؛ ته‌کووزی؛ ته‌کویزی؛ مریس؛ سر و صورت. هه‌روه‌ها: سر و سامان دادن؛ سر و سامان گرفتن؛ سر و سامان یافتن

سروستان / sarvestān / ها: / اسم، سه‌ولستان؛ سه‌ولاوا؛ باخی سه‌ولان.

سروسر / sar-o-ser(r) / [فارسی / عربی] / اسم، که‌ین‌وبه‌ین؛ خلینه وبلینه؛ خرتی وپرتی؛ سه‌روساخت؛ پیوه‌ندی نږیک و نه‌ینی «پیدا بود که با دختر همسایه سروسری دارد؛ دیار بوو له‌گه‌ل کچه‌ دراوسیدا که‌ین وبه‌ینیکیان هه‌یه».

سروش / surūš, sorūš / اسم، [ادبی] / سرووش؛

۱. سه‌رو؛ دهنکه‌زه؛ هه‌وال و زانستی که له لایهن هیژگه‌لی ژورور سروشتیه‌وه ده‌گا
۲. جبره‌ئیل؛ جو‌برایل؛ فریشته‌ی هه‌والده‌ری خودا بۆ پیغه‌مبه‌ران.

سروشکل / sar-o-šekl / ها: [فارسی / عربی] / اسم، گفتاری / سه‌روروو؛ تمیل؛ چهرخ وچيامان؛ تووز؛ سه‌روسه‌کوټ؛ دیمه‌ن؛ سه‌رودیم؛ بیچم «سروشکل خوبی داشت؛ سه‌رورویه‌کی جوانی هه‌بوو».

سروصدا / sar-o-sedā / ها: [فارسی / عربی] / اسم، هه‌راوه‌ریا؛ گرم‌وقال؛ قرم‌وقال؛ ۱. دهنکه‌ده‌نگ؛ همین؛ گازه‌گاز؛ زیپۆ؛ جووقه؛ هه‌ست و خوست؛ دهنگ و بزواو؛ دهنگی نازارده‌ری دریژده‌ار و نااسایی ۲. هورپه‌هورپ؛ هه‌را و هوریا؛ چه‌قه‌وه‌گوپه؛ شاته‌شات؛ زه‌نازه‌نا؛ هه‌راوه‌وار؛ هه‌را-هه‌را؛ قووله؛ قاوه‌قاو؛ قیره‌قیر؛ قیره‌قیر؛ ویله؛ ویل؛ زله؛ قهره؛ هوگاله؛ هوټل؛ واله‌وال؛

هه‌لا-هه‌لا؛ هه‌لا-هه‌لا؛ قه‌پ و قال و شلو‌قی به‌کو‌مه‌ل ۳. له‌زه؛ دا‌کو‌که؛ حه‌له‌لا؛ که‌پوره؛ چه‌قه‌وه‌ه‌را؛ گینه‌شو؛ گینه‌شو‌ک؛ گونگه‌شه؛ گو‌مه‌ل؛ گو‌لمه‌ز؛ زه‌نازه‌نا؛ قژین؛ قوژ؛ حوله‌سی؛ هه‌را-هه‌را؛ چه‌قه‌وه‌گوپه؛ چه‌قه‌چه‌ق؛ چیه‌چیه‌ق؛ خرو‌جز؛ هه‌راوه‌ریا؛ هه‌لمه‌له؛ هه‌رمه‌له؛ گیره و نیره؛ گونگر؛ جه‌نجال؛ س‌نگه‌س‌نگ؛ س‌م‌پ-س‌م‌پ؛ س‌م‌مه‌س‌م‌پ؛ غه‌لبه‌غه‌لب؛ س‌م‌پ؛ س‌م‌مه؛ گاله‌گال؛ قسه‌ی به‌ده‌نگی به‌رز وپ‌رای شه‌ر و داوای به‌کو‌مه‌ل.

□ **سروصدا** بلند شدن؛ گرم و قال به‌رزوه‌وه بوون؛ قرم‌وقال هه‌لسان؛ دهنکه‌ده‌نگ هاتن؛ هه‌راوه‌ریا به‌رزوه‌وه بوون؛ زه‌نازه‌نا ده‌سپیکردن «تا سروصدا بلند شد دويدیم توی کوچه؛ هه‌ر گرم‌وقال به‌رزوه‌وه بوو هه‌لاتینه‌نیو کووچه».

هه‌روه‌ها: سر و صدا بودن؛ سر و صدا شدن؛ سر و صدا کردن

سروصدا خوابیدن؛ مجازی / دهنکه‌ده‌نگ نه‌مان؛ هه‌را و هوریا خه‌وتن؛ قرم و قال کوژانه‌وه.

سروصدا را خواباندن؛ مجازی / بی‌ده‌نگ کردن؛ قرم‌وقال کوژاندنه‌وه؛ دهنکه‌ده‌نگ خه‌واندن؛ نه‌هیشتنی هه‌راوه‌ریا و زه‌نازه‌نا. سروصدا راه انداختن؛ مجازی / گرم‌وقال نانه‌وه؛ قیل قال کردن؛ قریوه / دهنکه‌ده‌نگ کردن؛ سازکردنی هه‌راوه‌ریا «باز چه‌سر و صدایی راه انداخته‌اید؟ دیسانه‌وه چ کرم‌وقالیکتان ناوه‌ته‌وه؟».

سروصورت / sar-o-sûrat / [فارسی / عربی] / اسم، ۱. دهم‌چاو؛ سه‌رودیم؛ سه‌روپروو؛ سه‌روسیم؛ چار؛ سه‌روچاو؛ دیمی؛ سه‌روبه‌چک؛ ده‌ک‌ودیم

۲. **ری** سر و صورت دادن؛ مجازی / سهر و سامان دان؛ سامان دان؛ ږیک‌وپی‌ک کردن؛ ته‌کووز کردن؛ مریس کردن «کار مغازه‌را سر و صورت داد؛ کاری دووکانی سهر و سامان دا». هه‌روه‌ها:

سر و صورت گرفتن

سرو صورت را صفا دادن: /کنایی/ لاولووسکه دان؛ لاو لووسه دان؛ تیف تیغه دان؛ خو جوان و لووس کردن (سر و صورتش را صفا داد و لباس پوشید: لاولووسکه ی خوی دا و لیباسی له بهر کرد).

سروقامت /sarvqāmat/ : [فارسی/ عربی] ۱۰

سروقد

سروقد /sarvqad/ : [فارسی/ عربی] صفت. [مجازی/ بالابهرز؛ بهژن زراف؛ بهژن و بالا بهرز؛ به بهرزایی و بالای ریک و پیکه وه: سروقامت

سروکار /sar-o-kār/ : /سم/ سهروکار؛ بهین؛ پیوه ندی؛ نیوان «بهتر است با او سروکار نداشته باشی؛ باشته سهروکار ت له گه لی نه بی». ههروه ها: سرو کار داشتن؛ سرو کار پیدا کردن

سروکار کسی با جایی/ کسی افتادن: سهروکار له گه ل که سی/ شتیکدا په یدا کردن؛ کار که ونه جیگه یان لای که سی؛ پا که ونه شوینی/ لای که سیک: سر کار کسی با کسی/ چیزی بودن

سروکله /sar-o-kalle/ ها: /سم/ گفتاری/ سهروکله؛ سهروسه که ت؛ سهروپوتراک؛ سهروپوتک؛ سهروپوته لاک؛ سهروپوتلاک؛ سهروپوتراک؛ سهروپه چک؛ سهروگوپلاک؛ بانترین بهشی جهسته له گوئ بهره و سهرو.

سروکله زدن: [مجازی/ دهمه- دهمه کردن؛ دهمه قالی کردن؛ دهمه قالی کردن؛ دهمه قهره کردن؛ پیوه ماندوو بوون؛ باس کردن «چقدر با مردم سرو کله می زنی: چهنده له گه ل خه لکیدا دهمه- دهمه ده که ی؟».

سروکله ی کسی پیدا شدن: /کنایی/ دهر که و تنی که سیک؛ که سیک بی خه بهر هاتن (یک دفعه سرو کله ی پدرم پیدا شد: له پ بایم دهرد کوث).

به توی سروکله ی هم زدن: مشت و مپر کردن:

۱. سهروگوپلاک یه ک شیلان؛ بهر بوونه سهروپوتراک یه کتر ۲. /کنایی/ پیکه وه چه قه کردن؛ قرین؛ دهمه قاله کردن؛ دم به دمه کردن.

سروکول /sar-o-kûl/ ها: /سم/ گفتاری/ سهروکول؛ سهرشان؛ قه لاندوش؛ قه لادووشان؛ پشته مل.

از سروکول هم بالا رفتن: /کنایی/ ۱. په رینه پشته مل یه کتری؛ په رینه کول یه کتر؛ له بهر جمکوت یان بی سهرو و بهر یی پاله په ستوی یه کتری دان ۲. هه لتیقان؛ هه لبه زین؛ هه لبه زوقین؛ جرت و فرت کردن؛ کایه و هه لسنو نیش ت کردن.

به سروکول هم پریدن: په رینه کول یه کتر؛ هه لبه ز و دابه ز کردن به سهروکولی یه کتر دا.

سروگاه /sorûgāh/ : /سم/ شوینی هه لتوقینی شاخی گیانه وه ر.

سروگوش /sar-o-gûš/ : /سم/ [مجازی/ سهروگوئ؛ هیژی زهینی و ههستی ژنه وایی.

سروگوش آب دادن: [مجازی/ گوئ ته قانندن؛ گوئ هه لختستن؛ گوئ ته کلانن؛ هه وال گرتن «خواستم سرو گوش آب بدهم، بینم چه خبر است: ویستم گوئ بته قینم، بزنام چ باسه».

سروگوش جیبیدن: [مجازی/ قولاب دهرهاوردن/ دهر کردن؛ چووژه دهردان؛ په رژان و گوئ دان یان گه ران بو بابه تگه لی جینسی، کومه لایه تی، سیاسی و وه ک نه وانه «آزاد هم کم-کم دارد سرو و گوشش می جنبد: نازادیش که کم-کم خه ریکه قولاب دهردینی».

سرولباس /sar-o-lebās/ ها: /فارسی/ عربی/ /سم/ گفتاری/ سهرو و جل؛ دوخت؛ دهق؛ په روپو؛ باری جل و بهرگ.

سروم /serom/ : [فرانسوی] ۱۱ سرُم سروم /sor-o-mor/ : صفت. [گفتاری/ زرت و زیندوو؛ زرک و زینگ؛ زیکل؛ ساق و

سه‌لیم.

سرووضع /sar-o-vaz/: [فارسی/عربی/اسم.
[گفتاری] سه‌کوت؛ سه‌کووم؛ سه‌کوم؛ تووز؛
سه‌روسیم؛ سه‌روقلخ؛ سه‌روسه‌کوت؛ چۆنیه‌تی
ئارایش و پۆشن: **سروریخت**

سروهمسر /sar-o-hamsar/: [اسم. [گفتاری]
که‌س و کار؛ چیرۆمیر؛ کریف؛ دۆست، ئاشنا،
خزم، هاوکار و هه‌موو ئه‌وانه‌ی هه‌موشۆی
که‌سیک ده‌که‌ن.

سرویس /servîs/: [فرانسوی/انگیسی/اسم.
سرویس: ۱. پراژه؛ په‌رایه؛ خزمه‌ت؛ کار یان
کارگه‌لی که زۆرت‌ر بۆ ئاسایشی دیت‌ران ده‌کرین
«راه‌آهن باید به مردم سرویس بدهد: ریتاسن ده‌بی
سرویس بداته خه‌لکی» ۲. کار یان په‌وتی شۆردن
و ورده‌کاری ده‌زگاگه‌لی میکانیکی «ماشین را
دیروز دادم سرویس کردند: دوینتی ماشینه‌که‌م دا
سرویس‌یان کرد» ۳. کۆمه‌له‌ که‌ره‌سته‌گه‌لی

هاوگه‌ر به چالاکیه‌ک، به‌تایبه‌ت کاری ناو مال
«سرویس دست‌شویی: سرویسی ده‌سه‌شۆری»
۴. که‌ره‌سته‌ی سه‌باره‌ت به‌چه‌شنی خزمه‌ت
«سرویس حمل و نقل: سرویسی گواسته‌وه»

۵. سه‌عاتی کار؛ ماوه‌ی چالاکی رۆژانه‌ له
مه‌زینگه‌دا «سرویس اداری: سرویسی مه‌زینگه‌یی»
۶. [گفتاری] ماشینی هات‌و‌چۆ پیکردنی
پێخراوه‌یه‌ک «سرویس کارخانه: سرویسی کارخانه»

۷. پێخراوه‌ی پراژه‌یی/ خزمه‌تگوزاری «سرویس
پستی: سرویسی پوسی» ۸. [گفتاری] که‌ره‌سه‌ی
پاکژی «اپارتمان شامل دو اتاق خواب، هال و سرویس:
وارخانیک به‌ دوو زوور، هال و سرویس‌یکه‌وه»
۹. [ورزش] کاری هاویشتنی تۆپ بۆ وه‌گه‌ر
خستنی کایه یان درێژه‌پیدانی.

☐ **سرویس دادن**: سرویس دان؛ په‌رایه‌ی دان؛
خزمه‌ت کردن «این اداره باید به مردم سرویس
بدهد: ئەم مه‌زینگه‌یه ده‌بی به خه‌لک سرویس
بدات». هه‌روه‌ها: **سرویس خواستن**: سرویس

گرفتن

سرویس کردن: سرویس کردن؛ چاک و
پیک‌وپیک کردن «ماشین را سرویس کرد:
ماشینه‌که‌ی سرویس کرد».

سرویس دهی /servîsdehî/: [فرانسوی/فارسی]
/اسم. خزمه‌تکاری؛ خزمه‌تگوزاری؛ پراژه‌کاری؛ کار
یان په‌وتی پراژه‌دان.

سرویسکار /servîskār, ها: ان/: [فرانسوی/
فارسی/اسم. سرویس‌کار؛ کاریگه‌ری لێزان یان
به‌رپرسی سرویس (چاک‌کردنه‌وه، خاوین و
پیک‌وپیک کردن).

سره /sarē/: [دبی] ۱. دروست؛ راست
۲. چاک؛ باش؛ خاس؛ قه‌نج؛ بی‌که‌م و کووری
۳. په‌تی؛ بی‌خه‌وش.

سره‌م‌بند /sar(e)hamband/: [صفت. [مجازی،
[گفتاری] سه‌رچل؛ سه‌رشکین؛ سه‌ره‌ری؛ به‌بی
سه‌رنج له کار کردندا.

سره‌م‌بندی /sar(e)hambandî/: [اسم. [مجازی،
[گفتاری] سه‌رچلی؛ شه‌غلمه‌کاری؛ گۆتره‌کاری؛
کاری به‌بی لێ‌وانین و پیک‌وپیکی.

سره‌نگ /sarhang, ها: ان/: [اسم. سه‌ره‌نگ؛
ئه‌فسه‌ری خاوه‌ن پله‌ی سه‌ره‌نگی.

☐ **سره‌نگ دووم**: سه‌ره‌نگ دوو؛ ئه‌فسه‌رێک به
پله‌کی بانتر له سه‌رگورد و خوارتر له
سه‌ره‌نگ.

سره‌نگی /sarhangî/: [اسم. سه‌ره‌نگی؛ پله‌کی
چه‌کداری بانتر له سه‌رگوردی و خوارتر له
سه‌رتیی.

- **سری** /sarî/: [بیۆژه. - سه‌ری؛ پێوه‌نیدار به
سه‌روه‌ه «بالاسری؛ پشت‌سری؛ بان‌سه‌ری؛
پشته‌سه‌ری».

سری /serri/: [عربی/صفت. په‌نامه‌کی؛ نه‌ینی؛
سه‌نته؛ شاردراوه له دیت‌ران.

سری /serî, ها: [فرانسوی/اسم. ۱. زنجیره؛
پێسه؛ پێس؛ رشته؛ ئامێر یان رووداوگه‌لی یه‌ک

سريش؛ سريش؛ سريش؛ سريشه؛ چريش؛ چريش؛
شريژ؛ شريژ؛ شريژ؛ شريش؛ شريش؛ شريش؛
ئەسريلك؛ ئەسريلك؛ ئەسريلك؛ ئەسريلك؛
زريچ: ۱. ماسريشمه؛ گياچريش؛ گوولك؛
سترک؛ گيايه کي خورسکي بئ لاسک، به گولي
دپرکاوی و بنجکي ئەستوروه ۲. گهرديکي
نهرم که له بنجي وشکهوه کراوی گياي سريش
ده گيردري.

سريشم / sirīšom, serišom / ها: / اسم. هيلم؛
ماسريشم؛ ماسريشمه؛ غهړه؛ زريچ؛ ئەو ماکه
چهسيئانه که له پيشه و په لاشي گيانه وهران
يان پيستي سهري ماسي بهرهم دي و له ناو
ئاوی گهرمدا وهک ماکیکی چهسيؤکی ليقي
لي دي.

سريع / sarī' / [عربي] صفت. توند؛ تون؛ تن؛
گورج؛ کرژ؛ خيرا؛ زوو؛ چهسبؤ (جريان سريع
رودخانه؛ روهتي توندي رووبار).
سريع: قيد. توند؛ تون؛ تن؛ گورج؛ کرژ؛ به پهله؛
بهلهز؛ به ههشتاو؛ خيرا؛ زوو؛ چهسبؤ (سريع برو؛
توند برؤ).

سريعاً / sarī'an / [عربي] قيد. خيرا؛ گورج؛
گورجي؛ کرژ؛ زوو؛ به پهله؛ به ههشتاو (سريعاً به
خانوادهش خبر بده؛ خيرا مالهوهي خه بهردار که!).
سريع الانتقال / sarī'ol'enteqāl / [عربي] صفت.
بيرتيز؛ بيرتيز؛ وريا؛ ويرا؛ به بير؛ زيرهک؛ بزئو؛
زيت.

سريع التأثير / sarī'otta'sir / [عربي] صفت.
سريمه؛ زوو کارتیکهر؛ به تايبه تمه ندي يان
توانايي زوو کارتیکهر نهوه.

سريع الزوال / sarī'ozzavāl / [عربي] صفت.
گروفر؛ به تايبه تمه ندي زوو فهوتيانهوه.

سريع السير / sarī'osseyr / [عربي] صفت. خيرا؛
زهروپ؛ بهيا؛ خوش رهو «قطار سريع السير؛ قهتاري
خيتر».

سريع الهضم / sarī'olhazm / [عربي] صفت.

له دوو يه ک له مهبهستيک «براي تشكيل شرکت
تعاوني، يک سري گفتگوهاي شده بود: بؤ دامه زواني
به شدارگهي ههروههزي، زنجيره و تووويژيک کرابوو»
۲. دهست؛ دهس؛ چين؛ دانه يه ک له کهلهپهلي
هاوجنس که پيکهوه کومه لي پيک ديئن «يک
سري قاشق و چنگال نقره؛ دهستي کهوچک و
چنگالي زيو».

سريال / ser(i)yāl / ها: / [فرانسوي] اسم. سريال؛
پيسه؛ زنجيره؛ ئەوهي به شيوهي به شگهلي به
شوين يه کدا بلاو دهبيتتهوه.

سريان / sarayān / [عربي] اسم. [ادبي، نامتداول]
۱. گهر؛ گهشت؛ کار يان روهتي گهران
۲. ستيرمه؛ گيرؤيي؛ تهشه نه؛ تهشه نا؛ کار يان
روهتي تهينهوه.

سرياني / soryānī / [عربي] اسم. سورياني؛
۱. هؤزيکي سامي که له بهين چؤمان دهژيان
۲. ها؛ ان؛ ههر کام له کهساني ئەو هؤزه ۳. له
زاراوه گهلي زماني ئارامي که له سووريا و
بهين چؤماندا قسهي پي دهکرا.

سريدن / sorīdan / مصدر. لازم. // سريدي؛ خزاي؛
مي سري؛ ده خزي؛ پسر؛ بخزه // [گفتاري] خزان؛
خزين؛ خزيان؛ قه لزين؛ خليسکان؛ ههليسکان؛
فسکين؛ زه لين؛ دهرحه سين؛ هوليسين؛
هوليسين؛ تهه سين؛ خوشکين؛ خزهي؛ خزاي؛
شه متين؛ شله پين؛ هه لخليسکيان؛
هه لخليسکين؛ سوړ خواردن.

■ صفت فاعلي: سرنده (-) / صفت مفعولي: سريده
(خزاو) / مصدر منفي: تسريدن (نه خزان)

سري دوز / serīdūz / ها؛ ان؛ / [فرانسوي] فارسي
اسم. دهس دوور؛ دهست دوور؛ دووريني تیکه،
ئه ندازه يان چه شنيکي دياریکراوی پؤشاک له
ئه ژماری زؤردا. ههروهه ها؛ سري دوزي

سرير / sarīr / ها: / [عربي] اسم. [ادبي] تهخت؛
کهت؛ کورسي «سرير پادشاهي؛ تهحي پاشاي».

سريش / sirīš, seriš / اسم. خوژه؛ خوژي؛

سزاواری / sezāvārī, sazāvārī / اسم. هیژایی
شیاو؛ شرژاوی؛ دۆخ یان چۆنیه تی شیان
لیهاتن؛ لی وه شانه وه؛ وه شانه وه.

سزیم / sezyom / [فرانسوی] / اسم. سیزیوم
توخمی کیمیای کانزایی، به ژماره ی ئه تومی
۵۵ و کیشی ئه تومی ۱۳۲،۹۰، نهرم و زیولام کر
له بهر هه وادا زۆر زوو رهش ده بیته وه.

سس / ses، ها /: اسم. تر تهر؛ سه راجه
میوه خوه رکه؛ میوه خوه؛ گورگه؛ گیاه که
گیاهه کی میمل به گولی سپی دوو چکه دار
که لاجه ی کورته وه که له گیای تر ده هالی
وشکی ده کا.

سس / sos، ها /: [فرانسوی] / اسم. سوس؛ ههر کا
له و تامانه ی که به به هارات بۆنخوش کراون و
شیوه ی تراویکی خهست ده یکه نه سه ر سالاد
چیتشی ئاماده وه و ده یخۆن «سس گوجه فرنگی
سس قارچ: سوسی ته ماته؛ سوسی کارگ».

سست / sost /: صفت. سست؛ سس: ۱. کر
گهوش؛ شل؛ به بی پتهوی پتیوست «این سفت
خیلی سست است، می ترسم دوام نیاورد: ئهم سرمیچ
زۆر سسته، ده ترسم بهرگه نه گری» ۲. لۆق؛ له ق

ناقایم؛ خلی؛ خۆنه گر؛ ترغهل؛ شل و ول
هه مین؛ شله په ته؛ شله په تی؛ قز؛ فش؛ فشه لۆک
بی پته وندی پته و له نیوان به شگه لیدا «رابطه»
سست: پته وندی سست ۳. خاو؛ خاو و خلیچک
خاو و خلیسک؛ ته وه زهل؛ ته مه ل؛ مه لاس

مه دلمه؛ سلپ؛ ترال؛ ته پ؛ نه به گه؛ له شگران
که هال؛ کاهیل؛ شوق؛ شل و شه ویق؛ کاسوول
بی تان؛ شل و شۆل؛ بی هیزی پتیوست «آ»
سست: مرۆی خاو.

□ سست شدن: سست بوونه وه؛ سس بوونه وه
خاومه به یه: ۱. داهیزان؛ داهیزران؛ ش
بوون؛ خاو خلیسک بوون؛ لاواز بوون؛ شل
شه ویق بوون؛ کر و بی ته شه بوون ۲. مجازی
دلسارد بوونه وه؛ ناھومید بوون؛ شل بوونه وه.

زوو گوئیر؛ زوو حهل؛ زووتاو؛ به تایبه تمه ندی زوو
هه ره سه ک بوونه وه.

سری کار / serikār، ها؛ ان /: [فرانسوی] / فارسی
/ اسم. چی که ری کۆمه لیک که ره سه ته و ئامرازی
وه ک یه ک. هه ره وه؛ سری کاری

سریم / seryom /: [فرانسوی] / اسم. سیریوم
توخمی کیمیای کانزایی له ده سه ته ی
لانتانیده کان، به ژماره ی ئه تومی ۵۸ و کیشی
ئه تومی ۱۲، ۱۴۰، په نگه ی خۆله میشی و
چه کچخۆر، له ئاودا ده توتیه وه و له هه وادا
ده سه ووتی و بۆ به ره هه مه ئینانی ئالیازی
به رده چه خماخ و تۆری چراتۆری به کار دیت.

سرین / sorîn, soreyn، ها /: اسم. [ادی] / سمت؛
سمته؛ سورین؛ سوورین؛ پاشل؛ لاعن؛ قالچه؛
که ماخ؛ کاماخ؛ دوپنه ی؛ کولمیک؛ کلۆت؛
کلۆک؛ ته راف؛ ته راف؛ زۆپی ژیر ناوقه د و ژووری
پان.

سزا^۱ / sezā, sazā /: اسم. سزا؛ جزیا؛ پاداشی کار
یان ئاکاریک، به تاییه ت کاری ناله بار «سرانجام
سزای عملت را می بینی: دواخری سزای کاره که ت
ده بینی».

سزا^۲: صفت. شیاو؛ سزا؛ هیژا؛ شایان «چنین رفتاری
با او سزا نبود: وه ها کاریک له گه لیدا شیاو نه بوو».

سزار / sezār، ها /: [فرانسوی] / اسم. سزار؛
قه یسه ر؛ نازناو و سه رناوی که به ئیمپراتوورانی
پۆمیان ده دا.

سزارین / sezār(i)yan /: [فرانسوی] / اسم. [پژشکی]
سیزاریه ن؛ کار و په وتی برینی منالدانی ژنی
دوو گیان له ریگه ی برینکاری سه ر سه که وه بۆ
ده ره ئینانی منال له کاتیکدا که زاوژی ئاسایی
نه بی.

سزاوار / sezāvār, sazāvār /: صفت. هیژا؛
سزاوار؛ شایان؛ شرژاو؛ لایق؛ پیکه ووتوو؛ هه ژ؛
شیاو ی هه بوون له بهر کار یان ئاکاریک «او
سزاوار این پاداش بود: هیژای وه ها خه لاتیک بوو».

شریته کانه کی لووس و بهرز و باریک، بۆ برینی کاغز به کار ده هات.

سطح / sath، ها؛ سطوح / [عربی/اسم] ۱. رووپهر؛ رووپهر؛ بهر؛ رووکار؛ روو؛ سهله نده؛ بهشی ئاسۆیی ههر شتی یا شویتنی «سطح آب؛ سطح میز؛ رووپهری ئاو؛ رووپهری میز» ۲. رووکار؛ رووپهر؛ بهر؛ رووپهر؛ دهره کی ترین سنووری ههر ماکیک «سطح زمین؛ رووکاری زهوین» ۳. ئاست؛ سنووری سهرووی ههر شتی «سطح درامد؛ سطح زندگی؛ ناستی داها؛ ناستی ژیان» ۴. [ریاضی] پانایی؛ هه رای؛ هه راوی؛ به راوی؛ شویتنی که تیدا دریژی و پانی هیه.

□ سطح آزاد آب □ سطح ایستایی

سطح دریا: بهری زهری؛ رووپهری ئاوی ئوقیانووس که به ده سپیکی بهرزایی دهناسری و له نه بوونی هۆکارگه لی دهره کیدا له هه موو ئوقیانووس و دهریاکاندا په کسانه.

سطح زندگی: ئاستی ژیان؛ نه ندهزی داها و ده سه که وتی هه مه لایه نه ی که س، بنه ماله یان کۆمه لیک.

سطحی / sathi [عربی/صفت] ۱. رووپهری؛ رووکاری؛ روویی «آبه ای سطحی؛ ئاوگه لی رووپهری» ۲. [مجازی] سه ره ری؛ گۆترمه یی؛ به بیی ورد بوونه وه و چوونه ناخه وه «مطالعه ی سرسری؛ خویندنه وه ی سه ره ری» ۳. [مجازی] سه ریۆت؛ به بیی توانای تیفکری و ورد کردنه وه «آدم سطحی؛ مرۆی سه ریۆت».

سطحی نگر / sathinegar [عربی/فارسی/صفت]. سه ره ری؛ بی بینشت و هه لسه نگاندنی ورد.

سطر / satr، ها؛ سطور / [عربی/اسم] دیتر؛ ریز؛ خه ت؛ رزنیکی ئاسۆیی له نووسراوه «هر سطر از این نوشته دارای حدود شش واژه است؛ ههر دیتر له نووسراوه نزیک به شش وشه یه».

ستل / satl، ها؛ [عربی/اسم] سه تل؛ سه تله؛ ساتل؛ ستل؛ سیتل؛ دۆل؛ دۆله؛ بالدی؛ په قه رج؛

سست کردن؛ هه لساندن؛ سست کردن؛ شل وول کردن؛ خاوکردنه وه؛ شل کردنه وه.

سست اراده / sost'erāde / [فارسی/عربی/صفت. [مجازی] نه بر؛ شلک؛ خاو و یستی نه گرساو.

سست بنیاد / sostbonyād / [عربی/صفت. [ادبی] له ق؛ ناپته و؛ به بیی بنه ره تی پته و.

سست پیمان / sostpeymān / [عربی/صفت. [ادبی] په یمان شکین؛ بی به لئین؛ بی به ینه ت؛ سس په یمان؛ بی شهرت و به قا.

سست رای / sostra'i / [فارسی/عربی/صفت. [مجازی] دهمده می؛ حولحولی؛ عه نته رمه زاج؛ بی پینداگری و وزه ی وه ستان له سه ر بیر و باوه و رای خۆ.

سست عنصر / sost'onsor / [فارسی/عربی/صفت. [مجازی] وازوای؛ به بی و یست و گه دی پته و.

سست عهد / sost'ahd / [فارسی/عربی/صفت. [مجازی] بی به لئین؛ په یمان شکین؛ بی به خت.

سستی / sostî / [اسم] سستی؛ سسی؛ ۱. شلی؛ شولی؛ ته پی؛ خاویلکه یی دۆخ یان چۆنیه تی ته برین؛ مرتین؛ سست بوون ۲. /ها/ [مجازی] گرو؛ که توه ری؛ خو پیه تی؛ له ش گرانی؛ شل وشه و یقی؛ دۆخ یان چۆنیه تی ته وه زه لی کردن و خۆ له کار دزینه وه «چرا این قدر سستی می کنی؟ بۆ هینده سستی ده که ی؟».

سستک / sesk، ها؛ [اسم] فه نه گوله؛ فیه سه ته گوله؛ فه نه گوله؛ په له وه ری چکۆله ی ئاواز خویتی وه ک قه ناری به دهنووکی باریکه وه، که په ر و بالی زوو په نگ ده گۆرئ.

سشوار / seš(o)vār، ها؛ [فرانسوی/اسم] سیشوار؛ نامیتریکی کاره بایی که به سازکردنی بای گهرم، قژ و شک ده کاته وه.

سطاخیس / satāxis / [؟] / [اسم] گیابرین؛ گیادایکه؛ دوه ونیکه گولی بۆنخۆش ده گری، شیر زۆر ده کا و به هیز که ره.

سطاره / sattāre / [عربی/اسم] قدیمی/کاغه زبر؛

سعتەر / sa'tar /: [عربى] اسم. جاتره؛ كاكوتى؛ گياداننو؛ گيايى بۇنخۇش بە گولى سېي ئامال پەمەيىهە كە بۇ مەبەستى بېشىكى و بەھارات و گرتنى بۇنخۇشى بە كاردى.

سعد / sa'd /: [عربى] صفت. [ادبى] پىرۇز؛ ھەزەخ؛ مبارەك؛ ھومايۇن «ستارەى سعد؛ ئەستىرەى بىروز».

سعد / so'd /: [عربى] اسم. [ادبى] سۆتكە؛ سمل؛ سملى؛ سملە؛ سىاوسەدە؛ گيايەكى گەلابارىك لە تىرەى دەغل و دان بە سەلكى بچووكى رەش و بۇنخۇشەو، دەكرىتە دەرمان بۇ بەھىز كرىنى پووك، ھەرۋەھا بۇ ملوانكە كونى دەكەن و دەپھۇننەو.

سغفى / sa'fas /: [عربى] اسم. نىوى پىنچەمىن دەستەى پىتى ئەبجەد، بىرىتى لە «س»، «ع»، «ف» و «ص».

سەى صدر / se'eyesadr /: [عربى] اسم. [مجازى] دل فراوانى؛ سىنگ فراوانى؛ بېپەن فرەھى؛ بىن فرەھى؛ توانايى ھەلكردن لەگەل رۋوداو و دۇخى ناخۇشدا «ھىساپەھا خىلى سەى صر داشتند كە سر و صدای ما را تحمل کردند: دراوسىكان گەلن دل فراوانان ھەبوو لەگەل قىرموقالى ئىمەدا راھاتن». سەى / sa'i /، سەى: [عربى] اسم. تەقالا؛ ھەول؛ كۆششت؛ كۆشش؛ تەپشت؛ كىرەك كۆش؛ كىرەك كۆش؛ كەفتەلەفت؛ شەرەك؛ كۆشەو؛ خەبات؛ كۆشە.

سەى بلىغ: [ادبى] خەباتى بى پشوو؛ كارى بەپرشت؛ ھەولى يەكجارى؛ كەفتەلەفت؛ تەقالاى ھەمەلايەنە و بى كەمايەسى: جەد بلىغ

سەى داشتن: تىكۆشان؛ تىكۆشىن؛ كۆشىن؛ كۆششت كرىن؛ ھەول دان؛ تەقالا دان «سەى داشت ما را قانع كند: نىدە كۇسا ئىمە ىزى بكا». سەى شىن: ھەول دران؛ كۆششت كرىن؛ تەقالا دران «سەى سەد بود خانه زودتر آماده شود: ھەول

ئەل؛ دەفرىكى زۇرتەر گرۇفەرى قوول و دەسكدار بۇ ھەلگرتن و گويزانەوھى شت، بەتايىبەت تراو.

سطل آشغال / زباله: سەتلى زبل؛ زبلدان؛ دەفرى زبل تىكرىن «ھەمە را پاره كرد و ريخت توى سطل آشغال: ھەمووى دراند و خستىه نىو سەتلى زبلەو».

سطلى^۱ / satli /: [عربى] صفت. سەتلى؛ دۆلى؛ ناوسەتل؛ بە سەتل يان بە بەستەبەندى ۋەكوو سەتل «ماست سطلی ارزاتر است: ماستى سەتلى ھەرزاتر».

سطلى^۲: قىد. ۱. سەتلى؛ ھەر پەقرەج «سطلى پانصد تومان است: سەتلى پانسەد تەمن» ۲. سەتلى؛ لە نىو سەتل «آب را سطلی می فروختند: ئاوبان سەتلى دەفرۆشت».

سطوت / satvat /: [عربى] اسم. [ادبى] سام؛ سامى؛ ھەبەت؛ ھەبەت؛ راسەر؛ بەرزى و ھىزى كە ترس و رىزى بىنەر دەبزوئى.

سطوح / sutûh, sotûh /: [عربى] جمع سطح سطور / sutûr, sotûr /: [عربى] جمع سطر سعادت / sa'adat /: [عربى] اسم. خۇشبەختى؛ ۋەشەختى؛ بەختەوھرى؛ بەختىارى؛ كامەرانى؛ بەھاتى؛ فەر و فیت.

سەادت داشتن: خۇشبەخت بوون؛ ۋەشەخت بىەى؛ بەختەوھر بوون؛ بەختىار بوون. سەادت يافتن: خۇشبەخت بوون؛ بەختەوھر بىەى. ھەرۋەھا: سەادت پىدا كرىن

سەادتەمەند / sa'adatmand /: [عربى] فارسى صفت. بەختەوھر؛ خۇشبەخت؛ ۋەشەخت؛ بەختىار؛ بەبەخت؛ كامېران؛ كامېران؛ كامەران؛ بەھات.

سەايت / sa'ayat /، ھا: [عربى] اسم. [ادبى] ۱. سىخورى؛ دووزمانى؛ بەزاخى؛ دۇقلەھرى؛ شۇفارى؛ شووفارى؛ قسەبەرى ۲. خراپەبىژى؛ گالەگورت؛ كورت و پست؛ پاشەملە؛ خراپە وئنى كەسىك لە پشەسەرى. ھەرۋەھا: سەايت كرىن

/اسم/ راسپیتر؛ سفارش‌دهر؛ ئه‌وه‌ی خوازیری
به‌ره‌هم هیئان یان کرینی که‌ل‌وپه‌له.

سفارش‌گیرنده / sefārešgrānde ، ها؛ گان/:

/اسم/ ئه‌وه‌ی به‌ره‌هم هیئان یان فروشتنی
که‌ل‌وپه‌لیکی لی‌خوازراوه.

سفارشی / sefāreši ، ها؛ صفت. /راسپیتراو:

۱. پی‌سپیتراو «نامه‌ی سفارشی؛ نامه‌ی راسپیتراو»

۲. راسپارده «مشتري سفارشی؛ موشته‌ی راسپیتراو»

۳. راسپاردوو؛ داواکراو؛ خوازراو «کتابهای سفارشی

را آوردیم؛ کتیبه راسپیتراو‌کانمان هیئا» ۴. /مجارى/

تاییه‌ت؛ زور باش «این کفشها سفارشی است؛ ئه‌م

پنلاوانه تاییه‌تن».

سفاک / saffāk ، ها؛ ان/؛ [عربی] صفت. /ادبی/

خوینرپژ؛ بی‌رحم؛ بی‌به‌زی؛ بی‌به‌زه.

هه‌روه‌ها؛ سفاکی

سفال / sofāl ، ها؛ /اسم/ ۱. سوال؛ سوالت؛

کریچ؛ ئه‌شکه‌و؛ هه‌رینه‌؛ قوری؛ کاشوول؛

ئیربار؛ به‌ره‌مه‌ی که‌ل‌ه‌گلی هه‌ورگه‌ری

ده‌پیژن ۲. توپکلی پسته، بادام، فندق و ... که

زور و قورنج- قورنج بن.

سفال‌سازی / sofālsāzi سفاکری

سفالگر / sofālgar ، ها؛ ان/؛ /اسم/ هه‌ورگه‌ر؛

ئیربارگه‌ر؛ کاسه‌که‌ر؛ ئیر بارکه‌ر؛ گۆسکه‌ر؛

پیرۆت؛ گۆزه‌که‌ر؛ قه‌واق؛ که‌سێ که‌ده‌فری

سوالت چی ده‌کا.

سفالگری / sofālgari ، ها؛ /اسم/ هه‌ورگه‌ری؛

کاسه‌که‌ری؛ قه‌واقی؛ گۆزه‌که‌ری؛ ۱. کار و

هونه‌ری سوالت دروست کردن ۲. کارگه‌ی

دروست کردن سوالت * سفال‌سازی

سفالی / sofālī ، ها؛ صفت. سوالتی؛ سوالت؛

گلین؛ گلینه؛ له‌گل چیکراو «کوزه‌ی سفالی؛

گۆزه‌ی سوالتی».

سفالین / sofālīn ، ها؛ صفت. /ادبی/ سوالتی؛

کریچی؛ گلین؛ گلینه؛ سوالت؛ له‌قور

دروست کراو.

دراو ماله‌که‌ زووتر پی بگا.

سعی کردن: تیکۆشان؛ تیکۆشین؛ کۆشان؛

هه‌ول دان «سعی کن زودتر کارت را تمام کنی؛

تیکۆشه‌ کاره‌که‌ت زوو ته‌واو که‌ی».

سعید / sa'îd ؛ [عربی] صفت. /ادبی/ هه‌زه‌خ؛ پیروژ؛

به‌ودم؛ مباره‌ک؛ موباره‌ک؛ ماره‌ک؛ هومايۆن؛

مارک.

سغدی / soqdi ؛ /اسم/ سوغدی؛ لقیک له

زمانگه‌لی هیندو- ئیرانی، که‌له‌کۆندله‌ ئاسیای

ناوه‌ندی (سوغد) قسه‌ی پی ده‌کرا.

سغر / soqor, soqar ؛ [از کردی] /اسم/ [قدیمی]

سیخور؛ سیخ‌چووله؛ سووچه‌ر؛ سیچر؛ سووچ؛

گیانه‌وه‌ری له‌تیره‌ی ژووژک و هیندیک

گه‌وره‌تر.

سفانن / safa'en ؛ [عربی] سفاین

سفارت / sefāret, safārat ؛ [عربی] /اسم/

۱. بالویزی؛ راسپارده‌یی؛ سه‌فیری؛ بالیۆزی؛ کار

و پیشه‌ی بالويز ۲. /ها/ [گفتاری] بالويز‌خانه.

☐ به‌سفارت رفتن: ۱. بوونه‌ بالويز ۲. [گفتاری]

چوونه‌ بالويز‌خانه؛ بۆ بالويز‌خانه‌ چوون.

سفارتخانه / sefāratxāne, safāratxāne ، ها؛

[عربی/فارسی] /اسم/ بالويز‌خانه؛ خانووبه‌ره‌ یان

نووسینگه‌یک که‌ بالويزی ولاتیکی بیانی و

هاوکارانی تیی‌دا ئه‌رکی فه‌رمییان به‌جی دینن.

سفارش / sefāreš ، ها؛ ات/؛ /اسم/ داخوازی؛

داخوازی؛ ۱. له‌مه‌له‌م؛ سپاره‌یی؛ سپارده‌یی؛

سفارشت؛ راسپیتر؛ قه‌وینتی ۲. /اقتصاد/ داوای

به‌ره‌هم هیئان یان ناردنی کالا.

☐ سفارش دادن؛ رادان؛ راسپاردن؛ که‌ل‌وپه‌ل

خواستن.

سفارش کردن؛ راسپاردن؛ سه‌ختی کردن؛

قه‌وینتی کردن.

سفارش کسی را کردن: خوازیری جیبه‌جی

کردنی کاری که‌سپک بوون.

سفارش‌دهنده / sefārešdahānde ، ها؛ گان/:

■ صفت مفعولی: سفته (سماو) / مصدر منفی:

نسفتن (نه‌سمین)

سفته / safte ، ها/ا: اسم. سفته؛ پسوله‌ی حه‌واله؛ به‌لگه‌یی که به پیی نه‌وه که‌سئ دانه‌وه‌ی پاره‌یی له واده‌یه کی دیاریکراودا وه نه‌ستو ده‌گرئ.

□ سفته امضا کردن: سفته ئیمزاکردن؛ به ئیمزا کردنی سفته، دانه‌وه‌ی پاره‌یی وه نه‌ستو گرتن. هه‌روه‌ها: سفته دادن

سفته گرفتن: سفته‌گرتن؛ به وه‌رگرتنی سفته‌ی ئیمزاکراوی که‌سئ، نه‌وه که‌سه پیته‌ندی دانه‌وه‌ی دراوی کردن.

سفته‌بازی / saftebāzi ، ها/ا: اسم. ۱. کپینی پهره‌گه‌لی بایه‌خدار بو هه‌لکیشانی نرخیان و فروشتنیان له‌پاش گران بوون ۲. کپینی شت‌ومه‌ک به سفته و فروشتنی به پاره ۳. کپینی شت‌ومه‌ک له قه‌باره‌ییکی زوردا به‌یی پاره و له‌ریگه‌ی به‌لگه و سفته‌وه.

سفت و سخت / seft-o-saxt: قید. [گفتاری] سفت و سؤل؛ ره‌ق و پته‌و؛ توند و پته‌و؛ قورس و قایم؛ زور به‌راستی و به‌پیداگریه‌وه.

سفتی / seftî: اسم. سفتی؛ ره‌قی؛ پته‌وی؛ سه‌ختی؛ توندی؛ قایمی.

سفج / safc: اسم. [قدیمی] خرچ؛ خرچه؛ قهره‌خرچه؛ به‌چکه گندوره؛ عه‌نجوور؛ کاله‌که‌ی نه‌گه‌یشتوو و زرک.

سفر / safar ، ها: أسفار [نامتداول]؛ [عربی] اسم. سه‌فه‌ر؛ یوم؛ ۱. ئوغر؛ کار یان ره‌وتی له شار یان ولایتیکه‌وه بو شار یان ولایتیکی تر‌پوشتن ۲. کار و ره‌وتی‌پوشتن له شوینیکه‌وه بو شوینیکی تر به‌نامیری گواستنه‌وه «سفر درون شهری؛ سه‌فه‌ری نیوشاری» ۳. جینگایه‌ک دوور له مال یان شوینی نیشته‌جی بوون. به‌رانبه‌ر: خَصَر «به سفر رفتن؛ چوونه سه‌فه‌ر»

□ سفر آخرت: [مجازی] دواه‌ه‌وار؛ دواکوچ؛

سفالینه / sofāline ، ها/ا: اسم. گلینه؛ هه‌رگینه؛ قافلۆک؛ هوود؛ درووست‌کراو له سواله‌ت.

سفاهت / sefāhat, safāhat: [عربی] اسم. [ادبی] گه‌وجی؛ نه‌زانی؛ بی‌ئاوه‌زی؛ بی‌ئه‌قلی؛ نه‌فامی «این کار منته‌ای سفاهت است: نه‌م کاره نه‌و پهری گه‌وجیه».

سفاین / safāyen: [عربی] جمع سَفینه: سفائن

سفت / seft: صفت. [گفتاری] سفت؛ سف؛ سفت‌وسؤل؛ سخ؛ ۱. پته‌و؛ په‌یت؛ نه‌سته‌م؛ هیتیم؛ ره‌پ؛ پرپۆ؛ زۆپ؛ زت؛ سه‌خت؛ گوژم؛ زوها؛ زوا؛ سرت؛ ره‌ق؛ رچ. به‌رانبه‌ر: نوم «چوب سفت؛ داری سفت» ۲. راوه‌ستاو؛ پته‌و؛ قایم؛ خوگرتوو «سفت بایست: سفت راوه‌سته» ۳. ره‌ق؛ پئر؛ کزر؛ وشک؛ کر؛ پندر؛ پند؛ زوا؛ زوها؛ ره‌ق و بی‌ئاو «خوراک سفت؛ خوراک سفت». هه‌روه‌ها: سفت‌بودن؛ سفت‌شدن؛ سفت‌کردن

سفت / soft: اسم. ۱. [گیاه‌شناسی] ریگه باریکه‌یه‌ک له سه‌رووی هیلکۆکه‌وه که له دانه‌گه‌لی پینگه‌یشتوودا به‌شیوازی کونی له توئیکلی دانه‌وه دیاره و توخم له سه‌ره‌تای روانی دانه له‌ویوه تیده‌په‌ری ۲. [جانورشناسی] کونی له نیو هیلکۆکه‌ی بریک له میرووان که سیپیری لی ده‌بویری و تۆم پیک دینی ۳. [ادبی] کونیه؛ سو؛ کونی گچکه.

سفت‌کاری / seftkārî: اسم. سفت‌کاری؛ به‌شی له ره‌وتی مال‌کردنه‌وه بریتی له کاری بنه‌ره‌ت دانان، دیوار هه‌لچنین و گرتنی میچی خانوو. به‌رانبه‌ر: نازک‌کاری

سفتن / softan: مصدر. متعدی. [ادبی] // سفتی: سمیت؛ — // سمین؛ سمتین؛ سمتن؛ سمتاندن؛ سمتاندن؛ سمه‌ی؛ سمای؛ سوئتن؛ نوژین؛ نووژین؛ نوهتن؛ قوقلین؛ قوقلاندن؛ قوولی / قولیز کردن؛ کوناکردن؛ وله‌که‌رده‌ی؛ قول کردن؛ کون کردن.

خوان پراخستن؛ کهوَل پان کردنهوه؛ سفره ره یاوه‌ی؛ سفره یاوایره؛ سفره بلاو کردنهوه.

سفره چیدن: سفره چین؛ خوان چین.

سفره‌ی دل خود را پیش کسی باز/ پهن کردن: [مجازی/ نه‌بینی خو لای که‌سی درک‌اندن؛ سفره‌ی دلی خو بۆ که‌سی کردنهوه.

سفره کردن: [کنایی/ هه‌لدرین؛ درین؛ دادرین؛ هۆردریه‌ی «شکم کسی را سفره کردن: زکی که‌سیک هه‌لدرین».

سفره‌آرای / sofrefārāyî ، ها: / اسم، سفره‌پازینی؛ کار، رهوت یان هونه‌ری پازاندنهوه‌ی سفره و خوان.

سفره‌خانه / sofrefxāne ، ها: / اسم، [قدیمی/ دیواخان؛ دیوی خوان؛ دیوه‌خوان؛ دیوی نان خواردن.

سفره‌ماهی / sofremāhi ، ها: / ان: / اسم، ماسی کارتوو‌خک؛ سفره‌ماسی؛ جۆریک ماسیه به له‌شی پان و ته‌خته‌وه.

سفری / safarî: [عربی/ صفت. سفره‌ری: ۱. به که‌لک بۆ سفره «لباس سفری: جل‌وبه‌رگی سفره‌ری» ۲. [گفتاری/ له‌سەر سفره «ماهم سفری شدیم: ئیمه‌یش له‌سەر سفره‌رین» ۳. [ادبی/ سفره‌کردوو یان له‌ناو سفره‌دا «یار سفری: یاری سفره‌ری».

سفسطه / safstate ، ها: [معرّب از یونانی/ اسم، شاشوویژی؛ هه‌له‌وویژی؛ شاش و بیژ؛ شاش و ویش: ۱. وت‌ووویژی به‌بی به‌لگه‌ی راسته‌قینه و له‌سەر گومان ۲. به‌لگه‌ی هینانه‌وه‌ی هه‌له‌ه‌روه‌ها: سفسطه کردن

سفلا / sofḷā: [عربی/ صفت. خواروو؛ خوارگ؛ خوارین؛ وارین «زاغه‌ی سفلی: زاخه‌ی خواروو».

سفلگی

سفلگی / soflegî: [عربی/ فارسی/ اسم، سپله‌یی؛ پی‌نه‌زانی؛ په‌ستی؛ په‌سپنده‌یی؛ په‌سپنده‌یی؛

کوچی دوابی؛ مهرگ.

سفر بخیر: سفره به سه‌لامه‌ت؛ سفره خوش؛ سفره بی‌خه‌ته‌ر؛ ئۆغر به خیر؛ یۆم بخیر (له‌کاتی خواحافیزیدا به مسافری ده‌لین). سفر فضایی: گه‌شتی ئاسمانی.

سفر قندهار: [تعریض/ سفره‌ری دوور و درێژ.

□ سفر کردن: سفره کردن؛ بۆ سفره‌چوون. از سفر آمدن: له‌سفره‌هاتنه‌وه؛ گه‌رانه‌وه له‌سفره‌ر.

سفر / sefr ، اسفار: [عربی/ اسم، [نام‌داول]

۱. کتیب؛ په‌رتووک «سفر پنجم: کتیبی پینجهم» ۲. هه‌ر یه‌که له‌پینج به‌شی ته‌ورات.

سفر / sofārā: [عربی/ جمع سفر سافر سفر نامه / safarnāme ، ها: [عربی/ فارسی/ اسم، سفره‌نامه؛ نووسراوه‌یی که ره‌وداو یان به‌سهرهاتی سفره‌ری تیدا نووسراوه «سفرنامه‌ی ریج به کوردستان: سفره‌نامه‌ی ریج بۆ کوردستان».

سفره / sofref ، ها: / اسم، ۱. سفره؛ سه‌خردان؛ خوان؛ تۆشه‌به‌ره؛ تفال؛ کهوَل «بیر سفره را پهن کن! سفره که به‌ره دایخه!» ۲. [مجازی/ ئه‌وه‌ی له‌سەر سفره دادنه‌ری «سفره‌ی رنگین: سفره‌ی ره‌نگاو‌ره‌نگ» ۳. جۆری پۆره‌سمی ئایینی «سفره‌ی نذری: سفره‌ی نه‌زر و نیاز» ۴. [زمین‌شناسی/ توژیژیکی پان و به‌رین له‌ماکی کانی یان ژیرزه‌وینی که ناوچه‌ییکی داپۆشیوه و ئه‌ستوریه‌که‌ی له‌پانیه‌که‌ی که‌متره.

□ سفره‌ی رنگین: سفره‌ی رازاوه؛ سفره‌ی ره‌نگاو‌ره‌نگ؛ سفره‌ی ره‌نگین.

سفره‌ی عقد: سفره‌ی ماره‌بران؛ سفره‌ی که له‌پیش بووک و زاوادا پرایده‌خه‌ن و ئاوینه و شه‌مدان و قورئان و بری خوارده‌مه‌نی که زۆرتر نمانان له‌سهری داده‌نین.

سفره‌ی نذری: سفره‌ی نه‌زر و نیاز.

سفره‌ی هفت سین هفت سین

□ سفره انداختن: سفره پراخستن/ داخستن؛

بئ فەری.

سفلە / sofle ، ها؛ -گان: [عربی] صفت. [ادبی]
سپلە؛ پئ نەزان؛ پەست؛ پەس؛ پەسپەندە؛
پەسپەندە؛ بئ فەری؛ گوورنەبەش؛ هۆقەبەر؛ تخیل؛
بئ بایەخ و بیوهری لە ناکاری شیاو.

سفلە پرور / sofleparvar: [عربی / فارسی] صفت.
[ادبی] سپلەپەرور؛ پەرورنەرێنەری مرۆی پەست و
پئ نەزان.

سفلە نواز / soflenavāz: [عربی / فارسی] صفت.
[ادبی] سپلەپەرور.

سفلای / soflā: [عربی] سفلای

سفلیس / seflis: [فرانسوی] سفلیس

سفلها / sofahā: [عربی] جمع سفلە

سفید^۱ / sefid, sifid: /اسم. سپی: ۱. چەرمگ؛
ئسبی؛ چەرموو؛ چەرمە؛ چۆر؛ ئسپیە؛ سپی؛
رەنگی بەفریان شیرێ تازه. هەرورەها؛
سفیدرنگ^۲. [موسیقی] یەكەى كات لە نۆت
نووسیندا كە درێژیه كەى نیوێ «گەرد» یكە.

☐ سفید یخچالی: رەنگی شیرێ.

سفید^۱: صفت. ۱. سپی؛ ئسبی؛ ئسپیە؛ چەرمگ؛
گەور؛ سفلای؛ چەرمە؛ چەرموو؛ كەشك؛ بە
رەنگی سپی «پارچەى سفید: پارچەى سپی»
۲. سپی بۆز؛ رەنگی خۆلەمیشى كەم رەنگ
<موى سفید: قزى سپى> ۳. نەنووسراو؛ چەرموو؛
بئ نەخش و نیگار «كاغذ سفید: كاغەزى سپى».

سفید - : پيشواژه. - سپی - چەرمگ - چەرموو؛
- چەرمە «سفیدمو: مووسپى».

سفید آل / sefid'al: ها / اسم. دارچكێكى
لێرەوارى بە ساقەتەى چوارگۆشە و گەلای
كوركدارى هێلكەییەو.

سفیداب / sefidāb: /اسم. ۱. گلەسپى؛ گل سپی؛
گل سفلای؛ گەردیكى سپی لە كەربوناتى سەرپ و
رۆج یان قەلا كە بۆ سپى كەرنەوێ دیوار بە
كەلك دى^۲. سپاوا؛ دەرمانى دەم و چاوا سپى
كەردن بۆ خۆ رازینی؛ هەوالى سووروا^۳. [گفتارى]

نیمەشۆرە؛ دیمەشۆرە؛ ماکیكى خاوینكەرەوێ
كۆن بۆ شۆردنى لەش لە گلەسپى و ماکی
ناژەلى.

سفیدار / sefidār: سیدار

سفیدامضا / sefid'emzā: [فارسی / عربی] /اسم.
سپی واژو؛ لاپەرەیه کی نەنووسراو و واژوکراو كە
بە كەسێكى تری دەدەن تا هەر چى دەیههوى
بە ناوی خاوەن واژوووە بینوووسى (چك سفیدامضا:
چەكى سپى وارو): سفیدمەر

سفیدبخت / sefidbax: /صفت. [مجازی]
بەختەوهر؛ خوشنگین؛ خودانبەخت؛ خاوەن
ژیانی خوشی ژن و میترایەتى (لەمەر ژنانەو بە
كار دەروا). بەرانبەر: سپاهبخت
سفیدپزی / sefidpazi: ها / اسم. نانەواخانەیی
كە بە ئاردی سپی نان دەكەن.

سفیدپوست^۱ / sefidpust: ها؛ ان / اسم.
سپی پیست؛ خەلكى سپی پیست؛ یەكێ لە چوار
گرۆی گەورەى خەلكى دنیا.

سفیدپوست^۲ / sefidpust: ها؛ ان / صفت.
سپی پیست؛ پێوەندیدار یان بەندیوار بە یەكێ لە
چوار گرۆی گەورەى رەگەزى مرۆ كە پیستیان
سپی كارە (لە سپى شیریهوا تا سەوزەى تال).

سفیدپوش / sefidpûš: /صفت. سپی پۆش؛
خاوەن پۆشەنى بە رەنگى سپى.

سفیدچشم / sefidčešm: /صفت. [مجازی، گفتارى]
چافهیشك؛ بئ چاوپروو؛ چاوتوند؛ چاوقایم؛
بئ شەرم.

سفیدرگ / sefidrag: ها / اسم. رگ لئفى ☐
رگ

سفیدرو / sefidrû: /صفت. ۱. روومەت چەرموو؛
دەم و چاوا سپی؛ بە دەم و چاواى سپى^۲. [کنایه]
رووسپى؛ رووچەرمگ؛ رووچەرموو؛ رووسوور؛
سەربەرز.

سفیدشویی / sefidšûyî: ها / اسم. سپى شۆرى؛
كارى لەكە و پەلە سەپنەو و شۆردنى

جل و بهرگی سپی.

سفیدک / sefidak ، ها: / اسم. / گیاه شناسی /

دوهک؛ دۆک؛ دۆوک؛ دۆکه؛ دهوکه؛ کیفکۆ؛ گهچیره؛ چهرمهیی؛ شۆکه؛ جۆرئ نهخۆشینى کارگی گول و گیاه که سه رتا له سه ر گه لا وه کوو چه ند په له ی سپی بچوو ک ده رده که وئ و پاشان له به ریکه وه هه موو گه لا و برئ جار لاسکه کانیش داده گرئ.

سفیدکاری / sefidkāri / اسم. سپی کاری؛ کار یان ره وتی گه ورائدن؛ چه رموو کړدنه وه؛ چه رمه وه که رده ی؛ سپی کړدنه وه ی خانوو.

سفیدگر / sefidgar ، ها: / ان: / اسم. مزگر؛ مسگر؛ که سئ که ده فر و ئامانی مسی به ساوینی قه لایی سپی ده کاته وه.

سفیدگری / sefidgari / ها: / اسم. مزگره ی؛ کار ی ساوینه وه ی قه لایی تهاوه به سه ر ئاوانی مسیدا بۆ به رگری له ژه نگه ئینان.

سفیدمو / sefidmû / صفت. مووسپی؛

مووچه رموو؛ مووچه رمگ؛ مووسفید

سفیدمهر / sefidmohr / سفیدامضا

سفیده / sefide ، ها: / اسم. ۱. سپینه؛ چه رمینه؛ سپیلکی هیلکه؛ تراوی لینج و سپی ژیر تویکلی هیلکه ی بالنده ۲. / گفتاری / سپیده؛ سه وگر؛ بوولیله ی به یان.

☐ سفیده زدن: / گفتاری / سپیده داهاتن؛ رۆژ بوونه وه؛ به یان نه نگوتن.

سفیدی / sefidî ، ها: / اسم. چه رمگی؛ سپیه تی؛ سپیاتی؛ سپیایی؛ سپییتی؛ گه وری؛ دۆخ و چۆنیه تی سپی بوون.

☐ سفیدی چشم: چه رمگی چاو؛ چه رموویی چاو؛ سپیایی چاو؛ به زی چاو؛ سپینه ی چاو؛ چه رمه و چه ما؛ په رده یه کی سپی رۆشن که ده ورنده وری گلینه ی چاوی داگرتوه.

سفیر / safir ، ها: / ان: / سفا: / عربی / اسم. بالیۆز؛ بالۆیز؛ الباباز؛ شاه بنده ر؛ بالیۆز؛ سه فیر؛ بریکاری

ده ولت له ده وله تیکی ترده؛ سپارده ی میری:

سفیر کبیر

☐ سفیر آکر دینه: نوینه ری فه رمی ولاتیك له ولاتیکی ترده که دانیشتووی ئه وئ نیه، به لام له کاتی پتویستدا له وئ ده بی.

سفیر سیار: بالۆیزئ که بۆ جیبه جئ کړدنی کار و ئه رکی پئ سپێردراو، سه ردانی ولاتانی جۆراو جۆر ده کا.

سفیر کبیر / safir kabîr / [عربی] سفیر

سفیل و سرگردان / safil-o-sargardân / صفت.

[گفتاری] ۱. ویل؛ سه رگه ران؛ ویل و وه یلان؛ ئاواره و ده ربه ده ر؛ تاروته ره / صاحبخانه بیرونمان کرد و ماندیم سفیل و سرگردان: خاوه ن مال ده رمانی کړد و ویل و سه رگه ران داکه وتین / ده سته پاچه؛ قه تیس؛ سه رگه ران؛ سه رلی شینواو «توی خیابان، یک ساعت سفیل و سرگردان بودم: له ناو شه قامدا، سه عاتیک ده سته پاچه بووم».

سفینه / safine ، ها: / عربی / اسم. ۱. / سفاین /

[نامتداول] که شتی؛ پاپۆز؛ گه میه ۲. کۆمه له نووسراوه یه کی جۆراو جۆر به تایبته شیعی دلداری ۳. / نجوم / کشتی - ۲

☐ سفینه ی فضایی: ناو کیهانی

سفیه / safiḥ ، ها: / ان: / سفا: / عربی / صفت. خه شو؛ ده به نگ؛ که مئاووز؛ حۆل؛ بلج؛ باله؛ سائه قل؛ گه وچ؛ لاژگ؛ که معه قل.

سق / saq(q) / اسم. / گفتاری / مه لاژ؛ مه لاژوو؛ مه لاژی؛ مه لاژگ؛ مه لازه؛ مه لاشۆ؛ مه لاشوو؛ ملاشک؛ مه لاشک؛ ملازگ؛ ئاسمانه؛ لاوس؛ بن میچی زار.

☐ سق سیاه: / مجازی / ۱. قۆشمه؛ قۆشه؛ به د ودم؛ ده م ره ش ۲. که سئ که پیشگویی خراپ بکا و خه ونه کانیشی بی نه دی.

☐ سق زدن: ۱. خووساندنی خوار ده مه نی (وشک) له ناو ده مده؛ ده زار زه لاندن

۲. مجازی/ خواردنی شتی رهق و وشک.

سق کسی را با چیزی برداشتن: [کنایی/ ناوک/ فرچکی که سیک به شتی برین؛ خوو پی گرتن] (مثل اینکه سق او را با دروغ برداشته اند: وای دياره ناوکیان به درو برپوه).

سقا / saqqā, ها: بیان: [عربی/ اسم/ قدیمی/ ئاوکیش؛ تیراوی؛ ئاوبهر؛ سهقا؛ که سی که خه لکی تیرا ده کرد، به تایبعت ئه وهی له هه مبر وهر گرتنی پاره وه، ئاوی خواردنی ده برده بهر مالان.

سقایی / saqqā'i: [عربی] سقای سقاخانه / saqqāxāne, ها: [عربی/ فارسی/ اسم/ قدیمی/ سهقاخانه؛ که ندیکی گچکه له دیواری بواره و کۆلاندان، ئاوی خواردنه و بیان لی داده نا و ریزیکی ئاینی هه بوو.

سقاھک / saqqāhak: [عربی/ فارسی] دُم خنَبانک

سقای / saqqāyî: [عربی/ اسم/ ئاوکیشی؛ سهقای؛ ئاوبهری: سقایی

سقر / saqqez: [اسم/ بنیشت؛ بنیشت؛ به نیشت؛ به نوشت؛ جاجکه؛ داچکه؛ چاچک؛ چاچکه؛ جاجک؛ جاجگ؛ ژاژکه؛ ژاژک؛ وژهن؛ شیلهی داره بن؛ شیرهی دار قه زوان که له کورده واریدا زۆر ناسراوه.

سقط / saqat: [عربی/ صفت. سهقهت؛ سه کهت؛ سه کهت: ۱. مرداره بوو؛ به لادا هاتوو؛ مردوو ۲. تۆپیو؛ تۆپیگ؛ تۆپی پۆخله وات؛ له کار که وتوو؛ زا به بووگ؛ عه یب دار ۴. [نامتداول/ خراپ؛ په ست.

سقط شدن: زنگرین؛ تۆپین؛ تۆپان؛ تۆپهی؛ تۆپای؛ که وتین؛ شایان؛ سه کتین؛ فه تین؛ سه کهت بوون؛ تۆپه رایوون؛ هه لتۆپین؛ هه لتۆپین؛ مردار بوونه وهی گیانه وهران [یکی روستایی سقط شد خرش: دانێ لاگه یی که ره که می تویی].

سقط کردن: سه کهت کردن؛ تۆپاندن؛ که وتاندن؛ هه لتۆپان؛ مردار کردنه وهی گیانه وهران [آخرش این حیوان بیچاره را سقط می کنی: ئاخری ئهم بی زوانه سه کهت ده که ی].

سقط گفتن: [نامتداول] جنیودان؛ دژوین دان؛ سکانن؛ قیلین؛ دژمان دهی/ دای.

سقط / seqt: [عربی/ اسم/ کاره هاتی داکه وتن؛ له بار چوون. ههروه ها: سقط کردن

سقط جنین: کار یا ره وتی به راوتین؛ بهر هاویشتن؛ بهر ته وانن (بۆ گیانه وهر)؛ بهر خستن؛ له بار چوون؛ مندا ل زیان کردن؛ له بارچین؛ هاتنه دهر وهی پیزه له پزداندا به مردووی و زۆر تر بهر له کاتی خۆی.

سقط آور / seqtāvar: [عربی/ فارسی/ صفت. له بار بهر؛ بارخهر؛ زیان پی که ره؛ به تایبه تمه ندی له بار بردنی بیچووی ناو زگ.

سقط فروش / saqatfurūš, ها: [ان: [عربی/ فارسی/ اسم/ قدیمی/ ورده واله/ وردکه واله فروش. ههروه ها: سقطفروشی

سقف / saqf, ها: [عربی/ اسم/ ساپته: ۱. میچ؛ ساپتیک؛ سهراپته؛ سقیک؛ ئاسمانه؛ کاش؛ بن میچ؛ سرمیچ؛ کاشخانک؛ بنساپته؛ بن بان؛ بنو دارا؛ پۆشه نی بان مال بان که ره سه ی سه رنشیندار «سقف خانه: میچی خانوو» ۲. [اقتصاد/ سه راوان؛ بانترین ئاستی په رده زی.

سقف دهان سق

سقف کاذب: بن میچی له ژیر میچی سه ره کیدا که باریک هه لئاگری و بۆ جوانکاری یان داپۆشیننی لووله و کانال، سازی ده که ن.

سقف زدن: میچ لیدان؛ سه رگرتن؛ بن میچ گرتن؛ سرمیچ گرتن؛ داره را کردنی مال؛ سه ری خانووگرتن «فردا سقف را می زنند: به یانی میچ لئ ده دهن».

سقلمه / soqolme, ها: [ترکی/ اسم/ گفتاری/

سک / sok ، ها: / اسم، / گفتاری / ۱. نه قیزه؛ نه قیزی؛ زه خت؛ زه خت؛ زه خته؛ زه قت؛ سوکته؛ پیره سی؛ شهبیک؛ دارئ نووک تیژ که چاره ویی یئ لیده خورن ۲. ههرشتیکی وه که نه قیزه.

☐ **سک** زدن: نه قیزه دان؛ سیخ دان؛ زیخاندن.
سکام / sekām : / [فرانسوی] / اسم، سیکام؛ جۆریک پیشاندانی پرهنگی ویینه تهله فیزیونی.

سکان / sokkān ، ها: / [عربی] / اسم، سوکان؛ نامیری بهر یوه بردنی که رهسته گهلی سهر ئاو (گمیه، لۆتکه ...) یان بالگره وه (فرۆکه، هیلی کوپتر ...).

سکاندار / sokkāndār ، ان: / [عربی] / فارسی / اسم، سوکاندار؛ بهر یوه بهری که رهسته گهلی سهر ئاو یان بالگره وه.

سکانس / sekāns ، ها: / [فرانسوی] / اسم، سیکانس؛ زهنجیره دیمه نی یه که له دوای یه کی فیلمی که بابهت یان پرووداویکی دیاریکراو نیشان ده دا و به پروون بوونه وهی بهر مبه ره ی دیمه ن دهس پیده کا و به تاریک بوونه وهی کۆتایی دیت.

سکتاریسم / sektārism : / [فرانسوی] / اسم، [سیاست] / **سکته** / sakte, sekte ، ها: / [عربی] / اسم، ۱. قۆتک؛ وهستان؛ ویست؛ مفاجات؛ موفاجات؛ سه کته؛ دۆخ یان چۆنیه تی وهستانی له نکاوی دل یان میشک ۲. / [دبی] / دۆخ یا چۆنیه تی تیگ چووونی کیشی شیعر.

☐ **سکته ی قبیح** / [دبی] / ههلبه زینه وه؛ دۆخ یا چۆنیه تی شۆوانی کیشی شیعر به شیوه یه کی زهق و ناخۆش.

سکته ی قلبی؛ دله کپی؛ ویستی دل؛ دۆخی له لیدان کهوتنی دل.

سکته ی کامل؛ ویستی تهواو؛ سه کته ی تهواو؛ شه پله یه که که مهرگی به دواوه یه.

سکته ی مغزی؛ سه کته ی مه غزی؛ شه پله ی

زوقور تمه؛ سیخورمه؛ سیخورمه؛ سوخورمه؛ زه خت؛ زه خته؛ کولم؛ نوکوره؛ کلینجی؛ مسته کول؛ مسته کۆله؛ مسته کۆل؛ مسته کۆله.

سقمولیمس / saqmolimos : / [یونانی] / اسم، دپ که زه رده؛ زه رده سیری؛ گیاییکی ده شته کی به گه لای گه وره، درووی زهرد، گولی بنهوش و ره گی ئه ستووره وه که شیرینه و ده خوریت.

سقمونیا / saqmūniyā : / [معرب از یونانی] / اسم، خه شیک؛ خوشیلک؛ گیاییکی خۆه له واس، به گولی زهرد، زه مپیکی ریسنی په وانکه ره وه که له ره گه که ی ده رده هینریت.

سقنقور / saqanqūr ، ها: / ان: / [معرب از لاتینی] / اسم، گیانه وه یکی خزۆک و زینووزای تایبه تی گهرمینانه به دهستی سپه وه که له ناوچه ی گهرم و فینکدا ده ژئ: **ریگماهی**

سقوط / soqūt, suqūt : / [عربی] / اسم، ۱. کار یان پهوتی داکه وتن؛ داکه تن؛ که تن؛ کهوتن؛ ئه ره کهوته ی؛ کهوته یه؛ بهر بوونه وه؛ وهر بیهی؛ رسیان؛ هه لدران؛ چه وانچه بوون «سقوط سنگ؛

داکهوتنی بهرد» ۲. پهوتی دابه زین؛ داکشان؛ هاتنه خوار؛ هندکین؛ کهم بوونه وه؛ نزم بوونه وه «سقوط قیمت ها؛ دابه زینی نر خه ل» ۳. [مجازی]

کاره ره هاتی پرووخان؛ ورپه ی؛ له سهر کار یان پا و پله ی خۆ لا چوون «سقوط دولت؛ رووخانی دهولت» ۴. [مجازی] / **شکان**؛ پرووخان؛ بار و دۆخی داگیر کران له لایه ن دۆژمنه وه؛ به دهسته وه دران «سقوط برلین؛ شکانی برلین»

۵. **شکان**؛ دۆخ یان چۆنیه تی له دهس دانی پیگه ی ئاکاری یان کۆمه لایه تی خۆ «انحطاط و سقوط جوانان خوشگذران و بی خبر؛ شکان و فهوتانی لاوانی خۆشاپویر و بی ئاگا». ههروه ها: **سقوط کردن**

☐ **سقوط آزاد**؛ دۆخ یان چۆنیه تی بهر بوونه وه؛ ته کهر بوونه وه؛ داکهوتن یان داته کینی شتیک له بهر زیه که وه، به یی گوشاریک له سهری.

ئىسكە، عىسك، نىسكە؛ ھەسر؛ سەھى؛ ھەرس؛
بەرسىنچك (سۆك)؛ چۈنەتەي گرتەنەۋە و بەردانى
دىفاراگم كە دەبىتە ھۆى ھالىكى ۋە كوۋ
ھەناسەبر كە بە دەنگىك، تابەتەۋە.

سكىسى / 'seksɪ/ :[ئىنگلىسى/ فرانسوى] صىفت.
 سىكىسى: ۱. پىئەندىدار بە كار و بارى جىنىسى
 ۲. ھۆك بزوئىن؛ ھۆكاوى؛ ھەۋەساۋى؛ ھەۋەس
 ھەلسىز.

سکنا / soknā : [عربی] /سم، ٹاکنجیٹی؛
 نیشتہ جیئی؛ رہوٹی جی گرتن و مانہ وہ لہ
 شوئیک : سکنی

سکنآت / *sakanāt* : [عربی/سم، حال و بال؛ دؤخ و جوو لی ناویسته کی که سی له حاله تیکی تایه تدّا۔

سکنج / sekonc, sokonc: صفت، [قدیمی]
 ۱. دهم‌زل؛ زاردړاو ۲. دهم بڼه‌نیو؛ دهم‌بوگن
 ۳. حه‌فلج؛ لیوتلیشاو؛ لیوک‌ت؛ له‌وشه‌قه‌تا.
 سکنجین / sekancabin: [م‌عرب از کردی] / اسم،
 سکه‌نجه‌بین؛ ئه‌سکه‌نجه‌بین؛ ئه‌سکه‌نجه‌مین؛
 شه‌ربه‌تی سرکه و هه‌نگوین: سِر‌کنجین؛
 سکنجین

سكندرى / sekandari /: اسم، له تر؛ ته پرل؛
ته سه؛ ته پوخ؛ توغ؛ نوچ؛ پهت؛ سه تمه؛ ساتم؛
سه رتقلى؛ سه رتقلى؛ سه رهنگرى؛ سه رسم؛
سه رسمتى؛ هه له نگوته؛ له دهس چوونى
خوارگرى بو تاويك به هوى پا هه لكه وتن يان
ياحه قول بوون.

□ سکندری خوردن: هه‌له‌نگوتن؛ هه‌له‌نگووتن؛
هه‌له‌نگفتن؛ هه‌له‌نگافتن؛ هلنگفتن؛ ههلنووتن؛
ههلنووتان؛ ته‌رپلین؛ گلان؛ گلی‌ره‌ی؛ ساتمه
کردن؛ ساتمه دان؛ سه‌ره‌نگری بوون؛ رهت
بردن؛ پا هه‌له‌کەفتن؛ له‌تر دان؛ نوچ بردن/
دان؛ سه‌رسم دان.

سَکَنجَبِین / sekangabîn : [از کردی] سَکَنجَبِین

می‌شک؛ بی‌هوشی و بورانه‌وهی دهم و دست
به هوی گیرانی دهماریکی می‌شک به تنوکه
خوننیک، گیر ساو بان هر چیکِ تر.

سکته‌ی ملیح: [ادبی] هه‌لدانه‌وه؛ هه‌لبه‌زینه‌وه‌ی
کیشی شعر به شیوه‌ی وچانیکی کورت و
هیز دان له سهر وشه‌یه‌ک، که ده‌بیته‌ه‌وی
جوانی و رازانه‌وه‌ی وتار.

سکته‌ی ناقص: سه‌کته‌ی ناتواو؛ له‌کارته
بوونی ده‌ماری سهر به بزای ویسته‌کی به‌شی
له‌له‌ش به هۆی سه‌کته‌وه.

□ سکتہ کردن: سه کته کردن؛ شه پله لیّدان.

سکر / sokr : [عربی] اسم. [ادبی] مہستی؛
سہ رخوئی .

سکر آور / sokrāvar ، ها: [عربی / فارسی] صفت۔
 مہستہ مہنی؛ مہستی، ہٹن؛ مہستکہر۔

سکرات / sakarāt: [عربی/اسم. ۱. مہستی؛
سہ رخوئی؛ دؤخی بی خہبہری بہ ہؤی
مہستیہ وہ ۲. دؤخی لہ ہؤش چوون و بی ناگاہی
لہ کاتہ سہرہ مہرگدا۔

سکرتر / sekreter : [فرانسوی/ اسم، نووسیاری؛
پازگر، نه‌نییگر؛ نویسیاری (زۆتر) ژن که
وهه‌سته‌گری نووسینگه‌ی به‌پرسانه.

سکس / seks: [انگلیسی / فرانسوی] /سم. سیکس؛
کار و باری جنسی.

سەكستان / sekstān /: [فراڭسۇي] /سەم، سەيگەستان:
 ۱. /سە/ ئامىرى ئەندازە گرتى مەوداگەلى
 گۆشەيى بۇ دۆزىنەۋە شۈيتى كەشتى يان
 ۲. [نەجم] ۋەنەيەكى ئاسمانى لە لەتەگۆي
 باشووردا كە ۋەكوو سى پايەيتكى ۋەنەگرى
 ۋايە.

سک - سک / soksok /: صوت. شار- شار؛ قهله؛
 وشه یه که مندا لان له یاری چاوشار کیندا
 دوو باته ی ده که نه وه.

سکسکه / sekseke ، ها/: اسم، نرگهره؛ نرگهری؛
نرگ؛ نرہ؛ نرہہ؛ نیرری؛ نرگهرہ؛ ئسک؛

سکنة / sakane: [عربی] جمع ⑤ ساکن

سکني / soknā: [عربی] ⑤ سکنا

سکو / sakù, ها: / اسم. سه کو؛ ساکو: ۱. دکه؛ دووشک؛ زاب؛ پروبه ریکی ته ختان که به کهرسه ی ساختمان ی چی ده کری و پتر بۆ دانیشن به کاردی ۲. پترک؛ هه ززال؛ ئاوا پیکهاته یی بۆ دانان یا دامه زرانندی ئامیر، کهرسه یان دهم و ده زگابه ک به سه ریوه «سکوی پرتاب موشک: سه کوی هاویشتنی موشه ک» ۳. پروبه ری تهخت و قوت بۆ سوار بوون و دابه زین له قه تار یا بار کردن و داگرتن و شتی وا «سکوی راه آهن: سه کوی هیلی ئاسن» * سکوب

⑤ سکوی چادر: ته باره؛ ته روال؛ پترک.

سکوی حفاری: سه کوی هه لکۆلین؛ تهختانیک (به تابهت به سه ر کۆمیه کی ئاودا) که ده کهل و کهل و په لی هه لکۆلینی به سه ره وه داده مەزری.

سکوب / sakkûb: ⑤ سکو

سکوت / sukût, sokût: [عربی] / اسم. بیده نگ ی: ۱. بم؛ قهروپ؛ خامۆشی؛ کپی؛ نز؛ دۆخ یا چۆنیه تی نه بوونی دهنگ و هه را «سکوت بر همه جا حاکم بود: بیده نکی بالی به سه ر هه مو شوینیکدا دابوو» ۲. مات؛ مق؛ کار یان رهوتی بیده نگ بوون؛ هیچ نهوتن؛ دهنگ نه کردن «چرا سکوت کردی؟ بۆچی بیده نگ بووی؟».

⑤ سکوت شدن: دهنگ نه مان؛ هه را بریان؛ له دهنگ کهوتن؛ بیده نگ بوون؛ قه و قپ بوون. ههروه ها: سکوت بودن

سکوت کردن: قسه نه کردن؛ بیده نگ بوون؛ وست بوون؛ مات بوون؛ کپ بوون؛ هیچ نه گوتن؛ نق نه کردن؛ نق که ده دی.

سکولار / sekolār: [از انگلیسی] صفت. سیکولار؛ لادینی؛ نادینی؛ دین لایی.

سکولاریسم / sekolārism: [فرانسوی] / اسم.

سیستمی لادینی؛ سیکولاریسم؛ سیستمی حکومتی یان فیرکاری که کاری به سه ر ئامۆژه گه لی دینی وه نه.

سکون / sukûn, sokûn: [عربی] / اسم. [دبی] هه دا؛ هه دار؛ نه جمی؛ تۆقره؛ ئۆخژن؛ هه ندر؛ بی خوشتی؛ بی جم؛ ماتی؛ بی هه ست و خوشتی. سکونت / sukûnat, sokûnat: [عربی] / اسم. نیشته جیی؛ سه قامگیری؛ ئاکنجیتی؛ گله به ری؛ دیماتی؛ کاری هه دا دان و نیشته جی بوون له شوینیکدا به تابهت بۆ ژیان.

⑤ سکونت داشتن: نیشته جی بوون؛ جیگیر بوون؛ مانه وه؛ هتورین.

سکونت کردن: مانه وه؛ نیشته جی بوون؛ دانیشن؛ مه زران «مدتی درخانه ی خویشاوندانش سکونت کرد: ماوه یه ک له مالی خزمانیدا مایه وه». ههروه ها: سکونت گزیدن

سکه / sekke, ها: [عربی] / اسم. سکه؛ سکه؛ سکی؛ قهره پول؛ پاره ی له کانزا.

⑤ سکه بودن کار کسی یا چیزی: [مجازی] وه به ره بوونی / له سه ر ده ور بوونی کاری که سیک «امروز کار دلال ها سکه است: ئه مرۆ کاری ده لاله کان وه به ره وه».

سکه زدن: ۱. سکه لیدان؛ پوول لیدان؛ دراو کوتان «دولت سکه ی ۵۰ تومانی زده است: ده ولت سکه ی ۵۰ تمه نی لیداوه» ۲. [مجازی] پوول ماشینه وه؛ پوول ماشتنه وه؛ پوول گه سک دان؛ پاره له چاپ دان؛ درامه تی یه کجار زۆر بوون «فروشندگان زمین دارند سکه می زنند: زهوی فروشان پوول ده ماشنه وه».

سکه ی یک پول کردن: [مجازی] به پووش ده ر کردن؛ بی به ره و قیمهت کردن «با حرفه ایی که زده او را سکه ی یک پول کرد: به و قسانه کردی، به پووش ده ری کرد». ههروه ها: سکه ی یک پول شدن

از سکه انداختن: [مجازی] له به ره و خستن؛ بی

به‌نرخه.

سگ بزرگ: وپنه‌یه‌کی ئاسمانی له رۆژه‌ه‌لاتی باشووری که‌لووی راوچی‌ه‌وه که‌شه‌عرا یه‌مانی پرشن‌گدارترین ئه‌ستیره‌یه‌تی.

کلب‌اکبر

سگ پلیس: سه‌گی پۆلیس؛ به‌شدار؛ جوړئ سه‌گ که له دۆزینه‌وه‌ی تاوانکاران یا که‌سانی جی‌گومان، یارمه‌تی پو‌لیس ده‌دا.

سگ تازی 𐭮𐭥𐭥 سگ شکاری

سگ حسن‌دله: [کنایی] سه‌گی هه‌واران؛ سه‌گه‌ خو‌پ‌ری؛ سه‌گی به‌ر‌ه‌لا؛ نمانای «خو‌پ‌ری‌ته‌ی»، «خۆ‌تی‌ه‌ه‌لقوت‌تی» و «بی‌کاره‌یی» که‌سی خو‌پ‌ری و بی‌کاره که‌ سه‌ر به‌ هه‌موو شو‌پ‌نیک‌دا ده‌کا.

سگ خانگی: سه‌گی مالی؛ سه‌گی لینی.

سگ راه‌نما: سه‌گی ریشاندەر؛ سه‌گی راه‌اتوو بۆ ر‌ئ پیشاندانی کو‌پ‌ران.

سگ روس‌باه: [کنایی] سه‌گه‌ر‌ه‌ش؛ سه‌گی پرو‌ر‌ه‌ش؛ مرو‌فی تاوان‌باری خو‌پ‌ری.

سگ شکاری: تل؛ تانجی؛ تانجیه؛ تا‌ژی؛ جو‌رئ سه‌گ که به‌ بۆن یا دیتن ده‌که‌و‌یت‌ه‌ شو‌پ‌ن نی‌چ‌یر: سگ تازی

سگ کوچک: سه‌گه‌ چوک‌ه‌؛ وپنه‌یه‌کی گه‌ردوونی له رۆژه‌ه‌لاتی که‌لووی راو‌چی که به‌ چاو ته‌نیا یه‌ک ئه‌ستیره‌ی به‌ ناوی شه‌عرا‌ی شامی دیاره: کلب‌اصغر

سگ گله: شام‌بویی؛ تو‌ول؛ گۆل؛ گه‌مال؛ سه‌گ‌ئ که بۆ چاو‌ه‌د‌یری ر‌ان راه‌پ‌نراوه.

𐭮𐭥𐭥 سگ شدن: [مجازی] بو‌ونه سه‌گ؛ خراو هه‌ل‌چوون؛ زۆر تو‌وره یان وه‌ر‌ه‌ز بو‌ون «امروز رانده‌مان سگ شده بود و پا‌چه‌ی هه‌م را می‌گرفت: ئه‌م‌رۆ ئازۆره‌که‌مان ببو‌ود سه‌ک و ده‌ر‌پا‌چه‌ی هه‌مووی ده‌گرت».

سگ صاحبش را نشناختن: [کنایی] سه‌گ خاوه‌نی خۆ نه‌ناسین؛ تو‌وته وه‌ی نه‌ژناسه‌ی؛

بره‌و و بی‌با‌یه‌خ کردن؛ بی‌قیمه‌ت کردن «بد اخلاقی او، کارش را از سکه انداخته بود: بی‌ئا‌کار بو‌ونی، کاره‌که‌ی له‌ بره‌و خست‌بو‌و». هه‌روه‌ها: از سکه افتادن

سکه‌ای / sekke'î: [عربی/فارسی] صفت. سکه‌یی؛ پو‌ولی؛ دراوی «تلفن سکه‌ای: ته‌له‌فو‌ونی سکه‌یی».

سکه‌شناسی / sekkešenāsi: [عربی/فارسی] اسم. سکه‌ناسی؛ زانستی پ‌یوه‌ندیدار به‌ لی‌روانین و ناسینه‌وه‌ی سکه‌گه‌لی سه‌ر به‌ ولاتان و سه‌رده‌مگه‌لی جو‌راو‌جو‌ری می‌ژو‌ویی.

سکیدن / sokidan: مصدر. متعدی. [گفتاری]

// سکیدی: سی‌خاندن؛ می‌سکی: ده‌سی‌خ‌تی؛ پسک: بسی‌خ‌ینه // ۱. سی‌خاندن؛ زی‌خاندن؛ به‌ زی‌خ ئازنین؛ سی‌خ دان؛ به‌ سی‌خ لی‌دان ۲. کۆلین؛ هه‌ل‌کۆلین؛ هه‌ل‌که‌واشتن؛ هه‌ل‌که‌وشاندن؛ دانه‌وه‌؛ کنه‌کردن * سک زدن

سکیزیدن / sekizidan: مصدر. متعدی. [قدیمی]

هه‌ل‌تۆزان؛ هه‌ل‌توو‌زان؛ هه‌ل‌تۆزاندن؛ هه‌ل‌توو‌زاندن؛ هه‌ل‌تیزان؛ هه‌ل‌تیزاندن؛ هه‌ل‌جو‌وزان؛ هه‌ل‌جو‌وزانن؛ هه‌ل‌جو‌وزین؛ جو‌وته‌هاو‌یشتن؛ له‌قه وه‌شاندن؛ جو‌تلی شای؛ لو‌وش‌که‌هاو‌یشتن و هه‌ل‌بزو‌قین.

سگ / sag: اسم. سه‌گ: ۱. له‌ها؛ ل‌ان؛ سه‌و؛ سه‌ی؛ سه‌؛ سه‌پ‌ر؛ سه‌پ‌ه‌که؛ کۆ‌چه‌ک؛ کو‌چ‌ک؛ کو‌و‌چ‌ک؛ گه‌مال (نیر)؛ ده‌ل (بۆ می)؛ کو‌سو‌ک؛ کو‌وتی؛ کسو‌ک؛ تو‌وته؛ که‌ل‌پ؛ گیانه‌وه‌ری گواندار و گوشت‌خو‌ری که‌وی، په‌ن‌چه‌پ‌وو، به‌ چوار قام‌کی کۆ‌وه‌بو‌و له‌ پ‌ی‌دا، که له‌ گور‌گه‌وه‌ نزیکه ۲. یازده‌هه‌مین سالی رۆژم‌یری تور‌کستانی 𐭮𐭥𐭥 تقویم ۳. [نجوم] دوو وپنه‌ی گه‌ردوونی له ئاسمانی له‌ ته‌گۆی باکو‌وریدا.

𐭮𐭥𐭥 سگ آبی: سه‌گاو؛ سه‌گای؛ سه‌گاف؛ سه‌گافی؛ سه‌گالا؛ سه‌با‌ف؛ می‌کی ئافی؛ مه‌یکی ئافی؛ میا‌ئافی؛ گیانه‌وه‌ری‌کی مه‌له‌وانه، زی‌اتر ماسی و ناو‌زیان ده‌خوا و پ‌یست و رۆنه‌که‌ی زۆر

جنتویکه کاتی دانی شتیک به ناچاری و نابه‌دلی ده‌گوترئ به مانای واده‌زائم سگ خوار‌دوویه‌تی) «بگیر، این هزار تومان هم سگ‌خور! بگره، ثم سده تمه‌نیشه سگ‌خور!». هه‌روه‌ها: سگ‌خور شدن؛ سگ‌خور کردن

سگدانی / sagdānī ، ها: / اسم. کوله‌سه؛ کۆله: ۱. کولانه‌سه‌گ؛ جیگا و کونی سگ ۲. / [کنایی] کونه‌پۆی، کۆلیت؛ ئەنزه‌لۆک؛ جیگای زۆر پیس و تنگ «یعنی تو به این سگدانی می‌گویی خانه؟؛ یانی تو بهم کوله‌سه‌یه ئیزی مال؟».

سگدست / sagdast ، / اسم. سه‌گده‌س؛ جمگه‌یی له ماشیندا که چهرخ به میله‌یه‌که‌وه (به‌ناو میله‌ی سه‌گده‌ست) ده‌لکینی به ته‌وه‌ره‌ی چهرخه‌کان (ئیکسیل) هوه.

سگدو / -do، sagdow، / اسم. [گفتاری] ته‌قله‌ده‌و؛ ته‌ق‌وده‌و؛ راویچکه؛ راویژکه؛ هات‌و‌چۆی زۆر و بیخو.

سگدو زدن: ته‌قله‌ده‌و دان؛ ته‌ق‌وده‌و کردن «چقدر توی این شهر برای یک اتاق خالی سگدو زد؛ چهنده لهم شاره بۆ وتاغیکی چۆل ته‌قله‌ده‌وم دا». سگدوی / sagdovī ، / اسم. [گفتاری] ته‌قله‌ده‌و؛ ته‌ق‌وده‌و.

سگره / segerme ، ها: / اسم. [گفتاری] خه‌ت توئیل؛ لۆچی ته‌وئیل؛ ناوچاو.

سگره‌های کسی توی هم بودن: [کنایی] ناوچاوانی که‌سئ بۆران کردن؛ ناوچاو که‌سیک گرژ بوون؛ تووره بیان نار‌ه‌حت بوونی که‌سئ «چه‌شده؟ سگره‌هایت توی هم است؛ چ بووه؟ ناوچاوانت بۆران ده‌کا». هه‌روه‌ها:

سگره‌های کسی توی هم رفتن

سگ‌زبان / sagzabān ، ها: / اسم. گه‌مالدۆ؛ گه‌مالدوو؛ دوو- دوو‌که‌ر؛ دوودی که‌ره؛ گیایی ئالیکی دووسالان، به‌ره‌گی ئەستوو، لاسکی راست، گه‌لای ته‌سک و نه‌رم و گولئ هیشوویی سوور یان بنه‌وشه‌وه که‌گه‌لا و‌ره‌گی بۆ ده‌رمان

زۆر زله و شیرزه بوون «آن قدر شلوغ بود که سگ صاحبش را نمی‌شناخت؛ ئەونده شلووغ بوو سه‌گ خاوه‌نی خوی نه‌ده‌ناسی».

سگ کسی به چیزی یا کسی ارزیدن: [تعریض] تاله‌مووی که‌سئ سهد شت/ که‌سئ تر هینان؛ زۆر سووک و بی‌بایه‌خ بوونی شتئ له چاو شتیکی تر «سگ آزاد می‌ارزد به صدتا مثل دارا؛ تاله‌موویه‌کی ئازاد سه‌دی وه‌ک دارا دینی».

سگ کسی نبودن: [تعریض] سه‌گی جیگایی/ شوئینی نه‌بوون؛ هیچ گهم و بایه‌خیک نه‌بوون «ارباب سگ کیست که بخواهد مرا از زمین بیرون کند؛ ناغا سه‌گی کوبیه بیه‌وئ من له زه‌وی خۆم هه‌لکه‌نی».

سگاله / sagāle ، ها: / اسم. کوپری چه‌وان؛ کووره‌ی چه‌وده‌ن؛ جوړئ کارگی میملی گیای چاوداره که ده‌رمانی خوین‌راگری ئیرگوتینی لی ده‌گرن.

سگالیدن / sagālidan ، / مصدر. لازم. [نامتداول] // سگالیدی: رامای؛ می‌سگالی: راده‌مینی؛ پسگال: رامینه // رامان؛ پۆنجین؛ ده‌برانندن؛ بیرکردنه‌وه؛ هزر کردن.

سگ‌انگور / sagangûr ، تاجریری سیاه، تاجریری

سگباد / sagbād ، / اسم. [تعریض] هاری؛ نه‌خۆشینی سه‌گی در «مواظب باش! امروز رئیس سگباد دارد؛ وریای خۆت به! ئەو‌پۆ سه‌رۆک هاری گرتووه».

سگ‌توله / sagtûle ، توله‌سگ

سگ‌جان / sagcān ، / صفت. [مجازی، گفتاری] گیان‌سه‌خت؛ سه‌گ گیان «این ساعت خیلی سگ‌جان است؛ تا حالا چند دفعه از دستم افتاده، باز کار می‌کند؛ ئەم ساعه‌ته زۆر کیان‌سه‌خته، تا ئیستا چهند جار له ده‌ستم دا‌که‌وتووه، هیشتا هه‌ر کار ده‌کا».

سگ‌خور / sagxor ، / صفت. [مجازی] سه‌گ‌خۆر؛ سه‌گ‌خواردگ؛ له بار بۆ خۆراکی سه‌گ (جۆره

ده شی.

سگسان / sagsān، ان /: صفت. سه گاسا؛
تووته ناسا: ۱. سه گسار؛ وهک سهگ ۲. سهر به
تیره ی سهگان.

سگک / sagak، ها /: اسم. بهر مزبانه؛ بهر مزوانه؛
مهله زوانه؛ ئالقه زوونه؛ ئاو زوون؛ ئاو زوونه؛ ئاغزونه؛
سیر؛ پیزم؛ پزیم؛ قرته؛ قر تینه؛ نه رما؛ نه رما ده؛
نیرامی؛ نیر و می؛ نیره مۆک؛ نیره موسی؛ ئالقه ی
ددانه داری کانزا که کوره کی تیدایه و بۆ
داخستنی قایشی که مهر و کهوش و بهر هزین
و... به کار ده بری.

سگکش / sagkoš /: اسم. سهگ کوژ؛
سهگ توپین: ۱. که سی که کاری کوشتنی
سهگله ۲. کاره هاتی کوشتنی گیانداری به
جه زربه و ئازاری زۆر؛ شکه نه کوژ کردن.
ههروه ها: سگکش کردن

سگکن / sagkan، مهرگیا

سگلرز / saglarz /: اسم. [مجازی] لیوه له رزه؛
دانه رچه؛ ددانه چیره؛ ددانه قه؛ له رزی ئاسته م.
سگماهی / sagmāhi، ها؛ ان /: اسم.
سهگ ماسی؛ جۆر یک له ماسیانی ورد به لهشی
باریک و گرۆ فهروه که له میرووان و
بی مۆرغیان ده خۆن.

سگی / sagi /: صفت. [مجازی] سهگی؛ ناخۆش؛
نالهار؛ پیس؛ زۆر خراپ؛ زندگی سگی؛ ژبانی
سهگی.

سل / sal، ها؛ اسم. پرده باز؛ که لهک؛ که لهس؛
که له سپردی سهر سهری، به تاییهت تهخته یان
ههلوو گگه لئ که بۆ په رینه وه به سهر رووباردا
داده نری.

سل / sel(I) /: [عربی] اسم. ئازاری سی؛ باریکه؛
سیل؛ ئازاره سیل؛ ئازاره باریکه؛ ده رده باریکه؛
ژانه زراف؛ نه خۆشیه کی چلکی درێژ خایه نه له
مرۆ یان گیانه وه راندا که به هۆی باسیلی
کو خه وه به دی دیت.

سل ارزنی: دیق؛ دیق؛ نه خۆشی سیل کاتی
که باسیله که ی ده گاته خوی و له و یوه به
هه موو له شدا بلاو ده بیته وه.

سل استخوان: سیلی پیشه؛ سیلی ئیسک؛
نه خۆشینی ئازاره باریکه که به هۆی
ته نینه وه ی باسیلی کوخ بۆ می شکی ئیسک
ده بیته هۆی ده ردانی زیپکه ی چلکی و
گه نین و تی کچوونی ئیسک.

سل پرندگان: ئازاره باریکه ی بالنده.

سل ریه: ئازاری سی.

سل گاوی: ئازاره باریکه ی چیل.

سل / sol /: [فرانسوی] اسم. [موسیقی] سۆل؛
پینجه مین نۆتی مووسیکا.

سلاح / selāh، ها؛ اسلحه؛ تسلیحات: [عربی] اسم.
چهک؛ ته رک؛ چهکان: ۱. ئامرازی شه؛
جهنگامیر ۲. [مجازی] هه ر چه شنه ئامیری که
پینی شه بکری [دشمن از سلاح تفرقه انداختن
استفاده می کند: دوژمن له جه کی دووبه ره کی نانه وه
که لک وه رده گری].

سلاح سرد: اسلحه ی سرد

سلاح گرم: اسلحه ی گرم

سلاخ / sallāx، ها؛ ان /: [عربی] اسم. ۱. گورین؛
سهربری هه یوان ۲. [کنایی] کوشتۆخ؛
قه لاجۆکار؛ په ش کوژ؛ که سی که خه لکی
بی تاوان ده کوژی.

سلاخ خانه / sallāx.xāne /: [عربی] فارسی

کشتارگاه

سلاخی / sallāxi /: [عربی] اسم. ۱. گورینی؛
پیشه و کاری گورین ۲. له / [مجازی] کوشت و بر؛
وێژای ئه نجن ئه نجن کردن [ژن و شوهر را توی
خانه شان سلاخی کرده بودند: ژن و شووه که یان له مال
خۆ یاندا ئه نجن. نه نجن کردبوو].

سلاخی کردن: ئه نجن ئه نجن کردن؛
قه سفاندن؛ گوورانن؛ گورانن؛ سهر برین و
لهت و کوت کردن ی که لاک ی گیاندار. ههروه ها:

سلاخی شدن

سلاست / salāsāt: [عربی/اسم] پاراوی؛ په‌وانی؛ بې‌گیر و گرفتی له‌دېرېښی و تار یان نووسراوه‌دا «سلاست بیان: باروی و ته».

سلاطین / salātīn: [عربی] جمع سلطان

سلا له / solāle: [عربی/اسم] ۱. به‌ره‌باب؛ زاروی هه‌لکه‌وتوو ۲. به‌ره؛ زازا؛ ښه‌وچه؛ وچه‌وبه‌ره؛ چینی نوی و تازه‌پيگه‌یشتوو.

سلام / salām, ها: [عربی/اسم] سه‌لام؛ سلاو؛ سلام؛ سلاف؛ ۱. شاگه؛ شه‌گه؛ شه‌گه؛ و ته‌یی که له‌سهره‌تای دیمانې یان وت‌ووېژ، له‌گه‌ل که سیکدا ده‌گوتړی ۲. [اسلام] رسته‌گه‌لی که نوېژخوین له‌رکاتی ئاخري نوېژدا ده‌یلی ۳. پېوره‌سمی که رېژانی جېژن له‌خزمه‌ت سهرؤکی ولاتدا ده‌یگېرن ۴. پېوره‌سمی که بؤ که‌سیکی خاوه‌ن پيگه‌ی به‌رز جیبه‌جی ده‌که‌ن و پتر ده‌گه‌ل ته‌قاندنی تېپدایه.

سلام دادن: ۱. سلاوکردن؛ وتنی وشه‌ی سه‌لام «به‌مدیر سلام دادم؛ سه‌لامی به‌پرېسم کرد»؛ سلام کردن ۲. سلاو دانه‌وه؛ نوېژ ته‌واو کردن.

سلام رساندن / فرستادن: سلاو ناردن؛ سلام گه‌یاندن؛ سلام یاونه‌ی / یاونای.

سلام کردن سلام دادن - ۱

سلام کسی را تکرّفن: [دبی] سلاوی که‌سی نه‌سه‌ندنه‌وه؛ وه‌لام به‌سه‌لامی که‌سی نه‌دانه‌وه؛ جواو سلام نه‌دانه‌وه «سلام دادم، سلام را تکرّف، شاید نشنیده باشد: سلام کرد، سلاو دکدی نه‌سدندوه، په‌نگه‌نه‌بیستی».

سلامت / salāmat: [عربی/اسم] [دبی] ته‌ندروستی؛ سه‌لامه‌ت؛ ساخی؛ ساخ و سه‌لامه‌تی؛ سه‌رساغی؛ فه‌ت؛ له‌ش‌ساغی؛ قه‌لب‌ساقی؛ ساقی؛ فراقه‌ت «از سلامت کامل برخوردار است: ته‌ندروسته‌کی ته‌واوی هه‌یه».

سلامت: صفت. [گفتاری] بې‌وه‌ی؛ سه‌لامه‌ت؛

۱. خوش؛ ساغ؛ ساق؛ ساخ؛ سه‌رساغ؛ وه‌سه‌تی؛ له‌ش‌ساق؛ ته‌ندروست؛ چاک؛ باش؛ وه‌ش «آزاد هم سلامت است: ئازادیش سه‌لامه‌ته» ۲. ساق؛ به‌ده‌ق؛ ساخ؛ بې‌که‌ل و کوته‌ر؛ بې‌که‌م و کوپری «این شیشه را همین‌طور سلامت به‌مقصد برسان؛ نه‌م شیشه، هه‌روا ساخ بگه‌ینه به‌روه» ۳. دوور له‌مه‌ترسی؛ بې‌خه‌تر «این روزها سفر هوایی سلامت است: نه‌م رېژانه سه‌فه‌ری هوایی بې‌وه‌یه».

سلامت به سلامتی: بې‌وه‌ی؛ به‌سه‌لامه‌ت؛ به‌ساقی «آنها را به سلامت به مقصد رساند: بې‌وه‌ی گه‌یاندنی به‌روه».

سلامتی / salāmātī: [عربی/اسم] سه‌لامه‌ت؛ سلامه‌ت؛ فه‌ت؛ ته‌ندروستی؛ ساقی؛ ساغی «سلامتی که باشد، بقیه‌ی چیزها درست می‌شود: سه‌لامه‌تی که بې، شتانی تر درووست ده‌بن».

سلامتی: (!) به سه‌لامه‌ت؛ به قه‌لب ساقی «به سلامتی فارغ شد: به سه‌لامه‌ت ز».

سلام‌علیک / salām'aleyk: [عربی] سلام‌وعلیک

سلام‌علیکم / salāmon'aleykom: [عربی] دعا. سه‌لامون‌عه‌ل‌یکم؛ شاگه؛ شه‌گه؛ شه‌گه؛ سلام؛ مه‌رحه‌با؛ سلاوتان لی بې؛ و ته‌ییکه له‌کاتی سلاوکردنا ده‌گوتړی.

سلام‌وعلیک / salām-o'-aleyk: [عربی/اسم] [مجازی] چاک‌وچونی؛ ناشنایه‌تی؛ ناسیاری «با هم مختصر سلام‌وعلیکی داشتیم: پیکه‌وه سووکه چاک‌وچونیه‌کمان هه‌بوو».

سالنه - سالانه / sallāne-sallāne: [ترکی] اقیه. [گفتاری] هیدی-هیدی؛ لؤزه‌لؤژ؛ نه‌رمه‌نهرم؛ شه‌شل؛ گؤله‌گؤل؛ سه‌بر-سه‌بر؛ قؤله‌قؤل؛ ته‌که‌ته‌ک؛ له‌قه‌له‌ق؛ کورکه‌کورک؛ نه‌رمه‌نهرم؛ هه‌لته‌ک-هه‌لته‌ک؛ پاشه‌له‌قه؛ ئارام و له‌سهرخو «سالنه-سالنه راه می‌رفت: هیدی-هیدی ده‌چوو».

سلب / salb: [عربی/اسم] [دبی] بې‌وه‌ری؛ بې‌به‌ری؛ کار و په‌وتی بې‌به‌ش‌کردن؛ پيگه

لی گرتن؛ لی سهندن؛ لی دامالین؛ لی کهندن.

▣ سلب اختیار: دۆخ یان رهوتی دهسهلات لی سهندن؛ سهربهستی بۆ نههیشتن. ههروهها:

سلب قدرت: سلب حیثیت

▣ سلب کردن: لی گرتنهوه؛ لی سهندنهوه؛ بیوهی کردن؛ بی بهش کردن (همهی اختیارات او را سلب کردند: هه موو دهسهلاته کانیان لی سهندهوه). ههروهها: سلب شدن

سلبی / salbî / [عربی] صفت. نه ریانی؛ به دۆخ یان شیوهی وهر نه گه رانهوه. بهرانبهر: ایجابی
سلبی / seltî / [اسم، سلبی؛ لقیك له زمانگه لی هیندو-ئوروپایی، وهك زمانگه لی سكاتالهندی، ئیرله ندی و بریتونی.

سلحشور / salahşûr / [از عربی/فارسی] صفت. [دبی] شهرشان؛ شهروان؛ چه کهریز؛ پرچهك؛ چارچهك؛ چهكدارى ساز و ته یار له شهردا. ههروهها: سلحشوری

سلخ / salx / [عربی/اسم، [دبی] ۱. سهلخ؛ دوایین
رۆژی مانگی قه مەری ۲. گور؛ گرژ؛ کار یان رهوتی پیست گرتنهوه.

▣ سلخ کردن: ۱. گووراندن؛ گوورین؛ گووراندن؛ گرژاندن؛ كهفلاندن؛ قه لخ کردن؛ پیست دامالین؛ پیست گرتنهوه ۲. هه لکه ندن؛ هه لقه ندن؛ هۆر كه نته ی؛ ده ركه شانی گيا ده زه ویدا ۳. [مجازی] ده رهینان؛ داکه ندن؛ دامالین؛ پرووت کردنهوه؛ وه ته ی؛ بهرئارده ی.

سلسله / selsele / [عربی/اسم، زنجیره:
۱. ریز؛ رزن؛ راف؛ الف؛ رزده؛ رزدی؛ رزد؛ سهفان؛ كه ژ و كۆی له شوین یهك «سلسله كوهمای زاگرس؛ زنجیره چیاى زاگروس»
(ب) گژورهك؛ خیزه ره؛ رپچكه «يك سلسله مورچه به دور لاشه ی سوسكى می چرخیدن؛ ریریک میرووله به دهوری لاشه ی قالۆنجه یه كدا ده سوورانهوه»
(پ) رسته؛ رپسه؛ رپس؛ گهلوازه؛ تاقمیک شتی له شوین یهك خراو «سلسله کتابهای آموزشی»

زنجیره کتیبی فیرکاری» ۲. سان؛ كه سانیك له بنه ماله یه كدا كه یهك له دواى یهك پاشایه تی ده گرنه دهسته وه «سلسله ی پادشاهی؛ زنجیره ی پاتشایی» ۳. دهسته یهك كه یهك به شوین یهك ده بنه رپهر و پیشه وای چینیک «سلسله ی دراویش؛ زنجیره ی دهرویشان» ۴. [زیست شناسی] هه ره یه كه له سی دهسته ی سه ره کی دابه شی بوونه وهران (كه ره كان، ره وهران و گیانه وهران) كه نیو خو شایندا زۆر لق و پۆ ده بیته وه.

سلسله جنبان / selselecombān, -conbān / [عربی/فارسی/اسم، [مجازی، ادبی] بزوینهر؛ پال پیته ونهر؛ ده له كه ده ره؛ رازینه ره؛ دنه ده ره؛ هانده ره؛ هه لخرینه ره؛ هۆكاری هه لنانی دیتران بۆ کردنی کارى «همت اگر سلسله جنبان شود/ مور تواند كه سلیمان شود: هیممه ت نه گه ر بزوینهر بی/ تنۆكیک ده شی گوه ره بی».

سلسله مراتب / selselemarāteb / [عربی/اسم، زنجیره پله وپایه؛ پیته وندی نیوان نه ندامانی دامه زراوه یهك به شیوه ی یهك له سه ر و یهك له خوار تا بان.

سلسیوس / selsiyûs / [؟] درجه ی صد
بخشی، درجه

سلطان / soltān / [عربی/اسم، سولتان؛ سلتان؛ سان؛ پاتشا «سلطان عثمانی؛ سولتانى عوسمانى».

سلطانی / soltānî / [عربی] صفت. ۱. پاشایی؛ پادشایی؛ سانی؛ پیته نیدار یان سه ر به سولتان ۲. چلوکباب سلطانی، چلوکباب ۳. قطع سلطانی، قطع

سلطنت / saltanat / [عربی/اسم، سه لته نه ت؛ پاشایی؛ شایه تی «نادر شاه در سال ۱۱۴۸ (ه. ق) به سلطنت رسید: نادرشاه له سالی ۱۱۴۸ ی (ک. م) گه بیشته سه لته نه ت».

▣ سلطنت فردی: حکومت مطلقه
▣ سلطنت داشتن: شا بوون؛ پادشا بوون؛ له سه ر

▣ حکومت

تهخت بوون «محمدرضا شاه ۳۷ سال سلطنت داشت: همه روزها شا ۳۷ سال شا بوو».

سلطنت کردن: پاشایه‌تی کردن؛ شایبی کردن؛ حوکومت کردن «کریم‌خان بر بخشی از ایران سلطنت می‌کرد: کریم‌خان به سهر به‌شی له نیراندا باشایدتی ددکرد».

به سلطنت رسیدن: بوون به پاشا؛ بوونه شا؛ چوونه سهر تهختی پاشایی.

سلطنت طلب / saltanat.talab. ها؛ ان: /عربی/ اسم، شادوَس؛ پاشاخواز «نیروهای سلطنت‌طلب: هیزه شادوسه‌کان».

سلطنتی / saltanatî. /عربی/ صفت. پادشایی؛ پاتشایی؛ پاشایی؛ پاشایی: ۱. سهر به پادشایی «خانواده‌ی سلطنتی: بنه‌ماله‌ی پادشایی» ۲. /مجازی/ شکودار «ماشین سلطنتی: ماشینی پاناشایی».

سلطه / solte. /عربی/ اسم، که‌لیژ؛ زالی؛ ده‌سه‌لات؛ ده‌سه‌لاتداری؛ ده‌ستداری؛ زووخی؛ چیری؛ چیری؛ توانایی چیر بوون به سهر که‌سی یان شتیکدا و به‌یوه‌بردنی.

☐ سلطه داشتن: زال بوون؛ به ده‌سه‌لات بوون؛ ده‌س رؤیشتن؛ ده‌سه‌لات هه‌بوون «او به شوهر و فرزندان سلطه داشت: ئەو به سهر می‌رد و منداله‌کانیدا زال بوو».

سلطه یافتن: زال بوون؛ چیر بوون؛ ده‌سه‌لات سه‌ندن «بزودی بر همه‌ی کارها سلطه یافت: زوویه‌زوو به سهر گشت کاره‌کاندا زال بوو».

سلطه‌پذیر / solte pazîr. ها؛ ان: /عربی/ فارسی/ صفت. کۆلده‌ر؛ ناماده و بارهاتوو بۆ چوونه ژیر باری ده‌سه‌لات؛ به‌رامبه‌ر: سلطه‌جو. هه‌روه‌ها: سلطه‌پذیری

سلطه‌جو / soltecû. میان: /عربی/ فارسی/ صفت. ده‌سه‌لات‌خواز؛ خوازیری زال بوون به سهر خه‌لک و سهر‌خستنی ویستی خو؛ به‌رامبه‌ر:

سلطه‌پذیر. هه‌روه‌ها: سلطه‌جویی

سلطه‌طلب / soltetalab. ها؛ ان: /عربی/ صفت.

ده‌سه‌لات‌خواز. هه‌روه‌ها: سلطه‌طلبی

سلطه‌گر / soltegar. ها؛ ان: /عربی/ فارسی/ صفت. ده‌سدریژ‌که‌ر؛ له‌هینه‌ر «دولتهای سلطه‌گر: ده‌وله‌ته ده‌سدریژ‌که‌ره‌کان».

سلف / salaf. اسلاف: /عربی/ صفت. /گفتاری/ پیشین؛ پیشوو؛ رابردوو؛ هی ده‌ورانی رابردوو «پادشاهان سلف: پاشایانی پیشوو».

سلف / self. ها؛ ان: از عربی/ اسم. /گفتاری/ سلپ؛ سلپه.

سلف‌خر / salafxar. ها؛ ان: /عربی/ فارسی/ اسم. سه‌وزخر؛ سه‌له‌مسین؛ سه‌له‌م‌کار؛ که‌سی که کالایه‌ک پیش به‌ره‌هم هانتی ده‌سینی و پاره‌که‌شی ده‌دا.

سلف‌خری / salafxarî. /عربی/ فارسی/ اسم. سه‌وزخری؛ سه‌له‌مسینی؛ کار یان ره‌وتی کپینی کالا له جووتیار پیش له به‌ره‌هم‌هانتی.

سلفدان / selfdân. ها؛ ان: از عربی/ فارسی/ اسم. /گفتاری/ سلپدان؛ تلفدان؛ جی‌تلفی؛ ده‌فری تیکردنی سلپ و تلف و هه‌موو جۆره‌خلتیک.

سلفژ / solfej. /فرانسوی/ اسم. /موسیقی/ سولفیژ؛ شتوایک بۆ ناماده‌کردنی چاو و گوئی تا قوتابی موسیقا بتوانی هه‌موو نوتی گورانیه‌ک له کاتی به‌یوه‌چووندا ناویا.

سلف‌سرویس / selfservîs. ها؛ /فرانسوی/ اسم. سیلف‌سرویس؛ رستوورانی که کریار بۆ خوئی خواردن هه‌لده‌بژیری و ده‌بیاته سهر میزه‌که‌ی.

سلفیدن / solfidan, selfidan. ؟/ مصدر، متعدی. /گفتاری/ // سلفیدی: داجرتانده؛ می‌سلفی: داده‌جرتینی؛ سلف: داجرتنه // داجرتانده؛ به زۆر و له ناچاری پاره دان «دیشب رفتیم رستوران، ده‌هزار تومان سلفیدیم: دویشهو چووینه رستوران، ده‌هزارته‌نمان داجرتانده».

☐ صفت مفعولی: سلفیده (داجرتاو) / مصدر منفی: نسلفیدن (دانه‌جرتانندن)

سَلَق / selq. /عربی/ اسم. سلق؛ زلق؛ گیایه‌کی

رېموش: پړه ویل؛ کردار؛ زئ؛ هه لس وکوت؛
رېموت و رېموش «خسن سلوک: جوانی ردونښ»
۲. [گفتاری] ناکارباشی؛ پړووخوښی؛ رېموش باشی؛
رېموت و رېموش جوانی.

☐ سلوک کردن: پړووخوښ بوون؛
هه لس وکوتی باش کردن «با هم سلوک کنبدا»
نگذارید سر و صدا بلند شود: پیکه وه رډوخوش بن!
مهیلن بیتنه زله.

سلول / sellûl, ها: [فرانسوی] اسم، سیلولول؛
چاوه: ۱. خان؛ خانه؛ خانک؛ خانوک «سلول
گیاهی: خانی گیایی» ۲. [نامتداول] حوجه؛ جیگا
یان خانووکهی بچووک ۳. ژووری تاکه کهسی بؤ
بهندی.

☐ سلول تخم: [زیست‌شناسی] زیگوت؛ خانی
هیکله.

سلولوز / sellûloz / [فرانسوی] اسم، سیلولوز؛
ماکی سهره کی پیکه پنه ری دیواره ی خانگه لی
گیایی که له هیدراتنگه لی که ربون دروست بووه:
سلولوز

سلولوئید / sellûlo'id / [فرانسوی] اسم، [تیمی]
سیلولوئید؛ ماکی بهرهم هاتوو له لیکدراوی
نیترا تی سیلولوز له گهل کافوردا، که زور زوو
گر ده گری و له چن کردنی بری کالا، که ره سه ی
ددانیزیشکی و برینکاریدا به کاردی.

سلولوز / sellûloz / [فرانسوی] سلولوز
سلولی / sellûli / [فرانسوی] صفت، سیلولولی؛
چاوه یی؛ خانی؛ خانوکه یی؛ پیوه ندیدار یان سهر
به سیلولول «زیست‌شناسی سلولی: ژیا نی سیلولولی».

سله / selle, selle / اسم، ۱. /ها/ [عربی] قهرتاله؛
زه میلی؛ زهميله؛ تریان؛ ده سه چین؛ دهر چین؛
گوشهر؛ قهوشهر؛ تهیکه؛ تهیجه؛ تلوخ؛ سه به ته؛
سه وه ته؛ سه لک ۲. توپرکه؛ توپرکه؛ دره هی؛
لمه شکه؛ توژالی له قور و لیته که دوا ی باران یا
ثاو به سهر زوهیه وه ده میتیه وه و به هوی
ئیشک بوونه وه، سفت ده بیتنه وه و ده قله شنی

گه لاپانه له چونه ر ده کا و گه لاکه ی بؤ چیشت
ده شی.

سلک / selk / [عربی] اسم، ۱. [نامتداول] ریس؛
رپسه؛ ده زوو؛ ده زی؛ مه چیر؛ تال؛ بهن ۲. ریز؛
راف؛ پیر؛ رزن؛ سهر؛ سان «در سلک غافلین درآمد؛
چوو ره یزی گیل حؤلانه وه».

سلمانی / salmāni, ها: [عربی] اسم، [گفتاری]
۱. سهر تاش؛ ده لاک؛ بهر بهر «سلمانی سقزی بود؛
ده لاکه که سقزی بوو» ۲. ده لاک؛ سهر تاشخانه؛
سهمانی «موهای بلند شده، برو سلمانی: قزرت زور
بووه، بچو بؤ ده لاک».

سلمه تره / salmetare, ها: اسم، تهره سیمانه؛
تهرهره سیمانه؛ سلیمان تهره؛ سه لموکه؛ سه لمکه؛
سه لیمکی؛ سلیمانکه؛ گیایه کی ئالیک کی به
لاسکی لووس، لق و گه لای بهرانبهر یه ک و
گولی نیژماوه، هه موو ئه ندامانی ئه م گیایه بؤ
دهرمان ده شین.

سلندر / salandar / صفت، [گفتاری] ته یا؛
سهر لی شیاو؛ سهر گهر دان؛ ویل؛ وه یلان؛ ترافیه؛
تیمو «آزاد رفت و من سفیل و سلندر ماندم وسط
خیابان: نازاد دای لی روی و من ته یا و ته نیا له چه قی
شه قامه که دا مامه وه».

سلنوئید / soleno'id, ها: [؟] اسم، سیم پیچ؛
ته لپیچ؛ سلنوئید

سلنیم / selenyom / [فرانسوی] اسم، سلنیوم؛
توخمی کیمیاوی ناکازا، به ژماره ی ئه تومی ۳۴،
کیشی ئه تومی ۷۸، ۹۶ و به رواله تیکی کانزایی و
به رهنگی خوله میتشی که له ثاودا ناتوئته وه.

سلو / solo, ها: [ایتالیایی] اسم، [موسیقی] سؤلو؛
۱. تاکه ژنه ی ۲. تاکه چری؛ تاکه خوینی * سؤلو
سولوفان / solofan, ها: [انگلیسی] فرانسوی / اسم،
ده لق؛ ده لق؛ سولوفان؛ کاغه زینکی پرون (وه ک
شیشه) له جنسی سلولوزی بووژاوه که بؤ
به سه ته به نی و بهرگ سازی کتیب به کار دیت.

سلوک / sulûk, solûk / [عربی] اسم، ۱. [ادبی]

۳. پەترۆ؛ پەترۆخە؛ پەترۆک؛ پەترۆکە؛ پەتروو؛ پترۆک؛ پترۆخە؛ پوولەکە؛ کەپرۆکە؛ کەپرە؛ کەمیل؛ کەمیلە؛ قاشگ؛ قەتماخە؛ قرتماخە؛ قرتماغە؛ قرماغ؛ بزماتە؛ بزمەتە؛ توپۆزێ رەق و سفت کە لە رەوتی جابوونەوێ بریندا بە سەریمو دەگرسێ، دواتر خۆی لا دەچێ.

□ سە بستان: پەترۆ بەستن؛ کەپرۆکە بەستن؛ پەترۆکە بەستن/ بینای؛ قەتماخە/ قرتماخە بەستن «زخم سەلە بێسنە است: زامەکە پەترووی بەستوود».

سەلە شکستن: درز کوێرکردنەو؛ کوتان و نەرم کردنەوێ زەوی قەلشاو «سەلە شکستن جووی مزرعە ضروری است: درز کویر کردنەوێ جوگی کێلگە کە پێویستە».

سلیس / salis/ :از عەربی/ صفت. /دەبی/ رەوان؛ پاراو؛ بێ گری «نثر سلیس: پەخشانی رەوان».

سلیست / solist / ، ها: /افرانسوی/ اسم. /موسیقی/ سۆلیست: ۱. تاکەژەن ۲. تاکەچەر؛ تاکەخوین؛ گۆارنی بێژێ کە بە تەنیاپی گۆارانی دەخوینێ * سولست

سلیطە / salite / ، ها: /عەربی/ صفت. دەراشۆ؛ تلۆخ؛ هەیشۆ؛ سووزانی؛ سووزمانی؛ سۆزمانی؛ سازندە؛ سازنە؛ دەلیقانی؛ قەرمیچە؛ سەلیتە؛ کەلتە؛ زوان درێژ؛ چەقوودەم؛ خاوەن دەسەلات بە سەر خەلک، بەتابیەت شوو و خزم و کەسانی خۆدا، بە هۆی بێ شەرمی و زمان درێژییەو (بۆ ژنان دەگوترێ) «زن سلیطە: ژنی دەراشو».

سلیقە / salīqe / ، ها: سلايق: /عەربی/ اسم. سەرپرێژنە؛ سەلیقە: ۱. دلخواز و پەسندی تاکە کەسی ۲. مشوور؛ لێھاتوویی بڕستی زەینی و ھەستی کەس بۆ جیاکردنەوێ جوانی یان باشی «خواھرم خێلی باسلیقە است: خوشکم گەلەک بەمشوور».

سلیقەدار / salīqedār / :عەربی/ فارسی/ صفت. بەمشوور؛ سەرپرێژنەدار؛ بەسەلیقە.

سلیم / salīm / ، ها: /؟/ اسم. پەلەوھەری کۆچەری زریباری، بە بالی درێژ و دەندووکێ تیژ، فەرنی بەھیز و ڕاکردنی توند و تیژوھ: مرغ باران

سلیم: ۱. عەربی/ صفت. ۱. دروستکار؛ کارر است ۲. بێ خەوش؛ پاک؛ فەتات ۳. بێ ئازار؛ مەند؛ ھیدی؛ ھێمن.

سلیم النفس / salīmonnafs / :عەربی/ صفت. گیان پاک؛ کارچاک؛ پیاوچاک؛ مێرخاس.

سم / sam(m) / ، ها: سموم: /عەربی/ اسم. ژار؛ زار؛ زل؛ ژال؛ زەر؛ زەر؛ زەر؛ ژەر؛ ژەر؛ ژاەر؛ جەحر؛ ژەقنەمووت؛ سەم: ۱. ماکێ کە بە هۆی کاردانەوێ کیمیای، وەزەنی بۆ گیانداران ھەبە ۲. دەرمانی تەشەکوژ لە کشت و کالدا ۳. [کنایی] ھەر شتیکی زیاندر «سیگار بۆ تو سم است: جگەرە بۆ تو ژەر».

سم / som / ، ها: /سم. سم؛ سوم؛ چم؛ پۆشەنی رەق و شاخی لە پەلی برێ چوارپیدا. سماجت / semācat, samācet / ، ها: /عەربی/ اسم. سامنجی؛ پێچەقینی؛ پاداگەزی؛ پێداگری؛ کوت؛ چۆنیەتی رەقاندنەو؛ سوور بوون؛ سمر بوون؛ خر وە خر بڕین «خیلی سماجت کردم تا ھمراھم بیاید: زۆر سامنجیم کرد تا بێ لەتەکما».

سماع / samā', semā' / :عەربی/ اسم. /قدیمی/ ھەلەکا؛ ھەلکە؛ ئورزان؛ جەزمە؛ حال؛ سەمای دەرویشان.

سماق / somāq / ، ها: /مەرب از فارسی/ اسم. سماق؛ سماقی؛ سماخ؛ سوماخ؛ سپووک؛ سقۆک؛ سقووک؛ سقووک؛ شۆک؛ توتوم؛ توتووم؛ توتم؛ تەتەری؛ تەتم؛ تومتم؛ ترش: ۱. دارچکیکی گچکە، بە لق و پۆی کورکداری خۆلەمیشی کە لە وەرزی پاییزدا گەلاکانی سوور دەبن ۲. دەنکی ترشی گیای سماق بە تۆژی سوورەو، کە ھیشووناسیایە و ھارداوھ پاکراوھکە بۆ دەرمان و چێژ بەکاردێ.

□ سماق مکیدن: /تعريض/ پا له په يين / په يين دان؛ ماتل بوون؛ چاوه پړوانی بېټه کيښان (فعلاً بايد سماق بمکي: جارئ ده بې پا له په يين بده ی!)

سماق بالا / somāqpālā ، ها: /معرب/ فارسی اسم، نانه شان؛ تهينجه؛ ټاوکيش؛ سماق پالان؛ ټاشپالوو؛ سرله؛ سووزمه؛ ده فری ته شت ټاسای له چلی بی یان ټهرخه وان چی کړاو بو ټاوکيش کردن یان پالوتن.
سماک / semāk: /عربی/ اسم، /نجوم/ ناوی دوو ټه ستیره ی پرووناک له دوو که لوی ټاسمانيدا.
□ سماک اعزل: پرووناک ترين ټه ستیره ی که لوی هیښوو.

سماک رامج: ټه ستیره ييکی پرشنگذاره له که لوی عه وادا.

سمانتيت / semāntīt: /؟/ اسم، [صنعت/ سمانتيت؛ کاربیدی ټاسن؛ که ربووی ټاسنی په ق و تور ت که له پيکه اته ی چوده ن و پولا دا هه يه.
سمانتیک / semāntik: /فارانسوی/ اسم، واتاناسی؛ ماناناسی.

سماوات / samāvāt: /عربی/ اسم، ټاسمانگه ل؛ ټاسمانان؛ ټاسمانی.

سماور / samāvar ، ها: /روسی/ اسم، سه ماوهر؛ چا په ز؛ چالين؛ که رهسته يه کی کانزایی بو وه کول هينانی ټاو و دم کردن چایی.

سماورساز / samāvarsāz ، ها: ان: /روسی/ فارسی/ اسم، سه ماوهر ساز: ۱. چيکری سه ماوهر ۲. چاکه و کړی سه ماوهر. هه روه ها: سماورسازی
سماوی / samāvi: /عربی/ صفت، /ادبی/ ټاسمانی (اجرام سماوی: تنگه لی ټاسمانی).

سمباده / sambāde / سنباده سمبل / sambal, sanbal: /اسم، پوخله وات؛ ته ته په خي؛ هاکو؛ هه يکو؛ شپزه کاری؛ کاری که به بې سهرنج و ورده کاری جيبه جي کرابی:

سنبال

□ سمبل کردن: پوخله/ هاکو ی/ ته ته په خي/ شپزه کاری کردن؛ کاری سهرشکين و سهرچلی کردن؛ بې سهرنج کار کردن «او هر کاری را سمبل می کرد: هه موو کاریکی پوخله ده کرد».

سمبل / sambol: /فرانسوی/ سَمْبُول سمبل / sambol: /سُنبُل سمبل کاری / -sambalkārī, sanbal: /اسم، پوخله کاری؛ هاکو کاری؛ هه يکو کاری؛ پوخله وات؛ شپزه کاری؛ کردن کاریک به سهرسهری، بې سهرنجدان و وردبوونه وه «برخی صنعتگران ما سمبل کاری می کنند و ابروی صنعت را می برند: بری له پيشه کارانمان بوخله کاری ده که ن و ټا پرووی پيشه سازيش ده بن».

سمبول / sambol ، ها: /فرانسوی/ اسم، نيشانه؛ نوينه؛ نما؛ نموده: سَمْبُل سمبوليست / sambolīst ، ها: /فرانسوی/ صفت، نما ناواز؛ نيشانه خواز؛ نما ناگر؛ نموده خواز «شاعر سمبوليست: شاعیری نما ناواز».

سمبوليسم / sambolīsm: /فرانسوی/ اسم، نما ناوازی؛ نيشانه خوازی.

سمبولیک / sambolīk: /فرانسوی/ صفت، نمائایی؛ نوينه يی؛ نيشانه يی «شعر سمبولیک: شعری نمائایی».

سمبه / sombe / سنبه سمپات / sampāt ، ها: /فرانسوی/ صفت، [گفتاری/ لایه نگر؛ هوگر؛ هه وادار؛ دل به سته، به تاييه ت ئی گرويه کی سیاسی: سمپاتيزان

سمپاتی / sampātī: /فرانسوی/ اسم، ۱. لایه نگر؛ هوگری «عده ای نسبت به او سمپاتی داشتند: بړیک هوگر بیان پی هه بوو» ۲. [نامتداول/ هاوده ردی.

سمپاتيزان / sampātīzān: /فرانسوی/ سمپات

سمپاتيک / sampātīk: /فرانسوی/ صفت.

گيڙه و سهرسهخت؛ هۆکاره به پادانه گهز و په قاننده وهی زوړ و نابهجی <کدای سمج: پارسه کی سمر>.

سمچال / somčāl ، ها: / اسم: جی سم؛ سمچال؛ چالی شوین سمی چوارپیټیان.

سمدار / somdār ، ان: / صفت. سمدار؛ به سم (له جی نیوک) له دوا به شی ئه ندامی پوین (وهک ئه سپ، گا و مهر).

سمرو / somrow: / صفت. سمرپو؛ سمرپو؛ به تایه تمه ندی ریگه چوون به سهر سمه وه (وهک ئه سپ و گا و ...).

سمسار / samsār ، ها: ان: / [مغرب از سنسکريت] اسم: نافبیژ؛ نافچیت؛ سمسار؛ سمسیر؛ کونه فروش؛ که سی که کهل و پهللی ده کار کراوی مال دانوسان ده کار.

سمساری / samsāri: / [مغرب] اسم: سمساری؛ ۱. کاری نافبیژ ۲. /ها/ دووکان ده سه دوو؛ شوین که کهل و پهللی ده سته دووی تیدا دانوسان ده کری.

سم شناسی / samšenāsi: / [عربی / فارسی] زهرشناسی
سمع / sam: / [عربی / اسم: / ادبی] ژنه وایی؛ بیسای.

☐ **به سمع کسی رساندن**: گه یاندنه گوین که سیک؛ به گوین که سیک گه یاندن <لازم است اعتراض ما به سمع مقامات مسئول برسد: پیوسته به رته کی ئیمه بگانه گوین لیبرسراوان>.

سمعک / sam'ak ، ها: / [عربی / فارسی] اسم: بیستوک؛ بیستوکه؛ بیستک؛ ئامرازکی ئلکترونیکی که دهنک به هیتر ده کار و ئه نجا وه بهر گوین ده خا تا باشر بیسری.

سمعی / sam'i: / [عربی] صفت. ۱. گوینی؛ گوچکه یی ۲. بیستنی؛ ژنه فتنی؛ شنه فتنی.

سمعی - بصری / sam'ibasarī: / [عربی] سمعی و بصری

دلخواز؛ به ردل؛ دلگر <قیافه ی سمیاتیک: نژمی دلخواز>.

سمپاش / sampāš ، ها: / [عربی / فارسی] اسم: ۱. سهرپیژن؛ سهرپیژ؛ که رسته یه کی دهستی یان موتوری که سهرمی دژ ته شه و میمل به هه وای پاله په ستراو وهک تیز ده پیژنی ۲. سهرپیژ؛ کریکاری که کاری سهرپیژنی ده کار.

سمپاشی / sampāshi ، ها: / [عربی / فارسی] اسم: سهرپیژنی: ۱. کار و رهوتی پژاندنی دهرمانی ژاری بو تیدا بردنی گیاندارانی زیانه خرو ۲. [کنایی] سهر شپواندن له خه لک به درو و ده له سه.

سمپوزیوم / sampoz(i)yom ، ها: / [فرانسوی] اسم: کوبونه وه: ۱. کوری فهرمی گرویه ک له سهردهرچوان و کارزانان بو دهربرینی بیر و پا یان دانی زانیاری به به شدارانی نیو کوره که ۲. شوین به ریوه چوونی ئاوا کوریک.

سمت / samt ، ها: / [عربی] اسم: لا؛ لایه ن؛ ره هه ند؛ ئالی؛ سو؛ به ره وه گه؛ ربات.

☐ **سمت راست**: لای راست؛ ئالی پاس؛ دهس پاس. ههروه ها: سمت چپ

سمت / semat ، ها: / [عربی] اسم: ۱. پله؛ پایه <در آن اداره سمت خوبی داشت: لهو موزینگه یه ده یله یه کی باشی هه بو> ۲. کار؛ پیشه ۳. نشان؛ شوین؛ جیگی به جی ماو له شتیک.

سم تراش / somtarāš ، ها: / اسم: سم گر؛ سم تراش؛ سم تاش؛ سمارته؛ ئامرازیکه نالبه ندان سمی یه کسمانی پی ده تاشن.

سمتگیری / samtgirī ، ها: / [عربی / فارسی] اسم: لاگری؛ لا بیژری؛ ری بیژری؛ کار و رهوتی داگرته بهر؛ بریار دان بو پوین به ره و لایه ک.

سمج / semec ، ها: / [عربی] صفت. سمر؛ سوور؛ پی داگر؛ سامنج؛ سمنج؛ پیچه قین؛ مکور؛ ره چوکار؛ دیقه لان؛ دوف دوفک؛ دیقه لانک؛ به

خواردەمەنیەکی شیرنە کە لە شیرە ی گەنمە
فەریکە و ئارد سازی دەکەن و زۆر جاریش لە
سفرە ی حەوتسین دادەنرێ.

سمنوپزان / samanûpazān / اسم. پێ و پەسمینکی
کۆنە بۆ لینانی سەمەنووە کە ژنان بەرپۆوە
دەبەن.

سمنە / somne / اسم. پەیکول؛ پەیکولە؛
تووژە کەشوانە؛ گیایێکی دێرکاوێ بە گولێکی
سپیەو.

سمور / samûr / ها؛ ان / اسم. سمۆر؛ سمۆرە؛
سَمُور؛ سَمُور؛ سَمُور؛ سَمُور؛ سَمُور؛
سَمُور؛ سَمُور؛ سَمُور؛ سَمُور؛ سَمُور؛
گوھانداریکی گۆشتخۆری وە ک پشیلە یە بە
جەستە یەکی گچکە ی باریک و کیشراو و پێی
کورتووە کەوێ نەرم و تووکی خورمایی یان
رەش و خۆلە میشیە.

سمور آبی شینگ رودخانه

سمور رودخانه شینگ رودخانه

سموم / samûm / [عربی] اسم. باد سام

سموم / somûm, sumûm / [عربی] جمع

سم

سمی / sammi / ها؛ [عربی] صفت. ۱. زەھردار؛
ژەھرین؛ ژارای؛ ژەھرایی؛ زەھرایی؛ ژاردار؛
ژەھردار ۲. ماکێ ژارای؛ مەسمووم کەر.

سمیت / samîyyat / [عربی] اسم. ژاریتی؛
سەمیتی؛ بار یان دۆخی ژەھری بوون «سمیت آن
بسیار زیاد است و بە مرگ شخص منجر می شود؛
ژاریتە کە یە کجار زۆرە و دەبیتە هۆی مردن».

سمین / samîn / [عربی] صفت. [دبی] قەلەو؛
قەلەو؛ قەرەو؛ چاخ؛ گۆشتن؛ تەگۆشت؛ خاوەن
لەشی لە پادە ی ئاسایی گەورەتری تەژی لە
گۆشت و چەوری.

سمینار / semînār / ها؛ [انگلیسی از آلمانی] اسم.
سمینار: ۱. زنجیرە تارگەلی کە لە لایەن
شارەزایانەو سەبارەت بە بابەتیکی دیاریکراو

سمعی و بصری / sam'i-yo-basari / [عربی] اسم.
فێرکاری لە پێگە ی بیستن و دیتنەو.

سمفنی / samfonî, sanfonî / ها؛ [فرانسوی]
اسم. سەمفونی؛ کۆمژەن؛ موزیقایەکی سازی
درێژخایەن لە چوار بەشدا کە لە لایەن
ئۆرکستریکی تەواوە دەژەنرێ؛ سَمفونی؛
سَمفنی؛ سَمفونی

سمفنیکی / samfonîk, sanfonîk / [فرانسوی]
صفت. سەمفونیکی؛ سەر بە سەمفونی؛ سَمفونیکی؛
سَمفنیکی؛ سَمفونیکی

سمفونی / samfonî / [فرانسوی] سَمفنی
سمفونیکی / samfonîk / [فرانسوی] سَمفنیکی

سمنامبولیسم / somnābolîsm / [؟] اسم.
[روان‌شناسی] خەوڕۆیی؛ کار یان پەوتی پێگا
رۆشتن بە دەم خەووە.

سمنت / sement / [انگلیسی] اسم. سمنت؛
چیمەنتۆ؛ سیمان.

سمنتی / sementî / [انگلیسی] صفت. سیمانی؛
سمنتی؛ چیمەنتۆیی.

سمند / samand / اسم. [دبی] سەمەن؛ ئەسپی
زەرد.

سمندر / samandar / ها؛ ان / [یونانی] اسم.
۱. خەج خەجۆک؛ خەجۆکە؛ کەشکەسەرە؛
کەشکەسەر؛ گیانەوهری وشکاوی مارمیلک ئاسا،
بە جەستە و جووچکی درێژ و دەست و پێی
کورتووە کە لە تیشکی راستەو خۆی لادەدا
۲. [قدیمی] گیانەوهریکی ئەفسانەیی کە بە پڕوای
پیشینان لە ئاگردا دەژیا.

سمندر آبی: قورنایلیکە؛ گیانداریکی دووژی
وەک بۆق وایە و هیواش دەجووڵێ و لەشی
لاکێشە، بە شەو پەنگی رەشە و پەلە ی
زەردی تێدا، کرم و میروو دەخوا و لە
زستاندا خۆی مت دەکا.

سمنو / samanû / اسم. سەمەنی؛

پیشکش ده کری ۲. کۆرئ که ئەو وتانەى تیدا ده خوئتر یتەوه.

سن / sen, ها:/اسم. ۱. [فرانسوی] شانۆ
«هنرپیشه‌ها آمدند روی سن: شانۆیاران هاتنه سەر سابو» ۲. سوون؛ سوونه؛ سن؛ سنک؛ کیسه‌له؛ قمل؛ ره‌قه‌ک؛ ره‌قک؛ به‌لا گهنمه؛ میروویه‌کی میملی گیایه به ره‌نگی سه‌وز، قاوه‌یی یان ئاوی که بۆنیکێ ناخۆشی لیوه دی.

سن / sen(n), ها؛ سنین:/ [عربی] /اسم. ته‌مه‌ن؛ تامان؛ عه‌مر؛ عومر؛ ئه‌مر؛ ئه‌مر؛ سال؛ ماوه‌ی ژيان؛ ژماره‌ی سالانی ژيانی ژینه‌وه‌ریک به‌تایبه‌ت مرۆ.

☐ سن عقلی: ته‌مه‌نی ژیری، پرژه‌ی لیها توویی هزری هه‌ر که‌سیک له‌ چاو ته‌مه‌نی.

سن قانونی: ته‌مه‌نی قانونی؛ ته‌مه‌نی پرووتیکردنی ئه‌رک و مافی تایبه‌تی هه‌ر که‌سیکی پێگه‌یشتوو له‌ کۆمه‌لدا.

☐ سنی از کسی گذشتن: ته‌مه‌ن له‌ که‌سیک رۆیین؛ چاوکرانه‌وه؛ له‌ مندالی په‌رینه‌وه «دیگر سنی از تو گذشته و باید این چیزها را بدانی: ئیتر ته‌مه‌نیکت لی‌روویه و ده‌بێ ئه‌م شتانه بزانی».

سنی نداشتن: ته‌مه‌نیککی وا نه‌بوون؛ که‌م ته‌مه‌ن بوون؛ جائی منال بوون؛ هیشتا گهنج و لاو بوون «سارا که هنوز سنی ندارد: سارا خو هیشتا نه‌مه‌نیککی وای نیه».

از سن کسی گذشتن: له‌ که‌سیک بووردن؛ بۆ ته‌مه‌نی که‌سیک نه‌بوون؛ له‌ که‌سێ بووردن؛ چیدی شیاوی ته‌مه‌نی که‌سێ نه‌بوون «دیگر از سن من گذشته که دنبال یادگرفتن تار بروم: چیدی له‌ من بووردوه بکه‌ومه شوین فیربوونی تار».

سنا / sanā, ها:/اسم. [عربی] سه‌نا؛ سینامه‌کی؛ سه‌نامه‌کی؛ ده‌سته‌یه‌ک له‌ گیاگه‌لی دارچکی یان بۆته‌یی گه‌رمه‌سێری خۆرپسک له‌ تاقمی گوله‌ئه‌رخه‌وان که‌ گۆپکه و میوه‌که‌ی که‌لکی ده‌رمانیان هه‌یه.

سنا / senā:/اسم. [فرانسوی] سنا؛ پارله‌مانی پیران؛ یه‌کێ له‌ دوو پارله‌مانی قانون دانانی پری ولاتان.

سنا / sennan:/ [عربی] قید. [گفتاری] به‌ ته‌مه‌ن؛ به‌ مانگ و سال «سنا از من کوچکتر است: به‌ ته‌مه‌ن له‌ من مندا لته‌».

سنات / sonāt:/ [فرانسوی از ایتالیایی] /اسم. سونات؛ به‌سته‌یه‌کی موسیقا که‌ تایبه‌تی سازه (به‌بی ئاواز) و به‌ پتی جوژی ساز و ژماره‌ی ژهنیاریانی ناوی ده‌گۆرئ.

سنا تور / senātor, ها:/ [فرانسوی] /اسم. نوێنه‌ری سنا؛ ئەندامی پارله‌مانی پیران.

سناریست / senārîst, ها:/ [فرانسوی] /اسم. فیلمنامه‌نووس؛ سناریو نووس: سناریو نووس

سناریو / senār(i)yo, ها:/ [فرانسوی] /اسم. فیلمنامه؛ داستانی فیلم له‌ سەر کاغەز.

سناریو نوویس / senār(i)yonevîs:/ [فرانسوی] /فارسی سنا ریس

سنان / senān:/ [عربی] /اسم. [قدیمی] نه‌یزه؛ رم؛ رمب.

سنباده / sombāde, sonbāde, ها:/اسم. زمپه‌ره؛ زمپاره؛ سماته؛ سمباته؛ سمارته؛ سمپار

☐ سنگ سنباده سنگ

کاغذ سنباده کاغذ

سنبل / sanbal, سمبل

سنبل / sombol, sonbol, ها:/اسم. سنبل؛ سمل؛ سمل؛ سمبل؛ سوینکه؛ هه‌لال؛ سیاوسه‌ده؛ سیاوسه‌ره؛ بنیککی گول بنه‌وشی خۆش ره‌نگ و بۆنه، بۆ جوانی باری دیتن.

سنبل الطیب / sombolottib, sombolettib, /

sonbolottib:/ [عربی] /اسم. ۱. گیایی ئالیککی خۆرپسکه به‌ لاسکی ئەستوور و به‌رزایی زۆر، گه‌لای ددانه‌داری به‌رامبه‌ر یه‌ک و گولی سپی یان ئالی بۆنخۆش به‌ رواله‌تیککی چه‌تراساوه ۲. گیاکتک؛ گیاکتکه؛ سمل‌ه‌تیف؛ ئاورپژه؛

سنتی / sonnatī /: عربی| صفت، دابی؛ نه‌ریتی؛ داب و نه‌ریتی؛ سهر به داب و نه‌ریتی کۆن.

سنج / sanc /: پیژمه. ۱. - پیوه؛ ئامیری پیوان «دما‌سنج؛ دهماپیو» ۲. - هه‌له‌سه‌نگین؛ - سه‌نگین؛ سه‌نگاندن؛ سه‌نگین؛ به توانستی هه‌له‌سه‌نگاندنه‌وه «سخن‌سنج؛ وته‌هه‌له‌سه‌نگین».

سنج / senc /: ها/از عربی| اسم، چه‌قه‌وانه؛ چه‌قه‌نه؛ زنج؛ سازى زهری به شیوه‌ی دووبه‌ره‌ی گروه‌ری برنج‌ه‌بی که به یه‌کیداد ده‌دن و ده‌نگی لێ‌ده‌ردینن: صَنَج

سنجاب / sancāb /: ها/اسم، سنجاو؛ سه‌نجاو؛ گیانه‌وه‌ریکی گوانداری گچ‌که‌ی جاکینه‌ره به تووکی نه‌رم و چر و کلکی ئه‌ستوور و کۆلکنه‌وه، که داره‌وان و پوژگه‌ره.

سنجاق / sancāq /: ها/اترکی| اسم، سنجاق؛ سنجاقی؛ سنجاق؛ ده‌رزى؛ که‌ره‌سه‌ی گچ‌که‌ی پیکه‌توو له‌ماکیکی رهق (وه‌ک کاتزا، پلاستیک و...) بو پیکه‌وه لکاندنێ چهن شت یان هه‌لواسینیان پیکه‌وه.

سنجاق زدن: سنجاق لێ‌دان؛ ده‌رزى لێ‌دان.

سنجاق کردن: سنجاق کردن؛ لکاندن «هر دو را به هم سنجاق کن: هه‌ر دووکیان پیکه‌وه سنجاکه».

سنجاق ته‌گرد / sancāqtaħgerd /: ها/اترکی| فارسی| اسم، سنجاق‌ی سه‌هرخ؛ ده‌م‌نووس؛ سنجاق‌ی به شیوه‌ی میخیکی ناسک، بچووک و نووک‌تیز: سوزن ته‌گرد

سنجاق‌سر / sancāqsar /: ها/اترکی| فارسی| اسم، قژگیره؛ گیره‌ی سه‌ر؛ جوړی گیره‌ی دوو‌ده‌مه، دینه‌وه یه‌ک و قژ له‌نیوان خۆ‌پاده‌گرن.

سنجاق‌سینه / sancāqsīne /: ها/اترکی| فارسی| اسم، گول به‌رسینه؛ زه‌مه‌به‌ری که به سنجاق گیره‌وه له‌به‌روکی ده‌دن.

سنجاق‌قفلې / sancāq.qofli /: ها/اترکی| عربی| اسم، ده‌رزى‌پرووسی؛ ده‌رزى ئینلیسی؛ چه‌نه

نیسیه؛ جناق؛ لاک؛ چه‌نۆ ده‌سمالا؛ ته‌لیکی لول‌دراوه، سه‌ریکی ده‌رزى و سه‌ریکی قولوه و لیک ده‌ئالین، بو به‌ستن یان دالکاندنی شتی‌ک به‌سه‌ر شتیکی‌تردا.

سنجاق‌ک / sancāqak /: ها/اترکی| فارسی| اسم، پیووش به‌قنگه؛ پیووش به‌قوونه؛ زه‌له‌به‌قوونه؛ زه‌له‌قوونگ؛ زلاقوونگ؛ چوکه‌قنگه؛ چوکه‌لعه‌نه؛ دومدیکه؛ زل به‌قنگه؛ زل به‌قوونه؛ میرویه‌کی فرۆکه به‌له‌شی پسته‌بی که‌م‌ره‌نگ، چاوی زل و زه‌ق، دووبالی ناسکی جوان و ره‌نگامه و سکی باریک و درێژه‌وه و پینگه‌یشتوو پراوچی و تون‌فره و له‌سه‌ ئاو یان به‌سه‌ر گیای ئاوژیه‌وه گه‌را ده‌کا.

سنجاق‌کش / sancāqkeš /: ها/اترکی| فارسی| اسم، سنجاق‌کیش؛ سنجاق‌که‌ن؛ که‌ره‌سه‌یه‌کی وه‌ک گیره به‌دوو ده‌می نووک‌تیزه‌وه بو لیک‌درنه‌وه‌ی سنجاق له‌کاغه‌ز: سوزن‌کش

سنجد / senced /: ها/اسم، سرنیچک؛ سرنیچک؛ سرنجگ؛ سرنجی؛ سینچک؛ سنج؛ سنجه؛ سه‌نجیه؛ سنجۆ؛ سنجوو؛ سنجۆک؛ سنجی؛ سنجه‌ی؛ سنجه‌وی؛ سینجی؛ سنجید؛ ئاردگن؛ گوسنج؛ لاسی ده‌سچین: ۱. داری سنجوو و هاوما‌له‌کانی؛ داریکی دپ‌کاویه به‌گه‌لای هیلکۆکه‌یی و پروبه‌ری زیوین له‌ژیره‌وه، زۆر گولی بچووکى بۆنخۆشی ناو زه‌رد و ده‌ر زیوین ده‌کا ۲. به‌ری پینگه‌یشتوو ئه‌و داره‌ که ئه‌وه‌نده‌ی زه‌یتوونیکه، به‌تیکولی زه‌رد، نارنجی یان سوور، گۆشتی سبی وه‌ک ئارد (که‌ماکی قه‌ندی تیدایه) و ناوکیکی درێژۆکه‌ی لووسسی چێویه‌وه.

سنجد تلخ 𐎧𐎠𐎧𐎠𐎧𐎠 سنجدتلخ

سنجد‌تلخ / sencedetax /: اسم، سرنیچکه‌تاله؛ سنجوه‌تاله؛ داریکی لێ‌ه‌واری جوانه به‌گه‌لای پیکه‌توو له‌ورده‌گه‌لای نووک‌تیز و ددانه‌دار، گولی به‌نوشی هیشوووی و بۆنخوش و به‌ری

ز هرد و ژهراوی وهک نوک و پیشه‌ی رقه‌وه؛
زیتون تلخ؛ شال پستانه؛ شال زیتون؛ شال سنجده؛
شیطان زیتون

سنجدي /sencedi/: صفت. سرینچکی؛
سنجه‌یی؛ سنجوویی؛ به رهنگی سرینچک
(سووری ئامال نارنجی).

سنجش /sanceş/: ها/اسم. ۱. کار و روه‌تی
هه‌لسه‌نگاندن؛ دوپیهک «سنجش معلومات؛
هه‌لسه‌نگاندنی زانیاری قوتابیان» ۲. ئەندازە گری؛
کاری پێوان و هه‌هنگاوێن «سنجش گرمای هوا؛
پێوانی تینی هه‌وا».

سنجشگر /sanceşgar/: ها/اسم. ۱. ها/
هه‌لسه‌نگین؛ هه‌لسه‌نگینه‌ر؛ نرخینه‌ر؛ نه‌هینه‌ر؛
که‌سێ که (پرشت یان لێهاتووی) که‌س یان
شتیک هه‌لدسه‌نگینێ ۲. پێپێو؛ پێوه‌ر؛ ئامێر
یان که‌ره‌سه‌یه‌ک که شتی (وه‌ک خیرایی یان
کات) ده‌پێوی.

سنجه /sance/: ها/اسم. پێوانه: ۱. سه‌نگاتی؛
شتی که چه‌ندایه‌تیه‌کی پێ ده‌پێون (وه‌ک
ته‌رازوو) ۲. سه‌نگ؛ چه‌ندایه‌تیه‌ک که بو
ئه‌ندازه‌گرتن به‌ کار ده‌روا (وه‌ک سه‌نگی ته‌رازوو).
سنجه‌شناسی /sanceşenāsi/: اسم. پێوانه‌ناسی؛
زانستی پێوان و هه‌موو ئامراز و که‌رسته‌ی
ئه‌ندازه‌گرتن؛ اندازەشناسی

— سنجی /sanci/: پێواژه. — هه‌لسه‌نگینێ؛
— سه‌نگینێ؛ کاری هه‌لسه‌نگاندن/سه‌نگاندن
(بێنایی سنجی؛ شوایی سنجی؛ بێنایی هه‌لسه‌نگاندن؛
بیسایی سه‌نگاندن).

سنجیدگی /sancidegi/: اسم. گونجاوی؛
له‌باری؛ دروستی شتیک و ته‌با بوونی له‌گه‌ل
پێوه‌ره‌ ناسراوه‌کاندا.

سنجیدن /sancidan/: مصدر. متمدی.
// سنجیدی: هه‌لتسه‌نگاند؛ می‌سنجی؛
هه‌لدسه‌نگینێ؛ —سنج: هه‌لسه‌نگینه‌//
هه‌لسه‌نگاندن؛ هه‌لسه‌نگانن؛ به‌راوردکردن؛

۱. وه‌هه‌نگاوێن؛ پێوان؛ پیمه‌ی؛ پێان؛
ئه‌ندازه‌گرتن؛ سه‌نگاندن؛ چه‌ندیه‌تی شتیک به
ئامێرێک پێوان ۲. نه‌هاندن؛ نرخاندن؛
خه‌ملاندن؛ قهرساندن؛ قهرساندن؛ سه‌نگاندن؛
قه‌بلاندن قه‌ولاندن؛ هه‌سه‌باندن؛ کرێشه‌یش؛
هه‌یزاندن «موقعیت را سنجیدن: هه‌ل هه‌لسه‌نگاندن»
۳. له‌ به‌ر یه‌ک نان؛ له‌ یه‌ک دان «دو چیز را با هم
سنجیدن: دوو شت پێکه‌وه‌ هه‌لسه‌نگاندن»
۴. /قدیمی/ کێشان؛ کێش کردن؛ کێشه‌ی؛
سه‌نگ‌وسووک کردن. هه‌روه‌ها: سنجیدنی

■ صفت فاعلی: سنجنده (هه‌لسه‌نگینه‌ر)/ صفت
مفعولی: سنجیده (هه‌لسه‌نگینراو)/ مصدر منفی:
نسنجیدن (هه‌لنه‌سه‌نگاندن)

سنجیده /sancide/: صفت. گونجاو؛ له‌بار؛ شیاو؛
هه‌یزا «رفتار سنجیده: ئاکاری گونجاو».

سنخ /senx/: ها/عربی/اسم. /ادبی/ جوړ؛
چه‌شن؛ جنس؛ نفس.

سنخیت /senxiyyat/: [عربی/اسم. هاوچه‌شنی؛
هاونفشی؛ هاو‌ره‌گه‌زی؛ جوړی؛ هام‌جنسی؛ بار
یان چۆنه‌تی له‌ یه‌ک جوړ بوون «هیچ سنخیتی
میان ما نبود: هیچ هاوچه‌شنیه‌ک له‌ نیوانماندا
نه‌بوو».

سند /sanad/: ها/اسناد/عربی/اسم. به‌لگه؛
به‌نگ؛ سه‌نده؛ نیشانه: ۱. نفیسک؛ نووسراوه‌یی
که بو سه‌لماندن یان دانه‌دواوه‌ی خوازه‌یه‌ک
که‌لکی لێ بگیردری ۲. نفیسک؛ قه‌باله؛ قه‌واله؛
نووسراوه‌یه‌کی ده‌ست‌نوس‌ی یان فره‌می که هۆ
یان چه‌سپنه‌ری شتیکه ۳. ده‌لیل؛ پاژ؛ هه‌ر
چه‌شه‌ نووسراوه‌ یان شتی که نیشانه‌ی راستی
شتیکه.

□ سند انتقالی: /بانکداری/ به‌لگه‌ی راگوێزی؛
به‌لگه‌یی که راگوێزانی هه‌ندی پاره‌ له
حیساییکه‌وه‌ بو حیساییکی تر نیشان ده‌دا.

سند رسمی: به‌لگه‌ی ره‌سمی؛ نیشانه‌ی
فره‌می؛ به‌لگه‌یی که له‌ مه‌زینگه‌یه‌کی

دهسته يک نيشانه که يکوهه سهر هلهدهدن و ههوال له نهخوشي يان بهرزهنگي دهدهن.

سندروس / sandarūs, sandrūs ، ها: /معرب از يوناني/ اسم. سندهلوس؛ دارچيکي بجووک له دهسته ي سهولي کيوي که جهويه که ي بؤ دهرمان دهبي.

سندسازي / sanadsāzi ، ها: /عربي/ فارسي/ اسم. کار يان رهوتي بهلگه ههلبهستن.

سندده / sende, sonde :/اسم. /مستهجن/ سل؛ سنله؛ تنگ؛ سله گوو؛ ته په گوو؛ سلته گوو؛ ساقه گوو.

سنددهسلام - /sendesalām, sonde: /فارسي/ عربي/ اسم. باپشکيو؛ سیتکه سلاو؛ سیتکه سلاوه؛ سیتکه زهلام؛ سیچکه سلاو؛ سیچکه سلاوه؛ سیسکه سلا؛ قیچکه سلام؛ قنچکه سلاو؛ چينچک؛ چينچکه سلاوه؛ چيچکه سلاو؛ چنچکه سلیمانه؛ سینچکه؛ فردوک؛ ديقلؤک؛ سله زهوه؛ مووريسلام؛ بوکک؛ دگ دگه؛ زیپکه ی چلکی له چنی پیلوی چاودا.

سندیت / sanadiyyat :/عربي/ اسم. بهلگابه تي؛ بهلگه يه تي؛ بار و دؤخی بهلگه بوون.

سندیکا / sandikā, sendikā ، ها: /فرانسوی/ اسم. سهندیکا؛ يه کيه تي؛ يه کيتي؛ ريکخراوه يی که له يه کانگير بووني که سان، تاقم يان ولاتانی هاومه بهست و هاودؤز پیکدئ.

سندیکائی / sandikā'i, sendikā'i :/فرانسوی/ سندیکایی

سندیکالیسم / sandikālism, sendikālism :/فرانسوی/ اسم. سهندیکالیسم؛ ئامؤزه يه ک له بزووتنه وه کانی کریکاریدا که زال بوون به سهر سهرمایه داری و گرته دهستی دهسهلات، له ریگه ی مان گرتن و خهبات له چوارچیوه ی يه کيه تي کریکاران دهزانی و خهباتی سیاسی و ئیدیؤلؤژیانه رهت ده کاته وه. ههروه ها:

سندیکالیست

دهوله تي يان له نووسینگه به کی بهلگه ی رهسمیدا، به گویره ی قانون ریکه دهخری.

سند مالکیت: تاپؤ؛ قۆچان؛ کهوال؛ قهباله؛ قهباره؛ بنچاخ؛ چاخ؛ قهباله ی ملک؛ قهباله ی مولکایه تی؛ بهلگه یی که خاوهن بوونی که سیک به سهر مالیکدا پیشان دهدا.

سند زدن: قهباله نووسین؛ سهنه د لیدان.

سند کردن: کردنه سهنه د؛ سهنه د/ قهباله دهرهتنان.

سند ۱ / send :/اسم. /قدیمی/ زؤل؛ زویل؛ زؤلەک؛ بیج؛ بیج؛ بیژوو؛ بیژي؛ قومەزه؛ سووتار؛ سووتال؛ سنۆته؛ سنۆره؛ به چکه ی ژن و شووی لیک مارهنه کراو.

سند ۲. صفت. زؤل؛ زؤلەک؛ بیج؛ بیج؛ بیژوو؛ بیژي؛ سووتار؛ سووتال؛ سنۆته؛ قومەزه؛ به دیهاتوو له جووت بوونی نارها.

سند / sond :/فرانسوی/ ميل ۲-

سنداژ / sondāz :/فرانسوی/ اسم. ۱. کاری گومانه لیدان ۲. /پژشکی/ سؤنداژن؛ کاری سؤندا پیداکردن * سونداژ

سندان / sendān ، ها: /اسرانی/ اسم. ژیردهم؛ سندان؛ سنگان؛ سننان؛ سندیان؛ سنچیه؛ دهزگا؛ دهستگا؛ له ته پؤلایه کی قورس و پته و تهخت که کانزای به سهره وه ده کوتن.

سندان گوش: ئیسکی سندان؛ ئیسکیله ی ناوبنی گوئی.

سندانی / sandāni :/اسرانی/ صفت. سندان؛ زنانی «ستخوان سندان؛ ئیسکی سندان».

سندر / sandar ، ها: /؟/ اسم. دارتووس؛ دارتهویس؛ درهختی به کوته ی سپی، گه لای بادامی نووک تیژی ددانهدار و هیشووه گولی نیرینه ی شور و پوله که بیه وه که داره که ی بؤ کاغز و ماکی دهباخی، گه لاکه ی بؤ چایی و ئاوه که شی له شهربادا که لکی هه یه.

سندرم / sendrom ، ها: /فرانسوی/ اسم. دیارده؛

دارهست؛ دژواری؛ بهر ۰.۵ / [پژشکی] بهرد؛ سه‌نگ؛
ته‌نی ر‌ه‌ق که له به‌ری ئه‌ندامی له‌شدا درووس
ده‌بی «سنگ کلیه: به‌ردی گورچیل».

☐ سنگ آتشرنه: به‌رده ئه‌ستی؛ به‌رده‌ستی؛
به‌رده‌ئ‌ه‌ستی؛ به‌ره‌ستی؛ به‌رسته؛ به‌رداگره؛
به‌ردی چه‌خماخی؛ به‌رده‌چه‌رخ؛ به‌رده
چه‌خماخ؛ ته‌وه‌ن چه‌خماخ؛
کوچک‌چه‌خماخه؛ که‌فر ئه‌ژیر؛ به‌ردی
ئاگرپژین؛ سه‌نگی چه‌خماخ؛ به‌ردیکی ر‌ه‌ق و
تورت و تۆکمه له جنسی سیلیسی گوشراو،
به ر‌ه‌نگی ر‌ه‌ش، قاوه‌یی یان خۆله‌میشی که
بۆ چه‌خماخه لیدان و ناگر کردنه‌وه به‌کاردی.
سنگ آتشفشانی: به‌ردی گر‌کانی؛ به‌رده
گر‌کانی؛ به‌ردیکی ئاگرینی بلورئاسایه که له
سه‌ر زه‌وی یان له ئاستیکی نیزیک له سه‌ر
زه‌وی، به‌هۆی چالاکی گر‌کانه‌وه پینک‌دیت.

سنگ آذرین: به‌ردی ئاگرین؛ به‌رده‌ئاگرین؛
به‌ردی که له ماکه ت‌واوه‌کانی گر‌کان
پینک‌دی.

سنگ آسمانی: شخانه؛ به‌ردی که له مه‌ودای
نیوان گه‌ڕۆکانی ئاسمانه‌وه به‌ره‌و زه‌وی دی.
سنگ آسیا: هاره؛ به‌رداش؛ به‌راش؛ فه‌راش؛
به‌رد ئاسیاو؛ سه‌نگ ئاساو؛ به‌ری ئیش؛ سه‌نگ
ئاسیاو؛ هاره‌ئاساو؛ هاراسیاو؛ که‌تابنی؛
که‌تاسه‌ری؛ به‌رده هار؛ به‌راف؛ تلت؛ خره
به‌ردیکی زلی یه‌ک‌پ‌وو گر‌نج، له جنسی
به‌ردی بن‌گرتووی سیلیسی که بۆ کردنه
ئاردی دانه‌ویلنه به‌که‌لک‌دی.

سنگ آهک: به‌ردی قسل؛ به‌ردی ئاهه‌ک؛
به‌ردی که زۆرت‌رین به‌شی که‌ربوناتی
که‌لسیۆمه.

سنگ بنا: ۱. به‌ردی بنه‌ر‌ه‌ت؛ به‌ردی بناغه؛
ته‌مه‌له؛ ته‌مه‌لیت؛ به‌ردی که له هیمی مالدا
ده‌رواته کار ۲. / [مجازی] بنه‌ر‌ه‌ت؛ شه‌نگسته؛
بنه‌ما؛ بنچینه؛ بارخانوو؛ بارخانی ۳. سه‌نگ؛

سندیکایی / sandikāyî: [فرانسوی] صفت.

سه‌ندیکایی؛ سه‌ر به سه‌ندیکا: سندیکایی
سنسور / sensor ، ها: [انگلیسی] اسم. که‌ره‌سه‌یی
که له هه‌مه‌یه‌ر دیارده‌یه‌کی فیزیکی دیاریکراوه‌وه
(وه‌ک تیشک، گه‌رما، سه‌رما و...) ده‌که‌ویته کار و
مرؤ وریا ده‌کاته‌وه یان کاردانه‌وه‌یه‌ک ده‌نویتی.

سنفنی / sanfonî: [فرانسوی] سَمَفَنی
سنفنیکی / sanfonik: [فرانسوی] سَمَفَنیک
سنفونی / sanfonî: [فرانسوی] سَمَفَنی

سنفونیکی / sanfonik: [فرانسوی] سَمَفَنیک
سنقر / sonqor ، ها؛ یان: [ترکی] اسم. شمقار؛
شنقار؛ ریگزاده؛ له زلت‌رین بازگه‌لی ناوچه‌ی
سارده‌سپ‌ه‌، به‌جه‌سته‌یه‌کی باریک، بالی درپژ
و که‌ل و پی و جووچکی درپژه‌وه که له به‌رزایی
که‌مدا ده‌فری و له زه‌وی یان قامیشه‌لاندا
هی‌لانه ده‌کا: سارگه‌

☐ سنقر تالایی: شمقاری زه‌لکاوی؛ جو‌ریک
شمقاری زلی بال‌پانی نزم‌فره، که زۆرت‌ر له
زه‌لکاوان ده‌نیشیت‌ه‌وه.

سنقر عسل‌خوار: هه‌سه‌نه سسته؛ په‌له‌وه‌ریکی
وه‌ک هه‌لویه به‌سه‌ری بچووک و ملی درپژ و
په‌ر و بالی ر‌ه‌نگامه‌وه که مه‌لی بچووک،
مشک و میش ده‌خوا و پتر له قه‌راخی
دارستان و له‌سه‌ر کۆنه هی‌لانه‌ی قه‌لان
هه‌لده‌نیشی.

سنکپ / sankop: [فرانسوی] اسم. [پژشکی]

۱. خوو؛ گه‌شکه؛ غه‌ش؛ نه‌ه‌ش؛ فه‌رکه‌م
۲. وپست؛ شه‌پله؛ قۆتک. هه‌روه‌ها:

سنکپ‌کردن

سنگ / sang ، ها: / اسم. ۱. به‌رد؛ به‌ر؛ کوچک؛
کوچک؛ سه‌نگ؛ ته‌وه‌نی؛ ته‌وه‌نی؛ که‌فر؛ که‌مور؛
که‌را؛ کارا؛ ته‌نی تۆکمه و پته‌وی سروشتی که
له خاک یان کانه‌گه‌لی جۆراو‌جۆر پیکه‌تاوه‌وه
۲. گۆه‌ر؛ گه‌وه‌ر؛ جه‌واهیر ۳. کیش؛ سه‌نگ
«سنگ ترازو: کیشی ترازوو» ۴. / [مجازی] په‌ل؛

سەنگى خانووبەرە.

سنگ بلور: دور؛ مروارى كىوى بىر پەنگ و روون.

سنگ پا: بەردەپى؛ بەردەپا؛ پاشۇر؛ سەنگ پا؛ پى شۇر: ۱. بەردە ئاگرىنى سووك و ھەورى و رەش بە رووبەرىكى گرەنج-گرەنجەو ھە بە شۇردنى پى كەلكى لى وەردە-گرەن ۲. بەردە شىشەى گرەكانى كون-كون و كلۇر-كلۇر كە زۆر سووك و رەنگەكەى سىپى يان خۇلەمىشە.

سنگ ترازو: بەردە قەپان؛ بەردى ترازوو؛ سەنگ؛ كىشى كە بۇ ھەلسەنگەندى رېژەى كالا دەيخەنە سەر ترازوو.

سنگ جەنم ۱ نىرات نقرە، نىرات سنگ چاپ: بەردى چاپ؛ بەردى ئاھەكى دەنكورد كە لە چاپى بەردىدا بە كار دەچوو. سنگ چاقوتىز كنى: ھەسان؛ بەردەسان؛ بەردەساو؛ بەراف؛ جۆرە بەردىكى سىلىسى كە بۇ لووس كەردنى كانزا و تىز كەردنى چەقۇ كەلكى لى وەردە-گرەن: سنگ فسان

سنگ چىخماق ۲ سنگ آتشنە سنگ خروچى: بەردى كە بە ھۇى بزوانى گرەكانەو ھاتۇتە سەر زەوى.

سنگ دگرگون: بەردى گۇراو؛ بەردى كە بە ھۇى ھۇكارگەلى جۇراو-جۇرى ئاقار (وەك گوشار و دەما) گۇراو و بۇتە بەردىكى تر.

سنگ ساختمانى: بەردى ساختمان؛ كوچك مال كەردنەو؛ ھەر يەكە لەو بەردانە لە دروست كەردنى مال و وارخاندە بە كار دىن.

سنگ سلیمانى: ئاقىق؛ بەردى سلیمانى؛ بەردى كوارتز.

سنگ سماق: جۇرىك بەردى گرەكانى كە لە پىكەتەيدا بلوورى گەورە كەوتۇتە نىوان بلوورى وەردەو.

سنگ سنبادە: بەردى سمانە؛ زروە؛ بەردە

زروە؛ كەورە زبرە.

سنگ سپاه: بەردە رەشە؛ كوچكە رەش.

سنگ صابون: بەردە سابوون؛ بەردىكى گۇراو كە لە دەست لىداندە وەك سابوونە و زۇرتەر لە دەلق و ماكى تر (وەك مىكا، كوارتز، ئاسن و...) پىكەتەتو و لە رەنگى خۇلەمىشەو تە سەوزى ھەيە و بە چەقۇ دەبردى

سنگ صبور: [قەرىنگە مردم] ۱. بەردىكى ئەفسانەيى كە خەلكى دەردەدلىان بەلاو دەكرد ۲. [كنایى] مامەخەمە؛ خەمان؛ خالەخەمە؛ خەمخۇرەى ھەورامان؛ كەسىكى دەردناس و پىروو كە بكى دەردەدلى وەلاو ھەلپىزى.

سنگ صفر: سەنگ سەفرا؛ بەردەزىلك؛ كوچكەزراف؛ بەردى زراف؛ بەردى كە لە كىسە زەرداودا پىكەدى. ھەروەھا: سنگ كلىه؛ سنگ مئانە

سنگ فسان ۳ سنگ چاقوتىز كنى سنگ قبر: كىل؛ كىلە؛ ھەنگىزە؛ دووبەرد؛ مىل؛ ھەدد؛ بەردى قەبر؛ بەردى كە بۇ ناسىنەو مىردوو لە سەر گلكۇز دادەنن و زۆر جار ناوەكەشى بە رووبەو دەنووسن: سنگ لحد

سنگ لحد ۴ سنگ قبر سنگ لوح: تۇلاشە بەرد؛ پلاشە بەرد؛ درك؛ گلەبەردى گۇراوى دەنكورد كە بە سانايى تۇلاش-تۇلاش دەبىتەو.

سنگ مجسمه: بەردى پەيكەرە؛ سىلىكاتى ئاودارى ئەلەمىنىۆم بە رەنگى سەوزى كال كە پەيكەر و شتى جوانى لى دروست دەكەن.

سنگ محك: بەردەزموون؛ بەردى مەحەك؛ بەردى زىرئەزموون؛ بەردىكى رەشى زۆر رەقە بۇ ھەلسەنگەندى عەيارى زىر.

سنگ معدن: كانە؛ بەردى كان؛ بەردى وا كە

کاری پیچه‌وانه و نار هوا کردن.

سنگ روی چیزی گذاشتن: *[کنایی]* سهری شتی نانه‌وه؛ دهست له شتی بهردان؛ له سهر شتی نه‌پویشتن.

سنگ روی سنگ بند نشدن / نماندن: *[کنایی]* ئاداری به سهر پاداره‌وه نه‌مان؛ بهرد به ههرده‌وه نه‌پوستان؛ ئاخۆران-باخۆران بوون؛ زۆر ئالۆز بوونی بار و دۆخ.

سنگ روی یخ شدن: *[کنایی]* دهم بوونه ته‌له‌ی ته‌قیو؛ بوونه پووشیکی وشک؛ ناکام و سهرشۆز بوون. هه‌روه‌ها: سنگ روی یخ کردن سنگ زدن؛ بهرد لێدان: ۱. به بهرد له شتیک دان؛ دانه بهر پهل ۲. بهرد خستن / هاویشتن؛ پهل هاویشتن؛ کوچک فرهادان؛ ته‌وه‌ن شای. سنگ سر راه کسی شدن: *[مجازی]* بوون به چقلی مهم و زینان (بۆ که‌سێ)؛ بوون به بهردی به‌ره‌هێلی که‌سیک؛ به‌ی به تلوو و هروو هیتی؛ بوونه کۆسپ و له‌مپهر بۆ به‌رپوه‌چوون کاری که‌سیک.

سنگ کردن: *[مجازی]* بهر به فروشی شتی‌گرتن.

سنگ کسی / چیزی را به سینه زدن: *[مجازی]* تاسووی که‌سێ / شتی کێشان؛ خۆ بۆ که‌سێ یان شتیک کوتان؛ زگی خۆ بۆ که‌سێ یان شتیک دران.

تیر کسی به سنگ خوردن تیر

سنگاب / sangāb، ها: / اسم، [قدیمی] سه‌نگاو:

۱. هه‌زو که‌یه‌کی به‌ردی که له بری مرگه‌وتان یان زیاره‌تی پیر و چاکان دایاندنا و ئاوی خواردنه‌وه‌یان تی‌ده‌کرد ۲. ماقۆز، چاله‌قۆتی؛ ته‌و؛ به‌ردی قوول که ئاوی تی‌دا راده‌وه‌ستی.

سنگارد / sangārd، sangārd: / اسم، [زمین‌شناسی] به‌ردارد؛ سه‌نگارد؛ ماکی به‌ردینی ورد که له سوانی یه‌خه‌چالان پیک‌هاتوون.

سنگ‌اندازی / sang'andāzi، ها: / اسم،

بایه‌خی له کێو ده‌ره‌ینانی هه‌ی.

سنگ معدده: به‌رد / سه‌نگی گه‌ده؛ خلتی که بری جار له گه‌ده‌دا ده‌نیشی، یان به‌ردی که گیانه‌وه‌ر قووتی ده‌دا.

سنگ نمک: خوالین؛ به‌رده‌ خوی؛ کانه‌ی کلوریدی سدیم که بی‌خه‌وشه‌که‌ی پروون و بی‌په‌نگه.

□ سنگ انداختن به چیزی: پهل خستن بۆ شتی؛ پهل بۆ شتی فره‌دان؛ کوچک بۆ شتی په‌رت‌کردن؛ ته‌وه‌ن شه‌ی په‌ی چیۆپوی <سنگ انداخت شیشه‌ی هم‌سایه‌ را شکست: په‌لی خست شیشه‌ی جیرانه‌که‌مانی شکاند>.

سنگ انداختن جلو پای کسی: *[کنایی]* ته‌گه‌ره‌ خستنه‌ بهر پی که‌سیک؛ بۆ که‌سیک کۆسپ نانه‌وه؛ چوکه‌شکینی کردن له کاری که‌سیکدا <به قدری سنگ جلو پایش انداختند که دست از کار کشید: هینده‌یان ته‌گه‌ره‌ خسته‌ بهر پنی، ده‌ستی له کاره‌که‌ هه‌لگرت>.

سنگ بزرگ برداشتن: *[کنایی]* تیکه‌ی زل‌گرتن؛ ده‌ست دانه‌ کاریکی دژوار و ده‌ست‌نه‌داوه‌وه.

سنگ به ترازوی کسی نگذاشتن: *[کنایی]* کا / گوو به‌ کللوی که‌سێ نه‌پتوان؛ ئاور له که‌سیک نه‌دانه‌وه.

سنگ به شکم خود بستن: *[مجازی]* که‌م خواردن و کز دانیشتن؛ برسیه‌تی کیشان و هه‌لکردن له‌گه‌ل کوپره‌وه‌ریدا.

سنگ تمام گذاشتن: *[مجازی]* سکه / گاله پی کردن؛ کاریک به‌ باشی و بی‌که‌م و کووری جیه‌جی کردن.

سنگ خود را با کسی وا‌کندن: *[مجازی]* له‌گه‌ل که‌سیکدا یه‌ک‌لاکردنه‌وه / قال برینه‌وه / یه‌کچاوکردنه‌وه‌ی باس و خواسیک.

سنگ را بستن و سگ را گشودن: *[کنایی]* کار دیو کردن؛ کا به‌ پشيله و گوشت به‌ که‌ر دان؛

۱. بهر تـفـک؛ بهر دهـفـر کـی؛ پهـلـهـفـر کـی؛
بهردهاو یژی؛ تهوه نه فرانی؛ کار یان رهوتی
راندن؛ کوچک خستن ۲. /مجازی/
چو کله شکینی؛ کاره هاتی کوسپ و ته گهره
نانهوه بۆ نه کرانی کار یک «در اداره بعضی ها
سنگ اندازی می کردند و نمی گذاشتند کار پیش برود؛ له
مه زرينگه دا بری چو کله شکینیان ده کرد و
نه يانده هیشت کار بیخته بهر وه».

سنگبری /sangbori/؛ اسم. بهردبـری؛
سنگ بری؛ ۱. کار و رهوتی برینه وهی تاشه بهرد
بۆ کاری خانووبه ره ۲. کارگهی سنگ بری.
هروه ها: سنگ بر

سنگ پرانی /sangparāni/؛ اسم. بهر تـفـک؛
بهرده فر کـی؛ بهردهاو یژی؛ کار یان رهوتی راندن؛
هاویشن؛ کوچک فره دان؛ پهل خستن.

سنگ پشت /sangpošt/؛ اسم. کیسه ل؛ ۱. /ها؛
ان/ کیسه لی؛ کووسه ل؛ کوویسه ل؛ کهوسه ل؛
کسل؛ کیسو؛ کیسوو؛ کووسی ۲. /نجوم/
وینیه کی چکوله ی گهر دوونی له ئاسمانی
نیمه گوی باکووریدا؛ شلیاق

سنگپوز /sangpūz/؛ ها؛ /اسم. /زمین شناسی/
قۆقره؛ ده رپه ریوی باریک و دریزی وشکاتی
ده نیوی ئاودا.

سنگپوش /sangpūš/؛ اسم. /زمین شناسی/
بهرده پـژ؛ بهرده بووم؛ سهنگر یژ؛ سهنگفه رش؛
تۆژیک له ماکه بهردیه کان له بهشیکی بهربلاوی
تویکلی زهویدا که به خاک دا پۆشراوه.

سنگ تراش /sangtarāš/؛ اسم. ۱. بهردبـری؛ بهر بـری؛
بهرد تاش؛ تهوه نتاش؛ کهفر تراش؛ کهفر تراش؛
نهقار؛ کوچک تاش؛ سهنگ تراش؛ تهوی کاری
کۆلین، تاشین، سواندن و بیچم پیدانی بهرده،
به تایبته بۆ خانوو ۲. /نجوم/ وینیه کی چکوله ی
گهر دوونی له ئاسمانی نیوه گۆی باشووریدا *
حجار

سنگ تراشی /sangtarāši/؛ اسم. ۱. کاری بهرد

تاشین؛ بهر برین؛ رهویرتن؛ کاری که بهرد تاش
دهیکا ۲. /ها؛ کارگهی بهردبـری ۳. /ها/
بهرد تاشی؛ بهرد کۆلی؛ بهردبـری؛ نه خشی
هه لکۆلراو یان قۆقری رووی بهرد * حجاری

سنگچین /sangčîn/؛ اسم. بهردچن؛ کوچک چن؛
سهنگچن؛ ۱. شوینی که به چینی رزنه بهرد یک
دیاریان کردوه ۲. نژار؛ خن؛ نژن؛ ئه و بهردانه
که به شیوه ی دیوار یان هه سار له سه ر یه ک
که له که کراون ۳. نژیار؛ مالی سهنگ چن.

سنگ چینی /sangčîni/؛ اسم. بهردچنی؛
کوچک چنی؛ سهنگچنی؛ ۱. نژار؛ نژن؛ کاری
چینی بهرد له جیه ک ۲. نژاندن؛ کاری
هه لچینی دیوار به وشکه بهرد.

سنگدان /sangdān/؛ اسم. سیه که تۆره؛
کۆله زرگ؛ سیه که تۆره؛ زیقه تۆره؛ بهشی
ماسوولکه یی گه ده ی ژۆبه ی په له وه ران که
هه رچی خواردوویانه، تیدا ورد ده ی.

سنگدل /sangdel/؛ ها؛ /ان؛ صفت. /مجازی/
دلره ق؛ دلره ش؛ بی بهزه؛ دل سهخت؛ بی
ئاوردانه وه له حه نای ئیش و مهینه تی خه لک.
هروه ها: سنگدلی

سنگ دوزی /sangdûzi/؛ اسم. پووله که دووری؛
۱. نه خشیکی رازینه یی که به مووروو، مهنجوق،
پووله که و بهردی بریکه دار، له سه ر جل و بهرگی
ده دوورن ۲. هونه ری ئه و شیوه دوورینه.

سنگر /sangar/؛ ها؛ /اسم. چه پهر؛ سهنگهر؛
سنگر؛ خه ل؛ خه ل؛ سوویه ر؛ سپیر؛ سپهر؛
مه تره س؛ مه تره یس؛ مه تر یژ؛ تاپی؛ تاییه؛
۱. په ناگه یه ک له هه مبه ر سوپای نه یاردا که
له مپه ری بـیران یان ئه نگـیورانـه ۲. /مجازی/
شوینی خه بات؛ شوینی مله؛ جیی بهر هنگاری.

☐ **سنگر بستن**؛ سهنگهر بهستن.
سنگر گرفتن؛ سهنگهر گرتن؛ جی گرتن له نیو
یان له پشتی سهنگه ردا.

سنگربندی /sangarbandi/؛ اسم. سهنگه ربه ندی؛

کار و روتی سەنگەر درووس کردن.

سنگ‌رست / sangrost: صفت، [گیاه‌شناسی]
به‌رده‌رسک؛ به تاییه‌تمه‌ندی یان توانایی روان
له به‌رده‌لاندان.

سنگ‌روی / sangrûy: اسم، به‌ردینه؛ تری
قه‌له‌رەشکە؛ گیایه‌کی هاوینی به لاسکی چتوی،
گه‌لای دهرزبلیی لووس، گولی سوور، به‌ری
رەش و ترش و له بیجمی تری که بو دەرمان
به‌کاردی.

سنگ‌ریز / sangriz: اسم، [زمین‌شناسی] زاخړ؛
زاخېړ؛ ریخه‌لان؛ راخېز؛ راخیزیه؛ راخیزیا؛
خیشیا؛ ریزه‌خال؛ ناوړېز؛ کومایه‌ک له خرکه و
خیز ده لاپال یان بناری چیدا، که زۆرتر لیژ و
رژده.

سنگ‌ریزه / sangrîze، ها: اسم، زگار؛ زغرک؛
زخور؛ خره‌بەرد؛ چهو؛ زیخ؛ زیج؛ زیپک؛ زیپکه؛
خرکه‌بەرد؛ ورکه‌بەرد؛ وردکه‌بەرد؛ به‌رده‌ورتکه؛
خشه‌برک؛ به‌ردی ورد به ئەستووری چەند
میلی‌متر.

سنگ‌زنی / sangzani: اسم، به‌رده‌ساوی؛ کاری
ساو و مشت‌ومال دانی شت، به‌تاییه‌ت کانزا و
به‌رد به مه‌کینه‌گه‌لی جۆراواجووری
به‌رده‌سماته‌وه.

سنگ‌سا / sangsā، ها: اسم، هه‌سان؛
به‌رده‌هه‌سان؛ به‌رده‌ساو؛ به‌راف؛ به‌ردی که بو
تیز کردنی که‌ره‌سه‌ی پیپر (وه‌ک چه‌قۆ، قه‌یچی
و...) به‌کاردی.

سنگ‌سار / sangsār: اسم، ره‌سخ؛ به‌رده‌باران؛
به‌رده‌باران؛ کوچک‌واران؛ سەنگەسار؛ سەنگباران؛
کاره‌به‌هاتی که‌فراندن؛ هاویشتنی له سەر یه‌کی
به‌رد به‌ره‌و که‌سی یان شتیک. هه‌روه‌ها:
سنگ‌سار کردن

سنگسر / sangsar، ها: اسم، سەنگسەر؛ جوړی
ماسی پانی خوارده‌مه‌نی ناوی سوپزه، به‌ره‌نگی
سه‌وزی نامال خۆله‌میشی: ماهی سنگسر

سنگ‌سری / sangsari: اسم، سەنگسەری؛ له
زمانه‌کانی ئیرانی رۆژاوابی که هیشتا ده بری
شوینانی پارێزگای سمنان له ئیراندا باوه.

سنگ‌شکن / sangšekan، ها: اسم،
سەنگ‌شکین؛ به‌ردشکین؛ که‌وله‌شوانه؛ بنیکی
کورت‌ه‌بالای ناوچه‌گه‌لی شیداره، به‌گه‌لای
ئه‌ستوور و جوان و تووکن، هیشووگولی
گچکه‌ی به‌هاری و تووی وه‌ک مرواریه‌وه که
جوړیکی له مالان به‌خێو ده‌کەن و بو مه‌به‌ستی
بژیشکیش به‌که‌لک دی.

سنگ‌شناسی / sangšēnāsi: اسم، به‌ردناسی؛
لقیک له زانستی زه‌ویناسی که له چوناوچونی
پیکهاتنی به‌رد و پیکهاته‌ی کیمای و بیجمی
فیزیایی و ریزه‌ندیان ده‌کوڵیته‌وه.

سنگ‌فرش / sangfarš، ها: اسم، وشکه‌سی؛
نه‌تک؛ سەنگ‌فەرش؛ به‌رده‌ریژ؛ سه‌له‌ند؛ ره‌قف؛
شوینێ که به توژی له به‌رد داپۆشراوه.

سنگ‌قلاب / sangqollāb: [فارسی/عربی] اسم،
[گفتاری] قه‌لماسک؛ قه‌لماسنگ؛ قه‌لماسن؛
قالماسک؛ قالماسکه؛ چۆکی‌شمان؛ به‌ره‌قانی؛
مه‌زره‌قانی؛ لاستیق؛ قۆچه‌قانی؛ که‌هنیک؛
ئامرازیک بو هاویشتنی به‌رد، پیکهاتوو له پارچه،
چه‌رم یان په‌رویه‌کی ئەستوور که دوو سه‌ری به
دوو په‌ته‌وه به‌سراوه.

□ **سنگ‌قلاب کردن**: [مجازی] له کۆل خو
کردنه‌وه؛ له مل کردنه‌وه و هه‌ناردن بو
جینگایه‌کی تر.

سنگک / sangak، ها: اسم، سەنگەک؛
سەنگەکی؛ سەنگەکیه؛ نان کوچکی؛ نانی درێژ و
سی‌گۆش که له سه‌ر چه‌وی سووره‌وه‌بوو
ده‌برژی.

سنگ‌کار / sangkār، ها: ان: اسم، سەنگ‌کار؛
به‌ردکار؛ که‌سی که به به‌ردی خانووسازی کار
ده‌کا به‌تاییه‌ت ئه‌وه‌ی به‌جوانی له پیکهاته‌یکدا
ده‌یخاته‌په‌نایه‌ک.

۱. قورس؛ به کیش؛ سه نگدار؛ سه نگ «بار سنکین: باری قورس» ۲. تۆکمە: قورس؛ به کیشیکی تایبەت یان تۆلای زۆرمو «آب سنگین: ئاوی گران» ۳. [دبی] بهردین؛ تهوهنین؛ له جنسی بهرد «تبر سنگین: بیوری بهردین» ۴. [مجازی] /الف/ قورس؛ دژوار؛ ئاستەم؛ له بواری هەلکردنەوه «خرج سنگین: خەرجی سەنگین» ب/ قورس؛ ئەستەم له بواری هەلتاواندن «عبارتەهای سنگین: سارستەگەلی گران» ۵. [مجازی] به بی ژنهوایی باش یان بهسندە «گوش سنگین: گوپی گران» ۶. [مجازی] قورس؛ له سەرخۆ «رفتار سنگین: ئاکاری سەنگین» ۷. [مجازی] قورس؛ یە کجار زۆر یان گەمەرە «خواب سنگین: خەوی قورس» ۸. [مجازی] قورس؛ بهنرخ «هەدیە سنگین: دیاری سەنگین». هەروەها:

سنگین بودن؛ سنگین کردن؛ سنگین شدن

سنگین ورنگین^۱ / sangîn-o-rangîn / :صفت. [مجازی] /ریک وپییک؛ گران و جوان؛ /ریک و لهبار؛ سەنگین و پەنگین؛ سەنگ و پەنگ؛ له سەر خۆ؛ /رازووه و /ریک وپییک «رفتار شەخسێ سنگین و رنگین بود: ئاکاری زۆر ریک وپییک بوو».

سنگین ورنگین^۲: قید. /ریک وپییک؛ گران و جوان؛ /ریک و لهبار؛ سەنگین و پەنگین؛ سەنگ و پەنگ؛ موورک و مایه «آمد، سنگین و رنگین حرفش را زد و رفت: هات، ریک وپییک قسەێ خۆێ کرد و /رۆی».

سنگینی / sangînî / :اسم. /گرانایی؛ قورسایی؛ سەنگینی؛ سوؤف؛ قورسی؛ کولپ: ۱. موورک و مایه: دۆخ یان چۆنیەتی قورس و سەنگین بوون ۲. کیش؛ سەنگ.

☐ سنگینی قیمت: گرانی؛ نرخ گرانی.

سنگینی گوش: گوێ گرانی؛ گوێچکە سەنگینی.

سنگینی وزن: زۆری قورسایی؛ قورسی.

سنگینی وێژە: چری؛ تۆلایی؛ تۆکمەیی.

☐ سنگینی کردن: سەنگینی کردن: ۱. بار

سنگ کاری / sangkārî / :اسم. سەنگ کاری؛ بهردکاری؛ کاری بهردکردن.

سنگ کره / sangkore / :فارسی/ عربی/ اسم. پۆشەنی بهردینی گۆی زهوی که وهک توپکلیکی رەق دەوری ناوکی ناوهکی زهوی داوه.

سنگکی / sangakî / :صفت. سەنگەکی؛ پتوهندیدار به نانی سەنگەک «نانوایی سنگکی: نانەواخانەێ سەنگکی».

سنگلاخ / sanglāx / :اسم. بهردهلان؛ بهردانی؛ بهرداوی؛ رێخەلان؛ رێخناخ؛ زاخان؛ زیران؛ شاولان؛ شەهوان؛ شکار؛ تەتمان؛ تەم-تەم-تەم-تەم-رەقانه؛ رەقەن؛ چەقەن؛ زورن؛ زوورک؛ کەمەرن؛ کەفرە؛ کەفری؛ کەفرۆک؛ کەپرە؛ کەرە؛ گەر-گەر؛ گێر-گێر؛ بهرد بهردکوو؛ گێر؛ ورە؛ سیتک؛ سیتەک؛ تەقتەق؛ قۆمژ؛ زهوینی داپۆشراو له بهردی گەهره و بچووک.

سنگبەشته / sangnebešte / :ها/ :اسم. بهردهنووس؛ بهردهنووشته؛ نووسراوهیهک که به رووی بهردهوه هەلکۆلراوه: سنگبوشته

سنگنگاره / sangnegāre / :ها/ :اسم. وێنه بهردینه؛ وێنه یان نووسراوهێ زۆیی بهسەر بهردهوه هەلکەنراو.

سنگنوردی / sangnavardî / :اسم. شاخهوانی؛ بهردهوانی؛ زهردهوانی؛ کار و وهزشی به رینگای تات و تیشه شاخندا سەرکهوتن.

سنگنبشته / sangnevešte / :سنگنبشته سنگواره / sangvāre / :ها/ :اسم. کەله خەبهرد؛ لاک؛ قاپیکی؛ لەش یان پاشماوهێ گیانەوه ریان گیای کەفئارا که له نێو نیشته گەلی زهویدا ماوه تهوه.

سنگی / sangî / :صفت. بهردی؛ بهردین؛ کوچکی؛ تهوهنی؛ کوچکین؛ تهوهنین؛ تهوهنینه؛ له بهرد چی بوو «خانەێ سنگی: مالی بهردین».

سنگین / sangîn / :صفت. سەنگین؛ گران:

نه زمونی > ۲. /ادبی/ فه قیری؛ گه دایی؛
سوالکهری * سوال

□ سوال دادن: پرسیار دان؛ دیاری کردنی
پرسیار بۆ نه زموندنر > ده تا سوال داده بودند که
جواب همه را نوشتن: ده دانه پرسیاریان دایوو که
وهرامی ههموویم نووسی >.

سوال شدن: پرسیار کران > از متهم درباره ی شب
حادثه سوال شد: له تاوانبار له باره ی شهوی
رووداوه که وه پرسیار کرا >.

سوال کردن: ۱. پرسین؛ پرس کردن؛
پرسیار کردن > از او سوال کردم که آیا متهم را
می شناسد: لیتم برسی تاوانبار که ده ناسی >.
۲. /ادبی/ گه دایی کردن؛ سوال کردن.

سوال پیچ /so'ālpič/ : [عربی/ فارسی] صفت.
[مجازی] بهر پرس که وتوو؛ تایبه تمندی که سی
که که وتوو بهر تهوژمی پرسیار یه که له دوا ی
یه که وه.

□ سوال پیچ کردن: [مجازی] بهر پرس خستن؛
پرسیار پرچین کردن؛ یه که له دوا ی یه که
پرسیار لی کردن؛ بی وچان لی پرسین.
ههروه ها: سوال پیچ شدن

سوال و جواب /so'āl-o-cavāb/ : [عربی/ اسم].
۱. /ها/ پرسیار و وهرام؛ پرسیار و پرسف
۲. [گفتاری] قسه وباس؛ وت و ویز؛ هه فیه یقین
> برو این پول را بگذار و بیا! سوال و جواب هم لازم
نیست بکنی: برؤ ته م پاره دانهو بگه رهه!
قسه وباسیشی ناوی >.

سوا /savā/ : [عربی/ صفت. [گفتاری] جیا؛ جیاواز؛
جگا؛ جودا؛ جیاگ. ههروه ها: سوا بودن؛ سوا
شدن؛ سوا کردن

□ سوا ی: بیجگه؛ بیژگه؛ بیجگه له؛ جگه له؛ جیا
له > سوا ی من، چند نفر دیگر هم بودند: بیجگه من،
چهند که سیک دیکه ش هه بوون >.

سوابق /savābeq/ : [عربی] جمع > سابقه

سواحل /savāhel/ : [عربی] جمع > ساحل

قورسی کردن؛ بارگرانی کردن؛ به وه زنی خو
گوشاردانی شتی یان شوینی > کوله پشتی روی
شانه هایم سنگینی می کند: کوله پشتی به سهر
شانه وه سه نگینی ده کا > ۲. [مجازی] باری گران
بوون؛ بوونه هو ی رنج و جخار > غم دوری او
روی دلم سنگینی می کرد: ده ردی دووریه که ی له
سهر دلم سه نگینی ده کرد >.

سنن /sonan/ : [عربی] جمع > سنت

سنوات /sanavāt/ : [عربی] جمع > سنه

سنواتی /sanavāti/ : [عربی] صفت. سالانه؛
سالانه.

سنوزونیک /senozo'ik/ : [فرانسوی] > نوزبوی

سن و سال /sen-o-sāl/ : [عربی/ فارسی] اسم.

[گفتاری] تیروته مهن؛ سال و ته مهن؛ ماوه و
مهو دای ژیان > مادر بزرگ سن و سال زیادی داشت:
دایره تیر و ته مهنیکی زوری هه بوو >.

سنه /sane/ ، سنوات: [عربی/ اسم. /ادبی] سال؛
ساله.

□ سنه ی جرت مانه: [تعریض] سالی به فره
قورسه که؛ سالی چوله که زوره که؛ زه مانی
پا بردووی ناروون.

سنه ی قمری: سالی مانگی؛ سالی هه یفی.

سنی /senni/ : [عربی] صفت. ته مهنی؛ پیوه ندیدار
به هه ندی ته مهنه وه.

سنی /sonni/ ، ها؛ ان: [عربی] صفت. سوننی؛
شوین که وتوو یه که له چوار مه زه به ی ته هلی
سوننه ت > [مسلمان سنی: موسولمانی سونی >].

سنین /senin/ : [عربی] جمع > سن

سنیور /senyor/ : [۹] > سینیور

سو /sû/ : اسم. ۱. لا؛ نالی؛ لایه؛ لایین؛ هاویر؛
نک؛ نکال؛ ناته ک؛ لای خالی ناماژه پیکراو > [سوی
شمال: لای باکوور > ۲. سو ما؛ هه تهر؛ هانا؛ سو؛
پرووناکی؛ نوور > [سوی چشم: سو مای چاو >].

سوال /so'āl/ ، ها: [عربی/ اسم: ۱. لات/

پرسیار؛ ویسته > سوال امتحانی: پرسیار

سواحلی / savāheli /: [عربی/اسم، سهواحلی]:

۱. /ها؛ ان/ هه ریه که له خه لکی کناره کانی زهنگبار و ناوچه گهلی دهو و بهری ۲. له زمانگهلی بانوو، که زمانی په سمی زوړ بهی ناوچه گهلی روزهلاتی ئه فریقا و دهو و بهری کونگویه.

سواد / savād /: [عربی/اسم، سهواد؛ سیوا]:

۱. خوینده واری؛ خوڼه واری؛ خوڼه واری؛ توانایی خوڼدن، نووسین و حه ساو کردن ۲. /کنایی/ زانیاری؛ ئاگه داری؛ تیگه یشتوویی زانستی و ئه ده بی (معلم ما سواد خوبی دارد: ماموستا که مان زانیاریه کی باشی هه یه ۳. خوڼه واری؛ خوینده واری؛ خویندنی مه دره سهیی «سواد ابتدایی: خوڼه واری سه رتایی» ۴. /قدیمی/ فهرک؛ روونووس؛ نووسراوه یی که ده قلاوده ق له رووی نووسراوه یی تر هه لگیراوه.

سواد کسی نم کشیدن: /مجازی/ سهوادی

که سهی که پرو هینان؛ سهواد که سهی دوو که ل کردن؛ کهم خوڼه وار بوون؛ خوینده واری ئه و تو نه بوون (مثل این که سواد تو هم نم کشیده است!؛ او دیاره سه واده که ی توش که رووی هیناوه!)

سواد آموز / savādāmūz, ها؛ ان/: [عربی/

فارسی/اسم، نو فیر؛ نو مس؛ که سهی که تازه خویندن و نووسین فیر ده بی.

سواد آموزی / savādāmūzi /: [عربی/فارسی]

اسم، نو فیری: ۱. کار یان په وتی فیریوونی سهواد ۲. کار یا په وتی فیر کردنی سهواد به خه لک.

سوار / savār /: ها؛ اسم، سوار؛ سیار؛ سویار:

۱. /ها/ که سهی که به سه ر ته سپه وه رو نیشستوه یان ته سپ سوار ی ده کا ۲. هه ر یه که له موره گهلی شه تره نج، جگه له شا و پیاده.

سوار: صفت. سوار؛ سیار؛ سویار: ۱. له سه ر یان

ده نیو پیگوز یکدا (وهک ماشین، فرۆکه و...) بوون ۲. دانراو و دامه زراو به سه ر شتی که وه

۳. /مجازی/ زال؛ چیر به سه ر که سهی، شتی یان کار یکدا.

سوار شدن: سوار بوون: ۱. وه نشتا؛ وه نشتش؛ سه ر که وتن؛ له سه ر یا له نیو پیگوز یکدا بوون «ماشین سوار شدن: ماشین سوار بوون» ۲. دامه زران؛ مونتاژ بوون؛ به سه ر شتی که یا شوینیکه وه نران ۳. /مجازی/ زال بوون «نگران نباش! بعد از یک سال سوار کار می شوی: مه ترسه! دوا ی سالی که به سه ر کاره که دا زال ده بی».

سوار کردن: ۱. سوار کردن؛ سه ر خستن؛ له سه ر یا ده نیو پیگوز یکدا دامه زران دن «او را هم سوار ماشین کرد: ئه ویشیان سواری ماشین کرد» ۲. دانان «یک نگین الماس رویش سوار کرده بودند: موره خانه یه کی ئه لماسیان له سه ر دانابوو» ۳. سوار کردن؛ خسته نه سه ر یه ک؛ مونتاژ کردن «قطعات را سوار کردم: پاژه کانم سوار کرد».

سوار کسی شدن: /مجازی/ سوار کؤل/ مل که سهی بوون؛ شیره بوون به مل که سهی یکدا؛ سواروو یوی بیه ی؛ به سه ر که سهی یکدا زال بوون «سوار شریکش شده بود و او را می تازاند: سوار کؤل شه ریکه که ی ببوو غار غارینی پی ده کرد».

هه روه ها: سوار کسی بودن

- سوار: پیواژه. - سوار: ۱. خواوه نی جوړیک پیگوز «دوچرخه سوار: دووچه ر خه سوار» ۲. خواوه کارامه یی له سواریدا «یکه سوار: شوپره سوار».

سوار کار / savārkar, ها؛ ان/: صفت. سوار کار؛ سوار؛ سواره؛ هه لینگده ر؛ شوپره سوار؛ سوو که له سوار؛ سوو که له سوار؛ لیها توو ده ته سپ سواریدا. هه روه ها: سوار کاری

سواره / savāre /: قید. به سواری؛ سواره؛ سیاره «سواره از آنجا گذشت: به سواری به ویدا تیه ری».

سواره رو / savārerow, -ro, ها؛ اسم، ماشین رو؛ سواره رو؛ به شی له ری که تایبه تی تیه رینی پیگوزه.

سواره نظام / savārenezām, ها؛ [فارسی/عربی]

سوء سابقه: پېشینه؛ به دناوې؛ به ناوې؛ کار يان کردهوې نارېوا يان پېچه وانهې قانون له لايهن که سيکه وه که پېشتر به وه ناسراوه:

سوء پېشینه

سوء ظن: خانه گوماني؛ به د گوماني (بؤ ژن و مېترد له حاندي يه کتردا) «نسبت به ژنش د چار سوء ظن شده بود: به ژنه که ي خانه گومان ببوو».

سوء قصد: کردهوېه که بؤ کوشتني که سي.

سؤال / so'āl / [عربي] سؤال

سوئيت / sū'it / [فرانسوي] /سم، سویت: ۱. /ها/ وارخانيکي بچووک که ديوي جياوازي نيه ۲. ناوي گشتي بؤ به ش به شې مووسيقاي سازي رږژناوا: سویت

سوئېچ / sū'ic / [انگليسي] سوېچ

سو برتري / sūbartari /سم، لاسهري؛ سهرتر بووني لايه کي ئەنداماني لهش له چالاکي و ليهاتووييدا (وهک دهستي چهپ يان دهستي راست). بهرانبهر: دوستواني

سوېژکتیو / sūbjektív / [فرانسوي] صفت، زهيني؛

هزري؛ هشي.

سوېژکتیویسم / sūbjektivism / [فرانسوي] /سم،

زهينيخوازي؛ هزريخوازي؛ ئامؤژه يي که تهنيا بايهخ به زانباريگه لي زهيني ددها و بهس.

سوبسيد / sūbsid / ها: [فرانسوي] /سم، يارانه؛ سوبسيد؛ يارمه تي مالي دهولت بؤ دايين کردني که له وپه لي پويستي هه مواني به هه رزان و بهرگري له گران بوونيان.

سوېپ / sūp / [فرانسوي] /سم، سووپ؛ شوربا؛ شورباو؛ شله؛ چيشتي تهر بريتي له گوشتي مريشک، سهوزي و جاروبارهش پهرشته.

سوېپاپ / sūpāp / ها: [فرانسوي] /سم، سووپاپ؛ گولبېنه؛ گولؤ؛ گولؤنه؛ گولؤپنه؛ ئاميرئ که گه پياني تهوشېک (تراو، گاز و...) له نيو دهستگايه کي لولوئاسادا راده گري.

سوېخوري / sūpxori / ها: [فرانسوي] فارسي

/سم، /قديمي/ سواره ي باده ران؛ چه کداري سوار؛ دهسته ي سواران؛ بهشي له سوپا که له سهر ئه سپه وه ده جوونه شهر.

سوازي^۱ / savārî /سم، سوازي: ۱. سياري؛ سياري؛ کاري سوار بووني پيگوزېک و هات و چؤ پي کردني «مدتي سوازي کرديم؛ ماوه يه ک سواريمان کرد» ۲. بار يان چؤناوچؤني سوار بوون «سوازي اين ماشين حرف ندارد: سوازي ئه ماشينه زور خؤشه».

سوازي دادن: سوازي پي دان؛ کؤلي دان؛ ۱. خه لک هه لگرتن و جېبه جي کردن «اين اسب چند سال به ما سوازي داد: ئه م ئه سپه چند سال سوازي پي دايين» ۲. [مجازي] کؤلکيشي کردن؛ بوونه کؤلکيش؛ کؤل دان «اگر به اين مردم سوازي بدهي کارت زار است: ئه گهر به م خه لکه سوازي بدهي حالت شه».

سوازي^۲ / ها: صفت، سوازي؛ سياري؛ سياري؛ له بار بؤ سوار بوون «اتومبيل سوازي: ماشيني سوازي».

- سوازي^۳: پيوژه. - سوازي؛ - سياري؛ - سياري؛ کار يان رهوتي سوار بوون «اسب سوازي: ئه سپ سوازي».

سوانح / savāneh / [عربي] جمع سانه

سوء / sū / [عربي] صفت، /دبي/ بهد؛ نارېوا؛ گهست؛ گهس؛ خراب؛ گهن؛ خراو؛ دزيو؛ کرېت. سوء استفاده: که لک وهرگري به نارېوا و نادروست.

سوء پېشینه سوء سابقه

سوء تغذيه: به دبړيوې؛ گه نه خوړي؛ خراپي يان که م بووني خوړاکي که ده خوړي «نيمي از کودکان و مادران از سوء تغذيه رنج می برند: نيوهي مندالان و دايکان له به دبړيويدا ده تلنه وه».

سوء تفاهم: ليک تي نه گه يشتويي؛ خراب تيگيشتوويي؛ رهنجياني له بهر ليک تي نه گه يين.

کیشای؛ فیکه کیشان؛ فیتو لیدان؛ فیکه کرن؛ شووت کیشان «داور سوت زد و پایان بازی را اعلام کرد: داوهر فیکه‌ی کیشا و کوتایای کایه‌ی را گه‌یاند».

سوت کردن: [گفتاری] توور دان؛ فره دان؛ برک دان؛ فرک دان؛ لووره دان «کلاهم را سوت کرد بالای درخت: کلاوه که‌می توور دایه سهر داره که».

هه‌روه‌ها: سوت کشیدن

سوت کشیدن: فیکه کیشان / کردن: ۱. فیکاندن؛ فیکانن؛ فیکاندن؛ فیکین؛ کووفین؛ یاساین؛ شووت کیشان «مردم سوت می کشیدند: خه‌لکی ده‌یانفیکاند» ۲. [مجازی] شووت کیشان؛ ده‌نگیکی وه‌ک فیکه لی‌هه‌ستان «گوشم سوت می‌کشد: گویم فیکه ده‌کیشی».

سوت سوتک / sùtsùtak، ها: / اسم، فیکه‌فیکه؛ فیت؛ فیتوو؛ فیکه و کونا؛ فیکه‌کونی؛ فیکه‌واکونا؛ فیکه‌وه‌کونی؛ لیستوکیکی هلول به شیوه‌ی مه‌لی به دوو کونه‌وه که ناوی تیده‌کهن و که فووی پیندا بکه‌ن ده‌نگیکی وه‌ک چریکه‌ی مه‌لان به دی دیت.

سوتک / sùtak، / اسم، [موسیقی] جوړه سازیکی بایی جیوی وه‌ک فلووت به ده‌کوناوه.

سوت‌وکور / sùt-o-kûr، صفت، [گفتاری] قروقپ؛ کپ‌وکړ؛ بی‌هه‌ست و خوست؛ بی‌ده‌نگ؛ مات‌ومت؛ مامش؛ مات؛ مت؛ مات و مه‌لول «وقتی برگشتم، همه رفته بودند و خانه سوت و کور بود: کاتی گه‌رامه‌وه، هه‌موو رویشتبون و مال قر و قپ بو».

سوتی / sùtî، ها: / اسم، [گفتاری] چۆنیه‌تی جووربان؛ هه‌له‌ی زمان؛ ته‌ته‌له کردن.

سوتیتر / sutitr، ها: / اسم، لاسه‌ردپړ؛ سه‌ردپړی لاته‌کی.

سوتین / sùtiyan، ها: / [فرانسوی] اسم، سینه‌بند

اسم، سووپخوړی؛ ده‌فیری ده‌رخونه‌دار که چیشتی تی‌ده‌کهن و ده‌یه‌ننه سهر سفره.

سوپر / super، ها: / [انگلیسی] اسم، [مخفف] سووپیر؛ سووپرمارکت.

سوپر / [فرانسوی] صفت، سووپیر؛ هه‌ره‌باش؛ بی‌که‌م و کووری.

سوپرانو / sùperāno، [ایتالیایی] اسم، [موسیقی] زیکترین ده‌نگی ژنی گۆرانی بیژ.

سوپر سونیک / sùpersonik، [فرانسوی] صفت، ژووره ده‌نگ؛ ژوورووی ده‌نگ؛ زیکتر له‌وه‌ی بیسری.

سوپرمارکت / supermāket، ها: / [انگلیسی] اسم، سووپرمارکت؛ فروشگای گه‌وره که چاوه‌ی زوړی بۆ رانانی شت‌ومه‌ک هه‌به.

سوپری / superî، ها: / [انگلیسی] اسم، [گفتاری] ۱. خاوه‌ن یان فروشیاری سووپرمارکت ۲. سووپرمارکت.

سوت / sùt، ها: / اسم، ۱. فیت؛ فیتوو؛ فیه؛ فیکه؛ فیک؛ فیکه؛ فینکه؛ شیت؛ شیت؛ پیپیک؛ ویتوو؛ ده‌نگی زیکی ناو دوولپو، له‌کاتی ده‌ردانی هه‌وا ۲. فیزه؛ هاشه؛ هووشه؛ هازه؛ کشه؛ ویزه؛ لوه‌ش؛ ده‌نگی باریک و تیژ به هوی تیپه‌رینی هه‌وا به درزیکدا ۳. فیتک؛ فیتکه؛ فیکه؛ فیتفیه؛ فیقفیه؛ فیقنه؛ فیکه‌نه؛ فیزوک؛ فیزفیزوک؛ ماسووله؛ شیتک؛ الف) ئامیزیکی بایی به شیوه‌ی لووله‌یه‌کی بچووک به دوو کونه‌وه که به فووکردنه نیو یه‌کیانه‌وه، ده‌نگیکی زیق و تیژی لی‌به‌رز ده‌بیته‌وه ب) ئامیز که به هوی فت بوونی هه‌وا یان هه‌لم له‌ره‌هول و که‌لینی، ده‌نگیکی بلیندی لی‌هه‌لده‌ستی.

سوت بللی: فیکه بولبولی؛ فیکه‌ی وه‌ک چریکاندنی بولبول.

سوت زدن: فیکاندن؛ فیکانن؛ فیکه‌نن؛ فیکاندن؛ فیکین؛ یاساین؛ فیکه‌کیشان /

سوځ / sūx، ها: / اسم، / گیاه‌شناسی / سه‌لک؛ که‌سخ؛ کخس؛ خیسکه؛ خسکه؛ لاسکی خر و کورتی ژیرزه‌وینی بری ږووه‌ک.

سوځاری / sūxārī، sūxārī: / اړوسی / اسم، سووځاری: ۱. /ها/ نانی چهند له‌ت کړاو و برژاو ۲. بریان؛ براشتی؛ بریژیا؛ بورش؛ همر چه‌شنه خواردن، به‌تایبته‌ت گوشتی برژاوی مریشک و ماسی.

سوخت / sūxt: / اسم، شه‌وته‌ک؛ سووته‌مه‌نی؛ سووته‌نی؛ کله؛ ئاوردوو؛ ئاردوو؛ وارددو؛ ناگوردی؛ سووت؛ سوخت؛ سوخت؛ کار بووران: ۱. /ها/ ماکئ که له سووتانی، گهرما یان وزه به‌ره‌م دی ۲. ماکئ که لیوه وزه‌ی ته‌تومی به‌ره‌م دی، به‌تایبته‌ت له ږیاکتوردا ۳. /مجازی/ سووته؛ سؤتی؛ ته‌وه‌ی تیا ده‌چی.

☐ سوخت زمستانی: ئازاله؛ ئازاله؛ سووته‌مه‌نی تایبته‌تی وه‌رزی زستان.

☐ سوخت شدن: /مجازی/ سووتان؛ فهوتان؛ فت بوون؛ تیا چوون؛ له ناو چوون؛ سوته‌ی؛ سووچان؛ سوچای «تمام داراییم سوخت شد و چیزی دستم را نگرفت: همه‌مو سامانم سووتا و شتیکم گیر نه‌کوت».

سوخت آما / sūxtāmā ☞ کاربۇر آئور سوختپاش / sūxtpāš، ها: / اسم، سووتپاش؛ سووتپژ؛ سووتپژین؛ که‌رسته‌یه‌ک له موټور یان ماشیني گهرماييدا که سووته‌مه‌نی به‌ته‌وژمه‌وه ده‌پژنیتته‌ نیو موټوره‌وه.

سوختگی / sūxtegi، ها: / اسم، سووتاوای؛ سووتیای؛ سووچیای؛ سچیای؛ شویتنه‌وار سووتان «جای سوختگی: جئی سووتاوی».

سوختن / sūxtan: / مصدر، لازم، // سوختی؛ سووتای؛ می‌سوزی؛ ده‌سووتی؛ بسوز؛ بسووتی // سووتان؛ سووتیان؛ سؤتان؛ سؤچان؛ سووچان؛ سؤچیان؛ سؤچیای؛ سووچیای؛ سچیان؛ سووزان؛ سووزیان؛ سؤزان؛ سؤزیان؛ سؤزان؛

سوژین؛ سووژیان؛ سوژتن؛ سوته‌ی؛ سوته‌ن؛ سوته‌ن؛ سووتن؛ شووتان؛ شه‌وتین؛ شه‌وتان: ۱. گر گرتن / گرتی؛ هه‌لگران؛ پانتن؛ ئاور بردن؛ ئاگر تیبه‌ر بوون؛ ئاگر تیچوون؛ ئاگر گرتن؛ به‌هوی گر، لیکخشان یان هؤکاری تره‌وه، تیکهل بوون له‌گهل ئوکسیژن و بوونه‌گهرما، ږووناکي، گاز، سوخال یان خؤله‌میش «سوختن نفت: سوونانی نه‌وت» ۲. /گفتاری/ داگرسان؛ داگرسیان؛ گرپان؛ هه‌لپوون؛ ږوشن بوون؛ ته‌نه‌گیسیه‌ی؛ گیسپاینه؛ گرپه‌ی؛ گرای «سوختن چراغ: سووتانی چرا» ۳. له به‌ر گهرما یان لیکه‌وتنی شؤله یان ئاگر زیان دیتن «سوختن دست: سووتانی ده‌ست» ۴. /مجازی/ سووتانه‌وه؛ سووتیان‌وه؛ سؤلیانه‌وه؛ ته‌وه‌کزیه‌ی؛ کزیایوه؛ کزیانه‌وه؛ کووزیان؛ سووزانه‌وه؛ کووزانه‌وه؛ کوزیانه‌وه؛ چووزانه‌وه؛ سووزیان‌وه؛ کاویانه‌وه «کلیم می‌سوزد: گه‌رووم ده‌سووتیتته‌وه» ۵. /مجازی/ له کار که‌وتنی که‌رسته‌یه‌کی کاره‌بایی به‌هوی داپزان یان تیچوون «سوختن یخچال: سووتانی یخه‌چال» ۶. /مجازی/ تووشیاری جخاری دژوار بوون «دلم سوخت: دلم سووتا» ۷. /مجازی/ گرگرتن؛ هه‌لگران؛ داگرسان؛ ته‌یرگیرته‌ی؛ ته‌ریفین؛ هه‌لپفان؛ ئاران؛ یه‌کجار تووره‌بوون؛ ئاگر تیبه‌ر بوون؛ ئاگر تیچوون؛ ئاور تیچوون؛ هه‌لچوون «از این حرف من سوخت: لهم قسه‌یه‌م گری‌گرت» ۸. /کنای/ فهوتان؛ تیا چوون؛ ئاگر تیبه‌ر بوون؛ ئاگر تیچوون «تمام سرمایه‌اش سوخت: ته‌واوی ده‌سمایه‌که‌ی سووتا» ۹. /مجازی/ فت بوون؛ هه‌له‌کردن یان دؤړاندن له‌گمه‌ی به‌کؤمه‌لی مندالانه‌دا «برو بیرون، تو سوختی: بچؤ دهره‌وه، سووتای». هره‌وه‌ها: سوختنی

☐ صفت فاعلی: سوزنده (-) / صفت مفعولی: سوخته (سووتاو) / مصدر منفی: نسوختن (نه‌سووتان)

☐ سوختن و ساختن: /مجازی/ کردن و ساچان؛ ږهنج‌کیشان و هه‌لکردن.

سوخت و ساز / sūxt-o-sāz / اسم. / زیست شناسی /
سووت و ساز؛ پهوتی فیزیایی و کیمیای
ژینه‌ور که ماکي بژیوی وهرده‌گری، تیکه‌لی
ده‌کا، لیکی ددها و دهیکاته وزه‌ی ژیان.

سوخت و سوز / sūxt-o-sūz / اسم. / گفتاری /
قت وفت؛ کار یان پهوتی سووتان؛ مال تیا
چوون؛ دارایی له کیس چوون «معامله با او سوخت
و سوز ندارد: مامله له‌گه‌لیدا قت وفتی نه».

سوخته^۱ / sūxte / اسم. / سووخته؛ ژهنگی تریاک
که وه‌ک توژیکی پهق به دیواره‌ی وافووروه
ده‌نیشی.

سوخته^۲؛ صفت. ۱. سووتاو؛ سووتیاگ؛ سوته؛
سوته (بؤم)؛ په‌شوه بوو به هوئی سووتان
«نان سوخته: نانی سووتاو» ۲. / مجازی / فهوتاو؛
سووتاو «طلب سوخته: قهرزی فهوتاو» ۳. تال؛ توخ؛
نامال په‌ش «قهوهای سوخته: قاوه‌یی تال».

سود / sūd / اسم. ۱. سوو؛ سوود؛ قاناج؛ قانجاز؛
قانزاج؛ که‌لک؛ کار؛ هافل؛ باو؛ به‌هره؛ نه‌ف؛
نه‌حف؛ نه‌هف؛ مه‌فا؛ / الف / ده‌رامده؛ داهات؛
داهاتی که له دان و ستان یان سه‌رمایه دانان
به‌دهست دئ، به‌تایهت له فروشتنی کالایه‌ک
به نرخن پتر له نرخن ته‌واو بوو «سود خالص؛
سوودی په‌تی» ب) فایده؛ فیده؛ ناکامی باش و
دلخواز له کارئ «سود این کار دادن آگاهی به مردم
است: قاناجی ثم کاره وریاک‌رنه‌وه‌ی خه‌لکه»
ب) به‌هره؛ بیتر؛ باره؛ باهر «سود بانکی؛ سووی
بانکی» ۲. فایده؛ فیده؛ ناسه‌واری خووش و
دلخوازی شتیک «سود این گونه زندگی چیست؛
به‌هردی ثم جوړه ژینه چیه» ۳. [فرانسوی /
شیمی] سوود؛ هیدروکسیدی سدیم.

سود خالص / ویزه؛ خیر / قاناج / سوودی
په‌تی / تایهت؛ پاده‌ی زوړ تر بوونی نرخن
فروش له نرخن سندن و ههموو خه‌رجیکی
له سهر یه‌ک.

سود سپرده؛ خیر / قاناج / سووی سپارده؛

قاناجی که ده‌خریته سهر پارهییک که له
بانک دانراوه.

سود سهام؛ خیر / قاناج / سوودی به‌شان؛ نهو
داهاته‌ی به‌شدار که له نیوان خاوه‌نه‌کانیدا
به‌ش ده‌کریته‌وه.

سود بردن / کردن؛ قاناج کردن / بردن؛ خیر
کردن؛ به‌هره پی‌گه‌یشتن / بردن؛ خه‌یر کردن؛
فیده کردن / بردن؛ هافل بوون «از این کار سالی
صد میلیون سود برده است: لثم کاره سالیک سه‌د
میلیون قاناجی کردوه». هه‌روه‌ها؛ سود
داشتن

سود جستن؛ به‌هره بردن؛ که‌لک وه‌رگرتن «از
امکانات دیگران هم سود می‌جست: له ههل و
ده‌رفته‌ی خه‌لکیش به‌هردی ده‌برد».

سودآور / sūdavar / صفت. خیره‌وده‌ر؛
قاناج‌ده‌ر؛ خیره‌ده‌روه؛ خیره‌ودا؛ سووده‌ینه‌ر
«فعالتهای سودآور؛ کار و باری خیره‌وده‌ر».

سودآوری / sūdāvari / اسم. که‌لکده‌ری؛
خیره‌وده‌ری؛ قاناج‌ده‌ری؛ بار و دؤخی
قاناج‌ده‌ر بوون؛ سووده‌ینی «تازه کارخانه به
سودآوری رسیده است: تازه کارخانه گه‌یشتوته
که‌لکده‌ری».

سودا / sōdā, sordā / اسم. سه‌ودا؛
۱. دان‌وستان؛ دان‌وسان؛ کپین و فروتن؛
داوپسین؛ داوسته؛ ئال و ویر؛ داوسته؛ مامه‌له؛
داوپسه‌ت «با بدعهدان سودا نکنید: له‌ته‌ک
بی‌به‌لیناندا سه‌ودا مه‌کن» ۲. [عربی / روان‌شناسی /
الف] مه‌راق؛ هه‌لشله‌ژاوی ره‌وان و تیگچوونی
هووشی ئاده‌میزاد به هوئی ماته‌مینیه‌وه، که
ئه‌بیته هوئی خرؤشانیکی گشتی له‌و که‌سه‌دا که
له خو‌یه‌وه پی‌ده‌کهنی و نه‌گری و له دوایدا مات
ده‌بی ب) گه‌لایی؛ هووکی؛ هوکی؛ مالیخولیایی؛
میلانخولی؛ ماخولان؛ واسواسی؛ وه‌سواسی
۳. [عربی / مجازی] خه‌یال؛ گز؛ شه‌فره‌شک؛ هه‌وا
۴. [عربی / قدیمی] له چوارهییمی سهره‌کی

سودبخش / sūdbaxš: صفت. سوودمه‌ند؛ قازانجده‌ر؛ به که‌لک «نسخه‌ای که پزشک تجویز کرد سودبخش بود و بیمار شفا یافت: پسووله‌یی که بژیشکه‌که نواندی سوودمه‌ند بوو و نه‌خۆشه‌که چاک بووه‌وه».

سودجو / sūdču، ها؛ میان: صفت. قازانجه‌کی؛ سووپه‌رست؛ هه‌لپه‌رست؛ له دووی قازانج و سووی خو به‌بی ره‌چاوکردنی سوود و زیانی خه‌لک. هه‌روه‌ها: سودجویی

سودگرای / sūdgerāyī: اسم. قازانج‌خوازی؛ که‌لک‌خوازی؛ نامۆزه‌یه‌کی باو له ولاتانی رۆژئاوا دا که ده‌لئ هه‌رچی قازانجی هه‌یه باشه و هه‌لس‌وکه‌وتی دروست ئه‌وه‌یه که قازانجیکی به داوه هه‌بی: اصالت فایده؛ اصالت نفع

سوودمند / sūdmand: صفت. به‌که‌لک؛ سوودمه‌ند؛ سوودمه‌ن؛ خیر؛ قازانجدار: ۱. به سوود؛ پرخه‌یر «معامله‌ی سوودمند: دان و سانی به‌که‌لک» ۲. به‌فایده؛ فیده‌مه‌ند؛ به شوینه‌وا یان ئه‌نجامیکی دلخواز «فعالیت سوودمند: کار و چالاکی سوودمه‌ند».

سوودمندی / sūdmandī: اسم. خیر؛ دابه‌ری؛ سوودمه‌ندی؛ قازانج‌داری؛ قازانجده‌ری؛ دۆخ یان چوناوچۆنی به‌قازانج بوون «سوودمندی این برنامه در عمل معلوم می‌شود: خیری ئه‌م به‌رنامه‌یه له کاردا دهرده‌که‌وئ».

سودن / sūdān: مصدر. [دبی] ساوان؛ سوان؛ پیا مالین؛ پیندا هینان؛ لیخستن؛ ریخستن؛ سایین؛ ساوین؛ ساوای؛ ساوه‌ی؛ پیا ساوین؛ سوون. هه‌روه‌ها: سودنی

■ صفت مفعولی: سووده (سواو) / مصدر منفی: ئسودن (نه‌سوان)

سور / sor: سرو خمره‌ای، سرو سور / sūr: اسم. سوور: ۱. سوورانه؛ میوانی؛ خریشه‌ک؛ بانگه‌یشتنی زۆرت و ویرای خواردن و خواردنه‌وه ۲. شایانه؛ سووران؛ هانگ؛ داوه‌ت؛

سروشتی مرقفه که وایان ده‌زانی له سپلدا پیک‌دئ ۵. [عربی] / مجازی / بیرۆ؛ گه‌زنه‌ک؛ بیرۆف؛ گه‌زنه؛ خۆلیا؛ گزنه‌ک؛ بیرۆی ته‌ر؛ نه‌خۆشیه‌کی پیسته.

■ **سودا** پختن: [مجازی] خه‌یال‌پلاو کردن؛ ئاره‌زووی به‌تال کردن.

سودا کردن: مامه‌له کردن؛ ئال و ویر کردن؛ دان‌وستان کردن.

سودای چیزی در سر داشتن: هه‌وای شتیک له سه‌ردا بوون؛ له بیر و به شوین شتیک‌دا بوون «سودای ریاست در سر داشت: خولیای سه‌روکی له سه‌ردا بوو».

سودائی / sowdāī, so:dāī: [عربی] سودایی

سودازده / sowdāzade, so:dā-، ها؛ -گان: [عربی] / فارسی / صفت. [دبی] مه‌راق‌کردوو؛ ماخولیانی؛ ماخوله؛ هاژ و واژ.

سوداگر / sowdāgar, so:dā-، ها؛ -ان: / اسم. [دبی] بازگان؛ مامله‌یه‌ر؛ مامله‌له‌گه‌ر؛ سه‌ودا‌کار؛ که‌سێ که دان‌وسان ده‌کا.

سوداگری / sowdāgarī, so:dā-: / اسم. ۱. بازگانی؛ سه‌ودا‌کاری؛ مامله‌گه‌ری ۲. مِرکان‌تلیسم

سوداوی / sowdāwī, so:dāwī: [عربی] صفت. سه‌ودایی؛ سه‌وداوی؛ ۱. ماخولیانی؛ خولیانی؛ ماخولیوای «بیمار سوداوی؛ نه‌خۆشی ماخولیانی» ۲. مگیزی سه‌ودایی؛ تووشی ئاوات و ئاره‌زووی دوور و درێژ و بن‌شر.

سوداوی‌مزاج / sowdāwīmezāc, so:dāwīmazāc، ها: [عربی] صفت. تاتوتاوی؛ ده‌مه‌ده‌می؛ وازوازی؛ حول‌حولی؛ ده‌مه‌ده‌می مه‌زاج؛ عه‌نته‌رمه‌زاج؛ هۆکی-هۆکی.

سودایی / sowdāyī, so:dāyī: [عربی] صفت. [روان‌شناسی] ماخولیانی؛ خولیوای؛ خه‌یالاوی؛ وازوازی؛ تووشیاری نه‌خۆشی ماخولیا: سودائی

بخری، پولات را دادی به این ابوطیاره: برا راسه رینی ژریت ون کردوده، له بری ئه وهی مال بکری، پاره کت داووته ئه م لوقلوقه یه.

سورخ شدن: کون بوون؛ کون تییبوون؛ قول بوون؛ کونا بوون؛ قوقلین؛ وله بیه نهی/ بیهینه (زانوی شلوارم سورخ شد: سه ر ئه ژنوی شواله م کون بوو). ههروه ها: سورخ بوون؛ سورخ کردن سورخ^۱: صفت، کون؛ کونا (جیب سورخ: گیرفانی کون).

سورخ سنبه / -sonbe, /sûrāxsombe/ سورخ و سنبه

سورخ و سنبه / -sonbe, /sûrāx-o-sombe, /ها: /سم، کون و قوژبن؛ کون و بون؛ کونا و بنا؛ کون و کاژیر؛ که لین و کولین؛ کون و که له بهر؛ جیگای پیچ و بهرچاونه گر بۆ شت شارندنه وه (همه ی سورخ و سنبه ها را گشتند و چیزی نیافتند: هه موو کون و قوژبنیکیان پشکنی و شتیکیان نه دۆزیه وه): سورخ سنبه

سورپریز / -sûrprîz: [فرانسوی] /سم، سوورپریز؛ کاری چاوه روانه کراو که ده بیته هوی خوشحالی که سانی تر.

سورتر / -sorter: [فرانسوی] ستر سورتمه / -sûrtme, /ها: [ترکی] /سم، کاشه؛ خزاگ؛ تاخورک؛ پینگوزی بی چهره که له شوینی بهسته لهک و به فردا به خلیسکان ده کیشری.

سورچران / -sûrčarān: صفت، [مجازی] ورگ له وه پین؛ مووسهل؛ چه ره؛ چلیس؛ زکن؛ له گام؛ وه رده ک؛ له م له وه پنه؛ سک چه رین؛ هۆکاره به زگ بهردانه وه.

سورچرانی / -sûrčarāni, /ها: /سم، ورگ له وه پینی؛ سک چه رینی؛ مالا نگه ری بۆ خواردن و زگ بهردانه وه.

سورچی / -sûrčî, /ها: /ان: [ترکی] /سم، ئاژور؛ ئاژوان؛ لیخوهر؛ پانبار؛ پاننده (به تابهت ئی گاری و

جیژن؛ شادمانی؛ گۆوهن؛ گۆبهن؛ گۆبه ند؛ گۆفه ند؛ شایی؛ به زم ۳. هیللی له درێژایی مۆغهری پشتی بری چاروایان ۴. چاروایی که هیللی وای هه یه.

□ سور دادن: سوورانه دان؛ شایانه نان؛ دیلانی دان (حالا که کارت درست شده باید سور بدی: ئیسته که کاره کت ریکی هاتوو، ده بی سوورانه بدی).

سورخ^۱ / -sûrāx, /ها: /سم، کون؛ کونا؛ کنا؛ کوان؛ کوته؛ سیلا؛ سیلاخ؛ قول؛ قولیک؛ سۆنت؛ نقول؛ نو قول؛ وله؛ قیلل؛ ۱. هلۆلی؛ شه به ق؛ بۆشاییه کی خر و که م تا ژور قول له روه به ری شتیکدا ۲. که لما؛ هیلانه یی که گیانه وه ران به هه لکۆلینی شوینی یان له ده ره تانیکی ته نگدا به دی دینن (سورخ مار؛ سورخ موش: کونی مار؛ کونه مشک) ۳. هه ره که له ده ره تانگه لی ئه ندامانی له ش (سورخ گوش: کونی گوی) ۴. دپاویه کی گچکه (سورخ جوراب: کونی گۆره وی) ۵. [مجازی] کوویژرک؛ کاژیر؛ قوژبن؛ قولینچک؛ سووچی ته نگه به ره و بی فه ر.

□ سورخ بینی: خرناش؛ برناخ؛ قولی بیقل؛ فرمک؛ ولۆ لووتی؛ کونه که یۆ؛ کونه تفنک؛ کونه لووت.

سورخ سوزن: کونه/ کونای ده رزی؛ کنای ده رزی: ۱. سۆ؛ سۆما؛ ولۆچه نی؛ کوته سیزه؛ قولی ده رزی؛ کونی بن ده رزی که به نی لیوه تیپه ر ده که ن ۲. [مجازی] وله چهن؛ کونی ژور بچووک و ریز.

سورخ کلید: کلر؛ کلیر؛ کونی ده رگا؛ ولۆ به ره ی؛ جی کلیل له ده رکه دا (از سورخ کلید داخل اتاق را نگاه کردم: له کلره که وه بۆ نیو ژوره که م روانی).

□ سورخ دعا را گم کردن: /تعریض/ راسه ریتی ژیری ون کردن؛ کاری نابه جی کردن (داداش تو سورخ دعا را گم کرده ای، عوض این که خانه

دروشه).

سورئالیست / sūr.re'ālist ، ها: [فرانسوی]

صفت. سورئالیست: ۱. پیره و یان لایه‌نگری

سورئالیسم ۲. سورئالیستی

سورئالیستی / sūr.re'ālisti: [فرانسوی] صفت.

سورئالیستی؛ سهر به سورئالیسم:

سورئالیست ۲—

سورئالیسم / sūr.re'ālism: [فرانسوی] اسم.

سورئالیسم؛ بزوتنه‌وه‌یه‌کی ویزه‌یی و هونه‌ری

که بروای به ویناکردنی نازادانه و راشکاو

زهین و هزره، بی‌ئوه‌ی ئاوه‌ز، ژیری یان داب و

نهریت ده‌ستیان تیوه‌ردا و بیانگۆرئ.

سورسات / sūrsāt: [ترکی] اسم. [گفتاری]

سورسات؛ تۆشه و تفاق‌ی پیویست «فردا مهمان

داریم و باید از امروز سورسات مهمانی را فراهم کنیم:

سبه‌ینئ میوانمان هه‌یه و ههر له ئەم‌پرووه ده‌بی

سورساتی میوان دابین کهم»: سیورسات؛ سور و

سات

سورشارژ / sūršārj ، ها: [فرانسوی] اسم.

سورشارژ؛ پاره‌یه‌کی زیده و زۆرت‌ر له نرخ‌ی

ئاسایی بۆ جوۆره‌ پازیه‌یی که به گۆرانی

هه‌ل‌ومه‌رج وهرده‌گیردرئ «کشتیها برای هر هفته

تاخیر در تخلیه‌ی بارشان، سورشارژ می‌گیرند: گهمیه‌کان

بۆ ههر حه‌وته‌یه‌ک دواکه‌وتنی داگرتنی باره‌کانیان،

سورشارژ ده‌ستین.

سورمه‌ای / some'î: سُرْمَه‌ای

سورنا / surnā: سُرْنَا

سورنجان / sūrancān ، ها: اسم. گوله‌گه‌زیزه؛

گوله‌ئاوه‌نیا؛ گوله‌جووتیار؛ گوله‌جووتیره؛

گوله‌عه‌زه‌تی؛ گوله‌خه‌یارک؛ گوله‌پاییزه؛

جووتیارۆک؛ به‌نگله‌ژیله؛ بکیل‌ومه‌کیل؛

بکیلیه‌ی‌پاییز؛ پیازی هورچ؛ سورنجان؛

سورریجان؛ زه‌غفرانی میڤگ؛ گیاه‌کی ئالیکی

گوشتن و سه‌لک‌داره به گه‌لای درێژ و باریک و

نووک‌تیژ و بی‌کولکه‌وه، به‌په‌نگی سه‌وزی تۆخ،

گولی به‌هوش و به‌ری که‌پس‌وولی ده‌نک زۆر، که

گول و سه‌لک و دانه‌که‌ی بۆ دهرمان ده‌بن.

سور و سات / sūr-o-sāt: [ترکی] سورسات

سوره / sûre ، ها: [عربی] اسم. سوور؛ سووره‌ت؛

ههر یه‌ک له پاژگه‌لی جیاوازی قورعان که بۆ

خۆی ده‌بیته‌ چهند ئایه‌ت.

سووری ۱ / sūri ، ها: [عربی] اسم. سوووری؛

سووریه‌یی؛ سووریایی؛ ههر کام له خه‌لکی

ولاتی سووریه.

سووری ۱: صفت. ۱. به‌زمی؛ گۆفه‌ندئ؛ دیلانی؛

ئۆگری میوانی و رابواردن ۲. [عربی] سووریه‌یی؛

سووریایی؛ سوووری؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به

ولاتی سووریه.

سوز ۱ / sūz: اسم. سۆز؛ کزه؛ سۆز؛ سۆزه؛ سزه:

۱. [مجازی] ئه‌وه‌ی ده‌بیته‌ هۆی ئازاری له‌ش

یان په‌وان «سوز سرما؛ سوز غم؛ کزه‌ی سه‌رما؛

سۆزی خه‌م» ۲. [مجازی] که‌زلاته‌ی ده‌روون «سوز

جان؛ کزه‌ی گیان» ۳. سه‌قه‌م؛ سۆله؛ کزه‌با؛ سر؛

سوو؛ تۆزن؛ بای وێرای ساردی.

سوز آمدن: سۆزکردن؛ کزه‌هه‌لکردن؛ کزه

هانت؛ کزه‌هۆرکه‌رده‌ی؛ سۆله‌با/ کزه‌وا

هه‌لکردن.

— سوز ۱: پیواژه. — سووتین؛ — شۆز؛ — سۆز؛ — سۆز:

۱. — کزین؛ هۆی ئازار و سووتان «جانسوز؛

گیانسووتین» ۲. — سۆچن؛ سووتینه‌ری شتیک

«نفت‌سوز؛ نه‌وت‌سۆز».

سوز آور / sūzāvar: صفت. سووتینه‌ر؛ به

تایبه‌تمه‌ندی و قه‌وه‌تی سووتاندنه‌وه «سود

سوزآور؛ سوودی سووتینه‌ر».

سوزاک / sūzāk: اسم. سۆزه‌نک؛ سوسه‌نه‌ک؛

نه‌خۆشه‌یه‌کی چلکی جنسی گیرۆداره که به

ئایسان و سووتانه‌وه‌ی میزه‌رووه‌ دهناسرئ.

سوزان ۱ / sūzān: صفت. به‌تین؛ به‌تین‌وتاو؛ زۆر

گهرم «عشق سوزان؛ ئه‌وینی به‌تین».

— سوزان ۱: پیواژه. — سووتان «کتاب‌سوزان؛

کتیب سوزان.

سوزاندن / sūzāndan / مصدر. متعدی.

// سوزاندی: سووتاندت؛ می سوزانی: دهسووتینی؛

بسوزان: بسووتینه // سووزاندن؛ سووتاندن؛

سووزانن؛ شهوتاندن؛ شووتاندن؛ داچزاندن؛

سووتانن؛ سچاندن؛ سچانن؛ سوزاندن؛

۱. ناگردان؛ گر تیهردان؛ سوزاندن؛ سوزتاندن؛

سوزاندن؛ سوزچنه؛ سوزچنای؛ گر نهی؛ گر نای؛

ئهر دهی؛ ئایر دای؛ بوز سووتهمنی و

بهره‌مه‌پنای گهرما، که‌لک له شتی وهرگرتن

«روزی ۲۰ لیتر نفت می‌سوزاند: به‌رژیک ۲۰ لیتر

نه‌وت دهسووتینی» ۲. هه‌لکردن؛ داگرساندن؛

نایساندن؛ ئه‌نه‌گیسنه؛ گیسناینه؛ رۆشن کردن؛

بوز بهره‌مه‌پنای رووناکي که‌لک له شتی

وهرگرتن ۳. به‌هوی ناگر یان گهرماوه، تیدا

بردن «سوزاندن زباله: سووتاندنی زبل‌وزال»

۴. «مجازی» ئاوردان؛ ناگر تیهردان؛ به‌هه‌جاندن؛

ئاراندن؛ زور تووهر کردن ۵. «مجازی» ئیشاندن؛

ته‌زاندن؛ ئازراندن یان خهمی یه‌کجاری پیدان

۶. «یزسکی» لابر دنی بالووک و خال به‌لیر یان

کاره‌با یان ماکي کیمیای ۷. تووزاندن؛ به‌داغ

یان گهرمی، ئازارگه‌یاندن «فلل دهانم را سوزاند:

ئاله‌ته‌که ده‌می سووتاندم» ۸. سووتاندنه‌وه؛

سۆلاندنه‌وه؛ ئه‌وه‌سۆلنه‌ی؛ سۆلنایوه؛ کزاندنه‌وه؛

چووزاندنه‌وه؛ تووزاندنه‌وه؛ ئه‌وه‌کر نه‌ی؛ کزنايوه؛

کووزاندنه‌وه؛ تووشیاری سۆزشت یان ژان کردن

* سوزانیدن. هه‌روه‌ها: سوزاندنی

■ صفت فاعلی: سوزاننده (سووتینهر) / صفت

مفعولی: سوزانده (سووتینراو) / مصدر منفی:

نِسوزاندن (نه‌سووتاندن)

سوزانیدن / sūzānidan / سوزاندن

سوزش / sūzeš / ها: /سم: کزه؛ کووز؛ چووز؛

۱. کاوه؛ کار یان ره‌وتی سووتانه‌وه، برزانه‌وه،

تووزانه‌وه، چووزانه‌وه، چووزینه‌وه، سووزانه‌وه،

کاوایانه‌وه، کزانه‌وه، ئه‌وه‌کزیه‌ی، کزیایوه؛

هه‌ستی ژانی پیست به‌هوی لیکه‌وتنی داخی

۲. کزانه‌وه؛ چووزانه‌وه؛ خورانه‌وه؛ هه‌ستی ژان

به‌هوی تیرۆچوونی شتی (وه‌ک چز، درک،

فیشه‌ک ...) له پیست‌دا ۳. ههر شتیکی له‌وه

چه‌شنه «سوزش غم: کزه‌ی خهم».

سوزمانی / sūzmāni / صفت. «گفتاری» په‌تیار؛

سووزانی؛ له‌وه‌ن؛ سووزمانی؛ جلف؛ سووکه‌سه‌ر

(بۆ کچ و ژن).

سوزن / sūzan / ها: /سم: دهرزی؛ دهرزه؛

دهرزن؛ دهرژهن؛ سیزه؛ سیزی؛ سووزن؛ شوپژن؛

چه‌نی: ۱. ئامیری دروومان به‌شیوه‌ی

میله‌یه‌کی پۆلایی و چکۆله و باریکی نووک‌تیز

به‌کونیکي ریز له‌وبینه‌وه بۆ تیخستنی به‌ن

۲. «قدیمی» شریقه؛ سوره‌نگ ۳. «قدیمی»

ئهمپوول ۴. میلە‌ی نووک تیز‌ی مقه‌نه‌زمه‌که

ده‌بیته‌هوی ته‌قینه‌وه‌ی گولله ۵. «گیاه‌شناسی»

درک؛ دروو؛ چقل؛ چه‌قل ۶. «مجازی» ههر

شتیکی وه‌ک دهرزی «سوزن گرامافون: دهرزی

گرامافون» ۷. سۆزن؛ سووزن؛ که‌ره‌سته‌یه‌ک به‌

شیوه‌ی دوو په‌یلی بزۆک، به‌لکامیره‌کانیه‌وه، بۆ

گۆرانی هیلی قه‌تار یان لکومۆتیو.

☞ سوزن ته‌گرد ☞ سنجاق ته‌گرد

☐ سوزن به‌تخم چشم خود زدن: «مجازی» خۆ

کویر کردن؛ دوورین و خه‌یاتی زۆر کردن «برای

یک لقمه نان سوزن به‌تخم چشم می‌زنم: بۆ پارووه

نانیک خه‌ریکم خوم کویر ده‌که‌م».

سوزن زدن: ۱. دهرزی پیوه‌کردن؛ پینه‌وپه‌رۆ

کردن؛ ته‌قه‌ل لیدان؛ دروومان کردن «برای

گذران زندگی بچه‌ها از صبح تا شب سوزن می‌زند: بۆ

به‌ریوه‌چوونی ژبانی منداله‌کان له‌به‌یانیه‌وه تا

ئیسواری ههر دهرزی پینه‌ده‌کا» ۲. دهرزی

لیدان؛ دهرزی وه‌شاندن؛ چه‌ن شه‌ی / شای؛

ئامپۆل لیدان ۳. «گفتاری» دوو تال ده‌زوو

پیوه‌کردن؛ دووران؛ دروان؛ دوورینه‌وه؛

ئه‌وه‌وراسه‌ی؛ چه‌ن وه‌نه‌دای «این دگمه‌شل

شده، بگیر دو تا سوزن بهش بزن! نهم دوگمه شل
بۆتهوه، هائی دوو تاله دوزووی پیوه که!.

سوزن — سوزن شدن: /مجازی/ تهزین؛
دهرزی ئاژن بوون؛ چهن ئاژین بیسه /پاهایم
سوزن-سوزن می شد: پییم دهتهزین.

سوزن شدن و به زمین فرو رفتن: /مجازی/ بوون
به تکی ئاو و چوون به زهویا؛ زهوی قووت دان
یا ئاسمان ههلوشین؛ به نان هاتن و به ئاو
قووت دریان؛ به تالی موو بوون و له ئاسمان و
زهویدا نهمان؛ نوقم بوون؛ مهحفهو بوون.

سوزن نخ کردن: دهرزی پیوه کردن؛ دهزوو به
دهرزیهوه کردن؛ مهچیرکردنه کونای دهرزیدا؛
چهن کهرده پۆنهی /چشم خوب نمی بیند، بگیر
این سوزن را نخ کن! چاوم کز بوون، ها نهم دهرزیه
پیوه که!.

سوزناک /sūznāk: صفت. به سۆز؛ سۆزناک؛
سۆزاوی؛ خه ماوی یان خه مهینهر /آواز سوزناک؛
ههوا ی به سۆز.

سوزن بان /sūzambān, sūzanbān، ها؛ ان؛
اسم. سووژنوان؛ سۆژنوان؛ مهقه سچی؛ کارگیر
ریتاسن که له شوینی لق لیوه بوونی هیله کاندای
به بهستنی هیلای لاته کی، قه تار به رهو هیلای
سه ره کی خوی رینوینی ده کا. ههروه ها؛
سوزن بانی

سوزن دان /sūzandān، ها؛ /اسم. دهرزیدان؛
دهرزدان؛ دهرزیدانک؛ کۆره دهرزی؛ سووژندان؛
چهندان؛ کیسه یان قوتووله به که بۆ جی دهرزی.
سوزنکاری /sūzankārī، ها؛ /اسم. دهرزیکاری؛
نه قش و نیگاری به سه ر پارچه دا دووراو.

سوزنکش /sūzankeš، سنجاک کش
سوزن ماهی /sūzanmāhī، ها؛ ان؛ /اسم. ماسیه
دهرزیله؛ دهرزی ماسی؛ ماسیه کی پیشه داری
له ش ناسک و درژه به قاپیلکی رهقهوه.

سوزن نخ کن /sūzan.naxkon، ها؛ /اسم. بهن
تیخه ره؛ بهن پیوه که ره؛ که ره سه یی بۆ بهن کردنه

دهرزیهوه.

سوزنی^۱ /sūzanî، ها؛ /اسم. /قدیمی/ دۆشه کچه؛
تیکه پارچه به کی له جنسی ترمه، مه خمه ل یان
که تان به نه خشی رازاوهی دووراوه که پتر له
جل که ندنی حه مامدا بۆ له سه ردانیشتن
دایانده نا.

سوزنی^۲: صفت. ۱. دهرزیله یی؛ دهرزینه؛ وه ک
دهرزی؛ نک تیزی /برگهای سوزنی؛ گه لا
دهرزیله ییه کان. ۲. سووژنی؛ دهرژه نی؛ سه ره به
دهرزی یا پیوه ندیدار به دهرزیهوه /طب سوزنی؛
بژیشکی سووژنی.

سوزنی برگ /sūzanîbarg، ها؛ ان؛ /اسم.
گه لاده رزیله؛ گه لاده رزیله یی؛ گیا به تایبه ت دار
و دهوه نی لینه وهاری که گه لاکانی درژ و باریک
هه ر وه ک دهرزی یا وه ک پووله که یه و زۆر تر له
ناوچه گه لی سارده سیردا ده بینری /وه ک کاج،
سه ول ...).

سوزوگداز /sūz-o-godāz؛ /اسم. /ادبی/
کول و که سه ره؛ دهر د و مهینه ت؛ دهر د و ئازار؛
خه م و جه خار؛ خه م و خه فه ت؛ مهراق /این همه
سوز و کداز از پی چیست؛ هوی چیه نهم هه موو کول
و که سه ره؟.

سوزیخانه /sūzîxān، ها؛ /اسم. سوووتینگا؛
بینایه ک جار و باره له په نا په رسگه وه /له
هه ندیک ولاتان، که لاشه ی مردوانی تیدا
ده سووتین و ده یکه نه بوول.

سوژه /sūje، ها؛ /فرانسوی/ /اسم. مژد؛ درگه؛
درخه؛ بابه ت؛ کرۆک؛ هه بیهر؛ کاربه ند /کارهای
شده بود سوژه ی جوک؛ کاره کانی ببووه مرادی
تیتالی.

☐ سوژه ی داغ: /مجازی/ قاله باس؛ قال /برای
مقالات یک سوژه ی داغ پیدا کرده ام؛ بۆ وتاره که ت
قاله باسیکم دۆزیوه ته وه.

سوس /sūs، شیرین بیان

سوسپانسیون /sūspānsiyon؛ /فرانسوی/ /اسم.

همیشه‌یی، به گه‌لای درپژ و باریک و گولی
هیشووی همه‌رهنگه‌ی گه‌وره و بۇنخۆشه‌وه.

سووسنبر / sūsambar, sūsanbar ، ها: / اسم،
سووسه‌مبه‌ر؛ سووسه‌نبه‌ر؛ سیسه‌نبه‌ر؛ جاتره‌مه؛
جاتره‌کیویه؛ هه‌زیله‌کیویه؛ چه‌شنیک جاتره‌ی
بۇنخۆش به گولی سیی مه‌یله‌و ئال و گه‌لای
پان و ددانه‌داره‌وه که بۆ مه‌به‌ستی بژی‌شکی و
به‌هارات و عه‌ترسازى به‌کار دیت.

سووسن‌عنبر / sūsan'ambar، -anbar، : / (فارسی /
عربی) سووسنبر

سووسنی^۱ / sūsānī: / اسم، سووسننه‌رهنگ؛
سووسنی؛ ره‌نگی ئال به تامیکی بنه‌وشه‌وه.

سووسنی^۲: صفت، سووسنی؛ به ره‌نگی تالی
نه‌ختیک بنه‌وش.

سو - سو / sūsū: / اسم، سووسه؛ ویسکه؛ زیره؛
ترووکه‌ترووک؛ سووسه‌سووس؛ ورشه‌ورش؛
ویس - ویس؛ ویسه‌ویس؛ زیره‌زیرو؛ نووته؛
دۆخی تیشکی کز و بی‌گیان، که له په‌ستا وه‌ک
هه‌لبی و داییسى دیته به‌رچاو. هه‌روه‌ها:
سو - سوزدن

سووسول / sūsul، ها: / صفت، [مجازی] قرت و
فرت؛ قرت؛ قرتی؛ جلف؛ سووسول <یک جوانک
سووسول هم آمد، نشست بغل دشتن: لاویکی قرت و
فرتیش هات و له په‌نایدا دانیش>.

سووسه / sūse، ها: / اسم، [گفتاری] ۱. فیل؛ گز؛
گزه؛ گزی؛ ته‌له‌که؛ فر و فیل <باور کن هیچ
سووسه‌ی در کار نیست: پروا که هیچ فیل نه‌کراوه>
۲. پیلان؛ داو؛ ته‌له.

سووسه آمدن: داو نانه‌وه؛ پیلان بۆ دارپشتن <در
اداره برایش سووسه آمدند و موجب اخراجش شدند: له
مه‌زینگه‌دا داوایان بۆ نایه‌وه و بوننه هوی
ده‌رکرانی>.

سووسه دواندن در کار کسی: [مجازی]
چوکلەشکینی کردن له کاری که‌سیکدا؛ له
کاری که‌سیکدا کارشکینی کردن؛ دژ به

/شیمی/ سووسپانسیۆن: ۱. دۆخی ته‌نیک، کاتی
گه‌ردیله‌کانی له‌گه‌ل تراو یان نه‌گۆرپکدا تیکه‌ل
ببی به‌لام تیییدا نه‌تویته‌وه ۲. ته‌نیک به‌تایبه‌ت
تراوی که ئەم دۆخه‌ی هه‌بی.

سووسری / sūsari، ها: / اسم، سیسرگه‌چه‌په‌له؛
خزۆک؛ قالدۆچه‌ی هه‌مام.

سووسک / sūska, susg، : / اسم، قالدۆچه؛ قالدۆنچه؛
قولاجه؛ قۆلانچه؛ قولانجه؛ قالدۆنچک؛ قۆلانچی؛
قالوره؛ قۆله؛ خروک؛ خازباز؛ خازیار؛ کیز؛
کیزک؛ قالدۆچه‌ی که‌سک؛ ناوی گشتی میرووانی
بالقاپ به‌چار باله‌وه که دووی سه‌روویان ره‌ق
بووه و دووی ناوه‌وه ده‌پاریزی.

سووسک حمام: سیسرگه‌چه‌په‌له؛ خزۆک؛
قالدۆچه‌ی هه‌مام.

سووسک طلائی: قالدۆنچه زه‌رده؛ میروویه‌کی
زل و هیواش ره‌وته، به ره‌نگی زیری ئامال
سوور که هیرش ده‌باته سه‌ر کشت و کالی
چۆنه‌ر و چۆنه‌رقه‌ن، میوینه‌که‌ی له بن زگه‌وه
شاخۆکه‌یی تیژی هه‌یه زه‌وی پی
هه‌لده‌کۆلی.

سووسمار / sūsmaṛ، ها: / ان: / اسم، مارتووله؛
مارمیلکه؛ مارمالووک؛ مارمزووک؛ مارمه‌زووک؛
مارگیسک؛ مارگیس؛ سووسه‌مار؛ مالمالک؛
قۆریانه؛ مالمالۆک؛ مارشپۆک؛ بلقه‌ده‌ر؛
شه‌وگه‌رد؛ خلنه‌زه‌ر.

سووسمار شاخدار: مارمیلکه‌ی شاخدار؛ جوړی
مارمیلکی دنیای تازه (ئهمریکا و ئوسترالیا) به
له‌شی پان و ته‌خت و درکن و دووشاخ
گه‌وره به سه‌ریه‌وه.

سووسمار ماهی / sūsmaṛmāhi، ها: / ان: / اسم،
مارمیلکه ماسی؛ جوړی ماسی تایبه‌تی زه‌ریای
ناوچه‌ی ئوستوا.

سووسن / sūsān، ها: / اسم، سووسننه؛ سووسن؛
سووسن؛ سووسن؛ گوئه‌سووسه‌نی؛ سیسنه؛
سیسنه؛ کاری؛ په‌لیزه؛ گیای سه‌لکداری

کەسێ بانگەشە کردن.

سوسیال دمکرات / sos(i)yāldemokrāt:

[فرانسوی] صفت. /سیاست/ سووسیال دیموکرات:

۱. سەر بە سووسیال دیموکراسی ۲. لایەنگر و شۆنتەرۆی سووسیال دیموکراسی.

سوسیال دمکراسی / sos(i)yāldemokrāsî:

[فرانسوی] /سم. /سیاست/ سووسیال دیموکراسی؛ بزوتنەوێ ئاپۆرەیی لایەنگری گۆژرانەوێ کۆمەلگا لە سەرمايەداريەو بۆ سووسیالیستی بە شۆپەگەلی ئاشتی خوازانە و دیموکراتیک.

سوسیالیست / sos(i)yālist, ها: [فرانسوی]

صفت. /سیاست/ سووسیالیست؛ لایەنگر و شۆتندارچووی سووسیالیسم.

سوسیالیستی / sos(i)yālistî: [فرانسوی] صفت.

سووسیالیستی؛ پێوەندیدار یان هاوگەری سووسیالیسم.

سووسیالیسم / sos(i)yālîsm: [فرانسوی] /سم.

[سیاست] سووسیالیسم: ۱. ئامۆژەیی کە فەلسەفەی کە برۆای بە لا چوونی خواوەنداریەتی کەس بە سەر ئامیتری بەرھەم هێنان و سەرمايەدایە ۲. سیستەمیکی سیاسی کە بە پێودانی ئەم ئامۆژەییە پێکھاتووە.

سوسیالیسم ملی نازیس

سوئیس / sosîs, ها: [فرانسوی] /سم. زونگ؛ پاسترمە؛ پاسترمە؛ گۆشت و سوئیای قیمە کراوی بارھاتووی لوولە کراو.

سۆش / sũš, ها: [فرانسوی] /سم. ۱. بن چەک؛ تاجەک ۲. [قدیمی] بنج، بناوان، پەگ و ریشە.

سوغات / sowqāt, so:qāt, ها: [ترکی] /سم. [گفتاری] دەسەدیاری، دیاری، دەسایز، دیھاری؛ سوغات؛ سەوقات؛ دەستەریقانە: سوغات

سوگاتی / sowqātî, so:qātî, ها: [ترکی] /سم. [گفتاری] دیاری، دەسەدیاری، دەسایزی؛ سوگاتی؛ ئەو یە دیاری دەیهێنن: سوگاتی

سوفار / sũfār: /سم. ۱. پاد، پەری تیری کەوان؛

چوکلەیی لای خوارووی تیر ۲. سووما؛ سو؛ سوونت (بەتایبەت ئی دەری).

سوفستانی / sũfästā'î, sũfästā'î: [مەرب از یونانی] سوفستانی

سوفستایی / sũfästā'yî, sũfästā'yî, ان: [مەرب از یونانی] صفت. سووفەستایی؛ لایەنگری پێبازی فەلسەفەیی یونانی کەونارا کە بە هۆی بەلگەهێنانەوێ زیرەکانە و قسەوباسی بە روالەت دروست، ناوبانگی هەبوو: سوفستانی

سوفلور / sũflor, ها: ان: [فرانسوی] /سم. [تاتار] سوفلور؛ چپەدوو؛ کەسێ کە لە ژێر شانۆدا دادەنیشێ و قسەکانی شانۆیاران، لە پرووی شانۆنامەو، بە گۆیاندا دەداتەو.

سوفماهی / sũfmāhî, ها: ان: /سم. تەشی ماسی؛ ماسی پانک؛ ماسیەکی دێکن، بە لەشی وەک تەشی، دەمی زل، شەویلاکی زۆپ و دوو بالەیی سەر پشتی جیا لە یەکەو: ماھی سوف: ماھی خاردار زرد؛ پرش؛ قرخ

سوق / sowq, so:q: [عربی] /سم. [ادبی] هان؛ دنە؛ بۆق؛ کاری هەلەن و بەرەو لایەک بردن [بەردار] را در جهت پیشرفت سوق می‌داد: براکەیی بەرەو پێشکەوتن هان دەدا.

سوقات / sowqāt, so:qāt: [ترکی] سوغات سوقاتی / sowqātî, so:qātî: [ترکی] سوغاتی

سوق الجیشی / sowqolceyši, so:q-: [عربی] صفت. ستراتیژیکی؛ سەر بە ستراتیژی.

سوگ / sũk: /سم. ۱. لا؛ ئالی؛ نک؛ لایەن ۲. [گفتاری] سووچ؛ سیلە؛ گۆشە؛ موور.

سوگسە / sũkse: [فرانسوی] /سم. [گفتاری] هۆگری؛ وە بەردل کەوتووی [این رنگ تازگیها سوگسە پیدا کرد: ئەم ڕەنگە ماوێهە کە هۆکری پەیدا کردوو].

سوگ / sũg: /سم. [ادبی] سوئ؛ سو؛ سو؛ تازیەت؛ تازیە؛ ماتەم؛ تازیەتی؛ شین؛ پرسە؛

چمه‌ری؛ بنهاری؛ گریان و شین و ماتهم له‌به‌ر له‌ده‌ست‌دانی که‌سی یا شتیکی هیژا.

☐ به سوگ نشاندن: ۱. داخدار کردن؛ نازیه‌تبار / نازیه‌بار کردن «مرگ او همه را به سوگ نشاند؛ مهرگی نه‌و هه‌مووی نازیه‌تبار کرد» ۲. [کنایی] نیانه‌قور؛ نازار پی‌گه‌یاندن.

به سوگ نشستن: ۱. نازیه‌تبار / نازیه‌بار بوون ۲. نازیه‌تی‌گرتن / دانان.

سوگلی / sowgoli, so:goli / ها: [ترکی] صفت. [گفتاری] نازار؛ نازدار؛ نازی‌نار؛ نازیه؛ نازی؛ خۆشه‌ویستی تاییه‌تی «آرام، فرزند سوگلی خانواده بود؛ آرام، مندالی نازاری مال بوو».

سوگنامه / sūgnāme / ها: / اسم. [ادبی] شین‌نامه؛ ده‌قی که‌سه‌بارت به ماتهم و نازیه نووسراوه؛ تعزیت‌نامه

سوگند / sowgand, so:gand / ها: / اسم. سویند؛ سوینگ؛ سوین؛ سوئند؛ سووند؛ سوکه‌ند؛ سویند؛ قه‌سته‌م؛ قه‌سه‌م: ۱. کار و ره‌وتی سویند خواردن ۲. وشه‌یان ریزوشه‌یه‌ک بۆ نه‌و مه‌به‌سته.

☐ سوگند خوردن: سویند خواردن: ۱. سویند به‌رز دان؛ گه‌واگرتنی که‌س یان شتیکی پی‌روژ بۆ دروستی وته‌ی خۆ «به خون شهیدان سوگند می‌خوریم که از پای نشینیم؛ به خوینی شه‌هیدان سویند ده‌حوبین هه‌دا نه‌ده‌ین»؛ سوگند یاد کردن ۲. مهرج‌کردن له‌سه‌ر رووداوێکی ناله‌بار بۆ پیداغری و به دروست زانینی قسه‌ی خۆ «وه‌ک «خودا ئه‌من بکوژی ئه‌ر درۆم گوته‌ی» * قسم خوردم

سوگند دادن: سویند دان؛ سویند پی‌دان؛ قه‌سه‌م دان «او را سوگند داد که راستش را بگوید؛ سویندی دا راسته‌که‌ی بیژی».

سوگند شکستن: سویند شکاندن؛ پی‌نانه سوینددا؛ به‌لینی که‌سویندی له‌سه‌ره، به‌جی نه‌هینان.

سوگند یاد کردن ☐ سوگندنامه / sowgandnāme, so:gand- / ها: / اسم. سویندنامه؛ سوئندنامه؛ ده‌قیکی فه‌رمی و ده‌پیش ئاماده‌کراو له سوئندان بۆ سویند خواردن و سویند دان «سوگندنامه‌ی پزشکان: سویندنامه‌ی بژیشکان».

سوگوار / sūgvār / ان: / صفت. نازیه‌تبار؛ نازیه‌بار؛ عازیه‌تدار؛ ماتهم‌بار؛ تووشی په‌ژاره‌ی ئاسته‌م به‌بۆنه‌ی له‌ده‌ست‌دانی که‌سی یا شتیکی هیژا «این مصیبت را به خانواده‌های سوگوار تسلیت می‌گوییم؛ ئه‌م کاره‌ساته له‌بنه‌ماله‌گه‌لی نازیه‌تبار سه‌ره‌خۆشی ده‌که‌ین».

سوگواری / sūgvārī / ها: / اسم. نازیه‌تباری؛ نازیه‌تی؛ شینگیری: ۱. باری نازیه‌تبار بوون «ایام سوگواری: رۆژانی نازیه‌تباری» ۲. نه‌و کارانه‌ی که‌له‌خه‌می نه‌مانی که‌سیکی خۆشه‌ویستدا ده‌کرین «مراسم سوگواری: داب و ده‌ستووری نازیه‌تی».

سولفات / sūlfāt / ها: [فرانسوی] / اسم. سولفات؛ خوینی ترشی سوولفوریک.

سولفوزو / sofez / سۆلو

سولنجان / sūlancān / سورنجان

سولنویید / solenoïd / [فرانسوی] / سۆلنویید

سولو / solo / [ایتالیایی] / سۆلو

سوله / sole / ها: [؟] / اسم. سووله؛ جوړی پۆشه‌نی لالیژی میچ که‌زۆتر بۆ هه‌مار و کاری پیشه‌سازی چی‌ده‌کری.

سولیست / solist / [فرانسوی] / سۆلیست

سوم^۱ / sevvom / اسم. سی‌رۆژه: ۱. هیرینه؛ هیرین؛ سیئه‌هه‌مین رۆژی مردنی که‌سیک «امروز سوم پدر آرام است؛ ئه‌م‌رۆ سی‌رۆژه‌ی بابی ئارامه» ۲. سی‌رۆژانه؛ پی‌وه‌سه‌می رۆژی سیئه‌هه‌می مردن.

سوم^۲: صفت. سیئه‌هه‌م؛ سیئه‌هه‌م؛ سیئمینه؛ یه‌ره‌م؛ یه‌رۆم؛ هیرن؛ هیرین؛ هیرینه؛ به‌ریز، رزن، پایه

یان جینگهی سی‌وه.

سومری / sùmeri /: اسم. سومری: ۱. /ها: ان/ هر به که له خه‌لکی ولاتی کهونارای سومر له باشووری عیراقی ئیستادا ۲. زوانی ئه‌و خه‌لکه که پیوه‌ندی له‌گه‌ل گرو زوانه‌کانی‌تردا نه‌ناسراوه.

سوم شخص / sevvomšaxs /: ها: /فارسی/ عربی/ اسم. [دستور] سیهه‌م که‌س؛ یه‌رم که‌س؛ ئه‌وه‌ی له باره‌یه‌وه قسه ده‌کری «او» و «آن»، ضمیر سوم شخص مفرد است، «ایشان»، «آنها» و «آنان» ضمیر سوم شخص جمع: «ئه‌و» و «ئه‌وه» جیناوی سیهه‌م که‌سی تاکه و «ئه‌وان» و «ئه‌وانه» جیناوی سیهه‌م که‌سی کو.

سومی / sevvomi /: ها: ضمیر. سیهه‌می؛ سیومی؛ یه‌رمی؛ ئه‌وه‌ی له ریز، پله یان جینگهی سیهه‌مدایه.

سومین / sevvomîn /: صفت. هیرین؛ سیهه‌مین؛ هیرییه‌ن؛ یه‌رمین؛ به پله، ریز یان جینگهی سیهه‌مه‌وه.

سونا / sonā /: [فرانسوی از فنلاندی] حمام سونا، حمام

سونات / sonāt /: ها: [فرانسوی از ایتالیایی] سنات

سوند / sond /: [فرانسوی] میل - ۲

سونداژ / sondāj /: [فرانسوی] سنداژ

سونوگرافی / sonog(e)rāfi /: [فرانسوی] اسم. [بزشکی] سنوگرافی؛ سونوگرافی: ۱. به‌کاربردنی شه‌پۆلی ژووره‌ده‌نگ بۆ دیاری دانی جیی پیکهاته‌گه‌لی نیو له‌ش (وه‌ک به‌ردی گورچیه یان تۆلی نیو پزدان): ۲. /ها: ریخراوه یان به‌شێ که ئهم کاره‌ی تیدا ده‌کری «بخش سونوگرافی: به‌شی سونوگرافی».

سونولژیست / sonolōjīst /: ها: [فرانسوی] اسم. سنولژیست؛ بزیشکی پسپۆری سنوگرافی.

سوهان / sowhān, so:hān /: ها: /اسم.

۱. بره‌ند؛ بره‌ن؛ بروهن؛ بره‌نگ؛ مره‌ند؛ بره‌نگ؛ نه‌ره‌ند؛ رنه‌ک؛ سوان؛ قه‌وره؛ قه‌لبه؛ کارتیک؛ کارتیه؛ کارتیه؛ کارتیه؛ کارتیه؛ خوروک؛ چووه‌سۆ؛ مه‌وره؛ مه‌وره؛ مورته؛ مۆرت؛ مه‌ورد؛ مه‌وره؛ مووره؛ ئامراز (زۆرت) له پۆلا به بیجمی سی‌سووچ، چوارسووچ، میله‌یی گرد یان ته‌خته‌وه که گشت یان به‌شیک له پروه‌که‌ی گرنج-گرنج یان زووره و بۆ رنین یان سوونی چۆ یان کانزا که‌لکی لی ده‌گرن ۲. [از هندی] سۆهان؛ سه‌وهان؛ جوژی شیرینی که به ئاردی گوله‌گه‌نم، رۆن و شه‌کر (هه‌نگوین یان شيله) دروستی ده‌کن.

سوهان روح: [مجازی] به‌لای گیان؛ میملی گیان؛ ئه‌وه‌ی هۆی نازاری هه‌میشه‌یی رۆح و گیانه.

سوهان عسلی: سۆهانی هه‌نگوینی.

سوهان زدن: سواندن؛ قهراندن؛ له بره‌ند دان؛ مۆرت لی‌دان.

سوهان پز / sowhānpazī, so:hān- /: ها: [از هندی/ فارسی] اسم. سۆهان‌پیز؛ ئه‌وی کاری دروست کردنی شیرینی سۆهانه.

سوهان پزی / sowhānpazī, so:hān- /: [از هندی/ فارسی] اسم. سۆهان‌پیزی: ۱. کار یان پیشه‌ی سۆهان‌پیز ۲. دووکان یا کاره‌گای سۆهان‌پیزان.

سوهانکاری / sowhānkārī, so:hān- /: اسم. بره‌نکاری؛ بره‌ندکاری؛ کاری ساودانی کانزا. هه‌روه‌ها: سوهانکار

سوی / sūy /: اسم. /ادی/ لا؛ لایه‌ن؛ نک؛ ئالی.

سویا / soyā /: ها: [انگلیسی/ فرانسوی از هلندی] اسم. سوویا؛ سۆیا؛ سووژا: ۱. گیایه‌کی ئالیکی یه‌ک‌ساله به لاسکی داپۆشراو له هه‌ودای سپی، گه‌لای ناوه- ناوه و پیکهاتوو له سی‌گه‌لاچک، گولی سپی ئامال بنه‌وش، به‌ری به کالانگه‌لی دریز که دوو تا پینج ده‌نکی وه‌ک نۆکی تیدا به

سه بخشي / seboxšī: صفت. سي به شي؛
سي پاژي؛ يهره به شي.

سه بر / sebar: صفت. سي بهر: ۱. [نامنداول]
سي لا؛ سي پال «شکل سه بر: نژمي سي بهر»
۲. سي پال؛ سي گۆش؛ يهره موور؛ سي نه بش
«خانه ي سه بر: مالي سي پال».

سه بعدی / sebo'dī: ها: [فارسی/عربی] صفت.
سي لايي: ۱. سي لايه ني؛ به دريژايي، پانايي و
به رزي؛ خاوه ن بارستايي «جسم سه بعدی: ته ني
سي لايه ني» ۲. شياو بو نواندني وها دوخيک
«تصوير سه بعدی: ويته ني سي لايي».

سه پايه / sepāye: ها: /سم: سي پا؛ سي پايه؛
سيک؛ سي پي: ۱. که رسته يي به سي لاقه وه بو
له سهر دانيشتن «سه پايه را کشيد جلو و رويش
نشست: سينا که ي کيشايه پيشه وه و له سهر ي
دانيشت» ۲. که رسته يهک به سي لاقه وه بو شت
له سهر نان «سه پايه ي نقاشي: سينا يه ي ويته کيشي»
۳. کلاف؛ ثالقه ي دهسته داري کانزايي بو
راگرتن و دهست پيونه داني ليوان و ئيسکان.

☐ سه پايه ي نقاشي ☐ نقاش ۱

سه پشته / sepošte: قيد. سي پيز؛ سي پيزه؛
سي پرزه؛ سي پيچکه؛ سي چين؛ يهره چين؛ له
سي پريزي له دووي يه کدا «مردم سه پشته ايستاده
بودند: خه لکي سي رير وه ستابوون».

سه پلشت / sepelešt: /سم: ۱. سي جگ؛
سي جگ؛ دوخيک له قاپيندا که قولکه ي هه موو
قاپه کان به ره و ژوور بي ۲. [کنايي] قوژت؛
کو سپ؛ ته گهره؛ نامه تي؛ نه هامه تي؛ باري
يه کجار ناله بار * سپلشت؛ سپلشگ. هه روه ها:

سه پلشت آمدن؛ سه پلشت آوردن

سه پهلو / sepahlû: ها: /سم: سي پالوو؛
سي سوچ.

سه تار / setār: ها: /سم: سي تار؛ سازي ژيبداري
ئيراني به چوار تاله وه وه کوو تاري چکوله که به
نيوک ده ژه ندرئ و پيشتري سي سيمي هه بووه.

و له بري ژوري پون ده گرن ۲. دانه ي پون
گيراوي نه م گيايه که وهک پيخور ده خوري.

سوياي / sūyābi: ها: /سم: لادوژي؛
لايه ن دوژي؛ کاريان رهوتي دوژينه وه ي لايه ني
دلخواز.

سویت / suvīt: [فرانسوي] سوئیت ۲

سويع / suvīč: ها: [انگليسي] /سم: سويع؛ کليل؛
نامزاري خسته ري پي ده زگا يان هه لکردني
خولکه يي «سويع ماشين: سويعي ماشين»: سويع
سويعي / suvīči: [انگليسي] صفت. سويعي؛
سوويچدار «قفل سويعي: قولفي سويعي».

سويعينگ / suvīčing: [انگليسي] /سم: ۱. کار
يان رهوتي خسته ري پي ده زگا يان ماشين
۲. ده زگاي قتي هه لکردن يا گوراني خولکه.

سه / se: /سم: سي؛ يهرئ؛ هيره؛ هيره؛
ژماره ي سهره کي نيوان دوو و چوار.
سه: صفت. سي؛ يهرئ؛ هيره: ۱. يه کي ژورتر له
دوان «سه کاب: سي کتيب» ۲. سي ههم؛ سي ههم؛
سي هير «درجه ي سه: پله کي سي».

سه - : پيشواژه. سي - ؛ يهره - ؛ به سي دانه له
شتي «سه خوابه: سي خه وه».

سها / sohā: [عربي] /سم: [نجوم] ته ستيره يه کي
کزي نيزيکي کاره مي، له ويته ي گهر دووني
ورجي گه وره دا که سو مای چاويان پي تاقی
ده کرده وه.

سهام / saḥām: [عربي] جمع سهام

سهامدار / saḥāmdār: ها: ان: [عربي/فارسی]
/سم: به شدار؛ هاو به ش؛ هه مبه ش؛ خاوه ن به ش؛
هه ريه که لهو که سانه له دامه زراوه يه کي ئابووریدا
به شيان هه يه «او هم در آن شرکت سهامدار است:
ته ویش لهو به شدار گه يه دا به شداره».

سهامي / saḥāmī: [عربي] صفت. به شکو؛
هاو به شي؛ به ش - به ش؛ تايه تمه ندي
به شدار گيي که سهرمايه که ي به چهن پاژ
دابه ش بووه «شرکت سهامي: به شدار گه ي به شکو».

حولحولی؛ عهنته رمه زاج؛ ههر دهم له سهر مرامی.

سه شنبه شب / sešambešab, sešanbe- / ها: /فارسی/ آرامی/ فارسی/ اسم. شهوی چوار شه مه؛ سی شه مه شه؛ شهوی دوی رۆزی سی شه مه.

سه طلاق / setalāq / فارسی/ عربی/ اسم. /فقه/ سی ته لاق؛ سی مه زوه؛ سی وه سی؛ یه ره تلاق؛ جورئ تلاق که پیاو سی جار ژنی خوی ته لاق ده دا و نه گهر بیهوی دیسانه وه بیخواری، بهرام بهر به نایین ده بی پیاوی تر (جاش) بیته ناراه.

سه طلاقه / setalāqe / فارسی/ عربی/ صفت. /فقه/ سی ته لاقه؛ سی به سی؛ یه ره ته لاقه؛ ته لاق دراوی یه کجاری که ئیتر گری نه خواته وه، مه گهر پیاویکی تر بی به جاش «نش را سه طلاقه کرد: ژنه که سی نه لاقه کرد».

سه قلو / sequlû, sequlû / ها: /فارسی/ ترکی/ اسم. سیانه؛ هیر له ته؛ سی گیانه وه که له رۆژیکدا و له دایکیکه وه زاون.

سه کنجی / sekonci / ها: /اسم. ۱. سی کونجی؛ سی سووچی؛ شوئی به سی گۆشه وه ۲. گۆشه؛ کونج؛ سووچ.

سه گانگی / segānegi / اسم. سی یانه یی؛ سییه تی؛ سی به شی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سی یانه بوون.

سه گانه / segāne / صفت. سی یانه: ۱. به سی نه نام یان سی توخمه وه ۲. به بار و دۆخی سی به شییه وه.

سه گاه / segāh / اسم. سی گا؛ ده ز گایه کی موسیقای ئیرانی.

سه گوش / segûš / صفت. سی سووچ؛ سی چوکل؛ سی گۆش؛ سی چوکل؛ سی قولینچک؛ یه ره سووچ؛ سی سووک.

سه گوشه / segûše / ها: /اسم. سی گۆشه؛ سی سووچه؛ یه ره گۆشه؛ سی چوکل؛ سی چوکه.

سه جهانی / secahāni / اسم. سی جیهانی؛ ئامۆژه یه کی سیاسی له ده به کانی ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰ دا که ولاتانی دنیای به سی گرو (ئامریکا و سوئیت، ولاتانی پیشه یی و ولاته نه داره کان) دابهش ده کرد.

سه چرخه / sečarxe / ها: /اسم. سی چهرخ؛ سی چهرخه؛ سی قول: ۱. پیگوزیک به سی چهرخه که به پالیدان ده جوولی، به تاییه ت بچوو که کی لیستۆکی مندالانه ۲. ههر چه شنه پیگوزی به سی چهرخه وه.

سه راه / serāh / اسم. سی راه؛ سی رپیان؛ شوئی له رپا که ده بیته دوو په له وه و به ره دوو لا ده چی «سه راه بیجار؛ سی رای بیجار».

سه راهه / serāhe / سهراهی

سه راهی / serāhi / ها: /اسم. ۱. /گفتاری/ سی رپیان؛ سی رپان ۲. سی راه؛ لووله ییکی بچوو که سی زار کی هیه و بو په ل پیدانی لووله یی به کاردیت ۳. /برق/ سی راه؛ ئامرازی له ماکیکی لپاریز (پلاستیک یان کائوچ) به سی پریزی جیاکاره وه بو لیدانی سی ده ز گای به رقی پیکه وه «دوشاخه را بز به سهراهی؛ دووشاخه که بده له سی را» * سهراهه

سهره / sehre / ها: /اسم. سهره؛ مه لی خوشچری وه ک چۆله که به دهن دوو کی کورت و په لی زه ردی تیکه لاو به سهوز، له بان زه مین و سهر دار و بته وه هیلانه ده کا و بری جار له میرووان ده خوا، نیر و ماکه ی له یه ک ناکهن و بیجگه کاتی زا و زی به کۆمه ل ده ژین.

سه سو / sesû / اسم. سی گۆش؛ سی سووچ.

سه شنبه / sešambe, -šanbe / ها: /فارسی/ آرامی/ اسم. سی شه مه؛ سی شه مه؛ یه ره شه مه؛ سی شه مبی؛ ناوی رۆزی چواره می هه فته ی ئیرانی نیوان دووشمه و چوار شه مه.

☐ سه شنبه عاشق، چهارشنبه فارغ: /کنایی/ تاوتای؛ ده مه ده می؛ هۆکی-هۆکی؛ حولحولی؛

لې بویږ؛ که تره خه م؛ گوی نه ده ر؛ به بې ته فرنج،
پې داگری و به دوا دا چوویی له کاردا (راننده ی
سَهْل انکار: ناژوری که مته ر خه م).

سَهْل انگاری / sahlengārī، ها: [عربی/فارسی] **اسم**،
که مته ر خه م ی؛ خه مساری؛ خه نۆکی؛ خو
لې بویږ ی: ۱. ئاسان گری و پې داگر نه بوون (باید
از سَهْل انگاری دست برداری و با جدیت درس بخوانی؛
ده بی له که مته ر خه م ی واز بی نی و له سهر خویندن
سوور بی: ۲. دۆخی نه بوونی سه رنج و
چاوه دیری شیاو و پیویست (سَهْل انگاری موجب
ایجاد حریق شد: خه مساری بوو به هؤی سووتمان).

سه لایی / selāyi: صفت. سی لؤ؛ سی چین؛
سی توی؛ سه لایه؛ هیرلا؛ هیرقات؛ سی قات
(تخته سه لایی: تخته ی سی لؤ).

سَهْم / sahm، ها: /اسم/ ۱. /سَهْم/ [عربی] بهش؛
به شه؛ واش؛ به ری؛ وهش؛ بیهش؛ بی ش؛ پش؛
پشک؛ به ربهش؛ هه ر یه که له پاژه گه لی پوول
یان سه رمایه که بهش- بهش کراوه (چهار سَهْم از
ده سَهْم شرکت مال اوست: چوار بهش له ده بهشی
به شارگه ئی نه وه) ۲. [عربی] ماف؛ بهش؛ به شه؛
واش؛ به ری؛ بی ش؛ وهش؛ بیهش؛ پش؛ پشک؛
حه ق؛ پاژئ له شتیک که هی که سی که (سَهْم
من از این پول چقدر است؟: مافی من له م پاره یه
چهنده؟) ۳. [ادبی] سام؛ سامی؛ برووت؛ سه هم
(سَهْمناک: سامناک).

سَهْم امام: /شيعه/ مه لابه شان؛ به شی له
خومس که ده بی بدرئ به مه لا یا نوینه ری.

سَهْم تیر: بر؛ هانای گولله؛ بانترین ئاستی
به ره وگه ی گولله یان هه ر هاو یژ راویکی تر.

سَهْم بردن: بهش بردن؛ بهش پئ گه یین؛
بهش یاوای؛ بهش به رده ی (در اسلام پسر دو
سَهْم می برد: به پئی ئیسلام کور دوو بهش ده با).

سَهْم دادن: بهش دان (سَهْم او را بده!؛ به شه که ی
نه ویش به!) هه روه ها: سَهْم داشتن: سَهْم
گرفت

سَهْل / sahl: [عربی] صفت. /ادبی/ سانا؛ ئاسان؛
هاسان؛ گانگاز؛ نه دژوار؛ تافل؛ سووک؛ سوک؛
ره حه ت.

سَهْل ممتنع: سانای چه توون؛ شیعری یان
وته بی که له بهر زور ره وان بوونی، زور ئاسان
و ئاسایی نیشان بدا، به لام هؤندنه وه یان
وته وه ی وا، یه کجار دژوار بی.

سَهْل بودن: ۱. /ادبی/ ئاسان بوون؛ سانا بوون
۲. [گفتاری] نه که هه ر؛ نه که؛ هیچی؛ هیچ
(تفنی به شیوه ی «سَهْل است» به کار ده روا) (تو
که سَهْل است، جواب پدرت را هم نمی دهند:
نه که هه ر خؤت، جوابی بابیشت ناده نه وه).

سه لچه ننگ / selāčang: /اسم/ [موسیقی]
سی لچه ننگ؛ یه که ی زه مان له نوت نووسیدا که
دریژه ی بهرام بهر به چواره یه کیکی چه نکه.

سَهْل الحصول / -hosûl, sahlolhusûl: [عربی]
صفت. سانا ده سکه وت؛ ئاسانیاو؛ به تاییه تمه ندی
سانا ده سکه وت (در آنجا خدمات درمان
سَهْل الحصول است: له وئ راژه ده رمانیه کان سانا
ده سکه ونه).

سَهْل العبور / -obûr, sahlol'ubûr: [عربی] صفت.
سانا بوار؛ راوه ر خوش؛ به تاییه تمه ندی یا
توانستی لییه وه تییه رین به ئاسانی (راه
سَهْل العبور: ری سانا بوار).

سَهْل العلاج / sahlol'lalâc: [عربی] صفت.
سانا چار؛ به تاییه تمه ندی هاسان ده رمان
بوونه وه.

سَهْل الوصول / -vosûl, sahlolvusûl: [عربی]
صفت. سانا ده سکه وت؛ ئاسانیاو؛ به تاییه تمه ندی
سانا و ئاسان که وتنه ده سته وه.

سَهْل الهضم / sahlolhazm: [عربی] صفت. سوک؛
به تاییه تمه ندی ئاسان هه رس بوونه وه (غذای
سَهْل الهضم: چیشتی سوک).

سَهْل انگار / sahlengār: [عربی/فارسی] صفت.
/مجازی/ که مته ر خه م؛ خه مسار؛ خه نۆکی؛ خو

هاسانی؛ ئاسانی؛ سانایی؛ هیتسانی «سهولت کار؛ هاسانی کار».

☐ به سهولت: به ئاسانی؛ به هاسانی؛ به سانایی «به سهولت می توان او را پیدا کرد: به ئاسانی ده کری بیدوزیهوه».

سهوی / sahvî: [عربی|صفت، هه‌له‌یی؛ یانشی؛ پیوه‌ندیدار به هه‌له‌وه.

سهی / sahi: [صفت، [دبی] زراف؛ هه‌لکشوا؛ راست روا؛ شووش و باریک «سرو سهی؛ سهولی زراف».

سهیل / soheyl: [عربی|اسم، [نجوم] گه‌لاویژ؛ گه‌فێژ؛ گولاویژ؛ لاقێژ؛ سیوه‌یل؛ سوه‌یل؛ پهره‌ک؛ گه‌شترین ئه‌ستیره‌ی وینه‌ی گه‌ردوونی که‌شتی و دووه‌م ئه‌ستیره‌ گه‌شه‌ی ئاسمان که له ژوور به‌ری ° ۳۷ ی باکووریه‌وه نابینرێ.

سهیم / sahim: [عربی|صفت، به‌شدار؛ هاوبه‌ش؛ هامبه‌ش؛ خاوه‌ن‌به‌ش؛ شه‌ریک. هه‌روه‌ها: سهیم بودن؛ سهیم شدن؛ سهیم کردن

سی^۱ / sî: [اسم، سی: ۱. هیرس؛ هیهرس؛ ژماره‌ی سه‌ره‌کی دوا‌ی بیست و نۆ و به‌ر له سی و یه‌ک ۲. [ایتالیایی|موسیقی] چه‌وته‌مین نو‌تی موسیقا.

سی^۲: [صفت، سی: ۱. دانه‌یه‌ک زۆرتر له بیست و نۆ دانه ۲. سیهه‌مین. سی / siye: [حرف، [گفتاری] بۆ؛ لۆ؛ ئه‌رای؛ په‌ی؛ سی «او سی خودش کار می‌کند: ئه‌و به‌ خۆی کار ده‌کا».

سیاتیک / siyātik: [فرانسوی|اسم، ۱. ده‌ماری سیاتیک: ☞ عصب سیاتیک، عصب ۲. [پزشکی] نه‌خۆشه‌کی ژانوا‌ی که به‌ هۆی ئایسان یان قرنجانی ده‌ماری هه‌ستی پێ (ده‌ماری سیاتیک) به‌دی‌دئ و پتر له‌ که‌مه‌روه‌وه بۆ پشت‌ر‌ان و به‌ره‌و ئه‌ژنۆ چل ئه‌وه‌شینێ.

سیاح / sayyāh، ان: [عربی|اسم، گه‌شتیار؛ گه‌شتۆک؛ دنیا‌گه‌ر «سیاح مشهور: که‌شتیاری

سهم الارث / sahmol'ers: [عربی|اسم، به‌شه‌میرات؛ به‌شی هه‌ر کام له به‌ش پێ‌پراوه‌کانی هه‌شته‌یه‌ک.

سهم الشرکه / sahmōššerke: [عربی|اسم، به‌ش؛ به‌شه‌ی هه‌ر به‌شدارێک له‌ هاوبه‌شگه‌یه‌ک.

سهم بندی / sahmbandî: [عربی|فارسی|اسم، به‌شبه‌شی؛ به‌ش‌پێ؛ کار یان په‌وتی به‌ش کردن و پوون کردنه‌وه‌ی به‌شی هه‌ر کام له‌ به‌شداران: تسهیم

سهمگین / sahmgin: [صفت، [دبی] سامناک؛ به‌سام؛ سافدار؛ به‌سه‌م؛ زه‌رنده؛ زۆر ترس‌هێنهر «انفجار سهمگین: ته‌قینه‌وه‌ی سامناک».

سهمناک / sahmnaḵ: ☞ سهمگین سهمیه / sahmîyye، ها: [عربی|اسم، به‌شه؛ گوێچ؛ گیه‌ه‌ف؛ به‌ش؛ به‌ه‌ش؛ بیتش؛ پش؛ پشک؛ به‌هر؛ باره؛ پاره؛ به‌رکه‌وت؛ به‌ر؛ به‌شی له‌ مال یان کالا که به‌ که‌سێ یان شوێنێ ده‌گا «سهمیه‌ی آرد ناوایی: به‌شه‌ ئاردی نانه‌وایی».

سهمیه‌بندی / sahmîyyebandî، ها: [عربی|فارسی|اسم، دابه‌شکاری؛ به‌شه‌به‌ندی؛ کاری ده‌ست‌نیشان کردنی به‌ش بۆ تاقمێ له‌ که‌سان یا دامه‌زراوه‌گه‌ل.

سه‌نظام / senezām، ها: [فارسی|عربی|اسم، سی‌نیزام؛ ئامرازێ له‌ بیجمی سی‌ شه‌ویلکه‌ی پێک‌خراو بۆ سفت‌راگرتنی شتی به‌ سه‌ر ئامیز یان ده‌زگاییکه‌وه.

سهو / sahv، ها: [عربی|اسم، [دبی] هه‌له؛ سه‌هو؛ سه‌هوه؛ یانش؛ ئه‌وه‌ی له‌ پووی نه‌زانین و که‌مه‌ترخه‌میه‌وه روو ده‌دا.

سهوآ / sahvān: [عربی|اقید، به‌ هه‌له؛ له‌ پووی هه‌له‌وه «سهوآ نامه‌ را به‌ شخص دیگري دادم: به‌ هه‌له‌ نامه‌ که‌م دایه‌ که‌سیکی‌تر».

سهوالقلم / sahvölqalam: [عربی|اسم، هه‌له‌ی قه‌له‌م؛ هه‌له‌ی نووسین؛ هه‌له‌ له‌ نووسیندا.

سهولت / sohûlat، suhûlat: [عربی|اسم،

ناودار).

سیاحت / siyāhat، ها: [عربی/اسم، گهشتیاری؛ سه‌یر؛ سه‌یران؛ گهشت: ۱. جه‌هانگه‌ری؛ جه‌هانگیلی ۲. گهشت و گیل؛ سه‌یران و ته‌مه‌شا.

سیاحتنامه / siyāhatnāme، ها: [عربی/فارسی] اسم، گهشتنامه؛ بیره‌وهری نووسراوی گهشتیار /سیاحتنامه‌ی ابراهیم‌بیگ نخستین رمان طنز سیاسی به زبان فارسی است: گهشتنامه‌ی ئیبراهیم به گه‌وه‌لین رومانی تیزوتانه‌ی سیاسی به زمانی فارسیه.

سیاخاک / siyāxāk / اسم، [کشاورزی] خاکه‌په‌شه؛ خۆله‌په‌شه؛ خۆلی نهرم و برشت و نهختن په‌ش یان قاوه‌یی که له بارن و گیاخاک و برئ ماکي قسلی پیکهاتوه و بی‌نیاز به کووت، ماوه‌یه‌کی زۆر به‌ره‌م ده‌دا.

سیادت / siyādat، ها: [عربی/اسم، ۱. هه‌قیازی؛ به‌ترتی؛ له پيشی «ژاپن سیادت صنعتی غرب را به خطر انداخته است: ژاپون هه‌قیازی پۆزاوای له پيشه‌سازیدا خستۆته به‌ر مه‌ترسه‌وه» ۲. ناغایی؛ سه‌روه‌ری؛ کوپخایی «زمانی انگلستان بر جهان سیادت می‌کرد: سه‌رده‌می ئینگلیس به سه‌ر دونیادا ناغایی ده‌کرد».

سیار / sayyār، [عربی] صفت، گه‌پ؛ گه‌پۆک؛ گه‌رۆل؛ گه‌ریانۆح؛ گه‌پنده؛ بی‌وچان له گه‌پان، له شوپنیکه‌وه بۆ شوپنیکي تر.

سیارات / sayyārāt، [عربی] جمع سیاره سیارک / sayyarak، ها: [عربی/فارسی] اسم، نه‌ستیرۆکه؛ هه‌ر یه‌که له ته‌نگه‌لی ئاسمانی چکۆله (به بارستانی ۱،۵ تا ۶۵۰ کیلۆمتر) که زۆر تر ده‌بۆشایی نیوان بارام و هورمز، به ده‌وری خۆردا ده‌خولینه‌وه: اخترۆش

سیاره / sayyāre، ها: سیارات: [عربی/اسم، گه‌پۆک؛ نه‌ستیرۆک: ۱. هه‌ر یه‌که له ته‌نگه‌لی ئاسمانی که ده‌خولگه‌یه‌کی جه‌غزاسا به

ده‌وری خۆردا ده‌گه‌پن ۲. هه‌ر ته‌نیکي ئاسمانی هاوچه‌شن له کۆمه‌له نه‌ستیره‌ییکی تر‌دا.

سیاس / sayyās، ها: [از عربی] صفت، ۱. [نامتداول] پامیار ۲. [کنایی] لیزان؛ چازان؛ به‌مشوور؛ خاوه‌ن زیره‌کی و ته‌گبیر.

سیاست / siyāsāt، ها: [عربی/اسم، ۱. پامیاری؛ سیاست؛ زانست یان زانیاری ده‌سه‌لاتداری ۲. پامیاری؛ سیاست؛ زانیاری یان زانستی که له پیه‌ری یان کارتیکه‌ری به سه‌ر ده‌سه‌لاتدا ده‌کۆلێته‌وه ۳. پامیاری؛ سیاست؛ کار و باری سه‌ر به‌پیه‌ندی ده‌وله‌تیک له‌گه‌ل ده‌وله‌تانی تر‌دا ۴. پامیاری؛ سیاست؛ کۆمه‌له‌ی ری و چاره و په‌وشگه‌لی ده‌وله‌ت یان که‌سیک بۆ به‌ریوه‌بردنی کار و باری خۆ ۵. هه‌لوپست؛ هه‌لووس؛ به‌رنامه و شیوازی بنکه یان که‌سیک له به‌رانبه‌ر کۆمه‌لێ باه‌ته‌وه «سیاست‌خانه‌داری: هه‌لوپستی مالداری» ۶. [قدیمی] سزا «این سه‌ گناهکار را سیاست فرمودند: ئەم سێ تاوانکاره‌یان سزا دا».

سیاست‌باز / siyāsāt‌bāz، ها: [ان: [عربی/فارسی] اسم، پامیارفان؛ سیاست‌باز؛ که‌سی که بۆ گه‌یشتن به‌ ئارمانجی خۆی ده‌س ده‌داته‌ گیره و کیشه‌ی سیاسیه‌وه. هه‌روه‌ها: سیاست‌بازی سیاست‌پیشه / siyāsāt‌pīše، ها: [گان: [عربی/فارسی] صفت، پامیار؛ سیاست‌پیشه؛ سیاست‌کار.

سیاست‌گذازی / siyāsāt‌gozārī، ها: [عربی/فارسی] اسم، سیاسه‌ت‌پێژی؛ کار یا په‌وتی ده‌ست‌نیشان کردنی راویژ و په‌وشگه‌لیکی تابیه‌ت بۆ کار و بار؛ سیاست‌دانان «سیاست‌گذازی آموزشی نیازمند بررسی دوباره است: سیاسه‌ت‌پێژی فیترکاری پێویستی به‌ پێداچوونه‌وه‌یه».

سیاستگر / siyāsātgar، ها: [ان: [عربی/فارسی] صفت، پامیار؛ سیاست‌پیشه؛ سیاست‌کار.

سیه‌مین کهس بووم).

سیانور /siyānūr/: [فرانسوی] اسم، سیانور؛ هەر یه که له چهند جۆره ماکی کیمیاوی زۆر کوژەر، که له چئ کردنی میروو کوژان، ئاوکاری کاره‌بایی و دهره‌ینانی زیر و زیودا به کار ده‌وا: سیانید
سیانوز /siyānoz/: [؟] /اسم، [پژشکی] سیانوز؛ شین‌وره‌ش؛ دۆخی دیاریدانی ڕه‌نگی که‌وه له شانه‌گه‌لدا (نینۆکان، پیتست و...) به هۆی که‌م بوونی ئوکسیژن.

سیانوزن /siyānojen/: [فرانسوی] /اسم، [شیمی] سیانوزن؛ گازی گرگری ژارای بی‌ره‌نگ، که له ئاو، ئه‌لکول و ئیتیردا ده‌وتیه‌وه و بو به‌رهمه‌پێنانی میروو کوژ به کار دیت.

سیانید /siyānid/: [فرانسوی] سیانور

سیاه /siyāh/: /اسم، ره‌ش؛ ره‌ژ؛ سیاو؛ سییه؛ سیه: ۱. ره‌نگی خه‌لوز یان ئاسمانی شه‌وی تار ۲. ره‌نگی که که‌مترین تیشک‌دانه‌وه‌ی هه‌یه ۳. [موسیقی] یه‌که‌ی زه‌مان له نوت‌نووسیدا به درێژایی به‌رانه‌ر به نیوه‌ی سپی ۴. [مجازی] گنجی ره‌ش؛ به‌رگی تازیه‌باری «هنوز سیاه می‌بوشد: هیشتا ره‌شپۆشه».

▣ **سیاه کسی را به تن کردن:** [مجازی] ره‌ش پۆشین بو که‌سێ؛ له شینی که‌سیکدا به‌رگی ره‌ش له به‌رکردن. هه‌روه‌ها: سیاه کسی را به تن داشتن

سیاه: /سیاه: / صفت. ره‌ش؛ ره‌ژ؛ سیاو؛ سییه: ۱. سیاو؛ به ره‌نگی ره‌ش. هه‌روه‌ها: سیاه‌رنگ ۲. [مجازی] چه‌وسینه‌ر «روزگار سیاه: ره‌زگاری ره‌ش» ۳. تاریک «شب سیاه: شه‌وی ره‌ش» ۴. [مجازی] ناخۆش؛ دزیو «کارنامه‌ی سیاه: کارنامه‌ی ره‌ش» ۵. /ان/ [مجازی] ره‌ش پیتست؛ سیاپۆس.

▣ **سیاه بودن:** ۱. ره‌ش بوون؛ سیاو بیه‌ی؛ به ره‌نگی ره‌ش بوون «این پارچه سیاه است: ئه‌م پارچه‌یه ره‌شه» ۲. تاریک بوون؛ لیل بوون

سیاستمدار /siyāsatmadār/: ها؛ ان؛ /عربی] /اسم، ڕامیار؛ سیاست‌مه‌دار؛ که‌سێ که له کار و باری پێوه‌ندیدار به به‌رپوه‌بردنی ولاتدا به‌شداره یان ده‌ستی هه‌یه.

سیاستمدار: /سیاستمدار: / صفت. [مجازی] به سیاست؛ سیاست‌زان؛ به‌مشوور «مادرش خیلی سیاستمدار است و می‌داند چطور همه را راضی نگه دارد: دایکی زۆر به سیاسته و ده‌زانی چۆن هه‌موو رازی بکا».

سیاستمداری /siyāsatmadārī/: /عربی] /اسم، سیاست‌مه‌داری؛ ڕامیاریه‌تی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی سیاست‌مه‌دار بوون.

سیاسی /siyāsī/: /عربی] صفت. ڕامیاری؛ سیاسی؛ پێوه‌ندیدار یان هاوگه‌ری سیاست.

سیاق /siyāq/: /عربی] /اسم، ۱. له‌ها/ [گفتاری] شیواز؛ شیوه؛ ره‌وش؛ ره‌وش و چه‌شن؛ ری‌وشوین «به سیاق قدیم: به شیوازی کۆن» ۲. [قدیمی] جوړی ژماره‌نووسی که له هه‌سابداریدا ده‌چوو ه کار.

سیال /sayyāl/: ها؛ ات؛ /عربی] /اسم، ته‌وش؛ هه‌ر یه که له‌و ماكانه‌ی ره‌وانن و بیچمی ده‌فر وه‌خۆ ده‌گرن.

سیال: /سیال: / صفت. ته‌وش؛ ره‌وان؛ وه‌گه‌ر.

سی‌ام /sī'om, siyom/: /صفت، سیهه‌م؛ سیهه‌م؛ سیوم؛ به ریز، رزن، پله یان جیگه‌ی سی‌وه «نفر سی‌ام: که‌سی سیهه‌م».

سیامانگا /siyāmāngā/: ها؛ /؟] /اسم، سیامانگا؛ گیانه‌وه‌ری گوانداری دره‌خت‌ژێ و هه‌مووشت‌خوژی له تاقدی مرو‌ئاسایان، به ده‌ست و پیتی درێژ و ده‌نگی زله‌وه.

سی‌امی /sī'omī, siyomī/: /ضمیر، سیهه‌می؛ سیهه‌می؛ ئه‌وه‌ی له ریز، پله یان جیگه‌ی سیهه‌مدایه.

سی‌امین /sī'omīn, siyomīn/: /صفت، سیومین؛ سیهه‌مین؛ سیهه‌مین؛ به ریز، رزن، پله یان جیگه‌ی سیهه‌مه‌وه «من سی‌امین نفر بودم: من

سیاه بهار / *siyāhbahār* / اسم. / مجازی / سیابه‌هار؛ به‌هاری دره‌نگ که هه‌وای دیر خوش ده‌بی و شینک‌ی دوا ده‌کوی.

سیاه‌بید / *siyāhbîd* / بید سیاه، بید

سیاه‌پوست / *siyāhpûst* / ها؛ ان؛ صفت. ره‌ش پیست؛ ره‌ش پیس؛ قول هه‌وه‌ش؛ سیاپوس؛ سهره به یه‌کیک له چوار گرؤی گه‌وره‌ی ره‌گه‌زی مرؤ، ئانکجی قورنه‌ی ئافریقا، که پیستیکی تاریک، مووی گرژ و لیوی ته‌ستوربان هه‌یه.

سیاه‌پوش / *siyāhpûsh* / صفت. ره‌ش‌پوش؛ سیاپوش؛ سیاپوش؛ ۱. خاوه‌ن پۆشه‌نی ره‌ش «مرد سیاه‌پوش؛ پیای ره‌ش‌پوش» ۲. [کنایی] تازی‌بار؛ نازی‌تبار «تمام شهر سیاه‌پوش بود؛ ته‌واوی شار ره‌ش‌پوش بوون».

سیاه‌پوشک / *siyāhpûshak* / ها؛ اسم. جوړه درکیکی بیوانی به‌گولی زهردی جوانه‌وه.

سیاه‌تخمه / *siyāhtoxme* / سیاه‌دانه ۲-

سیاه‌توسه / *siyāhtûse* / ها؛ اسم.

ره‌شه‌هه‌رجنک؛ هه‌جنه‌بایه‌م؛ ره‌شه‌ئه‌رژهن؛ نه‌هیفه‌زاگرؤسی؛ ده‌وه‌ن یان داریکی بچووک‌ی پایا، تایه‌تی ناوچه‌ی گهرمی شیدار، به‌لق و پوی بی‌درک، گه‌لای تاک‌ی هیلکه‌یی، گولی تاکه‌یی یان به‌کۆمه‌ل و به‌ری ناوکه‌داری سووره‌وه که دوا‌یی ره‌ش ده‌بی. چینه‌که‌ی سووکه و له‌پیشه‌سازیدا که‌لکی هه‌یه:

سیاه‌توسکا

سیاه‌چادر / *siyāhčador* / ها؛ [فارسی /

سنسکریت] اسم. ره‌شمال؛ ره‌شمار؛ که‌وه‌نده؛ تاول؛ کۆن؛ ده‌وار؛ سیامال؛ ده‌واو؛ دووار؛ چادری ره‌ش؛ خیه‌وتی ره‌شی له‌موو چنراو که کۆچه‌رانی تیدا ده‌ژین.

سیاه‌چال / *siyāhčāl* / ها؛ اسم. [قدیمی /

سیاچال؛ ژیرخانیکی ته‌سک و ته‌ر و ترووک که یه‌خسیرانیان بۆ سزا تیدا ږاده‌گرت.

سیاه‌چاله / *siyāhčāle* / ها؛ اسم. [نجوم /

«همه‌جا ساد بود؛ هه‌موو جیه‌ک تاریک بوو»

۳. / مجازی / ره‌ش بوون؛ سیاو بیه‌ی؛ دلته‌زین بوون «روزگارش سیاه بود؛ رۆژگاری ره‌ش بوو».

هه‌روه‌ها: سیاه شدن

سیاه کردن: ۱. ره‌ش کردن؛ سیاوکه‌رده‌ی؛ به‌ره‌نگی ره‌ش ده‌ره‌ینان «دستم را سیاه کرد؛ ده‌سمی ره‌ش کرد» ۲. ره‌ش کردن؛ تاریک کردن؛ لیل کردن «ابر روی آسمان را سیاه کرد؛ هه‌ور ئاسمانی ره‌ش کرد» ۳. / مجازی / ره‌ش کردن؛ تال کردن؛ پرئازار کردن «فرمانده‌روزگارش را سیاه کرد؛ سه‌رکرده‌رۆژی لێ ره‌ش کرد» ۴. [گفتاری] ته‌شق‌له‌خپاندن؛ پی کردن «نیهم‌جی می‌خواست مرا سیاه کنند؛ به‌بستیک بالاوه‌ده‌یه‌ه‌ویست بمحایینی».

سیاه - ۱. پیشواژه. سیا-؛ ره‌ش-؛ سیه-؛ ره‌شه-:

۱. به‌ره‌نگی ره‌ش «سیاه‌چال؛ سیاچال»

۲. / مجازی / به‌بار و دۆخی خراب «سیاه‌خزم؛ ره‌شه‌برین».

سیاه‌اره / *siyāh'arbe* / سیاه‌دار

سیاه‌آل / *siyāh'āl* / ها؛ اسم. به‌رالوو؛ به‌ره‌لوو؛ شینک؛ داریان ده‌وه‌نیکی به‌لالووک‌ئاسایه به‌گولی سپیه‌وه که پیش‌گه‌لا ده‌رکردن ده‌شکۆفی: آل

سیاه‌بازی / *siyāhbāzî* / اسم. ۱. سیابازی؛ جوړئ شانوی کۆن که که‌سی نۆکه‌ریکی ره‌ش پیستی گیز و حۆلی هه‌یه و کاری سه‌یر-سه‌یر و خوش ده‌کا ۲. سیاه‌بندی

سیاه‌بخت / *siyāhbaxt* / ان؛ صفت. / مجازی /

۱. رۆژره‌ش؛ سیاچاره؛ چاره‌ره‌ش؛ گدی؛ به‌خت‌ره‌ش؛ کلۆر؛ کلۆل؛ قهره‌به‌خت؛ قهره‌به‌ش ۲. به‌خت‌کویر؛ بی‌به‌ش له‌ژیانی ژن‌وشوویی خوش و بی‌قره. به‌رامبه‌ر: سفیدبخت

سیاه‌بندی / *siyāhbandî* / اسم. / گفتاری / کاری ږیکه‌ستننێ شانۆ درۆینه بۆ فریودانی که‌س یان که‌سانیک: سیاه‌بازی ۲-

ئاۋەل كە بە شىۋەى كوانىكى چلكىنى ناۋرەش سەر ھەلدەدا.

سیاه سرفه / *siyāhsorfe* / اسم. قۆتك؛ قۆزە رەشە؛ كۆخە رەشە؛ كۆكەرەشە؛ كوخكارەش؛ سیە قوتە؛ قورباجە؛ خەندە كۆكە؛ كووكەى دوودەنگى؛ نەخۆشى چلكى مندالان كە بە ھېرشى بە تەۋژمى قۆزە و ھازەى ھەناسە و یاو و درم، دیارى دەدا.

سیاهسنگ / *siyāhsang* / اسم. بازار؛ بەردەرەشە؛ جۆرئ بەردى رەشى وردیلە و پەنگاۋرەنگ؛ بازالت

سیاه سوخته / *siyāhsûxte* ، ها: / صفت. [گفتارى] رەش ھەلگەرەۋ؛ رەشتالە؛ بە رەنگى پىستى قاۋەيى يان سەۋزى تۇخ [از چەرەى سیاه سوخته اش پيدا بود، اهل جنوب است: له چارى رەش ھەلگەرەۋيدا دیار بوو، خەلكى باشوورە].

سیاه قلم / *siyāhqalam* ، ها: / فارسی / معرب از يونانى / اسم. سیاق ھەلەم؛ چەشنى وینە كیشى كە تەنبا لە قەلەمىكى رەش كەلك وەرەگرن.

سیاهك / *siyāhak* / اسم. كوپرەك؛ كوپرەك؛ كیرۆ؛ كوپروو؛ كوروو؛ رەشك؛ زىقان؛ زیوان؛ زیزانە؛ زیزان؛ ناۋى گشتى برئ نەخۆشى قارچى دەغل و دان.

سیاهكار / *siyāhkār* ، ها: ان: / صفت. [مجازى، ادبى] ۱. بەدكار؛ خراپكار؛ تاوانبار ۲. ستەمكار؛ ناحەقى كار.

سیاهكارى / *siyāhkārî* ، ها: / اسم. [ادبى] خراپكارى؛ بەدكارى؛ كارى ناۋەا و پىچەۋانەى بايەخگەلى مەۋقايەتى.

سیاهگوش / *siyāhgûş* / اسم. گوئى رەش؛ ۱. / ھا: سیولۇ؛ وشەك؛ ورشەك؛ وشەگ؛ ھەنگوئىنخۆر؛ گیانەۋەرى گۈھانداری ۱۰۰۰ رەكەر لە تیرەى پشیلە، بە پىنى دريژ، كلكى كورت، گوبى مەندۆلەيى و پىستى قاۋەيى ئامال سوورەۋە كە بە بوونى ۲۸ ددان لە باتى ۳۰ ددان، لە باقى

كونەرەش؛ تەنئ گچكەى ئاسمانى بە گۆرەپانى ۱۰۰۰ راکىشەرى زۆر بە ھەيزەۋە كە لە ئاكامى ليك ھەلەۋەشانەۋەى ھەسارەپىكەۋە پەيدا دەيى.

سیاه چرده / *siyāhçorde* / صفت. رەشتالە؛ سیاچەرە؛ سیاۋتالە؛ سیەۋالە؛ رەشكەلە؛ سیاۋالا؛ سەۋزە؛ سیاۋاۋە [جوان سیاچەرەى در زیر درخت نشسته بود: لاۋىكى رەشتالە لە ژېر دارەكەدا دانىشتبوو].

سیاه چشم / *siyāhčeşm* / صفت. چاورەش؛ چەم سیاۋ؛ خاۋەن گلینەى چاۋى رەش [مرد سیاچشم لهجهى هندى داشت: كابرای چاورەش زاراۋەى ھىندى ھەبوو].

سیاه دار / *siyāhdār* ، ها: / فارسی / کردى / اسم. سیاۋدار؛ دارىكى زل بە گەلای ھىلكەيى و دانەدار و میوۋى ناۋكەدارى رەش و درشتەۋە؛ سیاہاربه؛ سیاہدرخت

سیاهدانه / *siyāhdāne* ، ها: / اسم. سیاۋلە؛ رەشكە؛ كورە؛ ھەپرەش؛ ھەپرەشك؛ رەشكەى نان: ۱. گیایەكى ئالىكى يەكسالانى خۆرەسك، بە گەلای ھیل-ھىلى بارىك، گولى تاكى شیری لیۋارە شین و دەنكى رەشەۋە ۲. دەنكى رەش، سئ گۆش و بۆنخۆشى ئەۋ گیایە كە بۆ دەرمانىش دەشى. ھەرۋەھا: سیاہ تخمه

سیاهدرخت / *siyāhderaxt* ، ها: / سیاہدار سیاھدل / *siyāhdel* ، ان: / صفت. [مجازى] دل رەش؛ دل سیاۋ؛ بەدگومان؛ خاۋەن دەروونىكى پرکاۋى و دردۆنگ؛ تیرەدل

سیاہرگ / *siyāhrag* ، ها: / اسم. سیاۋرەگ؛ پرەگى كە خوین بۆ دل دەگەپنیتەۋە و جمشت و گوشارى خوینی تیدا لە سوورەرەگ كەمترە.

سیاہروز / *siyāhrûz* ، ان: / صفت. [مجازى] رۆژرەش؛ رۆژەرەش؛ رۆژكوپر؛ كوپرەۋەر؛ خاۋەن زيانى خەماۋى و پرنازار.

سیاه زخم / *siyāhzaxm* / اسم. تیراۋى؛ سیاۋام؛ برینارەش؛ نەخۆشى چلكى ھاۋبەشى مەۋف و

چاو؛ چرسین؛ تەم و پەشایی ھاتنە بەر چاو
لە بەر کز بوونی سۇما یان شتیکی کوتوپەر
«جسەم سیاهی رەب و افتادەم روی زمین: چاوم
رەشکە و بیسکە ی کرد و داریمەو».

سیاهی زدن: [مجازی] رەش کردنەو؛ رەش
چوونەو؛ سیاو کەردە یو؛ تارمایی شتیکی
کەوتنە بەر چاو «چیزی از دور سیاهی می زد:
شتیکی لە دورەو رەشی دە کردەو».

سیاهی لشکر / siyāhilaşkar / اسم. سیایی لەشکر؛
پەشایی؛ دەستەیی لە خەلک کە تەنیا بۆ
نواندنی چری و زۆری ئاپۆرە کۆراونەتەو.

سیب / sîb ، ها: / اسم. سیۆ؛ سیف؛ سیف؛ سام؛
ساوی: ۱. دارێ بە گۆلی چەتری، گەلای
کۆلکەن و گەورەو ۲. بەری ئەو دارە کە خەر،
درشت، خۆراکی، ئاودار و شیرین یان ترش و
شیرینە و چەن جۆری ھەیە: سیب درختی

▣ سیب آدم: [کالبدشناسی] قەرک؛ گۆزە ی ئەستۆ؛
خراپی گەردن / مل؛ کەلەبابە؛ دەرپەریوی بەر
گەروو کە بە ھۆی پیک گەیشتنی دوو لقێ
تیرۆئید پیک دی: سیبک

سیب درختی ▣ سیب ۲

سیب زمینی ▣ سیب زمینی

سیب قندک: شە کرەسیو؛ شە کرەسیف؛
سیف شە کەری؛ جۆرێ سیوی چکۆلە ی
شیرن.

سیب گلاب: سیفە گۆلاوی؛ سیوە لاسوورە؛
جۆرێ سیوی چکۆلە ی تام و بۆنخۆش.

سیب زمینی / sîb(e)zamîni ، ها: / اسم.
سیف زەمینە؛ سیف زەوینە؛ سیف زەمینێ؛
سیف زەمینێ؛ سیف زەمینە؛ سیفێ؛
سیفەرزەلە؛ سیفەرۆک؛ سیۆک؛ سیوخابی؛
کارتینە؛ کارتۆل؛ کەرتۆف؛ کەرتۆپە؛ کرتۆپل؛
کرتۆفل؛ کارتۆفل؛ کەرتۆفل؛ کرتۆپ؛ کرکرووک؛
پەتاتە؛ پتات؛ پتەپتە؛ پوتیتە؛ پیتە؛ پاکەپاکە؛
خەرکە گازوولە؛ پتاخ؛ ھیلەماسی؛ ھیرەلماسی؛

تیرە ی پشیلە، ھاوێر دەبی ۲. / نجوم / وینە یەکی
کزی گەردوونی دە ئاسمانی نیوہ گۆی باکووری
لە نیوان وینە ی ورچی گەورە، گاریچی و
دوو پەیکەردا.

سیاهمازو / siyāhmāzû ▣ بلندمازو

سیاهمست / siyāhmast / صفت. [مجازی]
رەشەمەست؛ مەستی مەست؛ بەدمەس؛
رەش مەست؛ سیامەس؛ زەمر؛ گیز؛ مەست و
کەلەلا «ەر وقت می دیدمش سیاهمست بود: ھەر کاتی
دەمدی رەشەمەست مو».

سیاهمشق / siyāhmaşq ، ها: / فارسی / عربی / اسم.
رەشکەوسپیکە: ۱. رەھتانی خۆشنووسی
بەتایبەت بە زەل ۲. دیرێ کە بە قەلەمی
گەورە، بە شیوی دووپات کردنەو ی وشە و
رستە لە ژێر، سەر، پال یان زواری یە کتردا
دەنووسری ۳. [کنایی] خۆ رەھتەن بەتایبەت لە
کار و چالاکیەکی ھونەری (وێک شیەر، پەخشان،
فیلم و...) دا.

سیاهه / siyāhe ، ها: / اسم. سیایی؛ سیاهە؛
لیستە؛ سیاهر؛ نامە یان دەفتەری کە ناو، ژمارە
یان چەندیتی ئەندامانی تاقمییکی تیدا نووسراو
«سیاهە ی حقوکارمندان: سیایی مووچە ی
کارگیران».

سیاهی / siyāhi / اسم. پەشایی؛ رەشاتی؛
سیاوەتی: ۱. رەشی؛ رەشیەتی؛ سیاوی؛ بار و
دۆخی رەش بوون ۲. / ها: تاریاتی؛ تاریکی؛
تاریکایی؛ نوتەکی «ساهی شب: رەشایی شەو»
۳. / ها: تارمایی؛ تیبا؛ قەرە؛ توق؛ شتیکی
تاریکی ناروون کە بە ھۆی دووری و لێلیەو
ناناسری.

▣ سیاهی چشم: گلینە؛ بیلبلە؛ بنبیلکە؛
رەشکینە؛ پەلەز؛ رەشی چاو؛ رەشکە ی چاو؛
سیاوەلو چەما.

سیاهی لشکر ▣ سیاهی لشکر

▣ سیاهی رفتن جەم: رەشکە و پشکە کردنی

سیخی کباب: ۲. هەر چه‌شنه شتیکی وه ک سیخ ۳. [مجازی] ئەو به‌شه له شتی برژاو که ده سیخ کراوه، یه‌که‌ی گوشت و جگر و... [از این کباب دو سیخ خورده‌ام؛ له‌م که‌بابه دوو شیشم خواردوو].

□ سیخ زدن: ۱. سیخ پێداکردن؛ سیخ لێدان؛ سیخ کردنه شتی‌کدا؛ سیخ کوا پۆره‌ی ۲. [کنایی] تیوه ژەندن؛ نه‌قیزه لێدان؛ تیزه دانن؛ زۆر هێنان بۆ که‌سێ بۆ نه‌نجامی کاریک ۳. [کنایی] سیخ دان؛ هه‌ل‌خ‌راندن؛ زیخانندن؛ هه‌ل‌ز‌ر‌نگ‌اندن؛ ها‌ژ‌و‌تان‌دن.

به سیخ کشیدن: ۱. له سیخ دان؛ سیخه کێشان؛ له شیش دان؛ بلیسه‌که‌نه که‌رده‌ی؛ سیخ کردنه شتی‌کدا بۆ نیانه بان ئاگر «کبابها را به سیخ بکش: که‌باکه له سیخ بده» ۲. [کنایی] که‌باب‌کردن؛ برژاندن؛ برژێنه‌ی.

نه سیخ سوختن و نه کباب: [کنایی] نه شیش سووتان و نه که‌باب؛ به‌هیچ لا زبان نه‌گه‌یشتن.

سیخ^۱: صفت. [گفتاری] راست؛ راس؛ سیخ؛ رەپ؛ قیت؛ قنج؛ قوت.

□ سیخ شدن: راست بوونه‌وه؛ سیخ بوون؛ سنگ‌سنگ بوونه‌وه؛ گژ بوون؛ گژ بوونه‌وه [از ترس موهای سرم سیخ شد: له حه‌یه‌تان مووی سرم راست بووه‌وه]. هه‌روه‌ها: سیخ کردن

سیخچه /sɪxʃe/: /سم. داسگ؛ داس؛ داسووکه؛ داسووله؛ بژانگ؛ برژانگ؛ قه‌لاس؛ قه‌لتاس؛ قه‌لاس؛ قه‌لداس؛ سیخچه؛ قلچک؛ قلچگی گوله‌گه‌نم.

سیخکی /sɪxakɪ/: قید. [گفتاری] ۱. سیخ‌ئاسا؛ وه‌کوو سیخ ۲. راست؛ راس؛ رەپ؛ قوت؛ رەپ.

سیخونک /sɪxʊnak/: ها؛ /سم. زخت؛ زه‌خت؛ زه‌خته؛ زه‌قت؛ نه‌قیزه؛ نه‌قیزێ؛ سۆک؛ پیره‌سی؛ شه‌بیک؛ شتیکی نووک تیز و سیخ‌ئاسا، چوارپیتیانی پێ ده‌بزوینن یان ده‌په‌وتینن.

هێله‌رماسی؛ یاره‌لماسی: ۱. گیایه‌کی ئالیکی به‌ لکی ژێرخاکیه‌وه که‌ چهند چووزی به‌ سه‌ریه‌وه‌یه و له‌ روانی ئەو چووزانه لاسکیکی نه‌ستوو به‌ دی دێ، گولی بنه‌وشی پروون یان سپی و به‌ کۆمه‌ل به‌ شیوه‌ی هیشووی چه‌تراسا، گه‌لای لیکدراو و میوه‌ی خر و سوور و ژه‌هرن ده‌دا ۲. سه‌لکی ژێرزه‌وینی ئەو گیایه که‌ ته‌ژی له‌ ناشسته‌یه و بۆ خواردنیککی هه‌مووانیه.

□ سبب‌زمینی ترشی: سبب‌بن‌ه‌رد؛ سبب‌نه‌رد؛ سبب‌نه‌ه‌رد؛ گوله‌سیو؛ په‌لووک‌باخی؛ سیوه‌عه‌رزله؛ سیوه‌ بن‌عه‌رزله؛ سیقه‌روگ؛ سیوی بن‌عه‌رز: ۱. گیایکی ئالیکی به‌ لاسکی ریک و زیر و په‌ل‌په‌ل، لقى هه‌وایی زۆر کورت، گه‌لای ساکاری تاک که‌ به‌ سه‌ر زه‌ویه‌وه ده‌ردێ و دوو جوړ گولی زه‌ردی لووله‌یی له‌ نیوه‌راستدا ده‌رده‌کا ۲. لاسقی بن‌ئه‌رزى ئەو گیایه.

سیبک /sɪbak/: /سم. گوێزه: ۱. جوړه سه‌رپنجیکی خری پته‌وه که‌ تارا‌ده‌یی به‌ هه‌موو لایه‌کدا ده‌سوورێ «سیبک فرمان: گوێزه‌ی فرمان» ۲. [گفتاری] سیب آدم [کالبدشناسی] سیبل /sɪbl/: ها؛ [فرانسوی از آلمانی] /سم. نیشانه: ۱. ئامانج؛ کیلک؛ نیشانی ۲. ته‌خته‌یان مقه‌وایه‌کی وێنه‌دار یان نوانه‌دار که‌ بۆ راهێنانی تیرواویژی ده‌کرێته نیشانه.

سیتی اسکن /sɪtiˈyeskan, sɪtiˈeskan/: [انگلیسی] /سم. [پرشکی] سیتی سکه‌ن؛ شیوه‌یه‌ک وێنه‌گری له‌ ئەندامانی له‌ش (وه‌ک می‌شک، گورچیه‌ و...) به‌ هۆی تیشکی نادیارى ایکس و گاما بۆ ناسینه‌وه‌ی ئەندامی نه‌خۆش و ده‌رمانی نه‌خۆشی.

سیخ^۱ /sɪx/: ها؛ /سم. سیخ؛ سیخ؛ شیش؛ کاش؛ فیش؛ بژ؛ زیخ؛ شیشه: ۱. میله‌یه‌کی باریکی کانزایی و بری‌جار چیوی به‌ نووکی تیزه‌وه که‌ پتر بۆ شت برژاندن به‌ که‌لک‌دێ «سیخ کباب:

سیر قهقراپی: رهوتی دواوه کی؛ بزاوی
پاشه کشانه و بهر مودوا؛ گهشتی دواگه ری.
سیر نزولی: رهوتی خواره کی؛ جوولانه وه
بهره خواری.

□ سیر آفاق و انفس کردن: [دبی/شار و ولاتان
گهراڼ و له کار و باری خه لک پامان.

سیر کردن: ۱. گهراڼ؛ گهشت کردن؛ گهشت
و گیلان؛ کهوتنه ری له شوینیکه وه بو
شوینیکی دی ۲. [گفتاری/پوانین؛ نوآپن؛
تهواشا کردن؛ سهیر کردن.

سیر ۱ / sîr، ها/اسم، سیر: ۱. یه کهی کیشان
به رانبهر به ۷۵ گرمه ۲. سیری؛ سیروک؛
سیرک؛ گیاه کی نالیکی به سه لکی هه لتوقیوی
بن نه رزیله ی له تکه جیاوازی له ناو کاژی ناسک
و سپی، به گه لای هیلکه یی نووک تیژ و گولی
سپی چه تر به وه ۳. سه لکی هم گیاه که
که لکی خوراک و دهرمانی هه یه.

□ سیر کوهی ☞ والک

از سیر تا پیاز: [مجازی/نووک و بهد؛ ورد و
درشت؛ خاس و خراو؛ سه رتا خوار؛ هه موو
بابه تی به وردی (نشست و از سیر تا پیاز ماجرا را
برایم تعریف کرد؛ دانیش و نووک و بهدی
رووداوه که ی بوم گپراوه).

سیر: صفت، سیر؛ تیر: ۱. مپ؛ تهسل؛ مرد؛ مپ؛
بی نیاز له شتیک به هو ی به هره مهن دی لهو شته
بی که م و کووری «از غذا سیر شدن؛ تیر بوون له
چیش و ۲. [مجازی/بیزار؛ وهرز «از زندگی سیر
شدن؛ له زیان تیر بوون» ۳. توخ؛ به رهنگی
یه که ده ست، خه ست وخول و تاریکه وه «قهوای
سیر؛ قاوه یی توخ».

□ سیر شدن: تیر بوون؛ سیر بیهی: ۱. تهسل
بوون؛ مپ بوون ۲. [مجازی/بیزار بوون.

سیر کردن: تیر کردن؛ سیر کرده ی: ۱. به
نه اندازه ی به سنده چیش و به که سی دان
۲. بی نیاز کردن ۳. [کنایی/لی بیزار بوون؛ چنه

□ سیخونک زدن: تیوه ژان؛ تیوه ژانندن؛
تیوه ژه نندن؛ پیوه ژه نندن؛ نه قیزه دان؛
نه قیزه کوتان.

سیخی ۱ / sixi: صفت. [گفتاری/ ۱. به سیخ؛
سیخدار ۲. راست؛ قیت؛ قنج؛ قوت.

سیخی: قید. ۱. سیخی؛ سیخیک؛ سیخیو؛
بلیسکیوه؛ هه سیخ «کیاب سیخی چند؛ که باب
سیخیک چه نه؟» ۲. راست؛ قوت؛ به شیوه ی
قیت و ره پ.

سید / sayyed, seyyed، ها؛ سادات: [عربی/اسم،
سه یی؛ سه ید؛ سه ی؛ سی؛ نهوی له توره مه ی
پیغه مبه ری نیسلام بی.

سیدریت / sîdrît: [؟/اسم، [کانی شناسی/
سیدریت؛ که ربوناتی سروشتی ئاسن؛ جو ری
پولای سروشتی که له پولای ده سکرد قایم تره.

سیدد / sayyede, seyyede، ها؛ [عربی/اسم،
سه یژن؛ سه یزاده؛ سه یزا؛ ژنی که له توره مه ی
پیغه مبه ری نیسلام بی.

سی دی. / sî.dî، ها؛ [انگلیسی/اسم، سی دی؛
که رسته یه ک به شیوه ی په ره یه کی گرد و
ناسکی پلاستیکی بو گلدانه وه و گواسته نه وه ی
زانیاری که مپیوتر (به دنگ و رهنگ و نووسراوه):
دیسک فشرده، لوح فشرده

سیر / siyar: [عربی/جمع ☞ سیرت

سیر / sayr: [عربی/اسم، گهشت: ۱. گهراڼه؛
رهوت؛ کار یا رهوتی رویشتن له شوینیکه وه بو
شوینیکی تر «سیر سعودی؛ که رانه ی هه لچو»
۲. سه یر؛ گهشت؛ نوره؛ گهراڼ و ته ماشا؛ گهشت
و گیل؛ سیل «سیر آفاق و انفس؛ سه یری خه لک و
ولاتان».

□ سیر باطن: [مجازی/گهشتی ده روون.

سیر تکاملی: رهوتی گووران؛ روشتن به ره و
پینگه شتن و کامل بوون.

سیر سعودی: رهوتی هه ورازی؛ چوون به ره و
بان.

بیزنه‌ی.

سیر^۲: قید: تیر؛ سیّر؛ تیر و ته‌سهل؛ سیّر و په‌
 «می‌خواهم سیر نگاهت کنم: دهمه‌وئ تیر لیت
 پروانم».

— سیر؛ پیواژه. — سیّر؛ — یان؛ جی «گرمسیر؛
 گهرمه‌سیّر».

سیرائی /sîrā'i/ سیرایی

سیراب /sîrāb/: صفت. تیراو؛ پاراو؛ به‌ش‌بردوو له
 ناوی پیویست.

سیراب بودن: ترهان؛ پاراو بوون؛ تیراو بوون؛
 تهر و بر بوون. هه‌روه‌ها: سیراب شدن؛ سیراب
 کردن

سیرایی /sîrābî/: اسم. ۱. —ها/ ورگ؛ کرش؛
 نه‌شقه‌مه؛ هور؛ هیلگ. ۲. کیپا؛ گیپا؛ کیپار؛
 گیپار؛ گیپ؛ گیپال؛ گیپه؛ پیخوری که له ورگ
 دروست ده‌کری^۳. پاراوی؛ تیراوی؛ سه‌قا؛ دۆخ
 یان چوناوچونی تیراو بوون.

سیرایی /sîrāyî/: اسم. [گفتاری] تیری؛ سیّری؛
 ته‌سه‌لی «این بچه اصلاً سیرایی ندارد: ئەم منداڵه خۆ
 تیری بۆ نیه»: سیرائی

سیرت /sîrat/: ها؛ سیّر؛ [عربی] /اسم/ [ادبی] مۆنه؛
 هو؛ خوو؛ خده و ناکار «صبر کن ای دل! که صبر
 سیرت اهل وفاست: سه‌برکه گیانه! سه‌بر مونه‌ی
 نه‌هلی وه‌فایه». هه‌روه‌ها: سیره

سیرت کردن: [گفتاری] خراب کردن؛
 بی‌ئابروو کردن؛ ئیلاقه‌کردنی کچ یان ژن.

سیرتوشی /sîrtoršî/: اسم. ترشی سیر؛ تورشی
 سیر.

سیرچشم /sîrčešm, -čašm/: ان؛ صفت.
 [مجازی] چاو‌تیر؛ بی‌واز و نیاز له شتی.

سیرخواب /sîrxāb/: صفت. [مجازی] تیر‌خه‌و؛
 تیر‌خه‌و؛ سیروهرم؛ بی‌نیاز به‌خه‌و له به‌ر زۆر
 نووستن.

سیرداغ /sîrdāq/: اسم. سیرداخ؛ سیری وردکراو
 و له رۆندا سووره‌وه‌کراو.

سیرسیرک /sîrsîrak/: ها؛ ان؛ /اسم/ سیريله؛

سیرسیر؛ سیرسیريله؛ سیرسیرگ؛ سیرسیر؛
 سیرسیرک؛ میروویه‌ک به‌له‌شی قول و تۆخ،
 شاخی درێژ و مه‌چه‌کی چواربه‌ندی، بریکیان
 بی‌بال، که پتر له‌سه‌ر پیی دواوه‌ده‌زوون و له
 ژێر خۆل یان ماکی داریزو یا گژ و گیاهه‌گه‌را
 ده‌که‌ن.

سیرسیرک خاتکی: به‌رسورکه؛ رپولک؛
 سوپ‌سور؛ سوپ‌سوره؛ سفره‌پره؛ سفره‌فره؛
 سیرسیره؛ سیرسیرک؛ سیرسیرگ؛ مه‌شکه‌دپ؛
 سیرسیره‌مای؛ سه‌یله‌مالی؛ سیرسیرگی.

سیرسیرک درختی: سیرسیره؛ چرچرک؛
 شیرشیره؛ جۆری سیرسیرک که لاسکی گیا
 ده‌سمی و گه‌رای تی‌ده‌کا.

سیرسیرک صحرائی: سیرسیرگه؛ سیرسیره
 ده‌شتی؛ له‌جۆره‌کانی سیرسیرک که زیان و
 میلمی گژ و گیاهه.

سیرک /sîrk/: ها؛ [فرانسوی] /اسم/ سیرک:
 ۱. شوینی رانانی شانۆکی گیانه‌وه‌رانی
 ده‌سته‌مو، به‌نبازان، گالته‌چاران و چاوبه‌ستان
 «رفته بودیم سیرک خیلی دیدنی بود: چوو‌بووینه سیرک
 زۆر سه‌یر بوو». ۲. گرۆیه‌ک که به‌رنامه‌ی وا
 به‌رپۆته‌ده‌به‌ن.

سیرک‌باز /sîrkbāz/: ها؛ ان؛ [فرانسوی] /فارسی]
 /اسم/ سیرکیار؛ سیرک‌باز؛ هونه‌رمه‌ندی شانۆگێر
 له سیرکدا.

سیرم /sîrom/: از کردی /اسم/ [قدیمی] سیرم؛
 سیرمه؛ دوال؛ دقیل؛ دوهیل؛ دقیت؛ زویل؛
 زۆله؛ زیوار؛ ته‌سوو؛ پارچه‌ی له‌چهرم‌پراو.

سیرمانی /sîrmānî/: اسم. [گفتاری] تیری؛
 تیرایی.

سیرمانی نداشتن: تیری بۆ نه‌بوون؛ ناگای
 تیری نه‌زانین.

سیره /seyre/ سیره

سیره /sîre/: [عربی] سیرت

رېځکوپېک که کومه له بهک پېک دېتن «سیستم متری: سیستمی متری» ۲. نیازم؛ دوزنه ۳. تۆر؛ نهوهی به شینهوهی شتی یان به پړیوه بردنی راژه گه لیکي وه نه ستوه ۴. نهوهی (به تایبته لهمه ماشین و ده زگاوه) بیچم، پیکهاته، یان شتومه کی تایبته هیه.

سیستماتیک / *sistemātik*: [فرانسوی] صفت. سامانه ند؛ دوزنه دار.

سیستول / *sistol*: [فرانسوی] اسم، [پزشکی] سیستول؛ قوڅاخی ویکهاتنه وه و کرژبوونه وهی دل له خولیکي کارکردنید.

سیسموگراف / *sismog(e)rāf*: ها- [فرانسوی] اسم، لهره نگار؛ لهره زنگار؛ نامرازی بۆ ناسین و نووسینی شه پۆلی لهره، به تایبته لهره ی بومله رزه.

سیسمولوژی / *sismoloji*: [فرانسوی] اسم، لهره ناسی؛ لهره ناسی؛ زانستی لیکولینه وه سه بارت به بومله رزه و لهره گه لی ده سکرد.

سیسمومتر / *sismometr*: ها- [؟] اسم، لهره پیټو؛ لهره پیټو؛ نامرازی نه اندازه گرتنی راده و مه ودای لهره.

سیسمونی / *sīsmōnī*: [از سنسکریټ] اسم، جل و پیټداویستی کۆرپه، که له لایهن مالی دایکوه پیټش له دایک بوونی به دیاری بۆی دېتن.

سی.سی. / *sī.sī*: [انگلیسی] اسم، [مخفف] سی.سی.؛ سانتیمتری چواربالو.

سی.سی.یو. / *sī.sī.yū*: [انگلیسی] اسم، [مخفف] سی.سی.یو.؛ به شی تایبته تی چاوه دیر له نه خوڅشانی دل له نه خوڅشانه دا «نیمه شب حالش به هم خورده بردنش سی.سی.یو. نیمه شه و حالی تیکچوو، بردیانه سی.سی.یو.»

سیصد ۱ / *sīsad*: اسم، سیسه ده؛ سیسه ت؛ یهره سه ده؛ هیره سه ی؛ هیره سه ی؛ هیره سه ی؛ ژماره ی سهره کی دوا ی دوو سه د و نهود و نۆ و

سیری / *sīrī*: اسم، تیری؛ تیره تی؛ تیرایی؛ ته سه لی؛ سیری؛ دۆخ یان چۆنیه تی تیر بوون.

سیریلی / *sīrīlī*: [فرانسوی] خط سیریلی، خط

سیری ناپذیر / *sīrīnāpazīr*: صفت، تیری نه ناس؛ به یی توانایی یان تایبته تمه ندی تیر بوون «عطش سیری ناذیر؛ تینوویه تی سیری نه ناس».

سیزاب / *sizāb*: ها- اسم، گازین گیا؛ گیاتیراوی؛ گهری گیا؛ چهن جوړه گیای گولداري ههمیشه یی، به لاسک و گه لای گوشتن، گه لای ددانه دار یا خو بی ددانه و به رامبر به یهک، گولی گچکه ی سپی یان که وهی رۆشنه وه.

سیزده ۱ / *sīzda(h)*: اسم، سیزده؛ سیانزه؛ سیازده؛ سیانگره؛ سیزه؛ سینزه؛ زیارده؛ هیریس؛ هیره س؛ ده و سی؛ ژماره ی سهره کی دوا ی دوازه و بهر له چارده.

سیزده ۲: صفت، ۱. سیزده؛ سیازده؛ سیانزه؛ سینزه؛ زیارده؛ دانه یهک زۆتر له دوازه دانه ۲. سیزده هم.

سیزده بدر - / *sīzda(h)bedar*: اسم، سیزده به ده؛ سینزه به ده؛ سیانگره وه ده؛ سیانگره ی وه هار؛ رۆژی سیزده ههمی خا که لیه که له جیژنگه لی کونی ئیرانیه و خه لک له و رۆژده به گشتی ده چنه سه یران.

سیزده هم / *sīzdahom*: صفت، سیزده هم؛ سیانزه هم؛ به ریز، پله یان جیگه ی سیزده وه.

سیزده می / *sīzdahomī*: ضمیر، سیزده همی؛ نهوه ی له ریز، پله یان جیگه ی سیزده همدا یه.

سیزدهمین / *sīzdahomīn*: صفت،

سیزده یه مین؛ سیزده هم مین؛ سیازده مین؛ به پله، ریز یان جیگه ی سیزده هممه وه.

سیستم / *sīstem*: ها- [فرانسوی] اسم، سیستم؛ سیستم ۱. ده زگا؛ سامانه؛ کۆندام؛ گرۆیه ک له شت، بابه ت یان دیارده گه لی پیکه وه گیري

بەر له سیسد و یهک.

سیصد^۲: صفت. سیسه؛ یه رهسه د: ۱. یه کی زۆر تر له دوو سه د و نه وه د و نو دانه ۲. سیسه ده م.

سیصد م / sîsedom: صفت. سیسه ده م؛ سیسه دوم؛ به ریز، پله یان جیگه ی سیسه ده وه. نهیصد می / sîsodomî: ضمیر. سیسه ده می؛ سیسه ته می؛ ئه وه ی له ریز، پله یان جیگای سیسه ده مایه.

سیصد مین / sîsodomîn: صفت. سیسه ده مین؛ سیسه ته مین؛ یه رهسه ده مین؛ به پله، ریز یان جیگه ی سیسه ده مه وه.

سی صنا ر / sîsan(n)âr: اسم. [قدیمی، گفتاری] ۱. سی سنار؛ ۳۰۰ دینار؛ ئه وه نده ی ۶ شای یان ۳۰ دیناری پارهی کۆنی ئیران ۲. [کنایی] پارهی که زۆر کم.

سیطره / seytare: [عربی] / اسم. [ادبی] ده سه لات؛ ده سچووی؛ چیری «می خواست سیطره ی خود را بر مجلس همچنان حفظ کند: ده یه وه ویست ده سه لات ی خۆی به سه ر کۆردا هه روا به ره دوام را گرت».

سیفلیس / sîflîs: [فرانسوی] / انگلیسی [ ] سیفیلیس

سیفن / sîfon, ها: [فرانسوی] / اسم. سیفون؛ ۱. ده فره ئاوێ که به داکیشانی لۆسه یی، ئاوه که ی به ته وژمه وه بهر ده بیته ناو کاسه ی ده ساو و ده ی شۆر یته وه ۲. لوله یی که به گوشاردانی لۆسه ی سه ری، ئاوا کارێ ده کا ۳. [نامتداو] و شتر گه لوو؛ و شتر گه روو؛ گونجه ی سواله تی، سمندی یان چوده نی تیک خراو بۆ راگوزانی ئاو ۴. لوله یه کی چه ماوه به شیوه ی ~ به سه ریکی بهر زتر له ویتری، که تراو له کۆگه ی سه ره نزمه که وه هه لده کی شریته ناو لوله بهرزه که وه، ئه م کهرسته یه بۆ خالی کردنه وه ی تراوی کۆگاگه لی جی مه ترسی

وه ک باکی بنزین به کار دئ * سیفون

سیفون / sîfon: [عربی] [ ] سیفن

سیفی / seyfi: [از عربی] [ ] صیفی

سیفیلیس / sîfilis: [فرانسوی] / انگلیسی [ ] اسم. سفلیس؛ فه رنجی؛ هالۆق؛ بای بوور؛ نه خۆشیه کی کۆنی په تایه که تووشی ئه ندامانی شه رم دئ. ههروه ها: سفلیس؛ سیفلیس

سیک / sîk, ها: [از هندی] / اسم. سیک؛ ئایینیک له هیندوستان؛ شوینکه و تووانی ئایینی «وشنو» که لقیک له دینی بووداییه.

سیکل / sîkl, ها: [فرانسوی] / اسم. چه رخه؛ خول؛ ۱. ماوه کاتی که زنجیره رووداو یان دیارده گه لیکی تیدا روو ده دا «سیکل کرین؛ چه رخه ی که ربون» ۲. ده وه؛ ماوه یه کی دیاریکراو بۆ جیبه جی بوونی کارگه لیک «سیکر اول؛ خولی یه که م».

سیکل کرین [ ] چه رخه ی کرین، چه رخه

سیکلامن / sîklāmen: [فرانسوی] [ ] نگو نسار ۱. سیکلمه / sîklame: [از فرانسوی] / اسم. ۱. نگو نسار ۲. په مبه ی به به نه رنجیکی به نه وشه وه. سیکلمه ۳: صفت. به رهنگی په مبه ی به نه رنج به نه وش.

سیگار / sîgār, ها: [فرانسوی از اسپانیایی] / اسم. سگار؛ سیار؛ سیفار؛ جگه ره؛ جگاره؛ جفاره؛ جفهره؛ توتنی ده کاغه زه وه پیچراو بۆ کیشان.

سیگار برگ: جگه ره ی بهرگ؛ گه لا؛ گه لا توتنی لیکه وه پیچراو بۆ کیشان.

سیگار پیچیدن: لا پیچان؛ سیفار / جگه ره / سیگار پیچانه وه؛ جگه ره ره پیچنه ی؛ توتن به کاغه زکردن و سازکردنی سیگار.

سیگار کشیدن: سیفار / جگه ره / سیگار کیشان / خواردن؛ جگه ره کیشای / کیشه ی؛ هه لمژینی دوو که لی جگه ره «جوان کم سالی

ایستاده بود و داشت سبکبار می کشید: لاویژه یه ک
وهستا بوو خهریک بوو سیگاری ددکیشا».

سیگاری^۱ / sigārī / ها: [فرانسوی] اسم.

۱. سیگاری؛ سیگار فروش؛ جگه ره فروش

۲. غه ره ی به نی باریک و دریژ.

سیگاری^۲ / ها: [صفت. سیگاری؛ سگاری؛ سیاری؛

جفاره کیش؛ جفاره خور؛ جفهره خور؛

جفهره کیش؛ جگه ره خور؛ جگه ره کیش؛

نالووده ی سیفار «من سیگاری نیستم: من سیگاری

نیم».

سیگما / sigmā / [یونانی] اسم. سیگما:

۱. هه ژدهه مین پیتی ئه لف و بیته که یونانی

«δ»: زیگما

سیگنال / signal / ها: [فرانسوی] انگلیسی] اسم.

سیگنال: ۱. هناره؛ هه وه؛ ئامازه ی دهنگی یان

تیشکی ۲. بوق؛ فیهه.

سیگنال سیستم / signālsistem / ها: [فرانسوی]

اسم. ده زگای ئامازه که ر.

سیل / seyl / [عربی] اسم. لافاو؛ ۱. لیفاو؛ لاپاو؛

سیلاو؛ لاسامه؛ لاخیز؛ لاو؛ لهی؛ لهی؛ لیشت؛

لی؛ لی؛ لا؛ لالاف؛ لیسه ر؛ لییه؛ لوشاو؛ لهه ر

۲. [مجازی] شالاو؛ لیثاو؛ هه رشتی که وه کوو

کوماییکی زل له کتوپرا به ربیته وه «سیل سپاه

دشمن: شالای سوپای دوژمن».

سیل آمدن: لافاو؛ سیلاو؛ لاخیز ههستان؛

لافاو؛ سیلاو؛ لاخیز هاتن؛ لاو ئامه ی «در جنوب

سیل آمد و خسارت زیادی به بار آورد: له باشووردا

لافاو ههستا و زه ره یکی زوری دا».

سیل گرفتن: لافاو داگرتن؛ ئاو داگرتن؛ لاپال

داگرتن؛ لاو ره گیرته ی «خیلی از زمینهای

کشاورزی را سیل گرفت: لافاو زوری زه ی و زاری

داگرت».

سیل / sil / ها: [؟] اسم. فک

سیلاب / seylāb / [عربی/فارسی] اسم. لافاو؛

لیفاو؛ لاپاو؛ لالاف؛ لاشاو؛ لیثاو؛ تیژاف؛

سیلاب / silāb / ها: [فرانسوی] اسم. [زبان شناسی]

برگه؛ بهش؛ بره؛ بچوو کترین یه که ی زمانی

په یشین، دوا ی واج، بریتی له (لای کهم) پیتیکی

دهنگدار و یه کیکی بی دهنگ.

سیلان / sayalān / [عربی] اسم. [ادبی] رهوانی؛

بزاقی ماکئ شل.

سیلان / silān / [؟] اسم. شیرهی خورما.

سیل بند / seylband / ها: [عربی/فارسی] اسم.

بهند؛ لاوگر؛ به ربه ند یان دیواری که بو بهرگری

له هه لمه تی لافاو دروست کراوه.

سیلت / silt / [؟] اسم. [زمین شناسی] سیلک؛

خوله بهردی دهنگ وردی بچوو کتر له زیپک و

گه وره تر له دهنگی گله ئیبار که نزیکه ی ۰/۰۳

میلی متره و له بن چۆم و زئ و زیباراندا به دهم

با و ئاوه وه دهنیشی.

سیل خیز / seylxîz / [عربی/فارسی] صفت.

لافوگر؛ لافاوگه؛ به تایبه تمه ندی لافاو داگرتن

«ایجاد سد و سیل بند در مناطق سیل خیز ضروری است:

دانانی به ند و لاوگر له ناوچه گه لی لافاوگردا

پیوسته».

سیلر / siler / [انگلیسی] اسم. سیلیر؛ درزگر؛

هه ر یه ک لهو ماکانه ی که بو بهرگری یا

گرتنی درز و که لین، پروکاریکی پی سواخ

ده دهن.

سیل زده / seylzade / ها: هان: [عربی/فارسی]

صفت. لافاو لیدر او؛ لافاو بردوو؛ ئاو بردوو؛

گه زنگاز به هوی لافاووه.

سیلک^۱ / silk / [انگلیسی] اسم. هه وریشم؛

ئاوریشم.

سیلک^۲: صفت. هه وریشمی.

سیل گیر / seylgîr / [عربی/فارسی] صفت. لافاوگر؛

به ر لافاو؛ وهره لاو؛ لاوداگر؛ لافاوگه؛ لیفاوگر؛

چه پلاخه؛ شه پیله؛ شه ماق؛ چۆماخ؛ زهر بی که به له پی دهست له دهم و چاو و لاملی که سنی دهد ری.

□ سیلی خوردن: زله/ شه پلاخه/ چهک خواردن؛ شه قه زله خواردن؛ که شیده واردهی «من هم چند سیلی خوردم؛ منیش چند زلدم خوارد».

سیلی زدن: زله/ چهک/ شه پلاخه لیدان؛ له پارچه داین؛ شه پلاخ دهی ونهی «یک سنی زد به صورتی؛ زلده کی دا به لاملدا».

سیلیس / silis: [فرانسوی/ اسم، / شیمی] سیلس؛ نه نیدرید نه سیدی سیلیسیک، که بی خه وشه که ی سپی یان بی پنهنگه و به زوری له سروشتدا دهس ده که وی، له چی کردنی شیشه، ئامیری چاوی، خانووبه ره و سواله تدا به کار دی.

سیلیسیم / silis(i)yom: [فرانسوی/ اسم، سیلیسیوم؛ توخمی کیمیای ناکانزا، به ژماره ی نه تومی ۱۴ و کیشتی نه تومی ۲۸،۰۸ که له دوی ئوکسیژن، زۆرتین توخمه و نزیک به ۱٪ له توپکله ی نه گوژی

زهوی پیک دینن: سیلیکن

سیلیکن / silikon: [فرانسوی/ اسم، / شیمی] ۱. / ها/ سیلیکون؛ ناوی گشتی تا قمتی له لیکدراوه گله ی دهس کردی پولیمیر ۲. ☞

سیلیسیم

سیم / seyyom: [گفتاری/ سیهه م؛ سیهه م. سیم / sim، ها/ / اسم، سیم: ۱. تیل؛ تیله؛ تهل؛ ریسه یان ته لی نه رم بۆ کاری جؤراوجؤر (وهک گواستنه وهی کاره با یان ئیلیکترۆمیغنا تیس)، که له کانزا و به کۆته ری جیاواز و پتر به پۆشه نیک ی لپاریزه وه چی ده کری ۲. / ادبی/ زیو؛ زیو؛ زیف؛ نوقره ۳. تیل؛ تیله؛ تار؛ تان؛ تال یان ژیی ئامیر گله ی مووسیقای ژیدار / سم

سیلاوگر؛ سیلگا «از ساخت و ساز در زمینه های سیل گیر جلوگیری شد: له کردنه وهی زهویگه لی لافاوگر بهرگری کرا».

سیلندر / silandr، ها/ : [فرانسوی/ اسم، سیلندر: ۱. گرؤفه ر؛ گلیل ۲. قاپۆره یه کی گرؤفه ر له موتوری ماشیندا که پیستوونی تیدا ده بزئوی ۳. که رهسته و شتی گرؤفه ر.

سیلو / silû, silo، ها/ : [فرانسوی از اسپانیایی/ اسم، تاپو؛ که وار؛ کان؛ کاریتان: ۱. بینایه کی گه وره ی گرؤفه ری بۆ هیشتنه وهی دانه و پله، سیمان و وهک نه وانه ۲. [کشاورزی] چالی که به گژ و گیا پر ده کرتنه وه و به په ستاوتن کپی ده که ن و به خاک دایده پۆشن هتا به ترشان، پیخوری باشر بۆ ئازه لان بیتنه دهست ۳. [گفتاری] هه مبار؛ نه مبار؛ هه مبار.

سیلوانیم / [silvān(i)yom] [؟] تلوریم

سیلور / silver: [انگلیسی/ اسم، ۱. زیو؛ نوقره؛ کانزای هه وال زیپ ۲. ئالیازی مس و نیکل به ۱٪ مه گنه زه وه، که به زیو بریقه دار کراوه و ده فر و که وچک و چنگالی لی دروست ده که ن. سیلورین / silor(i)yan: [فرانسوی/ اسم، سیلورین؛ سیهه مین ده وره له خولی پالیئوزوییک له ۴۴۰ تا ۴۰۰ میلیون سالی له وه و پیش که تیدا هه وه لین گیانه وه رانی وشکانی ده رکه وتن، بهر له وان ژبانی گیانه وه ری له ده ریازی به و لاهه چتر نه بوو.

سیلی / sili، ها/ / اسم، زله؛ زله؛ زله؛ زله؛ شه په زله؛ شه پازله؛ شه پازله؛ شه قه زله؛ شه قازله؛ شه قازله؛ شه قه زله؛ شه قه زله؛ شه پاله؛ شه پال؛ چهک؛ چه پاله؛ که شیده؛ که شیله؛ شرن؛ شرما ب؛ شه قام؛ سه نته؛ شه پۆلکه؛ شه پۆلک؛ ده خش؛ سه تره؛ له که مات؛ لامات؛ له پارچه؛ عیشت؛ شه په لاغه؛ شه پلاخه؛ شه پلاخ؛ شه پلاخ؛ شه پلاخه؛ شه پلاخ؛ شه په لاخه؛ شه پالمه؛

چل دان.

سیمهای کسی قاتی شدن: /مجازی، گفتاری/ تیکچوون؛ شپرز بوون؛ شیوانی که سیک؛ سهر له که سیک شیویان؛ ئالۆزیان؛ تووشیاری ئالۆزی زهینی بوون «سرهمین قضیه سیمهایش قاطی شد؛ ههر له سهر ئه و بابه ته تیکچوو».

به سیم آخر زدن: /مجازی/ چش له ههموو شتی کردن؛ به توون لی کردن؛ بۆ پروبه پروو بوونه وه له گهل باریکدا، له هیچ نه سلهمینه وه و موکور دهست بۆ ههموو شت بردن «دیدم چاره ای نیست، به سیم آخر زدم و توی آب پریدم: دیم چار نه، چشم له ههموو شتی کرد و بازم دایه نیو ئاوه که وه».

سیما /sīmā/ : [عربی/ اسم، /ادبی/ سیما؛ سهروسیم؛ سه کوت؛ ریخت؛ بیچم؛ سه کوم؛ دیمه ن؛ په چک؛ به چک؛ سکه؛ سکوم؛ نموود؛ ماژه؛ قهواره؛ ئه دگار؛ ئادگار: ۱. پروومهت؛ روخسار؛ چار؛ دهم و چاو؛ چر و چنه؛ چر و چاو؛ چه هره؛ سه حهت؛ پروو؛ دیم؛ روی ۲. دیدار؛ ته حر؛ قه لخت؛ قه لافهت؛ قیافه؛ قله؛ ماعد؛ سهر و سه کوت؛ که سم؛ ته شک؛ زهرا؛ پهزا؛ رهخت؛ تووز؛ دیامان.

- سیما: ۲. پیواژه. - دیمه ن؛ - پروومهت؛ - تووز؛ - نموود «پری سیما؛ پهری دیمه ن».

سیماب /sīmāb/ : [ادبی/ سیماف؛ زیو؛ زیوه؛ جیوه.

سیمان /sīmān/ : [فرانسوی/ اسم، چه مهنه؛ چیمه نته؛ چیمه نتوو؛ سمیت؛ سمنت؛ سیمان؛ گهردی که له پیترانی ئاههک و گله ئیربار پیکدی و به تیکهل بوونی ده گهل ئاودا رهق داده گهری: سیمان پرتلند

□ سیمان پرتلند سیمان

سیمانکاری /sīmānkārī/ : [فرانسوی/ فارسی/ اسم، سیمانکاری: ۱. پیشه ی که سئ که به

سه تار: سیمی سئ تار: ۴. جوریک ماسی ئاوی شیرین که له قاسمه ده کا: ماهی سیم

□ سیم افشان: سیمی چه پک؛ سیمی که له چهن رسته ی سیمی باریک پیکهاتوه.

سیم برق: تیلی کاره با؛ سیمی پتر له مس بۆ گواستنه وه ی کاره با. ههروه ها: سیم تلفن؛

سیم تلگراف

سیم خاردار: ئاسنورک؛ ئاسندرک؛ هه سن درک؛ درکه ئاسنینه؛ تیلی وارشی درک دار.

سیم رابط: سیمی پیوه ند؛ له ته تیلی پروو کیشداری سه ریک پریز و سه ریک دووشاخه، بۆ دریزترکردنه وه ی سیمی که رسته ی کاره بایی و ته له فون.

سیم رادیو: تیکه سیمی پروو کیشدار به دووشاخه ییکه وه بۆ گه یاندنی کاره با به رادیو. ههروه ها: سیم اتو؛ سیم تلفن؛ سیم یخچال

سیم زمین: سیمی زهوی؛ سیمی ئیتر؛ رتسه یی له سیم بۆ دابین کردنی هیمنی له ئامیرگه لی کاره بایی و بهرگری له بهرق گرتن و زیان دیتنی ئامیره که، به زهمینه وه دهنین. سیم ظرفشویی: سیم؛ ته ل فافون؛ هه وادی کانزایی بۆ شوردن و بریقه لی خستنی دهفر و دۆله.

سیم فاز: تیلی فاز؛ تیلی که له تۆری به شینه وه ی کاره بای که م تهوژمدا له چاو ئه رز و به ده نه و لتازی هه یه.

سیم کابل: تیلی کابل؛ کابل.

سیم نول: تیلی نۆل؛ تیلی که له تۆری به شینه وه ی کاره بای که م تهوژمدا له چاو ئه رز و به ده نه و لتازی سیفر یان زۆر که می هه یه.

□ سیم کشیدن: ۱. سیم داخستن؛ سیم کیشان ۲. /مجازی، گفتاری/ چل کیشان؛ چل وه شان؛

سیمان کار ده کا ۲. /ها/ کارگهی دروست

کردنی بهره‌می سیمانی. هه‌روه‌ها:

سیمانکار

سیمانی /simāni/: [فرانسوی] صفت. سمتی؛

سیمانی؛ چیمه‌نتوویی «آجر سیمانی؛ ئاجووری سمتی».

سیمبان /simbān/، ها؛ ان:/اسم. سیموان؛

تیلئان؛ کریکارئ که چاوه‌دیری سیمی کاره‌با، برووسکه یان ته‌له‌فوونی وه ئه‌ستویه.

سیم‌پوش /simpûš/، ها:/اسم. سیم‌پوش؛

تیل‌پوش؛ لوله‌یه‌ک که کابل داده‌پوشی و ده‌پاریزی.

سیم‌پیچ /sîmpîč/، ها:/اسم. سیم‌پیچ؛

سیم‌لوله؛ سیملول؛ سیمیکی لول‌پیچ که به هوی تیپه‌رینی کاره‌باوه، مه‌یدانی میگناتیسی به‌دی دینیت. سیم‌لوله

سیم‌چین /sîmčîn/، ها:/اسم. سیم‌چن؛ جوړئ

ئهمۆرده‌ست به شه‌ویله‌کی تیژی که‌وانه‌یه‌وه بو برینی سیم.

سیمرخ /sîmorq/، اسم. سیمرخ؛ سیمورخ؛

سیرنگ؛ سیمرخ؛ سیمه‌رخ؛ سیمرخ؛

۱. /ها/ مه‌لیکی ئه‌فسانه‌یی که نمانای

ژیرییه و ده‌کیوی قافدا ده‌ژی ۲. [نجوم/

عه‌نقا؛ وینه‌ی گه‌ردوونی له ئاسمانی

نیمه‌گۆی باشووریدا.

سیم‌فام /sîmfām/، صفت. [دبی/ زیوین؛ زیوین؛

زیوی؛ زیولام؛ به‌رنگی زیو (پرتو سیم‌فام ماه‌بر

همه‌جا گسترده‌بود؛ تریفه‌ی زیوینی مانگ له‌هموو

لاوه‌بلاوه‌ی کردبوو).

سیمک /sîmak/، ها:/اسم. قولاپه‌یان

چیوی سه‌رجه‌وت که تالی هه‌وریشمی پی با‌ده‌دن.

سیم‌کارت /sîmkārt/، ها:/ [از انگلیسی] /اسم.

سیم‌کارت؛ کارتیکی تایه‌تی بو ریخستنی برئ

که‌رسته‌ی کاره‌بایی (وه‌ک ته‌له‌فوون، کارت‌ی بانکی

یان قولفی کارت‌ی).

سیمکش /simkeš/، ها:/اسم. سیمکش؛

۱. که‌سی که پیشه‌ی دامه‌زاندنی سیمه‌بو

کاری جو‌راو‌جوړ ۲. ئامرازئ که زیرینگه‌ران

تیلی زیو و زیوی پی ساز ده‌کهن.

سیمکشی /sîmkeši/، اسم. سیمکشی؛ کار و

په‌وتی دامه‌زاندنی سیم و پیدایسته‌کانی له

شوئینیکی تایه‌تی بو پیک‌هینانی خولگه‌یان

تۆرپیکی نوئ. هه‌روه‌ها: سیمکشی کردن

سیمگون /sîmgûn/، صفت. [دبی/ زیوی زیوین؛

زیوینه؛ زیولام؛ زیقی؛ سینه‌م؛ سیمه‌ن؛ وه‌ک

زیو.

سیم‌لخت‌کن /simloxtkon/، ها:/اسم.

سیم‌رووتین؛ جوړیک ئه‌مبورده‌ست که لیواره‌ی

شه‌ویله‌کانی به‌روه‌ناو داشکاوه و سیمی پی

رووت ده‌که‌نه‌وه.

سیم‌لوله /sîmlûle/، اسم. سیم‌پیچ

سیم‌ی /sîmi/، صفت. سیمی؛ ته‌لی؛ تیلی؛

۱. چی‌کراو له سیم «تور سیمی؛ تۆری سیمی»

۲. سیم‌دار (تلفن سیمی؛ ته‌له‌فوونی سیمی) ۳. به

تابه‌نی سیمی «دفتر سیمی؛ ده‌فته‌ری سیمی».

سیم‌کردن: سیمی کردن؛ به‌رگ‌گرتنی

کتیب و ده‌فته‌ر به‌تیرۆکردنی سیم له

پزه‌کونی په‌راوێزدا به‌جیگه‌ی تابهن.

سیمیا /sîmiyā/، [مغرب] /اسم. /قدیمی/

سیمیا؛ له‌زانسته‌کۆنه‌کان، که پنیان وا‌بوو

به‌و زانسته‌وه‌وشه و ناوی وا‌ده‌ست

ده‌که‌ون که به‌وته‌وه‌یان هه‌ر ویست و

داخوازیه‌ک جیبه‌جی ده‌بی و هه‌روه‌ها بیر

و هزری که‌سانی‌تری پی ده‌زانئ.

سیمین /sîmîn/، صفت. [دبی/ زیوین؛ سیمین؛

۱. سیمه‌ن؛ زیقین؛ زیوینه؛ سیمینه؛ سینه‌م؛

دروس‌کراو له‌زیو «جام سمن؛ جامی سمن»

۲. چۆر؛ سپی و بریقه‌دار وه‌ک زیو «سمن‌ساق؛

به‌له‌ک زیوین».

سین / *sin* / اسم، سین؛ سی؛ ناوی عهره‌بی
 سازده‌ه‌مین پیتی ئەلفوبیتکه‌ی فارسی.
 سیناپس / *sināps* / ها؛ [فرانسوی/انگلیسی] / اسم،
 [کالبدشناسی] شویتی یه‌ک‌گرتنی دوو‌خانه‌ی
 ده‌ماری.

سینتیک / *sinetik* / [فرانسوی/اسم،/فیزیک]
 سینتیک: ۱. لقئ له زانستی فیزیک که
 ده‌پەرژیته سەر کارتیکری هیز به‌سەر جووله‌ی
 ته‌ندا ۲. کار و په‌وتی گۆرانکاریه‌کی فیزیکی یان
 کیمیاوی * کینتیک

سین جیم / *sinçim* / ها؛ / اسم، [تعریض]
 باس‌و‌خواس؛ لی‌پرسینه‌وه «چرا داری این‌قدر
 سن‌جیم می‌کنی؟» بۆ ئەمه‌نده خهریکی باس‌و‌خواس
 ده‌که‌ی؟.

سینرژتیک / *sinerjetik* / [؟] / اسم، سینرژتیک؛
 زانستی که له سەر به‌شداری کردنی پاژگه‌لی
 سیسته‌میک له پیکه‌ینانی پیکهاته‌گه‌لی شونی،
 کاتی یان کارکردی ده‌پەرژئ.

سینرژیسیم / *sinerjism* / [؟] / اسم، هاویاری؛
 ئاریکاری، هاوکاری.

سینک / *sînk* / ها؛ [انگلیسی] / اسم، سینک؛
 کاسه‌ی ده‌فرشوری؛ له‌گانی کانزایی که له
 چیشته‌خانه‌دا له ژیر شیرئ ئاوه‌وه بۆ ده‌فر
 شستن دایده‌نین ۲. [نامتداول] / له‌گان؛
 کاسه‌ئاسایه‌ک بۆ ژیری مندال و نه‌خۆش.

سینما / *sinemā, sinamā* / ها؛ [فرانسوی]
 / اسم، سینهما: ۱. ببنایه‌ک به‌یه‌ک یان
 چهند ژووره‌وه بۆ رانی فیلم ۲. هونه‌ر و
 پیشه‌ی سازکردنی فیلمی سینهمایی ۳.
 که‌ره‌سته‌ی شاندانی فیلم (پروژیکتور،
 په‌رده، ئاپارات و ...).

سینمای صامت: سینهمای بی‌ده‌نگ؛ زانیاری
 سازکردنی فیلمی وا که ده‌نگی
 هونه‌ریشه‌کانی تیدا نابیسرئ. هه‌روه‌ها:
 سینمای ناطق

سینمایی / *sinemā'i, sinamā'i* / [فرانسوی] سینمایی

سینماتیک / *sinemātek, sinamātek* / ها؛
 [فرانسوی] / اسم، سینهمایه‌کی بچووک که ته‌نیا
 فیلمی هه‌لکه‌وته و سه‌رکه‌وتووی تیدا پیشان
 ده‌درئ.

سینماتیک / *sinemātik, sinamātik* /
 [فرانسوی] / اسم، سینهماتیک؛ به‌شیک له
 زانستی دینامیک که له سەر باوی شت،
 به‌بی چاوکردن له جرم یا هیز ده‌کۆلیته‌وه:

کینماتیک
 سینمادار / *sinemādār, sinamā-* / ها؛ ان؛
 [فرانسوی/فارسی] / اسم، سینهمادار؛ خاوه‌نی
 سینهما.

سینماداری / *sinemādārî, sinamā-* / [فرانسوی]
 فارسی] / اسم، سینهماداری؛ ۱. خاوه‌ن سینهما
 بوون ۲. به‌په‌وه‌بردنی سینهما.

سینمارو / *sinemārow, sinamā-* / ها؛
 [فرانسوی/فارسی] / صفت، فیلمباز؛ هۆگر و
 هۆکاره به‌رویشتن بۆ سینهما «جوانهای
 سینمارو او را خوب می‌شناسند: لاوه‌فیلمبازه‌کان
 باش ده‌یناسن».

سینماسکوپ / *sinemā(e)skop* / [فرانسوی] / اسم،
 شیوه‌ی فیلم‌هه‌لگری بۆ شاندان به‌سەر
 په‌رده‌یه‌کی پان به‌پژیه‌ی پانی به‌دریژی ۱ به
 ۲، ۵.

سینماگر / *sinemāgar, sinamā-* / ها؛ ان؛
 [فرانسوی/فارسی] / اسم، سینهماوان؛ ئەوی کاری
 به‌ره‌هم‌هێنان و ده‌رهێنانی فیلمی سینهماییه؛
 سینماکار «یک سینماگر فرانسوی نیز در این جشنواره
 شرکت داشت: سینهماکاریکی فه‌رانسه‌ویش له‌م
 میهره‌گانه‌دا به‌شدار بوو».

سینمایی / *sinemāyî, sinamāyî* / [فرانسوی]
 صفت، سینهمایی؛ سینمایی؛ پیوه‌ندیدار یان سەر
 به‌سینما «فیلم سینمایی: فیلمی سیه‌مایی».

سینمائی

سینوزیت /sinozīt/ : [فرانسوی] /سم،
[پزشکی] سینوزیت؛ نایسان و هه و کردنی
سینووس.

سینوس /sînûs/ ، ها: [فرانسوی] /سم،
[کالبدشناسی] سینووس؛ هلۆل و کلۆری
نیۆئیسکی کاپۆل که پتر یان له گهل ږیگای
هه ناسه دا له پیوه نندیدان (وهک سینووسه کانی
لووت).

سینوسوئید /sînûso'id/ : [؟] /سم، [ریاضی]
که وانه ی سینووسی؛ که وانه ی وهک پیل (ه).

سینه ^۱ /sine/ : /سم، ۱. سنگ؛ سینگ؛ سین؛
سینه؛ بهشی پیتشووی لهش له ژپر مله وه تا
ژوور وه ی سک «سینه اش را جلو داده بود؛
سنگی دابوو پیتشه وه» ۲. /ها/ سهر سنگ؛
سهر سین؛ مه مک؛ مه مه؛ چیچه؛ سینگ و
به روک، به تایبته له ژناندا «سینه های
برجسته ای داشت: سینگی خر بو» ۳. /ها/
[گفتاری] سنگ؛ سی «شریت سینه: شهره تی
سنگ» ۴. [مجازی] ناخ؛ سینگ؛ سنگ؛ دل؛
هه ناو؛ هه ناڤ «سینه مالا مال درد است ای دریا
مرهمی: ناخ پراوپر داخه، ناخ بو مله همیک»
۵. [مجازی] یادگه؛ بهر؛ بیر؛ حافیزه «همه را
از سینه نقل می کرد: گشتی له بهر ده گوتوه»
۶. سنگ؛ سنگهل؛ سنگه؛ بهر «سینه ی کوه:
سنگه ی کیو».

☐ **سینه به سینه**: ده به ده م؛ ده ماو ده م؛
سینه به سینه؛ به شیوه ی راگو یزانی سهر
زاره کی «این داستان سینه به سینه نقل شده است:
ئهم چیرۆکه ده به ده م هاتوو».

☐ **سینه زدن**: سینگ کوتان.

سینه سپر کردن: [کنایی] سنگ کردنه
قه لخان؛ سنگ دانه بهر؛ له بهرانبهر
که سی یا هیزیکه وه ږاوه ستان و پاشگهز
نه بوون «سالها در برابر مشکلات زندگی سینه

سپر کردم و آخ نگفتم: ساله های سال سبنکه
دایه بهر تهنگ و چه له مه ی ژین و دهنگم
نه کرد».

سینه صاف کردن: [مجازی] ئیج کردن؛ به کوخ
یان دهر دانی هه وا، ږیی هه ناسه بهردان
«سینه اش را صاف کرد و گفت ... ئیحی کرد و
گوتی ...».

سینه کردن: [گفتاری] ۱. گهل /هه ږه وهز
کردن؛ بهر هه فکرنی دهسته یان
گرویه ک بو ئه نجامی کاریک ۲. وه بهر
نان؛ سهر پیوه نان؛ لیکتر کوکردنه وه و
دانه بهر خو و برد ۳. سک دان «دیوار
سینه کرده بود و داشت خراب می شد: دیواره که
سکی دابوو، خهریک بوو دهر ږووخا».

سینه ^۱: صفت، [گفتاری] کو م؛ داچه ماو؛ کوو؛ بهر وه
دهر چه ماوه.

سینهالی /sînālî/ : /سم، سینهالی: ۱. /ها/ ههر
یه که له کهسانی هۆزی که زۆربه ی خه لکی
ولاتی سربلنکا پیک دپن ۲. زمانی ئه و هۆزه،
له زمانگه لی هیندو- ئیرانی.

سینه بند /sineband/ ، ها: /سم،
۱. سینه به ره؛ سینگه به ره؛ سینه به بند؛
سینه به بن؛ مه مک به بن؛ مه مک به بن؛ جوړی
ژپړپۆشی ژنانه بو بهرگری له داهیزانی
مه مکان ۲. بهر سینه؛ وه رزین؛ سنگ به بند؛
به ره؛ بهر سینگ؛ بهر سینگه؛ بهر هک؛ بهر ی
زین؛ قایش و قرووشی سنگی ئه سپ.

سینه پهل /sînepahlû/ : /سم، [گفتاری]
سینه پالوو؛ پزوو؛ فرک؛ ئافسینگ؛ بهر مزام؛
ژان و برک له سهرماوه «هوا حسابی سرد شده،
این کت را بپوش وگرنه سینه پهل می کنی: هه وا
بهراستی سارد بووه، ئهم کوته له بهر که ده نا
سینه پالوو ده گری».

سینه چاک /sînečāk/ : صفت، [مجازی]
دل سووتاو؛ جهرگ برژاو؛ ئه وینداری زۆر به

تاسه‌ی خه‌م‌دا‌گر‌توو.

سینه خیز / *sînexîz* / اسم. سنگه‌خشکی؛
سینه‌خششی؛ سکه‌خششی؛ سکه‌خشکه؛
دوخی‌له‌ش له کاتیکدا که هر سهر و
سنگ له زهوی به‌رز بیته‌وه و رو‌یشتن له
سهر‌ئانیشک بی.

□ سینه‌خیز رفتن: سنگه‌خشکی چوون؛
سکه‌خششی کردن؛ راخوشین به سهر زهویدا به
یارمه‌تی ئه‌ژۆ، ئانیشک و سهر ئه‌نگوستانی
بی.

سینه‌درد / *sînedard* / درد^۲

سینه‌راما / *sînerāmā* / [فرانسوی] اسم. سینه‌راما؛
شیوه‌یه‌کی فیلم‌ه‌لگری که له سی دووربین و
چهند که‌رسته‌ی دهنگ‌ه‌لگری که‌لک
وه‌رده‌گیری و به‌رووی په‌رده‌یه‌کی پانی
چه‌ماوه‌دا و به‌سی پروژیکتوره‌وه نیشان
ده‌دری.

سینه‌ریز / *sînerîz*، ها / اسم. ناشق‌به‌ند؛
سینه‌ریز؛ ملوانکه‌ی به‌کۆمه‌ل شت‌پیوه
هه‌لواسراو.

سینه‌زنی / *sînezani*، ها / اسم. شینگیری؛
چه‌مه‌ره؛ تازیه‌باری به‌خۆ کوشتن و به‌سهر
سینگ‌دانه‌وه.

سینه‌سرخ / *sînesorx*، ها / اسم.
بووکه‌سووره؛ مه‌لیکی له تیره‌ی تووکا به
سهر‌پشتی خۆله‌می‌شی ئامال‌ئاوی و
جووچکی ره‌ش و سنگ و پالی سوور و
فرینی نزمه‌وه.

سینه‌سوز / *sînesûz* / صفت. [مجازی]
جه‌رگ‌سووتین؛ جه‌رگ‌بهر؛ دل‌برژین؛ هۆی
نازاری هه‌ست و نه‌ستی زۆر و درێژ‌خایه‌ن «آه
سه‌سوز؛ ناخی جدرک‌سوونین».

سینه‌کش / *sînekeš* / اسم. سینگه‌لان؛
سینه‌کیش؛ سینه‌که‌ش؛ ده‌سه‌وه‌نه؛ لیس؛
ده‌سته‌وه‌ه‌راز؛ جیگای به‌ربلاو و پاسا له

به‌رانبه‌روه «سینه‌کش کوه؛ سینگه‌لانی چیا».

سینه‌مال / *sînemāl* / اسم. سینه‌خششی؛
سنگه‌خششی؛ سکه‌خششی؛ خشکه به سهر
ئانیشکه‌وه به‌شیوه‌یی که ته‌نیا سهر له زهوی
به‌رز بیته‌وه.

سینی / *sîni*، ها / اسم. سینی؛ سینیک؛
ته‌وه‌ق؛ ته‌باخ؛ ۱. به‌رکه‌ش؛ به‌رگه‌ش؛
مه‌عجۆمه؛ مه‌جومه؛ مه‌جوعمه؛ مه‌جمه‌عه؛
مه‌جمه؛ یالته‌به‌ق؛ ته‌بسی؛ ده‌فریکی
ته‌خت و پهل‌بو له سهر دانان و بردنی
شت‌ومه‌ک به‌تایبه‌ت ده‌فری خواردن و
خواردنه‌وه ۲. به‌رکه‌ش؛ به‌رگه‌ش؛
مه‌عجۆمه؛ مه‌جومه؛ مه‌جوعمه؛ مه‌جمه‌عه؛
مه‌جمه؛ یالته‌به‌ق؛ ئاوا ده‌فری به
ناوه‌روکیه‌وه ۳. په‌ره‌یی که ده‌ژیر به‌شی له
که‌رسته‌یه‌ک ده‌خری بو کۆکردنه‌وه‌ی
دارژاوه ۴. مه‌نگری؛ له‌نگه‌ری؛ ده‌فریکی
گرد و که‌م تا زۆر گه‌وره له چۆ که له
به‌وه‌جا‌پیدا که‌لکی لی ده‌گرن ۴. [مکانیک]
پاژیک له ماشیندا.

سینیور / *sîneyor* / [اسپانیول] اسم. سینیور؛
ئاغا؛ له نازناو و سهرناوه‌کانی ئاغه‌واتی
ئوروو‌یا: سنیور

سیورسات / *siyûrsât* / [ترکی] سورسات
سیویل / *sîvîl* / [فرانسوی] صفت. ناچه‌کداری؛
ولاتی؛ شه‌خسی.

سیه^۱ / *siyah* / صفت. [مخفف، ادبی] ره‌ش؛ سیاو؛
سیه.

سیه^۲ / *siyah* / ره‌ش؛ سیا؛ سیه- «سیه‌چادر؛
ره‌شمال».

سیه‌جسم / *siyahcesm* / [فارسی/عربی] اسم.
جسم سیاه □ جسم

سیه‌فام / *siyahfam* / صفت. [ادبی] ره‌شتاله؛
سه‌وزه؛ ره‌ش‌باڤ؛ ره‌ش‌باو؛ ته‌خلک؛ تیله؛ تاله؛
سیازندۆق؛ سیازهندۆق.

ش

تېخەيەكى زۆر تېزەوہ بۆ لابردنى پىرزە و وردە لكى سەر كانزا.

شاپر زدن: شاپۆر دان؛ بېرەن/ بېروەن لىدان؛ تاشىنى وردە لكى سەر كانزا بە بېرەن.

شابېك / šābek, ها:/ اسم. [مخفف] شابېك؛ شابەك؛ ژمارەى سپاردە؛ ژمارەى ستاندارى نېۋنە تەوہى كىتېب.

شابىلن / šāblon, ها:/ [آلمانى] اسم. شابىلۇن؛ كلىشە؛ كەرەسەيەك لە وېنەى پەرەى كانزايى يان پلاستىكى بە كون و درزگەلىكى بە شېۋەى پىت، ژمارە يان شكىلى جۇراوجۆرەوہ، بۆ نووسىنى پىت، ژمارە، ئەندازە گرتى سەرى مەتە و...

شابىلن زىن / šāblonzan, ها؛ ان:/ [آلمانى] فارسى اسم. شابىلۇن كار؛ كلىشە كار؛ ئەو كرىكارە كە بە شابىلۇن؛ كار دەكات.

شابە / šābe:/ از عربى اسم. هاوتسا؛ هاومال؛ نىشە؛ چەش؛ جفت؛ لەوېنە «شابە نىدارد: هاوتساى نىه».

شاىبىزىك / šābīzak, ها:/ اسم. بەلەدوون؛ گىاىائەمە؛ سىيەخووغانە؛ ھەنگوورەتالە؛ ھەسەن بەگى؛ قىرەگىيا؛ توولەزەرە؛ گىايىكى ژاراۋى لە تىرەى باىنجان، بە پىشۋى ئەستور و قەلەو و پەگاژۇ، گەلاى بارىك و كورت، گولى

ش / š:/ حرف. ش؛ نىشانەى شازدە ھەمىن پىتى ئەلف و بىتەكى فارسى.

ش / še:/ اسم. ۱. شى؛ ناۋى شانزەدە ھەمىن پىتى ئەلف و بىتەكى زمانى فارسى ۲. [مخفف] ھ؛ سالى ھەتاۋى «سال ۱۳۱۸ ش.؛ سالى ۱۳۱۸ى ھ» ۳. [مخفف] ژ؛ ژمارە؛ ئەژمار «ش ۷۰: ژ ۷۰» (واتا: ژمارەى ھەفتا).

ش - / š, eš, aš:/ ضمير. ۱. - ى؛ - ش؛ جىناۋى ملكى لكاو بۆ سىيەم كەسى تاك «دستش؛ كتابش؛ خانەاش؛ دەستى؛ كىتېبى؛ يانەش» ۲. - ى؛ - ى؛ - ش؛ جىناۋى بەركارى لكاو بۆ سىيەم كەسى تاك «بردش يانە و مدتى آنجا نكەش داشت: بردى بۆ يانە و لەويدا ماوہىەك رايگرت».

ش - / eš:/ پسوند. - شت؛ - ش؛ نىشانەى ناۋى چاوگ «برش؛ آزمايش؛ پرشت؛ نازمايش».

شا - / šā:/ پيشوا. [مخفف] شاه شاه ۲-

شابە / šā' ebe:/ [عربى] شابىبە

شائق / šā' eq:/ [عربى] شايق

شاباش / šābāš, ها:/ اسم. شاباش؛ شاۋاش؛ پوولە؛ زەرەئەوشان؛ زەرەوشان؛ پارەيى كە لە زەماوەندا ئەيكەنە سەر بووك و زاوا يان ئەو كەسەيدا كە ھەلدەپەرى.

شاپر / šābor, ها:/ [آلمانى] اسم. شاپۆر؛ بېرەن؛ بېروەن؛ كەرەسەيەكى وەك مۆرەت، بە دەستە و

شاخ گل: لقی گول؛ به لی گول؛ لکی گول.

شاخ نبات: شاخه نهوات.

□ شاخ به شاخ شدن: شاخه و شاخ بوونه وه:

۱. شهر کردن؛ لیک هه لشاخان؛ لیک گیران؛

گریه ی «دیروز دامادها شاخ به شاخ شده بودند:

دویننی زواکان ساحه و ساح بیوون»

۲. ویک که وتن؛ گه پچان؛ لیکدانی دوو

که ره سه ی گواستنه وه له روو به رووی یه کدا

(با یک کامیون شاخ به شاخ سد؛ له گه کامیونیکدا

شاخه و شاخ بوون).

شاخ توی جیب کسی گذاشتن: [مجازی]

که سیک دنده دان؛ پف کردنه قولی که سیک؛

هه لخراندنی که سیک؛ که سیک هه لنان بو

کاری (به تابهت مملاتی له گه ل که سیک ترده)

(داری شاخ توی جیب می گذاری؛ خه ریکی دنه

ده ده ی؟).

شاخ در آوردن: [مجازی] شاخ دهره پنان؛

شاخی زنیه ی؛ یه کجار سه رسوو پمان (از این

حرفش شاخ در آوردن؛ له م قسه یه شاخم دهره پنا).

شاخ زدن: قوچ تی هه لدان؛ شاخ تی هه لدان؛

شاخ لیدان؛ قوچدان؛ قوچ لیدان؛ شاخ وه شان؛

قوچ وه شانندن؛ قوچ هاویشن؛ قوچه ی؛ شاخ

شانه ی؛ شه قون؛ به شاخ له که سی یان

شتیک دان (مواظب باش ساخت نزن؛ وشیار به

ساخت لی نه دات).

شاخ کسی را شکستن: [مجازی] ده می که سیک

شکاندن؛ چاو که سی چهرمگه و کردن؛

به زاندنی که سی یان شتیک (هر کس با من در

بیفتد شاخش را می شکنم؛ هه ر که سیکم لی راست

بیته وه ده می ده شکنم).

شاخ و دم نداشتن: [مجازی] بی شاخ و بال

بوون؛ ئاسایی بوون؛ سه یر و سه مهره نه بوون

(این هم خانه، خانه که شاخ و دم ندارد؛ ئه مه ش

مال، مال خو شاخ و بالی نیه).

شاخ و شانه کشیدن: [مجازی] هه ره شه کردن؛

گه وره و تاک و قاوه یی ئامال به نه وش و به ری
هینده ی گیلانه وه که گه ییوه کانی ره ش و
بر یقه دارن: پلان

شاو / šāpo، ها: [فرانسوی] اسم. شاپو؛

له نگه ری؛ شه پکه؛ جوړه کلایکی پیاوانه ی

خرتی لیاو ره گیراوه: کلاه لگنی

شاتر / šāter، ها: [انگلیسی] اسم. شاتیر؛

په رده یه کی بچوو که له پشت دیافراگمی

دوو ربینی وینه گری و فیلم هه لگری

ئانالوگ وه که به باز بوون و به سرانی له

خیری جوار و جوړدا، هندی لیدانی تیشک

له سه ر فیلمه که ته کووز ده کات.

شاتن / šāton، ها: [فرانسوی] اسم. شاتون؛

ده سته ی پیستون که له گه ل بان و خوار کردنی

پیستوندا ده جوولی و میل له نگ له نیو موتوردا

ده سوور پنیته وه * شاتون

شاتون / šāton: [فرانسوی] شاتون

شاخ / šāx: اسم. ۱. شاخ؛ ستره؛ ستروو؛ ستر؛

ستره؛ ستره ه؛ ئه سره؛ ره ه؛ شوق؛ شوته؛

قوچ؛ کلوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

ناو هلو که به جووت به سه ر بری گیانه وه رانه وه

ده بینریت (شاخ گاو؛ شاخی گا) ۲. مخفف؛ له ق؛

لق؛ لک؛ شاخ؛ شاخه؛ شاته؛ چه ق؛ په ل؛ بو (شاخ

گل؛ له قی گول) ۳. [مجازی] به لای گیان؛ ئه وی

بتوانیت ببیته هوی زه حمهت و دهردی سه ر بو

که سیک تر (برایش شاخ شده؛ بووه ته به لای

کیانی).

□ شاخ حجامت: ۱. که له شاخ؛ شاخی که

جاران بو خوین گرتن له نه خو ش به کاریان

ده برد ۲. [مجازی] کوته ک ناو چلپاو؛ هوی

زه حمهت و دهر دیسه ر.

شاخ شمشاد؛ به ژنی زراف؛ سه ولی خه راما؛

بالا عره ر؛ به ژن له ولو؛ به ژن ریک؛

به ژن باریک؛ به به ژن و بالا؛ بالا نه ونه مام؛

خاوه ن به ژن و بالای ریک و پیک و جوان.

هه‌ره‌شه و گوهره‌شه‌کردن؛ گه‌فاندن؛ گه‌فین.

ازاین شاخ به آن شاخ پریدن: /کنایی/

شاخه‌وشاخ/ بانه‌وبان کردن؛ ئەم لق و ئەو لق

کردن؛ له‌سه‌ر کاریک نه‌وه‌ستانه‌وه؛ له

کاریکدا دانهمه‌زران؛ نه‌ه‌وانه‌وه: این شاخ و

آن شاخ کردن

این شاخ و آن شاخ کردن 𐭪𐭥𐭥𐭥 از این شاخ به

آن شاخ پریدن

شاخابه / sāxābe، ها: /اسم، ۱. سک‌دان و به‌ره‌و

پیش چوویی کۆمای ئاو (زه‌ریا، زیریار، چۆم) له

به‌ژدا ۲. لق‌ئاو، ئاوێ که له کۆمای ئاوێکی

گه‌وره‌تر (وه‌ک که‌نداو، زیریار یان رووبار) جوئ

بووه‌ته‌وه.

شاخدار / šāxdār، ها: /ان: /اسم، قۆچدار؛

شاخدار؛ سترۆدار «جانور شاخدار؛ گیاندار

قۆچدار».

𐭪𐭥𐭥𐭥 دروغ شاخدار 𐭪𐭥𐭥𐭥 دروغ

شاخسار / šāxsār، ها: /ان: /اسم، ۱. لک‌وپۆ؛

لق‌وپه‌ل؛ په‌ل‌وپۆ؛ به‌شیک له‌دار که له‌لق‌وپۆی

زۆری لێ‌بووه‌ته‌وه ۲. شالق؛ لق‌یکێ گه‌وره‌که

خۆی چه‌ندین لق‌ی هه‌یه.

شاخص^۱ / šāxes، ها: /عربی/ اسم، پێناسه:

۱. چه‌نینه‌یه‌کی نه‌گۆڕ و دل‌خوازی وا که

ناسینه‌ری ئەندامێک له‌کۆمه‌لیکدا یه «شاخص

سلسیوس برای نشان دادن: پێناسه‌ی سلسیووس

بۆ نیشاندانی تین» ۲. ژماره‌یئ که‌گۆڕانی

که‌مینه‌یی له‌ئاست ژماره‌ی پایه‌پیشان ده‌دا

«شاخص قیمت: پێناسه‌ی نرخ» ۳. پارامیتر «دما،

فشار و رطوبت از شاخصهای جوئاند: تین، ته‌وژم و

شئ له‌پێناسه‌گه‌لی که‌شن» ۴. /قدیمی/ سه‌عاتی

هه‌تاوی؛ کات‌ژمیری رۆژی ۵. خه‌ت کێشیکێ

په‌که‌دار بۆ ئەندازه‌گرتنی مه‌ودای خالگه‌ی

نه‌خشه‌هه‌لگری ۶. میل؛ ده‌مه‌یئ که‌ژماره‌، لا

یان به‌ره‌و شوئینیک پیشان ده‌دات ۷. نیشاندەر؛

پیشاندەر؛ نوانه‌؛ پێنوین ۸. پێوانه‌؛ پێومان؛

پێوه‌ر.

شاخص^۲: صفت، هه‌لکه‌وته؛ هه‌لکه‌وتوو؛ به‌رچاو؛

دیار؛ گرۆبه‌ر «او در میان همکارانش شاخص بود: ئەو

له‌نیو هه‌واکاره‌کانیدا هه‌لکه‌وته‌بوو».

شاخک / šāxak، ها: /اسم، شاخه‌ک:

۱. هه‌شکه‌ر؛ شاخ؛ زێده‌یه‌ک له‌بان سه‌ری

میرووان، هه‌زارپینیان و سه‌خت‌پێستانه‌وه که

وه‌ک ئەندامیکێ هه‌ستیار کار ده‌کا ۲. قۆچکه‌؛

شاخۆچکه‌؛ چووکه‌له‌قۆچ ۳. چل؛ پۆ؛ شاته‌؛

لکی گجکه‌ی دار.

شاخکدار / šāxakdār، ها: /ان: /صفت،

شاخه‌کدار؛ قۆچکه‌دار؛ شاخۆچکه‌دار؛ هه‌شکدار؛

به‌هه‌شک.

شاخ‌وبه‌رگ / šāx-o-barg، ها: /اسم،

له‌لق‌وپۆ؛ لق‌وپۆ؛ لک‌وپۆ؛ لق‌وپه‌ل؛ له‌لق‌وپۆ؛

لک‌وپه‌ل؛ په‌ل‌وپۆ؛ چل‌ووئیل: ۱. بژوپۆ؛

جق‌وبه‌لگ؛ سه‌ره‌جه‌می چل‌وپۆی گیاه‌که

«شاخ و برک درخت جلو پنجره را گرفته بود:

له‌لق‌وپۆی داره‌که‌به‌ره‌ده‌لاقه‌که‌ی گرتبوو»

۲. /مجازی/ رافه‌کاری زێده‌له‌وتاردا «خیلی

به‌داستانش شاخ و برک داده‌بود: زۆر لق‌وپۆی به‌

چیرۆکه‌که‌ی دابوو».

شاخه / šāxe، ها: /اسم، ۱. شاخه‌؛ لق‌؛ په‌ل؛

په‌لک؛ لپ؛ لک؛ لکه‌؛ له‌ژگ؛ قیت؛ تا؛ چلۆک؛

چل؛ شات؛ به‌شیک له‌لاسکی دار، ده‌وه‌ن یان

پنجکه‌گیا که‌وه‌ک ساقه‌ته‌یه‌کی بجووکت‌ر لیوه

سه‌ره‌له‌دا «یکی از شاخه‌های درخت توت رفته بود

خانه‌ی همسایه: لق‌یک له‌دارتوه‌که‌چوو‌بووه‌نیو

مالی دراوسیکه‌وه» ۲. لق‌؛ شاخه‌؛ په‌ل؛ به‌شیک

له‌کۆمه‌لیکی به‌ربلاوتر: /الف/ که‌باپیرانیان

یه‌کیکه «شاخه‌ای از گردهای کرمانجی را به قوچان

کوچ دادند: لق‌یک له‌کورده‌کرمانجیه‌کانیان به‌ره‌و

قوچان تاراند» ب) ده‌سته‌زمانگه‌لئ که‌به‌بۆنه‌ی

ویکچوونی وشه‌کانیان له‌گه‌ل زمانیکدا، پێکه‌وه

هه‌وا ره‌گه‌زن «زبانهای ایرانی شاخه‌ای از زبانهای

شاخی: ماکی شاخین.

□ شاخی شدن: په‌قینه به‌ستن؛ په‌قینه به‌ستن؛ شه‌قار- وه‌قار بیه‌ی؛ په‌ق هه‌لگه‌پان و وه‌ ماکی شاخی لپه‌تانی به‌شیک له سهرپستی گیانداران «پاشنه‌هایش پینه بسته و شاخی شده بود؛ پاژنه‌کانی ببوونه پینه و ره‌قینه‌یان به‌ستیوو».

شاد / šād-: صفت. شاد؛ شاو؛ شای: ۱. گه‌وز؛ به‌که‌یف؛ ده‌ماخ‌چاخ؛ دل‌روون «همه شاد شدند؛ همه‌وو شاد بوونه‌وه» ۲. شادی هینه‌ر «روز شاد؛ روزی شاد». هه‌روه‌ها: شاد بودن؛ شاد شدن؛ شاد کردن

شاداب / šādāb-: صفت. په‌ژ؛ سهرحال؛ گه‌ش؛ گه‌وش؛ گه‌وز؛ نازاف؛ ته‌روبه‌ر؛ ته‌روتول؛ گه‌ش‌وشلک؛ ته‌رچک؛ بسکوری؛ هه‌قیاری شادی «چهره‌ی شاداب؛ گل شاداب؛ روخساری په‌ژ؛ گولی گه‌ش».

شادابی / šādābī-: اسم. په‌ژی؛ گه‌شی؛ گه‌وشی؛ به‌گه‌ش‌ه‌یی؛ به‌نه‌شه‌یی؛ له‌گه‌شه‌یی؛ ته‌رچکی؛ ته‌روبه‌ری؛ گول‌به‌ده‌می؛ تی‌راوی؛ سهرحالی؛ نازافی.

شادان / šādān-: قید. شادان؛ به‌شادی‌وه؛ به‌که‌یف‌خوشیه‌وه؛ به‌دل‌خوشیه‌وه «شادان و خندان به‌خانه بازگشت؛ شادان و دم به‌پیکه‌نین گه‌رایه‌وه بو مال».

شادباش / šādbāš-: اسم. پیرۆزبایی؛ شاگا؛ شه‌گه؛ شابه؛ شاواش؛ شوانی؛ شوباش؛ شاباش؛ وته‌یه‌ک به‌نیشانه‌ی به‌شداری له شادی یان دل‌خوش‌بوون له سهرکه‌وتنی که‌سیک پیتی ده‌گوتری یان بوی ده‌نوو‌سری «حاضران در مجلس به‌عروس و داماد شادباش گفتند؛ ناماده‌بان له کۆره‌که پیرۆزباییان له بووک و زاوا کرد».

شادخواری / šādxāri-: اسم. /ادبی/ کاری مه‌ی خواردنه‌وه هاوړی ده‌گهل که‌یف و خوشیدا. هه‌روه‌ها: شادخوار

شادروان / šādorvān-: اسم. /قدیمی/

هندوایرانی هستند: زمانگه‌لی ئیرانی لقیک له زمانه هیندوو-ئیرانیه‌کانن» ج) به‌شیک له زانیاری که بکریت له به‌ستی‌نگه‌لی پیوه‌ندیداری تر جوو بکریته‌وه «خون‌شناسی شاخه‌ای از علم پزشکی است: خوین‌ناسی شاخه‌یه‌ک له زانستی بژیشکیه» د) به‌شی له ریخراوه‌یه‌ک «شاخه‌ی آموزشی وزارت نفت: بدلی فی‌کاری و ه‌زاره‌تی نه‌وت» ه) باریکه‌یی که له جاده، رووبار یان زیباریک جوو ده‌بیته‌وه «شاخ‌ای از آب سیروان: لقیک له ناوی سیروان» و) به‌شیک له چلچرا که گلوپیک پیه هه‌لده‌واسری ۳. /زیست‌شناسی/ لق؛ شاخه؛ په‌ل؛ له دابه‌شکراوه‌گه‌لی گیانه‌وه‌ری و گیایی؛ به‌شیک له زنجیره‌یی که خووی ده‌بیته‌وه چند ریز «شاخه‌ی پرندگان: لقی په‌له‌وه‌ران».

□ شاخه‌ی گل: لقی/چلی/ په‌لکی گول؛ په‌لی چکۆله‌ی گیایه‌کی گولدار که گولی پیوه بی «چند شاخه‌ی گل آورد و توی گلدان گذاشت: چند له‌ق گولی هینا و خستیه نیو گول‌دانه‌وه».

شاخه‌ای / šāxe'i-: قید. ۱. لقیک؛ له‌قیک؛ چلیک؛ چلیو؛ په‌لی؛ له‌قیو «شاخه‌ای صد تومان می‌فروخت: لقیکی به‌سعد تمه‌ن ده‌فروشت» ۲. چلی؛ په‌لی؛ به‌چلی؛ به‌پی لقی «شاخه‌ای حساب می‌کنند: چلی حسابی ده‌که‌ن».

شاخه-شاخه / šāxešāxe-: صفت. لقی-لق؛ له‌لق-له‌ق؛ په‌ل-په‌ل؛ چل-چل؛ زور لقی و په‌ل‌دار «رو‌خانه در آن نقطه شاخه‌شاخه می‌شود: چۆم له‌و شوینه‌دا لقی-لق ده‌بیته‌وه». هه‌روه‌ها: شاخه-شاخه شدن؛ شاخه-شاخه کردن

شاخه‌نبات / šāxenabāt-: ها/فارسی/عربی/ اسم. شاخه‌نه‌وات؛ تیکه‌نه‌واتی که به‌شیوه‌ی لقی دروست کراوه.

شاخی / šāxi-: صفت. شاخین؛ قوچی؛ له‌ماکی کراتین، واتا ماکی پیکه‌ینه‌ری قوچ «ماده‌ی

نده گرت).

□ شادی کردن: شادی کردن؛ شایي کردن؛ خوشی کردن؛ وهشی کهردهی؛ کهیف کردن؛ دهربرینی خوشحالی و شادی خو «همه می خوانند، می رقصیدند و شادی می کردند: هه موو ده یانخویند و هه لده پهرین و شادیان ده کرد».

شادی آور / *šādī'avar, šādi'yāvar*: صفت. دلخه کهری؛ دلخوشکهر؛ شادیهین؛ به دیهینه ری شادی.

شادیانه / *šādiyāne*: اسم. [نامتداول] شایانه؛ خوشی؛ چه پله پزان؛ شایلوغان؛ کاری که به نیشانه ی دهربرینی خوشحالی له پرووداو یک، نه نجام ده دریت (وه کوو دیاری دان به که سیک یان پیکخستنی جه زن و میوانی).

شادیبخش / *šādīboxš*: صفت. دلخوشکهر؛ شادی به خش؛ شادیهین؛ دلگوشا؛ شادیهینه ر؛ هژی شایی «خبر شادی بخش؛ هه والی شادیهینه ر».

شاذ / *šāz(z)*: [عربی] صفت. [دبی] ده گمنه؛ نایاب.

شارب / *šāreb*، ها: [عربی] اسم. [دبی] سمیل؛ سوئل؛ سیول.

شاربن / *šārbon*: [فرانسوی] اسم. [پرتسکی] ره شه برین؛ ره شه زام؛ سیازام.

شارت و شورت / *šārt-o-šurt*: اسم. [تعریض] هه ره شه و گو ره شه؛ شاته شات؛ قه پوقال؛ هه را و هه ره شه؛ گه فو گو ره؛ شات و شووت؛ هارت و پورت؛ قال و قوو؛ زارت و زورت

شارح / *šāreh*، ان: [عربی] اسم. لیکؤلهر؛ رافه کار؛ که سی که و اتا شی ده کاته وه یان له سه ر کتیپیک رافه دهنووسی «او شارح اصول اقلیدس بوده است: نه و لیکوله ری بنه ماگه لی ئوقلیدوس بووه».

شارژ / *šārz*: [فرانسوی] اسم. گه ش: ۱. چهن دیتی

۱. ره شمال؛ خپوهت؛ هژیبه؛ تاول؛ چادره؛ سیامال ۲. سابات؛ ساوات؛ سه یوان؛ که پر ۳. به ربه ند؛ ناوگر.

شادروان / *šādravān*، ان: صفت. خوالیخوشبوو؛ ره وانشاد؛ خاوه ره وانی شاد به بونه ی چاکه کاری له دريژایی ژياندا (پرتناوی مردووان).

شادکام / *šādkām*، ان: صفت. [دبی] که یفخوش؛ به هره وه ره له شادی و خوشی به هژی کامه رانیه وه «دلش به دیدار تو شادکام: که یفخوش بووم به دیداری تو».

شادکامی / *šādkāmī*، ها: اسم. که یفخوشی؛ کامه رانی؛ دؤخ یان چۆنیه تی شاد و دلخوش بوون.

شادامان / *šād(e)mān*: صفت. [دبی] شاگه شکه؛ شادمان؛ شادومان؛ دلخوش؛ شاد؛ شا؛ که یفخوش؛ به هره وه ره له شادی، به تایبته شادی گه وه ره و دريژخایهن «از شنیدن این خبر شادمان شد: له بیستنی نه م هه واله شاگه شکه بوو».

شادمانه / *šādmāne*: قید. [دبی] به شادمانیه وه؛ شادمانانه؛ به شادیه وه؛ به دلخوشیه وه «شادمانه می خندیدند: به شادمانیه وه پیده که نین».

شادمانی / *šād(e)mānī*، ها: اسم. شاگه شکه یی؛ شادمانی؛ شادومانی؛ خوشی زور؛ شابوویی؛ شادانی؛ شاهینه؛ دؤخ یان چۆنیه تی شاد بوون، به تایبته به هره مه ند بوون له شادی گه وه ره و دريژخایهن.

شادی / *šādī*، ها: اسم. خوشیان؛ شادی؛ شایی؛ سؤز؛ تووک؛ به ده ماگی؛ خوشی؛ خوشی-خوشی؛ گه شه؛ شه وق؛ ره وه ت؛ به که یفی؛ هه ون؛ ته ره ده ماخی؛ که یف سازی؛ که یف خوشی؛ باری ده روونی که له سه رکه و تووویی، به خته وه ری یان هه بوونی شتیکی دلخوازه وه سه رچاوه ده گری «از شادی سر از پانمی شناختم: له خوشیاندا پام زه وی

شازاده؛ شاهزاده؛ شازا.

شاسترسون / śāstersūn / [؟] بهمنی سرخ، بهمنی

شاسی / šās(s)î / ها: [فرانسوی] اسم. ۱. شاسی؛ چوارچینوی ژیرینی ماشین که هوده و بهشکانی دیکه‌ی له سهر سواره ۲. دوگمه؛ کلیل؛ پشکوژ؛ کلیلی که به نه‌نگوست گوشاری دده‌دن تا ده‌زگای بکه‌ویته کار ۳. ژیرده‌ستی؛ ژیرده‌سی.

شاش / šāš / اسم. [گفتاری] میز؛ میز؛ گمیز؛ گمیز؛ زاراو؛ پیتشاو؛ شاش؛ فوک.

شاش بزرگ: [مجازی] عده‌ی ره‌ش؛ عه‌ا؛ کارگه‌وره [شاش بزرگ کرده؛ عده‌ی ره‌شی کردوه].

شاش خالی / کوچک: میز؛ میز؛ گمیز؛ میزکال؛ میزته‌ره؛ کاربووچک.

شاش کردن: میزتن؛ میزتن؛ میزبان؛ میزبان؛ میزان؛ میستن؛ میز / میز کردن؛ گمیز کردن / کرده‌ی.

شاش کسی کف کردن: [تمریش] ناو له گونانی که‌سیک گه‌ران: ۱. گمیزی که‌سیک کف کردن؛ مه‌یلی که‌سیک جمین ۲. پیگه‌یشتن؛ بالغ بوون؛ پهرفین؛ چوونه سهر دیوار تازه شاشش کف کرده بود؛ تازه پیگه‌یشتبوو.

شاش کسی گرفتن: بو که‌سی میزهاتن؛ میزهاتن؛ گمیزنامه‌ی / نامای [بد وقتی شاشش گرفته بود؛ ناوخت میزی ده‌هات].

شاشبند / šāšband / اسم. [یزشکی] شاشبه‌ن؛ چورکه‌پیچ؛ دؤخ یا دیارده‌ی میزگیران؛ میزگیران؛ گمیزگیریه‌ی؛ پیتشو قه‌تیس بوون؛ دیارده‌ی کووه بوونی میز له میزه‌لدان و خالی نه‌بوونی به‌هوی نازاری ده‌ماری، چيامانی، و...

حبس بول

شاشو / šāšû / ها: [گفتاری] ۱. ده‌له‌میز؛ ده‌له‌میز؛ ده‌له‌گمیز؛ میزه‌ک؛ گمیزن؛ میزن؛

کاره‌با، به‌تابیه‌ت که‌می یان زوری نیلیکترونه‌کان له شتیکدا ۲. کار یان ره‌وتی گه‌شانه‌وه؛ گه‌شاندنه‌وه؛ کار و باری پرکردنه‌وه [سارژ گاز فندک؛ سارژ باتری موبایل؛ که‌شانه‌وه‌ی گازی فنده‌ک؛ که‌شاندنه‌وه‌ی باتری موبایل] ۳. چارجینگ

شارژ شدن: گه‌شانه‌وه؛ ۱. گه‌ش بوونه‌وه؛ گه‌شه‌وه بوون له‌بهر وه‌رگرتن و هه‌لگرتنی شتیک به پیچه‌وانه‌ی به‌تال بوونه‌وه‌ی ۲. [مجازی] بووژانه‌وه؛ ژووژانه‌وه؛ ژووژایانه‌وه. هه‌روه‌ها؛ شارژ کردن

شارع / šāre' / ها: [عربی] اسم. ۱. [ادی] /شوارع / شه‌قام؛ ره‌واز؛ ریتاز؛ بوارگه؛ ریتگا؛ ری ۲. /ان / دیناوه‌ر؛ داهینه‌ر یان دامه‌زرینه‌ری شه‌ریعت.

شارع عام: شه‌قام؛ ره‌واز؛ ریتاز؛ بواری گشتی؛ ریتگاهیک که بو هه‌موان ده‌بیت.

شارلاتان / šārlātān / ها: [فرانسوی از ایتالیایی] صفت. شارلاتان؛ فیلباز؛ یارمباز؛ شلتاغ؛ که‌له‌ش؛ قولته‌شه؛ ساخته‌چی؛ هه‌له‌مته‌چی؛ سووتار؛ ته‌وه‌ل؛ چه‌قاوه‌سوو؛ گه‌پروش؛ شه‌للای؛ قه‌لاش؛ سنوته؛ گزیکار؛ فریوکار.

شارمند / šārmand / ان: /اسم. هاوولاتی؛ هاوشاری.

شارد / šāre / اسم. [فیزیکی] ره‌وان؛ هه‌رکام له‌و ماکانه‌ی که به‌خوون و به بیجمی ده‌فر دهر‌دین (وه‌ک تراو و گاز).

شاریدن / šāridan / مصدر. لازم. [فیزیکی] راخوشین؛ خوړه کردن؛ شوړه کردن؛ ره‌وان بوون؛ خوشه‌ی؛ کیژین؛ شیان؛ به‌ر بوون؛ شریدن [گفتاری]

شازده فعلی: شازنده (-) / صفت مفعولی: شازیده (راخوشیو)

شازده / šāzde / ها: /اسم. /مخفف، گفتاری/

می‌زهل؛ که‌لمیز؛ گه‌لمیز؛ گه‌له‌گمیز؛

گمیزه‌نه‌که‌ر؛ به‌کرده‌وه یا خووی میز به‌خودا کردن ۲. /کنایی/ حیزه‌ل؛ حیزه‌له؛ حیزی حیزان؛ ترسه‌نؤک «پسره‌ی شاشو تا آنها را دید به‌گریه و التماس افتاد: کورِه حیزه‌ل تا چاوی پییان کهوت که‌وته‌گریان و پارانه‌وه».

شاشیدن / šāšidan /: مصدر، لازم. // شاشیدی؛

میزیای؛ می‌شاشی؛ ده‌میزی؛ بشاش؛ بمیزه- // [گفتاری] میزتَن؛ میزیان؛ می‌زیان؛ میزان؛ میستن؛ شاشین؛ چوره‌ن؛ میزکردن؛ میزکردن؛ گمیز کردن؛ میز دهردان.

■ صفت مفعولی: شاشیده (میزاو) / مصدر منفی: نشاشیدن (نه‌میزتن)

شاطر / šāter /: ها؛ ان؛ /عربی/ اسم، شاتر؛ نان‌که‌ر؛ نانه‌وا؛ نان‌پیژ؛ نان‌بریژ؛ نانه‌په‌چ؛ که‌سی که‌ئه‌نگوتک به‌ته‌نووره‌وه دده‌ا.

شاعر / šā'er /: ها؛ ان؛ شعر؛ /عربی/ اسم، هه‌ستیار؛ شاعیر؛ شاعیره؛ شایه‌ر؛ هه‌لبه‌ستوان؛ هۆزانفان؛ هۆنه‌ر؛ به‌یت‌بووش؛ که‌سی که‌هه‌لبه‌ست ده‌هۆنیه‌وه.

شاعرانه ¹ / šā'erāne /: [عربی/فارسی] صفت، هه‌ستیارانه؛ شاعیرانه: ۱. هۆنراوانه؛ به‌تایبه‌ته‌ندی شاعیره‌وه، به‌تایبه‌ت‌خاوه‌ن چۆنیه‌تی هه‌ستیاری یان هاندهری هه‌سته‌وه «روحیه‌ی شاعرانه: وره‌ی شاعیرانه» ۲. وه‌کوو شاعیران «رفتار شاعرانه: ناکاری هه‌ستیارانه».

شاعرانه: قید. شاعیرانه؛ به‌شیوه و شیوازی شاعیران «خیلی شاعرانه حرف می‌زد: زۆر شاعیرانه قسه‌ی ده‌کرد».

شاعره / šā'ere /: ها؛ /عربی/ اسم، هه‌ستیار؛ شاعیر؛ ژن یان کچی که‌شاعر ده‌لی.

شاعری / šā'eri /: [عربی/اسم، شاعیری: ۱. بار یان چۆنیه‌تی شاعیر بوون «از شاعری نان در می‌آورد: له‌پیی شاعیره‌وه نانی دهر‌دینئ» ۲. هونه‌ری شاعر گوتن «کارش شاعری است: کار و

باری ساعیره».

شاغل / šāqel /: ها؛ ان؛ -ین؛ /عربی/ صفت، کارمهنده؛ له‌سه‌ر کار «در وزارت دارایی شاغل است: له‌وه‌زاره‌تی داراییدا کارمهنده».

■ شاغل بودن: کارمهند بوون؛ به‌ئیش بوون «سه‌سال پیش شاغل بود: سئ‌سال له‌مه‌پیش کارمهند بوو».

شاغل شدن: دامه‌زران؛ دامه‌ریزان؛ چوونه‌سه‌ر کار «سه‌سال پیش شاغل شد: سئ‌سال له‌مه‌پیش دامه‌زرا».

شاغول / šāqûl /: ها؛ /اسم، شاول؛ شاقول؛ ئامتریک بۆ‌هه‌لسه‌نگاندنی ترازوی ئه‌ستوونی بریتی له‌به‌نیک که‌کانزایه‌کی خر و نووک‌تیژی پیوه‌هه‌لواسراوه: شاقول

شاف / šāf /: ها؛ /از عربی/ اسم، [گفتاری] شاف؛ شیاف.

شافت / šāft /: ها؛ /فرانسوی/ اسم، شافت؛ شه‌فت؛ قورم؛ شفق؛ ده‌ستک؛ شفاک؛ میله‌یه‌ک که‌پوولی، چه‌رخ دهنده‌یان بولبرینگی له‌سه‌ر دادنه‌رئ و جووله و خولی ماشین له‌به‌شیکه‌وه دده‌اته به‌شیک‌تری: شفت

شافعی ¹ / šāfe'i /: [عربی/اسم، شافعی؛ شافعی؛ یه‌کیک له‌چوار رِبازی به‌ناوبانگی موسولمانانی سوننی، که‌ئیمام شافعی موحه‌مه‌د، کوری ئیدریس (۱۵۰-۲۰۴ م.) و خویندکارانی دایامه‌زراند.

شافعی ² /: ها؛ ان؛ /صفت، شافعی؛ شافعی؛ شوینکه‌وته‌ی ئایینی شافعی «فقه‌ی شافعی: زانای شافعی».

شاق / šāq(q) /: [عربی/صفت، /ادبی/ دژوار؛ گران؛ ئاریشه؛ سه‌خله‌ت؛ رژد «عمل شاق: کرده‌وه‌ی دروار».

شاقول / šāqûl /: شاعول

شاکر / šāker /: ان؛ -ین؛ /عربی/ صفت، /ادبی/ شوکرانه‌بژیر؛ شوکرانه‌بیژ؛ سپاس‌ویژ؛ پیزان «من

از بخت خودم ساکرم: من له بهختی خوُم
سوکرانه بزم.

شاکی^۱ / šākī, ها: ان: شکات: / اربی/ اسم
دادبهر؛ سکالایهر؛ گله کار؛ گازنکار؛ گلی کهر؛
شکات کهر؛ نهو کهسه که سکالای خوئی دهباته
لای دادوهر «از شاکی خواسته شد، موضوع شکایتش را
اظهار کند: له دادبهر داواکرا بابته تی سکالاکه ی
دهربری».

شاکی^۲ / ها: ان: / صفت، / گفتاری / گله مهنده؛
گله مهن؛ نارازی؛ ناره؛ ز؛ تووهر؛ و تیک هه لچوو
«آزاد از دست شاکی است: نازاد له دهستت
کله مهنده».

شاگرد / šāگرد, ها: ان: / اسم. شاگرد:
۱. قوتابی؛ قوته؛ قتاو؛ قوتاب؛ کهسی که
خهریکی فیربوونی زانست یان کاریکه «شاگرد
مدرسه؛ شاگرد مکانیک؛ قوتابی فیرگه؛ شاگردی
میکانیک» ۲. بهره ست؛ وهردهس؛ کریکاری نیو
دوکان، به تاییه ت کارگهی چکوله «شاگرد سلمان؛
ساگرد نجاری؛ شاگردی سهلمانی؛ بهره دهنی
چیوتاش».

شاگردانگی / šāگردānegi, شاگردانه
شاگردانه / šāگردāne, ها: / اسم. شاگردانه؛
دهسوخوشانه؛ نهوداره؛ دیاری یان پارهیی که
وهک دهسوخوشی به کریکاری نیو دووکان
دهدریت «شاگردانه ی بچه ها فراموش نشود؛ این صد
تومان هم شاگردانه ی شما؛ دهسوخوشانه ی منداله کانت
له بیر نهچی؛ ثم سهد تمه نهش شاگردانه ی ئیوه»:
شاگردانگی

شاگردی / šāگردi, / اسم. شاگردی؛ بهره دهنی؛
کار یان رهوتی شاگرد بوون «مدتی پیش عمومیم
شاگردی کردم: ماویه کیش لای مامم شاگردیم
کرد».

شال / šāl, / اسم. شال: ۱. شاشک؛ شوتیک؛
شویتک؛ شیتک؛ موندی؛ بووزوو؛ جوژیک
قوماشی په شمی دهسچن و نهرمه ۲. / ها:

چه پهره بن؛ مل پیچ؛ تیکه پارچه یه کی
په شمی یان دهسچنی ساکار یان گولداره
که له سه رما بو داپوشانی سه ر و مل به کار
دهرو ۳. / ها/ میړا؛ موندی؛ میمن؛ پشتیند؛
پشتوین؛ پشتین؛ ببین؛ پارچه یی که به
دهوری که مهره وه دهسه ستری. ههروه ها:

شال گردن؛ شال کمر

شال و کلاه کردن: / مجازی / خو پیچاندنه وه؛
خو گورجه و کردن؛ خو ته یار کردن بو
رؤیشتن «باز کجا شال و کلاه کرده ای؟ هه میسان
بو کوئی خوت پیچاوه ته وه؟» کفش و کلاه کردن
شالاپ شلوپ / šolûp, - / šālāpšulûp, ۱

شلب شلوب

شال پستانه / šālpestance, ۱ سنجد تلخ- ۲
شال زیتون / šālzeytûn: / فارسی / عربی ۱
سنجد تلخ- ۲

شال سنجد / šālsenced, ۱ سنجد تلخ- ۲
شالک / šālak, ۱ تبریزی
شالنگ / šālang, ها: / اسم. گلیمه؛ په لاس؛
ژیر فهرشی؛ رایه خئی که ده خریته ژیر قالیه وه.

شالوده / šālûde, ها: / اسم. بنه رت؛ بنیات؛
بنه ما؛ بنچینه؛ بناخه؛ بناغه؛ شهنگسته؛ خیم؛
هیم: ۱. سوکین؛ رستی؛ بنه رتی سروشتی یان
دهسکرد بو له سه ر دانانی خانووبهره «شالوده ی پل
هنوز سالم است: بنه رتی پرده که هیشتا هه ر ساغه»
۲. پیژ؛ تین؛ شیشک؛ هیم؛ بنه رخ؛ قانگه؛
سه رجه می کار و هه موو به راوردیک بو
دهسپیکردنی کاریک «شالوده ی این کار غلط بوده
است: بنه رتی ثم کاره هه له بووه».

شالی / šālī, ها: / اسم. چه لتووک؛ پشکیک؛
پوشیک؛ پیشک؛ پادینگ؛ برنجی نه کوتراو.

شالیزار / šālīzār, ها: / اسم. چه لتووک جار؛
مه رزه؛ قهره؛ برنجه جار؛ برنجار؛ گرنجار؛
کیلگه ی برنج.

شالیکار / šālīkār, ها: ان: / اسم. برنج چین؛

شامگاه / *šāmgāh*: اسم. / ادبی / چراکه ران؛ بانگاف؛ تاریکان؛ تاریکه‌ی؛ دره‌نگان؛ سهرشه‌و؛ دواى ئیوار؛ بوممه‌لیل؛ بوولیله؛ شیوانگا؛ وه‌ختی شیوان؛ دهمی چرا هه‌لکردن؛ کاتی شه‌و؛ له سهره‌تای تاریک بوونی هه‌وا تا کاتژمیریکی دواتر «هر سامگاه درمیانه‌ی میدان صف می‌بستند؛ چراکه ران له ناو گۆره‌پاندا ږیزیان ده‌به‌ست».

شامگاهان / *šāmgāhān*: قید. / ادبی / چراکه ران؛ بانگافان؛ کاتی چراکه ران؛ سهرشه‌و. **شامگاهی** / *šāmgāhi*: صفت. شیوانگایی؛ بانگافی؛ پیوه‌ندی‌دار یان سهر به چراکه‌رانه‌وه «برنامه‌ی سامگاهی؛ برنامه‌ی شیوانگایی».

شامل / *šāmel*: (عربی) صفت. بریتی؛ بریتی؛ بریه‌تی؛ داگر؛ له‌خوگر؛ به‌رخۆده‌ر «این کتاب شامل واژه‌های امروزی است؛ ئهم کتیه بر بنیه له وشه‌ی ئه‌وړۆکه».

☐ **شامل بودن**: بریتی بوون؛ له به‌رگرتن؛ دقه‌ر گرتن «این برنامه‌ی شامل سه بخش است؛ ئهم به‌رنامه بریتید له سێ به‌ش». هه‌روه‌ها: شامل شدن

شامورتی / *šāmvûrtî, šāmûrtî, šāmortî*: [ارمنی] / اسم. که‌ل‌وپه‌لی چاوبه‌ستی؛ که‌ره‌سه‌گه‌لی که کارگه‌لی سه‌یر و سه‌مه‌ره‌ی پێده‌که‌ن.

شامورتی‌بازی / *šāmvûrtîbāzî, šāmûrtî-, šāmortî-*، ها: [ارمنی / فارسی] / اسم. / تعریض / جانقولى‌بازی؛ چاوبه‌ستی «این سامورتی‌بازیها برای چیست؟ ئهم جانقولى‌بازیانه بۆ چیه؟».

شامه / *šāme*، ها: / اسم. په‌رده؛ ده‌رسووک؛ کاژ؛ کاش: ۱. / زیست‌شناسی / په‌رده‌یه‌کی ناسک و ږوون که سیتوپلاسمی خانگه‌لی گیایی و گیانه‌وه‌ری داده‌گرئ ۲. / کالبدشناسی / کاژى؛ په‌رده‌یه‌کی ناسک، که ئه‌ندامانی هه‌ناو (وه‌ک سی، دل، گورچيله ...) داده‌پۆشی.

شامه / *šämme*: (عربی) / اسم. ۱. بۆیایی؛ هه‌ستی

برنج کیل؛ جۆدانه؛ جۆدان؛ جه‌وان؛ گوخل؛ مه‌ره‌زه‌وان؛ وه‌رزیرئ که برنج ده‌چینی.

شاليكاري / *šālikārî*: اسم. ۱. جه‌وانی؛ کار یان ږه‌وتی برنج چاندن؛ برنج وه‌شاندن ۲. / ها: / گفتاری / برنجار؛ چه‌لتوو‌کجار؛ برنجه‌جار؛ گرنجار؛ مه‌زرای برنج «همه‌ی این زمینها تا سه سال پیش شاليكاري بود؛ ته‌واو ئهم زه‌وینانه تا سێ سالی پیش چه‌لتوو‌کجار بوو».

شاليكوبی / *šālikûbî*: اسم. ۱. کار و ږه‌وتی برنج کوتان؛ چه‌لتوو‌ک کردنه‌وه؛ کوتاندنی لقى برنج بۆ جوئ کردنه‌وه‌ی دانه‌ی برنج له پێسته‌که‌ی ۲. / ها: / شوینی برنج کوتان.

شام / *šām*: اسم. ۱. شیو؛ شوم؛ شوم؛ به‌رشوئو؛ به‌رشیف؛ شیف؛ شووف؛ وێره‌گانه؛ چاشنه‌شه‌و؛ چاشنه‌شام؛ چیشتی شه‌وانه «شام خورديم و خوابيديم؛ شیومان خوارد و خه‌وتين» ۲. / ادبی / ئیواران؛ ئیواره؛ سهرئیواره؛ وێره‌گا؛ سهره‌تای شه‌و؛ سهرشه‌و «صبح و شام در خدمت او بود؛ به‌یانی و ئیواران له خزمه‌تی ئه‌ودا بوو».

شامپانزه / *šāmpānze*، ها: [از فرانسوی] / اسم. شامپانزه؛ گیانداریکی گوانداره که به دارمه‌وه ده‌ژئ و وه‌ک مرۆ ده‌نوئیی، له‌شی له‌گوریل بچوو‌کتر و لاوازتر و گوئی گه‌وره‌تره؛ شمپانزه **شامپانی** / *šāmpāny*: [فرانسوی] / اسم. شامپانی؛ شامپاین؛ جۆره شه‌راویکی که‌فاوی گازدار و سپیه: شامپاین

شامپاین / *šāpāyn*: [فرانسوی] / شامپانی **شامپو** / *šāmpo, šāmpû*، ها: [انگلیسی از هندی] / اسم. شامپو؛ ۱. سابوونی تراو، به‌تابیه‌ت ئه‌وی بۆ شۆردنی سهر به‌کار دی ۲. پێشۆرئ تراو بۆ شت‌وشۆی مووکیت، قالی و مویل.

شامت / *še'āmat, ša'āmat*: (عربی) / شامت **شامخ** / *šāmex*: (عربی) / صفت. / ادبی / به‌رز؛ بلند؛ بلیند؛ هه‌لکه‌وته؛ هه‌لکه‌وتوو «مقام شامخ؛ پله‌وپایه‌ی به‌رز».

بۆزەنی؛ بۆن هەست پیکردن <حس شامە: هەستی
بۆیایی> ۲. ئەندامی بۆن کردن.

شامی / šāmi, ها: /سم. شامی کەباب؛
شانی کەباب؛ شامی کەواو؛ شفته؛ کفته؛
کفته ناو تاوایی؛ جوړئ کەبابە لە قیمە و
ئاردی نۆکە قەنی کە لە ناو پۆندا سوور
دەکرێتەوه.

شان / šān / ۱. شانە ۲. شانە
عسل، شانە

شان / ešān, ها: /ضمیر. — یان: ۱. — شا؛
جیناوی خواوەنیەتی لکاو بۆ سیپهەم کەسی کو
<دستان؛ پایشان: دەستان؛ پایان> ۲. — ن: — ی؛
جیناوی بەرکاری لکاو بۆ سیپهەم کەسی کو
<بردستان بە خانە: بردیانی / بردنی بۆ مالهوه>.

شان / šā'n, ها: /شون: /عربی /سم. شان؛ پینگە؛
پله و پایە.

☐ در شان کسی: لەبارە ی کەسیکەوه؛ سەبارەت
بە کەسیک؛ لە مەر کەسیکەوه <این آیه در شان
'و نازل شد: ئەم ئایەتە لەبارە ی ئەوهوه هاتووەتە
خواروه> . هەر وهه: در شان چیز ی

☐ در شان کسی نبودن: شیاوی کەسیک
نەبوون؛ هیژای کەسیک نەبوون؛ لە شانی
کەسیکدا نەبوون <این کار در شان 'و نسب: ئەم
کارە شیاوی ئەو نیە> .

شانناژ / šāntāj, ها: /فرانسوی /سم. شەر و گەر؛
کار یا رەوتی هەول دان بۆ بەزاندنی لایەنی
نەیار لە رینگە ی سەفسەتە، ترو کردن،
هەلخراندنی بیسەر ان و بەرگری لە قسە کردن
یان کاریگەر بوونی قسە ی لایەنی نەیار <او خوب
بلد است شانناژ کند و حرفش را پیش ببرد: ئەو چاک
دەزانئ شەر و کەر بکا و قسە ی بیاتە بەر وه> .

شانزده / šānzdah /سم. شانزده؛ شانزە؛ شانزده؛
ژمارە ی سەرەکی دوا ی پازدە و پێش حەفدە .

شانزده: صفت. شانزە؛ شانزده: ۱. دانە یەک
زۆر تر لە پازدە ۲. شانزده یەم؛ شانزده هەم.

شانزدهم / šānzdahom /: صفت. شانزده هەم؛
شانزە یەم.

شانزدهمی / šānzdahomî /: ضمیر. شانزده هەمی؛
شانزە یەمی؛ شانزده می؛ ئەوه ی کە لە ریز، پینگە
یان جینگە ی شانزده هەمدا بی.

شانزدهمین / šānzdahomîn /: صفت.
شانزده هەمین؛ شانزده مین؛ شانزده هەم؛
شانزە یەم.

شانس / šāns, ها: /فرانسوی /سم. بەخت؛
بەختە؛ ناوچاو؛ شانس؛ تالە؛ فیشکە؛ رەشنە؛
رووچە؛ هات؛ هات و بات؛ فریشتە؛ <شانس بە تو
روی آورده، استفاده کن؛ خدا شانس بدهد: بەخت رووی
تیکردووی، کەلکی لی وەر گره؛ خودا بەخت بدا> .

☐ شانس آوردن: بەخت هێنان؛ پیوه هاتن؛
شانس بوون؛ شانس هێنان؛ بەخت یار بوون؛
هەلی چاک بۆ کەسیک هەلکەوتن <شانس
آوردم کسی آنجا نبود مرا ببیند: بەختم هینای
کەسیک لەوئ نەبوو بمبینیت> .

شانس به کسی رو آوردن: بەخت / شانس روو
کردنە کەسیک؛ شانس بە دەم کەسیکەوه
هاتن؛ بەخت / شانس گرتن؛ بەخت لە کەسی
یار بوون؛ بەخت بۆ کەسیک پەرژان؛ کەوتنە
بەختەوه ریه وه <شانس به او روی آورد و کار خوبی
پیدا کرد: بەخت رووی تیکرد و کاریکی چاک ی
دۆزییه وه> .

شانس داشتن: بەخت یار بوون؛ شانس هەبوون
<این جور وقتها سارا خیلی شانس دارد: کاتی وا سارا
زۆر بەختی یارە> .

شانس کسی گفتن: /گفتاری / بەخت روو لە
کەسی کردن / هێنان؛ بەختی کەسیک یار
بوون؛ لە گەل سەرکەوتن و رووداوی چاک
رووبەر روو بوون <پاشو شانست گفته! برنده شدی:
هەستە بەخت رووی لیت کردووه! بردووته وه> .

هەر وهه: روی شانس بودن
شانسی / šānsî /: فرانسوی /سم. بەختەکی؛ خۆ و

عسل / گفتاری

شانه‌ی بافندگی: به‌وش؛ شه؛ شانه‌ی نیوان
کری جاجم، بۆ په‌ستاوتنی پۆ.

□ شانه بالا انداختن: /کنایی/ شان هه‌لته‌کاندن؛
له ئاست شتی‌ک لالووت بوون «سانه‌اش را بالا
انداخت و چیزی نگفت؛ شانی هه‌لته‌کاند و شتیکی
نه‌گوت».

شانه خالی کردن: /مجازی/ شان لادان؛
نه‌چوونه ژیر کار «می‌خواست شانه خالی کند و
جواب مرا ندهد: ده‌یویست شان لادا و وه‌رامم
نه‌داته‌وه».

شانه زدن / کردن: شانه‌کردن؛ داهیتان؛
ئه‌ره‌ئاردی؛ ئارده‌یره؛ داه‌اوردنی موو
«موهایش را شانه کرد؛ قژی شانه‌کرد».

شانه‌ای / šānē'ī / صفت. شانه‌یی: ۱. وه‌کوو
شانه. هه‌روه‌ها: شانه‌ای شکل ۲. /گیاه‌شناسی/ به
گه‌لای ئاویت‌ه‌وه که په‌لکه‌کانی دووبه‌دوو به
دوولای دووچکه‌گه‌لای سه‌ره‌کیه‌وه بن.

شانه‌به‌سر / šānebesar / ها: /اسم/ گفتاری
تیفرگ؛ په‌پووس‌یمانه؛ چۆره‌پۆنه؛ په‌پوو
سلیمانه؛ په‌پووس‌له‌مانکه؛ بوو‌بوو‌ک‌ره؛
شانه‌سه‌ره؛ هه‌پووک؛ هه‌پوو؛ که‌له‌شیر
په‌بخه‌مبه‌ری.

شاه / šāh / ان: /اسم/ شاه؛ پادشا؛ پاوشا؛ پالش؛
پاشا؛ شاه؛ شه؛ ۱. که‌سی که ده‌سه‌لاتی
ولاتیک بۆ ماوه‌یه‌کی دل‌خواز و به‌شیوه‌ی
میرانی وه‌ئسته‌تۆ ده‌گری «شاه سوئد؛ شاه سابق؛
پادشای سوید؛ شای پیتشو» ۲. گرینگ‌ترین
مۆره‌ی شه‌تره‌نج که هه‌ر لایه‌نیکی کایه، یه‌ک
دانه‌ی هه‌یه «شاه سیاه کیش است: شای ره‌ش
کشت» ۳. له خاله‌کانی وه‌ره‌ق «شاه خشت: شای
خشت» ۴. به‌رپۆه‌به‌ری کایه‌ی شاو و وه‌زیر
«بازی شاه و وزیر: کایه‌ی شا و وه‌زیر».

□ با شاه پالوده نخوردن: /کنایی/ ئاخوهر به‌رز/
چه‌ور بوون؛ شا به‌سه‌پانی خۆ نه‌زانین؛ خۆ له

به‌خت؛ خوابه‌خته‌کی؛ شانسی؛ پر یان پووج.

شانسی^۲: قید. خوابه‌خته‌کی؛ شانسی؛ خۆ و
به‌خت؛ خواو‌راسان؛ به‌هه‌لکه‌وت «دستم را کردم
توی کشو، شانسی این آمد توی دستم: ده‌ستم کرده
نیو که‌شاوه‌که‌وه، خوابه‌خته‌کی ئه‌مه‌هاته
ده‌سمه‌وه».

شانه / šāne / ها: /اسم/ ۱. شانه؛ کۆل؛ که‌ت؛
شان؛ ناوشان؛ قو‌لی؛ قه‌لاندووش؛ ناوملان؛ نیوان
هه‌ر دوو پیل؛ به‌شی ژوورینی له‌شی مرۆ که بال
به‌له‌شه‌وه ده‌لکینن، بریتیه له ئیسکی شان،
جومگه و ماسوولکه‌کانی «شال سرخی روی شانه‌اش
انداخته بود: شالیکی سووری خستبووه سه‌ر شانی»
۲. شانه؛ شانی؛ چلچنگ؛ شه؛ شه‌ه؛ شه‌ه‌ک؛
شه‌هن؛ ئامزازی به‌ریز ددانه داری سه‌ر داهیتان
«شانه‌اش را از جیش درآورد: شانه‌که‌ی له‌گیرفانی
ده‌ره‌ینا» ۳. شه؛ به‌وش؛ ئامزازیکی وه‌ک شانه‌ی
سه‌ر بۆ شی‌کردنه‌وه‌ی خوری و... ۴. /نساجی/
ده‌فه؛ ده‌فینه؛ که‌رکووتک؛ لیفه؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک
بۆ شی‌کردنه‌وه و ته‌کووزکردنی تان‌وپۆ،
به‌تایبه‌ت خوری ۵. خه‌شاو؛ فیشه‌که‌دان؛
فیشه‌کلۆخ؛ فیشه‌که‌بند؛ شان /گفتاری/ ۶. شانه؛
ده‌فرناسیه‌کی چاو‌ه‌چاو‌ه بۆ راگرتنی شتی
ناسک «شانه‌ی تخم‌مرغ: شانه‌ی هیلکه» ۷. به‌شی
له نیوان زگ و ملی به‌ریک ده‌فر (وه‌ک بوتری؛
تونگه‌یان گۆزه) ۸. شانه؛ قه‌راخ جاده؛
په‌راویزی ریگ‌ا که بۆ وه‌ستانی ماشین
په‌چاو‌کراوه.

□ شانه به‌شانه: شان به‌شان؛ پشت به‌پشت؛
لوایلو؛ پال به‌پال؛ دوو قۆلی؛ له پال یه‌کدا.
شانه‌ی عسل: شانه‌ی هه‌نگوین؛ نانی نیشا؛
شانۆ؛ شانه‌و هه‌نگوینی؛ نانی هه‌نگفی؛
ماله‌هه‌نگ؛ کۆمابه‌ک له چاو‌ه‌گه‌لی
ریک‌وپیکی شه‌ش گۆشه له مۆم که هه‌نگ بۆ
به‌خیوکردن و پاراستنی بیچوو‌ه‌کانی و
به‌ره‌هم هینانی هه‌نگوین، چیی ده‌کا: شان

قاوه‌یی و ده‌نگی ناحه‌زموه، که نیچیری گه‌وره وه‌ک که‌رویشک‌راو ده‌کا.

شاه‌بیت / šāhbeyt / ها: / آفرسی / عربی / اسم، شابه‌یت؛ به‌هین چامه؛ ته‌ل؛ باش‌ترین و جوان‌ترین به‌یتی پارچه‌شعیریک.

شاه‌پر / šāhpar / ها: / اسم، سهر‌بال؛ شاه‌پر؛ په‌ری دروشتی مه‌ل؛ هه‌ر کام له‌و په‌ره گه‌ورانه‌ی که له‌ سهر بالی په‌له‌واران: شاه‌بال؛ شهر / ادبی

شاه‌پرک / šāhparak / شب‌پره - ۱

شاه‌پسند / šāhpasand / ها: / اسم، شاه‌په‌سند؛ شاه‌په‌سن؛ مینا؛ ته‌وقه‌گول؛ تۆقه‌گول؛ گیاده‌ریمان؛ گیاهه‌کی ئالفی یه‌ک‌ساله‌ی پازینه‌یه له‌ تیره‌ی شاه‌په‌سنان به‌ گه‌لای بر‌گه‌یی هه‌مه‌ر یان کۆز، گولی ره‌نگامه‌ی ورد و نارپک، گول‌پازینه‌ی هیشوو و به‌ری وشک و دانه‌دانه‌ی زۆروه، بۆ دهرمانی پشه‌ه‌وه و ئالووی ناو ده‌م به‌کار دئ.

شاه‌پور / šāhpûr / ها: / اسم، شاه‌پور؛ کور‌ه‌شا؛ کوری شا؛ کوروو شای؛ شازاده.

شاه‌تیره / šāhtare / ها: / گان: / اسم، شاه‌تیره؛ شه‌تیره؛ شاه‌تیره؛ شیرین‌شاه‌تیره؛ خوین‌پالین؛ چاره‌چه‌قیله؛ چارانه‌چه‌قیله؛ لیرا؛ شاپا‌قاه؛ گیاهه‌کی ئالیکه‌ی یه‌ک سالان، به‌ گولی هیشوو‌یی سوور یان ئه‌رخه‌وانی.

شاه‌توت / šāhtût / ها: / آفرسی / آرامی / اسم، توت سیاه

شاه‌تیر / šāhtîr / ها: / اسم، تیر حمال

شاهد / šāhed / عربی / اسم، شایه‌ت؛ شه‌هات؛ گۆفا؛ گه‌فا؛ گه‌وا؛ گوا؛ ۱. / ها: / ان: / شه‌ود / که‌سه‌ی که له‌ کاتی قه‌ومانی رووداو یکه‌دا له‌و شوینه‌دایه و ده‌بینی «من شاهد بوم که موتورسوار زد به‌ او: من شایه‌ت بووم که موتورسواره‌که لییدا» ۲. / ها: / ان: / شه‌ود / ئه‌وه‌ی که له‌ داد‌گادا سه‌باره‌ت به‌ بابه‌تی شایه‌تی ده‌دا ۳. / شاه‌ود / ئه‌وه‌ی که دیتنی ببیته

دیتران سهر‌تر زانین؛ ده‌مار نه‌هینان (به‌تایه‌ت به‌ بۆنه‌ی مال و سامان و پله و پایه‌وه) «حالا دیگر آزاد با ساه یانوده نمی‌خورد؛ ئیستا ئیتر ئازاد ساه به‌ سدبانی خوی نازانی».

شاه - ۲. پیش‌واژه. شا: ۱. گزنگ؛ سهره‌کی «شاهراه؛ ساه‌کلید؛ شاه‌لوله؛ شارئ؛ شاکلیل؛ شالوله» ۲. شایانه؛ خاوه‌ن چۆنه‌یه‌کی هه‌ره‌باش «ساه‌توت؛ ساه‌دانه؛ ساتوو؛ سادانه» * شا- / گفتاری

شاه‌اسپرغم / šāhesparqam / اسپرغم

شاه‌اندازی / šāhandāzi / اسم، کار یان ره‌وتی ورم لیدان؛ قسه‌ی قۆر کردن؛ فروفیشال کردن؛ هاش‌وه‌ووش کردن؛ هه‌لشلنگاندن.

شاهانه / šāhāne / صفت. شاهانه؛ شایانه: ۱. پتوه‌ندیدار یان پال‌دراو به‌ شاهوه «توجه شاهانه؛ سهرنجی سابانه» ۲. وه‌ک شا؛ به‌ ره‌وشی پاشایان «رفتار شاهانه؛ ئاکاری شاهانه» ۳. / مجازی / زۆر به‌رز؛ هه‌فیار و شکۆدار «زندگی شاهانه؛ ژبانی سابه».

شاهانی / šāhāni / اسم، شه‌ه‌یلی؛ سه‌هانی؛ ساهانی؛ سانی؛ جوړئ تری سی که زوو پی‌ده‌گا.

شاه‌باز / šāhbāz / شه‌باز

شاه‌بال / šāhbāl / ها: / اسم، شاه‌پر.

شاه‌بالا / šāhbālā / اسم، برازاوا؛ برازا‌فا؛ برازه‌ما.

شاه‌بلوط / šāhbālût / ها: / ان: / از کردی / اسم، شاه‌پروو؛ شاه‌لوو؛ که‌ستانه؛ به‌پرووه‌خاسه؛ قسه‌ه: ۱. ناوی گشتی چهن جوړه دره‌ختی گه‌وره له‌ تیره‌ی پیاله‌داران که به‌ریکی شیرین و بۆنخۆشیان هه‌یه ۲. کۆپه‌ک؛ به‌ری داری شاه‌پروو که له‌ ناو پیاله‌یه‌کی در‌کاویدایه و خوارده‌مه‌نیه.

شاه‌بووف / šāhbûf / ها: / ان: / اسم، شاه‌بوو؛ کونده‌بوو؛ کونده‌به‌بوو؛ کوندی‌بۆر؛ گایه؛ بم؛ گه‌وره‌ترین جوړی کوند له‌ ره‌گه‌زی بوو، به‌گوپی‌ه‌ری درئ و دیار، بان پشتی زهردی ئامال

ره گه نه ستوره که له دوو لاملی مړوښه و
تې ده پرن.

□ شاه رگ کسی جنیدن: /کنای/ ره گی
که سیک فرین؛ خوین له ره گدا بوون؛ تا مانی
که سیک؛ تا مهنه و یوی؛ دلی که سیک لینان؛
هیشتا زیندوو بوون «تا شاه رگ می جند دست از
این کار نمی کشم؛ تا ره کم ده فری دهس له کاره
هه لنگرم».

شاه رگ کسی را زدن: /کنای/ گیانی که سیک
کیشان؛ که سیک بردنه شهرای مهر گه وه؛
که سیک تا شهرای مهر گ نه شکسته جند کردن
«اگر شاه رگ مرا هم بزنند از حرفم بر نمی گردم؛
نه گهر کیان بشم بکیشن له قسه کانم پاشگه ز
نابمه وه»؛ شاه رگ کسی رفتن

شاه رگ کسی رفتن ☞ شاه رگ کسی را زدن
شاهزاده /šāhzāde، ها؛ -گان: /اسم. شازا؛
شازده؛ شازاده: ۱. مندالی شا ۲. که سی که له
بنه مالهی شایه.

شاهسپرم /šāhesparam / ☞ اسپر غم
شاه فسر /šāhfānar، ها؛ [فارسی/ ترکی] /اسم.
شافه نر؛ په ره یه کی پولا یینی فنه نری که له ژیر
نوده ی ماشیندایه و فنه نره کانی تری له سر
سوارن.

شاهکار /šāhkār، ها؛ /اسم. شاکار: ۱. کاری
یه کجار سهیر و سه مهر و بهر چاو «با این وزنه ای
که برداشت واقعاً شاهکار کرد؛ بهم وه زنوه هه لیگرت
به راستی شاکاری کرد» ۲. بهرهمی و پژه یی یان
هونه ری که نیشانه ی ماموستایی و لیزانی
داهینه ره که یه «گلستان سعدی از شاهکارهای ادبیات
جهان است؛ گلستانی سعادتی له شاکاره
ویژه یه کانی جیهانه».

شاه کلید /šāhkilīd - kēlīd، ها؛ [فارسی/
یونانی] /اسم. شا کلید؛ شا کلیل؛ کلیلی به ددانه ی
زوره وه که زنجیره قولفگه لی کارخانه یه کی
سازینه ری پی ده کریته وه.

هوی دهر که وتنی شتیکی تر «حضور او در محل و
خون روی لباسش شاهد این مدعا است؛ بوونی ټو له و
جیگه دا و خوینی سر جل و بهر گه که ی که وای ټم
خوازه یه» ۴. /ها/ /ادی/ رسته یان و تراوه یه ک
(شیر یان په خشان) که له سر دروستی واتای
وته یان بابه ټیک جهخت ده کا «برای هر جمله دو
تا شعر هم شاهد می آورد؛ بو هر رسته یه ک دوو
شیریش گه و دینیته وه».

□ شاهد از غیب رسیدن: گه و له ناسمانه وه
داکه وتن؛ له ناکاو هاتنی که سی که راستی
قسه یان رووداو دهر خا.
شاهد آوردن: ۱. شایه هینانه وه؛ شایه
هاوردن؛ گوفا هینان؛ گوا هینانه وه؛ هاوردن
یان ناسینه وه ی که سیک به ناو شایه
«حاضر م تا شاهد بیاورم که آن شب در خانه بودم؛
نامادم ده که س شایه بینمه وه، که ټو شه وه
له ماله وه بووم» ۲. نمونه هینان؛ باس کردنی
قسه یه ک له دیتران بو سه لماندنی راستی
وته یه ک «شعر حافظ را شاهد آورد؛ شیرعی حافظی
شایه هینا».

شاهدانه /šāhdāne، ها؛ -گان: /اسم. شاینه؛
شادانه؛ شه دانک؛ شه دانه؛ شادان؛ شاگانه:
۱. گیا که ندهر؛ گیایه کی ټالفی له تیره ی
شادانان به گه لای په نجه یی ټاوتنه ی بو ن تیر،
گولی نیر و می و گول رازینی هی شووی و بهری
فنوقی و ناو که یه کی بی ټال بومینه وه ۲. دانسه ی
ټو گیایه که چور و خوراکیه.

شاهدخت /šāhdocht، ها؛ /اسم. کچه شا؛ کچی
شا؛ کناچو؛ کناچه شای؛ شا کچ.

شاهراه /šāhrāh، ها؛ /اسم. شارپ؛ شاپا؛
شارپگه؛ راسه ری؛ کاروانه ری؛ شو سه؛ ری
سره کی که چند شار پیکه وه ده لکینی و چن
ری گجکه شی لی ده بیته وه.

شاه رگ /šāhrag، ها؛ /اسم. که زیگه؛ شاپه گ؛
شاده مار؛ ته مار؛ دهماره گه وره؛ هه ر کام له و دوو

شاهوار: هه‌لبه‌ستی نایاب.

شاهی^۱ /šāhī/ : اسم. شایی: ۱. شاهی؛ پادشاهی؛ پاوشایی؛ پالشایی؛ پالشایه‌تی؛ کاریان پله و پاییه‌ی شا «به‌شاهی نشست: به‌شایی گه‌یشت»
 ۲. /ها/ [قدیمی] یه‌که‌ی کوئی پاره‌ی ئیران به‌رانبه‌ر به‌پینج دینار ۳. /ها/ دیژنک؛ تووزه‌ک؛ ره‌شادوک؛ ته‌ره‌تیزه؛ ته‌ره‌تووزه؛ گیایه‌کی یه‌کساله‌ی بۆنخۆشه، گولی سپی دده‌ا و گه‌لاکه‌ی ده‌خورئ.

☐ شاه‌ی آبی: کووزه‌له؛ بریه‌می؛ گیاییکه خوارده‌مه‌نی، به‌گه‌لای سه‌وز و گولی سپی یان زهرده‌وه، له‌ئاودا ده‌روئ، تامی تووونی هه‌یه و بۆ ده‌رمانیش ده‌شت.

شاهی فرنگی: کک کوچ خوراکی ☐ کک کوچ شاهی: صفت. شایی؛ شاهی؛ پاوشایی؛ پاشایی؛ پادشایی؛ پتوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌شاوه «تاج شاهی: تاجی شایی».

شاهین /šāhīn/ : اسم. ۱. /ها/ باهوو؛ شاهین؛ شایه‌ن؛ شه‌هین؛ شایین؛ داری درێژی ته‌رازوو که ته‌رازوو لئ قايم ده‌که‌ن ۲. شه‌هین؛ شاهین؛ تیره‌یه‌ک له‌په‌له‌وه‌رانی رۆژ راوکه‌ری تاکه‌زی، له‌ریزی بازناسان، به‌بال و کلکی درێژ، دهن‌دووی کورتی وه‌ک قولاو که زۆر تیژفرن و نیجیریان له‌کاتی فریندا ده‌گرن: قوش ۳. /ها/ شاهین؛ شه‌هین؛ مکوړ؛ په‌له‌وه‌ریکی راوکه‌ره له‌تیره‌ی شاهین سمیلکی قاوه‌یی ئامال ره‌شی هه‌یه ۴. [نجوم] وینه‌یه‌کی گه‌ردوونی گه‌وره له‌ئاسمانی نیوه‌گۆی باکووریدا به‌شیوه‌ی باله‌وازه‌ی هه‌لۆ: عقاب.

شایانی /šāyāni/ ☐ شایایی

شایان /šāyān/ : صفت. شایان؛ هیژا؛ شیاو؛ لیها‌توو؛ وه‌شاو؛ له‌بار؛ سزاوار؛ پی‌شان؛ باو؛ حه‌ل؛ مه‌شیا؛ هه‌زی؛ به‌رکه‌تی؛ لایق؛ شایسته؛ په‌سند و له‌به‌ر دڵ و چاو.

☐ شایان توجه: شیاوی سه‌رنج؛ له‌بار بۆ ره‌چاو

شادلوله /šāhlûle/ ، ها: /اسم. شالوله؛ شابۆری؛ لولوله‌ی ئه‌ستووری سه‌ره‌کی بۆ گواستنه‌وه‌ی تراویان گاز.

شاه‌ماهی /šāhmāhi/ ، ها: /ان/ : اسم. شابۆری؛ شاماسی؛ چه‌شنی ماسی چکۆله، به‌له‌شی پووله‌که‌یی و سه‌ری بی پووله‌که، چوار درزی ئاوسی و باله‌ی نیوه‌نهرمه‌وه، که مۆره‌یان نیه و گه‌راکه‌یان تۆپه‌ل-تۆپه‌لی پیکه‌ولکاوه: شاه‌ماهی آزاد

☐ شاه‌ماهی آزاد ☐ شاه‌ماهی

شاه‌مقصود /šāhmaqsûd/ : فارسی/عربی/اسم. شامه‌قسوو؛ به‌ردیکی کاره‌بایی به‌بابه‌خ که ته‌زیحی لئ درووس ده‌که‌ن.

شاه‌نامه‌خوان /šāhnāmexān/ ، ها: /اسم. شانامه‌خوین؛ ئه‌وه‌ی که به‌ده‌نگی به‌رز و به‌ئاهه‌نگیکی تایبه‌ته‌وه شیعه‌ره‌کانی شانامه (دانراوه‌ی فیرده‌وسی، ئه‌بولقاسم مه‌نسور، ده‌ور و به‌ری ۳۲۹ - ۴۱۵ ک.م) بۆ خه‌لکی ده‌خوینیته‌وه.

هه‌روه‌ها: شاه‌نامه‌خوانی

شاه‌نشاہ /šāhanšāh/ ، ان: /اسم. شاهه‌نشاه؛ شای‌شایان؛ پالشای پالشایان؛ نازناوی شاکانی ئیران.

شاه‌نشاهی /šāhanšāhi/ : صفت. شاهه‌نشایی؛ شاهانه؛ پادشایانه؛ پاشایانه؛ پالشایانه؛ شایانه؛ پتوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌شاهه‌نشاو «دربار شاه‌نهای: کۆشکی شاه‌دنه‌شاهی».

شاه‌نشین /šāhnešīn/ ، ها: /اسم/ [قدیمی] شانشین؛ بالاخانه؛ ئۆده‌یه‌کی گه‌وره به‌له‌پی هه‌ندئ به‌رزتر و کۆله‌که‌ی رازینه‌یی یان به‌شیوه‌ی ئۆده‌یه‌کی چکۆله‌تر له‌نیو ئۆده‌یه‌کی‌تردا، بی‌ده‌رک و دیواری جوی که‌روه.

شاهوار /šāhvār/ : صفت. ۱. شاهانه؛ شایانه؛ شیاوی شایان «گوهر شاهوار: گه‌وه‌ه‌ری شاهانه»
 ۲. نایاب؛ هه‌لکه‌وته؛ زۆر باش و بی‌وینه «شعر

کردن یان ناوردانهوه.

شایایی / šāyāy / ها: / اسم. / ادبی / لیها توویی؛

هیژایی؛ لی وه شاهوویی؛ شایایی

شاییه / šāyēbe / ها: / ادبی / اسم. خلتنه؛
خهوش؛ ناپاکی؛ پیسی؛ پیوه تلاوی؛ چه په لی؛
تیکه لاوی / می خواست رفتارش عاری از شاییهی ریا
باشد؛ دهیو بیست ئاکاری به دوور له هه چه شنه
خلتهی مهاری بی: شاییه

شاید / šāyad / ها: / قید. / رهنگه؛ رهنگه؛
ویده چی؛ گاهه ن؛ گاهه ز؛ گاهه س؛ گاس؛
گاهه س؛ شایه ت؛ شایه د؛ دینایی؛ نه شئی؛
ده شئی؛ شو؛ قه می؛ شایه تا؛ لاک؛ شاکم؛
مهبت کو؛ وشه یه ک که نه گه ری روودانی
رووداو یک ده گه یینی / شاید بیاید و شاید هم
نیاید؛ رهنگه بیت و رهنگه نه بیت.

شاید و باید / šāyad-o-bāyad / ها: / اسم. / شیاو؛
ئه شیا و مه شیا؛ نه شئی و بشی / آن طور که شاید و
باید کار پیش نمی رود؛ ئەو جورە که شیاو کاره که
ناچیته پیتشه وه.

شایستگی / šāyestegî / ها: / اسم. / لیها توویی؛
ژیهاتوویی: ۱. هیژایی؛ هه ژیاتی؛ شاسه یی؛
شیاوی؛ دۆخ یان چۆنیه تی شیاو بوون / شایستگی
هر کس در هنگام کار کردن معلوم می شود؛ لیها توویی
هه ره که سیک له کاتی کارکردندا ده رده که وی
۲. دۆخ یان چۆنیه تی هه بوونی زانایی و توانایی
پتویست / او شایستگی لازم را نداشت؛ ئەو لیها توویی
پتویستی نه بوو.

شایسته / šāyeste / صفت. / شیاو؛ شایان؛ شاسه؛
لیها توت؛ ژیهاتی؛ لیها تی؛ لیها تگ؛ هیژا؛ هه ژیا؛
پیکه فتگ؛ به ژمیر؛ هه ژی: ۱. دۆخ یان چۆنیه تی
شیاوی / مقام شایسته؛ شغل شایسته؛ پله و پایه ی شیاو؛
کاری شایان ۲. بهر که تی؛ هه بوونی هیژ یان
ده رده خواردوویی ره چاو کراو / کارگر شایسته؛
کریکاری له ناتوو ۳. هاو ته راز و هاوړی له گه ل
کار یان نامانجی دیاریکراودا / تلاش شایسته؛

کردو کۆشی شیاو. ههروه ها: شایسته بودن

شایسته سالاری / šāyestesālārî / اسم. / سیاست /
هیژامه زنی؛ هیژا سالاری؛ شیاومه زنی؛ رژیمیکی
حکوممه تی که به پیتی لیها توویی / زانایی،
ئه زمون و توانایی / پایه به زان له ناویدا
هه لده بژێردری و کار و باریان پی ئه سپێردری.

ههروه ها: شایسته سالار

شایع / šāye / ادبی / صفت. / بلاو؛ په خش؛
داکه وتوو و په ره گرتوو له نیو کۆرێکدا.

شایع شدن: ۱. داکه وتن؛ بلاوه کردن؛ په ره
سهندن / بیماری اسهال در میان کودکان شایع شده
بود: نه خوشینی زگه شوړه له نیو مندالاندا
داکه وتوو ۲. دهنگو داکه وتن؛ زران؛ زریان؛
به شیهوی قاو / هه والی نه راست و نه درو / له نیو
خه لکیدا بلاوه کردن / شایع شد که می خواهند
کوبن بدهند: ددنگو داکه وت که ده یانه وی کۆپین
بدن.

شایعات / šāye'āt / ادبی / جمع / شایعه

شایعه / šāye'e / ها: / شایعات / ادبی / اسم. / دهنگو؛
وته؛ واتو؛ بهنگ و باو؛ بهندوباو؛ وته وت؛ قاو؛ گوته؛
گوته؛ گوته گوته؛ راوچاو؛ چلچاو؛ لؤغه ت؛ گوته
/ شایعه ای پخش شد که قرار است طلا گران بشود:
دهنگو یه ک داکه وت که برپاره زپ گران بیی.

شایق / šāyeq / ادبی / صفت. / ادبی / تامه زرو؛
خوازیار؛ به تاسه؛ به شهوق؛ داواکار / پدرم به
دیدارتان شایق بود؛ بابم تامه زروی دیتنتان بوو.

شائق

شایورد / šāyvard / اسم. / ادبی / خه رمانه؛ ئاخله؛
خوخینه؛ خه رمانه ی مانگ.

شنامت / šā'amat, še'amat / ادبی / اسم.
نه حسی؛ دوو مۆری؛ دۆپری؛ بیوله تی؛ به ددغه ری؛
نامه تی؛ به ویومنی؛ ناوچارو هشی؛ به دودمی.

شئون / šo'un / ات: / ادبی / جمع / شأن

شئونات / šo'unāt / ادبی / جمع / شئون

شب / šab / ها: / اسم. / شهو؛ شهف؛ شهوه؛

۳. /مجازی/ دوايين رۆژه کانی مانگی ره شه مه. شب قدر: شهوی قه در: ۱. شهوی زور پيرۆز ۲. ده شهوی ئاخري مانگی ره مه زان (زۆر تر شهواني تاقی ئەو ده شهوه).

شب هفت: حهفته؛ حهوته مين رۆژ و شهوی پاش مردنی که سئ که ره نگه هاوړی بی له گهل ری وړه سمی تایبه تدا «فردا شب هفت مادر شوهرم است: سبه یئ حهفتهی خه سومه».

شب یلدا: ۱. شهوی زستان؛ شهو زمسان؛ شهوؤ زمسانی؛ شهو یه لدا؛ یه که مين شهوی مانگی به فرانبار: شب چله

☐ شب را به روز آوردن: پۆژ کردنه وه؛ پۆوه که رده ی؛ پۆکه رده یوه؛ شهو به سهر بردن: شب را گذراندن

شب را گذراندن ☞ شب را به روز آوردن
شب شدن: شهو داهاتن؛ شهو هاتن؛ شهو گه ییشتن؛ بوونه شهو؛ شهوه ره بیه ی؛ شهوه وه ئامه ی.

شب و روز خود را ندانستن: شهو و رۆژ لی تیکچوون/ شتیوان؛ شهو و رۆونه گم بیه ی؛ گیرۆده ی خه م و په ژاره ی زور بوون.

از شب رفتن/ گذشتن: له شهو لادان؛ شهو تیتیه ر بوون؛ له شهو رۆیین؛ جه شهوی ترازیه ی «دو ساعت از شب می رود و هنوز از شام خبری نیست: دوو ساعت له شهو لایداوه و هیشتا له شۆ باسیک نیه».

شب: قید. شهو؛ شهوه؛ شهوانه؛ به شهو؛ شهوه نه؛ شهوی؛ له کاتی شهودا «شب می خوابیم؛ شب هوا تاریک است: شهو ده خهوین؛ به شهو هوا تاریکه».

شباب / šabāb / اعربی / اسم / ادبی / لاوی؛ لاوه تی؛ گهنجی؛ خورتی؛ جهوانی؛ جحیلی؛ جاهیلی؛ هه رزه کاری.

شب ادراری / šab'edrārī, šabedrārī /: افراسی / عربی / اسم / میزه لی؛ که مهرشلی؛ چۆنیه تی میزن

مهودای نیوان دوو رۆژ که له تاریک بوونی ههوا هه تا روون بوونه وه ی دیاری ده کریت؛ کاتی که به دوا ی ئیواره وه ده ست پیده کا و هه تا کازیوه ده خایی نی.

☐ شب احیا: /اسلام/ شهوی ئەحیا؛ شهوی رۆژ کردنه وه؛ ده شهوی ئاخري مانگی ره مه زان (زۆر تر شهواني تاقی ئەو ده شهوه).

شب برات: شهوی بهرات؛ شهوی پازده ی مانگی هه شته می کۆچی.

شب به شب: شهو به شهو؛ شهوانشهو؛ شهوه و شهو؛ شهونه شهو؛ هه موو شهویک «شب به شب می آمد؛ شب به شب یک قرص بخور؛ شهو به شهو ده هات؛ شهوانشهو حه بیک بخۆ».

شب پیش: دوی نی شهو؛ دوی شهو؛ هیزی شهوی.

شب تاریک: تاریکه شهو؛ شهفتاری؛ شهفتاری؛ شهوه زه نگه؛ شهوی تاریک و بی تریفه ی مانگ.

شب جمعه: شهوی هه ی نی؛ شهو جومعه؛ شهوی که به یانیه که ی هه ی نیه. هه روه ها: شب شنبه؛ شب اول ماه

شب چله ☞ شب یلدا

شب دیجور: /ادبی/ شهوی زستان؛ شهوی شووتی شکان/ هه نی شکان؛ شهوی یه لدا؛ یه که م شهوی به فرانبار ۲. /مجازی/ شهوه زه نگ؛ شهوه زه نگه؛ تاریکه شهو؛ تاریکه شهوه؛ شهوی تاریک و بی ده نگ و نه نگه سته چاو.

شب شعر: شهوی شیعر؛ ئیواره شیعر؛ ری وړه سمی کی شهوانه که چهند شاعیریک تییدا هۆزراوه کانی خۆیان بو دانیشته وان ده خویننه وه.

شب عید: ۱. شهو/ شهوی نه ورۆز؛ شهوؤ نه ورۆزی؛ دوايين شهوی ره شه مه ۲. شهوی جیژن؛ ئەو شهوه ی به یانیه که ی جیژنه

له خه ودا.

شباهت /šabāt/: [سربانی/اسم، شوبات؛ فیقریه؛ مانگی دووهمی سالی ههتاوی له پۆژژمیری بری له ولاته عهربههکاندا، که له ۱۰ یه پیهندانوهیه.

شبان /šabān: ها، ان/، [دبی/شوان؛ شقان؛ شوانه؛ میگهلوان؛ میگهلوان؛ بهرخشان؛ بهرگهلوان؛ بهرگهلوان؛ گهلوان؛ گاون.

شبان فریک /šabānfaribak: ها، ان/، [اسم، شوان خه له تینه؛ شوان خه له تینه؛ شوان هه له تینه؛ شوانه خه له تینه؛ شقانکوژ؛ شقان خاپین؛ مهلیکی پچووکی بۆره لۆکه یه له پاساری گهوره تر.

شبانگاه^۱ /šabāngāh: [اسم، [دبی/کاتی شهو؛ شهوار؛ شهووار؛ شهفتاری؛ شهفتاری (روزی تا شبانه بر کنار آب نشسته بود: پۆژیک ههتا کاتی شهو له زیواری ناوه کهوه دانیشتبوو.

شبانگاه^۲: قید. [دبی/کاتی شهو؛ شهو؛ شهو کی؛ شهو (روزی تا شب رفته بودیم و شبانه به پای حصاری خفته: پۆژیک ههتا ئیواران پۆیشتبووین و کاتی شهو له پای په رۆنیکیکدا نووستبووین.

شبانگاهان /šabāngāhan: قید. [دبی/به شهو؛ شهوانه؛ شهفانه؛ شهوگار؛ شهو؛ شهو؛ سهرانسه ری شهو؛ له کاتی شهو دا «شبانگاهان به دروازه ی شهر رسید: به شهو گه ییشته دروازه ی شار».

شبانگاهی /šabāngāhi: صفت. شهوگاران؛ شهوگاری؛ شهواری؛ پیوه نندیدار یان سهر به کاتی شهووه «نسیم شبانگاهی: شنه ی شهوگاران».

شبانگردان /šabāngardān: [شبانگردان

شبان^۱ /šabāne: صفت. شهوانه: ۱. شهوان؛ شیوان؛ شهو؛ پیوه نندیدار به شهوکیکه «غذای شبانه: خواردمه منی شهوانه» ۲. پیوه نندیدار به شهووه «کار شبانه؛ مدرسه ی شبانه؛ کاری شهوانه؛ قوتابخانه ی شهوانه».

شبان^۲: قید. شهوانه؛ شیوان؛ به شهو دا؛ به شیوان؛ له درێژی شیوانه؛ «شبان ده نفر را در منزلش جا می داد: شهوانه ده کهسی ده برده ماله وه».

شبانهروز /šabānerūz: [اسم، شهو و پۆژ؛ شهوانه پۆژ؛ یه کهسی کات (زه مان) له پۆژه لاتنیکه وه تا پۆژه لاتنیکه تر «هر شبانه روز ۲۴ ساعت است: شهو و روزیک ۲۴ سعاته».

شبانهروزی^۱ /šabānerūzi: ها، [اسم، شهوانه پۆژی؛ شهوانه پۆژی؛ فیگره یی که قوتابه کانی شهو و پۆژ له ویدان و جی خه و خوراکیان بۆ دابین کراوه: مدرسه ی شبانه روزی

شبانهروزی^۲: صفت. شهوانه پۆژی؛ شهو و پۆژی: ۱. خاوهن چالاک یه درێژی شهو و پۆژ «داروخانه ی شبانه روزی؛ مدرسه ی شبانه روزی؛ دهواخانه ی شهوانه روزی؛ قوتابخانه ی شهو و روزی» ۲. پیوه نندیدار به هه موو کاتی شهو و پۆژه وه «فعالیت شبانه روزی؛ مراقبت شبانه روزی؛ چالاک ی شهوانه روزی؛ چاوه دیری شهو و روزی».

شبان^۱ /šabāni: [اسم، [دبی/شوانی؛ شفانی؛ بهرگهلوانی؛ شوانیه تی؛ شهوونی؛ کاری ناگاداری له مهر و مالات و له وه راندنیان.

شباوین /šabāvin: ها، [اسم، [دبی/تووتاک؛ قزاوکه؛ قزاکه؛ قزالکه؛ تاق تاق که ره؛ حهق حهق که ره؛ په له وه ریکی بووناسایه، زیاتر به شهوان و به دهنگیکی ناتهاوه دهخویتی.

شباها /šabāhat, šebāhat: ها، [عربی/اسم، مانایش؛ ویکچوونی؛ ویکچوونی؛ ویکچوونی؛ وه که یه کی؛ وه که تی؛ شبه؛ درووف؛ درووب؛ فهرجی؛ تزیور؛ قام؛ میناهی؛ هاوشیوهی؛ مینین؛ چون یه کی؛ نۆلانی؛ میناکی؛ له یه ک چوونی؛ لیک چوونی؛ دۆخ یان تایبه تمه ندیه ک (وه ک بیچم، رهنگ، چۆنیته تی و...) هاوبهش له نیوان دوو یان چهند شتدا.

شباهت لفظی: ویکچوونی وته یی/زاره کی؛

په بولوله: شاهپرک ۲. / قدیمی/ چه کچه کی؛
چلی-چلی؛ چل؛ چپله می؛ چه کچه کیله؛
چه کچه کیله؛ شه فرهنگ؛ شه فره فینک؛
شه فره فیک؛ شه فره وین؛ شه فره فین؛
شه فشه فوک؛ شه فکوز؛ شه فاقوچ؛ شه فاقوچه؛
شه مه له کوره؛ مه شمو له کوره؛ شه مه له؛ شه مشه؛
شه مشه له؛ پارچک؛ جلبلی؛ چه کچه کوله؛
شه مشه مه کویره.

شبت / šebət / ها؛ / اسم. شویت؛ شیتوت؛ شویته؛
شویتوته؛ دوراخ؛ ۱. گیایه که له سه وزوات،
که لاکانی ورد و زهیتوونی رهنگی له شیوهی
چه تره ۲. گه لای نهو گیایه که بونخوش و
خورادهمه نیه و وهک هه زوئله دهیکه نه نیو
چیشته وه شود؛ شوبید [گفتاری]

شبتاب / šabtāb / ها؛ / اسم. گوله نه سستیره؛
گوله نه سستیره؛ گوله سستیره؛ گوهساره؛ گی ناساره؛
نه یره قووله؛ نه سستیروک؛ میروویهک له تیره ی
گوله نه سستیره به نه ندازه ی ۱۱ تا ۱۳ میلیمتر،
قاوه یی رهنګ، میوینه کانیا بئ بالن و له شهودا
دهدرهوشپنه وه.

شبتاب ۲: صفت. شه ونما؛ شه ودروش؛
شه وبریس؛ به تایبه تمه ندی درهوشانه وه له
تاریکیدا؛ شبنما

شبتابی / šabtābi / اسم. شه ونمایی؛ شهوی
بریس؛ شه ودروشی؛ دؤخ یان چؤنیه تی
دروشانه وه له تاریکیدا.

شېچراغ / šabčeraq / ها؛ / اسم. شه وچرا؛
گوهه ریکی دیرؤکیه که گوايه له تاریکی و
شهودا هه وهک تیشکی چرا دهدرهوشپنه وه.

شېچره / šabčare, šabčere / ها؛ / اسم.
شه وچهره؛ شه وچهره ز؛ شه وچهره؛ ناچیل و
میوه بهک که له به شهودا دهیخون.

شبح / šabah / ها؛ اشباح؛ [عربی] / اسم. ۱. تاپو؛
قهره؛ قهره نتوو؛ تارمایی؛ دؤلپا؛ تیا؛ سای؛
سامؤتک؛ سويس؛ قهراته؛ سه هور؛ سه هه نه؛

دوو یان چند وشه که وتیان وه کوو یه که،
وهک شیر (شمشیر) و شیر (خوارده مهنی).
شبهات معنوی: ویکچوونی واتایی؛ ویکچوویی
مانایی؛ دوو یان چند وشه که واتاکانیا
وه کوو یه که، وهک قورس و گران؛ په له وهر و
بالدار.

شباهنګ / šabāhang / اسم. / ادبی / ۱. [نجوم]
شعرای یمانی شعر ۲. / ها؛ / سرخوونک؛
بولبول؛ بلبل؛ بولبول؛ بلبل؛ واف؛ په له وهری
دهنگ خوشی سترانبیژ.

شېبو / šab.bū / ها؛ / اسم. شه وبو؛ شه وبون؛
شه وېوسان؛ شه فبو؛ گیابن؛ گیایه کی رازینه یی،
به گولی چوارپه ری بونخوش و زهره یان زهردی
ئامال قاوه یی (له جؤرگه ل تریدا به رهنگی سوور،
خورمایی یان بنه وش)، گه لای ساکاری باریک و
نووک تیژ و تووکنه وه: خیری

شېبه خیر / šab.bexeyr / فارسی / عربی / دعا.
شه وباش؛ شه وه وهش؛ شه ویکي خوش؛ شه و
خوش؛ ریز وشه یی که ده شهودا بو سلاو و
مال ئاوايي ده گوتری، واتا هیودارم شه و به
خوشی به رنه سهر.

شېبیدار / šab.bidār / ها؛ / صفت. شه وخنوون؛
شه ونه خووس؛ شه ونشین؛ شه ویدار؛ شه فوک؛
به تایبه تمه ندی نه خه وتن به شهودا.

شېبیداری / šab.bidārī / صفت. شه وخنوونی؛
شه وخنووسی؛ شه ونو خسی؛ شه وخنوونی؛
شه ویداری؛ رهوتی نه خه وتن له شهودا.

شېبا / šabpā / ها؛ / اسم. شه وبه یار؛ شه ویدار؛
پاریزه ری شه وانه، که سی که به شهودا پاسه وانی
بدا، به تایبه ت له نیو یاخ و مه زادا.

شېبپرواز / šabparvāz / ها؛ / صفت
/ جانورشناسی / شه وفر؛ به تایبه تمه ندی فرین له
شهودا.

شېبپره / šabpare / ها؛ / گان / اسم.
۱. شاهپرک؛ پریریک؛ په پرهرک؛ په پرهروک؛

تنۆك وه كوو شهو.

شبرو /šabrow/: صفت. شه ورؤ؛ شه وهره؛ شه فرؤ؛ ۱. به تاييه تمهندي له شهودا رويين «توبوس شبرو: پاسي شه ورو» ۲. /ها/ شه فوك؛ شه وگهره؛ شه وگهر؛ خاومن چالاكي شهوانه؛ شبرگرد

شبرو /šebro/ شبرو

شب زنده دار /šabzendedār/: ها؛ ان؛ صفت. شه و نخون؛ شه و به يار؛ شه و بيدار؛ خاومن ئوگره تي به شه و بيداري.

شب زنده داري /šabzendedāri/: ها؛ اسم. شه و نخووني؛ شه و نخووسي؛ شه و بيداري؛ شه و به ياري؛ دۆخ يان چۆنيه تي شه و بيدارمان، پتر له گهل چالاكيه كي تاييه ندا (وهك كه سي كه شهو تا به ياني ناخوئي و چاوهديري نه خوشي كه يان نويز ده خوئي يان خهريك رابواردنه) «در اردو كارمان به شب زنده داري مي گذشت: له ئوردودا كار و بارمان ههر شه و نخووني بوو».

شبستان /šabestān/: ها؛ اسم. ۱. شه و سان؛ شه و بستان؛ شه و به شه ي مزگوت كه سهرى گيراه ۲. /دبي/ نووستنگه؛ جي خهو.

شبقاز /šabqāz/: ها؛ اسم. /قديمي/ هه فشي؛ په چه؛ هه سارگه؛ هه فيز؛ هه ويز؛ هه وشه مهر؛ په چه مهر؛ هه فش؛ شه و ين؛ كۆتان؛ جيگه ي پشوداني شهوانه ي ئاژه له دهشت.

شبق /šabaq/: [معراب از فارسي] شَبَقَة

شبكاري /šabkār/: ها؛ ان؛ صفت. شه و كار؛ شه فكار؛ خاومن چالاكي پيشه يي له شهودا «پدرم شبكار است و روزها به خانه مي آيد: بایم شه و كار» و به رۆژ ديتوه بۆ مال».

شبکاری /šabkārī/: ها؛ اسم. شه و كاري؛ شه فكار؛ كار و بار يك كه له كاتي شهودا به رۆه ده چي «يك ماه است كه شبکاری مي كند تا بول بيشترى بگيرد: مانگي كه خهريكي شه و كاريه تا پاره يه كي زۆر تر وه ر بگري».

سه ههنگ؛ سه ههنده؛ ديوجامه؛ شتي خه يالي كه ديتيه بهر چاو ۲. /مجازي/ ديوه زمه؛ شه و شته ي كه ده بيتيه هوي ترس و قيني هه ميشه يي «شبح جنگ؛ شبح گرسنگي: ديوه زمه ي شه؛ ديوه زمه ي برسپه تي».

شب خسب /šabxosb/: ها؛ اسم. پاقله مارانه؛ پاقله ي ديوانه؛ دار جهوي؛ نه كاكی؛ شه و گه شه؛ گول هه وريشم؛ دار يان ده و نه يكي رازينه يي تاييه ت به ناوچه ي گهرمين، به لق و پوي چه ترئاسا، گولي زهره يان په مه يي، گه لاي ئاويته ي شانهي و په لكی وا كه شهوانه دووبه دوو ده نووشتينه وه. بۆ به ته كردني زهوي به كار دي.

شب خوش /šabxoš/: دعا. شه و يكي خوش؛ شه و باش؛ شه و وهش؛ وته يي كه شهو له كاتي ليك جودا بوونه وه ده گوترئ، واتا: به هيوام كه شه و يكي خوشتان بيت «من رفتم، شب خوش! من رويشتم، شه و يكي خوش!».

شبدر /šabdar/: ها؛ اسم. شه وهر؛ شه وهرگ؛ شه وهرگ؛ شه وهری؛ شه ودهر؛ شاوره؛ شه ودهر؛ شه فدهر؛ شور؛ هه نده قو؛ هه نده كو؛ هندكو؛ هه نه كه؛ باريزه؛ دانوك؛ سي په ره؛ سي وهره؛ گياهي كي ئالفي گولداري يه كساله، دووساله يان پايه به گه لاي سي په رهي و هيشوو گولي خري ئال، سوور، ئه رخه واني، سپي يان دوور ههنگه وه كه بۆ له وهر ي مالات ده كيئلدري.

شبرم /šaram/: صفت. /گياه شناسي/ شيرماره كيويه؛ جۆري له رووه كي شيرمار، به گولي شين و پچو كه وه، قه ده كه ي ژه هراويه.

شبرنگ /šabrang/: ها؛ اسم. شه وهرهنگ؛ ماكيكي رهنگيه كه له تاريكايدا نوور لي بدا، ده دروشيته وه.

شبرنگ ۱. صفت. ۱. /ها/ شه وهرهنگ؛ به ماكيكي رهنگي كه له نيو تاريكيدا نه گهر نوور لي بدا، به دره وشيته وه ۲. /دبي/ شهفين؛ رهش؛ تاريك و

شېگرد^۱ / šabgard ، ها: ان / اسم، شه‌فرۆ؛
شه‌ه‌وړۆ؛ چۆ‌کدار؛ شه‌وگه‌پ؛ شه‌وگه‌رد؛
جه‌زايه‌رچي؛ جه‌زايه‌رچي؛ چه‌رخه‌چي؛ پاسه‌وانی
که شه‌و له شويټيکدا کيښک ئه‌دا. به‌رانبه‌ر:
روزگرد

شېبگرد^۲: صفت. شه ورؤ؛ شه وگه؛ شه وگيل؛ شه وهره؛ به تايبه تمندی له شه ودا گهړان يان هه لسوړان.

شېگردى / šabgardî ، ها: / اسم، شهروپویی؛
شهوهروپویی؛ شهفرپویی؛ کار و باری شهوړو.

شَبگیر / šabgîr / اسم. [ادبی] کازیوه؛ کازیوه؛
 به‌ر به‌یان؛ مه‌لا بانگدان؛ به‌یانی زوو.

شبمانده / šabmānde ، ها/ : صفت. شهومنده؛ شهومنه؛ شهومن؛ شهن؛ شهنی؛ شهوی؛ پاشماوه له شهوی رابردو (زۆتر سهبارهت به پێخۆری پێنراوه) «یک پیاله آش شبمانده را آورد و گذاشت جلوی من: پیاله‌یک چێستی شهومنده‌ی هینا و یاه به‌رده‌مم».

شَبْنَامَه / šabnāme، ها: / اسم، [قدیمی] شه‌ونامه؛
 پهلواکرواره‌یی که له لایهن تاqm یان
 پیکخرواره‌یه که وه که هه‌لسوورانی نه‌ینیان هه‌یه،
 نه‌رده چی (همه جا شبنامه چسبانده بودند: له هه‌موو
 شوینیک شه‌ونامه‌یان داکوتایوو).

شب‌نیشینی / šabnešīni / ها: / اسم. شه‌ونیشینی؛ شه‌وپی‌ری؛ شه‌ف‌ب‌وری؛ شه‌ف‌ر‌ونک؛ شه‌ف‌ره‌وینک؛ شه‌ه‌هری؛ شه‌وی‌اری؛ زی‌گار؛ ئالایش؛ شه‌ومیوانی، چ له مال یان شوینیکی تر (وه‌ک میوانخانه) که زۆر تر له‌گه‌ل موسیقا، هه‌له‌په‌رکی گۆرانباده.

شبنم / šabnam ، ها: / اسم، شهونم؛ شهفتم؛ شهفتمه؛ ثاقى؛ خاف؛ خاوا؛ خوناو؛ خوناو؛ ناگو؛ ناوگ؛ ئاهنگ؛ خو؛ خوئى؛ خوه؛ ئوه؛ ئىل؛ دنگ؛ ئالشت؛ ئالشته؛ ئاوشه؛ قهراو؛ ورده نوکى نمى ههوا که له سه ر شتى سارد، به ايهت له شهوا دهنيشه .

شبکلاډ / šabkolāh ، ها/اسم، شهوکلار؛
کلاویکی پتر نهرمچن و بی لیواره که له مال یان
شهوانه کاتی نووستن دهیکه نه سهر.

شبکور / šabkûr، ها؛ ان؛ صفت. شه و کویر؛
شه و کوور؛ شه و کوور ک؛ شه و کوور؛ شه و کوور؛
تر ته میس؛ گه پ کویر؛ شه فکور؛ توووشیاری
نه خوشی شه و کویری.

شبکوری / šabkûrî / اسم، شه و کووری؛
 شه و کویری؛ شه فکوری؛ گه‌ه کویری؛ لاوازی
 سو‌مای چاو، له شه و یان له ږووناکیای زوړ
 که‌مدا.

شبکه / šabake, ها: [عربی] اسم، تۆر: ره‌شکه:

۱. تۆرچن: پیکه‌تیه‌یک له هیل، شریت، چیو یا سیمی پیک‌گه‌یشتووی تیک‌هل «شبکه‌ی هواکش: تورجیسه‌واکیش» ۲. کۆمه‌لیک له ئیزگه، هیلی راگواستنه‌وه و لقه‌کانیان «شبکه‌ی تلفن: توری ته‌له‌فون» ۳. کۆمه‌لیک له دامه‌زراوه‌ی ساناکار یان رازه‌گه‌لی سه‌ر به‌ناوچه‌یه‌کی جوگرافایی «شبکه‌ی حمل‌ونقل: شبکه‌ی راه‌های ارتباطی: توری راگواستن: توری رینگه و بان» ۴. ریک‌خراوه‌یی که ئەندامه‌کانی له‌تاقم و شوینی جیاوازدا چالاکیان هه‌یه «شبکه‌ی حزبی: شبکه‌ی قاجاق: توری حیزبی: توری قاجاخ» ۵.

تور ۵

☐ شىبىكى اىللاعاتى: تۇرى ئاسايش؛ كۆمەلىك ئامراز و كەلۈپەل و كەسانى كە بۇ كۆكرىنەۋە زانىارى كەلىكىن لى ۋەردەگىردى و زۆرتىر بۇ رىكخراۋە شۇفارى، دژە شۇفارى و ھەۋالگىرى ۋلاتىك بەكار دىن.

شبکیه / šabakiyye, ها: / اعرى / اسم. تۆپنەى
چاۋا: تۆپى چاۋا: پۇشەنى ناۋەكى ھەستىار بە
ئورۇ گۆى چاۋا، كە لە ھەشت توپى لە سەر
بەك پىك ھاتوۋە، ھەوتيان دەمارىە و يەكيان
نەگدانەيە.

ده گهل دهولت ههیه و تهواویش دهولته تی نیه.

شبه فلز: ۱. /شیمی/ نیوچه کازا؛ نیمچه کازا؛ توخمیک به تایبه تمهندی فیزیکی کازا و تایبه تمهندی کیمیاوی ناکازاوه ۲. /مجازی/ ناکازا.

شبه قاره: ۱. نیوچه به ژه ک؛ سابیه ژه ک؛ کوما وشکانیه کی گه وره (وه کوو گروئه نلاند) که به رینایی له به ژه ئاساییه کان که متره ۲. به شیکی به ریلای جیاواز یان دیاریکراو له به ژه کیکدا «شبه قاره ی هند: نیوچه به ژه کی هیند».

شبه وبا: وباى التور وب

شبهآت /šobahāt/ : (عربی) جمع شبه
شبهه /šobhe/ ، ها: شبهآت: /عربی/ اسم. گومان؛ دوودلی؛ سؤ؛ دلاودلی؛ درپونگی؛ دؤخ یان چۆنیه تیه ک که ببیته هؤی شک یان دوودلی له مهر راست یان درؤ، دروست یان هه له، چاک یان خراب بوونی شتیکه وه «حرفهای تو این شبهه را ایجاد می کند که کار ما درست نبوده است: وته کانت ئەم گومانە دینی که کارە کەمان درووس نەبووه».

شبی /šabî/ : قید. شهویک؛ شهوی؛ شهویوه؛ شهویه؛ به شهویک: ۱. له ههر شهویکدا «سبی دو ساعت کتاب می خواند: شهویک دوو ساعت کتیب ده خوینیتیه وه» ۲. له درپژایی شهویکدا «شبی هشت ساعت می خوابد: شهویک ههشت ساعت ده خوئی».

شیخون /šabîxûn/ ، ها: /اسم، شهوخوونی؛ شهوخوونی؛ شهوهوخوون؛ شهبهیخوون؛ شهوخی؛ چهیخوون؛ شهویولغار؛ دابه پزانی شهوانه بؤ سهر دوژمن «ساعت یک بامداد با شیخون به دشمن آنها را غافلگیر کردند: کاتریمیر یه کی به یانی به شهوخوونی که دایان به سهر دوژمندا شهوهاندنیان». ههروه ها: شیخون زدن

شینما /šabnemā/ : /اسم، شهونما؛ ماکیکی فوسفوری یان شهوپرنگ که له تارمایییدا ده درهوشیتیه وه.

شینما: صفت. شهونما؛ تیکهل به ماکی فوسفور یان شهوپرنگ «ساعت شبنما: کاترمیری شهونما».

شبه /šabah/ : /اسم، /کانی شناسی/ شهفه؛ شهوپرنگ؛ شهوگ؛ شهوی؛ شیا؛ به ردیکی کانگایی له جوژی لیگنیتی رهق، رهش و بریقه دار که هیله ساو ده درئ و له گه وهه سازیدا به که لکدی: شبک

— شبه /šabe/ : پیواژه. — شهوه: ۱. شهوه؛ پیوه نیدار به ژماره ی شهوان و ههروه ها پیوه نیدار به مهودای کاتی به پتی شهو «همه شبه؛ هر شبه؛ هه مووشه؛ هه رشه و» ۲. خاوهن تهمن به پتی شهو «سی شبه؛ یک شبه: سی شهوه؛ یه که شهوه».

شبه- /šebh/ : (عربی) پیشواژه. وه ک؛ — ئاسا؛ سا؛ وه کی؛ وه که- «شبه انسان: وه کمرؤ».

شبه پول: پاره ئاسا؛ ئەو مالانە ی به پیی دراو بایه خیان دیاری ده کرئ و به ئاسانی ده بنه دراو، به لام خۆیان دراو نین (وه ک به لگه به نرخه کان، به لگه قه رزیه دهوله تیه کان).

شبه جزیره: /زمین شناسی/ نیودورگه؛ گرافه؛ نیمچه جزیرگه؛ که رکه؛ جزیره ئاسا؛ که رگراف؛ نیمچه دورگه؛ زه وینیک سی لای ئاو بی و لاییکی وشکانی (وه ک نیو دورگه ی عه ره بستان).

شبه جمله: /دستور/ کلۆز؛ رسته تا؛ رسته ئاسا؛ رسته به کی به بی کردار که نیشانه ی دۆخیکی عاتیفی وه ک ئافهرین، سهر سوورمان، شادی و داخ و وه ک ئەوانە یه (وه کوو خۆزگه؛ داخه که م).

شبه حصه: ساگران تا؛ جوژی تهوی رپخۆله که سهختی و ماوه که ی که متر له گرانه تایه.

شبه رسمی: سامیری؛ نیوه دهوله تی؛ ده زگایه ک یان ری وشوینیک که په یوهندی

هه تاو؛ بریو؛ پو؛ له په؛ په له؛ له زاهی: ۱. سهرپی؛
هه لپ؛ هه لپه؛ زوو؛ زوی؛ ته لئوکه؛ تالوکه؛
سانی؛ دهف؛ دهوال؛ کار یان رهوتی نهجامدانی
کاریک له کاتیکی که متر یان به خیرایه کی
زورترهوه ۲. خیرایی؛ توندی؛ گورجی؛ کولوکی
۳. [مکانیک] چهندیتی ئال وگوری خیرایی به
پیئی کات (سانتی متر له چرکه دا).

☐ شتاب دادن: هه شتاو پیدان؛ پال پیوه
نان؛ زورکردنی خیرایی «باید به کارها شتاب
بیشتری داد؛ ده بی هه شتاوی زورتر بدری به
کاره کان».

شتاب داشتن: ۱. به تاو بوون؛ به لهز بوون؛ دهور
فره بوون «موتور شتاب زیادی داشت؛ موتوره که
زور به لهز بوو» ۲. به پهله بوون؛ بی ته شه بوون؛
به هه له داو بوون؛ پهل و پو بوون «شتاب داشت
خود را به دوستانش برساند؛ به پهله بوو خوئی
بگه ییینه هه والانی».

شتاب کردن: پهله کردن؛ لهز کرن؛ به له سه
بوون؛ وه پهله کهوتن «برای رسیدن به خانه شتاب
می کرد؛ بو گه ییشتنه ماله وه پهله ی ده کرد».

شتاب گرفتن: دهور هه لگرتن؛ دهور گرتن؛
هه شتاو گرتن؛ نامه یه وه بالی «موتور شتاب
گرفت؛ موتوره که دهوری هه لگرت».

شتابان / šetābān: قید. به پهله؛ لهز و بهز؛ به
پهله؛ به لهز؛ به هه تاو؛ به خیرایی؛ له زالهز؛
لهز گین؛ پهله باتور؛ بل؛ لهز کانی؛ تیژه – تیژه؛
بریو – بریو؛ ئازا – ئازا؛ زوو – زوو؛ هه لات – هه لات؛
به هه له داوان؛ پهله وداوان؛ هه شتاوان «شتابان
می رفت؛ به پهله ده رویشت».

شتابانندن / šetābāndan: مصدر. متعدی.
// شتابانندی: تاوت دا؛ می شتابانی: تاوده دی؛
بشتابان: تاو ده // تاو پیدان؛ هنجرانندن؛
پرتافانندن؛ پرتافانن: ۱. گوری شتیک زور کردن
۲. دهور پیی دان؛ خیرا کردن. هه روه ها:

شتابانندی

شبيه / šābih: [عربی] صفت. هاووینه؛ هاوچه شن؛
وه کوو یه ک؛ له یه ک چوو؛ هه قرات؛ ته چ؛ زاناف؛
وه ک یه ک؛ وینه ی یه ک؛ پیسه و یوی؛ به روالهت
وه ک یه ک و له بنه مادا جیاواز «بچه ها به قدری
سبه بودند که همیشه آنها را عوضی می گرفتم؛
منداله کان هینده هاووینه بوون که هه میسه لیم
ده گوران».

شبيه خوانی / šābihxāni: [عربی/فارسی] ☐
تعزیه خوانی

شبيه سازی / šābihsāzi، ها: [عربی/فارسی] اسم.
منیاک سازی؛ هاوشیه سازی؛ کار، رهوت یان
پیشه ی دروست کردن یه ک یه ک:
الف) به ره میکی پیشه یی ب) شیوه کاری
دهز گایه ک به که میوه تر.

شبيه گردان / šābihgardān: [عربی/فارسی] ☐
تعزیه گردان

شپش / šepeš، ها: /اسم. سپی؛ هه سپی؛
ئه سپی؛ هه پش؛ هه پیشی؛ ئه سپشی؛ هه سپی؛
سپی؛ سپه؛ هه شپش؛ هه شپشی؛ هه شپشی؛
گنار؛ میروویه کی چکوله یه که رهشی له قژدا و
سپیه که ی له توئی جل و به رگدا گه را ده کا و
گه وره کانیا ن نه خوئی بلاو ده که نه وه.

☐ شپش مرغ: پند؛ که پله؛ ئه سپی مریشک.

☐ شپش گذاشتن: سپی تیدان؛ سپی لیدان؛
سپی نانه وه؛ هه شپشی هورئارده ی «سرش
نسس گذاشته بود؛ سهری سپی تیدابوو».

شپشک / šepešak، ها: /اسم. میروویه کی ورد و
بی بالی رهنگ ره شه که ملوژی دار و گیایه:
شیشه

شپشو / šepešu، ها: /صفت. [گفتاری]
۱. ئه سپیون؛ سپیون؛ رشکن؛ رشکاو؛ رشکو
۲. [مجازی] چلکن؛ چه لکن؛ قیزه ون؛ گه مار؛
دژوین.

شپشه / šepeše ☐ شپشک
شتاب / šetāb، ها: /اسم. لهز؛ پهله؛ هه شتاو؛

■ صفت فاعلی: شتاباننده (تاودهر) / صفت مفعولی: شتابانده (تاودراو)

شتابدار / šetābdār / صفت. به تاو؛ به لهز؛ لهزه ی. شتابزدگی / šetābzadegī / ها / اسم. به له پهرتکی؛ هه له داوی؛ هه له په؛ تنگه تاوی؛ به له زی؛ په له پرووزه یی؛ په له پرووز کی؛ دۆخ یان چۆنیه تی به له ز بوون «با شتابزدگی خود را به اتاق رساند: به په له پرتکی خۆی گه باند هۆده کهوه».

شتابزده: قید. به په له؛ به هه له په؛ به له ز؛ گورج؛ گورجی «شتابزده گفت: من خبر ندارم: به په له گوتی: من ناگام نیه».

شتاب سنج / šetābsanc / ها / اسم. له زپتو؛ که ره سه یه ک بۆ ئەنداز ه گرتنی له ز یان دۆزینه وه و ئەنداز ه گرتنی له ره.

شتابناک / šetābnāk / صفت. [دبی] به په له؛ خیرا؛ به هه له داوان؛ به هه شتاو؛ به خیرایی زۆره وه.

شتابنده / šetābande / گان / صفت. خیرا؛ گورج؛ گورج و گۆل؛ خاوه ن خیرایی.

شتابیدن / šetābīdan / شتافتن

شتافتن / šetāftan / مصدر. لازم. // شتافتی: غارت دا؛ می شتابی: غار دده دی؛ بشتاب: غارده // غاردان؛ له زین؛ له پین؛ له زیان؛ هنجران: ۱. دهر چوون؛ راکردن؛ په کین؛ به رشیه ی؛ به خیرایی زۆره وه رۆیشتن «گویی زمان چون باد می شتافت: چما کات وه ک با ده له زی» ۲. تی ته قاندن؛ په له کردن؛ له زکرن؛ پرتافیان؛ پرتافان؛ په له که رده ی؛ به په له بۆ لایه ک رۆیشتن «به خانه شتافت: به ره و مال تیی ته قاند» * شتابیدن. هه ره وها: شتافتنی

■ صفت فاعلی: شتابنده (غاردهر) / صفت مفعولی: شتافته (غاردراو) / مصدر منفی: نشتافتن (غارنه دان) شتالنگ / šetālang / اسم. کاب؛ قاپ؛ میچ؛ جگ؛ جک؛ چوو؛ کاپ؛ ماچ؛ ده قاق؛ پی شیه ی پاشنه ی پی.

شتر / šotor / ها؛ ان / اسم. وشت؛ شوتر؛ خوشتر؛ هیشتتر؛ هه شتر؛ حیشتتر؛ وه شتر؛ هۆشتتر؛ هوشتر؛ ئشتتر؛ سار؛ سال؛ ده فه؛ ده فه ه؛ ده وه؛ ئارقانه؛ گیانه وه ریکی گواندار له تیره ی وشران، به رهنگی شه که ری ئامال خورمایی رهش، سه ری بچوو ک، ملی به رز و گوئی بچکوله وه، بۆ بار بردن، گوشت، چه رم، خوری و ته نانه ت شیریش راپیده گرن: [دبی] شتر بی کوهان: لاما؛ وشتریکی ئامریکیا به.

شتر عصارخانه: [کنایی] گای بنه؛ ئه وه ی که هه ول و ته قالا ی بی هۆ دده دا.

شتر لوک: [کنایی] لۆق؛ حووج؛ حۆل؛ درێژ تا ئیواره؛ که سنج که له ر و لاواز و درێژ و ناحه زه. شتر نقاره خانه: [مجازی] ئه وه ی که له هه ره شه و گوهر شه ناترسی.

■ شتر با بارش گم شدن: [مجازی] که ره به باره وه نو قم بوون؛ ماهه ره چنه گمه بیه ی؛ شوینی زۆر ژلۆق-پلۆق و هه لپه ر ژاو بوون «توی این خانه شتر با بارش کم می شود: له م ماله دا که ره به باره وه نو قم ده بی».

شتر در خانه ی کسی خوابیدن: [کنایی] ئه مپو له من و سبه ی له تو بوون؛ نۆره ی زه حمه ت و دژواری به که سنج گه یشتن.

شتر را با ملاقه آب دادن: [کنایی] وشت به قاپۆله به پروو ئاودان؛ ئامرازی ناله بار بۆ کاریک به کار بردن.

شتر را با نمد داغ کردن: [کنایی] هیلکه له قه ل دزین؛ به ئاو هیلکه و پۆن دروست کردن؛ له ئاو که ره گرتن؛ له سه ر ئاو ئاگر کردنه وه؛ ده رزی له چاو مار ده ره ییان؛ یه کجار زرینگ و فیل باز بوون «اینجا شتر را با نمد داغ می کنند: ئەمانه هیلکه له قه ل نه دزن».

شتر بان / šotorbān / ها؛ ان / اسم. وشتره وان؛ شوتره وان؛ ئارقانه بان؛ سالوان؛ ساره وان؛ هیشترفان؛ خوشتره وان؛ هه شترچی؛ وشترچی؛

به‌رزی زۆرتر له ۱۵۰ سانتی‌متر و سەر و مل
بێ‌پەر و تانجیکی وه‌ک کلاو خووده‌وه که
شه‌وان ده‌گه‌رێ؛ کاموواری؛ بۆمرغ

شترنج /šatranc/ [از سنسکریتی] شترنج
شتره /šatare/؛ صفت. [گفتاری] شپرز؛ شه‌له‌خته؛
شپرزه؛ شپرنۆ؛ په‌رژ و بلاو؛ رېپال.
شتری^۱ /šotorî/؛ اسم. وشتری؛ هێشتری؛
قاوه‌یی کال؛ په‌نگی قاوه‌یی کال. هه‌روه‌ها:
شتری‌رنگ

شتری^۲؛ صفت. وشتری؛ حوشتی؛ هێشتری؛
۱. قاوه‌یی کال؛ به‌ په‌نگی قاوه‌یی کال
۲. پیوه‌نیدار یان سەر به‌ وشتره‌وه (رقص
شتری؛ هه‌له‌په‌ر کیتی وشتری).

شتک /šatak/؛ اسم. پرشه؛ پرژه؛ په‌روشک؛
پریشک؛ پژگه؛ تنۆکی تراو (به‌تایبه‌ت تراوی
خه‌ست یان پیس) که به‌بێ ویست بپه‌رژێت.
شتک زدن؛ پێژان؛ پێژانی دلوپه‌گه‌لی
تراویک (خون به‌ دیوار شتک زده و خشکیده بود؛
خوین پزایو به‌ دیواردا و وشک هه‌لاتبوو).

شتل /šetel/؛ اسم. ۱. ته‌له‌که؛ پاره‌یه‌ک که
قومارخانه‌دار له‌ قوماربازانی ده‌ستینێ
۲. ده‌سخۆشانه؛ پاره‌یه‌ک به‌ ناو شادیانه که له‌

قوماربازی به‌ره‌نده‌ی ده‌ستین * شتیلی
شتم /šatm/؛ ها. /عربی/؛ اسم. /دبی/ جنیو؛
جوین؛ خۆسن؛ خوه‌سن؛ دژمان؛ دژوین؛
دژمانی؛ دووژن؛ ناتۆر.

شته /šate/؛ ها. /اسم. شه‌فی؛ شه‌ته؛ ترتول؛
شۆبه؛ شۆکه؛ شۆک؛ میروویه‌کی وردی په‌شه به
گه‌ژۆی داره‌وه ده‌نیشێ و خه‌ساری ده‌کا.
شته‌ی پالیزی؛ گه‌ژۆکی؛ دۆکه‌ی په‌لکی
بیستان.

شته‌ی نباتات؛ گه‌ژ؛ شۆکه‌ی دار و دره‌خت.

شتیلی /šitilî/ شتیل
شجاع /šocā/؛ ان. /عربی/؛ صفت. دلیر؛ بویر؛
نازا؛ وره‌دار؛ میڤ؛ میڤخاس؛ مه‌رخوز؛ به‌جه‌رگ؛

ئه‌و که‌سه چاودێری وشترانه، به‌تایبه‌ت ئه‌وه‌ی
که باریان پێ‌ده‌کیشێ.

شتر خار /šotorxār/ خارشتر
شترخان /šotorxān/؛ ها. /اسم. وشترخان؛
شوینی پاراستنی وشتران.

شترسواری /šotorsavārî/؛ اسم. وشترسواری؛
هێشترسواری؛ کاری سوار بوون له‌ سەر پشته‌ی
وشتر.

شترسواری دولا-دولا؛ [کنایی] شارده‌وه‌ی
نابه‌جی و ناشیانه.

شترق /šatarāq/؛ صوت. شریخه؛ شه‌فه؛ شه‌ق؛
ده‌نگی به‌رز و له‌نه‌کاوی شکانی شتیک (وه‌ک
چیو)، بان ده‌نگی ته‌قانی گوله.

شترگاوپلنگ /šotorgāvpalang/؛ اسم. وشترگا؛
هێشترگا؛ زه‌رافه؛ وشترپلنگ؛ وشتربه‌له‌ک.

شترگره‌به /šotorgorbe/؛ اسم. [کنایی] ورج و
عه‌با؛ که‌ر و کوله‌نجه؛ هه‌شه و کوله‌نجه؛ که‌رگه
و پرچکه؛ هه‌ر شتیکێ دزیو و ناله‌بار.

شترگلو /šotorgalû/؛ ها. /اسم. سیفون؛
وشترگه‌لوو؛ لووله‌یه‌کی چه‌ماوه که له‌ ژێر
کاسه‌ی مه‌ستراو و په‌هه‌ندا دایده‌نین.

شترماب /šotorma'āb/؛ [فارسی/عربی]؛ صفت.
[کنایی] لووت‌به‌رز؛ فیزن؛ به‌ده‌مار؛ نه‌سه‌ق‌زل؛
تێزل؛ خاوه‌ن ئاکاریکی وشک، په‌سمی و به‌
ده‌عیه و ده‌ماره‌وه (شریکش خیلی شترماب تشریف
دارد؛ شه‌ریکه‌که‌ی زۆر لووت‌به‌رز ده‌نوینێ).

هه‌روه‌ها: شترمابی

شترمرغ /šotormorq/؛ ها. ان. /اسم. وشترمرغ؛
هه‌شترمه؛ ناگرخۆره؛ حوشرمه‌ل؛ حوشرمرخ؛
وشترمریشک؛ که‌ردیکل؛ په‌له‌وه‌ریکی نه‌فر، به
سەر و مل و رانی بێ‌په‌ر یان که‌مه‌په‌ر، په‌نگی
ره‌ش و بریقه‌دار، کلک و سه‌ربالی سپه‌وه که
ماکانیان قاوه‌یی نامال خۆله‌میشیه‌و به‌رزی بری
له‌ نێره‌کانیان ده‌گاته ۲،۵ مێتر.

شترمرغ استرالیایی؛ په‌له‌وه‌ری لیڤه‌واری به‌

یه مان؛ نه ترس؛ نه ترس؛ زینخ؛ زهنه قدار؛ هؤل؛ هؤول؛ زاتدار؛ به زات؛ دلشیر؛ ویر؛ وهند؛ قادقین؛ هه ویر؛ ویرا؛ عه گیت؛ عه گید؛ عه گن؛ جوامیر؛ جامیر؛ جندی؛ به کار؛ گه پرناس؛ گه نووس؛ سهنده؛ کوپ؛ دل شوور؛ وه کار؛ جهرگ قایم؛ قهرته میر؛ فیرز؛ فیرس؛ پردل «سرباز شجاع؛ مرد شجاع؛ سهربازی دلیر؛ پیای بویر».

شجاعانه /šocā'āne/: [عربی/فارسی] صفت. نازایانه؛ نازانه؛ که لانه؛ وه ندانه؛ بویرانه؛ دلیرانه؛ میره کی؛ میرانه «دفاع شجاعانه؛ مقاومت شجاعانه؛ بهرگری نازایانه؛ خوږاگری نازایانه».

شجاعانه ^۱: قید. بویرانه؛ نازایانه؛ که لانه؛ وه ندانه؛ هاوړی ده گهل بویریدا «او شجاعانه جنگید؛ نازایانه شه ړی کرد».

شجاعت /šocā'at/: [عربی/اسم] دلیری؛ بویری؛ نازیاه تی؛ نازیایی؛ ویرایی؛ ورار؛ زراو؛ هه ناو؛ وره؛ زهله؛ زهنده؛ که؛ زهنه ق؛ زهنده ق؛ میرانی؛ هه ویری؛ هیور؛ هه و تانایش؛ هور؛ میر خاسی؛ گه پرناسی؛ هه یهیز؛ هه تره ش؛ نه تره؛ هه تره؛ چاوسووری؛ نه ترسی.

شجره /šacare/: [عربی/اسم] ره گه ز؛ ره چه له ک؛ بنه چه ک؛ بنه چه؛ بنه چه که؛ نوانه یی که پیوهندی بنه مالیه یی که سان یان گرؤیی گیانه وهران یان گیاگهل پیکه وه نیشان ده دا.

شجره نامه /šacarenāme/: [عربی/فارسی] اسم. ره گه زنامه؛ شه جهره؛ سه جهره؛ نووسراوه یی که په یوهندی که سیک له گهل پیشینانی، یان کهس و کاری خانه دانی و خزمایه تی نیوانیانی تیدا نووسراوه و گه له ک جاریش به شیوه ی نوانه نیشان دهری.

شجری /šacari/: [عربی] صفت. دارناسا؛ وه کوو دره خت؛ پهل- پهل.

شخار /šaxār/: [آرامی/اسم] شه خار؛ خوله میشی گیاه گله ی وشارؤ که له سابوون سازیدا که لکی هه یه؛ شغار

شخانک /šaxānak/: [اسم] شوله؛ شه هاب.

شخانه /šaxāne/: [اسم] به ردی ناسمانی؛ به ردی که له یوشایی نیوان گه رؤکانی ناسمانیه وه بهر وه زهوی دی؛ سینگ آسمانی

شخص /šaxs/: [اسم] اشخاص؛ [عربی/اسم] کهس؛

۱. مرؤ؛ کیس «هر شخص حق دارد آزاد زندگی کند؛ هه کهسی مافی هه یه نازاد بریت» ۲. کیس؛ خو؛ خودی مرؤ «پول به شخص او تحویل شد؛ پاره که درا به خودی کهسه که» ۳. [حقوق] تاک؛ ئه وه ی که مافی هه یه و ئه رکی له سه ر شانه «سحب حقیقی؛ شخص حقوقی؛ کهسی راسته قانی؛ کهسی حقوقی».

شخص ثالث: [حقوق] سیهم کهس؛ کهسیکی سیهم که له پیوهندی نیوان دوو کهسدا دیته ناراه «بیمه ی شخص ثالث، یعنی بیمه ی شخص یا اتومبیلی جز راننده و اتومبیل بیمه شونده؛ دابینی سیهم کهس، یانی دابین کردنی کهس یان ماشینیک بیتجه له نازوان و ماشین دابین کراو».

شخص حقوقی: [حقوق] بنکه یان نووسینگه یی که قانون به ره سمی ناسیویه (وه کوو به شدار گهی بازه رگانی).

شخص حقیقی: کهس؛ ئه و کهسه که هه یه. **شخصاً** /šaxsan/: [عربی] قید. بو؛ خو؛ خو؛ وئ؛ له لایهن خودی کهسه وه «شخصاً او را نمی شناسم، اما با برادر دوست است؛ بو خوم نایناسم، به لام له گهل برا کهمدا دوسته».

شخصی /šaxsî/: [عربی] صفت. ۱. کهسی؛ کهسین؛ خوئی؛ پیوه نیدار به مرؤ وه «وظایف شخصی؛ حقوق شخصی؛ ئه رکی کهسی؛ مافی کهسی» ۲. له/ا کهسی؛ خوئی؛ پیوه نیدار به کهسانیکه وه «اتومبیل شخصی؛ ماشین کهسی».

به رانبهر: جمعی؛ همگانی؛ عمومی ۳. له/ا شه خسی؛ به رانبه ری نیزامی «لباس شخصی؛ جل و بهرگی شه خسی».

شخصیت /šaxsîyyat/: [عربی/اسم] کهسایه تی؛

که سیه تی: ۱. گده، رهوش ت یان چۆنیه تیه که ده بیته هۆی کهوتنه بهر چاو و بایه خی که سیک له لایهن خه لکه وه (فرد با شخصیتی بود: مروه کی که ساید تی دار بوو) ۲. کۆی دانسته گه لی هه که سئ که له که سانیکی تر جیای ده کانه وه (شخصیت وسواسی: که ساید تی وه سواسی) ۳. /ها/ [حقوق] دۆخی هه بوونی قانونی (شخصیت حقوقي: که سیه نی حقوقي) ۴. /ها/ هه ره یه که له قاره مانگه لی فیلم، چیرۆک یان شانویه ک (شخصیت اصلی: شخصیت بد: که ساید تی سه ره کی؛ که ساید نی خراپ: پرسناژ

شخصیت حقوقي: [حقوق] که ساید تی حقوقي؛ ریکخراوه، بنکه یان کۆمه لی که له بواری قانونیه وه هه بوونی سه لماوه و ماف و بهر پر سایه تی هه یه.

شخصیت حقیقی: [حقوق] که ساید تی راسته قینه؛ که سئ که هه یه و هه بوونیک ی خه یالی یا گریمانه یی نیه.

شخصیت پردازی / šaxsiyyatpardāzi, ها/: [عربی/فارسی] اسم. کار یان رهوتی ناساندنی که ساید تی له چیرۆک، شانۆ یان فیلمدا له رینگای نیشان دانی تایبه تمه ندی به دهنی، وته یی، هه زری و ئاکاریه وه.

شخصی ساز / šaxsîsâz, ها/: [عربی/فارسی] صفت. خۆخوتی؛ دروستکراو (زۆرتەر خانوو) بۆ که لک لی وه ره گرتنی که سیک ی تایبه ت و نه وه ک بۆ فرۆش.

شخم / šoxm, اسم. شیو؛ شیف؛ شوو؛ شو؛ شووم؛ شوهم؛ کاش: ۱. /ها/ هیل؛ کیل؛ هیلگه لی که ده رووی زه ویدا هه لده که نه رین ۲. هیهه؛ شوو؛ شیوه مرد؛ وهرد؛ خه پر؛ گایار؛ جووت؛ جۆت؛ جفت؛ کار یان رهوتی شیف برینی زهوی بۆ چاندن.

شخم زدن: کیلان؛ کالین؛ کالیان؛ کاله ی؛ کالای؛ هیل دان؛ کاش کردن؛ جفت کردن؛

هیت که ره ده ی؛ خه پراندن؛ شووم برین؛ شیف برین؛ شو بریه ی؛ وهرد برین؛ جووت کردن؛ خه ت دان؛ هیل-هیل هه لکه ندنی رووی زهوی بۆ کشت و کال. ههروه ها: شخم خوردن

شخیص / šaxîs, [عربی] صفت. مه زن؛ مازن؛ گراگر؛ گرگر؛ هیزا (شخص شخص: مروه مه زن). شدامد / šodāmad, اسم. هات وچۆ؛ هات وچوو؛ نام و شو؛ نامه ولوه ی: ۱. ترافیک؛ گهر و خولی نامیرگه لی گواسته نه وه ۲. جه نجال؛ چروپری له هات وچوودا.

شداید / šadāyed, [عربی/اسم] ادبی] دژواری؛ تووشی؛ گرفتگ؛ گرانی؛ سه ختی؛ سه خله تی؛ چه توونی؛ چورتمه؛ تهنگی و چه له مه (تحمل شداید را نداشت: بهرگه ی دژواری نه ده گرت).

شدت / šeddât, [عربی] اسم. توندی؛ زۆری؛ گوژم: ۱. هیز؛ زهبر (از شدت ضربه بیهوش شدم: له بهر گوژمی لیدانه که بوورامه وه) ۲. زیادی؛ فره یی؛ فره هی؛ که لایا؛ کوله کول؛ سرتی (به تابیه ت له باری هیز یان گوشاره وه) (شدت روشنایی: زۆری رووناکی).

شدت گرما: گهرماهی؛ تین؛ تهوژمی گهرما؛ که لیلان؛ کل؛ کوله کولی گهرما؛ تاو؛ گهرمه وهزه؛ تاو و تینی گهرما.

شدت گرفتن/یافتن: تاو سه ندن؛ توند بوونه وه؛ زۆرگرتن؛ سه خت یان زۆرتەر بوونه وه ی گوشاری شتیک.

شدکار / šedkār, شیدار شدن / šodan, مصدر. لازم. /اشدی-بووی؛ می شوی؛ ده بی؛ بشو؛ به ۱. بوون؛ بیه ی؛ بین؛ به بار و دۆخیک دهره اتن (بزرگ شدن: گه وه بوون) ۲. روودان؛ بیه ی (جنگ شدن؛ شب شدن: شه ر بوون؛ بوونه شه و) ۳. [گفتاری] شیان؛ شییه ی؛ شیا ی؛ شیاو بوون؛ له باو بوون (نه لباس به تنش می شد و نه کفش به پایش: نه جل به بهری ده بوو نه

کردند: رۆژنامه‌کان به توندی شالوویان کرده سەر
شاره‌دار.

شدید / *šadīd* / *šadīdollah*: [عربی] صفت.
خاوێن و ته‌ی توند و تال.

شر / *šar(r)*: [عربی] / *šar(r)*: اسم. شهر: ۱. خراپی؛
به‌دی؛ خراوی ۲. [گفتاری] ئازاوه؛ گاشه؛ بشیوه.

❑ **شر پیاکردن**: شهر هه‌لگرساندن؛ شهر
ریخستن؛ ئازاوه نانه‌وه؛ شهر نانه‌وه؛
ئازاوه‌گیران؛ ئازاولی وه‌ش کهرده‌ی.

شر چیزی / کسی را کندن: شتی / که‌سیک له
مل / کۆل کردنه‌وه / خستنه‌وه؛ رزگار یان
ئاسووده بوون، به‌هۆی له‌نیو بردن یان
دووور کردنه‌وه‌ی شتی یان که‌سیک.

از شر چیزی / کسی خلاص شدن: شتی /
که‌سیک له‌کۆل بوونه‌وه؛ له‌مل بوونه‌وه‌ی
که‌سی یان شتی / «طلاق گرفت و از شر مادر
شوهرش خلاص شد: ته‌لاقی سه‌ند و خه‌سووی له
کولی بووه‌وه». هه‌روه‌ها: از شر کسی / چیزی
خلاص کردن

شر: صفت. [گفتاری] شهر؛ ئازاوه‌چی؛ گۆتال؛
ئازاوه‌گیر؛ بشیونه؛ شیوه‌نه؛ شیوین؛
سه‌ره‌سوڤه‌ره؛ جووت قۆشه؛ کیشه‌هه‌لایسین؛
شهر هه‌لایسین؛ هۆی زه‌حمه‌ت و ئاریشه «او آدم
شری بود و هر جا می‌رفت مردم را به‌ستوه می‌آورد؛
مروفتیکی شهر بوو، بۆ هه‌ر کوێ ده‌رۆشت خه‌لکی
وه‌زاله‌ده‌هینا».

شر / *šer*: اسم. [گفتاری] شره؛ بزگور؛ ریندۆل؛
تیتۆل؛ به‌رگ یان قوماشیکی شر و شیتال که
تان و پۆی یه‌کالا بۆته‌وه.

شرائط / *šarā'et*: [عربی] شرایط

شراین / *šerā'in*: [عربی] شرابین

شراب / *šarāb*: ها؛ شرابه / نامتداول: [عربی] اسم.

شەراو؛ شراو؛ مه‌ی؛ مه‌ه؛ خوارده‌وه‌ی ئەلکولی
که له‌گه‌رانه‌وه‌ی ئاوی میوه، به‌تایبه‌ت تری
به‌رهمه‌ی دی.

پیلایه‌پای ۴. کران، بارهاتن؛ ده‌سدان؛
ره‌خسان؛ ره‌خسان؛ لوان؛ لئیویه‌ی؛ بیه‌ی؛
ری که‌وتن «نسد که برویم: نه‌کرا بروین» ۵. [ادبی]
چوون؛ رۆیشتن؛ شیه‌ی؛ شیاو؛ لوه‌ی؛ لوی
«آمدوشد: هات و چوو» ۶. تپه‌پرین؛ بوورین؛ بۆرین؛
بووردن؛ تپه‌پر بوون؛ به‌سه‌رچوون؛ رابردن؛
ویه‌رده‌ی؛ شیه‌ی «روزگارم شد به‌نادانی: ژینم
تپه‌ری به‌نه‌زانی».

❑ **صفت فاعلی**: شونده (-) / صفت مفعولی: شده
(بووگ) / مصدر منفی: نشدن (نه‌بوون)

شدنی / *šodanî*: صفت. [گفتاری] بووزخۆر؛
به‌تایبه‌تمه‌ندی ئەگه‌ری روودان «ریس گفت: این
کار شدنی نیست و برایم مسئولیت دارد: به‌پرپر گوتی:
ئهم کاره‌بووزخۆر نابێ و بۆم به‌پرپرسایه‌تی هه‌یه».

شده / *šadde*: [عربی] / *šadde*: ۱. شده؛ مشکی؛
قوماشیکی ده‌ست‌چنی ئاوریشمی گوله‌نگداره
که له‌بری ناوچه‌دا وه‌ک سه‌رپیچ یان پشتین
ده‌بیه‌ستن ۲. [قدیمی] ملوانکه؛ ملوانک؛ مووروو؛
موورگ؛ ریزیکی مرواری (یان به‌رده
بایه‌خداره‌کانی‌تر) که له‌ده‌ور سه‌ر و ملدا
هه‌لێنده‌واسی.

شدیار / *šedyār*: اسم. جار؛ په‌ریز؛ کینگه‌ی
درواو؛ شدکار

شدید / *šadīd*: [عربی] صفت. توند؛ تون؛ تن؛
۱. گومره؛ سه‌خت؛ دژوار؛ به‌ته‌وژم؛ به‌هیز؛ به
زه‌حمه‌ت «ضربه‌ی شدید؛ بیماری شدید؛ لیدانی توند؛
نه‌خۆشینی سه‌خت» ۲. به‌تاو؛ به‌تین؛ تیز؛ تیز
«باران شدید؛ محبت شدید؛ بارانی به‌تاو؛ خۆشه‌ویستی
به‌تین».

❑ **شدید بودن**: توند بوون؛ به‌تین / تاو بوون
«باران شدید بود؛ باران توند بوو».

شدید شدن: تاو سه‌ندن؛ زۆرگرتن؛ تین
گیرته‌ی «بعداً شدید شد: دواپی تاوی سه‌ند».

شدیدا / *šadīdan*: [عربی] / *šadīdan*: به
تون؛ به‌سه‌ختی «روزنامه‌ها شدیدا به‌شه‌ردار حمله

شرا بخوار / šarāb xār، ها: ان: [عربی/فارسی] صفت. شہراو خور؛ شہراو خور؛ مہیخور؛ مہیخور؛ خاوہن خوو یان ھوگرہتی بہ خوار دنہوی شہراو.

شرا بہ / šarrābe، ها: [عربی/اسم. شورا بہ؛ شوراو؛ گیز؛ ریشوو؛ گولینگہ؛ گیزو گولیک؛ گیزو گولینگہ؛ ریشولہ؛ گیزو گولینگہ تہوزینی ھلواسراو بہ پہراویزی شتیک بہ تایبہت جل وبہرگہوہ: آویز

شرا بی / šarābî، [عربی/اسم. شہرا بی؛ شہراوی؛ رہنگی سووری توخی ئامال قاوہ بی. ھہر وہا: شرا بی رنگ

شرا بی: صفت. شہراوی؛ شہرا بی؛ سووری توخی ئامال قاوہ بی: ۱. بہ رہنگی شہراو ۲. پتوہندیار یان سہر بہ شہراو.

شرارت / šarārat، ها: [عربی/اسم. شہراشویی؛ گہندہ ژہ بی؛ بہدکاری؛ کار یان رہوتی ھہرا و ھوریا، شہر یان ئاژاوہ نانہوہ «گاہ در خیابان شرارت می کرد و مزاحم زن و بچہ می شد: جار و بارہ لہ شہقامدا شہرنا سویی دہ کرد و بہری بہ زن و مندالی خہلکی دہ گرت».

شرا رہ / šarāre، ها: [عربی/اسم. /ادبی] ئاورینگ؛ ئاورنگ؛ ھہورینگ؛ کریس؛ کریسک؛ کریسکہ؛ پرؤسک؛ پزیسک؛ پزیسکہ؛ پزووسک؛ پزووسکہ؛ پرسنگ؛ پرز؛ پرزگ؛ پلیز؛ پلیس؛ پزیشکہ؛ فہژن؛ بزیسک؛ چوریسک؛ قیرسک؛ بریسک؛ برووسکہ؛ شہرای ئاگر: شرر

شراع / šerā، ها: [عربی/اسم. بادہ بان؛ بادہ وان؛ بایہ وان؛ بادہوہ؛ چارؤکہ؛ ئہ یاس؛ یہلکہن؛ یہرکہن؛ چارؤکہ کی کشتیگہ لی پیشوو کہ بہ ھیزی با دہ ریشتن.

شراع الحنک / šerā'olhanak، šarā'olhanak، ها: [عربی/اسم. ملاشوو؛ مہلاژگ؛ مہلاژی؛ ملاژی؛ ملاشک؛ بن میچی زار کہ نہرمہ.

شرافت / šarāfat، šerāfat، [عربی/اسم.

۱. شہرافت؛ دؤخ یان چۆنیہ تی شہریف بوون ۲. [گفتاری] شہرف؛ ئاپروو؛ سہ خہر.

شرافتمند / šarāfatmand، šerāfat-، [عربی/فارسی] صفت. بہ شہرف؛ شہرافتہ مند: شریف شرافتمندانہ / šarāfatmandāne، šerāfat-، [عربی/فارسی] قید. شہرافتہ مندانه؛ بہ شیوہی سازگار لہ گہل شہرافتہ دا.

شرافتی / šerāfatî، šarāfatî، [عربی] صفت. شہرافتہ تی؛ پتوہندیار یان سہر بہ شہرافت.

شراکت / šerākat، ها: [عربی/اسم.

۱. ھاوبہشی؛ ھہفیشکی؛ شہریکی؛ کار یان رہوتی ھاوبہش بوون «این کار را با شراکت ہم انجام دادند: ئہم کارہ یان بہ ھاوبہشی یہ کتری بہرپتوہ برد» ۲. بہ شداری «ہر دو در آن شراکت داشتند: ھہر دوو تییدا بہ بنداریان ھہبوو».

شراکتی / šerākatî، [عربی] قید. بہ ھاوبہشی؛ بہ شہریکی؛ شہریکانہ؛ بہ ھہفیشکی «خانہ را شراکتی خریدیم: خانوہ کہمان بہ ھاوبہشی کری».

شرایط / šarāyet، [عربی/اسم. ۱. جمع شرط ۲. بار و دؤخ؛ ھہل و مہرج «شرایط برای کار مناسب نبود: بار و دؤخ بؤ کار لہ بار نہبوو» * شرائط

شرایع / šarāye، [عربی] جمع شریت

شرایین / šarayîn، [عربی] شراین؛ شراین

شرب / šorb، [عربی/اسم. /ادبی] کاری خوار دنہوہ؛ فہ خوارن؛ ئہوہ واردهی؛ نؤشین؛ نؤشان «از شرب آب آلودہ پرہیز کنید: لہ خوار دنہوہی ئاوی پیس خؤ بیاریزن».

شربت / šarbat، ها: [عربی/اسم. ۱. شہرہت؛ شہرہتہ؛ شہرہتاو؛ خوار دنہوہ یہک لہ ئاو، ئارہق یان شیلہ و ماکیکی شیرین (وہک شہکر، قہن، ھہنگوین و...) ۲. خؤشاو؛ خوہشاو؛ ئاو میوہی کولینتراو (وہک بلالووک، پرتہقال، بہی لیمو و...) یان ئارہق (وہک بیمشک، گولاو و...) لہ گہل شہکر دا ۳. شہرہت؛ شہرہتہ؛ تراوی

شرح و بسط / šarh-o-bast، ها: [عربی/اسم].
تاوئوئ؛ شروقه کاری؛ کار و پهوتی شروقه کردن
به شیوهی تهواو و به ورده کاریهوه (موضوع را
خوب شرح و بسط داده بود: بابه ته که ی چاک ناویوی
کردبوه).

شرح و تفسیر / šarh-o-tafsîr، ها: [عربی/اسم].
راژه: راه: راه: راه؛ کار و پهوتی والا کردن؛ واتا
شی کردنهوه؛ وهرزین؛ لیکدانهوه.

شرح و تفصیل / šarh-o-tafsil، ها: [عربی/اسم].
راه کاری؛ گوزارشیکی تهواو هاوړئ له گهل
ورده کاریه کانیدا.

شرحه / šarhe، ها: [عربی/اسم] / ادبی / توی؛ توا؛
پارچه یه کی ته نک له ههر شتی به تایبته
گوشت.

شرح- شرحه: خار-خار؛ لهت-لهت؛
شه قار-شه قار؛ دابه ش-دابه ش؛ نهجن-نهجن؛
پارچه-پارچه؛ جیا-جیا؛ توی-توی؛ پهل-پهل؛
توا-توا؛ تو-تو؛ له ته-له ته.

شرخو / šarxar، ها: ان: [عربی/فارسی/اسم].
کسه مال و سامانی به گیچهل، یان چهک و
سفته ی هه لگه راه، به نرخیکی هه رزان له
خواهینان ده کړئ، که له ړنگای قانونیهوه یان
به هه ره شه بیکاته پاره و به قازانج بگا.
ههروه ها: شرخی

شر / šarar؛ [عربی] شراره

شرزه / šarze؛ صفت. [ادبی] نازری؛ گرگین؛ توند
و تیژ؛ تون و تیژ؛ به خوو یان نژگرتی که لک
وهرگرتنی یه کجاره له هه موو هیژ و توان یا
نیشاناندانی تهواو تووریهی خو «شیر شیزه: شیر
نازری».

شر-شر / šoršor؛ صوت. شؤر-شؤر؛ چور-چور؛
خوړه؛ چؤر-چؤړئ؛ چوور-چار؛ شؤر-شؤر؛
گوړ-گوړ؛ خوړ-خوړ؛ خم-خم؛ خوش-خوش؛
خول-خول؛ شپ-شپ؛ دهنگی داپژانی تراو
«شر-شر آب؛ شر-شر باران: شور-سوری ئاو»

خواردنهوه بؤ دهرمان «شربت سرفه: شربه تی
کوڅه».

شربت به لیمو: لیموناد؛ شربه تی بهی که
ئاولیموی تیده کهن و دهیکولینن.

شرپا / šerpā، ها: یان: /سم. شرپا؛ ههر یه که له
کهسانی هوزگه لی ته بهت، دانیشتووی داوینی
چیاکانی هیمالیا که له که ژوانیدا کارامه بیان
هه یه و ړنځوینی و کوته بهری بؤ که ژوانه
دهره کیه کان ده کهن.

شرجی / šarcî؛ [؟] /سم. هه لماوی؛ هه وای
شیدار؛ هه وای بؤق کردوو؛ کهش و هه وای گهرم
و زور نمدار.

شرح / šarh؛ [عربی/اسم]. ۱. راهه؛ راهه؛ شروقه؛
راهه؛ نازه تی؛ نهوه ی بؤ هه والدانی پرووداوک،
دوخی یان وته یه که ده گوتړئ «جریان سفر را شرح
داد: پهوتی سه فوره که ی شروقه کرد» ۲. ها؛ شروح/
شی کردنهوه؛ نووسراوه یان وته یه که که واتای
نووسراوه یان وته یه کی دیکه ده داته وه یان
راهی له سهر ده کات «شرح دیوان نالی: شی
کردنهوه ی دیوانی نالی».

شرح حال: به سهرات. ۱. ژیننامه؛ ژیننامه
۲. دهربرینی چؤناوچؤنی بار و دوخیک.

شرح کشف: [کنایی] ثبین وحه جهر؛ خاس تا
خراو؛ گوزارش و به یانی راهه کراو هاوړئ
له گهل هه موو ورده کاریه کانیدا: شرح مبسوط
شرح مبسوط «شرح کشف

شرح وظایف: نهرکنامه؛ گوزارشتی پتوه نندیدار
به ئامانج، پله و پایه ی ړیکخراوه یی،
به ړپرسیاریه تی و نهرکه کانی پتوه نندیدار به
کار و پیشه یه که له زنجیره پیگه گه لی
دامه زراوه یه کدا.

شرح دادن: پروون کردنهوه؛ وه دهر خستنی
مه بهستی نه زانراو.

شرح کردن: راهه کردن؛ راهه کردن؛ شروقه
کردن؛ شی کردنهوه ی واتا.

حورده - حوری باران>.

شرشرد /šoršore/؛ اسم، /گفتاری/ ئاوهه لډیر؛
قهلبه زى بچووکى ده سکرد.

شرط /šart/، ها؛ شروط؛ شرایط؛ /عربی/ اسم، مهرج؛
گریو؛ گړه؛ گړو؛ هوی؛ ۱. شهرت؛ شهرته؛
به ندیواری نیوان کار یان دیارده یه که له گهل کار
یان دیارده یه کی تر، به جوړی که یه کیکیان
به بی نهوی دیکه جیبه جی نه بیت <شرط موقیت
تلاش و پیگیری است؛ مهرجی سهرکو تن ټیکوشان و
پی داگریه> ۲. کاری که جیبه جی کردن یان
به جی هیشتنی له رهوتی بریارنامه یه کدا
ونه ستو گیراوه <تخلیه ی خانه در رأس مدت شرط
شده است؛ چؤل کردنی خانوو که له سهر ماوه ی
خویدا بوته مدرج> ۳. شهرت؛ نهوه ی له
پیو بیستیکه لی کار یان پله و پایه یه که <شرط رفاقت؛
سهرسی دوستی>.

□ به شرط چاقو؛ به شهرتی چه قو؛ به مهرجی
چه قو لیدان پیش له کرین (بو شووتی و
جار-جاریش کاله ک).

□ شرط بستن؛ هویانندن؛ مچکانندن؛ گریو کردن؛
مهرج دانان؛ مهرج به ستن؛ گره و کردن/
که رده ی؛ شهرت بینه ی.

شرط کردن؛ مهرج کردن؛ مهرج دانان؛ شهرت
کردن؛ ته ی کردن؛ شهرت ره نیه ی؛ ره خسانی
باریک یان کودانی کاریک، جیبه جی کردن ی
نهرکیک له داهاتوودا وه نه ستوگرتن <با
فروشنده شرط کردم، اگر لباس اندازه ات نبود بیرم
عوض کند؛ له گهل فروشیاره که دا مهرجم دانا که
نه گهر جله که به بهرت نه بوو بیبه م، بیگوریتنه وه>.

شرط بندی /šartbandi/، ها؛ /عربی/ فارسی/ اسم،
گریو؛ مهرج؛ گړو؛ مچک؛ شهرت؛ جک؛ کاری
هویانندن؛ مچکانندن؛ بریاری دانی شتی له لای
یه کی له دوو لایه نه وه بهوی دیکه نه گهر شتیکی
دیاریکراو روو بدا یان نه دا <شرط بندی بر سر برنده
شدن اسب؛ کر بو له سهر سهرکو تنی نه سپ>.

شرطی /šartî/؛ /عربی/ صفت، مهرجی؛
۱. شهرت دار ۲. مهرجین؛ به مهرجی شتی.

□ شرطی شدن؛ /روان شناسی/ شهرتی بوون؛
مهرجی بوون؛ سهره لدانی بار و دؤخیک له
گیانداردا که له هه مبه ر دیارده یان کاریکی
دیاریکراوه وه کار دانه وه یه کی دیاریکراوی
هه بی. ههروه ها؛ شرطی کردن

شرع /šar' /؛ /عربی/ اسم، شهرع؛ شهرعه؛
۱. دین؛ شهریه عت <شرع اسلام؛ شهرعی
ئیسلام> ۲. قانونی دین <به حکم شرع؛ به
پنی شهرع>.

شرعاً /šar'an/؛ /عربی/ قید، به پنی دین؛ له
شهرعدا؛ له سهر بنه مای دینی <این عمل شرعاً
حرام است؛ نهم کاره به پنی دین حرامه>.

شرعی /šar'î/؛ /عربی/ صفت، شهرعی؛ ئایینی؛
۱. دینی؛ پیوه ندیدار به دینه وه <وظایف شرعی؛
نهرکه شهرعیه کان> ۲. تبا له گهل ئاییندا <عمل
شرعی؛ کاری ئایینی>.

شرعیات /šar'îyyāt/؛ /عربی/ اسم، شهرعیات؛
ئاموژگاری دینی، به تایه ت ئاموژیه ک که
پیوه ندی به عبادت و نهرکه دینه کانه وه
هه یه.

شرف /šaraf/؛ /عربی/ اسم، شهره ف؛ سه خه ر؛
۱. ناوچاکي و وه جی کومه لایه تی که له ریز
دانان بو بایه خگه لی نه خلایق به دی دی <شرف او
مانع می شد تا پیش دیگران سر خم کند؛ شهره فی
نه یده هیشت سهر بو کس دانه ویتی> ۲. هه فیازی
مه عنه وی؛ پهیره وی له بایه خگه لی نه خلایق
به رز <خانهای قدیم صد بار به این صاحبان مجتمعه ای
کشت و صنعت شرف داشتند؛ به گه کانی پیشو سهد
جار شهره فیان هه بوو به سهر نهم خاوه نانی
کومه گه لی کشت و پیشه ییهدا>.

□ شرف حضور یافتن؛ وه خزمه ت گه یین؛
خزمه ت گه وره یه ک گه یشتن.
شرف صدور یافتن؛ فره مان دهرچوون.

به شرف عرض رساندن: به گوئی گه‌وره‌یه‌ک گه‌یاندن.

شرف /šorof/ : [عربی/اسم] ئاسانه؛ هه‌ناز؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی له ئاسانه‌دا بوون؛ نزیك بوون.
 [در شرف] له ئاسانه‌ی «وقتی او را گرفتند در شرف ازدواج بود: کاتیک گرتیان له ئاسانه‌ی زه‌ماوه‌ن کردندا بوو».

شرفه‌دووزی /šarafedûzi/ : [عربی/فارسی/اسم، خیاطی] جۆریك گۆلدوورینی نه‌خشی گۆل و بنچکه‌که‌ی به‌شیوه‌ی ئالقه‌گه‌لێ له‌ ناو یه‌کدا.
شرقیایی /šarafyābi/، ها: [عربی/فارسی/اسم] به‌خزمه‌ت گه‌یشتن؛ چوونه‌خزمه‌ت؛ چوونه‌ژوور؛ کاری چوونه‌خزمه‌ت که‌سیکی گه‌وره‌یان خاوه‌ن پله و پایه «در روزهای شرفیایی لباس رسمی می‌پوشید و عصازنان خود را به‌دربار می‌رساند: له‌ پڕۆژانی چوونه‌ژووردا جل‌وبه‌رگی ره‌سمی له‌ به‌ر ده‌کرد و گۆچان به‌ده‌ست خۆی ده‌گه‌یاندە‌دربار».

هه‌روه‌ها: **شرقیاب شدن**

شرق /šarq/ : [عربی/اسم] پڕۆژه‌ه‌لات؛ خۆره‌ه‌لات؛ خوه‌ره‌ه‌لات؛ شەرق: ۱. هۆراسان؛ یه‌کیک له‌ چوار لای سه‌ره‌کی که‌ به‌یانیان هه‌تاو له‌ویوه‌ه‌لدیت ۲. ئەو مه‌له‌بە‌ندانه‌ی وان له‌ پڕۆژه‌ه‌لاتدا: [الف] [مجازی] ناوی گشتی ولاتانی ئاسیایی و ئافریقایی ب) [جغرافیا] ئەو به‌شه‌ له‌ گۆی زه‌وی که‌ که‌وتۆته‌ لای پڕۆژه‌ه‌لاتی گرینیوچه‌وه‌.

[در شرق اقصا: پڕۆژه‌ه‌لاتی دوور؛ (بریتی له‌ ژاپون و چین و کوره‌ و...).

شرقا /šarqan/ : [عربی/اقیله] له‌ پڕۆژه‌ه‌لاته‌وه‌؛ له‌ خۆره‌ه‌لاته‌وه‌ «شرقا محدود است به‌ یک باغ: له‌ روژه‌ه‌لاته‌وه‌ لکاوه‌ته‌ باخچه‌وه‌».

شرق‌شناسی /šarqšenāsi/ : [عربی/فارسی/اسم] پڕۆژه‌ه‌لات‌ناسی؛ پڕۆژه‌ه‌لات‌ناسی؛ خۆره‌ه‌لات‌ناسی. هه‌روه‌ها: **شرق‌شناس شرقی** /šarqi/، ها: ان: [عربی/صفت].

پڕۆژه‌ه‌لاتی؛ خۆره‌ه‌لاتی؛ خوه‌ره‌ه‌لاتی؛
 ۱. پتوه‌ندی‌دار و سه‌ر به‌ خه‌لکی شه‌رقه‌وه «موسیقی شرقی: مووسیقی روژه‌ه‌لاتی» ۲. له‌ لای پڕۆژه‌ه‌لاته‌وه «در شرقی؛ کشورهای شرقی: ده‌رگای روژه‌ه‌لاتی؛ ولاته‌ روژه‌ه‌لاتیه‌کان» * **خاوری شرک** /šerk/ : [عربی/اسم] شیرک؛ چۆنیه‌تی باوه‌ردار بوون به‌ زۆرتر له‌ یه‌ک خودا.

شرکا /šorakā/ : [عربی] جمع شرک
شرکت /šerkat/ : [عربی/اسم] ۱. هاوبه‌شی؛ کار یان ره‌وتی هاوبه‌ش بوون ۲. /ها/ به‌شداری؛ به‌شگه‌؛ هاوبه‌شگه‌؛ کۆبه‌ش؛ شیرکه‌ت؛ دامه‌زراوه‌یه‌کی مافی که‌ به‌هاقۆلی چه‌ند که‌س بۆ چالاکیه‌کی بازرگانی پیک هاتووه «شرکت صنعتی: به‌شداری که‌ی پیشه‌یی» ۳. ناوکۆیی؛ ناوبه‌شی؛ هه‌قه‌به‌شی؛ هاوبه‌شی؛ هه‌قیایی؛ هاوده‌سی یان هاوریی «شرکت در قتل: ناوکۆبی له‌ کوشتندا» ۴. به‌شداری؛ کار یان ره‌وتی بوون له‌ پڕۆژه‌سمیکدا «من هم در مجلس قمار شرکت داشتم، ولی بازی نکردم: منیش له‌ کۆری قوماردا به‌شداریم بوو، به‌لام کایه‌م نه‌کرد».

[در شرکت با مسئولیت محدود: به‌شداری که‌ی که‌ دوو یان چه‌ند که‌س به‌ده‌سمایه‌ی دیاریکراوه‌وه «بی‌ئوه‌ی به‌ش—به‌ش بکریت) تیدا هاوبه‌شن و به‌گۆیره‌ی ده‌سمایه‌ی خۆیان به‌رپرسی به‌لینگه‌لی به‌شداری که‌یانن: شرکت نسبی

شرکت بیمه: به‌شداری که‌ی دابین؛ به‌شداری که‌ی که‌ له‌ بواری پیشکesh کردنی خزمه‌تگه‌لی دابینکاریه‌وه‌ چالاکی ده‌کا. هه‌روه‌ها: **شرکت پیمانکاری؛ شرکت تولیدی شرکت صنعتی؛ شرکت ساختمان**

شرکت بین‌المللی: به‌شداری که‌ی نیونه‌ته‌وه‌یی.
شرکت تجاری: شه‌ریکه‌؛ هه‌ق‌رایي؛ به‌شداری که‌ی بازرگانی؛ بنکه‌ی هاوبه‌شی له‌ بازرگانیدا.

شرکت تضامنی: به‌شدارگهی هاوئه‌رکی؛ به‌شدارگه‌یه‌ک که هەر به‌شداریک به‌ته‌نیایی به‌رپرسی هم‌وو به‌لینه‌کانی به‌شدارگه‌یه.

شرکت تعاونی: به‌شدارگهی هه‌روه‌زی؛ دابه‌شگهی زباره‌یی؛ به‌شدارگه‌یی که به‌دهست و سه‌رمایه‌ی ده‌سته‌یان تا‌قمی بۆ یارمه‌تی دانی ئەندامانی خۆی (به‌هێنایی شتومه‌کی پتویست، فرۆشتنی به‌ره‌م‌یان به‌پێوه‌بردنی خزمه‌ته‌کان) دامه‌زراره.

شرکت چند ملیتی: به‌شدارگهی چهند نه‌ه‌وه‌یی؛ به‌شدارگه‌یی که به‌هاو‌قۆلی خه‌لکی چهند ولات، یان له‌لایه‌ن خه‌لکی ولاتی‌که‌وه له‌چهند ولاتی‌تردا داده‌مه‌زێ.

شرکت سهامی: کارجف؛ به‌شکو؛ بازرگانی هاو‌به‌شی؛ به‌شدارگه‌یی که سه‌رمایه‌که‌ی به‌ش-به‌ش کراوه و دان و ستانی‌شی پێ ده‌کړی.

شرکت عمومی: به‌شدارگهی گشتی؛ فره‌به‌ش؛ دارایی و داها‌تی که زۆر که‌سی تیدا هاو‌به‌شه.

شرکت قانونی

شرکت قهری: به‌شدارگهی ناچارى؛ هاو‌به‌ش بوونی چهن که‌س له‌مال و سامانی‌کدا به‌پێ وستی خۆیان، وه‌ک هاو‌به‌شی میراتبه‌ران له‌سامانی که‌سیدا که‌مردووه: شرکت قانونی

شرکت مضاربه‌ای: به‌شدارگهی پاره‌بازی؛ بنکه‌یی که له‌پێی وه‌رگرتنی وامی ماوه‌دار له‌خاوه‌نانی سه‌رمایه و دانی قازانجیکی له‌پیش دیاری کراو، سه‌رمایه‌ی سه‌ره‌کی خۆی دابین ده‌کا.

شرکت نسبی

شرکت داشتن: ۱. به‌شدار بوون؛ هاو‌به‌ش بوون؛ له‌ریزی تا‌قمیکدا بوون و هیندی‌ک له‌تایبه‌تمه‌ندی یان چۆنیه‌تی ئەو تا‌قمه به‌خۆگرتن «مورچه در رده‌ی حشرات شرکت دارد؛ میرووله له‌ریزی میروواندا به‌شداره»

۲. هاوده‌س بوون؛ هاو‌پێ یان هاو‌به‌ش بوون «من هم در آن کار شرکت داشتم: منیش له‌و کاره‌دا هاوده‌س بووم». هه‌روه‌ها: شرکت کردن

شرکت‌کننده / šerkatkonande، ها؛ -گان/؛ [عربی/فارسی] صفت. به‌شدار؛ هاو‌به‌ش یان هاو‌کار له‌چالاکیه‌کدا «جوانان شرکت‌کننده در مراسم برایش کف زدند و هورا کشیدند: لاوانی به‌شدار له‌پێ و سه‌مه‌که‌دا چه‌پله‌یان بۆ لیدا و کردیانه‌ قووله». شرکت‌نامه / šerkatnāme [عربی/فارسی] / اسم. به‌شدارنامه، ئە‌ساسنامه‌ی به‌شدارگه.

شرم / šarm / اسم. شهرم: ۱. هه‌ستی زیز بوونی عاتیفی به‌هۆی /الف/ گونا‌ج‌کردن و به‌هه‌له‌دا چوون ب/ هه‌بوونی عه‌یب یا که‌مایه‌سی ج/ په‌شیمانی، سه‌رکۆنه یان سووک بوون ۲. حه‌یا؛ فه‌دی؛ فه‌یت؛ ئە‌خماز؛ خۆ لا‌دان له‌ئه‌نجامدانی کارێک له‌به‌ر ترس له‌زه‌لیلی و ئاب‌روو چوون «او شرم داشت از این‌که دیگران بفهمند ترسیده‌است: شهرمی بوو له‌وه‌ی که خه‌لکی بزنان ترساوه» ۳. حه‌یا؛ فه‌دی؛ وێل؛ چاو‌روو؛ چه‌شوپێ؛ حه‌یشۆ؛ فه‌هید؛ فه‌هیت؛ دۆ‌خیکی زه‌نییه که له‌ئه‌نجامدانی کارێ که‌بێته‌هۆی ره‌نجاندن و دل‌شکاندنی که‌سێک به‌رگری ده‌کا «شرم نگذاشت به‌او بگویم چقدر از رفتارش آزرده شده‌ام: شرم نه‌یه‌یش‌ت که پتیی بترم چنده‌له‌ئاکاری دلم ئیشاوه». هه‌روه‌ها: شرم داشتن؛ شرم کردن

شرم‌حضور: شه‌رمه؛ دۆ‌خ یا په‌وتی له‌روودامان؛ شه‌رم‌کردن له‌به‌رانبه‌ر که‌سه‌یکه‌وه.

شرم‌آور / šarmāvar / صفت. ئاب‌روو‌به‌ره؛ ئاب‌روو‌به‌ره «رفتار شرم‌آور: ئا‌کاری ئاب‌روو‌به‌ره».

شرم‌زده / šarmzade / صفت. شه‌رمه‌زار؛ شه‌رم‌سار.

شرمسار / šarmsār / صفت. شه‌رمه‌زار؛ شه‌رم‌سار؛ شه‌رمه‌نده؛ سه‌رشۆر؛ ته‌ریق؛ ته‌ریق؛ درى‌به‌رده؛

رووز هرد؛ گبر.

شرمگاه /šarmgāh/؛ اسم. خه‌م‌شه؛ خه‌پشه؛ خه‌پله؛ بانه‌گا؛ بهر‌گه‌ده؛ زارگا؛ زاده‌گا؛ هیلین؛ شهرم؛ پوئک؛ هه‌ند؛ هه‌ندؤ؛ دلوو؛ بهر؛ بهر‌موسلدان؛ ئه‌و به‌ش‌ی له‌ش که که‌وتۆته سهر ئیسیکی ژیر سکه‌وه.

شرمگاهی /šarmgāhi/؛ صفت. بانه‌گایی؛ هیلینی؛ سهر به شوینی بانه‌گاوه.

شرمگین /šarmgîn/؛ صفت. [ادبی] ۱. شهرمه‌زار؛ خه‌جالت؛ تریق؛ ته‌ریق؛ سهر‌شوڤ؛ رووز هرد «بسیار شرمگین شد؛ زۆر شهرمه‌زار بوو» ۲. شهرمیون؛ شهرمو؛ شهرمن؛ شهرمین؛ به شهرم «چهره‌ای شرمگین داشت؛ سیمایه‌کی شهرمیونی بوو».

شرمندگی /šarmandegî/، ها؛/اسم. شهرمه‌زاری؛ شهرمزاری؛ ته‌ریقی؛ خه‌جالتی؛ رووز هردی؛ گبریتی؛ فه‌دیکاری؛ دۆخ‌یان چۆنیته‌ی ته‌ریقه‌وه بوون «رفتارش مایه‌ی شرمندگی است؛ ناکاری هۆی شهرمه‌زاریه».

شرمنده /šarmande/؛ صفت. شهرمه‌زار؛ شهرمزار؛ شهرمسار؛ شهرمنده؛ شهرمنه؛ فه‌دی‌کار؛ سهر‌شکه‌ستی؛ قوتۆ؛ ته‌ریق؛ چاوشۆڤ؛ چافشۆڤ؛ فه‌یتکار؛ چاوه‌به‌ره‌ژیر؛ فه‌یت‌کار؛ خه‌جالت‌بار؛ سهر‌شوڤ؛ ده‌ری‌برده؛ رووز هرد.

شرنگ /šarang/، ها؛/اسم. [ادبی] ۱. ژار؛ ژه‌هر؛ ماک‌ی ژه‌ه‌راوی ۲. کاله‌که‌مارانه؛ که‌له‌که‌مارانه؛ گوژ‌ه‌لک؛ گوژ‌الک؛ زه‌مند؛ کوزارک؛ زه‌ر‌نگ؛ گونده‌منه؛ ژوژ‌الک؛ جوژه‌رووه‌کیکی خشۆکی سالانه‌یه، یاره‌ماکه‌ی له‌شووتی ده‌چی و به‌ره‌که‌ی به‌قه‌ده‌ر شه‌مامه‌یه‌ک ده‌یی، به‌کالی، سه‌وزی خه‌ت‌خه‌ته و که‌گه‌ییشت وه‌ک شه‌مامه‌ زه‌رد ده‌یی، زۆر تاله و گه‌لیک ده‌رمانی بژی‌شکی لی به‌ره‌هم دی. هه‌روه‌ها: به‌ریک ده‌گریت که وه‌کوو گوئ وایه، بۆ کوشتی کرم ده‌کری به‌برینی ناژه‌له‌وه.

شروح /šurûh, šorûh/؛ [عربی] جمع شرح **شورو** /šârûr/، ها؛/ان؛ [عربی] صفت. شهره‌لایسین؛ جه‌نگه‌ران؛ جه‌نگه‌ری؛ به‌دفعه؛ دوزه‌مه؛ وله‌ش؛ تووش؛ شه‌رانی؛ کیشه هه‌لایسین «چند تن از افراد شورو را دور خودش جمع کرده بود؛ چهن که‌سی شهره‌لایسینی به‌ده‌ور خۆدا کو کردیۆوه».

شرو /šar-o-šûr/؛ [عربی/فارسی] اسم. [گفتاری] گورخی؛ گوریخی؛ کار و پوه‌تی گه‌ران به‌شوین کاری پر له‌مه‌ترسیه‌وه.

شروط /šurût, šorût/؛ [عربی] جمع شرط **شروع** /šurû', šorû'/؛ [عربی] اسم. ده‌سپیک؛ ده‌سپیکه‌ری؛ سهره‌تا «ساعت شروع کار؛ کاتی ده‌سپیکی کار». هه‌روه‌ها: شروع شدن؛ شروع کردن

شروور /šerr-o-ver/، ها؛/اسم. [گفتاری] هه‌لیت‌وپه‌لیت؛ هیچ‌وپوچ؛ هه‌لیان‌وپه‌لیان؛ هه‌له‌ق‌مه‌له‌ق؛ هاته‌ران-پاته‌ران؛ هه‌له‌وشاش؛ بی‌ته‌رز و پیز؛ وته‌گه‌لی بی‌سهره و به‌ره.

شروه /šarve/؛ اسم. شه‌روه؛ دووبه‌یتی ناوچه‌یی له‌زاراوه‌کانی باشووری ئیراندا که به‌تایبه‌ت له‌پرسه و شینگیریدا ده‌یخوین.

شروه‌خوانی /šarvexānî/؛ اسم. شه‌روه‌خوینی؛ شه‌روه‌بیژی؛ کاری خویندنی ئه‌و بالۆره‌تایبه‌ته به‌ئاهه‌نگیکی خه‌مینه‌وه له‌پرسه‌دا.

شره /šare/؛ [عربی] صفت. [ادبی] هه‌له‌په؛ چنۆک؛ چاف‌چنۆک؛ چاو‌چنۆک؛ چاونه‌زیر؛ چاوبرسی؛ چاف‌برسی؛ چلماس؛ چه‌لماس؛ چه‌لماسک؛ ده‌فبه‌ش؛ پر‌کیش؛ ته‌ماکار؛ لی‌شتۆک؛ هه‌فه‌ه‌فی.

شره /šorre/؛ اسم. [گفتاری] چۆره؛ شوژه؛ پویشتی تراویک به‌شیوه‌ی دلۆپگه‌لی په‌یتا-په‌یتا، پتریه‌سهر رووپه‌ریکدا «رنگ روی دیوار شره‌کرده‌بود؛ ر‌نگ به‌سهر دیواره‌که‌دا چۆر دی کردبوو».

که سانیکی دیکه‌یه.

شریک دزد: دایکه دزه؛ دهسکیس؛ دزده سهک؛ دزکه؛ پاش دز.

شریک زندگی: [کنایی] هاوسهر؛ هامسهر؛ هاوژین؛ هه‌ژین؛ هاو جووت؛ هاو جفت؛ هاوبه‌شی ژیان.

☐ شریک دزد و رفیق قافله بودن: [مجازی] سه‌گی دوولامو بوون؛ له‌گهل گورگدا گرتک خواردن و له‌گهل شواندا شین کردن؛ به‌کرویشک وتن راکه و به‌تاژی وتن بیگره؛ هاریکاری کردنی دوولایه‌نی پیشبرکێ.

شست / šast / انگشت شست، انگشت

☐ شست کسی خبردار شدن: [مجازی] با به‌گویدا دان؛ گل‌خه‌بر بۆ هینان؛ وریا بوونه‌وه؛ به‌شیوه‌ی له‌نه‌کاو و پتر به‌نه‌یتی له‌پرووداوێک ناگادار بوون (یک وقت شستش خبردار شد که می‌خواستند او را اخراج کنند: کاتی با به‌گویدا دا که ده‌یانویست ده‌ری بکه‌ن).

شستشو / šostešû, šost-o-šû / ها؛ /: اسم، گنا؛ بالاڤ؛ شوار؛ شت‌وشو؛ کار یان ره‌وتی شوژدن؛ شتن؛ ششتن؛ شواردن؛ شته‌ی.

☐ شستشوی مغزی: [کنایی] کاره‌په‌هاتی می‌شک شوژدنه‌وه؛ هه‌لپێچاندنی که‌سیک بۆ ده‌ست هه‌لگرتن له‌بروای فه‌لسه‌فی، رامیاری یان ئایینی خو‌ی و په‌سەندکردنی باوه‌ری نو‌ی، له‌پێگای گوشاری زه‌ینییه‌وه.

شستن / šostan /: مصدر، متعدی. // شستی: شوژدت؛ می‌شویی: ده‌شوژی؛ بشوی: بشۆره // شوژدن: ۱. شتن؛ شردن؛ شواردن؛ ششتن؛ شوژین؛ شوشتن؛ شووتن؛ شووردن؛ شویشتن؛ گازرکردن؛ شته‌ی؛ شوژته‌ی؛ لابردنی پیسی له‌سه‌ر شتیک به‌ئاو (یان تراوینکی‌تر) و ماکیکی خاوپن‌که‌روه ۲. شته‌وه؛ شوژدنه‌وه؛ شورته‌وه؛ ئه‌وه‌شته‌ی؛ ئه‌وه‌شوژته‌ی؛ لابردنی ماکیک (وه‌کوو په‌نگ یان نه‌سید) به‌دانانی له‌نیو

شریان / šar(a)yān / ها؛ شراین: [عربی] اسم، سووره‌ده‌مار؛ خوین‌به‌ر؛ سوورپه‌گ؛ ده‌ماری خوین راگوژ له‌له‌شدا.

شریان‌بند / šar(a)yānband /: [عربی] فارسی راگبند

شریانی / šar(a)yānî /: [عربی] صفت، سووره‌ده‌ماری؛ پیوه‌ندیدار، ویکچوو یان سه‌ر به‌سووره‌ده‌ماره‌وه «خون شیریانی: خوینی سووره‌ده‌ماری».

شریدن / šoridan /: مصدر. [گفتاری] چۆریان؛ شوژان؛ شوژیان؛ شوژه‌کردن «باران از سر و صورتش پایین می‌شربت: باران به‌سه‌ر و چاویدا دادحور».

شریر / šarîr / ها؛ ان؛ اشار: [عربی] صفت. [ادبی] شه‌رانی؛ به‌لایگر؛ شه‌ره‌ه‌لایسین؛ کیشه‌ه‌لایسین؛ جه‌نگه‌ران؛ به‌ده‌فر؛ گونجر؛ جینگن؛ تووش؛ شه‌ره‌ه‌لگیرسین؛ شه‌رفروش. شریعت / šarî'at / ها؛ شرایع: [عربی] اسم. ۱. دین ۲. نایین.

شریف / šarîf /: [عربی] صفت. ۱. به‌شه‌ره‌ف؛ خاوه‌ن شه‌ره‌ف ۲. هیزا؛ مه‌زن؛ گه‌وره؛ به‌پیز؛ پیزدار؛ پایه‌به‌رز.

شریک / šarîk / ها؛ ان؛ شرکا: [عربی] اسم، هاوبه‌ش؛ هاوپشک؛ هه‌قبه‌ش؛ هه‌مه‌ش؛ هامبه‌ش؛ براوبه‌ش؛ دۆکوت؛ هۆم‌بیه‌ر؛ ۱. هه‌م‌پشک؛ هه‌قپار؛ هه‌قبه‌هر؛ هاوپاز؛ هه‌قدار؛ ئه‌و که‌سه به‌شیک له‌مالیکی هه‌یه «او هم در این مغازه سربک است: نه‌ویش له‌م دوو‌کانه‌دا هاوبه‌سه» ۲. که‌سێ که له به‌شدارگه‌یه‌کدا به‌شی هه‌یه «سه‌م شریک خود را خرید: به‌شی هاوبشکه‌کی کری» ۳. هامیار؛ هه‌میار؛ هه‌مباز؛ که‌سێ که له کاریکدا له‌گهل که‌سانیکی‌تر هاو‌پێ یان هاوده‌سه «شریک زندگی: هاوبه‌نی ژیان».

☐ شریک جرم: هاوتاو‌ان؛ که‌سێ که له نه‌جامدانی تاوانیکدا هاوده‌سه‌ی که‌س یان

خانه را ششدانگ به نام پسرش کرد: ماله که ی
ششدانگ کرده ناو کوره که یه وه.

ششدر ^۱ /šəšdar / اسم. ششخان؛ ششخان؛
ششده؛ ششدر؛ ششدر؛ باری له کاپه ی ندر دیندا که
موره کانی یاریکاری یه کهم له شش خانیه
پهنای یه کدا جی ده گرن و ئیدی یاریکاری
دووهم هیچ موره یه کی پشتی ئه و شش
خانه ی نابزو و دهر بازی بۆ نیه.

ششدر افتادن: ششده لئ گیران؛ شش
خان لئ به سران. ۱. له ندر دیندا رپی دهر باز
بوون نه مان ۲. /کنایی/ که وتنه تهنگانه وه؛
بی دهره تان بوون؛ قه تیس داکه وتن؛
بی دهره تان مانه وه؛ دهره تان لئ بران؛ دهر باز
لئ بران؛ رپی دهر چوون نه مان.

ششدر ^۲: صفت. /مجازی/ بی دهره تان؛ بی دهر باز؛
داماو؛ قه تیس.

ششدر کردن: /کنایی/ ششده لئ گرتن؛
ششخان لئ بهستن: ۱. داخستنی شوینی
هه لاتن له کهسیک؛ رپی را کردنی کهسیک
بهستن ۲. هه لی چالاکی له کهسیک گرتن.

ششدد ^۱ /šəšsad / اسم. ششسه؛ ششسه؛
ژماره ی سهره کی پاش پینسه و نه وه و نو و
پیش له ششسه دوه ک.

ششدد ^۲: صفت. ششسه؛ ششسه؛ ۱. یه کیک
زۆرت له پینسه و نه وه و نو ۲. ششسه دم.
ششددم /šəšsadam / صفت. ششسه دم؛ به
رین، پینگه یان جینگه ی ششسه ده وه.

ششددمی /šəšsadamî / ضمیر. ششسه ده می؛
ئه وه ی له رین، پینگه یان جینگه ی
ششسه ده مدایه.

ششددمین /šəšsadamîn / صفت.
ششسه ده مین؛ به رین، رزن، پینگه یان جینگه ی
ششسه ده مه وه.

ششلول /šəšlul / اسم. شش ناگر؛ شش شار؛
شش دهر؛ ده مانچه ی توپی؛ چه کی گهر می

توینر یکدا ۳. سر پینه وه؛ لاهردنی ماکیکی
نه خواراو له سهر شتیک (وه کوو خه لووز) به ناو.
هه روه ها: شستنی

شش صفت فاعلی: شوینده (-) / صفت مفعولی: شسته
(شۆراو) / مصدر منفی: نشستن (نه شۆردن)

شسته - رفته /šosteroft / ها: / صفت. /گفتاری/
پاک و خاوین؛ پوخت و جوان؛ پاک و پوخته؛
جوانکیله؛ جوانکیله «خانه ی شسته - رفته ای داشت؛
نشین یک مقاله ی شسته - رفته بنویس؛ مالیکی
پاک و خاوینی هه بوو؛ دانیشه وتاریکی پوخت و
جوان بنووسه»؛ شسته و رفته

شسته و رفته /šoste-o-rofte / شسته - رفته
شستنی /šastî / ها: / اسم. ۱. پالیت؛ ته خته
رهنگی نه ققاشی و په سم کیشان ۲. بشکۆک؛
بشکۆژ؛ قوپچه؛ دوگمه؛ دوگمه؛ دوگمه یی که
قامکی پیوه دهر ئی تا ده زگایی بکه ویته کار
< شستی زنگ اخبار: بشکۆکی زهنگی خه بهر >.

شش ^۱ /šəš / اسم. شش؛ شش؛ ژماره ی
سهره کی دوا ی پینچ و به رای هه وت «تا شش
بشار؛ تا شش بژمیره!».

شش ^۲: صفت. شش؛ شش: ۱. یه کیک زۆرت له
پینچ دانه «شش مرد؛ شش کتاب؛ شش پیاه؛ شش
کتیب» ۲. ششهم «طبقه ی شش؛ مرتبه ی شش؛
نهۆمی ششهم؛ قۇناعی شش».

شش /šoš / ها: / اسم. سی؛ سهلی؛ سیپه لاک؛
سیپه لک؛ سه په لیک؛ سیپه لاک؛ شیشار؛
شوشی؛ شمش؛ پیلاسی؛ شی؛ پشی؛ جهرگی
سی؛ سووی؛ پشاسپی؛ پوف؛ ئەندامی هه ناسه
دان له دهر ووندا.

ششدانگ ^۱ /šəšdāng / صفت. شش دانگ؛
شش دانگ؛ هه مووی شتیک «شش دانگ حواسش به
حرفه ای معلم بود؛ شش دانگی هۆشی به لای
مامۆستاوه بوو».

ششدانگ ^۲: قید. شش دانگ؛ شش دانگ؛
شش دانگه؛ شش دانگه؛ به شیوه ی شش دانگ

یهک رهش و سپی و ۱۶ مؤره‌ی رهش و ۱۶ مؤره‌ی سپیهوه بۆ ههر یهک له کایه‌که‌ران:

شترنج

شطرنج باز / šatrancbāz, ها: لان: [معرّب] فارسی/اسم. شه‌تره‌نج‌باز؛ که‌سی که شه‌تره‌نج کایه ده‌کا.

شطرنجی / šatrančî, ها: [معرّب] صفت. شه‌تره‌نجی؛ چوارخانه؛ خانه‌خانه: ۱. به نه‌خشی چوارگۆشه‌ی یهک نایه‌ک هاوړه‌نگه‌وه «پارچه‌ی شطرنجی: قوماشی چوارخانه» ۲. به هیلگه‌لیکی یه‌کانبره‌وه «کاغذ شطرنجی: کاغه‌زی شه‌تره‌نجی».

شعائر / ša'ær: [عربی] شعایر

شعار / šo'ār, še'ār, ها: [عربی] اسم. دروشم: ۱. رسته‌یان ریزوته‌یی که داخوازی یان ئامانجی گرویه‌ک له خه‌لکی یان ریکخړاوه‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تی ده‌خاته ږوو ۲. [مجازی] گووپی؛ قسه؛ قسئ؛ وته‌ی ئارمانی یان خوش که ناچیته کار.

☐ **شعار دادن**: دروشم دان: ۱. ده‌برینی ئارمانج و داخوازی کۆمه‌لیک به‌ده‌نگی به‌رز و به‌شیویه رسته‌یان قسه‌یه‌کی دیار «دانشجویان شعار می‌دادند، توپ، تانک، مسلسل، دیگر اثر ندارد: خویندکاران دروشمیان ددها، توپ، تانک، موسلسه‌ل چیتیر باوی نه‌ماوه» ۲. [مجازی] گوتنی قسه‌ی دلخۆشکه‌رانه و زۆر جار ده‌کارنه‌چوو بۆ سه‌رنج ږاکیشانی خه‌لک و تامه‌زرۆکردنیاں «تو کارت این است که شعار بدهی، اما موقع عمل غیبت می‌زند: تو کارت ئەمەیه که دروشم بدهی، بەلام له کاتی کرده‌وه‌دا نوقم ده‌بی».

شعاع / šo'ā', ها: اشعه: [عربی] اسم. ۱. تیشک؛ تریسک؛ تیژک؛ تیژیژ؛ تیروژ؛ تیژ؛ تیژ؛ تیژهژ؛ لیسک؛ به‌شت؛ کورزه؛ تیجیه؛ لیزگ «شعاع نور: تیشکی نوور» ۲. تیسک؛ ده‌سته تیشک

که‌مه‌ری که شه‌ش گولله ده‌خوات: **رۆلور**

ششولبند / šēšlûlband, ها: صفت. [کناپی]

زۆربیز؛ که‌له‌گا؛ خاوه‌ن خوو یان ئۆگره‌تی زۆربیز و به‌چه‌ک هه‌هه‌له‌خه‌لک کردن.

ششم / šēšom, صفت. شه‌شه‌م؛ ششم؛ به‌ریز، رزن، پیگه یان جیگه‌ی شه‌شه‌وه.

ششمی / šēšomî, ها: ضمیر. شه‌شه‌می؛ شه‌شه‌مین؛ شه‌شه‌مین؛ ئه‌وه‌ی له‌ریز، پیگه یان جیگه‌ی شه‌شه‌مه‌وه‌یه.

ششمین / šēšomîn, صفت. شه‌شه‌مین؛ شه‌شه‌مین؛ ئه‌وه‌ی له‌ریز، پیگه یان جیگه‌ی شه‌شه‌دا‌یه.

شصت ¹ / šast, اسم. شه‌ست؛ شه‌س؛ شپست؛ هیرقیستی؛ شه‌یشتی؛ شه‌ش چهل ده؛ ژماره‌ی سه‌ره‌کی پاش په‌نجا و نۆ و پیش له شه‌ست و یه‌ک.

شصت ²: صفت. شه‌ست؛ شه‌س؛ شپست: ۱. یه‌کی زۆرتر له په‌نجا و نۆ ژماره ۲. شه‌سم؛ شه‌سته‌م؛ شپسته‌م؛ شه‌سوم.

شصتم / šastom, صفت. شپسته‌م؛ شه‌سته‌م؛ شه‌سم؛ شه‌سوم؛ به‌ریز، رزن، پیگه یان جیگه‌ی شه‌سته‌وه.

شصتمی / šastomî, ضمیر. شه‌سته‌می؛ شه‌سه‌می؛ شه‌سومی؛ ئه‌وه‌ی له‌ریز، پیگه یان جیگه‌ی شه‌سته‌مه‌وه‌یه.

شصتمین / šastomîn, صفت. شه‌سته‌مین؛ شپسته‌مین؛ شه‌ستومین؛ به‌ریز، رزن، پیگه یان جیگه‌ی شه‌سته‌مه‌وه.

شط / šat, ها: [عربی] اسم. شه‌ه؛ شه‌ت؛ شاپۆ؛ ږووباری گه‌وره که له پیک‌گه‌یشتنی دوو یان چه‌ند چۆم پیک دیت.

شطرنج / šatranc, [معرّب] از پهلوی/اسم. شه‌تره‌نج؛ شاترنج؛ شاتورنج؛ شترنج؛ شه‌ترنج؛ سه‌تررنج؛ یاریه‌کی دوو که‌سی به‌سه‌ر په‌ره‌یه‌کی چوارگۆشه‌وه به ۶۴ خانۆی یه‌ک نا

باری دیاریکراوی وهئەستۆیه یان له ناوچهیه کی دیاریکراودا چالاکی ههیه «شعبدی بانک: لئی بانک».

شعر / še't / ها؛ اشعار: [عربی] / اسم، شیعیر؛ هۆزان: ۱. هۆنه؛ ههلبهست؛ هۆنراوه؛ هلبهست؛ نهوشه؛ وتهیی که کیش، بهشاوهند (قافیه) و واتای ههیه ۲. هلبهست؛ وتهی کیشدار ۳. بهرهه می ئەزموو، بینین، ههست و داهینانی هونهری شاعیر ۴. / تعریض / قسه؛ وتهیه کی جوان که له کار نایه «سادگی، قناعت، زندگی در دامن طبیعت، اینها که می گویی شعر است: ساکاری، چاوتیری، ژبان له داوینی سروشتدا، ئەمانه که دهلیی هه مووئین».

شعر آزاد: شیعری نازاد؛ شیعری باز؛ شیعری نوئ؛ ههلبهستی که پهیرهوی ئاههنگ و کیش و بهشاوهند نیه: شعر نو شعر بزمی شعر غنایی شعر بند تنبانی: / کنایی / میعر؛ وتهی کیشدارئ که بایهخی هونهری نیه.

شعر بی معنی: شیعری بی واتا؛ شیعری بی ناوهڕۆک؛ ههلبهستی که ههست و هزری تیدا نیه و تهنیا به پیتی بنهماگهلی شیعری هۆنراوتهوه.

شعر تعلیمی: شیعری پهروهردیهی؛ شیعری ئامۆزگاریانه؛ ههلبهستی که لایهنی پهروهردیهی و خووخدهیی تیدا ههیه.

شعر تغزلی شعر غنایی شعر حماسی: شیعری پالهوانی؛ شیعری ئازایهتی؛ ههلبهستی که باسی پالهوانی و بویری هیندی کهس دهکا.

شعر سپید / سفید: شیعری سپی؛ جۆریک ههلبهستی نازاد (له ویژهی ئورووپادا) که زۆرتر پینج برهگی و بی بهشاوهنده.

شعر عروزی: شیعری عهرووزی؛ ههلبهستی که سهرتاسهری کیشیکی دیاریکراوی (به

۳. شوعاع؛ نیوتیره؛ له ته هیلئیکی راست که ناوهندی جهغز یان گو دهلکئیی به دهویرهوه «شعاع دایره: شوعاعی جهغز» ۴. گزنگ؛ گزینگ؛ تیریز؛ هیلئیکی گریمانیهی که نوور لهوئوه تیشک ئەداتهوه «شعاع خورشید: گزنگی ههتاو».

شعاعی / šo'ā'i / [عربی] صفت. تیشکی؛ شوعاعی؛ پالدرایان سه به شوعاعهوه.

شعایر / ša'āyer / [عربی] / اسم، ۱. ئامانجگهل؛ ئارمانجگهل؛ ئارمانی؛ دۆزگهل «شعایر ملی: دروشمگهلی نه تهوهی» ۲. دروشمگهل؛ نیشانهکانی ئایین یان ئامانجیک «شعایر دینی: دروشمگهلی دینی».

شعب / šo'ab / [عربی] جمع شعبه شعبات / šo'abāt / [عربی] جمع شعبه شعبان / ša'bān / [عربی] / اسم، شابان؛ شهعبان؛ کوله مانگ؛ ههشتهمین مانگی سالی کۆچی مانگی، پیش په مەزان.

شعبده / šo'bade / ها؛ [عربی] / اسم، ۱. تهردهستی؛ چاوبهستی؛ کارئ که به بزیوی و فریودانی ههستی بینهر ئەنجام دهدرئ و دهبیته هۆی خهله تاندن و سهرسووهرمانی ۲. فیل؛ فریو؛ گزی؛ گهر؛ گرپی؛ حهوقه؛ نیرهنگ.

شعبده باز / šo'badebāz / ها؛ ان؛ [عربی / فارسی] / اسم، تهردهست؛ چاوبهستی؛ چاچۆلباز؛ کهسئ که کار و باری چاوبهستیه.

شعبده باز: صفت. / مجازی / چاوبهستی؛ فیل باز؛ فریوکار؛ گزیکار؛ گرپیکه؛ حهوقه باز؛ گفنی باز.

شعبده بازی / šo'badebāzi / ها؛ [عربی / فارسی] / اسم، چاوبهستی: ۱. تهردهستی؛ چاچۆلبازی؛ کاری چاچۆلباز ۲. نواندنی تهردهستی ۳. / مجازی / فیل بازی؛ گزیکاری؛ گرپی بازی؛ گفنی بازی؛ فریوکاری؛ حهوقه بازی؛ خایینۆکی.

شعبه / šo'be / ها؛ شعب؛ شعبات: [عربی] / اسم، لق؛ لهق؛ بهشی له دامه زراوهیه که کار و

ناوی بهر) هه‌یه.

شعر غنایی: هه‌لبه‌ستی دل‌داری؛ شیعری
ئه‌وینداری؛ هه‌لبه‌ستی که هه‌ستی دل‌داری و
ته‌زووی عاتیفی تیدا ده‌گوتری: شعر بزمی؛
شعر تغزلی

شعر نو ۱ شعر آزاد

شعر هجایی: شیعری بر‌گه‌یی؛ هه‌لبه‌ستی که
پایه‌ی کیش تیدا، ژماره‌ی بر‌گه‌ی باله‌کانه،
وه‌ک شیعری فولکلوری کوردی که بیست
بر‌گه‌ی چواره‌به‌شییه.

شعر س‌رو‌دن: شاعر دانان؛ شیع‌رگوتن؛ شیع‌ر
هه‌لبه‌ستن؛ شیع‌ر هۆنینه‌وه.

شعرا / še'ra / [عربی/اسم، [تجوم] دوو ئه‌ستیره له
که‌لووی سه‌گی گه‌وره و سه‌گی بچوو‌دا.

شعرای شامی: هه‌شته‌مین ئه‌ستیره‌ی
رووناکی ئاسمان له وینه‌ی گه‌ردوونی سه‌گی
بچوو‌دا.

شعرای یمانی: گه‌لاوێژ؛ کاروان‌کوژه؛
پرشنگدارترین ئه‌ستیره‌ی ئاسمان له وینه‌ی
گه‌ردوونی سه‌گی گه‌وره‌دا.

شعرا / šo'arā / [عربی] جمع ۱ شاعر

شعر باف / ša'rbāf / ها؛ ان؛ [عربی/فارسی/اسم،
[قدیمی] شالباف؛ که‌سێ که کاری چینی
پارچه‌ی ده‌سچنه.

شعر بر‌نیکه / ša'rebrenike / [؟] ۱ گیسو ۲
شعری / še'ri / [عربی] صفت، شیعری؛ پتوه‌ندیدار
بان پال‌دراو به‌ شیع‌ره‌وه «تخلص شعری؛ ناز‌ناوی
شعری».

شف / ša'af / [عربی/اسم، [دبی] خوشی؛ وه‌شی؛
شادی؛ شایی؛ شادمانی؛ خوشحالی «موجب شف
زایدالوصفی شد: بووه هۆی حوسه‌کی له‌پاده‌به‌ده‌ر».

شعله / šo'le / ها؛ [عربی/اسم، بلیسه؛ بلیسه؛
شۆله؛ گر‌په؛ گر‌په؛ گر‌په؛ کل؛ میر‌گه؛ کور؛
گر‌په؛ گر‌په؛ گر‌په؛ پیت؛ سۆله؛ رفین؛
شه‌ماله ۱. به‌شی له ئاگر که وه‌ک گازیکی

دره‌وشاوه‌ی لی‌ها‌تووه «شعله‌ی گاز؛ بلیسه‌ی گاز»
۲. به‌شی رووناک و دره‌وشاوه‌ی ئاگر که
هه‌لبه‌جی «شعله‌ی آتش؛ شعله‌ی شمع؛ گری ئاگر؛
گری شه‌م» ۳. [مجازی] هه‌ر شتی که وه‌ک ئاگر
بدره‌وشیته‌وه «شعله‌ی امید؛ شعله‌ی عشق؛ گری
هیاو؛ بلیسه‌ی نه‌وین» ۴. یه‌که‌ی هه‌ژماردن بۆ
ئامێر‌گه‌لی رووناکیده‌ر (وه‌کوو شه‌م یان چ‌را)
«توی این مغازه هشت شعله چراغ روشن است: له‌م
دوو‌کانه‌دا هه‌شت شۆله چرا هه‌لبووه».

شعله پخش کن / šo'lepaxškon / ها؛ [عربی/
فارسی] اسم، شۆله‌په‌رشین؛ ئامرازیکه وه‌ک
رووپه‌ریکی کون-کون بۆ به‌رگری له لیکه‌وتن
یان لیدانی راسته‌وخۆی شۆله و بلا‌وکردنه‌وه‌ی
تینه‌که‌ی.

شعله‌ور / šo'levar / [عربی/فارسی] صفت، گه‌ش؛
داییساو: ۱. رۆشن، په‌شقه‌ل؛ گر‌دار؛ مه‌شقه‌لان؛
شۆله‌دار؛ بای داییسان «هنوز آتش شعله‌ور است:
هیشتا ئاگره‌که گه‌شه» ۲. [مجازی] نێل‌دار؛ به‌ تین
یان ته‌یسه‌وه «آتشی در دلم شعله‌ور شد: ئاوریکم له
ده‌روون داییساو».

شعله‌ور شدن: داگرسان؛ داگیرسان؛
داگرسیان؛ هه‌لگرسان؛ داییسان؛ هه‌لاییسان؛
ئاییسان؛ ئه‌نه‌گیسه‌ی؛ بلیسه دان؛ پی‌بوون؛
هه‌لبوون؛ گور‌گ‌ردن.

شعله‌ور کردن: داگرساندن؛ داگیرساندن؛
داگریساندن؛ هه‌لگرسانن؛ داییسانن؛
هه‌لاییسانن؛ ئاییسانن؛ ئه‌نه‌گیسنه‌ی؛ پی
کردن؛ هه‌لکردن.

شعور / šu'ūr, šo'ūr / [عربی/اسم، ئاوه‌ز؛ ئاوز؛
۱. ژیرقانی؛ دۆخ یان چۆنیته‌ی ئاگاداری له
شتیک، به‌تایبه‌ت له بار و دۆخی زه‌ینی خۆ
۲. ژیرقانی؛ چۆنیته‌ی ئاگاداری له شتی، دۆخی
یان هه‌لکه‌وتیکی دهره‌کی ۳. ژیرقانی؛ دۆخی
که هه‌ست، خواست، عاتیفه و بیر‌کردنه‌وه له
تایبه‌تمه‌ندیه‌کانیه ۴. ژیرقانی؛ فره‌هنگ؛ ئه‌قل؛

یسنه یی.

شفا /šafā, šefā/ [عربی/اسم. شفا؛ مفا؛ مهفا؛ موف؛ چۆنیه تی چا بوونه وه له نهخۆشی، به تایبته به هۆی خودا، پیغه مبه و شتانی پیرۆزه وه.

□ **شفا بخشیدن**: چاگردنه وه؛ خاسه وکردن؛ خوه شه وکردن؛ وه شه وه کهرده ی؛ شفا دان: **شفا دادن**

شفا خواستن: داوا ی چا بوونه وه و رزگار بوون له نهخۆشی بۆ که سی کردن.

شفا دادن □ **شفا بخشیدن** **شفا گرفتن**: چا بوونه وه؛ خاس بوونه وه؛ خوه شه و بوون له نهخۆشی به هۆی دهسه وداوینی پیرۆزه کانه وه.

شفا یافتن: چاک بوونه وه؛ چا بوونه وه؛ ساقه و بوون؛ خۆش بوون؛ خۆشه و بوون؛ خوه شه وه بوون؛ خاس بوونه وه؛ وه شه وه بیه ی؛ فه تر پسین؛ فه ته رستین؛ له نهخۆشی هه ستانه وه «دو روز بعد چشمش شفا یافت: پاش دوو رۆژ چاوی چاک بووه وه».

شفابخش /šafābaxš, šefā-/ [عربی/فارسی] **صفت**. چاکه ره وه؛ خۆش کهره وه؛ وه شه وه کهر؛ شه فابه خش؛ شه فاده ر؛ هۆی خاس بوونه وه یان ده رمان «داروی شفابخش: ده رمانی چاکه ره وه».

شفاعت /šafā'at, šefā'at/، ها: [عربی/اسم. **نافیژی**؛ **نافچی**؛ **مه هده ر**؛ **مه ده ر**؛ **دیله ک**؛ **شفات**؛ **خوایشت**؛ **هیفی**؛ **تکا**؛ **کار یان ره وتی** **پارانه وه** له که سی ک بۆ چاوپۆشی کردن له **گوناھی که سیکی تر**. **هه ره ها**: **شفاعت کردن**

شفاف /šeffāf/ [عربی/صفت. **روون**؛ **رۆشن**؛ **زه لال**: ۱. **پووته نک**؛ **زوال**؛ **پاش بین**؛ **رووه ن**؛ **بئ لیلای**؛ **به تایبه تمه ندی** له **خۆ ره دکردنی** **پووناکی** و **دیار بوونی** **دیمه نی** **پشته وه ی** ۲. **مجازی**؛ **به بی لیلی** و **شاراوه یی** «**سیاست شفاف**: **سیاسه تی روون**».

هۆش؛ **شعوور**؛ **سه رجه می** **دۆخگه لی** **ئاگایانه ی** که سی ک ۵. **وشیاری**؛ **له سه ره هستی**؛ **ئاگه هی**؛ **هینایی**؛ **دۆخی** **ئاسایی** **ژیانی** **ئاگادارانه** که مرۆ له **حالی** **خه و**، **بتهۆشی**، **مهستی** **یان نهخۆشیدا** **نیه تی**.

شغار /šaqaar/ [آرامی] □ **شغار** /šeqār/، اسم. [قدیمی] **ژن به ژن**؛ **ژن وه ژن**؛ **ژناوژن**؛ **ژن به ژنه**؛ **به ردیل**؛ **ژنه به ژنه ی**؛ **پیک گۆرینه وه ی** **دوو کچ** (یا ژن) **له کۆندا**، که **ماره یی** **هه ر کامیان** **له گرو ی** **ئه وی** **دیکه دا** **بوو**. **شغال** /šōqāl/، ها: ان: /اسم. **چه قه ل**؛ **تۆری**؛ **توری**؛ **تۆرک**؛ **توورک**؛ **تورگ**؛ **گه ره شاخ**؛ **که م چانه**؛ **برقه نده ره**؛ **تۆر**؛ **تویری**؛ **تویری**؛ **توویری**؛ **تیروو**؛ **تووری**؛ **تۆری**؛ **واویک**؛ **گیانداریکی** **گوانداری** **دپنده و شه ورۆیه وه کوو** **گورگ** **به لام نه ختی** **بچوو کتره و** **له گۆشتی** **راو**، **تۆپیو و بری** **جار میوه ییش** **ده خوا و زۆرتیش** **به کۆمه ل** **راو ده کا**.

شقالدست /šōqāldast/، ها: /اسم. **سه گده ست**؛ **ته وه ره یه ک** که **چه رخی** **پیشی** **ماشین** **پاده گری** **به لام خۆی** **له گه ل** **چه رخه که دا** **ناسوو پته وه**.

شغل /šōql/، ها: **مشاغل**؛ [عربی/اسم. **کار**؛ **ئیش**؛ **پیشه**؛ **شوغل**؛ **کاربه ند**؛ **شوول**؛ **فه رمان**: ۱. **چالاکی** **به رده وام و پتر** **رپیک وپیک** **کراوی** **که س**، **تا قم** **یان جه ماوه ر**، **به تایبته له و** **بوارانه دا** که **قازانجی** **ئابووری** **هیه ی** «**شغل آزاد**؛ **شغل تولیدی**؛ **کاری** **ئازاد**؛ **کاری** **به ره مه مپهنه ر**» ۲. **هه رمانه**؛ **هه رمان**؛ **گورو**؛ **گوره** «**وقتی** **از شغل او پرسیدم**، **گفت** **دانشجو ست**؛ **کاتی** که **له کاریم** **پرسی**، **گوتی** **خویند کارم**».

□ **شغل آزاد**: **کاری** **ئازاد**: ۱. **پیشه ی** **ناده وله تی** ۲. **شوغل** که **خاوه نه که ی** **کارفه رمای** **نیه**.

شغلی /šōqli/ [عربی/صفت. **پیشه یی**؛ **پتوه نیدار** **یان سه ر به کاره وه** «**امینت شغلی**؛ **پیشرفت شغلی**؛ **هیمنی** **پیشه یی**؛ **پیشکته وتنی**

شفافیت / šeffāfiyyat ، ها: /عربی/ اسم، پروونی؛ پرووته‌نکی؛ زه‌لالی؛ رۆشنی؛ دۆخ یان چۆنیسه‌تی پروون بوون.

شفاها / šafāhan, šefāhan: /عربی/ قید، زمانی؛ زوانی؛ ده‌می؛ زاره‌کی؛ به ده‌می؛ به وتن؛ به قسه کردن؛ به ئاخاوتن نه‌ک نووسین «شفاها» دستور داده شده بود: زمانی فه‌رمان درابوو.

شفاهی / šafāhî, šefāhî: /عربی/ صفت، زاره‌کی؛ ده‌می؛ زمانی؛ زوانی؛ به تاییه‌تمه‌ندی ئه‌وه‌ی که به زمان دهرده‌بپر دئ «امتحان شفاهی؛ دستور شفاهی؛ نه‌زموونی زاره‌کی؛ فه‌رمانی ده‌می».

شفت ۱ / šaft: /انگلیسی/ شافت شفت ۲: صفت. /فارسی/ گیاه‌شناسی/ گوشتن و شکوفا؛ به ناوکیکی ره‌قه‌وه که دهنک یان دهنکه‌کانی ده‌گریته به‌ر (له مهر میوه‌ی وه‌ک هه‌لووژه، قۆخ، گیلان و...).

شفتالو / šaftālû ، ها: /اسم، هه‌شتالوو؛ هه‌شتالوئ؛ شه‌فتالوو؛ شه‌فتالی؛ قۆخ؛ قۆخی؛ خۆخ: ۱. داریک به تویکلی قاوه‌یی رۆشن، گه‌لای درێژوکه یان نوسکن، گولی تاک که به‌ر له وه‌چ دهر دئ ۲. به‌ری خۆراکی ئهم داره که خر، تووکن، که‌سک یان ئال و به‌شیککی سووره و پێشه‌ی هیلکه‌یی که به گوشته‌که‌یه‌وه نووساوه. **شفته** / šefte ، ها: /اسم، شفته؛ تیکه‌لاوی ماسه و قسلی شل و ناودار که بۆ بنه‌رته و ژێرسازی خانوو به کار دهر وا.

شفساهنگ / šafsāhang ، ها: استالاکمیت **شفعه** / šofe: /عربی/ حق شفعه، حق **شفق** / šafaq: /عربی/ اسم، زهرده‌په‌ر؛ خۆره‌زه‌رد؛ خۆره‌زه‌ردکه؛ وهره‌زه‌رده؛ وهره‌شيله؛ ئاسۆی سوور ده‌کاتی ئیواره‌دا.

شفقت / šafaqat, šafaq(q)at: /عربی/ اسم، دلنه‌واپی؛ دلۆفانی؛ دلنه‌رمی؛ هاوده‌ردی؛ هاهمه‌ردی؛ نه‌رم و نیانی هاوپی له‌گه‌ل به‌زه‌میدا «زلزله‌زدگان را مورد شفقت قرار دادند: له

بوومه‌له‌رزله‌یدراوان دلنه‌واپیان کرد». **شفیرگی** / šafiregî: /اسم، میتوولکه‌یی؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی میتوولکه‌ بوون.

شفیره / šafire ، ها: /اسم، قۆزاحه؛ میتوولکه؛ ۱. بیتچووی ساوای میروو که وه‌ک میرووی پیگه‌یشتوو و ته‌نیا بالی که‌مه و ده‌زگاری زاوژنی ته‌واو نیه ۲. قۆناخی له خولی ژیاپی بری میروو، له نیوان ساوایی و پیگه‌یشتندا که چالاکای ژیاپی تپیدا ده‌گاته که‌مترین ئاستی خۆی.

شفیع / šafi' ، ان: /عربی/ اسم، تکاکار؛ تکاکه‌ر؛ به‌ره‌وان؛ ناوه‌نی؛ دیله‌کچی؛ نافێژ؛ شفات که‌ر «شفیع روز قیامت: تکاکاری رۆژی په‌سلان».

شفیق / šafiq ، ان: /عربی/ صفت، /ادبی/ دلنه‌وا؛ دلۆفان؛ دلنه‌رم؛ به‌به‌زه‌یی؛ دلسوژ و میهره‌بان «رفیق شفیق: هه‌والی دلنه‌وا».

شق / šaq(q) : صفت. په‌پ؛ به‌شیوه یان بارئ که له خۆرا چه‌م و راست نایته‌وه و لۆج و ده‌قیش هه‌لناگرئ «آمد و با گردن شق جلو میز ایستاد: هات و به‌ملیکی ره‌په‌وه له به‌ر میزه‌که راهه‌ستا».

شق / šeq(q) ، ها: شقوق: /عربی/ اسم، بژارده؛ یه‌کیک له دوو یان چه‌ند شیوازی کار یان باری په‌خساو «غیر از این دو، شق دیگری وجود ندارد: بێجگه له‌م دوانه، بژارده‌یه‌کی تر نیه».

شفاق / šeqāq: /عربی/ اسم، ۱. دووبه‌ره‌کی؛ ناته‌بابی؛ ناکوکی؛ دژایه‌تی؛ جیاپی؛ دووده‌سه‌یی ۲. /بێژسکی/ قه‌لش؛ قلیش؛ تلێش؛ شه‌قار؛ شه‌ق و لیکبه‌ربوویی یان قه‌لشای له موخاتدا.

شقاقل / šaqāqol ، ها: /اسم، چه‌پۆله؛ گیزه‌رۆکه؛ گیزه‌ره‌ده‌شتی؛ گیزه‌ری ده‌یمی؛ گیزه‌ری زیر؛ گیزه‌ری سپی؛ گیایه‌کی شفشینک یان دوو سالان، به‌بنجاری سپی و ئه‌ستوو و گه‌لای بۆنخۆشه‌وه.

شفاقلوس / šaqāqolûs: /معرب از یونانی/ اسم.

ددان یان پووله ورده).

شقرق / *seqerrāq*، ها: / اسم، [۹] / جانورشناسی / سهوزه مراوی؛ مراویه کیوی؛ پی به قنگه؛ جوری مراوی سهر و مل سهوز و سنگ خه نه یی و پشت قاوه یی به دهنووی زهردی مه یله و سهوز و قاچی مه یله و خه نه یی.

شق ورق / *šaq-q-o-raq(q)*؛ صفت، [گفتاری] رهپ؛ بی چین و لۆج «توی شلوارش خیلی شق و رق بود؛ دهقی پانتوله کی زور رهپ بوو».

شق ورق؛ قید، [مجازی] رهپ-رهپ؛ رهپ ورهق؛ تهق ورهق؛ شق وتهق «شق ورق ایستاده بود و مزه هم نمی زد؛ رهپ-رهپ راهه ستابوو و چاوشی نه ده تروو کاند».

شقوق / *šoquq, šuquq*؛ [عربی] جمع شق شقه / *šaqqe*، ها: / [عربی] / اسم، کوت؛ لهت: ۱. کهرت؛ کهر؛ لا؛ پارچه؛ پاژ؛ پاژنی له شتیک (وه کوو لاشه ی پهر) ۲. قاش؛ کاش؛ کوو؛ قاز؛ نه وهی به لیدان بووه به چند کهرته وه «گوشت را شقه کرد، و گذاشت توی یخچال؛ گوشته کی کوت کرد و نایه نیو یخچاله که وه». ههروه ها: شقه شدن؛ شقه کردن

شقی / *šaqi*، ها: / اشقی؛ [عربی] / صفت، [ادبی] دل رهق؛ بی به زه یی «ظالم شقی؛ آدم شقی؛ چه وسینه ری دل رهق؛ مروی بی به زه یی».

شقیقه / *šaqiqa*، ها: / [عربی] / اسم، لاجانگ؛ بلاجانگ؛ بناجانگ؛ لاجان؛ لاتیاگ؛ تیاگ؛ جانگیه؛ جینگ؛ گنجنه؛ گنجگ؛ به شیک له لای ژورینی چار له نیوان سیله ی چاو هه تا گوئ.

شک / *šak(k)*، ها: / [عربی] / اسم، شک؛ شکه؛ دشک؛ گومان؛ گه مان؛ در دۆنگی؛ دوودلی؛ هه دان؛ هیدان؛ شهی؛ روژ: ۱. / شکیات؛ شکو / چۆنیه تی نرخندن یان داوه ری به در دۆنگیه وه «شک دارم این کار درست باشد؛ شکم هه یه هم کاره دروست بی» ۲. به دگومانی؛ نوون (مثل این که تو

/ قدیمی / شه قاقولوس؛ مهرگی به شیک له شانه گه لی لهش به هوی پی نه گه یشتنی خوین، لیدران یان گه ناژوی.

شق القمر / *šaqolqamar, šaqqo-*؛ [عربی] / اسم، [مجازی] کیو کهنند؛ کیو له بنه وه هینان؛ کۆکه نته ی؛ کاری زور گران و جیه جیه نه کراو.

شقاوت / *šeqāvat, šaqāvat*، ها: / [عربی] / اسم، دل رهقی؛ بی روحمی «شقاوت او حتی مورد اعتراض همراهانش قرار گرفت؛ دل رهقی نه و ته ناهت بووه هوی ناره زایه تی هاور پیانی».

شقاوت آمیز / *šeqāvatāmīz, šaqāvat-*؛ [عربی] / فارسی / صفت، دل رهقانه؛ بی به زه ییانه؛ بی روحمانه؛ بی رهحمانه؛ تیکه ل و له گه ل دل رهقیدا «رفتار شقاوت آمیز؛ ناکاری دل رهقانه».

شقایق / *šaqāyeq*، ها: / [عربی] / اسم، گولاله؛ گوراله؛ هه لاله؛ گولاله سووره؛ سووره هه راله؛ گوله خه ندران؛ گوله به وی؛ گوله مۆله؛ نیسان؛ کور که نیسان؛ میلاق؛ میلاقه؛ خه شخاش؛ گولاله سووره ی به هاران؛ گیاه کی نالیکی جوان له تیره ی هه لاله، به گه لای تووکن و بر گه-بر گه، گولی سووری توخ و په له-په له ی رهش، په رچه می زور و به ری وه ک خه شخاش به لام بچوو کتر.

☐ **شقایق نعمانی**؛ گوله مزانی؛ گوله مزانی؛ گوله هه راله؛ گونگلوک؛ گونگیلوک؛ گیاه کی نالیکی جوان له تیره ی هه لاله، به گه لای بر گه-بر گه، گولی تاکی بنه وش یان ئامال سوور، بی بۆن و به تامی تفت و توونه وه.

شقایق دریایی / *šaqāyeqedaryāyī*، شقایقه ای دریایی؛ [عربی] / فارسی / اسم، هه لاله ی در یایی؛ جۆره گیانداریکی په نگینی در یایی جوانه، له گولاله ده چی و به به رده وه دهنووسی.

شق-شق / *šeq-šeq*؛ صوت، تهقه تهق؛ قرچه قرچ؛ چهقه چهق؛ دهنگی نرمی که م زایه له ی ویک که وتنی شتگه لی وردکه (وهک

به من سک داری: وا دیاره لیم دردونکی).

□ شک بردن کسی: شک بردن؛ شک کردن؛ دووډل بوون؛ دږدډنگ بوون؛ گومان بردنی کهسیک؛ به دلاها تنی کهسیک «حتی شکشان نبرد که ممکن است من گفته باشم؛ ته نانهت سکسان نه برد، گاهه ز من گوتبیتم».

شک داشتن: ۱. دووډل بوون؛ شک کردن؛ دږدډنگ بوون ۲. به دگومان بوون؛ دووډل کهفتن؛ دل کرمی بوون. ههروهه: شک کردن شک رفتن به کسی: شک چوون بۆ کهسیک؛ له کهسیک دووډل بوون؛ شک چوونه سهر کهسیک؛ شکه پهی یؤی لوهی؛ له کهسیک به دگومان بوون «شک من به همسایهی روبرویی رفت: شکم حو بۆ هاوسا بهرامبه ره که».

شک کسی را برداشتن: کهوتنه شکوهی کهسیک؛ دووډل کهوتنی کهسیک؛ کهسی کهوتنه گومانوه: ۱. دږدډنگ بوون؛ دووډل بوون «شک برم داشت، نکند پول کم بیاید؛ کهومسه سکوه، نه کا پاره بهش نه کا» ۲. به دگومان بوون؛ گومانی خراو بردن «سک برس داشت که شاید او دزد بوده: کهوته شکوه ناکا نهو دز بووبیت».

به شک افتادن: کهوتنه شکوه؛ به شک کهوتن؛ کهوتنه نیو دووډلیهوه؛ تووشی شک و دووډلی و گومان بوون.

شک / šok: [فرانسوی] شوک

شکات / šokāt: [عربی] جمع شاکي

شکار / šekār: / اسم، ږاو، ږاف، ږاوه؛ شکار؛ ئشکار؛ کهروه: ۱. شږ؛ کار و رهوتی وه گیر خستنی گیانه وهری کپوی یان ههلاتوو ۲. شږ؛ کار یان رهوتی گرتن، کوشتن یان ههلدږینی گیانه وهریک بۆ خواردن «گره همهی موشها را سکار کرد: پشيله گشت مشکه کانی را کرد» ۳. /ها/ نیچیر؛ نهو گیانه وهری که به کوشتن، زامار کردن یان تهله گیراوه «برایمان گوشت شکار

آورده بود: گوشتی راوی بۆ هینابوون» ۴. شږ؛ کرد و کوشی که به مهبهستی کوشتن، بریندار کردن یان ده تهله و داو خستنی گیانه وهر ده کری «رفته بودم شکار، ولی دست خالی برگشتم: رۆیشتبووم بۆ راو، به لام، دهم له پووش هاتمهوه» ۵. /نظامی/ کار یان رهوتی پیکان و تیک شکاندنی ئامیرگهلی شهیری دوژمن (وهک فرۆکه، ناو یان تانک) ۶. /گفتاری/ کار یان رهوتی کهسیک خستنه تویرهوه؛ کهسیک خسته داوهوه؛ سه رنج، حه ز یان هاریکاری کهسیک، به رهو خو ږاکیشان به تابهت به شیوهی ناږهوا «شکار مشتری؛ شکار شوهر: راوی کږپار؛ راوی شوو». ههروهه: شکار شدن؛ شکار کردن

شکار! / صفت، / گفتاری/ زویر؛ زیز؛ وهږز؛ وهږس؛ وږس؛ جازز؛ ئاراو؛ گههراو.

□ شکار بودن: / گفتاری/ وهږز بوون؛ جازز بوون؛ قهلس بوون؛ زویر بوون «آزاد از دست ریسمان خیلی شکار است: ئازاد له دهست بهرپرسه کهمان زۆر وهږزه».

شکاربان / šekārban: ها؛ ان؛ / اسم، ږاوگهوان؛ ږافگهفان؛ پاسهوانی ږاوگه.

شکاربانی / šekārbāni: / اسم، ږاوگهوانی؛ ږافگهفانی؛ پاسهوانی له ناوچهگهلی ږاو بۆ بهرگری له راوی نارهوا و زیدهده.

شکارچی / šekārči: ها؛ ان؛ / فارسی/ ترکی/ اسم، ږاوچی؛ ږاویار؛ ۱. ږاوکهر؛ ږاوچی؛ نهچیروان؛ نیچیرفان؛ نیچیرفان؛ نیچیرهوان؛ نیچیرکار؛ ږاږو؛ ږافهفان؛ ږافکار؛ سهیدهوان؛ سهیقان؛ کهسی که گیانه وهران ږاو ده کا ۲. /نجوم/ ویتیهکی ئاسمانی له رۆژه لاتنی بیچمی گادا، که له ږواله تی پیاویکی گوږال وهدهست و شیر له شان پیشان دهدری: جَبَار

شکارگاه / šekārgāh: ها؛ / اسم، ږاوگه؛ ږافگه؛ ږاوگا؛ نیچیرگا؛ جی ږاو؛ جی ږاوگه؛ شکارگه؛ جینگه ی شیایو ږاو کردن.

شەق بردن؛ قەلش بردن؛ وەبىھەش
«هندوانە شکاف خورد؛ زمین شکاف برداشت؛
شووتیکە نلینا؛ زەوی فەلشا».

شکاف دادن: چاک دان؛ تلیشاندن؛
هەلتلیشاندن؛ دراندن؛ هەلدړاندن «گوښه‌ی
لحاف را شکاف داد؛ گوښه‌ی لیفه‌کە‌ی چاک‌دا».

شکافت / šekāft / : اسم، تلیش؛ قەلەش؛
کەلشت؛ دەرز؛ در؛ درنه؛ شکەن: ۱. تیزمالک؛
چۆنیه‌تی تۆلاش-تۆلاش یان پەر-پەرە بوونەو
۲. کار یان ڕەوتی تلیشان؛ قەلشان.

شکافتگی / šekāftegi / : ها؛ اسم، قەلشاوی؛
تلیشاوی.

شکافتن / šekāftan / : مصدر، متعدی، لازم.

// شکافتی: قەلشانند؛ می‌شکافی: دەقەلشینى؛
بشکاف: بقەلشینە // □ متعدی. ۱. قەلشانند؛

قلیشانند؛ قەلاشتن؛ قەلاشدن؛ قەقەلاشتن؛
قلاشتن؛ کەلاشتن؛ کەلاشتن؛ تلیشانند؛
داتلیشانند؛ داقەلشانند؛ پەرچفاندن؛ درین؛
دادړین؛ هەلتلووفانن؛ دردان؛ دەرزانند؛
وہ‌کەردش؛ درندەى؛ ترەکنەى؛ ترەکنای؛
ئشکاوه‌ی؛ شکاواى؛ تلیشنەى؛ تلیشنای؛ قەلش
دە شتیک بەدیھینان «شکافتن دیوار؛ شکافتن
جمیعت: قەلاشتنى دیوار؛ دردانى ناپۆر».

۲. هەلتلیشانندەو؛ قلیشانندەو؛ تلیشانندەو؛
هەلدړاندن؛ هەلتەکانندەو؛ هەلتەکانن؛
هۆرتەکنەى؛ هۆرتەتەکنەى؛ هۆرتەکنایو؛
هەلەوشاندنەو؛ دروومان یان درزیک «لحاف را
شکافتن؛ لیفه‌ هەلتەکانندەو» ۳. بشکافتن؛
قلیشانندەو؛ هەلەوشاندنەو؛ هەلتەکانندەو؛

هۆرمەتەکنەى؛ چنراوہیکە دیسانە کە کردنەو
بەن «کلاہ بافتنى را شکافت تا از کامايش دستکش
ببافد؛ کلاوہ‌کە‌ی هەلوەشانندەو تا لە کامااکە‌ی

دەسەوانە بچنى» ۴. /مجازى/ کولک‌ومووش
کردنەو؛ شى کردنەو؛ ڕافەکردن؛ هەلکەواشتن؛
هەلکەوشاندن؛ تا و تۆکەردەى؛ توژیڤنەو؛

شکارگر / šekārgar / : ها؛ ان؛ اسم، ږاور؛ ږاور؛
ږاوچى؛ ږاوکەر؛ ږافکەر؛ گیانداری که ژبانی له
ږبى ږاوکردندا به ږیوه ده‌چى و خواردەمەنى
سەرەکى خوى وا دابین ده‌کا.

شکارگری / šekārgari / : اسم، ږاوچيگه‌رى؛
ږاورى؛ ږاورى: ۱. کار یان پيشه‌ی ږاوچى
۲. قۇناغیک له ژبانی کۆمه‌لگاكانى مړودا کە
خەلكى به ږاو ده‌ژبان.

شکاری / šekāri / : صفت، شکاری: ۱. راوى؛
پنوه‌ن‌دیدار یان له بار بۇ ږاو ۲. ږافرؤ؛ ږاوچى؛
ږاوکەر؛ ږاویار؛ به تايه‌تمه‌ندى یان توانایى
ږاوکردن «هوايمای شکاری؛ پرنده‌ی شکاری؛
فرؤکە‌ی شکاری؛ بالندەى ږاوچى».

شکاعى / šokāi / : [؟] کنگر فرنگى وحشى،
کنگر

شکاف / šekāf / : ها؛ اسم، کەل؛ کەلین؛ درنه؛
درز؛ دەرز؛ قەلش؛ تلیش؛ فاق؛ کەلاش؛
کەلاش؛ کەلش؛ کەلش؛ کەلشت؛ کەلشت؛
قەلاش؛ قلاش؛ قەلەش؛ قەلەشت؛ قەلش؛
قەلشت؛ قلیش؛ قەرش؛ شەق؛ تلیشه؛ چاک؛
ترەکە: ۱. مەودایى کە به هوى لیک‌برانى دوو
به‌شى شتیک یان دوو شتى پیکه‌وه‌لکاوه‌له
نیو‌باندا پیک دیت «شکاف خوردن؛ کەل بوون»
۲. بۆشایى نیوان دوو مەودا «شکاف در؛ کەلینى
درگا» ۳. /مجازى/ ناتەباى؛ ناکۆکى؛ دووبەرەکى؛
نەسازيارى «میان‌شان شکاف افتاده بود؛ کەلین
کەوتبووه‌ نیوانیان» ۴. خمخۆرک؛ ترەک یان
لیک‌پساوى زەوى کە دريژابى له چەند مېتر
زۆر تر نەبیت.

□ شکاف افتادن: /مجازى/ کەلین/کەل تی‌کەوتن؛
کەفتنه‌ به‌ین؛ دووبەرەکى/ ناکۆکى کەوتنه
نیوان.

شکاف خوردن/ برداشتن: تلیشیان؛
قەلشان؛ قەلشیان؛ ترەک بردن؛ درز
هەلگرتن؛ درز تی‌کەوتن؛ شەق بوون؛

تاوتویی شتیک ده هیئان «بحث را شکافتن؛ مشکل را سکافتن: شی کردندهوی باس؛ کولک و مووش کردنسی گرفت» □ لازم. ۵. درز بردن؛ قهرشیان؛ قلیشیان؛ قهرش بردن؛ قه لشان؛ تلیشان؛ قه لشین؛ که لشین؛ پهرچقین؛ تره کیه ی؛ تره کیای؛ نکشکاو یه ی؛ تلیشیه ی؛ تلیشیای؛ شق بردن؛ هه لتره کان؛ قهرشان؛ قه لش ده شتیک به دیهاتن «یخ زیر پایش شکافت؛ سه هولی ژیر پای قه لشا». هه روه ها: شکافتنی

■ صفت فاعلی: شکافنده (قه لشینهر / -) / صفت مفعولی: شکافته (قه لشینراو / قه لشاو) / مصدر منفی: نکشکافتن (نه قه لشانندن / نه قه لشان)

شکافته / šekäfte / : صفت. که لاشتی؛ که لاشتی؛ قه لاشتوو؛ قه لشاو؛ که قته؛ قه لشیو؛ قه لشیگ؛ قه رشاو؛ قلیشاو؛ تلیشیگ؛ تلیشاو؛ تلیشیا؛ نکشکاو یا.

□ شکافته شدن: قه له شان؛ قلیشان؛ قه لشان؛ درز بردن؛ تلیشیان؛ قه لشین؛ قه لشین؛ پهرچقین؛ قلیشانه وه؛ تلیشیه ی؛ تلیشیای؛ تره ک وارده ی «سنگ خورد به سرش، ۱۰ سانت شکافته شد؛ به رد دای له سه ری، ۱۰ سانت فده لث».

شکاک / šakkāk / : ها؛ ان / : [عربی] صفت. در دؤنگ؛ دوودل؛ به گومان «خیلی شکاک است، حرف هیچ کس را باور ندارد؛ زور در دؤنگه، بروای به قسه ی که س نیه».

شکاکیت / šakkākīyyat / : ها؛ [عربی] اسم. ۱. دوودلی؛ به گومانی؛ در دؤنگی؛ دؤخ یان چؤنیه تی دوودل بوون ۲. ثاینی که شاره زایی راسته قینه یان ته واوله مهر بابه تیکه وه به نه سته م و به لک وو نه گونجاو ده زانی.

شکال / šekāl / : [عربی] اسم. سنده م؛ پیوه ن؛ پیوه ندی ناسنین؛ پی به ندی ناسنین.

شکاندن / šekāndan / : مصدر. متعدی / گفتاری / شکاندن؛ شکانن؛ هراندن؛ مار ته ی.

شکایات / šekāyāt / : [عربی] جمع شکایت

شکایت / šekāyat / : ها؛ شکایات / : [عربی] اسم.

۱. گازه؛ گازنده؛ داد؛ شکات؛ شکایه؛ گیره؛ گه ره؛ نه وه ی له مهر سته م یان خراپه کاری که سی یان خراپی شتیکه وه، بو داخواستنی ریگه چاره و باربوو کردندهوی ده گوتریت «مردم از مسئولان شکایت داشتند؛ خه لک له به رپرسان گاز به یان هه بوو» ۲. هانا؛ گازنده؛ گه ره؛ داد؛ شکایه؛ شکات؛ داوخوازی؛ داوخوازی «برای گرفتن پولم شکایت کردم؛ بو وه رگرتنه وه ی پاره که م شکاتم کرد» ۳. گله ی؛ گله یی؛ سکالا؛ وته یی که نیشانه ی دل نیشان یان نار زامه ندیه «از وضع زندگی اش شکایت داشت؛ له بار و دؤخی ژیانی گله ی

هه بوو». هه روه ها: شکایت داشتن؛ شکایت کردن
شکایت نامه / šekāyatnāme / : ها؛ [عربی / فارسی] اسم. سکالانامه؛ دادانامه؛ دادخوازنامه؛ شکاتنامه.

شکر / šekar, šakar / : [سنسکریت] اسم. شه کر؛ شه که ر؛ ماکیکی بلوری شیرین و بی رنک یان سپیه که له نه یشه که ر یان چؤنهری قهند دروست ده کرئ و پالیوراوه که ی به شیوه ی دانه دانه ی شه کر یان که لله ی قهند دیته بازار وه.

□ شکر سرخ: شه کری سوور. ۱. شه کری پالفته نه کراو ۲. ماک که له کولاندنی شه کر یان قهندی سپی به دی دیت.

شکر / šokr / : [عربی] اسم. سپاس؛ سوپاس؛ شکر؛ شوکر.

□ شکر کردن: شوکر کردن؛ سپاس کردن؛ نیشاندانی پی زانین و نه مه گناسی خو در حقه چاکه ی که سیکی تر، به تایبته خدا.

شکر گفتن: شوکرانه بژیری کردن؛ سپاس کردن؛ سوپاس به جی هیئان.

شکرا ب / šekarāb, šakar- / : [سنسکریت / فارسی] اسم. شه کراو؛ شه که راوه؛ قهنداو؛ شه ره ته ی شه کر

و ناو به گولواو یان بیمشکهوه.

■ **شکراب** شدن میانه: /مجازی/ نیوان شهر به ت بوون؛ نیوان ناخوش بوون؛ نیوان تیکچوون؛ تیکچوونی پتوهندی نیوان دوو کهس له سۆنگه‌ی لیك په‌نجیانهوه «چند روز است که میانه‌شان شکراب است: چهند رۆژیکه نیوانیان شهر به‌ته».

شکرانه /šokrāne/ :عربی/ فارسی/ اسم، شوکرانه؛ شوکرانه‌بژیری؛ کاری که بۆ سپاس به‌جی هینان و پیزانین ده‌کریت «شکرانه‌ی سلامت: شوکرانه‌ی ساغی».

■ **به شکرانه‌ی چیزی**: به شوکرانه‌ی شتییک؛ بۆ سپاس کردن به بۆنه‌ی شتییکهوه «به شکرانه‌ی پیروزی ورزشکاران: به شوکرانه‌ی سهرکه‌وتنی وهرزشکاران».

شکر بار /šekarbār, šakar-/ :سنسکریت/ فارسی/ صفت، /ادبی/ شه‌کراوی؛ زۆر شیرن و خوش‌چیزه.

شکرپاره /šekarpāre, šakar-/ :سنسکریت/ فارسی/ اسم، /مجازی/ شه‌که‌ره‌سیپو؛ شه‌که‌ره‌سیپو؛ شه‌که‌ره‌سیف؛ قه‌نده‌ه‌نگوین؛ ههر شتیکی زۆر شیرین و به زار خوش.

شکرپاش /šekarpāš, šakar-/ :سنسکریت/ فارسی/ اسم، شه‌کرپاش؛ شه‌کردان؛ شه‌که‌ردان؛ ده‌فریکی چکۆله به سهریکی کون-کونه‌وه بۆ شه‌کر داکردن.

شکرپنیر /šekarpanîr, šakar-/ :سنسکریت/ فارسی/ اسم، شه‌که‌ره‌نیر؛ شه‌که‌ره‌نیر؛ جوړئ نوقل له شه‌کر، ئارد و بۆنخوشجات.

شکرخند /šekarxand, šakar-/ :سنسکریت/ فارسی/ اسم، /مجازی/ بسکه؛ شه‌که‌رخن؛ شه‌که‌رخن؛ شه‌که‌رخنه: ۱. بزه‌ی به خوشی؛ پیکه‌نین له رووی شایی و سه‌رخۆشه‌وه ۲. پیکه‌نینی جوان و دل‌بزوین.

شکرخواب /šekarxāb, šakar-/ :سنسکریت/

فارسی/ اسم، /مجازی/ شیرین‌خه‌و؛ شیرین‌وهرم؛ خه‌وی خوش و دل‌گر.

شکردان /šekardān, šakar-/ :سنسکریت/ فارسی/ اسم، شه‌که‌ردان؛ شه‌کردان: ۱. ده‌فری جی شه‌کر ۲. شه‌کرپاش؛ ده‌فری شه‌کر داکردن.

شکرسخن /šek(k)arsoxan, šak(k)ar-/ :سنسکریت/ فارسی/ صفت، /ادبی/ مجازی/ شه‌کرلیف؛ شه‌کرشکین؛ شه‌کرلیو؛ قسه‌خوش؛ قسه‌وه‌ش؛ قسه‌شیرین؛ قسه‌جوان؛ گفت خوش؛ لغت ره‌وان «طوطیان شکرسخن شیرین گفتار: تووتیگه‌لی فسه‌خوستی شیرین وتار».

شکرک /šekarak, šakarak-/ :سنسکریت/ فارسی/ اسم، شه‌که‌ره‌ک؛ ده‌نکه‌ورتکه‌ی بلۆری قه‌ند که به هۆی هه‌ندی هۆکاری فیزیکی یان کیمیاییه‌وه له بریک تراوی شیریندا به‌دی دی. ■ **شکرک زدن** /بستن: شه‌که‌ره‌ک دان؛ په‌یدا بوونی دانه‌گه‌لی بلۆری له تراویکدا که ماکي قه‌ندی تیدایه یان بلۆری بوونی ئەو ماکه «سر مریا را باز نگذار، شکرک می‌زند: سهری مریه‌باکه تاک مه‌که، سه‌که‌ره‌ک ده‌دا».

شکرگزار /šokorgzār/ :عربی/ فارسی/ صفت، شوکرانه‌بژیر؛ پی‌زان؛ به‌جی هینه‌ری سپاس «تام عمر شکرگزار محبت شما خواهم بود: تا ماوم شوکرانه‌بیری چاکه‌تان ده‌بم».

شکرگزاری /šokrgozārî/ :عربی/ فارسی/ اسم، شوکرانه‌بژیری؛ شوکرانه؛ کار یان ره‌وتی شوکرکردن یان سیاسی خو نیشاندان «کشاووزان به خاطر بارندگیهای اخیر شکرکاری کردند: وهرزیران به بۆنه‌ی بارشتی ئەم دوايانه‌وه شوکرانه‌بیریان به جی هینا».

شکری ¹ /šekarî, šakarî/ :سنسکریت/ اسم، شه‌که‌ری؛ شه‌کری؛ ره‌نگی زه‌ردی ئامال سوور. هه‌روه‌ها: شکری‌رنگ

شکری ²: صفت، شه‌کری؛ شه‌که‌ری: ۱. به ره‌نگی

شکست یافتن ۱ شکست خوردن

به شکست انجامیدن: سر نه‌ک‌ه‌وتن؛ ئاخر نه‌هینانه‌وه.

شکست خورده / šekastxorde، ها؛ -گان؛ /: صفت. به‌زیو؛ به‌زیاغ؛ به‌زیا؛ تیشکاو؛ تیشکاو؛ ئشکیاغ؛ وه بهر شکست یان ناکامیه‌وه که‌وتوو؛ شکسته (عاشق شکست‌خورده؛ سپاه شکست‌خورده؛ گراوی به‌زیو؛ سوپای تیشکاو).

شکستگی / šekastegi، ها؛ /: اسم. ۱. شکاوی؛ شکاویه‌تی؛ کهل؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی لی بوونه‌وه‌ی یه‌ک یان چەند به‌شی شتیک یان په‌یدا بوونی درز یان قەلش به‌هۆی گوشار یان لیدانه‌وه «شکستگی استخوان: شکاوی ئیسک» ۲. /مجازی/ داشکاوی؛ تیشکاوی؛ ژاکاوی؛ له دهست دانی پاراوی و له‌ش‌ساغی «آثار شکستگی در چهره و قامتش هویدا بود: شوینه‌واری شکاوی له سیم و بالا‌یدا دیار بوو».

شکستن / šekastan؛ مصدر. متعدی. لازم.

// شکستی: شکاندن؛ می‌شکنی: ده‌شکینی؛ بشکن: بشکینه // □ متعدی. ۱. شکاندن؛ شکان؛ شکەناندن؛ شکەستن؛ شکیناندن؛ شکیناندن؛ ئشکه‌ن؛ هه‌رستین؛ هه‌رستاندن؛ هه‌رساندن؛ هه‌رشاندن؛ پاژ‌پاژکردن؛ هه‌راندن؛ قه‌رساندن؛ تووتوو‌خاندن؛ ده‌ر‌زاندن؛ مار‌ه‌ی؛ مار‌ای؛ مار‌ته‌ی؛ مه‌رده‌ی؛ لیک کردنه‌وه‌ی شتیک به‌گوشار یان لیدان «شیشه را شکستن؛ صندلی را شکستن: شووشه شکاندن؛ ئەسکەملە شکاندن» ۲. /مجازی/ شکاندن؛ شکان؛ شکەناندن؛ ژیر پا نان؛ سر با دان؛ مار‌ه‌ی؛ مار‌ای؛ مار‌ته‌ی؛ گوئ نه‌دان و یاخی بوون «قانون را شکستن؛ حرمت کسی را شکستن: قانون شکاندن؛ رژیزی که‌سی نانه ژیر پا» ۳. شکاندن؛ شکان؛ شکەناندن؛ برین؛ مار‌ه‌ی؛ مار‌ای؛ مار‌ته‌ی؛ به‌ناته‌واوی هیشته‌وه‌ی شتیک «قول خود را شکستن؛ نماز را شکستن: به‌لینی خۆ شکاندن؛ نویژ برین» ۴. /مجازی/ شکاندن؛ شکان؛

زەردی ئامال سوور ۲. شه‌که‌ردار؛ به‌شه‌که‌روه «هلواسکری؛ هه‌لواسه‌کدری».

شکرین / šekarîn, šakarîn؛ اسنسکریت/فارسی] صفت. /ادبی/ شه‌کرین؛ شه‌که‌رین؛ ۱. شه‌کراوی؛ تیکهل به‌شه‌که‌روه ۲. زۆر شیرین و له‌به‌ردل «خنده‌ی سکرین؛ بوسه‌ی شکرین: بزه‌ی شه‌کرین؛ ماچی نه‌کدرین».

شکست / šekast، ها؛ /: اسم. شکست؛ شکه‌ست: ۱. شکاوی؛ شه‌کاوی؛ شکیاگی «شکست برداشتن: سکس تی‌که‌وتن» ۲. به‌ئاکام نه‌گه‌یشتن له به‌پۆه‌بردنی کاریک یان نه‌گه‌یشتن به‌شتیک «سکس از عشق؛ شکست در تجارت: شکه‌ست له ئه‌وین؛ سکدست له بازرگانی» ۳. کار یان په‌وتی دۆراندنی ململانی یان شه‌ر؛ دانان؛ نیایره. به‌رانهر؛ پیروزی «شکست ورزشی؛ شکست جنگی: سکدسی و ورزشی؛ شکستی جهنگی».

□ شکست نور: داشکانی تیشک؛ گۆرانی ڕینگه‌ی تیه‌پینی نوور له‌ماکیکی ته‌که‌وه‌ بو شتیکێ خه‌ست.

□ شکست برداشتن: درز بردن؛ زه‌نگ بردن؛ شکست تی‌که‌وتن؛ تره‌کین؛ تره‌کیان؛ تره‌ک واره‌دی «دیوار از دو جا شکست برداشت: دیواره‌که له دوو لاوه‌ درزی برد».

شکست خوردن: شکست خواردن؛ دانان؛ به‌زان؛ به‌زین؛ وه‌زین؛ دانایان؛ شان؛ تیشکان؛ کۆل‌دان؛ ئه‌ره‌نیه‌ی؛ نیایره؛ به‌ئامانج و داخوازی خۆ نه‌گه‌یشتن «دشمن شکست خورد؛ در مسابقه شکست خوردم: دۆژمن شکستی خوارد؛ له‌کیته‌رکیدا دامنا»؛ شکست یافتن

شکست دادن: شکست پێدان؛ به‌زاندن؛ تیشکاندن؛ به‌زان؛ به‌زنه‌ی؛ به‌زنای؛ کۆل پێدان؛ به‌سه‌ر دۆژمن یان هاوبه‌ردا سه‌رکه‌وتن «حریف را شکست داد؛ بیماری را شکست داد: هاوبه‌ره‌که‌ی به‌زاند؛ نه‌خۆشینه‌که‌ی نسکاید».

شکهناندن؛ بهزاندن؛ بهزنه‌ی؛ بهزنای؛ مارِ‌ی؛ مارِ‌ای؛ مارِ‌تَی؛ تیک‌شکاندن «دشمن را شکستن؛ دوژمن بهزاندن» ۵. شکاندن؛ شکانن؛ شکهناندن؛ ناراندن؛ نازراندن؛ رهنجاندن؛ مارِ‌ی؛ مارِ‌ای؛ مارِ‌تَی؛ دل‌نیشاندن «دل کسی را شکستن؛ دلی که‌سِیک شکاندن» ۶. تووکاندن؛ داشکاندن؛ تَه‌قاندن؛ مارِ‌ی؛ مارِ‌ای؛ مارِ‌تَی؛ ئه‌ره‌مارِ‌ی؛ ئه‌ره‌مارِ‌تَی؛ مارِ‌تَهره؛ ده‌تویکل دهره‌نِیانی کاکله‌ی میوه «تخمه شکستن؛ تۆم تووکاندن» □ لازم. ۷. شکان؛ شکیان؛ ئشکیان؛ داقولین؛ له‌ت بوون؛ ورد و خاش بوون؛ دهرزین؛ شکه‌ستن؛ شکین؛ توو‌تووخین؛ مِریه‌ی؛ مَریای «شیشه شکستن؛ صندلی شکستن؛ شووشه شکان؛ سه‌نده‌لی شکیان» ۸. شکان؛ شکیان؛ مِریه‌ی؛ له‌ناو‌چوون «سکوت شکستن؛ بیده‌نگی شکان» ۹. شکان؛ شکیان؛ هندکین؛ که‌م بوونه‌وه؛ مِریه‌ی «سرما شکستن؛ قیمت شکستن؛ سرما شکان؛ نرخ شکیان» ۱۰. هه‌روه‌ها: شکستنی

■ صفت فاعلی: شک‌نده (ـ) / صفت مفعولی: شکسته (شکینراو / شکاو) / مصدر منفی: نشکستن (نه‌شکاندن / نه‌شکان)

شکست ناپذیر / šekastnāpazîr / ها؛ ان؛ / صفت. کۆلنه‌ده‌ر؛ نه‌به‌ز؛ به‌تایبه‌تمه‌ندی یان توانایی راوه‌ستان له‌به‌رانبه‌ر دوژمن یان دژواره‌یه‌وه، هه‌تا له‌نیو‌چوونیان «ارتش شکست‌ناپذیر؛ اراده‌ی شکست‌ناپذیر؛ سپای کۆلنه‌ده‌ر؛ ویستی نه‌به‌ز».

شکسته^۱ / šekaste / اسم. شکسته؛ یه‌کیک له‌خه‌ته‌کانی فارسی که له‌ده‌سنووس، به‌تایبه‌ت له‌نامه‌نووسیندا به‌کار دیت «وقتی شکسته می‌نویسی درست خوانده نمی‌شود؛ کاتی شکسته ده‌نووسی باش ناخویندریته‌وه»؛ خط شکسته

شکسته^۲: صفت. ۱. شکاو؛ شکه‌ستی؛ شکیاو؛ شکیاغ؛ که‌ل؛ که‌له؛ مِریا؛ مِریه‌ی؛ له‌ت‌بوو؛ شکیندراو «کوزه‌ی شکسته؛ گۆزه‌ی شکاو» ۲. /مجازی/ ژاکاو؛ داشکاو؛ ئه‌وه‌مِریا؛ بی‌به‌ش له

له‌ش‌ساقی و پاراوی، به‌هۆی نه‌خۆشین و یه‌ک‌که‌وته‌یی یان به‌هۆی په‌ژاره‌ی زۆره‌وه «چه‌ره‌ی شکسته؛ چاری ژاکاو» ۳. /مجازی/ خه‌مبار؛ خه‌مگین؛ رهنجاو؛ گه‌هراو «دل شکسته؛ دل شکاو».

هه‌روه‌ها: شکسته شدن

شکسته‌بسته / šekastebaste / صفت. سه‌روپا شکاو؛ سه‌روپا شکیاغ؛ ده‌س‌وپا شکیاغ؛ چه‌که‌وه‌ک؛ چه‌کنتی؛ به‌نانه‌واوی، که‌م و کۆری یان هه‌له‌له‌پیکهاته‌ی رسته‌دا «با انگلیسی شکسته‌بسته‌ای به‌او فهماندم که می‌خواهم سوار قطار بشوم؛ به‌ئینگلیزیکی سه‌روپاشکاو تێم‌گه‌یانده‌مه‌وئ سواری قه‌تار بم».

شکسته‌بند / šekasteband / ها؛ / اسم. که‌ل؛ شکسته‌به‌ند؛ هه‌له‌به‌س؛ هه‌له‌به‌ست؛ هه‌ستی‌گره‌ک؛ ئیسک‌گره‌وه؛ شکست هه‌له‌به‌ست؛ جه‌راخ؛ که‌سێ که‌ئیسکی شکاو یان له‌جی‌چووی گیانه‌وه‌ریک ده‌خاته‌جیگه‌ و ده‌یه‌به‌ستی که‌بگیرسیتته‌وه.

شکسته‌بندی / šekastebandî / اسم. شکسته‌به‌ندی؛ گرته‌وه؛ هه‌ستی‌گری؛ کار یان ره‌وتی که‌لدان؛ خسته‌وه‌جی ئیسقانی شکاو یان له‌جی‌ده‌ر‌چووک.

شکسته‌خاطر / šekastexāter / [فارسی / عربی] صفت. /مجازی، ادبی/ دل‌شکاو؛ دل‌ته‌زیو؛ دل‌ره‌نجیاغ؛ دل‌ره‌نجاو؛ تووشیاری خه‌م و په‌ژاره‌ به‌هۆی ناکامیه‌وه.

شکسته‌دل / šekastedel / دل‌شکسته شکسته‌نفس / šekastenafs / [فارسی / عربی] صفت. /مجازی/ خاکه‌سار.

شکسته‌نفسی / šekastenafsi / ها؛ [فارسی / عربی] اسم. /مجازی/ خاکه‌ساری؛ کار یان ره‌وتی بی‌بایه‌خ نیشاندانی پله‌وپایه‌ و لیته‌توویی خۆ «او بیش از همه‌ی ما در این زمینه اطلاعات دارد، اما شکسته‌نفسی می‌کند؛ لهم بواره‌دا ئه‌و له‌هه‌موومان شاره‌زاتره، به‌لام خاکه‌ساری ده‌کا».

شکفتن / šekoftan / مصدر، لازم، // شکفتنی: شکوفاییه‌وه؛ می‌شکفی: ده‌شکوفیه‌وه؛ شکوفاشو: بشکوفه‌وه // شکوفیانه‌وه؛ شکوفانه‌وه: ۱. پشکووتن؛ پشکووتن؛ دهم‌دانه‌وه؛ کرانه‌وه؛ پشکفتن؛ پشکفین؛ بشکفتن؛ پشکووان؛ فه‌بوون؛ گوتره‌کان؛ گوتره‌کین؛ نه‌وته‌نگیه‌ی / تنگیه‌ی؛ شکوفه‌کردن؛ فنچقان؛ کرانه‌وه‌ی گول یان لکی داران له یه‌کتری «شکفتن غنچه: پشکووتنی خونچه» ۲. گه‌شانه‌وه؛ گه‌شیانه‌وه؛ گه‌ش بوونه‌وه؛ گه‌شیان؛ گه‌شینه‌وه؛ خیف بوون؛ بای‌بالدان؛ گه‌شه‌سندن؛ گه‌شه‌کردن؛ هه‌ره‌ش بیه‌ی؛ گه‌یشتن به‌ئاستی پشکته‌ووتن. هه‌روه‌ها: شکفتنی

■ صفت مفعولی: شکفته (شکوفاو) / مصدر منفی: نشکفتن (نه‌شکوفانه‌وه)

شکل / šekl / ها: / عربی / اسم، ۱. بیچم؛ مه‌وژ؛ ته‌شک؛ دیامان؛ نژم؛ دیمه‌ن؛ شکل؛ پیکهاته‌ی دهره‌کی شتیک «شکلش مرا به‌یاد کوره‌ی آجریزی انداخت: بیحی منی خسته‌وه بیری کووره‌ی ناجورپه‌زی» ۲. / اشکال / کیم؛ وینه‌ه؛ بیچم؛ شکل؛ مه‌وژ؛ شیوه؛ وینه‌ی هیندسی (وه‌کوو خه‌ت، سی‌گوش، گو) ۳. وینه‌ه؛ بیچم؛ دیدار؛ شکلی شتیک «این شکل اسب است: نه‌مه وینه‌ی نه‌سپه» ۴. / گفتاری / سه‌روسه‌کووت؛ بیچم؛ کیم؛ قه‌لافه‌ت؛ له‌س‌پیت؛ تووز؛ دیامان؛ دیدار؛ شیوه؛ به‌چک «نمی‌خواهم شکلش را ببینم: نامه‌وی سه‌روسه‌کووتی ببینم» ۵. / گفتاری / وینه‌ه؛ وه‌ک؛ هه‌ر وه‌کوو؛ دیامان؛ شیوه؛ قام؛ کووت‌ومت «قیافه‌اش شکل دیو بود: سه‌روسه‌کووتی وینه‌ی دیو بوو».

■ **شکل دادن**: ۱. شیوه‌پی‌دان؛ بیچم پی‌دان؛ شکل پی‌دان؛ به‌شیوازی دلخواز و ویستی خو دهره‌هینان «به‌توده‌ی گل شکل می‌داد: تویه‌له‌ی قوری شیوه‌پی‌ده‌دا» ۲. ری‌خستن؛ پیک‌هینان «آزاد این مهمانی را شکل داد: نازاد نه‌م میوانیه‌ی ری‌خست». هه‌روه‌ها: شکل بخشیدن

شکل کسی / چیزی بودن: شیوه‌ی که‌سی یان شتیک بوون؛ وینه‌ی که‌سی یان شتیک بوون؛ له‌شتی / که‌سی چوون؛ وه‌کوو که‌سی یان شتیک بوون «شکل میمون است: شیوه‌ی مه‌میمونه».

شکل کسی / چیزی را کشیدن: شیوه / وینه‌ی که‌سی یان شتیک کیشان «توی دفترش شک یک دختر را کشیده بود: له‌نیو ده‌فته‌ره‌که‌یدا وینه‌ی کچیکی کیشابوو».

از شکل افتادن: ره‌نگ و روو دانان؛ رواله‌ت نه‌مان «سارا خیلی از شکل افتاده بود: سارا گه‌لیک ره‌نگ و رووی دانابوو». هه‌روه‌ها: از شکل انداختن

به شکل کسی / چیزی در آوردن: وه‌کوو که‌سی / شتیک لی کردن؛ به‌وینه‌ی که‌سی / شتیک دهره‌هینان؛ به‌شیوه‌ی که‌سی / شتیک دهره‌هینان «خودش را به‌شکل هیپی‌ها درآورده بود: خو‌ی وه‌کوو هیپیه‌کان دهره‌هینا بوو».

شکلات / šokolāt, šukulāt / ها: / فرانسوی / اسم، چکلیتی؛ چیقلا‌ته؛ چکلیت؛ شوکلات؛ جوړیک شیرینی که‌له‌کاکائوو و شه‌کر (جار و باریش له‌شانی تر وه‌کوو شیر، پسته و به‌هارات) دروستی ده‌که‌ن: شوکولات

شکلاتی ¹ / šokolāti, šūkūlāti / ها: / فرانسوی / اسم، که‌مکولی؛ شوکلاتی؛ ره‌نگی شوکلات؛ ره‌نگی شیرکاکائوو؛ ره‌نگی قاوه‌یی خو‌له‌می‌شی به‌تووزی هه‌وینی سووره‌وه. هه‌روه‌ها: شکلاتی‌رنگ

شکلاتی ²: صفت. شوکلاتی: ۱. که‌مکولی؛ به‌تابیه‌تمه‌ندی ره‌نگی شوکلاتی ۲. تیکه‌لاو به‌شوکلاته‌وه «یک شکلاتی: که‌یکی شوکلاتی».

شکلپذیر / šeklpazîr / عربی / فارسی / صفت. شیوه‌گر؛ بیچم‌گر؛ له‌بار بو‌هاتنه‌باری دلخواز و دیاریکراو (وه‌کوو ماک‌ه‌ویری).

شکلپذیری / šeklpazîri / عربی / فارسی / اسم.

خالی که نمی‌توانم کار کنم؛ به زکی خالی ناتوانم کار بکنم).

□ شکم از عزا در آوردن: /مجازی/ زگ له‌وه‌پاندن؛ تیر و پر خواردن؛ زک به‌ردان؛ خو تیر و ته‌سهل کردن؛ خو م‌کردن به خو‌راکی خوش «دیشب بعد از مدتی حاضری خوردن شکمی از عزا در آوردم؛ دوینئ‌شهو پاش ماوه‌یه‌ک حازری خواردن زکیکم له‌وه‌راند».

شکم به قاروقور افتادن: قوره‌ی زک هه‌لسان؛ قوره‌ی زک هاتن؛ برسی بوون؛ ئاورا بیه‌ی «شکم به قاروقور افتاد؛ زود باش غذا را بکش!؛ قوره‌ی زکم هه‌لسا، خیرا که چیشه‌که داکه!».

شکم خود را صابون زدن: /مجازی/ زک تاودان؛ به هیوای شتیک به‌تایبته خوارده‌مه‌نی بوون «بی‌خود شکمت را صابون زن، از ناها خبری نیست؛ بیخو زکت تاو مه‌ده فراوینمان نیه»: صابون به شکم خود زدن

شکم دادن: زک دان؛ زگ داین؛ سک دان؛ کوپ دان؛ له‌م ده‌ی/ دای؛ ده‌رپه‌رینی به‌شی ناوه‌راستی شتیک به‌هوی خراپه‌وه «شکم دادن دیوار؛ شکم دادن سقف؛ زک دانی دیوار؛ زک دانی میچ».

شکم کار کردن: زک کار کردن؛ دووره‌وه خستنی پیسایی ریخوله «شکمت کار می‌کند؛ زکت کار ده‌کا؟». هه‌روه‌ها: شکم کار نکردن

شکم کسی بالا آمدن: /کنایی/ سکی که‌سئ پر بوون؛ زکی که‌سئ پر بوون؛ له‌مه‌په‌ر بیه‌ی؛ ئاوس بوون.

شکم کسی به پشت چسبیدن: /مجازی/ زگی که‌سئیک به پشتیه‌وه نووسان؛ زگی که‌سئیک قوپان؛ په‌راسووی که‌سئ که‌فتنه ده‌شته‌وه؛ له‌مو یوی ئه‌نه‌ورئ لوه‌ی؛ له‌به‌ر برسیته‌ی زور لاواز بوون «بس که چیزی نخورده شکمش به پشتش چسبیده؛ نه‌ونده هیچی نه‌خواردوه زکی به پشتیه‌وه نووساوه».

شیوه‌گری؛ بیچم‌گری؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی شیوه‌گر بوون.

شکلک / šeklak ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم، چیر؛ کاری با دانی دهم و چاو له کاتی نواندنی ناره‌زایه‌تی، لالووت بوون یان تیز پیکردندا.

□ شکلک در آوردن: روو بادن؛ چیر کردنه‌وه «بچه‌ها برایش شکلک در می‌آوردند و او دنبالشان می‌کرد؛ مندالان روویان بو با دها و ئه‌و ره‌دوویان ده‌که‌وت».

شکل گیری / šeklgîrî: /عربی/ فارسی/ اسم، گرسان؛ گیرسان؛ گیرس؛ گرس؛ ره‌وتی پیکهاتن؛ کار و ره‌وتی په‌یدا بوونی دیامان یان حاله‌تی دیاریکراو «شکل‌گیری سازمانهای دانشجویی؛ گرسانی پیکخواه‌گه‌لی خویندکاری».

شکل و شمایل / šekl-o-šamāyel: /عربی/ اسم، /گفتاری/ قه‌واره؛ شیوه؛ ره‌نگ و روو؛ شیواز؛ چار؛ وینه و چۆنیه‌تی بیچم «مردی بود به شکل و شمایل شما، اما کمی بلندتر؛ پیاوئیک بوو له قه‌واره‌ی ئیوه، به‌لام هیندی به‌رزتر».

شکم / šekam: /اسم، زگ؛ زک؛ سک؛ گده؛ له‌مگده؛ له‌مه: ۱. /ها/ لم؛ تل؛ شووله‌م؛ ورگ؛ به‌شی له‌له‌شی گیاندارئ موره‌دار له‌نیوان سنگه‌وه تا هیت ۲. /مجازی/ کوندامی هه‌رسه‌ک «شکم خوب کار نمی‌کند؛ زگم باش کار ناکا» ۳. به‌شی پاشووی له‌شی میروان ۴. /گفتاری/ به‌شی زوپ و ده‌رپه‌پوی هه‌رشته‌ی (وه‌ک شووشه و گوزه) ۵. /گفتاری/ جاری زاوژی «هفت شکم زایید؛ حه‌وت سکی بوو» ۶. /گفتاری/ ئاوسک؛ ناوه‌وه و ده‌روونی شتی.

□ شکم پر؛ زگی پر؛ له‌می په‌ره: ۱. سکی که له خو‌راک په‌ستاوه. به‌رانبه‌ر: شکم خالی «با شکم پر ورزش نکن؛ به زگی په‌روه و ورزش مه‌که!» ۲. /کنایی/ ئاوس؛ زگ پر؛ له‌مه‌په‌ره.

شکم خالی: زگی خالی؛ له‌می هالیه؛ سکی که خو‌راکی تیدا نیه. به‌رانبه‌ر: شکم پر «با شکم

شکم پرور / šekamparvar / شکمبارہ

شکمچران / šekamčarān / شکمبارہ

شکمچرانی / šekamčarāni / ھا: / اسم.

زگله وه پړنن؛ سکچه رینن؛ هه فهه فیاتی؛

چلیسی؛ چه وره بی؛ زکوونی؛ کار یان ره وتی

خواردنی خوارده منی جؤراو جؤر به مه بهستی

چیژه وهرگرتن (نهک بو تیر بوون).

شکمچه / šekamče / ھا: / اسم. ناوزک؛ ناوسک؛

هه ناو؛ زگوله.

شکم درد / šekamdard / درد

شکمروش / šekamraveš / اسم. زکه شور؛

زکه شور؛ بهله فیر؛ تهقه فیر که.

شکم گنده / šekamgonde / ھا: / صفت. [گفتاری]

خلوخه؛ مه شکن؛ ورگن؛ زگزل؛ مه شکو؛

مه شکو؛ توراغدان؛ تهلیر؛ گه دگن؛ تهلیر؛

ده فزگ؛ کرشه؛ زک بهل؛ تهنگه تهستور؛ ورگنه؛

ورگه؛ سئ تهنگه؛ هورگن؛ هورگنه؛ خینگه؛

خاوهن زگی زل و هه لماسیاگ.

شکمو / šekamû / ھا: / صفت. [گفتاری] نهوسن؛

نؤسن؛ چلیس؛ چلس؛ سکن؛ زکن؛ زکه رو؛

زکه رو؛ گنؤبی؛ زگله وه پړنن؛ لهمن؛ کهلیچا؛

کهلیچا؛ لهموو؛ چلهک «این بچه خیلی شکمو

است: ثم من داله زور نهوسنه».

شکمی^۱ / šekamî / صفت. ۱. زگینه؛ زکی؛

پیوه نیدار به سکه وه ۲. [مجازی/گفتاری]

حولحولی؛ هاکو؛ بهی بیرکردنه وه و ژیری

«همه ی حرفهایش شکمی است: هه موو قسه کانی

حولحوله».

شکمی^۲ / قید. [گفتاری] هاکو؛ حولحولی؛ بهی

کهک وهرگرتن له بیر و ژیری «این قدر شکمی

حرف نزن! هینده هاکو قسه مه که!».

شکن^۱ / šekan / ھا: / اسم. ۱. کؤل؛ چین؛ توی؛

گنج؛ لؤچ؛ چرچ؛ نهو بهشه له لؤچ که رۆچووه

۲. چهماوه ی کوور * شکنج/ادبی/

— شکن^۱! پیواژه. ۱. — شکن؛ — مار: به

شکم کسی را سفره کردن: /مجازی/ زگی

که سئ هه لدرین؛ له مو یؤی کارده وه ژئ

که رده ی «با چاقو شکم را سفره کردند: به چه قو

ر کبان هه لدری».

شکم کسی سیر بودن: زگی که سیک تیر

بوون؛ له مو یؤی سیر بیه ی؛ ۱. تیر بوون؛

سیر بیه ی ۲. /کتابی/ دهوله مند بوون؛ باری

نابووری و ژبواری که سئ له بار بوون «تا شکم

کسی سیر است، این حرفها را نمی فهمد: تا زگی

که سیک تیر، لهم قسانه تی ناگا».

شکمبارہ / šekambäre / ھا: / گان: / صفت. /ادبی/

نهوسن؛ کول؛ چلیس؛ چلیز؛ چلیک؛ چل و فل؛

چل؛ نوشگل؛ کولافی؛ زگله وه پړنن؛ بیلو؛

دهریالووش؛ حه فی؛ سک بهر؛ زورخور؛ چه وره؛

نه فسه ک؛ زکین؛ زکوون؛ زکوونی؛ تیرنه خور؛

حف حه فی؛ کولبه وی؛ کوپ؛ عوورمه رن؛

مووشه ک؛ مووشه که ر؛ گه دگن؛ هه لمه ته کاسه؛

پووقه ک؛ فره خوره و خوازه لؤکی خواردن:

شکم پرست؛ شکم پرور؛ شکمچران

شکم بند / šekamband / ھا: / اسم. سکوین؛

سکبه ن؛ شالیکی پانی پارچه یی به بند و

سه گه کیکه وه بو بهرگری له شل بوونه وه ی

ماسوولکه ی زگ یان دامرکاندنی ده رپه ربوی

سک.

شکمبه / šekambe / ھا: / اسم. ورگ؛ گرش؛

کرش؛ که رش؛ مه شک؛ هیلگ؛ ئاشک؛ هؤلما ن؛

عوور؛ عوویر؛ عوویرگ؛ گیپال؛ هتیرک؛ گاوک؛

گرگ؛ حورگ؛ گه ده؛ مه ده؛ گه دگ؛ گه گگ؛

گاک؛ گه بیه؛ گه ده ق؛ گه د؛ هووری؛ نه شقه مه؛

گیه؛ گه له؛ یه که مین و گه وره ترین به شی

گه ده ی کاویر که ران.

شکم پرست / šekamparast / شکمبارہ

شکم پرکن / šekamporkon / صفت. زک تیر که ر؛

به بایه خی که می بژیوی و جی گرتنه وه ی

زوره وه.

دایوشارون>.

شکننده /šekanande/: صفت. ۱. بشکین؛ به شکان ۲. /مجازی/ تورت؛ توویر؛ شهق؛ شلک ۳. شهق؛ فشله؛ سست و خونه گر.

شکوائیه /šekvā'iyye, ها:/: [عربی/اسم، سکالانامه؛ دادخواز.

شکؤفا /šukûfā, šokûfā/: صفت. ۱. شکؤفا؛ شکؤفاوه؛ پشکووتوو؛ بشکفتی؛ فه بووی؛ به پشکووت؛ به شکؤفیانه وه <گل شکؤفا؛ گولی شکؤفا> ۲. /گیاه شناسی/ به تایبه تمه ندی بشکافتن دواى پینگه بین (وه کوو میوه ی شهوبو و خاکشیر) ۳. /مجازی/ گهش؛ به بره و <اقتصاد شکؤفا؛ نابوری گهش>.

شکوفائی /šukûfā'i, šokûfā'i/ شکوفایی
شکوفان /šukûfān, šokûfān/: صفت. /نامتداول/ پشکووتوو؛ شکؤفا؛ شکؤفاوه؛ به پشکووت.

شکوفاندن /šukûfāndan, šokûfāndan/: مصدر. متعدی. // شکوفاندی؛ گه شانده وه؛ می شکوفائی؛ ده گه شینیه وه؛ پشکوفان؛ بگه شینه وه // گه شانده وه؛ شکوفاندنه وه؛ پشکوفاندن؛ پشکووتاندن؛ پی هله دانه وه؛ پشکووتاندن؛ پزکاندنه وه؛ پزکووتاندن؛ پشکووتاندن؛ پشکوفاندن؛ خه نی کردن؛ خه رۆ کردن؛ بوونه هو ی گه شانده وه یان هله دان.

■ صفت فاعلی: شکوفانده (وه گه شینه ر) / صفت مفعولی: شکوفانده (وه گه شینه ر)

شکوفایی /šukûfāyî, šokûfāyî/: اسم. پشکووتووی؛ شکوفایی؛ ۱. کار یا رهوتی پشکووتن؛ شکوفیانه وه؛ وه تنگیه ی؛ قؤناغی پشکووتن و گول دان <فصل شکوفایی گل سرخ: وهرزی پشکووتنی گوله سووره> ۲. /مجازی/ گه شه؛ رهوتی به ره و پیش چوون و پیش کهوتن <شکوفایی اقتصادی: گه شه ی نابوری>.

شکوفه /šukûfe, šokûfe, šekûfe, ها:/: اسم. شکؤفه؛ کولووک؛ کلوک؛ گوولوک؛ گولیک؛

تایبه تمه ندی یان توانایی شکانده وه <شیشه شکن؛ قندسکن؛ موج شکن؛ شووشه شکن؛ قه ن شکن؛ شه بؤل شکن> ۲. به تایبه تمه ندی شکیهانه وه <دیر شکن؛ دیر شکن>.

شکنج /šekanc, ها:/: اسم. /دبی/ ۱. شکن ۲. /معماری/ گواره؛ گؤشواره؛ دهر په ریوی دیوار به شیوه ی ریزی له ناجور، به تایبه ت له شوینی لکانی دیوار به میچه وه یا دهورو بهری درگادا؛ گوشواره

شکنجه /šekance, ها:/: اسم. ۱. شکه نجه؛ نه شکه نجه؛ نازار و جزیا؛ جهر به زه؛ جهر به به؛ تراز؛ جهر و مهنگه نه؛ کاره په هاتی نازاردانی دژواری که سیک (وه ک لیدان، سووتاندن یان شکاندنی نه ندای لهش) که بو ته می کردن یان سه پاندن، به سهریدا دیتن.

■ **شکنجه دیدن** / شدن: نه شکه نجه دیتن / بوون؛ نه شکه نجه کران / کریه ی؛ نازار دیتن <در مدت بیماری خیلی شکنجه دید: له ماوه ی نه خوشیه کهیدا زور نه شکه نجه ی بینی>.

شکنجه کردن: نه شکه نجه دان؛ نه شکه نجه کردن؛ نازاردان <برای گرفتن اقرار او را ساعت شکنجه کردند: بو قسه لی کیشانی، چهن سه عات نه شکه نجه یان دا>.

شکنجه گاه /šekancegāh, ها:/: اسم. سزاخانه؛ جهر به به گه؛ شکه نجه گا؛ شوینی جهر به به دان.

شکنجه گر /šekancegar, ها:/: اسم. نه شکه نجه دهر؛ نازاردهر؛ که سنج که کاری نه شکه نجه کردنی گرتووانه به مه به سستی قسه لی کیشانه وه یان سه پاندن یان.

شکنندگی /šekanandegî/: اسم. تورتی؛ توویری؛ شهقی؛ دؤخ یان چۆنیه تی تورت بوون <برخی از استخوانهای بدن به خاطر شکنندگی با لایه ای از گوشت پوشیده شده است: بریک له ئیسکه کانی لهش به هو ی تورتیه وه به چینیک له گوشت

دلشایم؛ بهر دار؛ دلفراوان؛ خاوهن توانایی
خوږاگرتن له بهرانبهر چهوتی و چهلمهوه.

شکيبانی /šakībā'i/ **شکيبایی**

شکيبایی /šakībā'i/، ها:/اسم./[ادبی/]

۱. پرزووی؛ تهوتین؛ تهوات؛ پشودریژی؛
بئفرههه؛ پرزه داری؛ شینهیی؛ کاوه خویی؛
سه مه تی؛ توانایی راوهستان له هممهبر
سه خله تی، دژواری یان دؤخیکی ناخوشهوه (در
برابر بدرفتاری مادرشوهش شکيبایی می کرد؛ له
هممهبر لاساری خه سوویه وه پرزووی ده کرد)
۲. پشودریژی؛ ئوقره می؛ پشوله سه رخویی؛ کار
یان رهوتی شینهیی نواندن؛ بهر به خوږگرتن تا
هه لی په خساو (تا آمدن برادرش شکيبایی کرد و هیچ
نگفت؛ تا هاتنی براهی شینهیی نواند و هیچی

نه گوت) * **شکيبائی**

شکيبیدن /šakībīdan/؛ مصدر. لازم./[ادبی/]

//شکيبیدی؛ هه لئکرد؛ می شکيبی؛ هه لده کهی؛
بشکيب؛ هه لکه // هه لکردن؛ دهر بردن؛
هؤرکه رده ی؛ راوهستان له هممهبر دؤخ یان
چؤنیه تیکی ناخوش و ناله بارهوه.

شکیل /šakīl/؛ [عربی] صفت./[ادبی/] شه مه ند؛

له بار؛ پیکه وتوو؛ به بیجمی جوان و له بهرچاوه وه
'یک مجسمه ی شکیل وسط میدان قرار داشت؛
خانه شان خیلی شکیل بود؛ په یکهریکی شه مه ند له
ناوه ندی گرده که بوو؛ ماله که یان زؤر له بار بوو'.

شگرد /šəgərd/، ها:/اسم./[گفتاری/] پیکار؛

شیوازی کار.

شگرف /šəgarf/؛ صفت./[ادبی/] ۱. هه ژه ند؛ سه یر

و سه مه ره؛ به چه ندیتی یان چؤنیه تی
سه رسووړنهره وه. ۲. نایاب؛ که مویتنه.

شگفت /šəgeft/؛ صفت./[ادبی/] سه یر؛ سه مه ره؛

هه ژه ند؛ سه رسووړن؛ سه رسووړن؛ عه جاب؛
سؤبه ت؛ به دؤخ یان چؤنیه تی سه رسووړ
هینه ریه وه.

 شگفت آمدن:/[ادبی/] سه رسووړمان؛ سه رسام

۱. گوچک؛ خونچه؛ گوپکه؛ گول دهم؛ پیژه ک؛
ول؛ جم؛ گولی که هیشتا نه پشکووتوو
(شکوفه ی نرگس؛ شکوفه ی نیرگس) ۲. بشکوژ؛
پشکوژ؛ پشکوژ؛ پژکوژ؛ بشکوژ؛ پشک؛ پژک؛
هه راله؛ فنجقه؛ باتینک؛ جوش؛ گولی دار
(شکوفه ی سیب؛ شکوفه ی سیو).

 شکوفه کردن: ۱. شکوفیانه وه؛ شکوفه کردن؛
فنجقه کردن؛ کولووک کردن؛ گول کردن؛
گولدم کردن؛ ناخفین؛ دیاری دانی چرو له
سه ر بنچکه وه (درخت سیب شکوفه کرده است؛
داری سیو شکوفه ی کردوه) ۲. /گفتاری/]
رسانه وه؛ هه لاوردنه وه؛ هه لهاوردنه وه؛ زبله وه
شیویه ی (بچه شکوفه کرد روی لباسم؛ مندا له که
رسانه وه سه ر لباسه که مدا).

شکوک /šukūk/؛ [عربی] جمع **شک**

شکوه /šekve/، ها:/[عربی/] اسم. ۱. گازنده؛
شکات؛ لاکایه؛ لاکایا؛ سکالا (از درد پا شکوه
می کرد؛ له ژانه پی گازنده ی ده کرد) ۲. گله یی؛
گله ی؛ له مه ت (از بی وفایی دوستان شکوه می کرد؛ له
بی نه مه گی هه والان کله یی ده کرد).

شکوه /šukūh, šokūh/؛ اسم. شکو؛ ته نته نه؛
سه نسه نه؛ سه نته نه؛ هنگوونگ؛ جه لال و شکو؛
جوانی و رازاوه یی بهرچاوگر که بینهر ده خاته
رهوش و سه رسامیه وه (شکوه خیره کننده ی صبح
بهاری؛ شکوی دلرفینی بهر به یانی به هاران).

شکيات /šakkīyyāt/؛ [عربی] جمع **شک**

شکيب /šakīb/؛ اسم./[ادبی/] سه ور؛ سه یر؛ ثارم؛
بهرداری؛ سه ره خویی؛ نه رمووی؛ هیمنی؛
قه ری؛ ئوقره؛ پرزووی؛ تهوتین؛ تهوات؛
پشودریژی؛ بئفره هه؛ پرزه داری؛ توانایی
خوږاگری له بهرانبهر سه ختی و ناله باریه وه.

شکيبا /šakībā/؛ صفت./[ادبی/] هیمن؛
پشوله سه رخو؛ پرزوو؛ به پرست؛ بین فره ه؛ به
تابشت؛ به تاقه ت؛ به خه وسه له؛ نه رموو؛
سه ره خو؛ له سه ره خو؛ هییدی؛ جهرگ قایم؛ به وره؛

دابنری «نگاه کردن به سبزه و آب روان سکون دارد؛ رامیتان بو شینایی و ثاوی رهوان ودمی هیهه».

❑ سکون داشتن: بهودم بوون؛ نیشانه یان هوی پروداویکی چاک و باش بوون. ههروهه: شگون نداشتن

شل^۱ / šal, ها: [عربی/اسم. شل؛ شله؛ نجمی؛ چووز؛ لهنگ؛ لنگ؛ سقهت؛ کر؛ مشرؤ؛ کهسی که دهست یان (بهتایبهت) پای له کارکهوتووه. شل^۲: صفت. شل؛ لهنگ؛ لنگ؛ چووز؛ نجمی؛ کر؛ کوولهک؛ قلوپ؛ خاوهن دهست یان پیی گهزنگاز یان لهکارته «با ماشین تصادف کرد و یک پایش شل شد؛ ماشین لنی دا و پایهکی شل بوو».

شل^۱ / šol: صفت. شل؛ ۱. فش؛ فل؛ پلت؛ بل؛ ول؛ راو؛ بهبی پهیوهنند یان پیکهوهلکاو پیویست ده نیوان پاژگهلدا «خمیر شل؛ ملاط سر؛ ههویری شل؛ مهلاتی شل» ۲. خوئهگر؛ شل و ول؛ شست؛ سست؛ شل و شهویق؛ شلوپق؛ ناپتهو «گره شل؛ پیچ شل؛ گری شل؛ پیچی شل» ۳. ها/ [مجازی/ خاوه؛ خلیسک؛ بهبی چر و پری پیویست «آدم شل؛ مروی شل».

❑ شل آمدن: [مجازی/ شل گرتن: ۱. سهخت نهگرتن ۲. پابهی نهبوون؛ داکوکی نهکردن؛ پهیچور نهبوون؛ به دواوا نهچوون؛ له سهر نهچوون؛ پیداغری نهکردن (له جیبهجی کردنی ویست یان کاردا).

شل بودن: شل بوون؛ شهویق بوون: ۱. سست بوون ۲. نهرم بوون. ههروهه: شل شدن؛ شل کردن

شل گرفتن: [مجازی/ شل گرتن: ۱. پی دانهگرتن ۲. بی مهیلی کردن؛ بی مهیلی نیشان دان (له جیبهجی کردنی ویست یان کاریکدا).

شل^۱: قید. شل؛ ۱. خاوه؛ به سستی؛ به شهویقی؛ بهبی هیز و ههولی پیویستهوه «خیلی نر حرف میزد؛ زور قسهی شل بوو» ۲. شل وول؛ نه به گه

بوون؛ سهیرمان؛ واقورمان؛ هیدمان؛ هؤت بوون؛ سهر ماسین؛ فتهتوشین؛ شکفین؛ مهنه؛ سهر سر مهنه؛ تووشی سهرسوورمان بوون؛ به شگفت آمدن

به شگفت آمدن شگفت آمدن

شگفت آور / šegeftäver / شگفت انگیز

شگفت انگیز / šegeftangiz: صفت. سهرسوورپین؛ سهرسوورپنهر؛ سهرسام کهر؛ سهریر و سه مه ره؛ ههزه ند؛ هوی سهرسامی «رویداد شگفت انگیز؛ رووداوی سهرسوورپنهر»؛ شگفت آور

شگفت زدگی / šegeftzadegi, ها: [اسم. سهرسوورماوی؛ واقورماوی؛ دؤخ یان چۆنیهتیه که به هوی پروبه پروو بوون ده گهل دیارده یان پروداویکی نوو و چاوه پروان نه کراوه هه هل ئه دا «همه از این شگفت زدگی او خندیدیم؛ هه موومان لهم سهرسوورماویه پیکنین».

شگفت زده / šegeftzade, ها؛ گان: صفت. سهرسوورماو؛ سهیرماو؛ واقورماو؛ سه ره مند؛ تووشی واقورماوی بووگ «از دین تصویر خود در کنار آن هنرپیشه خارجی شگفت زده شد؛ له دیتنی وینهی خوی له تنیشت ئه و ئه کتهره بیانیه وه سهری سوورما». ههروهه: شگفت زده شدن؛ شگفت زده کردن

شگفتی / šegefti, ها: [اسم. سهرسوورماوی؛ واقورماوی؛ ههزه ندی؛ په رچه کرداری زهینی یان عاتیفی که به هوی پروداویکی ره چاو نه کراو یا دیاردهیه کی تازه، له مرودا پهیدا ده بی «شگفتی او از آن بود که هرگز آن هنرپیشه را از نزدیک ندیده بود؛ سهرسوورماویه که ی له وه دا بوو که ئه و هنرپیشه یه قهت له نزیکه وه نه دیبوو».

شگون / šugûn, šogûn: [گفتاری/ ودم؛ هورم؛ یومن؛ پیروزی؛ مباره کی؛ مباره کی؛ ماراو؛ هات؛ بهخت؛ دیارده یان پروداوی که به هؤکاری پروداویک له داهاتوودا بزانی، بهتایبهت ئه وهی به هوی پروداویکی چاک

«سل بستن: شل بهستن» * بهرانبهر: قرص

شل / šel /: [سنسکريت] اسم، [قدیمی] زهرگ؛ هوویزی؛ رمبی کورت؛ نه‌یزه‌ی کورتی شه‌ر.
شلاب / šolāb /: اسم. ۱. چلپاو؛ شلپاو؛ لیتاو؛ زلقاو؛ هه‌راوه؛ قوراوی زور شل «همین‌طور که قدم برمی‌داشتم، شلاب می‌پاشید به پاچه‌های شلوارم؛ هه‌ر وا که هه‌نگام دهن‌ا، حلباو ده‌پزایه‌ی ده‌رپی‌ی پاتوله‌که‌مدا» ۲. به‌فراو؛ وه‌رواوه؛ شلۆپه؛ ئاووی که به‌هووی هه‌لیان یان بارینی به‌فروهه‌ی به‌دی دئ.
شلاق / šallāq /: [ترکی] اسم، شه‌لاخ؛ شه‌لاق؛ تازیانه؛ قامچی؛ شلاق؛ تازان؛ تاژانک؛ توره «به ۵۰ ضربه شلاق محکوم شد: ۵۰ زهره‌ت شه‌لاخی بو براوه».

□ شلاق زدن: شه‌لاخ لیدان؛ شه‌لاخکاری کردن؛ به قامچی لیدان «او را ۷۴ ضربه شلاق زدند: ۷۴ زهره شه‌لاخان لیدا».

شلاق کشیدن: قامچی کیشان؛ شه‌لاخ بو به‌رز کردنه‌وه/ وه‌شاندن «شلافس را کشید که بزند، دستش را گرفتم؛ فامجه‌که‌ی کیشا دایوه‌شینئ، ده‌ستیم گرت».

شلاق کش / šallāqkeš /: [ترکی] فارسی‌ا‌قید، [مجازی] به هه‌له‌داوان؛ تیزه- تیزه؛ له‌زای‌له‌ز؛ بریو- بریو؛ به‌گورجی؛ گورجی؛ خیرا؛ به‌توند و تیژی؛ به‌په‌له؛ به‌له‌ز؛ گورج و گؤل «شلاق کش خودمان را رساندیم به شهر؛ به هه‌له‌داوان خو‌مان گه‌یاندە شار».

شلاقی^۱ / šallāqî /: [ترکی] صفت، شه‌لاخی؛ شه‌لاقی؛ له‌بیجمی شه‌لاق «کرم شلاقی؛ کرمی نه‌لاخی».

شلاقی^۲: قید، [گفتاری] به‌په‌له؛ به‌له‌ز؛ خیرا؛ په‌له‌په‌ل؛ گورج؛ کرژ و گؤل؛ گورج و گؤل.

شلاک / šelāk /: اسم، [انگلیسی] لۆک؛ ده‌مه‌لۆک؛ جوړه زه‌مقیکی سووری سروشتیه‌له‌ توپکلی لق و قه‌دی هه‌ندی دره‌ختی ناوچه‌ گهرمه‌کاندا ده‌ردئ، ته‌زبیچی لی دروست

ده‌کرئ و بو چی کردنی ره‌نگیش به‌کار دئ.

شلال / šolāl, šelāl /: ها/ اسم، شه‌لال؛ شه‌لال؛ شلال؛ جوړئ دروومانه‌که ده‌زوو له‌هه‌ر دوو دیوی پارچه‌که‌وه ده‌ردئ. هه‌روه‌ها: شلال‌دوزی شلان- شلان / šalānšalān /: [عربی] فارسی/ عربی/ فارسی‌ا‌قید، [گفتاری] شه‌له‌شل؛ شه‌لان-شه‌لان؛ له‌نگه‌له‌نگ «شلان-شلان خودم را رساندم به درمناگاه: شه‌له‌شل خۆم گه‌یاندە درمناگه».

شل‌بافت / šolbāft /: صفت، ته‌نک؛ به‌چنیک‌ی شل و تان و پۆی لیک‌دوو‌روهه.

شلپ / šelep /: صوت، [گفتاری] شلپه؛ شلپ؛ شلاپ؛ شلپه؛ شه‌پ؛ شه‌پ؛ چلپه؛ ده‌نگی که‌وته‌ناو ئاوه‌وه‌ی شتی «شلپ افتادش در آب را شنیدم: شلپه‌ی داکه‌وته‌ناو ئاوه‌که‌یم بیست».

□ شلپ- شلپ بوسیدن: شلپه‌شلپ ماچ کردنه‌وه؛ ملچه‌ملچ ماچ کردن؛ ملچی-ملچی رامووسین؛ شلپ- شلپ رامووسین؛ به‌شلپه‌وه‌ماچی به‌ک له‌دووی کردن.

شلپ- شلپ کردن □ شلپ‌شلوپ کردن، شلپ شلپ

شلپ شلپ / šelepšulûp /: صوت، [گفتاری] شلپه‌شلپ؛ شه‌په‌شه‌پ؛ ده‌نگی ویک‌که‌وته‌نه‌وه‌ی شتیک (وه‌ک له‌پی ده‌ست) به‌سه‌ر شتیکی نه‌رمدا (وه‌کوو ئاو) «بچه‌ها توی آب چه شلپ‌شلوبی راه انداخته‌اند: منداله‌کان له‌نیو ئاوه‌که‌دا چ شله‌شلپتیکان ری‌خستوه»؛ شلاب‌شلوپ

□ شلپ شلپ کردن: شلپه‌شلپ کردن؛ ده‌ره‌ینانی ده‌نگی شلپه‌شلپ: شلپ-شلپ کردن

شلتاق / šeltāq /: ها/ [ترکی] اسم، ده‌به؛ ده‌بیه؛ ده‌وه؛ ته‌شخه‌له؛ ته‌شقه‌له؛ گه‌ر؛ شلتاخ؛ قه‌رقه‌ش؛ چاچۆله؛ گغنی؛ چوو‌ر؛ گۆتال؛ گیتهل؛ گیتچهل؛ چه‌چهل؛ په‌لپ؛ گزی؛ گرنی؛ کار یان ئاکاریک (وه‌ک په‌لپ، گیتچهل و گرم و قال) بو ته‌نگه‌تاو کردنی مافی ئه‌وانی‌تر، یان له‌ژیر کار

دەر چوون «هر وقت نوبت کار کردنش بود شلتاق می کرد و از زیر کار درمی رفت: هر کات نۆبهی کارکردنی بوو دهبهی ده کرد و له ژیر کار دهرده چوو».

شلتاق باز / šeltāqbāz، ها: /ان: /ترکی/ فارسی/ اسم، گپنی؛ ته شقه له باز؛ گپنی واز؛ فیله باز؛ گزه وەن؛ گزیکەر.

شلتوک / šaltūk، ها: /اسم، چەلتووک؛ شەلتووک؛ چەلتک؛ شەبلووک؛ چلتووک؛ برنجی که هیشتا له تیکول دهرنه هاتووە؛ چلتوک

شلختگی / šalaxtegi، ها: /اسم، شپیزی؛ شپزەیی؛ شەپزەیی؛ شەپرئوی؛ شپرئوی؛ شپلۆخی؛ دۆخ یان چۆنیەتی شپرز بوون «شلختگی از سر و ریختش می بارید: له سەر و سەرکوتی شپیزی دهباری».

شلخته / šalaxte، ها: /صفت، شپرز؛ شپزە؛ شەپزە؛ شەپرئو؛ شپرئو؛ شپلۆخ؛ به بی ته کووزی له کاردا «این عروس شلختهی من سال تا سال خانهاش را گردگیری نمی کند: ئەم بووکە شپزەیی من سال بۆ سالیش ماله کی خاوین ناکاتهو».

شل شلکی / šolšolakî / قید، شل وول؛ شل وشه ویق؛ به شل وولی؛ به شل وشه ویقی؛ نه به گهیی «این طور شل شلکی نگیر، از دست می افتد: بهم جۆره شل وول مه یگره، له دەستت داده کهوئ».

شلغم / šalqam، ها: /اسم، شەلغەم؛ شەلەم؛ شەلەمی؛ شیلەم؛ شیلیم؛ شەلم؛ شیمی؛ ترپۆکه؛ تیتوو؛ تینۆک: ۱. گیایی ئالیکی یه ک یان دوو سالانه له تیره ی سلق و چۆنەر که وه ک سهوزی ده چیندرئ ۲. بنی گیای شەلەم که ئەستوو و گوشتنه، چیژەییکی توندی ههیه و ده خورئ.

شلکا / šelkā / اسم، لیتە؛ زلقاوی بنی ئوقیانوس.

شل کن - سفت کن / šolkonsef(t)kon، ها:

اسم، /مجازی، گفتاری/ بگره و به ده؛ ئەم دەس و ئەو دەس؛ ئەم پا و ئەو پا؛ ئاکاری شیوانشیو، پیچاوپینچ و بی ئاکام بۆ جیبەجی کردنی کارپک «در مورد مسکن آن قدر شل کن- بفت کن درآوردند که این طور شد: له مەر خانوو به ره هینده بکره و به ده یان کرد تا ئاوی لیهات».

شلم شوربا / šalamšûrbā / صفت، /مجازی، گفتاری/ هەر مه گوڵخار؛ تیکەل- پیئکەل؛ شپرز و شیواو «کتابخانه یک وضع شلم شوربایی پیدا کرده که نگو! کتیبخانه که بۆته هەر مه کولخاری مه پرسه!».

شلمک / šalmak / اسم، /گیاه شناسی/ زیزانه؛ چه و دەر؛ گیاداسی؛ بیلیک؛ ئومه سلا؛ زیوان؛ شیلموگ؛ گیارووتە؛ گیاشیله؛ کالتاس؛ گیابریش؛ مرۆر؛ ولیزه؛ خولیره؛ خلیره؛ ده غەل؛ شەلەمه؛ دنیب؛ گیاییکه له ناو ده غل و داندا دهر ویت، به ره که ی له گهنم بچوو کتره، دهنکه که ی تال و ژه هریه و بۆ ده غل و دان زیان دهره.

شلنگ / šelang / [از آلمانی /؟] شیلنگ شلنگ تخته / šelangtaxte / اسم، /گفتاری/ ههلهپر- داپەر؛ فرت وهۆر؛ ههلهبز- دابهز؛ جرت و فرت.

شلنگ تخته انداختن؛ ههلتیزان: ۱. /گفتاری/ جرت و فرت کردن؛ به ههنگاو گهلی بهرز و نارپکه وه رپکه چوون ۲. /تعریض/ ههلهپر- داپەر کردن؛ فرت وهۆر کردن؛ ههلهبز- دابهز کردن «به اسم رقص داشتند شلنگ تخته می انداختند: به ناو ههلهپر کپوه خه ریکی ههلتیزان بوون».

شلوار / šālvār، ها: /اسم، شوال؛ شهروال؛ شهوال؛ شاروال؛ شالوار؛ شهلوار؛ پانتۆل؛ پانتۆل؛ پانتۆل؛ پاپۆش؛ پۆشه نی بۆ پشتینه به ره و خوار، به دوولنگه وه که هەر لنگیکی پایه ک تا قوله پی داده پۆشی.

شلوار کوتاه؛ شهروالی کورت؛ پانتۆلی که تا نیزی که ئەزۆ داده پۆشی.

شلوار جورابی / šālvārcūrābī، ها:/اسم
 جوریک شهروالی مندالی ساوايه که
 گوره وييه کی هه ره لهو جنسه ی پتوه دوراوه.
شلوارک / šālvārak، ها:/اسم. کوله شوال؛
 جوریک شهروال (زورتريش زنانه) که تهنيا تا
 ژووری نه ژئو داده پوشتی.

شل و پل / šal-o-pal: [عربی از کردی] صفت.
 [گفتاری] شهل و پت؛ شهل و کوت؛ شهل و پهل «زد
 بچه ی مردم را شل و پل کرد: دای له مندالی خه لکی
 تهل و پته ی کرد».

شلوغ / šulûq, şolûq: [ترکی] صفت. ژلوق؛
 شلوق؛ شلووق؛ شلووغ؛ شلۇغ: ۱. شپرز؛ شه پرز؛
 شپرتو؛ شه پرتو؛ داجنیاگ؛ پزگیا؛ تیکهل-پیکهل
 «روی میز خیلی شلوغ است: بان میزه که زور شپزه»
 ۲. جه نجال؛ گهوز؛ گورمۆره؛ گوردهم؛ گز-گز؛
 هه یشته؛ گورتل؛ کۆمره؛ قهره بالغ؛
 پرچه شامهت «پیاوه روها بس که شلوغ بود، نمی شد راه
 رفت: پیاوه ره وه کان نه ونده جه نجال بوون هات وچوو
 نه ده کرا» ۳. چره به ندان؛ که له که؛ که له که به پزین؛
 جه نجال؛ ژلیاو؛ بشپوه؛ گاشه؛ گهوز؛ گورمۆره؛
 گوردهم؛ گز-گز؛ هه یشته؛ گورتل؛ جیی
 مه ترسی؛ ناهیمین (به بۆنه ی شهر، راپه رین و شتی
 واوه) «یک دفعه شهر شلوغ شد و همه ریختند توی
 خیابانها: به جاری شار بوو به چره به ندان و هه مووان
 پزانه سهر شه قامه کانه وه» ۴. ها/هار و هاج؛
 ده بزبزیو؛ ناآرام؛ ده ست بزبزیو «بچه ی شلوغ؛ مندالی
 هار و هاج».

☐ **شلوغ شدن**: شله ژان؛ تیکچوون؛ شلوق بوون؛
 ژلیویان؛ بوونه ناخۆران-باخۆران؛ بوونه ناژاوه؛
 پیکهانی بی سهره و به ره یی.

شلوغ کردن: ۱. زهنا-زهنا کردن؛ زله کردن؛
 چهقه و گوره کردن؛ هار و هاجی کردن؛ زری
 نامایش؛ زرایش ۲. ئاپۆره دان؛ کۆمره دان؛
 گورمۆره کردن.

شلوغ پلوغ / šulûqpulûq, şolûqpolûq:

[ترکی] فارسی | صفت. [گفتاری] تیکهل-پیکهل؛
 ژلووق؛ بی سهره به ره؛ کهس له کهس؛ شتیواو «با
 شروع بمبارانها همه جا شلوغ پلوغ شده بود: له گهل
 ده سپیکردنی بوردومانه کان هه موو شوینی
 تیکهل-پیکهل ببوو».

شلوغ کاری / -šulûqkārî, şolûq: [ترکی]
 فارسی | اسم. ۱. هه راوه وریا؛ کار یا ره وتی دهنگ
 و دور و قرم و قال پیکهتینان «می خواست با
 شلوغ کاری کارش را پیش ببرد: ده یه ویست به
 هه راوه وریا کاره کی به ریته پتیشه وه»
 ۲. بشپوه کاری؛ گاشه کاری؛ کار یا ره وتی
 پیکهتینانی ناژاوه و بی سهر و به ره یی «در موقع
 بازرسی با یک شلوغ کاریهای مواجه شدیم: له کاتی
 سهرکیشیدا بشپوه کاریگه لیکمان هاته بهر چاو».

شلوغ کن / -šulûqkon, şolûq: [ترکی] فارسی |
 صفت. [گفتاری] هه را کر؛ چهقه کهر؛ خاوهن خو
 یا مه یله و شلوقی کردن.

شلوخی / šulûqî, şolûqî: [ترکی] اسم.
 چره به ندان؛ هه یشته؛ چه له لا؛ چه شر و چه له لا؛
 ژلوقی؛ شلوقی؛ که له که؛ بۆش؛ گوردهم؛ ئاپۆره؛
 گورمۆره؛ گورتل؛ کۆمره؛ جمکوت؛ زله؛ چه شره؛
 چه شره لا؛ چه شر؛ گز-گز؛ قهره بالغ؛ هه را و
 زهنا؛ چهقه و گوره؛ گانه گۆل؛ دۆخ یان چۆنیه تی
 شلووق بوون (به هۆی چه شامات، هه را و زهنا و...) «توی آن شلوغی آدمها همدیگر را گم می کردند: له نیو
 نهو چره به ندانه دا خه لک یه کیان ون ده کرد».

شل و ول / -şol-o-vel: صفت. [گفتاری] شل و
 شهویق؛ شل و ول؛ ۱. په لشفه؛ ناقایم؛ شل؛
 سست «گره شل و ول؛ گرپی شل و شهویق»
 ۲. فشه لۆک؛ خاو و خلیسک؛ خلیچک؛ شلویق؛
 خاو «آدم شل و ول؛ مرۆی خاو و خلیسک».

شل و ول ۲: قید. شل و شهویق؛ شل و ول؛
 ۱. فشه لۆک؛ شلویق؛ دۆخ یان چۆنیه تی سست
 و لیک پساو بوون «چرا این بچه را این قدر شل و ول
 بسته ای؟: بۆچی ئەم بوخچه یه ت نه ونده شل و شهویق

به‌ستۆته‌وه؟ ۲. فش؛ ناپته‌وه؛ نه‌به‌گه؛ به‌بئ
رئیک‌وپیکی و پته‌ویه‌وه «خیلی شل و ول حرف
می‌زد؛ زۆر شل و ول قسه‌ی ده‌کرد».

شله / šole, ها:/اسم، شله؛ هه‌ر یه‌که له‌و
چیشته‌وه که برنج و دانه‌وێله له‌گه‌ل رۆن و خوئ
و به‌هارات (جار و باریش گۆشت) ئاوێته ده‌که‌ن و
هینده ده‌یکۆلینن هه‌تا رینگ بداته‌وه.

شله‌برانی / šoleberyāni /اسم، شۆروا؛ شۆرباوا؛
شۆربا؛ چیشتیکه که له‌ گۆشت، نۆک، برنج،
پیواز، زیره و رۆن دروست ده‌بی.

شله‌زرد / šolezard, ها:/اسم، شله‌زهره؛
چیشتیکه به برنج و شه‌کر و زافه‌ران لی ده‌نرئ.

شله‌قلمکار / šoleqalamkār /فارسی/عربی/
فارسی] آش شله‌قلمکار، آش

شلی / šali / [عربی/اسم، شه‌لی؛ له‌نگی؛ له‌نگی؛
دۆخ یان چۆنیه‌تی له‌نگ بوون؛ کار نه‌کردنی
ده‌ست و پا.

شلی ¹ / šoli /اسم، شلی؛ کۆمتی؛ دۆخ یان
چۆنیه‌تی شل بوون.

شلی ²: صفت، [مجازی، گفتاری] ۱. خاوه‌ سست؛
بئ‌حال ۲. لینه‌هاتوو؛ نه‌به‌گه؛ فش؛ فشه‌لۆک؛
خوته‌ل؛ خوێرله؛ ته‌وه‌زهل.

شلیاق / šalyāq / [عربی] سه‌نگ په‌شت - ۲

شلیته / šalīte, ها:/اسم، [قدیمی] شه‌لیته؛ شه‌ته؛
جۆرئک دامه‌نی کول، ده‌لپ و لۆچ-لۆچه که
ژنان به‌ سه‌ر ده‌رپیته له‌ پیتی ده‌که‌ن.

شلیدن / šalīdan / [عربی/فارسی] مصدر، لازم.

[گفتاری] // شلیدی؛ شه‌لیت؛ می شلی؛ ده‌شه‌لی؛
بشل؛ بشه‌له // شه‌لین؛ شه‌لان؛ شه‌لیان؛ له‌نگین؛
کوولین؛ نه‌جمین؛ شه‌له‌ی؛ شه‌لای؛ شه‌له‌شه‌ل
چوونه رینگاو «چرا می شلی؟ بۆچی ده‌شه‌لیی؟».

شلیک / šellik /اسم، ۱. ته‌قه؛ کار یان ره‌وتی
ته‌قاندن؛ هاویشتی گولله له‌ چه‌کی گه‌رمه‌وه
«شلیک کردن توپ؛ ته‌قاندنی توپ» ۲. شریخه؛
ده‌نگئیک وه‌کوو ئه‌و ته‌قه «شلیک خنده؛ شریخه‌ی

پیکه‌نین». هه‌روه‌ها: شلیک شدن؛ شلیک کردن
شلیل / šalil, ها:/اسم، شه‌لیل؛ شلۆر؛
حه‌مشین؛ هه‌لۆوچه‌قه‌یسی؛ حه‌مه‌ده‌شین؛
ته‌رازه‌ن؛ ته‌ره‌زه‌ن: ۱. دارئیک له‌ تیره و
جۆره‌کانی قۆخ و هه‌شتالوو ۲. به‌ری ئه‌و داره
که لووس، بئ‌تووک و سپی یان زه‌رد و سووره.
شم / šam(m), ها:/ [عربی/اسم، ۱. هه‌ستی
بۆزه‌نی ۲. [مجازی] تیگه‌بیشته‌ویی؛ کارامه‌یی؛
سه‌رده‌ره‌چوویی «شم سیاسی؛ تیکه‌یسوویی
رامیاری».

شما / šemā / [فرانسوی/اسم، شیما؛ مه‌له‌زه؛
گه‌لاله؛ گلاله؛ گه‌لاله؛ وینه‌یه‌کی بئ‌ ورده‌کاری
و ته‌نیا به‌ چه‌ند هیل که بابه‌ته‌که بگه‌یینی.

شما / šomā, ها:/ان؛ ضمیر، ئیوه؛ ئه‌نگۆ؛ شه‌مه؛
هه‌وه؛ هه‌قه؛ وه؛ هوین؛ هووین؛ هنگ؛ هوون؛
هوونگ؛ هوئنگۆ؛ هۆن؛ هه‌نگۆ؛ فه؛ هون؛ هن؛
۱. جیناوی دووه‌مه که‌سی کۆ ۲. جیناوی
رێژدارانه بۆ دووه‌مه که‌سی تاک.

شمائل / šamā'el / [عربی] شمایل

شمات / šemātāt, šamātāt, ها:/ [عربی/اسم،
سه‌رکۆنه؛ لۆمه؛ لۆم؛ سه‌رکۆ؛ ته‌ونج؛ ده‌مکۆت؛
پلار؛ وله. هه‌روه‌ها: شماتت شدن؛ شماتت
شیندن؛ شماتت کردن

شماتت آلود / šemātātālūd, šamātāt- / [عربی/
فارسی] صفت، به‌ لۆمه؛ سه‌رکۆناه؛ پلارانه؛
سه‌رکۆنه‌یانه؛ به‌ دۆخ یان چۆنیه‌تی لۆمه‌گه‌رانه‌وه
«نگاه شماتت‌الود؛ روانینی به‌ لومه». هه‌روه‌ها:

شماتت‌آمیز

شمار ¹ / šomār, šemār /اسم، [دبی] هه‌ژمار؛
هژمار؛ ئه‌ژمار؛ ژمار؛ شمار: ۱. حیساب «به‌ شمار
آمدن؛ به‌ هه‌ژمار هاتن» ۲. شۆ؛ ئه‌ندازه؛ راده؛
گۆره‌با «بی‌شمار؛ بی‌هه‌ژمار» ۳. هه‌ژماره؛ ئه‌ژماره؛
ژماره؛ شماره «شمار دشمن؛ هه‌ژماری دوژمن».

◻ از شمار: [دبی] له‌ پیزی؛ له‌ ژماره‌ی «از شمار
به‌یام؛ له‌ ریزی چوارپیان».

شماره /šomāre, šemāre/ ها/: اسم. شماره؛ ژماره؛ ئەژمار؛ ههژمار؛ بژار؛ بژاره. ۱. رقه‌میك كه نیشانه‌ی ناسیای یان جیگه‌ی كه‌سێ یان شتیك له كۆمه‌لیكدایه «شماره‌ی صدلی؛ شماره‌ی شناسنامه؛ ژماره‌ی سنده‌لی؛ ژماره‌ی پیتاسه» ۲. په‌رە یان كاغه‌زێ كه ژماره‌ی له سەر نووسراوه. ۳. ئەندازه؛ ئەنازه؛ شو؛ گۆره‌با؛ ژماره‌یه‌ك كه پیشانده‌ری ئەنازی شتیكه «شماره‌ی پایتان چنډ است؟ ژماره‌ی پاتان چنده؟». **شماره انداختن**: ژماره داخستن؛ شماره‌ره و سه‌ی: ۱. پیشاندانی چه‌نیه‌تی‌یه‌کی گۆردراو به شیوه‌یه‌کی خۆمه‌ش «اگر آب مصرف شود کتور شماره می‌اندازد؛ ئەگەر ئاو برۆا کۆنتور ژماره داده‌خا» ۲. نیشاندانی ژماره ته‌له‌فوون. **شماره برداشتن**: ژماره هه‌ل‌گرتن؛ ژماره نووسین؛ نووسینی ژماره‌ی شتیك «رانده‌پس از تصادف فرار کرد ولی شاهدان شماره‌ی ماشین را برداشتند؛ رانه‌ده‌پاش ته‌سادفه‌كه ده‌رجوو به‌لام شایه‌ته‌كان ژماره‌ی ماشینه‌كه‌یان هه‌ل‌گرت». **شماره زدن**: ژماره لیدان؛ نووسین یان لکاندنی ژماره به سەر شتیكه‌وه «ورقه‌ها را شماره بزن!؛ وهره‌قه‌كان ژماره لیده‌!» **شماره کردن**: ژماره‌کردن؛ ژماره دانان به سەر شتیكدا «ماشین را شماره کردم؛ ماشینه‌كه‌م ژماره‌کرد». **شماره گرفتن**: ژماره وه‌ر‌گرتن؛ ژماره‌گرتن؛ شماره‌گیرته‌ی: ۱. ژماره به ده‌ست هینان «از منشی دکتر شماره گرفتم و نشستم توی نوبت؛ له نویسیاری دوکتور ژماره‌م وه‌ر‌گرت و له نۆره‌دا دانیشتم» ۲. خولسدان یان گوشار دانی ژماره‌گه‌لی دیاریکراو له سەر ده‌زگای ته‌له‌فوون، بۆ پێوه‌ندی گرتن. **شماره‌زن** /šomārezan/ ها/: اسم. ژماره‌کوت؛ شماره‌کوت؛ ده‌زگایی که به گوشاردانی لۆسه‌یه‌ک ژماره‌ی دلخواز یان ژماره‌گه‌لی له

در شمار:/ادی/ له تا‌قمی؛ له ریزی؛ پی‌رۆ «در شمار نیکان: له ریزی چاکان». **به شمار آمدن**: هاتنه هه‌ژمار؛ به ئەژمار هاتن؛ هاتنه حساب؛ هه‌ساو بوون «او از مردان نادر به شمار می‌آمد؛ ئەو له پیاوانی بژارده‌ده‌هاته هه‌ژمار». هه‌روه‌ها: به شمار رفتن **به شمار آوردن**: هینانه ئەژمار؛ هینانه حساب؛ هه‌ساو کردن؛ له ریزی کۆمه‌لیکدا هینانه ئەژمار «او را مردی کارآمد به شمار می‌وردند؛ ئەویان به پیاویکی کارامه‌ده‌هینایه نه‌ژمار». **شمار**: ۱. پی‌واژه. — ژمیر؛ — هه‌ژمیر؛ — هه‌ژمار؛ — ژمار؛ — بژمیر «روزشمار؛ ساعت‌شمار؛ رۆژژمیر؛ کاتژمیر». **شمارش** /šomāreš, šemārš/ ها/: اسم. کار و ره‌وتی ژماردن؛ هه‌ژمارتن؛ ئەژماردن؛ ئەژماره‌ی «در هنگام شمارش دقت کنید؛ له کاتی ژماردندا ورد بن». **شمارشگر** /šomārešgar, šemār-/ ها/: اسم. ژمیرکار؛ ئەژمارکار: ۱. پی‌ژمیر؛ ماشینی ژماردن یان هه‌ساو کردن ۲. /ها/ ژماریار؛ هوومار‌تۆخ؛ كه‌سێ كه ده‌ژمیرێ. **شمارك** /šomārak/ اسم. بارۆم؛ پێومانی وانە، نرخ، مز و... **شمارگان** /šomārgān/ اسم. ژماره؛ ژمار؛ هه‌ژمار؛ ئەژمار؛ تیراژ؛ ژماری چاپکراوی ده‌قیکی چاپی (وه‌کوو کتیب، رۆژنامه و...) «با وجود افزایش شدید جمعیت، افزایش شمارگان کتاب بسیار کند و ناچشمگیر است؛ ئەگه‌رچی ژماری ئاپۆره به‌توندی هه‌ل‌ده‌کشێ، هه‌ل‌کشانی هه‌ژماری کتیب زۆر که‌م و لاوازه». **شمارگر** /šomārgar/ ها/: اسم. ژمیرۆک؛ ژمارۆک؛ کۆنتور؛ نامرازی ژماردن و تۆمار کردن، وه‌کوو ژماردنی ماوه و هی‌زی کاره‌با و ئاوی له‌کارکراو و...

شوپن یهک چاپ ده کا.

شماره زنی / šomārezanī، ها: / اسم
ژماره کوتی؛ شماره کوتی؛ کار یان پهوتی
نووسین، چاپ کردن یان نه خشانندی ژماره.

شماره گذاری / šomāregozārī، اسم
ژماره دانهری: ۱. /ها/ کار یان پهوتی دیاری
کردن یان نووسینی ژماره ی شتیکی ۲. به شیک
له مەزینگیه ی ریتوینی و ئازوانیه که کاری
دیاری کردنی ژماره ی ئامپرگه لی گواستیه.

شماره گیر / šomāregîr، ها: / اسم، ژماره گر؛
ژماره گیر؛ به شیک له ده زگای تله فوون به
ژماره گه لی ۰ تا ۹ وه که به وانه وه ژماره ی
په چاوکراو ده گیردری و پنه وندی داده مه زری.

شماره گیری / šomāregîrī، ها: / اسم
ژماره گری؛ ژماره گیری؛ کار یان پهوتی خولاندن
یان گوشاردانی ژماره کانی ژماره گیر بۆ پنه وندی
تله فوونی «نیم ساعت است دارم شماره گیری می کنم»
خط راه نمی دهد: نیوساعه ته خه ریکی ژماره گیریم،
به لام ری نادا.

شماری / šomārī, šemārī، پیوازه. — ژمیری؛
— ژماری؛ — هه ژمیری؛ — هه ژماری «روز شماری»
ثانیه شماری؛ رۆژژمیری؛ چرکه ژمیری.

شماس / šammās، ها: / ان: / عبری / اسم
جانکوش؛ مجبوری کلیسا؛ خزمه تکاری کلیسا؛
خادم کلیسا

شماطه / šammāte، ها: / روسی / اسم، چه کوشه؛
زیل؛ زهنگی کاترمیر.

شماطه دار / šammātedār، / روسی / فارسی /
ساعت شماطه دار، ساعت

شمال / šomāl, šemāl، / عربی / اسم، ۱. باکوور؛
یه کی له چوار لا سه ره کیه کان. به رانه ر: جنوب
۲. لای چه پی که سی که به ره و رۆژه لات
و پستاه ۳. مه لبه ندگه لی باکووری ۴. /مجازی/
ولاتانی ده وله مه ند ۵. زریان؛ زه لان؛ بایی که له
باکوور وه دیت.

◀ شمال باختری ▶ شمال غربی

شمال خاوری ▶ شمال شرقی

شمال شرقی: رۆژه لات ی باکووری؛ خۆره لات ی
باکووری؛ لای نیوان باکوور و رۆژه لات:
شمال خاوری

شمال غربی: رۆژاوی باکووری؛ خۆراوی
باکووری؛ لای نیوان باشوور و رۆژئاوا.

شمالاً / šomālan، / عربی / آقید. له باکوور وه؛ له
لای باکوور وه «شمالاً محدود است به خیابان: له
باکوور وه ده گاته شه قام».

شمالگان / šomālgān، / عربی / فارسی / اسم
ناوچه ی جه مسه ری باکووری؛ مه لبه ندی
به سه له کی باکوور؛ ناوچه گه لی که که وتوونه ته
ژوور هیل ی ۶۵ پله کی باکوور ی وه.

شمالی / šomālī، ها: / عربی / صفت. باکووری؛
۱. پنه وندیدار یان سه ر به باکوور وه «باد شمالي»
بای باکووری ۲. له لای باکوور وه «در شمالي»
ده رکه ی باکووری.

شمامه / šamāme، / عربی / ▶ دستانبو-۲

شماها / šomāhā، ضمیر. ئیوه گه ل؛ ئیوه یه ل؛
ئیه مانان؛ تاقمی له ئیوه؛ کۆی ئیوه؛ گرۆیه ک
که ئیوه ی تیدان «شماها می گفتید این کار فایده
ندارد! نیوه گه ل ده تانگوت ئەم کاره به ره نادا!».

شمایل / šamāyel، ها: / عربی / اسم، نگاره؛ وینه؛
سیمای شکل: ۱. وینه ی دۆستانی خوا و پیروزان
۲. /ادبی/ مۆر؛ دیدار؛ پوخسار؛ دیمه ن؛ چیره *

شمائل

شمایل پرستی / šamāyelparastī، / عربی /
فارسی / اسم، نگاره په رستی؛ وینه په رستی؛ کار یان
پهوتی په رستنی وینه (وهک وینه ی خوداکان،
فریشه کان یان شته پیروژه کان).

شمایل سازی / šamāyelsāzi، / عربی / فارسی /
اسم، نگاره کیشی؛ کیشانی وینه ی دۆستانی خودا
و شته پیروژه کان.

شمپانزه / šampānze، / فرانسوی / ▶ شامپانزه

شمد / šamad، ها: / اسم، شه‌مه‌و؛ شه‌مه‌د؛
پۆپه‌زمین؛ پیخه‌فیکێ زۆر ته‌نک له که‌تان یا
په‌موو که‌هاوینان کاتی نووستن به‌خۆیدا
ده‌ده‌ن.

شمردن / šomordan, šemordan؛ مصدر، متعدی،
// شمردی؛ ژماردت؛ می شماری؛ ده‌ژمیری؛ بشمار؛
بژمیره // ژماردن؛ ژمارتن؛ بژاردن؛ بژارتن؛
هه‌ژماردن؛ هه‌ژمارتن؛ ئه‌ژماردن؛ ئه‌ژمارتن؛
هه‌ژماراندن؛ هیژمارتن؛ شماردن؛ شمارین؛
هۆمارتش؛ هۆومارتش؛ ئژماره‌ی؛ ئه‌ژماره‌ی؛
ئه‌ژمازی؛ ۱. هه‌ژمارکردن؛ ژماره‌کردن؛
دیاری کردنی هه‌ندی شتیکی «شمردن پول؛
ژماردنی پاره» ۲. به‌پزگوتنه‌وه‌ی ژماره
سه‌ره‌کیه‌کان «از یک تا صد شمردن؛ له‌یه‌که‌وه تا
سه‌د ژمردن» ۳. هه‌سێب کردن؛ ناو لێ بردن له
هه‌ساوکردندا «دفترها را هم شمردهای؟»
ده‌فته‌ره‌کانیشت هه‌سێب کردووه؟ ۴. زانین؛
بایه‌خ پێدان؛ هه‌سێب کردن «او را آدم نمی‌شمردند؛
به‌مرویان نه‌ده‌زانی». هه‌روه‌ها؛ شمردنی

■ **صفت فاعلی؛ شمارنده** (-) / صفت مفعولی؛
شمردمه (ژمێردراو) / مصدر منفی؛ **نشمردن**
(نه‌ژماردن)

شمرده / šomorde, šemorde؛ صفت، به
بژارده؛ بژارده؛ دانه‌دانه؛ به‌چۆنیه‌تیه‌کی روون
که‌هه‌ر که‌س تی‌بگا (له‌باره‌ی ناخواتنه‌وه) «بیان
نمرد؛ وتاری به‌بزارده».

شمرده؛ قید، دانه‌دانه؛ به‌شیوه‌یه‌کی ورد و
زانراو «نمرده‌حرف می‌زد؛ دانه‌دانه‌قسه‌ی ده‌کرد».

شمس / šams؛ [عربی] / اسم، [دبی] / خۆر؛ خوه‌ر؛
وه‌ر؛ رۆژ؛ رۆژیار؛ رۆجیار؛ تاو؛ هه‌تاو.

شمسه / šamse؛ [عربی] / فارسی / اسم، شه‌مه‌سه؛
نه‌خشیکێ رازینه‌یی خۆرئاسایه‌که‌له‌هونه‌ره
سه‌وونه‌ته‌یه‌کانی ئێراندا (وه‌ک کاشیکاری،
زێرکاری، گۆلدووری زێر و زیوسازی و...) به‌کار
ده‌ه‌وا.

شمسه‌دووزی / šamsedūzi؛ [عربی] / فارسی / اسم،
شه‌مه‌سه‌دووری؛ گۆلدووری به‌شیوه‌ی شه‌مه‌سه.
شمسی / šamsî؛ [عربی] / صفت، هه‌تاوی؛ رۆژی؛
۱. سه‌ر به‌هه‌تاو / منظومه‌ی شمسی؛ مه‌کۆی
هه‌تاوی ۲. پێوه‌ندیدار به‌سه‌ووهرانی
گواستنه‌وه‌یی زه‌وین «سال شمسی؛ سالی
هه‌تاوی».

شمش / šemš، ها: / اسم، که‌سته‌ک؛ شیش؛
شمش؛ شش؛ لۆک؛ لۆکم؛ تۆلا؛ قورسه؛ قولت؛
کوماچه؛ کانزای دارپێژاره‌ی پالیئوراو که‌بو
گواستنه‌وه‌یان فرۆش به‌شیوه‌ی رێژه‌یه‌ک له
ئه‌ندازه‌گه‌لی بێباردراودا دروستی ده‌که‌ن «شمش
طلا؛ که‌سته‌کی زێر».

شمشاد / šemšād؛ / اسم، شمشاد؛ شمشار؛
شمشال؛ شه‌مشا؛ دره‌ختیکێ هه‌میشه‌سه‌وزی
رازینه‌یی، به‌گه‌لای سه‌وزی تۆخ و بریقه‌دار،
چێوی سفت و پتو که‌له‌پیشه‌سازیدا به‌کار
ده‌ی. ئه‌م داره‌له‌هه‌شت میتر به‌رزتر نابێ؛

شمشاد اناری؛ شمشاد فرنگی؛ کیش

◀ **شمشاد اناری** ▶ **شمشاد**

شمشاد پیچ؛ شمشاد پیچ؛ دره‌ختچه‌ی
هه‌میشه‌سه‌وز و خزۆک به‌گه‌لای هیلکی
دوو‌په‌نگ، گولی ئالی مه‌یله‌و سه‌وز و به‌ری
سه‌ووره‌وه‌که‌به‌داری‌تردا ده‌ئالسی و
هه‌لده‌کشی.

◀ **شمشاد فرنگی** ▶ **شمشاد**

شمشال / šemšāl، ها: / از کردی / اسم، شمشال؛
کوردنای؛ قه‌وال؛ سازیکێ له‌بنه‌ماله‌ی بلوێر.

شمشه / šemše، ها: / اسم، شمشه؛ داری
راسته‌ی به‌نایی؛ ئامێریکی چێوی یان کانزایی
دریژ وه‌کوو خه‌تکیش که‌بو ته‌راز بوونی کاری
به‌نا (له‌دیوار نان یا فه‌رشی که‌ف و شتی وادا) به
کار ده‌ه‌وا.

شمشیر / šamšîr، ها: / اسم، ۱. شیر؛ شوور؛ شور؛
شمشیر؛ شمشیرد؛ شیر؛ شه‌مشیر؛ شمشیر؛

ماسی خوارده‌مەنی به قەپۆزێکی درێژی
شیرئاساوه که له ئێسقانه‌کانی شه‌ویلاکی
سه‌رووی پێکهاتوو ۲. /نجوم/ ﴿ زۆرین‌ماهی ﴾
شم‌شیری /šamšīri/ :صفت. ۱. شیری؛
شم‌شیری؛ شه‌مشیری؛ وه‌ک شم‌شیر
۲. شووگەر؛ شیرگەر؛ وه‌ستای شم‌شیر و
خه‌نجه‌رساز.

شمع /šam', ša:m/ :ها/ :[عربی/ اسم، شه‌م؛
شه‌م؛ شه‌مع؛ ۱. مۆم؛ شما؛ بالمه‌می؛ میو؛
شه‌مالک؛ شه‌مالک؛ شه‌مانک؛ مۆمی؛ شه‌مال؛
شه‌مال؛ به‌لمیت؛ فند؛ قرجه‌نه؛ تیکه‌یه‌ک له
مۆم یان چه‌وری که پلێته‌یه‌کی بۆ پووناکی
تێخراوه ۲. شه‌می ماشین؛ فه‌نده‌ک؛ فه‌ند
۳. شه‌مه‌ک؛ پال‌ه‌وانه؛ فیل‌پایه؛ بالین؛
کۆله‌که‌یه‌کی چۆی یان کازایی بۆ به‌رگری له
دارمانی مال (میچ یان دیوار) که له ژیر و پالیدا
داده‌نرێت ۴. یه‌که‌ی پاده‌ی پۆشنایی
۵. /مجازی/ ئه‌وه‌ی هۆی پووناکیه «او شمع مجلس
ما بود: ئه‌و شه‌می کۆری مه‌ بوو».

شمع جمع ﴿ شمع محفل

شمع کافوری: /ادبی/ شه‌می گه‌چی.
شمع گچی: شه‌می گه‌چی؛ مۆمی سپی که له
پی په‌تی دروستی ده‌که‌ن.
شمع مجلس ﴿ شمع محفل
شمع محفل: /مجازی/ شه‌می کۆر؛ شه‌می جه‌م؛
که‌سی که ده‌بێته‌ هۆی گه‌شاندنه‌وه و گه‌رم
بوونی کۆر؛ شمع مجلس؛ شمع جمع

شمع زدن: شه‌م دانه ژیر شتی ﴿ شمع ۳-
شمعدان /šam'dān, ša:mdān/ :ها/ :[عربی/
فارسی/ اسم، لالا؛ لاله؛ شمدان؛ شه‌مان؛ شه‌مدان؛
شه‌معدان؛ مۆمدان؛ فندا‌ک؛ فندا‌نک؛ شه‌مدوو؛
شه‌مسۆز؛ ده‌فرێکی پایه‌دار به‌ یه‌ک یان چه‌ند
قوپکه‌وه که شه‌می بۆ دایساندن تێده‌نێن.

شمعدانی /šam'dānī, ša:mdānī/ :ها/ :[عربی/
فارسی/ اسم، شه‌مانی؛ گوله‌شه‌مالی؛

قلنج؛ قلنج؛ قلنج؛ گۆرد؛ جه‌نگ ئامێریکی
پۆلایینه، به‌ ده‌سته‌یه‌کی کورت، تیغه‌یه‌کی درێژ
و نووک‌تیزی راست یان تۆزی لاره‌وه
۲. ده‌وه‌نێکی لێه‌واری به‌ قۆته‌ی چوار‌روویی،
گه‌لای هێلکی درێژ و به‌ری چوار تۆژی سوور و
تۆمی نارنجیه‌وه: گوشوارک

شمشیر را از رو بستن: /کنایی/ به‌رد گرتنه
مشته‌وه؛ به‌ پاشکاو و بی‌مه‌رایي دوژمنی
کردن «آن روز رییس شمشیر را از رو بسته بود: ئه‌و
رۆژه سه‌رۆک به‌ردی گرتووّه‌ مشتته‌وه».

شمشیر را غلاف کردن: /کنایی/ سارد بوونه؛
هاتنه‌ خوارێ؛ له‌ هه‌ر شه‌ و گوهره‌شه
ده‌ست کێشان و ساچان «وقتی دید حریف از
میدان در نمی‌رود، شمشیرش را غلاف کرد: کاتی
زانی هه‌قه‌ره‌که‌ی له‌ مه‌یدان ناچێته‌ ده‌ر، سارد
بۆوه».

شمشیر زدن: شیر کوتان؛ شم‌شیر وه‌شاندن؛ به
کار بردنی شم‌شیر بۆ شه‌ر و پێکدادان «او در
راه میهنش شمشیر می‌زد: ئه‌و له‌ ڕیگه‌ی ولاته‌که‌یدا
شیری ده‌کوتا».

شمشیر کشیدن: شیر کێشان؛ شم‌شیر کێشان؛
شیر له‌ کالان ده‌رکێشان؛ بۆ شه‌ر هه‌ستان
«درست نیست دوستان به‌ روی هم شمشیر بکشند:
باش نیه‌ هه‌والان له‌ ڕووی یه‌کدا شیر بکێشن».

شمشیر باز /šamšīrbāz/ :ها/ :ان/ :صفت،
شم‌شیر باز؛ شم‌شیره‌شین.

شمشیر بازی /šamšīrbāzi/ :اسم، شم‌شیر بازی؛
شم‌شیره‌شین؛ جۆریک وه‌رز شه‌ بۆ نواندنی
کارامه‌یی کایه‌که‌ران له‌ شیر وه‌شاندندا.

شمشیر زن /šamšīrzan/ :ها/ :ان/ :اسم،
شیره‌شین؛ شم‌شیره‌شین؛ شم‌شیر باز؛ که‌سی
که‌ له‌ شیر وه‌شاندندا به‌ ده‌ست و برده. هه‌روه‌ها:
شم‌شیر زنی

شمشیر ماهی /šamšīrmāhi/ :اسم، ۱. /ها/ :ان/
شیر ماسی؛ کلکه‌موو؛ شم‌شیر ماسی؛ جۆریک

ئوروپا له سەر بنه‌مای باوهر به چهن خودا،
رۆحی باپیران و دیوانی که تنه‌یا شه‌مه‌نه‌کان
توانایی په‌یوه‌ندیان له‌گه‌لیاندا هه‌یه.

شمول / šumûl, šomûl / [عربی/اسم] داگری؛ له
خۆ گری؛ کار یان ره‌وتی گرته‌نه‌ بهر؛ داگرتن؛
گرته‌نه‌وه؛ بریتی بوون «موضوع از شمول این قانون
خارج است: ئەم قانونه داگری بابەتە کە نیه».

شمه / šemme / [عربی/اسم] نه‌ختی؛ بری؛
بریک؛ چکی؛ هیندی؛ کوچیو؛ هه‌ندیکی کهم له
شتیک «شمه‌ای درباره‌ی کارهای عرووش تعریف کرد:
نه‌ختی له‌مه‌ر کاره‌کانی بووکه‌کی گپراوه».

شمیز / šomîz / [فرانسوی/اسم] شوومیز؛ شوومیز؛
مقه‌وا؛ شوومیز

شمیم / šamîm / [عربی/اسم] [ادبی] به‌رامه؛ به‌رام؛
بۆنی خۆش «برناید شمیم عود از بید: به‌رامه‌ی عوود
له‌بی چۆن دیتە به‌ره‌م؟».

شمین / šamîn / [گیاه‌شناسی] گیامیزلانه؛
گیامیزلانه؛ گیاه‌له‌ی ئاوی؛ پروه‌کیکه
توره‌که‌یه‌کی پتویه‌ به‌گرتنی میش و میشووله،
قه‌د و گه‌لاکه‌ی سهر ئاو ده‌که‌وێت.

شمینه / šomîne / [فرانسوی/اسم] شومینه؛
سۆپای نیتو دیوار؛ شومینه

شن / šen / [ها/اسم] چه‌و؛ زیخ؛ خیز؛ پێخ؛ پێخ؛
زوخه‌ر؛ زوخروک؛ وردکه‌به‌رد؛ قووخ؛ خرک؛
خرکه‌به‌رد؛ پیز؛ ورده‌ به‌ردی دهم چه‌م؛ ورده‌ی
هاردرای به‌رد به‌ئه‌ستوورایی ۲ تا ۱۰ میلیمتر
که زۆتر له‌گه‌ل متممان به‌تایبه‌ت ماسه‌دا
تیکه‌له‌.

☐ **شن بادامی**؛ چه‌و؛ زیخی گرد و لووس.

شن بولکی؛ زیخی پوله‌کی؛ وردکه‌ به‌ردی
که پانایه‌که‌ی سی ئه‌وه‌نده‌ی
ئه‌ستوورایه‌که‌یه‌تی.

شن زبری؛ پێخه‌زرو؛ زیره‌زیخ؛ چه‌وی زوور و
ناساف.

شن سوزنی؛ زیخه‌ دهرزیه‌؛ جۆریک زیخه‌ که

گوله‌شه‌مالیه؛ گولیکه‌ به‌ زۆر په‌نگه‌وه؛ سیی،
سووری ئامال پرته‌قالی، چیره‌یی و...

☐ **شمعدانی پیچ**؛ شه‌مانی پیچ؛ جۆری شه‌مانی
که لاسکه‌که‌ی به‌ ده‌وری پاله‌وانه‌یدا لوول
ده‌خواته‌وه.

شمعدانی عطری؛ شه‌مانی عه‌تری؛ جۆری
شه‌مانی رازینه‌یی، به‌ گه‌لای زۆر بۆنخۆشه‌وه.

شمع سازی / šam'sāzî, ša:m- / [عربی/فارسی]
[اسم] شه‌مسازی؛ مۆمسازی؛ ۱. کار یان ره‌وتی
درووس کردنی شه‌م له‌ مۆم، چه‌وری و... ۲. له‌/
کارگه‌ی درووس کردنی شه‌م؛ کارخانه‌ی
شه‌مسازی.

شمعک / šam'ak / [عربی/فارسی/اسم]
شمعه‌ک؛ ۱. مۆمک؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک له‌ بریک له
ده‌زگاگه‌لی گه‌رماده‌ر (وه‌ک سۆپا، ئاوگه‌رمکه‌ر
و...) دا که به‌ بلیسه‌یه‌کی لاوازه‌وه ده‌گه‌رئ و بۆ
داگرساندنی مه‌شخه‌لی سه‌ره‌کی ده‌زگاگه‌ به
کار ده‌پرا ۲. پاله‌وانه؛ شه‌م؛ تیریکی چتوین یان
کانزایی بۆ به‌رگری له‌ دارمانی مال (میچ یان
دیوار) که له‌ ژیر و پالیدا داده‌نرئ.

شمعکوب / šam'kûb, ša:m- / [عربی/
فارسی/اسم] [معماری] چوار چپوه‌یه‌کی پۆلایینی
هه‌لینه‌ر و بزوتنه‌ره‌ بۆ هه‌لگرتنی تیر (کارپته) و
تیرۆ کردنی به‌ زه‌ودا.

شمعی / šam'î, ša:mî / [عربی/صفت] شه‌می؛
۱. مۆمی؛ له‌ شه‌م دروست کراو «مداد شمعی»
قه‌له‌می شه‌می» ۲. مۆماوی؛ تیکه‌ل به‌ شه‌م.

شمن / šaman / [ها/ان]؛ [سنسکریت/اسم]
شه‌مه‌ن؛ پایه‌به‌رزی ئایینی شه‌مه‌ن په‌رستی، که
به‌ به‌روای شوینکه‌ه‌توانی ده‌توانی له‌گه‌ل
بوونه‌ه‌ورانی نادیاردا پتوه‌ندی دابمه‌زریتنی،
نه‌خۆش چا کاته‌وه و له‌ نادیار خه‌به‌ر بدا.

شمن پرستی / šamanparastî / [سنسکریت/
فارسی/اسم] شه‌مه‌ن په‌رستی؛ دینی په‌ره‌سه‌ندوو
له‌ نیوان گه‌لانی ئورال‌ئالتایی باکووری ئاسیا و

نداشت: ئەو ناسياربەكى تەۋاۋى لە ڕووداۋەكان نەبوو. ھەر ۋەھا: **شناخت داشتن**

شناخت شناسی / *šēnāxtšēnāsi* / *اسم*، ناسيارى ناسى؛ زانيارى ناسى؛ ليكۆلئىنەۋەى چەن و چلۆنى ليھاتوويى مرۆ بۆ ناسينەۋەى راستى و سەرچاۋەكانى، شيۋە و شيۋازگەلى ناسيارى، راستى و ڤيگەگەلى پى گەيشتيان.

شناختن / *šēnāxtan* / *مصدر، متعدى* // **شناختى**: ناسيت؛ مى شناسى؛ دەناسى؛ بشناس؛ بناسە // ناسين؛ ناس کرن؛ شناسين؛ ئژناسەى؛ ئەژناساى؛ ئژناسين؛ نياسين؛ شناساى؛ فەناسين؛ ئەۋەژناسەى؛ ۱. ۋە بير ھيتانەۋە يان ليک جياکردنەۋەى کەسێ يان شتيک بە پيى ئاگادارى پيشوو ۲. لە چۆنيەتى و دەرۋونى کەسێ يان شتيک ئاگا بوون «من او را خوب شناخته بودم: من ئەوم بە باشى ناسيۋو» ۳. لەمەر کەسێ داۋەرى يان باۋەريکى تايبەت ھەبوون «همه او را به مردانگی و دست‌ودلبازی می‌شناختند: ھەموان ئەويان بە پياۋەتى و دەست‌ودلبازى دەناسى» ۴. ئاشنا بوون لە گەل کەس يان شتيکدا «ھەمى کس و کارش را می‌شناخت: ھەموو کەس و کارى دەناسى» ۵. ناسينەۋە؛ فەناسين؛ شناساۋە؛ ئەۋەژناسەى؛ بەجى ھيتان «بعضيشان را اگر می‌دیدى، نمی‌شناختى: بړيکيات ئەگەر بديا، نەتەدە ناسينەۋە». ھەر ۋەھا: **شناختنى**

■ **صفت فاعلى: شناسنده** (ناسەر) / **صفت مفعولى: شناخته** (ناسراو) / **مصدر منفى: نشناختن** (نەناسين) **شناخته** / *šēnāxte*، ھا؛ گان؛ / **صفت، ناسراو؛** ناسياگ؛ ناسياۋ؛ بەناۋبانگ؛ ناۋدار؛ ئەژناسيا «ادم شناخته‌اى است: مرۆيەكى ناسراۋ».

شنازى / *šēnāzi* / **صفت، مەلەژى؛ بە** تايبەتمەندى يان توانايى مەلەکردن و بزاولە نيۋ ئاۋدا بۆ ماۋەيەكى زۆر (ۋەک ماسى و بالۆن). **شناس** / *šēnās* / *اسم، گفتارى* / ئاشنا؛ شناس؛ ژناس؛ ئەژناس؛ ناس «با پدرم شناس است: دەگەل

دریژايى سى ئەۋندەى پانايىە کەيەتى.

شنا / *šēnā* / *اسم*، ۱. مەلە؛ سۆيایى؛ شناو؛ ئازنى؛ مەلى؛ لەمى؛ بزاولە ئاۋدا بە بزواندى دەست و پا، کلک يان بال ۲. / *کنايى* / مەلە؛ مەلى؛ لەمە؛ جوولەى شتيک لە نيۋ تراۋيکدا «مگس مرده‌اى توى شيشه‌ى شربت شنا مى‌کرد: مي‌شيكى مردوو له نيو شووشه شه‌ربه‌ته‌که‌دا مەلەى دەکرد» ۳. شنۆ؛ شنەۋ؛ شناو؛ جوړيک وەرزشى زۆرخانەيى ئيرانيە: **شنو**

□ **شنای آزاد**: مەلەى ئازاد؛ مەلەيەک کە بە گوڤرەى دەستۋوريکى تايبەت نيە.

شنای استقامت: جوړى کيبرکى مەلەوانیە کە مەلەوان دەبى مەودايەكى زۆر مەلە بکا.

شنای پروانه: مەلەى پروانە؛ جوړيک مەلەيە کە ھەر دوو دەستى مەلەوان پيکەۋە لە ئاو ديته دەرۋە و ۋەکوۋ بالى پەپوولە دەبزۆى.

شنای پشت: پشتەمەلە؛ پەشتەمەلى؛ مەلەى لە سەر گازی پشت. ھەر ۋەھا: **شنای پهلو**

شنای قورباغه: سینه مەلە؛ قورۋاقەمەلە؛ جوړى مەلە ۋەک مەلەى بۆق کە سەرەتا دەستى مەلەوان لە دريژايى لەش، بەرەو بەر و لەپى دەست بەرەو خوارە، لە بزاولى دواييدا دەست لە دوولاولە بۆ لای لەش دەجوولين و پاشان پا بەرەو بەر جەم و باز دەبيتهۋە و بە تەۋژمەۋە دەبەسرى.

شنای کړال: باسکەمەلە؛ مەلەى دەست‌ليداني يەک‌نايەک و پاى ۋەک پەرە بان و خوار پيکردن.

□ **شنا رفتن**: شنۆ / شنەۋ چوون «هر دفعه سيمد تا شنا مى‌رفت: ھەر جاريک سييسەد دانە شنو دەچوو» □ **شنا - ۳**

شناخت / *šēnāxt*، ھا؛ / *اسم*، ناسيارى؛ ۱. کار يان ڤەوتى ناسان؛ ناسين؛ شناسين؛ بريتى لە ھايايى و داۋەرى ۲. زانيارى؛ زانست؛ زاناهى؛ بەرھەمى ئەم کارە «او شناخت کاملی از حوادث

بابم ناسایه).

- شناس^۲: پیوژ. - ناس؛ - شناس؛ - ئه ژناس؛ ناسهر، کهسێ که شتیک ده ناسێ یان ده گه لیدا ئاشنایه «آب شناس؛ زیست شناس؛ ئاوناس؛ ژیوار ناس».

شناسایی / šenāsā'i / شناسایی

شناساگر / šenāsāgar / اسم، [شیمی] ههر یه که لهو ماكانه که به هۆی گوڕینی له نا کاوی په رنگ، سه ره نجامی کار دانه وه یه کی کیمیایی پروون ده که نه وه و زۆر تریش له شی کردنه وه ی بار ستایدا به کار دین.

شناساندن / šenāsāndan / مصدر، متعدی.

// شناساندی: ناساند؛ می شناسایی: ده ناسینی؛ بشناسان: بناسینه // ناساندن؛ پیناساندن؛ دانه ناس کرن؛ دانه نیاسین؛ پنه ژناسه؛ شاره زایی دان به دیتران له مهر چۆنیه تی کهسێ یان شتیکه وه: شناسانیدن. ههروه ها: شناساندنی ■ صفت فاعلی: شناسانده (ناسینهر) / صفت مفعولی: شناسانیده (ناسینراو) / مصدر منفی: نشناساندن (نه ناساندن)

شناسانیدن / šenāsānidan / شناساندن

شناسایی / šenāsāyî / ها: اسم، شناسایی؛ کار یان په وتی ناسینه وه: ۱. ناسینی چۆنیه تی شتی یان پیناسه ی کهسێک «شاهد مه تم را شناسایی کرد: شایه تاونبار ه که ی ناسیه وه». ههروه ها: شناسایی دادن؛ شناسایی کردن ۲. [سیاست] به فهرمی ناسینی ده ولت یان بار و دۆخیک له لایه ن ده ولت یان ده ولت تانی تر وه «کشورهای عرب دولت فلسطین را شناسایی کردند: ولاته عه ره بیه کان ده ولت تانی فله ستینیان ناسیه وه» * شناسائی

☐ شناسایی دوژور: [سیاست] ناسینه وه ی دوژور؛

ناسینه وه ی فهرمی ده ولت تیک له لایه ن ده ولت تیکی تر وه که هاوړی له گه ل دامه زانی ته واوی په یوه ندیگه لی رامیاردايه.

شناسایی دوفاکتو: [سیاست] ناسینه وه ی دوفاکتو؛ ناسینه وه ی سنووردار و کاتی ده ولت تیک، به یی دامه زانی ته واوی په یوه ندیگه لی رامیاری.

☐ شناسایی دادن: شناسایی دان؛ خو پیناساندن؛ ئاشنایی دان؛ زانیاری دان به کهسێک بو ناساندنی خو به ئه و [وقتی شناسایی دادم، مرا شناخت: کاتیک ئاشناییم دا، ناسیمه وه].

شناسنامه / šenāsname / ها: اسم، ناسنامه؛ پیناسه؛ سه رنامه؛ شناسنامه: ۱. به لگه ی فهرمی ناسینه وه ی ههر کهس، که به شیوه ی ده فته رچه یان لاپه ریه کی ده ولت تانی، که ناو، ناوی بنه ماله و ئاگاداریگه لی تر له پتوه ندی ئه و کهسه ی تیدا نووسراوه: سجل ۲. ده فته رچه یان لاپه ریه ک که ئاگاداریگه لی پتوه نیدار به بابته یان کهسێکی تیدا ده نووسریت «شناسنامه ی به داشتی: ناسنامه ی ته ندروستی».

شناسنامه ای / šenāsname'î / صفت، ناسنامه یی؛ پیناسه یی؛ سه رنامه یی؛ شناسنامه یی؛ پتوه نیدار یان پالدراو به ناسنامه وه «مشخصات شناسنامه ای او را یادداشت کنید: دیاریکراوه ناسنامه ییه کانی بنووسن».

شناسه / šenāse / ها: اسم، ناسه: ۱. [دستور] به شیک له کردار که پيشانده ری کهس یان ژماره یه و به شوین په گی کرداره وه دیت ۲. کود؛ کومه لیک له نیشانه گه ل (ژماره، پیت یان وشه) که بو واتاییکی دیاریکراو و زۆر تر نه یی به کار دی.

- شناسی / šenāsî / پیوژه. - ناسی؛ ناسینه وه ی شتیک یان زانستی پتوه نیدار به و شته وه «آب شناسی؛ جانور شناسی؛ زیست شناسی؛ ئاوناسی؛ گیانه وه ناسی؛ ژیناسی».

شناعت / šenā'at, šanā'at / ها: [عربی] اسم، [دبی] ناشیرینی؛ دزیوی، کریتی؛ نه چیتی؛ ناحه زی؛ خراپی؛ دۆخ یان چۆنیه تی دزیو بوون.

شناگاه / *šenāgāh* / اسم. پلاژ؛ رۆخه‌وار؛
 ئاوبازگه: ۱. شوینتی تهخت و خویش
 به‌رجه‌وه‌ندی قه‌راخی ئاو ۲. مال و سامانی
 دروست‌کراو له‌و شوینته‌دا.

شناگر / *šenāgar* / ها؛ ان / اسم. مه‌له‌وان؛ ئاوباز؛
 مه‌له‌زان؛ ئافژهن؛ مه‌له‌فان؛ سۆبا؛ سۆبایی‌که‌ر؛
 مه‌لۆو: ۱. که‌سی که مه‌له ده‌زانی ۲. که‌سی که
 مه‌له ده‌کا. هه‌روه‌ها: شناگری

شناور / *šenāvar* / ها / اسم. سه‌رئاو؛
 ۱. که‌ره‌سته‌یه‌کی گواسته‌وه‌یی که به سه‌ر
 ئاودا بپروا (وه‌ک گه‌میه) ۲. ئامرازێکی سووک و
 هلۆل به سه‌ر خه‌زینه‌ی تراویکه‌وه و به‌سه‌راو به
 شیرێ تراوه‌که‌وه، که داکشانی ئاستی تراوی
 خه‌زینه‌که، ده‌بیته هۆی رزانی و هه‌لکشانی
 ئاستی ده‌بیته هۆی برانی.
شناور ۲. صفت. ۱. سه‌ر ئاو؛ به توانایی یان شییانی
 له سه‌ر ئاوه‌وه بزوان ۲. [گفتاری] گه‌وزاو؛
 رۆجووگ به ناخی ئاودا.

شناوری / *šenāvari* / اسم. سه‌رئاوی: ۱. دۆخ
 یان چۆنیته‌ی بوونی شتی که له سه‌ر یان له نیو
 تراویکدا ۲. دۆخ یان چۆنیته‌ی راگرتنی له‌ش له
 نیو ئاودا.

شناوه / *šenāve* / اسم. ئامرازێکی ده‌ ئاو گه‌وزاو
 بۆ گه‌زگرتنی قوولایی ئاو.

شنبلید / *šanbalīd* / اسم. [گیاه‌شناسی] سووره‌جان؛
 گیاییکه گوله‌که‌ی له ره‌حه‌تی ده‌چی،
 پینچ‌په‌ره‌ی هه‌یه و په‌نگی سوورری مه‌یله‌و
 په‌مه‌یه‌ی و بۆ ده‌رمان ده‌بی.

شنبلیل / *šambalīle, šanbalīle* / ها / اسم.
 شه‌مه‌لیک؛ شه‌مه‌لیک؛ شم‌لی؛ شم‌لیه؛
 شه‌مه‌لیه؛ هه‌وینج؛ گیایه‌کی شین له بیجمی
 وینجه به گولی سپی یان زه‌رده‌وه، تامیکی
 توندی هه‌یه.

شنبه / *šambe, šanbe* / ها / آرامی / اسم.
 شه‌مه؛ شه‌مه؛ شه‌مبۆ؛ شه‌م؛ شه‌می؛ شه‌مبه؛

نیوی رۆژی یه‌که‌م و ده‌سپینکی هه‌فته‌ی
 ئێرانی، پاش له هه‌ینی و پێش له یه‌که‌شه‌مه.
شنبه‌شب / *šambešab, šanbe-* / ها / آرامی /
 فارسی / اسم. شه‌وی یه‌که‌شه‌مه؛ شه‌وی شه‌مه
 له سه‌ر یه‌که‌شه‌مه؛ شه‌وی پاش رۆژی شه‌مه.

شن‌پاش / *šēnpāš* / اسم. لم‌پاش؛ قوتووی لم؛
 خه‌زینه‌ییکی چکۆله له واگۆنی قه‌تاردا که لمی
 تی‌کراوه و بۆ به‌رگری له خزان یا لادان
 به‌ره‌به‌ره‌ لێوه ده‌وه‌ری.

شنجار / *šencār* / اسم. [گیاه‌شناسی] **شنکار**
شنجرف / *šancarf* / :امعرب از فارسی
شنگرف

شندرغاز / *šenderqāz* / اسم. [گفتاری] قه‌ره‌پوول؛
 په‌نا‌با؛ دووقرآن؛ فلس‌ی؛ پاره‌ی چرووک؛
 پاره‌یه‌کی یه‌که‌جار که‌م [با این شندرغاز چه می‌شود
 خرید؟] آخر ماه شندرغاز گذاشت کف دستم: به‌م
 قه‌ره‌پووله چی بکرم؟ ناخری مانگ په‌نا‌بایه‌کی نایه
 نیو ده‌ستم: **چندرغاز**

شن‌دروپندر / *sender-o-pender* / ها / اسم.
 [گفتاری] شپ و وپ؛ شپ و شیتال؛ په‌رۆکۆنه؛ بزگو؛
 تیتۆل؛ سیپاله‌شپه؛ جل‌وبه‌رگ و پارچه‌ی
 دا‌پ‌زاو: **که‌نه‌پاره**

شن‌دیره / *šendere* / ها / صفت. [گفتاری] شپ؛ شپه؛
 کۆنه (زۆر تر له‌مه‌ر جل‌وبه‌رگه‌وه).

شن‌دیره‌پوش / *šenderepūš* / ها / صفت. [گفتاری]
 شپه‌بار؛ شپه‌پۆش.

شن‌دوست / *šendūst* / نی شنی، نی
شن‌ریزی / *šenrîzî* / ها / اسم. چه‌ور‌پ‌ژی؛
 زیخ‌پ‌ژی؛ شین‌پ‌ژی؛ کاری پرکردنه‌وه‌ی
 به‌ره‌تی خانوبه‌ره یان دا‌پ‌وشانی ئاستی جاده به
 ورد که به‌رد و زیخ.

شنزار / *šenzār* / ها / اسم. ریخه‌لان؛ زیخه‌لان؛
 خیزه‌لان؛ خرپ؛ زو‌خ‌رۆنک؛ زو‌خ‌رۆنه‌ک؛ زیخ‌گه؛
 چه‌لوگ؛ شخه‌ل؛ زخ‌دان؛ که‌وله؛ که‌وله؛ شوین
 یان زه‌وینیکی بی‌اوانی که زیخی زۆری لێه.

شنفتن / šenoftan / 𐭥𐭮𐭲 شنیدن

شنقار / šonqār / ها: / اترکی / اسم، شمقار؛ مهلیکی راوکه ره له باز بهیترتر و جوانتر.

شن کش / šenkeš / ها: / اسم، نگیتر؛ شانه؛ چه و کیش؛ شهن کیش؛ درهغ؛ خاک ژن؛ پاچه کوله؛ نامرازیکي دهم به ره و خوار، وه ک چنگالیکي زور گه وره یه بو پاک کردنه وهی زه وینی جی کشت و کال له زیخ و کهن و کولۆ.

شنک / šeng / ها: / اسم، شنک؛ شنگی؛ شن؛ نه سپنگ؛ نه سپینگ؛ سپنگ؛ سپینگ؛ گیایه کی نالیکي دوو سالان به شیله ی سپی و چه سین، گه لای زراف و دریزه وه، سه وزه مه نیه کی خوراکي و خوړسکی کوپستانیه.

𐭥𐭮𐭲 تره بی: هه له کۆک؛ هه بلۆک.

شنک چمنی: بز نه ریشه؛ گیاییکی نالیکي و پایا و بی لاسک به گه لای دریز و باریک و سه وزه وه که له ریشی بز ده کا.

شنکار / šangār / ها: / اسم، شهنگال؛ شهنگار؛ دوشاو مزه؛ دانۆ که قه لا؛ چه رمه ژووری؛ پیکۆ تره؛ کاهوو هه کرانه؛ جاوبازه؛ گیاییکی نالیکي، به گه لای دریز، گولی ئاوی به کۆمه ل، ریشووی سووری ئامال بنه وش، لاسکی نووساوه به گه لاکانی و به هه ودای زرو داپۆشراو، رازاندنه وه یه و ماکیکي سووری لی به ره هم دی که بو په نگ کردن ده بی و که لکی ده رمانیشی هه یه: شنجار؛ شنکال

شنکال / šangāl / 𐭥𐭮𐭲 شنکار

شنگرف / šangarf / اسم، ۱. کانیه کی سووره جیهوی لی به ره هم دی ۲. ژه نگبه ر؛ په نگي سووری توخ و خوگر له هه مبه ر نه سیدگه لی ئاساییه وه که پیشووتر له کانی شهنگه ر دروست ده کرا به لام نه مړۆ که به شیوه ی لیکدراو چی ده کری * شنجر ف

شنگرفی / šangarfi / صفت، به په نگي سووری ئامال نارنجی.

شنگرودخانه / šengerûdxāne / ها: / اسم، سمۆره ئاوی؛ گیانه وه ریکی گواندار له تیره ی فسۆس به جهسته ی دریز و باریک، پی کورت، سه ری پان، په نجیه ی په رده دار و کلکی پان و سافه وه: سمور آبی؛ سمور رودخانه؛ گربه ی دریایی شنگول / šangûl / صفت، [گفتاری] شهنگول؛ که یفخۆش؛ چه له نگ؛ زور ساز و له سه ر که یف و دلخۆش.

شنگول و منگول / šangûl-o-mangûl / اسم، تیتل و بیبل؛ تیتیل و بیبیل؛ نیوی بیچوو هه کانی چیرۆکی بزنی زهنگۆله له پی.

شنگولی / šangûli / اسم، [گفتاری] شهنگولی؛ دلخۆشی؛ به ده ماخی؛ سه ر که یفی؛ که یف خوشی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سه ر که یف بوون.

شنگیدن / šangîdan / مصدر، لازم، [گفتاری] // شنگی دی؛ شنیت؛ می شنگی؛ ده شنی؛ بشنگ؛ بشنی // شنین؛ شنیان؛ ۱. که و تنه هاشی ئه وینداریه وه «بالای ۴۰ سال داشت، اما هنوز دلش برای دختر مدرسه ها می شگنید: ۴۰ سالی پتر هه بوو، به لام هیشتا دلی بو کچه مه درسه یه کان ده شنی» ۲. واز له ئه وینداری بوون «بعضی از این دخترها می شگند و منتظرند روی خوش ببینند: برئ له م کچانه ده شنن و چاوه روان لایان لی بکریته وه».

شنل / šenel / ها: / اروس / اسم، ته رگه؛ کۆلوانه؛ چاره که ی کۆل؛ جلکیکي گوشادی بی قۆل و دریز که له سه ر به رگی تره وه به سه ر شاندا ده ده ن.

شنو / šeno / 𐭥𐭮𐭲 شنا-۲

- شنو / šeno, šeno: / پیوژ، - بیس؛ - ژنه و؛ بز نه و «حرف شنو: قسه بیس».

شنوا / šenavā / صفت، شنه وا؛ ژنه وا؛ خاوه ن توانایی بیستن.

شنوانی / šenavāi / 𐭥𐭮𐭲 شنوایی

شنواندن / šenavāndan / مصدر، متعدی، به گوی

تانک) له زه‌وینی نارپکدا، له‌بری لاستیکی
چهرخ به کار دهر‌وا.

شنی^۱: صفت. زیخه‌لان؛ ریخه‌لان؛ خیزه‌لان؛
چه‌وی «ساحل شنی؛ که‌رخ زیخه‌لان».

شنیتسل / šenitsel / [المانی/اسم. شنیتسېل؛
خؤراکې له گوشتی گویره که یان مریشک که له
نیو ئاردی به هه‌زوبله‌وه تلابیته‌وه و پاشان سوور
کراښته‌وه.

شنیداری / šenidāri, šanidāri / :صفت.
بیسیاری؛ بیستنی؛ بیسه‌ری؛ گویداری؛
گوهداری؛ پتوهندیدار یان سه‌ر به بیستنه‌وه
«آموزش شنیداری؛ راهینانی بیساری».

شنیدن / šenīdan, šanīdan / :مصدر. متعدی.

// شنیدی: بیست؛ می شنوی: ده‌بیس؛ بشنو:
بیسه // بیستن؛ بیسین؛ بیسن؛ به‌هستن؛
به‌یستن؛ ژنه‌فتن؛ شنه‌فتن؛ ئشنه‌فتن؛ شنه‌وتن؛
ژنه‌وتن؛ ئه‌ژنه‌وتن؛ ژنه‌فتن؛ شنه‌وتن؛ ژنه‌وین؛
ژنیه‌ی؛ ئه‌ژنیه‌ی؛ شنه‌فته‌ی: ۱. وهر‌گرتنی
ده‌نگ به هؤی هه‌ستی ژنه‌واپیه‌وه «صدای شنیدم؛
ده‌نگیم بیست» ۲. به ناوهرؤکی ده‌نگیک زانین
(وه‌کوو ناوهرؤکی قسه‌یه‌ک که ده‌گوتری) «شنیدم
چه‌گفتی: بیستم چیت‌گوت» ۳. له پروداویک به
هؤی گوپوه ئاگادار بوون «شنیدم که زن‌گرفت:

بیستم ژنت خواستوه» ۴. /مجازی/ له بؤنی
شتیک تیگه‌یشتن «بوی بدی شنیدم: بؤنیکي پیسم
بیست» ۵. /مجازی/ گوی/ گوپچکه‌دان؛ گوی
شل‌کردن؛ گوهدان؛ ده‌گویی‌گرتن؛ گوښ ده‌ی/
دای؛ قسه‌چوونه گوپچکه‌دا؛ گوښ شل‌کهرده‌ی؛
قسه‌ی که‌سپک وهر‌گرتن و به‌رامبه‌ری
جوولانه‌وه «باید حرف بزرگتر را شنید: ده‌یی به قسه‌ی
گه‌وره‌تر گوی بدی» ۶. پروبه‌رووی قسه‌یه‌ک
بوونه‌وه و به ناچار ئه‌وه قسه‌ بیستن «تعریف
شنیدن: فحش شنیدن: چاکه بیستن؛ جنیو بیستن».

شنودن / ادبی/؛ شنفتن/گفتاری/. هه‌روه‌ها: شنیدنی
■ صفت فاعلی: شنونده (بیسه‌ر) / صفت مفعولی:

که‌یاندن؛ به‌گویدا دان؛ ئه‌نه‌گوښ ده‌ی؛ یاونه‌ی
گوښ؛ که‌یاندنه‌ گوپچکه: ۱. بؤ بیستنی
ده‌نگیک که‌سپک هه‌لپنچان ۲. ده‌نگیک به
گویی دیتران که‌یاندن.

شنوایی / šenavāyi / :اسم. ژنه‌وایی؛ شنه‌وایی:
۱. ره‌وت، کار یان توانایی وهر‌گرتنی ده‌نگ
۲. ئه‌وه‌سه‌سته که به هؤی گوپوه کار ده‌کا *
شنوایی

شنوایی‌سنج / šenavāyisanc / :ها/اسم.
ژنه‌وایی‌پیو؛ ده‌زگایه‌ک به نام‌رازی ئیلیک‌ترونیکی
و کاره‌بایه‌وه بؤ پیوانی راده‌ی ژنه‌وایی و
تایبه‌تمه‌ندی‌ه‌کانی‌تری ده‌نگ‌بیستن:

شنوایی‌نگار

شنوایی‌سنجی / šenavāyisanci / :اسم.
ژنه‌وایی‌پیوی؛ کار یا ره‌وتی توپژینه‌وه‌ی
چه‌ندی‌ه‌تی هیزی ژنه‌وایی که زۆرت‌ر به مهبه‌ستی
ناسینه‌وه‌ی که‌م و کوورپگه‌لیه‌تی.

شنوایی‌نگار / šenavāyinegar /
شنوایی‌سنج

شنود / šunûd, šenûd, šonûd / :اسم.
۱. گوپگری؛ گوپه‌لخه‌ری؛ کار یان ره‌وتی گوی
لی‌گرتن؛ تومار‌کردنی وت‌ووپژئی ته‌له‌فوونی،
بی‌سیم یان به‌نامه‌یه‌کی رادیویی به
مهبه‌ستی رامیاری، سه‌ربازی یان داد‌گه‌ری
۲. /نامتداول/ بیسه‌ری؛ ژنه‌فتنی؛ کار و ره‌وتی
بیستن.

شنودن / šunûdan, šenûdan, šonûdan /
شنیدن

شنونده / šenavande / :ها-گان/اسم. بیسه‌ر؛
گوهدار؛ گوپگر؛ گویدار؛ گویدیز؛ گویدهر؛ که‌سپ
که به وتار، ناخاوتن، ئاهه‌نگ، ستران یان
به‌نامه‌یه‌کی رادیویی گوی ده‌دا «باید شنونده را
خسته کرد: ناپی بیسه‌ر ماندوو بکری».

شنی^۱ / šenî / :اسم. شنی؛ زنجیریک له پروپه‌ری
بؤلایین بؤ بزاونی ماشینگه‌لی قورس (وه‌کوو

شنیده (بیسراو) / مصدر منفی: نشنیدن (نه‌بیستن)
شنیع / 'šanī': [عربی] صفت. ناشیرین؛ دزیو؛
نه‌چی؛ سک؛ ناحهز؛ هوی بی‌تابرووی و
سووکایه‌تی «عمل شنیع؛ رفتار شنیع؛ کاری ناشیرین؛
ناکاری ناحهز».

شو / 'šow, šo': [انگلیسی] / اسم. شو؛ شهو؛
به‌نامه‌یه‌کی شانوگه‌ری (به‌تایه‌ت له‌تله‌فزیوندا)
که بریتیه له‌هونه‌رونیتی جوراوجور (وه‌ک)
هله‌پرکئی، گورانی، شانوگه‌ری و کیبه‌رکئی).
— شو: پیواژه. — هه‌لگر؛ — په‌ژیر «تاشو»
چین‌ه‌لکر.

شو / 'šū': جمع شوی

— شو: پیواژه. — شۆر؛ — شوور؛ — شوار؛ — شوش؛
بشۆر «رختشو؛ جلشور».

شوا / 'šowā': [اسم] پۆرگ؛ پۆلکه؛ گورپا؛
پینه؛ نه‌ستور بوونه‌وه‌ی پیستی ده‌ست به‌هوی
کار پیکردنی زۆره‌وه.

شوارع / 'šavāre': [عربی] جمع شوارع

شوال / 'šavvāl': [عربی] / اسم. شه‌وال؛ مانگی
ده‌یه‌می کۆچی‌مانگی.

شوالیه / 'šovāl(i)ye': [اسم] / فرانسوی / اسم.
شوالیه؛ شاسوار؛ جه‌نگاه‌ری ئوروپای رۆزاوایی
له‌سه‌ده‌کانی ناوه‌ندی، که خزمه‌تی به‌شا و
ده‌ربه‌گان ده‌کرد.

شواهد / 'šavāhed': [عربی] جمع شاهد

شوئی / 'šū': جمع شویی

شوت / 'šūt': [انگلیسی] / اسم. [ورزش] شووت؛
شه‌پ؛ کاری خستنی تۆپ.

شوت زدن: شووت لیدان؛ به‌لیدانی ده‌ست
یان پێ شتیک (وه‌کوو تۆپ) هاویشن.

شوت کردن: شووت کردن؛ فریدان یان
هاویشن شتیک بۆ مه‌ودایه‌کی دوور.

شوت: صفت. [گفتاری، کنایی] په‌رت؛ گه‌مژه؛
نه‌زان و ده‌به‌نگ.

شوخی / 'šūx': صفت. ۱. شوخ؛ هه‌نه‌کچی؛

هه‌نه‌کچی؛ گالته‌چی؛ چه‌له‌نگ؛ تیتال؛
قسه‌خۆش «آدم شوخ؛ مروی شوخ» ۲. دل‌باز؛
دلشاد‌که‌ر؛ شادی‌پێن «رنگ شوخ؛ رهنگی دل‌باز»
۳. شوخ؛ شاد؛ به‌که‌یف؛ ساز؛ دلخۆش؛ شا
۴. [ادبی] جوان؛ شوخ و شه‌نگ؛ له‌بار؛ چه‌له‌نگ؛
شوخی و جوان «از چشم شوخ حذر کن؛ له‌چاوی
جوانی خۆت بپاریزه».

شوخی چشم / 'šūxčesm': [ادبی] /
بێ‌چاوپۆ؛ بێ‌چاوه‌رۆ؛ روودامالیاگ؛ بێ‌حه‌یا؛
به‌روو؛ روودامالاو؛ رووه‌لمالاو؛ رووقایم؛ بێ‌رۆ؛
باتیزک؛ باتیزۆک؛ رووت‌ه‌خت؛ دۆق‌دۆقه؛
چه‌قه‌سه‌و؛ چه‌تاوه‌سه‌و؛ چارداوه‌روو؛ چه‌تاوه‌روو.

شوخی طبع / 'šūxtab': [فارسی] /
صفت. ده‌لکی؛ جه‌فه‌نگ‌باز؛ هه‌نه‌کچی؛ شوخی؛
خۆش؛ قسه‌خۆشی گالته‌که‌ر. هه‌روه‌ها:

شوخی طبعی

شوخی و شنگ / 'šūx-o-šang': [گفتاری] /
شوخی‌وشه‌نگ؛ خۆش‌وبی‌خه‌م؛ سه‌رحال؛ به‌که‌یف
[جوانهای شوخ و شنگی بودند و ظاهراً نشانه‌ای از ترس
و نگرانی در آنها دیده نمی‌شد: لاوانیکی شوخی‌وشه‌نگ
بوون و له‌رواله‌تیاندا ترس و نیگه‌رانی‌ه‌ک
نه‌ده‌بینرا].

شوخی / 'šūxi': [اسم] شوخی؛ گالته؛
ده‌گه‌ل؛ گه‌مه؛ قه‌رف؛ گالته و گه‌پ؛ تیتالی؛
تله‌فیس؛ تله‌فیز؛ گه‌مه و گه‌پ: ۱. هه‌نه‌ک؛
نمار؛ گه‌پ؛ جه‌فه‌نگ؛ ته‌وزه؛ لاقرتی؛ لاقردی؛
لاقرتیی؛ قسه‌یه‌ک که بۆ پیکه‌نینی دیتران
ده‌گوتری «شوخی‌های بامزه‌ای تعریف می‌کرد»
شوخی‌ه‌لیکی خۆشی ده‌کرد ۲. کازه؛ گونده‌ل؛
ته‌له‌میران؛ ناکاری به‌گه‌پ و گالته و شوخی
ده‌گه‌ل که‌سی‌کدا «با بزرگتر از خودت شوخی نکن»
ده‌گه‌ل گه‌وره‌تر له‌خۆتدا گالته‌مه‌که‌ا
۳. سه‌رزاره‌کی؛ کار و ره‌وت یان وته‌ی رواله‌تی
نه‌ک راسته‌قینه. به‌رانه‌ر: جدی «خلبان شوخی
نیست، باید همیشه حواست جمع باشد؛ فرۆکه‌وانی

گالته نیه، دهیی همیشه وشیار بی.

☐ شوخی خرکی: شوخی که رانه؛ شوخی گهو جانیه؛ شوخی نه فامانه؛ شوخی دوور له ژیری و ئاکار جوانی.

☐ شوخی برنداشتن: شوخی سر کسی نشدن-۲

شوخی داشتن: شوخی بوون؛ ده گهل که سیکدا جاروباره شوخی کردن «ما باهم شوخی داشتیم و سر به سر هم می گذاشتیم؛ نیمه پیکه وه شوخیمان هه بوو، سهرمان ده نایه سهر یه کتری».

شوخی سر کسی نشدن: ۱. شوخی هه لهنه گرتنی که سیک؛ له شوخی تی نه گه یشتن یان بهر گهی نه گرتن «مگر تو شوخی سرت نمی شود؛ مه گهر تو شوخی هه لناگری» ۲. [مجازی] شوخی هه لهنه گرتن؛ شوخی نه بوون؛ جیی مه ترسی بوون «جنگ شوخی سرش نمی شود؛ شهر شوخی هه لناگری»:

شوخی برنداشتن

شوخی گرفتن: کایه هاتن؛ گمه گه یین؛ حهز به شوخی کردن «تو هم مثل این که شوخی ات گرفته؛ وا دیاره تویش کایه ت دی».

شوخی نبودن: گالته نه بوون؛ گمه نه بوون؛ شوخی نه بوون؛ کایه نه بوون «اداره ی مملکت که شوخی نیست؛ بهر یوه بردنی ولات خو گالته نیه».

شوخی بردار / šuxibardār: صفت. [مجازی] شوخی هه لگر؛ جیی گه پ و گالته «کنکور شوخی بردار نیست؛ کونکور شوخی هه لگر نیه».

شود / ševd / شیت

شور / šowr, šor: ها؛ اعربی / اسم. / ادبی / رایژ؛ رایژ؛ رایژکاری؛ رایژ یاری.

☐ شور کردن: رایژ کردن؛ بیر و راپرسی و گۆرینه وه «شور کردند بلکه راهی برای آشتی پیدا کنند؛ رایژ یان کرد به شکو چاره یه ک بو ناشتی بدژنه وه».

شور / šûr / اسم. ۱. ئازاوه؛ بشیوی؛ پشیوی؛ بشیوه؛ که تن؛ خاروره؛ ئاشو؛ ئاشوو؛ ئالوژی؛ کیشه و هه را؛ ئازاوله؛ ئازاولی؛ کهس له کهسی «شور و غوغا؛ ئازاوه و قرم وقال» ۲. ههوا؛ شور؛ زیج؛ هه یه جان «شور جوانی؛ هه وای لاوه تی» ۳. دله راوکی؛ دله خورپی؛ دلخور تی؛ هه له بهل؛ قا «کجا بودی؛ دلم شور افتاد؛ له کو ی بووی؟ که و تمه دله راوکی» ۴. شوور؛ گه و ره ترین ده زگای مووسیقای ئیرانی ۵. [گفتاری] شور؛ شیو؛ کار یان ره وتی شور دنه وه «از شور خوب در نیامد؛ له شور باش دهر نه هات».

☐ شور افتادن: په شیوان؛ په شیو بوون؛ ناروژ یان؛ وروژان؛ هوروژان؛ شله ژان.

شور چیزی را در آوردن: بی تام کردن؛ له تام دهر کردن؛ له شو دهر کردن؛ له کاریکدا زیدهر وایی کردن «تو دیگر با این کار هایت شور سلختگی را در آوردی؛ تو ئیتر بهم کارانه له شپزه ییدا بی تامت کردووه».

شور رفتن: [گفتاری] چوونه ئاو؛ ئه نه ورئ لوه ی؛ کورت بوونه وه ی پارچه یان جل و بهرگ به هوی شور دنه وه «پیراهن را شستم، شور رفت؛ کراسه کم شور، چووه ئاو».

شور زدن: هه ول بوون؛ هه ژقین؛ هه ژان؛ هه ژیان؛ هه ولی شتیک بوون «دلم شور آزاد را می زند؛ هه ولی ئازاد مه».

شور و آشور کردن: [گفتاری] شور و آشور کردن؛ له بهر کردن ی جلکی له کاتی شورانی ئه ویترا «دو تا پیراهن داشت که آنها را مرتب شور و آشور می کرد؛ دوو کراسی هه بوو په ی تا په ی تا شور و آشور یانی ده کرد».

شور: صفت. ۱. سویر؛ سؤل؛ سوول؛ سوور؛ شور؛ خیره؛ خوینووی؛ پرخوی؛ نیمه نمه ک «غذای شور؛ آب شور؛ چیشتی سویر؛ ئاوی سول» ۲. به دودم؛ به و یومن؛ قوشه؛ نه حس؛ قوشمه؛ تال؛ جوت قوشه؛ دۆپر؛ دوو مۆر؛ دوو موهر؛ قه شقه؛

نشوراندن (نه‌هوروژاندن)

شورانگیز /šûrangîz/: صفت. بزویته‌ر؛ ورووژا؛ هوی ورووژان، شور و شایي «احساس شورانگیز: هستی بزویته‌ر».

شوراندن /šûrānidan/ ✎ شوراندن

شورایی /šowrāyî, šo:rāyî, šûrāyî/: [عربی] صفت. پوئیژ؛ شورایی؛ شورایی؛ به‌هاویری «نظام شورایی: سیستمی پوئیژ»: شورایی

شوربا /šûrbā/: اسم. شوربا؛ شوربا؛ شورباوی؛ شوروا؛ شورپو؛ روق؛ زه‌لکه؛ گهرمه؛ چیشتیکی تراو که به برنج و سه‌وزی لیده‌نری.

شوربخت /šûrbaxt/، ها؛ ان؛ صفت. [مجازی، ادبی] بی‌ناوچاو؛ پوژپه‌ش؛ به‌وبه‌خت؛ چاره‌په‌ش. هه‌روه‌ها: شوربختی

شوربرو /šûrboro/: صفت. ئاوچو؛ به‌تابیه‌تمه‌ندی ته‌نگ و ترووسک بوونه‌وه به‌هوی شت و شوروه (بو پارچه): آب‌رو

شورت /šort/، ها؛ [از انگلیسی] اسم. شورت؛ شورت؛ شورتی؛ تونکه؛ به‌رگی بو داپوشاندنی خواره‌وه‌ی ناوک زور جار هه‌تا ته‌ژنو.

شورچشم /šûrčešm/: صفت. [مجازی] چاوپیس؛ چاوچله؛ چافینوک؛ چافکه‌ر؛ چاوخراو؛ چاوچه‌په‌ل؛ چاوسووتک؛ چاوسووتک؛ خاوه‌ن روانینی که به‌دفعه‌ی و خراپی لی‌بکه‌ویتیوه «مردک چشم‌شور بود و دخترمان را چشم زد: کابرا چاوپیس بوو، چاو دا له کچه‌که‌مان». هه‌روه‌ها:

شورچشمی

شورش /šûreš/، ها؛ اسم. ۱. سه‌ریزیوی؛ سه‌رزیه؛ گاشه؛ سه‌رکه‌شی؛ کار و په‌وتی سه‌ربادان؛ ملیچی کردن له‌فه‌رمانی مه‌قامی سه‌رتر ۲. شورش؛ کار و په‌وتی پاپه‌رین؛ به‌رخو دان؛ هه‌ستانه‌وه؛ وه‌ستانه‌وه؛ به‌ره‌له‌ستی توند و تیژانه‌ی تاکمیک له‌به‌رامبه‌ر مه‌قامه ده‌وله‌تیه‌کانه‌وه.

☐ **شورش کردن**: پاپه‌رین؛ سه‌ره‌له‌دان؛ سه‌ر

به‌دفعه «چشم شور: چاو به‌دودم» ۳. شور؛ گه‌وزاو له‌ناو ئاوخویدا (وه‌ک خه‌یار، که‌له‌م، گه‌زه‌ر و...) یان خوئی‌کراو (وه‌ک ماسی) بو‌پاگرتنی دریژماوه.

شورا /šowrā, šo:rā, šûrā/، ها؛ [عربی] اسم. شورا: ۱. پوئیژ؛ هاویری؛ کار یان په‌وتی کوبوونه‌وه‌ی تاکمیک له‌شوینی بو‌پوئیژکردن «امروز برای تأسیس شرکت شورا کردیم: نه‌ورو بو‌دامه‌زراندنی به‌شدارگه‌راوینمان کرد» ۲. جقات؛ تاکمی که بو‌پوئیژکردن له‌کاریکدا کو‌ده‌بنه‌وه «دیروز شورا داشتیم: دوینی جقاتمان بوو» ۳. پوئیژگه‌ری؛ نه‌نجومه‌ن؛ دامه‌زراوه‌یه‌ک که نه‌ندامانی به‌مه‌به‌ستی پرس و پا و بریاردان له‌سه‌ر کارگه‌لیکی دیاریکراو هه‌لبیژتروان «شورای شهر؛ شورای دانش‌آموزی؛ شورای شار؛ پوئیژگه‌ری خوینده‌واران» ۴. رابیژگه؛ پوئیژگه؛ پوئیژگا؛ نه‌نجومه‌ن؛ شوینی که دامه‌زراوه‌ی وای تی‌دایه «رفته بودم شورا: رۆیشتی‌بووم بو‌رابیژگه».

شورایی /šowrā'i, šo:rā'i, šûrā'i/ ✎ شورایی

شوراب /šûrāb/، اسم. سویراو؛ شوراو؛ سولاو؛ سولاڤ: ۱. ئاوخوی؛ ئاوخوا؛ مه‌کاوی، ئاوی که خوئی زوری تی‌دای ۲. ئاوی زه‌ریا یان زه‌ریاچه‌ی سویر.

شوراندن /šûrāndan/: مصدر. متعدی.

// شوراندی: هوروژاندت؛ می‌شورانی:

ده‌هوروژوینی؛ **شوران**: به‌هوروژوینه‌//

۱. هوروژاندن؛ وروژاندن؛ هه‌ل‌زیرینگاندن؛ هه‌ل‌خراندن؛ هیژاندن؛ پاپه‌راندن؛ بزواندن؛ دنه‌دان؛ شه‌ژاندن؛ دیونه‌ی؛ دیونای؛ هورنیه‌ی؛ دنه‌دانی خه‌لک بو‌شورش ۲. شیواندن؛ شه‌فراندن؛ په‌ریشان کردن * شوراندن.

هه‌روه‌ها: شوراندنی

■ **صفت‌فاعلی**: شوراندنه (هوروژینه‌ر) / صفت‌مفعولی: شوراندنه (هوروژیتروان) / مصدر منفی:

رژه؛ سرک؛ کهن؛ کههن؛ سو؛ کووشک؛
کاویشک؛ وردکه پیستی نیو مووی سهر.

☐ شورەى قلمى ☐ شورە

☐ شورە زدن: شورەدان؛ شورە لیدان: ۱. به جی مانەوہی شوینی خوینگەلی تراوہ له تراویکدا له سهر شتیک، پاش بوونە هەلمی ئاوہ کەى «دیوارها شورە زده بود: دیوارە کان شورەیان دابوو» ۲. کرێژ لیدان؛ کرێش لیدان؛ کاژرەیزە کردنی پیستی سهر «سرت را خوب نشستى شورە زده: سهرت باش نه شورەووه شورەى داوه».

شورەزار / šûrezār، ها: /اسم، سیلەک؛ شورەکات؛ شوراخ؛ شامات؛ شورەزار؛ شورەک: ۱. زەوینی شورەدار ۲. زەوینی کە به هۆی خوئی زۆرەوہ پروەکی تیدا نارویت.

شورەسازى / šûresāzi ☐ نیترايش-۱

شورى / šûri: /اسم، سویری؛ سۆلی؛ سوولی؛ شورى: ۱. تیرخوویی؛ دۆخ یان چۆنیەتی سۆل بوون «از شدت شوری نمی شود خورد: له تاو سویری ناخوړی» ۲. یه کێ له چوار چیژی سهرەکی که به پرزەکانی سهر زوان هەست دەکرێ (وەک چیژی خوێ).

شوریدگی / šûridegi، ها: /اسم

۱. پەشوکاوی؛ شیواوی؛ شپریوی؛ پەڕیشانی؛ دۆخ یان چۆنیەتی پەشوکاوی بوون ۲. /مجازی/ لیوہیی؛ لیویاگی؛ شیتی؛ هەردەیی.

شوریدن / šûridan: /مصدر، لازم، // شوریدی:

راپەریت؛ می شورى: رادەپەرى؛ بشور (شورش کن): راپەرە // ۱. راپەرین؛ سهر هەلێنان؛ سهر بەرز کردنەوہ؛ سهر بلند کردنەوہ؛ شلپین؛ سهربزیوی و سهربادان له هەمبەر فەرمانی سهرتر و حالەتی بەرخۆدان به خۆ گرتن ۲. راپەرین؛ شۆران؛ بەرخوہدان؛ بەر خۆ دان؛ رابوون؛ هەستانەوہ؛ وەستانەوہ؛ سەرھەلدان؛ بە گەل له بەرانبەر دەسلەتدارانەوہ بەرەنگار بوونەوہ یان

هەلێنان؛ سهر بەرزکردنەوہ؛ سهر بلند کردنەوہ؛ سهر بزواندن؛ سهربزیوی کردن «مردم شهر شورش کردند: خەلکی شار راپەرین»:

شوریدن

شور شگر / šûrēšgar، ها: /ان: /صفت. سهربزیو؛ یاخی؛ راپەر یو دژی دەولەت.

شورشی / šûrēši، ها: /ان: /صفت. یاخی؛ راپەر یو؛ شیوارە؛ سهربزیو؛ هاوبەش له شورشی دژی دەولەت «سربازان شورشی به پادگانهایشان بازگشتند: سهربازە یاخیەکان گەرانەوہ بو سهربازخانەکانیان».

شورگز / šûrgaz، ها: /اسم، دارگەز؛ دارگەزم؛ داریکی گەرمیانی له تیرەى گەز به کوئەرەى راست، چێوی رەق و کەو، کە بو راپەرکردنی رەمل و چەوی رەوان له ناوچە وشکاروہ کاندە دەیکێلن.

شورنرو / šûrnaro: /صفت. ئاونەچۆ؛ به تایبەتمەندى نه چوونە ئاو له شورنددا (بو پارچە):
آبنرو

شورو / ševro: / [فرانسوی] /اسم، میشن؛ تیماج؛ شیرەو؛ پیستی بزەن و مەرى له دەباغ دراو کە سفت و پتەو و بو چێ کرنی کیف، کەوش، کەمەربەند و ... بە کار دەچێ: شبرو

شورواشور / šûrvāšûr ☐ شور^۱

شور و شر / šûr-o-šar، ها: /فارسی/ عربی] ☐
شر و شور

شوروی / šo:ravî, šûravî: /عربی] صفت.

شورایی؛ راوێژی؛ خاوەن نیزامیکی دامەزراو له سهر هاویری و راوێژکاریەوہ.

شورە / šûre: /اسم، /شیمی/ ۱. نیتراتی سروشتی پتاسیۆم کە ماکیکی سپی و بریتیه له پتاسیۆم، نیتروژن و ئوکسیژن کە له شووشەسازى، بارووتسازى و کشتوکالدا به ناوی کووت به کار دەروا: شورەى قلمى ۲. شورە، کرپش؛ کرپژ؛ کرپش؛ کرپژ؛ نەمەس؛ کفگە؛ کەفشک؛ کەلەتۆر؛

پادیاتۆر، بۆ گهرم کردنی خانووبه ره یان
کومه لیک له خانوبه ره گهل: شوفاژ سانترال؛
حرارت مرکزی ۰۲/ گفتاری/ ههر یه که له
پادیاتۆر گه لی ئەو دهر گایه «دست را بگذار روی
شوفاژ بین داغ است: دهست بنه سهر شووفاژه که
بزانه داخه».

شوفاژ خانه / šofājxāne, šūfāj- / ها: / فرانسوی/
فارسی/ اسم. شووفاژ خانه؛ هۆده یان بینایه که
دهزگای گهرمای ناوهندی تیدا کار نراوه.

شوفاژ سانترال / šofājsāntrāl, šūfāj- /

فرانسوی [شوفاژ-]

شوفاژ کار / šofājkār, šūfāj- / ها: / ان:
فرانسوی / فارسی/ اسم. شووفاژ کار؛ که سی که
کاری دامه زانندن، درووس کردنه وه یان وه ری
خستنی شووفاژه.

شوفر / šofor, šûfer / ها: / ان: / فرانسوی/ اسم.
ئاژۆ، ئاژوان؛ ئاژوهر؛ شۆفیر؛ شۆفیر؛ لیخوهر؛
رانبار؛ راننده؛ سه یاق.

شوفری / šoforî, šûferî / / فرانسوی/ اسم.
ئاژوهری؛ شۆفیری؛ شۆفیری؛ رانباری؛ راننده یی؛
کاری لیخوهرین/ ئاژۆتن.

شوق / šowq, šo:q / / عربی/ اسم. ۱. تامه زرۆیی؛
شهوق؛ ئۆگره تی زۆر به کاریک و شوینگیر
بوونی «خیلی به درس خواندن شوق داشت: گه له که
تامه زرۆیی بۆ دهرس خویندن هه بوو» ۲. هیوا؛
ئاوات؛ ئاره زوو؛ ههوا «به شوق دیدن تو آمدیم: به
هیوای دیتنی تو هاتین».

□ شوق داشتن: ۱. هۆگر بوون؛ شهوقن بییه
۲. تامه زرۆ بوون؛ ئاواته خواز بوون؛
ئاره زوومن/ ئاواتهواز بییه.

به شوق آمدن/ سر شوق آمدن: هاتنه سهر
شهوق؛ هاتنه سهر حهز و تامه زرۆیی بۆ
جی به جی کردنی کاریک؛ دلگهرم بوون به
کاریک. ههروهها: به شوق آوردن/ سر شوق
آوردن

هیرش کردنه سهریان * شورش کردن ۰۳/ قدیمی/
شله ژان؛ شه مزان؛ شپزه بوون؛ شیوان؛
هه لزنرنگان؛ هه لزنرنگیان؛ شیویه ی؛ شه مزین؛
په شوکان؛ په شوکان؛ په شوکیه ی؛ په یشان بوون؛
تیکچوون.

■ صفت مفعولی: شوریده (راپه ریو)/ مصدر منفی:
نشوریدن (رانه پهرین)

شوریده ¹ / šûride / ها: / اسم. شوووریده؛ جۆره
ماسیه کی خو شخو راک ی ئاوی شو ره: ماهی
شوریده

شوریده ²: صفت. / ادبی/ شیواو؛ په شیو؛ شیویاک:
۱. شله ژاو؛ په یشان؛ ئالۆز «زلف شوریده: زولفی
تشیواو» ۲. نه سه ره وته؛ هه دانه ده ره؛ ئاوارام «دل
شوریده: دلی شیواو».

شوریده بخت / šûridebaxt / ها: / ان: / صفت.
/ مجازی/ کلۆل؛ کرۆل؛ به به بخت؛ به دبخت؛
قهره به بخت؛ چاره ره ش؛ بهر گه شته؛ رۆژ ره ش؛
قه شقه؛ بۆنه هاتوو؛ بۆنه هاتگ؛ بیوله ت؛
بار که وتوو.

شوریده حال / šûridehāl / / فارسی/ عربی/ صفت.
/ مجازی/ په یشان؛ په شیو؛ شیواو.

شوریده خاطر / šûridexāter / / فارسی/ عربی/
صفت. / مجازی/ په شو کاو؛ په شیو؛ بیر بلاو؛ بیر ئالۆز؛
تووشی په یشانی زهینی به هوی خه م و
په زاره وه.

شوسه / šûse / / فرانسوی [جاده شوسه، جاده
شوشکه / šûske, šûšge / ها: / روسی/ اسم.
/ قدیمی/ جۆریک شمشیری کورت که له
پا بر دووا ئەفسه ران ده یانبه ست.

شوشه / šûše / / اسم. ۱. که سته ک؛ شقر؛ شیش؛
شمش ۲. ئاوێره؛ بیجمیکی هه نده سی.

شوفاژ / šofāj, šūfāj / ها: / فرانسوی/ اسم.
شووفاژ؛ شوفاژ: ۱. دهزگای گهرمای ناوهندی که
بریتیه له موتوری گهرمکهری ئاو و دیگ یان
خه زینه ی ئاوی گهرم و رایه لی له لووله و

شووک / šok، ها: [فرانسوی/اسم: [پژشکی]
شووک؛ شووک؛ راتلەکان؛ راتەکان؛ شیوانی
گەریانی خوین بە ھۆی گەزن یان نەخۆشینتکی
ئاستەمەوہ کہ زۆرتەر بەھۆی دابەزینی بارستایی
خوینەوہ بەدی دێ و دابەزینی گوشاری خوین،
دلەکوته، رەنگ پەریوی، بێ ئۆقرویی، تینووپیەتی
و پێستی سارد و چەسپەن لە نیشانەکانیەتی:
شک

⊞ شوک الکتریکی / برقی: ږاڅله کانی کاره بایي؛ شوکی به هؤی لیکه وتنی کاره باوه، چ به ناویستی و ړیکه وت، یان به ده زگایه کی تایه تی بو ده رمانی هیندیک له نه خو شیکه لی ړه وانی، یان بو وه کار خسته وه ی دلی راو وستاو.

☐ شوک دادن: شوک لیدان؛ شوک پیدان؛ پیکه‌ینانی شوک له له‌شی گیانداردا (قلبس ایستاده بود، مجبور شدند به او شوک بدهند؛ دلی له لیدان که‌وتیوو، ناچار بوون شوکی بیدهن).

شوگ وارد شدن: شوگ لیڈران؛ شوگ
پیدران؛ شوکیاوه؛ پیکهانتی دؤخی شوگ له
گیانداران. ههروهه: شوگ وارد کردن

شوکا / šūkā، ها:/سم، شووکا: ۱. گه وه زنه
گرگنه؛ جوړيک گه وه زني پچووکی کولوک
سپی و دوو دريژه که هر نيره کانیاں شاخي
هه يه و به شش تا هه شت لق و بری جار
زور تريشه وه ده بينري ۲. شه مکور؛ جوړی
ناسکی يه که ساله يه له بزنه کيوي ده چي و
دووشاخي کلوري چه ماوه ي هه يه ۳. فيله گيجه؛
فيله گيژه؛ گويزه؛ شور؛ شول؛ ناوړ؛ مارخوړ؛
جوړی که له کيوي به کلکي کورت و دوو شاخي،

شوکت / šowkat, šo:kat: [عربی/اسم، /ادبی]
 شکو؛ هنگ وونگ؛ هیزی و وړای ریز و گهوره یی.
 شوکران / šowkarān, šo:karān، ها: /اسم،
 شهوکران؛ دووړه ست؛ زړگیزنوک؛ ماره کوشه:
 ۱. پروه کیکه له تیره ی گیزره، گوله که ی له
 شیوه ی چه تردایه، سپیه و قهده که ی سه وزه،
 پنکه-پنکه ی سووری تیدایه، تویکله که ی بو
 دهماخ کردن به کار دئ. بوئیکی پیس وهک
 بوئی مشکى لئ دئ. ماکیکى ژهرى سرکه رى
 لئ درده هینریت به ناو «کونین» یا
 «کونوسین» جاران دهر خواردی توانباران دده را
 بو کوشتیان ۲. ژهرى به رهه مئ ثم گیاه.

شو کولات / šokolāt, šûkûlāt : [فرانسوی] شکلات

شوکه / šok(k)e: [فرانسوی] صفت. شوکه؛
راپاچله کاو؛ داچله کاو؛ راپچه نیو؛ دائروسکاو؛
داخورپاو؛ ئه وه شوکیا؛ تووشیاری راپچه نین.

شوگون / šogûn، ها: / ۱۹/ اسم. شوگون؛ نیوی
 ههر یه که له فرماندهگی ژاپونی له سردهمی
 فنودالیدا (له سدهی ۱۲ تا سالی ۱۸۶۷ زایینی)
 که به شیوهی پادشاهی حکومتیان ده کرد.

شولا / šowlā, šo:lā، ها:/ اسم. که پنهک؛
 که پنه؛ کهړک؛ که چه؛ قاپووت؛ تاتکی؛ جوړئ
 فرهنجی ناودامانی بی قول و بهروز که زورتر
 شوانان و کوچهران لهبری ده کهن.

شوله / ʃowle /: اسم، سنڀرگه؛ سه رانگولڪ؛
سه روانڪ؛ سه رانگولڪ؛ سه رانگولڪ؛
سه ره تويلڪ؛ سه رگولڪ؛ سه خورگه؛
سه ره نويلڪ؛ سه ورگه؛ سه ورڙگا؛ گيفڪ؛
گيفلان؛ گيفه لان؛ گيفه لانڪ؛ گووفاڪ؛ گووفاڪ؛
گووفاڪ؛ گووفاڪ؛ گووفاڪ؛ جيگه ي رڙاندني
شياڪه و بهين.

شوم / šûm : [از عربی] صفت. به‌دودم؛ به‌دورم؛
به‌دفعه؛ بی‌فهر؛ سمسک؛ شووم؛ کؤدقه‌لین؛

شور داد: پاره که کچه گه وره کی دا به شوو
 ۲. /مجازی/ به فیروژدان؛ له کیس دان؛
 فوتاندن؛ له دهست دان؛ فوو دهی؛ مفت
 شتیک له دهست دان «قالی به آن خوشگلی را
 شور دادی، رفت؟! قالی بهو جوانیهت دایه شوو،
 چوو؟!».

شور کردن: میزد کردن؛ شوو کردن؛ شووی
 کرن؛ شی کردن.

شورخاله /šowharxāle, šo:harxāle/;
 [فارسی/ عربی/ اسم، شووی پوور؛ شووی میمک؛

شوو مه تی. هه روه ها: شور خواهر؛ شور عمه
 شوهردار /šowhardār, šo:har-/؛ صفت.

شوودار؛ شووداره؛ میزدار؛ به میز؛ ژنی شوودار.
 شوردار /šowhardārī, šo:har-/؛ اسم.

۱. شووداری؛ لیوه شاوه وی و لیتهاووی بۆ به ختو
 کردنی شوو «کمی هم به دخترت شوهرداری یاد ده!».

نه ختیکش شووداری فیرو کچه کت که! ۱
 ۲. که یوانووی، بنه وانی.

شورنه /šowharnane, šo:har-/؛ اسم.

/گفتاری/ باوه پیاره؛ زه باب؛ زه باب؛ باب هه لک؛
 پیاوئ جگه له بابی که سیک، که ده گهل

دایکیدا زه ماوه نی کردی.

شوربابی /šowharyābī, šo:har-/؛ اسم. کار
 یان ره وتی کردو کوش بۆ دۆزینه وهی پیاویکی

له بار بۆ زه ماوه ند ده گهل ژنیکدا؛ میزدانه وه؛
 شوو نانه وه.

شوی^۱ /šūy/؛ ها: /اسم/ [ادی] شوو؛ میزد: شو
 - شوی^۲: پیوازه - شور؛ بشور «رختشوی؛ جالشور».

- شویان /šūyān/؛ پیوازه - شوران. ۱. کار یان
 ره وتی شور دن «مراسم قالی شویان؛ ری و ره سمی

قالی شوران. ۲. که سانی که کاریان شور دن بیت
 «قالی شویان؛ قالی شوران».

شوید /šivīd, ševīd/؛ شیت
 شوبدی /šivīdī, ševīdī/؛ ها: /اسم. گیایه کی
 رازینه یی به لق و پوی دریزی چه ماوه و گهلای

کوچکره ش؛ گوناته؛ نه حس؛ به هوم؛ قدووش؛
 بهش؛ جووت قووشه؛ قه شان؛ قووشقه؛ قووشه؛
 قوشمه: ۱. ناپیروژ؛ ناله بار و کوله زهره ر «حادثه ی
 نوم؛ شب شوم؛ روودای به دودم؛ شهوی شووم»
 ۲. هوی ناوه ها رووداو یک «عقیده داشتند جغد شوم
 است؛ پروایان وا بوو که کونده بوو به دودمه».

شومن /šowman, šo:man/؛ ها: /انگلیسی/ اسم.
 به زمگیر؛ گۆبه ندگیر؛ پیاوئ که کاری به زمگیر ی
 بی «آزاد تومن شده بود و شو اجرا می کرد؛ نازاد بیووه
 به زمگیر و به زمی ده گه راند».

شومی /šūmī/؛ از عربی/ اسم. به دودمی؛
 قوشه یی؛ قوشه یی؛ شوومی؛ به دفه ری؛

بی فه ری؛ گوناته یی؛ به شی؛ هومی؛ دۆخ یان
 چۆنیته تی به دودم بوون «شومی این کار دامن همه را

می گیرد؛ به دودمی نه م کاره داوینی گشت
 ده گریته وه».

شومیز /šomīz/؛ [فرانسوی] شُمیز
 شومینه /šomīne/؛ [فرانسوی] شُمینه

شونیز /šonīz/؛ سیاهدانه
 شووینست /šovīnist, šovonist/؛ ها: /فرانسوی/

صفت. شوئینست؛ زید پهرست.

شووینستی /šovīnistī, šovonistī/؛ [فرانسوی]
 صفت. شوئینستی؛ زید پهرستی؛ پیوه ندیدار یان

سه ر به شووئینیزمه وه «گرایشهای شووینستی؛
 ئوگره تیه شوئینستی کان».

شووینیسیم /šovīnīsm, šovonīsm/؛ [فرانسوی]
 /اسم. شوئینیزم؛ شوئینیسیم؛ نه ته وه پهرستی

له راده به در و دوور له ناوه ز.

شور /šowhar, šo:har/؛ ها: /ان/ اسم. شوو؛
 شووی؛ شی؛ میزد؛ میزد؛ میزد؛ میزد؛ میزد؛

مه رن؛ هاوسه ری ژن؛ پیاوئ که له گهل ژنیکدا
 زه ماوه ندی کردی.

شور دادن: دانه شوو: ۱. به میزد دان؛ به
 شوودان؛ دای شوو؛ شوو دهی؛ کچ یان ژنیک
 ماره کردن بۆ پیاوئیک «پارسال دختر بزرگش را

هورووژاند.

☐ شهر بازی: شاری یاری؛ کایه کؤ؛ شاری کایه؛ شوینیک به دامه زراوه و نامرازی پتویست بؤ گمه و رابواردن، به تاییهت بؤ مندالان.

شهر هرت: /مجازی/ شاری ههرکی — ههرکی؛ شاری ههرکه بؤ خوی؛ شاری بی قانون و بی سهره و بهره.

شهر آشوب^۱ /šahrāšûb/ : اسم. شه هرناشووپ؛ ۱. /موسیقی/ نیوی به زمیک له مووسیقیای ئیرانیدا ۲. ناوی جوریک شیعره سه بارهت به پیشه وهران و پیشه گهلی جوراوجور.

شهر آشوب^۲ : /ادبی/ شارشویون؛ شارانشتیو؛ شیوه نه؛ پیشه له نه و تینه؛ کتکه نه فتینه.

شهربانی /šahr(e)bānī/ ، ها: /اسم. شارهوانی؛ ریک خراوه یه کی چه کرداری بؤ پاراستنی قانون و هیمنی شاران.

شهربندان /šahrbandān/ ، ها: /اسم. گه ماروی شار؛ کاری دهوره دانی شار بؤ داگیر کردنی.

شهرت /šohrat/ ، ها: /عربی/ اسم. نوابانگ؛ شورهت: ۱. دهنگ و ناو؛ نیوبانگ؛ ناف دهنگ؛ ناوازه؛ دهنگان؛ دؤخ یان چۆنیه تی به نوابانگ بوون ۲. فامیلی؛ ناوی بنه ماله یی.

☐ شهرت دادن: /گفتاری/ دهنگ و دؤ داخستن؛ قیل و قال داخستن؛ قاو داخستن؛ بلاو کردنه وه؛ دهنگو داخستن «در شهر شهرت دادند که قرار است کودتا بشود: له شار دهنگ و دویان داخست که برپاره کوودها بی».

شهرت داشتن: ناو دهر کردن؛ به نوابانگ بوون؛ ناسیاو بوون؛ نوابانگ دهر کردن؛ نامدار بیه ی؛ ناو داخستن «به درستکاری و مردمداری شهرت داشت: به درووسکاری و خه لک دؤستی ناوی دهر کردبوو».

شهرت پرست /šohratparast/ : /عربی/ فارسی/ شهرت طلب

شهرت طلب /šohrat.talab/ ، ها: /ان: /عربی/

صفت. ئاوازه خواز؛ خوازیاری ناودار بوون.

ههر وه ها: شهرت پرستی؛ شهرت طلبی

شهردار /šahrdār/ ، ها: /ان: /اسم. شاره دار؛ شاردار؛ باژیرقان: ۱. به پتوه بهری مه زینگی شاره داری «شهردار کرمانشاه: شاره داری کرمانشان» ۲. /مجازی/ ئه ندائی له کۆمه لیک (بنه ماله، خویند کارانی نووستنگه یه ک، به ندرکراوانی سلوولن) که به هه لبراردن یان نۆره یی خزمه ته گشتیه کان وه ئه ستۆ ده گری.

شهرداری /šahrdārī/ ، ها: /اسم. شاره داری؛ باژیرقانی؛ ریک خراوه یی که وه ئه ستۆگری خزمه ته کانی نیو شار بی (وه ک درووس کردن و پاراستنی شه قامه کان و پارکه کان و خاوپن کردنه وه ی شار و ...).

شهرسازی /šahrsāzi/ ، ها: /اسم. شارسازی؛ کار یان رهوتی شار درووس کردن.

شهرستان /šahrestān/ ، ها: /اسم. شار؛ باژیر؛ شارستان، به شیک له پاریزگا، به ئاسایی بریتیه له یه ک یان چهن شار و شارۆچکه و دیهاتی به ئاقاریوه.

شهرستانی /šahrestānī/ ، ها: /صفت. باژیری؛ شارستانی؛ پتوه نیدار یان سهر به شاره وه (لهجه ی شهرستانی: زاره وه ی شارستانی).

شهر فرنگ /šahrefarang/ ، ها: /فارسی/ از فرانسوی/ اسم. ده زگای پیشاندانی نومایش له کۆندا به شیوه ی ئۆده یه کی بچووکی گواستنی که تماشایه کان ده یانتوانی به چاو پتوه نان له رۆچنه کانی سهیری بکه ن.

شهرک /šahrak/ ، ها: /اسم. ۱. شارۆچکه؛ شارۆکه؛ باژیر ۲. شاره ک؛ کۆمه له خانوویه ک به دامه زراوه گهلی شاریه وه (وه ک: ئاو، کاره با، ته له فوون؛ شه قام، و فروشگه و ...) به لام گچکه تر له شار و له بواری مه زینگیه ییه وه به شیک له شار.

شهرنشین /šahrnešīn/ ، ها: /ان: /صفت.

شہلا /šahlā/: [عربی|صفت. ۱. چاوباز؛ کہ زال؛ چاوی کہ درشت و جوان بی. ۲. کال (بؤ چاو).

شہلہ /šahle/: [؟]/اسم. توڑہ بہ زوی چہ وری لہ سہر گوشتی سوور (بیجگہ لہ دووگ): **شہرہ**

شہلہ وشہید /šahle-vo-šahîd/: [؟/عربی|صفت. /گفتاری/ شہل وپہت؛ شہل وکوت؛ لہت وپہت؛ لہ کار کہ وتوو بہ ہوی شہ کہ تی یان زیان دیتنہوہ.

شہناز /šahnāz/: [اسم. شہ ہناز؛ لہ ہہواکانی مووسقای ئیرانی؛ گۆشہ یہک لہ دہز گای شوور.

شہوات /šahavāt/: [عربی|جمع **شہوت** **شہوانی** /šah(a)vānî/: [عربی|صفت. ٹالۆشی؛ گانہک (بؤ پیاو)؛ گانہکی/ زہنہک (بؤ زن) پیوہندیدار یان سہر بہ خواستی جنسیہوہ.

شہوت /šahvat/: **شہوات**؛ **شہوت**؛ [عربی|اسم. ٹالۆش؛ ہاش؛ ٹارہزوو/ حہز/ مہیل و خواستی زۆر، بہ تاییہت جنسی.

شہوت کلام: زۆر ویتڑی؛ فرہ بیڑی؛ حہز بہ قسہ ی زۆر کردن.

شہوت انگیز /šahvatangîz/: [عربی/فارسی|صفت. ٹالۆشوی؛ ہوی ہاندانی خواستی جنسی. **شہوت پرست** /šahvatparast/: **شہوت**؛ [عربی/فارسی|صفت. ٹالۆشن؛ ٹۆگرہ تی زۆر بہ کردہوہی جنسی.

شہوتران /šahvatrān/: [عربی/فارسی|صفت. بہ ٹالۆش؛ زہنہک (بؤ پیاو)؛ حہشہری (بؤ زن)؛ ٹہلۆر؛ شاوہتی؛ بہ حہز و کردہوہی جنسی زۆرہوہ. **شہوترانی**

شہود /šuhûd, šohûd/: [عربی/اسم. ۱. جمع **شہاد** ۲. ناگہداری راستہوخۆ و بی ناونج.

شہودی /šuhûdî, šohûdî/: [عربی|صفت. دیار؛ خویا؛ خویان؛ دیتنی؛ ۱. بہرچاو؛ دیاردہر؛ بہ تاییہتمہندی دیتران بہ چاو ۲. گونجاو بؤ تیگہیشتنی راستہوخۆ و بی ناونج.

شہوی /šahavî/: [عربی|صفت. ٹالۆشی؛ شہوہتی؛ پیوہندیدار یان سہر بہ شہوہتہوہ.

شارنشین؛ باڑیری؛ شاری؛ دانیشٹووی شار. **شہروہا**؛ **شہرنشینی**

شہروند /šahrvand/: **شہا**؛ **ہا**؛ **ان**؛ [اسم. **شاروہر**؛ **شارۆمہند**؛ **شارستانی**؛ **شارسانی**؛ **شاری**؛ **کہسی** کہ بہ خہلکی **شاریان** ولایتیک دپتہ ژمار و لہ مافی ویدا بہ شدارہ. **شہروہا**؛ **شہروندی**

شہرہ /šahre/: **شہلہ** **شہرہ** /šohre/: [عربی|صفت. /**ادبی**/ بہ ناوبانگ؛ ناودار؛ ناسراو؛ ناوبہدہر (بہ آزادی و مردمداری شہرہ بود؛ بہ نازادہیی و مرفؤدؤستی بہ ناوبانگ بوو).

شہری /šahrî/: **شہا**؛ **ان**؛ [صفت. **شاری**؛ **باڑیری**؛ پیوہندیدار یان سہر بہ **شاروہ** (جوان شہری؛ لاوی شاری).

شہریار /šahrîyār/: **شہا**؛ **ان**؛ [اسم. /**ادبی**/ **شاریار**؛ **شالیار**؛ **شالیار**؛ **شا**؛ **پاوشا**؛ **پادشا**.

شہریاری /šahrîyārî/: [اسم. /**ادبی**/ **شاریاری**؛ **شالیاری**؛ **پاشایی**؛ **شایی**؛ **پادشایی**؛ **پاوشایی**؛ **پالشایی**.

شہریت /šahrîyyat/: (!) [فارسی/عربی|اسم. **شارستانیہتی**؛ **شارسانیہتی**؛ **دۆخ یان چۆنیہتی** **شار بوون** و **ہہبوونی** تاییہتمہندیگہلی **شار (آن)** روزہا **قروہ** اسمش **شہر بود ولی شہریت** نداشت؛ **ٹہو** **رۆژانہ** **قوروہ** **ناوی شار** **بوو بہلام** **شارستانیہتی** **نہبوو**.

شہریور /šahrivar/: [اسم. **خہرمانان**؛ **مشتاخان**؛ **شاریوہر**؛ **ٹاخر مانگی** **ہاوین**؛ **مانگی** **شہشہمی** **سالی** **ہہتاوی ئیرانی** کہ ۳۱ **رۆژہ**.

شہریہ /šahrîyye/: **ہا**؛ [عربی|اسم. **مانگانہ**؛ **نرخسی** کہ **لک وەرگرتن** **لہ خزمہتگہلی** **دامہزراوہ یہک** **بؤ مانگیک** (یا **خۆ بؤ ماوہ یہک**، **ترمیک**، **سالیک**، ...).

شہسوار /šahsavār/: **ہا**؛ **ان**؛ [اسم. /**قدیمی**/ **شاسوار**؛ **سوارخاس**؛ **سوارچاک**؛ **شۆرہسوار**؛ **کہلہسوار**؛ ۱. **سواری** **جہنگی**؛ **سواری** **جہنگاوہر**؛ ۲. **شوالیہ**.

ریخۆلوه ده گاته هه موو جهسته وه.

شیء / sey' ، ها: اشیا: /عربی/ اسم، شت؛ چت؛ چشت؛ چیش؛ چیو؛ تیش؛ تشت؛ ئەشت؛ ئەشته؛ ئاتک؛ ناها: ۱. بوونه وەری بئ گیان، به تایبەت ئەووی که بگوێزێتە وه «شی کوچک؛ شی قیمتی؛ شتی چکۆله؛ شتی بایه خدار» ۲. /فلسفه/ ئەووی بزانی، بناسری و له بارهیه وه بریار بدری.

شیب / šib ، ها: /اسم، نشیو؛ لیژ؛ لیژایی؛ لیژە؛ لهپ؛ خوێژ؛ سهره ولیژایی؛ سهره ولیژی؛ سهره وخوار کایی؛ سهره خوار کئ؛ سهره واریی؛ سهره وخواری؛ داخز؛ ئەندازە ی لادانی به ره خوار له ئاستی ئاسودا «از شیب رودخانه به طرف پایین سرازیر شدیم؛ له نشیوی رووباره که وه به ره خوار هاتین».

☐ **شیب تند:** لالیژ؛ تیژ؛ لیژی تیژ؛ خه شیتولک؛ خه شیقولک.

شیدار / šīdār /، صفت، نشیو؛ لیژ (سطح شیدار؛ رووپه ری لیژ).

شیب راه / šībrāh /، اسم، لیژەری؛ به شیک له ریگا که دوو ریگه ی بان و خوار ده گه یه نیتە یه ک و لیژ و یه کلایه نه یه: شیب راهه

شیب راهه / šībrāhe /، شیب راه

شیبک / šībak /، اسم، خلیسکه؛ ره مپ؛ زووپه ریکی کانزایی لووس و لیژە بو سانا کردنه و ی بار کردن بان بار داگرتن له ماشینی باره بهر.

شیپسی / šīypsi /، روسی /اسم، چاپ، قدیمی / شیپسی؛ هه مۆریکی بچوکی کانزایی که پیتی چاپی یئ هه لده گیرا.

شیپور / šeypūr ، ها: /اسریانی/ اسم، بۆریه؛ توتوک؛ که ره نا؛ بۆری؛ شه پیوور؛ سازیکی بایی کانزایی، به شیوه ی لووله یه کی درێژ و چه ماوه که سهره که ی هه راهه و هیندیک کیل و دوگه می له سهره.

شهید / šahīd ، ها: ان؛ شهیدا: /عربی/ اسم، شهید؛ شههیت؛ شهه ی: که سی که له ری خه بات بو ئامانجه کانی ده کوژری.

شهیر / šahīr /، /عربی/ صفت، /ادبی/ به ناوبانگ؛ ناودار؛ نامدار؛ ناسراو؛ به ناو؛ ناسیاگ؛ ناسیاو «شاعر شهیر؛ شاعیری به ناوبانگ».

شهیق / šahīq /، /عربی/ اسم، ۱. هه ناسه؛ کار و ره وتی هه ناسه دان؛ هه ناسه هۆر کیشته ی / دای ۲. /قدیمی/ زه؛ زه ره؛ سهره؛ دهنگی گویدریژ.

شیاد / šayyād ، ها: ان؛ /عربی/ صفت، چه تله مهر؛ ده سپر؛ فیلباز؛ ته له که باز؛ داوباز؛ حه وقه باز؛ گغنی باز؛ گورگه؛ ساخته چی؛ قه لبه زن؛ قه لبه زن؛ گزیکار؛ خاومن خوو یان ئۆگه رته ی به خه له تاندنی خه لکی بو قازانجی خۆ. ههروه ها: شیا دی

شیار / šiyār ، ها: /اسم، درز؛ ده رز؛ شوین؛ شیر؛ شووین؛ شه قار؛ شوین و له له؛ قلیش؛ گاز؛ تره که؛ تلیش؛ تلیشه؛ چالگه لی باریک و درێژ و نه ک زۆر قوول له رووپه ری شتی کدا.

☐ **شیار زدن** شیار کردن

شیار کردن: /کنایی/ شیف برین؛ هیل دانی زهوی بو کیلان؛ شیار زدن

شیاردار / šiyārdār /، صفت، شه قاردار؛ به درز؛ قلیشدار؛ درزدار.

شیارزنی / šiyārzanī /، اسم، کار یان ره وتی شیف برین؛ هیل دان «اگر شیارزنی این زمین تمام بشود، می توانیم نشاها را بکاریم؛ ئە گهر شیف برینی ئەم زهویه دواپی بیت، ده توانین شه تله کان بکین».

شیاطین / šayātīn /، /عربی/ جمع شیطان

شیاع / šiyā' /، /عربی/ اسم، /ادبی/ کار یان ره وتی بلاو بوونه وه؛ دهنگۆ داکه فتن؛ قوو داکه وتن.

شیاف / šiyāf ، ها: /عربی/ اسم، شاف؛ پووشله؛ پووشله؛ ده زمانیکی قووچی بچووک و پتر رۆناوبه که به تینی لهش ده تویتە وه و له

شېپورچى / šeypûrçi / ھا؛ ھان: [اسرىانى / تركى]

اسم. كەپ ھەناچى؛ شەپپوورچى؛ بۆرىەژەن؛ كەسى
كە كارى ژەندى كەپ ھەنايە.

□ شېپورچى يىزىد و طبال امام حسين بودن:

[تعريض] ھەلخواز و خەيان بوون؛ سەگى
دوولاوەر بوون؛ لەگەل دزا دز و لەگەل
كارواندا سەرقاقلە بوون؛ بە كەرەيشك وتن
راكە و بە تاژى وتن بىگرە؛ ھارىكارى كردنى
دوولا ھەنى پيشپىركى.

شېپورە / šeypûre / ھا؛ [اسرىانى / فارسى] / اسم.

پژانە؛ پزىنەك؛ ئامرازى يان بەشى لە
كەرەسەيەك بۆ پزاندنى تراو (وەك ئاوپزىنە)

شېپورى / šeypûri / [اسرىانى] / اسم. شەپپوورى؛
گولە كاردوو؛ گولە كاردى؛ گولە ھاز؛ گولە خاز؛
گولكى ھەمە رەنگەي گەلاپانە، لە شەپپوور
دەكا.

شېپورى^۲: صفت. شەپپوورى؛ كەپنايى؛ كەپ ھەنايى
<گل شېپورى؛ بوق شېپورى؛ گولى شەپپوورى؛ بۆقى
شەپپوورى>.

شېخ / šeyx / ھا؛ شېوخ؛ مشايخ: [عربى] / اسم. شېيخ؛
شەيخ؛ پېر: ۱. سەرنائىك بۆ ئەو كەسانە كە
مەلايان دىندارن ۲. سەرۆكى ھۆزە
عەرەبىيەكان.

شېخ السفر / šeyxsofār / [عربى] / مَقَدَّمُ السُّفْرَا

شېخك / šeyxak / ھا؛ [عربى / فارسى] / اسم.
سۆفيلە؛ سۆفيلەك؛ دەنكە تەزىيىچى جىاواز لە
دەنكەكانى تر، كە لە ھەر تەزىيىچىكدا دوو
دەنكى وا بە مەودايەكى يەكسان لەوانى تر
ھەيە.

شېخ نىشىن / šeyxnešin / ھا؛ [عربى / فارسى] / اسم.
شېخ نىشىن؛ ھەرىمى حكومەتى شېيخە
عەرەبەكان.

شېخى / šeyxî / ھا؛ [عربى] / اسم. شېيخى؛ ھەر
يەكە لە شوپن كەوتوانى دەستەي ئايىنى

شېيخىيە.

شېيخىيە / šeyxîyye / [عربى] / اسم. شېيخىيە؛
تاقمىك لە موسولمانانى شېيخىيە دوازە ئىمامى
كە خۇيان بە شوپن كەوتوو شېيخ ئەحمەدى
ئىحسايى (۱۱۶۶-۱۲۴۱ كۆچى-مانگى) دەزانن.

شىدا / šeydā / [آرامى] / صفت. شەيدا: ۱. ھەوايى؛
ئاپتەر؛ گىرۆدەي ئەوينىكى شىتانه
۲. تووشىارى گىرۆدەيى ئەويندارانە (وەك:
شادى، خەم، پەژارە و توورەيى) كە پەيتاپەيتا بە
ھۆي دلدارى يان ئۆگرەتى زۆر بە كەسى يان
شىتەكەو بەدىدى ۳. [روانشناسى] / خوليا؛
مانياك؛ تووشىارى شىتى ماوەيى.

شىدائى / šeydā'î / [آرامى / فارسى] / شىدايى
شىدايى / šeydā'yî / ھا؛ [آرامى / فارسى] / اسم.
شەيداى؛ ئاپتەرى: ۱. ئەوينى شىتانه
۲. ھەيەجانى وىراي چالاكى زۆرى زەينى و
جەستەيى، كەردەوئى شىپىز و بەرزەفەرى
۳. [روانشناسى] / خوليايى؛ شىتى ماوەيى *

شىدانى

شېر / šîr / اسم. ۱. شېر؛ شۆت؛ تراوى كە لە
لۆي مەمكى گواندارانى مېوينەو بۆ بژيوى
ساواكانيان دەدەلئ ۲. لەھا؛ ھان / شېر؛
گيانەو ھەرى گواندارى گەورەي گۆشتخۆر و
(زۆرتەر) شەو راو، بە پىستى گەنمى، كلكى درىژ
و گولنىنگدار، نېرەكەي بە يالى چەرى رەش يان
قاوھىي تۆخەو، كە لە ناوچەگەلى ئاواق يان
كوپىستانى (قامىشەلان، مىشەلان، زىوارى
لېرەواران) ولاتانى گەرمەسىرى، بەتايىبەت لە
ئافرىقادا دەژى ۳. [نجوم] / شېر؛ ئەسەد؛ وئەنى
پىنجەم لە وئەنە گەردوونىەكان: اسد ۴. لەھا/
شېر؛ شېرە؛ شېراو؛ موسلوخ؛ بەلوغە؛ ئامرازىك
بۆ بەردان و بەستنى تراوى كە لە لوولە، دەفر
يان خەزىنەيىكدايە ۵. شېر؛ ئەو ديوەي سەكە
كە وئەنى پىئوھە، بەرامبەرى خەت ۶. [گفتارى]
شېلە؛ شېر؛ شېرەي گيا و دار ۷. [مجازى] / دلپەر؛

تراو له نیو رایه له یه کدا (وهک لووله کیښی ئاوی
خانوبه ره یان گازی گهړه کیځ).

شیر کوچک: /نجوم/ کہ لوویہ کی بچووی
 ٹاسمانیہ لہ باکووری گۆی زہوی لہ نیوان
 وینہی ورچی گہورہ و شیردا: اسد اصغر

شیر کوهی: شیری کیوی؛ هه‌رده‌شیر؛ گیانداریکی گوانداره له ریزی گوشتخۆره‌کان، له ئەمریکا ده‌ژێ، ده‌نگی قیزه‌ئاسا و په‌نگی خورمایی تۆخ به‌ره‌و قاوه‌یی و بیچه‌کانی خه‌ت یان خاڵداره: کوگا؛ پوما

شیر ماک: ژەک، ژەک، ژاک، ژاک؛ فرشک؛
فریشک؛ فرچک؛ گووش؛ خەلیپووت؛
فرەندوول؛ شیرماک؛ فله؛ شمه؛ فرشه؛ زهک؛
فری؛ فرۆ؛ خرنۆل؛ خەلەندۆر؛ قاقنە؛ لیوہ؛
لوی؛ زەھا؛ گوچ؛ شیرى زنج؛ شیرى چەور و
خەستى گوان/ مەمک، چەن رۆژ پيش يان
پاش زايين .

شیر مرغ: [مجازی] ۱. شیرى چۆلەكە؛ شاخى
مېتروولە؛ شۆتوۋ مېچىلى؛ شتى ناياب و
نەگۈنجاۋ ۲. [گىيەشناسى] جافىلوۋكە؛ گىياخە؛
شېرى ئالندە؛ ۳. روۋەكىكە بۇ جوانى لە باخچە
و بېساندا ئەكىلدۈرى، لە تاقمى شلىرە بە
گەلەلە دېرىژ و وشك، گۈلى ھېشووۋى
سپىكەلە يان كەسك يا خۇ زەردەۋە، لەم
روۋەكە سېرىش بەرھەم دى.

شیر مَنیَزی: شەربەتی مەنەزی؛
هیدرۆکسیدی مەنەزیۆم کە بە شێوەی
تراویکی شیرینە بۆ کەمکردنەوهی
ئەسیدی گەدە بە کار دێت.

■ شیر به شیر آوردن: شیراوشیر کردن؛ شیر به شیر بوون؛ سک و زا کردن له مهوداگه لیکی کورتدا و پیش له وهی که مندالی پیشوو له شیر برابته وه.

شیر خام خوردن: [کنایی] ۱. له گوئی گادا
خهوتن؛ که مته رخمی کردن؛ خستنه یشته

ئازا؛ بويړ؛ ميړخوز؛ ميړخاس؛ عه گيد؛ نه ترس؛
زاتدار.

☐ شیر آتش نشانی: شیرى ئاور تەمىرىنى؛ شیرى ئاگر كوزاندنەۋە؛ شیرى ھەلپىنجانى ئاۋى بە تەۋرەم بۇ كوزاندنەۋەى ئاگر كە بە ھەماراۋى شار ەۋە بەندە.

شیر استرلیزه: شیری ئیستیرلیزه؛ شیری که ماکي نه خوۆشی هیئنه ری تیډا له نیو براوه.

شیر برفی: /کنایه/ پالەوان پەمە؛ لۆیەبەلم؛
 مرۆڤی بە ڕوالت خۆبەهێز دانەر و بە
 کردەوه ناتەواو و لێنەهاتوو.

شیر بی یال و دم: [مجازی] ۱. فشه؛ فشه لۆک؛
کاری پووچ ۲. داربەلەک؛ دەسەلاتداری
روالەتی.

شیر پاستوریزە: شیری پاستوریزە؛ شیرێ که کاری پاستوریزاسیونی له سه‌ر کراوه و ماکی نه‌خۆشی لێ براوه.

شیر خشک: شیر وشک؛ شیری وشک؛ شیری
که ناوه که یان گرتووہ و بہ شیوہی گہرد
دہریان ہیناوہ تا بو ماوہیہ کی درپڑ
ہمینتہوہ .

شیر خودکار: شیری خۆمه‌ش؛ شیرێ که به هۆی دۆخیکێ تایبه‌ته‌وه (وه‌کوو زۆر بوونی بارستایی تراو له نێو خه‌زێنه، یان به شتێک گیرانی شیره‌که) باز و به‌سته ده‌بی.

شیر دریایی: شیر زهریایی؛ شیر دهریایی؛ گیانه وهریکی بیچووزای راوچیه که له قهراخی ناو دهژی، مهلهوانی چاکه و ماسی راو دهکا.

شیر عسلی: شیر—هه‌نگوین؛ شیرئ که
خه‌ستیان کردۆته‌وه و هه‌نگوین یان ماکی
شیرینیان لی زیاد کردوه.

شیر فشاری: شیرِ گوشاری؛ شیرِ کہ بہ قامک پیوہ نانی دو گمہ یہ ک دہ کہو یتہ کار۔

شیر فلکه: شیر فله که؛ شیریک به سهریکی
چرخ ئاساوه بو کردنه وه و به ستنی گهرانی

سهره‌بهره‌ی کاریک «با مرگ پدرش سهره‌ی کارها از هم کسبخت و کار بچه‌ها به گدایی کشید؛ به مردنی باوکی به‌تی کاریان پسا و منداله‌کان که‌وتنه سوال کردن».

شیرافکن /šīrafkan/: صفت. شیرگر؛ شیرکوز؛ زور دلیر و به‌هیز «جوان شیرافکن؛ لاوی شیرگر». **شیراندام** /šīrandām/: صفت. مجازی/ زنتول؛ که‌له‌گفت؛ تیک‌سمراو؛ تیک‌سمیرباگ؛ خاوه‌ن جه‌سته و شان و باهوی به‌هیز.

شیربان /šīrbān/: ها؛ بان/ اسم. شیره‌وان؛ که‌سی که ئه‌رکی راگرتن و پاراستنی شیری وه‌سته‌وه (له باخی وه‌حش، سیرک و ...).

شیربرنج /šīrberenc/: اسم. شیربرنج؛ برنج به‌شیر؛ شوتین؛ خوراکی که له کولاندنی برنج له نیو شیردا دروست ده‌بی.

شیربها /šīrbahā/: اسم. قه‌لن؛ قه‌لند؛ قه‌ره‌ن؛ قالان؛ که‌لن؛ شیربایی؛ شیروایی؛ نه‌خت؛ پارِه یان مالی که زاوا (بان بنه‌ماله‌که‌ی) له کاتی زه‌ماوه‌نددا ده‌بی بیدن به بنه‌ماله‌ی بووک.

شیرپاک‌خورد /šīrepākxorde/: ها؛ صفت. کنایی/ حه‌لال‌زاده؛ توخوم باوک خوه‌ی؛ به‌شه‌ره‌ف و دروستکار.

شیرپنیر /šīrpanīr/: ها؛ اسم. به‌ناشوانه؛ نانه‌شوانه؛ رُونیاسه‌گیا؛ سو‌تیچکه؛ که‌وله‌گیا؛ شیرگرستین؛ گیایینکی نالیکي به لُق و پۆی زبر و بلاو، گه‌لای باریک و به‌ن‌ناسا، گولی وردی زهرد و به‌ری وشک و بۆنی هه‌نگوین و ماکیکی وه‌ک هه‌وینی په‌نیر که شیر ده‌گرستینی و هه‌روه‌ها بۆ ده‌رمانیش ده‌شی.

شیرتوشیر /šīrtūšīr/: صفت. تعریض/ گورگ و تاو؛ هه‌رهمه‌گول‌خار؛ که‌ربازار؛ که‌س له‌که‌س؛ بی‌خاوه‌ن «با رفتن مدیر قبلی وضع مدرسه خیلی شیرتوشیر شد؛ به چوونی سهرۆکی پینشوو دۆخی قوتابخانه‌که بوو به گورگ و تاو».

شیرجه /šīrce/: ها؛ اسم. گوب؛ چراویلی؛ لوور؛

گوچیچکه؛ خه‌ی نه‌دان به گویره‌ی کاری پی‌سپێردراو ۲. خه‌رمانی هیوا هه‌ر کا بوون؛ به ته‌مای پر و پووج بوون؛ بی‌خۆ به ته‌ما بوون.

شیرخوردن: ۱. شیر خواردنه‌وه؛ شیر خواردن؛ شو‌ت وارده‌ی ۲. شیره‌خۆر بوون؛ به‌ر مه‌مکه بوون؛ شو‌ته‌وه‌ر بیه‌ی ۳. شیر خواردن؛ شیر وارده‌ی «خرگوش را شیر خورد؛ که‌رویشکه‌که شیر خواردی».

شیردادن: شیر دان؛ شیر داین؛ شو‌ت ده‌ی/ دای: ۱. به‌ره‌هم هینانی شیر «هر یک از گاوها ۳۰ لیتر شیر می‌دادند؛ هه‌ر کام له مانگا‌کان ۳۰ لیتر شیریان ده‌دا» ۲. گوش کردن؛ به مندالیک شیر دان «داشت بچه را شیر می‌داد؛ خه‌ریک بوو شیر ی ده‌دا به منداله‌که».

شیردوشیدن ① دوشیدن-۱ **شیرشدن**: کنایی/ شیرگیر بوون؛ شیر بوون؛ شیرِه بوون؛ بی‌باک و ئازا بوون. هه‌روه‌ها: **شیرکردن**

از شیر گرفتن: له شیر برینه‌وه؛ له شیرگرتنه‌وه؛ شو‌ته‌نه بریه‌یوه؛ خوراک دان به مندال له جیاتی شیر «بچه را در هجده ماهگی از شیر گرفت؛ منداله‌که‌ی له هه‌ژده مانگیدا له شیر بریه‌وه».

شیرآلات /šīrālāt, šīr'ālāt/: فارسی/ عربی/ اسم. ② شیر-

شیرابه /šīrābe/: ها؛ اسم. شيله؛ شیلوه؛ شیلی؛ شیرِه؛ ئاووک؛ شیرِه‌ک؛ تراویکی بی‌ره‌نگ یان شیر ی ره‌نگه که له هه‌ندئ گیاهه ده‌ده‌لی.

شیرازه /šīrāze/: ها؛ اسم. تابه‌ن؛ شیرازه؛ شیراز؛ شلاله؛ برۆش: ۱. دروومانی لاپه‌ره‌ی کتیب یان ده‌فته‌ر ۲. تابه‌نیک که لاپه‌ره‌گه‌لی کتیب پینکه‌وه ده‌به‌ستی.

③ **شیرازه کاری گسیختن**/ گستن: کنایی/ په‌تی کاریک پسان؛ له نیو چوونی ریک‌وپینکی و

بۆ شیر تهرخان کراوه.

شیردریایی /šīredaryāy/ شیر دریایی، شیر

شیردل /šīrdel/ ها؛ ان؛ صفت. /مجازی/ دلشیر؛ ناز؛ بویتر؛ وره دار؛ به وره؛ نه ترس؛ گهر ناس؛ میرخوز؛ دلیر؛ میرخاس؛ عه گید؛ بی باک؛ زاتدار. **شیردوش** /šīrdûš/ ها؛ اسم. شیردوش؛ ۱. ئامرازی شیر دوشین ۲. شوت دوشه؛ بیره دوش؛ بتریقان؛ بتریان؛ بیری؛ که سی که کاری شیر دوشینه.

شیرده /šīrdeh/ صفت. شیردهر؛ شیری؛ شیرا؛ به شیر؛ توانا له بهرهم هینانی شیر به لوگه لی گوانیه وه «گاو شیرده؛ مانگای شیردهر».

شیردهی /šīrdehî/ اسم. شیردهری؛ ۱. کار یان رهوتی بهرهم هینانی شیر له لایهن گیانه وهری میوه «شیردهی همزمان با زایمان آغاز می شود؛ شیردهری هاوکات ده گهل زاینیدا دهست پنده کا» ۲. کار یان رهوتی شیردان به منداال «شیردهی به وسیله ی پستان مادر یا شیشه ی شیر، هر سه ساعت یک بار؛ شیردان به مهمکی دایکوهه یان به شووشه شیر، هر سه ساعات جاری».

شیرریز /šīrrîz/ ها؛ اسم. شیردان؛ جیگه ی شیر؛ تۆنگیکی چکۆله بۆ دانان له بان سفره و کردنه ناو فنجانی شیر.

شیرزاد /šīrzād/ اسم. چه شنی جلیشین که له بهرهمهینانی پهنگدا به که لک دی.

شیرزن /šīrzan/ ها؛ ان؛ اسم. /مجازی/ شیرزه زن؛ شیرزه نی؛ سهره زن؛ ژنی دلیر و نه ترس.

شیرسوز /šīrsûz/ صفت. شیرمرده؛ شیرسووتوو؛ دالگوشت و لاواز له بهر کهم شیرری و له سهردهمی شیرخۆره بیدا.

شیرشکری /šīrşekarî, šīrşakarî/ /فارسی/ سنسکریتا/ اسم. پهنگی سپی ئامال زهره. **شیرشکری** ۲: صفت. به پهنگی سپی ئامال زهره.

به تهوژم له سهررا هاتنه خوار، به شیوه یی که دهست وسهر بهرهمه خوار بی.

شیرجه رفتن: گوژین؛ گوپ دان؛ لوور بوونه وه؛ چراویلی لوهی؛ له بهرزیه وه بازدان «شیرجه رفت توی آب؛ گوپی دا بۆ نیو ناوه که».

شیرخشت /šīr(e)xešt/ اسم. شیرخشت؛ گزگه توولین؛ تووله گزی؛ ۱. پنچکه گیابه که له تیره ی گوله سووره ۲. ماکیکی شه کراوی که له گیابه دا ده چۆری و بۆ رهوان کردنی سک باشه.

شیرخـط /šīrxat/ [عربی/فارسی] شیریاخت **شیرخوار** /šīrxār/ ها؛ ان؛ صفت. شیرخۆره؛ شیرخه وه ره؛ بهرهمه مکانه؛ بهرهمه مکان؛ مهمله ده می؛ مه مک خۆر؛ مه مکه خۆره؛ مه مک مز؛ شیرخۆر؛ شیرقه خار؛ شۆته وهر (بۆ کوپ)؛ شۆته وهره (بۆ کچ)؛ شیرمز؛ مندالی شیرخۆره؛ ۱. خاوهن ته مهنی که متر له دوو سالان (سه بارت به مروه) ۲. خاوهن خوو یان تایبه ته مهنی شیر خواردن له باتی خۆراک.

شیرخوارگاه /šīrxārgāh/ ها؛ اسم. داینگه؛ دامه زراوه یه که بۆ پاراستن و راگرتنی مندالانی شیرخۆری بی سهرپهرشت.

شیرخوارگی /šīrxāregî/ اسم. شیرخۆری؛ ماوه یه که له ژبانی گیانداری گواندار له کاتی له دایک بوونه وه تا ئه و کاته ی له شیر ده بریته وه (له مروه با ناسایی تا دوو سالان).

شیردار /šīrdār/ ها؛ اسم. شیردار؛ داریکی لیره واری به کۆته ریه کی لووس، گه لای په نجه یی و چۆی سپی شیهلداره وه؛ آج، آج

شیردان /šīrdān/ اسم. ۱. شیلوا؛ شیلوک؛ شیلایک؛ شیلافه؛ شیلایف؛ شیلایک؛ فرسک؛ فریشک؛ پاژی چوارهم و به شی سهره کی گه ده ی کاویژکه ران، به لیواریکی نه ستور و جیناوی که ریخۆله ی به شویندا دیت ۲. شیردان؛ جی شیر؛ سه تل یان ههر شتی که

خواردنی شیر (بۆ شیرە خۆران) «بچه کاملاً شیرمست شده بود و داشت می‌خندید: مندا له که ته‌واو شیرمه‌س ببوو و پێده‌که‌نی».

شیرموز /širmowz, širmo:z/ اسم. شیرمه‌وز؛ جۆریک ئاومیوه تیکه‌لاوی مه‌وز و شیر و شه‌که‌ر.

شیروانی /šîrvānî/ ها: /اسم. شیروانی؛ جۆریک میچی لیژ پتر له په‌ره‌ی ناسکی ئاسن. هه‌روه‌ها: شیروانی‌ساز؛ شیروانی‌کوب

شیر و خورشید /šîr-o-xoršîd/ اسم. نه‌خشی شیریکی راوه‌ستاو که شمشیریکی له ده‌ستدایه و هه‌تاو پیکش له پشت سه‌ریه‌وه ده‌دره‌وشیته‌وه و تا پێش پا‌ه‌پینی ئێران، نیشانی په‌سمی ده‌وله‌تی ئێران بوو.

شیر و خورشید سرخ: ناوی پیشووی هه‌یثی سوور له ئێراندا.

شیره /šîre/ اسم. ۱. دۆشاو؛ دۆشا؛ دمس؛ شۆک؛ خوشاف؛ ئاوگ؛ شیراوگ؛ شیلای؛ جه‌لاقی؛ ئای میوه‌گه‌لی شیرین که کولاون «شیره‌ی انگور؛ شیره‌ی خرما؛ دۆشاوی ترئ؛ دوشاوی خرما» ۲. «گیاه‌شناسی» شیلای؛ شیره؛ شیلی؛ تراوی که له نێو ساقه‌ته‌ی پوه‌کاندا له گه‌رپدایه «شیره‌ی پرورده: شیلای په‌روه‌رده» ۳. «فیزیولوژی» شیلای ریخۆله و گه‌ده: تراوی ناو ریخۆله یان گه‌ده‌ی مۆرغه‌داران «شیره‌ی گوارش: شیلای هه‌رسه‌ک» ۴. شیره؛ ماکیکی سه‌که‌ره که له کولاندنی سووتکه‌ تریاک دروست ده‌کری «روزی یک مثقال شیره می‌کشید: هه‌موو رۆژی مسقالی شیره‌ی ده‌کینشا» ۵. «مجازی» رینج؛ گوشیه؛ رپوال؛ گووشراوه و داچۆراوی هه‌ر شتیک.

شیره‌ی انگور: دۆشاب؛ دۆشاو؛ دوشاف؛ شۆک؛ شووکه؛ مۆت؛ دمس؛ مووتی؛ مۆتی؛ شیره‌ی ترئ.

شیره‌ی بالارونده شیریه‌ی خام

شیره‌ی پرورده: «گیاه‌شناسی» شیریه‌ی که پاش

شیر فروش /šîrfurûš/ ها: /ان: /صفت. شیرفروش؛ شۆت‌وره‌ش؛ که‌سی که کاری فرۆشتنی شیر. هه‌روه‌ها: شیرفروشی

شیر فهم /šîrfahm/ [فارسی /عربی /صفت. /مجازی، گفتاری] فامینا؛ فامیاگ؛ حالی؛ به تیکه‌یینیکی دروست و ته‌واو له مه‌ر باب‌ه‌تیکه‌وه.

شیر فهم شدن: «مجازی، گفتاری» فامین؛ فام کردن؛ حالی بوون؛ به باشی له باب‌ه‌تیک تیکه‌یشتن «وقتی فهمیدم شیر فهم شده روانه‌اش کردم: کاتیک زانیم فامی به‌ریم کرد پروا».

شیر فهم کردن: «مجازی، گفتاری» فاماندن؛ تیکه‌یاندن؛ حالی کردن؛ به باشی له باب‌ه‌تیک تیکه‌یاندن.

شیر کا‌ئو /šîrkākā'û/ [فارسی /فرانسوی] /اسم. شیر کا‌هاوو؛ تیکه‌لاوی شیر و شه‌که‌ر و کا‌هاوو بۆ خوارده‌نه‌وه.

شیر گنجشک /šîregoncešk/ اسم. «جانورشناسی» سه‌وزه‌که‌وا؛ کاسکینه؛ دار کونکه‌ره؛ داره‌سمه؛ که‌نه‌سمه؛ دار ته‌قینه؛ بالنده‌ییکی له کۆتر گه‌وره‌تر و په‌نگامه‌یه له کونی دره‌ختدا ده‌ژی، بۆق و مارمیلکه ده‌خوا، بالی درێژه و له کاتی فریندا ته‌قله لیده‌دا.

شیر گیاه /šîrgiyāh/ ها: /اسم. شیر هه‌له‌ز؛ خورایلک؛ خوشیلک؛ شیرمار؛ پوه‌کیکی جۆراو جۆره به گه‌لائی ئه‌ستور هوه که شیراویکی ژه‌هراوی هه‌یه و بۆ ده‌رمان ده‌شی.

شیرمال /šîrmāl/ نان شیرمال، نان

شیرماهی /šîrmāhi/ ها: /ان: /اسم. شیرماسی؛ شیریه‌ی ده‌ریا؛ جۆریک ماسی ناوی شۆره و درێژی تا میتریک ده‌بی: ماهی‌شیر

شیرمرد /šîrmard/ ها: /ان: /اسم. «مجازی» شیریه‌پیاو؛ شیریه‌پیاگ؛ که‌له‌پیاو؛ مه‌رخوز؛ پیاوی ئازا؛ گه‌رناس.

شیرمست /šîrmast/ صفت. شیرمه‌س؛ شیرمه‌ست؛ تیرشیر؛ تیروته‌سه‌ل به هوی

شیره‌پز خانه / šīrepazxāne, ها:/ اسم.
شیره‌چی خانه؛ دوشاوخانه؛ کارگه‌یه‌ک که
شیره‌ی میوه‌ی تیدا ده‌کولین.

شیره‌کش خانه / šīrekešxāne, ها:/ اسم.
شیره‌کیش خانه؛ شیره‌خانه؛ جیگه‌یه‌ک که
شیره (و تریاک)ی تیدا ده‌کیشن.

شیری ^۱ / šīrī, ا. / اسم.
۱. شیرفروش؛ شوت وره‌ش؛
کەسێ که شیر دەرۆشی ^۲. شیریی؛ ره‌نگی
سپی ئامال زەردی زۆر کال. هه‌روه‌ها:
شیری‌رنگ

شیری ^۲: صفت. شیریی: ۱. پیوه‌نیدار یان سەر
به شیر (غده‌ی شیریی؛ مواد شیریی؛ لوی شیریی؛
ماکی شیریی) ^۲. شیراوی؛ تیکه‌ل به شیر
(شکلات شیریی؛ شوکولاتی شیریی) ^۳. به ره‌نگی
شیری ^۴. شیره‌خۆر؛ شیرخوهر؛ شۆته‌وهر؛
به‌رمه‌مکان؛ مه‌مکه‌خۆر؛ مه‌مله‌ده‌می؛ شیرفه‌خار
^۵. شیرمزی؛ پیوه‌نیدار به کاتی شیرخۆره بوون
(دندان شیریی؛ ددانی شیریی) ^۶. [گفتاری] شیرده‌ر
(گاو شیریی؛ مانگای شیریی).

شیر یاخط / šīryāxat: (فارسی/عربی) اسم. شیر و
خه‌ت؛ شیران‌خه‌ت؛ به‌رزیلان؛ ئه‌سکه‌مله؛ جۆری
کایه‌ یان گرپوه به شیوه‌ی هه‌لخستنی
سکه‌یه‌ک و له پێشگوتنی ئه‌وه‌ی که به کام لادا
ده‌که‌وی: شیر-خط

□ شیر یاخط انداختن: شیر و خه‌ت‌کردن؛ شیر و
خه‌ت خستن (شیر یاخط انداختیم؛ شیر آمد و او
برنده شد؛ شیر و خه‌تمان کرد؛ شیر هات و ئه‌و
بردیوه‌و).

شیرین ^۱ / šīrīn, ا. / صفت. ۱. شیرین؛ شیرن (چای
شیرین؛ چایی شیرین) ^۲. / مجازی/ خوش؛ وه‌ش؛
دلخواز؛ دلگه‌ر؛ وه‌به‌ردل؛ جوان (سخن شیرین؛
خواب شیرین؛ قسه‌ی خوش؛ خه‌وی خوش).

□ شیرین کاشتن: / مجازی/ گاله‌کردن؛ گاله/
سکه‌ پێکردن؛ کاریکی چاک و بی‌گرفت
ئه‌نجامدان (دروازه‌بان‌شان انصافاً شیرین کاشت:

پالافتن و خۆشه‌ بوون به‌هۆی کاریگه‌ری
تیشکه‌وه به‌ره‌م دێ و له ناو گیادا وه‌گه‌ر
ده‌که‌وی.

شیره‌ی خام: / گیاه‌شناسی/ ئاوکی به‌رزه‌پۆ؛ ئاو
ماکی جۆراوجۆر که به‌هۆی ریشووه‌وه
هه‌لده‌کیشری و به لقدا ده‌چیته لاسکه‌وه:
شیره‌ی بالارونده

شیره‌ی روده: / فیزیولوژی/ شیره‌ی رپخۆله؛
تراوی که له خانگه‌لی ده‌ور و به‌ری رپخۆله‌ی
مۆرغه‌دارانه‌وه ده‌ده‌لی و له گوانداراندا
له‌خۆگری ئانزیمگه‌لی جۆراوجۆره.

شیره‌ی گوارش: / فیزیولوژی/ هه‌ر یه‌که‌ له‌و
تراوانه‌ له ئه‌ندامگه‌لی کۆندامی هه‌رسه‌کی
مۆرغه‌دارانه‌وه ده‌ده‌لیت و له‌خۆگری
ئانزیمگه‌لی جۆراوجۆره.

شیره‌ی لوزالمعدة: / فیزیولوژی/ تراوی که له
له‌وزه‌لمیعه‌وه ده‌ده‌لی و ده‌پرژیته
دوانزه‌گریوه.

شیره‌ی معدة: / فیزیولوژی/ شیره‌ی گه‌ده؛ تراوی
که له‌ لوه‌کانی گه‌ده‌وه ده‌ده‌لین و له
گوانداراندا له‌خۆگری ئانزیمگه‌ل و ئه‌سید
کولوریدریکه.

شیره‌ی هسته: / زیست‌شناسی/ ئه‌و به‌شه‌ له
ئاوکه‌ی سیلول که تراوه.

□ شیره‌ی چیزێ را کشیدن: / کنایی/ گیان شتی
ده‌ره‌ینان؛ گیانی شتیکی کیشان؛ شیره‌ی
گیانی شتیکی هه‌لمژین؛ نزی شتیکی چنن؛
نز له شتی برین؛ هه‌موو ماک و مافی به
که‌لکی شتیکی لی ده‌ره‌اوردن.

شیره‌ای / šīre'ī, ها:/ صفت. ۱. شیره‌یی؛
به‌کاربه‌ری شیره‌ی تریاک ^۲. تریاکی.

شیره‌پز / šīrepaz, ها:/ صفت. دوشاوگر؛
شیره‌چی؛ کاموک؛ دوشاوساز؛ دمسی چیکر؛
کەسێ که کاری چێ کردنی شیرە‌ی میوه‌یه.
هه‌روه‌ها: شیره‌پزی

گولیره که یان به راستی گاله ی کرد.

شیرین ^۱: قید. / گفتاری / ۱. راست؛ پاس؛ ریک؛ تهخت و تهواو / او پنجاه سال را شیرین داشت: ریک پنجاه سالی دهبوو ^۲. باش؛ لهبار؛ جوان؛ به جوریکی دلخواز یان زور چاک / خانه را شیرین فروختیم: خانوه که مان باش فروشت.

شیرین بیان / širīnbayān / ها: / اسم. شیرین به لهک؛ میلوک؛ به لهک؛ هه کوک؛ مه کیک؛ مه کوک؛ میکووک؛ میکووک؛ میمووک؛ مه لیم؛ مه لیم؛ روه کیکی قنجی کیوی پایا له تیره ی نوکان، به به رزایی متر و نیویک، قهد و گه لای شیلوی، گولی سپی، بنهوش یان مهیلو شیری، ریشه ی دریژ و شیرینه وه که بو دهرمان و دروست کردنی کولاش که لکی لیوه دهرگن * سوس

شیرین پلو / -polow, / širīnpolo: / اسم. شیرین پلاو؛ جوریک پلاو که زورتر به گوشتی مریشک، مره بای خه لال نارنج (یان پرتقال)، خه لال بادام، خه لال پسته، ره واقی شه که ر، رۆن و زافهران دروستی ده که ن.

شیرین زبان / širīnzabān / صفت. / مجازی / زمان شیرین؛ زمان شیرن؛ خوش زوان؛ خوش زوبان؛ قسه خوش؛ ده فخور؛ زمان خوش؛ زار خوش؛ ده فترم؛ دهم پاراو؛ وته پاراو؛ قسه پاراو؛ خوش دهم و زمان.

شیرین زبانی / širīnzabāni / ها: / اسم. / مجازی / زمان شیرینی؛ قسه خوشی؛ ده فخور؛ دهم پاراوی؛ خوش زوانی؛ زمان خوشی؛ زار خوشی؛ چونیته قسه کردن به نا هه نگ و شیوه یه کی دلگروه / دخترشان تازه زبان باز کرده بود و مرتب شیرین زبانی می کرد: کچه که یان تازه زمانی گرتوو و له په ستا زمان شیرینی ده کرد.

شیرین سخن / širīnsōxan / صفت. / مجازی / وته پاراو؛ قسه جوان؛ وته جوان؛ شه کرشکین؛ قسه پاراو؛ زمان پاراو / شاعر شیرین سخن: شاعیری

وته پاراو.

شیرین عقل / širīnaql, -aql / فارسی / عربی / صفت. / مجازی، گفتاری / بی ثاوه؛ گیل؛ سایلوح؛ کانا؛ دواکه و تووی زهینی.

شیرین کاری / širīnkāri / ها: / اسم. / مجازی / شیرین کاری؛ کاریکی سهرنج راکیش، دلگر یان سهر سوور پنه ر. هه روه ها: شیرینکار

شیرینی / širīni / اسم. شیرینی؛ شیرینی: ۱. دۆخ یان چونیته تی شیرین بوون / بین شیرینی اش خوب است؟ بزانه شیرینه که ی باشه؟ ۲. یه کیک له چوار چیژری سهره کی که به به شی پی شه وه ی زمان هه ست ده کری / وه ک چیژری ماکی شه کری / ۳. / ها: جات / چهره ی چیکراو له ماکه شه کریه کان، به تایبست نه وه ی له ئارد، ماکی شه کری، رۆن یان که ره یه ۴. نه وه ی که (له دیاری و خواردمه نی) به بونه ی به ریوه چوونی کاریک یان رو داویکی خوشه وه به خزم و دۆستانی ده دن / کی می خواهی شیرینی عروسای را بدهی؟ که ی ده ته وئ شیرینی گو فنده که ت بده ی؟ ۴. هه روه ها: شیرینی دادن؛

شیرینی گرفتن

□ شیرینی کسی را خوردن: / کنایی / شیرینی که سیک خواردن؛ بوونه ده گیران؛ به بونه ی ولامدانه وه و په سندر دنی بووک له زاوا، ری و ره سمی شیرینی خوران ری که خستن / شیرینی سارا را برای آزاد خورده اند: شیرینی

سارایان بو ئازاد خوار دووه: شیرینی خوران **شیرینی پز** / širīniāz / ها: / اسم. شیرینی په ز؛ شیرینی لین؛ قه ناد؛ که سی که کاری دروست کردنی شیرینه.

شیرینی پزی / širīnīpāzi / اسم. شیرینی په زی؛ شیرینی لین؛ ۱. کار و ره وتی شیرینی دروست کردن ۲. / ها: کارگه یه ک که له ویدا شیرینی دروست ده که ن.

شیرینی جات / širīnīcāt / فارسی / از عربی / جمع

شیرینی

شیرینی خوران /šîrînîxorān/ اسم
شیرینی خوران؛ شیرینی خوره‌ان؛ زه‌ماخوا؛
رئ‌ورہسمئ که دوائ وه‌لامی خوازبیتی و بهر
له ماره برین به‌رپوه ده‌چی و زاولو مالی
هاوسه‌ری داهاتووی شیرینی ده‌نیرئ و له‌ویدا
جه‌ژنیک ریک‌ده‌خه‌ن «دیروز شیرینی خوران دختر
سارا خانم بود: دویئ شیرینی خورانی کچه‌که‌ی
خاتوو سارا بوو».

شیرینی خورده /šîrînîxorde/ صفت. دیاریکراو؛
نیشانکراو؛ ده‌زگیراندار؛ ناوبریاگ بو زه‌ماوه‌ند
ده‌گهل پیاوینکا «شیرینی خورده‌ی پسر کدخداست:
دیاربکراوی کوری کویخایه».

شیرینی فروشی /šîrînîfurûšî/ اسم
شیرینی فروشی؛ قه‌نادی: ۱. کار و باری
شیرینی فروشتن ۲. /ها/ دووکانی قه‌نادی؛
دووکانی شیرینی فروشی.

شیزوفرنی /šîzofernî/ آلمانی
اسکیزوفرنی

شیت /šîst/ [؟] اسم. ئه‌رده‌وال؛ هه‌رده‌وال؛
جۆرئ به‌ردی په‌ر‌مه‌په‌ری وه‌کوو پووله‌که.
شیشان /šîša'an/ ها/ عربی/ اسم. دارچینکی
گچکه له تیره‌ی گز، به لاسکی راست، گه‌لای
چکۆله‌ی پووله‌که ئاسای شین و گولی ئالی
هیشووویه‌وه که زۆرتر له قه‌راخ رووباراندا
ده‌روئ.

شیشک /šîšak/ اسم. شیشه‌ک؛ شه‌ک؛ په‌زی
که‌م ته‌مه‌ن تا یه‌ک سالان.

شیشکی /šîšakî/ اسم. /سته‌جن/ شیر؛ شیر؛
شر؛ فت؛ جرت؛ عه‌فته؛ چورت؛ زرت؛ جرت؛
ده‌نگئ وه‌ک ده‌نگی بای زگ، که به نیشانه‌ی
سووکایه‌تی و تیز پی کردن به دم ده‌ریدینن.

شیشکی بستن: شیر داه‌بشتن؛ جرت/ جر
لیدان؛ شیر لیدان؛ شیر ئاسه‌یره؛ ده‌نگی شیر
به لیو ده‌ره‌ینان «وقتی از خیابان رد شد، برایش

شیشکی بستند: کاتی به خیاباندا رویشته، شیریان
بو داه‌بشت».

شیشلیک /šîšlik/ ها/ ترکی/ اسم. که‌واویکی
پتر له گوشتی راسته‌ی په‌ز یان گا.

شیشه /šîše/ ها/ اسم. شیشه؛ شووشه؛ شیشئ؛
شووشه؛ مینا؛ جام؛ وه‌نه‌دیک؛ گزگزه:

۱. ماکینکی ره‌ق، تورت و بی‌بیجمه و له
سروشتدا به‌دی دئ ۲. رووپه‌ریکی ریک لهو
جنسه که بو دابین کردنی رووناکي له سه‌ر
ده‌لاقه یان روچنه‌دا دایده‌نن «شیشه‌ی پنجره؛
شیشه‌ی ماشین؛ شیشه‌ی ده‌لاقه؛ شووشه‌ی ماشین»
۳. ده‌فرئ لهو ماکه بو پاراستن و راگرتنی
شیتیک «شیشه‌ی عطر؛ شیشه‌ی دارو؛ شیشه‌ی عه‌تر؛
شووشه‌ی ده‌وا» ۴. ئامرازیکي درووسکراو لهو
ماکه «شیشه‌ی چراغ؛ شیشه‌ی عینک؛ شووشه‌ی چرا؛
شیشه‌ی چاولکه».

شیشه‌ی آبداده شیشه‌ی نشکن

شیشه‌ی آتسخوار شیشه‌ی نسوز

شیشه‌ی آتشفشان: شووشه‌ی گرکان؛ گزگزه‌ی
گرکان؛ شووشه‌یه‌کی سروشتیه که له سارد
بوونه‌وه‌ی خیرای گرکان به‌دی دئ.

شیشه‌ی اسفنجی: شیشه‌ی هه‌وری؛ ماکینکی
شیشه‌یی ره‌ش، لیل، سووک، چتوپه‌مه‌ئاسا و
و به‌رگری گه‌رما، که له گر پیدانی گه‌ردی
شووشه ده‌گهل که‌ربوندا دروست ده‌بی.

شیشه‌ی اطمینان/ایمنی: جۆرئ شیشه‌ی
دوولویه که له نیویدا په‌ریه‌یه‌کی پلاستیکی
روونیان داناهه تا ئه‌گه‌ر شکا، بلاوه نه‌کا.

شیشه‌ی جام: جام؛ مینا؛ شووشه‌ی ده‌رگا و
ده‌لاقه؛ شیشه‌ی ته‌خت که بو روشنایی گرتن
به‌کار دئ.

شیشه‌ی چراغ: بله‌ور؛ مالچرا؛ پیران؛
شووشه‌چرا؛ شیشه‌چرا؛ شیشه‌چراوی؛
گرداپۆشی چرا؛ گرۆقه‌ریکی شیشه‌یی که بو
په‌خشانندی تیشکی چرای نه‌وتی یان گاز

سووت، له سه‌ریه‌وه دایده‌نین.

شیشه‌ی رنگی: شیشه‌ی ڕەنگی؛ شووشە‌ی ڕەنگامه؛ شیشه‌یی که له گەل ماکیکی ڕەنگی تایه‌تیدا تیکەل کراوه و شتەکانی پستی به‌و ڕەنگه‌ ده‌بهرن.

شیشه‌ی سرب: شووشە‌ی سەری؛ جوړه شیشه‌یی له سیلیکاتی سرب که له ئامیږه نووریه‌کاندا به کار دیت.

شیشه‌ی شیر: شیشه شیر؛ شووشه شیر؛ شیشه شۆت؛ شیرمژ؛ بوتریکی چکۆله به مه‌مه‌که‌مژکه‌وه بۆ شیرپیدانی مندالی ساوا. **شیشه‌ی ضد گلوله:** شیشه‌ی دژه گوله؛ شیشه‌ی ئه‌ستووری زۆر تۆکه‌مه‌وا که گولله نه‌یسمن.

شیشه‌ی عمر: ۱. /فره‌نگ‌مردم/ شووشه‌یه‌ک که له ئه‌فسانه‌کاندا گیانی دیوی تیدایه و به شکانی دیوه‌که‌ ده‌مری ۲. /مجازی/ شووشه‌ی ته‌مه‌ن؛ گیان؛ هه‌وینی ژیان.

شیشه‌ی عینک عینک

شیشه‌ی فتو کرومیک: شیشه‌ی فتۆکرومیک؛ شیشه‌یی که ڕەنگی به زۆر بوونی تیشک، تۆخ و به داکشانی ږوون ده‌بێته‌وه.

شیشه‌ی نسوز: شیشه‌ی نه‌سووز؛ شووشە‌ی نه‌سوچ؛ شیشه‌یی تیکەل له سیلیس، ئه‌لومینیۆم، ئوکسیدی بوور و ماکیکی بازی که له هه‌مبەر گه‌رمای به‌ته‌وژم و ئاگره‌وه خۆگره؛ شیشه‌ی **آتشخوار**

شیشه‌ی نسکن: شیشه‌ی /شووشە‌ی نه‌شکه‌ن؛ شیشه‌یی که به هۆی ئاو دانه‌وه‌ پته‌وکراوه و له چاو شیشه‌ی‌تر دیر ده‌شکێ؛ شیشه‌ی **آبداده**

شیشه و سنگ: /کنایی/ به‌رد و شیشه؛ کارد و په‌نیر؛ ئاگر و پووش؛ ئاگر و کا؛ دوو شت که بوونیان پیکه‌وه جیگای مه‌ترسیه.

شیشه‌ای /šīšc'ā/ صفت. شووشه‌یی؛ شیشه‌ی؛

دروستکراو له شووشه «در نسسه‌ی؛ ظرف سسه‌ای؛ ده‌رکی شووشه‌یی؛ ده‌فری شیشه‌یی».

شیشه‌بر /šīšebor/ ها؛ /اسم/ شووشه‌بر؛ شیشه‌بر؛ ۱. جامچی؛ شووشه‌کار؛ که‌سێ که کار و باری به‌رین و جێ‌خستنی شووشه‌یه ۲. ئامرازی به‌رینی شیشه.

شیشه‌بری /šīšeborī/ ها؛ /اسم/ شووشه‌به‌ری؛ شیشه‌به‌ری؛ ۱. کار و پیشه‌ی که‌سێ که شووشه‌ ده‌به‌ری و ده‌فرۆشی ۲. کارگه‌یی که شیشه‌بر تیداکار ده‌کا و شیشه به‌خه‌لک ده‌فرۆشی.

شیشه‌پاکن /šīšepāk.kon/ ها؛ /اسم/ شیشه‌شۆڕ؛ شووشه‌سەر؛ شیشه‌سەر؛ ۱. که‌سێ که پیشه‌ی خاوی‌ن کردنه‌وه‌ی شووشه‌ی دامه‌زراوه‌گه‌ل، خانوو یان ماشینی دیترا بێ ۲. ئامێرێک به‌به‌چمی «T» که به‌شی ئاسۆیه‌که‌ی له هه‌وره و بۆ خاوی‌ن کردنه‌وه‌ی شیشه‌ی ده‌لاقه‌ی به‌رز و دوور به‌کار دیت * **شیشه‌شوی**

شیشه‌خرده /šīšexorde/ ها؛ /اسم/ ورده‌شووشه؛ ورده‌شیشه؛ ورده و درشتی شووشه‌یه‌ک که شکاوه «لیوان شکست و شیشه‌خرده‌هایش ریخت روی قالی؛ په‌رداخه‌که‌ شکا و ورده‌شووشه‌کانی ږژانه سەر قالیه‌که».

شیشه‌خرده داشتن: /مجازی/ ورده‌شیشه هه‌بوون؛ به‌دفعه‌ی و مه‌ردوم‌نازار بوون «این دوست تو قدری شیشه‌خرده دارد؛ ئه‌م دۆسته‌ت تۆزیک ورده‌شیشه‌ی هه‌یه».

شیشه‌خور /šīšexor/ اسم. شووشه‌خۆر؛ شیشه‌خوهر؛ ئه‌و به‌شه‌له‌ ږووکاری ده‌رگا، ده‌لاقه و... که بۆ هاته‌ن زووری تیشک ئاوالایه و جێی شیشه‌ی جامه.

شیشه‌سازی /šīšesāzī/ ها؛ /اسم/ شووشه‌سازی؛ شیشه‌سازی؛ کارخانه‌یه‌ک که شووشه‌ی تیدا دروست ده‌که‌ن.

شیشه‌شور /šīšc'sūr/ ها؛ /اسم/ شووشه‌شور؛

شیشه‌شور.

شیشه‌شوی / šīšešûy / اسم، ۱. ☞

شیشه‌پاک‌کن ۲. شووشه‌شور؛ شیشه‌شور؛
 پیش‌شور یکی تراو که بؤ خاوین کردنه‌وهی شیشه
 به‌کار دیت ۳. بطری‌شور * شیشه‌شور

[گفتاری]

شیشه‌کاری / šīšekārī / اسم، شیشه‌کاری؛ کار

یان ره‌وتی خستنه جیی شیشه‌ی جام
 (شیشه‌کاری ساختمان فردا تمام می‌شود: شیشه‌کاری
 خانوبه‌ره که سبه‌ینج دواپی دی). هه‌روه‌ها:

شیشه‌کار

شیشه‌گر / šīšegar / ها؛ ان؛ اسم، شیشه‌گر؛

شووشه‌گر؛ پیشه‌گرئی که له کارگهی ده‌ستیدا
 و به شیوه‌ی سوننه‌تی جام دروست ده‌کا.

شیشه‌گرخانه / šīšegarxāne / شیشه‌گری ۱- ☞

شیشه‌گری / šīšegārī / اسم، ۱. /ها/

شووشه‌گرئی؛ کارگهی سوننه‌تی شووشه
 دروست کردن: شیشه‌گرخانه ۲. پیشه‌ی
 شیشه‌گر.

شیطان ۱ / šeytān / [عربی] / اسم، ۱. /اسلام/

شه‌یتان؛ ئه‌هریمه‌ن؛ ئیبلیس؛ دؤزاک؛
 فرشته‌یی که به هؤی مل‌نه‌دان به فرمانی
 خودا، له ناسمانی به‌رزه‌وه دهرکرا و هاته زه‌وی
 تا خه‌لک هه‌لفریویتی و به‌ره‌و خراپه‌کاری و
 گونا‌هه هانپان بدات ۲. /ها؛ شیطین/ [مجازی/
 بوونه‌ورئ که کاری بشیوه نانه‌وه و مرؤ هاندانه
 به‌ره‌و خراپه‌کاری.

☐ شیطان در جلد کسی رفتن؛ [مجازی] شه‌یتان

چوونه بن کلّیشه‌ی که‌سیکه‌وه؛ به شوین
 کاریکی ناحه‌زه‌وه بوون.

شیطان را درس دادن؛ [مجازی] دوو رؤژ به‌ره‌له

شه‌یتان له دایک بوون؛ گره‌وه له شه‌یتان

بردنه‌وه؛ شه‌یتان دهرس دان؛ ده‌س شه‌یتان

له پشته‌وه به‌ستن؛ دایک شه‌یتان گالین؛ زؤر

گزیکار بوون.

شیطان ۲ / -ها؛ صفت. / گفتاری / هاروه‌هاج؛ بزئو؛

تروسک؛ شه‌یتان «دخترک خیلی شیطان بود و توجه
 همه را به خود جلب کرده بود: کچؤله‌که زؤر هاروه‌هاج
 بوو، سه‌رنجی هه‌مووی بؤ لای خؤ راکیشابوو».

شیطان زیتون / šeytānezeytūn / [عربی] ☞

سجده‌تلخ ۲

شیطان صفت / šeytānsefat / ها؛ ان؛ [عربی]

صفت. به‌ست و پیس؛ خاوه‌ن خوو و ئاکاری دزیو
 و ناله‌بار.

شیطانک / šeytānak / ها؛ [عربی] / فارسی] / اسم،

شه‌یتانه‌ک؛ جؤر-یک گیره یان وه‌خؤگری
 له‌ولاولی له هیندیک له ماشینه جؤراوجؤره‌کاندا
 (وه‌ک چه‌رخه دروومان) که ده‌گه‌ل لیواره،
 قولا ب یان ددانه‌دا یه‌ک ده‌گرن و بؤ به‌رگری له
 هه‌لگه‌رانه‌وه یان له‌ول خواردن، وه‌ک قولا ب
 یان وه‌خؤگر به‌کار ده‌روا.

شیطانی ۱ / šeytānī / ها؛ [عربی] / اسم، [مجازی]

هار و هاجی؛ بزئوی؛ تروسکی؛ شه‌یتانی؛
 چؤناوچؤنی به‌ده‌س و پاوه نه‌وه‌ستان و گوئی به
 که‌س نه‌دان، که ده‌بیته هؤی ئازاری خه‌لکی.

شیطانی ۲؛ صفت. شه‌یتانی؛ پتوهندیدار یان سه‌ر

به شه‌یتانه‌وه «خنده‌ی شیطانی؛ توطئه‌ی شیطانی؛
 پیکه‌نینی شه‌یتانی؛ پیلانی شه‌یتانی».

☐ شیطانی شدن؛ [گفتاری] شه‌یتانی بوون؛

۱. شه‌یتان پیکه‌نین؛ خه‌و به‌گانه‌وه دیتن

۲. به شیوه‌ی نه‌خوازاراو ئاو هاتنه‌وه.

شیطننت / šeytanat / ها؛ [عربی] / اسم،

۱. شه‌یتانی؛ به‌دفعه‌ری؛ هه‌فانی؛ که‌له‌پی؛

سه‌گایه‌تی؛ کاری دزیو، به‌تایه‌ت گزیکاری و

پیلانگپری و شؤفاری ۲. [مجازی] هار و هاجی؛

کایه‌کلئ و به‌ده‌س و پاوه نه‌ویسان که ده‌بیته

هؤی ئازاری خه‌لک.

شیطننت آمیز / -āmīz, šeytanatāmīz / [عربی]

فارسی صفت. که‌له‌پیانه؛ به‌هار و هاجیه‌وه.

شیطننت‌بار / šeytanatbār / [عربی] / فارسی] صفت.

نۆره کاری؛ به نۆبه «کار شیفتی در دسر زیادی دارد: کاری شیفتی کیشه ی زوری هیه».

شیفتی^۱: قید. ۱. نۆره یی؛ گه کاری؛ شیفتی؛ به نۆره کاری «او شیفتی کار می کند: ئەو شیفتی کار ده کا» ۲. شیفتی؛ شیفتیک؛ له هەر شیفتیکدا «شیفتی پنجاه عدد کولر تولید می شود: شیفتی په نجا دانه کولیر درووس ده بی».

شیک / šik /: [فرانسوی از آلمانی] صفت. نهرمه نیشک؛ له بار؛ تیف؛ فهرز؛ فهرز؛ فرز؛ تروسک؛ خوشیک؛ لههف؛ قۆز؛ کنف؛ که شخه؛ ۱. جوان و شیاو؛ ریک و پیک؛ ته کووز؛ ته ر (ماشین سیک؛ خانه ی شیک؛ ماشین تیف؛ خانووی ریک و پیک). ۲ جوان، پیکه وتوو و به ژن زراف.

□ **شیک شدن**: تیف بوون؛ نهرمه نیشک بوون؛ ته کووز بوون؛ له بار بوون؛ خوشیک بوون؛ ناراسته و پیکه وتوو بوون. ههروه ها: شیک کردن

شیکپوش / šikpûš, ها؛ ان؛: [فرانسوی/ فارسی] صفت. خوشپوش؛ ته رپوش؛ ته رنداز «یک آقای شیکوس بالای اتاق نشسته بود؛ پیاویکی خوشپوش له ژووروه ی دیوه که دانیشتیوو». ههروه ها: شیکپوشی

شیک و پیک / šik-o-pik /: [فرانسوی/ فارسی] صفت. [گفتاری] نهرمه نیشک؛ له بار و شیاو؛ فۆقل؛ ریک و پیک «چه خبر است؟ امروز خیلی شیک و پیک شده ای: چ خه به ره؟ ته ورۆ ژۆر نهرمه نیشکی».

شیکی / šiki /: [فرانسوی/ اسم. که شخه یی؛ ته کووزی؛ خوشیکی؛ قۆزی؛ تیفی؛ دۆخ یان چۆنیته ته کووز بوون «هر چه در می آورد خرج شیکی خودش می کرد: هه رچیکه ده ر دیتا ده بکرده خه رچی که شخه یی خۆی».

شیل / šil /: اسم. ماشه؛ به ره سستیکی له لق و پۆی دار و درهخت به سه ر رووباردا بۆ ماسی گرتن.

شیلات / šilāt /: [فارسی/ عربی/ اسم. ۱. پیشه ی

که له په یانه؛ هاوړی له گه ل هار و هاجیه وه «نگاه تیطنت بار؛ روانینی که له په یانه».

شیعه^۱ / šî'e /: [عربی/ اسم. شیعه؛ شیعه: ۱. هه ر یه که له و رپبازانه ی که جیگری پیغه مبه ری ئیسلام به مافی نامۆزاکه ی، واتا عه لی کوړی ئەبی تالب ده زانن ۲. شیعه ی دوازده ئیمامی؛ شیعه ی جه عفه ری ۳. ها؛ شیعیان/ هه ر یه که له شوینکه وتوانی ئەو ئاینه.

□ **شیعه ی اثنا عشری** □ شیعه ی جعفری

شیعه ی اسماعیلی؛ ئیسماعیلیه.

شیعه ی جعفری: شیعه ی جه عفه ری؛ ئاینی که برۆای به ئیمام بوونی عه لی کوړی ئەبی تالب و یازده کهس له مندا لان و نه وه کانی و ههروه ها سه ره له دانی ئیمامی پیۆار له ئاخری دونیادایه: شیعه ی اثنا عشری؛ شیعه ی دوازده امامی

شیعه ی دوازده امامی □ شیعه ی جعفری

شیعه ی زیدی: زه دیده؛ لقیکه رپبازی شیعه یه که شوینکه وتوانی زهید کوړی عه لی کوړی حوسین به ئیمامی پینجه م و دوا بین ئیمام ده زانن.

شیعه^۲: صفت. شیعه؛ شیعه؛ شوینکه وتوو ی رپبازی شیعه.

شیعی / šî'i /: [عربی] صفت. شیعه؛ شیعه؛ شوینکه وتوو ی مه زه بی شیعه.

شیفت / šift, ها؛ [انگلیسی/ اسم. شیفت؛ گه کار؛ نۆره کار؛ نۆبه کار؛ نۆگه کار «شیفت صبح؛ شیفت شب؛ شیفتی به یانی؛ شیفتی شه و».

شیفتگی / šiftegi /: ها؛ اسم. دل لیچووی؛ دل دانای؛ دل به ندی؛ کاسۆته یی؛ گراوی؛ دل گیرۆده یی ژۆر که ده بیته هۆی ئالۆز بوونی بیر.

شیفته / šifte, ها؛ گان؛ صفت. کاسۆته؛ دل لیچوو؛ دل لیچووگ؛ شی شنگ؛ گراو؛ شهیدا. **شیفتی**^۱ / šifti /: [انگلیسی] صفت. شیفتی؛

شیمی صنعتی: کیمیای پیشه‌سازی؛ شیمی پیشه‌سازی؛ شیمی سهر به چی کردنی لیکدراوه‌گهل له ماکي ساده‌تر: شیمی ساخت؛ شیمی سنتز

شیمی فضایی: لقیک له زانستی شیمی، تایبته به خویندنه‌وه و لیکۆلینه‌وه‌ی دۆخی فه‌زایی ئه‌تومگه‌لی پیکه‌ینه‌ری مولوکوولییک.

شیمی گرمایی: شیمی گهرمایی؛ لقیک له زانستی شیمی- فیزیک که له سهر پیوه‌ندی گهرما و تیشکگه‌لی گهرماییه‌وه له ره‌وتی ئالوگۆره کیمیایه‌کاندا ده‌کۆلێته‌وه.

شیمی معدنی: شیمی کانگایی؛ زانستی توژینه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی چۆنیه‌تی و تایبته‌مهن‌دی هه‌موو ماک و لیکدراوه‌ی زه‌مین، بێجگه‌ زینده‌وه‌ر.

شیمیایی / šīmiyā'i: [فرانسوی/ فارسی] شیمیایی

شیمیایی / šīmiyā'i: [فرانسوی/ فارسی] صفت. کیمیای؛ شیمیایی: ۱. پیوه‌ندیدار به شیمییه‌وه (آزمایش شیمیایی: ئه‌زمونی کیمیای) ۲. درووسکراو به هۆی ره‌وتی شیمیاییه‌وه (مواد شیمیایی: ماکي کیمیای) * شیمیایی

شیمیایی شدن: [گفتاری/ کیمیایی بوون؛ شیمیایی بوون؛ که‌وتنه‌ به‌ر زه‌ره‌ر و زیانی ماک یان بومبی کیمیاییه‌وه (مردم شهر حلبچه‌ی کردستان شیمیایی شدن: خه‌لکی هه‌له‌بجی کوردستان کیمیایی بوون).

شیمیدان / šīmīdān: ها؛ ان: [فرانسوی/ فارسی] اسم. کیمیا‌زان؛ شیمی‌زان؛ که‌سێ که کاری لێ‌کۆلینه‌وه و توژینه‌وه‌ی شیمی یان ره‌وتگه‌لی شیمیایه: شیمیست

شیمی درمانی / šīmīdarmāni: [فرانسوی/ فارسی] اسم. کیمیا‌ده‌رمانی؛ شیمی‌ده‌رمانی؛ کار و ره‌وتی ده‌رمان‌کردنی نه‌خۆش به ماکي شیمیایی.

ماسی‌گرتن ۲. دامه‌زراوه‌گه‌لی پیوه‌ندیدار به‌م پیشه‌وه.

شیلان / šīlān: [مغولی/ اسم. / نامتداول/ ۱. خوان؛ سفره‌ی پر له خواره‌مه‌نی ۲. میوانی؛ میمانی گه‌وره؛ میوانی شایانه.

شیلان کشیدن: [مجازی/ میوانی گه‌وره‌دان؛ شایانه دان.

شیلیم / šeylam: ها؛ / اسم. گیاگه‌نمه؛ زی‌زانه؛ گیاییکی ئالیکی یه‌ک‌ساله به لاسکی درێژ، گه‌لای باریک و ته‌خت و گولی درکنه‌وه که زۆرت‌ر له زه‌وی به باردا ده‌روێ.

شیلنگ / šīlang: ها؛ / از آلمانی/ اسم. شله‌نگ؛ شیلانگ؛ شلینگ؛ تپین؛ لوله‌یه‌ک له ماکي نه‌رمژ (لاستیک یان پلاستیک) بۆ گواستنه‌وه‌ی تراو: شلینگ [گفتاری]

شيله / šīle: شیل

شيله‌پيله / šīlepīle: ها؛ / اسم. [گفتاری] گزی‌وفزی؛ گه‌روگیچه‌ل؛ فروفیل؛ فاک‌وفیک (خیالت راحت باشد، شيله‌پيله‌ی در کار نیست: خه‌یالت ته‌خت بی، هیچ گزی‌وفز به‌ک له کاردا نه‌ه).

شیلینگ / šīlīng: [آلمانی/ اسم. شیلینگ: ۱. له پاژه‌کانی پاره‌ی بریتانی له پی‌شوو‌دا که به‌رامبه‌ر به ۱۲ پینی بوو ۲. یه‌که‌ی پاره‌ی بریک له ولاتانی ئه‌فریقای (وه‌ک: کینیا، سوومالی، تانزانیا و ئوگاندا).

شیمی / šīmi: [فرانسوی/ اسم. کیمیا؛ شیمی؛ زانستی پیکه‌اته‌ی بنه‌مایی ماک و تیکه‌لاوی، گۆران، پیکه‌اتن، کاردانه‌وه، شی‌کاری و به‌ره‌مه‌هینانی ماکه‌ل.

شیمی‌آلی: کیمیای زینده‌وه‌ر؛ شیمی زینده‌وه‌ر؛ زانستی لیکدانه‌وه و خویندنه‌وه‌ی پیکه‌اته، به‌رپه‌رچ و تایبته‌مهن‌دی لیکدراوه‌گه‌لی ئالقه‌یی یان زنجیری که‌ربون.

شیمی ساخت شیمی صنعتی

شیمی سنتز شیمی صنعتی

شیمیست / šîmist / [فرانسوی] شیمیدان
شین / šîn / اسم. شین؛ ناوی عهره‌بی
 شانزده‌همین پیتی ئەلف‌بیتکە‌ی فارسی.

شینتو / šînto / [انگلیسی از ژاپنی] / اسم. شینتۆ؛
 دینی باو له ولاتی ژاپون که له سەر بنه‌مای
 پەرەستینی چاکان، خوداکان و باوەڕ به
 ئاسمانی بوونی ئیمپراتۆر پیکهاتوو.

شیوا / šivā / [سنسکرت] / اسم. شیوا؛ له ئاینه
 هیندووکان که له سەر پەرستشی خودای
 نابوودی و ژبانه‌وه دامه‌زراوه و له شیوه‌ی
 که‌سیک‌دایه که له سەر پیستی به‌ر دانیشتوو و
 ماریکیشی له سەر شان یان له پەنایه.

شیوا²: صفت. پاراو؛ پەوان (سه‌باره‌ت به قسه)
 «بیان شیوا: وته‌ی پاراو».

شیوائی / šivā'i / شیوایی
شیوایی / šivāyî / اسم. پاراوی؛ پەوانی؛
 پەوانوویژ؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دانه‌ دانە،
 ریک‌وپییک و دلگەر بوونی قسه: **شیوائی**

شیوخ / šiyûx, šuyûx / [عربی] جمع **شیخ**
شیوع / šiyû', šuyû' / [عربی] / اسم. ته‌شه‌نه؛
 بلاوه؛ پەرە؛ داکه‌وتوویی؛ کار یان پەوتی بلاو
 بوونه‌وه «شیوع بیماری: ته‌شه‌نه‌ی نه‌خۆشی».

□ **شیوع داشتن**: پەرە سه‌ندن؛ پەرە ساندن؛
 زۆر گرتن؛ پەرە گرتن؛ ته‌شه‌نه سه‌ندن «اسه‌ال
 در میان شیرخواران شیوع داشت: زگچوون له نیتو
 شیرەخۆره‌کاندا پەرە‌ی سه‌ندبوو».

شیوع یافتن: پەرە ساندن؛ پەرە گرتن؛ پەرە
 سه‌ندن؛ داکه‌وتن؛ ته‌شه‌نه سه‌ندن «هفته‌ی
 گذشته آنفلوآنزا در شهر شیوع یافت: حه‌وتووی
 ڕابردوو پەتا له نیتو شارد؛ پەرە‌ی ساند».

شیون / šivan / ها: / اسم. شیوه‌ن؛ شین؛ شه‌پۆر؛
 شین و شه‌پۆر؛ که‌لگری؛ نه‌هار؛ نه‌هار؛ چه‌مه‌ره؛
 وه‌شت؛ وه‌ی؛ رۆ؛ زاری؛ کتارو؛ چه‌مه‌ره؛ رۆ-رۆ؛
 برارۆ؛ بابەرۆ؛ بانگ؛ گریان و شیوه‌ن به‌ ده‌نگی
 به‌رزوه له کاتی شینگێڕاندا.

□ **شیون کردن**: شین کردن؛ شیوه‌ن کردن/
 که‌رده‌ی؛ گریان؛ شه‌پۆر کردن؛ زاریان؛ به
 ده‌نگی به‌رز و به‌هه‌نسک و ناله‌وه گریان
 «دخترش خیلی شیون می‌کرد: کچه‌که‌ی زۆر سینی
 ده‌کرد».

شیوه / šive / ها: / اسم. / ادبی / ۱. شیوه؛ شیل؛
 شیوه؛ زئ؛ پڕۆزئ؛ چۆنیه‌تیه‌کی تایبەت بۆ
 به‌رپۆه بردنی کاریک «در نوشتن شیوه‌ی خاصی
 داشت: له نووسیندا شیوه‌یه‌کی تایه‌تی هه‌بوو»
 ۲. شیواژ؛ په‌سم‌ویاسا؛ پڕۆرەسم؛ داب؛
 پڕۆشووین؛ دامو/ داب‌وده‌ستوور؛ داب‌ونه‌ریت؛
 که‌سم؛ کسم؛ داب؛ پڕۆشووین؛ پست.

شیوه‌گرای / šivegerāyî / اسم.
 ۱. ساخته‌کاری؛ شیوه‌وازی؛ شوینکه‌وتوویی
 زیده‌پوانه له شیواژیک یان پڕۆزیک
 ۲. ریبازیک له وینه‌کیشی سه‌ده‌ی ۱۶ ی زاینی
 له ئوروپادا ۳. شیوه‌به‌کی تایبەت و زۆرتر
 بی‌خه‌به‌رانه له ئاکار، به‌جی‌هتینان یان
 کرده‌وه‌دا.

شیوه‌نامه / šivenāme / ها: / اسم. شیوه‌نامه؛
 نووسراوه‌یه‌ک که شیواژ و دام‌وده‌ستووری
 پتوه‌ندی‌دار به‌ نووسینی شتگه‌لیکی
 دیاریکراوی تیدا هاتوو «شیوه‌نامه‌ی ضبط
 نامه‌ای خاص: شیوه‌نامه‌ی تۆمارکردنی ناوگه‌لی
 تایبەت».

شیهه / šeyhe / ها: / اسم. شه‌ه؛ شیهه؛ شیهه؛
 هیل؛ هیله؛ حیلە؛ حیلکه؛ حینه؛ خیلە؛ نیخه؛
 نیخه؛ نریخه؛ شیهه؛ هیراهیره؛ هری؛ کورژن؛
 ده‌نگی به‌قه‌وی ئەسپ.

□ **شیهه کشیدن**: حیلاندن؛ شه‌هین؛ شه‌هین؛
 هیرین؛ هیرتن؛ هیراندن؛ هیرایش؛ هیله‌ی؛
 هیله‌نای؛ نریخانن؛ شریخانن؛ کووراندن؛
 کوورانندن؛ حیلاندن؛ هیلانن؛ هیلونن؛
 هه‌راکردنی هه‌سپ «تا مرا دید شیبه کشید: هه‌تا
 دیتمی حیلاندی».

ص

- ص /s/: حرف. نیشانه‌ی حه‌فده‌ه‌مین پیتی
 ئه‌لف‌و‌بیتکه‌ی فارسی که له زمانی عه‌ره‌میه‌وه
 هاتووه و هه‌ر وه‌ک «س» ده‌خوێتریته‌وه.
- ص /se/: اسم. ۱. /مخفف/ ل؛ لاپه‌ره (ص ۳۵۴:
 ل ۳۵۴) ۲. /مخفف/ د؛ دروودی خودای لی‌بی
 «پیامبر اسلام ص: پیغه‌مهری ئیسلام د».
- صائب /sā'eb/: [عربی] صائب
 صائم /sā'em/: [عربی] صائم
 صابر /sāber/: ان؛ یین؛ [عربی] صفت. //دبی/
 پ‌رزوو؛ به‌نتم؛ پ‌شوود‌ریژ؛ بین‌فره‌ه؛
 بیهن‌فره‌ه؛ به‌تاقه‌ت «آدم باید در برابر سختیها
 صبر باشد؛ مرو‌ده‌بی له‌هه‌م‌به‌ر سه‌ختیوه پ‌رزوو
 بیت».
- صابون /sābūn/: ها؛ [م‌عرب از لاتینی] /اسم/
 ساون؛ سابوون؛ ماک‌یکی پاکه‌وه‌که‌ر له‌خو‌یگه‌لی
 سودیوم یا پ‌تاسیوم و ئه‌سیدگه‌لی چه‌ور به
 شیوه‌ی خو‌گر، تراو‌یان هه‌ویری که له‌ئاودا
 که‌ف ده‌کا.
- صابون به شکم خود زدن ☞ شکم خود را
 صابون زدن، شکم
 صابون چیزی / کسی به تن / جامه‌ی کسی
 خوردن: /مجازی/ له‌گه‌ل شتی / که‌سیک سه‌ر
 و کار هه‌بوون و به‌تایبه‌ت له‌گه‌زن‌گاز بوون.
 صابونی^۱ /sābūnî/: [م‌عرب] /اسم. ۱. سابوونی؛
- سابوون‌که‌ر؛ چیکه‌ر یان فرو‌شه‌ری سابوون
 ۲. ئه‌سپونی؛ نیوی هه‌ر کام له‌گیاه‌لی وه‌ک
 سابوون که‌خاوین‌که‌ره‌وه‌ن و له‌ئاودا که‌ف
 ده‌که‌ن ۳. ☞ غاسول
- صابونی^۲: صفت. سابوونی؛ ساونی: ۱. پ‌ئوه‌ندیدار
 یان هاو‌گه‌ر به‌سابوون‌ه‌وه ۲. به‌که‌فی سابوون‌ه‌وه
 تلاو «دست صابونی؛ ده‌ستی سابوونی».
- صابی /sābî/: [م‌عرب از آرامی؟] /اسم. صابی:
 ۱. له‌دینگه‌لی پ‌یشووی ناو‌چۆمان، که
 لایه‌نگرانی بر‌وایان به‌ئاف‌رتنه‌ری تاک و
 ته‌نیا و پیغه‌مبه‌ری عازیموون و هیرمس
 بووه و حه‌وته‌وانانیان وه‌ک نیشانه‌ی
 فریشته‌کان ده‌په‌رستی ۲. /ها؛ ان/ هه‌ر
 کام له‌شو‌ینکه‌وتوانی ئه‌و دینه.
- صاحب /sāheb, sāhab/: ها؛ ان؛ اصحاب: [عربی]
 /اسم. خاوه‌ن؛ خاوان؛ خاوه‌ند؛ خ‌یو؛ خ‌یوه‌ند؛
 خودان؛ خودی؛ خو‌ی؛ خو‌دی؛ خو‌ه‌دی؛
 خو‌ه‌دی؛ خو‌ه‌ی؛ وه‌ی؛ خو‌یگ؛ مال‌خو؛ ماخو؛
 وایر؛ وایه‌ر؛ هه‌یا؛ وه‌هه‌ر؛ وه‌نده؛ دا‌ژدار؛ ساح‌یو؛
 ساح‌یب؛ ساو «صاحب مال؛ صاحب امتیاز؛ خاوه‌ن
 مال؛ خودان سه‌رپ‌شکی».
- صاحب داشتن: خاوه‌ن هه‌بوون؛ خاوه‌ندار
 بوون؛ خ‌یوه‌ند و سه‌رپه‌رشت هه‌بوون
 «مگر این خانه صاحب ندارد؟ مه‌گه‌ر ئه‌م ماله

صفت. کنایی/ به خته وهر؛ به ختیار؛ خوهن به ختی
به رز (نازناوی بو پاشایان) «سلطان صاحبقران»
سولتانی به خته وهر».

صاحب قلم / -sāhebqalam, sāhab-]: [عربی/ معرب از یونانی] صفت. [مجازی] نووسه؛ خاوهن لئهاتوویی نووسین .

صاحب کار / sāheb-kār, sāhab- / ها: اعربی /
 فارسی / اسم، خاوهن کار؛ کارفرما «امروز با
 صاحب کار حرفمان شد: ثمرة له گه‌ل خاوهن کر که
 دمه‌قره‌مان لی پیدا بوو».

صاحب‌مردہ - /sāheb-morde, sāhab-/ (عربی/فارسی اصفت. [تعریض] دواپراو؛ خاوم‌مردوو؛ خاوم‌تۆپیو؛ خاوم‌مردگ؛ بی‌خاوم؛ ووه‌ی‌مه‌رده؛ خیبرپړاو، جوړئ تووک به واتای گڼه‌ی بریا خاومنه‌که‌ی دهمرد «آن چاقوی صاحب‌مردہ را بده به من! ښو چه‌قووه خاوم‌مردووم بده به!»).

صاحب منصب / sāhebmansab, sāhab- / مان: (عربی/اسم، ۱. [قدیمی] تفسیر؛ قوماندان؛ زافت ۲. کاربدهست؛ خاوهن پله یان پیشه‌ی گرنګ.

صاحب‌نسق /- sāhebnasaq, sāhab- : [عربی] صفت. خاوہنہ‌سہق؛ خاوہنی ماف لہ زہوینیکدا بہ ہڈی کارکردن دہویدا۔

صاحب نظر / sāhebnazar, sāhab-; ها، ان؛
 (عربی) صفت. پسیور؛ ناگا و زانا؛ خاوهن بیروړ؛
 به‌تایبیت به بیر و بړوا و بڅوون له بواریکدا (من
 در سیاست صاحب نظر نیستم؛ من له سیاست‌دا بسور
 نیم).

صاد / sād / : [عربی] اسم. ساد؛ ناوی هه‌هه‌مین پیتی ئه‌لف و بێتکه‌ی زمانی فارسی.

صادر / sāder: [عربی] صفت. نارد؛ هه نارد.

صادر شدن: ۱. ناردان؛ هه ناریان؛ بهرئ کرانی کالاً بو جیگایه کی تر، بو کراریان (صادر شدن کالاً: ناردانی بیتهوا)

خواه‌نی نیه؟».

صاحب شدن: بـوونـه خـاوـن؛ گـرتـنـه دـهـسـتـهـو؛
هاوردنه ژیر ړکټف «همین طور مفت و مسلم خانه
را صاحب شد: هـروا خوت و خوړایی بوو به خاوون
ماله که».

صاحب الزمان /sāhebozzamān, sāhabozzamān/:

اگرچه [اسم] شیعه/ثیام زه مان؛ نازناوی ئیمامی
دوازدهه می شیعه ی دوازده ئیمامی.

صاحب جمع / sāhebcam', sāhabcam [عربی]
 اسم. مالدار؛ کارگریزیک کہ مال و داراییگہلی
 ریخراوہیہ کی پی سپردراوہ.

صاحبخانه / sāhebxāne, sāhab- / ها: [عربی]

فارسی/اسم، خاوهن مال: ۱. خوه مال؛ مالخو؛
ماخو؛ مالخووی؛ یانه وان؛ مالخی؛ خواجه؛
ساحیچی مال «شما هم به زودی صاحبخانه می شوید»
نیوهش بهم زروانه دهبته خاوهن مال» ۲. خانه خوا؛
خانه خو؛ یانه وان «صاحبخانه آمده بود اجاره ی این
ماه را می خواست: خاوهن ماله که هاتبوو کریی ثم
مانگهی دهویست» ۳. میواندار «صاحبخانه در
پذیرایی سنگ تمام گذاشت: خاوهن مال له میوانداریدا
گاله ی پیی کرد».

صاحبِ دل / sāhebdel, sāhab- / ها؛ ان: / عربی /

فارسی] صفت. [مجازی، ادبی] خاوہن دل؛ خاوہن گھلیک ههست و ئاگاداری و دلسۆزی له مهه ژیان، خه لک و کار و باریاندا.

صاحب سخن / *sāhebsoxan, sāhab-* : [عربی]

فارسی] صفت، [ادبی/ وتاریخ، بیژره؛ ویزهری قسه
 «مستمع صاحب سخن را بر سر شوق آورد؛ بیسهره
 وتاریخ دینیته سهر شوق».

صاحب عزا / sāheb'azā, sāhab- / ها: [عربی]

۱. خاوهن پرسه؛ بهر یوه بهرې پرسه و
سه ره خوشی (صاحب عزا خودش در مجلس نبود:
خاوهن پرسه بهو خوئی له کوره کهدا نه بوو)
۲. پرسه دار؛ تاز بهار؛ تاز به تبار؛ خاوهن مردوو.

صاحبقران / sāhebqarān, sāhab-qerān : [عربی]

به شیوهی راست و دروسته‌وه <صادقانه گفت
تقصیر من بود: رووت و راست گوتی تاوانی من بوو>.
صاعقه / sā'eqe, ها: / [عربی] / اسم. تریشقه؛
چه‌ماخه؛ تشبیریقی که به هوی نزدیکی به
زمویه‌وه له شتیک بدا.

صاف ^۱ / sāf / از [عربی] / اسم. صاف: ۱. لووس؛
بی‌گنج؛ حولی؛ ئدل؛ هلو؛ هلیوو؛ هامار؛ گور؛
گوهور؛ زه‌بلوق؛ بی‌چرخ و لوق <کاغذ صاف؛
کاغذی لووس> ۲. زوال؛ بی‌خه‌وش؛ روون؛
خورق <آب صاف: ناوی زوال> ۳. سایه‌قه؛ سا؛ ساو؛
ساف؛ سامال؛ هه‌ساو؛ بی‌هه‌ور <لمه‌ه هه‌واوه>
<هوای صاف: هه‌وای سایه‌قه>.

□ **صاف کردن**: ۱. لووس کردن؛ صاف کردن
۲. ریگ‌وپیک کردن؛ ته‌کووز کردن ۳. پاک
کردن؛ یه‌ک‌لا کردن؛ ته‌خت کردن <حساب را
صاف کردن: پاک‌کردنه‌وی حساب> ۴. پالاوتن؛
پالفتن؛ پهرزنه‌ی؛ به پالوتنه‌دا کردن؛ ترهاندن؛
نسلاندن؛ له سافی دان. هه‌روه‌ها: صاف بودن؛
صاف شدن

صاف ^۲: قید. <گفتاری> راست؛ ریگ؛ پاس؛ ته‌خت؛
یه‌ک‌راست؛ یه‌ک‌راس؛ به شیوهی راسته‌وخو <صاف
رفت توی مغازه: راست رویشته نیو دوو‌کانه‌کوه>.
صافکار / sāfkār, ها: / از [عربی] / فارسی / اسم.
صافکار؛ که‌سی که کاری صافکاریه.

صافکاری / sāfkārī / از [عربی] / فارسی / اسم.
صافکاری: ۱. کار و ره‌وتی نه‌هیشتنی گنجی و
قوپای قاپلوقی ماشین و وه‌ک ئه‌وانه ۲. لها/
کارگهی تاییه‌تی ئه‌م کاره.

صاف و ساده / sāf-o-sāde / از [عربی] / فارسی /
صفت. <مجازی> گفتاری / ساویلکه؛ بی‌ئه‌موونی
دل‌ساکار <تو هم عجب صاف و ساده‌ای!> په‌کوو
تویش چهنده ساویلکه‌ی!

صاف و صادق / sāf-o-sādeq / از [عربی] / عربی /
صفت. <گفتاری> بی‌گهرد؛ بی‌گری؛ راست‌بیژ؛
درووستکار و دلپاک.

۲. ده‌ره‌اتن؛ ده‌رچوون؛ ده‌رکران؛ دران؛
دانی فرمان یا به‌رای کار له لایه‌ن
به‌رپرستیکی فره‌میه‌وه <پتر به شیوهی
نوو‌سراوه> <گواهینامه صادر شدن: فرمان صادر
شدن: گواهینامه ده‌ره‌اتن؛ فره‌مان
ده‌رچوون> ۳. / ادبی / لی‌بوونه‌وه <زورتر
نالهار و به شیوهی ناویستی>. هه‌روه‌ها:
صادر کردن

صادرات / sāderāt / [عربی] / اسم. هه‌ناردی؛
هه‌نارده؛ هنارتی؛ نارده‌مه‌نی؛ کالایان
خزمه‌تگه‌لیک که له ناوچه‌یان ولاتیکه‌وه بو
فروش بو ناوچه‌یان ولاتیکه‌ی دیکه
ده‌نیردری.

صادراتی / sāderātī / [عربی] / صفت. ناردراوه‌یی؛
۱. پیوه‌ندیدار یان هاوگه‌ر به هه‌نارده‌یه‌وه <ارز
صادراتی: ئهرزی ناردراوه‌یی> ۲. شیوا بو هه‌ناردن
<خرمای صادراتی: فرش صادراتی: خورمای ناردراوه‌یی؛
ته‌ونی هه‌نارده‌یی> ۳. ناردراو؛ هه‌ناردراو؛ هنارتی
<ارز حاصل از کالاهای صادراتی: ئهرزی داهاتوو له
پیته‌وای ناردراو>.

صادره / sādere / [عربی] / صفت. ده‌رچووگ؛
ده‌رچوو؛ ده‌رکراو <بر حسب دستور صادره از مقام
ریاست: به پیی فره‌مانی ده‌رچوو له لایه‌ن
سه‌ره‌کایه‌تیه‌وه>.

صادق / sādeq / [عربی] / صفت. / ادبی / ۱. راست‌بیژ؛
راست‌بیژ؛ راسته‌ر؛ راستگو؛ راستوک؛ قسه‌راست؛
راسواچ <او در اظهاراتش صادق بود: له قسه‌کانیدا
راست‌بیژ بوو> ۲. راسته‌کی؛ راسته‌قینه؛
راسته‌کینه؛ راسین؛ راسینه؛ به‌راستی <صبح
صادق: به‌یانی راسته‌کی>.

صادقانه ^۱ / sādeqāne / [عربی] / فارسی / صفت.
/ ادبی / راسته‌قینه؛ راسته‌قانی؛ راسته‌کی؛ راسینه؛
راسی <دوستی صادقانه: دوسی راسته‌قینه>.

صادقانه ^۲: قید. رووت‌وراست؛ رووت‌وراس؛ راست؛
راس؛ راستی؛ به‌راستی؛ وه‌راسی؛ راست و پاک؛

صاف و صوف / sāf-o-sūf: از عربی [صفت. رۆچهوان: صائم

[گفتاری] ساف و سؤل؛ لووس؛ ته کووز و رازاوه
«صورتش را صاف و صوف کرد: روومه تی ساف و سول
کرد».

صافی / sāfî: [عربی] اسم، صافی: ۱. پالین؛
پالوین؛ شتیک به رووبه ری کون-کونه وه بۆ
هه لاواردنی تراو له شتی خوگر «صافی چای:
پالوینی چای» ۲. پالوینکه؛ پالوینه؛
پالیوکه؛ راوک؛ پالین؛ په رزه وانه؛ پارزونگ؛
تیجه؛ هه رانۆکه؛ ماک یان شتیکی تۆتۆ
(وهک پارچه، کاغه ز، لم یان خه لووز) بۆ
پالاوتنی تراو ۳. [برق] ئامیژیک بۆ
جیاکردنه وه ی رهوتی کاره با به پیی
فریکانسیان ۴. [نورشناسی] فیلتر؛ که رهسته
یان شتیکی نیوهرووون که به شی له تیشکی
لی دراو وه خو ده گری ۵. لووسی؛ دۆخ یان
چۆنیه تی ساف و لووس بوون.

صباح / sabāh: [عربی] اسم، [گفتاری] رۆژ؛ رۆ؛
رۆج؛ رۆچ؛ رووژ «چهار صباح کار می کند، زود دلش را
می زند: چوار روز کار ده کا، زوو دلی لی
هه لده که وی».

صباح / sabāhat: [عربی] اسم، [ادبی] جوانی؛
خوشیکی؛ قهنجی؛ قوژی؛ قهشهنگی؛
جوان خاسی؛ خوجوانی؛ جوان چاکی.

صباغ / sabbāq: ها؛ ان؛ [عربی] اسم، [قدیمی]
خومچی؛ خمچی؛ خومخانه چی؛ خمگر؛
رهنگری؛ گازرکار.

صباوت / sabāvat: [عربی] اسم، [ادبی] مندالی؛
منالی؛ زاولهیی؛ زارۆلهیی؛ زارۆیی.

صبح / sobh: ها؛ [عربی] اسم، به یانی؛ سۆ؛
سهوا؛ سوا؛ سب؛ ۱. شهوه کی؛ کاتی ده سپیکی
رۆژ «صبح شده بود، خورشید داشت طلوع می کرد:
به یانی بیوو، خۆر خه ریک بوو هه لده هات»
۲. شهوه کی؛ ساعب؛ سه یا؛ سوا؛ هه وه ل به شی
رۆژ «ساعت ۱۰ صبح به دیدنش رفتم: کاتژمیر ۱۰ ی
به یانی چووم بۆ دیتی».

☐ **صبح زود** / سحر: به یانی زوو؛ سه رسۆ؛
مه لابانگدان؛ به ره بانگ؛ شهوه کی؛ گهقل؛
سه ره تای سۆ.

صبح صادق: به ره به یانی؛ به ره به یان؛ سه ره له
به یانی؛ کاتی به یانی که هیلکی سپی له
ئاسۆوه دیار ده بی و په ره ده ستینی.

صبح کاذب: کازیوه؛ کازیوه؛ کازو کووز؛ کاتی
له شه که رووناکیه کی که م بۆ ماوه یه کی
کورت له ئاسۆی رۆژه لاتیه وه دهرده که وی و
پاشان لاده چی.

صبح ۲: قید. به یانی؛ شهوه کی؛ سه رسۆ؛ سۆحا؛
سه با؛ سه به ی؛ له سه ره تای رۆژدا «صبح رفتم

صالح / sāleh: ان؛ ین؛ [عربی] صفت،
گونجاو؛ چاک؛ چاک و پاک؛ خاس؛ خاوهن
لیهاتوویی و شیاوی «نماینده ی صالح: نوینه ری
گونجاو».

صامت / sāmet: [عربی] صفت. بی دهنگ؛ کپ
«نشسته بود و داشت یکی از فیلمهای صامت را تماشا
می کرد: دانیشبوو یه کی له فیلمه بی دهنگه کانی
سه ره ده کرد».

صانع / sāne: [عربی] اسم، [ادبی] ئافرینه؛
خولقینه؛ چیکر؛ دروست که ره؛ درووسکه ره؛
۱. سازینه ری شتیک ۲. به دیهینه ری
شتیک.

صایب / sāyeb: [عربی] صفت، [ادبی] به جی؛ به
هه تر یان کاردانه وه یه کی راست و دروست «رای
صایب: نظر صایب: رای به جی؛ تیبینی به جی»؛
صائب

صایم / sāyem: [عربی] صفت، [ادبی] رۆژوو؛
به رۆژوو؛ رۆژگ؛ رۆژگه وان؛ رۆژه وان؛ رۆژه وان؛

اداره: بهانی چوومه مەزینگە.

صبحانه /sobhāne/: [عربی/فارسی/اسم] چاشتا؛ ناشتا؛ بەرچایی؛ تاشت؛ ژێرقلیان؛ بەرقلیان؛ تاشتی؛ قاوہ تی؛ قووالتی؛ زیرقەلوو؛ تیشتی؛ سوبخانه؛ خوار دەمەنیەک کە لە کاتی بەیاندا دەخورێ.

صبح بە خیر /sob(h)bexeyr/: [عربی/فارسی/عربی] ادعا، بەیانی باش؛ سواخەیر؛ سەباخەیر؛ سەواخەیر؛ ڕێز و شەیی کە بەیانێان کاتی پێک گەیشتن دەگوترێ، واتا هیوادارم بەیانی بە خۆشی دەست پێ بکەي «سلام کردم و صبح بەخیر گفتم، کسی جوابم را نداد: سەلامم کرد و بەیانی باشم گوت، کەس لێمی نەسەندەو».

صبحەدم /sobhdam/: [عربی/فارسی/اسم،/ادبی] ۱. بەرەبیان؛ بەیانی ۲. بەیانەکی؛ گەفل؛ بەیانی زوو؛ سەرسۆ؛ سەرەتای بەیانی.

صبحەدم: قید،/ادبی/ دەمەوبەیان؛ بەرەبیان؛ شەوہ کی؛ لە کاتی بەیانیدا.

صبحگاه /sobhgāh/: [عربی/فارسی/اسم] بەرەبیان؛ شەوہ کی؛ کاتی بەیانی.

صبحگاهان /sobhgāhān/: [عربی/فارسی] قید، بەیانی؛ سەر لە بەیانی؛ بەرەبیان؛ بەیانێان؛ دەمدەمانی بەیانی.

صبحگاهی /sobhgāhî/: [عربی/فارسی] صفت، بەیانێان؛ سەر لە بەیانێان؛ پێوەندی دار یان سەر بە سبجەوہ «ورزش صبحگاهی: وەرزشی بەیانێان».

صبر /sabr/: [عربی/اسم] ۱. سەور؛ سەبر؛ کاری ڕاوەستان؛ وەستان و چاوەڕوانی تا کاتی شیوا «صبر کردم تا هوا کاملاً روشن شود: ڕاوەسانم تا هەوا تەواو ڕووێ بێتەو» ۲. سەور؛ سەبر؛ نتم؛ پشوو درێژی؛ پشوو لەسەر خۆیی؛ خۆراگری؛ بین فرەهی؛ پەرزوویی؛ پەرزداری؛ تەوات؛ تەوتین؛ دایاخ «صبر کن بزودی دردش

ساکت می شود: سەورت هەبی زوو ئیشە کەي دەسەرەوی» ۳. /فرهنگ مردم/ سەبر؛ سەور؛ یەک پۆمە؛ بەرامبەر؛ جەخت ۴. قالی شاری؛ تالی شاری؛ هەزاوا؛ عەزاوا؛ ئەزاوا؛ هەزاوا؛ عەزاوا؛ موو؛ گیایەکی سەلکداری گەلانی سەستووری قەراخ دێکاوێه، شیراوێه کی تالی لێ دەردێ کە بۆ دەرمان دەشێ.

▣ **صبر ایوب**: [کنایی] سەبری ئەبووب؛ تاقەت و پشوو درێژی زۆر.

▣ **صبر آمدن**: سەبر هاتن؛ سەور هاتن؛ لە کاتی ئەنجامی کاریک، لە نەکاو تاقە پۆمەیک کردن (زۆریک لەو کاتەدا یا کارە کە ناکەن یان ماوێهەک دەست ڕادەگرن) «خواستم بروم صبر آمد: ویستم پۆم سەبر هات».

صبر داشتن: سەبر هەبوون؛ پشوو درێژی بوون؛ بە تاقەت بوون؛ پەرزوو بوون؛ دەرەهل نەبوون «کمی صبر داشته باش، خوب می شود: تۆزێ سەبرت هەبی، چا دەبی».

صبر کردن: ڕاوەستان؛ ویسان؛ ویسیان؛ خۆگرتن؛ سەبر/ سەور کردن.

صبر کسی به سر آمدن:/ادبی/ تاقەتی کەسیک ڕان؛ ئۆقرە بۆ کەسی نەمان؛ چی دی لەسەر ئەو دۆخە نەوێستان «صبرم به سر آمد، فریاد زدم و با مشت به در کوفتم: تاقەتم برا، هاوارم کرد و بە مشت لە دەرکەم دا».

صبر زرد /sabrezard/: [عربی/فارسی/اسم] هەزاوا؛ عەزاوا؛ مۆر؛ تالی شاری؛ ژەقنەمووت ۱. /ها/ گیایەکی تاییه تی ناوچە ی گەرمیان، بە گەلای ئەستوور و کەتیرە دارەوہ ۲. ناوی کەتیرە ی گەلای ئەو گیایە.

صبغه /sebqe/: [عربی/اسم،/ادبی] بار؛ بۆن؛ تام؛ ڕەنگ «سخناش اندکی صبغی تصب داشت: وتەکانی تۆزیک بونی ڕکە ی پێوہ بوو».

صبور /sabūr/: [عربی] صفت،/ادبی/ پەرزوو؛

وت وویژ؛ وته؛ گوته؛ بیژه؛ ۱. کار یان رهوتی قسه کردن، به تاییهت ناخاوتنی چهن کهن کهنه و پیکه وه «صحت کردن؛ قسه کردن» ۲. باس؛ قسه و باس؛ گو؛ بابه تی قسه لیکراو «صحت بر سر پول است؛ قسه له سر پاره یه».

□ **صحت به میان آمدن:** قسه هاتنه ناراه؛ قسه لیکران؛ وت وویژ له مهر شتیکه وه کران «صحت کتاب به میان آمد همه فریادشان بلند شد؛ قسه ی کتیب هاته ناراه، همه وه دهن گیان به رزه وه بوو».

ههروه ها: صحت به میان آوردن
صحت چیزی/ کسی بودن: قسه ی شتی/ که سیک بوون؛ باسی شتی/ که سیک بوون؛ له مهر شتی یان که سیکه وه ناخاقتن «صحت انتخابات بود، هر کسی چیزی می گفت؛ باسی هه لیزاردن بوو، هه هر که سنی شتیکی ده گوت».

ههروه ها: صحت چیزی/ کسی شدن
صحت شدن: قسه کران؛ باس کران؛ وت وویژ بوون «درباره ی کار تو هم صحت شن له مهر کاری تۆشه وه قسه کرا».

صحت کردن: قسه کردن؛ قسه/ قسنی کرده ی؛ ۱. باس کردن؛ وت وویژ کردن «از خاطرات مدرسه صحت کردیم؛ له بیره وه ریه کانی قوتابخانه قسه مان کرد» ۲. په یشین؛ دوان «اصلاً با من صحت نکرد؛ له گهل مندا هیچ قسه ی نه کرد».

صحت / sehhat: [عربی/ اسم، ۱. راستی؛ راستی؛ دروستی؛ درووسی؛ پاکي؛ دۆخ یان چۆنیته تی راست و دروست بوون ۲. تهن دروستی؛ له ش ساغی؛ دۆخ یان چۆنیته تی سه لامهت بوون.

□ **صحت آب گرم:** عافیهت؛ ریز وشه ی له حمام هاتنه دهر، واتا «به هیوا ی له ش ساغی پاش حمام کردند».

صحت خواب: سیحه تی خه؛ سه حهت خه؛ ریز وشه ی له خه وه ستانه وه، به واتای

به برست؛ به تابشت؛ به تاقهت؛ پشو وه سه ره خۆ؛ بین فره؛ نه رموو؛ سه ره خۆ؛ کاوه خۆ؛ خۆراگر؛ به گیر.

صبوری / sabûrî: ها؛ [عربی/ اسم، [دبی/ پرزویی؛ به برستی؛ پشوو له سه ره خۆی؛ بین فره ی؛ سه ره خۆی؛ کاوه خۆی؛ سه بووری؛ دۆخ یان چۆنیته تی به تاقهت و پشوو د ریز بوون.

صبه / sobbe: [عربی] مَندابی-
صبیه / sabîy(y)e: ها؛ [عربی/ اسم، [دبی/ ۱. [نامتداول] کیژۆله؛ کچۆله؛ کناچلی؛ کچی که مته من و مندالکار ۲. کچ؛ که نیشک؛ کناچی؛ کچکا؛ دویت؛ دۆت؛ دۆته؛ مندالی میوینه ی که سیک «این خانم صبییه شماسه؟؛ ئه م خانمه کچی ئیویه؟».

صحابه / sahabê: [عربی] ۱. جمع صحابی ۲. اصحاب رسول الله، اصحاب

صحابی / sahabî: صحابه؛ اصحاب؛ [عربی/ اسم، سه حابی؛ یاران؛ هه هر کام له وه که سانه ی که له سه رده می پیغه مبه ری ئیسلام، ئیمان یان پی هینا و له بهر دهستی بوون و ئه ویش له گه لیان راو یژی ده کرد.

صحاری / saharî: [عربی] جمع صحرا
صحاف / sahhāf: ها؛ ان؛ [عربی/ اسم، جزویه ند؛ که سنی که کاری جزویه ندیه.

صحافی / sahhāfi: [عربی/ اسم، جزویه ندی؛ ۱. کار و رهوتی دهسته کردن، برین، چه سپاندن، دوورین و بهرگ گرتنی په ره ی کاغه ز بو دروست کردنی ده فته ر و کتیب «جلد کتاب پاره شده، باید صحافی شود؛ بهرگی کتیب که دراه، ده بی جزویه ندی بکری».
صحافی کردن ۲. له/ کارگه ی جزویه ندی «بردم صحافی گفتند یک هفته کار دارد؛ بردم بو جزویه ندی، گوتیان هفته یه ک کاری هه یه».

صحبت / sohbat: ها؛ [عربی/ اسم، قسه؛

«هيوادارم خه وساى بۆت هينايى».

صحت و سقم / sehhat-o-soqm / [عربى] اسم، راست و درؤ؛ دروست يان نادروست بووونى بابه تىك «من از صحت و سقم موضوع چيزى نمى دانم: من له راست و درؤى بابه ته كه شتيك نازانم».

صحرا / sahrā / ها؛ صحارى؛ [عربى] اسم، بياوان؛ بيايان؛ بيروون؛ پرووتهن؛ دهشت؛ ۱. چؤل؛ چؤل؛ چؤلگه؛ قووزى؛ سارا؛ وشكارؤ؛ گهوه ۲. ده؛ دهره وهوى دهقهرى تيدا ژيان.

▣ **صحراى كربلا**: [كنايى] بياوان؛ جيگاي دوور له ئاو و ئاوه دانى «بابا تو ما را آوردى گردش يا صحراى كربلا؟» ئهرئ كاكه تۆ ئيمهت هيناوه بؤسه يان يان بياوان؟.

صحراى محشر: [اسلام] مهيدانى مهحشر؛ ساراى مهحشر؛ بياوانتيكى پان و بهرين كه دهئين له رؤزى مهحشر دا هه موو خهلكى بؤ پيتر اگه يشتن به كارى دنيايان تييدا كؤ دهكه نهوه.

▣ **به صحراى كربلا زدن**: [مجازى] كردنه باسى كه ر و تيړه كه/ بهر هبؤر؛ بابه تى و توويژگؤران و قسه ي خؤ كردن «بعد از آن زد به صحراى كربلا و مسئله ي عزب بودنش را پيش كشيد: پاش ئه وه كرديه باسى كدر و تيړه كه و قسه ي سهلت بوونى خؤى هينايه ئاراهه».

صحرائى / sahrā'ī / [عربى] صحرايى **صحراگرد** / sahrāgard / ها؛ ان؛ [عربى/ فارسى] صفت. بياوانگه؛ هه رده گيل؛ به هؤگره تى و خو و خده ي بياوانگه پيه وه. ههروه ها: **صحراگردى** **صحرائشين** / sahrānešīn / ها؛ ان؛ [عربى/ فارسى] صفت. سارانشين؛ ۱. بياوانگه؛ هه رده گيل ۲. كؤچه ر؛ دهشته كي؛ چؤل په رست؛ چؤل نشين؛ چؤل لهنه ۳. [كنايى] ديها تى؛ لاديتيى.

صحراورد / sahrānavard / ها؛ ان؛ [عربى/ فارسى] صفت. چؤل هوان؛ بياوانگه؛ هه رده گيل؛ به

هؤگره تى و خووى بياوانگه رديه وه.

صحراوردى / sahrānavardī / ها؛ [عربى] اسم، چؤل هوانى؛ بياوانگه رى؛ هه رده گيلى؛ كار يان په وتى ريگه چوون له دهشت و سارادا.

صحرايى / sahrāyī / ها؛ [عربى] صفت. ۱. سارايى؛ دهشته كي؛ پتوهنديدار يان سه ر به بياوان «آب و هواى صحرايى؛ ئاو و هه واي سارايى» ۲. [مجازى] خؤرسك؛ خؤرست؛ خؤوه ر؛ خؤده ر (كل صحرايى؛ گولى خورسك) * **صحرايى**

صحف / sohof / [عربى] جمع صحيفه **صحن** / sahn / ها؛ [عربى] اسم، ۱. نيؤگؤرك؛ ناوگؤرك؛ گؤرك؛ گؤركه «صحن مجلس؛ صحن دادگاه؛ نيؤگوركى كؤر؛ گوركى دادگا» ۲. نيؤگؤرك؛ ناوگؤرك؛ هه وه شى بيناي ئاينى «صحن مسجد؛ ناوگوركى مزگهوت» ۳. [دبى] گؤره پان؛ ته ختايى؛ پانايى؛ راستايى؛ جيگه ي به ر بلاو «صحن باغ؛ صحن چمن؛ گوره پانى باخ؛ ته ختايى چيمن».

صحنه / sahne / ها؛ [عربى] اسم، ۱. شانؤ؛ نيار؛ په نه كه؛ جيگايه ك له پيشه وهى ته لارى نومائش كه له رووبه رى زهوى به رزتره و ئه كته ره كان له وئ كايه ده كه ن «صحنه ي نمايش؛ شانوى نومائش» ۲. شانؤ؛ وه ها جيگايه ك له ته لارى مووسيقادا ۳. شانؤ؛ جيگه ي به رزى ناوه راستى سپرك ۴. گؤر؛ ناوگؤر؛ په رده؛ به شى له په رده ي شانؤ كه كه سانتيك كارى تيدا ده كه ن ۵. ديمه ن؛ روانگه يه كي راسته كي يان خه بالى كه رووداويك نيشان ده دا «بليس براى تشریح حادثه، صحنه ي قتل را بازسازى كرد: پوليس بؤ رافه كردنى كار هسانه كه، ديمه نى قه تله كه ي دروست كرده وه» ۶. [كنايى] مهيدان؛ گؤره پان؛ جيگاي هانته ديارى كار يان رووداويك «صحنه ي جنگ؛ صحنه ي سياست؛ گوره بانى شه ر؛ مهيدانى سياست».

▣ **به روى صحنه آمدن**: ۱. هانته سه ر شانؤ؛ نومائش دران «هاملت به صحنه آمد؛ هاملت هاته

سهر شانۆ ۲. /کنایی/ هاتنه پی‌شسه‌وه؛ هاتنه ناراه؛ هاتنه کایه‌وه؛ وه پیش هاتن و کار یان چالاک‌ی کردن «در همین هنگام دکتر مصدق به صحنه آمد و مردم را علیه قرارداد نفت شوراند؛ ههر لهم کاته‌دا دوکتور موسه‌دقیق هانه کایسه‌وه و خه‌لکی دژ به برپارنامه‌ی نه‌وت هه‌ل‌خړاند». هه‌روه‌ها: به/ روی صحنه آوردن/ بردن؛ به/ روی صحنه رفتن

در صحنه بودن: ۱. له سهر شانۆ بوون؛ له کاتی نومایش بوون «هنرپیشه‌ی اول هنوز در صحنه است؛ نه‌کته‌ری هه‌وه‌ل هیشتا له سهر شانویه» ۲. /کنایی/ له سهر هه‌ست بوون «اگر مردم در صحنه باشند کار به کودتا نمی‌کشد؛ نه‌گهر خه‌لک له سهر هه‌ست بن نه‌نجامی کاره‌که ناییتنه کوده‌تا».

صحنه آرا / -ārā, sahneārā, ها؛ یان: /عربی/ فارسی/اسم، شانۆ‌را‌زین؛ که‌سێ که کاری شانۆ‌تو‌زینیه.

صحنه آرای / -ārāyî, sahneārāyî, ها؛ /عربی/ فارسی/اسم، شانۆ‌را‌زینی؛ شانۆ‌تو‌زینی؛ کار و ره‌وتی رازاندنه‌وه‌ی شانۆی نومایش یان فیلم، وه‌ک دانانی ئامیزی پی‌ویست له جیی شی‌اودا.

صحنه‌سازی / sahneîsâzî, ها؛ /عربی/ فارسی/اسم، کاری وه‌دی‌هینانی بار و دۆخیکی ناراست و درۆینه وه‌ک شانۆی نومایش بو خه‌له‌تان‌دنی خه‌لکی.

صحنه‌گردان / sahnegardân, ها؛ ان: /عربی/ فارسی/اسم، ۱. منشی صحنه ۲. /مجازی/ شانۆ‌گیر؛ به‌پێ‌وه‌به‌ری ره‌وتیکی نمایشی یان کاریکی (زۆرت‌ر) نه‌شی‌او «آن سال او صحنه‌گردان انتخابات بود؛ ئه‌و ساله ئه‌و شانۆ‌گیریه هه‌لبێ‌اردنه‌کان بوو».

صحه / sehhe, /عربی/اسم، /ادبی/ ۱. واژۆ؛ نیشان؛ ئیمزا «نامه را به صحنه‌ی ایشان رساندم؛ نامه‌که‌م دا واژۆیان کرد» ۲. په‌سند؛ کار یان

ره‌وتی چه‌سپاندن؛ ئه‌رئ لیدان؛ گه‌واهی دان له سهر راستی شت یان بابه‌تیک.

صحه گذاشتن: ۱. واژۆ‌کردن؛ ئیمزا‌کردن ۲. په‌سند کردن؛ گه‌واهی دان؛ شایه‌تی دان؛ باوه‌ر پئ کردن.

صحی / schhî, /عربی/ صفت، /قدیمی/ ته‌ندروستی؛ ساغی؛ ساقی.

صحیح / sahih, /عربی/ صفت، دروست؛ درووس؛ راسته‌کی؛ دوغری؛ بی‌لاری و خواری «فرمایش شما صحیح است؛ فه‌رمایشه‌که‌تان دروسته».

صحیح و سالم / sahih-o-sâlem, /عربی/ صفت، ساق‌وسه‌لیم: ۱. ساغ؛ ته‌ندروست؛ له‌ش ساغ «صحیح‌وسالم در برابر‌تان نشسته‌ام؛ ساق‌وسه‌لیم له به‌رامبه‌ر‌تان‌ه‌وه دانیش‌تووم» ۲. بی‌که‌مایه‌سی؛ بی‌که‌م و کورتی «این ساعت صحیح‌وسالم است و دارد کار می‌کند؛ ئه‌م کاتژمێره ساق‌وسه‌لیمه و کار ده‌کا».

صحیفه / sahiḡe, ها؛ صُفْه: /عربی/اسم، /ادبی/ کتیب؛ په‌رتووک.

صخره / saxre, ها؛ /عربی/اسم، گاشه؛ گاشه‌به‌رد؛ گابه‌رد؛ تاش؛ هێژک؛ که‌ت؛ که‌فر؛ که‌فر؛ قه‌ف؛ زاخۆر؛ راز؛ زنا‌ر؛ ساغووره‌ک؛ که‌مه‌ره؛ که‌مور؛ که‌نه‌ک؛ تیشه؛ شاخ؛ ماوه‌زه‌رد؛ به‌ردی رژد و بلند.

صخره‌نورد / saxrenavard, ها؛ ان: /عربی/ فارسی/اسم، رازه‌وان؛ شاخه‌وان؛ که‌سێ که به شاخندا هه‌له‌ده‌چێ.

صد ۱ / sad, ها؛ /اسم، سه‌د؛ سه‌ت: ۱. ژماره‌ی سه‌ره‌کی پاش نه‌وه‌د و نو، پیش سه‌د و یه‌ک ۲. /مجازی/ چه‌نده‌یه‌کی یه‌کجار زۆر «صد بار اگر توبه شکستی، باز! سه‌د جاریش تۆبه‌ت شکاند، ههر وه‌روه‌ه».

صد تا یک غاز: /مجازی/ سه‌له‌که پیاز؛ گه‌لا چۆنه‌ر؛ به‌رگی چه‌وه‌نده‌ر؛ پیووش؛ مه‌راش؛ کاپه‌رش؛ ته‌ره‌توله؛ دز‌گین؛ شتی بی‌بایه‌خ و هیچ‌وپووج «این حرفه‌ای صد تا یک غاز به چه درد

من می خوردم؟ نهم قسه سه لکه بازارنه به کاری
چیم دین؟

صد در صد: سه تاسهت؛ سه دی سه؛ سه د و
سه؛ سه له سه؛ ته و او؛ تو او؛ پاک «صد در
صد درست است؛ سه تاسهت درسته».

صد دینار صد دیناری

صد سال سیاه: /مجازی/ هه رگیزای هه رگیز؛
قه ت قهت؛ هه زار سال؛ هیچ کاتیک «صد سال
سیاه این کار را نمی کنم؛ هه رگیزای هه رگیز نهم
کاره ناکهم».

□ صد تا کفن پوساندن: /مجازی/ پیشه بوونه
خاک؛ ئیسک و پرووسک پوان؛ پیشه
پوترکیان؛ پیشی نهمه نهی؛ سه د جار مردن؛
زور له میژوه مردن «او تا حالا صد تا کفن
پوساند؛ تا ئیسته بیشدی بووه ته خاک».

صد! صفت. سه؛ سه ت: ۱. یه کی زورتر له
نه وود و نو دانه ۲. سه دهم؛ سه ده مین «من نفر
صدم بودم؛ من سه دهم کهس بووم».

صدا / sedā, sadā، ها: /عربی/ اسم. دهنگ؛
دنگ؛ دهنگه؛ سه دا: ۱. نه ووی که ده بیسری
(چه صدی بود؟ چ دهنگیک بوو؟) ۲. ههستی که
له ده زگای ژنه وایه و به دی دی «گوشم صدا می کند؛
گویم دهنگ ده داته و» ۳. /فیزیک/ ههستی که به
هوی کارکردنی په رده ی گوپی مرو به هوی
له رانه ووی هه و به فریکانسی ۲۰ تا ۲۰۰۰۰
هیرتز به دی دیت ۴. هات وچوی میکانیکی
ثامیریک یان له ره ی به شیک له جهسته ی
گیانه وهری (وهک ژپی دهنگی)، که بیسری
۵. هه ر کام له و نیشانه و پیتانه ی ئهلف وویتکه
که له کاتی دهر برینیان لیو نابه سرن و زمان به
دهم و ددانه وه نالکی (وهک: ئا، ئا؛ ئو)
۶. /مجازی/ گازی؛ گاسی؛ هوار؛ قاوی بهرز،
به تایبته بۆ به ره هستی «آخر صدای مردم درآمد؛
ئاخری دهنگی خه لکی دهرهات» ۷. /مجازی/
چونیته ی دهنگ «صدای خوبی دارد؛ دهنگیکی چاک

ههیه ۸. /مجازی/ توری هه ناردنی فریکانسی
رادییوی «صدای ایران؛ صدای آمریکا؛ دهنگی ئیران؛
دهنگی ئه مریکا».

□ صدای بلند: دهنگی بهرز؛ دهنگی بهقه و؛
دهنگیک به هیز و تیژی زوره وه که چاک
بیسری.

صدای بم: دهنگی گر؛ دهنگیک به فریکانسی
که مه وه (وهک دهنگی ده وهل یان پیاو).
صدای تیز: دهنگی زیق؛ دهنگی زیقاو؛
دهنگی بهرز و تیژ.

صدای خفه: دهنگی کپ؛ دهنگی کهم
فریکانس و بی ناواز.

صدای دو رگه: دهنگی دو ره گه؛ دهنگی نیر؛
دهنگی تیکه له دهنگی کوری میرو مندا ل و
پیاو (وهک دهنگی کوری تازه پینگه یشتوو).

صدای زیر: دهنگی زیل؛ دهنگی زیک؛ دهنگی
تیژ؛ دهنگ به فریکانسی زوره وه (وهک دهنگی
زارو یان زوریک له گورانی بیژانی ژن).

صدای کلفت: /گفتاری/ دهنگی گر؛ دهنگیک به
فریکانسی که مه وه (له مهر مرووه).

صدای مخملی: /مجازی/ دهنگی ساف؛ دهنگی
نهرم؛ دهنگی خو ش و دلشین.

صدای نازک: /گفتاری/ دهنگی زیل؛ دهنگ به
فریکانسی زوره وه (له مهر مرووه).

□ صدا بلند شدن: دهنگ بهرز وه بوون؛
۱. دهنگ به دیهات «صدای اذان بلند شد؛ دهنگی
بانگ بهرز وه بوو» ۲. بوونه قال؛ بوون به
قرم و قال؛ ههرا و هوریا هه لسان «ناگهان توی
کوچه صدا بلند شد؛ له نه کاو له کولانه وه بوو به
قال».

صدا به صدا نرسیدن: زهنا- زهنا بوون؛ دهنگ
گوم بوون «توی آن شلوغی صدا به صدا نمی رسید؛
له و ههرا و هوریا یه دا دهنگ گوم ده بوو».

صدا دادن: دهنگ دانه وه؛ دهنگ لئ
بهرز بوونه وه؛ دهنگ به دیهات «وقتی بمب

دهرهوه، من پاره‌ی ئەم شتانەم لە کوێ بوو؟»

صدای کسی در نیامدن: دهنگی که سئیک
دهرنه هاتن: ۱. هیچ نه گوتن ۰.۲ / کنایی/
به رهه لستی نه کردن (چرا با این همه ظلم صدای
کسی در نمی آید: بۆچی بهم هه موو ناحه قیه دهنگی
که سئ دهر نایهت).

صدای کسی را در آوردن: / مجازی / دهنگی
که سئیک دهره هئنان؛ دهنگ که سئ
دهره اوردن؛ که سئ وه ره زکردن؛ بوونه هؤی
توو ره یی و به رهه لستی که سئیک (صد دفعه
گفتن صدای من را در نیار: سه د جارم پی گوئی
دهنگم دهر مه هینه).

صدای کسی گرفتن: دهنگی که سئیک نووسان؛
دهنگی که سئ گیران: دهنگوو یؤی گیریه ی؛
به هؤی مانوو یه تی یان نه خؤشی، دهنگی
که سئیک باش دهرنه هاتن (چرا صدایت گرفته؟
بۆچی دهنگت نووساوه؟).

به صدا درآمدن: هاتنه دهنگ: دهنگ لیوه
هاتن؛ دهنگی شتیک بیسران (رأس ساعت ۱۲،
ناقوس به صدا درآمد: له سه ر کاتژمیری ۱۲،
ناقو سه که هاته دهنگ).

- صدائی / sedā'ī / (عربی) صدایی

صدابر / sedābar / (عربی / فارسی) / اسم،
دهنگ به ره؛ دهنگ به ره؛ میکرو فون.

صدابرداری / sedābardārī / (عربی / فارسی) / اسم،

کار یان ره وتی تو مار کردن؛ تو ماری دهنگه لی
به برنامه یه ک (وهک: فیلم، نومایشی رادیویی،
به برنامه ی ته له فیزیؤن و...) هه ره ها: صدابر دار

صدابندی / sedābandī / (عربی / فارسی) / اسم، کار

یان ره وتی عایق کاری شتی یان جیگایه ک له
به رانه ره دهنگه وه.

صدای پیشه / sedāpīše / (عربی / فارسی) / اسم،

دووبلور؛ که سئ که به جیگه ی ئە کته ران

قسه یان ده لیته وه.

صداخفه کن / sedāxafekon / ها: (عربی)

منفجر می شد، نمی دانی چه صدایی می داد! کاتی که
بومب ده ته قایه وه، نازانی چ دهنگیکی ده دایه وه!
صدا در آوردن: دهنگ دهره هئنان؛ دهنگ
دهره اوردن؛ بوونه هؤی به دیه اتنی دهنگ «از
خودش صداهای عجیب در می آورد: دهنگی سهیری
له خؤوه دهر دینا».

صدا زدن: بانگ کردن؛ گازی کردن؛
گاسی کرن؛ قاو کردن؛ چرین؛ چریه ی (برادرم را
صدا زدم، جواب نداد: برا که مم بانگ کرد، وه لامی
نه داوه).

صدا کردن: ۱. بانگ کردن؛ گازی کردن؛ قاو
کردن؛ چرین (تاکسی صدا کردم: تاکسیم بانگ
کرد) ۲. دهنگ دانه وه؛ دهنگ لی هاتن؛ دهنگ
دهره اتن؛ دهنگه وه ده ی (سینی از دستم افتاد
بدجوری صدا کرد: سینی که له ده ستم داکه وت
خراب دهنگی دایه وه) ۳. / مجازی / دهنگ دانه وه؛
دهنگه وه ده ی؛ بوونه هؤی سه رنج راکیشان و
وتوو یژێ خه لکی (کارش خیلی صدا کرد
کاره کی زۆر دهنگی دایه وه).

صدای چیزی را در نیامدن: / مجازی / پا
به سه ردا ساوین؛ دهنگی شتی دهرنه هئنان؛
بان چتیک نیانه وه؛ له باره ی شتیکه وه هیچ به
که سئیک نه گوتن (پول آزاد را خورد و صدایش را
هم در نیامد: پاره ی نازادی خوارد و پاشی به سه ردا
ساوی).

صدای کسی از ته چاه درآمدن: / کنایی / به حال
نووزه ی که سئ دهره اتن؛ میزه ی که سئ
هاتن؛ دهنگ ژار که سئ هاتن؛ دهنگی
که سئیک زۆر کز و لاواز بوون.

صدای کسی از جای گرم درآمدن: / کنایی /
هه ناسه ی که سئ له جیگای گهر مه وه هاتنه
ده ره؛ هه ناسه ی که سئ گهرم بوون؛ له گیر و
گرفت بی خبه ر بوون (تو هم صدایت از جای گرم
در می آید، من پول برای این طور چیزها از کجا بیاورم؟
تویش هه ناسه ت له جیگه ی گهر مه وه دیته

فارسی/اسم. دهنگ بر؛ نامیریک بؤ
که م کردنه وهی دهنگ <صدا حفه کن اگزوز:
دهنک بری ئیگزوز>.

صدار / sedādār: [عربی/فارسی] صفت.
۱. دهنگدار؛ به دهنگ؛ به دهنگی به رزه وه
۲. حروف صدار، حرف

صدارت / sedārat, sadārat: [عربی/اسم، [ادبی]
۱. سه رۆکایه تی؛ سه رۆکی ۲. سه رۆک وه زیری.
صداع / sodā': [عربی/اسم، [ادبی] سه رۆئیشه؛
سه رۆئیشه؛ سه رۆئیشه؛ ژانه سه ر.

صداق / sedāq, sadāq: [عربی/اسم، [فقه]
ماره بی؛ ماره برانه.

صداقت / sedāqat, sadāqat، ها: [عربی/اسم،
۱. راست بیژی؛ راست ویژی؛ راستگویی؛
راس و اچی ۲. دروستکاری؛ درووسکاری؛
سه ر راستی.

صداگذاری / sedāgozārī: [عربی/فارسی/اسم،
کار یان ره وتی دهنگ له سه ر دانان؛ تۆمار
کردنی دهنگی پیویست له سه ر فیلم (وهک
گفت و گو، موسیقا، دهنگی شانۆ و...)

صداگیر / sedāgīr، ها: [عربی/فارسی/اسم،
دهنک بر؛ نامیریک بؤ که م کردنه وه یان له نیو
بردنی دهنگ ده دهنگ.

- صدایی / sedāyī: [عربی] پیواژه. - دهنگی؛
پیوه نیدار یان سه ر به دهنگ وه <آواز دوصدایی؛
همصدایی؛ ناوازی دوو دهنگی؛ هاو دهنگی>: **صدائی**

صدبخشی / sadbaxšī: درجه صدبخشی،
درجه

صدد / sedad: [عربی/اسم، نیاز؛ ویست؛ خواز؛
وازی ئه نجامی کاریک <او در صدد شرکت در کنکور
دانشگاه بود: به نیازی به شداری له ئه زمونی
زانستگادا بوو>.

▣ **در صدد بر آمدن؛ ویستن؛ به نیاز بوون.**
در صدد بودن: گهره ک/ههره ک بوون؛ به نیاز
بوون؛ خواز یار بوون؛ ویستن؛ گهره ک بییه؛

نیاز بییه <او در صدد بود مغازه باز کند: گهره کی
بوو دوکان دانی>.

صد دیناری / sad.dīnārī: [فارسی/یونانی از
لاتینی/اسم، [گفتاری] تاکه قهرانی؛ سه ددیناری؛
دهشایی؛ په نابا؛ په ناوا؛ سکه یه کی ئیرانی تا
دهکانی ۱۳۴۰ ی کۆچی - هه تاوی باو بوو،
به رامهر به یه ک پال: **صتاری؛ صتار**

صدر / sadr: [عربی/اسم، [ادبی] ۱. سه رۆک؛
سه ره ک <صدر مائو: سه رۆک مائو> ۲. [نامتداول]
سینگ؛ سنگ؛ سینه ۳. ژوور؛ سه ر؛ بان؛ بالا
<صدر مجلس> از صدر تا ذیل: ژووری کۆر؛ له بان تا
خوار> ۴. سه ره تا؛ هه وهل؛ ده سپیک <صدر اسلام:
سه ره تای ئیسلام> ۵. [ادبیات] سه در؛ پاژی هه وهل
له بالی یه که می هه ر دپریک.

صدرا عظم / sadr(e)a'zam، ها: [عربی/اسم،
سه رۆک وه زیر؛ سه رۆک وه زیران.

صدر نشین / sadrnešin، ها؛ ان: [عربی/فارسی]
صفت، [ادبی] بالانشین: ۱. ژوور نشین ۲. [کنایی]
پله بان؛ به پله و پایه ی به رزه وه ۳. خاوون
بانتیرین پله و پایه <صدر نشین مسابقات> بالانشینی
کبیر کیکان>.

صدری ۱ / sadrī: [عربی/اسم، سه دری؛ چه شنی
برنجی زۆر باشی ئیرانی.

صدری ۲: صفت، سنجی؛ سنجی؛ سه ر به سینه وه
<آنزین صدری: به ره هنجی سنجی>.

صدف / sadaf، ها: [عربی/اسم، سه ده ف؛ له پکه؛
قاوغ؛ قالك؛ گوی ماسیله؛ گه وه هران؛ پۆشه نی
قسلای که بری ده ریایان بؤ خۆپاریژی
ده ری ده دن و به ماسوولکه یه ک له ناوه وه
ده لکن پیوه.

صدفی / sadafi: [عربی] صفت. له پکه یی؛
سه ده فی: ۱. چیکراو له سه ده ف <زیرسیگاری
صدفی: ژیرسیگاری له پکه یی> ۲. به ره هنجی
بریه داره وه که تیشک هه لده گه رنیتیه وه <لاک
صدفی: لاک ی له پکه یی> ۳. به بیجمی سه ده ف؛

وه کوو له پکه.

صدق / sedq: [عربی/اسم،/ادبی] ۱. راستی؛

راسی ۲. دروستی؛ درووسی.

□ صدق کردن: دروست بوون؛ درووس بوون؛

ړېک بیهی؛ دهرهاتن «این حکم درباره‌ی همه

صدق می‌کند: ثم برپاره له‌مه، هه‌مووانه‌وه

دروسته».

صدقات / sadaqāt: [عربی] جمع صدقه

صدقه / sadaqe، ها؛ صدقات: [عربی/اسم،

دهستانده؛ سده‌ده‌قه؛ خیر؛ مالی که له ړېگه‌ی

خودا به هه‌زاران دهری «حالا که پول‌های پیدا شده

بهتر است که صدقه بدهی؛ ئیسته که پووله‌کانت

دو‌زارنه‌ته‌وه باشر ئه‌ویه دهستانده بدهی».

صدقه‌سری / sadaquesari: [عربی/فارسی/اسم،

/مجازی] سده‌ده‌قه‌سهری؛ ساقه‌ی‌سهر:

۱. به‌لاگیره‌وه؛ به‌لاگه‌ردان؛ ئه‌وه‌ی به‌مرادی

سه‌لامه‌ت و بی‌وه‌ی بوونی که‌سی ده‌یگیرنه

دهوری سهریدا و ده‌یدنه‌هه‌زاری ۲. [گفتاری]

ئه‌وه‌ی که به‌خوړایی به‌که‌سیکی دده‌ن.

□ از صدقه‌ی سر کسی/چیزی: ساقه‌ی سهر

که‌سی/ شتیک؛ به‌بؤنه‌ی که‌سی/ شتیکه‌وه

«از صدقه‌ی سر پول‌های پدرم بود که توانستی

صاحبخانه شوی: ساقه‌ی سهر پوول و پاره‌ی باوکم

بوو توانیت بویه‌ت خاوه‌ن‌مال».

صدگان / sadgān: [اسم، سده‌ده‌کان؛ سیئه‌همین

پله‌ی ژماره‌گه‌لی سهره‌کی.

صدم / sadom: [صفت، سده‌دهم: ۱. به‌ریز، پله

یان رزنی سده‌ده ۲. دووه‌همین پله‌ی ده‌یانه؛

دوای ده‌یهم.

صدمات / sadamāt: [عربی] جمع صدمه

صدمه / sad(a)me، ها؛ صدمات: [عربی/اسم،

گه‌زن؛ گه‌زن؛ ته‌گه‌ره؛ زیان؛ نازار؛ نسکو؛ ناسیو؛

ناسیب.

□ صدمه خوردن: زیان لیکه‌وتن؛ گه‌زن دیتن

«من هم از تنبلی خودم صدمه خوردم: منیش له

ته‌وه‌زلی خو‌مه‌وه زیانم لیکه‌وت». هه‌روه‌ها:

صدمه دیدن؛ صدمه زدن؛ صدمه داشتن

صدمی / sadomi: [ضمیر، سده‌ده‌می؛ ئه‌وه‌ی له

پله، ریز یان جیگه‌ی سده‌ده‌مدايه.

صدمین / sadomîn: [صفت، سده‌ده‌مین؛

سه‌ته‌مین؛ به‌ریز، پله و رزنی سده‌ده‌مه‌وه.

صدور / sudûr, sodûr: [عربی/اسم،/ادبی]

۱. چؤنیه‌تی دهرهاتن؛ دهر‌چوون؛ به‌رشیه‌ی

«صدور دستور: دهرهاتنی فرمان» ۲. کار یان

ره‌وتی دهرکردن «صدور گواهینامه: دهرکردنی

بروانامه».

صدی / sadî، ها: [اسم،/گفتاری] سده‌دی؛ سده

تمه‌نی؛ ئه‌سکه‌ناسی به‌کسه‌د تمه‌نی «دو تا صدی

گذاشتم کف دستش و آدمم بیرون: دوو دانه سده‌دیم

نایه له‌پی ده‌ستی و هاتمه‌وه دهره‌وه».

صديق / seddiq: [عربی] صفت،/ادبی]

۱. راست‌بیژ؛ راس‌ویژ؛ راس‌واچ ۲. دروستکار؛

درووسکار؛ بی‌خه‌وش؛ پاک.

صراحت / serāhat, sarāhat: [عربی/اسم،

راشکاوی: ۱. راسته و روو؛ بی‌رووینی؛ راست و

ره‌وانی؛ راست و رووتی؛ ناشکرایي و روونی له

گوټنی مه‌به‌ستدا «با صراحت گفت که حاضر به

همکاری نیست: به‌راشکاوی گوټی که هاوکاری ناکا»

۲. روټشنی؛ دؤخ یان چؤنیه‌تی ناشکرا بوون

«صراحت له‌جه: روټشنی قسه».

صراحتاً / serāhatan, sarāhatan: [عربی] قید، به

ناشکرا؛ راست؛ به‌پانی؛ به‌راشکاوی «صراحتاً

مخالفت کرد: صراحتاً می‌گویم: به‌ناشکرا به‌ره‌له‌ستی

کرد؛ به‌راشکاوی ده‌لیم».

صراحی / sorāhî، ها: [عربی/اسم، ۱. /ادبی]

قه‌رابه؛ قورابه؛ گۆزه‌له؛ تۆنگ؛ دهری شووشه‌یی

به‌ملی باریکه‌وه ۲. /معماری] ئه‌ستوونه‌ک؛

کۆله‌که‌ئاسای له‌گه‌چ، سیمان، به‌رد یان چټو بؤ

جوانکاری که له‌په‌نایه‌ک له‌بهر هیوان یان له

سهر رزنی پله، مه‌عجه‌ره‌یه‌ک ساز ده‌که‌ن.

سیرب و کرؤوات؛ له زمانگه‌لی سلاو، له لقی زمانگه‌لی بالتو-سلاوی، له دهسته زمانه‌کانی هیندو-ئوروپایی که سیرب و کرؤواته‌کانی گراڤه‌ی بالکان پیی ده‌ناخون.

صربی /serbi/؛ اسم، سیربی؛ زمانی هۆزی سیرب.

صربی؛ صفت، سیربی؛ سیربستانی؛ پتوه‌نیدار به سیربستانه‌وه.

ص-ر-ص /sarsar/؛ [عربی] باد صرصر، باد صرع /sar/؛ [عربی] /اسم/، بزشکی/فی؛ په‌رکه‌م؛ فره‌که‌م؛ خووداری؛ فیداری؛ خئی؛ ته‌پ؛ خوو؛ گه‌شکه؛ ئاهۆ؛ سا؛ ئیف؛ جۆره ئالۆزیه‌کی جار و باره‌یه له می‌شکدا به هۆی خالی بوونه‌وه‌ی نه‌گونجای پیلگه‌لی ئیلیکتریکی می‌شک، که هه‌میشه له‌گه‌ل لی‌ل بوونی ئاوه‌ز و زۆر جار بزړکاوی له‌شدایه.

صرعی /sar'i/؛ ها؛ [عربی] صفت، خوودار؛ خیدار؛ فیدار؛ سادار؛ تووشی نه‌خۆشی فی.

صرف /sarf/؛ [عربی] /اسم/ ۱. خه‌رج؛ مه‌زخ؛ کار یان په‌وتی خه‌رج کردن یان خه‌رج بوون «صرف پول؛ خه‌رجی پاره» ۲. [گفتاری] قازانج؛ به‌هره؛ سوود؛ هاڤل «این کار صرف ندارد؛ ئەم کاره قازانجی نه‌یه» ۳. [دستور] کاری هه‌لدان؛ به‌کار هینانی داریشته‌کانی کار به‌پیی کات و کهس (وه‌ک یه‌که‌م که‌سی تاکی رابردوو) ۴. کاری خواردن و خواردنه‌وه «جای و شیرینی صرف شد؛ چا و شیرینی خورا». هه‌روه‌ها؛ صرف شدن؛ صرف کردن

صرف /serf/؛ [عربی] صفت، ته‌نیا؛ ته‌نها؛ به‌س؛ خالی؛ به‌بی شتیکی تر «تعارف صرف؛ خولکی ته‌نیا».

صرفاً /serfan/؛ [عربی] قید، ته‌نیا؛ ته‌نها؛ به‌س؛ هه‌ر؛ به‌بی هێچ شتیکی تر «صرفاً قصد داشت سر و گۆشی آب بدهد؛ ته‌نها گه‌ره‌کی بوو گۆیه‌ک هه‌لخا».

صرف نظر /sarfenazar/؛ [عربی] /اسم/ چاوپۆشی؛ چه‌مپۆشی؛ گوزه‌شت.

صراط /serāt, sarāt/؛ [معرب از لاتینی] /اسم/ [ادبی] ری؛ ریگه؛ ریگا؛ را.

□ به‌هیچ صراطی مستقیم نبودن؛ [مجازی] به‌هیچ شاتیمانیک ئیمان نه‌هیتان؛ به‌هیچ مه‌زه‌بی مل نه‌دان؛ به‌هیچ شیوه‌یه‌ک نه‌هاتنه‌سه‌ر ری «این همکار ما به‌هیچ صراطی مستقیم نیست؛ ئەم هاوکاره‌مان به‌هیچ شایه‌تیمانیک ئیمان ناهینی».

صراف /sarrāf/؛ ها؛ ان؛ [عربی] /اسم/ گوهرپک؛ دراوگۆره‌وه؛ که‌سی که‌کاری سه‌ودای پاره و به‌لگه‌گه‌لی بایه‌خدار ده‌کا.

صرافت /serāfat/؛ [عربی] /اسم/ [گفتاری] ئاهه‌نگ؛ ئه‌ندیشه و بیرى نه‌جامدانی کاریک.

□ از صرافت افتادن؛ [مجازی] پاشگه‌ز بوونه‌وه/ کردنه‌وه؛ ده‌ست هه‌لگرتن؛ ده‌س کیشان؛ واز هیتان؛ واز هوردن؛ له‌بیر و نیازی خو‌بو ئه‌جامدانی کاریک په‌شیمان بوونه‌وه «می‌خواست برود کانادا، خیلی زود از صرافت افتاد؛ ده‌یه‌ویست بره‌وا بو کانادا، به‌لام هه‌ر زوو پاشگه‌زی کرده‌وه». هه‌روه‌ها؛ از صرافت انداختن

به‌صرافت افتادن؛ لی‌بران؛ بیر و نیازی ئه‌جامدانی کاریک کردن «یک روز به‌صرافت افتاد خانهاش را بفروشد و برود اروپا؛ رۆژیک لی‌برا ماله‌که‌ی بفروشتیت و بره‌وا بو ئوروپا». هه‌روه‌ها؛ به‌صرافت انداختن

صرافی /sarrāfî/؛ [عربی] /اسم/ گوهرپک؛ پاره‌فروشی؛ ۱. کاری کرپن و فروشتنی دراو و به‌لگه‌ی به‌بایه‌خ ۲. /ها/ دووکان و شوینی کاری پاره‌فروش.

صرب /serb/؛ /اسم/ سیرب؛ ۱. /ها/ هه‌ر یه‌که‌له‌مه‌ردمی ناوه‌کی سیربستان یان له‌په‌ته‌وه‌کانیان ۲. هۆزی له‌په‌گه‌زی سلاوی باشووری که‌به‌زمانی سیرب و کرؤوات قسه‌ده‌که‌ن و شیوه‌نووسینیان سیربلیه.

صرب و کروات /serb-o-k(o)rovāt/؛ /اسم/

ناشکرا؛ ناشکار؛ به ناشکرا؛ سہرافکی؛ رہپ و راست؛ پان بہ پان؛ رہپ و رہوان «این عمل را صریحاً محکوم کرد: ہم کاری بہ راستکاری توانبار کرد».

صعب /sa'b/ : [عربی] صفت. [ادبی] دژوار؛ دژوار؛ دشوار؛ حاستہم؛ ئەستہم؛ گران؛ سہخت؛ چہ توون؛ ئارشہ؛ ئاریشہ؛ ہہسم؛ ئاسی؛ ہاسی «کار صعب: کاری دژوار».

صعب الحصول /-hosûl, -sa'bolhusûl/ : [عربی] صفت. [ادبی] دورہ دەست؛ دورہ دەس؛ بہ ہہلی دژواروہ بۆ دەست کەوتن «چنین موفقیتی صعب الحصول است، ولی ارزش تلاش دارد: وہا سہرکەوتنیک دورہ دەستہ، بہ لام بۆ تیکۆشان دەشی».

صعب العبور /-obûr, -sa'bol'ubûr/ : [عربی] صفت. [ادبی] سہخناخ؛ ساخناخ؛ سہختان؛ رژد؛ ئاستہنگ؛ بہ رینگہ بوارۍ دژواروہ «راہہای صعب العبور کوہستانی: رینگہ سہخناخہ کانی کوستان».

صعب العلاج /-elâc, -sa'bol'alâc/ : [عربی] صفت. [ادبی] ملتاف؛ گران؛ بی دەرمان؛ دہردہ گروو؛ بہ ہہل و چہلی کەم یان درێژخایین بۆ دەرمان بوون «پژوہش برای درمان بیمارہای صعب العلاج: تۆژینہوہ بۆ دەرمانی نەخۆشیگہلی ملتاف».

صعب الوصول /-vosûl, -sa'bolvusûl/ : [عربی] صفت. [ادبی] دەس نہ کەوت؛ دورہ لە دەست؛ بہ ہہلی پینگہ یشتنی دژواروہ «غار در یک نقطہی صعب الوصول قرار دارد: ئەشکەوتہ کە لە جیگایہ کی دەس نہ کەوتدایہ».

صعوبت /so'ûbat, -su'ûbat/ : [عربی] اسم. [ادبی] دژواری؛ دژواری؛ حاستہمی؛ ئەستہمی «بہ علت صعوب کار، افراد کمی آن را می پذیرند: بہ بۆنہی درواری کارہ کەوہ، کەم کەس خۆی لئ دەدا».

□ **صرفنظر کردن**: چاو پۆشین؛ چاو پۆشی کردن؛ بووردن؛ ہہلبواردن «او از حق خودش صرفنظر کرد: لە مافی خۆی چاو پۆشی کرد». ہہروہہا:

صرفنظر شدن

صرفہ /sarfe/ : [عربی] اسم. قازانج؛ سوود؛ بہ ہرہ؛ باہر؛ کەلک؛ ہافل.

□ **با صرفہ**: بہ قازانج؛ شیاو و گونجاو دہ گەل دەس پیوہ گریدا «برای ما خرید کلی، باصرفہ است: بۆ مہ، سەندنی یە کجارہ کی بہ قازانجہ».

□ **صرفہ داشتن**: بہ قازانج بوون: ۱. باش بوون ۲. بہ کەلک بوون؛ سوودمەن بوون. ہہروہہا:

صرفہ کردن

صرفہ جو /sarfecû/ : ہا؛ یان؛ [عربی] فارسی صفت. دەس پیوہ گر؛ ہۆگر بہ دەست بہ شتہوہ گرتن «ہر قدر خودش ولخرج است، زنش صرفہ جوست: ہەرچیک خۆی ہەلەخەرچە، ژنەکی دەس پیوہ گرہ».

صرفہ جویی /sarfecûyi/ : ہا؛ [عربی] فارسی اسم. دەس پیوہ گری؛ فہ گری؛ کاری دەست پیوہ گرتن؛ گرتنہوہ؛ کار و رەوتی سەرنج دان بۆ دروست خەرچ کردن و ہہروہہا بہ کاربردنی شتیک، بۆ بہرگری لە خەسار بوون و ہہروہہا بۆ کەلک لئ وەرگرتنی باشتەر و زۆرتەر.

صرہ /sorre/ : [عربی] اسم. [قدیمی] ہەمیان؛ تەک بەند؛ تەگە بەند؛ کیسە یارہ؛ پشتیندی لە میشن بۆ پارہ تیدا ہەلگرتن.

صريح /sarîh/ : [عربی] صفت. ناشکرا؛ ناشکار؛ روون؛ دیار؛ سہرافکی؛ رہپ و راست؛ بی دەر وایسی؛ بہ واتای دیار و روونہوہ «سخن صريح، انتقاد صريح: قسہی روون؛ رەخنە ی ناشکرا».

صريح: قید. ناشکرا؛ ناشکار؛ روون؛ بہ ناشکرا؛ بہ راشکاوی؛ پان بہ پان «او حرفش را صريح گفت: ناشکرا قسہی خۆی کرد».

صريحاً /sarîhan/ : [عربی] قید. بہ راشکاوی؛

صعود / su'ūd, so'ūd /: اعربی/اسم/ ادبی/ کار یان ره وتی هه لچوون؛ هه لچوون؛ چوونه سهر؛ هور وه سہی؛ به ره وه سهر وه ره یشتن «محمد اوراز توانست بدون کپسول اکسیژن به اورست صعود کند: موحه ممه دی نه وراز توانی به بی که پسوولی نوکسیژن به نیور یستدا هدلچی».

صعودی / su'ūdi, so'ūdi /: اعربی/ صفت/ ادبی/ هه لچو؛ هه لپ؛ به تایبه تمه ندی له زیاد کردندا بوون.

صعوه / sa've /: اعربی/اسم/ فیسقه گوله؛ فیرنه گوله؛ کر کرک: ۱. تیره یه ک پله وه ری وه ک چوله که، به دهنوو کی باریک و نووسکن، که به شیوه یه کی تایبه ت به ریوه ده چن و کلک و بالیان ده بز یون، زور توند و به مه ودای کورت ده فن ۲. هه ری که له پله وه رانی نهو تیره.

صعوہی کلاه دار: موته؛ مه لیکی له تیره ی فیسقه گوله به دهنگیکی زور خوشه وه.

صغار / saqār /: اعربی/ جمع صغیر

صغر / saqar /: اعربی/اسم/ ادبی/ ۱. مندالی؛ منالی؛ منداری؛ زارویی؛ زاروله یی؛ وردسالی؛ که تمه منی ۲. چکوله یی؛ چکوله یی؛ بچووک؛ بووچکی؛ گچکه یی؛ گولاله یی.

صغرسن: که تمه منی؛ تمه من کورتی.

صغرا / soqra /: اعربی/اسم/ ۱. منطق/ پیشه کیه که بناغهی مه به سته و باسی له سهر ده کری ۲. بچوو کتر؛ چکوله تر؛ گچکه تر؛ گولاله تر؛ وردیتر.

صغرا و کبرا چیدن: کنایی/ شیژی لیتره و ریویه ک لهوئ؛ هم بان و نهو بان کردن؛ سی و دوو/ شیته و ژیره هینانه وه؛ وه کوو پیشه کی قسه و باسیک داهینان بو چوونه وه سهر باسی مه به سستی سهره کی.

صغیر / saqīr /: ها؛ صغرا؛ اعربی/ صفت. ۱. مندال؛ منال؛ مندار؛ زاوله؛ زارو؛ خاوون تمه منی که متر له تمه منی قانونی «هنوز

صغیر است: هیشتا منداله» ۲. فقه/ مندال؛ منال؛ مندار؛ زاوله؛ به تمه نیتی که متر له وه ی به جی هینانی ئه رکی دینی له سهر بی ۳. وردسال؛ که تمه من «فرزند صغیر: مندالی وردسال» ۴. ادبی/ چکوله؛ چکوله؛ چوک؛ بووچک؛ بچووک؛ گچکه؛ گولاله. به رانبهر: کبیر «آسای صغیر: آسای چکوله».

صغیره / saqīre /: اعربی/ گناه صغیره، گناه صف / sa(f) /: ها؛ صفوف؛ اعربی/اسم/ سہف؛ سہفه؛ راف؛ ریز؛ زنجیره: ۱. سان؛ کومه لیک له شت یان که سان که زورتر به شیوه ی ته کووز له ته نیش یان پشتی یه که وهن «صف اتوبوس؛ صف نان: سہفی ئوتوو بووس؛ رافی نان» ۲. رزن؛ پیتره؛ هیلک که به م شیوه به دیهاتووه «اول صف؛ آخر صف: سهره تای سہف؛ ئاخری زنجیره» ۳. مجازی/ پؤل؛ پیتر؛ پیتره؛ گرو «او هم به صف مخالفان پیوست: نهویش چووه پؤلی نه یارانه وه».

صف بستن/ کشیدن: ریز به ستن؛ ریچکه به ستن؛ قه تار بوون؛ قه تاره به ستن؛ سہف پینکه ی؛ خیزره به ستن «بروید حیاط و صف ببیند: برؤنه حه وشه وه ریز به ستن».

به صف کردن: ریز کردن؛ به شیوه ی قه تاره دهره نینان «هما را به صف کردند: هه موویان ریز کرد».

صف آرای / safa'arāy /: ها؛ اعربی/ فارسی/ اسم/ کار یان ره وتی ریز به ستن؛ به قه تار بوون؛ ناماده بوونی گرویه ک بو مله له گهل گرویه کی تر دا «دو تیم در برابر یکدیگر صف آرای کردند: دوو تیم له به رانبهر یه که وه ریزیان به ست».

صفا / safa /: اعربی/اسم/ سہفا: ۱. شهنگی؛ تهر چکی؛ پاراوی؛ گهشی؛ تهر به ری؛ تهر ی و تازه یی «آن روزها این باغ صفایی داشت: نهو روزهانه هم باخه سہفایه کی بوو» ۲. خاوینی؛ دووری له

یان چهنديه تیه «صفت مفعولی: ئاوه‌لناوی بهرکاری».

□ صفت ارثی ☞ صفت موروثی

صفت اشاره: /دستور/ ئاولناوی ئاماژه: ئاولناویک که به شتی یان کهسیک ئاماژه ده‌کات (وه‌ک: ئهم، ئهمه، ئهو).

صفت اکتسابی: /زیست‌شناسی/ دانسته‌ی ده‌سکه‌وتی: تاییه‌تیه‌ک که بوونه‌وهریک بؤی هه‌یه‌دوایی به ده‌ستی بیئی. بهرانبهر: صفت ذاتی

صفت بارز: /زیست‌شناسی/ دانسته‌ی دیار/ بهرچاو: تاییه‌تمه‌ندی‌ک که خواناخوا خۆی ده‌رده‌خا. بهرانبهر: صفت نهفته

صفت برتر ☞ صفت تفضیلی

صفت برترین ☞ صفت عالی

صفت بسیط: /دستور/ ئاوه‌لناوی ساده: ئاوه‌لناوی که له وشه‌یه‌ک دروست بووه (وه‌ک: خراب، باش، دروست).

صفت پرسشی: /دستور/ ئاوه‌لناوی پرسیار: ئاولناوی که له‌مه‌ر شتی یان که‌سیکه‌وه ده‌پرسی (وه‌ک: چۆن؟، کامه؟).

صفت پیراجنسی ☞ صفت ثانوی

صفت تعجبی: /دستور/ ئاوه‌لناوی سه‌رسوو‌رماوی: ئاوه‌لناوی که نیشانه‌ی سه‌یر مان و سه‌مه‌ره‌یی بیت.

صفت تفضیلی: /دستور/ ئاوه‌لناوی هه‌فیازی: ئاولناوی که نیشانه‌ی بانتری شتی که به سه‌ر شتیکی تر یان ئه‌وانی تره (وه‌ک: باشتر، خراپتر): صفت برتر

صفت ثانوی: /زیست‌شناسی/ تاییه‌تمه‌ندی‌کی جه‌سته‌یی یان ئاکاری که دوایی له گیانداردا به‌دی دی (وه‌ک: ریش ده‌ره‌ینانی پیاو): صفت پیراجنسی

صفت ثبوتی: /زیست‌شناسی/ تاییه‌تیه‌ک که له کهس یان شتی‌کدا، هه‌میشه‌یه (وه‌ک: ته‌ری

پسی و خه‌وشی «سر و صورت را صفا دادن: سه‌ر و ریش سه‌فا دان» ۳. /مجازی/ هاودلی: یه‌کدلی: دۆستایه‌تی و یه‌که‌رهنگی «آدم باصفا: مریو باسه‌فا».

□ صفا آوردن: سه‌فا هینان: خۆشی هینان: بوونه‌هۆی شایی و خوشی «خوش آمدید صفا آوردید: به خیرین سه‌فاتان هینا».

صفا دادن: /مجازی/ پاک و خاوین کردنه‌وه: پاک و پوخته‌که‌رده‌ی «همه چیز را شست و رقت و صفا داد: هه‌موو شتیکی شۆرد و گه‌سکی‌دا و پاک و خاوین کردنه‌وه».

صفا داشتن: سه‌فا هه‌بوون: باسه‌فا بوون: خۆش و دلگه‌ر بوون «خانه‌شان خیلی صفا داشت: مالیان زۆر سه‌فای هه‌بوو».

صفا کردن: /مجازی/ ۱. خۆش رابواردن: له‌دۆخ یان جیگایه‌ک که به‌فکردن «آن شب خیلی صفا کردیم: ئهو شه‌وه زۆر خوشمان رابوارد» ۲. /نامتناول/ دلۆفانی نیشاندان «صفا کردی که اینجا خانه کردی: دلۆفانیت نیشان دا هاتیه‌لامان».

صفات /sefat/ : [عربی] جمع ☞ صفت

صفاق /sefāq/ : [عربی] اسم. /کالبدشناسی/ چه‌قالته: چه‌رمه‌چه‌قالته: په‌رده‌ی ته‌نک و دوو تۆی ناوزگ که هه‌ناو و هه‌موو ئه‌ندامانی که تیدایه‌داده‌پۆشی: پرده‌ی صفاق

صفت /sefat/ ها: [عربی] اسم. ۱. /صفات/ دانسته: چۆناوچۆنی: تاییه‌تی: گه‌وشت: چۆنیه‌تی یان نیشانه‌ی شتی یان که‌سیک که به‌وه‌وه‌بکری ئهو شته یان ئهو که‌سه بناسری، ریزبه‌ندی بۆ دانری یان له‌مه‌ریه‌وه دادوه‌ری، بکری «صفت ارثی: صفت اکتسابی: دانسته‌ی میراتی: چۆناوچۆنی ده‌سکه‌وتی» ۲. /صفات/ خۆ: خوو: خده: گه‌د «راستگویی صفت خوبی است: راستبیزی خویه‌کی چاکه» ۳. /دستور/ ئاوه‌لناو: ئاولناو: وشه‌یی که پیناسه‌ی ناو ده‌کات و نیشاندهری چۆنیه‌تی

صفت مفعولی: /دستور/ ئاوه‌لناوی بهر کاری؛
ئاوه‌لناوی که نیشانه‌ی کار یان کریانی
دۆخیک به سهر کهس یان شتیکه‌وه‌یه (وهک
پساو، گیرۆده).

صفت موروئی: /زیست‌شناسی/ دانسته‌یه‌ک که
گیانه‌وه‌ر له پیشینانی خۆی وهریگرتووه:
صفت ارثی. بهرانبهر: صفت اکتسابی

صفت نسبی: /دستور/ ئاوه‌لناوی که سهاره‌ت به
کهس یان شتیکه‌وه بیت (وهک پیاوانه، ژنانه،
بانهی).

صفت نهفته: /زیست‌شناسی/ تایه‌تمه‌ندی‌ک که
له کهس یان شتیکه‌وه‌یه، به‌لام خۆی
ده‌رخا: صفت مغلوب. بهرانبهر: صفت بارز

صفحات / safahāt /: [عربی] /سم. ۱. جمع ⑤
صفحه ۲. دهشت و دهر؛ بهر و بووم؛ کیو و
دهشتی به‌رین و بی‌ئاقار «در تعطیلات عید به
صفحات شمال رفته بودیم: له نه‌ورۆزدا چوو‌بووین بۆ
دهشت و دهری باکوور».

صفحه / safhe /: ها: [عربی] /سم. سه‌فحه:
۱. /صفحات/ لاپه‌ره؛ رووپه‌ره؛ په‌ره؛ ههر یه‌که له
دوو لای بهرگیکی کاغز، مقه‌وا و وه‌کوو ئه‌وانه
«صفحه‌ی کاغذ؛ صفحه‌ی کتاب: رووپه‌ری کاغز؛
په‌ره‌ی کتیب» ۲. /صفحات/ لاپه‌ره؛ په‌ره؛ ئه‌وه‌ی
له سهر په‌ره‌یه‌کدا ده‌نووسری «یک صفحه از کتاب
را خواندم: لاپه‌ره‌یه‌ک له کتیبه‌که‌م خوینده‌وه»
۳. شاشه؛ روو؛ به‌ری ته‌خت و لووس «صفحه‌ی
ساعت: سه‌فحه‌ی کاتژمیر» ۴. /هندسه/ رووپه‌ریکی
ته‌ختی به بی‌ئستورایی ۵. قه‌وارووک؛ سیلک؛
سه‌فحه‌ی قه‌وانه؛ ئامیزیکی زۆرت‌ر پلاستیکی
(کاغز یان کانزا) بۆ تۆمارکردنی ده‌نگ له
سه‌ری.

⑥ صفحه‌ی تصویر /نمایش: شاشه؛ سه‌فحه‌ی
که‌ره‌سته‌یه‌کی دیمانه‌یی که تیدی وینه‌ی یان
نوسراوه له خانگه‌لیکی رووندا ده‌بینرین:
نماگر

بۆ ئاو). بهرانبهر: صفت سلبی

صفت جامد: /دستور/ ئاوه‌لناویک که له
وشه‌یه‌کی تر نه‌گیراییت (وهک: داخ، سارد).
به‌رانبهر: صفت مشتق

صفت ذاتی: /زیست‌شناسی/ دانسته‌یه‌ک که ههر
له سه‌ره‌تاوه له‌گه‌ل شتیکه‌ویه (وهک: گیان بۆ
زیندوو). بهرانبهر: صفت اکتسابی

صفت سلبی: دانسته‌یه‌ک که نیشاندهری
نه‌بوونی شتیکه (وهک نه‌زان، نه‌خوینده‌وار).
به‌رانبهر: صفت ثبوتی

صفت شمارشی: /دستور/ ئاوه‌لناوی که نیشانه‌ی
ژماره یان جیگای کهس یان شتیکه (وهک
پینجهم، ده‌یهم).

صفت عالی: /دستور/ ئاوه‌لناوی که خاوه‌نه‌که‌ی
هه‌قیازی به سهر هه‌موو ئه‌وانی تره‌وه‌یه (وهک
باشترین، خراپترین): صفت برترین

صفت فاعلی: /دستور/ ئاوه‌لناوی کرۆکی؛
ئاوه‌لناوی که نیشاندهری لیها‌تووی جیبه‌جی
کردنی کاریکه له لایه‌ن خاوه‌نه‌که‌یه‌وه (وهک
سووتینه‌ر، کرپار، باخه‌وان).

صفت مبهم: /دستور/ ئاوه‌لناوی نه‌دیار؛
ئاوه‌لناوی که نیشاندهری شت یان که‌سیکی
نه‌دیاره (وهک فلانی، که‌سیک).

صفت مرکب: /دستور/ ئاوه‌لناوی لیک‌دراو؛
ئاوه‌لناوی که له دوو یان چه‌ند وشه
به‌دیها‌توو (وهک به‌له‌پا، ته‌رده‌ست).

صفت مشبهه: /دستور/ ئاوه‌لناوی که پایه‌دار یان
دریژه‌داره (وهک هیژ، توانا).

صفت مشتق: /دستور/ ئاوه‌لناوی که له وشه‌ی تر
وه‌رگیراوه (وهک نه‌زان، زانا، خوراو). بهرانبهر:
صفت جامد

صفت مشخصه /مميزه: تایه‌تمه‌ندی کهس یان
شتی که به‌وه‌وه بنا‌س‌ریت (وهک: دریژ، کورت،
زال).

صفت مغلوب ⑦ صفت نهفته

هر کام کار یکی تایبته نه نجام دهد ری:
کی بُرد

صفر / safar /: [عربی] /سم، سه‌فه‌ر؛ مانگی
دووه‌می سالی کۆچی - مانگی.

صفر / sefr /: [معرب از سنسکریت] /سم، سفر؛
سیفر: ۱. /ها/ نیشانه‌یه‌کی بیرکاری به
شیوه‌ی «*» که نیشاندهری نه‌بوونی
چهن‌دیه‌تیه‌که ۲. خالی که‌وتنه‌ری له
حه‌سبب‌کردن یان نه‌ندازه‌گیریدا «نقطه‌ی
صفر درجه‌ی هواسنج: خالی سیفری پله‌کی
هه‌واپتو» ۳. که‌مترین نمره‌ی وانه‌یی که
نیشانه‌ی لی-نه‌ها‌توویی قوتاییه‌ له‌و کارانه‌ی
که‌ لی- خوازراوه «در شیمی صفر گرفت: له
کیمیادا سیفرم‌گرت» ۴. دۆخی نه‌بوون یان
بی‌بار بوون «نتیجه‌ی مسابقه‌ صفر بر صفر شد:
ناکامی کی‌هر کی سفر به سفر بوو».

صفر مطلق ❶ دمای صفر مطلق، دما

صفر دادن: سیفردان؛ سیفردان؛ به‌بۆنه‌ی
نه‌بوونی پشک و شیای که‌مترین نمره‌ به
شتی یان که‌سیک دان «به‌ انشایم صفر دادند: به
نیشاکم سیفریان دا».

صفر گرفتن: سیفر گرتن؛ به‌ده‌س‌هینانی
که‌مترین نمره یان پشک.

صفر / safrā /: [عربی] /سم، زهرداو؛ زهرتال؛
کرانتی؛ تالاو؛ سه‌فرا؛ خهرداو؛ زلیک؛ تراوی
زهردی مه‌یلوه سه‌وز، تال که له‌ جه‌رگه‌وه
ده‌رژته دوازده‌هینه.

صفرابر / safrābor /، ها: [عربی] /فارسی] صفت،
زهرداو‌بر؛ که‌م‌که‌رموه‌ی ده‌لانی زهرتال.

صفرای / safrāvi /: [عربی] صفت. ۱. زراوی؛
زهرداوی؛ زراقی؛ پیوه‌ندیدار به‌ زهرتاله‌وه
۲. رموزن؛ رموزین؛ مه‌رموه‌وکه؛ مردار موبوگ؛
له‌ر و لاوا، ره‌نگ زهر، چه‌ماوه، ره‌ش‌بین و گرژ
و مؤن.

صفرای مزاج / safrāvimēzāc, -mazāc /، ها:

صفحه‌ی ساعت: شاشه‌ی کاتژمیر؛ رووپه‌ری
به‌رووی سه‌عات که کات نیشان دهدا.

صفحه‌ی شطرنج: سه‌فه‌ی شه‌ترنج؛
رووپه‌ریکی ۶۴ خانی سپی و ره‌ش که له
سه‌ریه‌وه شه‌ترنج ده‌کن.

صفحه‌ی شناسنامه: لاپه‌ره‌ی پیناسه؛ رووپه‌ریک
له‌ سه‌ره‌تای کتیبدا که ناو و نیشانی
چاپه‌مینی و به‌روار و سال و شوینی چاپه‌کی
وو... تیدا نووسراوه.

صفحه‌ی عنوان: لاپه‌ره‌یه‌ک له‌ ده‌سپیکی
کتیبدا که ناوی کتیبه‌کی تیدا نووسراوه.

صفحه پر کردن: پر کردنه‌وه؛ تۆمار کردن؛
هه‌لگرتنی ده‌نگ له‌ سه‌ر رووپه‌ری گرامافون
«چند صفحه از سید علی اصغر کردستانی پر کردند:
چهند قه‌وانیان له‌ سه‌ی ئەسکەر پر کرده‌وه».

صفحه‌آرایی / safte'ārāyi /، ها: [عربی] /فارسی]
/سم، کاری دانانی نووسراوه، وینه، ژماره‌ی لاپه‌ره
و ناماده‌کردنی کتیب، رۆژنامه یان گوژار بۆ
چاپ: لیات. هه‌روه‌ها: صفحه‌آرا

صفحه‌ای^۱ / safte'î /: [عربی] صفت، لاپه‌ره‌یی؛
رووپه‌ری؛ په‌ره‌یی؛ وه‌ک سه‌فه‌ «آنتن صفحه‌ای:
ثانینی په‌ره‌یی».

صفحه‌ای^۲: قید، لاپه‌ره‌یه‌ک؛ رووپه‌ریک؛ په‌ره‌یی؛
لاپه‌ریو؛ به‌ پتی سه‌فه‌ «صفحه‌ی ۵۰۰ تومان برای
پاکنویس می‌گرفت: لاپه‌ره‌یه‌ک ۵۰۰ تمه‌نی بۆ
پاک‌نووس وهرده‌گرت».

صفحه‌بندی / saftebandi /: [عربی] /فارسی] /سم،
کاری دانانی پیتی چاپی، سه‌ره‌یه‌ره، ژماره‌ی
لاپه‌ره، ژیرنووس، په‌راویز و ... هه‌ر کام له‌ جیی
خۆی و به‌ستیان پیکه‌وه بۆ ناماده‌ی چاپ
بوون. هه‌روه‌ها: صفحه‌بند

صفحه‌کلید / saftekelid, -kelid /، ها:
[عربی] /یونانی] /سم، کیبۆرد، ئامیژی له
ده‌سگایه‌ک (وه‌ک که‌میۆتر) بریتی له‌ بریک
دوگمه‌ی هه‌له‌وه‌ژراو، که به‌ گوشاردانی

یک ساعت دیر آمدن او را به صلابه بکشم؟
ده تهنه‌وی به بؤنه‌ی سه‌عاتیک دیر هاتن له
دار قه‌واخی بدهم؟.

صلات / salāt /: عربی/اسم، نویژ، نمیژ، میژ؛
نقیژ؛ نۆژ؛ نمی؛ نما: **صلوة**

☐ **صلات ظهر**: بانگی نیوه‌رؤ؛ کاتی نیوه‌رؤ؛
قاوه‌توو؛ نویژ نیمه‌رؤ «صلات ظهر است، تو تازه
می‌خواهی صبحانه بخوری؛ بانگی نیوه‌رویه، تازه
ده‌ته‌وی به‌رقلیان بخوی».

صلاح / salāh /: عربی/اسم، ۱. باشی؛
چاک؛ خاسی؛ قه‌نجی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی
له‌بار و شیاو بوون «ما صلاح تو را می‌خواهیم؛
ئیمه باشی تۆمان ده‌وی» ۲. قازانج؛ که‌لک
«اگر بروی به صلاح دوست: نه‌گه‌ر برؤی
قازانجته» ۳. به‌رژوه‌وندی «صلاح ندید بروم؛
به‌رژوه‌وندی تیدا نه‌بینی برؤم».

☐ **صلاح بودن**: به قازانج بوون؛ شیاو بوون؛
به‌که‌لک بوون.

صلاح دانستن: باش زانین؛ چاک زانین؛ به
شیاو و سوودمه‌ن زانین.

صلاح دیدن: باشت‌ر بینین؛ چات‌ر بینین؛ خاست‌ر
دین؛ شیاو و به قازانج دیتن.

صلاح کسی را خواستن: باشی/چاک که‌سیک
ویستن؛ خاسی که‌سسئ گه‌ره‌ک بوون؛
خوازباری قازانجی که‌سیک بوون.

به صلاح کسی بودن: بؤ که‌سیک چاک/باش
بوون؛ به خیر و قازانجی که‌سیک بوون.

صلاح‌اندیشی / salāhandîshî /: ها؛ [عربی/فارسی]
/اسم، کار و په‌وتی به باش زانین؛ تیرامان و
تیفکرین له‌مه‌ر کار و شیوازی دروست و
به‌هره‌داروه «دوستان این‌طور صلاح‌اندیشی کردند که
فعلاً شرکت را تعطیل کنیم؛ دوستان وایان به باش زانی
جاری شیرکت داخه‌ین»: **صلاح و مصلحت**

[گفتاری]

صلاح و مصلحت / salāh-o-maslahat /: [عربی]

عربی/صفت، رموزین؛ رموزن؛ مرداره‌و بووگ؛
مه‌رمووک؛ له‌ر و لاوار، گرژ و مؤن، زه‌رد
هه‌لگه‌راو، ره‌ش‌بین و داجه‌کاو.

صفر کیلومتر / sefrkilometr, -kilûmetr /:

امعرب/فرانسوی/صفت، ۱. سفر کیلومیت‌ر؛ وشک؛
تازه و نوی؛ به‌رپۆه نه‌چوو (سه‌بارت به ماشین)
«اتومبیل صفر کیلومتر؛ ماشین‌ی سفر کیلومیت‌ر»
۲. له‌ا/مجازی/بی‌نهموون؛ کال؛ کال و کرچ
«یک رییس صفر کیلومتر برامان فرستادند که از هیچ
خبر ندارد؛ به‌رپرستیکی بی‌نهموونیان بؤ ناردوین هه‌ر
ته‌قی سهری دی».

صفوف / sufûf, sofûf /: [عربی] جمع **صَف**

صفه / soffe, ha /: ها؛ [عربی/اسم، [ادبی] ۱. سه‌کۆ؛
دکه؛ دک؛ ده‌که؛ خواجه‌نشین ۲. شانشین؛
بالاخانه؛ ئۆده‌ی گه‌وره ۳. دالان؛ هه‌یوانی
سه‌رداپۆشراو.

صفر / safir /: عربی/اسم، فیشکه؛ گژه؛ گقه؛
هووره؛ لووره؛ ده‌نگی به‌رز و تیژ که به هوی
گوشاری نه‌کاوه‌وه له هه‌وادا به‌دی دی «صفر باد؛
صفر گلوله؛ فیشکه‌ی با؛ گژه‌ی گولله».

صقر / saqr, ha /: ها؛ [معرب از فارسی] /اسم، هولیلک؛
سه‌قر؛ چه‌رخ؛ بالداریکی راو‌که‌ره.

صلا / salā /: [عربی/اسم، [ادبی] جار؛ قاو؛ ده‌نگ؛
گاز؛ بانگ؛ هاواری بانگیشتن.

☐ **صلای عام**: جاری هه‌موانی؛ بانگی گشتی.

صلابت / salābat /: [عربی/اسم، [ادبی]

۱. [نامتداول] دژواری؛ سه‌خله‌تی ۲. دامه‌زراوی؛
پئ‌وه‌جییی؛ پته‌وی؛ قایمی؛ گورخی.

صلابه / sollābe /: ها؛ [از عربی] /اسم، سئ‌چوکلە؛
قولاو؛ چنگه‌ک؛ نه‌ک؛ ئه‌و ئامیره که له
قه‌ساوخانه گوشتی پیداه‌لده‌واسن.

☐ **به صلابه کشیدن**: [کنایی] له دار قه‌واخ
دان؛ کیشانه دار؛ چه‌رم ده‌ق کردن؛ دار
قه‌پان دان؛ له به‌ر ئازاری رپۆحی و
جه‌سته‌یی زۆردا دانان «می‌خواهی به خاطر

صلح‌اندیشی

صلاحیت / salāhiyyat، ها: [عربی] / اسم

لیوه‌شای؛ لیّهاتوویی؛ هیژایی؛ شیای؛ دۆخی هه‌بوونی مه‌رج و تواناییگه‌لی پتویست بۆ نه‌جامدانی کاریک «کسی که برای صندوقداری آمده بود صلاحیت لازم را نداشت؛ نه و که‌سه‌ی که بۆ ده‌خلداری هاتبوو لیوه‌شای پتویستی نه‌بوو».

هه‌روه‌ها: صلاحیت داشتن

صلب / solb: [عربی] صفت، [دبی] ۱. گت؛ سفت؛

تۆکمه؛ ره‌ق؛ به بیچمی خوگره‌وه که هاسان نه‌چه‌میته‌وه «سنگ جسم صلب است؛ به‌رد ماکیکی گنه» ۲. [نامتداول] پی‌وه‌جی؛ قایم؛ گورخ؛ پته‌و؛ په‌یت.

صلبیه / solbiyye: [عربی] / اسم، سپینه‌ی چاو؛ چه‌رمینه‌ی چاو؛ به‌شی لیفی، چر، سپی و بریقه‌داری چاو که ده‌ره‌کی‌ترین پۆشه‌نی گۆی چاو (بیجگه له گلینه).

صلح / solh: [عربی] / اسم، ناشتی؛ هاشتی؛

۱. دۆخیک که به هۆی کۆتایی هاتن یان نه‌بوونی شه‌ر و کیشه‌وه به‌دی دیت «اینک اروپا در صلح به سر می‌برد؛ ئیستا ئوروپا له ناشتیدایه» ۲. ته‌نایی؛ ته‌ناهی؛ ته‌بایی؛ کار یان ره‌وتی کۆتایی هینان به شه‌ر و گهلش «سرانجام زن و شوهر با پادرمیانی همسایه‌ها صلح کردند؛ له ناکامدا زن و شووه که به نیاوانجیگه‌ری دراوسیکان ناشتیان کرده‌وه» ۳. [حقوق] کاری ده‌ست کیشانی دادبه‌ر یان خاوه‌ن ماف له مافی خۆی له بابیی شتیک یان هه‌ر وا، هه‌روه‌ها: صلح شدن؛ صلح کردن

صلحبان / solhbān، ها: یان: [عربی] / فارسی] / اسم،

ناشتیوان؛ پاریزه‌ری ناشتی.

صلحجو / solhcū، ها: یان: [عربی] / فارسی] / صفت،

ناشتیخواز؛ هیمناهی‌تی‌خواز؛ خوازیاری ته‌ناهی و نارامشت: صلحخواه؛ صلح‌طلب

صلحخواه / solhxāh: [عربی] / فارسی] /

صلحجو

صلح طلب / solhtalab: [عربی] / فارسی] /

صلحجو

صلوات / salavāt: [عربی] دعا، سه‌لام؛ دروود؛

سه‌له‌وات؛ سه‌له‌واته؛ پرسته‌ی «اللهم صلّ علی محمد و آل محمد» به مانای (دروود و سه‌لامی خودا له سه‌ر پیغه‌مه‌بر و بنه‌ماله‌ی).

صلوات ختم کردن: سه‌له‌وات ناردن؛

سه‌له‌وات دان.

صلوات فرستادن: سه‌له‌وات ناردن: ۱. گوتنی

سه‌له‌وات؛ سه‌له‌وات دان ۲. [مجازی] به وت‌ووژ (زۆرت‌ر شه‌ره‌قسه) کۆتایی هینان «بس است دیگر، صلواتی بفرستید؛ به‌سه ئیتر، سه‌له‌وانیک بنیرن».

صلواتی / salavāti: [عربی] / صفت، ۱. سه‌له‌واتی؛

سه‌له‌واتی؛ شیای سه‌له‌وات «پدر صلواتی؛ باوک سه‌له‌واتی» ۲. [مجازی] خۆرای؛ مفته؛ مه‌جانی به‌لام پتویست به ناردنی سه‌له‌وات «در مناطق جنگی تلگراف صلواتی دایر شد؛ له ناوچه‌گه‌لی شه‌ردا تیلگرافی خۆرای دانرا».

صلوة / salāt: [عربی] /

صله / sele، ها: [عربی] / اسم، خه‌لاتی؛ ریزانه؛ شاباش؛ هه‌بودی؛ خه‌لات یان مالیک که به که‌سه‌ی ده‌دری.

صله‌ی رَحم: خزم‌دۆستی؛ می‌ره‌وانی و دلۆفانی

له‌گه‌ل خزم و که‌سان.

صلی الله / sallallāh: [عربی] دعا، [مخفف]

دروودی خودا له سه‌ری.

صلیب / salīb، ها: [مغرب از آرامی] / اسم، خاچ؛

چه‌لیپا؛ چه‌لیپ؛ چه‌قر؛ سه‌لیب؛ چه‌پ و راست:

۱. پیکه‌اته‌یه‌ک بریتی له دوو تیری راست و خه‌وتوو به بیچمی «†» که پيشووتر روومیگه‌ل بۆ سزادان و کوشتنی نه‌یارانیان که‌لکیان لی‌وه‌رده‌گرت ۲. په‌یکه‌ریکی دروست‌کراوه به بیچمی خاچ «در یک دست صلیب و در یک دست انجیل، وارد کلیسا شد؛ خاچ له ده‌ستیکی و ئینجیل

تامه له قهد و لقی برئ درهخت و گیاوه ده گیردرئ، به وشکی سفت و رهقه، به لام له تهرایی و ئاودا چه سپنه.

صمیم / samîm /: [عربی] اسم، [ادبی] ناخ؛ کانگا؛ نواجهرگه؛ بهشی ناوکی و بی گهردی هر شتی که له نیوانیدایه و تیکهل به هیچی تر نیه.

□ از صمیم قلب: [مجازی] له ناخی دلهوه؛ له کانگای دلهوه؛ له قوولایی دلهوه.

صمیمانه ^۱ / samîmâne /: [عربی] فارسی] صفت. گهرم؛ گور؛ بی گهرد؛ گهرم و گور؛ به تین «دوستی صمیمانه: دۆستایه تی گهرم».

صمیمانه ^۲: قید. گهرم و گور؛ به تین؛ له سه میروهانی و هاودلیه وه «او را صمیمانه در آغوش کشید: گهرم و گور گرتیه باوه شه وه».

صمیمی / samîmî /: [عربی] صفت. یه کدل؛ هاودل؛ کوک؛ جووت؛ نیوان خوش؛ به ین خوش «دوست صمیمی: دۆستی یه کدل». ههروه ها:

صمیمی بودن؛ صمیمی شدن

صمیمیت / samîmîyyat /: ها: [عربی] اسم. یه کدلی؛ هاودلی؛ هه ژهنگی؛ نیوان خوشی؛ دۆخ یان چۆنیه تی نیوان خوش و ته با بوون «کاری که کرد حاکی از صمیمیت بود: ئه و کاره کردی نیشاندهری یه کدلی بوو».

صنار / sannār /: [فارسی] یونانی از لاتینی] جمع **صددینار**

□ **صنار سه شاهی**: [گفتاری] قهره پوول؛ چوار قهران؛ پاره به کی کهم و بی بایه خ «این صنار سه شاهی که به هیچ جای زندگی ما نمی رسد: ئه م چوار قهرانه خۆ بهش هیچیکمان ناکا».

صناری / sannārî / جمع **صددیناری**

صناعات / sanā'at, senā'at /: [عربی] جمع **صناعت**

صناعت / sanā'at, senā'at /: ها: صناعات: [عربی] اسم، [ادبی] پیشه؛ پیشه سازی «گفت: من این

له و ده ستیدا، هاته نیو کلێسه وه» ۳. نه خشی به شیوه ی چه پ و راست «به روی سینه اش صلیب کشید: له سه ر سینگ ی چه لپای کیشا» ۴. [نجوم] خاچی باشووری؛ وینه یه کی گهردوونی گچکه به گه له ک رووناکیه وه که له ته گۆی باشووریدایه و چوار ئه ستیره گه شه که ی وه ک چه لپا ده نویتن: **صلیب جنوبی**

□ **صلیب جنوبی** ☞ **صلیب ۴-**

صلیب سرخ ☞ **صلیب سرخ**

صلیب شمالی ☞ **قو ۱-**

□ **به صلیب کشیدن**: به چوارمیخه دا کیشان؛ چوارنیه کیشان؛ به میخه وه کردنی ده ست و پای که سیک له سه ر خاچی هه لدراو «عیسی را به صلیب کشیدند: عیسیان به چوارمیخه دا کیشا».

صلیب سرخ / salibesorx /: [عرب] فارسی] اسم. خاچی سوور: ۱. نیشانه یه ک به شیوه ی خاچ (+) به رهنگی سوور که هیمای ریکخواه یه کی بهم ناوه یه ۲. ریکخواه یه کی جیهانی که کاری یارمه تی گه یاندن به گه زهنگازانی شه ر یان ته گهره ی سروشتیه ۳. هه ر یه که له لقه گه لی ئه و ریکخواه یه.

صلیب شکسته / salib(e)şekaste /: [عرب] فارسی] اسم. خاچی شکاو؛ نه خشیکی وه کوو خاچیکی به دوو سه ردا شکاو بهم شیوه ☞ که له نه خشگه لی جوانکاری هۆزگه لی که ونا رادا زۆر باو بووه و له ده کانی ۱۹۲۰ ی زایینی دا بوو به دروشمی نازیه کانی ئالمان.

صلیبی / salibî /: [عرب] صفت. ۱. خاچی؛ سه لیبی؛ چه لپایی؛ پتوه ندیدار به خاچه وه ۲. ها: بان / [مجازی] خاچیه رست.

صماخ / somāx /: [عربی] اسم. پرده ی گوش **پرده**

صمغ / samq /: ها: [عربی] اسم. جهوی؛ جه وگ؛ که تیره؛ هه نگویره؛ هه نگوژه؛ زه مق؛ به ره ژ؛ گهرجن؛ ماکیکی لینجی بی بۆن و

صناعت دانم: گوتی: من ئەم پیشە دەزانم.

صنایع / 'sanāye': [عربی] جمع صنعة

صنایع دستی: پیشەیی دەسکرد:

۱. پیشەیی وا که لە دەستی مرۆ و ئامیز و ماشینی ساکار کەلک وەر دەگیردرێ
۲. بەرھەمی وەھا پیشەگەلیک.

صنایع سبک: پیشەسازی سووک؛ دامەزرێاو و پێخراوە گەلیک کە بەرھەمی سووک و چکۆلەیان ھەیە.

صنایع سنگین: پیشەسازی قورس؛ دامەزرێاو و کارخانەگەلی بەدیھێنانی بەرھەمی گەورە و قورس (وەک فرۆکەسازی).

صنایع نظامی: پیشەسازی چەکداری؛ پیشەگەلیک کە بە دروستکردنی ئامیزێ شەپۆە خەریکن.

صنچ / 'senc': [مەرب از فارسی] سنج

صندل / 'sandal': [سم. ۱. /ھا/ [فرانسوی]

قاپ قاپ؛ قاپ قاپە؛ سۆل؛ چەشنی پێلاو بە تەختەیک لە ژێر و سیرمیک لە سەر ھوێ

۲. /ھا/ [مەرب از سنسکریت] سەندەل؛ گینۆ؛ گینۆ؛ درەختی ھیندی بە ڕەگ و ڕیشەیی تال تال و گەلای نووک تیزی بەرامبەر یەک و گۆلی بچووکی کۆمەل و ھیشووی درێژ و دەنکی سەھوژ ھوێ کە بۆ دەرمانی نەخۆشی دڵ باشە ۳. چێوی ئەو دارە کە تووژی دەر ھوێ سی و ناو ھەکی لیمۆیی ڕەنگ و قورستر و چەرترە و بۆنێکی توند و خۆشی ھەیە و بەنرخە.

صندلی / 'sandali': [مەرب/سم، سەندەلی؛

سەنگەلی: ۱. ئەسکەمل؛ ئەسکەملە؛ ئەسکەملی؛ چواربەن؛ چواربەندە؛ ڕوونشتەک؛ قورسی؛ کورسی؛ ئامیزیک بە پایەگەلیکەو بۆ دانیشتنی یەک کەس بە سەر یەو «صندلی را پیش کشید و نشست: ئەسکەملەکی ھێتایە پیشەو و لە سەری دانیشت» ۲. جێگای دانیشتن لە ناو ماشین،

قەتار و وەک ئەوانەدا «صندلی مرا به یک نفر دیگر هم فروخته اند: سەندەلی ھەکی منیان بە کەسیکی تریش فرۆشتوو» ۳. /مجازی/ پلە و پایە «تووری بە صندلی ریاست چسبیده که انگار ارث پدرش است: وەھا پالی داوہ بە سەندەلی سەرۆکایەتیەو ئیزی میراتی باوکیەتی».

صندلی الکتریکی: ئەسکەملی ئیلکتریکیی؛ چەشنی چواربەندی کەنازیی بۆ کوشتنی تاوانباران، کە ڕەوتی بەھیزی کارەبای تی دەخری.

صندلی تاشو: چەشنی ئەسکەمل کە پێیەکانی و جێ دانیشتنەکی لە سەر یەک قەد دەبن و ویکرا خر دەبێتەو.

صندلی تحصیلی: جۆری سەندەلی بە دەستەیی پتر لە لای راستەو کە ڕووبەری سەر ھوێ ئەو دەستەپانە و بە شیوہی میژۆکەییە: صندلی دستەدار

صندلی چرخان: چەشنی ئەسکەمل کە جێ دانیشتنەکی لە سەر خولەکیک سوور دەخوا.

صندلی چرخدار: ئەسکەملی ڕووبەر ھوێدار بۆ نەخۆشی کە لە پێ کەوتوو.

صندلی دستەدار: ۱. چەشنی ئەسکەمل کە لە لایەن راست و چەپ ھوێ دەستەیی ھەیە و دەکرێ باسکی لە سەر دانێی ۲. صندلی تحصیلی

صندلی راحتی: جۆریک ئەسکەمل بە نیشتنگە و جێ پالی نەرمەو.

صندلی گردان: چەشنی ئەسکەمل بە پایەیی چەرخدار ھوێ بۆ گواستەو.

صندلی لەستانی: ئەسکەملی لەھستانی؛ جۆری سەندەلی چێوین بە نیشینگەیی خر و چوار پایەیی باریکەو.

صندوق / 'sandûq, sandoq': [ھا/ [مەرب از

فارسی] سم، سنووق؛ سندوقو؛ سنووق؛ سنووق:

له مال که سندووق و جل و بهرگ و شتی به بایه خی تیدا هه لده گرن.

صندوقدار / sandûqdār, sandoq- / **امعرب** / فارسی / اسم. ده خلداری؛ سنووقدار: ۱. که سی که بهرپرسی ناگاداری له پاره یان ده خلی ریخراوه یه که ۲. که سی که له فروشگه ییکدا، بایی شتومه کی فروشراو له سه نیاران ده ستینی.

صندوقداری / sandûqdārī, sandoq- / **امعرب** / فارسی / اسم. ده خلداری؛ سنووقداری؛ ناگاداری له پاره ی ریخراوه یه ک و دان و سانی پوول بهو که سانه ی که لیتی ده کهن.

صندوقه / sandûqe, sandoqe / **امعرب** / فارسی / اسم. ۱. قدیمی / په راسووبه ند؛ قه فسینگ؛ ده فیه سینگ؛ په راسی ۲. / لها / معماری / دیواری ناو خالی؛ دیواری پووک.

صن / son' / **عربی** / اسم / ادبی / چی؛ ساز؛ دروست؛ درووس؛ خه لق؛ به دیهینهری؛ داهینه ری؛ کار و رهوتی به دیهیتان؛ سیورانن؛ خولقاندن؛ چی کرن.

صنعت / san'at / **عربی** / اسم. پیشه سازی؛ کسب؛ کسپ؛ کسم؛ کرگار: ۱. / لها؛ صنایع / کاری بهرهمه هیتان که به شوینگری له رهوش، ئامۆژه و قانوننگه لی تایبهت به خۆیه وه ئه نجام بدریت ۲. شیوه و شیواز و بنه مای وه ها کاریک ۳. کاری چیکراو به ماشین و به شیوه ی گۆرانی ماکی خاو به پیته وای دروست کراو.

صنعتدار / san'atdār, / **ها؛ ان؛** / **عربی** / فارسی / اسم. خاوهن پیشه؛ کهس یان گرۆی خاوهن ریخراوه گه لی پیشه یی (وهک هیلی ئاسن، کارخانه ی ماشین سازی و...) .

صنعتکار / san'atkār, / **ها؛ ان؛** / **عربی** / فارسی / اسم. / گفتاری / پیشه ساز؛ که سی که ژبانی به پیشه سازی بهرپوه ده چی.

۱. چه که زه؛ مه ساه؛ مه ساهه؛ خه زنه؛ مه حفه ره؛ جه عبه یه کی دهرگادار بو هه لگرتنی شت یان پوول «صندوق لباس؛ صندوق پول؛ سووقی گنج؛ سندووقی پاره» ۲. ریخراوه یه ک بو پاشه کهوت، وام یان هورمی مالی «صندوق باز نشستگی؛ صندوق پس انداز؛ سندووقی وه نیشته یی؛ سنووقی پاشه کهوت» ۳. شوینی دان و گرتنی پاره له ریخراوه یه کدا (وهک بانک) «پول را بدهید صندوق: پاره که بدن به سنووق».

□ **صندوق پست؛ سنووقی پۆست؛ سندووقیک** که نامه ی پۆستی تی ده خهن.

صندوق پستی؛ سنووقی پۆستی؛ سنووقیک له مه زربنگه ی پۆستدا که کارگیری پۆست، نامه گه یشتوو هکانی بو تی ده خا تا خاوهن سندووق (کهس یان ریخراوه یه ک) هه لیگری.

صندوق رأی؛ سندووقی را؛ سنووقی دهنگ؛ سنووقیک که ئه وانه ی که دهنگ ده دهن، قافه زی رای خۆیانی تی ده خهن.

صندوق صدقات؛ سندووقیک بو وهر گرتنی یارمه تی خه لک له جیگایه کی گشتی یان بوار گه یه کدا.

صندوق عقب؛ سنووقی دوا؛ جیگایه کی سندووق ئاسا له پشته وه ی ماشین ساری، بو دانانی شتومه ک.

صندوق نامه؛ سندووقی نامه؛ سنووقیک له بهر مالدا بو تی خستنی نامه ی گه یشتوو بو دانیشتوانی.

صندوق نسوز؛ سنووقی نه سووز / نه سوچ؛ سندووقیکی پۆلایی که له بهر امبه ر گر و تینی ناو ره وه بهر گه ده گری.

صندوقچه / sandûqçe, sandoq- / **ها؛** / **امعرب** / فارسی / اسم. مجری؛ سنۆقه؛ سندووقی چکۆله.

صندوقخانه / sandûqxāne, sandoq- / **ها؛** / **امعرب** / فارسی / اسم. هیسخان؛ هیسخانه؛ پیسخان؛ وچخانه؛ هۆده یان هه ماریکی چکۆله

صنعتگر / san'atgar, ها:ان / [عربی/فارسی/اسم، پیشه‌ساز: ۱. که‌سَنی که له‌گه‌ل شیوه و شیواز و بنه‌ماگه‌لی پیشه‌یه‌کدا ئاشنایه ۲. که‌سَنی که به کاریکی پیشه‌سازی ژیانی به‌پژوه ده‌چی.

صنعتی / san'atî / [عربی] صفت. پیشه‌سازی: ۱. سهر به پیشه‌سازیوه «ماشین‌الات صنعتی: ماشینگه‌لی پیشه‌سازی» ۲. خاوه‌ن پیشه، به‌تایبته پیشه‌ییک به ماشیننی پیشکه‌وتوو به‌پژوه بچی «شهرک صنعتی: شاروچکه‌ی پیشه‌سازی».

صنف / senf, ها: صنف؛ اصناف / [عربی/اسم، پۆل؛ ده‌سته؛ به‌ره؛ هاو‌پیشه؛ کۆمه‌لی له ئەندامانی پیشه‌یه‌کی دیاریکراو «صنف نجار؛ صنف نانوا؛ پۆلی چۆتاش؛ ده‌سته‌ی نانه‌وا».

صنفي / senfi / [عربی] صفت. هاو‌پیشه‌یی؛ پیوه‌ندی‌دار یان سهر به پیشه‌یه‌ک «فعالیت صنفی: چالاکی هاو‌پیشه‌یی».

صنم / sanam, ها: اصنام / [عربی/اسم، /دبی] بت؛ بوت؛ بته؛ پت؛ په‌یکه‌ری مرۆ یان ههر شتیکی‌تر به نیشان‌ه‌ی هیزی ئاسمانی.

صنوبر / senowbar, seno:bar / ها:ان / [معرّب از یونانی/اسم، نه‌وژ؛ نه‌وز؛ ناژین؛ ناز؛ ناژ؛ ناژوو؛ ناجوو؛ سنه‌ویه‌ر؛ ناوی چهند جۆره‌ داری ههمیشه سه‌وزی سه‌رده‌سی‌ره به گه‌شکه‌ی خیراوه که له پیشه‌سازی‌دا له چپوه‌کسه‌ی که‌لکی زۆر وهرده‌گرن.

صنوبری / senowbarî, seno:barî / [معرّب صفت. نه‌وژی؛ ناژینی: ۱. سهر به ناژینه‌وه ۲. وه‌کوو سنه‌ویه‌ر.

صنوف / sunûf, sonûf / [عربی] جمع صنف **صواب** / savâb, ها: / [عربی/صفت، /دبی] دروست؛ درووس؛ راست؛ پاس. به‌رانبهر: خطا «فکر صواب: بیرى دروست».

صوابدید / savâbdîd / [عربی/فارسی/اسم، په‌سند: ۱. کاری لیکۆلینه‌وه له دروستی و

نادروستی، چاکى یان خراپى کارێک ۲. بیر و برۆایه‌ک که به‌م شیوه‌ بگوتری.

صوب / sowb, so:b / [عربی/اسم، /نامتداول/ لا؛ لایه‌ن؛ ئالی؛ سۆ؛ به‌ره‌وگه؛ نک.

صوت / sowt, so:t / [عربی/اسم، ها: اصوات / [عربی/اسم، ده‌نگ؛ دنگ: ۱. سه‌دا ۲. /فیزیک/ وزه‌یه‌کی میکانیکی که به گوشاری شه‌پۆلی په‌یتا په‌یتای درێژ له شوێنیکدا (وه‌ک ه‌وا) بلاو ده‌بێته‌وه ۳. /دستور/ الف) وشه‌یه‌ک که خۆشحالی، توو‌په‌یی، سه‌رسوو‌پماوی، وه‌په‌زی و... ی بیژهر نیشان ده‌دا (وه‌ک: به‌هه، ئاخ، په‌کوو ...) ب) وشه‌یه‌ک که نیشانده‌ری ده‌نگی‌که (وه‌ک جیزه‌جیز، ته‌قه‌ته‌ق).

صوت‌شناسی / sowtšenâsî, so:t- / [عربی/فارسی/اسم، ده‌نگ‌ناسی؛ زانستی لیکۆلینه‌وه له چی‌کردن، وه‌گرتن، راگواستن و شوینه‌مای ده‌نگ.

صوتی / sowtî, so:tî / [عربی] صفت. ده‌نگ‌دار: ۱. ده‌نگی؛ پیوه‌ندی‌دار یان سهر به ده‌نگه‌وه «ارتعاش صوتی: له‌ره‌ی ده‌نگی» ۲. به‌ ده‌نگه‌وه «بمب صوتی: بومی ده‌نگ‌دار».

صور / sovar / [عربی] جمع صور **صور** / sûr, ها: / [عربی/اسم، /دبی] ۱. شه‌پیوو‌ر؛ بۆق؛ شووت؛ ئامرازى ئاگادارکردنى ده‌نگ‌دار ۲. بۆری؛ بۆریه؛ که‌په‌نا؛ توو‌تووک؛ مۆزىقا؛ سازىکی کانیایى گرۆقه‌ری درێژۆکه‌یه، بنه‌که‌ی هه‌راو ده‌بێته‌وه، فووی پێدا ده‌که‌ن ده‌نگی‌کی گر و به‌رزى لێ دى.

☐ **صور اسرافیل**: سووری ئیسرافیل؛ شه‌پیوو‌ریکه وه‌ک ده‌لێن له‌ پۆژى په‌سلاندا فریشته‌یه‌ک به‌ ناوی ئیسرافیل فوویه‌کی زۆر به‌ قه‌وه‌تی پێدا ده‌کا، هه‌موو مردووانى پێ زیندوو ده‌بنه‌وه.

صورت / sûrat / [عربی/اسم، ۱. /ها/ ده‌م و چاو؛ ده‌م‌چه‌و؛ روو؛ دیم؛ دیمه‌ن؛ رو‌خسار؛ چار؛ چیره؛

ئه‌گه؛ هه‌گه «در صورتی که خواست برود، مانعی ندارد: هات و ویستی برؤا، قه‌ی ناکا»
 ۲. ئه‌گه‌رچی؛ که‌چی؛ له‌حالی‌کدا «نخواست بماند، در صورتی که کار خوبی داشت: نه‌یویست بمی‌نیتسه‌وه، ئه‌گه‌رچی کاریکی چاکیشی هه‌بوو».

□ صورت برداشتن: سیاهه‌گرتن؛ سیایی‌گرتن؛ نووسین و ته‌یارکردنی سیاهی له‌شتانیک.
 صورت پذیرفتن: /ادی/ پرودان؛ ئه‌نجام بوون؛ شه‌میران؛ مه‌شان؛ قه‌دان؛ کودان؛ ئه‌نجامدران؛ به‌گا ئامه‌ی.

صورت خوبی / خوشی نداشتن: /مجازی/ جوان نه‌بوون؛ باش نه‌بوون؛ شیاو نه‌بوون؛ ناشیرین بوون (ی کار یان کرده‌وه‌یه‌ک) «این موضوع را تمام کنید، صورت خوبی ندارد: ئه‌م بابه‌ته بپرئه‌وه، جوان نیه».

صورت خود را با سیلی سرخ کردن: /کنایی/ لامل به‌زیله سووره‌و کردن؛ کراس پشت‌و‌پروو کردن؛ به‌تیکۆشان و په‌نجی زۆر هه‌ژاری و نه‌داری خۆ نیشان نه‌دان.

صورت دادن: ۱. ئه‌نجام‌دان؛ قه‌داندن؛ کوداندن؛ مه‌شاندن؛ شه‌میراندن «کارش را صورت داد: کاره‌که‌ی ئه‌نجام‌دا» ۲. سیاهه‌دان؛ سیایی دان «صورت خرجایی را که کرده بود به دستم داد: سیاهه‌ی ئه‌و خه‌رجانه‌ی کردبووی دا به ده‌ستمه‌وه».

صورت‌برداری / sūratbardārī، ها: /عربی/ فارسی/ اسم، سیاهه‌گری؛ کار و په‌وتی ریزکردنی پتپرستی یه‌ک‌به‌یه‌کی به‌شگه‌لی کۆمه‌لیک «صورت‌برداری از اموال شرکت: سیاهه‌گری له‌دارایی شه‌ریکه».

صور تجلسات / sūratcalasāt: /عربی جمع صور تجلسه صور تجلسه

صور تجلسه / sūrat(e)calase، ها: صور تجلسات: /عربی/ اسم، نووسراوه‌یه‌ک که کورت‌ه‌ی پرووداو یان

ری؛ روه؛ ئه‌و به‌شه له‌سه‌ری گیانه‌وه‌ر به‌تایبه‌ت مرؤ که ده‌م، چاو، گۆنا و لووت ده‌گریتسه‌وه
 ۲. /ها: / صور؛ شیوه؛ بیچم و پیکه‌هاته‌ی شتیک که له‌ماکه‌ خاوه‌که‌ی جوئی ده‌کاته‌وه «سنگ را به صورت آدم در می‌آورد؛ به‌ردی به‌شیوه‌ی مرؤ ده‌ردینا» ۳. /مجازی/ شیواز؛ دۆخ؛ بار «برخورده‌ش صورت بسیار زندهای داشت: جوولانه‌وه‌ی شیوازیکی زۆر ناحه‌زی بوو» ۴. /ها: / ریاضی/ سه‌ر؛ سه‌ری که‌رت؛ به‌شی سه‌رووی هیللی که‌رت. به‌رامبه‌ر: مخرج ۵. رواله‌ت؛ به‌شی ده‌روه و دیاری شتیک «صورت ماجرا این است، اما حقیقت چیز دیگری است: رواله‌نی پرووداوه‌که‌ ئه‌مه‌یه، به‌لام راستیه‌که‌ی شتیکی‌تره» ۶. /ها: / سیایی؛ سیاهی؛ سیاهه؛ نووسراوه‌یه‌ک که‌ چۆناوچۆنی کار یان ناو و نیشانی مال یان که‌سانیکی تیندا راگه‌یه‌نده‌راوه «صورت اموال؛ صورت دارایی؛ سیایی مال؛ سیاهه‌ی دارایی» ۷. /صور/ /قدیمی/ وینه؛ نیگار؛ سیما؛ به‌تایبه‌ت وینه‌ی چاری مرؤ ۸. /مجازی/ بیچم؛ ته‌شک؛ ته‌ژ ۹. سوورته؛ سه‌ر؛ وینه له‌وه‌ره‌قی کایه‌دا ۱۰. نه‌قش؛ نه‌خش؛ شکل؛ بیجمی به‌ده‌ست‌کیشراو ۱۱. /مجازی/ پروومه‌تی خوشیک؛ دیمه‌نی جوان ۱۲. که‌له‌خ؛ په‌یکه‌ر؛ گۆفده ۱۳. /قدیمی/ بت؛ بوت.

□ صورت جلسه صور تجلسه

صور حساب صور تحساب

صور ظاهر: رواله‌ت؛ بیچم یان دۆخی ده‌روه‌ویی «از صورت ظاهر نمی‌شود قضاوت کرد: رواله‌ت شهرت نیه».

صور فلکی: /نجوم/ وینه؛ کۆمه‌له‌یه‌ک له‌ئه‌ستیران که به‌پی‌ی شیوه‌ی رواله‌ت‌یان به‌شتیک چاوان و به‌و ناوه‌ ناویان نراوه (وه‌ک هه‌ژدیه‌ا، سه‌گ، ورج و...) .

صور مسأله: ئه‌وه‌ی گرنگی بابه‌ت و پرس‌ی له‌باروه‌ه پروون ده‌کاته‌وه و په‌رسقی نیازه.
 در صورتی که: ۱. هاتو؛ ئه‌گه‌ر؛ ئه‌ر؛

وتووژی نیو دانیشتنیکی تیدا دهنووسن.

صورتحساب / sūrathesāb, ها: / عربی / اسم, نووسراوه یه که نرخى کالا و خزمه تگه لى سنراوى تیدا تۆمارکراوه.

صورت سازی / sūratsāzī, ها: / عربی / فارسی / اسم, ۱. [مجازى] به لگه تاشى؛ کاره په هاتى هه لبه ستنى به لگه ی حه سابى مالى «کارپرداز ما دوپست هزار تومان صورت سازی کرده بود: کارگیر هه که مان دوو سهد هزار تمه ن به لگه تاشى کردبوو» ۲. [قدیمی] وینه گهرى؛ دیمه ن کیشى؛ چار کیشى.

صورتک / sūratāk, ها: / عربی / فارسی / اسم, ماسک؛ ماسکه؛ پۆشه نیک به بیجمى روى مرؤف یان حه یوان، که زۆتر له کارناوال و نومایشدا به سر و چاویه وه دهبه ستن.

صورتگر / sūratgar, ان: / عربی / فارسی / اسم, [ادبی] نیگارفان؛ نیگار کیش؛ وینه کیش؛ وینه گهر؛ نهقاش، به تایبته نه ققاشى که چیره ی مرؤ ده کیشى.

صورتگرى / sūratgarī, ها: / عربی / فارسی / صفت, [ادبی] وینه کیشى؛ نیگارفانى.

صورتمجلس / sūratmacles, ها: / عربی / اسم, ۱. گوزارشى فهرمى سه باره ت به رووداو یک ۲. نووسراوه یی که هه موو رووداوى نیو کۆرکی تیدا دهنووسن.

صورت وضعیت / sūratvaz'ıyyat, ها: / عربی / اسم, ۱. گوزارشیک له مه ر چۆنه تى به ره و پیش چوونى چالاکیه کی ساختومانی یان به ره هم هینه رى ۲. نووسراوه یه که سه باره ت به چۆنه تى بار و دۆخى ریخراوه یه که.

صورتى / sūratī, ها: / عربی / اسم, چیره یی؛ چیره یی؛ چیره؛ حویل؛ کنووشک؛ کولکولى؛ په مه یی؛ ئالى کال؛ ئالى ئاچخ؛ په نگى سوورى کال، تیکه لیک له سوور و سپى. ههروه ها:

صورتى رنگ

صورتى ^۱: صفت. چیره یی؛ چیره یی؛ چیره؛ حویل؛ کنووشک؛ په مه یی؛ دووى؛ به په نگى چیره بیه وه.

صورى / sūrī, عربى / صفت. ۱. سوورى؛ پیوه ندیدار به رواله ته وه «منطق سورى؛ مه نطقى سوورى» ۲. پیوه ندیدار به رواله ته وه «عارفات سورى؛ خولكى رواله تى» ۳. ناراستى؛ درووى؛ دروینه؛ نه به راست «معامله ی سورى؛ سه وداى رواله تى».

صوفى / sūfī, ها: ان: / عربى / صفت. سووفى؛ شوپنگرى هه ر یه که له ئایینگه لى سووفیان. **صوفیانه** ^۱ / sūfīyāne, عربى / فارسی / صفت. سووفیانه؛ وه ک سووفیگه ل «زندگى صوفیانه؛ ژيانى سووفیانه».

صوفیانه ^۲: قید. سووفیانه؛ به شیوه ی سووفیان «صوفیانه پشت پا به تعلقات دنیوى زد: سووفیانه پشتی له بهنده وارى دنیا کرد».

صوفیگرى / sūfigarī, عربى / فارسی / اسم, سووفیه تى؛ سووفیگه رى؛ ئامۆژه یه کی عیرفانى له باره ی په یوه ندى خودا و مرؤف و په نگه ی ناسینى خوداوه.

صوفیه / sūfiyye, عربى / اسم. سووفیان؛ سووفیگه ل؛ سووفی؛ سووفیل؛ شوپنگرانى سووفیه تى.

صولت / sowlat, so:lat, عربى / اسم, [ادبی] ۱. شکۆ و گه وره یی؛ فه ر و شکۆ؛ سام ۲. [قدیمی] سه ختى؛ سه خله تى؛ سۆله؛ دژوارى.

صومعه / sowme'e, so:me'e, ها: / عربى / اسم, په رستینگا؛ په رستگا؛ بینایه که ته رکه دنیا یان تیدا ده ژین «بیشتر صومعه های چینی و ژاپنى در کوهستانها ساخته شده است: زۆترى په رستینگاکانى چینی و ژاپونى له چیدا کراونه ته وه».

صهیونیست / sahyūnist, ها: / فرانسوى / صفت.

«می گویند او را صیغه کرده است: دهلین سیغه ی کردووه» ۲. /ها/ [شیعه] سیغه؛ سیغه؛ سیغه یی؛ ژنی که به شیوه ی کاتی ماره یان کردبی «یعنی حاضر شده صیغه ی او بشود؛ یانی ملی داه بیته سیغه ی نه؟» ۳. /اسلام/ وشه و زاراه گه لیک که گوونی بؤ ماره کردن پیویسته ۴. /ها/ [دستور] پیکهاته «صیغه ی ماضی: پیکهاته ی پاردوو» ساخت - ۴

□ صیغه شدن: [شیعه] سیغه بوون؛ بوونه سیغه؛ بوونه هاوسه ری کاتی پیایک. صیغه کردن: [شیعه] سیغه کردن؛ کردنه سیغه؛ ژنی به هاوسه ری کاتی خو دهره یان. صیغه ای /sîqe'i/ [عربی/ فارسی] صفت. [شیعه] سیغه یی؛ سیغه یی؛ پیوه ندیدار یان سر به سیغه وه. به رانبر: عقدی «زن صیغه ای ارث می برد؛ ژنی سیغه یی میراتی پی ده گا؟»

صیفی /seyfî/ جات: [عربی/ اسم] شیناورد؛ تهره کال؛ هر یه که لهو سهوزی و میوه یانه که له بیستان ده چینرین، زوربه یان یه کسالهن و زورتریش له هاویناندا شین دهن: سیفی

صیفی جات /seyfîcât/ [عربی/ از عربی] جمع صیفی

صیفی کاری /seyfîkârî/ [عربی/ فارسی/ اسم] تهره کالی: ۱. شیناوردی؛ بووسان کالی؛ کار و رهوتی تهره کال کردن؛ کیلان و چاندنی سهوزی و میوه ی هاوینی ۲. /ها/ بیستان؛ بیسان؛ کیار؛ زهونج که تهره کالیان تیدا کردووه. ههروهه: صیفی کار

صیقل /seyqal/ [عربی/ اسم] ساو؛ بریقه؛ بریکه؛ خوئمال؛ زای؛ کار یان رهوتی بریقه دارکردنی شتیک. ههروهه: صیقل خوردن؛ صیقل دادن

صیقلی /seyqalî/ [عربی] صفت. بریقه دار؛ بریکه دار؛ به روویه کی ساف و لووس به بؤنه ی ساوینی زوره وه.

سه هیونیست: په رهو یان شوینگری سایونیسم. صهیونیستی /sahyûnistî/ [فرانسوی] صفت. سه هیونیستی؛ پیوه ندیدار یان سر به سایونیسمه وه «حکومت صهیونیستی: ده سه لاتداری سه هیونیستی».

صهیونیسم /sahyûnîsm/ [فرانسوی/ اسم] سه هیونیسم؛ بزووتنه وه ی ره گه زهرستی جووله که بؤ پیکه هینان و په ره پی دان به ولاتیکی یه هوودی له فله ستیندا.

صیاد /sayyād/ ها: ان: [عربی/ اسم] ۱. ماسیگر؛ ماسیگیر؛ ماسیقان؛ ماساوغیر ۲. [قدیمی] نه چیروان؛ نیچیرقان؛ نیچیرقان؛ پرایار؛ رافیار؛ پراوکر؛ پراچی؛ سه یقان؛ سه یاد.

صیام /siyām/ [عربی/ اسم/ ادبی] به رۆژوویی؛ رۆژگه وان؛ رۆژیه وان؛ رۆچه وان؛ کاری رۆژووگرتن.

صیانت /siyānat/ [عربی/ اسم/ ادبی] چاودیری؛ ناگاداری؛ پاسه وان؛ که توانی؛ کاری پاراستن «قرار است در راه صیانت از جان و مال مردم بکوشند؛ بریار وایه له ریگه ی چاودیری له گیان و مالی خه لکی بکوشن».

صیت /seyt, sît/ [عربی/ اسم/ ادبی] ناوبانگ؛ دهنگان؛ ناوازه؛ ناوداری «صیت شهامتش در همه جا پیچیده بود: ناوبانگی بویری نه وه له هه موو شوئنیکیا دهنگی دابووه».

صیحه /seyhe/ [عربی/ اسم/ ادبی] هاوار؛ ههرا؛ قال؛ فه رایا؛ داد.

صید /seyd/ [عربی/ اسم] راو؛ پاف؛ راه: ۱. راه ماسی؛ کار و رهوتی گرتن و راوکردنی ناوژی «صید ماهی؛ راوی ماسی» ۲. /ها/ نه وه ی له ناوژیان که راو ده کری «امسال صید خوب نبود؛ نه وسال راو باش نه بوو» ۳. [قدیمی] نه چیر؛ نیچیر؛ نه چیر. ههروهه: صید شدن؛ صید کردن

صیغه /sîqe/ [عربی/ اسم] ۱. [شیعه] سیغه؛ سیغه؛ لفگری کاتی بؤ ماویه کی دیاریکراو

ص

ضامن / zāmen ، ها: [عربی] اسم زمان:

۱. دهسته‌هر؛ دهست‌وهر؛ دانه‌هر؛ بهر عوده؛

تهله‌فیزیونی به دروست‌کردنی نیشانه
(سیگنال)ی مغناتیسی له سهر شریت
یان دیسکیک.

ضبط صوت /zabtesowt, -so:t/ [عربی]
اسم. ۱. کار و رهوتی تۆمارکردنی دهنگ
۲. /ها/ شریته؛ زهفته؛ ئامرازی بلاوکردنه‌وه
و تۆمارکردنی دهنگ به‌سهر نه‌واره‌وه.

ضبط و ربط /zabt-o-rabt/ [عربی] اسم.
رېک‌وپېکې؛ ته‌کووژی؛ دوزنه.

ضبط و ربط کردن؛ به‌رپوه بردن؛
گه‌راندن؛ سامان دان؛ سهرپهرشتی کردن؛
ئه‌وه‌په‌سارنه‌ی «به‌ته‌های همه‌ی کارها را
ضبط و ربط می‌کند؛ به‌تاقی ته‌نی همه‌موو
کاره‌کان به‌رپوه ده‌با».

ضبطی /zabtî/ [عربی] صفت. گیراو «حراج
کالا‌های ضبطی؛ هه‌راجی کالا گیراوه‌کان».

ضجه /zacce, -ha/ [عربی] اسم. ناله؛
زمنانه‌نا؛ کاره‌کار؛ گور-گور؛ کولووز؛
کرووزه و نووزه؛ که‌وگری؛ شین و زاری به
دهنگی به‌رز.

ضجه زدن؛ کالین؛ زارین؛ زاریان؛
زمیهتن؛ زمین؛ زمایش؛ رۆ-رۆ کردن؛
به‌دهنگی به‌رز شین و شه‌پۆر کردن
«دخترش طوری ضجه می‌زد که دل آدم کباب
می‌شد؛ کچه‌که‌ی وه‌ها ده‌کالی دلی بۆ
ده‌هاته‌سو».

ضخامت /zexāmat, zaxāmat/ [عربی]
اسم. ئه‌ستووری؛ ستووری؛ کولوفتی؛ کلفتی؛
گازره؛ گازره؛ گازاره «ضخامت میله را اندازه گرفت؛
ئه‌ستووری میله‌که‌ی پتوا».

ضخیم /zaxīm/ [عربی] صفت. ئه‌ستور؛ ستور؛
قۆل؛ قایم؛ کلفت؛ کولوفت؛ به‌گازره؛ به
کوته‌ره‌ی زۆروه «کتاب ضخیم؛ پارچه‌ی ضخیم؛
کتیبی ئه‌ستور؛ پارچه‌ی قایم».

ضد /zed(d)/ [عربی] صفت. دژ؛ دش؛

ضایع /zāye' / [عربی] صفت. خراب؛ خراو؛ فیرپۆ؛
خه‌سار؛ زایه؛ به‌تره‌ف؛ به‌تلاو؛ هه‌پش؛ هه‌رز؛
هه‌ده‌ره.

ضایع شدن؛ مه‌رکین؛ خراپان؛ له‌کیس
چوون؛ زایه‌بوون؛ به‌فیرپۆ چوون؛ له‌نیو
چوون؛ ژ ده‌ست چوون.
ضایع کردن؛ هه‌ماندن؛ هه‌پشانندن؛
مه‌رکاندن؛ مه‌زاختن؛ به‌خه‌سار دان؛ خراپ
کردن.

ضایعات /zāye'āt/ [عربی] اسم. ۱. جمع
ضایعه. ۲. خه‌سارچوو؛ فه‌وتاو؛ له‌کیس چووگ؛
له‌ده‌س چووگ؛ خه‌راب بوو؛ ئه‌وه‌ی که‌خه‌سار
بووه یان له‌به‌ین چوووه «ضایعات کاغذ؛
خه‌سارچووی کاغز».

ضایعه /zāye'e, -ha/ ضایعات؛ [عربی] اسم.
۱. کاره‌سات؛ کار و ره‌هات؛ کاره‌هات؛
رووداوئ که‌ده‌بیته‌هۆی له‌ده‌سدانی
شتیکی پرپایه‌خ «ضایعه‌ی جانگداز؛
کاره‌ساتی دلته‌زین» ۲. زیان؛ خه‌سار؛
گه‌زن «ضایعه‌ی سیل؛ زبانی لافاو».

ضبط /zabt/ [عربی] اسم. زه‌بت؛ زه‌وت؛ ۱.
کار یان ره‌وتی گلدانه‌وه؛ ده‌ست به‌سهردا
گرتن و راگرتنی شتیک «محتویات جیب مته‌م
را ضبط کردند؛ ناوه‌رۆکی گیرفانی تاوانباره‌که‌یان
زه‌وت کرد» ۲. راگری؛ هه‌لگری «بیچاره
نمی‌توانست ادرارش را ضبط کند؛ فه‌قیره
نه‌یده‌توانی میزی خو‌ی راگری» ۳. تۆمار؛ کار
یا ره‌وتی گواسته‌وه‌ی ده‌نگ یان وینه‌بۆ
سهر رووپه‌ر، شریت، فیلم یان که‌رسته‌یه‌ک
بۆ مانه‌وه‌ی ۴. /ها/ «گفتاری» زه‌فته؛ شریته؛
ئامرازی تۆمارکردنی ده‌نگ.

ضبط صوت ضبط صوت -۲

ضبط مغناتیسی؛ تۆماری میغناتیسی؛ کار
یان ره‌وتی تۆمارکردنی زانیاریگهل (بۆ
کومپۆته‌ره)، ده‌نگ یان به‌رنامه‌یه‌کی

له ئاست یه کتريدا، که به هه بوونی یه کیان
ئهوی دیکه یان نه توانی بیی (وهک: شه و
روژ) «سخنان خست و نقین: قسه گه لی در به
یهک».

ضدیت / zeddiyyat، ها: [عربی] / اسم،
دژایه تی: ۱. نه یاری؛ دژمنی؛ دوژمنی؛
دژمنایه تی (همیشه با او ضدیت می کرد؛ همیشه
ده گه لیدا دژایه نی ده کرد) ۲. به ره له لستی؛
ناته بایی؛ نا کوکی؛ نه سازی (ضدیت نور و
ظلمت یا گرما و سرما در ذات آنهاست: دژایه نی
رؤشنایی و تاریکی یان گرما و سرما له
ناخاندایه).

ضرباخانه / zarrābxāne، ها: [عربی/فارسی] /
اسم، شویتنی که سکه لیده ده؛ جیگایه ک که
پاره ی کانزایی تیدا دروست.

ضرایب / zarāyeb: [عربی] جمع **ضرب**
ضرب / zarb: [عربی] / اسم، ۱. [ادبی] کار یان
رهوتی لیدان (ضرب و جرح: لیدان و برین)
۲. [گفتاری] زهرپ؛ ویکه وتی هیندیک به هیز (با
ضرب خورد به پیشانی ام: به زهر به وه کوتایه
ته ویلمدا) ۳. [گفتاری] زهر؛ وزه به ک که بو
دایین کردنی ئامانجیک به کار دهر و (به ضرب
پول دیلم گرفت: به زهری پاره دیپلومی گرت)
۴. له/ [موسیقی] زهرپ؛ ته پل؛ دمه ک؛ له سازه
زهریه کان به وینه ی گۆزه به کی گه وره، که
بنه که ی به پیستیکی ناسک داپوشراوه و به پندا
مالینی ئهنگوست ده ژهنرئ ۵. له/ [ریاضی]
لیکدان؛ یه کی ک له چوار کرده وی سهره کی له
بیر کاریدا (وهک: $20 = 4 \times 5$) ۶. [موسیقی] زهرپ؛
زهر به گه لی ئاهه نگین یان کار گه لی فیزیکی
وهک یه ک (آهنگ مارش دارای دو ضرب است و به
آن دوزبری می گویند: ئاههنگی مارش دوو زهری
هیه و دوو زهری پی ده لئین) ۷. کار و رهوتی
سکه لیدان؛ دروست کردنی پاره ی کانزایی.
⊞ **ضرب شست**: /کنایی/ شه قهی قه لماسک؛

زوج: ۱. نه یار (با خواهر شوهرش ضد است: دژی
دوشه که یه) ۲. ناته با؛ ناسازگار؛ دژوهر «نور و
ظلمت ضد یکدیگرند: رووناکی و تاریکی دژی یه کن»
۳. [ادبی] دانسته ی وشه یه ک که دوو واتای لیک
ناته بای هه بی، وهک «قفاندن» که به واتای
«پهنا دان» و «پهنا نه دان» ه.

ضد: ۱. پیشوژه، دژه، دژ، دژوهر؛ دژ بهر؛
۱. بهر گر؛ پیشگر (ضد آب؛ ضد زنگ: دژه ئاو؛
دژه ژهنگ) ۲. بر؛ له نیو بهر (ضدتانگ؛
ضد درد: دژه ده بابیه؛ ئیش بر) ۳. نه یار؛ نه ساز؛
نا کوک؛ ناته با (ضد اجتماعی؛ ضد انقلاب:
دژ کومه لگا؛ دژه شورش).

⊞ **ضد آب**: دژه ئاو؛ دژ به ئاو؛ به
تایبه تمه ندی خراب نه بوون به هوی شی
یان ئاو وه و ههروه ها تی که ل نه بوون
ده گه ل ئاودا.

ضد اجتماعی: دژ به کومه لگا؛ دژ کومه لگا؛ دژه
کومه ل؛ زیاندار بو کومه لگا یان ناته با
ده گه لیدا (رفتار ضد اجتماعی: ئاکاری دژ به
کومه لگا).

ضد حمله: بهر بهرچ؛ پلاری بهرام بهر به
په لاماری دژمن.

ضد درد: دژه ژان؛ ئیش بر؛ ژان بر.
ضد زنگ: دژه ژهنگ؛ به تایبه تمه ندی بهرگری
له ژهنگ بردن.

ضد عفونی: گه ماربهری؛ کار و رهوتی پاکه وه
کردن و له ناو بردنی پیسی و گه ماری شتی.
ضد عفونی کننده: پیسی بهر؛ گه ماربهر؛ له ناو
بهری پیسی و پوخلی.

ضد نور: روو به نوور؛ به شیوه یه ک، له بهر
نووری به قه وهت (وهک تاو) لیدان، ته نیا
سیبه ریک رهش له شته که دیارب.

ضد و نقیض ⊞ **ضد و نقیض**

ضد و نقیض / zed-o-naqîz: [عربی] / صفت.
دژ به یه ک؛ به تایبه تمه ندی چهند دیارده

کاری که به مهبهستی خسارگه یاندن به
کسبیک و نیشاندانی هیز و توان بی.

ضرب و جرح ۱ ضرب و جرح

ضرب و شتم ۲ ضرب و شتم

۱ ضرب چیزی را گرفتن: بهر زهری شتی
گرتن؛ له تهوژم و گوشاری زهری شتیک
که مکرده وه.

ضرب دیدن: زهر ب دیتن؛ کوتیان؛ کوتریان؛
به هوئی زهر به وه تووشی کوتراوی بوون
(خوردم زمین و پایم ضرب دید: که وتم و پیم زهری
دیت).

ضرب کردن: ۱. لیکدان؛ نه نجامدانی
کرده وهی زهر ب (عددی را در عددی ضرب کردن؛
لیکدانی ژماره یک له ژماره یک تری) ۲. سکه
لیدان؛ دروست کردنی پاره‌ی کانزایی (بانک
سکه‌های ۵۰ تومانی ضرب کرده است: بانک
سکه‌گه‌لی ۵۰ تمه‌نی لیداه). هه‌روه‌ها: ضرب
شدن

ضرب گرفتن: ته‌پل لیدان؛ به لیدانی
قامکان له سهر شتی، ده‌نگی ژاهه‌نگین
به‌دیه‌پینان.

ضربات /zarabāt/ (عربی) ۱. جمع ۲ ضربه
جمع ۲ ضربه

ضربان /zarābn/ (عربی) اسم. ته‌په؛ خوربه؛
کوته؛ چل؛ چلک؛ پل؛ چوناوچونی لیدانی
په‌تاپه‌پیتا و زور جاران به مه‌وداگه‌لیکی کاتی و
ته‌وژمی به‌رامبه‌روه (ضربان قلب: ته‌په‌ی دل).

ضرب الاجل /zarbol'acal/ (عربی) اسم. واده؛ مؤلته؛ ماوه‌یه‌کی دیاریکراو که
پتویسته بهر له دواپی هاتنی کاریک به
نه‌نجام بگات (اداره‌ی دارایی برای پرداخت
مالیات تا پایان تیرماه ضرب الاجل تعیین کرده
است: مه‌زربنگه‌ی دارایی بو دانی مالیات تا
ناخری پووشپه‌ر واده‌ی داناه).

ضرب المثل /zarbolmasal/ (عربی)

اسم. په‌ند؛ مه‌ته‌لوکه؛ قسه‌ی نه‌سته‌ق
موچیاری یان وته‌یه‌کی مانادار که له نیو
خه‌لکدا بوته باو «سیلی نقد به ز حلوای
نسیه»، یک ضرب‌المثل است: «هه‌شت بی له
مشت بی، نه‌ک نو بی نه‌بی»، په‌ندیکه.

ضرب‌اهنگ /zarbāhang/ (عربی/فارسی)
اسم. ریتم؛ زهر ب؛ کوته‌ی ژاهه‌نگ.

ضربت /zarbat/ (عربی/اسم)
زهر بهت: ۱. زهر؛ زهریان؛ لیخه‌ک؛ دهر ب؛
کار یان په‌وتی که ده‌پیته‌هوئی ویکه‌وتی
کوت‌وپری به ته‌وژمه‌وه «ضربت زدن:
زهر بهت لیدان» ۲. زام؛ شوپن؛ نالگ؛ شوینی
لیدان «ضربت شمشیر؛ ضربت چاقو؛ زام شمشیر؛
شوینی چه‌قو».

۱ ضربت خوردن: زهر بهت خواردن؛ زهر
لیکه‌وتن؛ که‌وتنه بهر زهر به‌وه.

ضربت زدن: زهر بهت لیدان؛ وه‌شاندن؛
گوژان؛ به ته‌وژم لیدان «زدی ضربتی، ضربتی
نوش کن؛ زهر بهتیکت وه‌شان، سایه‌کی بگره
خوت».

ضربتی /zarbatī/ (عربی/قید/مجازی) گورچ‌وپر؛
گرچ‌وپر؛ دهم و ده‌ست؛ به په‌له و بی‌خواه‌خوا
(برای ریشه‌کن کردن بی‌سوادی باید ضربتی عمل کرد:
بو بنه‌پر کردنی نه‌خوینده‌واری ده‌بی گورچ‌وپر کار
بکری).

ضربدر /zarbdar/ (عربی/فارسی/اسم)
زهر بهدر؛ چوارخال؛ دوو کیری یه‌کتر بری وه‌ک
نهم نیشانه: (X).

ضربدري /zarbdari/ (عربی/فارسی/صفت)
زهر بهدري؛ چوارخالی؛ خواهن دؤخ یان
چونیه‌تیه‌کی یه‌کتر بر (وه‌کوو نیشانه‌ی زهر ب:
(X).

ضربیدگی /zarbdidegi/ (عربی/فارسی/اسم)
کوتراوی؛ کوتیاوی؛ کوتیاگی: ۱. دؤخ یان
چونیه‌تی که‌وتنه بهر زهر به‌وه ۲. له‌ا/ئاسه‌واری

زهر بهت؛ شویتی زهر به «بر روی سرش یک ضربیدگی وجود داشت: له بان سهریه وه کوتراویه ک هه بوو».

ضربگیر / zarbgîr ، ها: ان: / اعربی/ فارسی/ اسم، دمه ک ژهن؛ زهر ب ژهن؛ ژهنیاری زهر ب.

ضرب و جرح / zarb-o-carh / اعربی/ اسم، شهل و پهت؛ شهل و کوت؛ کار یان پهوتی لیدان و بریندار کردن؛ لیدان و زامار کردن.

ضرب و شتم / zarb-o-šatm / اعربی/ اسم، کار یان پهوتی لیدان و بهر جنیودان.

ضربه / zarbe ، ها: ضربات: / اعربی/ اسم، زهر پ: ۱. زهر به؛ زهر بهت؛ ویکهوتی کوت و پر و هیندیک گومر هی شتی ده گهل شتیکی تردا «ضربه ی چوب؛ ضربه ی سنگ؛ زهر به ی چپو؛ زهر به ی بهرد» ۲. [مجازی] ته وهره؛ گر گاشه؛ له تمه؛ که ت؛ پروودای ناخوش و دلته زین «مرگ برادر برایش ضربه ی سختی بود: مهرگی براکهی ته وهریه کی گه وره بوو بوی».

ضربه ی فنی ☞ ضربه فنی

ضربه فنی / zarbefani / اعربی/ اسم، ته ختی زهوی: ۱. چۆنیته تی پشت دانه زهوی؛ حاله تیک له زوراندا که وه رزشکار پشتی هه فبه ره که ی له زه مین بدات ۳. حاله تی له مشتیندا که یاریزان هه فبه ره که ی بخاته زه وین و ئه ویش نه توانی له واده ی دیار یکارودا هه لسیته وه.

ضربه گیر / zarbegîr ، ها: / اعربی/ فارسی/ اسم، زهر بهت گر؛ زهر به گیر؛ که ره سه به که له ده ز گایه کدا بو له ناو بردنی ئاسه واری زهر به و بهرگری له خراوی.

ضربی ^۱ / zarbî ، ها: / اعربی/ اسم، دمه ک ژهن؛ زهر ب ژهن.

ضربی ^۲: صفت، زهر بی: ۱. له بار بو ژهندن به زهر به (وهک زهر ب، دمه ک، دهف، سنج و...) «ساز ضربی: سازی زهر بی» ۲. به زهر به وه

«آهنگ ضربی: ناههنگی زهر بی» ۳. سرمیچی وا که له ئاجور یان بهرد، به شیوه ی کوور لی دراوه.

ضرر / zarar ، ها: / اعربی/ اسم، زیان؛ خه سار؛ خوسار؛ زه هی؛ زهر مر؛ زهر ده.

ضرر دادن: زهر مر دان؛ زیان دان؛ خه سار بار هینان «این کار به جای سود، سالی یک میلیون ضرر می دهد: نهم کاره به جینی قازانج، سالی یک میلیون زهر مر ددهات».

ضرر داشتن: زیان هه بوون؛ زهر مر هه بوون؛ خراو بوون؛ زیاندار بوون «خرنزه برایت ضرر دارد: کاله ک بوژ زبانی هه به».

ضرر دیدن: زیان لیکه وتن؛ زیان دیتن؛ زهر مر کردن «از این کار ضرر می بینی، نکن! له م کاره زیان لیده که وی، مه که!».

ضرر زدن: زیان گه یاندن؛ زیان لیدان؛ زهر مر گه یاندن «سیگار به سلامت ما ضرر می زند: جگهره زیان ددها له ساغیمان». ههروه ها: **ضرر رساندن؛ ضرر کردن**

ضرور / zarûr / اعربی/ ضروری

ضرورت / zarûrat ، ها: / اعربی/ اسم، پیویستی؛ دۆخ یان چۆنیته تی پیویست بوون «ضرورت توجه به تربیت صحیح فرزندان: پیویستی سه رنج دان به پهروه رده کردنی دروستی مندالان».

ضرورت داشتن: پیویست بوون؛ به نیاز بوون «حضور پزشک در آن موقع ضرورت داشت: بوونی بژیشک لهو کاته دا پیویست بوو».

ضروری / zarûrî / اعربی/ صفت، ۱. /ها/ پیویست؛ پیدایه یست؛ ته وزی «کمکهای ضروری به آسیب دیدگان انجام گرفت: یارمه تی پیویست به زیان لیکه و توان گه یشت» ۲. /ادبی/ ناچار؛ ناعیلاج «چو نتوان به افلاک دست آختن/ ضروریست با گردشش ساختن: نه گهر ده ست ناچی فه له ک که وی که ی/ ناچری چۆنت سوور

دهدا، سوور بدهی: ضرور

ضروریات / zarûrîyyât: [عربی] / اسم
پیداویستیگه؛ پتویستیگه؛ نهوهی پتویست
بی: «ضروریات یک زندگی سالم: پیداویستیگه‌لی
ژیاوتیکی پاک».

ضریب / zarîb، ها: ضرایب: [عربی] / اسم
به‌ره‌نجام: ۱. /ریاضی/ ژماره، یان
پیتگیلیکی نه‌گۆر که به‌ر له‌رسته‌یه‌کی
جه‌بری ده‌نوو‌سری و ده‌بی له‌ودا لیک‌بدری
(وه‌ک ژماره‌ی ۲، له‌رسته‌ی $(x+y)^2$ (دا
۲. /فیزیک/ ژماره یان چه‌ندیه‌تیه‌ک که
تاییه‌تمه‌ندیه‌کی دیاریکراو له‌ماک یان
ده‌زگایه‌کدا نیشان ده‌دا و له‌بار و دۆخیکی
به‌رچاودا نه‌ندازه‌که‌ی نه‌گۆره «ضریب
حرارتی: به‌ر‌دنحامی گه‌رمی».

ضریح / zarîh، ها: [عربی] / اسم، شباک؛
شه‌باک؛ قسن؛ خزن؛ سه‌رپۆشی به
په‌نجه‌ره‌ی سه‌ر گۆری چاکان و پاکان
«ضریح «پیرشالیار» در اورامان: شباکی
«پیرشالیار» له‌هه‌ورامان».

ضریع / zarî: [عربی] / اسم، جوړیک‌شانه‌ی
په‌یوه‌ندی که ده‌روه‌ی هه‌موو ئیسقانه‌کانی
له‌ش داده‌پۆشی و توانایی ئیسک‌سازیشی هه‌یه.
ضغ / zazeq: [عربی] / اسم، ناوی هه‌شته‌مین
گرو‌ی پته‌که‌کانی ئه‌بجهد حج حساب ابجد،
حساب

ضعف / za'f، ها: [عربی] / اسم، لاوازی؛
کزی: ۱. بی‌هیزی؛ خالیس؛ دۆخ یان
چۆنیه‌تی نه‌بوونی توانایی پتویست «ضعف
بینایی: ضعف‌مدیریت: کزی بینایی؛ لاوازی
به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی» ۲. درژانگ؛ چاله‌مه‌ه
هه‌ست‌کردن به‌بی‌حالی، ماندوو‌یه‌تی، بی
قه‌وه‌تی یان سه‌رگیزه به‌هۆی ئیش،
نه‌خۆشی، برس‌یه‌تی، یان راچله‌کانه‌وه.
هه‌روه‌ها: ضعف داشتن: ضعف کردن

ضعف ریال: /کنایی/ ده‌سته‌نگی؛ بی‌پوولی؛
ده‌سکورتی «امسال به‌علت ضعف ریال برای بچه‌ها
لباس عید نخردیم: ئه‌مسال به‌هۆی
ده‌سته‌نگیه‌وه جل‌وبه‌رگی جه‌ژنمان بۆ
منداله‌کان نه‌کری».

ضعف / ze'f، اضعاف: [عربی] / اسم، [نامتداول]
دوو‌به‌راه‌ه‌ری؛ دوو‌ئه‌وندیه‌ی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی
دوو‌به‌راه‌ه‌ر بوون.

ضعفا / zo'afā: [عربی] / اسم، هه‌ژاران؛ نه‌داران؛
ده‌س ته‌نگان؛ ده‌س کورتیه‌ل؛ بی‌ئه‌نوانیان «ضعفا از
گرانی بیشتر آسیب می‌بینند: هه‌ژاران له‌گرانی زۆرت‌ر
زیان ده‌بینن».

ضعیف / za'îf: [عربی] / صفت، ۱. سست؛
شل؛ شه‌ویق؛ به‌پته‌ویه‌کی زۆر که‌مه‌وه
«این پایه‌ها ضعیف است و پل را نگه نمی‌دارد: ئه‌م
کلانه‌سستن و پیل‌ه‌که‌راناگرن» ۲. کز؛
لاواز؛ که‌م‌هیز «فکر ضعیف: نویسندهی ضعیف:
بیری کز؛ نووسه‌ری لاواز» ۳. کز؛ که‌م؛ به
گوشار و ته‌وژمی هندکه‌وه «نور ضعیف:
تیشکی کز» ۴. /ان/ لاواز؛ کز؛ درژانگ؛
که‌م‌هیز یان گه‌زن‌گاز «بدن ضعیف: صدای
ضعیف: له‌شی لاواز؛ ده‌نگی کز»
۵. ده‌س ته‌نگ؛ ده‌س کورت؛ هه‌ژار؛ نه‌دار؛
بی‌ئه‌نوا «آدم ضعیفی است، قدرت خرید چنین
خانه‌ای را ندارد: مرو‌یه‌کی ده‌س ته‌نگه،
ده‌سه‌لاتی سه‌ندنی وه‌ها خانوو‌یه‌کی نیه».

هه‌روه‌ها: ضعیف بودن؛ ضعیف شدن
ضعیف‌البنیه / za'îfolbonye: [عربی] / صفت.
لاواز؛ له‌قاز؛ له‌ر؛ بیوه‌ری له‌له‌ش ساغی و هیزی
پتویست.

ضعیف‌النفس / za'îfonnafs: [عربی] / صفت.
بی‌وره؛ که‌مدل؛ واوازی.

ضعیف کش / za'îfkoš، ها: [عربی/فارسی] /
صفت. /مجازی/ بیده‌س کوژ؛ بیکه‌س کوژ؛ خاوه‌ن
خوو و خده یان ئۆگره‌تی به‌ئازاردانی که‌سانئ

که توانایی بهره‌لستی و خو‌پاراستنیان نیه. هه‌روه‌ها: ضعیف‌کشی

ضعیفه / za'ife, ها: [عربی/اسم، کنایی، قدیمی]
زایفه؛ ثافرت؛ ژن «ضعیفه! چادرت را جمع کن؛ زایفه! چارشپوه‌کته کو وه‌که».

ضعیفی / za'ifi: [عربی/اسم، بی‌هیژی؛ کزی؛ لاوازی؛ درژانگی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی بی قه‌وه‌ت و لاواز بوون «از شدت ضعیفی نمی‌توانست از جایش بلند شود؛ له بهر بی‌هیزی زۆر نه‌یده‌توانی هه‌ستینه‌وه».

ضعطه / zoqte: [عربی/اسم، یژشکی] لیواوی؛ لیویاگی؛ شله‌قیاگی؛ زبانی سه‌ختی می‌شکی که ده‌بیته هۆی تیک‌چوونی ناوه‌ز.

ضاللت / zalalat, ها: [عربی/اسم، ادبی]
لارییی؛ گومرای.

ضلع / zel, ها: [عربی/اسم، لا: ۱. اضلاع/هندسه] پهل؛ ئالی؛ پال؛ له‌ته هیلن؛ که ده‌گهل له‌ته هیلنکی‌تردا سوو‌چیک دروست ده‌که‌ن ۲. سنوور یان لایه‌کی پالده‌ستی شویتیک «بازی در ضلع شرقی میدان ادامه داشت؛ یاریه‌که له لای رۆژه‌لاتی مه‌یداندا درپژه‌ی هه‌بوو».

— ضلعی / zel'i: [عربی] پیواژه. — لایی؛ په‌لی «چهارضلعی؛ چندضلعی؛ چوارلایی؛ چه‌ندپه‌لی».

ضمائر / zamā'er: [عربی] ضمائر

ضمائم / zamā'em: [عربی] ضمائم

ضماد / zamād, zemād, ها: [عربی/اسم، مه‌له‌هم؛ ئاو‌کوت؛ هه‌ر یه‌که له ده‌واگه‌لی هه‌ویرئاسا که بو لابر‌دنی ئیش یان کوتراوی، ده‌یخه‌نه سه‌ر شوینی ئیشه‌وه».

ضمنان / zemān, zemān: [عربی/اسم، ۱. ده‌سته‌به‌ری؛ ده‌سته‌وه‌ری؛ کار یان ره‌وتی ده‌سته‌به‌ر بوون ۲. وه‌خۆگر‌توووی؛ وه‌سته‌تۆگری؛ کار و ره‌وتی وه‌سته‌تۆگر‌تی

وجه ضمان ⑤ وجه

ضمانت / zemānat, zamānat: [عربی/اسم، ۱. ده‌سته‌به‌ری؛ ده‌سته‌وه‌ری «حاضری

ضمانت او را به عهده بگیري؟؛ ناماده‌ی ده‌سته‌به‌ری ئه‌و بگریته ئه‌ستۆ؟» ۲. لها/دابین؛ کار یا ره‌وتی مسۆگه‌ر کردن «من ضمانت می‌کنم؛ ئه‌من دابینی ده‌که‌م».

⑤ ضمانت اجرا: ده‌سته‌به‌ری به‌رپوه‌چوون «ضمانت اجرای این قانون چیست؟؛ ده‌سته‌به‌ری به‌ریوه‌چوونی ئه‌م قانونه‌چیه».

⑤ ضمانت کردن: وه‌ئه‌ستۆگر‌تن؛ ده‌سته‌به‌ر کردن بو به‌رپوه‌چوونی برپاری.

ضمانت‌نامه / zemānatnāme, zemānat-nāme, ها: [عربی/فارسی/اسم، ده‌سته‌به‌رنامه؛

نووسراوه‌یه‌ک که به‌پی ئه‌وه‌که‌س یان دامه‌زراوه‌یه‌ک به‌رپوه‌چوونی کاریک وه‌ئه‌ستۆ ده‌گرئ «ضمانت‌نامه‌ی بانکی؛ ده‌سته‌به‌رنامه‌ی بانکی».

ضمایر / zamāyer: [عربی] جمع ⑤ ضمیر؛

ضمائر

ضمایم / zamāyem: [عربی] جمع ⑤ ضمیمه؛

ضمائم

ضمن / zemn: [عربی] حرف، ده‌گهل؛ له‌گهل؛

له‌ته‌ک؛ وێر؛ هاوێر؛ له‌ل؛ پێر؛ چنی؛ چه‌نی؛ له‌پال؛ پێکرا؛ تیکرا؛ هاوکات و له‌نیوان کاریک یان رووداوێکدا «ضمن کار؛ ضمن سلام؛ ده‌گهل کار؛ ویرای سه‌لام».

ضمناً / zemnan: [عربی] حرف، هه‌روه‌ها؛

هه‌ر به‌م جووره؛ هه‌ر به‌م چه‌شنه؛ هه‌ر پاسه «ضمناً آزاد هم قرار است بیاید؛ هه‌روه‌ها ئازادیش برپاره‌بیت».

ضمنی / zemnî: [عربی] صفت، وێرایی؛

پێرایی؛ دانراو له‌نیوان شتیکی دیکه‌دا

«من» دا، «من» جیناوی خاوه‌نداریه‌تیه.

ضمیر منفصل: /دستور/ جیناوی جیاواز؛ جیناوی سهره‌خو؛ جیناویک که جیاواز و سهره‌خو به کار ده‌چی (وه‌کوو «آن» و «او» به مانای «نه‌وه» و «نه‌و»).

ضمیر مؤنث: /دستور/ جیناوی میوینه؛ پیتی ناماژه بو میوینه.

ضمیمه^۱ / zamîme : ها؛ ضمایم؛ /عربی/ اسم، پیوه‌ست؛ پاشکو؛ پاشهر؛ پاشهرؤ؛ شتیک به پیکهاته و کارکردی سهره‌خو، که هاورئ ده‌گهل شتیک‌ی تر و زور جار وه‌ک تهاو‌و‌کهری ئه‌و شته‌یه «این مقاله ضمیمه هم دارد: هم و تاره پیوه‌ستیشی هه‌یه».

ضمیمه^۲: صفت، پیوه‌ست؛ لکاو؛ به شیوه‌ی هاورئ یان پیوه‌ست‌کراو به شتیک‌ی تره‌وه «آنجا را ضمیمه‌ی قلمرو خود کرد: ئه‌و شوینه‌ی پیوه‌ستی خاکی خوی کرد».

ضنت / zennat, zannat : /عربی/ اسم، /ادبی/ ده‌س‌رژدی؛ به‌رچاوت‌ه‌نگی؛ چا‌و‌چنؤ‌کی؛ چاونه‌زیری «در بیان حقایق ضنت داشت: له و تنه‌وه‌ی راستیدا ده‌س‌رژدی هه‌بوو».

ضوابط / zavābet : /عربی/ جمع ضابطه **ضیا / ziyā :** /عربی/ اسم، /ادبی/ رۆشنی؛ رۆشنایی؛ رووناکی؛ روونااهی؛ رۆناهی؛ رووناکایی؛ روونی.

ضیافت / ziyāfat : ها؛ /عربی/ اسم، /ادبی/ میوانی؛ میوانی؛ میمانی «ضیافت شامی به افتخار مهمانان داده شد: شامیک میوانی به شانازی میوانه‌کان درا».

ضیق / zîq : /عربی/ اسم، /ادبی/ ته‌نگی؛ که‌می؛ کورتی.

ضیق معاش: ته‌نگی ژیان؛ ده‌ست‌ته‌نگی؛ سه‌ختی ژیان.

ضیق وقت: که‌می کات؛ که‌می وه‌خت؛ کورتی مه‌ودا.

«اشاره‌ای ضمنی به طلبش کرد: ناماژه‌یه‌کی دبرایی به قهرزه‌که‌ی کرد».

ضمه / zamme : /عربی/ پیش^۱

ضمیر / zamîr : ها؛ ضمایر؛ /عربی/ اسم، ۱. ده‌روون؛ بیر «ضمیر پاک؛ ضمیر روشن؛ ده‌روونی خاوین؛ بیری روون» ۲. هزر؛ بیر؛ هیزی زه‌ینی، فیکری و میشکی ۳. /دستور/ جیناوی؛ راناو؛ هیما بو ناو له ریزماندا «ضمیر اشاره؛ ضمیر ملکی: جیناوی ناماژه؛ جیناوی خاوه‌نداریه‌تی».

ضمیر اشاره: /دستور/ جیناوی ناماژه؛ جیناوی که جینگای شتیک نیشان ده‌دا (وه‌ک «این»، «آن»، به مانای «نهمه»، «نه‌وه»).

ضمیر پرسشی: /دستور/ جیناوی پرسینه‌وه؛ جیناوی که له‌مه‌ر چۆنیته‌تی که‌سی یان شتیک‌ه‌وه ده‌پرسی (وه‌کوو «چه؟»، «کدام؟»، به مانای «چی؟»، «کامه؟»).

ضمیر شخصی: /دستور/ جیناوی که‌سی؛ جیناوی که ده‌پهرژیتته سهر یه‌کیک له‌سی که‌سی تاک یان کو.

ضمیر مبهم: /دستور/ جیناوی نادیار؛ جیناوی که ناماژه‌ی به که‌سی نادیار یان نه‌ناسراوه (وه‌کوو فلانی).

ضمیر متصل: /دستور/ جیناوی لکاو؛ جیناوی که له‌ئاخری وشه‌وه دیت و پیوه ده‌لکی (وه‌ک «پدرم» یانی «بابم»).

ضمیر مشترک: /دستور/ جیناوی هاوبه‌ش؛ جیناوی ناوکؤ؛ جیناوی که به‌جیی هه‌موو تاکه‌کان به‌کار ده‌روا و ده‌فارسیدا سی وشن «خود؛ خویش؛ خویشن».

ضمیر ملکی: /دستور/ جیناوی خاوه‌نداریه‌تی؛ هیمایی که نیشانه‌ی به‌ندیواری شتی یان که‌سیک ده‌گهل شتی یان که‌سیکی‌تر ده‌گه‌یینیت «در عبارت «دست من»، واژه‌ی «من» ضمیر ملکی است: له ده‌سته‌واژه‌ی «ده‌ستی

ط

/: حرف، نیشانه‌ی نۆزده‌هه‌مین پیتی
وپیټکه‌ی فارسی؛ ئەم نیشانه‌یه عەرەبیە و
سەرگەز عەرەبیەکانی زمانی فارسیدا بە
«پا و وەک «ت» ئەخوێنرێتەوه.

/tā:/ [عربی/اسم، تا؛ تیی دەستەدار؛ ناوی
هه‌مین پیتی ئەلف‌وپیټکه‌ی زمانی فارسی؛

مۆلف؛ طین

ای مؤلف؛ طا

ق[النعل بالنعل / tābeqonna'lebenna'l':
[صفت، ده‌قاده‌ق؛ جووت‌یه‌ک؛ جفت‌یه‌ک؛
نوم‌ت‌یه‌ک؛ کوت‌یه‌ک؛ عه‌ین‌یه‌ک؛
بوم‌ه‌ین‌یۆ؛ هه‌ر وه‌کوو یه‌ک (وه‌کوو دوو
ی گوڤاریک) (جمله‌های هر دو کتاب طابق النعل
ل یکی بود؛ رسته‌گه‌لی هه‌ر دوو کتێبه‌که
ده‌قی یه‌کتر بوون).

ارم / tārem, tārām /: [اسم، ۱. خێسوته؛

مال ۲. تارمی

می / tāremî, tārāmî /: [تارمی

س / tāś /: [تاسی

سک / tāśak, ها: [مغرب/فارسی/اسم،
ولکه؛ جامۆلکه؛ جامۆله؛ تاسیله؛ تاسوولکه؛
ی له‌مس.

تاسک آبخوری: ترگار؛ ترار؛ بادی؛
خوهری؛ ئاوخواردنه‌وه.

طاس کباب / tāskabāb /: [مغرب/فارسی] ط

تاس کباب

طاسی / tāśi /: [عربی/اسم، تاسی

طاعات / tā'āt /: [عربی] جمع طاعت

طاعت / tā'at, ها: طاعات: [عربی/اسم، /ادبی]
فهرمانبه‌ری؛ تاعهت «طاعت از دست نیاید گنهی باید
کرد: فرمانبه‌ری ده‌س نادا چش له سووچیک».

طاعون / tā'ūn /: [عربی/اسم، تاعوون؛ بامرنی؛

چاوه‌قووله؛ چاو‌قوولکه؛ لاپه‌شه؛ قران؛
نه‌خۆشینکی گیرۆی مه‌ترسیداره هاوړی
ده‌گه‌ل یاو، پیسی خوین، خوین‌پژێ به‌ربلاو له
ژێر پیست و شانه‌گه‌لی ژێرپیستی و جه‌رگ و
دل.

طاعون گاو: قۆره؛ تاعوونی ره‌شه‌ولاخ؛
گاقران؛ نه‌خۆشیه‌کی ویرووسی و چلکی
ئاژه‌له، به‌تایبه‌ت گا تووش ده‌بی.

طاعون مرغ: سیپۆ؛ پۆپه‌ره‌شه؛ مریکانه؛
ده‌رده‌مریشک.

طاغوت / tāqūt, ها: [عربی/اسم، ۱. سه‌ربزئۆ؛
کەسێ که له فرمانی خودا سه‌رپنجی کردوو و
به‌ره‌هه‌ستی بووه ۲. /مجازی/ شای سه‌ربزئۆ؛ شا
یان حاکمی بێ‌دین و باوه‌ر.

طاغوتی / tāqūtî, ها: ان: [عربی] صفت.
۱. سه‌ربزئوانه ۲. /مجازی/ تاغوتی؛ شادۆست

۳. /مجازی/ شایانه؛ به دهبده به و کهبکه به
<زندگی طاغی: ژبانی شایانه>.

طاغی / tāqī / ها؛ ان: /عربی/ صفت. /نامتداول/ یاخی؛ سهرکیش؛ کهله گا.

طاق / tāq / : [مغرب از فارسی] تاق

طاقباز / tāqbāz / : [مغرب/ فارسی] تاقباز

طاقبت / tāqat / : [عربی/ اسم]. ۱. تابشت؛ تاو؛ توان؛ تهشه؛ زوخ؛ توانایی بهرگه گرتن له بهر تهوژم و سه خله تیهوه <شتر جانور بر طاقی است: و شتر گیاندار یکی به تابشته> ۲. تاقهت؛ بهرگه؛ وهرگه؛ وهرهقهت <کمی طاقت داشته باش! هیندی/ افهت هه بی!>.

□ طاقت آوردن: تاقهت هیان؛ تاو هاوردن؛ تاقهت گرتن؛ ددان به خوډا گرتن/ نیان <کمی طاقت بیار، الآن دکتر می آید: کهممی تاقهت بینه، ئیستا دوکتور دیت>.

طاقت داشتن: به تاقهت بوون؛ خوډگرتن؛ تابشت هه بوون؛ بهرگه گرتن؛ وهرگه گرتنه ی <من طاقت دیدن این منظره را ندارم: من تاقهتی دیتی ئهم دیمه نهم نیه>.

طاقت کسی طاق شدن: /مجازی/ وره بهردان؛ بی تاقهت بوون؛ وهرز بوون؛ تاقهت له لا نه مان؛ تاقهت له کهسج بریان؛ چیت بهرگه نه گردن <دیگر طاقتم طاق شد و فریاد زدم: ئیتر وره بهردا و هوارم کرد>.

طاقت فرسا / tāqatfarsā / : [عربی/ فارسی] صفت. پرووکنیر؛ زور سهخت و ئازاردەر؛ هوی له نیو چوونی توانایی بهرگه گردن و خوډ راگرتن.

طاقچه / tāqçe / : [مغرب/ فارسی] تاقچه

طاقدیس / tāqdis / : [مغرب/ فارسی] /زمین شناسی/ تاق تاقه؛ رهوژ؛ چینن له بهرد له کیودا که وهک تاقی لی هاتوه.

طاقگان / tāqgān / : [مغرب/ فارسی] تاقگان

طاقنما / tāqnemā / : [مغرب/ فارسی] تاقنما

طاقه / tāqe / ها؛ /اسم/ تاقه؛ به کهی

بهسته بهندی پارچه له کارخانه دا به شیوه ی چوارگوشه ی دریژ (به پینچه وانه ی توپ که به شکلی گروقه ره).

طاقه فروشی / tāqefurûşî / ها؛ /اسم/ تاقه فروشی؛ تاقه وره شی؛ سهرجه م فروشی پارچه به شیوه ی تاقه. ههروه ها: طاقه فروش

طاقیه / tāqiye / ها؛ : [مغرب از کردی] /اسم/ تاقیله؛ تهقیله؛ تاقیلی؛ ئاره ق چن؛ جوژی کلای دهسچنه.

طالار / tālār / تالار

طالب / tāleb / ها؛ ان؛ یین: /عربی/ صفت. خوازیار؛ داواکار؛ خوازگار؛ خوازەر؛ خواسته ر؛ داوخواز <طالب علم: خواز یاری زانست>.

□ طالب بودن: خواز یار بوون؛ داواکار بوون. ههروه ها: طالب شدن

طالبی / tālebî / ها؛ : [عربی/ اسم] تالبی؛ تالبی؛ گر که؛ تالکه؛ گهرمک؛ گهرمهک؛ ۱. گیایی ئالیکی له تیره ی خه یار ۲. بهری ئه و گیایه که له کالهک ئه کا، به لام خر و بچووکنره، به پیستیکی سهبز و زهره و زرو و گوشتی زهره یان سهوزی ئاوداره وه که شیرین و خوړاکیه.

طالع / tāle' / : [عربی/ اسم] چاره نووس؛ ناوچاو؛ بهخت؛ نگین؛ بهخته؛ هات؛ کابه شاک؛ تالسه <طالع خوبی نداشت: چاره نووسیکی باشی نه بوو>.

طالع: ۱. صفت. /ادبی/ سهره لدهر <خورشید طالع: خوری سهره لدهر>.

طالع بین / tāle'bin / ها؛ ان: /عربی/ فارسی/ اسم. ئهستیره گهر؛ بهخت زان؛ کهسج که له ئهستیران دهروانی و چاره نووسی خه لکی تیدا ده بینن.

ههروه ها: طالع بین

طاوس / tāvûs / : [مغرب از آرامی] تاووس

طاووس / tāvûs / : [مغرب از آرامی] تاووس

طاهر / tāher / یین: /عربی/ صفت. /ادبی/ پاک؛

پاقر؛ پاکز؛ پاکش؛ خاوین؛ پوخته؛ بژون.

طایر / tāyer /: [عربی/اسم. ۱. /نجوم/ قوا

۲. /ادبی، نامتناول/ پهله وهر؛ بالنده؛ بالنه؛ بالدار؛

مهل؛ سر؛ فرنده؛ پهرنده؛ فرنه؛ فرا؛ بال گرووه

۳. طایر

طایر / tāyer /: [انگلیسی] طایر

طایفه / tāyefe /، ها: [عربی/اسم. ۱. /قدیمی/

بهره باب؛ تیره؛ خانه واده؛ قهوم و قیله «از طایفه‌ی

ما نیست؛ له بهره بابی ئیمه نیه» ۲. /طوایف/ تایفه؛

پهل؛ به شیک له خیل یان هۆز که له یهک

شوین و له وهر گه نیشته جی ده‌بن

۳. /زیست‌شناسی/ تایفه؛ تاقمی سروشتی

گیانداران به پیتناسه گه‌لی هاوبه‌شی و پیوه‌ندی

نزیکه‌وه (وهک تایفه‌ی میش).

طب / teb(b) /: [عربی/اسم. بژیشکی؛ پزشکی.

طَبْ بالینی: ئەو بەشە لە زانست و پیشه‌ی

بژیشکی که بریتیه له چاو پیکه‌وتن و

دەرمانی نه‌خۆش.

طَبْ پيشگيري: ئەو بەشە لە زانست و

چالاکیگه‌لی بژیشکی که ده‌پهرژێته سه‌ر

به‌رگری له په‌یدا بوونی نه‌خۆشیگه‌ل.

طَبْ سوزنی: جۆریک دەرمانی نه‌خۆشیگه‌ل

به‌ دهرزی چه‌قاندن له خالگه‌لیکی دیاریکراو

له‌ له‌شی نه‌خۆشدا.

طبابت / tebābat, tabābat /، ها: [عربی/اسم.

بژیشکی؛ پزشکی؛ کار و رهوتی دهرمان کردنی

نه‌خۆشیگه‌ل.

طبابت کردن: بژیشکی کردن؛ دهرمان کردن؛

دهرمان کردنی نه‌خۆشان «خودت برای خودت

طبابت نکن! به‌خۆته‌وه بژیشکی مه‌که!».

طباخ / tabbāx /، ها: ان: [عربی/اسم. /قدیمی/

چیشته چی کر؛ چیشته لیته‌ر؛ شیوکه‌ر؛ ناشپه‌ز.

طباخی / tabbāxi /: [عربی/اسم. /قدیمی/ ۱. /ها/

چیشته چی کری؛ چیشته لیته‌ری؛ ناشپه‌زی؛

شیوپه‌زی ۲. دووکانیک که چیشته لیته‌ری

تیدا ده‌فرۆشن ۳. /ها/ سه‌روپی؛ که‌له‌پاچه‌یی؛

شوینی سه‌ره‌وپا فرۆشتن.

طباشیر / tabbāšir /: [مغرب از فارسی] طباشیر

طبال / tabbāl /، ها: ان: [عربی/اسم.

ته‌پل‌ژهن؛ ده‌هۆل لیته‌در؛ ده‌ول ژهن؛

ته‌پل کوت؛ ده‌ول کوت.

طبايع / tabāye' /: [عربی] جمع طبعیت

طبخ / tabx /: [عربی/اسم. /ادبی/ ۱. کار و رهوتی

کولان؛ کولیان؛ که‌لان «طبخ غذا؛ کولانی

چیشته» ۲. ناشپه‌زی؛ لیته‌نی چیشته. هه‌روه‌ها:

طبخ کردن

طبری / tabarī /: تبری

طبع / tab' /: [عربی/اسم. ۱. /ها/ سرشت؛

سروشت؛ ته‌بیات ۲. توانایی؛ لیته‌اتوویی؛ زۆخ

«پدرم طبع شعر خوبی داشت؛ بایم توانایی شیعی

باشی هه‌بوو» ۳. /قدیمی/ چاپ.

طبع آزمایی / tab'āz(e)māyī /، ها: [عربی/

فارسی/اسم. کار و رهوتی تاقیکردنه‌وه‌ی

تواناییگه‌لی زه‌وقی و هونه‌ری خۆ.

طبعاً / tab'an /: [عربی/اقتد. دیاره؛ وه‌ک دیاره

«طبعاً تا ان روز برمی‌گردد؛ دیاره تا ئەو پۆژه

ده‌گه‌رپته‌وه» ۲. به‌پچ سروشت «طبعاً می‌افتد

پایین؛ سروشته که ده‌که‌وپته‌ خواره‌وه».

طبق / tabaq /، ها: [مغرب از فارسی/اسم. ته‌به‌ک؛

ته‌وه‌ق؛ ته‌به‌ق؛ ته‌باخ؛ شکف؛ شکه‌فگ؛

شکه‌فک؛ شه‌که‌ویک؛ شکوک؛ شه‌شکه‌فک؛

شکه‌فک؛ شه‌شکه‌و؛ مزاخه؛ سووه‌هین؛ به‌رگه‌ش؛

به‌رک‌ه‌ش؛ سینی؛ خوان؛ خوانچه؛ ته‌خنک؛

خارووفک؛ له‌نگه‌ری؛ یالته‌به‌ق؛ ده‌فری چیتوینی

ته‌خت و لیواره کورت که پیت‌ه‌وای تی ده‌چنن و

له‌ سه‌ر سه‌ره‌وه ده‌بیهن.

طبق زدن: ۱. ته‌قاندنه‌وه؛ ته‌قان؛ ته‌قنه‌ی؛

ته‌قنای؛ ته‌ته‌له‌که‌رده‌ی؛ ته‌تله‌کردن؛

ته‌تره‌کردن؛ ته‌وه‌ق کردن؛ له‌نگه‌ری که‌رده‌ی؛

هه‌له‌ته‌کاندنی ته‌به‌ک بۆ هه‌لاوردنی به‌رد و

طبقه‌ی اوّل: نهۆمی ئه‌وه‌ل؛ قاتی یه‌که‌م؛ ته‌به‌قه‌ی هه‌وه‌ل؛ ۱. نهۆمی هاوکه‌ف
۲. نهۆمی که له بان نهۆمی هاوکه‌فدایه.

طبقه‌ی همکف: نهۆمی ئه‌وه‌ل؛ قاتی یه‌که‌م؛ هه‌وه‌لین نهۆمی خانوو به‌ره (هاوڕیکی کۆلان یان شه‌قام).

طبقه‌بندی / tabaqebandī، ها: /عربی/ فارسی/ اسم، ده‌سته‌به‌ندی؛ پۆل به‌ندی؛ ده‌سته‌بژێری؛ پۆلین؛ کار و په‌وتی دابه‌ش کردن یان ته‌کووز کردن به‌ پێ بابەت، جنس، چۆنیەتی و... (طبقه‌بندی مشاغل: ده‌سته‌به‌ندی پیشه‌گه‌ل).

طبل / tabl، ها: /عربی/ اسم، ده‌ول؛ ده‌هۆل؛ ده‌هۆل؛ دیۆل؛ تۆلوم؛ سازیکی گه‌وره‌ی گرۆشه‌ره که پێستیککی ناسکیان به‌ هه‌ر دوو سه‌ریدا کێشاهه و به‌ دوو چێو ده‌یژهن.

طبل توخالی / میان ته‌ی: /کنا‌ی/ ده‌هۆلی هه‌رۆل؛ ته‌پلی به‌تال؛ هۆگاله‌ی فیڕۆ و بی کار یگه‌ری (ته‌دیدهای او طبل توخالی است، تترس! هه‌ره‌شه‌کانی ته‌پلی به‌تاله، مه‌ترسه‌!).

طبله / table، ها: /عربی/ اسم، ته‌پله‌ک؛ په‌نه‌ماوی توپکی دیوار (گه‌چ، سیمان) به‌ هۆی شی یان دارزاوییه‌وه (گچه‌های دیوار طبله کرده بود و می‌ریخت: گه‌چی دیواره‌که ته‌پله‌کی بوو، ده‌رزا).

طبّی / tebbī، /عربی/ صفت، بژیشکی؛ پزشکی؛ ۱. پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ بژیشکیه‌وه (مراقبتهای پزشکی: چاوه‌دیری بژیشکی) ۲. خاوه‌ن کارامه‌یی له‌ بژیشکیدا (اسباب طبّی: که‌ره‌سته‌ی بژیشکی) ۳. هاوڕی ده‌گه‌ل بنه‌ماگه‌لی بژیشکیدا (تشک طبّی، کفش طبّی: دۆشه‌کی بژیشکی؛ پێلاوی بژیشکی).

طبيب / tabīb، ها: ان؛ اطبا: /عربی/ اسم، /قدیمی/ بژیشک؛ پزشک؛ حه‌کیم.

طبیعت / tabī'at، /عربی/ اسم، سه‌روشت؛ سه‌روشت؛ سه‌رشت؛ خۆکرد؛ خۆرست؛ خۆرسک؛

قه‌سه‌ل له‌ ده‌غل ۲. /مجازی/ پان پانوکه‌ کردن؛ پان پانوکی کردن؛ خۆ به‌ یه‌کتر په‌حه‌ت کردنی ژنان: مُساحِقَه
در طبق اخلاص نهادن ۲ در طبق / tebqe، /عربی/ حرف، به‌پێ؛ پاو؛ به‌رانبه‌ر به؛ هه‌مه‌به‌ر به (طبق قانون: به‌یی قانون).

بر طبق: به‌رانبه‌ر به؛ به‌رابه‌ر به؛ به‌ پێ؛ پاو «بر طبق دستور مافوق عمل کنيد: به‌رانبه‌ر به‌ فه‌رمانی بالاده‌ست کار بکه‌ن».

طبقات / tabaqāt، /عربی/ جمع طبقه طبقاتی / tabaqāti، /عربی/ صفت، چینه‌یه‌تی؛ ۱. پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ چینه‌وه (اختلاف طبقاتی: جیاوازی چینه‌یه‌تی) ۲. نهۆمی؛ قاتی؛ خاوه‌نی چین و نهۆم (پارکینگ طبقاتی: پارکینگی بیهومی).

طبقدار / tabaqdār، ها: ان؛ /معرب/ فارسی/ اسم، ته‌وه‌قدار؛ ده‌سه‌فرۆش؛ که‌سی که له سه‌ر ته‌وه‌ق پێته‌وا ده‌فرۆشی.

طبق کش / tabaqkeš، ها: ان؛ /معرب/ فارسی/ اسم، خاوانچه‌به‌ر؛ ته‌وه‌ق کێش؛ که‌سی که خاوانچه ده‌با.

طبقه / tabaqe، ها: طبقات؛ /عربی/ اسم، ۱. قات؛ نهۆم؛ نه‌وه‌م؛ نه‌ام؛ نه‌وم؛ ته‌به‌قه؛ ماخ؛ مه‌زه‌ل؛ مه‌رته‌به؛ بۆشایی نیوان دوو میچ له‌ خانوو به‌ره‌یه‌که‌دا (ساختمان پنج طبقه: خانووی پێنج قاتی) ۲. چین؛ تاخمیککی گه‌وره له‌ خه‌لک که خاوه‌ن دۆخ و قازانجگه‌لیکی ئابووری و پامیاری یه‌کسانن (طبقه‌ی کارگر: چینی کریکار) ۳. ته‌به‌قه؛ نهۆم؛ قات؛ هه‌ر یه‌که له‌ رووپه‌رگه‌لی قه‌فه‌سه و که‌شاو و... ۴. /زمین‌شناسی/ لۆ؛ توێژ؛ توپک؛ له‌ دابه‌شکراوه‌گه‌لی چکۆله‌ی خولی زه‌وین‌ناسی.

طبقه‌ی آخر: نهۆمی ئاخه‌ر؛ قاتی ئاخه‌ر؛ ته‌به‌قه‌ی ئاخه‌ر؛ بالاخانه؛ بان‌ترین قات له‌ خانوو به‌ره‌یه‌که‌دا.

طبیعی؛ صدای طبیعی؛ ناکاری سروشتی؛ دهنگی سروشتی.

طبیعیات / tabî' iyyāt: [عربی/اسم./قدیمی]
سروشتیگه‌ل؛ سروشتیان؛ زانستگه‌لی سروشتی.
طبیعیان / tabî'idān، ها: [عربی/اسم]
۱. سروشت‌زان؛ که‌سئی که له دیارده‌گه‌لی سروشت لیکۆلینه‌وه‌ی هه‌یه ۲. ژیوارناس؛ ژیانناس؛ ژینناس.

طپانچه / tapānqçe، تپانچه

طپاندن / tapāndan، چپاندن

طپش / tapeš، تپش

طپیدن / tapîdan، تپیدن

طحال / tahāl: [عربی/اسم.سپیل؛ سه‌پهل؛
ئه‌سپوول؛ ئسپل؛ ئسپیل؛ سوویه؛ فشک؛ دێدک؛
دێده‌ره‌ش؛ په‌شاپره‌ش؛ خوش‌خوشک؛
گورگه‌نه‌خۆره؛ خالخالک؛ فاته‌ره‌شک؛
ددان‌خۆشک؛ تال؛ ئه‌ندامیکی لووتاسا له
سه‌رووی لای چه‌پیی گه‌ده‌وه که کاری له نیو
بردنی خرۆکه سووره پیره‌کانی خوین و دروست
کردنی خرۆکه‌ی تازه‌یه.

طحن / tahn: [عربی/اسم./قدیمی] ۱. خنگار؛
کاری هارین؛ هیرین؛ هه‌رین؛ هیرتن؛ هه‌ره‌ی؛
گه‌ژمراندن؛ وردکردن و کردنه‌ ئاردی گه‌م و...
۲. /مجازی/ کاری جوون؛ جاوین؛ جاکاندن؛
ژاوه‌ی.

طراح / terrāh، ها: [عربی/اسم.داریژهر؛
گه‌لاله‌کار؛ گه‌لاله‌داریژ؛ بلان‌داریژ؛ پیکه‌ینه‌ری
گه‌لاله] «طراح اطلاعات کافی درباره‌ی جزییات طرح
ارائه نکرده‌ است: داریژهر که شاره‌زایی باشی له‌مه‌ر
ورده‌ کاریه‌کانی گه‌لاله‌که‌وه ئاراسته‌ نه‌کردوه».

طراحی / tarrāhī، ها: [عربی/اسم]
گه‌لاله‌داریژی: ۱. کار و ره‌وتی گه‌لاله‌ دارشتن؛
دابین کردن یان پیک‌هینانی گه‌لاله ۲. کاری
کیشانی نه‌خشه‌ی سه‌ره‌تایی و گشتی ده‌گه‌ل
دیاری کردنی ئه‌ندازه‌گه‌لی پاژ و توخمگه‌لی

خۆزا؛ ته‌بیات: ۱. ئه‌و به‌شه له جیهان که
درووسکرای ده‌ستی مرۆ نه‌ (وه‌ک کێو، ده‌شت،
چۆم، لیڤه‌وار و...) «روژی را در آغوش طبیعت
گذرانیدیم: رۆژیکمان له داوینی سروشتدا رابوارد»
۲. هیزی به‌دیهینه‌ره و هه‌له‌وه‌ژیری جیهان
«قانون طبیعت: قانونی سروشت» ۳. /ها: طباع/
گه‌د و خۆ و خده «طبیعت سازگار: سروشتی
سازگار» ۴. تایبه‌تمه‌ندی پیکهاته‌ی شتیک
«طبیعت آتش سوزاندن است: سروشتی ئاگر
سووتاندنه».

▣ **طبیعت بی‌جان**: سروشتی بی‌گیان؛ وینه‌ی
شتی بی‌گیان (وه‌کوو بایه، گۆزه، گولدان،
پارچه، میز و...) ▣

طبیعت‌گرایی / tabî'atgerāyī: [عربی/فارسی]
/اسم. سروشت‌خوازی؛ ناتورالیسم؛ سروشته‌وگری:
۱. کرده‌وه، هۆگره‌تی یان ئه‌ندیشه‌یه‌ک که
ته‌نیا له سه‌ر بناغه‌ی ویستگه‌ل و پینداویستگه‌لی
سروشتیه ۲. ئامۆژه‌یه‌کی فه‌لسه‌فی که بۆ
دیارده‌گه‌ل گرنگایه‌تیه‌کی ژووور سروشتی دانائ
و بۆ شروقه‌یان قانون و کاردانه‌وه‌گه‌لی
سروشتی پێ به‌سه ۳. رېتازییک له هونه‌ر و
ویژه‌دا، به پێی روانینی زانستی له پروداوگه‌لی
ژیان، بی‌هه‌ولدان بۆ نیشاناندانی نمونه‌گه‌لی
ئارمانی و خه‌یالی یان به پارێز له وتنه‌وه‌ی
ناحه‌زیه‌کان * ناتورالیسم. هه‌روه‌ها: **طبیعت‌گرا**؛
طبیعت‌گرایانه

طبیعی ¹ / tabî'i: [عربی/اسم. سروشتی؛ زانستی
سروشتی.

طبیعی ²: صفت. سروشتی؛ سووشتی؛ سرشتی؛
خۆکرد؛ خواکرد؛ خۆرسک؛ خۆوره؛ خۆرست؛
خۆرسکاو: ۱. پێوه‌ندیدار به ته‌بیاته‌وه. به‌رانبه‌ر:
عارضی «علوم طبیعی: زانسته سروشتیه‌کان»
۲. درووسکرای سروشت. به‌رانبه‌ر: **مصنوعی**
«پدیده‌های طبیعی: دیارده سروشتیه‌کان»
۳. پێوه‌ندیدار به خۆ و خده یان غه‌ریزه‌وه «رفتار

پیکهینانی تهرح «در طرح ریختن استاندند، اما اجرایش نمی کنند؛ له گه لاله دارشتن و هستان، به لام به پیوهی ناهن!>.

طرح کردن: هینانه ئاراوه؛ پیشنیار کردن؛ هینانه پیش؛ هاورنده به رهوه.

طرح کشدن: تهرح کیشان «از صورت مادرم طرحی کشید: له روخساری دایکم تهرحیکی کیشا».

طرحواره / tarhväre، ها: [عربی/فارسی]/اسم، گه لاله؛ گلاله؛ پلان: ۱. وینه یه کی خه تی ساکار ۲. گه لاله یه کی گشتی سه ره تایی و بیوه ری له ورده کاریگه ل.

طرد / tard: [عربی/اسم، کار یان رهوتی دوور خستنه وه؛ دوور وهه وهی؛ تاراندن؛ راواندن؛ رهواندن.

□ طرد شدن: ۱. وه لا نران؛ خرانه لاه ۲. دهر کران؛ دهر کران؛ راوانن؛ تاریتران «از آن پس از خانواده اش طرد شد: له وه به دواوه له بنه ماله که ی دهر کر».

طرد کردن: دهر کردن؛ تاراندن؛ رهواندن؛ ره فاندن «دوستانش او را طرد کردند: هه واله کانی نهویان دهر کرد».

طرز / tarz: [عربی/اسم، شیواز؛ شیوه؛ رهنگ؛ بار؛ جور؛ تهرز؛ چۆنیه تی به پیوه بردنی کاریک.

□ طرز تفکر: شیوازی بیر کردنه وه؛ چۆنیه تی بیر و بوچون.

طرف ۱ / taraf: [عربی/اسم، لا؛ لایین؛ لایه ن؛ ئالی؛ بال؛ هاویر؛ دهوره؛ نکال؛ نک؛ تهرف؛ تهرهف؛ کشته؛ تۆل؛ هند؛ قورنه؛ رهخ؛ بهر؛ جه بهر؛ گاز: ۱. لها؛ اطراف/ سوو؛ بهر وه گه؛ راسای خالی ئامازه پیکراو «آن طرف: نه و لا» ۲. ههر یه که له لایه نه کان یان شیوازه گه لی بهرانبه ری به کتر «طرف عصر؛ طرف معامله: لای عه سر؛ لایه نی سه ودا».

□ از طرف کسی/ جایی: له لایه ن که سیک/

پیکهاته، ده زگا، ئامیر، رهوت یان به ره ه میکی هونه ری بو کاری دواتر. هه ره وها: طراحی شدن؛ طراحی کردن

طرار / tarrār، ها: [ان: [عربی/اسم، [ادبی] تهرده ست؛ کیسه پر؛ قه مکه؛ قه مک؛ دزی زه به رده ست و خیرا.

طراوت / tarāvat: [عربی/اسم، [ادبی] ۱. تهرچکی؛ په ژی؛ پاراوی؛ تهر و به ری؛ تور تی ۲. گه شی؛ سه رزیندووی.

طرب / tarab: [عربی/اسم، [ادبی] شادی؛ شایی؛ که یف خو شی؛ خو شی؛ وه شی؛ خو شحالی.

طرب انگیز / tarabangîz: [عربی/فارسی] صفت، [ادبی] شادی هینهر؛ خو شی هینهر؛ شادی به خش.

طرح / tarh، ها: [عربی/اسم، ۱. گه لاله؛ نه خشه؛ تهرح؛ نوو سراوه یان پیشنیار یک بو

گیشتن به ئامانج یان ئامانج گه لیک ی دیار یکراو «طرح ایجاد اشتغال: گه لاله ی پیکهینانی کار»

۲. پلان؛ پلان؛ گه لاله؛ تهرح؛ شکل؛ وینه ی سه ره تایی که بیچمی گشتی شتیک نیشان

دهدا «طرح نمای ساختمان: پلانی روو به ری ساختومان» ۳. گه لاله؛ تهرح؛ ری و شوین؛ ریچ؛

ده ستووری کار؛ وینه یان نوو سراوه یه که بو دروست کردنی شتی یان جیبه جی کردنی

کاریک ۴. تهرح؛ قانونی که له لایه ن نوینه رانه وه به پارله مان پیشنیار کراوه ۵. تهرح؛

به رنامه یه که بو جیبه جی بوونی کار گه لیک له داهاتوودا ۶. بیچم؛ که سم؛ سه کوت؛ مهوژ؛ تهر

۷. کار یا رهوتی هینانه به ره وه و خستنه بهر باس.

□ طرح دادن: گه لاله دان؛ پلان دان؛ پیشنیار کردنی تهرح «طرحی برای افزایش

محصول گندم به دولت داده شده است: پلانیک بو ژور کردنه وه ی داهاتی گه نم به ده ولت

دراوه».

طرح ریختن: گه لاله دارشتن؛ پلان دارژتن؛

که سانیک پرو به پرو دهنه وه.

طرف معامله: لایه‌نی مامه‌له؛ لایه‌نی دان‌وسان؛

لایه‌نی سه‌ودا؛ ئه‌وه‌ی که ده‌گه‌ل

که‌سیکی تردا مامه‌له ده‌کات: **طرف حساب - ۲**

طرف / tarf: [عربی/اسم، /ادبی] پالدوین؛

لاکوش؛ گوشه‌ی دامین.

□ **طرفی برستن:** [مجازی] به‌ره‌میک وه‌رگرتن؛

شتی هه‌لک‌راندن «شاید بتواند از تلاش‌هایش طرفی

بربندد؛ رهنه‌گه‌ بتوانی له‌ کرد و کوشی به‌ره‌میک

وه‌ربرگرتن».

طرف‌دار / tarafdār, ها: ان: [عربی/فارسی]

صفت. لادار؛ لاگیر؛ لانگر؛ لایه‌نگیر؛ به‌سه؛

به‌سته؛ هه‌وادار؛ هواخوا؛ داژدار؛ پالوبه‌ن؛

پشتیوان.

طرف‌داری / tarafdāri, ها: [عربی/فارسی/اسم،

لاکوشکه؛ لاگری؛ لاداری؛ لاگیری؛ لانگیری؛

لایه‌نگری؛ لایه‌نگیری؛ داکوکی؛ پشتیوانی؛

داشدار؛ داژداری.

- **طرفه / tarafe:** [عربی/پیواژه، - لایه‌نه؛ - لایه‌ن؛

۱. خاوه‌ن به‌روه‌گی دیاربکراو «خیابان یک‌طرفه؛

شه‌قامی یه‌ک‌لایه‌نه» ۲. خاوه‌ن لایه‌نگه‌لیکی

دیاربکراو «تعهد دوطرفه؛ برپاری دوولایه‌ن» *

طرفی/گفتاری

طرفه / torfe, ها: [عربی/اسم، /ادبی]

۱. هه‌لکه‌وته؛ شتی نوئی که پیشتر نه‌بینراوه

۲. سه‌رسوورین؛ سه‌رسوورینه‌ره؛ هه‌ژهند؛

شتیکی زور سه‌یر و سه‌مه‌ره.

طرفه‌العین / torfatol'eyn: [عربی/اسم،

چاو‌ترووکان؛ چاولیک‌نان؛ ترووکه؛ چاو‌ترووکه؛

چاف‌مچان؛ کاتی به‌ماوه‌ی چاو‌ترووکاندنیک.

- **طرفی / tarafi:** [عربی/پیواژه، /گفتاری] - لا؛

- لایی «کاش کار یک‌طرفی می‌شد؛ برپا کاره‌که

یه‌ک‌لا ده‌بۆوه».

طرفیت / tarafiyyat: [عربی/اسم، دوژمنی؛

دژمنایه‌تی؛ نه‌یاری؛ هه‌لا؛ گیره و کیشه؛ کیشه

شوینیکه‌وه؛ به‌نوینه‌ری یان به‌جیگری

ئه‌و شته یان ئه‌و که‌سه «نامه‌را از طرف

وزیر امضا کرده بود؛ نامه‌که‌ی له‌لایه‌ن

وه‌زیره‌وه‌ واژۆکردبوو»

□ **طرف بودن:** ناسین؛ له‌کاریکدا (سه‌ودا، شه‌ر

و...) له‌به‌رانبه‌ری که‌سیک یان که‌سانیکدا

راوه‌ستان «در این معامله تو با من طرف هستی؛

له‌م مامه‌له‌تا من ده‌ناسی». هه‌روه‌ها: **طرف**

شدن؛ طرف کردن

طرف کسی را گرفتن: لایه‌نی که‌سیک‌گرتن؛

لایه‌نگری له‌که‌سیک‌کردن؛ پشت

که‌سیک‌گرتن «مردم طرف ما را گرفتند؛ خه‌لکی

لایه‌نی نیمه‌یان گرت».

طرف ۱: ضمیر. ئه‌و؛ وی؛ یارۆ؛ کابرا؛ ئاد (بۆ‌نیر)؛

ئاده (بۆ‌می)؛ که‌سی که‌نه‌یانه‌وئی ناوی به‌رن

«به‌طرف‌گفتم؛ دیروز طرف آمده بود؛ به‌ئوم‌گوت؛

دوینی کابرا هاتبوو».

طرف / tarafe: [عربی] صفت. لای؛ لاو؛ به‌ری؛

پرووی؛ له‌به‌ر؛ وه‌روو «طرف‌توجه؛ لای‌سه‌رنج».

□ **طرف اعتماد:** جی‌باوه‌ر؛ جی‌متمانه؛ جی‌پروا؛

ئه‌و که‌سه‌ی متمانه‌یان پی‌هه‌یه «او طرف

اعتماد همه‌است؛ جی‌باوه‌ری هه‌موانه».

طرف توجه: به‌رچاو؛ سه‌رنج‌راکیش؛ ئه‌و

که‌سه‌ی سه‌رنجی پی‌ده‌ده‌ن «در هر شهری

شه‌ردار خیلی طرف‌توجه‌است؛ له‌هه‌موو شاریکدا،

شاره‌دار یه‌کجار به‌رچاوه».

طرف حساب: ۱. ئه‌و که‌سه‌ی که‌پاره‌ی لای

که‌سیک‌ه‌یا پاره‌ی که‌سیکی لایه‌ ۲. □

طرف معامله

طرف قرارداد: لایه‌نی برپار؛ هه‌ریه‌ک

له‌وانه‌ی که‌له‌مامه‌له‌یان پی‌که‌ه‌تیکدا، واژۆ

ده‌ده‌ن و به‌پیی ئه‌وه‌کاریک وه‌ئه‌ستۆ

ده‌گرن.

طرف مذاکره: لایه‌نی وت‌ووینژ؛ هه‌ریه‌که‌

له‌وانه‌ی که‌له‌وت‌ووینژیکدا ده‌گه‌ل که‌س یان

و بهره.

طرفین / tarafeyn / [عربی] اسم. دوو لایهن؛ دوو لا؛ ههر دوو لا.

طرق / toroq / [عربی] جمع ۞ طریق

طرقه / torqe / [عربی] اسم. بۆقژه؛ بازۆر؛ بازۆری؛ بازر؛ بالندهییکی گچکهی شینه به دهنگیکی خۆشهوه له ریشۆله دهکا.

طرلان / tarlān / [ترکی] ۞ شهباز

طره / torre / ها؛ [عربی] اسم. [دبی] ۱. نهگرجه؛ پهرحهم؛ گولانگ؛ ئەو مووهی که له پهنای گۆی و تهوێلهوه شوێر دهبیتهوه ۲. [معماری] سهرتاق؛ ههلهاتوویی سرمیچ له بان دیوار، درگا یان دهلاقهوه.

طریق / tariq / ها؛ طُرُق؛ [عربی] اسم. [دبی] ۱. رینگا، ری؛ را [از طریق هوا؛ از طریق دریا؛ له ریگای ههواوه؛ له ریی دهریاوه] ۲. شیوه؛ رهوش [به طریق دوستانه؛ به شیوهی دۆسانه].

طریققت / tariqat / ها؛ [عربی] اسم. [دبی] ۱. بۆچوون؛ دۆز؛ ریباز؛ مهرام ۲. تهریققت؛ ههر کام له ریبازگهلی سؤفیهگری.

طریققه / tariqe / ها؛ [عربی] اسم. شیوه؛ شیواز؛ رهوش؛ رهوش [طریققهی راندگی؛ طریققهی دوستی؛ شیوهی پانهدهیی؛ شیوازی دۆستی].

طشت / tašt / [مغرب از فارسی] ۞ تشت

طشتک / taštak / [مغرب / فارسی] ۞ تشتک

طعام / ta'am / ها؛ اطعمه؛ [عربی] اسم. [دبی] نان؛ خواردمههانی؛ خۆراک؛ خواردن؛ خواردنی؛ پیخۆر.

طعم / ta'm / ها؛ [عربی] اسم. چیژ؛ چهژ؛ چهشک؛ چهش؛ تام؛ مهزه؛ تایبهتیهکی دیار له هیندی ماک که به هوێ ئەندامی چیژهوه ههستی پیدهکری [این خمیردندان طعم دارچین می دهد؛ ئەم خمیردانه چیژی دارچین دهدا].

طعم آرزو / ta'mārzu, ta'm'ār(e)zû / [عربی]

فارسی [صفت. تاهه زۆر؛ تامازۆر؛ به ئاواتی شتی که دهستی نهکهوتوووه یان که متر بۆی دهستی داوه.

طعمه / to'me / ها؛ [عربی] اسم. چیشته؛ چیژه؛ چهشه؛ چهشکه؛ بالته؛ ۱. خۆراکی گیاندارنیک، به تایبهت گیاندارێ راوکه [طعمه ی شیر؛ چیشته ی شیر] ۲. تملۆک؛ تامک؛ چهشته؛ چهشک؛ ماکیکی خۆراکی یان شتی که وهکووه ئهوه که له راو یان ماسی گرتندا بۆ راکیشانی نیچیره که به کار دهروات [حالا به جای کرم و مگس طعمه ی مصنوعی به بازار آمده است؛ ئیستا به جێی کرم و میش چیشته ی دهسکرد هاتوووته بازار].

طعمه چیزی شدن؛ کهوتنه بهر شتی کهوه؛ کهوتنه بهر زهره و له نیو چوونهوه [خانه طعمه ی آتش شد؛ خانوو که کهوتنه بهر ناگرهوه].

طعمه گذاری / to'megozārī / ها؛ [عربی] فارسی اسم. کاری تامک دانیان؛ چهشته نیانهوه؛ چیژه نانهوه له سهر رینگای گیانداران به قولاب یان داو، بۆ راکیشان و راویان.

طعن / ta'n / ها؛ [عربی] اسم. [دبی] تانه؛ تهشهر؛ تهشهره؛ تهشه؛ تهوس؛ توانج؛ تانوت؛ پلار؛ تانی؛ تیز؛ ۱. کار یا رهوتی ناو و نیتکه دۆزینهوه ۲. خراپه بیژی؛ فر.

طعن آلود / ta'nālūd / [عربی / فارسی] صفت. تهشهره؛ تهشهره؛ به تهشهرهوه؛ پر تانه و تهشهر [سخنان طعن الودی گفت؛ قسه گهلیکی تهشهره ی گوت].

طعن آمیز / ta'nāmîz / [عربی / فارسی] صفت. به تانه و تهشهر؛ به سهر کوئنهوه [نگاه طعن آمیزی داشت؛ روانینیکی به تانه و تهشهری ههبوو].

طعن و لعن / ta'n-o-la'n / [عربی] اسم. [دبی] تهوس و توانج؛ تانه و تهشهر؛ تیر و تانه [نمی خواهم مورد طعن و لعن مردم باشم؛ نامه یی

بکهومه بهر تهوس و توانجی خه لکه وه.

طعنه / ta'ne / ها: [عربی] اسم، له قه م:

۱. سهرکونه؛ لومه؛ وله؛ تهوس؛ تیز؛ سهرزنه نش
(طعنه زدن: سهرکونه کردن) ۲. تانه؛ لوم؛ ته شهر؛
قهر؛ تانوت (طعنه ی دوست بدتر از تیغ دشمن است:
تانه ی دؤس له تیغی دوزمن خراپتره).

طعنه زدن: تانه لیدان؛ تیز پیکردن؛
عهیب گرتن؛ تانوت لیدان؛ قهر فین؛ گه مه
پیکردن؛ عهیب لی گرتن «همه بر او طعنه
می زدند که چرا این کار را کردی: همومان تانه یان
لیده دا که ئەم کاره ت بۆچی کرد».

طغرا / toqra / ترکی اسم، ۱. توغرا؛ له خه ته
تهوز پینه کانی فارسی و عهره بی که به شیوه ی
ئیمزا یان به ناو به کار ده روات ۲. دهسته؛
ده فته ر؛ یه که ی ژماردنی پهره بایه خداره کان
(یک طغرا چک بانکی مفقود شده است: دهسته یه ک
چه کی بانکی گوم بووه).

طغیان / toq(i)yān / ها: [عربی] اسم، ۱. دۆخ
یان چۆنیه تی لادان له پربازی سهره کی یان
دابین کراو؛ ههلدان؛ هه لکفان؛ گلان؛ سهر کردن
(طغیان رودخانه؛ طغیان قلم؛ ههلدانی چه م؛ گلانی
قه له م ۲. شورش؛ راپه رپن «مردم طغیان کردند و
به خیابانها ریختند: خه لکی شورشیان کرد و پزانه نیو
شه قامگه له وه».

طغیان رودخانه: تۆقه؛ دۆخ یا په وتی ئاو
سهر کردن؛ ئاو هه لسان؛ ههلدانی چه م؛ زۆر
بوونی له راده به ده ری ئاوی چه م و هاتنه
سهری.

طغیان قلم: [دبی] گلانی قه له م؛ گلانی
پینووس؛ هه له ی دهستی نووسه ر له کاتی
نووسیندا.

طفره / tafre / ها: [عربی] اسم، چاغ و بهنگ؛
ده سی-ده سی؛ دهستی-دهستی؛ کار یان په وتی
خۆ لادانی به رووبینی بۆ جیه جی کردنی کاری
که داوا کراوه.

طفره رفتن: خۆ لی لادان؛ چاغ و بهنگ

کردن؛ ده سی-ده سی کردن؛ دهستی-دهستی
کردن؛ له بهر پوه بردنی کاریک خۆ لادان «هر
روز از دادن طلب مردم طفره می رفت: هه موو پۆژی
خوی له دانه وه ی قهرزی خه لکی لا ددها».

طفل / tefl / ها؛ ان؛ اطفال: [عربی] اسم، مندا ل؛
منال؛ زارۆ؛ زاروو؛ زارپۆله؛ زاوله.

طفلک / teflak / ها: [عربی] فارسی اسم،
۱. زارۆک؛ مندالی بچووک ۲. [کنایی]
بهسته زمان؛ بهسه زوان؛ وشه یه ک بۆ ده برینی
دلسۆزی «طفلک تازه داشت عروسی می کرد که این
بلا به سرش آمد: بهسته زمان تازه دهیه ویست
زه ماوه ند بکات که ئەم به لایه تووشی بوو»: طفلکی؛
طفلی [گفتاری]

طفلکی / teflakî / [عربی] فارسی طفلک-۲
طفلی / tefli / [عربی] اسم، ۱. منالی؛ مندالی؛
زارۆیی؛ زارۆکی ۲. طفلک-۲

طفولیت / tufüliyyat, tufüliyyat / [عربی] اسم،
مندالی؛ منالی؛ زارۆیی؛ زارۆکی؛ زاوله یی؛
مندالیه تی؛ زارو کینی «دوران طفولیت را در
زادگاهش گذراند: سهرده می مندالی له زیده که ی
برده سهر».

طفیلی / tofayli / ها؛ ان؛ [عربی] اسم، ۱. مې و
مووشکهر؛ خۆژی؛ دۆم بلکان؛ مل و مووشکهر؛
که سی که (له جیی دابین کردنی ژبانی خۆی) به
ناپهوا له دهسره نجی خه لک ده زی «احساس
می کنم طفیلی شما هستم: هه ست ده که م مې و
مووشکهری ئیووم» ۲. مشه خۆر؛ خۆره؛
زگ له وه رپن؛ له م له وه رن؛ له گام؛ نه رمۆ؛ نانۆ؛
مووس؛ مووسهل؛ دهف دهه هۆل؛ که سی که
بی بانگه یشتن یان هه زی که سانیک ده بیته
میوانیان ۳. پاشاوخۆر؛ بهرماوخۆر؛ سهر بار؛
لامیژ؛ چه وه؛ لاورگه؛ لاکوت «موجودات طفیلی:
بوونه وه ره پاشاوخوره کان». ههروه ها: طفیلی بودن؛

طفیلی شدن

زیربنگپری؛ زیربنگهری؛ زهرگهری.

طلافروش / talāfurūš / ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] اسم؛ تهلافروش؛ زیرفروش.

طلافروشی / talāfurūšī / ها؛ [عربی/فارسی] اسم؛ زیرفروشی؛ تهلافروشی.

طلاق / talāq / ها؛ [عربی/اسم] تهلاق؛ تلاق؛ کار و پوهتی له یهک جیا بوونه‌وی ژن و میرد.

□ **طلاق باین:** تهلاقی که گه‌رانه‌وه به‌بی ماره برینه‌وه ره‌وا نیه.

طلاق خلع: تهلاقی که ژن به دانه‌وه‌ی ماریه یان به‌شیک له مالی خو‌ی به میرده‌ک‌هی،

پازی ده‌کا تهلاقی بدا.

طلاق رجعی: تالوق؛ تهلاقی که له مه‌ودای عیدده‌دا جی بو گه‌رانه‌وه‌ی هه‌یه.

□ **طـلاق دادن:** تهـلاق دان:

۱. هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ی بریارنامه‌ی ژن‌وشوویی به ویستی میرد «زنش را طلاق داد: ژنه‌کی

ته‌لاق دا» ۲. [مجازی] ویل کردن؛ وه لانان؛ ده‌ست لی‌به‌ردان؛ پشت لیکردن «مثل این‌که

درس و مشق را دیگر طلاق دادی: وا دیاره‌ی نیت‌ر خویندنت ته‌لاق داوه».

طلاق کسی را گرفتن: ته‌لاقی که‌سیک سه‌ندن؛ هه‌لیچانی پیاویک بو ته‌لاق دانی

ژنه‌کی «عاقبت طلاق دخترش را گرفت: ناخری ته‌لاقی کچه‌کی سه‌ند».

طلاق گرفتن: ته‌لاق سه‌ندن؛ ته‌لاق لی‌گرتن؛ پی ته‌لاق دان؛ لی‌ک‌جیا

بوونه‌وه‌ی ژن و میرد به ویستی ژن «شوهرش معتاد بود، طلاق گرفت: میرده‌ک‌هی موعتاد بوو، ته‌لاقی لی سه‌ند».

طلاقنامه / talāqnāme / ها؛ [عربی/فارسی/اسم] ته‌لاقنامه؛ نووسراوه‌یه‌کی ره‌سمی که جوئی

بوونه‌وه‌ی ژنی تیدا هاتووه.

طلاق و طلاق کشی / talāq-o-talāqkešī / ها؛ [عربی/فارسی/اسم/گفتاری] ته‌لاق و ته‌لاق‌کاری؛

طلا / talā / [عربی/اسم] زیر؛ زهر؛ ته‌لا؛ تلا؛ ته‌لی؛ ئاتی: ۱. توخمیکی کیمیاوی کانزایی، به

ژماره‌ی نه‌تومی ۷۹ و کی‌شی نه‌تومی ۱۹۶،۹۶ به په‌نگی زهردی دره‌وشاوه، چه‌کوشخو‌ر و دژ

به ژه‌نگه بو سک‌ه لیدان، جه‌واهی‌ر سازی، ده‌واسازی و له ده‌سگاگ‌ه‌لی نه‌له‌ک‌تریکی‌دا

به‌کاردی. ناوه لاتینه‌ک‌هی له وش‌هی «ئوروم» واته ئالتوون وه‌رگیراوه ۲. /ها/ ئالتوون؛ ههر

یه‌ک له به‌ره‌م‌ه‌ه‌اتووگ‌ه‌لی لی‌درووس‌ک‌راوی ۳. [مجازی] شتیکی زو‌ر پر بایه‌خ.

□ **طلای بدلی:** زهر زیر؛ زیری قه‌لب؛ ئالیاژی مس و پینج تا ده له سه‌د رو‌ح که زو‌تر بو

درووس کردنی جه‌واهی‌راتی قه‌لب به کار ده‌روا.

طلای سبز: ۱. زیری که‌سک؛ زیری که‌تیک‌ل به هیندی کادمیوم یان زیوه ۲. [مجازی]

لی‌ره‌وار؛ جه‌نگه‌ل؛ جه‌نل؛ دارستان.

طلای سفید: ۱. پلاتین؛ زیری سیی ۲. [مجازی] لؤکه؛ په‌موو؛ په‌مو؛ په‌مه.

طلای سکه: زیریک ده‌گه‌ل ۹۱،۶ له سه‌دی زیر، هیندیک مس و نه‌ختی زیو.

طلای سیاه: [مجازی] نه‌وت؛ نه‌فت؛ نه‌وته.

□ **طلا گرفتن:** (له) زیر‌گرتن؛ گرتنه زیر؛ زهر‌گرتن؛ ته‌لاگرتن؛ زیر‌پوش کردن؛ ئاستی

شتیک به لاپه‌ره‌یه‌ک له زیر داپوشاندن «دور تا دورش را طلا گرفته بودند: ده‌وراند‌ه‌وریان زیر کرتبو».

طلاآلات / talā'ālāt / [عربی/اسم] زیر‌ه‌واله؛ ئامیرگ‌ه‌لی چی‌ک‌راو له زیر؛ طلاجات

طلانی / talā'ī / [عربی] طلائی

طلاب / tollāb / [عربی] جمع طَلَبه

طلاجات / talācāt / [عربی/از عربی] طلاآلات

طلاساز / talāsāz / ها؛ ان؛ [عربی/فارسی/اسم] زیربنگپری؛ زیربنگهر؛ زهرگهر.

طلاسازی / talāsāzi / ها؛ [عربی/فارسی/اسم]

خواجه کی؛ کار یان پهوتی خواستن؛ ویستن
 «طلب بخشش؛ طلب یاری؛ داوای لیبووردن؛
 خوازیاری یارمه تی» ۲. /ها/ قهرز؛ هه قی که
 که سی به سهر که سیکي ترهوه هه یه تی.

□ طلب داشتن؛ خاوهن قهرز بوون.

طلب کردن؛ ویستن؛ داوا کردن؛ خازتن؛
 خواستن؛ گهره ک بوون/ بیهی؛ ههره ک بوون
 «از خدا طلب مرگ می کرد؛ از مردم یاری طلب
 می کرد؛ داوای مهرگی له خودا ده کرد؛ له خه لک
 یارمه تی ده ویست».

به طلب چیزی در آمدن؛ به شوین شتیکدا
 هاتن؛ بو شتیک هاتن. ههروه ها؛ به طلب

چیزی رفتن

در طلب چیزی بودن؛ به شوین شتیکدا بوون؛
 داواکاری شتیک بوون.

طلب^۲؛ پیوازه - خواز؛ - خاز؛ - واز؛ - ویست؛
 خوازیار و شوینکه وتووی شتیک «شهرت طلب؛
 نفع طلب؛ ناوبانگ خواز؛ قازانج خواز».

طلبکار / talabkār، ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] اسم.
 خاوهن قهرز؛ لاهو کهر؛ داواکار؛ ته له بکار.

ههروه ها؛ طلبکاری

طلبه / talabe، ها؛ [عربی/اسم. فقهی؛ فقهی؛
 فقه؛ خویندکاری زانستی نایینی.

طلبیدن / talabīdan؛ [عربی/فارسی] مصدر.
 متعدی. // طلبیدی؛ ویست؛ می طلبی؛ ده ته وی؛

بطلب؛ بته وی // ویستن؛ ویستن؛ گهره ک بوون/
 بیهی؛ ههره ک بوون؛ داخواستن؛ خواستن؛

خواسن؛ داوا کردن؛ واسه ی؛ واسه تی؛
 ۱. گرکاش کردن «در آنجا برای خودش آسایش و

آرامش می طلبید؛ ده ویدا بو خوی سوکنایی و
 هیمنایه تی ده ویست» ۲. خوازیار بوون؛ داواکار

بوون «از مردم کمک طلبیدم؛ له خه لک یارمه تیم
 ویست» ۳. // ادبی/ بانگ کردن؛ قاو کردن؛

بانگهیشتن کردن؛ چره ی؛ چرای «فرزدان را طلبید
 و به آنان گفت: ... مندا له کانی بانگ کرد و پنیانی

ململانی و گیره و کیشه یه ک که به هوی ته لاق
 دان یان ته لاق لیسه ندن دیته دی «کارشان به
 طلاق و طلاق کشی کشید؛ کاریان کیشایه ته لاق و
 ته لاقکاری».

طلاکار / talākār، ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] اسم.
 زیرپینگهر؛ زیرپینگیر؛ زهره گر؛ ته لاکار.

طلاکاری / talākārī؛ [عربی/فارسی] اسم.
 ته لاکاری؛ زیرپینگهری؛ ۱. کاری داپوشاندنی
 ئاستی شتیک به توژالیکی ناسک له زیر
 ۲. کاری پازاندنه وهی نوسخه گه لی خه تی به
 پهنگی وه کوو شهنگه رف، شین، ژهنگار، ئاوی
 ته لا یان زیو.

طلاکوب / talākūb؛ [عربی/فارسی] صفت.
 زیر کوت؛ زیر کفت.

طلاکویی / talākūbī؛ [عربی/فارسی] اسم.
 زیر کوتی؛ زیر کفتی؛ ۱. کار و پهوتی کوتاندنی
 کانزا بریقهداره کان به تاییه ت زیر و زیو، به
 شیوه ی نه خش یان نووسراوه له سهر ئاستیک
 ۲. نه خش یا نووسراوه له په په یه کی ناسکی
 کانزایی به سهر رووپه یریکه وه.

طلایه / talāye، ها؛ [از عربی] اسم. [ادبی]
 پیشهنگ؛ پیشر هو؛ په مکیش؛ پیشهنگ؛
 گرویی که پیشر هو ی نهوانی دیکهن.

طلایه دار / talāyedār، ها؛ ان؛ [از عربی/فارسی]
 صفت. [ادبی] په مکیش؛ پیشهنگ؛ پیشهنگ؛
 پیشر هو؛ جله ودار؛ جله وکیش؛ له پیشه وهی
 گرویه ک به تاییه ت گرو ی سهر بازان.

طلایی / talāyī؛ [عربی] صفت. زیرپین؛ زیری؛
 ته لایی؛ ۱. درووسکراو له زیر «تاج طلایی؛ تاجی

زیرین» ۲. به پهنگی زهردی دره وشاوه «گیسوان
 طلایی؛ بسکی زیرین». ههروه ها؛ طلایی رنگ

۳. [مجازی] زور شکودار و پربایه خ «دوران طلایی؛
 سهرده می زیرین» * زیرین؛ طلایی

طلب^۱ / talab؛ [عربی/اسم. ۱. داوا؛ خوازیاری؛
 داخوازی؛ خوازگاری؛ دهر خواست؛ خواست؛

گوت:.... ۴. پیویست بوون «موفقیت در هر کاری، برنامه‌ریزی و تلاش می‌طلبید: سهر که‌وتن ده هر کار یکدا، به‌رنامه‌ریژی و تیک‌وشانی ده‌وی».

هه‌روه‌ها: طلبیدن

■ صفت مفعولی: طلبیده (ویستراو) / مصدر منفی: نطلبیدن (نه‌ویستن)

طلسم / telesm: «مرب از یونانی / اسم. باربه‌ژن؛ ده‌مبه‌ست؛ دایلان؛ ته‌لیسم: ۱. چاچۆله؛ شتی که هیزیکی جادوویی تیدا خه‌یال بکری «یک طلسم به تو می‌دهم که تو را از بلاها حفظ کند: باربه‌ژنیک پی‌ده‌دهم که له به‌لا بتپاریژی» ۲. شوینی جادوو‌کراو؛ که‌سیک یان شتی که بکه‌ویته بهر هیزیکی جادوویه‌وه و چۆنایه‌تی بگۆردی «این خانه طلسم شده است: ئەم خانوو به‌رژن بووه».

■ طلسم را باز کردن / گشودن ۱۰ طلسم را شکستن

طلسم را شکستن: ۱. باربه‌ژن پووچه‌ل کردنه‌وه ۲. «مجازی» گرینی کاریک کردنه‌وه؛ گرفت له سهر شتی لابرډن * طلسم را باز کردن / گشودن

طلسم شدن: ۱. جادوو بوون؛ که‌وتنه بهر وزه‌گه‌لی جادوویه‌وه ۲. «مجازی» که‌وتنه فره‌ته‌نه‌وه؛ تووشی دۆخی زۆر ئاستهم و بی‌ده‌رباز هاتن. هه‌روه‌ها: طلسم کردن

طلعت / tal'at: «عربی / اسم. [ادبی] ۱. روخسار؛ چیره؛ دهم و چاو؛ روومهت؛ وینه «کجا تواند دین گوزن طلعت شیر؛ له چۆناوچۆن که‌ل ده‌توانی روخساری شیر بینیی؟» ۲. دیمه‌ن؛ روخساری جوان «روشنی طلعت تو ماه ندارد: له تاوی دیمه‌نت مانگ بی‌نه‌سیوه».

طلق / talq: «عربی / اسم. ۱. له / «مرب از فارسی» ده‌لق؛ دلق؛ په‌په‌یه‌ک وه‌ک شووشه که له تالک چی‌ده‌کری ۲. «عربی» پرک؛ ژانی زان؛ ئیشی منډال هینان ۳. تالک؛ سیلیکاتی ئاوداری

مه‌نیه‌زیوم.

طلقی / talqī: «مرب / صفت. ده‌لقی؛ دلقى؛ ده‌لقینه؛ له ماکی ده‌لق.

طلوع / tulû', tolû': «عربی / اسم. ۱. په‌وتی ئه‌نگوتن؛ ئه‌نگوتن؛ هه‌لاتن؛ زه‌یقین؛ هۆرئامه‌ی؛ ده‌رکه‌وتن؛ دیاری دانی خۆر و هه‌یف و ئه‌ستیران و ته‌نه ئاسمانیه‌کان له ئاسماندا ۲. «مجازی» په‌وتی ده‌رکه‌وتن؛ سهره‌لدان؛ زیهی «طلوع صبح؛ ده‌رکه‌وتنی به‌یانی» ۳. سهره‌تای رۆژ. هه‌روه‌ها: طلوع کردن

طلیعه / talī'e, ha: «عربی / اسم. [ادبی] ده‌سپیک؛ که‌بار؛ به‌رژه‌نگ؛ به‌رژونگ؛ به‌رای؛ سهره‌تای دیاری دانی شتیک «طلیعه‌ی بهار؛ طلیعه‌ی پیروزی؛ ده‌سپیکی به‌هار؛ ده‌سپیکی سهرکه‌وتن».

طماع / tammā, ha: «ان: / «عربی» صفت. [ادبی] چاوچنۆک؛ چاف‌چنۆک؛ چاوهرسی؛ چاف‌برسی؛ چاونه‌زیر؛ چلماس؛ چه‌لماس؛ چه‌لماسک؛ ده‌قه‌ش؛ دل‌بژۆک؛ مووزر؛ ته‌ماحکار؛ کۆدو؛ هه‌لپ‌کار؛ پرکیش؛ لیشتۆک؛ هه‌فه‌ه‌فی «آدم طماع دو بار ضرر می‌کند: مرۆی چاوچنۆک دوو جار زه‌ره‌ر ده‌کا».

طمأنینه / toma'nine: «عربی / اسم. [ادبی] ۱. ئارامشت؛ هه‌راس؛ خۆراس؛ ئاسووده‌یی؛ ئارامی؛ هیمنایه‌تی؛ ئۆقره‌یی؛ سوکناپی ۲. هه‌ندر؛ دل‌نیاپی؛ ئارخه‌یانی؛ خاترجه‌می؛ هه‌داریه‌ک که هاورییه ده‌گه‌ل دل‌ئارامیدا.

طمث / tams: «عربی / اسم. [نامتداول] مه‌هک؛ مه‌هکی؛ کنج؛ بی‌نوژی؛ نه‌خۆشی مانگانه‌ی ژنان.

طمطرارق / tomtarāq, tomtorāq: «[؟] / اسم. [ادبی] ده‌بده‌به و که‌بکه‌به؛ شکۆ و گه‌وره‌یی و پرای خۆ نیشاندان.

طمع / tama: «عربی / اسم. ۱. چاوچنۆکی؛ چاف‌چنۆکی؛ چاونه‌زیری؛ هه‌لپ «طمع او حد و

طنبور / *tambûr, tanbûr* / تنبور

طنبی / *tanabî* / تنبی

طنز / *tanz* / ها: [عربی/اسم] تیز؛ تهوزه؛ لیب؛
 حنه‌ک؛ هه‌نک؛ فه‌نک؛ قه‌رف؛ ئه‌وه‌ی
 لایه‌نگه‌لی ناراست، نه‌گونجاو یان نار‌ه‌وای
 دیارده‌یه‌ک به شیوه‌ی گالته و گه‌پ
 ده‌نویتی (مقاله‌ی طنز؛ نمایش طنز؛ وتاری نیز؛
 نوامیشی تیز).

طنز آلود / *tanzālûd* / [عربی/فارسی] صفت.
 حنه‌کاوی؛ گۆلمه‌زاوی؛ تیزانه؛ به تیز؛
 هاوړی له‌گه‌ل تیز «حکایت طنزآلود؛ چیرۆکی
 حنه‌کاوی».

طنز آمیز / *tanzāmîz* / [عربی/فارسی] صفت.
 حنه‌کاوی؛ تیزانه؛ تیکه‌ل به تیزه‌وه (مقاله‌ی
 طنزآمیز؛ وتاری حنه‌کاوی).

طنز آور / *tanzāvar* / [عربی/فارسی]

طنزنویس

طنز پرداز / *tanzpardāz* / [عربی/فارسی]

طنزنویس

طنز گو / *tanzgû* / ها: یان: [عربی/فارسی] اسم.
 حنه‌کچی؛ حنه‌ک‌بیز؛ قسه‌خوش؛ لیبۆک؛
 زۆرزان له قسه‌ی جه‌ف‌نگیدا.

طنزنویس / *tanznevîs* / ها: یان: [عربی/فارسی]
 / اسم. حنه‌ک‌نووس؛ تیزنووس؛ نووسه‌ری

نوو سراه‌گه‌لی تیز: طنز آور؛ طنز پرداز

طنزنویسی / *tanznevîsi* / ها: [عربی/فارسی]
 / اسم. حنه‌ک‌نووسی؛ تیزنووسی؛ کاری تیز
 نووسین؛ قه‌رفین.

طنطنه / *tantane* / [عربی/اسم] ۱. هنگ و ونگ؛
 سه‌ننه‌نه؛ ده‌دبه‌به؛ شکو و جه‌لالی شاماتی
 هاوړی گه‌وره‌پیاو ۲. ناویانگ.

طنطور / *tantûr* / [فرانسوی] تنتور

طنین / *tanîn* / [عربی/اسم] زایه‌له:
 ۱. پیژن؛ گومنی؛ تایبه‌تمه‌ندی ده‌نگ
 (وه‌ک ده‌نگی زه‌نگ) سه‌رچاوه‌گرتوو له

اندازه ندارد: چا‌و‌چنۆکی ئه‌و له راده‌به‌ده‌ره
 ۲. چا‌و‌چنۆکی؛ چاف‌چنۆکی؛ هه‌له‌په؛ ناز؛
 خوازه‌لۆکی؛ دۆخ یا ره‌وتی قورم له شتیک
 خوش کردن که هی که‌سی تر بی ۳. [مجازی]
 خه‌یال‌پلاو؛ فاک‌وفیک؛ خه‌یالاتی به‌تال؛ خه‌یالی
 خاو؛ تما «به طمع ریاست افتاده بود: خه‌یال‌یلای
 سه‌روۆکی که‌وتبووه سه‌ری».

طمع خام: فاک‌وفیک؛ خه‌یالاتی به‌تال؛
 خه‌یال‌پلاو؛ خه‌یالی خاو؛ ئامانجی بیتهو و خاو.
 طمع بریدن: چاو لیپۆشین؛ ده‌س لی‌به‌ردان؛
 ده‌س لی‌شۆردن «من از آن پول طمع بردم، اگر
 گرفتی مال خودت: من له‌و پاره‌چاوم پوشیوه،
 نه‌گه‌ر وهرت‌گرت بۆ خۆت».

طمع کردن / بستن: ددان تیژ کردن؛ ته‌ماح
 کردن؛ قورم خوش کردن؛ ته‌ما تیژ کردن.
 به طمع افتادن: که‌وتنه‌ته‌ماوه؛ هه‌لخرا‌نی
 ئاوات و نار‌ه‌زوو بۆ گه‌یشتن به شتیک.

طمعکار / *tama'kār* / ها: یان: [عربی/فارسی]
 صفت. چا‌و‌چنۆک؛ چاف‌چنۆک؛ چا‌و‌برسی؛
 چاف‌برسی؛ چلماس؛ چه‌لماس؛ چا‌ونه‌زیر؛
 کۆدوو؛ ده‌قه‌ش؛ پر‌کیش؛ لیشتۆک؛
 هه‌فه‌ه‌فی؛ هه‌لپ‌کار؛ ته‌ماح‌کار. هه‌روه‌ها:
 طمعکاری

طمع‌ورزی / *tama'varzî* / ها: [عربی/فارسی]
 / اسم. [ادبی] چا‌و‌چنۆکی؛ ته‌ماکاری؛ چا‌ونه‌زیری؛
 کار یان ره‌وتی ته‌ماکردن له شتیک.

طناب / *tanāb* / [عربی] کتاب

طناب بازی / *tanāb.bāzî* / [عربی/فارسی]

تناب‌بازی

طناب‌پیچ / *tanābpîç* / [عربی/فارسی]

تناب‌پیچ

طناز / *tannāz* / یان: [عربی] صفت. [ادبی] به
 له‌نجه و لار؛ چه‌له‌نگ؛ شه‌نگ؛ تایبه‌تمه‌ندی ژن
 یان کچی که له‌شی جوان و ره‌وتی له‌باره.
 هه‌روه‌ها: طنازی

طوبا / tûbā / : [مغرب از عبری/اسم./اسلام] توبوا؛
دارئ که ده‌گوترئ له به‌هشتدایه یان بنه‌که‌ی
له‌وییه: طوبی

طوبی / tûbā / : [مغرب] طوبا

طور / towr, to:r / : ها؛ اطوار/نامتداول/ : [عربی/اسم.
جؤر؛ چه‌شن؛ تهرز؛ لؤ؛ لؤن؛ لهون؛ په‌نگ؛ بار؛
واش؛ گؤر؛ توف؛ قواش] (این طور بنشین: بهم جوره
دانیشه).

□ آن طور: وا؛ بهو جوره؛ بهو چه‌شنه؛ بهو وینه؛
پاسه.

این طور: بهم جوره؛ بهم چه‌شنه؛ بهم له‌ونه؛
پیشه.

به طور اخص: تابیه‌ت؛ به‌تابیه‌ت «آزاد به طور
اخص در ریاضیات استعداد زیادی داشت: نازاد
به‌تابیه‌ت له بیرکاریدا برشتی زؤری هه‌بوو».

به طوری که: به جوریک؛ به شیوه‌یه‌ک؛ واکه؛
به چه‌شنیک.

□ طوری شدن: شتیک بوون؛ چیتویو بیه‌ی؛
رووداوویکی خراپ قه‌ومان (حالا مگر طوری
شده؛ ئیسته مه‌گر شتیک بووه؟).

طوسی / tûsî / : توسی

طوطی / tûti / : توتی

طوطیا / tûtiyā / : توتیا

طوطی‌وار / tûtîvār / : توتی‌وار

طوع / tow', to: / : [عربی/اسم./ادبی، نامتداول]
سه‌رسپیری؛ گوی‌رایه‌لی؛ به دل فهرمانبهری.

طوفان / tûfān / : [مغرب از یونانی] توفان

طوفانزا / tûfānzā / : [مغرب/فارسی] توفانزا

طوفانی / tûfāni / : [مغرب] توفانی

طوق / towq, to:q / : ها؛ [عربی/اسم. ته‌وق؛

تؤق؛ ته‌وقه؛ خاک: ۱. /نامتداول/ ئالقه؛ بازنه؛
په‌ت‌ئاسایه‌ک که ده‌یخه‌نه ملی به‌ندی و
کؤیله‌وه «طوق بندگی: ئالقهی به‌ندایه‌تی»

۲. ملوانکه؛ ملوانک؛ مله‌وانه؛ ئالقه‌یه‌کی
ته‌وزنتیه که ده‌یکه‌نه مل «طوق طلا: ملوانکه‌ی

له‌ره‌ی په‌یتا-په‌یتا «طنین زنگ تلفن: زایه‌له‌ی
زه‌نگی ته‌له‌فون» ۲. ئاهه‌نگ؛ زنجیره
ده‌نگه‌لی زرنکه‌داری شوین‌یه‌ک که ده‌بیته
هؤی ناسینه‌وه‌ی ده‌نگئ له ده‌نگه‌لی‌تر
«صدایش طنین خاصی داشت: ده‌نگی ئاهه‌نگیک
تایبه‌تی هه‌بوو» ۳. په‌وتی ده‌نگ دانه‌وه؛
وهرپنجانی ده‌نگ له شوینیک.

□ طنین انداختن/افکندن: زړانه‌وه؛ زړیانه‌وه؛
پنیکه‌تانی ئاهه‌نگی ده‌نگیک.

طنین افکن / tanînafkan / : [عربی/فارسی] طنین‌انداز

طنین انداز / tanînadāz / : [عربی/فارسی] صفت.
زایه‌له‌دار؛ به زایه‌له؛ ده‌نگ‌ده‌روه؛ به زرنکه؛ به
ده‌نگیک به‌رز که له ئافاریکدا ده‌نگ بداته‌وه؛

طنین افکن

□ طنین انداز شدن: ده‌نگ دانه‌وه «صدای زنگ
ساعت در تالار طنین انداز شد: زره‌ی سه‌عاته‌که له
نیو ته‌لاره‌که‌دا ده‌نگی دایه‌وه».

طنین‌دار / tanîndār / : [عربی/فارسی] صفت. به
زایه‌له؛ به زرنکه.

طوائف / tavā'ef / : [عربی] طوائف

طوارق / tavāreq / : [عربی/اسم. ته‌واریق؛
۱. هؤزی ناوخؤی ده‌شتی ئافریقا له په‌گه‌زی
به‌رپه‌ر ۲. ههر یه‌که له که‌سانی ئه‌و هؤزه.

طواف / tavāf / : ها؛ [عربی/اسم. ته‌واف؛ تواف؛
کاری هاتنه‌ده‌ور شوینیک پیرۆزا.

□ طواف کردن: ته‌واف کردن؛ تواف کردن؛
هه‌لسووران به‌ده‌وری شتیک یان شوینیکدا
«ضریح را طواف کرد و به نماز ایستاد: شباهه‌کی
ته‌واف کرد و قامه‌تی به‌ست».

طواف / tavvāf / : ها؛ ان؛ [عربی/اسم./قدیمی]
ده‌سفرۆش؛ ته‌هوق‌فروۆش؛ ورده‌واله‌فروۆش؛
چه‌رخ.

طوائف / tavāyef / : [عربی] جمع طایفه؛
طوائف

کودان؛ پنه شیعی؛ بردن؛ به رده‌ی؛ زور کات
 بردن «آمدنش خیلی طول کشید؛ هاتنی زوری
 خایاند»: به طول انجامیدن

به طول انجامیدن طول کشیدن

طولا / tûlan / [عربی] قید. ۱. دريژايي؛ له
 دريژايي «طولا ۱۵ متر بود؛ دريژايي ۱۵ ميتر بوو»
 ۲. دريژاوه؛ دريژادا؛ به لای دريژيدا «طولا پهن
 کرده بودند؛ دريژاوه بلاويان کردبوو» .

طولانی / tûlāni / [عربی] صفت. دريژ: ۱. دوور و
 دريژ «راه طولانی؛ ريگه‌ی دوور و دريژ» ۲. به
 دريژايي زورهه «نخ طولانی؛ به‌نی دريژ»
 ۳. دريژخايين؛ دريژخايه‌ن؛ دريژه‌دار «داستان
 طولانی؛ زمان طولانی؛ چيروکی دريژ؛ کاتي
 دريژخايين» .

طولي ۱ / tûli / [عربی] صفت. دريژي؛ به دريژا؛
 پتوه‌نديدار به دريژه‌وه «برش طولی؛ خطهای
 طولی؛ پرشتی به دريژا؛ هيلي به دريژا» .

طولي ۲: قید. به دريژادا؛ به دريژيدا؛ له دريژاوه؛
 به لای دريژاوه «پارچه را طولی ببر؛ پارچه‌که به
 دريژادا بيره» .

طومار / tûmār / [مرب از يوناني] تومار

طویل / tavil / [عربی] صفت. دريژ: ۱. به
 دريژايي زورهه «چوب طويل؛ نخ طويل؛ چيوي
 دريژ؛ به‌نی دريژ» ۲. دوور و دريژ؛ دريژه‌دار
 «جاده‌ی طويل؛ ريگای دوور و دريژ» .

طویل المدت / tavilolmoddat / [عربی] صفت.
 دريژخايه‌ن «زندان طويل‌المدت؛ زيندانی
 دريژخايه‌ن» .

طويله / tavile / [عربی] اسم. گه‌ور؛ گه‌ور؛
 خسگه؛ پاگه؛ پاگ؛ سوو؛ ته‌ويله؛ ته‌وله؛ تيوله؛
 تاوله؛ پشتير؛ شتير؛ ئاغهل؛ ئاغله‌مه‌ر؛ ههل؛
 هوله‌مه‌ر؛ گه‌له‌خان؛ که‌له‌لان؛ بني؛ کوليت؛
 کورنيت؛ کوتان؛ کووتان؛ خوکه؛ هه‌رخان؛
 شويتنی راگرتن و پاراستنی ولسات (وهک گا و
 کهر و ئه‌سپ و...) .

زير ۳. مادانگ؛ گه‌رگونک؛ گه‌وی ده‌وری ملی
 گیانله‌به‌ری ده‌سته‌مو ۴. ئالقه‌ی په‌رانيه‌ري
 يه‌خه پيش دالکاندنی ملوانک.

طوق انداختن: شوين خستن؛ که‌وتنی
 نه‌خشتيک به شيوه‌ی ئالقه له ده‌وری
 شتيکدا «با بزین پاک کنی طوق می‌اندازد؛ به
 بينزين پاکي بکيه‌وه شوين ده‌خا»: طوقه
 انداختن

طوق لعنت به گردن کسی انداختن: [مجازی]
 شهر بؤ که‌سيک نانه‌وه؛ ته‌ون دانه ده‌س
 که‌سيکه‌وه؛ که‌سيک توووشی شهر و
 ده‌رديسه‌رکردن.

طوقه / towqe, to:qe, ها: / [عربی] اسم. ۱. بازنه؛
 ئالقه؛ خه‌له‌ک؛ گه‌رزک ۲. ته‌وه‌ق؛ ئالقه‌ی
 کانزايي چه‌رخي دووچه‌رخه يان موتور که
 لاستیک دايده‌پوشي ۳. چه‌په‌ک؛ به‌شی ژيريني
 چال که گوشادی زورتري هه‌يه.

طوقه انداختن طوق انداختن، طوق

طول / tûl, ها: / [عربی] اسم. ۱. دريژايي؛
 دريژه‌ی ۲. [رياضی] مه‌ودای نيوان دوو خال له
 رووپه‌ريکدا.

طول عمر: ماوه‌ی ته‌مه‌ن، ئه‌ندازه‌ی ژيانی
 گيانداريک.

طول و تفصيل: دريژه «داستانش خیلی طول و
 تفصيل داشت؛ چيروکه‌که‌ی زور دريژه‌ی هه‌بوو» .
 در طول راه: له ريډا؛ له ريگادا؛ رانه: ۱. له ناو
 رادا «در طول راه به چند آهو برخوردیم؛ له ريډا
 چهند ئاسکمان بينی» ۲. له کاتي ريډ دانه
 سه‌ردا «در طول راه حرفی نزد؛ له ريگه‌دا
 قسه‌يه‌کی نه‌کرد» .

طول دادن: دريژه پيدان.

طول داشتن: دريژه‌دار بوون؛ نه‌برانه‌وه؛
 نيازمه‌ندی کاتي زور بوون «این کار فعلاً طول
 دارد؛ ئه‌م کاره جاريک دريژه‌ی هه‌يه» .
 طول کشیدن: خاياندن؛ پيچوون؛ کوداندن؛

طهارت / tahārat: [عربی] اسم؛ پاکي؛ خاويني؛ پاکړي؛ پاڅړي، به تايبته نه بووني پيسي له له شدا.

□ طهارت گرفتن؛ تارته گرتن؛ خو شوردن دواي دهساو چوون.

طی / tey(y): [عربی] اسم. کار يان رهوتي پټوان؛ پټواندن.

□ طی طریق: پرې پټوان.

طی مسافت: مودا پټوان.

□ طی کردن: ۱. تپه پرانندن؛ تپه پرکړدن؛ پټوان؛ پيمه ۲. پرېنه وه؛ ته کېرډن «قيمت خانه را طی کردیم: نرخي خانووه که مان بريه وه». هه روه ها: طی شدن

طی / teyye: [عربی] حرف. ۱. له مهوداي؛ له نيواني؛ له ماوهی «طی سالها: له مهوداي چهند سالدا» ۲. به پټي؛ به هوي؛ به بونهی «طی دو فقره چک: به بي دوو دانه چک».

□ در طی مدت: له مهوداي؛ له دريژه ي.

طيارات / tayyārāt: [عربی] جمع طياره طياره / tayyāre: ها: [عربی] اسم، [قديمي] فرېوکه؛ فرکه؛ بالا فر؛ باله فره.

طیب / tayyeb: [عربی] صفت. پاک؛ خاوين؛ پاکړ؛ پاڅړ؛ بژون؛ پوخته.

طیب / teyb, tīb: [عربی] اسم، [ادبي، نامتداول] ۱. رهامه ندي ۲. بهرامه؛ بوني خوش؛ بوي خوش.

□ طیب خاطر: به رهامه ندي «پول را با طیب خاطر پذیرفت: پاره که ي به رهامه ندي وهرگرت».

طیف / teyf: ها: [عربی] اسم. ۱. شهبهنگ؛ ريزي له به شگه لي پر شنگ يان شه پؤل که به پټي تايبه تمه ندي که ديار يکړاو له په نا يهک ريک کړاو ۲. ريز؛ رزن؛ رهن؛ رهن؛ پټر «طیف روشن فکر: ريزي رووناک بير»

* بيناب

□ طیف خطی: شهبهنگي خه تي؛ شهبهنگي

بريتي له چهند هيلنکي جيا، نه وهک هيلي پيکه وه نووساو.

طيف نور سفيد: شهبهنگي تيشکي سپي، که بريتيه له هوهت رهنکي سهره کی.

طيف بينی / teyfbīnī: [عربی] فارسي] اسم. شهبهنگ بيني؛ ليکولينه وه و توپژينه وه و شهبهنگه کان و چونه تي به کار برديان.

طيف سنج / teyfsanc: ها: [عربی] فارسي] اسم. شهبهنگ پټو؛ که ره سیه ک بؤ بهرهم هينان و راده گرتي شهبهنگه کان.

طيف سنجي / teyfsanci: ها: [عربی] فارسي] اسم. شهبهنگ پټوي؛ کار و رهوتي نه اندازه گرتي دريژاي شه پؤل بؤ ديار ي کړدن شهبهنگي نه و شه پوله.

طيف تگار / teyfnegār: ها: [عربی] فارسي] اسم. وينه گري شهبهنگ؛ ناميرې بؤ ناماده کړدن وينه يان نوينه شهبهنگان.

طيف نما / teyfnemā: ها: [عربی] فارسي] اسم. شهبهنگ نوين؛ ناميرېک بؤ بهرهم هينان و ليکولينه وه له شهبهنگه لي نووري.

طيفی / teyfi: [عربی] صفت. شهبهنگي؛ پټو نديدار به شهبهنگه وه.

طيلسان / teylasān: ها: [معرب از فارسي] اسم. تهيله سان؛ جلکيکي وه کوو عبا يان شنيل که باشلوق (يان کلاويکي پيکه وه لکاو) هيه و زورتر که شه مه سيحيه کان ده پوشتن و هيشتايش له نيو هيندي خه لکدا باوه.

طين / teyn: [عربی] طا

طينت / tīnat: ها: [عربی] اسم. سروشت؛ سرشت؛ هيم.

طيور / tuyūr, toyūr: [عربی] اسم، [ادبي] بالداران؛ په له وهران؛ په له وهرې؛ بالنده گهل؛ مه لان «پرورش طيور: بارهيناني بالداران».

ظ

ظ / z: حرف. نیشانه‌ی بیسته‌مین پیتی
 دهرکه‌وت؛ دیارده؛ به‌شی دهره‌کی و
 دیاری شتیک. به‌رانبه‌ر: باطن (ظاهر)
 خانه قشنگ بود؛ ظاهر را نبین: رواله‌تی
 خانوو که جوان بوو؛ مه‌روانه بو رواله‌ت).

ظاهر^۲: صفت. به‌رچاو؛ دیار؛ ناشکرا؛ خویا (ناگهان)
 شخصی در برابرم ظاهر شد: له‌پرا که‌سیک هاته
 به‌رچاوم).

ظاهر شدن: ناشکرا بوون؛ خویا
 بوون؛ دهرکه‌وتن؛ هاتنه پوو؛ به
 دیهاتن؛ خو نیشاندان؛ سه‌ر
 هه‌لینان؛ به‌ر چاوکه‌وتن؛ دیاری
 دان؛ که‌وته‌ی دیار؛ که‌وته‌ی سارا؛
 که‌وته‌ی به‌ر. هه‌روه‌ها: ظاهر کردن

ظاهر^۱ / zāheran: [عربی] قید. به
 رواله‌ت؛ به‌نما؛ به‌نمو؛ وه‌ک دیاره؛ وا
 که‌له به‌ر چاوه (ظاهر) داشت روزنامه
 می‌خواند: به‌ر رواله‌ت رۆژنامه‌ی
 ده‌خوینده‌وه).

ظاهرالصلاح / zāherossalāh ، ها: [عربی]
 صفت. خو‌ش نمو؛ رواله‌ت‌باش؛ خوشیک؛ جوان و
 دلگه‌ر.

ظاهرین / zāherbîn ، ها: [عربی/فارسی]
 صفت. رواله‌ت‌بین: ۱. عه‌قل‌له‌چاو؛ خاوه‌ن

ظا / zā: اسم. زا؛ زای ده‌سته‌دار؛ ناوی بیسته‌م
 پیتی ئه‌لف‌وبیتکه‌ی فارسی: ظای مؤلف؛ ظنین

ظا / zā: اسم. زا؛ زای ده‌سته‌دار؛ ناوی بیسته‌م

پیتی ئه‌لف‌وبیتکه‌ی فارسی: ظای مؤلف؛ ظنین
 ظای مؤلف

ظالم / zālem ، ها: ان؛ ظلمه: [عربی] صفت.
 زؤروئژ؛ زؤربئژ؛ سته‌مکار؛ گووجکار؛ مارز؛ زالم؛
 خوداگیر؛ ده‌ست‌درئژ که‌ر بو مافی خه‌لک
 «عاقبت فرمانروای ظالم همیشه تاریک است: دواړوژى
 راژوری زؤروئژ هه‌میشه ره‌شه».

ظالمانه^۱ / zālemāne: [عربی/فارسی] صفت.
 سته‌مکارانه؛ زالمانه؛ مارزانه؛ زؤروئژانه؛
 زؤربئژانه؛ هاوړئ ده‌گه‌ل زولم و زؤروه «رفتار
 ظالمانه آخر خوشی ندارد: ناکاری سته‌مکارانه ناخر
 نایرته‌وه».

ظالمانه^۲: قید. زالمانه؛ سته‌مکارانه؛
 مارزانه؛ به‌ زؤروئژئ؛ به‌ سته‌مکاری «با
 مردم ظالمانه رفتار می‌کرد: ده‌گه‌ل خه‌لکیدا
 زالمانه ده‌جوولایه‌وه».

ظالم بلا / zālembalā ، ها: [عربی] صفت.
 [مغتاری] بزئو؛ چابک؛ وریا؛ وشیار؛ زرت و
 زینگ؛ زرپو زینگ؛ زرت و زیندوو.

ظاهر^۱ / zāher ، ها: ظواهر: [عربی/اسم]

جوان و له‌بار بوون <ظرافت نقش: قه‌شه‌نگی نه‌خش>.

ظرایف / zarāyef: [عربی/اسم، ورده‌کاری؛ شتگه‌لیکی شه‌نگ، جوان یان پیشانده‌ری کارامه‌یی و بزبوی <ظرایف فیلم: ورده‌کاری فیلم>: ظرائف

ظرف / zarf، ها: ظروف: [عربی/اسم، ده‌فر؛ فؤل‌وفه‌ره؛ فره‌وفؤل؛ ئامان؛ قاپ و قاچاغ؛ هه‌وه‌ر؛ ئیربار؛ هیربار؛ زه‌رف: ۱. ئامرازیکی قوول یان ناو خالی بو پاراستنی شتیک (وه‌کوو بوتری، سه‌تل، به‌رمیل و ...) <ظرف اشغال: ظرف نفت: ده‌فری زبل؛ ده‌فری نه‌وت>. ۲. کاجانی؛ وه‌ها که‌ره‌سه‌یه‌ک بو کولاندن و لینان و نان خواردن (وه‌کوو قاولمه، بایه، ده‌وری و ...).

⊞ ظرف یکبار مصرف: ده‌فری یه‌کجاره؛ ده‌فری که‌ دوای یه‌ک جار که‌لک لی‌وه‌رگرتن ده‌خریته لاوه.

ظرف / zarfe: [عربی/حرف، له‌ماوه‌ی؛ له‌مه‌ودای؛ له‌ژ؛ جه <ظرف دو‌ماه کار تمام شد: له‌ماوه‌ی دوو مانگدا کاره‌که‌ته‌واو بوو>.

ظرفا / zorafā: [عربی/جمع] ظرف ظرفشویی / zarfshūyī: [عربی/فارسی/اسم، قاپ‌شوری؛ ده‌فرشوری: ۱. کاری شوردنی ده‌فر <امشب ظرفشویی با من است: ئه‌مشه‌و قاپ‌شوری به‌منه>. ۲. /ها/ شیر ی ئاو و له‌گانی که‌ ده‌فری تیدا ده‌شون (پتر له‌چیشتخانه‌دا) <ظرفها را بگذار توی ظرفشویی: ده‌فره‌کان بخه‌ره نیو قاپ‌شوری‌به‌که‌وه>. ۳. /ها/ ماشین ظرفشویی

ماشین

ظرفیت / zarfiyyat: [از عربی/اسم، ده‌فرایه‌تی؛ بانترین توانایی یان

تابیه‌تمه‌ندی داوه‌ری کردن له‌رووی رواله‌تی دیارده‌گه‌له‌وه. ۲. سه‌رسه‌ری؛ به‌بی توانایی یان، هۆکاره به‌تاوتوی کردنی دیارده‌گه‌ل. هه‌روه‌ها: ظاهر‌بینی

ظاهرپرست / zاهرparast، ها: ان: [عربی/فارسی] صفت، رواله‌ت‌په‌رست؛ خاوه‌ن ئۆگری به‌رواله‌تی کار و دیارده‌گه‌ل، به‌بی ئاوردانه‌وه له‌کاره‌ات، بایه‌خ یان ئامانجیان: ظاهر‌پسند

ظاهرپسند / zاهرpasand: [عربی/فارسی] ظاهرپرست

ظاهرساز / zاهرsāz: [عربی/فارسی] صفت، رواله‌ت‌کار؛ خاوه‌ن خوو یان عاده‌ت به‌رواله‌تکاری.

ظاهرسازی / zاهرsāzi، ها: [عربی/فارسی/اسم، رواله‌تکاری؛ رواله‌ت‌سازی: ۱. کار یان ره‌وتی رازاندنه‌وه‌ی ئه‌و لایه‌نانه له‌شتگه‌ل که‌له‌به‌ر چاوی دیترا‌نداییه. ۲. کار یان ره‌وتی نیشاندانی دۆخ یان چۆنیه‌تی‌ه‌کی درۆینه بو فریودانی که‌سان و سه‌لماندنی داوه‌ری چاک: تظاهر

ظاهر‌فریب / zاهرfarīb، ها: ان: [عربی/فارسی] صفت، رواله‌ت‌باز؛ روو-روو؛ خاوه‌ن ری و رواله‌تی باش و دل‌خواز و ده‌روونی ناشایست.

ظاهری / zاهرî: [عربی] صفت، رواله‌تی: ۱. پیوه‌ندیدار به‌رواله‌ت و ده‌روه‌ی شتگه‌ل و دیارده‌گه‌ل <رنگ ظاهری: هنگی رواله‌تی>. ۲. [مجازی] دیار؛ به‌رچاو.

ظرائف / zarā'ef: [عربی] ظرایف

ظرافت / zerāfat, zarāfat، ها: [عربی/اسم، قه‌شه‌نگی؛ شه‌نگی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی

سهرکه وتوو.

ظفر نمون / zafarnemûn: [عربی / فارسی] صفت، [دبی] سهرکه وتوو؛ نیشاندیری سهرکه وتوویی «ارتش ظفر نمون: نهر ته شی سهرکه وتوو».

ظل / zel(l): [عربی] اسم، سیهر؛ سیوهر؛ سه یوان؛ سه ههن؛ سه هه؛ سه ی؛ سای؛ سه یوهر.

□ **ظل آفتاب**: [گفتاری] تیشک و تینی خوره تاو؛ تاوی هه تاو؛ هیت.

در **ظل** توجهات: له ژیر چاوه دیری؛ له ژیر سیهر؛ له سایه ی سهر «در **ظل** توجهات عالی؛ له ژیر چاوه دیری به یز تاندا».

ظلم / zolm، ها: [عربی] اسم، ناحه قی؛ ناهه قی؛ سته م؛ نه سته م؛ گوج؛ زور؛ که له مه ک؛ زولم؛ زلم؛ زاعه تی؛ زاعکی؛ ناره واکاری؛ نه قی؛ نه قیه؛ له تم؛ نه هه ق. به رانیر: عدل

□ **ظلم شدن**: زولم لی چوون؛ سته م لی کران.

ظلم کردن: ناحه قی کردن؛ زولم کردن؛ سته م کردن؛ نه سته م کردن «برادران به خواهرشان خیلی ظلم کردند: براکان زور ناحه قیان له خوشکه که بان کرد».

ظلمات / zolamât, zolomât: [عربی] اسم، ۱. جمع **ظلمت** ۲.

شهو هه زنگ؛ شهو هه زنگه؛ نوو ته ک؛ تنووک؛ تنووک؛ تاریک و نوو ته ک؛ نه نگوسته چاو؛ تاریکایی خه ست؛ تاریکه سه لات؛ تاریک و کور «اینجا ظلمات است و چشم چشم را نمی بیند: ئیره شهو هه زنگه و چاو چاو نابینی».

ظلمانی / zolmānî, zolamānî، [عربی] صفت.

راگرتن یان جی کردنه وهی شتیک له خودا. ۲. /ها/ توانایی زهینی یان توانایی له شی که سیک، به تایبته بو بهرگه گرتن له بهرام بهر سه ختی و دژواریه وه. ۳. /ها/ [شیمی] الف) توانایی هه بوونی هیز یان وزه ب) ژماره ی ئیلیکترؤنگه لی نه تومی توخمیک که له تیکه لایوه کدا له نه تومی توخمیکی دیکه بگیردری، بهوی بدات یان ده گهل نهودا شهریک بیت. ۴. /برق/ توانایی که ره سه یه ک بو راگرتنی باری کاره بایی.

ظرفیتی / zarfiyyatî: [از عربی] صفت، خاوهن ده فراهیت.

ظروف / zurûf, zorûf: [عربی] جمع **ظرف** **ظریف** / zarîf: [عربی] صفت، که شخه: ۱. ناسک؛ جوانکیله؛ به پاژگل یان پیکه اته یه کی ناسک، نه رم، ورد و پسپوژانه وه «ساعت ظریف: سه عاتی ناسک». ۲. خاوهن چؤنیه تی هه کی له به ردل، ریک و به بزویه وه «نکته ی ظریف: خالی ورد». ۳. /ظرفا/ خاوهن توانایی ئاوه زین و به کار بردنی قسه ی خوش و گالته ی جوان و گونجاو.

ظفر / zafar: [عربی] اسم، [دبی] سهرکه وتوویی؛ کار یان په وتی سهرکه وتن؛ سهرکه فتن.

□ **ظفر یافتن**: زال بوون؛ سهرکه وتن؛ سهرکه فتن؛ چیر بوون «بر دشمن ظفر یافتن: به سهر دوژمندا زال بوون».

ظفر آفرین / zafarāfarîn، ان: [عربی/فارسی] صفت، [دبی] سهرکه وتی هینه ر؛ هو ی سهرکه وتوویی.

ظفر مند / zafarmand، ان: [عربی/فارسی] صفت، [دبی] سهرکه وتوو «سپاه ظفر مند: سپای

ظهر /zahr/: [عربی/اسم، پشت؛ په‌شتی (له) نووسراوه و به‌لگه‌دا] «ظهر سند را امضا کرد: پشتی به‌لگه‌که‌ی ئیمزاکرد».

ظهر ^۱/zohr، ها/: [عربی/اسم، ۱. نیوهره؛ نیمه‌ره؛ نیم‌ره؛ نیرو؛ نیفره؛ نیفره؛ نیفران؛ ناوه‌ندی ره‌ژ، کاتیک له ره‌ژ که خور له لای باشووره ده‌بینیت. ۲. ناوه‌راستی ره‌ژ، ده‌می جی‌گرتنی دیارده‌یی خور له ناوه‌ندی ناسمانی شوینیکدا.

ظهر ^۲: قید، نیوهره؛ نیمه‌ره؛ نیفره «ظهر بیا با هم نهار بخوریم: نیوهره وهره پیکه‌وه نه‌هار بخوین».

ظهر‌نویس /zahrnevîs، ها: ان/: [عربی/فارسی/اسم، پشت‌نووس؛ که‌سی که راستی به‌لگه‌یه‌ک به نووسی نی و تاریک یان واژوکردنی پشتی به‌لگه‌که ده‌سه‌لمیتن.

ظهر‌نویسی /zahrnevîsi، ها: [عربی/فارسی/اسم، پشت‌نووسی «سفته را بده یک شخص معتبر ظهر‌نویسی بکند: سفته‌که بده به که‌سیکی برواپیکراو تا پشت‌نووسی بکات».

ظهور /zohûr، zuhûr/: [عربی/اسم، ۱. کار یان ره‌وتی دهر‌که‌وتن؛ ناشکرا بوون؛ سهره‌ل‌دان؛ هاتنه دهر‌هوه؛ په‌یدا بوون. ۲. کار یان ره‌وتی ره‌وشن کردنه‌وه؛ دیارده‌کردنی وینه له سهر فیلم یان کاغزه‌زی وینه‌گری به دهرمانی کیمیایی له ژووری تاییه‌تدا «ظهور فیلم: ره‌وشن کردنه‌وی فیلم».

☐ **ظهور کردن**: دهر‌که‌وتن؛ سهره‌ل‌دان؛ به‌رنامه‌ی؛ زیه‌ی؛ زیای؛ خویا بوون؛ دیار دان؛ په‌یدا بیه‌ی؛ هاتنه بهر چاو.

ظین /zeyn/: [عربی/ظا

ئه‌نگوسته‌چاو؛ تاریک و نووتسه‌ک؛ زور تاریک «شب ظلمانی: شه‌وی ئه‌نگوسته‌چاو».

ظلمت /zolmat، ظلمات/: [عربی/اسم، تاریکایی؛ تاریکی؛ تاریتی؛ تاریکه‌ی؛ تاریکان؛ تارمایی؛ تاریکی زور «در آن ظلمت شب زیر پایمان را نمی‌دیدیم: له‌و تاریکایی شه‌وه‌دا به‌رپیتمان نه‌ده‌بینی».

ظلمت‌کده /zolmatkade، ها: [عربی/فارسی/اسم، [ادبی] تاریکستان؛ شوینی ده‌ورگیراوی زور تاریک «برق که رفت، تالار شد ظلمت‌کده: ههر کاره‌با ره‌یشت، هوله‌که بوو به تاریکستان».

ظلم‌ستیزی /zolmsetîzi، ها: [عربی/فارسی/اسم، کار یان ره‌وتی خه‌بات و دژایه‌تی کردن ده‌گهل ناحه‌قیدا. هه‌روه‌ها: ظلم‌ستیز

ظلمه /zalame/: [عربی] جمع ظالم **ظلمی** /zellî/: [عربی] صفت، سی‌به‌ری؛ سی‌ه‌ری؛ سه‌ه‌نی؛ پی‌وه‌ندی‌دار یان سهر به سه‌یوانه‌وه.

ظن /zan(n)، ها: [عربی/اسم، گومان؛ گمان؛ داوهریه‌ک به هوی ئوگره‌تی زه‌ینی نه‌ک له سهر بروا و باوهری پته‌وه‌وه «ظن قوی: گومانی به‌هیز».

ظنین /zanîn/: [عربی] صفت، به‌دگومان؛ دل‌کرم‌ؤل؛ به‌ه‌وگومان؛ دووشک؛ چۆنیه‌تی له شتی یان که‌سیک دوو‌دل بوون «همسایه‌ها به او ظنین بودند؛ آن‌قدر گفتند که من هم ظنین شدم: دراوس‌یکان لیتی به‌دگومان بوون؛ ئه‌ونده‌یان گوت که منیش دل‌کرم‌ؤل بووم».

ظواهر /zavâher/: [عربی] جمع ظاهر

Kurdistan University
Persian-Kurdish Dictionary
Vol.2

Majed M. R.

SANANDAJ
2 0 0 7